M

CODEX
THEODOS
TO. II.

38.

Digitized by Google

13-18-M-1

CODEX THEODOSIANVS CVM PERPETVIS COMMENTARIIS IACOBI GOTHOFREDI

Viri Senatorij & Iuriſconſulti huius ſæculi eximij.

PRÆMITTVNTVR CHRONOLOGIA ACCVRATIOR,
Cum Chronico Hiſtorico, & Prolegomena:

Subijciuntur Notitia Dignitatum, Proſopographia, Topographia, Index Rerum, & Gloſſarium Nomicum.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

OPVS POSTHVMVM;

DIV IN FORO ET SCHOLA DESIDERATVM,
recognitum & ordinatum ad vſum CODICIS IVSTINIANEI;

OPERA ET STVDIO ANTONII MARVILLII ANTECESSORIS Primicerij in Vniuerſitate Valentina.

TOMVS SECVNDVS.



LVGDVNI,
Sumptibus IOANNIS-ANTONII HVGVETAN,
& MARCI-ANTONII RAVAVD.

M. DC. LXV.

Cum Priuilegiis S. Cæſ. Maieſt. & Regis Chriſtianiſſimi.

IN HOC TOMO
LIBRI TRES CONTINENTVR.

LIBRO SEXTO agitur de Notitiâ Dignitatum vtriuſque Imperij, de Officiis Palatinis.

LIBRO SEPTIMO agitur de Re Militari tàm armatâ quàm Palatinâ.

LIBRO OCTAVO agitur de Officiis ſeu de Officialibus Iudicum, de Curſus publici curâ, de Donationibus, de Maritorum & Parentum priuilegiis circa bona & Succeſſiones.

Priui.

Priuilegium S. Cæſareæ Maieſtatis.

LEOPOLDVS diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator ſemper Auguſtus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ, &c. Rex, Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ & Wirtembergæ, Comes Tyrolis, &c. Agnoſcimus & notum facimus tenores præſentium Vniuerſis: Quod cùm ſyncerè Nobis dilecti. IOANNES-ANTONIVS HVGVETAN, & MARCVS-ANTONIVS RAVAVD, bibliopolæ Lugdunenſes humillimè nobis expoſuerint, quemadmodum CODICEM THEODOSIANVM *in ſex Tomos diſtinctum cum notis & commentariis* IACOBI GOTHOFREDI *in folio*, propriis expenſis typis committere, inque publicum edere conſtituerint quidem: vereantur autem ne quorumdam inuidiâ eadem opera alibi recudentium, impendij & laboris ſui fructu fruſtrentur; ideoque Nobis demiſſimè ſupplicarunt, quatenus indemnitati ſuæ conſulere, ſeque Priuilegio noſtro Cæſareo ea ſuper clementer præmunire dignaremur. Nos attento eo ſupplicantium laudabili, inque bonum publicum redundanti ſtudio, eorumdem iuſtis precibus benigne annuerimus. Qui proinde omnibus & ſingulis Typographis, Bibliopolis, Bibliopœis, aliiſque quibuſcunque negotiationem & rem litterariam exercentibus diſtinctè atque ſerio mandamus, inhibemus & vetamus, ne quiſquam eorum Codicis Theodoſiani Tomos ſeu opera intra ſex annorum ſpatium, à prima editionis die numerandum, intra Sacri Romani Imperij, Regnorumque ac ditionum noſtrarum hæreditariarum finem ſimili aut alio quouis typo vel formâ, ſiue in toto, ſiue in parte recudere, vel alibi recudendum dare, alibive impreſſum, apportare, venundare, vel diſtrahere clam vel palam, citra voluntatem, & abſque illorum HVGVETAN & RAVAVD conſenſu & licentiâ præſumat. Si quis vero ſecus faciendo Priuilegium & interdictum hoc noſtrum Cæſareum violare aut tranſgredi auſus fuerit, eum non modo huiuſmodi libris perperam quippe recuſis & adductis (quos quidem prædicti HVGVETAN & RAVAVD vbicúmque deprehenſos, ſiue propria authoritate, ſiue Magiſtratus auxilio, ſibi vendicare poterunt) de facto priuandum; ſed & pœna inſuper decem marcarum auri puri, Fiſco noſtro Cæſareo & fraudis vindici ex æquo pendenda, omni ſpe veniæ ſublata decernimus mulctandum: dummodo tamen quaterna prædicti Codicis Exemplaria ad Cancellariam noſtram Imperialem Aulicam tranſmittantur, ac in fronte Priuilegium hoc noſtrum Cæſareum impreſſum exhibeant. Mandamus ergo vniuerſis noſtris & ſacri Imperij; Regnorumque & Dominiorum noſtrorum hæreditariorum ſubditis cuiuſcumque ſtatus, gradus, ordinis, conditionis, dignitatis aut præeminentiæ exiſtant, tam ſæcularibus quam Eccleſiaſticis, præſertim vero iis qui in Magiſtratu conſtituti, vel proprio, vel Superiorum ſuorum nomine, & loco iuris & iuſtitiæ adminiſtrationem exercent, ne quemquam Priuilegium hoc noſtrum Cæſareum temerè ac impunè tranſgredi, aut violari patiantur, quin potius contumaces quos compererint, præſcripta pœnâ plecti, aliiſque modis idoneis coërceri curent; quatenus & ipſi eandem mulctam pendere noluerint. Harum teſtimonio litterarum manu noſtra ſubſcriptarum ſigilloque noſtro Cæſareo munitarum, quæ dabantur in ciuitate noſtra Vienna, die decima tertia menſis Nouembris, Anni milleſimi ſexcenteſimi ſexageſimi quarti: Regnorum noſtrorum Romani Septimo, Hungarici Decimo, Bohemici vero nono.

LEOPOLDVS.

VVildericus Baro de VValdendorf V. Cancellarius.

Ad mandatum Sac. Cæſareæ Majeſtatis proprium.

REINERVS SCHRODER.

Summa Priuilegij Regis Chriſtianiſſimi.

CAVTVM eſt LVDOVICI XIV. Franciæ & Nauarræ Regis Priuilegio, ne quis in Regno ipſius intra duodecim proximos annos ab hac impreſſione numerandos, excudat, vendat aut excudendum aut vendendum curet librum qui inſcribitur, CODEX THEODOSIANVS cum notis & commentariis IACOBI GOTHOFREDI citra dicti GOTHOFREDI voluntatem. Ne quis item ex Regis ſubditis librum eundem extra Regni fines excudendum curet aut excuſum vendat, ſub pœna confiſcationis librorum, & aliis contra delinquentes expreſſis in diplomate dato Pariſiis die vigeſima ſexta menſis Iunij, Anno milleſimo ſexcenteſimo quadrageſimo quinto.

Ex mandato Regis Signatum, IVSTEL.

IVs prædicti Priuilegij Regij conceſſum eſt IOANNI-ANTONIO HVGVETAN & MARCO-ANTONIO RAVAVD Bibliopolis Lugdunenſibus mediatè ab hæredibus defuncti D. IACOBI GOTHOFREDI iuxta pacta ſuper id inita.

Prima hæc editio excudi deſiit prima die Aprilis 1665.

CODICIS

CODICIS THEODOSIANI LIBER SEXTVS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

QVO CONTINENTVR CONSTITVTIONES,

QVÆ AD

NOTITIAM DIGNITATVM vtriuſque Imperij, OFFICIAQVE Palatina pertinent.

HVIVS LIBRI TITVLI.

I. *Deeſt totus.*
II. *Deeſt initium.*
III. *De prædiis ſenatorum.*
IV. *De prætoribus & quæſtoribus.*
V. *Vt dignitatum ordo ſeruetur.*
VI. *De Conſulibus, Præfectis, Magiſtris militum & Patriciis.*
VII. *De Præfectis prætorio ſiue vrbis, & Magiſtris militum.*
VIII. *De præpoſitis ſacri cubiculi.*
IX. *De Quæſtoribus, Magiſtris officiorum, Comite ſacrarum largitionum & rerum priuatarum.*
X. *De Primicerio & notariis.*
XI. *De Magiſtris ſcriniorum.*
XII. *De Comitibus conſiſtorianis.*
XIII. *De Comitibus & tribunis ſcholarum.*
XIV. *De Comitibus rei militaris.*
XV. *De Comitibus qui inluſtribus agentibus adſiderunt.*
XVI. *De Comitibus & archiatris ſacri palatij.*
XVII. *De Comitibus qui prouincias regunt.*
XVIII. *De Comitibus vacantibus.*
XIX. *De conſularibus & præſidibus.*
XX. *De Comitibus ordinis primi artium diuerſarum.*
XXI. *De profeſſoribus qui in vrbe Conſtantinop. docentes ex lege meruerunt Comitiuam.*
XXII. *De honorariis codicillis.*
XXIII. *De decurionibus & ſilentiariis.*
XXIV. *De domeſticis & protectoribus.*
XXV. *De præpoſitis laborum.*
XXVI. *De proximis Comitibus diſpoſitionum ceteriſque qui in ſacris ſcriniis militant.*
XXVII. *De agentibus in rebus.*
XXVIII. *De principibus agentum in rebus.*
XXIX. *De Curioſis.*
XXX. *De Palatinis ſacrarum largitionum & rerum priuatarum.*
XXXI. *De Stratoribus.*
XXXII. *De Caſtrenſianis.*
XXXIII. *De Decanis.*
XXXIV. *De Menſoribus.*
XXXV. *De priuilegio eorum qui in ſacro palatio militarunt.*
XXXVI. *De equeſtri dignitate.*
XXXVII. *De perfectiſſimatus dignitate.*

PARATITLON.

GENERALIA quædam de dignitatibus hoc paratitlo apponemus. Ac primo quidem, & ante omnia, variæ DIVISIONES, ſeu SPECIES Dignitatum obſeruandæ. Promiſcuè primùm cuiuſcunque loci, dignitatis, Ordinis dignitates memorantur, *l. 4. de accuſationib.* cuilibet culmini honoriue præſidentes: *l. 2. vt intra annum.*

Prima diuiſio hæc eſt. Alij ciuiles Magiſtratus erant, *l. 11. de diu. off.* ſeu Iudices ciuiles

Digitized by Google

uiles dignitates: *l.39. de curſu: l.vn. de honor. Codic.* veluti Præfecti Prætorio, Vicarij, Rectores prouinciarum, *l.11. de diu. offic.* Alij, Militares: *d.l.39. de curſu: l.vn. de honor. Cod. l.11. de diu. offic.* putà, Magiſtri militum, Comites, Duces: *d.l.11.*

Secunda diuiſio. Aliæ dignitates ingenitæ, aliæ collatæ *l.5. de Apoſtatis.*

Tertia. Aliæ legitimæ dignitates, *l.2. ad leg. Iul. repet.* Aliæ honorariæ, *d.l.2.* de quibus *tit. expreſſo 22. lib.6. de honor. Codicillis:* quas beneficio quis conſecutus, quæ & ipſæ ſuo ſenſu legitimæ dictæ, *l.15. de Tironib.*

Quarta. Alij ſunt Iudices ſæculares, *l. vlt. de Epiſcopis:* ſeu Temporales poteſtates, *d. l. vlt.* Alij Eccleſiaſtici.

Quinta. Alia officia ad Principis vſum, alia ad Reipublicæ diſciplinam: *l.47. de operib. publ.*

Sexta. Alia dignitas ſenatoria, de qua *tit.2. lib.6.* alia Equeſtris, *tit.22.* alia Perfectiſſimatus, *tit. vlt.* Egregiatus quoque dignitas aliquando fuit: Ducenæ item & Centenæ.

Septima. Iudices alij ex appellatione; Alij ex delegato; Alij ex ordine iudicabant, *l.16. de appellat.* Quod ad Delegatos attinet, quandoque ex delegatione vnius Magiſtratus alteri Iuriſdictio delata, veluti à Comite R.P. Rectori prouinciæ: *l.45. de appellat.*

Octaua. Ratione gradus; In genere: Aliæ altiſſimæ dignitates, *l.vlt. de luſtrali conlat. l.4. de honor. codic. l.1. de Comitib. rei mil.* veluti Magiſtri Equitum, *d.l.4. de hon. Codicill.* ſeu Eminentes, *l.74. de Decurionib.* (vnde Eminentium elati tituli dignitatum, *d l.74.*) Altiores Iudices, *l. omnis 5. de iis quæ adminiſtr.* Maximæ dignitates *l.15. de extraordin.* Inclytæ poteſtates, veluti Præfectus Prætorio & P.V. *l.13. de accuſat.* ſublimiſſimæ adminiſtrationes, *l.44. de curſu:* In ſummâ adminiſtrationis poteſtate poſiti: *l.vn. ne ſine iuſſu Principis.* Maiores Iudices, *l.8. de exactionib.* Maiores poteſtates, *l.3. de ſuariis.* Potiores Iudices, *l.56. de curſu:* Alij Iudices inferiores, *l.2.56. de curſu:* inferioris gradus, *l.13. de appellat.* mediæ dignitatis. Alij minimi, *d.l.5. de iis quæ adminiſtr.*

Nona diuiſio: Alij Illuſtres erant, *l.vn. de Comitib. qui Inluſtr. b. agent. adſid. l.52. de hæreticis:* Illuſtres dignitates, *l.14. vlt. de Metatis, l.49. de itin. mun.* Inluſtrium dignitas, *l.186. de Decurion.* Inluſtres poteſtates, *l.23. de cohort. l.23. de Epiſcopis:* Inluſtres Viri, *l.5. de metatis:* Inluſtres perſonæ *l.15.18. vlt. de extraordin.* Horum alij erant in actu poſiti vel in prouinciis, vel in ſacro Comitatu, *l.vn. de Comitib. qui Inluſtr. ag. adſid.* Cuiuſmodi erant Conſules, Præfecti, Magiſtri militum, Præpoſiti Cubiculis alij, *l. vlt. de Metatis:* Horum etiam non vna quadriga erat, id eſt, plures non eodem gradu cenſebantur, ſed diuerſo.

Alij verò Spectabiles, *l.52. de hæreticis:* hinc Spectabilium dignitas, *l.186. de Decur.* qui ordinariis Iudicib. opponuntur, *l.16. de proximis.* Alij Senatores, *d.l.52.* Alij Clariſſimi, *d.l.52.*

Decima diuiſio. Alij adminiſtrationem vnius prouinciæ habebant, Alij plurium: *l.6. de iis qui adminiſtr.* Alij vnius diœceſeos; Alij plurium, vt Præfecti Prætorio.

ORDO certus Dignitatum erat, ſeu PRÆCEDENTIA de quo *tit.5. infr. vt dignitatum ordo ſeruetur:* vbi vide Paratitlon: quam in rem ſex inſignes conſtitutiones olim editas *ibi* vide: vbi verò, ſeu in quibus actibus is ſeruatus? vide *ibid.* In Conſtitutionibus verò quandoque à minoribus ad potiores conſcendendo fit progreſſus, vt *l.13. de accuſat. Non omnibus* dignitatum aditus patebat, etiam honorariarum, veluti conuictis Repetundarum: *l.2. ad l. Iul. Repetund.* 4. Libertinæ etiam conditionis homines ad honores vel Palatinam militiam adſpirare prohibiti: *l.vlt. de libertis*, vt & vltimis negotiatoribus, monetariis, abiectiſque officiis, vel deformibus miniſteriis, vel ſtationariis, omníque officiorum feci, diuerſiſque pactis turpibus lucris, aliquâ fuit dignitate prohibitum, *l.6. Cod. eod. tit.* quæ proculdubio *hoc* quoque *titulo hoc Codice* poſita fuerat. Neque omnibus conceſſa proderat, veluti quibus ea conceſſa à Tyrannis, *l.6. de infirm. his quæ ſub Tyr.*

Ad quaſdam etiam adminiſtrationes nonniſi cum certis fideiuſſoribus ſinguli quique veniebant *l.10. de Veteranis:* De Codicillis Dignitatum, ſeu Epiſtolis, vide *l.5. de Agentibus in reb. l.8. de infirm. his quæ ſub tyr. l.23. de Prætoribus: l.1. de Præfectis prætorio*, de honorariis Codicillis eſt titulus expreſſus *infr. tit.22.*

Inſignia Magiſtratuum, quædam fuerunt, *l.vlt. de honor. Codicillis:* hinc Inſignia Proconſulatus, *l.4. de honor. Codicill.* Conſularium inſignia, *l.5. de honor. Codicill.* Præturæ inſignia, *l.74. de Decurion.* In his, ſecures, & faſces Proconſularibus Viris tribuuntur; *l.7. de honor. Cod.* Splendidi faſces Præturæ, *l.15. de Prætorib.* Præcones *d.l.74. de decurionibus*, vehicula ſingularum Dignitatum, & in his Carrucæ biiugæ, *l.vn. de honor. vehiculis*

culis, veſtis ſeu habitus ſuus & conſuetus in ſolemnibus, *l.vn. de Præpoſ. & Cubic.*

Annona dignitati ſuæ cuique, & cellaria de publico tributa: *l.vlt. de off. iud. ciuil. l.1.32.vlt. de erog: mil. annonæ: l.11. de palat. S.L.*

Honores his varij delati. Adclamationibus excepti Magiſtratus, ſeu dignitates quædam. *l.2. de Quæſtoribus.* Reuerentia non ſolùm ab Inferioribus, ſed etiam à maioribus debebatur, & deferebatur Rectoribus prouinciarum, *l.4. de Palatinis S. L.* De *Priuilegiis* dignitatum.

Officia celebrata cùm Magiſtratus auſpicarentur; quæ ſolemnes feſtiuitates dicuntur, *l.vn. de præpoſ. S. cubic.* publica officia, *l.7.vlt. de honor. Codic. l.1.2. de expenſis Ludor.* officia ſimpliciter, *d.l.vn.* & *d.l.vlt.* velut Conſularia, de quibus *d.l.1.* quibus munera miſſitabant amicis, *d.l.1.* veluti ſportulas, dyptica, *d.l. Conſidendi* cum his ac nominatim cum Iudicibus ordinariis ius quibuſdam conceſſum; veluti honoratis, *l.vn. de off. Iudic. ciuilium*, in ſcriniis militantibus, *l.5. de proximis*, his qui muneribus omnibus patriæ defuncti eſſent, *l.109. inf: de Decurionib.* item ſedere, ſtantibus aliis in cenſibus Decurionum, Præſidatus prærogatiuâ decorati poterant: *l.4. de decurionib.* De *Salutationibus* Iudicum publicis intra ſecretarium: vid. *l.vn. de præpoſ. S. Cubiculi: l.vn. de Comitib. vacantib. l.1. de Præfecto prætorio, l.1. de Decur. & fil. l.5. de proximis. l.7. de honor. Codicill. l.4. de domeſticis.* In his ordo quidam obſeruatur, & dignitatum habitus, *dictis legibus.* In his oſculum quoque, *l.4. de domeſticis, l.109. de decurionib.* Et quoſdam ex officio ſalutationum cura conſtringebat, *l.vn. de Comitib. vacantibus: l.5. de proximis.*

Dignitate functis munera quædam ſæpè publicè mandata *l.1. de primicerio & Notariis: l.3. de honor. Codicill.* Renunciare ſenatoriæ quoque dignitati licuit ad euitanda eius onera, *l.4. l.15. de Senatorib. l.vn. de Comitib. ord pr. art. diuerſ.* & quæ *ibi* à me notata. De *Officiis* ſeu *Officialibus*, & Apparitoribus eorum: vide *lib.8.* De *vxoribus*, & *Filiis* in dignitate poſitorum, vide vel *legem mulieres ſupr. de iuriſdict. l.1. inf. tit. prox. de Senatoribus*, & quæ *ibi* à me notata.

DE DIGNITATIBVS.

TITVLVS I.*

* Intercidit hic titulus primus: quem generalem *de Dignitatibus* fuiſſe oportet: qualem etiam in Codice Iuſtinianeo præmitti videmus *lib XII. Cod. Iuſt. tit. I.* Cæterùm quæ dignitatum Notitia, quæ ratio fuerit, docent *Tituli huius libri*: Ex quorum Paratitlis ſingularibus, Paratitlon ſeu NOTITIA DIGNITATVM integra confici poteſt, quod & ipſum præſtamus partim in *Notitia Dignitatum* noſtra, partim in *Imper. Rom.* quomodo *libro* mox *proximo* exemplum præbebimus generalis Paratitli *de Re militari.* De Ordine dignitatum ex ipsâ *titulorum* ſerie conſtare poteſt: de quo ipſe etiam dico ad *tit. vt Dignitatum ordo ſeruetur.* Verùm vt dixi ſeparatam Dignitatum Notitiam, quia ea prolixior eſt, ex hoc Codice confectam, peculiari Indice ſeu Notitia complecti malui: quam vide inter alios Indices.

DE SENATORIBVS, ET DE GLEBALI VEL FOLLIVM SEPTEMVE ſolidorum conlatione, & de Auro Oblatitio.

TITVLVS II. *

* Huius quoque Tituli *Rubrica*, vnà Cum primis *eiuſdem tituli* conſtitutionibus intercidit. Et ex iis tamen quæ ſuperſunt ipſis Rubrica ita omninò vt feci, reſtituenda videtur: Reſpondet verò illi *Titulus I I. Cod. Iuſt. lib. X I I. de Prætoribus & honore Præturæ, & collatione, & gleba & folli, & ſeptem ſolidorum functione ſublatâ.*

PARATITLON.

SENATVS vrbis Romæ (vt & Conſtantinopol.) dicitur Ampl'ſſimus Senatus, *l. 1. de Prætorib. l. vlt. de domeſt. & protector. l. 14. de tyronibus: l. 3. de tutoribus*: Egregius Senatus, *l. 21. de Prætoribus*: ſplendidiſſimus Senatus, *l. 82. de Decurion.* Cœtus ampliſſimus, *l. vn. de profeſſor. qui in vrbe Conſt. l. 180. de Decurion.* Cœtus Senatus Ampliſſimi conſortiúmque *l. 8. hoc tit.* Senatus cœtus, *l. 7. de proximis Comitib. diſp.* Florentiſſimus cœtus, *l. vlt. de vſuris*, ſacratiſſimus cœtus Senatus, *l. 5. de Princip. agentium*: venerandus cœtus Senatus: *l. 12. de proxim. Comitib.* Conſilium ampliſſimorum virorum, *l. 4. hoc tit.* Conſortium Senatus, *l. 73. 74. de Decurionib.* Conſortium Senatoriæ dignitatis, *l. 129. de Decurion.* Curia, *l. vlt. de Decur. & Sil. l. 10. de Prætoribus*: Curia Senatoria, *l. vn. de Conſulibus*: Vrbis Romæ Curia, *l. 11. de Prætorib.* Curiæ noſtræ ampliſſimus, intimúſque conſeſſus, *l. vn. de Conſulib.* Nobilior Curia, *l. 155. de Decurionib.* eiúſque conſortium, *d. l. 155.* Nobiliſſima Curia, *l. 122. de Decurionibus.* Præclara Curia, *l. 3. de fide teſtium*: Splendidiſſima Curia, *l. 12. de Agentibus.* Senatus Orbis inclytus, *l. 14. in fin. de Decurion.* Ordo Ampliſſimus, *l. 13. 14. de tyronib. l. 1. de Decur. & ſilentiar. l. 6. de ſcænicis: l. 5. 22. de Agentib. in reb. l. 74. de Decurionibus: l. 3. 4. 14. vlt. hoc tit.* Senatorius Ordo, *l. 2. in fin. h. t. l. 10. de pœnis: l. 10. de maleficis, l. 57. 58. 65. 101. 111. 130. de decurionibus: l. 7. de domeſticis: l. vn. de Equeſtri dignit.* Splendidiſſimus Ordo, *l. 122. 155. de Decurionib. l. 4. de piſtoribus.* Societas Senatorij Ordinis, *l. 2. h. t.* Venerabilis Ordo, *d. l. 1. de Decurionib & ſilentiariis: l. 5. de Agentib. in reb.* venerandus Ordo, *l. 12. de proximis Comitib diſpoſ.* ¶ Senatum Principes ita compellabant Orationibus ſuis vel conſtitutionibus, Patres conſcripti, *l. 5. de indulg. crim. l. 8. de metallis: l. 10. 14. 15. 16. de Prætoribus: l. 3. de Canone frum. v. Romæ.* Item veſtra ſanctitas, *l. 4. de infirm. his quæ ſub Tyrannis.*

¶ SENATORES dicti; Proceres, *l. 1. de nuptiis, l. 12. de Prætoribus.* Ampliſſimi Viri. *l. 4. h. t.* Clariſſimi, *l. 10. de piſtoribus: l. vn. de præpoſ. labor l. 7. de domeſticis: l. 4. 9. de Prætoribus: l. 23. de appellat. l. 16. de proximis*: Clariſſimo præditi nomine *l. 11. de Prætoribus*: vnde Clariſſima dignitas, & infulæ clariſſimæ dignitatis, *l. 42. de decurionib.* Clariſſimum nomen, *l. 8. de domeſticis*: vnde Clariſſimatus, *l. 74. 180. 183. de decur.* Clariſſimatus dignitas, *74. de decurionib. l. 16. de proximis*: Honor Clariſſimatus, *l. 8. 10. de domeſticis* Clariſſimæ domus, *l. 3. de prædiis ſenator.* Item Nobiles, *l. 1. de nuptiis*: vnde & Nobilitatis obliti dicuntur quid aduerſus Senatoriam dignitatem admittentes, *l. 5. de Prætoribus.*

¶ DIGNITAS autem magna Senatus, Senatorúmque hâc tempeſtate fuit: etiam apud Principes ſeu Imperatores. Omitto ſenatus elogia, quæ *ſuprà.* Senatorum ſplendor & collegium vocatur, *l. 93. inf. de decurion.* Ipſi Principes Senatorum numero ſeſe cenſebant: Hinc Iulianus *l. 1. de exhib. reis.* Ius Senatorum & auctoritatem eius ordinis, in quo nos quoque ipſos eſſe numeramus. Valentinianus Sen. *l. 32. de curſu publ.* ait, ſe Senatores collegij merito frequentius videre cupere: Arcadius in *l. quiſquis, ad leg. Corn. de ſicar.* Senatorum, nam & ipſi pars corporis noſtri ſunt: Theodoſius Iun. *l. 180. de Decurionib.* Cœtum ampliſſimum, cuius conſortio gratulamur. Quâ causâ & domus Principis, glebalem collationem agnoſcebant: *l. 11. h. t.* Hùc pertinentlla; Æternæ Vrbis

meritum

meritum reuerendam nobis Ampliſſimi ſenatus effecit voluntatem; Honorius *l.14. de tironibus*. Item illud Conſtantini, Religioſis vocibus Senatus ampliſſimi perſuaſi decernimus: *l.1. de Prætoribus* ſed & illud quod Legatis ad Principem à Senatu Rom. miſſis ſponte arbitrióque proprio curſum publicum vſurpare ſine euectione licuit, *l.32. de curſu publ.*

¶ Quod Senatus *Actus* attinet: Memorantur illi in genere; *l. vn. de conſulibus: & l.5. de Princip. ag. in reb.* In ſpecie Prætores ſeu Prætorum nominationes fiebant ſenatus arbitrio *l.8.9.10.12.13.14.15; de Prætoribus*, ſolemniter *d. l.13*. Senatuſconſulto legitimè celebrato, *d.l.12.* legitimo Senatuſconſulto, *d.l.13.* certo numero Senatorum, *d.l.9. & 12.* latis per ordinem ſententiis, *d.l.12.* Senatuſconſulta item alia condebat de modo Senatoriæ functionis, *l.4. hoc tit.* & de expenſarum in ludos modo: *l.1. inf. de expenſis ludorum.* vid. & Symmachum, *lib.10. ep.21.* ſic tamen vt ea ad Principem referrentur, qui ea confirmabat, *d.l.1. & d.l.4.* Repurgium item Senatorum quandoque facere iuſſus, vt ipſe elegerit, qui ſplendori Senatus reſponderent: ſic tamen, vt nomina per Præfectum vrbis ad Principem referrentur, vt Senatus iudicium comprobaret, *l.4. de infirm. his quæ ſub Tyrannis*: Profeſſores etiam Senatus iudicio electi: *l. vn. de Profeſſoribus qui in Vrbe Conſtantinop.* Omnes verò actus, qui in Senatu tractari cenſuerunt, cenſualium ſolicitudine celebrabantur, exceptis citatoriis: *l.5. de Princip. Agentium in rebus*, vbi plenè dico. De oblatione quoque Principi prompta liberalitate facienda decernebat, *l.14. hoc tit.* Sententiarum porro dicendarum in Senatu ordo quidam erat, *l. vn. de conſulibus*. Album denique Senatorum eorum erat, *l.57. de Decurionib.* ¶ Variis è contrà de rebus Imperatores orationes ſeu conſtitutiones ad Senatum emittebant: qualis eſt Valentiniani Tertij; quæ oratio diſertè vocatur *l.1. de cretione*, *l.3. C. Inſt. de Legibus*: cuius orationis partes ſunt *lex vn. de reſponſis prud. l.9.10. de matern. bonis*: *l. vn. de bonis quæ filiuſfam l.6. de donation. l.8. de legitimis hæredit.* Huius generis ſunt conſtitutiones omnes, quæ *ad Senatum* datæ dicuntur, de quibus in *Prolegomenis*: Quæ & ideò dicuntur in Senatu lectæ, *leg. 11. de maternis bonis*, *l.8. de metallis*: *l.13. de accuſat.* Recitatæ, *l..h.t.* Ad Senatum etiam Vrbis Conſtantinopolitanæ augendum nonnulla conſtituta, vt *l.1.3. hoc tit.* Retiò repurgium Senatus ſubinde fieri voluêre Principes, ſi videlicet inconditâ turbâ contaminaretur: de quo eſt Conſtantini M. egregia *lex 4. de infirm. his quæ ſub Tyr.*

¶ GENERA Senatorum hæc erant: Primùm, Alij Senatoriam dignitatem felicitate generis ſortiebantur: *l.2. hoc tit.* ſic vt ante patris dignitatem quoque ſuſcepti ſuſceptæque Senatorij cenſerentur, quoad honores *l.1. h.t.* Alios Palatinæ honore militiæ, & ſtipendiis adprobatos debita potius quàm poſtulata Senatorij Ordinis Societas aduocabat, *l.2. inf.* Alij largitate Principis, ad poſtulationem; *d.l.2.* Seu cœleſti oraculo, *l.1. h. t.* Symmach. *9. ep.108.* Item alij Senatores nudi, qui ab Illuſtribus, Spectabilibus, & Clariſſimis ſeparati, nullo extrinſecus muniti priuilegio dignitatis: *l.52.54. de hæreticis.* Alij ſub præconio adminiſtrationis facti Senatores, *l.52. de Decurionibus*: vid. & *l.1. de honor. Cod. & l.25. de Decurionibus.* Ex Senatoribus alij Romæ conſiſtebant, alij in prouinciis larem fouebant: *l.5.9. hoc tit.*

¶ Nunc de cæteris quæ ad Senatores pertinent. Roma, propriæ dignitatis Senatoribus ſedes erat, *l.11. de Prætorib.* Cenſus Senatorum mentio fit *l.1. de protoſtaſiâ*, & apud Symmachum, *lib.10. ep 60.* próque eius diuerſitate, varius Senatoriarum functionum modus fuit, *l.2.4. h. tit.* Priuilegia & iura Senatorum ſequuntur. Appellare Senatoribus à Præfecti Vrbis ſententiâ licuit aliquando, aliquando non; *l.23. de appellationibus.* Curiales, Senatores fieri non poterant, niſi expletis omnibus Curiæ muneribus: *l.14. inf. l.18.19. in f. l.48.52. in f. l.57.58.69.73.74.82.90.93.110.111.118.123. 129.130.160.180.183.188. de Decurionibus*, vt nec piſtores, niſi in caſu *l.4. de piſtoribus*, vt nec Principes officiorum relicto officio, *l.14. de cohortalib.* Equorum vſus Senatoribus ad itineris neceſſitatem conceſſus erat, etſi pleriſque aliis interdictus eſſet: *l.1. quibus equorum vſus.* In ciuili causâ vel pecuniariâ fori præſcriptionem habebant; non in criminali, ex Conſtantini M. *l.1. de accuſat.* De Senatoribus enim propria Præfecti vrbis notio fuit, ſeu Præfectus vrbi Iudex Senatorum erat: *l.10. de maleficis*; *l. vlt. de vſuris*: *l.3.4.5.9.12.14. hoc tit.* ſic vt prouincialis (Tuſciæ pone) à Senatore poſcens, coram Præfecto vrbis agere cogeretur: *l.4. de Iuriſdict.* veniam etiam qui Senatores impetrauerant, apud Præfectum vrbis de ſuis moribus & honeſtate perdocere debebat: *l. vn. de his qui veniam ætatis.* Quod criminales cauſas attinet, ex Conſtantini M. *l.1. de accuſat.* criminis reus Senator intra eam prouinciam, intra quam crimen admiſerat, puniendus ſtatim erat, déque eius nomine ad Principem referebatur: Atenim ex *l. vlt. de iuriſdict. & l.13. de accuſationibus*, cognoſcere quidem Iudex ſeu Rector prouinciæ poterat, verùm de eo ſtatuere non poterat, ſed de eo vel ad Principem,

vel ad Præfectum vrbi, vel ad Præfectum Prætorio referre debebat, ad Præfectum vrbi ex ſuburbanis prouinciis: quo caſu Quinque Viri ſorte ducti, non electi ex Senatorio Ordine in Conſilium adhibebantur: vnde Quinqueuirali iudicio nomen, *d.l. vlt. & d.l.*13. Accuſatus verò Senator, antequam conuincatur, ſtatum & dignitatem omnem interim retinet: conuictúſque demùm, vel confeſſus, dignitatem amittit: *l.*1. *de exhib. reu.* Honor his delatus in prouinciis à Iudicibus (vnde & *Honorati* dicti) varius: de quo honore vid. *l.*5. *in f. de Agentibus*: *l.*16. *de Palatinis.* Ad Salutationem ſcilicet publicam admiſſi: *l.*1. *de Præf. præt. l. vn. de præpoſ. S. Cubiculi*, *l.vn de Comitib. vacant. l.*7. *de honor. Cod. l.*1. *de decurion. & ſilent. l.*4. *de domeſticis*: *l* 5. *de proximis*: *l.*2. *vlt. de Princip. agent.* In conſeſſum, *l.vn. de off. Iudic. ciuil. l.*5. *de proximis*: *l.vlt. de honor. Cod. l vlt. de Principib. agent. in reb.* Vid. & *l.*13. *de priuil. eor. qui in S.P.* In conuentibus, cœtibus, *d.l.*1. *de Præf. prætorio*; *d.l.vn. de præpoſ. S. Cub.* In prouinciis & in vrbe Senatum, alioſve conuentus frequentare tenebantur: *l. vn. de Comitib. art. diuerſ.*

¶ Quod publicas functiones attinet, ab auro coronario immunes erant, *l.*1.2. *de auro Coronario*, ab onere metati, *l.*1. *de metatis*: à collatione ad opera publica, *l.*7. *de operib. publicis*: à Synoneſi item onere actores & procuratores Senatorum per prouincias immunes erant, *l.*1. *de publicâ comparat.* lapidicinas exercentes, lapides inde transferentes à vectigalis onere & portorio immunes erant, *l.*8. *de metallis*: Viceuerſa, à Senatoribus quoque tirones exacti, vel aurum tironicum: *l.*7.13.14. *de tironibus.* Protoſtaſiæ functioni obnoxij quoque erant, *l.*1. *de protoſtaſia*, quod à Iuliano abrogatum, *l.*2. *eod. tit.* Fuit & hoc Senatorum priuilegium, vt à quæſtionibus immunes eſſent: *l.*1.3. *de Quæſtionib.* vt fidiculis ſubiici inconſulto Principe non poſſent: niſi in Maieſtatis crimine, & proximis, *d.l.*1. *de Quæstionib.* De *prædiis* Senatorum, eſt *infrà* peculiaris *titulus* 3. Nempe Senatores vrbis Romæ per longinquas prouincias & diuerſas poſſeſſiones habebant, *d.l.*5. *h t.l.*7. *de annonâ & trib.* In his procuratores & Actores habebant, *d.l.*5. *h.t. l.*2. *quib. equorum vſus*: ruſticanos & colonos, *l.*3. *de luſtrali conlat.* & *d.l* 7. Contumaces verò hi ſæpè ſeſe præbebant: Ideò pro his tributa & annonas Senatores ipſi agnoſcebant, niſi coloni profugi eſſent: *d.l* 7. *de annonâ & trib. l.vlt.* §.4. *de patrociniis vicorum*: Latebras reis præbebant *paſſim*: viciſſim ruſticani & coloni non magis quàm aliorum ad luſtralem conlationem tenebantur, id eſt, à luſtrali collatione immunes erant: *l.*3. *de luſtrali conlat.*

¶ Vt multa verò in Senatoriæ dignitatis honorem tributa, ita contra æquo iure in multis cum aliis agebant. Nequidem Senator vnus teſtis fidem facit, *l.*3. *de fide teſtium.* Fraudibúſque eorum occurſum: Longinqua peregrinatio Senatoribus interdicta ad euitandas Senatorias functiones, *l.*11. *de Prætorib.* Patrimonium ſuum niſi causâ actis probatâ diminuere in fraudem Senatoriarum functionum vetiti: *l.*7. *h.t.* Imò vſuræ his vel in totum interdictæ, *l.*3. *de vſuris*: vel vltra ſemiſſem, *l.vlt. eod. tit.* Seruus Senatoris gladiator fieri vetitus, *l.vlt de gladiatoribus.*

¶ De *Filiis* Senatorum, vid. *l.*1. *hoc tit. l.*69.74. *de Decurionib & d.l.*3. *de vſuris.* De *veſte* Senatoriâ, *l.vn. de habitu quo vti oportet intra vrb.*

¶ Nunc de Senatoriis *Functionibus*, quod huius tituli proprium eſt, vbi inter initia notandum eſt, nonnullos etſi Senatores ſingulari priuilegio immunes fuiſſe à Senatoriis oneribus. Hi verò *Adlecti* & Immunes dicti. Vnde, inter Adlectos & Immunes haberi, *l.*1. *de Decurion. & ſilentiariis.* Item inter Adlectos, velut ex Conſularibus, *l.*8.9.10. *de domeſticis*: vbi vide quæ dicam: *l.vn. de præpoſ. labor. l.*8. *de proximis. l*19. *vlt. de Palatinis S.L.* Conſularis inter Adlectos, *l.*7 *de proximis*: inter Adlectos Conſulares, *l.*5. *de Agentibus*: cum prærogatiua Conſulari, vt Symmachus *lib.*10. *ep.*18. vnde Adlectio, *l.*7. *de domeſticis*: *l.*7. *de priuil. eorum qui in S.Pal.* Adlectionis honor, *l.*10. *de Prætorib.* Hâc immunitate ſeu adlectione fruebantur Decuriones Palatij poſt emenſum obſequium: *d.l.*1. *de Decurionib.* Domeſticorum & Protectorum Primicerij & Decemprimi, *d.l.*8.9. Præpoſiti laborum, *d.l.vn.* in ſacris ſcriniis quiviginti annis militarunt, *d.l.*7.8. Principatu Agentium functi, *d.l.*5.6.10.12.13. *de Agentib. in reb. l.vlt. h.t.* Primicerij totius officij Comitis S.L. *l.*19. *de palat. S.L.* & rerum priuatarum, *l.vlt. eod.* Primicerij ſingulorum ſcriniorum, *d. l.vlt.* Aliique quibus hæc prærogatiua à Principe nominatim tributa: vt apud Symm. *lib.*10. *ep.*18.

Senatoriæ functiones, *l.vlt. hoc tit. l.*22. *inf. de Agentibus*: *l*8. & 10. *inf. de domeſticis.* Symmachus *lib.*10. *ep.*8. & 21. & 43. Deſcriptiones *d.l.vlt. & l.*1. *infr. de decurionib. & ſilentiar. l.*15. *inf. de Medicis & Profeſſoribus*: ſcriptiones *l* 1. *de proximis l.*7. *de domeſticis.* Sumptus *l.*7. *inf. de priuil. eorum qui in ſacro Pal.* Munera, *l* 9. *infr. de domeſticis*: Expenſæ, *l.*12. *inf. de Medicis & prof.* Senatorij ordinis, *l.*7. *inf. de domeſticis*: Senatorium nomen, *l.*2. *h.t.* Senatorius Canon, *l. vlt. inf. de Prædiis Senatorum*: deniſque indictiones

erant

erant quædam, quæ Senatorium ordinem manebant, *l.vn.inf.de Equeſtri dignit.* inter alias conlationes, *l.4* functiones, *l,10.* publica compendia, *l.2.* perennis ærarij, *d.l 2.* ſeu auri ærario profuturi, *l.5.* emolumenta, *d. l.2.* Graues ſane illæ: vnde & Ordo Senatorius ſumptuoſus dicitur, *l.58. inf de Decurionib.* & enormia patrimonij ſubire diſpendia, *l.111.inf.de Decurionib.* Quâ cauſâ & quidam Senatoriæ dignitati renunciabant, *l 4. vlt. hoc tit & l vn.de Comit.ord.pr.art.diu.*

Harum functionum & expenſarum numerò erat illa, quæ Senatorius FOLLIS dicitur *Nouellâ* Martiani *de indulg. Reliquorum*: & ſimpliciter *follis* dicitur à Zoſimo *lib.2. p.691.* vbi de inſtitutâ hac à Conſtantino M. collatione agit, in eámque inuehitur: eadémque & GLEBA dicebatur; *l.6. & 10. h.t. l.17. inf. de Prætoribus*, *l. 10. inf. de piſtoribus*: Senatoria gleba, *l.74.& 138.inf.de Decur.* & à Symmacho, *lib. 4. ep. 63.* Glebæ Senatoriæ præſtatio, onus *l.13 h.t.* Glebæ collatio, *l.6. inf. de patrocin. vicor.* glebæ profeſſio, *l.12.inf de annon & trib.* Glebæ ſarcina, *l.12.inf.de cenſitoribus*: Glebalis collatio, *l.19.inf.de Medicis & profeſſ.* Glebalis auri conlatio, *l.11.h.t.* Glebalis auri ſolutio, *l. 14. inf de proximis*, Glebalis deſcriptio, *l.1.inf.de decurion.& ſilent.l.16.inf.de Medicis & profeſſor.* Deſcriptio abſolutè, *fine l.vlt.* Deſcriptio Senatoria, *l.15.inf.de Medicis.* Scriptionis iniuria, *l.12.inf.de proximis*: Adſcriptio Ampliſſimi Ordinis, *l.22. inf de Agentibus in reb.* Glebalis functio, *l.8.& 15.hoc tit.* Glebalis neceſſitas, *l.1.h.t.* Glebalis præſtatio, *l.3. h.t.& l.2.inf.de auro coronar.* Glebalis penſio, *l.4.inf.de indulg. debitor.* Glebale onus, *l. 4. h.t.& l.vlt.inf.de decurion.& ſilent.* Glebatio Senatoria, *l.12.h.t.* Item auri profeſſio, *l.10.* Follium præbitio, *l.4.* Senatorius follis, *d.Nou.Martiani* Qui & opponitur ſeptem ſolidorum præſtationi. Erat autem ea glebæ conlatio recognoſcenda à Clariſſimis Viris, *l.10.inf.de piſtoribus*, id eſt, à Senatoribus, *l.2.inf.de auro coronario*, quos λαμπροτάτους Zoſimus *d.loco*, & Syneſius, *ep.38.* vocant, id eſt, iis qui Senatorium conſecuti Principis largitate faſtigium, vel generis felicitate ſortiti eſſent. *l.2.* quos Dignitas Conſularis, vel clarior aliqua, aut ſublimior poteſtas erexiſſet: *d. l.2. & l.vn.infr. de Comitib. ord. primi art.diuerſar.* qui ex Ampliſſimo Ordine *l.14.h.t.* qui clariſſimi eſſent, *l.3.inf.de prædiis Senator.* etiam fœminæ, *l.17.inf. de Prætoribus*, & arg. *l.1.h.t.* Idque poſſeſſionum ſuarum nomine, *l.10. h.t.* pro ſuis viribus, *l.vlt.* Eum in finem Senatores, poſſeſſiones ſuas Senatui profiteri debebant, *l.2.h.t.* vnde poſſeſſionis profeſſio, *d.l.2.* profeſſione ſe vincire, *d.l.2.* profeſſionis modus, *d.l.2.* vnde & glebæ Senatoriæ Breues dicuntur, *l.74.inf. de Decurionib.* ſcriptionis iniuria, *l.12. inf. de proximis*: Ideóque onus id f[?]ndum manere, *l.13.h.t.* dicitur item poſſeſſionum non perſonarum onus eſſe, *l 10.* Ab iis enim qui exinde reditus conſequebantur, exigebatur: *d.l.10.* Etiam libertini Catabolenſes, in ſp. *l.10.inf. de piſtoribus*: Sic quidem vt nullus ab hac præſtatione immunis eſſet, *l..11.& 14 & 15.ſeu vlt. h.t.* ne Diuina quidem, (id eſt, Principis) domus, *d.l.11.* quia in ordine Senatorum ſe ipſos Principes quoque numerabant, *l.1.infr. de exhib. reis*: Niſi Senatoriæ dignitati Renunciandum quod licuit putarent: *l.4.5. ſeu vlt. h t.l.vn. de Comitib. ord. primi art. diu.* Excepti tantum pauciſſimi: de quibus *l.1.2. in f. l.3.12.13. & d.l.vlt. hoc tit. & l.1. vlt.inf. de Decur. & ſilent. l.7.8.12. inf. de proximis: l.7.inf. de priuil. eorum qui in Sacro pal. l.138. in f. de Decurionib, l.12.15.16.17.vlt.inf. de Medicis & profeſſ.* & qui inter. *Adlectos* vocantur, *d.l.1.& d.l.7.8.* vnde *Adlectionis honos*, in *l.10. inf. de Prætoribus*, vbi plenè dico; qui nil aliud eſt, quàm vt qui Senatoriam dignitatem indeptus eſt, Senatoriis tamen (functionibus ſeu) ſumptibus non ſubiaceat: *d.l.7. inf. de priuil. eorum qui in S.P.* Et hæc de Senatoribus qui poſſeſſiones habebant.

Nam qui Senatorum poſſeſſionem penitus non habebant, DVORVM tantum FOLLIVM profeſſio ſeu collatio iis imminebat ex Valentiniani Sen. conſtit. *l.21. inf. de prætoribus*, & Valentiniani Iun. *l.2.h.t.verſ.duorum*: A quâ tamen ipsâ præſtatione nonnulli excipiebantur, *d.l.2.inf.* vel etiam QVATVOR, *d.l.21.*

Fuit & tertia Senatoriæ collationis ſpecies, quæ quibuſdam Senatoribus imminebat: putà, *Septem ſolidorum*, ſeu Septenorum Solidorum, de quâ extant tres Conſtitùtiones, putà *lex* 4.12 *.h.t. & l.12.inf.de proximis.* quæ quidem *l.4.* ſeptenorum ſolidorum collatio, præbitioni follium diſertè opponitur. Iis igitur Senatoribus hæc collatio incumbebat, quibus cenſus eſſet anguſtia, *l.4.* ſeu præſtatio hæc adſolebat obligare tenuiſſimos Senatorum, *l 12.h.t.* quorum paupertatis exploratio facta eſſet, inquit Symmachus, *lib.4.ep.62.* Item iis, de quibus *l.12.inf.de proximis*: quemcunque cenſum haberent. Et hæc ita, niſi Senatoriæ dignitati renunciandum putarent, *d.l.4.* Sed & quidam etiam ab hâc collatione excipiebantur, *d.l.12.h.t.*

Hæ functiones ſeu collationes omnes, ſiue glebæ, folliúmue, ſiue ſeptem ſolidorum, cum longo tempore poſt Conſtantinum duraſſent, quod huius *tituli* Leges oſtendunt,

oſtendunt, vt & Libanius in *Epiſtolis*, Symmachus vt & Zoſimus, à Iuſtiniano funditus abolitæ fuerunt, *l.2. Cod. Iuſt. de Prætoribus*, *& de honore Præturæ*, *& gleba & follis & ſeptem ſolidorum functione ſublata*, *lib.12. t.3.* quæ perperam tribuitur Arcadio & Honorio. Ideò etiam omnes huius *tituli* conſtitutiones à Codice Iuſtinianeo Tribonianus abeſſe voluit: Detractáque ab eodem glebalis collationis mentio in *l.16. inf. de Medicis*, vel aliò tranſlata.

Fit *hoc* quoque *titulo* mentio AVRI OBLATITII, *l.5. & 9.* quod etiam Oblatio Ampliſſimi Ordinis ſimpliciter vocatur, *l.14. h.t.* & à Symmacho, *lib.2. ep.57. & lib.10. ep.26. & 36.* & moles promiſſionis, *l.12. inf. de proximis.* Erat autem id quod Senatores Imperatori promptâ liberalitate promittebant, *d l.14. h.t.* vltrò offerebant: veluti poſt victoriam ab eo de Tyranno aliquo partam, vt ad *l.14.* dicetur: vel etiam Quinquennalibus aut decennalibus, tertióue Imperatoris luſtro; ipſius Imperatoris, vt ex elegantiſſimâ Symmachi *ep.26. lib.10.* conſtat. Proinde minus penſo conſilio Cuiacius *oblatitium aurum* cum glebali conlatione confudit, idémque credidit. Certè *oblationum vniuerſarum* appellatione in *l.17. inf. de Prætoribus*, vtrumque comprehendi videtur. Ab hoc auro oblatitio diuerſa quoque fuit oblatio votorum, de quâ *lib.7. tit.24.*

---

* * * * *

¶ LIBEROS *ante Senatoriam patris dignitatem ſuſceptos, vtriuſque ſexus, à glebali collatione immunes eſſe.*

Imppp. VALENS" Gratianus & Valentinianus AAA. ad Procopium."

* * * * * * * *

Eg .."......e cæleſti" oraculo glevalis neceſſitas auferatur. Quod * non ſolum circa viros" dinoſcitur conſtitutum, verum etiam circa filias ſimili condicione ſeruandum. Dat. XVIII." Kal. * Hierapoli," Gratiano A. IV. & Merobaude CONSS. [377.]

NOTÆ.

* Intercidit huius conſtitutionis initium, vnà cum initio libri.

" Conſules ſubſcripti ſatis docent, horum Imperatorum nomina huic *legi* inſcribenda eſſe, præterquàm quod *lex* 11. *Cod. Iuſt. de dignitatibus*, quæ hinc deſumpta eſt, ea nominatim præfert.

" VALENTI hanc *leg.* tribuendam docet *Hierapoleos* nomen in ſubſcriptione.

" Ita habet Cod. Iuſt. *d. l.11.* Hic porro idem Procopius videtur, ad quem extat Libanij *ep.*826. ſeu 837. in *Cod. Regio*, & Gregorij Nazianzeni epiſtolæ ſex, 55. 56. 57. 58. 157. 158. vbi eum in Dignitate conſtitutum fuiſſe indicat. Et quidem Libanius oſtendit, eum eo tempore fuiſſe, quo Sophronius P.V. Conſtantinop. fuit, *ep* 832. collatâ cum *d. ep.* 837. *&* 840. qui certè ſub Valente fuit. v. Am. Marcellinum.

" Quomodo hæc lacuna explenda videatur, mox dicam.

" *Cœleſti*, id eſt, Imperatorio; ita ſimiliter cœleſti oraculo, *l.9. ſuprà*, *de Iuriſdict.* cœleſte reſponſum, *l.17. de re mil.* v. *Gloſſ. Theod.* & *Imperat. Rom. in gradu.*

* Lex, *Senator*, 11. *Cod Iuſt. de dignitatibus*, ſequentem ſententiam continet.

" *Maſculos*, C. Iuſt. quod eodem redit. *Viris*, pro maſculis hîc, & *l. cùm vir*, *inf. de adulteriis.*

" Cod. Iuſt.

" *Hierapoli* conſtitit hoc anno Valens Imp. vbi datæ ab eo pariter duæ aliæ leges: putà *lex 3. infr. de fiſci debitorib.* & *lex 3. infr. de militari veſte.* Ibi verò conſtitit Valens, propter Perſas, & Armeniæ ſtatum vid. Am. Marcell *lib.31.*

COMMENTARIVS.

FILIOS Senatorum, ante Senatoriam patris dignitatem editos, à Glebali collatione immunes eſſe definit hâc Conſtitutione Valens Imp. (hunc enim *huius l.* auctorem eſſe oſtendit *Hierapoleos* nomen *legi* ſubſcriptum, de quo iam *in Notis*:) neque primus tamen, ſi illa rectè capio, *dignoſcitur* CONSTITVTVM, id ita Valens conſtituit; Filios, inquam, non maſculos modò, ſed & fœminas eſſe immunes: nam & fœminæ ſenatoriæ, alioquin ſenatoriæ glebæ adſtrictæ erant, quomodo & Præturæ in ſpecie *l.11. inf. de Prætoribus.* ¶ Hæc inquam huiuſcè conſtitutionis mutilæ, ſententia omninò eſt, quam nos nunc educimus, non ſine aliquo Codicis Iuſtinianei ſubſidio, cuius *legi ſenator.* 11. *de dignitatibus*, poſterior *huius legis* ſententia inſerta eſt; prioribus, quæ de glebali collatione, vtpote à Iuſtiniano ſublata, loquebantur, reciſis: quæ ſanè ſi addita ibi fuiſſent, haud adeò laboratum hactenus fuiſſet, in conciliandâ *illâ l.* cum *l. Senatoris filium 5. inf. w. de ſenatoribus*; & ſimilibus: imò & in ſemetipſa conciliandâ. Eius verba ſic habent omnino rectè vt à Triboniano deformata: neque verba, aut ſententiæ turbandæ ſunt, *Senator* [perperàm alij habent, *ſi Senator*, quod perplexum *illius l.* intellectum, & conſtitutionem difficilem reddidit] *vel alius Clariſſimus*, *priuatos habeat filios*, *quippe* [vtpote] *editos*, *antequam ſuſciperet dignitatem*: *Quod non ſolùm circa maſculos dignoſcitur conſtitutum*, *verùm etiam circa filias ſimili conditione ſeruandum.* *Cùm autem paternos honores inuidere filiis non oporteat*, *à Senatore*, *vel ſolo Clariſſimo ſuſceptum*, *in Clariſſimatus ſciendum eſt dignitate manſurum.* De cuius *legis* ſententiâ poſtea viderimus. Huius verò legis noſtræ lacuna quomodo expleri poſſit, videndum eſt; quæ quidem etiam in MS. extremis vocibus per ſingulas lineas eroſa, magis adhuc

adhuc quàm, cùm primum hic liber ederetur, hodie apparet. MS. cuius copiam mihi perhumaniter fecit vir C L. P. Pithoeus, Petri & Franciſci nepos, fidem hic exprimere iuuat; vbi nonnulla quoque apparent quæ Cuiacij aciem fugerunt, & vt reſtituere ea poſſimus, litterarum eroſarum numerus ſubducendus nobis eſt. Igitur ſic habet MS.

LEGATVR..... E CÆLESTI ORACVLO..........
GLEVAL.. NECESSITAS AFFERATVR : QV.........
CA VIR. S. I. NOSCITVR CONSTITVTVM, V..........
FILIAS SIMIL.. ONDICIONE SERVANDV..........
HIERAPOLI GRATIANO A. IIII. ET MERO.........

Nos ſic hanc legem reſtituimus.

Si qui Senator, vel alius Clariſſimus, priuatos habeat filios, quippe editos antequam ſuſciperet dignitatem, poſteaque is in Ampliſſimum ordinem allegatur, iubente, vel *mediante cœleſti oraculo, ab hiſce filiis glebalis neceſſitas auferatur: Quod non ſolum circa viros dignoſcitur conſtitutum, verùm etiam circa filias ſimili conditione ſeruandum eſt. Dat. XVIII.* vel *XVI. Kal......Hiera poli Gratiano A. IIII. & Merobaude Coſſ.* Et ita quidem hanc *legem* repleo, plano iam & perſpicuo quem initio dixi ſenſu. ¶ Huius verò *leg.* occaſione, de eâ in genere quæſtione, an & quando liberi ante Senatoriam patris dignitatem ſuſcepti Senatorij cenſeantur, accuratiùs videndum nobis nunc eſt: quandoquidem vti dixi, lex *Senator* 11. *Cod. de dignitatibus*, quæ hinc deſumpta eſt, hâc parte cum aliis legibus pugnare vulgò creditur; ac maximè cum *d. l. ſenatoris filium* 5. *ff. de Senatoribus*: *& l. filij libertorum* 22. §. *ſenatores, & eorum filij* 5. *ff. ad Municipalem.* Res tota igitur hâc diſtinctione paucis abſoluenda eſt: vel de iis quæritur, quæ in Senatoriæ dignitatis, ſeu Senatorum *fauorem* conſtituta ſunt, ſeu de honoribus & commodis vel de *oneribus* Senatoriæ dignitati impoſitis agitur. Priore caſu, in honorificis inquam, & vtilibus proculdubio liberi ante Senatoriam patris dignitatem editi, Senatorij quoque cenſentur: idque eſt quod *fine d. l.* 11. à Triboniano proculdubio adiectum, PATERNOS HONORES *inuideri filiis non oportere.* Hâc eâdem ratione, huiuſmodi liberi nuptias contrahere cum libertinâ, non minus quàm parentes ipſi prohibentur: quò pertinet *d. l.* 5. *de Senatoribus*, quæ deſumpta eſt ex libro ſecundo Pauli *ad l. Iuliam, & Papiam*: Prohibitio quippe illa nuptiarum inter Senatorem & libertinam, *lege Papiâ* facta fuit, ad decus & honorem Senatorij Ordinis tuendum, ne Nobiliſſimus Ordo, viliorum fœminarum contubernio, magis quàm connubio, contaminaretur. Et hæc quidem de honoribus Liberis communicandis, etſi ante patris dignitatem ſuſceptis: ſi verò de *oneribus* Senatoriæ dignitati adnexis agatur, filij ante Senatoriam patris Dignitatem editi, Senatoriis oneribus non adſtringuntur; & ideò, quod proprium eſt *huius legis* argumentum, ac proinde & *d. l. Senator* 11. *in principio Cod. Iuſt. de dignitatibus*, etſi quantum ad paternos *honores* attinet, hi liberi Senatorij cenſeantur & maneant, à glebali tamen *onere* ſunt immunes. Et ſic priuati omninò filij ſunt, & pater *Priuatos habet filios*, vt hæc *lex* loquitur: quomodo econtrà *l.* 58. *ſup. de Prætoribus*: *liberos quos poſtea ediderit, habent ſenatores.* Breuiter, quod de iis qui in vtero ſunt, dici ſolet, eos pro natis haberi, vbi de commodis eorum agitur, non item vbi de oneribus & incommodis; de huiuſmodi liberis anteſenatoriis, ſimile quid prorſus dici poſſit, Senatorios videlicet non cenſeri, ſed priuatos, quoad *onera*, & ſic quoad glebalem collationem: quoad honores verò Senatores haberi, cenſeri, & in Senatoriâ dignitate manere. ¶ Quæ *onerum & honorum* differentia apertiſſimè indicatur *d. l.* 11. Nam poſteaquàm *initio legis* negatum eſt, quod ex *hâc l.* deſumptum eſt, quodque in ſp. *huius l.* quærebatur, Anteſenatorios huiuſmodi liberos, Senatorios eſſe, mox ſubiicit Tribonianus de ſuo peculio. Cum AVTEM *paternos* HONORES *inuidere filiis non oporteat, ſuſceptum, in Clariſſimatus ſciendum eſt* DIGNITATE MANSVRVM: dicit *in Senatoriâ* MANSVRVM *Dignitate*, id eſt, Senatoriam dignitatem his conſtitutam, nihilo ſecius quoad *honores*, etſi priuati habeantur quoad *onera*.

¶ Et hæc quidem aperta eſt, ſuper hâc quæſtione Deciſio: hicque *dictæ l.* 11. *Cod. de dignitatibus* ſenſus eſt manifeſtiſſimus, quæ necquicquam emendatione labefactanda, vt faciunt nonnulli: Vnde iam conſtat, quam bene prædictis *Legibus* conueniat, & nec quicquam inter ſe committantur. Vice verſâ, ex his eluceſcit, de inani Interpretum & ἐναντιοφανῶν Conciliatorum labore, in conciliandâ *hâc l.* cum *aliis*, imo de falſis *huius leg.* interpretationibus. Paucas memorare iuuat. Eſt qui tradit, filios Proſenatorios frui quidem patris dignitate, ſed non eius priuilegiis gaudere. Eſt qui ita diſtinguit, inter Senatoris filium eſſe, & filium ex Senatore natum. Alij diſtinguunt, inter conceptum ante patris dignitatem, & inter natum. Duarenus 2. *Diſp. ann. c.* 29. quem ſecuti alij, putabat initium *huius legis* mutari poſteriore eius parte.

Varius quoque admodum & multiplex CL. *Hotomanni* error eſt, *ſecunda Quæſtione illuſtri*: partim dùm *dictâ lege* 11. legem 5. *ff. de Senatoribus* abrogatam prodidit; partim, dum *dictam leg.* 11. *in fine*, ad illos liberos referendam ſcripſit, qui in paterna dignitate ſuſcepti ſunt. Denique dum putauit nihil certi hac in quæſtione definiri poſſe. Sed & Lucas de Penna *ad hanc legem*, vt & Cuiacius *notis ad l.* 63. *Cod. de decurion.* in errore verſantur, qui argumento quoque *legis* 61. 63. 64. *penult. vlt. Cod. de Decurionibus* (quibus videlicet conſtituitur, vt Illuſtris filius non ſit qui natus eſt ante Illuſtrem patris dignitatem) vel colligunt, vel etiam fortiter defendi poſſe putant, Filium Regis non eſſe eum qui natus eſt antequam pater Regno potiretur. Eſt enim vt poſtea quoque monebo, illarum Legum ſpecies, ſeu caſus à noſtro diuerſus: vbi videlicet liberi conditioni alieni naſcendi ſorte obſtricti, ſemélque innexi conditionem originalem propter nouam & ſuperuenientem patris dignitatem euitare non poſſint: ratione notiſſima. Igitur contrarium ex *Regula* ſuperiùs ſtabilita fortiſſimè defenditur; Paternos ſcilicet honores filiis inuideri non oportere. ¶ Neque minus labitur *Notarum & Animaduerſionum* Scriptor *tomo* 1. *pag.* 738. cùm ſcribit, In decidenda hac quæſtione ſatis momenti non habere leges Iuris noſtri, cùm tamen apertiſſima ſit hæc Regula, *Paternos honores communicari liberis quandocunque ſuſceptis oportere, d. l.* 11. Item labitur, cùm *d. l.* 5. *ff. de Senatoribus* (& quidem in eo Hotomannum quoque ſecutus) ius ſingulare quoddam ſeu priuilegium continere ſcribit. Non eſt enim ius illud ſingulare, ſed *exemplum* tantum, & effectus regulæ ſeu iuris regularis de honoribus liberis quibuſcunque communicandis: Quem ICtus ad *leg. Papiam* ſcribens ea lege notauit. ¶ Poſtremùm vterque labitur, cùm ſcribunt, hæc quæ de communicandis liberis omnibus patris honoribus viuo patre prodita ſunt, non rectè applicari, vbi de ſucceſſione agitur: Quaſi verò qui patris dignitate ſecuta Senatorij ſemel facti ſunt, viuo tantum patre Senatorij ſint, & habeantur quoad nudos honores: ac non etiam mortuo, quoad beneficium ſucceſſionis, aliáque emolumenta & commoda. Quibus apertè refragantur verba illa, quæ ſuperius

quoque expendi, *Suſceptum, in Clariſſimatus ſciendum eſt dignitate* MANSVRVM. Nam & ſic Quæſita dignitas liberis propter caſum patris auferenda non eſt, *l.9. ff. de ſenatorib.* & qui dignitatem ſemel à patre adeptus eſt, eiuſdem facto vel fato non amittit. ¶ Supereſt igitur, vt & antea dicebamus, fortiſſimum argumentum duci, neque aliud temerè fortiùs ex hàc ſingulari Conſtitutione, à Senatorum liberis ad Regum & Principum filios.

¶ Cæterùm, quia in hoc argumento verſamur, de filiis ante Senatoriam patris dignitatem, & ſic patre plebeio ſuſceptis: age deinceps ea hic cumulemus omnia quæ de liberis, quorum parentes ſtatum vel conditionem poſt ſuſceptos liberos mutarunt, & ſic de liberis ante ſtatus vel conditionis patris mutationem editis, iure prodita ſunt. Primùm de *ſtatu perſonarum* videamus. Igitur ſi de ſtatu liberorum quæritur, is omninò parentum ſtatus ſpectandus eſt, in quo ſuſcepti ij ſunt. Hinc adeò fit, vt liberi ex eo qui officium in prouinciâ gerit & prouinciali muliere aduerſus mandata ductâ ſuſcepti, illegitimi ſint, etſi poſt officium depoſitum nati, legitimi ſint: *l.65. π. de ritu nuptiarum, & l. & ſi 6. Cod. de nuptiis.* Hinc, ex liberâ conceptus & ſeruo, etſi pater poſtea manumiſſus, moxque natalibus reſtitutus honorem decurionatus adeptus fuerit, non ideò vt Decurionis filius habetur, ſed velut ſpurius, *l. ex liberâ 6. Cod. de ſuis*: Hinc ex ſcænicâ natæ, etſi mater prioris vitæ expurgationem poſtea fecerit, ſummo iure quaſi ſcænicæ filiæ habentur: *l. Imperialis 23. §. his illud 5. Cod. de nuptiis.*: Næuus denique ſeu vitium naſcendi momento contractum, non eluitur mutatâ quamlibet parentum conditione vel ſtatu: vno caſu excepto, videl. ſubſecuti matrimonij: liberi quippe antè ſuſcepti per ſubſequens matrimonium legitimi fiunt. Retrò hinc fit, vt ſi in deteriorem poſtea ſtatum lapſus fuerit pater, priorem tamen ſtatum ante patris caſum, liberi antè ſuſcepti retineant, vt in ſp. *l.2. Cod. de libertis & eorum liberis*: vbi hæc eleganter: *Quoniam illis delicta parentum non nocent, quos tunc eſſe ortos conſtiterit, dum libertate illi potirentur.* Item retrò hinc fit, quod huic proximum, vt calamitas matris nocere filio non poſſit, de quo vel Inſtitutiones monent. Et hæc quidem de ſtatu perſonæ.

¶ Nunc tertio loco de *conditione, officio, nexuque perſona*, ſemel naſcendi momento contracto, putà Curiali & Cohortali: Notum eſt, Curialium & cohortalium liberos patris conditionem nexúmque olim ſecutos, Curiiſque adeò & cohortibus obnoxios fuiſſe. Finge igitur, patrem Curialem vel Cohortalem ad dignitatem aliquam poſtea Senatoriam, vel officium liberum promotum: Certè liberi antè ſuſcepti, priorem patris conditionem retinent: *l.58.69. inf. de decurionib. l 64.65.66. Cod. eod. tit. l. quicunque 7. Cod. de Principib. Agentium: l.14. de priuil.eor.qui in S. Pal.* Imò & poſteà ſuſcepti, ſi in adumbratâ dignitate, non verâ, putà ante munia Curialia à patre expleta ſuſcepti fuerint, vt in ſpecie *d.l.58. inf. de decurionib.* contra *l.69. eod. tit.* vbi poſt Senatoriam patris dignitatem ſuſcepti, etſi non expletis muneribus curialibus Senatorij cenſentur, aliquando tamen eodem iure habiti liberi hoc caſu, ſiue ante, ſiue poſt Senatoriam patris dignitatem ſuſcepti; *l.93.122.123. 187.188. infr. de decurionib.* Certis etenim quandoque perſonis ſingulari priuilegio vel Reſcripto Principis id tributum, vt ſecutâ patris dignitate potirentur, vt in ſp. *l. atque Dorotheum 61. Cod. de Decurionibus*: Item certis officiis & profeſſionibus, veluti Aduocatis fiſci, *l.66.* ſeu *vlt. Cod. de decurionibus*: *l.8. Cod. de Aduocatis diuerſ. Indiciorum*: *l.1. Cod. de Aduocatis diuerſ. Iudicum.* Quod ſublatum tamen mox *d. l.66. verſ. ex auo.* Quinimò & ad pœnas euitandas (quod huic legi noſtræ proximum eſt) ante Decurionatum patris ſuſcepti, ſeu in plebeiâ familiâ nati, pro Decurionum liberis habentur: *l. moris eſt 9. §. ſed vtrum 14. π. de pœnis: & l.2. §.2. π. de decurionibus.*

¶ Nunc ad conſtitutionem noſtam reuertamur: vbi notanda quoque *Ampliatio* quod Valens Imp. *fine legis* addit, hoc ius etiam pertinere ad filias, *non modò ad viros*, ſeu maſculos; putà vt antè ſenatoriam patris dignitatem ſuſceptæ filiæ (etſi quod ad honores attinet, ſenatoriæ cenſeantur) à glebali collatione immunes ſint, & ſic hactenus quoad onera pro Senatoriis non habeantur. De quo tamen dubitatum fuiſſe videtur, ſiue quoad honores, ſiue quoad onera, quod poſtremum *hic* exprimitur. Nempe, quod vt in multis aliis iuris articulis, ita & hoc caſu non eadem, imò deterior fœminarum conditio eſſe debere videretur; vtpote quæ Senatoriâ dignitate cenſerentur, illuſtrarentúrque, neque hilum tamen Senatui commodarent, vel Reipublicæ. Sic enim olim & cùm ex SC. libertus vnus qui negotia Senatoris patrini procurabat, vacationem tutelæ haberet, *l. libertus 15. §.1. π. ad municipalem: & l. ne Senatorum 13. Cod de excuſat*: ſanè qui maſculi, non qui fœminæ negotia procurabat, vacationem tutelæ habebat, *l. ſpadonem 15. §. liberti 8. π. de excuſationibus.* Sic & conſulari olim fœminæ, non Conſularis tantum vir, ſed etiam Præfectorius præferebatur: quia inquit I.C. in *l.1. π. de Senatoribus, maior dignitas eſt in ſexu virili.* Vbi vt id obiter moneam, *Præfectorij* vox retinenda omninò eſt, neque mutanda, quod quidam faciunt temerè, cùm voce *Pretorij*. Id enim vult I.C. etiam minori dignitati cedere fœminam Senatoriam, putà Præfecto prætorio, qui certè ſub Antonino Caracalla, ſub quo Vlpianus I.C. legis illus author ſcribebat, Senator vel Clariſſimus non erat: de quo extat inſignis apud Lampridium locus, *in Alexandro Seuero*: verùm Equeſtri tantùm dignitate, quæ altera erat à Senatoria. Et notandum, ſpeciem *illius leg.* pertinere ad Edictum Prætoris, *de rebus auctoritate Iudicis poſſidendis*: vbi cùm creditores in poſſeſſione rerum debitoris mittebantur, in numero pari creditorum, ſi ambigeretur de Curatore ſeu Magiſtro eligendo, Prætor eius auctoritatem ſequi debebat, qui Dignitate inter eos præcelleret, quod etiam Papinianus dixit *l. maiorem 8. π. de pactis.* Cæterùm, dùm in eo eſſet Vlpianus, indicauit, *Maiorem vtique dignitatem eſſe in ſexu virili*: atque ideò præferendum hàc in re virum Senatorium, imò & Præfectorium quoque fœminæ Senatoriæ. Quod & ipſum notandum. Et ſic interim quoque duas potiſſimum Codicis & Pandectarum leges illuſtraſſe mihi videor, eáſque à falſis Interpretationibus & Emendationibus vindicaſſe.

¶ De

¶ *De* PROFESSIONE *poſſeſsionum à Senatore faciendâ, déque* DVORVM FOLLIVM *præbitione.*

II. * Imppp. Grat. VAL. & Theod. AAA. ad Hipatium."

SI quis Senatorium conſecutus noſtrâ" largitate faſtigium", vel generis felicitate ſortitus, poſſeſſionis alicuius profeſſionem Senatui crediderit occulendam, prædium fiſco nouerit vindicandum, quodcunque ſubtractum publicis iure" compendiis erit. Quíque * Conſularitatis inſignia" fuerit adſecutus, dignitatis" obeundæ atque exercendæ adminiſtrationis huius copiam non habeat, niſi propriâ adnotatione digeſſerit", *Senatorium" nomen" agnoſcere, & larem habitationémque vel ſedes certas" in prouincia atque oppido conlocaſſe, nihilque amplius quàm certum" profeſſionis modum varias intra prouincias poſſidere*; cuius indicio Palatinis ſcriniis quæſito, quàmprimum omnis inſtructio" facile declaret, *Quibus quantiſve nominibus quóve in modo perennis ærarij emolumenta ſubcreuerint.* ¶ Duorum * verò follium maneat cunctos indiſcreta profeſſio, etiamſi poſſeſſionem fortè non habeant, quos dignitas Conſularis, vel carior atque ſublimior poteſtas vlla prouexerit, neminem" ad inſignia poteſtatis admittendo, niſi profeſſionem" vinxerit: Et his tantùm à neceſſitate huiuſmodi" ſegregandis, quos Palatinæ honore militiæ & ſtipendiis adprobatos, debita potius quàm poſtulata Senatorij ordinis ſocietas aduocauerit. Dat. IV. Id. Ian. Merobaude II. & Saturnino CONSS. [383.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex*, pariter vt reliquæ *leges* huius tituli, à Cod. Iuſt. propter glebalem collationem ſublatam. Quod hic ſemel notaſſe ſufficiat.
" *Hypatius* hic PP. Italiæ erat, vt oſtendo ad *l. 17. inf. de ſuſceptoribus*: & in Proſopogr.
" De hoc dicam *in Commentario, infr.*
" *Faſtigium* Senatorium.
" Fortè *eâ re*, id eſt, ob profeſſionem poſſeſſionis Senatui occultatam: vel *non iure*: vel denique *curia*.
* *Secunda* ſententia, abrupta. Certè in MS. maior hîc lacuna exſtat, vt non amplius aliquid ſupplendum videatur.
" In MS. *dignitates*.
" Inſignia Conſularium *h. l. & l. 5. inf. de honor. Codicill.* Faſces Conſularitatis, *l. vlt. inf. ad Leg. Iul. de ambitu.*
" *Digeſſerit*, id eſt, declamauerit, expreſſerit. v. *Gloſſ. Theod.*
" *Se Senatorium.*
" *Nomen* Senatorium, id eſt, onus Senatorium, follis Senatorius.
" *Certas*, id eſt, fixas.
" *x. quàm inſertum profeſſioni modum*: niſi, *certum modum* pro expreſſo, deſignato etiam accipias.
" *Palatinos* ſacrarum largitionum intelligit, de quibus *ſuo tit.* 1. vnde illa mox, *perennis ærarij emolumenta*.
" *Inſtructio*, h. l. & *l. 6 inf.* eſt notitia breuis, v. *Gloſſ.*
* *Tertia* ſententia, *de duorum follium præſtatione.*
" *x. Nemine.*
" Sic omninò habet MS. *x. profeſſione ſe vinxerit.* Quanquam & hoc ſuſtineri poſſe videtur: ſic & *l. 21. inf. de Prætoribus: in profeſſionem habebunt.*
* Duorum ſcilicet follium & glebali conlatione ſeptémque ſolidorum: breuiter à Senatoriis functionibus.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Iunioris hæc conſtitutio eſt: quâ id agit, vt ne Senatorum quiſquam Senatoriam functionem ſeu collationem euitare aliquâ poſſit, in fiſci ſeu ærarij diſpendium: ſiue ipſos Senatores reſpicias, ſiue eorundem cenſum: ſiue, inquam, ipſos Senatores inſpicias, id eſt, ſiue Senatoriam dignitatem felicitate generis ſortiti ſint, id eſt Senatore orti; ſiue Principis beneficio eam conſecuti ſint. Senatores ſcilicet alij ſunt Principis beneficio, quos Senatui recens ortus adiecit, Senatores noui: vt Symmachus in hâc ipſâ re loquitur *lib. 10. ep. 59. 60.* quam mox exhibebo. Alij generis felicitate: quia Senatorij ſeminis ſunt, vt loquitur Sidonius Apollinaris, *lib. 1. ep. 6.* ſeu germinis, vt Caſſiodorus, *lib. 9. ep. 23. & 4. ep. 42.* Syneſius *ep. 38.* de hâc ipſâ Senatoriâ collatione agens: ἐκ προγόνων, inquit, λαμπρότατος ὢν καὶ τὴν πατρῴαν βουλὴν ὑποτελῆ τῇ συγκλήτῳ διαδεξάμενος. Et hæc de Senatoribus, quos omnes promiſcuè glebalem functionem agnoſcere vult Valentinianus.

Idem verò, ne quis cenſus huic collationi detrahatur, imò vt cenſus omnis ad hanc collationem bonâ fide veniat, *ſecundo* loco enixè agit. Primùm ſcilicet conſtituit, vt quilibet Senator, poſſeſſiones ſuas Senatui profiteatur: vt ita pro modo poſſeſſionum, pro patrimonij viribus Senatorias functiones agnoſcat: pœnâ Commiſſi indictâ, ſi qui Senatorum improfeſſas, inſcriptas, id eſt, non ſcriptas, habeant & occultent poſſeſſiones; Quæ vtique inſcripti ſeu improfeſſi aliàs vetus & ordinaria pœna eſt, putà vt fiſco committatur: de quo *Titulus* vtriuſque Codicis *de vectigalibus & Commiſſis.* Varro *de re ruſticâ*: *ad publicanos profitemur, ne ſi inſcriptum pecus pauerint, in legem cenſoriam committant.* Quintilianus *declam. 341.* *Quod quis profeſſus non eſt apud publicanos, pro Commiſſo tenetur.* Lucilius *lib. 27.* *Facit idem, quod illi, qui inſcriptum è portu exportant clanculum, ne portorium dent.*

Secundò de *Conſularibus* id nominatim conſtituit, ne quis Conſularitatis inſignia fuerit conſecutus, dignitatem obire adminiſtrationémque priùs exercere poſſit, quàm ſequentia quatuor facta fuerint: *Primum* ſcilicet propria adnotatione, ſeu ſcriptura profiteri debet, *ſe Senatorium nomen agnoſcere deinceps* velle, id eſt, promittere ſcripto, ſe glebalem

ſeu Senatoriam deinceps functionem præſtiturum. *Secundò* profiteri debet, ſe larem habitationémque & certas fixáſque ſedes, in prouinciâ vel oppido conlocaſſe, vt ibi videlicet exigi poſſit: *doit faire election de domicile.* Tertiò profiteri debet, ſe nihil amplius poſſidere, quàm quod profeſſus eſt. Hoc facto, *Quarto* iam *loco*, relationem ſeu inſtructionem, *breuem*, ad Palatina Scrinia, id eſt, ad Palatinos Sacrarum largitionum mitti iubet, vt ita liquidò conſtare poſſit, quid & quantum hâc nouâ noui Conſularis profeſſione fiſco acceſſerit. *Inſtructio*, eſt Breuis: quo ipſo ſenſu ea vox effertur, *l.6. inf. hoc tit.* & apud Symmachum *lib. 10. ep.60.* quam mox ſternam: Vnde & breues glebæ Senatoriæ, *l.74. inf. de Decurionibus.* Hùc verò apprimè conuenit Symmachi P. V. ad hunc eundem Valentinianum Iun. (malè Theodoſij nomen inſcriptum) *d. ep.60. lib.10. Etiamſi priſca inſtitutio* MITTENDIS *ad Clementiam veſtram Cenſuum* BREVIBVS, *curſum vel ordinem non dediſſet, D. Imperator: diligentia tamen boni ſeculi fidem publicæ* INSTRVCTIONIS *exigeret: ſi quidem conuenit Principes, & parentes humani generis edoceri, quid reuerendo Ordini vel Senatorum* NOVORVM *acceſſus adiiciat, vel* EXCVSATIO *detrahat. • Harum rerum Æternitati veſtræ fidum exhibebit* INDICIVM *trimeſtris* INSTRVCTIO, *quam ſolemniter ſumptam de officio Cenſuali, paginis Relationis annexui: vt Maieſtas veſtra cognoſcat, quis in Ampliſſimam Curiam Collegarum numerus influxerit, & quid* CENSIBVS *Senatoriis, aut* NOVA PROFESSIO INCREMENTI *dederit, aut* EXEMPTIO *vetus amputarit.* Hactenùs Symmachi verba: in quibus & res & verba *huic legi* omninò congruunt: ac nominatim illis, *cuius* INDICIO *Palatinis Scriniis quæſita, quamprimùm omnis* INSTRVCTIO *facilè declaret, Quibus quantiſue nominibus quóve in modo perennis ærarij emolumenta* SVBCREVERINT. Eodem quoque pertinet eiuſdem Symmachi *epiſtola 59.* pars poſterior.

Et hæc quidem de *Conſularibus* nominatim Valentinianus Iun. quos & duûm generum facere videtur illis verbis; *dignitatis obeundæ, atque exercendæ Adminiſtrationis*: Nempè quia Alij reuerà ſeu adminiſtratione Conſulares prouinciarum erãt, Alij verò Conſulares Codicillos ſeu inſignia Conſularium adepti: de quo *inf. tit. de Conſularibus*: vid. ſaltem *l.5. infr. de honor. Codicill.* Eáque potiſſimùm dignitate inter Conſulares, ſeu ex Conſularibus, decorati tùm alij, tùm qui palatinâ aliquâ militiâ defuncti erant: vid. *l.8.9.10. infr. de domeſticis*: *l. vn. de præpoſitis laborum*: *l.7.8. de proximis*: *l.5.6. de Agentibus*: *l.19. & l.vlt. inf. de palat. S.L.* Quare in Conſulatibus exemplum *hic* ponitur, velut in paſſinâ & frequentiſſimâ dignitate Senatoriâ: Etſi in ſequentibus, *verſ. duorum*, mentio quoque fiat clarioris & ſublimioris poteſtatis & dignitatis collatæ: vt ſanè Vicariana dignitas erat: vt *l.12. infra hoc tit.* vbi dicam.

Hi igitur hoc tempore Senatoriam & glebalem collationem agnoſcere tenebantur: quod poſteà mutatum; inter *Adlectos* quippe poſteà immunéſque habiti: quod illis *legibus* omnibus ſancitur, vt & *l.12. & l.vlt. h.t.* & prædictis *legibus*, quas modò cumulaui. Et hæc quidem ita Valentinianus Iun. de Senatoribus, qui poſſeſſiones aliquas habebant: At enim iis adhuc qui poſſeſſionem non habebant, *duorum follium* præſtatio imponitur. De quâ præſtatione ſeu profeſſione duorum follium, eſt anterior Valentiniani Sen. conſtitutio, *l.21. inf. de Prætorib.* Eodem pertinere creditur locus hic ex Heſychio Illuſtrio Mileſio, *ſexto Hiſtoriarum*, apud Auctorem Gloſſarij Nomici, ἕτερος δὲ ὁ κληθεὶς φόλλις τὰς τῶν ἀξιολογωτέρων κατὰ πόλεις οἰκίας κατέλαβεν, ἐπὶ τὴν αὐτοῖς εἰ γένος ἄνω τῆς ἀξιώσεως πεπηγός: καὶ τὴν ἀπέχθειαν, τὸ κρεῖττον ἐν τοῖς γένεσι, περὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀξιώσεως διακεκριμένων τῷ ποσῷ: τοῖς μὲν τοῦ πρώτου τέλους, ὀκτὼ χρυσίου λίτραι, τοῖς δὲ τοῦ δευτέρου τέσσαρες, καὶ δύο τοῖς τρίτοις, ὥς φησιν Ἡσύχιος ὁ Ἰλλούστριος ὁ φιλοσοφίας τῆς Μιλησίας, ἐν τῷ ς χρονικῷ διαστήματι τῆς ἱστορίας. Et mox. ἔστι δὲ καὶ ἕτερος φόλλις διαφόρους ἔχων ποσότητας: ἀπὸ γὰρ δύο, χρυσίου λιτρῶν ἀρχόμενος, εἰς ὀκτὼ φέρεται κατὰ τὴν ἀξίαν, καὶ τὴν εὐπορίαν τῶν ἀπαιτουμένων, οὗ μέμνηται μὲν καὶ Ἡσύχιος ὁ Ἰλλούστριος ἐν τῷ ς χρονικῷ διαστήματι τῆς ἱστορίας, μέμνηται δὲ καὶ Θαλελαῖος. Nempe tres τῶν ἀξιολογωτέρων gradus ſeu claſſes hoc loco conſtituuntur: κατὰ τὴν εὐπορίαν τῶν ἀπαιτουμένων ſecundum cuiuſque facultates: nempè, qui maximum cenſum habebant, octo libras Auri contuliſſe ait: qui proximi his, quatuor: qui poſt hos, duas libras. Quare hinc colligunt Viri Docti, *duos folles*, & *duas libras* pro eodem hîc accipienda. Ego verò valdè dubito, & Heſychij locum ad Orientem ſeu Senatum Conſtantinopolitanum pertinere contendo. At verum illud, *l. 21. de Prætoribus*, tres pariter collationis gradus conſtitui: *cùm* DVOS FOLLES, inquit, *aut* QVATVOR, *aut certè amplius profeſſionem habebunt*: de quo *ad l.4.* plenè. Illud etiam verum, *follium* in genere præbitioni ceu grauiori, opponi ſeptem ſolidorum collationem velut minorem, *l.4. inf. h.t.* Imò & illud, *Follis* appellatione Senatoriam ſeu glebalem collationem omnem indicari: Zoſimus *lib.2.p.699.* de Conſtantino M. glebalis collationis auctore ſcribens: ἀπεχαράξατο δὲ τὰς τῶν λαμπροτάτων οὐσίας: τέλος ἐπιθεὶς ὅπερ φόλλιν αὐτὸς ἐπέθηκεν ὄνομα. Eodémque modo *Senatorius follis* dicitur, Martiano in *Nouellâ de indulgent. Reliquorum 2.* his verbis *Quidquid ex titulo Senatorio Follis in prouinciis debetur, hoc quoque remitti iubemus.* Quomodo Heſychius quoque dicto loco generali *Follis* appellatione omnem illam collationem complectitur, ſic vt ποσότητος ſeu ἀλκῆς id nomen fuerit: vel certè à genere modóque ſolutionis ipſa collatio *Follis* nomen indigitata. *Follium* alioquin in commune mentionem fieri obſerua non *hâc* tantùm *leg.* & *l.4.h.t.* Sed & *l.5.21. inf. de Prætoribus*: *l.3. inf. de ſuariis*: *l.vn. inf. de menſis oleariis*: *l.2.3. inf. quorum appellationes*: *l.1. inf. ſi quis pecunias conſ.* vbi dicendi locus erit, *l.3. inf. de veteranis.*

¶ Cæterùm de hâc duorum follium præſtatione duo adhuc *hâc leg.* ſtatuuntur. Primò & hoc caſu neminem ad dignitatem Conſularem, vel clariorem aut ſublimiorem poteſtatem promotum, ad inſignia dignitatis admittendum, niſi *profeſſione ſe vinxerit*, id eſt, niſi promiſerit ſeſe duos illos folles ſoluturum, eáque omnia fecerit, quæ de integrè glebali collatione *ſuprà* cauta ſunt. Secundò excipi ab hâc, ſi rectè capio, duorum follium neceſſitate, ſeu collatione, qui Palatinæ militiæ honore & ſtipendiis adprobati ſeu defuncti, in Senatorium Ordinem adſciti ſeu promoti ſunt: & ſic, quæ ratio indicatur, quos adprobatos debita potius quàm poſtulata Senatorij Ordinis Societas aduocauerit, vel vt Honorius in *l.7. inf. de domeſticis*; *quibus non ambitio, ſed meritum & noſtrum Spontaneum cognoſcitur iudicium detuliſſe.* De quibus eſt & Symmachi Locus *lib.3. ep. 87.* vbi agit de Principe cohortium Præfecturæ vrbanæ, *in ordinem Senatorium lege tranſcripto.* Quod in vniuerſum de Senatoriâ, ſeu Glebali collatione variis legibus definitum, quas paulò antè cumulaui: Etſi hoc priuilegium immunitatis poſtea immutatum: Vid. *l.8. inf. hoc tit.*

¶ De

¶ *De Senatoribus Vrbis Romæ è* MACEDONIA THRACIAQVE *in Senatum Conſtantinopol. tranſlatis nouiter adſcitis, déque eorum Immunitate à glebali collatione.*

III *Iidem *AAA.Clearcho P.P."

OMNES, qui ex Machædoniæ" erar." Ampliſſimo Conſtantinopolitanæ vrbis Ordine nati" ſunt" ſimilitudinem Senatorum, gleuali iubemus præſtatione reddi immunes. Dat.* Sept. Conſtantinop. Richomere & Clearcho CONSS. [384.]

NOTÆ.

* Tribuenda hæc lex non iiſdem Impp. quibus lex ſuperior: verum inſcribendi *Imppp. Valentinianus* THEODOSIVS *& Arcadius, AAA.* vid. *Chronol.*

" *al. P.V.* Et verò ita legere mihi videor in MS. Idque oſtendunt quoque aliquot conſtitutiones anni 382. & 383. ac nominatim *l.3. de Aquaductu lex 1. inf. vt dignit. ordo*: & Socrates *lib.4. cap.8.* qui huius Clearchi P. V. meminit. Imò & argumentum ipſum *huius l.* perſuadet, ibi enim agitur de vrbe Conſtantinopolitanâ, eiúſque Ordine: cuius vtriuſque cura ad Præfectum vrbis pertinebat. Sud & hanc in rem attendi quoque velim inſcriptionem *Legis* 4. 5. 9. 12. *vlt. h. t.* Imò & *legem* 5. *Cod. de dignitatib.* quæ ad Clearchum data agit de *Præfecto vrbis*, & fortè etiam *huic* iungenda eſt. " De Macedonia agitur quoque *l. 11. inf. de Prætoribus.*

" Hic eroſus eſt MS. ubi hæc ita habentur MACHEDONIÆRAR. Alioquin vt hîc editum, ita habet Cuiacij editio, vt & quæ in *Quarto* prodiit Pariſienſis editio vltima, *ex Machadonia rar.* Alij *Machadonia ar. ampl.*

" *al. Ordini dati ſunt.*

" Ita Cuiaciana, & quæ in *Quarto* prodiit. At enim Pariſienſis poſtrema paulò pleniùs *nati ſunt....dum ſimilitudinem*, vnde efficiebam olim, *ſecundum ſimilitudinem*, quod nunc damno, de quo mox.

COMMENTARIVS.

SENTENTIA huius mutilæ *Theodoſianæ* conſtitutionis quænam ſit, liquidum ex eâ auſpicium haberi minus poteſt, quomodo hariolandum nobis erit. Difficultatem auget, quod eâ Senatores quidam dici videantur à Glebali præſtatione immunes eſſe, cùm tamen nil tam proprium Senatorum fuerit, quàm nomen, & onus iſtud Glebale. Illud ſtatim internoſcere licet, æquari neſcio quos ex Macedoniâ, cum aliis Senatoribus. Quare hanc *leg.* ita olim accipiebam, eos Senatores, qui ex Macedoniæ diœceſi, in Senatum Conſtantinopolitanum recenter adſciti ſunt, certo temporis ſpatio à Glebali collatione ſeu præſtatione immunes eſſe, ad ſimilitudinem quorundam aliorum Senatorum. An quod ita hoc priuilegio illecti fuerint Macedones vicini, ad replendum Senatum vrbis Conſtantinopolitanæ: & quidem à Iuliano fortè, ſi verum eſt quod Zoſimus dicit, *lib. 3. p.* 713. Iulianum Conſtantinopoli natum & educatum, poteſtatem feciſſe vrbi habendi Senatus: ἔδωκε μὲν τῇ πόλει γερουσίαν ἔχειν, ὥσπερ ἐν τῇ Ῥώμῃ: vel certè ab ipſomet Conſtantino. Nam alij, puta Libanius, *Orat. ad Theodoſium de ſeditione*, & excerpta de Geſtis Conſtantini, item Sozemenus *l.2.c.2.* & Auctor Chronici Alexandri, aiunt, Conſtantinopolim à Conſtantino M. maximo Senatu illuſtratam, & donatam βουλευτηρίῳ μεγάλῳ ἢ συγκλήτῳ. Certè Zoſimus quoque ſcribit, *lib. 2. p.* 686. Conſtantinum M. Senatoribus quibuſdam eum Conſtantinopolim ſecutis, ædes excitaſſe κατασκευάσας δὲ οἰκίας τισὶ τῶν ἐκ τῆς γερουσίας ἀκολουθήσασιν αὐτῷ. Videatur igitur hoc Macedonibus iſtis, vel ex Macedoniâ tranſlatis Senatoribus tributum, ad decus numerúmque Senatus vrbis Conſtantinopolitanæ augendum: Quemadmodum alterum illud, quod ad eius vrbis decus, Conſtantinus M. exegit à fundorum patrimonialium dominis per Aſianam & Ponticam Diœceſes, ad ædes ibi excitandas: de quo ſingularis exſtat locus in *d. Nouellâ Theodoſij* 12. Hoc verum equidem, nondum tamen ſufficiens eſt. Quid igitur? Viſa quoque mihi hæc iam olim ſententia; ſcilicet Senatores quidam Romani, in Macedoniâ diœceſi viciníſque prouinciis commorantes, in Senatum vrbis Conſtantinopolitanæ recenter allecti fuerant: De his verò nouis Senatoribus, νεοβούλοις quæſitum, an eâdem immunitate potiri deberent, quâ noui nunc primum Senatores qui facti fuerant, eúmque in Senatum recenter allecti fuiſſent? Id quod *h. l.* affirmatur: Quidam, inquam, Senatores Romani, qui relictâ vrbe Româ in Macedoniam ſeſe totúmque Illyricum hoc tempore contulerant, quod exertè teſtatur *lex* 11. *inf. de Prætoribus.* Verùm poſt hæc ita à me ſcripta, peruenit in manus meas beneficio Ampliſſimi, & Integerrimi Viri P. Pithœi Senatoris Pariſienſis, vt iam indicaui *ad l.1. ſup.* Authenticum huius libri, vnde Cuiacius primùm hunc librum vnà cum ſeptimo & Octauo eduxit, primis paginis adhuc quàm antea cùm Cuiacius eos ederet, magis eroſis. In eo verò MS. vbi in editis lacuna hactenus notatur, Syllabaque * *dum*, exprimitur literis etſi fugientibus, lego..*d. Trachum ſimilitudinem*: id eſt, *ad Trachum ſimilitudinem. Trachum* ſcilicet pro *Thracum* ſcriptum, vt paſſim alibi: vt in inſcriptione *legis vn. inf. de Luſoriis Danubij*, per *Trachias*; & in *l.3. inf. de militari veſte*, ſcriptum, *Prouinciæ Trachiarum*: & *Nouella Theodoſij* 31. de ambitu, *tam Trachi quàm Illyrici.* Sic & retrò *Trachia*, pro *Trachea* apud Suetonium, *Veſpaſiano*, *c.8.* quæ ſimilitudo alioquin Pæanium in errorem induxit, vt Θρᾴκας pro *Trachea* Ciliciæ ſcilicet verteret. Idémque error reſidet in ſcriptis & excuſis ſiue Hieronymi, ſiue Euſebij Chronici libris *n.* 2089. Ergo aſpirationis *hic* ſedes mutata: quomodo & *l.17. inf. de Prætoribus*, ſcriptum fuerat. *Cathonariam*, vnde *Carbonariam* effecerunt, pro *charonariam*: *entecha*, pro *entheca*, *l.12. inf. de operibus publicis.* Diacathoci, pro *Diacatochi l.1. de fiſci debitorib.* Hic igitur iam *huius l.* ſenſus omninò fuerit, Senatores non minus ex *Macedoniâ* in Senatum Conſtantinopol. adſcriptos, ſeu nouiter allectos, quàm ex Thraciâ à Glebali præſtatione immunes eſſe. Quare notandum fuerit, hoc priſtinum ſeu priſcum *Thracum* Senatorum priuilegium, quod nunc quoque ad Ma-

 cedonas

cedonas à Theodoſio M. producatur, porrigatur. Non dubito Senatores Romanos in Thraciâ commorantes, vbi ipſa quoque Conſtantinopolis erat, illectos, ad ſeſe dandos Senatui Conſtantinopolitano, hâc Glebalis collationis immunitate propoſitâ, quod & ipſa Senatoribus Romanis in Macedoniâ nunc degentibus à Theodoſio M. datur, qui & ipſi Thraciæ vicini erant: E vicinis ſcilicet diœceſibus, terrâ, Senatores ita in Senatum Vrbis Conſtantinopolitanæ compellere viſum, eaque re Senatum frequentare: qui fruſtrà, aut non tam facile è remotioribus haberi poterant. Haud abſimile verò erat, vt iam indicaui, quod Conſtantinus M. in diœceſibus vicinis trans mare ſitis, putà in Aſiana, Pontica, fundorum patrimonialium poſſeſſores ad ædes per vrbem Conſtantinopolitanam excitandas adegerat, atque adeò ad augendam vrbem, propoſitâ pœnâ, de quo Theodoſius *Nouella* 12. vbi id abrogatum. Sed qu d amplius moror? ex Libanij quoque epiſtolis, quarum copia mihi facta ab Ampliſſimo Viro Nicolao Rigaltio, Regiæ Bibliothecæ curatore, ad *huius legis* ſenſum, peruenire licet: puta ex *epiſt.* 63. 246. 247. His ſcilicet omnibus de Olympio, qui Senator Romanus Macedoniæque Præſes, inde in Senatum Conſtantinopolitanum adſcitus fuerat, pro quo Libanius *illis epiſtolis* Themiſtium & Honoratum rogat, antequam hæc *lex* lata fuiſſet, non quidem vt omninò immunis eſſet, verùm vt ſecundum facultates ſuas cenſeretur: ibidémque conſtitutionem memorat Imperatoris, quâ *certi temporis immunitas huiuſmodi Senatoribus Romanis recenter, in Senatum vrbis Conſtantinopol. allectis data fuerat*: Epiſtolâ nempè 246. ad Honoratum P.V. Conſtantinop. ſic ſcribit: τῦ νόμυ μεμνημένον, ὅς τοῖς ἄρτι δεδογμένοις ὑμῖν ἔδωκεν ἀναβολὴν, & *ep.* 247. ad Themiſtium. ὧς γδ νιῶ παρεσκλήφατε πολὺ τ̃ μισϑὸς (οὕτως γδ ἂν ποιοῦντες καλεῖτε τὴν Ρώμην) τούτοις ἀναβολὴ δεδόρηται βασιλεύς. Ergo primùm certi temporis immunitas in Senatum Conſtantinopolitanum recenter allectis data; poſtea *Thracibus* Senatoribus in vniuerſum; data deinde & ex Macedoniâ in Senatum Conſtantinopolitanũ adſcitis: Et id quidem à Valente & Theodoſio Impp. Cæterũ, illa MACHEDONIAERAR. quæ lineam in MS. finiunt, quomodo replẽda vel legenda ſint, diù laboraui: clarè certè *in fine* ita Scriptum RAR. Tandem ſic exiſtimo legendum ibi PARTIBVS: *Ex Machedonia partibus*; *partes*, pro diœceſi: quomodo diœceſis Macedonica dicitur *l.* 7. *de metallis*: vbi plura ex Notitia & aliis: quæ quidem ſeptem prouinciis conſtabat, Achaiâ, Macedoniâ, Cretâ, Theſſalia, Epiro veteri, Epiro noua, & Macedoniæ Salutaris parte. *Partes* pro tractu & diœceſi paſſim hoc Codice *l.* 14. *inf. de nauicul. l.* 25. *de petitionib. l.* 49. *de operibus publicis, l.* 3. *de milit. veſte, l.* 12. *de extraord. mun. l.* 3. *de fide Cathol. l.* 15. *de Epiſcopis, l. vlt. de Epiſc. Iud.* Quomodo & Græcis μοῖρα pro diœceſi, ſic Gregorio Nazianzeno *orat.* 20. *p.* 353. τῆς αὐτῆς μοίρας ὕπαρχος. Nunc ad rem.

Ab hoc verò alienum eſt quod definitur *l* 5. *Cod. de dignitatibus*, Præfectum vrbis citra præceptionem vel Scientiã Principis nulli muneri ſubiugare poſſe Senatorem, neminémque Curiam illam immani iniuriâ pulſare poſſe, &c. etſi id de Curiâ ſeu Senatu Conſtantinopolitano omnino accipiendum putem, inſcribitur enim & illa lex *Clearcho*, ſed Conſtantij Imp. nomine inſcripto. Ad rem. Igitur Conſtantinopol. Senatus, & Senatorum priuilegium continet hæc Theodoſij M. conſtitutio, ad Clearchum P.V. emiſſa: ad quem alioquin eundem exſtant & Valentis Conſtitutiones plures de priuilegiis vrbis Conſtantinopolitanæ: Nempè Valens *l. vn. inf. de iure Italico*: quæ data dicitur ad Clearchum P.V. Conſtantinopolitanæ, Italici iuris auxilium vrbi Conſtantinopolitanæ, arbitrâ æquitate renouat, conceſſíque beneficij gratiam publicis actibus intimari, inciſámque Tabulis debitâ ſolemnitate permanere ibi iubet. Eiúſdemque Valentis ad eundem Clearchum P. V. extant & aliæ Conſtitutiones plures, vrbi Conſtantinopolitanæ conſulentes, annonæ inquam eius & voluptatibus, ſtudiíſque, *l.* 7. *inf. de annonis ciuicis, l.* 2. *inf. de ſtud. lib. V.R. & Conſt. l.* 20. *inf. de Prætoribus.* Et hæc de Valentis Conſtitutionibus ad hunc Clearchum P.V. Ad eundem, Theodoſij M. conſtitutiones aliæ extant, operibus publicis vrbis illius conſulentis, *l.* 3. *inf. de aquaductu.* Imò & Ordinum dignitati, *l.* 1. *inf. vt dignitatum ordo*: Tandem & Senatus Conſtantinopol. dignitati, *d.l.* 5. *Cod. de dignit. & l.* 93. 132. *inf. de Decurionibus*: Ingens ſcilicet vt Valentis, ita & Theodoſij M. circa vrbem Senatúmque Conſtantinopolitanum ſtudium fuit, & Singulare etiam *Clearchi P.V.* ad quem leges illæ, & hæc noſtra datæ ſunt: De eius aquæductu, & aquâ per eum Conſtantinopolim inuectâ, teſtis Hieronymus *in Chronico*; Socrates, *lib.* 4. *c.* 8. vid. & *d.l.* 3. *de Aquaductu*, vbi dicam.

¶ Ex *hac l.* iam ad οἰκεῖον πολιτικὴν & ad praxin hoc axioma rectè conficias: *Aliunde, ſeu ex alio Corpore tranſlatos in aliud Corpus ſimile, ad id replendum, velut nouiter adſcitos, priuilegiis & immunitatibus potiri; quæ nouis ibi conceduntur.*

¶ *De* SEPTEM *Solidorum collatione à tenuiſſimis Senatorum facienda.*

IV.* Imppp. Valent." Theodoſius & Arcadius AAA. ad Aurilianum P.V."

QVOD ad eorum" quærimonias, qui ſe glebalia non poſſe ferre onera teſtabuntur", Ampliſſimorum" virorum conſilio definitum eſt, ſcilicet vt ſeptenos" quotannis ſolidos pro ſua portione conferret, quid" præbitiones implere follium" non valeret, eatenus confirmamus, vt omnes quibus eſt cenſus anguſtia, contemplatis patrimonij ſui viribus, liberam habeant optionem, quatenus ſi conlatio iſta" non diſplicet, à conſortio Ampliſſimi ordinis non retendant." Sin verò graue, id eſt" damnoſum videtur, dignitatem Senatoriam non requirant. Dat. prid. Kal. Septemb. Conſtantinop. Theod. Auguſt. III. & Abundantio VR. CL. CONSS. [393.]

NOTÆ

NOTÆ.

* Abeſt à Cod.Iuſt.
" Emendanda *huius l.*inſcriptio : Inſcribendi quippe hi Imperatores Theodosivs *Arcadius & Honorius AAA.*
" *Aurelianus* P.V. Conſtantinopol.vid.*Proſopogr.*
" Senatorum ſcilicet.
" Ita MS.forte *teſtabantur* : quanquam & illud ſuſtineri poteſt : *teſtabuntur* , deinceps.
" Id eſt , Senatus vrbis Conſtantinopol.
" Dicam mox in *Commentario.*
" Ita MS.*γ. qui* , vt in aliis libris legi ad marg.ed.Pariſ.adnotatum : & mox , *præbitionis* , pro *præbitiones.*
" Reponebat hic Vir Doctus *follium* II.id eſt , duorum : de quo mox.
" Septem ſolidorum.
" Ita MS.forte *γ. non recedant* , quod ad marg.ed.Pariſ.quoque adnotatum;niſi fortè *retendere*,eſt recedere,retrò tendere.
" Ita MS.ſed repone *id &*.

COMMENTARIVS.

De Septem Solidorvm collatione , quæ certis Senatoribus incumbebat loco Glebalis collationis, eſt hæc Theodoſij M. per Orientis Imperium conſtitutio : pariter vt altera filij eius Arcadij *l.12.inf.de proximis* : & tertia Theodoſij Iun.nepotis *l.12. inf.hoc tit.* Nempè iis quibus cenſus erat anguſtia, ſeu tenuiſſimis Senatorum , qui Glebalia onera ferre non poterant , qui implere præbitiones follium non poterant , ſeptem ſaltem ſolidorum annuorum præbitio incumbebat. Et ſic collatio hæc, ſuccedanea ſeu ſubſidiaria erat follium præſtationis ſeu Glebalis collationis : ſeptem , inquam , ſolidorum. Id quod per Orientem nominatim inſtitutum & obſeruatum , ex illis tribus legibus obſeruo:cùm in Occidente duorum follium præbitio tenuiſſimis Senatorum incumberet,*l.2. ſup.hoc tit.* quod primo loco notari cupio.

Vnde patet Secundò , pariter vt ex *d.l.2.ſup.* & *l. vlt.hoc tit.* Senatoribus pro viribus cuiuſque , pro modo facultatum , Senatoriæ functionis certum canonem modúmque impoſitum. Quò per Occidentem pertinebat *lex 2.ſup.* & pertinet *l.21. inf. de Prætoribus* , vbi tres collationis iſtius gradus conſtituuntur , *cùm duos folles , aut quatuor , aut certè amplius in profeſſionem habebunt* : per Orientem verò, ſeu de Senatoribus Vrbis Conſtantinopol. hæc *lex*, & *d.l.12. inf. de proximis* : *&* *lex 12. inf. hoc tit.* Quò pertinet etiam locus ex Heſychio Illuſtrio & Thalelæo *ſuprà ad l. 2.* citatus , vbi tres gradus ποσότητας modóſque conſtituit κατὰ τὴν ἀντιθέιαν τῶν ἀπαιτουμένων. De quo ipſo non vnus locus occurrit apud Libanium *in epiſtolis* , vbi de Olympio agit è Senatore Romano, cùm Macedoniæ præfuiſſet , in Senatum Vrbis Conſtantinopolitanæ tranſlato, *ep.* 63. ad Themiſtium : & ad Honoratum,de quo *ad leg.Superiorem*, *ep.* 246. & ad eundem Themiſtium *ep.*247. vid.& *ep.* 778. *ad Euſebium.* Ex *ep.*63. hæc nota : μήτε μείζω τῆς δυνάμεως ζητῆτε· ἐν μὲν γὰρ ἐξετάσει τῶν ἀρίστων πρῶτος Ὀλύμπιος , οὐ δὲ εἰσενεγκεῖν δεῖ , ὕστατος· γνῶναι δέ σοι ῥᾷστον τῆς οὐσίας τὸ μέτρον παρὰ τῶν ἐπὶ τοῦτο τεταγμένων (intelligit Cenſuales, de quibus *l.6.infr.*) δεῖ δή σε παρατηρεῖν ἡνίκα ἂν δέῃ, χρήματα φέρειν ὅπως μὴ ἀδικήσητε , καὶ ἔτι γε πρότερον ἡνίκα ἂν καλῆτε τοὺς βουλευτὰς , ὅπως ἐνθένδε μὴ κινήσητε. Ex *epiſt.*246. ἐν ταῖς φοραῖς μὴ μεῖζον ἔστω τῆς νεὼς τὸ φορτίον· ἐν γὰρ τοῖς τοιούτοις εἰς τὸ μέτρον τῆς οὐσίας βλεπτέον. mox. τούτῳ οὖν δεόμεθα σύμμετρον εἶναι τὴν φορὰν. καὶ τῆς εἰς τὸ λειτουργεῖν ἀγῶνος νῦν διακωλύειν τοῦ νόμου μεμνημένον , ὃς τοῖς ἄρτι δεδεγμένοις ὑμῖν ἔδωκεν ἀναβολὴν· οὐ νομίζειν καλῶς ἂν ἔχειν περὶ τῶν προτέρων, τοὺς δευτέρους δαπανᾶν πολλὰ τῇ πόλει , νῦν ἐπὶ βέλτιον μετιέναι. Ex *epiſt.* 247. vbi de eodem ſemper Olympio , καὶ ταῦτα εἰδότες οἱ Ῥωμαῖοι κατέλεξαν μὲν εἰς αὐτοὺς , ἀφῆκαν δὲ ἁπλῆ λέγω δὲ τοῦτο. οὐ τοῦ καὶ παρ' ὑμῶν αὐτῷ γενήσεσθαί τινος ἀπολείαν , οὔπω γὰρ τὰ τοιαῦτα ὑμῖν ἡ πόλις πεπαίδευται , καί τι χείρω ἐν οὐδ' ἕξεις καὶ πολιτείᾳ· ἀλλ' ὅτι τῆς μηδὲν ὀκνεῖ πεισθέντα ἀγαγεῖν παρ' ὑμῖν μήτοι μείζω τῆς δυνάμεως φέρειν ; ὃ δὲ οὐ μείζω μόνον , ἀλλὰ καὶ ὧν ἕτερος ὀφειλέτης ταῦτα ἀναγκάζεσθαι φέρειν. & mox. φασὶ δὲ αὐτὸν καὶ χορηγὸν ἐνηνέχθαι τοῖς τὰ μέγιστα δαπανῶσιν· ὁ δὲ ὑπὲρ ταύτην, οὐδ' ἣν δευτέραν νομίζετε , δυνάιτ' ἂν ἀναλῶσαι. φαίην δ' ἂν ὡς οὐδὲ τὴν τρίτην αὐτὸν πάνυ , καὶ ταῦτ' ἦν τις αὐτὸν κατὰ τὸν νόμον καλῇ. Vbi vides diſertè tres Senatoriæ functionis modos , pariter vt *d.l.21. inf. de Prætoribus* : & apud Heſychium & Thalelæum. ¶ Tertiò notandum, hanc ſeptem ſolidorum collationem Senatuſconſulto , à Senatu Conſtantinop. inſtitutam , *hâc l.* à Theodoſio M. indicari , confirmaríque : vt fermè hoc æuo , à Senatu vtroque , ſeu vtriuſque Romæ , modus Senatoriarum expenſarum , & collationum definiri Senatus decreto ſolitus : Cuius moris , & Senatuſconſulti exemplum quoque extat apud Symmachum *lib.* 10. *ep.*21. de ſumptuum in Prætorias editiones moderatione à Senatu pariter facta : quò pertinet etiam *lex* 1. *inf. de expenſis ludorum* , & *lex vn. Cod. de Senatuſconſultis*: de quo ad *eam l.*1.

Quartò notandum, *hâc l.* à Theodoſio M. id Senatuſconſultum *confirmari*. Nempe huiuſmodi Senatuſconſulta hoc æuo ad Imperatorem mitti ſolebant , vt ab eo confirmarentur. Quod & ipſum cernere eſt in *eâ epiſtolâ* Symmachi. *Supereſt* , inquit , *vt ea quæ Serenitas veſtra Patribus deliberandâ legauit , cognito Senatuſconſulto lex Auguſta* Confirmet : *Nullo enim diſſentiente quis modus cenſitum ſemel aut ſæpius , quæ fungendis mediocritas editionibus applicetur.* : Et mox : *Hæc Æternitas veſtra venerabilis cùm Senatui ſtatuenda mandaret , referri ad ſe protinus imperauit , vt placita cunctis immortali lege* Solidentvr. *Iuſſis paruimus* : *Expectamus Oraculum , quo Salutariter , vt Veſtro Numini familiare eſt , Patrum Decreta* Firmetis. Eodémque pertinet quod Imperator Oratione ſuâ ad Senatum ait , *d.l.1. inf. de expenſis ludor. Illud etiam conſtitutione* Solidamvs. Nempè Senatorij cenſus, vel cenſuræ examen hoc æuo Principes ad Senatum remittebant , ſupérque eo Senatum deliberare iubebant : Senatus decernebat : mox Senatuſconſultum ad Principem mittebatur, qui id confirmabat.

Neque hîc etiam omittẽdum *hanc l.*datam *ad Aurelianũ* P.V.(qui & PP. fuit) qui proculdubio huius rei Senatui auctor fuit : quique adeò Senatorium Ordinem hâc parte ſubleuauit : pariter vt aliæ hoc ipſo anno , & proximo ad eum leges datæ : quibus Senatorius Ordo pariter ſubleuatus ; putà *lex* 1. *de prædiis Senatorum* : *lex* 132.138.*de Decurionib.* Vt proinde Aureliano hæc fermè omnia accepto ferri oporteat. Quò omninò pertinet Epigramma incerti Authoris *lib.* 4. Ἀνθολογ. c. εἰς εἰκόνας βασιλέων.

Οὗτος ὁ κοσμήσας ὑπάτων θρόνον , ὃν τετράπαρχον

Καὶ

Καὶ πατέρα βασιλῆες ἑὸν κελέβοντο μέγιστοι
Χρύσεος ἕστηκεν Αὐρηλιανός : τὸ δὲ ἔργον
Τῆς βουλῆς, ἧς αὐτὸς ἑκὼν κατέπαυσεν ἀνίας.

id eſt.

Hic, qui ornauit Conſulum thronum, quem ter Præfectum,
Et Patrem Imperatores ſuum appellarunt maximi,
Aureus ſtat Aurelianus : Opus verò [hoc eſt] *Senatus, cuius ipſe lubens ſedauit dolores.*

Fuit hic ſcilicet Aurelianus ter. Præfectus, vrbi ſcilicet, & Præfectus Prætorio, iterum idémque Patricius, ſub Theodoſio M. Arcadio & Theodoſio Iun. de quo conſule Proſopographiam : Cui & Senatus auream ſtatuam poſuit quomodo & An. 414. tria ſtatharia in Senatu Honorij & Theodoſij AA. & Pulcheriæ A. vt & Theodoſio Iun. Imp. dedicata A. 415. ſtatua aurea in Senatu, ab hoc Aureliano II. PP. & Patricio, vt teſtatur Chronicum Alexandrinum.

Quartò obſeruandum, confirmationi Senatuſconſulti huius de ſeptem ſolidorum præbitione, addi *hâc l.* à Theodoſio M. comminationem ſanctionémque : Nempe ſtatuit vt qui hanc ſeptem ſolidorum collationem ſeu functionem agnoſcere nollet, Senatoriæ dignitati *Renunciaret*. Sic & aliàs Principes Orationibus ſuis quibus Senatuſconſulta firmarent, quædam addere, eáque Sanctione ſancire ſoliti : Sic apud Symmachum prædicta epiſtola: *Patrem*, inquit, *decreta firmetis*, ADIECTA COMMINATIONE *ſi vllus aliquando ambitus hæc vel illa corruperit, quæ conſilio cæleſti pro Ordinis dignitate ſanxiſtis*. Sic *l. vn. Cod. Iuſt. de Senatuſconſultis*, quæ ad illam Symmachi epiſtolam omninò pertinet, Theodoſius Imp. oratione ſuâ ſeu confirmatione, *Legibus etiam idem proſequimur*. ADIICIENTES, *vt ſi quiſquam ſpeciali ſupplicatione eliciendum aliquod Reſcriptum tentauerit, vt tranſire ei formam liceat ſtatutorum, tertia patrimonij parte multetur, & damnatus ambitus crimine maneat infamis*. Senatus ſcilicet decernebat, ſuggerebat, modum ponebat, Senatuſconſulto facto : Imperator verò SANCTIONE firmabat, penes quem imperium erat. ¶ Quod ipſam *Renunciationem* Senatoriæ dignitati attinet, ſimilia exempla vid. *l. vlt. h. t. l. vn. de Comitib. ord. prim. art. diu. l.* 58. *de Decurionib.*

Sextò de hâc ſeptem ſolidorum collatione notandum, ſingulari priuilegio nonnullos Senatores, quemcunque tandem, & quàm amplum cenſum haberent, hanc ſaltem functionem ſeu collationem agnouiſſe, non verò Glebalem, ſeu follium : *l.* 12. *inf. de proximis*. Imò fuêre, & qui in totum ab hâc etiam ſeptem ſolidorum functione immunes eſſent: vt *l.* 12. *inf. h. t.*

Septimò notari cupio, & alteram adhuc *leg.* Theodoſij extare ad hunc eundem Aurelianum, de eâdem Glebali collatione *l.* 138. *inf. de Decurionib.* vt & Syneſij *epiſtolam* 38. ad hunc ipſum Aurelianum, in quâ de hâc Senatoriâ collatione agit. De cuius ſententia hâc occaſione paulò plenius nunc videndum. Quæritur *eâ Epiſtolâ* Syneſius, quòd Herodes quidam, clariſſimo genere, id eſt, Senatorio, oriundus, ἐκ προγόνων λαμπρότατος; atque adeò Glebali collationi obnoxius, τὴν πατρῴαν βῶλον ὑποτελῆ τῇ συγκλήτῳ τῷ διαδεξάμενος. nihilominus, poſteaquam ἡγεμὼν factus fuiſſet, & Magiſtratum geſſiſſet, ἀρχὴν ἦρξεν, altero adhuc nomine conueniretur : dupliciterque adeò munificus eſſe cogeretur διπλῶς λειτουργεῖν : nempe & propter ſubſtantiam Senatoriam, διὰ τὴν οὐσίαν, (ſuprà πατρῴαν βῶλον vocauit) & propter geſtum Magiſtratum, δι' ἣν ἦρξεν ἀρχήν. Nempe Syneſij mens eſt, Herodem nonniſi ad Senatoriam functionem ſeu Glebalem teneri, non verò ὑπὲρ νεόβωλον, tanquam nouum Senatorem ad alteram adhuc præſtationem ſeu functionem, quæ tamen ab eo exigebatur extra ordinem, eo more ſcilicet quo ab iis qui honore ſeu adminiſtratione aliquâ, functi fuerant, vel certè ab honorariis, aliquid extra ordinem exigebatur, vt ex *tit. de extraordin. mun.* & *tit. de Equorum collat.* & *tit. qui à præbitione. equorum*, liquet. Hæc inquam Syneſij ſententia eſt. Vnde apparet, de variis Interpretis Syneſiani erroribus : qui ibi ἡγεμόνα *Ducem* interpretatur, & νεοβώλους, pro *allectis in Ciuitatum conſilium* (ſeu Curiam) accipit : Perperàm omninò ; nam & ἡγεμὼν ibi eſt Adminiſtrator prouinciæ, vnde & ἀρχὴ mox vocatur : & νεόβωλοι ſunt, in Senatorium Ordinem recenter allecti, de quibus iam aliquid ad *l.* 3. *ſup. prox.* non verò in Curiam, quod facilè coniicere potuiſſet Interpres, ſi attendiſſet, hunc Herodem dici ἐκ προγόνων λαμπροτάτων, id eſt, Senatoriâ ſeu Clariſſimâ ſtirpe editum : λαμπρότατοι ſunt Clariſſimi, Senatores, atque ideò patrimonij ſui nomine, propter paternam Glebam, Senatoriæ functioni obnoxij : Quare putidum Senatorium aliquem in Curiam ciuitatis regradatum ponere: Inaniſque hîc obſeruatio, de Chriſtianis olim, ob confeſſionem Chriſtiani nominis ſupplicij loco, non inter Senatores (vt ipſe vult) propriè loquendo, verùm inter Curiales cenſitis, Curiæque addictis. Syneſij proinde mens hæc eſt, vti Herodis Senatorij viri ſubſtantia quidem ad Senatoriam Glebam & collationem teneatur, non verò ob geſtum ſimul magiſtratum, ad alias collationes tanquam νεόβωλος. Verùm error hic ſimilis eſt alteri: cùm idem *epiſtolam* 11. Iuliani *ad Byzantios*, quâ Iulianus Curiales qui Chriſtiani nominis obtentu aliâve quâ ratione Curias effugerant, Curiæ Byzantinæ reſtitui iubet, ad Senatores retulit, & neſcio quæ de Glebali collatione ad eum locum tractauit, vt πατροβώλης nobis efficeret loco πατροκόλων : Eſt enim loci illius idem omninò ſenſus, qui eiuſdem Iuliani *l.* 50. *inf. de Decurionib.* quæ repetita extat *l.* 4. *de luſtrali collat.* de quo *ad eam l.*

¶ *De* OBLATITIO *auro : vbi id ſoluendum ſit, & per quos exigendum.*

v.* Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Florentio" PV.

OMNES Senatores, qui in Sacratiſſima Vrbe" conſiſtunt, licet habeant per longinquas" prouincias atque diuerſas, poſſeſſiones, aurum Oblaticium in Vrbe perſoluant, quòd à Procuratoribus & Actoribus ſuis ad Vrbem reditus perferuntur. Sanè" his Senatoribus, qui in proinciis" larem fouent, per prouincias, Cenſuales qui plenam habent notitiam", immineant, quo cognoſcant ſine dilatione aurum profuturum ærario" noſtro quantocius inferendum. Dat. XVIII. Kalend. Octob. Olybrio & Probino CONSS. [395.]

NOTÆ

NOTÆ.

[a] Memorat *hanc l.* ſuam, & ex parte emendat Honorius *l.9.inf.*

[b] *Florentino.* Florentinus hic PF.V.Romæ fuit triennio A.395.396.397. v. Proſopogr. Ad eundem extant Symmachi epiſtolæ ſex *libro* 4. putà *ep.*50.51.52.53.54.55. Ad eundem eſt ſcripta *d. lex* 9. quâ hæc, vt dixi, memoratur & emendatur ex parte.

[c] *Longinqua* prouinciæ, vltra ſuburbicarias.

[d] *Secunda* ſententia.

[e] Auguſtinus *lib.*15. *de ciuitate Dei* ſcribit è Senatoribus quoſdam in vrbem nunquam veniſſe: vide & *l.*11. *inf. de Pretoribus.*

[f] Cenſuum ſcilicet & nominatim Senatorij vid.*l.6.prox.inf.*

[g] Ita quoque Symmachus, *lib.*10.*ep.*26.ad Valentinianum Iun.de oblatione 1600.auri librarum, decennalibus Imperij eius: *Ergo & nunc libens ſume* SACRO ÆRARIO *decreta ſubſidia.*

COMMENTARIVS.

DE OBLATITIO AVRO, ſeu de OBLATIONIBVS Senatoriis eſt hæc Honorij conſtitutio: de quo ſunt quatuor præterea aliæ Conſtitutiones, puta Valentiniani Senioris, *l.*17. *inf. de Pratoribus*: Arcadij, *l.*12. *inf. de proximis*: eiuſdem Honorij, *lex* 9. *inf.* & Valentiniani Tertij *lex* 14. *inf.* Quid oblatitij verò auri appellatione intelligendum ſit, videamus. Putabat CL. Cuiacius *in notis ad l.*2. *Cod. de Pratoribus, & honore Pratura*, aurum oblatitium idem eſſe cum auro Glebali, ſeu collatione Glebali: eò quod Glebalis collatio, oblationis genere quodam à Senatoribus exigeretur, ſicut aurum Coronarium à Decurionibus. Addi poſſit & argumentum ex *l.6.prox.* quâ Cenſualibus Glebæ exactio remittatur, ſicut *hâc l.* auri oblatitij exactio his imponitur, vt proinde eadem videri poſſint. Verùm, diſtinctum omninò, oblatitij auri collatio, functionis genus fuit, à Glebali; vt ex *legibus* illis conſtat, ſimul & ex Symmacho, qui eius meminit tribus locis: *lib.2.ep.*57. *& lib.*10. *ep.*26. *&* 36. E quibus de hac oblatione accuratius nobis videndum eſt, etſi in *Paratitlo* iam nonnulla delibata ſunt. Vocatur id Aurum Oblatitium *h. l. & l.9. inf.* Oblatio Ampliſſimi Ordinis ſimpliciter, *l.*14. *inf. h t.* & à Symmacho *dictis locis*: vocatur & *promiſſio*, & moles promiſſionis, *d. l.*14. *inf. & l.*12. *inf. de proximis*: ſponſio Symmacho, *lib.*10. *ep.*26. eidem & munus, munificientia, largitio, decreta ſubſidia: *ibid.* Id verò ſeparatur *d. l.*12. *inf. de proximis*, diſertè à *ſcriptionis iniuriâ*: vbi *ſcriptionis* iniuria eſt collatio & profeſſio Glebalis: pariter vt *deſcriptio* de eâ dicitur, *l. vlt. h.t. l.*1. *inf. de Decurionib. & ſilentiar.l.*15.*inf. de Medicis*: Adſcriptio *l.*22. *inf. de Agentib. in reb.* quia ſcilicet Senatores in id poſſeſſiones ſuas profiteri debebant & deſcribere. Vnde patet iam Auri oblatitij oblationem ſpontaneam omninò fuiſſe, & largitionis cuiuſdam ſeu munificentiæ ſpeciem, quam Senatus vltrò Principi faciebat, & ſolus: non ex neceſſitate vel ordinariâ collatione, vt Glebalem oblationem; non vnà cum aliis, vt Aurum Coronarium, de quo *ſuo titulo inf. lib.*12.

Nempe, quod ſecundo loco notandum, oblatio hæc fiebat à Senatu priuato amore, ſtudio & affectu: veluti Principatus initio, vel quinquennalibus, aut Decennalibus, vel tertio luſtro Imperij, quod poſtremum conſtat ex *Epiſtolâ* Symmachi 26. Item, poſt victoriam à Principe partam, vt ex iis conſtabit quæ *ad legem* 14. *infrà* dicemus. Hæc noſtra, quæ data eſt XVIII. Kal. Octob.A. D.395. anno fermè poſt Eugenium deuictum id eſt octo menſibus poſtquam Honorius ad Imperium venit: & ſic in huius rei memoriam. Neque ab hoc abludit Oblatio votorum, quanquam & paulùm diuerſa, de quo *ſub titulo lib.*7. Et hæ quidem oblationes ſunt in gratiam Principum. Aliæ enim oblationes Senatus fuerunt in gratiam vrbis Romæ, de qnibus Symmachus *lib.6.* & inter alias *ep.*12.

De hâc Oblatitij Auri collatione ſequentia adhuc notanda ſunt. Tertiò nempè obſeruandum, cùm ad hanc Oblationem deueniendum erat, Præfectum vrbi Senatores, ſeu Summates Romæ ve in proximis poſitos, in Senatum euocaſſe, ſeu coëgiſſe, tractaturos de modo oblationis, vt diſcere eſt ex Symmacho *lib.2.ep.*57. & *lib.*10.*ep.*36. Quorum priore loco lego *coactum in tractatum Senatum commoueri*: vbi editi ſimpliciter habent *tracta*, in M.SS. *in tractu*.

Quartò hanc collationem neceſſitatis ſpeciem aliquam in ſe iam habuiſſe, vbi decretum Senatus ſemel de eo factum fuerat: Sic vt omnes Senatores ad id tenerentur, adſenſúmque abſentes præbere cogerentur: de quo vel hæc *lex* fidem facit, & Symmachus *lib.*2. *ep.*17.

Quintò notandum, cùm alius atque alius iſtius oblationis modus fuerit, *mille ſexcentas auri libras*, & quidem vrbanis ponderibus, id eſt, trutinæ largioris examine Valentiniano Iun. eius decennalibus oblatas, quod Symmachus diſertè ſcribit, *d.ep.*26. cùm aliis Imperatoribus Valentiniano & Gratiano nonnihil minùs oblatum fuiſſet: Quæ ſumma efficit *centum triginta quatuor millia quadringentos ſolidos*; *ſiue aureos*: ſi videlicet veterem, non occiduam & imminutam libram ſpectes, quam Romæ obtinuiſſe colligo ex *hoc* Symmachi *loco*; de quo ad *l.vn.inf. de oblatione votorum.*

¶ Nunc de ſententia *huius leg.* quæ eſt de *Formâ ſolutionis* huius Auri oblatitij, quod ſextum hic de eo notandum. Definit igitur *hâc l.* Honorius, Senatores in vrbe Româ conſiſtentes, in ipſa vrbe id ſoluere debere: non verò in prouinciis, vbi poſſeſſiones habent, vt fermè Senatores per longinquas diuerſáſque prouincias, poſſeſſiones habebant, vt vel hæc *lex* docet, & *lex* 7. *inf. de annonâ & trib.* idque ex Symmacho quoque diſcere eſt. Et rationem addit Honorius, quod à Procuratoribus & Actoribus, de quibus conſule Indicem poſſeſſionum illarum Senatoriarum, ad vrbem reditus perferantur. Quod vtiliter in praxim deduci poteſt: Nempè in hoc collationis ſpontaneæ genere, non loci, vbi poſſeſſiones ſitæ ſunt, ratio habenda eſt, verùm vbi Domini earũ ſunt, quoque reditus inde perferuntur.

¶ Iſtius autem exactionis curam in Vrbe quinam habere deberent, non exprimit hîc Honorius: verùm ſatis indicatur, vel ſolo inſcriptionis indicio; *ad Florentium P.V. Prefectianis*, id eſt, Officialibus Præfecti Vrbi eam incubuiſſe; hic enim Senatorum Præſul erat, iſque Senatum, vt ante dixi, ad decretum ſuper hoc faciendum, cogebat, ac nominatim à Cenſualibus: Et hæc de Vrbe. In prouinciis verò Senatores à *Cenſualibus* exigi iubet Honorius: quod ij plenam harum rerum notitiam haberent. Quod & ipſum idem ait *l.6. prox.* in argumento Glebalis collationis. Et tamen idem Honorius bien-

nio poſt, *l.9.inf. hoc tit.* quæ ad eundem Florentium P.V. emiſſa eſt, hanc *legem* ſuam memorans, conſtituit, vt quoniam cognouiſſet officium Cenſualium non poſſe executioni ſufficere, ad prædictum negotium congrua auxilia ab Ordinariis Iudicibus, id eſt, Rectoribus prouinciarum, miniſtrarentur: de quo *ad eam leg.*

¶ Nobis de *Cenſualibus* iſtis in vniuerſum nunc hîc videndum eſt, neque tamen prodigè: nam de his eſt *infra, lib.*8. pars *tituli* 2. ac nominatim *lex* 4. *eo tit. de Tabulariis, Logographis & Cenſualibus.* Cenſuales igitur alij erant in Vrbe; alij per prouincias: De Cenſualibus in vrbe eſt *lex* 13. 21. 26. 27. *inf. de Prætoribus: & lex* 4. *ſupr. de teſtamentis, & lex* 5. *inf. de principibus agentium in rebus, & lex* 1. *inf. de liberalibus ſtudiis vrbis Romæ.* De iiſdem agit Symmachus, *lib.*4. *Epiſt.*8. *& lib.*10. *Epiſt.*36. & Capitolinus *in Gordiano ſeniore.* Erant huiuſmodi Cenſuales in vtraque Vrbe Roma, ſub magiſtro cenſus, & ſub diſpoſitione Præfecti Vrbi, vt ex *pleriſque ſuperiorum legum* conſtat, & *Notitia Imperij.* Horum munus varium erat. Primùm actus qui in Senatu tractari conſueuerunt, eorum ſollicitudine celebrabantur, ſolis citatoris exceptis, vt ait *lex* 5. *inf. de principibus agentium in rebus.* Quò pertinet Capitolini locus *in Gordiano*, vbi de SCto tacito ſcribit: *Hunc morem*, inquit, *apud Veteres neceſſitates publicæ repererunt, vt ſi forte aliqua vis ab hoſtibus immineret, quæ vel cogeret humilia captare conſilia, vel aliqua conſtituere, quæ priùs oporteret dici, quàm effici, vel ſi nollent ad amicos aliqua permanare, Senatuſconſultum tacitum fieret, ita vt non ſcribæ, non ſerui publici, non* CENSVALES *illis* ACTIBVS *intereſſent, Senatores exciperent, Senatores omnium officia Cenſualium ſcribarúmque complerent, ne quid fortè proderetur.* Iidem Cenſuales ſtudioſis ſtudiorum liberalium Vrbis Romæ imminebant, eorum hoſpitia noſſe illos oportebat, quò & ſtudiis operam nauarent, eorundémque modeſtiæ inſpectores eſſent; Iidemque breues conficiebant per ſingulos menſes ſtudioſorum: *d. l.*1. *inf. de ſtudiis liberalibus V. R.* Iidem Prætorum denominationem ad hanc vel illam Præturam aliquando habuêre, eò quod cenſus Senatorij plenam cuiuſque notitiam haberent: *l.*13. 26. *inf. de Prætoribus.* Iidem abſentium Prætorum nomine munera ſeu ludos edebant, vt teſtatur Symmach. *lib.*4. *ep.*8. de quo ad *tit. de Prætor.* Iiſdem Prætores ſeu Editores argentū ad munus edendum conferebant, eodem teſte *lib.*10. *ep.*36. & aliquid inſuper pro notitiâ *l.*27. *inf. de Prætoribus.* Iiſdem quoque imminebat, vt decenti quiſque habitu propriaque veſte intra vrbem vteretur, putà Senatores, Officiales, ſeruique: *l.*1. *inf. de habitu quo vti opert. int. vrb.* Neque tamen citatoria, etiam Senatoriarum cauſarum ad eos pertinebant, *l.*5. *inf. de Principib. agen. in reb.* Apud eoſdem teſtamenta cæteráque publicari ſeu reſerari oportebat, *l.*4. *ſuprà, de teſtamentis.* Iidem honeſtatis ſtudiorum in vrbe Româ curam agebant, *l.*1. *inf. de ſtud. lib. V. R.* Et hæc quidem de Cenſualibus in vrbe Româ. Per prouincias alij erant Cenſuales, de quibus eſt proprius titulus *inf. lib.*8. *de Tabulariis, Logogr. & Cenſualib.* ac nominatim *lex* 4. *illius tituli*, vbi dicendi locus erit amplior. Illud enim iam ſatis conſtat, Cenſuales notitiam cenſus cuiuſque, & nominatim Senatorum plenam habuiſſe: & ideò Auri oblatitij, Glebæque aliquando exactionem illis incubuiſſe, vel ſaltem ob plurimam harum rerum notitiam, diſquiſitionis curam, & inſtructionis rationem eis impoſitam, de quo *l. prox.* rurſus. De his Cenſualibus vid. *& l. vlt. inf. de Princip. ag. in reb. Nouellam Iuſtin.* 17. *&* 128. Meminit & Firmicus 3. *Aſtron. c.*11. §.10. Tandem penulati hi fuere, teſtis Sidonius Apollinaris *lib.*8. *ep.*6. de quo pleniùs ad *l.*1. *inf. de habitu*: vbi de Officialibus.

¶ EXACTIO, DISQVISITIO, INSTRVCTIO *collationis glebalis à quibus facienda.*

VI. * Iidem AA. ad Senatum & populum. Poſt alia.

CENSVALIBVS, quibus oneroſa glebæ" adfirmatur" exactio, onus quidem negotioſum mouemus", ſed quia eis plurimam ſcimus harum" rerum eſſe notitiam, & diſquiſitionis" curam, & rationem manifeſtæ inſtructionis" eis inponimus. Dat. XVII. Kal. Mai. Med. Cæſario & Attico CONSS. [397.]

NOTÆ.

* Iungendæ *huic legi* ſunt *lex 7. prox. inf. lex* 31. *inf. de Prætoribus*: *l.*24. *inf. de ſuſceptoribus*: *l.*27. *inf. de nauicular. l.* 9. *inf. de naufrag. l.* 3. *de canone frum. vrbis Romæ.*

" De hâc *Gleba* voce ſatis ex Paratitlo diſces. Adde apud Heſychium, γλίβα, ἀξίωμα συγκλήτου.

" *Mouemus*, id eſt, amouemus, remouemus, *ſubmouemus*; quomodo etiam *hic* legi poſſit.

" Id eſt, cenſus Senatorij. Porrò ſimilia *l.* 5 *prox. ſup.*

" *Diſquiſitio.*

" *Inſtructio*, h. l. vt & *l.* 2 *ſup.* notitia.

COMMENTARIVS.

CENSVALIBVS, de quibus ad *l.*5. *ſup. prox.* Glebæ exactionis onus remittit, amouet, *hâc l.* Honorius Imp. quæ videl. his antea impoſita fuerat, quod comperiſſet nimis negotioſum onus iſtud Cenſualibus eſſe; ſed tamen iis imponit diſquiſitionis curam, & inſtructionis, id eſt, vt diſquiſitione habitâ poſſeſſionum Senatoriarum, modum glebæ cuiuſque Senatoriæ, breuéſque adeò & inſtructiones eâ de re faciant: de quibus breuibus & Inſtructione iam ad *l.*2. Et huius rationem *hic* eandem reddit, quam *ſuprà*, *l.*5. *prox.* quod ſcilicet harum rerum plurimam haberent notitiam. Atque hi ſunt, quos Libanius *ep.*63. ad Themiſtium, vbi de Glebali collatione agit, ait, γνῶναι δ' οὖν ῥᾷστον τῆς οὐσίας

ὑσίας τὸ μέτρον κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦτο πεπαγμένων. Obſerua interim hoc tempore differentiam inter Glebalem collationem hâc parte, & Aurum oblatitium: Nempe huius exactio Cenſualib. impoſita, *l.5.ſup.* illius *hâc l.* remiſſa; verùm biennio poſt æquata ea *l.9. inf.* ¶ Eſt porrò hæc lex prolixæ admodùm Honorij ad Senatum & populum Orationis ſeu Conſtitutionis pars: cui coaſſandæ velut indidem decerpta præter *l. prox.7.* quinque prætereà leges: quas *in Notis* indicaui; quâ quidem Oratione in vniuerſum Honorius, & Senatui, & populi tum annonæ, tum voluptati enixè conſultum iuit. Quò etiam pertinet illa eius Orationis præfatio, quæ continetur *d. l.3. inf. de Canone frum.V. R. Certum habetis, Patres Conſcripti, quantum curarum impendimus pro* VESTRIS, *ac populi* COMMODIS. Et verò ad Senatus commoda pertinet *hæc lex*; cum proximâ: ad Populi voluptates, *lex 31. inf. de Pratorib*: ad annonæ commoda (quæ & ipſa propriè *commoda* dicta) *lex 24. inf. de ſuſceptoribus*: *lex 27. inf. de nauicular. l.5. infr. de naufragiis*: & *d.l.3. inf. de Canone frum. V. R.*

¶ *De* ALIENATIONE *patrimonij in fraudem deſignationis Pratoria.*

VII.* Iidem AA. ad Senatum & populum. Poſt alia.

SENATOR" patrimonium proprium in quemcunque quâlibet ratione tranſtulerit, imminutio, .."....ſignationis tempore probata" non valeat: ſed cauſa prius erit actis prouincialibus adprobanda. Dat. XVII. Kalend. Mai. Med. Cæſario & Attico CONSS. [397.]

NOTÆ.

* Quibuſnam legibus hæc iungenda ſit, conſtat iam ex dictis *ad leg. ſuperiorem*, quæ & ipſa de illarum numero eſt. Eſt autem fugitiua hæc lex.

" *Si Senator.*

" *Imminutio eius deſignationis tempore.*

" Id eſt, ſi probatus fuerit Senator imminuiſſe. Quare errat qui *hic* reponit, *non probatâ.*

COMMENTARIVS.

ALIENATIONI fraudulentæ, imminutionique patrimonij à Senatore factæ, in fraudem *Pratura*, occurit hâc Orationis ſuæ parte Honorius Imp. quemadmodum & fraudulentæ profeſſioni in fraudem Glebalis collationis occurritur, *l.2. ſup.* In fraudem inquam Præturæ, eò quippe pertinet ἀπὸ κοινοῦ ſeu lex iſta, non ad Glebalem collationem, vt DESIGNATIONIS vox oſtendit: de quo mox; ac proinde hoc *titulo* fugitiua, quæque in *tit. de pratoribus* meliùs relata fuiſſet: cuius etiam tituli *lex 31.* huic inter alias coaſſanda venit. Prætura ſcilicet inter Senatoria olim onera fuit, de qua eſt titulus ille *de Pratoribus*, & quidem onus grauiſſimum: Ludis ſcilicet & voluptatibus Romani populi edendis deſtinatum: ita quidem vt pro Præturæ qualitate modò maiores, modò minores faciendi eſſent. Cæterùm, vt iſtud Præturæ onus Senatores euitarent, varias olim fraudes commenti ſunt, tùm Nominationis ad Præturam tempore, tùm Deſignationis ad certum Præturæ genus: de quibus omnibus *ſuo illo titulo*. Inter cæteras fraudes hæ erant: quod vrbe Româ recederent, vt Præturam euitarent: de quo *l.1.2.3.4.6.7. inf. de Pratoribus*: & Symmachus *lib.4. ep.8. & lib.10. ep.4.* Altera fraus erat, cui *hâc l.* occurritur, quod Deſignationis ad Præturam tempore Patrimonium ſuum in alios transferrent, ſine vllâ cauſa probabili, vt ita leuiorem Præturam ſortirentur: Nam, vt inopes & pauperes à Præturæ onere immunes erant; Inopiæ quippe exceptio immunitatem Præturæ tribuebat, de quo *l.22. inf. de Praturib.* Ita cùm deſignationis ad certũ Præturæ genus tempus in proximo erat, callidè bona ſua imminuebant, vt ita ad leuiorem Præturam deſignarentur: Erat ſcilicet vna Prætura alia ſumptuoſior: *l.3.5.13.21.24.25.30. & vlt. inf. de Pretorib.* Dixi, *Deſignationis tempore*: ita enim hic reſtituendum eſſe, tum reliquiæ veteris lectionis, tum *lex 31. inf. de Pratoribus*, quæ huic inter alias coaſſanda venit, oſtendunt: *Neminem*, inquit lex illa, *Editorum, quos votiui ſumptus* DESIGNARIT *electio, Reſponſum noſtra Tranquillitatis ſoluat, ſed* DESIGNATIONVM *ordo ſeruetur.* Sed & lex 10.12.13.14.15.21.31 *eodem tit. de Pratorib.* Symmachus quoque in eadem ipſa re *lib.10. ep.59. Deuotione & more commonitus, Magiſtratuum nomina, quibus varias functiones* DESIGNATIONVM TEMPORE *Ampliſſimus ordo mandauit, ad Æternitatis veſtra perfero notionem: vt Muneribus exhibendis, aut ſubeundis faſcibus deſtinatos, cognitio Imperialis accipiat. His copulati ſunt: quos Senatui veſtro recens ortus adiecit. Prolixus in talibus eſſe non debeo, cùm* DECRETI *publici fides Geſtorum potius inſinuationem poſtulet, quàm largum referentis eloquium.* Eadem voce in hac ipſa re idem vtitur *lib.2. ep.59. Candidati mei deſignatio*: & *lib.4. ep.60. Deſignatum tibi ad vrbanam Praturam filium meum nuncio.* Quanquam & *deſignationis* appellatione accipi quoque poſſit ipſa prima ad Præturam nominatio, nullo adhuc Præturæ genere deſignato; quo ſenſu paſſim quoque ea vox accipitur. Ad rem. Ergo *hâc l.* id ſtatuitur, ne cuiquam Senatorum patrimonium ſuum deſignationis tempore imminuere liceat, niſi cauſa priùs actis prouincialibus adprobata: id eſt, apud acta ſeu geſta Rectoris prouinciæ. Ex his iam apparet, rectiùs *hanc leg.* ſub *titulo, de Pratoribus*, ſtituram. Neque otioſè id hîc repetatur, hanc *leg.* partem eſſe prolixæ Honorij Imp. ad Senatum populumque vrbis Romæ Orationis: qua inter alia & Senatui proſpectum iuit: & Populi quà Voluptatibus, quà Annonæ: quas duas res, *panem*, inquam *& Circenſes*, id eſt ludos populus anxius maximè iam dudùm, teſte Iuuenale, & hac tempeſtate optabat: ad quod poſterius præter *hanc leg.* ex eadem Oratione ſpectat *d. lex 31. infr. de Pratoribus* Cætera repete ex dictis *ad leg. ſuper.*

¶ *Eos qui in* PALATIO *militarunt, Senatores factos glebali præſtationi obnoxios eſſe, non & Præturæ.*

VIII. * Iidem AA. Cæſario PP."

QVI in Sacro" Manſuetudinis noſtræ Palatio militarint, ſi cœtui Senatus conſortióque fuerint ſociati, iuxta latam dudum Legem †, Gleualem tantum ſuſtineant functionem, ad Præturæ" verò functionem atque onera non vocentur. Dat. III. Kal. Mai. Conſtantinop. Cæſario & Attico CONSS. [397.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc lex à Cod. Iuſt.
" *Cæſarius* Orientis PP. v. Proſopogr.
" *Sacrum Palatium*. v. Gloſſ. & *Imper. Romanum*. Claudianus quoque 2. *in Rufinum*: v. 142. *ſacráſque fores prædiuitis aulæ.*
† Intelligitur è *Legem* 28 *inf. de Prætoribus*?
" De hoc ſuo titulo, *de Prætoribus*.

COMMENTARIVS.

IN PALATIO Principis qui militarunt, póſtque peractam militiam Senatores facti ſunt, eos glebali tantum functioni, at non & Præturæ ſubiici oportere, definit *hâc l.* Arcadius Imp. Idque aduocata anteriore quadam, imò antiquiore etiam lege, *iuxta latam* DVDVM *legem*, inquit: quæ tamen lex nuſpiam apparet: Exſtat equidem eiuſdem Arcadij, verùm poſterior adhuc, *lex* 13. *inf. de proximis Comitib. diſpoſ.* qua teſtatur, ſe iampridem à Prætura immunitatem, his, qui poſt emeritam in armis militiam, ad honorem Ducatus prouecti ſunt, tribuiſſe: eámque ibidem porrigit ad Proximos ſcriniorum, poſt depoſitam militiam. Qui & ipſi tamen Proximi ſcriniorum inter eos qui in Palatio militant, cenſentur. Ad rem. ¶ Hos igitur Glebali tantùm collationi obnoxios reddit *hâc l.* Arcadius: ſicut & filius eius Theodoſius Iun. *l. vlt.* (quod tamen antea ſecus fermè fuit, vt teſtatur *lex* 2. *ſup. inf.*) à Prætura verò immunitatem his tribuit: quod nominatim quoque cautum de Decurionibus & Silentiariis, *l. vlt. inf. de decur. & ſilent.* de Domeſticorum item & Protectorum Primiceriis, & Decemprimis, *l.* 7. 8. 9. *inf. de domeſticis & protect.* Vt & de proximis ſacrorum ſcriniorum. *l.* 13. *inf. de proximis.* Qui omnes in palatio militabant. Notanda igitur hîc differentia inter Glebalem collationem, & functionem Præturæ; huius videl. immunitatem faciliùs tribui, quàm illius. Rationem differentiæ hanc adſigno; quod populi voluptatibus faciliùs quid detrahi Principes voluerint, ſumptúſque adeò penè inanes in ludos remitti, quàm ſubſidiis ærarij quidquam ſubduci: cuiuſmodi eſt Glebalis collatio: vnde & perennis ærarij emolumentum dicitur, *l.* 2. *ſup.* cui ſimilia vide, & de Auro oblatitio, *l.* 5. *ſup.* & apud Symmachum, *lib.* 10. *ep.* 26.

¶ OBLATITII *auri exactio quibus immineat.*

IX. * Iidem AA. Florentino PV."

DVDVM † præcipimus, vt aurum Oblaticium Senatores, qui in Sacratiſſima Vrbe degunt, in Vrbe conplerent, hij verò qui in prouinciis larem fouerent, per Cenſualium Officia in prouinciis ſoluerent. Sed quoniam cognouimus prædictum Officium non poſſe exſecutioni" ſufficere, ad prædictum negotium auxilia congrua ab Ordinariis" Iudicibus volumus miniſtrari. Dat. VII." Kal. Ian. Med. Cæſ. & Attico CONSS. [397.]

NOTÆ.

* Et hæc *lex* abeſt à Cod. Iuſt. Iungendæ fortè huic legi, *lex* 153 154. 155. 156. *inf. de decur & lex* 2. *inf. de Comitib. rei milit. l.* 19. *inf. de diu. Officiis*, ſi modò ſubſcriptus dies in hâc emendetur: Imò & *lex* 1 *Cod. vbi quis de Curiali.*
" *Florentinus* hic P.V. de quo iam ad *l.* 5. *ſup.*
† *Dudùm*, id eſt, ante biennium. v. quæ dixi *ad l.* ...... *& Legem* 5. *ſup.* indicat.
" *Præcepimus.*
" *Exactioni* vt *l.* 6. *ſup.*
" *Ordinarij Iudices*, id eſt Rectores prouinciarum. v. Gloſſ.
" XII. *Kal. Ian.* in ſex illis *Legibus*.

COMMENTARIVS.

OBLATITII AVRI, de quo plenè *l.* 5. *ſup.* exactioni per prouincias ab Honorio Cenſuales *eâ l.* quæ ad hunc eundem Florentinum P.V. data eſt, cuiuſque hîc mentio fit, incumbere iuſſi

fuerant ante biennium. At nunc idem Honorius cùm comperiſſet prædictos Cenſuales non poſſe Executioni iſti ſufficere, ad prædictum negotium congrua auxilia ab Ordinariis Iudicibus, id eſt, à Rectoribus prouinciarum, miniſtrari iubet. Quomodo & pariter idem Honorius cùm Cenſualibus Glebæ exactionem impoſuiſſet, pari relatione edoctus iiſdem conſuluit *l.6.ſup.* Porrò *huiusleg.* duplex ſenſus afferri poſſe videtur: Prior, quaſi relicto Cenſualibus ſemper executionis ſeu exactionis officio, iubeat Honorius tantum auxilia his à Iudicibus miniſtrari, ad exactionem faciendam: vt aliàs ſæpe, publicum officium gerentibus auxilia congrua ſuppeditari, miniſtrari, olim variis legibus iuſſa: vt *l.*...Alter ſenſus, quem ipſe prætulerim, Honorium liberatis penitus hoc Executionis ſeu Exactionis onere, id oneris impegiſſe Ordinariis Iudicibus eorúmque officiis. ¶ Cæterùm videtur omninò hæc *lex*, ſex illis Legibus quas *in Notis* oppoſui, Imò & *legi* 1. *Cod. vbi quis de Curiali*: coaſſanda; à quibus hæc nonniſi in die diſcrepat, vt *ibidem* notaui: Certè inter eas, *lege* 10.*infr. de diuerſis officiis*, de Iudicum Apparitoribus quoque agitur: & *d.l.*1. *Cod. vbi quis de Curiali*: cauetur, vt ſi quis Curiæ vel officiis Iudicum aut aliis quibuſcunque corporibus obnoxius probetur, Iudex loci vbi comprehenſus fuerit, ſubmota penitus emendicati honoris præſcriptione, & non expectata Iudicis notione, ſub quo per ambitum cœpit militare, eum eorum ſocietati, quos declinauerat, aggregat. Et ſic *eâ. l.* Ordinarij Iudicis iuriſdictio ſancitur, pariter vt *hâc l.*

¶ HISPANIIS *adimitur priuilegium immunitatis quibuſdam indultum à glebali collatione.*

x. *Iidem AA. Felici PV."

GLEBAM, poſſeſſionum, non perſonarum", eſſe perſpicimus: ac propterea neceſſe eſt, vt illis immineat exactio, qui ex re eâdem reditus conſecuntur: nam cùm cenſibus deferantur", non poteſt auri profeſſio" perire" domino: Hac itaque ſanctione decernimus, vt Hiſpaniæ" in præſens" tantùm tempus beneficiis" indultis vtantur: ſeruaturi poſthac in ſoluendis functionibus prouinciarum" conſuetudinem ceterarum. Dat. IV. Kal. Apr. Mediol. Honorio A. IV. & Eutychiano CONSS. [398.]

NOTÆ.

" Abeſt à Cod. Iuſt. velut hiſtorica.
" ☧ PF P. & quidem Galliarum: de quo mox.
" Et ideò beneficium ſeu priuilegium perſonale hic ſpectandum non eſſe.
" Hanc rationem mox explicabo.
" Ita diſertè MS. editi habent, *deferuntur*.
" Perſonæ, vel poſſeſſiones.
" Glebæ *profeſſio l.* 12.*inf. de annonâ & trib.* de hoc v. *Paratitlon*.
" *Hiſpania*: vel hic reponendum *Hiſpani*, vel infrà reſtituendum, *Seruatura*: quod malo, propter illa, *prouinciarum cæterarum*.
" Hoc adhuc tempore, in præſenti caſu, ad hoc vſque tempus.
" *Beneficia* ſunt priuilegia, in materiâ nominatim tributorum & functionum collationúmque publicarum: dixi plenè, ad *l.*4 *ſup. de Conſtit. Principum.*
" Vel totius Imperij, vel cæterarum quæ ſub diſpoſitione PP. Galliarum fuerunt, id eſt, ſeptemdecim prouinciarum & Britanniarum.

COMMENTARIVS.

PRIVILEGIO ſeu BENEFICIO vllo à Glebali collatione nullum vllibi in quadam facti ſpecie excuſari definit Honorius hâc conſtitutione: Additâ ratione, quod hæc collatio ſit non perſonarum, ſed poſſeſſionum: Onera ſcilicet poſſeſſionum ratione indicta perſonæ priuilegio non euitantur, ſed quiſquis poſſeſſiones habet in cenſum relatas ſeu profeſſas (de qua profeſſione dixi ad l.2. *ſupr.*) & ex iis reditus conſequitur, huiuſmodi onera detrectare non poteſt. Atque ita in orbe Romano fermè obſeruatum fuit. *Hiſpaniarum* Prouinciis vt ſua & peculiaria ſæpè quarundam prouinciarum iura fuerunt: (vt in ſp. *l.*2. *de tironib. l.*19. *de erog. mil. ann. l.*5. *de cenſu publ.*) ſingulari priuilegio vacatio ſeu immunitas quædam ab hac collatione indulta fuerat, vt ſcilicet perſonæ priuilegio glebalem quandoque collationem euitare poſſent: id quod *hac* Honorij *lege* aboletur: & ad commune ius Hiſpani reuocantur. ¶ Cæterùm, ad hanc prorſus *legem* pertinet, eiúſque ferendæ occaſionem commonſtrat, denique eam commodiſſimè explicat *Epiſtola* 62. Symmachi *lib.*4. quam hîc inſeri oportet. *Symmachus Eufraſio.* Alij habeant, *Eupraxio. Euemius tuus in vtramuis aurem ſomnum capeſſat: Nihil enim magna dignitas à paupere petit. Sit fortaſſe pleriſque ipſa inopia grauis, habet tamen* ALIENI ONERIS EXCEPTIONEM. *Adiice ſi placet ſecuritati eius* SACERDOTII PRIVILEGIVM, & VNIVS HOMINIS MVNIMENTA MVLTIPLICIA. *Mihi videtur validior eſſe omnibus vacationum remediis, exhauſta fortuna. Sed velim noueris,* QVÆSITORES GLEBÆ SENATORIÆ *protinus affuturos, ſperandámque Euemij* VENIAM PLENIOREM, *ſi fidem paupertatis eius exploratio ratam fecerit. Interea tutus prioribus geſtis agat liberum: Nihil nouabitur Praëluſtris Viri* FELICIS *pro illo iudicatio, modò allegatas dudùm Senatoris anguſtias aſtruat examinis diligentia. Nunc mihi amicè obiurgandus es, qui cùm vicina itinera perſtrinxeris, ſie'ere ad nos habenas longum putaſti: Dediſſet* HISPANIA *Roma poſito more veniam. Nouit enim ſummittere deſideria ſua cunctarum Prouinciarum parenti,* [id eſt Romæ,] *Nec ita auara eſt, vt nobis propria bona nolit oſtendere, &c.* Omnia egregiè hîc reſpondent, & *Felicis* (Præfecti prætorio Galliarum)

C 3

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

liarum) nomen, & *Hiſpaniæ* mentio, & *Glebæ Senatoriæ*, & *priuilegij ſacerdotalis* & *paupertatis* exceptio. Species ſcilicet hæc eſt: ab Euentio Hiſpano Senatore, ſed paupere, vt dicebatur, & Prouinciæ Sacerdotæ, & aliis etiam fortè perſonæ munimentis ſeu priuilegiis ſubnixo, poſſeſſionum nomine, quarum dominus erat, & ex quibus reditus conſequebatur, glebalis collatio petebatur: Excipiebat is, alienum à ſe onus eſſe, atque inter alia allegabat paupertatem & tenuitatem ſuam: tum etiam, Sacerdotium quoque, videlicet Sacerdos Prouinciæ eſſet. Cæterùm id indultum fuiſſe Sacerdotibus prouinciarum Hiſpaniæ, vt à collationibus, ac nominatim à Glebali immunes eſſent (de cuiuſmodi alioquin Sacerdotij priuilegiis, & inter alia etiam à muneribus ciuilibus dicendi locus erit plenè ad *l.* 75. *de Decurionib.* V. & *paratitlon de paganis*, & quidem ex veteri quoque inſcriptione, & ex Symmacho, *lib.* 10. *ep.* 54.) Itaque ſuper eâ re, déque hâc, controuerſia itum ad Felicem Præfectum prætorio Galliarum: Is, re cognitá ſecundum Euentium dedit, id eſt, eum immunem à Glebali collatione pronunciauit. Imperator Honorius, ea de re aditus, nihil de Felicis Præfecti prætorio pro Euentio iudicatione innouauit, atque adeò ob ſacerdotij priuilegiũ paupertatémque collationis glebalis immunitatem Euentij confirmauit; nihílque de priuilegio Hiſpanis dato in præſens ſaltem tempus, ſeu in præſenti caſu immutauit: ſed in poſterum Hiſpanias, vel Hiſpanos, communi cæterarum prouinciarum iure, immunitate ſeu beneficio omni ceſſante, viuere iubet.

¶ Illud in ſummam ex *hâc l.* notandum, quod ait, Glebam, id eſt, collationem glebalem, eſſe onus poſſeſſionum, non perſonarum: vnde & onus id *fundum manere* dicitur: *l.* 13. *inf. hoc tit.* quâ etiam causâ, glebæ, & glebæ collationi nomen: ſeu *βῶλος* apud Syneſium, *ep.* 38. de cuius loco dixi ad *l.* 4. *ſup.* Ad hiſtoriam verò, obſeruandum, nonnullis quandoque prouinciis peculiaria beneficia indulta, aduerſus cæterarum prouinciarum conſuetudinem: ſed quæ facilè etiam reuocata: vt in causâ propoſita, cuiuſmodi iſtud fuit, Hiſpanicis prouinciis in orbe Romano atque in occidentis Imperio proprium. Vnde verò id emanarit, non noſtrum eſt diuinare: fortè à Theodoſio M. Honorij noſtri parente id Hiſpaniis, vnde ipſe erat, datum Atque ita deinceps, inſignior hæc lex in *Gallicâ* & *Hiſpanicâ* hiſtoriâ ſterni poterit: non tantùm ob expreſſam Hiſpaniarum mentionem, verùm propter inſcriptum huic legi *Felicis PF.P.* (nam ita reponendum loco *PFV.*) nomen, & quidem Galliarum, vt ex hâc ipsâ *leg.* diſcimus, vt & Symmacho *d. epiſtolâ.* Hiſpaniæ quippe hâc tempeſtate ſub *PP. Gallianum* egêre; vt ex variis *legibus*, *Claudiano*, & *Notitiâ Imperij* diſcere eſt, & vel hoc ipſo anno ex *l. vn. de burgariis*: de quo plura ad *l.* 14. *inf. de accuſationib.* Certè Symmachus *d. loco*, vt & *lib.* 7. *ep.* 58. hunc Felicem *Illuſtrem Virum* vocat. Et ad eundem eiuſdem extant octo Epiſtolæ *lib.* 5. ab *ep.* 47. ad 54. quâ poſtrema *Amplitudinis* titulum ei tribuit, & Collegam Ampelij, qui ſanè P. V. fuit, facit: & tùm cùm eum epiſtolam ſcriberet A.D. 397. Quæſtorem fuiſſe indicat.

¶ DOMVM PRINCIPIS *quoque Glebatem collationem agnoſcere.*

XI. * Iidem AA. Troino" C.S.L.

A conlatione gleu alis auri, vel 1...n"....ij tituli" ne Domum" quidem Noſtram INmunem..".. eſſe præcipimus. PP. IV. Kal. Mart. Med. Vincentio & Auito" VV. CC. CONSS. [401.]

NOTÆ.

" ✱. *Troilo*: Ad eum Syneſius ſcripſit ſex epiſtolas 26. 73. 91. 112. 118. 123. Déque eodem agit *ep.* 47. & 73.
" ✱ *conparatitij*, vt *l.* 3. *inf. de militari veſte*: vel, *Oblatitij*, vt *l.* 5. & 9. *ſup.* Neutrum ferunt reliquiæ & ſpatia fugientis vocis: quæ vt nos fecimus exprimenda ſunt.
" *Titulus.* v. Gloſſ.
" Id eſt, poſſeſſiones v. Gloſſ. & *Imp. Rom.*
" Ad plenum ſenſum nihil hic deeſt.
" ✱. *Frauito*, vel *Frauita*: v. Chronolog.

COMMENTARIVS.

PRINCIPIS quoque DOMVM ſeu poſſeſſiones duobus titulis ſeu collationibus quæ hâc *leg.* commemoratæ fuerant, ſubiacere definit Honorius Imp. ſi modò Honorius: quandoquidem Troilum, cui hæc *lex* inſcribitur, Comitem S.L. per Orientem fuiſſe ex Syneſio diſcimus, Duobus inquam titulis: quorum alterius memoria ſeu nomen intendit: alter verò eſt, conlatio Glebalis: Igitur à collatione Glebali immunis non eſt Domus Principis, id eſt, res priuata Principis. Nempe & ipſi Principes inſtar Senatorum glebã è rei ſuæ priuatæ nomine præſtitêre: nempe quod ſe ipſos in Senatorum numero cenſerent: *l.* 1. *inf. de exhib. reis*: *l.* 32. *inf. de curſu publ. l. quiſquis*, *ad leg. Corn. de ſicariis*: de quo *ad eas leges.* ¶ Notandum verò *Comiti S.L.* hanc *lege*, inſcribi, ideò quia de domo Principis in eâ agitur.

¶ PROXIMOS

¶ Proximos *Scriniorum*, comites *Diſpoſitionum*, *Magiſtros* admissionum *à glebali ſeptémque ſolidorum collatione immunes eſſe.*

xii. * Impp. Honorius & Theodoſius AA. ad Monaxium PV."

SI quis..."......Noſtris tota impletâ militiâ ad Proximatum", & Comitiuam" diſpoſitionum vel Magiſterium" admiſſionum peruenerit, nullâ penitus functione vel Glebatione" Senatoria tùm primùm, ob dignitatem Vicariam, fatigetur, ſitque inmunis à Septem" quoque ſolidorum præſtatione, quæ tenuiſſimos Senatorum adſolet obligare. Dat. vi. Id. Maij. Conſtantinop. Conſtantio & Conſtante coss. [414.]

NOTÆ.

" *Monaxium* hunc Præfectum Prætorio faciunt omnes aliæ *leges* anni 412. 414. 416. 417. 418. 419. 420. & quidem eo ipſo anno 412. quo hæc *lex* 16. *inf. de medicis & Prof.* Anno equidem 408. & 409. Monaxius P. V. fuit, quod præter ſex Leges; diſcimus ex Chronico Alex. *in anno* 409.

" Supple *ex ſcriniis*, vel *de ſcriniis*.

" Scriniorum ſcilicet *l. 2. inf. de proximis*: putà Memoriæ, Epiſtolarum, Libellorum, *l. 4. eod. tit.* v. quæ noto ad *l. 4. eius tit.*

" *Diſpoſitionum Comites* ſeu Magiſtri cum Proximis ſcriniorum dignitate æquabantur, v. *l.* 2. 10. 12. 14. *inf. de proximis Comitib. diſpoſ.*

" *Magiſterium*, & *Magiſteria*: v. quæ notabo ad *l. 2. inf. de Quæſtorib.*

" *Glebatio* Senatoria.

" De *ſeptem ſolidorum* præſtatione, *l. 4. ſup & l. 12. inf. de proximis.*

COMMENTARIVS.

PRoximos Scriniorum, comites Diſpoſitionum, magistros Admiſſionum, poſt impletam militiam factos, & ſic vicariâ dignitate auctos, ab omni functione ſeu Glebali collatione, imò & ſeptem ſolidorum præſtatione immunes eſſe iubet *hâc l.* Theodoſius Iun. De proximis ſcriniorum, Comitibúſque diſpoſitionum *ſuo proprio titulo infrà 26. & tit de Magiſtris ſcriniorum*, vbi vel Paratitla conſulenda. Magiſtri admiſſionum fit quoque mentio, *l. vn. inf. qui à præbit. tyronum vel equorum*: apud Vopiſcum in *Aureliano*. Amian. Marcellinum *lib. 15. p. 45.* qui ſcilicet Admiſſionibus ſeu officio Admiſſionum, ſeu Admiſſionalibus, de quibus qui ſub Magiſtro officiorum erant, pariter vt ſcrinia, de quo *Notitia* & nos *alibi*. Horum igitur immunitatem *hâc l.* ſancit Theodoſius. Vbi Tria notanda ſunt: Primò, eos qui poſt impletam militiam vel Magiſtri ſcriniorum fiebant, vel Comites diſpoſitionum, vel Magiſtri Admiſſionum, vicaria dignitate fuiſſe honoratos: quod etiam conſtituitur *l. 2.* (vbi dicam) 10. 15. 17. *inf. de proximis*: & *l. 19. inf. de Palatinis S. L.* Secundò notandum, Comites ſeu Magiſtros diſpoſitionum cum Proximis ſcriniorum dignitate exæquatos: quod etiam docet *lex* 2. 10. 12. 14. *inf. de proximis Comitib. diſpoſitionum.* Tertiò *hâc* Theodoſij Iun. *lege*, ſupradictos, etiam à ſeptem ſolidorum præſtatione immunes reddi, quæ tenuiſſimos Senatorum alioquin tenet obligatos, de quo agitur & *l. 4. ſup. & l. 12. inf. de proximis*: cùm tamen non pauperrimi tantùm hanc collationem agnoſcere deberent, verùm etiam nonnulli, qui alioquin priuilegio à Glebali collatione immunes ſunt, illam præſtare teneantur. Et verò Arcadij patris conſtitutione *l. 12. inf. de proximis*: Ex-proximis his & ex-Comitibus Senatui adgregatis, etſi Glebalis collationis immunitas tributa fuerit, iidem tamen ad ſeptenos ſolidos annuos eadem lege teneri iubentur. Verùm, vt dixi, plenaria *hâc leg.* immunitas Senatoriæ functionis illis tribuitur, etiam ſeptem ſolidorum.

¶ Desertvm *prædium alteri opimo adiectum per* ἐπιβολὴν *à glebali collatione immune fit.*

xiii. * Iidem AA. Sebaſtio Com."

SI" quis deſertam poſſeſſionem ſub Peræquationis" ſorte" perceperit, cum à præſtatione gleuæ Senatoriæ, etiamſi antiquitus hoc onus fundum manebat, alienum eſſe præcepimus." ¶ Illa" verò prædia, quæ naualem ſuſtinent" functionem in deſertis huc" vſque tacuerunt", meliore condicione in omnibus titulis conuenit releuari", vt grauis" ſors pro ea qua" reſederit portiuncula naualis eſſe non poſſit, cùm aliis fuerit diſpendiis liberatâ. Dat. prid. Id. Maij." Rau. Honorio A. xi. & Conſtantio ii. conss. [417.]

*Lex

N O T Æ.

• Lex *ſi quis* 25. *Cod. Iuſt. de omni agro deſerto*, hinc deſumpta eſt, reciſâ ſententiâ, quæ eſt de Gleba Senatoria, vtpote ſublata. Iungendæ ſunt illi duæ *Leges*, de quibus mox.

" *Primi ordinis*, adde ex *l.* 14. 15. 16. *inf. de cenſitor.* quæ huic inter alias iungendæ ſunt: & ex *d. l.* 15. *Cod.* quæ hinc deſumpta eſt. De qua dignitate titulus eſt inf. *de Comitib. Ordinis primi.*

" De *Peræquatione*, ſuo titulo *inf. de Cenſitoribus*, *Peræquatoribus*, *& Inſpectorib.* v. & *l.* 2. 3. *infr. de prædiis Senatorum.*

" *Iure.* C. Iuſt. *d. l.* 15. ſors verò peræquationis contraria *ſorti ſubhaſtariæ*: de quâ *l.* 9. *inf. de præd. nauicul.* quæ & ipſa *huic* iungenda eſt.

" ϗ. *Præcipimus*, vt probabunt ea quæ mox dicam.

" Hinc propriè deſumpta eſt Cod. Iuſt. *d. lex* 15.

" Vel hic reponendum, *ſuſtinentia*: vel reponendum vt in Cod. Iuſt. *ſuſtinent functionem & in deſertis, &c.*

' *Nunc vſque* C. Iuſt.

" ϗ *iacuerunt.* & ita omninò habet MS. authenticus. In Cod. Iuſt. *remanent.*

" *Releuari.* Releuandi vox propria: v. *inf. de collat. donat. vel releuat.*

" *Grauis* ſors oppoſita deſertæ.

" Ita MS. ϗ. *qua.*

" Id eſt, reſes fuerit, iacuerit, deſerta.

" Ita quoque *d. l.* 9. *inf. de præd. nauicul. & l.* 7. *inf. de locat. fundor.* Atenim in *d. l.* 14. 15. 16. *inf. de cenſitoribus*, Mar.

C O M M E N T A R I V S.

DESERTVM prædium, Senatoriæ ſeu glebali collationi obnoxium, ſi per peræquationem, & ἐπιβολὴν, alicui opimi fundi domino adiectum ſit, à Glebali collatione immune eſſe iubet *hâc l.* Honorius Imp. In prædiis nauali functioni obnoxiis, meliore & pleniore quodam iure conſtituto: de quo mox. Vt hæc *lex* intelligatur, Primò notandum eſt, extra ordinem ſæpè *Peræquatores*, ἐξισωτὰς, in prouincias miſſos, qui videl. inſpectis prædiis, & inuicem adæquatis releuarent ea, quibus grauius onus erat adſcriptum: viciſſim grauarent, ſi quæ per ambitionem vel aliter leuius cenſita vel immunia facta fuiſſent: Item eo fine, vt deſerta à dominis deſtitutáque prædia, aliis traderent, atque ita dominos mutarent, adiectis videl. prædiis deſertis ad opimos fundos: factáque adeò ἐπιβολῆ nam ita propriè id vocabatur: de quo *tit. de annonâ & tributis*, *non vnâ l. & tit. de cenſitoribus*, *peræquatoribus*: ſub duabus tamen legibus ſeu conditionibus. Primo noui domini, quibus adiecta fuerant noua prædia deſerta, eorum nomine ad reliqua temporis præteriti non tenebantur, *l.* 15. *inf. de Cenſitoribus*, quæ vt mox dicam, inter alias *huic* coniungenda eſt. Altera conditio eſt, quæ *hâc l.* continetur: nempe, quod huius deſerti prædij, per ἐπιβολὴν adiecti, nomine, Glebalem præſtationem non præſtent. Quæ duplex immunitas notanda eſt, ſingularibus rationibus ſubnixa. Secundò notandum, *hanc legem* partem eſſe formulæ ſeu mandatorum datorum ab Honorio Imp. Sebaſtio peræquatori & Inſpectori, miſſo hoc tempore in quandam prouinciam, ad eam peragrandam & inſpiciendam (fortè in Africam, argumento eorum quæ de fundis Nauiculariis adduntur) vnde ſuperſunt adhuc quatuor prætereà fragmenta in *l.* 9. *inf. de præd. nauiculariorum*: *& l.* 14. 15. 16. *inf. de Cenſitoribus & peræquatorib.* quæ proinde *huic* omnes coaſſandæ veniunt, coaſſatæque inuicem mutuam lucem fœnerantur: Imò & prætereà coniungenda videtur *lex vlt. infr. de locatione fundorum*, etſi *Vrſacio Com. R. P.* ea inſcribatur, propter materiæ ſubiectæ rationem. Ergo ex his apparet, Sebaſtium peræquatorem cum Mandatis his in aliquam prouinciam miſſum: Et quidem cum *Comitis primi ordinis* dignitate, vt fermè cum ea dignitate emiſſi peræquatores, quod præter hanc *leg.* & eas quas huic coniungendas dixi, docet *lex* 10. *inf. de cenſitorib. & peræquator.* ¶ Nunc de hâc Mandatorum parte ex de lege noſtrâ: Eâ ſcilicet oſtendit Honorius, quâ lege & *conditione* deſerta prædia, quæ Senatoriæ vel Nauiculariæ functioni ſunt obnoxia, per ἐπιβολὴν adiicienda ſint à Sebaſtio peræquatore opimos fundos habentibus: Nempé illos fundos ita adiiciendos, vt à Glebali præſtatione immunes ſint: aliis verò titulis & tributis tanquam communes fundi ſubiaceant: Id enim addi oportet. Et hæc ſententia eſt primæ partis *huius l.* Atenim, aliam quandam eſſe oportere rationem fundorum nauiculariæ functioni, αἱρέσει & conditioni olim obnoxiorum, ſi deſerti aliis per ἐπιβολὴν adiiciantur: Quæ quidem ſententia ab hoc *titulo* aliena eſt, & in *titulum de prædiis nauiculariorum* potiùs referri debuit, *legique* 9. *eod. tit.* quæ *huic* inter alias, vt dixi, coaſſanda eſt, connectenda erat. Id verò eâ ſtatuitur; nempe, non tantùm *grauem ſortem*, id eſt, opimum fundum, cui deſertus nauicularius adiectus eſt, nauicularium non effici: verùm etiam deſertum ipſum fundum ſoli nauali conditioni adſtringi oportere, omnibus aliis titulis releuatum, id eſt, ab omni alia conditione & collatione liberum & immunem: Suam igitur tantùm conditionem & naualem hæreſim agnoſcere vult Honorius *hâc leg.* quod etiam expreſsè ait *d. l.* 9. *de præd. nauicular.* Vbi pariter ſubhaſtariâ ſorte diſtractas poſſeſſiones, quæ per contractum publicum nauali fuerant hæreſi ſeparatæ à viginti annis, ad priſtinam functionem naualem reuocari iubet. Ergo liberum prædium tantùm abeſt nauiculariæ functioni obligetur propter ἐπιβολὴν nauicularij, vt contra hoc ipſum omnibus aliis functionibus liberetur. Atque hæc eſt huiuſce obſcuriſſimæ legis ſententia, quam neque Accurſius, neque Cuiacius cepêre: vbi hæ voces in id ſpectandæ veniunt: Primo, *Releuandi*: quâ non ſignificatur hîc leuiora onera imponi, verùm, quod *ipsâ l.* exprimitur, vnicâ hæreſi nauali exceptâ, *omnibus titulis* releuari ſeu *aliis diſpendiis liberari*: *Sors* item *grauis* hâc *leg.* eſt opimum prædium, cui deſertum adiectum eſt; *Sors* & *ſortes*, pro ſpatio terrarum, quod etiam ad totius gentis poſſeſſionem poſteà translatum, veluti *ſortes Gothorum* dictæ: & *Graue*, pro opimo, fertili, fœcundo: de quo conſulendæ Gloſſæ: *Graue*, ait Nonius Marcellus *cap.* 4. *fæcundum*, *frugiferum*: Virgil. *Georg. lib.* 3. *inf.* *Quid labor, aut benefacta iuuent? quid vomere terras Inuertiſſe graues? Portiuncula* denique *hâc l.* eſt prædium, & quidem deſertum, in ſp. *huius leg.* adiectum per ἐπιβολὴν opimo & *fæcundo*.

¶ OBLATITIVM

¶ OBLATITIVM *aurum ſibi à Senatu Rom. promiſſum Valentinianus Tertius partim remittit, partim Vrbi Romæ largitur.*

XIV. Impp. Theod. & Arcad." AA. ad Senatum vrbis Rom. Poſt alia.

OBLATIONEM nobis Ampliſſimi Ordinis, promptâ liberalite promiſſam", partim remittimus vobis, partim Patriæ" communi Vrbíque largimur. Dat. VI. Kal. M." Recitata" in Senatu per Theodoſium Primicerium Notariorum, DD. NN. Theod. XII. & Valentiniano II. A. CONSS. [426.]

NOTÆ.

* Iungendæ *huic l.* omninò videntur *lex 33. inf. de petitionib. & vltrò datis* : & *lex 2. inf. de conductor. & homin dom. Aug.* etſi in die & menſe nonnulla ſit diuerſitas.

" ※. VALENTINIANVS : vt ipſa temporum ratio oſtendit, & præferunt *d.l.33 & d.l.2.*

" Hinc & moles promiſſionis, *l.12. inf. de proximis.*

" *Vrbs Roma*, patria communis. Ita quoque *l.21. inf. de Prætoribus* : & paſſim Veteres, & in his Symmachus variis locis : ad quem vide quæ Doct. Iuretus, *lib.5. ep.94.*

" Ita MS. ※. *Ian.* vt *d.l.33. & d l.2.*

" *Orationes* Principum ad Senatum recitatæ in Senatu, *h.l. & l.1. inf. de maternis bonis* : ſiue Lectæ, *l.8.9 inf. de Prætorib. l.8 inf. de metatis. l.13. de accuſat.* Idque aliquando per Primicerium Notariorum (de quo *titulo 10. inf.*) aliquando à Proconſule, *d.l.8. & 9. inf. de Prætoribus* : Mox dicam plura.

COMMENTARIVS.

OBLATIONEM, ſeu oblatitium aurum, (de quo fuerunt iam duæ *leges* ſuprà, (putà Honorij *lex 5. & 9.*) quod Senatus vrbis Romæ *promptâ liberalitate*, ſeu vltrò, ſibi *promiſerat* (quò pertinet *moles promiſſionis* in *l.12. inf. de proximis*, quæ quarta eſt in hoc argumento conſtitutio) Valentinianus Tertius, Placidiæ F. hâc oratione ad Senatum emiſsâ accepto equidem fert: verùm eam oblationem partim ipſi Senatui, partim verò vrbi Romæ (quam & *communem parentem* vocat, elogio protrito; quod vſurpatur & *l.21. inf. de Prætoribus*) largitur: Beneficio ita cum Senatu certans. ¶ Quanam verò occaſione hanc oblationem Senatus vrbis Romæ Valentiniano nunc promiſerit? videndum eſt: Id verò ipſa temporum ratio ſatis oſtendit; Nempe Ioanne Tyranno cæſo, cùm Romam Valentin. Româ potitus, ingreſſus, ibi ſeptennis iam Auguſtus creatus fuiſſet x. Kal. Nouembris anni ſuperioris 425. de quo Olympiodorus *fine Decadis 2.* apud Photium: Frigeridus *lib. 12. hiſtoriar.* apud Gregor. Turon. Socrates *lib.7. c.24.* & Chronicon Scriptores, Marcellinus, Proſper, Idacius, Chronicum Alexandr. Vbi & per quadrimeſtre egit, menſe ad finem decurrente Octobri, Nouembri, Decembri, anno 425. & menſe Ianuario & Februario huius anni 426. quo quidem menſe Ianuario hæc lex data eſt: Quæ quidem lex ipſá pars eſt prolixioris Valentiniani Tertij Orationis ad Senatum: vnde duo adhuc fragmenta ſuperſunt *huic legi* coaſſanda, puta *lex 2. de conductor. domus Aug. l.22. inf. de petitionibus.* Quâ quidem oratione Valentinianus hinc turbatum vrbis Romæ ſtatum erexit, pacémque publicam ſtabiliuit: Inde verò Munificentiam Senatus Romani, & ipſe beneficus certando penſare inſtituit*: inter alia remiſſi oblatitij auri promiſſione ab eo ſibi factâ. Nam & ciuilem animum ſuum eâ Oratione teſtatum iuit, conductoribus videlicet domus ſuæ, atque adeò ſeipſo iiſdem Legibus adſtricto cum cæteris priuatis *d.l.2. de conductorib.* & delatoribus, & competitoribus, qui ſcilicet. Tyrannis cæſis emergere ſolebant, repreſſis, *l.33. de petitionibus & delatoribus*, de quo ad *eam leg.* Eadem igitur ciuilitate nunc, inque vrbem Romam ſtudio, oblatitium aurum ſibi à Senatu promiſſum, vrbi Romæ pro parte largitur: quæ vrbs per Ioannem Tyrannum deſoluta recenter fuerat. Quò pertinet, quod in veteri deſcriptione vrbis Romæ, quæ Notitiæ Imperij præmittitur, (quæ vel hoc ipſo anno, 426. vel, vt ipſe ſupputo, Anno prox. 427. ſcripta fuit) leguntur: *Vrbs quæ aliquando deſolata, nunc glorioſior piiſſimo Imperio reſtaurata.* ¶ Subſcriptionem etiam *huius l.* perpendi cupio: non in eo tantum quod hæc lex recitata dicitur, & quidem in Senatu, de quo more dixi in *Prolegomenis*, & in *Paratitlo huius Tituli*: verùm in eo maximè, quod hæc *lex* recitata dicitur in Senatu per *Primicerium Notariorum*: quomodo & à Braxio *Proconſule* recitata dicitur oratio, cuius partes ſunt, A.D. 356. *lex 8. & 9. inf. de Prætoribus*: & Conſtantij oratio de Themiſtio Philoſopho, A.D. 355. à *Iuſtino Proconſule*: Subſcriptio ità habet; *Allata eſt epiſtola pro Themiſtio clariſſimo Philoſopho: Lectáque in Senatu Kal. Septemb. Arbetione & Lolliano: legit autem Iuſtinus Clariſſimus Proconſul.* Nempe id Senatus honori datum, vt per præcipuos Viros Principes orationes ſuas in Senatu legi recitari vellent; veluti per *Proconſulem* (de quâ *Proconſulis* appellatione dicam ad *l.9.16. inf. de Prætorib.*) Conſtantius *d.l.8. & 9. & d. orat. pro Themiſtio*: quē προσφωνὴν καὶ ἐξήγησιν τοῦ γράμματος intelligere videtur & ipſe Themiſtius *orat.14.* quâ Conſtantio gratias agit ob illam epiſtolam ſeu orationem: vel per *Primicerium Notariorum*, vt Valentinianus Tertius hanc orationem: Quæ quidem magna dignitas erat & prima quidem inter Spectabiles, ſic vt Vicariis anteponeretur & Proconſulibus æquaretur: V. *l.2. & 3. inf. de Primicerio & Notar.* & *Notitiam Imperij.* Imò & pro magno honore id habuêre ipſi illi, quos ad id Principes eligerent: Symmachus *lib.10. ep....* *Scio amore factum, quo Summates Viros plerumque dignamini, vt Sacræ orationi veſtræ Lector adhiberer.* Idem *lib.1. ep.89. cùm mihi à Principibus æternis legenda in Concilio Patrum delegaretur oratio.* Et mox; *Conteſtare apud Inuictos Principes gaudium meum, qui humanæ voci diuinas literas crediderunt, quorum victorias ex mei oris promptuario Senatus audiuit.* Notum, hoc olim Quæſtorum ſeu Candidatorum Principis munus fuiſſe. Ergo & Primicerium Notariorum ad id nunc delegit Valentinianus Tertius, non quaſi vi-

ce Quæſtoris, munere hoc fungeretur, quod ſcribit auctor *de off. dom. Auguſt. lib.* 3. & 9. *p.* 483. Neque enim hoc æuo Quæſtoris munus id fuit, verùm quia, quomodo Secretorum Notarium vertit Zoſimus *lib.* 1. *p.* 662. hic notarius erat τ͂ ἐξωθεν φορμίων ὑποχειρίων μαγιϛ: de quo ad *l.* 1 *inf. de Primiſerio, & Notariis.*

¶ *De* IMMVNITATE *nulli concedenda à Glebali collatione quatuor ſcholis exceptis ne quidem Adnotatione Principis.*

XV. Iidem AA. Proculo PV. Poſt alia.

PRÆTER" eos, qui Notariorum" noſtrorum Scholæ præclaro" ſunt ſacrati collegio, vel ſilentiariorum" prærogatiuâ noſtrorum, aut etiam Sacri Conſiſtorij Decurionum" militiâ muniuntur, vel qui è ſchola Agentium" in rebus expletis ſtipendiis ad Principatum" Ducenæ peruenerunt, Togati" prætorianæ atque etiam Vrbicariæ" præfecturæ, ceteríque omnes, qui delatis ſibi Senatoriis dignitatibus fruuntur, pro" ſuis viribus" gleuales tantùm" functiones agnoſcant; Palatinis ſacrarum & priuatarum largitionum, quoniam renuntiandum" Senatoriæ dignitati aditâ noſtrâ Clementiâ crediderunt, Senatoriis functionibus eximendis; (& quamuis" Senatorum conſortio ſegregentur, in omni ſecuritate manſuris, necnon etiam filiis eorum atque nepotibus, ſecundum diui Conſtantini † atque Conſtantij † Conſtitutiones") Ita vt omne beneficium, omníſque Adnotatio" ſpecialis, ſuper immunitate contra huius ſanctionis formam, à quocunque Officio, Perſona, Schola, vel Profeſſione elicita, nullam habeat firmitatem; ſed allegata quoque, & ab Ampliſſimo, ſi ita contigerit, ſuſcepta Ordine", denuò cùm libuerit retractetur; totius temporis, qui" interea fluxerit, ab eo qui hoc impetrare ſtuduerit, deſcriptionibus" extorquendis; & ſi" hoc idem præiudicium Annotationis tenore elicitæ remittatur. Dat. Prid. Kalendas Feb. Conſtantinop. Felice & Tauro CONSS. [428.]

NOTÆ.

* Meminit huius Nouellæ Legis ſuæ Theodoſius Iun. *l. vlt. inf. de Medicis & profeſſor.* Iungenda verò illi *lex* 22. *inf. de Agentib in reb.*

" Proculo huic P.V. præter *hanc l.* & *d. l.* 22. inſcribitur & *d. l. vlt. de Medicis.*

" *Præter eos*, id eſt.

" De *Notariis*, V. inf. *tit.* 10.

" Notariorum præclarum collegium *h. e.* nobilis militia: *l. vlt. Inf. de Notariis*: plura ad *l.* 1. *illius tit.*

" De *Silentiariis.* V. inf. t. 23. Quanquam vix hæc vox *hic* ſteriſſe videtur. Quandoquidem poſt vocem collegio nonniſi quinque literæ interciderunt ante ſyllabam *rum.*

" De *Decurionibus.* vid. d. t. 23. Porrò in MS. ita hæc vox expreſſa.

" De *Agentibus* in rebus. v. inf. t. 27. & nominatim ad hanc rem *d. l.* 22. & *l.* 5. *eod.*

" *Principatus Ducena h. l.* & *l.* 8. 20. *inf d. t.* 27. *de Agentibus in reb.* vbi dicam.

" Antea male *rogati. Togati* ſunt Aduocati: ſic Corpus Togatorum *l.* 152. *inf. de Decurionib.* Qui plura volet, conſulat Gloſſ. noſtr. & miſcellanea in Symmachum, *lib.* 9 *ep.* 30. & Sauaronem in *Sidonium lib.* 2. *ep.* 13.

" De *Vrbicarij* voce conſule Gloſſ. ſic Præfectura vrbicaria, & Regiones Vrbicariæ.

" Id eſt, pro poſſeſſionum modo.

" Græci etiam *δυνάμεως* voce in hâc re vtuntur. V. Libanium *ep.*...

" Non etiam alias functiones Senatorias, veluti Præturam.

" De *Palatinis* S.L. & R.P. inf. tit. 30.

" De hâc Renunciatione *l.* 4. *ſup.* & *l. vn. inf. de Comitib. ord. pr. artium diu.*

† Innui videntur conſtitutiones, quæ huius tituli initio exciderunt: Et inter alias quoque *lex* 6. *inf. de extraordinar.*

" Vide ſupra Paratitlon *de diuerſis reſcriptis.*

" *Ampliſſimus Ordo*, pro Senatu. v. Paratitlon, Symmachum, & Gloſſ.

" *κ. quod.*

" *Deſcriptiones* ſunt functiones, & quidem Senatoriæ hic. Sic Senatoriæ deſcriptiones, & deſcriptio Glebalis: *l.* 1. *inf. de Decur. & ſilent l.* 15. 16. *inf de Medicis.* Scriptionis iniuria: *l.* 12. *inf de proximis.*

" *κ.* compulſis literis, *etſi*: Quòmodo etiam in MS. literæ cohærent: de huius *verſiculi* ſenſu mox.

COMMENTARIVS.

DE IMMVNITATE à Glebali collatione, nulli officio, Perſonæ, Scholæ, Profeſſioni concedendâ, (etſi à Præturâ multi excuſentur) eſt hæc Theodoſij Iun. *lex* (cui coaſſanda venit *lex* 22. *infr. de Agentibus in rebus*:) Quæ quidem obſcura videri poſſit, pariter vt *lex* 19. *ſeu vlt. inf. de Medicis & Profeſſoribus*; quandoquidem contrarios illæ ſenſus priori huius *leg.* noſtræ ſententiæ affingunt. Dubium ſcilicet videtur his verbis, PRÆTER EOS, *&c.* num exceptio à regula contineatur, vt ita verba illa *præter eos* accipiamus pro *exceptis iis*: an verò incluſionis vim habeant & incluſiuè ſtent, ſic vt negetur etiam hos qui hîc deſignantur à Glebali functione immunes eſſe? Sanè Theodoſius in *d. l.* 22. *de agentibus in reb.* incluſionis vim ea habere indicare videtur: nam cum hîc inter alias perſonas & dignitates, quæ continentur ſub his verbis *præter eos*, &c. etiam Principes è ſcholâ Agentium in rebus deſignentur, *dictâ l.* 22. hi Principes Agentium in rebus iubentur Ampliſſimi Ordinis adſcriptioni parere, ſeu Senatoriis functionibus: Vnde colligitur, verba illa, *præter eos*, incluſiue *hic* ſtare. Contra

idem

idem Theodoſius Iun. *d. l. vlt. de Medicis & Profeſſoribus*, quâ huic *legi* (quam *nouellam* legem vocat, vtpote ante quinque menſes latam) derogat, hæc verba *præter eos* exceptionis vim habere & excluſiuè ſtare oſtendit: *Archiatri*, inquit, *à Glebali conlatione ſpecialius immunes ſint: n[illegible]præiudicare eis Nouellâ lege, per quam iuſſimus,* EX[illegible]IS *quibuſdam dignitatibus quæ illic nominatæ [illegible], Senatoria munera* OMNES *agnoſcere*. Et verò iſtud verum, & quidem etiam hoc argumento, quod eas dignitates quæ hâc ſententiâ comprehenduntur, Theodoſius cum elogio memoret, quod vtique oſtendit, tribui eis ſingulare aliquid: ecce enim Notariorum *præclarum Collegium* vocat, eíque collegio Notarios Sacrarii: item Silentiariorum *prærogatiuam* vocat: & S. conſiſtorij Decurionum *militiâ muniri dicit*. Denique ait, qui è *ſcholâ Agentium in reb. expletis ſtipendiis ad Principatum* ducenæ peruenerunt: Sed quid fiet, aut quomodo reſpondebimus ad *d. l. 22. de Agentibus in rebus?* Cùm eò peruenerimus, ſcrupulum iſtum eximemus.

Nunc ad rem. Immunitatem igitur à Glebali collatione nulli Officio, perſonæ, ſcholæ vel Profeſſioni datam vel conceſſam valere vult *hâc l.* Theodoſius Iun. exceptis dignitatibus quæ hic memorantur, ſub variis ampliationibus, de quibus mox: Prius enim de Exceptis illis dignitatibus videndum eſt. Ergo, quatuor dignitates hîc velut immunes à Glebali collatione, neque plures excipit Theodoſius Iun. expletâ videl. militiâ: putà Notarios, Silentiarios, Decuriones, & Principes Ducenæ ex ſcholâ Agentium in rebus, de quibus omnibus, *ſuis titulis*: & quidem de Agentibus in reb. *l. 22. inf. de Agentib.* Quod & ipſum ab eodem Theodoſio Iun. cauetur de decurionibus, duabus Legibus, putà *l. 2. & l. vlt. inf. de decurionib. Præter hos* igitur, id eſt, his tantum exceptis, cæteros *Omnes* pro ſuis viribus Glebales functiones agnoſcere vult Theodoſius Iun. *hâc l.* quam *huius leg.* ſententiam, vt dixi, expreſſit quoque idem conſtit. ſuâ *l. vlt. de Medicis & Profeſſoribus* (vbi exceptionem iam addit) Cæteros, inquam, omnes, etiam Togatos, id eſt, Aduocatos in foro Præfecti Prætorio & Præfecti vrbis: cùm aliàs Aduocati hi præ cæteris præcipuo aliquando iure fuerint: vt conſtat ex *l. vlt. ſup. de poſtulando*: *l. 188. inf. de Decurionib. l. 5. Cod. de aduoc. diuerſ. Iudiciorum*: pariter vt alij qui ſub Præfectis prætorio agebant, de quo dicam ad *l. 11. inf. de Numerariis.* Hinc ſcilicet Aduocatis P. Prætorio ſolis aliquando, non etiam aliis Aduocatis, peculium caſtrenſe conceſſum fuit: arg. *d. l. vlt. inf. de poſtulando.* Hinc & varia priuilegia ſeſe his tribuiſſe, teſtatur idem Theodoſius Iun. *d. l. 5. Cod. de Aduoc. diu. Iudiciorum.* Hinc cauſidicinâ in foro Præfecti Prætorio Curialis conditio nexúſque faciliùs euitata, vt docet eiuſdem *lex* 188. *inf. de Decurionib.* Quæ & ipſa προνόμια ad Aduocatos Præfecti vrbis pertinuêre, vel porrecta docet *d. l. 5. & d. l. 188.* vnde & *hîc* quoque vtrique iunguntur, iuréque ſociantur. Et hi tamen ipſi *hâc l.* ad communem modum reuocantur, Glebalique collationi ſubiiciuntur, ſi Senatores facti fuerint; Quo interea docemur, Aduocatis his Senatoriam dignitatem collatam, quod & ipſum inter προνόμια ipſorum ponendum eſt. Nulli igitur præter ſuperiùs deſignatos à luſtrali collatione excuſantur: Quinimò & *Palatini* S. L. & R.P. in eodem cenſu haberentur Senatoria dignitate aucti, quibus alioquin magna priuilegia delata, de quo ſuo *tit. de Palatinis*: niſi hoc tempore, quod hæc lex teſtatur, adito Theodoſio Imp. Senatoriæ dignitati renunciaſſent. Nempe hoc æuo multi ad euitanda onera Senatoria, Senatoriæ dignitati renunciabant: neque ſingulares tantùm perſonæ, vt *l. 4. ſup. h. t.* verùm etiam Scholæ integræ, veluti Palatini P.L. & R.P. in *ſp. huius leg.* pariter vt Principes Agentium in rebus *d. l. 22. de Agentibus in rebus*, qui tùm erant, vicarianæ dignitati renunciarunt, vti priſtinâ immunitate fruerentur, inter Conſulares videlicet Adlectos. Pariter vt Palatini, quibus *h. l.* à Theodoſio Iun. priſtinæ immunitates ſeruantur, quæ Palatinis eorúmque filiis & nepotibus à Conſtantino & Conſtantio tributæ fuerant: Quarum conſtitutionum nullum alibi veſtigium occurrit, *vnicâ* tantùm *l. 6. inf. de extraord. mun.* exceptâ, vbi Palatini extraordinariis & temonariis oneribus liberantur. Et hactenus quidem de Exceptionibus: dein de Regulâ ipsâ quâ omnes Senatores glebali collationi ſubiiciuntur.

Sequuntur nunc variæ iſtius vniuerſalis Regulæ & quidem quinque *Ampliationes.* Nempe Theodoſius Iun. in tantum generalem & communem eam collationem eſſe vult vt immunitatem ab ea peremptoriis verbis *A quocumque* impetratam valere vetet: *à quocumque*, inquam Officio, perſonâ, ſcholâ, vel Profeſſione: cui poſtremo tamen idem derogauit *d. l. 19. de Medicis* in fauorem Archiatrorum S. Palatij. Secundò, etſi *Adnotatione* ſpeciali Principis hæc venia ſeu immunitas tributa fuerit: cùm alioquin magna huiuſmodi ſpecialium adnotationum vis fuerit, de quo *ſup. tit. de diuerſis reſcript.* Tertiò in tantùm etiam, vt allegatam Adnotationem (vt omnia Reſcripta Principis in iudiciis allegari actíſque inſinuari mos erat, de quo ad *l. 2. & l. vlt. ſup. d. t. de diuerſis reſcript.* & *tit. de denunciatione vel editione Reſcripti*) & à Senatu ipſo ſuſceptam, denuò, cum Senatui libuerit, retractare permittat. Quod & ipſum ſingulare admodum eſt. Imò & quartò in tantum, vt retractato ita Reſcripto, is qui immunitate aliquando potitus eſt, intermedij ſeu præteriti temporis glebam ſoluere cogatur. Quod rurſum ſingulare eſt valdè. Tandem in tantum id obtinere iubet, vt etſi nominatim Adnotatio interdicto non reuocandæ eius ſepitum fuerit, id eſt, etſi Reſcripto additum fuerit, *Nunquam reuocaretur*, id tamen adhuc retractari poſſit: hic enim ſenſus eſt *huius leg. infr.* Tot ſcilicet ſingularibus hanc ſanctionem ſuam cumulauit Theodoſius Iun. ne alioquin importunis precibus, paulatim concideret egregium ærarij ſubſidium: de quo *l. 2. & 5. ſup.*

DE PRÆDIIS SENATORVM.

TITVLVS III.

PARATITLON.

PRÆDIA Senatorum *Rubr.huius tit.* ſeu poſſeſſiones Senatoriæ *l.* 1. Fundi Senatorij *l.*2.*& vlt.* functionibus præterea aliis (non modò glebali collatione, de quâ *ſuperiore titulo*) *l.*2.*&* 3.*h.t.* Seu conlationibus annuis, *l.*1. tributis & canoni, *d.l.vlt.* tenebantur. Inter alia erat id quod Syriarchiæ [nomine] annuâ conlatione conferebatur: quæ tamen à Theodoſio M. abolita *l.*1.*h.t.* Porrò functiones iſtæ vel collationes Senatoriæ exactæ olim modò per Curiales, *l.*2.3.4.*h.t.* modò per Officia, *l.*4. id eſt per Apparitores Rectorum prouinciarum .*l.*2. Variatum quippe eâ in re Arcadio.

¶ SYRIARCHIA *à Senatoriis prædiis ſubmouetur.*

1. * Imppp. THEOD. Arcad. & Honor. AAA. Aureliano P.V."

SI quid Syriarchiæ" à Senatoriis poſſeſſionibus annuâ conlatione confertur, iubemus aboleri. Dat. III. Kal. Mart. Conſtantinop. Theod. A. III. & Abundantio CONSS. [393.]

NOTÆ.

* Quænam Leges huic coniungendæ ſint, mox dicam.

" Nonnullæ *leges* huius anni, quæque *huic* coniungendæ ſunt, habent P.P. veluti *lex* 130.131 132.138. *de Decurionib.* Atenim aliæ habent P.V. *lex* 4 *ſup.de Senatorib.lex* 11.*&* 12. *de annonis Ciuicis* : *l.* 29. *&* 30. *de operib. publ.l.*26.*de Prætoribus* : *lex vlt Cod.Iuſt.de Tutoribus & Curatoribus Inluſtrium.* Certè hoc anno PP. Orientis (in quo Syria :) erat Rufinus Fortè eodem exemplo ad vtrumque hæc lex ſcripta, *ἰσοτύπως* : de quo more vid. quæ *in Prolegomenis*, & ad *l.*2.3.*h.t.*

" Nomine ſcilicet.

COMMENTARIVS.

SYRIARCHIÆ quoque nomine aliquid, in Syria, annuatim ex Senatoriis poſſeſſionibus conferebatur: atque adeò hæc quoque inter alias Senatoria collatio & functio erat. Verùm hanc collationem Theodoſius M. hâc conſtitutione aboleri iubet. Syriarchia & muneris, & ſacerdotij, & ludorum nomen per Syriam, Orientis prouinciam, fuit. De vtroque Seldenus quoque poſt alios quædam delibauit in *marmora Araudeliana pag.*163. 164. *&* obiter *in Eutychium.* Et nos de eo videamus. De Syriarchiæ igitur munere agitur *l.*103. *inf. de decurionibus* : *& l.*1.*Cod. de naturalibus liberis* : *& l. vn. Cod. de Officio Comitis Orientis & Nouell. Iuſtin.* 89. *c. vlt.* Igitur ſciendum eſt, *Syriarchiâ*, & *Syriarchorum* nomen, fuiſſe nomen ſacerdotij: atque adeò *Syriarchiam* ſacerdotium prouinciæ Syriæ, *Syriarcham* verò ſacerdotem iſtius prouinciæ: de quo omni ſacerdotij genere conſule Paratitlon *tituli inf. de paganis, ſacrificiis, & templis.* A prouincia ſcilicet, cui præerant, ſacerdotes, & ſacerdotia ita cognominari ſolita. Hinc igitur Syriarchia, Phœniciarchia *d. l.*1. *Cod. de naturalib. lib.* & *d. Nouella* 89. *Iuſt. c. vlt.* & ſimiles *l.*6. §.14. π. *de excuſ. tut.* Ad eum modum *Aſiarchi*, quorum in Actis quoque fit mentio *cap.*19. vid. & apud Euſebium, *lib.*4. *Hiſtor. Eccleſ. c.*15. Sed & Papinianus meminit *l.*8. *inf. pr.* π. *de vacat. & excus. munerum* : & vocat *in Aſia ſacerdotium prouincia.* & Modeſtinus *l.*6. §. 14. π. *de excuſation. tut.* ἔθνους ἱερωσύνην veluti Ἀσίας, Βιθυνίας, Καππαδοκίας. Eadémque ratio Cappadocarchiæ, Bithyniarchiæ, de quibus *d.l.*6.§.14. Lyciarchorum item apud Strabonem, *lib.*14. His addi poteſt & *Alytarcha* vrbis Antiochenæ de quibus dicendi locus erit, *l.*12. *inf. de iure fiſci* : De his verò rectè notatum, eos conſeſſus & concilij totius prouinciæ Primates quoque fuiſſe, συμπορεύονται κατὰ τὴν ἐπαρχίαν : vt docet Strabo, de Syriarchis agens, de quo alibi pleniùs. Cæterùm eiuſmodi ſacerdotes ludis edendis præerant, & nominatim κυνηγεσίων, ſeu muneribus ferarum, vt ex *d.cap.*19. *Actorum* conſtat, τινὲς δὲ καὶ τῶν Ἀσιαρχῶν παρέκαλουν μὴ δοῦναι ἑαυτὸν εἰς τὸ θέατρον ; & ex Euſebij *d. loco* καὶ ἠρώτων τὸν Ἀσιάρχην Φίλιππον ἵνα ἐπαφῇ τῷ Πολυκάρπῳ λέοντα ; ὁ δὲ ἔφη μὴ εἶναι ἐξὸν αὐτῷ ἐπειδὴ πεπληρώκει τὰ κυνηγέσια. Ideóque rectè eo loco *Aſiarcham* vertit Rufinus (quod Cuiacius iam monuit) *Munerarium lib.* 4. *Eccl. Hiſt. c.*14. Idémque de Lyciarchis teſtatur Strabo, *lib.*14. Et ſtetit munus iſtud etiam ſub Chriſtianis Impp. Vnde Alytarchiæ & Syriarchiæ munera in *l. vn. Cod. de officio Com. Orientis*, & *hâc l. noſtra*, Syriarchia ſimpliciter. Quare hi fuêre Agonothetæ, quomodo vocantur *l. vlt. inf. de expenſis ludorum* ; *Exceptis* inquit, *Alytarchis, Syriarchis, Agonothetis, itémque Aſiarchis, quorum nomen votiua feſtiuitatis ſolemnitas dedicauit.* Eóque ſenſu Syriarchiæ munus, *d. l.*103. *inf. de Decurionibus.*

Grauis porro eſt eorum error qui aiunt, *Syriarchas*, Aſiarchas, ſimiléſque, quæ olim prouinciarum ſacerdotia dicebantur, Chriſtianos quoque fuiſſe;

fuiſſe; imò, ſi Deo placet, iam ab antiquo D. Pauli temporibus. Primùm enim, vt à poſtremo initium faciamus, idcóne Aſiarchæ illi, de quibus Actorum *c.19. v.31.* Chriſtiani fuêre, quia in tempore ſalutare conſilium dedêre? Imo dedêre quoque illi, quia nempe Pauli amici erant, vt ibi dicitur, ὄντες αὐτῷ φίλοι, Paulúmque in theatrum ſeſe dare nollent, quòd locus ille Chriſtianorum ad ſupplicium depoſtulationibus opportunus eſſet, & turbulentus. Deinde, quis fundus vel auctor illis, Chriſtianos quoque Syriarchas & ſimiles fuiſſe, quod nuſpiam lego? Verùm, eſto, fuerint, non ideò tamen iſthæc cum Gentilibus ſeu Gentilitij ritus participatio ſeu communio fuiſſet. Hoc autem munus Agonotheticum per varios ambulauit: Curialibus quippe aliquando munus id impoſitum; vt conſtat ex *d. l.103. & 109. & d. l. vn. Cod. de off. Com. Orientis.* Poſteà ad Iudices & Rectores prouinciarum id tranſiit *d. l. vlt. inf. de expenſis lud. & d. l.vn. Cod. de officio Com. Orientis.* Qui & inde *Alytarchi, Syriarchi, Aſiarchi, agonothetæ d. l.vlt. de exp. ludorum* Ad expenſas autem huiuſmodi ludorum collatio quædam facta ex poſſeſſionibus priuatorum: veluti Curialium, vt docet *d. l. vlt. inf. de exp. ludorum* imò etiam Senatorum, vt hæc oſtendit: verùm collationem huiuſmodi Senatoribus poſſeſſionibus *hâc l.* remittit Theodoſius M. Quæ forte à Tatiano PP. Senatoribus indicta fuerat. Nam & ita *l.131. inf. de decurionib.* quæ inter alias *huic* coaſſanda venit, aboletur noua adiectio ad calefaciendas Antiochiæ (quæ Syriæ Metropolis erat) Thermas à Tatiano facta: de quo *ad eam leg.* Quidquid huius ſit, quod munus ipſum attinet, id voluntate propriâ quiſque ſuſcipiebat, non neceſſitate impoſita, *l.103.inf. de Decurionib.* & ſic muneris iſtius indictio ſuſcipiẽdíque neceſſitas ſublata *eâ l.*

¶ Ergo Syriarchia, Aſiarchia, &c. munus fuit ludorum edendorum: Nam etſi verum ſit, dignitatis quoque ſeu ἀρχῆς nomen fuiſſe, quod diſcimus ex *l.8. π de vacat munerum*: & ex Strabone, *lib.14.p.457.* vbi de Lyciarchâ agens, exertè eos concilij totius prouinciæ primates fuiſſe teſtatur, ἐν τῷ συνεδρίῳ πρώτην ἀρχὴν τοῦ συστήματος, verum nihilominus eſt, prouinciarum ſacerdotia hæc fuiſſe, atque ita diſertè vocari, ἐθνῶν ἱερωσύνας, *l.6. §.14. π. de excuſat. tutor.* imò & in Conſtantini M. adhuc *l.1. Cod. de natural. liber.* Quomodo & illo reſpectu non omnino malè vetus Interpres Actorum, Ἀσιάρχας *Principes Aſiæ* vertit: *principes*, inquam, id eſt (vt Aurelianenſis Epiſcopi hæſitationi ſatisfiat *lib.1. obſeruat. cap.22. pag.161.*) principales prouinciarum: quomodo *principes ciuitatum* hoc æuo dicti, *principes officiorum*: item, *principes agentium in rebus*, & ſimiles. Tria igitur circa hoc ſacerdotij genus notanda ſunt. Primò quidem *Nomen* ipſum, *Aſiarcharum, Syriarcharum* & ſimilium, nihil ſuperſtitionis præ ſe ferre, ſeu in nominis notatione nullam ſacrorum vel cultus rationem expreſſam. Secundò, certum & illud, præcipuum eorum munus fuiſſe Munerum & ferarum editionem: vnde & (quæ vulgaris iam obſeruatio eſt) Rufinus *lib.4. cap.14.* Aſiarcham *munerarium* rectè vertit. Poſtremò, perſuaſiſſimum mihi, eos hoc tempore, ſub Chriſtianis inquam Principibus, nihil aliud fuiſſe, quàm meros ferarum munerúmque editores, & Agonothetas, quomodo etiam vocantur *l.19. inf. de Decurionibus*: Sic quidem etiam, vt Theodoſius M. munus id voluntarium eſſe voluerit, ad quod ſcilicet nemo cogi poſſet, *l.103. & d.l.109.de Decur.* cuius alioquin Theodoſianæ conſtitutionis meminit quoque Libanius, Orator Antiochenus, duobus locis: putà, *Oratione* περὶ ἀγγαρειῶν *pag.36.* & *Oratione in Tiſamenen. p.447.* Et certè, cùm poſt dictam *legem 1. Cod. de naturalibus liberis*, variis locis eorum mentio fiat, & nominatim Syriarcharum & Syriarchiæ hac l. & *d.l.103. l.vlt. de expenſis ludorum*, vt & Codice Iuſtinianeo *l. vn.de officio Com.Orient.*& *Nouellâ Iuſtin.89.c.vlt.* nullibi tamen vllum, vel minimum, ſuperſtitionis Gentilitiæ in hoc munere, non magis quàm in nomine, veſtigium apparet: ſed *Agonothesia* tantùm, vt dixi, nomine deſignantur: itémque horum nomen votiua feſtiuitatis ſolemnitas dedicaſſe dicitur *d.l.vlt. de expenſis ludor.* ludique & munera Syriarchiæ & Alytarchiæ appellantur *d.l. vn. de off. Com. Orient.* Ac proinde ſæculare hoc iam prorſus munus extitit, ab omni ſuperſtitione vacuum, vt nomine iam olim, ita & nunc quoque re ipsâ: quod ſcil. ſumptum tantum exigeret, atque inter patrimonialia munera cenſebatur. Quare etiam, non Syriarchiæ tantum nomine aliquid à Senatoribus & Curialium poſſeſſionibus aliquando collatum, *hâc d.l. vlt. de expenſis ludor.* ſed & munus iſtud, quod Curialibus initio impoſitum, *d.l.103. 109. inf. de Decurionib. & d.l. vn. Cod. de off. Com. Orient.* ad Iudices & Rectores prouinciarum tranſiit: *d.l.vlt. de exp. lud. & d.l. vn. de offic. Com. Orient.* Igitur nulla iam communio huic muneri cum ſacris Gentilium, verùm feſtiuitatibus tantùm publicis dicatum erat: vt pleraque etiam ſpectacula, quæ primâ ſui origine ſacrorum cauſa, in Deorum honorem ſacrilego ritu inſtituta fuerant, hoc tempore ſuperſtitione omni, ſuperſtitioſóque fine ſublato, voluptatibus tantùm publicis ludicriſque artibus ſeruiebant, quarum hæc ætas cupidiſſima erat, & Antiochiæ quidem, quæ Syriæ caput fuit, vbi Syriarchæ iſti fuêre, & Syriarchia exhibita. Et poſt omnia, ſi quis pertinaciter contendat, hoc adhuc æuo huic muneri ſuperſtitionis aliquid & *adſacrificij* adhæſiſſe, quod nuſpiam apparet, tum aio Chriſtianos id ſub Theodoſio M. obire non potuiſſe: cùm iam ſuprà viderimus, eundem Principem ab Archieroſyna, ſeu Templorum & ſolemnium Gentiliorum curâ Chriſtianos ſubmoniſſe: inter quæ ſanè *ſolemnia Templorum* fuêre & feſtiuitates ludique, quibus ſuperſtitionis aliquid adhæreret.

¶ Illud tandem monendum, huic *legi* varias admodùm leges coaſſandas: putà *leg.3.ſup. de Conſtitution.Principum:l.26.inf.de Prætoribus l.130.131. inf.de decur.l.29.30.de operib.publicis*: Imò *l.132.de decurionib. l.11. de annoniis*, emendatâ ſubſcriptione: ſunt enim hæ leges omnes vnius eiuſdémque Theodoſianæ conſtitutionis partes: quâ Senatorium Ordinem erectum iuit, vt patet *ex h. l. & d. l.130.132. de decurionib. & l.26. de Prætoribus*: Ciuitatúmque Curiis, ornatui & Annonæ conſuluit: vt ex cæteris videre eſt, abrogatis nominatim nonnullis quæ Tatianus PP. perperàm inuexerat.

Quinimò notandum: hanc *leg.* aliáſque quæ illi coaſſandæ, datas ad *Aurelianum* P. V. vel P.P. pariter vt *l.4. ſup. de Senatorib. & glebali collat. l.130. 132. 138. inf. de decurionib: & d.l.26. de Prætoribus*: nempe hic ille eſt Aurelianus ter Præfectus, ſemel vrbi, iterùm Prætorio, ſub Theodoſio M. Arcadio & Theodoſio Iun. qui Senatum erectum iuit: de quo extat Epigramma incerti Auctoris: de quo v. plene quæ dixi ad *d. l.4.*

II.* Impp. Arcad. & Honor. AA. Cæſario PP."

SENATORIÆ functionis Curiæque ſit nulla coniunctio : & ne lædendi Curialibus præbeatur occaſio, per Apparitores Rectorum prouinciæ de Senatorum fundis fiſco poſtulentur": habeátque hanc diſponendi curam, cui Defendendi Senatus ſollicitudo mandata eſt. Si Curia ſibi Cenſitorem" vel Peræquatorem voluerit poſtulare, ſibi poſtulet, non Senatui. Dat. Prid. Id. Aug. Conſtantinop. Arcad. IV. & Honorio III. AA. CONSS. [396.]

N O T Æ.

* Hæc & *ſequens lex* de eadem prorſus re ſunt, eodémque die datæ : ſed ad diuerſos tantùm Magiſtratus : Cuius moris exempla plura in *Prolegomenis* notabo. Vtriuſque legis meminit *lex vlt. inf.* quæ etiam vtramque confirmat, vnico capite excepto.

" *x. poſtuletur*, ſenatoria ſcilicet functio.

" Vide infrà *Tit. de Cenſitoribus, Peræquatoribus lib. 13. Tit. XI. v.* & *l. 1. inf. de Primicerio & Notariis* : & *l. 13. ſup. de Senatoribus*:

III.* Iidem AA. Africano PV.

A Curialibus terris, Senatoria gleua" diſcreta ſit, nec vlla fiat in poſſidendo" Clariſſimarum" domorum Curialiúmque coniunctio ; nec vllo exactionis genere vinciantur : ídque curent hij qui per ciuitates Defenſorum Senatus officium ſuſceperint, quorum periculo teneatur, ſi quid diſpoſitum fuerit in diſpendium Senatorum. Sin vero Curiales Cenſitorem vel Peræquatorem ſuis terris voluerint poſtulare, ab eorum petitione ſit Senatus alienus. Dat. Prid. Id. Aug. Conſtantinop. Arcadio IV. & Honorio III. AA. CONSS [396.]

N O T Æ.

" Id eſt poſſeſſio : neque enim eo ſenſu *hic* accipiendum quo *titulo ſuperiorè*.

" An in *deponendo*, vt hac eadem *lege* mox *ſi quid diſpoſitum*, & *l. ſuperiore*, *hanc diſponendi curam* : an verò *in poſſidendo?* id eſt, circa poſſeſſiones ? Omninò.

" *Clariſſimarum domorum*, id eſt, Senatoriarum : v. Paratitlon, *ſuprà de Senatorib.* & *Gloſſar.*

C O M M E N T A R I V S.

DISCRETA à Curialibus prædiis, Senatoria prædia prorſus, nihilque illis commune, nulla coniunctio, nullum commercium eſſe debet : Nam etſi Curiæ Senatus quoddam ſimulacrum ſint, & effigies paruæ (vt de coloniis loquitur Gellius) & inſtitutæ κατὰ τῆς βασιλευούσης πόλεως μίμησιν, vt ait Iuſtin. *Nouellâ* 38. atque adeò ipſum Senatus nomen adſciſcerent, Auſonius, *in Moſellâ*.

——— Quos Curia ſummos
Municipum vidit proceres, propriúmque Senatum.

Et multa forent in quibus Curiales cum Senatoribus quodammodo componerentur, & Ordines Ciuitatum ampliſſimum ordinem imitarentur, denique Curia minor Senatus eſſet : quod Maiorianus dixit, & ex eo non vno loco Caſſiodorus, tamen in pleriſque aliis toto cœlo diſcrepabant ; ac nominatim in functionibus ſeu collationibus poſſeſſionum ſuarum nomine : Breuiter, poſſeſſiones Curialium & Senatorum nil commune prorſus habebant, neque exactione, neque cenſu. Non *exactione* : ſcilicet his duabus legibus prohibentur Curiales exigere canonem, i. functiones ſeu collationes de Senatoriis poſſeſſionibus ſeu fundis : ne Senatores lædendi Curialibus præbeatur occaſio, ait *lex* 2. Nam quod à Saluiano paulò poſt hæc tempora eleganter & verè dictum eſt, *lib. 5. de Gubern. Dei*: quot Curiales, tot tyranni erant : *Quæ enim ſunt, non modò vrbes, ſed etiam municipia atque vici, vbi non quot Curiales fuerint, tot Tyranni ſunt* ? & mox *Quis ergo vt dixi locus eſt, vbi non à Principalibus ciuitatum, viduarum & pupillorum viſcera deuorentur, & cum his fermè omnium ſanctorum* ? & poſt : *Nemo itaque horum tutus eſt, nec vlli admodùm præter ſummos à vaſtatione latrocinij populantis immune*. Senatoriarum proinde functionū exactionem Apparitoribus Rectoris prouinciæ Arcadius cōmitti voluit, *l.* 2. & 3. Quod tamen ſequēte mox Conſulatu *l. 4. inf.* ad Eutychianum Cæſarij, cui *lex 2. h. tit.* inſcribitur, in Præfectura Prætor, ſucceſſorem, recantauit, cùm uideret Officiales haud ſatis efficaces ad eam exactionem : eoque Curialibus eam rurſùm commiſit: in ceteris alioquin his duabus legibus confirmatis. Et hæc de Exactione. ¶ Sed neque *Cenſu* poſſeſſiones Curiales & Senatoriæ componi debent: Quare ſi Cenſitorem vel Peræquatorem de quibus *inf. lib. 13. vlt.* Curiales ſibi ſuiſque terris poſtulent, & impetrent ad ſubleuandum & retractandum cenſum, vel ad adiectionem ſeu ἐπιβολὴν faciendam (de quo iam dictum aliquid *l. 13. ſup. de Senatoribus* :) ad Senatorum poſſeſſiones id nil pertinet. ¶ Tandem conſtituitur, vt Defenſores Senatus, huiuſce rei curam gerant periculo ſuo : ſcilicet hæ leges oſtendunt, vt ſuos habuit Curia, plébſque, Defenſores (de quibus *ſuo tit.* dictum *ſup. de defenſorib. Ciuitatum*) vt Eccleſiæ ſuos : de quibus *l. 3. 8. inf. de Epiſcopis* : & *can 92. Cod. Africani* : Poſſidius in *vit. S. Auguſt.* & pauperes, ſuos, de quibus *canon 75. Concil. Africani*, ita etiam Senatores ſuum habuiſſe defenſorem, cui defendendi

Senatus

Senatus ſollicitudo mandata erat, per ſingulas Ciuitates. Horum certè Defenſorum, nulla quod ſciam alibi, præterquam his duabus *legibus* mentio extat. Niſi quod ad eoſdem pertinere videri poſſit omninò *lex* 7. *inf. de operibus publicis.*

¶ EXACTIO *glebæ Senatoris, &c. Curialibus redditur.*

* IV. Iidem AA. Eutychiano" PP.

DOCVIT Tua Sublimitas, *Exactionem tributorum Senatus non poſſe concurrere", adeò vt in nonnullis prouinciis Senatorij canonis" medietas in debitis" reſideret";* Atque ideò, ceteris in" prioris Legis † ſerie permanentibus, id ſolum corrigi atque emendari iubemus, vt Senatorij fundi, non per Officia", ſed per Curiales potiùs exigantur, ad eóſque iterum ſollicitudo recurrat. Dat. Prid. Non. Septemb. Ancyra", Cæſario & Attico CONSS. [397.]

NOTÆ.

* Iungenda huic eſt famoſa *lex Quiſquis*, *inf. ad Leg. Cornel. de ſicariis*: ſeu Cod. Iuſt. ad *Leg. Iul. Maieſtatis.*
" De hoc *Eutychiano* PP. dixi *in Proſop.* & ad *d. l. Quiſquis.*
" *Concurrere* exactio tributorum dicitur, quæ reſpondet breuibus tributorum ſeu canonis, neque quidquam in reliquis reſidet: vel ſimpliciter, pro *currere.*
" *Canon* eſt functio, collatio, ſolemnis, annua.
" *Debita*, ſunt reliqua tributa: hinc *de indulgentiis debitorum* titulus: dixi plenè ad *l. 6. de diuerſ. reſcriptis.*
" *al. reſederit*, *Reſidere* in debitis, eſt in reliquis manere, *demeurer en reſtats.*
" Intelligit *legem* 2. *ſup.* ac maximè *legem* 2. quæ Cæſario Eutychiani PP. deceſſori inſcripta.
" *Officia*, id eſt Appatitores Rectores prouinciæ, vt vocantur *d. l. 2. ſup.* vid. *Gloſſ.* & *tit. de diu. officiis.*
" *Ancyra* data hæc *lex* ab Arcadio, vbi is non ſemel etiam conſtitit: de quo dixi *ad d. l. Quiſquis*, *c.* 3.

COMMENTARIVS.

EXACTIO Senatorij canonis ſeu Glebalis collationis, &c. Curialibus adempta, inque Officiales tranſlata, *l. 2. & 3. ſup.* iiſdem redditur *hac l.* ab eodem Arcadio: quæ quidem *lex* (quod notandum) data eſt ad Eutychianum PP. Cæſarij, cui *d. lex* 2. inſcribitur, ſucceſſorem, Veteri iure reducto: Cæteris interim, quæ *illâ l.* comprehenſa fuerant, capitulis confirmatis. Non efficaces ſcilicet ſatis eam ad rem viſi Officiales, adeò quidem vt media tùm pars Senatorij Canonis in debitis ſeu reliquis reſediſſet, neque exacta fuiſſet: Quare hâc cauſâ ad veterem modum reditum, efficacioréſque denuò ad hanc rem viſi Arcadio Curiales. ¶ Cæterum, quia hæc *lex* coniungenda eſt cum famoſâ *l. Quiſquis*, in eius gratiam, & ad maiorem eius lucem, hanc illuſtrare paulò prolixius iuuat, quod iam etiam fecimus peculiari *ad eam l. Diatriba.* Repetẽdum initio nobis eſt, collationem Glebalem Senatoribus & Senatoriis fundis olim incubuiſſe, ſeu ex Senatoriis fundis canonem aliquem publicè collectum, de quâ plenè ſuprà, *titulo de Senatoribus & glebali collat.* & Symmachus, *libro* 10. *epiſt.* 23. vt & Zoſimus *lib.* 2. de quâ hoc ipſo anno eſt altera quoque Arcadij conſtitutio, putà *lex* 8. *eod. tit. de Senatorib. & glebali collat.* Hic ſcilicet nouus fiſco locupletando, ſeu ærarij perennis emolumento, ſinus adinuentus olim fuit, quòd & magnus Senatorum tùm numerus eſſet: iique opimos quoſque maximè fundos per prouincias ad ſe traxiſſent. Huic igitur Senatoriæ functioni ſeu Glebali collationi exigendæ olim Curiales (qui & ipſi βουλευταὶ ſeu Senatores quidam municipiorũ fuêre, & Curia minor Senatus.) præpoſiti erant; verùm id eis ademptum fuerat ab Arcadio anno ſuperiore CCCXCVI. *l. 2.* (quæ data eſt ad Cæſarium PP. Orientis, Eutychiani in eâ Præfecturâ deceſſorem) & *l. 3. eod. tit. de præd. Senatorum*, tranſlatâ videlicet eâ exactione in Officiales Rectorum prouinciarum: Nempe, ne Curialibus Senatores lædendi ſeu ſuperexigendi occaſio præberetur; vt alioquin Curiales, (& in his Principales) ſuperexactionis crimine laborabant, & tyrannidem quandam exercebant, de quo fidem faciunt variæ conſtitutiones, & Salniani quoque Maſſilienſis locus inſignis *lib.* 5. *de Gubern. Dei*: Verùm mox idem Arcadius, cùm ab Eutychiano PP. edoctus fuiſſet, id in perniciem publicam ceſſiſſe (nempe, quòd Officiales Rectorum prouinciarum, quibus Senatorij canonis exactionem nuper indixerat, haud ſatis efficaces in exactione fuiſſent, ſic quidem vt in nonnullis prouinciis Senatorij canonis dimidia pars in debitis ſeu reliquis reſideret, ſeu adhuc deberetur) Arcadio id nunc reuocare ſeu *corrigere* viſum, impacto rurſum Curialibus hoc exactionis onere: *Cæteris* tamen, addit, *in prioris Legis ſerie remanentibus*, id eſt ſaluâ in cæteris Senatoriâ dignitate, ac nominatim ne commixtione Senatorum & Curialium, Senatoria dignitas Curialium vilitate vileſceret: Huius rei curâ ſpeciali per ciuitates *Defenſori Senatus* delegatâ. Quod ſingulare admodum eſt. Quomodo ſcilicet, miſeræ plebi à potentiorum & Curialium iniuriis vindicandæ per ciuitates Defenſores hac tempeſtate conſtituti erant, ita & per ciuitates & prouincias defendendi Senatus cura nonnullis mandata erat: defendendi, inquam, inter alia, ab impotentiâ & vilitate Curialium: de quo ad *legem ſuperiorem.*

Hæc perſpicua eſt *huius legis* ſententia. Quæ ſi iam *legi Quiſquis*, coaſſetur, cúmque eâ componatur: ex iis coniunctis, hæc conficientur. Primò, Arcadium de Senatoribus integrâ illâ conſtitutione ſuâ, vnde vtraque lex deſumpta eſt, egiſſe. Secundò, Legem *Quiſquis* exinde deſumptam, accipiendam quoque de Senatoribus per prouincias conſtitutis. Tertiò, varias aduerſus Senatores querelas ad Arcadium hâc tempeſtate perlatas: quæ fiſci partim rationes ſpectarent, quibus mederi voluit *hac l.* partim verò cùm mederi nollet, vel certè mederi haud adeo poſſet, factionibus, quibus *d. l. Quiſquis* occurritur, occaſionem præbuerint.

Quartò

Quartò, vt Senatoriæ dignitati *hac leg.* ita & ſecuritati *d. l. Quiſquis*, proſpectum iuiſſe Arcadium. Quintò, ex *hac* quoque *Lege* conficitur, conſtitutionem totam eſſe reſcriptum ad *Relationem* Eutychiani PP. qui Arcadium ſuper nonnullis docuerit: *Docuit*, inquit, *hac lex*, *Tua ſublimitas*: Relationem, inquam, de caſibus aliquammultis ſingularibus, quod colligere eſt ex illis verbis, *Poſt legem duntaxat latam*: cuius occaſione, generale hoc Edictum Arcadius emiſerit. Quare, quod aliàs idem Arcadius ad eundem Eutychianum PP. anno proximo CCCXCVIII. ſcripſit, *l.9. ſup. de diu. reſcriptis, Reſcripta ad Conſultationem emiſſa, vel emittenda, his tantum negotiis opitulari, quibus effuſa docebuntur* (cui quoque non abſimile fuit olim Macrini Imp. inſtitutum, quod memorat Capitolinus: concordat *& lex 2. & 3. Cod. de Legib.*) id huc non pertinet; vbi iam Generalis Legis, & ſic Edicti formula occurrit: *Quiſquis*, inquit, *dict. lex Quiſquis*: etſi Relatio *Legi* occaſionem præbuerit. Et ſic ad ſimiles caſus producenda venit.

DE PRÆTORIBVS ET QVÆSTORIBVS."

TITVLVS IV. *

* XII. Cod. Ivst. Tit. II. *De Prætoribus & de honore Præturæ & Gleba, & Folli, & ſeptem ſolidorum functione ſublata.*

" Dicam *ad l.1.h.t.*

PARATITLON.

PRÆTORES de quibus & *l.58.inf.de Decurion.* quoque è Senatorio ordine eligebantur: *Prætura* ſcilicet, *l.13.inf.de proximis Comitib.diſpoſ.* Prætorium munus *Nou.Theod.*8. Senatorium quoque onus erat: quæ & *Prætorianum nomen* vocatur, *l.vlt.inf.de Decurionibus & ſilentiariis*: proprium decus Senatus, *l.34. inf.de Decur.* Deſtinatum fermè Editioni, *l.*6.11.13.14.15.18.19.20.21.22.25.29.52. ſeu editioni muneris, *l.*1. editionis neceſſitati populíque voluptatibus: *l.* 13. feſtiuitatibus, *l.*30. id eſt ludis Circenſibus, & ſcenicis exhibendis, *l.*24. Theatralibus & Circenſibus ludis, *l.vlt.* theatrali depenſioni faciendæ, *l.*29. ſcænicis Populo voluptatibus præbendis, *d.l.*29. muneris ratione, *l.*4. Hinc Prætores, *editores* dicuntur, *l.*5.7.31. Editores munerum ſiue ludorum, *l.*18. Et hæc omnia, curâ P.V. vt probant inſcriptiones, *l.*12.7.17.18.20.21.26. *& l.vlt. h.t.* [& Symmachus *lib.*10. *Epiſt.*36.] Porrò quæ de his hoc *titulo*, & *Codice* conſtituuntur, ad ſex ſequentia capita commodè referri poſſunt.

I. Primum eſt, de DESIGNATIONE Prætorum. *Deſignabantur Prætores l.*10.12.13.14.15.21.31. (vnde deſignatio hoc ſenſu *l.7. ſup. de Senatoribus*, *& l.31. de Prætoribus*, & apud Symmachum *lib.*10. *Ep* 59.) eligebantur, *l.*14.15.31. certo ordine *d.l.*31. nominabantur Prætores, *Nou. Theod.*8. non à Iudicibus, *l.*8. verùm Senatus arbitrio, *l.*8.9.10.12.13.14.15. ab ampliſſimo Ordine, Symmachus, *d.ep.*59. Ampliſſimi cœtus ſententiâ, *d. Nou. Theod.*8. ſolemniter, *l.*13. Senatuſconſulto legitimè celebrato, *l.*12. legitimo Senatuſconſulto, *l.*13. certo numero Senatorum, procerum, *l.*9. 12. & eorum tantum qui aliquibus editionibus functi eſſent, *l.*14. qui ipſi præturæ inſignia honoréſque ante ſuſceperant, *l.*12. latis per Ordinem ſententiis, *d.l.*12. (ſic vt potior numerus in eligendo præualeret, *l.*14.). certis diebus *d.l.*10. per annos ſingulos, *l.*21. vid. & *l.vlt.* (quod ipſum & in ſubrogationibus obſeruatum, *l.*12.*l.*21. Ante decennium cuiuſlibet editionis, id eſt, antè quàm Præturas ipſas & editionem ſortirentur, *l.*13. *l.*21.22. etiam Proconſulari ac vicariæ Præfecturæ præditi poteſtate, *l.*15. nec Principis reſcipto deſignatus quis ſolui poterat, *l.*31.

Excipiebantur tamen quidam, qui ad editionum onera deuocari non poterant, *l.*11. à quibus editionis ordo peti non debebat, *l.*23. ad editionem vel nominationem Præturæ non pertinebant, à Præturæ munere alieni erant, *l.* 28. Primò, Magiſtratibus in vrbe Roma perfuncti, *d.l.*11. Secundò, Conſulares ac Prætorios Codicillos ſuo merito ac Principis beneficio conſequuti, *l.*10. *&* 23. Tertiò, qui Ducatum, ſeu grauiſſimam armatæ militiæ ſollicitudinem longa temporum ſerie pertulerant, *l.*28. *& l.13. inf. de proxim. Comitib. diſp.* Quartò, qui in Palatio militarunt, Senatoréſque facti ſunt, *l.8. ſup de Senatoribus*: & Sacri conſiſtorij Principis arcanis intereſſe qui meruerant, *d.l.*28. Quintò Decurionis & Silentiarij, qui poſt optatam quietem inter Senatores

tores cæperunt numerari, *l.vlt. inf de Decurionib. & Silentiar.* Sextò, functi, aut inter functos meritis ſuffragantibus à Principe allecti, *l.*10. Septimò, Domeſticorum & protectorum Primicerij & Decemprimi, *l.*7.8.9. *inf. de domeſticis & protectoribus.* Octauò, Sacrorum ſcriniorum proximi etiam depoſitâ militiâ, *l.*13. *inf. de proximis.* Hi qui immunes erant dicebantur *Adlecti* & immunes, *l.*1. *inf. de Decurionib. & Silentiarijs.* Vnde allectio, *l.*7. *inf de Domeſticis*, & Adlectionis honor, *l.*10.*h.t.*

II. Poſtquam deſignatio facta fuiſſet, *Nominatio celebrabatur*, id eſt, publicabatur, *l.*22. in ſcientiam Principis eorum nomina deferri debebant, *l.*21. Conuentio fiebat *d.l.*21. denunciatio, *l.*12. Notitia, *l.*27. Ideò deſignati ipſi intra quinque menſes commonebantur, *l.*22. conueniebantur, ab officio P.V. *l.*21 (id eſt, Cenſualibus, *l.*27.) qui intra ſeptem menſes allegationes ſeu defenſiones ſuas coram P. V. ventilandas proponere debebant, *l.*22. Ad officia, ex hac denunciatione, *l.*21. pro notitiâ, *l.*27. munus aliquod, *d.l.*27. quæſtus aliquis perueniebat, *d.l.*21. At ſi remorarentur deſignati, ad inquirendos eos Officium Prouinciale operam præſtabat: dum & ipſe Princeps Inquiſitores indiceſque mittebat, *d.l.*21.

III. *Numerus & Nomina* Prætorum editorum varia fuêre. Maximarum editionum Prætores aliquos fuiſſe docet *l.*19. & inter Prætores alios primos, *l.*26. ſeu loco primo extitiſſe, *l.vlt.* alios ſecundo, alios tertio: *d.l.vlt.* Primùm enim tres nonniſi Præturæ fuêre hoc ordine; Prima Flauialis: Secunda, Conſtantiniana. Tertia Triumphalis; *l.*5. Poſtea quinque Prætores deſignati editionem celebrare conſueuere, in quibus Prima erat Conſtantiniana, Tertia Flauialis, *l.*15. Tum quatuor *l.*20. Tum octo 1. Conſtantiniani, 2. Conſtantiani, 3. Theodoſiani, 4. Arcadiani, 5. Triumphales, 6. Auguſtales, 7. Romani, 8. Laureati, *l.*25.

At non omnes editionis neceſſitati & voluptatibus populi ſe dabant, *l.*13. ſed quidam argentum inferebant vrbis Conſtantinopoleos fabricis, *d. l.*13. & quidem Aquæductus Theodoſiani Fabricæ, *l.*29.30. Aliquando qui primò fuerant editioni attributi, aliis immutabantur, *l.*32. Tenendum & Prætorios alios verè fuiſſe, alios allectione præturas accepiſſe, V. *l.*9. & Capitolinum, *in Pertinace.*

IV. Vt nomina & gradus Prætorum varij, ita & *Erogationis ſumptúſque* & expenſionum modus variè præſtitutus erat: *l.*3.5.13.21.24.25.30. *& l.vlt.* Ideò prætores, ante Decennium legitimo Senatuſconſulto deſignati, rurſus editionem, id eſt, editionis modum, præturáſque ipſas Senatus arbitrio ſortiebantur, *l.*13. *verſ. in poteſtate* denominabantur: hinc eo ſenſu nominatus, *l.*1.17. nominatio, *l.*8. & denominatio, *l.*13. nominandi, *l.*26. Ampliſſimi cœtus ſcatentis præturæ muneri mancipabantur obnoxij, *d. Nou. Theod.* 8. *inf.* Denominatio in Iudicum poteſtate non erat, *l.*8. *&* 22. vt nec in Cenſualium poteſtate, *d. l.* 13. verum Cenſualibus ea ſollicitudo poſtea reddita, *lege* 26.

V. Cæterum nominati, & vt dixi, conuenti, ſi in Prouinciis degerent, ad vrbem Romam venire debebant, cùm id ludorum editio poſceret, *l.*4. Alioquin ſi abſentes eſſent, *l.*1. *&* 6. ſi præſentes eſſe negligerent, *l.*7. ſi copiam ſui non facerent, *l.*2. ſi conuenti venire negligerent, *l.*13. Si abeſſe vellent, *l.*18. tempore præſtituto, *l.*7. cùm editio muneris celebratur, *l.*1. tempore editionis, *l.*6.28. tempore ineundi Magiſtratus, id eſt, Kalend. Ianuariis, *l.*20. his pœnis ſubiacebant. Neque enim erogationem tantùm debitam fiſcus pro iis expendebat, poſt aduentum eorum cuncta quæ prorogata fuerunt ipſi ſoluturi, *l.*6. ſtatutum editioni pretium exſoluturi, *l.*20. ſed & certo genere multationis obiecti erant, *l.*2. Nam & condemnationis frumentariæ nexibus tenebantur, *l.*1. certa tritici quantitate condemnabantur, *l.*10. pro gradu dignitatis, *d.l.*18. quidam, quinquagena millia modiorum tritici vrbis Romæ horreis inferre compellebantur, *l.*7. Poſteà dimidium extrinſecùs pretij ſtatuti coacti fuerunt exoluere, *l.*13. *verſ. ita vt ſi*: *& l.*20.

Excipiebantur tantùm ab huius multæ nexibus, Primò Minores 16. annis, *l.*1. (Minores 20. annis poſtea, *l.*2.) Secundò, quibus liberum commentum Princeps conceſſiſſet, *l.*15. Tertiò, qui ætate vel ægritudine retardarentur, *l.*13. Hi ſanè per Procuratorem argenti pondus quod ſtatutum erat ad Officium P. V. mittere debebant, *d.l.*13. ad Cenſuales qui abſentium nomine munera exhibebant, quod Symmachus *lib.* 4. *ep.*8. *& lib.*10. *ep.*36. teſtatur, vel opera extruebant, *d.l.*13.

Illud etiam notandum, Prætore nominato diem functo, eius nomine hæredes Præturam edere oportuiſſe: quæ ideo *Charonaria* dicta *l.*17. *h.tit.* vid. & *l.*12. *inf. de Medicis & Profeſſor.*

¶ Illud Paratitli quoque vice *hîc ſub finem* adnotare iuuat huiuſce quoque Præturæ ſeu Prætoriani muneris & editionis meminiſſe Vopiſcum *in f. Carini.* Am. Marcelli-

num *lib.* 17. *p.* 360. Symmachum *variis locis*, Zoſimum *lib.* 2. *p....* Olympiodorum *apud Photium*, Theodoſium Iun. *Nouellâ ne decurio ad Senatoriam* 8. Sed & Quæſturæ idem Symmachus meminit *variis locis*. Tandem non vna *lex* occurrit *tit. de Decurion. infr.* vbi de Decurionibus ad Præturam nominatis, vel Prætura functis.

¶ Poſtremùm, neque id omittendum Prætores & Quæſtores ad diſpoſitionem & curam Præfecti vrbis ſpectaſſe: quod docet *lex* 1. 2. 7. 13. 17. 18. 20. 21. 22. 29. 33. *hoc titulo.*

¶ MINORIBVS *ſedecim annis Quæſtoribus etiam nominatis, editionis tempore* ABSENTIBVS MVLTA *frumentaria remittitur.*

1. * Imp. Conſtantinus" A. Æliano PV."

RELIGIOSIS" vocibus Senatus" Ampliſſimi perſuaſi, decernimus, vt Quæſtores" eâ prærogatiuâ" vtantur, quâ Conſules" & Prætores, ita vt ſi quis intra annum ſextum decimum" nominatus, fuerit abſens, cùm editio Muneris" celebratur, condemnationis" frumentariæ" nexibus minime teneatur, quoniam memoratæ ætati placet hoc priuilegium ſuffragari. Dat. VII. Id. Mart. Sirmio, Conſtantino A. VI. & Conſtantio" C. CONSS. [320.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à Cod. Iuſt. vt & reliquæ *huius tituli*, quod hic ſemel monuiſſe ſufficit propter Præturam acciſam, mox & ſublatam *l.* 2. *Cod. de off. Prætorum* & *lib.* 12. *Tit.* 2 *Cod. de Prætoribus & honore Præturæ.* Vnicâ tantùm *l.* 16. *inf.* exceptâ, quæ conſtituit *Legem* 1. *Cod. de offic. Prætorum*: eò quod ea de Prætorum Iuriſdictione eſt, non de Præturæ ludis.
" De *Conſtantino* hoc mox in *Commentario.*
" *Æliani P.V.* hoc anno 310. non meminit Auctor Notitiæ Præfectorum vrbi: Imò nominat Valerium Maximum, quod comprobant etiam aliæ huius Codicis conſtitutiones: Sed & hoc ipſo anno Ælianum non P.V. ſed PC. Africæ præfert *lex* 2. *inf. de famoſis libellis*: & *lex* 3. *quorum appellationes.* Fortè reſcribendum hic, *Iuliano*: quod ſi eſt, tùm hæc *Lex* referenda fuerit ad Conſtantinum A. VIII. & Conſtantinum C. IV. coſſ. id eſt ad A.D. 329. quo anno vſque ad VII. Id. Sept. Iulianus P.V. fuit, vt teſtatur idem Auctor: quod non puto.
" *Religioſus* Senatus ipſe.
" De *Quæſtoribus*, & *Quæſtoriis* editionib. *hoc titulo* tribus tantum locis agitur, *Rubr. hâc l.* 1. & *l.* 27. *inf.* ac prætereà *l.* 58 *inf. de Decurionibus.*
" Immunitate, vel potius impunitate.
" De *Conſularibus* his editionibus mox.
" Viceſimum, *l.* 2. *prox.*
" Veluti in Africâ: in quâ Editores latitare ſoliti, *l.* 2. *inf.* Symmachus, *lib.* 10. *ep.* 4.
" De Munere ad *l.* 4. *inf.*
" *Condemnatio*, pro multa: vid. *Gloſſ.*
" De hâc multâ frumentariâ agitur etiam *l.* 2. 7. 18. *infrà.*
* Conſtantino.

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. duæ de Præturâ & Quæſturâ *hoc titulo* conſtitutiones, primo loco occurrunt: In vniuerſum verò colligamus, quid Conſtantinus M. circa Præturam & Quæſturam, imò & Conſulatum conſtituerit. Duo igitur hæc capita Conſtantinianeæ conſtitutionis notentur: Primum caput fuit *de Abſentibus* editionis tempore; His verò multam frumentariam impoſuit, & diuerſam tamen, pro dignitatis gradu: excepti etiam ab eâ minores, vt hæc eius conſtitutio & altera *lex* 2. oſtendit, oſtendunt & lex 3. 18. *inf. h. t.* Alterum caput fuit, de *Mortuis* editoribus, ante editionem ſeu ludos editos: an & quando hæredes defuncti nomine tenerentur, de quo fidem facit lex 17. *h. t.* Adde his, & quæ de Conſtantiniana Præturâ dicuntur. *l.* 5. 13. 25. *h. t.* Zoſimus certe *lib.* 2. Conſtantinum eo nomine perſtringit, quod grauem & oneroſam hanc Præturam fecerit, ſic vt multi ſeſe ſubducerent euitandæ eius causâ. Βουλόμενος δὲ καὶ τοῖς ἐν λαμπρᾷ τύχῃ φαινομένοις τι λυπηρὸν, ἕκαστον εἰς τὴν τοῦ Πραίτωρος ἀξίαν ἐκάλει, καὶ τῷ προκαλύμματι τῆς τιμῆς ἀργύρου σταθμὸν ἀπῄτει πολύν. ἦν οὖν ἰδεῖν, τῶν εἰς τοῦτο τεταγμένων ἐπιδημούντων ταῖς πόλεσι, φυγὴν ἁπάντων καὶ ἀποδημίαν ἀλλόφυλον, διὰ τοῦ μὴ σὺν ἀπωλείᾳ τῆς οὐσίας ταύτης τυχεῖν τῆς ἀξίας. Mitto quod paganus Scriptor de Conſtantino, vt ſolens alioquin, ita & hîc procul dubio acerbiùs ſcripſit perſtrinxitque: Certè hæ duæ leges quoque de hâc Editorum fuga ſub Conſtantino fidem abundè faciunt. Enimuerò vtraque hæc lex, *prima*, inquam & *ſecunda*, in eodem argumento verſantur, PRÆTVRAQVE & QVÆSTVRÆ refugas perſequuntur: multâ propoſitâ Prætoribus & Quæſtoribus editionis ſuæ tempore ab vrbe Roma abſentibus. MVLTA inquam, & vt loquitur Symmachus, *lib.* 10. *ep.* 21. damno, & quidem frumentaria multa in hos refugas & abſentes à Conſtantino M. ſtatuta fuit, quod diſertè teſtantur, Conſtantinóque adeò multam hanc accepto ferunt Conſtantius filius eius, *l.* 3. & 7. *h. t.* qui plures ſeu frequentes patris ſui hâc de re Leges memorat, & Valens Imp. *l.* 18. *h. t.* in refugas inquam & abſentes editores munerum ſiue ludorum, Circenſium videl. & ſcenicorum, *l.* 2. *h. t.* vel etiam muneris, *l.* 4. *h. t.* ſi editionis tempore præſtituto cùm aditio muneris celebranda eſt, præſentes eſſe neglexiſſent, & abſentes fuiſſent, *h. l.* & *d. l.* & 18. trans mare fortè vel in prouinciis aliis, *d. l.* 2. De hâc verò multa ſunt in vniuerſum hoc Codice

Codice conſtitutiones octo, putà hæc *lex* 1.2.3.4.5.7.13.18. *hoc titulo*. Eiuſdem meminit & Symmachus, *lib.*10. *ep.*21. multæ, inquam, abſentibus Editoribus indictæ Senatuſconſulto ſub Theodoſio M. & Valentiniano Iun. *Cenſitum*, inquit, *quæ fungendis mediocritas Editionibus applicetur, quæ gladiatorio muneri, & quæ ſcenicis ludis ſumptuum temperamenta conueniant? Quid libertatis habere mereatur præſentis expenſio, quid damni Abſentium contumacia debeat experiri?* Ex hoc verò quoque Symmachi loco diſcimus, aliam atque aliam multam ſubinde impoſitam, inque eâ variatum: quod teſtantur apertè lex 4.5.7.13. *h. t.* ¶ Fuit autem hæc multa frumentaria in certâ tritici quantitate, pro dignitatis gradu, & quidem à Conſtantino ſtatuta: vt teſtantur præter *hanc* eius *leg.* & *proximam eiuſdem*, *lex* 7.18. *h. t.* Et quidem aliquando multa impoſita à Conſtantino quinquagenorum millium modiorum tritici, quæ vrbis Romæ horreis inferrentur *d. l.*7. Suo ſanè quoque æuo Symmachus, *lib.*10. *ep.*4. teſtatur, nonnullos editionibus obnoxios Magiſtratus (id eſt, Prætores & Quæſtores) in Africa deſertâ vrbe Româ hæſiſſe: Quod de Africa ſane exertè quoque teſtatur *lex* 2. *prox.* ibi *Trans mare poſiti*. Et hæc de multâ iſtâ in genere.

¶ Et tamen, vt ad *legis* huius ſententiam deueniamus, Multæ huius gratia facta, ſeu ab eâ excuſati immunéſque facti a Conſtantino ipſomet, & quidem iam ante *hanc leg.* nonnulli, Ætatis priuilegio; MINORES ſcilicet ſedecim annis, Conſules & Prætores: hos enim ab initio Conſtantinus ab huius multæ comminatione primùm exceperat, vt hæc *lex* apertè docet: non idem priuilegium Quæſtoribus πρὸς concesserat. Fortè, quia Quæſtoriæ editiones haud ita graues eſſent, vt eas vel ætate minores euitare vellent, aut deberent: nam vt mulcta pro gradu dignitatis abſentibus impoſita, vt docet *lex* 18.*inf.* vbi v. quæ dicam: ita & varij quoque editionum ſumptus fuêre, Conſulum primò, dein Prætorum, tandem Quæſtorum, omnium leuiſſimi: quâ causâ etiam Symmachus *lib.*4. *ep.*8. *ludicras Quæſtorum præluſiones* vocauit. Et tamen *hâc l.*1. nunc Conſtantinus idem priuilegium, ſeu eandem multæ immunitatem, tribuit Quæſtoribus quoque minoribus ſedecim annis, ſi editionis tempore abfuerint. Et quidem *religioſis vocibus Senatus* Romani *perſuaſus*, ſeu ad eius preces hâc emiſſâ conſtitutione ad Præfectum vrbi Senatus Præſulem: Ratione ſubditâ: *quoniam*, inquit, *memoratæ ætati placet hoc priuilegium ſuffragari*, hoc ſenſu quod priuilegio iſti ſeu prærogatiuæ & immunitati ætatis ratio locum fecerit in Conſulibus & Prætoribus: quare & in Quæſtoribus id ipſum locum habere oportere: quæ & ipſa *ætatis contemplatio* dicitur *l. prox.*2. Notandum igitur hoc inter alia minoris ætatis priuilegium. Deinde, quod & ipſum in praxin deduci poteſt, in priuilegiis minorum ſolius ætatis infirmæ rationem habendam, neque aliud quid a tendendum, non dignitatis gradum, aut modum ſumptuum. Quinimò & poſtea, *l.*2. *inf.* ſeptennio inquam poſt, minor hæc ætas adhuc ab ipſomet Conſtantino prorogata, ad viceſimum videl. vel 25. ætatis annum: de quo ad *eam leg.* ¶ Hinc interim quoque apparet, & Conſulatum & Præturam & Quæſturam hoc æuo inania adeò fuiſſe honorum nomina, dignitatúmque vmbras, vt etiam minoribus eæ conferrentur: vt omittam Varroniani Conſulatum in cunis adhuc poſiti, de quo Ammianus Marcellinus extremo *lib.*25. Et quidem minoribus ſedecim annis vel certè viginti *his duabus legibus*. De Conſulatibus tandem editionibus & ὑπατείαις agemus *infra ad leg.*1. *de expenſ. ludor.* de quibus eſt & Vopiſci locus *in Aureliano*, vbi de Furij Placidi conſulatu ſub Conſtantio An. D. 343. Quæſtoriarum & Prætoriarum frequens mentio apud Symmachum; Eſt & locus Lampridij in *Alexando Seuero*.

¶ Illud etiam ex *hac leg.* quæ data eſt An. 320. (ſi vera eſt ſubſcriptio), id eſt, Octauo poſt Chriſtianam Religionem à Conſtantino ſuſceptam, & Maxentium deuictum, quáque etiam *lege* indicat anteriores à ſe latas ſuper editionibus Conſulum, Prætorum, Quæſtorum; colligimus, Conſtantinum M. vt & ex *l.*2. quæ data An. 327. ad P. V. Romæ & Acc. Romæ, neque in vrbis Conſtantinopolitanæ gratiam hæc conſtituiſſe, quod quidam cenſent; & circa primos Imperij annos hæc eum conſtituiſſe.

¶ MINORIBVS 25. *vel* 20. *annis* ABSENTIBVS *editionis tempore* MVLTA *frumentaria hâc l. remittitur.*

II. ✱ Idem A. Iuliano" PV.

MINORIS" XXV." annis ætatis contemplatione infirmæ, hoc etiam" remedio ſubleuamus, vt eius neceſſitudinis" titulo minime teneantur, cuius laqueis vinciantur" hij qui poſt vicenſimum ætatis ſuæ annum trans mare" poſiti, & in prouinciis commorantes, nequaquam ludis Circenſibus" ac Scænicis exhibendis ſui copiam faciunt, & ideò certo genere multationis" obiecti ſunt. Dat. Prid. Non Mart. Acc. Romæ, Conſtantio" & Maximo COSS. [327.]

NOTÆ.

" *Iulianus* hic, Anicius Iulianus eſt P.V. Romæ: ad quem etiam extat ſuperiore anno ſi rectè habet, *lex* 13. *inf. de appellationib.* hoc anno *lex* 2. *ſup. de dilationib.* De quo Incertus Auctor de Præfectis vrbi, tribus Conſulatibus, qui congruunt anno Domini 326.327. & 328. & hoc quidem Conſulatu. *Conſtantio & Maximo Anitius Iulianus P.V.*

" Ita Cod. MS. pro *minores*, quomodo edidit Cuiacius.

" Ita diſertè in MS. Cuiacius edidit *viginti*.

" Hanc vocem *etiam* mox perpendam.

" *Neceſſitudo*, pro neceſſitate, ita apud Ciceronem, Saluſtium Tacitum, Plinium, vid. *Theſaurum linguæ*

Latinæ.
" *vincuntur.*
" In Africa: de quo mox: V. & Notitiam noſtram prouinciarum *in Geograph.*
" Dicam ad *l. 4. inf.*
" De hâ: multâ plenè ad *l. 1. ſup.*
" ✠ Hic, & apud Auctorem de Præfectis vrbi, *Conſtantino C. V.*

COMMENTARIVS.

ALTERA hæc Conſtantini M. conſtitutio *hoc titulo* eſt; quæ in eodem argumento verſatur, in quo *lex 1. ſup.* de *Multâ videl. in abſentes* editionis tempore ab vrbe Româ, déque eius *immunitate* tributâ *Minoribus* abſentibus: Nos ea hîc tantùm ſectabimur, quæ eius ſunt propria. Primò *Minoribus XXV. annis* hanc prærogatiuam *hic* concedit Conſtantinus, quam minoribus tantùm ſedecim annis tribuerat: *d. l. 1. ſup.* ante ſeptennium: Minoribus inquam XXV. annis, vt disertè habet MS. pro quo Cuiacius edidit *Viginti*, vt mox *poſt vicenſimum ætatis ſuæ annum.* Quare alterutro loco mendum hæret. Secundò, notanda *hic* vox ETIAM: *hoc* ETIAM, inquit, *remedio ſubleuamus*: Nempè inter reliqua priuilegia minoris ætatis etiam hoc ſeſe tribuere ait Conſtantinus M. ſiue quia integra conſtitutione, vnde hæc decerpta eſt, plura adhuc continebantur in fauorem minorum: & ita ad alia eiuſdem *legis* capita, hæc vox relatiua ſit: ſiue quia ad alias conſtitutiones ſuas ſeſe referret: in quibus fuit & illa quæ data eſt ab eo Anno ſuperiore 326. vnde defloratæ ſunt *lex 1. ſup. de Integri reſtitut. lex qua tutores .2 Cod. de adminiſtr. l. vlt. eod. Cod. quando decreto opus non eſt*; forte & *lex 25. Cod. de vſuris.* Tertiò notandum, quod ait de iis, qui trans mare poſiti erant: Nempe vt in alias prouincias ita & eò nominatim multi ſeſe, (vnde & *Telonarij* dicti, de quibus poſtea) Præturæ & Quæſturæ refugæ, conferebant: in Africam, inquam: de quo eſt expreſſa quoque Symmachi epiſtola 4. *lib.* 10. quæ data ad Proconſulem Africæ: vbi hæc inter alia: *Graue eſt, vt generoſa familia viro, ſummis per Africam tribunalibus Preſide, collegarum nonnulli (Romani populi Magiſtratus* antea vocauerat) *munia Romana detrectent, & annus pene Editionibus vacuus Proconſulari faſtigio gignat inuidiam.* Poſtremò obſeruandum, quod de *Circenſibus* & ſcænicis ludis *hic* additur: Nempe hæc duo fermè ludorum genera erant, quos Prætores & Quæſtores edidêre: Quibus adde & tertio loco Munus (de quo ad *l. 4.*) quos & ipſos deſignant *lex 4. 29. & vlt. inf. hoc tit.* & paſſim Symmachus & Vopiſcus.

¶ *De* ABSENTIVM *Editorum multa.*

III. * Conſtantius A." ad Mecilium Hilarianum" PP." Poſt alia.

PRÆTORES, &" quibus inminet iudicandi" neceſſitas modo... tis" adſcriptæ, ne paruo" quidem tempore copiam ſortiantur abeundi ex Vrbe: Qualiter" fecerit, multæ" obnoxius ſit, quam iam pridem Diuo Principi" placuit, &" perſcribtam" omnem ſummam" mox" inferre cogatur. Dat. VIII." April. Conſtantio II. & Conſtante, AA. CONSS. [339.]

NOTÆ.

* Meminit *huius leg.* & *proxima*, lex 7. *inf.* quæ huic fortè iungenda, vnà cum ea quæ memoratur & abrogatur *l. 23. inf. de appellat.*
" Inſcribenda huic *legi* trium Imperatorum nomina *Imppp. Conſtantinus Conſtantius*, & CONSTANS v. Chronolog.
" Ad Mecilium Hilarianum PP. hunc data eſt hoc ipſo anno lex *prox.* de quo mox plura.
" ✠. P. V. de quo mox.
" Id eſt. & cæteri; vel tollenda vox, &: quia non omnes Prætores editionibus & ludis vacabant.
" Ita MS. ſed ✠. *Iudicra dandi.* Et quid ſi nouâ voce *Iuditandi*, id eſt ludos edendi *l. Luditare*, vt *mutuitare.* Quod non aſſero de voce ludicrorum. v. Gloſſ. Theod.
" Cuiacij editio, & quæ in *Quarto* prodiit ſupplet, *modo quantitatis*, id eſt, ſecundum modum & quantitatem adſcriptam: ſua ſcilicet ſingulis Editoribus & editionibus quantitas præſcripta erat: vel vt infra dicitur *perſcripta.* v. & Symmachum. Verùm in MS. ſpatium deficientis ſcripturæ non tantum eſt vt eam vocem admittat: trium enim tantùm literarum lacuna eſt: quare repone *ſortis.*
" ✠. *Qui aliter*: meliùs, quàm quod ſuperiores editiones habeant ad marginem, *Quod ſi aliter.*
" Fiumentariæ: de quâ ad *l. 1. 2. ſup.*
" Id eſt Conſtantino M. Patri meo *d. l. 1. 2. ſup. l. 7. & 18. inſra.*
" Id eſt ſimul & vid *l. 20. inf.*
" Malim *præſcriptam.* Sic & ſup. *quantitatis adſcripta*: & l. 5. in f. *præſcripſimus*
" Non expectato etiam editionis tempore.
" ✠ VIII. *Kal. April.* niſi putemus, hanc *leg.* cum *proxima* coaſſandam; quo caſu fuerit *hic* ſcribendum IV. *Kal. Iul.*

¶ *De* ABSENTIBVS *Editorib. ad vrbem Romam reuocandis.*

IV. * Idem A. ad Mecilium Hilarianum PP."

OMNES *Clariſſimi*", qui per Diœceſim" Sublimitatis Tuæ degunt, Noſtri auctoritate Præcepti ad Vrbem Romam venire cum inpenſis ſuis, vbi" ludi Scenicorum

rum vel Circenſium" vel Muneris ratio poſcit, cogantur: & cetera. Dat. iv. Kal. Iul. Conſtantio II. & Conſtante CONSS. [329.]

NOTÆ.

* Meminit huius l. lex 7. *inf.* Quænam ei fortè iungendæ ſint iam dixi.
" *it. P.V.* de quo mox.
" *Clariſſimi*, id eſt Senatores: vid. Paratitlon & *d.l.* 7.
" De *Diœceſi* hac mox.
" Hu us vocis nullum veſtigium in MS. ibi enim litera S præcedit vocem *ludi*.
" Id eſt, quando id popoſcerit ludorum ratio, ſeu appetente tempore editionis.
" ita MS.

COMMENTARIVS.

De Absentibvs Editoribus ab vrbe Roma eſt vtraque hæc *lex*, quæ ad eundem iiſdem coss. datæ, inter ſe quoque coaſſandæ videntur, emendato tantum die in priore, veluti vnius & eiuſdem conſtitutionis partes: Cuius meminit quoque Imp. *l.* 7. *inf.* & quidem ſub literarum nomine: *Literis*, inquit, *ad Hilarianum PP. deſtinatis præcepimus*: Imò tertia quoque his duabus portio fortè cohæſiſſe videatur, illa nempe quæ memoratur & abrogatur *l.* 23. *inf. de appellationib.* qua ſcilicet vetiti Clariſſimi à ſententia Præfecti vrbis appellare. Verùm id non adſero. *His* verò *duabus legibus* id cavetur.

Primò *l.* 3. de *Præſentibus* nominatis ad editionem: Ne iis qui ad Editiones ſemel nominati ſunt, vel paruo temporis commeatu ab vrbe recedere permittatur, multâ frumentariâ propoſitâ, quæ à Conſtantino M. conſtituta fuit, de quâ *ad ll. ſuperiores*, 1. & 2. ſimul & neceſſitate impoſitâ præſcriptam editioni ſuæ ſummam mox & ilicò ſoluendi: ſuus enim cuique editioni modus præſcriptus erat: quod præter *hanc l.* 3. docent & *l.* 5. 7. 13. 21. 24. 25. 30. *vlt. h.t.* Vnde & maximarum editionum Prætores *l.* 19. vid. plura *in Paratitlo.* Sed & Symmachus *lib.* 10. *ep.* 2. loco iam antea quoque laudato: vbi de Senatuſconſulto ſuper eâ re: *Nullo diſſentiente, quis* Modvs *cenſuum ſemel aut ſæpius: quæ fungendis* Mediocritas *editionibus applicetur, quæ gladiatorio Muneri, quæ Scenicis ludis* Svmptvvm *temperamenta conueniant.* Cum hâc verò *Lege* ſeu prohibitione nihil commune habet interdictio, qua ex Auguſti inſtituto Senatoribus, extra Italiam peregrinandi poteſtas adempta: imperio ſcilicet firmando, exceptâ tantùm Siciliâ & Narbonenſi continentibus prouinciis: de quo Suetonius *in Octauio*: Dio, *lib.* 42. Tacitus 12. *Annal.* Suidas in Κλαύδιος. Item ab hoc interdicto alienum eſt, quod de Magiſtratibus vrbis Romæ cautum, ne extra vrbem eis pernoctare liceret, quò pertinet *lex* 166. *inf. ff. de V.S.* Id quod de Tribuno plebis nominatim notat Gellius, *lib.* 3. *c.* 2. & Dio, *lib.* 37. Quomodo & Præſidi extra prouinciæ fines abnoctare non licebat, *l.* 15. *ff. de officio Præſidis*: Nempe ob ſecuritatem & pacem publicam. Quæ tria tamen cum *hâc l.* noſtra nonnulli aliquid commune habere putarunt. Ergo vt eò redeamus, *hâc l.* interdicitur, ne Senatoribus qui ad Editionem nominati fuerunt, ab vrbe abeundi copia detur à Præfecto Prætorio ſcilicet (de quo v. quæ noto ad *l.* 18.) id eſt, *Commeatus*: Quomodo aliàs in totum Senatores ſine commeatu vrbe Româ aliò proficiſci non poterant: *l. filij* 22. §. *Senatores, pen. ff. ad municipal.* de quo plene ad *d. l.* 18. quod ſublatum à Theodoſio Iun. *l. clariſſimis* 15. *Cod. de dignitatib.* Et hæc de *leg.* 3. & de Præſentibus nominatis.

Nunc de *l.* 4. quæ eſt de *Abſentibus nominatis* ad Editionem; nam & Abſentes nominari poterant: ſeu *prouinciales*, vt vocantur, *l.* 21. *inf.* Ea igitur iubet Imp. omnes Senatores qui in diœceſi eius cui hæc lex inſcribitur, cogi auctoritate *huius leg.* ad vrbem Romam venire, ad Editiones, ſeu ludos edendos, impacta videl. illi eius rei executione. Quæ omnia confirmatâ hac conſtitutione ſanciuntur à Conſtantio, *l.* 7. *inf.*

¶ Supereſt de Mecilio Hilariano, cui hæ duæ Leges inſcribuntur: cuiúſque mentio fit *a.l.* 7. *inf. hoc tit.* videamus, déque Diœceſi eius: tandem cui Imperatori hæ Leges adſcribendæ ſunt. Igitur & *his duabus legibus*, & *d.l.* 7. hic Mecilius Hilarianus dicitur PP. id eſt, Præfectus Prætorio. Id quod ſtare non poſſe videtur Mecilium enim Hilarianum hunc *Præfectum vrbi* nominatim his ipſis coss. facit Auctor peruetuſtus Notitiæ Præfectorum vrbi à Galieni temporibus ad A. D. 354. vſque quo primus Cuſpinianus vſus eſt, Vrso & Polemio coss. *Id. Ianuar. Mecilius Hilarianus P.V.* Constantio II. & Constante, *pr. Id Iulias*; *Tircius Apronianus P.V.* Inde apparet, Mecilium Hilarianum P.V. Romæ fuiſſe his coss. *Conſtantio* II. & *Conſtante* coss. ad Iulium menſem vſque, cui ſucceſſerit Apronianus menſe Iulio. Et verò hæ duæ Leges datæ ſunt iis Conſulibus menſe *Aprili*, *Iunióque* (niſi vtraque Iunio adſcribenda eſt.) Quid igitur? Putet quis, eundem Hilarianum eodem tempore & PP. & P.V. fuiſſe? Id verò non exiſtimo: Quandoquidem author ille de Præfectis vrbi, quando in vnam eandémque perſonam vtraque dignitas concurreret, id fermè exprimere ſolitus. Deinde ipſum harum Legum argumentum, Hilarianum iſtum P.V. fuiſſe edocere videtur, quandoquidem agitur de Senatoribus, quorum Præſul fuit Præfectus Vrbi: quâ causâ etiam complures *huius tituli* Leges ad Præfectos vrbi emiſſæ ſunt, vt *lex* 1. 2. 7. 17. 18. 20. 21. 26. 29. *vlt.* è quibus *Lex* 7. (quod notandum,) ad Orfitum P.V. pariter data eſt, vbi harum legum mentio fit. Quare iam pronunciandum videtur, in *his Legibus* & *d.l.* 17. reponendum *P.V.* loco *PP.* Vnde iam conficiatur, *Diœceſeos* appellatione *hâc l.* 4. diœceſim vrbicariam Præfecti vrbis accipiendam, quæ variis regionibus ſeu prouinciis vrbicariis ſeu ſuburbicariis conſtabat: id enim *Diœceſis* eſt, plurium inquam, prouinciarum in vnam adminiſtrationem collectio ſeu σύστημα, δείκνυσιν ὅτι ἡ πολλὰς ἐπαρχίας ἔχειν ἐν ἑαυτῇ, de quo plenè dictum, *Coniecturâ & vindiciis atque Apolytico de ſuburbicariis regionibus.* Quare hoc iam teſtimonio confutabuntur, qui negabant *Diœceſeos* appellationem Præfecti vrbis adminiſtrationi vnquam tributam, vel tribui poſſe, velut Spectabilium propriam, v.g. Proconſulum & Vicariorum: vnicámque Diœceſin infra Illuſtrium dignitatem fuiſſe: quos refutant etiam vel exempla, licèt poſteriora paulò, Præfectorum Prætorio Africæ, de quo *tit. Cod. de officio P.P. Africæ*; & PS. Italiæ

Italiæ : de quo *Nouella 69. & 70.* Imò & Præfecto Prætorio Galliarum aliquando vnica Diœceſis quoque tributa *l.11. inf. de Medicis & Profeſſoribus*, vbi d cam. Quin & res ipſa id adhuc confirmat. Nempe, agitur his legibus de Prætoribus & Quæſtoribus, vt ne PARVO quidem TEMPORE copiam ſortiantur abenndi ex vrbe : & de clariſſimis qui per diœceſin Hilariani degerent, ad vrbem Romam venire cogendis:ſcilicet Senatores in ſuburbana fermè recedere & ſecedere ſolebant vel etiam ibi larem figere : Ad quod ſanè *paruo tempore* opus erat, quod in ea (vt Columella ait *lib.1.c.17*) facilis eſſet & quotidianus etiam excurſus, ceu locorum grata confinia, in hoc eodem argumento *l.11.h.t.* & ſeceſſus circa vrbem, *l.21. §.10. π. de receptis qui arbitr.* Nempe complurimi Senatorum vrbe Romà recedebant in ſuburbana, ſeceſſus aut negotij ſuburbani obtentu, ſed reuerà vt nominationes munerúmque & ludorum edendorum ſumptus euitarent : de quo ſeceſſu in ſuburbana paſſim Symmachus. Et ideò COGI eos præſtituto tempore ad vrbem Romam venire ab Hilariano iubet Imperator *hâc l.4.* quaſi intra diœceſim ſuam conſtitutos. Et hæc quidem ita, niſi putemus has leges non ad *Conſtantium* II. & *Conſtantem A A.* coss. id eſt, ad A. D. 339. referendas ; quo ſanè anno Mecilius Hilarianus P.V. fuit : verùm ad *Conſtantium A. VI. & Conſtantem Cæſ.* II. coss. id eſt, ad A.D.753.id eſt, anno ante *d.l.7.h.t.* quo tempore *Hilarianus PP.* fuerit.Quod duo ſuadere videantur. Primò quòd Conſtantius *eâ l.7.* ſeſe harum duarum conſtitutionum anctorem facit:quod vtique verum non eſſet, ſi ad Hilarianum P.V. datæ eſſent : *Conſtans* enim frater eius eo tempore Romà potiebatur, atque adeò illi tribuendæ forent,non Conſtantio. Secundò, quod Conſtantius *d.l.7.* literarum ad Hilarianum PP. datarum, tanquam recentium meminerit;atquin ſi Conſules illi ſtent, Anni 339. tùm *Leges* hæ quindecim fermè annis ante *legem* 7. datæ fuerint : quas allegare quid opus erat, cùm recentior eiuſdem Conſtantij eadem de re conſtitutio extaret,putà *lex 6.ſup.* Quod ſi ita eſt, tum alterum è duobus verum ſit neceſſe eſt; vel inquam ſub Hilariani huius P.P.diſpoſitione vnicam fuiſſe diœceſim:vel Diœceſeos appellatione totam Præfecturam Prætorianam, quæ diuerſis Diœceſibus conſtabat, generali *Diœceſeos* appellatione indicari. Quod vtique & ipſum ſingulare fuerit. Et hæc quidem hactenus.

¶ Ex *his* interim *legibus* apparet, quod de Conſtantini M. temporibus *ſupra* notabamus ad *l.1. &* 2. id & Conſtantis Imperio conuenire, nempe Præturam onetoſam & ſumptuoſam maximè tum fuiſſe : quò ſanè pertinet Vopiſci querela hoc tempore ſcribentis : conſulatus enim Furij Placidi, qui congruit anno D.343.id eſt,quadriennio poſt *haſce ll.* meminit, tanquam PROXIME elapſi. ¶ Tandem, ex *l.4.* diſcimus, præter ſcænicos & Circenſes ludos, de quibus *ad l.2. ſup.* tertium ludorum genus à Prætoribus & Quæſtoribus editos, nempe *Munus* : de quo & *l.1. ſup.* Et frequens mentio apud Symmachum, vbi de Quæſtoriâ & Prætoriâ editione filij ſui : Hac verò appellatione, tam ludi gladiatorij quàm venatio ferarum accipi poteſt, de quo plenè V.C. Iuretus in Symmachi *lib.7. ep.4.* vid. *inf. tit. de Gladiatorib. & tit. de venatione ferarum* : Lactantius *lib.6.c.20.venationes quæ vocantur munera.* ¶ Ex *hâc* etiam *Lege* id diſcimus,excitatum ſubinde Magiſtratuum officium, ad compellendos Prætores nominatos àd vrbem Romam: Nam & ipſi ſæpè Magiſtratus Prætores abeſſe patiebantur:quod diſcimus ex Symmachi *lib.10. ep.4.*

¶ *De* MODO *ſumptuum in Præturam faciendorum : déque tribus* PRÆTVRÆ *generibus.*

V.* Idem A. ad Senatum."

PRIMA Præturæ, quæ *Flauiali"* nuncupatione ſignatur", viginti & quinque milium follium, & quinquaginta librarum" argenti erogationem ſumptúſque præſcribſimus: in ſecunda verò *Conſtantiniana"*,viginti milia follium & quadraginta libras argenti largienda" eſſe cenſemus : tertia" *Triumphalis"*, quindecim milia follium, ac triginta argenti libras ſine incommodo" Editoris" expendat. Dat. v. Id. Septemb. Antiochiæ" ; Poſt conſulatum" Conſtanti II. & Conſtantis [340.]

NOTÆ.

* Iungenda huic *legi* eſt *lex prox.ſequens 6.*
" An Vrbis Romæ, an vero Conſtantinopolis ?
" ..*Flauialis* ? Nil opus.Huius porrò Præturæ mentio quoque fit *l 13.inf.*
" *Signatur*, pro, deſignatur.
" Quinquaginta libræ argenti, ſunt 250.ſolidi de quo mox.
" De hac quoque Prætura, *l.13.& 25.inf.*
" De hac voce mox.
" *Tertia* : ita diſertè MS.Cuiaciana malè expreſſerat, *Tertia*
" De hac quoque voce, *l.25.inf.*
" Ratio *huius legis* his verbis indicatur.
" *Editor* eſt Prætor qui ludos edit.vid.Gloſſ.& Iureti Miſcell.ad Symmachum.
" Vid.Chronolog.*huius anni.*
" Ita quoque *leg.prox.* Conſulatus hic notatus : pariter vt *leg.20.inf.de appellat.*id eſt. *Acindino & Proculo Coſſ.*ſi rectè hoc habet.Malim enim referre ad A.D.347. poſt Coſ.*Conſtantij IV.& Conſtantis AA.* pariter vt *leg.20 inf. de appellat.*

¶ ABSENTIVM

¶ ABSENTIVM *nomine ſumptum è fiſco prorogandum, mox repetendum.*

VI. * Idem A. ad Senatum.

PRo eo quem abſentem tempus editionis inuenerit, erogationem debitam fiſcus expendat. Poſt aduentum, cuncta quæ prorogata" fuerint; ſoluturo. Dat. Id. Sept. Antiochiæ poſt Conſſ. D. N. Conſtanti II. & Conſtantis CONSS. [340.]

NOTÆ.

* Iungenda huic *l ſuperior* 5. ſimilis eſt huic, *lex* 29 *inf. de Decurionibus*, de Duumuiris.
" *Prarogata* id eſt, antè erogata pro Editore abſente, ſic & *d. l.* 29. *prarogauit.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTII Imp. Conſtitutiones vndecim ſequuntur: Eæque omnes, vnâ exceptâ *l.* 7. ad Senatum datæ, ſeu orationum Conſtantij ad Senatum ſegmenta, vtpotè cum iis de Senatu, & Senatoriis editionibus agatur: Quare & *d. l.* 7. inſcribitur *Præfecto vrbi*, vtpotè Senatus Præſuli. Nunc de ſingulis.

Hæ igitur duæ, putà *lex* 5. *&* 6. eiuſdem orationis duæ partes ſunt, de Prætura, quâ ludorum exhibitioni ſeu editioni, quæ Prætoribus incumbebat, proſpectum iuit, ne immodico *Sumptu* fatigarentur: quo pertinet *l.* 5. Contrà, ne abſentiæ obtentu Præturæ eluderentur: quò ſpectat *lex* 6. Nempè eiuſdem prouidentiæ eſt, & abſentium contumaciæ occurrere, & id agere, ne immodici ſumptus formidine ludi euitentur: & vt *lex* 5. ait, ſine Editoris incommodo erogatio ſeu ſumptus fiat: Quod etiam factum vtrumque eodem Senatuſconſulto de quo Symmachus *lib.* 10. *ep.* 21. Enormibus quippe expenſis & ſumptibus id fiebat, & verò fieri amat, vt munia publica euitentur. De ſingulis nunc.

¶ Igitur *l.* 5. Conſtantius MODVM ſumptuum ſeu Expenſarum præſcribit, in ludos ſeu Editiones faciendorum. Quomodo variis ſubinde conſtitutionibus is præſcriptus, cùm plerique Editiones defugerent: vt *l.* 3. *ſup. l.* 13. 21. 24. 25. 30. *vlt. inf. hoc tit.* & eo, quod dixi, Senatuſconſulto: de quo Symmachus *lib.* 10. *ep.* 11. *Modum*, inquam, quo minorem ſcilicet facere non liceret, vltra quem impenſas facere nemo cogeretur. Ita enim *hanc l.* accipiendam puto, vel ſolius finis quem ſibi Imp. propoſuit, argumento. Etſi quandoque ita modus poſitus, vt eum tranſilire non liceret, veluti *d. l.* 24. *&* *l. vlt. h. t.* Modus igitur à Conſtantio hic nunc *hâc l.* 5. præſcribitur, pro gradu ſcilicet & diuerſitate Præturæ quæ triplex erat: Primi ſcilicet gradus Prætoribus, qui *Flauiales* dicebantur, ſummam præſcribit, 25. millium follium, & 50. librarum argenti. Secundi gradus, id eſt, *Conſtantinianis*, 20. millium follium, & 40. librarum argenti. Tertij gradus, id eſt, *Triumphalibus*, 15. millium follium & 30. librarum argenti. Vbi tria obſeruanda explicandáque ſunt.

Primum eſt, de Numero Præturarum ſeu Prætorum, eorúmque Nominibus & ordine. Igitur *Tres* tantùm Præturæ *hac lege* nominantur quæ ſub *Conſtantio* Conſtantinopoli fuerunt: nempe, Flauialis, Conſtantiniana, & Triumphalis, & quidem hoc ordine: vt Prima fuerit Flauialis, ſecunda Conſtantiniana, Tertia Triumphalis. Verùm ſub ipſomet Conſtantio Quinque factæ, *d. l.* 13. & ordo earum inuerſus: Nempe Conſtantiniana prior facta: Flauialis verò Tertia, vt disertè ipſemet Conſtantius *l.* 13. *inf. h. t.* Poſteà Quatuor fuêre ſub Valente, vt docet *lex* 20. *inf.* Tandem quod docet *lex* 25. ſub Theodoſio, M. Octo fuere, qui Quatuor Prætoribus ſeu Præturis totidem addidit, hoc ordine conſtituto; Conſtantiniana, Conſtantiana, Theodoſiana. Arcadiana; Triumphalis, Auguſtalis, Romana, Laureata: è quibus Theodoſianam & Arcadianam Senatus ipſemet primis Prætoribus addidit: Theodoſius Auguſtalem & Laureatam iniunxit ſeu ſociauit; de quo *ad eam l.* 25. Ex quibus apparet, in Imperatorum gratiam de ipſorum nominibus nonnullas inſtitutas, putà *Flauialem* (proculdubio in honorem generis Flauij, & quidem Conſtantij Chlori, è quo Conſtantinus M.) *Conſtantinianam*, *Conſtantianam*, *Theodoſianam*, *Arcadianam*; alias verò nominibus appellatiuis, in Romani nominis gloriam decúſque: putà *Triumphalem*, *Auguſtalem*, *Romanam*, *Laureatam.*

Secundò notanda proportio ſumptuum & expenſarum pro gradu Præturarum: nempe talis, vt Secundus gradus quintâ parte minus quàm primus expenderet: Tertius, minus quàm ſecundus, ſcilicet quartâ parte minus. Quæ proportio poſtea immutata, *l.* 13. 25. *vlt. h. t.*

Tertiò videndum foret de ipſomet ſumptuum & expenſarum modo, atque adeò de Follibus & libris argenti, & quænam eorum inter ea proportio ſit: Verùm rem hanc remittere malo ad eos qui de re nummariâ Commentarios nobis pollicentur; & interea de Follibus iſtis vide quæ CL. Salmaſius *in Hiſt. Aug. p.* 8. *&* 9. *&* *p.* 191. quæque Francus & Cenoëtius inter ſe: quæque Petauius *ad Epiphanium.* Ego hîc tantùm proponam ſub vnum conſpectum quæ hic Codex habet de *Folle*. omiſſis etiam iis quæ de Senatorio folle *tit.* 2. ſuprà occurrunt.

¶ Hîc igitur in modo Prætorum editionibus ſumptibúſque ponendo, viginti quinque millia follium, & 50. libræ argenti coniunguntur: & deinceps 20. millia follium & 40. libræ argenti: mox 15. millia follium, & 30. argenti libræ. Vnde apparet, folles hîc non fuiſſe argenteos: Item, maiorem illam ſummam follium fuiſſe, quàm librarum argenti, cùm ſemper præponatur.

¶ Ad alias *leges* pergamus; *l.* 3. *inf. de ſuariis*, libra porcinæ, *ſenis follibus* æſtimatur. *l. vn. inf. de menſis oleariis*, menſæ oleariæ caducæ, quæ nullius poſſunt adhærere dominio, *vicenis follibus* per officium diſtrahi iubentur: pluríſque poſtea vendi prohibentur, *l.* 2. *&* 3. *inf. quorum appellat.* appellantes

lantes à præiudicio, vel ab executione, *triginta follium* pœnâ multari iubetur. *l.* 1. *inf. ſi quis pecunias conſt.* vetantur negotiatores plus *mille follibus* pecuniæ in vſu publico conſtitutæ animalibus propriis ſumptuum gratiâ portare. *l.* 3. *inf. de Veteranis*, veteranis qui vacantes terras acceperunt, ad emenda ruri neceſſaria pecuniæ in nummum *vingintiquinque milla follium* conſequi iubentur: qui verò negotij gerendi habuerit voluptatem, huic *centum follium* ſummam immunem habere permittitur. Hæ fermè leges ſunt, in quibus *Follium* mentio occurrit *hoc Codice Theodoſ.* Ex quibus in vnum iunctis facilè apparere poteſt, duo follium genera fuiſſe: vnum, *minorum*, cuiuſmodi ſenis follibus libra porcina æſtimari iubetur; cuiuſmodi viginti quinque millia follium veteranis ad emenda ruri neceſſaria præberi iubentur: Alterum, *maiorum*; cuiuſmodi vicenis follibus menſa Caduca olearia diſtrahi iubetur: cuiuſmodi triginta follibus temere appellantes coërcentur: cuiuſmodi mille folles negotiatoribus portare conceditur. Atque hùc pertinere credat quis elegantiſſima Epiphanij, & Gloſſarum Nomicarum loca, vbi duo follium genera conſtituunt: vnum quod argenteis centum 25 conſtabat; alterum duobus cum dimidio λιτρῖς ſeu ἀργυρέοις, qui 250. denarios efficiunt, nam argenteus nummus, centum denarios efficiebat.

Verùm hic ſubſiſto. Illud tantum coniicio hîc, certum follium numerum, & librarum argenti certum numerum coniungi, intra quem vtrumque Prætor expenſas faceret, ad deſignandum duplicem ob ludos expenſarum ſpeciem: vnam in ipſum ludorum apparatum & exhibitionem, quò pertineat ille *Follium* numerus: alteram, in ſportulas, quò ſpectant libræ argenti: Nempe enim in ſportulis huiuſmodi (de quibus plenè *ad l.* 1. *inf. de expenſis ludor.*) *ſolius nummi argentei* vſus eſſe poterat, aurum donare nulli licebat, exceptis ſolis Conſulibus ordinariis *d. l.* 1. *de expenſis ludorum* quà ipſâ *leg.* Libram argenti triplici argentei nummi genere conſtitiſſe docet, ſeu tres argentei nummi ſpecies: vnam quæ conſtabat 60. argenteis: alteram quæ paucioribus, & ſic maiores iam argentei: tertiam quæ minoribus & ſic pluribus quàm 60. conſtabat: Vbi vides *librarum argenti* in ſportularum argumentis *illâ l.* mentionem fieri: quò eas de quibus hîc agitur, etiam refero. Quare probanda non eſt viri Docti ſententia, qui numerum follium qui hic componitur, cum certo librarum genere, prò eodem accipit, quaſi 25. millia v.g. follium, quinquaginta libras argenti efficerent. Nam imò hæc duo ita diſtingui oportuit vt fecimus nos: ſic vt expenſis ludorum ipſorum deſtinatus & deſignatus certus follium numerus in quâcunque tandem pecuniâ erogari potuerit & impendi, dum ne in ſportulas. Hinc & videre eſt apud Olympiodorum, referente Photio, in Præturam Symmachi expenſa viginti AVRI Centenaria: in Probi, duodecim: in Maximi, quadraginta. Ludorum denique expenſas, vel apparatum in ludos etiam in auro faecere licuit, & quidni? in ſportulas & largitiones Prætoribus & Quæſtoribus non licuit. Ergo folles hic in apparatum ludorum deſignantur: Libræ argenti in ſportulas, vel etiam largitiones in ſcenicos & Aurigas: Quare & *hac ipſâ leg.* non expenſarum modò ſumptuúmque, ſed & LARGIENDI mentio fit. Quomodò & Amm. Marcellinus *lib.* 27. *p.* 360. de Lampadio. *Hic cùm magnificos* PRÆTOR *ederet* LVDOS *& vberrimè* LARGIRETVR, *plebis nequiens tolerare tumultum, indignis multa donari ſæpe vrgentis, vt liberalem ſe & multitudinis oſtenderet contemptorem, accitos à Vaticano quoſdam egentes opibus ditauerat magnis.* Qui quidem locus propriè ad donationes in ſcenicos & aurigas pertinet: de quibus & Vopiſcus *duobus locis*. Et hæc quidem de priore Orationis Conſtantianæ parte ſeu de *l.* 5.

Sequitur altera eiuſdem orationis ad Senatum pars, ſeu *lex* 6. quæ eſt de *Abſentium contumaciâ*: Nempe, non iam condemnatione ſeu multâ frumentariâ eos inſequitur: verùm id hactenus conſtituit, vt Fiſcus erogationem debitam ſeu ſtatutum Editionis pretium pro abſente editionis temporis expendat ſeu proroget: poſt aduentum omnia, quæ prorogata fuerint, ſoluturo. Antea ſcilicet condemnatione ſeu multâ frumentariâ ex Conſtantini M. inſtituto, abſentes editionis tempore multabantur: de quo ad *l.* 1. *&* 2. *ſup.* Imò & idem Conſtantius qui *huius l.* Auctor eſt, poſtea quoque multari voluit Romæ: *l.* 7. *prox.* Cui aliter nunc viſum Conſtantinopoli: voluptatibus plebis ita Conſtantinopolitanæ conſulens. Valens quoque poſteà *l.* 20. *inf.* non ſolum ſtatutum Editionis pretium ſoluere voluit, verùm etiam multæ nomine dimidium extrinſecus pretij. Hinc igitur diſcimus exhibitos ludos abſentium nomine: Id quod per Cenſuales factum Romæ. Symmachus *lib.* 4. *ep.* 8. *Quid prærogatiuæ habeat.* [Amphitheatri locus] *non video, cùm etiam Cenſuales* ABSENTIVM *munera illic ſoleant exhibere., quorum mediocritatem volumus imitari.* Simile verò quid à Conſtante Conſtantij fratre ſtatutum, *l.* 29. *inf. de Decurionib* ſeu *l.* 20. *Cod. Iuſt. eod. tit.* circa Duumuiros deſertores ludos non edentes.

¶ *De* ABSENTIBVS *Editorib. ad vrbem Romam reuocandis, déque* MVLTA *frumentaria ab his exigenda.*

VII.* Idem A. ad Orphitum" P.V.

LITTERIS" ad *Hilarianum PP.*" deſtinatis præcepimus, Senatores ad Vrbem Romam venire conpelli, vt muneribus iniunctis operam poſſint præſtare ſolemnem, & profeſſionem" edere compelli. Eos autem Editores, qui tempore præſtituto præſentes eſſe neclexerint, iuxta Leges † Venerabiles Diui [Conſtantini"] quinquagena milia modiorum tritici Vrbis Romæ horreis nferre conpelli. Dat. Prid. Id. Mart. Conſtantino" A. VI." & Conſtantio Cæſ. II. CONSS.

NOTÆ

NOTÆ.

" *Orphitus* P.V. integro nomine *Memmius Vitraſius Orphitus.* De quo plenè in Proſopogr. De eo agit hoc ipſo anno Am. Marcellinus *lib.* 14. *p.* 11.
" *Literæ* Principum.
Intelligit porrò *l.* 3 *&* 4.
" De hoc Hilariano dixi ad d.l. 3. & 4.
" *Profeſſionem*, quam intelligit? Mox dicam.
† V. *l.* 1. 2 *ſup.*
" Vox hæc non eſt in MS. verùm ibi ſtatim poſt vocem *Diui*, ſequitur, *qu.*
" ꝶ *Conſtantio.*
" ꝶ. VII. *&* *Conſtantio Cæſ.* II. id eſt A. D. 354. Orfitus enim à 6. Iduum Decembris primùm Conſtantio VI. & Conſtantio Cæſ. II. P.V. factus eſt: vt diſertè prodit Auctor de Præfectis vrbi.

COMMENTARIVS.

IN ABSENTES Senatores & Editores hæc rurſum Conſtantij Imp. conſtitutio eſt: quâ literarum ad Hilarianum PP. datarum ſummam complectitur, eámque adeò conſtitutionem confirmat: vnde deſumptæ ſunt *lex* 3. *&* 4. *ſup.* Ad quas dicta ſufficiant: etiam, de Hilariano hoc PP. Nos ea tantùm hîc ſectabimur, quæ *huius leg.* propria ſunt.

Primum eſt; quod iubet, Senatores ad Vrbem Romam compelli, vt PROFESSIONEM edere compellantur. Vbi *Profeſſionem* edere, non eſt ſimpliciter poſſeſſiones ſuas profiteri Senatui, vt ita pro modo poſſeſſionum ſuarum, pro ſuis viribus Glebalem præſtent collationem, de quo *l.* 2. *ſup. de de Senatorib. & de gleb. coll.* verùm poſt profeſſionem, impactum ſibi munus edere, & ſolemnem operam muneribus *iniunctis* præſtare: *ſolemnem* operam, id eſt, ad ſolemnia ludorum nominatim inter alia: ſolemnitatis ſcilicet vox propria in re ludicra: v. *l.* 2. *infr. de ſpectaculis*: vbi plura.

Secundum eſt, quod *hâc l.* memorantur plures Conſtantini M. conſtitutiones de multâ frumentariâ abſentibus Editoribus impoſita: è quibus ſanè eſt inter alias, *lex* 1. *&* 2. *ſupr.* ad quas dixi.

Poſtremum, maximè ſingulare *hâc l.* iſtud eſt, quod multæ iſtius frumentariæ modum vna hæc deſignat: Nempe quinquagenûm milium modiorum tritici: & ita quidem, quod alterum, vt vrbis Romæ horreis inferrentur: de quibus vrbis Romæ horreis *lib.* 14. Quæ ſanè ingens multa eſt: Quinquagenûm, inquam, milium modiorum: quorum ſanè decem, ſolido fermè hâc tempeſtate vendebantur: Valentiniani *lege*, duodecim, de quo mox: Eaque ſtata fermè & ordinaria hoc tempore æſtimatio, erat inter vilitatem, & annonæ caritatem. Sic Iulianus Antiochenſibus in annonæ penuriâ conſtitutis, cum denos modios ſingulis aureis ſeu ſolidis vendi videret, ipſe ex fiſcali tritico quinos denos modios ſolido vendidit, vt ipſemet ait in *Miſopogone*: Ergo ſtata æſtimatio erat & ordinaria ſub Conſtantio & Iuliano, cùm deni modij ſingulis ſolidis vendebantur; At caritas hæc erat ſub Valentiniano: Quod ex Am. Marcellino diſcere eſt, *lib.* 28. vbi de Hymettio Africæ P.C. *Denis*, inquit, *modiis ſingulis ſolidis indigentibus venundatis, emeras ipſe tricenos.* Inde illa, quam memorat Suidas, Valentiniani lex, vt modij duodecim non pluris ſolido venderentur, ἐκ νομοθέτου Οὐαλεντινιανοῦ πεπρᾶσθαι τὸν σῖτον, μοδίους δώδεκα τῷ νομίσματι, μηδενὸς ἀντιλέγοντος. Quod à Valentiniano factum, cum ipſe ſolidi æſtimationem auxiſſet: de quo ad *l. vn. inf. de obl. vot. l.* 13. *inf. de ſuſceptorib. & l.* 4. *de metallis.* Eóque omnino pertinet, quod cauetur *l.* 2. *C. Iuſt. de veteris numiſm. pot.* quam peculiari Diatriba illuſtrauimus. Ergo quamdiu 84. *Solidi* in librâ computabantur: deni modij ſolido æſtimabantur, poſteaquam libra redacta eſt ad 72. ſolidos, duodeni. Ergo denis modiis in ſolidum computatis, quinquaginta millia modiorum efficiunt *quinque millia ſolidorum.* Neque tamen Conſtantini lege omnes eâ multâ multati, verùm, quod diſcimus ex *l.* 16. *inf. pro dignitatis gradu certâ tritici quantitate condemnati.* Fortè Prætorum illa multa fuit: minor verò aliqua, Quæſtorum. Quomodo alioquin Quæſtores in hoc argumento multæ frumentariæ, alio capite aliquando, à Conſulibus & Prætoribus differebant, vt docet *lex* 1. *h. t.* Vel ex hoc etiam apparet, quantus in hos ludos ſumptus factus fuerit, de quo iam ad *l. ſuperiorem.* Quid verò *modius* tritici fuerit, *alibi.*

¶ *De* NOMINATIONIBVS *ad Præturam, Senatus arbitrio faciendis.*

VIII.* Idem A. ad Senatum."

HAc lege ſancimus arbitrio veſtro Nominationes ſolitas fieri, vſurpatione Iudicum ceſſante. Dat. III. Id. April. Med. Lecta" à Braxio" Proconſule" die VI." Id. Maij Conſtantio A. V. III. & Iuliano Cæſare I. CONSS. [356.]

NOTÆ.

* Iungendæ huic *legi* ſunt duæ ſequentes conſtitutiones: de quo in *Comm.*
" An vrbis Romæ? An Conſtantinop?
" Eadem ſubſcriptio *legis* 9. *prox*: de quâ iam ad *l.* 14. *ſup. de Senatoribus & glebali collat.* Et mox adhuc *in Comment.*
" Proconſul Braxius.
" ꝶ. VII. vt duabus Legibus *ſeqq.* Hinc interim obſerua, Senatum habitum VII. *Id.* cùm tamen ex Auguſti inſtituto nonniſi Kalendis, & Idibus Senatus legitimus haberetur.

¶ *De* NVMERO *Senatorum ad* NOMINATIONES *faciendas.*

* IX. Idem A. ad Senatum.

PLACET, ne minus quinquaginta Clariſſimi" veniant in Senatum": certum eſt namque hoc numero largè abundare" ſubſtantiam" virtutis" honorandæ". Dat. III. Id. April. Med. Lecta à Braxio Proconſule" die VII." Id. Maij. Conſtantio VIII. & Iuliano Cæſare I. CONSS. [356.]

NOTÆ.

* Iungenda *huic l.* eſt, vt dixi, *lex* ſuperior, & proximè *ſequens.*
" *Clariſſimi*, id eſt Senatores vid. *ſup. tit. de Senatoribus.* & Gloſſ.
" Ad Deſignationes & Nominationes Prætorum faciendas ſcilicet.
" Id eſt, ſufficere.
" *Subſtantia*, pro materia ſubiecta & ſufficiente. v. in Gloſſ. *ſimilia.*
" *Virtutis* appellatio ſignanter Senatui tributa.
" Hæc vox in MS. non erat, neque id ſpatium literarum quæ interciderunt, fert: quinimò poſt vocem *virtutis* extat veſtigium literæ F. vel P.
" V. quæ *ad l. ſupr.* & quæ mox *in Commentario.*

¶ *De* TEMPORE *deſignationum, & de* IMMVNIBVS *à Pretura déque onere Pretura ab ipſo deſignato, non ab alio eius nomine edendis.*

X. * Idem A. ad Senatum.

DIE Natali meo (Conſtanti" A.) Id. Auguſt." ac deinceps", deſignationibus Curiam" operam dare ſancimus. Quòd ſi forſitan dies vnus altérve non ſufficit, tot hæc vtilitas" occupet, quot eſſe monſtrauerit neceſſarios negotij magnitudo: Et quicunque forſitan impetrauerit pretio" functorum" cœtibus adgregari", indulta ei ceſſet": allectionis" quærendus eſt honor: ſecernimus enim ab his, Patres Conſcripti", quibus meriti ſuffragatio conciliat noſtra beneficia: &" quicunque ceſſante ſuffragio, inluſtribus meritis, Prætorij vel aliam meruerit dignitatem, præſidio muneris noſtri perpetuo perfruantur. Nemo ſanè in filium transferat vel nepotem aliúmve quemlibet quod perſonæ eius incumbit, ſed honorem ſuum capiat, deſignatus expleat munus inpoſitum. Dat." VII. Id. Maij. Conſtantio Aug. VIII. & Iuliano Cæſ. I. CONSS. [356.]

NOTÆ.

* Iungendæ *huic l.* ſunt duæ *Leges* ſuperiores, 8. & 9.
" ✠ *Conſtant I*, id eſt Conſtantij: de quo mox.
" Id eſt, ſequentibus proximè Idus Auguſtas diebus.
" *Curia*, pro Senatu vrbis Romæ *hic & l. 11. prox. & l. vlt. inf. de decur. & ſil. l. 122. 155. inf. de Decurionibus: l. 12. inf. de Agentibus: l. 3. de fide teſtium*: & apud Symmachum *paſſim.* v. Paratitl. *de Senatorib.*
" *Vtilitatem* vocat negotium publicum: vt mox vocat *negotij magnitudinem.*
" ✠ *prece*, vel *precibus.*
" Eſt qui legat, *Pretura functorum*, quo nil opus. *Functi* h. l. vocantur qui defuncti ſunt ſeu perfuncti Magiſtratibus, vt vocantur, *l. 11. prox. inf.*
" *Adgregari*, miſceri apud Capitolinum loco quem mox laudabo.
" ✠. *ceſſent*. id eſt, nihil impetratio huiuſmodi proſit.
" De huius loci ſententiâ mox.
" Similiter anno ſuperiore 355. idem Conſtantius in *Orat. pro Themiſtio.*
" Eſt qui legat, *vt quicunque*, malè: Duæ enim immunitatis ſpecies *hic* tractantur.
" Repone hic, ſeu ſupple ve duabus *Legibus* ſuperioribus: *Dat. III. Id. April. Med. Lecta à Braxio Proconſule die VII. Id. Maij.*

COMMENTARIVS.

SECVNDA hæc iam *hoc titulo* Conſtantij Imp. Oratio eſt ad Senatum data A.D. 356. De DESIGNATIONVM & NOMINATIONVM formâ: vnde deſumptæ ſunt hæ tres Conſtantij Imp. Leges: quæ proinde velut vnius & eiuſdem Conſtitutionis ſeu Orationis partes inter ſe coaſſandæ veniunt: quibus quinque capita continentur. Primum habetur *l. 8.* cuius videlicet arbitrio Nominationes fieri debeant. Secundum, *l. 9.* quis Senatorum numerus requiratur in Nominationibus faciendis. Tria poſteriora *l. 10.* Quo ſcilicet tempore eas fieri debeant. Quinam ab iis immunes ſint, vel non, & de ludis edendis ab ipſis Nominatis.

De primo primùm, & ſic de *l. 8.* Igitur *Senatus arbitrio* Nominationes fieri iubentur: pariter vt *l. 13. inf.* id eſt, Præturas ipſas Editores ſortiri Senatus arbitrio, de quo conſule & *Paratitlon*: quomodo & deſignationes fiebant: *l. 10. 12. 13. 14. 15. 22. inf.* Symmachus, *lib. 10. ep. 59. Deuotione & more commonitus Magiſtratuum nomine quibus varias functiones*

ctione Deſignationum tempore Ampliſſimus Ordo mandauit, ad Æternitatis veſtræ perfero notionem D. Imperator, vt muneribus exhibendis aut ſubeundis faſcibus deſtinatos cognitio Imperialis accipiat. Eam verò Nominationem ad certum Præturæ genus Iudices (in vrbe Româ) ſibi aliquando vſurparunt: quod *h. l.* 8. vetatur vt & *d. l.* 23. *inf.* ibi; *Nominatores Prætorum Iudices eſſe non patimur, qui dum arbitrium ſuum cupiunt adprobari, inſolentius aliquid quàm moderatio patitur ſui contemplatione decernunt.* Quinimò & Cenſuales aliquando nominationis ius habuêre: vid. *l.* 13 *&* 26. *inf.* Nominationis inquam à qua ſeparanda eſt *Deſignatio.* Nominatio erat, cùm ad certũ Præturæ genus quis antea iam deſignatus Prætor nominabatur: de quâ nominatione *l.* 8. 13. 17. 26. *h. t.* & *Nouella* Theodoſij 8. *ne Decurio ad Senatoriam dignitatem.* Deſignatio verò ante fiebat, & erat, cùm quis ad ipſam Præturam primùm deſignabatur, vid. *Paratitlon.* Et hæc de *l.* 8. primóque adeò capite Orationis Conſtantianæ.

Sequitur ſecundum eiuſdem Orationis caput, quod continetur *l.* 9. *h. t.* de *Senatorum numero*, neceſſario ad Senatuſconſultum conficiendum. Is verò redigitur ad numerum quinquaginta Senatorum: ne inquam minus quàm quinquaginta veniant in Senatum. Quod quidam de omni Senatuſconſulto accipiendum putant, quaſi promiſcuè, hic legitimus Senatorum numerus in concedendo Senatuſconſulto olim requiſitus fuerit, quod Cuiacius quoque ex *hâc leg.* colligebat: & ex *l.* 12. *inf.* Et tamen eſt hæc *lex* propriè de eo nominatim Senatuſconſulti genere, quo nominationes & deſignationes Prætorum fiebant. Id enim & *huius tituli* argumentum eſt, & Orationis Conſtantianæ, vnde hæc *lex* cum *l.* 8. *ſup. &* *l.* 10. *prox.* deſumptæ ſunt. De quó Senatuſconſulto etiam plenius. Senatuſconſulto certè conficiendo cum ante Auguſtum effuſior neque minor quadringentis Senatorum numerus requireretur, certus & deductior numerus ab Auguſto præſtitutus fuit, teſte Dione *lib.* 54. & Suetonio, *in Octauio cap.* 35. varius inde & deductior numerus obſeruatus, & quidem pro vario genere eorum, de quibus Senatus decerneret. Dio, *lib.* 55. τόν τε ἀριθμὸν τὸν εἰς τὴν κύρωσιν τῶν δογμάτων ἀναγκαῖον καθ' ἕκαστον εἶδος αὐτῶν ὡς γε ἐν κεφαλαίοις εἰπεῖν διενομοθέτησε. Neque abludit Lampridij locus, *in Alexandro Seuero*, *p.* 119. *Neque vllam*, inquit, *conſtitutionem ſanciuit, ſine* VIGINTI *Iuriſperitis, & doctiſſimis ſapientibus Viris, iiſdémque diſertiſſimis non minus* QVINQVAGINTA: *vt non minus in Conſilio eſſet ſententiæ quâ* SENATVSCONSVLTVM *conficerent.* Quæ lectio alioquin variè ſollicitatur. Sed enim vt hæc mens Lampidij, quod Alexander Seuerus conſtitutionem ſanciturus tot ſibi in conſilio adeſſe voluerit, quot ſententiæ aliàs in Senatuſconto conficiendo requirerentur: ita diſtinguendus locus hic ita: *Vt non minus in Conſilio eſſent*, id eſt non minore numero Conſiliarij eſſent *ſententiæ quam Senatuſconſultum conficerent*: vel, *non minus in conſilio eſſent ſententiæ, quam SC. conficerent.* Nempe tot conſtitutionibus edendis Conſiliarios & Viros adſciuit Alexander Seuerus, quot ſententiæ ad Senatuſconſultum requiruntur: Septuaginta igitur ſententiæ hoc Alexandri Seueri æuo Senatuſconſultum conficiebant: Septuaginta Viri conſilium ipſius Alexandri Seueri. CL. Salmaſius ita hunc locum reſtituebat, vt *non minus eſſet ſententiarum, quàm cùm Senatuſconſultum cùm fieret*: Quod eodem ſemper redit. Et hæc de ſecundo capite ſeu de *l.* 9.

Sequitur *lex* 10. quâ duo capita, tertium & quartum inquam Conſtantianæ Orationis ad Senatum, continetur. Prius caput eſt de *Tempore*, quonam videlicet menſe, quibus diebus Senatus Prætorum deſignationibus vacare deberet. Huic verò rei Conſtantius Natalem ſuum, Idus Auguſtas nempe, diéſque inſequentes, quot neceſſarij erunt deſtinat. Natales certè Principum & aliàs inchoandis Officiis deſtinari fuêre, vt *l.* 11. 17. *inf. de proximis*: & *l.* 21. *inf. de Palatinis S. L.* Hac verò *Lege* ſuum Natalem Prætorum deſignationi deſtinat Conſtantius: Nempe *Iduum Auguſtarum*: vnde etiam fit, vt ſequente mox anno 357. cùm iam iam Senatus huic rei, Idibus inquam, Auguſti operam daturus eſſet, pridie illius diei lecta fuerit in Senatu *lex* 11. *proximè ſequens*, quâ pariter Senatui deſignationibus vacaturo formulam præſcribit Conſtantius. Notandus interim hic Conſtantij Natalis, *Idibus*, inquam, *Auguſti*: quem ex hoc ſingulari loco ſeu *Lege* diſcimus. Ammianus certè Marcellinus quoque, *lib.* 21. cùm Conſtantium è vitâ abiiſſe tertio Nonas Octobris dixit, A. D. 361. addit, *imperij vitaque anno quarto &* (ita enim reponendum rectè monuit Valeſius ex Victoris *Epitome*, Eutropio & Socrate, aliiſque: Natus enim Conſtãtius A D. 317.) *quadrageſimo & mẽſibus paucis*: Pauci enimuero menſes ab Auguſto ad Octobrem ſunt: quanquam alij diem tertium Nonarum Nouembriũ in fine Conſtantij ponant, Socrates, Idacius, Cedrenus, Chronicon Alexandrinum, aliique. Vt ad illum Natalem redeam. Ergo ſi vera eſt huius *legis* lectio, tum natus fuerit Conſtantius *Idibus Auguſti.* At enim in veteri Kalendario Heneartiano Natalis Conſtantij adſignatur VII. Id. Auguſti. *VII. Idus Auguſti N. Conſtantij*: nam ita rectè poſtea Bucherius edidit, cùm antea editum eſſet *Conſtantini.* Et verò ita quoque diſertè habet Breuiculum vetus, quod illi præmittitur de Natalibus Cæſarum: vbi ita editum, *Menſe Auguſto. Diui Pertinacis Kalendis Auguſti Domini Conſtantij VII. Idus Auguſti.* vbi pariter vides *VII. Id.* cùm in *hâc l.* ipſis *Idibus* Natalem ſuum Conſtantius tribuat. Et quidem nomine ſuo in ipſo legis contextu expreſſo. *Die Natali meo Conſtant. I A.* Quæ quidem Pithœi & Cuiacij iudicio videntur abundare; quod ſatis ſit, quod dicat *meo*, atque ideò hæc expungunt tanquam Gloſſema. Quos ſecutus & Clauerius *in Claudianum p.* 12. 6. Sed enim ego retineo. Sic *infrà* quoque Theodoſius M. *l.* 21. *infrà, de Palatinis S. L. In venerabili Natali Perennitatis meæ Theodoſij*: Sic Conſtantius Chlorus apud Eumenium Rhetorem, oratione pro Scholis inſtaurandis: *Qui hilari conſenſu meum Conſtantij Cæſaris ex Italia reuertentis ſuſcepêre Comitatum.* Quo loco pariter Viri docti nonnulli hæc duo *Conſtantij Cæſaris* expungunt, tanquam gloſſema: retinet rectè Puteanus. Sic & Conſtantinus M. apud Euſebium *Hiſtor. Eccl. lib.* 10. *c.* 5. ὁπότε εὐτυχῶς ἐγὼ Κωνσταντῖνος ὁ Αὔγουστος ἐν τῇ Μεδιολανῷ, &c. Nempe Imperatores qui Collegas in Imperio habebant, vel Cæſares adſciuerant, cùm illuſtre aliquid admodum quod priuatam & propriam perſonam eorum attingeret, cum ſolemnitates ſuo nomine narrarent, ſuum nomen exprimere in ipſo conſtitutionum contextu ſoliti, ad dubitationem tollendam: veluti cùm de *Natali* ſuo agerent, vt *h. l.* & *d. l.* 21. cum de *Aduentu* ſuo in aliquam vrbem, vt apud Eumenium & Euſebium: de quo alioquin Aduentu, vid. quæ dico ad *l.* 1. *inf. de indulg. crimin.*

Secundum caput *legis* 10. quod quartum eſt ex oratione Conſtantij ad Senatum, eſt *de Immunibus à Preturâ*: vbi quatuor ſententiæ continentur. Primò, *neminem impetrare poſſe pretio vt functorum cœtibus adgregetur*, id eſt, neminem immunitatem à Præt ura redimere poſſe, quaſi iam functus: *Fun-*

cti ſcilicet ſunt, qui, vt ſequenti quoque *lege* dicitur, perfuncti Magiſtratibus. Ergo pretio id redimi non poteſt, à Senatu videlicet. Quid igitur? Qui immunis eſſe vult, quæ iam *ſecunda* ſententia eſt, ei *Adlectionis honor quærendus eſt*, id eſt, vt mox explicatur, eos immunes reddi, quibus meriti ſuffragatio Principis beneficia conciliat, id eſt, qui meritis ſuffragantibus à Principe immunes facti ſunt. Atque hic eſt *Adlectionis* honor, cùm videlicet Principis beneficio ob merita Senatoria dignitas ita confertur, vt conferatur cum immunitate à functionibus Senatoriis inter Conſulares. Huc pertinet Symmachi *ep.95. lib.7.* locus *Dynamium dignum eſſe prædico, qui noſtro Ordini* [Senatorio] *copuletur: ſed adiicienda eſt ei prærogatiua militiæ, vt beneficio* ADLECTIONIS *vtatur: His quippe tantùm munia relaxari Diualia conſtituta voluerunt, quos Caſtrenſis honor illuminat. Si igitur & hoc inſigne detulerit, quod annonarum & euectionum cumulet adiectio, promo curſu in Conſulares legetur.* Vide & alterum Symmachi locum *lib.10. ep.18.* quem profero ad *l.23. inf.* quæ omninò reſpondet. Conſulares ſcilicet codicillos ſuo merito à Principe conſecuti, atque adeò Adlecti à Præturâ immunes erant. De his verò *Allectionibus* eſt hic quoque Capitolini locus *in Pertinace. Et cùm Commodus allectionibus innumeris Prætorios miſcuiſſet, Senatuſconſultum Pertinax fecit, iuſſitque, eos qui Præturas non geſſiſſent, ſed allectione accepiſſent, poſt eos eſſe qui verè Prætores fuiſſent.* Vbi quod editum, *Prætorios miſcuiſſet*, rectum eſt: Commodus Imp. ſcilicet Allectos cum iis qui verè Præturas geſſerant, miſcuerat, ſic vt his illi nihilo inferiores eſſent, ſed æquales: *Prætorios miſcere Adlectionibus* eſt veris Prætoribus miſcere Imaginarios ſeu Adlectos, & vt hæc *lex* loquitur, *functorum cœtibus adgregare*: & *innumeris Adlectionibus* eſt, per frequentes Adlectiones. Hinc igitur *Adlecti*, qui & otioſi *l. inf. de proximis*. Adlecti & Immunes à Senatoriis deſcriptionibus, *l.1. inf. de decurion. & ſilent.* Ad hos Allectos alluſit Sedulius *ep. ad Macedonium*, præfixa Carmini Paſchali: *Quæ ſuperbi ſanguinis nobilitatem ſic humilitate prouexit ad gloriam, vt in cœleſtis patriæ Senatu fieri mereatur Allecta*: vt rectè *ibi* reſtituit ex vetuſtiſſimis Codicibus Iuretus. Huius Adlectionis & Adlectorum, (quos licet Senatores inter Conſulares velut ex-Conſularibus nulla functio tenebat, conlatio non defraudabat, vt loquitur *lex 6. inf. de Agentibus in reb.*) exempla præbet in genere, in Palatinis *lex 7. inf. de priuil. eor. qui in S. Pal.* in Decurionibus & ſilentiariis *lex 1. & vlt. inf. de decurion. & ſilent.* in Domeſticis & Protectoribus, *l.7.8.9.10. infr. de domeſticis*: in Præpoſitis Laborum, *l. vn. inf. de præpoſ. labor.* in Primiceriis ſcriniorum ſcriniariis poſt 20. annos, *l.19. & vlt. inf. de palat. S. L. l.7. & 8. inf. de proximis*: in Principibus Agentium in rebus, *l.5. & 6. inf. de Agentibus: l. vlt. ſup. de Senatoribus*: in Archiatris, *lex 12. 15.16.17. vlt. inf. de Medicis & profeſſorib.* Alia exempla repete ex *Paratitlo*, & *l.28. inf.* Huc verò pertinent ignorabiles illæ hactenus literæ in codicillis dignitatum quas *Notitia Imperij* exhibet. FL. INT. ALL. COM. ORD. PR. eas verò ſic interpretari oportet, *Feliciter lectus: inter Allectos Comes ordinis primi*: Quomodo & illa FL. VAL. COSTRI IVSSID. ſic interpretanda ſunt, id eſt, *Feliciter lectus vel Allectus Comes Ordinis Tertij Iuſſione diuina.* Et hæc de Adlectis.

Eadem immunitate à Præturâ, *tertia* ſententiâ, frui iubet Conſtantius eos qui ceſſante ſuffragio inluſtribus meritis *Prætorij*, id eſt, Præfecturæ Prætorij, vel aliam Dignitatem meruerit: quod & ipſum cauetur, *l.23. h.t.*

Tandem poſtremâ *huius l.* ſententiâ id cauetur, non poſſe quemquam per alium, Filium, inquam, & nepotem aliúmue quemlibet Præturam explere, id eſt filium vel nepotem aliúmve in locum ſuum ſubſtituere. Ipſius ſcilicet perſonæ ea incumbit, quare neque per coniunctam quamlibet perſonam, vel poteſtati ſuæ ſuppoſitam edere poteſt. Cuius rei hæc ratio proculdubio fuit, quòd filius vel nepos Senatorius & ipſe ſuâ olim die, ſuo tempore ad Præturam vocandus eſſet: quam minus pro dignitate ſuſtinere tùm poſſet, ſi vicariam pro patre & Auo iam edidiſſet, atque ita patrimonium ſuum iam exhauſiſſet. Et hæc quidem eſt *huiuſce leg.* ſententia, alioquin obſcura ſatis: vt proinde erret vir Doctus, qui hanc *huiuſce leg.* partem non de his qui pretio immunitatem à Præturâ affectarent, verùm contra de his qui *Præturam affectarent*, accepit: quaſi id *hâc l.* ſtatuatur, præmio Præturam impetrari non poſſe: ſed vel à Senatu conferri, vel à Principe virtutum & meritorum intuitu.

Supereſt ſubſcriptio *legis* 8. & 9. quæ & ipſa *legi* 10. ſubiicienda eſt: *lecta à Praxio Proconſule*: de qua iam dixi plenè ad *l.14. ſup. de Senatoribus & de Glebali collat.* Illud tantum hîc repetendum, eodem modo eiuſdem Conſtantij Orationem proponi inter Themiſtij opera anno ſuperiore 355. quæ fuerit *lecta in Senatu*; *legit autem Iuſtinus Clariſſ. Proconſul*: Quam ipſam orationem notandum eſt in eodem argumento verſari: Themiſtius enim eâ oratione ſiue epiſtolâ Senatoriâ dignitate augetur: de quo mox *l.12. inf.* Neſcio verò, an qui *Proconſules* hâc oratione, & in alterâ illâ Conſtantij Orat. pro Themiſtio vocantur, alicuius prouinciæ Proconſulatū geſſerint, an verò non potius *Duumviri* accipiendi ſint, quos Ἀνθυπάτους vocat Socrates *lib....c..*& verò in Authentico harum Orationum Græco, ita dicti videntur, qui ſcilicet Senatus Conſtantinopolitani Caput fuêre, antequam Præfectus Vrbi, Duumviris abrogatis, quadriennio fermè poſt *hanc leg.* A.D. 359. inſtitueretur, de quo ad *l.16. inf.* Certè Duumuiri in ciuitatibus & Curiis loco viceque duorum conſulum fuêre Romanorum, eorúmque imaginem exhibuêre, etiam faſcium inſignibus: de quo ad *l....inf. de decurionib.* Quare neque Imperatores antiquitùs Duumuiratum municipiorum aſpernati; de quo Spartianus, & vetus inſcriptio de Hadriano.

XI. * Idem A. ad Senatum."

SI quos in Vrbe Româ perfunctos" eſſe claruerit Magiſtratibus, ad nulla Editionum genera deuocentur. Vrbis autem Romæ Curiam callidè declinantes Clariſſimo" præditos nomine, per Achaiam, Machedoniam," totúmque Illyricum iuſſimus quæri, raro vel nunquam ſedem" dignitatis propriæ frequentantes, quibus Locorum" grata confinia poſſint eſſe iucunda,

cunda, vt" carens moris longinquæ peregrinationis debeat dignitas" concupiſci." Lecta Prid." Id. Auguſt. Conſtantio Aug. I X. & Iuliano C. I I. CONSS. [357.]

NOTÆ.

* Abeſt à Cod. Iud.
" Vrbis Romæ.
" *Curia*, pro Senatu, *h.t.& l.10. ſup.* vbi dixi: & apud Amm. Marcellinum *lib.16. p.77.* in huius ipſius Conſulatus geſtis. *Allocutus* [Conſtantius] *Nobilitatem in Curiâ.*
" *Clariſſimum* nomen, id eſt, Senatorium, vid. Paratitlon.
" De Macedonia. v. & *ſup. l 3. de Senatoribus.*
" Cogique vt reuertantur, *l 4. ſup.*
" *Roma*, Sedes dignitatis Senatoriæ: Communem patriam vocat *lex* 21. *inf.*
" *Locorum* grata confinia, dicam de hâc *Loci* appellatione mox.
" Forte, &c. Et iſtud tamen retineri poteſt.
" Prætoria, Prætura.
" V. *l. 15. inf.*
" Nota hunc diem: Data ſcilicet hæc *lex* pridie eius diei quo Senatus Prætorum deſignationibus operam dare debebat ex Conſtantij inſtituto, *l.10 prox ſup.* De quo mox.

COMMENTARIVS.

TERTIA hæc iam hoc titulo Conſtantij Imp. Oratio eſt ad Senatum: quâ formam & formulam DESIGNATIONI & Nominationi ad Præturam præſcriptum it: Senatu iamiam huic rei operam daturo: Obſeruandum enim in ſubſcriptione, hanc *leg.* dici *Lectam Prid. Id. Aug.* cùm ſecuturo mox die *Id. Auguſtarum* ex Conſtantij præſcripto *l.10. ſup.* Senatus coire deberet ad deſignationes faciendas. Duo igitur capita hâc orationis Conſtantinianeæ parte continentur.

Primo capite definitur, IMMVNES ab Editionibus eſſe debere, Magiſtratibus perfunctos in vrbe Româ; de quo iam ad *l.10. ſup.* vid. & plura in *Paratitlo*: puta Præfectos Vrbi, Præfectos Vigilium, Præfectos Annonæ, Tribunos plebis: hi enim Magiſtratus vrbani fermè Romæ hoc tempore fuêre. Quod quidem datum vrbis Romæ maieſtati, quod & ad primarias Regnorum ciuitates ſi quando traduci aliâ in re non malè poſſit.

Secundo capite iubet Conſtantius, ABSENTES Senatores, vrbem Romam *callidè*, ad euitanda ſcilicet munera, declinantes, eámque vel rarò, vel nunquam frequentantes, quæri: cogique adeò vt ad eam reuertantur; de quâ fugâ dixi iam ad *l.4. ſup.* Hoc autem capite ſequentia notanda ſunt. *Primò*, Senatores per Achaiam, Macedoniam, totúmque Illyricum indagari iuberi. Nempe in has ſeſe prouincias vel diœceſes hoc tempore multi Senatorum Romanorum contulerant. De Macedoniâ quoque id ipſum teſtatur ſub Theodoſio M. *lex 3. ſup. de Senatorib. & Glebali coll.* Verùm hi de quibus *h. l.* agitur, in Achaiam, Macedoniam & totum Illyricum ſeſe contulerant, vt Curiam ſeu Senatoria munera callidè declinarent.

Secundò notanda hæc prouinciarum & diœceſeon enumeratio: *Achaia, Macedonia, totumque Illyricum.* Achaia ſcilicet & Macedonia in Illyrico fuêre, vt vel ex *Notitia Imperij* liquet, & cùm Macedonicæ diœceſis Achaiam in ſe complecteretur, Achaia & Macedonia prouinciæ ſub diœceſi Macedonia extitêre. *Illyricum* porrò *totum* hoc intelligendum eſt: totum, inquam, Illyricum, quod poſtea in Orientale & Occidentale diuiſum: hoc verò tempore, indiuiſum erat, de quo ad *l.2. ſup. de conſt. Principum, & ad l.7. inf. de metallis.*

Tertiò notanda ratio ſeu color, quo iuſſionem hanc ſuam Conſtantius velare inſtituit; *quibus*, inquit, *locorum grata confinia eſſe poſſint iucunda, vt carens moris longinquæ peregrinationis debeat dignitas concupiſci.* Id nempe vult, reuocatos ex illis longinquis prouinciis Senatores, non tantùm in vrbis Romæ confinibus iucundiùs victuros, verùm etiam è propinquo dignitatem ſeu Præturam vltrò concupituros, vtpote qui aliàs in longinquis prouinciis conſiſtentes abſentéſque nominati, longinquâ & tædioſâ peregrinatione Romam commeare cogerentur, edendorum ludorum gratia: Satius igitur, hærere eos in ſuburbanis, vrbique proximis, quàm longè; cùm ſemper ad editionem cogantur. Et ita quidem Conſtantius nunc: At poſteà tandem Senatores in prouinciis degentes & abſentes Martianus ad Præturam vocari vetuit, *l.1. Cod. de Prætoribus. Nemo ex Clariſſimis & Spectabilibus qui in prouinciis degunt ad Præturam poſteà deuocetur: maneat vnuſquiſque domi ſuæ tutus atque ſecurus, & ſuâ dignitate lætetur.* Simile verò quid exſtat, *l.21. verſ. ſimul. prouinciales noſtri infr. hoc tit.*

Quartò obſeruanda hæc de Abſentibus & Peregrinis Senatoribus querela, qui Romam vel Senatum Rom. ſedem dignitatis ſuæ rarò vel nunquam frequentabant. Et quidem in facie, callido illo quod dixi conſilio. Haud abſimili querelæ de Senatoribus peregrinis ſimili euramatico arcano & conſilio οἰκείῳ Politico occurſum & olim à Traiano, quomodo refert Plinius, *lib.6. ep.19. Candidatos*, inquit, *patrimonij tertiam partem conferre iuſſit Princeps in ea quæ ſolo continerentur: deforme arbitratus, vt erat, honorem petituros, Vrbem, Italiámque non pro patria ſed pro hoſpitio aut ſtabulo quaſi peregrinantes habere.* Item à Marco Antonino: qui teſte Capitolino in *eius vita* legē etiam addidit vel edidit, *vt Senatores peregrini quartam partem in Italiâ poſſiderent.*

Quintò & illud notandum, quod Roma Curiáque Romana dicitur *Senatorum ſedes dignitatis propriæ.* Hinc & Senatores, etſi ibi vnde oriundi ſunt habere domicilium intelligantur, attamen in Vrbe domicilium habere videntur, *l. Senatores, pen. ff. de Senatorib. l. filij 22. §. pen. ff. ad municipalem.* Atque vti Senatorum hæc propria ſedes fuit, ita quoque & *Imperij lar* erat, vt hoc ipſo anno eam vocat Am. Marcell. *lib.16. p.77.* v. & Themiſtium *Orat.13.* *Poſtremò*, peculiaris neſcio cuius ſtudij & affectus erga Vrbem Romam Senatúmque Conſtantij indicia hîc paſſim interlucent: vtpote qui ante trimeſtre fermè vrbem eam magno cum apparatu ingreſſus, ſummíſque Senatus officiis exceptus, in eadémque cum magnâ admiratione, 30. fermè dies, moratus, déque eâ ornandâ conſilio capto ante bimeſtre inde profectus, Mediolanum perrexit: de quo cùm alij Scriptores fidem faciant, (quos *in Chronolog.* cumulauimus) tùm Ammianus

Marcellinus, *d. lib.16. à p.75.* qui rem omnem accuratè deſcribit: imò & ſubſcriptio duarum legum hoc Codice, *putà l.5. de Numerariis: l.9. de Nauiculariis.*

XII. * Idem A. ad Senatum.

PRætores deſignentur Senatuſconſulto legitimè celebrato, (ita vt adſint decem è Procerum" numero, qui Ordinarij" Conſules fuerint, quíque Præfecturæ geſſerint dignitatem, Proconſulari" etiam honore ſublimes.) Themiſtius quoque Philoſophus (cuius *auget ſcientia dignitatem*) Etiam his præſentibus," qui præturæ" inſignia honorémque ante ſuſceperint, Latis per Ordinem ſententiis deſignentur: Ita vt ſi qui fortè medio tempore humanâ ſorte deceſſerint, alij in eorum locum, qui eandem dignitatem (vt vtamur" veterum verbis) *ſubſortiti fuerant*, *ſubrogetur*:" ſcilicet, vt qui ſequenti poſt eum anno eandem ſuſcepturus Præturam fuerat in demortui locum, Senatuſconſulto & ſententiis ſubſtitutus, Præturæ inſignia dignitatémque ſuſcipiat. Dat. v. Non. Maij. Gyſyræ," Tauro & Florentio CONSS. [361.]

NOTÆ.

* Hinc *leg.* perperàm nonnulli eam putant, cui Themiſtius paria fecerit *Orat.* 14. de quo mox: vt & de *Legibus* quæ *huic* coniungendæ ſunt, de quarum numero eſt etiam *lex prox.* 13. Illud quoque notandum, ὕστερον hic admiſſum ab huius Codicis Conditoribus: *lex* enim 14. 15. 16. hanc *leg.* & *ſeqq.* anteuertere debuerunt.

" Proceres, *h.l. & l.1. ſup. de nuptiis*, ſunt Senatores, & potiſſimi quidem qui Summates paſſim Symmacho.

" *Ordinarij* Conſules.

" Proconſulari honore ſublimes. Ita apex Proconſularis dignitatis, *l.7. inf. de Princ. agent.* vbi dicam.

" Vel hinc pateſcit, quàm manis ſit obſeruatio eorum, qui Ordinarios Conſules poſt Conſulatum geſtum ipſo iure Proconſules factos & dictos ſcribunt.

" In MS. *vtantur*, malè.

" *ꝶ. Subrogentur.*

" V. *l.14. inf.* quæ hâc noſtrâ antiquior eſt.

" *Gephira* Ptolemæo & in Itin. Peuting. Syriæ vrbs XXII. lapide ab Antiochia: vnde eò digreſſus Conſtantius hoc tempore. vid. Chronolog. Theodoſ. Alia *Gephyra* Bœotiæ, de quâ ex Hecatæo & Strabone Stephanus.

XIII. * Idem A. ad Senatum.

EX quinque Prætoribus, qui ſolemniter" deſignati editionem celebrare conſuerunt, tres numero editionis neceſſitati & populi" voluptatibus dent", duo verò argentum inferant eiuſdem" Vrbis fabricis" prouidâ ratione profuturum: Namque *Conſtantiniana*", quæ prior eſt, ita deputari fabricis debet, vt libras" argenti Prætor expendat: *Flauialis* verò, quæ tertia eſt, quingentas operibus eiuſdem Vrbis exhibeat. ¶ Quòd ſi qui ex his qui Prætores fuerint deſignati, ad editionem ſubeundam venire non potuerint, vel ætate, vel ægritudine retardati, cum pondere" quod à nobis moderantibus" conditum" eſt, ad Officium Præfecti Vrbi procuratorem debebunt ilicò deſtinare, ſcilicet, vt ſub eius præſentiâ opus quod exerceri" cœptum fuerit conſtruatur: hâc pollicitatione duntaxat", vt eidem operi ex eius nomine titulus ſcribatur ¶ In poteſtate Cenſualium denominatio non ſit, ſed ante decennium legitimo" Senatuſconſulto Prætores deſignati, editionem Præturáſque ipſas Senatus arbitrio ſortiantur: ita vt, ſi conuenti idem" venire neglexerint, dimidium plus quàm quanti ſumptuum neceſſitas poſtulat, vel in argento, vel in ipſis pigneribus" ad Præfecti Vrbi officium deſtinetur: quod quidem pondus operibus publicis debebit adſcribi, ſine vllâ commendatione adque inſcribtione eius nominis, qui officia" dignitatis per contumaciam detrectarit. ¶ Quòd ſi Iudices, qui Præfecti vrbi fuerint inſcribtione conuenti, rem ſegnius exſequuntur, & nequaquam aut ipſos ad Vrbem aut pignera deſtinarint, per ſingulos Prætores ipſi Iudices denas auri libras, Officia verò eorum quinas denas inferre debebunt, ita vt exerto vigore Præfecti Vrbis libræ auri pondus exactum operibus faciat mancipari. Nec vlla protrahendi ſit cauſa, cùm intantum Præfecturæ Vrbi dignitatem auctam eſſe velimus, vt hæc condemnatio" ob ſegnitiem conuentionis inflicta miſſis ab eodem Præfecto Vrbi Officialibus debeat poſtulari. ¶ Quòd ſi qui fortè Vicariâ poteſtate perfuncti Præturam hinc" ceptum aferri ſtudent, ſtatutum pondus argenti viribus" inferre noſtræ Vrbis adigantur, videlicet vt tantum inferant, quantum eos Prætores inferre iuſſimus, qui editionis neceſſitate ceſſante argentum fabricarum contemplatione præbituri ſunt. Dat. v. Non. Mai...... næ", Tauro & Florentio CONSS. [361.]

NOTÆ

NOTÆ.

* Et hæc *lex* ſuperiori coaſſanda eſt, vnà cum aliis *ſeptem* : de quo mox.
De numero Prætorum ſeu Præturarum, eorúmque ordine iam ad *l.5.ſupr.*
Solemni Senatuſconſulto.
Prima Sententia, de Genere expenſarum.
V. *l.12. prox. ſup.*
Conſtantinopolitani.
Voluptatum vox hâc in re propria. vid. *Gloſſ.*
χ. Se dent : ad marg. edit. Pariſ. editum, *operam dent*.
Conſtantinopolitanæ.
Aquaductui v.g. vt *l.29.30.inf.*
Conſtantiniana Prætura nunc prima, anteà ſecunda. *l.5.ſup.*
Numerus *hîc* librarum excidit : reponam *M.* id eſt, mille, de quo mox.
Flauialis Prætura : de hac *l.5.ſup.* quoque.
Secunda ſententia de *Abſentibus* per ætatem, vel ægritudinem.
Argenti.
Moderantibus, id eſt, modum præſtituentibus.
χ. Condictum, id eſt, ſtatutum, vid. quæ notabo ad *l.20.inf.*
Exerceri opus dicitur. vid. *Gloſſ.* niſi hîc malis *excitari.*
Eſt qui hunc locum ita mutet. *Hac pollicitatione vt eidem operi ex eius nomine duntaxat titulus ſcribatur.* Verùm nil mutandum : *Duntaxat* hic eſt δηλαδὴ, vt in Gloſſis *Philoxeni.* Quo ſenſu & Vopiſcus, horum ipſorum temporum ſcriptor, *in vita Probi* : *Addens, vt eorum filij ab anno octauo-decimo mares duntaxat ad militiam mitterentur, ne ante latrocinari quàm militare diſcerent.* Vſurpata & hæc vox eodem ſenſu, *l.109. de Decurionib.*
Tertia ſententia, de *Nominatione* Prætorum ad Præturas, & à quo facienda.
De *Cenſualibus* dixi ad *l.5. ſup. de Senatorib.*
Vide *inf. l.21.*
V. *l.12. ſup.*
Quarta ſententia, de *Abſentibus* per contumaciam.
pro, *iidem.*
V. *l.21. inf.*
V. *inf. l.20.*
Pignora intelligit *hoc verſ & ſeq.* quæ à Rectoribus prouinciarum de Prætorum contumacium bonis capi oportet.
Officia dignitatis, ſunt onera, munia, neceſſitates, & quidem editionis, dignitati incumbentia.
Quinta ſententia de *Iudicibus* rem ſegniùs exequentibus.
Sexta ſententia, de *Officialibus* Præfecti Vrbi pœnam Iudicum exigentibus.
Poſtrema ſententia, de *Ex-vicariis* : de quibus etiam ad *l.15.*
Hunc locum mox reſtituere conabor.
Viribus, id eſt, reditibus. v. Gloſſ. & quæ de hâc *virium* appellatione ſemel dico ad *l. vn. inf. de prab. ſalario.*
Ita editiones aliæ : ſola Pariſienſis expleuit lacunam, ita *Verona* : quod non probo, neque reponam *Veræa*, id eſt, Beroeæ, quæ vnius diei itinere diſtabat ab Antiochia (vbi hoc anno erat Conſtantius) teſte Procopio, *lib. 2. Perſic.* Quid igitur? Et hic *Geſyra*, vt *l.12. ſup.* repono. Et certè in MS. euidentiſſimè ſuperſunt hæc, *yra.*

COMMENTARIVS.

QVINTA hæc iam (quarta enim ſequetur, ordine temporum ſeruato, *l.14. & 15.* quæ ibi ὕστερον πρότερον poſitæ) Conſtantij ad Senatum *hoc titulo* oratio eſt, *de Pretura* : è qua præter haſce duas *leges*, putà 12. & 13. extant inſuper ſeptem *hoc Codice* : putà *l.1. inf. de metatis* : *l.48. inf. de decurionibus* : *lex.1. de protoſtaſiâ* : *l.1. de publ. comparat. l.7. de annonâ & tributis* : *l.3. de luſtrali collat. l.7. de operib. publ.* (quæque proinde omnes hiſce duabus *Legibus* coaſſandæ veniunt.) Ea verò orationeintegrâ Conſtantius de Senatoribus eorúmque priuilegiis prolixè egerat : Ac nominatim de Præturâ, de quâ agitur etiam *d. l. 48. de decurionib.* Nos de duabus his *Legibus* videamus.

Ac primùm de *l.12.* quâ forma *Senatuſconſulti Pretoriani* tum in deſignandis Prætoribus, tùm in ſubſortiendis, à Conſtantio præſcribitur. Primum igitur ea ſtatuitur, vt Senatuſconſulto legitimè celebrato Prætores deſignentur, ſeu legitimo SC. vt *l. ſequ.* (quæ huic coniungenda, eiuſdémque Orationis pars eſt) dicitur. Ceterùm ad legitimum SC. requiritur, *l.9. ſup.* numerus 50. Senatorum : *Hâc* verò *lege* requiritur nominatim, vt adſint è *Procerum*, id eſt, potiſſimorum Senatorum, ſeu Summatum numero (de qua voce dixi plenè ad *l.1. ſup. de nuptiis*) decem qui Conſules ordinarij fuerint, qui Præfecti (Prætorio ſcil. aut vrbis) qui Proconſules (Aſiæ, vel Achaiæ) itémque ſingulari priuilegio & beneficio Themiſtius Philoſophus, qui in Senatum allectus fuerat, cum immunitate tamen à Præturæ ludorúmque edendorum onere, vt ipſe teſtatur *Orat.15. p.381.* In cuius laudes ſeſe diffundit quoque his verbis Conſtantius : *Themiſtius quoque Philoſophus, cuius auget ſcientia dignitatem* : Simili prorſus ratione & ſenſu, quo Conſtantius Chlorus (huius noſtri Auus) ad Eumenium Rhetorem, Magiſtrum Epiſtolarum ſcribens ait, *cum honeſta profeſſio* ORNET *potius omnem quam deſtruat dignitatem* : Vult ſcilicet Conſtantius *h. l.* Senatoriam dignitatem, quâ inſignis Themiſtius erat, Philoſophiâ & ſcientiâ eius augeri, tantum abeſt vt eam deſtruat, quaſi Philoſophum non admittat Senatus : Quod & ipſum argumentum idem Conſtantius anteriore *Oratione in laudes Themiſtij huius*, cùm in Senatum eum cooptari vellet, exequitur. De quâ mox plura. Et hæc quidem horum verborum Sententia eſt : neque de alia Themiſtij dignitate intelligenda hæc *lex*, quàm de Senatoriâ. Nam, vt Themiſtij honorum paginam decurram, *Præfecturam Vrbi* poſteà demum conſecutus eſt. Quâ etiam parte magnus eſt diſſenſus. Suidas, eum à Iuliano in P. V. euectum inſinuat. Θεμίστιος φιλόσοφος γέγονεν ἐπὶ τῶν χρόνων Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτου, ὑφ' οὗ καὶ ὕπαρχος προεβλήθη Κωνσταντινουπόλεως. Salladas *lib.2.* Ἀνθολ. à Valente eum ad ſummum militiæ culmen (id eſt P.V.) euectum docet. At ipſe Themiſtius *ſub f. orat. 6.* indubiè oſtendit à Theodoſio P. V. ornatum eâ ſe fuiſſe. ¶ Vt ad Conſtantium, & Themiſtij laudes redeamus : Etſi Themiſtium hâc ad Senatum Oratione à Conſtantio laudibus efferri & ſingulari priuilegio decorari videmus, anterior tamen *hâc* ad Senatum Conſtantinopolitanum à Conſtantio Oratio miſſa fuit, & quidem ſolius Themiſtij cauſâ, quâ maximis eum laudibus mactatum in Senatum cooptari voluit. Quæ illa ipſa Oratio eſt, cuius meminit, ſimul & laudis ac honoris ſibi eâ Oratione in Senatu tributi gratiam Conſtantio refert ipſe Themiſtius peculiari oratio-

ne;

ne, quæ inter *Petauianas eſt*, 14. inter *Rhemianas prima*: cuius tituli περὶ τοῦ αὐτοκράτορος, ἐγκωμιάζοντος αὐτὸν πρὸς τὴν γερουσίαν εὐχαρίστως αὐτὸν ἀποδεικνὺς τὸν βασιλέα μάλιστα φιλοσοφίας μετέχοντα. Illa ſcilicet, quâ primum in Senatum cooptatus Themiſtius à Conſtantino fuit quinque annis, octo menſibus anterior eſt, hâc altera Oratione ſiue *lege* noſtra: vt docet eius ſubſcriptio hæc. *Allata eſt epiſtola pro Themiſtio Clariſſimo Philoſopho, Lectáque in Senatu Kal. Septembribus. Coſſ. Arbetione & Lolliano* [id eſt, A. D. 355.] *legit autem Iuſtinus Clariſſimus Proconſul.* Hæc verò oratio Conſtantij inter Themiſtianas edita primùm A. D. 1614. Lugduni Batauorum, additâ Petri Pantini interpretatione, mox anno 1618. à Petauio. Eiuſdem Orationis meminit quoque Photius *n.* 74. ἐπὶ δὲ Κωνσταντίου, inquit, ἐν νέος ὤν: ἀφ' οὗ καὶ ἐνετάγη τῇ τῶν Ῥωμαίων ΓΕΡΟΥΣΙΑ, ὡς καὶ ἡ πρὸς αὐτὴν τὴν ἐν Ῥώμῃ γερουσίαν ὑπὲρ αὐτοῦ παρὰ τοῦ βασιλέως ἀποσταλεῖσα ἐπιστολὴ δηλοῖ. Ab hac autem Oratione hæc noſtra altera & poſterior eſt, neque de Themiſtio Philoſopho expreſsè conſcripta de laudibus & in laudes eius, verùm de Senatuſconſulto Prætoriano, eiúſque occaſione tantùm de Themiſtio: cui ſcilicet iam ante ſexennium in Senatum allecto, id eximium tribuit, vt ipſe Prætoriano huiuſmodi Senatuſconſulto interſit inter Proceres & Summates Curiæ, inter ex-conſulibus, inquam, ex-Præfectis prætorio, aut vrbis, & ex-Proconſulibus. Denique hoc tempore Conſtantius & Themiſtius paria inter ſe facere contenderunt: Themiſtius A.D. 354. Orationem habuit tertiam in Senatu in laudes Conſtantij: mox A. D. 356. Themiſtius à Conſtantio in Senatum allegi iuſſus, laudibúſque ab eo mactatus: eâ quam dixi oratione: Eodem Anno 355. Themiſtius orationem 14. habuit, qua Conſtantio gratias reddidit, laudéſque in eum congerit. Exinde in magna apud Conſtantium gratia fuit: quod oſtendit A.D. 361. vel hæc *lex* noſtra. Colligere eſt etiam ex pluribus Libanij ad eum *epiſtolis*. Verùm in viam.

¶ Præter Proceres, quos dixi, vult prætereà Conſtantius, Prætoriano SC. adeſſe, qui Prætores ante fuerint, quod ipſum & quidem ſolum iam ante conſtitutum fuerat, *l.* 14. *inf.* vbi dicam. Et hæc de iis quos SC. huiuſmodi adeſſe oportebat.

¶ Secundò ſententias per Ordinem ferri in deſignando Prætore iubet Conſtantius: ſicut Lampridius 19. ſcribit & ſubiicit (loco, quem ad *l.* 9. *ſup.* notaui,) in Conſilio Alexandri cùm de conſtitutionibus ſanciendis ageretur, itum per ſententias ſingulorum, & ſcriptum quid quiſque dixiſſet, dato etiam ſpatio ad diſquirendum cogitandúmque priuſquam diceret. Non vult igitur Exclamationibus ſeu acclamationibus poſt ſententiam à Principe ſeu primo dictam, aſſenſum vel diſſenſum teſtantibus inordinatis vno fermè verbo expreſſis rem peragi: qui mos alioquin tum obſeruatus & tralatitius hac fermè voce OMNES OMNES: vid. Vopiſcum *Tacito*, & in Vit. *Probi*: & Capitolinum *in Maximo & Galbino*. Idque eſt, quod Vopiſcus in *Aureliano* vocat, *verbo conſentire*. Verba eius hæc ſunt: *Poſthac interrogati plerique Senatores, ſententias dixerunt, quas longum eſt innectere: deinde aliis manus porrigentibus, aliis pedibus in ſententiam euntibus, pleriſque verbo conſentientibus, conditum eſt Senatuſconſultum.* Pollio quoque, *in Valeriano patre. Quum iretur per ſententias ſingulorum, vbi primum Prætor eum qui erat Princeps ſententiam rogaſſet, Omnes* VNA VOCE *dixerunt, interrupto more ſententiæ.* Talis exclamatio adunatorum, ſeu vniuerſorum veteranorum, *l.* 1. *inf. de veteranis* vbi dicam plura. Iam igitur apparet, quid ſit, *per ordinem ſententias ferri*, id eſt, ordine, ſingulis ſententiam ſuam promentibus: nam malè accepit Vir Doctus, qui interpretatus ita hæc verba *per ordinem*, id eſt, per Senatum Clariſſimum: Duo ſcilicet Conſtantius exigit in SC. Prætoriano: Legitimum Procerum conuentum, & legitimum Sententiarum ordinem: Quæ duo rurſum *fine legis* inculcantur his verbis: *In demortui locum Senatuſconſulto & ſententiis ſubſtitutus.* De quo vtroque rurſum dicam *ad l.* 14. *inf.* quæ hanc noſtram præceſſit. Breuiter huc omninò pertinet quod Symmachus ſcribit *lib.* 10. *ep.* 21. poſtquam de modo Editionum egit. *Eiuſdem prætereà rationis ſalubritate, vetus dicendarum ſententiarum forma reparata eſt, ne ſummum cuique decernendi locum, non ratio munerum, ſed bonorum fortuna præſtaret, atque id* ASSENSIO *cæterorum vel inuita ſequeretur, quod ante* OMNES *felicior cenſuiſſet.* Et hæc quidem de SC. Prætoriano in deſignandis Prætoribus, & ſic de primâ parte *legis* 12.

Sequitur altera pars eius, de SC. Prætoriano in *ſubſortitione* Prætorum & ſubrogatione: *Subſortitione*, inquam, quod vetus & proprium hâc in re verbum fuit: *qui eandem*, inquit, Conſtantius *dignitatem, vt vtamur Veterum verbis, ſubſortiti fuerint, ſubrogetur*: Et verò huius vocis hoc ſignificatu exempla apud Veteres paſſim occurrunt, Ciceronem, Suetonium, alios. Id igitur vult Conſtantius, vt in Prætoris, medio tempore, ante Præturam, ſeu ludos editos, (de quo medio tempore dicam ad *l. prox.* & *ad l.* 21. & 22. *infr.*) demortui locum ſubrogetur alius, & quidem is qui ſequenti poſt eum anno eandem Præturam ſuſcepturus erat: idque rurſum Senatuſconſulto pariter, ſententiiſque decurſis. De hâc verò ſubrogatione agitur & *l.* 21. *in f. verſ. & in ſubrogandis*: vbi pariter definitur, *in ſubrogandis certis quibuſque in diem functorum locum ordinem teneri oportere.*

Sequitur *lex* 13. ſeu alterum ſegmentum Orationis Conſtantianæ: cuius vt ſeptem ſententiæ ſunt, quibus in totum *operibus publicis* vrbis Conſtantinopolitanæ vnicè conſultum voluit Præturæ occaſione, ita in vniuerſum quatuor capita ſunt: Primo capite, Numero obiter Prætorum qui tùm erat, deſignato, de quo dixi plenè ad *l. ſup.* iubet, è quinque Prætoribus, qui omnes hactenus ludis edendis deſtinati erant, tres tantùm editionibus vacare: duas verò reliquas Præturas, certam argenti ſummam conferre in *fabricas* ſeu *Opera publica* vrbis Conſtantinopolitanæ. Laudabili exemplo, quod ſecutus etiam poſtea Arcadius, qui quinque Præturas, cum iam octo eſſent, in fabricam aquæductus Theodoſiani conuerti voluit, *l.* 29. & 30. *inf.* & ſimile quid factum à Marciano poſtea: vt *ad eam leg.* dicam. Quantitas autem quæ ab his Præturis in fabricas exacta, hæc eſt: à Conſtantiniano millæ libræ argenti, à Flauiali quingentæ.

Secundum *huius legis* caput eſt *de* ABSENTIBVS *Prætoribus editionis tempore*: ſub hac diſtinctione: Qui per ætatem aut ægritudinem abſunt, per procuratorem ad officium Præfecti Vrbi quantitatem editioni ſuæ condictam mittere debent. Ad officium Præfecti vrbi, id eſt, ad *Cenſuales*, ſeu officium Cenſuale. Ij enim & abſentium Prætorum nomine munera ſeu ludos exhibebant, vt ex Symmacho conſtat *lib.* 4. *Epiſt.* 8. Iiſdem Prætores ſeu editores argentum ad munus edendum conferebant: Idem Symmachus *lib.* 10. *Epiſt.* 36. his verbis: *Cum pro diligentia quæ debet omnibus ineſſe Iudicibus argenti publici ratio quæreretur, quod Cenſualibus Editores munerum contulerunt, inter cæteras fraudes repertum eſt, quoſdam functionibus abſolutos ſumptum debitum Reipub. non dediſſe: & vt fallacia iſta tegeretur,*

ex alieno argento tantumdem Cenſualibus, falſis titulis imputatis quantum duo conferre debuerant, contulerunt. Hoc cum Clariſſimi Viri ſponte ſine adiectione diſpendij reddidiſſent, &c. Ad officium igitur Præfecti P.V. modum ſeu quantitatem ab abſentibus Prætoribus mitti iubet Conſtantius *h.l.* vt in operis publici fabricam impendatur, nomine Prætoris inſcripto. ¶ Et hæc de abſentibus per ætatem, aut ægritudinem. At abſentes *per contumaciam* non tantùm ſtatutum editioni ſuæ pretium, verùm etiam multæ nomine dimidium extrinſecus pretij coguntur inferre, id eſt, dimidium plus quàm quanti ſumtuum neceſſitas poſtulat, *h.l. & l.20. inf.* (Multâ proinde frumentariâ ſeu triticariâ abolitâ, de qua *ſup.* ad *l.1.2.3.7. ſup.*) Eaque multa à Iudicibus, id eſt, Rectoribus prouinciarum à Præfecto Vrbi monitis exigi debet, & ad officium Præfecti Vrbi mitti vel in argento, vel in ipſis pignoribus. *Pignora* ſcilicet capere Iudices de rebus contumacium Prætorum debebant; ſi argenti copia non eſſet, eáque tranſmittere ad P.V. Atque hoc pignoris Iudicialis exemplum notatur: Eáque pecunia multatitia in operis publici fabricam impendebatur, ſed citra nominis Prætoriani, id eſt, Prætoris contumacis inſcriptionem. Hæc *contumaciæ* pœna eſt, & officia diguitatis, id eſt, editionem Prætoriam detractantis. Symmachus quoque loco iam ſæpè laudato *lib.10. ep.27. Quid damni abſentium* CONTVMACIA *debent experiri.* Quinimò & *Rectores* ipſi prouinciarum ſegnius rem exequentes, & Prætores vel ipſorum pignora ad P.V. non mittentes, tam ipſi quàm eorum officia certis auri libris multantur. Ad inuidiam ſcilicet Rectorum prouinciæ pertinuit, abſentia Prætorum: iiſque imminebat cura eruendorum & cogendorum ad vrbem Prætorum: vt præter *hanc l.* docuit *lex* 4. ſed & inſignis admodum Symmachi locus *lib.10. ep.4* ad Africæ Proconſulem quendam, qui nondum rectè intelligitur: *Impatienter fero*, inquit, *apparitorum notariis Senatui nuntiari, quod Romani populi Magiſtratus abeſſe patiaris, & in tuam referri iniuriam, quòd patriæ functiones ab obnoxiis deferuntur. Id & ſi falſò in aures publicas præſumo perlatum, fungor tamen admonendo parentis officio, & deprecor vt cæteris adminiſtrationis tuæ laudibus hunc quoque titulum, de quo laboramus, adiicias. Graue quippe eſt, vt generoſæ familiæ Viro, ſummis per Africam Tribunalibus Præſide collegarum nonnulli munia Romana detrectent, & annus penè Editionibus vacuus Proconſulari faſtigio gignat inuidiam. Audiant certè, qui deſerunt functiones, quantâ impendij mediocritate anni ſuperioris Prætor Ædeſius vrbanos fecerit ludos: & de exemplo colligant, quid præſentibus Magiſtratibus honoris & leuaminis deferatur.* Quo loco obiter monedum, Virum Doctum à verò multùm receſſiſſe, cùm de Africanis ludis hunc locum accepit, quos Iudices in prouinciis exhiberent: eſt enim locus ille, de ludis ROMANIS vrbanis à Prætoribus vel Quæſtotibus exhibendis in vrbe Roma, qui per Africam deliteſcebant cum Proconſulis Africæ inuidia, qui eos ad vrbem cogere debebat. Negligentiæ igitur Rectorum prouinciæ hâc parte ſua quoque multa eſt præſtituta *h.l.* quæ & ipſa ſicut multa ab ipſiſmet Editoribus contumacibus exacta in opere publico impenditur. Adeò quidem vt hanc multam Officiales à Præfecto Vrbis miſſi exigere poſſint & debeant. Aucta hâc ita parte à Conſtantio qui primus alioquin Præfectum Vrbis Conſtantinopol. inſtituit ante biennium, A.D.359. de quo ad *l.16.inf.* & in Chronico noſtro eius Anni: non parùm Præfecturæ vrbis Conſtantinopolitanæ dignitas, vt hæc *lex* ipſa loquitur, vt extra vrbem Conſtantinopolitanam per omnes Orientalis Imperij prouincias Officiales ſuos mittere poſſet ad exactionem multæ ob ſegnitiem Iudicibus ſeu Rectoribus prouinciarum inflictæ: Quomodo & abſentibus nominatis, conuentionem eorum Officium Præfecti Vrbis curare oportebat, eáque in re ſi opus eſſet, Officij prouincialis ad peruestigandum fide vti, *l.21.inf.* Nempe ex quo Conſtantius ſublatis Duumuiris Præfectum Vrbi Conſtantinopolitanæ dedit, fine anni 359. de quo ad *l.16. inf.* ita & authoritatem eius quàm maximam fecit & eſſe voluit, & deinceps quoque auctum iuit, non hâc tantum parte, ſed etiam in eo quod appellationes ex Bithynia, Paphlagonia, Lydia, Helleſponto, Inſulis, Phrygia ſalutari, Europa ac Rhodope Hæmimonto ei tribuit, *l.25.Cod.de appellationibus*, quæ Senatui inſcripta eſt, iungendáque mihi videtur cum *d.l.16.* Appellationes ſcilicet ad Præfectum vrbi vi ipſa Senatui tribuuntur: vtpote cuius Senatus Princeps ſit Præfectus: vt alibi à me oſtenſum eſt. ¶ Ex ſuperioribus interim appaſet, magnam operum publicorum CSP. curam hoc tempore Conſtantium geſſiſſe (adeo vt hoc tempore nouum opus molitū eum vero ſit ex *h.leg.* ſimile) dum hæc eum in finem conſtituit: Primò quinque Præturis ad editiones ludorum deſtinatis Duas Præturas Vrbis fabricis affectat: & quidem Primam Conſtantinianam, ſic & Tertiam Flauialem (quod idem ab Arcadio poſtea factum ſuprà monui ex *l.29.30. inf.*) *Secundò*, abſentium per ætatem aut ægritudinem Prætorum pecuniam multæ nomine impoſitam in opera publica conuerti iubet. *Tertiò*, Iudicibus & officialibus eorum in hac re negligentibus certum multæ genus imponit operibus publicis mancipandum. *Quartò*, Præfecto Vrbi hanc poteſtatem datam, Officialibus miſſis, huius multæ exigendæ. *Denique* proprij nominis inſcriptionem Prætoribus illis operi publico ex eorum pecunia excitato permittit; quod alioquin nefas fuit; *l.3. inf. de operibus publicis*. Themiſtius certè *Oratione* 13. habita An. D. 354. ſeptennio fermè ante hanc leg. noſtram, meminit operum publicorum à Conſtantio Conſtantinopoli excitatorum *pag.*303. veluti, Balnearum Conſtantianarum, aquæductuum, Fori Regij.

Tertiò capite *huius leg.* & obiter tamen, de DENOMINATIONIBVS agitur. Ab eodem ſcilicet Senatu Conſtantius Præturarum ſortiones fieri iubet, à quo & deſignatio fit. *Denominatio* eſt Prætoris iam deſignati ad certum Præturæ genus nominatio: de quo dixi ad *l.8.ſup.* Idem proinde obſeruandum in denominatione, quod in deſignatione de quâ *l.11.ſup.prox.* quam *huic* coniungendam dixi. In Cenſualium proinde poteſtate Conſtantius deſignationem eſſe prohibet: de quibus Cenſualibus dixi ad *l.5.ſup. de Senatoribus.* Verùm Cenſualibus poſteà reddita nominandorum Prætorum poteſtas, *l.26.inf.* vbi dicam. Cæterùm decennio ante deſignationes factas hæc lex ait, pariter vt *l.21. & 22. inf.*

Poſtremum caput eſt, de EX VICARIIS: Vicariâ ſcilicet poteſtate perfuncti, ſeu ex-Vicariis à Præturæ onere & editionibus immunes non ſunt, *h.l.* Quod iam ante ſimpliciter & abſolutè cautum fuerat, *l.15.inf.* quæ hanc anteuertere, velut tempore prior debuit. Verùm moderatio hæc nunc additur; ſi Præturæ onere & editionibus immunes eſſe velint & à Præturâ liberari, tantum argenti pondus reditibus vrbis Conſtantinop. inferre debere, quantum Conſtantiniani, & Flauiales fabricis vrbis inferre iuſſi ſunt. Hic, inquam, huius capitis ſenſus eſt: verba tantùm inemendata. An ſic emēdanda. *Quod ſi qui fortè vicariâ poteſtate perfūcti,*

Pratura incertum à ſe auferri ſtudent: vt Præturæ incertum opponatur, ſtatuto certóque vrgenti ponderi, quod mox præſtituitur: quod vtique incertum erat, ob nimium hoc ſæculo luxum, ingentéſque ſumptus in editiones Præturæ? Quid ſi ita, *praturam in acceptum ferri*, vel *referri ſtudent*, id eſt, pro præſtita eam haberi, & ſic à Præturæ munere liberari: ſic quoque *l.* 28. *de ſuſceptoribus*, Apochas in acceptum ei qui ſuſceperit, referri. Et Symmachus *lib.* 5. *ep.* 56. vbi etiam de huiuſmodi editionibus agit. *Ea in acceptum ſumma referenda eſt, qua ab offerente proceſſit.* Aliàs accepto ferri: *l.* 6. 27. 28. *de operib. publ. l.* 13. 26. *d. tit. de ſuſceptorib.* & acceptus ferri calculus: *l.* 32. *de navicular.*

Ex hic iam legibus liquet, Conſtantium, vt operibus publicis ornandæ vrbi Conſtantinopol. hoc tempore incubuiſſe, quod iam antea notabamus, ita & Senatus Præfectíque vrbis, atque ipſius vrbis dignitatem, decus, ornamentum, ſed & reditus variis incrementis auctum iuiſſe. De Conſtantij certè ſtudio & affectu erga Senatum & Senatores vrbis Conſtantinopol. extat inſigne teſtimonium Themiſtij *Oratione*, quæ ante ſeptennium ab eo ſcripta A. D. 354. 13. *pag.* 292. 293. vt & de ſtudio eius in augenda operib. publicis ciuitate *pag.* 302. 303. 304. 305. vt & Libanius *ep.* 246. *ad Honoratum*, qui P. V. fuit A. D. 359. 360.

XIV. * Idem A. ad Senatum.

PLACVIT, Patres conſcripti, eos ſolos" deſignare" Prætores, qui aliquibus Editionibus functi ſunt; ſi cui diſplicet", vt præualeat numerus, iſque prædictum accipiat Magiſtratum, quem plures crediderint eligendum. Dat. XI. Kal. Iun." Sirmio, Euſebio & Hypatio CONSS. [359.]

NOTÆ.

* Iungenda *huic legi* eſt lex ſequens prox. 15. ¶ Illud obſeruandum, *prapoſteri vitium* hic ab huiuſce Codicis conditoribus admiſſum; debuit enim, temporum ratione ſeruatâ, hæc lex cum duabus ſequentibus, anteferri ſeu præmitti duabus legibus ſuperioribus: id eſt *legi* 12. & 13.

" V. *l.* 12. *ſup.*

" ℵ. *Deſignari.*

" Forte, *ſic vt diſpiciant*: vel potiùs, *ſicuti id placet.*

XV. * Idem A. ad Senatum.

MEMINISTIS profectò, Patres Conſcribti, nec vllius temporis auellet obliuio, quòd Facundus" ex-Proconſule, & Arſenius" ex-Vicariis" Prætorum inſignibus ſplenduerunt; nec quiſquam horum putauit eſſe Præturam intra" propriam dignitatem. Quid autem inluſtrius his repperitur exemplis. Debuerat profectò res iſta, debuerat alios etiam conmonere, Proconſulari ac Vicariæ Præfecturæ præditos poteſtate, non eſſe Præturam minorem propriis meritis. Oportuit adpeti ſplendidos faſces", decuit tanti nominis gloriam concupiſci", nec aliquem omninò fas erat nominationibus reluctari, quas nec ratio prohibet, & exempla confirmant. A vobis ergo Prætores placuit deſignari, & veſtro eligi arbitrio iuſſimus, qui ſuſcipiant faſces, Editionibus operam præbituri: nec ad notitiam noſtram, Præfective Prætorio Clariſſimi" Viri, ſuper donationibus" vllis referri. Dat. XI. Kal. Iun. Sirmio, Euſebio & Hypatio CONSS. [359.]

NOTÆ.

* Iungenda *huic leg.* eſt, vt dixi, *lex ſuperior* 14. & vtraque *Legi* 12. & 13. anteferenda.

" *Facundum* Proconſulem *nota.*

" *Arſenium* Vicarium nota.

" *Intra.* Ferri poteſt: tamen mauult Iuretus in *Symm. lib.* 10. *ep* 4. *Infrà*: vt mox, *non eſſe Praturam minorem propriis, &c.*

" Διώνυμον nota, ſeu *ὁμόφημον*: de quâ mox. Similis occurrit *l.* 1. *ſup. de off. Rector. prou.*

" *Faſces* Præturæ hîc, & mox rurſùm: quarum mentio quoque fit apud Symmachum, non vno loco: v. locum inter cæteros, quem conſignaui ad *l.* 8. *ſup.* & mox laudabo rurſùm ex *ep.* 59. *lib.* 10.

" Sic pariter *l.* 11. *in fin. ſup.*

" *Clariſſimi* Viri titulus tributus Præfectis Prætorio: de quo mox.

" ℵ. *Denominationibus*, vel *Nominationibus.* Et certè in MS. poſt vocem, *ſuper*, apparet veſtigium literæ N.

COMMENTARIVS.

QVARTA hæc (Quinta enim πρωθύστερον ab huius Codicis conditoribus præmiſſa fuit *l.* 12. & 13.) Conſtantij Oratio eſt ad Senatum: de Prætorum DESIGNATIONE, & Senatusconſulto ſuper eo. QVINAM inquam 1. Prætores deſignare ſeu Eligere poſſint? 2. QVIBVS ſententiis? 3. QVINAM item deſignari valeant 4. tandem QVAM abſoluto Senatuſconſulto id à Senatu fieri poſſit. Hæc ſcilicet quatuor capita ſunt, quæ ex eâ Oratione in *l.* 14. & 15. coniecta ſunt: quorum duo priora

priora capita continentur priori *l.*14. duo poſtrema, poſteriore *l.*15. De priore lege, ac proinde & de duobus primis capitibus, prius.

Primo igitur *lis ſolis* deſignandi Prætoris, ſeu cenſendi ſuper eo ius in Senatu datur, qui ipſi Editionibus ſeu Præturâ defuncti ſunt. Quod & ipſum poſteà rurſus cautum, *l.*12. *ſup.* vbi iam aliquid dixi: hoc tamen hic addito, vt Senatuſconſulto faciendo adeſſent decem de ex-Conſulibus, ex-Præfectis, & ex-Proconſulibus, itémque Themiſtius Philoſophus. Nempe, ſuper hâc re iudicium, nulli melius committitur quid quiſque ferre valeat, quis cuius Præturæ ſumptibus par & idoneus magis ſit, quàm qui ipſi iam editionibus functi ſunt: Expertis denique in quâcunque re maior fides, quia & maior quoque notitia: atque adeò & ſincerius iudicium.

Secundò ſtatuitur, vt in Deſignando Prætore, Prætoriorum Senatorum *Maior numerus* vincat, maioribúſque adeò ſuffragiis & calculis is prætor ſit, quem plures elegerint. Quod in omnibus ſententiis & cœtibus tralatitium eſt: de quo dixi nonnulla ad *l. vn. ſup. de reſponſis Prudentum.* Quare nulli, quamlibet excelſæ dignitatis, vllam hâc in re prærogatiuam tribui voluit Conſtantius: quin omnes æquo iure eſſe voluit, ſic vt numerarentur ſententiæ: & cùm ſit impar, vel dignitas, vel prudentia, par omnium ius eſſet: Quam in ſententiam Plinij locus decantatus, *lib.*2. *ep.*12. Atque hoc tandem *legitimum* Senatuſconſultum eſt, quod memoratur ab eodem Conſtantio *l.*13. *ſup.* legitimè celebratum, *d. l.*12. legitimò ſcilicet ordine, à legitimis perſonis, legitimo numero, ſententiis decurſis: quâ quidem *lege* 12. quod cauetur, *latis per ordinem ſententiis deſignationem faciendam*, eòdem, quò hoc noſtrum, pertinet. Et hæc de *leg.*14.

Sequuntur duo alia capita *l.*15. Quorum priore, quod hîc tertium eſt ordine, canetur, *Proconſulatu quoque vel Vicariatu functos* à Prætura immunes non eſſe: quod ipſum & de Vicariatu functis poſteà rurſum à Conſtantio cautum fuit, ſed cum quodam temperamento: *l.*13. *ſup.* (quæ huic temporum ordine ſeruato ſubiici debuit) Eaque in re Conſtantius ita rhetoricatur, vti videas ſicut enixi ſtudij, ita & pompatici ſtyli varia argumenta: quæ omnia eò redeunt, vt quemadmodum nec ratione id prohiberi dicat, ita & exemplis confirmare ſatagat: propoſitis nempe duobus exemplis illuſtribus, Facundi ex-Proconſule, & Arſenij ex-Vicariis: ad quæ alios prouocat: Quod vtique indicio eſt, Facundum hunc & Arſeniũ in magnâ admodùm dignatione & exiſtimatione tùm fuiſſe: Et vt ipſemet Conſtantius ait, *nihil illuſtrius, his exemplis reperiri potuiſſe.* Quod inter Exempla rectè numerari poteſt: Magna ſcilicet in Illuſtri loco poſitorum exempla vti multùm valere certum eſt, ita & allegari vtiliter præferríque etiam Conſtitutionibus Principum poſſunt; Exemplo quoque eſſe poteſt *lex* 1. *infr. de annona & tribus.* Id verò ita nunc à Conſtantio ſancitum, quod ad eum relatum fuiſſet quoſdam Proconſulari ac vicaria Præfecturâ præditos, putaſſe Præturam eſſe infra propriam dignitatem, ſeu, minorem eſſe propriis meritis, atque ideò nominationibus reluctatos. Sanè, Proconſules & Vicarij aliàs inter maiores Dignitates fuêre, & primi inter Spectabiles: quâ causâ, vilem Præturam & infra ſuam dignitatem, ex his nonnulli arbitrati.

Poſtremum caput *d. l.*15. eſt, de pleno Senatus arbitrio in faciendis nominationibus: Nempe, Conſtantius (qui & aliàs Senatui plurimùm detulit, de quo ad *l. ſup.* & de quo Themiſtius *orat.*13.) Senatui plenum & abſolutum arbitrium hâc in re tribuit: ſic vt de nominationibus factis neque ad ſe, neque ad Præfectum Prætorio referri velit: Quomodo alioquin de rebus magni momenti ad Principem, vel certè ad Præfectum prætorio relatum: Ita quidem vt Præfecti Prætorio ambitioni hac in re fibulam ſæpè imponi oportuerit. Ad Principem tamen à Præfecto vrbis, qui Senatus Præſul eſt, deinceps Prætorũ nomina referri mos fuit; vid. *l.*21. *infrà* & Symmachum *lib.*10. *ep.*59. *Deuotione & More cōmonitus Magiſtratuum nomina quibus varias functiones Deſignationum tempore Ampliſſimus Ordo mandauit, ad Æternitatis veſtræ perfero notionem D. Imperator, vt muneribus exhibendis aut ſubeundis faſcibus deſtinatos cognitio Imperialis accipiat.* Illud ſub finem notandum, *Clariſſimi* titulum Præfecto Prætorio tribui *hâc* Conſtantij *leg.* pariter vt altera eiuſdem *l.*7. *de extraordin.* & Valentiniani *l.*1. *inf. de paſcuis*: (Quomodo & idem titulus tribuitur aliis Illuſtribus: vt Magiſtris officiorum, *l.*8. *inf. de curſu publ.* Comitibus S.L. *d.l.*7. *inf. de extraordin.* Patriarchis Iudæorum: *l.*8. *inf. de Iudæis.*) Et quidem Clariſſimi ſimpliciter *h.l.* & *dictis duabus legibus* modo Clariſſimi & Illuſtris iunctim, in Conſtantis *l.*6. *de annonâ & trib.* Gratiani *l.*12. *inf. de extraordin.* Theodoſij M. *l.*19. *infr. de petitionib.* & apud Symmachum *lib.*5. *ep.*74. *lib.*10. *ep.*37.41.43.47. in veteribus Inſcriptionibus Vettij Prætextati, Ceronij Rufi Voluſiani Stiliconis; In ſubſcriptionibus Concilij Arauſicani, in Valentiniani reſcripto ad Aginatium Vicarium V.R. A quo primùm Imperatore hic titulus *Illuſtris* inuectus: de quo v. quæ dico, ad *l.*1. *inf. de Præfectis Prætorio.* Neque enim ſub Conſtantio adhuc nomen iſtud *Illuſtrium* eo & diſtincto ſenſu, propriòque ſummæ dignitatis Viris, affectatum, imò nondum inter initia Valentiniani: vid. *d.l.*1. *inf. de paſcuis*, verùm poſt demùm, & vt videtur illâ primum ad Ampelium conſtitutione, de quâ plenè ad *l.*1. *inf. de Præfectis prætorio*, &c.

XVI. Idem A. ad Senatum.

PRÆTORI" defertur hæc Iuriſdictio, ſancientibus nobis, Vt liberale negotium ipſe diſceptator examinet, adſertionibus" ordinatis quas iuxta Ordinem Iuris conuenit celebrari. Sanè" interponi ab eo decretum conueniet, vt ſiue" in" integrum reſtitutio deferenda eſt, probatis duntaxat cauſis ab eodem interponatur decretum; Tutoris" dandi ſeu ordinandi Curatoris, impleatur ab eo interpoſitio decretorum: Quippe cùm" apud eum quoque adipiſci † iubeat" patronorum iudicio ſedula" ſeruitus libertatem: Nec ſanè" debita filiorum votis patrum vota ceſſabunt, vt patente" copiâ liberos ſuos exuant poteſtate, magis

 proprijs

propriis obſequiis mancipatos, *cùm ſe intelligant his obſequiis" plus debere quibus" ſeſe meminerunt" vinculis curiæ" exutos*. Dat. III." Kal. Ian. Euſebio & Hypatio CONSS. [359.]

NOTÆ.

* Vnica hæc *lex* ex hoc *titulo* in Cod. Iuſt. relata eſt in *l.1. Cod. de officio Prætorum*, & adhuc interpolata, & pars eius in *l. vlt. Cod. de vindictâ libert.* Quæ verò leges illi iungendæ videantur? mox dicam.
" In MS. *Prætoris*.
" Quæ de *Adſertionibus* hîc dicuntur, expunxit Tribonianus, propter adſertiones ſublatas. v. *ſup. tit. de liberali cauſa.*
" *In*, abeſt à MS.
" ✕. *Seu* tutoris dandi: nam & ſuprà, *ſiue in integrum reſtitutio*. Porrò *Tutoris dandi ſeu ordinandi Curatoris*, ſcriptum pro *Tutores dandi ſeu ordinandi Curatores*. Quod tamen Iuſtinianei Codicis Interpretes nondum viderunt.
" State hæc poſſunt: vt etiam extant *Cod. Iuſt.* neque mutanda in, *quin etiam apud.*
" *Lex vlt Cod. de vindicta libertate*, hinc interpolata eſt.
" *Debeat*, C. Iuſt. *in d l.1.* Malim, *iubeatur*. Imperatiua ſcil. verba in manumiſſionibus, *Volo* &c. v. Feſtum *in Manumitti*. imò & vox ipſa IVBEO. vid. Plautum, *Menæchmis, Actu 5. ſc. penult.* Liuium *lib. 22.* Martialem *lib. 9. ep....*
" *Sanè*, ſtat hic quidem affirmatiuè, verùm ampliatiuè etiam.
" *Patente copia*, id eſt, datâ, licitâ poteſtate, non verò patente copiâ Prætoris. Patens copia, vt licens arbitrium *l. 4. infr. de Epiſcopis.*
" ✕ *obſequij*. vt Cod. Iuſt. *d. l. 1.*
" ✕. *A quibus.*
" *Se*, C. Iuſt *d. l. 1.*
" *Meminerint*. C. Iuſt. *d l 1.*
" ✕. *Cura*. De quo mox. Tribon. ſubſtituit, *ſacris vinculis exutos.*
" VI. Cod. Iuſt.

COMMENTARIVS.

SEXTA hæc Conſtantij Imperatoris *hoc titulo* ad Senatum emiſſa Oratio eſt, de Præturâ; non quidem quatenus ea ad Editiones ludorum, vel operum publicorum fabricam pertinet, quò ſpectabant ſuperiores omnes: verùm, quod *Iuriſdictionem* Prætoris attinet. E quâ *duæ leges* in Codicem Iuſt. extant: ad quarum proinde illuſtrationem adhiberi deinceps poterunt ea quæ hîc nunc primùm à nobis notabuntur: Iungendæque huic, meo iudicio, ceu ex eadem Oratione deſumptæ *lex cùm appellatio 23. Cod. Iuſt. de appellat. & l. vlt. de prædiis minor.* Iuriſdictio igitur ſeu Imperium Prætoris Conſtantinopolitani, (quod olim quidem Romæ amplum, ad pauciſſima hoc æuo reductum fuit,) hâc Conſtantij Oratione ſeu Conſtitutione fundatur: Quid, inquam, ad Iuriſdictionem eius pertinere velit. Nempe hæc quinque: Primum eſt, *Liberalis* cauſæ cognitio; Quæ *huius l.* pars relata quoque eſt in *l. vlt. Cod. de vindic. libert.* de quo dixi *ſuprà titulo, de liberali cauſâ.* Secundum, *Reſtitutionis* in integrum cauſæ, de quo vide quæ dixi *ad. l. 2. ſup. de integri reſtitut.* Tertium, *Tutoris* & Curatoris datio, de quo ad *l. 3. ſup. de Tutoribus.* Quartum, *Manumiſſiones*: & Quintum *Emancipationes*: Quâ Emancipationum parte obiter elegans ſententia ſubiicitur; cuius hic ſenſus eſt. Emancipatos liberos parentum obſequiis magis mancipatos & obſtrictos eſſe: nam intelligere debere, ſeſe eò plus obſequij parentibus debere, quò maius ab his beneficium conſecuti ſunt, dum ſcilicet vinculis patriæ poteſtatis hâc ratione exuti ſunt. Ait lex: *cùm ſe intelligunt his obſequij* [malè, *obſequiis*] *plus debere quibus ſeſe meminerunt vinculis Curiæ exutos.* Pro quibus poſtremis Tribonianus repoſuit *ſacris vinculis exutos*: Vbi rem ipſam expreſſit, *Sacra* ſcilicet *vincula* ſunt, quomodo filij *in ſacris patris eſſe* dicebantur. Sed verba hîc alia ſunt, verùm inemendata: loco enim *Curiæ* repono *curæ*. *Cura*, & vinculum Curæ, proprium vocabulum patriæ poteſtati, & ſollicitudini. Rutilius Numatianus, *lib. 1. Itinerarij, v. 210.* de Palladio.

Ille mea ſecum dulciſſima VINCVLA CVRÆ.
FILIVS. *affectu, ſtirpe propinquus habet.*

Vbi malè alij *Cunæ*, vel *cunnæ*, ſubſtituunt: Claudianus etiam de bello Gildonico:

Non illis generis nexus, non pignora CVRÆ.
Sed numero languet pietas ——

Idem de bello Getico:

—— *Veſtros ſtimulant ſi pignora ſenſus*
Me quoque non impar natura CVRA *remordet.*

Et *de laudib. Stiliconis, lib. 1.*

Nubilis intereà natura Virginis ætas
Vrgebat PATRIAS *ſuſpenſo Principe* CVRAS.

Symmachus lib....ep... *vnici curâ retineri.*

Atque vt *vincula curæ* hîc & apud Rutilium dicuntur, ita & Claudianus *de Serenæ laudibus*, eodem modo dixit, cura deuinxit:

—— —— *nec carior olim*
Mutua Ledæos DEVINXIT CVRA *Lacones.*

Quæ quidem Grononius pleraque notauit in Statium, cuius induſtriæ & ipſe viciſſim hanc *leg.* noſtram nunc commodo.

¶ Prætoris igitur Iuriſdictio Conſtantinopoli hâc Orationis parte à Conſtantio fundatur, enumeratis quinque quæ eò pertinent: Quibus adde & Sextum, quod continetur *d. l. vlt. Cod. de prædiis minor.* quam *huic legi* vt iam dixi cohæſiſſe puto, nempe decretum in rebus minorum alienandis, emendatâ tantùm eius *leg.* inſcriptione, vbi pro *Conſtan. C.* reponendum *Iulianus C.* Quin mò & *huic legi* coaſſari velim ſingularem *legem*, *cum appellatio 23. Cod. de appellat.* quâ Conſtantius Appellationes ex Bithyniâ, Paphlagoniâ, Lydiâ, Helleſponto, Inſulis, Phrygia ſalutari, Europâ, Rhodope, Hæmimonto, & ſic è nouem circumiacentibus ſeu ſuburbicariis prouinciis; *ad Præfectum vrbis Conſtantinopol.* interponi iubet: Nempe, cùm Conſtantius Præfectum Vrbi Conſtantinopol. primùm daret huius anni 359. fine, Euſebio & Hypatio Coſſ. ſimùl poteſtatem Præfecti vrbis, Prætoriſque Iuriſdictionem determinatum iuit, hâc Oratione ſuâ ad Senatum, cuius hæ tres partes ſunt, emiſsâ; putà hæc *lex & d. l. vlt. C. de prædiis minor.* & *l. 23. Cod. de appellat. De ſorte que ceſte ordonnance eſt vn Reglement de Iuges.* Hoc ſcilicet illud tempus eſt, quo Præfectus vrbi Conſtantinopolitanæ primùm datus fuit à Conſtantio: cuius Præfecti Vrbi mentio fit iam A. D. 361. *l. 13. ſup. hoc tit.* & Anno 362. *l. 30. infr. de appellat.* Huius, inquam, anni fine, Præfectus Vrbi Conſtantinopol. primus datus à Conſtantio *Honoratus*, ex-PP. Galliarum, 3. Idus Decembris vel Septembris, his Coſſ. Euſebio & Hypatio Coſſ. id eſt, A. D. 359. vt teſtantur Hieronymus, *in Chronico*: Socrates, *lib. 2. c. 41.* Sozomenus,

zomenus, *lib.4. c.22.* Idacius *in Faſtis Conſularibus*, & Chronicon Alexandrinum: cuius tamen Auctor alibi perperàm à Conſtantino. M. Præfectum Vrbis Conſtantinopol. inſtitutum ſcribit, idémque & Honoratum P.V. Romæ magno errore facit.

Hâc verò parte tria ſingularia notanda veniunt. Primò quidem, quod Honoratum hunc attinet: Ait Hieronymus, Honoratum, *ex-Præfecto Prætorio Galliarum* fuiſſe. Cuius Honorati Præfecturæ Prætorianæ Galliarum meminit quoque Libanius ad ipſummet Honoratum *ep.382.* ſcribens, vbi maiorem eum Magiſtratum ſortitum ſcribit, & ex Ciliciâ ἐπὶ λαμπροτέραν δύναμιν ſubuectum: ſubiicit, Γαλατῶν ἀρχὴ τῶν ἱππείων, καὶ Κυρίου κλῆσιν εἰς κοινωνίαν τινῶν.

Secundò, cui anno cuíve diei id conueniat, videndum. Hieronymus in *Chronico*, viceſimo ſecundo Imperij Conſtantij anno id tribuit: rectè, id eſt, A.D.359. Socrates quoque & Sozomenus eo tempore quo Ariminenſis, & Seleucienſis Synodus, quæ vtique habitæ Euſebio & Hypatio Coſſ. id eſt Anno 359. Idacius tandem & Chronicon Alexandrinum diſertè *Euſebio & Hypatio Coſſ.* id adſignant, qui huic *legi* ſubſcripti ſunt. In die hi variant: Idacius ait, *die* III. *Idus Decemb.* Chronici Alexandrini Auctor, *die* III. *Id. Septembr.* πρὸ γ' Ἰδῶν Σεπτεμβρίων. Hæc certè Oratio noſtra vtroque die poſterior, *Data* enim III. *Kal. Iun. Euſebio & Hypatio Coſſ.* Et ſic quo tempore Præfectus vrbi CSP. datus eſt & quidem primus Honoratus P.V. ſcripta hæc Oratio à Conſtantino ad Senatum, ad determinandam videl. Prætoris Iuriſdictionem, eámque diſtinguendam à Iuriſdictione Præfecti Vrbis; *Prætori*, inquit, DEFERTVR *hæc Iuriſdictio* SANCIENTIBVS NOBIS. Quæ vtique verba indicant manifeſtè, inſtituto *nunc* Præfecto Vrbis, Iuriſdictionem Prætoris, vti neceſſe erat, à Conſtantio determinatam. Denique tota hæc *lex* nouam determinationem ſpirat, ſeu præ ſe fert.

Tertium ſingulare eſt, quod Socrates ſcribit, à Conſtantio Honoratum Præfectum vrbi Conſtantinopolitanæ datum, παύσαντα τὴν ἀνθυπάτων ἀρχήν: Vbi Interpres vertit, *Proconſulum Magiſtratu penitus ſublato*: Debuerat, *ſublato Duumuirorum Magiſtratu*, de quo iam etiam obiter aliquid dixi ad *l.8. & 9. ſup.* Duumuiri nempe ἀνθύπατοι quoque dicti, quia videl. duorum Conſulum qui Romæ olim inſtar erant in ciuitatibus & municipiis, quod notiſſimum: Et videntur hi Conſtantinopoli nominatim ἀνθύπατοι vocati: de quibus etiam accipienda fuerit ſubſcriptio *d. l.8. & 9.* vt & in ſubſcriptione Orationis Conſtantij ſuper Themiſtio. Ergo Præfectus vrbi Conſtantinopolitanæ datus à Conſtantio Imp. his Coſſ. Euſebio & Hypatio ſublatis Duumviris, ad exemplum Præfecti vrbis Romæ: non modò eo exemplo, quo Alexandrini vnum Iudicem Iuridicum, inquam, olim habuêre, teſte Strabone, Spartiano, legibus noſtris, aliiſque: Verùm peculiari Conſtantij erga Conſtantinopolim ſtudio: qui nouis ſubinde incrementis eam vrbem auctum iuit, de quo Themiſtius, *Orat.13.* & de quo iam *ſup.* Nam vt maximè Conſtantinus M. Conſtantinopolim veteri Romæ æquauerit ἰσόμαλον τῇ παρ' Ἰταλοῖς Ῥώμῃ, atque adeò ea altera Roma audiret, primáque adeò poſt Romam, καὶ πρὸς τὴν Ῥώμην εἰκασμένη τοῖς ὅλοις, teſte Iuliano *Orat.1. in Conſtantium*, quæ habita ante triennium A.D. 356. & apud Suidam, & Libanium, *in Orat. funebri in Iulianum p.263.* de quo etiam ad veterem Orbis deſcriptionem: Attamen, quoad Regiminis ſeu Adminiſtrationis formam, & quoad hoc, à veteri Româ hactenus differebat, neque vnico ſupremo Magiſtratui adhuc parebat: Id verò primus fecit Conſtantius, *Euſebio & Hypatio*, vt dixi, coss. peculiari in eam vrbem ſtudio: Inter alia, quod eodẽ tẽpore Conſtantinopolis à Conſtantino M. patre condita, ipſéque Cæſar factus fuiſſet: quâ cauſâ Themiſtius eam vocat πόλιν τῆς βασιλείας ἡλικιῶτιν, *coæuam.* Igitur conſtat à Conſtantio primùm inſtitutum Conſtantinopoli Præfectum vrbi: Et quidem ſtatim vt in eam vrbem rediit ex Occidente, vt teſtatur Socrates, *lib.2. c.41.* quod vtique congruit huic ipſi Anno: de quo vid. Chronicon noſtrum. Cæterùm & illud addo, hanc Honorati Vrbis Conſtantinopoli Præfecturam memorare quoque Libanium cùm *ep.246.* ad ipſummet Honoratum ſcribit; πολλὰ τῇ πόλει νῦν ἐπὶ τὸ βέλτιον μετέστη: τί δὲ οὐκ ἔμελλε σοῦ γε ἐφεστηκότος; σχῆμα ἀρχῆς, οἰκοδομημάτων κάλλη. Vbi vides diſertè σχῆμα ἀρχῆς per eum immutatum Conſtantinopol. Præfecto videl. vrbis eo conſtituto, non Conſulari Byzantij, quod Pancirolus tradit arg. *l.1. Cod. de officio Comitis R.P.* Conſularis enim ibi *Byzacij* eſt in Africa: Neque quidquam iuuatur Gregorij Presbyteri authoritate, *in Vit. Gregor. Nazianzeni*, quia ſequioris æui ſcriptor ille impropriè locutus eſt: Quid quod loco ὑπατικοῦ, reponat ὑπάρχου.

¶ Et hæc quidem hactenus de huius Orationis ſcopo, finéque. Vbi etiam obiter multa ad ius pertinentia adſperguntur. 1. De *Adſertionibus* in cauſâ liberali quas iuxta ordinem iuris conuenit celebrari; de quo *ſupr. tit. de liber. cauſâ*: 2. De *cauſa* cognitione & in integrum reſtitutionibus. 3. de *Decreto* Prætoris in hâc cauſâ, 4. vt & in Tutoris vel Curatoris datione. 5. Tandem illa quæ eleganter dicuntur de manumiſſionibus & de emancipationibus: Quæ cùm aliunde facilè illuſtrari poſſint, iis diutiùs immorari superſedeo.

¶ FILIÆ *quando patris defuncti nomine, & pro qua parte Præturæ onus agnoſcere teneantur.*

XVII. * Impp. Valentinianus & VALENS AA. ad Olybrium P.V."

DIVINVM Parentem" Noſtrum Conſtantinum † ſanxiſſe perſpeximus, *Vt quando viuo patre atque omnia cognoſcente" munera Senatoria, eundem nominatum Prætorem diem functum eſſe proponetur, ac ſuperſtites viderentur" eſſe filiæ, maſculorum natura" minime extante, nullam executionem haberent.*" Feminæ igitur, quando euenerit, non ſolum maſculos ſucceſſuros" eſſe patri ſuo, verùm etiam feminas hereditario iure ſuccedentes aduenire", tam Præturam quam etiam Oblationes"

vniuerſas, perſonis earundem nullo modo concedas", ſi....plenæ" ætatis, ſiue adultæ conſtitutæ fuerint, ſed iuxta portionem hæreditariam ſingularum perſonarum ad" tributa paterna ſubire" & ipſas conpellere curabis: Etſi iniuſtum enim atque dedecus videtur, mulieres ad Laticlauum" atque inſignia procedere, tamen carbonariam" Præturam iuxta glebam" paternæ ſubſtantiæ cognoſcere" poterunt. Dat. XIV. Kalendas Feb. ipſis AA." CONSS.

NOTÆ.

* Abeſt hæc lex à Cod. Iuſt.

Olybrius hic P.V Romæ fuit A.D. 368. 369. 370. v. *Proſopo gr.* & quæ ad *ſubſcript. legis.*

Parentem ſuum Conſtantinum vocat Valentinianus Sen. *h.l.* quo more & alij deceſſores ſuos quos peculiari veneratione proſequerentur: de quo plenè ſemel, ad *l. vn. ſup. de actionib. certo temp. finiend.*

† Conſtantini Legem obſerua, quæ ipſa non extat.

Cognoſcere, hic & fine l. pro, agnoſcere, ſubire præſtatione factâ. v. Gloſſ. In re tributariâ ſæpe *h. l. & l. 14. in fin inf. de annona & trib. l. 4. de Cenſitorib. l. vlt. de patrocin. vicor. l. 1. de contrah. empt.* Hinc & *cognoſcenda* pro ipſis functionibus publicis: *l. 129. inf. de Decurion.* vbi v. quæ dico.

Viderentur eſſe, pro ſimplici, *eſſent*, v. Gloſſ.

Natura maſculorum, id eſt, Sexus.

Vel exactionem *vel ex ee actionem*; *vel conuentionem.*

In MS. *heberent*, *x. ſubirent.* Sic & mox inf. *paterna tributa ſubire.* Quanquam & iſtud durum alioquin ſatis ſuſtineri poſſe videatur.

Sic interpunge, *nullam executionem ſubirent fœmina. Igitur, &c.*

Et hoc ſuſtineri poteſt: rectius tamen *ſucceſſores.* Et certè in MS. habetur, *ſucceſſures*, pro *ſucceſſores.*

Aduenire, id eſt, ſimùl venire.

De hâc *oblationum* voce mox.

Concedas, id eſt, remittas: Quomodo & *l. 3. infr. de immunitate conceſſâ*, pro *remiſſâ.*

Ita in MS. vbi Cuiaciana editio exhibet, *ſiue plena*: malè: nam & ſenſus obſtat, & oppoſitio adultæ ætatis id non fert: *adulta* ſcilicet mox opponitur, quæ ipſa certè *plena* eſt, & maius ſpatium hic vacuum occurrit. Igitur repono, *ſiue non plena.*

Vox hæc, *ad* vel abundat, vel vnâ voce ſcribendum, *Adtributa.* Aliàs quoque *adtributa beneficia*, pro tributa, *l. 4. infr. de itin. mun.* arbitri attributi. *l. 10. de Iuriſdict. Adtributa paterna* ſunt quæ adſtringunt.

Laticlauus, eſt inſigne Senatoriæ dignitatis: quod notum. vid. quæ vel Caſ. in *Suet. Auguſt. c. 37.* & Sauaro, *in Sidonium, lib. 1. ep. 9.*

Carbonariam. Monſtrum vocis hactenus, pro quâ quid reponendum ſit, mox videbimus.

Portionem hæreditariam, ſup. Gleba, poſſeſſio: v. *Gloſſ.*

Cognoſcere, pro agnoſcere præſtatione factâ: vt iam ſup. *initio leg.*

Supple III. non verò II. (ideſt A.D. 370.) initio enim Anni 368.

Prætextatus adhuc P.V. erat: Olybrius verò poſt Prætextatum deinceps, vid. *Chronol.*

COMMENTARIVS.

FILIÆ, patre Candidato i. ad Præturam iam nominato moriente, ante Præturam editam, ſeu ludos exhibitos an & quando Patris nomine Præturam ſoluere & ſubire cogantur, definit *hac leg.* Valentinianus Sen. De Filiis non dubitabatur; Filij quippe indubiè patre ita moriente, & in hæreditate ſua, ſic vt dicam, Præturæ onere, ceu ære alieno relicto Præturam edere cogebantur. Quod vtique ſingulare eſt. Quò etiam pertinet *lex 12. inf. de Medicis & Profeſſ.* cùm aliàs ſi poſt creationem, ante diem ſubeundi honoris atque muneris, pater defunctus eſt, conueniri eo nomine hæredes eius non oporteat, *l. vn. C. ſi poſt creat. quis deceſſ.* De *Filiabus* tantum dubitatum fuit: Conſtantinus equidem *leg.* ſuâ (cuius alibi nullum veſtigium extat) ſtatuerat, hoc caſu, moriente inquam patre poſt creationem ante Præturam editam, ſi filij nulli extarent, ſeu *maſculis non extantibus*, filias ad Præturæ onus hoc ſoluendum neutiquam teneri, ſeu onus hoc ad eas non *tranſmitti* ſeu tranſire: quia ſcilicet non eſt qui Præturam gerat, ſeu qui ad laticlauum atque Inſignia Præturæ procedat. Sed dubitatum eſt, quid iuris eſſet quo caſu filiæ maſculis immixtæ eſſent, ideſt ſi pater & filios & filias reliquiſſet, & vt hodie loquuntur, *ſtantibus maſculis*, an & filiæ quoque tùm pro parte ſua Præturæ onus agnoſcere vnà cum filiis, fratribus ſuis, tenerentur? atque à fratribus in communionem oneris ferendi proportione ſucceſſionis vocari poſſent? Id quod *hâc leg.* affirmat, ſeu definit Valentinianus: vbi firmandæ definitioni ſuæ, Primò τὸ ῥητὸν Conſtantinianæ conſtitutionis vrget, quod ſcilicet illa de eo caſu diſertè concepta eſſet, vbi *ſuperſtites eſſent filiæ, maſculis* MINIME *exſtantibus.* Quod quidem τὸ ῥητὸν quàm rectè nunc vrgeat Valentinianus, ſcire melius adhuc poſſemus, ſi Conſtantini conſtitutio illa extaret: certè enim ſæpè videmus τὸ ῥητὸν anteriorum conſtitutionum à ſecutis Principibus haud ita rectè ſemper vrgeri; cuius rei exempla occurrunt paſſim: & in *Nouellis* huic Codici ſubditis. Secundò rationibus agit *fine leg.* ibi, *etſi* inquit *iniuſtum &c.* dubitandi etiam ratione ſublatâ. Nempè etſi filiæ cum Præturæ inſignibus procedere non poſſint, vel, vt loquitur, *mulieres ad laticlauum atque inſignia procedere iniuſtum & dedecus videatur*, attamen nil obſtare, neque aut iuſtitiam aut honeſtatem refragari, quominus fratribus ad Laticlauum & inſignia Præturæ procedentibus, ipſæ *Sumptum* Præturæ pro parte ſua vnà cum fratribus agnoſcere, ſubire poſſint ſeu debeant, inque id pro ratâ hæreditatis conferre. Duplicem igitur differentiam ſeu duplex paradoxon *hic* conſtituit Valentinianus: Prior differentia eſt, quam dixi, inter filias ſolas exiſtentes, & cum fratribus intermixtas, ſeu concurrentes. Vnde conficitur, quod & alias Brocardicum eſt, vt propter aliarum perſonarum coniunctionem ſeu commixtionem & concurſum ad aliquid quis teneatur, ad quod ſolus & ex ſuâ perſonâ non teneretur. Altera differentia, inter *Inſignia* Honoris ſeu dignitatis, & inter *Onera* hæreditaria Honori ſeu dignitati adhærentia, idque quoad fœminas. Nempe iniuſtum quidem eſſe, imò indecens, Mulieres ad Inſignia & honorem Præturæ procedere. Nempè inſignia Dignitatis Maſculi tantum publicè gerunt, at non & fœminæ; atenim neque iniuſtum neque inhoneſtum eſſe, vt in conſequentiam dignitatis eæ partem ſubeant & agnoſcant oneris hæreditarij. Tamen, inquit,

quit, Carbonariam Præturam, iuxta glebam paternæ ſubſtantiæ cognoſcere, id eſt agnoſcere, ſubire, poterunt. Igitur oneris hæreditarij pars hoc caſu contra Regulam iuris, & contra naturam onera eius rei filias ſequuntur, cuius honorem ipſæ non participant. Vbi quid monſtri lateat ſub voce *Carbonariæ*, videndum eſt: nam verum vt dicam, meri carbones hactenus hîc congeruntur, & ἀλῆθος ἄγαλον hîc ſubeſſe creditur hactenus.

Primò igitur eſt qui tentat, *Carbonariam* Præturam vel functionem fortè dictam à Carbonibus pro excoctione calcis, de qua *l.3. inf. de Decurionib. & ſilentiar.* vel pro excoctione panis, de quo *l.15. 18. inf. de extraord. & tit. de excoct. vel tranſlat.* Verùm quid hæc ad Præturam? Secundò, tentabat Cuiacius, *cur non onerariam* Præturam; quod à veteri MS. ſcriptura nimiùm recedit. Tertiò Ego malebam aliquando, *corporariam*, id eſt, quæ corporum nomine vel ex corporibus hæreditariis præſtanda eſt: vel eodem ſenſu, *corpora earum*: nam *corpora* pro rebus hæreditariis ſeu pro patrimonio accipiuntur: vid. vel *l.5. inf. de iis quæ adminiſtrantibus: l.vn. ſup. quorum bonorum*: vbi dixi; v. & Symmachum. Non ipſæ ſcilicet tam fœminæ hoc caſu Præturam ſuſtinent, quàm corpora ſeu res earum. Neque abludit Symmachi locus, *lib.10. ep.36.* vbi agit de editoribus munerum, *Cùm ergo aditus in cauſâ publicâ ciuilem conuentionem matri eius ſuper Nepotis ſui munere* [Præturæ] *detuliſſem, reſponſione ſeruatâ, quâ retinere aſſeritur* PATRIMONIVM *Candidati*.

Verùm neque hæc coniectura mihi vel emendatio placet: Quid igitur, Manuſcriptus apertiſſimè habet *car..nariam*: exeſis duabus tantùm literis. Itaque reſtituo ego *Carbonariam*, pro *Charonariam*. *Charonia* ſcilicet Prætura dicta, quæ nomine *diem functi* (vt hîc *initio leg.* dicitur) ſeu defuncti præſtabatur, edebatur. Quod ſimilibus exemplis firmatur. Primò ſic & Orcini liberti, *Charoniani* dicti, qui poſt mortem domini ſeu diem functi liberti fiebant. Theophilus *tit. de ſingulis reb. per fideicom.* Orcinus libertus τουτέστι χαρωνιανὸς ἀπελεύθερος. Vetus Gloſſarium. ἀπελεύθεροι τοῦ τεθνεῶτος, οὓς χαρωνιάτους λέγουσιν ἀπελευθέρους. Quâ ſimili ratione & libri Acheruatici, Arnobio *lib.2.* Aruſpicinæ libri, & ſacra Acheruatica Seruio, ad 8. *Æn. p.511.* Secundò ſic etiam Plutarchus, *in Antonio*, χαρωνίτας per iocum vocatos ait Senatores, qui poſt Cæſaris mortem, & velut eius iuſſu, fraude Antonij in Senatum allecti fuerant: ἐλεγχόμενοι γὰρ εἰς τοὺς τοῦ νεκροῦ κατέφευγον ὑπομνηματισμούς. Hos verò Suetonius eadem de re agens, *in vitâ Auguſti*, qui poſt necem Cæſaris per gratiam & præmium illecti fuerant, *Orcinos* Senatores à vulgo dictos ſcribit. χάρων ſcilicet *Orcus*, *Mors*. Tertiò ſic & Apuleius *in Apologia*, *p.122.* de Æmiliano accuſatore ſuo: *Neque enim diu eſt, cum te crebræ* MORTES *propinquorum immeritis* HEREDITATIBVS *fulſerunt: Vnde tibi potius, quàm ob iſtam teterrinam faciem*, CHARON *nomen eſt*. Nempe, cùm Æmilianus iſte ob oris & animi diritatem, vt poſtea rurſum ait, *Charontis* cognomento vocaretur, Apuleius figuratè, ex eo potiùs id cognominis ei adhæſiſſe vult, quòd ex *mortibus* propinquorum multas *hæreditates* nactus eſſet. Ergo *Charon* ob hæreditatis ex morte aliena commodum. Quomodo hic *Charoniana* Prætura, ad quã quis hæreditatis ex morte aliena quæſitæ atque adeò mortui nomine, ſeu vt *hîc* dicitur, *iuxta glebam paternæ ſubſtantiæ* tenetur. A Charonte ſcilicet *Charonianus*. Quartò: ſic & χαρώνειον vel χαρώνιον, χαρώνιος θύρα porta τοῦ δεσμοφυλακίου, per quam damnati ad mortem ad ſupplicium ducebantur. Quintò, ita & χαρώνεια barathra, lethales fœtores exhalantia. Quomodo & Charoneas ſcrobes, mortiferum ſpiritum exhalantes vocari, ſcribit Plinius, *lib. 2. c.93.* Galenus. Πολλάκις δὲ ἀπὸ τῶν πνεύματος μόνον κατὰ τὴν εἰσπνοὴν ἡ βλάβη γίγνεται, καθάπερ ἐν τοῖς χαρωνείοις ὀνομαζομένοις χωρίοις. Occurrit & hæc vox apud Diogenem Laërtium in v. Zenonis *p.279.* Ab hac voce quidam vocem Gallicam *charogne* deducunt. *Charonianus* autem & *Charonarius* promiſcua huius æui terminatione. Sic enim & *Parabaloni* & *Parabolani*. Sic & in eodem Præturæ argumento *Telonarij* dicti, qui abſentes ad Præturam nominati, & pro quibus Cenſuales ludos edebant. *l.21. infr.* quæ eſt eiuſdem Imperatoris Valentiniani. Ergo *Telonaria* Prætura, quæ abſentis nomine: *Charonaria*, quæ diem functi ſeu mortui nomine ab hæredibus edita. Cæterùm, ne quis orthographia offendatur, *Carbonaria* in MS. ſcriptum, pro *Charonaria*, tranſlatâ aſpiratione in ſecundam ſyllabam: quomodo & aliàs paſſim: ſic vel hoc ipſo Codice *Diacathoci* pro *Diacatochi l.12. de fiſci deb.* *Trachea*, pro *Thraccia*, in *l.3. ſup. de Senatorib. & glebali collat.* vbi plene dixi: & *l. vn. inf. de Luſoriis Danubij*. Malè igitur ſuperiores editiones hîc & in Indice *Carbonariam* Præturam præferebant, quæ ad Charontem directo canali ableganda eſt.

¶ Nunc ad ſententiam legis redeamus. Filiæ igitur quoque cohæredes vnà cum filiis ſeu ſtantibus maſculis Charonariæ Præturæ ſumptus, diem functi patris nomine, agnoſcere & ſubire tenentur, *iuxta portionem hæreditariam* ſeu *iuxta glebam paternæ ſubſtantiæ*, id eſt pro rata hæreditatis quæ ad ipſas rediit ſeu peruenit: quia ſcilicet æs hoc quodammodo hæreditarium cenſetur, velut debitum iam à patre momento ſtatim deſignationis ſeu creationis ad Præturam: ad cuius proinde communionem filiæ vocandæ ſunt: ſi modò filij ſint qui Præturam ipſam gerant, edántque: nam ſi filij non ſint, neque id onus filiabus incumbere poteſt, vbi non eſt qui Præturæ honorẽ ſuſtineat, neque eius onus quenquam alium ſuſtinere par eſt: ac multò minus filias honeſtum eſt: Eſt ergo hoc munus hoc caſu, munus patrimonij, à quo aliàs quoque mulieres non excuſantur: *l.9. C. de muneribus patrimoniorum*. Et hæc quidem de ſententia *huius l.* hac parte, déque limitatione additã.

¶ Sequuntur Duæ hac parte *Ampliationes*, quæ à Valentiniano adiiciuntur: Prima, id obtinere non tantùm in Prætura, verùm etiam in cæteris quoque Oblatiuis functionibus: de quibus plenè *ad l.5. ſup. de Senatorib. & glebali collat.* Nam & hæ Senatoriarum poſſeſſionum dominis pariter incumbebant. Huc verò pertinet epiſtola Symmachi, *lib.10. ep.43.* *Palatini*, inquit, *muneratiorum ſacrarum, Amicus & Caſtor, quæſtus publicos eruentes, inter cætera nomina, quæ indicio perſequuntur* HÆREDES *Poſtumiani V.C. in examen meum conuentionibus euocarunt, D. Imperator, Luciano monente qui* CENSVS *Senatorios ante tractauit, quod* OBLATIVIS *functionibus eadem Domus eſſet obnoxia: pars debiti Lollianam, pars Cattianillam pariter ac Seuerillam ſuggerebatur vrgere. Interea ſequeſtrato Lollianæ C.F. nomine, quam pro ſex vnciis aſtringit exactio, horum orta refragatio eſt, quos pro ſingulis bonorum quadrantibus ſolutionis cura mordebat. Comperendinato plerumque iudicio res eò deducta eſt, vt fiſci patrocinium, ſecuritates à Clariſſimis perſonis impleti per vices muneris flagitaret, Cattianilla verò ac Seuerellæ defenſio ſcripta ad Rationalem diuini Principis mitteretur. Vetus enim quæſtio & cognitionibus Præfecturæ frequenter agitata, vſque ad inclyti ſempérque verendi Genitoris*

veſtri

veſtri cucurrit arbitrium: qui Iuuentij clariſſimæ & illuſtris memoriæ viri tunc Præfecti vrbi inſinuatione conſultus quadam Reſcripti parte ſignauit ſuis quibuſque temporibus à Cattiamlla ac Seuerolla Clariſſimis fœminis oblatiua munera ſoluta conſtare. Altera ampliatio eſt, id obtinere in filiabus, ſiue primæ, vel *non plenæ*, (ita enim reponendum) ſiue adultæ ætatis fuerint. Non parcitur ſcilicet hâc parte minori ætati, vbi corporibus ſeu rebus, hæreditarium onus incumbit: ac proinde vbi de *Charoniana* Præturæ onere, defuncti nomine ab hæredibus ſubeundo, agitur. Quæ quidem minorum & adultorum adæquatio notanda eſt; Imò hoc omne, quod *hâc l.* continetur extra ſpeciem ſuam & argumentum antiquatum vtiliter aliò traduci hodie poteſt, ſi quando de mulieribus & minoribus hæredibus agatur, déque oneribus hæreditariis ab his præſtandis, ſeu ſubeundis, quæ defunctum præſtare oportuerat.

XVIII. * Idem AA. ad Voluſianum P.V."

LEGEM Diuæ memoriæ Conſtantini, † quâ *Editores munerum ſiue ludorum, ſi editionis tempore abeſſe voluiſſent, condemnari pro" dignitatu gradu certâ tritici quantitate* præcepti ſunt, fixam atque inuiolabilem volumus permanere. Sinceritas Tua igitur, vbique" his quibus liberum commeatum Clementia noſtra conceſſerit, in omnes reliquos promulgatam" Med...... IV. Kal. Iul. Conſtantinop. Valentiniano & Valente AA. CONSS.

NOTÆ.

* Iungenda huic. *lex 67. inf. de Decurionib.*
" *Voluſiano* huic P.V. inſcribuntur hoc anno 365. præter *hanc leg.* & *d. l. 67.* lex 2. *ſup. de pactis: lex vn. inf. de ſecundo lapſu: lex 3. inf. de calcis coctorib. l. 22. inf. de curſu publico.* ſed & anno ſuperiore 364. *lex 1. inf. de condit. in publ. hor* ſine die & Coſ. *lex 1. Cod. de officio P.V.* Atenim hoc ipſo anno Voluſianus PP. dicitur in *l. 5. Cod. de precib. Imp. off. & l. 2. Cod. de praſcript. 30. vel 40. ann.* Huius mentio, in veteribus inſcriptionibus. Dixi in *Proſopogr.*
† Conſtantini *lex*, cuius etiam *lex 1. & 2. ſup.*
" *x. abſque*, id eſt, exceptis: Sic etiam *l. 17 inf de extraordin.* Sic Victor Schotti, ſemper: vt hoc loco, *felix adeò, abſque liberis tamen ſimúlque coniugio*, &c. Sic & Symmachus, & Am. Marcellinus: vid Gloſſ. *Theod.* Et verò ita quoque in MS. legere mihi videor: vbi literæ, S, veſtigia apertiſſimè comparent.
" *ye Noueris in omnes reliquos promulgatam.*
" Vox hæc inducenda.

COMMENTARIVS.

IN ABSENTES Editores multa triticaria, à Conſtantino M. conſtituta, à Valentiniano Sen. *h. l.* confirmatur: de quâ iam non tantùm *lex 1. 2. & 3.* quæ Conſtantini ipſius ſunt, verùm & *l. 4. 6. 7. ſup.* Quæ ſæpè immutata, abolita, reſtituta, quod iam notaui ad *dictas ll.*

¶ Duo tantum Singularia *hic* notanda veniunt; Primùm quod ait, multam iſtam *pro dignitatis gradu* variaſſe, & quidem ex Conſtantini ipſius *legibus*: cùm tamen *d. l. 7.* quæ ex iiſdem Conſtantini M. Legibus eſt, dicatur abſolutè multa quinquaginta millium modiorum conſtituta. Certè, ita quoque idem Conſtantinus, cùm abſentibus editionis tempore, multam quandam frumentariam & ab ea minores 16. annis excepiſſet, Quæſtores à Conſulibus & Prætoribus diſtinxerat: quam tamen diſtinctionem mox ſuſtulit. *l. 1. h. t.*

Secundum ſingulare, quod ab hâc multâ illos tantum excipi vult Valentinianus, quibus Princeps liberum Commeatum conceſſit: quod etiam ſtatuitur *l. 21. inf. abſque his*, &c. ita enim reſtituo: Princeps, inquam; Is enim à ſolo Principe impetrari potuit, non à quoquam alio, nequidem à Præfecto Prætorio, vt indicare videtur *lex 3. ſup.* etſi alioquin hæc dignitas Imperatoriæ proxima eſſet & contigua, δευτέρα μετὰ τὰ σκῆπτρα δορυφόρος βασιλεία: de quo ad *l. 8. ſup. de diuerſ. reſcript.* & *l. 3. inf. de Primiceria & Notariis*, & alibi ſæpè. Senatoribus ſanè olim iam ſine commeatu proficiſci ſeu abeſſe non licuit, de quo videndi Suetonius, *in Tiberio, c. 10. Caligula, c. 29. Claudio, c. 24.* Dio *lib...* Plinius, *lib. 10. ep. 24. 25. & lib. 3. ep. 4. l. 22. §. Senatores, pen. ff. ad Municip.* & extat apud Caſſiodorum, *7. variar. 36.* formula Commeatus huius: vide & apud eundem exemplum eius, *3. variar. 24.* Id quod ſublatum à Theodoſio Iun. *l. clariſſimis 15. Cod. de Dignitatibus.* Quod verò *h. l.* à multa excipi, vult Imp. eos tantùm, qui commeatum à Principe impetrarunt, excludi non puto ætate minores, de quibus *l. 1. 2. ſup.* Porrò *huic leg.* iungenda videtur *lex 67. inf. de decurionibus*: de cuius ſenſu *ad eam* dicam, & quidnam cum hâc commune habere poſſit.

XIX. * Idem" AA. ad Senatum."

SATOS de Frygiæ" gregibus equos XX. quattuor, ſubiugandos quadrigis, hoc eſt ſimùl octo, duobus maximarum editionum Prætoribus dari ſancimus. Dat. Idib. April. Antiochiæ, Modeſto & Arintheo CONSS. [372.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à Cod. Iuſt.
" Tertium *Gratiani* A. nomen hic addendum. v. *Chronolog.*
" *Oratio* igitur hæc eſt.
" Ineptè in *Friſia* iſtud quidam mutatum vellent.

COMMENTA

COMMENTARIVS.

EQVORVM certus numerus liberalitate Principis ad Curule certamen ſeu ad ludos Circenſes, à Magiſtratibus exhibendos, pro cuiuſque gradu Conſtantinopoli præberi ſolitus fuit: puta Conſulibus ordinariis & Prætoribus, vt præter *hanc legem* docet *lex 6. inf. de Scenicis*, & *lex 1. inf. de equis curulibus* vbi vid. quæ dico. & Symmach. *lib.10. ep.19. & 22.* vbi etiam videre eſt Quadrigarum à Principe miſſarum diſtributionem Romæ ſorte factam. *Malo fremitum Murciæ vallis exponere, atque illam* QVADRIGARVM DISTRIBVTIONEM: *in quâ ſibi cum fortunatior videretur, cui electionem mox vrna tribuebat, par vel potior erat, quem ſors feciſſet extremum. Quoties ſequenti primus inuidit? Dubia eſt enim optio cùm de ſimilibus iudicatur*, &c. Idque ex gregibus dominicis, de quibus etiam dicendi locus erit *inf. ſuo titulo, de grege dominico.* Quos quidem greges per Orientem inſigniores habuere. Et in his Phrygiæ greges, quos cum Hermogenianis equis eoſdem fuiſſe docebo *ad legem 1. inf. de equis Curulib. & d. l. vn. de grege dominico.* Eorundem ſanè Phrygiæ gregum & equarum meminit Claudianus, *de laudibus Serenæ, v.196.*

——— *Delectus equorum.*
Quos PHRYGIÆ *matres Argæaque gramina paſtæ*
Semine Cappadocum SACRIS PRÆSEPIBVS EDVNT.

Et magna alioquin laus equorum Phrygiſcorum, ſeu Phrygiæ: Idem Claudianus *lib.2. in Europ.* de Phrygiâ agens, *v.272.*

Diues Equis, felix pecorum, pretioſaque picto Marmore. Hieronym. in Ezech. *c.27. f.222. Et de domo Thogorma, id eſt, de Phrygia equos & equites & mulos: quorum quondam illa prouincia maximam habuit copiam.* Vegetius *de re Veterinaria lib.4. cap.6. Præliis Circenſibus vel ad bellum Hunniſcorum longe prima docetur vtilitas, tertio loco phrygiſcos, non minus velocitate, quàm continuatione curſus inuictos.* Fortè etiam non malè hùc referantur *Laudicianorum greges*, quorum meminit Symmachus, *lib.4. Ep.64. Quatuor*, inquit, *ex grege Laudicianorum quadrigas, quas tua deflores electio ad me opto deduci.* Et mox, *Credo mireris vt non potius de gregibus tuis poſtulem, qui potiſſimos Iberorum nobilitate præuenerunt.* Laudicianorum ſcilicet equos ex Laodicæa Phrygiæ intelligit. Nam quod *Laudicianorum* nomine eo loco vir doctus Syros negotiatores recipit, alienum id prorſus à Symmachi mente eſt. Quare mirum Phrygiorum equorum non feciſſe mentionem Cynegeticos & Venaticos ſcriptores, Gratium, Nemeſianum, Oppianum quamlibet iſte 15. genera patriêſque recenſeat. Et nihilominùs tamen cùm tam præſtantes Phrygiſci equi forent ad Circeum certamen, & Phrygas ipſos primùm bigas iunxiſſe memoret, Plinius, *lib.7. c.56.* tamen Phryges ipſi à Curulibus certaminibus temperauêre: teſtis Socrates *lib.4. c.22.* τὰ παφλαγόνων καὶ Φρυγῶν ἔθη, &c. οὐδὲ ἱπποδρομίαι οὐδὲ θέατρα σπουδάζονται παρ' αὐτοῖς. Ad rem. ¶ Certus igitur Equorum numerus à Principibus præberi ſolitus ad Curule Certamen Prætoribus pro cuiuſque gradu, in vtraque Vrbe Roma & Conſtantinopol. Quò ſpectat proculdubio & hic Symmachi locus, *lib.4. ep.8. Intelligo ex morâ & cunctatione Reſcripti Diuini, aliquid in his quæ* PRÆTORIA *filij mei ſupplicatio comprehendit, incongruum vel dubium indicari. Atque ideò tibi* [Stilicho] *petitionum mearum debeo præſtare rationem. De* EQVIS *ob Natalem Domini Noſtri & Inuictiſſimi Principis largiendis, licet hoc anno obſequij iſtius tempus effluxerit, opinor votum meum non potuiſſe reprehendi: Aquæ verò theatralis*, &c. Sic ſanè etiam Imperatores Curialibus Antiochiæ (vbi alioquin data hæc lex) Circenſes edituris equorum quadrigas donaſſe, teſtis eſt Libanius *epiſt. ad Ariſtænetum 377.* μέλλων δὲ ἵππων ἁμίλλας χαριεῖσθαι τῇ πόλει δώρῳ βασιλικῷ τετίμηται δύο τέθριππα, τὸ δῶρον, οἱ δὲ ἐν Βιθυνίᾳ παιδεύονται. Vbi vides etiam Bithynicos equos vel ſaltem in Bithynia eruditos donatos. Et hæc in genere de equis ad Circenſe certamen. Nunc de *hac leg.*

¶ Igitur hâc Valentis Oratione ſtatuitur, numerus equorum Phrygiſcorum, qui Prætoribus duobus maximarum editionum præberi debet. *Maximarum editionum Prætores* duo, ſunt qui loco primo eſſe dicuntur, *l. vlt inf.* qui ſcilicet maximas inter Prætores & Editores expenſas faciebant: & verò erant Conſtantiniani & Conſtantiani: Prima nempe horum erat Prætura, *l.25. infr.* Et alij inter Prætores erant primo loco, alij ſecundo, &c. *d. l.25. & l. vlt. inf.* Et ſuus cuique expenſarum modus præſtitutus. ¶ Viginti quatuor itaque equos Phrygiſcos ad Curule certamen ſeu Circeum (vt loquitur Vegetius *lib.4. de Veterinaria*,) duobus maximarum editionum Prætoribus dari iubet Valens ſubiungandos quadrigis, *hoc eſt ſimul octo.* Quæ verba aliquando ſic immutabam, *hoc eſt ſeptem vel octo diebus, duobus*, &c. vt hic ſenſus foret, vſum horum equorum concedi *ad ſeptem vel octo dies tantum*: ſicut ex *l.2. inf. de venat. ferarum*, ſeptem vel octo diebus tantum tranſductioni ferarum deputati, feræque, quæ ad Comitatum mittebantur, intra ſingulas ciuitates virere poterant *l. 2. inf. de venat. ferar.* Auctor quippe eſt Olympiodorus in *iis* quæ ſuperſunt apud Photium *fragmentis*; Prætores ſeptem diebus ludos celebraſſe. ἑπτὰ, inquit, ἡμέραις οἱ πραίτωρες τὰς πανηγύρεις ἐπλήρουν. Sanè qui equi è Principis gregibus Prætoribus dabantur, ad vſum tantùm dabantur, neque Prætorum compendio cedebant, vt oſtendit *l.6. inf. de Scenicis, & lex 1 inf. de equis Curulibus.* Verùm verba hæc, *hoc eſt ſimul octo*, vt exertè præfert MS. ita commodè accipi poſſunt, cùm 24. equi præbendi ſint, per octonos præberi oportere: Sic vt octoni, eiuſdem coloris, ſtaturæ, præbeantur; totidem ſingulis curribus ſubiungandi: ac proinde iuncturâ pares ſeu octonos ad tres currus ſeu quadrigas: de iuncturis dicam ad *d. l.6. inf. de Scenicis.* Sed an viginti quatuor iſti equi per octonos, inter duos Prætores ita diuidentur, vt bis octoni primo Prætori cedant, octoni reliqui ſecundo: quomodo & expenſæ primi Prætoris duplices erant, vt oſtendit *lex 13. ſup.* An verò ſingulis Prætoribus ter octonos dari voluerit Valens? Mihi probabilius videtur, duos Maximarum Editionum Prætores ludos iunctim edidiſſe, arg. *leg.25. inf.* Sed quid octoni equi ad Quadrigam, ſeu τέθριππον, quæ quatuor tantùm Equis conſtabat? Nempe etſi prima origine, propriáque quadriga ſit τέθριππον quadriiugis, quæ à quatuor Equis trahitur: attamen Quadrigæ nomen manſit, etiamſi plures ſubiungerentur equi: quod ſæpè eueniebat. Certè & ſex, & ſeptem, & decem aliquando iugis aurigarum legimus apud Sueton. *Nerone, cap.24.* & in antiqua Cochinorum tabula apud Panuinium *de Circenſib. cap.10.*

Quadrigarum porro harum Circenſium multa apud Symmachum mentio, & quidem ad Prætoram. Ergo viginti quatuor Equos Phrygis his Prætoribus dari iubet hac leg. Valens, ſi modò hæc lectio benè habet: nam MS. hac parte exeſus, exhibet tantùm, *Equos...quattuor*, ſic vt internoſcere non poſſim quid ibi replendum ſit.

xx. * Idem" AA. Clearcho P.V."

INEVNDI Magiſtratus vnum omnium" diem Prætoribus quattuor" eſſe oportet, Ianuarium ſcilicet Kalendarum. Et ſi quis vel differendum, vel contemnendum eſſe crediderit, non ſolum ſtatum" Editionis" pretium cogatur exſoluere, verumetiam multæ quoque nomine dimidium extrinſecus pretij cogatur inferre. Dat. VIII. Id. Mai. Modeſto & Arintheo COSS. [372.]

NOTÆ.

" Iungenda huic *legi* eſt *lex 2. inf. de ſtudiis, lib. V. R. & CSP.* Imò vt exiſtimo etiam *lex 7. inf. de annonis ciuicis*, die eius emendato. Concordat poſtremæ *huius leg.* parti *lex 13. ſup. verſ. ita vt ſi.*

" Conſtantinop.

" Idem Impp. reponendi, qui ſuperiori *leg.*

" Suſtineri poteſt: non malè tamen, *omninò.*

" Quatuor hoc tempore Præturæ, ſeu Prætores fuêre, de quo ad *leg. 5. ſup.* Totidem quoque fuêre poſteà ſub Theodoſij initia *l. 25. inf.* Sed aliæ; *Theodoſiana*, & *Arcadiana* quippe in locum Flauialis, & Triumphalis ſubrogatæ in gratiam Theodoſij Principis imperantis.

" ✗. STATVMI id eſt, *ſtatutum:* vt *leg. 13. ſup.* ſtatutum pondus. Præſtitutæ expenſionis modus: ſeu mauis præſcripta ſumma, *l. 5 ſup. l. 24. inf.* quantitas adſcripta, *d. l. 5.* Impenſæ ſuæ, *l. 4. ſup.* erogatio debita, *l. 6. ſup.* debitum impendium Symmacho, *lib. 10. ep. 36.* Pondus condictum *l. 13. ſup.* Definita erogatio, *l. 30. inf.*

COMMENTARIVS.

AVSPICALEM ineundi Magiſtratus ſeu Præturæ, ludiſque adeò edendis, diem omnibus Prætoribus Valens Imp. Conſtantinopoli *hac l.* ſtatuit: Kalendas videlicet Ianuarias: cùm fortè ibi hactenus alius atque alius dies obſeruaretur, vel ſaltem cùm id Prætorum nonnulli alium in diem differrent. De Occidente ſanè, ſeu vrbe Româ, obſeruati ibi eius diei tria teſtimonia occurrunt apud Symmachum *lib. 8. ep. 70. Vrbanæ Præturæ faſces filius meus Symmachus Kalendis Ianuarijs ſortietur.* lib. 8. ep. 71. *Filius meus Symmachus Kalendis Ianuariis Præturæ vrbanæ accipiet Magiſtratum.* Et lib. 9. ep. 22. *Nuncio filium meum Prætorios faſces anno ineunte ſuſcepturum.* De Kalendarum alioquin Ianuariarum in genere feſtiuitate ludiſque eo die exhibitis, ad *l. ... ſup. de feriis.* ¶ Cæterùm quæ duo *hic* obſeruanda ſunt, omnibus Prætoribus hic die præſtituitur, qui quidem quatuor hoc æuo fuiſſe indicantur: de quo Prætorum numero ad *l. 5. ſup.* & *in Notis.* Sed & differenti, & contemnenti eo die Præturam edere, præter ſtatutum Editioni pretium, multam imponit Valens, vt dimidium extrinſecus pretij ſuperaddere & ſoluere cogatur. Quæ multa abſentibus à Conſtantio pariter impoſita fuerat: *l. 13. ſup.* abolitâ multâ Conſtantinianeâ, ſeu frumentariâ: de quâ *ad eam l.* dixi. ¶ Cæterum eſt hæc *lex* pars prolixioris Valentianæ conſtitutionis ad Clearchum P.V. vnde duæ prætereà *leges* ſuperſunt; putà *lex 2. de ſtud. lib. V. R.* &c. & *lex 7. de annonis ciuicis*, die ibi emendato, ac proinde huic coaſſandæ veniunt: quâ quidem Valens populi Conſtantinopolitani commodis variè conſultum init: voluptatibus ſcilicet eius, *h. l.* annonæ *d. l. 7.* ſtudiis & bibliothecæ, *d. l. 2.*

XXI. * Imppp. Valentin. & Valens & Gratianus AAA. ad Bapponem P.V."

TEmpore, quo Temonarij" deſignantur, etiamſi nominatio celebretur, fiátque conuentio, quam Officium P.V. curare oportet, &, ſi ita res expetit, Officiis" prouinciarum ad perueſtigandum fide vti, quam commodatur" ipſi potiſſimùm ſuper deſignatorum nominibus conſulamus", quò miſſis" & ſtrenuis obligatíſque Iudicibus, non modo Temonarios, verùm complices quoque eorum, in exhibitionem proprij Muneris" vrgueamus": Fingamus enim poſſe fieri, vt deſignati primo & ſecundo vel tertio anno ſubterfugere inquirentium ſollicitudinem poſſint, certè ſeptem reliquis" haud dubie poterunt referri:" Denique, vt priùs ſtatuimus, eorum, qui per annos ſingulos ad Candidatum" atque honores certos noſcuntur," in ſcientiam noſtram poſt deſignationem debitam inſinuatione fidâ vocabula deferant." Et in ſubrogandis certis" quibus in diemfunctorum locum ordo teneatur: & licentia molita" deroge" Officiis, quæ ex denuntiatione huiuſmodi quæſtum ſæpe ſecuta ſunt: ſimul, Prouinciales Noſtri, aut animentur ſpe leuioris impenſæ, aut certè, ſi editionis ſuæ tempore communem" patriam declinarint, metu congruæ ſeueritudinis vrgueantur: ¶ Nec ſanè excipimus eos, quos ad præſens labor publicus officiúmve detentat, prouidentiâ ſecuturâ, vt aut conuenientia" nobis inuicem" propriam idoneas dirigant, aut ipſi, quia res exegit," ſumpto temporario" commeatu Romam ire deproperent. ¶ Super prouiſione autem Senatus Egregij, atque Conſulto, quo definiri à nobis reuerentiſſimè depopoſcit, vt duo vel tres de his qui nominantur Candidati," Arcæ" poſſint certo argenti pondere ſociari," tunc meliùs æſtimare poterimus, cùm duos folles," aut quattuor, aut certe ampliùs in profeſſionem"

feſſionem'' habebunt, quid ſuſtinere in Muneribus poſſint aut debeant, quive editionis ordo ſit: cum enim populo'' fuerit intimatum, conlatâ à nobis editionis neceſſitate cum ſubſidiis facultatum & profeſſionis modo, ritè poterit definiri, quid vniuſquiſque expenſæ pro captu virium'' debeat ſuſtinere. ¶ Sanè eorum arbitrio nulla lege præſcribimus, qui pro conſideratione patrimonij, nataliúmque merito, ſecundum ſplendorem honoris proprij, enormitatem inpendij non recuſant: His'' enim prouidendum nos hac ratione cenſemus, qui non ſolum admonendi ſunt, ne Muneri ſuo deſint, verùm præſcriptorum ſumptuum vilitate ac moderatione prouocandi.'' Dat. XI. Kalendas Septemb. Naſonaci'' Modeſto & Arintheo COSS. [371.]

NOTÆ.

* *Bappo* P.V.Romæ: vt docent illa mox, *Romam ire deproperent.*

'' ※. *Remorarij*, vel *Remotarij*, hic, & *inf.* Imò *Telonarij*: mox vt oſtendam.

'' ※ *Officij.*

'' *Quam commodâ*: *tamen ipſi*: ſupra enim, *etiamſi*, &c. cui vox *tamen* reſpondet.

'' ※. *Conſulamur.*

'' In MS. *vrgueantur*: malè.

'' In vet. MS. deſunt aliquot literæ tres vel quatuor, & ideò in quibuſdam editionibus *hic* eſt nota Aſteriſci, fortè ſupplendum. *à me.* In ſequentibus certè legendum, *ablegatiſque Indicibus.*

'' ※ *Telonarios* propriè *de munere Kandidatorum*; v. locum Lampridij, & vetus *Kalendarium Romanum.*

'' Decennio ſcil. ante deſignabantur: v. *l.* 13. *ſup.*

'' ※. *Efferri*, id eſt, è latebris erui, vel *reuerti.* Alij *reperiri* legunt, quod MS. perſuadet, vbi *P* litera intermoſcitur: ſed nihil mutandum: *Referri*, id eſt de iis referri.

'' *Candidatus*, hîc ſubſtantiuo ſignificatu, pro *Candidati* ſeu Præturæ honore; cæterùm *candidati*, pro deſignatis ad Præturam, paſſim *hâc ipſâ leg.* & *l.* 22. *inf.* apud Symmachum *lib.* 1. *ep.* 38. *lib.* 2. *ep.* 59. 81. *lib.* 6. *ep.* 20. 26. 59 62. 65. *lib.* 9. *ep.* 118. Ad quem vid. Iuretum *p.* 280. Huc pertinet locus hic elegans apud Lamprid. in *Alex. Seuero*: *Quæſtores Candidatos ex ſuâ pecunia iuſſit munera populo dare: ſed vt poſt Quæſturam Præturas acciperent, & inde prouincias regerent: Arcarios verò inſtituit, qui de Arca fiſci ederent munera, eadémque parciora*, de quo loco mox plura. Ab his ipſe Ordo Senatorius, Ordo Candidatus dicitur, *l.* 22. *inf.* & *l.* 1. *inf. de habitu quo vti.*

'' An *poſcuntur*? An (quod alij) *vocantur*? Imò *nominantur*: apertiſſimis enim literis expreſſum ibi, *no.....tur*; ſic vt quinque literarum ibi ſpatium ſit vacuatum.

'' *Deferantur* quomodo. Quomodo MS. perſuadet, vbi duarum ſaltem literarum ſpatium intercidit.

'' ※. *Certus quoque*: vel *certis quibuſque.*

'' ※. Licentia inuſita derogetur Officiis. Quomodò in MS. poſtea apertè expreſſum vidi. De hac licentia Officialium, vid. & *leg.* 27. *inf.* Neſcio quid ſibi hîc voluêre excerpta quædam Cuiaciana; in quibus ita hic locus emendatur, de *roga officiis*: nam etſi *Roga* μισθὸς ſit & *τιμήματα*; tamen adhuc verbum quærendum foret vinciendæ huic ſententiæ.

'' Suſtineri poteſt. *Prouinciales* vocat Senatores in prouinciis commorantes, & quidem in remotis, vnde *Remotarij* ſuprà dicti, de quo mox. Huic autem ſententiæ proxima eſt *lex* 11. *ſup. in fin.*

'' *Communis* patria Roma *hac leg.* & *l.* 14. *de Senatorib.* & in iure noſtro, *l.* 6. §. 11. *de excuſat.* & *l.* 33. *ad municip.* & apud Symmachum, & alibi: vid. quæ Iuretus ad *lib.* 5. *ep.* 94. In *leg.* 11. *ſupr.* vocatur *Sedes dignitatis* [*Senatoriæ*] *propria.*

'' ※. *Vt aut conuenti à nobis in vicem propriam idoneos dirigant.* Et ſanè ita diſertè habet MS. niſi quod *idoneas* habet, loco *idoneos.*

'' *Exigit.*

'' in MS. *temporaria.*

'' *Candidati* hâc *leg.* & *l.* 22. *inf.* & candidatus ſubſtantivè pro honore ipſo *ſup. hac ipſa l.* vbi plura.

'' De Areâ hâc mox dicam. De Areâ v. CSP. dixi ad *l.* 13. *ſup.*

'' *Sociari*, id eſt, coniungi, v. *l.* 25. *in fin. inf.*

'' De *Follibus*, vid. *l.* 2. *ſup. de Senatoribus*, vbi de huius loci ſenſu ſpeciatim dixi.

'' V. *l.* 7. *ſup. profeſſio*: intimatio, *infr.*

'' MS. habet exeſis tribus literis initio lineæ ...*vlo*, vnde efficio, non, *populo*, (quid enim hîc faciat populus?) verùm *gerulo*: Miſſus ſcilicet gerulus ab Imp. ad Senatum.

'' *Virium*, id eſt, facultatum v. *Gloſſ.*

'' *His enim ſolùm*, &c. id eſt, pauperibus & mediocribus.

'' Vid. quæ poſteà *notabo.*

'' *Naſonaci* datæ hoc anno plures aliæ conſtitutiones: de eâ dico, in *Chronico.*

COMMENTARIVS.

DVO REMEDIA ſeu MEDIA *hâc* Valentiniani *lege* continentur, quibus Præturæ editiones facilius procurentur; *Abſentibus* videlicet, refugiſque ad eam non vnâ ratione adactis: tùm & *ſumptuum* modo definito vel definiendo de ABSENTIBVS, ſcilicet in remotis ſeu longinquis Prouinciis Prætoribus deſignatis, primum huius Valentinianeæ *legis* caput eſt, qui perperam hâc lege *Temonarij* vocantur, & quidem duobus locis vitio Librarij. Quid enim faciant hîc *Temonarij*, qui erant auri tironici exactores, & de quibus agetur *inf. tit. de Tironibus.* Pro hâc voce igitur tres emendationes mihi ſuccurrebant. Itaque poſſit primùm hic legi *remorarij*, id eſt, qui Præturam defugiunt, remorantur, caluiantur, fruſtrantur, aut pedem ſtrount, moratores denique quomodo apud Feſtum *remores aues* dicuntur, quæ actum aliquid remorantur: & *Remores* ἔπηγοι in *veteri onom*: Proinde Remorarij qui differendum ſibi credunt, vt loquitur *lex* 20. *ſup.* callidè declinantes Curiam, vt vocantur *l.* 11. *ſup.* Secundò malit quis hic legere, *Remotarij.* Neque enim illicò qui in longinquis Prouinciis ſunt, quo tempore deſignantur, Remotarij ſunt, ſed qui legitimè priùs ſunt conuenti. Remotarij ſcilicet, qui in remotis ſunt Prouinciis, & longinquas peregrinationes inſtituunt, *l.* 11. *ſup.* Qui neque Romæ, neque in locis confinibus ſeu ſubvrbicariis degunt; ſed in agris, & tranſmarinis Prouinciis, *l.* 2. *ſup.* veluti per Africam, de quo eſt etiam Symmachi locus *lib.* 10. *ep.* 4. vel per Achaiam Macedoniam, totúmque adeo Illyricum, *l.* 11. *ſup.* Breuiter, qui in Prouinciis commorantur, *d. l.* 2. & vno quoque verbo *Prouinciales*: nam ita mox *hac eadem lege* vocantur, ibi: *Simul Prouinciales noſtri, aut animentur ſpe leuioris impenſæ, aut certè ſi editionis ſuæ tempore communem patriam declinarint, metu congruæ ſeueritatis vrgueantur.* Verùm malim ego hic reponere, *Telonarij*, vel *Telotharij* eodem ſenſu, quo

Remotarij: efficta voce hoc æuo à voce τῆλε, vel τηλόθι, τηλόθεν, τηλοῦ in ſuperlatiuo τηλοτάτω, id éſt, procul & longinquè, vt *Telonary* ſint in longinquo, & longinquis Prouinciis poſiti, quomodo & τηλωπὸς & τηλουρὸς, longè poſitus, procul ſemotus; de quo iam aliquid dixi ad *l.17.ſup.* Quod hîc omninò congruit. Agitur enim *hâc leg.* de his qui *editionis tempore communem patriam declinabant*; & ad *quos peruestigandos Officiales miſſi ſtrenuique Indices, quique ſubterfugiebant inquirentium ſollicitudinem,* denique qui *Romam ire & deproperare iubentur.* Id quod etiam congruit iis quæ Zoſimus ſcribit, *lib.2. p.691.* de graui Præturæ onere, cuius euitandi causâ paſſim multi fugiebant, & ad peregrinas procùl ſe conferebant: ἦν οὖν ἰδεῖν, τῶν εἰς τοῦτο τεταγμένων ἐπιδημούντων τῇ πόλει, φυγὴν ἀπαιτῶν ἀποδημίαν ἀλλόφυλον. Vides φυγὴν, & ἀποδημίαν ἀλλόφυλον: vnde *Telonarij* iſti dicti. *Telonary* autem eadem forma quâ ſupra *Charonaria* Prætura, *l.17.ſupr.h.t.* quæ & ipſa *lex* eſt Valentiniani.

Nunc de ſententiâ *huius primi capitis.* Iubet igitur Imperator poſteaquam abſens Prætor quis deſignatus eſt: 1. Non tantum nominationem eius celebrari, publicari: 2. Non tantùm abſentem conueniendum, id eſt, commonendum curâ Officialium Præfecti Vrbis: 3. Non tantùm Officiales, ſeu Apparitores, Rectores Prouinciæ ad perueſtigandum huiuſmodi Prætorem operam nauare oportere: quò pertinet quoque quod Symmachus ſcribit *lib.10.ep.4.* Apparitorum Notoriis Senatui nunciatum quod Proconſul tum Africæ Prætores abeſſe pateretur; Verùm etiam ad Principis notitiam deſignatorum nomina referri debere à Præfecto Vrbi. Cuius ſanè moris exemplum extat apud Symmachum *lib.10. ep.59. Deuotione & more Commonitus, Magiſtratuum nomina, quibus varias functiones Deſignationum tempore ampliſſimus Ordo mandauit, ad æternitatis veſtræ perfero notionem, D. Imperator: vt muneribus exhibendis, aut ſubeundis faſcibus deſtinatos, cognitio Imperialis accipiat.* De quo etiam dixi iam ad *l.2. ſup. de Senatorib. & gleb. coll.* Huius indicij ratio quæ & *hac ipſa lege* indicatur, iſthæc eſt, vt Princeps inquiſitores poſtea mitteret, qui Telonarios vel Remotarios hos eruerent, & eorum complices, eóſque ad editionem muneris ſui vrgerent: Quod Inquiſitorum genus notandum eſt, inter alios, de quibus omnibus dicam alibi: *Complices* verò hi ſunt qui latebram illis præbent.

Secundam ſententiam ex *hâc leg.* hanc conſtituere poſſumus: DECENNIO ante Prætores deſignatos, poſt decennium verò ad Præturas nominatos: Quod præter *hanc legem* duæ præterea *huius tituli* leges oſtendunt, putà *lex 13. ſup. & l.22. inf. prox.* hac inter alias ratione, vt hoc & tanto temporis ſpatio latitantes erui poſſent. Quæ ratio *hac ipſa lege* indicatur *verſiculo, ſingamus.*

Tertia ſententia: in SVBROGANDIS in diem functorum locum Sratoribus, certum quoque ordinem ſeruandum, *verſiculo, Et in ſubrogandis*, de quo dictum fuit *ad l.12. ſup. in fine.*

Quarta ſententia: OFFICIALES pro notitia ſeu denunciatione huiuſmodi quæſtum aliquem feciſſe, de quo videnda eſt etiam *lex 24. & 27. inf.* Verùm licentia hæc inolita officiis *h. l.* derogatur: *Verſiculo Et licentia & l.24. inf.* De quo pleniùs etiam agetur *Titulo, de lucris officiorum*; & Titulo, *Ne quid publicæ lætitiæ nuntij.* Scilicet, vt animentur ſpe leuioris impenſæ abſentes Prætores Prouinciales.

Quinta ſententia: in OFFICIO quoque publico conſtitutos Prouinciales Prætores nominatos, vel alium idoneum loco ſuo mittere, vel ſumpto commeatu temporario, Romam ſeſe conferre debere. Vicarij igitur Prætores hoc caſu admittuntur, qui non admittuntur in ſpecie *legiſ 10. ſup. verſic. Nec. ſanè excipimus.* Et hæc quidem de primo *huius leg.* capite.

Secundum caput, de SVMPTVVM Prætorianorum moderatione, Suis videlicet & ſingulis Præturæ generibus ſuus quidam iam modus præſtitutus fuerat: vt iam ante intelleximus. Verùm cùm immodicus adhuc ſatis Senatui videretur huiuſmodi modus, ſaltem eorum reſpectu quorum modicus cenſus erat, ab Imperatore Valentiniano *huius legis* Authore poſtulauit; vt duo vel tres in vnum ſociati ſeu coniuncti Candidati, Arcæ ſociarentur: ſic vt ſociatis iis cum Arca iam munus edi poſſit. Nempe munera alia edebantur à Candidatis: alia verò ab Arcariis. De quo inſtituto eſt hic Lampridij locus de Alexandro Seuero. *Quæſtores* CANDIDATOS *ex ſuâ pecuniâ iuſſit munera populo dare, ſed vt poſt Quæſturam Præturas acciperent, & inde prouincias regerent.* ARCARIOS *verò inſtituit, qui de arcâ fiſci ederent munera, eâque pauciora, &c.* Hùc quoque pertinent illa in veteri Kalendario Heruantiano Romano Conſtantinianorum temporum, *menſe Decembri, Munus, Arca*, id eſt, munus Arcariorum, & de Arcâ: *Munus Kandida*, id eſt, munus Candidatorum. Alluſit quoque Ambroſius *ſermone 81. Præparemus noua & præclariſſima munera: Edamus primam Candidam in veſtitu nudorum: ſecundam verò non minus nobilem*, &c. Ad rem. Ad hoc igitur Senatuſconſultum ſeu Senatus petitionem id reſcribit *hâc l.* Valentinianus, vt ad ſe de ſingulorum Prætorum facultatibus referretur, vt ita ipſe poſtea diſpiceret, quantum expenſarum modum quiſque, pro modo facultatum ſuarum ſuſtinerre deberet: In commune igitur nihil ſtatuere voluit, verùm ſingulorum facultates perpendere. Pro modo igitur profeſſionis pro modo follium cuiuſque id ſibi ſtatuendum reſeruat: de quâ follium profeſſione vide & *l.7. ſup.* & pleniſſimè *tit. de Senatorib.* Mediocribus tantum modum poſitum ſe pollicetur. Locupletibus certè nullum modum præſcriptum vult nunc Valentinianus (etſi Valenti poſtea mens alia fuit, *l.24. inf.* Prætores ſcilicet ne muneri ſuo deeſſent & ad Editiones prouocarentur & animarentur, præſcripti ſubinde & temperati Editionum ſumptus; à Conſtantio, *l.5.13. ſup.* à Theodoſio M. *l.25. inf.* & Symmachus *lib.10. ep.11.* ab Arcadio, *l.30. & l.vlt. inf.* His igitur modum præſcriptum voluit, quomodò & alias præſcribi oportet hâc in re: vt ita *præſcriptorum ſumptuum vilitate atque moderatione prouocentur*: vt *h.l.* dicitur, & paulò ante *animentur, ſpe leuioris impenſæ.* Atenim hos ſumptus, excedere ſeu egredi licitum his, *qui pro conſideratione patrimonij, nataliúmque merito, ſecundum honorem ſplendoris proprij enormitatem impendij non recuſarent. Horum* enim *arbitrio nulla Lege præſcriptum*, neque præſcribi voluit Valentinianus, cuius hæc verba ſunt.

ſ De

¶ *De* EXCVSATIONE *à Nominatione: déque Proceſſu in ea re, & cognitione Præfecti Vrbis.*

XXII. * Idem AAA. ad Senatum.

ANTE decem" annos cuiuſlibet Editionis Prætorem nominari: & intra quinque menſes deſignatum iuſſimus conmoneri", Vt *aut" editurus præſtet adſenſum, aut ſi refert" contrariam voluntatem, futuri examinis iudicium non moretur:* nam intra ſeptem menſes adcelerandæ cognitionis" terminus conſtitutus, dilationis" licentiam, imperio" fundatæ definitionis", excludit": Nec enim allegationibus" cuiuſquam vlla poterit eſſe reparatio, per ignauiam ſilentij pigrioris ſi" definitum tempus fuerit euolutum, ſi" poſt habitam taciturnitatem, ſeræ voluerit merita defenſionis oſtendere. Decem verò auri libras ab vniuerſo Officio per ſingulas nominationes iubemus inferri, ſi deſignatus Prætor intra quinque menſes nulla fuerit admonitione conuentus. Ita vt cum Præfecto Vrbi electi ex Ordine Candidato" cùm allegationes" ſuas Prætor nominatus exponit", ſuſcipiant Officium", audiríque" ſingulos cupiant patienter: Et ſi admittenda ſunt quæ dicuntur, arbitrio iuſtitiæ vindicari": Sin verò inanis probatur adſertio, inprobas voces ſeuerioris ſententiæ auctoritate" conpeſci. Diſceptandi ergo moderatio cuncta componat: ceſſet potentia, ac ſimiliter ambitionis patrocinium repellatur, *Nullum iniquè temporibus noſtris à quoquam vel opprimi patimur vel defendi.* Quod ſi quiſquam Iudicum" hæc præcepta tranſcenderit, vel, nouæ præſumptionis inſaniâ, quæ ſunt ſanctionibus conſecrata violarit; vt hoſtis publicus, aut expugnator vtilitatis inuentæ contra Senatuſconſulta", inportuni furoris temeritate, congrediatur, & arbitiro noſtro & veſtro iudicio notam perpetrati criminis ſortietur: Similis culpæ inſimuatione nectendis, qui cum eodem reſidentes", propriæ Nobilitatis obliti, adulantis gratiæ turpiſſimam prætulerint vilitatem. Nec ſanè fas erit huiuſcemodi reis veniam relaxari, qui per patrocinia" Iudicum diſtrahentes", & Senatus temptauerint infamare collegium, & ſub auctione vendiderint ius" Romanum, *Nominatores* autem Prætorum, Iudices eſſe non patimur, qui dum arbitrium ſuum cupiant" adprobari, inſolentius aliquid quàm moderatio patitur, ſui contemplatione decernunt. ¶ Si quem verò ex nominatis Prætoribus, pro huius" auctoritate, grauior condemnatio ſauciauerit", ab Editionis eum placet onere ſubmoueri: duabus videlicet exſiſtentibus cauſis, quòd vel erogationi idoneus eſſe non valeat; vel *ſuſcipere, qui culpam meruit, non dèbeat dignitatem.* ¶ Cauendum eſt autem, ne ſub hac permiſſione conceſſa, etiam illis qui leui fuerint emendatione" correcti, huiuſce patrocinij gratia deferatur, cùm his vtique tantum debeat prouideri, quos grauiſſimi diſpendij mole fatigatos ſubitum pondus obpreſſit. ¶ Quòd ſi probabilis" fuerit & iuſta conqueſtio, relatæ neceſſitatis gratiam conſequatur. Dat. v. Id. Iun. Valentiniano & Valente IIII. AA. CONSS.

NOTÆ.

* Iungenda videtur huic legi, *lex prox.* 23.
" *Decennio* ante editionem Prætores nominantur ſeu deſignantur *h.l. & l.* 13. 21. *ſup.*
" *Nominari*, pro deſignari: vt inf. *nominationes*, pro deſignationibus.
" Vel.
" Ab officio P.V. *vid. inf.*
" *Referre contrariam voluntatem*, eſt reniti.
" Vel *cognitioni.*
" Vlterioris.
" Id eſt, ob auctoritatem ita firmatæ hoc ſeptem menſium lapſu deſignationis & nominationis.
" Et deſignationis.
" Vel *excludet.*
" Id eſt, defenſionibus, vt *infrà.*
" Abeſt à MS.
" *Si poſthabitâ taciturnitate.* Quanquam & illud defendi poteſt.
" *Ordo* Candidatus: *h.l. & l.* 1. *inf de habitu quo vti*: id eſt, Ordo Senatorius; dixi *ſup. ad l.* 21.
" Id eſt, Allegationes, defenſiones, excuſationes.
" In MS. extat veſtigium literæ, *p.* itaque malim *proponit.*
" Examinis & iudicandi de excuſatione propoſita.
" *& audiréque.* " Admitti.
" Præfecti vrbis: nam hîc propriè *Iudex* erat; electi verò ex Ordine Candidato, tantùm *cum eo* reſidentes vt mox inf. vocantur, & quaſi adſeſſores.
" *Reſidentes* παρεδρεύοντες, electi ex Ordine Candidato, qui in hoc Iudicio cum Iudice P.V. reſident.
" Diſtingue & reſtitue, *qui per patrocinia iudicium diſtrahentes.*
" Id eſt, vendentes ius Romanum, veno exponentes vt *inf.* mox *vendiderint.*
" *Cupiunt.* " Sanctionis ſcilicet " *Sauciare.* condemnatione dicitur.
" Id eſt, condemnatione vt *ſup.* " *Probabilis*, δίκαιος probanda: V. Gloſſ.

COMMENTARIVS.

DE EXCVSATIONIBVS à Prætura, deque Iudicij ſeu Cognitionis ſuper Nominatione ad Præturam forma, proceſſu & integritate, eſt hæc elegans admodùm Valentiniani Imp. conſtitutio: Quæ quidem pars eſt Orationis eius ad Senatum: pariter vt *lex prox.* 23. quantum mihi videtur, quæ proinde *huic* coaſſanda venit. Eo ſcilicet fine, ne vel potentiâ quis indebitè & contra ius opprimatur: contrà ne per gratiam aut ambitionem quiſquam in præiudicium publicum defendatur, ſeu elabatur. Quod vtrumque quantum ei cordi fuerit, tum ipſis illiſque hic ſanciuntur, tum ſingulari verborum pondere teſtatum facit Imperator: *Audirique*, inquit, *ſingulos cupiant patienter*: mox, *& arbitrio iuſtitia vindicari*: Item *Improbas voces ſeuerioris ſententia auctoritate compeſci*. Rurſum, *Ceſſet potentia, ac ſimiliter ambitionis patrocinium repellatur; nullum iniquè temporibus noſtris à quoquam vel opprimi patimur, vel defendi*: Item cùm Iudicum perperam hac parte quid facientium *nouæ præſumptionis inſaniam* vocat, cùm *hoſtem publicum, & expugnatorem vtilitatis* vocat, cùm *importuni furoris temeritatem* appellat: cùm *Iudices propria nobilitatis oblitos adulantis gratia turpiſſimam preferre vilitatem* ait: cùm *per patrocinia diſtrahentes & Senatus infamare collegium & ſub auctione vendere ius Romanum*, dicit; vbi ius Romanum dicitur de voluptatibus & ludis Vrbis Romæ. Quæ quidem omnia vt dixi, & eleganter admodùm dicta, & prætereà enixi hac parte Valentis ſtudij argumenta ſunt. Nunc de ipſâmet Oratione.

Primum caput eſt de *Antecedentibus* ad excuſationem proponendam. Antecedentia duo ſunt: Primum eſt, quod decem annis ante quamlibet Editionem Prætorem nominati oportet *h. l. in pr.* quod iam olim obtinuit, vt docet *lex* 13. *ſup.* & *lex* 21. *prox.* Secundò, intra quinque menſes deſignatum commoneri oportet, vt aut nominationi adſentiri ſeſe profiteatur, aut excuſationem ſuo tempore proponat; *verſ. & intra.* Hæc verò commonitio ſeu notificatio, ſic vt dicam, ab Officio Præfecti vrbis facienda eſt, propoſitâ pœnâ decem librarum auri, ſi id non fecerit. *verſ. Decem verò.* Quod quidem Officialium ſeu Officij Præfecti vrbi, ius & officium notandum: cui ſimile *ſuprà*, *l.* 13. in hoc eodem argumento Nominationum & Editorum. Et hæc de Antecedentibus.

Secundum caput eſt de *Tempore*, intra quod excuſatio proponi & cognitio accelerari debet: nempe ſeptem menſes huic rei *hâc l.* præſtituuntur, & ſic in totum annus à Deſignatione, ad notificationem & excuſationem conſtituitur: Et ita quidem abſciſè, vt, quod eleganter hic dicitur, *terminus dilationis licentiam, imperio fundata definitionis excludat: Nec allegationibus cuiuſquam vlla poſſit eſſe reparatio, ſi per ignauiam ſilentij pigrioris definitum tempus fuerit euolutum, etſi poſt habitam taciturnitatem ſera voluerit merita defenſionis oſtendere verſ. nam intra.* Quod quidem omne de termino fatali cuiuſcunque excuſationis proponendæ à muneribus ciuilibus aptari poteſt.

Tertium caput eſt de *Iudicibus*: Nempe de his Excuſationibus Iudicum Cognitor & Diſceptator eſt Præfectus vrbi, qui ſcilicet vt Senatus Princeps eſt, ita & Senatorum proprius cognitor: de quo conſule dicta ad *eas leges*, quas ſub vnum conſpectum exhibet Paratitlon *de Senatoribus*. Præfecto vrbi addit *hâc l.* Imp. electos ex Ordine Candidato; Ordo Candidatus eſt *h. l.* & *l.* 1. *inf. de habitu quo vti oportet intr. vrbem*: Ordo Senatorius, Prætoris: de quo dixi *ad leg. ſuperiorem*: Neque tamen numerum hîc addit. Selectos tantùm ait: Criminalis cauſæ, ſeu Quinqueuiralis Iudicij de capite Senatoris alia ratio eſt: ibi enim non electi, ſed ſorte ducti iudicabant, *l. vlt. ſup. de Iuriſdictione*: & *l.* 13. *inf. de Accuſationib.* Porrò inter electos, Nominatores Prætorum Iudices eſſe non poſſe *hâc leg.* definitur: Non ſunt ſcilicet idonei de Excuſatione Iudices, qui ad munus eum de quo quæritur, nominarunt: additâ eleganti veraque ratione (quæ aliò vtiliter traduci poteſt) *ne*, inquit, *dum arbitrium ſuum cupiunt adprobari, inſolentius aliquid quàm moderatio patitur, ſui contemplatione decernant.* Nempe ſuum iudicium quiſque tuiturus creditur, ſuíque contemplatione magis excuſationi omni aduerſaturus *verſ. Nominatores autem.*

Quartum caput eſt de *Iudicum officio* in hoc Excuſationis negotio: Nempe patientiam nominatis præbere iubentur, iuſtáſque excuſationes admittere: contra inanes aſſertiones ſeu excuſationes, improbáſque voces compeſcere. Denique diſceptare omnia, moderatione ſuâ cuncta componere, procul ab omni gratia ſeu patrocinio: *Ceſſet*, inquit, *potentia, ac ſimiliter ambitionis patrocinium repellatur: nullum iniquè temporibus noſtris à quoquam vel opprimi patimur vel defendi.* Quæ omnia vtiliter & eleganter alibi Iudicis officio aptari poſſunt, *verſ. Suſcipiam officium*: vſque ad, *Quod ſi.*

Quinto capite, *verſ. Quod ſi*: proponuntur *Pœna* aduerſus Iudices qui gratiâ, vel adulatione, iniuſtam excuſationem admiſerint: quorum & culpam atrocibus verbis confodit: *inſaniam* nempe *noua præſumptionis* & *importuni furoris* (an fauoris) *temeritatem*, eis tribuit, *hoſtes publicos*, & *expugnatores vtilitatis* vocat: Eoſdémque ait, *propria Nobilitatis oblitos adulantis gratia turpiſſimam præferre vilitatem; per patrocinia, iudicium diſtrahentes & Senatus infamare collegium: & ſub auctione vendere ius Romanum.* Hæc verborum atrocitas. Quod pœnas attinet, & Præfectum vrbis, & cum eo ſeſidentes abſque vllâ veniæ ſpe, velut *hoſtes publicos*, & Principis, & Senatus arbitrio iudicióque notam perpetrati criminis ſortiri debere definit. Nouum verò crimen, nouúſque titulus hic inter cæteros hoſtium publicorum notandus, propter infamiam Senatui illatam, & voluptates populi Rom. fœdam per adulationem vel nundinationem inſuper habitas.

Sextum caput reſpicit iam eum, qui *iniuſtè ſeſe excuſari ſtuduit*: verſ. *ſi quem vero.* Nempe & graui condemnatione, ſeu multâ afficiendum eum: & ita affectum (non verò ſi leui multâ affectus) ab Editionis munere ſubmonendum: duabus, vt ipſemet Imp. profitetur, cauſis additis: quod & erogationi iam amplius idoneus non ſit: & hâc dignitate indignus ſit: *ſuſcipere*, inquit, qui culpam meruit, non debeat dignitatem. Nempe Prætura, dignitas eſt: quâ indignus eſt, qui in tantum eius dignitatem infamare voluit. Contrà, qui leuiter aduerſus eam commiſit, atque ideò leui multâ affectus eſt, nihilominus Præturam edere tenetur.

Poſtremo capite definitur è contra, ſi probabilis ſeu iuſta fuerit querela, ſeu excuſatio, eam vacationem tribuere Deſignato. Et hæc quidem eſt *huius leg.* ſententia: quâ vti poſſumus vtiliter in Excuſationum aliarum materiâ, à tutelis, & muneribus. Illud adhuc addo ad huiuſmodi excuſationem à Senatoriis muneribus pertinere *epiſtolam* 58. Symmachi *ad Paternum* [Com. S. L.] *lib.* 5.

XXIII. * Iidem AAA. ad Senatum.

AB illis Editionis peti ordinem" non debere, iuſtitia pariter & conſuetudo declarat, qui Conſulares ac Prætorios codicillos ſuo excellenti merito ac noſtro ſunt beneficio conſecuti. Lecta" Id. Iun. Valentiniano & Valente IV. AA. CONSS. [373.]

NOTÆ.

* Iungenda videtur *hac lex*, legi ſuperiori.
" *Ordo* editionis: vide *ſuprà*, *legem 21. verſic. ſuper prouiſione.* Ordo Deſignationum, *l. 31. inf.* vid. plura in *Gloſſ. Theod. in v. Ordo.*
" Vid. quæ ſemel notaui, *ad l. 8. ſup.*

COMMENTARIVS.

IMMVNES ab editionibus ludorum eſſe definiuntur, qui Conſulares & Prætorios (id eſt Præfecti prætorio) Codicillos ſuo excellenti merito à Principe ſunt conſecuti; Id quod hac lege partim iuſtitiæ, id eſt, æquitatis *ratione*, partim & conſuetudine firmatur. Id ipſum certè ſtatutum iam fuit *l. 10. ſup.* Quanquam aliter aliquando viſum fuit *l. 13. in fin. & l. 15. ſup.* de quo plura *dixi ad d. l. 10.* Vnde hic repeti debet inſignis Symmachi locus *lib. 7. ep. 95.* (Quæ data eſt A. D. 400. vt apparet ex collatione *legis 26. inf. de ſuſceptoribus*, cum illius Epiſtolæ parte): Quæque data eſt ad Longinianum Comitem S. L. Addi debet & hic alter *lib. 10. ep. 18.* aliàs 25. *Dignum eſt æternitate Numinis veſtri Celſum adiudicare nobilibus pignore dignitatis* [id eſt in ampliſſimum Ordinem cooptare] *cum prærogatiua ſcilicet Conſulari, ne ſumptum eius magis quam magiſterium quæſiſſe videamur; non ſine auaritiæ nota ſi ab eo munia publica poſtulemus, qui ſpondet gratuita præcepta.*

XXIIII. * Imppp. VALENS Gratianus & Valentinianus AAA. ad Senatum."

NE quis Prætorum ſemel præſtitutæ expenſionis tranſeat modum. Sed" ne Officiis aliquid largiatur. Dat. III. Kal. Iun. Antiochiæ Valente V. & Valentiniano Iuniore" AA. CONS. [376.]

NOTÆ.

* Vrbis Conſtantinopolitanæ.
" *Sed nec.*
" Notitiæ ſeu denunciationis nomine *l. 21. ſup. l. 27. inf.*
" Ita quoque *l. 3. Cod. de offic. P. V.*

COMMENTARIVS.

SVMPTVVM ſeu expenſarum modus à Principibus ſubinde Prætoribus præſcriptus fuit: Ac nominatim etiam Officialibus ob denunciationem ſeu notitiam quicquam præberi prohibitum fuit: De modo ſumptuum in vniuerſum ſuperioribus legibus compluribus actum fuit. Sed & de Officialium ſportulis his ad *l. 21. ſup.* & de iiſdem adhuc dicetur *ad l. 26. inf.* ¶ Cæterùm modus hic impenſarum bifariam conſtitutus fuit. Vel enim *mediocrium* tantùm Prætorum contemplatu modus ille præſtitutus fuit, ne maiorem illo facere cogerentur, atque ita vt præſcriptorum ſumptuum vilitate ac moderatione prouocarentur, & ſpe leuioris impenſæ animarentur, vt loquitur duobus locis *lex 21. ſup.* Nempè quia enormitate impenſarum, quod fieri firmè ſolebat, Præturæ onus defugerent. Diuitibus enim terminos illos euagari ſeu tranſcendere licuit *l. 21. ſup.* Quomodo etiam accipio *legem 5. ſup.* Aliquando tamen ita expenſarum modus præſtitutus fuit, vt ne cuiquam quamlibet diuiti eum tranſilire liceret, vt præter *hanc l.* docebit rurſum *lex vlt. inf. hoc tit.* Nempe & Valenti id placuit *hac l.* & Arcadio *d. l. vlt.* & Theodoſio Valentinianóque Iun. vt teſtatur *lex 1. inf. de expenſ. lud.* iuncta *l. 1. C. de Senatuſconſultis*, & *epiſtolâ 21. lib. 10.* Symmachi, quæ cum illis legibus omninò componenda eſt. Quare falſi ſunt, qui putarunt, non coërcitum vnquam Legibus immoderatum in hæc ſumptum, cùm contrarium apertè liqueat ex *ſupradictis*.

Illud nihilominus verum eſt, leges illas ſumptuarias non adeò obſeruatas, vt ex tam frequentibus & iteratis *Legib.* conſtat, & ex ipſiuſmet Symmachi *Epiſtolis* apparet, quàm ipſe inſanierit profuſionibus in Præturam filij. Tandem ex Olympiodori Excerptis *apud Photium*, qui refert Symmachum in filij Præturam viginti centenarios impendiſſe id eſt viginti octo millia librarum argenti: (Id quod factum circa Annum Domini 402. ſub Honorio Imperatore) vbi idem Olympiodorus ſimilium profuſionum exempla notat alia: Πρόβος ὁ παῖς Ἀλυπίου, τελέσαι τὴν οἰκείαν πραιτοῦραν κατὰ τὸν καιρὸν τῆς Ἰωάννου τυραννίδος δώδεκα κεντηνάρια χρυσοῦ ἀνάλωσε. Σύμμαχος δὲ ὁ λογογράφος συγκλητικὸς ὢν τῶν μετρίων πρὶν ἢ τὴν πόλιν ἁλῶναι, τοῦ παιδὸς Συμμάχου πραιτοῦραν τελοῦντος εἴκοσι κεντηνάρια ἐδαπάνησε. Μάξιμος δὲ εἷς τῶν εὐπόρων εἰς τὴν τοῦ υἱοῦ πραιτοῦραν τεσσαράκοντα κατεβάλετο κεντηνάρια.

XXVI. *

xxvi. * Imppp. Grat. Valentin. & Theod. AAA. ad Senatum."

PRÆTORES quatuor vobis tot addimus ; quot fuerunt." Prima" igitur, Patres Conſcripti , *Conſtantiniani* & *Conſtantiani* nominis eſt prætura: *Theodoſianum* enim & *Arcadianum* Prætores primis Prætoribus addidiſtis. Veteres *Triumphalem*" Prætorem bellicæ felicitatis cauſa reppererunt ; nos iniunximus" *Auguſtalem.* His omnibus bonorum" inſignibus *Romani* nominis Prætura ſociatur : huic ſociauimus *Laureatum.* ¶ Conſtantiniana * & Conſtantiana Prætura per duos danda" libris argenti mille; Theodoſiana verò & argenti" mille." Triumphalis verò & Auguſtalis libris argenti quadringentis & quinquaginta : Romana verò & Laureata libris argenti ducentis & quinquaginta peragantur : ita tamen vt ad vnamquamque Præturam conueniens ſummæ medietas à ſingulis vt iam diximus conferatur, ac bini" poſthac incipiant agnoſcere quod ſinguli antea tranſigebant. Dat. x. Kal. Nouembr. Conſtantinop. Richomere & Clearcho conss. [384.]

NOTÆ.

* Reſcribendi Imperatores *Valentinianus Theodoſius & Arcadius* , vide Chronologiam : quod etiam ex parte docet hæc ipſa *lex* in quâ *Arcadiani* Prætoris mentio fit.
" Quem ? vrbis Conſtantinopolitanæ , an Romanæ.
" Fuerant ſcilicet hactenus hi , *Conſtantiniani* , *Conſtantiani* , *Theodoſiani*, *&* *Arcadiani.*
" Maximarum editionum Prætores hi dicuntur, *l.* 19. *ſup.*
" Vide *legem* 5. *ſup.*
" *Iniunximus* ; iunximus, adiunximus v. Gloſſ. *Theod.*
" ✠ *Honorum.*
* *Secunda* ſententia *huius legis.*
" Id eſt , exhibenda peragenda : *Dare* Præturam , eſt exhibere.
" ✠ *Arcadi*, vel *Arcadiana*: vbique enim duæ Præturæ *h. l.* iunguntur. Et niſi ita legas Arcadianæ cuius antea mentio facta eſt , nullus modus impoſitus fuerit : quod abſurdum.
" Neque hoc conuenire poſſe videtur , niſi putes Principum tum imperantium parem hac parte habitam rationem, atque Conſtantini & Conſtantij.
" Vide ſuprà, *legem* 21. *verſ. ſuper* : vbi etiam dixi.

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. hæc conſtitutio eſt , ſeu Oratio ad Senatum : quâ Prætorum partim Numerum & Ordinem , definit : partim verò Expenſis modum ponit. Quod Numerum attinet, octo in vniuerſum Præturas conſtituit : quatuor, vt ipſemet ait Prætoribus ad priores additis : ſic quidem vt quatuor earum ξυνωρίδας faciat : de quo mox. Nos de ſingulis. De *Conſtantiniana* actum iam fuit *l.* 5. *&* 13. *ſup.* Quæ quidem Conſtantiniana cùm initio ſecunda fuiſſet, *l.* 5. poſtea Prima facta eſt, *d. l.* 13. & Prima porrò manſit *h. l.* Cuius etiam mentio fit in *l. vlt. Cod. de prædiis & aliis rebus minorum.* ¶ Poſt Conſtantinianam, de Conſtantij nomine *Conſtantiana* dicta eſt , quæ Principum ipſorum exemplo Conſtantinianæ adhæſit , ſic vt maximarum editionum Prætores hi eſſent. (Fuerat & *Flauialis* aliquando de Conſtantij Chlori nomine: Verùm illa primùm loco mota fuit , *d. l.* 13. mox penitùs abolita.) ¶ Fuit & *Triumphalis* , inter vetuſtiſſimas , quæ non iam de Imperatoris nomine denominata fuit , ſed quam Veteres bellicæ felicitatis cauſa repererunt , *h. l. & d. l.* 5. ¶ Fuit & *Romana* , de Romanæ Vrbis nomine : quam Conſtantinopolis, ceu matrem in honore habuit ; & cuius Conſtantinopolis velut filia fuit , vt ſcribit Auguſtinus *lib.* 5. *de Ciuitate Dei* , *cap.* 22. vt omittam loca alia. Et hæ quidem quinque Conſtantij temporibus Præturæ fuerunt , de quibus accipienda eſt *lex* 13. *ſupr.* Poſtea quatuor tantum fuerunt ſub Valente , *l.* 20. *ſupr.* totidémque per Theodoſij Imperatoris initia , ad annum vſque 384. Aliæ tamen, quàm ſuperiores : Retenta enim tantùm Conſtantiniana & Conſtantiana, cæteris abrogatis ſubſtitutæ fuerunt à Senatu de Principum tum nominibus & in eorum gratiā *Theodoſiana & Arcadiana.* Cuius fit quoque mentio *l.* 32. *inf.* Eodémque pertinet *l.* 33. extrema , vt *ibi* oſtendam. Verùm Theodoſius duas de veteribus reſtituit, putà Triumphalem & Romanam : duáſque de nouo addidit , Auguſtalem & Laureatam : vt ita in vniuerſum octo eſſe voluerit. Poſtea tamen ſub Arcadio ſeptem tantum fuiſſe videntur , vt colligi poſſe videtur ex *l.* 33. Et hæc de Numero & ordine Præturarum.

His ita recenſitis & diſpoſitis, ſecundo iam loco EXPENSARVM ab his faciendarum modum definit *h. l.* Theodoſius M. pariter vt Valens ſe feciſſe teſtatur *l.* 24. *ſupr.* vt & Arcadius filius eius facit *l. vlt. inf.* Et quidem ita vt & hîc quatuor ξυνωρίδας ſeu bigas iam faciat, id eſt , binas ſemper coniungat , binóſque adeò Prætores poſthac agnoſcere ſeu impendere velit, quod ſinguli antea impendebant : propoſita per ſingulas bigas certâ librarum argenti ſummâ , cuius medietatem ſinguli conferant. Quò referendum cenſeo , quod Symmachus P. V. hoc ipſo anno 384. ſcribit *lib.* 10. *ep.* 43. *Cùm pro diligentia* , &c. *argenti publici ratio quæreretur , quod Cenſualibus editores munerum contulerunt , inter cæteras fraudes repertum eſt , quóſdam functionibus abſolutos ſumptum debitum Reipublicæ non dediſſe : Et vt fallacia iſtâ tegeretur , ex alieno argento tantundem Cenſualibus falſis titulis imputatis, quantum* DVO *conferre debuerant , contulerunt.* Et hæc quidem ita Theodoſius M. hoc tempore emiſsâ hac ad Senatum Oratione ; qui idem hoc ipſo Anno 384. ante trimeſtre alterâ Oratione ad Senatum editionibus expenſiſque & largitionibus in ludos officiáque publica modum poſuit : cuius pars eſt *lex* 1. *infr. de expenſis ludorum* : de quâ idem Symmachus huius anni Præfectus , *lib.* 10. *ep.* 21. vid. & *ep.* 4.

¶ Quod modum attinet librarum , quas à quatuor Prætorum bigis impendi vult , hunc ſtatuit :

Nempe

Nempe iubet à primâ, Præturam dari ſeu edi, in mille libris argenti : à ſecundâ, Theodoſiana inquam, & ArcadI (nam ita reponendum) ſeu Arcadiana mille ; vbi mendum hærere videtur : nam & in genere per gradus deductiorem ſemper numerum præſtituit, & verò præſtituiſſe ſe oſtendit voce aduerſatiua, *verò* ; *Theodoſiana verò*, &c. à Tertia, in libris 450. à Poſtremâ, in libris 250. Quamnam proportionem, quémve modum Conſtantius præſtituerit tribus Præturis, vide in eius *l.5.ſup.*

Illud notandum, omnem expenſarum modum hîc in *Libris argenti* ſtatui : cùm illâ Conſtantij conſtitutione, ſingulis Præturis certus follium, & librarum argenti modus ponatur : putà 25000. follium, & 50.libr. argenti : 20000. follium, & 40. librarum argenti : 15000. follium, & 30. librarum argenti.

XXVI. * Imppp. THEODOSIVS, Arcad. & Honorius AAA. Aureliano PV."

NOMINANDORVM Prætorum ſollicitudinem Inluſtris Magnificentia Tua ad Officium cenſuale ſciat eſſe reuocandum. Dat. III. Kal. Mart. Conſtantinop. Theodoſio A. III. & Abundantió viro clariſſimo, Conſulibus. [393.]

NOTÆ.

* Iungendæ quænam *huic* leges ſint, mox dicam.

" Ita quoque *l.1.ſup. de præd. Senatorum*, & alus nonnullis : atenim alibi PP. de quo ad *eam l.*

COMMENTARIVS.

NOMINANDORVM Prætorum ad certum videl. Præturæ genus, iam olim ſcilicet à Senatu ad Præturam deſignatorum, curam Cenſualibus reddit Theodoſius M. *hac l.* quam illis ademerat Conſtantius *l.13.ſup.* vbi dicta, ad hanc quoque *leg.* ſufficient.

¶ Illud ſaltem monendum, hanc *leg.* partem eſſe prolixæ conſtitutionis Theodoſianæ ad Aurelianum P. V. vnde ſuperſunt *lex 3. ſup. de conſtitutionib. Principum* : *lex 4. ſup. de prædiis Senatorum*: *l.130. 131. de decurionibus* ; *l.29. 30. de operib. publ.* Imò & *lex 132. de decurionibus* : *& l.11. de annonis ciuicis*, quæ proinde huic noſtræ coaſſandæ ſunt omnes, ceu vnius eiuſdémque conſtitutionis partes : quâ quidem Theodoſius M. Senatorium ordinem erectum iuit ; Ciuitatúmque Curiis ornatui & Annonæ conſuluit, abrogatis etiam nonnullis, quæ Tatianus PP. filiúſque eius Proculus P. V. perperam inuexerant. ¶ Cæterùm cur Cenſualibus Nominandorum Prætorum cura iam olim tributa, nunc reddatur ? dixi ad *l.5. ſup. de Senatoribus*, vbi de his Cenſualibus plenè.

XXVII. * Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Dextro PF.P.

CVNCTOS Quæſtores & Prætores qui in agris degunt, ſuſceptum & promiſſum munus, pro Notitiâ" Officij Cenſualis, pro eorum dignitate, vel quod ſpontanea voluntate profeſſi ſunt, dare præcepimus." Dat. Kal. Nouemb. Brixiæ, Olibrio & Probino VV.CC. CONSS. [395.]

NOTÆ.

* De hoc *Dextro PP.* ſub Honorio dixi in *Proſopogr.* etiam ex Hieronymo. Anterior editio habebat *Præpoſito*; malè.

" Pro denunciatione factâ ab officio : *l.21. ſup.*

" Pro *præcipimus.*

COMMENTARIVS.

SPORTVLÆ Officio Cenſuali, pro dignitate cuiuſque Prætoris & Quæſtoris in agris degentis, vel promiſſæ, ſolui iubentur *h.l.* ab Honorio Imp. Nominatio ſcilicet vbi facta fuerat Prætoris vel Quæſtoris, Cenſuales in nominatorum notitiam nominationem perferebant, eiſque denunciabant : pro hâc denunciatione ſeu notitiâ munus aliquod ab his exigebant : quod vetitum à Valentiniano & à Valente *l.21. & 24. ſup. hoc titulo.* Atenim Honorius *h.l.* ab his qui in agris ſunt, aliquid accipi permittit : nempe pro labore ſuſcepto & pulueratico, ſic vt dicam. Idque vltrò promiſſum pro eorum dignitate. Licentia igitur hæc non vnó modo coërcita.

XXVIII. * Iidem AA. Simplicio PF.P." Poſt alia.

QVI Ducatum adminiſtrarunt, ad editionem vel nominationem Præturæ pertineant :" Præter eos qui grauiſſimam armatæ militiæ ſollicitudinem longâ temporum ſerie pertulerunt ; & eos qui Sacri Conſiſtorij noſtri arcanis intereſſe meruerunt : Hos enim à Præturæ munere alienos eſſe cenſemus. Dat. x. Kal. Ian. Conſtantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. Augg. CONSS. [396.]

NOTÆ.

" Huius *leg.* ſuæ meminit ipſemet Arcadius *l.* 13. *inf. de proximis.*

" Reponendum puto, *Magiſtro militum*: & quia de Ducibus *h.l.* agitur: & arg. *l.* 56. *inf. de curſu publ.* & *l.* 3. *inf. de paſcuis*, quæ Simplicio *Magiſtri militum* munus tribuunt. Ad hunc ipſum Simplicium extant tres Syneſij epiſtolæ: putà 24. 28. & 119 ex quâ poſtremâ, de Magiſteriâ ipſius militum coniecturam facere facilè licet.

" Id eſt, adſtringantur.

COMMENTARIVS.

DVCES rei militaris quinam à Præturæ onere ſeu ab editionibus & nominationibus immunes eſſe debeant, definit *hâc l.* Arcadius; quam ipſemet decennio poſt memorat *l.* 13. *inf. de proximis*, vbi eam ad alium quoque caſum extendit. Nempe eos demùm immunes eſſe vult, qui grauiſſimam armatæ militiæ ſolicitudinem longâ temporum ſerie pertulerunt: ſeu vt ipſemet loquitur *d. l.* 13. qui poſt emeritam in armis militiam ad honorem Ducatus prouecti ſunt. Item eos, qui ſacri Conſiſtorij arcanis intereſſe meruerunt. De quibus Conſiſtorianis *ſuo titulo. inf.* 12. Hæc duo inquã Ducum genera à nominationibus & editionibus ſeu Præturâ immunia eſſe iubet: Quomodo & idem poſteà eos qui poſtquam in Palatio militaſſent, Senatores facti ſunt, à Præturâ immunes eſſe voluit, biennio poſt: *l.* 8. *ſup. de Senatoribus*. Idémque hanc immunitatem, exemplo Ducum, atque adeò *huius leg.* exemplo ad Proximos ſcriniorum etiam depoſitâ militiâ extendit *d. l.* 13. Symmachi locus hùc facit *lib.* 7. *ep.* 95. *His tantum munia relaxari Diualia conſtituta voluerunt, quos Caſtrenſis honor illuminat*: id eſt, militiæ prærogatiua, vt paulò ante dixit.

¶ Nunc ad *leg.* noſtram: Duo ergo illa Ducum genera immunitate à Præturâ donat Arcadius: at non & eos *qui Ducatum adminiſtrarunt*, ſcilicet non poſt labores militiæ: vnde tria iam Ducum genera hoc æuo fuiſſe intelligimus: ἐλθόντας ſcilicet qui poſt longi temporis militiam Duces facti: alios verò ἰδιώτας, militiæ expertes, cuiuſmodi Cerealem Ducem memorat in Pentapolitanâ Syneſius, ad hunc ipſum Simplicium, vt videtur, ſcribens; cui hæc *lex* inſcribitur, *ep.* 130. à quo Cerealis eò miſſus fuerat. Et hæc ſanè inter alia huius ſeculi labes fuit, vt bellicæ rei imperiti ad Ducatus euherentur, quod tandem inter alia exitio Imperij ſtetit. Denique alij Duces erant, quod hæc *lex* ait, qui ſacri Conſiſtorij arcanis intereſſe merebantur.

---

* XXVIIII. Iidem AA. .... P.V.

NVPER quidem huiuſmodi præceſſerat" Sanctio † Principalis, vt Theatralis" per Prætores" facienda depenſio in Aquæductus" fabricam verteretur: nunc verò iuſtâ moderatione facias cuſtodiri, vt Prætores Romanus" & Laureatus Natalibus" noſtri numinis ſcænicas" populo præbeant voluptates. Dat. IIII. Kalend. Ian. Conſtantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONS. [390.]

NOTÆ.

* Iungenda *huic*, lex ſequens.

* Ita quoque in MS. Aſteriſco hæc lacuna notatur.

' *Africano PF.V.* ita lacuna ſupplenda eſt: hunc enim *Africanum* PF. V. fuiſſe hoc an. 396. docet *lex* 1. *ſup. de dilation. lex* 3. *ſup. de prædiis Senatorum*: *l.* 152. *inf. de Decurion. l.* 13. *inf. de annon. ciuic.* Non verò *Seuero PF.V.* vt quidam ſupplebat.

" χ. *Proceſſerat*: quanquam & *præceſſerat* ſuſtineri poteſt, id eſt, antè emiſſa fuerat.

† Lex hæc non exſtat.

" Symmacho, Theatralis functio *lib.* 10. *ep.* 14.

" Aquæductus Theodoſiani, *l.* 30. *inf. prox.* de quo ad *l.* 13. *inf. de operib. publ.* & *tit. de Aquæductu.*

" Dixi *ad l.* 25. *ſup.*

" *Natales* Arcadij, in plurali, id eſt, Natalis genuinus, & Natalis Imperij Natalis: certè Imperij incidit in 14. Kal. Febr. vid. Socratem, Sozomenum, Marcellinum, Proſperum, Faſtos Siculos, conſularia Idacio ſubdita.

" Scænicæ voluptates, *h.l.* & apud Symmachum, *lib* 10. *ep.* 29.

XXX. Iidem AA. Eutychiano PF.P.

EX quinque Prætoribus, qui Aquæductus" Theodoſiaco fuerant deputati, vnum qui centum librarum argenti munificentiam ſuam definita erogatione præcludit, æterni Principis ac fratris mei Honorij Natalium feſtiuitatibus præcipio deputari. Dat. Prid. Kalendas Ian. Conſtantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. Conſſ.

NOTÆ.

* Iungenda vt dixi *hæc lex* ſuperiori.

" An PF. V.?

" γρ. *Aquæductui.*

" *Natales* Honorij plurali numero pariter: id eſt, Genuinus, & Imperij. Genuinus incidit in 5. *Id. Septemb.* vid. Socratem *lib.* 5. *c.* 12. Marcellinum, Fattaginem Alexandrinam, & Conſularia Idacio ſubdita:

COMMENTARIVS.

AQVÆDVCTVI Theodoſiaco, ſeu in fabricam Aquæductus Theodoſiaci (de quo dicam ad *l.23. inf. de operibus publicis* : & *l.4. inf. tit. de aquæductu*) expenſio à Prætoribus facienda nuper deputata fuerat, Editionibus eâ re ad tempus ſublatis. Cui ſimile quid aliquando pari occaſione & cauſâ factum à Conſtantio notaui ad *l 13. ſup.* Neque ab hac multùm recedit, quod Marcianus poſteà ſtatuit, vt Conſules loco ὑπατικῶν ſeu ſparſionum, ſtatutam quandam pecuniam ad reparandum vrbis Aquæductum dependerent : *l.2. Cod. de Conſulib.* cuius etiam meminit Marcellinus *Chronico an.*452. & Iuſtinianus *Nov.* 105. vid. & *Leonis* 94. Verùm mox paulò poſt, Arcadius *l.29.* iuſtâ moderatione, duas rurſum Præturas, Romanam ſcilicet & Laureatam, editionibus ſeu ſcenicis voluptatibus exhibendis deputauit. Et quidem Natalibus ſuis: vbi duplicem Natalem ſuum intelligit *h. l.* & *l.30.* Qui quidem Natalis alioquin duplex fuit, genuinus & ortus ſeu Imperij : de quo *alibi* dixi. Hinc interim diſcimus, Natalibus Principum editos ludos, & quidem ſcænicos, *l.29. h. t.* quod de Circenſibu quoque docet nos Symmachus, *lib.4. ep.8.* Ambroſius, *Orat. de obitu Valentiniani* ; vide & Circus Natalitius Paulo Diacono, *lib.20.* Vt ita quinque Aquæductui Theodoſiaco manſerint deputatæ, vt nominatim ait *lex* 30. Ex quo dicendum videtur vel ſeptem tantùm fuiſſe hoc tempore Præturas, vel octauam neque Aquæductui, neque Editionibus, ſed ad alium vſum deputatam: Verùm idem mox, ſeu bidno poſt, ex quinque illis Aquæductui deputatis, vnam editionibus exhibendis reddidit, exhibendis ſcilicet per Natales Honorij fratris ſui ludis *l.30.* atque adeò quatuor Theodoſiaco Aquæducti deputatæ manſerunt. Tandem loco Romani & Laureati, Arcadianus Editionibus deputatus fuit : atque ita quinque Aquæductui deputati : *l.32. inf.* Et hæc quidem harum *leg.* ſententia videri poteſt. Sed poteſt & hæc videri : Ex octo Præturis quinque primùm Aquæductui deputatas fuiſſe : mox ad duas reductum numerum, *l. 29. 30.* tandem ad tres: *l.32.* redditâ videlicet Laureatâ & Romanâ, & detractâ Arcadianâ : *d. l.32.* ſi tamen hic *d. l.32.* ſenſus eſt.

XXXI. Idem AA. ad Senatum & populum. Poſt alia.

NEMINEM Editorum, quos votiui[b] ſumptus[c] deſignarit electio, Reſponſum[d] noſtræ Tranquillitatis ſoluat[e], ſed deſignationum ordo[f] ſeruetur, &c. Dat. XVII. Kal. Maij. Med. Cæſario & Attico CONSS. [397.]

NOTÆ.

[a] Iungendæ *huic* quænam Leges ſint, mox dicam.
[b] De hâc *votiui* ſignificatione, mox.
[c] ℞. *Senatus?* Nil muto.
[d] *Reſponſum*, reſcriptum : vid. *paratitl. de diu. reſcr.*
[e] Liberet, eximat, immunem faciat.
[f] Ordo. vid. *l.21. ſup.*

COMMENTARIVS.

IMMVNITATES ſeu INDVLGENTIAS ab onere Præturæ, Reſcripto Principis conceſſas reuocat *hâc l.* Honorius Imp. deſignationúmque adeò ordinem ſeruari iubet: pariter vt Reſcripto Principis de canone vrbicario remitti quidquam idem vetat *l.3. inf. de Canone frumen. V. R.* quæ *lex* inter alias *huic* noſtræ coaſſanda eſt. Et vtraque, prolixæ Honorianæ Orationis ad Senatum & populum vrbis Romæ pars eſt, vnà cum *l.6.7. ſup. de Senatoribus* : *l.27. inf. de nauicul.* *l.5. inf. de naufragiis* : *l.24. inf. de ſuſceptoribus* : quæ proinde omnes *huic* noſtræ ſociandæ veniunt: è quibus etiam *d. lex 6. de Senatoribus*, & ipſa eſt de his deſignationibus ad Præturam : Hâc ſcilicet integrâ Oratione Honorius Imp. tùm Senatus tum populi commodis curam ſuam impendens (quod ipſe etiam ῥητῶς profitetur, *d. l.3. de Canone frum. V. R.*) nihil populi voluptatibus, nihil annonæ Vrbicæ, Principalis reſcripti vel auctoritatis obtentu detractum voluit : Quas duas res maximè populus Romanus iam diu curæ habuit : de quo ad *d. l.6. de Senatorib.* & *ad d. l.3. de canone frum. V.R.* Similes alioquin *Leges* plures, de Reſcriptis inutilibus, repete ex Paratitlo *ſup. de diu. reſcriptis.* § Illud in tranſitu non prætereundum, quòd ait, *Editorum, quos Votiui ſumptus* deſignarit electio. *Votiui* ſcilicet, appellatio peculiari ſignificatu de voluptatibus ludiſque publicis, quæ populo maximè in votis erant, vſurpata. Hinc pariter votiua expenſio Symmacho in eadem re, *lib.2. ep.78.* quæ, data eſt quinquennio fermè ante hanc leg. *Pars hominum compendiis & quæſtibus gaudent, me Votiua delectat expenſio : Itaque auidus ciuicæ gratiæ, Quæſtoris filij mei ſumptibus ſtudeo aliud genus largitatis adiicere.* Eodémque modo eidem *Votiua Candidati negotia*, & Quæſtorij apparatus, *lib.5. ep.20.* & in eadem re, *Votiua cauſa.* Quæſtorium munus *lib.5. ep. 46.* Votiua largitas, *lib.7. ep.59.* Votiua officia, *lib.7. ep.82.* Votiua functio *lib.9. ep.12.* Votiua occaſio, *lib.9. ep.18.* Votiua editio *lib.9. ep.19.* Votiuum pignus, *lib.9. ep.125.* Votiua cauſa Præturæ, *lib.9. ep.122.* Quod ſemel hîc monere extra breuitatem Notarum è re putaui. De aliis Votiuis vid. *Gloſſ. noſtrum*, & eundem Symmachum.

XXXII. Iidem AA. *

PRÆTOR diuini numinis" noſtri, pro his Prætoribus, qui primæ" editionis" fuerant adtributi, præbeat populo voluptates. Dat. VI. Kal. Iul." Nicomedia." Accep. Prid. Kal. Aug. Conſtantinop. Cæſario & Attico Conſſ. [397.]

NOTÆ.

* Iungen' ſane huic legi *lex prox.* 33. Non puto.
" Arcadianus: de quo v. *l.* 25. *ſup.* & *l.* 33. *prox.* Cæterùm vox hæc non mutanda in *Nominis*: etſi idem ſenſus vtriuſque vocis.
" ꝶ. *qui primæ editioni*: vel, *qui primò editioni*: vel, *qui pridem*.
" L. datum.
" Mutem Iubens in *Aug.* vid. *Chronolog.*
" Vid. *Chronolog.*

COMMENTARIVS.

ARCADIANVM Prætorem (de quo *l.* 25. *ſup.* & rurſum *l. prox.* 33. ſeu *vlt.*) edendis ludis (Theatralibus ſcilicet & Circenſibus *d. l.* 32. *prox.* ſcenicis voluptatibus *l.* 29. *ſup.*) loco eorū qui prius Editioni horum ludorum & voluptatum fuerant attributi, vacare iubet *hâc l.* Arcadius Imp. Cuius hic ſenſus videatur: Conſtantinianam & Conſtantianam Præturas, cùm maximæ hactenus editiones fuiſſent, vt oſtendit *d. lex* 19. *ſup.* ſeu primi nominis Præturæ, *d. l.* 25. *ſup.* primæ editioni attributi, vt *h. l.* dicitur (ſeu, vt loquitur *lex prox.* loco primo, & priores Prætores eſſent) *hâc l.* loco moueri, atque in earum locum Arcadianam ſubſtitui. Hæc inquam ſententia *huius l.* videatur. Niſi potius hanc putemus, Arcadianum Prætorem, loco Laureati & Romani, qui inter Prætores ſoli ſcænicis voluptatibus præbendis deſtinati fuerant, ab ipſomet Arcadio *l.* 29. *ſup.* anni ſuperioris 396. fine, nunc *hâc leg.* voluptates populo præbere iuberi. Id quod malo. Quidquid ſit, Arcadium hæc ambitio titillauit nunc, vt ſui nominis potius, vel vt ipſe, pro more ſeculi, *numinis ſui* Prætor, voluptates populo præberet, fauoremque populi in ſuum nomen cieret. Quod inter inania huius æui, & Arcadij, ponendum eſt. Cæterùm hanc *leg.* ſuam indicare videtur Arcadius *l. prox. verſ. quia verò*. Quod ſi ita eſt, tùm exinde de *huius leg.* ſenſu liquidum auſpicium eſt; quod adhuc liquidum magis foret, ſi integra ea ad nos perueniſſet.

XXXIII. * Iidem AA. Seuero" P. V."

PRÆTORES qui loco primo" ſunt, trecentas libras argenti in explicando" munere non" cogantur excedere: Hi verò qui primos ſecuntur, centum quinquaginta libras argenti depenſuros eſſe" cognoſcant: At verò hi qui loco tertio numerantur, centum libras argenti dependant; nec cuiquam profundendi" licentia tribuatur. Quia verò Theatralibus" & Circenſibus ludis per annos ſingulos celebrandis vnus" Prætor nutu" noſtræ clementiæ quingentarum librarum argenti nuper" fuerat deputatus, nunc verò hanc quantitatem conſtat in prioribus Prætoribus . . . .

NOTÆ.

* Iungendáne huic, *lex ſuper* 32. Non puto.
" *Seuerus* hic P.V. Conſtantinop. fuit, anno 398. quo ei inſcribuntur *lex* 14. *inf. de Numerariis*: *lex* 39. *de operib. publicis*: De hoc eodem Seuero accipio Symmachum *lib.* 7. *ep.* 21. & *lib.* 8. *ep.* 6.
" Maximarum Editionum Prætores *l.* 19. *ſup.* primi Prætores, *l.* 25. vnde & prima Prætura *d. l.* 25. qui loco primo *hic*: priores, *h. l. in fin.* primæ editionis, ſi vera eſt lectio, *l.* 32. *ſup.*
" Pro *explicando*.
" An potius, *cogantur non excedere*? argumento horum quæ mox ſequuntur, *nec cuiquam profundendi licentia tribuatur*. Verùm nil muto.
" ꝶ. *Seſe*.
" *Profundere*, eſt vltra ſtatutum modum expendere.
" Modus igitur adhibetur, quo maiorem facere non liceat, vt *l.* 24. *ſup.*
" De his Ludis ad *l.* 2. *ſup.*
" Arcadianus. *l. prox.* 32. *ſup.*
" ꝶ. Natalibus, vt *d. l.* 32. Non puto.
" *D. l.* 32.
" Primis Prætoribus *h. l.* præfinitur ſumma 300. librarum argenti.
" Quomodo hæc lex in partem ſupplenda, videatur? mox dicam.

COMMENTARIVS.

EXPENSARVM modus hâc conſtitutione, ſecundùm ordinem Præturæ cuiuſque, ab Arcadio præſtituitur. Quod curæ ſuæ Principes ſubinde fecerê; Valens, *l.* 24. Theodoſius M. *l.* 25. ſic quidem vt modum hunc egredi non liceret. Quæ ſanè Arcadij *hâc l.* mens eſt, vt oſtendunt

illa,

illa, *nec cuiquam profundendi licentia tribuatur*, ne alioquin fœda iactatio & inconſulta effuſio viribus maiora conatos demergeret, vt loquitur in eâdem re Symmachus *lib.*10. *ep.*21. ¶ Modus porrò cùm alius atque alius præſtitutus fuerit; hic nunc *h. l.* definitur: Nempe, Primorum Prætorum menſura, 300. librarum argenti præfigitur: Secundorum, 150. Tertiorum, 100. In tantum, vt *Arcadianus* etiam Prætor, etſi Theatralibus & Circenſibus ludis deputatus *h. l.* ſeu præbendis pópulo voluptatibus *l.*32. *próx. ſup.* & ipſe ad 300. libras redigi videatur: hanc enim huiuſce *leg.* ſuæ in *fine* mutilæ ſententiam puto; Exemplo ſcilicet priorum Prætórum: quod his verbis indicatur, quæ omninò mutationem iuris ante conſtituti, modíque præfiniti abrogationem & imminutionem præ ſe ferunt, ſimul & exemplum aliorum priorum Prætorum. *Quia verò Theatralibus & Circenſibus ludis per annos ſingulos vnus Prætor nunc noſtra Clementia quingentarum librarum argenti* NVPER FVERAT *deputatus*, NVNC VERO, HANC QVANTITATEM *conſtat in prioribus Prætoribus*........ Hic deficit lex: quam ita ſuppleo, *moderatione noſtra temperatam, neque hic eam ſummam excedere deinceps poterit.* Et ſubſcriptionem etiam ita ſuppleo. *Dat........Conſtantinop. Honorio A. IV. & Eutychiano Coſſ.* id eſt, A. D. 398. vt ita fortè etiam *lex* hæc iungatur cum *l.* 39. *inf. de operib. publicis*: nam & hæc ipſa *lex* pertinet ad Prætores operum publicorum fabricæ deputatos. Certè *Seuerus*, cui hæc *lex* inſcribitur, fuit Præfectus vrbi eo anno 398. vt docet præter *d. l.* 39. lex 14. *inf. de Numerariis*: Cui & ſequente Anno Domini 399. ſucceſſit in Præfecturâ vrbanâ Clearchus, vt ita de Anno ſeu Conſulibus qui *huic l.* conueniunt, dubitari non poſſit: vid. *Chronicon* & *Proſopogr.*

* * * * * *

Hîc folium integrum deeſt in Authentico.

Ita Pariſienſis editio: Nempe in Cod. Lugd. ver. *folium integrum deeſt: Cuiaciana editio tantum habebat.* Deſunt quædam. *Pithœus in* Codice ſuo *notauit*, in veteri Exemplari videri deeſſe 45. verſus: quorum ſinguli quique 43. vel ad ſummum 46. literis conſtat. *Imò, cum folium integrum deſit, & paginæ ſingulæ illius Codicis Manuſcripti* 30. *lineis ſeu verſibus conſtant,* 60. *verſus ſeu lineæ omninò deſiderantur: & ſic non vna conſtitutio, de Prætoribus, & Quæſtoribus, Arcadij, Honorij, & Theodoſij Iun. Vnde apparet aliquot hîc conſtitutiones de Prætura deſiderari, quare proculdubio creſcenti in dies profuſioni & immodicæ Prætorum largitioni, vel etiam contumacia eorum ſubinde latæ fuerunt.*

VT DIGNITATVM ORDO SERVETVR.

TITVLVS V.

XII. COD. IVST. VIII. Concordat huic quoque *titulus inf. lib.* 7. *Quis in gradu præferatur*: Et *Nouella* Valentiniani *inter Theodoſianas* 48. *de Honoratis, & quis in gradu præferatur.*

PARATITLON.

DIGNITATVM, *Rubr. l.* 1. *&* 2. *h. t.* ſeu honorum, *l.* 1. Ordo, *Rubr.* gradus, *d. l.* 1. locus, *d. l.* 1. *&* 2. certus. *d. l.* 2. ſingulis quibuſque olim præſcriptus fuit, *d. l.* 2. quem ſeruari, *Rubr.* conſeruari, cuſtodiri, *l.* 1. oporteret: ſine vſurpationis ambitione, *d. l.* 1. in curiâ vel cœtu, ſententiáque dicenda, *l. vn. inf. tit. prox. de Conſulibus.* Alioquin, indebitum ſibi locum vſurpans, ſacrilegij reus eſt: *d. l.* 2. Et hæc quidem eſt *huius tituli* ſententia, qui ingreſſus eſt ad ſequentium tractatum, vbi de Dignitatum ordine agitur: qui etiam certo ordine poſiti; vnde *Notitia Dignitatum* confici poteſt. ¶ Porrò, vt hæc res Principibus curæ fuit, & eſſe comprimis debet; ita præcipuas ac prolixas in id de Dignitatum ordine conſtitutiones & Notitias, vel, vt proprio verbo vtar, *Ordinationes* fecerunt: *l.* 1. *inf. de Præfect. Prætorio.* Sex has obſeruo. 1. Prima eſt, Conſtitutio ſeu Notitia & Ordinatio VALENTINIANI Sen. ad Ampelium P. V. cuius meminit filius eius, *l.* 2. *h. t.* ex quâ ſuperſunt quinque capita: *lex* 1. *de Præfectis Prætorio*: *l.* 1. *de Quæſtoribus*: *lex vn. de Magiſtris ſcriniorum*: *l.* 1. *de Comitibus rei milit.* *l.* 4. *de honor. Codicillis.* 2. *Secunda* Notitia eſt GRATIANI conſtitutio ad Valerianum P. V. vnde tres leges ſuperſunt; putà *lex* 1. *infr. de Primicerio & Notariis*: *l.* 5. *de honor. Co-*

dic. l. 1. de proximis. 3. Deinceps Theodosii M. tres de Dignitatum ordine conſtitutiones occurrunt: Prima, ad Reſtitutum P.V. è qua duo capita ſuperſunt, putà *lex 2. de Præfectis Prætorio: lex 2. de Quæſtoribus.* 4. Secunda, ad Florum PP. vnde ſupereſt *lex 3. de Primicerio: & l. 6. de honor. Codicil.* 5. Tertia eiuſdem ad Poſtumianum PP. & Clearchum P.V. vnde duæ leges ſuperſunt, nempe *lex 1. h. t. & l. 7. infr. de honor. Codicil.* 6. Tandem Theodosii Iun. prolixa ad Priſcianum P.V. conſtitutio, ſeu Notitia, è quâ ſex capita ſuperſunt; *lex vn. de Comitib. & Trib. ſchol. l. vlt. de Comitibus & Archiatris S. Pal. l. vn. de Comitibus qui prouincias: l. vn. de Comitib. ordinis primi Artium diu.* De his, ad quorum diſpoſitionem ordinis Dignitatum tuitio pertinuit, ſuis locis: Vt & Regulas & axiomata ſuis locis indicabimus, obſeruanda in hac Præcedentiæ materia. Tandem, quia Dignitatum ordinem ſeu notitiam hîc ingredimur, tituli quoque de iis hîc, ſecundum ordinem, proculdubio poſiti fuêre.

1. Conſules, 2. & Patricij *Tit.* 6.
3. Præfecti Prætorio, 4. Præfecti vrbis. 5. Magiſtri Militum *Tit.* 7.
6. Præpoſiti P. Cubiculi, *Tit.* 8.
7. Quæſtores, 8. Magiſtri Officiorum. 9. Comites S.L. 10. Comites R.P. *Tit.* 9.
11. Primicerius Notariorum, *Tit.* 10.
12. Magiſtri ſcriniorum, *Tit.* 11.

Quem eundem ordinem tenet *Notitia Imperij* (vno excepto, quod Magiſter officiorum Quæſtori ibi præponitur, de quo poſteà.) Tenet & Caſſiodorus 6. *var.* 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. & 8. Tenent & veteres lapides: qui modò à minoribus auſpicium faciunt, aſſurgendo: modò à maioribus, deſcendendo. Vide ad eundem finem & ſubſcriptionem legis 8. *de Princip. Ag. in reb.* legis 5. *de fide caſtium: l. vn. qui à præb. tyronum.*

---

1. * Imppp." Gratianus Valentinianus & Theodosivs AAA. ad Clearchum PV."

Nihil eſt tam iniurioſum, in conſeruandis & cuſtodiendis gradibus dignitatum, quàm vſurpationis" ambitio: Perit enim omnis prærogatiua Meritorum, ſi, abſque reſpectu & contemplatione, vel qualitate etiam, prouectionis emeritæ", cuſtodiendi" honoris locus præſumitur potius quàm tenetur", vt aut potioribus eripiatur id quod eſt debitum, aut inferioribus proſit, quod videtur" indebitum. Dat. IIII. Kal. Ian. Conſtantinop. Merobaude II. & Saturnino conss [383.]

Interpretatio." *Nemo ſibi honores vel dignitatem quam à Principe ipſe non meruerit, præſumat, quia ſicut eis qui meruerunt dignitas ornamentum eſt, ita nota maculandi ſunt qui præſumunt.*

NOTÆ.

* Abeſt hæc lex à Cod. Iuſt. Eam memorat Theodoſius Iun. *l. vlt. de honor. codicillis.* Iungenda illi & *lex 7. d. t. de honor. Cod.* etſi ad alium Magiſtratum data ſit.

" Hîc & *d. l. 7.* hæc Imperatorum nomina inſcribi oportet: *Imppp. Valentinianus*, Theodosivs *& Arcadius.* V. Chronol.

" De Præfecto vrbis hâc in re, dicam mox. Malè verò hîc nonnulli Cod. habent: PP.

" *Vſurpationis* voce in hac ipſâ re vtitur idem Theodoſius *l. 6. inf. de honor. Codicil.* vt & vſurpandi, *d. l. 7.*

" *Emerita*: An pro adminiſtratæ: arg. *d. l. 7.?* Imò potius, *emerita prouectionis*, id eſt, meritis impetratæ, ſeu proceſſus & promotionis, quæ quis labore emeruit.

" *F. Caſtè adeundi?* vel *Caſtè ambiendi*, fortè & *conſcendendi?* Sed nil temerè mutem. Sic ſuprà, *cuſtodiendis gradibus.*

" *Locus*: de hâc voce vid. quæ noto ad *l. 14. inf. de re militat.*

" *Tenetur*, quod debitum cuſtoditur: *præſumitur*, quod indebitum vſurpatur.

" *Videtur*, pro *eſt*, paſſim hoc *Codice.* vid. Gloſſ.

" Interpretatio hæc cum ea quæ ſubiecta eſt *legi 2.* vnicæ in *Codice Alariciano* hoc *libro* occurrunt: Et ex ipſæ vel ineptæ: vel, vt mitius dicam, alienæ.

COMMENTARIVS.

Theodosii M. conſtituto iſthæc eſt, de *Ordine Dignitatum* ſeruando, & vſurpatione ambitionéque hâc in re vitandâ: Cuius Imperatoris duas alias in eodem argumēto conſtitutiones iam notauimus, *in Paratitlo.* De huius verò *leg.* ſententiâ, abſque *l. 7. infr. de honor. codicillis* (quæ *huic*, ceu eiuſdem conſtitutionis pars, etſi ad alium Magiſtratum data ſit, coaſſanda venit) multùm deperire neceſſe eſſet, & gnomæ alicui potiùs quàm conſtitutioni ſimilior videri poſſet: etſi ſubtiliter eam intuenti, de ſpecie eius quoque apparere poteſt. Certè, præfationis loco eam conſtitutioni ſuæ præmiſiſſe Theodoſium veroſimile eſt, cui deinceps ea quæ continentur *d. l. 7.* ſubiecerit.

¶ Sententia igitur *huius legis* hæc eſt; non tantùm Codicillarios vel Principis beneficio promotos, iis qui

qui *emeritâ* militiâ promotiones adepti ſunt, poſt habendos: quod certè ſtatuitur *l.6. & d.l.7. & vlt. inf. de honor. codicillis* & paſſim alibi. Denique toto gradu Codicillarios ſeu honorarios ἐμπράκτοις cedere debere, qui prærogatiuâ meritorum eoſdem codicillos adepti ſunt. Verùm etiam, in honorariis codicillis impetrandis, certum gradum & ordinem obſeruandum: & impetratos licet, in potiorum tamen iniuriam promiſcuè valere non oportere. De quo pleniùs ad *d. l.7.* Error enim eſt Interpretis *ad hanc leg.* eâque etiam abutuntur hodie qui id *h. l.* definiri cenſent, *neminem poſſe ſine Codicillis Adminiſtrationem aliquam vſurpare.* Nam imò agitur *hic* de Prælatione ſeu Præcedentiâ inter eos qui eundē honorē indepti ſunt: inter quos duo gradus conſtituuntur; *in cuſtodiendis*, inquit, *gradibus*: & vnus quidem eorum qui *prærogatiuâ meritorum*, qui *reſpectu & contemplatione vel qualitate, etiam pronectionis emeritæ honorem tenent, potioreſque* adeò dicuntur. Quibus ſimilia plura in *d. l.7.* quæ in conciliorum luminis hic adhibenda eſt, occurrunt: qualia illa inter alia: *Ceſſante omni ambitionis ſtudio debeat anteferri*, &c. Non tantum ſcilicet codicillarij ἐμπράκτοις cedere debent: ſed & inter Codicillarios ipſos ij qui *meritorum* gradu eos adepti ſunt, nudis codicillariis præferuntur: de quo *tit. de honor. Cod.*

¶ In genere autem ad id quod *hoc titulo*, & *hâc l.* Dignitatum ordo ſeruari iubetur, aduerſus eos qui aliis locum vel conſeſſum potioribus & prioribus præripere conantur, videndi ſunt, quos cumulat Doct. Sauaro ad Sidonij Apollin. *lib.1. ep. vlt. p.88.*

¶ Illud, occaſione inſcriptionis *huius leg.* quæ Præfecto vrbis inſcribitur, hîc ſemel monuiſſe ſufficit, ad Præfecti Vrbis curam & ſollicitudinem ſpectaſſe, vt dignitatum ordo inter Senatorios Viros ſeruaretur: Quâ causâ etiam tot in hâc materiâ Leges ad Præfectos vrbi datæ occurrunt: & in his hæc noſtra, cum *l. 2. prox.* & paſſim aliæ titulis ſequentibus, vid. & *l.8. inf. de proximis*: & *l 19. inf. de palat. S.L.* Hinc ſolemnes illæ conſtitutiones in materia *Præcedentiæ*: 1. *Valentiniani Sen.* ad Ampelium P.V. 2. *Gratiani*, ad Valerianum P.V. 3. *Theodoſij M.* ad Reſtitutum P. V. 4. & ad Clearchum P.V. (*hâc l.*) 5. *Valentiniani Iun.* ad Prætextatum P.V. *l. 2. h.t.* niſi ibi potiùs reſcribendum *PP.* quod probo. 6. *Theodoſij* denique *Iun.* ad Priſcianum P.V. quas *in Paratitlo* iam commemorauimus.

Illud tandem hîc omittere non poſſum, quod *huic legi* ſimile eſt, hoc ipſo tempore Theodoſium Imp. veterem dicendarum in Senatu Vrbis Romæ ſententiarum formam ſeu ORDINEM reparaſſe; ne ſummum cuique decernendi LOCVM non ratio munerum, ſed honorum fortuna præſtaret; de quo Symmachus, *lib.10. ep.21.*

---

11. * Idem" AAA. ad Prætextatum" PV.

CÆLESTIS recordationis Valentinianus, † Genitor Numinis noſtri, ſingulis quibuſque dignitatibus certum locum meritúmque præſcripſit. Si quis igitur indebitum ſibi locum vſurpauerit, nullâ ſe ignoratione defendat, ſitque planè ſacrilegij" reus, qui diuina præcepta neglexerit. Dat. XII. Kal. Iun." Mediolani Richomere & Clearcho vv. cc. COSS. [384.]

INTERPRETATIO." *Si quis præſumpſerit quam non meruerit à Principe dignitatem, ſacrilegij reus habeatur*: ¶ *Hic de* Iure † *addendum quæ ſit pœna ſacrilegij.*

NOTÆ.

* Lex 1. *Cod. Iuſt. eod. tit.* hinc deſumpta eſt: priore tamen ſententiâ reſecatâ, vt quæ ad Hiſtoricam magis rationem facit.

" Malè: Inſcribendi enim, VALENTINIANVS *Theodoſius*, *& Arcadius.* vid. *Chronolog. Theod.*

" *Prætextatus*, hoc eſt qui integro nomine *Vettius Agorius Prætextatus*, de quo planè in *Proſopogr.*

" ✗ *PP.* vt etiam habent Codices nonnulli & habet Authenticum, vbi duo *PP.* expreſſa, etſi non plenè expreſſum. Nam ſub Valentiniano Sen. A.D. 367. & 368. fuit P.V. At ſub Valentiniano Iun. PP. hoc anno 384. quomodo expanſis literis eo anno vocatur, *l.8. Cod. Iuſt. de modo multarum*: & hoc ipſo Anno 384. Symmachus ipſe P.V. fuit qui eum Præfectum Prætorio diſertè vocat., *lib.10. ep 34.* V. plura in *Proſopogr.*

† De *hâc* Valentiniani Sen. *lege* mox. " de hac *Sacrilegij* voce, mox.

" Ita quoque Cod. Iuſt. malè in Anianeis nonnullis *Ian.*

" INTERPRETATIO hæc totidem verbis refertur *lib.6. Capitularium*, *c.290.* Quæ ſimiliter inepta eſt vtraque ſui parte.

† Hæc ſæpe adiicit de ſuo peculio Interpres, & ad *Ius* remittit, id eſt, ad Codicem Alaricianum.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Iunioris conſtitutio ſeu Notitia, & Ordinatio iſthæc eſt, de Ordine *Dignitatum ſeruando*, deque pœnâ locum indebitum vſurpantis, quâ nominatim confirmat Valentiniani Senioris patris ſui ſuper hoc ipſo conſtitutionem; Quæ illa conſtitutio eſt, ad Ampelium P. V. emiſſa A.D. 372. Naſonaco, ante duodecim annos: cuius Conſtitutionis quinque ſuperſunt hoc Codice imò *hoc ipſo libro 6.* partes ſeu fragmenta: putà *lex 1. de Præfectis Prætorio: lex 1. de Quæſtoribus: l. vn. de Magiſtris ſcrin. lex 1. de Comitib. rei milit. l.4. de honorar. codicill.* Quam totam conſtitutionem ex illis legibus rurſum concinnatam ſub vnum conſpectum dabimus *ad d. l.1. inf. de Præfectis prætorio.* Quæ quidem conſtitutio non tantùm fuit, (quod Cuiacius prodidit) de diuerſarum Dignitatum ordine ſeu gradibus, verùm etiam de Prærogatiuâ Temporis, inter pares ſeruandâ, vt apparet ex *d. l.1. de Præfectis Prætorio.*

¶ Hunc igitur Dignitatum ordinem, quem ex *prædictis legibus* ſuis locis diſcemus, Valentinianus Iun. filius eius *hâc lege* confirmat, & Sanctione & ampliatione addita: Sanctione inquam, ſub pœnâ ſcilicet *ſacrilegij*, id eſt, violati iuris: Id enim *ſacrilegij* voce exaudiendū eſt de violatoribus Diualium ſeu Imperialium ſcitorum & decretorum: *h.l.* pariter vt aliis Valentiniani Iun. in eadem re, *l.4. inf. de domeſticis & protector. l.13. inf. de priuil. eor. qui in S.P. l.30. inf. de erogat. mil. ann.* & *l.10.* quæ eſt Theodoſij M. & *l.24. infr. de petitionib.* &

Nouellâ

dic.l.2.de proximis. 3. Deinceps THEODOSII M. tres de Dignitatum ordine conſtitutiones occurrunt: Prima, ad Reſtitutum P.V. è qua duo capita ſuperſunt, putà *lex 2. de Præfectis Prætorio: lex 2.de Quæſtoribus.* 4. Secunda, ad Florum PP. vnde ſupereſt *lex 3.de Primicerio: & l.6. de honor. Codicil.* 5. Tertia eiuſdem ad Poſtumianum PP. & Clearchum P.V. vnde duæ leges ſuperſunt, nempe *lex 1.h.t. & l.7. infr.de honor.Codicil.* 6. Tandem THEODOSII Iun. prolixa ad Priſcianum P.V. conſtitutio, ſeu Notitia, è quâ ſex capita ſuperſunt; *lex vn.de Comitib. & Trib.ſchol. l.vlt.de Comitibus & Archiatris S.Pal. l.vn.de Comitibus qui prouincias: l.vn.de Comitib. ordinis primi Artium diu.* De his, ad quorum diſpoſitionem ordinis Dignitatum tuitio pertinuit, ſuis locis: Vt & Regulas & axiomata ſuis locis indicabimus, obſeruanda in hac PRÆCEDENTIÆ materia. Tandem, quia Dignitatum ordinem ſeu notitiam hîc ingredimur, tituli quoque de iis hîc, ſecundum ordinem, proculdubio poſiti fuêre.

1. Conſules, 2. & Patricij *Tit.6.*
3. Præfecti Prætorio, 4. Præfecti vrbis. 5. Magiſtri Militum *Tit.7.*
6. Præpoſiti P. Cubiculi, *Tit.8.*
7. Quæſtores, 8. Magiſtri Officiorum. 9. Comites S.L. 10. Comites R.P. *Tit.9.*
11. Primicerius Notariorum, *Tit.10.*
12. Magiſtri ſcriniorum, *Tit.11.*

Quem eundem ordinem tenet *Notitia Imperij* (vno excepto, quod Magiſter officiorum Quæſtori ibi præponitur, de quo poſteà.) Tenet & Caſſiodorus *6.var.1.2.3.4.5.6.7. & 8.* Tenent & veteres lapides: qui modò à minoribus auſpicium faciunt, aſſurgendo: modò à maioribus, deſcendendo. Vide ad eundem finem & ſubſcriptionem legis 8.*de Princip. Ag.in reb.* legis 5.*de fide caſtium: l.vn.qui à præb.tyronum.*

---

1. * Imppp." Gratianus Valentinianus & THEODOSIVS AAA. ad Clearchum PV."

NIHIL eſt tam iniurioſum, in conſeruandis & cuſtodiendis gradibus dignitatum, quàm vſurpationis" ambitio: Perit enim omnis prærogatiua Meritorum, ſi, abſque reſpectu & contemplatione, vel qualitate etiam, prouectionis emeritæ", cuſtodiendi" honoris locus præſumitur potius quàm tenetur", vt aut potioribus eripiatur id quod eſt debitum, aut inferioribus proſit, quod videtur" indebitum. Dat. IIII. Kal. Ian. Conſtantinop. Merobaude II. & Saturnino CONSS [383.]

INTERPRETATIO." *Nemo ſibi honores vel dignitatem quam à Principe ipſe non meruerit, præſumat, quia ſicut eis qui meruerunt dignitas ornamentum eſt, ita nota maculandi ſunt qui præſumunt.*

NOTÆ.

* Abeſt hæc lex à Cod. Iuſt. Eam memorat Theodoſius Iun. *l.vlt. de honor. codicillis.* Iungenda illi & *lex 7. d.t. de honor. Cod.* etſi ad alium Magiſtratum data ſit.

" Hic & *d.l.7.* hæc Imperatorum nomina inſcribi oportet: *Imppp. Valentinianus*, THEODOSIVS *& Arcadius.* V. Chronol.

" De Præfecto vrbis hâc in re, dicam mox. Malè verò hîc nonnulli Cod. habent: PP.

" *Vſurpationis* voce in hac ipsâ re vtitur idem Theodoſius *l.6. inf. de honor. Codicil.* vt & vſurpandi, *d.l.7.*

" *Emeritæ*: An pro adminiſtratæ: arg. *d.l 7.?* Imò potius, *emeritæ prouectionis*, id eſt, meritis impetratæ, ſeu proceſſus & promotionis, quæ quis labore emeruit.

" *ɤ. Caſtè adeundi?* vel *Caſtè ambiendi*, fortè & *conſcendendi?* Sed nil temerè mutem. Sic ſuprà, *cuſtodiendis gradibus.*

" *Locus*: de hâc voce vid. quæ noto ad *l.14. inf. de re militat.*

" *Tenetur*, quod debitum cuſtoditur: *præſumitur*, quod indebitum vſurpatur.

" *Videtur*, pro *eſt*, paſſim *hoc Codice.* vid. Gloſſ.

* INTERPRETATIO hæc cum ea quæ ſubiecta eſt *legi 2.* vnicæ in *Codice Alariciano* hoc *libro* occurrunt: Et eæ ipſæ vel ineptæ: vel, vt mitius dicam, alienæ.

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. conſtitutio iſthæc eſt, de *Ordine Dignitatum* ſeruando, & vſurpatione ambitionéque hâc in re vitandâ: Cuius Imperatoris duas alias in eodem argumẽto conſtitutiones iam notauimus, *in Paratitlo.* De huius verò *leg.* ſententiâ, abſque *l.7. infr. de honor. codicillis* (quæ *huic*, ceu eiuſdem conſtitutionis pars, etſi ad alium Magiſtratum data ſit, coaſſanda venit) multùm deperire neceſſe eſſet, & gnomæ alicui potius quàm conſtitutioni ſimilior videri poſſet: etſi ſubtiliter eam intuenti, de ſpecie eius quoque apparere poteſt. Certe, præfationis loco eam conſtitutioni ſuæ præmiſiſſe Theodoſium veroſimile eſt, cui deinceps ea quæ continentur *d.l.7.* ſubiecerit. ¶ Sententia igitur *huius legis* hæc eſt; non tantùm Codicillarios vel Principis beneficio promotos, iis qui

qui *emeritâ* militiâ promotiones adepti ſunt, poſt habendos: quod certè ſtatuitur *l.6. & d.l.7. & vlt. inf. de honor. codicillis* & paſſim alibi. Denique toto gradu Codicillarios ſeu honorarios ἐμπεράκτοις cedere debere, qui prærogatiuâ meritorum eoſdem codicillos adepti ſunt. Verùm etiam, in honorariis codicillis impetrandis, certum gradum & ordinem obſeruandum: & impetratos licet, in potiorum tamen iniuriam promiſcuè valere non oportere. De quo pleniùs ad *d.l.7.* Error enim eſt Interpretis *ad hanc leg.* eâque etiam abutuntur hodie qui id *h.l.* definiri cenſent, *neminem poſſe ſine Codicillis Adminiſtrationem aliquam vſurpare.* Nam imò agitur *hic* de Prælatione ſeu Præcedentiâ inter eos qui eundẽ honorẽ indepti ſunt: inter quos duo gradus conſtituuntur: *in cuſtodiendis,* inquit, *gradibus:* & vnus quidem eorum qui *prærogatiuâ meritorum*, qui *reſpectu & contemplatione vel qualitate, etiam prouectionis emeritæ honorem tenent, potioréſque* adeò dicuntur. Quibus ſimilia plura in *d.l.7.* quæ in conciliorum luminis hic adhibenda eſt, occurrunt: qualia illa inter alia: *Ceſſante omni ambitionis ſtudio debeat anteferri*, &c. Non tantum ſcilicet codicillarij ἐμπεράκτοις cedere debent: ſed & inter Codicillarios ipſos ij qui *meritorum* gradu eos adepti ſunt, nudis codicillariis præferuntur: de quo *tit. de honor. Cod.*

¶ In genere autem ad id quod *hoc titulo*, & *hâc l.* Dignitatum ordo ſeruari iubetur, aduerſus eos qui aliis locum vel conſeſſum potioribus & prioribus præripere conantur, videndi ſunt, quos cumulat Doct. Sauaro ad Sidonij Apollin. *lib.1.ep.vlt.p.88.*

¶ Illud, occaſione inſcriptionis *huius leg.* quæ Præfecto vrbis inſcribitur, hîc ſemel monuiſſe ſufficit, ad Præfecti Vrbis curam & ſollicitudinem ſpectaſſe, vt dignitatum ordo inter Senatorios Viros ſeruaretur: Quâ causâ etiam tot in hâc materiâ Leges ad Præfectos vrbi datæ occurrunt: & in his hæc noſtra, cum *l. 2. prox.* & paſſim aliæ titulis ſequentibus, vid. & *l.8. inf. de proximis*: & *l 19.inf.de palat. S.L.* Hinc ſolemnes illæ conſtitutiones in materia *Præcedentiæ*: 1.*Valentiniani Sen.* ad Ampelium P.V. 2.*Gratiani*, ad Valerianum P.V. 3. *Theodoſij M.* ad Reſtitutum P. V. 4. & ad Clearchum P.V. (*hâc l.*) 5.*Valentiniani Iun.* ad Prætextatum P.V. *l.2. h.t.* niſi ibi potiùs reſcribendum *PP.* quod probo. 6.*Theodoſij* denique *Iun.* ad Priſcianum P.V. quas *in Paratitlo* iam commemorauimus.

Illud tandem hîc omittere non poſſum, quod *huic legi* ſimile eſt, hoc ipſo tempore Theodoſium Imp. veterem dicendarum in Senatu Vrbis Romæ ſententiarum formam ſeu ORDINEM reparaſſe; ne ſummum cuique decernendi LOCVM non ratio munerum, ſed bonorum fortuna præſtaret; de quo Symmachus, *lib.10.ep.21.*

11.* Idem" AAA. ad Prætextatum" PV.

CÆLESTIS recordationis Valentinianus, † Genitor Numinis noſtri, ſingulis quibuſque dignitatibus certum locum meritúmque præſcripſit. Si quis igitur indebitum ſibi locum vſurpauerit, nullâ ſe ignoratione defendat, ſitque planè ſacrilegij" reus, qui diuina præcepta neglexerit. Dat. XII. Kal. Iun." Mediolani Richomere & Clearcho vv. cc. coss. [384.]

INTERPRETATIO." *Si quis præſumpſerit quam non meruerit à Principe dignitatem, ſacrilegij reus habeatur:* ¶ *Hic de* Iure † *addendum quæ ſit pœna ſacrilegij.*

NOTÆ.

* Lex 1. *Cod. Iuſt. eod. tit.* hinc deſumpta eſt: priore tamen ſententiâ reſecatâ, vt quæ ad Hiſtoricam magis rationem faceret.

" Malè: Inſcribendi enim, VALENTINIANVS *Theodoſius*, & *Arcadius.* vid. *Chronolog. Theod.*

" *Prætextatus*, hoc eſt qui integro nomine *Vettius Agorius Prætextatus*, de quo planè in *Proſopogr.*

" ✗. *PP.* vt etiam habent Codices nonnulli & habet Authenticum, vbi duo *PP.* expreſſa, etſi non plenè expreſſum. Nam ſub Valentiniano Sen. A.D. 367. & 368. fuit P.V. At ſub Valentiniano Iun. PP. hoc anno 384. quomodo expanſis literis eo anno vocatur, *l.8. Cod. Iuſt. de modo multarum*: & hoc ipſo Anno 384. Symmachus ipſe P.V. fuit qui eum Præfectum Prætorio diſertè vocat, *lib.10.ep 34.* V. plura in *Proſopogr.*

† De *hâc* Valentiniani Sen. *lege* mox. " de hac *Sacrilegij* voce, mox.

" Ita quoque Cod. Iuſt. malè in Anianeis nonnullis *Ian.*

" INTERPRETATIO hæc totidem verbis refertur *lib.6. Capitularium, c.290.* Quæ ſimiliter inepta eſt vtraque ſui parte.

† Hæc ſæpe adiicit de ſuo peculio Interpres, & ad *Ius* remittit, id eſt, ad Codicem Alaricianum.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Iunioris conſtitutio ſeu Notitia, & Ordinatio iſthæc eſt, de Ordine *Dignitatum ſeruando*, deque pœnâ locum indebitum vſurpantis, quâ nominatim confirmat Valentiniani Senioris patris ſui ſuper hoc ipſo conſtitutionem; Quæ illa conſtitutio eſt, ad Ampelium P.V. emiſſa A.D.372. Naſonaco, ante duodecim annos: cuius Conſtitutionis quinque ſuperſunt hoc Codice imò *hoc ipſo libro 6.* partes ſeu fragmenta: putà *lex 1. de Præfectis Prætorio: lex 1. de Quæſtoribus: l. vn. de Magiſtris ſcrin. lex 1. de Comitib. rei milit. l.4. de honorar. codicill.* Quam totam conſtitutionem ex illis legibus rurſum concinnatam ſub vnum conſpectum dabimus *ad d. l.1. inf. de Præfectis prætorio.* Quæ quidem conſtitutio non tantùm fuit, (quod Cuiacius prodidit) de diuerſarum Dignitatum ordine ſeu gradibus, verùm etiam de Prærogatiuâ Temporis, inter pares ſeruandâ, vt apparet ex *d. l.1. de Præfectis Prætorio.*

¶ Hunc igitur Dignitatum ordinem, quem ex *prædictis legibus* ſuis locis diſcemus, Valentinianus Iun. filius eius *hâc lege* confirmat, & Sanctione & ampliatione addita: Sanctione inquam, ſub pœnâ ſcilicet *ſacrilegij*, id eſt, violati iuris: Id enim *ſacrilegij* voce exaudiendũ eſt de violatoribus Diualium ſeu Imperialium ſcitorum & decretorum: *h.l.* pariter vt aliis Valentiniani Iun. in eadem re, *l.4. inf. de domeſticis & protector. l.13. inf. de priuil. eor. qui in S.P. l.30. inf. de erogat. mil. ann.* & *l.10.* quæ eſt Theodoſij M. & *l.24. infr. de petitionib.* & *Nouellâ*

Nouell. Valentiniani *inter Theodoſianas* 41. *infr. de ſucceſſ. Curial.* Vnde ita Imp. *h. l. ſitque planè ſacrilegij reus qui diuina præcepta neglexerit.* Et propriè ſæpè hæc vox aptatur his qui modum & ordinem à Principe ſtabilitum vel commonſtratum violant [: *h. l. & d. l.* 4. *inf. de domeſticis & Protect. & d. l.* 13. *inf. de priuil. eor. qui in ſacr. Pal. & l. diſputare* 3. *Cod. de crim. ſacril.* de cuius *leg.* ſententia dixi *ad l....* Quare nihili eſt ſubdita *huic legi* Interpretatio, quæ ait, *hîc de Iure addendum quæ ſit pœna ſacrilegij.*

Adeò verò Valentinianus Iun. (hæc iam *Ampliatio* eſt) Valentiniani patris ſui conſtitutionem confirmat, vt eius conſtitutionis ignorantiâ neminem excuſari velit: Quod & alioquin tralatitium eſt, *l.* 2. *ſup. de conſtit. Princip.* vbi dixi: & *l. vnic. ſup. ſi cert. pet. de Chirograph.*

¶ Illud omittere hîc non oportet, quod Symmachus lib. 10. ep. 31. memorat, Valentinianum Iun. hoc ipſo anno 384. Oratione ſua ad Senatum V. R. veterem formam ſeu ORDINEM dicendarum in Senatu ſententiarum reparaſſe, ne ſummum cuique decernendi locum non ratio MVNERVM, ſed bonorum fortuna præſtaret: atque id aſſenſio cæterorum vel innita ſequeretur, quod ante omnes felicior cenſuiſſet. Additque hoc etiam remoto, ad Regnum ſuum rediiſſe VIRTVTES? Id enim ad *hanc leg.* omninò facit. Non omittendum etiam quod idem circa Tribunatũ fori vinarij ſcribit, & Valentin. conſulit *lib.* 10. *ep.* 35. vt & quod idem ſcribit *ep.* 40. de ſucceſſionis ORDINE inter eos. Hæc enim omnia huic ipſi anno reſpondent, & Imperatoris Valentiniani Iun. temporibus: & de ORDINE Dignitatum ſunt.

DE CONSVLIBVS PRÆFECTIS, MAGISTRIS MILITVM ET PATRICIIS.

TITVLVS VI.

XII. COD. IVST. XIII. *De Conſulibus & non ſpargendis ab his pecuniis, & de Præfectis & Magiſtris Militum & de Patritiis.*

* Hoc titulo continetur PRIMVS Illuſtrium gradus: Quo in numero ſunt Conſules, *& Patritij.*

" Abundare videntur hæc, *Præfectis, Magiſtris Militum:* Nam de his agitur *tit. prox.*

PARATITLON.

I. CONSVLES alij erant Ordinarij, alij ſuffecti: Ordinariorum fit mentio *in l.* 12. *ſup. de Prætoribus: l. vlt. infr. de metatis: l.* 2. *infr. de terris limitaneis: l.* 1. *infr. de expenſis ludorum. l.* 6. *de ſcænicis.* Magiſtratus erat annuus, & ita vocatur *l.* 9. *infr. de infirm. his quæ ſub tyr.* Diuinum porrò præmium id vocatur *l.* 17. *infr. de pœnis:* omnibus faſtigiis dignitatum præponendus, *l. vn. h. t.* Conſulibus creatis, eorum nomina ſtatim nunciabantur, nomina præferebantur: Nuntij quippe per prouincias emittebantur, *l.* 1. 2. 3. *&* 4. *inf. ne quid publ. lætitiæ.* De horum nominibus notabantur Anni: Anni exordia his Conſulibus inchoabantur, *d. l.* 1. *ne quid publ. læt.* Atque ita Faſti conficiebantur; hinc faſtis honor datus Regalium Trabearum, *d. l.* 4. *d. tit.* Horum nomina edictis & conſtitutionibus ſubſcribebãtur, adeò vt his omiſſis auctoritate carerent, *l.* 1. *ſup. de conſtit. Princip.* In ſecuritatibus quoque: ſed & in Teſtamentis vtrum Conſulum nomina requirerentur? tracto *ad l.... ſup. de Teſtam.* Cùm eorum nomina recitabantur, his reuerentia in Lectione recitantium tribuebatur: *d. l.* 3. *inf. de infirm. his quæ ſub tyr.* Conſulatus initio manumiſſionum ſolemnia peragi ſolita; vnde hæc Conſulatus ſolemnitas dicitur, *l.* 13. *inf. de infir. his quæ ſub tyr.* Officium celebrabant: cùm id celebrabatur. Conſulibus ordinariis ſportulam auream & diptycha ex ebore dare licebat, *d. l.* 1. *infr. de expenſis ludorum.* Ludos & ſpectacula edebant: ſic vt aurum iis ſolis præmio dare liceret propter vitæ merita, *l.* 2. *infr. de ſpectaculis.* Equos Curules in curulis certaminis ſolemnitatem tribuebant: *l.* 6. *de ſcænicis:* Veſtis eorum *Trabea* erat, *d. l.* 4. *ne quid publ. lætit.* Conſulares Codicillos Principes largiebantur, *l.* 23. *ſup. de Prætoribus.* Denique proſcriptorum Conſulum, eorúmque qui ſub Tyrannis fuerant nomina, faſtis eradi ſolita, veluti Eutropij, *l.* 17. *inf. de pœnis:* & Conſulum qui ſub Eugenio Tyranno fuerant, *l.* 9. *inf. de infir. his quæ ſub tyr.* Heracliani, *l.* 13. *d. tit. de infirm.*

II. PATRICIORVM non hoc tantum titulo mentio fit, putà *Rubricâ, & l. vn. hoc tit.* verùm etiam *l.* 20. *de Agentib. in reb. l.* 17. *de pœnis, l.* 1. *de annonâ & tributis, l. vn. ſupr. de*

bonis

bonis Clericorum: l.14 inf.de metatis. A Patriciis his ipſa dignitas Patriciatus, *l.vn. h.t. & d.l.16.inf.de pœnis.* Magna verò ea erat: Hinc ſplendor Patriciatus, *l.vn.h.t.* Dignitas Patriciatus, *d.l.17.de pœnis.* Patricij verò mentionem reperio iam A. D. 315. *l.1.infr.de annonâ & trib.* ſi modò ea lex Conſtantini eſt. ¶ Aliquando verò ſeparata hæc ab aliis dignitas erat, ſic vt quidam *Patricij* ſolùm dicerentur, vt Datianus *d. l. 1. de annonâ & trib.* Aliquando cum aliis dignitatibus & ſummis quidem hæc dignitas coniuncta erat, veluti cum Conſulatu, Præfecturâ prætorianâ, Magiſteriâ Militum, *l.vn. h. t. & d.l.vn. de bonis Clericorum, l.15.in f.de indulg.deb. l.14.inf.de legatis.* cum Magiſteria officiorum, *l.20.inf.de Agentib.in reb.& l.14.de metatis.* ¶ Patriciorum horum fit mentio *hoc Codice*: Datiani *d.l.1.de ann.& trib.* Petronij Patricij, *l.7.de filiis mil.appar.* Eutropij, *l.17. de pœnis:* Anthemij PP. & Patricij, *d.l.14.infr.de legatis.* Helionis Patricij & Magiſtri officiorum, *dict.l.20.de Agentib. & dict.l.14. de metatis.* Tauri PP. & Patricij, *dict.l.vn.de bonis Clericorum.*

---

*Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius AAA.ad Senatum" P.V.

DIVERSA" culmina" dignitatum Conſulatui cedere euidenti auctoritate" decernimus. Sed, vt Conſulatus præponendus eſt omnibus faſtigiis dignitatum, (in omni etiam Curiæ" Senatoriæ actu, ſententiâ, cœtu) ita, ſi quis Conſulatu & Præfectura, vel culmine" militari conſpicuus eſt, pridem Conſulari præferendus hautdubio eſt. Porrò ſi contigerit, vt ad duas has prærogatiuas etiam Patriciatus ſplendor" addatur, oportet" huiuſmodi virum præter ceteros eminere: Neque enim vnus" tantùm honor, poteſt duobus aut tribus anteferri: dùmmodo Conſulatui, ex his quæ deſignatæ ſunt, dignitas quæcunque ſocietur. Dat..... April. Antonio & Syagrio VV.CC.CONS. [382.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à Cod.Iuſtin.Meminit eius Valentinianus Tertius *Nouellâ de Honoratis & quis in gradu præfer.48.* inter Theodoſianas.
" Fortè *ad Seuerum P.V.* fuit enim is hoc anno P.V.vid.Chronol.Niſi putemus reponendum *ad Senatum R.V.* id eſt Senatum vrbis Romæ: vel niſi putemus & *ad Senatum*, & *ad P.V.* hanc leg.ſcriptam?
" *Diuerſa*, id eſt cætera omnia, quæcunque, ita mox, *omnibus faſtigiis dignitatum*, vid.Gloſſ.Theod.
" Sic & *l.15.inf.de extraordin.*maximarum culmina dignitatum.
" *Auctoritas* eſt lex, iuſſio, Edictum: v.*Gloſſ.Theod.*
" Et ſic etiam Præfecto vrbi, qui alioquin Præſul Senatus eſt.
" Nota, *Culmen* militare.
" Nota, *ſplendor* Patriciatus.
" Vocem hanc Cuiacius de ſuo ingenio addidit: nam MS.habet....*duret*: fortè *quis dubitet.*
" Conſulatus.

COMMENTARIVS.

DE CONSVLATV, déque PRÆFECTVRA, Prætorianâ vel vrbis; MAGISTERIA militum, & PATRICIATV, quæ quidem prima & ſumma eſt Illuſtrium Dignitatum, ſic vt dicam, Quadriga, eſt hæc conſtitutio; Eum in finem lata vt definiatur, quando Conſulatu functus, cæteris illis præferatur, vel non. Quæ quidem ſolemnis admodùm de προεδρίᾳ conſtitutio eſt, &, ſi credimus Valentiniano Tertio, qui *Nouella*, inter Theodoſianas, *de Honoratis & quis in gradu præferatur*, eius meminit, ſimùl & exemplum adducat, Gratianum Imp.auctorem habet, qui ſanè etiam primo loco in inſcriptione Legis *hic* ponitur.

¶ Et initio quidem *Legis*, quæ *Prima* eius ſententia eſt, præmittit Imperator per conceſſionem, tanquam rem manifeſti iuris, *Diuerſa* (id eſt omnia, quæcumque) *dignitatum culmina Conſulatui cedere*, quod & ipſe euidenti auctoritate decernit. Item, *Conſulatum præponendum omnibus faſtigiis dignitatum.* De hâc verò Conſulatus prærogatiuâ faſtigio, & præeminentiâ, infinita quoque apud alios ſcriptores occurrunt teſtimonia. Diuinum ideo quoque præmium vocatur, *l.17. inf. de pœnis.* Videatur vel Libanius, *in Conſulatum ad Iulianum*: & paſſim *faſtigium* vocant Scriptores, Ammianus Marcellinus, Symmachus, *lib.2.ep.93. lib.4. ep.8. lib.10.ep.44.* & Claudianus *non vno loco*, & Chryſoſtomus, *homiliâ 10. ad Hebreos, edit. Commel. p.1824.* ἐςὶν γὰρ τούτου ἀξιώματος μεῖζον νομίζουσιν οἱ πολλοί. Idem εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν πράξεων ἢ τῶν ὑπάτων ἀρχὴ καθάπερ κορυφὴ καὶ κεφαλὴ πάσαις ἐπίκειται. Idem poſtquam recenſum Magiſtratuum, & Præfecti Prætorio quoque fecit, ἐςὶν δευτέρα τούτων ἀρχὴ ἡ τῶν ὑπάτων ἀρχή. Caſſiodorus quoque *2. var.2.* ità vocat: Sidonius Apollinaris *lib.2.ep.3. potiſſimum Magiſtratum* appellat, ad quem locum vide quæ Doctiſſ.Sauaro, vt & quæ Iuretus *in Symmachum lib. 4. ep.8.* videndus & Procopius, *lib. 1. Perſicon*, & Iomandes in *Gothicis.* Illud ad Conſulatus faſtigium maximè pertinet, quod & ipſi Imperatores eum geſſêre. Vide Claudianus *in Coſ. Theodori*, habitum vocat quo Curia Aulæ iungitur:

—— Illúmque habitum quo iungitur Aulæ
Curia, qui ſocios Proceres cum Principe nectit.

Item alibi:

—— Titulúmne leuem paruique nitoris
Credimus, Auguſti quo ſe decorare fatentur.

Omitto alia.

¶ Addit Imperator (quæ ſecunda iam ſenten-

tia *huius legis* eſt) Conſulatum omnibus faſtigiis dignitatum præponi, ETIAM *in omni Curia Senatoria actu, ſententia, cætu*, id eſt, in Senatu quacunque de re agatur, ſic vt Primus, Conſul in Senatu ſedeat, primus ſententiam expromat, etiam ante Præfectum Vrbis ſcilicet,id enim hic omninò indicatur: cùm alioquin Præfectus Vrbi Senatus nominatim Præſul & caput eſſet: de quo alibi ſæpè; & in Senatu ſupra omnes ſententiam Primus diceret: vt diſertè Caſſiodor. *in formula P.V. 6. var.4.* eúmque etiam Iuſtinianus *Nouella ſua 62.* (de qua *tit. prox.*) Conſulibus & Patriciis præferri voluerit. De illo equidem dubium nullum, Præfecturam Vrbis, cunctis, quæ intra vrbem eſſent, antecelluiſſe dignitatibus: quod ante ſexennium Gratianus diſertè A. D. 376. *lege ſua* cauerat; putà *l.3. Cod. de offic. Præf. vrb.* Et biennio poſt hanc *leg.* Symmachus quoque memorat *lib.10.ep.36. Præfecturam*, inquit, *quæ Romæ ſuperior eſt cæteris.* Quomodo & Auſonius *in Moſella*, *Primum nomen* vocat. Verùm hæc duo loca propriè reſpectum habent ad cæteras dignitates, & Magiſtratus inferiores qui intra Vrbem erant, quorum reſpectu Præfectura, *iis quæ intra vrbem ſunt, dignitatibus*, ſeu *cæteris antecellere* & ſuperior eſſe dici potius videtur.

Et quia in eo nunc ſumus, *lex illa 3.Cod.de offic. P.V.* attentiùs nobis perpendenda, imò illuſtranda, emendandáque venit, quæ ad Rufinum P. V. cuius meminit quoque Symmachus *lib 7.ep.126.* data eſt: *Præfectura Vrbis cunctis quæ intra Vrbem ſunt, antecellat dignitatibus, tantum ex omni parte deriuatis, quantum ſine omni iniuria ac detrimento honoris alieni vſurpat.* Et hæc lex intricata & fortè etiam inemendata: Tentem quippe, *antecellat, ac dignitatis tantum* &c. *deriuet is quantum* &c. *deriuet*, id eſt, ſibi vindicet, attribuat, (vt rectè Albericus:) *ex omni parte*, id eſt, ex omnibus dignitatum inſignibus & prærogatiuis: ergo *deriuet ex omni parte*, id eſt, in ſe ſuámque dignitatem transferat omne quicquid dignitatis alij habent, præque ſe ferunt; quaſi in fluuium & Oceanum: ſic & excuſationes deriuare, *l.3. inf. de abolit.* ſic in notitiam deriuare, *l.26. de operib. publ.* ſic aquam deriuare in ſuum fundum, *l.4.6. de aquæductu*, ἐφέλκειν: in grauem curam lætitia deriuata, Symmacho *lib.8. ep.31.* Denique, *Deriuare* hîc *ex omni parte*, eſt vndecumque decerpere,deflorare, transferre in ſe quodcunque alij honoris, fulgoris, ſplendoris, & φαντασίας, aut dignitatis præ ſe ferunt, idque *vſurpare*, id eſt, habere, tenere, exercere: *vſurpandi* enim vox hîc, bonam in partem ita accipienda eſt:quod Albericus rectè notauit ad *hanc leg.* Et additur tamen limitatio, *Quantum ſine omni iniuria ac detrimento honoris alieni* &c. μηδὲν ἀδικοῦντι τὰς λοιπὰς ἀξίας: Synopſis Baſilic. *lib.6.tit.4. c.11.* Tantum, quantum. Ita quoque Symmachus *lib.1.ep.89. in fin. lib.3. ep.1.72. & lib.9. ep.43.* In quantum licet, idem Symmachus *lib.1. ep.21. lib.2. ep.13.* Cuius limitationis hîc ſenſus eſt; poſſe quidem Præfectum Vrbi, velut ſupra omnes dignitates vrbanas poſitum, ea inſignia decoráque omnia, cultúmque & pompam ſibi vindicare, quæcunque tandem comminiſci vel mutuari poteſt; dummodò *ne cùm iniuria & detrimento honoris alieni*, ſeu aliarum dignitatum id fiat, vel coniunctum ſit. Ergo *hac leg.* vt ſupra omnes dignitates Vrbicarias Præfectus Vrbi effertur, omniáque ei decora, inſignia, & φαντασίας, pompæ, cultus genus omne vſurpare tribuitur, ita modus hîc ponitur, ne id cum aliorum dedecore & iniuria coniunctum ſit. Cui plenè ſimilis eſt eiuſdem Valentiniani *lex poſterior 5.in f.C.de offic.Rect.prou.* Huc verò iam egregiè pertinent querelæ illæ, quæ de Præfectis vrbi exortæ Symmachi æuo, nō tantùm de eo quod Præfectura quæ Romæ ſuperior eſt cæteris, turbidum aliquid pro poteſtate faceret, *lib.10. ep.36.* verùm etiam de peregrino, externo, ac ſuperbo vehiculo vſurpato, quo tanquam Salmoneus alius inuehebatur: quod tamen ex nouo Gratiani (qui ſanè *huius leg.* author eſt)ſtatuto ſeu beneficio,(id eſt, hac *leg.* ipſa,vt exiſtimo)ſibi vſurpauerat:Et verò eâ epiſtolâ Symmachus hanc vehiculi nouitatem aboleri cupit tanquam inuidioſum, vel etiam cum iniuria & detrimento alieni honoris coniunctum, de quo & *eod. lib.10.ep.33.* Ex his igitur iam patet hanc *leg.* 3.non reſpectu aliarum Illuſtrium dignitatum conſcriptam, neque vt indicetur Præfecturam aliis Illuſtribus dignitatibus in Vrbe potiorem eſſe,verùm reſpectu aliarum Vrbanarum dignitatum.

Et hæc quidem in genere de Conſulatus faſtigio ſupra cæteras dignitates: in quibus & Patriciatus & Præfectura. Speciatim verò de eius Prærogatiua ſuprà *Patriciatum*,præter *hanc leg.*teſtis Caſſiodorus quoque, non *lib.3. var.5.* verùm tantùm *lib.6.var. 2.* in formula Patriciatus: *Præfectorios*, inquit, & aliarum dignitatum viros præcedit, vni tantum cedens fulgori, quem interdum etiam à nobis conſtat aſſumi (de quo poſtremo, vid. & *d.Nouell. Valentin.48.*) His accedat & argumentum ab ordine literæ in *leg.17. inf. de pœnis*: & apud Caſſiod. *6. var.1. & 2.* Et tamen huic obſtat Zenonis *lex 3. C. de Conſulib.* vbi dicitur generaliter, *Patriciatus honorem cæteris omnibus anteponi*: & nemini ad eum aſcendere licere, niſi priùs aut Conſulatus honore potiatur, aut Præfecturæ Prætorio &c. Petr. Faber *1.ſemeſtr.2. in fin.* id ita dictum generaliter ait, excepto tamen priſco Conſulatus honore. Parens meus, Patriciatum conſulatu maiorem, non gradu, ſed duratione ſcripſit. Amayo Patriciatum ideo anteponit, quia vt ad eum perueniretur, neceſſe erat vt quis Conſul fuiſſet, vel Præfectus Prætorio &c. & ſic hoc caſu Patricium ideo anteponi, non quia Cônſulatu maior, ſed quia Conſulatus præcederet. Verùm ego ipſe concilio,nempe Patriciatus honorem cæteris *omnibus* anteponi, non quoad publicam dignitatem, quæ in Reipublicæ luce ſeu actu verſatur, hoc enim reſpectu Conſulatui cedunt omnia dignitatum culmina,ſeu Conſulatus omnibus faſtigiis dignitatum præponebatur; quando & ipſi Imperatores eo decorabantur; verùm quoad priuatum Principis affectum, quo Parentes Principis Patricij erant & dicebantur: neque Patriciatus tam Dignitatis nomen erat, quàm Ordinis, nihílque iuriſdictionis Patricij habebant: de quo eſt Caſſiodori(qui Zenonis coætaneus fuit)locus inſignis in formula Patriciatus 2. *Hinc eſt quod & honor ipſe* [Patriciatus] *cinctus eſt, cùm vacaret* [quanquam VACANS ET] NIHIL IVRISDICTIONIS HABENS, & poſt: *Præfectorios & aliarum dignitatum Viros præcedit, vni tantùm cedens fulgori* [Conſulatus ſcilicet] *quem interdum etiam à nobis conſtat aſſumi.* De eiuſdem Conſulatus prælatione ſupra Præfecturam,locus quoque inſignis occurit apud Libanium *panegyrico in Conſulatum ad Iulianum, pag. 230.* ἐπεὶ καὶ οἷς ὑπῆρξεν εἰς ὑπάρχους τελέσαι πρὸς τοῦτο βλέπουσι, ὡς τοῦτο ὂν ἆθλον ἐκείνου. Οἷς τε συνέβη, τοῦ δὲ πρὶν ἐκεῖνο τυχεῖν, ἥκιστα προσέχουσι ἐκείνῳ, νομίζοντες, ὅτι οὐδ' ἐπὶ τοῦδε λαβεῖν ἔλαττον εἰληφότες εἰσί. Id eſt. *Quandoquidem etiamſi quis ad Præfecturam Prætorianam promoueri contigit, ad hoc* [ad Conſulatum] *animum conuertunt, tanquam iſtud illius præmium: quibus verò contigit iſto* [Conſulatu] *ante illud*, [id eſt, Præfecturam] *potiri, neutiquam ad id animum adiiciunt,*

ita

ita iudicantes, quicquid poſt id adepti fuerint, minus fore. Verùm ad rem. Conſul itaque ſupra Præfectum quoque vrbi in Senatu ſedebat, & (dixiſſe liceat) *votabat*: cùm tamen in ſuæ dignitatis ſede Præfectus vrbi tùm eſſet, & vt vulgo dici ſolet, domi ſuæ & in officio ſuo quoque maior habeatur. Et verò Præfectus vrbi, etſi alioquin Præfectus vrbi prætorio, & Magiſtri militum indiſcretæ dignitatis eſſent, in Ampliſſimo Curiæ conceſſu primas tenebat: de quo ad *l.1. inf. tit. prox.* Verùm tranſcendens & hoc dixiſſe liceat, *ἐξέχον* quid Conſulatus faſtigium fuit, vt vbique velut Aquila volans, *αἰετὸς ἐν νεφέλαις* primum locum occuparet.

His duabus ſententiis præmiſſis, *Tertia* hæc quoque præmittenda eſt, Conſulatum, Patriciatum, Præfecturam (prætorianam ſcilicet, vel vrbis) vt & Magiſteriam militum, primam Illuſtriſſimarum dignitatum quadrigam & gradum conſtituiſſe, proximóque confinio ſibi cohæſiſſe: & verò *hâc l.* coniungi: de quibus alioquin tribus poſtremis *tit. prox.* Etſi alioquin poſtremi tres, cum aliis inferioribus collati peculiarem gradum conſtituant, de quo ad *l.1. inf. tit. prox.* ſoli Conſules & Patricij præ cæteris eximij & ſuperilluſtres *ὑπερβεβηκότες τοὺς ἰλλουστρίους*: mox vt apparebit.

¶ *Quarto* igitur iam loco, de *Patriciis* iſtis, ſed breuiter, videndum eſt: de quibus alioquin *in Paratitlum* quæ hoc Codice occurrunt, congeſſimus. Illa iam notiſſima ſunt, Patriciatus dignitatem à Conſtantino M. inſtitutam, quod Zoſimus *lib. 2.* teſtatur: Eóſque Principis Patres habitos, atque ita quoque dictos: quare & Patricium *πατέρα βασιλέως* vertit Sozomenus, *lib. 8. cap. 7.* Sed & Claudianus, de eodem Eutropio, de quo & Sozomenus, agens (de quo *l. 17. inf. de pœnis*: *Non aliter poteras Principis eſſe Pater.* vid & *l. vlt. C. de Conſulibus*: & exinde *Inſtitutiones noſtras.* Eodem ſenſu, apud Ammianum Marcellinum *lib. 29. Parens publicus* dicitur, quod tamen Interpretes hactenus aliter accipiunt. Plura non addo de Patriciatu: cuius etiam formulam integram habes apud Caſſiodorum *6. variar. 2.* Cæterum, quod antea iam notaui, proxima hæc Conſulatui dignitas fuit: verùm vt Conſulatui ceſſit, ita & cæteris prælata eſt: ſupra Præfectos Prætorio igitur, ſolis Conſulibus maiores, Patricij fuêre, (idque ipſum ſi Zoſimo credimus, ex Conſtantini M. inſtituto) *Οὕτως τοίνυν Κωνσταντίνου τῆς ἀξίας τετυχήκει τοῦ πατρικίου, πρώτου ταύτην ἐπινοήσαντος τὴν τιμὴν, καὶ προκαθῆσθαι τοὺς ταύτης ἠξιωμένους, τῶν τῆς αὐλῆς ὑπάρχων νομοθετήσαντος*: Quare & Caſſiodorus *ſupradicto loco*, de Patricio, *Præfectorios & aliarum dignitatum Viros procedit, vni tantum cedens fulgori*, [id eſt *Conſulatui*] &c. Medio igitur loco Patricius fuit inter Conſulem & Præfectum Prætorio; Sidonius ideò recto ordine & progreſſu *lib. 5. ep. 16. vt ſicut nos vtramque familiam noſtram* PRÆFECTORIAM *nacti, etiam* PATRITIAM *diuino fauore reddidimus, ita ipſi quam ſuſcipiunt Patriciam, faciant* CONSVLAREM. Idque etiam ex *hâc leg.* liquet, & Caſſiodoro *6. var. 1. 2. 3.*

¶ *Quinto* loco præmittendum & illud de Patriciis, quod etiam ex *h. l.* diſcimus, anterioris, vel alterius fermè dignitatis Illuſtris acceſſionem *προσθήκην*, *ἀναπλήρωμα* fuiſſe Patriciatus dignitatem, & cum alia dignitate copulatam, & vt *h. l.* dicitur, *additam, ſociatam*, vti ſolus Conſulatus fuit *προσθήκη* Imperatoria Maieſtatis (quod Libanius *in Conſul. Iuliani* exertè ſcribit:) ita Taurus PP. & Patricius, *l. vnic. ſup. de bonis Clericor. & l. 15. de indulgen. debit.* ita Anthemius PP. & Patricius, *l. 14. de Legatis*: ita Helio Patricius & Magiſter officiorum dicitur in *leg. 20. infr. de Agentib. in reb. l. 14. inf. de Metatis*: ita Patricius & Magiſter militum Conſtantius & Ricimer Magiſtri vtriuſque Militiæ Patricij in antiquis inſcriptionibus: Belizarius Magiſter Militiæ & Patricius apud Victorem Tanunenſem, de Procopio Sidonius Apollinaris *Carm. 2. verſ. 89.*

Suſcipit hunc reducem DVPLICATI *culmen honoris*
Patricius, nec non Equitum, peditúmque Magiſter.

Et idem de Anthemio, *eod. Carm. 2. verſ. 205.*

Hinc reduci datur omnis honor, & vtrique Magiſter
Militiæ, Conſul micat, CONIVNCTA *poteſtas Patricij.*

De Aſterio v. & apud Gregorium Turon. *lib. hiſtor. Francica cap..* Quanquam & citra aliam dignitatem quandoque Patricij nomen delatum Datiani exemplo colligitur *l. 1. inf. de annonâ & trib.* Sed & Conſtantius Comes & Patricius vocatur. *l. vlt. inf. de infirm his quæ ſub Tyrannis.* Zeno certè poſtea *l. 3. Cod. de Conſulibus* ita ſtatuit, ne cui Patriciatus honor, deferretur, niſi prius aut Conſulatus honore potiatur, aut Præfecturæ prætorio, vel vrbis adminiſtrationem, aut Magiſtri militum aut Magiſtri officiorum geſſerit.

¶ *Sexto* loco notandum, quod etiam *h. l.* indicatur, ibi, PRIDEM *Conſulari*, inter pares Dignitate perſonas, Tempore priores, gradu quoque potiores eſſe: Quod vt conteſtatiſſimum alioquin, & in praxi quotidianum, de eâ tamen Regula, ex hoc Codice videndum nobis hîc ſemel eſt: Ea verò innumeris legibus aliis confirmatur: putà *l. 1. & 2. inf. tit. prox. de Præfectis Prætorio*: *l. vn. inf. de Præpoſitis S. Cubiculi*: *l. 23. in fin. de Primicerio & Notariis*: *l. vn. inf. de Comitib. & Archiatris S. Palatij. l. 6. inf. de honor. codicillis*: *l. vlt. infr. de Palat. S. L.* His adde *l. 1. Cod. eod. tit.* & *d. Nouellam Valentiniani inter Theodoſianas* 48. *de Honoratis.*

Hæc inquam Regula eſt, quæque inter eos tantum obtinèt, qui ſe actibus ſequuntur, aut Codicillorum pari imagine fulciuntur, vt loquitur *lex vlt. inf. de honorar. codicillis.* Tres proinde ſiue Exceptiones, ſiue limitationes potius, huius Regulæ ex hoc ipſo Codice notandæ ſunt, quæ & ipſæ Regularum vicem obtinent, in quibus temporis prærogatiua non attenditur, atque ideò poſterior tempore priorem vincit.

Prima ſit, Honorarios eiuſdem dignitatis licet tempore priores in actu poſitis, poſterioribus poſtponi: *l. 5. 6. vlt. inf. de honor. codicillis*: *l. 2. inf. quis in gradu præferatur*: *l. 19. de Agentib. in reb. l. vlt. inf. de proximis Agent.*

Secunda exceptio; Inter honorarios rurſùm, vacantes licet tempore poſteriores, nudis Codicillariis præferri, etſi vtrique ſint honorarij, *l. vlt de Primicerio & Notariis l. vn. de Comitibus Vacantibus*: exceptis rurſùm certis caſibus, *d. l. 8. de honor. codicil.*

Tertia exceptio Valentiniano Tertio placuit A.D. 443. *d. Nouella* 48. puta vt repetitio eiuſdem Conſulatus, ſeu duplicatus & geminatus Conſulatus, ſeu geminati faſces, facerent vt poſterior tempore anteriori præferretur: Et quidem argumento ex hâc ipsâ *leg.* noſtra deſumpto: *Quod ſi*, inquit, *alterius adiectio dignitatis hanc ſolam ſuperat, quanto magis duplicata tanti ſuggeſtus infula & Curulium ornamenta geminarum obtentis ſemel anteferenda ſunt faſcibus.* ſubtextis his: *Ea enim dignitas quæ nomini quoque Auguſto quoddam decus videtur adquirere, ſecundo delata priuatis perſonis abſque ſuperioris iure vniuerſis honoribus antecellit.* Quæ quidem rationes Conſulatui peculiares ſunt: vt proinde Valenti-

nianus non idem in geminatâ fortè Præfecturâ Prætorianâ dicturus vel conſtiturus fuiſſet. Quanquam idem Valentinianus biennio poſt, *Nouellâ inter Teodoſianas de corporatis* 26. de Auxentio ſecundùm Præfecto vrbis *prouidentiam eius & geminis faſcibus comprobatam ſuggeſtionem* prædicat. Certè hæc exceptio non placuit Theodoſio Iun. Collegæ ipſius & auctori Imperij, *l.*1. *Cod. Iuſt. de Conſulibus*, quæ referenda videtur ad A. D. 439. Non placuit Iuſtiniano, vtpote *d. l.*1. prælatâ: quæ proinde apud eos prævalere debet, qui Iure Iuſtinianeo viuunt & reguntur. Hac eleganti ratione addita; *quòd repetiti faſces Conſulares virtutes equidem ſæpè meriti comprobent, ſed dignitatem non augeant: quia nihil eſt altius dignitate.* Quò pertinent & quæ Claudianus de repetita Præfectura Manlij Theodori, à *verſ.*143.

Adde quod hæc potuit multis contingere SEDES,
Sed MERITIS *tantùm* REDEVNT, *actúſque priores*
Commendat REPETITVS *honos, virtúſque reducit*
Quos fortuna regit.

Ergo alia eſt Meritorum & ſic repetitæ dignitatis ratio, quam Ethica ſequitur; alia dignitatis ipſius, quam Politica. Eadem ſcilicet ſemper eſt dignitas, etſi repetita. Etſi fatendum, olim quoque geminati Conſulatus magnam dignationem fuiſſe: quare inter cætera ſumma Plautiani decora ſub Seuero ponit Herodianus lib.3.cap.2. quæque eum ad Imperij cupiditatem incenderent, ἐνδ' τῆς δευτέρας ὑπατεύσαντα ἐπέταχθ. Cumulatio igitur & repetitio eiuſdem honoris nihil adiicit: Quia vt hanc rationem magis adhuc explicam & illuſtrem, vbi de *Præcedentiâ* agitur, *dignitatis* ſolius habetur ratio; non perſonæ dignitatem gerentis. Cæterùm repetitio vel cumulatio eiuſdem dignitatis perſonæ equidem *meritum* comprobat & oſtendit, verùm dignitati ipſi nihil adiicit. Breuiter, perſonæ merita non attenduntur in hoc concurſu, ſed dignitas ipſa & circa dignitatem ipſam temporis tantùm Prærogatiua & prioritas. Quæ omnia vtiliter transferri hodie quoque argumento aliquo poſſunt ad Principum & Regum *de Præcedentia* (vt *loquuntur*) controuerſias. Primùm enim, quot & quam multorum Regnorum titulis & cumulo ſeſe nonnulli Regum efferant; Qui vno vel altero tantùm decoratur, Regni antiquitate & prioritate temporis poſteriorem, etſi πολυωνυμώτατον vincere debet. Et verò omnium ſeculorum prærogatiua, omnium gentium, Populorum & Rerumpublicarum prudentiſſimarum conſenſu, id ita ſemper obtinuit & obtinebit, quicquid præpoſterâ quâdam ambitione à nonnullis haud ita pridem ſcriptum tentatúmque fuerit. Deinde, ex his quoque patefit genuinam controuerſias de Principum dignitate æqualium, præcedentiâ diſcingendi definiendique rationem à *Temporis* anterioritate, & Principatus antiquitate, (cui accedit & hodie fidei Chriſtianæ antiquitas) deſumi: ſed nihilominùs & Meritis eadem egregiè ſaltèm firmatur, aduerſùs eos qui meritis vincere volunt: de quâ meritorum ratione dicam ad *l. vn. inf. de Comitib. Vacantibus.*

Quarta, propriáque iam exceptio, quæ *huius l.* propria eſt, vt ad eius ſententiam deſcendamus, hæc eſt: Copulatione ſeu Adiunctione alterius dignitatis eiuſdẽ gradus effici, vt poſterior priori Conſuli præferatur, qui ſimplicem tantum Conſularem dignitatem adeptus eſt, etſi prior: Geminati ita honores (quomodo & Sidonius Apollinaris eos vocat *lib.* 1. *ep.* 11.) ſimplicem ſeu vnicam tempore priorem vincunt: Quódque cumulatio & repetitio eiuſdem dignitatis non facit, id facit copulatio eiuſdem gradus dignitatum, ſeu honores geminati Sidonius quoque Apollinaris *lib.*1.*ep. vlt.* cùm Maioriani Imp. epulum, inque eo conſeſſum deſcribit, huius honoris geminati rationem habet. Primus iacebat cornu ſiniſtro Conſul ordinarius Seuerinus: Iuxta eum Magnus olim ex Præfecto, nuper ex-Conſule par honoribus perſona geminatis: Recumbente poſt ſe Camillo filio fratris, qui duabus dignitatibus & ipſe decurſis pariter ornauerat Proconſulatum Patris, Patrui Conſulatum. Nunc finge, quod exemplum opponit *hæc lex* in Conſulatu: Eiuſdem cum Conſulatu, etſi inferioris gradus ſunt Patriciatus & Præfectura Prætoriana, vt & Magiſteria militum: vnde & culmen & ſplendor his *h. l.* tribuitur: quam quidem poſtremam etiam Theodoſius in immenſum auxit, vt docebit *lex* 2.*inf. tit. prox.* vbi dicam pleniùs. Nunc fingamus, eundem & Conſulem & Præfectum Prætorio factum: vel eundem Conſulem & Magiſtrum militum (quod hoc ſæculo frequens:) vel etiam finge, eundem & Conſulem & Patricium factum, quem caſum ex *h.l.* figurat Valentinianus *d. Nouellâ, inter Theodoſianas* 48. déque eâdem agit Theodoſius Iun. *Nouellâ de Metatis* 32. vbi vide aliud huius vtriuſque dignitatis coniunctæ priuilegium, circa Metata. Vterque certè Conſulari tantum, etſi tempore priori, ex *hâc l.* præfertur: Non quaſi militiæ priuilegio id tribuatur, quod V.C. Sauaro credidit in Sidonij *lib.*1. *ep.*9. *p.*68. Verùm hâc ratione, *Quia vnus tantùm honor non poteſt duobus aut tribus anteferri.* Tribus, inquam, veluti ſi quis non tantum Conſularis & Præfectorius ſit, vel Magiſter militum, verùm etiam Patricius ſimul: Nam & ſi quis Conſularis & Præfectorius ſit prior, tamen ſi alius Patricij inſuper dignitate decoratus ſit, etſi tempore poſterior, anteriori præfertur: Nam maior plurium huiuſmodi eiuſdem gradus dignitatum cumulatio ſemper vincere debet. Hoc excepto, ſi idem qui prius Conſulari dignitate decoratus fuit, eandem dignitatem Patriciatus adeptus ſit: nam etſi in Patriciatus adipiſcenda dignitate poſterior ſit: attamen cùm iam geminato pariter honore fruatur, priſtinam Conſularis ſedem repetit, atque adeò priori Patricio præfertur: *l.*1 *in fin. Cod. de Conſulibus.* Finge: Titius ante Mænium Conſul factus eſt, ſed Mænius poſteà Patricius quoque factus eſt ante Titium? vtique ſi Titius tantùm Conſul fuiſſet, Mænius etſi Titio quoad Conſulatũ poſterior, propter acceſſionẽ Patriciatus Titio priori Conſuli præferri deberet ex ſuperiori exceptione. Sed ſi idem Titius, poſtea quoque Patricius factus fuerit, Mænio præferetur priori Patricio: Quia in concurſu copulatarum huiuſmodi dignitatum non poſterioris dignitatis licèt priùs indeptæ habenda eſt ratio, verùm primæ omnium ſummæque, putà Conſularis. Vterque in hâc quidem ſpecie eſt Conſul & Patricius: ſed vnus ex his eſt antiquior ſeu tempore prior Conſul, alter verò etſi poſterior Conſul, eſt antiquior Patricius: ſed antiquior Conſul, præferri debet. Ac multò magis id dicendum in ſpecie quam Lucius memorat *lib.*4. *tit.*6. *art.* 4. (& ex eo tranſcribit Paponius *lib.*6.*tit.*2. *art.*5. & Maynard. *lib.*1.*cap.*73.) primas videlicet delatas A. 1. 323. è duobus Conſiliariis in magnam Cameram ex Camerâ Inquiſitionum promotis, non ei qui primus in eam, verùm ei qui ex-Præſide Cameræ Inquiſitionum promotus fuerat: cùm alter etſi prior promotus, tamen Conſiliarius tantum in productâ Camerâ fuiſſet. Scil. in memoriam antiqui Præſidatus, & quia tempus fuit, cùm hic Principem veluti ſuum agnouiſſet: A quo non

non abludit Vitellij dictum apud Tacitum 19. *Annal. Fœdum ſi de honoris prærogatiua dimicare cum Ducibus audeant, ſub quorum ſignis ſtipendia fecerant.* Tandem obſeruandum eſt, quæ in tertia exceptione, & hactenus de copulatione dignitatum dicta ſunt; de iis tantum dignitatibus, vt indicaui, accipienda eſſe quæ ſibi proximè cohærent, vt Patriciatus Conſulatui, vt Præfecturæ Prætorianæ & vrbicariæ, vel etiam magiſterium militum, quæ & ipſa ſunt ſumma dignitatum culmina & faſtigia vt hac eadem lege indicatur, de quibus etiam agetur *Tit. prox.* His adfinia ſunt, quæ Pragmatici ſcribunt, Doctorem Canonum & Theologiæ, præferri ſimplici Theologo. Hoſtienſis & Abbas *cap.* 1. *de conſanguin. & adfin.* Item Comitem & Baronem ſimplici Comiti Baldus *in l. ſed & milites ff. de excuſ. tut.* Item Doctorem in vtroque ei qui in altero tantum Doctor eſt. *Ioann. Andr. & Doct. in c. Clerici de Iudic.* quoniam, vt notat Gloſſ. *in c. fin. de conſuetud. in* 6. antiquior non intelligitur ex ætate, ſed ex gradu & dignitate. Decius *conſil.* 161. *n.* 1. Innocentius *in cap. ſtatuemus, de maior. & obed.* Ab hoc tractatu non abludit quod iure Gallico receptum & decretum eſt: vt ſi quis Conſiliarij officio in Sede Præſidiali decennio functus, mox Aduocatus fiſci factus fuerit, collegæ ſuo alteri Aduocato fiſci etſi tempore priori, præferatur: vid. Chanutium *tit.* 32. *des prerogatiues, Rang, & Seance, Ch.* 185.

Quintam & hanc addamus exceptionem. Priorem tempore à poſteriore vinci, ſi actu poſteriùs dignitatem adminiſtrauit; etſi eâ dignitate inueſtitus fuerit: Vt ecce pater Conſiliarij dignitatem gerens, in filium tranſtulit viuus ſpem dignitatis, (*il l'a faict pourueoir à ſuruiuance*) idque ita adprobatum à Curia: Patre ad mortis vſque tempus in officio ſuo perſtante, alij ad Conſiliarij munus euecti ſunt, idque actu adminiſtrarunt: Mox mortuo patre filius quem dixi per mortem patris ad munus Conſiliarij iam actu adminiſtrandum promotus eſt: Quæri cœpit an filius illos poſteà cooptatos, ſed qui prius actu adminiſtrarunt præcedere deberet, an ſubſequi? Et verò Curiæ Pariſienſis & Toloſanæ placita extant A. 1551. 1560. 1596. in ſpem dignitatis prius acceptum & cooptatum cedere oportere in actu priùs conſtitutis etſi poſterioribus: vid. Lucium *lib.* 4. *de ordine ſedendi, art.* 5. Chopinum 1. *de ſacrâ politiâ, c.* 8. Coraſium SC. Toloſanum curiæ *centur.* ÷ *cap.* 12. Maynardum 1. *Notabil. Quæſt. c.* 72. Chanutium *tit.* 32. *des Prerogatiues, Rang & ſeance, Ch.* 198. v. & Boërium *de author. Magni Conſilij, n.* 143. Mathæum de Afflictis *deciſ. Neapol. cap.* 1. Non igitur Promotionis aut prouiſionis tempus ſpectandum, ſed actualis adminiſtrationis. Prioritas non à cooptationis tempore, ſed à functionis initio eſt repetenda: Non qui primus promotus ſed qui primus actu adminiſtrauit, potior eſt. Priuilegio temporis non gaudet, niſi ex quo quis actu adminiſtrauit; ſicut priuilegiis militiæ & dignitatum non fruitur is qui actu non adminiſtrat. *l. vlt. ff. de excuſ. tut. l. ne quidam* 17. *Cod. de teſtam. milit.* v. & quæ dicam ſimilia ad *l.* 1. *inf. quis in gradu præf.* Et verò in ſuperiori ſpecie hæc ratio eſt, quia Reſignantis perſonâ officium ſemper repletum fuit, qui & ſedem tenuit & veram poſſeſſionem retinuit, quam reſignatarius non adipiſcitur niſi relictam ſibi & vacuefactam, aut per mortem aut voluntate reſignantis. Item talis receptio facta fuit, non alio fine, quàm vt officium in tutum redigeretur. Neque æquum eſt, vt ſperatus tantum, quiſque ſpem tantum habet, & cuius meſſis in herba eſt, præuertat verum & actualem.

DE PRÆFECTIS PRÆTORIO, SIVE VRBIS ET MAGISTRIS" Militum.

TITVLVS VII.

XII. Cod. Ivst. IV. Pleniori ſententia & integrâ iam enunciatione ita conceptus hic titulus, *de Præfectis Prætorio, ſiue Vrbis, & Magiſtris militum in dignitatibus exæquandis.*

Hoc titulo & ſequente continetur SECVNDVS Illuſtrium gradus, qui quidem quatuor numero ſunt. De his omnibus in Notitia noſtra:

" De Magistris Militum. v. Paratitlon, *de rè militari.*

---

1. * Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. ad Ampelium" P.V.

PRÆFECTVM Vrbi", Præfectum Prætorio, Magiſtros Equitum ac Peditum indiſcretæ ducimus dignitatis; vſque adeò videlicet, vt" cum ad priuatam ſeceſſerit" vitam, eum loco" velimus eſſe potiorem, qui alios promotionis tempore & Codicillorum adeptione præceſſerit...." circa expreſſum ordinem ciuitatum" illic potiſſimùm volumus cuſtodiri, vbi intra Secretaria" ex-

traordinariôſque conuentus", ſubeſt ratio viſendi" ſalutandíque" Iudices. Cæterum in Ampliſſimo Curiæ" noſtræ, intimóque" conſeſſu, digeſtas" Ordinationibus" priſcis optineant dignitates. Dat. III. Non. Iul. Naſonaci. Acc. IIII". Non. Sept. Modeſto & Arintheo CONSS. [372.]

NOTÆ.

ª Lex 1. *Cod. Iuſt. eod. tit.* hinc deſumpta eſt, ad ea vſque verba *adeptione præceſſerit*, cæteris reſecatis. Quænam verò Leges aliæ ei iungendæ ſint? mox dicemus. Hanc quoque *leg.* intelligit *lex 2. ſup. vt dignitatum ordo.*

" *Ampelius* P.V. Fuit hic P.V. anno 371. & 372. quibus tredecim conſtitutiones ad eum datæ occurrunt: quas vide in *Proſop.* De hoc Ammianus Marcellinus quoque *lib. 28. p. 386.* in geſtis anni ſuperioris 371. *Poſt hanc geſtorum ſeriem Hymetius ad oppidum ductus Occiculum audiendus ab Ampelio Præfecto vrbi, &c.* Et *lib. eod. p. 396.* ex profeſſo de eodem agit, vid. plura in *Proſop.*

" Cur Præfectum vrbi primum nominat? Dicam mox.

" *Seceſſerint.* C. Iuſt.

" Rectè. Malè Cod. Iuſt. *locum.*

" In MS. tres vel quatuor literæ hic eroſæ: Quare legam, *Quocirca expreſſum ordinem Dignitatum*: &c. Ita inquam replendus reſtituendúſque hic locus eſt: quod monuit iam quoque Fornerius, 3. *Quotid.* 12. Sequentia porrò reſecta & reiecta à Tribon. abſunt à C. Iuſt.

" *χ. Dignitatum*, vt modò dixi.

" De *Secretariis* dixi ad *l. 1. ſup. de off. Rectoris prouinc.*

" De his *Extraordinariis Conuentibus*, ad *tit. de Legatis infrà.*

" De viſione Iudicum ad *l. 1. ſup. de off. Rectoris prou.* & in Gloſſ. *Theod.*

" De ſalutatione Iudicum ad *l. 3. inf. de proximis*: & in Gloſſ. *Theod.*

" *Curia*, pro Senatu: de eo iam ſup. Paratit. *tit. de Senatorib.* & *tit. de Prætorib.* & in Gloſſ. *Theod.*

" Sic alicubi Marcellinus, *conſiſtorium intimum*, *ſolus ingreſſus.*

" *Digeſtas*, id eſt, præſcriptas, conſtitutas: niſi malis *digeſta.*

" *Ordinationes*, ſunt conſtitutiones de Ordinê Dignitatum, *τάξεις*, *πινάκια*, *διατυπώσεις ἀξιῶν*; cuiuſmodi etiam plures extant ordinationes priſcæ Patriarcharum, Metropolitanorum, Autocephalorum, Archiepiſcoporum & Epiſcoporum: quas in vnum ſeruato temporum ordine colligi pretium operæ foret.

" III. in *l. 1. inf. de Quæſtoribus*, & *l. vn. infr. de Magiſtris ſcriniorum*: in cæteris, vt hîc.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Senioris, hæc lex eſt, quæ pars prolixioris Valentinianeæ conſtitutionis & Notitiæ de Ordine Dignitatum, ſeu Ordinationis (vt *hîc* vocatur) ad Ampelium P.V. emiſſæ, cuius conſtitutionis meminit duodecim annis poſt, filius eius Valentinianus Iun. *l. vlt. ſup. vt dignitatum ordo ſeruetur*: Vnde deſumptæ ſunt quatuor inſuper aliæ Leges: puta *lex 1. inf. de Quæſtoribus*: *lex vn. inf. de Magiſtris Scriniorum*: *lex 1. de comitib. rei militaris*: *lex 4. de honorariis codicillis*: quæ proinde huic omnes craſſandæ veniunt: Imò, & ſi bene iudico, *lex 5. Cod. de offic. Rectoris prouinciæ*, emendatâ videlicet eius potiſſimùm ſubſcriptione. Eâ videlicet conſtitutione, Valentinianus Sen. quod diſertis verbis ait filius eius, *d. l. 2. vt dignit. ordo, ſingulis quibuſque dignitatibus certū locum meritúmque præſcripſerat*: Quæ quidem emiſſa eſt ad Ampelium P.V. qui hoc Anno 372. & ſuperiore P.V. Romæ fuit, vt oſtendimus iam *in Notis*: cuius etiam meminit Ammianus Marcellinus, *lib. 28.* in geſtis Anni ſuperioris 371. de quo fortè etiam accipiendus Symmachus, *lib. 6. ep. 54. & 66.* Ea verò conſtitutio ſummopere notanda eſt; vtpote ex quâ diſcimus, Notitiam & Seriem Dignitatum, cuiuſmodi ea fuit hoc tempore ſub Valentiniano Sen. Neque enim vnus idémque ſemper ordo fuit: Quare per ſingulos fermè Imperatores, vt cætera, ita & Dignitatum Notitia peruestiganda eſt: Nos de hac Valentiniani Sen. Notitiâ videamus, cui Principi etiam *Illuſtrium titulum acceptum fero* & fortè *hâc ipsâ conſtitutione*: de quo ad *l. 15. ſup. de Prætoribus*. Nobis eam *hîc* totam, quantum fieri poteſt, coaſſatis eius fragmentis, ſubiicere viſum.

Imppp. VALENTINIANVS, Valens & Gratianus AAA. ad Ampelium P.V." "Romæ.

* * * *

L. 1. de Præfectis Prætorio.

PRæfectum vrbi, Præfectum Prætorio, Magiſtros Equitum ac Peditum, indiſcretæ ducimus dignitatis: vſque adeò videlicet, vt cùm ad priuatam ſeceſſerint vitam, eum loco velimus eſſe potiorem, qui alios promotionis tempore & codicillorum adeptione præceſſerit.....circa expreſſum ordinem dignitatum illic potiſſimùm volumus cuſtodiri, vbi intra Secretaria, extraordinariôſque conuentus ſubeſt ratio viſendi ſalutandíque Iudices. Cæterùm in Ampliſſimo Curiæ noſtræ intimóque conſeſſu digeſtas ordinationibus priſcis optineant dignitates.

* * * * * *

L. 1. de Quæſtorib. &c.

EOrum honores qui ſacrario noſtro exploratâ ſedulitate obediunt, hâc volumus obſeruatione diſtingui. vt Quæſtor atque officiorum Magiſter, nec non duo largitionum Comites Proconſularibus honoribus præferantur.

L. 1. de

* * * *

L.1.de Comitib.rei mil. & *l.4.de honor.codicillis.*

QVi contemplatione meritorum, ducto intra prouincias Tranſmarinas ſtrenuiſſimo milite prioris ordinis Comitiuam fuerint conſecuti, *vel* honorarios Magiſterij Equitum adepti ſunt codicillos: eâ reuerentiâ Altiſſimarum dignitatum viris ſubiungantur, vt iis locum præſtent, qui Proconſulatus inſignibus adornantur.

* * * *

L.vn.de Magiſtris ſcriniorum.

MAgiſtros ſcriniorum noſtrorum præferri volumus Vicariarum poteſtati.

* * * * * *

Dat. III. *Non.Iul.Naſonaci Acc.* II. *Non.Sept. Modeſto & Arintheo* CONSS.

DE hoc capite noſtro nunc videamus: Eo ſcilicet tres ILLVSTRES Dignitates æquiparãtur, ſeu *coniunguntur*, quæ propria hâc in re vox eſt: *l.6. inf.de honor. codicillis*, vel, vt hæc lex ait, indiſcretæ dignitatis ducuntur. Tres, inquam, putà Præfectus Prætorio, Præfectus Vrbi, & Magiſtri militum. Tres nempe hi, neque plures adhuc hoc tempore ſub Valentiniano *Illuſtres* peculiari titulo fuêre: Additi quippe poſteà demùm à Theodoſio M. his tribus, alij, de quibus *Titulo* 9. Illuſtribus verò, *Magiſtri* quoque *militum*, hîc additi ſociati, à Valentiniano Sen. quorũ ſub Conſtantio nondum is honos erat. Teſtis Ammianus Marcellinus, *lib.21.p.216.* Poſteaquam enim dixit, Conſtantium nunquam crexiſſe cornua militaria, ad eius rei probationem ſubiungit: *Nec ſub eo*, inquit, *Dux quiſquam cum Clariſſimatu prouectus eſt: erant enim, vt nos quoque meminimus, Præfectiſſimi: nec occurrebat Magiſtro Equitum prouinciæ Rector, nec contingi ab eo ciuile negotium permittebat: Sed cunctæ Caſtrenſes & Ordinariæ poteſtates vt honorum omnium apicem priſca reuerentia more Præfectos ſemper ſuſpexêre Prætorianos.* Quod quidem Marcellinus ideò notauit, quod & ſub Valentiniano Sen. primùm & quo ipſe tempore ſcribebat, ſub Theodoſio M. Magiſtrorum militum poteſtas ſeu dignitas culménque in maius aucta fuerat, vt præter hanc *leg.* docet. *lex 2. prox.* & *lex 1. ſup. de Conſulibus*: Quanquam, quod curſum publicum adhuc attinet, euectionum faciendarum ius iis & ipſe denegauit, *l.43. inf. de curſu publ.* Vter verò prælatus, Magiſter inquam Equitum, an Peditum? de eo diſquiro ad *l.4. inf. de honor. codicillis.*

Ergo Valentinianus Sen. hos tres Illuſtres indiſcretæ dignitatis duxit: ſub *Ampliatione* quadam primum, & dein retrò ſub certa *Limitatione*.

Ampliatio hæc eſt, vſque adeò hanc æqualitatem ſeu ἰσονομίαν obtinere debere, vt etiam cùm ad priuatam vitam ſeceſſerint, ſeu conceſſerint, id eſt, *Honorati* iam (de quibus ad *l.vn. ſup. de offic. Iudic. ciuilium*) ex Præfectis ἐξ ὑπάρχων, quomodo Chryſoſtomus quoque *homil.16. ad pop. Ant. p.184.* iam & ex-Magiſtris militum, is *loco potior eſſe* debeat, *qui alios promotionis tempore & Codicillorum adeptione præceſſerit.* Quod & ipſum cauetur à Theodoſio M. *l.2. prox.* Quâ parte duæ Regulæ in materiâ *Præcedentiæ* indicantur: Prior, inter pares dignitate perſonas, eum qui prior ſit tempore promotionis, gradu quoque ſeu ordine potiorem eſſe: de quâ iam ad *tit. ſuperiorem*: Altera, Eandem eſſe conſtantis & finitæ dignitatis rationem: id eſt, Quæ regula ſeu ordo inter pares dignitate perſonas, dum in dignitate conſtitutæ ſunt, obtinet, eundem & obſeruari oportet inter Honoratos iam dignitate depoſitâ, vt videlicet & hîc prioritas temporis ſpectetur. Et hæc quidem de Ampliatione.

Limitationem verò hanc addit Valentinianus: nempe tribus illis Illuſtribus Dignitatibus defunctos, ſeu Honoratos iam, tum demum velut æquales, de tempore inter ſe certare, vbi videlicet ad Secretaria Iudicum, ſeu Rectorum prouinciarum, ordinarióſque conuentus ventum eſt, déque ſalutando Rectore prouinciæ agitur: Non verò in Ampliſſimo Curiæ ſeu Senatus intimóque conſeſſu: ibi quippe comprehenſum priſcis ordinationibus, ſeu conſtitutionibus ſuper ordine Dignitatum, ordinem obſeruandum. Quam quidem Limitationem, & ſic Diſtinctionem, ſuſtulit Tribonianus, cùm eâ parte hanc *leg.* interpolatam mutilámque referret in *l.1.Cod.eod.tit. de Præfectis prætorio.* Nos de eâ videamus.

Prænoſcenda verò nonnulla, quæ etiam *hâc l.* indicantur. Primò Honoratos, id eſt, eos qui dignitatibus perfuncti erant, in *Secretaria Iudicum* ſeu Rectorum prouinciarum ingrediendi, cúmque his ſedendi ius habuiſſe: de quo ad *l.vn. ſup. de officio Iudicum ciuil.* & *ad l. 5.7.inf.de proximis*, vt & *extraordinarios conuentus*, qui in prouinciis, vel ciuitatibus habebantur: de quo præter hanc *leg.* Sidonius Apoll. *lib.1. ep.3. in fine. Nouella* Valentin. *inter Theodoſianas* 34. De quibus *infr.* plenè *tit. de legatis.* Item ius habuiſſe, *Senatum*, alióſve Cœtus ſeu Conuentus frequentandi, ibique conſidendi, *h. l.* & *l. vn. inf. de Comitibus ordinis primi*: de quo pariter ad *d. l. vn.*

Secundò prænoſcendum, vt alibi, ita & in *Salutandis* quoque & viſendis, videndíſque intra ſecretaria Iudicibus, ſeu Rectoribus prouinciarum, certum dignitatum ordinem ſeruatum: de quibus Iudicum viſionibus intra ſecretaria, & conſidendi cum *his* iure, dixi *ſup. ad leg. vn. ſup. de off. Iud. ciuil.* De Salutationibus, præter *hanc l.* agitur & *l. vn. inf. de præpoſ. S. Cubiculi*: *l. vn. inf. de Comitibus vacantibus*: *l.4. inf. de domeſticis & protector. l.5. inf. de proximis l. vlt. Cod. de off. diu. Iudicum.* Hæ inquam leges de his Iudicum ſalutationibus occurrunt (nam de ſalutatione Principis alibi, & apud Valentinianum quoque *d. Nouellâ* inter Theodoſianas *de poſtulando* 34.) De quibus, dicam ad *d. l.4. de domeſticis*: & nominatim de iure *oſculandi*, in his ſalutationibus. Hîc interim notandum *viſendi* vocem, ſeu *viſionis*, pro ſalutatione [illegible] ἀλλήλως poni pro eodem: ita paſſim Hiſtoriæ Auguſtæ ſcriptores, & Am. Marcellinus: ad quos

Salmaſius

Salmaſius & Valeſius *p.* 34.

Nunc de ipsâmet illâ limitatione ſeu diſtinctione & differentia: Ex quâ ipsâ claret, quod in Præcedentiæ materia quoque notandum eſt, pro diuerſitate locorum, Actuúmque, alium atque alium ſæpè ordinem ſeruari: loeique adeo ratione quem ſæpe vno loco τὰ πρωτεῖα ſeu Primas & Præcedentiam ferre, qui alio poſtſedeat. Differentia igitur hæc eſt inter actus qui in prouinciâ exercentur, in ſecretariis ſalutandiſue Iudicibus, extraordinariiſque & prouincialium cœtibus: & inter actus Senatorios in Senatu Vrbis Romæ. Nempe priore caſu illud obſeruandum, vt è tribus illis Illuſtribus, Præfectis Prætorio, Præfectis Vrbi, Magiſtris militum, is, depoſito Magiſtratu, præferatur, qui priùs promotus eſt: id, inquam, incunctanter inter hos obſeruandum, & ſic hæc ſuper eo Valentiniani conſtitutio locum habere debet: Poſteriore verò caſu ſtandum veteribus ordinationibus: Vbi Valentinianus non explicat, quidnam illis digeſtum ſeu comprehenſum fuerit: Ego non dubito, Præfectorios Vrbis & Prætorio, velut ciuiles Magiſtratus, in Senatu prælatos Magiſtris militum (qui ciuilium partium non erant,) etiam tempore prioribus. De Præfecto vrbis iam aliquid dicere cœpi ad *l. vn. tit. ſup. de Conſulib.* de eo nunc vberiùs. Hic igitur (exceptis Conſulibus *d. l. vn.*) proculdubio in Senatu, Primus ſedebat: vtpotè qui Senatus Præſul eſſet (de quo iam ſæpè alibi:) Imò & ſupra Conſulares poſtea: Quod expreſsè etiam teſtatur Caſſiodorus, in formulâ Præfecturæ vrbanæ, *6. var. 4. ſupra omnes*, inquit, *ſcilicet Conſulares, ſententiam primum dicit.* Et Iuſtinianus pariter *Nouellâ 62. de ordine Senatorum*, quæ eſt apud *Iulianum 56.* vbi iubet Vrbicariam Præfecturam omnibus aliis in Senatu præſidere dignitatibus, ante Patricios etiam & Conſules. Et tamen hâc parte Theodoſio M. poſteà contraria ſententia ſtetiſſe videtur, ſublatâ hac diſtinctione reſpectu Magiſtrorum militum, *l. 2. prox. inf.*

¶ Illud vnum *hâc l.* ſupereſt vt maximè hæc ἰσοτιμία conſtituatur inter Illuſtres illas Dignitates ac nominatim inter Præfectum vrbi, & Præfectum Prætorio: (quâ causâ etiam Symmachus Præfectus Vrbi *lib. 10. ep. 23.* Prætextatum PP. conſortem ſuum vocat) attamen Præfectum vrbi primo loco nominari ante Præfectos Prætorio: pariter vt in inſcriptione *l. 1. inf. de decurionib. & ſilent.* Aliter atque poſtea ſub Theodoſio Iun. ab huius Codicis conditoribus in ipſa *huius tituli* Rubrica, & in Notitia Imperij, & deinceps apud Caſſiodorum.

II. * Imppp. Gratianus, Valentinianus & THEODOSIVS AAA. Reſtituto" PV."

QVISQVIS Magiſterium" Equitum Peditúmque ſuſceperit, & geſſerit ante captam" à quoquam Præfecturam, is" cùm priuatus erit, honorémve depoſuerit, ex-Præfectis, qui poſt" prouecti fuerint, præferatur. Sit igitur ſedis" prior ante prouectis locus conſpectior, decernendi" loquendíque facultas antiquior, cui eſt ſplendor" adepti Magiſtratus vetuſtior. & cetera. Dat. VIII. Kal. Iul." Theſſal." Gratiano v. & Theod. I. AA. CONSS. [380.]

NOTÆ.

* Lex 2. *Cod. Iuſt. eod. tit.* Iungendáque huic, *lex 2. inf. de Quaſtorib. Magiſtris officiorum*, &c. quæ etiam huic argumento reſpondet.
" *Reſtuto* in MS, & Cuiacij edit. malè.
" Conſtantinop. cui *Reſtituto P.V.* inſcribitur hoc ipſo anno menſe prox. *lex 8. inf. de annonis ciuilib.*
" Vid. *d. l. 2. inf. de Quaſtoribus.*
" Fortè, *cœptam.*
" Abundat hæc vox, neque in MS. comparet.
" Abeſt hæc vox perperàm à Cod. Iuſt.
" *Sedis*, pro *ſedes*, vt rectè in Cod. Iuſt.
" *Decernere* eſt ſententiam proferre, promere. v. Gloſſ. *Th.*
" Sic & attonito ſplendore in *d. l. 2. inf. de Quaſtorib.* & alia in *Gl. Th.*
" *Iun.* in *d. l. 2. de Quaſtorib.*
" De hâc Theodoſij morâ hoc anno Theſſalonicæ. vid. *Chronicon noſtrum.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. hæc lex eſt, quæ pars eſt Theodoſianæ conſtitutionis, ſeu Notitiæ, de Ordine dignitatum ſeu Ordinationis; cuius pars etiam eſt *lex 2. inf. de Quaſtoribus*, quæ proinde huic coaſſanda venit. His verò duabus Legibus Theodoſius Præfectoriis Viris, id eſt, Præfecturâ functis Prætorianâ exæquat ex-Magiſtris Militum *h. l.* Quæſtores, Magiſtros Officiorum, Comites S. L. & Comites R. P. *d. l. 2.* Et ita quidem *hâc l.* ex-Magiſtris, id eſt, Magiſteriâ militum defunctos exæquat ex-Præfectis (quod alioquin etiam Valentinianus Sen. ex parte fecerat, *l. 1. ſup.*) vt in totum exæquet; non tantum ſcilicet in prouinciis intra Secretaria extraordinarióſque Conuentus, vt *illâ l. 1.* verùm indiſtinctè penitùs, etiam in Senatu vrbis, cuius Præfecto Reſtituto hæc Conſtitutio inſcribitur. Error enim eſt Cuiacij ſcribentis idem omninò *hâc l.* oſtendi, quod ſuperiore. Imò Theodoſius *hâc l.* vlteriùs aſſurgit, diſtinctionéque omni ſublatâ, ex-Magiſtris priùs prouectis priorem ſedem, conſpectiorem locum, decernendi loquendíque facultatem antiquiorem, præ ex-Præfectis qui poſt prouecti fuerint, tribuit. Quod vt eius verba clarè oſtendunt, imò & argumentum totius conſtitutionis Theodoſianæ: quâ Præfectis Prætorio alios etiam vt dixi, exæquat: ita & peculiare eius in Magiſtros militum ſtudium ſatis euincit. Erectum enim non parum ſub hoc Principe, & ab eo faſtigium Magiſtrorum militum: quod in eo notare viſus eſt Ammianus Marcellinus eo loco quem ad *l. ſuper.* retuli. Vnde & *Culmen militare* ab eo vocatur, biennio poſt hanc legem, *l. vn.*

l. vn. ſup. de Conſulibus : vt & *Pompa Magiſtri Equitum & Peditum* quadriennio poſt : *l.44. inf. de curſu publico*. Itémque ſplendor : *b. l.* Certè ab eodem Theodoſio auctus quoque Magiſtrorum militum numerus, quod Zoſimus in huius ipſius anni 380. geſtis refert *lib. 4. p.754.* Atque hæc ideò, quia Militarium partium Viri hoc tempore ei valde neceſſarij fuêre, vtpote turbato non parùm Orientis ſtatu, à Barbaris, Gothis, Alanis, Hunnis : de quibus etiam ſuperioris anni 376. fine victoriam reportauit : de quo *in Chronico* in proximo Theſſalonicæ : quò ſe mox recepit, vbi & data ab eo hæc *lex*.

¶ In *hâc* interim *leg.* hæc tria notanda : *Sedes prior, locus conſpectior, Decernendi loquendique facultas antiquior*. In his ſcilicet tribus Præcedentia fermè conſiſtit, in ſedis prioritate ſeu προκαθεδρία, in loco Conſpectiore, & in decernendi ſeu ſententiam promendi, loquendíque *prærogatiua* : quæ vox hic própria ; In loco inquam, conſpectiore, veluti in incedendo, procedendo, ſalutando, ſtandóue. De quo vide *& l. vn. inf. tit. prox.* ¶ Et hactenùs quidem quoad honores quibus Theodoſius, Magiſtros Militum Præfectis Prætorio exæquauit: quomodo & eos exæquauit in ſp. *l.44. inf. de curſu publ. & l.3. inf. de Metatis.* Non verò quoad vim poteſtatis. Ita quadriennio poſt hanc legem, *l.43. inf. de curſu publico*, euectionum faciendarum ius Magiſtris militum denegauit, non ſine præfatione tamen, & exhortatione, quæ oſtendit ipſa, quantum his alioquin tribuerit. Sanè hoc ipſo anno Theodoſius Illuſtribus Præfectis Prætorio vſque ad 50. librarum auri multam, peruenire conceſſit: *l. illuſtres 4. Cod. de modo multarum*, quæ non improbabiliter & ipſa huic *legi* coniungenda videatur, emendatâ ſubſcriptione, ſi vltra coniectare licet, hoc illicio honoris videatur Theodoſius M. Magiſtrorum militum, qui etiam fermè ex Barbaris erant, fidem eorum virtutémque obſtrinxiſſe, de quo ad *d. l.43.44. de curſu publ.* Contrà, videatur Theodoſius M. Præfectorum Prætorio dignitatem & poteſtatem in gyrum quendam reduxiſſe, vt *hâc l.* i ta *& d. l.4.*

DE PRÆPOSITIS SACRI CVBICVLI.

TITVLVS VIII.

XII. COD. IVST. V. *De Præpoſitis Sacri Cubiculi & de omnibus Cubiculariis & priuilegiis eorum.* De Cubiculariis vid. *l. vlt. inf de petitionib.*

* Impp. Honorius & THEODOSIVS AA. Florentio P.V.[b]

QVI[a] Sacri Cubiculi noſtri fuêre Præpoſiti, vel nunc eſſe cœperunt, vel quos poſtea ſors ad aſcendendi huius gradum faſtigij deuocarit, eâ dignitate fungantur, quâ ſunt præditi, qui Eminentiſſimam Prætorianam &[c] Vrbanam meruerint Præfecturam, aut certe Militarem Magiſteriam poteſtatem, ita vt ſit inter eos poſt depoſitas adminiſtrationes nulla diſcretio, ſiue noſtræ Serenitatis adoraturi admittuntur Imperium, ſiue pro ſuo arbitrio ſollemnes feſtiuitates, & Cœtus vel Salutationes, vel quælibet alia Officia[d] frequentent ; vt in ſedibus & conſeſſu[e] is eis ordo ſeruetur, quem ordo prouectionis oſtenderit, ſub habitu ipſis videlicet conſueto ; cùm manifeſtè decretum ſit, eum eſſe, qui præceſſerit, potiorem[f], vel illum ſubſequi, quem recentius probauerit examen. ¶ Sed[g] vt nos ad hanc promulgationem *Macrobi* Viri Inl. merita prouocarunt, ita obſeruationem quoque Legis ab eius volumus ſumere prouectionis[h] auſpicium, vt qui ante ipſum fuerunt, ſub hac condicione præſtituto honore lætentur, vt non ſuæ promotionis tempora ad Legis vſurpationem reuoluant[i], nec præferri ſe poſtulent hij[k] qui Prætorianam vel Vrbanam Præfecturam vel Militare Magiſterium poſt eorum prouectionem ſortiti ſunt, ſed perinde habeantur ac ſi nunc cœperint & in eodem ordine permanentes, in quo nunc eos liberalitas noſtra conſtituit prouectionis Viri Inluſtris Macrobij tempora metiant[l], vt ex huius adminiſtrationis exordio prout quiſque prouectus eſt vel fuerit prouehendus, ſuæ locum vindicet dignitatis. Dat. VIII. Id. Nouemb. Conſtantinop. Honorio XIII. & Theodoſio X. AA. CONSS. [422.]

NOTÆ.

* Lex 1. *Cod. eod. tit.* hinc interpolata eſt : reſectâ poſteriore parte quæ ab his verbis incipit, *Sed vt nos*, vtpote quæ horum temporum rationem pertinet.

[b] *Florentius* P.V. Conſtantinopol. ſub Theodoſio Iun. Hic idem poſtea PP. fuit : vid. *Proſopogr.*

Sacri cubiculi præpoſiti ea dignitate fungantur, &c. Ita Tribonianus, reſectis & hac parte quæ ad horum temporum rationem pertinent.

In MS. comparet litera, *l.* ideò reponendum hic; *vel*.

Officia de his, *l.7. & l. vlt. inf. de hon. Cod. & l.1. de exp. lud.* v. Gloſſ. Theod.

An reponendum, *proceſſu*, ne idem bis dicatur; ſed & in ſalutationibus & aliis officiis de proceſſu agitur, non de conſeſſu? Nil temere muto.

Vel, pro *&*: Cuius exempla alibi noto.

Cætera, vt dixi abſunt à Cod. Iuſt.

Prouectione.

Reuoluere, eſt retrocontrahere.

Ita MS. diſertè: at rectè Cuiacius *his*.

Mittantur.

COMMENTARIVS.

PRÆPOSITVS SACRI CVBICVLI, de quo præterea agitur *l.17. de pœnis*: *l. vn. qui à prab. tyr. l.9. de indulg. debitor. l.16. de Metatis*, tribus ſuperioribus dignitatibus (id eſt, Præfectis Vrbi, Præfectis Prætorio, Magiſtris Militum) hac Theodoſij Iun. conſtitutione An. D.422. compar adiungitur: ſic vt ſecundum ordinem promotionis inter hos prælatio ſit. Atque adeò inter hos Præpoſitus S. Cubiculi temporis prærogatiuâ quoque vtatur: qui iam antè primarum quidem Dignitatum numero erat, ſed poſt Comites Conſiſtorianos, vt docet *lex 3. inf. de Metatis*, vbi dicitur *inter primas poſitus dignitates*; ſed poſt Præfectos Vrbi, & Prætorio, & Magiſtros Equitum, & Comites Conſiſtorianos, id eſt, Comites S.L. & R.P. Quæſtorem, & Magiſtrum officiorum, de quibus *tit. ſeq.* Atque ita nondum tribus illis tum exæquatus. Verùm hac Theodoſij Iun. conſtitutione, & Conſiſtorianis Comitibus prælatus, & tribus prioribus exæquatus fuit. Hinc ideo titulus hic ſequentem antevertit. Hinc interim cùm Præpoſiti S. Cubiculi poſtponantur Comitibus Conſiſtorianis, *l.3. inf. de Metatis*, quæ lex eſt Theodoſij M. imò nominatim Comiti S.L. in eiuſdem Theodoſij Iun. *l.9. inf. de indulg debitor.* ante octennium A.D 414. poſtea præponuntur, & tribus prioribus compares adiunguntur *l. vlt. d.t. de metatis*, quæ eſt huius ipſius Theodoſij Iun. Hinc & titulus hic *de præpoſitis ſacri Cubiculi*, præmittitur titulo *de Quæſtorib.* quomodo & in *Notitia Imperij*, quæ mox ſcripta ſub Theodoſio Iun. A.D.417. *Præpoſitus S. cubiculi*, illis præmittitur. Hinc interim diuerſi (& quidem tres) Illuſtrium (qui tandem conſtituti ſunt) gradus notandi ſunt. Primus quo continentur *Conſules & Patricij*, cum quibus alij Illuſtres non concurrunt: Quinimò promotionis tempore licet poſteriores, cæteros vincunt, de quibus actum fuit *Tit.6. Secundus* gradus Illuſtrium eſt, quo continetur Quadriga quædam Illuſtrium, inter quos promotionis ordo ſeu temporis prioritas locum obtinet: Ii ſunt *Præfecti Prætorio*, *Præfecti vrbi*, *Magiſtri militum*, & *Præpoſiti S. cubiculi*; de quibus *ſuperiore*, *& hoc Titulo*. Similem ſcilicet hi quatuor dignitatem habent, vt Interpres *Iuliani* rectè notauit. *Tertius* ordo eſt, alterius Quadrigæ, putà quo continentur *Quæſtores*, *Magiſtri Officiorum*, *Comites S. Largitionum*, *Comites rerum priuatarum*, de quibus agitur *Tit prox.* & quidem *l.1. illius tit.* Qui quidem quatuor pariter, etſi Illuſtrium numero non minùs quàm ſuperiores quatuor facti ſint, proprium tamen quendam gradum obtinent, neque priuilegio temporis ſuperioribus præferuntur, ſed inter ſe tantum promotionis tempore certant.

¶ Nunc de Præpoſito S. cubiculi. De eius officio ſeu munere, monere pluribus nihil attinet: res eſt vel ipſo nomine nota, de quo etiam nonnulla ad *l. vnic inf. qui à præbit. tyron.* Vnum tantùm præterea de eo notandum, ad eum ſpectaſſe titulos ad Domum ſacram pertinentes, ſeu diuinæ domus: vt docet lex 9. de indulg. debitor. Quod & ipſum teſtatur *Notitia Imperij Orient.* vbi dicitur, *ſub diſpoſitione V. Ill. Præpoſiti S. Cubiculi domus diuina per Cappadociam*, ſcilicet *ſunt*: neque enim ibi infarcienda vox, *Comes*, quod Panciroluſ voluit. Idque etiam confirmat *lex vlt. Cod. vbi cauſæ fiſcal.* quæ eſt eiuſdem Theodoſij Iun. vbi à Tyronum & equorum præſtatione immunitas his Præfectis tribuitur. Neque minus iam notum, huiuſmodi Præpoſitos *Eunuchos* fuiſſe, vt conſtat exemplo Euſebij teſte Athanaſio *ad ſolitariam vitam agentes, vbi de Liberio agit*: Ammianus Marcellinus *lib.14. pag.26.28.32. & lib.15.p.38. lib.16.p.74.* & *lib.18. p.129.* eiuſdem meminit: Item exemplo Eutherij, cuius meminit idem Ammianus Marcellinus *lib.16. p.71.* Et Calligoni ſub Valentiniano Iun. cuius meminit Ambroſius: *ep.33.* Denique Eutropij, de quo dicam ad *l.17. inf. de pœnis*: vide & quæ dicam ad *l.8. inf. de Agentib. in reb.* ¶ Præpoſitorum verò S. cubiculi dignitatem *h. l.* Theodoſius Iunior euexiſſe ſe teſtatur) vt iuriſdictionem eius eundem euexiſſe docebo ad *l.2. inf. de palatinis* S.L. meritis *Macrobij* Præpoſiti S. cubiculi adductũ. Qui quidem *Macrobius* procul dubio eſt Saturnalium Scriptor ille; qui integro nomine dicitur *Aurelius Ambroſius Theodoſius Macrobius*. Proprium ſcilicet cuiuſque nomen per hæc tempora id erat, quod poſtremum collocabatur, quo vno videlicet cum pluribus abſtinere placeret, vnuſquiſque deſignabatur: Quale eſt Macrobij nomen, quo is *hâc l.* deſignatur. Nam quod Anienus *in epiſtolâ* quam Fabulis ſuis præfixit, & Boëtius, *Theodoſium* vocant, pro arbitrio ſuo id fecêre, neque adeò proprium eſt, vt *huius l.* auctoritate docemur. Porrò hunc Macrobium eundem cum Saturnalium ſcriptore eſſe, & temporum ratio euincit, & titulus *Illuſtris*, qui ei pariter librorum ſuorum initio tribuitur. Et ita hâc parte cum Scaligero, Pontano, Voſſio, ſentio.

Ad rem. Poſt Theodoſium Præpoſitus S. cubiculi ſub Marciano Imp. poſtpoſitus Comiti S.L. & R.P. vt videre eſt in ſubſcriptione *Nouellæ Martiani 2. de indulg. reliquorum.* Et ita tamen quoque *Cod. Iuſt.* titulus *de Præpoſitis S. Cubiculi*, præponitur titulo *de Quæſtoribus*, *Magiſtris officiorum & de Comitibus S. L. & R.P.* Nunc de tribus *hâc l.* videndum eſt. Primùm de Temporibus, & occaſionibus, quibus de Præcedentiâ agitari ſolet, ordóque Dignitatum obſeruandus venit, quæ hîc memorantur.

Primùm quidem in Principe *adorando*, ſeu ſalutando: Certo quippe ordine per Admiſſionales, Salutatores ad Principem adorandum admittebantur, dignitatis cuiuſque & prærogatiuæ ratione habita: de quibus Admiſſionalibus *alibi*. Age verò, de hâc Principis *adoratione* hîc ſemel agamus. *Adoratio* Principum nil aliud erat, quàm ſalutatio Principis genu flexo: Adorari ſcilicet ita etiam

Principes

Principes Chriſtiani ſeſe in ſalutatione paſſi ſunt, extero ritu & Regio more: quod certe in ſtatuis Impp. dedicandis ambitioſum adorationis faſtigium vocatur *l. vn. inf. de Imaginib. Imperialib.* Orto initio à Diocletiano Imp. qui primus poſt Caligulam & Domitianum adorari ſe paſſus eſt, teſte Aurelio Victore Schotti & Eutropio, *lib.9.* ſed & Ammiano Marcellino *lib.15.p.45. Diocletianus* (nam ita ſupplendum) *omnium primus extero ritu & Regio more inſtituit adorari, cùm ſemper antea ad ſimilitudinem Iudicum ſalutatos Principes legerimus*: vid. & Caſſiodorum *Chronico*, Iornandem, Zonaram. Quanquam etiam exemplo præiuerat Heliogabalus, quod abolitum mox ab Alexandro Seuero, teſte Lampridio *in eius vita.* De Zenobiâ quoque narrat Pollio, adoratam eam more Regum Perſarum: Quo certè tempore Imperatores Romanos adoratos perſuadere mihi non poſſum, quod tamen ad eum locum putabat Vir clarus. Et hæc de Adorationis Origine, & exemplo.

Nunc ritus ſequitur. Adoraturus ſcil. ſeu ſalutaturus in genua ante Principis pedes procumbebat. Eunapius *in Vita Ædeſij*, de Ablauio ſub Conſtantio Præfecto Prætorio agens, προσκυνήσοντας αὐτὸν ὥσπερ νομίζουσι Ῥωμαῖοι βασιλέα προσκυνεῖν. Am. Marcellinus ante ſuperiora verba immediatè ſub Conſtantio pariter, de Vrſicino agens, *d. p.45. Per admiſſionum Magiſtrum, qui mos eſt honoratior, accito eodem, ingreſſo Conſiſtorium, offertur purpura, multo quàm antea placidiùs: atque ita ante Principis pedes ſupplicem ſtatuerunt.* Et pag.47. *ſuſceptus tamen idem Dux leniter, adactuſque inclinante negotio ipſo ceruices, adorare ſolemniter anhelantem celſius purpuram.* Vbi *anhelans*, vt exiſtimo, *celſius purpuram* dicitur, quæ ſublata celſius anhelare videbatur. Vel potius *anhelantem celſius purpuram*, id eſt Siluanum, qui purpuram & faſtigium Imperatorium anhelabat: γονυκλινεῖς igitur & inclinatâ ceruice ἀσπάζοντο, vt loquitur de hàc re Auctor vitæ Conſtantini *lib. 4. cap.57.* Mitto alia recentioris vetuſtatis: Hinc igitur formulæ illæ in conſtitutionibus: Adorare Imperium *h.l.* adorare Principem, *l.vn. inf. de Comitibus & Tribunis ſchol.* adorare Æternitatem Principis: *l.3.inf.de fabricenſibus*: ſeu Serenitatem, *l. 1. inf. de Decurionib. & ſilentiar.* Et hæc à parte ſalutantis tantùm. In adoratione verò, ſeu ſalutatione purpura Principis oblata, ſeu veſtis lacinia, vt vel ex ſuperiore Marcellini loco liquet, & altero, *lib.21.* vbi Iulianus, *Maieſtatis inſigne non vt Conſiliario tibi, ſed vt deſinas pauere*, PORREX. Hinc & Gregorius Nazianzenus dixit, τὴν δεξιὰν βασιλέως προσκυνεῖν. Quæ quidem Procopij temporibus à duobus elata vel ſublata ad eam contingendam. v. eum *lib.2.de bello Vandal.* Hinc adeò formulæ hæ: Purpuram adorare *l.7 inf.de re militari*: *l. 70. de Decurionib.l.4.8.9.inf.de diu.offic.l.3. inf.de domeſticis*, & apud Marcellinum *lib.21.* & *l.2.Cod. de priuil. ſcholar.* purpuram attingere, *l.16.de diu. offic.* purpuram contingere, *l. 4. de domeſticis*: denique muricem adorare, *d. l.16. de diu. offic.* Oblatam igitur ſibi purpuram, vt ad ſalutantes redeam, γονυκλινεῖς attingebant, contingebant manibus (quò proculdubio pertinet Chryſoſtomi locus, *Orat.ad pop.Antioch.p.115.* πορφυρίδα τις βασιλικὴν ἐὰν ἀνάχοιτο χερσὶ δέξας μεμιασμέναις:) eámque ori admouebant; Ammiani Marcellini duo loca vt dixi, præter illum *lib.15.* alter *lib. 21. Verùm cùm primitus viſus adorandæ purpuræ datam ſibi copiam aduertiſſet, recreatus tandem ſuique ſecurus*, &c. Themiſtius quoque *Orat. 13. duobus locis*: ἢ εἰ τῆς χλαμύδος αὐτοῦ καὶ τῶν ποδῶν πρὶν καλινδεῖτο. Item τῶν ἐπὶ τὴν ἁλουργίδα αὐτοῦ πεποιημένων. Multa verò eius mentio in *Notitiâ*

Imperij, quæ ſcripta ſub Theodoſio Iun. & Valentiniano Tertio, A D 427.& quidem in *Notitiâ Imperij Orientalis*; vbi memorantur paſſim inter Spectabilium Magiſtratuum Officiales, *Principes officij*, quibus *ex officio exeuntibus* id priuilegij datum exprimitur, *vt adoratâ Clementiâ Principali cum inſignibus exirent, vel, completâ militiâ adorarent inter Protectores*, de quo mox. De quibuſdam ſanè videbimus, quibus id priuilegij datum: *l.vn.de Comitib.& Tribun.ſcholar.l.3.& 4.in fin.de domeſticis:l.13: de numerariis*: *l.4.8.9.16.de diu.offic.l.3 de fabricenſibus.* vid. & Marcellinum *lib. 22.p.238.* vbi de exProximo libellorum. Ordo porrò, vt dixi in hâc adoratione ſeruatus, Dignitatúmque ratio habita, vt vel hæc lex oſtendit. Hinc Primicerij fabricarum inter Protectores Principum adorare dicuntur, *l.3.inf. de fabricenſib.* Et in *Notitia Imperij*, vt modò dixi, Principes officiorum exeuntes inter Protectores nominatim adorare dicuntur, vbi male editum alicubi, *adorat Protectorem*, de quo ad *d. l.3.* Item Decuriones Palatij adorare inter ex-Ducibus, *l.1.inf.de Decur.& ſilentiar.* Cornicularij & Primiſcrinij egredientes, adorare inter Tribunos & Notarios: apud Caſſiodorum *11.var.* 18.20. Primicerius ſingulariorum egrediens adorare inter Domeſticos & Protectores *eod. lib. var. 31.* Vt autem id fauoris fuit Principalis indicium: ita & priuilegia ſecum trahebat; veluti immunitatis à muneribus publicis, veluti à ſuſceptione, *l.70.infr.de Decurionib.l.8.9. inf.de diu.off.* Alioquin etiam ſummi fauoris, dignationíſque fuit oſculo excipi à Principe. Ne alterius ſæculi teſtimonia conquiram, Mamertinus *Panegyrico* Iuliani: *Iulianus*, inquit, *Aue Conſul ampliſſime, dignatus oſculo oris illius diuinis affatibus conſecrati dexteram dedit*, Am.Marcellinus *lib. 22.p.237.& lib.29.p.429.* vbi de Firmo Tyranno in Africa. Pacatus *Panegyrico*: *Ille menſâ Imperatoris beatus, ille oſculo conſecratus eſt.* Vide & exemplum in Amphilochio apud Theodoretum, *lib.5.cap.16.* in Ambroſio *ep*...Et hæc de Dignitatum ordine in Adoratione Principis.

Secunda occaſio Dignitatis tuendæ, ordiníſque obſeruandi dicitur hìc in *ſolemnibus feſtiuitatibus & cœtibus*, Salutationibus vel quibuſlibet Officiis: putà in Officiis publicis, *h.l. & l.7.8. inf. de honor. codicil.* Officiis, inquam Magiſtratuum ſeu honorum, quæ publica officia dicuntur, *d.l.7. de honor. Cod.* qualia ſunt Officia conſularia, de quibus *l.1. inf. de expenſis ludorum*: In cœtibus veluti extraordinariis conuentibus prouincialibus, *l.1. ſup. de Præfectis prætorio* vbi iam dixi, *l.2.inf. de Quæſtoribus*: *l.vlt. inf. de honor. codicillis.* In videndis ſeu ſalutandis Iudicibus ſeu adminiſtratorum: de quibus, præter hanc *leg.* videnda *lex 1. ſup. de Præf. Prætorio*, vbi iam quoque dixi: *l.vn. de Comitib.vacantibus*: *l.1. de Decurion. & ſilentiar. l.5. de proximis*, *l.vn. ſup. de off. Iudicum ciuil. l. de 8. agentibus in rebus*: *l.2. & vlt. de Princip. ag. in reb. l.vlt.Cod. de off. Iud. ciuil.* In quibus Iudicum ſalutationibus pariter ordo obſeruatus Dignitatum (ſeu reuerentia *d.l.vlt.C.de off. Iud. ciuil.*) eámque in rem quidam ex Officialibus Iudicum erant, quos ſalutationis cura conſtringebat: *d.l. vn. de Comitib. vacantibus, & l.5. de proximis*: vbi & illud notandum, nonnullos oſculandi Iudices in ſalutatione poteſtatem habuiſſe, vt docet *lex 4. inf. de domeſticis*: *l.109. infr. de Decurionib.* Nunc de cæteris *huius legis.*

Ac primùm de illis, *ſub habitu videlicet conſueto.* Ex his ſcilicet apparet, ſicut habitus & inſignia, ſeu ornamenta cuique Dignitati propria *conſueta* fuêre, ceu γνωρίσματα τῆς ἀρχῆς, vel ἀξίας (de quo dicam latius ſuo *tit. inf. lib.14. de habitu quo vti oportet.*)

oportet :) quæ & ideò veſtes *propria*, & *inſignia* dictæ ſunt *habitus conſuetus*, hic; ita in adorationibus, cœtibus, feſtiuitatibus, ſalutationibus, Officiis publicis, locum & gradum alicui non ſeruatum, niſi habitu conſueto & præſtituto amictus incederet. A quo non abludit, quod ea demùm iniuria atrox Magiſtratui vel Sacerdoti illata cenſetur, quæ illata cùm dignitatis habitû & ornamenta præferrent: *l.4. Cod. Inſt. de iniuriis*. Aliàs vt eſt in illo. *Qualem te reperio, talem te iudico*: *l.15. §.15. π. de iniuriis*. Certè, quod ad Principem attinet, conſtitutum ita, vt omnes honorem aliquem præferentes, nonniſi cum ſuæ dignitatis locive inſignibus ſeu habitu conſueto conſpectum Principis ſubirent: quod præter *hanc leg.* teſtatur Ioan. Chryſoſtomus, *homiliâ in 1. ad Corinthios 26.* τὸν ἄρχοντα τῷ βασιλεῖ προσιόντα τὸ τῆς ἀρχῆς σύμβολον ἔχειν δεῖ. Et paulò ante. οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων χωρὶς ζώνης καὶ χλαμύδος τολμήσειεν ἂν φανῆναι τῷ τὸ διάδημα ἔχοντι. Hùc etiam pertinet locus Pollionis, *in Salonino Gallieno*. ¶ Tandem bona pars *Legis* huius in eo occupata eſt, vt oſtendatur, eam non ad præterita, ſed ad futura pertinere: de quo ad *l.3. ſup. de Conſtitut. Principum*: ideóque Præpoſitos S. Cubiculi ante Macrobium antehac factos ita habendos, atque ſi hodie primùm Præpoſiti facti fuiſſent, atque ideò his Præfectis Prætorio, vel vrbis, Magiſtriſque militum poſtponi, qui ante hanc *leg.* etſi poſteriùs eas dignitates adepti ſunt: denique, vt loquitur, *obſeruationem legis à Macrobij ſumere prouectione auſpicium*: neque illos *promotionis ſuæ tempora ad legis vſurpationem reuoluere poſſe*, vt eleganter dicitur: *reuoluere*, id eſt, retrotrahere. ¶ Tandem notandum hîc, Cuiacianam editionem ad calcem *huius l.* adnotare, *Hîc deeſſe quædam*. At Pithœus notauit, in veteri Codice nihil videri deeſſe: ſed quod apparet, interciſum pergamenum ex ſuperiori defectum eſſe.

DE QVÆSTORIBVS," MAGISTRIS OFFICIORVM, COMITE SACRARVM largitionum, & Rerum priuatarum.

TITVLVS IX.

XII. COD. IVST. VI.

" Ita quoque Quæſtor præponitur tribus ſequentibus *l.1. & 2. h.t. & l.17. infr. de proximis*: At, in *Notitiâ Imperij* ſubiicitur.

1.* Imppp. VALENTIN. & Valens & Gratianus AAA. ad Ampelium P.V." Poſt alia.

EORVM honores, qui Sacrario" noſtro exploratâ ſedulitate obediunt, hâc volumus obſeruatione diſtingui, vt Quæſtor atque Officiorum Magiſter, necnon duo" Largitionum Comites Proconſularibus honoribus præferantur: Et cætera. Dat. III. Non. Iulij Naſonaci. Accep. III." Non. Sept. Modeſto & Arintheo CONSS. [372.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à Cod. Iuſt. Eſt verò ea, pars conſtitutionis, quæ laudatur *l.2. vt dignit. ordo*. Quibus ea iungenda ſit, mox videtimus.

" De hoc *Ampelio* P.V. dixi iam ad *l.1. de Præf. Prat* quæ & ipſa *huic* coniungenda eſt.

" *Sacrarium*, id eſt Conſiſtorium. v. Gloſſ. & de eo mox.

" Sic & *Comitiua* vtriuſque ærarij *l. 2. prox. v. l.48. de curſu publ.*

" Ita quoque *l.1. de Magiſtris ſcriniorum*. At in *l.1. ſup. de Præf. prætorio*, IIII. Non. &c.

COMMENTARIVS.

QVADRIGA altera ſequitur Altiſſimarum & quidem Palatinarũ (quomodo eas quoque deſignat Am. Marcellin. *lib.21. p.216.*) dignitatum, quæ pari inter ſe gradu habentur: primam enim habuimus *duobus titulis præcedentibus*: Quæ quidem prima *initio* tribus tantum conſtabat, ex eadem Valentin. conſtitutione, vnde hæc *lex* noſtra deſumpta eſt *tit.7.* verùm à Theodoſio Iun. addito illi quarto, Præpoſito videl. S. Cubiculi, Quadriga parium inter ſe Dignitatum euaſit *tit.8.* Hâc igitur Valentiniani Sen. Lege Quadriga hæc altera componitur: quæ pars eſt prolixioris Valentinianeæ ad Ampelium P. V. conſtitutionis, de ordine Dignitatum, ſeu Ordinationis, vnde quatuor prætereà ſuperſunt leges, quas ſuprà in vnam lineam coniecimus, putà *lex 1. ſup. de Præfectis Prætorio*: *lex 1. de Comitibus rei militaris*: *l 4. de honor. codicill. l. vn. de Magiſtris ſcriniorum*, quæ proinde huic omnes coaſſandæ veniunt. Quadriga porrò iſthæc eſt (quæ & ipſa continetur, *l.2. prox.*) *Quæſtor*, *Magiſter officiorum*, *Comes S. L. & Comes R. P.* De quâ, antequam ad ipſam *legis* ſententiam accedamus, hæc obſeruanda ſunt.

Primò notandum, & *Rubr.* & vtraque *lege huius tit.* Quæſtorem cæteris præmitti, ac nominatim Magiſtro officiorum, pariter vt *l.5. inf. de fide teſtium*,

ſtium, & *in l.17. inf. de proximis*, cùm tamen in *l. vn. infr. qui à præbitione tironum*, quæ Honorij eſt A. D. 412. & in *Notitia Imperij*, quæ ſub Theodoſio Iun. & Valentiniano III. conſcripta A.D. 427. vt & apud Caſſiodorum 6. *var.* 5. & 6. Magiſtro officiorum ſubiiciatur: vt proinde Quæſtura loco deinceps mota videatur.

Secundò obſeruandum, *Magiſtrum officiorum* hîc præmitti Comitibus S. L. & R. P. pariter vt *l. prox.*

Tertiò obſeruandum, has quatuor Dignitates, ſeu hos honores, dici *h. l. ſacrario Principis exploratâ ſedulitate obedire.* Nempè tres ſuperiores, Præfectus inquam Prætorio, Præfectus vrbi & Magiſtri militum, de quibus *d. tit.* 7. non propriè Sacrario Principis obediebant, non propriè Principi militabant, verùm in actu poſiti erant, vel in Prouinciis conſtituti: at hi in Conſiſtorio, in ſacro ſeu Sacrario Principis: de quâ Illuſtrium dignitatum diſtinctione, v. *l. vn. inf. de Comitibus qui Illuſtr. ag. adſid.* Quare de Quæſtore nominatim Socrates *lib.* 2. vbi de Leone Quæſtore, εἷς, inquit, τῶν ἐν τοῖς βασιλικοῖς ἐμφανῶν, & Sozomenus de eodem *lib.* 5. ὁ ἐν ἀξιώματι λαμπρεύων ἐν τοῖς βασιλείοις στρατευόμενος. Denique hi quatuor Comites Conſiſtoriani erant, & verò ita vocantur, itémque participare Auguſti pectoris curas, *l.3. de Metatis*, vbi dixi: *v. & l.5. infr. de fide teſtium*; Iidémque etiam indicantur *l. vlt. verſ. aliis ſane Inluſtribus, d. tit. de metatis*, & *l.1. & 4. inf. de palatinis S. L.* Cur autem dicuntur *exploratâ ſedulitate* obedire Sacrario Principis? Nempe, quia ad iuſſa Principis expediti & velut in procinctu erant, ſiue in Conſtitutionibus promulgandis, quod Quæſtoris munus erat. Quem ideò rectè ita deſcribit Zoſimus *lib.* 5. ὁ τὰ βασιλεῖ δοκοῦντα τεταγμένος ὑπαγορεύειν ὃν Κοιαίστωρα καλεῖν οἱ ἀπὸ Κωνσταντίνου δεδώκασι χρόνοι, ſiue in executionibus Principis mandatorum, quod *Magiſtri officiorum* officij erat: vnde & efficax Magiſteria *l.2. inf.* vbi dicam: ſiue in largitionibus, tributis ſacríſque opibus adminiſtrandis, quæ partes erant *Comitis S.L.* & *Comitis R.P.*

Nunc de *huius leg.* ſententiâ. Igitur Valentinianus, cùm conſtitutione ſuâ ad Ampelium P.V. vnde hæc deſumpta eſt, emiſsâ, ſingulis quibuſque dignitatibus certum locum meritúmque præſcriberet (vt Valentinianus Iun. filius eius disertè de eâ ait *d.l.2. ſup. vt dignitatum ordo*:) his quatuor quoque ſuum locum gradúmque præſcripſit; nempe vt Proconſulibus præferrentur. Quod antea non ita erat, putà ſub Conſtantino, Conſtantio, & Iuliano, imò & per Valentiniani hactenùs initia: Id quod etiam ex Ammiano Marcellino diſcimus *lib.* 28. *p.* 376. vbi ait, *Ampelium ex-Magiſtro officiorum ad Proconſulatum geminum, indéque multo poſtea ad Præfecturæ culmen euectum*: vbi Ampelius eſt hic ipſe, cui hæc *lex* inſcribitur: Et Proconſulatus geminus Ampelij eſt Proconſulatus Africæ, quod diſcimus ex *l.10. infr. de nauicular.* & Achaiæ, ex Himerio. Exque eo Ammiani Marcellini loco diſcimus, Ampelium illum, quàmplurimas dignitates ex iis de quibus Valentinianus conſtitutione ſuâ ad eum agit, geſſiſſe: vt non improbabiliter dici poſſit, ad eius ſuggeſtionem legem illam latam. Ergo *h.l.* hi quatuor Proconſulibus à Valentiniano præferuntur: cùm alij illis contrà eâdem conſtitutione poſtponantur, *d.l.1. infr. de Comitib. rei mil.* & *l.4. de honor. codicillis*, quæ vt dixi ex eâdem conſtitutione deſumptæ ſunt: conſequenter, hi quatuor, Præfectorum gradui proximi: quâ causâ his dignitatibus cohærere dicuntur, *l.2. prox.* Quomodo & Symmachus ad Comitem S.L. *lib.7. ep.* 95. ſcribens. *Te*, inquit, *meritorum ratio* SVMMIS PROXIMVM *facit*. Nondum tamen illis hoc tempore æquati: nondum verè Illuſtres, vt Præfectorij: Quare videre eſt in Gratiani *l.35. de curſu publ.* Magiſtrum officiorum *ſpectabilem virum* indigitari (etſi in Valentiniani *l.22. eod. tit.* Illuſtris vocetur, poſteà certe Illuſtris dictus, vt teſtatur vel *lex* 23. *inf. de agentib. in reb.*) vt & Comiti R.P. in Valentiniani Iun. *l. vlt. ad leg. Iul. repetundar.* ſpectabilitatis titulus tribuitur.

II. * Imppp. Gratianus, Valentinianus & THEODOSIVS AAA. Reſtituto PV. Poſt alia.

QVI ex Quæſturæ honore aut Efficaci" Magiſteria", aut Comitiua vtriuſque ærarij noſtri attonito" ſplendore viguerunt, adclamatione excipiantur ſolitâ; nec prætereantur vt incogniti, atque" vt non æquandi illis qui geſſerint Præfecturas; ſed eo" obſeruentur cultu, omni" cœtu omníſque conuentu; Neque enim pars" eſt..tio meriti, etiamſi" interuenit dilatio vlla; quoniam cohærent" his dignitatibus, quæ hiſdem iure debentur. Interſit" aliquid inter tempora Magiſtratuum, vitámque priuatam, actus depoſiti dignitas pares eos viros præſtat" atque honore conſimiles: Quid enim in his quatuor dignitatibus non ex congruâ diuerſitate putemus eſſe commune? Quod cùm ita ſit, hos viros haberi volumus, non vt qui meruerint tantum, ſed quaſi qui geſſerint Præfecturas, cùm" non priuilegiis temporis præferantur, ſed honoris æqualitate lætentur. Dat. VIII. Kal. Iun. Theſſalonicæ Gratiano V. & Theod. I. AA. CONSS. [380.]

NOTÆ.

* Lex 1. *Cod. Iuſt. eod. tit.* ex priore *huius leg.* parte cæteris reſecatis deſumpta eſt. Hanc leg. intelligit quoque Caſſiodorus 6. *var.* 8. Iungenda autem illi *lex* 2. *ſup. de Præfectis Prætorio.*

" De hoc *Reſtituto* P.V. Conſtantinop. vid. dicta ad *eam l.*2. Hic quoque in MS. expreſſum *Reſtuto.*

" Ita quoque habent veteres Codices Iuſtin. complures: Vulgati tamen præferunt *Officiali*, quod eodem recidit, mox vt oſtendam.

" *Magiſterio* in Cod. Iuſt. quod eodem redit: nam & ſic *magiſteria* & *magiſterium* promiſcui. *Magiſterij* vocem Triboniano magis placuiſſe puto. Ita quoque Magiſterium admiſſionum, *l.12. ſup. de Senatoribus*, & Sidonio Appollinari *lib.1. ep.3. Magiſteriis Palatinis Militaribúſque.* Magiſterium Equitum & Peditum, *l.2. ſup. de Præfectis Prætorio*: *l.4. infr. de honor. Codic.* *Magiſteria* autem propriè de Magiſtro officiorum, ſicut &

Magiſtri nomen abſolutè, & *Magiſtriani*, Magiſterium Palatinum Apollinari *d. loco* v. Gloſſ.

" *Attonitus* ſplendor, eſt ſtupendus, qui attonitos reddit. In MS. alioquin eſt *accenito*. Hoc ſenſu ſæpe vox *attoniti* pro ſtupendo: ſic *attonita* diligentia, & Eccleſia in *attonito* Tertulliano: *Attonita* domus, ſtupendæ. Virgilio, teſte Seruio: Sic amor *attonitus* Statio *in Epithalamio Stellæ*. *Attonitè* celebrare magnis ceremoniis, Plinio *lib.*30 *c.*1.

" Id eſt, & quaſi.

" Id eſt, eo ipſo, eodem.

" In omni cœtu.

" ꭓ. *Neque enim impar*, ſcriptum fortè fuerat: *neque eniM par.*

" ꭓ. *Ratio*: ſcriptum forte fuerat *rio*.

" Id eſt, etiamſi non ilico, non ſtatim Præfecturis decorentur.

" Dixi ad leg. ſuper. v. & Symmachum, *lib.*7. *ep.*93.

" συγχαρητικοῖς.

" Attamen actus depoſiti, &c.

" Præſter. " Limitatio, id eſt, *ſic ut*.

COMMENTARIVS.

PRÆFECTORIIS Viris, id eſt, Præfecturâ Prætorianâ, vel vrbis, defunctis, exæquantur *h.l.* à Theodoſio M. Quatuor Dignitates, de quibus *hoc titulo*, puta Quæſtor, Magiſter Officiorum, Comites S.L. & R.P. Cui legi coaſſanda venit *lex* 2. *ſup. de Præfectis Prætorio* & de quâ ſenſiſſe videtur Caſſiodorus 6. *var.*8. in formulâ Comitiuæ R.P. *Comitiua priuatarum te honore decoramus, quam leges Præfectis quoque parem eſſe decreuerunt.* Quomodo & Symmachus *lib.*7. *ep.*93. ad Longinianum (Comitem S.L.) ſcribens; Te, inquit, *meritorum ratio ſummis proximum facit.* Ergo Præfectoriis Viris hâc *lege* quatuor illi æquantur: Qui antea Proconſulibus tantum prælati fuerant à Valentiniano Sen. *leg.*1. *ſup.* Et ſic Spectabiles tantum *eâ l.* facti: vnde & Spectabiles vocantur in Gratiani *l.*35. *de curſu publ.* & Valentiniani Iun. *l. vlt. inf. ad leg. Iul. Repetundarum*: de quo ad *d.l.*1. at nunc Illuſtres ex *hâc* Theodoſij M. *leg.* Hinc in Theodoſij *l.*120. *infr. de Decurionib.* Illuſtris Magiſter Officiorum, Comes ſacrarum ac priuatarum Hinc & ſub Theodoſio Symmachus *lib.*10. *ep.*37. 51. 53. Virum clariſſimum & Illuſtrem Magiſtrum officiorum vocat. ¶ Antequam de *legis* huius ſententiâ plenius agimus, de *Efficaci* primùm *Magiſteria*, quæ hic memoratur vna è quatuor Dignitatibus videndum eſt. Efficax igitur Magiſteria (quomodo etiam habent quidam Codices Iuſtinianei, alij editi, *Officiali*) nil aliud eſt, quàm Magiſteria Officiorum, ſeu Dignitas Magiſtri iſtius: Ita nempe dictus ab *efficiendo*, quod inter cæteras dignitates maxime efficax eſſet ſeu actuoſa δραςήριος, iuſſáque Principum exequeretur; quomodo *efficax* Hercules, Horatio *Epod.*1. id eſt, actuoſus. Erant ſcilicet ſub diſpoſitione Magiſtri officiorum Officia Palatina, Curioſi, Agentes in rebus, (qui & ipſi ἱμπρακτοι dicebantur, & ideò quoque Agentes IN REBVS) Hùc pertinet egregiè *Nouella* Valentiniani inter Theodoſianas 37. *ſoli quidquid oneris eſt & profiteri &* EFFICERE *videntur.* Menſores item, Fabricenſes, Ordines & Scholæ Palatinæ, Decani: quod ex *Notitia Imperij*, vt & *noſtrâ* videre eſt. De actu etiam Magiſtri officiorum vid. Caſſiodorum 6. *variar.*6. Eodem modo idem Caſſiodorus 6. *var.*3. Præfecturæ Prætorianæ officium, cui ſumma rerum commiſſa erat, vocat *officium planè geniatum*, EFFICAX, *inſtructum & totâ animi firmitate præſtandum.* Quare in errore verſatur C L. Cuiacius, qui *Efficacem Magiſteriam*, vel *Efficax Magiſterium* interpretatur Quæſturam re ipsâ adminiſtratam ad differentiam Quæſturæ honorariæ. Cuius ſententiam præter ſuprà dicta refutat numerus quatuor Dignitatum, quem hîc extare oportet: vt diſertè in ſequentibus hic numerus deſignatur: *Quid enim in his* QVATVOR *dignitatibus*, &c. Atenim ſi Cuiacij ſententia admittitur, tres tantum *hic* numerare liceat. Geminus eſt error ſcriptoris de officiis domus Auguſtæ *lib.*3. *c.*24. id eſt, qui quem Zoſimus *lib.*3. τ̃ ἐν τῇ αὐλῇ τάξιων Μάγιςρον, vel ἡγεμόνον vocat, *Magiſtrum Equitum & Peditum*, in præſenti interpretatur.

¶ Nunc ad rem & ſententiam *legis*: vbi de duobus videndum eſt. Primùm, *Ratiocinatio* Theodoſij ſpectanda: quâ is quatuor has dignitates Præfectorij honoris æqualitate decorauit, *verſ. Neque enim*, vſque ad *verſ. Quod cùm ita ſit.* Ratio eò redit, quod etſi quamdiu Præfectorij Præfecturam gerunt, his præferantur, attamen actu depoſito pares ſint, & eſſe debeant: quia etſi non ſtatim & ipſi Præfectorij ſint, attamen, Præfectura his debeatur, tanquam cohærentibus: denique, *quod non ſit diſpar ratio* (ita enim *hic* reponendum) *meriti, etſi interuenit dilatio dignitatis.* Quod ad vulgatum illud & Brocardicum; accedit, *Cingendus habetur pro cincto*; Item de viciniâ déque proxima cohærentia trahi fulgorem.

¶ Hinc interim quoque diſcimus, poſt vnam ex his Quatuor dignitatibus geſtam, ſeu Quæſturâ, Magiſteria officiorum, Comitiuâ S. L. & R.P. functos, Præfectos Prætorio, vel ſtatim, vel ita non multo pòſt, dilatione paruâ, factos, quod infinitis exemplis comprobari poteſt.

Secundò, ſequitur Limitatio; Nempe Theodoſius M. has quatuor dignitates Præfectoriis non ſimpliciter vel abſolutè adæquat; non inquam vt priuilegio temporis cum his certent, id eſt, ſi tempore priores ſint, & illis præferantur: quomodo ſanè eadem conſtitutione vnde hæc deſumpta eſt, in *l.*2. *ſup. de Præfectis Prætorio*, Magiſtros militum Præfectoriis abſolutè exæquat, & ad hunc quoque finem: verùm hactenus, vt eodem honore excipiantur: & ſic hactenùs Illuſtres: Qui poſteà tamen ſimpliciter ἀπλῶς Præfectoriis exæquati. Vbi videre eſt iuris iſtius progreſſum, ſimul & triplicem proceſſus rationem: Primò ſcilicet Proconſulibus prælati, *l.*1. *ſup.* Dein Præfectoriis exæquati quoad honores & adclamationes *hac leg.* Tandem abſolutè.

Poſtremo igitur loco, nunc videamus in quo nominatim Quatuor hos Præfectoriis exæquatos voluerit Theodoſius M. *Adclamatione*, inquit, *excipiantur ſolitâ, nec prætereantur vt incogniti atque vt non æquandi illis qui geſſerint Præfecturas: ſed eo* (eodem) *obſeruentur cultu, omni cœtu, omnique conuentu.* Nempe Adclamationibus, cultúque, & honoribus variis Ampliſſimæ dignitates excipiebantur, vbi ad cœtum vel conuentum ventum eſſet, de his Adclamationibus, κρότοις εὐφημίαις, quæ Conſulibus & Patriciis factæ agit Chryſoſtomus, *initio homiliæ in Eutropium.*

DE PRIMICERIO ET NOTARIIS.

TITVLVS X.

XII. Cod. Ivst. VII. *De Primicerio & Secundicerio & Notariis* : Cæterùm hinc Spectabilivm ordo incipit. Idémque ordo obſeruatur in Notitiâ: v. quæ noto ad *l.* 21. *inf. de petitionib. lib.* 10. De Secundicerio Notariorum v. *l.* 21. *infr. de petitionib.*

1. * Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodosivs AAA. Eutropio PP."

Præcipva eſt noſtræ pietatis intentio circa Notariorum nomen: atque ideò ſi vnquam huius Ordinis viri laborem quiete" mutauerint", vel ſenectute poſuerint, ſeu cùm" alia dignitate poſt hanc" qualibet vſi ſunt, non omittant" prioris vocabulum militiæ, ſed compendium ſequentis honoris adſumant: Et ſi quis, ex Officio, vel præcipuæ" Sublimitatis tuæ temerarius" ad Cenſus Diſcuſſiones, Peræquationes, aliam denique vllam rem" inquietator exstiterit, Officium ſuum nouerit, vel leuis" culpæ offenſione detectâ, grauis multæ diſcrimine fatigandum, & Numerariorum corpus, extincto iniuriæ auctore, minuendum. Dat. xvii. Kalendas Iul. Theſſalonicæ, Gratiano v. & Theod. i. AA. conss. [380.]

NOTÆ.

* Lex 1. *Cod. eod. tit.*
" *Eutropius* hic PP. Orientis: de quo mox.
" *Vel abiecerint.* add. Tribon. ſatis inconditè: quid enim aliud eſt *laborem quiete mutare*, quàm quod ipſe *abiicere* vocat? Cæterum MS. habet, *mutauerint*.
" Pro *depoſuerint*.
" *Cumulata*, vt *l.* 14 *inf. de proximis*: cuius ſimilis diſpoſitio.
" *Poſthac.* C. Iuſt. Iſtud tamen malo.
" Ita quoque Cod. Iuſt. malim tamen *amittant*, vt d *l.* 14. *adiectu alterius dignitatis perire non patimur.*
" Ita quoque Cod. Iuſt. ſed malim, *præcipuè*.
" *Temerario adſenſu indiſcuſſiones*, &c. ita C Iuſt. malè: de quo mox.
" Veluti ad exactiones, vt *l* 3 *inf de honor. codicillis*: operis exſtructiones, ratiocinium *Nouella* Theodoſij 16. *in f.*
" Similes locutiones v. *l.* 3 *ſup. de inoff teſtam. l.* 1. *inf. de libertis & eorum liberis*: *l.* 28. *de hæreticis*: vbi pleniùs.

COMMENTARIVS.

Privilegia Notariorum, (βασιλικῆς ὑπογραφίας vocant Græci. Vide vel Zoſimum, *lib.* 5. *p.* 815. *&* 719. τοῦ τάγματος τῶν ὑπογραφέων *p.* 811.) etiam ex-Notariis, id eſt, iis qui vel vltrò eam militiam poſt laborem reliquerunt, vel depoſuerunt, vel aliâ dignitate cumularunt, ſeu commutarunt, ſeruari oportere definit *hâc l.* Theodoſius M. Imp. In quâ tria notanda ſunt: Primò, Præfatio: Eâ ſcilicet Theodoſius profitetur, *Præcipuam intentionem ſuam eſſe circa Notariorum nomen*, id eſt, præcipuo ſtudio & affectu ſeſe Notarios proſequi. Fuit hæc ſcilicet Notariorum Schola ſeu ordo Collegij alios inter magnæ dignitatis: vnde & Militia nobilis dicitur *l. vlt. hoc tit.* Præclarum Collegium, *l. vlt. ſup. de Senatoribus.* Militia, quâ non illuſtrior extat Altera, Claudiano *in Epithal. Palladij.* Erant hi verò βασιλικοὶ ὑπογραφεῖς, vt eos Libanius & Zoſimus *non vno loco*, *lib.* 3. *&* 5. & Socrates *lib.* 7. *cap.* 22. & vetus Auctor apud Suidam *verb.* Αὐξέντιος appellant, qui videlicet in conſiſtorio Principis Acta excipiebant (de quibus Ammianus Marcellinus quoque *paſſim*) vnde *l.* 7. *de priuil. eorum qui in S. P.* diſertè dicuntur Notariorum officio fungentes *inter Conſiſtorij ſecreta.* & Notariorum Primicerij de Conſiſtorio Principis diſcedere, *l.* 2. *prox.* & ab Ammiano Marcellino *lib.* 30. *p.* 466. *Notarij Principis*: vt & à Caſſiodoro 6. *var.* 16. in formulâ Notariorum, qui *Principis ſecretum & conſilium his committi* ait, *Principiſque curis aſſiduâ lucubratione militare. Secretum* ſcilicet, quia in conſiſtorio Principis Acta & Secreta notabant. Alius verò, ab his Notariis, quem Vopiſcus *in Aureliano ſecretorum Notarium* vocat: hic enim eſt, quem Zoſimus *lib.* 1. *p.* 662 de eâdem re agens, τῶν ἔξωθεν φερομένων ἀποῤῥήτων μηνυτὴν vocat, Victor Schotti, *miniſtrum, cui ſecretorum officium crediderat.* Nempe Notarij indicium faciebant & foras efferebant Imperialia reſponſa: vnde & Orationes Imperatorum per Primicerium Notariorum in Senatu aliquando recitabantur: *l.* 14. *ſup. de Senatoribus.* Quare ceſſent afaniæ quorundam, de Notariis *ad ſecreta*, & *à ſecretis.* Horum operâ vſi Principes extra ordinem peregrè ſæpe tanquam perſpicacibus: vid. Marcellinum *lib.* 26 *p.* 341. tanquam ſagacibus: ad perducendos reos; idem teſtis, *lib.* 14. *p.* 10. vt adſiſterent cognitionibus, interrogationibus, *p.* 24. 52. *lib.* 15. *p.* 38. *lib.* 28. *p.* 384. Sozomenus

mentus *lib.4.cap.10.* Miſſi etiam ab Imperatoribus Cæſarum actibus explorandis *lib.17. p.109. lib. 21. p.201.* obſeruandiſque traiectibus *lib.20.p.185.* conatibus etiam alicuius &c. ad tuendam prouinciam poſiti *lib.22.p.239. lib.26.p.341.* Commeatus frumentarij his mandati: Symmachus, *lib. 10. ep.31.* Denique cum mandatis in prouincias miſſi, *l. vn. ſup. de Mandatis Principis*, vbi plura: Epiſcopique per hos ſedibus ſuis reſtituti, vt Chryſoſtomus ipſo teſte *ep.ad Innocentium tomo 4. Pariſ.edit.p.679.* ipſique quæ è re eſſent Imperatoribus ſuggerebant: *lib.16.p.345.* Cæterùm peculiarem erga eos affectum, vt alij Principes, vid. Caſſiodor. *d. form.16.* ita hic Theodoſius M. prodit hâc conſtitutione ad Eutropium PP. emiſsâ. Quod quidem in memoriam mihi reuocat, quod Gregorius Nazianzenus *ep.137.138.* hunc ipſum Eutropium à doctrinâ, eruditione, & eloquentiâ ſummoperè commendat: vt videatur omninò Eutropius *huius leg.* promulgandæ Theodoſio auctor fuiſſe: pro ſtudio, quo in literatos (cuiuſmodi ſanè erant Notarij) ferebatur. Verùm hæc coniectura eſt.

Nunc de ſententia *huius leg.* Secundò igitur, quod *hâc l.* præſupponitur & indicatur, *priuilegio* hoc ſubnixi fuêre Notarij, vt ad Cenſus, Diſcuſſiones, Peræquationes, aliam denique vllam rem inquietari non poſſent, id eſt, vt Cenſitorum, Diſcuſſorum, Peræquatorum onus his impingi non poſſet: Ad *Cenſus*, ait *lex*: rectè enim ita hic legi proximè ſequentia oſtendunt: non *adſenſus*, vt perperàm Cod. Iuſt. Idque etiam egregiè confirmat Zenonis *lex 2. circa med. Cod. eod. tit.* vbi hæc immunitas ex *hâc l.* repetitur: *vacationem*, inquit, *cenſus, diſcuſſionis peræquationis & cuiuſlibet alterius rei habituros.* vid. & *Nouellam* Theodoſij 16. *de poſtulando, circa fin.* Ad *cenſus* verò, &c. pariter vt *l.3. de honorar. codicil.* ad exactiones. Ergo Cenſitoris, Diſcuſſoris, Peræquatoris munus his iniungi non potuit: de quo alioquin Cenſitorum, Peræquatorum munere *libro 13.* de Diſcuſſoribus, *lib.11. t.26.* Eadem verò immunitas tributa & Domeſticis & ſilentiariis, *l.2. & 3 inf. de domeſt. & protectorib.* Eadem & Curialibus iis qui Præſides & Rationales reuera fuerunt, *l.3.inf.de honor.codicill.* Ex archiatris *l.2.inf.de Medicis.* Addit lex *ad aliam denique vllam rem*, veluti exactiones, *d.l.3.inf. de honor. Codic.* operis extructiones, ratiocinia, *d. Nouella 10.* Hac omni immunitate donati & Scriniarij S. Palatij poſt viginti annorum militiam, *l.7.8. inf.de proximis.*

Tertio loco ſuccedat nunc ipſa *Legis* diſpoſitio. Nempe Theodoſius M. priuilegia ſuperiora conſtare iubet etiam *ex-Notariis*: Idque, ſiue laborem quiete mutauerint, id eſt Notarij munus vltrò abdicauerint, vel vt barbarè ſatis Tribonianus, *abiecerint*, ſiue, ob ſenium depoſuerint, ſiue denique etiam cum alia (fortè commutata) dignitate poſt hanc quâlibet vſi ſunt: id eſt, poſt Notarij officium depoſitum, aliam dignitatem ſortiti ſunt. Non igitur tantùm ſi ad quietem ſeceſſerint, verùm etiam ſi continuato labore aliam dignitatem ſuſceperint. Quod vtrumque & aliàs obtinuit, vt munere defunctis eadem priuilegia adhuc competant: & aliâ maiore putà dignitate auctis conſtent. Maior ſcilicet dignitas nulli debet circa prioris dignitatis ſeu militiæ priuilegia præiudicium facere: *l.3. Cod.de dignit.* ſi modò ea *lex* à Triboniani facinore immunis eſt. Id enim ſingularis priuilegij loco Theodoſius Notariis ſeſe concedere indicat. Certe Honorius poſtea Scriniariis idem conceſſit *l.14.inf. de proximis ſacror. ſcrinior.* quæ *lex* cum hâc conferenda omninò eſt: vt & decurionibus & ſilentiariis, *l.2.3.inf.de decurionib. & ſilentiar.* Eadémque immunitas tributa Ex-archiatris, *l.2. inf.de Medicis.* Eadem tributa & Palatinis, de quibus *l.3. & 5.inf.de priuil.eorum qui in ſacro Pal.* Iiſdem ſanè tributum, vt Senatores facti à glebali collatione immunes eſſent: *l.vlt.ſup.de Senatoribus.* Ergo Notarij munere ſuo defuncti ab illis muneribus immunes ſunt ſeu excuſantur: cùm aliàs Honoratis dignitate functis, déque Palatio exeuntibus hæc munia à Iudicibus ſæpè iniungerentur pro rerum neceſſitate: vid. *l.3.inf.de honor.codicill.* vbi dicam, & *d.l.2.inf.de Medicis*: *l.2.inf.de decur.& ſilentiariis.*

Sequitur *ſanctio legis*: Nempe Officio Rectoris prouinciæ minatur grauem multam, & Numerario exauctorationem. Numerarij ſcilicet huiuſmodi munerum iniungendorum curam ſuſtinebant, de quo ſuo *tit.inf.de Numerariis, lib 8.t.1.* Idem verò interdictum anno proximo ab eodem Theodoſio Numerariis circa omnes ex Aula decedentes, & poſt emeritam miſſionem: *l.11. infr.de priuil.eorum qui in ſacro palatio.*

11. * Iidem AAA. ad Valerianum" PV.

NOTARIORVM Primicerios, ſi, prout eorum voluntas fuerit, de Conſiſtorio noſtro, ſine adminiſtratione" diſceſſerint, non ſolùm Vicariis anteponi, ſed etiam Proconſulibus" æquari ſancimus, ita vt nihil niſi tempus interſit. Eodem honore atque eodem ordine ſequens Primicerium Tribunus ac Notarius perfruetur. Alios porrò Notarios & Tribunos Vicariis iubemus æquari, ac, ſi priores id" vocari cœperint, anteferri. Ad" verò Domeſticos & Notarios Conſularibus ſimili ratione conponimus; & cetera. Dat. IIII. Kal. April." Acc. XII. Kal. Maij. Syagrio & Eucherio vv.cc. coss. [381.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à Cod. Iuſt. Memoratur ea *l.13. infr. de priuil. eorum qui in S. Pal.* Iungendæ verò illi *lex 2. inf. de proximis Comitib. diſpoſ.* & *lex 5. de honorat. Codicillis.*

" *Valerianus* P.V. Romæ ſcilicet A. D. 381. cui præter hanc & duas illas, inſcribuntur adhuc *lex 2. de equis Curru-libus, l.6.7.8. de ſcanicis.*

" Magiſtri enim officiorum dignitate ſæpè decorabantur: dicam *ad l vlt. infr.*

" *Proconſules* Vicariis ſuperiores, v. & *Notit. Imper.* Inter Spectabiles primi, de quo *ad l. prox.* quoque & ad *l.1. de Com. rei mil.*

" Id eſt, ſi prius Notarij & Tribuni fuerint, Vicarios poſteriores tempore vincunt.

" *x.* At verò.

COMMEN

COMMENTARIVS.

DE PRIMORVM (vt eos quoque vocat Amm. Marcellinus, *lib.29. p.419.*) inter Notarios, de Conſiſtorio exeuntium ſine adminiſtratione nouaque dignitate, ordine; eſt hæc Gratiani Imp. *lex*: Quæ pars eſt prolixioris Gratianeæ conſtitutionis de Honorariis codicillis & dignitatibus tùm Palatinorum, tum extra-Palatinorum: vnde ſuperſunt duæ adhuc *Leges* putà *lex 5. inf. de honorar. codic. lex 2. de proximis, Comitib. diſpoſ.* quæ proinde *huic* coaſſandæ veniunt.

¶ Nos de hâc noſtrâ nunc agemus: Vbi obſeruandum, in ordine vel ſchola Notariorum eminentiores ſeu primos quoſdam fuiſſe, qui *hâc l.* nominantur. Erat ſcilicet *Primicerius Notariorum*: erat, Primicerium ſequens Tribunus & Notarius; erant alij ſeu ceteri Notarij & Tribuni, erant denique Domeſtici & Notarij. *Primicerius* Notariorum (cuius *h. l.* mentio fit & *l.3.4. inf. & l.11. ſup. de Senatoribus & l.33. inf. de petitionibus: & l.vn. inf. qui à præbitione tironum, & Nouella Theodoſij 32. de Veteranis*, & apud Renatum Profuturum Frigeridum, referente Gregorio Turonenſi *lib.2. c.9. p.54.*) ab Ammiano Marcellino vocatur Primus omnium Notariorum, *lib.26. in geſtis An.365.* Socrates *lib.7. c.23.* eum vocat πρωτοτάτην βασιλικῶν ὑπογραφέων, Zoſimus *lib. 5. p.815.* vbi de Ioanne Primicerio agit ἄρχοντα τῶν βασιλικῶν ὑπογραφέων οὓς τριβούνους καλοῦσιν. Idem *p.811.* & Sozomenus *lib.9.* τοῦ τάγματος τῶν ὑπογραφέων ἡγούμενον. Iuſtinianus *Nouella* 8. retinet Latinam vocem, & Πριμικήριον τῶν λαμπροτάτων τριβούνων vocat. Primum locum militiæ nobilis adſecutus, *l.vlt.inf.* Ex eâ dignitate Iouianus ad Imperium conſcendit, teſte Ammiano *d. loco.* Sub huius Primicerij diſpoſitione erat omnis Dignitatum & Adminiſtrationum notitia, tam militarium quàm ciuilium, ſcholas etiam & Numeros tractabat, vt totidem verbis *Notitia Imperij* ſcribit. Idque ipſum indicat Claudianus huius rei ſciens, ipſe quippe Tribunus & Notarius, *in epithalamio Palladij*:

> ——— ——— *Paulatim vectus ad altum,*
> PRINCEPS *Militiæ, quâ non illuſtrior extat*
> *Altera, cunctorum* TABVLAS *aſſignat* HONORVM:
> *Regnorum tractat* NVMEROS, CVNEOSQVE *recenſet,*
> *Sparſas Imperij* VIRES *conſtringit in vnum*
> DEPOSITVM; *quæ Sarmaticis cuſtodia ripis,*
> *Quæ ſæuis obiecta Getis, quæ Saxona franat,*
> *Vel Scotum* LEGIO, *quantum cinxère cohortes*
> *Oceanum; quantum pacatur* MILITE *Rhenus.*

Qui Claudiani locus geminus eſt cum altero *Notitia*: & omnia reſpondent: *Tabulas honorum* vocat, Notitiam omnium dignitatum; *Regnorum Numeros* ab eo *tractari* ait, ſimiliter *Notitia*, Numeros à Prinicerio Notariorum tractari, quod etiam oſtendit *l.2. Cod. eod. tit.* Idque in *Commentario*, cui *laterculi maioris* nomen, quod etiam *Notitia Imperij* docet & exhibet; quod *Depoſiti* voce Claudianus indicat: *ſparſas Imperij vires conſtringit in vnum Depoſitum.* Laterculum ſcilicet iamdiu pro Tabula, Indice & Commentario vſurpatum apud Tertullianum, non tantum in *lib. adu. Valentinianos*, verùm etiam *lib.1. aduerſus Nationes*, quem nos edidimus: *cap. de ſolis cultu. Vos certè eſtis qui etiam in laterculum ſeptem dierum Solem recepiſtis & ex diebus ipſorum prælegiſtis, quo die lauacrum ſubtrahatis, aut in veſperam differatis, aut otium & prandium curetis.* Eundem Primicerium Notariorum reperio conſtitutiones Principum in Senatu quandoque recitaſſe, *l.14. ſupr. de Senatoribus.* ¶ *Primicerium* ſequebatur qui *hac lege* vocatur, *ſequens Primicerium Tribunus & Notarius*, qui eadem ratione Secundicerius Notariorum vocabatur, *in l.2. inf. de petitionib.* Ammianus Marcellinus *lib.29. circa principium, ſecundum inter Notarios gradum* vocat, de quo mox plura. Hunc & ſuperiorem idem Ammianus *ſummates Notariorum* vocat *lib.26. pag.341.* Hos ſequebantur alij ſeu cæteri Notarij Tribuni. Quorum non *hac* tantùm *lege* mentio fit; verùm etiam *l. vn. ſupr. de mandatis Principum l.1. inf. Qui à præbitione tironum.* Qui Tribuni reſidui ordinis vocantur, *l.3. infr. prox.* Eorundem frequens mentio fit apud Ammianum Marcellinum *lib.26. pag.341.* Vbi nominatim Notarium & Tribunum vocat. Et *lib.17. p.104. lib.10. p.171.* Fit & Tribunorum & Notariorum mentio in *duabus veterib. inſcript. p.391. n.5. p.464. n.8.* Cœteroquin Notariorum ſimpliciter frequentiſſima apud eum mentio *lib.14. p.10.24.32. lib.15. p.38. lib.20. pag.172. p.184. p.185. lib.21. p.201. lib.22. p.239. lib.26.341.345. lib.28. p.384.* Fit etiam horum Tribunorum & Notariorum mentio apud Symmachum *lib.5. Epiſt. 39. lib.10. Ep.36. & 39.* apud Ambroſium, Auguſtinum, Paulinum: Denique iis ſunt duæ veteres inſcriptiones de Claudiano, & Petronio Maximo. Huiuſmodi Tribuni, & Notarij à Principis latere fermè mittebantur Legati, de quo pleniſſimè ad *l. vn. ſup. de Mandatis Principum.*

¶ Præter hos Tribunos Notarios erant alij qui *Domeſtici & Notarij* vocabantur, quorum *lege* quoque *proxima* mentio fit, vbi familiares Principi dicuntur his verbis: *Reliquos, quos Domeſticum inter Notarios & familiares nobis nomen inſinuat.* ¶ Cæterum de horum omnium dignitatibus id *h. l.* à Gratiano cauetur (vt & à Theodoſio M. pariter *l.prox. 3. inf.*) vt *Primicerij* etſi ſine adminiſtratione diſceſſerint: (& Secundicerij) Notariorum dignitate perfuncti, vicariis diœceſeon præferantur, & Proconſulibus exæquentur. Quod etiam ex *Imperij Notitia* liquet: In tantum vt cum Proconſulibus temporis prærogatiuâ certent: Sequentes verò Tribuni & Notarij vicariis exæquentur, & cum iiſdem temporis prioritate decertent: Domeſtici verò & Notarij Conſularibus componantur.

¶ Vbi obſeruandum primò, Secundicerium eodem honore atque eodem ordine perfrui, ex *hac l.* cum Primicerio: pariter vt in ſp. *leg.21. inf. de petitionib.* hi ſcilicet ſummates Notariorum erant; de quo iam *ſuprà.*

Secundò obſeruandus dignitatum ordo; Proconſules, Vicarij, Conſulares, qui eodem modo obſeruatur *in d.l.5. inf. de honor. Cod.* quæ *huic* coniungenda eſt: & in *Notitia Imperij.* Et *l. 21. inf. de diuerſis officiis*: *l.15.16. de pœnis, l.21. inf. de accuſationib.* Sed & illud notetur inter Spectabiles, de quibus ab hoc titulo tractari incipit, Proconſules primo loco conſtitiſſe, de quo vid. & *l.1. inf. de Comitibus rei militaris*: vbi dicam, & *Notitiam Imperij.*

In tantum verò (quod Tertium) inter Proconſules hi ſtetêre, vt altiſſimarum quoque Dignitatum numero eos haberi antea voluerit Valentinianus, conſtitutione ſuâ de gradibus dignitatum: ſic quidem vt Comites quoque rei militaris primi gradus per tranſmarinas prouincias vincerent: *l.1. inf. de Comitib. rei mil.* &, quod magis eſt, eos quoque qui honorarios Illuſtris Magiſterij Equitum codicillos adepti erant; *l.4. inf. de honor. codicill.* quæ

duæ leges inter ſe coaſſandæ ſunt, velut prædictæ Valentinianeæ conſtitutionis de gradibus Dignitatum partes. Cui conuenit & quod Caſſiodorus ſcribit *6.var.16.in fin.* vt dicam *ad eas leges.*

Quartò notetur, Honorarios Palatinos iſtos cum actualibus ſeu ἐμπράκτοις tempore inter ſe certare *h. l.* & *l.proxim 4.in fin.* cui iungenda *lex 6.inf.de honor. codicillis.* Quod Palatinis ſingulari priuilegio datum cùm alioquin extra Palatini honorarij cum ἐμπράκτοις tempore non certent *l.5.inf.de honorar.codicillis,* quam *huic* coaſſandam dixi & *d.l.6.* Quod ipſum conſtituitur & de aliis honorariis Palatinis ac nominatim de Proximis ſcriniorum & Comitibus diſpoſitionum *d.l.2.inf.de proximis*, quæ & ipſa *huic* coaſſanda venit. Et hæc quidem illa eſt Gratiani conſtitutio quam Valentinianus Iun. frater eius memorat firmátque *l.13.inf.de priuil.eor. qui in ſacro palatio.*

Quintò notetur, dignitatem eorum computari ab eo tempore, quo Notariatu ſeu Conſiſtorio diſceſſerint, *h. l.* Idque in proximis quoque ſcriniorum & Magiſtris diſpoſitionum obtinet: *d. l.2. de proximis.* Verùm immutatum & hoc *l.3.prox.* & illud *l.4.10.inf.de proximis.*

Tandem obſeruetur Primicerios Notariorum de Conſiſtorio diſcedere dici, non quaſi Conſiſtoriani Comites fuerint, quod hinc colligebat Vir doctus: verùm quia Notariorum munus in Conſiſtorio Principis erat. Vnde & *l.7.infr. de priuil.eorum qui in S. P.* dicuntur Notariorum officio fungentes inter Conſiſtorij ſecreta: de quo ad *l.1. huius tit.* Sic & in inſcriptione ſtatuæ Petronij Maximi. PRIMÆVVS IN CONSISTORIO SACRO TRIBVNVS ET NOTARIVS MERVIT: Sidonius *Carm.23.v.213.*

Et iam te Aula tulit, piiſque Princeps
Inter conſpicuos ſtatim locauit
CONSISTORIA *quos habent* TRIBVNOS.

III. * Iidem AAA. Floro" PF. P."

NOTARIORVM Primicerium in numero Proconſulum" habemus, tanquam comites eis ſemper faſces cum curialibus dederimus; Prætorianos longe ab hoc abducimus, vt qui ad Tribunatum nominis huius acceſſerint, Orientis ſiue Ægypti Comitiuæ" videantur infulas conſecuti: Tribunos reſidui ordinis nemo dubitet Vicariis exæquandos & præferendos his quos adepti" honoris præceſſerint: reliquos verò quos Domeſticum inter Notarios & familiares" nobis nomen inſinuat, parem gradum cum Conſularibus obtinere ſancimus, & cetera. Dat. Id Decemb. Conſtantinop. Syagrio & Eucherio CONS. [381.]

NOTÆ.

* Iungenda huic, *lex 6. infrà de honor. Codicillis.*
" *Florus* PP. Orientis ſub Theodoſio M. vid. *Proſopogr.*
" *Prępoſito*, malè in *Cuiacij edit.*
" *Proconſules* primi inter Spectabiles, dicam ad *tit. de Comitib. rei milit.*
" *Faſces* Proconſulum *h.l.* & *l.7. de honor. codicill.* vid. *Gloſſ. Th.*
" An *Curulibus?* Notum, Inſignia Conſulum & Proconſulum fuiſſe Faſces & Sellam Currulem: vid. & *l.7. inf. de honor. codicillis.* An *ſecuribus?* vt *l.7. inf. de honor. Codicil.* & *Nouell. de Proconſ. Cappadociæ*; Prius placet.
" ℞. *Adeptis honoribus*: niſi malis *adeptu honoris.*
" Nolo mutari in familiar.

COMMENTARIVS.

SENTENTIA huius *legis* eadem penè eſt, quæ *ſuperioris*; vt etiam apparet ex coniunctione *l.6. inf. de honor. Codicillis.* In eo tantum differunt, quod Dignitatem Primiceriorum Tribunorum computari velit Theodoſius ab eo ſtatim tempore quo Primiceriatum & Tribunatum adepti ſunt. *Tanquam*, inquit, COMITES *ſemper eis faſces cum curulibus dederimus*: de quo dixi *ad l.ſup.* Simile quid verò ab eodem conſtitutum *l.4. inf. de proximis*, cùm antea aliter obtineret. ¶ Item hoc amplius hac Theodoſij conſtitutione continetur, nempe Tribunos & Notarios Prætorianos non eadem qua Primicerium Notariorum dignitate cenſendos, ſed proximo poſt illùm gradu conſtituendos, & non Proconſulibus, ſed Comitibus Orientis vel Ægypti exæquandos. Proximi ſcilicet Proconſulibus gradu fuêre hi duo Comites, quibus adiungendus tertius Comes Ponticæ, Comitibus aliis, Ducibus, Vicariis & Conſularibus ſuperiores: vt docet quoque præter Notitiam Imperij, *lex vn. inf. de Comitib. & Tribunis ſchol. & l.vlt. inf. de comitib. rei milit. & lex 22. inf. de diuerſis officiis*: Et *lex 15.16. inf. de pœnis.* ¶ Cæterùm *Tribunus Prætorianorum Notariorum* hoc ipſum erat inter Notarios Præfecti Prætorio, quod Primicerius inter Notarios Principis: Igitur hic etſi finitima eſſet Præfecti prætorio dignitas imperatoriæ, & in officio Prætoriano conſtituti magnis pariter priuilegiis euecti fuerint, toto tamen gradu Primicerio Notariorum Principis ceſſit. De quo iam aliquid monui ad *l.8. ſup. de diuerſis reſcriptis. ad l.3. & 18. ſup. de Prætorib.* Porrò horum Prætorianorum Tribunorum & Notariorum mentio fit quoque in *l.6. §.2. Cod. de Aduocatis diuerſorum Iudicum.* Et apud Caſſiodorum *6. variar.3 Militiâ*, inquit, *Perfunctis* [Officialibus] *Tribunorum & Notariorum honorem tribuit, & milites ſuos illis exæquat qui inter Proceres mixti noſtris conſpectibus obſecundant.* Quæ Caſſiodori formula dignitatis Prætorianæ breuiarium elegans continet Idem *11. var. 18.* de corniculario, qui egreditur: *Et ideò Anitianum qui* PRÆTORIANIS *inculpabiliter paruiſſe perhibetur obſequiis, inter Tribunos & Notarios ad adorandos Adſpectus properat Principales.* Sed & vetus inſcriptio horum Prætorianorum meminit: *Rufius Prætextatus V.C. filius Magnifici viri Mariniani Præfecti Prætorio & Conſulis Ordinarij Quæſtor Candidatus, Prætor vrbanus, Tribunus & Notarius* Prætorianus, &c.

IIII. * Impp.

IIII. * Impp. Theodoſius A. & Valent. Cæſar. Hierio PF.P." Orientis.

Eos qui ex Primiceriis Notariorum, ad Inluſtrem meruerint Magiſtri", à" vigiliis atque laboribus, procedere ſummitatem, minimè redigendos ſunt in ordinem" ceterorum, qui honorarios meruerint codicillos: quoniam & res ipſa, quòd primum locum ſint militiæ nobilis" adſecuti, & publica ſæpe" impleta commoditas, nunquam otioſos fuiſſe teſtatur; & cetera. Dat. x. Kal. Oct. Topiſo", Theodoſio A. XI. & Valentiniano Cæſ. CONSS. [425.]

NOTÆ.

* Iungenda huic *lex vlt. inf. de honorariis Codicillis.* Quæ etiam *huic* argumento optimè reſpondet.

" Malè in Cuiacij edit. *Præpoſito.*

" Magiſter ἁπλῶς, pro Magiſtro Officiorum *h.l. & l.3. in f. inf. de Agentibus in rebus* & magiſteria: vt *l.2. ſup. de Quæſtor.* efficax magiſteria. Magiſteria dignitas apud Caſſiodorum quoque de Magiſtro officiorum 6. *var.* 6. Hâc Magiſteria & Magiſtri voce vtitur Suidas, & apud eum incertus Auctor, & Theophylactus Simocatta *hiſt. Mauric. lib.2. c.3.* quos locos notauit Meurſius *in Gloſſ. ſuo.* Adde locum Priſci in *Hiſt. Gothicâ.* Μαγιστριανοὶ τῇ τοῦ μαγίστρου ἀρχῇ διέποντι. Item παρὰ τῶν βασιλικῶν φυλῶν ὁ μάγιστρος καλούμενος ἦν. Hinc etiam Magiſtriani, vel Magiſteriani: de quibus alibi. Et tamen Magiſteria quoque poteſtas ἁπλῶς de Magiſtris militum dicitur, *l.7. inf. de Luſor. Danub.* & *tit. de apparit. Magiſteria poteſtatis*: vt id negantes mirari ſubeat.

" De quo vide *d. legem vlt.*

* Militia nobilis Notariorum *h.l.* Præclarum Collegium, *l.vlt. ſup. de Senatoribus*; Similiter Zeno, ex *h.l.* in *l.2. Cod. eod. tit.*

" Qui Glorioſis obſequiis nihil non Reipubl. adferunt & decoris: Zeno *d.l.2.*

" Ita quoque reſcribendum in *d.l. vlt.* Vrbs porrò hæc Thraciæ fuit: Quanquam aliis *Topiro*, vel *Topiris*, vel *Toparon*, videlicet *Itinerario*, apud Ptolomæum, & Procopium, *de ædificiis Iuſtiniani.* Primæ Macedoniæ adſcribitur in Conciliis, & nominatim in *Chalcedon.* vno quoque loco apud Antoninum, *Topoſium.*

COMMENTARIVS.

HONORARIA MAGISTRI OFFICIORVM dignitate auctum eum, qui Primiceriatu Notariorum perfunctus eſt, à cæteris qui honorarios huiuſmodi codicillos impetrarunt, diſtinguit Theodoſius Iun. *hâc leg.* quæ pars eſt conſtitutionis prolixioris de Honorariis Codicillis, vnde pars altera extat *l. vlt. inf. de honor. Codic.* quæque proinde *huic* coaſſanda venit. ¶ Alia ſcilicet & melior eſt eorum ratio, qui à *laboribus & vigiliis*, (id eſt poſt labores) dignitate aliquâ aucti ſunt: alia, longéque inferior, eorum qui faſces ciuilium partium conſecuti, nulla prius laboribus rudimenta poſuerunt, vt loquitur *lex vlt. inf. qui à præbit. tironum.* Et certè nominibus quoque à ſe olim propriè loquendo à ſe inuicem hi diſtincti fuêre: Illi quippè *vacantes* dicti, hi verò, *Honorarij*: *vacantes* ſcilicet dicebantur, qui poſt vigilias & labores vacantes iam & munere defuncti, prò præmio dignitate aliquâ honorariâ euehebantur: modò Illuſtri (vt putà Magiſtri officiorum, de quo *h.l.* & Zenonis *l.2. Cod. eod. tit.* Comitis Domeſticorum, vt apud Caſſiodorum 6. *variar.* 11. vid. & *Nouellam Theodoſij, de metatis* 32. *ſub fin. & l.2. Cod. vt dignitatum ordo*) modò Comitiuæ primi ordinis: hinc *Comites vacantes*; de quibus eſt *titulus inf.* 18. cuius *lex vnica* huic noſtræ prorſus reſpondet, vbi etiam dicam *plura. Honorarij* verò propriè & ſtrictè dicebantur, qui vacantibus opponebantur, nudi, imaginarij, & Codicillarij erant, qui citra adminiſtrationem aliquam ἀζωνοὶ, ſine cingulo dignitatem erant conſecuti: de quibus dicendi locus erit *inf. ſuo tit. de honor. Codicillis* & *d. tit. de Comitib. vacantib.* Et hæc quidem ita diſtinguenda ſunt, & tamen in Zenonis *l.2.* ſeu *vlt. Cod. eod. tit. de Primicerio*, Primicerius hic ipſe Notariorum poſt depoſitam militiam Magiſtri officiorum infulas pro more ſortitus, ac ſi ipſam geſſiſſet adminiſtrationem omnibus vacantibus opponitur, & præponitur. Verùm de hoc plenè ad *tit. de Comitibus vac.* ¶ De his igitur hæc Regula ſeruetur (quam etiam ſuperiùs conſignaui *ad l. vn. de Conſulibus.*) *Inter pares dignitate perſonas, vacantes, etſi tempore poſteriores, Honorariis, tempore prioribus, præferri. Neque inter hos tempore certari: verùm hos illis indiſtinctè cedere.* Quæ vna eſt exceptio inter alias ad Regulam generalem: quâ alioquin, *Pares dignitate perſonæ, temporis prioritate inter ſe certant*: de quâ dixi ad *d.l. vn. Honorariis* igitur propriè dictis, *vacantes* non connumerantur: quinimò inter agentes, id eſt, actu ipſo adminiſtrantes, cenſentur: *l. vlt. inf. de Honorariis Codicillis*, (quam *huic* coniungendam dixi) de quo tamen *ibi* dicam pleniùs: vid. interim *l.2. Cod. vt dignit. ordo.* Cedunt proinde (vt eò redeam) vacantibus, Honorarij toto gradu: nam (vt eleganter loquitur *d. l. vlt.*) nunquam honor delegatus ex debito ei qui ad ſimilitudinem tribuitur, comparari debet: vel (vt *l. vn. inf. de Comitibus vacantibus*, non minus eleganter loquitur) licet vnum nomen ſit, tamen eſt meritis æſtimandum: quæ verba ibi perpendam plenius, & certè *lex* hæc quoque noſtra eandem rationem *in fine* ſuggerit & indicat: ibi: *quoniam & res ipſa*, &c. Interim obſeruandum Primiceriatu Notariorum perfunctos Magiſtri officiorum dignitate fermè decorari ſolitos: vel quia re ipſâ poſteà Magiſtri Officiorum crearentur. Quomodò Notarios duos Magiſtros officiorum factos memorat Ammianus Marcellinus *lib.20. p.184. & lib.28. p.384*: vel quia ſaltem vacantes vel otioſi iam, hâc honorariâ dignitate decorabantur: quod præter hanc *legem* noſtram oſtendit & *Nouella Theodoſij de metatis* 32. & *Zenonis lex 2. Cod. de primicerio & Notar.* idque etiam in partem innuere videtur *lex 2. ſupr.* Adeò quidem vt hi cæteris vacantibus, & Honorariis, ſeu Codicillariis aliis paris vel eiuſdem dignitatis, etſi poſteriores tempore prioribus præferrentur: quæ huius *legis* Sententia eſt, De quo eſt omninò Zenonis *d. lex 2. Cod. eod. tit. Hoc etiam adiiciendo, vt Primicerius poſt depoſitam publicam numerorum ſolicitudinem, acſi ipſam geſſiſſet adminiſtrationem cuius conſequitur dignitatem, Magiſtri officiorum pro antiquâ conſuetudine infulas ſortiatur; omnibus vacantibus, quamuis tempore præcedentibus præponendus.* Caſſiodori locus 6. *variarum* 10. *in formulâ Notariorum. Additur etiam perfuncti labo-*

vis [id eſt ; primiceriatus] *aliud munus , vt ſi quo modo ad Illuſtratum, vel vacantem meruerit peruenire, omnibus debeat anteponi qui Codicillariis Illuſtratibus probantur ornari.* vnde abſolutè colligitur , *Primiceriatus meriti datum , vt in vno eodémque titulo diſpar eſſet dignitas æqualiter acquiſita.* Quare & huius peculiaris quoque ratio habita præhonorariis, in argumento immunitatis à Metatis , *Nouell.Theodoſij* 32.Illud quoque monendum , alios ab his eſſe Tribunos , & Magiſtros officiorum, de quibus agitur *l.*1 *.inf.de diſtrah. pignor. quæ tribut.causâ : & l.*1. *inf.de paganis ſacrif.*

¶ Supereſt illa expendamus , *ad Inluſtrem meruerint Magiſtri , à vigiliis atque laboribus , procedere ſummitatem* : nam ita hic locus interpungendus eſt : ne quis hîc ſibi *Magiſtrum à vigiliis atque laboribus* fingat ; Nempe *à vigiliis atque laboribus* hîc eſt , poſt labores & vigilias emenſas : Quomodo *d. lex vlt.inf.de honorar.cod.* quam *huic* coaſſandam dixi , in hâc ipsâ re , *emenſis ſudoribus* : Imo id extrema Legis apertè adſtruunt. Similiter Zeno *l.*2. *C. eod. tit.* laboris ac ſollicitudinis voce hâc in re vtitur : & Caſſiodorus 6. *variar.* 16. Notarios *curis Principis aſſiduâ lucubratione militare* ſcribit. Igitur vacantem Illuſtrem , poſt labores ſcilicet indicare voluit Imp.nudiſque Honorariis opponere. Haud abſimili formulâ Velleius Paterculus dixit *lib.*2.*cap.* 99. *Commeatum acquieſcendi à continuatione laborum petiit.*

DE MAGISTRIS SCRINIORVM.

TITVLVS XI.

XII. Cod. Ivst. XI. Reſpondet *huic* titulus 26.*inf.de Proximis Comitib.diſpoſ.cæteriſque qui in ſacris ſcriniis militant.*

L.vn.Impp̄p.Valentinianus , Valens & Gratianus AAA.ad Ampelium" P.V.Poſt alia.

MAGISTROS Scriniorum Noſtrorum" præferri volumus Vicarianæ" poteſtati, & cetera.Dat.III. Non.Iul.Naſonaci.Ac.III. Non. Septemb. Modeſto & Arintheo CONSS. [372.]

NOTÆ.

* Quænam *leges* huic *coniungendæ* ſint ? mox dicam.
" De hoc *Ampelio* P.V.Romæ , dixi iam ad *l.*1.*ſup.de Præf.prætor.*quæ inter alias *huic* iungenda eſt.
" Erant ſcilicet & *alia* aliorum in dignitate poſitorum ſcrinia.
" *Proconſulibus* poſtea æquati : vid.*Notit.Imperij.*

COMMENTARIVS.

DE DIGNITATE & PRÆLATIONE Magiſtrorum Scriniorum Principis ſupra Vicarios, eſt hæc *lex* Valentiniani Sen. quæ pars eſt prolixioris Valentinianeæ conſtitutionis , ad Ampelium P. V. emiſſæ , quam filius eius Valentinianus Iun. intelligit , *l.*2. *ſup. vt dignitatum ordo.* è quâ quatuor inſuper aliæ *leges* ſuperſunt : putà *lex* 1. *ſup. de Præf. prætor. l.*1. *ſup. de Quæſtorib. l.*1. *inf. de Comitib. rei milit. l.*4. *inf. de honor. codic.* quæ proinde *huic* coaſſandæ veniunt , quáſque omnes compilatas & conceptas in vnam lineam ſuprà conieci.

¶ Quatuor Scrinia Palatina fuiſſe notandum eſt , de quibus *ſuo titulo* plene *inf. de proximis Comitib. diſpoſ.* nempe Scrinium *Memoriæ* , Scrinium *Epiſtolarum* , Scrinium *Libellorum* , tandem & Scrinium *Diſpoſitionum* : quod etiam ex *Notitiâ Imperij* diſcere eſt , & Anonymo Scholiaſte *in Iuliani Nouellarum Epitomen.* Etſi Epiſtolarum quoque ſcrinium per orientem in duo ſcrinia ſubdiuiſum fuit, putà in ſcrinium Epiſtolarum (*Latinarum* ſcilicet) & ſcrinium Epiſtolarum *Græcarum* , quod ex *eâdem Notitiâ* diſcimus , & Eunapio , *in Nymphidiano* : ὁ Ἰουλιανὸς αὐτῷ καὶ τὴν βασιλικὴν γλῶτταν ἐπέτρεψε , ταῖς ἐπιστολαῖς ἐπιστήσας ὅπως δι᾽ τῆς ἑλληνικῶν ἑρμηνεύοντα λόγων.

¶ Singulis porrò Scriniis præerat ſuus quidam MAGISTER , putà ſuus ſcrinio Memoriæ , ſuus ſcrinio Epiſtolarum , ſuus ſcrinio libellorum. *Magiſtri memoriæ* frequens mentio apud Am. Marcellinum : memorat is inter alios ſub Conſtantio Ædeſium Magiſtrum memoriæ , *lib.*15. *p.*42. ſub Valente Feſtum , *lib.*29. *p.*442. cuius etiam fit mentio apud Suidam *in ver.* Φῆστος ex Eunapij hiſtoria , vt exiſtimo , ibi τὴν δὲ βασιλικὴν γλῶσσαν ἐπιτέτραπτο: quem locum Interpres non cepit. Qui ille ſanè Feſtus eſt , qui *Sextus Rufus Feſtus* integro nomine dicitur , cuius breuiarium extat ad Valentem Imp. Qui & ideò in veteri MS. *Dictator* dicitur: de quâ *Dictatoris* voce pro *Magiſtro* CL. Salmaſius *in......* & nos *infrà ad l.*11. *de cohortalibus* , imò & *paulò poſt*.Sub Valentiniano Imp.*huius leg.*auctore Magiſter memoriæ comes Ordinis primi , memoratur Saturninus ſecundus in veteri Inſcriptione , *p.*465. *n.*8. & Ruſticus Iulianus & Eupraxius apud eundem Marcellinum , *lib.*27. *p.* 366. 368. de Magiſtro *Libellorum* accipiendus eſt Am. Marcellinus *lib.*20. *p.*185. de Anatolio agens , quem ait *libellis antea reſpondentem* , Magiſtrum officiorum ordinatum. De Magiſtro *Epiſtolarum* eſt quoque Symmachi locus *lib.*7. *ep.*60. Nequeminus *Diſpoſitionum* ſcrinio ſuus quoque quidam Magiſter erat, quàm

quàm cæteris ſcriniis; etſi id Cuiacius negauerit: Quod quidem probatur, non, vt quidam tradunt *lege* 1. *Cod. de prox. ſacr. ſcrin.* quæ eſt *lex* 4. *inf. eod. tit.* in quâ ſanè nil tale occurrit: verùm apertiſſimè *lege* 2. *inf. de proxim. Comitib. diſpoſ.* Qui *Diſpoſitionum Magiſter* aliàs *Comes diſpoſitionum* dicebatur, de quo plenè *inf. tit. de proximis*, *Comitib. diſpoſitionum.*

¶ Magiſtri porrò hi Græcis ἀντιγραφεῖς vt rectè Cuiacius, & Anonymus Scholiaſtes Iuliani; *Quatuor ſcrinia ſunt: primum quod dicitur Libellorum: ſecundum Memoriæ: tertium Diſpoſitionum: quartum Epiſtolarum: vnde & quatuor Antigraphei ſunt.*...nam Magiſtri*; vbi repono *ſeu ſcriniorum Magiſtri.* Ἀντιγραφεῖς ſcilicet ſunt *Dictatores*, *Reſcriptores.* Gloſſæ ἀντιγραφεὺς *Dictator*, *Reſcriptor*: item ἀντιγραφὴ, *Dictatura*, *Reſcriptum*: ſic, vt iam dixi, Rufus Feſtus, qui aliàs Magiſter Memoriæ, *Dictator* dicitur: Vnde & Dictare ad memoriam Vopiſcus *in Caro* & ἀντιγραφεὺς τῆς μνήμης Petro Patricio in *Ecloga legationum.* De quo Magiſtro Memoriæ ſpeciatim *alibi. Reſcriptor* eſt qui emendat, recognoſcit: Et verò hoc Magiſtrorum munus fuit, dictare ſeu formare, mox & reformare Principis reſcripta, Epiſtolas, qui ideò ſub ſe habebant Librarios, Exceptores cæteróſque ſcriniarios. Iidem Magiſtri ſcriniorum dicebantur *curare ſcrinia*, apud Aurelium Victorem; *ſcrinium gerere*, apud Lampridium in *Alex. Seuero*: etſi hunc locum alij de Scriniariis accipiant. Quatuor igitur fuêre Magiſtri ſcriniorum. Codinus quóque *in originib. Conſtantinopol.* τέσσαρας μαΐστρους vocat.

¶ Poſt hos Magiſtros trium ſcriniorum immediatè in ſingulis ſcriniis ſequebantur, qui *Proximi ſcriniorum* dicebantur, *l.* 2.4.6.10.13.17.18. ſeu *vlt. inf. de proxim. comitib. diſpoſ.* qui & in *Capite conſtituti* dicuntur, *l.* 11. *eod. tit*: Quod de tribus ſcriniis accipiendum eſt; Memoriæ ſcilicet, Epiſtolarum, & Libellorum: Nam in quarto ſcrinio, Diſpoſitionum ſcilicet non erat Proximus, (quod Tribonianus tamen infarſit *legi* 1. *Cod. de prox. ſacr. ſcrin.* quæ deſumpta eſt ex *l.* 4. *inf. hoc tit.* quique adeò Virum Doctum in errorem induxit,) verum *priore in ſcrinio Diſpoſitionum*; vt vocantur, *l.* 10. *inf. de proximis*: ſeu primi Diſpoſitionum, *l.* 14. *d. tit.* Et in eo igitur nominum erat differentia, circa Proximos. Fuit verò & quædam aliquando iuris diuerſitas circa Magiſtros: Magiſtri enim ſeu Comites Diſpoſitionum, non eâdem dignitate erant, qua cæterorum ſcriniorum Magiſtri. Horum enim trium ſcriniorum Magiſtri, Vicariis præferebantur, ex *hâc leg. noſtrâ*; imò, & Proconſulibus æquati; mox & prælati, teſte *Notitiâ Imp.* Non eadem verò dignitas fuit Magiſtri diſpoſitionum: hic enim cum Proximis aliorum Scriniorum, non cum Magiſtris componebatur, & ambulabat: *l.* 2. 12. 14. *de proximis Comitibus diſpoſ. l.* 12. *de Senatoribus*, *l. vn. qui à præbit. tyronum*: Et hoc quidem ſenſu, *Proximi ſcriniorum*, & *Magiſtri diſpoſitionum* adæquantur; non quia, quod credidit & impoſuit Viro docto, hi illis Gradu reſponderent; ſed quia Privilegiis exæquati ſunt primùm. Verùm poſteà exæquati ſunt quoque *Priores diſpoſitionum*, proximis cæterorum: *l.* 20. *d. tit.* Vt ex his omnibus iam conſtat, longè aliud eſſe *Magiſtros*, & *Proximos.* Proximi ſcilicet ſunt, & quidem ideò dicti, qui Magiſtro ſunt Proximi, ſicuti Melloproximi, qui Proximo proximi erant *l.* 16.17. *d. tit. de proximis.* Neque alia nominis ratio reddi poteſt. Et nihilominus tamen iidem Proximi, quia in capite Scriniariorum erant conſtituti (vt loquitur *d. lex* 11.) *Primi* erant, quemadmodum Proximis iſtis reſpondentes in ſcrinio diſpoſitionum, *Primi Diſpoſitionum* dicebantur *d. l.* 14. Vnde Gloſſæ Baſilicorum Πρόξιμοι Πρῶτοι: Iidem igitur Proximi, qui Primi: vnde & *Primicerij* ſcriniorum, vocantur *l.* 14. *inf. de Palatinis S. L.* Non tamen Proximi iidem cum Magiſtris, imò ſub Magiſtris: Quod clarè primùm oſtendit *lex vn. inf. qui à præbit. tyronum*, vbi in recenſu dignitatum & officiorum, *Magiſtri ſcriniorum* longo antè interuallo nominantur, & poſt multos alios interiectos, *Proximi.* Oſtendit ſecundò *lex vn. Cod. de Magiſtris Scriniorum. Viris Spectabilibus*, inquit, *Magiſtris omnium*, [id eſt, quorumcumque, ne erres] *Sacrorum Scriniorum noſtra beneuolentia liberalitas tribuenda eſt, qui noſtræ quodammodo adſidere Maieſtati videntur, ideòque poſt depoſitum etiam officium ab omni indictionis onere prorſus immunes eſſe præcipimus. Hoc beneficium ad Proximos* etiam *ſacrorum ſcriniorum & ex-proximis volumus propagari.* Oſtendit tertiò, Titulorum diuerſitas: ſeparatus quippe titulus eſt, & longo quidem interuallo, *de Magiſtris ſcriniorum*, & quidem in ordine ſeu cenſu maiorum dignitatum: longo verò pòſt interuallo, *Tit. de Proximis.* Oſtendit diuerſa vtrorumque ratio & dignitas: Magiſtri quippe ſcriniorum, Vicariis præferebantur *hâc leg.* Proximi verò, Vicariis tantum exæquebantur: *l.* 2.4.10.12.17. *d. t. de proximis l.* 12. *ſup. de Senatorib. l.* 19. *inf. de Palatinis.* Vt virum illum doctum toties & ter quidem hac parte ceſpitaſſe mirum ſit: qui in eo etiam labitur, quod Magiſtrum aliquem ſcriniorum omnium fuiſſe putat; ita nominatim dictum, ſub cuius diſpoſitione fuerint omnes ſcriniorum Magiſtri, quos diximus; déque *Super-Magiſtro* & vt loquerentur *Magno Magiſtro* hanc *leg.* accipiendam idem exiſtimat. Verùm docere eum potuit & debuit *Notitia Imperij*, ſeu Breuiarium Theodoſij Iun. non alium quærendum nobis Super-Magiſtrum, ſeu Magiſtrum Magiſtris ſcriniorum ſuperiorem & præpoſitum, quàm *Magiſtrum officiorum*, cuius certè diſpoſitioni ſcrinia omnia, atque adeò eorundem Magiſtri ſuppoſiti erant: idque etiam confirmant Inſcriptiones *legis* 6. 11.17. *d. tit. inf. de proximis Comit. diſpoſ. ceteriſque qui in ſacris ſcriniis milit.* & *l.* 2. *inf. de commeatu*: & *l.* 29. *de hæreticis.*

¶ Neque eundem Virum doctum turbare debet, quod Aurelius Victor ſcribit, *Papinianum curaſſe ſcrinia Baſiani*: Idem quod Sext. Feſtus Rufus & ipſe Magiſter ſcriniorum, & quidem Memoriæ, de Vlpiano notat, *cum Alexandri ſcriniorum Magiſtrum fuiſſe*: quaſi id de ſingulorum ſcriniorum Magiſtris dici non poſſit. Lampridius enim diſertè; Vlpianum *Magiſtrum ſcrinij* fuiſſe dicit, quem Rufus Feſtus *Magiſtrum ſcriniorum* appellat, qui certè idem Lampridius apertè ſingulorum ſcriniorum Principes ſeu Magiſtros fuiſſe docet, *in Alex. Seuero*: ſed & Spartianus, in *Ælio Vero*: vt proinde vel Papinianum, & Vlpianum omnium Magiſtrorum vices tum obiiſſe, nullis aliis tum Magiſtris ſcriniorum exiſtentibus dicendum ſit; vel (quod verius) vnius tantum ſcrinij Magiſtros fuiſſe, quod de Vlpiano Lampridius diſertè ſcribit: & ſanè etiam ſingulorum ſcriniorum Magiſtri, *ſcriniorum Magiſtri* audiebant, vt ex Imperij Notitiâ prædictâ liquidò conſtat: & Sidonius quoque *carmin.* 4. *verſ.* 564. de Petro (quem Magiſtrum Epiſtolarum fuiſſe alibi diſertè ait, *lib.* 8. *ep.* 13.)

Quid loquar hic illum, qui Scrinia sacra
gubernat,
Qui cum ciuilis diſpenſet partis habenas,
Suſtinet armati curas, interprete ſub quo
Flectitur ad veſtras gens efferá conditiones.

Sic igitur exaudiendi Victor & Rufus Feſtus. Neque ſollicitanda lectio Lampridij: quæ etſi ſollicitaretur, nihilum tamen Viri Docti ſententiam iuuaret. Sic quoque in *Notitia Imperij* cum initio in *Notitia* generali illi præfixa præmittatur *Magiſtri Scriniorum memoriæ, epiſtularum, libellorum Græcorum*: mox in ſpeciali *Notitia* ita expreſſum *Magiſter ſcriniorum, Memoriæ, Epiſtolarum & libellorum Græcorum*, & ſimiliter in *Notitia* Occidentis bis ita ſemper.

Denique, dictæ legis vnicæ, *Cod. de Magiſtris Scriniorum*, principio nec quicquam iuuatur vel fulcitur hæc de Catholico Magiſtro, cui Magiſtri Scriniorum ſuppoſiti fuerint, ſententia: *Magiſtri* ſcilicet *omnium Scriniorum* ibi apertiſſimè ſunt, Magiſtri quorumcumque Scriniorum, id eſt, ſinguli ſingulorum: ſicuti Magiſtri officiorum omnium apud Pollionem in *Gallienis p.* 182. ſinguli ſingulorum officiorum: & apud Capitolinum in *Marco Antonino*, Officiorum omnium Principes, id eſt, ſingulorum officiorum Principes, Primates, Primores. ¶ Quodnam verò cuiuſque Magiſtri Scriniorum officium fuerit? vid. in *Notitia Imperij*. Nos enim ad ſententiam *Legis* noſtræ properamus.

¶ Ex *hâc lege* videmus, quanta dignatio fuerit ſub Valentiniano Sen. Magiſtrorum ſcriniorum; Nempe Vicariis Præfectorum Prætorio iam prælati qui antea Vicariis minores erant ſub Conſtantio; vt ex veteri Inſcriptione mox diſcemus. Proconſulibus proinde ſociati à Valentiniano quibus ipſis & poſteà prælati, vt ex *Notitia* quoque diſcimus: Ac proinde & prouinciarum ſingularum Rectoribus, & integrarum diœceſeon Vicariis potiores. Quare & poſt adminiſtrationem prouinciæ, ad id promotos hoc ipſo tempore videre licet: ſic enim, & Sextus Rufus Feſtus è Conſulari Syriæ ad Magiſterium memoriæ, mox ad Proconſulatum Aſiæ ſubuectus eſt, teſte Am. Marcellino *lib.* 29. *p.* 422. & Suida ſuperiùs *laudato loco*: de quo plura, etiam ad *l.* 11. *inf. de cohortalibus*. Ita in veteri inſcriptione *Saturnianus ſecundus* legitur primò *Præſes prouinciæ Aquitanicæ*, mox *Magiſter memoriæ*, *Comes ordinis primi intra Conſiſtorium*, inde *Quæſtor*, & *Præfectus prætorio*. Ita ſub Conſtantio antea Ædeſium ex-Magiſtro memoriæ, Vicarium Præfecturæ per Hiſpanias legimus in veteri inſcriptione. Eundémque ex-Magiſtro memoriæ ſociari videmus in Conſulatus officio, Præfecto Prætorio & ex-Comiti Rerum priuatarum, apud Marcellinum *lib.* 15. *p.* 42. Ita Ruſticum Iulianum ſub hoc ipſo Valentiniano *huius legis* Authore Magiſtrũ Memoriæ hoc ipſo tempore reperio Proconſulem Africæ (deinde Præfectum vrbi) factum *lib.* 27. *pag.* 366. Quem quidem Proconſulatum geſſit etiam hoc ipſo anno 372. quo hæc lex data eſt, vt docet *lex* 12. *inf. de diu. offic.* quæ etiam ex eadem vrbe data: vid. *Chronol.* ſed & idem Marcellinus *p.* 368. obſeruat Eupraxium Magiſtrum Memoriæ promotum Quæſtorem. Imò tandem reperio *d. p.* 366. Iulianum, de quo modo Magiſtrum Memoriæ Valentiniano morbo confecto, ad Imperium depoſtulatum.

¶ Huius *legis* ſententiâ defuncto, hâc occaſione nunc euoluere iuuat ignorabiles hactenus literas in libris & voluminibus, quæ inter inſignia ſeu ſymbola Magiſtrorum ſcriniorum exhibet *Notitia Imperij*. In volumine ita ea legendæ reſtituendæque Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΕΚΘΕΣΙΣ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ Ρ Α Ρ. Pertinent ſcilicet hæc ad Magiſtrum Memoriæ, & exhibent Imperialem conſtitutionem: ἔκθεσις eſt νομοθεσία, θέσπισμα, δόγμα Heſychio: βασίλεια ἔκθεσις, quæ aliàs βασίλειος ἔκθεσις, Imperatoria conſtitutio. In libro vero literas ita compello legóque Ε Ω ΦΙΛΩ ΑΦΝΕΙΩ, ΦΑΝΑΙΩ. ἑῷ φίλῳ ἀφνειῷ φαναίῳ, id eſt, *amico ſuo Prudenti & Illuſtri*. Proculdubio enim id pertinet ad Magiſtrum Epiſtolarum Græcarum. Qui melius coniecerit, Vates eſto.

DE COMITIBVS CONSISTORIANIS."

TITVLVS XII.

XII. Cod. Ivst. X.

" Comitiuâ primi ordinis decoratis. v. Caſſiodorum 6. *variar.* 12.

PARATITLON.

Comites consistoriani *Rubr. huius tit.* & *l. vlt. inf. de honor. codicillis l. vn. inf. qui à præbit. tyron. l.* 15. 18. *inf. de extraord. muneirb. l. vn. qui conduct. rei pr.* Nouella Valentiniani III. inter Theodoſianas *de Tyronib.* 44. *l.* 3. qui & Comites Conſiſtorij, *l. vn. h. t.* erant Viri Spectabiles qui ſacri Conſiſtorij arcanis intererant: *l.* 28. *ſup. de Prætoribus*, qui admitti intra Conſiſtorij arcana merebantur, & actibus intereſſe, & Principis audire reſponſa: *d. l. vlt. inf. de honor. codicillis*. Quanquam erant & Conſiſtoriani quidam qui abſentes & teſtimonialibus tantum eam dignitatem adipiſcebantur, *dict. l. vlt.* Quod Dignitatis gradum attinet, ab his diuerſi ſunt Comites Conſiſtoriani Illuſtres, de quibus *l.* 1. 4. *inf. de palatinis S. L. & l.* 3. *de metatis*: *l. vlt. de ſiccariis*: qui iidem ſunt cum iis, de quibus *tit.* 9. *ſup.* putà Quæſtores, Magiſtri officiorum, Comites S. L. & R. P. ¶ *Priuilegia*

uilegia verò horum Comitum Conſiſtorianorum varia fuêre: veluti, vt conductores rei priuatæ fideiuſſores dare non cogerentur: *d.l.vn. inf. qui conduct. rei priu. lib.*10. *tit.*5. vt immunes eſſent à ſordidis muneribus *l.*15.18.*inf.de extraordin.ſiue ſord.mun.* à præbitione tyronum, equorum, *l.vn.inf.qui à præbit.tyr.* Excepto neceſſitatis caſu, vt in ſpecie *Nouellæ Valentinianeæ*, quæ inter Theodoſianas eſt 44. *de Tyronib. l.*3. à Præturæ onere, *d. l.*28.*de Prætorib.* à Metatis, *l.*3.*infr.de Metatis.* ¶ Erant verò hi Comites Conſiſtoriani potiores Comitibus aliis primi ordinis: quod patet ex huius *tituli* ſerie: & ex *d. Nouella* Valentiniani *l.*3. Imò & Magiſtris ſcriniorum præponuntur, *l. vn. inf.qui à præbit. tyronum:* cùm tamen in ordine *titulorum* hîc poſtponantur. Et ipſi tamen *Comites primi ordinis in Conſiſtorio*, vel *intra conſiſtorium* dici videntur in *veteribus Inſcriptionibus*, *p.*438. *num.*1.*p.*465.*num.*8. Quibus opponi videntur Comites ordinis primi intra Palatium, in *iiſdem veteribus Inſcriptionibus*, *p.*361.*num.*1.*p.*363.*num.*2.*p.*493.*num.*5.*p.*1094.*n.*6.

Impp. ARCADIVS & Honorius AA. Seuerino PV."

COMASII nos & Clearchi Virorum Spectabilium dignitas admonuit", eos qui Tranquillitatis Noſtræ *Conſiſtorij* dici *Comites* meruerunt, Proconſularibus" æquari generaliter iuberemus, vt corũ menſo" ordine, ante alios omnes ipſi vindicent dignitatem. Dat. VII. Kal. Octob. Conſtantinop. Theodoro V.C.CONSS. [399.]

NOTÆ.

* Lex 1.*Cod.eod.tit.* hinc interpolata eſt, capite ſinéque mutila.

" Conſtantinopolitanæ.

" *Admonuit vt*, clariùs: & ita diſertè habet MS.

" *Proconſulibus*. C. Iuſt. malè: de quo mox.

" *Emenſo*. Aliàs, ſic quoque emenſis ſudoribus, *l.vlt.inf.de honor.codicill.*

COMMENTARIVS.

CONSISTORIANI Comites hâc Arcadij conſtitutione *Proconſularibus*, (id eſt Proconſulatu functis, non verò *Proconſulibus*, vt perperàm Codex Iuſtinianeus,) æquantur: ſic vt (quod Tribonianus omiſit) Proconſularium ordine emenſo, id eſt, poſt Proconſulares proximè, ante omnes alios dignitatem vindicent, omnibúſque aliis præferantur: Inter Proconſulares igitur, & Comites Orientis vel Ægypti (de quibus *l.*3.*ſup. de Primicerio & Notar.*) medios Conſiſtorianos eſſe voluit Arcadius. Cæterùm (quod ceu hiſtoricum rurſum omiſit Tribonianus) id ita voluit nunc Arcadius motus, ſeu *admonitus dignitate*, ſeu meritis duorum Comitum Conſiſtorianorum, Comaſij & Clearchi, de quibus non habeo quod aliunde dicam: niſi quod alius ab hoc Clearchus videtur, qui hoc ipſo anno iam ante hanc *leg.* P. V. fuit: ad quem exſtat *lex* 16. *de luſtrali collat. data VIII. Id. Maij Theodoro V.C.Coſ.* Hic noſter enim, Spectabilis vocatus; alter verò ille Illuſtris, quia P.V.

¶ Nunc de Conſiſtorianis his Comitibus: (de Conſiſtorio enim, quod θεῖον συνέδριον rectè Heſychio, in *Gloſſario* ſemel. & in *Imper. Romano.*) Igitur, cùm generali voce *Conſiſtoriani* eſſent omnes qui Conſiſtorio Principis intererant: in quibus erant Illuſtres, & vel potiſſimi, Præfecti Prætorio, de quo fidem facit quoque *lex* 10. *de Legatis.* Quæſtores, Magiſtri officiorum, Comites S.L. & Comites R.P. de quibus *titulis ſuperioribus*: aliíque Conſiſtoriani: quo ſenſu Am. Marcellinus quoque *Conſiſtorianos* dixit *lib.*15.*p.*44.49. (quibus locis Conſiſtoriani, militaribus opponuntur:) & *lib.*31.*p.*491. vbi tamen Præfectum à Conſiſtorianis ſeparat. Quare & Comites Conſiſtorij ſeu Conſiſtoriani propriè dicti Comites S.L. & Comites R.P. *l.*1. *&* 4. *inf. de Palatinis S. L.* & *l.*3. *infr. de Metatis*, vbi iidem dicuntur, Participantes Auguſti pectoris curas agendo clarere. Quomodo & *l. quiſquis*, ad *leg. Corn. de ſicar.* dicuntur Viri Illuſtres, qui Conſiliis & conſiſtorio interſunt, Illuſtres in ſacro conſiſtorio cincti, *l.*2. *Cod. vt dignit. ordo.* Atque hi ſunt, qui adſtitiſſe dicuntur in Conſiſtorio in ſubſcriptione legis 5. *inf. de fide teſtium*, Quæſtor ſcilicet, Magiſter Officiorum, & Comes S. L. de quo *infrà* quoque. Et hæc quidem de Illuſtribus Conſiſtorianis. Atenim *Conſiſtoriani*, de quibus eſt *hic titulus*, ſeu *hæc lex vn.* non erant *Illuſtres*, aut Illuſtrium ſupremi, vt nonnemo ſcripſit, verùm *Spectabiles*, quomodo Comaſius & Clearchus *hîc* vocantur. Hinc & inter maximarum culmina dignitatum, & inter Notarios medij ponuntur, & à Maximis Ampliſſimiſque dignitatibus ſeparantur: *l.*15. 16. *de extraord.* Item poſt Illuſtres Dignitates, inter Primicerium Notariorum, & Magiſtros ſcriniorum, medij: *l.vn. qui à præbit. tyr.* Item *in Nouellâ* Valentiniani, *inter Theodoſ.*44.*l.*3. inter Illuſtres vacantes, & Comites primi ordinis, medij. Déque his ſunt ſex prætereà *leges*: quibus varia de his Comitibus Conſiſtorianis cauentur. Nempe Res priuatas conducentes, fideiuſſores dandi neceſſitate liberabantur: *l. vn. inf. qui conduct. rei pr.* Item à ſordidis muneribus immunes erant: *d. l.*15. 18. *infr. de extraordin. ſiue ſord. mun.* à præbitione tyronum & equorum, *l. vn. inf. qui à præbit. Tyron.* à Præturæ onere, *l.*28. *ſup. de Prætorib.* à metato, *l.*3. *ſup. de metatis.* Hi igitur Comites Conſiſtoriani erant, qui Comites ordinis primi erant, (de quibus Comitibus ordinis primi *ad tit. prox.*) inque Conſiſtorium ingrediendi ius habebant: Non quidem participantes Auguſti pectoris curas agendo, vt Illuſtres: ſeu motum proprij ratione decurſa referebant in Conſiſtorio,

ſiſtorio vt loquitur *lex* 10. *de legatis* : verùm qui Sacri Conſiiſtorij arcanis tantum intererant, vt loquitur *lex* 28 *ſuprà, de Pratoribus*, qui admitti intra conſiſtorij arcana merebantur, & actibus intereſſe, & Principis audire reſponſa, *l. vlt. de bonor. Codicil.* Ergo Comitibus ordinis primi nonnullis id datum προνόμιον vt Conſiſtoriani Comites eſſent, id eſt Conſiſtorium Principis ingredi poſſent : Quod certè non omnibus datum : Datum enim vel relictum potius aliis nonnullis etſi Comitibus ordinis primi, hactenus vt diuinis epulis adhiberentur, vt *tit. prox. l. vn.* non verò conſiſtorio. Hùc pertinent etiam duæ Inſcriptiones : Prima; MEMMIO VITRASIO ORFITO PRÆFECTO VRBI, PROCONSVLI ACHAIÆ, COMITI IN CONSISTORIO PRIMI ORDINIS. Altera; SATVRNINO SECVNDO V. C. PROCONSVLI AFRICÆ, ITEM COMITI ORDINIS PRIMI INTRA CONSISTORIVM. Ex quibus duabus Inſcriptionibus Gutherius duas ſpecies Conſiſtorianorum conficiebat, *in Conſiſtorio*, & *intra Conſiſtorium* : quod ridiculum eſt : Æquè vt alterum illud eiuſdem, quod Orfitus ex-Præfecto iam Comes in Conſiſtorio fuerit : Ignarus ſcilicet fuit pro more, diuerſas ibi dignitates apponi.

Et hæc quidem hactenùs de Comitibus Conſiſtorianis, ex hoc potiſſimùm Codice Theodoſiano. Quibus paria omninò faciunt quæ Caſſiodorus, in formulâ Comitiuæ primi ordinis vacantis, *lib.6. var.*12. vbi inter cætera : *Sed hoc multò praſtantius adeſſe Conſpectibus Regiis, & abeſſe moleſtiis, gratiam habere loci, & vitare contumelias actionis.* Item, *Spectabilitas clara & Conſiſtorio noſtro digniſſima, qua inter Inluſtres ingreditur, inter Proceres aduocatur: otioſi cinguli honore pracincta dignitas, qua nullum nouit offendere, nullum cognoſcitur ingrauare, & ſuper omnia bona concitare neſcit inuidiam. Quocirca prouocati moribus tuis Comitiuam tibi primi ordinis largimur, vt conſiſtorium noſtrum ſicut rogatus ingrederis, ita moribus laudatus exornes : quando vicinus honor eſt Illuſtribus, dum alter medius non habetur : Delectat te imitari quos proximitate contingis.* Ex mox : *Te ſequuntur omnes, qui ſpectabilitatis honore decorantur.* Vbi vides omnia illa egregiè firmari, quæ ex huius Codicis conſtitutionibus adduximus : Imò & illud ipſum, quod *hác l.* ſtatuitur, putà vt Conſiſtoriani Comites inter Spectabiles potiſſimi Proconſulibus æquentur. Accedat & Theodoſius Iun. Arcadij F. *Nouella de Theodoſiani Codicis auctoritate*, vbi Sperantium, Apollodorum, Theodorum Viros Spectabiles comites ſacri Conſiſtorij vocat, & poſt Quæſtores, ante Magiſtros *memoria & libellorum, nominat.* His accedat & Iuſtinianus *Nouella* 13. *c.* 3. vbi Spectabiles pariter vocat περιβλέπτους Κόμητας, Κωνσιστωριανοὺς, eóſque poſt Illuſtres, Clariſſimis Tribunis Prætorianis & Notariis præponit. Tandem Comitum Conſiſtorianorum, vel ſimpliciter Conſiſtorianorum meminit Ambroſius *ep.*27. & *ep.*33. Quarum poſteriore *Principes virtutum Viros* vocat: priore verò ſeſe ait, in Conſiſtorium intromiſſum, *inter Conſiſtorianos ſtetiſſe*, neque aſcendere voluiſſe ad Imperatorem, qui aſſurrexerat vt oſculum daret. Vbi quod ait *ſtetiſſe*, indicat omninò hoc æuo, Imperatore ſedente in Conſiſtorio, Conſiſtorianos hos ſtetiſſe : Quod Cuiacius rectè obſeruauit *ad hanc leg.* ſic etiam in ſubſcriptione *d: l.* 5. *inf. de fide teſtium. Pars actorum habitorum apud Imperatorem Iulianum Auguſtum in Conſiſtorio* ADSTANTE *Iouio Viro Clariſſimo Quaſtore, Anatolio Magiſtro officiorum, Felice Comite S. L.* &c. Etſi aliàs ſuperiore ſæculo in arrogatione Aureliani, Valeriano adſediſſe dicantur ab Acholio Magiſtro Admiſſionum, apud Vopiſcum Conſul, Præfectus Prætorij, Præſides, Ducéſque, &c.

DE COMITIBVS ET TRIBVNIS SCHOLARVM.

TITVLVS XIII.

* XII. COD. IVST. I.

Impp. Honorius & THEODOSIVS AA. Priſciano" P. V.

PRÆPOSITOS ac Tribunos Scholarum, qui & diuinis" epulis adhibentur, & adorandi" Principis facultatem antiquitùs meruerunt, inter quos Tribunos" etiam Sacri ſtabuli & Cura" Palatij numerantur, ſi Primi Ordinis Comitiuam cum Præpoſitura" meruerint, & caſu ad altiora non peruenerint, depoſito ſacramento inter eos qui Comites Ægypti vel Ponticæ" diœceſeos fuerint, quorum par dignitas eſt, haberi præcepimus." Sin abſque honore Comitiuæ cuiuſlibet Scholæ regimen fuerint nacti, abſolutos militia inter eos qui Duces" fuerint Prouinciarum numerari iubemus, & cetera Dat. XII. Kal. April. Conſtantinop. Lucio V. C. CONS. [413.]

NOTÆ.

* *L. vn. Cod. eod. tit.* Quibuſnam aliis Legibus ea iungenda ſit? mox dicam.

" Num hic *Priſcianus* eſt, Grammaticus? Minimè : Caſſiodorus enim Priſcianum Grammaticum ſuo tempore Conſtantinopoli Doctorem fuiſſe ſcribit *lib. de Orthogr. cap.* 13.

" *Inquietudinis epulis*. ita corruptiſſimè in Cod. Iuſt. Sed locum illum rectè ibi emendauit CL. Cuiacius.

" De *Adoratione* Principis ad *l. vn. ſup. de Prapoſ. S. Cubiculi.*

" *Comites*

" *Comites* habet Cod.Iuſt.loco *Tribunos*.Ita Comites ſtabuli dicuntur *l.3.de Equorum collat.* Cæterùm hîc reponendum, *Tribunus*.
" De *Cura Palatij*, vid.& *l.vn.inf.qui à prabit.tyron.*
" Scholæ ſcilicet.
" De his Comitibus mox.
" *Pracipimus*.
" *Duces* minores Comitibus ſuperioribus : de quo mox.

COMMENTARIVS.

SCHOLARVM (de quibus mox) Præpoſitos & TRIBVNOS, itémque qui inter illos numerantur, Tribunum STABVLI, & CVRAM Palatij, quæ duplici antiquitus honore gaudebant, putà, vt Principis Epulis adhiberentur adorandique Principis facultatem haberent, Theodoſius Iun. depoſito officio hâc prærogatiuâ nunc auctum it, gradúmque adeò eis adſignat parem Comitibus Ægypti & Ponticæ diœceſeos, ſi videlicet vnà cùm Præpoſiturâ Comitiuam quoque primi Ordinis meruerint. Alioquin ſi abſque honore Comitinæ Scholæ alicui præfuerint, Ducibus prouinciarum exæquari iubet : *hâc l.* ad Priſcianum P.V. datâ : Quæ pars eſt prolixæ Theodoſij Iunioris conſtitutionis de *Comitiuâ primi Ordinis*, alterius Dignitatis vel profeſſionis acceſſione ; quémque ſinguli eâ honoratorum gradum munere defuncti obtinere debeant, cuius conſtitutionis quinque prætereà παπαααρμαλια hoc Codice occurrunt : putà *lex vlt. inf. de Comitib. rei militar. l.vn. de comitib. rei militar. l.vn. de Comitib. qui Inluſtre l.vn. de Comitibus & Archiatris* S.*Palatij* : *l.vn. de Comitib. qui prouincias* : *l.vn. de Comitib. Ordinis primi artium diuerſarum* : Quæ proinde huic noſtræ omnes coaſſandæ veniunt. Harum verò in vnam lineam coniectarum hæc ſumma eſt ; Eorum qui Comitinâ primi ordinis vnà cum adminiſtratione vel profeſſione curáque demandatâ decorati ſunt, depoſito officio vel militiâ, longè diuerſam eſſe dignitatem ſeu gradum. 1. Alios enim *Comitibus* ſeu *Ducibus Ægypti & Pontica* (quorum ſumma inter Comites & Duces militares dignitas fuit, de quo *mox*) æquari, putà Præpoſitos & Tribunos Scholarum, Tribunos S. ſtabuli, & Curam Palatij *hâc leg.* 2. Alios *Vicariis Prafectorum*, putà Adſeſſores Virorum Illluſtrium in actu poſitorum cum Comitiua primi ordinis, *l. vnic. de Comitib. qui Inluſtr. ag. adſid.* vt & Archiatros S. Palatij, *l. vn. de Comitib. & archiatr.S.Pal.* vt & prouinciarum Rectores eâdem Comitiuâ ornatos, *l.vnic. de Comitib. qui prouincias regunt.* 3. Alios cæteris Ducibus æquari; putà (præter ſuperiores, ſi honorem Comitinæ non ſimul adepti ſint *hac leg. in fin.*) Comites rei militaris,quíque vice Magiſtrorum militum agunt, *d.l. vlt. de Comitib. rei milit.* quomodo & Primicerios domeſticorum poſt militiam expletam, *l.vlt. inf. de Domeſtic.* 4. Alios denique Conſularibus æquari, puta eos qui vulgari aliquâ arte aut publici operis alicuius curâ, vel leui aliquâ procuratione commendati, Comitiuâ primi ordinis decorati fuerunt, *l.vn. de Comitib. ordinis primi artium diuerſarum.* Vbi obiter attendendi veniunt hi quatuor dignitatum gradus:Primi ſcilicet Comites, ſeu Duces Ægypti & Ponticæ : Poſt hos Vicarij, Inde Duces, tandem Conſulares : Qui non idem prorſus ordo obſeruatur in *Notitiâ Dignitatum* : nam *ibi* Vicarij primi ponuntur, dein Comes Rei militaris per Ægyptum ; Exinde, Duces ; poſt hos, Conſulares : cùm tamen *Notitia* ſub eodem Theodoſio Iun. ſcripta ſit quatuordecim ferè poſt hanc eius conſtitutionem annis, putà A.D. 427.

¶ Nunc de Lege noſtrâ : vbi varia admodum notanda, illuſtrandáque veniunt. Primò notandum *hâc l.* coniungi & æquari hos tres, Tribunos ſcholarum, Tribunos ſtabuli, Curam Palatij, ſic quoque coniunguntur *l.vn. inf. de his qui a prabit.tyronum.*

Secundò de *Sholis* videndum eſt : Scholæ ſcilicet (de quibus *h.l.* agitur, vt & de earum Præpoſitis, & Tribunis,) erant ſcholæ Palatinæ ſub diſpoſitione Magiſtri officiorum : puta ſcholæ Scutariorum, ſcholæ Gentilium, de quibus *Notitia Imperij*, & *l.22.34. de erogat. mil. ann. l.7.8.9.10.11.12. de annonis ciuicis : l.9. de diu.officiis.* his adde & *leg.3. Cod.de off.Mag.officior.* Et frequens earundem mentio apud Am. Marcellinum. Singulis porrò ſcholis his ſui quique Tribuni vel Præpoſiti fuêre:quorum frequens item admodùm mentio apud Am. Marcellinum, ſed & præter hanc legem, *l.23. inf. de erogat. mil. ann.* qui & Comites ſcholarum, de quo *mox*. Poſt hos capita ſcholarum, apud Marcellinum *lib. 25. extremo.* Comites ſcholarum *Nouellâ Theodoſij, de ſcholarib. Comitibus ſcholarum 29.* Cæteri Scholares dicti, *d.l.34.* Et hæc de ſcholis.

Tertiò, de *Tribuno S. ſtabuli* videndum eſt. Igitur, Tribunus *ſtabuli*, idem Comes Stabuli vocatur *l.3. inf. de equorum conlat. l.vn. inf. de his qui à prab. tyron. l.29 inf. de annonâ & tributis*: itaque & in *Cod. Iuſt. h.l.* ſubſtitutum, *Comes S. ſtabuli*, cùm hîc legatur *Tribunus* : dicitur & *Curare ſtabulum* Ammiano Marcellino *lib.21.* Quinque huiuſmodi Tribunorum ſtabuli meminit idem ; Agilonis, *lib.14.* Sintulæ, *lib.20.* Conſtantiniani, *lib.28.* Cerealis, *lib.30.* Valeriani, *lib.31.* bis. Huic Comiti ſtabuli quædam ſportulæ tribuebantur ab iis qui equos conferebant, *d.l.3. & d.l.29.* quibus locis dicam pleniùs.

¶ Quarto loco de *Curâ Palatij* notandum eſt, eius mentionem fieri rurſus *l.vn. inf.de his qui à prabit.tyronum*:& apud Amm. Marcellin.*lib.* 14. *p.*20. *lib.26.p.348.lib.31.p.492.495.*& in *Notitiâ Imperij* ſubCaſtrenſi,& apud Sidonium Apollinarem.Idem Agens curam Palatij quoque dicitur *d. p.*20. cui palatij cura erat credita, *d.p.*492. qui Palatium curabat, *d.p.*493. Is omnium Principis fabricarum curam gerebat,quod docet formula Curæ Palatij, 5. *apud Caſſiodorum lib.7.* ex cura Palatij apud eundem Ammianum *lib.22.* vbi de Saturnino qui hâc Curâ perfunctus. Inde *Curopalata* vox in Imperio Græco : Quæ quidem dignitas in tantum augeri meruit, vt Imperatoriæ proxima eſſet, eáque Imperatoris frater defungeretur, vt teſtatur Photius, *in Bibliothecâ* : Luitprandus, *in legat.* Corippus, *lib.1.* Sanè Iuſtinum è Curopalate Imp. factum, notum eſt. Quod apud Principem erat *cura Palatij*, id apud maiores Magiſtratus *Cura Pratorij* fuiſſe videtur : cuius mentio fit in *epiſtolâ* Valeriani Imp. *apud Pollionem* in vita *Claudij*.

Nunc de cæteris ad *hanc leg.* Quinto igitur loco agendum de *Honore menſa Imperatoria*; Nam de honore menſæ, quâ ſeruus ad libertatem Latinam perducebatur, non hîc agendum (quò alioquin præter ſolemnes iam locos eſt Papiani locus *tit.* 43. *Reſponſorum* collatus cum loco Theophili ibi, ἐπ' ἐλευθερίας δεῖται) Honoris certè maximi ſemper fuit Principalis menſæ & conuiuij ſeu opu-

larum ſacris admoueri. Non abs re apud Virgilium iactat ſe *Tu das epulis accumbere Diuum*, & in magno hoc erat cœnæ Imperatoriæ participem fieri: neque immerito: quia Plinio auctore *lib.2. ep.6.* ceteris rebus exæquat, quos cœna & menſa æquauit. Multa verò eius mentio apud Statium *lib.1. Syluarum*: Kal. Decembr. *lib.4.* vbi Euchariſticon carmen ſeu gratiarum actio Papinij ad Domitianum pro *epuli honore*, Suetonium *Caio c.37. Veſpaſiano, c.2.* Domitiano *c.24.* Martialem, *lib.8.* Aulum Serenum ad Seuerum alióſque. Sed neque hæc, neque antiquiora colligo, quæ apud Doct. Sauaronem in Sidon. Apoll. *lib.1. ep.11.* alióſque occurrunt. Ad Conſtantiniana, Theodoſianáque, & ſic noſtra propriáque tempora me confero. Meminerunt huius honoris multi ſcriptores, Ammianus Marcellinus *lib.15.* vbi *honorem menſæ Regalis* vocat Libanius *ep.60.* ad Themiſtium illi gratulatur: ὡς αὖθις συγγίνοιο τῷ βασιλεῖ; & mox. τιμαὶ τι ὅτι σοι μείζυς ἢ σεμνότερον γένοιτο, τραπέζης τι κοινωνία πλείω δηλῶσαι τὴν οἰκειότητα. Eunapius in *Proæreſi vitâ*. Proæreſium Sophiſtam ait à Conſtante Imp. in Gallias euocatum, tantâ apud eum auctoritate fuiſſe, vt ὁμοτράπεζος ἅμα τοῖς τιμιωτάτοις Imperatori fuerit. Meminêre ſub Theodoſio M. plures, qui eum honorem pluribus communicauit. Pacatus in *Panegyrico Theodoſij cap.20. Ille menſâ beatus, ille oſculo conſecratus eſt.* Libanius iterum Orationibus quas edidi κατὰ τῶν εἰσιόντων *p.102.* & alterâ ὑπὲρ τῶν ἱερῶν *p.32.* vbi Theodoſium M. eo nomine commendat, quod paganos ſeu Gentiles συσσίτους fecerit: Zoſimus quoque *lib.4. p.776. in fin.* ait, omnis Nationis Duces (Gentiles ſcilicet & Barbaros) à Theodoſio M. menſæ adhibitos: καὶ τοὺς ἑκάστης φυλῆς ἡγεμόνας καὶ τραπέζης ἠξίου κοινῆς: Idque ipſum Eunapius quoque ſcribit in Excerptis Legationum, quod eos ὁμοτραπέζους εἶχε καὶ ὁμοσκήνους. Claudianus quoque *2. in Europ.* inter titulos ſtatuis Eutropij ſubſcriptos:

Subter adulantes tituli nimiaque leguntur
Vel maribus laudes: claro quod nobilis ortu
Conuiua & Domini.

& Epitaphium Probi PF.

Lætabare prius Menſæ Regalis honore,
Principis alloquio, Regis amicitiâ.

His certè temporibus conſtitutum erat, quænam dignitates honore regalis menſæ fruerentur, quique pro dignitate & gradu ſuo Principis epulis adhiberi poſſent. De Illuſtribus nemo dubitabit, eos Principis menſæ ius habuiſſe, vid. Caſſiodorum *lib.12.* De Spectabilibus ſub Conſtantio inſignis extat apud Ammianum Marcellinum *lib.15. p.47.* locus, vbi de Vrſicino Duce *Tribuni* conditione in Gallias miſſo ad Siluanum, qui ad Auguſtum culmen euectus fuerat. *Susceptus idem Dux* [Vrſicinus à Siluano Imperatorium faſtigium adepto] *adactúſque, inclinante negotio ipſo ceruices, adorare ſolemniter anhelantem celſius purpuram, vt* SPECTABILIS *colebatur, & intimus facilitate aditus honoréque Menſæ Regalis adeò interpoſitus aliis, vt iam ſecretius de rerum ſumma conſultaretur.* Et verò id etiam confirmat hæc *lex* noſtra, quâ *Tribunis* ſcholarum & ſacri ſtabuli tributum hoc menſæ Regalis ius apparet, idque etſi Comitiuâ primi ordinis non decoratis: vt fallatur Magnus I. C. qui honorem iſtum Comitiuâ tantum primâ honoratis, non aliis tributum ſcribit. Quod *h. l.* apertè refellitur.

¶ De *Adoratione* quod Sexto loco *hic* notandum, iam ſuprà plenè diximus *ad l. vn. ſup. de propoſitis S. Cubiculi.* Cæterùm de iis quibus geniculationis ſine adorationis iſtius honor tributus, quædam adhuc notanda ſuperſunt. Et quidem ex ſuperiore Ammiani loco conſtat, *Spectabilibus* id honoris tributum; Neque tantum iis qui adminiſtrauerunt, ſeu adminiſtratione aliqua perfuncti ſunt ciuili aut militari (vt alioquin conſtat ex *l.1. inf. de Decurionib. & ſilent.*) Verùm etiam Protectoribus, & Domeſticis Principis, *l.3. inf. de domeſticis l.9. inf. de diuerſ. offic. l.3. inf. de Fabricenſib.* Item Decurionibus Palatij poſt emenſum obſequium, *l.1. inf. de Decurion. & ſilent.* Itémque Numerariis & Cornicularijs aliiſque Officialibus Magiſtratuum tranſacto officio, *l.13. inf. de Numerariis: l.4. vbi dicam 8.9.16. inf. de diuerſ. offic. l.70. inf. de decur.* Et Principib. officiorum qui adorata clementia Principali tranſacto officio cum inſignibus exibant, vt ex Notitia Imperij videre eſt. Sed & Primiceriis fabricarum, *d.l.3. infr. de Fabricationib.* Denique certus adorationis ordo erat; hinc Primicerij fabricarum *inter* protectores Principem adorare dicuntur, *d.l.3.* Item Decuriones Palatij *inter* Ex-ducibus *d.l.1. inf. de Decurionib.*

Septimo loco obſeruandum eſt, *hac leg.* Præpoſitis ſeu Tribunis ſcholarum, Tribunis S. Stabuli, & Curæ Palatij, hunc quem dixi gradum attribui; ſi vnà cum officio, Præpoſitura, vel Tribunatu, Comitiuam primi ordinis meruerint: id eſt, ſi vnà cum codicillis officij, dignitas hæc quoque collata fuit, quod hoc tempore fermè factum & in aliis dignitatibus, putà vt non expectaretur militiæ expletæ tempus, verùm in inſtanti & CVM munere comitiua hæc deferretur: Quod cernere eſt ex tota Theodoſij *conſtitutione*, vnde hæc deſumpta eſt, ſeu ex quinque *legibus*, quæ exinde prætereà deſumptæ ſunt: Nam & ita *l.3. ſeu vlt. inf. de Comitib. rei milit.* præſupponuntur deſtinati peculiariter ad prouinciam, vel prouincias defendendas, milite credito SVB Comitiuæ primi ordinis dignitate. Ita *l. vn. de Comitib. qui Inluſtr.* præſupponuntur Adſeſſores CVM primi ordinis Comitiua Virorum Illuſtrium: Ita *l. vn. de Comitib. & Archiatr.* Archiatri intra Palatium militantes Comitiuæ primi ordinis gradu nobilitati. Ita *l. vn. de Comitib. qui prou. reg.* hi qui in adminiſtratione ciuili ac prouinciæ gubernaculis SVB Iuriſdictionis licentia Comites quoque primi ordinis eſſe meruerunt. Idémque præſupponitur *l. vn. de Comitib. ord. pr. art. diu.* Et certè id mox in aſſiduum ferè morem verſum, fidem facit Notitia Imperij. Hinc igitur Comites & Tribuni ſcholarum, *Rub. h. t.* Comites ſcholarum, *l.3. C. de offic. Mag. offic.* Marcellinus *Chronico*, *Ruſticus Comes Scholariorum.* Et hæc quidem Prima eſt Comitum ordinis primi ſpecies, nempè ἐμπράκτων: Altera eſt, Vacans: & Tertia, Honoraria ſeu Codicillaris: de quo *l. vn. infr. de Comitib. vac.*

Octauo nunc loco de Comitibus Ægypti & Ponticæ diœceſeos, quorum *hac l.* mentio fit, videndum eſt. Quod *Comitem Ægypti* attinet, is eſt qui in *Notitia Imperij* dicitur *Comes limitis*, vel *rei militaris per Ægyptum*: de quo alibi. Dux Ægypti, cuiuſmodi duos memorat Marcellinus, Artemium, *lib.22. p.240. lib.23. p.258.* de quo & Theodoretus *lib.3. c.17.* Chronicum Alexandrinum & Nicephorus. De eo ſenſiſſe videtur & Iulianus *epiſt.10. ad Alexandrinos*, vbi *Sebaſtianum* COMITEM *ex-Duce Ægypti* vocat. De quo Duce Athanaſius *epiſt. ad ſolitarios*, & *Apologia*, qui eum δοῦκα & στρατηλάτην paſſim nominat. De eo Libanius, & ad eum *ep.308.340.412.494.809.* vbi paſſim Ægypto eum στρατηλάτην præfuiſſe ait. *Comitis Ponticæ diœceſeos* non alia occurrit mentio: Vicarius enim Ponticæ & antè fuit: cuius mentio fit *l.94. de Decurionib. l.3. de adulter. l.42. de curſu: l.12. de exactionib.*

Elionib. l.10. de hæreticis, l.7. de deſertorib. l.5. vlt. de Princ. agent. vid. & Am. Marcellin. *lib.17. p.*106. Gregorium Nazianz. *in Epiſtolis*: Et poſtea etiam, Abolitus is à Iuſtiniano *Nouella* 8. & 27. Mox Reſtitutus *Edicto* 8. Iidem porro Comites dicuntur vel connumerantur Ducibus, *l.3. de Comitib. rei milit.* quæ *huic* inter alias coniungenda eſt. Obſeruanda interim *hîc* & *d. l.3.* horum duorum ſiue Comitum ſiue Ducum prærogatiua ſub Theodoſio Iun. vt præ cæteris eminerent: Ideo ſcilicet, quod conijcere licet, quod duo præcipua Imperij Orientalis clauſtra cuſtodirent: Pariter vt Comitum in Occidente per Tranſmarinas prouincias peculiaris ratio habita, *l.1. de Comitib. rei mil.*

¶ Poſtremo loco de *Comitum & comitiua ordinibus tribus* hic ſemel diſquirendum eſt, quandoquidem *hoc Codice* frequens eorum mentio occurrit, vt & in *veterib. Inſcriptionibus*. Et quidem de Comitiua primi ordinis *hoc titulo & Titulis quinque ſequentibus Tit.*14.15.16.17.18. *Item tit.*20.21. *l.*54. *inf. de Hæreticis, l.*14.15.16. *inf. de Cenſitor. l.*13. *de Senator. l.9. de præd. nauic.* cuius Comitiuæ primi ordinis formulam habet Caſſiodorus *6.var.*12. apud quem eundem vide de Comitiuâ primi ordinis, & Spectabilitatis honore cuidam ex Principe Officij pro meritis tributa, 2. *var.* 28. ſeruatis Scholæ ſuæ priuilegiis, id eſt, immunitate à ſordidis muneribus. Quod & ipſum ſtatuitur *l.*12. *inf. de Med. & profeſſor.* de Archiatris Comitiuæ honore donatis. De Comitiua ſecundi ordinis, *l.2. inf.* de *Comitib. rei milit. l.*27.18. *inf. de proximis Com. diſpoſ. l.8. inf. d Agentib. in reb.* De Comitiua tertij ordinis, *l.*127. *inf. de Decurion. l.9. & 20. inf. de Suariis, & d.l.17. inf. de proxim. Comit. diſpoſ.* De his autem non vna quæſtio incurrit: *Prima* eſt, A quo Principe inſtituti fuerint hi Comitum gradus ſiue Tituli? Cuiacius *ad l.vn. Cod. h.tit.* à Conſtantino M. Imperatore adinuentos prodidit: quod hactenus alij quoque ſequuti ſunt: Et verum eſt; Quem tamen vellicant nonnulli. In vtramque partem trahitur Scriptoris (qui vulgo Cæſarienſis Euſebius) locus, *lib. 4. de vita Conſtantini cap.2.* Eius verba hæc ſunt: ὧδε μὲν κοινὴν πρὸς ἅπαντας ἐνδεικνύμενος, πατρικὴν κηδεμονίαν, ὧδε δὲ τῶν αὐτῷ γνωριζομένων ἕκαστον διαφόροις τιμῶν ἀξιώμασι πάντα τε τοῖς πᾶσι μεγαλοψύχῳ διανοίᾳ δωρούμενος. οὐδ' ἦν σκοποῦ διαμαρτεῖν παρὰ βασιλέως χάριν αἰτοῦντα, οὐδέ τις ἐλπίσας ἀγαθοῦ τυχεῖν τῆς προσδοκηθείσης ἠστόχησεν. ἀλλ' οἱ μὲν χρημάτων, οἱ δὲ κτημάτων περιουσίας ἐπήγχανον, ἄλλοι ὑπατικῶν ἐπαρχικῶν, ἀξιωμάτων, οἱ δὲ συγκλήτου τιμῆς, οἱ δὲ ὑπάτων. πλείους δ' ἡγεμόνες ἐχρημάτιζον, κομήτων δ' οἱ μὲν πρώτου τάγματος ἠξιοῦντο, οἱ δὲ δευτέρου, οἱ δὲ τρίτου. ideſt, *Qua in re partim quidem ſe paterna quadam erga omnes curâ affici oſtendit, partim verò* FAMILIARES *ſuos variis honoribus decorauit, quos ille alto & excelſo animo in omnes conferebat. Neque ſane cuiquam aliquid ab Imperatore poſtulanti denegatum eſt, nec cuiuſquam ſpes aliquod ab eo beneficium expectantis fruſtrata eſt. Nam alios pecuniis, alios ampliſſimis poſſeſſionibus locupletabat, multos præterea Conſulari dignitate, multos Senatoris officiis, alios Conſulum ornauit: Ducatus plurimis collatus: Quidam Comitum primi ordinis conſtituti, alij verò ſecundi, nonnulli tertij.* Ex hoc loco ſic colligunt, Nihilo magis ſtatui poſſe Comites primi ordinis, & ſecundi, tertiique à Conſtantino primùm creatos fuiſſe, quàm Conſules & Conſulares & Duces, & Senatores, & alias Dignitates, quibus ſingulos quoſque decorare conſueuiſſe Conſtantinum ibidem refert Euſebius. Verùm quæ illicò ſequuntur apud hunc Scriptorem verba, quàm vera ſit Cuiacij ſententia, oſtendunt, vt de ea dubitari non poſſit: διασημοτάτων δ' ὡσαύτως καὶ ἑτέρων πλείστων ἄλλων ἀξιωμάτων μυρίοι ἄλλοι μετεῖχον· εἰς γὰρ τὸ πλείονας τιμᾶν διαφόρους ἐπενόει βασιλεὺς ἀξίας, id eſt, *Clariſſimos iſta ratione & alios multos honores infiniti alij ſortiti ſunt: Nam vt plurimis honoribus afficeret, varias excogitauit Imperator dignitates.* Et certè nulla prorſus harum dignitatum ante Conſtantinum mentio vllibi extat. Illud equidẽ ſciò (quod à Lipſio animaduerſum iamdudũ teneo) Amicorum & Comitum Principis varias fuiſſe cohortes, & quidem in tres fermè (vt volunt) claſſes diſtributos; ſic vt alij eſſent Primi, alij Secundi loci, alij etiam inferioris, ſeu, alij Amici primi, alij ſecundi: denique alij Amici primæ & ſecundæ admiſſionis. Vt omittam ea de re Senecæ *de Clementia*, & *de beneficiis*, locos; Duo inſignes loci maximè occurrunt. Vnus eſt apud Suetonium, *in vita Tiberij, cap.46. Pecunia*, inquit, *parcus ac tenax Comites peregrinationum expeditionúmque nunquam ſalario, cibariis tantum ſuſtentauit, vna modò liberalitate ex indulgentia vitrici proſecutus cum* TRIBVS CLASSIBVS *factis pro dignitate cuiuſque primæ ſexcenta ſeſtertia, ſecundæ quadringenta diſtribuit, ducenta tertiæ quam non Amicorum, ſed Gratorum appellabat.* Alter eſt Lampridij, *in Alexandro Seuero*: *Moderationis tantæ fuit, vt Amicos non ſolum primi, ac ſecundi loci, ſed etiam inferioris ægrotantes viſeret.* Quem tamen locum alij aliter explicant, eo videlicet ſenſu, quo ſecundi Ordinis, id eſt, Equeſtris, Iuuenes dicuntur apud Statium *lib.4. ſyluar.* Hæc, & id genus alia comperta habeo: Verùm longè id aliud eſt. Neque enim horum Amicorum aut Comitum dignitas certa fuit, neque alij hoc nomine donabantur, quàm qui *reuera* Principis Amici forent, aut Comites: At *Comitis* titulus, de quo nunc agimus, *honoris* & dignitatis eſt titulus, qui ſtata certáque commoda adnexa habebat, vt docet *lex vlt. inf. de proximis Comit. diſpoſ.* Deinde alij ſunt *Amici*, alij *Comites*: quos tamen coniunctim ſæpè nominari videmus, Conſtantininianeis adhuc & Nicæni Concilij temporibus, *Si quis eſt cuiuſcunque loci* (ait *lex 4. inf. de accuſationibus*) *ordinis, dignitatis, qui ſe in quemcunque* IVDICVM, COMITVM, AMICORVM, *vel* PALATINORVM *meorum aliquid veraciter & manifeſtè probare poſſe confidit, quod non integrè atque iuſtè geſſiſſe videatur, intrepidus & ſecurus accedat, interpellet me; ipſe audiam omnia, ipſe cognoſcam*; cum quâ *leg.* contendi cupio locum Lampridij *fine Alex. Seueri.* Et ante Conſtantinum Spartianus, Adriano. *Quum iudicaret, in conſilio habuit non* AMICOS *ſuos, aut* COMITES *ſolum, ſed Iuriſconſultos, & præcipuè Iulium Celſum, Saluium Iulianum, Neratium Priſcum, alióſque quos tamen Senatus omnis probaſſet.* Lampridius, Alexandro, *Iniuriam nulli vnquam* AMICORVM, COMITVMVE *fecit.* Etſi in vnum vtrumque quandoque concurreret, vt in Lapide veteri. C.SENTIO SEVERO QVADRATO. C.V.Cos. AMICO ET COM.AVG.N. Sed & Comites quandoque *Amicorum* appellatione veniebant: Item Amici *Comitum*, quis hoc neget? an alios quàm Amicos in Comitatu habuerit Princeps? Sed non ideò in cohorte, in corpore Amicorum: vt ſuperiore Suetonij loco, *in Tiberio, cap.46.* Hoc tamen inter vtroſque diſcrimen pono: Amici, familiares magis & interiores atque interioris Principis vitæ conſcij, quos in oculis ferebat, quibus cum conſilia omnia miſcebat, & de quibus extat quoque locus, & mentio fit in *l.1. C. de ſent. paſſis*, cuius lectionem Cuiacius perperam ſollicitat 15. *obſ.3.* Amici hoc ſenſu, *ce ſont les Mignons & fauorits. Comites* verò peregrinationum & expeditionum Comites & Adiutores, quibus in Caſtrametatione & ſtationibus pedatura ante Prætorium primo loco

adſignabatur teſte Hygino *in Gromatico.* Vtrique tamen vbi opus, Conſiliarij, ſeu conſilio adhibiti: quos poſterior ætas *Conſiſtorianos* dixit. A Comitibus iſtis, *Principis Comitatus.* Et, vt paucis & propriè dicam *Comites*, conſiliorum & laborum participes, adiutores, *amici*, familiares. Ecce Ammianus quoque, *lib.* 16. vbi de Chonodomario AlamannorumR. ſeſe dedente, *Solus*, inquit, *egreſſus* COMITESQVE *eius ducenti numero, & tres* AMICI *iunctiſſimi flagitium arbitrati poſt Regem viuere, vel pro Rege non mori, ſi ita tulerit caſus, tradidere ſe vinciendos.* Amicorum certè Principis frequens mentio in Hiſtoriâ Auguſta, & quidem ad Conſtantinum vſque: vid. Spartianum, *Adriano*, *p.*6.7. Lamprid. *Alex. Seuero*, *p.*136. 137. Hæc de Comitibus & Amicis Principum dixiſſe ſufficiat, de quibus etiam fuſiùs dicetur, *d.l.*4.*inf. de accuſation.*

¶ Nunc de Comitibus à Conſtantino in tres ordines diſtributis videndum eſt. Cùm *Comites* omninò primigeniâ & verâ ſignificatione ſint, quos laborum ſibi Princeps ſocios atque adiutores adſciſcebat, vbicunque ſubſiſteret, atque ab his *Comitatus* Principis locus diceretur, in quo Princeps conſiſtebat cum Comitibus ſuis, vnde & *Conſiſtorij* & *Conſiſtorianorum* vox: viſum Conſtantino, dū ſingulos quoſque aliquo honore cumulatos cupit, *Comitis* titulum communicare iis, quoſcunque laborum ſocios & Comites haberi credíque vellet: ſiue dum adminiſtratione aliquâ ciuili aut militari fungerentur, ſiue etiam officio aliquo defuncti, quos hoc quaſi conſiliorum & laborum participatus honore & dignitate pro præmio extulit. Atque hæc vera eſt COMITVM origo, de quibus tam anxiè diſquiritur, quíque poſteà communi gentium conſenſu recepti: *Comites* ſcilicet non alij ſunt quàm ſocij, Comites, Participes laborum Principis, quóſque pro talibus haberi pro præmio cupit. Inſignis locus *l.vn. inf. qui à prebitione tyronum*: *Et cæteras ſimiles Comitum laboribus noſtris ſocias dignitates.* Cæterum, cùm & diuerſa eorum eſſent merita, quibus *Comitis* titulum Conſtantinus communicatum voluit, ipſe autem quamplurimis honorum titulos communicatos vellet; factum inde, vt *Comitum* diuerſos gradus quoque conſtitueret. Primi inquam, Secundi, & Tertij ordinis, de quo Auctor vitæ Conſtantini. Quæ quidem Comitum diuiſio ante Conſtantinum nunquam audita, receptáve fuit. Nam quod à Tyberio factum, id ſtatam formam non habuit, & ſemel tantum, momentóque factum ad liberalitatem exercendam; neque claſſes illæ *honorum* tituli diſcreti fuêre: neque extra Comites veros Principis id ab eo factum. Contra Comitum ordines illi tres à Conſtantino primo ſtatam formam accepêre: quo argumento etiam liquet, Modeſtum qui ſcripſit de vocabulis rei militaris, poſt Conſtantinum ſcripſiſſe, quando *Comitiuæ primi ordinis* meminerit; & deinceps ita obſeruati, & honorum tituli diſcreti fuêre, & extra veros Principis Comites, hic titulus aliis communicatus: vt ecce vulgaris artis etiam profeſſoribus *tit.*20.*inf.* Proximis ſacrorum ſcriniorum, *l.*17. 18. *inf. de proximis*, ſed & in eo peccatur, quod *Conſiſtoriani Comites*, ſoli Comites ordinis primi fuiſſe indicantur, quos refellunt præter hunc titulum tituli octo ſequentes. Fuit equidem hæc Comitum Ordinis primi prærogatiua, vt Conſiſtorium Principis ingredi poſſent, vt teſtatur Caſſiodorus *6. variar.* 12. *in formula Comitiuæ primi Ordinis*: *Spectabilitas* inquit *clara & conſiſtorio noſtro digniſſima.* Et paulò poſt; *Comitiuam tibi primi Ordinis largimur, vt conſiſtorium noſtrum ſicut rogatus ingrederis, ita moribus laudatus exornes*: Verùm non ideo Comites Conſiſtoriani dicti, de quibus propriè agitur *tit.*12. *ſup.* Ergo Conſtantini M. ſecutorúmque Principum mens ea quam dixi fuit, cùm tres Comitum gradus & ordines facerent, vel conferrent pro cuiuſque meritis: Qui iidem quoque (quod ſecundum hic Arcanum notandum) eundem Comitis ordinem, pro ratione eius officij cui applicaretur, diuerſo gradu haberi cenſeríque voluerunt. Denique opportunus hîc ſeſe nunc rurſum aperit locus interpretandi literas quaſdam ſingulares, quas præferunt in *Imperij Notitia* Codicilli dignitatum, in quibus interpretandis tantoperè hactenus, ſed fruſtra deſudatur. Sigla ſunt hæc: FL. INT. ALL. COM. ORD. PR. Ea ſic interpretari oportet: *Feliciter. Inter allectos Comites ordinis primi.* Item hæc FL. VAL. COSRI IVSSID. id eſt, *Feliciter vir allectus Comes Ordinis Tertij iuſſione diuina.* Rideat neceſſe eſt, qui diuinatoriam Panciroli interpretationem legerit. Certe Magno quoque in Notis iſta C.OP. ita rectè interpretatur *Comites ordinis primi.* Supereſt videamus quid ſibi velint hæ Notæ in Codicillis Præſidis Thebaidos FL. VAL. PNEN IVSSV AVG. Pancirolus ita interpretatur; *Felix liber veniens à laterculo primicerij Notariorum & Notariis iuſſu Auguſtali.* Eas ſic interpretor, *Feliciter vir allectus prouinciæ emendandæ iuſſu Auguſti.*

DE COMITIBVS REI MILITARIS.

TITVLVS XIV.

XII. COD. IVST. XII.

¶ Gradvs *Comitum rei militaris, poſt ductum militem in Africa.*

1. * Imppp. Valentinianvs, Valens & Gratianus AAA. Ampelio" p. v. Poſt alia.

Qvi contemplatione meritorum, 'ducto intra Prouincias Tranſmarinas" ſtrenuiſſimè" milite, Primi ordinis Comitiuam fuerint conſecuti, eâ reuerentiâ altiſſimarum" dignitatum viris ſubiugantur", vt" his locum" præſtent qui Proconſulatûs inſignibus adornantur: & cætera. Dat. III. Non. Iul. Naſonnaci, Modeſto & Arintheo conss. [372.]

NOTÆ.

* Lex 1. *Cod. Iuſt. eod. tit.* Quibus Legibus ea iungenda ſit, mox videtimus: Inter alias verò eſt *lex 4. inf. de honor. Codic.* vbi hæc totidem ferè verbis repetita extat.

' *Ampuleius* P. V. Romæ ſub Valentiniano Sen. de quo ad *l. 1. ſup. de Præfect. Prætor.* quæ inter alias huic iungenda eſt.

''' *Tranſmarina* Prouinciæ ſunt Africanæ: de quo mox.

" Suſtineri poſſit: malim tamen *ſtrenuiſſimo*, vt Cod. Iuſt.

" *Altiſſima* dignitates ſunt illuſtres. v. *Notitiam noſtram.*

" Ita quoque Cod. Iuſt. ſed repono *ſubiungantur*: vt *d. l. 4. inf. de honor. Cod.* quæ & ipſa *huic leg.* coaſſanda eſt, & huic gemina germana eſt.

" Vide quoque quæ dicam de hoc loco, ad *d. l. 4.*

" Id eſt, gradu cedant.

COMMENTARIVS.

Comitibvs rei militaris, intra trans marinas prouincias poſt ductum militem Comitiuâ primi ordinis decoratis, ſuum gradum adſignat *hâc l.* Valentinianus Sen. quæ pars eſt Valentinianeæ conſtitutionis de Gradibus dignitatum, cuius meminit Valentinianus Iun. filius eius *l. 2. ſup. vt dignit. ordo*: è qua ſuperſunt quatuor inſuper fragmenta: putà *lex 1. ſup. de Præf. prætorio*: *l. 1. ſup. de Quæſtorib. l. vn. ſup. de Magiſtris ſcriniorum*, & *l. 4. inf. de honor. codicillis*, quæ proinde omnes cum hac coaſſandæ veniunt. Nos de iſtis Comitibus rei militaris; mox de eorum gradu agamus.

Igitur *Comites rei militaris*, de quibus agitur *h. l. & l. vlt. ſup. de off. Iudicum omni & l. 4. 9. 17. vlt. inf. de re militari*: *l. 12. 32. de erogat. milit. ann. l. 2. de Salgamo l. 1. ne Comitib. & Tribunis*: *l. vlt. de Veteranis*: *l. 49. de curſu publ. l. 128. de Decurionib. l. 4. de patrocin. Vicar.* erant, qui ad prouinciam aliquam defendendam milite credito ab Imperatore deſtinabantur, vt apertè docet hæc *lex, & lex 3. hoc tit.* Ex his maioris meriti erant, qui intra Tranſmarinas prouincias militem ducebant: vbi *Tranſmarinæ prouinciæ* Valentiniano Imp. qui Occidenti præerat, dicuntur prouinciæ Africanæ, quo ſenſu paſſim prouinciæ Tranſmarinæ hoc Codice, & apud Patres, Conciliáque huius æui: de quo plene alibi. Comites igitur rei militaris intra prouincias Tranſmarinas *hîc* ſunt Comes rei militaris per Africam: cuius mentio fit quoque *l. 3. de erogat. mil. ann.* & apud Ammianum Marcellinum, *lib. 30. p. 458.* Item, Comes Tingitaniæ: cuius vtriuſque mentio in Notitiâ Imperij Occident. His accenſendus & Comes Dúxque Tripolitanæ: de quo *l. vlt. inf. quorum appellat. Dux & Com.* [ſ. Comes] *limitis Tripolitani*, *l. 135. de Decurionibus.* His verò non abſimiles erant Comites per Britaniam, Italiæ, Argentoratenſis tractus, per vtramque Germaniam, de quibus Amm. Marcellinus & Notitia Imperij, & *l. 9. inf. de re militari.* Hi ſcilicet fermè per Occidentem Comites rei militaris memorantur, neque vno tamen omnes tempore: qui & *Comites* prouinciarum quoque dicuntur, *l. 1. ſup. de off. Rectoris prouinc.* Ex horum verò numero potiore loco habiti vel certè eos haberi voluit Valentinianus, qui intra tranſmarinas prouincias militem duxiſſent: *hac leg.* quæ data eſt A. D. 372. Modeſto & Arintheo Coſſ. Quo ipſo certè tempore & anno *Romanus Comes* per Africam erat, & Theodoſius quoque eódem miſſus Comes & Magiſter Equitum aduerſus Firmum: de quo Amm. Marcellinus *lib. 29.* & Zoſimus, *lib. 4. p. 744.* ſcilicet maioris meriti viſum per eas prouincias exercitum ducere, velut ſemotiores, quæque cum maiore periculo adirentur, & per exuſtas caloribus terras. Ita ſanè quoque Tranſmarinâ legatione apud Principem defunctis biennij vacatio dabatur: non verò iis qui de proximo legatione functi erant, *l. 3. Cod. Iuſt. de Legationibus.* Ergo Comites hîc ſunt qui fermè vices Magiſtrorum militum agebant, ſeu Vicarij eorum, ſeu Pro-Magiſtro: cuiuſmodi Proſperum

ſperum Comitem memorat Amm. Marcellinus *lib.* 14. *p.* 29. *& lib.* 15. *in fin.* ſimilis & Comes Domeſticorum Maurianus, qui vices Magiſtri militum agebat: *l.* 1. *de venat.ferar.* Non igitur hæc lex exaudienda eſt de illis Comitibus qui Magiſtri militum ſimul erant, & ſic Illuſtres, qualis fuit Theodoſius, de quo modò dixi; verùm Rectores militum, qui poſtquam duxiſſent militem, *contemplatione meritorum* poſtea, ſeu poſt ductum militem, Primi ordinis Comitiuam fuerint conſecuti, vt *h.l.* diſertè dicitur: quique ipſi poſtea ex hoc Comitum gradu ad Magiſteriam militum proximè conſcendebant. Ammianus Marcellinus, *lib.* 26. *p.* 339. *Tunc & Equitibus Illyriciano præponitur exercitui, nondum Magiſter, ſed Comes:* & mox: *p.* 340. *Valentinianus eodem Equitio aucto Magiſterij dignitate repedare ad Illyricum feſtinabat.* Sic Conſtantium, Bonifacium, Aëtium priùs Comites, deinde Magiſtros fuiſſe legimus; ſic Anthemium, qui mox poſt expeditionem cum Comitiuâ Militum Magiſter creatus eſt. Sidonius Apollinaris:

Hinc reduci datur omnis honor, & utrique Magiſter
Militiæ, Conſulque micat, coniuncta poteſtas
Patricij.

Fuerat enim is Comes. Danubij partium, Scythici inquam & Mœſiaci limitis: de quo Sidonius Apollin. *Carm.* 2. *var.* 199.

COMITIS *ſed iure recepto,*
Danubij ripas, & tractum Limitis ampli
Circuit, hortatur, diſponit, diſcutit, armat.

Hùc pertinent igitur quoque Comites Africæ, Tingitaniæ, Litoris Saxonici, Britanniæ, Italiæ, Argentoraetnſis, quos memorat *Notitia* Imperij Occidentalis; in quorum iam ordinariis Inſignibus mandatorum libris, vel Codicillis, notæ illæ quas ſuperiore titulo explicabam, habétur. FL. INF. ALL. COM. ORD. PR. id eſt, *Feliciter inter Allectos Comites ordinis primi*: pariter vt in Inſignibus Comitum per Orientem, putà Limitis, ſeu rei militaris per Ægyptum, & Iſauriæ. Hæc igitur prima iam diſtinctio inter Comites rei militaris obſeruetur per Occidentem: peculiariſque adeò ratio eorum qui per Tranſmarinas prouincias militem duxerunt: Pariter vt Orientem quoque peculiaris Comitum Ægypti, & Ponticæ, & per Orientem ratio fuit, *l.vn.ſup.de Comitib.& Tribunis ſcholar. & l. vlt. hoc tit. & l.* 3. *ſup. de Primicerio & Notar.* Altera diſtinctio Comitum rei militaris hîc & *d. l.* 3. *hoc tit.* indicatur, quod non omnes Comites rei militaris, Comites primi ordinis facti fuerint: verùm quidam, ſecundi, quod diſertè oſtendit *lex* 2. *h.t.* minores ſcilicet ſeu inferiores: Quo tamen nomine, reſpectu Illuſtrium Magiſtrorum militum, etiam Comites primi Ordinis comprehenduntur, *l.* 1. *&* 2. *inf. Ne Comitib. vel Tribunis.*

Nunc videndum, quem *gradum* his Comitibus tranſmarinarum prouinciarum adſignet *hâc l.* Valentinianus Sen. De altiſſimis dignitatibus, id eſt, Illuſtribus viris res clara eſt: nempe his illos cedere: verùm quod de Proconſularibus adiicit, id obſcurum eſt: num inquam velit Comites Militares his quoque cedere, an contrà. Igitur & hæc lex, & *lex* 4. *de honorariis Codicillis*, quæ ex eadem conſtitutione deſumpta eſt, eadémque verba repetit, accipienda videatur, hoc ſenſu; Comites illos Altiſſimis quidem dignitatibus cedere, verùm Proconſulares his locum præſtare: ac ſi dixiſſet, vt his locum præſtent illi, qui Proconſulatus Inſignibus adornantur: nota enim vocem, HIS, id eſt, Comitibus, non verò *illis* qui *Proconſulatum* geſſerunt. Id verò clarius adhuc fieri videatur ex *d.l.* 4. vbi de Honorariis Magiſtris Equitum id ipſum totidem verbis cauetur: Atqui quamlibet Honorarij Magiſtri militum, cùm Illuſtres eſſent, proculdubio Proconſulibus, qui Spectabiles tantùm erant, prælati. Sed & Comitum Tranſmarinorum peculiarem *hâc l.* rationem haberi videmus & meritorum contemplationem, vt *h.l.* dicitur: vt proinde eminens his gradus quidam poſt Altiſſimas ſeu Illuſtres dignitates videatur, & quidem præ Proconſularibus. Et in eam tamen potiùs ſententtam quis inclinet, vt credat *hâc l.* Comites hos rei militaris iuberi quoque cedere Proconſularibus: vt ita *Altiſſimarum dignitatum* appellatione quoque comprehendantur Proconſulares: qui ſanè Spectabilium omnium primi erant, id quod etiam ſuadeant duo vel *hâc ipsâ leg.* Primum verba illa, EA REVERENTIA, *Ea reuerentia*, inquit, *altiſſimarum dignitatum Viris ſubiungantur, vt his locum præſtent qui*, &c. id eſt, in tantum Altiſſimis dignitatibus cedant, in tantum iis reuerentiam præſtent, vt Proconſularibus quoque locum præbeant. Deinde, quod de Proconſularibus agens Imp. eos elogio proſequitur, *qui Proconſulatus* inquit *Inſignibus adornantur.* Certè in Notitia Imperij eum obſeruari ordinem videmus, vt Proconſules Comitibus præferantur. De *legis* 4. *de honorar.codicillis* ſententia, ad *eam* viderimus. Nobis hâc occaſione *Spectabilium* ordinem per ſcalas & gradus nunc apponere iuuat.

I. PROCONSVLES, Illuſtribus proximi erant: *l.* 7. *inf. de honor.codicillis.* Et inter Spectabiles, primi; ante Comites omnes, Duces, & Vicarios. *l.* 2. 3. *de Primicerio, & Notariis: l.vn. de Comitib. Conſiſtorianis h.l. & l.* 4. *inf. de honor.codicillis.*

PRIMICERII quoque Notariorum in hoc ordine conſtituti, *l.* 2. 3. *ſup. de Primicerio.*

II. MAGISTRI ſcriniorum Vicariis prælati *l.vn. de Magiſtris ſcriniorum*, in hoc ordine proculdubio ſtabant; argumento ducto ab *ordine Titulorum*, vel certe tertium locum occuparunt. In *Notitia Imperij*, Primicerius Notariorum & Magiſtri ſcriniorum ante Proconſules ponuntur.

III. COMITES Conſiſtoriani poſt Proconſules proximi, cæteris omnibus ſuperiores: *l. vn. de Comitib. Conſiſtor.*

IV. COMITES Militares nonnulli à cæterorum Comitum ordine excepti: veluti per Occidentem, Comites rei militaris, qui ducto per tranſmarinas prouincias milite primi ordinis Comitiua decorati, *hac l.* & *d.l.* 4. per Orientem, Comites & Duces Ægypti, Orientis Ponticæ, *l.* 3. *de Primicerio & Notar. l.vn. de Comitib. & Trib. ſcholar. l. vlt. h.t.*

PRÆPOSITI & Tribuni ſcholarum, Tribuni S. Stabuli, Cura Palatij, Comites Ordinis primi Comitibus Ægypti & Ponticæ æquales, Ducibus ſuperiores: *d.l.vn. de Comitib. & Tribun. ſchol.*

V. VICARII, COMITESQVE alij rei militaris, reliqui primi Ordinis, itémque DVCES vt & VICES agentes Magiſtrorum militum, æquales & in vno gradu conſtituti erant, Comitibus ſuperioribus inferiores, Conſularibus priores: *l.* 2. 3. *de Primicerio & Notar. l. vn. de Magiſtris ſcrinior. l. vn. de Comitib. & Trib. ſcholar. l. vlt. h.t. l. vn. de Comitibus & Archiatris S. Palatij.*

In eodem ordine conſtituti Comites qui inluſtribus adſederunt, *l. vn. de Comitib. qui Inluſtribus.*

Vt & Comites & Archiatri S. Palatij, *l. vn. de Comitib. & Archiatris.*

Et Comites primi ordinis qui prouincias rexerunt, *l. vn. de Comitib. qui prou.*

Profeſſores qui in vrbe Conſtantinopol. docentes ex lege meruerunt Comitiuam primi ordinis: *l. vn. de profeſſoribus qui, &c.*

ſ CVRIALI

¶ CVRIALI *conditione an & quando Comitiua Militarem liberet.*

II.* Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Florentino″ PV. Poſt alia.

NEMINEM Militaris corporis″ virum reuocari ad Curiam liceat, poſt Primi Ordinis Comitiuam. Dummodò, tàm probata merita ſudati diù laboris, quàm fructuum″ anteacti operis adſequatur: Cæterum″, ſi à quoquam hæc fuerint, ſine vſu prioris militiæ, vel prima vel ſola, dedecorando″ ambitu turpiter impetrata; quia videntur in fraudem quæſita, non proderunt: Diutiùs tamen repeti non licebit, etiam cùm Secundi Ordinis Comitiuam præmiis impetrarit: & cetera. Dat. XII. Kal. Ian. Mediol. Cæſario & Attico CONSS. [397.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à Cod. Iuſt. Quænam verò Leges aliæ huic coniungendæ ſint? mox oſtendam.
″ De hoc *Florentino* P.V. Romæ vid. *Proſopogr.* ad quem extant quoque plures Symmachi epiſtolæ.
″ *Corpus* militare.
″ Alioquin.

COMMENTARIVS.

CVRIALI conditione ſeu nexu, an & quando Comitiua primi Ordinis rei militaris, (de quibus iam ad *l.1.ſup.*) curialem liberet, definit Imp. Honorius *hâc l.* Quæ pars eſt prolixioris Conſtitutionis Honorianæ de Curialibus, Collegiatis, Corporatis, Apparitoribus ad ſua quibuſque officia retrahendis: vt apparet ex *h.l.* & *l.19.inf. de diu. offic.* (vnde deſumpta eſt *lex 48.C.Iuſt.de decurionib.*) & *l.153.154.155.156. inf. de Decurionibus*: & *l.1. Cod.vbi quis de Curiali*: quæ omnes ex eadem conſtitutione defloratæ ſunt, atque adeò cum *hâc l.* coaſſandæ omnes, fortè etiam cum *l.9. ſup. de Senatoribus*. Igitur ita diſtinguit Honorius: vel Curiali conditioni obnoxius poſt longam militiam, deſudatóſque labores Comitiuam primi Ordinis adeptus eſt, vel ſine vſu militiæ, *præmiis* fortè vt *fine l.* indicatur. Priore caſu, Curiali nexu liberatur: at non poſteriore. Militiæ ſcilicet deſudatíſque laboribus hoc priuilegium inter cætera datur: at non & ambitui: Tùm enim titulus hic velut in fraudem tantùm quæſitus, & dedecorando ambitu turpiter impetratus, nón eundem fauorem meretur. Denique Curiæ vtilitatem hoc caſu militia longa, & ob hoc impetrata dignitas vincit: non vincit vmbratilis dignitas, ob præſumptionem fraudis. Niſi (quæ exceptio *hîc* ſubiicitur: *in fine l.* quæ & *verſ. cæterum*, indicata fuerat, ibi, *vel prima, vel ſola*) per duos Comitiuæ gradus Curialis tranſierit: id eſt, ſi & ſecundi ordinis primùm Comitiuam, dein altero iam proceſſu, primam Comitiuam vel præmio impetrauerit. Prima vel ſolà quod non præſtat Comitiua, id efficit altero pedato impetrata altera. Qui quidem effectus *Proceſſuum per duos gradus* Honorum, etſi citra labores, præmióque tantum impetratos, notandus eſt. Quaſi elutâ iam priſtina conditione, per duos hoſce gradus. ¶ Hinc interim notandum Comites quoque rei militaris, alios fuiſſe primi, alios ſecundi ordinis: de quo iam ad *l.1.ſup.* & dicam adhuc *ad l.prox.* De Comitiuâ alioquin ſecundi ordinis, dixi iam ad *l.vn.ſup.de Comitib. & Trib. ſchol.* dicam adhuc *ad l.8.inf.de Agentibus.*

¶ Vt ad *huius l.* ſententiam redeam. Ergo dedecorando ambitu impetrata regulariter quæcunque dignitas & quidem militaris, Curiali nec quicquam prodeſt ad euitandam conditionem Curialem: Idque ipſum eſt, quod *dictis legibus*, quæ *huic* coniungenda ſunt, veluti *l.153.154.155.156.de Decurionibus*, cauetur Imò & *d.l.1. Cod. Iuſtin. vbi quis de Curiali*, &c. quæ & ipſa inter alias *huic l.* iungenda eſt, pariter ſancitur, Curialem &c. intra prouinciam, comprehenſum, non expectata Iudicis notione, ſub quo per AMBITVM COEPERAT MILITARE, penitúſque emendicati HONORIS præſcriptione ſubmota à Iudice, qui in locis aditus fuerit, audiendum, & eorum ſocietati quos declinauerit adgregandum: Vnde iam *legi* illi noua lux deinceps affulgebit ex tot illis *Legibus*, quod hactenus neſcitur, *illi* coniunctis: nouáque adeò Codicis Iuſtinianei Interpretibus materies ſuppeditabitur

¶ GRADVS *Comitum primi ordinis rei militaris, vt & Vices Magiſtri militum peragentium.*

III.* Imp. Honorius & Theodoſius AA. Priſciano PV. Poſt alia.

EOS qui ſub Comitiuæ Primi Ordinis dignitate peculiariter″ ad quamlibet prouinciam vel prouincias defendendas milite credito auctoritate noſtri numinis deſtinantur, & eos qui Vicem Inluſtrium Virorum Magiſtrorum Militum ſuſceperint peragendam, Ducibus, qui, præter″ Ægyptum & Ponticam, in aliis prouinciis adminiſtrauerint, adæquamus. Dat. XII. Kal. April. Conſtantinop. Lucio viro Clariſſimo CONSS. [413.]

NOTÆ

NOTÆ.

* Lex 2. *Cod. Iuſt. eod. tit.* Quæ autem Leges *huic* coniungendæ ſint ? mox dicam.
" Id eſt, ſpeciatim, nominatim.
'' Id eſt, exceptis Ægypti & Ponticæ Comitibus ſeu Ducibus.

COMMENTARIVS.

COMITES rei militaris, quos Comitiuâ ordinis primi decoratos, ſeu cum Comitiuâ, à Principe ad defenſionem alicuius prouinciæ vel plurium cum milite mitti contingit, vt & eos qui VICES Magiſtrorum Militum peragunt, Ducibus exæquari (exceptis tantum Ducibus Ægypti & Ponticæ) iubet *hâc l.* Theodoſius Iun. Quæ pars eſt Theodoſianæ conſtitutionis ad Priſcianum P.V. emiſſæ, de *Comitiuâ primi ordinis* potiſſimùm alterius dignitatis Comite, quem quiſque eâ ornatus gradum obtinere debeat: Cuius quinque adhuc fragmenta ſuperſunt, putà *lex vn. ſup. de Comitib. & Trib. ſchol. leges vnicæ trium titulorum proximè ſequentium* : *& lex vn. inf. de Comitibus ord. pr. ardu.* quæ proinde omnes huic coaſſandæ ſunt. Ad cuius conſtitutionis intellectum arceſſenda ſunt quæ dixi *ad d. l. vn. de Com. & Trib. ſchol.* Ergo hi quos dixi Comites rei militaris, vt & vicem Magiſtri militum implentes Ducibus exæquantur *hâc l.* Exceptis tamen ab hoc numero *Ducib. quibuſdam*, puta Ægypti & Ponticæ: hi enim ceteris Ducibus & Comitibus quos dixi vicéſque Magiſtrorum implentibus præferuntur: Orientis ſcilicet, Ægypti & Ponticæ in Orientis Imperio Comitiuæ ſiue Ducatus, cæteris prælatæ, & ſingulari gradu euectæ fuerunt *h. l.* & *l. 3. ſup. de Primicerio & Notariis* : *& d. l. vn. ſup. de Comitib. & Tribun. ſchol.* Sicut in Imperio Occidentali, Comites tranſmarinarum prouinciarum, veluti Africæ, Tingitaniæ, *l. 1. ſup. h. t.* ceteris Comitib. Ducib. prælati ſunt.

¶ Cæterùm & *hâc l.* & duabus *legibus* ſuperioribus, de Comitibus rei militaris Primi ordinis, ſignatè agitur, iiſque hæc prærogatiua defertur: quia ſcilicet alij quoque ſunt ſecundi ordinis Comites rei militaris, quibus ſecundi ordinis Comitiua deferebatur, *l. 2. inf. ſup.* Vtrique ſanè minores Comites & Inferiores Comites erant : *l. 1. inf. ne Comitibus & Tribunis lauacra præſtentur*, vbi dicam adhuc. Fallitur ergo egregiè, qui Magiſtros Militum Primi ordinis Comites vocat. Hæc enim Comitum diſtinctio Illuſtres ſeu Altiſſimas Dignitates complexa non eſt, ſed ſequentes tantum. *Comites* enim ſimpliciter dicti Magiſtri militum, ſine vlla ordinis adiectione, vel *Comites Illuſtres* (vt in ceteris fermè obſeruatum *Notitia Imperij* oſtendit.) Hinc adeò in *Notitia Imperij* Illuſtrium dignitatum Codicillis, non Comitiuæ primæ honos, vt ſpectabilium adſcribitur, ſedeius loco vultus Principum inſculpti. Et Caſſiodorus ſtatim poſt formulas Illuſtrium dignitatum formulam Comitiuæ primi ordinis ſubiicit *lib. 6. ep. 12.* Sed & ordo idem hîc obſeruatus ab huius Codicis conditoribus, in titulis diſponendis. Verùm quid apertiùs eodem Caſſiodoro, qui prædicta Epiſtola Comitiuam primi ordinis vicinum & proximum honorem Illuſtribus vocat. Denique idem apertiſſimè oſtendit, ſpectabilibus propriam fuiſſe hanc Comitum in tres ordines diuiſionem. Sed præſtat ipſamet Caſſiodori verba apponere : *Quid ergo de tali honore ſentiatur, agnoſce, quando perfecti* (alij legunt *Præfecti*, malim *perfuncti*) *viri pro tot laudabilibus inſtitutis huiuſmodi inueniunt præmia dignitatis. Et meritò cum tanta pompa ceditur ; quæ Senatorij quoque ordinis ſplendore cenſetur.* SPECTABILITAS *clara &* CONSISTORIO *noſtro digniſſima, quæ inter Illuſtres ingreditur, inter Proceres aduocatur, otioſi cinguli honore præcincta dignitas*, &c. *Quocirca prouocati moribus tuis Comitiuam tibi primi ordinis ab illa indictione maieſtatis fauore largimur, vt* CONSISTORVM *noſtrum ſicut rogatus ingrederis ; ita moribus laudatus exornes, Quando* VICINVS *honor eſt* ILLVSTRIBVS *dum alter medius non habetur. Delectet te imitari quos* PROXIMITATE *contingis : admoneat te certè quod ſuſcepta dignitas primi ordinis appellatione cenſetur, vtique quia te ſequuntur omnes qui* SPECTABILITATIS *honore decorantur*, &c. Quæ poſtrema verba non ita accipi oportet, quaſi Comites primi Ordinis omnibus Spectabilibus anteponi Caſſiodorus dicat, quod Cuiacius credidit *ad l. vn. Cod. de Comitibus qui Prouincias regunt* : id enim à Caſſiodori mente alienum prorſus eſt. Verùm quia eâ formula ſpeciatim agit de Comitibus primi ordinis Conſiſtorianis.

¶ Igitur quod hîc ſecundo loco notandum, Comitum militarium alij primi ordinis fuere, ij ſcilicet, de quibus *hoc titulo* agitur : & apud Vegetium *lib. 2. c. 9. Proprius autem Iudex erat Præfectus legionis habens Comitiuam primi ordinis dignitatem*: Quos maiorem poteſtatem ſuſtinere idem ait *lib. 3. c. 2.* Alij ſequentis ordinis. Hinc Gloſſæ, Κόμης πρώτου τριβοῦνος.

¶ Tertiò notandum, miſſos Comites rei militaris fermè hoc æuo vnà cum Comitiuâ primi Ordinis, ſeu cum Comitiuæ dignitate ſeu codicillis: cùm antea fermè poſt militiam demum ſeu munere defunctis, hæc dignitas contemplatione meritorum conferretur, *l. 1. ſup. h. t.* Et verò ita quoque aliis Dignitatibus, & muneribus hoc æuo in inſtanti ſociata Comitiua primi ordinis : de quo fidem facit integra Theodoſij conſtitutio, vnde hæc lex deſumpta eſt. Et ſane res hæc verſa mox ſub eodem Theodoſio Iun. in aſſiduam conſuetudinem: vt teſtatur *Notitia Imperij*, vbi paſſim dignitatum, codicillis & quidem militarium vt intra Orientem me contineam, veluti Comitis limitis Ægyptiæ, Iſauriæ, pariter vt Ducum velut Thebaidos Ægypti Armeniæ addita hæc FL. INT ALL. COM. ORD. PR. De quo plura ad *l. vn. de Com. & Trib.* ſchol.

¶ Quartò *hâc l.* notandum & illud. Duces Ægypti & Ponticæ *h. l.* vocari ; qui *d. l. 3. ſup. de Primicerio*, & *d. l. vn. ſup. de Comitib. & Trib. Schol.* Comites vocantur.

¶ Denique ex *h. l.* obſeruandum, nonnullis quandoque vicem Inluſtrium Magiſtrorum militum delegatam. Certè Comites quandoque Domeſticorum vices militum Magiſtri egiſſe docet *lex 1. inf. de venat. ferarum* : Itémque aduerſus Barbaros mitti ſolitos, *lex vn. inf. qui à præbit. tyronum*, & apud Gregorium Turonenſem Frigeridus *lib. 2. c. 9.* Huiuſmodi quoque fuit Proſper, quam Am. Marcellinus extremo *lib. 24. Proſperum Vicarium Magiſtri Equitum dum redit, miſſum eſſe Comitem*: & lib. 15. *pro Magiſtro Equitum, agente etiam tùm in Galliis, militem rexiſſe* ſcribit.

DE COMITIBVS, QVI INLVSTRIBVS AGENTIBVS" ADSIDERVNT.

TITVLVS XV.

Abeſt hic Titulus à *Cod. Iuſtin.* Cæterùm de *Adſeſſoribus* in genere fuit *tit. vlt. l. 1. ſup.*

" In actu poſitis *l. vn. h. t. Inter agentes* eodem modo ſenſuque, *l. vlt. inf. de honor. codicillis.*

1. Impp. Honorius & Theodoſius AA. ad Priſcianum PV. Poſt alia.

ADſeſſores, qui cum Primi Ordinis Comitiuâ, Virorum Inluſtrium in actu" poſitorum, ſiue in" prouinciis, ſiue in Sacro comitatu, iuuerunt" conſilia, vel iuuabunt, inter eos qui Vicariam Præfecturam adminiſtrando meruerint habere" poſt militiam iubemus depoſitam: Quoniam abſurdum eſt, primi Ordinis Comitiuâ decoratos inferiores eſſe Vicariis Sedis Excelſæ, quorum" creſcit dignitas, cùm Vicariâ poteſtate Comitis Primi Ordinis inſignibus decorentur, & cetera Dat. XV." Kalend. April. Conſtantinop. Lucio v. c. CONS. [381.]

NOTÆ.

* Quibus *Legibus* iungenda hæc ſit? iam monui *ad l. vlt. ſuperior. tituli.*

" Agentium *Rubr.* In actu poſiti, ἐμπράκτων. v. Gloſſ.

" *Illuſtres* in actu poſiti alij in Prouinciis, alij in Comitatu Principis: & cæteroquin dignitates aliæ prouinciales, aliæ Palatinæ. Claudianus de Manlio Theodoro.

Sed non vlterius te prabuit VRBIBVS, AVLA
Voluit eſſe ſuum.

" v. Gloſſ. *Theod.* & *Imper. Rom.*

" Hæc deſcriptio eſt *Adſeſſorum.* dixi *ſup. tit. de Adſeſſoribus.*

" ϰ. *haberi poſt malitiam,*&c. vt *l. vn. ſup. de Comitib. & Schol.*

" Vicariorum.

" ϰ. Cùm, *cum vicariâ poteſtate Comitis, &c.* è mutato, *decorentur decorantur.*

" ϰ. XII. vt legibus omnibus quas *huic* coniungendas dixi.

COMMENTARIVS.

ADSESSORES Inluſtrium virorum in actu poſitorum ἐμπράκτων ſiue ij per prouincias ſint (quæ Illuſtrium interim Virorum diuiſio notanda eſt) vt ſunt Præfecti prætorio, ſiue in Comitatu Principis, veluti Quæſtoris, Magiſtri officiorum, Comitis S. L. & R. P. ſi Comitiuâ primi ordinis ſimùl decorati ſint, depoſitâ militiâ ſeu adſeſſurâ defuncti, Vicariis Præfectorum Prætorio exæquantur à Theodoſio Iun. *h. l.* quæ pars eſt, (vt iam dixi ad *tit. ſup. l. vlt.*) Theodoſianæ conſtitutionis de Comitiuâ primi ordinis vnà cum militiâ aliquâ delatâ, & quem quiſque eâ decoratus gradum finitâ militiâ obtinere debeat, vnde plures *Leges* defloratæ extant, quas indicaui iam ad *d. l. vlt.* quæ & ipſa de eorum numero eſt. Solis igitur Inluſtrium Adſeſſoribus hæc prærogatiua data, non cæterorum Iudicum: putà vt & vnà cum Primi ordinis Comitiuâ ad Adſeſſuram hanc accederent, & eâ defuncti Vicariis Præfectorum æquarentur. Quò pertinet omninò Sidonij Apollinaris locus *lib. 1. ep. 3.* ad Philematium. *Te etiam par fuerit, priuilegio conſiliorum Præfecturæ, in quam participandam depoſceris, antiquati honoris perniciter ſarcire diſpendium: ne ſi extra prærogatiuam Conſiliarij in Concilium veneris, ſolus Vicariorum vices egiſſe videâre.* Qui ſanè locus impeditus ita explicandus eſt. Hortatur ibi Apollinaris, Philematium, qui alios olim honores geſſerat, vt ad Adſeſſuram Præfecti prætorio vocatus, eam amplectatur, ne alioquin vbi ad Concilium ventum fuerit, ſeu in cœtum publicum (de quo ad *l. 1. ſup. de Prapoſ. S. Cubiculi*) poſt Vicarios, & vt *hâc l.* dicitur, inferior Vicariis ſedeat: qui Adſeſſurâ iſtâ receptâ acceptatâ, inter Vicarios ſeſſurus eſſet. Qui omninò *huius leg.* ſenſus eſt. Vide etiam quæ ad eum locum Sauaro & Sirmondus. Et hæc de Apollinaris loco. Eodem ſpectat & alter Caſſiodori locus *6. var. 12.* in formulâ Comitiuæ primi ordinis vacantis. *Hunc honorem, qui nimium laborantibus antiqua noſcitur prouiſione collatus, vt Rectores prouinciarum anni actione laudatos vix ad tale culmen aſcenderent: Conſiliarij quoque Præfectorum conſcientia clari, dictatione pracipui, qui in illo* ACTV *Ampliſſima Præfectura ſic videntur exercere facundiam, &c. Quid ergo de tali honore ſentiatur agnoſce: quando perfecti Viri pro tot laudabilibus inſtitutis huiuſmodi inueniunt premia dignitatis.* ¶ Et rationem addit Imp. *fine legis*: cuius ſententia hæc eſt: meritò illos Vicariis exæquari: cùm ipſorum

ipſorum quoque Vicariorum dignitas creſcat, quoties his eadem Comitiua primi Ordinis defertur. Ex hoc interim loco colligi poſſe videtur, non ſemper Vicariis Comitiuam primi Ordinis hoc tempore tributam: quam tamen dignitatem præferunt in *Notitiâ Imperij* tredecim annis poſt *hanc leg.* ſub eodem Theodoſio Iun. ſcripta, omnes Vicariorum codicilli. Item illud hinc diſcimus, Illuſtrium Adſeſſores non tantùm poſt Adſeſſuram hâc Comitiuâ honoratos, verùm etiam vnà cum Adſeſſurâ, & ſic Adſeſſores fuiſſe cum primi ordinis Comitiuâ.

DE COMTIBVS ET ARCHIATRIS SACRI PALATII."

TITVLVS XVI.

XII. COD. IVST. XIII.

" Sunt enim & Archiatri vrbis Romæ, v. *lib.* 13. *tit. de Medicis & Profeſſoribus.*

¶ ARCHIATRORVM *S. Palatij, Comitiuâ primi ordinis honoratorum, Gradus, ſeu dignitas.*

* Impp. Honorius & THEODOSIVS AA. Priſciano PV. Poſt alia.

ARCHIATROS intra Palatium militantes ſi Comitiuæ Primi Ordinis nobilitauerit gradus, inter Vicarios taxari" præcipimus, ſiue iampridem depoſuerunt militiam, ſiue poſtea" depoſuerint: Ita, vt inter Vicarios & Duces qui adminiſtrauerint, & hos qui Comitiuam primi Ordinis meruerint, nihil interſit, niſi tempus quod" quis adminiſtrauerit, vel Comitiuæ eſt indeptus" inſignia, *& cætera.* Dat. XII. Kal. April. Conſtantinop. Lucio V.C. CONS. [413.]

NOTÆ.

* *Lex vn. Cod. eod. tit.* Quibus autem *legibus* hæc noſtra coniungenda ſit? iam ſæpe ſuperius notaui, & mox adhuc notabo.

" *Priſcianus* Præfectus vrbi Conſtantinopol. ſub Theodoſio Iun. v. *Proſopogr.*

" *Taxari*, id eſt, haberi, cenſeri, æſtimari.

" Deinceps. v. Gloſſ. *Theod.*

" Quo, Cod. Iuſt. " *Adeptus* Cod. Iuſt.

COMMENTARIVS.

ARCHIATRIS S.Palatij (de quibus vt & de aliis Archiatris *ſuo titulo* pleniùs dicetur) Comitiuæ fermè honor deferebatur *l.12. & l.vlt. d. tit. lib.13. de Medicis, & Profeſſoribus.* Sed modò primi ordinis vi ex *hâc lege* conſtat, *& l.16.17.18. 19. d.t.* modo ſecundi ordinis: *d.l.16.17.18.* Huiuſmodi Comitiua ornatus fuit Arcadius Medicus & Comes, in quem orationem ſcripſerat Himerius Sophiſta apud Photium *p.1142.* Item *Vindicianus*, cui inſcribitur *lex 12. inf. d.t. de Medicis*, ſine dignitatis tamen alicuius mentione: verùm ea ſupplenda eſt ex ipſiuſmet Vindiciani *Epiſtolâ* ad Valentinianum Imperatorem, quæ extat *Tomo vlt. Minorum Medicorum, p.248.* vbi clarè *Vindicianus Comes Archiatrorum* dicitur. Sed & Chryſoſtomus *Epiſt. 4. p.744. ad Olympialem Diaconiſſam*, Theophili *Comitis & Medici* meminit. Idem duas Epiſtolas habet ad Archiatrum Hymnetium *ep.38. &* 81. & notandum *ep.38.* τιμιώτατος titulum ei tribui, qui ſanè & Comitibus tributus. De horum igitur à Theodoſio Iun. Comitum & Archiatrorum S.Palatij gradu, *h. l.* agitur: definitúrque à Theodoſio Iun. Archiatros S.Palatij honoratos Comitiuâ primi ordinis, Vicariis & Ducibus *hâc conſtitut.* exæquandos, ſic vt inter eos nihil interſit, niſi ratione temporis. ¶ Id inquam *hâc l.* conſtituitur, quæ pars eſt prolixæ conſtitutionis Theodoſij Iun. quæ in vniuerſum eſt de Comitiua primi ordinis alterius militiæ Comite, & quem quiſque ea decoratus finitâ militiâ gradum obtinere debeat in concurſu Comitum Ducúmque rei militaris, Vicariorum, & Conſularium: cuius quinque alia titulis proximis ἀποσπασμάτια occurrunt, huic proinde ſocianda: putà *lex vn. ſup. de Comitibus, & Trib. ſchol. lex 3. de Comitib. rei mil. l. vn. de Comitib. qui inluſtr. ag. lex vn. inf. de Comitibus qui Prouincias, lex vn. de Comitibus ad. pr. artium diuerſ.* ¶ Ex his interim quæ de Comitibus Archiatris S.Palatij dicta ſunt, apparet, *Comitiuam* hanc, dignitatis tantùm notam fuiſſe: quâ Imperatores Medicos quoſdam benè meritos *nobilitabant*, vt *hâc l.* dicitur: Quomodo ex aliis *titulis* huic connexis, & *legibus* quæ *huic* ſociandæ ſunt apparet, eandem Comitiuam eodem fine aliarum Artium quoque Profeſſoribus collatam. Quare Mercurialis error eſt, 4. *var.* 1. qui hunc Comitem & Archiatrum S. Palatij interpretatur Principem Archiatrorum

chiatrorum quendam Seniorem prudentiâ, & doctrinâ præſtantiorem electum, cuius ſententiâ & authoritate omnes de re Medicâ obortæ diſſenſiones ſtatim dirimebantur, ipſéque præ cæteris maximam Principis curam gerebat, eiúſque rebus imperium quoddam & poteſtatem magnam obtinebat. Id enim *de Comitibus Archiatrorum* ſub Regibus Gothorum conſtitutis verum eſt, vt videre eſt ex formulá Comitis Archiatrorum apud Caſſiodorum, *6.var.*19. Alij Comites illi Archiatrorum. Ineptum verò eſt quod Cognatus *obſ. cap.*15. ſcribit, cùm plures Archiatrorum ordines eſſent, in ſingulis ordinibus ſuum fuiſſe Comitem, & ſic tot Comites Archiatrorum, quot ordines Archiatrorum. Qui lapſus Cognati ex eo natus, quod Comites Archiatrorum primi ordinis, & ſecundi, memorari videret *h.t.* & *l.*16.17.18.19.*inf. de Medic. & Profeſſ.* quæ diſtincta quidem ſunt dignitatum nomina & gradus, quibus nonnulli nobilitabantur, non verò Archiatrorum ordines. ¶ Ergo Archiatri S. Palatij, iidémque Comites primi ordinis, Vicariis, & Ducibus *h.l.* exæquantur. Quomodo & Vicarij Ducéſque ipſi inter ſe exæquantur.

DE COMITIBVS QVI PROVINCIAS REGVNT.

TITVLVS XVII.

XII. COD. IVST. Tit. XIV.

1. * Impp. Honorius & Theodoſius AA. Priſciano PV. Poſt alia.

SILENTIO" non præterimus hos qui in Adminiſtratione ciuili ac prouinciæ gubernaculis", ſub Iuriſdictionis licentia", Comites quoque primi ordinis eſſe meruerint: Nam hos quoque Vicariæ dignitatis poſt depoſitam adminiſtrationem priuilegiis frui oportet, & cetera. Dat. XII. Kalendas April. Conſtantinopoli Lucio v. c. COSS. [413.]

NOTÆ.

* Lex *vn. Cod. eod. tit.* Huic *legi* eædem coniungendæ ſunt quæ ſuperiori.

" Silentio præterit hæc verba Tribonianus; Quæ connexionem quandam habent & propriam cum *l.*1.*ſup. de Comitib. & Tribunis Scholarum, l. vlt. ſup. de Comitibus rei militaris* & duabus legibus in *Titulis duobus ſuperioribus*

" Vid. & *l.*77. *de Decurionib.*

" *Licentia*, pro poteſtate & authoritate.

COMMENTARIVS.

DE RECTORIBVS prouinciarum, Comitinâ primi ordinis decoratis, eſt hæc Theodoſij Iun. *lex*: quemnam videl. gradum ij depoſitâ adminiſtratione tenere debeant: quæ quidem & ipſa pars eſt Theodoſianæ conſtitutionis de Comitinâ ordinis primi alterius dignitatis comite, ſeu vnà cum militiâ delatâ, quem quiſque eâ decoratus militia ſeu officio depoſito gradum obtinere debeat, vnde quinque adhuc leges, quas huic coaſſandas ſuperioribus titulis oſtendi, deſumptæ ſunt. Et definit Theodoſius Iun. Rectores prouinciarum qui in adminiſtratione vnà cum adminiſtratione Comites quoque ordinis primi eſſe meruerunt, poſt depoſitam adminiſtrationem vicariis Præfectorum exæquari. Vbi notandum eſt, agi *hác l.* de Rectoribus qui ſimul cum adminiſtratione Comitiuam hanc meruerunt: pariter vt cæteris legibus, ſeu totâ fermè conſtitutione, vnde hæc *lex* ſumpta eſt, de Comitinâ iſtâ alterius dignitatis aſſecla actum fuit. Quod vtique Comitum ciuilium genus eſt, *in adminiſtratione ciuili ac prouinciæ gubernaculis* poſitorum, vt *h.l.* dicitur: vt aliàs rei militaris pariter Comites ſunt, de quibus *ſuprà ſuo titulo*: quo titulo *lex* 3. huic inter alias coaſſanda venit. Cum aliàs pro magno Rectoribus prouinciarum adminiſtratione demùm defunctis hæc Comitiua primi ordinis tribueretur. Teſtis Caſſiodorus 6. *var.*12. in formulâ Comitiuæ primi ordinis vacantis: *Hunc igitur honorem, quem tibi reſpicis otioſâ remuneratione præſtitum, qui nimium laborantibus antiquâ noſcitur prouiſione collatus, vt* RECTORES *prouinciarum, anni actione laudatos vix ad tale culmen adducerent, quibus confitebantur plurima ſe debere.* Idémque de Adſeſſoribus Præfectorum (de quibus ſuperiùs) ſcribit: & concludit; *Quid ergo de tali honore ſentiatur, agnoſce, quando perfecti* [ᵡ. *perfuncti*] *viri pro tot laudabilibus inſtitutis huiuſmodi inueniunt præmia dignitatis.* Tandem habes formulam Comitiuæ prouinciæ apud eundem Caſſiodorum 7. *variar.*1. verùm eo iam ſenſu quo omnes adminiſtrationes prouinciarum tum *Comitiuæ* dictæ, ipſique Rectores *Comites* dicti, non verò cum Comitinâ primi ordinis. Ad quam etiam Comitiuam perperam Fornerius exempla appoſuit Comitum rei militaris. Cætera ad *huius l.* intellectum pleniorem habes ſuprà ad *l. vn. de Comitib. & Tribunis ſcholar.*

DE COMITIBVS VACANTIBVS.

TITVLVS XVIII.

Abeſt hic titulus à Cod. Iuſt.

Impp. HONORIVS & Theodoſius AA. Epiphanio PV.

NVLLAM Honorabiles" viri in publicis Salutationibus patiantur iniuriam, néve ſe illis vllus anteponat, qui Primi Ordinis Comitiuam aut pretio impetrauit aut gratia: *Licet* enim *vnum" nomen ſit, tamen eſt meritis aſtimandum*; cóſque ſolos tempore" obſeruare conueniet, qui poſt probatos labores in noſtro Palatio, Comites eſſe meruerunt. ¶ Ac ne inpune vllius temeritas contra ſtatutum noſtrum poſſit audere, decem" librarum auri Officiis" omnibúſque, quos Salutationis cura conſtringit", damnum præcipimus imminere. Dat. Idib. Octob. Rauenn. Honorio VIIII. & Theodoſio V. AA. CONSS. [412.]

NOTÆ.

" Iungenda proculdubio *huic*, eſt *lex* 14. *inf. de proximis Com. diſp.*
" De hoc *Epiphanio* P.V. Romæ vid. *Proſopegr.*
" *Honorabiles* ſunt honoribus reuerà functi: ab Honoratis tamen aliquantum diuerſi, de quibus *l.* 1. *ſup. de off. Iud. ciuil.*
" De *Salutationibus* his, dixi ad *l. vn. de Prapoſ. S. Cubic.* dicam adhuc ad *l.* 5. *inf. de proximis.*
" Rectè: at malè Gutherius *lib.* 1. *de off. dom. Auguſta* 14 *p.* 47. reponebat *vanum*: de quo mox.
" Quindecim in ſp *l.* 10 *inf de Agentib. in reb.* trium *l.* 5. *inf. de proximus.*
" 𝔵 *Tempora*, id eſt, de tempore certare, & ita clare habet MS.
" Vide ſimiliter *d. l.* 1. *ſup. de off. Iudic. ciuil.*
" In *d l.* 14. *Honorio VII & Theodoſio II. COSS.* id eſt A.D. 407. quæ etiam *Arcadij & Honorij Impp.* nomina præferu. Alterutrubi emendatione opus: ego hanc prætulerim A. 412. nam & Anno 414. idem Epiphanius P.V. fuit, vt docet *lex* 7. *de domeſticis.*

COMMENTARIVS.

DE COMITIBVS VACANTIBVS eſt hic titulus: cuius equidem appellationis mentio non fit *hâc l. vn.* quæ ſub eo poſita eſt: & tamen rem ipſam eâ contineri neceſſe eſt, vt ita Nigrum Rubro reſpondeat. Vacantium certè non vna mentio quoque occurrit in *Nouella* Theodoſij *de Metatis* 32. *& l.* 2. *C. vt dignit. ordo*: & *Nouella* Valentiniani III. *inter Theodoſianas* 44. *de Tyronib. l.* 3. in Zenonis *l.* 2. *Cod. de Primicerio & Notar.* & apud Caſſiodor. 6. *var.* 10. 11. 12. Ab his verò vacantibus toto cœlo diuerſi ſunt vacantes in ſcholis Palatinis, id eſt, ſupernumerarij & adſcriptitij, de quibus *l. vlt. inf. de Agentibus.* Item vacantes ſeu vacantiui in militiâ, de quibus Syneſius quoque. Quo numero ſunt & Tribuni vacantes, de quibus quatuor locis Am. Marcellinus *lib.* 15. *p.* 39. *lib.* 16. *ſub fin. lib.* 18. *p.* 124. *lib.* 31. *p.* 95. & Vegetius *lib.* 3. *cap.* 17. & Valentinianus *Nouellâ* inter Theodoſianas 44. *de tironibus*, *in l.* 3. vt & vacantes, nullius ſcilicet corporis ſocietate coniuncti, de quibus *l.* 179. *inf. de Decurionib.* Denique & Allecti: Quas tamen vacantium ſpecies Viri Docti commiſcent.

Nos verò videamus quinam hi *Comites vacantes* ſint? Primò quidem ipſe *huius tituli* ſitus ſpectandus venit: poſitus ſcilicet is eſt poſt varios *titulos*, qui fuerunt de *Comitiuâ primi ordinis*; ante *titulum* vero de *Conſularibus & Præſidibus*; quem ſequuntur rurſum duo *tituli* de *Comitibus ordinis primi*, mox *titulus* de *honorariis codicillis*.

Et certè, (quod ſecundum) Comites hos vacantes, primi ordinis Comitiuâ honoratos fuiſſe, *lex vn. huius tituli* clarè oſtendit. Illud tantum quæri poteſt: vtrum Comites vacantes illi ſint, qui primi ordinis Comitiuam citra labores pretio vel gratiâ impetrarunt? An verò qui geſtâ dignitate vnà cum Comitiuâ primi ordinis, de quibus *ſuperioribus titulis*, iam ſibi vacant & otioſi ſunt? An denique qui poſt geſtam dignitatem, pro præmio Comitiuâ primi ordinis donati ſunt? Primo ſenſu Comites vacantes accipi nolim, quomodo ſane Vacantiua & imaginaria dignitas pro eodem ſumitur *Nouellâ* Valentin. inter Theodoſianas *de poſtulando* 34. imò potius Honorabiles Viros, ſeu Honoratos qui his opponuntur *hâc ipsâ l.* id eſt, qui honorariis tantum codicillis decorati: quare & titulum *de honorariis codicillis*, ab hoc mox diuerſum videmus. Supereſt igitur videamus, vtro qui ſupereſt è tribus ſenſu, *Comites vacantes* hîc dicantur? Igitur Comites vacantes *hîc* ſunt, qui quidem vacantes ſibi, poſt munus ſeu officium aliquod geſtum, Comitiuam primi ordinis, poſt labores probatos, vt *hâc l.* dicitur, poſt merita, augentur, illuſtrantur: Denique *Honorabiles* Viri, vt *h. l.* vocantur, qui meritis & poſt labore probatos, in Palatio fortè, Comites eſſe meruerunt, ſeu Comitiuam primi ordinis impetrarunt? Atque adeò Honorabiles Viri, iis oppoſiti qui Comitiuam hanc pretio vel gratiâ impetrarunt: Denique, qui à laboribus & vigiliis, vt loquitur *lex vlt. ſup. de Primicerio*, eam dignitatem adſecuti ſunt: quæ quidem *lege vlt.* apertiſſimè hæc diſtinctio continetur. Eadémque ratio eſt Illuſtrium etiam vacantium. Hoc ſcilicet quoque ſenſu in Nouellâ Theodoſij *de metatis* 32. Iluſtris vacantis militæ cingulum dicitur;

tur ; quod & Honorariæ prærogatiuæ inſignibus opponitur, ſimul & Illuſtri militiæ (ἐμπράκτῳ ſcilicet) *Et his quidem quibus iam prebendi metati immunitatem Illuſtris fauor dignitatis indulſit, licet vacantis militiæ cingulo vſi ſint, vel vtantur, vel Honorariæ prærogatiuæ potiantur Inſignibus, inuiolata, vt quidem cautum eſt, excuſationis iura largimur.* Et in *ſequentibus*, mox rurſum opponitur Illuſtris dignitas inter Vacantes, & inter Honorarios. Hoc omninò ſenſu de ex-Primicerio Notariorum Magiſtri officiorum pro antiquâ conſuetudine ſortito definit Zeno, *l.2. Cod. de Primicerio & Notariis, eum omnibus vacantibus, quamuis tempore præcedentibus præponendum*: Vbi *omnes Vacantes*, ſunt cæteri. Hoc ſenſu apud Caſſiodorum *lib.6. variarum*, occurrunt tres formulæ : Primò eius quæ per Codicillos vacantes Proceres, id eſt, Illuſtres fiant : *form.*10. Secundò Illuſtratus Comitis Domeſticorum Vacantis, *form.*11. Tertiò, Formula Comitiua primi Ordinis Vacantis *form.*12. Ex quibus omnibus diſcimus, *Vacantes* quidem otioſos fuiſſe, & codicillis hunc honorem tributum : verùm hoc titulo donatos poſt labores ſeu militiam pro fide ac laboribus, meritis denique, & tamen inferiores his qui ſudore ad id ipſum peruenerant. Denique otioſâ remuneratione præſtitam hanc dignitatem vacantem. Hinc igitur apud eum vacantes Proceres, Comitiuæ Domeſticorum Illuſtratus vacans, Denique Comitiua primi ordinis vacans. Hinc illa apud eundem 6. *var.* 16. in formulâ Notariorum. *Additur etiam perfuncti laboris aliud munus, vt ſi quo modo ad Illuſtratum vel vacantem meruerit peruenire, omnibus debeat anteponi qui Codicillariis Illuſtratibus probantur ornari.* Qui locus omninò committendus eſt cum *d. l. vlt. ſup. de Primicerio & d. l.2. Cod. eod. tit.* Ergo vacantes inter ἐμπράκτους & codicillarios medij. Denique iuxta *Nouellam* Theodoſii *de metatis* 32. altera *eiuſdem Nouellæ* pars [...] continetur *l.2. Cod. vt dignitatum ordo* : apertiſſimè omnium explicat qui ſint Illuſtres vacantes: Ibi quippe quinque hi Illuſtrium gradus ponuntur. 1. In *actu* poſiti ſeu Adminiſtratores. 2. *Vacantes*, qui cingulum illuſtris dignitatis meruerunt præſentes in comitatu. 3. *Vacantes*, quibus abſentibus cingulum Illuſtris mittitur dignitatis. 4. *Honorarij*, qui ſine cingulo præſentes codicillos tantum honorariæ dignitatis adepti ſunt. 5. *Honorarij* quibus abſentibus ſine cingulo ſimiliter illuſtris dignitatis inſignia mittuntur. Ergo Illuſtres vacantes ſunt, non quidem qui in *actu* poſiti, ſed neque *nudi* honorarij, qui codicillos ſeu inſignia tantum Illuſtris dignitatis adepti ſunt, ſed ſine cingulo ; verùm, qui inter hos medio loco poſiti, non nudos codicillos aut inſignia, verùm Cingulum præterea Illuſtris dignitatis conſecuti ſunt : Ergo ſolo cingulo ab Honorariis differebant Vacantes.

Cæterùm ex his iam videmus Vacantes fuiſſe in diuerſis Dignitatum gradibus, Illuſtres ſcilicet vacantes, cuiuſmodi quoque Præfectum Prætorio & Magiſtrum militum memorat Theodoſius Iun. *d. l.2. Cod. vt dignit. ordo* : Comites primi ordinis vacantes. Quod etiam diſcimus ex *Nouellâ* Valentiniani *inter Theodoſianas, de tyronib.* 44. *l.3.* ex quâ diſcimus, Vacantes quoque fuiſſe Comites ſecundi, vel tertij ordinis : *Idcircò Inluſtres Vacantes per omnes prouincias noſtras conſtitutos, ternos tirones in adæratione debere perſoluere : Comites quoque Conſiſtorianos, vel Primi ordinis, nec non Tribunos & Notarios, ſed & eos qui adminiſtrationes ordinarias in prouinciis gubernarunt, dare ſingulos oportere : Tribunos verò Vacantes, ſiue Comites ſecundi vel tertij ordinis, omnéſque Clariſſimos tertiam partem tyronis agnoſcere.*

¶ Nunc de ſententiâ *huius leg.* Ergo Honorius Imp. *hâc l.* Comites huiuſmodi *vacantes*, quos *Honorabiles* vocat propriâ voce, id eſt, honoribus defunctos, & honore vacante nunc pro meritis decoratos, his præferri iubet licet tempore anterioribus, qui eandem Comitiuam primi ordinis pretiò vel gratiâ impetrarunt : quia etſi par ſit dignitas, diſpar tamen inter eos meritorum ratio ſit : Et vt *h. l.* dicitur. *Licet vnum nomen ſit, tamen eſt meritis æſtimandum* : vtrique equidem codicillarij, ſed illi *Vacantes* ſcilicet propter merita geſtæ adminiſtrationis, hi pretio tantùm ſeu gratia, citra ſudores & labores. Cæterùm, quæ regula notanda eſt, inter pares dignitate honorariâ, de temporis prærogatiua certamen non eſt, niſi & *meritorum* par ſit ratio : alioquin meritis qui vincit, etſi tempore poſterior, gradu quoque & ordine vincere debet. Multúmque intereſt, qua ratione, quibus artibus (id enim eſt quod *Meritorum* voce hic indicatur) quiſque dignitatis codicillos & honóres adeptus ſit : num meritis geſtæ adminiſtrationis, an verò pretio, aut gratia. Idque eſt quod *h. l.* eleganter dicitur ; *Licet enim Vnum* (perperàm *vanum* ſubſtituit Gutherus) *nomen ſit, tamen eſt Meritis æſtimandum, eíſque ſolos tempora obſeruare conueniet qui poſt probatos labores Comites eſſe meruerunt.* Item quod *l. vlt. inf. de honor. codicill. Nunquam honor delatus ex debito ei qui ad ſimilitudinem tribuitur comparari debet.* Quod ipſum omninò ſtatuitur *l. vlt. ſup. de Primicerio & Notariis* : de Illuſtribus vacantibus : cuius verba hic non otioſè repetentur : *Eos qui ex Primiceriis Notariorum ad Inluſtrem meruerint Magiſtri à vigiliis atque laboribus procedere ſummitatem, minimè redigendi ſunt in ordinem cæterorum, qui honorarios meruerint codicillos : quoniam & res ipſa quod primum locum ſint militiæ nobilis adepti, & publica ſæpè impleta commoditas, nunquam otioſos fuiſſe teſtatur.* Quæ *lex* huic noſtræ planè gemina eſt. Maneat igitur hæc Regula, *Non omnes honorarios pari gradu cenſeri, non inter omnes de tempore certari : verùm cùm Honorariorum alij ſint vacantes, alij nudi Codicillarij & imaginarij, ab illis etſi tempore poſterioribus hos vinci, ſuperari* : de quo iam quoque egi ad *l. vn. ſup. de Conſulibus.* Caſſiodorus quoque 6. *variar.* 10. in formulâ, quâ per per codicillos vacantes Proceres fiunt. *Vt conſideratâ ratione præſentis temporis adepti honoris ordine potiaris : ita tamen vt illi modis omnibus præferantur, qui ſudore maximo noſtris aſpectibus affuerunt : Neceſſe eſt enim, vt vnum cedat* MERITUM *duobus euictum : alioqui omnes ad quietas poſſunt currere dignitates, ſi laborantes minimè præferantur otioſis.* Idem Caſſiodorus 6. *var.* 16. loco, quem antea quoque laudaui : *Additur perfuncti laboris* [Primiceriatus] *aliud munus, vt ſi quo modo ad Illuſtratum vel Vacantem meruerit peruenire, omnibus debeat anteponi qui Codicillariis Illuſtratibus probantur ornari.*

¶ Ex *hâc* interim *leg.* & ſuperioribus *titulis* diſcimus tres fuiſſe ſpecies Comitiuæ primi ordinis : Prima ſcilicet erat, quæ vnà cum adminiſtratione competebat, ipsíque dignitati tempore adminiſtrationis cohærebat : de quâ *ſuperioribus titulis.* Secunda ſpecies huius Comitiuæ, quæ Vacantibus conferebatur pro præmio, id eſt, poſtquam adminiſtratione, vel officio aut profeſſione quis functus fuiſſet, de quâ ſpecie *hoc titulo, & ſeqq. tribus.* Tertia, quæ ab otioſis & inertibus pretio vel gratiâ impetrabatur, vt *h. l.* dicitur : quò pertinet etiam titulus de honorariis Codicillis. Quod & idem de Illuſtratus dignitate dici debet : alia erat ἔμπρακτος alia vacans, alia honoraria.

¶ Cæterum, de *ſalutationibus* publicis, vbi dignitatum ratio habita, cuiúſque occaſione hæc *lex* lata eſt, dixi plenè ſemel ad *l. vn. ſup. de Præpoſ. S. Cubiculi*: vt & de Officialibus iiſque quos Salutationis cura conſtringebat, de quibus vid. & *l. 5. 16. inf. de proximis.* vbi & de pœna Officialium quos ſalutationis cura conſtringebat.

¶ Tandem monendum, *legem* 14. *inf. de proximis Comitib. diſpoſ.* huic *legi* coaſſandam, emendata eius ſubſcriptione: quà ea refertur ad characteriſmum A.D. 407. Quo ſanè non Rauennæ, verùm Romæ fuit Honorius Imp. Certè idem vtrobique dies & menſis, vtraque data ad Epiphanium P. V. Romæ: Vtraque priuilegium continetur: hac, Comitum vacantium: illâ ſcriniorum ſeu ſcriniariorum.

DE CONSVLARIBVS ET PRÆSIDIBVS.″

TITVLVS XIX.

Abeſt hic *Titulus* à *Cod. Iuſt.*

″ De his *hoc titulo* nihil agitur.

* Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Meſſalæ PP.″

HOs qui Conſularitatis functi ſunt dignitate, Comitibus Italicianorum & Gallicianorum iure præferimus: ſi quidem haud exiguus ſit titulus meritorum regere & gubernare prouincias. Dat. III. Kalend. Octob. Aquileiâ″, Stilicone & Auriliano vv. cc. conss.

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

″ De hoc *Meſſala* PP. Italiæ. vid. *Proſopogr.*

″ *Honorius* Imp. hoc anno Mediolano Rauennam, Brixiam, & *Aquileiam* profectus, vid. *Chronolog.*

COMMENTARIVS.

HONORII Imp. hæc lex eſt de Ordine ſeu Præcedentia quarundam dignitatum. Ad quod fortè argumentum pertinet quod Claudianus de *bello Getico* ſcribit:

Iámque poteſtates priſcus diſcriminat ordo
Iuſtitiæ, quas ante pares effecerat vnâ
Nube timor.

Hac nominatim conſtitutione Honorius CONSVLARES prouinciarum adminiſtratione perfunctos, Comitibus Italicianorũ & Gallicianorum præferẽdos definit: Cuius etiam rei ratio hæc ab Honorio ſummoperè notãda redditur: *Quod non exiguus ſit titulus meritorũ Regere & gubernare prouincias.* Eſt quidẽ aliquid, *totius Diœceſeos* alicuius & integræ largitiones & titulos largitionales, rémque tributariam & actus tractare: ſed maius aliquid eſt, vel vnicam regere & gubernare prouinciam adminiſtratione & Iuriſdictione ciuili. Poteſtas cum Iuriſdictione ordinaria etſi non tam latè ſeſe diffundat, maior eſt tamen ea, quæ circa ratiocinia vel rem tributariam latiùs eſt occupata. Quare & vocabulis etiam diſtinguuntur, *Adminiſtrationis* ſcilicet & *Actus*, *l. 3. ſup. de honor. codicill.* vid. & *l. 2. inf. de Princip. agent. in reb.* Non tam *Loci* ſcilicet amplitudinis aut diœceſis ratio habenda eſt, cùm de *Præcedentiæ* iure quæritur, quàm *Poteſtatis & dignitatis.* Diffuſior ſit licet Comitum illorum, quos dixi, poteſtas, dignior tamen eſt Iudicis ordinarij & Rectoris prouinciæ iuriſdictio. Eadem ratione Præfectus Prætorio & Præfectus vrbi indiſcretæ fuerunt & parilis dignitatis, *l. 1. ſup. de Præfectis Prætorio, ſiue vrbis*: cùm tamen vnicâ fermè arctáque ſatis Præfecti vrbis poteſtas diœceſi contineretur, at Præfecti Prætorio poteſtas per plures ſeſe latiſſimè plerumque diffunderet: Quod vrbis Romæ dignitati, vnde in omnia regimen, tributum fuit. Quod rurſùm vtiliter transferri poteſt, *ad Regum & Principum* quin & Officiorum, de Præcedentia controuerſias: quibus ſanè decidendis non Terrarum aut Regnorum aut diœceſeon ſpatia conferunt, ſed earundem dignitas. *Les Threſoriers Generaux de France toutesfois ont la preſeance ſur les Baillifs, Seneſchaux, leurs Lieutenans & officiers des ſieges Preſidiaux. V. les Reglemens de Chenu tit. 32. ch. 172.* Contrà, *Le Gouuerneur de Monpelier, precede le Preſident & les Generaux de la Cour des Aydes*; *ch.* 173.

¶ Dignior eſt igitur Conſularis poteſtas quàm Comitum Italicianorum & Gallicianorum. *Comites nempe Italiciani & Galliciani*, ſunt Comites largitionalium titulorum reique tributariæ & theſaurorum per Præfecturam Prætorianam Italiæ, & Galliarum: his enim duabus Præfecturis Prætorianis conſtabat Imperium Occidentale, cui præerat Honorius Imp. huius conſtitutionis Auctor. Quot ſcilicet per eas Præfecturas, atque adeò per Imperium illud Diœceſes, tot etiam Comites Largitionum fuère, ſinguli ſingularum *Diœceſeon*: qui omnes ſub *Catholici*, ſic vt dicam (& verò ita dictus Græcis) Comitis S.L. Illuſtris diſpoſitione erant, eique

que reſpondebant. Quod idem in Imperio Orientali, (quod ipſum duabus pariter Præfecturis, Orientis & Illyrici, conſtabat) obſeruabatur. Hinc in Notitia Imp. Orientalis, *Comites Largitionum per omnes Diœceſes* memorantur. Huius generis fuit & Nemeſianus, cuius mentio fit *in l.5. inf. de exactionibus* & in *l.30. inf. de Decurionibus* qui nominatim in *d.l.5. V. P. Com. Larg.* idem *Vir perfectiſſimus Comes Largitionum* inſcribitur. In Codice Iuſtinianeo plenius *Com. S. L.* Qui idem Codex inſcriptionem *dictæ legis* 30. quoque plenius exhibet, ita: *Com. Largitionum.* Fuit ſcilicet Comes S. L. Largitionum ſpecialis perfectiſſimus tantùm, de qua *perfectiſſimi* dignitate dicam *ad tit. vlt. huius libri.* At Comes S. L. Catholicus Illuſtris fuit. Cum his verò Comitibus Largitionum eoſdem facio Comites Theſaurorum: quorum mentio fit *l.14. & l. vlt. inf. de diuerſ. offic.* in quâ *l. vlt.* exertè dicuntur, *Comites Theſaurorum diœceſeos:* ſic & Ammianus Marcellinus quoque Comitem Theſaurorum per Thracias nominat *lib.29. p.414.* Item eum qui Gallicanos tuebatur theſauros, *lib.22. p.222.* De iiſdem Comitibus, accipio & *legem 28. inf. de appellat.* vbi cum Rationali iungitur Comes: vt & *legem 39. eod. tit.* vbi *Comes ærarij* vocatur: de quo mox.

Ab his autem diuerſi ſunt, quos *Notitia Imperij* Præfectos, vel Præpoſitos Theſaurorum vocat, & ſeparat à Comitibus Largitionum per omnes diœceſes: illi quippe fermè per ſingulas prouincias fuêre, vt exertè doceat eadem *Notitia Imperij Occidentalis*: vbi memorantur duodecim Præpoſiti, & in his Præpoſitus Theſaurorum Salonitanorum, Dalmatiæ, Mediolanenſium, Lignriæ, Auguſtæ Vindelicenſis, Rhetiæ ſecundæ, per Gallias Lugdunenſes. Illi etiam ſuos habuêre Officiales, & in his ſcriniarios, qui Officiales Theſaurenſes vocantur, de quibus *l.14. & l. vlt. de diu offic.* Cæterùm memorat *Notitia Imperij Occidentalis*, ſequentes Largitionum diœceſeon Comites ſub diſpoſitione Com. S. L. putà Comitem Largitionum per Illyricum, cuius meminit quoque Ammianus Marcellinus *lib.27. p.369. Eminuit*; inquit, *per idtempus inter alias humilium neces mors Dioclis ex-Comite Largitionum Illyrici.* Memorat eadem Notitia Comitem Largitionum ITALICIANORVM, qui ille eſt qui *hac l.* vocatur *Comes Italicianorum*: Italicianorum titulorum ſcilicet, qui nempe per ſpecialem Italiæ diœceſim erat: Cuius etiam meminit Auguſtinus *lib.6. Confeſſionum, c.10.* vbi de Alypio agens: *Romæ*, inquit, *aſſidebat Comiti Largitionum Italicarum.* Niſi putemus generaliore ſignificatu, *Comites Italicianorum* hîc plurali ſignificatu accipiendos, quotquot per Præfecturam Prætorianam Italiæ erant, quæ vtique tribus diœceſibus conſtabat, Italia, Illyrico & Africâ. Memorat & prædicta *Notitia Imperij* peculiarem Comitem titulorum largitionalium per Africam, de quo eſt quoque *lex 39. inf. de appellationib.* vbi *Comes ærarij* vocatur, & ab eius ſententia ad Comitem S.L. appellari dicitur. Hos igitur tres Largitionum Comites per Præfecturam Prætorianam Italiæ, *Comitum Italicianorum* appellatione *hâc l.* deſignaſſe videtur Honorius.

De GALLICANIS ſupereſt videamus. Hi ſcilicet pariter ſunt, qui per integram Præfecturam Prætorianam Galliarum erant; per tres, inquam, eius diœceſes: per Gallias ſeu ſeptemdecim prouincias, per Hiſpaniam & per Britannias: his enim tribus Diœceſibus conſtabat Præfectura Prætoriana Galliarum: de quo *alibi.* Horum verò nulla iam amplius mentio fit in *Notitiâ Imperij*, quæ circa A. D.327. ſub Valentiniano III. poſt Honorium conſcripta fuit; Nempe, quia eo tempore Præfectura Prætoriana Galliarum, & in his Galliæ Romano Imperio bonam partem detractæ, in FRANCORVM, Burgundionum, Viſigothorum ditionem ceſſerant.

Ex his iam apparet, falli admodum Gutherium, qui *lib.1. de officiis Domus Auguſtæ cap.15. p.52.* cenſebat Comites Italicianos & Gallicianos duos limitaneos Comites rei militaris, idque per Hiſpaniam, fuiſſe; qui ita dicti fuerint à militibus Italicenſibus ſeu Italicæ vrbis, & Gallicianis, à Galliciâ: Quo nil abſurdius dici fingiue potuit. Vt ad Orientis Imperium redeam, ſanè Tertullianus, qui *Comes diœceſeos Aſianæ* vocatur in inſcriptione *legis 1. ſup. finium regundor.* alius eſt ab his Comitibus; nempe de eo genere Comitum qui inter Proconſules & Vicarios medij erant; de quibus vide vel *l. 16. 30. inf. de appellationib.*

Tandem addendum hîc illud, quemadmodum ſpeciales Comites S.L. fuerunt, ita pariter fuiſſe ſpeciales *Largitionum priuatarum* Comites, quorum memorat eadem *Notitia Imperij*: Qui ipſi fortè comprehenduntur & hîc, *Comitum Italicianorum*, & *Gallicanorum* appellatione.

DE COMITIBVS ORDINIS
PRIMI ARTIVM DIVERSARVM.
TITVLVS XX.

Abeſt & hic titulus à Cod. Iuſtin.

* Impp. Honorius & Theodoſius AA. Priſciano PV. Poſt alia.

SI quos aut" vulgaris artis cuiuſlibet obſequium, aut Operis publici cura temporalis iniuncta, aut Rerum publicarum procuratio leuis commiſſa, adeò commendarit, vt Comitiuæ primi ordinis dignitate donentur, ſciant, ſe inter eos, qui Conſulares" fuerint amoto" officio quod ſuſceperant, nominandos; Niſi forte emolumentis contenti, quæ tempore militiæ" perceperunt,

perunt, ſpreto nomine ac" dignitatem Conſularis viri duxerint reſpuendam, ne conlationis onus ſuſtineant, vel frequentare Senatum alióſque huiuſcemodi Conuentus, qui Honoratorum frequentiam flagitant, conpellantur: & cetera Dat. XII. Kal. April. Conſtantinop. Lucio v.c. CONSS [413.]

NOTÆ.

* Quinque aliis *legibus* hæc coniungenda, vt iam ſæpè *ſuprà* dixi.
" Quid ſi legas, *haud*? ſed ſequentia aduerſari videntur: itaque retinendum, *aut*, reſpondent enim hæc, *aut vulgaris artis cuiuſlibet obſequium, aut operis publici cura &c. aut rerum publicarum procuratio leuis* &c.
" Vid. *l.8.9.10. de Domeſticis & Protectorib.*
" Id eſt, depoſito.
" *Militia* de quocumque obſequio, cura, procuratione publicâ
" *ℵ. hanc*: vel *hoc*. Quod malo.

COMMENTARIVS.

ARTIFICIBVS quoque quibuſdam etiam vulgaris artis, Mechanicis item & *Curatoribus operum publicorum*, itémque publicarum quarundã leuium etiam rerum curatoribus ob ſtrenuam quandoque operam quâ ſeſe commendarant, Comitiua primi ordinis pro præmio deferebatur. De *Mechanicis* & publici operis curâ exemplum extat apud Symmachum, *lib.5.ep.76.* in Cyriade, quem *Comitem & Mechanicum* inibi vocat: *Cyriades*, inquit, *Vir clariſſimus Comes & Mechanicus; qui dudum impenſas operis vtriuſque tractauit* [id eſt, pontis & Baſilicæ nouæ] & *lib.10. ep.38. & 39.* vbi eundem Cyriadem ſed & Auxentium, *Comites & Mechanicos*, *ſeu Mechanica profeſſores* vocat, quam vtramque epiſtolam conſuli oportet. De hoc genere quoque Comitum fuiſſe puto Diodorum qui ædificandæ Eccleſiæ præfuit apud Am. Marcellinum *lib.22.p.241.* vide & quæ de Comitibus diſcuſſionum noto ad *l.vlt. de Ambitu.*

¶ Cæterum his Comitibus *hâc Conſtitutione* gradus adſignatur inter Conſulares; de quo gradu vide, quæ ſemel dicam ad *legem* 8.9.10. *inf. de Domeſticis.* Neque tamen adhuc inuitis his hic gradus obtruditur, eò quod onera quædam huic dignitati incumbebant: quinimò huic dignitati eos renunciare poſſe *h.l.* ſtatuitur, Quam quoſdam reſpuiſſe hæc *lex* indicat, euitandis videlicet oneribus Conſulari dignitati implicitis: quæ quidem onera duo memorantur. Primum onus eſt, conlationis, glebalis ſcilicet, quam Conſulares, velut Senatores agnoſcere tenebantur: (A Præturæ enim onere ipſo iure immunes erant, de quo vide quæ dixi ad *l.10. ſup. de Senatorib. & l.23. ſup. de Prætoribus.* Et Symmachum *lib.10. Epiſt. 17.* De quo dicam rurſum *ad d. l.8.9.10. inf. de Domeſticis.* Et alioquin in commune eandem ob cauſam Senatoriæ dignitati renunciare licuit *l.4. & l.vlt. de Senatorib.* vid. & *l.58. inf. de decurion.*) ¶ Alterum onus eſt, Senatus aliorúmque huiuſmodi Conuentuum frequentatio. *Honorati* ſcilicet (de quibus iam ſæpiùs egi, ac nominatim *ad l.vn. ſupr. de officio iudicum ciuilium*) in Senatum & conuentus Prouinciales ſæpè corrogabantur pro rerum neceſſitate: quod moleſtum ſatis quibuſdam viſum, atque adeò ea de cauſa Conſularitati & Senatoriæ dignitati renunciandum credebant. ¶ Cæterùm eſt hæc lex, caput ex Theodoſij Iun. conſtitutione ſeu ordinatione, & quidem poſtremum, de *Comitiuâ primi ordinis*, quémque eâ decoratus gradum inter Duces Comitéſque rei militaris, Vicarios, & Conſulares obtinere debeat: è qua quinque alia capita *ſuperioribus titulis* indita extant, *huic* proinde *legi* ſocianda.

DE PROFESSORIBVS, QVI IN VRBE CONSTANTINOPOLITANA docentes ex lege meruerint Comitiuam.

TITVLVS XXI.

XII. COD. IVST. Tit. XV. Cum *hoc tit.* conferri oportet *Titulum de Medicis & Profeſſoribus lib.14. infr.* Item *tit. de ſtudiis liberalibus vrbis Romæ & Conſtantinop.* cuius etiam Tituli *lex* 2. cum *lege vnica, huius tit.* coniungenda.

1.* Impp. THEODOSIVS A. & Valentinianus Cæſar Theophilo pv."

GRAMMATICOS Græcos, Helladium & Syrianum": Latinum, Theofilum; Sofiſtas", Martinum & Maximum": & Iuriſperitum Leontium placuit honorari codicillis Comitiuæ Ordinis Primi iam nunc" à Noſtrâ Maieſtate perceptis: ita vt eorum

eorum qui ſunt ex-Vicariis", dignitate potiantur. Quâ" in re quicumque alij ad id doctrinæ" genus", quod vnuſquiſque profitetur, ordin".... dentur, ſi laudabilem in ſe probis moribus" vitam eſſe monſtrauerint, ſi docendi peritiam facundiámque dicendi, interpretandi ſubtilitatem, copiámque" diſſerendi ſe habere patefecerint, & Cœtu Ampliſſimo" iudicante digni fuerint æſtimati qui in memorato" auditorio Profeſſorum fungantur officio, hij quoque cùm ad viginti annos obſeruatione iugi ac ſedulo docendi labore peruenerint, hiſdem quibus prædicti" viri dignitatibus perfruantur. Dat. Id. Mart. Conſtantinopoli Theodoſio A. XI. & Valentiniano Cæſare CONSS. [425.]

NOTÆ.

* *Lex vn. Cod. eod. tit.* Hinc interpolata eſt: Iungendæ autem *huic* proculdubio ſunt *lex vlt. inf. de ſtudiis liberalibus vrbis Romæ*: & *lex vlt. inf. de operibus publicis*.
" *Theophilus* P.V. Conſtantinopolitanæ ſub Theodoſio Iun. cui & Anno prox. 426. inſcribitur *lex 22. inf. de diuerſis offic.* in qua etiam agitur de regionibus vrbis Conſtantinopol.
" *Syrianum.* Et ita clarè expreſſum in MS. hactenus malè *Syriamum.* Syriani Medici meminit Syneſius *ep. 11.*
" De *Sophiſtis*, & quinam per eos intelligantur ? dicam ad *leg. vlt. inf. de ſtud. lib. V. R. & Conſt.*
" Hanc vocem addidi ex MS.
" *Iamnunc.* vid. Gloſſ. *Theod.*
" Ex Vicariis. Horum quoque meminit Chryſoſtomus *ep. 14. p. 779.* οἱ ἀπὸ Βικαρίων, οἱ ἀπὸ ἡγεμόνων, Σοφισταὶ, οἱ ἀπὸ Τριβούνων.
" Quamobrem.
" *Doctrinæ*, id eſt, docendi.
" Capeſſendum ſcilicet.
' Locus, cui difficilis medicina; quam mox tamen adhibere conabor.
" Nempe magiſtros ſtudiorum moribus primùm excellere oportet: *l. 5. inf. de Medicis & profeſſor.* vbi dicam.
" Id eſt, à Senatu Conſtantinopolitano, cuius Præſes & Præſul erat P.V. cui hæc *lex* inſcribitur.
" In MS. non tantum ſpatij arroſum eſt, vt vox, *quæ*, addi poſſit: fortè, *copiamve*.
" Memorato, ſcilicet in *d. l. vlt. inf. de ſtudiis liberalib.* id eſt, in Capitolio Conſtantinopolitano, vt illa lex docet; Quod egregiè confirmat illius *legis* cum *hac* coniunctionem.
" Initio *huius legis* memorati.

COMMENTARIVS.

DE PROFESSORVM, in *Academiâ*, vt hodie loqueremur, vrbis Conſtantinopolitanæ, Dignitate, eſt hæc Theodoſij Iun. conſtitutio: Quæ pars eſt prolixioris Theodoſianæ conſtitutionis, quâ is Academiæ ſtudiiſque liberalibus vrbis Conſtantinopolitanæ enixè conſultum iuit: vnde duo adhuc fragmenta ſuperſunt: putà *lex vlt. inf. de ſtudiis liberalibus*: & *l. vlt. de operibus publicis*: quæ proinde *huic* coaſſandæ veniunt: Etſi inſcriptionum quædam diuerſitas intercedat; hæc enim *Theoſilo* P.V. inſcribitur: *d. lex vlt. de operibus publicis*, Conſtantio P.V. Item *d. lex vlt. de ſtudiis liberalibus* eius, ad quem ea directa, nullum nomen præfert, cui tamen in Cod. Iuſt. Cuiacius *Theophili P.V.* nomen addidit: Sed & huic *legi* ſubſcriptus dies paulùm abit ab eo qui ſubſcriptus illis duabus; Et certiſſimum tamen, tres has *Leges* inter ſe coniungendas: non tantùm argumenti paritate, agitur enim illis *legibus* de Profeſſoribus & ſtudiis liberalibus Vrbis & Academiæ Conſtantinopolitanæ, verùm etiam, quia mutuo correſpondent, alteráque ad alteram reſpicit, ſeu refertur. Ita quidem vt nonniſi coniunctæ plenum ſenſum habeant: v. g. hac leg. *memoratum auditorium* dicitur, quod *hac l.* tamen nullibi exprimitur: verùm in dictis duabus *Legibus*, ac nominatim *d. l. vlt. de ſtudiis liberalibus*. Viceuerſa in *d. l. vlt. de operibus publicis*, *ſupradictorum conſeſſus* memorantur, quod intelligi non poteſt niſi ex *hac l.* & *d. l. vlt. de ſtud. liberalibus*, putà de Profeſſorum Auditoriis.

Nunc de *huius l.* ſententia. Igitur Theodoſius Iun. præter alia quæ ea conſtitutione de Profeſſoribus eorúmque Auditoriis cauit, duo de his hac parte conſtituit: Primum eſt, de Priuilegiis & Dignitate eorum: nempe inter alia Profeſſorum priuilegia, in Academia Conſtantinopolitana, nouam dignitatem nunc primùm, putà *Comitiuam primi ordinis* his tribuit: partim iis ſex qui tum erant, partim verò in futurum omnibus, poſt viginti annorum ſtipendia. Nempe Profeſſoribus trium generum Grammaticis, iiſque tum Græcis, tum Latinis: Soſiſtis, tandem & Iuriſperitis, poſt viginti annorum ſtipendia *hac* Theodoſij Iun. *conſtitutione* Comitiua primi ordinis tribuitur: Et quidem ita, vt ex-Vicariis exæquentur: Quibus ſanè Vicariis & hæc ipſa Comitiua primi ordinis tributa, vti diſcere eſt biennio pòſt ex *Notitia Imperij* in Vicario Ponticæ, & Vicario Britanniarum: facto iam nunc ab iis Profeſſoribus initio, qui tum temporis erant, quorum memoriam hîc inſtaurari, non abs re eſt.

¶ *Helladij* igitur Grammatici meminit Suidas in *voce* Ἑλλάδιος. Sic vt, quod hæc quoque lex docet, ſub Theodoſio Iun. eum fuiſſe teſtatur. Ἑλλάδιος, inquit, Ἀλεξανδρεὺς γραμματικὸς γεγονὼς κατὰ Θεοδόσιον τὸν βασιλέα τὸν νέον [ἔγραψε ſcilicet] λέξεως παντοίας χρῆσιν κατὰ στοιχεῖον, ἔκφρασιν φιλοτιμίας, διόνυσον ἢ μοῦσαν, ἔκφρασιν τοῦ λουτροῦ Κωνσταντιανῶν [καὶ Κωνσταντινιανοῦ] ἔπαινον Θεοδοσίου τοῦ βασιλέως. Quo loco quod de laudibus Theodoſij Iunioris Suidas adiicit ab Helladio ſcriptis, id ab Helladio factum coniicere licet, vt mutuum Theodoſio redderet. Quod ipſum ſimili prorſus occaſione à Themiſtio Philoſopho factum; ad *l. 12. ſup. de Prætorib.* notabamus. Hic idem Helladius eſt, vnus ex vndecim illis, è quorum ſcriptis Suidas indicem ſuum compegit, vt prima Suidæ pagina exhibet. Eiuſdem Helladij meminit & Socrates, *hiſtoria Eccleſiaſtica lib. 5. cap. 16.* Quem & Alexandrinum & Grammaticum & Conſtantinopoli profeſſum, ſéque ipſius diſcipulum fuiſſe ſcribit. De templo quippe Serapidis Alexandriæ, Anno 381. dirute, agens; πολλοὶ, inquit, ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας ἔφυγον, ὧν ἦσαν δὲ δύο Γραμματικοὶ Ἑλλάδιος καὶ Ἀμμώνιος, παρ' οἷς ἐγὼ κομιδῇ νέος ὢν, ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐφοίτησα: Ἑλλάδιος μὲν οὖν ἱερεὺς τοῦ Διὸς εἶναι ἐλέγετο, Ἀμμώνιος καὶ Πιθήκου. Qui locus cum hac *lege* noſtra iunctus oſtendit, longæuum profeſſorem hunc fuiſſe. Et certè hæc inter alias efferendi eius *hac leg.* occaſio fuit.

¶ De *Syriano*, (nam ita reſcribendum) quod dicam non habeo: Syrianus enim cuius meminit Suidas, alius ab hoc videtur. Sed neque *Theophili* alibi mentionem reperio, neque *Martini*, aut *Maximi*, niſi ille ſit *Maximinus*, qui Quæſtor poſteà fuit, eminens omni genere literarum, vt de eo Theodoſius *Nou.* 1. *Marinum* Rhetorem, cuius idem Suidas meminit, alium facio. Sed neque *Leontij* Iuriſconſulti vlla alibi, quod ſciam, mentio fit, niſi hic idem ſit cum eo quem decennio poſt Præfectum Vrbis CSP. fuiſſe oſtendunt *lex 3. inf. de frumento vrbis CSP.* & *lex* 8. *inf. de Princip. agem.* & *lex vlt. inf. de hæreticis.* Nam & ita Themiſtium Philoſophum Præfectum vrbi factum legimus: Ita Simplicium ex Grammatico Vicarium vrbis Romæ factum, teſtatur Ammianus Marcellinus *lib.* 28. Qui ipſe eſt, ad quem extat *lex* 1. *inf. de his qui Latrones.* Meminit & præter alios in Theodoſio Iuniore Cedrenus hoc ipſo tempore Leontij Philoſophi Athenis Eudoxiæ patris.

¶ Ex his interim & *d.l.vlt.inf. de ſtud. lib.* (quæ huic coaſſanda eſt) varia ſunt notanda: *Primum*, Conſtantinopoli, vt in cæteris fermè vrbibus hos Profeſſores fuiſſe: Grammaticos ſcilicet Græcos, & Latinos: Item Sophiſtas (id eſt Rhetores ſeu Oratores:) Denique *Iuriſperitos* ſeu Profeſſores duos, qui ſcilicet Iuris & legum formulas panderent, de quo dicam plenè ad *l.* 11. & 16. *inf. de Profeſſoribus & Medicis*, & ad *d.l.vlt. inf. de ſtudiis liberalib.* Videndus eſt interim & Auſonius.

¶ *Secundò* notetur priuilegium Profeſſorum poſt viginti ſtipendia expleta. Cui ſimile in Gallia etiamnum obtinet. Ad ſimilem temporis præſcriptionem & prærogatiuam reſpexit Quintilianus, dum ſcribit in hunc modum: *Poſt impetratam ſtudiis meis quietem, quæ per viginti annos erudiendis iuuenibus impenderam.* Quod argumentum eſt, iam olim poſt annos viginti perinde ac veteranis emerita Profeſſoribus dari conſueuiſſe, & Quintiliano data, quem primum Romæ ſcholam publicam aperuiſſe proditum eſt.

¶ Et hæc quidem de primo *huius leg.* capite: Alterum *huic legi* inſperſum eſt de *Electione Profeſſorum.* Nempe duo ſuper hâc re cauentur, *ad quos* inquam eligendorum Profeſſorum in vrbe Conſtantinopolitana cura pertineret? Et *quid* in his deſideraretur.

Quod prius attinet, à Senatu Conſtantinopolitano Profeſſores electos apertiſſimis verbis indicat: idque duobus locis ibi, *cœtu Ampliſſimo iudicante*: & antea in illis verbis, *Ordin... dentur*: quæ in MS. eroſa ſunt: quæ alij aliter atque aliter refingunt: Fornerius 3. *Quotidianarum* 12. tentabat, *ordinentur*: malè: nam de ordinatione poſtea demùm in ſequentibus agitur. Pithœus ad oram Codicis ſui notabat ex veſtigiis veteris Codicis, *ordini addentur* vel *ordinabuntur*: Quod neque ipſum admittendum. Reponebam aliquando, *ordinari nitentur*: proximè ad verum. Nunc verò inſpecto MS. omninò, vbi vocis *dentur* reliquiæ apertè comparent initio lineæ; & fine ſuperioris lineæ *ordin.* eroſis poſt hæc quatuor literis, repono *Ordini prodentur*: Nempe tria hîc indicantur in electione Profeſſorum: Nempe de prima nominatione Profeſſorum eligendorum, de Examine eorum, de Electione tandem: Hæc videl. tria à Senatu, & apud Senatum facienda: quem vt *cœtum ampliſſimum* vocat poſtea, ita & hîc *Ordinem*: quomodo & aliàs hac voce paſſim Senatus indicatur: Et in hac ipsâ re *l.* 5. *inf. de medicis & Profeſſoribus* ibi: *Iubeo quiſque* DOCERE VVLT, *non repentè nec temerè* PROSILIAT AD HOC MVNVS, *ſed Iudicio* ORDINIS *probatus*, &c. Quod & ipſum hîc vult Theodoſius Iun. hoc loco: Nempe vt eum paraphraſi hâc illuſtrem, ſi quis ad id *doctrinæ*, id eſt, docend. genus & ſic profeſſionem publicam eius ſtudij quod profitetur adſpiret, nomen eius Senatui prodi oportet, eiúſque examen ibi inſtituendum eſt *ad id doctrinæ genus* ſcilicet capeſſendum, *doctrinæ*, id eſt, docendi munus: Manente eadem reſtitutione huius loci, putet quis hæc *ordini prodentur*, accipienda de ordine Profeſſorum, vt ita ſola confirmatione Profeſſorum penes Senatum conſiſtente, prima nominatio & examen ordini Profeſſorum committatur. Et hæc de nomine eorum Senatui prodendo, qui Profeſſionem petunt, quíne eâ digni dicuntur. Nunc de *Examine* eorum inſtituendo, quidque in his ſpectari velit, ſeu requirat Theodoſius Iun. Nempe hæc: *laudabilem in ſe probis moribus vitam, docendi peritiam, facundiámque docendi, interpretandi ſubtilitatem, copiam diſſerendi.* Quæ Profeſſorum in commune qualitates vt loquuntur, omninò ſunt: de quibus ſuo titulo *ad l.* 5. *inf. de Medicis & Profeſſoribus.* ¶ Quod poſtremo loco attinet. *Auditorium*, quod *hâc l.* memoratur, de eo ad *d. l. vlt. inf. de ſtud. liberal.* & *l. vlt. inf. de operibus publicis*, quæ *huic*, vt dixi, coniungendæ ſunt: & ad quas ſeſe hîc refert Imperator.

DE HONORARIIS CODICILLIS.

TITVLVS XXII.

Abeſt hic *Titulus* à *Cod. Iuſt.*

I. Num in Curiâ muniiſque curialibus liberent? quò pertineat *lex* 1.2.3. II. Quem gradum obtinere debeant eos adepti, quò ſpectat *lex* 4.5.6.7.

PARATITLON.

HONORARII CODICILLI *Rubr. & l.* 4.7. *& vlt. hoc tit. & l. vlt.* §. *de Primicerio & Notariis*, *& l. vn. inf. de oblatione equor. l.* 74. *de Decur.* (ſeu Epiſtolæ, *l.* 5. hinc & epiſtolæ honorariæ, *l.* 23. *inf. de curſu publico*, teſtimoniales, *d. l. vlt.* Codicillariæ dignitates, *l.* 2. *ad leg. Iul. repet. l.* 34. 36. 41. *de Decur.* quæ legitimis opponuntur

opponuntur *d.l.2.ad leg.Iul. repetund.*)duorum ſunt generum. Alij quippe ſunt, imaginarij Codicilli, *d.l.vlt.* adſimulatitij, *d. l.5.* honorum adumbratorum,*l.6.* imaginariarum, & honorariarum dignitatum, *d.l.7.*)veluti magiſtri Officiorum, *d.l.vlt. de Primic. & Notar.* aliarúmque Illuſtrium dignitatum *Nouella Theodoſij 32. de metatis.* Magiſtri equitum, *l.4.h.t.* Præfecti, *l.7.* Præſides aut Rationalis *l.3.h.tit. l.vn. inf. de oblat.equor. & l.23. inf. de curſu publ.* Proconſulis, Vicarij Conſularis, *l.5.h.tit.* Comitiuæ, *d.l.23. inf. de curſu publ.* Comitis & quidem primi ordinis, *l.vn. ſupr.de Comitib.Vacant. d.l.vnic. de oblation.equor.* Præſidis, *d.l.vnic.* Perfectiſſimatus, Egregiatus, *l. 1. hoc tit. & l.2.inf.de Medic. & Profeſſ. & l.vn. infr.de perfectiſſim. dignit.*) quos adeptus quis eſt per ſuffragia, *l.1.2.3.6. h.t.* vel qualibet ambitione, *d.l.2.* pretio aut gratia, *d.l.vn.de Comitib.Vacantib.* emendicatus *dict.l.5.* abſque adminiſtrationis alicuius priuilegio, *l.7.h.t.* intra Palatium nunquam verſatus, aut adminiſtrationibus non functus, *l.1.h.t.* extra Palatium conſtituti, *d.l.8.* officiis publicis atque muneribus expertes, *d.l.6.* quos habent ſecretæ quietis vmbracula, quibus honorum ſpecies ſuffragio magis eſt parta quam merito, *d. l.6.* quos honorarij tantum nominis ſuffragia perſequuntur,*l.44.infr.de curſu*: qui honeſtas dignitatum infulas impetrarunt, *l.155. infr.de Decurion.* qui dignitatis fructum, antequam mererentur, adepti ſunt; qui honorariæ prærogatiuæ potiuntur inſignibus citra cingulum pro ſolo honore, quibus nulla ſuffragatur dignitas, *d.Nouell.Theodoſij 32.* Breuiter, quos *Honorarios* propriè vocauit Antiquitas, quique faſces ciuilium partium conſecuti, vel militaris nominis, nulla prius laboribus rudimenta poſuerunt, caſtrorúmque expertes habentur, nec in hoſtem Martis ære caluerunt: *l.vnic. in fin. infr. quæ à præbit. Tyron.* Breuiter *Honorarij*, *d. Nou.Theodoſij 32.* Quibus opponuntur, *Vacantes*, de quibus poſtea.

¶ De his hæc obſeruanda ſunt, à Conſtantino M. primùm prohibitos omnes ab honoribus mercandis per ſuffragia, vel qualibet ambitione quærendis, ſic vt in plebem reiici vellet eos, qui pecuniâ datâ Codicillos adepti eſſent, *l.1.h.t.* multámque auri certam imponeret Conſtantius: *l.2 h t.* Quin & Curiarum obſequia fugientes vmbris & nominibus dignitatum adfectatis tricenas argenti libras præterea inferre voluit, *d. l.2.* Verùm mos poſtea inolitus, per ſuffragia, non tamen pecuniâ datâ, aut promiſsâ, (de quo tamen vide *l. vn. ſupr. ſi certum petatur, de ſuffragiis:*) adipiſcendarum dignitatum, iam ſub ipſomet Conſtantio, vt etiam apparet *ex l.1. & 3. huius tit.* Sic tamen hac parte obſeruatum, vt à Iudicibus iniuncta protinus exequi tenerentur, veluti exactiones, *l.3. h.t. & l.2. inf.de Medicis: & l.1.ſupr. de Primicerio, & Notariis.* Vt ad procurationem clabularij curſus eligerentur *l.23. inf.de curſu publ.* Item vt etſi tempore priores eſſent, tamen adminiſtratione perfunctis & vacantibus poſtponerentur, *l.5.6.7.h.t. & l.vn. ſup. de Comitibus vacantibus.* De quibus mox.

Alterum genus honorariorum Codicillorum erat, quos contemplatione meritorum, *l.4. h.t.* hi, quos adminiſtratio iam aliqua, vel militia decorauerat, *l.5. h.t.* qui in actu aliquo poſiti antea fuerant, *l.6. h.t.* qui adminiſtratione aliqua perfuncti fuerant, *l.7.* à vigiliis atque laboribus, *l.vlt.ſup.de Primicerio & Notar.* poſt probatos labores in Palatio, *l.vn. ſupr.de Comitib.vacantib.* poſt probata merita ſudati diù laboris, *l.2. ſup. de Comit.rei milit.* ad ſimilitudinem eorum, qui adminiſtratione functi ſunt, *l.8.h. t.* impetrabant & adipiſcebantur, iam ſibi vacantes, vnde *Vacantium* his nomen; *Tit. de Comit. Vacant.* vbi dixi: *& Nou.Theodoſij, de metatis 32.* Regulæ quæ circa hos obſeruandæ ſunt, *l.6. 7. & 8.* proponuntur, de quibus etiam iam ante actum fuit, *ad d.l.vlt.de Primicerio & Notariis:* & *ad d.tit. de Comitibus vacantibus.* Sed & videnda eſt *lex 2. infr. qui in gradu præferuntur.*

---

1. * Imp. Conſtantinus A. ad Seuerum PV."

SI quis" iudicio noſtro ſe adeptum Codicillos" adſtruxerit, & idem vel ſuperna" Codicillorum impreſſio, vel ſcriptura adſtipuletur interior, tamen ſi ad hoc pecuniam conſtabit ſeparatam", nihilominùs reiectus in plebem", quo plus" extorquere conatus eſt, abdicetur: Hos enim ſolos, qui intra Palatium verſati ſunt, vel adminiſtrationibus functi, ad Honores excipi" oportebit, ceteris cunctis exemptis & ſuis" reſtitutis. ¶ Si qui tamen bonorum" virorum ſuffragio, (nulla data" pecunia,) vel Prouinciæ Legatione" ſuſceptâ noſtris ſunt obtutibus" INluſtrati, Duumuiratus, Curas", teſtimonium" prouinciæ lucrati, cetera" munerum publicorum obire non abnuant. ¶ Qui verò coëmtis Procurationum" adminiſtrationibus, poſt lucra de fiſco captata vacationem meruerint, ſiue perfectiſſimi" ſunt,

ſiue inter Egregiorum ordinem, locúmque conſtiterit, Decuriones nominentur: Quibus illi quoque addendi ſunt, qui neque ex adminiſtrationibus ſunt, & tamen vt Perfectiſſimi deliteſcunt. Dat. x. Kal. Feb. Sirmio Acc. Non. Apr. Criſpo II. & Conſtantino II. cc. CONSS. [321.]

NOTÆ.

Abeſt hæc lex à Cod. Iuſt.

Seuerus hic integro nomine, *Acilius Seuerus*, non ponitur hoc Anno 321. Præfectus vrbi in *veteri Notitia Præfectorum Vrbi*: eo quippe Anno ponitur Valerius Maximus: verùm Anno demùm 325. & quidem à *pridie Nonas Ian.* illius Anni. Quare error admiſſus in ſubſcriptis coss. *hâc l.* Forſan putet quis reponendos *Criſpum* III. & *Conſtantinum* III. coss. id eſt A.D. 324.

Decurio ſcilicet.

Codicilli, abſolutè *hâc l.* & *l.15. inf. de nauicular.* & *l.42. de Decurionib.* pro codicillis dignitatum, & honorariis codicillis.

Exterior: de eo mox.

Ab eo ſcilicet *qui ſuffragium* præbuit: *promiſſam* autem ab eo qui Codicillos ſeu honorem ambiebat. Vide *l.1.* & *2. ſup. ſi certum petatur de ſuffragiis.*

Decurionum ſcilicet, atque adeò dignitate impetratâ detruſus.

Ita commodè interpretari licet, *eo quod plus*, &c.

Ferri poteſt hæc huius ſæculi Latinitas: Tentabam aliquando *erigi*, vel *euehi*, vel *exciri*. De hac voce *excipiendi* in dignitatum argumento v. & *l.57. de decur.* & *Gl. Th.*

Bonorum virorum ſuffragio, pariter vt in eâdem re Iulianus *l.1. ſup. ſi certum pet. de ſuffr. bonorum merito.* Eâdémque voce in eodem argumento vtitur Libanius *orat. fun. in Iulianum*. *p.251.* ſic quoque *l.4 inf. de agentib. in reb.* bonorum adteſtatio & conſenſus.

Supra *in plebem reiectus*, intelligit autem curas.

Vel promiſſa. De Legationibus prouinciarum: vid. *ſuo tit. lib.17.*

Ita *l. vlt inf. de Legatis*: *Admiſsîſque ſacrariis noſtris ſemper ſui Imperatoris aſpectu decoratos eſſe Legatos* v. & *l.23. inf de curſu public.*

Ita diſtingue & repone: *Duumuiratus, curas teſtimonio prouinciæ lucrati. Lucrati* autem, id eſt, liberati & ſoluti à Duumuiratu, à Curâ, id eſt, curatoris ciuitatis officio: vid. & *l 20. inf. de Decurion.* vbi de curis ciuitatum. Poſt hæc ita ſcripta vidi in MS. vocem, *bi*, deſiderari hoc loco ita: *bi Duumuiratus*, &c.

Ita *l.25. inf. de Decurionib.* honeſtis teſtimonij adminiculis.

Cætera munerum: vt cætera morum, Symmachus *1. ep.17.* vbi Iuretus.

Forte *Procurationib.* vel *Adminiſtrationibus*.

De *Perfectiſſimatus* dignitate, *ſuo tit. vlt. hoc libro.*

Intra.

De *Egregiatu* mox.

v. *d. l.20. de Decurionib.*

v. quæ dicam ad *l.3. inf.*

Adminiſtratione, pro adminiſtratoribus. Sic Spartianus in *Peſcennino Nigro*: *cùm videret Prouincias facili adminiſtrationum mutatione ſubuerti.*

v. quæ dixi ad *Inſcriptionem*.

COMMENTARIVS.

De Honorariis codicillis à CVRIALIBVS impetratis an & quando à Curialibus muneribus decurionum liberent? ſunt tres priores *huius tituli* Leges. Hac prima omnium Conſtantinus M. tres eorum ſpecies conſtituit. Nempe 1. Curialem, ſeu Decurionem, qui vitandorum munerum causâ, pecuniâ data vel promiſsâ, honorem aliquem Procurationis vel Adminiſtrationis impetrauit Curiæ ſuæ reſtitui oportere: pariter vt *l.20. 24.25. 27.* & *36. pluribúſque aliis inf. de decurionib.* 2. Si verò reuerà intra Palatium verſati ſunt, vel Adminiſtrationibus functi, honores eis prodeſſe. 3. Si quis *bonorum virorum* ſuffragio (nullâ pecuniâ datâ) &, vt loquitur *d. lex 25.* honeſtis teſtimonij adminiculis enitens, Codicillos honorum à Principe impetrauerit, vel etiam Prouinciæ *Legatus* ad Principem fuerit, cætera equidem munerum publicorum obire cogendum, ſed à *Duumviratu* & *Curatoris Ciuitatis* onere liberari. Empta ſcilicet, fœdâque familiaris rei vexatione ſeu profuſione impetrata dignitas in nullo prodeſt: quæ citra pecuniam impetrata eſt, ad Duumuiratus & Curæ ſaltem munera euitanda confert. Quod ipſum vt dixi & de *Le[ga]tione Prouinciæ* ſuſceptâ ſtatuitur. Honeſtis teſtimonij adminiculis enitens, teſtimoniis, inquam, bonorum virorum, vel *totius Prouinciæ*, etſi non in totum Curia liberetur, eatenus tamen, vt dixi, liberatur. Dedecorandus ambitus, & honorum mercatura nec quicquam ad Curiæ onera euitanda facit: Teſtimonium quadantenus prodeſt. Magnum eſt ſcilicet Prouinciæ teſtimonium, ſi quis *Legatus Prouinciæ* nomine ad Principis Comitatum mittatur. Et magnum eſt Prouinciæ Legatum Principis obtutibus illuſtrari. (Legati quippe Prouinciarum & Ciuitatium Sacrariis Principis admiſſi, Imperatoris aſpectu decorati fuêre: id quod, iuxta hanc *legem*, docet maximè *lex vlt. inf. de legatis*, & *decretis legationum*: vbi dicam.) Ergo Legatorum prouincialium, qui honorarios codicillos à Principe adepti fuerant, peculiaris ratio habita, quoad munerum immunitatem *h. l.* & *l.25.36. inf. de Decurion.* & *l.23. inf. de curſu publ.* E quibus huic *legi* penè gemina eſt *d. lex 25. inf. de Decurionibus.* *Quoniam empta dignitatis obtentu, Curias vacuefactas eſſe non dubium eſt, placuit vt cuncti qui ſuffragiis, dignitatum inſignia conſecuti ſunt, immeriti honoris ſplendore priuati, ciuilium munerum ſolennitate fungantur. Eorum ſanè intemeratas incuſsáſque dignitates volumus permanere, qui vel iudicio Prouinciarum in officium Legationis electi ſunt, vel honeſtis teſtimonij adminiculis enitentes, talium dignitatum priuilegia inſigniáque meruerunt.*

¶ Extra hos igitur caſus, veluti empta dignitas nihil prodeſt, imò nec poſt emptam Procurationem vel Adminiſtrationem, impetrata dignitas Perfectiſſimi aut Egregij, quidquam prodeſt, cum alioquin hæ dignitates, ſicut Palatina militia aut Adminiſtratio geſta Curiâ vel curialibus muneribus liberent. Quibus omnibus concordant duæ inſuper eiuſdem Conſtantini M. conſtitutiones: putà *lex 5.* & *lex 15. inf. de decurionib.* quibus locis dicam adhuc pleniùs.

¶ Nunc notabilia alia *huius l.* ſectemur. Primò ex *hâc l.* apparet, vt & ex multis aliis legibus, *inf.*

inf. tit. de Decurionib. fœdam honorum nundinationem Conſtantini temporibus exercitam, ſuffragantibus proculdubio Conſtantini Comitibus & Amicis: de quibus *l.4.inf. de accuſationib.* cui Conſtantinus *hâc l.* contra ire niſus, quæ ſcilicet fiebat in fraudem Curiarum. Eámque ipſam proculdubio filij eius perſtringunt: *l.2.prox.* & *l.24.25.26.27.inf. de Decurionib.*

Secundò notentur illa *huius l.* initio, de forma Codicillorum: *Et idem vel ſuperna codicillorum impreſſio, vel ſcriptura adſtipuletur interior.* His ſcilicet verbis indicatur, Codicillos, de quibus eſt & *lex* 5. honorum, bifariam fieri daríque ſolitos: vel enim exteriore (quæ hic *ſuperna* dicitur) impreſſione notati, vel ſcriptura interiore honoris collati expreſſa facta mentione. Quod & ipſum indicari videtur Conſtantij, *l.24. inf. de Decurionib. Si quis autem clariſſimæ meruerit infulas Dignitatis, nec induli muneris gratiam codicillorum allegatione percepit, impetrata fructum Dignitatis* amittat. Quod *ſupernam codicillorum impreſſionem* attinet, in Codicillis ſcilicet primùm exterius *impreſſa*, vel expreſſa erant ſymbola dignitatum: quæ ſymbola pro ipſis quandoque codicillis, quod ex vicariis quoque Iuſtiniani Nouellis diſcimus, Nouella 25.26.27.28.29.30.70. Id verò ex *Notitiâ* quoque *Dignitatum* ſeu *Imperij*, clarè diſcimus. Ibi quippe codicilli dignitatum ſymbola præferunt: nam vel *imagines* in iis cernere eſt, non mulierum ſimpliciter, quod quidam putant, verùm prouinciarum: alij ſigillatim notis ſupernè inſcripti; quibus continentur gradus Comitiuæ, primi ſcilicet vel tertij ordinis: FL. INT. ALL. COM. ORD. PR. item FL. VAL. COS. TRI. IVSSI. D. mox, & ſub finem *Notitiæ*, omnes in Armariis repræſentantur, quas Notas iam ſuprà explicaui: vt & in Clariſſinorum codicillis hæ notæ inſcriptæ. FL. VAL. PNEN. IVSSV. AV. Alij codicilli ſine ſymbolis, ſine literis, exterius nudi exhibentur. De huiuſmodi alioquin codicillis honorum eſt quoque Themiſtij locus, *Orat 6. p.*116. vbi etiam codicillos alios eboreos fuiſſe, alios aureos indicat *ἐπ' ἐκείνῃ τῇ δέλτῳ, ἣν οὐκ ἐποίησαν ἐλεφαντουργοὶ, ἀλλὰ χρυσοχόοι*: & *Orat.*14.*p.*118. *οὐ ἀναβῆναι οὐκ ἐπὶ δέλτῳ χρυσῇ ἐποχουμένους*, quem locum rectè retulit Petauius ad codicillos: neque ideò tamen honorarios codicillos ibi, imaginari licet, verùm codicillos & epiſtolas quibus Imperator ſtipendij & ſalarij modum decernebat. Meminit & Chryſoſtomus *de verbis Eſaiæ, vidi Dominum: homil. 2. p.*851. *tomo* 3. *edit. Par.* *καθάπερ γὰρ οἱ βασιλεῖς τοῖς ἑαυτῶν ὑπάρχοις χρυσᾶς ὀρέγουσι δέλτους, σύμβολον τῆς ἀρχῆς.*

Tertiò notentur *hâc l.* diuerſa primùm nomina munerum Curialium, veluti prouinciæ Legationis, Duumuiratus, Curarum: de quibus *ſuo titulo, de decurion.* Notentur dignitates, aliæ ſcilicet intra Palatium, aliæ in Adminiſtrationibus, prouinciarum ſcilicet occupatæ, quæ & procurationum adminiſtrationes dicuntur *h. l.* ſi textus bene habet. Malim enim *Procurationes* ab *Adminiſtrationibus* hîc diſtinguere: vt Procurationis nomine indicetur Procuratoris vel Rationalis officium, argumento *l.*3. *inf. in pr.* Notentur tandem dignitates *Perfectiſſimi*, de quibus *ſuo tit.*

De *Egregiatu*, Nos nunc ſemel agamus, cùm nullus de eo *titulus* occurrat. De eo igitur præter *hanc leg.* quatuor inſuper leges occurrunt: putà *lex* 3. *de cohortalib. lex* 1. *de Cæſarianis*: *lex* 1. *de murilegulis*: *lex* 5. *de decurionibus*, quæ quidem leges omnes vnius & eiuſdem Edicti ad Bithynos emiſſi A. D. 317. partes ſunt: & quidem eiuſdem Conſtantini: ſic vt nonniſi ſub Conſtantino M. huius dignitatis mentio hoc Codice fiat. Ex iis certè omnibus diſcere licet, Perfectiſſimatûs dignitate eam inferiorem fuiſſe. Ad eam alluſit quoque Lactantius eiuſdem Conſtantini temporum ſcriptor *lib.*5. *diuin. Inſt.c.*13. *Nemo denique* EGREGIVS *niſi qui bonus; nemo* CLARISSIMVS *niſi qui opera miſericordiæ largiter fecerit; aut* PERFECTISSIMVS, *niſi qui omnes gradus virtutis impleuerit.* Egregiatui porrò & Perfectiſſimatui hæc communia fuêre: Primò quod hæc dignitas vtraque nonniſi quibuſdam conferri potuit, putà iis qui in Palatio militauerant, & poſt ampliſſimas adminiſtrationes quibus prouinciæ commiſſæ fuerunt, vt præter *hanc leg.* docet *d. lex* 5. *inf. de decurionib.* quæ huic gemina-germana eſt. Item primipilaribus poſt emeritam militiam *d. l.*3. *de cohortalib.* Cæſarianis poſt completam tantum militiam, *d. l.*1. *de Cæſarianis*: Non Monetariis, nam hos in ſuâ conditione durare oportebat, *d. l.*1. *de murilegulis*: non decurionibus, *hâc l.* & *d. l.*5.

Secundò ex *hâc l.* colligo, Procuratores, & Præſides, modò Perfectiſſimos, modò Egregios fuiſſe. Et hæc quidem hactenùs de Egregiis *hoc Codice* occurrunt: niſi quod ducenæ & centenæ dignitas medio loco *prædictis legibus* inter Perfectiſſimos & egregios ponitur, ac proinde maior proculdubio. Egregiarum perſonarum fit equidem mentio in *l. ad perſonas* 15. *π. de iureiurando*, verùm non ad peculiarem Egregiatus dignitatem id pertinet, ſed eâ appellatione veniunt omnes perſonæ, quæ aliqua ratione ſupra cæteros eminerent. Alio quoque ſenſu Caſſiodorus 1. *var.*4. vbi de Tribuni & Notarij dignitate, eâque collatâ Caſſiodori Patri ſub Valentiniano Tertio ſcilicet. *Honor*, inquit, *qui tunc dabatur egregiis*; nam *ibidem* ſtatim ſubdit, quæ explicant quid per egregios intellexerit: *dum*, inquit, *ad Imperiale ſecretum tales conſtet eligi, in quibus reprehenſionis vitium nequeat inueniri*: Ergo apud Caſſiodorum *Egregij* ſunt, inculpati. Et hæc quidem hactenùs, ita diſtinctè à nobis hic propoſita: vt quæ à Pancirolo, & Bulingero inconditè congeſta profligarentur. Illud incunctanter tenendum, ſub ſolo Conſtantino M. eius dignitatis mentionem fieri, nullam amplius poſt Conſtantinum. Ea tamen alicubi hodie retinetur.

---

11. Imp. Conſtantius A. Aconio Vicario Africæ.

AB honoribus mercandis per ſuffragia", vel quâlibet ambitione quærendis, certa multa" prohibuit": Cui addimus, vt Quicumque fugientes obſequia Curiarum, vmbras & nomina adfectauerint dignitatum, tricenas libras argenti inferre cogantur: manente illâ præterita" inlatione auri, quâ perpetua Lege † conſtricti ſunt. PP." v. Kal. Dec. Acc. XVII. Kal. Iun. Thamugadi", Vrſo & Polemio CONSS.

NOTÆ.

* Repetita hæc lex bonam partem in *l. quicumque* 24. *inf. de decurion.* Iungendæque illi *lex* 25. *&* 26. *eod. tit.* quæ de eâdem re ſunt, emendatis alicubi ſubſcriptionibus.

Hic *Aconius* Vicarius Africæ: modò *Aconius* ſimpliciter vocatur, vt *hic*: modò integro nomine *Aconius Catullinus*, vt *d.l.* 24. modò *Catullinus* tantum, vt *d.l.*26. *de decurion. l.*5. *de operib. publicis*: *l.*4. *quorum appellationes*: De eo v. *Proſopogr.*

De his honorum ſuffragiis, vide quæ ad *tit. ſi cert. pet. de ſuffrag.*

Auri ſcilicet vt *fine leg.*

Adumbrata nomina dignitatis: ita *d.l.*24.

Præterea.

† *Lex* hæc Conſtantini proculdubio, ſed quæ non extat.

Pro *Data.*

Thamugadi Vicarius Africæ hoc tempore conſtitit quæ vrbs Mauritaniæ Tingitanæ erat: cuius nomen corruptum in *Notitia Imperij* & in vtroque *Itinerario.*

COMMENTARIVS.

CVRIALES, codicillis honoratiis affectatis, impetratis, imò coemptis, Curias fugientes, præter certam auri multam alia *Lege* antea ſtatutam, peculiari inſuper triginta librarum argenti pœnâ multari iubentur *hâc leg.* vt & *l.*24. *de decurionib.* quæ totidem penè verbis cum *h.l.* ibi poſita extat: ſic vt cùm *hâc l.* omninò coæſtanda videatur: & vtrique iungenda *lex* 25.26. *eod. tit.* quæ poſtrema quoque ad eundem Catullinum data eſt: ſubſcriptus certè his omnibus idem Conſulatus *Vrſo & Polemio*, in menſe diéque tantùm diſcrimen aliquod. ¶ Cæterùm *huius legis* Auctor videtur *Conſtans* Imp. huic enim Africa (excepta Proconſulari quæ Conſtantino fratri ceſſerat) in Imperij diuiſione obtigerat: de quo vid. *Chronicon noſtrum*, ad cuius Africæ Vicarium *hæc lex* data eſt: eadémque in ſubſcriptione Accepta dicitur Thamugadi vrbe Mauritaniæ Tingitaniæ ¶ Ergo 30. librarum multam Imp. *hâc l.* imponit præter auri multam antea ſtatutam *lege* aliqua anteriore. Quænam verò lex illa, & à quo Imp. impoſita? A Conſtantino patre, vt exiſtimo: nam & initialia & finalia *huius l.* verba id ſatis indicari videntur. ¶ Eſt igitur hæc *lex* vna cum *d. l.* 24.25.26. *de decurionib.* aduerſus honorum & codicillorum nundinationem: quam ideò fœdam familiaris rei vexationem & mercaturam vocat idem Imp. *l.*27. *d. t. de Decurionib.* quomodo & Iulianus Imp. fœdum commentum id ipſum vocat *l.*1. *ſup. ſi certum pet. de ſuffragiis*: vbi plura de honorum nundinatione.

¶ Ex *hâc* interim *leg.* & *cæteris* quas dixi, 24. 25.26.27. *de decur.* diſcimus, per Africam nominatim hanc honorum nundinationem in necem Curiarum factam. Quam ideò duplici pœna nunc Imperator perſequitur, additâ videlicet ad ſuperiorem multam aurariam, quæ proculdubio in omnes ambitores poſita erat, triginta argenti librarum multâ Curialibus peculiari: quò exitioſior videlicet erat Curialium id agentium facinus: vt putà cùm eâ re Curiæ ciuitatum euacuarentur, in quibus nerui ciuitatum conſiſtebant: de quo ex Libanio, Maioriano, Caſſiodoro plenè, ad *d.l.*24. *inf. de decur.*

III. Idem A. ad Marcellinum PP.

CVNCTI, qui per ſuffragia, Præſidum aut Rationalium adepti ſunt dignitatem, Iudicibus iniuncta protinus exequi debent: nam ſiſ.... de Palatio Serenitatis Noſtræ ad Exactiones ordinentur, neque his honor in quo ſunt poſiti opem præſtet, vtilitate publica præualente, quanto magis opus eſt iuſſis obſequi, parere præceptis, inſeruire mandatis eos qui dignitatis fructum antequam mererentur adepti ſunt: præſertim cùm & ſtatum ſuarum nouerint Ciuitatum, & nullius Exactionis rationem ignorent. ¶ Illos autem ad huiuſmodi Officia minime deuocari oportet, quicunque in Republicâ prouinciarum adſecuti ſunt debitas dignitates, & per Adminiſtrationis ſeriem, atque actus, in ſummo ſplendore verſati ſunt. Dat. IV. Kal. Iul. Acyndino & Proculo C.C. CONS. [403.]

NOTÆ.

* Cui hæc *lex* tribuenda ſit? mox videbimus.

Marcellinus Comes S.L ſub Conſtante memoratur à Zoſimo, *lib.*2. *p.*693. qui idem eſt, cui hoc ipſo Anno 340. inſcribitur *lex* 1. *inf. de Immunitate conceſsâ.* Memoratur & Marcellinus Præſes Phœniciæ A.342. vel 339. *l.*1. *Cod. de formulis*: & Marcellinus Comes Orientis A.D.349. *l.*6. *de operib. publ. l. vn. de præb. ſalario.* Fortè hîc reſcribendum, *Com.S.L.*

A Iudicibus, vt docent etiam mox illa, *iuſſis obſequi*, &c ſuadet etiam *lex* 1. *ſup. de Primicerio*: probat *lex* 2. *in fin. &* *l.*1. *inf. de decur. & fil.* Et ſanè in MS. apparent veſtigia literæ . â.

℞. *Nam ſi ſoluti*: illa certe, *nam ſi*, indubitatè hîc ſtare debent: quæ etiam in Cuiaciana editione, nullo præterea lacunæ indicio, extant: quod euincunt illa, quæ ſequuntur, & his reſpondent, *quanto magis*: Et certè ita exertè habet MS. *nam ſi*: vbi & ſubiicitur litera S. vnde efficio, *ſoluti.*

Ad *Exactiones*: vt, ad *cenſus*, in *d l.*1. *ſup. de Primicerio.*

Hoc ex ingenio additum: quod lacunæ ſpatium breuius non fert: Sed & literæ *m.....tur* ibi occurrunt, vnde efficio, *mittuntur.*

℞. *oportet*, vt in MS legere mihi videor.

Vid. quæ de hac *Merendi* voce dixi, ad *l.*1. *ſup. ſi certum pet. de ſuffr.*

Præſidis, *initio leg.*

Rationalis ſcilicet, vt *initio leg.* Interim κυριολογίαν obſerua: de quâ mox.

COMMENTA

COMMENTARIVS.

De Cvrialibvs & hæc quoque tertia iam conſtitutio eſt, vt oſtendunt illa, *cùm & ſtatum ſuarum nouerint Ciuitatum*: item quæ de Exactionis officio dicuntur, quod vtique Curialibus imminebat, qui per ſuffragia ſcilicet honorarios codicillos Præſidum vel Rationalium adepti ſunt: quas duas dignitates illi affectabant: quod docuit iam quoque *lex* 1. *ſuprà*, *hoc tit*. De quibus epiſtulis honorariis Præſidatus, aut Rationum, v. & *l.* 23. *inf. de curſu publ. & l. vn. inf. de oblatione equorum*: *l.* 14. 20. 26. *inf. de decurionib.* De his igitur *hâc lege* definitur, Curiales qui honorarios iſtos codicillos per ſuffragia adepti ſunt, non quidem ad Curias retrahi, quod aliquando ſtatutum, *l.* 1. *ſup. & l.* 15. 26. *inf. de decurionib*; pariter vt Conſtantinus M. aliquando retrahi noluit, *l.* 14. *inf. de decurionibus*: (& ſic ſuffragia hæc non improbata hoc tempore, de quo ad *l.* 1. *ſup. ſi certum pet. de ſuffrag.*) Verùm ad munia ſeu officia, quæ à Iudicibus iniungi ſubinde ſolent, & à quibus ij qui in Republicâ reuerà poſiti ſunt, id eſt, qui vel Præſides vel Rationales reuera fuerunt, immunes ſunt, vocari poſſe: Ac nominatim ad Exactiones ſeu Exactoris officium: Additâ duplici ratione. Primùm argumento à maiori ad minus, putà argumento deſumpto à Palatinis, qui de Palatio exeunt, reſtitutis; vt iam notaui, *huius leg.* verbis, ita, *nam ſi ſoluti*. Hi ſcilicet ad exactiones *ordinari*, ſeu Exactorum onus his imponi poteſt, neque his honor in quo ſunt poſiti *opem*, id eſt, immunitatem, *præſtat*, verùm vtilitas publica horum adhuc reſpectu præualet: Quantò magis igitur, honorarios Codicillos adepti Curiales ad Exactionis munus vocari poſſunt: & debent? Alterum argumentum, ſeu altera ratio eſt, quod Curiales ſuarum ciuitatum ſtatum nouerint, & nullius Exactionis rationem ignorent: Nempe Curialibus optimè exactionis munus imponitur, vtpore cùm hi velut in ciuitatis ſuæ ſpeculâ poſiti, omnium facultates notas habeant, atque ideò exactionis rationem optimè norint. Tum demùm igitur ab his officiis immunes ſunt, ſi reuerà Præſides vel Rationales fuerint, & vt *hic* dicitur, *ſi per adminiſtrationis* ſeriem, atque actus [Rationalis ſcilicet] in ſummo ſplendore verſati ſint.

Et hæc quidem ſententia eſt *huius leg.* vbi plura obſeruanda ſunt præter ſuperiùs notata. Primò, Decurionibus Exactionem annonarum ſeu tributorum iniungi ſolitam: de quo fidem faciunt complures leges aliæ, & Libanius quoque, *oratione* περὶ προσαγγελίας. *p.* 8. Secundò, Palatinis quoque de palatio exeuntibus hoc officium impoſitum: quomodo & ad Cenſus, diſcuſſiones, peræquationes iidem vocati: exceptis quibuſdam ſingulari priuilegio, de quibus ad *l.* 1. *ſup. de Primicerio & Notariis*: *& l.* 7. 8. *inf. de proximis.* Tertiò *fine legis*, notetur *prouinciarum dignitates*, vt hîc vocantur, id eſt, prouinciales dignitates, quæ in prouinciis geruntur, duas eſſe; vel Adminiſtrationem, vel Actum: Et vt hæc lex loquitur, *per adminiſtrationis ſeriem atque actus*: vbi *Actus* appellatione, officium Rationalis indicatur, quod ex *initio legis* claret: *Adminiſtratio* propriè de prouinciæ gubernaculis dicitur: Actus verò de Rationalibus qui ratiocinia tractant: de quo vide *Gloſſarium noſtrum.* Denique in prouinciis ſeu *prouinciarum dignitates* ſunt, *Præſes & Rationalis*: Inter quos totius prouinciæ adminiſtratio diuiditur: Ille ſcilicet Iuriſdictionem ciuilem gerit, hic verò Rationes, rémque tributariam tractat: quæ & Procuratio dici videtur *l.* 1. *ſup.*

IV.* Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. Ampelio PV. Poſt alia.

Qvi contemplatione meritorum honorarios Magiſterij Equitum adepti ſunt codicillos, eâ reuerentiâ altiſſimorum dignitatum vires" ſubiungantur, vt his" locum præſtent", qui Proconſulatus inſignibus adornantur, & cetera. Dat. IV." Non. Iun. Naſonnaci, Modeſto & Arintheo conss. [372.]

NOTÆ.

* Repetita fermè hæc lex, *l.* 1. *ſup. de Comitib. rei milit.* Quænam verò præterea Leges *huic* ſociandæ ſint? mox dicam.

" De hoc *Ampelio* P.V. Romæ dixi ad *l.* 1. *ſup. de Præf. pratorio.* quæ inter alias *huic* coaſſanda eſt.

" ☩. *Viris*. Quod etiam habet *d. lex* 1. *ſup. de Comitib. rei prim.*

" De huius loci ſenſu *mox*; & ad *d. l.* 1.

" ☩. III. *Non. Iul.* vt habent omnes aliæ Leges quæ huic coaſſandæ ſunt.

COMMENTARIVS.

Valentiniani Sen. hæc *lex* eſt; de eorum nominatim gradu, qui honorarios Magiſtri Eqvitvm codicillos impetrarunt; quæ prolixioris Valentinianeæ conſtitutionis pars eſt, ad Ampelium P. V. *de gradibus dignitatum*, emiſſæ: quam etiam memorat filius eius Valentinianus Iun. *l.* 2. *ſup. vt dignit. ordo ſeru.* è quâ quatuor præterea [illegible] ſuperſunt hoc ipſo Codice, putà, *lex* 1. *ſup. de Comitibus rei militaris*: (vbi hæc *lex* totidem ferè verbis repetita exſtat, niſi quod de Comitibus rei militaris per tranſmarinas prouincias, Comitiuâ primi ordinis decoratis *eâ l.* agitur) *l.* 1. *ſup. de Præfectus Pratorio*: *l. vn. ſup. de Quæſtoribus*, *l. vn. ſup. de Magiſtris ſcrinior.* ¶ Hâc igitur parte definit Valentinianus, quemnam gradum honorarios Magiſtri Equitum codicillos adepti obtinere debeant, eundem ſcilicet quem Comites rei militaris per tranſmarinas prouincias aucti Comitiuâ primi ordinis, *d. l.* 1. *ſup. de Comitibus rei militaris*: nempe poſt altiſſimas dignitates, id eſt, Illuſtres ἐμπράκτους, vt cœteroquin honorarij ἐμπράκτοις & in actu conſtitutis cedunt.

Sed quod additur de Proconſularibus, *qui Proconſulatus inſignibus adornantur*, obſcurum eſt pariter vt in *d. l.* 1. *de Comitibus rei militaris*: Vbi tamen iam dixi; probabiliorem mihi eam ſententiam

tiam videri, nempe hos honorarios Magiſtros Equitum Proconſularibus ἐμπράκτοις cedere quoque debere. De quo tamen paulò prolixiùs *hîc* videndum eſt. Nam imò videatur potiùs contrarium *hâc l.* definiri, nempe, honorariis Magiſtris Equitum, Proconſulares cedere oportere. Nam etſi, vt dixi, honorarij Illuſtres in actu poſitis cedant, Spectabilibus certè, cuiuſmodi ſunt Proconſules, præferri eos regulariter certum eſt. Et quænam alioquin hæc dignitatum confuſio fuerit, cui vitandæ Valentinianus conſtitutionem hanc ſuam edidit, præſcripto ſingulis quibuſque dignitatibus certo loco & merito (vt teſtatur filius eius *l. 2. ſup. vt dignit. ordo*) ſi quidam Illuſtres eſſent qui Spectabilibus inferiores eſſent. Sed & ſecundo loco, quod *initio* dicitur de honorariis Magiſterij Equitum codicillis, *contemplatione meritorum*, id confirmare videtur. Tertiò Illuſtris quoque dignitatis, contemplatione meritorum indeptæ, licet honorariis codicillis, tanta eſt ratio, vt quandoque inter honorarios tamen qui illos indepti ſunt non connumerentur, verùm Honorarios toto gradu vincant, vt in ſpecie *l. vlt. ſup. de Primicerio & Notariis.* Poſtremùm, eadem ſententia videatur *d. l. 1. ſup. de Comitibus rei militaris*, quâ agitur de Comitibus rei militaris qui poſt ductum per tranſmarinas prouincias ſtrenuiſſimè militem, contemplatione meritorum primi ordinis Comitiuam conſecuti ſunt, quique adeò Proconſularibus præferri *eâ l.* videantur: vt cœteroquin quorundam Comitum rei militaris peculiaris ratio habita, de quo *ad eam leg.*

Verùm his non obſtantibus, vt *dictam l. 1.* ita & *hanc* noſtram eo ſenſu accipiendam potiùs putet quis, vt ij de quibus *h. l.* agitur, Proconſulibus quoque ἐμπράκτοις cedere debere dicantur. Cuius rei argumenta ad *d. l. 1.* iam attulimus.

Supereſt tantùm, vt dubium quod antea attulimus, profligemus. Diximus abſurdum videri, & meram dignitatum confuſionem, ſi Illuſtres quamlibet honorarij, Spectabilibus & ſic Proconſularibus poſtponerentur. Verùm *lex* quoque Theodoſij M. *7. inf. hoc titulo*, alterum eius rei exemplum nobis ſuppeditat, vbi non tantum Illuſtres honorarij cum Proconſularibus ἐμπράκτοις concurrere, déque tempore inter ſe certare dicuntur, vt *initio illius leg.* verùm etiam quidam Proconſularibus cedere, *ſecundo capite illius leg. verſ. cæterùm.* Quapropter dicendum fuerit, honorarios Equitum Magiſtros, etſi Illuſtri aliàs dignitate decoratos (quam Præfectis Prætorio & Præfectis vrbi Valentinianus eadem conſtitutione æquauit, *l. 1. ſup. de Præfectis Prætorio*) primis inter Spectabiles, putà Proconſulibus poſtpoſitos. Quæ Proconſularis dignitatis magna prærogatiua inter Spectabiles fuerit.

¶ Cæterùm notandum, de Magiſtro Equitum tantùm *h. l.* agi: vbi rurſùm dubium eſt, num diuerſa Magiſtri peditum ratio fuerit. Ammianus quoque Marcellinus, *lib. 21. p. 216.* aliquam Magiſtri Equitum prærogatiuam indicare videtur, cùm pretoſe ait, ſuo tempore *occurriſſe Magiſtro Equitum prouincia Rectorem.* Certè aliàs eadem vtriuſque ratio fuit, eadem dignitas, *d. l. 1. & 2. ſup. de Præfectis Prætorio.* Sed quærere nunc libet, vter prælatus? Certè Magiſtrum Equitum ſemper ante Magiſtrum Peditum nominari videmus *hoc Codice* (vnicâ tantum *leg.* excepta, Conſtantij, putà *l. 5. inf. de Numerariis.*) Quomodo & apud Zoſimum *lib. 2.* vbi de horum conſtitutione agit. In *Notitia Imperij Occidentalis* Magiſter Peditum, Magiſtro Equitum præponitur.

V. * Imppp. GRATIANVS, Valentinianus & Theodoſius AAA. ad Valerianum" P. V. Poſt alia.

OMNES, qui extra" Palatium conſtituti Codicillis Proconſularibus", vel epiſtulis Vicariorum, vel inſignibus Conſularium emendicatis atque adſimulaticiis", veſtiuntur, his quos adminiſtratio vel militia prouexit" volumus eſſe poſtpoſitos. Dat. III." Kal. April. Med. Syagrio & Eucherio VV. CC. CONSS. [381.]

NOTÆ.

* *Huius l.* meminiſſe videtur Valentinianus Iun. *l. 13. de priuil. eor. qui in S. Pal.* Iungendæ quænam huic Leges aliæ ſint? mox dicam.

" *Valerianus* P. V. Romæ A. D. 381. de quo ad *l. 2. de Primicerio & Not.* quæ *huic* inter alias iungenda eſt.

" Aliud in Palatinis, qui honorarios codicillos indepti ſunt.

" Κυριολογίαν obſerua: Codicilli Proconſulares, Epiſtulæ vicariorum, inſignia Conſularium: vt & Ordinem, Proconſulares, Vicarij, Conſulares.

" *Adſimulatitia.*

" Ad eandem dignitatem.

" χ. 17. vt Legibus aliis quæ *huic* coniungendæ ſunt. Et verò ita habet diſertè MS.

COMMENTARIVS.

GRATIANI lex eſt; QVATVOR ſequentes conſtitutiones eò pertinent, quem gradum tenere debeant qui honorarios codicillos indepti ſunt. Et ſic ad materiam *Precedentiæ* pertinent. Hæc de EXTRA-PALATINIS, qui honorarios Proconſulis aut Vicarij, vel Conſularis codicillos impetrarunt: Quæ quidem pars eſt prolixioris conſtitutionis Gratianeæ, de Honorariis codicillis & dignitatibus, tùm Palatinorum, tùm extra Palatinorum, vnde ſuperſunt duæ adhuc *Leges* hoc Codice: putà *lex 2. ſup. de Primicerio & Not.* & *l. 2. de proximis Comitib. diſpoſitionum*, quæ proinde huic coaſſandæ veniunt. ¶ Hâc verò noſtra leg. firmatur decantata Regula, de quâ toties *ſequentibus* etiam *Legibus*; nempe *Honorarios* ἐμπράκτοις, licèt tempore poſterioribus, cedere debere. Et firmatur ea tamen, ſub hâc limitatione, vt eam obtinere velit Gratianus in omnibus iis qui extra Palatium conſtituti ſunt, nempe vt hi codicillis honorariis (quos *emendicatos* & *adſimulatitios* vocat) *veſtiti* poſtponantur iis, quos *Adminiſtratio* ipſa, vel *Militia prouexit.* Κατ' ἀντιδιαστολὴν videlicet Palatinorum:

rum. Nempe enim Palatinis, ac nominatim Notariorum Primicerio, de conſiſtorio recedenti, vt & ſequenti eum Tribuno & Notario, aliiſque Notariis & Tribunis, ſed & Domeſticis & Notariis Proconſularem, Vicarianam, Conſularem dignitatem (quæ ipſæ tres hîc commemorantur) ita tribuit Gratianus, vt tempore cum ἐμπεράκτοις eos certare, etſi priores id vocari cœperint, præferri ῥητῶς velit iubéatque: *d. l. 2. ſup. de Primicerio & Notariis.* Idémque pariter diſertè ſtatuit, Proximos ſcriniorum & Magiſtros diſpoſitionum, ita Vicariorum Ordini copulari, vt ſi priùs è Palatio cum hac dignitate honoraria dimiſſi fuerint, priorem locum aliis, pòſt, etiam verâ adminiſtratione venientibus ſortiantur: *d. l. 2. inf. de proximis Comitib. diſpoſit.* Atque ita tres hæ vnius eiuſdémque Gratianeæ conſtitutionis leges in vnam lineam conjiciendæ ſunt, coniectæque adeò huius verum ſenſum præſtant, oſtendúntque adeò cur nominatim de conſtitutis extra Palatium hîc agatur, nempe, vt dixi κατ' ἀντιδιαστολὴν Palatinorum, in quibus contraria Regula obtinet: Quam memorat quoque exinde Valentinianus Iun. Gratiani frater, firmátque *l. 13. inf. de priuil. eorum qui in S. Pal.* Quod etiam Theodoſio M. placuit: *l. 6 7. inf.* & eâ conſtitutione quam memorat & confirmat nepos eius Theodoſius Iun. *l. 8. inf.*

VI. * Iidem AAA. Floro PP. Poſt alia.

OFFICIIS publicis, atque militiæ muneribus, expertes, quos habent ſecretæ quietis vmbracula, quibus honorum omnium ſpecies" ſuffragio eſt magis" parta quàm merito, inter ſe potiùs" volumus de tempore" agitare diſcrimen, quàm cum his vlla vſurpatione coniungere", quos non adumbratis honoribus, ſed in actu poſiti ſint" mortalitate coniunximus. Dat. Id. Decemb. Conſtantinop. Syagrio & Eucherio CONSS. [381.]

NOTÆ.

* Iungenda huic *lex 3 ſup. de Primicerio & Notariis.*
" *Vmbracula ſecreta quietis.* " *Species*: propriè, de vmbrâ & imagine.
" *Magis*, & *potiùs*, hîc poſita θετικῶς: vt aliàs ſæpè. v. Gloſſ.
" De hac *Temporis* prærogatiuâ latè ad *l. vn ſup de Conſulibus.*
" *Coniungendi* vox hîc propria: vid. *l. 1. ſup de Præf prætorio.*
" *In actu poſitis*, vel *poſitos immortalitate* vel *immortalitati coniunximus.* De quo mox.

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. hæc lex eſt de honorariis codicillis: quâ HONORARIOS, id eſt, eos qui honorarios codicillos Dignitatis alicuius impetrarunt, inter ſe tantum de tempore certare, ἐμπράκτοις verò eiuſdem dignitatis tempore licèt poſterioribus, cedere oportere conſtituit: pariter vt aliis compluribus legibus definitum extat: de quo iam toties ſuprà, & nominatim etiam *ad l. vn. ſupra, de conſulib.* & *l. 5. prox. ſup. & l. vlt. inf.* Quæ quidem *lex* Theodoſij M. pars eſt Theodoſianæ conſtitutionis de ordine dignitatum emiſſæ ad Florum PP. vnde deſumpta exſtat altera quoque *lex 3. ſup. de Primicerio & Notariis*: quæ proinde *huic* coaſſanda venit. Et hanc tamen Regulam & ipſe Theodoſius ad eos reſtringit (pariter vt Gratianus ſuam quoque *legem* limitauit 5. *ſup.*) *quos* vt eleganter hic loquitur, *officiis publicis atque militiæ muneribus expertes, habent ſecreta quietis vmbracula, quibus honorum ſpecies ſuffragio eſt magis parta quàm merito*: Hi ſcilicet non veniunt coniungendi, ſeu committendi, *quos*, (vt idem Theodoſius eleganter ait) *non adumbratis honoribus, ſed in actu poſitis* [vel *poſitos*] *immortalitate* vel [*immortalitati*] (ita enim hunc locum emendo, & expreſsè poſtea ita in MS. extare vidi, niſi quod vox *in* perperam repetita ante, *immortalitate.*) Principes coniunxerunt: ideſt, qui honoribus, non in vmbrâ quæſitis & euanidis mactati, verùm qui honoribus ἐμπράκτοις immortalitati conſecrati. *Adumbrati* honores ſcilicet *in actu poſitis* opponuntur: & *immortalitate coniuncti* Viri, *Vmbraticis*, cum quibus minimè coniungendi hi veniunt. Denique *immortalitas*, quæſita vel quærenda ſcilicet per rerum actum mortali & euanidæ honorum vmbræ hîc opponitur: Neque rectè coniungi eos & componi ait Imp. qui honorum vmbras ſolo ſuffragio emercati ſunt, qui per rerum actum immortalitati ipſi coniuncti ſunt & conſecrati. *Immortalitas* ſcilicet per rerum actum quæritur, conciliatur. Aliud verò obſeruari voluit Theodoſius M. *dictâ l. 3. ſup. de Primicerio & Notar.* quæ *huic* coniungenda eſt, in Notariorum Primiceriis, Tribunis, Domeſticis Notariis: quod & ipſum ſtatutum à Gratiano *l. 2. eod. tit.* quæ cum *l. 5. ſup.* coniungenda eſt: & ab vtroque Theodoſio, *l. vlt. infr.* Hoc tamen amplius Theodoſius *d. l. 3.* quod tempus computari velit in Notariis, non ab eo tempore quo Palatio exceſſerunt, verùm indè ſtatim vt Notariorum Primicerij, Tribuni, Domeſtici facti ſunt: *tanquam eis Comites ſemper faſces dati fuerint.* Et ſic inſecuta dignitas ſeu ſuperueniens, retrotrahitur ad tempus ſuſcepti muneris: Eo quod geſto munere, indubitatè hæc eos Dignitas maneat: Denique deſtinata dignitas pro more, pro indeptâ iam habetur.

VII. * Iidem" AAA. Poſtumiano PP.

IN honoribus hunc *Ordinem* volumus cuſtodiri, *Ne ſingulorum quorumque Codicillaria dignitates his qui inſignia Adminiſtrationis geſſerint præferentur*": Scilicet, vt

quoniam Sublimis apicem" Præfecturæ ordo Proconſularium" ſequitur dignitatum, quiſquis *Vicariæ poteſtatis* adminiſtratione perfunctus ex Præfectis impetrauerit codicillos, intellegat ſibi omnimodis" non vſurpandum, vt *inter eos* qui geſtæ gaudent amplitudine Præfecturæ ordinem ſalutationis" officiúmque" *præſumant*, ſed inter Proconſulares viros, qui tamen eiuſdem" poteſtatis ſecurem" meruerint, faſcéſque ſuſceperint, in publicis Officiis" rite præbendum locum ſibi patere cognoſcant: his tamen anteferendum ſe: qui impetratis fortè Proconſularibus codicillis abſque adminiſtrationis priuilegio imaginarias tantùm atque honorarias meruerint dignitates. Et id quidem circa illos cenſemus eſſe ſeruandum, qui Vicarias geſſerint poteſtates. ¶ Cæterùm", quiſquis ex numero *Ordinariarum" poteſtatum* (ſeu Conſularis adminiſtrationis, ſeu nominis Præſidalis) ex-Præfectis, aut etiam ex-Proconſulibus honorarios impetrauerit codicillos, præſtitutum in deferendis Obſequiis ordinem poſt eos ſibi intelligat eſſe ſeruandum, qui adminiſtrandi" Vicarias geſſerint poteſtates. ¶ Hâc" tamen, quantum ad Ordinariarum poteſtatum ſpectat meritum, diſcretione ſeruatâ, vt his qui Præſidalis adminiſtrationis geſſerint dignitates, ſeu epiſtulas ex-Vicariis ſiue ex-Proconſulibus, ſeu (quod adpeti intempeſtiuis" ſolet) ex Præfectis meruerint codicillos, ceſſante" omni ambitionis ſtudio, debeat anteferri perfunctæ priuilegio adminiſtrationis ſuſceptæ" in prouinciis Conſularitatis geſſerit dignitates. ¶ Memor" quiſque tamen honorum, memor quiſque meritorum ex his qui qualibet adminiſtratione perfunctus, cum gradum honorariæ aditionis" petat, quod" proximiore confinio loco ordinis ſui cognoſcit eſſe contiguum. ¶ Quòd ſi quis neglexerit *Ordinem* conſtitutum, vel *Amplius* in hiſdem honorariis dignitatibus vſurpandum impetrandúmque crediderit quàm proprij loci ratio & forma permittit, ſciat ſe non ſolùm eo quod contra legem impetrauerit, eſſe priuandum, ſed viginti quoque auri libris multandum. Dat. IV. Kal. Ian. Conſtantinop. Merobaude II. & Saturnino CONSS. [383.]

NOTÆ.

* Iungenda *huic* eſt *lex* 1. *ſup. vt dignitatum ordo*: etſi inſcriptio variet.
" Reponendi ſunt *hic* & *d.l.*1. hi Imppp. *Valentinianus*, THEODOSIVS & *Arcadius*, niſi in ſubſcriptione reponamus IV. *Kal. Iun* vid *Chronicum*.
" De hoc *Poſtumiano* PP. Orientis. v. *Proſopogr.*
* PRIMA pars Legis.
" An *præferantur*, & ita omnino ſcriptum extat in MS.
" *Apex* Præfecturæ *h.l.* & *l. vlt* κορυφὴ τῆς ἀρχῆς, vt apud Chryſoſtomum, vide plura in *Notitiâ noſtrâ*: Quanquam & Proconſularis *apex* quoque dicitur *l.*7. *de Princip. Agent.*
" *Proconſulum* ordo proximus Illuſtribus dignitatibus, & Præfecturæ *h.l.* vid. quæ dixi ad *d. l.*1. & ad *l.*1. *ſup. de Comitib. rei milit.* & ad *l.*4. *ſup. h.t.* & *ad d.l.*7.
" De *ſalutationis* ordine officióque ad *l. vn. ſup de Præpoſ. S. Cubiculi.*
" Proconſularis dignitatis.
" *Securem* meruiſſe, *faſcéſque* ſuſcepiſſe Proconſules *hâc l.* dicuntur, qui in adminiſtratione poſiti & in actu fuerunt ἐμπρακτοι ad differentiam eorum qui honorarios Codicillos impetrarunt. Itaque huius loci ſententiam non cepit Vir doctus ad Sidonij *lib.*1. *ep.*4. cùm ex his verbis colligit Vicarios faſces ſuſcipere ſolitos & ſecurim: de Proconſulibus enim hîc ſermo eſt.
" De *Officiis* his publicis v. & *l. vlt. in fin. h.t. l.*1. *inf. de expenſ. ludor.* & *l. vn. ſup. de Præpoſ. S. Cubic.*
" SECVNDA ſententia de *Ordinariis Iudicibus*, quem illi ordinem ſortiantur honorariis altioris dignitatis codicillis impetratis.
" *Ordinariæ* poteſtates ſunt Conſulares, & Præſides prouinciarum; v. *Notitiam noſtram.*
" *Adminiſtrando*, & ita expreſsè habet MS.
" TERTIA ſententia de *Conſularibus* & *Præſidibus*, quem illi inter ſe codicillos honorarios adepti, ordinem ſeruare debeant.
" ✠ *intempeſtiuius.* v. ſecundam ſententiam.
" De hac *vſurpandi* voce ad *d.l.*1. *vt dignit. ordo.*
" ✠. *qui ſuſcepta.*
* ALTERA pars *huius l.* de Gradibus ſeruandis in petendis codicillis honorariis.
" Fortè, *adminiſtrationis*, vel potius, *additionis*: adiectam ſcilicet dignitatem intelligit.
" ✠. *quem.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. hæc de HONORARIIS codicillis noua *lex* eſt: cui ſocianda venit *lex* 1. *ſup. vt dignitatum ordo ſeruetur*, etſi ad alium Magiſtratum, Præfectum vrbis ſcilicet emiſſa dicatur. Noua, inquam, quà nouum ſcilicet *Ordinem in honoribus cuſtodiendum* præſcribit aduerſus intempeſtiuum Ambitum ſeu ambitionem, honorarios codicillos tùm impetrantium; Quò ſpectat etiam illa ſiue ſententia, ſiue præfatio quæ continetur *d.l.*1. *Nihil eſt tam iniurioſum in conſeruandis & cuſtodiendis gradibus Dignitatum, quàm Vſurpationis ambitio: perit enim omnis prærogatiua meritorum, ſi, abſque reſpectu vel contemplatione, vel qualitate etiam prouectionis emerita, cuſtodiendi honoris locus præſumitur potius quàm tenetur, vt aut potioribus eripiatur id quod eſt debitum, aut inferioribus proſit, quod videtur indebitum.* Ambitio ſcilicet eò tum temporis proceſſerat, vt calcatis intermediis perſonis, iiſque protritis qui iuſtius codicillos prouectionis emeritæ merito impetrare debuerant, ſummarū & potiorum dignitatum codicillos (per ſuffragia videl. vel aliter) intempeſtiuè impetrarent: quod ſanè cum iniuriâ aliorum coniunctum erat, quando potioribus excipiebatur id quod erat debitum, & inferioribus proderat, quod erat indebitum. Igitur huic intempeſtiuæ ambitioni ſeu vſurpationi hâc conſtitu-

tione

tione occurrendum putauit Theodoſius M. duplici fræno iniecto. Primò ſcilicet inferiorem ordinem, honorariis ſeu codicillariis adſignat: inferiorem inquam quàm quem ipſe Dignitatis alioquin titulus obtinere ſolet: & verò ſequentem; ſic enim diſponit, vt ſi quis *Vicarius Præfecti*, adminiſtratione eâ defunctus, Præfecturæ codicillos honorarios impetrauerit, non modò non inter Præfectos locum vſurpare poſſit, verùm etiam in ſequentem Proconſularium gradum reuoluatur: ibique cum Proconſularibus de tempore certet, codicillarios verò Proconſulares ſuperet: *verſ. ſcilicet.* Pariter ſi *Iudex ordinarius*, ſeu *Rector prouinciæ*, (Conſularis videlicet aut Præſes) codicillos Præfecturæ vel Proconſulares honorarios impetrauerit, poſt Vicarios, qui Vicariam ſcilicet reuera geſſerint, habeatur: ſi denique *Præſes* huiuſmodi codicillos impetrauerit, Conſularis qui hoc ipſum impetrauerit, præferatur. Quæ quidem noua Iuriſprudentia eſt, ſuperioribus Principibus incognita: niſi quod in ſingulari quadam ſpecie id ipſum à Valentiniano Sen. cautum videri poſſit, *l. 4. ſup. h. t.* Certè ſingulare id remedium & extraordinarium aduerſus intempeſtiuum ambitum à Theodoſio M. excogitatum. Vt & alterum hoc, quod ſecundo capite *huius leg.* continetur, vt videlicet nonniſi contiguæ proximæque ſibi ſuæque, quam gerit, dignitatis, honorarios codicillos quiſque petere poſſit; vel, vt *hîc* eleganter dicitur, *quæ proximiore confinio loco ordinis ſui cognoſcit eſſe contiguam.* Quod & ipſum, vt dixi, ſingulare Theodoſij euematicon eſt, cohibendæ ambitioni. Saltuarios igitur honorarios codicillos intempeſtiuóſque *hâc l.* inhibuit Theodoſius M. Quæ alioquin Promotionum in commune *lex* eſt: etiam in militiâ: de quo *lib. 7.* Eodémque ſors pertinet, quod *fine l. vlt. de Comitibus Conſiſtorianis* ab vtroque Theodoſio cautum fuit.

¶ Notabilia nunc cætera obiter notemus. Primò, ex *hâc* quoque *lege* notetur *Dignitatum* ordo hâc ſerie: Præfecti, Proconſules, Vicarij, Conſulares & Præſides, de quo iam ſæpè ſuprà, & in *Notitia noſtra.* Secundò obſeruetur, *Proconſularium* ordinem poſt Præfecturam ſecundum fuiſſe, de quo etiam alibi, & in *eâdem Notitia*: & ad *l. 1. ſup. de Comitibus rei Militaris.* Tertiò de ſalutationis ordine officióque, & loco in publicis officiis & obſequiis deferendis: de quo etiam *l. vlt. inf.* dixi ad *l. vn. ſup. de Præpoſ. S. Cubiculi.* Quartò notetur, *ordinarias poteſtates*, fuiſſe dicique Rectores prouinciarum, Conſulares, & Præſides, neque à Præfectis Prætorio tantum Illuſtribus, verùm etiam à Spectabilibus, Proconſulibus videlicet & Vicariis ſeparari. Quomodo & à maioribus poteſtatibus diſertè ſeparantur; *l. 3. in fin. de ſuariis*: vid. & *Nouellam* Valentiniani *de tributis fiſcalibus*, inter *Theodoſianas 23. Ad has itaque prouincias præter Ducem vel Conſularem & Præſidem, qui vetuſtatis priuilegio Ordinariorum Iudicum nomen obtinent*, &c. Et ita quidem ſemper hoc Codice. Atenim Am. Marcellinus non vno loco *ordinarios Iudices*, ſeu *ordinarias poteſtates* pro ciuilibus militaribus oppoſitas ponit, ſic vt Præfectos quoque Prætorio eâ voce complectatur: de quo plenè in *Notitiâ.* Quintò obſeruetur *Conſulares* Præſidibus potiores fuiſſe: de quo *ſuo tit. ſup.* & in *Notitiâ.* ¶ Tandem notetur *ſanctio huic legi* ſubdita: quâ duplex pœna imponitur ſuperiora violantibus: nempe priuationis; eo quod impetratum fuerit, & viginti inſuper auri librarum multa. Quod ſanè enixi hâc in re Theodoſiani ſtudij argumentum eſt, aduerſus *intempeſtinos & ſaltuarios codicillos honorarios.*

VIII. * Imp. Theodoſius A. & Valentinianus Cæſ. Hierio PP."

LEGE auita" probatum eſt, *Si quis per gradus" ſuo ordini conpetentes inpetratis honorariis codicillis, ad Summum" Præfecturæ perueniſſet vſque faſtigium, non prærogatiuâ temporis vteretur, nec aduerſus eum, qui indeptus inſignia Magiſtratus re ipſa quod meruiſſet inpleſſet, quia interuallo fuerit fortè prægreſſus, aut præueniſſet imaginario eandem, quam ille actu inluſtrauit, apice", dignitatem, ſibi crederet adrogandum", ſed modis omnibus ſciret, ſe in officiis" publicis ei poſtferendum qui eundem locum poſitus in poteſtate geſſiſſet*; Id nos quoque volumus cuſtodiri, Ne quis ſibi expetat", ſiue imaginarios, ſiue inter agentes", codicillos acceperit, vt ei qui egerit ratione temporis præferatur. Quin" & de *Conſiſtorianis Comitibus* hoc nobis vniuerſi placere cognoſcant, vt hij" qui vel abſentes" ſunt, vel teſtimonialibus tantum adepti ſunt dignitatem, præcedant qui admitti intra Conſiſtorij arcanum meruerunt & actibus intereſſe, & noſtra adire" reſponſa. Præterquam ſi de aliquibus Profeſſionum & militiæ meritis, Scriniorúmque" ſacrorum emenſis ſudoribus, lege ſpecialiter eſt ſtatutum, quod & Auni oſtri ſanctio promulgauit, & noſtra manſuetudo conſtituit. Ita vt omnibus" Conuentibus, Officiis ádque Conſeſſibus" legem executioni tradi Tua Celſitudo prouideat, id eſt, vt prior ſit ſemper ille qui loci ſui adminiſtratione perfunctus eſt, *nec" vnquam honor delatus ex debito ei qui ad ſimilitudinem tribuitur conparetur.* Nemo igitur ſibi arbitretur annorum adnumeratione plaudendum: quod inter eos tantummodo valere decernimus, qui ſe aut actibus ſubſecuntur, aut codicillorum parili imagine fulciuntur. Non aliàs adſpiraturo quoquam ad Conſiſtorianorum Comitum dignitatem, niſi ad eius claritudinem viam ſibi ex Conſtitutionis † Auitæ normâ præſtruxerit. Dat. x. Kalend. Octo Piſo", Theodoſio A. XI. & Valentiniano Cæſ. CONS. [425]

NOTÆ.

* Iungenda huic: *lex vlt. ſup. de Primicerio & Notariis.*
" *Orientis* ſcilicet quod etiam *d. lex vlt.* nominatim præfert.
† Theodoſij M. aui ſui legem intelligit, in quam mox inquiram.
" Vide *Legem* Theodoſij M 7. *ſupr.*
" Præfecturæ ſummum faſtigium: *h. l.* ſublimis apex, *d. l. 7. ſup.* & *inf.* mox, imaginario apice.
" *Adrogare* ſibi aduerſus aliquem.
" *Officia* publica: de his quoque *l. 7. prox. ſup. & l. 1. de expenſ. ludor.* v. *Gl. Theod.*
" *Expetere* ſibi, vt, &c.
" *Inter agentes.* v. *l. 1. Cod. de ſilentiariis.*
" *Secundum* exemplum.
" *ꝶ. hos.*
" *ꝶ. audire.*
" De his Conuentibus, Officiis, Conſeſſibus dixi iam ad *l* .... v. & *l. 7. prox. ſeq.*
" Par ſententia in *d. l. vlt. & l vn. ſup. de Comitib. vacantib.*
† Theodoſij M. lex *de Conſiſtorianis Comitibus.*
" In omnibus.
" *ꝶ. Topiſo, vt d. l. vlt.* vbi dixi: ſcriptum fuerat, Octopiſo: quod eſt octo Topiſo.

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iun. hæc conſtitutio eſt de *honorariis codicillis*, quæ quidem pars eſt prolixioris conſtitutionis in hoc argumento: vnde ſupereſt alterum fragmentum quod extat *l. vlt. ſup. de Primicerio & Notariis*, quæ proinde *huic* coaſſanda venit. Ea verò in ſummam confirmat Theodoſij M. aui ſui conſtitutionem, de his qui honorarios dignitatis alicuius codicillos impetrarunt, poſtponendis iis qui eandem dignitatem actu adminiſtrarunt: cuiuſmodi Theodoſianæ conſtitutiones fuerunt quoque iam ſuprà *l. 6.* imò & *7. ſup.* quibus ſociandæ & *lex 1. ſup. vt dignit. ordo*: & *l. 3. ſup. de Primicerio & Notariis.* Præter quas, ſimilis ea quoque eiuſdem conſtitutio fuit, quam pluribus hîc ediſſerit Theodoſius Iun. ſimul & confirmat. Quod vim eius in commune attinet, de eâ iam *ſuprà* ſæpe, ἐμπράκτοις videlicet honorarios cedere, neque tempore cum iis certare poſſe, quam quidem Regulam non vno verborum ambitu *hic* exprimit Theodoſius Iun. Cuiuſmodi ſunt illa quæ *initio* ſtatim occurrunt: & paulò *ante finem* iſta: *nec vnquam honor delatus ex debito ei qui ad ſimilitudinem tribuitur comparetur.* Item illa: *Nemo igitur ſibi arbitretur annorum adnumeratione plaudendum: quod inter eos tantummodo valere decernimus, qui ſe aut actibus ſubſequuntur, aut codicillorum parili imagine fulciuntur.* De quâ Regula iam *ſuprà* ſæpè; nempe honorarios cum ἐμπράκτοις non certare, verùm ſolos inter ſe ἐμπράκτους & ſolos inter ſe honorarios de tempore contendere: id quod etiam hîc diſertè expreſſum: *verſ. quod inter eos.*

Nos cætera ſingularia *hic* ſectemur, quæ & in Theodoſianâ illâ conſtitutione erant, & *hic* quoque repetita, vel de nouo àddita.

Secundò igitur notandum, duo *Exempla* hîc apponi. Prius in PRÆFECTVRA Prætorianâ: vbi definitur, eos qui honorarios Præfecturæ codicillos adepti ſunt, τοῖς ἐμπράκτοις cedere. Nempe Præfecturæ Prætorianæ codicilli honorarij, per gradus ſuo ordini competentes, quandoque deferebantur: Cuius rei exemplum habemus in Libanio, cui honorarios Theodoſius M. Præfecturæ Prætorianæ codicillos detulit, ipſomet teſte, *de vitâ ſuâ, p. 76. & 78. Orat. pro templis, in pr. p. 7. & ſine Orat.* & *Orat.* περὶ τῶν προστασιῶν, *p. 13.* & *initio Orationis* περὶ τῶν δεσμωτῶν: & Eunapio, *in vitâ Libanij* τὸν γὰρ τῆς αὐλῆς ὕπαρχον μέχρι προσηγορίας ἔχειν ἐπελθόν. Vbi μέχρι προσηγορίας, id eſt, honorariis Codicillis, non re ipſa, non actu citra adminiſtrationem vel actum: ſeu vt ipſe ait περὶ προστασιῶν γράμμασι κεκοσμημένον. Secundum exemplum eſt in *Comitibus Conſiſtorianis*: nam & Comites Conſiſtoriani non omnes intra Conſiſtorium admitti merebantur, & actibus intereſſe, & Principis audire reſponſa, verùm nonnulli etiam vel abſentes erant, vel teſtimonialibus tantùm hanc Comitum Conſiſtorianorum dignitatem adipiſcebantur: de quo *ſuo titulo, de Comitibus Conſiſtorianis.* Ergo & in his hanc Regulam obtinere vult Theodoſius: nempe, vt ἐμπράκτοις hi cedant. Et hæc de Regula, déque exemplis.

Sequuntur tertio loco exceptiones. Nempe Theodoſij M. conſtitutione, quæ & *hac* Theodoſij Iun. lege confirmatur, ſpecialiter fuerunt exceptæ profeſſiones aliquæ & militiæ, & in his quoque ſcriniorum ſacrorum. His quippe honorarij Codicilli poſt emenſos ſudores collati, pari loco iuréque cum ἐμπράκτοις habentur. De Profeſſoribus, militiis iſtis, ſacriſque ſcriniis eorúmque prærogatiuis hâc parte iam ſuprà *ſuo tit.* At enim ſpeciale exemplum appoſuit adhuc conſtitutione ſuâ Theodoſ. Iun. *in l. vlt. ſup. de Primicerio & Notariis*, quæ, huic, vt dixi coaſſanda eſt, in Notariorum ſcil. Primiceriis: vbi diſertè Imp. *Eos, qui ex-Primiceriis Notariorum, ad Inluſtrem meruerint, à vigiliis atque laboribus procedere ſummitatem, minimè redigendi ſunt in ordinem cæterorum, qui honorarios meruerint Codicillos: quoniam & res ipſa, quod primum locum ſint militiæ nobilis adſecuti, & publica ſæpè impleta commoditas, nunquam otioſos fuiſſe teſtatur.* Ad quam *leg.* nonnulla iam diximus.

Sub *finem* tandem *huius leg.* id additur, de Conſiſtorianorum Comitum dignitate: nempe Theodoſium M. iam antea, & Theodoſium Iun. nunc rurſum ad eam adſpirare quenquam vetuiſſe, niſi prius viam ſibi præſtruxiſſet certâ normâ ſeu ratione, quæ tamen *hic* non exprimitur: Nempe cùm paſſim quibuſque hæc dignitas conferretur, eâque re *claritudo* eius vileſceret, modum normámque ei rei quandam Principes illi præſtruxêre: cuius nullum alibi veſtigium occurrit.

DE

DE DECVRIONIBVS" ET SILENTIARIIS."

TITVLVS XXIII.

XII. COD. IVST. XVI. Inuerſo ordine & pleniùs. *De ſilentiariis & Decurionibus eorum.*

" De *Decurionibus* ago ad *l.*1.

" De *Silentiariis* ago ad *l.vlt.*

PARATITLON.

DECVRIONES *Rubr. & l.*2.3.4. *hoc tit. l.vn. inf. quæ à præbit. tyr. l.*5. *de diuerſ. Offic.* (qui & pleniùs, *Decuriones Palatij* dicuntur *l.*1. *hoc tit.* ſeu *Sacri Conſiſtorij Decuriones*, *l.vlt.ſupra de Senator. & gl.coll.*) Silentiariis coniunguntur, *Rubr.h.t. & d.l.*5.*de diu.officiis*: modò ante Silentiarios, vt *d.Rubr.* & *l.*1.2.3.*&* 4.*h.t.* modò poſt, *d.l.*5.& *dict.l.vlt.de Senatorib.* Inter Comitum laboribus Principis ſocias dignitates numerantur *dict. l. vn.* Medio etiam loco, inter Comites diſpoſitionum & Magiſtrum admiſſionum, *dict l.vn.* medio item loco inter Silentiarios, & Agentes in rebus, *d.l.vlt.ſup.de Senatorib.* Hi excubias agebant, vt teſtatur *lex vlt. in fin. hoc tit.* Tres numero erant, etſi numero plures fieri inueterata conſuetudo permiſerat: *d.l.vlt.* Tredecim annis munus ſeu excubias agebant, *d.l.vlt.* De horum priuilegiis agitur *hoc tit.* & *dictis legibus.*

SILENTIARII, qui vt dixi Decurionibus iunguntur, & modò his præmittuntur, modò ſubiiciuntur; *Rubr. & l.*2.3.4.*h.t. l.*5. *de diu. Offic. l.vlt. de diu. offic.* Triginta numero ſtatuti erant, *l.vlt.h.t.* Excubias agebant, *d.l.vlt.*

---

1. * Impp. Honorius, & THEODOSIVS AA. Vrſo PV." & Auriliano Comiti" Or. & Strategio PP." Illyrici.

DECVRIONES noſtri Palatij, poſt emenſum fideliter obſequium, poſt" depoſita ſacramenta militiæ, ex quo hæc ſanximus, inter eos qui ex Ducibus" ſunt, tanquam & ipſi adminiſtrauerint, eſſe præcipimus in adoranda" Noſtra Serenitate, & in ſalutandis" Adminiſtratoribus, & reliquis prædicti honoris priuilegiis: Sed ita vt in Ampliſſimo & venerabili Ordine" ALLectos & INMUNES à Senatoriis deſcriptionibus" habeantur, nec deſcribtio glebalis eos ideò adtineat. Dat. Prid." Kal. Nou. Conſtantinop. Honorio x. & Theodoſio VI. AA. CONSS. 415.]

NOTÆ.

* Lex 1. *Cod. Iuſt. eod. tit.* hinc deformata eſt in diuerſum planè ſenſum.
" *Vrſo* huic P.V. inſcribitur quoque anno prox. 416. lex 180. inf. de decur. *l.* 2. *de frum. Vrb. Conſt.* Eius meminit ter hoc anno 415 & 416. Auctor Chronici Alexandr.
" Præfectum vrbi ante Præfectos Prætorio nominari obſerua pariter vt *l.* 1. *ſup. de Præfectis Prætorio*: aliter in ipsâ *Rubr.*
" *Æmiliano Com.ord.pr.* ita malè Cod. Iuſt. Repone *Aureliano* PP.Or. vt oſtendunt complures *leges* A. 415. & 416. quas repete ex *Proſopogr.* Neque certe *Comes ordinis primi* hîc ſtare poſſit, medio loco inter Præfectum vrbi & PP. Illyrici. Et ſanè nihil tale in MS. apparet, quin potius veſtigia literæ *P.* hîc comparent.
" *Strategij* huius PP. Illyrici vnica hæc mentio.
" Hoc ἐξηγητικὸν eſt priorum.
" *Ex-Ducibus.* Extat Chryſoſtomi *ep.* 58. Θεοδοσίῳ ἀπὸ Δουκῶν: ſic apud Am. Marcellinum *Ex-Duce Ægypti*, duob. *locis.* & Serenianus ex-Duce *lib.* 14. *ep.* 18.
" De hac *Adoratione* dixi *ad l. vn. ſup. de præpoſ. S. Cubiculi.*
" De hac Iudicum *ſalutatione* plene ad *l.* 5 *inf. de proximis.*
" *Ordo* ampliſſimus & Venerabilis, pro Senatu. v. *Gloſſ.*
" MS. habet *diſtributionibus.*
" Propter Senatoriam videlicet dignitatem adeptam, vtpotè ex-Ducibus.
" *Kal. Nou.* C. Iuſt.

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iun. hæc conſtitutio eſt: quâ Decurionibus Palatij poſt expletam militiam duo priuilegia concedit. Primum eſt, DIGNITATIS cuiuſdam titulus & honorarij códicilli: Nempe poſt depoſitum ſeu emenſum obſequium & officium, Decuriones Palatij inter eos qui ex-Ducibus ſunt, haberi vult: In tantum, vt eâ dignitate frui eos velit, atque ſi ipſi adminiſtraſſent, id eſt, reuerà Duces rei militaris fuiſſent: Cùm alioquin vacantes re ipsâ perfunctis cedere ſoleant: de quo *tit. de Comitibus vacantibus ſuprà*. Et ita quidem Theodoſius Iun. At enim Tribonianus *l.11.C.h.t.* deformatâ hac *lege*, Decurionum iſtorum dignitatem auctum iuit, collatâ videlicet his Magiſtri officiorum vel Comitis domeſticorum prout eligerent, velut Agentibus, ſeu inter Agentes: Vbi quod ait, *velut Agentes*, vel *inter Agentes*, id iam explicatum eſt ad *l.vlt.ſup.tit.prox.*

¶ Porrò Decuriones iſti iſtâ ex-Ducibus dignitate à Theodoſio M. decorati, proculdubio quòd & ipſi quidam quodammodo Duces eſſent in militiâ Palatinâ, & ante Conſiſtorium (vnde *& ſacri Conſiſtorij Decuriones* dicuntur, *l.vlt.ſup. de Senatoribus*) armatis ſcilicet Excubiis *l. vlt. verſ. Decuriones infr.h.t.* vt & proceſſus Imperatorij Duces, de quo mox. Alterum priuilegium iſtud eſt (quod & ipſum à Triboniano expunctum fuit) vt Decuriones hi quamlibet ex-Ducibus iam, & ideò Senatores, à Senatoriis oneribus, ſeu glebali collatione immunes ſint: Quod & ipſum Theodoſius Iun. ſilentiariis & Decurionibus poſteà duabus aliis conſtitutionibus tribuit *l.vlt.ſup.de Senatoribus & glebali collat.* & *l.vlt.inf.hoc tit.* Inter Adiectos igitur & immunes, quod hîc expreſsè additum, de quibus *Adlectis*, ſeu immunibus à glebali collatione, *ſuprà, ſuo titulo*. Adlecti *enim* vt id obiter hîc repetam, ſunt immunes: & verò παραλλήλως hîc ponuntur *Adlecti & Immunes*, quod & ipſum docent *lex 7. & 8. inf. de proximis*: pluréſque aliæ. Et Symmachus *lib.7.ep.95.* in eâdem re, cùm Dynamium Senatorio ordini copulari poſtulans, addit. *Sed adiicienda eſt ei prærogatiua militiæ, vt beneficio Adlectionis vtatur: His quippe tantum munia relaxari Diualia conſtituta voluerunt, quos Caſtrenſis honor illuminat*; de quo dixi ſemel pleniſſimè *ad l. 10. ſup. de Prætoribus.*

¶ Nunc quando prima hæc *lex* nobis occurrit de Decurionibus Palatij, oportunum eſt hùc congerere aliorum ſcriptorum loca, de his Decurionibus. Athanaſius *Apolog. 2. p.601.* meminit Euſebij Decurionis miſſi à Conſtantio cum eius literis ad abolenda quæ aduerſus Athanaſium eiúſque Clericos decreta fuerant: καὶ ἀποσαλεὶς Εὐσέβιος ὁ Δεκυρίων ἔλαβεν αὐτὰ ἀπὸ τῶν πόλεων. Amm. Marcellinus *lib.20.p.174.* vbi de Iuliani in Auguſtum renunciatione Pariſiis: *Cum ad latebras ſeceſſiſſet occultas accidentium varietate percitus Iulianus, aliquis Palatij Decurio, qui ordo eſt Dignitatis, pleniore gradu ſigna Petulantium ingreſſus atque Celtarum, facinus indignum turbulentè exclamat, pridie Auguſtum eorum arbitrio declaratum, clàm interemptum.* &c. Symmachus Iunior *Auctarij ep. 24.* ad Honorium A. *Cùm Vir Clariſſimus Aphronius Decurio S. Palatij veſtri cum cæleſti præceptione ad Vrbem venerabilem conueniſſet, omni genere feſtinaui, quatenus præceptis Numinis veſtri obedientiam commodarem.* Ex his diſcimus, Decuriones hos dignitatis ordinem, vt Marcellinus vocat, ſeu ſpeciem fuiſſe: quod etiam firmat *lex vn.qui à præbit.tyr.* in Palatio egiſſe, Principis miſſionibus quoque extra ordinem paruiſſe, ſeu à Principe miſſos, ſi quid efficax peragendum, turbiſque & ſeditionibus occurrendum foret. Sic ex parte officium eorum iam tenemus: Sed Iulianus *ep.ad.S.P.Q. Athen.* remabſoluit: nam quem Palatij Decurionem vocat Ammianus Marcellinus, eum ſic ipſe deſcribit *p. 523.* τὶς τῶν ἐπιτεταγμένων τῇ φρουρᾷ τῆς ἐμῆς γαμετῆς. Igitur Decuriones erant, qui inter alia ſiue Imperatore, ſiue Auguſtá procedente, proceſſioni ſeu proceſſui & pompæ Imperatoriæ præerant. Quare & Magiſtro admiſſionum iunguntur, *l.vn.inf.qui à præbit.tyr.* Quantum verò inter hos *Decuriones* & *Decanos* qui σφόδρα καταδίσημοι ἐν τοῖς βασιλείοις erant, interſit, apparebit ex his quæ ad *tit. de Decanis* dicemus: Quos Viri alioquin docti parum inter ſe differre cenſent. Tandem Decuriones hos ſilentiariis præfuiſſe, & perpetua fermè amborum coniunctio ſuadet, & Tribonianus perſuadet, qui Titulum ita concepit, *de ſilentiariis & Decurionibus* EORVM: Poſtremùm & Decurionum, ſilentiariorúmque numerus *l. vlt. in fin.h.t.* triginta quippe Silentiarij conſtituuntur, tres verò Decuriones: vt ita videantur Decuriones ſingulis denis ſilentiariis præfuiſſe: quod Decurionum nomen alioquin præ ſe fert.

11.* Idem AA. Venantio" PP.

VNVSQVISQVE Decurio vel Silentiarius (ſiue" poſt hanc militiam honoratam" quietem elegiſſe fuerit adprobatus, ſiue ad ſuperiorem gradum ſucceſſu meliore tranſcenderit) nihil quod Honoratis" pro rerum neceſſitate iniungitur, cogatur exſoluere, ſed à Tironum" & Equorum præſtatione habeantur INMUNES, nudam" conlationem quæ plerumque" poſcitur ſoluant, nihil his vlla Poteſtas" iniungat, aut neceſſitas INPONAT. Dat. VII. Id. Mart. Rau. Aſclepiodoto & Mariniano CONSS. [423.]

NOTÆ.

* Lex 2. *Cod. Iuſt. eod tit.* hine decurtata.

" *Venantio Comiti R.P.* ſuperiore anno 422. inſcribitur *lex 13. de indulg. debitorum*: quæ dignitas & hîc fortè reſtituenda.

" Sequentia reciſa Cod. Iuſt vſque ad illa, *à Tyronum, &c.*

" Honorata quies *hic & l.3.inf.* ſic & honoratiſſima quies *l.55. de Decurionib.*

" De *Honoratis* dixi ad *l.vn ſup.de off.iudicum ciuil.*

" Idem ſtatuitur *l.vn.inf qui à præbit.tyr & equor.excuſ.*

" *Nullam*, C. Iuſt. de quo mox. " De hâc voce, mox.

" *Poteſtas*, pro Iudice. v. *Gloſſ.*

COMMENTA

COMMENTARIVS.

HONORII Imp. hæc conſtitutio eſt, de Priuilegiis & Immunitate Decurionum, de quibus *l.1.ſup.* & Silentiariorum de quibus *ad leg. vlt.* Nempe militiâ ſemel functi ab omni extraordinaria collatione, quæ Honoratis alioquin (de quibus dixi ad *l.1.ſup.de off. iudic.ciuil.*) iniungi ſolent, immunes eſſe definiuntur: Pariter vt à Valentiniano Tertio *l.3.prox.* & à Theodoſio Iun. *l.4.* ſeu *vlt. infr. hoc tit.* Idque ſub duplici *ampliatione*.

Prima hæc eſt, quod hanc Immunitatem his conſtare velit, ſiue poſt hanc militiam expletam ad quietem conceſſerint, ſiue ad ſuperiorem gradum meliore ſucceſſu tranſcenderint, quod in Palatinis dignitatibus fermè eueniebat: Atque ita mutatâ quamlibet dignitate priſtinæ militiæ immunitatem conſtare iubet, pariter vt iubetur *d. l.3. prox. inf.* Quod & ipſum in aliis Palatinis conſtitutum: veluti in Notariis à Theodoſio M. *l.1. ſup. de Primicerio & Notariis*: putà vt ſiue laborem quiete mutauerint, vel ſenectute poſuerint, ſeu cum alia dignitate qualibet vſi ſint, non amittant prioris militiæ vocabulum, ſed compendium ſequentis honoris adſumant. Ab eodem Honorio, Sciniariis *l.14. in fin. inf. de proximis ſacror. ſcriniorum* & à Conſtantio M. iam olim Palatinis omnibus *l. 3. & 5. de priuil. eorum qui in S. Palatio*, additâ Regulâ: *Quoniam maior dignitas nulli debet præiudicium facere*: cui ſimilem addit, elegantiſſimis verbis *d.l.5.* Eandémque regulam Iuſtinianus generalem ſub Conſtantini nomine fecit *l. 3. Cod. de dignitatibus*: de qua ad eam *l.3. & 5.* Exceptio tamen ſingularis occurrit in *l.13. inf. de Agentib. in reb.*

¶ Altera ampliatio eſt: Decuriones & ſilentiarios hâc immunitate ab extraordinariis muneribus potiri oportere, ſiue pro rerum neceſſitate quid iniungatur, Imperatoris fortè iuſſu, ſeu delegatione & mandato: Cuius rei exemplum ponit in Tyronum & Equorum præſtatione, quod ipſum cauetur *l. vn. inf. qui à præbitione tyronum & equor. excuſ.* ſiue Poteſtas, id eſt Magiſtratus aliquis quid extraordinarij vel ſordidi muneris imponat, quod & ipſum pleniùs & diſtinctè magis ſancitur *l. 3. & 4. prox.* vbi dicam. Hoc ſanè numero eſt nominatio ad Cenſus, Diſcuſſiones, Peræquationes: de quibus *l.1. ſup. de Primicerio & Notariis*: & *l.3. ſup. de honor. codicill.* ¶ Soli igitur canonicæ ſeu ordinariæ collationi eos ſubiici vult Honorius: *nudam*, inquit, *conlationem quæ plerumque poſcitur, ſoluant*: vbi Tribonianus contra mentem Imperatoris, vocem *nullam*, pro *nudam*, malè ſuppoſuit. *Nuda* ſcilicet *collatio quæ plerunque poſcitur*, eſt canonica collatio ſeu ordinaria quæ de more & ſolenniter celebratur: *plerumque*, eſt de more & ſolenniter. Id quod ipſum & de Scriniariis cauetur *d. l.14. inf. de proximis ſacrorum ſcrin.* pariter expreſſum videmus: *ſolùmque canonicæ indictionis præſtent tributum.*

III.* Impp. Theodoſius & VALENTINIANVS AA. Flauiano PP.[b]

DECVRIONIBVS & Silentiariis, vel[c] his qui poſt hanc militiam honoratæ quietis otio perfruuntur, vel ad ſuperiorem gradum ſucceſſu meliore tranſcendunt; omnia priuilegia, quæ iamdudum Diuorum Principum iudicio meruerunt, legis iſtius præceptione nouere[d] eſſe firmata. ¶ Illa quoque quæ prioribus indultis omiſſa videntur, adiicienda eſſe cenſemus, ne angarias vel parangarias ſiue paraueredos vlla eis Ampliſſimæ[e] præceptionis inponat auctoritas: A ſordidis quoque muneribus, Excoctione calcis, & ſuperindicticiis titulis, non præiudicatura quâcunque generalitate Pragmatici[f], peculiari eos beneficio eſſe iubemus alienos[g]: Permiſsâ veniendi ad Comitatum licentiâ, præter[h] euocatoriæ ſecuritatem[i], & multa decem librarum auri Iudicibus prouinciarum corúmque Officiis infligenda, ſi ſtatuta Numinis noſtri crediderint eſſe temnenda[k] Dat. IX. Kalend. April. Rau. Aëtio Valerio CONS. [432.]

NOTÆ.

[a] Lex 3. Cod. Iuſt. ex hâc *l. & ſeq. prox.* conflata eſt: Hanc *leg.* memorat & confirmat quinquennio poſt Theodoſius Iun. *d.l. prox.* Hæc verò vltima Valentiniani III. conſtitutio eſt ex iis quæ *hoc Codice* continentur.

[b] *Flauiano* huic PP. ſuperiore Anno 431. inſcribitur *lex 36. de annonâ & tributis.*

[c] Eadem ampliatio *l. 2. ſup.*

[d] Pro *noueris*: In Cod. Iuſt. *nouerint*, malè: ſermo quippe dirigitur *hic* ad Flauianum PF.P. Et certe MS. habet *noueres*, loco *noueris*.

[e] *Ampliſſima* præceptio, de Præfectis Prætorio. v. *Notitiam noſtram.*

[f] De *Pragmaticis* ſunt præterea hoc Cod. *lex 52. de hæret. l. 39. de ann. & tribut.*

[g] *Alienos*, id eſt immunes. vid *Gloſſ Theod.*

[h] Id eſt, citra, abſque.

[i] Euocatoriæ ſecuritas *hâc leg.* veniendi ad Comitatum fiducia: Caſſiodor. 7 *variar.* 35.

[k] *Temnenda*, pro contemnenda: vt in illo; *Non temnere Diuos.*

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Tertij hæc de Decurionum & Silentiariorum priuilegiis conſtitutio eſt (huius etiam Imperatoris hoc Codice omnium poſtrema) quâ partim ſuperiorum Principum priuilegia confirmat, cuiuſmodi fuerunt duæ *Leges* ſuperiores, idque ſub eadem Ampliatione, ſiue ij ad quietem conceſſerint, ſiue ad ſuperiorem gradum conſcenderint (de quo ad *l.2. ſup.*) Partim & noua ſeu omiſſa ſuperioribus, vt ipſe quidem ait, adiicit: Reuerà enim (quidquid is dicat) pleraque generalibus verbis *d. legis* 2. continentur: his verbis: *nihil quod Honoratis pro rerum neceſſitate iniungitur, cogatur exoluere*: Item: *nihil illis vlla* POTESTAS *iniungat, aut* NECESSITAS *imponat.* Quænam verò illa? Duo hæc nominatim. Primò, immunitas ab angariis, parangariis, parauer edis (de

quibus

quibus *ſuo titulo inf. de curſu publico* (quas à Præfectis prætorio impoſitas teſtatur, his verbis: *Ampliſſimæ præceptionis imponat auctoritas*: *Ampliſſimi* quippe & *Amplitudinis* vox Præfectis Prætorio propria: de quo in *Notitia noſtrâ*. Secundò, immunitas a ſordidis muneribus (de quibus *ſuo tit. infra, de extraordin. & ſordidis munerib.*) Excoctione calcis (de quâ *l.15. eod. tit. de extraord. & tit. de calcis coctoribus.* & titulis ſuperindictitiis: de quibus *ſuo tit. de ſuperindicto*:) ſub hâc etiam Ampliatione, nonobſtante puta *generali Pragmatico*: de quo *ſuo tit. ſup. de Conſtitut. Principum*: Quæ omnia & ſingula, fermè hinc repetit, & confirmat Theodoſius Iun. *l.4. ſeu vlt. prox.* pariter vt quod ſequitur. ¶ *Tertium* ſcilicet iſtud priuilegium Decurionibus & ſilentiariis *hâc l.* concedit Valentinianus Tertius, putà vt poſt militiam expletam abſque Euocatoriâ ad Comitatum Principis venire quando eis viſum fuerit, liceat. Quod ipſum, vt dixi ex *hâc leg.* etiam repetitur *lege proxima*: Priuatis ſcilicet regulariter ad Comitatum Principis ſine Euocatoriâ venire non licuit. Quod quidem etiam Euocatoriæ genus vnum fuit, quo ſcilicet ad Principis Comitatum & conſpectum venire cupientibus petentibúſque, fiducia, licentia, imò ſecuritas dabatur: vnde & Euocatoriæ SECVRITAS *hâc l.* Auguſta iuſſio vocatur *l.14. inf. de proximis Com. diſpoſitionum.* Eius Euocatoriæ formulam proponit Caſſiodorus *7. var. 35.* Euocatoriæ enim alterum genus fuit, quibus abſentes à Principe ad Comitatum euocabantur, cuius formulam idem proponit, *7. var. 34.* eiúſque multa mentio apud eundem *lib. 3. var. 28. lib. 5. ep. 28. lib. 10. var. 13.* & apud Symmachum *lib. 4. ep. 5 lib. 6. ep. 35. 36. lib. 9. ep. 44.* in *Nouellâ* Theodoſij *de fructibus.* Alludit Sidonius *lib. 8 ep. 12* Iornandes *Geticis*: *Theodoricum verò Regem audiens ordinatum Imperator Zeno, graue ſuſcepit, eique Euocatoriâ deſtinatâ, ad ſe in vrbem venire præcepit, dignóque ſuſcipiens honore inter Proceres palatij ſui locauit.* Nos ad prius ſeu noſtrum Euocatoriæ genus reuertamur. Ergo ſingulari priuilegio nonnullis pro arbitrio ſuo, ſine Euocatoriæ licentia ad Comitatum Principis venire datur, veluti ex-Decurionibus & Silentiariis: *h. l. & l. prox* Ex Proximis ſcriniorum & Ex-Comitibus diſpoſitionum, *d l. 14. inf. de proximis ſacrorum ſcrin.*

¶ Subiicitur extima parte *leg.* pœna, ſeu multa decem librarum auri, quam Valentinianus Tertius *h. l.* imponit Rectoribus prouinciarum eorúmque Officialibus, priuilegia hæc Decurionum & ſilentiariorum infringentibus: Quam hinc quoque vt cætera *huius leg.* hinc repetit ſimùl & firmat Theodoſius Iun. *l. prox.*

IIII. * Idem AA. Dario viro inluſtri PP. Or.

DECVRIONVM & Silentiariorum meritis prouocati, conlata" in eos beneficia quæ Dominus ac filius" noſter Valentinianus ſemper Auguſtus erga eos contulit, confirmamus, ſpecialibus eoſdem priuilegiis honorantes, vt eorum videlicet poſſeſſiones, nullas angarias ſiue parangarias, vel etiam parauere dos alicuius calumniâ dare cogantur, nec ſordidis ſint adſtricti muneribus: omni quoque eos excoctione calcis, omni ſuperindicti grauamine liberamus, licentiam poſt militiam tribuentes, vt vbi" eis fuerit viſum, etiam accedendi ad ſacratiſſimum Comitatum habeant facultatem: Prouinciarum Rectoribus eorúmque Apparitionibus, denarum librarum auri diſpendio feriendis, ſi Manſuetudinis Noſtræ ſtatuta violare temptauerint. ¶ His" addimus, vt cùm optatam quietem acceperint, & inter Senatores cœperint numerari, honore Curiæ", ſine aliqua functione, lætentur, inmunitatíſque gaudio plenâ dignitatis lætitiâ potiantur: nec Prætoriano" nomine pulſandi, nec Gleuali onere prægrauandi, ſed vt dignitatem ſolam habeant ex Senatu. ¶ Domos" quoque eorum vel in hac" Sacratiſſima Vrbe, vel in qualibet alia poſitas ciuitate immunes ab omni hoſpitum" cuiuſlibet dignitatis inquietudine vindicamus. ¶ Sub" hac videlicet definitione, vt triginta" tantummodo numero hæc priuilegia conſequantur: Decuriones quoque tres, quos numero plures fieri inueterata conſuetudo permiſit. ¶ Sed" eos tum demum potiri decernimus beneficiis ſupra ſcriptis, cum continuos tredecim annos inculpatas excubias" peregerint. ¶ Inluſtris * auctoritas tua ſtatuta Noſtræ Clementiæ Edictis" propoſitis ad omnium notitiam faciet peruenire. Dat. XVIII. Kal. April. Conſtantinop. poſt conſulatum Iſidori & Senatoris. [4, 7.]

NOTÆ.

* Lex 3 *Cod. eod. tit.* ex *hâc leg.* & ſuperiore conflata eſt. Hæc porrò *lex* Theodoſij Iun. *hoc Codice* poſtrema eſt, ſecutáque anno poſt Codicis Theodoſiani editionem. Hanc *leg.* ſuam indicat & confirmat Theodoſius *Nouell. de metatis* 12.

" *Dario* huic PP. inſer bitur quoque Anno ſuperiore 436. *lex vlt. ſup de annon. & trib.*

" *Lege* 3. *ſupr.* ſcil quæ ante quinquennium lata.

" *Filium* ſuum Valentinianum III. vocat Theodoſius Iun. *hâc leg.* vt & duabus Nouellis, *prima & ſecunda*: Quomodo viciſſim Valentinianus Theodoſium patrem ſuum vocat, Nouellis quinque, puta Nou. inter Theodoſianas 20. 25. & 36. & Nou. inter ſuas, 8. & 12. De quo iam plenè *ad l vn. ſup. de actionib. certo temp. finiend* Socerum ſcil. Imperiíque auctorem Theodoſium habebat Valentinianus, & Socerum quidem ab Anno ſuperiore 436. teſte Socrate *lib 7. cap. 43.*

" Pro iuſſu tu, ſine Euocatoriâ.

* SECVNDVM & nouum caput.

" *Curia*, pro Senatu. v. *Gloſſ.*

" Id eſt, Præturæ nomine. v. *ſup tit. de Prætoribus.*

" Conſtantinopolitanâ: data enim *hac lex* Conſtantinopoli: & *Sacratiſſima Vrbis* nomen nonniſi Romæ & Conſtantinopoli tributum.

" Vid.

" Vid. *titulum*, *de metatis*, *infr.* vbi dicam.
" Limitationes duæ ſequuntur.
" Silentiariorum officium hoc verbo continetur: de quo mox.
" Edictis Præfecti Prætorio propoſitis, *leges* Principum ad omnium notitiam faciebant peruenire. Idque facere nominatim ipſiſmet Legibus iubebantur. Vid. *Paratitlon ſup. de Conſtitut. Princip.* & quæ dico *ad l. vn. infr. ſi per obreptionem.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iunioris hæc altera *hoc tit.* conſtitutio eſt, non modò de Decurionibus, vt *lex* 1. *ſup.* verùm de Decurionibus & ſilentiariis, déque eorum priuilegiis, omnium hoc titulo pleniſſima: quâ partim ſuperiorem Valentiniani Tertij legem, eâque conuenta priuilegia ῥητῶς firmat, partim verò nouis priuilegiis Decuriones & Silentiarios auctum it: Priora illa iam *ſuperiore leg.* illuſtrata ſunt, veniant nunc ſub manum noua illa, quæ Theodoſium Auctorem habent.

Primum igitur nouum priuilegium iſtud nunc addit: nempe immunitatem à Senatoriis functionibus: ſcilicet vt maximè Decuriones & Silentiarij poſt militiam depoſitam ſeu emenſam inter Senatores numerentur, attamen Senatoriis oneribus immunes ſunt, putà à Præturæ onere & à glebali collatione: quæ duo Senatorij ordinis onera fuerunt: & verò hîc exprimuntur, de quibus *ſuis titulis ſuprà, tit.* 2. *&* 3. Ergo Senatoria dignitas his tributa, verùm ſine ſacris; vel vt eleganter *hîc* Theodoſius, ſine aliquâ functione honore Curiæ lætati, immunitatíſque gaudio plenâ dignitatis lætitia potiti, ſic vt dignitatem ſolam haberent ex Senatu. Quod quidem fermè de Decurionibus idem Theodoſius Iun. iam antea ſtatuerat: *l.* 1. *ſup. h. t.* & *l. vlt. ſup. de Senatorib. & glebali collat.*

Alterum priuilegium eſt, immunitatis à *Metati*, ſeu hoſpitum ſuſcipiendorum onere; Et quidem ſub duplici ampliatione: ſiue, inquam, domus eorum ſint in vrbe Conſtantinopol. ſiue in aliâ ciuitate: Item quicunque tandem hoſpitaturi ſint, etiam Illuſtres: Quibus alioquin Illuſtribus plus hâc parte tribui ſolitum oſtendit *lex* 5. *inf. de Metatis.* Huius verò priuilegij immunitatis ab onere metati à ſe Silentiariis tributi meminit ipſemet Theodoſius Iun: *Nouella de metatis* 32.

¶ Vt hæc autem priuilegia Theodoſius *hâc l.* Decurionibus & Silentiariis nunc indulget, ſub iis quas dixi ampliationibus: ita retrò duas *Limitationes* ſubiicit. Prima, vt ne ad *ſupernumerarios* hæc priuilegia pertineant: verùm intra ſtatutum numerum conſtitutis tantum ea competant: putà Triginta tantum Silentiariis, & tribus Decurionibus, ad hunc ſcilicet numerum eos redegit Theodoſius: & Decuriones nominatim ad tres, cùm ex inueteratâ conſuetudine plures fierent. Quod quidem & aliàs tralatitium eſt, putà, vt priuilegia ad ſupernumerarios non pertineant. Altera limitatio eſt, ad eos demùm pertinere ea priuilegia, qui per continuos tredecim annos militiam hanc geſſerint, & vt ipſemet ait, inculpatas *excubias* peregerint: Quæ & ipſa *temporis præſcriptio* notanda venit, tredecennalis officij, ſeu militiæ, pariter vt tredecim liberorum *l.....inf. de Decurionib.* Tribuit autem Silentiariis *hâc l.* Theodoſius *Excubias*; ea ſcilicet voce quid muneris ipſorum fuerit, indicans. *Silentiarij* nempe cùm ſacris obſequiis inſeruirent, vt docet *lex* 4. *C. eod. tit.* ſeu inter Principis miniſteria eſſent, *l.* 5. *C. eod. tit.* excubias agebant ante cubiculum Principis; cum vel in Conſiſtorio is ageret, vel cum Conſiſtorianis ſuis exteríſve, vt & eorum Legatis, tractaret; à ſilentio ſcilicet ita dicti: vnde τῆς ἀμφὶ τὸν βασιλέα σιγῆς ἐπιστάται dicuntur Agathiæ *lib.* 5. & Procopio *lib.* 2. *belli Perſici.* In Gloſſis ἡσυχοποιὸς *ſilentiarius.* Quâ causâ pro foribus ſtabant. Cyrillus Scythopolites: εἰς τὸ λεγόμενον Σιλεντιαρικὸν φθάσαντας οἱ ἐπὶ τῶν θυρῶν Σιλεντιάριοι ἔνδον εἰσεδέξαντο. Et quidem ad ſecundum velum, quod cubiculo proximum erat: ad primum enim velum, erat multitudo quæ ad Principis audientiam admitti poſtulabat, vt idem Cyrillus declarat. Quare & ab eodem ſilentio ipſum Conſiſtorium, & tractatus ſeu diſſertatio in eo, ſequente æuo, *ſilentium* dictum, vel *ſilentiaricum* apud Cedrenum, Paulum Diaconum *lib.* 21. *&* 23. in diſputatione Gregentij, Zonaram in Leone Philoſopho. Silentiariorum porrò horum frequens mentio apud Ambroſium, *orat. de obitu Valentiniani p.* 7. Philoſtorgium *lib.* 7. *cap.* 7. Saluianum *lib.* 4. Procopium, *Perſic.* 2. *&* 4. *de ædificiis*; Agathiam, *lib.* 5. Euagrium, *lib.* 3. *cap.* 29. Conſtantinum Porphyrogenetam, Zonaram, & in veteri quadam *Inſcriptione.* Ergo excubias hi egêre ante Cubiculum Principis, & ideò ſub diſpoſitione Præpoſiti S. Cubiculi fuêre, vt docet *lex* 4. *&* 5. *C. eod. tit.* vt & Magiſtri officiorum, *d. l.* 4. Ad hos referri poſſit quod Rutilius Numatianus de ſe:

Officiis regerem cum Regia iura Magiſter
Armigeráſque Pij Principis EXCVBIAS.

Proculdubio verò haſtati & armati excubias egêre; & ſic militiæ Palatinæ armatæ genus: quâ cauſâ etiam caſtrenſis peculij priuilegium his datum; *d. l.* 5. *Cod. eod. tit.* Denique quia in Principis obſequio ſeu miniſterio proximè poſiti armatique erant, ideò Principes his vſi, eóſque miſêre ad varia negotia adcuranda, atque inter alia exciendis in Comitatum quos Princeps vellet, vt vel ex illis *Ambroſij*, & *Philoſtorgij* locis liquet.

DE DOMESTICIS ET PROTECTORIBVS.

TITVLVS XXIV.

XII. COD. IVST. XVII.

PARATITLON.

I. DOMESTICI *Rubr. & l.1.2.3.4.5.6.7.8. & 11. h. t. & l. 27. infr. de erogat. mil. ann. l.4. de executoribus: l.38.88.153. de Decurion.* Iidem & Protectores Domeſtici vocantur, *l.3.9.10. h.t. & l.9. infr. de diuerſ. offic.* ſeu Domeſtici protectores, *l. 49. de curſu.* Horum nomen, *l.5. h.t.* ordo, Amm. Marcell. *lib.25. p.317.* Schola, *l.3.* & Ammian. Marcell. *lib.26. pag.339.* conſortium, *l.38. infr. de Decurionibus*, & Ammianus Marcell. *lib.16. p.78. lib.25. ſub fin. pag.329.* atque adeo matricula, *l.2.5. & 7. h.t.* erat in plures adhuc Scholas diuiſorum, *l.1.3. &* 10. Vnde Domeſticorum Scholæ, *l.vn. infr. de præpoſ. laborum:* cœtus, *l.2. h.t.* ¶ Hi (in vniuerſum) vt indicio nominis apparet, familiariùs Principi militabant, *l.8. h.t.* intra Palatium militabant, *l.42. infr. de hæreticis:* ideóque & Deuotiſſimi ſubinde dicti, *l.6.7. & 9. h.t. & d. l.vn.* Deuotè ac ſtrenuè militare, *l.10.* Principis obſequiis inhærere, *l.5. h.t.* ¶ At ſpeciatim horum certus numerus per ſingulas Scholas in præſenti eſſe iubebatur, *l.1. h.t.* Alij in Prouincias dirigebantur obtentu public. neceſſitat. executores, *l.4. infr. de Executoribus:* (fortè ad capiendos reos, teſte Ammiano Marcell. *lib.15. p.39. &* 46. Magiſtris militum adiungebantur eorum mandata impleturi, Ammianus *lib.16. pag.78.*) hi duos tantùm equos è curſu publico mouere poterant, *l.49. de curſu publico.* Alij in plurimos ac terminos diſperſi erant, *l.1. h.t.* armis gerendis & procinctibus bellicis, *l.2.* in ſedibus erant, *d.l.2.* Aliis, vt & Protectoribus, tuitio *locorum*, aut quædam longior committebatur per commonitorium neceſſitas, *l.27. ſupr. de erogat. mil. annonæ.* ¶ Ad hanc militiam venientes, ſportularum nomine aliquid Primatibus diſtribuebant, *l.3. h.t.* Erant ſcilicet in ſingulis ſcholis Domeſticorum, Primates, *d.l.3.* ſeu Primicerij, *l.7.8.10. &* 11. qui Senatoriam ſibi dignitatem vindicabant inter Allectos, adeóque immunes à Senatoriis functionibus erant: *l.7.8.9.* Tribunatu donati inter eos dignitate potiebantur, qui Ducatum egerant, *l.11.* ¶ Hos ſequebantur in ſingulis ſcholis Decem ſequentes, *l.7.* qui *Decemprimi, l.8.9. h.t.* Decemprimi ſcholarum, *l.10.* Proceres, *d. l.7.* vocabantur. Hi pariter Senatoriam ſibi dignitatem vindicabant, ſeu Clariſſimatus honorem inter Allectos velut ex-Conſularibus, & à Senatoriis functionibus immunes erant; *l.7.8.9. & 10. h.t. & l.vn. infr. de præpoſ. labor.* Hinc Decemprimatus gradus, *l.7. &* 8. dignitas, *l.10.* Ad hunc autem gradum ordine militiæ perueniebant, *l.7.* ſuo ordine conſcendebant, *l.10.* ſuccedentes per matriculæ ordinem accedebant, *d.l.7.* cùm priores exierant, *l.8.* egreſſis prioribus, *l.10.* Et inter hos primus Primicerio ſuccedebat, *l.11. ſeu vlt.* ¶ Domeſticis his in præſenti eſſe iuſſis & *Annonæ* præſtabantur *l.2. h. t.* & ſenum capitum, *l. 1.* vnde etiam apparet, Domeſticos, Equites quoque fuiſſe: de quo *ad d.l.1. hoc titulo. Filij* horum parui etiam & impuberes Domeſticis adgregabantur: ſic quidem vt ſi armis geſtandis idonei adhuc non eſſent, in ſedibus nihilominus quaternas annonas adipiſcerentur, *l.2.* ¶ *Priuilegium* hóc Domeſticis datum, vt poſſent contingere Principis purpuram: *l.4.* ſacram purpuram adorare, *l.3.* vid. & *l.9. ſupr. de diuerſ offic.* & *l.vlt.* coniunctam cum *l.13. infr. de numerar.* & multo magis oſculandi Vicarios Præfectorum Prætorio in ſalutatione ius eis erat: *d.l.4.*

His Domeſticorum Scholis præerat *Comes Domeſticorum*: vt conſtat ex *l.2.3. & 5. h.t. l.1. inf. de venat. ferarum: l.42. infr. de hæreticis:* cuius etiam mentio fit, *l.vn. inf. qui à præbit. Tironum: & l.38. infr. de Decurion.* vbi de eo dicam plenius. Meminerunt & Amm. Marcellinus, *lib. 14. 26. &* 31. Gregorius Nazianzenus *epiſt. 226.* vbi τιμιώτατον τῶν οἰκείων κόμητα vocat: & Zoſimus, *lib.5. p.808.* qui τῶν δομεστίκων τάγματος ἐφεστῶτα nominat. Frigeridus apud Gregorium Turon. *l.2. c.9. p.55.* Iungitur autem Illuſtribus viris, Præfectis, & Magiſtris Militum; ſic etiam vt ante Præpoſitum cubiculi, Magiſtrum officiorum Quæſtores Comites S. L. & R. P. nominetur in Conſtantij *d. l.38. de Decurionibus:* & Honorij *d. l.vn. qui à præbit. Tyron.* De eo tandem agit *Notitia Theodoſij Iun. Imperij*, vbi quoque inter

inter Illuſtres collocatur, ſed poſt Præpoſitum S. Cubiculi, Magiſtrum officiorum, Comites S. L. & R.P. & Caſſiodorus 8.*variar.*12. De Comite Domeſticorum plura *in Notitia Dignitatum*. Ad hanc ſcholam promoueri pro magno habitum, *l.4.vbi dicam*.

II. PROTECTORES de quibus agitur *Rubr. & l.4.6.9.h.tit. & l.10.27.infr.de erog. mil.ann. l.2.5.7. inf.de fil. milit.appar. & tit. inf.de teſtimonial. ex Tribunis & Protectoribus: l.2.3.inf.de diuerſ.offic. l.3:de Fabricenſib. l.4.de Executorib. l.49.de Curſu: l.38.88.de Decurion. l.7.de luſtrali coll.l 4.ad leg.Iul.Repetund.* quorum meminit & Symmach. *lib.2.ep.74. lib.10.ep.45.49.lib.3.ep.67.* à Domeſticis ſeparantur, *l.4.6.7.h.t.* ſeu à Protectoribus Domeſticis, *l.19.h.t.* Quare & in domeſticis conſtituta, ad Protectores extendi videmus, *l.6.& 9.*

Hi verò inde nomen ſortiti, quod armatam militiam ſubeuntes, non ſolùm defendendi corporis ſui, verùm etiam protegendi lateris Principis ſolicitudinem paterentur: *l.9.* Iidem ideò ſæpe ad Vrbem Romam & in Prouincias dirigebantur obtentu publicæ neceſſitatis vel executionis, *l.4.infr.de executorib.* veluti, ad inquiſitionem vagorum, & ad veteranorum filios ad militiam cogendos, *l inf.10. de deſertorib. l.2.in fin. inf. de fil.mil. apparit.* ad exhibitionem & cuſtodiam reorum, *l.3. infr. ad leg.Iul. repetund.* vbi dicam: ex Ammian. Marcellino quoque *lib.14.p.19.20. & lib. 28.*vbi de Romano, & ex Symmacho: ad litorum & portuum cuſtodiam, *l.1. infr. de litor. & itin. cuſtod.* ad obſeruandum curſum publicum in ſp. *l. 30. de curſu publ.* Cæterùm miſſi duos tantum equos è curſu publico mouere poterant, *l.49. de curſu:* Inter hos fuêre pariter Primicerij, & Decemprimi: de quorum dignitate idem quod de Domeſticis ſtatutum, *l.4. 6.7. & 9. h.t.* De horum etiam Annonis vid.*leg.10.27.infr.de erogat.mil.ann.* vt & de horum Filiis, v.*l.5. inf.de fil.mil.apparit.*

Dignitas vero hæc Protectoria magna fuit, & quomodò ea vocatur, *l.5.infr de veteranis: l.2.infr.de teſtimon. ex-Trib.& Protector. l.3.infr.de diu.officiis,* (cui iungenda eſt *lex 2. infr.de re militari*) & ab Ammian.Marcellino *lib.30.p.*458. à Symmacho *lib.3. epiſt.67.* Protectoris honor dicitur, *l.14. infr. de luſtrali collat.* Quare & honos hîc ſeu dignitas pro beneficio appetita ab officialibus, veteranis, aliiſque, *dictis legibus: & l.153. infr. de Decurionib. l.2.3.infr.de diuerſ. offic.* De quo ad *l.1. de teſtimoniali*, & ad *l.5. de Veteranis*, etiam ex Symmacho *dict.epiſt.67.* & Paulino *ep.ad quendam militem.* Hinc epiſtolæ ex-Protectoribus, *l.1.infr.de teſtimoniali*: & *dict.l.3.de diu.offic.* Enimuerò, libertini ſeu ex manumiſſis nati ad locum vſque proximum Protectoris adire potuêre, *l.vlt.ſup.de libertis & eorum liberis.* Priuilegiáque varia eorum fuêre: A ſordidis ſcil.minimíſque muneribus excuſabantur, à verberibus immunes erant, *l.153.infr.de Decurionib. l.4.infr.de Veteranis: l.2. Cod. Iuſt.de excuſat. munerum.* In criminibus fori Prætoriani præſcriptionem habebant, *dict.l.5.. infr. de Veteranis.* A tyronum collatione immunes erant, *l.18. infr.de Tyronib. l.vlt.infr. de Veteranis.* Negotiantes tandem magna præ aliis immunitate fruebantur: *l.8.inf.de Veteranis: l.14. inf. de luſtrali collat: l.3.infr.de teſtimonial.*

I. * Imp. IVLIANVS. A .Secundo PP."

SCIAS, ſenum capitum" Domeſticis, per ſingulas quaſque Scholas quinquagenas" iuſſis in præſenti eſſe, iuxta morem debere præſtari: ceteris, qui vltra numerum" in præſenti eſſe voluerint, neque annonarias", neque capitum eſſe mandandum", ſed omnes cogendos ad plurimos" ſuos ac terminos redire. Dat. xv. Kalend. Septemb. Antiochiæ, Mamertino & Neuitta CONSS. [362.]

NOTÆ

* Abeſt hæc lex à Cod Iuſt.
" De *Secundo* PP.hoc Orientis ſub Iuliano v.*Proſopogr.*
" De *Capite* hoc, ſeu pabulo animalis, dico plenè ad *l 7.inf.de erogat.mil.ann.*
" *χ.quinquagenis*: de quo mox.
" Prædictum ſcilicet quinquaginta.
" Suſtineri iſtud poteſt: *Annonaria* abſolutè, pro præſtationibus & delegationibus annonariis: Quemadmodum *priuata* abſolutè, pro rebus priuatis, & ſimilia. Sunt tamen qui reponant *Annonas.*
" *Mandandi* verbum hâc in re proprium. Pertinet ſcilicet hoc ad delegatorias annonarum, de quo vid.*l.22.& 35.inf. de erog.mil.ann.* id eſt: ſeu tractorias, vt mox vocantur, *l.2.prox.* Mandari igitur eſt delegari: & annonarias mandare, eſt literas dare ad annonas percipiendas. Scio alicubi hanc vocem retineri, *Mandements.* Doctiſſ. tamen Valeſ.reponebat in Marcellini *lib.14.p.46.dandum.*Ego nil muto.
" *χ.Pleromos*, de quo mox: malè, quidam mutant in *proximos.*

COMMENTARIVS.

IVLIANI Imperatoris conſtitutio iſthæc eſt, eáque data Antiochiæ, *de Domeſticis δορυφόροις*, quos Græci etiam οἰκείους dixêre, τοῦ βασιλέως: quâ is PRÆSENTALIVM Domeſticorum numerum, eorundémque Annonarum modum definit. Quæ vt intelligantur, ſciendum eſt, Domeſticorum alios fuiſſe in præſenti, alios verò in pleromis ſuis ac terminis reſediſſe: Illi erant, qui Principem ſequebantur, & comitabantur proficiſcentem, qui præſentes erant Principi in Comitatu ipſius, qui præſenti Principi aderant: Et ideò *in præſenti eſſe* dicuntur *hâc l.* Præſentales Domeſtici, in Iuſtini *l. reſtituendæ 6. §. 3. Cod. de Aduocatis diuerſ. Iudicum.* & Iuſtiniani, *l. 4. ſeu vlt. Cod. eodem tit. de domeſticis & protectoribus*; Παρασπίστας vocat Euagrius, *in Anaſtaſio*: eoſdémque & *Parmenones* vocare poſſis. Eâdem ratione Alij quoque Principem eiúſque Comitatum ſequentes, hoc eodem nomine deſignabantur, ad differentiam eorum qui longiùs deſtinabantur: *in præſenti* ſcilicet *eſſe*, ſeu *Præſentales*, veluti *Curioſi præſentales*, in Notitiâ Imperij; *Milites præſentales*, item *Magiſtri militum præſentales* vel *præſentum*: de quibus *Notitia Imperij*, Euagrius *lib. 4. cap. 2.* Scholia Iuliani Anteceſſ. Iornandes *de ſucceſſ. reg. in Iuſtino*: vel *præſentum Patricij præſentales.* Ita & Præfectus Prætorio *præſens*, apud Marcellinum *lib. 14. p. 3. lib. 23. p. 263.* qui vbi Comitatus Cæſaris vel Imperatoris, *præſens* erat, de quibus omnibus *alibi.* In nullis tamen vox hæc *Præſentalium*, vel *Præſentium*, vel in *Præſenti* quidquam dignitati adſicit, niſi quatenus quos Principis præſentia illuſtrat, digniores fermè habentur. Hos verò Domeſticos Præſentales ita deſcribit Caſſiodorus 1. *variar.* 10. qui à Palatij militiâ non recedunt, qui fideliter obſequuntur, qui Principis aulæ videntur iugiter excubare. Et hæc de domeſticis Præſentalibus. Alij verò, vt dixi, Domeſtici erant *in pleromis ac terminis ſuis*, vt hæc lex ait; vbi reponenda cui videatur loco *pleromes*, vox *numeros*, vel vt Doctiſſ. Valeſius in Marcellinum *lib. 14. p. 46. manipulos.* Verùm retinenda, reſtituendáque hîc omninò vox, *pleromos.* Vox hæc ſcilicet proba, propriáque pro numeris, *terminis* (quæ vox hîc παραλλήλως ponitur) ſeu *ſedibus*, quâ voce vtitur *lex 2. prox. infr.* Domeſticis enim tuitio locorum committi ſolita, quod docet *lex 27. inf. de erogat. mil. annonæ.* In Gloſſis Græco Barbaris. Ἀθήττωτος ὁ μηδενὶ ἐπὶ μισθῷ δουλεύων ὅπου δεῖ δουλεύειν καλίγας αὐθρώπων δὲ πληρωμάτων, ἢ πλήρωμα. Hinc & ipſi Scholares & Domeſtici in Cappadociâ degentes *Pleroſimi* dicti: Scholiaſtes Iuliani Anteceſſoris *c. 94. p. 203.* in verba illa Iuliani, *Tam ſcholares homines quàm domeſticos in Cappadocia degentes: Iſti ſunt*, inquit, *qui dicuntur Græcè Pleroſimi, id eſt, quia omnes in hâc ciuitate complent, & hic implent ſacramentum ſuum.* Ergo *pleromi* ſunt qui aliâs *Numeri*: nam & πλήρωμα, πλῆθος *complementum*: Imò & πλήρωμα pro militibus & ſociis claſſiariis apud Veteres, próque omni complemento, ſupplemento: etiam apud Patres πλήρωμα καὶ σύστημα ἐκκλησιαστικόν, πνευματικόν. Atque ita vox hæc Græca hîc ſuſtinenda: Quam Iulianus Imp. Græculus literio (vt olim vocabatur teſte Am. Marcellino *lib. 17.*) hîc vſurpauit. A quo eodem Iuliani genio ſunt illa *l. 1. inf. de ponderatoribus*: *Quos excidunt, aut deminuunt, aut, vt proprio vtar cupiditatis, adrodunt*: Et mox, *quem ſermo Græcus appellat Zygoſtatem.* Ab eodem genio eſt & illa eiuſdem cognitionalis ſententia, quæ continetur *l. 5. inf. de fide teſtium.* Quanquam in Oriente voces illæ Plerimorum, Plæroſimorum, Zygoſtatæ, iam Romanam linguam peruaſiſſe videntur.

Notandum & illud, *Capitum* hâc *leg.* ab eodem Iuliano pro pabulo animalis, Græcâ pariter voce efferri, καπιτὸν: pariter vt *l. 7. inf. de erog. mil. annonæ*: quæ eiuſdem Iuliani eſt. Imò & *ſenum capitum*, pro ſex Capitibus, Græcâ imitatione: ſic & *prototypia* vocem idem Iulianus vſurpat, *l. 2. de protoſtaſiâ.* Sic *parhippi* vocem vſurpat & definit *l. 14. de curſu publ.* Ad rem. Ergo domeſticorum alij præſentales fuêre, alij in pleromis ac terminis ſeu ſedibus agebant, ſeu tuitio locorum commiſſa erat. Quomodo & Protectores quoque præſidium agebant apud vrbes, & in limitibus: atque adeò μεθορίων Προτίκτορες erant, de quo ad *l. 9.* Pariter vt poſt eum Valentinianus Sen. *l. 10. inf. de Numerariis.*

Nunc de huius conſtitutionis ſententia. Igitur Iulianus Imp. *hâc l.* certum iſtorum Præſentalium, ſeu Comitatenſium numerum definit, putà quinquaginta ex ſingulis ſcholis (nam in plures ſcholas Domeſtici diuiſi erant, quod præter *hanc leg.* docet *lex 3. & 10. inf. hoc tit. & l. vn. inf. de prepoſ. laborum*) ſic vt ſenum capitum, id eſt, ſex animalium pabula ſingulis dari velit: Vltra hunc numerum in præſenti conſtitutis, ſeu Comitatum Principis ſequentibus, neque annonarum, neque capiti aliquid præberi, imò ad pleromos ſuos ac terminos redire eos iubet. Inconditâ ſcilicet Domeſticorum turbâ proficiſcentem ſe vel ciuitates onerari grauaríque noluit Iulianus, ποιοῦσι δύσολον τὴν ἀκολουθίαν καὶ τὴν περιττὴν τῆς ἐνδημίας, vt quidam loquitur apud Suidam in verb. περιττόν: Iulianus, inquam, qui hoc tempore Conſtantinopoli relictâ, Antiochiam tendens, Nicomediam primùm inter alias vrbem venit, (vt præter Am. Marcellinum *lib....p...*docet *lex 8. inf. de erogat. mil. ann.*) Nicæáque dein, Peſſinunte, Ancyrâ, Pilis, Tarſo tranſgreſſis; *Antiochiam* tandem ingreſſus eſt: quod *huius lex* aliæque complures hoc anno conſtitutiones, quas videre eſt in *Chronologia*, oſtendunt, & teſtatur Am. Marcellinus *lib. 22. p. 236.* 237. 238. qui etiam in huius rei hiſtoriâ, ſcutariorum ſcholæ primæ & ſecundæ meminit, duóſque earum Tribunos memorat *p. 240.* Et verò pertinet omninò hæc *lex* Iuliani ad defectum & caritatem annonæ, quæ Antiochiæ hoc tempore erat: cui mederi Iulianus conatus eſt quibuſcunque modis potuit, quod eius μισοπώγων oſtendit *p. 108. 109. 110.* & Am. Marcellinus *d. lib. 22. p. 241.* & Libanius, *Orat. in Iuliani necem, p. 306.* Inter cætera igitur media & remedia vilitati procurandæ Antiochiæ, inconditam quoque Comitatus ſui turbam accidere in animum induxit: iuſſis inter alia Domeſticis vltra præſentales ex vrbe Antiochiâ ad pleromos ſuos & terminos redire. Quò etiam pertinere videtur, quod ipſemet Iulianus *in Miſopogone* ſcribit, *d. pag.* 110. τῷ γὰρ ἀδικουμένῳ πλήθει βοηθεῖν ᾤμην χρῆναι, καὶ τοῖς ἀφικνουμένοις ξένοις, ἐμοῦ τε ἕνεκα καὶ τῶν συνόντων ἡμῖν ἀρχόντων. ἐπεὶ δ' οἶμαι, συμβαίνει, τοὺς μὲν ἀπιέναι, τὴν πόλιν δὲ εἰς τὰ πρὸς ἐμὲ γνώμης μιᾶς, &c. id eſt, *plebi quippe oppreſſæ opem ferre oportere iudicaui, & exteris qui mecum venerant tum meâ cauſâ, tum & Magiſtratuum qui mecum erant. Verùm quando ita, opinor, euenit, vt illi abierint, ciuitas verò in me tota conſenſerit*, &c.

Ex *Capiti* interim *hâc leg.* mentione, quod eſt pabulum animalium, colligitur, de domeſticis *Equitibus* quoque hîc agi. Nam & domeſtici Equites erant: vt docet quoque Notitia Imperij, & Iulianus

lianus *ep. ad Leontium* 22. & Zoſimus *lib.* 5. *p.* 821. *d. l. reſtituenda* 6. §. 3. *Cod. de adu. diu. indicum.* Caſſiodorus 1. *variar.* 10. Imò de Equitibus fermè domeſticorum vocem interpretatur Zonaras *in Diocletiano*: Suidas *in verb.* δομέστικοι. Tandem de Peditibus ſimilem iuſſionem memorat Suidas, ex incerto Auctore in verb. πεζέταιροι. ὁ δὲ βασιλεὺς πεζεταίρους ἀμφὶ τοὺς πεντακοσίους ἀναλαβὼν ἐπειδὴ εἰ κελεύει, θάνατον ἀπειλήσας εἰ πλείους ἴοιντο.

Ex *hâc* interim quoque *lege* diſcimus, annonæ Palatinæ quoque curam ad Præfectum Prætorió ſpectaſſe. Quod & ipſum diſcere eſt ex Am. Marcellino *lib.* 14. *p*... vbi Domitianus P.P. minatur Gallo C. ſe Palatij eius annonas ſublaturum. Et ex Caſſiodoro *lib. 6. var. in formulâ Præf. Palat. Palatium ſua prouiſione ſuſtentat, ſeruientibus nobis procurat annonas.* Et certè omnis Annonæ cura ad eum pertinebat, Militaris, Ciuica, Palatina: de duabus prioribus alibi: De annona militari, vid. quæ Valeſius *in Marcellinum*, *p.* 47.

II. * Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Seuerum" Com. domeſticorum.

DOMESTICORVM filios vel propinquos paruos vel impuberes, domeſticorum cœtibus adgregamus, ita vt non ſolum matriculis" inſerantur, verum etiam annonarum ſubſidiis locupletentur. Quaternas & enim annonas eos quos armis geſtandis & procinctibus bellicis idoneos adhuc non eſſe conſtiterit, in ſedibus" iubemus adipiſci: his condicionibus, vt annonæ, quæ amplius inſumuntur, vel per tractorias" deferuntur, recidantur. Dat. IIII". Kal. Sept." Diuo Iouiano & Varroniano CONS. [364]

NOTÆ.

* Iungenda *huic leg.* eſt *lex prox.* 3. emendata alterutrubi diei ſubſcriptione.

" *Seueri* huius Comitis Domeſticorum ſub Valentiniano Sen. meminit triennio poſt in geſtis A. D. 367. Marcellinus; *lib.* 27. *pag.* 371. quo loco eum in Britannias miſſum ſcribit aduerſus Barbaros. *Quibus magno cum horrore compertis Seuerum etiam tum Domeſticorum Comitem miſit, ſi fors caſum dediſſet optatum, correcturum ſequius geſta: Quo paulo poſteà reuocato, Iouianus eadem loca profectus*, &c. De Comite Domeſticorum nonnulla ad *l. vn. infr. quis à præb. Tyron.*

" *Matricula* domeſticorum: Earundem mentio fit *l.* 5. *&* 7. *infr.*

" *Sedes*: de his mox.

" *Tractoriæ* hîc ſunt delegatoriæ, quibus annonæ præberi mandabantur, de quo etiam aliquid ad *l.* 1. *ſup.* Dicam pleniùs de hâc appellatione *inf. ſuo tit. de Tractoriis & ſtatiuis.*

" XIIII. *l.* 3. *prox.* & ita diſertè habet MS.

" Add. *Med.* in *d. l.* 3.

COMMENTARIVS.

FILIOS & PROPINQVOS paruos Domeſticorum, ſeu impuberes quoque armis geſtandis & procinctibus bellicis etſi nondum idoneos, non tantum matriculis Domeſticorum inſeri atque inter Domeſticos haberi; verùm etiam annonas accipere, & quidem quaternas; id eſt, quantum quatuor alendis ſufficit, vel diſtinctum eſt, iubet *hâc l.* Valentinianus Sen. cui coniungenda & *lex prox.* 3. Maiore modo, qui hactenus dari ſolebat vetito. Cuius ſanè rei cura ad Comitem Domeſticorum pertinebat (qui ideò harum annonarum tractorias conficiebat) quod non ex *hac* tantùm *lege* conſtat, verùm etiam *ex l.* 3. 5. *huius Tit.* ¶ Ait autem lex *in ſedibus iubemus adipiſci.* Sedes *h. l.* vocantur, quas *ſuperiore lege*, *Pleromos ac terminos ſuos*, Iulianus vocauit. *Sedes* ſcilicet ſunt (quarum & apud Vegetium & apud Ammianum frequens mentio extat, ſed & *Inſtit. de militari teſtam.* & *l.* 2. *Cod. de Præfecto Prætorio Africæ*, & *l. vlt. Cod. de reſtitut. militum*: & *l. vlt. Cod. quib. non obiicitur longi temporis præſcriptio*:) quæ alias *ſedeta* quoque vocantur apud Theophilum Paraphraſtem, Suidam, Rufum in *Legib. militarib* & Gloſſas *Baſilic* Foſſata, ſtatiua, caſtra: Vbi videlicet milites (armatæ vel Palatinæ militiæ) otioſi interim ſedebant & viuebant, citrà expeditionis, citra profectionis neceſſitatem; ἐκτὸς τῶν καστρῶν ἐν τοῖς λεγομένοις αὐτῶν σελίνοις; vbi Sch. σελίνοις σεσσοδρίοις, vt liquidò conſtat ex inſigni Vegetij loco, *lib.* 3. *cap.* 4. & *d. l.* 1. *Cod. de Præfecto Prætorio Africæ.* Ideò *in expeditione*, & *in ſedibus*, Iuſtinianus opponit *in dict. l. vlt. Cod. de reſtitut. militum*: & *d. l. vlt. Cod. quib. non obiicitur longi temporis præſcriptio.* Verùm de eo plura in libris *Benè dictorum Theophili*: Ad aſſerendam lectionem, quam *Conſultatio* 49. perperam ſollicitat: vbi demonſtro, militem non potuiſſe in ſedibus iure militari teſtari. Ille interim mos hinc obſeruandus: quo filij domeſticorum geſtandis armis & procinctibus bellicis inidonei, interim matriculis inſerebantur, & in ſedibus habebantur, annonáſque etiam percipiebant. Quod & ipſum quoque factum in......

III. * Idem AA. ad Seuerum Comitem domeſticorum.

SICVTI variis itineribus" Protectorum Domeſticorum" Scholâ conpræhenſos" ad eam venire perſpicimus, ita etiam *ſportularum* diuerſa eſſe debebit inſumptio": *Graue* enim *admodum eſt, viros poſt emenſum laborem, qui nullius rei cupidiores fuêre quàm gloriæ, huiuſcemodi erogationibus fatigari:* eos tamen penitus ſollemnitas inter quinos

R 3 denos

de nos & ſolidos ſportularum nomine Primatibus diſtribuere præcipimus. Eos autem qui vel ſuffragio, vel potentiâ", vel gratiâ, ſacram Purpuram adorare" peruenerint", quinquagenos ſolidos volumus inſumere. Dat. XIIII. Kal. Sept. Med. Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

NOTÆ.

" Iungenda *huic*, vt dixi, *lex 2. ſup. prox.*
" De *Seuero* hoc Comite Domeſticorum iam dixi ad *d. l. 2.*
" Id eſt, variis rationibus: Alij ſcilicet poſt emenſum laborem: alij verò ſuffragio, potentiâ vel gratia: vt *hâc ipſa leg* dicitur.
" *Protectores domeſtici* qui? Mox dicam.
" *Comprehenſos.*
" Id eſt præbitio; ita quoque *fine leg. inſumere.* Erogatio mox. Diſtribuere etiam.
" Corruptum hunc locum mox reſtituam.
" ἐν τῷ δοῖν, id eſt, potentum ſuffragio. Cæterùm ex ingenio hîc repoſuit iſta Cuiacius: malim *potentium gratia*, id enim hactenus ferunt eroſæ membranæ.
" De hac *Purpura adoratione* ad *l. vn. ſup. de Prapoſ. S. Cubiculi.*
" *Promeruerint.*
" *IV. l. 2. ſup.*

COMMENTARIVS.

DE SPORTVLIS, quas venientes ſeu ingredientes in ſcholam Protectorum-Domeſticorum, erogare ſeu diſtribuere & inſumere ſolebant, eſt hæc Valentiniani Sen. lex: Quæ prolixioris Valentinianeæ, ad Seuerum Com. Domeſticorum (cuius meminit quoque Amm. Marcellinus, *lib. 27. p. 371.*) conſtitutionis pars eſt: cuius alterum quoque membrum exſtat *l. 2. ſup.* quæ perinde *huic* coaſſanda venit.

In hâc verò *initio* notandum: *Protectores Domeſticos h. l. & l. 9. 10. inf. hoc tit. & l. 9. de diuerſis officiis*, pariter vt apud Am. Marcellinum *lib. 14. p. 25. lib. 35. p. 39. & 46. lib. 18. p. 128. 140. lib. 21. in fin. lib. 26. p. 341.* & in actis *collat. Karthag.* in *ingreſſu cognitionum*, eoſdem eſſe cum iis qui Domeſtici ſimpliciter dicuntur. A quibus *Protectores* nudi ſeparantur: *l. 4. 6. 7. 9. h. t.* (Quanquam & *Protector Domeſticus*, idem & *Protector* ſimpliciter dictus, vt apparet ex Am. Marcellino, ſi conferatur locus eius, *lib. 21. extremo*, cum altero, *lib. 25. p. 318.*) Certè conſtitutum in Protectoribus-domeſticis ad Protectores extendi videmus *d. l. 9. inf. h. t.*

Secundò notandum pro magno habitum, ad hanc Protectorum-Domeſticorum ſcholam promoueri: partim poſt emenſum laborem, in militiâ ſcilicet glorioſè: partim potentum in aulâ ſuffragio vel gratiâ. Quod & ipſum de Protectoribus in commune oſtendunt *leges*, quas *in Paratitlon* coniecimus.

Tertiò notandum inter Domeſticos, *Primates* quoſdam fuiſſe, vt *h. l.* vocantur, ſeu Primicerios, *l. 7. 8. 10. 11. inf. hoc tit.* quomodo & Primicerij inter Protectores fuêre: *l. 4. 6. 7. 9. h. t.* de quibus plura in *Paratitlo*; Poſt quos fuêre & Decemprimi, qui fortè ipſi quoque *Primatum* appellatione comprehenſi. Ammianus etiam Marcellinus *lib. 25. p. 317.* & *lib. 27. p. 377.* meminit Domeſticorum ordinis primi. De his dicam adhuc ad *l. 7. inf.*

Quartò obſeruandum venientes nunc primùm ſeu ingredientes in ſcholam horum Protectorum Domeſticorum, *ſportulas* quaſdam Primatibus illis diſtribuiſſe, erogaſſe, inſumpſiſſe: *ſportulas*, inquam, vt hîc expreſsè vocantur, ſolemnes: quâ cauſâ & *ſolemnitas* hæc mox vocatur: quaſi diceres ſolemnia & ſolita munuſcula: Quomodo & ſolemnia munera vocantur, *l. 12. §. penult. π. de adminiſtr. tutor.* ſolemnes ſportulæ Am. Marcellino *lib. 14. p. 14.* de quibus ad *l. 1. inf. de expenſis ludor.* Solemne certè id aliàs quoque, vt in ſcholam vel ordinem quendam recepti ſportulas pro introitu ſoluerent: ſic ſanè olim in municipiis qui Magiſtratum inibant, vel Decurionibus, vel ad opus publicum, ſolemnes ſportulas dabant, teſte Plinio *lib. 10. ep. 48. 117. 118. l. 6. §. 1. π. de Decurionib. l. 6. de donat. inter virum & vxorem.* Sic & pro introitu Sacerdotij apud Suetonium, *in V. Claudij*: pro introitu militiæ, *l. pen. §. pen. & vlt. π. de legatis 3.* Denique vetus is mos fuit promotionum: Dabant Senatores, dabant ſacerdotes, &c. ἐνθρονιστικὰ, καθεδρατικὰ, ἐμφανιστικὰ, de quibus Iuſtinianus *in Nouellis.* De ſportulis Conſulatus *l. 1. inf. de expenſis ludorum.* De ſportulis quæ Ducibus à Primipilaribus dabantur *l. 6. 9. 27. de cohortal.*

Poſtremò ex *hâc l.* notandum, Protectores Domeſticos, adorandæ Principis purpuræ ius habuiſſe; quod de domeſticis & protectoribus quoque teſtatur *lex 4. prox. & lex 9. infr. de diuerſ. offic. & l. vlt. h. t.* coniuncta cum *l. 13. infr. de Numerar.* de quo alioquin adorandæ purpuræ more, & priuilegio, plenè iam ad *leg. vn. ſup. de præpoſ. S. Cubiculi*: & quidem de adorandi priuilegio inter Protectores ex *l. 13. infr. de Fabricenſibus*, Notitia Imperij, & Caſſiodoro 11. *variarum* 31. de quo rurſum ad *dict. l. 3.*

¶ Nunc de ipsâmet legis ſententiâ. Igitur Valentinianus *hâc leg.* his ſportulis modum imponit diuerſum, pro diuerſitate videl. eorum qui ad hanc ſcholam promoti ſunt: Nempe eorum qui ſuffragio Potentum in aulâ, vel gratiâ, ad eam peruenerunt, quinquaginta ſolidos ſportulæ nomine inſumere ſeu erogare & diſtribuere iubet. Eos verò qui poſt emenſum laborem promoti ſunt, quindecim tantum ſolidos diſtribuere iubet: additâ ratione: *Graue enim admodum eſt, viros poſt emenſum laborem, qui nullius rei cupidiores fuêre quàm gloria, huiuſmodi erogationibus fatigari.* Quæ ratio vt elegans, ita & diſtinctio tralatitia; vt videl. multùm interſit in promotionibus, quo *itinere* (vt hîc dicitur) eas quiſque adeptus ſit; meritiſne, an verò ſuffragiis vel gratiâ: de quo iam ſæpè *ſuperioribus titulis.* Ergo meritis eò ſubuectos, *fatigari* noluit Valentinianus, ſumptuoſâ erogatione: verùm quindecim tantum ſolidis eum ſumptum coarctauit, atque ita hactenùs *ſolemnitatem*, ſeu ſolemnes ſportulas hâc parte ſtare voluit: *Eos tamen*, inquit, *ne penitus ſolemnitas intereat, quinos & denos ſolidos ſportularum nomine Primatibus diſtribuere præcipimus.* Ita enim hic locus reſtituendus eſt. Malebat Pithoeus, *eos tamen penitus ſolemniter quinos & denos*, &c. Valeſius Doctiſſ. literis ad me ſcriptis, *Eos tamen penitus ſolemnia intra*

quinos

quinos & denos ſolidos, &c. Quæ emendatio mihi placere non poteſt: maximè propter vocem *penitus*: Nempe duo hîc opponuntur *fatigari erogationibus*, & *penitus ſolemnitatem ſportularum interire*: Inter quæ duo mediam viam & medioxumam amplectitur Valentinianus, quæ ſcilicet neque fatiget, neque ſolemnitatem PENITVS interire faciat. Illud ſemper verum ſcribendum hîc, *inter quinos & denos*, quod vtique MS. expreſsè præfert.

IV. Imppp. VALENTINIANVS, Theodoſius & Arcadius AAA. ad Euſignium PP.″

DOMESTICI ac Protectores, oſculandi, cùm″ ſalutauerint, Vicarios tui Culminis habeant poteſtatem: Pœna enim ſacrilegij ſimilis″ erit, ſi his honorificentia″ non deferatur, qui contingere noſtram purpuram digni ſunt æſtimati. Dat. Prid. Non. Mart. Med. Valentiniano A. III. & Eutropio CONSS. [387.]

NOTÆ.

* Lex 1 *Cod. Iuſt. eod. tit.*

″ *Euſignius* hic PP. Italiæ fuit ſub Valentiniano Iun. hoc anno 387. & ſuperiore 386. Ad quem extant nouem poſteriores Symmachi epiſtolæ *libro* 4. Ex quibus illud ipſum efficitur. v. *Proſopogr.*

″ Poſtquam ſalutauerint, ſalutatione peractâ, vel in ſalutatione.

″ Inſolens hæc locutio, *Pœna ſacrilegij ſimilis*, pro *pœna ſacrilegio ſimilis.*

″ Similis argumentatio *l. 5. inf. de proximis.*

″ Reuerentia *d. l. 5.*

COMMENTARIVS.

DE OSCVLANDI iure Vicarios Præfecti Prætorio, Domeſticis & Protectoribus competente, eſt hæc Valentiniani Iun. conſtitutio ad Euſignium PP. Italiæ emiſſa. Quæ vt intelligi poſſit, ſciendum eſt; Quemadmodum nonniſi certis perſonis purpuram Principis contingere ſeu adorare licebat, de quo dixi ad *l. vn. de Præpoſitis S. Cubiculi*: ita neque omnibus promiſcuè in ſalutandis Magiſtratibus prouincialibus (de quibus ſalutationibus dixi ad *l. vn. ſup. de Præfectis prætorio*) eos oſculari licuiſſe; quinimò etſi quoſdam oſculari liceret, non omnes tamen promiſcuè (quomodo neque cum quibuſlibet in Secretario conſidendi ius fuit: de quo ad *l. 5. 7. 16. inf. de proximis*:) Hæc vero reuerentia in ſalutatione delata dicitur *d. l. 5.* honorificentia, *hâc l.* De hoc oſculi iure eſt quoque *lex 109. inf. de decurionib.* vbi Curialibus omnibus muneribus in patriâ defunctis hic ipſe honos tribuitur, *Oſculum quoque*, inquit, *his in prouinciâ Iudicantum & conſeſſus indultus ſit.* In ſalutatione igitur ſeu viſione Magiſtratuum non omnes ad oſculum admiſſi, verùm ex ſingulari priuilegio nonnulli: (Rariores adhuc à Principe, & nonniſi ex ſummâ ciuilitate, de quo ad *l. vn. ſup. de Præpoſ. S. Cubiculi*:) Et verò oſtendit hæc lex, *Vicarios* Præfectorum Prætorio domeſticos ac protectores ad oſculum admittere noluiſſe; vtpote Spectabilium præcipuos: Cui Vicariorum ambitioni, ſupercilio & faſtidio *hâc l.* occurritur: quemadmodum alia quoque conſtitutione ad eundem Euſignium PP. idem Valentinianus Iun. Præfectorum Prætorio ipſorum vſurpationi, iuriſdictionem ſibi in militares viros vindicantium, occurrit *l. 1. Cod. de off. Magiſtri militum*: quæ fortè *huic* coaſſanda videatur. Et hæc quidem eſt *huius leg.* ſententia: Fœdus enim illorum error eſt. qui perperàm etiam interpuncta ea, hunc in modum *oſculandi, cum ſalutauerint Vicarios, Tui culminis habeant poteſtatem*, hanc illi ſententiam adfingunt, Domeſticos & Protectores admittendos ad oſculum Præfecti Prætorio, poſtquam eorum Vicarios ſalutauerint, & fortè eâ de re compellarint. Vicariorum enim faſtidio hæc ſanctio opponitur, qui cùm ſalutarentur, oſculum detrectabant, ſeu ad oſculum Domeſticos & Protectores admittere nolebant. Vt certè qui ad ordinariorum Iudicum ſalutationem & conſeſſum admittebantur, non ilicò ad Spectabilium quoque admittebantur, de quo *l. 5. 10. inf. de proximis.* Hactenus de præcipua *huius leg.* parte & ſententia.

§ Cæterum, duo adhuc ſanctioni ſuæ addit; Rationem ſeu ratiocinationem, ſeu argumentum & pœnam. Ratiocinatur ſcilicet ſeu argumentatur Valentinianus ab adoratione Principis ad ius oſculandi Vicarios. Nempe ſi illud domeſticis & protectoribus deferatur (quod vtique his deferri iuxta *hanc l.* aliæ quoque plures oſtendunt; & in his, *l. 3. ſup.* ad quam dixi) quod & ipſum oſculi genus fuit, multò magis hoc competere oportere: Cui ſimilis eſt argumentatio eiuſdem Valentiniani Iun. *l. 5. inf. de proximis. Si* inquit, *Conſiſtorium noſtrum ſæpe ingredientibus, Secretarij Iudicum non patuerit ingreſſus; aut reuerentia non fuerit in ſalutatione delata, aut ſedendi cum Iudice ſocietas denegata.* Sequitur *pœna*, ſacrilegij ſcilicet. *Pœna*, inquit, *ſacrilegij ſimilis erit*: vbi *ſacrilegium* dicitur de violatoribus conſtitutionum: pariter vt in eâdem re ab eodem Valentiniano Iun. *l. 2. ſup. vt dignitatum ordo*: & *l. 13. infr. de priuileg. eor. qui in S. P. & l. 3. Cod. de crimine ſacrilegij*, vbi dicitur ſacrilegij inſtar eſſe, dubitare an is dignus ſit quem elegerit Imperator, & à Theodoſio M. *l. 16. infr. de petitionib.* & ab Arcadio *l. 24. infr. de petitionib.* & à Theodoſio Iun. *l. 30. inf. de erog. mil. ann.* & Valentiniano III. *Nou. inter Theodoſ. 41.* Atque vt in commune ſacrilegium admittere fermè dicuntur violatores ſeu ſpretores legum Imperialium, ita nominatim qui modum, formam & ordinem à Principe ſtabilitum vel commonſtratum violant *h. l. & d. l. 2. & d. l. 13. & d. l. 3.*

v.* Idem

v.* Idem AAA. Addeo" Com. domeſticorum.

OMNES, qui Domeſticorum iniuncti" nomini nunquam noſtris obſequiis inhæſerunt, neque certis quibuſque Officiis deputati publicas executi ſunt iuſſiones, protinus matriculis" eximantur. Deinde, hij qui amiſſam militiam noſtro iudicio receperunt, ſi quidem poſt" vnius anni ſiue biennij ſpatium loco ſunt priſtino reſtituti, in ſuo ordine permanentes fructum beneficij non amittant. Sin verò longo poſt tempore ambitione atque ſuffragiis, vt rurſus ſociarentur niſi" ſunt, ita nouiſſimorum numero iungantur, non vt nunc ſternantur" extremi, ſed vt eum vnuſquiſque optineat locum, in quo eſſe eo tempore potuit vltimus cùm" eſſet poſt biennium reſtitutus. Dat. Prid. Kal. Ian. Conſtantinop. Theod. A. III. & Abundantio v.c. CONSS. [393.]

NOTÆ.

* Meminit *huius leg.* Arcadius *l.6.prox.* Iungendáque illi *lex 4.C.Iuſt.de officio Præfecti Prætorio Orientis.*

" Eidem *Addeo* inſcribitur *d.lex 6.prox.* ita tamen vt ibi, *Comes & Magiſter vtriuſque militiæ* dicatur, quomodo habet etiam inſcriptio *d.legis 4.& legis 9.inf.de Iudæis*, vbi adhuc pleniùs dicitur *Magiſter vtriuſque militiæ per Orientem. Addæus* inſcribitur *epiſtola* Libanij 954.

" *Iniuncti*, pro iuncti.

" *Matricula* domeſticorum: *h.l. & l.2.ſup. & l.7. inf.* Cuiacij editio habet *patriculis*: quod ipſe Cuiacius non ſemel tanquam legitimum & ſingulare notat: verùm vox *matriculis* hic tuenda omnino eſt: etſi ita habent MS.

" Intra.

" Ita MS. *niſi*. in Cuiacij editione.

" *Sterni* eſt cæteris ſubſterni, ſubiici, & vltimo loco collocari *h.l. & l.3.inf.de Agentibus*: & *l. 14. inf. de re militari.*

" Si fuiſſet.

COMMENTARIVS.

RECENSVM Domeſticorum, vt antea iam, ita & *hâc l.* nunc rurſum inſtituit Theodoſius M. Pariter vt Arcadius filius eius Protectorum *6. prox.* Ita ſcil. ſubinde oportuit, quod incondita turbâ ſæpe laboraret otioſorum; ſubinde etiam qui matriculâ expuncti fuerant, militiam recuperarent beneficio Principis, per ſuffragia & ambitionem. Quare & illi ſubinde expuncti & *hâc l.* expungi iubentur: & de his reſtitutis quæſitum, quemnam inter Domeſticos locum obtinere deberent. De hoc vtroque igitur eſt hæc lex Theodoſij M. cuius etiam meminit filius eius Arcadius *l.prox.* qui & eam ad Protectores extendit. Eſt autem ea, pars prolixioris ad Addeum Comitem Domeſticorum, ſimùl & Magiſtrum vtriuſque militiæ per Orientem (quod in *Notis* iam probaui) conſtitutionis Theodoſianæ pars: cuius alterum membrum extat in *l. 4. Cod.de off. Præf. prætor. Orientis*: quæ proinde *huic* coaſſanda venit.

Ex his duabus *legibus* inter ſe coniunctis diſcimus, Theodoſium illâ conſtitutione Addeum duplici modo inſtruxiſſe, prout duplex gerebat officium: nempe vt Comitem domeſticorum *hâc l.* & vt Magiſtrum militum *d. l.4.* Nunc de ipſamet *Legis* huius ſententiâ.

Primo igitur capite iubet Theodoſius M. eos protinus matriculis domeſticorum eximi, expungi, qui nunquam Principis obſequiis inhæſerunt, neque certis officiis deputati publicas iuſſiones executi ſunt. Hæc duo ſcilicet præſtabant Domeſtici: nempe vel Principis obſequiis inhærebant, (*in præſenti* ſcilicet, ſeu *præſentales* erant, de quibus ad *l.1.ſup.*) vel ad certa officia deputabantur, mittebantur, publicis iuſſionibus Principis exequendis: quod etiam teſtatur *lex 4. inf. de executorib.* velnti ad capiendos & exhibendos reos: teſtis Am. Marcellinus, *lib.15.p.39. & 46.* itémque Magiſtris militum quandoque adiungebantur, eorum mandata impleturi eodem teſte, *lib. 16. p.78.* Tuitio locorum, aut quædam longior cômittebatur neceſſitas per commonitorium: *l.27.inf.de erog.mil. ann.* Denique vel neceſſitatibus Principis, vel Expeditionibus bellicis proderant, vt *l. prox.6.* Ergo otioſos hos matriculis eximi iuſſit *hâc l.* Theodoſius M. Et tamen Arcadius *l.prox.* ita hanc *leg.* interpretari videtur, quaſi eâ præceptum fuerit, laborioſos præferri otioſis; qui ſibi potius quàm Reipublicæ omni militiæ ſuæ tempore vixiſſent: prohibueritque eos temporis priuilegio cum laborioſis contendere: de quo ad *eam leg.*

Secundum *huius leg.* caput eſt de expunctis matriculâ Domeſticis; verùm poſteà Principis beneficio in eam militiam RESTITVTIS, déque eorum gradu: vbi Theodoſius ita diſtinguit; Vel aliquis intra annum aut biennium reſtitutus eſt, & tum priſtinum locum ille recuperat: vel poſt biennium, & tum eum locum obtinet qui nouiſſimus erat eo tempore quo reſtitui poterat poſt biennium. Quæ conſtitutio vtiliter aliò traduci poteſt, cùm quæritur de gradu eorum qui in ſcholam aliquam, vel officium reſtituti ſunt. Ac vt locum hunc de *Reſtitutis in ſcholam officium, dignitatem priſtinam* plenius pertractem, an & quando loco quoque ſeu ordini priſtino reſtituantur, res ita diſtinguenda eſt: VEL SPONTE quis ſe officio abdicauit, vel eo quis abiectus eſt ſeu expunctus. Si ſponte ſe abdicauit (*s'il a Reſigné*) vel purè & perpetuo animo id fecit, vel ſub tacitâ quâdam conditione: Primo caſu, ſi poſt antiquam miſſionem impetratam, veterémque militiam, rurſùm ad eam admiſſus fuerit beneficio ſpeciali (id enim alioquin regulariter non licet: de quo ad *l. 2. inf. ad Leg. Iul. de ambitu*:) proculdubio vltimus ſternetur, neque priſtinum locum occupabit; *l.3.inf.de Agentibus in rebus*: velut *Nouus* hic quippe in ſcholam redit, quod etiam in Galliâ obtinet: vt duobus Placitis à Lucio relatis apparet. De eâ re eſt & caput integrum apud Langlæum 7. *Semeſtrium* 8. Niſi cùm ſponte ſe abdicaſſet, & ſcholâ vel officio deceſſiſſet, *maiorem aliquam dignitatem* poſteà geſſerit: nam ſi rurſùm ad priſtinum officium redierit, priſtinum quoque gradum recuperat: Vt ecce, *in ſede Præſidiali*

ſidiali Conſiliarius, officio ſuo receſſit: mox *Conſiliarius in ſupremâ Curiâ Parlamenti* factus eſt; Tandem abdicato hoc officio ad Conſiliariatum in ſede Præſidiali regreſſus eſt; Placito Curiæ Pariſienſis cautum fuit A.1560. priſtinum ei locum & gradum deberi: vid. Paponem *lib.6.4.2.art.28. Chauntium tit.32.des prerogatiues, rang, & ſeance: ch.199.* Non eâ tamen ratione quam allegant iidem, ex *l.3. Cod. de dignitatib. l.decurionibus Cod. de Decurionib.* (quæ ipſa continetur *l.2.3. ſup. de Decur. & ſilent. l.1.ſup. de Primicerio & Notariis, l.14.inf.de proximis*) cuius alia eſt ſententia: verùm propter priſtinæ dignitatis *maioris* memoriam, cui patriam bonus ciuis prælatam voluit: minore dignitate in *patria ſua* contentus quàm maiore peregri. In memoriam prioris dignitatis multa recepta ſunt: vid. & *l.1. ff.de Decurion.* pariter, vt in memoriam dominij, *l.vnus, ff.de quæſtion. & l. ſeruus eod.* in memoriam matrimonij: vid. *tit. expil. hæred.* Secundo caſu, ſi *ſub tacita quadam & probabili conditione* ſe officio quis ſuo abdicauit, reſtitutus poſtea priſtinum locum occupare debet, quia iam Nouus non videtur. Exemplum in *Canonico* Præbendam ſuam reſignante. Nam ſi is *in fauorem* alterius reſignauerit, & reſignatio admiſſa fuerit in Curia Romanâ, is autem in cuius fauorem reſignauit, aſpernetur poſſeſſionem præbendæ acceptare, is qui reſignauit, poſteà ad maiorem cautelam à capitulo electus (atque ita *reſtitutus*) priſtinum locum ſuum obtinet: quia cùm in fauorem alterius reſignaſſet, à reſignatorio poſſeſſione Præbendæ nunquam electus fuit: cæterum huiuſmodi reſignatio hanc tacitam in ſe conditionem habet, *ſi reſignatarius acceptauerit*; & ideò ſi non acceptata fuerit, perinde ac ſi reſignatio facta non fuiſſet, haberi debet. Placitum in eam rem Curiæ Pariſienſis An.1549. quod memorat Molinæus *loco quem mox laudabo*, & Chauntius *Tit.32.des prerogatiues rang & ſeance: ch.168.* Idem puto, ſi Canonicus purè quidem & ſimpliciter verùm in ægritudine & morbo conſtitutus, in manibus Ordinarij reſignauit, poſteà enim ſi conualeſcat, vt beneficio ſuo facilè reſtituitur, ita & priſtinum locum occupat: tanquam reſignatione facta, *cauſa mortis*. His igitur duobus caſibus non tanquam *nouus* redire præſumitur, ſed vt nunquam digreſſus haberi debet: vid. & Molinæum *ſup. Regul.de public.reſignat. à n.44.ad n.50.* Et hæc de iis qui *ſponte* ſe abdicant officio.

In *Proiectis* autem ſiue expunctis pœnæ cauſâ, vel officio inconditâ turba laborante, ita diſtinguendum eſt: Vel ad tempus expuncti ſunt, vel in perpetuum; (Quam quidem diſtinctionem ſuppeditat *lex 2.ff.de Decurionib.*) Si ad tempus expuncti ſunt, (*s'il a eſté ſuſpendu de ſon office*) veluti ſi quis ordine Decurionum ad tempus remotus eſt, impleto tempore, & Decurio eſt, & reſtitutus in Ordinem, cum ordinem & locum tenet quem primùm & pridem habuit, *d. l.2. §. 1.* At ſi quis in perpetuum expunctus eſt, hic poſtea reſtitutus cum ordinem tenet, quem nūc nactus eſt non priſtinum: quia hic velut NOVVS in Ordinem venit, ait *d.l.2.§.1.* Et tamen hac adhuc parte diſtinctionem adhibere poſſumus ex *hâc l.noſtra 5. de Domeſticis*: Si breui reſtitutus eſt, priſtinum locum occupat, non ſi poſt longum interuallum. Scilicet ad eundem modum, iure noſtro, non ita multo poſt reſtituta, ſarta, nec interpellata videntur: Ita breui reuerſa vxor nec diuertiſſe videtur: *l.quidquid calore 48. de regulis iuris: l.3.ff.de diuortiis: l.33.ff.de ritu nuptiar. l.31.ff.de iure dotium.* Breui autem reſtitutus in ſp. *huius l.* qui intra annum vel biennium.

VI. * Impp. ARCADIVS & Honorius AA. Addeo" Com. & Magiſtro vtriuſque militiæ.

DIVALE † præceptum, quod ſupplicantibus Domeſticis dudùm" deuotiſſimis", *Laborioſos* prætulit *otioſis*, *& abuti*" prohibuit *temporis priuilegio eos, qui ſibi potius" quàm Reipublicæ omni militiæ ſuæ tempeſtate" vixiſſent*, erga Protectores quoque valere præcipimus; ac volumus inconcuſſum æternúmque durare, vt" ſemper renouari poſſit. Inluſtris itaque Auctoritas Tua, & eos militiâ ſoluere non morabitur, quos nihil vnquam vel neceſſitatibus noſtris, vel Expeditionibus" bellicis profuiſſe conſtiterit: & his locum priorem auctoritate huius Legis decernat, quos viderit otioſis oportere præferri. Dat.v.Non. Oct. Conſtantinop. Olybrio & Probino CONSS. [395.]

NOTÆ.

*

" De hoc *Addeo* dixi ad *l.ſuper.* quæ eidem inſcribitur.
† *Legem 4.ſuprà*, patris ſui Theodoſij M. intelligit.
" *Dudùm*, ante biennium, *d.l.4.* A.D.393.
" *Deuotiſſimi* domeſtici & Protectores, *h.l.& l.8.9.in fin.* iidem deuotè ac ſtrenuè militare dicuntur, *l.10 h.t.*
" De hac voce *Abuti*, mox.
" *Potius*, θητικῶς, ſcil. " Tempore.
" Locus hic quomodo intelligendus ſit? mox dicam.
" Vid. quæ dicam ad *l.10.& 27. infr.de erog.mil.ann.*

COMMENTARIVS.

RECENSVM Protectorum Arcadius *hâc l.* inſtituit pariter vt Theodoſius M. pater eius Domeſticorum recenſum inſtituerat ante biennium, *l.5.prox.ſup.* Hâc, inquam, *leg.*ad eundem *Addeum* emiſsâ: quâ expreſsè id quod *eâ lege* de domeſticis cautum fuerat, ad Protectores extendit, inque perpetuū obſeruari iubet; *vt ſemper*, inquit, *renouari poſſit*: id eſt, vt toties quoties vis eius ad contingentes caſus aptari debeat: *Renouari* ſcilicet lex dicitur, quoties ad nouos & ſimiles caſus aptatur, ſubinde emergentes.

Antequam verò de *huius leg.* ſententiâ agimus, obſeruari

obſeruandum ex eâ, ſuperiorem *Legem* 5. ſupplicantibus Domeſticis latam: Deinde præter ea capita quæ *eâ l.*continentur,ac nominatim præter illud quod memoratur *verſ. Illuſtris*, de expungendis videlicet qui penitus inutiles fuerunt, iſtud quoque eâ comprehenſum fuiſſe, de laborioſis videlicet præferendis, iis qui otioſi ſunt. Vnde interim videmus, Domeſticorum & Protectorum ſcholas hoc tempore tribus hominum generibus conſtitiſſe: Laborioſis ſeu in actu conſtitutis, Otioſis, & Inutilibus planè. *Otioſi* ſunt, qui etſi meritis aliquando vel antè actis ſuffragantibus in Domeſticorum vel Protectorum ſcholam adſciti, in eâ militiâ otioſi, ſibíque, non Reipublicæ actibus, omni militiæ ſuæ tempore vixerunt. *Inutiles* verò qui nihil vnquam vel neceſſitatibus publicis vel Expeditionibus bellicis profuerunt. ¶ Igitur Arcadius *h.l.* Protectorum, pariter vt domeſticorum recenſum ita agi voluit, vt *Inutiles* militiâ ſolui ſeu expungi protinus velit, quomodo Theodoſij M.conſtitutione *l.* 5.*ſup.* de Domeſticis id ipſum cautum fuerat: *Otioſos* verò, licet tempore priores, laborioſis ſeu in actu conſtitutis loco cedere: Et ſic otioſos temporis priuilegio *abuti* contra Laborioſos non poſſe. Nempe Temporis priuilegio vtuntur rectè Laborioſi contra Laborioſos, de quâ regula iam ſæpè *ſuprà*:*abutuntur* Otioſi: *Abuti* eſt perperàm vti. Similis porrò *huic* conſtitutio eſt Theodoſij M.*l.*1.*inf.qui in gradu præfer.*

VII.*Impp. Honorivs & Theodoſius AA. Epifanio pv."

Domestici atque" Protectores, cùm primùm ad Decemprimatus gradum ordine militiæ temporis prolixitate peruenerint, ſtatim, ſibi, præter Primicerium, Decem ſequentes Senatoriam vindicent dignitatem, ſéque cum Adlectione Clariſſimos" noſtro iudicio gratulentur; recedentibúſque Proceribus" ſuccedens ſibi per matriculæ ordinem, vſque ad præſcributum modum, vindicet quiſquis accedit. Ad nullas præterea Senatorij ordinis vocentur expenſas; quibus" non ambitio, ſed meritum & noſtrum ſpontaneum cognoſcitur iudicium detuliſſe. Dat.VI.Kal.Ian.Rau.Conſtantio & Conſtante conss.[414.]

NOTÆ.

* Concordant huic tres Theo loſij Iun. *leges prox.* putà 8.9. & 10.

" *Epiphanio* huic P. V. ſub Honorio, inſcribuntur quoque anno 412. lex *vn.ſupr.de Comitib.vacantib.* & *l.*14.*de proximis*, quæ Conſules anni 407. perperam ſubnotatos habet. In veteri inſcriptione integro nomine *Flauius Annius, Eucharius Epiphanius.*

" *Clariſſimos*, id eſt, Senatores.

" *Proceres*, ſunt Decemprimi.

" Vtpote quibus: nam hic ratio continetur.

COMMENTARIVS.

De Decemprimis Domeſticorum & Protectorum, eorum promotione, & priuilegiis, eſt hæc Honorij conſtitutio: Cui omninò concordant tres Theodoſij Iun. ſequentes proximè leges, putà *lex* 8. 9. & 10. Idque ad exemplum Primiceriorvm: De quibus vtriſque prius videndum eſt.

Igitur notandum in ſingulis ſcholis Domeſticorum & Protectorum fuiſſe *Primicerium* quendam: cuius præter *hanc leg.*mentio fit *l.* 8. 9. 10. 11. *infr.* Eiuſdem meminit & Caſſiodorus 7.*variar.*11. & Am.Marcellinus *lib.*18.*p.*128.vbi memorat Valentinum *ex-Primicerio Protectorum, Tribunum, & Barbationem, qui Domeſticos Protectores ſub Gallo Cæſare rexerat.* Primatum etiam appellatione complectitur *lex* 3.*ſup. h.tit.* Primum Domeſticorum vocat Am. Marcellinus *lib.* 27. *p.*377. Domeſticorum ordinis primum, idem *lib.*26.*p.*317. ex quo gradu Hiſtorici Iouinianum ad Imperium prouectum ſcribunt: Syneſius *ep.*75.πρωτεῖον voce deſignauit,loco quem mox conſignabo. Alius verò eſt, quem idem *lib.*26. *p.* 339. præfuiſſe ſcholæ Domeſticorum ait, Serenianum ſcilicet;id enim de Comite Domeſticorum accipiendum eſt.Poſt Primicerium in ſingulis ſcholis fuêre decem ſequentes, qui ideò Decemprimi vocantur *hâc l.*& *l.*8.9.10.*inf.* vnde & Decemprimatus gradus & dignitas *h.l.* & *d.l.*8.& 10.quos & *Proceres* hæc ipſa *lex* vocat: Et Primatum appellatione complecti videtur *lex* 3. *ſup.* Decaproti, Græcâ voce. De his igitur duo hæc *hâc* Honorij *leg.*continentur: Ac primum quidem *Promotionis* ad Decemprimatus pariter vt Primiceriatus gradum ratio ſeu ordo indicatur: nempe *ordine militiæ, temporis prolixitate*: ſic vt recedentibus Proceribus ſuccedens ſibi per matriculæ ordinem eum gradum vindicent. Quod & ipſum indicatur & inculcatur *l.*8.9.10.& 11.*in pr.*deuotè ac ſtrenuè militando,vt ait *d.lex* 10. Eóque refero quod Syneſius *ep.*75. indicat, poſt annoſam militiam, & aſſiduos labores ὑπασπιστὰς ad πρωτείαν prouehi iure oportuiſſe, quem morem fauor & gratia tùm perruperit: Θεοδόσιος ὁ βασιλέως ὑπασπιστής, ἕνεκα μὲν τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἐν στρατιᾷ προεδρίας κἂν ἐπεστάτησε πάλαι: αἱ δὲ σπουδαὶ πλέον δύνανται τῶν ἐνιαυτῶν: vbi πρωτείου voce Primiceriatus intelligendus eſt, non verò prouinciæ Præſidiatus quod credidit aliquando Interpres. Eadem verò promotionum lex in aliis quoque ſcholis obtinuit, ſubrogato videlicet ſemper qui proximus impellit: v.*l.*14.*inf.de Agentib. in rebus* (vbi dicam pleniùs) & *l.*2.*Cod.de off. Magiſtri officiorum.*

Secundum quod *hâc l.* continetur, & verò principaliter conſtituitur, eſt de *Priuilegio* Decemprimorum: Nempe id conſtituitur, vt Decemprimi non minus quàm Primicerius ipſe, Senatoriam ſibi dignitatem protinus vindicent: Sic etiam vt à Senatoriis functionibus immunes ſint,atque inter Allectos habeantur; quod ipſum ſtatuitur à Theodoſio Iun.tribus *Legibus* proximis, putà *l.*8. 9. 10. & *l.vn. inf. tit.prox. de præpoſitis Laborum.* De quibus Senatoriis functionibus, & Allectorum immunitate *titulis duobus, ſup.de ſenator.& glebali collat.* & *tit.* de

de Prætoribus : hæc enim duo munera Senatoria ſunt, Glebalis collatio, & Prætura; Et de *Allectis* quidem ſeu immunibus à Senatoriis functionibus, dixi ad *l.10. ſup. d.tit. de Prætoribus.* Et rationem huius immunitatis reddit Honorius *fine leg.* nempe quod non ambitione, verum merito, ſpontaneóque Principis indicio, non gratiâ vel ſuffragio potentiorum, ad hanc Senatoriam dignitatem peruenerint: Quæ ipſa ratio redditur in aliis huius Immunitatis & Adlectionis exemplis, quæ congero ad *d.l.10.* v. interim eam ipſam *legem 10. & l.23. eod. tit.*

VIII. * Idem AA. Monaxio PP."

DEVOTISSIMIS" Domeſticis, quos" nobis (vt indicio nominis apparet) familiariùs militando, optatam protulimus ſanctionem, vt præter Primicerios Decemprimi eorum, cùm ad memoratum Decemprimatus gradum peruenerint, ſtatim Clariſſimo nomine decorentur, & inter Allectos" velut ex-Conſulares habiti Senatoria ſe præditos gaudeant dignitate: ad eundem Clariſſimatus honorem ſequentibus cum priores exierint acceſſuris: ita tamen vt inmunes à Senatoriis functionibus penitus habeantur. Dat. xv. Kal." Conſtantinop. Theod. A. VII & Palladio CONSS. [416.]

NOTÆ.

* Iungenda videatur hæc lex cum *l.9. prox.* de quo mox. Vel ſaltem hanc indicare videatur. Certè hanc quoque intelligit *lex vlt. h.t.*
" *Monaxius* hic PP. Orientis fuit ſub Theodoſio Iun. A. D. 412. 414. 416. 417. 418. 419. 420. *v. Proſopogr.*
" *Deuotiſſimi* Domeſtici *h.l. & l.6. ſup.* vbi dixi, & *l.9. inf.*
" *χ. Qui.* " Ita MS. pro *militant.*
" Hanc videlicet.
" Allecti *Conſulares* hic & *l.9. & 10.* & *l.5. infr. de Agentib. in reb.* & *l. vn. de Comit. ord. pr. art. diu.* & *l.7. 8. infr. de proximis.*
" Chronologia antehac edita ſupplebat *Ian*, vt habetur *l.9. prox.* Quod ſtare non poteſt: hæc enim illâ poſterior videtur: Malim xv. *Kal. Nouemb.* vel III. *Id. Nouemb.* vt iungatur cum *l. vn. inf. tit. prox. de Præpoſ. laborum.*

IX. * Idem AA. Monaxio PP."

DEVOTISSIMOS" Protectores, qui armatam militiam ſubeuntes non ſolum defendendi corporis ſui", verum etiam protegendi lateris noſtri ſollicitudinem patiuntur (vnde etiam *Protectorum* nomen ſortiti ſunt) inglorios" eſſe non patimur, ſed vt deuotiſſimis nuper" Protectoribus-domeſticis, ita his quoque honorem congruum condonamus", Vt præter Primicerium Decemprimi eorum Clariſſimatus dignitate fruantur, & per ordinem primis exeuntibus qui ad Decemprimorum numerum vocante gradu ſubierint", Conſularem cum ipſa loci acceſſione Clariſſimatus ſibimet vindicent dignitatem, & in Ampliſſimo" Ordine inter Allectos velut Ex-Conſularibus habeantur, nullis Senatoriis muneribus adſtringendi. Dat. xv. Kal. Ian. Conſtantinop. Theodoſio A. VII. & Palladio CONSS. [416.]

NOTÆ.

* Non eſt hæc *lex* coniungenda cum *ſuperiore*, hæc enim illam velut anteriorem memorat & producit.
" De hoc *Monaxio* dixi ad *d.l. ſuper.* quæ eidem inſcribitur.
" Deuotiſſimi. De hâc voce iam ad *l.6. & ſuper 8.*
" Corpus Protectorum intelligit.
" Inglorius. " *L 8. ſupr.*
" Hinc apparet, Domeſticos eoſdem cum Protectoribus Domeſticis eſſe: de quo, *ad l.3. ſupr.*
" *Condonamus*, pro ſimplici, *donamus*, *concedimus.*
" *Subire*, propriè dicuntur, qui in aliorum exeuntium locum ſuccedunt.
" *Ampliſſimus* Ordo, pro Senatorio. vid. *Gloſſar.*

X. * Impp. THEODOSIVS & Valentinianus AA. Hierio PP."

PRÆTER Primicerios protectorum domeſticorum Decemprimi ſcholarum, cùm ad huius vocabuli dignitatem deuotè ac ſtrenuè militando peruenerint, ſtatim Clariſſimatus honore decorati inter Adlectos veluti Ex-Conſularibus eſſe mereantur, ita vt & à Senatoriis functionibus penitùs habeantur inmunes, nullóque extrinſecus onere prægrauentur: cæteris quoque vbi egreſſis prioribus ad prædictum ſuo ordine numerum locúmque conſcenderint, priuilegiis paribus honorandis. Dat. XVII. Kal. April. "Hierio & Ardabure CONSS. [427.]

N O T Æ.

* Hanc quoque *Legem* ſuam pariter vt *legem* 8. *ſup.* indicat Theodoſius Iun. *l. vlt. infr.*

" Hierius hic PP. fuit Orientis ſub Theodoſio Iun. A. D. 425. 426. 427. 428. imò & 432. Eiuſdem meminit quoque Auctor Chronici Alexandrini A. D. 427. vbi *δὶς ἔπαρχος* vocatur: Interpres malè Præfectum vrbis interpretatur.

COMMENTARIVS.

DE DECEMPRIMIS Domeſticorum & Protectorum, eorum promotione, & priuilegiis, (de quibus ipſis fuit Honorij Imp. *lex 7. ſup.*) ſunt hæ tres, in eandem planè ſententiam quæ *d. l. 7.* Theodoſij Iun. conſtitutiones: ſic quidem vt *lex* 8. *&* 10. ſint de Decemprimis Domeſticorum, ſeu Protectorum Domeſticorum: *lex* 9. de Decemprimis Protectorum: *ea* quippe *leg.* ſtatutum in *l. 8.* de Domeſticis, ad Protectores extenditur, neque alia eius ferendæ occaſio fuit: vt cæteroquin æquo vtrique iure fuère, de quo conſule *Paratitlon*: & verò hâc parte exæquati antea ab Honorio *d. l. 7.* In his verò omnibus enarrandis nil immorari iuuat, cùm dicta ad *d. l. 7. ſup.* ſufficiant: tantum *hic* ſublegenda.

Primùm, in tribus illis omnibus *Legibus* notandum, Decemprimis non in genere tantùm Senatoriam dignitatem conferri, verùm etiam, ſpeciatim Senatoriam; velut ex Conſularibus: quod etiam indicatur *l. vn. inf. de præpoſ. labor.* quæ & dignitas confertur Domeſticis & Notariis *l. 2. 3. de Primic. & Notar.* Huius verò dignitatis ἀπὸ Κονσουλαρίων mentio quoque apud Chryſoſtomum *ep. 61.* Θεοδότῳ ἀπὸ Κονσουλαρίων cuius epiſtola quoque extat 58. Θεοδοσίῳ ἀπὸ Δουκῶν: Comitibus ordinis primi artium diuerſarum *l. vn. eod. tit. ſuprà, tit. de Comitib. ord. pr. art. diu.* Scriniariis S. Palatij poſt 20. annorum militiam *l. 7. 8. inf. de proximis*, Principibus Agentium in rebus *l. 5. 6. inf. de Agentib. in reb.* Præpoſitis Laborum *l. vn. inf. tit. prox.* quæ iungenda videatur *legi* 8. Ita quoque Symmachus *lib. 10. cap. 18.* Celſum Profeſſorem in Senatorium Ordinem admitti cupit, cum prærogatiua ſcilicet Conſulari: additâ ratione, ne ſumptum eius magis quàm Magiſterium quæſiſſe videamur: non ſine auaritiæ nota, ſi ab eo munia publica poſtulentur, qui ſpondet gratuita præcepta. Vbi vides clarè, quod hæ *leges* apertè teſtantur, Symmachum quoque indicantem, quænam vis ſit prærogatiuæ iſtius Conſularis, nempe vt Senator, Senatoriis tamen functionibus non ſubiaceat. Qui & Adlectionis honos dictus; de quo vid. *Paratitlon de Senatorib.*

Secundò, in *l. 9.* notanda ſingularis Protectorum deſcriptio: *Qui*, inquit, *armatam militiam ſubeuntes, non ſolùm defendendi corporis ſui, verùm etiam protegendi lateris noſtri ſolicitudinem patiuntur: vnde etiam*, addit, *Protectorum nomen ſortiti ſunt.* Ad cuius explicationem afferre quoque iuuat aliorum ſcriptorum teſtimonia. De his accipio Syneſium *ep. 75.* vbi ὑπασπιστὰς vocat: & de *regno*, *p. 18.* vbi δορυφόρους eos vocat, habitúmque eorum deſcribit, procedentíque Imperatori adfuiſſe teſtatur: οἱ γὰρ ἦν ποτε τὸ τῶν δορυφόρων τεῖχος ἀπὸ τῆς στρατιᾶς στρατιώτες ἐκκεκριμένος, νέοι πάντες: πάντες ἀνιμῶντες τὰς κόμας ξανθοί τε καὶ ἀγέρωχοι, Αἰεὶ δὲ λιπαροὶ κεφαλὰς καὶ καλὰ πρόσωπα, χρυσάσπιδες καὶ χρυσολόγχαι, οὓς ὅταν ποτὲ ὀφθῶσι, τὸν βασιλέα σημειούμεθα. Sic & Crippus *lib. 3. Terribiles ætate pares* vocat. Menander Protector ipſe *lib. 8. hiſtor.* ὁ δὲ γε τῶν μαθερίων λεγόμενος προτίκτωρ δηλοῖ δὲ πάντως Ῥωμαίοις τὴν εἰς τοῦτο καταλεγομένων ἀξίας τὸν βασιλικὸν προσκεπαστὴν: Προσκεπαστὴν, id eſt, *qui Principis latus protegit.* Eoſdem indicat & Chryſoſtomus *homiliâ in Matth. 55. ed. Pariſ. p. 596.* Comel. *p. 476.* ὁ μὲν γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς βασιλεὺς οὐκ ἀνάσχοιτο πάντας [στρατιώτας] εἶναι ἐν τοῖς βασιλείοις, οὐδὲ περὶ τὰς αὐτοῦ πλευράς. Et mox. οὗτοι οἱ ἀσπιδοφόροι βασιλέως. De iiſdem agit & *homilia in Ioannem: Savil. 19. Pariſ. 18. p. 123.* οὐκ ἴστε τὰ τάγματα βασιλικὰ τῶν ἀσπιδοφόρων καὶ λογχοφόρων τὴν περὶ τὸν βασιλέα πόσης ἀπολαύει τιμῆς. Et *homil. 31. Savil. Pariſ. 29. p. 183.* καὶ γὰρ ἐν τοῖς βασιλείοις τόποις οὐδεὶς τῶν βασιλεῖ παρεστηκότων δορυφόρων, ἀφεὶς, &c. Protectorum quoque iſtorum frequens mentio apud Am. Marcellinum, ex quo ea ipſa fermè diſcimus quæ *Paratitlon* exhibet quænam inquam & quàm varia hic delegarentur: Nempe Cæſaribus quoque Protectores additi *lib. 14. p. 18.* his cuſtodia mandata aliquorum, veluti Præfecti, *p. 19.* per hos rei retracti tenebantur, *p. 20.* Agebant aliquando præſidium apud vrbes, *lib. 26. p. 353.* Ad exhibendas perſonas miſſi, *lib. 29. p. 414.* Validos quoque corporis robore fuiſſe indicat idem *lib. 30. p. 458.* Protectoris tamen nomine quandoque Domeſtici indicati vt *lib. 25. p. 317. 318.* De Protectoribus qui præſidium agebant in limitibus, locus quoque apud Menandrum Protectorem *lib. 8. Hiſtoriæ*: vbi is vocatur τῶν λεγομένων μαθερίων προτίκτωρ: Hegeſippus quoque ex æui ſui vſu, illa Ioſeph ὁ ὑπασπιστὴς ὁ ἐμὸς ὁ σωματοφύλαξ ita vertit *lib. 1. cap. 44.* *Hic erat Protector meus, cui credebam corporis ſenilis cuſtodiam.* Protectorum meminit etiam Capitolinus Conſtantini M. ætate in Maximinis *p. 143.* *Appellatus Auguſtus Carthaginem venit cum pompa regali, & Protectoribus & faſcibus laureatis.*

Tertiò notandum, hoc ipſo Anno 416. quo data eſt *lex* 8. Theodoſio Iun. hoc priuilegium Decemprimorum Domeſticorum extendi ad Præpoſitos laborum: *l. vn. tit. prox. de præpoſitis laborum*: quæ forte etiam *d. legi* 8. iungenda videatur.

XI. * Idem AA. Heliodoro PV."

CONSTANTINOPOLITANI" Ampliſſimi Senatus conſenſu, noſtróque iudicio Domeſtici decurſis gradus ſtipendiis ſub eo ſint genere Senatores, vt Primicerius quidem, poſt acceptum Tribunatum", inter eos dignitate potiatur, qui Ducatum agere meruerunt. Alij verò qui decurſis ſtipendiis ab" eodem Decem vſque numero ſubſequuntur, quibus iam ante" decretum eſt, dignitatibus perfruantur: ſed ita vt inter eos ſine dubio cenſeantur, qui INMVNITATEM ſibi laboribus redemerunt. Vt" fructus Domeſticis", impio" termino conſequenti,

etiamſi mortalitas interuenerit, perire non poſſint, ſed quodammodo ſuperſtes illis ſolatiis" ſeruetur occaſio: ac, ſi Primicerij limen ingreſſi" in ipſâ deſideratæ ſpei longæ expectatione fructus interruperit fati neceſſitas, non ſtatim, qui præcerpat" eos", quem" vocat ſecundus ordo ſuccedat; ſed, liberis ſucceſſoribúſque tantum gradu venientibus agnatorum", quorum" maximè curâ emolumentorum perceptione gaudebat, reſidui temporis vſque ad annum quæ debentur ſollemniter colligantur" Dat. I I I. Id. Iun. Conſtantinop. Valerio & Aëtio VV. CC. CONSS. [432.]

NOTÆ.

" Lex 2. *Cod eod. tit.* hinc interpolata eſt, plurimis reſecatis. Sed & Protectoribus communicato hoc iure.

" *Heliodori* huius P.V. nulla alibi mentio extat: niſi is ſit, cuius Theodoricus meminit apud Caſſiodorum I. *var.* 4. *Hi autem & in partibus* ORIENTIS *parentum laude viguerunt*; HELIODORVS *enim, qui in illâ Republicâ nobis videntibus* PRÆFECTVRAM *bis nouenis annis geſſit eximiè, eorum conſanguinitate probatur adiungi.* Fuit & Heliodorus Comes S. L. A. D. 468. vid. *l.* 3. 4. *Cod. de Canone largit. tit.*

" Hanc vocem retraham lubens ad inſcriptionem; ita, *P.V. Conſtantinopol.* vid. *Prolegomena.*

" Id eſt, poſt eundem.

" Puta *l.* 8. 9. *&* 10. *ſup.*

" Id eſt, adquiſiuerunt, pepererunt: *Laboribus redimere.*

" *χ.* Et.

" *Impium terminum* an vocat mortem: vt ita ſequentia, *etiamſi mortalitas interuenerit*, explicatio ſint horum verborum?

" *χ. Solatij.*

" *χ. Ingreſſo.*

" *Præcerpere* fructus, eſt quaſi ante ora auferre.

" Fructus ſcil.

" Is quem. " *Adgnationis* durantis.

" Quorum liberorum maximè contemplatione.

" Solemniter præſtentur, ſoluantur.

COMMENTARIVS.

PRIMICERIORVM & DECEMPRIMORVM inter Domeſticos priuilegia dignitates iam antea decretas, ſuperioribus *legibus*, putà *l.* 8. 9. 10. *ſup.* ita confirmat *hâc l.* nunc, Theodoſius Iun. quinquennio poſt *d. legem* 10. vt duobus priuilegiis Primiceriorum dignitatem auctum eat.

Primum eſt, quod cùm Primicerij expletis ſtipendiis antea, haud aliter atque Decemprimi, Senatoriam inter Allectos Conſularis dignitatem hactenus adipiſceretur, *hâc l.* Theodoſius Iun. iubeat Primicerium poſt acceptum Tribunatum inter eos dignitate potiri, qui Ducatum agere meruerunt: id eſt, eo genere, eâ conditione cum Senatoriâ dignitate exire, vt Tribuni nomine aucti inter ex-Ducibus locum habeant. Quod genus certè, maioris prærogatiuæ fuit: Sic & Præpoſiti ac Tribuni ſcholarum, Tribuni ſacri ſtabuli, & Cura Palatij (niſi Comites primi Ordinis ſimul fuerint) militia abſoluti inter eos qui Duces fuerint numerabantur, ex Theodoſij Iun. pariter *l. vn. ſup. de Comitib. & Tribunis ſcholar.* ſic & Comites rei militaris quique vice Magiſtrorum Militum agebant, *l. vlt. de Comitib. rei militaris.* Qui vtique gradus Conſularium gradu maior erat, vt ex *hâc l.* & *d. l. vn. de Com. & Trib. ſchol.* quoque patet: Ergo nunc Primicerij, ex-Ducibus æquati: Decemprimi ex-Conſularibus. Quod de *Tribuni* honore ex-Primicerio Domeſticorum collato hîc dicitur, id ipſû de Protectorum Primicerio ſcribit Am. Marcellinus *lib.* 18. *p.* 128. *Valentinus*, inquit, *ex-Primicerio Protectorum Tribunus vt conſcius*, &c. Idem Marcellinus, *lib.* 30. de Gratiano: *poſt Dignitatem Protectoris atque Tribuni, Comes præfuit rei Caſtrenſi per Africam.* Excerpta de geſtis Conſtantini: *Conſtantinus Protector primum, exin Tribunus, poſteà Præſes Dalmatiarum fuit* Tribonianus in *l.* 2. *C. hoc tit.* quam hinc alioquin deformauit, vtrumque iunxit.

Alterum priuilegium nouum Primiceriis Theodoſius Iun. iſtud indulget, magno verborum circuitu: nempe, vt ſi quis Primiceriatum ingreſſus ante annum deceſſerit, reſidui temporis emolumenta quo Primiceriatus officium durare ſolet, id eſt Anni, non proximè ſequentis, quem Ordo vocat ad Primiceriatum deferantur; verùm ad liberos & ſucceſſores eius, agnatos tamen pertineant. Vbi tria notanda veniunt. 1. Primiceriatum Domeſticorum fuiſſe annuum; quomodo & Proximatus Scriniorum fuit, *l.* 11. *&* 17. *infr. de proximis.* Secundò notetur ſingulare iſtud priuilegium, tranſmittendi ſalarij reſidui temporis & emolumenti ad liberos ſucceſſores. Quod priuilegium aliis quoque nonnullis datur: veluti Aduocatis fiſci: *l.* 15. §. 1. *Cod. Iuſt. de Aduocatis diu. Iudiciorum*: Scriniariis, *l.* 11. *Cod. de agentibus in rebus*: Primipilaribus, *l.* 1. *Cod. de primipilo.* Imo & Domeſticis & Protectoribus Secundoceriis in ſchola Equitum, *l. vlt. Cod. de domeſticis & protector.* cùm aliàs regulariter iure ciuili Romano emolumentum, mortuo Salariario, non tranſmittatur reſidui temporis: Textus in *d. l.* 3. *Cod. de agentib. in rebus.* Ita ſcriba Quæſtorius ſi ante legitimum tempus deceſſiſſet, Salarium ad eius hæredes non pertinebat, verùm ærario vindicabatur, teſte Plinio *lib.* 4. *epiſt.* 12. Hanc verò quæſtionem, vtrum hodie Iudicibus, Magiſtratibus, Aduocatis fiſci, Adſeſſoribus, Doctoribus mortuis reſidui temporis ſalarium hæredibus debeatur, prolixè tractatam habet in *Diatriba de ſalario, cap.* 6. *th.* 21. Poſtremò notetur limitatio, nempe emolumenta hæc reſidui temporis trãſmitti ad liberos ſucceſſores, adgnatos tantum, id eſt, ſi non emancipati ſint. Quod agnationis durantis veſtigium eſt, vt multa alia hoc Codice, & alibi.

DE PRÆPOSITIS LABORVM."

TITVLVS XXV.

XII. COD. IVST. XVIII.

Impp.* Honorius & THEODOSIVS AA.Monaxio PP."

QVI ex" deuotiſſimis" Domeſticorum ſcholis Præpoſiti Laborum" , noſtro iudicio, &" ſtipendiorum ſudoribus, promouentur, ad" ſimilitudinem Decem-primorum Domeſticorum Clariſſimi ſint inter Allectos", ita vt ex-Conſularibus habeantur: Nam Senatorio nomine & inmunitate digni ſunt, quos noſtri lateris Comitatus inluſtrat. Dat. III. Id. Nouemb. Conſtantinop. Theodoſio A. VII. & Palladio CONS. [416.]

NOTÆ.

* Lex *vn. Cod. eod. tit.* hinc quatuor locis interpolata eſt. Iungenda forte huic: *lex 8 ſup. tit. prox.*
" De hoc *Monaxio PP.* iam ad *d. l.* 8.
" *Ex deuotiſſimis Domeſticorum ſcholis*, hæc recidit Τριβος.
" *Deuotiſſimi* domeſtici, *h. l. &* l. 6. 8. 9. *ſup. de Domeſticis*: propriâ locutione.
" *Et ſtipendiorum ſudoribus*, hæc quoque recidit Τριβος.
" *Ad ſimilitudinem Decemprimorum.* Et hæc reſecauit Tribonianus.
" In *Cod. Iuſt.* malè olim *electos*: Quod iam ibi rectè reſtitutum.
" *Senatorio nomine.* Hæc quoque recidit Τριβος.

COMMENTARIVS.

DE PRÆPOSITIS LABORVM eſt hæc famoſa Theodoſij Iun. conſtitutio: cui fortè iungenda eſt *lex* 8. *ſup. tit. prox. de domeſticis*, reſtitutâ ibi ſubſcriptione: vt vt ſit, hæc ad illius omnino ſimilitudinem expreſſa eſt, tracto videlicet eo ipſo iure à Decemprimis Domeſticorum, quod eâ continetur, ad Præpoſitos Laborum, de quo mox plura. ❡ Eſt verò hæc lex, vnica, de Præpoſitis Laborum, *hoc Codice*, imò & Iuſtinianeo; eſt enim Accurſij, & ſequacium, etiam Cuiacij error, qui *legem* 2. *Cod. de excuſ. muner.* de his quoque accipiunt, *Præpoſiti* quippe *eâ l.* ſunt Præpoſiti *laborum ciuilium*, vel Præpoſiti *Pagorum*, quorum per Diocletiani quoque tempora non vna mentio extat. Relata vero hæc quoque *lex* in Codicem Iuſtinianeum, verùm quatuor locis nimium quantum interpolata, vt iam *in Notis* oſtendi; vnde fit, vt non ita plenam, non ita veram, de *Præpoſitis Laborum* ex *eâ leg.* cognitionem haurire poſſimus, vt ex *hâc l.* prout hoc Codice habetur, paulò pleniorem ſaltem eruere poſſumus. ❡ Nos ea κτ πόδα nunc ſectabimur, quæ de Præpoſitis iſtis Laborum *hâc leg.* continentur.

Primo igitur loco ex *hâc l.* diſcimus, *Vnde*, ſeu *ex quo corpore ſeu hominum genere* Præpoſiti iſti Laborum ſumpti ſeu promoti fuerint: Nempè ex Domeſticorum ſcholis: Et quidem, (quod ſecundum) hâc ratione: putà & Principis iudicio, & ſtipendiorum ſudoribus. Quod vtrumque à Triboniano reſecatum eſt, fortè quia ſub Iuſtiniano iam Præpoſiti laborum iudicio ſolo Principis vndecumque ipſi libuiſſet, eligerentur, cùm *hâc l.* nominatim ex *Domeſticorum* ſcholis, neque Principis tantùm iudicio, ſed & ſtipendiorum ſudoribus promoti dicantur. Nempè Principes hoc æuo Præpoſitos laborum, ex ſcholis Domeſticorum aſſumebant, promouebant, eóſque eligebant, quos in ſcholis illis ſtipendiorum merito & ſudoribus mereri videbant. Sed tamen ex ſcholis ſemper Domeſticorum, non aliundè quos ὑπασπιστὰς vocat Auctor vitæ Conſtantini: δορυφόρους Sozomenus, locis quæ poſteà conſignabo. Ea verò cauſa eſt, cur hæc *lex* proximo ſuperiori *titulo, de Domeſticis* cohæreat, ſeu ſubiiciatur: quia ſcilicet Domeſticorum corpus huiuſmodi Præpoſitos laborum ſubminiſtrabat. Quare Cuiacij ſecundus error eſt, qui hos ex Protectoribus electos minùs pensè ſcripſit ad *l. vn. Cod. eodem tit. & ad l. 2. Cod. de excuſat. munerum*: quem & alij improuidè ſecuti ſunt. Nam etſi Domeſtici, & Protectores eodem fermè iure cenſiti fuerint, déque vtriſque iunctim *ſuperiore titulo* agatur, vicináque fuerint corpora, imò & Domeſtici quoque Protectores Domeſtici dicti fuerint, attamen Domeſtici à *Protectoribus* nudis diſtincti fuêre: etiam iure aliquando, ſic vt de illis ſtatuta ad hos dubitationi tollendæ prorogari oportuerit: de quo omni, *ad eum titulum.* Et certè Domeſtici digniore loco habiti, & Protectoribus præpoſiti, etiam *Rubrica ſuperioris titulo*: hi quippe, vt indicio nominis apparet, familiariùs Principi militabant: vt diſertè Theodoſius Iun. ait in *d. l.* 8. quæ fortè *huic* iungenda eſt: vnde & οἰκεῖοι Græcis: Protectores verò armatam militiam ſubeuntes & defendendi corporis ſui, & protegendi lateris Principis ſolicitudinem ſuſtinebant, *l. 9. ſup. tit. prox.* Ergo ex Domeſticis ſumpti Præpoſiti laborum: non tamen (quod Tertium hîc) ex Decemprimis Domeſticorum: nam imò Decemprimorum priuilegium & immunitas *hâc l.* ad Præpoſitos laborum porrigitur: Quod quidem hîc Quarto loco notandum, nempe ad ſimilitudinem Decemprimorum domeſticorum Senatoriam dignitatem his conferri: Et quidem

(quod

(quod Quintum) inter Allectos: *inter Allectos*, id eſt, ſic vt immunes ſint à Senatoriis muneribus, putà à glebali collatione, & à Præturâ, quæ alioquin duo onera Senatorum fuêre: de quibus *Adlectis* ſeu immunibus, eiuſmodi & plures alij fuêre, dixi plenè ſemel ad *l.10. ſup. de Prætoribus*: & quidem de Decemprimis Adlectis ſeu immunibus à Senatoriis oneribus, *ad l.7.8.9.10. ſup. tit. prox.* Rursùm, (quod Sextum) ſic Præpoſiti laborum inter Adlectos habiti *hac leg.* vt ex-Conſularibus haberentur: Quæ & ipſa ſingularis prærogatiuæ ſpecies fuit: quomodo & Primicerij & Decemprimi Domeſticorum, velut ex-Conſularibus habiti: quod præter hanc *leg.* cauetur *l. 8. 9. 10. ſup. tit. prox.* vbi de aliis quibus eadem dignitas ſeu idem gradus tributus, dixi. Et *rationem* addit Theodoſius Iun. iſtius dignitatis & immunitatis (quod ſeptimo hic loco obſeruandum eſt) : *Nam*, inquit, *Senatorio nomine & immunitate digni ſunt, quos noſtri lateris Comitatus illuſtrat.* Vnde paulatim deducimur ad cognitionem muneris horum Præpoſitorum laborum, illud enim ſaltem diſcimus, lateri & Comitatui Principis hos adhæſiſſe, quod & ipſum teſtatur Auctor vitæ Conſtantini. Quod quidem ipſum fermè de Protectoribus alibi dicitur, eos Principis lateris Comitatum illuſtraſſe: verùm hoc inſuper addito, quod protegendi Principis lateris ſolicitudinem paterentur, *l.9. ſup. tit. prox. de domeſt. & protector.* Et apud Chryſoſtomum *homil.55. in Matth. p.596. ed. Pariſ. p.476. Comel. edit.* conſtituti περὶ τὰς βασιλέως πλευρὰς, παρὰ τὸν βασιλέα, τῷ βασιλεῖ παρεστηκότες, quod iam notaui ad *d. l.9.* At præpoſiti laborum nudo Comitatu Principis lateris illuſtrabantur: id eſt, procedente Principe in publicum eius lateri adhærebant, κύκλῳ περιπορευόμενοι τὸν βασιλέα, vt Georgius Cedrenus ait, *Comitatus lateris Principis* dicitur, de his qui Principem procedentem lateri eius adhærentes cum comitantur. Comitatus eſt πρόοδος proceſſio Imperatoris.

Hoc primum igitur, neque dum tamen inde intelligere ſatis poſſumus, quidnam hi in Comitatu Principis laterique eius adhærentes agerent. Igitur rectè, primus quod ſciam Hugo Papienſis, quod nos docent Accurſius & Lucas de Penna *hîc*, Præpoſitos labarorum accepit ſiue intellexit. Et verò antiqua ſcriptura *Labo Rum*, eliſâ vnâ Syllabâ, hîc poſitum videri poſſit pro *Labororum*, quomodo in *Pandectis Piſanis* paſſim vel *Laborum* λαβώρων Græcâ inflexione in Oriente cui præerat Theodoſius Iun. *huius l.* Auctor, pro *Labororum* per Syncopem; quomodo *Deûm* pro *Deorum*: *Præfecti fabrûm* pro *fabrorum*. Certè Alciatus hîc *Labororum* vocem ſubſtituit, quod voluit etiam Cuiacius, qui *Laborum* hîc legendum contendit. Nos igitur de *Laboris*, vel *Labaris* iſtis videamus, mox de Præpoſitis eorum viſuri. ¶ De *Labaro* vexillo à Conſtantino M. inſtituto monent ſatis hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſcriptores, & in his Auctor de vitâ Conſtantini *lib. 2. cap. 8.* & Sozomenus *lib. 1. cap.41.* qui eius formam vſúmque deſcribunt: nulla enim ante Conſtantinum eius mentio occurrit: Nam quod à Tertulliano & Minucio Felice, eius mentionem fieri quidam volunt, erroneum eſt: de *Cantabris* enim illi agunt, non de *Labaro*. Labarum verò iſtud *Laborum* quoque dictum. Apud Sozomenum certè *lib. 1. cap. 4.* variant Codices: alij quippe habent λάβαρον, alij λάβωρον. Sed & Turnebus 15. *Aduerſar. cap.16.* in vetuſto Lexico *Laborum* inueniſſe ſe teſtatur. Etſi in alio Onomaſtico, teſte Steuuechio *ad Vegetium* occurrat *Vexillum Lavarum*. Sed & Aldhelmus *de laudib. virginitatis*: *Præmiſſo*, inquit, *Chriſti laboro tutus & Chriſti vexillo armatus.* Et in *Actis* ſecundæ ſynodi Nicænæ. *Iuſſit viros eruditos ex auro & lapidibus pretioſis in vexillum Crucis transformare, quod Laborum vocatur.* At cæteri *Labarum* vocant, vt Ambroſius *lib.6. ep.29. Habebis Imperator* COMITEM [loquitur de Addeo Com. rei militaris per Orientem] *præuaricatorem, & huic vexilla committes victricia, huic Labarum, hoc eſt Chriſti ſacratum nomine, qui ſynagogam inſtauret, quæ Chriſtum neſciat: Iube Labarum Synagoga inferri, videamus ſi non reſiſtunt.* Et Prudentius, *lib.1. contra Symmachum*, vbi de Conſtantini M. aduerſus Maxentium expeditione;

> —— *Quali radiarint ſtemmate pila:*
> *Chriſtus purpureum gemmanti textus in auro*
> *Signabat Labarum.*

Gregorius Nazianzenus *Laborum* maluiſſe videtur *prima* στηλιτευτικῇ *in Iulianum*: non modo cùm καμάτων λυτήριον, id eſt, *laborum leuamen & pauſam* dixit, verum etiam vt ingenioſi fermè ſunt Græci in appellationum exoticarum rationibus reddendis, eum inde diſertè à Romanis appellatum ſcribit, καμάτων λυτήριον ὄντα, καὶ κατὰ Ῥωμαίους ὀνομαζόμενον, vt proinde Nazianzenus à labore deduxerit *Laborum*, velut laboris ὅρον, quod videlicet *Laborum* iſtud, ſeu Vexillum, vt quæque pars in acie laborabat in eam quaſi auxilij vice & liberationis inferretur: quod ſanè Auctor vitæ Conſtantini & Sozomenus tradunt. Idem Nazianzenus, μέγα σύνθημα vocat, id eſt, vt etiam Scholiaſtes eius interpretatur, teſſeram qua hoſtes in fugam vertuntur. Baronius quoque à Latino *Labor* & Græco ὄρος deducebat. Putaret quis, à labore dictum, ideò quod magno labore magníſque viribus & ſollicitudine opus eſſet ad id geſtandum, vtpote quod graue eſſet variis ornamentis; vt de quibuſdam militaribus ſignis memorat Herodianus, *lib.4. c.7.* verùm & id inane eſt. Alij alias nominis rationes ſeu etymologias commenti ſunt: & Gyraldus quidem tres: vnam ἀπὸ τῆς εὐλαβείας, quod id magnum pietatis ſignum eſſet, quomodo Gregorius Cappadox: σημεῖον τῆς μεγάλης εὐλαβείας vocat: ſecundam, ἀπὸ τοῦ λαβεῖν, quod ſcilicet à Conſtantino fuerit captum Labarum. Tandem à Labara ciuitate Cariæ. Giſelinus quod quaſi labantia haſtis appenderentur; Follerus, quod res ſummi laboris eſſet Romanis Imperatoribus tutari ſignum illud. Fr. Iuretus à monte *Loubar*, cuius apud Epiphanium mentio fiat *in præludio totius operis de hæreſibus*, quod ἀποβατήριον ſignificat, nempe hinc Labarum dictum, quia exemptile erat & de conto ſuo deſcendebat facilè. Quod rectè refutat Follerus *lib.2. miſcell. cap.2.* vt & Petauius in *Epiphanium p.5. & 282.283.* Quidam inde, quod milites Labarum videntes, & exinde periculi ſui moniti, clamarent *Labor*, *Labor*. Amaya nuper magnus alienorum ſcriptorum & laborum helluo ridiculè adhuc magis, Hiſpanicam vocem nobis obtrudebat: *La vandera*: à quâ cùm *Labandarum* dici oportuerit, corrupto & breuiato nomine Labarum dictum fuerit. Vel eo nomine ridiculè: quod *vandera*, quæ noſtris *Bandiere*, à *Banda* dicta eſt. Ridiculi etiam, qui *præpoſitos eulaborum*, id eſt, negotiorum geſtores interpretantur, vt & qui *labiorum*, à labiis, quod tales Præpoſiti corrigerent eos, qui de Imperatore malè loquerentur: *Alij præpoſitos libellorum* ſubſtituunt. Dies me deficeret, ſi omnia recenſere vellem, quæ pleraque ægri ſomnia ſunt: nam & ſuperiora pleraque miſſis poſtremis, eo tantùm fermè fine à nobis allata ſunt, vt appareat, alios *Labarum*, alios *Laborum* dixiſſe,

dixiſſe, atque inde originationem traxiſſe: Alij denique Barbaram & exoticam vocem putant: Perſicam nonnulli, alij Germanicam, vel Gallicam, quaſi in Galliâ Conſtantinus Chriſtiana fide imbutus; hoc vexillum inſtituerit. Quibus ego facilè accedo: analogiâ etiam vocis *Labor*, vnde *Laborum*: ſic enim quoque video locorum vocabula ſiue Gallica, ſiue Germanica priſca, ſimili terminatione, *Robor*, *Arbor* (vnde & *Arbora.*) Quicquid huius ſit, *Laborum* appellatione hîc liquidò Labara ſeu Labora ſunt intelligenda: quod etiam ſequentia oſtendunt, partim de Præpoſitis Laborum, ſiue Labarorum, collata cum iis quæ ex *hâc ipsâ leg.* de his ſuprà confecimus, partim de vexillo ipſo procedente Imperatore ſemper præferri ſolito. Auctoris de vita Conſtantini *lib. 2. cap. 8.* hæc verba ſunt: διὸ δὴ τῶν ἀμφ' αὐτὸν ὑπασπιστῶν, τοὺς καὶ σώματος ἰσχύϊ καὶ ψυχῆς ἀρετῇ, θεοσεβείας τρόποις ἐγκρίτους, μόνῃ τῇ τοῦ σημείου διακονίᾳ προσκαρτερεῖν ἐκέλευεν: ἦσαν δὲ αὐτοὶ τὸν ἀριθμὸν οὐχ ἧττους πεντήκοντα, οἷς οὐδὲν ἕτερον ἦν μέλον, ἢ κυκλοῦν καὶ περιέπειν δορυφορίᾳ τὸ σημεῖον, ἀμοιβαίως ἑκάστου αὐτὸ ἐπὶ τῶν ὤμων φέροντος, id eſt, *Quapropter iis qui* CIRCA IPSVM ERANT *Defenſoribus* [Domeſticis-protectoribus] *& corporis robore, & virtute animi, & pietatis inſtitutis eximiis, vt in vexilli illius tantum miniſterium incumberent, iuſſit: Erant autem viri numero non minus quinquaginta, quibus nihil aliud incumbebat, quàm vt ambirent, & ſtiparent haſtati vexillum iſtud, per vices ſingulis id humeris ſuis geſtantibus.* Sozomenus *lib. 1. cap. 4.* καὶ ταῖς καμνούσαις φάλαγξιν ἐν ταῖς μάχαις παρεῖναι ἐκέλευσε, φανερῶς τάξας τῶν δορυφόρων περὶ τοῦτο ποιεῖν, οἷς ἔργον ἦν ἑκάστοτε ἀμοιβαίως ἐπὶ τῶν ὤμων φέρειν τὸ σημεῖον, καὶ περιϊέναι τὰς τάξεις τῶν πολεμίων. Vbi vides Præpoſitos Laborum omninò deſcribi: Nempe aiunt illi electos ab Imperatore, ex his qui circa ipſum erant ὑπασπισταῖς, δορυφόροις, domeſticis protectoribus corpore validos, virtute pietatéque inſignes, Laboro tantum tutando, perque vices ferendo quinquaginta numero, eique rei vnicæ Præpoſitos. Vbi notandum etiam pietate inſignes electos, velut ſacro vexillo præpoſitos. Quod Præpoſitos hos vexillum hoc κυκλοῦν καὶ περιέπειν τὸ σημεῖον ſolitos ait Auctor vitæ Conſtantini, id teſtantur veteres nummi & lapides, vbi videre eſt Labarum iſtud ſtipantes δορυφόρους καὶ ὑπασπιστάς. Cæterum, vt iam notatum eſt, Præpoſitos hos Labarorum, Principis lateris Comitatus inluſtrabat. Nam vt maximè Labari vſus in exercitu quoque eſſet, (de quo Ambroſius, Nazianzenus, Auctor vitæ Conſtantini, Sozomenus) attamen in Comitatu quoque Principis procedentis eius vſus ſolemnis erat: procedenti quippe Imperatori id prælatum: quod teſtatur Sozomenus *lib. 1. cap. 4.* σημεῖον δὲ τοῦτο πολεμικὸν τῶν ἄλλων τιμιώτερον, καθότι ἀεὶ τοῦ βασιλέως ἡγεῖσθαι, καὶ προσκυνεῖσθαι νενόμιστο παρὰ τῶν στρατιῶν [στρατιωτῶν] id eſt, *ſignum verò iſtud militare aliis ſanctius vel pretioſius ideò fuit quod* SEMPER IMPERATOREM *antecedere & adorari à militibus conſueuit.*

His igitur iam omnibus attentè perpenſis apertiſſimè conficitur, vt Labara fuerunt vexilla quæ procedente Imperatore ferebantur de quibus ſenſit & Claudianus *2. in Rufinum*: *Auguſtus veneranda prior vexilla ſalutat Rufinus ſequitur*: Ita Præpoſitos Laborûm fuiſſe, qui è Domeſticorum ſcholis, ab Imperatore electi Labori ſollicitudinem & curam gerebant in Comitatu Principis, ſeu *procedente Imperatore*, circa Imperatòris latus incedentes. Quò pertinet etiam Georgij Cedreni locus, vbi vexilla deſcribens, ait, ea longis ſuſpenſa contis geſtantes circa Imperatoris latus inceſſiſſe, eúmque ſic protexiſſe: ταῦτα ἐξαρτῶντες ἐπὶ μακρῶν δοράτων κύκλῳ περιδορυφορούμενοι τὸν βασιλέα κατακαλύπτουσιν αὐτούς. Quâ causâ è Domeſticis adſciti vel electi, vtpote qui circa Principem eſſent, & inter Palatina officia, viri validi, præſtantes & eximij. Quæ cum ita ſint, apparet, quod quidam tamen tradidêre, Præpoſitos laborum, non eſſe eos qui per *dignitates Comitum, laboribus Principis ſocias* deſignantur *l. vn. inf. qui à prabit. Tyronum.* Ibi enim indicantur Comites ſimiles alij Comitibus Archiatrorum, Comitibus ſtabuli, Curæ Palatij, Proximis ſcriniorum, Comitibus diſpoſitionum, Decurionibus, Magiſtris admiſſionum. Non ſunt item, quod Amaya nuper prodidit ad *l. 2. Cod. de excuſat. mun. num. 28.* &c. Præpoſiti Laborûm ij qui ex Domeſticorum ſcholâ etſi non Decemprimi, tamen cùm locus inter eos nullus vacaret, Decemprimis proximi cùm diu militaſſent, laborum ratione ab Imperatore Decemprimorum priuilegiis ſeu honoraria Decemprimatus dignitate decorabantur: vt ita dicti fuerint *præpoſiti Laborum* per ellipſin, pro *laborum causâ, ratione, gratiâ, ergo*, relata eo quoque *l. vlt. ſup. de domeſticis*, ibi, *ſed ita, vt inter eos ſine dubio cenſeantur qui immunitatem ſibi Laboribus redemerunt.* Hanc enim interpretationem, & ellipticam locutionem reſpuit, vel ipſa *Præpoſitorum* vox: quæ vtique officij alicuius ἐμφαντικὴ vox eſt, quâ neceſſariò indicatur, eos alicui rei & officiò præpoſitos fuiſſe: & inde *Præpoſiti Laborum*. Quod etiam ſenſum *d. l. vlt.* attinet, eum ibi vide. Denique quod addit de connexione *huius tituli* cum *ſuperiore*, nos eam *ſuprà* veram demonſtrauimus. Pariter neque huc faciunt, Officiales Principis lateri proximi in militiâ & cohorte Prætoria, quorum meminit Hyginus *in Gromatico*.

¶ De cæteris quæ ad *Labarum* pertinent, plura non addo. Niſi quod quidam nuper *parte 2. libertatis Eccleſiæ per Conſtantinum, cap. 15.* in Labaro deprehendere ſe aiebat, Romam ibi deſignari, vel certè orbem totum Romanum. Nimis callidè: Circulus enim qui in Labaro ſub litera P. Græca extat, non eſt aliud quàm pars ſuggeſtus imaginum, vt in haſtili: ſub quo litera X. latet: denique litera X. circulo incluſa intra haſtile cum litera P. efficit nomen Chriſti.

DE

DE PROXIMIS," COMITIBVS DISPOSITIONVM, CÆTERISQVE QVI in ſacris ſcriniis militant.

TITVLVS XXVI.

XII. Cod. Ivst. X. *De proximis Sacrorum Scriniorum cæteriſque*, &c. De quâ Rubricæ mutatione ad *l.* 4. *h. t.*

" Ita rectè ἀσυνδέτως; quare nil opus coniunctiua, *&*, quam hic omiſſam putabat Gutherius, 3. *de off. dom. Aug.* 7. *p.* 466.

Reſpondet quoque huic, *titulus* 11. *ſuprà de Magiſtris Scriniorum.*

PARATITLON.

I. SCRINIA ſimpliciter, *l.* 1. 14. *h. t. l.* 7. *de priuil. eorum qui in S. Pal. l.* 2. *infr. de Commeatu*, *l.* 21. *infr. de cohortalib. l. vn. ſupr. de Magiſtris Scrinior. l. vn. qui à præbit. tyronum*, *l.* 29. *de hæreticis*, pleniùs dicuntur, & Sacra Scrinia. *Rubr. & l.* 3. 5. 6. 7. 15. *&* 17. *h. t. & l.* 53. 65. *infr. de appellationibus*, *l. vlt. ſup. de honor. Codicillis*, Scrinia perennitatis noſtræ, *l.* 3. *infr. ad leg. Cornel. de falſis.* & Symmachus *lib.* 10. *epiſt.* 37. Scrinia Palatina, Symmachus *d. lib.* 10. *epiſt.* 34. Auguſta Scrinia, *epiſt.* 46. Sacra, *lib.* 1. *epiſt.* 88. Scrinia noſtra Principis, *l.* 1. 9. 11. *h. t. & l. vn. ſup. de Magiſtris Scrinior. l.* 1. *infr. de priuil. eorum qui in S. Pal.* Ea verò modò quatuor numerabantur, *l.* 1. 12. modò tria tantùm, *l.* 17. (excluſo videl. vel præterito, & oppoſito illis Scrinio diſpoſitionum quod quartum erat, vt *l.* 4. 7. 8. 9. 10. 16. 17. *hoc tit.*) Cætera tria Scrinia erant, Memoriæ, *l.* 1. 4. 7. 12. 16. *&* 17. *h. t.* (vndè & Memoriales *l.* 2. *infr. de priuil. eorum qui in Sacro Pal.* apud Ambroſ. *epiſt.* 33. & memorialium Scrinia, *dict. l.* 21. *infr de cohortalib.*) epiſtolarum, *d. l.* 1. 4. 7. 12. 16. *&* 17. & libellorum, *dictis legibus.* Quartum igitur erat, diſpoſitionum; *l.* 1. 2. 9. 10. 12. *&* 18. *h. t.* quod vt ſæpè à tribus prioribus ſeparabatur, ita ab Arcadio illis æquatum: vt *l.* 7. 8. 9. 10. *&* 12.

II. ¶ Hæc Scrinia omnia erant ſub diſpoſitione Magiſtri officiorum, vt præter Notitiam Imperij, *in Magiſtro officiorum*, teſtantur inſcriptiones *l.* 6. 11. 17. *h. t. & d. l.* 2. *infr. de commeatu: l.* 29. *de hæreticis*, *& l.* 7. 8. 9. 10. 11. 12. 14. *&* 15. *Cod. eod. tit.*

III. ¶ In his Scriniis qui erant, laborare dicuntur; *l.* 1. *h. t.* militare, *l.* 5. 7. 15. *&* 16. *h. t. d. l.* 7. *de priu. eorum qui in S. Pal.* Vnde & militia Scriniorum, *l.* 7. 8. 9. *h. t.* & Symmacho *lib.* 7. *epiſt.* 121. Sacrorum Scriniorum ſudores, *d. l. vlt. ſup. de honor. Codicill.* obſecundatores ſacrorum ſcriniorum, *l.* 3. *h. t.* Eorum nominatim qui in tribus prioribus Scriniis militabant, mentibus & ingeniis Principes committebant, quidquid Sanctionum proferebant, *l.* 3. *h. t.* ſeu peragendis & ſignandis reſponſis Principi ibidem obſecundabant, *l.* 14. *de extraord.* Qui verò in quarto Scrinio, Diſpoſitionum putà, militabant, ab iiſdem diſpoſitionum Principis norma & ſeries ſeruabatur; *l.* 9. *h. t.* Ad eadem mittebantur ante Indictionis exordium breues erogationis à ſuſceptore faciendæ: & poſteà alij breues erogationis factæ: *l.* 24. *de erog. mil. ann.* Ad ea miſſæ Relationes & opiniones cum refutatoriis & Inſtructionibus neceſſariis, *l.* 32. 34. *&* 65. *de appellat.* In his Scriniis hæretici militare prohibiti, *l.* 29. *de hæreticis.* ¶ *Priuilegia* porrò his varia tributa: Primò immunes erant à cunctis muneribus ſordidis & perſonalibus ab extraordinariis collationibus, nec militiæ tantum tempore, ſed & poſt militiam, *l.* 3. 14. 15. *& l.* 1. 3. *infr. de priuileg. eor. qui in S. Pal. & d. l.* 14. *de extraordinariis: & l. vn. infr. qui à præbit. tyron.* Secundò Iudicum Ordinariorum ſecretaria iis ſponte ſine vllo nuncio ingredi, cúmque his ſedendi ius erat, *l.* 5. 7. *&* 16. Tertiò ſi xv. annis in Scriniis laboraſſent, à Curiali neceſſitate liberabantur, *l.* 2. *&* 7. *in pr.* Quartò ſi viginti annis, impertito otio, conſulari dignitate inter Adlectos honorabantur, ſic vt ab omnibus oneribus immunes eſſent, *l.* 7. *&* 8. Vide & aliud priuilegium, de quo *l. vlt. ſup. de honorar. Codicill. & l.* 12. *ſup. de Senatorib.* De pœna emanentis ſex menſium ſpatio ſupra commeatum, v. *l.* 2. *infr. de commeatu.*

IV. ¶ His porrò qui in tribus prioribus Scriniis militabant, præerant, qui Magistri *Scriniorum* dicebantur, de quibus *fuit titulus ſuprà de Magiſtris Scriniorum.* His proximi

erant, qui PROXIMI SCRINIORVM dicebantur: *l.* 2. 4. 6. 10. 13. 17. *&* 18. *ſeu vlt.* qui & in capite conſtituti dicuntur, *l.* 11. corúmque gradus vltimus in ſcriniis (id eſt, ſummus) *d. l.* 14. Hinc honor proximi, *l.* 14. Proximatus ſplendor, *l.* 4. gradus proximorum, *l.* 17. & Proximatus, *l.* 11. 17. *& l.* 12. *ſup de Senatoribus:* Quo per ordinem ſuccedebant, *l.* 11. ordine meritóque ſtipendiorum, *l.* 17. Vnde laboris præmium, *l.* 11. *in fin.* Promotionis autem huius dies ab Honorio & Theodoſio Iuniore conſtitutus Genuinus natalis ſuus (id eſt, quo die natus erat,) *l.* 11. 17. ¶ Hi *Comitum* dignitate ornabantur, *l.* 20. vide & *l.* 14 *infr. de extraord. munerib.* Vnde Comitiua proximatus, *l.* 11. Primo quidem tertij ordinis, ſecundi poſtea, *l.* 17. ſic vt veſtis eis à Comite S. L. *ex intexto* (ita lego) ex largitionibus præberetur: *l.* 18. *ſeu vlt.* Triennio primùm ea militia concluſa, *l.* 3. *infr. de Palatinis S. L.* biennio poſtea, *l.* 6. *h. t.* anno demum, *l.* 11. 17. ¶ *Depoſitâ* item militiâ, *l.* 13. ſeu poſt depoſitum actum, *l.* 17. è Palatio exeuntes, *l.* 2. ex Proximis denique, *l.* 12. primò Clariſſimis adgregabantur, *l.* 2. 12. Secundò, Præfecti Prætorio Vicariis æquabantur, *l.* 2. 4. 10. 11. 17. *hoc tit. & l.* 12. *ſup. de Senatorib. & glebali coll. & l.* 19. *inf. de Palatinis:* tertiò ad Comitatum Principis ſine euectione venire poterant, *l.* 14. quartò immunes erant à glebali collatione, non tamen ſeptem ſolidorum, quæ tenuiſſimos Senatorum ſolebat obligare, *l.* 12. 14. imò & ſeptem ſolidorum, *d. l.* 12 *ſup. de Senatorib.* à Præturâ, *l.* 13. à ſordidis muneribus, ſuperindictò, venalititio, extraordinariis collationibus, temone; equorum, tyronum præſtatione: *l.* 3. 14. *h. t.* & *d. l.* 14. *inf. de extraordin. munerib. & l. vn. inf. qui à prabit. tyron.* ab omni functione, *d. l.* 12. *ſup. de Senatorib.*

V. ¶ Hos ſequebantur MELLOPROXIMI, qui à Proximo proximi erant, & ſequenti anno proximi futuri: *l.* 16. 17. Poſt hos inter alios erat EXCEPTORES, *l.* 26.

VI. ¶ In ſcrinio Diſpoſitionum Primi quoque erant *Magiſtri Diſpoſitionum l.* 1. *h. t.* qui & primi Diſpoſitionum dicuntur, *l.* 14. *h. t.* Hi non cum Magiſtris ſcriniorum cæterorum, verùm cùm Proximis coniungebantur, iuréque & honore eodem fruebantur; *l.* 2. 10. 12. 14. *h. t. l.* 12. *ſup. de Senatoribus: l. vn. qui à prabit. tyronum.* Hi ſcilicet pariter vt proximi ſcriniorum Comitum dignitate ornabantur, *d. l.* 10. ſecundi ordinis, *l.* 18. *ſeu vlt. h. t.* Hinc adeò Comites diſpoſitionum *Rubr. & l.* 10. 12. 18. *ſeu vlt. h. t. d. l. vn. inf. qui à prabit. tyronum:* Comitiua primi Diſpoſitionum, *l.* 14. *h. t.* Comitiua Diſpoſitionum, *d. l.* 12. *ſup. de Senatorib.*

---

1. * Imp. Iulianus A ad Secundum PP."

IN rebus", prima" militia eſt: ſecundus, in literarum præſidiis" pacis ornatus: ideóque Scriniorum" Noſtrorum merita perpendentes, ſecundum" eis in priuilegiis locum tribuimus, Vt omnes qui quindecim annis in Scriniis laborauerunt, Memoriæ, ac Diſpoſitionibus", Epiſtularum ac Libellorum, licet patre vel auo ceteriſque maioribus" Curialibus orti ac proditi" ſint, tamen ab omni hac" neceſſitate habeantur immunes, nec ad Curiam reuocentur. Dat. VII. Kalend. Octob. Antiochiæ, Acc. V. Id. Nouemb. Naiſis", Mamertino & Neuitta. v. c. CONSS. [362.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc lex à Cod. Iuſt. Memoratur & confirmatur ab Arcadio *l.* 7. *infr.*
" De hoc *Secundo* PP. v. *Proſopogr.*
" Nihil hic immutandum: de quo mox.
" *Prerogatinam partu armata* dixit Sidonius Apollinaris *lib.* 1 *ep.* 9.
" *Præſidia* literarum, de quo mox.
" Atque adeò Scriniariorum, ſeu in Scriniis militantium.
" *Secundus* locus literatæ militiæ tribuitur: de quo mox.
" Nihil hic mutandum: *Laborare militia & diſpoſitionibus*, idem quod laborare in Scriniis memoriæ, Diſpoſitionum. Sic & *Dictator memoria, ἀντιγραφεὺς τῆς μνήμης*, Dictave ad memoriam Vopiſco *in Caro.*
" *Maiores cateri*, vltra patrem & auum.
" Id eſt, Editi, prodierunt.
" *Curiali:* de quâ in integrâ conſtitutione agebatur: & paulò antè mentio acta fuit.
" Si *Naiſſum*, quæ vrbs erat Daciæ Mediterraneæ, hîc accipimus, tum Secundus, cui hæc lex inſcribitur; *PP. Illyrici* fuerit hoc tempore. Verùm de hoc ſecundo PP. qui & Salluſtius, ampliùs inquirendum.

COMMENTA

COMMENTARIVS.

IVLIANI hæc conſtitutio eſt, quâ definitur: Scriniarios quatuor ſcriniorum quindecim annorum militiâ, id eſt ſi quindecim annis in ſcrinio aliquo ex his militauerint, licet origine CVRIALES Curiâ, Curialíque nexu liberari. Quam Iuliani conſtitutionem memorat ſimul & firmat Arcadius Imp. in *l.7. inf. h.t.* Quindecim annis, inquit Iulianus, cùm Conſtantius Imp. conſtitutione ſuâ huic rei viginti annos præſtituiſſet, octo annis, *l.1. inf. de Agentibus in rebus.* Quomodo & aliàs ſæpè certo annorum decurſu Curialis conditio euitari olim potuit: de quo plenam fidem faciet titulus *infrà, de decurionibus.* Nos de *hâc* Iuliani *leg.* videamus, vbi varia notanda explicandáque ſunt.

Primò notandum, Iulianum *hâc l.* in ſpecie propoſitâ Curiæ euitandæ tempora contrahere: pariter, vt alterâ *l.2. inf. de Agentibus in rebus*, quæ & ipſa ad eundem ſecundum PP. data eſt: Cùm alias Iulianus Curiis plurimùm fauerit, vt fidem faciunt *lex 50. inf. de Decurionibus*, *lex 4. inf. de Luſtrali collat. lex 51. & 52. eod. tit. de Decurionibus*: & ea quæ narrat Libanius, *Orat. funebri in Iulianum, p.296. 297.* cuius verba profero ad *d. l.50.* & Am. Marcellinus non vno loco ac maximè *lib. 22. p. 237. Illud*, inquit, *amarum & notabile fuit, quod ægrè ſub eo à Curialibus quiſquam appetitus, licet* PRIVILEGIIS *&* STIPENDIORVM NVMERO, *& originis penitus alienæ firmitudine communitus obtinebat æquiſſimum, adeò vt plerique territi emercarentur moleſtias pretiis clandeſtinis.* Tandem & Zoſimus *lib. 3. p. 713.* Imò & fidem faciunt ipſiuſmet Iuliani ſcripta, de quo ad *d.l.50.* Et hîc tamen, vt & *d.l.2. inf. de Agentib. in rebus*, videre licet, *Priuilegio* literarum (quâ *priuilegij* voce etiam hîc vtitur) & *ſtipendiorum* numero ſcriniarios à Curiâ immunitatem obtinere.

Verùm ipſe in ſpecie *huius leg.* (quod hîc ſecundo loco notandum) rationem eius facti præmittit: *In rebus*, inquit, *prima militia eſt: ſecundus in literarum præſidiis pacis ornatus: ideóque ſcriniorum noſtrorum merita perpendentes ſecundum eis in priuilegiis locum tribuimus.* Ait, in *rebus*, vbi nihil mutandum, id eſt in rerum actu, publicíſque actibus: Quo ſenſu, Agentes quoque ipſi in rebus dicuntur, quibus ſcilicet negotiorum & actuum publicorum executio iniungebatur: vid. *l.4. 11. 15. inf. de Agentibus in rebus: l. 4. & 7. inf. de executoribus.* Imò & Agentes rerum dicti à Sexto Aurelio Victore Schotti. Eodem ſenſu Vopiſcus *rem Romanam* dixit in *Vita Probi, extremâ. Poſteri* inquit, *Probi vel odio inuidiæ, vel timore Romanam rem fugerunt, & in Italia circa Veronam ac Benacum ac Larium, atque in his regionibus larem locauerunt.* (Horatius pro eo dixiſſet, *procul à negotiis receſſerunt.*) Quare coniecturam CL.V. minus probo, qui *Romanam regionem* ibi reſtituerunt; de quo alibi. Ergo ait Iulianus, primam eſſe militiam in rebus; vnde apparet, armatâ militiâ indubiè, Curialem conditionem euitari tum certo ſtipendiorum numero potuiſſe: quod Conſtantij quoque lex oſtendit, *l.38. inf. de Decurionib.* vt & deinceps obtinuit, de quo *tit. de Decurionib.* & nominatim *ad eam leg.* & ad *l.6. inf. de re militari*: ſic quidem etiam vt citeriore annorum numero milites à curiali conditione liberarentur, & quidem quinque annorum aliquando ex dictâ Conſtantij *l. 38.* & deinceps, *d. l.6.* &c. Et in eo quoque *prima militia* fuit, potiórque. Quomodo & Sidonius Apollinaris *lib. 1. ep.9. Prærogatiuam partis armatæ* dixit. Secunda vero ratio, *ſecundum priuilegium, ſecundus in literarum præſidiis pacis ornatus conſiſtere* dicitur à Iuliano. Quo diſcimus, vt propenſum in commune Iuliani in ſtudia affectum, de quo alibi, *tit. de medicis & profeſſorib.* ita ſpeciatim ergà ſcriniarios ſimul & eorum officium: Sic ſanè & *l.8. Cod. eod. tit.* Proximis ſcriniorum literata militia tribuitur: & Symmachus *lib.7. ep.124. Fungetur militiâ in ſcriniis literarum.*

Quindecim igitur annorum ſeu per tria luſtra (quod & poſtea in armatâ militiâ cautum à Valentiniano Iun. *l.95. inf. de Decurionibus*) militiâ in ſcriniis curiam euitari poſſe, definit *h. l.* Iulianus, in hâc quoque re à Conſtantio diuerſus, q[uo]d hîc Tertio notandum: Nempe & aliàs ſolemne illi à Conſtantio diſſentire in *Legibus*, vt patet vel ex *l.vn. ſup. de dominio rei quæ poſcitur*, & *l.3. ſup. de contrah. emptione*: vbi dixi pleniùs.

Illud Quarto obſeruandum hâc in re æquari *Diſpoſitionum* ſcrinium cæteris tribus: cùm alias ſæpe diſcreparet: de quo ad *leges ſequentes.*

Et quidem ita, quod Quintum, vt proximò ſeu ſecundo à ſcrinio memoriæ loco, ante epiſtolarum & libellorum, ponatur, cùm aliàs fermè vltimo loco nominetur, vt *l.12. infr.* vel ab aliis ſeparetur.

Tandem hîc ſemel agendum de hoc Diſpoſitionum ſcrinio, vnde dictum id fuerit, quæque eius partes in rebus ſeu in rerum actu fuerint. Ergo *diſpoſitiones* hic non ſunt διατάγματα, διατάξεις, conſtitutiones, ſanctiones, pragmaticæ, Edicta; (quomodò aliàs generali diſpoſitionis voce hæc quoque intelliguntur, vt *l.23.15. Cod. de proximis ſacror. ſcrin. l.13.§.1. Cod. de nuptiis Nouella.......... de Tyronibus 44. de Pentapolis 43. l. vlt. Cod. de fructibus & lit. expenſ.*) verùm alij Principis actus in Republicâ extra Legum Sanctiones, Adnotationes, Reſponſa ad Legationes & Conſultationes & ad Libellos, Cognitiones, quæ omnia à tribus aliis ſcriniis, memoriæ, libellorum, epiſtolarum tractabantur; βασίλειαι ἐκθέσεις (vt vocantur in *Notitia Imperij*, quomodo eam nos reſtituimus iam ad *l.vn. ſup. de Magiſtris ſcriniorum.*) Quid igitur? In his erant Prouiſiones fermè annonariæ, diſpoſitiones itinerum Principis, & expeditionum, de ordinandis Magiſtratibus & officiis publicis, quæque Princeps ſibi peragenda proponebat. Hoc omninò ſenſu Diſpoſitionis vox apud Lampridium *in Alexandro Seuero: Expeditiones bellicas habuit, de quibus ordine ſuo ediſſeram. Primum tamen eius conſuetudinem dicam de rebus vel tacendis vel prodendis: Tacebantur ſecreta bellorum: itinerum autem dies publici proponebantur, ita vt Edictum penderet ante menſes duos in quo ſcriptum eſſet: Illa die, illa hora, ab vrbe ſum exiturus; & ſi dij voluerint in prima manſione manſurus: deinde per ordinem manſiones, deinde ſtatiuæ, deinde vbi annona eſſet accipienda: Et id quidem eo vſque quamdiu ad fines Barbaricos veniretur: Iam enim inde tacebatur, & omnes ambulabant, ita ne* DISPOSITIONEM *Romanam Barbari ſcirent. Certum eſt autem eum nunquam id quod* PROPOSVERAT, *fefelliſſe, cùm diceret, Nolle ab Aulicis ſuas vendi* DISPOSITIONES: *quod factum fuerat ſub Heliogabalo, cum ab eunuchis omnia venderentur: quod genus hominum idcirco ſecreta omnia in Aula noſſe cupiunt, vt ſoli aliquid ſcire videantur, & habeant vnde vel gratiam vel pecuniam requirant. Et quia de publicandis* DISPOSITIONIBVS *mentio contigit, vbi aliquos voluiſſet vel Rectores Prouinciis dare, vel Præpo-*

ſitos facere, vel Procuratores (id eſt Rationales) ordinare, nomina eorum PROPONEBAT, *hortans Populum, vt ſi quis quid haberet criminis, probaret manifeſtis rebus; ſi non probaſſet, ſubiret pœnam capitis*, &c. Hoc ſenſu Diſpoſitiones apud Capitolinum *in Gordiano Tertio*, de Miſitheo: *Cuius vitæ tanta in Republ. diſpoſitio fuit, vt nulla eſſet vnquam ciuitas limitanea quæ non poſſet exercitum P.R. ac Principem ferre: quæ totius anni in aceto, frumento, & larido, atque hordeo & palea condita non haberet*: & mox, *Tantum habuerat conditorum, vt vacillare diſpoſitio Romana non poſſet*. Eodem ſenſu Vopiſcus in Aureliano. Eodem Ammianus Marcellinus lib. 14. p. 17. *Antiochenſi plebi ſuppliciter obſecranti, vt inediæ diſpelleret metum, non* DISPONI *quidquam ſtatuit, vel ex prouinciis alimenta conferri conſtituit*. Et *lib.* 19. *p.*160. vbi de Anatolio PP. Sidonius Apollinaris ad PP. Galliarum *lib.7.ep.*12. *Prætermiſit Attilam Rhemi hoſtem, Thoriſmodum Rhodani hoſpitem, Aëtium Ligeris liberatorem, ſolâ te* DISPOSITIONVM *ſalubritate toleraſſe*. His adde & *l.* 310. *inf. de extraordinar. l.*8. *inf. de operib. publicis*: *l.*6.*&* 10.*inf. de nauicular. l.*3. *in fin. inf. & l.*15. *de curſu publico*: *l.vlt.circa fin.de conlat.donat. l.*15.43. *de Epiſcopis*. Scrinium igitur diſpoſitionum erat, in quo, vt expreſsè loquitur *lex* 9.*inf.hoc tit*. Principis diſpoſitionum norma & ſeries ſeruabatur, ſeu diſpoſita in Republ. à Principe pro vrgentibus rerum neceſſitatibus: ſic vt quotidiani eo fermè Principis in Republ. actus, deſtinata, diſpoſitiones continerentur: Quorum ea multitudo fuit, vt proprium earum ſcrinium eſſet, cui & Magiſter ſeu Comes peculiaris fuit, & varij ſub eo ſcriniarij. Sic eodem ſenſu *Numerariis PP. diſpoſitiones* tribuuntur; vt Flamonia Municipibus, Arcariis pondera menſuræ Allectis, Salaria Tabulariis, à Sidonio Apollinari, *lib.* 5. *ep.*7. quia ſcilicet Numerarij omnia commonitoria, præceptiones, exactiones, publica inſtrumenta, quibus de prouinciâ DISPONEBATVR, conficiebant, vt exactè docet *lex* 10.*Cod. de Numerariis*: SCRINIISQVE inſerebant, vt teſtatur *lex* 8. *inf. de Numerariis*, de quo pleniùs *ſuo titulo*. Vnde iam patet, quàm malè Pancirolus aliique deinceps hos cum Referendariis miſcuerit.

Ex ſuperioribus omnibus iam coniicere licet, quale ſcriniariorum diſpoſitionum munus fuerit, & cur diuerſo ſæpè & inferiore iure quàm cæteri fuerint: quia trium priorum literata propriè militia fuit, ſeu hos potiſſimùm ſtudiis eruditos oportuit, ad Principis conſtitutiones videlicet reſponſáque formanda, epiſtolas ſcribendas: hos vero non adeò. Quam in rem elegans eſt *lex* 8. *Cod. de proximis ſacrorum ſcriniorum*. *Proximos ſacrorum ſcriniorum, quos fides ac diuturna obſeruationis induſtria*, LITERATAQVE *militia*: *Comitem quin etiam Diſpoſitionum, quem* PROBITAS *ac* STRENVITAS *meritò commendant*: Ergo in Proximis *Literarum ſtudia & eruditio*: in Comitibus diſpoſitionum, *probitas & ſtrenuitas*: quod diſpoſitionum natura vnum requirit.

Poſtremùm, qia hæc prima de ſcriniis & ſcriniariis *lex* occurrit, age cumulemus nunc Auctores qui horum ſcriniorum, & ſcriniariorum, & Magiſtrorum meminêre. Spartianus *in Vero*: Iulianus, *ep.ad Iudæos*: Lampridius *in Alexandro*: Aurelius Victor *cap.* 20. Am. Marcellinus & Symmachus *variis locis*: Notitia *Imperij*, Sidonius Apollinaris *Panegyr.* 2. Poſt omnia vide & quæ ſuprà diximus *tit.de Magiſtris ſcriniorum*.

---

11. * Imppp. GRATIANVS, Valentinianus, & Theodoſius AAA. ad Valerianum."

CLARISSIMOS viros Proximos ſcriniorum" & Magiſtros" diſpoſitionum Vicariorum ordini copulamus; ita", vt prior" aliunde" prouectus" Palatinis honorariis præferatur, vt" prius è" palatio cum huiuſmodi dignitate dimiſſus, priorem locum aliis poſt etiam verâ adminiſtratione venientibus" ſortiatur. Dat. IV. Kal. April. Med. Syagrio & Eucherio CONSS. [381.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à Cod.Iuſt: indicat hanc *leg.* Valentinianus Iun.*l.*13.*inf.de priuil.eorum qui in. S.Pal.* Iungendáque ei *lex* 2.*ſup.de Primicerio & Notariis*, & *lex* 5.*ſup de honor.codicill.*

" *Valerianus*, hic P.V.Romæ fuit A.D.381.cui præter hanc *leg.* & duas illas inſcribitur adhuc *lex* 2. *de equis Curulib.lex* 6.7.8.*de ſcenicis.*

" Trium ſcilicet memoriæ, epiſtolarum, libellorum.

" *Magiſtri* diſpoſitionum *h.l.* qui aliàs Comites diſpoſitionum: de quo mox.

" *Ita quidem.*

" Putabam aliquando *prius*, verùm hoc retinendum.

" Quàm ex ſcriniis.

" Retinenda vox hæc, neque mutanda in *prouectis*: *prouectus* autem, ad Vicariatûs adminiſtrationem.

" ℞ *At.*

" Igitur Proximatu tantùm ſcriniorum, & Magiſteriâ diſpoſitionum exeuntibus hæc dignitas collata hoc tempore: verùm poſtea aliter *l.*4.*in f.*

COMMENTARIVS.

GRATIANI Imp. hæc *lex* eſt, quam & Valentinianus frater eius Iun. indicat firmátque *l.*13.*de priuil.eorum qui in S.Pal.* quâ honoraria VICARIORVM dignitas Proximis ſcriniorum & Magiſtris diſpoſitionum, è Palatio ſeu officio exeuntibus, confertur: Quæ quidem *lex* pars eſt prolixioris Gratianeæ conſtitutionis de Honorariis codicillis & dignitatibus, tum Palatinorum, tùm extra-Palatinorum: è qua duæ prætereà Leges hoc Codice occurrunt: putà *lex* 2.*ſup. de Primicerio & Notariis & lex* 5.*ſup. de honorar. codicillis*, quæ proinde *huic* coaſſandæ veniunt. Vicariis ergo æquati Proximatu vt & Magiſteria ſeu Comitiua diſpoſitionum functi: quod præter *hanc leg.* definitur & indicatur quoque *l.*4.10.11.17.*inf.h.t.& l.*12.*ſup. de Senatorib.& glebali collat.l.*19. *inf.de Palatinis S. L.*

Ita

Ita quidem (quod ſecundo loco hîc notandum) vt qui finis *huius l.* eſt, cum iis qui reuera Vicariatum adminiſtrarunt de tempore certent, id eſt, ſi priores è Palatio cum hac dignitate diſceſſerint, poſt etiam verâ adminiſtratione venientibus præferantur. Quod & ipſum generaliter de Palatinis cum dignitate è Palatio exeuntibus *hâc leg. verſ. ita vt*: tribuitur, putà, vt Honorarij huiuſmodi cum ἐμπράκτοις tempore certent: Et verò *d. l. 2. ſup. de Primicerio & Notariis*, quæ vt dixi eiuſdem conſtitutionis pars eſt, alterum eius rei exemplum notatur in Primiceriis, Secundoceriis, Notariis & Tribunis, Domeſticis & Notariis: qui de Conſiſtorio cum dignitate aliquò honorariâ exeuntes, ita ἐμπράκτοις æquantur, componuntur, vt nihil niſi tempus interſit, etſi priores fuerint, anteferri iubeãtur. Quod in extra Palatinis ſecus eſt: Et verò nominatim definitur *d. l. 5. ſup. de honor. codicillis*: quæ & ipſa *huic* coaſſanda eſt: putà vt extra Palatium conſtituti ſi codicillis Procõſularibus, vel epiſtolis Vicariorum, vel inſignibus Conſularium emendicatis atque adſimulatitiis veſtiantur, hîs quos adminiſtratio vel militia prouexit, poſtponantur. Et ita quidem etiam duæ hæ *leges* cum *hac* noſtrâ iunctim legendæ conſtituendæque ſunt.

¶ Cæterùm (quod Tertium *hic* obſeruandum,) Vicariatus dignitatem Proximis ſcriniorum & Magiſtris diſpoſitionum *hâc l.* ita conferri, vt conferatur demùm è Palatio dimiſſis, atque exinde computetur: pariter vt Primiceriis Notariorum, &c. *d. l. 2. ſup. de Primicerio & Notariis.* Verùm poſtea ab ipſo Proximatus & Magiſterij indepti initio: *l. 4. 10.* vbi dicam: pariter vt in Notariis ab ipſo Primiceriatu, &c. *l. 3. ſupr. de Primicerio & Notariis.*

¶ Illud quarto loco notandum ex *hâc l. Magiſtros* quoque diſpoſitionum dictos (qui aliàs Comites diſpoſitionum dicuntur *Rubr. & l. 12. 14. 18. ſeu vlt. h. t. l. vn. inf. qui à præbit. tyronum*, & *l. 13. ſup. de Senatorib. & glebali collat.*) Quod tamen Cuiacius negabat: de quo iam quoque *ad tit. de Magiſtris Scriniorum.*

¶ Et hi tamen, ſiue Comites, ſiue Magiſtri diſpoſitionum, (quod *Quintum*) etſi nomine conuenirent cum cæteris Scriniorum Magiſtris, attamen iure & dignitate differebant: neque enim cum his æquabantur, verùm cum Proximis, id eſt, qui proximo poſt Magiſtros loco erant: quod præter hanc *leg.* docet *l. 10. 12. & 14. h. t. l. 12. ſup. de Senatorib. l. vn. qui à præbit. tyronum.*

III. * Idem AAA. ad Hypatium PP.″

OBSECVNDATORIBVS ſacrorum Scriniorum (quorum mentibus ingeniiſque committimus, quidquid in alios quoque″ perennium ſæpè proferimus ſanctionum″) equorum″, ad″ militare ſubſidium, ab Honoratis″ proximè″ venire″ iuſſorum, miſſam faciamus″. Nullis igitur vel ætate præſenti, vel in relicum″, tale ſi quicquam emerſerit, aut Equorum oblationibus, aut quibuſcunque præterea, de collatiuo″ omnium, poſtulatis, parere cogantur. Dat. XVIII. Kal. Ian. Pataui, Antonio & Syagrio CONSS. [382.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à Cod. Iuſt.
″ Hypatius hic PP. fuit A. D. 382. 383. Meminit Am. Marcellinus *lib. 29. p. 420. 421.* ad eundem exſtat Gregorij Nazianzeni *ep* 192.
″ Putet quis hoc legitimum, hoc ſenſu, ſcriniariis committi ſanctiones, non modò quibus priuilegij aliquid his defertur, verùm ſanctiones quæ in alios quoque proferuntur. Verum malim *Alios quoſque.*
″ *Sanctiones*, ἐκθέσεις in Notitia Imperij.
″ *V. l. 15. inf. de extraordin.*
″ De hoc loco mox.
″ De *Honoratis* dixi ſemel ad *l. vn. ſup. de off. Iudic. ciuil.* & *l. 13. infr. de Agentibus.*
″ *V. d. l. 15.*
″ *Venire* ab Honoratis, id eſt, conferri, tranſmitti ab his.
″ De hâc voce *Miſſa*, mox.
″ Ferri poteſt: niſi cui magis placeat, *facimus.*
″ *In reliquum*, id eſt poſthac, de cætero, deinceps.
″ *Collatiuum*, pro collatione: de quo mox.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Iun. hæc conſtitutio eſt (pariter vt *lex 5. in fin.*) quâ ſcriniariis IMMVNITAS tribuitur ab extraordinariis muneribus & collationibus, veluti ab equorum collatione, quæ extra ordinem Honoratis ad militiæ ſubſidium indici quandoque ſolet, & verò hoc tempore indicta fuerat, de quâ collatione & immunitate ſunt infra peculiares tituli, *de equorum collat.* Item *de oblatione equorum*, & tertius qui *à collatione equorum vel Tyronum.* De eâdem verò ſcriniariorum immunitate eſt quoque *lex 14. 15. infr. h. t. & l. vn. inf. qui à præbit. Tyronum.* Et ſimilis *l. 2. inf. de priuil. eorum qui in S. Pal.*

In *hâc* verò *leg.* Quatuor notanda ſunt. Primò, pro rerum neceſſitate, Honoratis quædam iniungi ſolita (de quibus Honoratis ſemel dixi ad *l. vn. ſup. de off. Iudic. ciuil.*) veluti equorum collationem, tyronúmque publicorum, item munerum ſollicitudinem, vt præter hanc *leg.* & *d. l. 14.* docet *lex 2. ſup. de decur. & ſilentiariis*: *l. 13. inf. de Agentibus*: *l. 7. 15. 18. 20. inf. de tyronib. l. 1. inf. de milit. veſte. l. 4. inf. de ſuſceptoribus.*

Et verò (quod ſecundum) hoc tempore equi exacti ab Honoratis propter Illyricianæ expeditionis neceſſitatem, vt oſtendit *lex 15. inf. de extraordinar.* quæ hoc ipſo anno 382. & menſe ad eundem Hypatium PP. data eſt: De quâ videndus quoque Zoſimus *lib. 4. p. 756. 757.* Huius nempe expeditionis gratiâ Theodoſius M. Imp. hoc tempore Gratiani & Valentiniani collegarum ſuorum in Impe-

tio ſubſidium implorare coactus fuerat: quare à Valentiniano Iun. in id equorum collatio indicta Honoratis: Niſi putemus, Valentinianum Iun. proprio imperio tutando aduerſus Marcomannos, Quados, Iuthurgos hoc tempore Rhetiæ & Illyrico infeſtos hanc Equorum collationem indixiſſe. Vtcunque ſit, hæc illa expeditionis Illyricianæ neceſſitas eſt, de qua *dict. l.* 15. *&* 18. *infr. de extraordinar.*

Tertio obſeruanda eſt ſcriniariorum deſcriptio *h.l. Obſecundatoribus*, inquit, *Sacrorum Scriniorum, quorum mentibus ingeniiſque committimus quidquid in alios quoque perennium ſæpè proferimus ſanctionum.* Quibus verbis continetur Scriniariorum munus: pariter vt *l.*14.*infr.de extraordinariis*: *Eos*, inquit, *qui ibidem peragendis ſignandiſque reſponſis noſtræ Manſuetudinis obſecundant.* Quæ *Notitia Imperij* ſigillatim explicat: *Magiſter*, inquit, *memoriæ Adnotationes omnes dictat & emittit, & precibus reſpondet*: *Magiſter epiſtolarum, Legationes ciuitatum, Conſultationes & preces tractat*: *Magiſter libellorum cognitiones & preces tractat.* Ergo obſecundatores ſacrorum Scriniorum, ſunt, qui in ſcriniis operam nauant ſcriniarij omnes: quanquam ſpeciatim hîc deſignari videantur Magiſtri ipſi trium ſcriniorum, quandoquidem agitur hîc de collatione extraordinariâ quæ ab Honoratis exigebatur, cum quibus ambulabant Magiſtri: pariter vt *l.*14. *infr.* Et tamen crediderit quis de omnibus ſcriniariis id accipiendum, pariter vt ſtatuitur *l.*15.*infr.* arg. *l.vn. inf. qui à præbit. tyr. vel equorum.* & illorum quæ modò expendimus quoque verborum. Poſtremò obſeruandum totam hanc *leg.* ſtylum Barbarum, vel ſaltem Gallicanum cothurnum vtique ſpirare, ſic vt ea Dictatorem ſeu Auctorem ſiue Quæſtorem ſiue Magiſtrum memoriæ aut Gothicæ gentis, aut Gallum habere videatur. Veſtigia hæc; 1. *Obſecundatores* ſacrorum ſcriniorum. 2. *Venire* iuſſorum, pro *conferri*, tranſmitti. 3. *Miſſam* facere equorum: vel ſi quid mutandum hîc, *equorum ſubſidium miſſum facere* (quod non puto) id eſt, indulgere, remittere, concedere. *Miſſam facere*, pro, *miſſionem*, remiſſionem, indulgentiam; *Miſſa* pro *miſſione*, quomodo & *remiſſa peccatorum*, pro *remiſſione* apud Optatum, Auguſtinum, & alios: Et *inſtituta*, pro *Inſtitutione* apud Am. Marcellinum: *Acceſſa*, pro *acceſſione* apud Seruium, & in Itineratio Hieroſolymitano, *Expoſita*, pro *expoſitione* Interpreti ad nonnullas Nouellas: *Adſcenſa*, pro *Adſcenſione* in veteri Kalendario. *Miſſa* denique eſt ἄφεσις, dimiſſio. Ita quæ in Græcorum concionibus fuit λαῶν ἄφεσις, id eſt populorum Miſſa ſeu dimiſſio: quod in Iudiciis Romanorum fuit, *Ilicet*, id eſt ire licet, id fuit in Liturgiâ veterum Chriſtianorum ποιεῖν ἀπόλυσιν miſſam facere: quoties videlicet aut non initiati Diaconi voce iubebantur exire, aut peractis ſacris populo fiebat diſcedendi poteſtas. Ideo Ambroſius *ep.* 13. hoc ipſo æuo: *Ego manſi in munere, miſſam facere cœpi, dum offero raptum cognoui Caſtulum quendam.* Atque hinc *Miſſæ* nomen: A quo non abludunt & *Miſſa*, ſeu *Miſſus*, & *Miſſaria*, in infimâ Latinitate, pro præmiis & βραβείοις, de quo Salmaſ. *in Solinum, p.*910. Sequuntur alia Barbara ſeu μιξοβάρβαρα *hâc l.* Quartò igitur, *in reliquum*, pro *de cætero*, deinceps in poſterum. 5. *Tale ſi quidquam*, pro ſi tale quidquam. 6. *Collatiuum*, pro collatione, *de collatiuo omnium poſtulatis.*

IV. * Idem AAA. Cynegio PP.

PROXIMOS Memoriæ, Epiſtularum, ac Libellorum", ita Vicariorum honore cumulamus, vt inter eos merito dignitatis habeantur qui Pro Præfectis" Diœceſes ſibi creditas temperarunt, ex eo tempore, ex quo eos ſplendor indepti Proximatus oſtentat", inſequentibus præponendi, qui Vicarias" poſtea adminiſtrauerunt." Dat. prid. Kal. Mai. Conſtantinop. Honorio Nobiliſſimo puero & Euodio CONSS. [386.]

NOTÆ.

* *Lex* 1. *Cod. Iuſt. eod. tit.* Memorat hanc *leg.* ſimùl & extendit Imp *l.*10. *inf.* Iungendâque huic *lex* 111. *inf. de Decurionibus.*

" *Cynegius* hic PP. Orientis fuit ſub Theodoſio M. An. D. 384. 385. 386. 387. 388. 389. vid. *Proſopogr.* Eiuſdem multa mentio apud Libanium *Orat.* ὑπὲρ τῶν ἱερῶν, *p.*97 100. vbi dixi: Zoſimum, *lib.*4. *p.*762. 769. Idacium *in Chronico*, An. D. 388.

" *Atque diſpoſitionum.* Hoc addidit Tribon. ex *l.*10. *infr.* qui tamen hoc facto malè *proximorum* appellationem ad ſcrinium diſpoſitionum traxit; quod etiam in *Rubricâ* commiſit: quam ita concepit *de proximis ſacrorum ſcriniorum*: omiſsâ *Comitis diſpoſitionum* mentione.

" *Cumulare* honore.

" De hoc mox.

" Malè in Cod. Iuſt. *oſtendat.*

" *Vicaria*, pro Vicarij adminiſtratione, pro Vicariatu. *Vicaria poteſtates*, pleniùs *d.l.*10. *infr. h.t.* & alibi: v. Gloſſ. Theod.

" *Et nullam deſcriptionis iniuriam perhorreſcant.* Hoc additum à Tribon. ex *l.*12. *in f. h.t.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. hæc *lex* eſt, cui coaſſanda eſt *lex* 111. *inf. de Decurionibus*, de VICARIA dignitate Proximorum, & à quo tempore ea computanda ſit: Vicariorum ſcilicet dignitate Proximos ſcriniorum honoratos docuit iam *lex* 2. *ſupr.* docet & *hæc lex*; & *lex* 10. 11. 17. *inf. h.t.* & *l.*12. *ſup. de Senatorib. & gleb. coll. l.*19. *in fin. de Palatinis S.L.* ſic vt cum Vicariis ἐμποδεκτικῶς tempore certent; idque etiam de Magiſtris ſeu Comitibus diſpoſitionum conſtitutum, *d. l.*2. *ſup.* &c. Hæc quidem ita iam antea quoque conſtituta: Atenim quod Proximos trium ſcriniorum attinet, Memoriæ, Epiſtularum, Libellorum, (cuius poſtremi meminit quoque Am. Marcellinus *lib.* 22. *p.*238.) maius adhuc priuilegium hâc parte his tribuitur hâc conſtitutione à Theodoſio M. Nempe, cùm haſtenùs Vicaria Proximorum

ximorũ dignitas ab eo tempore æſtimaretur, ex quo Palatio dimiſſi ſeu Proximatu fũcti eſſent, quod teſtatur *d.lex* 2. hâc conſtitutione ab eo ſtatim tẽpore computari iubetur, ex quo Proximi facti ſunt: & ſic cum Vicariâ dignitate Proximi deinceps facti. Cui ſimile quid antea conſtitutum ab eodem Theodoſio M. circa dignitatem Primiceriorum & Tribunorum Notariorum, cùm antea aliter obtineret, *l. 3. ſup. de Primicerio & Notarijs*. Proximis verò trium ſcriniorum id nunc tribuitur. Id quod ad ſimilitudinem Proximorum poſteà porrectum ad Priores in ſcrinio diſpoſitionum ab Arcadio: *l.10.inf.h.t.* Ideo etiam Tribonianus *Legi 1.Cod.Iuſt.eod.tit.* quæ hinc deſumpta eſt, hæc verba *& diſpoſitionum* inſeruit, ex *d.l.10.* etſi Proximi diſpoſitionum nulli ſint: vt proinde hâc parte duplicem is fucum faciat, dùm Theodoſio M. quoque id tribuit, & aſſumento ſuo Proximos diſpoſitionum nobis faciat, pariter vt Rubricâ *huius tituli* immutatâ, & *l.66. Cod. de Decurionib.* qui nulli iam fuerunt, verùm *Priores* in ſcrinio diſpoſitionum *d.l.10.* & primi, *l.14. h.t.* qui cum proximis ambulabant. Et Proximi trium tantum ſcriniorum dicti, *h.l.* & *l.17.inf.* ſeu *l.6.Cod.eod. tit.* vbi Tribonianus fucum iam non fecit. Comites verò & Magiſtri diſpoſitionum ab his diuerſi, *l.vn. inf. qui à præb. Tyronum*: quomodo & primi diſpoſitionum, ſeu priores, *l.2. 10. 12. 14.* Igitur, hæc *lex* non ideò lata eſt, vt Proximis ſcriniorum Vicaria dignitas tribueretur, vel vt oſtenderetur eos quamlibet Honorarios, cum iis qui reuerà Vicarias geſſiſſent, de tempore certare; id enim vtrumque iam *l.2.ſupr.h.t.* his collatum fuit: Verùm, vt oſtenderetur, *A quo tempore* eorum Vicaria dignitas computanda eſſet; & ſic hâc parte ius nouum innectum: Denique antea quoque Vicaria dignitate honorabantur, ſed non ITA: *Ita*, inquit, Theodoſius, *Vicariorum honore cumulamus, vt &c.* Idque eſt *huius leg.* argumentum adæquatum, quod Codicis Iuſtinianei interpretes non attenderunt.

¶ Vnum illud ſupereſt *h.l.* notandum, *quod Vicarij Pro-Præfectis diœceſes ſibi creditas temperare* dicuntur: Quomodo & Am. Marcellinus, quatuor locis, putà *lib.14.p.11. Martinus regens illas prouincias* [Britanniarum] *Pro-Præfectis*, quem mox Vicarium vocat, & *lib.23. Alypium Britannias curaſſe Pro Præfectis.* Et *lib.27. ciuilem nomine rectorum Britannias Pro-Præfectis adſe propoſuerat mitti.* Et *lib.29. Aſiam quippe rexerat Pro-Præfectis.* Eodémque modo explicandæ ſunt notæ illæ *PP. Hiſpaniarum*, in *l.15.infr.de paganis*, id eſt, Pro-Præfecto vel Pro-Præfectis Hiſpaniarum. Sic & in Symmachi Epitaphio, *l. Aur. Aniano Symmacho V.C. Præfecto Vrbi, Conſuli, Pro-Præfectis Pretorio in vrbe Româ finitimiſque prouinciis.* Sic de Vicario Britanniarum Rutilius *Præfectorum vicibus frenata poteſtas.* Neque tantùm *Pro-Præfectis*, verùm etiam Pro Præfecto. Sic Victor, *in Diocletiano: Ea tempeſtate apud Pœnos Alexander Pro-Præfecto gerens*: Quod Zoſimus *lib.2.p..* ſic expreſſit, πᾶσιν ἐπέχων τῆ ὑπάρχυ τ͂ αὐλῆς ἐν Λιβύῃ καθεσταμένῳ. Denique promiſcuè Pro-Præfectis & Pro-Præfecto dicti Vicarij, qui ordine codicillorum, vt loquitur Cledonius Senator Romanus, vices agebant ampliſſimæ Præfecturæ: Pariter vt apud Græcos promiſcuè, πᾶσιν ἐπέχων τῆ ὑπάρχυ, vt Zoſimus, & διέπων τ͂ λαμπροτάτων ἐπάρχων τὰ μέρη, vt in *ep. Conſtantini M.* Dracilianus, de quo ad *l. 1. ſup. de vſuris*. Neque etiam admittenda altera diſtinctio quorundam inter Vicarium ſeu Pro-Præfectis, & inter vices agentem Præfecti Prætorio. Nam & qui Conſtantino vt dixi dicitur διέπων τ͂ ἐπάρχων τὰ μέρη, is vices Agens Præfecti Prætorio dicitur *d. l. 1.* Fateor quidem, quod Cledonius obſeruat, Vicarium dici non poſſe, cui Præfectus vices ſuas propter abſentiam vel in ſpeciali causâ mandauit, ſed vices agere: Sed enim eum, qui Vicarius ordine codicillorum, non mandatâ Iuriſdictione eſt, idem & vices agere dicitur. Verùm de hoc ad *d.l.1.de vſuris.* Nunc ad rem. ¶ Vicarij igitur Pro-Præfectis *diœceſes* ſibi creditas temperare dicuntur: ſeu diœceſes regebant, ſortiti dicebantur, denique Vicarij diœceſeon: præter hanc leg. *l.42. inf. de curſu publ. l.7. de deſertoribus: l.66. 69. 94. de Decurionib. l.9. de Legatis*: *l.1. ne quis in Palat. man. l.10. de hæreticis*: *l.12. de exactionibus.* Diœceſes, inquam, id eſt, plures prouincias in vnam adminiſtrationem iunctas: de quo & in *Notitiâ noſtrâ Dignitatum, & in Orbis Rom. deſcript.*

---

* v. Imppp. VALENTINIANVS, Theodoſius & Arcadius AAA. Conſtantio PP.″

IN ſacris ſcriniis noſtris militantes″, Ordinarij″ Iudices à″ ſalutatione non arceant, etiam inuiti in conſeſſum accipiant″: Sciturus, vel Principe″ vel Corniculario″, vel Capitibus″, ternas″ libras auri ex ſuis facultatibus eruendas, ſi″ Conſiſtorium Noſtrum ſæpè ingredientibus, Secretarij Iudicium″ non patuerit ingreſſus″, aut reuerentia″ non fuerit in ſalutatione delata, aut ſedendi cum Iudice ſocietas denegata. Dat. VI.″ Id. Nouemb. Triueris″, Timaſio & Promoto viris clariſſimis CONS. [389.]

NOTÆ.

* Repetita hæc *lex* Cod Iuſt. duobus locis: putà *l.2. Cod eod. tit. & l. vlt. Cod. de off. diuerſor. Iudicum*: in quâ poſteriore reſecatâ priore *huius leg.* ſententia, ad *Honoratos* quoſcunque refertur. Memorat eam ſimul & confirmat Arcadius *l.7. inf.* A.D. 396.

″ *Conſtantinus* hic vel *Conſtantius* PP Galliarum ſcilicet fuit: & ita nominatim additum Cod. Iuſt. *d.l.2. & d. l. vlt.* quare vox *Galliarum* hîc intercidêrit neceſſe eſt. Quam etiam hoc Codice habet *lex 4. ſup. de legitimis hæreditatibus, l.8. de infirm. his quæ ſub Tyr. l.50. de curſu publico.* De hoc mox.

″ *In prouinciis Ordinarij, vel Spectabilis Iudicis*: ita C. Iuſt. *d.l.2.* de quo mox.

″ *Ordinarij* Iudices, ſunt Clariſſimi Rectores prouinciarum: de quo ſæpè.

″ *Adſalutationem*, ita *d.l.2.* malè.

″ Arceantur, *d.l.2.*

″ Accipiantur, *d.l.2.*

″ De *Principe* officij, *ſuo titulo, infr. lib.8.* & in hâc ipsâ re *v.l.1. ſup. de off. Iudic. ciuil. & l. vn. ſup. de Comitibus vacantibus.*

″ De

" De *Cornicularÿs*, ſuo titulo 4. *lib* 8. & ad *l* 8. *de diuerſis officiis*.

" *Capiribus officÿ*, ita *d.l.2.* additâ voce *officÿ*. Tribonianus in *d.l.3. de off diuerſor. Iudicum*, ſubſtituit *Primates officiorum*: Primates iidem cum capitibus *v.l.1. ſup. de off Rectoris prouinc.*

" Decem librarum multa impoſita, *l. vn. ſupr. de Comitibus vacantibus*: Quindecim, *l.10. infr. de Agentibus*. Hanc multam intelligit *lex* 16. *inf.* Cæterùm hæc, *ternas libras auri ex facultatibus ſuis*, abſunt à MS.

" Simile eſt argumentum *l.4. ſup. de domeſticis*: Illud verò paulò inuolutius in *d.l.3.* expreſſum, mutatâ voce *ſi*, in *quibus*.

" *χ. Iudicum*, vt Cod Iuſt. *d.l.2. & d l.3.* Iudicantum *l.7 inf.*

" Sine vllo nuntio, ſponte, *d l.7.*

" Honorificentia, *d l.4 ſup. de domeſticis* complexus oſculum.

" v. C. Iuſt *d.l.3.* at v1. in *d.l.2.*

" *Data*, pro *Reddita*: de quo mox.

" Ita quoque *d.l.2 Cod. de proxim. in l. vlt. Cod de offic. Rect. Prouinc.* malè *Tyberiade*.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Iun. altera hæc *hoc titulo* conſtitutio eſt, de triplici ſcriniariorum HONORE & priuilegio, apud Ordinarios Iudices ſeu Rectores prouinciarum: Nempe 1. ad Ordinariorum Iudicum ſalutationem hi admitti iubentur: 2. hiſque Secretaria Iudicum ingrediendi: 3. cúmque Iudice ſedendi ius tribuitur hâc Valentiniani Iun. conſtitutione, quam nominatim memorat & ſequitur Arcadius *l.7. inf.* & Honorius *l.16. infr.* Quâ *ſalutationem* initio dicit: eam mox *reuerentiam* quomodo & *l. 16. in ſalutatione* vocat: quæ & *honorificentia* vocatur *l. 4. ſup. de domeſticis*, quæ & ipſa eſt Valentiniani Iun. Quo quidem oſculandi ius in ſalutatione indicatur: de quo *d.l.4. & l.109. inf. de Decurionibus*. Quod ingrediendi in Secretarium ius attinet, id ita intelligendum: quod etiam *d. lex 7. infr.* explicat, nempe vt ſponte ſuâ ſine vllo nuntio Secretarium Iudicum ingredi poſſint. De conſidendi denique cum Iudice in Secretario iure, dixi plenè ad *d.l.4.* & *ad l. vn. ſup. de officio Iudicum ciuil.* De eo quoque eſt *lex* 1. *ſup. de Præfectis præt. l. vn. de præpoſ. S. Cubiculi*: *l. vlt. ſup. de honor. codic.* Sed & inſignis hanc in rem de iure ingrediendi in Secretarium, ex ipsâ honoris proprij dignitate Saluiani locus *lib. 3. de Gubernat. Dei*, iam ab aliis quoque laudatus: *Intra ianuas*, inquit, *non modò Illuſtrium poteſtatum, ſed etiam Præſidum, aut Præpoſitorum non omnes paſſim intrare præſumunt, niſi quos aut Iudex vocauerit, aut negotium traxerit, aut ipſa* HONORIS PROPRII *dignitas introire permiſerit: ita vt ſi quiſpiam fuerit inſolenter ingreſſus, aut cædatur, aut propellatur, aut aliqua verecundia atque exiſtimationis ſuæ labe mulctetur.*

Quod ſalutandi & oſculandi ius attinet, non abludit omninò locus hic Spartiani *in Seuero*; *Legationem*, inquit, *Proconſulis Africæ accepit, in qua Legatione cum eum quidam municipum ſuorum Leptitanus præcedentibus faſcibus, vt antiquum contubernalem, ipſe* PLEBEIVS *amplexus eſſet, fuſtibus eum ſub elogio eiuſdem Præconis cecidit, Legatum Populi Romani homo* PLEBEIVS *temerè amplecti noli*, &c. Sed & ex Tacito pariter conſtat *Annali* 15. *Plebeios & nulla dignitate ornatos arceri ſolitos complexu obtinentium Prouincias.*

Et hæc de ipſo honore qui Scriniariis *hâc leg.* defertur.

II. ¶ *Ratio* eius honoris (quod ſecundo loco *hâc l.* obſeruandum) iſthæc redditur, ſeu ratiocinatio à Conſiſtorij Principis ingreſſu ad ingreſſum in Secretarium Iudicum: cui ſimilis argumentatio continetur: *d.l.4. ſup. de domeſticis & Protectoribus*, quæ eiuſdem Valentiniani Iun. eſt.

III. ¶ *Limitatio*, tertio loco attendenda: Nempe honos hic ſalutandi Iudices cúmque his conſidendi in Secretario, *Ordinarios* tantum *Iudices* reſpicit: id eſt, Rectores prouinciarum, Conſulares, Præſides: Neque enim idem honos ſcriniariis tribuitur reſpectu Spectabilium, veluti Proconſulum, Vicariorum. Qui honos quoque aliis tributus, veluti Domeſticis & Protectoribus: *d. l.4. ſup. de domeſticis*: imò & ab Honorio ſcriniariis ipſis ab Exceptoribus vſque ad melloproximos, *l. 16. inf.* Tandem à Iuſtiniano, omnibus ſcriniariis: quâ cauſâ Tribonianus *l.2. Cod. eod. tit.* quæ hinc alioquin deſumpta eſt, *huius l.* initium deformauit, *in prouinciis Ordinarÿ, vel Spectabilis Iudicis*: quod huic *legi* aduerſum, neque *d. l. 16.* planè conſonum.

IV. ¶ *Pœna* etiam notanda, quæ *h. l.* imponitur Principi, Corniculario, & Capitibus Officij, (de quibus *inf. lib.8.*) ternarum ſcilicet auri librarum, ſi honos hic ſcriniariis non fuerit ſeruatus. Quæ huius *leg.* multa indicatur & confirmatur *l. 16. inf. hoc tit.* Quemadmodum & decem librarum auri multa imponitur occaſione Comitum vacantium Officiis, omnibúſque quos ſalutationis cura conſtringit: *l. vn. ſup. de Comitib. vacantib.* Sic & quindecim librarum multa impoſita, *l.10. inf. de Agentibus.* Pro dignitate ſcilicet eius cui iniuria fit, creſcit & pœna. Quare & ſacrilegij pœnam idem Valentinianus Iun. imponit in ſp. *d.l.4. ſup. de domeſticis.* Hinc interim diſcimus ad Principem, Cornicularium & capita ſeu Primates officiis curam ſalutationis, ingreſſúſque in Secretarium pertinuiſſe, de quo ad *l.1 ſup. de officio Rector. prouinc.*

V. ¶ Illud poſtremo loco omittere non poſſum: pertinere hanc *leg.* ad GALLIAS: cuius PP. Conſtantino hæc *lex* inſcribitur, de quo iam etiam *in Notis*: qui ſcilicet poſt Maximum Tyrannum profligatum Anno ſuperiore 388. & poſt Euodium PP. Galliarum (cuius meminit Seuerus Sulpitius *lib. 2. ſacra hiſtor.*) PP. Galliarum factus eſt: Cui etiam reddita hæc lex *Treueris* (quæ ſedes erat Præfecti Prætorio Galliarum, de quo *ſuo loco*.) In ſubſcriptione ſcilicet *huius leg. Dat. Triueris*, pro *Reddita*, vel *Accepta* Treueris, accipiendum eſt pariter vt in ſubſcriptione *legis 3. vnde vi*, vbi vid. quæ notaui plura aduerſus Valeſium. Erat enim hoc anno 389. Valentinianus Iun. cum Theodoſio Imp. in Italiâ. v. *Chronologiam.*

VI. Impp. ARCADIVS & Honorius AA. Oſio Magiſtro" Officiorum.

DE" his qui in ſacris Scriniorum proximi" tranſacto biennio conquieſcant; déntque locum ceteris, qui ad vltimum" gradum peruenire feſtinant. Eos ſanè, qui ante hoc

hoc ſtatutum in locis memoratis" inuenti ſunt, ad metam triennij concedimus peruenire. Dat.xv.Kal.Febr." Arcadio IV. & Honorio III. AA. CONSS. [396.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à Cod.Iuſt. Iungenda verò illi *lex* 14.*inf. de Palatinis S. L.* etſi alij inſcribatur (de quo mox) putà Martiniano Com.S L. Fortè & *lex* 8.*&* 9.*inf.de Agentib.in reb.*

" *Oſoio* huic Magiſtro officiorum præter *dictam l* 8.*&* 9.*inf.de agentib.in reb.* inſcribitur quoque *eodem tit.l.7. &* 9. *& lex* 5 *de metatis*, *& l.*4.*de fabricenſibus.* Eiuſdem meminit & Claudianus, *lib.*2. *in Eutropium*. qui oſtendit, eum Hiſpanum fuiſſe, fortè de genere Oſij Epiſc.Cordubenſis.

" *Sub Magiſtri officiorum* diſpoſitione erant omnia ſcrinia, de quo mox.

" Hæc retrahenda ad inſcriptionem, de quo mox: atque ita reſtituendus locus, *De his qui in ſacris ſcriniis*, *ſcriniorum*, &c.

" Scriniorum primicerij, an iidem, de quibus *d.l.*14.*de Palatinis*? Minimè.

" Diſcedant, *d.l.*14.

" *Vltimus* gradus vocatur ſummus Primicerij ſeu Proximi: Vltimus enim eſt ad eum ordine ſeu gradu enitentibus, ſeu peruenire feſtinantibus, vt hæc *lex* loquitur: Qui idem primus eſt, dignitate inſpecta, ſed vltimus ordine creſcentibus.

" De hoc mox.

" Addendum, *Conſtantinop.* vt *d.l.*14.*de Palatinis*: & *d.l.*8 *de Agentibus.*

COMMENTARIVS.

ARCADII Imp. nouem conſtitutiones ſequuntur de Proximis ſcriniorum, putà *hæc lex*, & *lex* 7.8.9.10.12.13.17.18. *ſeu vlt.h.t.* Hæc lex eſt de SPATIO ſeu TEMPORE, quo Proximatus durare debet: pariter vt *d.lex* 14.*inf. de Palatinis S. L.* de tempore, quo Officiorum Palatinorum, id eſt Comitis S.L. ſcriniorúmque Primiceriatus durare poteſt: Quæ eiuſdem conſtitutionis prolixioris pars eſt, ac proinde huic coaſſanda venit. Quæ quidem conſtitutio, cùm in vniuerſum ſit de PROMOTIONIBVS in ſcholis Palatinis, déque variis adeò officiis Palatinis ſcripta eſſet; quæ ſub variorum Magiſtrorum diſpoſitione erant, ac nominatim ſub diſpoſitione Magiſtri officiorum & Comitis S.L. inde fit, vt harum duarum Legum Inſcriptiones varient. Nempe enim quod caput de Officiis ſcriniiſque Palatinis ſeu Comitis S. L. agebat, Comiti S.L. inſcriptum reperitur, putà *d lex* 14. *de Palatinis S.L.* Quæ verò capita de Agentibus in rebus tractant *l.* 8. *&* 9. *inf. de Agentib. in reb.* vt & quod Caput de Proximis ſacrorum ſcriniorum agit, Magiſtro officiorum inſcribantur: Iſtud nempe quod *hâc l.* continetur: ſub Magiſtri officiorum quippè diſpoſitione ſcrinia fuêre, quod præter hanc *leg.* & *Notitiam Imperij*, docet præterea *lex* 11.*&* 17.*infr. lex* 2.*inf.de Commeatu*: *lex* 7.8.9. 10. 11.12.14.15.*Cod.eod.tit.de proximis.* Hanc quoque in rem ad *l.* 2. *inf. ad L. Cornel. de falſo*, expendo *Legem* 6.*Cod.de diuerſ. reſcriptiis.* Eóque pertinent illa quæ *initio huius leg.* continentur. *De his qui in ſacris ſcriniis. Scriniorum proximi*, *&c.* Prima quippe hæc verba, *De his qui in ſacris ſcriniis*, retrahenda ſunt ad inſcriptionem Legis: Nam cùm Arcadius, vt dixi, vnâ eadémque conſtitutione eodem exemplo ad diuerſos edita, de diuerſis officiis Palatinis idem ius conſtituiſſet, & Theodoſiani Codicis conditores, eam conſtitutionem in varia *capita* diſcerperent, inque varios *titulos* referrent, ſingula ſingulis Magiſtratibus reddiderunt: Proinde quæ ad diſpoſitionum Magiſtri officiorum pertinerent in hanc *Legem* contulerunt, hoc titulo præfixo, *De his qui in ſacris ſcriniis.* Cuiuſmodi quoque titulus præfixus ſimili ratione *Legi* 1. *inf. de Agentibus in rebus*, qui ſimiliter ad inſcriptionem retrahendus. Pariter vt *l.*4.5. *inf. de diuerſis officiis*: videnda & ſubſcriptio *Legis* 9. *inf. de indulg. debitorum.* Aliiſque locis: de quo *in Prolegomenis huius Codicis.*

Nunc de ſententia Legis. Igitur BIENNII ſpatio Proximatus ſcriniorum tempus includit *hâc l.* Arcadius Imp. in poſtremum ſcilicet. Nam quod ad eos attinet qui iam *huius leg.* tempore Proximi erant, his triennij ſpatium concedit. Quod & ipſum iiſdem verbis de officiis Palatinis & Primiceriis ſcriniorum conſtituitur *d.l.*14.*de Palatinis S.L.* quæ *huic*, vt dixi, coaſſanda eſt: Idque aliàs factum, cùm tempora actuum coarctarentur, vt videre eſt quoque ex *l.*21.*inf.de Palatinis*: cùm anteà ſcilicet, & proximi ſacrorum ſcriniorum, & Primicerij ſcriniorum Palatinorum per triennium adminiſtratione fungerentur: vt teſtatur Gratiani *l.*3. *de Palatinis S. L.* Et hoc ipſum tamen Anno poſteà immutatum fuit, in Occidente primùm, poſteà in Oriente quoque, *l.*11.17.*inf.h.t.& l.*21.*inf. de Palatinis S.L.* ¶ Coarctati verò huius temporis rationem, vt colligere licet ex ſcopo conſtitutionis Arcadianæ, vnde hæc deſumpta eſt, quæ eſt de Promotionibus in ſcholis Palatinis, ita expreſsè indicat Arcadius his verbis; *dénique locum cæteris qui ad vltimum gradum* PERVENIRE *feſtinant*: & colligere quoque licet ex *d.l.*14. *& l.*11. *inf.h. t. & l.*22.*inf.de palatinis.* Hinc ſcilicet diſcimus, Principes hâc tempeſtate vt ambitioni plurium velificarentur, *Promotionibúſque* adeò fauerent, ſummi loci obtinendi in ſcholis Palatinis tempus coarctaſſe, ne ſpes aliorum promotionéſque ſuccedentium in eadem ſchola diu morarentur. Alia quippe ratio fuit coarctandæ ſeu conſtringendæ olim temporis breuitate nimiæ cuiuſque poteſtatis & apicis: de quo *Politici.*

VII. *Idem AA. Cæſario PP.

PRIVILEGIA quæ Diuæ memoriæ Iulianus † in ſacris ſcriniis militantibus tribuit, & illum honorem, quem Auguſtæ memoriæ Valentinianus † hiſdem detulit confirmantes, ſcilicet vt ingredientes ſponte ac ſine vllo nuntio Secretarium Iudicantum, conſidendi etiam Iudicibus habeant poteſtatem, id etiam noſtrâ moderatione decernimus, Vt viginti annis in militiâ ſcriniorum,

(Memoriæ, Epiſtularum, Libellorúmque) verſatus, Conſularis inter Adlectos" dignitate cumulatus abſcedat, cúmque honorem vel apud Rectorem", vel in Cœtu Ampliſſimi Senatus obtineat. Ita autem eos poſt militiam eſſe volumus otioſos, vt ab omni publicâ moleſtiâ habeantur immunes, nec iniungendi quicquam" quis in eos habeat poteſtatem. Dat. XVI. Kalend. Mart. Conſtantinop. Arcadio IV. & Honorio III. AA. CONSS. [396.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc lex à Cod. Iuſt. prælatâ *Lege prox.* quæ *huic* iungenda eſt. Eam indicat & extendit *lex 9. prox.*

" *Cæſarius* PP. Orientis fuit ſub Arcadio Imp. An. D. 395. 396. 397. 398. 400. 401. v. *Proſopogr.* Eius meminit quoque Philoſtorgius, *lib. 15. hiſtor. Eccl. cap. 5.* vbi Rufino in Præfecturâ eum ſucceſſiſſe docet.

† Intelligit *Legem 1. ſup. h. t.* Hîc interim nota Iulianum Apoſtatam *Diuæ memoriæ, Diuique* titulo à Chriſtianis Imperatoribus inſigniri: quod & aliæ plures conſtitutiones ingerunt.

† *Legem 5 ſup.* intelligit.

" *Diſpoſitionum* ſcrinij nulla fit hîc mentio, de quo mox.

" De *Adlectis* dixi ſemel ad *l. 10. ſup. de Prætorib.*

" *Vel*, pro, *&*.

" Veluti Exactiones, &c. v. *l. 3. ſup. de honor. codicillis.*

" *xv. l. proxima.*

VIII. * Idem AA. Claudio" P.V.

In ſcriniis" Palatij militantes" poſt viginti annos tranſactæ militiæ, ſi diſcedendum ſibi eſſe decreuerint, Conſulari honore fulti inter Adlectos habeantur: húncque honorem dignitatis in Senatu" teneant, qui Ex-Conſularibus deferri conſueuerit: Nec eos quiſquam iniungendo aliquid vel iubendo poſſit ab imperito otio ſeparare. Dat. XV. Kalend. Mart. Conſtantinop. Arcadio IV. & Honorio III. AA. CONSS. [396.]

NOTÆ.

* *Lex 3. Cod. Iuſt. eod. tit.* Iungendáque huic *lex 7. ſup.*

" *Claudius* P.V. Conſtantinopol. ſub Arcadio: cui inſcribitur hoc ipſo anno altera adhuc *lex vn. inf. de vſu ſellarum.* Huius Claudij Præfecturam vrbanam memorat filius eius Rutilius Claudius Numatianus *lib. 1. Itiner.*

" Tribus, memoriæ, epiſtolarum, libellorum, vt docet *lex ſuperior*: Et tamen Tribonianus *d. l. 2.* adiecit *ac diſpoſitionum*: de quo mox.

" *In Senatu*: hæc abiecit Tribon. vt loci ratione generalem faceret: quomodo generalior eſt quoque *lex 7. ſup.* Verùm hîc retinenda: vt mox oſtendam.

COMMENTARIVS.

De Privilegiis ſcriniariorum, qui in ſacris ſeu Palatij ſcriniis per viginti annos militarunt, ſunt hæ duæ Leges, quæ inter ſe coaſſandæ veniunt, velut vnius & eiuſdem Arcadianæ conſtitutionis partes: In eandem ſententiam: ideò tantum repetitæ, quod ad diuerſos Magiſtratus datæ ſint, ad conſtitutionis videlicet obſeruantiam, intra ſuæ cuiuſque Iuriſdictionis terminos: Nempe *lex 7.* inſcribitur Præfecto Prætorio, velut obſeruanda apud Rectores, prouinciarum ſcilicet qui vtique ſub diſpoſitione Præfecti Prætorio erant, vt ita ſuus cuique apud illos Honoratorum ordo gradúſque dignitatum ſeruaretur: *Lex* verò 8. ad Præfectum vrbis emiſſa eſt, quia de eodem ordine gradúque in Senatu ſeruando ibi agitur: ad cuius pariter curam & diſpoſitionem pertinebat, (velut ad Senatus Præſulem) vt in Senatu ſuus cuique honos conſtaret: Quod præter hanc *leg.* pariter docet *lex 12. inf. h. t.* & innumeræ Leges ſuperioribus titulis, vt oſtendi ad *l. 1. ſup. vt dignitatum ordo ſeruetur.* Quare minùs pensè Tribonianus, qui prælata *lege* 8. quæ ad P.V. data eſt, verba illa *in Senatu* expunxit, quaſi generalem illam facturus, quod Præfecti vrbis nomen *legi* ſemper inſcriptum erat. Atque vt expunctis illis veritati fucum fecit Tribonianus: ità & retrò additis his, *ac diſpoſitionum*, pariter vt in *l. 1. Cod. eod. tit.* quæ alioquin deſumpta ex *l. 4. hoc tit.* Diſertis quippe verbis Arcadius priuilegia, de quibus hâc conſtitutione, ad tria ſcrinia reſtrinxit. *Memoriæ, epiſtolarum, ac Libellorum.* Et verò *ſcriniorum* fermè appellatio à hæc tria reſtricta: & quartum diſpoſitionum diuerſo iure habitum, de quo in *paratitlo*, & *ad ſuperiores leges*, *& ad l. prox. 9.* Anno certè poſt proximo eadem priuilegia porrecta ad ſcriniarios diſpoſitionum, *d. l. 9. prox.* Nunc de hâc conſtitutione. Igitur Arcadius Imperator *vetera* partim *πάτρια*, priuilegia, honores, ſcriniariis conceſſa à Iuliano, *l. 1. ſupr.* & à Valentiniano Iun. ſcilicet *l. 9. ſup.* de iure videlicet ingrediendi in Secretaria Iudicum, cúmque his conſidendi (de quibus *ad eam leg.*) hâc conſtitutione firmatum it: *Nouum* partim iiſdem nunc defert. Nempè, vt poſt viginti annorum militiam è Palatio recedentes, inter Conſulares ſeu ex-Conſularibus', & quidem inter *Adlectos* habeantur: ſic vt his idem honor & apud Rectores prouinciarum & in Senatu deferatur: qui Ex-Conſularibus deferri conſueuit, & à Senatoriis functionibus immunes ſint, (glebali inquam collatione, & Præturæ functione.) Denique vt ne his quidquam publicæ moleſtiæ, vel muneri publici iungatur, (veluti ad Cenſus, Diſcuſſiones, Peræquationes, Exactiones,) Quibus omnibus interpretandis nil attinet pluribus inſiſtere. De hâc enim dignitate *Conſularium* ſeu ex-Conſulatibus dixi ad *l. 10. ſup. de Domeſticis.* De *Adlectis* egi ad *l. 10. ſup. de Prætoribus.* de Immunitate à publicis illis muneribus, ad *l. 1. ſup. de Primicerio & Notariis*, *& l. 3. ſup. de honorariis codicillis.* ¶ Illud tantum adhuc notandum, hunc honorem Conſularium

rium & inter Adlectos,ſcriniariis poſt 20.annorum militiam tribui, ſic vt eum honorem & apud Rectores Iudicéſque prouinciarum & in Senatu obtineant. Quod vtique expreſſum: quia aliquando nonnulli ita inter Adlectos Conſulares habiti, vt in Senatu tantùm eo honore habendi viderentur, vt indicium facit *lex 5. infr. de Agentibus in rebus*.

IX. * Idem AA.Cæſario" PP.inter alia."

HIs, à quibus Diſpoſitionum noſtrarum norma ſeriéſque ſeruatur, eadem priuilegia honoréſque peractæ militiæ tribuimus, quæ ſcriniorum noſtrorum meritis nuper † præcipimus" cuſtodiri. Dat. VI. Id. April. Conſtantinop. Cæſario & Attico CONSS.[397.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à Cod.Iuſt. Et hinc tamen Tribonianus *l.3.eod.tit.*quæ ex ſuperioribus duabus *Legibus* conflata eſt, hæc verba adiecit, *ac diſpoſitionum.*
" De hoc *Cæſario* PP.iam ad *l.7.ſup.*
" Quæ interciderunt omnia.
† Legem 7.& 8.intelligit.
" ℞ *Præcepimus.*

COMMENTARIVS.

PRIVILEGIA & HONORES, trium nominatim ſcriniorum S.Palatij putà Memoriæ, Epiſtolarum, & Libellorum, ſcriniariis,poſt peractam militiam viginti annorum anno ſuperiore 396.conſtitutione ad eundē Cæſariū P.P emiſsà,puta *l. 7.& l.8.ſup.* dederat Arcadius Imp. putà vt inter Conſulares ſeu ex Conſularibus & quidem inter Adlectos haberentur, & apud Rectores prouinciarum & in Senatu, vtque à Senatoriis nihilominus functionibus immunes eſſent; imò vt ne his quidquam publici muneris iniungi poſſet. Eadem verò nunc priuilegia, eoſdem honores ſcrinio Diſpoſitionum nunc tribuit, hâc conſtitutione ad eundem Cæſarium PP.datâ. In quâ præter dicta ad *eas leges*, duo notari oportet.

Primò obſeruanda illa, *à quibus Diſpoſitionum noſtrarum norma ſeriéſque ſeruatur*, quæ oſtendunt quid fuerint *Diſpoſitiones* iſtæ, quódque Diſpoſitionum ſcrinij munus fuerit; nempe ſeruare normam & SERIEM diſpoſitionum, id eſt, agendorum Principis: de quo dixi plenè *ad l.1.ſup.h.t.*

Secundò, notanda extenſio iuris à cæteris tribus ſcriniis ad ſcrinium Diſpoſitionum: Nempe vt aliàs fermè ſcrinium iſtud à cæteris ſeparatum, ita ab Arcadio nominatim iiſdem priuilegiis & honoribus cumulatum, *h.l.& l.10.12.inf.* Quem Principem Diſpoſitionum ſcrinio fauiſſe plurimùm, hinc diſcimus; & fortè Cæſarium quoque PP. ad quem duæ huiuſmodi *Leges* emiſſæ ſunt, putà *lex hac*, & *lex 10.prox.*

X. * Idem AA.Cæſario PP."

AD ſimilitudinem † Proximorum, qui in ſcriniis militantes Comitum" dignitatibus adornantur, hij quoque qui Priores" in Scrinio Diſpoſitionum fuerint, & Comitis acceperint dignitatem, ex" eo die quo promoti in Scriniis fuerint, eorum numero ſocientur,qui poteſtates Vicarias perceperunt: ſcilicet vt à Neſtorio Viro Clariſſimo, qui nunc in loco" memorato verſatur, dignitatis huius ſumatur exordium. Dat. IX. Kal. Iul. Conſtantinop. Cæſario & Attico CONSS.

NOTÆ

* Abeſt & hæc lex à Cod.Iuſt.
" Eidem *Cæſario* PP.inſcribitur *lex 7.& 9 ſup.*
† Et ſic ad ſimilitudinem *Legis 4.ſup.*
" De Comitiuâ Proximorum præter hanc *leg.*agit *lex 11.prox.& l.17.18 inf.h.t.*de eâ nos ad *d.l.17.*
" V.*d.l.4 ſup.*
" *Vicaria* pariter in *d.l.4.*
" Sic & *l.6.ſup.in locis memoratis*, de proximis ſcriniorum: v.& *l.14.infr.de Palatinis S.L.*

COMMENTARIVS.

COMITIBVS DISPOSITIONVM Vicariam dignitatem, quæ his antea iam competebat, inter Vicarios ἐμπεράτως,vt docet *lex 2.ſup.*ita nunc *hâc l.* defert Arcadius Imp. (quem huic ſcrinio fauiſſe plurimùm iam notabamus ad *l.ſuper.*) vt ex eo iam die quo Comites facti fuerint, Vicariorum numero ſociari iubeat, & ſic ſi priores Comites facti ſint, Vicariis poſterioribus, quàmlibet ἐμπράκτοις, præferantur: Cùm antea ad hunc diem Vicaria eorum dignitas computaretur à die tantùm finitæ militiæ, vt teſtatur *d.l.2.* ¶ Id verò Arcadius nunc ſtatuit ad ſimilitudinem Comitum Proximorum in tribus ſcriniis, quibus id ipſum iam antea conceſſum fuerat à Theodoſio M. patre ipſius,

& ſic ad ſimilitudinem *legis* 4.*ſup*. Quæ extenſio hîc quoque notanda, & exæquatio Proximorum in tribus ſcriniis & Comitis diſpoſitionum: quæ & aliàs occurrit, *l.*2.*ſup.l.*14.*infr.l.*12.*ſup.de Senatorib.& gleb.collat.l.vn.qui à prabit.tyronum.*

¶ In tantum verò id nunc Arcadio viſum., vt cùm aliàs conſtitutiones futuris cauſis regulam imponunt, *l.*3.*ſup. de conſtitutionib.* (vbi plenè dixi,) attamen iam nunc id obtinere velit in gratiam Comitis diſpoſitionum qui tunc erat, Neſtorij ſcilicet atque ab eo dignitatis huius exordium ſumi velit. Quod vtique argumentum eſt Arcadiani erga ſcrinium iſtud affectus, de quo iam ad *l.ſuper.* Sic & alias quandoque ad præſentes perſonas in dignitate vel munere conſtitutas nouum beneficium & priuilegium porrigi videmus, *l.vn.ſup.de Præpoſ.S.Cubiculi*: & *l.*17.*inf.h.t.*

¶ Quod *Neſtorium* Comitem diſpoſitionum attinet, de quo *h.l.* eius mihi mentio nullibi prætereà occurrit: niſi quod hunc poſteà Comitem R.P. factum cenſeo: cui inſcribitur An.401.*lex* 6. *de locatione fundorum*: & An.405. *lex* 15. *inf. de Palatinis* ſine Conſule, *lex vlt.Cod.de reſcind.vend.*

XI.* Idem AA.Hadriano" Magiſtro" officiorum.

PER omnia Scrinia noſtra ſingulis annis emenſis, qui ſunt in capite" conſtituti vno anno teneant Proximatum, locum per ordinem ſuccedentibus dantes. Manente penes eos nihilominùs dignitate, quam Diuus † Pater noſter huius ordinis viris, ſingularis meritorum arbiter, dedit; ſcilicet, vt quicunque Ex-Proximo poſt ſtipendia tandem acta diſceſſerit, Vicariis conferatur, ac ſi eam ipſam egerit dignitatem; Integris omnibus priuilegiis, quæ cunctis Scriniis omnes retrò Principes diuerſis Legibus † præſtiterunt. Atque" nulla poſthac de ſtatuto tempore poſſit eſſe contentio, Genuinus Natalis noſtri dies quotannis Comitiuam" Proximatus manſurâ in longum ætate celebravit": vt expeti ambitione non poſſit, quod laboris præmium ſpeciali munere æſtimauimus. Dat.III.Non.Iul.Med. Cæſario & Attico CONSS. [397.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à Cod Iuſt.
" *Hadriano* huic Magiſtro officiorum inſcribitur quoque anno 399.*lex* 11. *inf. de Agentibus in reb.* Idem mox PP. fuit: v.*Proſopogr.*& Claudiani Epigramma.
" Sub diſpoſitione *Magiſtri officiorum* erant ſcrinia *h.l.*& *l* 6.*ſup.l.*17.*inf* &c.
" In *capite conſtituti*, proximi ſcriniorum dicuntur *h.l.* Primicerij, *l.*14.*inf.de Palatinis* S L.
" Theodoſius M.*l.*4.*ſup* etſi non is primus omninò Auctor.
† Veluti *l.*1.3.5.*ſup.*
" ℞.*Vtque*: vel *Atque vt*.
" De *Comitiuâ* Proximatus, *l.*10.*ſup.l.*17.& 18.*infr.*De eâ ad *d.l.*17.
" Id eſt, *celebrabit*.

COMMENTARIVS.

HONORII Imp. quatuor conſtitutiones ſequuntur, præter *hanc l.* videlicet, *lex* 14. 15. 16. *inf. hoc tit.* de ſcriniis & ſcriniariis Palatij, quibus ſtudium erga eos ſuum abundè teſtatur, ac nominatim *d. l.*14. *inf.* Hâc *leg.* quinque de his capita continentur.

Primum caput eſt de *Tempore* ſeu Ætate Proximatus: Nempe annuum Proximatum eſſe iubet Honorius *h. l.* qui ſub Gratiano & Theodoſio M. triennalis erat: *l.*3. *inf. de Palatinis S. L.* Arcadius verò frater ipſius in Orientis Imperio biennalem fecit, *l.*6.*ſup.hoc tit.* & *l.vn.inf.de Menſoribus*. Tandem in Oriente Theodoſius Iun. pariter annalem reddidit, *l.*17.*infr. hoc tit.* & *l.* 21. *inf. de Palatinis S.L.*

De huius verò temporis coarctati ratione, diximus ad *d. l.* 6. quam & aliquatenùs ingerit Secundum *huius leg.* caput: quo ſtatuitur, vt per ordinem ſuccedentes Proximo decedente, Proximatum obtineant: & ſic, quod *fine l.* dicitur, vt Ambitione expeti non poſſit, quod laboris præmium eſſe debet. Ergo ſucceſſioni ordiníque hâc in re locum eſſe voluit Honorius, non verò Ambitioni: Nempe honoris augmentum labore non ambitione ad quemque in ſcholis & corporibus peruenire voluerunt Imperatores, neque debitum laboris præmio locum ab aliis præuerti: quam in rem ſunt plures huius libri conſtitutiones.

Tertio capite Honorius *vicariam* dignitatem Ex-Proximis, haud aliter atque ſi eam ipſam dignitatem egiſſent, geſſiſſent, confirmat: iuxta Patris ſui, quod ipſemet profitetur, Theodoſij M. conſtitutionem, *l.*4 *ſup.* non quidem quaſi non & antea Vicaria hæc dignitas his collata fuerit, verùm quia accuratiùs is tempus definiuerat, à quo Vicaria hæc dignitas computanda eſſet: de quo ad *eam l.*4.

Obiter interim obſeruandum, quod Honorius Patrem ſuum Theodoſium M. *ſingularem meritorum arbitrum* vocat: Nempe Theodoſius non vnâ conſtitutione dignitatum ordinem ſtabiliuit, ſingulíſque pro ratione meritorum ſuum gradum adſignauit: Cui rei fidem faciunt iam tot ſuprà Theodoſij M. conſtitutiones de ordine dignitatum, quas ſuperiùs digeſſimus: *Lex* 1. *ſup. vt dignitatum ordo*: cui ſocianda *lex* 7.*de honor.codicillis*: *Lex* 2. *de Præfectis Pretorio*, cui ſocianda *lex* 2.*de Quæſtoribus*: *Lex* 1. *de Primicerio & Notariis*: *Lex* 3.*eod.tit.* cui coaſſanda *lex* 6.*de honor.codic.* *Lex* 5.*de domeſticis*, cui coniungenda *lex* 4. *Cod. Iuſt. de off. P.P. Or.* Denique *Lex* 4 *ſup.h.t.* cui iungenda & *lex* 111. *inf. de Decurionibus*. Quæ omnes oſtendunt, quàm accuratum ſeſe Princeps ille præbuerit in diſponendis dignitatibus. Et fortè Arcadium fratrem perſtringere videatur Honorius, qui à Patris inſtitutis hâc parte ſæpè diuerſus fuerit.

Quarto capite confirmat Honorius omnia priuilegia

legia quæ cunctis ſcriniis omnes retrò Principes diuerſis Legibus præſtiterunt: quomodo & Arcadius ex parte *l.7.ſup.*

Poſtremo capite Honorius Imp. inchoandi, celebrandi Comitiuæ Proximatus Tempus ſtatum certúmque definit: nempe Natalem ſuum, quo ſcilicet natus eſt: qui quidem incidit in 5. Idus Septembris, vt docet Author *Faſtorum Siculorum*: vel vt alij malunt, Chronicum Alexandrinum, ὑπ Ρηχομήρυ καὶ Κλεάρχυ. Αὐτῷ τῷ ἔτει ἐγεννήθη Ονώριος ἀδελφὸς γνήσιος Αρκαδίυ Αὐγύστυ μηνὶ Γορπιαίῳ πρὸ πέντε Ιδῶν Σεπτεμβρίων. Quem quidem Natalem ſuum *Genuinum* vocat; ſcilicet quo genitus, natus eſt. Ita quoque Theodoſius Iunior, *l.17.inf. genuinum diem ſuum Natalem* vocat. *Genuinus*, quo in lucem editus *l.2. inf. de ſpectaculis*: qui lucis auſpicia protulit, *l.2. in fine ſup. de feriis*; ad differentiam Natalis alterius, qui non lucis ſed imperij Natalis eſt. De quo vtroque Natali dictum fuit *ad d.l.2. ſup. de feriis.* Sed & apud Mamertinum ter Genuini Natalis mentio fit in *Genethliaco Maximiani.* Quibus tamen locis omnibus perperam hactenus vox *Gemini*, pro *Genuini*, legitur: *Vt expectationem ſermonis eius quem tuis Quinquennalibus præparaueram, hac Genuini Natalis prædicatione compenſem.* & mox: *Et profectò hic mihi dies videtur illuſtrior, magiſque celebrandus, qui te primus protulit in lucem.* Et ſub fin. *Hæc potiſſima elegi, quæ Genuino natali tuo prædicarem; ſola cum naſcentibus pariter oriuntur pietas atque felicitas: Genuini ergo natales pias vobis mentes & Imperatorias tribuêre fortunas.* Ad eundem modum: *Genuina functio* dicitur, *l. vlt. inf. de Suariis*, cui quis natus eſt: γενέθλια igitur, Genethliaci, *Gentialÿ* apud Capitolinum *in vita Pertinacis*, *ſub finem*: ſi locus mendo vacat.

¶ Porrò vt Honorius Genuinum natalem ſuum Proximatui inchoando & conferendo deſtinauit, ita & Theodoſius Iunior ſuum poſtea affectauit: *l.17. inf. h tit. & l.21. inf. de Palatinis S.L.* Eodem more Conſtantius Natalem ſuum deſignationibus Prætorum deſtinauit, *l.10. ſup. de Prætorib. & Quæſtoribus*, Theodoſius M. mittendis Principibus officiorum & Curioſis ex Agentibus in rebus, ſuum, *l.6. inf. de Curioſis.* Ita ſcilicet amarunt Principes hoc æuo rerum agendarum inchoandarum initio, ac nomitim auſpicales dies officiorum munerúmque in Natales ſuos, quibus ipſi lucis auſpicia ſumpſerunt, de quibus ad *d.l.2. ſup. de feriis.* Rationem porrò huius facti ſui; cur, inquam, ſtatum huic rei diem tempúſque adſignet Honorius, hanc adſignat, ne inquit, vlla poſthac de ſtatuto tempore poſſit eſſe contentio: néve ambitione expetatur extra ſtatutum tempus, quod laboris præmium eſſe debet.

XII. *Idem AA. Clearcho P.V.''

OMNES, qui Ex Proximis venerando'' cœtui Senatus fuerint adgregati, ſiue hi de ſcrinio Memoriæ, ſiue Epiſtularum, vel Libellorum, ſiue Diſpoſitionum Comites fuerint, ad ſeptenos'' duntaxat annuos ſolidos teneantur, nulláque extrinſecus conlatione vexentur, nec molem promiſſionis'', nec ſcribtionis'' iniuriam perhorreſcant. Dat. prid. Id. Septemb. Conſtantinop. Vincentio & Frauitto CONSS. [401.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc lex à Cod. Iuſt. propter ſeptem ſolidorum inter alia collationem.
'' *Clearchus* P.V. Conſtantinop. fuit ſub Arcadio A.D. 399. 400. 401 v. *Proſopogr.*
'' *Præfecto* vrbi cur hæc quoque lex inſcribatur? iam d. xi ad *l.8. ſup.*
'' *Venerandus* cœtus Senatus. v *Gloſſ.*
'' De hâc ſeptem ſolidorum collatione, *l.4 & 12. ſup. de Senatoribus.*
'' De hac *Promiſſionis* mole mox.
'' De hâc *ſcriptionis iniuriâ*, mox.

COMMENTARIVS.

DE IMMVNITATE à SENATORIIS functionibus, ex Proximis, & Comitibus diſpoſitionum competente, eſt hæc Arcadij Imp. conſtitutio. Nempe etſi Senatoria his dignitas competat, attamen Senatoriis functionibus eos *hâc l.* liberat; breuiter inter Allectos eos eſſe iubet, de quâ immunitate, & Adlectione, & quidem Scriniariis iam ſæpè *ſuprà*, & ad *l. 10. ſup. de Prætoribus.* Hanc nihilominus *Legem* ſpeciatim illuſtrare iuuat. Senatorum hoc æuo onera quàm grauia fuerint, *tribus* huiuſce libri *Titulis* oſtenſum eſt *tit. 2. de Senatorib. & gleb. collat. tit. 3. de Prætoribus & Quæſtoribus: tit. 4. de prædiis Senatorum.* In his fuit glebalis collatio, vel certè ſeptem ſolidorum collatio, quæ loco illius præſtabatur à tenuiſſimis Senatorum, & quibus eſſet cenſus anguſtia. *l. 4. & 12. ſup. de Senatorib. & gleb. coll.* Erat & vltronea oblatio: quod aurum oblatitium dicebatur, *l. 5. & 9. eod. tit.* ſeu oblatio Ampliſſimi ordinis, *l.14. eod. tit.* & Symmacho *lib. 2. ep. 57. lib. 10. ep. 26. & 36.* Erat verò oblatio Ampliſſimi ordinis promptâ liberalitate PROMISSA, vt loquitur *d. lex* 14. vltrò offerebant, veluti poſt victoriam ab eo de Tyranno aliquo partam, vt ad *d.l.14.* dictum: vel etiam Quinquennalibus, aut Decennalibus, vel ob tertium luſtrum ipſius Imperatoris, vt ex elegantiſſimâ Symmachi *ep. 26. lib. 10.* conſtat. Atque hæc eſt illa quæ *h.l. moles Promiſſionis*, vocatur: ſiue quia in vnam ſummam collatum id ex Senatus promiſſione: ſiue quia ingens hæc promiſſio & collatio. *Sponſionem* pariter vocat Symmachus hanc oblationem, *d. ep. 26.* & quidem *magnitudinem ſponſionis*, vt hic *moles promiſſionis* vocatur.

¶ Nunc de *Lege* noſtra. Ergo ab his omnibus, ex-Proximis & ex Comitibus diſpoſitionum, quamlibet Clariſſimis & Senatoribus immunitatem tribuit *h.l.* Arcadius: ſolâ ſeptem ſolidorum annuorum collatione exceptâ, quæ vt dixi tenuiſſimis Senatorum incumbebat. Ergo in *recognitionem* tantùm, ſic vt dicam, Senatoriæ dignitatis hæc collatio his impacta. Quod ipſum tamen poſtea abrogatum: Nam & his ſeptem ſolidorum annuorum

præſtationis immunitas tributa....*l.* 12.*ſup. de Senatoribus*: quemadmodum & iiſdem Præturæ immunitas tribuitur ſequenti mox *l.* 13.*eod.tit.* Hâc verò *lege*, exceptâ tantùm ſeptem ſolidorum præſtatione prædicti, *nullâ extrinſecus collatione vexari*, *nec molem promiſſionis*, *nec ſcriptionis iniuriam perhorreſcere* iubentur. Vbi ſcriptionis iniuria, eſt æſtimatio, modúſque præſtationis quæ cuique imponebatur. Sic & glebalis deſcriptio, *l.*1.*ſup. de decur. & ſilent. l.*16. *inf. de Medicis & profeſſorib.* Deſcriptio abſolutè, *fine l.vlt.de Senatorib.* Deſcriptio Senatoria, *l.* 15. *inf. de Medicis*: Adſcriptio Ampliſſimi Ordinis, *l.*22.*inf.de Agentibus.*

XIII.* Idem AA. & Theodoſius A.*

SICVT iampridem † à" Prætura immunitatem tribuimus his, qui" poſt emeritam in armis militiam, ad honorem Ducatus, Noſtræ Serenitatis prouexit iudicium, ita noſtrorum Scriniorum Proximi etiam depoſita militiâ Præturæ immunitate potiantur. Dat. VIII. Kalend. Feb. Conſtantinop. Honorio VII. & Theodoſio II. AA. CONSS. [407.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à Cod. Iuſt.
* In MS. quoque omiſſum nomen eius ad quem ſcripta hæc *lex*.
† Intelligit *Legem* 28 *ſup. de Prætoribus*, quæ data ante decennium.
" Intercidit hîc nomen eius ad quem hæc *lex* emiſſa eſt.
" *al. quos*, & ita habet exertè MS.

COMMENTARIVS.

A PRÆTVRA, ſeu à ludorum edendorum functione immunitatem Arcadius hâc conſtitutione Ex-proximis ſcriniorum tribuit, exemplo Ducum, ſeu immunitatis à ſeipſo ante decennium tributæ Ducibus rei militaris, qui reuera actúque ipſo & armatæ militiæ ſolicitudine Ducatum adminiſtraſſent. Quod quidem ab eo præſtitum, *l.* 28.*ſup. de Pratoribus*; quâ *lege* & *Titulo* plenius. Atque ita cum hactenus Præturæ munia Principum conſtitutionibus non relaxarentur, niſi iis quos caſtrenſis honor illuminat, vt loquitur Symmachus *lib.* 7. *ep.* 95. Mox tamen iis qui in Palatio militaſſent, eadem immunitas tribui cepit, *l.* 8.*ſup. de Senatoribus*: Neque tantùm quamdiu in Palatio militarent, *verum* ETIAM *depoſitâ militiâ*, Ducum vti dixi exemplo.

XIV.* Idem AA." Epifanio" PV."

QVAMVIS" innumeris Legibus † Scriniorum" gloria decoretur, iubemus tamen, vt primò" omnium ſit eorum" ſecura poſſeſſio ab omnibus Sordidis" muneribus excuſata; Superindictum" non timeant, Venalicium" non petantur, ſolúmque" Canonicæ" indictionis præſtent tributum: Glevalis" auri ſolutionem neſciat labore dignitas conquiſita, Extraordinarium" munus ignoret, nec vllam Temonis" patiatur iniuriam; Equorum" Tironúmque præſtationem nullus agnoſcat, qui" honorem Proximi & Comitiuam primi diſpoſitionum longi temporis ſudore quæſiuit. Et hæc eadem" patrimoniis cenſuimus deferenda; Quibus" omnia inlibata ſeruamus, quæcunque diui Genitoris † noſtri & cunctorum Principum ſtatuta detulerunt. Ipſis verò veniendi ad Comitatum liberam licentiam perpetuámque præſtamus, nec in eorum perſonis expectari Auguſtam" præcipimus iuſſionem. ¶ Quod autem omnibus conſtat deferri, adiectu alterius dignitatis perire non patimur: vt etiamſi proſperioris fortunæ iudicio ad honoris ornamenta proceſſerint, vetera tamen eis ſcriniis" labore priuilegia quæſita ſeruentur, &" integrum circa eos eorúmque facultates ſemper maneat, quod anterioris ætatis induſtria conquiſiuit & cætera. Dat. Id. Octob. Rau. Honorio VII" & Theodoſio II. AA. CONSS. [407.]

NOTÆ.

* *Lex* 4 *Cod. Iuſt. eod. tit.* hinc interpolata plurimùm. Iungendáque huic *lex vn. ſup. de Comitibus vacantibus.*
" HONORII & Theodoſij nomina inſcribenda, vt habet *d. l. vn.*
" De hoc *Epiphanio* P.V. Romæ. v. *Proſopogr.*
" *Præfecto* vrbi, cur hæc *lex* inſcribatur? dixi ad *l.* 8.*ſup.*
" Abeſt hæc prima ſententia & præfatio à Cod. Iuſt.
† Legum harum numero ſunt *lex* 1.3.5.7.8.9.*ſup.*
" *Gloria* ſcriniorum ſeu ſcriniariorum.
" Fortè, *Scriniariorum*, arg. *eorum ſecura ſit poſſeſſio.*
" *Primùm omnium*, C. Iuſt.
" *Qui in ſacris ſcriniis noſtris, id eſt, memoriæ & epiſtolarum libellorum, & diſpoſitionum referuntur*, hoc add. à Tribon. Cod. Iuſt.

" De

" De *ſordidis munerib.* inf *ſuo tit.de extraord.& ſord munerib.*
" De *ſuperindicto*, v.ſuo tit.*de ſuperindicto.*
" De *Venalicio*, mox.
" Nudam conlationem quæ plerumque poſcitur, vocat *lex 2.ſup.de decur.& ſil.*
" *Canonica*, id eſt, ſolemnis, ordinariæ: v *Gloſſ.*
" De *Glebali* collatione *ſuo titulo*, *lib.2.* Hoc autem omiſſum *Cod.Iuſt.* propterea quod glebalis collatio ſublata tum.
" De *Extraordinariis* muneribus, *ſuo titulo.*
" De *Temonaria* functione v.*l.7.inf de tyronib.* vbi dicam & *l.14.de extraordin.mun.Temonum*, in *C Iuſt.*
" De *Equorum Tyronúmque* præſtatione.v.& *l.3.ſup.l.13.prox inf.l.2 ſup.de decur.& ſilent.*& *tit.inf. qui à præbitione tyronum & equorum excuſantur.*
" *Qui vel adhuc in ſcriniis militat, vel honorem*: ita Tribon.
" *Quidem*, C.Iuſt. Et ita fortè habuit MS.
' Sequentia abſunt C Iuſt.*vſque ad verſ. Quod autem.*
† Theodoſij M.*legem 4.ſup* intelligit.
" *Auguſta iuſſio*, eſt Principis euocatoria: de quâ ad *l.5.ſup.de decur.& ſilent.*
" Ita quoque C.Iuſt.malim tamen, *ſcrinij.*
" Reliqua abſunt à C.Iuſt.
" Ita quoque C.Iuſt.atenim reponendum *hic*, ex *d l.vn. ſup. de Comitibus vacantibus. Honorio IX. & Theodoſio V.* Quod quidem ipſum ignoratum, huius Codicis Theod. conditoribus fucum fecit, vt ἀνάδοχον hic admitteretur in diſpoſitione ſeu ordine Legum.

COMMENTARIVS.

DE PRIVILEGIIS Scriniorum, ſeu Scriniariorum, Proximorum & Comitum Diſpoſitionum eſt hæc diligens & accurata Honorij Imp. *lex*: cui coaſſanda venit *lex vn. ſup. de Comitibus vacantib.* vnde emendandus eſt in *hâc l.* Conſulatus numerus: Quæ & ipſa eſt de perſonali priuilegio & honore Comitum Vacantium: vnde apparet Honorianam ad Epiphanium P. V conſtitutionem fuiſſe prolixam de Ordine Priuilegij, & Honore dignitatum: Eâ verò nominatim Scriniorum & Scriniariorum peculiarem rationem habuit, affectúmque ſuum teſtatus eſt; Præfatione, inquam, ipſâ primùm. *Quamuis*, inquit, *innumeris Legibus ſcriniorum gloria decoretur*, quæ tamen à *Cod.Iuſtin.* abeſt: quod eius ſtudium tot aliæ quoque eius ſuper his *Leges* teſtatum faciunt, putà *lex 11.ſup.lex 15.16.infr.* Deinde accurata illa priuilegiorum & honorum enumeratio, licet anterioribus iam variis Legibus expreſſa fuiſſent pleraque. Quæ quidem duplicis generis conſtituit: Alia ſcilicet perſonalia priuilegia ſunt, Alia, quæ patrimoniis eorum deferuntur, *verſ. & hæc eadem*: Et ſic priuilegia patrimonialia ſeu Immunitates à muneribus patrimonialibus: Cuiuſmodi octo recenſet. Prima eſt immunitas à muneribus extraordinariis. Secunda à ſuperindicto. Tertia à Venalicio: Venalicium porrò quidam putant hîc eſſe vectigal rerum venalium, (vt ita idem hic priuilegium ſit quod Veteranis tribuitur, *l.2.ſup. de Veteranis*) cuiuſmodi fuit vectigal Viceſimæ rerum venalium antiquiſſimâ lege & caſtrenſi inuecta, vt eſt apud Liuium *lib.7.* cum qua malè confunditur portorium Quadrageſimæ vel Quinquageſimæ, de quo Symmachus *lib.5.ep.62.65.* Poſſis tamen non malè Venalicium hîc accipere, pro publica comparatione ſeu ſynoneto: Venalicium enim hîc ponitur medio loco inter ſuperindictum, & canonicam indictionem: de quo alioquin *inf.tit.de publicâ comparatione.* Ergo, excluſis his tribus muneribus, ſolas Canonicas indictiones, id eſt ſolemnes annonas & ordinaria tributa, de quibus *inf. tit. de annonâ & tributis*, à Scriniariis præſtari voluit Honorius. Quarta immunitas eſt à *Glebalis auri* ſolutione; Nêpe Proximi & Comites diſpoſitionum etſi Senatores ſint, Senatoria tamen ſeu glebali collatione immunes fuêre: *h.l.& l.12.ſup.h.t.*& *l.12.ſup.de Senatoribus. l.19. inf.de Palatinis.* Et rationem indicat huius immunitatis: Nempe quod ſcriniarij hanc *Senatoriam dignitatem labore conquiſiuerint.* Multum ſcilicet intereſt, meritiſne quis dignitatem indeptus ſit, an vero ſine labore, de quo iam ſæpe *ſuprà.* Quinta immunitas eſt à Temonariâ functione, quam *Temonis iniuriam* vocat, id eſt, à pretio ſeu adæratione & taxatione tyronum: & ſic ab auri tyronici præſtatione, quod Temonario ſolui oportebat loco Tyronum: quod & ipſum ſtatuitur *l.14. in fine, de extraordin.* de quo dixi plenè ad *l.7.inf.de Tyronib.* Sexta, & ſeptima immunitas ſunt, ab Equorum & Tyronum præſtatione: quod & ipſum ſtatuitur *l.3.ſup.l.15.inf. l.vn. inf. qui à præbit. tyronum, d.l.14. inf. de extraordin.* Hoc verò priuilegium nominatim Proximo, & Comiti diſpoſitionum hîc tribuitur: Omnibus verò ſcriniariis: *d.l.3.ſup.& l.15.inf.& d.l.vn.& d.l.14.* & rationem rurſum indicat, nempè quod hos honores Scriniarij longi temporis ſudore ſibi quæſierint. Et hactenus quidem Priuilegia quæ patrimonium reſpiciunt, ſeu Immunitates à muneribus patrimonialibus: *Et hæc eadem*, (quæ ſuperius ſcilicet expreſſa ſunt) *patrimoniis cenſuimus deferenda.* Et mox fine *l.circa eorum*, inquit, *facultates.*

II. ¶ Sequuntur perſonalia priuilegia, ſeu honores circa eos: vt *fine l.* Primùm igitur Honorius omnes honores his delatos antea ab Imperatoribus, & nominatim à patre ſuo Theodoſio M. confirmat *h.l.* pariter vt *l.11.ſup.* In his procul dubio Vicaria dignitate Proximis collata, etiam Theodoſij *l.4.ſup.* Secundò, Veniendi ad Comitatum Principis poteſtatem his facit citra Principis iuſſionem ſeu Euocatoriam. Quod priuilegium datum quoque poſteà *l.3.& 4.ſup. de Decurionibus & Silentiariis*: de quo priuilegio dixi iam *ad eas Leges.*

III. ¶ Tandem & illud priuilegium Scriniariorum hic adiicit Honorius, commune iam patrimonio ſeu facultatibus eorum, & iis ipſis, ſeu *circa eos eorúmque facultates*, vt loquitur: putà vt quamlibet Noua dignitate aliqua poſt militiam in ſcriniis aucti fuerint, &, vt eleganter loquitur, *etiamſi proſperioris fortunæ iudicio ad honoris ornamenta proceſſerint, vetera tamen priuilegia in ſcriniis labore quæſita, eis ſeruentur*: Item, (quod Tribonianus omiſit) *integrúmque ſemper maneat quod anterioris ætatis induſtria conquiſiuit.* Et vt idem Honorius rurſùm eleganter, *quod delatum eſt ſemel, adiectu alterius dignitatis perire non debet.* Quod ipſum quoque conſtitutum *l.14.inf.de extraordinariis*: Conſtitutum idem & in Notariis *l.1.ſup. de Primicerio & Notariis*: In Decurionibus & ſilentiariis: *l.2.& 3.ſup. de Decurionibus*: in Palatinis omnibus aliis, ex Conſtantini M.*l.3.& 5.inf.de priuil.eor.qui in S.Pal.*(vnde deſumpta eſt *lex 2.Cod. de dignitat.* de quâ mox) in Archiatris S.Palatij: *l.2.inf.de Medicis & Profeſſoribus.* Imò, ſi Triboniano credimus, Conſtantinus M.id in vniuerſum definiuit, *d.l.3.C.de dignitat.*

Ma oren

Maiorem videlicet dignitatem nulli debere circa prioris dignitatis ſeu militiæ priuilegia præiudicium facere: Verùm fucum hâc parte facit Tribonianus: Id enim illâ ſententiâ voluit Conſtantinus de Palatinis tantum, vt oſtendit *d.l.3.inf. de priuil. eorum qui in S.Palat.* vnde ea *lex* deſumpta eſt. Quinimò & exceptionem eius quod de Palatinis diximus continet *lex 13.in f.inf.de Agentibus in rebus.*

---

xv. * Impp. HONORIVS & Theodoſius AA. Melitio PP."

QVOTIENS Equorum aliarúmque rerum procedit indictio, in Sacris Scriniis militantes immunes ac ſegreges" habeantur, ita vt neque in militia, neque poſt militiam, huius ſollicitudinis moleſtiam ſuſtineant. Quibus exceptis, circa alios, cùm ratio flagitauerit, indictio poſtulabitur: ſcientibus Iudicibus, eorúmque Apparitionibus", decem librarum auri multâ" ſe ſubiiciendos, ſi ab eorum in futurum conuentionibus non temperarint. Dat. XVI. Kal. Decemb. Rau. Varonæ" V.C. CONSS. [410.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc lex à Cod.Iuſt.

" *Melitius* hic PP. fuit ſub Honorio Imp. A.C.410. & 412. v. Proſopogr. Eidem inſcribitur eo anno D.412. de eâdem re *lex vlt.inf.de extraord. munerib. l.vn.qui à præbit.tyronum: l.40.de Epiſcopis.*

" *Segreges.* Hanc vocem vſurpat quoque Seneca *lib.4 de benef.cap.*18. & *lib.7. Controu.6.* Seneca alter *in Hypolito*: Prudentius *in Hymno de Elia*: & Sidonius Apollin. *lib.5.ep.12. & lib.9.ep.3.*

" *Apparitionibus*, pro *Apparitoribus.*

" Pro *multa.*

" *Varane*: ſic & *l.3.inf.de religione*, ſcriptum *Barone*, pro *Varone*: & vtrumque pro *Varane.*

COMMENTARIVS.

EQVORVM, aliarúmque rerum extra ordinem imperatarum indictione immunes rurſùm definiuntur, iubentúrque ab Honorio Imp. *h.l.* Scriniarij ſoli etiam poſt depoſitam militiam, pariter vt *l.14.ſup.* Cùm alioquin horum temporum ratio, quibus vaſtata Roma Italiàque & Illyricum, hanc collationem maximè exigeret, & à cæteris omnibus ea flagitaretur: de quo plenius, ad *l.vn. inf.qui à præbit.tyron. vel equorum*, quæ biennio poſt ſuper eâdem re ad eundem Melitium PP. data eſt, vt & *lex vlt.inf.de extraordinar.*

---

xvi. * Idem AA. Fauſtino PP."

PECVLIARI præceptionis noſtræ fauore præſtamus, vt in ſcriniis Memoriæ, Epiſtularum, Libellórumque, ab Exceptoribus vſque ad Melloproximos dignitatem Clariſſimorum honorémque percipiant: & ſicuti reliqui, qui in hiſdem ſcriniis militant, liberum cum Ordinariis Iudicibus ingreſſum in" Secretarium conſeſſúmque habere Legibus † meruerunt, ita hij quoque in quos hanc, ſtipendiorum meritis, Clariſſimatus conferrimus dignitatem, cum Spectabilibus etiam ſe" habere reuerentiam" recognoſcant, vt conſedendi ingrediendíque Secretarium ſciant à nobis licentiam contributam", ſub" multæ interminatione, quam Officio ſanctio † dudum indulta conſtituit. Dat. VIII. Id. Iun. Rau. Lucio V.C. CONSS. [413.]

NOTÆ.

* *Lex 5. Cod.Iuſt.eod.tit.*

" *Fauſtinus* PP. ſub Honorio A.D. 410 quo ei inſcripta *lex 34. de nauicular.* & 413. quo hæc lex ad eum data eſt. Exſtat & tertia *lex* Cod.Iuſt. ſine Coss. ad Eum: putà *lex vlt.qua res venire.*

" *Ingreſſum Secretarij*, C.Iuſt.

† *L.5. & l.7.ſup.*

" *Seſe*, C.Iuſt.

" *Reuerentia*: ſic & *d.l.5.*

" Pro *tributam.*

" Hæc ſanctio reciſa *Cod.Iuſt.*

† *L.5.ſup.* vbi vid. *Notata.*

COMMENTARIVS.

INGREDIENDI, vltrò ſcilicet, ſponte ſuâ ſine nuncio, in ſecretaria Iudicum, CONSIDENDIQVE cum his, ius ſcriniariis antea indultum à Valentiniano Iun. *l.5.ſup.* (quod etiam Arcadio placuit *l.7.ſup.*) hâc *leg.* ſuâ ampliat Honorius Imp. Nempe enim ſcriniariis omnibus promiſcuè (extra Proximos ſcilicet) ingrediendi in Secretarium conſidendique ius in Secretario Ordinariorum tantùm Iudicum, id eſt Clariſſimorum Rectorum prouinciarum, Conſularium Præſidum, conceſſum fuerat: non verò Spectabilium Iudicum, vt ſunt Proconſules, Vicarij Præfectorum: At quibuſdam ex Scriniariis hoc ipſum nunc ab Honorio conceditur, putà vt ingredi quoque poſſint in Secretaria

cretaria Spectabilium Iudicum, cúmque his conſidere, nempe ſcriniariis qui ſunt ab *Exceptoribus*, ad *Mello proximos* vſque: quibus ideò Clariſſimatus dignitatem tribuit, vnde patet, nonniſi Clariſſimos ſeu Senatorios in Spectabilium Secretaria ingrediendi, cúmque his conſidendi ius habuiſſe. Ergo duplici priuilegio & honore illos quos dixi perfundit nunc Honorius: quorum vnum, alterius antecedens eſt; alterum verò conſequens: Idque *peculiari* erga hos *fauore*, vtpote primarios inter ſcriniarios. *Mello proximi* certè, quorum etiam mentio fit *l.* 17. *prox.* & *l. hâc lege* 14. §. 1. *Cod. eod tit.* erant, qui à Proximo ſcriniorum, primi proximique erant, proximè Proximi futuri, biennio veniente, quo tempore Proximatus biennalis fuit: anno, poſtquam annuus factus eſt: *l. proxima* 17. denique qui proximos proximè impellebant, contingebant: Quibus ideò etiam poſtea eadem dignitas tributa, quæ Proximis ipſis *d. l.* 17. *prox.* Poſt Melloproximos fuêre inter alios *Exceptores* ſcriniorum, & inter vtroſque, medij adhuc alij: Ergo ab Exceptoribus vſque ad Melloproximos, id quod dixi priuilegium *hâc l.* tributum. Cui vlterius illuſtrandæ nil immorari iuuat, quando de hoc priuilegio ingrediendi in Secretarium, ibique cum Iudicibus conſidendi ad ſuperiores leges affatim diximus, & nominatim ad *d. l.* 5. Quinimò & de diſcrimine inter Iudices ordinarios & Spectabiles hâc parte, ad eam ipſam *leg.* Illud hactenùs id repetendum, Tribonianum *l.* 2. *Cod. eod. tit.* quæ ex eâ *l.* 5. alioquin deſumpta eſt, priuilegium hoc ad omnes ſcriniarios indiſtinctè porrexiſſe. Poſtremò, quod Melloproximos attinet, fit eorum quoque mentio in veteri Inſcriptione Romæ in ædibus Colotianis, in marmore Pario rotundo *in corp. Inſcript. p.* 588. 1.

D. M.
M. AVRELIO AVG.
LIB. ISIDORO MEL-
LO PROXIMO A RATIO-
NIBVS AVRELI. HER-
MES ALVMNVS ET GLY-
CON NVTRITOR ET
MAXIMVS BENE-
MERENTI FE-
CERVNT.

XVII. * Idem AA. Euſtathio viro inluſtri Quæſtori", & Helioni" viro Inluſtri Magiſtro" Officiorum.

PRo biennio annum ſolum agere deinceps" decernimus eos, qui in tribus ſcriniis, Memoriæ, Epiſtularum, Libellorúmque, ordine ac merito ſtipendiorum, ad gradum peruenerint Proximorum. ¶ Sed" inter cetera priuilegia, (quæ Diualibus beneficiis ſacris ſcriniis adtributa ſunt, quæque ſalua atque intemerata in perpetuum manere" decernimus,) vt" eorum qui poteſtatem Vicariam adminiſtrauerint, pro tenore veterum & noſtrarum Sanctionum, hij qui Proximatum egerint, honore cenſeantur. ¶ Secundi etiam Ordinis Comitiuæ codicillos accipiant, cùm eum locum nacti fuerint in quo hactenus Tertiæ Comitiuæ gradu fruebantur; Ita vt ex Lege" iam debitos atque ſolemnes codicillos Genuino die Natalis meæ Clementiæ in poſterum dum agunt Proximatum ſingulis quibuſque annis accipiant, poſt depoſitum actum inter eos, qui Vicariam poteſtatem egerit honorandi. ¶ Quam legem, ſecundum ipſorum petitionem, præterea" tres Melloproximos", id eſt, Benagium, Hypatium, & Theodorum, circa omnes alios valere præcipimus." Dat. VIII. Id. Feb. Conſtantinop. Theod. A. VII. & Palladio CONSS. [416.]

NOTÆ.

* *Lex 6. Cod. eod. tit.* primam *huius l.* ſententiam continet cæteris reſecatis. Meminit *huius l.* ſuæ Theodoſius Iun. *l.* 21. *inf. de Palatinis S. L.*

" Cur hæc lex *Quæſtori* quoque inſcribatur, dicam *in Commentario Euſtathij* porrò Quæſtoris ſub Arcadio A. D. 404. meminit in rebus Chryſoſtomi Georgius Alexandrinus *n.* 61. & Theodorus Diaconus, *apud Palladium*, *in Dialogo.* vid. *Proſopogr.*

" *Helio* hic ſub Theodoſio Iun. fuit Magiſter Officiorum per tredecim annos ab A. D. 414. v. *Proſopogr.* Meminit eius Olympiodorus *apud Photium*, *n* 80.

" Sub *Magiſtro* officiorum fuerunt Scrinia: de quo iam in *Paratitlo*, & ad *l.* 6. & 11. *ſup.*

" Abrogatur Arcadij patris *lex* 6. *ſup.*

" Inducenda vox, *vt.*

" V. *l.* 10. 11. *ſup.*

" *ꭓ. egerint.*

" *ꭓ. præter tres.*

" De Melloproximis, v. & *l.* 16. *ſup.* vbi dixi.

" *Præcipimus*, non *præcepimus.*

COMMENTARIVS.

DE DVRATIONE, DIGNITATE, PROMOTIONE Proximorum trium ſcriniorum (nam de his nominatim hic agitur) eſt hæc Theodoſij Iun. conſtitutio; Quæ ad ſimilitudinem Honorianæ patrui ſui conſtitutionis proximè accedit, putà *Legis* 11. *ſup.* Viceuersâ quæ multa noua circa Proximos in Oriente conſtituuntur: de quibus ſigillatim.

Ante omnia verò notandum eſt, *hanc leg.* ad duos Magiſtros emiſſam, ad duos inquam Illuſtres, ad Quæſtorem ſcilicet, & ad Magiſtrum officiorum. De Magiſtro officiorum iam ex ſuperioribus *legibus* ſcimus, ſub eius diſpoſitione fuiſſe ſcrinia Palatij. Sed quid faciat hîc Quæſtor? Nempe quia ſub diſpoſitione eius erant *Leges dictandæ*, *Preceſque*: iſque Subadiuuas, Adiutores Memoriales habebat

de *ſcriniis* diuerſis, quos volebat, vt diſertè teſtatur *Notitia Imperij*: Quare ſimiliter *lex*, *comperimus*, 13. *Cod. Iuſt. eod. tit.* de proximis ſacrorum ſcriniorum ad Quæſtorem ſacri Palatij data eſt, vbi pariter vt de iiſdem agit *l. hâc Lege* 14. *& L. certa* 15. *ſeu vlt. Cod. eod. tit.* & numerum definit Iuſtinianus, vel potius reducit Adiutorum Quæſtoris, ex ſingulis ſcriniis, in vniuerſum 26. puta X I I. ex ſcrinio Memoriæ, V I I. ex ſcrinio Epiſtolarum, V I I. ex ſcrinio Libellorum. Quâ ipsâ *leg.* & alia nonnulla præterea de ſcriniis continentur. Eodem pertinet & vetus idiographum, à Cuiacio laudatum: *Flauius Theodorus V.D. Memorialis ſacri ſcrinij Epiſtolarum, & Adiutorum Quæſtoris ſacri Palatij ſcripſi manu meâ in vrbe Româ Conſtantinopolitanâ* I I I. *Kal. Iunij, Mauortio V.C. Coſ. Iuſtino & Iuſtiniano Impp.* Denique ſcrinia vtriuſque dignitati & officio deſtinata erant; & Quæſtoris & Magiſtri officiorum: Quæ cauſa eſt, cur & Quæſtori & Magiſtro officiorum hæc *lex* inſcribatur. Vbi etiam notandum Quæſtorem præmitti Magiſtro officiorum, pariter vt *Rubric. & l.* 1, 2. *ſup. de Quæſtorib. Magiſtris officiorum*: & apud Caſſiodorum 6. *var.* 5. 6. cùm tamen in *Notitia Imperij* quæ ſub eodem Theodoſio Iun. ſcripta eſt, poſtponatur: de quo iam dixi ad *d. l.* 1.

Nunc de *Lege* noſtrâ, quæ ſex ſententiis, ſeu capitibus conſtat.

Primum eſt de *Duratione* Proximatus: nempe annuum eſſe iubet Theodoſius Iun. *h. l.* quod rurſum memorat, & extendit ipſe *l.* 21. *inf. de Palatinis S. L.* quod biennale hactenùs erat in Oriente ex Patris Arcadij conſtitutione, *l.* 6. *ſup. & l. vn. inf. de menſoribus*: etſi annuum iam in Occidente pariter eſſet ex Honorij *l.* 11. *ſup.*

Secundo capite Theodoſius Iun. poſt confirmata cœtera priuilegia quæ anterioribus conſtitutionibus ſacris ſcriniis delata fuerant, ex-Proximis *Vicariam* dignitatem & ipſe concedit, pariter vt *l.* 2. 4. 10. 11 *ſup.*

Tertio, *Comitiuam ſecundi ordinis* Proximis ſcriniorum defert; quod *proximâ l.* 18. quoque repetitur, cùm hactenùs tertij Ordinis Comitiuâ hi decorarentur: de qua Comitum diſtinctione plenè *ſuprà, ad l* 5. *de Comitibus & Tribunis ſcholarum.* Et nominatim de Comitiuâ ſecundi ordinis, *l.* 8. *inf. de Agentibus in reb.* Hinc interim quoque videmus, honorum & dignitatum Proximorum hâc ætate in maius proceſſum, vt cæteroquin quique hac ætate maioribus iam dignitatibus inſerti & inſigniti. De Proximorum alioquin Comitiuâ v. & *l.* 10. *&* 11. *ſup. & d. l.* 18. *inf.*

Et ita quidem, (quod quartum) Comitiua hæc Proximis defertur, vt non ſpeciali conceſſione opus ſit, verùm ex Lege iam debitos & ſolemnes Comitiuæ iſtius codicillos habeant & accipiant. Quomodo & aliis quoque vſuuenit, vt delata primùm ex ſpeciali conceſſione dignitas in ſolemnem euaſerit.

Quinto, Tempus auſpicale ineundi Proximatum, ſeu promotioni ad Proximatum Theodoſius Iun. *h. l.* genuinum Diem ſuum Natalem deſtinat: eodem exemplo quo Honor. Imp. Theodoſij huius patruus ſuum in Occidente deſtinauerat, *l.* 11. vbi de hac deſtinatione diei Natalis, déque Genuino die Natali dixi. Certè idem Theodoſius Iun. poſteà promotioni ad Primiceriatum in officio Com. S. L. & Com. R. P. eundem genuinum Natalem ſuum deſtinauit, *d. l.* 21. *inf. de Palatinis S. L.* Theodoſij Iun. porrò Natalis dies genuinus, cuius vt dixi mentio iterum fit *d. l.* 21. incidit A.D. 401. in I V. *Idus Aprilis.* Teſtis Socrates, *lib.* 6. *cap.* 6. *in fin.* τῇ δ' ἑξῆς ὑπατείᾳ ἰδίδυ φραύιτος: καθ' ἣν τίκτεται τῷ βασιλεῖ Ἀρκαδίῳ υἱὸς ὁ ἀγαθὸς Θεοδόσιος τῇ δεκάτῃ τοῦ Ἀπριλλίου μηνός. Marcellinus *Chronico* Vincentio & Frauitta coſs. Theodoſius Iun. patre Arcadio natus eſt I V. Id. Aprilis: & Auctor Chronici Alexandrini, ὑπ. Βικεντίου καὶ φλαβίου [γρ. φραβίτου] αὐτῷ τῷ ἔτει ἐγεννήθη ἐπιφανέστατος υἱὸς Ἀρκαδίου Αὐγούστου μηνὶ Ξανθικῷ πρὸ δ. Ἰδῶν Ἀπριλλίων. Sozomenus *lib.* 8. *cap.* 4. *inf.* Conſulatum quidem adſignat, at non diem.

Poſtremo capite *huius leg.* Proximorum priuilegia, dignitatem, ad *Mello proximos* quoque porrigit: de quibus Melloproximis iam ad *l.* 16. *ſup. prox.* Quod & ipſum exemplum hoc æuo eſt, dignitatis in dies augeſcentis. Hâc verò parte, duo addit: Primò, ad poſtulationem ipſorummet Proximorum, ſi bene capio, hanc dignitatem nunc Melloproximis communicari, qui ſcilicet proximo loco Proximos contingebant: neque tantùm, ſi & ipſum iſtud rectè capio, Melloproximis qui tum erant tribus, quorum nomina exprimuntur, verùm etiam deinceps, omnibus Melloproximis.

XVIII. *Impp. THEODOSIVS, & Valentinianus AA. Acacio" C.S.L."

IAM Proximo ſcriniorum, quàm Comiti" diſpoſitionum, pro delatâ eis Comitiuæ Secundi ordinis dignitate, veſtem ex integro" in poſterum præberi Tua Celſitudo" diſponat. Dat. VII. Kal. Decemb. Conſtantinop. DD. NN. Theodoſio XII. & Valentiniano II. PP. AA. CONSS. [426.]

NOTÆ

* Abeſt hæc lex à Cod. Iuſt.

" *Acacio* huic Comiti S.L. inſcribuntur hoc ipſo anno 426. duæ præterea Leges: puta *lex* 16. *de ſacrilegiis*: *l. vlt. de diuerſ. officiis.*

" *Comiti S.L.* cur hæc *lex* inſcribatur, mox dicam.

" Ita Cuiacius ex coniectura.

" *Celſitudinis* titulus tribuitur Comiti S.L.

COMMENTARIVS.

DE VESTE Proximis ſcriniorum, & Comiti diſpoſitionum, ex ſacris largitionibus præbenda, eſt hæc Theodoſij Iun. conſtitutio. ¶ Vbi *primò* notandum, hanc leg. *Comiti S.L.* inſcribi, cáque iuberi eum diſponere, vti veſtis hæc iis præbeatur: Nempe, quia ſub diſpoſitione Comitis S. L. vt ex *Notitia Imperij* diſcimus, (quam ergo haud inanibus argumentis anno prox. 427. conſcriptam cenſeo)

cenſeo) erant *Comes Veſtiarij* , *Magiſtri lineæ veſtis*, *Magiſtri priuatæ* , *Procuratores Baphiorum*, *Liniſicio-rum* : itémque inter Officiales eius *Primicerius ſcrinii veſtiarij ſacri* : de baphiis quoque teſtis vel *lex* 16.*inf. de murilegulis* : quæ eodem hoc Anno 426. eidem Acacio Com. S. L. inſcribitur. ¶ *Secundò* notandum , *Comitiuam ſecundi ordinis* Proximis ſcriniorum , loco Comitiuæ tertij ordinis , ab eodem Theodoſio Iun. conceſſam , ante decennium iam, *l.*17.*ſup.* Imò & Comitibus diſpoſitionum (qui cæteroquin etiam cum Proximis æquati , de quo ad *ll. ſuperiores* :) quod hæc *lex* teſtatur. ¶ Ex hâc iam Comitiuæ ſecundi ordinis conceſſione , conſectarium hoc educit nunc hâc conſtitutione Theodoſius Iun. atque adeò iubet , Proximis ſcriniorum & Comiti diſpoſitionum , pro delata eis Comitiuâ iſtâ , veſtem in poſterum *ex integro* præberi oportere Comitis S. L. diſpoſitione. Ex *integro* quomodo Cuiacius expreſſit : Quod quid ſit , difficile eſt diuinare. Cuiacius edidit hîc *ex integro* , id eſt , vt *l.*16. *de bonis proſcript. l.*28.*de ſuſceptorib. l.*117.*de decur.* ex aſſe , in ſolidum , ſic vt tota veſtis gratuita ei præbeatur ; cùm antea non tota gratuita daretur : Ita Theodoſius *Nouell.*11.*Hæres ſcribatur ex integro.* Sed fortè legendum eſt , *ex intexto*, nam MS. nil exhibet præter, *ex in...to*, vt ſcilicet velit Theodoſius veſtes ἐπισήμους , *intextas* , præberi : Nam & ita ad Archelaum Comitem S. L. ſcriptum *in l.* 1. *inf. de veſtibus oloueris. Auratas* , inquit , *ac ſericas paragaudas auro* INTEXTAS *tam viriles quam muliebres priuatis vſibus contexere conficeréque prohibemus : ſed Gynæceis tantum noſtris fieri præcipimus.* Et *intexendi* verbum proprium Phrygionum. Vnde & *textores* plumarij Varroni apud Nonium , & Firmico , qui ſcilicet acu lintea & veſtes variabant, qui ex *texere* dicebantur : inde Plumariorum textrinæ apud Vitruuium *lib.*6.*cap.*7. Sed & Tertullianus *libro de habitu muliebri* : *Tyrij* , inquit , *tingerent & Phryges inſuerent, & Babilonij* INTEXERENT. Ouidius adhuc *Purpureiſque notas Filis* INTEXVIT *albis*. Et Martialis , *Babylonica picta ſuperbè* TEXTA *ſemiramia quæ variantur acu.* Et Plinius ſcribit, diuerſos colores picturæ INTEXERE Babylonem maxime celebraniſſe & nomen impoſuiſſe ; & contextio *l. vlt. inf. de milit. veſte.* ¶ Igitur , *ex intexto* voluerit Theodoſius veſtem præberi , quæ Comitibus tertij ordinis non dabatur. Suum ſcilicet cuique dignitati veſtis genus fuit , & , è ſacris largitionibus præbebatur : vid. quæ dicam ad *l.*11.*inf. Palat. S.L. Ex intexto* veſtis , cui intextum quid : ἐπίσημος veſtis Græcis apud Laërtium de Ariſtotele ἐσθῆτι ἐπισήμῳ χρώμενος. Ita Plinius ſcribit , Phidiam vſum *palliis quæ teſſeras auro* INTEXTAS *haberent.* Sic ἐπίσημον ἀργύριον ſignatum , ἐπίσημα vaſa , ſculpta , cælata, ſignis aſpera , ἐπίσημοι annuli , apud Pollucem, qui gemmam habebant, quadrata multiſignia , Varroni apud Nonium. Contrà tunicæ *aſema* , apud Lampridium *Alex. Seuero* , quæ carent purpurâ , nil intextum, nullum clauum habentes : ita ἀσήμους δίφρους Philoſtratus , *lib.* 3. *vita Apoll.* 5. qui intextum ex auro non habebant. Igitur Comitibus tertij ordinis aſemæ tunicæ datæ ex S.L. quas *lineas puras* vocari exiſtimo , apud Vopiſcum *Aureliano p.* 225. *vt pura vexilla* apud eundem Vopiſcum : *Probo* , *pura mantelia* apud Spartianum, *Alex. Seuero* , *pura ſcuta*, quæ Seruius de pictis opponit : Certe linteaminis amictorij in Palatinorum vſus mentio *l.*48. *de curſu*: *Epiſema* verò , ſeu *ex intexto* , Comitibus ſecundi ordinis. Atque hanc *huic l.* ſententiam omninò exiſtimo. Niſi quis hic legendum putet , *ex integro bero* , id eſt , oloueram veſtem : de quâ veſte *ſuo titulo*. Verùm priori emendationi noſtræ ſemper adhæreo.

DE AGENTIBVS IN REBVS.

TITVLVS. XXVII.

XII. COD. IVST. XX. Sexto Aurelio Victori *Agentes rerum* ἀγγελιαφόροι Græcis. *In rebus* , id eſt , in negotiis publicis exequendis, dixi ad *l.*1 *ſup. de proximis*, in Oneribus efficiendis Nouellâ Valentin. inter Theodoſianas 37. *vt ſoli quidquid* ONERIS *eſt & profiteri & efficere videantur.*

PARATITLON.

AGENTES in rebus , *Rubr. & toto titulo* , De quibus agitur inſuper, *duobus titulis proximis* , *de Princip. Agentium in rebus* , *& tit. de Curioſis* , *& l. vlt. ſup. de Senatoribus* , *l.* 3. *in fine* , *l.*7.*n.*4.*inf. de priuil. eorum qui in S. Pal. l. vn. de menſoribus* : *l.*16.*de diuerſ. offic. l.*2.*inf. de Commeatu* : *l.*7. 9. 14. 49. *de curſu publico* : *l.*4.7. *inf. de executoribus* , *l.*17.*inf. de exactionibus* : *l.* 29. *de hæreticis* : *l.*16.24.*de Iudæis* , *l. vn. inf. quib. milit. ad vrbem acced. l.*20.*inf. de nauiculariiis* : militaribus meritis ſubnixi , *d.l.*3.*in fin. de priuil. eorum qui in S. Palat.* in Palatio militabant , *l.*2 .*h.t.* Palatini erant , *d.l.*3.*in fin.* Ambroſius *ep.* 13. *ad Marcellam ſororem* (etſi alio ſenſu à Palatinis diſtinguantur , *l.*29 *inf. de hæreticis*) in Comitatu *l.*15.*h.t.* Ac nominatim in actu Reipublicæ diuerſabantur , *l.*4.*h. tit.* Hi enim miſſionibus Princi-

pis parebant, *d.l.*4. iis à Principe in prouinciis negotium iniungebatur aliquod, ſeu negotium aliquod executióque eius iniungebatur: *l.*15 *hoc tit. d.l.*4.7. *inf. de executoribus*, *& d.l.vn.quibus milit.* Ambroſius 12.*off.*29.*in fin.* ad prouinciam mittebantur, *d.l.*7. *inf. de exactionibus*: variis ex cauſis ob fiſcalis tituli debitíque exactionem, *d.l.*17. quo caſu non poſſeſſores per ſe conueniebant, verùm Rectoribus & officiis eorum imminebant, *d.l.*17. ad mouendum militem, *d. l.* 7. *de curſu public.* ad litteras Principis perferendas, Symmachus *lib.*2.*ep.*62.*& lib.*6.*ep.*36.*lib.*7.*ep.*59. Libanius *Apologia adu.eos qui ſuam docendi methodum accuſ.* & retrò ad referenda ad Principem acta publica, & literas Magiſtratuum: Symmachus *lib.*10.*ep.*37. Breuiter, qui Principis iuſſis obſecundabant, *d.l.*9. *de curſu publ.* Qui publicæ neceſſitatis causâ dirigebantur, vel in prouincias, *d. l.*4. *&* 7. *inf.de executorib.& d.l.*17.*de exactionib.* vel in vrbem, *d.l.vn inf. quib. militantibus.* Hinc & portitor præcepti Agens in rebus dicitur, *l.* 7. *inf. de executoribus*, & executio Agentium in rebus, *l.*11.*h.t.* vid.& *d l.*2.*inf. de commeatu*: *d. l.* 7. 9. 14.*inf de curſu publ.* vid. & Symmachum *lib.* 10. *ep.*44. Item labor, *l.* 3. *h.t.* & Agentes plenum vigiliarum munus exercere, *d l.*7.*de priuil.eorum qui in S.Pal.* Hinc & *Nouellâ* Valentiniani, *inter Theodoſ.* 37. dicuntur, Agentium labores, ſollicitudines, vigiliæ tantæ eſſe, vt ſoli quidquid oneris eſt, & profiteri & efficere videantur. Horum ideò ſcholam Principibus neceſſariam maximè vocat *lex* 12.*hoc tit.* militiam ſpectatam *l.*18. militiam non temnendam, *l.*16. Ideò quoque curſus publicus in id Agentibus in rebus præbebatur à Principe, vel Magiſtro officiorum, *d.l.*7.9.14.49.*de curſu publ.* Hinc & Curioſi ex his ſumebantur: de quibus ideò *altero* abhinc *titulo* agitur.

Erat autem horum Agentium in rebus ſchola quædam (vt cæterorum qui in Palatio militabant) cuius mentio fit *l.*3.4.9.12.14.17.18.19.22.*hoc titulo*: & *d.l.vlt.ſup.de Senatoribus*: *& l.*4.*inf.de Curioſis*: ſeu certa matricula, *l.*15.23.*h.t. l.*4. *inf. de executorib.* conſortium, *l.*17.*h.t.*& Am Marcellinus *lib.*16.*p.*68. collegium, *l.*18. certo & ſtatuto numero, *l.*8.20.*& l.vlt.h.t.* Idque ſub diſpoſitione Magiſtri officiorum, *l.*3. 4. 7. 8.9. 11. 14.15.17.18.19.20.*& vlt.hoc tit.l.*8.*inf.tit.prox.de Principib.Agent. d.l.*2.*inf. de commeatu*: *l.*29.*inf.de hæreticis* vid.& Ambroſ.2.*officior.*29. *in fin.* vnde & Græcus Μαγιςειανοὶ, Olympiodorus *apud Photium*, vbi de *Euplutio*: Palladius *cap.*148.quo loco Hernelides *cap.* 53. Agentem in rebus habet.

Inter eos plures Gradus erant, *l.*3.7.*hoc tit.* ſeu ſcholæ plures, *l.*6.*inf de Curioſis.* Summus honoris gradus erat, *l.*19.*h.t.* PRINCIPVM, de quibus *l.*5.6.8.10.13.16.19.20. 21.22.*hoc tit.*& *titulus Proximus peculiaris*: & *d.Nouella* Valent.*inter Theodoſ.*37. Vnde & Principatus Agentium, *l.*13.*hoc tit.* Principatus officium, *d.l.*13. dignitas, *d. l.*19. Qui & Primates dicuntur, *l.*22.*h.t.* & primi ſcholarium, *l.*6.*inf. de curioſis.* Ad hunc gradum hi perueniebant poſt iugis militiæ tempus veluti præmio laboris, *l.* 13. impleto militiæ ordine ac labore: *l.*10.21. militiæ fine, *l.*22.poſt ſæua ſæpe pericula, vitæque interdum renunciationem: *l.*6.*Cod.eod.tit.* ex Ducenariorum gradu (de quo mox) *l.*20.21.*hoc tit.* vnde & Principatus Ducenæ dicitur, *l.*21. *h.t. & l.vlt.ſup. de Senatoribus.* Qui ſcilicet ex Ducenariorum gradu officij ſeu Officialium Præfecti Prætorio vel Rectoris prouinciæ Principes fiebant: de quibus eſt quoque *lex* 8.16.19.*h.t.* de quibus eſt *inf.tit.prox.peculiaris.*

Dignitas & priuilegia horum Principum magna erant. Senatores quippe fuêre: & primò quidem Rationalibus tantùm Prælati, *l.*2. *inf.tit.prox.* mox inter Conſulares, *l.*5. 6.10.*&* 12. *hoc tit. l.vlt.ſup. de Senatoribus*: dein inter Vicarios, *l.*20.21.22. *hoc tit.* tandem & Proconſulibus exæquati, *l.*7.*inf.de Princip.Agent.in reb.* Senatores verò erant inter Adlectos, & immunes à Senatoriis muneribus: *l.*6.*h.t.* à glebali functione, *dict. l.vlt. ſup.de Senatorib.* (quod tamen negari videtur *l.*22.*h.t.* ab extraordinariis collationibus, veluti Iuniorum) id eſt, Tyronum, *l.*13.*h.t.* Principatum denique è Ducenâ ſumentibus licebat, pro ſe liberos ac fratres ſuos in eadem militia, Agentium in rebus, Principis nutu collocare, *l.*8.*in fine h.t.*

Agentium in rebus ipſorum quinque gradus, qui omnes ordine continentur Leonis *l.*3. *Cod. eod. tit.* DVCENARII: ex quo gradu eos ad Principatum veniſſe diximus: ex *leg.*8.*&* 20. *hoc tit.*Hinc Ducenæ dignitas, *d.l.*20.*&* 21.*h.t.& l.*3.*infr.de cohortalibus*: *l.*1.*infr.de Cæſarianis*: *l.*1.*infr.de murilegulis*: *l.*5. *infr.de Decurionib.* & Principatus Ducenæ, *d.l.*21.*& d l.vlt.de Senatoribus*: Secundò, Ducenariis proximi erant CENTENARII: Vnde & Centenæ dignitas, *l.*7.*h.t.& d.l.*3.*de cohortal. l.*1.*de Cæſarian. l.*1.*de murileg.l.*5. *de Decurionib.* Poſt hos Tertiò erant BIARCHI, quorum nulla mentio fit *hoc Codice*, qui inter Centenarios & Circitores erant, *d. l.*3. *Cod. eod. tit.* Quarto igitur loco erant CIRCITORES: de quibus *l.*3.*h.t.& d.l.*3.*Cod.eod.tit.* Poſt hos tandem EQVITES: de quibus *d.l.*3.*h.t.& d.l.*3.*Cod.eod.* qui primus honor dici videtur *l.*4.*h.t.* qui receptis in ſcholam

lam Agentium primus per gradum poſt emeritum laborem deferebatur, *d.l.3.& 4.* cæteri TYRONES vid. Symmachum *lib.6.ep.53.*

In commune de Agentibus in rebus ſequentia notentur. Primò, in ſcholam Agentium in rebus admiſſos nonnullos ad petitionem; & ſuffragationem certarum dignitatum: *l.8.hoc tit.* nonniſi conſulto Principe, ſeu adnotatione Principis: *l. 3. 4. 11. hoc tit.* quæſtione habitâ *d.l.3.* ſub maiore parte probatos moribus, & origine inquiſitâ: *l. 4. 17. hoc tit.* Item ſingulari priuilegio Ducenariis ſumentibus Principatum, pro ſe liberos ac fratres ſuos in eadem militiâ collocare licuit, *l.8.h.t.* Secundò, non omnes promiſcuè admiſſi: non Officiales Iudicum, *l.16.de diuerſ.offic.* non Iudæi & Samaritani, *l. 16. 24. de Iudæis:* non hæretici, *l.29.de hæreticis:* non nauicularij, *l. 20. de nauicul.* Tertiò, Noui à primi honoris auſpiciis vacauêre quinquennio: *d. l.4.* Quartò, Augmentum graduum, *l.9.h.t.* (quod *creſcendi* verbo ſignificatur, *l. 8.*) honorum, *l.3.* ſingulorum, *l.4.* proximorum, puta pariter Principis ſeu Imperatoris ſingulis annis percepêre, *d.l.3.* ordine ſtipendiorum & laborum merito, *l.14.* præcedentium dimiſſione, *d.l.14.* omni obreptione ceſſante, *d.l.14.* ſic etiam vt in gradum ſemper aliquem promotus, vltimus in eo haberetur, *l.9.* duobus tantum exceptis, quos Princeps per ſingulos gradus extra ordinem addere poterat, *d.l.3.* Quintò, *Priuilegia* Agentium in rebus certa & debita quædam erant, *l.20.inf.de nauicular.* veluti in curſu publico vſurpando, *l.7.9.14. de curſu publico:* Item Curiâ liberabantur, ſi certo annorum numero inter Agentes fuiſſent, *l. 1.2. 16.hoc tit.l.14.inf.de priuil. eorum qui in S.Pal.* ad Nauiculariam etiam functionem vocari non poterant, ſi genere nauiculario non eſſent, neque poſſeſſiones nauiculariæ functioni obnoxias poſſiderent, *l.20.de nauicular.* Priuilegiis denique militaribus ſubnixos fuiſſe ait *lex 3. in fin.de priuil.eorum qui in S.Palatio:* vbi vid. quæ notaui etiam de horum militari habitu, cum chlamyde & baltheo.

Poſtremum caput de Agentibus eſt de *Pœnis*, & *Criminibus* eorum. Diſcingendi, abiiciendi eos Magiſtro officiorum ius erat, *l.17.& 18.h.t.* vnde abiecti hi dicti *d. l. 18.* In deſertores & latitantes vltra commeatus, vel iniuncti negotiis tempus, pœna ſancita, *l.15.hoc tit. & l.2.infr.de Commeatu.* Furtis infames fuêre, *l.3.ſupr.de iuriſdictione:* dèque eorum rapacitate inſignis locus extat apud Am. Marcellinum *lib.16.p.68.* & victorem: Rapta verò in duplum reſtituere tenebantur: *dict. l. 3. de iuriſdict.* Adulteriis quoque ſeu libidine laborabant, *dict. l. 3.* In eos denique delinquentes, Rectores Prouinciarum quoque ſtatuere poterant, *d.l.3.* pariter vt Præfecti Prætorio in Curioſos ex Agentibus, *l.3.infr.de Curioſis.* Impotentiæ denique Agentum in rebus occurſu variis rationibus: Nam & in eam Prouinciam ex quâ oriundi erant, vel in quâ larem collocaſſent, mitti non potuêre, *l.4. infr.de executoribus.* Item acceſſu vrbis Romæ, niſi miſſi, prohibiti, *l.vn. quib. milit. ad vrbem non lic. acced.* ſibi denique iniuncto tantùm munere defungi debebant, non etiam alteri collegæ ſuo iniunctum collegij iure præſumere, *l.7. infr.de executoribus.*

Paratitli quoque vice hîc ſternere iuuat Scriptores, qui Agentium in regibus meminêre: Sextus Aurelius Victor *in Diocletiano.* Athanaſius *Apolog. ad Conſtantium*, *p.529.* (quo loco malè editum ἀγεντηρικὺς, vnde etiam iocylariter Interpres *Præfectos Sericorum* fecit, reſcribendorum enim ἀγέντες ἐν ῥίβυς.) Frequens mentio apud Am. Marcellinum, ac fermè nouem locis, *lib.14.p.31. lib.15.p.39. lib.16.p.68.72.& 73. lib.22.p.223.& 226. lib.28.p.389.* Plenæ & Libanij orationes *Orat.funebri in Iuliani Imp.necem*, *p. 294. 295.* (quem locum proferam integrum, ad *l.1. inf. de Curioſis:*) & *p.305. in Orat. pro Ariſtophane p.213. Orat.in eos qui docendi eius methodum culpabant*, *p.592. Orat.* πρὸς τοὺς βαρὺν αὐτὸν καλέσαντας: *aduerſus Florentinum*, *p.425 adu.Icarium*, *p.472.* Ambroſius *ep.13.ad Marcellam ſororem*, *& lib.2. officiorum cap.29. ſeu vlt.* Symmachus, *lib. 2. ep.24. 66. lib. 6. ep.36.55. lib.7.ep.34.59.107.lib.9.ep.16.lib.10.ep.36.37.44.63.* ſeu *vltimo* Hieronymus *in cap.1. Abdiæ*, *& in c.1. Amoſ.* Acta collationis Carthag. *initio cognitionis Tertiæ*, Priſcus Rhetor *in excerptis Legationum*, *p.26.& 36.* Notitia *Imperij.* Quorum omnium teſtimonia, vbi opus erit, poſteà adſumam: vt & quæ de Magiſtrianis (ſunt enim hi Agentes in rebus, inde dicti quod ſub Magiſtro officiorum agerent) aliorum teſtimonia.

¶ CVRIALI *nexu Agentes in rebus, quot annorum ſpatio liberentur, Conſtantij lex.*

I. *Impp. CONSTANTIVS A........" PP. Poſt alia.

DE" Agentibus in rebus Si quis annos viginti tranſierit in obſequio, minimè eum ad Curiam reuocari." Quod & circa Scrinia" noſtra & Cancellarios, & Largitionales", & Officiales Comitum Rerum Priuatarum volumus obſeruari: & cetera. Dat. VIII. Id. Mart. Conſtantio A. VII. & Conſtante Cæſ. CONSS. [354.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod.Iuſt.* Iungendæ *huic legi* videri poſſunt *lex* 5.*inf. de cohortalib.lex* 4. 5. 6. *de diu. officiis.* de quo mox.

" In ipſo MS.abeſt nomen P.P.ad quem hæc *lex* emiſſa eſt, niſi quod pleniùs ibi, *ad PP.*

" Hæc verba, *De Agentibus in rebus* rectè in Cuiacij *editione*, & in eâ quæ poſt prodit *in Quarto*, ad inſcriptionem *Legis* retracta ſunt: non vt in Pariſienſi poſtremâ editione ad *Initium Legis*, ſeu *ipſius Legis contextum.* Nempe caput hoc ex prolixiore conſtitutione excerptum, quâ varia capita continebantur. Simile exemplum in *l.6. ſup. tit. prox. de Proximis*: & *d.l.4.5.6.de diu.offic.* & *l.9 inf. de indulg.debitorum*: De quo, *in Prolegomenis huius Codicis.*

" Supple, *volumus*, vel quid tale: quod perperàm omiſſum ab *huius Codicis* Conditoribus, cùm *Legem* hanc à corpore ſuo diuellerent. De cuiuſmodi næuis *in Prolegomenis.*

" Vide *l.1.ſup.de Proximis.* & quæ *ibi* diximus,

" De *Cancellariis* dixi *ſuo titulo*, qui vltimus eſt *Libri 1 de Domeſticis, Cancellariis.*

" De his *Largitionalibus*, & *ſequentibus*, *inf tit.de Palatinis S.L.* Agitur de his & *d.l.6.inf.de diu.offic. l.1. de primil.appar.Magiſteria Poteſt.* Vopiſcus, *in Carino p.254.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTII Imp. vnica hæc *hoc titulo* conſtitutio de Agentibus in rebus occurrit: cuius eiuſdem alioquin quinque extant de iis, & ad eos, *inf. tit. de curioſis*: è quibus colligimus, quo animo erga eos comparatus fuerit Conſtantius: Certè *l.2.initio*, verba hæc affectus iudiciique plena occurrunt. *Agentes in rebus in curis agendis, & euectionibus publici curſus inſpiciendis, noſtrorum memores præceptorum credimus in omnibus velle profutura Reipublicæ.* Et idem tamen iis, ac curioſis nominatim euagantibus modum poſuit *illis Legibus*, quod neceſſarium tum fuiſſe Libanij teſtimonio docemur; quod exhibemus ad *l.1. huius tituli.* Nunc de *hâc leg.* CVRIALI conditione ſeu nexu Agentes in rebus quot annorum militiâ liberentur, definit Conſtantius Imp. *hâc leg.* quæ pars eſt prolixioris conſtitutionis, vt oſtendunt illa, *Poſt alia*; item illa *de Agentibus in rebus*: quæ oſtendunt hoc ἀπάνθισμα eſſe, ſeu caput conſtitutionis quæ diuerſa capita continebat: de cuiuſmodi Inſcriptionibus dixi ſemel, *in Prolegomenis.* Et certè videntur huic *legi* coaſſandæ *lex* 5.*inf.de cohortalib.* & *lex* 4.5. *fortè* & 6. *inf. de diuerſis officiis*, velut eiuſdem conſtitutionis partes: quâ definitum iuit, quando, quotque annorum ſpatio, Curialis conditio euitari poſſit. Militiâ Agentium in rebus, Scriniariorum, Largitionalium, & Officialium Comitis R. P. Vt vt ſit, argumento certè illæ conueniunt, & Inſcriptionibus & Subſcriptionibus ex parte. Ad rem. Igitur viginti annorum militiâ inter Agentes in rebus Curiam euitari poſſe, definit Conſtantius. Idemque & de Scriniariis S.Pal. & de Largitionalibus, id eſt, Officialibus Com.S.L. (de quibus *ſuo titulo*,) & de Officialibus Comitis R. P. definit. De Curiali conditione euitanda per militiam in ſcholâ Agentium in rebus, ſunt præterea *lex 2.prox.* & *l.16.inf.h.t.* Atenim hoc omne poſteà immutatum. Iulianus quippe paulò poſt, poſt tertium militiæ annum eos qui in palatio Agentes in rebus militaſſent, Curiâ liberauit, *l.2.prox. inf.* Idémque ſcriniarios quidecennali militiâ Curiali nexu abſoluit, *l.1. ſup.de proximis.* De cuius Imp.Iuliani alioquin animo, ſtudióque erga Curias dixi ad *eam l.1.* & pleniùs adhuc ad *l.10. inf. de Decurionib.* Iſtud interim ex *hâc l.* videmus ſub Conſtantio & hoc æuo Imp. Curialium Curiis derelictis multos ad Agentium in rebus militiam ſeſe contuliſſe: quod etiam diſcimus ex Libanio Antiocheno, *Orat. in Iuliani necem, p.294.* οἱ τὰς αὐτῶν πατρίδας τὰς παρ' αὐτῶν ἀπῃτηκότας χρείας, βουλὰς ἀποδράντες καὶ νόμους λειτουργιῶν εἰς Ἀγγελιαφόρους πλεῖστοι ἐποιοῦντο μὲν πειθῶ [Curioſi] κατεστῆναι.

¶ CVRIA *quot annorum ſpatio Agentes in rebus, & quinam liberentur? Iuliani lex.*

II. *Impp. IVLIANVS A. Secundo PP."

EX his qui in Palatio" Agentes in rebus militauerint poſt tertium" annum militiæ nemo Curiæ tradatur; nec ille, qui in Conſulatu" meo Quarto miſſione donatus eſt. PP.Beryto", die Kal. Mart.Iuliano AA. IIII. & Salluſtio CONSS. [363.]

NOTÆ

NOTÆ.

* Abeſt & hæc lex à Cod. Iuſtin.
" *Secundus* PP. ſub Iuliano, de quo iam ſæpè: & in *Proſopogr.* Ex *huius* ſanè legis *ſubſcript. PP. Beryto*, liquet hunc fuiſſe Præfectum Prætorio Orientis.
" Inter *Palatinos* erant Agentes in rebus: *h.l.* & *l.* 3. *infr. de priuil. eorum qui in S. Palatio.* & Ambroſius *epiſt. ad Marcellam.* Alio ſenſu diſtinguuntur à Palatinis *l.* 29 *inf. de hæreticis*, vbi dixi.
" De hoc mox.
" Quo ipſo hæc *lex* data eſt.
" *Berytus* ad diſpoſitionem Præfect. Prætorio Orientis pertinebat.

COMMENTARIVS.

Cvriali conditione, per triennalem inter Agentes in rebus militiam Curialem liberari definit *hâc l.* Iulianus Imp. Quod vtique ſingulare eſt, & penè paradoxon: ſiue Iuliani ipſius in Curias ſtudium ſpectemus, qui etiam eos qui à Curiâli nexu naſcendi ſorte liberi erant, ad Curiam quocunque tandem prætextu deuocabat, de quo ad *l.* 1. *ſup. de proximis*: *&* *l.* 50. *& ſeqq. tit. inf. de decurionibus*: etiam ex Am Marcellino, & Libanio, ipſóque Iuliano: ſiue aliorum Principum conſtitutiones intueamur, ac nominatim Conſtantij, qui viginti annorum hâc in re præſcriptioni locum eſſe voluit: *l.* 1. *ſup.* & Ioniani *l.* 55. *inf. de decurionib.* vbi militiæ armatæ decennali tantum à Curiâ immunitatem tribuit. Quid eſt igitur, quod in Palatina militiâ inter Agentes in rebus, tam deducto numero, trium videlicet tantùm annorum immunitatem tribuit? cùm alioquin Palatina militia adinſtar armatæ comparari ſatis habeat: & verò in hoc *quidem* ipſo argumento, in *l.* 16. *inf. hoc tit.* comparetur: Imò, cum ex Libanio diſcamus, *Orat. in Iuliani necem. p.* 294. 295. Iulianum infeſto maximè animo erga Agentes in rebus, & Curioſos qui ex Agentibus in rebus his ſumebantur fuiſſe: in tantum vt eos dicat Palatio exegiſſe, τὰ βασίλειαν ὑπέφηνε θυμοῦ: imò totam illam ſcholam diſturbaſſe, appellationémque & munus eorum ſuſtuliſſe, ὅλων μὲν ἐκείνων διασκεδάσας τὴν φρατρίαν, ἀφελόμενος δὲ καὶ προσηγορίαν καὶ τάξιν, ἀφ᾽ ἧς πάντα ἐπῆρθεν τι καὶ διέφυγον. Quanquam hæc curioſorum ſcholam propriè reſpiciunt, non Agentium in rebus ſcholam vniuerſam, quod tamen credidit vir Doctiſſ. in Am. Marcellinum *lib.* 22. *p.* 213. Quare aliud ſpatium hîc reponendum mihi aliquando viſum, quàm triennij, ſeu tertij anni, fortè *tertium-decimum.*

¶ Porrò addit Iulianus *hâc l.* etiam eos à Curiâ liberari, qui in Conſulatu ſuo Quartò miſſione donati ſunt: qui quidem ipſe Conſulatus *huic legi* ſubſcriptus eſt. Quod quidem accipi poteſt de Agentibus in rebus, militiâ Palatinâ iam dimiſſis honeſtâ ſcil. miſſione vel emeritâ, de quâ *l. prox.* 3. quoque: vel etiam de Militiâ armatâ, ſeu de militibus qui cùm Curiales eſſent & militaſſent, poſteà miſſione donati ſunt; nam & ita vt dixi, hoc ipſo Anno Iulianus militiâ decennali armatâ Curialem conditionem vitari poſſe definiuit, *l.* 56. *inf. de Decurionibus.* Verùm priori interpretationi magis adquieſco.

¶ Illud interim notandum, æquo iure haberi, adhuc militantem, qui certum ſtipendiorum numerum expleuit, & veteranum miſſione donatum, etſi fortè non tot ſtipendia fecerit: Nempe, vt non magis hic ad Curiam reuocari poſſit, quàm ille. Certè à miſſione donatis planè diuerſi ſunt, *Proiecti*: quibus militiæ gradus ablatus: De cuiuſmodi Proiectis Agentibus in rebus Am. Marcellinus in geſtis Anni ſuperioris 362. *lib.* 22. *p.* 226. *Duo*, inquit, *Agentes in rebus ex iis qui proiecti ſunt, eum adiêre fidentius, promittentes latebras monſtrare Florentij, ſi eis gradus militiæ redderetur.*

¶ Illud tandem notandum ex ſubſcriptione *PP. Beryto*, huius *leg.* ſpeciem pertinere propriè ad Curiam Berytienſem: pariter vt eiuſdem Iuliani *lex* 54. *inf. de Decurionib.* vbi ſimilis ſubſcriptio occurrit; & Valentis *lex* 63. *inf. de Decurionib.*

¶ *De* Promotionibvs *in gradum aliquem honoris in ſchola Agentium in rebus.*

III. * Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodosivs AAA. ad Florum" Mag." Officiorum.

Non plures in aliquem Gradum honoris aſcendant, quàm quantos ſinguli quique anni Agentium" in rebus Schola ad finem emeriti laboris inuitant: ita duntaxat, vt per ſingulos Gradus binorum nobis tantùm addendorum extra ordinem ſeruetur poteſtas, quorum eximius labor, vt vim hanc Legis excludamus" extorſerit: Quod quidem ſeruandum vſque ad Circitores" erit. Nam vt ſterni" continuò quiſque poſſit ſine quæſtione" aliqua, & ſine præſcribto numero ſine adnotatione noſtrâ ſufficiat impetrari." In ceteris autem etiamſi Adnotatio ſpecialis extiterit, quæ tamen numero" tranſeat, eam eſſe iubemus infirmam, ita vt ne inſequenti quidem anno habeat firmitatem, niſi inſequens annus nullos numero duos, qui ex Adnotatione noſtra augmentum accipere debeant honoris, inuenerit. ¶ Quòd ſi poſt antiquam aliquis" miſſionem", veterémque militiam, præpoſterâ ſacramentorum cupiditate per ambitionem" ad ſtipendia redire temptauerit, hâc propoſita optione ſocientur, vt vltimos ſe militaturos nouerint Equitum. Quod de vniuerſis quibuſque Officiis ſpecialiter cauemus, à quibus nonnulli ad Agentum in rebus Scho-

lam cum propria dignitate transferint", vt ſcilicet hi ex quâcunque militiâ ſinantur excedere. ¶ Quod in poſterum cuſtodiendum ita ratum ſit, vt periculum ſe & Adiutor" & Subadiuuæ" ſubituros eſſe cognoſcant, ſi huius ſanctionis noſtræ normam vnquam etiam inſequentibus Magiſtris" deſiſint intimare. Dat. XVI. Kal. Iul. Theſſalonicæ, Gratiano v. & Theodoſio I. AA. CONSS. [380.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" *Floro* huic Magiſtro officiorum ſub Theodoſio M. inſcribitur quoque Anno prox. 381. *lex* 6. *inf. de Curioſis.*
" *Magiſtro officiorum* cui inſcribatur quoque hæc *lex* mox dicam.
" Forte *in Agentium.*
" *Excludere* vim legis dicitur exceptio ſingularis aduerſus legem. Iudicatum quoque dicitur excludere appellatio: *l. 6. de Iuriſdict.*
" *Sterni* eſt in vltimo gradu collocari: Eodem ſenſu *l. 5. ſup. de Domeſticis, & l. 14. inf. de re militari.* Καταστρωννύναι: v. Photium *Nomocanon. 1. c. 28.*
" De hoc dicam ad *l. prox.* Inquiſitio dicitur *l. 1. inf. quid probare.*
" A Magiſtro officiorum. " Numerum.
" *Si aliquis, &c. temptauerit.*
" De *Miſſione* hâc dixi ad *leg. ſuper. 2.*
" V. *l. 2. inf. ad leg. Iul. de ambitu.*
" *Tranſierunt.*
" De *Adiutore, & ſubadiuua,* in *Commentario.*
" *Magiſtri* abſolute pro Magiſtris officiorum: de quo in *Commentario.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. quatuor conſtitutiones ſequuntur, *de Agentibus in rebus.* Et hæc quidem eſt de PROMOTIONE, in ſcholâ Agentium in rebus, in gradum aliquem honoris. Quæ vt intelligatur tenendum eſt, in ſchola Agentium, quæ magno numero conſtabat, & turbâ ingenti, Quinque fuiſſe honoris *Gradus*: quod Paratitlon iam oſtendit: In quibus erant *Circitores, & Equites*: Et hi quidem duo poſtremi: nempe poſt Ducenarios, Centenarios & Biarchos, quod docet egregiè quoque Leonis *lex 3. Cod. eod. tit.* Igitur Circitores, quarto loco: Equites, quinto ſeu poſtremo omnium: Qui ideò primus honor in ſcholâ Agentium dici videtur, primíque honoris auſpicia, *l. 4. prox.* quâ causâ in hunc gradum promoti dicuntur *hâc l. ſterni*, id eſt, vltimo gradu collocari. Quo eodem ſenſu *ſternendi* vox accipienda eſt *l. 5. ſup. de domeſticis: & l. 14. infr. de re militari.* Sic & vltimi Agentium in rebus militiâ dicitur *l. vn. infr. de Menſoribus.* De his verò Circitoribus & Equitibus aliíſque Gradibus creditur hic ſolemnis iam Hieronymi locus aduerſus Ioannem Hieroſolymitanum ad Pammachium. *Finge*, inquit, *aliquem Tribunitia poteſtatis, ſuo vitio Regradatum per ſingula Militia Equeſtris officia, ad Tyronis vocabulum deuolutum, numquid ex Tribuno ſtatim fiet Tyro? Non, ſed ante Primicerius, deinde Senator, Ducenarius, Biarchus,* CIRCITOR, EQVES, *deinde Tyro, & quanquam Tribunus quondam miles gregarius fit, tamen ex Tribuno, non Tyro, ſed Primicerius factus eſt.* Hic verò Hieronymi locus non eſt de gradibus Agentium in rebus, de quibus *hâc l.* agitur, verùm de Equeſtris militiæ armatæ gradibus in quibus erant Circitores, de quibus *l. 2. infr. de filiis milit. apparitorum.* Et verò, inde ex militiâ inquam armatâ, gradus illi nomináque in Palatinam Agentium in rebus militiam translata: vt & in Scholarium qui pariter ſub Magiſtro officiorum agebant, vt docet Theodoſij *Nouella 29. de ſcholaribus*, vbi pariter fit mentio Senatorum, Ducenariorum, Centenariorum. Noſtra hæc Circitorum & Equitum tantum meminit: de tribus prioribus gradibus, putà Ducenariis, Centenariis, imò & Biarchis, ad *l. 7. & 8. infr.*

Nunc de *legis* ſententia, quæ vt dixi eſt de PROMOTIONIBVS in ſcholâ Agentium in rebus: ad hunc videl. finem, ne promotionum ordo turbetur, verùm emeriti laboris ratio habeatur, néve effræni numero habeantur. Formam itaque huic rei præſcribit nunc Theodoſius M. ſub hâc diſtinctione primùm: vel de Promotionibus agitur vſque ad Circitores, vel de Equitibus, qui omnium poſtremi. Priore caſu hanc formam præſcribit, putà vt in eos gradus non plures aſcendant, quàm quantos ſingulis annis *finis emeriti* laboris inuitat: Ergo quæſtione, ſeu inquiſitione meritorum habitâ, non gratiâ, non ambitione, non per ambitum aut ſuffragia Palatina, non Auctoritate vel Adnotatione Principis ſeu Imperatoris: Duobus tantum exceptis: per ſingulos ſcil. gradus binorum tantùm addendorum extra ordinem ſibi poteſtatem *hâc leg.* ſeruat Theodoſius M. hâc etiam ſpe factâ, quod eos additurus ſit quorum eximius labor extorſerit, vt vim *huius l.* excludat. Adeò verò binorum tantùm in prædictis gradibus addendorum ſibi ius ſeruat Theodoſius, vt Adnotationem Principis quâ hic numerus excedatur, vel promotionum ordo interturbetur, ſpecialem irritam eſſe velit. Quod & ipſum ſtatuitur *l. 2. Cod. de off. Magiſtri officior.* In tantùm etiam, vt eâ adnotatione comprehenſi, ne ſequenti quidem anno admittendi ſint, niſi fortè eo anno nullos nouos Princeps nominauerit. Vbi notandus caſus, addendúſque aliis pluribus, quibus Adnotationes ſpeciales Principis infirmæ, irritæque eſſe iubentur: de quo *ſup. Paratitlo, de diuerſ. reſcript.* Et hæc quidem vt dixi de gradibus in ſchola Agentium in rebus vſque ad Circitores: In vltimo verò Equitum gradu admitti poſſunt continuò quilibet ſine quæſtione ſeu inquiſitione emeriti laboris, ſine certo numero, ſine adnotatione Principis. Et hactenus quidem de non interturbando promotionum ordine per Ambitionem & Adnotationes Principis.

Sed neque (quod ſecundum *huius l.* caput eſt, ibi, *Quod ſi poſt*) interturbandus promotionum ordo per Reditum eius qui olim miſſus eſt, & ſic poſt antiquam miſſionem veterémque militiam ad ſcholam Agentium in rebus redire voluerit: Huiuſmodi enim reduci vltimum inter Equites locum adſignat *hâc l.* Theodoſius M. Igitur regreſſum eis quidem ſi velint largitur, ſed ſub hac quam dixi *optione*, ſeu conditione: Pariter vt aliis quibuſcumque officiis ſuis defunctis ad ſcholam Agentium in rebus tranſire cum propria dignitate permittit ſub eadem conditione: Nempe, vt Agentium ſcholam augeri

numero

numero voluit, ita viceuerſâ *Promotionum ordinem* interturbari noluit, *per Inſtitutos:ſiue per Adnotationem Principis, ſiue per regreſſum olim miſſorum, ſiue per Tranſitum aliorum*: Quæ ſumma eſt *huius leg.* Quod ad Regreſſos ſeu veterem ſcholam & officium repetentes attinet, tralatitium iuris eſt, Reſtitutos in ſcholam, gradum, & locum vltimum, in eâ obtinere; de quo dixi ad *l.5.ſupr.de domeſticis & Protectoribus*.

Duo ſuperſunt ad *hanc leg.* Primò quidem notandum ſemel, *Magiſtro officiorum* hanc *leg.* vt & alias multas quæ de Agentibus in rebus agunt, conſtitutiones, quas notatas habes in *Paratitlo* inſcribi: ideò quia Agentes in rebus ſub eius diſpoſitione erant. Id quod etiam expreſsè teſtatur *Notitia Imperij.* Priſcus *in hiſtoria, p. 26.* πασῶν γὰρ τῶν βασιλέως βουλῶν ὁ Μάγιςρος κοινωνὸς διὰ δὴ τὸ τε ἀγγελιαφόρων καὶ ἑρμηνέων καὶ ςρατιωτῶν τῶν ἀμφὶ τὴν βασιλείαν φυλακὴν ὑπ᾽ αὐτὸν τεταγμένων. Quâ causâ, Agentes in rebus *Magiſtriani* paſſim dicuntur apud Olympiodorum referente Photio, vbi de *Euplutio*: in veteri *Gloſſario* & aliquot locis Epiſtolarum Hormiſdæ Papæ, vbi Eulogius modò vir Spectabilis *Magiſtrianus* vocatur. Sed & Metaphraſtes 22. Octobris vocat eos Μαγιςριανοὺς τῶν θείων ὀφφικίων; Victor *in Chronico* quoque Literas per Olympianum Magiſtrianum mittunt. Malchus *in Byzanticis.* προτιμᾶσθαι τῶν ἱππέων τῶν βασιλικῶν τινὰ, οὓς Μαγιςριανοὺς καλοῦσι. Apud Suidam in verb. καθοσιωμένος. Auctor incertus, ὁ καθοσιωμένος μαγιςριανὸς δι᾽ αὐτοῦ γράμματα ἀπεδίδου. Euagrius *lib.3. cap.16.* ὁ δὲ τοὺς Μαγιςριανοὺς ἀποςείλας. vide & Nouellam 17. & 124. & in fine *hiſtoriæ Lauſiticæ.* In actis *Martyrum* ſæpè, velut in *actis* Abertij, in paſſione Proceſſi & Martyriani. Nam & Magiſter officiorum ipſe, abſolutè *Magiſter* dictus etiam *hâc l.inf* & apud Athanaſium, bis, & apud alios.

Secundò notanda ſanctio *huius leg.* quâ Theodoſius M. pœnam minatur *Adiutori & Subadiuuæ*, niſi Magiſtris officiorum *hanc leg.* inſinuauerint. *Adiutor & Subadiuua* in officio Magiſtri officiorum primi fuêre, vt teſtatur quoque *Notitia Imperij*, & quidem Orientis. Officium ſupraſcripti Viri Illuſtris Magiſtri officiorum de ſcholâ Agentium in rebus eſt ita: ADIVTOR, SVBADIVVÆ Adiutoris duo, Fabricarum tres, Barbaricariorum tres, Orientis vnus, Aſianæ vnus, Ponticæ vnus, Thraciarum & Illyrici vnus: Et Occidentis officium infrà ſcripti Viri Illuſtris Magiſtri officiorum de ſcholâ Agentium in rebus habetur hoc modo: ADIVTOR, SVBADIVVÆ Adiutoris, SVBADIVVÆ Fabricarum diuerſarum. *Adiutoris* huius fit quoque mentio *l.20.21. inf. h.t.* vbi dignitas ei confertur inter ExVicariis. Quod etiam Caſſiodorus ait *lib.6.variar.6.* De eo verò alia nonnulla ad *d. l.20. 21.* Meminit huius Adiutoris & Conſtantinus M. *leg.1. Cod. Iuſt. de off. Magiſtri officiorum*: vbi naturam eius egregiè deſcribit: *Adiutor*, inquit, *in quo totius ſcholæ ſtatus & Magiſtri ſecuritas conſtituta eſt.* Ideo etiam Conſtantinus *eâ leg.* idoneum probitate morum ac bonis artibus præditum Principis obtutibus per Magiſtrum officiorum offerri, vt eius arbitrio ordinetur, ſtatuit. Primus verò omnium hic Adiutor erat in officio Magiſtri officiorum: neque vt inter aliorum Magiſtratuum Officiales Princeps ibi erat, verùm Adiutor. Certè Principi ex Agentibus ducenario iungitur & exæquatur, *l. 20. 21. inf.* Meminit eius quoque Euagrius *hiſtor. Eccleſ. lib.2. cap....* ὑπάρχων ὁ βοηθὸς τοῦ Μαγίςρου τῶν θείων ὀφφικίων. Fuerunt & Adiutores Officij Palatini, *l. 16. 17. inf. de Palatinis S.L.* Item in officio Præfectorum prætorio, Quæſtoris, Præfecti vrbis: Meminit Symmachus *lib. 10. ep. 36.* De Adiutoribus in commune, *l.10.inf. de cohortalib.* Adiutor verò hic ſubadiuuas habebat, quorum vt dixi, meminit quoque *Notitia Imperij.* Subadiuuam Gloſſæ *Baſilicorum* ita rectè interpretantur: Συβαΐουβος ὁ τοῦ βοηθοῦ βοηθός. Et Suidas: vbi tamen perperàm Ρυβαΐουβος pro. Συβαΐουβος Synesius *ep. 147.* Αρποκρατίων τὸ μὲν εἶναι τὶς Ηρακλειανοῦ δορυφόρων τάξιν ἔχων τοῦ βοηθοῦ βοηθεῖν ἡ γὰρ συβάδιουβα λέξις τοῦτο ἑρμηνεύειν πιςεύοντας. Metaphraſtes *in Actis Porphyrij Martyris*: Γλάσιος τὶς Συβάδιουβα τοῦ Μαγιςριανοῦ. In Actis *collat. Karthag. die 3. Nauigio Adiutore Numerorum & Peregrino Adiutore ſubadiuuarum*, &c. Ex hâc verò tandem Lege diſcimus, inter cætera id muneris eorum fuiſſe, vt Leges ſeu conſtitutiones intimarent, ingererent, ſeu in memoriam reuocarent.

De RECEPTIONE *in Scholam Agentium in rebus, & in eâ* PROMOTIONE.

IV. * Idem AAA. Palladio" Magiſtro" Officiorum.

IN Schola" Agentium in rebus nemo facilè", ſub noſtra quoque Adnotatione" ſpeciali, prorumpat, niſi ſub maiore Scholæ parte quiſque" aduenerit probandus" adſiſtat, qualis realibus" ſit, vnde domo", quam Officiorum originem" ac ſortem fateatur. Noui quinquennio vacent à primi" quoque honoris auſpiciis: ante miſſionibus" crebris futuris parent", prodantùrque nominibus"; dehinc per ſingulos gradus iuſtâ & firmâ præcedentium dimiſſione ſuccedant. Sanè ſi" militantibus, probéque in actu Reipublicæ diuerſatis, ſingulorum graduum quos meruerint non negamus acceſſum, ita vt ipſis quoque ſit præcedentium ordo venerabilis, ac ſub maiore parte Scholæ etiam de huius" gradu bonorum" adteſtatio & conſenſus accedat. Dat. XII. Kal. April. Conſtantinop. Antonio & Syagrio CONSS. [382.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

" *Palladio* huic Magiſtro officiorum inſcribitur quoque Anno ſuperiore 381. *lex 3. de his qui cum diſpenſ.* Et Anno 384. *lex 3. de metatis.*

" *Magiſtro* officiorum cur inſcribatur hæc *lex* aliæque plures *hoc tit.* iam dixi ad *leg ſuper.*

" Suſtineri iſtud poteſt: Meliùs tamen *ſcholam.*

" *Facilè*, id eſt, temerè, ſine præuiâ inquiſitione: ſic non facilè adhibenda tormenta, *l.* 18. §. *in eâ cauſâ*, *w. de Quæſtionibus*.
" De *Adnotatione* iam quoque *l. ſuper.* 3.
" *Quiſque*, pro *quiſquis*, quicunque aduenerit.
" De hâc *Probatione* mox: Sic *l.* 17. *inf.* probata ſchola.
" An vitâ culpabilis? *l.* 18. *inf.*
" *Vnde domo.* Virgiliana imitatio, *Qui genus, vnde domo*: vbi Seruius, *Figura*, inquit, *Græca*. Horatius, *vnde domo quis, cuius fortuna*. Seneca *de conſol. ad Helniam*: *vnde domo quiſque ſit quærere*; Vſurpatum & à Sidonio Apoll. *lib.* 1. *ep.* 11. vbi plura Sauaro. v. & Gloſſ. *Th.*
" An origo ignobilis, & ex ſeruili fœce? *l.* 18. *infr.*
" *Primus* honor non eſt ſummus, ſed qui primus per gradum defertur: Sic rettò *vltimus*, in *l* 6. *ſup. de proximis*, qui vltimò defertur, ſeu ſummus. Primus autem hic honos eſt Equitum, vt probatum ad *l.* 3. *ſup.*
" Hoc ſcilicet Agentium munus fuit vt Paratitlon iam docuit: Miſſionibus parere, ſeu mitti. v. & *l.* 11. 15. *inf* Hùc etiam pertinet Victoris locus in Diocler. quem laudo ad *l.* 11. *inf.* Inde Μαγιστριανοὶ Gloſſis Μανδάτωρ: Quæ ipſæ Gloſſæ explicant quid ſit Μανδάτωρ, ὁ τὰ μανδάτα ἀπὸ τῶν ἀρχόντων πρὸς τοὺς στρατιώτας ἔχων διακομίζειν.
" *χ. pareant*, vt mox *prodantúrque*.
" *χ. hominibus*, id eſt, ſub conſpectum hominum veniant.
" *χ. ſic*, vt modò dixi ſcilicet.
" Ordinis præcedentis.
" *Bonorum* atteſtatio & conſenſus. Eodem modo *l.* 2. *ſup. de honorariis codicillis*: bonorum ſuffragium: Et *l.* 1. *ſup. ſi certum petatur de ſuffr.* Bonorum merito: quomodo in eâdem re Libanius *Orat. funebri in Iulianum p.* 251. τιμὴ μὲν οἰκεία τῶν ἀγαθῶν.

COMMENTARIVS.

RECEPTIO in ſcholam Agentium in rebus, & in ea poſteà PROMOTIO ad primum gradum & de gradu ad gradum quomodo fieri debeat, *hâc* Theodoſij M. *lege* conſtituitur. ¶ Primum igitur ſtatuitur, vt nemo RECIPIATVR ſeu admittatur in ſcholam (etſi adnotatione Principis ſubnixus, de quo ad *l.* 3. *ſup. l.* 11. *infr.*) niſi ſimul ac præſentatus fuerit, inquiſitio facta fuerit, ſeu quæſtio (vt loquitur *lex* 3. *ſup.*) de moribus, domo, & origine eius, præſente maiore parte ſcholæ: Quod *probandi* verbo *hâc l.* ſignificatur, & *tit. inf. quid probare*: *Qu'il ſe faſſe enqueſte de ſa vie, condition, & mœurs*: vid & *l.* 15. 16. 17. *inf. de Palatin.* De ſimili probatione antequam quis ad militiam admittatur, eſt *titulus inf. quid probare debeant ad quamcunque mil. ven.* ¶ Secundò, vt PROMOTIO hac forma fiat. Nouiter recepti in ſcholam, nonniſi poſt quinquennium à Receptione ad aliquem, & primum quidem (*Equitum* ſcilicet de quo dixi *ad d. l.* 3. *ſup.*) gradum prouehantur; & quinquennio illo frequentibus miſſionibus ſeſe commendent. Quæ quidem quinquennalis Tyrocinij præſcriptio & quædam quaſi ἐχεμυθία, non adeo diſparé habet Pythagoricam, vel etiã Epoptarum illam, de quâ Tertulliani *aduerſus Valentinianos* locus; *Aditum prius cruciant*, *Diutius initiant, quàm conſignant*, *cùm Epoptas ante* QVINQVENNIVM *inſtituunt*, *vt opinionem ſuſpendio cognitionis ædificent*, &c. Vnde idem mox *ſuſpiria Epoptarum* vocat. Quinque ſcilicet annorum ſpatium ſtatutum erat ad præparandos & inſtituendos ſacrorum Tyrones. Et vt ibi prima initiatio traditione *paruorum myſteriorum* accipiebatur, ita hîc poſt quinquennij probationem primus honor veluti prima initiatio deferebatur. ¶ Deinde ad ſingulos & proximos tantum gradus promotionem fieri iubet, non per ſaltum; quod & ipſum ab eodem Theodoſio M. ſtatutum, *l.* 3. *ſup.* Et denique ad altiorem gradum nemo aſcendat, niſi bonorum & hîc accedente conſenſu & atteſtatione. ¶ Quæ omnia propter frequentes de Agentibus querelas conſtituta ſunt, rapinis & adulteriis plerumque infamibus, vt docet *lex* 3. *ſup. de Iuriſdictione.* Sed & Iuliani locus apud Ammianum Marcellinum *lib.* 16. *p.* 68. *Rapere, non Accipere ſciunt Agentes in rebus.* Ideò honeſtis actibus & moribus ſeſe probis & hominibus Theodoſius commendare voluit, antequam ad vllum honorem & gradum admitterentur. Sed & *quotieſcunque* ad alteriorem gradum eſſent promouendi, *Toties probandi*, *quoties promouendi*.

¶ *De* PRINCIPATV *functorum gradu & ordine.*

v. * Idem" AA. & Arcadius A. Cynegio PP."

QVONIAM Agentibus in rebus huiuſmodi præſtitimus † Codicillos, vt poſt Principatum in Ampliſſimo Ordine inter Adlectos" Conſulares habeantur, id etiam huius Legis auctoritate præſtringimus", vt eodem gradu vel" ordine ab vniuerſis Iudicibus honorentur. Dat. III." Non. Mart. Conſtantinop. Honorio nobiliſſimo puero & Euodio CONSS. [386.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Fortè iungenda *l.* 3. *inf. tit. prox. de Princip. Ag. in reb.*
" Reponendi hi Imppp. *Valentinianus*, THEODOSIVS, *&* *Arcadius*. vid. *Chronolog.* qui & ipſi inſcribuntur *legi prox.* 6.
" *Cynegius* PP. Orientis ſub Theodoſio M. v. *Proſopogr.*
† Huius Theodoſianæ legis nulla alibi mentio.
" De Adlectis dixi ſemel ad *l.* 10 *ſup. de Prætoribus.* vid. & *l.* 6 *infr.*
" *Præſtringere* eſt præſtituere, denunciare.
" Et ordine.
P" *Prid. Kal Mar. d. l.* 3.

COMMENTA

COMMENTARIVS.

DE PRINCIPATV Agentium in rebus functorum gradu dignitateque eſt hæc Theodoſij M. Conſtitutio A.D.386. cui iungenda videatur & *lex 3. inf. de Princip. Agent.* Vbi & alterum horum Principum priuilegium continetur.

Vt hæc noſtra intelligatur, ſciendum eſt, Principatu Agētium in rebus functos anteà quidem à Theodoſio M. An. D.380. Rationalibus prælatos, Præſidatu verò functis poſtpoſitos: *l.2. inf. tit. prox. de Princip. Agent. in rebus.* Poſteà poſt annum inquam 380. idem Theodoſius eos inter Adlectos Conſulares (de quâ dignitate iam *ſuprà* ſæpè, de Adlectis inquam, ad *l.10. ſup. de Prætoribus*, de Adlectis inter Conſulares, ad *l ſupra....*) haberi iuſſit, lege quæ hìc memoratur, nuſpiam verò alibi occurrit. Id quod *hàc l.* quoque firmatur, & repetitur ab eodem Theodoſio *l.6. prox. inf.* & ſeruauit quoque Arcadius *l.10. infr.* quomodo & in aliis, Theodoſij patris ſui ſanctionem ſecutus eſt Honorius, *l.12. inf.* ¶ Id cùm hactenus ita ſtatuiſſet Theodoſius, putà vt Principatu Agentium functi in Senatu inter Adlectos Conſulares haberentur, eùmque gradum *in Senatu* obtinerent, quæri cœpit, vtrùm eodem gradu vel ordine apud Iudices ſeu Rectores prouinciarum in ſalutationibus & conſeſſibus (de quibus *ad l. vn. ſup. de Præpoſ. S. Cubiculi*) haberi deberent: Fortè Iudicibus id negantibus, per faſtidium & ſupercilium, qui hos ad ſalutationem, & conſeſſum admittere nolebant, & fortè etiam Cynegio PP. hærente, quod nominatim *in Senatu* is honos à Theodoſio M. tributus fuiſſet. Igitur Theodoſius M. *hàc l.* nunc definit, eodem gradu vel honore ab vniuerſis Iudicibus honorari haberíque eos debere. Quod quidem alioquin conſequens erant, nempe vt qui homo in *Senatu* deferretur, idem & apud Iudices obtineret: quod cùm Iudices facere nunc hærerent, vel nollent; reprehendere eos *hàc l.* videtur. Certè dubitationi tollendæ vtrumque nominatim quandoque expreſſum, putà, vt qui honos deferretur *& apud Rectores prouinciarum & in Senatu* obtineret: exemplum in *l.7. ſup. de Proximis*: Quâ causâ etiam iunctim eodémque exemplo, *iunctus* ad Præfectum Prætorio & Præfectum vrbi ſcribi ſolitum de honore gradúque alicui tributo; vt apparet ex *d. l.7. & 8. ſup. de Proximis.* Continet igitur hæc *lex* argumentum & extenſionem à Senatu ad Rectores prouinciarum: putà vt quem Senatus alicui honorem exhibet, eum exhibeant iſti. Fortior adhuc argumentatio illa à Conſiſtorio, ſeu ab honore quem Princeps ipſe exhibet, ad Iudices & Secretaria Iudicum: *l.5. ſup. de Proximis: l.4. ſup. de domeſticis.* Nos ad Principatu functorum dignitatem reuertamur, ſpectemúſque adeò huius dignitatis proceſſum vt aliarum plurium hoc æuo. Primò ſcilicet Rationalibus prælati, Præſidibúſque poſthabiti: Dein, inter Adlectos Conſulares habiti, *h. l.* &c. Poſteà Vicariam his dignitatem detulit Theodoſius Iun. *l.20.21.22. inf. h. t. l.5. Cod. de Princip. agentium in rebus.* Imò Honorius tandem Proconſularem dignitatem contulit: *l.7. inf. de Princip. ag. in reb.*

¶ Idem argumentum cum *l. ſuper* 5.

VI. Imppp. Valentinianus, Theodoſius, & Arcadius AAA. Proculo P.V.

PRIVILEGIA erga eum qui ex Agente in rebus Princeps fuerit, antiqua cuſtodiri præcepimus: Sit Senator & merito Conſularibus adgregetur; ſed vt eum functio vlla non teneat, conlatio non defraudet. Dat. VI. Kal. Decemb. Med. Valentiniano A. IIII. & Neoterio CONSS. [390.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à Cod. Iuſt.

" *Proculus* hìc P.V. ſub Theodoſio M. fuit, vrbis Conſtantinopol. An. D.389. 390 391. & 392. de quo & Zoſimus *lib.4 p.769. & 774.* & Chron. Alexandr. Idem ille cuius mentio fit *l.12. infr. de Annonis ciuicis.* vid. *Proſopogr.*

" de quibus *l. prox. 5. ſupr.*

" Præcipimus.

" *Mediolani* hoc tempore conſtitit Theodoſius, v. *Chronolog.*

COMMENTARIVS.

DE PRINCIPATV Agentium in rebus functorum dignitate Senatoria inter Conſulares (de quâ plenè *ad l. ſuperiorem*:) eſt hæc rurſum Theodoſij M. conſtitutio emiſſa ad Præfectum Vrbis: Quâ illud nominatim inculcatur, eos ita Senatores inter Conſulares eſſe, vt tamen eos nulla functio (Senatoria ſcilicet) teneat, nulla collatio defraudet, id eſt vt immunes ſint à Senatoriis functionibus, glebali, & ſimilibus. Quod & ipſum *ſuperiore leg.* expreſſum fuerat, vocibus *inter Adlectos*: *Adlecti* enim ſunt inter Senatores, quos tamen nulla functio Senatoria tenet, nulla collatio defraudare debet: De quibus *Adlectis* dixi ſemel plenè ad *l.10. ſup. de Prætoribus.* Hoc verò Priuilegium *hàc l.* nunc confirmatur, proculdubio quod id nonnulli imminutum vellent aliquâ occaſione collationis alicuius, quod verba *legis* etiam ſuadeant: *priuilegia*, inquit, *antiqua* CVSTODIRI *præcipimus*, &c. Et quidem *lege* ad Præfectum Vrbi *emiſſâ*, qui Senatorum Præſul erat.

¶ *De* Novi Gradvs *cuiuſdam in ſchola Agentium in rebus à Theodoſio M. adiecti, honore, ſeu ordine.*

VII. * Impp. Arcadivs & Honorius AA. Oſio" Magiſtro Officiorum.

Agentes" in rebus, quos Diuæ memoriæ Pater" noſter, petitionem" ſecutus, vnius Gradus dicitur adiectione cumulaſſe, delato honore potiri præcepimus", ita vt ad Centenam dignitatem hic Ordo" ſeruetur": Si quis igitur Centenarius eſt ſecutus", (quoniam Primis non patimur præiudicari, quos conſtat ad hunc locum longo tempore & probato labore veniſſe,) his" præponatur, quos merito præcedit. Quiſquis autem adipiſcitur Gradum, hoc" honore contentus", præponi his qui ordine priores meruerint, non labore. Dat. VI. Kal. Iun." Conſtantinop. Olybrio & Probino VV. CC. CONSS. [395.]

NOTÆ.

" Abeſt & hæc *lex* à *Cod Iuſt.*
" *Oſio* huic Magiſtro officiorum ſub Arcadio inſcribitur quoque An. prox. 396. *lex 6 ſup. de Proximis*: *lex* 8. *&* 9 *inf. h. t.* An. 398. *l. 5. in fin. de metatis*: *l. 7. de Fabricenſib.* Meminit eius & Claudianus *lib. 2. in Eutropium.*
" *Eos* vel *illos Agentes in rebus.* Et certè in *MS.* trium vel quatuor literarum ſpatium eroſum eſt.
" Theodoſius M. Huius verò *Legis* reique, nullum alibi veſtigium extat: nam quod *l. 3. ſup.* conſtituitur, ab hoc diuerſum eſt.
" Quorum? De hoc mox. Certè in MS. habetur *peditionem*, & ante eam vocem quatuor vel quinque literæ eroſæ forte, *eorum.*
" *Præcipimus* reponendum eſt, pariter vt *l. ſuper.*
" Nouus Theodoſianus ordo, ſeu gradus.
" *Seruari* ordo dicitur ad centenam dignitatem, id eſt, obſeruari, iungi, ſociari Centenæ dignitati.
" An *ſecundus*? Dicam mox.
" Quibus? mox dicam.
" De huius loci reſtitutione mox.

COMMENTARIVS.

Gradvs vnius & noui adiectione Theodoſius M. Agentes in rebus auxerat, quod hæc *lex* teſtatur, cuius facti nulla alibi memoria exſtat: Et quidem, quod & ipſum *hâc l.* filius eius Arcadius addit, *petitionem ſecutus*, id eſt, ad petitionem quorundam: non addito, ad cuius, vel quorum petitionem. Certè ad quarundam Dignitatum petitionem, & ſuffragium quoſdam in numerum Agentium in rebus adſcribi ſolitos oſtendit *lex prox. 8. inf.* (quæ ad eundem quoque Oſium Magiſtrum officiorum data eſt) eâque certarum dignitatum prærogatiua fuit: verùm ad ſingulares perſonas id pertinet, quæ ad dignitatum illarum petitionem in Agentium in rebus ſcholam admittebantur: Atenim Theodoſij factum, de quo *hâc l.* & ſic *lex* iſta eſt de integro nouo quodam & peculiari *Ordine* ſeu *Gradu* in ſcholâ Agentium in rebus adiecto, ſeu inſtituto; *Agentes*, inquit, *in rebus*, *quos Diuæ memoriæ Pater noſter, petitionem ſecutus, vnius* Gradvs *dicitur* Adiectione *cumulaſſe, delato honore potiri præcipimus, ita vt ad Centenam dignitatem hic* Ordo *ſeruetur.* Hunc verò Gradum ſeu ordinem Arcadius ſeruari vult ad Centenam dignitatem: id eſt, Gradui Centenariorum adiungi, ſociari, æquari: Centenæ huius dignitatis ſeu Centenariæ fit quoque mentio *l. 3. 4. Cod. Iuſt. eod. tit. & l. 1. Cod. de off. Magiſtri officior.* Ea verò è quinque gradibus in ſchola Agentium in rebus, poſt Ducenariam ſecunda erat, ante Biarchos Circitores & Equites: vt ex *d. l. 3.* potiſſimùm; & ex *d. l. 1. Cod. de off. Magiſtri offic.* diſcimus. Ab his Centenariis, & ab hac Centenæ dignitate inter Agentes, diuerſa eſt Centenæ Dignitas, quæ cum Ducena inter dignitatem Perfectiſſimatus & Egregiatus, medio loco ponitur in Conſtantini M. conſtitutione ad Bithynos: ſeu *l. 3. inf. de cohortalibus*: *l. 1. de Cæſarianis*: *l. 1. de murilegulis*: *l. 5. de decurionibus*: Hæc enim Centena noſtra in ſcholâ Agentium erat, illa peculiaris Dignitatis titulus fuit, Perfectiſſimatu inferior, Egregiatu ſuperior. Diuerſi etiam ab his Centenariis Magiſtrianis, ſeu Agentibus in rebus, ſunt, *Centenarij Præfectorum Prætorio*, in epiſtola presbyterorum apud Athanaſium *Apologia 2. p. 616.* φλαβίῳ φιλαγρίῳ, ϗ φλαβίῳ Παλλαδίῳ δουκηναρίῳ, παλατίνῳ κυρίῳ, ϗ φλαβίῳ Ἀντωνίῳ βιάρχῳ κεντηναρίῳ τῶ κυρίων μου τῶ λαμπροτάτων ἐπάρχων τοῦ ἱεροῦ πραιτωρίου: vbi perperàm Interpres βιάρχον κεντηνάριον interpretatur *Commeatuum Præfectum Centenarium.* Centenarij ſcilicet Illuſtrium poteſtatum fuêre, quomodo & Ducenarij de quibus ad *l. 8. inf.* Ab his quoque diuerſi erant Centenarij, qui pariter vt Ducenarij in ſcriniis Largitionum Comitatenſium erant: *l. 7. 8. 9. inf. de Palatinis S. L.* Et tamen, vt maximè, omnes hi, quos dixi, à Centenariis noſtris differant, proculdubio tamen in officij ſeu nominis ratione pariabant, à numero videlicet eorum quibus præerant. Et hæc quidem de primâ *huius leg.* parte. ¶ Poſterioris, quæ obſcuriſſima eſt & inemendatiſſima, hanc ſententiam puto, nempe, Centenarios veteres Primóſque, qui ad hunc locum longo tempore & probato labore venerunt, his nouis ad petitionem factis præponi: Et retrò, hos nouos præponi iis qui ordine tantùm ſeu tempore priores, non labore hunc gradum adſecuti ſunt: *Medio* proinde inter ἐμπεδέντας, & honorarios loco: Quod ſi ita eſt, tùm extrema Legis ita conſtituam & emendem: *Quiſquis autem adipiſcitur gradum hunc, hoc honore contentus ſit, præponi his qui ordine* [temporis ſcilicet] *priores meruerint, non labore.*

¶ *De*

¶ *De* RECEPTIONE *in ſcholam Agentium in rebus : déque his qui* PETENDI *vel ſuffragandi pro aliis, vel* CONLOCANDI *ius habent.*

VIII. Idem AA.Oſio" Magiſtro Officiorum.

IN numero Agentium in rebus creſcant", quos Comitum Secundi" Ordinis vel Cubiculariorum" noſtrorum, primi duntaxat loci, vel Tribunorum Vrbanicianorum petitio", fecerit militare : ita vt Vrbanicianis ſemel tantùm per anni totius ſpatia ſuffragandi licentia ſit : ceteros diuerſorum Officiorum ab omni copia huius petitionis excludimus. Celſioris verò militiæ ac faſtigij viros numerari non neceſſarium fuit, cùm eos quos ſuperiùs numerauimus inſerendo, non vnde incipere", ſed quouſque procedere" quod inferioribus denegatum eſt, curauerimus exprimere. ¶ Sed & ſumentibus Ducenariis Principatum hanc tribuimus facultatem, vt his pro ſe liberos ac fratres ſuos in eadem militia Serenitatis nutu" liceat conlocare. Dat. VII." Kalendas Feb. Conſtantinop. Arcadio IV. & Honorio IV." AA. CONSS. [396.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod.Iuſt.* Iungenda fortè huic *lex 9 prox.& lex 6.ſup. de proximis* & *lex 14. inf. de Palatinis.* etſi ad alium Magiſtratum data.
" *Oſio* huic Magiſtro officiorum inſcribitur & ſuperior *lex 7.& prox.ſeq.* 9. dixi de eo ad *l.ſuperiorem.*
" *Creſcendi* vox *hic* propria ee Augmento & proceſſu dignitatis.
" De *Comitibus* ſecundi ordinis, dixi ad *l.vlt.ſup.de proximis.*
" De *Cubiculariis v.ſup.tit de Præpoſitis S.Cubiculi.*
" De his *Tribunis vrbanicianis* mox.
" De *Petitionibus* huiuſmodi dixi ad *l. ſuper.*
" ℞. *incipit*, vt mox *procederet.*
" XV Kalend. Febiuar. *d.l.6.* & *d. l.14.* Prid. Kal. Feb. *l. prox. 9.*
" ℞. III. Et ita habet diſertè MS.

¶ *De* PROMOTIONIBVS, *déque promoti gradu.*

IX. * Idem AA.Oſio" Magiſtro officiorum.

IS qui nutu noſtro in ſcholâ Agentum in rebus augmenta" perceperit, in eo gradu in quo promotus eſt, vltimus habeatur, nec præponatur alteri, qui in eodem gradu militiæ primus antea militauit. Emiſſa" Prid. Kal. Feb. Conſtantinop. Arcadio IV. & Honorio III. AA. CONSS. [396.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod.Iuſt.* Iungendáque ei, vt exiſtimo, *lex ſuper.* 8. aliæque, de quibus *ibi.*
" *Oſio* huic inſcriptæ duæ Leges ſuperiores *7.&* 8. & aliæ, de quibus *ibi.*
" Sic quoque *l.ſuperiore 8.in fin.*
" *Augmenta* ſunt promotiones: ſic augmentum honoris *l...*
" De hac ſubſcriptione *Emiſſa*, dixi in *Prolegomenis.* vid interim quoque *legem 3 inf.de Numerariis : l.11. de diu. offic.l.30. 50.inf de appellation.l.112.in fin.de Decurion.& Nouellam Theodoſianam* 23. In Notis quoque Iuridicis Magonis EMA, *id eſt Emiſſa.*

COMMENTARIVS.

DE RECEPTIONIBVS & PROMOTIONIBVS in ſchola Agentium in rebus; ad quorum videl. petitionem, ſuffragationem eæ fieri poſſint: quemque LOCVM in eo gradu promotus obtinere debeat, definit Arcadius, *his duabus legibus*; Quæ proculdubio inter ſe coaſſandæ ſunt, vnà cum *l.6. ſup. de proximis* : & *l.14.inf. de Palatinis S.L.* emendato alicubi die : quæ quidem leges omnes ſunt partes conſtitutionis Arcadianæ ad Oſium Magiſtrum officiorum, & ad Martinianum Com.S.L. emiſſæ, de Palatinorum *Promotionibus*, & gradu: Scriniariorum, inquam, *d.l.6.* Palatinorum S. L. *d.l.14.* Agentium in rebus, *his duabus legibus* : De quibus nunc videndum eſt. Priore igitur lege *octauâ* ſcilicet, de duobus ſingularibus admodùm *ptionum* generibus agitur. Primò quidem de Iis, quæ ad certarum dignitatum & officiorum petitionem ſuffragationem à Principe ſeu Imperatore fiebant. Nempe datum hoc certis dignitatibus & officiis, vt Imperator ad eorum petitionem & ſuffragationem Agentes in rebus ordinaret : de quo vel ſimili *lex 7.ſup.* Hâc verò *leg.* Arcadius Imp. definit, quouſque ſaltem petitionis genere fuit iā quoqueprocedere hæc petitionis, vel ſuffragādi licentia poſſit, ſeu ad quos vſque hæc prærogatiua permiſſa ſit : Nempe ad hos tres vſque; putà ad Comites ſecundi ordinis; & Cubicularios primi duntaxat loci; & Tribunos Vrbanicianos: Hactenus ſcilicet

officiorum ab huius petitionis copiâ excluſis. Atque ita, Arcadi[illegible] quod ipſemet profitetur, his expreſſis, compendioſè definitum iuit, quibus hæc ſuffragandi licentia patere poſſet, vel non: Eo enim ipſo oſtendit, eos qui ante hos dignitate eſſent, celſioris militiæ ac faſtigij viros, hoc priuilegio potiri: qui poſt hos eſſent, non item. Nempe definitio & expreſſio alicuius rei quouſque ea procedere debeat, neceſſaria incluſio eſt præcedentium, excluſio verò ſequentium. Nos de tribus iſtis dignitatibus & officiis videamus.

¶ Primùm igitur defertur hæc ſuffragandi, ſeu petitionis poteſtas *Comitibus ſecundi ordinis.* De tribus Comitum gradibus & Ordinibus dixi iam ad *l. vn. ſup. de Comitib. & Tribun. ſchol.* de Comitibus ſecundi ordinis, præter hanc *leg.* agitur quoque *l. 2. ſup. de Comitib. rei milit. & l. 17. 18. ſup. de proximis*: His igitur quoque ſuffragandi licentia *hâc l.* datur, ac proinde Comitibus Tertij ordinis denegatur: viceuerſa multò magis Comitib. primi ordinis conceditur. Cæterùm notandum, Comitiuam hanc ſecundi Ordinis tributam quibuſdam Comitibus rei militaris; *d. l. 2. de Comitib. rei mil.* Item Proximis ſcriniorum & Comitibus diſpoſitionum: *d. l. 17. & 18. ſup. de proximis.* His verò ſua quædam priuilegia fuêre: Præter id ſcilicet quod *hâc l.* continetur, præter ſuffragandi, inquam, ius: Veſtis quoque his præbita ex ſacris Largitionibus *d. l. 18. de proximis.*

Secundò tribuitur hoc ſuffragandi ius *Cubiculariis* Principis, primi duntaxat loci: Nempe, inter Cubicularios quoque Principis diuerſi gradus fuere primi loci, & ſequentium: Horum verò Cubiculariorum primum locum obtinentium fit quoque mentio *l. 2. Cod. de Prepoſ. S. cubiculi.* Ac vt Cubiculariorum horum in commune certa quædam priuilegia fuêre, de quibus *d. l. 2. 3. 4. Cod. de Prapoſ. S. Cubic.* Ita eorum qui primi loci erant ſingularia quædam προνόμια fuerunt: In quibus & iſtud ab Arcadio ponitur: nempe, quod ad petitionem & ſuffragationem eorum Agentes in rebus creari poſſent: ab Arcadio, inquam, eo ipſo tempore, quo Eutropius Eunuchus apud eum τὰ πάντα erat: de quo dixi ex Claudiano ad *l. quiſquis, inf. ad leg. Cornel. de ſicariis, & ad l. 17. inf. de pœnis.* fuerunt enim Cubicularij hi fermè Eunuchi, iiſque Principes huius æui fermè obnoxij fuêre.

Tertiò ſuffragandi ius tribuitur *Tribunis vrbanicianis.* Vrbaniciani ſunt milites, qui ad vrbis cuſtodiam diſpoſiti erant ſub Præfecti vrbis diſpoſitione: & quidem in ſp. *huius leg.* Vrbis Conſtantinopolitanæ: quomodo & in vrbe Româ pariter erant, iam inde ab Auguſto: de quo Tacitus, Suetonius & Dio. Horum Vrbanicianorum fit quoque mentio in *l. 35. ff. ex quibus cauſis maiores.* Meminit quoque Spartianus, *duobus locis*: In *vita primum Antonini Caracallæ. In ſummum* inquit, *diſcrimen etiam Chilo iterum* PRÆFECTVS [vrbi] *& Conſul venit ob hoc, quod concordiam inter fratres ſuaſerat. Et cum idem Chilo ſublata veſte Senatoria nudis pedibus ab Vrbanicianis raptus eſſet, Antoninus ſeditionem compreſſit: multas præterea poſtea cædes in Vrbe fecit; paſſim raptis à* MILITIBVS *nonnullis hominibus & occiſis, quaſi ſeditionem vindicans.* Idem Spartianus *in Antonino Geta*: *Ventum* inquit, *denique eſt vſque ad ſeditionem Vrbanicianorum* MILITVM, *quos quidem non leui authoritate Baſſianus compreſſit* TRIBVNO *eorum, vt alij dicunt, interfecto; vt alij, relegato.* En Vrbanicianos, quorum *h. l.* mentio fit, En eorum quoque Tribunos: Dio Tribunum Vrbanicianorum, cuius Spartianus meminit, χιλίαρχον vertit. Sed cum his miſceri non oportet Vrbanicianos Officiales, quorum mentio fit, *l. 1. inf. de conditis in publicis horreis*, quæ etiam Præfecto vrbi inſcribitur. Superiores ſcilicet ad vrbis cuſtodiam milites erant; ſuóſque Tribunos habebant: hi verò de quibus *in d. l. 1.* erant Officiales Præfecti vrbi, & nullos Tribunos habuere.

¶ Cæterùm exemplo vrbis Romæ in Vrbe quoque Conſtantinopolitana, Vrbaniciani milites eorundémque Tribuni fuere, vt hæc *lex* oſtendit.

Hactenùs de Dignitatibus & Officiis, quibus ſuffragandi ius hac in re, ſummopere notandum datur apud Principem. Et diſcrimine tamen adhuc aliquo: Nempe, Vrbanicianis ſemel tantùm in anno ſuffragandi ius datur, qui poſtremi omnium hîc nominantur: Vnde colligimus, alios, & ſuperiores his, ſuffragandi ius habuiſſe multoties intra annum.

¶ Sequitur alterum ſingulare circa Receptiones in ſcholam Agentium in rebus, quod continetur *fine legis* 8. Nempe Arcadius, *Ducenariis* Principatum ſumentibus hanc facultatem tribuit, vt pro ſe Liberos ac Fratres ſuos in Scholâ Agentium in rebus conlocare poſſint. Quod ſubſtitutionis ſeu ſubrogationis priuilegium, notandum eſt: putà, vt ſcholâ aliquâ decedens quis alium pro ſe in eâ collocare poſſit: Id quod *hâc l.* nominatim tribuitur *Ducenariis* Principatum ſumentibus, putà vt liberos & fratres ſuos collocare poſſint: vbi de tribus videndum eſt. Primò de Ducenariis ipſis: *Ducenariorum* horum inter Agentes mentio fit præterea *l. 20. 21. inf. hoc tit. & l. vlt. ſup. de Senatoribus. & l. 3. 4. C. eod. tit. & l. 1. C. de off. Magiſtri officiorum.* Quorum numerus 48. definitur *d. l. 3.* At Ducenarij iam alij ſunt quorum fit mentio, *l. 1. 9. de exactionib. l. 1. de concuſſ. Aduocator.* quibus locis centenariis, & ſexagenariis iunguntur, exactionéſque ab iis factas diſcimus, & concuſſionibus infames fuiſſe. Imò & executiones ab his factæ: apud Photium enim βασιλεύοντος Ῥωμαίων Δεκίου καὶ Οὐαλλεριανοῦ Περέννιος Δουκηνάριος πρόσταγμα λαβὼν παρ' αὐτῶν, πάντας τοὺς ἀνὰ τὴν Ῥώμην καὶ τὰς πέριξ ἐπαρχίας χριστιανοὺς βαρυτάταις βασάνοις καὶ πικραῖς τιμωρίαις εἰδωλολατρεῖν ἐβιάσατο vid. & Epiſtolam Synodi Antiochenæ apud Euſebium, *lib. 7. c. 30.* & alteram Synodi Mareoticæ A. D. 335. ad Ducenarium Palladium apud Athanaſium *Apolog. 2. p. 616.* Παλλαδίῳ Δουκηναρίῳ. Fit etiam mentio in *Actis collat. Carthagin.* vbi Vrſus, Petronius & Liboſus Ducenarij, ſeu Ducenarij Illuſtrium poteſtatum memorantur, dicuntúrque adſtitiſſe inter alios poſt Protectores Domeſticos & ante Apparitores Illuſtrium Poteſtatum in Secretario, Marcellino Cognitori: Iidémque conſtitutis Epiſcopis partium pro velo, ſeu foribus, rogabant Præſidem, num partes intromitti deberent? atque ita ad conflictum partium aditum faciebant. Sed & Ducenæ & Centenæ dignitatis fit mentio in Conſtantini M. *epiſtolâ ad Bithynos*, ſeu *l. 3. inf. de cohortalib. l. 1. de Caſarianis*: *l. 1. de murilegulis*: *l. 5. de Decurionibus*: ponitúrque medio loco inter Perfectiſſimatus dignitatem, & inter Egregiatus. In ſcriniis etiam Largitionum Comitatenſium Ducenarij varij memorantur: *l. 7. 8. 9. inf. de Palatinis S. L.* de quib. *ad eas Leges.* Itē inter Scholares qui ſub Magiſtro officiorum erant, ponuntur Senatores ac Ducenarij *Nouellâ Theodoſij de ſcholarib. 29.* Tandē in militiâ quoque armatâ fuêre Ducenarij, de quibus eſt Hieronymi locus *aduerſus Ioannem Hieroſolym. ad Pammachium* quem adduxi ad *l. 3. ſup.* Hæc varia ſcilicet Ducenariorum genera fuerunt. Nos de Ducenariis Agentibus in rebus: Ex his igitur Ducenariis Agentium in rebus, Principes officiorum facti, ſeu ad

ad Principatum officiorum promoti, quod præter hanc *leg.* docet *lex* 20.21.*inf.h.t.* & teſtatur paſſim *Notitia Imperij*. Qui Ducenæ Principatus vocatur *d.l.*20. & 21. & *l. vlt. ſup. de Senatoribus*. Error enim eſt Scriptoris *de offic. Domus Auguſtæ, lib.*3. *c.*11. qui alios nobis Principes fecit Ducenæ, Centenæ & Biarchiæ. Et exinde ex Ducenariis Principes officiorum facti, variis quoque Dignitatibus priuilegiis decorati, de quibus *d. l. vlt. de Senator.* & *d.l.*20. & 21. E quorum numero eſt & illud quod *hâc l.* continetur ſingulare maximè, putà vt è Scholâ Agentium recedentes alios pro ſe in eâ collocare poſſint. Et nominatim quidem (quæ limitatio notanda eſt) liberos vel Fratres ſuos. Hactenùs ſcilicet hæc ſubſtitutio permiſſa in fauorem non tantùm liberorum, ſed & fratrum, quæ proxima cognatio eſt. Et hæc *lege octauâ*: quæ notabilis & ſingularis admodum eſt. Nunc de *lege nonâ*, quæ eſt de ORDINE PROMOTIONVM ſeu PROCESSVVM inter Agentes in rebus ſeruando. Nempe ex hac parte id nunc definit Arcadius, quod toties iam *ſuprà* inculcatum aliis titulis, & circa alia officia ſeu ſcholas conſtitutum: putà vt Agens in rebus ad ſuperiorem gradum à Principe promotus, vltimum ibi locum occupet ſeu ſternatur, neque iis qui ante in eo militarunt, præponatur: quod & ipſum cautum iam *l.*7. *ſup.* Eodémque pertinet *lex* 14. *inf.* vbi dicam adhuc.

¶ *De* PRINCIPATV *functorum Conſulari dignitate.*

x.* Idem AA. Cæſario" PP.

INTER eos qui Conſularitatis geſſerint dignitatem, & eos qui meruerint Principatum, is gradu potior habeatur, qui prior locum dignitatis acceperit. Quam ſanctionem omnia debebunt Officia" cuſtodire; non defuturâ pœnâ quindecim" librarum auri, quam in contumaces olim Diualis ſanctio definiuit. Dat. IV." Kal. Mart. Conſtantinop. Arcadio IV. & Honorio III. AA. CONSS. [396.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod.Iuſt.*
" *Cæſarius* PP. Orientis ſub Arcadio v. *Proſopogr.*
" *Officia* Iudicum & Rectorum, quos ſalutationis cura conſtringebat. vid. *l.vn.ſup.de Comitib. vacantib. l.*5. & 16. *ſup.de Proximis.*
" Eodem die data hoc anno ad eundem Cæſarium PP. *lex* 10. *inf.de Iudæis*: quæ argumento tamen non reſpondet.

COMMENTARIVS.

PRINCIPATV functorum *Conſularem dignitatem* (de qua iam *l.*5.6. *ſup.* & *l.*12. *inf.*) firmat *hâc l.* Arcadius Imp. duobus inſuper additis (quæ *huius l.* propria ſunt) ſeu expreſſis. Primò quidem; Principatu functos adeò inter Conſulares habendos definit, vt tempore certent cum ἐμπράκτοις qui geſſerunt Conſularitatis dignitatem: atque adeò gradu potiores habeantur præ illis, ſi Principatu functi cum hac dignitate priores exierint. Quod & aliàs pluribus legibus conſtitutum circa Palatinos, de quo iam ſæpè: cùm aliàs ἐμπράκτοις honorarij cedant. Alterum ſingulare eſt, pœnæ ſeu multæ comminatio in *officiales*, quorumcunque Iudicum, quos hæc graduum & honorum obſeruandorum cura conſtringebat, *contumaces*, id eſt, ſi hic ordo violatus fuerit: Et quidem multa quindecim librarum auri: pariter vt ſimili in re, decem librarum; *l.vn. ſup. de Comitibus vacantibus*: trium, *l.*5. & 16. *ſup.de Proximis.*

¶ *De* RECEPTIONE & REMOTIONE *Agentium in rebus.*

XI.* Idem AA. Hadriano" Magiſtro officiorum.

CONSVLTISSIMA" definitione ſtatuimus, vt exſecutionem" Agentis in rebus inconſultis nobis nemo mereatur: conceſſum" vero quiſquam" reuocare non audeat. Dat. XVII. Kal. April. Med. Theodoro v.c. CONSS. [399.]

NOTÆ

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod.Iuſt.*
" *Hadrianus* Magiſter officiorum ſub Arcadio: cui inſcribitur pariter An.D 397. *lex* 11. *ſup.de proximis.*
" *Conſultiſſimâ*, id eſt, ſummo non tantum conſilio ſancitâ, verùm etiam vtiliſſimâ: v.tamen *l.*17.18. *inf.* de hac voce in *Gloſſ.* vid. interim *l. hac conſultiſſimâ Cod.de teſtamentis.*
" *Executio* propriè Agentibus in rebus tribuitur: de quo ſatis *in Paratitlo.*
" ℞. *conceſſam.*
" Nequidem Magiſter officiorum arg *Inſcriptionis.*

COMMENTA

COMMENTARIVS.

ET Recipi quemquam in ſcholam Agentium in rebus, inconſulto Imperatore, & Reiici à quoquam, vetat *hâc leg.* Honorius Imp. Eodem ſcilicet modo & recipi & reiici Agentes atque à Principis nutu vtrumque pendere voluit. De recipiendis nutu Imperatoris docuit iam *lex* 8.9. *ſup.* De remouendis ſeu diſcingendis iis idem cauetur & *l.*17. (vnde deſumpta eſt *lex.*2.*Cod. eod. tit.*) Quod Magiſtro officiorum redditum poſteà *l.*18. *infr.* ¶ Hanc verò Conſtitutionem, *conſultiſſimam definitionem* vocat Arcadius, quâ ſcilicet Scholæ Agentium in rebus deinceps conſultum eſſe voluit, quomodo Honorius loquitur *l. prox.* 12. ne videl. temerè quibuſque admiſſis ſchola vileſceret, neuè ad Magiſtri officiorum fortè libidinem, validi vtileſque Agentes in rebus, executionibus Principis obſequentes, expungerentur, remouerentur: *Executionibus* inquam, quæ propria Agentibus vox competit: de quo *in Paratitlo*: deque eo plura ad *l.*1. *inf. de Curioſis.*

¶ *De* Privilegio *quodam Agentium in rebus in Curiis.*

XII. Idem AA. Theodoro PP."

AGentvm in rebus Schola, nobis maximè neceſſaria", nullo beneficio" impetrati muneris vtitur, quo ſibi in Ordinem" Splendidiſſimæ Curiæ præſtitam" humanitate" licentiam" vindicaret, cùm Diuæ memoriæ Pater noſter hiſdem Agentibus in rebus voluerit eſſe conſultum: Magnificentia igitur Tua Ordinum" Iudices admonebit, vt his Lex † Diuæ memoriæ Patris noſtri inuiolata ſeruetur. Dat. VIII. Kal. Nou. Med. Theodoro v.c. conss. [399.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod Iuſt.*
" *Theodorus* hic PP. Italiæ fuit ſub Honorio Imp. A.D. 397. 398. 399. vid. *Proſopogr.*
" Schola Agentium in rebus maximè neceſſaria Principi. vid *Paratitlon.*
" *Beneficium* eſt immunitas, & quidem in ſp. *huius leg.* à Senatoriis functionibus. v. *Gloſſar.*
" *Ordo* ſplendidiſſimæ Curiæ, an pro Senatu? vid. *Gloſſ.* & *Paratitlon de Senatoribus?* Fortè etiam hic meliùs, *ordine.*
" A Theodoſio M. patre: *l.* 5. & 6. *ſup.* vt ſequentia oſtendunt.
" *Humanitas* de immunitate: & forte ita hic legendum, *immunitatis.*
" *Licentia* pro iure præcipuo, honore, & prærogatiuâ.
" An *Ordinarios Iudices?* de quo mox.

COMMENTARIVS.

DE privilegio quodam, beneficio, munere, Scholæ Agentiũ in rebus à Theodoſio M. olim indulto, quo tamen tùm non vtebatur, eſt hæc Honorij *lex* ad *Theodorum PP. Italiæ*: quâ *legem* Theodoſij patris ſui inuiolatam ſeruari, eóque nomine Ordinarios Iudices à Præfecto Prætorio admoneri iubet: Quale verò id priuilegium ſit? non exprimit; neque ex eâ ſatis liquidò coniectura fieri poteſt: quandoquidem lex intricata & corrupta plurimùm extat. Certè illud apparet, & Theodoſium eo priuilegio Agentibus in rebus conſultum voluiſſe, & nunc Honorium velle: quâ cauſâ & commendationem eius præmittit, cùm ſcholam hanc *ſibi maximè neceſſariam* vocat: Nempe enim in actu Reipub. hi verſabantur, miſſionibus Principis parebant, literas perferebant, Principis iuſſis obſecundabant, publicæ neceſſitatis cauſâ dirigebantur, Executio his negotij alicuius iniungebatur, de quo plenè in *Paratitlo.* Illud quoque apparet, agi de priuilegio quodam ſeu beneficio & munere, quod ſpectaret Ordinem ſplendidiſſimæ Curiæ: Verùm incertum, de Senatúne Vrbis Romæ agat, & ſic de Senatorio Ordine, an verò de Ordine Curiæ cuiuſdam, veluti Mediolanenſis, aut ſimilis: Deinde incertum, quænam *humanitas*, quænam *licentia* iſta *in ordine* iſtius Curiæ fuerit? Tandem quid ſit *vindicare ſibi licentiam præſtitam humanitate in Ordinem*? Verùm omnibus diligenter inſpectis, agi puto *hâc l.* de Immunitate à muneribus quibuſdam Curialibus, quam Theodoſius M. Agentibus in rebus, his conſultum volens, tribuit, vberius etiam, quàm anteriores Principes; qui certo tantum temporis curriculo eos à Curia liberauêre. Nam & *beneficij* voce immunitas fermè ſignificatur; vt alibi ſæpè oſtenſum: & *immunitatis* vocem pro *humanitate* hîc ſubſtituendam cenſeo: & de *Ordinibus* ſeu *Curiis* hîc apertè agitur: & *Ordinum* vel *Ordinarij* Iudices moneri iubentur, vt beneficium, munuſuè illud à Teodoſio impetratum in Ordine, ſeu immunitas, & licentia, quâ Theodoſius Agentibus in rebus voluit eſſe conſultum, denique *lex* eius inuiolata ſeruetur. Porrò in hypotheſi *huius l.* agebatur nominatim de *Curiâ* quadam, quæ & *ſplendidiſſima* vocatur, in quâ de facto Agentes in rebus indulto ſibi priuilegio non potiebantur. Mox tamen *in fin.* ad omnes Curias hæc *lex* porrigitur.

¶ *De*

¶ *De* Principatv *functorum immunitate à Tyronum collatione.*

xiii. *Idem AA. & Theodoſius A. Hadriano PP.″

A Gentibvs in rebus, qui poſt iugis militiæ tempus veluti præmium″ laboris exacti geſſerint Principatum, etiam″ illud beneficio noſtræ liberalitatis adiungimus, vt conlatione Iuniorum″, qui nuper″ Honoratis″ indicti ſunt, eâ duntaxat conditione habeantur exortes, ſi poſt Principatus officium nullâ vlterius honoris fuerint adminiſtratione perfuncti. Dat. Kal. Iul. Rauen. Theodoſio A. i. & Rumorido conss. [403.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc lex à Cod. Iuſtin.
″ *Hadrianus* PP. Italiæ ſub Honorio Imp. A. D. 400. 401. 403. 404. 405. v. *Proſopogr.* Extat ad hunc Hadrianum PP. Claudiani Epigramma ſatisfactionis, vt & alterum eiuſdem *de Theodoro & Hadriano.*
″ Præter beneficia iam antea collata, de quibus *l. 5. 6. 10. ſup.*
″ *Iuniores*: id eſt, tyrones: de quo plenè *tit. de Tyronibus, lib. 7.*
″ Anni 402. ſuperioris fine.
″ De *Honoratu* dixi ſemel *ſup. de officio Iudicum ciuilium.*

COMMENTARIVS.

A Tyronvm collatione (de qua *duobus titt. infra de tyronibus: & de his qui à tyronum, vel equor. collat. excuſ.*) quæ pro rerũ neceſſitate Honoratis (de quibus plenè dixi *ad l. vn. ſup. de off. Indic. ciuilium:*) indici quandoque ſolebat, & verò nuper indicta fuerat (de quo mox) Agentes in rebus qui poſt labores exactos Principatum geſſerunt, ab Honorio Imp: *hac* quoque *lege* immunes eſſe iubentur. Quod & ipſum iam generali exceptione complexus fuerat, *l. 15. inf. de tironibus*: quam *hac* intelligit: Firmaturque adhuc & extenditur ab eodem Honorio decennio pôſt *l. 20. inf. de Palatinis S. L.* Honoratorum ſcilicet numero etſi hi eſſent, quod etiam docet *lex 5. Cod. de Princip. agent. in reb.* Honoratorum tamen oneribus excepti fuêre. Principes ſcilicet officiorum multorum de ſcholâ Agentium in rebus olim ſumpti, & quidem ex Ducenariorum numero, vt teſtatur vel *Notitia Imperij*, & *lex 8. ſup. lex 16. 19. inf. hoc tit. & l. 6. inf. tit. prox.* De hoc ſanè Principatu, id *hâc l.* prædicatur, eum videl. poſt ingis militiæ tempus veluti præmium laboris exacti delatum: cui ſimilia alia v. *in Paratitlo huius tit. & prox. ſequ.* apud Caſſiodorum quoque *lib. 11. variarum*: *Cur Agentium in rebus miles officij poſt tot laboris incerta aliquid patiatur ambiguum, qui crebris actionibus excubando, ideò Principis nomen habere promeruit, quia militiæ ſacramentis cæteros antecellit.* Sic & *l. 3. inf. tit. prox. de Princip. Agentium in reb.* *Agentes in rebus poſt palmam laboris emeriti Principatus honore muneramus.* vid. & *Nouellam Valentiniani III.* inter Theodoſ. 37. *de Princip. ag. in reb.* De hoc verò plura ad *eum titulum.*

Duo tantum hîc notanda ſuperſunt. Primum eſt Limitatio quæ ab Honorio *hâc l.* nunç adiicitur; nempe Agentes in rebus poſt geſtum Principatum à Tyronum collatione Honoratis indictâ immunes eſſe eos duntaxat, qui poſt Principatum nullâ aliâ adminiſtratione perfuncti ſunt: contrà, eos collationi iſti ſubiacere, qui poſt Principatum alio honore functi ſunt. Quod quidem ſingulare eſt: Alioquin enim vetera priuilegia, alterius dignitatis adiectione non pereunt: *l. 14. ſup. de proximis*: *l. 1. ſup. de Primicerio, & Notar. l. 2. & 3. ſup. de Decurion. & ſilent. l. 3. inf. de priuil. eorum qui in S. Pal. ſeu l. 3. Cod. de Dignitatibus*: quæ exinde deſumpta eſt. Nempe in hâc ſpecie Honorius iuſta Principatus priuilegia ſuffragari voluit, niſi alij dignitati & honori locum fecerit; tùm enim generali eos collationi, quæ legitimas dignitates conſecutis indicta fuerat, ſubiici voluit. Vnde interim diſcimus, pariter vt ex *l. 2. inf. de Princip. Ag. in rebus*, Principatu hoc functis prouinciæ adminiſtrationem ſæpe conceſſam.

Alterum *hîc* notandum, eſt Hiſtorica cauſa *huius leg.* Pertinet ſcilicet hæc *lex*, pariter vt *d. l. 15. inf. de tyronibus*, quæ data eſt fine anni ſuperioris 402. quóque hæc noſtra ſeſe refert, & *lex 12. inf. de deſertoribus*, ad Tyronum indictionem quæ facta fuit hoc tempore aduerſus Alarici ſeu Gothorum è Pannoniâ, Norico, Rhetiaque ſubitaneam in Italiam irruptionem: de qua videndus Claudianus, *de bello Getico*: Prudentius *lib. 2. aduerſ. Symmachum*: Oroſius *lib. 7. c. 37.* aliique plures.

¶ *De* Promotionis *ordine ſeruando.*

xiv. *Idem AA. Anthemio″ Magiſtro″ officiorum.

N Vllvs de Scholâ Agentum in rebus de cetero locum mortui conetur inuadere, ſed his″ qui ordine ſtipendiorum & laborum merito ad gradum militiæ ſequebatur, ſtatim atque illum″ fata ſubduxerint, in eius præmia percipienda ſuccedat, omni obreptione ceſſante. Dat. Prid. Kal. Iul.″ Conſtantinop. Honorio A. vi. & Ariſteneto conss. [404.]

NOTÆ.

* *Lex* 1. *Cod. Iuſt. eod. tit.*
" ꝝ. AAA. id eſt, *Arcadius*, *Honorius & Theodoſius*: vt rectè *Cod. Iuſt.*
" *Anthemius* Magiſter officiorum ſub Arcadio A.D. 404. cui duæ prætereà *leges* inſcribuntur, putà *lex* 4. *de his qui ſuper Relig. l.* 5. *de fabricenſibus*. Hic idem poſtea Conſul fuit & Præfectus Prætorio: v. *Chronolog.* & *Proſopogr.*
" *Magiſtro officiorum*. Suberant Agentes in rebus: vid. *Paratilon*.
" ꝝ *u*. vt *Cod Iuſt.*
" Mortuum.
" *Obiectione*: in vulgato C. Iuſt. malè: MSS. vt hic, *obreptione*.

COMMENTARIVS.

De Promotionis & Svbvectionis, ſeu Processvs (quæ vox hic propria) ordine ſeruando in ſchola Agentium in rebus, eſt hæc Arcadij Imp. conſtitutio. Iubet ſcilicet is mortuo Agente in rebus proximè ſequentem *ſtatim* in locum eius ſubuehi, ſeu promoueri: Ergo mortui locus & gradus proximo in ſcholâ debetur, eúmque is illicò ſubintrat: cæterique adeò ita vno gradu ſubuehuntur: quomodo etiam definitur *l.* 9. *inf. de Medicis & Profeſſoribus*. Idque, *omni obreptione ceſſante*, ſic vt nullus præterea de ſcholâ Agentium, (remotior ſcilicet vel alterius gradus) locum mortui inuadere poſſit, ordinémque militiæ atque ſtipendia præuertere: Quam in rem eſt gemina germana altera Valentiniani Iun. *lex* 2. *Cod. de off. Magiſtri officiorum*. Proximum nempe locum quiſque non remotiorem per ſaltum adipiſci debet, *h. & d. l.* 2. *Cod. de off. Magiſtri officiorum*: *l.* 7. §. 10. 11. *ſeu vlt. ſup. de domeſticis*, *& l.* 4. *inf. de Curioſis*. Porrò *omni obreptione ceſſante*, ait Arcadius: id eſt, etiamſi quis Principis per obreptionem detulerit indultum, vt pariter ait Valentinianus Iun. in hâc ipsâ re, & ſpecie *d. l.* 2. *Cod. de off. Magiſtri officiorum*. Multò magis Magiſtro officiorum cui hæc *lex* inſcribitur: & ſub cuius diſpoſitione Agentes in rebus erant, interdictum, hunc ordinem *peruertere* ſeu præuertere: Ad eundem Proceſſuum ordinem ſeruandum, & æquitatem pertinet, quod idem Arcadius ſtatuerat *l.* 9. *ſupr.* imò *&* 7. vt is qui nutu Principis in ſcholâ Agentium in rebus augmenta perceperit, in eo gradu in quo promotus eſt vltimus habeatur, nec præponatur alteri qui in eodem gradu militiæ primus antea militauit. Ad eandem pertinet æquitatem, proceſſuúmque ordinem, quod à Conſtantino M. ſtatutum circa eandem ſcholam Agentium, *l.* 1. *Cod. de off. Magiſtri officiorum*.

¶ *In* Emansores *&* Desertores *Agentes in rebus.*

xv. * Impp. Honorius & Theodoſius AA. Namatio Magiſtro officiorum.

Omnes omnino Agentes in rebus, quibus vel ſpatium commeatus, vel iniuncti negotij" tempus emenſum eſt, ad Comitatum" reuerſi adprobent cauſas neceſſariæ tarditatis, vt diligenti conſtet examine qui Ordinem ſuum tenere mereantur. Quod niſi intra diem Kalendarum Februariarum fecerint, in perpetuum matriculis" eximentur. Meminerint igitur Rectores Prouinciarum per ſingulos Agentes in rebus ſenas auri vncias eruendas", ſi in Prouincia" ſibi creditâ quenquam huiuſmodi deſertorum" poſt diem præſtitutum latêre permiſerint. Ideóque ſub proſecutione" latitantes tranſmittant, vt tandem aliquando ad Comitatum retractos non ſola percellat iactura militiæ. Dat. vii. Id. Dec. Rau. dd. nn. Honorio viiii. & Theodoſio iiii. AA. conss. [412.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod Iuſt.* concordat huic legi, *lex* 2. *inf. de Commeatu*.
" *Negotia* iniuncta Agentibus in rebus, in prouinciis. v. *Paratitlon*.
" In *Comitatu* Principis erant Agentes in rebus *hic*, *& fine l.*
" *Matriculæ* Agentium in rebus. *h. l & l.* 23. *inf.*
" Ex ſuis facultatibus.
" Rectoribus prouinciæ creditæ dicuntur.
" De hac *Proſecutione* reorum, *inf. tit. de exhib. reis*: v. & Gloſſ. *Theod.*

COMMENTARIVS.

De emansoribvs & desertoribvs Agentibus in rebus hæc Honorij conſtitutio eſt. Cui non abſimilis eſt *lex* 2. *& vlt. inf. de commeatu*. Igitur id conſtituitur, vt Agentes in rebus commeatu emenſo, vel iniuncti negotij tempore elapſo intra *Kalendas Februarias proximas* ad Comitatum ſeu aulam Principis reuertantur, quò emanſionis ſuæ cauſas adprobent. Alioquin, ſi reuerſi non approbent, in inferiorem locum retruduntur, iuxta *dictam legem* 2. idque eſt quod hæc *lex* ait, *vt diligenti conſtet examine qui Ordinem ſuum tenere mereantur*. De cuius *Regradationis* pœna & gradibus ob emanſionem, dicam ad *l.* 10. *inf. de re militari*. ¶ Viciſſim ſi intra Kalendas Februarias proximas non reuerſi fuerint, in perpetuum matriculâ eximuntur (de qua expunctionis pœna, vide & *finem dictæ legis* 2. *& l. vlt. inf. h. t.*) & Rectores Prouinciarum huiuſmodi deſertores & latitantes intra Prouinciam ſibi creditam eruere iubentur, eóſque ita erutos ad Comitatum tranſmittere ſub proſecu-

tione fida ſub pœna ſex auri vnciarum per ſingulos Agentes quos latêre permiſerint. De *proſecutione reorum* dicam ad *l.*5. imò *toto* fermè *titulo inf. de exhibendis reis*. ¶ Breuiter igitur tenendum, *Vltra commeatus vel iniuncti negotij tempus emanentes ſine probabili cauſa, vel regradatos, vel matricula penitus expunctos, imo & aliis pœnis adſectos*: quod *fine legis* indicatur.

¶ Quod de *Kalendis Februariis* adiicitur, cum eo nil commune habet quod *l.*14. *circa finem*, *Cod. de Proximis ſacrorum ſcriniorum*, de Kalendis Ianuariis dicitur. Hic enim Kalendarum Februariarum dies præſtituitur, non alio fine, quàm quia ab huius conſtitutionis tempore ad illum diem ſpatium ſufficiens dari viſum eſt Agentibus ad ſeſe Comitatui ſiſtendos. At quod de Kalendis Ianuariis *in d. l.*14. dicitur, id eò pertinet, quia *feſto illo die Agentes in rebus* non tantum ipſi *puncti ſolatium* (ita enim retinenda lectio, vt alibi probo) à Principe accipere ſoliti: (de cuiuſmodi Principis liberalitatibus eſt *lex laudabile* 4. §. 1. *Cod. de Aduocatis diuerſorum Iudicum*: Et locus apud Sozomenum *lib.*5. *cap.*16. ac nominatim in Agentes in rebus apud Ammianum Marcellinum *lib.*16. *p.*68.) verùm etiam ipſi in ſcholâ militantes aliquâ, aliquid ſic vt dicam *Stillatura* nomine Capitibus ſcholarum ſuarum de annonis ſuis & ſtipendiis more ſolenni & vſitato offerre & adſpergere ſiue coacti, ſiue ſoliti. De quo omni *Stillatura* genere dicam *lib. prox. Tit. de erogat. milit. annona*; *l.*28.

¶ Cvriali *Nexu quando Principatu functi, Militéſque armata militia liberentur.*

xvi. Idem AA. Anthemio pp.″

NEmo poſt inſignia″ Principatus, quæ ſtipendiis ac ſudore″ promeruit, nec reuocari ad originem, ſi forte natus eſt Curialis, nec nominari, (quod nefas quidem dictum″ eſt,) perhorreſcat. In medio ſanè militiæ tempore, ſi quem huiuſmodi lis iurgiúmque perculerit, ſuâ defenſione nitatur: nec enim Ordines ciuitatum ſuis Decurionibus paſſim ſpoliari oportet. ¶ Quòd ſi fortè quis, vt adſolet, Honorarij Principatus inſignibus impetratis hiſdem priuilegiis vti voluerit, ita impetratâ largitate fruatur, ſi incaſſum ſe pulſari ſub Iudiciariâ cognitione probauerit; niſi″ forte annoſâ″ militiâ, & longa ſtipendiorum mole″ vexatus, & in ordine non temnendæ″ militiæ conſtitutus, Principatum, non vt laborum compendium″ voluit expectare, ſed vt portum quietis maluit indipiſci. ¶ Quod″ etiam in his cuſtodiri oportet, qui armatâ militiâ perfruuntur, ita vt Diui Valentiniani Conſtitutio † valeat, potiantúrque & ipſi fructu ſtipendiorum″ ſuorum, ſi eadem ſine vllo næuo″ excuſationis incurrere valuerunt. ¶ Sed his addimus, vt ſi quis ex lucratiua″ cauſa de ſubſtantiâ aliquid perceperit Curialis, pro contingenti portione onera quæ huiuſmodi facultates ſequuntur, & vniuerſas deſcribtiones″ ſuſtineat. Dat. viii. Id. Octob. Lucio v.c. conss.

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
″ *Anthemius* PP. Orientis ſub Arcadio Imp per decennium ab A.D.405. ad 415. v. *Proſopogr.* vbi multa de eo ex Chryſoſtomo, Syneſio, Socrate, Chronico Alexandrino, Sidonio Apollinare.
″ Inſignia Principatus. Alio ſenſu in Notitia Imperij. *Princeps officij* dicitur *cum inſignibus exire.*
″ Vid quæ dixi ad *l.*13 *ſup.*
″ *κ. dictu.*
″ V. inf. *l.*19.
″ Vid. *Gloſſ.* ″ Vid. *Gloſſ.*
″ Non temnenda militia Agentium *h l.* militia ſpectata, *l.*18. *inf.*
″ Præmium laboris alio ſenſu & contrario dicitur *l.*13. *ſup.* vid. Paratitlon.
″ Hic verſiculus ab hoc *titulo* fugitiuus eſt, & alienus.
† *Valentiniani* conſtitutionem intelligit, cuius pars eſt *lex* 6. *inf. de re militari*, & *lex* 64. *inf. de Decurionibus*: Cuius iterum mentio fit *l.*28. *inf. de cohortalib.*
″ Quinquennij labore impigro. *d. l.* 6.
″ *Næuus* excuſationis, vid ſimilia in *Gloſſ.*
″ Hac de re eſt *titulus* expreſſus *lib.*12. *De imponenda lucratiu. deſcriptione.*
″ *Curiales* deſcriptiones. vid. *inf de Decurionib.*

COMMENTARIVS.

CVriali conditione & nexu, quando, quâue conditione Agentes in rebus, ac nominatim *Principatu* honorati, Milites item armatæ militiæ, liberari poſſint, definit *hâc l.* Arcadius Imp. Quæ quidem ſtili elegantiâ vbique aſſurgit: Attende enim ſis vel illa, *Quod nefas dictu*: *Nominari perhorreſcat*: *Lis iurgiúmque perculerit*: *Suâ defenſione nitatur*: *Vt adſolet*, *Incaſſum pulſari*; *Annoſa militia*: *Mole ſtipendiorum vexatus*: *Non temnenda militia*: *Portum quietis indipiſci*: *Næuus excuſationis*: *Incurrere ſtipendia*: Quæ ſingula in *Gloſſario* notata habes. Reſpicit verò hæc *lex* Curiarum vtilitatem, ne videl. ex viris viribúſque paſſim labaſcerent: Viris inquam, quò pertinet pars potiſſima *huius leg.* ne inquam Ordines ciuitatum ſuis Decurionibus paſſim ſpoliarentur, quod diſertè ait Arcadius *hâc l.* Viribus, inquam, quò ſpectat poſtrema *huius leg.* ſententia. Nos verò eam in tres ſententias, ſeu tria capita diuidimus.

Prima eſt de *Principatu*, quem quis promeruit; quod

quod quidem accipio de Principatu Agentium in rebus, non de Principibus officij alicuius ex Agentibus in rebus: Quâ parte diſtinguit Arcadius tres caſus, ſeu tres cauſas adipiſcendi Principatus: Vel inquam Principatum quis indeptus eſt, ſeu promeruit ſtipendiis ac ſudore; id eſt, poſt ſtipendia ac ſudores in ſcholâ Agentium in rebus, ſic vt reuera atque ordine Principatum ἐπαξίως meruerit. eúmque (vt loquitur *lex* 19. *inf.*) *ordo militiæ ac laborum teſtimonium ad hunc honoris gradum prouexit. verſ. ideoque ſancimus.* Et hoc caſu ſtatuit Arcadius, eum, etſi fortè natum Curialem, reuocari ad originem ſeu Curiam non poſſe, vt nec nominari ad munia Curialia, veluti ad Cenſus, peræquationes, ſuſceptiones, exactiones (de quibus nominationibus dixi iam *ſup. ad l......*) Aliud fuerit, ſi medio militiæ tempore de Curiali ſtatu ei controuerſia moueatur: tùm enim ſuâ defenſione eum niti vult, id eſt, non aliter liberari quàm ſi ſe Curialem non eſſe oſtenderit: quâ parte diuerſus eſt Arcadius à Conſtantio & Iuliano Imp. qui *l.* 1. *&* 2. *ſup.* certo annorum ſpatio Agentes in rebus à Curiali nexu liberari permiſerunt.

Secundus caſus eſt *Honorarij Principatus*: Vbi rurſum ſubdiſtinguitur; vel enim nudos codicillos honorarios Principatus citra longam in ſcholâ Agentium in rebus militiam impetrauit, & tùm pariter ſi Curialis deprehendatur, ad Curiam reuocari poteſt: vel codicillos quidem Principatus honorarios impetrauit, annosâ militiâ, longaque ſtipendiorum mole vexatus, & in ordine non temnendæ militiæ conſtitutus, ſic vt Principatum indeptus fuerit, tanquam portum quietis, non verò tanquam compendium laborum; quem honorarium Principatum deſcribit quoque *d. lex* 19. *inf. verſ. quod ſi*: & hoc caſu Principatus quamlibet Honorarius Curialem Curiali nexu liberat. Multum ſcilicet intereſt quâ viâ, quibus artibus quis ad Honorarios codicillos graſſatus ſit, num per merita póſtque annoſam militiam, & velut ad portum quietis; an verò citra labores & ſtipendia, compendio denique laborum? Illi ἐμπράκτως exæquantur, hi non item. De quo Honorariorum codicillorum diſcrimine iam ſæpè ſuprà agetur, & *d. l.* 19. *inf.* & *l. vlt. inf. tit. prox.*

Secundum *huius leg.* caput eſt, de *Armatâ militiâ* (quod alioquin ab hoc *titulo* fugitiuum eſt) Igitur eô Arcadius Valentiniani conſtitutionem confirmat, quâ certo ſtipendiorum numero milites à Curiali conditione liberabantur: cuius conſtitutionis pars relata eſt, *l.* 6. *inf. de re militari*, & *l.* 64. *infr. de Decurionibus*: cuius iterùm mentio fit *l.* 28. *inf. de cohortalibus.* Et hæc quidem de Viris, ne his paſſim Curiæ ſpoliarentur.

Poſtremo capite, quod & ipſum *hoc titulo* fugitiuum eſt, idem Arcadius Curiis conſultum volens, & illud agit, ne *Viribus* pariter illæ labaſceret. Quare ſtatuit, vt ſi quiſquam ex lucratiuâ causâ de ſubſtantiâ Curialis aliquid acceperit, pro ratâ portione onera Curialia & deſcriptiones ſuſtineat, de quo ſuo peculiari *tit. de imponenda lucratiuis deſcriptione.*

¶ *De* REMOTIONE *Agentium in rebus.*

XVII. * Idem AA. Helioni" Magiſtro Officiorum.

MERITO Magnificentia tua conceſſam ſibi pridem † à noſtra Maieſtate licentiam, pro remouendis his, quorum conſortio Agentum in rebus ſchola laborabat", ad noſtram denuò auctoritatem credidit reuocandam. Nulli igitur poſthac ſine noſtræ Maieſtatis auctoritate diſcingendi Agentem in rebus, nulli eximendi pateat copia: nam probata" ſchola & animaduerſionem vereri Iudicis, & nullam debet timere contumeliam vilitatis. Dat. III. Id. Nou. Conſtantinop. Honorio X. & Theodoſio VI. AA. CONSS. [415.]

NOTÆ.

" Lex, *nulli* 2. *Cod. Iuſt. eod. tit.* hinc deſumpta eſt, reciſâ priore eius ſententiâ, quæ ad horum temporum hiſtoriam pertinet.

" *Helio* Magiſter officiorum ſub Theodoſio Iun. per ſeptem annos, duabus, vt videtur, vicibus repetitâ Magiſteriâ officiorum: vid. *Proſopogr.* Eidem inſcribitur *lex prox.* 18. & *lex* 19. 20. *inf.* Meminit Olympiodorus apud Photium n. 80. Idem poſteà *Patricius* ſimul fuit, dico ad *d. l.* 20.

† *Lex* hæc Theodoſij Iun. mihi non occurrit.

" *Laborare* dici ut ſchola, quæ inconditâ & ſuperuacuâ turbâ repletur.

" Nihil hic mutandum: & ita quoque habet Cod. Iuſt. Non temnenda militia, *l.* 16. *ſup.* ſpectata, *l. prox.* 18.

XVIII. * Idem AA. Helioni" Magiſtro Officiorum.

AD ſcholam Agentum in rebus paſſim plurimi, velut ad quoddam aſylum", conuolarunt, quos vita culpabiles, & origo habet ignobiles, & ex ſeruili fæce prorupiſſe demonſtrat. Et quoniam Sublimitati Tuæ adnuimus" eam quam quæſierat" poteſtatem, adhibenda eſt competens medicina, vt exploratione diligenter agitatâ, diſcingendo abiicias punitione" cohercendos, quo remotis abiectis", peſſimis, criminoſis, ſpectata" militia in ſtatum priſtinum reuocata, bonorum" virorum collegio frequentetur. Dat. XIII. Kal. Feb. Conſtantinop. Theodoſio A. VII. & Palladio CONSS. [416.]

NOTÆ

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod.Inſt.* præratâ ibi *Lege ſuperiore* 17.
" *Helioni* huic Magiſtro officiorum inſcribitur quoque *lex* 17 *ſup lex* 19 *&* 20. *infrà*.
" Reddimus: conceſſimus.
" Antea vid *initium l.* 17.
" In MS. habetur *punias*, quinque fermè literis eroſis ante *hercendos*, vnde conficio *puniáſque coherecendos*.
" Abiectis *h.l. & l.vlt.* id eſt, ſcholâ eiectis, matriculâ expunctis, v. *Gloſſ.*
" *Spectata* militia Agentum in rebus *h.l.* non temnenda, *l.* 16 *ſup.* probata, *l* 17. *ſup.*
" *Bonorum virorum collegium* quo ſenſu dicatur, mox dicam.

COMMENTARIVS.

De recenſu, Iuréque diſcingendorum ſeu remouendorum Agentium in rebus, ſunt hæ duæ Theodoſij Iun. conſtitutiones, ad eundem Helionem Magiſtrum Officiorum emiſſæ; verùm inter ſe contrariæ: quarum priore ius iſtud Magiſtro officiorum adimitur: poſteriore verò redditur. Hâc ſcilicet parte ſæpè variatum reperio. Honorius Imp. in Occidente *l.* 11. *ſup.* ſibi ſoli id reſeruauit. In Oriente, ante *l.* 17. ius iſtud Magiſtro officiorum datum fuerat: *dictâ* verò *Lege* 7. ademptum id; mox redditum, *l.* 18. Recenſus ſcilicet vt aliarum ſcholarum ſæpè agitatus, veluti Domeſticorum, de quo v. *l.* 5.6. *ſup. de domeſticis*: ita & Agentium in rebus, quò pertinet *d. l.* 11.15. *ſup.* hæc *lex* 17. *&* 18. *& lex vlt. infrà*. Nempe quod, vt exertè teſtatur *d. lex* 8. plurimi ad ſcholam Agentium in rebus velut ad aſylum confugerent, neque vitâ, neque origine ſatis probati: imò ex ſeruili fæce nonnulli orti; atque adeò indignorum conſortio ea *laboraret*. Quare recenſum eorum ſæpè agitari oportuit, eaque ſcholâ indignos remoueri, diſcingi, eximi, abiici: vt ita remoris, abiectis (quod ait *d. l.* 18.) peſſimis, criminoſis, ſpectata Agentium in rebus militia in ſtatum priſtinum reuocata, *bonorum virorum collegio frequentaretur*: id eſt, nonniſi boni probique in eâ manerent. Error enim eſt Scriptoris, *de officiis domus Auguſtæ lib.* 1. *c.* 10. cùm Agentium in rebus ſcholam, *bonorum virorum collegium* propriè dici putauit: Non magis enim bonorum Virorum collegium ea dicitur, quàm aliæ, cùm recenſu facto, peſſimiſque & criminoſis proiectis, ſoli boni probatique remanent. De cuiuſmodi Proiectis Agentibus in rebus eſt quoque locus apud Am. Marcellinum *lib.* 22. *p.* 226. *Duo*, inquit, *Agentes in rebus ex his qui* PROIECTI *ſunt, eum adiere fidentius, promittentes latebras monſtrare Florentij, ſi eis gradus militia redderetur*. Proiectos vocat, quos *d. l.* 18. *& l. vlt. inf.* Abiectos: & *l.* 15. *inf. de Palatinis S. L.* ¶ Hoc igitur Agentium in rebus remouendorum, diſcingendorum, proiiciendorum ius modò ad Magiſtros officiorum commeauit, modò ad Principem recurrit, Magiſtris officiorum ademptum: Et quidem, quod diſcimus ex *l.* 17. ipſomet Magiſtro officiorum id ad Principis auctoritatem reuocandum credente: Cuius rei rationem reddit ipſe Theodoſius Iun. *eâ l.* 17. *Nam*, inquit, *probata ſchola & animaduerſionem vereri Iudicis, & nullam debet timere contumeliam vilitatis*: hoc ſenſu, Iudicem equidem id eſt Magiſtrum officiorum, in Agentes in rebus animaduertere poſſe: at non eos quoque proiicere ſeu diſcingere: hæc enim *contumelia vilitatis* dicitur. *Vilitas* ſcilicet eſt & dicitur, cùm quis ex ſchola aliqua probatâ, vt vocatur *h. l.* 17. ſpectatâ, vt vocatur, *l.* 18. Militiâ non temnendâ, *l.* 16. *ſup.* in vilium perſonarum numerum proiicitur. Hæc inquam ratio hîc redditur, quanquam & aliæ rationes ſubeſſent reuocandi iuris iſtius ad Principem, à parte videl. ipſius Magiſtri officiorum, ne Agentium in rebus odium & inimicitiam ſibi inconciliaret: à parte Principis, ipſorúmque Agentium, aduerſus Magiſtri officiorum faſtidium. Igitur ad ſe ius iſtud reuocauit Theodoſius Iun. *l.* 17. ipſomet Helione volente-lubente. Verùm mox Anno proximo eidem redditum id, *l.* 18. Et tamen Iuſtiniano magis placuit *lex* 17. quam ideò in Codicem ſuum referri paſſus eſt, ſpretâ hâc poſteriore.

¶ *De* PRINCIPATVS *Agentium in rebus diuerſis ſpeciebus & ſingulorum gradu.*

XIX. *Idem AA. Helioni" Magiſtro Officiorum.

Agentum in rebus indiſcreta merita" eſſe non ſinimus, nec indignos frui priuilegiis laborantum. Ideóque ſancimus, vt nullus ex his" emendicato ſuffragio ad honorem Principatus audeat adſpirare, niſi quem ordo militiæ ac laborum teſtimonium ad hunc honoris gradum prouexerit. Quòd ſi quis corporali" inbecillitate quaſſatus, eóque modo laboris inpatientia" longam militiæ ſeriem tolerare non patitur, is non ante dignitatem honorariam mereatur, quam ſi viginti" annorum ſtipendia conpleuiſſe Scholæ totius adteſtatione docuerit. ¶ Hos ſanè qui quoquomodo per ambitionem ſine vllo ſtipendiorum ſuffragio memoratam Principatus adepti ſunt dignitatem, poſt eos qui laborum merito conſecuti ſunt, numerari decernimus. Dat. v. Kal. Decemb. Conſtantinop. Honorio A. XI. & Conſtantio II. V. C. CONSS. [417.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod.Inſt.*
" *Helioni* huic Magiſtro officiorum inſcribuntur hoc ipſo titulo *lex* 17. *&* 18 *ſup & lex* 20 *infr.* De eo vid *Proſopogr.*

 " *Merita.*

" *Merita.*
" Agentibus in rebus.
" In MS. *corporis.*
" In MS. non aliud ſpatium quàm ad collocandam vocem *impatiens.*
" In MS. eſt XXV.

COMMENTARIVS.

De Principatvs honore, quibus deinceps Agentibus in rebus is conferri poſſit, vel non? quémque locum obtinere debeant ij qui per ambitionem hactenùs eum adepti fuerunt, definit *hâc l.* Theodoſius Iun. præmiſsâ generali Regula, quæ & aliàs tralatitia eſt, aliiſque aptari poteſt, Agentum in rebus *Indiſcreta merita eſſe non ſinimus; nec indignos frui priuilegiis laborantum.* Igitur tres Principatus ſpecies hic conſtituit. Quomodo & *l.16. ſup.* in quæſtione de Curiali nexu euitando per Principatum. Primò nullum emendicato ſuffragio ad honorem Principatus adſpirare deinceps debere, verùm eos tantum, quos ad hunc honoris gradum prouehit ordo militiæ & laborum. Hæc ſcilicet iuſta eſt Principatus adipiſcendi ratio, atque adeò Principatus ſpecies. Secunda ſpecies eſt (de quâ pariter *d. l.16. ſup. verſ. niſi forte* : & *l. vlt. inf. tit. prox de Princip. ag. in reb. verſ. & ſi qui,*) quoties videl. corporali imbecillitate quaſſatus, poſt annoſam militiam, poſt viginti inquam annorum ſtipendia, ſcholæ totius atteſtatione, honorarios codicillos Principatus adipiſcitur. Quæ prima eſt honorariorum codicillorum ſeu honorarij Principatus ſpecies, quæ primo illi exæquatur hâc parte, pariter vt in *d. l.16. & d. l. vlt. inf. tit. prox.* Niſi quod eâ viginti quinque anni requiruntur. Tertia ſpecies Principatus, verùm altera iam honorariorum codicillorum ſpecies eſt, quoties quis emendicato ſuffragio, per ambitionem ſine vllo ſtipendiorum ſuffragio Principatus dignitatem adipiſcitur. Id quod vt dixi in futurum fieri prohibet *hâc l.* Theodoſius Iun. De his verò qui ad hunc diem eos adepti fuerant id conſtituit, vt poſt eos qui laborum merito conſecuti ſunt, locum obtineant, atque adeò his licet tempore poſterioribus cedant: ἐμπράκτοις inquam, & honorariis primæ qualitatis: ſicut viceuerſa honorarij ipſi primæ qualitatis cedunt ἐμπράκτοις *d. l. vlt. inf. tit. prox. de Princip. agent. in reb.* Plura non addo, quia iam delibata *ſup. tit. de honorariis codicillis.*

¶ De Principis *ducenariorum gradu.*

xx. * Impp. Theodoſius & Valentinianus AA. Helioni Patricio" & Magiſtro Officiorum.

Qui ex Agentum in rebus numero, militiæ ordine ac labore decurſo, Ducenæ dignitatis meruerit Principatum, aut qui Viro Inluſtri Magiſtro Officiorum, vt probatus fuerit Adiutor, eo tempore quo iam Honoratis viris cœperit adgregari, eorum, qui Vicariam egerint Præfecturam honore potiatur: conſeruatis ſine dubio veteribus priuilegiis Diuorum in eos Principum largitate † collatis. Dat. x. Kal. Ian. Conſtantinop. Theod. xii. & Valentiniano ii. AA. conss. [426.]

xxi. Idem AA. Hierio PP.

Qvicvnqve inpleto militiæ ſuæ ordine ac labore finito, ad Ducenæ peruenerit Principatum, quíque Magiſtri Officiorum iudicio probatus Adiutor extiterit, tempore quo iam Honoratorum virorum cœtibus inſeritur, eorum qui Vicariam egerint Præfecturam inſignibus perfruantur; priuilegiis proculdubio hiſdem quibus ante hac vſi videntur reſeruatis. Dat. x. Kal. Ian. Theodoſio xii. & Valentiniano ii. AA. conss. [426.]

NOTÆ.

* Iungenda ſunt inter ſe hæ duæ *leges* : de quo mox.
" *Patricij* dignitate hic Helio tandem, geſtâ iamdiu Magiſteriâ officiorum, auctus: Quare *Patricius* iam & *Magiſter officiorum* ſimul vocatur *h. l. 20. & l. 14. inf. de metatis.* De hoc eodem Helione Patricio v. & Socratem *lib. 7. c. 24. inf.* De hoc verò Patriciatu, alterius dignitatis Illuſtris acceſſione, dixi ad *l. vn. ſuprà de conſulibus.*

COMMENTARIVS.

Princeps Ducenarius ex Agentibus in rebus, qui hactenùs inter Conſulares habebatur, *l. 5. 6. 12. ſup. hoc tit.* vt & adivtor Magiſtri officiorum, vicariis Præfectorum à Theodoſio Iun. exæquantur his *duabus legibus*, & *l. 22. inf. & l. 5. Cod. de Princip. agentium in reb.* His duabus inquam *Legibus* quæ inter ſe ſociandæ ſunt, eandémque ſententiam, imò & verba penè continent, ad diuerſos tantum Magiſtratus datæ ſunt, eo more de quo *in prolegomenis.* De Principibus Ducenæ ſeu Ducenariis *ſuprà* iam ad *l. 8. ſup.* de Adiutore Magiſtri officiorum ad *l. 3. ſup.*

¶ *De*

¶ *De* Primatvm *&* Principvm *Agentium in rebus Vicariana dignitate.*

xxii. * Idem AA. Proculo pv.

Agentvm in rebus Schola, quæ noſtro iudicio Vicarianam" dignitatem adepta eſt, id" quidem ſuos Primates" poſt ſtipendiorum finem mereri non ambigat. Verùm Ampliſſimi Ordinis adſertioni" pareat: Vt" quoniam hi quos militiæ finis ad Principatus honorem adduxit", Senatoriis ſe æſtimant functionibus eximendos, in priore dignitate permaneant, cuius immunitatem amplexi ſunt, & cetera. Data prid. Kal. Febr. Conſtp. Tauro & Felice conss. [428.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungenda verò illi *lex vlt. ſup. de Senatorib. & glebali collat.*
" Proculus P.V. Conſtantinopol. ſub Theodoſio Iun. A.D. 428. cui præter hanc *l. & d. l. vlt.* inſcribitur & *lex vlt. Infr. de Medicis & profeſſ.*
" Vid. *l.* 20. 21. *ſup.*
" *Vicarianam* ſcilicet dignitatem.
" *Primates*, id eſt, Principes: vid. *Paratitlon.*
" *※. adſcriptioni.* " *※. At.*

COMMENTARIVS.

Vicarianam Dignitatem Primatibus Agentium in rebus à ſe antea datam *l.* 20. *&* 21. *ſup.* Theodoſius Iun. *hâc l.* ſub quadam conditione confirmat: de qua mox. Hâc inquam *lege*: quæ pars eſt prolixioris Theodoſianæ conſtitutionis, vnde deſumpta eſt quoque *lex vlt. ſup. de Senatoribus & glebali collat.* quæ proinde *huic* coaſſanda venit: coaſſata verò maximam *huic* lucem præſtat & intellectum. De quo antequam videmus, obſeruandum, hanc conſtitutionem ad Præfectum vrbis emiſſam, quia de Ampliſſimo Ordine ſeu Senatu, & de Senatoriis functionibus in eâ agitur, quibus vtique præerat Præfectus vrbi; vtpotè Senatus Præſuli; de quo paſſim *alibi.* Præmittenda item ſententia dictæ *legis vlt.* Eâ ſcilicet cauetur; Immunitatem à glebali tantum collatione nulli officio, Perſonæ, ſcholæ, profeſſioni concedendam; exceptis tantum Notariis, Silentiariis, Decurionibus, Agentibus in rebus, qui expletis ſtipendiis ad Principatum Ducenæ peruenerunt. Quam *legis* illius ſententiam repetit quoque *lex vlt. inf. de Medicis & Profeſſoribus.* Additur *eâdem lege* Palatinos ſacrarum & priuatarum largitionum, Senatoriis functionibus eximendos, eo quod Senatoriæ dignitati ſibi indultæ renunciaſſent. Nempe hoc æuo nonnulli dignitati Senatoriæ ſibi conceſſæ renunciabant ad euitanda onera Senatoria: neque priuatæ tantum perſonæ, vt *l.* 4. *ſup. de Senatorib. & gleb. coll.* verùm etiam ſcholæ integræ, vt Palatini *d. l. vlt.* ſic tamen vt his aliæ immunitates iam olim tributæ ſeruarentur.

Nunc de lege noſtrâ quæ mihi ſemper obſcuriſſima viſa eſt, imò & ἀσπόνδῳ πολέμῳ cum *d. l. vlt.* diſſidere. Verùm re penitus introſpecta, hanc eius Sententiam puto: Nempe diſcrimen ſeu differentia conſtituitur inter Primates ſeu Principes Agentium in futurum, & inter eos qui tùm erant: Nempe, illis Vicarianam dignitatem ita deinceps competituram, vt Senatoriis ſimul adſcriptionibus ſeu functionibus pareant: Hos verò immunitate illâ gaudere, quod diſertè expreſſum eſt *d. l. vlt. de Senatoribus*: illi quippe Vicarianæ dignitati renunciandum crediderant, vt ita ſe Senatoriis functionibus eximerent: priſtinâque adeò immunitate fruerentur, quâ fruebantur hactenùs inter Conſulares Adlectos: de quo *l.* 5. 6. 12. *ſup.* Ex his iam patet, quod aliò vtiliter traduci poteſt, *beneficium Principis, vt aliud quodcunque priuilegium, pro ſe introductum; ſpernere cuique eique renunciare licere.*

¶ Dispositionem *Paulini Magiſtri officiorum circa Agentes in rebus confirmat* h. l. *Theodoſius Iun. additis nonnullis circa ſupernumerarios & Protectos.*

xxiii. * Idem AA. Paulino" Magiſtro Officiorum.

Cvncta quæ ſuper Agentum in rebus militiâ, Ordine, Loco Numero, ſtatuiſti", amplectimur. Inluſtris igitur Auctoritas Tua, quæ nouellæ matriculæ" ſuper Statutorum numero vel ordine confirmando; quæque de reliquis" ordinandis huius legis ſanctione decernimus, nauiter ſeruanda & cuſtodienda cognoſcat: videlicet, vt Statutorum numero in mille centum ſeptuaginta quatuor nominibus" adſignato, qui recenti matriculâ definitus eſſe cognoſcitur, reliqui qui extra memoratum Statutorum numerum poſiti eſſe noſcuntur, ita conceſſâ potiantur militiâ, vt hij quoque certis locis laborum ac ſtipendiorum meritis

conlocati

conlocati Vacantes præeuntium gradus obſequendi ordine mereantur; Nec tamen hi qui plurimis iuſtiſſimiſque cauſis matriculâ videntur excluſi, militiâ, quæ eis humanitatis intuitu ſub huiuſmodi forma indulta" eſt, tamquam penitus ſpreti aut abiecti" deIciantur": Quibus beneficij loco ponendum eſt, quod cum tertio euocati" non venerint, tamen eis militare permiſimus. Dat. XVI. Kal. Mai. Conſtp. Theod. A. XIII." & qui fuerit nunciatus. [430.]

N O T Æ.

' Abeſt hæc quoque *lex* à *Cod. Inſt.*
' *Paulinus* Magiſter Officiorum ſub Theodoſio Iun. A.D. 435. Meminerunt eius Marcellinus *Chronico*, & Chronicon *Alexandrinum* A.D. 440. vid. plura in *Proſopogr.*
" Nouella matricula.
" Vacantibus, abiectis, extra numerum ſtatutorum poſitis, vt mox, *in fin.*
" Pro *heminibus*, de quo vid. *Gloſſ.*
" De *Abiectis* vide quæ dixi ad *l.* 18. *ſup.* & ad *l.* 15 *inf. de Palatinis*.
" Et eiciantur.
' *Euocationis trinæ* exemplum nota: de quo mox plura.
" Malim XVI. vt ita adſcribatur annus 435. vid. *Chronologiam.*

C O M M E N T A R I V S.

Recensum ſcholæ Agentium in rebus ſæpè factum, & quidem nonnunquam à Magiſtro Officiorum ſuperiores *leges* iam docuerunt, *Lex* inquam 11. 15. 17. & 18. *ſup.* atque adeo ad certum numerum redacta ea, ſiue dum incondita & effræni turba laborat, ſiue dum non pauci in otia concedunt, & militiam deſerunt. Igitur & hoc tempore Paulinus Magiſter Officiorum inter alia ad certum modum eam redigendam credidit. Primùm numero Agentium ad *mille centum ſeptuaginta quatuor* redacto: Secundò emanſoribus & deſertoribus trina denunciatione euocatis, & cùm venire neglexiſſent, Scholâ Agentium expunctis & eiectis: Quæ omnia Theodoſius Iunior *h. l.* confirmat, ſic tamen vt deſertores illi abiecti, ſeu *proiecti*, certo loco in Agentium Schola inter *vacantes* haberentur, neque penitus abiecti eſſent, verùm ad gradus Agentium ordine ac labore eniti poſſent. Inter vacantes igitur habiti, ſeu inter adſcriptitios. Quomodo pariter cum Palatinorum recenſus ageretur, multi in ſupernumerariis adſcripti eadem conditione *l.* 15. 16. 17. *inf. de Palatinis S. L.* Cuius generis vacantes & adſcriptitij & in officiis & in militia & in Prouinciis quoque nonnulli habiti. Inſtitutum hoc Principum Romanorum fuit, vt quos necdum aliquo militiæ aut officiorum genere decoratos vellent, aut poſſent, inter Vacantes interim eos haberent, qui aut obſequiis, aut aliorum morte promouerentur, quos ideò *Vacantiuos*, & *Vacantes*, vt & *Adſcriptitios* dixêre. Et quidem in militiâ Palatina, Lampridius *in vita Alexandri. Nec quemquam paſſus eſt eſſe in Palatinis niſi neceſſarios homines iureiurando denique conſtrinxit, ne quem adſcriptitium, id eſt, vacantiuum haberet.* Item Pollio *in vita Baliſtæ*: *Quod eius conſilio nullum adſcriptitium, id eſt, Vacantem haberet, & Tribunum nullum ſtipatorem qui non verè pugnaret.* Tribunum ſcilicet Vacantem intelligit. *Supernumerarios* vocat *lex* 15. & 17. *inf. de Palatinis S. L.* & *l.* 2. *inf. de Caſtrenſianis.* Sed & Procopius refert, Iuſtinianum in ordinanda militiâ Palatinâ inſtituiſſe ὑπεραρίθμους χιλιάρχους. ¶ Sed alio fine & magis neceſſario ſupernumerarij & adſcriptitij in *Militia* habiti, qui *Adcreſcentes* dicti ſunt, de quibus *l.* 11. *inf. de re militari*: *l.* 6. & 7. *inf. de Tyronib. l. vn. inf. de Claſſicis.* Supernumerarios vocat Vegetius *lib.* 2. *cap.* 19. & *lib.* 3. *cap.* 18. Adſcriptiuos Varro, *lib.* 3. *de vita Populi Romani.* ¶ In Prouinciis denique & Ciuitatibus eadem conditione erant qui Adcreſcentes dicebantur, qui ſcilicet in locum eorum qui cenſui exempti fuerant, ſubrogabantur, *l.* 3. *inf. de priuileg. eorum qui in S. Pal.* & *l.* 7. *inf. de cenſu*: vbi dicam. Non abludit etiam Imaginariæ militiæ genus, quod *ſupra numerum* vocabatur: cuius meminit Suetonius *Claudio c.* 25.

Ad numerum ſtatutorum Agentium in rebus redeamus. Igitur hoc tempore fuêre Mille centum & ſeptuaginta quatuor. Leo Imp. paulò maiorem probauit, putà Mille ducentorum quadraginta octo: *l.* 3. *Cod. eod.* Libanius *Orat.* πρὸς τοὺς βαρεῖ αὐτὸν καλέσαντας, ſecutos Iulianum Principem ad Decem millia vſque habuiſſe teſtatur.

DE

DE PRINCIPIBVS AGENTVM IN REBVS.

TITVLVS XXVIII.

XII. Cod. Ivst. XXI. *De Præpoſitis Agentium in rebus* & XXII. *De Principibus Agentium in rebus*: vid. & *Nouellam Valentiniani* inter Theodoſianas 37. *de Principibus Agentium in rebus.*

PARATITLON.

PRINCIPES Agentium in rebus, de quibus ipſis Principibus fuit quoque iam *ſup.tit.prox. lex* 5.6.8.10. 12.13.16.19. 20.21. *&* 22. cuius *tituli* Paratitlon conſulendum,& *lex vlt.ſup.de Senatoribus*: *l.*10. *infr. de cohortalibus*: *l.Princeps* 3.*infr.de his quæ adminiſtr. Nouella Valent.* inter *Theodoſianas* 37. erant, qui in ſcholâ Agentium in rebus, diuturno fatigati obſequio, *l.*6.*h.t.* poſt palmam laboris emeriti, *l.* 3. *hoc tit.* poſt iugis militiæ tempus, velut primæo laboris exacti, *l.*13.*ſup. tit.proximo,de Agentib.in rebus*, ad gubernanda Officia Iudicum dirigebantur: *l.*6. *h. t.* ſeu ad Prouincias mittebantur, *l.*6. *inf.de Curioſis*, (idque felici Natali Principis die *d. l.*6.) quod pleniſſimè docet *Notitia Imperij*. His verò Principibus auctoribus & ordinantibus, Officiales mittebantur in munus & neceſſitates publicas, priuatáſque; *l.*1. *&* 3. Exhibitio perſonarum iis mandabatur, *d.l.*3. executio concedebatur, poſtulationes à cauſarum patronis introducebantur, *d.l.*4. citatoria omnia omnium cauſarum & perſonarum fiebant, *l.* 5. præceptiones de Iudicio prolatæ, id eſt Iudicum implebantur, *l.*6. Verùm de his Principibus plura *tit. de cohortalibus*, *Principibus*: & *ſup.paratitlo*, *de Agentibus in rebus*, quæ hùc arceſſi poſſunt.

1.* Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius AAA. ad Potitum Vicarium vrbis.''

NEMO Officialium in munus aliquod niſi Principe ordinante mittatur. Si quis autem Scriniariorum''; vel cuiuſquam alterius loci, quemquam Officialium in aliquod munus Principe neſciente direxerit, trium librarum auri condemnatione plectetur. Dat. prid. Non. Aug. Triuerini'', Acc. VII. Id. Sept. Romæ, Auxonio & Olybrio CONSS. [379.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à Cod. Iuſt. Fugitiua autem ea eſt, pariter vt *lex* 3.4.5.6.

'' *Potitus* Vicarius vrbis Romæ: Ad eundem data eſt hoc ipſo Anno 379. *lex vlt. ſup. de re iudicata*: *lex* 2. *de Executoribus*. Et Anno 381. *lex* 2, *unde vi.*

'' De *Scriniariis* his mox dicam.

'' *Triuerini* data hæc *lex* dicitur: Sic & Anno prox. 370. *Triberini* data dicitur *lex* 9. *de priuil. eor. qui in ſacro Pal.* Certe hæc *lex* trigeſimo quinto pòſt die Romæ accepta dicitur. Fortè *Triuerinum* hoc in Rhætia fuit, vbi tum fuiſſe videtur Gratianus: vid. *Chronolog.* Et tamen in MS. hic non *Triuerini*, verùm *Triuerim* apertè ſcriptum: quomodo & *d.l.*9. *inf. de priuil. eor qui in S.Pal.*

COMMENTARIVS.

EXECVTIONEM aliquam fieri, ſeu OFFICIALES Iudicum nonniſi Principe (officij ſcilicet) ordinante in munus aliquod mitti vetat *hac l.* Gratianus Imp. pariter vt Theodoſius M. *l.*3. *inf.* Valentinianus Iun. *l.*4. Arcadius *l.* 6. Valentinianus III. *Nouella inter Theodoſianas* 37. In munus inquam aliquod mitti, id eſt, ad neceſſitates publicas vel priuatas, *d.l.*3. ad exhibitionem perſonarum (ſeu reorum) *d.l.*3. ad executionem, *d.l.*4. citationem, *l.* 5. præceptiones Iudicum implendas, *l.*6. Hæc enim fermè ſunt quæ Officialibus iniungebantur, hæc munera in quæ mittebantur, à Principe officij: Inque vrbe Româ, quò pertinet hæc *lex*, & *lex* 4. *inf.* Princeps officij citatoria faciebat, Princeps officij: Symmachus *lib.* 10. *ep.* 36. *Sed cùm ad eius ædes ſemel atque iterùm Princeps officij commeaſſet, & obſtinatam hominis contumaciam non poſſet inflectere, inanem ſyngrapham reportauit,* quâ

quâ redhibitionem Felicis in alterum diem ſponſione diſtulerat. Mox ; *Hoc vbi Princeps officij comperit, paucis comitatus excurrit : retinet Felicem celebri vrbis loco, nec tamen eripit.* Item, *Interea Felix à militibus Vicaria poteſtatis abducitur : & Princeps officij mei ſub conſpectu Romana plebis caditur.* Rurſùm, *Hic &c. à Principibus officij vtriuſque perducitur*, &c. In ſingulis ſcilicet Magiſtratuum Officiis erat Princeps, qui ad gubernanda officia dirigebatur, *l. 6. inf.* de quo plenè ad *l. 10. inf. de cohortalibus.* Ad quem totius officij cura pertinebat, vt paſſim ex *hoc Codice* conſtat, & Am. Marcellino, *lib. 15. p. 39.* Symmacho, *lib. 10. d. ep. 56.* & *Notitia Imperij* : & *d. Nouella Valent.* inter Theodoſ. 37. *de Princip. Ag.* Suidas, πρίγκεψ ὁ ἔξαρχος τῆς τάξεως. Gloſſarium Nomicum, πρίγκεψ ὁ πρῶτος τῶν πολιτικῶν ταξεωτῶν. Porrò hi officiorum Principes ſæpè ex Agentibus in rebus ſumebantur : vt conſtat ex *l. 6. inf. h. t.* ex *Notitia Imperij* paſſim ; & *d. Nouella* de quibus eſt quoque *lex* 8. 16. 19. *ſup. tit. de Agentib.* Et quidem ex Ducenariis qui ſummo loco erant inter Agentes, vt ex illis ipſis locis diſcimus : & quidem ex *Notitiâ* : vbi diſertè dicuntur Principes de ſchola Agentium in rebus Ducenarij, vel Ducenariorum, vel ex Ducenariis. Et ſignatè quidem Principes officij Vicariorum, ita deſignantur, in *dictâ Notitiâ* : & ſpeciatim Vicarij vrbis, de quo & Symmachus *d. lib. 10. ep. 36.* cuiuſmodi *Vicario* vrbis hæc *lex* inſcribitur. Quare hâc ratione *Leges* variæ de Principibus his officiorum ab *huius Codicis* conditoribus in hunc *titulum*, *de Principibus Agentium in rebus* coniectæ ſunt ; non quod ſcholæ Agentium Principes eſſent, [de quibus *l. 8. 20. 21. ſuperioris tit. de Agentibus in reb.* quique cum his commiſcendi non ſunt,] verùm quod ex ſcholâ Agentium in rebus hi ſumerentur. Eorundem Principum meminit & Caſſiodorus 11. *variar.* ¶ *Rationem* porrò, cur Officiales nonniſi Principe ordinante in munus mitti debeant, adſignat *lex* 3. *inf.* de quâ ad *eam leg.*

¶ De *Scriniariis* nunc videndum eſt, qui nominatim Officialem Principe neſciente in munus aliquod dirigere vetantur. *Scriniarios* igitur hîc putet quis, in ſacris ſcriniis militantes, de quibus *ſup. de proximis ſcriniorum.* Ergo malim ſcriniarios accipere, qui poſt Principem in ſingulis officiis erant. In quibus & Primiſcrinius fuit, de quo *l. vlt. inf. de ſuariis* & *l. 1. de executorib.* & *Notitia Imperij.*

II. * Idem″ AA. ad Probum PP.″

Agentes in rebus, ſi Principatus forte″ depoſitâ, forſitan prouinciæ gubernacula hiſdem non euenerint, par erit ſalutationis″ loco his quidem qui Præſidatum geſſerint cedere, ſed eos qui Rationales″ fuerint præuenire. PP. IIII. Id. Mar. Hadrumeto″ DD. NN. Gratiano A. V. & Theod. I. CONSS. [380.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à Cod Iuſt.
″ ✗. Idem *AAA* vt apet è etiam habet MS.
″ *Probus PP.* ſub Valentiniano Iun. Italiæ Africæ, Illyrici A.D. 380. &c. vid. *Proſopogr.* De *Africâ* huius *leg.* ſubſcriptio *PP. Hadrumeto* fidem facit.
″ Ita in MS. ſed ✗ *Sorte.* Sors Principatus, *h. l.* vt Principatus actus, *l. vlt.*
″ *Rationales* & quidem Africæ nota.
″ Vid. ſimilem ſubſcriptionem *l. 1. inf. de pœnis*, *l. 2. de appellat. l. 1. inf. quorum appell.* quæ tres *leges*, inter ſe conſerendæ ſunt.

COMMENTARIVS.

De præcedentia ſeu ordine locóque Agentium in rebus Principatu functorum, eſt hæc Valentiniani Iun. Conſtitutio : Nempe eos in *Salutationibus* (de quibus plenè ſemel ad *l. vn. ſup. de Præpoſitis S. Cubiculi* v. & *l. vlt. hoc ipſo tit.*) Præſidatu ſeu Adminiſtratione functis cedere, Rationalibus verò præferri iubet : Medio igitur loco inter hos & illos. De *Rationalibus* in *Notitiâ Imperij*, & in *noſtrâ*, quam ex *hoc Cod.* concinnauimus. Et limitatio ſeu determinatio additur, ſi videl. Principatu functo prouinciæ gubernacula non euenerint, id eſt, ſi idem Rector prouinciæ factus non fuerit : hic quippe aliis nudo Præſidatu functis præferendus, vel ſaltem componendus erit : cui ſimilis limitatio & conditio occurrit *l. 13. ſup. de Agentibus* : Vndè intereà diſcimus, Principatu functos ad prouinciæ gubernacula promoueri ſolitos : pariter vt ex *d. l. 13. ſup. de Agentibus.* In *Notitiâ* certè *Imperij* non vno loco dicitur, *Princeps de ſcholâ Agentium in rebus Ducenariorum, adoratâ Clementiâ Principali*, CVM INSIGNIBVS EXIRE. Id quod diſertè de Principe officij dicitur, qui è Ducenariis Agentibus in rebus ſumebatur, quique Principatu functus cum Inſignibus exibat. Quænam autem inſignia intelligit ? Certè Notandum Principatus Agentium in rebus dignitatem *poſt hanc leg.* plurimùm auctam. Primùm enim Ex-conſularibus dignitate aucti Principes hi : *l. 5. 6. 10. ſup. tit. prox.* dein à Theodoſio Iun. Vicariatu decorati, *l. 20. 21. 22. ſup. tit. prox.* imò Proconſulari, ab Honorio, *l. 7. inf. h. t.*

¶ Illud ad hanc *leg.* notandum ſupereſt, eam propriè ad Africam pertinere & quidem Byzacenam prouinciam, cuius metropolis fuit Hadrumetum vbi hæc lex *propoſita* dicitur, & proinde ad Principes officij Conſularis Byzacenæ, & Rationales eiuſdem prouinciæ : imò & ad Præſides (nam de Præſidatu functis *hâc l.* agitur) Mauritaniæ Sitifenſis & Tripolitanæ & Cæſarienſis. De quibus *Notitia Imperij*, Noſtráque.

III. * Idem

III.* Idem AAA." & Arcadius A. Cynegio PP."

AGENTES in rebus, poſt palmam laboris emeriti, Principatus honore muneramus: Atque ideò" Officiales, tam ad neceſſitates publicas quàm priuatas non niſi Principe mittatur" auctore: nullarúmque ſine ipſo cuiquam mandetur exhibitio perſonarum. Dat. prid." Kal. Mart. Conſtp. Honorio Nob. P. & Euuodio CONSS. [386.]

NOTÆ.

* Lex 1. *Cod. eod. tit.* ex *hâc leg.* & *ſequente* conflata eſt, vel potiùs interpolata eſt, retenta *huius legis* inſcriptione & ſubſcriptione. Fortè an *huic* iungenda eſt *lex* 5. *ſup. tit. prox.*
" Reponendi hi Imperatores, *Valentinianus* THEODOSIVS, *&* *Arcadius*, ſimilis error *d.l.*5.
" *Cynegius PP.* Orientis ſub Theodoſio M. vid. *Proſopogr.* & Libanium.
" Huius conſequentiæ rationem mox eruam.
" *χ. Mittantur*, vt *Cod. Iuſt.* niſi ſuprà reponat quis *Officialis.*
" III. Non Mart. *d.l.*5.

COMMENTARIVS.

DE EXECVTIONE nullâ faciendâ, ſeu OFFICIALIBVS, nonniſi Principis officij auctoritate mittendis ad neceſſitates publicas, priuatáſque, vel exhibitionem (reorum ſcilicet) eſt hæc Theodoſij M. conſtitutio (pariter vt Gratiani *l.*1. *ſup.* Valentiniani Iun. *l.*4. Arcadij *l.*6.*inf.* Valentiniani III. *Nouella inter Theodoſianas* 37.) Theodoſij inquam conſtitutio, cui iungenda videtur *lex* 5.*ſup. tit. prox. de Agentibus in rebus*: quæ & ipſa eſt de Principum Agentium in rebus gradu & ordine. De *huius legis* Sententiâ, deque Officialibus mittendis in munera quæ hic exprimuntur, iam diximus ad *d. l.*8. *ſuprà*, vt & de Principatus huius præmio & honore delato, poſt palmam laboris, ſeu poſt diuturnum obſequium in ſcholâ Agentium in *Paratitlo*: quam in rem eſt & *dicta* Valentiniani III. *Nouella*, & Caſſiodori locus 11. *variarum*, quem protuli ad *l.*13. *ſup. tit. prox.* ¶ Supereſt tantum conſequentiam illam expendamus, atque adeò rationem eruamus, cur videl. Officiales non niſi Principe mandante in munus aliquod mitti poſſent: quæ quidem *initio l.* continetur: *Agentes in rebus* inquit, *poſt palmam laboris emeriti Principatus munere honoramus*: *Atque* IDEO *Officiales*, *&c. nonniſi Principe mittantur auctore*: Paulò clarius eam exprimit *lex* 6. *inf.* quod *deceat diuturnè fatigatos obſequio hâc ſaltem conſolatione fulciri*: *vt adiuti commodis de Principatu diſcedant.* Omnium clariſſimè Valentinianus Tertius; *Nouellâ* inter Theodoſianas 37. *de Princip. agent. in reb.* quæ hanc in rem tota eſt: vbi inter cætera etiam repetita ex vetuſtate, & deputata antiquitus præmia conſtituit, ne Officialis aliquis Præfecti Prætorio adſumatur, vel matriculâ eximatur præter Principis ex Agentibus in rebus conſcientiam & conſenſum; neque Primores officij quidquam vſurpent inconſulto Principe, denique ne annonis atque emolumentis eorum quidquam per Iudicum auaritiam ſubtrahatur. Scilicet, vt aliunde, ita ex officialium quoque miſſionibus ſportulæ quædam, *compendia*, ſeu commoda & emolumenta ad Principem redibant: quomodo adſumpto etiam aliquo in Officialium militiam ſportulas quaſdam conſequebantur, vt ex *d. Nouellâ* colligere eſt. Quinimò & integrum officium liberalitate quadam Principi ſuo emolumenta quædam & compendia conferebat, *l.*2. *ſup. de lucris officiorum*, quæ eiuſdem Valentiniani Iun. eſt, cuius eſt & *lex* 4. *prox.* Tandem etiam ex introductione cauſarum compendium ad Principem redibat, *d. l.*4. *prox. inf.* Fuit igitur lucroſum hoc officij genus: quod ideò collatum Agentibus in rebus, poſt palmam, & pro præmio laborum, & poſt diuturnum obſequium: quâ de re præter *d. legem.*6. *inf.* multa & egregia Valentinianus Tertius, *dictâ Nouellâ* 37. quæ in hanc rem expreſſiſſima eſt. Hinc igitur iam conſequentiæ iſtius quæ *hâc l.* educitur, ratio elucet: *Atque* IDEO *Officiales*, &c.

IV.* Imppp. VALENTINIANVS, Theodoſius & Arcadius AAA. ad Pinianum Præf."

NVLLA executio, ſine adnotatione Principis, vſurpatione officij concedatur; hoc adiecto, vt etiamſi interceſſio" in Locis degentis Officij fuerit impertita", adſcriptio" tamen Principis *Exſecutionem fieri oportere* demandet. Quæ" definitio ſi fuerit prætérita, decem librarum auri" fiſco noſtro ab Officio" Sinceritatis" Tuæ ſtatim iubemus inferri. ¶ Quâ admonitione etiam cauſarum Patronos volumus eſſe conuentos, ne ignorante Principe vllam poſtulationem" introducant: néve ſub vnius perſonâ ſuſcepti", fraude quâdam, aliena negotia inſerenda eſſe pertemptent. Dat. VI. Id. Sept. Med. Valentiniano A. III. & Eutropio CONSS. [387.]

NOTÆ.

* *Lex* 1. *Cod. eodem*, ex *hâc l.* & ſuperiore conflata & interpolata eſt: retentâ *ſuperioris leg.* inſcriptione & ſubſcriptione.

" *Præfectum* : vrbi ſcilicet, vt oſtendit hoc ipſo Conſulatu, ſeu Anno 387. *lex* 13. *inf. de Medicis & Profeſſorib.* & ſuperiore Anno 386. *lex* 13. *inf. de priuil. eorum qui in ſacro Palatio* : vid. & Auguſtinum *ep....* & Palladium Lanſiaca : & Baronium *A.* 385. *n.* 6.

" *Interceſſio*, id eſt, executio, de quo mox.

" A quo? mox dicam.

" Hæc abſunt à Cod Iuſt.

" Hic verſiculus loco motus, inque vltimum locum, *l.* 1. *Cod. eod. tit.* reiectus eſt.

" Vel *x. libras auri*, vt *Cod. Iuſt.* vel ſupplendum, *multam.*

" *Officium* Præfecti vrbis nota.

" *Præfecti* vrbis titulus.

" *Poſtulatio* pro cauſa, in qua Aduocati poſtulant.

" *Susceptus* pro cliente vid. Gloſſ. *Theod.*

COMMENTARIVS.

De EXECVTIONE nullâ faciendâ, deque POSTVLATIONE ſeu causâ nullâ introducenda, ignorante Principe, ſine adnotatione eius, eſt hæc Valentiniani Iunioris conſtitutio. De Executione fuit iam in eandem ſententiam Gratiani *lex* 1. *ſup.* Theodoſij M. *lex.* 3. *ſup.* vbi dixi pleniùs. Erit & Arcadij *l.* 6. *inf.* & Valentiniani Tertij *Nouella inter Theodoſianas* 17.

Duo verò hâc parte ſingularia continet hæc lex. Primum eſt, quod non nudam tantùm Principis officij ſcientiam, ordinationem, mandatum, authoritatem, notionem hac in re in genere requirat Valentinianus Iun. *h. l.* quomodo requirunt *d. lex* 1. *& d. l.* 3. *& d. l.* 6. *inf.* verùm ſignatè & expreſſè, *Adnotationem*, id eſt, vt mox explicatur, *adſcriptionem Principis, quâ Executionem fieri oportere demandet.* Quod notandum : Mandata ſcilicet & hic ſcripta non occulta requiruntur, pariter vt in Principis, id eſt, Imperatoris, mandatis id obtinet: *l. vn. ſup. de mandatis Principum* : ne alioquin temerè ſibi officiales executiones vindicent.

Secundum eſt, quod id obtinere velit Valentinianus Iun. *etiamſi Interceſſio in locis degentis officij fuerit impertita.* Quo loco Interceſſio nil aliud eſt, quàm quæ *executio*, initio *legis* vocatur : ſic & *Militaris interceſſio* dicitur, *l.* 1. *inf. de lucris officiorum*, quæ *Militaris executio* vocatur *l. vn. ſup. de officio Iudicum militarium.* Sed & qui *Interceſſores* vocantur *l.* 3. *ſup. de pignoribus* (pariter vt apud Ambroſium *lib.* 2. *off. c.* 29.) eos cum *Executorum* voce commutauit Tribonianus *l.* 7. *Cod. quæ res pignori:* quomodo & Interpres ad *d. l.* 1. *de pignoribus.* Interceſſorem, *Exactorem* interpretatur. Item in *l.* 8. *Cod. de off. Rectoris prouinciæ* : vtrumque ita coniungitur, *Interceſſorem, id eſt, Executorem.* Ergo Valentinianus Iun. *h. l.* nullam executionem fieri vult ſine adnotatione Principis, etſi executio in *locis degentis officij fuerit impertita* : Quorum verborum hic ſenſus eſt, id eſt, etiamſi ea executio non ſit peregrè facienda, verùm eo ipſo loco in quo Officialis degit. Quod quidem ad *loca Suburbicaria* omninò referendum eſt. Eſt enim hæc *lex* ad *Præfectum Vrbi* ſcripta, & de *Vrbanicianis* Officialibus: ac vt cæteroquin locus, pro Prouinciæ ſeu Regionis parte accipitur de quo vide quæ dixi *ad. l.* 11. *ſup. de Prætorib. ad l.* 2. *in fine, ſup. de integri reſtit.* & dicam præterea ad *l.* 12. *inf. de pœnis*, pleniſſimè. Ita frequenter *locus* vſurpatur, pro Regione ſuburbicaria. Ita *in l.* 12. *inf. de pœnis* : *locus certa conditione finitus*, pro *Latio ſuburbicario* : ita *locorum rata vrbi confinia*, *l.* 11. *ſup. de Prætorib.* Eodem modo in *Vaticana Sexti Canonis editione*, *loca ſuburbicaria* nominatim dicuntur. Et Ignatius τόπον χωρίου ῥωμαίων: id eſt, *locum Regionis Romanæ* appellat. Scilicet Præfectus vrbi ſparſos habuit Officiales, non tantum in ipſa vrbe Roma, verùm etiam per *loca Suburbicaria.* ¶ Et hæc de Executione ſine Principis officij adnotatione non faciendâ.

Sine eiuſdem ſcientiâ, CAVSAS INTRODVCI ab Aduocatis vetat *hâc eadem leg.* Valentinianus Iunior: vel etiam ſub vnius Clientis & cauſæ nomine, plura negotia per fraudem inſeri ſeu introduci. Scilicet ob *introductionem cauſarum* quoque compendium quoddam ad Principem officij redibat εἰσαγωγικὸν : de quo omni compendiorum genere, vid. & *l.* 6. *inf.* De inducendi verò & introductione cauſarum, vid. quoque *l.* 1. *ſup. de off. Rectoris prou.* vbi aliquid dixi. De Citatoriis cauſarum ad Præfecti vrb. ſollicitudinem pertinentibus, v. *l.* 5. *prox.*

Illud denique *hâc l.* notandum eſt, hanc *leg.* propriè eſſe; Primò, de Principe officij Præfecti vrbis Romæ : de quo eſt quoque Symmachi locus *lib.* 10. *ep.* 36. & *Notitia Imperij.* Quomodo & de Principe officij P. V. Conſtantinopol. eſt *l.* 5. *inf. prox.* Secundò eſt hæc *lex*, de Patronis ſeu Aduocatis & Cauſidicis vrbis Romæ, ſeu fori Præfecturæ Vrbanæ : de quibus fuit & *lex* 2. *ſup. de poſtulando*, vbi dixi: & Symmachi locus *lib.* 10. *ep.* 36. quâ & ipſâ de Principe officij Præfecti vrbis agitur.

¶ *Quinam* ACTVS *in* SENATV *ad Principem officij P.V. qui ad Cenſualium ſollicitudinem pertineant.*

v. * Impp. ARCADIVS & Honorius AA. Theodoro" PV.

OMNIA citatoria, omnium ſcilicet cauſarum atque perſonarum, licet ſint Senatoriæ dignitatis, ad Principes ſpecialiter reuocari" præcipimus ; Actus verò ceteros, qui in" Sacratiſſimo Cœtu Senatus tractari conſueuerunt, Cenſualium" ſollicitudine celebrari, nec aliquid" præiudicij ex ſubreptiuo" Reſcripto ſupplicibus" inferri. Dat. XII. Kal. Iun. Conſtp. Olybrio & Probino Conſulibus. [395.]

NOTÆ

NOTÆ.

* Lex 2. *Cod. Iuſt. eod. tit.*
" Ita MS. *Theodoro* Cod. Iuſt.
" De hâc voce mox.
" A, Cod. Iuſt.
" De *Cenſualibus* dixi plenè ad *l.* 5. *ſup. de Senatorib. & l.* 1. *inf. de decur. V.R.*
" *Aliquod praiudicium.* Cod. Iuſt.
" *Subreptione*. Cod. Iuſt.
" Cenſualibus qui ſupplicauerant.

COMMENTARIVS.

PRINCIPVM officij Præfecturæ vrbanæ, & CENSVALIVM actus in Senatu, *hâc l.* diſpeſcuntur ab Arcadio Imp. id eſt, quinam actus in Senatu ad Principem Officij pertineant, quinam ad ſolicitudinem Cenſualium. Quæ quidem *lex* emiſſa eſt, vt docent extrema *huius leg.* ad querelam Cenſualium, qui apud Imperatorem conqueſti fuerant de quodam Reſcripto per obreptionem in ſui præiudicium impetrato, quo ſcilicet actus quidam in Senatu Principi officij tributi fuerant, qui ad Cenſuales pertinebant. *De ſorte que ceſte ordonnance eſt vn Reglement d'Office.* Cæterùm contentio hæc inter Principem officij Præfecti Vrbis, & quidem Conſtantinopolitanæ, intercesſerat; quod vtrique ſub diſpoſitione Præfecti vrbis erant, qui Senatus Præſul erat. De quo fidem facit vel *Notitia Imperij Occidentalis*, & vtrique, Senatui parêrent. De his verò Cenſualibus qui in Vrbe Roma vel Conſtantinopol. erant ſub diſpoſitione Præfecti Vrbis, eſt prætereà *lex* 13. 20. 26. 27. *ſup. de Pratoribus*: *lex* 4. *ſup. de teſtam. lex* 1. *inf. de ſtudiis liberalibus V. R.* De iiſdem agit & Capitolinus, *in Gordiano Sen.* & Symmachus, *lib.*4. *ep.*8. *lib.*10. *ep.*36. De his verò plenè dixi ad *l.* 5. *ſup. de Senatoribus.* ¶ Ergo actus inter Principem Officij Præfecti vrbis, & inter Cenſuales, ita diſpeſcit nunc Arcadius: Nempe omnia citatoria, omnium cauſarum & perſonarum Principi tribuit: *Omnia citatoria*, id eſt, omnes citationes, introductiones cauſarum in Senatum: quorum nomine Princeps officij aliquid exigebat: Nempe Principum officij muneris erat, litigatores & Aduocatos in Secretarium Iudicis, in Senatum admitti cupientes inducere, vt ex *hac l.* diſcimus, & *l.*4. *ſup.* & *l.*1. *ſup. de off. Rect. prou.* & *l.* 5. 6. *ſup. de Proximis*, de quo etiam dixi iam ad *d. l.*1. ¶ Omnium porrò cauſarum, omniumque perſonarum, citatoria Principi officij tribuit *hâc l.* Arcadius: Omnium, inquam, perſonarum, licèt Senatoriæ dignitatis ſint quæ tamen Cenſuales etiam ad ſe reuocare volebant: eò quod ipſi Senatui operam nauarent, & Senatoriis actibus præeſſent: ſic enim & Prætorum denominatione ad hanc vel illam Præturam Cenſuales aliquando habuêre; eò quod cenſus Senatorij plenam cuiuſque notitiam haberent, *l.* 13. 26. *ſup. de Pratoribus*: Cenſúſque Senatorij Breues tractarent, vt docet Symmachus *lib.*10. *ep.*60. Senatorum album conficerent, *d. ep.*60. ſic abſentium Prætorum nomine munera ſeu ludos iidem edebant, teſte Symmacho, *lib.*4. *ep.*8. de quo ad *tit. de Pratoribus*: ſic Prætores ſeu Editores argentum ad munus edendum iiſdem conferebant, eodem Symmacho teſte, *lib.*10. *ep.*36. & aliquid inſuper pro notitiâ, *l.*27. *ſup. de Pratoribus.* Ad eorum quoque ſolicitudinem pertinebat, vt decenti quiſque habitu propriáque veſte intra vrbem vteretur, ac nominatim Senatores: *l.*1. *infr. de habitu quo vti intra vrbem.* Et tamen citatoria cauſarum etiam Senatoriarum ad Principis officij officium *hâc leg.* reuocantur. Cæteros verò actus qui in Senatu tractabantur, Cenſualium ſollicitudine celebrari iubet Arcadius: Quam in rem eſt elegans Capitolini locus *in Gordiano*, vbi de tacito Senatuſconſulto agit: *Senatuſconſultum tacitum fieret, ita vt non ſcribæ, non ſerui publici, non* CENSVALES *illis Actibus intereſſent, Senatores exciperent, Senatores omnium officia Cenſualium ſcribarúmque complerent, ne quid fortè proderetur.* Qui locus alioquin ſingularis eſt de Senatuſconſulto tacito, & modo faciendi eius. Simplicius enim Herodianus, *συγκλείσαντες οὖν αὐτοὺς ἐν τῷ σηκῷ μόνους*: ſoli Senatores ſi fuerunt, nulli ergo interfuerunt actis conficiendis excipiendis ſerui publici, nulli Cenſuales: ſed ipſi Patres eorum partes obierunt: quod diſtinctè ait *Capitolinus.* Ad Cenſuales redeamus. Hos verò ſæpè, & ex *hâc l.* & ex *l.* 4. *ſup. de teſtam.* colligo, conqueſtos; & nominatim apud Arcadium; quod quidam in actus ſibi affectatos inuolarent.

VI. * Idem AA. ad Anatolium PP. Illyrici.

CREBRÆ à nobis legis" miſſæ" ſine notione Principum, (qui de Agentum in rebus numero ad gubernanda" Officia diriguntur) nulla vrguentium" rerum præceptio, quæ de Iudicio" prolata fuerit, impleatur: ſiquidem" deceat diurno" fatigatos obſequio hâc ſaltem conſolatione fulciri, vt adiuti commodis" de Principatu diſcedant. Dat. prid. Id. Nou. Theodoro v.c. CONSS. [399.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" *Anatolius* PP Illyrici ſub Arcadio Imp. A. D. 397. quo ei inſcribitur *lex* 12. *inf. de Iudaeis*: *l.*3. *de condit. in publ. horreis* An. 398. *lex* 6. *ſup. ad SC. Claudianum*: An. 399. *hac lex.*
" Ita MS. ✕. *leges*, pro *legis.*
" ✕. *Miſſa vs* vel tale quid, forte *quatenus*: Et ſanè in MS. in orâ exciſæ & eroſæ ſex fermè lineæ.
" De hoc mox.
" Neceſſitatis publicæ, priuatæ, *l.*1. & 3. *ſup.*
" Id eſt, à Iudicibus, ſeu Rectoribus prouinciarum.

" Sic & *l.3. ſup. Atque ideò* &c. vbi dixi.
" *℞. Diuturno* vid. *l.3. ſup. l.13. ſup. de Agentib. in reb. & Nouellam* Valent. *inter Theodoſ.* 37.
" *Commoda* ſunt, emolumenta, lucra, annonæ, vid. Gloſſ. Theod.

COMMENTARIVS.

DE EXECVTIONE nullâ præcepti Iudicialis faciendâ ſine notione Principum officij: *Principum*, inquam, qui de Agentium in rebus ſcholâ ad gubernanda officia dirigi ſolebant, (de quo affatim *in Paratitlo*, & *ad Leges ſuperiores*) eſt hæc Arcadij conſtitutio, pariter vt Gratiani *lex* 1. *ſup.* Theodoſij M. *lex 3. ſup.* Valentiniani Iun. *l.4. ſup.* Valentiniani *Nou. inter Theod.* 37. Denique vt aliorum Principum crebræ ſuper hoc *leges* fuêre, ita & ipſemet Arcadius crebras à ſemet leges ante hanc latas ipſemet *initio huius l.* teſtatur. Vnde apparet, ſubinde ius hoc infractum, ad querelam Principum officiorum firmari ſubinde oportuiſſe, quæ illis ademptum ibant modò ſeriniarij, vt *l.1. ſup.* modò Primores officiorum, *d. Nou. Valent.* modò Iudices ipſimet, Aduocati, item & Cenſuales: *l.3.4.5. ſup.* Rationem quod attinet quæ *fine l.* additur, eam ad *l.3. ſup.* iam expendimus.

VII. *Impp. HONORIVS & Theodoſius AA. Palladio Proconſ." Africæ.

PROCONSVLARIS apicis dignitatis adiectione Principes Agentes" in rebus præcipimus decorari. Dat. VII. Kal. Octob. Rau. Varane" v.c. CONS'S.

NOTÆ.

* *L.3. Cod. Iuſt. eod. tit.*
" *Palladius* alioquin hoc ipſo anno Præfectus Prætorio dicitur, *l. vlt. ſup. de indulg. criminum* vid. *Proſopogr.*
" *Agentum*. Cod. Iuſt.
" *Varana*, Cod. Iuſt.

COMMENTARIVS.

PROCONSVLARIS Dignitas Principibus Agentibus in rebus ab Honorio *hâc l.* defertur, & ſic Proconſulibus æquantur. Antea ſcilicet Principes hi initio Rationalibus prælati, Rectoribus verò ſeu Præſidatu functis poſthabiti, *l.2. ſup. h. t.* dein, Conſularibus æquati, *l.5.6.10. ſup. tit. prox. de Agentibus in reb.* Poſtea in Oriente, Vicarianâ dignitate aucti à Theodoſio Iun. *l.20.21.22. ſup. de Agentibus in rebus*: Liberaliter Honorius, qui Proconſulari dignitate eos decorauit, *hâc l.* vbi notandum, *Proconſularem Apicem* vocari: Nempe Proconſularis dignitas magna fuit: ſublimis ſcilicet apicem Præfecturæ, Ordo Proconſularium dignitatum ſequebatur: *l.7. ſup. de honor. codicillis.* Honore Proconſulati ſublimes dicuntur, *l.12. ſup. de Pratoribus.* vid. plura in *Notitiâ noſtrâ.*

VIII. *Impp. Theodoſius & Valentinianus AA. Valerio" magiſtro Officiorum.

EX Agentibus" in rebus, Principibus, domeſticos" in ſuis actibus habere liceat eos, quorum fidem induſtriámque probatam ſibi æſtimant"; etſi ſæpè eodem officio fuerint ante perfuncti." ¶ Et ſi qui" Agens in rebus poſt vigintiquinque" annorum curricula, ob aduerſam corporis valetudinem, militiæ finem minime valuerit expectare, ſed ad Honorariam ex Principe dignitatem, teſtimonio Scholæ, proſilierit", hiſdem eum priuilegiis muniri cenſemus, quibus hij qui ad Principatus actum progreſſi ſunt, potiuntur. Sed in Salutationibus" Iudicum conſeſſibúſque priores eos qui per longæ militiæ metas ad Principatus actum peruenerint, etſi actus" tempore poſteriores ſint, eſſe præcipimus: Nihil Cenſualibus" vel Apparitoribus aduerſus priuilegia eorum excogitantibus, tanquam" in actu Principatus fuerint verſati: Vicenarum librarum auri condemnatione" propoſita. Dat. IV. Kal. Feb. Conſtantinop. Theodoſio A. XV. & qui fuerit nuntiatus. [435.]

Eodem" exemplo Iſidoro" PP. Regino PP. Illyric. Leontio PV." Theodoto" Comiti Ægypti; Abthartio" Comiti Orien: Cleopatro præfecto Auguſtali; Heſychio Proconſ. Achaiæ; Euſtathio Vicario Aſiæ; Nectario Vicario Ponticæ.

NOTÆ.

* *Lex 4. Cod. Iuſt. eod. tit.*
" *Valerio* huic Magiſtro officiorum inſcribitur hoc ipſo Anno altera adhuc Theodoſij Iun. *lex*: putà *lex vlt. ſup. de Metatis*: vbi dicitur quoque *Ex Conſule ordinario.*
" Aliunde enim quoque Principes nonnulli conſtituti: vid. *Notitiam Imperij.*
" De *Domeſticis* ſuo *titulo vlt. lib.1.*
" *Exiſtimant*. Cod. Iuſt.
" *quis*. Cod. Iuſt.

" Poſteà

" Poſteà conſtitutum, viginti *l.19. ſup.tit. de Agentib. in reb.* vid. & *l.16. eod.tit.*
" *Proſiluerit.* Cod. Iuſt.
" De *Salutationibus* his, *l.2. ſup.* & plenè ad *l. vn. ſup. de præpoſ. S. Cubiculi.*
" De *Cenſualibus*, vid. quæ dixi ad *l.5. ſup.* & ad *l.5. ſup. de Senatoribus.*
" Locus hic obſcurus, de quo mox dicam.
" *ἰσοτύπως* Abeſt hæc ſubſcriptio tota in *Cod. Iuſt.* de quâ in *Prolegomenis*: & nonnulla mox.
" Fortè *Theodoro*, vt hic ſit Theodotus Auguſtalis ad quem duæ extant Iſidori Peluſ. epiſtolæ: *lib.3. ep 50. lib.5. epiſt.462.*
" Fortè *Abibarito.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iunioris hæc conſtitutio eſt: quâ duo capita continentur de Principibus officiorum ex Agentibus in rebus. Prius caput eſt de *Domeſticis* horum Principum. Domeſtici erant, quos Iudices ſeu in officio conſtituti ſuis actibus adhibebant, de quibus *ſuo titulo, ſupra, de Adſeſſoribus, & Cancellariis*: οἰκεῖοι τοῦ ἐπάρχου Baſilio *ep.287.* Huiuſmodi verò Domeſticos Principes quoque officiorum ex Agentibus in rebus in ſuis actibus habuêre, vt hæc lex loquitur; quodque primum de his notandum.

Circa hos verò duo priuilegia tribuit *hâc l.* Theodoſius Iun. Principibus iſtis. Primò, vt eos habere ſeu adſciſcere ſibi liceat, quos voluerint, quorúmque fidem induſtriamque probatam ſibi æſtimauerint. Quod vtique ſingulare eſt: Alioquin domeſtici huiuſmodi non ipſius Magiſtratus arbitrio eligebantur, verùm ſub fide geſtorum Primatum officij periculo ex eodem officio electi Magiſtratui dabantur eiuſdem Theodoſij Iun. *l.3. ſup. d. tit. de adſeſſoribus & domeſticis*, vbi plenius dixi. Secundum priuilegium iſtud eſt, quod Principum horum Domeſtici eſſe poſſint, etſi ſæpe eodem officio fuerint antè perfuncti: cum aliàs Magiſtratuum, veluti Ducum, domeſtici, actu hoc ſemel expleto, eumdem his repetere non licuerit; *l.16. inf. de Numerariis*, vbi dicam plura.

Alterum *huius leg.* caput eſt de *Honorariis* Principibus. Nempe obſeruandum ex *hâc leg.* & *l.16. verſ. niſi fortè*: *l.19. ſup. de Agentibus in rebus*: alios Principes ad Principatus actum progreſſos, ſeu ad Principatus actum peruenisſe per longæ militiæ metas, vt *hâc l.* dicitur: ἐμπρέψαντες denique: alios verò Honorariam Principatus ſeu ex-Principe dignitatem adeptos, ſeu ad Principatum *proſiluiſſe* (non expectato videl. militiæ fine) impetratis honorariis Principatus codicillis.

De his verò tria *hâc l.* indicantur, vel definiuntur. *Primò* quidem, honorarios hos Codicillos, ſeu honorariam hanc Principatus dignitatem Agentibus in rebus non collatam, niſi poſt viginti quinque annorum curricula, cùm ob aduerſam corporis valetudinem militiæ finem minimè valuerint expectare, & quidem teſtimonio ſcholæ: quæ & ipſa fermè definiuntur *d. l.16. & 19. ſup. de Agentibus in rebus*: niſi quod *d. l. 19.* viginti annorum ſtipendia ad id antea requiſita: Abſolutè verò *d.l. 16.* annoſa militia; quâ longa ſtipendiorum mole vexatus Agens in rebus Principatum non vt laborum compendium voluit expectare: ſed vt portum quietis maluit indipiſci. Quare hæc *lex* noſtra *illi* 19. velut poſterior hàc parte derogauit, non verò *illa* velut anterior *huic* noſtræ, quod tamen minus penſè ſcripſit Scriptor *de off. domus Auguſtæ, lib.3. c.11. p.506.*

Secundò, eadem dignitas, eadem priuilegia his Honorariis *h. l.* à Theodoſio Iun. tribuuntur, quæ ἐμπρέψασι ſeu in actu conſtitutis: de quibus priuilegiis paſſim *ſuprà*.

Ita tamen, (quod *Tertium*) vt ἐμπρέψαντες ipſis licet tempore poſterioribus cedant, in ſalutationibus Iudicum & conſeſſibus, vbi de Præcedentia agebatur; de quo dixi ad *l. vn. ſup. de Præpoſitu S. Cubiculi.* Quod quidem tralatitij alioquin iuris fuit; putà vt Honorarij ἐμπρέψασι cederent, de quo ſæpè iam: Paucis exceptis, de quibus *ſuis locus.* In quibus fuiſſe videntur antea & ipſi Honorarij Principes, arg. *d.l.19. ſup. de Agentib. in rebus*: vbi dixi.

¶ Notanda tandem ſingularis *huius l.* ſubſcriptio, quæ à *Codice Iuſtinianeo* abeſt: non tantùm eo quod exemplum præbet conſtitutionis eodem exemplo, ἰσοτύπως ad varios Magiſtratus datæ, ſeu emiſſæ, de quo *in Prolegomenis*: verùm Triplici adhuc nomine; Primò, propter Notitiam & ordinem dignitatum, quibus haud abſimiles duæ aliæ in *l. vn. qui à præb. tiron. l.5. de fide teſtium*: & ordo ſeruatus *lib.6.* Huius Notitiæ hæc ſeries: *Præfectus Prætorio*, Orientis ſcilicet, *Præfectus Prætorio Illyrici*, *Præfectus vrbis* Conſtantinopol. *Comes Ægypti*, *Comes Orientis*, *Præfectus Auguſtalis*, *Proconſul Achaiæ*, *Vicarius Aſiæ*, *Vicarius Ponticæ.* A quâ recedit in duobus *Notitia Imperij* ſcripta ante octennium: ibi enim *Proconſul Achaiæ* præponitur Comiti Orientis & Præfecto Auguſtali: & *Comes Ægypti*, poſt vicarios collocatur. Secundò, ex hâc ipſâ Notitiâ, ſeu ſubſcriptione, colligitur Principes officiorum in horum Magiſtratuum officiis ex Agentibus in rebus fuiſſe: Quod certè *Notitia Imperij* diſertè quoque teſtatur *de Proconſule Achaiæ*, de *Comite Orientis*, de *Præfecto Auguſtali*, de *Vicario Aſiæ*, de *Vicario Ponticæ*, & de *Comite Ægypti*: In his quippe omnibus ibi dicitur, *Principem* officij fuiſſe *de ſcholâ Agentium in rebus, Ducenarium, vel ex Ducenariis.* Poſtremò notandæ perſonæ quæ has dignitates gerebant. Quinque poſteriorum nulla alibi mentio occurrit: Theodotus Comes Ægypti fortè eſt Theodorus ille Auguſtalis, ad quem ſcribit Iſidorus Peluſiota *lib.3. ep.50.* Quod tres priores attinet; *Iſidoro* PP. (Orientis ſcilicet) qui Anno quoque 436. PP. extitit, plures adhuc *leges* inſcribuntur *hoc Codice*: quas repete ex *Proſopogr.* Eiuſdem meminit Theodoretus *ep.47. ad Proclum Epiſc. Conſtantinopol.* *Leontio* P.V. inſcribitur hoc ipſo Anno *lex vlt. inf. de hæreticis*, quæ pars eſt prolixioris conſtitutionis de Neſtorio, quæ tota exſtat, inſcriptione tamen & ſubſcriptione carens inter Acta Concilij Epheſini. Quæ tamen ipſa ad hunc *Iſidorum*, & *Reginum* pariter emiſſa fuerat: vt patet ex Edicto horum ipſorum duorum Præfectorum Prætorio, ſub quo Edicto ea *lex* propoſita fuit, quod ipſum extat inter Acta Concilij Epheſini *parte 3. n.46. p.712.* vbi & integris nominibus ita deſignantur, *Flauius Antemius Iſidorus*, item *Flauius Simplicius Reginus*: Quibus & medius interiacet, Φλαβίου Βάσσου: Quo quid faciendum, in obſcuro eſt: Interpres reddidit; *Flauium Baſſum*: Ego malim *F. Leontium P.V.* accipere, qui & hic Iſidoro & Regino iungitur: vt ita reponatur, Φ. Λεόντιος.

DE

DE CVRIOSIS.

TITVLVS XXIX.

XII. Cod. Ivst. *De curioſis & Stationariis*, Græci hunc *Titulum* ita reddunt, περὶ φροντιστῶν τοῦ δρόμου: Quod tamen omnibus *huius tituli* conſtitutionibus non conuenit. Porrò *huic titulo* reſpondent duo tituli *infrà*: putà *lib. 7. tit. de littorum & itinerum cuſtodia*: & *lib. 8. tit. de Curſu publico*.

De his Curioſis vid. & Firmicum Matheſ. *lib. 3. cap. 13.*

PARATITLON.

CVRIOSI *Rubr. & l. 2. 6. 10. 11. h. t.* & *tit. inf. ne Præfectianus Exactoris vel Curioſi officio fungatur*: qui & Curagendarij, *l. 1. h. t.* ſub Conſtantino M. dirigebantur ex Memorialibus quoque & Palatinis aliis: *l. 2. inf. de priuil. eorum qui in S. Pal.* Poſtea verò ſub Conſtantio miſſi tantum ex Agentibus in rebus: *l. 2. 3. 4. 7. h. t.* labore atque ordine *d. l. 4.* & quidem primi ſcholarum, *l. 6.* ſcholæ iudicio, *d. l. 4.* & Magiſtri officiorum, *l. 10.* non ex Præfectianis, aut Vicarianis, *l. 2. h. t. & d. tit. ne Præfectianus*: Anniuerſarium ſcilicet munus acturi, *l. 6.* per ſingulas prouincias, modò duo, modò ſinguli: *l. 2. & 8.* Duplici fine, vt curas agerent, gererêntve, *d. l. 2. & 4.* curas ſibi vindicarent: *l. vlt. h. t.* vt curarum ius atque arbitrium haberent, *l. 5. h. t. l. vn. d. tit. ne Præfectianus*: ad curas agendas Reipublicæ, *d. l. 2. inf. de priuil. eorum qui in S. P.* Et vt curſum regerent, *d. l. 2. & 4.* vt publicum curſum gubernarent, *d. l. 2.* vt curſui vacarent, *l. 8.* vt curſus tuendi ſollicitudinem ſuſtinerent, *l. 3. & 5.* Ne quis videlicet aut citra Euectionis auctoritatem curſum moueret, aut amplius poſtularet quàm euectio conceſſiſſet, *d. l. 2.* In quem finem, euectiones iis demonſtrari oportebat, *d. l. 2.* ipſíque euectiones curſus publici inſpiciebant, *d. l. 2.* inſpiciendarum euectionum cura ad eos pertinebat: *l. 8.* In eundem quoque finem remotas peragebant ſtationes cautè atque ſolerter, vt callida machinamenta fraudéſque commeantium depellerent: *d. l. 6.* Item ne hipocomi ſpoliarentur; *l. 50. inf. de curſu publ.* Breuiter, curſus publici Præpoſiti erant, quomodo etiam vocantur, *l. 9. h. t. & l. 35. inf. de curſu publ.* Iidem & reos Iudicibus nunciabant, non tamen carceri quenquam mancipare poterant, *l. 1. & 8.* Omniáque quæ geri in Republ. viderent, ad Principis ſui notitiam deferre debebant: *l. 4.* Hinc adcò *Indices* dicti *l. 2.* Exploratores, *l. 3. 4. de curſu publ.* Denique alia præter curſus & euectionum inſpiciendarum curam ab his ſiue vindicata, ſiue hiſdem delata, quæ ſubinde reuocata; *l. 7. 8. 9.* Ad hos certè compendia quædam ſpectabant, de quibus *l. 5. & l. vlt. h. t.* Poſt remùm, de eorum deprædationibus frequentes querelæ exortæ: vid. *l. 1. 2. 3. 4. 5. 7. 8. 9. 11. 12. h. t.* Vndè & vltimùm ſubmoti ab Honori Imp. ex Africa, *d. l. 11. h. t.* & ex Dalmatiæ littoribus & inſulis, *d. l. vlt.*

---

1. Imp. CONSTANTIVS A. ad Lollianum PP.″

HI, quos *Curagendarios*, ſiue *Curioſos* prouincialium conſuetudo″ appellat, proprio arbitrio quos eſſe reos putauerint, feralibus″ carcerum tenebris mancipare non dubitant. Memorati igitur Curioſi * & Stationarij, vel quicumque″ funguntur hoc munere, crimina Iudicibus nuntianda meminerint, & ſibi neceſſitatem probationis incumbere, non″ citra periculum ſui, ſi inſontibus eos calumnias nexuiſſe conſtiterit. Ceſſet ergo praua conſuetudo, per quam Carceri aliquos INmittebant. Dat. XI. Kal. Aug. Med. Acc. XII. Kal. Sept.″ Arbitione & Lolliano CONSS. [355.]

NOTÆ

N. O T. Æ.

* Abeſt *huius l.* principium à *Cod. Iuſt.*
" *Lollianus* PP. ſub Conſtantio A.D. 355. cui inſcribuntur iiſdem C o s s. *lex* 25. *inf. de appellat.* & *l.*11. *inf. quorum appellationes* : De eo vid. plura in *Proſopogr.*
" Ita Am. Marcellinus *lib.*16. *Francos quos Salios conſuetudo appellauit* : & *lib.*31. *Alanos quos Tanaitas conſuetudo appellauit.*
" *Ferales* carcerum tenebræ, *h.l.* vt miniſtri ferales, *l.*6. *inf. de cuſtodia reorum.* Metallorum ferales officinæ Tertulliano, *de cultu fœmin.* vid. plura in Gloſſ. *Theod.*
* *Lex* 1. *Cod. eod. tit.* hinc deſumpta eſt.
" Veluti Beneficiarij: vid. *l.*5.7. *inf. de cohortalib.* Irenarchæ quoque hoc munere functi, de quibus *inf. ſuo titulo.*
" *Nec citra*, Cod. Iuſt.
" Vno menſe pòſt accepta hæc *lex*, quàm Data Mediolani: Accepta verò fortè, vel Propoſita Capuæ, vt *d.l.*25. *de appellationib.* certè Italiæ PP. fuit Lollianus.

C O M M E N T A R I V S.

CONSTANTII Imp. quinque conſtitutiones ordine ſequuntur, de Curioſis: Ex quibus apparet, quam enixè ſubinde Conſtantius Curioſis iſtis occurrere voluerit, extrà plantam, vt dicitur, euagantibus: Quod genus ſanè multiplici nequitiâ famoſum fuit, contra decus ſæculi, vel honorem militiæ ſæpè verſantium: quod præter *hanc leg.* docent *lex* 2.3.4.5.7.8.9.11.12. *inf. hoc tit.* Et quidem calumniis famoſum, quas inſontibus nectebant, & crudelitate: *h. l. & d.l.*8. auaritiâ item & concuſſionibus, ſeu enormibus commodis, *l.*2.5.8. denique officij ſui metarum tranſgreſſione, *l.*7.8. diſciplinam veterem vix retinentes, *d. l.*9. Hinc adeò ambitione & ſuffragio ad hoc munus adſpirabant, vt teſtatur *d. lex* 4. *hoc tit.* & Libanius *loco* quem mox laudabo: Viceuerſa ideò tandem aliquando ſublati: *l.*11. & 12. *h.t.* Atque vt in commune famoſum hoc genus fuit, ita cùm maximè fuit ſub Conſtantio Imp. quod docent, vt dixi, omnes Conſtantij conſtitutiones, quæ quinque numero ſunt: Docet inſuper inſignis admodum Libanij locus, *in Iuliani Imp. necem*, *p.*294. 295. quo Iulianum Imp. commendat ob eos amotos è Palatio, quod ſub Conſtantio maximè graſſati fuiſſent: vbi & eorum munus, ambitum, variaque ſcelera graphicè deſcribit. Eum hic ſemel apponere iuuat, quo & deinceps non ſemel vtemur. Τρίτην μοῖραν κακούργων ὑπηρετῶν κλεπτόντων καὶ λωποδυτούντων, καὶ πᾶν καὶ λεγόντων καὶ ποιούντων ἐπὶ τῷ λαβεῖν, τῶν βασιλείων ὑπερόρισε θυρῶν, οἳ τὰς αὑτῶν πατρίδας τῆς παρ' αὑτῶν ἀπεστερηκότες χρείας, βουλὰς ἀποδράντες καὶ νόμους λειτουργιῶν εἰς ἀγγελιαφόρους τελοῦντες, ἐπονοῦντο μὲν τὸ δῆθεν καταστῆναι: Καὶ τὸ σχῆμα ἦν φυλάκων ὅπως μηδὲν ἀγνοοῖ βασιλεὺς τῶν ἐπ' αὐτὸν συντιθεμένων, τὸ δὲ ἔργον καπήλων. ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνοι τὰς θύρας ἕωθεν ἀνοίγοντες σκοποῦσι περὶ τῆς ἐμπολῆς, οὕτως οὗτοι κερδῶν ἐμέμνηντο πρὸς τοὺς τούτων προαγωγέας, οἳ τοὺς χειροτέχνας σιγῶντας ὡς λοιδοροῦντας τὴν βασιλείαν ἦγον ὑπὸ τὰς ἐκείνων μάστιγας, οὐχ ἵνα ξαίνοιντο, ἀλλ' ἵνα τὸ μὴ τοῦτο παθεῖν πρίαιντο, καὶ οὐδεὶς τῶν ἔξω τῶν βελῶν, οὐ πολίτης, οὐ μετοικός, οὐ ξένος, ἀλλ' ὁ μὲν μηδὲν ἀδικῶν καὶ συκοφαντούμενος ἀπώλλυτο μὴ διδούς, ὁ δὲ καὶ σφόδρα πονηρευόμενος προϊέμενος ἐσῴζετο. ὁ μέγιστος δὲ τῶν πόρων ἑλεῖν τι κακούργημα περὶ τὴν βασιλείαν, ἀντὶ γὰρ τοῦ παραδοῦναι τῇ τῶν ἀδικουμένων ὀργῇ τὸν ἁλόντα ἀντὶ τῶν καταπεπιστευκότων τοῖς ἐπιβουλεύουσιν ἐπὶ τῷ λαβεῖν, ἐβοήθουν, τοῖς μὲν σωφρονοῦσιν ὥρας ἐπιπέμποντες νέων, καὶ καθιστάντες εἰς ἀδοξίας φόβον: τοὺς δὲ τῶν γοήτων ἐλέγχους τοῖς πόρρω τῆς αἰτίας προσάπτοντες, δύο ταύτας ὑπερβαλλούσας ἐκαρποῦντο προσόδους: Μᾶλλον δὲ τρίτην ἑτέραν ἀδροτέραν ἀμφοῖν, διδόντες γὰρ ἐξεῖναι τοῖς τὸ νόμισμα διαφθείρειν τολμῶσιν, ἀπὸ τῶν σπηλαίων δόκιμον ὑπὲρ τοῦ παρασήμου φέροντες ἐτρύφων: ὅλως δὲ τῶν ἀφορμῶν ἡ μὲν ἐν ἀφανεῖ τε καὶ σύσκιος, ἡ δ' ἐν φανερῷ τε καὶ δήλη. σχῆμα δὲ* ἦν ὁμοῦ λαβεῖν * καὶ οὐ σφόδρα τῆς ἑτέρας ἐλάττων, ὥστε εὐθὺς μεμνημένοι καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν χρημάτων εὐθὺς περιτίθεσαν ὃν ὑπῆρχεν ἐκεῖθεν ἔχειν. Οὗτοι τοίνυν οἱ τοῦ βασιλέως ὀφθαλμοὶ καὶ φάσκοντες ἅπαντα εἰς φῶς ἄγειν καὶ ποιεῖν τοὺς πονηροὺς μετρίους τῷ μὴ ἐξεῖναι λανθάνειν, πάσας ἀνέῳγον εἰς πονηρίαν ὁδούς, καὶ μόνον οὐκ ἐκήρυττον ὡς ἀκίνδυνα δράσουσιν, ὥσθ' οἱ κωλυταὶ τῶν ἀδικημάτων αὐτοὶ τοὺς ἀδικοῦντας ἔσωζον, κυσὶν ἐοικότες συμπεπλευκόσι τοῖς λύκοις. διὰ ταῦτα ἴσον ἦν θησαυρῷ τε ἐντυχεῖν καὶ τούτων μετασχεῖν τῶν μετάλλων· οἱ γὰρ οἴκοι Ἶροι, ἐν βραχεῖ χρόνῳ Καλλίαι. ἄλλου τοίνυν αἰτιῶντος ἐπ' ἄλλῳ, καὶ γιγνομένων τῶν μὲν πόλεων πενεστέρων, τῶν δὲ ταῦτα καπηλευόντων εὐδαιμόνων, πάλαι τε ὁ Βασιλεὺς ἡμῶν ἤχθετο καὶ παύσειν ἠπείλει δυνηθείς, καὶ δυνηθεὶς ἔπαυσεν; ὅλην μὲν ἐκείνων διασκεδάσας τὴν φρατρίαν, ἀφελόμενος δὲ καὶ προσηγορίαν καὶ τάξιν: ἀφ' ἧς πάντα ἐπόρθουν τε καὶ διώρυττον. Id eſt. *Tertiam cateruam maleficorum miniſtrantium, furantium, expilantium & quiduis aientium & agentium vt tantum accipiant, è Palatij foribus ſubmouit, qui patrias ſuas ſuo miniſterio fraudantes Curias & munera publica fugientes, in* AGENTES *in rebus relati ſategerunt, vt* CVRIOSI *fierent: Qui quidem in ſpeciem cuſtodes erant, ne quid Imperator eorum quæ ſub eo tranſiguntur, ignoraret, reuera autem cauponantes. Nam vt hi diluculo fores ſuas aperientes circumſpiciunt quo quæſtum faciant, ita & iſti quæſtuum mentionem faciebant apud ſuos productores, qui artifices ſilentes, tanquam Imperio conuiciantes ad illorum flagra ducebant, non quidem vt conciderentur, verùm vt redimerent quominus id paterentur: neque quiſquam erat extra tela poſitus, non ciuis, non incola, non peregrinus, verùm qui nulla in re læſerat, & calumniam patiebatur, peribat niſi dediſſet: hic verò qui valde ſceleratus erat, præbens euadebat. Maximus verò reditus erat deprehendere flagitium aliquod circa Imperium: nam loco eius quod oportuiſſet conuictum eorum qui iniuria affecti fuerant iræ dedere; loco eorum quæ ipſorum fidei commiſſa erant, inſidiantibus, vt aliquid acciperent, opitulabantur: temperantibus verò florem iuuenum ſubmittentes, metúſque infamiæ obiicientes, & magiæ crimine hos, qui crimine vacabant, onerantes, duos hos prouentus carpebant: Quin & tertium adhuc alium, duobus illis vberiorem: Datâ quippe his qui monetam falſare audent licentiâ, è ſpeluncis in quibus hæc patrabantur, probam monetam loco adulterinæ accipientes luxuriabant: In ſummâ prouentuum alij in abdito & opaco, alij in conſpicuo & aperto erant: æquè tamen omnis ad accipiendum, atque vnus alio haud adeo inferior: adeò vt memorati præmia & immenſas diuitias ſtatim compararent, quas inde his colligere fas erat. Hi ergo Imperatoris* OCVLI, *& præ ſe ferentes quaſi omnes in lucem producerent, & prauos moderatos redderent, eò quod his latere non liceret, omnes ad malitiam vias patefaciebant; & tantùm non promulgabant, vt citra periculum peccarent; adeò vt delictorum vindices ipſi delinquentes ſeruarent, canibus ſimiles cum lupis tranſigentibus. Ac*

proptereà par erat theſaurum reperire & harum ſiquacium venarum compotes fieri : nam qui Irus venerat, breui Callias euadebat : vnóque poſt alium hauſto, vrbes quidem pauperiores fiebant, hæ verò cauponantes beati. Et olim Imperator nobis ingemuit : & minitatus fuerat, ſe cohibiturum, cùm id [non] *poſſet : & qui potuit, cohibuit, diſturbatâ quidem totâ hac ſchola, & ſublato ſimul nomine & officio, vnde omnia vaſtabantur & effodiebantur.* Ex Libanio ergo diſcimus, Iulianum curioſos penitus ſubmoniſſe : Conſtantium cohibere niſum : de quo ſanè fidem faciunt ſex eius conſtitutiones *hoc titulo*, quarum Interpretationem nunc adgredimur.

Eodem pertinet & Sext. Aurelij Victoris, quem Andreas Schottus edidit, locus, in Diocletiano: *Neque minore ſtudio pacis officia vincta: legibus æquiſſimis, ac remoto peſtilenti Frumentariorum genere, quorum nunc Agentes rerum ſimillimi ſunt : Qui cùm ad explorandum annunciandúmque, qui forte in prouinciis motus exiſterent, inſtituti viderentur, compoſitis nefariè criminationibus iniecto paſſim metu, præcipuè remotiſſimo cuique cuncta fœdè diripiebant.* Quod de Frumentariis ait Victor, eos ad explorandum annunciandúmque qui in prouinciis motus exiſterent, inſtitutos, id egregiè firmant *Hiſtoriæ Auguſtæ* Scriptores: Spartianus, *Hadriano* : Capitolinus, *Macrino*, Pollio *Gallieno*. Eorundem operâ vſi Principes, miſſionibus ſuis, iuſſiſque & literis perferendis, vt diſcimus ex Capitolino, *in Maximo & Balbino*, *p.*169. at non etiam vt curſus publici curam gererent, quod Curioſorum muneris fuit, ſcilicet ἀγγελιοφόροι & γραμματηφόροι fuêre Frumentarij, quorum mentio apud Dionem *in vit. Caracallæ*, & in *v. Macrini*, qui tùm ſub Magiſtro cenſus erant: quâ cauſâ Hieronymus *in Abdiam*, *cap.*1. eos cum veredariis componit : *Eos*, inquit, *quos nunc Agentes in rebus, vel Veredarios appellant, veteres Frumentarios nominabant* : vbi *Veredarij* non ſunt qui curſus publici, veredorúmque ope miſſiones ſuas explicabant : Denique Veredarij ſunt qui veredis vtuntur, non qui veredis præſunt : *l.*17. 50. *inf. de curſu publ.* & apud Caſſiodorum 4. *variar.*47. & *lib.*11. *variar. ad dromonarios Hoſtilienſes.* Procopius quoque *lib.*1. *Vandal.* τῶν εἰς τὰς βασιλικὰς ἀποκρίσεις ἀεὶ στελλομένων οὓς δὴ Βερεδαρίους καλοῦσι. Vetus Gloſſar. *Veredarij equi* [γρ. Equites] *dicuntur à veredo, quia feſtinantes in equis currunt, nec deſcendunt de equis antequam ſua reſponſa liberent : Habent pennas in capite, vnde intelligitur feſtinatio itineris, datúrque eis ſemper equus paratus, non manducant niſi ſuper equis quando proficiſcuntur.* Firmicus quoque *lib.*3. *Regum*, inquit, *Nuntios veredarióſque reddent.* Frumentarij ergo cum Curioſis hâc parte non rectè exæquantur, quoad curſus inquam publici curam: Exæquantur rectè quoad explorandi nunciandique munus eorum quæ geri in Republ. videbant, & reorum : id enim Curioſorum quoque muneris fuiſſe docet hæc *lex* 1. & *lex* 4. *inf.* & apud Athanaſium *Apol.* 2. *p.*613. & *ep. ad ſolitar. vit. ag. p.*857. *in pr.* & Libanius *loco ſuperiùs laudato.* Differunt & in eo Curioſi à Frumentariis : quod Frumentarij miſſi ad reos producendos, exhibendos. Apud Euſebium *lib.*6. *hiſtor. Eccl. cap.* 40. ἀλλὰ καὶ πρότερον τοῦ κατὰ Δέκιον προτεθέντος διωγμοῦ, Σαβῖνος αὐτῆς ὥρας φρουμεντάριον ἔπεμψεν εἰς ἀναζήτησίν μου. Cyprianus *ep. vlt. Frumentarios eſſe miſſos, qui me Vticam perducerent.* At Curioſis nonniſi deferendi, nunciandi, cura incumbebat, *h.l.*1. & *l.*4. 8. *inf.* Hinc adeò Imperatoris oculi ὀφθαλμοὶ Libanio dicuntur. Denique Curioſi ſunt πανθλῶες: quomodo non eo tantum loco à Libanio vocantur, ſed & *orat. adu. Florentium*, *p.*425. & *adu. Icarium p.*472. Sic & Palladij Curioſi mentio ſub Conſtantino M. in duabus epiſtolis apud Athanaſium *Apol.*2. *p.*613.616. qui miſſus fuerat ad indagandam veritatem de his quæ Athanaſio intendebantur, & quidem de calicis fracti crimine, vt & de Iſchyra. Et *tertiâ epiſtolâ*, *p.*856. vbi populus Alexandrinus ſeſe Curioſos adiuuaſſe aiunt, vt rei veritatem Principi enarrarent. Suidas quoque ex *vitâ Chryſoſtomi.* ὑπὸ τοῦ Κουριοσοῦ τῆς πόλεως ἐκκόμενος ἐν μέσῃ τῇ πόλει. Tandem & frumentariis imperata cædes, quod de Curioſis nuſpiam legitur: Lampridius *Commodo. Vrbanè Anterum eductum è Palatio ſacrorum causâ, & redeuntem in hortos ſuos per Frumentarios occiderunt.* In multis itaque Frumentarij à Curioſis diuerſi; Quare Agentibus in rebus Victor & Hieronymus eos æquauêre, non Curioſis. Quod Curioſos verò attinet, vt id adhuc addam, ad eos perperàm trahitur Suetonij locus *in Auguſto*, *cap.*27. ibi enim πολυπραγμοσύνης potius nomen videtur, quàm muneris aut officij. Tertulliani potius locus ad hos facit, *lib. de fugâ in perſecut. ſub fin. Parùm denique eſt, ſi vnus aut alius ita* ERVITVR : *maſſaliter totæ Eccleſiæ tributum ſibi irrogauerunt : neſcio dolendum an erubeſcendum ſit, cùm in matricibus beneficiariorum &* CVRIOSORVM, *inter tabernarios, & lanios, & fures balnearum & aleones & lenones Chriſtiani quoque vectigales continẽtur.* In cuius loci interpretatione peccant quoque, qui non vidēt loci illius hunc ſenſum eſſe : quod Chriſtiani deprehenſi ſeſe ab imminenti ſupplicio nummis & promiſſo vectigali redimerent, non aliter ac improbæ vitæ homines nonnulli tolerarentur ob vectigalis præſtationem. Idémque beneficiarij & Curioſi cùm matrices ſeu matriculas, id eſt, Breues & notorios erutorum huiuſmodi à ſe hominum minùs probatæ vitæ conficerent, eorum numero collocarēt Chriſtianos : ita *Chriſtianorum eccleſia talis eruta tantum vectigalis nomine pendet : Leno, tantum* &c. Non quaſi Curioſis aut beneficiariis vectigalium exigendorum cura incumberet quod falſum eſt : id enim Agentibus in rebus quidem quandoque commiſſum, *l.*17. *inf. de exactionibus* : verùm non Curioſis : ſcilicet beneficialiorum & Curioſorum fuit reos ERVERE : qui tamen ſub vectigalis præſtatione nonnullos tolerauere : huius generis erant Lenones, Fures balnearij, Aleones, & inter hos quoque Chriſtiani. De quibus eſt ille Tertulliani locus : His adde & falſæ monetæ reos : vt teſtatur Libanius *ſuperiore loco.*

Nunc de hac *lege* noſtra : vbi notandum *initio*, Curioſos quoque *Curagendarios* dictos : nempe à curis agendis, vt *l.*2.4.5. *h. t.* & *l. vn. inf. ne Præfectianus* : vbi *curarum* vox propriè de Curioſis veluti ne quis merces illicitas exportaret, ſpeculari item & ſi quid in Republ. perperàm gereretur, vt id poſteà referret. Nunc ad ſententiam ipſam *legis.*

Duo igitur Frœni *hâc leg.* Curioſis à Conſtantio Imp. imponuntur. Primò ſcilicet in *Carcerem* quenquam mittere Curioſi prohibentur: pariter vt prohibentur ab Arcadio *l.*8. *inf.* Neque Curioſi tantum, ſed & Stationarij, aliique qui hoc munere funguntur, nunciandorum videl. Iudicibus criminum : Quod & ipſum Conſtantini M. *leg.* anteà prohibitum Stationariis his Primipilarium, *l.*2. *inf. de cohortalib.* Quomodo & apud Stationarios, querelas ſeu libellos à quoquam afferri ſeu deferri interdictum; *l.*8. *Cod. de accuſat.* pariter vt apud Curioſos, *d. l.*8. *inf.* Eadem verò carcerandi poteſtas denegata Magiſtratibus municipalibus, *l.*5. *inf. de exhib. reis.* Denique nunciandi tantum poteſtas Curioſis & Stationariis tributa, omnibúe-

qui

que aliis qui in id poſiti vt nunciandi munere fungantur. *Stationarij* ſcilicet certis & deſignatis locis & ſtationibus poſiti erant ad reos nunciandos. De his, vt omittam notiſſimos Suetonij locos, Tertullianus *Apologetico*: *Latronibus veſtigandis per prouincias militaris ſtatio ſortitur.* De iiſdem agitur & *d. l. 2. inf. de cohortalibus*: *l. 1. inf. de curſu publ. l. 31. inf. de Epiſcopis.* De his verò & quomodo à beneficiariis diſtinguendi ſint, dicam ad *l. 5. & 7. inf. de cohortalibus.*

Secundò calumnioſis eorum indiciis & notoriis ſeu nunciationibus *hâc l.* occurritur: id enim ſtatuitur, Curioſis & Stationariis neceſſitatem probationis incumbere, non citra periculum ſui, ſi inſontibus eos calumnias nexuiſſe conſtiterit. Nempe etſi citra ſolemnia accuſationum notoriis ſuis illis nunciare poſſint, ſine inſcriptione, *l. 7. Cod. de accuſationibus*: & Conſtitutione quadam Græca *de cuſtodia reorum*: attamen notoriis ſuis adſiſtere debent, *l. 6. §. 3. ff. ad S.C. Turpilianum*: Denique quanquam inſcribere in crimen non cogantur, probationis tamen neceſſitas eis incumbit, neque periculo carere debent, ſi inſontibus calumnias nexuerint, *hâc l.* Ac proinde patet, Curioſorum ſeu Stationariorum elogiis ſeu Notoriis non ilicò fidem adhibendam: quod etiam confirmat *d. l. 7. & l. 14. Cod. de accuſation.* Dixi Notoriis; propria quippe vox hæc hâc in re, pro indiciis, denunciationibus: *l. 31. inf. de Epiſcopis*: vbi dicam.

---

11. * Idem A. & Iulianus Cæſ. ad Taurum.″

AGENTES in rebus, in Curis″ agendis, & auectionibus″ publici curſus inſpiciendis, noſtrorum memores præceptorum, credimus in omnibus velle profutura Reipublicæ″: Sed″ accedunt ex Officio″ mirandæ″ Prudentiæ tuæ, qui parem ſibi licentiam vindicent: Contigit etiam, vt Vicarij quoque mittant ex Officiis″ ſuis huiuſmodi negotiis operam præbituros. Adimatur ergo hæc licentia facinoribus″, & Officiis vniuerſis curarúmque″ publici curſus copia denegetur: nam ſolos Agentes in rebus in hoc genere iuſſimus obſequium adhibere.″ ¶ Nec″ verò multos eſſe per ſingulas prouincias iuſſimus, quippe ſufficit duos tantummodo curas gerere, & curſum publicum gubernare, vt licet in *canalibus*″ publicis hæc neceſſitas explicetur, numerus tamen amplior eſſe non debeat. ¶ Hi″ verò peruigili diligentiâ prouidebunt, ne quis citra euectionis auctoritatem moueat curſum, vel amplius poſtulet, quàm conceſſit euectio: vt″ habens vnius copiam rædæ, flagitet mulas″ duas; aut redam vſurpet, cui birotum vel veredum poſtulare vel Clabulare″ permiſſum eſt. Quiſquis igitur aliquid tale perpetrare temptauerit, inprobi cœpti priuetur effectu. ¶ Demonſtretur etiam Iudicibus″ vel Curioſis euectio, etſi quis nobis iubentibus feſtinare memoret in obſequium neceſſarium, nec præualeat contumacia, vel dignitas. ¶ Contin″.... etiam in curſu Clabulari, vt forte quis pro animalibus minimè præbitis pecunias pendere cogatur, lucro eius qui curſui præſiderit″ inprobè vindicandas. Ergo numum vetamus″ expoſci pro animalibus in curſu minimè conſtitutis: Quod ſi fortè aliquis peræſtimauerit″ perpetrandum, eius quadruplum quod accepit, inferre cogatur. Dat. xv. Kal. Maij, Med. Conſtantio A. IX. & Iuliano Cæſ. II. CONSS. [357.]

NOTÆ.

* *Lex 2. Cod. Iuſt.* hinc interpolata eſt.
″ Nulla *hic* nota defectus in MS. Et tamen ſupple PP. quomodo etiam habet Codex Iuſt. hodie Taurus hic PP. Italiæ fuit ſub Conſtantio ab A.D. 354. ad A.D. 361. vid. *Proſopogr.*
″ Curis agendis Agentes in rebus occupati, *h. l. & l. 4. 5. vlt. inf.* vnde & *Curagendarij* dicuntur *l. 1. ſup.* dicam plenius, ad *d. l. 4.*
″ Ita quidem MS. ſed ℞. *euectionibus*, quomodo etiam habetur *d. l. 2. Cod. Iuſt.* & mox *infr. verſ. hi verò*: & *verſ. demonſtretur*, de his *ſuo tit. inf. de curſu publico.*
″ Vid. qua notabo, ad *l. 4.*
″ Sequentia, velut hiſtorica, abſunt à *Cod. Iuſtin.* Vſque ad, *nam ſolos &c.*
″ *Officium* Præfecti Prætorio Italiæ nota.
″ Ita quoque *l. 9. inf. de curſu publ.* quæ eidem Tauro PP. inſcribitur in eodem argumento, *Miranda ſublimitas tua.*
″ *Officia Vicariorum* Præfecti Prætorio Italiæ obſeruata.
″ ℞. *Curarúmque & publici curſus.* Curæ & curſus publici regendi ſollicitudo ſeparantur & *l. 4. inf.* Et mox *verſ. ſeq.* curas gerere & curſum publicum gubernare: & *l. 5.* curarum & curſus tuendi ſolicitudo. vid. quæ dicam ad *d. l. 4. inf.*
″ *Et non ab alio penitus officio*, hic add. *Cod. Iuſt.*
″ Hæc ſententia de *Numero Curioſorum* abeſt à Cod. Iuſt.
″ *Canales* publici *h. l. & l. 15. inf. de curſu publ.* quid ſint, mox dicam.
″ Hæc ſententia quoque reciſa à *Cod. Iuſt.* vſque ad *Quiſquis.*
″ Hæc vox malè *hic* inſerta: nam in MS. non extat aliud veſtigium, quàm vocis *duas*, vel *binas* potiùs.
″ *Clabulare*, & *Curſus clabularis*: de eo dicam inf. *ad l... de curſu publico.*
″ Ita quoque *Cod. Iuſt.* ℞. *Iudicibus?* non.
″ *Etiamſi quis.* Cod. Iuſt.
″ Et hæc ſententia reciſa à *Cod. Iuſt.* vſque ad *ergo numum.* Cæterùm locum hunc ita reſtituo: *Contingit etiam* de quo mox. ″ *Præſederit.*
″ *Iam vetamus*, Cod. Iuſt.
″ *Quod*, non aduerbiale, ſed pronomen.
″ *Exiſtimauerit*, Cod. Iuſt. Hac voce, *Peræſtimauerit*, ſi legitima ea, contumaciam exigentis denotari videtur.

COMMENTARIVS.

VNDE, ſeu ex quo hominum genere? QVOT item NVMERO, Curioſi circa curſum publicum conſtituendi ſint? Quodque eorum OFFICIVM eſſe debeat? de his tribus, inquam, quinque ſententiæ hâc Conſtantij Imp. conſtitutione continentur, quæ variis locis interpolata *Codice Iuſtinianeo*, extat *l.2. Cod. eod. tit.*

Prima ſententia eſt: Solos *Agentes* in rebus Curioſi munus obire debere: ſeu curas agere, & euectiones publici curſus inſpicere oportere. Quod & ipſum cauetur, *l.3.4.6.7. inf. h.t.* Curioſi, inquam, ſeu Exploratoris, vt vocantur *l.3. & 4. inf. de curſu publico.* Ademptâ eius rei licentiâ quorumcunque Iudicum Officialibus, veluti Præfecti Prætorio & Vicariorum: Quomodo ante *hanc leg.* ſub Conſtantio factum indicatur & *hâc l.* & *l.6. inf. de diuerſis officiis:* & ſub Conſtantino M. docet *lex 2. infr. de cohortalibus*, & *lex in Officiales 4. Cod. de off. Rector. prouinc.* Quinimò & *l.2. infr. de priuil. eorum qui in ſacro Palatio.* docet ſub Conſtantino M. miſſos quoque in id ex Memorialibus & Palatinis aliis. Ergo Conſtantius Præfectianos à Curioſi munere, curſûſque publici curâ ſubmouit *hâc l.* pariter vt Valentinianus poſteâ, *l. vn. infr. ne Præfectianus*: (etſi ſub Honorio Apparitores Stationarios fuiſſe docet *lex 31. inf. de Epiſcopis*) Solis contrà Agentibus in rebus hoc munus reſeruat; quomodo & Libanius *ſuperiore loco* teſtatur, ἀγγελιαφόρων [illegible] conſtitutos. Certè poſteà quoque ſub Theodoſio Iun. & Valentiniano III. *Notitia Imperij* exertè teſtatur, ſub Magiſtro officiorum inter alios officiales eius, *Curioſos de Scholâ Agentium in rebus* fuiſſe. In quâ ipsâ *Notitiâ* obiter notandum & in Orientis & Occidentis Imperio memorari ſub Magiſtro Officiorum *Curioſum vnum curſus publici Præſentalem*, ſeu *in præſenti*; dein *Curioſos per omnes prouincias*, ſeu, *omnium prouinciarum*: Vbi *Curioſus præſentalis*, ſeu *in præſenti eſt*, qui in Comitatu Principis præſens erat: vbicumque is eſſet, non tantum Conſtantinopoli, aut Romæ: exempli gratia Mediolani, vbi Conſtantius hoc tempore erat, vt docet *huius l.* ſubſcriptio: Nempe ibi, & vel maximè, Curioſum eſſe oportuit curſus publici, vnde curſus publicus bonam partem initium ducebat, propter frequentiam non tantum eò commeantium, verùm inde proficiſcentium, Principéque iubente feſtinantium in neceſſarium obſequium, vt *hâc ipsâ l.* dicitur; qui videl. videret ne quis citra euectionem vel ſupra modum conceſſum curſum publicum vſurparet. ¶ Cur autem ſolis Agentibus in rebus curſus publici curam committat Conſtantius, ſeu Curioſos curſus publici eſſe velit? *initio l.* rationem adſignat: non aliam quam ab affectu ſuo in Agentes in rebus, & præſumptione ſtudij eorum erga Rempublicam integri, & inculpati: cui ſimilis ratio redditur *l.7. inf.* vbi *vid.* quæ dicam. Quæ tamen præſumptio improbitati Agentium in rebus & Curioſorum nominatim locum fecit, de quo ad *l.1. ſup.*

Secunda *huius l.* ſententia eſt, de NVMERO Curioſorum. Igitur Conſtantius Duos tantum per ſingulas prouincias eſſe iubet, duóſque adeò ſufficere ait, ad curas gerendas, & publicum curſum gubernandum. Ita nunc Conſtantius: At ſinguli poſtea conſtituti per ſingulas prouincias, viſique ſufficere Arcadio *l.8. inf.* Horum certè Curioſorum per omnes prouincias, ſeu omnium prouinciarum, meminit, vt dixi, *Notitia Imperij*, numero tamen non expreſſo: quem *ibi* accipio ſecundum Arcadij mentem, id eſt, ſingulos per ſingulas prouincias. ¶ Additur verò *hâc l.* hunc duorum per ſingulas prouincias Curioſorum numerum ſufficere ad curſum publicum gubernandum, *Licet in Canalibus publicis hac neceſſitas explicetur.* Canales publici, *h. l. & l.15. inf. de curſu publico*, quid ſint? videndum eſt. Illud equidem ſatis conſtat, *Canalis* appellationem hîc non pertinere ad aquarum ſeu fluminum canales: quandoquidem in his rhedæ, birotum, veredi, clabulæ moueri dicuntur *hac leg.* & parangariæ aut parauerédi commoueri, *d. l. 15. de curſu publico*: ad pedeſtre igitur iter hi *Canales* pertinent: hoc primum. Certè *Canalis* quoque mentio fit can.21. Synodi Sardicenſis, ἐν τοῖς παρόδοις, inquit, ἤτοι Καναλίῳ; vbi πάροδοι, & Κανάλιον, παραλλήλως dicuntur: Nempe Canalis eſt, non Via Regia aut Militaris, verùm Via Tranſuerſa, quæ in Regiam ſeu Baſilicam influit, quaſi aquæ canalis in alueum: ſic de aquæ canali Apuleius *lib. 6. Iam Canale directo pergis ad ipſam Orci Regiam.* Et *lib.9. Propellor ad incurua ſpatia flexuoſi Canalis*; vbi *Canalis* proprio ſenſu dicitur: quomodo Gallicanus quoque: *Ego verò conſiscer, certo Canali cuncta decurrere.* Hinc & diſertè Parangariæ & Parauerédi, qui extra viam Regiam exigebantur, *ad Canalem commoueri* dicuntur, *d.l.15. inf. de curſu publ.* Hoc ſenſu quoque Athanaſius *Apologia 2. p.597.* Epiſcopos memorans, qui ad Synodum Sardicenſem conuenerant, eique ſubſcripſerant, inter alios inquit, οἱ ἐν τῷ Καναλίῳ Ἰταλίας Πρόβατος, Βιάτωρ, Φακουνδῖνος, Ἰωσῆς, &c. Conſtantinus quoque *de adminiſtr. Imperio* notat Sclauos vocare Κανάλιν, τὴν καταμαξευομένην ὁδὸν: id eſt, *viam plauſtris tritam*, quod ex Latino mutuatum eſt. Certè vel hæc ipſa *lex* luculenter oſtendit, quid per *Canalem publicum* intelligendum ſit: Nempe Conſtantius duos Curioſos ad curſum publicum gubernandum ſufficere ait, licet in Canalibus publicis hæc neceſſitas explicetur, id eſt, licet non Regiâ viâ, quod vtique facilius; verum etiam tranſuerſâ & παρόδῳ curſus publicus exerceatur. Ergo Canalis eſt πάροδος, *chemin de trauerſe*, quâ par angariæ & parauerédi vſurpabantur. Idémque colligi poteſt ex *d. canone Sardicenſi*, vbi agitur de Epiſcopis ἐν παρόδοις ἤτοι Καναλίῳ conſtitutis, aliiſque eâ parte, non Regiâ viâ, verùm tranſuerſâ in Comitatum Imperatoris proficiſcentibus, vt ita aliorum fermè Epiſcoporum in Regiâ viâ conſtitutorum occurſum vitarent. Idque apud Athanaſium eſt Canalium Italiæ; Italiæ videl. pars illa, quæ extra viam Regiam poſita: & Epiſcopi in Canalio Italiæ conſtituti, qui in eâ parte erant. Ex his patet, fruſtrà iam *Canalis* hâc appellatione ſignificatum aliunde peti à Viro Doctiſſimo, qui de *Itineribus* ſeu *viis publicis* ſcripſit *lib.4. cap.18. num.9.*

Sequitur tertium *huius l.* caput de OFFICIO Curioſorum, tribus ſententiis conſtans. Quarum prima eſt, Officium Curioſorum eſſe, prouidere ne quis curſum publicum vſurpet *citra Euectionem*, id eſt, citra facultatem & licentiam vel à Principe, vel ab iis Magiſtratibus, veluti Magiſtro officiorum, quibus euectionum dandarum ius eſt: de quo dicetur ſuo peculiari titulo, *lib. 8. de curſu publico.* Item, ne Modum quis excedat euectione comprehenſum, ſeu ne amplius poſtulet: vt ecce qui habet copiam & licentiam vnius rhedæ, ne vſurpet binas vel duas: vel etiam rhedam vſurpet, cui tantum in euectione conceſſum eſt birotum, vel veredus, vel clabularis curſus. *Rheda* ſcilicet (quæ & carpentum dicebatur) maius aliquid erat, quàm

Birotum aut Clabula, ac multò magis quàm veredus. Rheda nempe octo mulabus vel decem trahebatur: *l.7.inf. de curſu publico*: Birotum verò trinis: Veredus erat, equus: Clabulare verò, & Clabularis curſus, quatuor boum protelo ducebatur: Clabulare enim idem facio cum Angaria; de quo *l.4. & 23. de curſu publ.* & aliquid etiam ad *l.5. inf.* Fuit igitur Rheda amplius quid quàm Clabula: Ac proinde nihil hîc mutandum: ibi: *aut rhedam vſurpet, cui birotum aut veredum poſtulare vel clabulare permiſſum eſt*. Malè vero qui ita refingebat, *vel veredum poſtulet, cui clabulare permiſſum eſt*: Quaſi tres exceſſus hîc notentur, poſtulantis videlicet duas rhedas loco vnius: poſtulantis rhedam loco biroti poſtulantis veredum cui clabulare permiſſum eſt: Nam exceſſus hic notatur ſuperpoſtulantis ſeu excedentis modum curſus ſibi tributi. Atquin ſi poſtremum illud ita legamus, tùm tantùm abeſt exceſſus notaretur, vt contra defectus indicaretur. Quis enim dubitet, maius quid eſſe clabularem curſum, quàm veredi vſum? Ergo duo exceſſus hîc notantur circa rhedarum vſurpationem: primus, cùm duæ rhedæ vnius loco exiguntur: alter, cùm rheda vſurpatur, vbi birotum tantum vel veredus, vel clabularis curſus indultus eſt: Nempe rhedæ vſu, & birotum & veredus & clabula lenior eſt: nam vt dixi rhedæ iungebantur octo, vel decem mulæ; atenim clabulæ duo tantum boum paria: *l.8. & 11. inf. de curſu publ.* vbi plura. In eo verò tantum *hîc* menda ſubeſt: *vt habens vnius copiam rhedæ, flagitet mulas duas*. reſcribam, *Mulares duas*, id eſt, rhedas duas, quæ à mulabus trahebantur: quæ vox *Mularis* vſurpata quoque Columellæ. Verùm inane id: vox enim *mulas* hîc perperàm infarta: neque enim in *MS.* maius ſpatium *hîc initio lineæ* occurrit quàm pro voce *binas*. Interim nota recenſum hîc eorum quæ in publico curſu erant: *Rheda*, *Birotum*, *Veredus*, *Clabula*: Quibus adde & *Carrum*, de quo *l.47. inf. de curſu publ.*

Secunda ſententia de officio Curioſorum hæc eſt: Nempe, etiam is qui Principe iubente iter ingreditur ſe dicit, Iudicibus ſeu Curioſis euectionem monſtrare debet: In tantum; vt nulla Dignitas excuſetur, ſiue Tribuni, ſiue Notarij, ſiue Comitis dignitatem præferat quis, (vt in non abſimili prorſus re loquitur *lex vn. ſup. de mandatis Principum*:) Ait verò *lex*, *Iudicibus*, *vel Curioſis*: quomodo etiam habet Codex Iuſtin. Etſi malit quis *Indicibus*, qui iidem ſunt cum Curioſis: *μηνυταὶ* ſcilicet *πρόδηλοι*: Exploratores, vt vocantur *l.3. & 4. inf. de curſu publico* de quo plenius ad *l.4. inf.* tota enim hæc *lex* eſt de *Curioſis*, eorúmque officio. Neque tamen iſtud temerè mutem: nam & Iudicibus euectiones demonſtrari oportuit, *l.8.22.49.59. inf. de curſu publ.* Ergo euectiones ab omnibus exhiberi debent quacunque dignitate fuerint conſpicui, *h.l. & l.8. inf. de curſu publ.* quanquam à Principe miſſi, *h.l.*

Poſtrema *huius l.* Sententia eſt, ſed obſcurior, de curſu clabulari nominatim. Illud equidem apparet, agi de concuſſione quadam circa curſum clabularem. Et quidem, (quod Secundum) de concuſſione eorum qui curſui præſidebant, qui ſcilicet pecunias vel nummos exigebant. Et quidem (quod tertium) pro animalibus minimè in curſu conſtitutis: Quod factum, Quarto loco, Quadrupli pœnâ punitur. Hæc omnia inquam hîc dicuntur, nondùm tamen ex his liquidò apparet, quodnam concuſſionis genus hoc fuerit: Certè ex *l.5. & l. vlt. inf. hoc tit. & l.21. inf. de curſu publico* diſcimus, Præpoſitos curſus publici & Curioſos ex ſingulis rhedis, angariis, & animalibus compendia quædam & commoda captaſſe: de quo ad *d.l.21.* Vbi de omnibus aliis concuſſionibus curſus publici occaſione dicam.

III.* Idem A. ad Agentes in rebus.

PER" id tempus, quo curſus tuendi ſollcitudinem ſuſtinetis, condemnationes" Præfectorum Prætorio" erga eos ſolos irritæ ſunt futuræ qui ſeruauerint honeſtatem: erga eos verò qui inhoneſtè, & contra decus ſæculi, vel honorem militiæ verſabuntur, non ſolum condemnatio manſura eſt, verumetiam, ſi" ad Noſtræ Serenitatis notitiam culpabilia" geſta peruenerint, in" eos erit acrius vindicandum. PP. Prid. Kal. Dec. Euſebio & Hypatio CONSS. [359.]

N O T Æ.

* *Lex 3. Cod. eod. tit.* Iungendæ autem *huic* ſunt duæ *Leges ſequentes 4. & 5.*
" *Ita pariter d.l.5.*
" *Condemnationis* vox hîc & mox rurſum, pro *multa* vid. Gloſſ.
" Abeſt hæc vox *Prætorio* à *Cod. Iuſt.*
" *Circa*, Cod. Iuſt.
" Sequentia abſunt à *Cod. Iuſt.* de quo mox, vſque ad *peruenerint.*
" *Culpabilia* geſta, vid. Gloſſ. *Theod.*
" Hæc ita immutata Cod. Iuſt. *grauior pœna eſt ſtatuenda.*

COMMENTARIVS.

IV.* Idem A. ad Agentes in rebus.

CESSET omnis ambitio" atque ſuffragium in Schola veſtrâ: etenim cuncti ita agere debebitis, quatenus labore atque ordine ad curſum regendum, & ad curas agendas, iudicio Scholæ & Ordinis merito dirigamini: ita vt nihil veſtri Principis, ex his quæ geri in Republica videritis, notitiæ ſub-

trahatis: ſcientes pœnis eum debitis ſubiugari", qui tantum facinus auſus fuerit perpetrare. PP. eodem die, hiſdem CONSS. [359.]

N O T Æ.

* Abeſt à *Cod. Iuſt.* de ratione viderimus. Iugenda veiò huic, *lex* 3. *ſup.* & *lex* 5. *inf.*
" Similia mox notabo.
" Quo *lex* 3. *ſup.*
" *Subiugatum iri.*

V. * "

IN his dumtaxat prouinciis", in quibus curſus à prouincialibus exhibetur, (quoniam auaritiæ" occurri pænè iam non poteſt,) ſingulos ſolidos per ſingulas rædas, (id eſt quas *quadrigas*" vel *flagella*" appellant,) percipiatis, per id" tempus, quo curarum" & curſus tuendi ſollicitudinem ſuſtinebitis. ¶ E curſu verò Clabulari" ſingulas angarias, in his ſcilicet Stationibus", in quibus curſus eſt conlocatus, ad exhibendam humanitatem, venientibus" excuſetis", ne" quis audeat contra præceptum hoc amplius" accipere, aut ſperare quicquam, aut aliquid excuſare" vltra quàm continet forma præcepti. Dat. Prid. Kalendas. Nou." Euſébio & Hypatio CONSS. [359.]

N O T Æ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungendæ vero ei *dua leges ſuperiores* 3. & 4.
" Supple *Idem A.* (nam & in MS. veſtigium literæ A. ſupereſt) *ad Agentes in rebus*: quómodo habent *dua leges ſuperiores*: quodque contextus ipſe *legis* ſuggerit: ibi *percipiatis*: *ſuſtinebitis*: *excuretis.*
" *Illyrici ſcilicet de quo mox.*
" Veſtræ Agentium in rebus ſeu Curioſorum: Eadem voce vtitur Victor loco quem mox laudabo.
" *Quadriga*, pro redis.
" De hac voce *Flagellorum* mox.
" Ita quoque *initio l.* 4. *ſup.*
" *Curarum* vox de Curioſis & curſus publici ſolicitudine *h.l.* & *l....*
" *Stationes* hîc ſunt, quæ generalius regiones clabicularæ, *l.* 34. *inf. de curſu publ.*
" Id eſt, commeantibus, feſtinantibus, proficiſcentibus.
" ✗. *Excuretis*: quomodo & *fine l.* reponendum *excurare*: Excurate autem eſt adcurare, præbere.
" ✗. *Nec.*
" ✗. *Excurare*, vt ſup. *excuretis.*
" *Decemb. d.l.* 3 & 4.

C O M M E N T A R I V S.

CONSTANTII Imperatoris (qui hoc anno in *Illirico* verſabatur, compeſcendis Quadorum & Sarmatarum motibus, ſub finem verò anni Conſtantinopolim profectus eſt) hæ tres *leges* ſunt, vnius eiuſdémque conſtitutionis partes, atque ideò inter ſe coaſſandæ: Quâ quidem conſtitutione Imp. Conſtantius Curioſorum INSOLENTIÆ, AMBITIONI, AVARITIÆ modum ponit: OFFICIVMQVE eorum circa curſum publicum & curas agendas inſtruit. Ea verò conſtitutio de earum proculdubio numero eſt, & ab eo Conſtantij animo profecta, quo eum Sex. Aurelius Victor, *in Traiano*: & Am. Marcellinus *lib.* 19. *p.* 160. his ipſis Conſulibus, *Euſébio & Hypatio*, id eſt, A. D. 359. Anatolio PP. Illyrici tum exiſtente & adcurante, vehiculariæ rei prouincialiúmque vtilitati hanc in partem aduerſus auaritiam inſolentiámque conſuluiſſe ſcribunt. Illius hæc verba ſunt: *Noſcendis ocyus quæ vbique* E REPVBLICA GEREBANTVR *admota media publici curſus: quod equidem munus ſatis vtile in peſtem Orbis Romani vertit poſteriorum* AVARITIA, INSOLENTIAQVE, *niſi quod his annis ſuſpecta vires Illyrico ſunt, Præfecto medente Anatolio.* Marcellini hæc ſunt: *Anatolio*, inquit, *regente tunc per Illyricum Præfecturam, neceſſaria cuncta, vel ante tempus coacta ſine vllius diſpendiis adfluebant: Nec enim diſpoſitionibus vnquam alterius Præfecturæ vt inter omnes conſtat, ad præſens, Arctoæ prouinciæ bonis omnibus floruerunt, correctione titubantium beneuola & ſolerti*, VEHICVLARIÆ *rei iacturis ingentibus, quæ clauſêre domos innumeras; & cenſuali profeſſione ſpecioſa fiducia relenata.* Nos de ſingulis iſtius Conſtitutionis capitibus videamus.

Igitur *lege* 3. COERCITIONEM in Agentes in rebus & Curioſos per id tempus quo curſus tuendi ſollicitudinem ſuſtinent, tribuit Conſtantius Præfectis Prætorio: quomodo & in commune in Agentes in rebus Præfectis Prætorio Rectoribúſque prouinciarum delinquentes idem tribuit ante biennium *l.* 3. *ſup. de Iuriſdictione.* Id ita, inquam, conſtituit Conſtantius, cum de eo Agentes conqueſti eſſent, renuentes Præfecti Prætorio coërcitionem & *iuriſdictionem*: hoc prætextu quod Magiſtri Officiorum Diſpoſitioni parerent, & Magiſter officiorum Iudex eſſet proprius Agentium in rebus & Curioſorum; de quo dixi *ad l.* 3. *ſup. de Agentibus in rebus.* Verùm eo non obſtante Præfecto Prætorio coërcitio tribuitur in Curioſos, ſicut in omnes Agentes in rebus *d. l.* 3. *de iuriſdict.* Pro ratione ſcilicet delicti *forum* quis ſortitur, atque in ipſis locis vbi quis delinquit, coërcendus eſt, & intra ipſam Prouinciam in Prouincialium conſpectu quos deprædare inſtituit: & fori præſcriptionem hoc caſu non admitti oportet, ne alioquin hoc prætextu Prouincialium ſpoliator ad Iudicem ſuum mitti poſtulans elabatur, vel non ſatis dignas crimini pœnas ſuſtineat: De quo vide *legem* 1. *Cod.*

vbi

vbi de criminibus agi oporteat. In Prouincia admiſſum crimen à Prouinciali Iudice coërcendum eſt: Et Prouincialibus, in quos admiſſum crimen, hæc veluti victima mactanda. ¶ Finge in *Illyrici* Prouincia aliqua Curioſum quid admiſiſſe, fruſtra Magiſteriani fori præſcriptionem opponet, ſed à Præfecto Prætorio Illyrici rectè coërcebitur. In *Illyrico* exemplum poſui, quia eò pertinet hæc *lex* cum *duabus legibus ſequentibus*, vt ex Ammiano quoque & Victore iam oſtēdi. *Fori ſcilicet præſcriptio pleriſque commeatum impunè peccandi facere ſolet*: Nam & ideò Principes peſſimi hoc genus hominum operâ vtentes ſpongiarum & peniculorum vice ius coërcendi ſibi ſolis vindicarunt. Ita Caracalla coërcitionem, in frumentarios (quibus Agentes in rebus ſucceſſerunt) quique in bonos omnes Tyrannidem exercebant, ſibi vni vindicauit, Authore Dione. Alius verò Conſtantio ſenſus hic eſt: Tantum enim abeſt, vt ad notitiam ſuam perlata Curioſorum culpabilia geſta, impunitate donare vel condemnationem Præfectorum reuocare velit, vt contrà acriùs in eos vindicaturum ſeſe minetur. Quod & aliàs boni Principes fecêre, vt non vna *huius Codicis* conſtitutione fieri videmus. Et hanc tamen minitationem Tribonianus in Codice ſuo non adeò clarè propoſuit, reciſis nonnullis ex *hâc l.* quæ id expreſsè continent. Hactenus prima ratio quâ Curioſis occurrendum putauit Conſtantius.

Secunda ratio eſt quæ continetur *lege* 4. Nempe eâ primùm, PROMOTIONI eorum aduerſus nonnullorum AMBITIONEM modum ponit Conſtantius, Scilicet Agentes in rebus non Ambitione vel ſuffragio, verùm labore atque ordine ad curſum regendum & ad curas agendas, iudicio ſcholæ, & ordinis merito dirigi vult. Quod & in cæteris ſcholis tralatitium eſt: veluti Domeſticorum, *l.* 7. 8. 10. *vlt. ſup. de domeſticis*: Agentium in rebus, *l.* 14. *ſup. de Agentibus in rebus*: Palatinorum, *l.* 5. *inf. de Palatinis S. L.* Caſtrenſianorum, *l.* 1. *inf. de Caſtrenſianis*: Decanorum, *l. vn. inf. de Decanis.* Militum, *l. vlt. inf. de re militari.* Alioqui magni facinoris loco haberi, pœnâque ſeueriſſima vindicari id iubet Conſtantius, ſi quis ambitione aut ſuffragio ad Curioſi munus conſcenderit. Id quod æuo hoc factitatum non hæc tantùm *lex* oſtendit, verùm inſigne Libanij teſtimonium. quod totum ſuprà attulimus: vnde hæc ad rem noſtram *in Iuliani necem*, *p.* 294. οἱ εἰς ἀγγελιαφόρους τελοῦντες ἐπόνουν μὲν ἀθλίως καταστῆναι· καὶ τὸ σχῆμα ἦν φυλάκων, ὅπως μηδὲν ἀγνοοῖ βασιλεὺς τῶν ἐπ' αὐτὸν συντιθεμένων, τὸ δ' ἔργον καπήλων, &c. id eſt, *Qui in Agentium in rebus ſcholam relati, vt Curioſi fierent adlaborabant: qui quidem in ſpeciem cuſtodes erant, ne quid Imperator eorum quæ ſub eo transfiguntur ignoraret, reuerà autem cauponantes*, &c. Peſſimi ſcilicet atque auariſſimi quique ad Curioſi munus adſpirabant, quaſi ad prædas exercendas. Quare promoueri eos voluit Conſtantius Scholæ iudicio & laboris ordiniſque merito. Vnde & primis ſcholarum id delatum decet *lex* 6. *inf.* Atque hoc iam ſecundum remedium eſt, quo rem vehicularem ſeu curſum publicum, tranquillitatémque ſimùl publicam à Curioſorum facinoribus vindicare Conſtantius inſtituit. Tranquillitatem inquam, ſimùl publicam: ne curarum videl. agendarum obtentu homines paſſim à Curioſis vexarentur: Nempe duplex & diſtinctum Curioſorum munus fuit, quod etiam ſuperiores *leges* docuerunt: *Curas* ſcilicet *agere*, & Curſum publicum regere. *Curas agere*, vel *gerere*, *hac l.* & *l.* 2. *ſup.* & *l. vlt. inf.* & *l. vn. inf. ne Præfectianus*: & *d. l.* 2. *inf. de priuil. eorum qui in S. P.* eſt explorare quid in Republ. gereretur, atque id ad Principem ſuum referre, id quod *hâc l.* diſertè dicitur: Ita, inquit, *vt nihil veſtri Principis ex iis, quæ geri in Republicâ videritis, notitiæ ſubtrahatis.* Quomodo & *curas Reipublicæ agere* dicuntur *l.* 2. *inf. de priuil. eor. qui in S. Pal.* Et ſimiliter omninò Libanius, *ſuperiore loco.* τὸ σχῆμα, inquit, ἦν φυλάκων, ὅπως μηδὲν ἀγνοοῖ βασιλεὺς τῶν ἐπ' αὐτὸν συντιθεμένων. Et Sex. Aurel. Victor: *Frumentariorum, quorum nunc Agentes rerum ſimiles ſunt: qui cùm ad explorandum, annunciandúmque qui fortè in prouinciis motus exiſterent, inſtituti viderentur*, &c. Hinc adeò hi φύλακες apud Libanium & *ſuperiore loco*, & *alibi*: Et ὀφθαλμοὶ Principis eidem Indices, ſi modò ita reſtituendum *l.* 2. *ſup.* Exploratores *l.* 3. & 4. *inf. de curſu publico.* Tandem *Curagendarij* dicti *l.* 1. *ſup.* Qui mox poſt Conſtantium ſublati, de quo dicam *ad l. vlt. h. t.* Indè etiam *hæc lex* 4. omiſſa *Cod. Iuſt.* quia potiſſima eius pars eſt de hoc Curarum agendarum munere: etſi *l.* 2. *Cod. eod. tit.* quæ deſumpta eſt ex *l.* 2. *h. t.* verba illa *in curis agendis* retinuerit: ſed quæ proculdubiò Tribonianus ad curſus publici curam reſtrinxit. Et hæc de ſecundâ ratione, quâ Curioſis fibulam impoſuit Conſtantius, ſeu de *l.* 4. Poſtrema ratio eſt, quæ continetur *leg.* 5. quâ AVARITIÆ eorum modum ponit: quæ ſupra modum excreuerat, de quâ ſemel dixi ad *l.* 1. *ſup.* allato etiam egregio in id Libanij *loco*: Commoda ſcilicet eorum definitum nunc it, quorum etiam mentio fit *l.* 2. *ſup.* & *l. vlt. inf.* Igitur per ſingulas rhedas ſeu quadrigas ſingulos ſolidos, neque vltrà percipere iubentur: Et quidem in his tantum Prouinciis, in quibus curſus à Prouincialibus ipſis exhibebatur: Proinde in illis Prouinciis in quibus curſus à fiſco exhibebatur, Curioſi nihil exigere poterant à Prouincialibus. Qui locus oſtendit in quibuſdam Prouinciis fiſcum, curſum publicum procuraſſe; in aliis verò à prouincialibus exhibitum, id eſt, Prouinciales animalia contuliſſe, quarum ſanè Prouinciarum numero fuit Sardinia, *l.* 26. *inf. de curſu publico*: Certè res iſta variè admodum commeauit, cuius hiſtoria paulò altius repetenda eſt.

¶ Curſum publicum ſeu vehicularem ab Auguſto primùm inſtitutum Suetonius ſcribit, *quò celerius* videlicet *ac ſub manum annunciari cognoſcique poſſet, quid in Prouincia quoque gereretur, idque per vias militares.* En curſus publici authorem eiuſque finem primarium; Scilicet, vt Victor quoque ſcribit, *Noſcendis ocius quæ vbique è Repub. gerebantur.* Ea verò vehiculati, non fiſci munus fuit aut onus: ſed vel prouincialium, vel magiſtratuum: Hinc in veteribus Neruæ nummis legere eſt, *vehiculationem Italiæ remiſſam.* Mox Hadrianus, teſte Spartiano, *curſum fiſcalem inſtituit, ne Magiſtratus hoc onere grauarentur.* Cuius loci obſcura eſt ſententia. Sunt enim qui exiſtimant, his verbis indicari à *priuatis* ad *fiſcum* hoc onus traductum; Cui interpretationi obſtant hæc verba, *Ne Magiſtratus hoc onere grauarentur.* Nam ſi hoc facto Hadrianus liberari Magiſtratus voluiſſet, quid intererat, Magiſtratuum, *Prouincialium* ne hoc onus eſſet, an fiſci? Exiſtimat alius hanc huiuſce loci ſententiam eſſe; Curſum hunc inſtitutum in gratiam Magiſtratuum ab Hadriano, ne videlicet in Prouincias euntes impenſis ſuis iter facerent, atque adeò curſus publici iam antea inſtituti vſum productum, cùm hactenus non niſi cognoſcendis celerius iis, quæ in Prouinciis gererentur, vſurparentur; Hadrianum in Magiſtratuum quoque proficiſcẽtium vſus eum produxiſſe, qui alioquin ſuis ſumptibus ire & redire ſolebant. ¶ Eſt & tertia ſententia, Curſus publici

ci onus Magiſtratibus municipalibus ſeu Decurionibus incubuiſſe, hoc verò onere ſubleuatis Magiſtratibus. Et tamen hæc eadem ſententia duplicem adhuc ſenſum admittere poteſt. Vel enim de curſus publici tantum procuratione accipi poteſt; Procurationem enim curſus publici ſuſtinuiſſe aliquando ſeu mancipatum Curiales & Magiſtratus, teſtatur *lex* 26.34.51.64. *inf. de curſu publico.* (Igitur Hadrianus hoc mancipatu magiſtratus ſeu curiales liberauerit;) vel de ipſa *præſtatione* & onere curſus publici, vt ita Hadrianus cùm hactenus à Magiſtratibus præſtaretur, eum fiſco indixerit: Eámque ſententiam veriſſimam puto. Nempè cum hactenus Magiſtratus ſeu Curiales curſum publicum præſtare tenerentur, è fiſco & impenſis fiſci præſtari voluit: Et tamen momento id tantùm ſtetit. Vehicularium enim munus, priuatorum onus deinceps fuit. Scribit enim Capitolinus *Antoninum Pium vehicularium curſum ſumma diligentia ſubleuaſſe*; nempe in Prouincialium gratiam, & Prouincialium commodis, qui hoc munere ſeu onere grauabantur: Quomodo autem ſubleuarit non exprimitur. Poſtea Seuerus Imperator, teſte Spartiano, *cùm ſe vellet commendare hominibus, vehicularium munus à priuatis ad fiſcum traduxit.* Poſt Seuerū rurſum poſſeſſionum ſeu patrimoniorum onus fuit, vt teſtatur Arcadius Iuriſconſultus *in l. vlt.* §. 21. ff. *de muneribus & honoribus*: & hæc *lex* noſtra & *lex* 16. & 64. *inf. de curſu publico.* Neque tamen in Prouinciis omnibus. Nunc ad rem. Igitur ſingulos tantum ſolidos in illis prouinciis, in quibus curſus à prouincialibus exhibetur, per ſingulas redas Curioſos percipere iubet Conſtantius Imp. *hac l.* vbi notanda illa, *ideſt, quas Quadrigas vel Flagella appellant.* Nempe ait, ſingulas Redas (quas oſtendimus ſuprà ab octo vel decem mulabus tractas) fuiſſe dictas *quadrigas*, vel *flagella*. De *Quadrigæ* nomine nil adlaborandum: *Flagella* etiam cur ſingulæ Redæ ſeu Quadrigæ dictæ fuerint, proprio tùm & in manſionibus proculdubio curſus publici vſurpatò vocabulo, procliue dictu, quod vno flagello vel auriga regeretur: quæ denique vno flagello & auriga contenta eſt. In *Notitia* certè *Imperij* quoque inter inſignia Præfectorum Prætorio & Præfectorum vrbi videre eſt ad Carpentum ſeu Quadrigam eorum, aurigam cum flagello. De huius vero flagelli vſu in curſu publico *ad l.... inf. de curſu publ.* Atque hæc de prima *huius leg.* ſententia.

Poſterioris hanc puto, non poſſe quenquam *veniemtem*, id eſt, commeantem; in curſu publico vtendo vltra vnam Angariam è curſu clabulari vſurpare, vel ſperare. Quod ipſum rurſum conſtitutum ab eodem Conſtantio anno proximè ſequ. *l.* 11. *inf. de curſu publico*: exceptione vnicâ ibi additâ; vt duas ſaltem angarias vſurpare his liceret, ſi ægri eſſent. Item, à Theodoſio M. *l.* 45. *inf. de curſu publ.* vbi omnes vetantur ampliùs quàm ſingulas vel binas angarias vſurpare. Vltra hunc igitur modum nihil ſperare cuiquam licuit: Hinc interim apparet iam in clabulari curſu fuiſſe angarias; ſeu, clabularem curſum & angarias idem fuiſſe: de quo plenior dicendi locus erit, *ad l.* 4. & 23. *inf. de curſu publico.*

¶ Perperàm autem quidam *clabularem* curſum vehiculario opponunt, eúmque à vehiculario diſtinctum fuiſſe docent, idque, vt volunt, huius ipſius *legis* authoritate, in qua tamen nihil tale continetur. Separatur equidem *clabularis curſus*, & angariæ, à *Rhedis* ſeu *Quadrigis*, ſed non à *vehiculari* curſu. Nam quod ipſimet fateri neceſſe habent, *vehicularis* curſus generalis appellatio eſt, quo comprehenditur & clabularis curſus, idque Ammiani locus ſuperior, cum hac *lege* collatus euincit.

¶ Sed illi ipſi in eo rurſum falluntur, cùm Vehicularem curſum, æquè generalem ac curſus publici appellationem putant. *Curſus* enim *publici* appellatio complectitur non tantum Vehicula, ſed etiam Veredos, id eſt, equos: at Vehiculario curſu, Veredos comprehendi quis dixerit? Verùm de hoc plura ad *d. l.* 13. *inf. de curſu publ.*

¶ Denique obſeruandum quod *lex* ait, *ad exhibendam humanitatem*; quæ videlicet ſumma erat in huius clabularis curſus ſeu angariarum exhibitione: vtpote quo & ſupellex, & familia & caritates, vt oſtendo ad *l.* 4. *inf. de curſu publ.* atque adeò ingens pondus (mille quingentorum ſcilicet *l.* 28. & 30. *inf. de curſu publico.*) imponi trahique poterat, & *tardiore* boum protelo ducebatur. Huc pertinet Ammiani Marcellini locus *lib.* 20. *Iulianus* inquit, *contemplans rationabiles querelas* [Petulantium] *cum familiis eos ad orientem proficiſci præcepit, clabularis curſus facultate permiſſâ.* Atque ita *caritates* ſuas (vt in hac re Ammianus paulò antè loquitur) is qui hunc curſum impetrauerat, eò ſecum ducere poterat: Coniugem, liberos, imò & ſeruos, ſeu, vt loquitur *lex* 4. *inf. de curſu publico*, *neceſſitates* ſuas; quæ lex eſt pariter de Angariarum impetratione: de quo dicam *ad l.* 3. *inf. de re militari.*

VI. Imppp. Gratianus Valentinianus* & Theodosius AAA. ad Florum'' Magiſtrum Officiorum.

FELICIS'' Natalis noſtri die, iidem'' vt Principis, Primi quoque Scholarum'' mittantur ad prouincias Curioſi anniuerſarium munus acturi; ita cautè atque ita ſollerter'', vt ſub binorum tantum copiâ veredorum, vltra'' vſurpationem'' ceſſante ne capita'' contrahantur'', remotas quoque peragent'' ſtationes'', & callida machinamenta commeantium, ac ſimulatæ obſeruationis'' ingenia & fraudes depellant. Dat. III. Non. Febr. Conſtantinop. Eucherio & Syagrio CONSS. [381.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Eodem verò die quo hæc *lex* data eſt, ſed ad alium Magiſtratum *lex* 11. *inf. de priuil. eorum qui in S. Palatio.*

'' Florus Magiſter officiorum ſub Theodoſio M. cui inſcribitur quoque ſuperiore Anno 380. *lex* 3. *ſup. de Agentibus in rebus.*

' *Magiſtro officiorum* ſuberant Agentes in rebus & Curioſi: de quo mox: vid. & *ſup. tit. de Agentibus in rebus.*

'' Malit

" Malit quis, *Felici*: quo tamen nil opus.
" ✠. *Itidem vt Principes*, Agentium ſcilicet in rebus: neque hæc parentheſi includenda, vt hactenùs includuntur in ſuperioribus Editionibus. Iuretus ſanè quoque in Symmachum *lib.4. ep.8.* reponebat, *itidem vt Principis*: verùm *Principes* reſcribendum, pro quo ſcriptum *Principis* pariter vt *ſup*..... *Legis*, pro *Leges* & ſimilia multa.
" Fortè *Scholarium*.
" *Sollerter*, vt *l.11. de petitionib.*
" Senſim atque vſitatim, vt in ſimili re, *l.5. ſup. de off. Rectoris prouinc.* peruigili diligentia, *l.2. ſup.*
" ✠. *Vltra vſurpatione ceſſante capita contrahantur.*
" *Capita*, pro animalibus, aliquando pro Tyronibus, & pro ſeruis, vid Gloſſ.
" *Contrahere* eſt ſimul trahere vid. *Gloſſ.*
" Fortè *peragrent*: quanquam & retineri poteſt, *peragant.*
" Hinc *Stationariorum* nomen: vid. *l.1. ſup.*
" ✠. *Obuerſationis*: vt Obuerſatio accipiatur pro obambulatione, & diuerticulorum ſectatione: Ciceroni *pro Muræna* vſurpata vox. Retinendum tamen, *obſeruationis*: vt ſimulata obſeruatio ſit & dicatur, de iis qui ſimulant ſe Legum modique præſcripti obſeruatores & memores.

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. duæ conſtitutiones ſequuntur *de Curioſis*. Et hâc quidem *leg.* quatuor de his conſtituuntur. Primum caput eſt, de *Tempore* mittendorum in prouincias Curioſorum: Natali ſcilicet ſuo die Theodoſius, vt Principes officiorum ex ſcholâ Agentium in rebus, ita & Curioſos in prouincias mitti iubet. Deſignationibus ſcilicet Magiſtratuum & officiorum, Principum Natales hoc æuo deſtinati fuêre, & quidem Natales *genuini*, id eſt quibus nati, non quo die Imperium ſortiti erant; quem *Felicem*, ſiue diem, ſiue Natalem, hæc *lex* vocat: de quo more plenè dixi ad *l.11. ſup. de Proximis*: veluti Prætorum deſignationibus: *l.10. ſup. de Prætoribus*: Proximatui inchoando, & conferendo, *d. l.11. & 17. ſup. de proximis*: *& l.21. inf. de Palat. S.L.* Palatinis S.L. & R.P. *d. l.21.* Eodem igitur exemplo & Principes officiorum & Curioſi deſignati miſſique in prouincias *hâc lege*. De Natalibus alioquin Principum in genere dixi ad *l.*.. *ſup. de feriis*. Quod Theodoſij Natalem attinet, vid. *l.21. infr. de Palatinis.*

Secundum *huius l.* caput eſt de his quibus Curioſi munus iniunctum: ſcilicet vt Principes officiorum ex Agentibus in rebus Ducenariis promoti, de quo *ſuo tit. ſup.* ita & Curioſi qui primi in ſcholis Agentium erant, mitti iubentur. Idque etiam in partem eſt, quod cauetur *l. 4. ſup.* Labore atque ordine ad curſum regendum & ad Curas agendas, iudicio ſcholæ & ordinis Merito Agentes in rebus dirigi oportere. De ſcholis Agentium in rebus, & de primis ſcholarum *ſuo titulo, de Agentib. in rebus.*

Tertium caput eſt de *Tempore* durantis Curioſorum muneris. Anniuerſarium ſcilicet Curioſorum munus fuit, neque vltrà. Quò rapinis ſcilicet famoſum magis hoc officij genus in prouinciis fuit. (de quo dixi ſemel etiam ex Libanio ad *l.1. ſup.*) eò breuiore tempore id conſtringi oportuit: ac maximè, quod non exactam aliquam ſolertiam, ſed verſutam id magis requirebat. Quanquam & altera huius rei ratio reddi poteſt, quam notaui ad *l. 6. ſup. de proximis*, & notabo adhuc, *ad l. 21. inf. de Palatinis.*

Quartum *huius leg* caput eſt, *de Officio Curioſorum*: de quo duo notantur: Primò iubentur Curioſi cautè adeò atque ſolerter Curioſi munus explere, vt duos tantum veredos vſurpare liceat, non vltrà. Quod quidem duplicem ſenſum admittere videatur: Poſſint inquam hæc verba referri ad commeantes, non ad Curioſos, vt id ſtatuatur, è curſu veloci nonniſi duos veredos his vſurpare licere ſub cuiuſcunque euectionis prætextu: Quomodo & è curſu tardo ſeu clabulari nonniſi ſingulas angarias vſurpari voluit Conſtantius *leg. 5. ſup.* Certè, vno die non vltra quinque veredos moueri voluit Gratianus, triennio ante hanc legem *l. leg. 35. inf. de curſu publico*: Vel referri poſſunt, quod ipſe malo, ad ipſoſmet Curioſos: vt videl. Curioſi munus ſuum obeuntes, diſcurrentéſque, duos tantum veredos vſurpare poſſint: non tantùm, ne ipſimet curſum publicum, cui regendo, gubernando, ſubleuando mittuntur, vexent; verùm etiam quod immediatè præcedentia innuunt, quia ad cautelam & ſolertiam eorum hoc pertinet, ne videl. magno comitatu publicum curſum laceſſentibus ſui indicia præmittant: cui accedit & quod de Rectorum prouinciarum per prouincias diſcurſu cauetur, *l.5. ſup. de off. Rectoris prouinciæ*: Et certè etiam *l.49. inf. de Curſu*, Agentes in rebus, ex quibus Curioſi erant, binis pariter tantum veredis vti iubentur. Pro ratione ſcilicet dignitatis & officij qui in prouincias mittebantur, varium quoque veredorum numerum mouere potuêre, vt docet *d. lex 49. & lex 38. eod. tit.* vbi plura dicam.

Secundum quod Curioſorum officio præfigitur, iſtud eſt, vt non tantùm in publicis viis euectionibus inſpiciendis decurrant, verùm etiam remotas peragrent & perambulent ſtationes, & diuerticula ſectentur, vt ita callidas commeantium machinationes ſeu frandes detegere poſſint: Cui rursùm ſimile eſt quod conſtituitur de Rectorum prouinciæ tranſitu ſeu diſcurſu per prouinciam, *d. l.5. ſup. de off. Rector. prou.*

¶ Interim, ex *hâc* quoque *leg.* colligere mihi videor, Curioſos hos nonniſi Curſus publici curam hoc tempore geſſiſſe: vt & ſub Arcadio; quod teſtatur *lex 8. inf.* de quo *ad d. l.8.11. & vlt. inf. h. t.* & *ad leg. vn. Ne Præfectianus.* Tandem obſeruandum hanc *leg. & l.8. inf.* Magiſtro officiorum inſcribi: nempe vt in commune Agentes in rebus ſub eius diſpoſitione fuerunt, de quo *tit. de Agentib.* vbi v. dicta *ad l.3.* ex Priſci quoque *hiſtoriâ*, ita & Curioſi fuêre, qui ex his ſumebantur.

VII. * Imppp. Valentinianus, Theodoſius & Arcadius AAA. Neoterio PP."

QVI" vel honore militiæ, vel fiduciâ iuſſionis, Agentibus in rebus maiorem ad obſiſtendum remur futuram eſſe conſtantiam, ex" his quos" in eminentioribus tantum Vrbibus ſollicitudinem curſualem agere mandauimus, Magnificentia Tua noſcat" vnum eſſe conſiderandi" tranſeuntium

 euectionibus",

euectionibus" relictum: neque eos quicquam vltra hanc formam in curſum" habere commune. Dat. v. Cal. Iun. Valentiniano A. IV. & Neoterio CONSS. [390.]

NOTÆ.

* Et hæc* *lex* abeſt à *Cod. Iuſt.*
" *Neoterius* PP. idémque & conſul A.D. 390. Eidem inſcribitur hoc ipſo anno *lex* 3. *inf. de Theſauris.* Ad hunc ipſum Neoterium extant decem ſymmachi epiſtolæ *lib.* 5. *ab ep.* 38. qui & *d. ep.* 38. Conſulatus eius meminit.
" *ɤ. Quia.* Cæterùm ſimile quid vid. *l.* 2. *ſup. in princ.*
" Non eſt tollenda hæc vox: *Ex his* ſcilicet Agentibus in rebus.
" *Eos quos.*
" *ɤ. Conſiderandis*, ſpeciendis, *l. prox.*
" De *Euectionibus*, tit. *de curſu publ.*
" Pro *in curſu.*

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI nè Iuniotis, an THEODOSII hæc conſtitutio ſit, difficile diſpectu eſt. Neoterius enim cui hæc *lex* inſcribitur, quique idem & Conſul fuit, ſub quo Imp. Præfectus Prætorio fuerit, & cuius Præfecturæ Prætorianæ? definire vix licet: *lex* enim 3. *inf. de theſauris*, dicitur *Conſtantinopoli data*: Et tamen Symmachus *lib.* 5. *ep.* 38. hunc Neoterium Conſulem in Occidentis partibus, & quidem in Italiâ fuiſſe oſtendere videtur. Nos rem hanc in medio nunc relinquimus: Vt verò obſcurum id; ita neque vbique clara eſt hæc *lex*: eius tamen hanc ſententiam putamus: Nempe ex AGENTIBVS tantum, & VNVM tantùm, & EVECTIONIBVS tantùm inſpiciendis Curioſum eſſe oportere.

Ex Agentibus tantùm: de quo ad *l.* 2. *ſup.* additâ ratione ab Imp. *Quia*, inquit, (nam ita repono) *vel honore militiæ, vel fiducia Iuſſionis, Agentibus in rebus maiorem ad obſiſtendum remur futuram eſſe conſtantiam.* Quomodo & Conſtantius *d. l.* 2. *Agentes in rebus in Curis agendis & euectionibus publici curſus inſpiciendis noſtrorum memores præceptorum credimus in omnibus velle profutura Reipublicæ*: Nempe, Agentium in rebus militia huic rei magis conuenire viſa quàm aliorum, vtpote quorum maior ad obſiſtendum futura videbatur conſtantia: ad obſiſtendum, inquam, commeantibus, publicúmque curſum vel ſine euectione, vel ſuprà euectionis modum vſurpantibus: Non tanta verò conſtantia futura præſumebatur in Officialibus vel Apparitoribus v. g. Præfecti Prætorio, aut Vicariorum: qui faciliùs commeantibus gratificaturi videbantur, quàm Agentes in rebus, qui ſub diſpoſitione Magiſtri officiorum erant: *vel honore* ſcilicet *militiæ, vel fiducia Iuſſionis*: vtpote qui & Palatio mitterentur, & miſſionibus executionibúſque adſueti eſſent.

Secundò: In Eminentioribus tantum vrbibus Curioſos conſtitui vult Imp. qui ſolicitudinem curſualem agant: & ex his Vnum conſiderandis tranſeuntium euectionibus præponi. Antea duo per ſingulas prouincias mittebantur, de quo ad *l.* 2. *ſup.* Imò & paulo pòſt Arcadius ſingulos per ſingulas prouincias mitti voluit, *l.* 8. *prox. inf.* Eminentiores Vrbes vocantur *h. l.* quæ frequentiſſimæ ciuitates, *l.* 11. *inf. de Medicis*: frequentiores & opulentiores totius prouinciæ vrbes, *l.* 12. 13. *inf. de legatis*: ſplendidiſſimæ Vrbes ſeu ciuitates, *l.* 14. *&* 32. *inf. de operibus publicis*: Claræ vrbes, *l.* 7. *inf. de hæreticis*: ſeu Clariores, *l.* 26. *inf. de operib. publicis*: frequentes ciuitates, *l.* 35. *inf. de curſu*: quales ſunt quas Auſonius celebrat ſub nomine *Clararum vrbium*, ſeu *in ordine Nobilium vrbium*: quæque ab oppidis, manſionibus, vicis ſeparantur, etſi non omnes Metropolitanæ, *d. l.* 14. *inf. de operib. publicis*: Cuiuſmodi per ſingulas prouincias fuêre plures.

Tandem, vetantur hi quidquam vltra hanc formâ in curſum habere commune: id eſt euectionibus tantum inſpiciendis, conſiderandis vacare iubentur: quomodo & ab Arcadio *l.* 8. *prox.* Vnde etiam diſcimus Curioſis iam curarum negotium ademptum, id eſt, non ampliùs πλωθιῶας, Indices, Exploratores fuiſſe: de quo *ad l.* .. *ſup.*

VIII. * Impp. ARCADIVS & Honorius AA. Marcello" Magiſtro Offi.

AGENTES in rebus ſingulos per ſingulas prouincias mittendos eſſe cenſemus": quibus tamen" ſpeciendarum" euectionum tantùm debeat cura mandari, vt nihil prorſus commune aut cum Iudicibus aut Prouincialibus habeant: Nec naues debebunt in licitâ concuſſione vexare: Nec libellos aut" conteſtationes" ſuſcipere, aut in carcerem" quemquam tradere", ſed curſui ſolùm vacare. Dat. Kal. Iun. Conſtantinop. Olybrio & Probino CONSS. [395.]

NOTÆ.

* L. 4. ſeu *vlt. Cod. Iuſt. eod. tit.*
" *Marcellus* hic Magiſter officiorum eſt, cui inſcribitur hoc ipſo anno *lex* 29. *de hæreticis.* Huius extat quoque de *Medicamentis* liber ad filios, inter Principes Medicorum *Tomo vltimo*, quod etiam carmine clauditur. Hic idem eſt, de quo, eiúſque filiis Libanius *ep. ad Anatolium* 353. De eo vid. adhuc quæ noto ad *d. l.* 29.
" *Cenſemus*, id eſt, iubemus vid. Gloſſ. *Theod.*
" Abeſt hæc vox à Cod. Iuſt.
" *Inſpiciendarum*, Cod. Iuſt.
" Aut atteſtationes, vel conteſtationes, Cod. Iuſt.
" *Litis gratia*, Tribon. hoc addidit.
" *Tradere*, Cod. Iuſt.

COMMENTA

COMMENTARIVS.

ARcadii hæc *lex* eſt de NVMERO, déque iis quæ ad OFFICIVM Curioſorum pertinent. Quod *Numerum* attinet, ſingulos in id Agentes in rebus per ſingulas prouincias mitti iubet: Cui haud prorſus abſimilis diſpoſitio eſt *l.7. ſup.* Antea certè duo per ſingulas prouincias mitti iuſſi à Conſtantio, *l.2. ſup.* ad quas *leges* de numero Curioſorum iam dixi.

Quod *officium* eorum attinet, Inſpiciendarum tantum euectionum curam his mandari iubet, ſeu curſui ſolum vacare oportere definit Arcadius: Quomodo & Imp. *l.7. ſup.* Contrà, quinque ſequentia his interdicuntur. *Primò* in genere cum Iudicibus ſeu Rectoribus prouinciarum aut Prouincialibus quidquam commune habere vetantur, id eſt quidquam his iniungi, quo Rectoribus prouinciarum vel Prouincialibus, eorúmque adeò actibus incumbant: pariter vt de Compulſoribus idem ſtatutum: Nempe commeantibus ſeu curſu publico vtentibus vnicè incumbere hi debent, ne curſum publicum ſine euectione, vel ſupra euectionem vſurpent. *Secundò* vetantur Curioſi *Naues* illicitâ concuſſione vexare: Quò etiam pertinet *lex vlt. inf. hoc tit.* aliò verò pertinet *lex 1. inf. de litorum & itiner. cuſtod.* quæ ad Curioſos nil omninò facit: Et hæc quidem ita *hâc l.* de Nauibus non vexandis à Curioſis. Quanquam & nauibus aliàs quoque per flumina curſus publicus ſtetit: de quo ad *l.48. inf. de curſu publico.* Tertiò vetantur Curioſi libellos aut conteſtationes ſuſcipere; id eſt querelas prouincialium de iniuriis ſuis conteſtantes: Quod & ipſum ſtatuitur de Stationariis, *l.8. Cod. de accuſat.* Id enim per libellos & conteſtationes hîc accipiendum. Malè enim Tribonianus qui *libellos aut atteſtationes vel conteſtationes litis gratiâ* hîc ſubſtituit. Id enim hîc vetatur; ne apud Curioſos prouinciales querelas ſuas conteſtentur, quaſi eas ad Principem poſteà relaturi: verùm nempe curſui vacare eos voluit, & ſic curarum eis adminiſtrationem ademit: de quo ad *leges ſuperiores* iam ſæpè. Atque hæ ſunt querelæ, hæ conteſtationes, quas contra Prouinciales apud Defenſores ciuitatum faciebant, vt docet *lex 3. de ſuperexaction. l. 5. de exhib. reis: l. vn. ſi quacunque præditus poteſtate: l.7. inf. de cenſu.* Poſtremò vetantur Curioſi quenquam in carcerem tradere, vel trudere: quod & ipſum inhibuit Conſtantius *l.1. ſup.* Imò & id ipſum Defenſoribus ciuitatum, &c. interdictum: *l.5. inf. de exhib. reis*: etſi conteſtationes vt dixi apud eos fierent. Ex his igitur tandem magis magiſque apparet, πλάνας hoc tempore ſublatos, ſeu curarum ius Curioſis ademptum: de quo ad *leges ſuperiores*, & quidem *ad l.6.*

IX. *Idem AA. Euchario Proconſ. Africæ.

CVRSVS publici Præpoſitos" ſcire præcipimus, ſi ſibi & militiæ ſuæ conſulunt, nihil eos contra veterem diſciplinam debere præſumere: cui cum generatur iniuria, haut dubie ſacrilegij" crimine obligantur. ¶ Libera * quinetiam facultas Mancipi" ſit, contemplatione proprij diſcriminis, coëmpta ſanitate robuſtâ vſui" curſus animalia ſuâ ſollicitudine *præparare*", & cetera. Dat. Prid. Kal. Mart. Honorio IX. & Theodoſio V. AA. CONSS. [412.]

NOTÆ.

* Iungendæ heic *legi* ſunt octo *leges*: de quibus mox. Eſt autem ea fugitiua, mox vt oſtendam.
" *Eucharius* Proconſul Africæ ſub Honorio: vid. *Proſopogr.*
" *Præpoſiti* curſus publici qui ſint mox dicam.
" *Sacrilegij* crimen eſt, contra veterem diſciplinam aliquid præſumere, eique iniuriam generare: de quâ ſacrilegij voce ad *l... ſup.* & in Gloſſ. *Theod.*
* Secunda *huius leg.* pars.
" *Mancipatus* huius meminit quoque *lex 23. inf. de cohortalibus* quæ *huic* inter alias iungenda eſt.
" Id eſt, ad vſum curſus publici.
" *Præparandi* vox hâc in re propria de quâ ad *l.10. inf. de metatis* vid. & *Gloſſ.*

COMMENTARIVS.

HOnorii Imp. hæc lex eſt, maioris conſtitutionis Honoriariæ pars, vnde octo præterea membra in hunc Codicem coniecta, puta *lex 23. inf. de cohortalibus: lex 32. inf. de annonâ & trib. lex 19. 20. 21. de exactionibus: lex 31. de ſuſceptoribus*: Imò & *lex 22. 24. d. tit. de cohortalibus*: quæ proinde Leges omnes huic ſociandæ ſunt. Quâ quidem conſtitutione Honorius modum poſitum iuit variis officiorum generibus vltra plantam, vt dicitur, euagantibus; veluti exactoribus: *d. l.19. 20. 21. de exactionibus, d. l.32. de annonâ & tribut.* ſuſceptoribus, *d. l.31. de ſuſceptoribus*: cohortalibus, *d. l.22. 23. 24. de cohortalibus*: Tandem & Præpoſitis curſus publici, *hâc leg.* ſeu Mancipibus, vt *mox* vocantur. Neque enim ea eſt de Curioſis curſus publici, qui ſuo alioquin quodam ſenſu ſineque curſui publico præerant (vnde & Græcis φροντιϛαὶ τοῦ δρόμου) verùm de Præpoſitis curſus publici: qui aliàs, & quidem *hâc ipſâ leg.* mox *Mancipes* vocantur, iidemque & Procuratores curſus publici: de quibus plena manu Paratitlon *inf. de curſu publ.* ac nominatim *lex 35. eod. tit.* qui cum Curioſis perperàm à nonnullis commiſcentur: & verò ab *huius Codicis Theodoſiani* Conditoribus confuſi videntur; cùm *hanc leg.* quæ ſanè fugitiua omninò eſt, & in *tit. de curſu publico* coniici debuit, in hunc *titulum de Curioſis* retulêre. Horum Præpoſitorum aut Mancipum fit quoque mentio, *l.35. inf. de curſu publ.* Curſuales Præpoſitos vocat Symmachus *lib.2. ep. 46.* Qui non ex Agentibus in rebus eligebantur, verùm ex Officialibus Iudicum, vel Curialibus aliquando *l.26. 34. 35. 42. 46. 51. 64. inf. de curſu publico.*

Nunc de ſententiâ legis. Duo ſcilicet circa curſus publici Præpoſitos *hâc l.* conſtituuntur, quæ cum Curioſorum munere nil commune habent. Pri-

mo capite ſuperexactioni & Auaritiæ eorum modus ponitur, pariter vt Exactorum, ſuſceptorum concuſſionibus, quò pertinent ſuperiores *Leges* quas *huic* coallandas oſtendi. Vetantur inquam Præpoſiti contra veterem diſciplinam quidquam præſumere, id eſt ſuperexigere: nempe enim certum quid veteri diſciplina Præpoſiti curſus publici exigere poterant, cuius modum egredi *hic* vetantur.

Alterum eſt, quod Præpoſitis equorum emendorum ad curſum publicum poteſtas quidem fiat, ſed tamen periculo ſuo: Diuerſum in Stratoribus, de quibus *ſuo titulo inf. de Stratoribus*. Ergo Mancipum curſus publici officium fuit, animalia ad curſum publicum coëmere, eaque ſanitate robuſtâ: In his ſcilicet prouinciis in quibus curſus publicus à prouincialibus non exhibebatur. Quo numero Africam fuiſſe hæc *lex* docet, vt & *lex 64. inf. de curſu publ.*

x. * Impp. Honorius & Theodosivs AA. Syneſio."

Constitvtione † ceſſante, quâ ſuper Curioſis, ex Viri Inluſtris Comitis" & Magiſtri Officiorum iudicio, dirigendis intra certum numerum, forma concluditur, antiqua conſuetudo ſeruetur, vt Curioſi idonei per diuerſas regiones" atque prouincias, litora inſuper portúſque & loca alia tranſmittantur, Commonitoriis" competentibus atque Mandatis" inſtructi, pro Adminiſtratione tuæ Sublimitati commiſſa, próque huius legis auctoritate: Ad quod nos ablatarum Imperialium ſpecierum" mouit occaſio, vt inpenſiorem" ſollicitudinem adhiberi magnopere iuberemus, quò idoneus quiſque à Tuâ Magnificentiâ deſtinatus, inter alia adiuncta", & congruè procuranda, hæc quoque ſtudeat obſeruare. Dat. v. Id. Nouemb. Conſtantinop. Honorio ix. & Theodoſio v. AA. conss. [412.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod Iuſt.* velut hiſtorica.

" *Supple* Comiti S L. vt ſatis alioquin euincit mentio ſpecierum Imperialium *hâc l.* De quo mox plura. Errant qui hic tentabant *Cynegio*.

† Conſtitutio hæc quænam?

" *Comitis* titulus Magiſtro officiorum adiungitur *h.l. & l.8. inf. de curſu publ l.vn. inf. de Decanis*: ſic etiam ſemetipſum vocat Æſius Amidenus medicus. Olim Tribuni nomen ſociatum Magiſtri officiorum titulo *l.1. inf. de paganis* &c. vbi dicam.

" *Regiones*, pro prouinciis promiſcuè ſæpè vt *l.24. inf. de cohortalibus*, hic prouinciis opponuntur: ſunt enim non integræ prouinciæ, verùm earum partes: non tamen ſingulorum municipiorum territoria (quo alioquin ſenſu *regiones* apud Siculum Flaccum) ſed maiores quædam partes ſeu tractus & loca. Hùc pertinet Scriptoris Chriſtiani *de menſuris* locus: *Maiores Orbem, in partes: partes, in prouincias: prouincias, in regiones: regiones, in Loca: Loca, in territoria diuiſerunt.*

" *Commonitorium* eſt mandatum & formula officij, de quo dicam plenè ad *l.27. inf. de erogat. milit. ann.* De altero priuati commonitorij genere ad *l.2. ſup. ſi certum petatur de ſuffragiis.*

" De *Mandatis*, vid. *ſup. ad titulum de Mandatis Principum.*

" *Species* Imperiales, id eſt, purpura: de quo mox ex *l.vlt. inf. de murilegulis.*

" *Impenſior* ſollicitudo vid. *Gloſſ.*

Adiuncta, pro iniuncta.

COMMENTARIVS.

Theodosii Iunioris eſt hæc conſtitutio, de Curioſis: vbi de quatuor neceſſariò agendum eſt. Primò videndum quis Syneſius ille ſit, cui hæc *lex* omiſſa dignitatis titulo inſcribitur: id enim ſcire plurimùm intereſt: Igitur ſi vel ſola *lex* hæc eſſet, ex eâ ſatis colligeretur eum Illuſtri dignitate functum, ex *Magnificentiæ* inquam titulo, & ex eo quod ab alio Viro Inluſtri in eum Curioſi deſtinandi poteſtas transfertur: Imò eum Comitem S.L. ex mentione *ſpecierum Imperialium*: quo purpura ſignificatur, cuius vt & baphiorum ſolicitudo ad Comitem S.L. pertinebat: de quo *tit. de murilegulis*: Verùm & alia alibi huius Syneſij dignitatiſque eius mentio. Meminit, inquam, eius Syneſius alter Epiſcopus Cyrenes *ep.18. & 35.* Meminit *lex vlt. inf. de murilegulis*. *Purpura* inquit, *nundinas licet innumeris ſint conſtitutionibus prohibitæ, recenti quoque interminatione vetamus: & diſpoſitione Inluſtris memoriæ Syneſij reuocatâ quæ perperam infirmata eſt ab Inluſtris memoriæ Anyſio à quo ſubreptum nobis eſt, veritate celatâ, ſeptimum de ſcrinio Canonum, quintum de ſcrinio Tabulariorum ad Baſia Fenicis per certum tempus mitti præcipimus, vt fraus omnis earum probibeatur ſolertiâ.* Meminit & Auctor Chronici Alexandrini in A.D.407. ὑπάτων, inquit, αὐτοῖς οἱ δύο ϛρατηλάται Ουαρανᾶς καὶ Αρσάκιος καὶ Σωνέστος ὁ Κόμης τῶν λαργιτιόνων: vbi malè in vtraque iſtius Chronici editione, καὶ Σωνέστος καὶ ὁ Κόμης: tollendum enim ibi poſterius καὶ.

Secundò videndum, de quonam Curioſorum genere hîc agatur: nempe de iis quibus etiam hæc curæ pars fuit, vti viderent, ne illicitæ merces, veluti purpura quæ Imperialis ſpecies erat, cuiuſque nundinæ prohibitæ erant, vſurparetur, exportaretur: quem etiam in finem curioſi idonei per diuerſas regiones, prouincias, litora, portus, locáque alia tranſmittebantur: nundinis videl. purpuræ inter alia prohibendis: inter alia, inquam, adiuncta, ſeu iniuncta & congruè procuranda eſt. Quare de eo fermè Curioſorum genere *hîc* agitur, de quibus *l.vlt. inf. hoc tit. & l.2. inf. de litorum & itiner. cuſtodiâ*: nempe obſeruandis regionibus, prouinciis, locis, litoribus, &c. ex huius temporis neceſſitate & infelici Imperij ſtatu: de quo Chronicon noſtrum, & de quo ad *d.l. vlt.* & *d.l.2.* Non igitur de Curioſis propriè curſus publici.

Tertio

Tertio nunc loco videndum, quid *hâc l.* conſtituatur, ſeu *diſpoſitio huius leg.* Nempe Curioſos iſtos non amplius à Magiſtro officiorum certo numero mitti vult Theodoſius; verùm à Comite S.L. commonitoriis competentibus & mandatis inſtructos: abrogata recenti conſtitutione, antiquâ contra conſuetudine in vſum reuocatâ.

Cuius rei faciendæ, quod Quartum *hic*, occaſionem narrat: nempe quod recenter Imperiales ſpecies ſeu purpuræ ablatæ fuiſſent: Quare à Comite potius S. L. Curioſos ad obſeruationem iſtam & procurationem ſeu inſpectionem idoneos deſtinari ſatius viſum, quò impenſior ſollicitudo in id adhibeatur: vtpotè cùm purpuræ ſpecies baphiorúmque cura ad diſpoſitionem Comitis S. L. pertinerent. *Melius* ſcilicet inſpectio *tuitio cuiuſque rei illi committitur, cuius confectio ad aliquem pertinet.* Et ita quidem nunc Theodoſius ad Syneſium Com. S. L. Quam formam ipſam & diſpoſitionem proculdubio memorat idem, & ſimul & in vſum reuocat *l. vlt. inf. de murilegulis.*

XI. * Idem AA. Hadriano PP." Poſt alia.

CVRIOSOS præcepimus" remoueri; Curialibus * inſuper, & Nauiculariis, omnibúſque Corporibus ita ſubueniri volumus, vt nihil Apparitoribus vniuerſorum Iudicum liceat, qui ex collectâ prouincialium prædâ ad maiores militias feſtinant. Dat. v. Non. Mar. Rauen. Conſtantio & Conſtante CONSS. [414.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungendæ autem illi *lex 33. inf. de erogat. milit. ann.* & *lex 12. inf. de metatis.*
" *Hadrianus* PP. Italiæ ſub Honorio: vid. *Proſopogr.* ſub quo fuit Africa.
" *x. Præcipimus.*
* Fugitiua hæc *huius l.* ſententia eſt.

COMMENTARIVS.

HONORII hæc *lex* eſt: quæ pars eſt prolixioris Honorianæ conſtitutionis, quâ is variis malis, oppreſſis Africæ prouincialibus conſultum iuit: putà militatis annonæ metatorúmque obtentu, *l.33. inf. de erog. mil. ann. & l.12. de Metatis*, quæ leges *huic* noſtræ coniungendæ velut eiuſdem conſtitutionis partes ſunt: Item à Curioſis, & Apparitoribus: quò pertinet hæc *lex*: quæ hâc poſtremâ parte ab hoc *titulo* fugitiua eſt.

AFRICA (*vrbem Romam*, vt Poetæ verba vſurpem, *ſaturans*, id eſt claſſem frumentariam & annonam veteri Romæ ſola fermè vel certè potiſſima ſuppeditans & ſubmittens) variis malis, concuſſionibus, & recenter quidem *Heracliani* tyrannide afflicta fuerat. Eâ igitur Heracliano cæſo rurſum Imperio vindicatâ (de quo dicam ad *l.21. inf. de pœnis, & ad l.13. inf. de infirmandis his quæ ſub tyrannis*: quæ quidem ad hunc ipſum Hadrianum Præfectum Prætorio data eſt, & quidem paucis ante hanc noſtram menſibus) Honorius Imperator in Italiâ Rauennæ conſiſtens, malis omnibus liberatam eam iuit, quibus oppreſſa fuerat. 1. Itaquè delegati ab eo Flauianus & Cęcilianus Viri Illuſtres *per Africam*, ad excipiendas Prouincialium querelas, & audientiam cunctis præbendam, ne fortè interiecti æquoris tractu querelæ Prouincialium perirent, id eſt ad ſe vel nunquam vel ſeriùs ſaltem in Italia Rauennæ conſtitutum peruenirent: Idque eſt quod cauetur *initio legis 33. infr. de erogatione militaris annonæ*, quæ *huic* noſtræ coniungenda eſt. 2. Ac nominatim quidem à *Militum* ſeu Contubernalium deprædationibus Africam vindicatam voluit *d. l.33. & l.12. inf. de metatis*, quæ & ipſa *huic legi* iungenda eſt. 3. Item ab *Apparitorum* deprædationibus, qui dum ad maiores militias feſtinarent, Curialibus Nauiculariis aliiſque Corporibus imminebant, & ab iis prædam colligebant: ideóque viſum Honorio prohibere, ne quicquam Apparitoribus liceret in huiuſmodi Corpora, *h.l. in fin.* quæ ſententia ab *hoc titulo* fugitiua eſt. Denique Africam à *Curioſis* penitus aſſertam iuit: Curioſis ex Africa penitus remoueri iuſſis. De quorum concuſſionibus, rapinis, calumnis frequentes ſubinde querelæ exoriebantur, vt oſtendit *lex 1. 3.5.8.9. ſup. & lex vlt. ſeu prox. inf.* quâ ipsâ *lege* Curioſi è Dalmatia pariter Inſuliſque adiacentibus remouentur: Pariter vt per Numidiam & Mauritaniam Sitifneſem publicâ clade vexatam poſteà Curioſi litorum prohibiti, *Nouellâ* Valentin. *inter Theodoſianas*, 23. Et forte hæc etiam inter alias cauſas *hâc l.* fuit quod nullus ad loca tutiora acerbitate huius temporis cogente ſuccedere vt *l. proxima* dicitur, vbi multa ex Italiâ vrbéque Româ eò ſeſe hoc tempore conferebant.

XII. Idem AA. Palladio PP."

DALMATIÆ Litora, omnéſque Inſulas, eorum, qui ſibi curas vindicant enormibus commodis" prægrauari conpertum eſt, vt nullus audeat ad loca tutiora, etiam acerVitate temporis cogente, ſuccedere: atque ideò omnes omninò ex memoratis partibus" cenſemus remouendos, vt ſecuritas antiqua vel conſiſtentibus, vel commeantibus, reparetur. Si qui igitur auſus fuerit poſt hanc præceptionum formam, id officium à quo depulſus eſt, vſurpaſſe, ferro vinctus", ad vindictam, curâ Iudicum, dirigatur ad Sacratiſſimum Comitatum." Dat. VI. Id. Ian." Rauen. Honorio x. & Theodoſio VI. AA. CONSS. [415.]

NOTÆ.

[a] Abeſt & hæc *lex* velut Hiſtorica à *Cod. Iuſt.*
[b] *Palladius* PP. Italiæ, ſub Honorio vid. *Proſopogr.* ſub cuius diſpoſitione fuit Diœceſis Illyrici occidentalis, in quâ fuit Dalmatia, vt ex *Notitia Imperij* quoque liquet.
[c] *Commoda* Curioſorum, de quibus ad *l* 2. *&* 5. *ſup.*
[d] *Partes*, pro tractu aliquo: quomodo & eodem ſenſu *Regiones* in *l.*10. *ſup.*
[e] *Ferro* vincti rei exhibiti & tranſmiſſi vid. *ſup. de exhib. reis.*
[f] De hâc *Comitatus* voce vid. Gloſſ. *Theod.*

COMMENTARIVS.

HONORII hæc conſtitutio eſt: quâ Curioſi à Dalmatiæ littoribus omnibúſque inſulis (maris ſcilicet Dalmatici) remouentur, officióque depelluntur vbi ante omnia videndum eſt de his Curioſis per *Dalmatia* litora inſtitutis. Proculdubio, admoti his Dalmatiæ partibus inter Venetiam, Noricum, Pannoniam, & Epyrum Curioſi, quomodo & à Theodoſio Iun. A.D. 410. ſuis partibus, ex compacto inter eos Principes, *l.*2. *inf. de litorum & itin. cuſtod.* propter Tyrannicum furorem & Barbaricam feritatem hoc æuo: & in his Gothorum, de quo ad *eam l.*2. Hæ quippe Dalmatiæ partes mediæ ſeu vicinæ erant inter Venetiam, Noricum Pannoniam & Epyrum; vnde Alarichus & Araulphus, & per quas partes Italiam ingreſſi, adgreſſique vid. Zoſimum *lib.*5. *p.*812.813.820.

Quin & de *Dalmatiâ* peculiaria multa huc pertinentia obſeruat hoc tempore Zoſimus *lib.*5. *p.*820. videlicet Olympium Magiſtrum officiorum apud Principem accuſatum, fugâ ſe in *Dalmatiam* contuliſſe. Idem *ead. pag.* Honorium, Generidum *Dalmaticis* militibus vniuerſis præfeciſſe: eundémque cæterorum etiam qui per Pannoniam ſuperiorem, Noricos & Rhætos, & quicquid ad Alpes vſque eſt, in præſidiis erant, Ducem conſtituiſſe. Idem *p.*812. Alaricum in Epyris conſtitiſſe antequam Italiam ingrederetur, ſcribit. Idem *ead. pag.* narrat, Alarichum antequam iterum Romam adgrederetur [A.D. 409.] poſtulaſſe ab Imp. Honorio, vti ſibi liceret cum ſuis incolere Venetiam vtramque, Noricos & Dalmatiam: Id quod Honorius recuſauerit. Mox ſcribit *p.*823. Honorium ad bellum aduerſus Alarichum parantem, decem millia Hunnorum in ſocietatem euocaſſe, & vt eis aduenientibus annonæ paratæ eſſent, frumentum, pecora & boues è Dalmatiâ adduci iuſſiſſe. *Eâdem p.*823. ſcribit Alarichum, mutato conſilio ambos tantùm Noricos petiiſſe, ad extremas Danubij partes ſitos, qnique continuis incurſionibus vexabantur, & tenue fiſco tributum inferrent: Id verò rurſum Honorium abnuiſſe. Idem *lib.*6. *p.*827. ſcribit, Valentem Dalmaticis legionibus ſeu cohortibus præfuiſſe. Ex quibus omnibus facillimè colligimus iam, cur Dalmatiæ littoribus omnibúſque maris Dalmatici ſcilicet inſulis, curis agendis ſeu cuſtodiæ ergo Curioſi hoc tempore admoti fuerint.

Nunc cur *hâc l.* ſubmoueantur, videndum eſt. Addit ſcilicet Honorius hanc rationem: Quæ vt intelligatur, atque adeò liquere poſſit, de quonam Curioſorum genere id accipiendum ſit, de *Acerbitate illa temporis* quæ *hâc l.* memoratur videndum eſt: *qua cogente multi ad loca tutiora ſuccedere*, vel *ſecedere ſoliti.* Igitur nemo in horum temporum hiſtoriâ adeò infans eſt, vti neſciat miſerrimum horum temporum acerbiſſimúmque ſtatum; in Occidente potiſſimùm & Italiâ nominatim, Galliâque: hinc per Barbarorum incurſus & depopulationem, inde per Tyrannos: quâ cauſâ moti multi ſedes externas quæſiuêre, & in his, Inſulas: quod etiam ex Rutilij Numatiani Itinerarij *libro* 1. diſcimus. qui hoc ipſo tempore ſcribebat. Et quidem ex Italiâ vrbéque profugi in aduerſo poſitâ *Dalmatia litora, Inſulaſque* petiêre, & ad ea tanquam ad loca tutiora ſeceſsêre. Inſulæ porrò iſtæ fermè fuêre quæ & in Itinerario Peutingeriano deſignantur. *Inſula Boa* (cuius etiam mentio fit *lege* 53. *inf. de hæreticis*, vbi dicam, & dixi quoque iam ad *Philoſtorgium*) *Inſula Iſſa*: *Inſula Solentij*: *Inſula Srattia*: *Inſula Faria*: *Inſula Tauris*, *Corcira*, *Melita*, *Deſdris*, *Acrocerus*, *Inſula Saſonis*. Quæ ipſæ etiam memorantur in Itinerario Æthici: *Inſulæ*, inquit, *inter Dalmatias & Iſtriam*: *Inſula Abſoros*, *Brattia*, *Solemna* [Solentia] *Iſſa*, *Liſſa*, *Corzyra*, *Melita*, *Inſula Saſo*: *Inſula Corzyra*, *Caſſiope*: Ergo cùm his Dalmatiæ litoribus omnibúſque inſulis obſeruandis, atque in iis curis agendis Curioſi hoc tempore conſtituti fuiſſent, exploraturi ſcilicet ne quàm hoſtis irrumperet, bono vt videtur fine inſtituti Curioſi, in prauum mox vertêre. Hi quippe vt *hâc l.* dicitur, Dalmatiæ litora, omnéſque inſulas enormibus commodis ſeu exactionibus & concuſſionibus prægrauauêre, vt cæteroquin curioſi Agentes in rebus, curſuíque publico intenti, rapinis ſæpè infames erant, de quo alibi ſæpiùs *hoc tit. & tit. de agentib. in reb.* & *tit. de curſu publico*, *infr.* ſic vt nullus auderet ad tutiora loca ſuccedere, & ſic ſecuritas antiqua vel ſperata conſiſtentibus ibi, vel commeantibus eò, non conſtaret. Hâc igitur ratione, priſtinæ videlicet ſecuritati reparandæ, Honorius Curioſos inde ſubmouendos credidit: Quomodo & eoſdem per Africam ſimili ratione ſuperiore anno remoueri iuſſerat, *l.*11. *ſup.* & poſteà per Numidiam & Mauritaniam Sitifenſen publicâ clade vexatam Curioſi litorum prohibiti à Valentiniano Tertio *Nouellâ*, *inter Theodoſianas*, 23.

¶ Cæterùm *fine leg.* addit Honorius, eos qui Curioſi deinceps officium ibi vſurparent, ferro vinctos, mittendos curâ Iudicum, ad Comitatum ſuum, qui tum *Rauennæ* erat, haud procul à Dalmatiæ litoribus, ad vindictam ſcilicet Atriciores ita reos & ferro vinciri mos fuit: de quo præter hanc *legem*, eſt *lex* 9. *inf. de executionib. l. vn. inf. de menſis oleariis*: & ad Comitatum Principis, ad vindictam tranſmitti, de quo ad ad *l*......

DE

DE PALATINIS SACRARVM LARGITIONVM ET RERVM PRIVATARVM.

TITVLVS XXX.

XII. Cod. Ivst. XXIII. Adde de *Palatinis* his Valentiniani Tertij tres conſtitutiones inter Nouellas Theodoſ. ſub *tit.* 45. *de Palatinis:* vbi auaritiæ eorum & cócuſſionibus occurritur, ſimùl & ne ante ſtipendia peracta militiam ſeu officium deſerant.

PARATITLON.

Palatini Sacrarum Largitionum & Rerum priuatarum *Rubr. huius Tituli.* Palatini Sacrarum & priuatarum largitionum, *l.vlt. ſup. de Senatoribus:* Palatini Sacrarum priuatarúmve largitionum, *l.*17. 18. *inf. de exactionibus*: Palatini tam Comitis largitionum, quàm Comitis priuatarum, *l.*14. *inf. de priuilegiis eorum qui in ſacro Palatio*: Palatini vtriuſque officij, *l.*4. *inf. de executorib.* Palatini, abſolutè, *l.vn. inf. quib. militantib. ad vrbem*, &c. Largitionum Apparitores Amm. Marcellinus *lib.*26.*p.*349. Erant qui Comiti Sacrarum largitionum & Comiti Priuatarum obſecundabant, *l.*2.3.5.7. 8.9. 13.14.15. 17. 18. 21. 22. 23. *huius Tituli.* qui ſacrarum & priuatarum renumerationum Comitibus obſecundabant, *l.*2. *inf. de Commeatu.* Vnde & Palatinum ſeu Palatinorum officium dicitur, *l.*2.6.8.21.14.15.23.*h.t.& d.l.*2.*inf.de Commeatu*: *l.vlt. inf. de immunitate*: *l.*23.*&* 24.*inf.de cohortalib.l.*25.*inf.de ſuſceptorib.l.*41.*inf.de operib.publ.l.*5.*inf. de locatione fundor. iur. emphyt.* Militia Palatina, & Palatina ſeu Palatinorum obſequia, *l.* 21. *inf.de cohortalibus*: *l.*18.*inf.de exactionibus.* Palatina ſacramenta, *d.l.*21. Palatinus vtriuſque officij *d.l.*4.*inf.de executoribus.* Erant igitur alij *Palatini Sacrarum Largitionum*, alij *priuatarum.* ¶ Palatini *Sacrarum Largitionum*, ſeu Comitis largitionum, dicuntur & Palatini Sacrarum renumerationum rationes tractantes, *l.* 20. *h. t.* Palatini munerationum Sacrarum, Symmacho *lib.*10.*ep.*43. Item dicuntur Largitiouales *l.*1.*ſup. de Agentibus in rebus & l.*1.*inf.de priuilegiis Apparitorum Magiſteria poteſtatis.* Item Largitionales Comitatenſes, *l.*6. *inf.de diuerſis officiis*: vt & officium largitionale *l.vlt h.t.* Officium Sacrarum largitionum, *l.*7.22.*h.t.* Officium Largitionum Comitatenſium, *l.*3.7. *inf.de priuilegiis eorum qui in Sacro Palatio*: officium Comitis ſacrarum largitionum *l.* 16. *h.t.* officium quod Comitis ſacrarum largitionum iuſſionibus obſecundabat, *l.*13. *h.t.* Denique officium Palatinum ſacrarum remunerationum Comiti obſecundans, *dict.l.*2.*inf.de Commeatu.*

¶ Horum Palatinorum Officialium *ſcrinia* diuerſa erant [id eſt ſcholæ diuerſæ] *l.*14. *h.t.* quæ ſcrinia dicuntur largitionum Comitatenſium, *l.*7. *h.t.* putà Scrinium Exceptorum, *l.*7.22.*h.t.* Scrinium Tabulariorum, *d.l.*7.*h.t. & l.vlt. inf. de Murilegulis.* Scrinium Canonum, *d.l.*7.*& d.l.vlt.* Scrinium & Scriniarij Numerorum, *d. l.*7. Scrinia Receptoria, *l.*3.*h.t.* ¶ In omnibus his Scriniis diuerſæ erant dignitates, diuerſa munia, & ſuæ cuique dignitati annonæ ſtrenæ & veſtes, *l.*7.11.13.*h.t.* Inter hos erant qui *Mittendarij* dicebantur, quorum mentio fit *l.*7.8.9.22.23.*huius Tituli*: de quorum actu, & officij tempore, vide *d.l.*8.9.22.23. eóſque mittendarios ex ſcrinio *Canonum* fuiſſe docet *dicta lex* 7. Erant & ducennarij, *l.*7.8.9. Hos ſequebantur Centenarij, *dictis legibus*: Et tandem Epiſtularij ſeu Epiſtulares, *d.l.*7. Singulorum ſcriniorum ſuus fuit Primicerius *l.* 3. 14.19.21. ſeu Rector *l.*15. *h. t.* ac præterea Primicerius fuit totius officij Palatini, *l.* 29. Et hæc omnia docet quoque *Notitia Imperij.* Denique fuit & Adiutor ſeu Adiutores qui matriculas tractabant, *l.* 16. 17. ¶ *Matricula* ſeu *Numerus* horum Palatinorum varius fuit pro temporum varietate, & ex his quidem alij ſtatuti, alij verò ſupernumerarij; *l.*15.16.17.*h.t.* Palatini *rerum priuatarum*, *Rubr.* ſeu Palatini Comitis priuatarum *l.*14. *inf. de priuilegiis eorum qui in S. palatio.* Palatini ſacrarum, *l.* 13. *inf. de indulgentiis debitorum*, Palatini ſacrarum priuatarum, *l.*17.18. *inf. de exactionibus*; qui & *Priuatiani* dicuntur, *l.* 18. *h.t.* erant qui priuatarum remunerationum Comitibus obſecundabant, *l.*2.*tit.de commeatu*, qui Comiti rerum priuatarum parebant, *l.*2. 5. 18. 21. *h. t.* Breuiter Officiales Comitum rerum priuatarum, *l.*6.*inf.ſup. de Agentibus in rebus*; Palatini qui in

officio

officio rei priuatæ militabant, *l. 6. inf. de locatione fundorum iuris Emphyteutici.* Hinc officium priuatarum, *l. 16. 20. & l. vlt. h. tit.* officium ſacrarum priuatarum, *l. 18.* Hi autem non niſi annotatione Principis, in officium ſeu inter Officiales adſumebantur, *d. l. 18. h. t.* Eorundémque pariter ſcrinia plura erant, quæ priuato ærario merere dicuntur, *l. 4. in fin. de conl. donat.* & quidem Quatuor tantum, *l. vlt. h. t.* Et in his nominatim ſcrinium Exceptorum, *l. 5. h. t.* Scrinium Beneficiorum, de quo accipio *d. legem 4. in fin de conl. donatar.* Inter hos etiam quidam erant Mittendarij, *l. 2. h. t.* Fuit & Primicerius [totius] officij priuatarum, *l. 21. & l. vlt. h. t.* Sed & Primicerij ſingulorum ſcriniorum quatuor, *d. l. vlt.* ſeu Primates, *d. l. 4.* De numero officij priuatarum, vide *legem 16.* Iidem res priuatas conducere non poterant, *l. 6. inf. de locatione fundorum iuris Emphyteutici.* Vtrorumque Palatinorum priuilegia quædam fuerunt. Nam & vtendorum equorum ad itinerum neceſſitatem per Picænum facultatem habuerunt, *l. 4. inf. quibus equorum vſus.* Item Palatina militia quandoque Curiali conditione liberauit, de quo vide *legem 22. in fine, l. 31. 38. 67. 88. 100. 147. 154. inf. de Decurionibus: & l. 12. 14. inf. de Priuilegiis eorum qui in S. Palatio.* Horum opera quoque fuit in tributorum & functionum exactionibus: Item proſecutionibus, ſuſceptionibus, executionibus: vide *l. 47. inf. de curſu: l. 4. 5. 6. inf. de executoribus: l. 17. 18. inf. de exactionibus.*

IVDICES *ſeu Rectores prouinciarum executionibus Palatinorum intercedere non poſſunt.*

1. Imppp. Gratianus Valentinianus & Theodoſius AAA. Aſellæ.[b]

PALATINI omnes, quos Conſiſtorij Noſtri Comites, propter diuerſas neceſſitates, ad prouincias dirigendos putauerint, ſine vllo metu Iudiciariæ commotionis, propter quæ diriguntur impleant; conueniendis Iudicibus more ſolenni.[c] Dat. VI. Kal. Mar. Sirmio[d], Auſonio & Olybrio CONSS.

[379.]

NOTÆ.

[a] Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* prælata *l. 4. inf.*

[b] MS. habet *Haſello*, expuncta tamen *ibi* litera H vbi & *P.V.* internoſcere mihi videor, quod ſi ita eſt, tum fuerit Hic, *FL. Eugenius Aſellus Præf. vrbi*, qui memoratur in vet. Inſcript. Romæ *p. 193. n. 6.*

[c] De hoc *infr. in comment.*

[d] Vid. *Chronologiam*, & quæ inibi notaui.

COMMENTARIVS.

A IVDICIBVS ſeu Rectoribus Prouinciarum, miſis in Prouincias Palatini à Comitibus ſacrarum Largitionum, vel rerum priuatarum ad varias neceſſitates explicandas & exequendas, metuere ſibi non debent; quin demandato ſibi munere defungi intrepidè ſine vllo IVDICVM commotionis ſeu Rectorum Prouincialium metu iubentur: ſcilicet Rectores Prouinciarum, miſſis in prouinciam Palatinis infeſti & terribiles perſæpè fuerunt; quod Palatini his imminere iuberentur: *l. nullum 16. Cod. de off. Rector. prouinc.* Proinde inhibiti Rectores Prouinciarum ſubinde *vt h. l.* ita & *l. 4. inf. & l. 6.* Palatinis terrorem inijcere, vel his quidquam iniungere: viciſſim iubentur Palatini liberè, ſaluâ tantùm reuerentiâ Rectori prouinciæ, demandatum munus exequi, *h. l.* & *d. l. 4.* Is enim ſenſus eſt horum verborum, *conueniendis Iudicibus more ſolemni.* Etſi ſcilicet Palatini ſibi à Rectore Prouinciæ metuere non debeant, eos TAMEN, conuenire more ſolemni debent: id eſt, ſi eos conuenire neceſſe habeant, honorem & reuerentiam eis exhibere, & quidem conſuetam, de quo ad *d. l. 4.* adhuc dicetur. ¶ *Hac* interim *lege*, vt & *d. l. 4.* cuius eadem ſententia eſt, notandum, *Conſiſtorij*, ſiue *Conſiſtorianos Comites* non eos dici, de quibus peculiari *Titulo* ſuperiùs actum fuit, *Titulo de Comitibus Conſiſtorianis*, qui Spectabiles erant; verùm de Comitibus Illuſtribus vtriuſque ærarij, id eſt, de Comitibus Sacrarum Largitionum & Rerum priuatarum. Quo ipſo ſenſu *Comites Conſiſtoriani* accipiuntur in *l. 3. inf. de metatis*, & ex parte *l. quiſquis vlt. inf. ad leg. Cornel. de ſicariis.* Quod cùm ambiguum alioquin foret, Tribonianus in *l. 4. Cod. eod. tit.* (quæ deſumpta eſt ex *l. 4. huius tituli*) vocem *Conſiſtorianis* expungere maluit: Quâ ſanè comprehenduntur quoque Quæſtor, & Magiſter officiorum, *d. l. 3. de metatis*, & *d. l. quiſquis*: de quo ad *eam legem* pleniùs: Qui iidem dicuntur Sacrario Imperatoris exploratâ ſedulitate obedire. Quo ipſo ſenſu & *hic* quoque, vt & *d. l. 4. inf.* accipi poſſint: Vt ita & hic, & illic, Palatini ſint, non tantùm Palatini Comites S.L. & R.P. Verùm Palatini omnes, ſub his agentes: veluti Agentes in rebus, & ſimiles, qui in prouincias dirigi ab his ſolebant. Quod ſi ita eſt, vt omninò cenſeo, tùm error fuerit *hic* Conditorum *Codicis Theodoſiani*, qui has *leges* ad Palatinos Largitionum reſtrinxerunt, pariter vt *l. 6. inf.*

COMITIS

Comitis Domorvm *per Cappadociam Princeps Officij è Palatinis mittendariis à Com. R.P. annuatim mittendus.*

11.* Idem AAA. Pancratio C.R.P.

PRisco iam[c] nunc ordine reuocato, de Palatino potius Officio ad gerendum Principatum Officij Comitis domorum per Cappadociam mittantur, quales Comes etiam domorum, ſi ſecus[d] ſe geſſerit, vereatur. Idoneos itaque ſingulis annis è numero Mittendariorum ad hoc eligere debebis, & mittere. Dat. Prid. Non. Iul. Scopis[e], Auſonio & Olybrio conss. [379.]

NOTÆ.

* Lex 3. *Cod. eod. tit.*

[b] *Pancratius* Comes R P. ſub Theodoſio A.D. 379. 380. vid. *Proſopogr.*

[c] De vi huius formulæ vide *Gloſſarium*, atque inibi *l.1. ſup. de officio Rectoris Prouinciæ l.17. inf. de Tyronib. l.2. inf. de Veteranis, l.9. inf. de luſtrali collatione.*

[d] *Si inhoneſtum aliquid geſſerit*: Ita Tribonianus, elegantiâ huius locutionis ſpretâ: Querelæ de eo alioquin frequentes, vid. *Nouellam Iuſtin.* 30.

[e] Vide quæ notaui ad *Chronologiam huius Codicis.* Sed & tres anni 388. Conſtitutiones. Reponendum hic *Stopis.*

COMMENTARIVS.

COmitis domorvm per *Cappadociam* Officij *Principem* ex Palatino officio, & quidem ſingulis annis ex numero Mittendariorum à Comite rerum priuatarum eligi mittique iubet Theodoſius *h.l.* vt antea quoque factitatum fuerat. Verùm aliquanto tempore, exemplo cæterorum Principum officiorum Princeps officij Comitis domorum ex Agentibus in rebus conſtitutus videtur: Id enim ſuadent leges variæ *ſup. tit. de Agentibus in rebus*: & *tit. de Principib. Agentium in rebus*: Et *Nouella Valentiniani*: Verùm vt dixi, priſcum ordinem reuocat Theodoſius, de cuius rei ratione liquebit, vbi de Comite domorum priùs viderimus. ¶ *Comes domorum per Cappadociam* ſimpliciter quoque *Comes domorum* dicitur *hac eâdem lege*: vt alij Comites domorum, *l. vlt. inf. ad l. Iuliam repetundarum*: *& l. vlt. Cod. vbi cauſæ fiſcales & l.2. Cod. de Præpoſ. S. Cubic.* Et [Comes] domus diuinæ per Cappadociam in *Notitia Imperij.* Sed & Græci ad *l. illam, vlt.* quæ eſt *lex 5. Cod. eod. Tit.* Κόμης τ̃ οἴκων ὑπὸ δὲ αὐτὸν ἐν Καππαδοκίᾳ (quod tamen Græci *ad eam leg.* malè notant) v. & *Nouellam Iuſtin. 20. c.2. & 30.* Fuit autem hic Comes primùm ſub diſpoſitione Comitis rerum priuatarum, vt hæc ipſa *lex* ſatis oſtendit: ſed & *d. lex vlt.* Alios Comites domorum Com. R. P. ſubiici. Quin & Græci hoc idem agnoſcunt *ad d. l. 5.* ὑπὸ ϗ αὐτὸς inquiunt, ὑποκείμενος τῷ Κόμητι τ̃ πριβάτων: Sed poſteà Theodoſij Iunioris temporibus, ſub diſpoſitione Præpoſiti ſacri Cubiculi fuit, vt diſertis verbis teſtatur *Breuiarium Theodoſij*, quæ alioqnin *Notitia Imperij* audit, his verbis: *ſub diſpoſitione Viri illuſtris* [Præpoſiti] *ſacri Cubiculi* [comes] *domus diuinæ per Cappadociam.* Idque pariter teſtatur *lex.9. inf. de indulg. debitorum*, & *d. lex vlt. Cod. vbi cauſæ fiſcales*: quæ & ipſæ ſunt Theodoſij Iunioris. Sed & *d. lex 2. Cod. de Præpoſitis S. Cubiculi.* Vbi Comes domorum inter Cubicularios recenſetur. ¶ Præerat autem hic Comes domorum poſſeſſionibus ſeu prædiis eorundémque hominibus per Cappadociam (cuius Metropolis Cæſarea) ad principem ſpectantibus: quæ prædia, qui homines, Tamiaci, & Tamiaca dicebantur, de quo vide *Nouellam* Iuſtiniani 30. *de Proconſule Cappadociæ*: Et in *præfatione illius Nouellæ*: *& cap.7.* Quinimò & *cap.1. & 2.* Comitianæ cohortis, id eſt, Officialium Comitis domorum mentio fit: & in vniuerſum ea *Nouella* Tamiacus hic Magiſtratus, id eſt, comes domorum abrogatur, eóque ſublato, domorum, ſiue rerum Tamiacarum iuriſdictio, ſimul & cohors Comitiana in Proconſulem Cappadociæ transfunditur; ſic tamen, vt *Comitiani Officiales* ſeorſim à cohorte ciuili prædia Tamiaca adminiſtrent, reditus exigant & tractent, neque eorum quidquam officium Præſidiale attingat. Deinde & hac conditione, vt quod ad res Tamiacas attinet, *Proconſul* præceptis Præpoſiti Sacri, Cubiculi pareat, relationes ad eum faciat, Palatinos & Canonicarios ab ipſo miſſos admittat: breuiter ſua maneat Præpoſito S. cubiculi hâc parte authoritas. Quo ipſo quoque demonſtratur quod paulò ante dixi, Comitem domorum per Cappadociam eiúſque cohortem Comitianam, id eſt, officiales, denique res Tamiacas ſub diſpoſitione Præpoſiti Sacri Cubiculi fuiſſe.

¶ Cur autem, & qua occaſione ſuus Comes & ſpecialis prædiis ad Principem ſpectantibus per *Cappadociam* præpoſitus fuerit, in obſcuro eſt: Neque enim huic indagationi ſufficere quis putet, quod Iuſtinianus *in Præfatione dictæ Nouellæ* ſcribit, *Cappadociam terram habuiſſe admodum præſtantem, quæque adeò Principibus placuerit, vt etiam poſſeſſionibus, quas illic habent, peculiarem Magiſtratum præfecerint, Ciuili Magiſtratu ſeu Proconſule nihilo minorem.* Semper enim illud inquirendum ſupereſt, vnde hæ poſſeſſiones, & qua de cauſa Principibus adeò placuerint? Rem igitur à Conſtantino Imperatore quis reperat, qui cùm ſacerdotum & Templorum reditus ad ſe traxiſſet (de quo alioquin queruntur Pagani Scriptores Libanius, Eunapius, aliíque de quo alibi plenè) templorum quoque & ſacerdotum reditus per Cappadociam ſibi procul dubio vindicauit. Cæterùm quàm ampli eſſent hi reditus, elegantiſſimo Strabonis loco *lib.12.* oſtenditur: Suum proinde iis reditibus adminiſtrandis Comitem Conſtantinus præpoſuerit. Nam & ita poſtea Gildonis patrimonio fiſco quæſito proprius *comes Gildoniaci patrimonij* inſtitutus fuit, de quo dicam *ad l.7. inf. de metatis.* Non de nihilo tamen eſt, quod Iuſtinianus monet de ſoli Cappadocis bonitate & præſtantia. Quâ de cauſa etiam equorum greges Dominici præſtantiſſimi intra Cappadociam

dociam fuêre, de quibus dicam plane *ad l. vn. inf. de grege dominico*: eorundémque meminit Iuſtinianus *Nouellâ* 20. *fine capitis* 5. ¶ Cæterùm cur Præpoſiti S. Cubiculi diſpoſitioni Comes domorum & prædia per Cappadociam tamiaca ſuppoſita aliquando fuerint, hanc Cuiacius rationem reddebat, quod, cùm res priuata alia aliis neceſſitatibus deputata fuiſſet, *l.* 36. *inf. de annonâ*: prædiorum tamiacorum reditus cellario & *Cubiculo* Principis adſignati fuerint: ταμεῖον enim *Cellarium* dici in *Nouellâ* Martiani *de indulg. reliquorum*: addi potuit & *l.* 9. *inf. de indulg. debitor.* Quæ ratio mihi non placet ταμεῖον enim non pro cellario, ſed pro *fiſco* accipiendum eſt: Tamiaca prædia in Cappadocia vbi linguæ Græcæ vſus, ſunt fiſcalia, ſeu Principis, quæ aliàs *dominica* prædia: Ideò *l.* 1. *Cod. de præd. Tamiacis*, vbi qui initio *coloni tamiaci* dicuntur, mox *dominici* vocantur. Tamiacum igitur non Cellarienſe, ſed Dominicum, vel fiſcale. Deinde quid reditus plerique, qui ex his prædiis percepti, ad Cubiculum Principis faciebant, quid inquam, equorum greges, in quibus non vltimus fuit reditus? de quo ad *tit. de grege dominico.* Nulla alia ratio itaque quærenda videtur, quàm quòd ita Theodoſio Iuniori viſum fuerit Præpoſiti S. Cubiculi iuriſdictionem extendere: nam & idem dignitatem eius admodum auxit, *l. vn. ſup. de Præpoſitis S. Cubiculi.* Denique clarè diuinæ domus, earúmque reditus ſeparantur à Cellariis *d. Nouellâ Martiani & d. l.* 9. *inf. de indulg. debitorum.*

¶ Cæterùm iubet *hâc l.* Theodoſius Iun. Principem officij Comitis domorum per Cappadociam ſingulis annis è numero Mittendariorum à Comite R.P. mitti. ¶ *Mittendarij* inter Palatinos fuerunt tam in officio Comitis rerum priuatarum, vt docet *hæc lex noſtra*, quàm in officio Comitis S. Largitionum, vt oſtendit *lex* 7.8.9.22.23. *inf. h. t.* Erant autem in Scrinio quod *Canonum* vocabatur, vt ex *d. l.* 7. diſcere licet, in quo ſcrinio Canonum, vt alibi oſtendam, tributorum & functionum publicarum ratiocinia tractabantur: Poſteà ſeparatum ſcrinium conſtituere: *l.* 7. *Cod. eod. tit. Canon* enim, quod notum, pro ſolenni tributo & præſtatione ſeu illatione; de quo conſule *Gloſſas.* Ex hoc igitur Scrinio Canonum ad canonis exactionem hi *Mittendarij* mittebantur in Prouincias à Comitibus S.L. & R.P. vt vel hæc *lex* oſtendit, indéque nomen ſortiti; deque ea re elegans locus extat apud Gloſſarij Nomici Authorem. Παλατῖνος, inquit, ὁ Παλατινὸς ὑπηρέτης: παλατῖνοι γὰρ κοινῷ ὀνόματι πάντες ἐκαλοῦντο οἱ ἐν τοῖς κατὰ τὸ Παλάτιον θησαυροῖς ὑπηρετοῦντες ταξεῶται. ἀλλ' οἱ μὲν ἀεὶ τῷ παλατίῳ προσεδρεύοντες, ἐλέγοντο Κομιτατῖνοι: κομιτάτον γὰρ ὁ τόπος ἐν ᾧ διάγει ὁ βασιλεύς: οἱ δὲ εἰς τὰς ἐπαρχίας πεμπόμενοι, μιττενδάριοι, μίττω, γὰρ τὸ ἀποστέλλω. Quo loco tamen neſcio an Scriptori illi ratio conſtet, cum Palatinos *Mittendarios* à *Comitatenſibus* diſtinguit. Nam ex *d. l.* 7. *inf. h. t.* liquidò conſtat Mittendarios *Comitatenſium* appellatione comprehendi. Palatini quippe Comitatenſes ſeu Largitionales Comitatenſes, *l.* 6. *inf. de diuerſis officiis*, Officium Largitionum Comitatenſium, *l.* 3. *&* 7. *inf. de priuilegiis eorum qui in S. Palatio*: denique Scrinia largitionum Comitatenſium *d. l.* 7. *inf.* non à comitatu Principis dicuntur, ſed de Comitum ſeu Magiſtratuum nominibus, quorum diſpoſitioni ſuberant. Quomodo & Comitiana cohors dicitur *Nouella Iuſtiniani* 31. A. Comitatu equidem Principis *Comitatenſem* fabricam dixit Ammianus Marcellinus *lib.* 18. *p.* 129. (vbi perperam vir doctus neſcio quam Armorum Fabricam ſibi fingit) Item legiones Comitatenſes, & Pſeudocomitatenſes, ſeu Comitatenſe auxilium, (vt idem Ammianus loquitur *lib.* 19. *p.* 427.) de quibus dicam *titulo de re militari.* Mittendarij ergo propriè Comitum S. L. & R. P. Sed & Mittendarij omnes dici poſſunt qui miſſionibus parebant. Atque hoc ſenſu *Mittendarios* quoque vocat Caſſiodorus 4. *var.* 47. qui Principis miſſionibus parebant. Et Arius, Eunomiuſque, Spiritum Sanctum *Filij mittendarium* dixêre, docuêre, vt teſtatur Rufinus *in expoſit. Symboli*: Apud *Philoſtorgium lib.* 6. vt quidem reſtituo, τῷ υἱῷ φοιτητόν.

111.* Idem AAA. Cateruio c.s.l.''

PRIMICERII Scriniorum, Receptoriorum'' etiam, per triennium, iuxta'' inſtar ſacrorum ſcriniorum, adminiſtratione fungantur, ita vt nullus, ambitu, tempora æui longioris vſurpet. Dat. xiv. Kal. Sept. Bauxare'', Auxonio'' & Olybrio conss. [379.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

'' *Cateruius* Comes S L ſub Gratiano.

'' Putet reponendum quis *Exceptoriorum*: Sed nil mutandum.

'' Eſt qui reponat *iuſtâ, inſtar ſacrorum ſcriniorum, adminiſtratione*: vt *l.* 8. *inf. Placuit iuſta ſuggeſtio.* Verùm nil mutandum. *Iuxta inſtar* rectè dicitur, id eſt, iuxta exemplum & exemplar, ſicut *ad inſtar.* Ita *antiquum inſtar quoque l.* 74. *inf de Decurionibus*, & alia his ſimilia, vid. Gloſſar.

'' De hoc loco *mox.*

'' ℞. *Antonio*, hîc & *l. prox. & l.* 11. *de luſtrali coll. & l.* 2. *de deſertorib.*

COMMENTARIVS.

PRIMICERII Scriniorum Palatinorum triennales eſſe iubentur à Gratiano: exemplo Sacrorum Scriniorum Proximorum, quod vtrumque poſtea biennio immutatum fuit, *l.* 14. *inf. h. t. & l.* 6. *ſup. de Proximis Comitib. diſpoſition.* Et tandem anno *l.* 21. *inf. h. t. & l.* 11.17. *ſup. de Proximis comit. diſpoſit.* ¶ Primicerij ſcriniorum Palatinorum iuxta inſtar Proximorum Sacrorum ſcriniorum habiti fermè fuerunt, ſeu ad ſimilitudinem, vt loquitur *lex* 21. *inf. & l.* 10. *ſup. de Proximis Comitib.* De Proximis Scriniorum *ſuo titulo* dictum eſt. Primicerij Scriniorum Palatinorum, memorantur non tantùm *h. l.* verùm etiam *l.* 14.19.21. *vlt. inf. h. t.* & in *Notitia Imperij*: vbi & *Primiſcrinij* vocantur in

Notitia

Notitia Comitis rerum priuatarum. De horum vltimorum numero ad *d. l. vlt.* dicetur. Igitur, non niſi triennio durat Primiceriatus Scriniorum, etiam *Exceptoriorum*, ita enim legendum quis putet, hoc ſenſu, Triennij ſpacium excedere non poſſe non tantum cæterornm ſcriniornm Primicerios, verùm etiam ſcrinij Exceptorum. Quod quidem primum ſcrinium fuiſſe Palatinum Comitis S.L. docet *lex 7. inf.* Eorundémque *Exceptorum* fit mentio in vtraque Imperij Notitia. *Secundocerium*, inquit, *officij, qui primicerius eſt Exceptorum.* ¶ Retineri tamen debet hæc vox, *Receptoriorum*, vt ita intelligantur poſtrema Scrinia Comitis S. L. quæ *recipiendis* & adſeruandis pecuniis & ſpeciebus aliis deſtinata erant, *ceux qui ſe meſloiem de la recepte, Receueurs.* Cuiuſmodi reperio hæc ſex ſcrinia, *Scrinium aurea maſſa, Scrinium auri ad reſponſum*: *Scrinium veſtiary Sacris Scrinium ab argento, ſeu argenti, Scrinium annullarenſe, vel miliarenſe, Scrinium denique à pecuniis*, vt ex *Notitia Imperij vtraque* conſtat, & ex *l.7. Cod. de Palatinis S. L.* Atque hæc quidem vt dixi Scrinia ſex, *Receptoria* ſcrinia fuerunt; *Quatuor* enim prioraScrinia fuerunt vel exceptoria, vel exactoria, de quibus agetur *l.7.inf.* In vniuerſum enim decem fuerunt his temporibus. ¶ Senſus igitur *h.l.* hic erit: *Non tantum ſummorum Scriniorum Primicerios nonniſi triennales eſſe poſſe, verùm etiam minimorum Scriniorum*, cum alioquin minimorum Scriniorum officiales in officiis ſuis diutius retinendi viderentur. Et quò maius quodque eſt officium, eò breuiori tempore coarctandum videatur: viciſſim quò m inus, eò longiùs producendum. Verùm, vt alibi quoque monui (ad *l.6. ſup. de Proximis*) quò citiùs ad ſummum locum in Schola aliqua feſtinantes peruenire poſſent, Principes ſummi cuiuſque loci obtinendi tempus coarctarunt etiam vltimi.

¶ Subſcriptio huius conſtitutionis, quia ſingularis eſt, nunc illuſtranda venit: Dicitur igitur hæc Gratiani lex *Data* BAVXARE, Auſonio & Olybrio Coſſ. id eſt, A. D. 379. Qui locus *Bauxare*, diu me torſit: verùm nullatenus dubito, quin *Bauzanum*, hic in Rhetiâ intelligendum ſit: cuius mentio quoque apud Paulum Diaconum *lib.5. Longobardic. c.36. Hic dum Dux eſſet in Tridentinâ ciuitate, cum Comite Baioariorum, quem illi Grauionam dicunt, qui* BAVZANVM *& reliqua caſtella regebat, conflixit, eúmque mirificè ſuperauit: Quâ de causâ elatus, etiam contra Regem ſuum Bertaridum manum leuauit, atque ſe intra Tridentinum caſtellum rebellans communiuit.* Manet hodiernum vocabulum in celebris mercatus oppido, ad Atheſis Aiſacique fluminum confluentes, quod vulgo Italis *Bolzano*, Germanis *Botzen* haud procul à Tridentinis Alpibus: Gratianus quippe hoc tempore Mediolano (vbi erat adhuc III. *Nonas Aug.*) profectus, Liguriam, Venetiam, Galliam veterem, Rhetiam, Rheniaccolas, Sequanos, Germaniam (primam ſcilicet) Treueros pergens pertranſiit, teſte Auſonio in *Gratiarum actione*, hoc anno habita. Rhetiam, inquam, quâ parte Sueuorum & Alamannorum motus compeſcuit eodem teſte: & Socrate *lib.5.cap.6.* Sozomeno *lib.7.c.4.* de quo accipio & *l.7. inf. de reparat. appell.* Vbi & Tridentum; vbi ſcilicet, non verò Triuerini, data *lex 1. de Principib. Agentium in reb.* Prid. Non. Aug. mox & vico Auguſti *lex 4. de auroCoronario*: Verùm præſtat ipſam Chronologiæ partem ſternere, vt dictorum ratio conſtet.

III. Non. Aug. Dat.	MED. *l. 5. de hæreticis*, ad Heſperium PF.P. Acc. XIII. Kal. Sept.
Prid. Non. Aug. Dat.	TRIVERINI* [* ℞. Tridenti] *l.1. de Principibi Agentium*: ad Potitum Vicarium vrbis, Acc. VII. Id. Sept. Romæ.
IV. Id. Aug. Dat.	VICO" AVGVSTI. *l. 4. de auro coronario.* Pancratio PP.v.* *℞. Com. R. P." *Vicus*, vrbs in Rhetia, Ptolemæo.
XIV. Kal. Sept. Dat.	BAVXARE * [* ℞. Bauzane] *l.3. de Palatinis S. L.* Caternio Com.S.L.
XVIII. Kal. Octob. Dat.	TRIV. *l. 12. de Medicis & Profeſſorib.* Vindiciano.

Forte Bauzanum hoc idem cum eo, quod in *Notitia* ſub Duce Rhetiæ *Batauis* [pro Bauzanis] vocatur, quod Ortelius indicauit.

IVDEX *ſeu Rector prouinciæ neque Palatino, neque Rationali munus ſuum exequenti intercedere poteſt.*

IV. * Idem AAA. ad Heſperium PP."

NIHIL omninò vllis Iudicibus cum Palatinis noſtræ Clementiæ, quicunque à Conſiſtorianis" Comitibus diriguntur, commune atque coniunctum ſit, ſed excepta reuerenriâ, quæ, non ſolum ab inferioribus, ſed etiam à maioribus", Rectori Prouinciæ debetur atque defertur, ſuis quiſque neceſſitatibus obſecundet: Nec" temerè Apparitor prouincialis debiti" reum, quem Rationalis Officium ad ſolutionem cogit, abducat. Dat." VIII. Id Decemb. Sirmio, Auxonio" & Olybrio CONSS. [379.]

NOTÆ.

* Lex 4. *Cod. eod. tit.*
" De hoc *Heſperio* PP. vide quæ in *Proſop.*
" Omiſſa hæc vox à Triboniano: de quo etiam ad *l.1. ſup.*
" *Et in prouinciâ degentibus*: hoc addit Tribon. Maior ſcilicet adhuc quiſque eſt intra ſuam prouinciam & iuriſdictionem: de quo alibi.
" Hæc ſententia omiſſa à Triboniano: & certè ab hoc *titulo* fugitiua eſt, & abeſſe debuit: neque enim ad Palatinos pertinet.

" *Debiti* appellatione, rei tributariæ debitum intelligendum, de quo dixi plenè ad *l.6. ſup. de diuerſ. reſcriptis.*
" De *Rationalibus* dicam *lib.10.* & dixi iam ad *l.*...
" Pro *Accepta*: vel *Reddita.*
" *χ. Antonio*, hîc & *l. ſuperiore.*

COMMENTARIVS.

IVDICIBVS ſeu Rectoribus prouinciarum hâc conſtitutione, circa Palatinos, veluti eos qui fiſcalibus titulis reíque tributariæ promouendæ, exigendæ, à Comitibus Conſiſtorianis vel Rationalibus mittuntur, præponuntur, pariter vt *l.1.ſup.* & *l.6.10.inf.* fræni imponuntur: à Comitibus inquam, Conſiſtorianis, ſeu Comitibus conſiſtorij, *d.l.1 ſup.* id eſt à Comitibus S. L. & R. P. vt oſtendi iam *l.1. ſup.* imò & ab aliis quibuſdam Illuſtribus, veluti Magiſtro officiorum, de quo ad *eam leg.* à Rationalibus, inquam, qui per ſingulas prouincias erant, de quibus *lib. 10. C'eſt donques vn Reglement d'office.* Id inquam in ſummam *h. l.* agitur, ne videlicet Rectores prouinciarum, interturbent officia Palatinorum & Rationalium: verùm vt liberè hi ſua officia expleant & exequantur. Denique vt Iudicibus cum his nihil commune atque coniunctum ſit: Quod ſæpenumero facere ſoliti, atque adeò ſubinde reprimi oportuit: Iudicúmque iuriſdictionem & poteſtatem ſuos intra limites coërceri: Saluâ tamen reuerentiâ, ſeu, vt *hâc l.* dicitur, *exceptâ reuerentiâ*; *quæ* addit, non *ſolùm ab inferioribus*, *ſed etiam à maioribus Rectori prouinciæ debetur atque defertur.* Alij ſcilicet ſunt Poteſtatis & Iuriſdictionis, alij Reuerentiæ fines: Etiam ij qui ſub aliorum iuriſdictione vel diſpoſitione non ſunt, reuerentiam tamen his debent: veluti Rectoribus prouinciarum, qui vtique maius imperium in eâ prouincia omnibus poſt Principem habent, *l.8. ff. de officio Proconſulis*: *l.4. ff. de officio Præſidis.* Eáque reuerentia his non ſolùm ab inferioribus, veluti à Palatinis & Officialibus Rationalium debetur, verùm etiam à maioribus, inquit lex: Nempe intra poteſtatis ſuæ terminos quilibet maior cenſetur: atque ideò à maioribus alioquin dignitate his reuerentia debetur. Retro, dummodo reuerentiæ ratio conſtet, etiam inferior intra eandem prouinciam demandato ſibi munere defungi liberè poteſt & debet: neque eius officium interturbari. Exempli gratia, quæ ſecunda *huius leg.* ſententia eſt, quámque Tribonianus repudiauit, non poteſt Apparitor Rectoris prouinciæ debitorem publicum, quem Officialis Rationalis ad ſolutionem cogit, abducere, & ſic executionem illius impedire. ¶ Cæterùm eſt hæc *lex* nominatim de Comitibus Conſiſtorianis, quâ appellatione quinam intelligendi ſint, dixi iam ad *l.1. ſup.* quæ huic omninò concordat, vbi oſtendi eam ſignificationem latius patere quàm huius Codicis conditores voluerunt, pariter vt Palatinorum appellatio; Contrà Tribonianus vocem *Conſiſtorianis* ob eius ambiguitatem hîc ſuſtulit, *Comitum* tantùm appellatione retenta, vt ita ſuo *titulo* hanc *leg.* aptaret.

---

* v. Idem AAA. Nebridio." C.R.P."

QVIDAM poſt impletum" ordinem" militiæ Palatinæ, quam geſſerant, honorémque" tranſactum, ad Exceptorum" ſcrinia tranſire nituntur. Hâc igitur lege ſancimus, vt nulli prorſus dehinc iſta audendi relinquatur occaſio, ſed vnuſquiſque eius Scrinij, quod" *primum* militando delegit", ordinem perſequatur: nec in alterius loco finem militiæ requirat, qui iam proprij ordinis" tranſegerit Principatum. Dat. v. Id. Oct. Conſtantinop. Merobaude II. & Saturnino CONSS. [383.]

NOTÆ.

* *L. 5. Cod. eod. tit.*
" *Nebridius Comes R.P.* de quo vid. *Proſopogr.* ſub Theodoſio M. A.D. 382.383.
" *PP.* Cod. Iuſt. malè.
" Expletum.
" Ordo *hic* & *infr.* pro *ſcrinio.*
" *Primiceriatus*, vt in *fin. leg.*
" Quod primum ſcrinium fuit, vt docet *lex 7. inf.*
" *Quem* Cod. Iuſt. vitioſè.
" *Elegit* Cod. Iuſt
" *Ordinis*, id eſt, Scrinij.

COMMENTARIVS.

VNo in Scrinio qui militauit, eiúſque Princeps fuit, poſtea ad aliud Scrinium TRANSIRE, veluti ad Exceptorum Scrinia *hâc* Theodoſij M. *leg.* prohibetur. Cuius rei ratio hæc eſt, ne locus aliis in eo Scrinio, ad quod affectant, debitum præripiant: vid. & quæ notabo *ad l.9.inf.* Idem conſtitutum de Officialibus Caſtrenſibus S. Palatij, *l.1. inf. de Caſtrenſianis.* Simile de numeris militaribus, *l.vlt.inf.de re milit.* vbi dicam de Agentibus, *l.7. 9. 14. ſup. de Agentib.* de domeſticis, *l.7.8.10.vlt. ſup. de Domeſt.* De Decanis, *l.vn.inf.de Decanis.* Ex *hâc* interim *lege* apparet in officio quoque Comitis rerum priuatarum fuiſſe Exceptorum ſcrinium, cuius tamen nulla in *Notitia Imperij* fit mentio. Verùm de ſcriniis rerum priuatarum pleniùs ad *l.vlt. inf. h. tit.*

VI. * Idem AAA. ad Probum PP.

AB officiis Palatinorum Excellentia Tua ſciat ita penitus recedendum", vt neque" ipſa" poſtmodum" licitum ſibi credat hiſdem aliquid iniungere: & præterea prouinciarum Rectores prohibeat, quicquam vlterius tale conari. Dat. VII. Kal. Nou. Med. poſt" conſ. Merobaudis ſecundò, & Saturnini.

NOTÆ.

* *Lex 6. Cod. eod. tit.*
" *Probus* P.P. ſub Valentin. Iun. de eo vide *Proſopogr.*
" Si ſubſcriptio benè habet, tum inſcribendi hi Imppp. VALENTINIANVS *Theodoſius*, *& Arcadius*.
" *Recedere*, eſt nihil commune habere: vt *l.* 4. *ſup* abſtinere.
" Pro *nequidem*.
" Excellentia tua deinceps: ſic mox, *vlterius*. Hactenùs ergo vſurpabatur hoc.
" Subſcriptio hæc ſingularis huius Conſulatus, qui nullibi quod ſciam ita nominatur. Forte tollenda hæc, *poſt Conſ.*

COMMENTARIVS.

PRÆFECTI quoque PRÆTORIO, ac multo magis *Prouinciarum* Rectores, Palatinis (de cuius vocis latitudine dixi ad *l.* 1. *&* 4. *ſup.*) quidquam iniungere prohibentur à Valentiniano Iun. Quod tamen hactenus vſurpatum fuiſſe, *hac lex* docet. Idémque rurſum prohibitum *l.* 10. *inf.* Quomodo etiam anteà, Iudices *l.* 1. *&* 4. *ſup.* vetiti metum iudiciariæ commotionis his opponere, cúmque his commune quid atque coniunctum habere: Solis ſcilicet *Comitibus* Sacrarum largitionum, & rerum priuatarum negotij alicuius Palatinis iniungendi poteſtas eſt, quos ideò ſub diſpoſitione ſua habent. Vno verbo, Palatini *Solis Comitibus* parent, nullis aliis præterea, quamlibet *Sublimi* poteſtate ſubnixis. ¶ Illud ex *hâc leg.* quoque notandum, quod eâ iubetur Præfectus Prætorio Rectores prohibere, ne quicquam aduerſus *leg.* faciant; ſcilicet ſub diſpoſitione Præfectorum Prætorio fuêre Rectores Prouinciarum. Quod infinitæ aliæ *leges* oſtendunt.

* VII. Idem AAA." Trifolio" C.S.L.

SCRINIIS omnibus Largitionum Comitatenſium infraſcribtas decernimus *dignitates*", vt his contenti, ambiendi" ſibi aditum intercluſum eſſe cognoſcant, etiamſi ſpeciale beneficium emendicato ſuffragio quiſquam voluerit" impetrare." ¶ *Annonas* etiam iuxta definitum dignitatum modum volumus poſtulari", nec amplius quicquam præſumi.

BREVIS". *Quas dignitates, per ſingula Scrinia, Officium Sacrarum Largitionum habere ſtatutum eſt.*

* ¶ Scrinium" *Exceptoris*" Perf. ord. p. n. I. Ducenarij, n. II. ¶ Scrin." *Tabulariorum*, Perf. ord. III. Centenarij. n. II. Perf. ord. III. N. I. Perfectiſſ. cum" conſulares n. II. Epiſtularij. N. II. Ducenarius N. I. Ducenarius N. I. Form. prim. N. III. Centenarius N. I. Centenarij n. II. Form. ſec. N. II. Epiſtulares n. II. Epiſtulari n. III. For. III. N. II. Forma I. N. III. Formâ pri. N. VI. ¶ Scrinia" *Can.* For. ſec. N. III. *Mittendarij* For. ſec. N. V. Perfectiſſ. Sat.". N. III. Ducennarij N. II. Formæ tertiæ N. III. Centenarij N. II. Centenarij N. VI. ¶ Scriniarij" *Numeror.*" Epiſtulares N. III. Epiſtular. N. XII Perfect. ord. ſec. N. I. Formam" prim. n. IV. Form. prim. n. XI. Form. ſec. n. IV Form. ſec. N. XIII. Dat. IV. Id. Iun. Heracliæ, Richomere & Clearcho CONSS. [394.]

NOTÆ.

* *Lex 7. Cod. eod. tit.* Longè plenior eſt: vndecim quippè etiam Scriniorum omnium dignitates digerit & conſignat. Cum *h. l.* non niſi quatuor digerantur. Huius *leg.* mentio fit *l.* 11. *inf.* Abrogatur vt puto *l.* 13. quâ Valentis Conſtitutio reducitur.
" Reponendi hîc *Impp.* THEODOSIVS *& Arcadius*, vid. *Chronolog.*
" *Trifolius Comes S L.* ſub Theodoſio: cui inſcribuntur quoque duæ *leges* ſequentes, vid. *Proſopogr.*
" Abrogata Valentis conſtitutione, de qua *leg.* 3. *inf.*
" Altiores dignitates.
" *Valuerit.*
" *Preſtari*, Cod. Iuſt.
" De hac BREVIS voce, conſule *Gloſſar.*
* Confuſio in hoc *Breui* eſt aliqua; ſed & mendis ſcatet: quibus tollendis opera nauanda eſt.
" *In Scrinio*, vel *per ſcrinium*: vt *ſup.*
" *Scrinij Exceptorum Perfectiſſimus Ordinis ſecundi, numero vnus, id eſt Primicerius Exceptorum vnus: Ducenarij duo, id eſt, Tertiocerius & Quartocerius, Centenarius vnus, id eſt Primicerius inſtrumentorum: Epiſtulares numero duo. Forma prima, numero triginta ſex: Forma ſecunda numero quatuor: Forma tertia numero tres:* Hæc ita à Codice Iuſtinianæo, de Scrinio Exceptorum. Vnde.

" De Exceptoribus dicam ad *l.2. inf de numerariis.*

" *Sacri Scriny Tabulariorum Perfectiſſimus Ordinis tertij numero vnus: Ducenarius numero vnus: Centenarius numero vnus: Epiſtolaris numero vnus: Forma prima numero tres: Forma ſecunda, numeio quinque:* ita Codex Iuſt.

" *Scriny Canonum perfectiſſimus* Ordinis *tertij numero vnus: Ducenarius numero vnus, Centenarius numero vnus, Epiſtolares numero duo: Forma prima numero quatuor. Forma ſecunda numero quatuor.* Ita Codex Iuſtin.

" An *Cent. N.1.* an, *inter Conſulares?* arg. *l.19 & l.vlt.inf.*

" *Scrinium Mittendariorum*, in Codice Iuſtinianæo ſeparatim conſtituitur, déque eo hæc ſcribuntur, *Scriny Mittendariorum Ducenarius numero vnus; Centenary numero duo: Epiſtulares, numero octo: Forma prima numero ſeptem: Forma ſecunda numero triginta tres.*

" Foitè *Numerariorum*, vt in *Notit. Imp.*

" *Scriny Numerorum Perfectiſſimus Ordinis tertij, numero vnus: Ducenarius numero vnus: Centenary numero duo: Epiſtulares numero duo: Forma prima numero tres: Forma ſecunda numero vnus: Forma tertia numero duo.* Ita Cod. Iuſt.

COMMENTARIVS.

DIGNITATEM & ANNONAS Palatinorum Sacrarum Largitionum*, per ſingula ſcrinia, præſtitutum it *hâc leg.* Theodoſius M. vltra quæ ambiri, etiam per adnotationem Principis, vel quidquam poſtulari aut præſumi non poſſit. Hoc vt intelligatur, ſciendum eſt, SACRARVM LARGITIONVM Scrinia varia fuiſſe, ſeu Palatinos S.L. in varia Scrinia diuiſos, & quidem Theodoſij Iunioris temporibus, in *Decem* ſcrinia; vt docet Theodoſij ipſius Breuiarium. *Scrinium*, inquam, *Exceptorum, Canonum, Tabulariorum, Numerariorum, Aurea maſſæ, Auri ad reſponſum veſtiary ſacri, Argenti ſeu ab argento, Annularenſe ſeu à miliarenſibus, denique Scrinium à pecuniis.* Verùm poſteà Vndecim fuêre: vt docet *lex 7. Cod. eod. tit.* Peculiari videlicet *Mittendariorum* ſcrinio conſtituto, cùm anteà Mittendarij Scrinio Canonum continerentur, vt hæc *lex* noſtra oſtendit; quorum ideo etiam nulla in *Notitia Impery* mentio fit.

¶ Porro ſcrinia hæc decem Comitis ſacrarum Largitionum bifariam adhuc diuidebantur: Priora quatuor vno nomine & ſeparato; poſteriora ſex ſuo continebantur, & quidem quatuor priora propriè *Largitionum Comitatenſium* nomine comprehenſa *hac lex* oſtendere videtur: nam cùm nonniſi quatuor illorum quæ dixi priorum dignitates *hâc l.* digerantur, ita præfatur, *Scriniis* OMNIBVS *largitionum Comitatenſium infra ſcriptas dignitates decernimus.* Niſi, quod veroſimilius videatur, *lex* hæc ab *huius Codicis* Conditoribus truncata, quod ſuadere videtur Codex Iuſtinian. Et certè *largitionum*, & *largitionalium Comitatenſium* appellatione *lege 3. & 7. inf. de priuilegiis eorum qui in S. palatio & l.6. inf. de diuerſis officiis*: veniunt & intelliguntur omnes Officiales Comitis S. L. Quocumque communi nomine quatuor priora ſcrinia cumprehenſa fuerint, *ſex poſteriora* certè *Receptoriorum* appellatione comprehendi *l.3. ſup.* oſtendi. ¶ De quatuor prioribus *h. l.* tantum agitur, de his igitur notandum; In his Scriniis hæc Officiorum & Officialium nomina fuiſſe: Primùm *Primicerios* ſingulorum Scriniorum (de quibus dictum fuit *d. l.3.* quorúmque meminit *Notitia Impery.*) Item *Ducenarios, Centenarios, Epiſtulares, ſeu Epiſtularios*: & nominatim in ſcrinio Canonum *Mittendarios.* De *Mittendariis* dictum fuit ad *l.2. Epiſtulariorum* meminit quoque Saluianus noſter *lib. 5. de Prouidentia Dei. Veniunt*, inquit, *plerumque noui nuncy, noui* EPISTVLARII *à ſummis Sublimitatibus miſſi: qui commendantur Illuſtribus paucis ad exitia plurimorum: decernuntur bis noua munera, decernuntur noua* INDICTIONES. Epiſtularij igitur fuerunt, qui in Prouincias cum Epiſtulis mittebantur, non ad exactiones tributorum vrgendas (id enim *Mittendariorum* munus fuit) ſed ad inſinuandas & ſignificandas nouas indictiones: *Ducenariorum & Centenariorum* nominis vſus hoc æuo plurimus fuit. Nam & in ſchola Agentium in rebus fuiſſe eos ſuperiùs oſtenſum eſt, *ſuo Titulo.* Fuêre igitur & in ſcriniis largitionum, eorúmque fit quoque mentio *l.8.9. inf.* & fortè *in l.1. & 9. inf de exactionibus*, vbi dicam. Fuerunt & aliij in ſcriniis Comitis ſacrarum largitionum, qui dicebantur *Prima formæ, Secundæ, & Tertiæ.* Quemadmodum & inter Caſtrenſianos alij pariter primæ, Secundæ, Tertiæ formæ fuerunt, *l.2. inf. de Caſtrenſianis.* Formas vocabant gradus certos in ſingulis ſcriniis vel ſcholis, & quaſi characteres, qui manipuli, ſic vt dicam, ſcholarium & ſcriniariorum inter ſe diſtabant: quomodo *formam* nummi characterem dici, notum eſt. Haud aliter ac inter *Comites*: alij ordinis primi, alij ſecundi, alij tertij fuerunt; vt alibi pleniùs oſtenſum eſt. Imò quod hæc ipſa *lex* noſtra teſtatur, quemadmodum inter *Perfectiſſimos*, (de quibus *ſuo Titulo* dicam, *vltimo* inquam, *huius libri*) alij ordinis primi fuerunt, alij ſecundi, alij tertij.

¶ His igitur omnibus ſcriniariis Comitis S. L. ſingulis ſua DIGNITAS hac Theodoſij conſtitutione adſignatur; abrogata *leg.* Valentis: *arg. l.13.* vt alij videlicet ſint Perfectiſſimi ordinis primi, alij verò ordinis ſecundi, alij denique ordinis tertij. Quibus certè dignitatum gradibus ſuæ quoque & definitæ annonæ, id eſt, ſtipendia, gradatim conſtituta erant, & ſtrenæ: *h.l. & l.11. inf.* quò maiorem modum inferioris ordinis Scriniariis nullo ſuffragio impetrare licebat: *Sua quiſque ſcilicet dignitatis ſtipendia ferre debet, non altioris.* Quæ præcipua eſt, & vnica fermè *huius legis* ſententia, atque vnicus hic ſcopus, ſicut & *dictæ legis* 11. vbi de his Annonis, ſtrenis, veſtibus, atque in vniuerſum de ſtipendiis dicendi locus erit. Quod perfectiſſimatus dignitatem attinet Palatinis tributam, vide quoque *l.7. de priuil. eorum qui in S. Pal.* ¶ Cæterùm Theodoſius M. hanc *leg.* ſuam biennio poſt rursùm firmauit, *l.11. inf.* Arcadius, reductâ Valentis *lege*, infirmaſſe videtur, *d.l.13. inf.*

VIII. *. Idem AAA. Trifolio" C.S.L.

PLACVIT iuſta", & omnibus Mittendariis" Palatini Officij profutura ſuggeſtio, quâ inſinuaſti, vt ex hiſdem, annui" ſinguli ex Ducenariis": terni", ex Centuriis",

Centuriis", habito prouiſionis intuitu, cingulo liberentur. Dat. IV. Id. Mart. Conſtantinop. Arcadio A. I. & Bautone v.c. CONS. [385.]

NOTÆ.

* *L. Placuit* 8. *Cod. Iuſt. eod. tit.* Iungendáque huic, *lex prox. inf.*
" *Trifolio* huic Comiti S. L. inſcribitur quoque *lex* 7. *ſup.* vid. *Proſopogr.*
" *Iuſtè*, Cod. Iuſt. omiſsâ voce *&*: quod factum non oportuit.
" De *Mittendariis* dictum ad *l.* 2. *ſup.* Cæterùm Cod. Iuſt. habet, *Mittendariis Palatinis & officiis*: malè.
" *Annis ſingulis*: Cod. Iuſt. quæ mutatio non modò inanis & ſuperflua, iſtud enim Latinum magis, verùm etiam malè cum diſpendio totius *legis*.
" De *Ducenariis* & *Centenariis* dictum ad *l.* 7. *ſup.*
" Ex *Ducenariis terni*: Cod. Iuſt. malè, de quo mox.
" *x. Centunariis*, vel *Centenariis*, vt Cod. Iuſt. & *l. prox.* 8.

VIII. * Idem AAA. Trifolio C.S.L.

DE Mittendariis Palatinis, annui ſinguli ex Ducenariis; terni, ex Centenariis; habito prouiſionis intuitu, cingulo liberentur: &" prioribus decedentibus, locus ſequentibus detur. Dat. IV. Id. Mart. Conſt. Arcadio A. I. & Bautone CONSS. [385.]

NOTÆ.

* Iungenda, vt dixi, hæc *lex*, ſuperiori.
" Hâc ſententiâ hæc *lex* amplior quàm ſuperior: de quo mox.

COMMENTARIVS.

DE MITTENDARIIS, de quibus iam *l.* 2. *&* 7. *ſup. & l.* 22. 23. *inf.* Palatinis, qui ſcilicet de Palatino officio erant; ſunt hæ duæ leges, in eandem ſententiam, & quidem vnius eiuſdémque conſtitutionis Theodoſianæ: Quod mirum, & inter næuos *huius Codicis* Conditorum ponendum videtur: Quanquam vtraque quid peculiare habet, etſi in ſummam conſentiant, eadémque verba de eo contineant: Nempe prior docet, hanc conſtitutionem latam *ad ſuggeſtionem Trifolij Comitis S. L.* (vt multæ conſtitutiones ad ſuggeſtionem & inſinuationem Magiſtratuum, de iis quæ ad officium & munus eorum pertinebant, promulgatæ) Poſterior rationem ſuppeditat eius quod *hâc l.* conſtituitur; de quâ mox: Tribonianus priorem tantum retinuit, ſpretâ poſteriore, quæ tamen, vt dixi, animam legis continet: idémque totam eius ſententiam conturbauit: non tantùm interiecta voce, *&*, mutatóque ita loco, *Mittendariis & Palatinis officiis*: quaſi Mittendarij Palatini quoque non eſſent, aut quaſi de aliis Palatinis officiis hîc ageretur, quàm de Mittendariis: Verùm totâ inſuper eius ſententiâ immutatâ: de quâ nunc videndum eſt: Igitur iubet hâc conſtitutione Theodoſius M. ex Mittendariorum numero annuatim, per annos ſingulos, cingulo liberari, ſeu ex officio Palatino exire (vt loquitur *lex penult. inf.*) ex Ducenariis ſingulos, id eſt, vnum: ex Centenariis ternos. Nempe inter Mittendarios alij Centenarij, alij Ducenarij erant, vt docet quoque Breuis ſubditus *legi* 7. *ſup.* Ergo quatuor in vniuerſum è Mittendariis per ſingulos annos cingulo liberari & exire iubentur *h. l.* quod & ipſum poſteà ſtetit ſub Theodoſio Iun. vt expreſsè docet eius *lex* 23. *penult. inf.* Qui numerus planè conturbatus *Codice Iuſtin. in d. l. placuit* 8. *Cod. eod. tit.* eâ quippe, vt ea *lex* habet, iubentur annis ſingulis ex Ducenariis terni cingulo liberari, ex Centenariis verò, habito prouiſionis intuitu: id eſt, (nam id ita *ibi* proculdubio accipiendum) quantum ſufficere viſum fuerit: Quod quidem euenit, tùm ex praua interpunctione: tum horum verborum, *habito prouiſionis intuitu*, interpretatione: quæ ſignificant, hunc numerum ſufficientem viſum. Id enim ſibi vult illa formula, de qua in *Gloſſario.* Rationem quod attinet, iſthæc eſt: nempe vt prioribus decedentibus, locus ſequentibus detur, atque ita ſequentes promoueantur, ſuo ordine: Quo ſimùl indicatur, hunc promotionis ordinem non interturbandum inſititio, vel aduentitio alio: de quâ prohibitione iam *ſuprà* ſæpè; imò & ad *l.* 5. *h. t. & l. vlt. inf. de re militari*: Fortè ex vnò ſcrinio in aliud: quò pertinet *d. l.* 5. *& l.* 1. *inf. de Caſtrenſianis.*

X. * Idem AAA. ad Principium PP."

SI quis Iudicum" Palatino vel profligationem" debitorum" putauerit eſſe mandandam, vel eius impertiendum litigatori auxilium in lite priuatâ, tam ipſe quam eius Officium per ſingulos quibus vetita curanda commiſerit quinas auri libras fiſci viribus inferre cogatur. Dat. Prid. Kal. Sept. Aquil. Arcadio A. II. & Bautone CONSS. [385.]

NOTÆ

NOTÆ.

* Concordat huic legi *lex 17. inf. de exactionibus*: & *lex 6. ſup.*
″ *Principius* PP. ſub Valentiniano Iun. vid. *Proſopogr.*
″ *Iudices* id eſt, Rectores prouinciarum.
″ *Profligatio*, id eſt, exactio, vide & *legem 9. inf. de Executoribus*, *& l. 4. ⁊. ne conlationis tranſlatio poſtuletur*, vid. *Gloſſ.*
″ *Debitorum*, id eſt debitorum publicorum, vt *l. 4. ſup.* De quo plenè dixi ad *l. 6. ſup. de diuerſis reſcriptis*. Mox opponitur litigator, & lis priuata.
″ Vid. Zoſimum *lib. 4. p. 766. 767.* & *D. Ambroſium*: & *Chronolog. noſtram.*

COMMENTARIVS.

IVDICES ſeu Rectores Prouinciarum Palatinis quidquam iniungere, vt *lege 6. ſuprà*, vetiti Superiore anno à Valentiniano Iuniore: Ita & *hac lege* rurſum ab eodem Imperatore vetantur: Ac nominatim illud *h. l.* vetiti, ne Rectores Prouinciarum, quos tributariæ rei & exactionis cura manebat, *Exactionem* tributorum Palatinis iniungant. Quod & ipſum poſteà cautum à Theodoſio Iuniore *l. 17. inf. de exaction.* Sed reuocatum, *l. 18. eod. tit. de exact.* Item ne in lite priuatâ Palatini auxilium litigatori impertiant, id eſt, ne executionem in lite priuata eis mandent. Ne ſcilicet formidabili hoc Palatinorum miniſterio vel terror incutiatur, aut concuſſiones exerceantur. De exactione tributorum Palatinis committenda vel non, dicendi locus erit ad *d. l. 17. inf. de exactionib.* & *l. 31. inf. de ſuſceptorib.*

XI.* Idem AAA. Proculo″ C. S. L.

OLIM″ ſtatuimus, *Vt vltra definitas dignitates″ nullus″ nec Annonas″ nec Strenas perciperet.* Sed quia pleroſque de diuerſis Palatinis Officiis, ſub occaſione indepti honoris, Strenas & Veſtes″, ceteráque ſolemnia, vltra ſtatutum″ numerum percepiſſe cognouimus, & id quod ex ſuperfluo″ præbitum eſt exigi facias: & deinceps vltra ſtatutas″ dignitates nihil præberi permittas. Dat. Non. Mai. Conſtantinop. Acc.″ à Valerio C. S. L. Honorio Nob. P. & Euodio CONSS. [386.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
″ *Proculus* Comes S. L ſub Theodoſio M. An. 386. ex Comite Orientis, vt videtur mox Præfectus vrbis, vid. *Proſopogr.*
″ Ante biennium, *l. 7. ſup.* quam *hac* innuit.
″ *Dignitates*, hic, & *fin. leg.* & *l. 13.* ſunt prærogatiuæ & commoda in officio publico conſtitutorum: ἀξίαι.
″ Palatinus S. L.;
″ *Annonæ* appellatione veſtis quoque hîc comprehenditur.
″ Dicam inf. ad *l. 1. de mil. veſte.*
″ Id eſt, vltra definitum annonarum modum.
″ ACCEPTA ab alio, putà à ſucceſſore, lex quæ ad eius deceſſorem ſcripta fuerat.

COMMENTARIVS.

ANNONÆ Palatinis Comitis Sacrarum Largitionum diuerſæ fuerant definitæ & conſtitutæ, pro dignitatum diuerſitate: idque nominatim ante biennium ab eodem Theodoſio *l. 7. ſup.* factum fuit, quam *hac* noſtra innuit. Eo proinde maiorem modum exigi vel præberi, vt *illa lege*, ita & *hac* rurſùm idem prohibet. Quinimò ſi quid *ex ſuperfluo*, id eſt, ſupra modum annonarum, dignitati ſuæ congruum & competentem, acceptum fuerit, id repeti *h. l.* iubetur. Suus cuique dignitati ſcilicet modus annonarum conſtitutus fuit; Alius ſcilicet Perfectiſſimis Ordinis primi, alius Ordinis ſecundi, alius ordinis tertij. Item modus alius Formæ primæ, alius Formæ ſecundæ, alius Formæ tertiæ, *d. l. 7. ſup.* alius Comitum ordinis primi, alius ſecundi, alius tertij, *l. vlt. ſup. de proximis Comitib. diſp.* Idque ita inter Palatinos obſeruatū, ſeu in Palatina militia. Hinc quoque *l. vn. Cod. Iuſt. de annonis & capitatione adminiſtr.* pro annonis & Capito dignitati ſuæ debitis; ſed & in armata idem obtinuit. Hinc *l. 1. inf. de erogat. militar. annonæ* (vbi dicam aliquid) Tribuni & Præpoſiti ſumere dicuntur annonas ſuæ congruas dignitati: & *l. 32. eod. tit.* ſpecies accipere debitas dignitati, & *l. vlt. Cod. tit.* annonas pro dignitate ſua conſequi & annonas ſuæ dignitatis. Inſignéſque ea de re ſunt loci apud Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptores, & nominatim apud Trebellium Pollionem, in *vita Claudij*, ex Epiſtola Valeriani ad Zoſimionem Procuratorem Syriæ: & ex Epiſtola eiuſdem ad Ablauium Murenam Præfectum Prætorij. Ex priore hæc verba notanda ſunt. *Hæc autem omnia idcirco ſpecialiter non quaſi Tribuno, ſed quaſi Duci detuli, quia Vir talis eſt, vt ei plura etiam deferenda ſint.* Vide & Epiſtolam Valeriani de Probo Tribuno ad Præfectum Prætorio, Mulvium Gallicanum apud Vopiſcum *in Probo.* Quandoque tamen Principes, (vt ex illis ipſis locis apparet) non rigidè ſemper modum annonarum dignitati congruum obſeruarunt, ſed annonas ſæpè maiores Tribunis & Ducibus deferebant, quam dignitas eorum poſtulabat, vt eſſet aliquod meritorum pretium ſupra dignitatis & ordinis gradum. Quod in Aureliani Ducis perſona ſtatuit Valerianus, cui aliquid præcipuè decreuit, vt ex eius Epiſtola conſtat apud Vopiſcum, *in Aureliano.* Itémque *in Claudio Tribuno*, cui non tanquam Tribuno, ſed tanquam Duci ſpecialiter illa omnia quæ in eius Epiſtola continentur, detuliſſe profitetur, quod

vir eſſet talis, cui etiam plura deferenda eſſent. Sed inſignis maximè locus eſt, de annonis extra ordinis ſui gradum non accipiendis, *hic*, ex prædicta Valeriani Epiſtola de Aureliano, quibus hæc Vopiſcus præmittit: *Illi*, inquit, *Romam venienti ſalaria ſui* ORDINIS *ſunt decreta. Exemplum Epiſtolæ Valerianus Auguſtus Ceionio Albino Præfecto urbi: Vellemus quidem ſingulis quibuſque deuotiſſimis Reipub. Viris multò maiora deferre compendia quàm eorum* DIGNITAS *poſtulat: maximè vbi honorem vita commendat: Debet enim quid præter dignitatem pretium eſſe meritorum; Sed facit rigor publicus, vt accipere de Prouinciarum oblationibus* [alij habent *illationibus*] VLTRA ORDINIS SVI GRADVM *nemo plus poſſit.*

¶ Et hæc omnia procul dubio ita conſtituta fuerunt, inuidiæ & æmulationi tollendæ. Cur enim eiuſdem militiæ, formæ, & Ordinis participes diuerſo ſalario donentur? Quanquam & hæc præterea ratio reddi poteſt, Ne procedentibus alioquin in immenſum huiuſcemodi annonarum incrementis, publici reditus ſeu Prouinciarum oblationes ſalariis non reſponderent. Atque hic eſt PVBLICVS RIGOR, quem æquitas certè relaxari (quidquid *hac l.* vel ſimilibus ſtatutum reperiatur) ſuadet: imò & vtilitas publica. Nam vt inter artifices longa eſt differentia, ita Meritorum rationem haberi, & virtutem ſpe præmiorum accendi publicè vtile eſt.

¶ Atque vt ſalaria maioris ordinis alicui extra ordinem Virtutis ergò decreta ſæpè fuêre, ita & ad augendam quorundam dignitatem & authoritatem, etſi minoris forent ordinis, maioris tamen dignitatis ſiue infulis, ſiue inſignibus eos decorari non rarò ſolitum. Ita Spartianus ſcribit in Hadriano; *Martium Turbonem poſt Mauritaniæ Præfecturam*, infulis ornatum Pannoniæ, *Daciæ quoque ad tempus Præfectum*. Et paulò poſt, *Daciam Turboni creditam titulo Ægyptiacæ Præfecturæ, quo plus haberet authoritatis, ornato.*

¶ Salaria porro (vt generali verbo vtar) Palatinorum, & omnium qui in commentarium Principis relati erant (*qui eſtoient couchés ſur l'Eſtat*) variis rebus conſiſtebant: in *Annonis* propriè dictis (id eſt in ſpeciebus annonariis, veluti frumento, vino, capito, v. *l.1. ſup. de domeſticis, & tit. inf. de erog. mil. ann.* & id genus aliis, de quibus conſulendi ſunt quos dixi Hiſtoriæ Auguſtæ Sriptores:) Item in *veſtibus*, de quibus iidem quoque conſulendi v. & *l. vlt. ſup. de proximis Comitib. diſp.* Videndi & Tituli duo, *inf. de erogatione militaris annonæ* & *Titulus de veſte militari.* Fuerunt & alia ſolennia veluti argentum & miniſteria. Quatuor igitur fermè hæc in annonis ſeu ſtipendiis fuêre. *Salarium* propriè dictum, (in ſpeciebus) *veſtis, argentum, miniſterium.* Quatuor hæc in *Epiſtola* Valeriani de Claudij Tribuni ſalario diſtinctè ponuntur. *Sanè ſcias*, inquit, *tantum ei à nobis decretum* SALARII, *quantum habet Ægypti Præfectura: tantum* VESTIVM, *quantum Proconſulatui Africano detulimus: tantum* ARGENTI, *quantum accipit Curator Illyrici Metatius: tantum* MINISTERIORVM, *quantum nos ipſi nobis per ſingulas quaſque decernimus ciuitates.* Idemque apparet ſigillatim ex altera *Epiſtola* Valeriani, quæ hanc præcedit proximè de eodem Claudio Tribuno: *Eadémque Epiſtolâ* & STRENARVM fit mentio, vt *h.l.* noſtra: *Argenti* inquit, *in opere annua pondo quinquaginta Philippæos noſtri vultus annuos centū quinquaginta, & in* STRENIS *quadraginta ſeptem & trientes centum ſexaginta.* Scilicet Palatinis certis ſolennitatibus ſecundum Ordinis ſui gradum Principes in auro fermè ſtrenas donabant; de quo eſt hæc *lex*; eodémque pertinet *lex vlt. inf. de priuil. cor. q. in S. Pal.* De eodem eſt elegans hic Ammiani Marcellini locus, *lib.16. p.68. Indutus*, inquit, *quadam* SOLEMNITATE *Agentibus in rebus in Conſiſtorium; vt aurum acciperent, inter alios quidam ex eorum conſortio, non, vt moris eſt, expanſa chlamyde, ſed vtraque manu cauata ſuſcepit: & Imperator, Rapere, inquit, non accipere ſciunt Agentes in rebus.* Item hic Sozomeni *lib. 5. cap. 16.* ἐπεὶ γὰρ καιρὸς παρῆν βασιλέα δωρεῖσθαι στρατιώταις (γίνεται δὲ τοῦτο ὡς ἐπίπαν ἐν ταῖς Ῥωμαίων ἱερομηνίαις, καὶ βασιλέων, καὶ βασιλίδων πόλεων ἐν γενεθλίαις ἡμέραις) δωρούντων δὲ ἐπὶ τούτῳ παριόντων ἕκαστον, &c. & poſt; προσεῤῥίψεν ὃν δεδώκει χρυσὸν, id eſt; *vbi tempus aduenit vt Imperator dona elargiretur in milites, quod quidem Romanorum Kalendis & Natalibus Imperatorum & reginarum Vrbium fieri ſolet*, &c. *eorum qui ad munus accipiendum accedebant vnumquemque.* Et poſt: *Proiicientes ad pedes eius, quod dederat auro.* Atque iſtud eſt, diu quæſitum, neque à quoquam adhuc peruestigatum, PVNCTI *ſolatium*, cuius meminit Anaſtaſius, in *l. laudabile 4. Cod. de Aduocatis diuerſorum Iudicum. Iubemus*, inquit, *Viros Clariſſimos fiſci pro tempore patronos fori Tuæ Celſitudinis* SOLEMNI *die feſtiuitatis Kalendarum Ianuariarum ipſius tantummodo anni, per quem tale peragunt officium*, INTER *ſpectabiles Sacri Conſiſtorij Comites, diuina noſtræ Serenitatis manu* PVNCTI *conſequi* SOLATIA. Qui locus omnes hactenus torſit, vt ex Cuiacij *Obſeruatione 2. lib.13.* diſcere licet. Et perperam Græci hic legerunt τὸ *Pactum*; Vnde tentabat Cuiacius, *Pacti ſolatium*, ſeu *Pacta ſolatia*: hoc ſenſu, *Aduocatos fiſci conſequi (vt ait lex iubemus 3. & lex petitiones. 5. eod. tit.) quod communi conſenſu ſiue communi placito & conuentione totius Collegij Aduocatorum patronis fiſci conſtitutum eſt.* Perperam omninò. Neque enim hoc loco agitur de illis ſolatiis, ſed de iis, quæ de manu Principis ſtrenarum loco accipiebant; quod eleganter admodum *Puncti ſolatium* vocatur: de quo dixi plenè ad *leg. vlt. ſup. de poſtulando.*

Solatium autem ſumitur non pro ſalario integro, verùm pro liberalitate & lucello quodam & munificentiâ: Ita *l.32. inf. de nauiculariis*, ſolatiis pro mercedula præſtitis ex tributariæ penſitationis immanitate, & *l. penult. inf.* ſolatia vocantur quæ exeuntibus ex officio conferebantur beneficij loco, & ſtipendiis opponuntur. Et ſic eodémque ſenſu Spartianus *in Hadriano* dixiſſe videri poteſt, *Ægros bis ac ter die & nonnullos Equites Romanos ac libertinos viſitauit*, SOLATIIS *refouit, conſiliis ſubleuauit.* Et multò magis malè hinc colligit nonnemo, ex hoc ipſo loco, de quo nunc agimus, *Puncta* pro ſolatiis & ſalariis ipſis accipi.

¶ ADSCISCI PALATINOS *ac nominatim* CASTRENSIANOS *nonniſi Principis adnotatione oportere.*

XII. * Imppp. VALENTIN. Theodoſius & Arcadius AAA. Seuero'' Comiti, & Caſtrenſi.

NVLLVS eorum, qui Palatinis'' intra aulam obſequiis deputandi ſunt, ad aliquod munus debet admitti, niſi cui Adnotatio Noſtra ſortiendæ talis militiæ copiam patefecerit. Da. XVIII. Kalen. Feb. Med. Valentiniano A. IV. & Neoterio CONSS. [390.]

NOTÆ.

* Fugitiua hæc lex eſt, mox vt oſtendam.
'' Seuerino Com. R.P. *l. vlt. inf. ad leg. Iul. repet.* MS. hic habet, *Seueriano.*
'' Ambiguitate huius vocis, *Theodoſiani* in errorem inducti fuerunt.

COMMENTARIVS.

ADMITTI ad Palatinum aliquod munus, intra Principis aulam, non niſi ex Principis permiſſu & adnotatione quis poteſt: ex hâc Valentin. Iun. conſtitutione. Quæ quidẽm ab hoc *titulo* fugitiua omnino eſt, & ab *huius Codicis* Conditoribus hunc in *titulum* perperàm coniecta. Nam etſi *Palatini* ſint omnes, qui in Principis obſequiis ſunt: item, etſi Officiales Comitis S. L. & R. P. *Palatini* quoque dicuntur: rurſum etſi hoc ipſum quod de Palatinis intra aulam obſequium præſtantibus, *h. l.* cauetur, de *Palatinis S. L.* quoque caueatur *l. 15. inf.* & de Palatinis R.P. *l. 18. inf.* aliud tamen & ſpeciale ſeu diuerſum quid eſt, *Palatinis* INTRA AVLAM obſequiis deputari, ſeu aliquo munere militiáue intra aulam fungi. *Palatini* ſcilicet alij ſub Comite S. L. & R. P. erant (qui illi Palatini ſunt, de quibus eſt hic titulus) Alij verò obſequiis Principis officia præbebant: *l. 1. inf. de priuil. eorum qui in ſacro pal.* intra aulam obſequiis deputati erant, vt hæc *lex* loquitur, in palatio obſequia præbebant; *l. 2. d. t. de priuil.* &c. in diuerſis obſequiis Palatinis erant, *l. 3. d. t.* Palatini fidelis obſequij officia implebant, *l. 5. d. t.* Palatinis intra aulam obſequiis deputati, *l. 12. eod.* Qui à Palatinis Largitionum, de quibus *hoc titulo*, diſertè ſeparantur, *d. l. 3.* imò & à Scriniariis quandoque Memoriæ, Epiſtularum, &c. *d. l. 1. & 3.* & à Cubiculariis, *d. l. 3.* Quinam igitur illi ſunt? Nempe, qui ſub diſpoſitione Magiſtri officiorum, Comitem Domeſticorum fuêre: *l. 42. inf. de hæreticis*, (vbi, intra Palatium militare dicuntur:) item ſub Caſtrenſi S. Palatij vt *hâc leg.* & apud Corippum, verſibus quos mox laudabo. *Obſequij* ſcilicet vox propriè de his vſurpata, qui circa Principem vel domi, vel foris procedenti obſequebantur apud Capitolinum *non ſemel*, Trebellium Pollionem, in *Claudio*, Caſſiodorum in *formulâ Curæ Palatij*. Quare & *obſequium* dictum pro comitatu procedentis apud Agrœtium *de orthographiâ*, Conſtantinum 1. *de thematibus*, *th. 4. orient.* Vuamafridum de geſtis Longobardorum *lib. 1. c. 20.* alioſque quos congerit Meurſius *in mixobarbaro.* Proinde vocis *Palatinorum* homonymia vel deluſi ſunt, vel illudunt *huius Codicis Theodoſiani* Conditores. Aduerſus quæ dicat quis, Seuerum hunc Comitem, cui *lex* hæc inſcribitur, eundem videri cum *Seuerino*: quem *Comitem Rerum priuatarum* hoc ipſo anno facit *lex vlt. inf. ad leg. Iul. repetundar.* vel Comitem S. L. *lex 4. Cod. de off. Præf. vrbi.* De Palatinis igitur Rerum priuatarum hanc *leg.* eſſe, atque adeò rectè ſub hoc *titulo* collocatam? Sed vt ad id reſpondeam: etſi verum foret hunc eundem videri Seuerum cum Seuerino illo Com. R.P. (Quanquam Comes quoque Caſtrenſis dicatur *l. 1. 2. inf. de Caſtrenſianis*:) non ideò tamen *de Palatinis R.P.* hâc *leg.* agitur: Duplici quippe dignitate functum Seuerum dici poſſet. Itaque *hâc l.* Palatini intra aulam obſequiis deputati, omninò ſunt *Caſtrenſiani*. Cui & ſacri palatij miniſteriis connumerantur, *l. 38. inf. de erogat. mil. ann.* Sacri miniſterij dicuntur, *l. 2. inf. de Caſtrenſian.* Palatinorum denique etiam numerus *l. 38. inf. de decur.* Sacro Miniſterio Principis deputati; *l. 4. Cod. de Caſtrenſ.* hinc quoque in *titulo Codicis* [illegible] de *Caſtrenſianis & miniſterianis.* Denique hanc *leg.* in *titulum de Caſtrenſianis* coniectum oportuit. ¶ Cæterum ſub diſpoſitione *Caſtrenſis* fuerunt *Pædagogiorum Miniſteriales Dominici*, *Curæ Palatinorum*, vt docet *Imperij Notitia.* Breuiter *Miniſterium aulicum*: cuius meminit Lampridius, in *Alexandro Seuero*; *Aulicum miniſterium in id contraxit, vt eſſent tot homines in ſingulis officiis, quot neceſſitas poſtularet, ita vt annonas non dignitatem acciperent fullones & veſtitores, & pincernæ omnes* CASTRENSES *miniſtri quemadmodum peſtis illa inſtituerat, ſed annonas ſingulas, vix binas: & quum argentum in miniſterio plus ducentis libris non haberet, nec plures miniſtros, argentum & miniſtros antequando poſcebat, accipiebat ab amicis, quod hodieque fit, ſi præſtatur à Præfectis abſente Imperatore.* Hos Palatinos ita deſcribit Corippus.

Adfuit OBSEQVIO *caſtrorum turba virorum,*
Illis ſumma fides, & plena licentia ſacris
Deſeruire locis, atque aurea fulcra parare,
Regales menſas epulis onerare ſupernis,
Conſeruare domum, ſanctúmque intrare cubile,
Internas munire fores, veſtéſque parare.

Verùm de Caſtrenſianis ſeu ſacri Palatij miniſteriis *ſuo titulo de Caſtrenſianis l. 1.* ¶ Cæterùm & per ſe ſatis apertum cur huiuſmodi Palatinos (& nominatim *Caſtrenſianos*) *Valentinianus* Iunior vt & Imp. in *l. 10. ſeu vlt. Cod. de diu. offic.* non niſi ex ſua adnotatione admitti voluerit: nempè quod vt Corippus ſuperiori loco ſcribit, illis ſumma fides & plena licentia ſacris deſeruire locis & priuatæ & interioris Principis vitæ adſidui forent Miniſtri, à quibus vt ſæpè Principi metuendum, ita non niſi à Principe probatos adſciſci intereſt. Itaque & Tertullian. in *Apologetico* per ironiam: *Planè cæteri Ordines*

dines pro authoritate religioſi ex fide nihil hoſticum de ipſo Senatu, de Equite, de caſtris, de PALATIIS *ipſis ſpirant.* Nil attinet ſyluam exemplorum retractare Principum, ab interioris vitæ miniſtris cubicularis id genus aliis appetitorum. Ne longiùs repetam, Valentinianus hic ipſe, *legis huius* author biennio poſt id extremum expertus eſt Viennæ, vrbe Galliarum à Cubiculariis extinctus & ſuffocatus, cùm & Ciuilia & militaria officia omnia non ex eius nutu, verùm aliorum penderunt.

XIII. * Impp. ARCADIUS & Honorius AA. Oſio" C.S.L.

OFFICIUM, quod Sublimitatis Tuæ iuſſionibus obſecundat, eas tantummodo teneat dignitates", quas diuæ recordationis Valentis † Conſtitutio comprehendit: nihil vltra nec peti conuenit, nec ſperari. Dat. IV. Kalen. Decemb. Conſtantinop. Olybrio & Probino CONSS. [395.]

NOTÆ.

* Concordat *lex 7.11. ſup.*
" *Oſius* Com. S L ſub Arcadio, *h.l.* Magiſter officiorum in aliis ſex legibus A D. 395. 396. 398. de quo & Claudianus *lib.2. in Eutropium.*
" De hac voce iam pro *l.11. ſup.*
† *Valentis* conſli.utio hæc non extat.

COMMENTARIUS.

DIGNITATES Palatinorum Comitis Sacrarum Largitionum, atque adeò Annonarum, iuxta eas modum, quibus maiores aut petere aut ſperare non liceret, duabus conſtitutionibus à Theodoſio M. definitum, putà *l.7. & 11.* ſuperiùs videmus. Verùm ante Theodoſium *Valens* Imperator eaſdem dignitates atque adeò annonas aliter digeſſerat. Hanc igitur formam Valentis conſtitutione comprehenſam, ac non etiam Theodoſianam, Arcadius *h. l.* ſeruari iubet; ſic vt nihil vltra peti aut ſperari velit. De qua ad eas *leges* pleniùs.

XIV. * Idem AA. Martiano C.S.L.

OFFICIORUM Palatinorum, Scriniorúmque, primicerij" biennio tranſacto diſcedant, nec vlterius in eadem militiâ commorentur. Eos ſanè qui ante hoc ſtatutum in locis" memoratis inuenti ſunt, ad metas triennij concedimus peruenire. Dat. XV. Kalen. Feb. Conſtantinop. Arcadio IV. & Honorio III. AA. CONSS. [396.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungenda huic *lex 6. ſup. de Proximis Comitibus diſpoſitionum.* Fortè & *l.8. & 9. ſup. de Agentibus.*
" *Martinianus* Comes S L. ſub Arcad o, A D. 396. vid *Proſopogr.*
" De h s *Scriniorum Primiceriis*, mox.
" *Loca* ſunt gradus officiorum & dignitatum, vid. Gloſſ. *Theod.*

COMMENTARIUS.

DE PRIMICERIIS officiorum Palatinorum ſcriniorumque eſt hæc Arcadij *lex*, quæ pars eſt prolixioris conſtitutionis Arcadianæ de PROMOTIONIBUS, déque ſpatio ſeu tempore quo Primates variorum officiorum Palatinorum durare debent: vnde ſupereſt quoque *lex 6. ſup. de Proximis ſcriniorum* quæ huic coaſſanda venit (fortè etiam vna cum *lege 8. & 9. ſup. de Agentibus in rebus*:) Quæ & ipſa de Proximis ſacrorum ſcriniorum idem omninò conſtituit, iiſdémque omninò verbis, quibus hæc de officiorum Palatinorum ſcriniorúmque Primiceriis: & ideò data ad Oſium Magiſtrum officiorum, ſub quo erant Proximi ſacrorum ſcriniorum. ¶ *Officiorum porrò Palatinorum Primicerij* hîc ſunt totius officij Palatini, id eſt, Officialium Palatinorum Comitis S. L. Primicerij: fuit enim totius officij Palatini Primicerius quidam, vt docet quoque *lex 19. inf.* vbi dicam: *Scriniorum* verò *Primicerij*, ſunt ſingulorum ſcriniornm in officio Comitis S. L. Primicerij: (huius enim officij varia fuerunt ſcrinia, *l.3.7.11.13. ſupr. l.22. vlt. inf. de murilegulis*) varij proinde Primicerij, quorum Primiceriorum ſcriniorum fit quoque mentio *l.3. ſup. l.19.21. inf.* Rectores iidem dicuntur *l. prox.15.* ¶ Ergo Primicerij hi officiorum Palatinorum ſcriniorúmque biennio neque vltra in hac militia ſeu officio locóque commorari *h. l.* iubentur, bienniòque tranſacto diſcedere pariter vt Proximi ſacrorum ſcriniorum, *d. l.6. ſup. de Proximis ſacr. ſcrin.* vbi vid. quæ de huius rei ratione dixi: vt & de limitatione vtrique *legi* ſubiectâ; quæ in præſens reſpicit; putà vt qui huius conſtitutionis tempore Proximi vel Primicerij reperiuntur, trienniam abſoluere poſſint. Quod & aliàs ſimiliter factum, cùm tempora actuum coarctarentur: vt prætereà videre eſt ex *l.22. inf.* ¶ Quæ cùm ita clara ſint, craſſus error eſt eorum qui ex *hac l.* ſcribunt, Palatinorum in commune officium vltra biennium ſeſe non portexiſſe.

XV. * Idem AA. Conſtantio c.s.l."

HIs abiectis" de Officio Palatino, qui inconſideratè ac vulgo ſunt congregati Statutos ducentos viginti quatuor. Supernumerarios ſeſcentos decem lectiſſimos inhærere præcepimus" : & iuxta inſtructionem Eminentiæ tuæ quæ adnexa eſt, ſingulis" ſcriniis vel Rectoribus" definitum numerum Supernumerariorum deputari. Si quis ſanè ad memoratam militiam accedere voluerit, oſtenſâ generis fide, tunc demum adnotatione noſtri Numinis, Palatinorum cœtui ſocietur. Dat. XIII. Kal......" Conſtantinop. Theod. v.c. CONSS. [399.]

NOTÆ.

* Abeſt à *Cod. Iuſtinianeo.*
" *Conſtantius* Comes S.L. ſub Arcadio.
" Vid. *l.6. de Agentib. in reb.*
" *Præcipimus.*
" Quæ Decem erant, vide dicta ad *l.7. ſup.*
" *Rectorum* appellatione intelligit proculdubio Primicerios Scriniorum, de quibus *l.3. & l.14. ſup.* Primicerij enim ſunt ſingulorum Scriniorum rectores.
" Fortè *Kal. Ian.* & ita fugientes literæ exhibent in MS.

COMMENTARIVS.

RECENSVM ſeu REPVRGIVM Palatinorum Comitis Sacrarum largitionum *h. l.* Arcadius inſtituit: pariter vt ab Honorio inſtituitur *lege ſequente:* idque iuxta inſtructionem Comitis Sacrarum largitionum Conſtantij, cuiuſmodi repurgium quoque Scholæ Agentium in rebus inſtitutum *l.15.18. vlt. ſup. de Agentib. in rebus.*

¶ Duo igitur *h.l.* ſtatuuntur, Primum vt non niſi CCXXIV. ſtatuti ſint; *Supernumerarij* verò ſexcenti & decem iique edecumati & ſelecti à Comite Sacrarum Largitionum. In Scholis ſcilicet, (& quidem Palatinis, ne de aliis nunc dicam) alij dicebantur & erant *ſtatuti*, alij verò *ſupernumerarij* : vt præter hanc *legem* oſtendit *lex 17. inf. lex 2. inf. de Caſtrenſianis* : ſeu alij ſtatuti, alij Vacantes: *l. vlt. ſup. de Agentibus in rebus* : vbi plura de his *Vacantinis* notaui. Statuti inquam, qui iam officio ſuo intra ſcholam fungebantur, atque in actu iam poſiti & conſtituti. Supernumerarij verò ſeu Vacantes vel Adſcriptitij, qui ſupra numerum ſtatutum per ſingulas Scholas diſperſi, certóque numero deputati, decedentibus ex Scholà aliis, ordine ſubrogandi; vt clarè docet *lex 17. inf.* De quibus plenè dixi *ad d.l. vlt. ſup. de Agentibus in rebus.*

Secundò ad Palatinam hanc militiam, non niſi ex adnotatione Principis, idque fide Generis factâ, neminem admitti iubet Arcadius. Quod idem & de Priuatianis, ſeu de Palatinis Comitis rerum priuatarum conſtituitur *l.18. inf.* De Palatinis Caſtrenſianis, ſeu de Palatinis intra aulam deputatis, *l.12. ſup.* Quod de fide generis additur, id lucem accipiet ex *l.16.17. inf.* vid. & *l.4. ſup. de Agentib. in reb.* & *inf. tit. quid probare debeant.* Et hæc quidem ita ab Arcadio conſtituuntur, quod videlicet inconditâ turbâ tùm laboraret officium Palatinum, vt *initio legis* oſtenditur.

¶ Vt ad Supernumerarios ſeu prius *huius l.* caput redeamus, notandum & illud: quod Supernumerarij ſingulis ſcriniis, atque adeò Rectoribus (id eſt Primiceriis, de quo ad *l.14. ſup.*) certo numero deputari adſignari iubentur: Idque iuxta inſtructionem Conſtantij Comitis S.L. quæ *huic l.* adnexa quoque fuerat: v.g. tot in ſcrinio Tabulariorum, Canonum, Numerariorum, &c.

XVI. * Idem AA. Meſſalæ PP."

SALVTARI" definitione cenſuimus" DXL. & ſex" de officio Comitis ſacrarum largitionum, trecentos priuatarum", qui tamen nullis ſint corporib. obligati: reliquos ſuis Officiis & Ordinib. eſſe reddendos, ſingulis tamen ita matriculis retinendos, vt patriæ" prouincia pariter conſcribatur; Iudicibus admonendis de numero ſtatuto, vt ceteri ad ſua Officia retrahantur, nec poſthac ſub ſpecie militiæ" intra prouinciam poſſit deliteſcere qui ſibi nec indultum commeatum", nec publicam neceſſitatem docuerit eſſe mandatam; Curialem ſuum municipes" vindicent, Collegiatum" proprium corpus adſtringat, nec Iudicem ſuum Apparitor" quondam deſertor euadat: ſibi quiſque, iure tamen, obnoxium exſequatur" : Adiutoribus quoque, qui matriculas tractant, ſupplicium deportationis cum amiſſione facultatum ſubeuntibus, ſi quenquam vltra numerum præſtitum fuerint militare. Dat. XI. Kal. Ian. Med. Theodoro v.c. CONSS.

NOTÆ.

* Iungenda *huic* eſt *lex* proxima. Vtraque abeſt à *Cod. Iuſt.*
" *Meſſala* PP. Italiæ ſub Honorio Imp. A.D. 396.398.399.400. vid. *Proſopogr.* vbi ex Symmacho & Rutilio Numa.

mat. nonnulla.
" Saubri ſanctione: *d. l. prox.*
" *Cenſuimus*, niſi quid hic abeſt, pro *numerum conſtituimus*, æſtimauimus.
" In MS. ita notatum.
" *Priuatarum* abſolutè: de quo ad *l. 18.*
" Patria & prouincia.
" Palatinæ ſcilicet.
" De *Commeatu* hoc indulto Palatinis.
" *Municipes* ſunt Curiales, vid. Paratitlon de Decurionib.
" De *Collegiatis* ſuo titulo *inf. lib. 14. t. 7.*
" De his eſt *infrà* titulus, *lib. 8.*
" *Perſequatur.*

XVII. * Idem AA. Longiano" C.S.L.

SERENITAS noſtra ſalubri ſanctione diſpoſuit, vt quingenti quadraginta ſex, qui tamen nullis ſunt corporibus obligati, Palatini ſint: Supernumerarij autem ex" quibus in decedentium locum, quos ratio inuenerit, ſinguli ſubrogentur; ad originem tractis deſertoribus; ſciente Adiutore Officij Palatini, ſi qui ſupra ſtatutum numerum vel cohibentia" vel neglegentia eius irrepſerit, auaritiam eius, proſcribtione omnium facultatum ac deportatione, plectendam: reliquos" autem qui ſuperflui fuerint, prouinciis ſine dilatione, datis auctoritatibus", reſtituantur. Dat. x. Kalen. Ian. Med. Theodoro v.c. CONSS. [399.]

NOTÆ.

* Iungenda *huic*, vt dixi, *lex* ſuperior.
" *X. Longiniano* Comiti S.L ſub Honorio: ad quem extant Symmachi nouem epiſtolæ *lib 7.* quibus omnibus perperam editum *Longimano*: Ex *ep.* certè 93. *&* 96. ſatis apertè colligitur, de eius Comitiuâ S.L. vid. *Proſopogr.*
" Locus corruptus: Ego ſic reſtituam; *ſupernumerary autem alij*, ſcilicet fiat, *ex quibus*, &c.
" *Cohibentia*, pro *Conniuentia*.
" *X. Reliqui.*
" De hâc *Auctoritatum* voce mox.

COMMENTARIVS.

RECENSVM ſeu Repurgium Palatinorum ſeu Officialium Comitis ſacrarum largitionum & Comitis rerum priuatarum inſtituit Honorius Imp. his duabus *legibus*, quæ inter ſe coaſſandæ ſunt: etſi ad diuerſos Magiſtratus datæ, pro ratione videlicet ſubiectæ materiæ: Prior ſcilicet ad Præfectum Prætorio data eſt, quia de Iudicibus quoque prouinciarum eorúmque Officiis, Collegiis, & Curiis agit: Poſterior verò ad Comitem S.L. quia de Palatinis S.L. vnicè tractat: Nempe vt Arcadius *ſuperiori l. 15.* in Oriente hunc recenſum hoc ipſo Anno egit: ita & Honorius *his legibus*. Cuius etiam recenſus cauſam *priore lege 16.* apertè indicat: nempe, quod multi Corporibus, Officiis & Ordinibus, Curiis, inquam, Collegiis, & Apparitionibus Iudicum obligati in Palatinorum Ordinem ſeu matriculam irrepſiſſent: Quâ cauſâ etiam Curiis, Collegiis, Officiis Iudicum poteſtas *hâc l.* datur, Curiales ſuos, Collegiatos, Apparitores, retrahendi. Numerum itaque hunc Palatinorum eſſe iubet Honorius *his legibus*: Nempe, Comitis S.L. quingentos & quadraginta ſex: Comitis R.P. trecentos; pauciores proinde Palatinos Comitis R.P. quàm S.L. quomodo & pauciora rerum priuatarum ſcrinia fuerunt, quatuor inquam: cùm ſacrarum largitionum decem eſſent, de quo vide *leg. 7. ſup. & l. vlt. inf.* Atque hic ſtatutorum Palatinorum numerus definitus ab Honorio: Vltra quem numerum reliquos ſuper numerarios certâ matriculâ ſeu Breui comprehendi iubet, ita quidem vt ſingulorum nominibus patria & prouincia adſcribatur: quò ſcilicet admonitis Iudicibus prouinciarum Curiis, Collegiis & officiis Iudicum, his obnoxij retrahantur: cæteri verò non obnoxij ſupernumerariorum loco habeantur, atque in decedentium locum vbi vſus tulerit, ſubrogentur: quæ & ipſa Supernumerariorum ratio & conditio Arcadio placuit *d. l. 15.* Quomodo & in Recenſu Agentium in rebus vltra ſtatutorum numerum, in ſupernumerarios multi eadem conditione reiecti, *l. vlt. ſup. de Agentibus in rebus.* vbi de his ſupernumerariis, qui & Adſcriptitij, Vacantiui, ſeu Vacantes dicti, plura: vt & inter Caſtrenſianos, *l. 2. inf. de Caſtrenſianis.* ¶ Et hæc quidem de *harum legum* ſententia: vbi duo adhuc notanda veniunt.

Primò, de *Adiutoribus* officij Palatini. Pœnam ſcilicet proponi his, bonorum proſcriptionis, & deportationis, ſi paſſi fuerint vel conniuentiâ vel negligentiâ ſupra ſtatutum numerum aliquem irrepere: Nempe hi *Adiutores*, quorum mentio quoque fit *l. 20. inf.* & *l. 4. de executoribus*: Palatini officij (vt diſertè dicitur *l. 16.*) matriculas tractabant: & quod *l. 17.* indicatur, per auaritiam irrepere quoſdam ſinebant. De Adiutoribus in genere dixi ad *l. 10. inf. de cohortalibus*: de Adiutore Magiſtri officiorum *l. 3. 20. 21. ſup. de Agentibus in rebus.*

Secundò, *fine l. 17.* ſuperflui Palatini, vltra ſtatutos videlicet & ſupernumerarios iubentur prouinciis ſine dilatione, datis auctoritatibus, reſtitui: vbi quid ſit, *Datis auctoritatibus*, quæri poteſt? Putet quis *datis auctoritatibus*, eſſe, probatione præſtitâ: v.g. à Curia, ſi quem velut Curialem repetat: quo ſenſu, *auctoritatis* vox quoque accipitur. Malo ego, mandatis ſeu literis Iudicum, argumento *l. ſuperioris*: quomodo accipitur & *l. vn. ſup. ſi certum pet. ex chirogr.* vt rectè Iuretus in Symmach. *lib. 3. ep. 69.* vbi plura exempla apponit de hac *Auctoritatis* ſignificatione, & Nos in *Gloſſ. Theodoſ.*

XVIII. Idem AA.'' Neſtorio Comiti R.P.

NOn aliter quilibet in Officio Sacrarum Priuatarum'' cingulum militiæ ſibi ſumendum exiſtimet, niſi noſtræ Manſuetudinis Adnotationem meruerit. Dat. Prid. Id. Aug. Ancyræ'', Stilichone II. & Anthemio CONSS. [405.]

NOTÆ.

* *L. 9. C. eod. tit.* Concordat huic *lex* 12. & 15. *ſup.*

'' Imò Imppp. ARCADIVS, *Honorius & Theodoſius AAA.* pariter vt *l. prox.* 19. vid. *Chronologiam.* Malè Cod. Iuſt. Impp. *Theod. & Arcad.*

'' *Neſtorius* Comes R.P. ſub Arcadio vid. *Proſopogr.*

'' *Sacrarum largitionum vel priuatarum*, ita Tribonianus, aduerſus veri fidem.

'' *Ancyra* in Galatia hoc tempore conſtitutus Arcadius A.D. 405. vbi pariter data *lex* 1. *inf. ne quis in Palat. l. 1. de menſoribus.* De Imperatorum Ancyræ morâ, dico plenè *ad l. Quiſquis, inf. ad l. Corn. de ſicariis*, N. 2.

COMMENTARIVS.

ADMITTI ad Palatini rerum priuatarum Officium ſine adnotatione Principis nemo poteſt ex *hâc* Arcadij *leg.* Quod idem de Palatinis ſacrarum Largitionum idem Arcadius conſtituit *l.* 15. *ſup.* & Valentinianus Iunior de Palatinis intra aulam obſequio deputatis *l.* 12. *ſup.* ¶ Illud notandum ſemel, abſolutè *Sacrarum Priuatarum* appellatione *h. l.* intelligi res priuatas. Ita abſolutè quoque *priuata* pro rebus priuatis, *l. vlt. inf. de locatione fundorum iuris emphyteutici.* Comes & Comitiua priuatarum, *l.* 49. *inf. de appellationibus*, *l.* 120. *inf. de Decurion.* Sacræ igitur priuatæ, ſunt ſacræ res priuatæ: quippe ſacræ res vel largitionales vel priuatæ; vnde quandoque *Sacrarum* appellatione ſimpliciter, res priuatæ intelliguntur, *l.* 13. *inf. de indulgentiis debitorum.* Quandoque ſacræ largitiones, vt apud Ennodium *in tertia dictione*: *Te ſacrarum Iudex & conſilij comitem meruit & laboris.* Itaque errat Vir doctus ad Symmachum *lib.* 10. *epiſt.* 43. qui *dictam l.* 13. ita ſupplet, *Munerationum ſacrarum.* Ac vt ad priuatas redeam, Officium Priuatarum dicitur quoque *l.* 16. *ſup. l.* 21. *inf. & l. vlt. inf. h. t.* In antiqua quoque inſcriptione ϑὴιγροτος πρειβάτης. vide & ad aliquid Suidam in voce πρίβατα. Ita Capitolinus *initio Macrini*; *Occiſo*, inquit, *Antonino Baſſiano, Opilius Macrinus, Præfectus Prætorio eius qui antea* PRIBATAS *curabat, imperium arripuit.* ¶ Ceterùm huic *legi* coaſſandam cenſeo *l. vlt. Cod. de reſcind. vend.* quæ eidem Neſtorio Comiti R. P. inſcribitur, quâ veſtium, auri, argenti, mancipiorum emendorum ex priuatis rebus Principis copia denegatur.

XIX. *Idem AA. & Theodoſius A. Monaxio PP.''

DOMINVM ex Primiceriis ſacrarum largitionum ſpeciali beneficio ex Vicariis, ad ſimilitudinem Proximorum ſacrorum ſcriniorum, eſſe præcipimus; Ceteros Primicerios ſcriniorum, & qui poſt illum Primicerij totius erunt officij, Palatini, ex Conſularibus inter Adlectos eſſe decernimus. Dat. XVI. Kalend. Feb. Conſtantinop. Baſſo & Philippo viris clariſſimis CONSS. [408.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex**, velut Hiſtorica, à *Cod. Iuſt.*

'' Emendatâ ſuperioris *legis* inſcriptione, reponendum hic, *Iidem AAA.*

* *ss. P.V.* vid. *Proſopogr.* & auctorem Chronici Alexandrini A.D. 409 Et certè de Dignitatum ordine agitur *hâc l.* cuius rei cura ad diſpoſitionem Præfecti vrbis pertinebat: de quo dixi ad *l.* 11. *ſup. vt Dignitatum ordo.*

COMMENTARIVS.

DE PRIMICERIORVM ſacrarum largitionum DIGNITATE eſt hæc Arcadij Imp. Conſtitutio: Vbi ante omnia prænoſcendum eſt (quod hæc *lex* disertè teſtatur, idque etiam indicat *lex* 14. *ſup.*) alios fuiſſe Primicerios totius officij Comitis S. L. alios verò Primicerios ſingulorum ſcriniorum Id quod ſimiliter docet *lex* 20. *inf.* & *Notitia Imperij*, quæ viginti fermè poſt hanc *leg.* annis conſcripta eſt, præfert; *Officium*, inquit, *Viri Illuſtris Comitis S. L. habet* PRIMICERIVM TOTIVS OFFICII: *Primicerium ſcrinij Canonum*: *Primicerium ſcrinij Tabulariorum*: *Primicerium ſcrinij Numerariorum*: *Primicerium ſcrinij aureæ maſſæ*: *Primicerium ſcrinij Auri ad reſponſum*: *Primicerium ſcrinij veſtiarij ſacri*: *Primicerium ſcrinij Argenti*: *Primicerium ſcrinij Annularenſis*: *Primicerium ſcrinij à pecuniis.* Quod ipſum & de officio ſcriniiſque rerum priuatarum teſtatur *lex vlt. inf. hoc tit.* eadémque Imperij Notitia.

¶ Hoc præcognito, de *huius l.* ſententiâ videndum eſt. Igitur de Dignitate Primiceriorum horum, duo hæc *hâc l.* conſtituuntur ab Arcadio: Primò continetur ſpeciale beneficium ſeu priuilegium Domini cuiuſdam, qui tum erat ex-Primiceriis totius officij Palatini ſeu Comitis S. L. Nempe ſpeciali beneficio tribuitur ei dignitas ex-Vicariis, ad ſimilitudinem proximorum ſacrorum ſcriniorum: De hâc Proximorum ſacrorum ſcriniorum dignitate, v. *l.* 2. 4. 10. 11. 17. *ſup. de Proximis*: & *l.* 12. *ſup. de Senatoribus.* Igitur Domino ex-Primicerio totius officij hæc dignitas ſpeciali beneficio tribuitur. Qui verò ægri ſomnia videre, imò videre

dere volet, legatis quæ Gutherius *de officiis domus Auguſtæ lib.3.c.9.p.*481.*&* 482.ſcribit: vbi hanc *leg.* de Primicerio Notariorum accipit, & *Dominum ex-Primicerius* vocari notat, id eſt, Primicerium Notariorum totius officij, nomine appellatiuo. Eſt enim hîc *Domini*, ſiue mauis, *Domnini* nomen proprium.

Secundo capite in futurum Primicerius totius officij Palatini, vt & Primiceriis ſingulorum ſcriniorum tribuitur dignitas ex-Cõſularibus inter Adlectos: de dignitate ex-Conſularibus dixi ad *l...ſup.*.....de eadem in hac ipſa re videtur accipienda *lex* 7.*ſup. & l.vlt. in fin.* De Adlectis, id eſt, immunibus à Senatoriis oneribus, dixi *ad l. ſup.*.....Et hoc tamen priuilegium ademptum poſteà his à Theodoſio Iun. quod Senatoriæ dignitati iſti Palatini renunciaſſent, *l. vlt. ſup. de Senatorib.*

---

xx. * Impp. Honorivs & Theodoſius AA. Ioanni pp."

Palatinos, qui ſacrarum remunerationum rationem tractantes, inculpatim" ad calcem terminúmque militiæ peruenerint, præcepimus" ea habere priuilegia, Adiutorem" & Primicerios diuerſorum" officiorum, quæ nuper † Agentum in rebus ſcholæ à" noſtrâ ſunt Manſuetudine contributa: ſcilicet, vt à tyronum" præbitione memorati reddantur exortes, ceteráque onera non agnoſcant, quæ" antea cùm nihil de hac re ſtatuiſſemus, ad dignitatis diſpendium ſuſtinebunt." Dat. vii. Id. Iun. Rau. p." Conſulatum Honorij ix. & Theodoſij v. AA. [413.]

NOTÆ.

* *L. Palatinos* 10. *Cod Iuſt. eod. tit.*
" *Ioannes* PP. ſub Honorio Imp. A.D. 412.413.414. vid. *Proſopogr.*
" *Inculpatim*, pro *inculpatè*: vid. *Gloſſ. Theod.* Malè Cod. Iuſt. *inculpantur.*
" *Præcipimus*, quomodo & *Cod. Iuſt.*
" Locus hic ita *Cod. Iuſt.* expreſſus. *nec non etiam Adiutores, & Primicerios diuerſorum officiorum præcipimus habere priuilegia, quæ* &c. De quo mox.
" De *Adiutore* vid. *l.*16.17. *ſup.*
" Id eſt, vniuerſorum quorumcumque, vid. *Gloſſ.*
† De hac conſtitutione, mox.
" Abeſt à *Cod. Iuſt.*
" Vid. infrà *titulum, qui à præbitione tyronum, lib.*11. *& l.*14.15. *ſup. de proximis Comitibus diſſeſ.*
" Reliqua reciſa à Cod. Iuſt.
" *χ. Suſtinebant.*
" Id eſt, *Poſt.*

COMMENTARIVS.

A Tironum præſtatione, cæteriſque oneribus, Palatini ſacrarum remunerationum, vbi inculpatè ad calcem terminúmque militiæ peruenerint, etſi Honoratorum iam numeros, de quo ad *l.* 19. *ſup.* hac *leg.* ab Honorio immunes eſſe iubentur, quibus hactenùs obnoxij fuerant. Vbi tria illuſtranda veniunt, præter generalem à tyronum præſtatione immunitatem: de qua erit *inf. tit.* peculiaris, *lib.*11.

Primò quod hæc immunitas tribuitur Palatinis ſacrarum remunerationum, id eſt, tam Sacrarum largitionum quàm priuatarum: ſic quoque *l.*2. *inf. de commeatu. Ex officiis Palatinis, his videlicet qui ſacrarum & priuatarum remunerationum Comitibus obſecundant.* Nempe *ſacrarum remunerationum* vox pertinet ad ſacras largitiones, & ad res priuatas, quæ ſanè & ſacræ dicuntur, *l.*13. *infr. de indulg. debitor. l.*17. 18. *infr. de exactionibus*: Sic alioquin & Symmachus *lib.*10. *ep.*43. *Palatini munerationum ſacrarum, Amicus & Caſtor, quæſtus publicos eruentes*, &c. Et in *veteri Inſcript. pag.*449. *nu.*7. de Petronio Maximo. Sacrarvm remvnerationvm per triennivm comes: qui ille eſt Maximus, qui dicitur Comes S. L. *l. vlt. Cod. de commerciis*: Comes R. P. *l.*26. *inf. de petitionibus.* Sic & Honoratus V. P. Rat. S. R. dicitur in *veteri Inſcr. p.*282. *num.*6. id eſt, *Vir Perfectiſſimus Rationalis Sacrarum Remunerationum.*

Secundò obſeruandum id quod *initio* dicitur de Palatinis, qui ad calcem terminúmque militiæ peruenerunt, explicari mox de *Adiutore & Primiceriis diuerſorum officiorum*: vbi reponam *vniuerſorum officiorum*, vel certè *diuerſos.* Nempe Palatini, vbi ad calcem militiæ peruenerant, fiebant vel *Adiutores*, de quibus *l.*16. *&* 17. *ſup.* vel Primicerij totius officij, vel ſingulorum ſcriniorum, ſiue ſacrarum largitionum ſiue priuatarum: de quibus Primiceriis *l.*19. *ſup. & l. vlt. inf.* & *Notitia Imperij.* Quare verba illa, *Adiutorem & Primicerios vniuerſorum* officiorum ἐξηγητικῶς poſita ſunt, quaſi dixiſſet *Adiutorem ſcilicet.* Quod Tribonianus non cepit, qui αὐξητικῶς & extenſiuè ſeu ampliatiuè hæc accepit, & ad alia officia alióſque Adiutores & Primicerios tranſtulit: ita: *Nec non etiam Adiutores & Primicerios diuerſorum officiorum præcipimus habere priuilegia, quæ*, &c. officia enim hîc ſunt officia Palatina: quorum *Primicerij totius officij* erant: nullibi vel in nullis Magiſtratuum officiis tales Primicerij.

Tertiò *Exemplum* obſeruandum. Nempe priuilegium hoc ab Agentibus in rebus, ſeu à priuilegio quod his nuper dederat, extendit nunc Honorius Imp. de quo ſanè eſt Honorij *lex* 13. *ſup. de Agentibus in rebus*: quæ tamen non adeò nuper data eſt, verùm antè decennium.

XXI. * Idem AA. Anyſio C.S.L. &" Tauro C.R.P.

AD ſimilitudinem ſanctionis, † quam de proximis ſacrorum promulgauimus ſcriniorum; etiam in Officio ſacrarum largitionum atque priuatarum pro biennio annum ſub perpetua obſeruatione præcipimus cuſtodiri in" venerabili Natali perennitatis meæ Theodoſij", ad exemplum proximorum, annus ſuſcipiat exordium promotionis, & priuilegia" quæ huiuſmodi Officiis vel Primicerio" ſacris Legibus deferuntur, integra inlibatáque ſeruentur. Dat. III. Kal. Iul. Conſtantinop. Theodoſio A. VII. & Palladio CONSS. [416.]

NOTÆ.

* *L. Ad ſimilitudinem* 11. *Cod. Iuſt. eod. tit.*
" *Anyſius* Comes S.L. ſub Theodoſio Iun. cui inſcribitur quoque Anno 419. *lex* 22. *inf. prox.* Eiuſdem mentio fit An. 416. in *l. vlt. de murilegulu* vid. *Proſopogr.*
* Inſcribitur hæc *lex* eodem exemplo duobus, Comiti S.L. & Com. R.P. quia argumentum eius vtrique commune eſt.
" *Taurus*, Comes R.P. ſub Theodoſio Iun.
† Intelligit *Legem* 17. *ſup. de proximis*, quæ ante quinque menſes lata eſt.
" Hæc ſententia velut Hiſtorica reciſa *Cod. Iuſt.* Reſcribendum porrò vel, *& venerabili*, vel *vt venerabili* quomodo *d. l.* 17. ' Retinenda hæc vox, non verò ineptitia eſt, vt quidam cenſent: dixi ad *l.* 10. *ſup. de Prætoribus.*
" De his priuilegiis *l.* 19. *&* 20. *ſup.*
" *Primicerius* in plurali *Cod. Iuſt.*

COMMENTARIVS.

DE PRIMICERIORVM Palatinorum, de quibus ad *leg* 19. *ſup.* DVRATIONE, PROMOTIONE, & PRIVILEGIIS eſt hæc Theodoſij Iun. conſtitutio; & ad Comitem S.L. & ad Comitem R. P. emiſſa, quod vtrique ea communis ſit: eaque tota ad inſtar & exemplum legis 17. *ſup. de proximis* effecta: Porrigit ſcilicet *hâc l.* Theodoſius Iun. id quod *d. l.* 17. ante quinque menſes ſanxerat de Proximis ſcriniorum, ad Primicerios Palatinorum ſcriniorum: *Ad ſimilitudinem*, inquit, *ſanctionis*, &c. Igitur tria ad ſimilitudinem illorum de his diſponit.

Primum eſt de *Duratione* Primiceriatus: Nempe cum hactenùs, ex Arcadij patris *l.* 14. *ſup.* Primiceriatus biennalis foret, annuum nunc, abrogatâ illâ *leg.* eſſe iubet: idque vt dixi ad ſimilitudinem Proximorum, de quibus idem cautum *d. l.* 17.

Secundum eſt, quod Tribonianus hîc recidit, pariter vt *d. l.* 17. de *Tempore auſpicali* promotionis ad Primiceriatum: Nempe & hîc Natalem ſuum Theodoſius Iun. huic rei dicatum vult, pariter vt *d. l.* 17. *ſup. de proximis.* ad quam plenè dixi, de hoc Theodoſij Iun. natali, deque dicatis Principum natalibus ad promotiones, vt & ad *l.* 1. *eiuſd. tit. de proximis*, & *l.* 10. *ſup. de Prætorib.*

Poſtremo capite *Priuilegia* Primiceriorum *ſuperioribus legibus* Arcadij patris conceſſa, veluti *l.* 19. *&* 20. *ſup.* confirmantur: pariter vt Primiceriorum, *d. l.* 17. Denique quod *initio* dixi, eſt hæc *lex* tota imitamentum *d. legis* 17. pariter vt *lex prox. inf.* ad *ſimilitudinem* pariter alterius *legis* expreſſa eſt.

XXII. * Idem AAA. Anyſio" C.S.L.

CESSANTIBVS cunctis, quæ ſuper biennio de actu Mittendariorum olim † ſtatuta ſunt, ad ſimilitudinem Exceptorum" eiuſdem militiæ completo anno recedere eos, ſubituris eundem locum ſequentibus, præcipimus: illis qui nunc agunt, biennij actum ex quo cœperunt conplentibus. Dat. IV Non. Maij. Conſtantinop. Monaxio & Plinta CONSS.

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" *Anyſio* huic Comiti S.L. inſcribitur quoque *lex* 21. *prox ſup.*
† Conſtitutio hæc non extat.
" De *Exceptoribus* dixi ad *l.* 7. *ſup.*

COMMENTARIVS.

MITTENDARII S. L. (de quibus *l.* 7. 8. 9. *ſup. hoc tit.* & *l.* 23. *prox. inf.*) cùm hactenus biennales eſſent, ex conſtitutione quadam quæ hîc memoratur, nuſpiam verò comparet, annui hâc conſtitutione à Theodoſio Iun. eſſe iubentur: Idque exemplo Exceptorum, de quibus *l.* 7. *ſup.* Et hæc igitur *lex* pariter vt ſuperior, ad ſimilitudinem alterius expreſſa eſt. Creſcente videl. in dies ambitione, vel impatientiâ ſuccedentium in ſcholis, ſuperiorum tempora coarctata, vt ita *ſequentes horum locum ſubirent*, quod hîc expreſsè notatur: Eaque coarctandarum militiarum in commune cauſa fuit, de quo ad *l.* 5. *&* 17. *ſup. de Proximis.* ſimile exemplum *l.* 1. *inf. de Caſtrenſ.* Et hîc tamen in præſens limitatio quædam additur: nempe biennij actum complere his permittitur qui nunc agunt.

Quod

Quod & aliàs factum, cùm tempora actuum coarctarentur: vt videre eſt quoque ex *leg. 14. ſup.* *& l. 6. ſup. de proximis.* quæ inter ſe coaſſandæ ſunt.

XXIII. * Idem AA. Aſclepiodoto" C.S.L.

QVATTVOR Mittendarios, qui per annos ſingulos ex officio palatino exire" ſolemniter conſuerunt, beneficiis, quibus Tuo Culmini viſum fuerit, ex his videlicet quæ ſuæ iuriſdictionis" eſſe, nec aliis ex conſuetudine cælitus" deputata, cognouerit, Tua Sublimitas proſequatur: Etiam in poſterum hâc conſuetudine permanſura, vt, circumuentione damnatâ, prolixa ſtipendia ſiue debita ſolatia" conſequantur. Dat. III. Kal. Maij. Conſtantinop. Honorio XIII. & Theodoſio X. AA. CONSS. [422.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

" *Aſclepiodotus* Comes S.L. ſub Theodoſio Iun. mox Anno prox. 423. Conſul & Præfectus Prætorio. vid. *Proſopogr.*

" *Exire* propriè vid. *Notitiam*, & *Gloſſ.* eſt cingulo liberari, vt *l. 8. & 9. ſup.* recedere, *l. 12. ſup.* quæ omnes ſunt de Mittendariis.

" Id eſt, ex ſacris largitionibus.

" *Cælitus*, id eſt ab Imperatore ſeu Principe, *h. l. & l. 7. inf. de Caſtrenſianis: l. 16. de murilegulis.* Erant qui aliter Interpretati. Nempe, *cæleſtia*, *diuina*, *oracula*, *altaria*, hiſque ſimilia impiè Principes ſibi adſciuêre, vid. *Gloſſar. & Imper. Rom.*

" *Solatia* quid? mox dicam.

COMMENTARIVS.

DE MITTENDARIORVM S.L. quatuor (qui quotannis exibant, & ſequentibus locum faciebant, vt docet præterea *lex 8. & 9. ſup. hoc tit.*) beneficiis, ſolatiis, eſt hæc conſtitutio Theodoſij Iunioris obſcura ſatis. Quæ vt intelligatur, ſciendum eſt, vt aliis nonnullis de officio vel actu exeuntibus ſolatia quædam ſeu beneficia & ſtipendia pro munere data, ita & Mittendariis de actu exeuntibus pariter conceſſa: quæ hîc triplici nomine deſignantur: beneficia, ſtipendia, ſolatia: *Solatia* non ſunt propriè ſalaria; ſeu ſtipendia actus, verùm beneficij & lucelli genus præter ſalarium. Ita puncti ſolatia, pro ſtrenis *l. 4. Cod. de aduoc. diu. Iudicum*, de quo dixi ad *l. 11. ſup.* Ita & ſolatia pro mercedula præſtita: *l. 32. inf. de nauiculariis.* Errant enim qui ſolatium & ſalarium confundunt: Ita ſolatium tutori dicitur conſtitutum *l. 33. in f. ff. de adminiſtr. tutor.* Sed & ſolatium in *l. 22. §. 8. ff. ſoluto matrimonio*, alio ſenſu accipitur. Verùm de hoc plura in *Gloſſario.* Ergo *hâc l.* permittit Theodoſius Iun. Comiti S. L. hæc beneficia ſeu ſolatia quatuor his Mittendariis exeuntibus dare, velut prolixorum ſtipendiorum ſolatia, *citra vllam circumuentionem*: duabus tamen limitationibus additis: Prima eſt, vt Comes S. L. hæc beneficia ſeu ſolatia tribuat ex his quæ ſuæ Iuriſdictionis ſunt; id eſt ſub ſuâ diſpoſitione, atque adeò ex ſacris largitionibus, & de quibus ipſe diſponere poteſt: vt ſunt veſtes linteæ, de quibus *lege 6. & 8. infr. de murilegulis*, & *Notitia Imperij.* non verò ex baphiis: quæ erant ſub Comite R. P. Certè veſtes vt inter ſtipendia, ita & inter ſolatia fuêre: de quo iam *alibi.* Secunda limitatio eſt, ea beneficia ſeu ſolatia tribui poſſe à Comite S.L. *quæ non aliis ex conſuetudine cælitus ſunt deputata*: id eſt, quæ à Principe aliis ſunt deſtinata, propriáque: *Cælitus*, id eſt, ab Imperatore, de quo iam in *Notis.* Scilicet Principes certis perſonis ſolatia quædam ex his quæ ſub Iuriſdictione, id eſt, diſpoſitione Comitis S. L. erant, deputabant, quæ vel cuius generis Comites S. L. aliis dare non poterant.

XXIV. * Impp. Theodoſius A. & Valentinianus Cæſar Hierio PP.

NOSTRÆ moderationis arbitrio præſtitutum eſt, vt Priuatiani" priuilegia Largitionalis Officij perpetuò conſequantur: hoc eſt, vt tam Primicerius Officij" priuatarum, quàm alij Quattuor reliquorum Primicerij Scriniorum eiuſdem contemplatione militiæ ex Conſularibus inter Adlectos eſſe mereantur: &" tam in hac" almâ Vrbe quàm in Prouinciis honore potiantur; cùm Inluſtres" Viri memoratarum Comites dignitatum ita ſimili iugiter inſularum ſplendore decorentur, vt non culmine diſcingantur" æquali", ſed tempore. Dat. XV. Kalend. Decemb. Conſtantinop. Theodoſio A. XI. & Valent. C. CONS. [425.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

" *Hierius* PP. Orientis ſub Theodoſio Iun. A D. 425. 426. 427. 428. vid. *Proſopogr.*

" *Priuatiani* ſunt Officiales Comitis R.P. ſicut *Largitionales*, Comitis S.L. *Vrbaniciani*, Præfecti Vrbis.

 Totius

" Totius ſcilicet vt *l.19.ſup.* & in *Notitia Imperij.*
" Conſtantinopolitanâ, quò ex Macedonia regreſſus hoc tempore Theodoſius: Socrates *lib.7. c.24. & 25.* vid. *Chronolog.*
" Intelligit Comitem S.L. & Comitem R.P.
" Iudicentur, *diſtinguantur*; Quomodò hîc fortè reponendum, vid. *Gloſſ.*
" *ℵ. Inæquali.* mox vt oſtendam.

COMMENTARIVS.

PRIMICERIIS rerum priuatarum eadem Priuilegia, eadem Dignitas tribuitur *hâc l.* à Theodoſio Iun. quæ & Primiceriis ſacrarum largitionum; ac nominatim vt ex-Conſularibus inter Adlectos ſint: de quo vid. & *l.7. 19. ſup.* Quæ *lex* vt penitus intelligatur illuſtretúrque, ſequentia notanda ſunt.

PRIVATARVM Scrinia *quatuor* tantum fuêre, vt hæc *lex* nominatim docet, ſed & *Notitia Imperij* (biennio fermè poſt hanc *legem* vt alibi doceo conſcripta) vbi hæc quatuor ſcrinia diſertè numerantur, *Scrinium beneficiorum, ſcrinium canonum, ſcrinium ſecuritatum, ſcrinium largitionum priuatarum.* Singulorum horum Scriniorum ſui & ſinguli fuêre *Primicerij*, quos Notitia *Primiſcrinios* vocat; niſi quod in Notitia Orientis, *Primicerium ſcrinij largitionum priuatarum* nominat: cùm hæc *lex* omnes *Primicerios* vocet: idem igitur hac parte *Primicerius*, qui *Primiſcrinius*. Præter hos quatuor Primicerios, fuit & *Primicerius totius officij*, vt præter hanc *legem* eadem ſemper *Imperij Notitia* docet. ¶ In vniuerſum verò Officiales omnes Comitis rerum priuatarum, *Priuatiani* dicti fuerunt. ¶ Hac *lege* igitur conſtituitur, quemadmodum Primicerij ſacrarum largitionum Ex Conſularibus inter Adlectos erant *l.19.ſup.* ita & Priuatarum Primicerios iiſdem priuilegiis frui oportere. Exæquantur breuiter Priuatiani ſeu Officiales priuatarum Officialibus Comitis S L. Idque hoc quoque argumento, quod ſcilicet & ipſi Comites vtrique æquales eſſent & ſimiles, & (quæ inter æquales perpetua regula eſt, de quâ dixi ad *l.vn. ſup. de Conſulibus.*) is inter eos præcedat & præferatur, qui alterum temporis antiquitate & prioritate vincit. Non eſt inter eos culmen inæquale, ſed tempore tantum inter ſe certant. Vno verbo, cùm Comites ipſi ſint inter ſe ſimiles & Officiales ipſorum exæquari par eſt: Officialium dignitas, Magiſtratuum ſuorum dignitatem ſequitur, & æmulatur. Denique ſimiles habent Officiales, qui ſibi ſimiles ſunt. Hæc ita nunc Theodoſius Iunior. Anteà quippe non ilicò quæ priuilegia Officialibus Comitis S.L. competebant, eadem & Priuatianis indulta fuêre: quod præter *hanc leg.* docebunt ea quæ notabo ad *l.3. inf. de priuil. eorum qui in ſacro pal.*

DE STRATORIBVS.

TITVLVS XXXI.

XII. COD. IVST. TIT. XXIV. De his eſt quoque *lex 4. inf. de Executorib.* De altero Stratorum genere agitur, *l.1. inf. de cuſtodia reorum*, de quibus *legem 4. §.1. ℵ. de officio Proconſulis* accipiendam mox docebo: Ac proinde ad hos Stratores, de quibus *hoc Titulo*, eam non pertinere. Quod pleriſque tamen viſum eſt, & in his Cuiacio quoque.

I.* Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Zoſimum" Præſidem nouæ Epiri.

PER omnes prouincias Edictum generale miſimus, Vt ab Stratoribus vnus tantum ſolidus probæ" nomine poſceretur: & in offerendis" equis certam formam, ſtaturam, ætatem prouinciales noſtri cuſtodienda eſſe cognoſcerent; Quos etiam fiſco certo ſolidorum modo obnoxios fecimus, ſi quod Stratores petere nunquam" metuunt, illi dare Stratoribus non timerent. Officium quoque Grauitatis Tuæ centum argenti libras" multabitur, ſciens" prædictam rem geſtam fuiſſe, non ilico eam ſeueritati iudiciariæ prodidiſſe." Dat. XIII. Kalend. Iul. Apolloniæ", Valentiniano & Valente" AA. CONSS.

NOTÆ.

* *Lex vn. Cod. Iuſt. eod. tit.*
" *Zoſimus* Præſes nouæ Epiri: cui inſcribitur pariter hoc Anno 373. altera lex, putà *lex vn. inf. ne Præfectianus*. poſt Paulinum vt apparet ex collatione *legis* 22. *de Epiſcopis*, quæ data eſt ſuperiore Anno 372. ad Paulinum iſtum

cum

eum d.l.vn. inf.ne Præſectianus : cuius etiam collationis ope, emendandus vel ſupplendus venit Conſulatus *huic legi* ſubſcriptus.

" *Proba*. de hâc voce mox.

" A prouincialibus.

" *Quod ſtratores petere interdictum eſt*. Ita Tribonianus.

" *Officium* Præſidis Epiri nouæ nota.

" *Libris* Cod. Iuſt.

" *Si ſciens* C.Iuſt.quomodo & *hic* reponendum.

" *x.prodidiſſet* : in Cod.Iuſt.*prodiderit*.

" *Apollonia* vrbs Epiri nouæ, vbi data (id eſt, reddita) hæc *lex*; de quo mox plura.

" *Valentiniano & Valente* IV. *A A*. ita reponendum, id eſt A.D.375. vt euincit collatio *legis* 22. *inf. de Epiſcopis* : & *l.vn.inf.ne Præſectianus*: de quibus mox.

COMMENTARIVS.

STRATORIBVS Equorúmque collationi probationi per nouam Epirum modum ponit *hac l.* Valentinianus Imp. vbi de ipſis *Stratoribus* priùs videndum eſt. *Stratores* in commune in re veterinariâ dicebantur, quì ſtratum equi componebãt, qui dominum in equum ſubleuabant, dextrâ illi ſubſtratâ, ſiue ſubiecta, quique ad fræna quoque currebant, vel etiam capiſtro, ſeu fræno, vbi opus, equum domini ducebant. Græcis, ac nominatim Suidæ, *ſtrator* ἀναβολεὺς & ςράτωρ. A quibus munus ſeu actus ipſe *Stratura*, ἀναβολικὴ Gloſſæ Philoxeni; omitto famoſum ex Conſtantini donatione locũ. Spartianus *in Caracalla, cùm illum in equũ ſtrator eius* LEVARET. Capitolinus *in Macrino p.94*. Statoris Imperatoris meminit: Ammianus Marcellinus, *lib.30. p.456. Cum*, inquit, *eum oblatus non ſuſciperet equus, anteriores pedes præter morem erigens in ſublime, innata feritate concitus, vt erat immanis, dexteram Stratoris militis iuſſit abſcidi, qua eum inſilientem iumento pulſarat conſueto, periſſetque cruciabiliter innocens* IVVENIS *ni* TRIBVNVS STABVLI *Cerealis dirum nefas cum ſui periculo diſtuliſſet*. Paulus Warnefridus *lib.2. Longobardicorum cap.17. Equus Alboini in medio porta concidens, quamuis hincinde à Stratore verberibus caſus, non poterat eleuari*. Idem *Capite 29. Strator, quem lingua propria Marpahis appellant*, (*Mara* ſcilicet vel *Marcha* Celtica lingua, Germanicâque equus eſt, vt ex Pauſaniâ conſtat *in Phocicis*, legibus Baiuuariis, Alamannorum, Langobardorum, & ex veteri Gloſſario) Paulinus *in Euchariſtico*: *Vt mihi pulcher equus faleriſque ornatior eſſet, Strator procerus*. Inde & *Protoſtrator* apud Curopalatem & Codinum ὑποκόμης πρῶτος, quique cum Princeps equum inſceſurus eſt, equum freno arrepto trahebat ad quartam vel quintam vſque Palatinæ aulæ partem. Sed & Iuo Carnotenſis, & Anaſtaſius de Pipino Rege Francorum referunt, *eum Pontifici Stephano vice Stratoris, vſque ad aliquantum locum iuxta eius ſellam properaſſe, & cum gloria ad Palatium duxiſſe*. Quandoque tamen Stratorum officio adeò contumelioſè quidam addicti fuêre, vt aſcenſuris non manum, ſed corpus ſeu dorſum & ceruicem ſubſternere neceſſe haberent, vt de Valeriano & Baiazete memorant. Neque enim hi minùs (quod tamen nonnemo negat) Stratorum officio functi, imo contumelioſius: Neque intereſt ad ſtratoris officium manum quis an dorſum ſupponat, præbeátque domino equum conſcendenti, niſi quod contumelioſius. Ex his apparet omnem horum ſtratorum curam circa equos & in equum conſcenſuros fuiſſe. Quod primo tenendum.

Secundò tenendum (vt ad *legem* noſtram propiùs accedamus) in Palatio Imperatorum huiuſmodi *Stratorum* peculiarem ſcholam fuiſſe: Quod ex *huius tituli* poſitione ſeu ſerie tum *hoc Codice*, tum *Iuſtinianeo* videre eſt: & Symmacho *lib.10. ep.5. in f. Cùm Venantij Stratoris illicitam vſurpatámque militiam Marcellus argueret, quod Decurionum adſcriptus albo aduerſum Leges ad Palatina caſtra tranſiſſet*.

Et erat (quod Tertiò notandum) hæc ſchola iuuenum *ferme, cui* Tribunus ſtabuli præerat, quod ex ſuperiore Ammiani Marcellini loco *lib.30. p.456*. liquidò conſtat.

Itémque (quod Quartò notandum) ſub Magiſtri officiorum diſpoſitione, quod ex Symmacho clarum, *d.ep.51. Venantium* [Stratorem] *quem V.C. & Illuſtris officiorum Magiſter iuſſerat exhiberi, cenſui, Agenti in rebus Decentio, quo proſequente venerat, eſſe reddendum. Sed cùm Venantij ſtratoris illicitam*, &c.

Itaque (quod Quintum) cùm horum peritia circa veterinariam & equos foret, nonnulli ex hâc Palatinâ ſcholâ ſeu ex hoc ſtratorum numero è Palatio in prouincias mitti ſolebant & ſic miſſionibus Principis parebant, pariter vt Domeſtici, Protectores, Agentes in rebus: quibus ideò iunguntur *l.4.inf. de Executoribus*, ac nominatim ad *probandos* equos, quos prouinciales tributi nomine conferebant (De quâ alioqui equorum collatione ſunt duo *Tituli* hoc Codice, *Titulus, de oblatione equorum lib.7. inf.* & magis adhuc *Titulus, de Equorum collatione, lib.11*. ſed & titulus, *qui à præbitione tironum & equorum excuſ.*) Ad *probandos*, inquam equos, nùm videlicet iuſtæ eſſent formæ, ſtaturæ, & ætatis, vt hæc *lex* teſtatur: ne alioquin Prouinciales ſibi & arbitrio ſuo relicti tales equos conferrent, quales etiam ipſimet habere faſtidirent, id eſt, peſſimos: Eadem ſanè ratione cætera quoque quæ à Prouincialibus conferebantur, *probari* priùs à certis perſonis in id deſtinatis oportebat: veluti Tirones à turmariis: *l.1. & 9. inf. de Tyronibus* vbi dicam plenè, adductis quoque ex Vegetio *locis*. Item annonam militarem; adeò quidem, vt etiam Principi per Prouincias iter facienti eius indicia ſiue proba offerri ſoleret, quod Ammiani Marcellini locus oſtendet quem poſtea conſignabo. *Veſtes* quoque *militares* inſpici oportebat priuſquàm mouerentur, & ad ea loca in quibus milites ſunt conſtituti transferrentur, *l.33. inf. de curſu publ. l.31. inf. de ſuſceptorib.* ibi, *ad contuendum*. Denique *Equos*, hac *leg.* & *l.vn. inf. de oblat. equor.* Eáque Equorum δοκιμασία Athenis quoque vſurpata, in Equitum δοκιμασίαις, de qua, vt & de nota, quæ τρυχίππειον dicta, inuri ſolita inualidis, Eupolis, Crates Comicus θηρίοις, Pollux, Heſychius, Zenobius, Ariſtophanis Interpres, & ex his Petitus in *legib. Atticis p.550. 551*. ¶ Miſſionibus igitur Principis quoque paruerunt Stratores ad equos, vt dixi, probandos: vnde & *l.4. inf. de Executorib.* Strator medius inter Domeſticum aut Protectorem, & Agentem in rebus & Palatinos collocatur, & inter eos numeratur qui in prouincias è Palatio ſubinde mittebantur obtentu publicæ neceſſitatis: *Vt ſi Domeſticus*, inquit, *aut Protector*, STRATOR, *vel Agens in rebus, vel Palatinus vtriuſque officij*: [ita

quoque hic Titulus *de Stratorib.* Titulo *de Palatinis* proximè cohæret] *vel ad eam Prouinciam in qua natus eſt, vel ad eam in qua conlocarit larem, cum huiuſmodi vſurpatione perrexerit, matriculis quidem exemptus ipſe qui ſe voluit* MITTI, *auri libram vnam fiſci viribus inferre cogetur.* Sed Ammiani Marcellini locus huic *legi* noſtræ maximè reſpondet, *lib.*39. *p.*404. *Conſtantianus*, inquit, *Strator paucos militares equos ex his auſus mutare, ad quos probandos* MISSUS *erat in Sardiniam, eodem iubente lapidum ictibus oppetiit crebris.* Symmachus *lib.*10. *ep.*51. *Sed cùm Venantij Stratoris illicitam vſurpatámque militiam Marcellus argueret, quod Decurionum adſcriptus albo, vt geſta docuerunt aduerſum leges, ad* PALATINA CASTRA *tranſiſſet, non debui obiecta reticere.* Qui ſanè Symmachi locus oſtendit Stratores in Palatinis Caſtris, id eſt, in Palatio Principis inter miniſterianos eius militaſſe, atque hoc ſenſu *milites* ſtratores fuiſſe, & verè dici ab Am. Marcel. & vt cæteroquin Decurionibus interdictum fuit ad Palatinam militiam aſpirare, ita nominatim ad Stratoris militiam. ¶ Cæterùm his ſtratoribus Probæ iſtius nomine aliquid conferri mos erat; cui rei *ſolidus hac lege* præfinitur: quo amplius neque exigere neque dare liceat (quemadmodum ſportularum quoque nomine ipſis *Comitibus* ſtabuli aliquid aliquando pro ſingulis equis inferri ſolitum oſtendit *lex* 29. *inf. de annonâ & tribut.* & *l.*3. *inf. de equorum conlat.*) PROBÆ, inquam, nomine, quæ huius ſæculi proba vox eſt: id eſt, pro *probatione*. Sic quoque Ammianus Marcellinus, *fine lib.*21. *Et vehiculo inſidenti, vt Principibus ſolet, annonæ militaris offerebantur Indicia, vt ipſi nominant* PROBA, *& animalia publica monſtrabantur.* *Proba* igitur, & probatio, & ſpecimen, ſeu indicium, & δεῖγμα rei: Quo ſenſu quoque *Digma l.*9. *inf. de ſuariis*, vbi dicam. Quanquam Themiſtij Interpres *orat.* 10. *p.*614. Probam & Proba ſubtiliter diſtinguit: *Probam* ſcilicet *hic* eſſe probationem, ſeu probandi actum: τὰ *Proba* verò, apud Marcellinum ſpecimina, quæ probandi gratia repræſentantur. Quod ipſe non probo: nam apud Marcellinum cum aliis legam *Probam*: quâ voce & probationis actus, & probationis indicium ſignificetur. Sic ſanè & olim *Puncta* dictus reditus quidam Aquariorum, ſic dictus ab eo qui *à punctis* dicebatur, teſte Frontino *de aquæductibus, p.*113.

¶ Illud poſtremum *h. l.* ſummoperè notandum eſt, datam hanc conſtitutionem ad Præſidem NOVÆ EPIRI; vbi & data (id eſt, reddita) APOLLONIÆ dicitur: Erat ſcilicet Apollonia vrbs Epiri Nouæ, (in quâ Præſes tùm erat) Itinerarium Peutingerianum id euidentiſſimè teſtatur, vbi ſubnotatis his locis *Apollonia, Aulona Ocroceraunio Phœnici, & Actia, Nicopoli*, voces hæ adſcriptæ *Epirum Nouam.* Sed & Vibius Sequeſter *in lib. de fluminib. Gelagienſis*, inquit. *Dyrrachium ab Apollonia diuidens decurrit in Epiro.* Non temerè autem ad Præſidem *Epiri* data eſt *hæc* de Equorum collatione & probatione Conſtitutio: nam vt in commune id quæque prouincia tributi genus pendere ſolita, cuius ferax erat, ita Equorum tributum & collatio ex Epiro exacta, vtpote equorum & equarum optimarum ferace: Mamertinus, de hoc tributo Epirotico, *in Panegyrico ad Iulianum*; *Leuati*, inquit, *Equorum pretiis enormibus Dalmatæ, Epirotæ intolerandi tributi mole depreſſi, prouidentia Imperator tua non modo miſerias exuerunt, ſed amplam etiam atque opulentam reuexerunt fortunam.* Virgilius iam 1. *Georg.*

——— *Varium cœli prædiſcere morem*
Cura ſit, ac patrios cultúſque habitúſque locorum;
Et quid quæque ferat Regio, & quid quæque recuſet.
India mittit ebur, molles ſua thura Sabæi,
At Chalybes nudi ferrum, viroſaque Pontus
Caſtorea, Eliadum palmas Epiros Equarum.

ad quem locum quoque Seruius, *Epirus creat equas optimas.* Et Virgilium imitatus Sidonius *Carm.*6. *v.*45.

——— *tum quæque ſuos Prouincia fructus*
Expoſuit, fert Indus ebur, Chaldæus amomum,
Argos equos, Epiros Equas, pecuaria Gallus:

Claudianus etiam *in laudibus Serenæ*, Illyricum (in quo Epirus teſte Rufo, Feſto, & Notitia) equos contuliſſe teſtatur.

——— *gentes, quas fœdere Roma recepit,*
Aut armis domuit, varios aptantur in vſus
Imperij, Pharia ſegetes, & Punica meſſis.
Caſtrorum deuota cibo, dat Gallia robur
Militis, Illyricis ſudant equitatibus alæ.

Vbi obſerua, *equitatibus* pro *equis*: vt apud Ammianum Marcellinum *tirocinia*, pro *tironibus*, atque his ſexcenta ſimilia. Varro etiam 2. *rei ruſtica in fin. præfat.* 1. *Pecuarias in Epeiro magnas fuiſſe* docet. (Contrà, Ariſtoteles *lib.*8. *de hiſtoriâ animalium* notat propter immodicum frigus vt in Illyrico, & Thraciâ, ita in Epiro paruos haberi aſinos.) *Equarum* denique *Celticarum* appellatione, Epiroticas intelligi & comprehendi apud Pollionem in *Claudio* prorſus exiſtimo. *Quid equarum*, inquit, *quas fama nobilitat Celticarum?* Celtarum enim appellatione Illyrios & Epirotas veniſſe certum eſt. Hinc igitur data hæc lex ad Præſidem Epiri, & quidem Nouæ: duplex enim Epirus fuit, Vetus & Noua: vid. Itinerarium *Peutinger* & Sext. Rufum *in Breuiario*, & *Notitiam Imperij*, & *Indicem Sconhouianum*: in quâ ſcilicet Nouâ fuit *Apollonia*: vbi ideo hæc lex data, id eſt, reddita dicitur. Et hæc quidem de Stratoribus Palatinis, de quibus eſt hic *titulus*: quique *Stratores Auguſtorum* dicuntur in *veteri Inſcript. p.*600. *n.* 9.

¶ Alij quippe quoque Stratores in officio Magiſtratuum fuêre, veluti Præfectorum Prætorio, Proconſulum, Præſidum, de quibus eſt *lex, obſeruare* 4. §.1. ff. *de offic. Proconſul. lex* 10. ff. *ex quibus cauſis maiores*: *l. vlt.* ff. *de iure immunit. l.* 1. *Cod. de offic. Præfecti Præt. Africæ.* Vbi Schola *Stratorum* inter alias memoratur quæ in officio Præfecti Prætorio fuêre. In *veteri Inſcript. Taraconenſi, p.*389. *n.*2. vbi *Stratoris Præſidis* fit mentio. Fit & mentio in *l.* 1. *inf. & Cod. Iuſtin. de Cuſtod. reor.* in Actis Cypriani & apud Pontium Diaconum *in vitâ Cypriani*, de quibus dico ad *Vlpiani libros, de officio Proconſulis*: quorum etiam opera fuit in cuſtodiendis reis, vt ex illis locis conſtat: vnde & Lictoribus iunguntur apud Ciceronem 2. *ep.*19. Cæterum prohibiti Rectores prouinciarum Stratores *ſuos*, id eſt, ſibi proprios habere: ſed vice eorum, Milites, id eſt, Officiales, qui in prouinciis perpetui erant, hoc miniſterio fungebantur, *d. l.*4. §.1. ff. *de offic. Proconſ.* quæ *lex* ita intelligenda eſt, & cuius *legis* tota ſeries indicat, Stratorum miniſterio Rectores vſos in itinere.

¶ Fuit & Tertium quoque Stratorum, vel Statorum genus, quorum in militia ſub Prætoribus militaribus numeri erant, qui ſcilicet caſtra præibant, vt loca accommodatiora ad exercitum traducendum facerent: iidémque poſticum Prætorij in caſtris Imperatoris ſeu Prætoris tuebantur, eique Proximi erant, vt docet Hyginus *Gromatico*, non vno *loco*: & quorum frequens mentio extat in *veterib. inſcriptionib. pag.*250. *n.*8. *p.*546. *n.*8. *p.*1011. *n.*3. Στατιῶται hi Græcis Δορυφόροι *Satellites.* Omnes autem

tem

tem hi Stratores eadem de cauſa dicti non à *Stratura*, vel *Strato* equi, vt fermè omnes cenſent, verum à *via ſternenda*, quod viam hi ſternerent Imperatoribus, Magiſtratibus, domi, militiæque, ſeu foràs procedentibus. Quâ causâ rectè omnino S.Ioannes Baptiſta, Domini noſtri Saluatoris *Strator* dicitur, quia & ipſe viam Domino ſtrauit, ſterníque mandauit.

¶ Et hæc de Stratoribus ad *hanc leg.* ſufficiant: vbi & illud ſingulare admodum occurrit: quod etiam in *hâc l.* multari iubentur, qui indebitè & contra interdictum exacti Stratori quid ſoluerunt, non minus quam is qui inlicitè exegit. Itèm Officialis qui admiſſum ſciens Iudici non ilicò denunciauerit.

¶ Nunc de hiſtoricâ *huius l.* occaſione. Nempe Valentinianus hoc tempore edoctus de Epirotarum damnis, non vnâ ratione his conſulere inſtituit, conſtitutionibus ſuis hoc Anno D.373. ad Zoſimum Præſidem Epiri Nouæ, datis, quorum altera eſt *lex vn. inf. ne Præfectianus*; hâc *leg.* aduerſus Stratorum concuſſiones; *illa* aduerſus Præfectianorum: De quo plura ad *eam leg.* ex Ammiano quoque Marcellino: vbi dicta huc quoque arceſſi poſſunt.

DE CASTRENSIANIS.

TITVLVS XXXII.

XII. Cod. Ivst. *De Caſtrenſianis & Miniſterianis.*

PARATITLON.

CASTRENSIANI *Rubr.* qui ſub Caſtrenſi militabant *l. 3. inf. de priuil. eorum qui in S.Pal.* Caſtrenſes apparitores Am. Marcellino *lib. 26. p. 349.* inter Palatinos qui matriculis adtinebantur, memorantur *l. 7. d. t. de priuil. &c:* Palatinis ſcriniorum, Largitionum & Admiſſionalibus coniunguntur, *d. l. 3.* ſacri miniſterij dicuntur, *l. 1. h. t.* Palatinis intra aulam obſequiis deputati, *l. 12. ſup. de Palatinis S.L.* Indéque ſacri Palatij miniſteria, pro Caſtrenſianis, *l. 35. inf. de erogat. mil. ann.* ¶ Ii verò triplicis formæ erant: primæ inquam; ſecundæ, & tertiæ; *d. l. 2 h. t.* Item alij ſtatuti, alij ſupernumerarij, *d. l. 1.* ¶ *Promoti* hi nonniſi ex adnotatione Principis, *d. l. 12. ſup. de Palatinis.* ¶ *Priuilegia* horum varia fuère, de quibus *d. l. 3. & 7. inf. de priuil. eor. qui in Sacro Pal.* ¶ Erant autem hi, vt indicat quoque *Notitia Imperij*, Pædagogia, ſeu pædagogiani: *l. 5. inf. de diu. offic.* Miniſteriales Dominici, de quibus *d. l. 5.* Curæ Palatinorum. Ex horum quoque numero erant, qui miniſterij Imperatoris causâ exhibendi, piſcis curâ vel ſolicitudine tenebantur: *l. vn. inf. de pretio piſcis.* Denique hi ſub diſpoſitione Comitis & Caſtrenſis S. Palatij fuerunt: *l. 1. & 2. h. t. d. l 3. inf. de priuil. eorum qui in Sacro Pal.* (vbi Caſtrenſis ſimpliciter vocatur; quomodo & Caſtrenſe officium, *l. 7. d. t.*) & *d. l. 12. ſup. de Palatinis S. L. & l. 1. inf ſi petit. ſocius: l. 38. inf. de Decurionib.* De quo Comite & Caſtrenſi S.P. prætereà notandum, cum Spectabilem fuiſſe *l. 1. 2. h. t.* eundémque officium ſuum peculiare habuiſſe, *d. l. 1.* ſub diſpoſitione Illuſtris Præpoſiti S.Cubiculi fuiſſe colligo ex *l. vn. infr. qui à prabit. tyronum.* Quatuor autem hoc Codice *Caſtrenſes* memorantur: duo in Occidente ſub Conſtantino M. A.D. Mygdonius; *l. 1. inf. ſi petit. ſocius*: ſub Valentiniano, Seuerus, A.D. 390. *l. 12. ſup. de Palatinis S. L.* in Oriente duo: ſub Theodoſio Iun. Narſes; *l. 1. h. t.* Scholaſticus, *l. 2. h. t.*

---

1. * Impp. Honorius & Theodosivs AA. Narſi Viro Spectabili Comiti & Caſtrenſi" S.P.

IN Officio Spectabilitatis Tuæ, ſecundum formam Diualium Reſponſorum †, poſt completum tempus præfinitum, id eſt biennium, Prioribus decedentibus" inſequentes ad locum pro merito laborum ſtipendiorúmque ſuccedant: Nec vlla licentia tribuatur his qui inpletum depoſuerint Officium denuo ad eandem militiam vel ſollicitudinem remeandi. Dat. vi. Id. Feb. Conſtantinop. Theod. A. vii." & qui fuerit nunciatus.

NOTÆ.

* *L. 1. Cod. Iuſt. eod. tit.*
" *Narſes* Caſtrenſis S.P ſub Theodoſio Iun.
" *Caſtrenſis* meminit quoque Am. Marcellinus, *lib. 26. p. 349.*
" *Officium Caſtrenſis* nota.
" Hæ Leges nuſquam alibi occurrunt.

COMMENTARIVS.

DE Castrensi, & de Castrensianis priùs videndum eſt quinam fuerint. Ex *Paratitlo* ſanè iam liquet, Caſtrenſianos inter Palatinos fuiſſe, Palatinis obſequiis deputatos intra aulam, ſacri Palatij miniſteria fuiſſe. Hinc adeò non tantùm Palatinis ſcriniorum, Largitionum & Admiſſionalibus coniunguntur, *l.7. inf. de priuil. eor. qui in S.Palatio*: verùm etiam medio loco *hoc Codice* ponuntur Caſtrenſiani, ac proinde *titulus* hic, quo de iis agitur, inter Titulum *de Stratoribus*, & Titulum *de Decanis*: Breuiter in cenſu titulorum, qui pertinent ad eos qui in Palatio militant. Tandem *l.4.Cod.eod.tit.* dicuntur *ſacro miniſterio deputati*. Iidem proinde & *Miniſteriani*, dicti: Hinc adeò titulus Codicis, de *Caſtrenſianis & Miniſterianis*: vbi nihil intereſt, dicamus παραλληλισμὸν eſſe, vt iidem videlicet ſint Caſtrenſiani & Miniſteriani: Qualis παραλληλισμὸς occurrit *Titulo Digeſtorum, de officio Procuratoris Cæſaris, vel Rationalis*: Iidem enim erant *Procuratores Cæſaris*; & *Rationales*: An verò dicamus, poſt generalem Caſtrenſianorum appellationem, ſpecialem Miniſterianorum ſubiici. Caſtrenſianorum quippe numero fuerunt quidam, qui ſpeciatim *Miniſteriales* dicebantur: *l.5. inf. de diu. offic.* ſeu *Miniſteriales Dominici*, vt eos vocat Notitia Imperij. Miniſterianorum certè notitia olim *legi 4. Cod. Iuſt. eod.tit.* ſubiecta fuerat, quæ ſi hodie extaret facillima omnium huius rei notitia eſſet. De Caſtrenſianis his eſt quoque ſolemnis Tertulliani locus, *lib. de Coronâ militis*: *Eſt &*, inquit, *alia militia Regiarum familiarum: nam &* Castrenses *appellantur munifica & ipſa ſolemnium Cæſarianorum.* Qui Tertulliani locus eò pertinet, vt reuincat, Chriſtianum militem non debere coronam capite inducere, & nominatim in ſolemnibus Cæſarianis, veluti in nuncupatione votorum, quibus donatiuum à Cæſare militibus diſpenſabatur, cùm Deo ipſe militet, déque familiâ Dei ſit: Quomodo etiam non milites tantum armati, verùm etiam milites aliûs generis, de Regiâ ſcilicet ſeu Imperatoriâ familiâ, Caſtrenſes putà, qui & ipſi ſolemnibus Cæſarianis interſunt, & munera accipiunt: *Munificæ* proinde & ipſæ horum familiæ, non Coronæ munificæ, vt perperàm nonnulli accipiunt, etiam qui *de Coronis* ex profeſſo ſcripſêre: *Munificæ* ſunt muneris participes, quæ & ipſæ puncti ſolatia ſeu donatiuum conſequebantur. Meminit horum & Lamprid. *in Alexandro Seuero*, qui *Caſtrenſes* eos vocat, ſimul & horum Caſtrenſium quædam officia conſignat: *Aulicum*, inquit, *Miniſterium, vt eſſent tot homines in ſingulis officiis quot neceſſitas poſtularet, ita vt annonas, non dignitatem acciperent; fullones & veſtitores, & Piſtores, & Pincernæ omnes Caſtrenſes miniſtri* &c. Eoſdem egregiè deſcribit Corippus *lib.3. laudum Iuſtini n.9.* his verſibus, quos *Notarum ad eum Scriptorem* Auctor ad Domeſticos & Cubicularios pertinere perperàm cenſuit.

Adſuit obſequio Castrorvm *turba virorum,*
Illis ſumma fides, & plena licentia ſacris
Deſeruire locis, atque aurea Fvlcra *parare,*
Regales Mensas *epulis onerare ſupernis,*
Conſeruare Domvm, *ſanctúmque intrare* Cvbile,
Internas munire Fores, Vestesqve *Parare.*

Quem locum Pancirolus quoque adduxit. Græci quoque rectè in Gloſſis *Caſtrenſe* ὑπηρέτην interpretantur, id eſt, Miniſtrum: Caſtrenſes igitur ſeu Caſtrenſiani non erant iidem cum Cæſarianis, quod Caſaubonus credidit; nam Cæſariani apud Tertullianum longius omninò procedunt: in ſpecie verò hoc æuo *Cæſariani* erant Officiales Procuratorum Cæſaris vel Rationalium. Quid igitur? Erant Miniſtri Aulici, intra aulam Principi miniſtrantes, Palatinis intra aulam Obseqviis deputati, vt vocantur *l.12. ſup. de Palatinis S.L.* vbi de propria hac in re *obſequij* voce dixi. Gregor. Nazianz. *orat. 32.p.528.* vocat ὅσον περὶ τὸν βασιλέα θεραπευτικὸν καὶ οἰκίδιον. Fortè etiam hùc pertinent ἡμερωλίας, quos τοὺς ἐν αὐλῇ διακόνους interpretatur Heſychius. Apud Suidam quoque, vbi Μαγιστεριανὸς Καστρήσιος vocatur, quidam emendant μινιστεριανὸς: μαγιστεριανὸς enim eſt Agens in rebus, qui ſcilicet ſub Magiſtro officiorum erat, de quo *tit. de Agentibus*: Niſi Suidam potius erraſſe putemus. Certè neque hùc quicquam facit Καστρείσιος, quem Gloſſæ Nomicæ περιμβολία vel ἐμβολία, non ἐντολία vocant, cuius vſus in militiâ armatâ & in caſtris. Horum verò Caſtrenſium numero erant piſtores & pincernæ: quos & ideò Regales Miniſtros vocat Am.Marcellinus *lib.26.* Eodem numero fuit Miniſter Triclinij Rationalis, cuius meminit idem Marcellinus *lib.15.p.38.* ſuus ſcilicet Triclinij Imperatorij Rationalis fuit, eiúſque Miniſtri nonnulli: Denique miniſtri & menſæ, vt eos vocat Am.Marcellin. Sed quid moramur? Notitia *Imperij* rem hanc omnem explicat: *Sub diſpoſitione*, inquit, *Viri* Spectabilis *Caſtrenſis: Pædagogia* Ministeriales *Dominici, Curæ Palatinorum*: Officivm *autem Viri ſpectabilis Caſtrenſis habet Tabularium Dominicum, Tabularium Dominæ Auguſtæ, Adiutorem, Chartularium & Scrinium ipſius, & cæteros Palatinos officiorum.* Neque hæc ita modo verbis exponit, verùm etiam picturâ exprimit: dum hæc inſignia Caſtrenſis oculis exhibet: puta *Repoſitorium* ſeu *Armarium*, in cuius ſummo plures lagenæ latâ coronâ continentur. De quo Repoſitorij genere ſenſiſſe videtur Varro *lib.4.de lingua Latinâ*: cùm ſcribit, *Romanos menſam vinariam habuiſſe, quam Cylibantum nominabant*: addit, vt *etiam nunc eſt in* Castris: *id videtur declinatum* ἀπὸ τοῦ κύλικος, *id eſt, calice.* Item exhibet *Aquiminarium*, & geminum quidem: alterum, vnicâ anſâ, cum duabus anſis alterum. Exhibet etiam *Abacum*, pluribus panibus oneratum: Denique exhibet *Triclinium* ſeu Menſam in hemicyclum fabricatam, etſi in caſtris menſæ aliam formam fuiſſe Varro teſtetur, *Menſa antiquorum*, inquit, *erat quadrata, vt etiam nunc in* Castris, *poſtea rotunda facta, quod à nobis media, à Græcis* μέσα *menſa dici poteſt.* Breuiter igitur ſic habendum Miniſterium & obſequium intra aulam Principi exhibentes Palatinos, Caſtrenſianos dictos: In quibus, vt dixi fuêre pædagogia, ſeu pædagogiani: quorum mentio *l.5.inf.de diuerſ. officiis*: Quorum pædagogiorum inquam Aulicorum, meminit Tertullianus, *Apologet. c.13.* vbi de Antinoo (quem Hegeſippus apud Euſebium *lib.4. hiſtor. Eccl. c.8.* δοῦλον Ἀδριανοῦ vocat, ministrvm Adriano:) & aduerſus *Valentin. c.8.* Meminit & Pædagogiorum, quæ præſto ſunt in Triclinio, Iuriſconſultus in *l.12. §.32. π. de inſtructo.* Fit & mentio in veterib. Inſcriptionib. *p.595. n.7. & 11. p.586. n.1.* & apud Am. Marcellinum *lib.26. & 29.* In hoc quoque numero fuerunt qui in ſcholâ *veſtis ſacræ* militabant, vt docet præter Corippum *lex 3. h. t.* De his Miniſterialibus quoque hunc locum in Iſidori *Gloſſis* obſeruare licet, *Anculus miniſterialis Domus Regiæ.* Sed Iſidori id mendum eſt: *Anculus* enim veteri vocabulo in genere miniſter eſt, ſeu ὑπηρέτης: vnde & *ancilla*, & *ancillari*. De aliis verò Miniſterialibus

ſterialibus

ſterialibus accipiendus eſt hic ex incerto Auctore Chriſtiano *de menſuris* locus: *Idcirco*, inquit, *putamus Miniſteriales Imperatorum maiores in accipiendo, minores in dando menſuras habuiſſe*: Miniſteriales enim illi, vt ex Io. Pediaſiono rectè notauit Doctiſſ. Salmaſius, ad Cenſuales deſcriptiones pertinent, non ad hos Caſtrenſianos: Neque etiam ad menſores pertinent vt Cuiacius credidit, præterquam quod Menſores ex Caſtrenſianis non fuêre, vt docet *tit. de menſoribus*, à tit. *de Caſtrenſianis* ſeperatus. At viceuerſà ab his Caſtrenſianis longè alij ſunt Caſtrenſiani de quibus *l.*14. *Cod. Iuſt. de re militari*: qui & *Caſtriciani* dicuntur in *l.*18. *ſup. de re militari*: vnde ea *lex* deſumpta eſt: *Caſtriani* apud Vopiſcum: Hi enim erant milites limitanei qui in caſtris prætendebant: Pariter vt Comes rei Caſtrenſis per Africam vocatur ab Am. Marcellino *lib.*30. qui aliàs dicitur *Comes rei militaris*.

¶ Nunc de ratione nominis. *Caſtrenſiani* hi ita dicti, quia ſub Caſtrenſis diſpoſitione erant: quomodo *Comitatenſes* dicti qui ſub Comite S.L. erant: imò & Comitiani *l.*18. *inf. de cohortalibus*: Priuatiani qui ſub Comite R. P. *leg. ſup. de Palatinis*. Magiſteriani, qui ſub Magiſtro officiorum erant. Officiales ſcilicet ita dicti de nomine Magiſtratus, ſub cuius diſpoſitione erant. Iidem verò & *Caſtrenſes* eodem cum Magiſtratu nomine dicti apud Tertullianum & Lampridium: ſub Caſtrenſi officio obſecundantes. *l.*3. *inf. de priuil. eor. qui in S. P.* Vnde autem Caſtrenſis & Caſtrenſes dicti? Eſt qui putat, inde dictos quaſi diceres Cæſarianos, vel Aulicos, quod *caſtra* dixerint Principis Comitatum: quomodo & *Caſtrenſes coronas* Cæſarianis datas apud Tertullianum dici aiunt (quod vltimum ſupra refutauimus:) & Græci pariter στρατόπεδον Comitatum Principis vocant, vt ex Conciliis, & Patribus diſcimus, & ex Syneſij *ep.*76. & 110. Quomodo & Capitolinus *in Vitâ Antonini* Pij, profectiones Principis ab vrbe *expeditiones* appellat, hoc eſt στρατείας. *Nec vllas expeditiones obiit, niſi quod ad agros ſuos profectus eſt & ad Campaniam dicens, grauem eſſe prouincialibus* COMITATVM *Principis etiam nimis parci*. Alius putat, ita dictos Caſtrenſes Palatinos omnes Miniſtros, quod ſemper adeſſent Principi, nec tantum in Aulâ, vel in Vrbe, ſed in caſtris etiam obſequium & miniſterium exhiberent, & in omnibus expeditionibus ſequerentur. Verùm vtraque ſententia minus ſana eſt. Vera quippe ratio nominis iſtius eſt, quod in caſtris tantùm miniſtrarent: *Caſtra* videl. Principis ſunt, vbi priuatæ vitæ agendæ ſtat &, ſubſiſtit Princeps, & inter alia vbi epulas adcurat: ac proinde Caſtrenſes & Caſtrenſiani, qui in caſtris miniſtrant: priuatæ & interioris Principis vitæ, & Domeſtici velut Miniſtri, eiúſque familia priuata. Nempe eò *Caſtrorum* appellatio hoc æuo deducta, vt quod priuatis domus eſt, id Principi Auguſtiori nomine *Caſtra*: Proinde extra caſtra, Comitatus reliquus Palatinorum priuatis miniſteriis non obſequentium: Et ſic *Caſtra* non Comitatus vniuerſus, ſed pars eius: (Alioquin Caſtra Principis ſeu Imperatoris pro Comitatu apud Am. Marcellinum *lib.*18. *p.*131. *lib.*14. *p.*....vbi de Paulo: & *lib.*26. *p.*322. quomodo Græcis στρατόπεδον pro Comitatu paſſim: apud Athanaſium, Iulianum, Syneſium) Atque adeò Caſtra etiam in Aulâ, etiam in Vrbe fuêre: neque Caſtra Aulæ, aut Vrbi rectè oppoſita: Denique Caſtra hæc & Caſtrenſia à Palatio vel Comitatu velut pars à toto ſeparanda ſunt: Non illicò ſcilicet qui in Palatio ſeruit, aut Comitatu, etiam in Caſtris miniſtrat: at qui in Caſtris his militat, etiam in Palatio militat ſeu miniſtrat: & ſic Caſtrenſiani inter Palatinos. Itaque & Corippus *ſuperiore loco* eos deſcribens eos in obſequio Caſtrorum fuiſſe dicit:

Adfuit obſequio caſtrorum turba virorum.

Eodem, vt puto, ſenſu dicto *Caſtrenſes panes*, qui Alexandriæ dati a Diocletiano, de quibus Farrago Alexandrina, & Chronicon Alexandrinum: de quibus dicam ad *l.*2. *infr. de frumento Alexandrino*. Ad eundem certè quoque modum Suetonius *in vitâ Auguſti*, c.18. ſcribit: *Auguſtum ampliato vetere Apollinis templo, locum caſtrorum quibus fuerat vſus, exornaſſe naualibus ſpoliis*. Cautè Suetonius, *quibus fuerat vſus*, id eſt, in quibus ipſe cum Domeſticis ſuis ſubſtitit, atque adeò in *tabernaculo*. Dio enim de hac ipſa re agens, *Templum ædificatum fuiſſe* ſcribit *in loco in quo Auguſti fuerat tabernaculum*: atque ita Dioni cum Suetonio hac parte benè conuenit.

¶ Nunc de ſententia huius *legis*: quæ eſt de PROMOTIONVM ordine in ſcholâ Caſtrenſianorum: eo fine ne promotionum ordo retardetur vel interturbetur. In quem finem tria *hâc leg.* à Theodoſio Iun. conſtituuntur. Primò, vt *Priores* in eâ ſcholâ biennales tantum ſint: vt ita ſuccedentibus locus fiat, neque eorum promotio retardetur: quomodo in aliis paſſim ſcholis tempora primi loci obtinendi ab eodem Imp. coarctata eodem fine: v. *l.*17. *ſup. de Proximis*: *l.*21.22. *ſup. de Palatinis*. Secundum eſt, vt prioribus decedentibus inſequentes ad locum pro merito laborum ſtipendiorúmque ſuccedant: & ſic proximus quiſque primum locum occupet. Quod & ipſum circa alias ſcholas & quidem ab eodem ſemper Imp. ſtatutum. Tandem eo ipſo fine à quoquam eandem militiam Repeti vetat; ne alioquin ſpes eorum qui proximi ſunt, retardentur. Quod ipſum & de Palatinis S.L. conſtituitur *l.*5. *ſup. de Palatinis S. L.* vbi vid. quæ dixi. Itémque de Officialium militiâ, *l.*2. 3. *inf. ad l. Iul. de ambitu*, vbi dicam plenè: vid. & quæ notabo ad *l. vlt. inf. de re militari*. Idémque de Primiceriis Decanorum ab eodem ſtatutum, *l. vn. inf. tit. prox.* vbi vid. etiam quæ dixi.

11. * Idem AA. Scholaſtico viro Spectabili Comiti & Caſtrenſi Sacri Palatij.

NONNVLLI diuinis impetratis apicibus", primæ vel ſecundæ formæ ſacri miniſterij" Supernumerarij ordinati ſunt, quibus interpoſitis & locum qui vacauerit occupantibus, Statutis ſecundæ vel tertiæ formæ de ſuperioribus" gradibus excluduntur. Ideóque decernimus, vt qui in prima" vel ſecunda" forma diuino beneficio Supernumerarij reperiuntur, Statuti quinetiam ſecundæ vel tertiæ formæ alternis vicibus, hoc eſt per viciſſitudines promoueantur; vt nunc vnus ex iſto, nunc alter ex illo Ordine

ne

ne ad ſuperiorem Statutorum locum ſi vacauerit progrediatur: De cetero obſeruando, vt ſi" quis primæ vel ſecundæ vel tertiæ formæ ſpecialiter inter Statutos gradum cœlitùs" valuerit impetrare; Supernumerarios", vltimus formæ tertiæ in matriculis habeatur. Dat. Prid. Id. Ian. Conſtantinop. Honorio XIII. & Theodoſio X. AA. CONSS. [422.]

NOTÆ.

* *Lex 2. Cod. eod. tit* hinc deſumpta eſt, priore tamen & maxima eius parte reſecatâ, & poſtremâ tantùm ſententiâ retentâ: quia ſcilicet hæc in futurum cauet.
" *Apicibus*, id eſt, adnotatione Principis impetratâ (de quo vide *Gloſſ*) vt mox, *diuino beneficio*.
" *Sacri miniſterij*, id eſt, Caſtrenſiani miniſteriales: de quo ad *l. 1. ſup.* & ad *l. 5. inf. de diu. off.*
" Qui tertiæ ſcilicet formæ ſunt Statuti, à ſecundæ formæ gradu; qui ſecundæ, à prima forma.
" Hic eſt verſiculus quem vnicum retinuit Tribonianus.
" *Cœlitus* de hac voce dixi ad *l. penult. ſup. de Palatinis S.L.*
ϰ. *Supernumerarius*, vt in *Cod. Iuſt.* rectè.

COMMENTARIVS.

De Svpernvmerariis in ſcholâ Caſtrenſianorum, eorúmque ordine & Promotione eſt hæc Theodoſij Iun. conſtitutio. Quæ vt intelligatur, duo omninò prænoſcenda ſunt.

Primò quidem notandum, ordines ſeu Gradvs inter Caſtrenſianos eoſdem fuiſſe, qui in aliis ſcholis Palatinis erant: Palatini ſcilicet ſacrarum largitionum alij fuerunt primæ formæ, alij ſecundæ, vel tertiæ: *l. 7. ſup. de Palatinis S. L.* ac proinde Annonarum modo quoque inter ſe diſtincti; de quo dixi ad *d. l. 7.* Eadem igitur ratione Caſtrenſiani alij fuerunt primæ, ſecundæ vel tertiæ formæ, vt hæc *lex* teſtatur.

Secundo notandum, vt inter Agentes in rebus, item inter Palatinos ſacrarum largitionum alij fuerunt *Statuti*, qui ſcilicet officio ſuo in actu conſtituti iam fungebantur: alij verò *Supernumerarij*, qui in decedentium locum ſubrogarentur, interim Vacantes & Adſcriptitij, *l. vlt. ſup. de Agentibus in rebus*: & *l. 15. 17. ſub de Palatinis S.L.* Ita quoque inter Caſtrenſianos, alios *Statutos* fuiſſe, alios verò *Supernumerarios* pariter triplicis *huius formæ*. ¶ De horum omnium igitur *Promotionibus* ſeu Proućtionibus ad Vacantem decedentis Caſtrenſiani locum, id hac Theodoſij Iun. Conſtitutione cauetur, vt *Statuti* omnes cuiuſcunque formæ, etiam vltimæ, præferantur *Supernumerariis* cuiuſcunque formæ etſi primæ: Ac proinde *Supernumerarij* omnes poſt omnes *Statutos* ſint, & ſic poſt vltimos Statutos formæ tertiæ. *Supernumerarij* quidem inter ſe de formæ prioritate ſeu potioritate rectè certant, ſed non cùm *Statutis*. Quinimò vltimus *Statutorum*, quantumuis primo *Supernumerariorum* præfertur. De quo dicendum erit aliquid *infrà lib. 7. tit. 3. Quis in gradu præferatur*. ¶ Et hæc quidem in futurum ita cauentur, in *Præteritum* autem de Promotionibus eorum qui *huius legis* tempore *Statuti* & *Supernumerarij* erant, hoc cauetur: vt alternis vicibus *Statutus* ſecundæ formæ, & *Supernumerarius* primæ, promoueantur: Pariter alternis vicibus *Statutus* tertiæ formæ, & *Supernumerarius* ſecundæ. Proinde *Supernumerarij* vno gradu *Statutis* cedunt in præteritum; in futurum verò omnibus gradibus. Priore caſu ſequens proximè *Statutorum* gradus ſuperiorem proximum *Supernumerariorum* gradum vincit: Poſteriore caſu, etiam remotiſſimus *Statutorum* gradus ſummum *Supernumerariorum* vincit. Atque hoc ius eſt Perpetvvm. Quod Tribonianus vnum retinuit, *l. 2. Cod. Iuſt. eod. tit.* & vt *hâc l.* dicitur: *De cetero*.

DE DECANIS.

TITVLVS XXXIII.

XII. COD. IVST. XXVI.

1.* Impp. Honorius & Theodosivs AA. Helioni" Comiti & Magiſtro Officiorum.

Qvattvor, qui ex corpore Decanorum ad primum militiæ gradum peruenerint, biennij ſpatio Primiceriatus gerant officium; neque vlterius cuiquam hoc loco liceat immorari, vt omni gratia & ambitione" ceſſante poſt duorum annorum curricula ſuccedant Prioribus ſubſequentes. Dat. Prid. Non. Nou. Conſtantinop. Theodoſio A. VII. & Palladio V. C. CONSS. [416.]

NOTÆ.

* *Lex 1. Cod. eod. tit.* " *Helio* Magiſter officiorum ſub Theodoſio Iun per ſeptem annos v. *Proſopogr.* " Vid. *l. 4. ſup. de curioſis*: *l. vlt. inf. de re milit.* quibus locis dixi: vid. & quæ dicam ad *l. 2. inf. ad Leg. Iul. de ambitu*: item *l. 1. ſup. de Caſtrenſianis*.

COMMENTA

COMMENTARIVS.

DECANI quoque inter Palatinos erant, quod vel *huius Tituli* poſitio ſatis oſtendit: qui poſitus eſt in cenſu Palatinorum, & inter Titulum *de Caſtrenſianis* & *de Menſoribus* medio loco collocatus: Ideò dicuntur *l.2.Cod.h.t. Principis famulationibus adhærentes.* Apertiſſimè D. Ambroſius *lib.5. ep.33. Nunciatum eſt*, inquit, *quod de Palatio Decanos miſiſſent.* Eóſque inter *Miniſterianos* fuiſſe docet *lex 2. Cod. eod. Titulo*, his verbis: *Noſtra pietatis famulationibus adhærentes Decanos.* Et paulò poſt; *Manſuetudinis noſtræ obſequia.* Sed & in *l.vlt. Cod. de diuerſis officiis*: Cum inuitatoribus admiſſionalibus, memorialibus, pædagogiis, cellariis, MENSORIBVS, lampadariis, curſoribus nominantur, vbi & Decani partis Auguſtæ, & Curſores partis Auguſtæ vocantur: quaſi diceres *Auguſto ſeu Principi miniſtrantes.* Sed & Corrippus *lib.3.*

——————Iuſſúque regentis
Acciti Proceres omnes, Scholaque Palati eſt
Iuſſa ſuis adſtare locis; iamque ordine certo
Turba Decanorum, Curſorum, in rebus Agentum,
Cúmque Palatinis ſtans candida turba Tribunis,
Et Protectorum numerus, mandante Magiſtro,
Omnis ſacrorum vis affuit officiorum.

Sed & Chryſoſtomus *ad Hebreos 13. Homilia edit. Commel. p.1849.* eoſdem Palatinos facit, & circa Principem verſatos, & quidem minimos fermè Palatinorum, hoc inſigni loco: μὴ γὰρ δὴ ἐπειδὴ βασίλεια λέγεται, νομίσητε πάντας τῶν αὐτῶν τυγχάνειν· οἱ γὰρ ἐνταῦθα καὶ ὁ ὕπαρχος, καὶ πάντες οἱ περὶ τὸν βασιλέα, καὶ οἱ σφόδρα καταδεέστεροι καὶ τὸν τῶν λεγομένων δεκανῶν τόπον ἐπέχοντες ἐν τοῖς βασιλείοις εἰσί, καί τοι πολὺ ὄντος τοῦ μέσου τοῦ ὑπάρχου καὶ τοῦ δεκανοῦ. Id eſt. *Non enim quia Palatium dicitur, omnes iiſdem frui indicantur: Nam etſi inibi ſit & Præfectus* [Prætorio ſcilicet] *& omnes qui circa Imperatorem verſantur: tamen & tenuiſſimi, quique locum & vices ſubeunt eorum qui dicuntur Decani, inter Palatinos ſunt, cum tamen ſit tantum diſcrimen inter Præfectum & Decanum.* & mox. καὶ ὅτι πολλῷ πλεῖον τοῦ δεκανοῦ λεγομένου καὶ τοῦ ὑπάρχου, τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ μικροτάτου ἀστέρος τὸ διάφορον, δῆλον ἅπασιν. De his igitur Decanis Palatinis eſt ille Chryſoſtomi locus, quem graui errore Meurſius de Decanis ſeu lecticariis Eccleſiæ, qui ſepulturas curabant, accepit, vt rectè Valeſius *ad Marcellinum p.318.* ¶ Fuerunt igitur Decani *militia* (vt *hâc l.* vocantur) Palatinæ genus: & quidem Principis famulationibus adhærentes, *l.2. Cod. h. t.* in obſequio Principis *d. l.2.* Miniſteriales, Curſoribus, Agentibus in rebus, Menſoribus finitimi: omnes verò Principis obſequiis & Executionibus miſſionibúſque deputati: Ideò vt reliqui illi, ita & hi Decani ſub diſpoſitione Magiſtri officiorum fuerunt, vt docet hæc *lex* & *d. l.2. C. eodem tit.* & Corippus *ſuperiore loco*, cuius officium efficax, vt vocatur *l.2. ſup. de Quæſtoribus Magiſtris officiorum*, ſeu ἔμπρακτον, obſequiis Principis deputatos ſub diſpoſitione ſuâ habuit. Horum verò munus peculiare fuit, quod in Repub. fermè lictorum: Ideò corripiendis reis: velis item, ſeu cortinis Regiis; locis fiſco vindicatis ſuſpendendis; operam Decani nauabant. Ambroſius, *dicto loco ep.33. Nunciatum eſt mihi compertò, quod ad Portianam Baſilicā de palatio Decanos miſiſſent, & vela ſuſpenderent.* Item Baſilius Diaconus in *libello ad Theodoſium & Valentinianum*, παραχρῆμα ἐκέλευσε συλληφθῆναι ἡμᾶς παρὰ τοῦ ὄχλου δεκανῶν, i. *illico iuſſit corripi nos à turbâ Decanorum.* Vt nō mirum ſit Chryſoſtomum, eos vocare σφόδρα καταδεεστέρους. Hinc & Cedrenus ait, Decanos à Romanis dici τοὺς ῥαβδούχους: quod certè verum eſſe oſtendunt Ambroſij & Baſilij *loca.* ¶ Ex Corippo interim & Baſilio apparet, magnam horum Decanorum turbam fuiſſe. Grauiter autem errant pleriquc, & in his quoque Cuiacius, qui hos Decanos cum Decanis illis confundunt, quorum mentio fit *l.1. Cod. de Collegiatis*: Illi enim Palatini non fuerunt, ſed Corporati vrbis, & ideò ſub diſpoſitione Præfecti vrbi, iidémque cum Copiatis, de quibus dicam ad *l.1. inf. de luſtrali collatione* & *l.15. inf. de Epiſcopis*: Cadauerum, inquam, humandorum curam gerentes. Hinc quoque patet, quàm parum conſtet Viro Docto hâc parte ratio, qui cenſebat, Decanos & Decuriones parum inter ſe differre. Fuit enim Decurionum nomen, Dignitatis nomen, vt ad *tit. de decurion. & ſilentiariis* oſtenſum eſt, τῶν ἐπιτεταγμένων τῇ φρουρᾷ. Auguſtorum Decani autem σφόδρα καταδεέστεροι: & ideò inter Caſtrenſianos, & Menſores hîc medij. Nihil etiam hi Decani commune habent cum pædagogiis, quod cenſet Gutherius *de off. dom. Aug.* quî & eò trahit inſcriptionem vbi dicitur, quis DEC. PÆDAG. Vnde tandem Decanorum horum nomen ortum ſit, aliis eruendum relinquo: Niſi quod *Decani* hi dicti videntur, quo ſenſu δεκανᾶται, pro ἀσπάζεται, δεξιοῦται apud Heſychium, *Excipere, apprehendere.* Horum Decanorum certè ſchola erat, & inter eos certi gradus, & quidem inter eos quatuor Primicerij, ſeu primum inter eos militiæ gradum obtinentes, qui & *Priores h. l.* dicuntur & *l.2. inf. C. h. t.* de quibus eſt hæc *lex*.

Nunc de ſententia *huius leg.* Ergo horum Primiceriatus biennalis eſſe iubetur: *h. l.* haud aliter ac priores Caſtrenſiani biennales erant, *l.1. ſup. tit. proximo.* Proximi item ſcriniorum, & Primicerij Menſorum, *l. vn. tit. inf. prox.* Varia certè Decanorum genera prætereà memorantur, in Militiâ ſeu in Caſtris, inter Aſtra, inter Corporatos vrbium: quibus ſua cuique originatio. Iſtud, quartum Decanorum genus eſt. Sic vt omnem hâc parte Theodoſius gratiam & ambitionem abeſſe velit, contrà velit ſubſequentes prioribus ſuccedere, biennio ſtatim exacto: Nempè, quod verbis illis indicatur, & ad praxim, & politicam pertinet, promotionum gradus & Primiceriatus in aliquo Corpore tempora ſeruari oportet, neque vltrà porrigi gratiâ vel ambitione, id eſt, Principis, vel Magiſtratus indulto: ne alioquin ſuccedentium ſpes & gaudia hâc ratione fruſtrari eos contingat, quibus ſuo ſtatóque tempore locum fieri publicè intereſt: ſiue continuato tempore, *h. l.* ſiue repetito officio, *l.1. ſup. de Caſtrenſ.* quæ eiuſdem Theodoſij Iun. eſt.

DE MENSORIBVS.

TITVLVS XXXIV.

XII. Cod. Ivst. Tit. XXVII. Concordat hic *Titulus* cum Titulo *de Metatis inf. lib.* 7. ac nominatim *l.* 4.5.10. *illius Tituli*.

---

1. * Imppp Arcadivs, Honorius & Theodoſius AAA. Æmiliano" Magiſtro Officiorum.

Primicerivs Menſorum, ad inſtar" Scriniorum, biennio expleto Agentis in rebus vltimi militiam ſortiatur. Dat. x. Kal. Aug. Ancyræ. Stilicone II. & Anthemio conss. [405.]

NOTÆ.

* Lex *vn. Cod eod. tit.*

" *Æmilius* Magiſter Officiorum ſub Arcadio Imp. cui inſcribitur quoque *lex* 8. *inf. de Metatis.*

" *Adinſtar Scriniorum*; hæc verba Tribonianus omiſit, nempe quia tandem etiam in Oriente Proximi ſcriniorum annui facti ſunt, *l.* 27. *ſup. de Proximis*, vbi vide quæ dixi.

" *Ancyra* fuit hoc tempore Arcadius: vbi hæc *lex* ab eo data eſt: pariter vt *lex* 1. *inf. ne quis in Palat. lex* 18. *ſup. de Palatinis* (vbi dixi) fortè & *lex* 18. *Cod. de reſcind. vendit.*

COMMENTARIVS.

Mensores quoque in Palatio Principis militabant, vt oſtendit vel horum *Titulorum* ordo, & *l. vlt. Cod. de diu. off.* Ab his verò Menſoribus planè diuerſi ſunt Menſores, de quibus *l.* 1. *inf. de canone frum. V. R. & l.* 9. *de Piſtoribus*. Hi enim menſores ad annonam V. R. pertinebant, de quo ad *eas leges*. Horum verò menſorum, de quibus *h. l.* munus erat, hoſpitia Principi præparare, Palatinis Principem Comitantibus ſingulis deputatas domos enotare, & poſtibus hoſpitaturi nomen adſcribere, vt docet *lex* 4. *inf. de metatis*, vbi de Menſoribus dicendi locus amplior erit. Eoſdem & *Metatores* vocabant, *Foderarios* vocamus, & *hoſpitiorum Mareſcallos*. Et hi quoque vt & Metati cura ſub diſpoſitione Magiſtri officiorum fuerunt, vt *hæc lex noſtra* docet, & *l.* 2.3.4.5.14.15.16. *ſeu vlt. inf. de metatis*: & *l.* 18. *inf. de Medicis*. Quæ omnes de his Menſoribus agentes Magiſtro officiorum inſcribuntur, vt & Notitia Imperij; *Sub diſpoſitione*, inquit, *viri Illuſtris Magiſtri officiorum ſchola Agentium in rebus, & Deputati eiuſdem ſcholæ: Menſores & Lampadarij.* Et hi quoque Menſores Primicerium ſuum habuêre, cuius officium biennale erat, exemplo Proximi Sacrorum, vt hæc *lex* nominatim ait. Per hæc enim adhuc tempora in Oriente, biennalis fuit Proximatus, quod vndecim annis poſt anno immutatum fuit *l.* 17. *ſup. de Proximis*. Similiter & priores inter Caſtrenſianos biennales fuêre *l.* 1. *ſup. de Caſtrenſianis*, & primicerij Decanorum *l. vn. ſup. tit. prox.* de cuius præſcriptionis ratione ad eas leges. ¶ Cæterùm Primicerius Menſorum expleto Primiceriatu pro præmio in ſcholam Agentium in rebus recipi, *hac l.* iubetur. Sic tamen vt vltimum locum in eâ ſcholâ occupet, ſeu vltimus ſternatur. De Vltimo in ſcholâ Agentium in rebus, & *ſternendi* voce, vid. & *l.* 3. *ſup. de Agentibus in rebus*, vt & de aliis vltimis Palatinis, *l.* 5. *ſup. de domeſticis*, imò & *l.* 14. *inf. de re militari.*

DE PRIVILEGIIS EORVM QVI IN SACRO PALATIO MILITARVNT.

TITVLVS XXXV.

XII. Cod. Ivst. XXIX. Generalis hic eſt *titulus*, & velut clauſula communis titulis pluribus præcedentibus.

PARATITLON.

Palatini *l.* 1. *& l. vlt. h. t. & l.* 6.7. *inf. de Decurionibus*: Sunt qui in Sacro Palatio militabant, *Rubr. h. t.* Palatini Principis, *l.* 2.4.9. Palatinâ dignitate ſubfulti, *l.* 9. qui

qui obſequiis Principis inculpata officia præbebant, *d.l.1.* qui in Palatio obſequia præbebant, *l.2.* officia fidelis obſequij implebant, *l.5.* qui ſub Principis aſpectibus documenta fidelis obſequij agebant, *l.8.h.tit.* vid.& *l.vlt.* Palatinis intra Aulam obſequiis deputati, *l.12. de Palatinis S.L.* id eſt Palatinæ militiæ officiis deputati; *l.12.* qui in Palatio militando diuerſis actibus parebant, *l.13.* intra Palatium Sacrum verſabantur, *l.14. inf.de nauicular.* qui præſto erant actibus Principis, qui ſigna eius comitabantur, *l.vlt. hoc tit.* qui in Palatio morabantur, *d.l.vlt.* conſtituti erant, *d.l.vlt.* Diuerſa denique officia Palatina, *l.3.h.t.* In hoc cenſu ſunt Cubicularij, *d.l.3.* Notarij, *l.7.* in ſcriniis militantes *l.7. & 14.h.t.* in Scriniis Memoriæ, Epiſtolarum, Libellorum verſantes *l.1.3.* Memoriales *l.2.* Agentes in rebus *l.3.7.9.14.* Palatini Comitis S.L. & Comitis R.P. *l.3.7.14.* ſub Caſtrenſi militantes *l.3.7.* Admiſſionales *d.l.3. & 7.* quibus ſcilicet præerat Magiſter Admiſſionum, de quo vide *l.vn.inf.qui à præbitione Tiron.* His omnibus adde Decanos Menſores: de quibus *ſuprà, duobus titulis vltimis.* ¶ His igitur omnibus *priuilegia* quædam Principum beneficiis indulta fuerunt, ſiue adhuc in Palatio obſeruarent, ſiue vacatione ſeu optata quiete donati, *l.3.* ob ſpectatum laborem otio donati, *l.4.* Poſt impleta officia fidelis obſequij, ſeu expleto munere fidelis obſequij, *l.5.* cum è Palatinis mittuntur obſequiis, *l.7.* poſt documenta fidelis obſequij ſub Principis conſpectibus acta, *l.8.* E palatio vel vacatione donati, vel Prouinciali adminiſtrationi; *l.9.10.* ex aula Principis decedentes, *l.11.* poſt emeritam miſſionem, *d.l.10. & 13.* emeritis officiis Palatinis, *l.29.inf.de curſu publ.* ¶ Primùm enim à muneribus ſordidis & perſonalibus omníque extraordinaria neceſſitate immunes erant, *l.1.4.6.10.* putà à nominationibus, *d.l.1. & 4.* ſuſceptionibus, *l.6.* ab exactorum turmariorum, quos Capitularios vocant; Temonariorum vel protogyphiæ obſequio, *l.3.* equorum præſtatione, *l.2.* à Curiæ honoribus, oneribus, municipalibus, idque tam ipſi quàm eorum liberi, *l.1.& 3.* ab omnibus iniunctis, *l.11.* item à nominatione ad nauicularium munus, *l.14. inf. de nauicular.* à procuratione curſus clabularis, *d.l.23.inf. de curſu publ.* Secundò inter Adlectos Senatores erant; *l.7.* Tertiò, decennij ſpatio ab omni nexu liberabātur, *l.12.h.t.* quod quindecennio poſtea immutatum Curialium reſpectu: Cohortalinorum verò, 25. *l.14.* Liberis eorum remanentibus conditioni obſtrictis, *d.l.14. & l.184 de Decurionib.* Quartò, omnibus, qui poſteriore tempore regendas prouincias dignitateſque Palatinas ſuſcepiſſent, præferebantur: *l.13.* Poſtremò, quod parſimoniâ propriâ quæſiuiſſent, vel donis Principis conſecuti fuiſſent, vt caſtrenſe peculium habebant: *l.vlt.hoc tit.*

I. * Imp.Conſtantinus A.Palatinis &" benemeritis ſuis ſalutem.

A Palatinis, tam his qui Obſequiis" noſtris inculpata officia præbuerunt, quàm illis qui in Scriniis noſtris, (id eſt, memoriæ, epiſtularum, libellorúmque) verſati ſunt, procul vniuerſas calumnias", ſiue Nominationes, iubemus eſſe ſummotas. Idque beneficium ad filios eorum atque nepotes ipſo ordine ſanguinis peruenire, atque IMMUNES eos à cunctis muneribus ſordidis & perſonalibus permanere, cum vniuerſis mobilibus & mancipiis vrbanis, neque iniuria eis ab aliquibus inferri: ita, vt qui hæc contempſerit, indiſcreta" dignitate, pœnas debitas exigatur. Dat. IV.Kal.Nou.Trіueris, Voluſiano & Anniano CONSS. [316.]

NOTÆ.

* Lex 1. *Cod. eod. tit.*

" Abeſt hæc vocula in MS. & à Cod. Iuſtin. & rectè. *Palatinis* hic Titulus tributus à Principibus *benemeritorum*; emeritis ſcilicet. Nam & ita veterani benemeriti dicuntur, *l.8.inf. de veteranis.* Lampridius *in Alexandro Seuero: Si de re*, inquit, *militari tractaret, adhibebat milites veteres & ſenes ac benemeritos.* vbi vetus quoque editio voculam *Ac* non habet; ita, *& ſenes benemeritos.*

" De hâc *obſequij* voce dixi ſemel *ad l.12. ſup. de Palatinis S.L.*

" *Calumnia* vox de iniuſtis nominationibus ad munera.

" Id eſt cuiuſcumque ſit dignitatis. v Gl.*Theod.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. quinque conſtitutiones *hoc titulo* occurrunt de priuilegiis eorum qui in Sacro Palatio militarunt, vel militant: Quibus addenda Sexta & omnium elegantiſſima, quæ perperam in finem *huius tituli* reiecta eſt: *Codice Iuſtinianeo* verò rectè in peculiarem *titulum* coniecta, *de Caſtrenſi omnium Palatinorum peculio.* Hâc primâ *lege* Conſtantinus IMMVNITATEM ab omnibus muneribus perſonalibus vel uti à nominationibus, & ab omnibus muneribus ſordidis, (de quibus *ſuo tit. infr. de extraordinariis ſiue ſordidis munerib.*) Palatinis omnibus, in quibus &, Scriniarij, tribuit: id eſt, vt ne Suſceptores, exactores, Turmarij, Temonarij fiant: Denique ne ad alium quem hono-

rem, onus, munus municipale ſuſtinendum nominari poſſint, quæ omnia *Calumniarum*, ſiue *nominationum & iniuriarum* appellatione *h.l.* indicantur. De quâ Scriniariorum immunitate ſunt aliæ plures leges, putà *lex* 3.14.15. *ſup. de Proximis*, *L.*14. *infr. de extraordin. l.vn. qui à præbitione tiron. & equ.* Idque in tantum, (quæ Prima Ampliatio eſt ratione perſonarum) vt & liberis ipſorum quoque, id eſt, filiis & nepotibus eadem immunitas *h.l.* tribuatur: vt & *l.*3. *inf.* ipſo *ordine Sanguinis*, vt eleganter *hæc lex* loquitur. Secunda ampliatio eſt ratione rerum: Additur ſcilicet Palatinos immunes eſſe à muneribus ſordidis & perſonalibus, cum vniuerſis mobilibus, & mancipiis vrbanis: In quam nunc quæſtionem non vltra ingrediar vtrùm priuilegia parentibus indulta ad liberos quoque porrigantur. ¶ Cæterùm notandum eſt, Palatinos in duas ſpecies *hâc l.* tribui ſeu diuidi. Palatini ſcilicet alij Principis *obſequiis* deputati fuerunt, alij in Scriniis verſati: Separantur itaque Scriniarij ab illis, in tantùm etiam vt Memoriales, Scriniarij ſcilicet, Palatinis opponantur, & ab his ſeparentur. Cæterique Scriniarij, *l.*2. *&* 3. *inf.* Prioris generis ſunt veluti Stratores Caſtrenſiani, Decani, Menſores, id genus alij, de quibus *Titulis ſuperioribus*: De Scriniariis *ſuo titulo* dictum eſt, *Titulo de Proximis*.

II. * Idem A. ad Proculum" Proc. Africæ.

SI ex Memorialibus", vel ex Palatinis noſtris, aliquis ad agendas Curas reipublicæ", vel alterius officij, fuerit deſtinatus", minimè ab eo repræſentatio" poſtuletur Equorum: Qui autem in Palatio obſequia" non præbuerunt, ſed ex alio hominum genere ſunt, Equos ſolemnes" pro huiuſmodi actu" repræſentent. Dat. VI. Kalend. Aug. Conſtantino A. IV." & Licinio CONSS.

NOTÆ.

* Abeſt à *Cod Iuſt.*

" *Proculus* Proconſul Africæ ſub Conſtantino M. v. *Proſopogr.* vbi multa de eo.

" *Memoriales* ſunt qui in ſcrinio Memoriæ ſunt: de quibus vid. & *l.*3. *infr.* 1. *ſup. & ſup. tit. de Prox. Com. diſp. & l.*21. *inf. de Cohortalib.* Cæterùm eos à Palatinis *hic* ſeparati nota: de quo ad *d.l.* 1. *ſup.*

" *Miſſionibus* Memoriales paruêre: de aliis qui miſſionibus Principum paruêre, vid. *ſup. tit. de Agentib. tit. de Curioſis: tit. de Strateribus.*

" *Repræſentatio*, id eſt, exhibitio: ſolutio, vt infrà, *l.*4. repræſentari.

" De hâc *obſequij* voce dixi ſemel ad *l.*12. *de palat. S.L.*

" Canonicos.

" An curatoricio *l.*2. *inf. de equorum conlat.* vbi dicam.

" ✗. v. vt docet *lex* 1. *inf. de itinere muniendo.*

COMMENTARIVS.

IMMVNITAS à collatione Equorum Memorialibus & Paltinis ad curas agendas, vel ad aliud officium deſtinatis, tribuitur *hâc l.* à Conſtantino M. Nempè Equorum præſtationi, in vſus armorum & militiæ, multi ſubindè ſubiacebant, de quo ad *l. vn. inf. de oblat. equorum.* In his erant Honorati *l.*3. *ſup. de Proximis Comitibus diſpoſ. & legibus* aliis quas ad eam congeſſi. Honorariis Codicillis donati, *l. vn. inf. de oblat. equorum*, *l.*15. *inf. de Nauicularius.* Itémque, quod ex *h.l. diſcimus*, ad Reipubl. curas agendas, id eſt, Curioſi munus obeundum miſſi. Ad aliud etiam officium deſtinati equorum præſtationi obnoxij erant; (vnde putet quis Curatoricios equos dictos, *l.*29. *inf. de annonâ*) vel Curatoricio nomine flagitati, *l.* 2. *inf. de collat. equorum*: Ad quas *leges* dicam. Ex *hâc* tamen *lege*, Palatini, vel Memoriales ad id deſtinati ab hâc collatione immunes præſtantur ſingulari priuilegio. De Simili immunitate ab equorum præſtatione, vid. Libanium *ep.*215. *ad Andronicum in MS. Regio.* ¶ Ex *hâc* interim *leg.* diſcimus, ſub Conſtantino M. Memoriales miſſos ad curas Reip. agendas, ſeu ad Curioſi munus obeundum, vt & Palatinos alios, de quibus *Curioſis*, ſuo *Titulo ſuprà.* Quod verò ait Lex, *ad agendas curas Reipublicæ*, ſic quoque *l.* 4. *ſup. de Curioſis*: *ita vt nihil veſtri Principis ex his quæ geri in* REPVBLICA *videritis, notitiæ ſubtrahatis.* Sed & Victor Schotti de iiſdem Curioſis, & curſu publico: *Noſcendis ocius quæ vbique è* REPVBLICA *gerebantur, admota media publici curſus.* Item *l.*2. *ſup. de Curioſis Agentes in rebus*: *In curis agendis, & euectionibus publici curſus inſpiciendis, noſtrorum memores præceptorum credimus in omnibus velle profutura* REIPVBLICÆ. Hæc verò res poſteà ſub Conſtantio ad ſolos Agentes in rebus reuocata eſt, *l.*2.3.4.7. *ſup. de Curioſis*, vbi dixi. Antea Memoriales Miſſionibus Principum paruêre. Petrus *in excerptis legationum* Γαλέριος καὶ Διοκλητιανὸς εἰς Νίσιβιν συνῆλθον ἔνθα κοινῇ βουλευσάμενοι στέλλουσιν εἰς Περσίδα πρεσβευτὴν Σικώριον Πρόβον ἀντιγραφέα τῆς μνήμης. Memorialium ſanè in commune fit quoque mentio *l.*21. *inf. de cohortalib.* & apud Ambroſium *ep.*33. Sed & meminit Epiphanius *hæreſi* 71. vbi μεμοραλίοις pro μεμοριαλίοις editum: Hi erant qui in ſcrinio Memoriæ militabant: de quo, aliiſque ſcriniis, *ſuo tit. ſup. de proximis ſcriniorum.*

III. * Idem A. ad Rufinum Præpoſitum."

DE Cubiculis" noſtris vacatione donatos, vel diuerſis Obſequiis" Palatinis, aut Scriniis Memoriæ, Epiſtularum, Libellorúmque", vel officio Largitionum" Comitatenſium,

mitatenſium, ſingularúmve vrbium, ſed & officio Admiſſionum", ad" Legum † noſtrarum priuilegia volumus pertinere: vt nec ipſi, nec filij, nec nepotes eorum ad" Curiam, vel Honores, vel" Onera, Munera municipalia deuocentur: Metitóque" his ingerimus" Largitionales vrbium ſingularum. *Ne priuilegio ſeparentur, quos dignitas propemodum ſimilis copulauit*; memorati namque Palatinorum" matriculis adtinentur": Quique ſub Caſtrenſi" militant. ¶ Quibus omnibus condonamus, ne Exactorum, vel Turmariorum (quos *Capitularios* vocant,) curam ſubeant, vel obſequium Temonariorum," vel Prototypiæ": Nam" beneficiis noſtris ita digni ſunt, vt etiamſi quis ad diuerſas Adminiſtrationes poſt obſequia Palatina peruenerit, hiſdem debeat vti priuilegiis: quoniam *Maior * dignitas nulla" debet praiudicium facere.* ¶ Nemo igitur ex filiis prædictorum, vel ſeruis caſtrenſi peculio" conquiſitis, profeſſionibus cenſualibus inſeratur, vel numero Adcreſcentium, loco vel" deficientium ſubrogetur, ſi non fuerit innexus voluminibus" cenſualibus. ¶ Perſonalibus etiam & corporalibus muneribus liberentur, ſiue adhuc in palatio obſeruent", ſiue optata quiete donati ſunt. ¶ Quibus omnibus priuilegiis coniungimus Agentes in rebus, licet militaribus" videantur eſſe ſubnixi. Dat. v. Kal. Mai, Sirmio, Conſtantino A. V. & Licinio Cæſare CONSS. [319.]

NOTÆ.

* *Lex 2. Cod. eod. tit.*

" *x. Præfectum Prætorio*, Putaueram aliquando *Præpoſitum Cubiculi* hic accipiendum, argumento primorum huius legis verborum: Verum illud præferendum eſt vt Codex quoque Iuſtinianus præfert. *Rufino* huic PP. hoc ipſo anno inſcribitur præterea *lex 1. de ſponſalib. l. vn. de bonis decurionum.*

" Vide ſuprà, *Titulum de Præpoſitis S. Cubiculi.*

" De hac voce dixi ſemel ad *l. 12. ſup. de Palat. S. L.*

" Addidit Tribonianus *ſacrarúmque diſpoſitionum.* Neque tamen illicò priuilegia cæteris ſcriniis tributa ſcrinio diſpoſitionum indulta fuêre, vt docuimus ad Titulum *de Proximis Comitibus diſpoſitionum.*

" *In vtroque officio Palatinorum Comitatenſium.* Ita Tribonianus. Obſcurius enim Conſtantinus *h. l.* qui videbatur de officio tantum Comitis S. L. intellexiſſe, de quo vide quæ notaui ad *l. vlt. ſup. de Palatinis.*

" *Et Caſtrenſis Sacri Palatij militant*, ex ſequentibus huc Tribonianus hæc verba tetulit.

" *Priuilegia volumus habere*; ita Tribonianus, ſimpliciùs.

" *Ad Curiam*: Hæc verba Tribonianus omiſit. Ratio petenda ex iis quæ dicentur *inf. tit. de Decurionibus.*

" Contra *l. vn. inf. de priuil. app. mag. poteſt.*

" *Vel onera*: Et hæc omiſſa ſunt à Triboniano.

" Sententia hæc à Triboniano reſecta eſt ad ea verba vſque *Quibus omnibus.*

" *Ingerimus*, pro *inſerimus*: vt *l. 11. de appell.* vid. *Gloſſ.*

" *Attineri* matriculis hîc, & *l. 11. de re milit.*

" De *Temonariis* dicam ad *l. 7. inf. de tironibus.*

" *Pentapretia*, C. Iuſt. de quo mox: ibidémque hæc addita, *aut etiam tironis præſentationem agnoſcant.*

" Sententia hæc, multis reciſis, ita C. Iuſt. deformata eſt: *vt etiam Cenſualibus vel perſonalibus vel corporalibus muneribus liberentur, & habeant caſtrenſe peculium, ſiue adhuc Palatium obſeruent, ſiue optatâ quiete donati ſunt*, &c. Omiſſis videlicet tribus ſententiis: de quibus mox.

* *Lex 3. Cod. de dignitatibus*, hinc deſumpta eſt.

" *Nulli*, C. Iuſt. *d. l. 3.* de quo mox.

" De peculio caſtrenſi Palatinorum dicam *ad l. vlt. h. t.*

" Menda hic hæret, quam ſic tollo, *locóve deficientium.*

" *Volumina* publica, *hâc l.* faſces publici, *l. 9. in fin. infr. de tironib.*

" *Obſeruare* in Palatio, eſt obſequi, ſeruire.

" Priuilegiis ſcilicet.

COMMENTARIVS.

TERTIA hæc *hoc titulo* Conſtantini M. conſtitutio eſt, de priuilegiis eorum qui in ſacro Palatio militarunt: & quidem Tertia quoque in eodem argumento IMMVNITATVM: vbi ſententiæ nullo certo ordine, nullâ ſerie inter ſe ſatis cohærent: quarum etiam multas recidit Tribonianus, & à *Cod. Iuſt.* abeſſe voluit: Nos eas in lineam coniiciemus. Primò videamus de Perſonis, ſeu Palatinorum generibus & ſcholis, quibus etiam immunitates illæ, de quibus *h. l.* agitur, tribuuntur: cuiuſmodi octo hîc enumerantur.

Primò igitur tribuuntur hæ immunitates quoque *ex-Cubiculariis*, ſeu de cubiculis Principum vacatione donatis. Quorum ſanè ingens ratio apud huius æui Principes fuit, velut interioris vitæ miniſtros: de quorum etiam Præpoſito, ſummaque eius dignitate, *ſup. tit. de Præpoſitis S. Cubiculi*: priuilegiiſque eorum variis, *l. 2. 3. 4. C. Iuſt. de præpoſ. S. Cubiculi, & de omnibus Cubiculariis & priuilegiis eorum.*

Secundò tribuuntur hæ immunitates *diuerſis obſequiis Palatinis*; id eſt, omnibus in Palatio Principi miniſtrantibus: hæc enim ſunt *obſequia* Palatina: Quibus adnumero omnes qui ſub Magiſtro officiorum erant, vel ſub Comite domeſticorum. De quâ *obſequij* appellatione ſemel dixi plenè ad *l. 12. ſup. de Palatinis.*

Tertio loco *Scriniis* tribus, Memoriæ, Epiſtularum & Libellorum hæc immunitas tribuitur: de quâ ipsâ *l. 1. ſup.* & *l. 3. 14. 15. ſup. de proximis*: *l. 14. inf. de extraordinar. l. vn. inf. qui à præbit. tyronum.*

Quartò Palatinis ſeu *officialibus largitionum Comitatenſium*, id eſt, Officialibus Comitum S. L. & R. P. ſeu Palatinis Comitatenſibus in vtroque officio, vt Tribonianus expreſſit: obſcuriùs enim Conſtantinus ibi viſus loqui, ſit vt de Officialibus tantum Comitis S. L. accipienda viderentur illa *vel officio Largitionum Comitatenſium*, quæ tamen ad vtrumque Comitem pertinent: Verum quidem illud, non ilicò ſtatim officialibus Comitis S. L. tributa priuilegia, ad Officiales Comitis R. P. ſeu Priuatianos pertinuiſſe: & vt pertinerent, ſpeciali *lege* opus fuiſſe, vt docet *lex vlt. ſup. de Palatinis S. L. & R. P.*

Quintò, communicantur hæ immunitates duobus

bus locis *h. l. Largitionalibus ſingularum vrbium*: rationibus additis *verſ. meritò*: *ne*, inquit, *priuilegio ſeparentur, quos dignitas propemodum ſimilis copulauit, memorati namque Palatinorum matriculis attinentur*. Quæ vt intelligantur, de his Largitionalibus ſingularum vrbium videndum eſt, quorum præterea mentio fit *l.6.12.13. inf. de ſuſceptorib.* & *l. vn.inf.de priuil.appar.Magiſteriæ poteſtatis*. Quemadmodum ſcilicet orbis Romanus in diœceſes diuidebatur; diœceſes in Prouincias: prouinciæ ipſæ verò pluribus vrbibus ſeu ciuitatibus conſtabant, ita quoque totidem Largitionalium gradus fuêre. Fuerunt ſcilicet Largitionales integrarum diœceſeon, de quibus *l. vn. ſup. de Conſularibus & Præſidibus*. Fuerunt ſingularum prouinciarum Rationales, de quibus, *lib.10.* Denique fuerunt Largitionales ſingularum vrbium: Et verò hi, non minus quàm cœteri, ſub diſpoſitione Comitis S.L. fuêre, & vt hæc *lex* loquitur, *Palatinorum matriculis attinebantur*: & *dignitate propemodum ſimiles erant* his, qui in ipſo Palatio obſequia præſtabant. Ergo his quoque, tanquam Palatinis, hæ ipſæ Palatinorum immunitates communicantur. Et poſtea tamen Valentiniano aliter viſum: quia VTIQVE extra Palatium viuerent, *d. l. vn. inf. de priuil. apparit. Magiſt.poteſtatis*, cui iungenda eſt *lex 6.inf.h.t.*

Sextò, communicantur hæc priuilegia officio *Admiſſionum*, ſeu *Admiſſionalibus*: de quibus agitur & *l.7. hoc tit.* & *l. vn. inf. qui à præbit. tyronum*, vbi de his. Interim hinc nota, *officium* peculiare ſeu *συμμορίαν* fuiſſe Admiſſionalium: qui Am. Marcellino teſte, ſuum Admiſſionum *Magiſtrum*, & Admiſſionum *Proximum* habuêre, pariter vt Scriniorum Magiſtri & Proximi fuêre.

Septimò, *Caſtrenſianis*, qui ſub Caſtrenſi militant: de quibus *ſuo tit. ſup.*

Poſtremò, *Agentibus in rebus*: de quibus *ſuo tit. ſuprà*. Quâ parte Conſtantinus indicat, etiam abſque hoc, ſatis immunitatibus his Agentes in rebus fruituros: quandoquidem non tantum Palatinorum numero eſſent, verùm etiam *militaribus* priuilegiis *videantur ſubnixi*: Nempe enim Agentibus in rebus executiones committebantur, atque ideò militaribus viris propemodum ſimiles erant: de quo vid. *l.11. ſup. de Agentibus in rebus*: *l. 2. inf. de Commeatu*: *l.7. 9. 14. de curſu publ.* & plenè *Paratitlo de Agentibus*. Et ſanè erant quoque ideò Agentes in rebus, militari habitu, cum chlamyde & baltheo: vt diſcere eſt ex Am. Marcellino *lib.16. p.63.* & Libanio Apol. *adu. eos qui ſuam docendi rat. accuſ.* ἀναξυρὶς καὶ ζωστὴρ ὁ τῶν διακονούντων ταῖς βασιλικαῖς ἐπιστολαῖς ἃς ἐκ βασιλείων ἀνάγκη φέρεσθαι πανταχοῦ τῆς γῆς. Denique Symmachus etiam *lib.10. ep. vlt.* Agentem quemdam à temeraria accuſatione excuſat propter *militiam*, & incautam adoleſcentiam.

Et hæc quidem de variis Palatinorum generibus, quibus hæ Immunitates communicantur. Sequuntur duæ Ampliationes.

Prima: Nec filios, nec nepotes eorum ad Curiam vel Honores vel onera muneraué municipalia deuocari oportere: Quod & ipſum cauetur *l.1. ſup.*

Secunda, Palatinos beneficiis his ita dignos eſſe, vt etiamſi quis poſt Palatina obſequia ad diuerſas adminiſtrationes peruenerit, iiſdẽ priuilegiis vti debeat additâ ratione: *Quoniam maior dignitas nulla debet præiudicium facere.* Quam rationem & regulam hinc tranſtulit Tribonianus in *l.3. Cod. de dignitatib.* Certè eadem obtinet & in aliis Palatinis, *l.5. inf. h.t. l.1. ſup.de Primicerio & Notat. l.2.* vbi vid. quæ dixi: & *l.3. ſup. de Decurionib. & ſilentiariis*: *l.14. ſup. de Proximis*. Non tamen in omnibus ſemper obtinuit: vt fidem facit *lex 13.in f.ſup. de Agentibus in rebus*. At Tribonianus generalem fecit, ratione omnium perſonarum, quæcunque illæ ſint, & caſuum: ſuppoſita voce *Nulli*: cùm hoc loco regula hæc generalis ſit ratione dignitatis: *Maior dignitas*, inquit, NVLLA *debet præiudicium facere*: quæcunque ſcilicet ſit dignitas ſit, & ſuperueniat Palatinis *hâc l.* memoratis: Denique ſuperueniens maior dignitas priſtini ſeu veteris officij & obſequij priuilegia non tollit.

Nunc de Immunitate ipſa: In genere igitur immunitatem tribuit Conſtantinus M. à Curiâ, Honoribus, Oneribus, Muneribus municipalibus.

Secundò immunitatem tribuit ab Exactorum, Turmariorum ſeu Capitulariorum, Temonariorum & Prototypiæ curâ & obſequio. De Exactorum munere res clara eſt: de tribus reliquis videndum eſt, ſaltem de duobus: nam de *Prototypiâ* dicetur *l.7. inf. de tironibus*, & *l.2. inf. de Protoſtaſia*. *Turmarij* erant qui turmas Tyronum exigebant: quâ turmarum appellatione hâc in re vtitur *lex 8.inf.de Tyronibus*. Inter optimas lectiſſimorum militum TVRMAS neminem è numero ſeruorum dandum eſſe decernimus. *Temonarij* (de quibus adhuc dicetur *l.7. inf.de tironibus*, & *l.7. inf. de extraord.munerib*) erant. qui non quidem ipſas tironum turmas ſeu tironum corpora exigebant, verùm pretium ſeu aurum tironicum pecuniámque vice tironum *d.l.7. inf. de tironibus*: vt quis inducatur facilè, vt credat *Temonarios* dictos ἀπὸ τῆς τιμῆς: qui Timonarij potius dicendi fuiſſent. De *Capitulariis* videndum eſt: *lex* noſtra eoſdem facit cum Turmariis, & tamen Symmachus *lib.9. Epiſt.10.* *Capitularios* cum Temonariis (vt nos explicamus) eoſdem facit. *Poſtulate*, inquit, *Capitularij* TAXATIONEM TYRONIS *ab hominibus meis, nulla ſuper hoc publicæ authoritatis monumenta promentes.* Et certè *Temonarios* eoſdem & Capitularios vocari, apertè oſtendit *lex 14.15.18. inf. de extraord. munerib.* *Temonis*, inquit, *ſiue Capituli onera*: Item *Capituli atque Temonis neceſſitas*. Denique *lex 14. totius Capitulariæ, ſiue, vt rem quam volumus intelligi communi deſignatione ſignemus, Temonariæ functionis fieri iubemus exortes.* In eam ſententiam inclino, & quidem iſtorum quoque verborum argumento, *Totius Capitulariæ*, Capitularios, ſeu Capitulariam, generis nomen obtinuiſſe: eâque appellatione & Turmarios & Temonarios comprehenſos. Nam vt Tyrones ipſi *Capita* dicebantur. De quibus perperam accipitur à nonnullis hic Am. Marcellini locus *lib.17. p.97.* *Quia igitur plurima gentes vi maiore collatura capita ſperabantur dolum bellorum coniectans ſobrius Rector magnis curarum molibus ſtringebatur.* Eo quippe loco Marcellinus vult timorem fuiſſe ne Barbaræ Gentes iunctæ ingruerent. Quare & qui pro capitibus aurum exigunt, Capitularij non minùs dici poſſunt. Nam & ita κεφαλαιῶται in *l.6. inf. de Patrociniis vicorum*, dicuntur, qui tributum capitis exigunt, & in *veteri Lexico tributum Capitulare* ἐπικεφάλαιον φόρος. Et hi tamen κεφαλαιῶται, cum Capitulariis nil commune habent, quos tamen Viri docti commiſcent.

Poſtrema immunitas eſt à *Cenſuali profeſſione*. Nempe filios Palatinorum & ſeruos ex caſtrenſi peculio adquiſitos (de quo peculio *l.vlt. inf.hoc.tit.*) ſi non fuerint nexi cenſualibus voluminibus, cenſibus adſcribi non debent: imò ne Adcreſcentium quidem loco, quaſi deficientium loco, olim ſubrogandi. De quibus adcreſcentibus in argumento ſeu re cenſuali, *l.7. inf. de cenſu ſiue adſcriptione*: *l.6. & 7. inf. de tyronibus*.

IV.* Idem

IV. * Idem A. ad Iulium Verum Vicarium Italiæ."

PALATINIS noſtris, qui ob ſpectatum laborem otio donati ſunt, ſub obtentu penſitationum", quæ repræſentari conſuerunt, tolerantia munerum ſordidorum atque indigni oneris quorundam temeritate inponitur. Quod facinus, licet grauiore pœna plectendum eſt, tamen ita volumus emendari, vt Grauitas Tua ex Officio" Rationum æris ſpeciem poſtulet, & in tabulas ei" formatæ Legis huius apices inprimat, vt ſi quid tale ſuſtineant, ad eas ilicò, quaſi ad præſentia remedia, perfugiant, atque ab intentato onere liberentur. PP. Id. Mart. Criſpo II. & Conſtantino II. CC. Conſulib. [321.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſtin.*
" *Iulius Verus* Vicarius Italiæ ſub Conſtantino M.
" De *Vicario* Italiæ vide *Notitiam.*
" Penſitationes quæ repræſentari conſuerunt, ſunt canonicæ illationes.
" *Rationalis* officium nota.
" *al.* *eſſormata.*

COMMENTARIVS.

QVARTA hæc Conſtantini M. de priuilegiis eorum qui in ſacro Palatio militarunt, conſtitutio eſt, in eodem argumento de IMMVNITATE Palatinorum, otio donatorum ſeu militiâ perfunctorum. A ſordidis ſcilicet muneribus immunes eos eſſe iubet Conſtantinus M. de quibus ſordidis muneribus *ſuo tit. inf. lib.* II. pariter vt Valentinianus *l. 8. inf.* Etſi à ſolemnibus penſitationibus ſeu canonicis & ordinariis annonis & tributis immunes non ſint: quæ *hâc l.* vocantur *penſitationes, quæ repræſentari conſuerunt*: id eſt de more ſolemni præſtari. Quo fine, & enixo in id ſtudio ſuo teſtando iubet Conſtantinus M. hanc *leg.* ſuam æreis tabulis incidi, atque adeò publicè proponi, & quidem per Italiæ diœceſim in ſp. *huius leg.* à Vicario Italiæ: vt ita Palatini ſi quando ſordida munera his imponantur, ad eas tabulas, quaſi ad præſentia remedia perfugiant, atque ita ab intentato onere liberentur: cuius quidem moris incidendarum in ære legum, vt alibi varia paſſim teſtimonia occurrunt, quibus has chartas onerare nil attinet, ita ſex prætereà *hoc Codice* leges videri poſſunt, *l. 2. inf. quemadm. mun. ciuil. l. 1. inf. de alimentis quæ inopes parentes*: *l. 1. inf. de veteranis*: *l. 4. in f. inf. de ſuariis l. vlt. de frumento vrbis Conſtantinopol. lex vn. inf. de iure Italico vrbis Conſtantinop.* Idque non generali tantùm ratione ad perpetuam rei memoriam & obſeruantiam, verùm ſpeciatim ad vim & iniuriam auerruncandam & priuilegiorum defenſionem, vt in ſpecie *dictarum legum*: Qui mos Conſtantino M. familiaris, vt iuxta hanc *leg.* docet *d. lex* I. *inf. de alimentis quæ inopes*: *d. l. 4. quemadm. mun. ciuil. d. l. 1. de Veteranis.* Vnâ hâc, hoc quaſi Aſyli genus in ſpecie *huius l.* eſſe voluit Conſtantinus, ad tabulas inquam æreas, publicè fixas, tanquam ad præſentia non modò remedia, ſed vt ſic dicam, quaſi numina confugiendi, atque iniuriâ ſeſe vindicandi: ¶ Hæc *lex* & eo quoque ſingularis eſt, quod ad Italiæ diœceſim pertinet, & Rationales Italiæ, qui in id ſpeciem æris præbere iubentur.

V. * Idem AA. ad vniuerſos Palatinos."

AB his qui, poſt inpleta officia fidelis obſequij", Adminiſtrationes publicas meruerunt, conceſſa quidam" conantur priuilegia detorquere", nec intelligunt faſtigiis promotionum in ſublime prouectos, ab immunitate legitima exui minimè oportere: ideóque præcepimus", vt Palatini noſtri expleto munere fidelis obſequij, cùm ad dignitatum cumulos elati fuerint, nihil de conceſſis priuilegiis perdant, ſed incrementis" dignitatum vtilis augeatur immunitas. De qua re ad Præfectos Prætorio, & ad Præfectum Vrbis" ſcribta direximus. Dat. III. Non. Iul. Yſcoi", Ianuarino & Iuſto CONSS. [328.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" De hac *Obſequij* voce ſemel dixi ad *l. 12. ſup. de Palatinis S. L.*
" Sic & *l. 4. ſup.* quorundam; & intelligit Exactores, id genus homines.
" *Detorquere*, eſt auferre, extorquere, *exuere* vt mox: Sic & detorquere commodum ſententiæ latæ, terrore appellationis: *l. 6 quorum appell.*
" *al. præcipimus*: errore paſſim *hoc Codice* admiſſo.
" De hâc *Incrementorum* voce dixi ad *l. 12. inf. de Medicis & Profeſſorib.*
" Romæ: nam neque hoc adhuc tempore vllus Præfectus vrbis Conſtantinopol. erat.

COMMENTA

COMMENTARIVS.

QVINTA hæc Conſtantini M. conſtitutio eſt de priuilegiis eorum qui in palatio militarunt, eodem ſenſu quo *lex 3. ſup. verſ. nam beneficiis*: *lex 1. ſup. de Primicerio & Notariis*: *lex 2. & 3. ſup. de Decurionibus & ſilent. l. 11. ſup. de proximis*: putà vt ex-Palatinis priſtina conceſſaque priuilegia & Immunitates legitimæ conſtent, competántque: etſi poſt impleta Palatinorum Officia Adminiſtrationes publicas meruerint, etſi faſtigiis promotionum in ſublime prouecti fuerint, etſi ad dignitatum cumulos elati fuerint: denique vt incrementis dignitatum vtilis augeatur Immunitas: Quæ omnia eleganter dicuntur *hâc l.* quæ inter omnes in eodem argumento verſantes elegantiſſima eſt. Tribonianus tamen conciſam *legis 5. ſup.* ſententiam & regulam, hâc abdicatâ, prætulit: ad cuius explicationem vt ex cœteris legibus ſuperiùs laudatis, ita ex hâc quoque ſpecies & exemplum apponi poteſt. ¶ Illud etiam ſingulare quod Conſtantinus *fine legis* addit, de hâc Palatinorum immunitate, & ad Præfectos Prætorio, & ad Præfectum Vrbis ſcripta, à ſe fuiſſe directa: ad Præfectos Prætorio ideò ſcilicet quia, ad eos rei tributariæ & functionum publicarum cura pertinebat: ad Præfectum verò vrbis ideò, quia hic dignitatum cuſtos erat, quod vt aliæ complures *leges* hoc libro docent, ita & *lex 7. & 9. inf. hoc tit.* quæ ideò Præfectis vrbi inſcribuntur.

Hinc interim colligitur plures iam hoc tempore Præfectos Prætorio fuiſſe: De quo obiter ſciendum, quatuor Præfectos Prætorio non à Conſtantino M. primùm inſtitutos, quidquid Zoſimus ſcribat, verùm ex Tetrarchia Imperatorum & Cæſarum qui Conſtantinum præceſſêre, fluxiſſe: quorum quiſque ſuum & peculiarem Præfectum Prætorio habuit, & quorum omnium potentia in vnum tandem Conſtantinum ceſſit: & ſic quatuor Præfectos prætorio à Conſtantino ſeruatos: de quo *in Apolytico noſtro.* ¶ Singularis *huius leg.* ſubſcriptio hic notanda. Dicitur ea ſcilicet data Yſcoï, nempe Conſtantinus M. hoc tempore verſatus in Dacia Ripenſi, quæ *Οἶσκος* Triballorum Ptolomæo *lib. 3. c. 10.* Eſco vocatur in *Itin. Peutinger.* ab *Eſco* ſeu *Oiſco* fluuio: Oeſcon in *Itinerario Antonini*: Oeſce, in *Notitia Imperij.* Certè Chronici Alexandrini Auctor his Coſſ. diſertè ſcribit, Conſtantinum ſæpè Danubium traieciſſe, pontémque illi lapideum impoſuiſſe. Neque dubito hoc tempore, & anno ſequente 329. Conſtantino M. rem fuiſſe cum Gothis & cum Taifalis nominatim, qui Taifali trans Yſcoum & Danubium ſiti erant.

VI. * Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. Haue" Anthemi" Kariſſime nobis.

MIRATI admodo" ſumus, te non conſideratis priuilegiis Palatinorum, quoſdam ex eorum numero Suſceptoribus velle coniungere, cùm id minimè Legis † noſtræ ſententia comprehendat: & cetera. Dat. XIII. Kal. Octob. Aquileia", Diuo Iouiano & Varroniano CONSS. [364.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *C. Iuſt.* Iungendæ autem illi fortè *lex vn. inf. de priuilegiis Apparitorum Magiſteria poteſtatis*: *lex 2. ſup. de officio Rectoris prouincia*: *lex 21. inf. de curſu publico.*

" Haue abeſt à *M*s.

" Ita quoque *d. l 2. ſup. de off. Rectoris prouinc. & l. 2 Cod Iuſt. de conditis in publ. horreis*: Sed ſcribendum *Arthemi*, vt præter ſuperiores *leges*, docet hoc ipſo Anno *lex 6 & 7. de pœnis.* Fuit verò hic Corrector Lucaniæ & Brittiorum: de quo ad *d. l. 2.* MS. habet *Artemi.*

" *ж. admodum*, *admodom.*

† *Lex* hæc Valentiniani non exſtat.

" Acc. XVI. Kal. Nouemb. Salerni, *d. l. vn. inf. de priuil. Apparit.*

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Senioris tres conſtitutiones ſequuntur, *de priuilegiis Palatinorum*: Ex quibus apparere poteſt, quonam is animo *erga Palatinos ſuos* comparatus fuerit. Prima hæc, pars eſt prolixioris Valentinianeæ conſtitutionis ad Artemiū Correctorem Lucaniæ & Bruttiorum, vt ex illis *legibus* patet, quas huic *in Notis* coniungendas dixi: quâ quidem eum in viam reuocat in nonnullis errantem: & hoc quidem *huiſce leg.* capite apertiſſimè: *Mirati admodum*, inquit, *ſumus*, *te non conſideratis priuilegiis* &c. Idque quod abuteretur *Lege* aliquâ Valentiniani, vt ex *fine l.* diſcimus, generali, vt videtur, de *Suſceptoribus* creandis. Et ſanè etiam inter cœtera eius conſtitutionis, vnde hæc deſumpta eſt, capita, fuit illud, & vel potiſſimùm, quòd eâ definitum erat, ex quonam hominum genere Suſceptores (de quibus *ſuo titul. inf. lib. 12.*) creari poſſent, qui contrà ab hâc nominatione immunes eſſent. Ergo Palatinos & *hâc l.* & *d. l. vn. infr. de priuil. Apparitorum Magiſteria poteſtatis*, à Suſceptorum munere omninò immunes eſſe iubet. Id quod etiam repetitum ab eo poſteà, *l. 4. & 5. inf. de ſuſceptoribus*, quæ eiuſdem Valentiniani ſunt, datæ Anno prox. 365. ita quidem, vt *dicta lex 6.* ex *hâc leg. & d. l. vn.* mutuata ſit. In commune alioquin idem Valentinianus Palatinos à muneribus debitis, patriæ ſeu Curiæ, immunes haberi voluit, *l. 67. de Decurionibus.*

VII. * Idem

VII.* Idem AA.ad Prætextatum PV."

OMNES, qui intra Conſiſtorij ſecreta veneranda Notariorum" funguntur officio, quíque in Scriniis" militant, quíque inter Agentes" in rebus plenum" vigiliarum munus exercent, Admiſſionales" etiam, & qui ſub Caſtrenſi" officio, ſiue Comitatenſibus ſiue Priuatis largitionibus obſecundant, cùm pro merito probitatis & fidei, acceſſu iſtius" fuerint ſplendoris ornati, conſtétque" eos tunc temporis honoratos" cùm à palatinis mitterentur obſequiis, à primis" quibuſque gradibus vſque ad Perfectiſſimatus" ordinem, tametſi Proſecutoriarum adiumenta non habeant, prærogatiuâ conceſſi honoris vtantur: *Comitibus* autem, (quorum iam celſior" locus eſt) & Tribunis", ita demum proſit Allectio", ſi ſacra ad Vrbanæ officium Præfecturæ ſcribta pertulerint, quibus eorum vita laudetur. ¶ Hæc peculiariter Romæ ſeruentur, vt habito loci honoríſque delectu, habito etiam virium fortunarúmque diſcrimine, & laboribus ſingulorum congrua præmia rependantur, & hi ad impetratam Adlectionem pertineant, quos poſt glorioſum laborem exhauriri *Senatoriis ſumptibus* non oportet. Dat.XIV.Kalend.Dec. Triueris: Acc.IV.Id.Decemb. Lupicino & Iouino CONSS. [367.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod.Iuſt.*

" *Pretextatus* P.V. Romæ ſub Valentiniano Sen. A.D.367.368. vid *Proſopogr.*

" De *Notariis*, vid. *tit.*10.*ſup.*

" De militantibus in *ſcriniis*, vid. *tit.*26.*ſup.*

" *De Agentibus* in rebus, *tit.*27 *ſup.*

" Agentes plenum vigiliarum munus exercere dicuntur, v *Paratitl.de Agentibus.*

" De *Admiſſionalibus* quoque: *l.3.ſup.* & *l.vn.qui à prabit.Tyronum.*

" De *Caſtrenſianis*, vid. *tit.*32.*ſup.* Potiò eſt qui *hic* tentat *Caſtrenſis*: vel ita, & *qui ſub Caſtrenſi*, & *qui in officio ſiue Comitatenſium ſiue priuatarum largitionum.* Quo nil opus: *Sub Caſtrenſi officio*, id eſt, Caſtrenſiano.

" De *Palatinis* S.L. & R P. vid *tit.*30.*ſup.*

" *Adlectionis* ſplendorem intelligit, vt ex *verſ.Comitibus*, & ex *fine leg.* diſcimus. Hinc interim apparet, hanc *legem* truncatam à Triboniano exhiberi.

" *Conſtiteritque.*

" Auctos honore, dignitate.

" Id eſt, primis in quâque ſcholâ.

" *Perfectiſſimatus* ordo vltimus: & ideò *titulus* quoque de eo, *huius libri vltimus.*

" Quàm Perfectiſſimorum.

" *Tribuni.*

" De *Adlectione*, & Adlectis dixi ad *l*.....

COMMENTARIVS.

SECVNDA hæc Valentiniani Sen. Conſtitutio eſt, *de priuilegiis eorum qui in ſacro palatio militarunt*: cuiuſmodi ſeptem hîc memorantur inter Conſulares Adlectorum, quoad *Immunitatem à Senatoriis* ſumptibus ſeu functionibus. Quæ vt intelligatur, tria prænoſcenda ſunt, quæ *hîc* clarè non proponuntur, ſed præſupponuntur: & priùs quidem expreſſum quoque fuerat in integrâ conſtitutione, vnde hæc *lex* deſumpta eſt: vt docent illa, relatiua ad anterius quid, *acceſſu* ISTIVS *fuerint ſplendoris ornati*, quæ *hîc* non habent, quò referantur.

Igitur primò præſupponendum eſt, in genere Palatinâ militiâ rite functos *Adlectionis* honore ſeu ſplendore donatos, id eſt, inter Senatores ita adlectos, Senatoriâ dignitate decoratos, vt tamen à Senatoriis ſumptibus immunes eſſent, quod vt vel ex *hâc l.* diſcimus, ita latiùs probauimus *ad l.*10. *ſup. de Prætoribus*: ac nominatim Notarij hoc Adlectionis honore donati *h.l.* in ſcriniis militantes *h.l.* & *l.*19. & *vlt. ſup. de Palatinis S. L. l.*7.8. *ſup. de proximis.* Agentes in rebus *h.l.* & *l.*5.6. *ſup. de Agentibus*: *l. vlt. ſup. de Senatoribus.* Admiſſionales, *h.l.* Palatini S. L. & R. P. *h.l.* De cæteris vid. ad *d. l.*10.

Secundò notandum eſt ex *h.l.* Palatinos ex Palatio exeuntes modò cum hoc modò cum illo Dignitatis gradu exiſſe: vel enim à primis quibuſque gradibus ad Perfectiſſimatus ordinem conſcendebant: ſic vt viri Perfectiſſimi dicerentur: Quod oſtendit quoque *Breuis Dignitatum*, qui continetur *l.*7. *ſup. de Palatinis*; de quâ *Perfectiſſimatus* dignitate erit *inf. tit. pen. huius libri*, vel celſior locus his conferebatur, puta Comitum & Tribunorum, non tamen per gradus.

Tertiò ex *hac l.* diſcimus, Palatinos ex Palatio exiſſe, modò cum Proſecutoriis ſeu Principis ſcriptis, quibus etiam eorum vita laudabatur, modò ſine Proſecutoriarum adiumentis. *Proſecutoria* ſcilicet erant ſacra ſcripta, ſeu Principis literæ, quibus exeuntem & proficiſcentem Princeps proſequebatur, ſeu quibus vita eius laudabatur, cui dignitas conferebatur. Alio ſenſu proſecutoriæ, *l. vn. inf. de auri publici proſecut.* De his verò Proſecutoriis & illud ex *h. l.* diſcimus, has Proſecutorias ad Præfecturæ vrbanæ officium directas, ſeu ad Præfectum vrbis Romæ emiſſas: cuiuſmodi etiam fuit Prætextatus P. V. cui hæc *lex* inſcribitur. Nempe ideò quia Præfectus Vrbi Dignitatum omnium cuſtos erat, quod paſſim *hoc libro* oſtenditur: docuit & *lex* 5. *ſup.*

His ita præcognitis, de *huius leg.* ſententiâ videndum eſt. Igitur Valentinianus Imp. *hâc l.* cùm frequentibus illis quas dixi Adlectionibus, ſeu Immunitatibus, quæ Palatinis paſſim è Palatio exeuntibus dabantur; Senatoria Romæ onera, ſenatorios

ſumptus euitari videret, quæ ſcilicet Senatoribus alioquin incumbebant, in quibus Præturæ onus, de quo *tit.3. huius libri*, modum huic rei adhibendum putauit: hâc diſtinctione factâ; putà vt his Adlectionis honos iſte, ſeu immunitas à Senatoriis ſumptibus etiam ſine Proſecutoriis prodeſſet, qui à primis gradibus vſque ad Perfectiſſimatus ordinem conſcendiſſent: illis verò qui celſiorem locum Comitum aut Tribunorum conſcendiſſent, non aliter Adlectionis honos prodeſſet, & ſic non aliter à Senatoriis oneribus ſeu ſumptibus immunes eſſent, quàm ſi Proſecutorias huiuſmodi ad Præfectum vrbi, quibus eorum vita laudaretur, pertuliſſent: Scilicet Palatini, qui ad Perfectiſſimatus gradum perueniebant, per gradus eò enitebantur, vt hæc lex disertè teſtatur: teſtatur etiam *lex 7. ſup. de Palatinis*, vbi iam dixi. At Comitum & Tribunorum dignitas ſæpè dabatur iis qui gradus militiæ non emenſi fuerant, non poſt glorioſum laborem, verùm per ambitionem tantùm & gratiam ſeu ſuffragia, ad euitandos tantum ſumptus Senatorios, quibus ipſi maximè idonei erant pro modo virium fortunarúmque. Quæ omnia colligere eſt ex vltimâ *huius l.* ſententia. Vt igitur his poſtremis Adlectionis honos prodeſſet, proſecutoriis opus erat, quibus eorum vita laudaretur, etſi non per gradus tranſacta, glorioſè tamen peracta.

VIII. * Idem AA. ad Probum PP.O."

CIRCA Palatinos noſtros quies inlibata permaneat, quò intellegant cuncti, nc" Officia impunitum" habere, nec Iudices, ſi inquietentur hi, quibus, poſt documenta fidelis obſequij" ſub noſtris acta conſpectibus, plena eſt impertienda tranquillitas. Dat. III. Kal. Sept. Briſiaci", Valentiniano Nobiliſſimo Puero & Victore CONSS. [369.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod.Iuſt.*
" *Probus* PP. ſub Valentiniano Sen. v. *Proſopogr.*
" *✗. Nec.*
" Impunitum habere.
" De hâc *Obſequij* voce ſemel dixi ad *l.12. ſup. de Palatinis S L.*
" *Palatinorum* definitio vel deſcriptio; ſunt ſcilicet ij qui ſub Principis aſpectibus fidelis obſequij documenta edunt, ſeu agunt. v. *Paratitl.*
" *Briſiaci* hoc tempore conſtitit Valentinianus: de quo vide quæ plenè dico in *Chronico noſtro Theod. ad Annum 369.* Huius quoque mentio in *vtroque Itinerario.*

COMMENTARIVS.

TERTIA hæc Valentiniani Sen. conſtitutio eſt de priuilegiis eorum qui in palatio militarunt: ac nominatim de Immunitate à ſordidis & extraordinariis muneribus: de quâ immunitate ad *l.4. ſup.* id enim eſt quod *inquietandi* verbo, item per *quietem inlibatam*, & *plenam tranquillitatem* indicatur: & colligere etiam eſt ex eo quod Iudicibus & officiis pœnam comminatur Valentinianus: eò quod per horum iniuriam, ad ea onera Palatini vocabantur. ¶ Eſt verò hæc *lex* eo nomine ſingularis, quod BRISIACI ea data dicatur, vbi tùm Valentinianus conſiſtebat, de quo conſule quæ in *Chronico noſtro* plenè diximus in *A. D. 369.*

IX. * Imppp. GRATIANVS, Valentinianus, & Theodoſius AAA. ad Arborium P.V."

OMNES, qui è palatio ſacro, vel priuilegiis" ambiuntur, vel prouinciali Adminiſtratione" donati ſunt, nullis volumus conuentionibus fatigari. Quiſquis igitur Agentem" in rebus, aliúmve Palatina dignitate ſubfultum, qui vel poſt adminiſtratam prouinciam Honorati" auctoritate fulcitur, vel Teſtimonij noſtri adſertione confidit, frequenter" ſuper dignitate ſuâ interpellatione pulſauerit", quinque librarum auri inlatione tenebitur. Dat. XV. Kal. Mart. Triberini", Gratiano V. & Theodoſio I. AA. CONSS. [380.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod.Iuſt.*
" *Arborius* P.V. Romæ ſub Gratiano & Valentiniano Iun. A.D. 380. quo ipſo Anno inſcribitur ei quoque *lex 16. inf. de piſtoribus.*
" Teſtimonio Principis, *in fin.*
" Vid *l.3. & 5. ſup.*
" De Agentibus in rebus *l.3.7. ſup.* & *l.14. inf.*
" De *Honoratis* dixi ſemel ad *l. vn. ſup. de officio Iudicum ciuilium.*
" Vox hæc, vt videtur, vitium ſonat: fortè, *nequiter*: vel *frequente.*
" De *Pulſandi* voce hac vid. *Gloſſ.* ſic & *l. prox. verùm etiam leui ſaltem commonitione pulſandum.*
" *✗. Triberis*: Certè fuit hoc tempore Gratianus Imp. in Galliâ Treuiris: v. Chronol. An. 380. Et verò ita expreſsè habet MS. *Triberini*: pariter vt *l.1. ſup. de Princip. agent.*

COMMENTA

COMMENTARIVS.

GRATIANI Imperatoris hæc *lex* videtur, ſi modo *Triberinum* in ſubſcriptione *legis*, Treuiris eſt, vbi Gratianus hoc anno 380. agebat. Certè ita quoque *Triuerinum* ſubſcriptum *l.1. de Princip. agent. in reb.* quanquam MS. vtrobique habet *Triuerim*, & *Triberim*. Si tamen quis à Treueri alium locum putet, tùm in Liguriâ vel Rhetiâ quærendus videatur: vbi tùm Valentinianus Iun. erat. Quod ſi ita eſt, tùm hæc lex VALENTINIANO Iuniori tribuenda videatur: Nam quod inſcriptionem *huius leg.* attinet, quæ data eſt *ad Præfectum Vrbi*, exindè in neutram partem iudicium fieri poteſt: quia in diuiſione Imperij *Vrbs Roma* inter Gratianum & Valentinianum communis fuit. Eſt verò & hæc *lex* de Palatinorum IMMVNITATE à muneribus: de quâ iam toties *ſuprà*. ¶ Hæc ſpeciale id habet, quod immunitatem hanc quoque tribuit adminiſtratione donatis, ſeu poſt adminiſtratam prouinciam, pariter vt *l.3.& 5. ſup.* Item iis qui priuilegiis ambiuntur, ſeu vt mox dicitur, Teſtimonij Principis adſertione confidit, id eſt, proſecutoriis, de quibus *l.8. prox. ſup.*

X.* Idem AAA. ad Probum PP."

RECTORES prouinciarum inlicitum eſſe cognoſcant, quemquam qui è Palatio glorioſâ adminiſtratione perfunctus, ſeu vacatione donatus ſit, vlli neceſſitati extra ordinem ſubiugandum: præterquàm" ſemel ad profeſſionem proprij laboris non modò vllâ conuentione cogendum, verum" leui ſaltem conmonitione pulſandum. ¶ Quod ſi quis iudex hoc præceptum temerare contenderit, eius Officium, penes" quod culpam neglectæ iuſſionis hærere manifeſtum eſt, quinque librarum auri condemnatione multandum eſt. Dat. v. Kal. Iul. Aquileia", Gratiano v. & Theodoſio I. AA. CONSS. [380.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod Iuſt.*
" *Probus* PP. ſub Valentiniano Iun. Italiæ, Illyrici, Africæ, v. *Proſopogr.*
" Locus corruptiſſimus: eum ſic interea reſtituam: *Proptereáque ſenem* vt *inf. l. prox. ſenes debiles*, &c.
" *Verum etiam ne leui*, &c.
" Officium enim Iudicum, Leges Iudicibus ſuggerere tenebatur.
" *Aquileia* Valentinianus Iun. hoc tempore conſiſtit: vbi data hoc ipſo anno *lex* 10. *de murilegulis.*

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Iun. hæc conſtitutio eſt, de IMMVNITATE Palatinorum ab extraordinariis muneribus, in eandem ſententiam, quâ plures iam è ſuperioribus, eadémque pœna propoſitâ, quæ *l. prox. 9. ſup.* Iudici & officio: Officio, inquam, *ſi penes eum culpa neglectæ iuſſionis heſerit* Quod tralatitium: Officij quippe partium erat leges Iudicibus ſuggerere, eáſque tranſgredientibus obſiſtere; quod innumeræ leges docent, etiam *lex* 8. *ſup.* Sed & illud ſingulare habet hæc *lex*; quod hanc immunitatem tribuit, non tantùm Palatinis glorioſâ adminiſtratione perfunctis, verùm etiam vacatione donatis: putà ob ſenium & debilitatem, *l. 11. prox.*

XI.* Idem AAA. Eutropio PP."

AB omnibus ex Aulâ noſtrâ decedentes viri iniunctis" habeantur inmunes", Numerariorum faſtus, vel rapaces quæſtus, tamquam experientes, & idonei, potiantur: nec poſt emeritam miſſionem ad miniſteria ſenes, debiles ſeu vacantes, obliteratâ laboris exacti conſideratione, reuocentur. Dat. III. Non. Feb. Conſtantinop. Eucherio & Syagrio viris clariſſimis CONSS. [381.]

NOTÆ.

* *Lex* 3 *Cod. Iuſt. eod. tit.*
" *Eutropius* PP. Orientis ſub Theodoſio M. A. 380. 381. v. Proſopogr. ad hunc extant *duæ* Gregorij Nazianzeni *epiſtolæ* 137. 138.
" *Iniuncta* ſunt onera ſeu munera quæ iniungi ſolent.
" Locus corruptus. Repono, *immunes: nec Numerariorum*, &c. *patiantur*. Proximè Cod. Iuſt. *Numerariorum*, &c. *patiantur*.

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. duæ conſtitutiones ſequuntur, de priuilegiis Palatinorum; ex quibus apparet, quo animo erga Palatinos ſuos fuerit. Et eſt hæc *lex* de Immunitate eorum qui è Palatio exierunt, ab omnibus muneribus & vt *h. l.* dicitur ab omnibus *iniunctis*: vbi primò ſingulare eſt, quòd de Numerariis addit: pariter vt Anno ſuperiore circa Notarios, *l. 1. ſup. de Primicerio & Notar.* Ad Numerarios ſcilicet pertinebat munerum iniungendorum, quod *h. l. & d. l. 1.* indicatur,

illud, quod Numerarios faſtu & rapacitate famoſos fuiſſe ait: de quo ad *l.4.6.7.11. eod. tit.* Sed & Tertium *hic* ſingulare, quod Theodoſius colori ſeu prætextui occurrit: nempe quod Palatio digreſſi viderentur ad munera vocandi tanquam experientes & idonei: Verùm hunc colorem ſic diluit; Quàmlibet ſcilicet experientes ſint & idonei, attamen ſenes fermè, debileſque Palatio digredi, poſt multos labores iam vacantes. Quod de ſenibus iam etiam docuit Valentiniani Iun. conſtitutio ſuperior, prout eam reſtituendam cenſeo. Idem proinde Theodoſio M. animus hâc parte erga Palatinos ſuos fuit, qui Gratiano *l.9. ſup.* & Valentiniano Iun. *d. l.10. prox. ſup.* ſuis in Imperio Collegis.

XII.* Idem AAA. ad Cynegium" C.S.L.

QVOSCVNQVE Palatinæ militiæ officiis deputatos per decem annorum ſpatia quiſquam ad Ordinem" ſibi debitum repetere ceſſauerit, poſtea ſuper petitione perſonæ agere nihil poterit. Dat. III. Non. Mar. Conſtantinop. Merobaude II. & Saturnino viris clariſſimis CONSS. [383.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

" *Cynegius* Comes S.L. ſub Theodoſio M. A.D. 383. quo ipſo ad eundem data eſt *lex 97. inf. de Decurionib.* vbi agitur de Diœceſi Ægyptiacâ. Hic mox PP. factus: *v. Proſopogr.*

" *Ordo*, id eſt, Curia: *v. Paratitlon de Decurionibus.*

COMMENTARIVS.

DE Immunitate Palatinorum à CVRIA eſt hæc ſecunda Theodoſij M. de Palatinis *hoc titulo* conſtitutio: ſuperior fuit de priuilegiis Palatinorum palatio digreſſorum, muneréque liberatorum; hæc de priuilegio Palatinorum adhuc militantium. Nempe, cùm multi ex vario hominum genere, variiſque ex corporibus quibus nexi erant, ac nominatim Curiali conditione nexi, ad Palatinam militiam adſpirarent, mox ibi militantes à corporibus & Curiis nominatim repoſcerentur & retraherentur, certas temporum metas, certi temporis præſcriptionem huic rei figendam credidit Theodoſius M. Hanc verò in rem ſunt prætereà *lex 22. inf. l.31.38.67.88.100.147.184. inf. de Decurionibus*. Vt verò variè ius hoc habitum, ita Decennij præſcriptionem hâc in re probat Theodoſius M. *h.l.* Quinquennij placuit, Conſtanti, *d.l. 31.* ſeu *l.1. inf. de Tabulariis*: & Conſtantio, *d. l.38.* Triginta verò annorum, ſublatâ quinquennali Valentiniano Iun. *d. l.88.* Quindecennali, Theodoſio Iun. *l. 14. inf.* vt & Conſtantio in ſp. *l.5. inf. de diuerſis offic.* Certè Ambroſius quoque *ep.29.* ad Theodoſium M. *huius l.* auctorem ſcripta A.D. 393. author eſt ſub Theodoſio M. cùm Clerici etiam per 30. & innumeros annos Preſbyteri quidam gradu functi vel miniſtri Eccleſiæ retraherentur à munere ſacro, & Curiæ deputarentur, *eos qui Principi militarent*, CERTO MILITIÆ TEMPORE *ſeruatos*, id eſt, liberatos, excuſatos.

XIII.* Imppp. VALENTINIANVS, & Theodoſius & Arcadius AAA. ad Pinianum" P.V."

OMNES, qui in Palatio militando diuerſis actibus paruerunt, ſecundum Legem † Domini Germani" Noſtri, in tantum eius dignitatis", cuius" meruerint miſſionem, optinere norint inſignia, vt his omnibus præferantur in ordine atque conſeſſu, qui poſteriore tempore regendas" prouincias dignitatéſque ſuſceperint Palatinas." Hoc" autem generale decretum ſi quiſquam temerariâ vſurpatione violare temptauerit, ſacrilegij" reus legibus cenſeatur. Dat. prid. Non. Iul. Med. Acc. IV. Kal. Sept. Honorio NP. & Euuodio CONSS. [386.]

NOTÆ.

* *L.4 Cod. Iuſt. eod tit.*

" *Pinianus* P.V. Romæ ſub Valentiniano Iun. Eidem inſcribitur quoque Anno 387. prox. *lex 13. infr. de Medicis & profeſſorib. & lex 4. ſup. de Princip. agentium.* vid. *Proſopogr.* Malè *hic* Codices Iuſtinianei nonnulli præferunt *ad Octauianum.*

" *Præfecto vrbi* hæc *lex* inſcribitur, quia is dignitatum cuſtos & vindex fuit: de quo iam ſæpè.

† Gratiani conſtitutionem intelligit: de qua mox.

" Gratiani.

" Actu ipſo ſcilicet.

" *Si quis autem temerariâ vſurpatione ſtatuta violare tentauerit, ſacrilegij pœnam ſuſtineat*: ita Tribon. Cod. Iuſt.

" *Sacrilegij* pœna hâc in re ipſa eiuſdem Imp. *l.2. ſup. vt Dignit. ordo*: vbi dixi plenè de hac ſacrilegij voce & pœna.

COMMENTA

COMMENTARIVS.

ALTERA hæc *hoc titulo* Valentiniani Iun.de Palatinorum priuilegiis conſtitutio eſt: Iſtius hæc ſententia eſt: Palatinos HONORARIIS alicuius Adminiſtrationis ſeu Dignitatis Codicillis ornatos, in ordine & conſeſſu præferri his debere, qui poſteriùs eandem prouinciæ adminiſtrationem, vel dignitatem reuerà ſeu actu ſuſceperunt: Quod magnum eſt Palatinorum priuilegium, cùm aliàs Regulariter in negotio Præcedentiæ codicillarij ſeu honorarij tempore licet priores, in actu conſtitutis ἐμπράκτοις cedere ſoleant, licet tempore poſterioribus. Verum, vt dixi, priuilegium ſeu προνόμιον iſtud datum Palatinis à Valentiniano Iun. *hâc leg.* Idque quod ipſemet profitetur, ſecundum legem fratris Gratiani: Quæ illa conſtitutio Gratiani eſt, quam ante quinquennium dedit A.D.381. ad Valerianum P. V. cuius partes ſunt *lex 5.ſup.de honorariis Codicillis lex 2.ſup.de proximis: lex 2. ſup. de Primicerio & Notariis*: Quâ in genere definiuit, quando honorarij ἐμπράκτοις cedere debeant: & nominatim Palatinos licet Honorarios, in actu poſitis tempore poſterioribus præferri oportere conſtituit, quod omnes illæ *leges* docent: Ad quas dicta hùc arceſſi poſſunt.

XIV.* Impp. Honorius, & THEODOSIVS AA. ad Aſclepiodotum PP."

QVI intra noſtra Scrinia", vel † Agentum" in rebus, vel Palatinorum" tam Comitis largitionum", quàm Comitis priuatarum, vel Apparitionis ampliſſimæ Præfecturæ prætorianæ ſacramenta ſe deuouerit, & quindecimi" in tranſcurſu curriculo nullâ fuerit à Collegis" conuentione pulſatus", adſumpti cinguli hònore lætetur, nec emeſſa" militia relictæ originis inuidia quatiatur. ¶ In *Cohortalinorum* autem militiâ prædicta" tempora propaganda cenſemus, non quòd maiores" in ipſis Reipublicæ vires ſint, quàm in Curialibus" conſtitutæ, Sed quòd non hiſdem priuilegiis inferioris ſortis homines debeant honorari; Ideóque decernimus, vt ſi in ea militia ad quam tranſire conati ſunt, vigintiquinque annos ſingula" fortunæ ſuæ conuentione peregerint, & in officiis" ſine inquietudine & intermiſſione permanſerint, quibus ſe quamuis inlicite ſociarunt, ipſi quoque ſecuri ſint, & à prioris condicionis macula liberentur. ¶ Liberos * autem Curialium vel Cohortalium" quandoque ſuſceptos, ſiue ante prærogatiuam & tempora" expreſſa præſumptæ militiæ, ſiue poſt decurſa ſtipendia, originalem ſequi condicionem oportet; Quoniam ſatis eſt, parentibus eorum vacationem à Noſtra Clementia pro remuneratione fuiſſe conceſſam.¶ Hæc autem Lex non ad illos pertinet, qui vel Curiis vel ſuis Officiis" per ſententias Iudicum traditi ſunt, quos quidem propriam neceſſe eſt cui addicti ſunt, fortunam amplecti, ſed ad eos de quorum condicione in iudiciis quæſtio vertitur, vt datam" formam Cognitores obſeruent. Dat.xv. Kal. Iun. Conſtantinop. Aſclepiodoto & Mariniano CONSS. [423.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod.Iuſt.* Iungenda autem illi *lex 28.inf. de Cohortalibus*: imò & *lex 184. inf. de Decurionibus*: quæ ex *h.l.verſiculo*, *Liberos*, deſumpta eſt.
" *Aſclepiodotus* PP.ſub Theodoſio Iun.A.D.423 424.425.vid.*Proſopograph.*
" De his *ſup tit.de Magiſtris ſcriniorum*, & altero *de Proximis 26.*
† Hinc prioris Indicis Auctor perperam ſcrinia quædam Agentum in rebus perperàm faciebat, nam hæc & ſequentia referuntur non ad *ſcrinia*, verùm ad vocem *ſacramenta*, infrà.
" De *Agentibus* in rebus fuit quoque ſuprà *lex & tit.17.ſup.*
" De *Palatinis S.L.& R.P.*eſt ſuprà *tit.30.*
" Sacrarum largitionum, quæ oppoſitæ priuatis.
" ϰ. *Quindecennij* (vt habet iſtud MS.) *tranſcurſus curriculo.*
" Collegæ ſunt Curiales, vt docet *d lex 28.inf.de cohortalibus.*
" De *Pulſandi* voce, v.*Gloſſ.*
" *Emeſſa*, pro *emenſa.*
" Quindecennij.
" ϰ. *Minores?*
" De quibus *ſuprà.*
" ϰ.*Sine ullâ.*
" Palatinis.
* Reperita hæc *huius l.pars l.184.infr. de Decurionibus.*
" Cohortalinorum, *d.l.184.*
" Decennij, quindecennij.
" Cohortibus.
" *Praſcriptam*, ſuprà.

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iunioris hæc *lex* eſt, quæ maioris Theodoſianæ conſtitutionis pars eſt, quâ Valentinianea & ſimiles abrogantur, vt docet *lex 28. inf. de cohortalibus*: vnde deſumptæ ſunt *dua* prætereà hoc Codice *leges*, puta *d. lex 28.* & *lex 184. inf. de Decurionibus*: quæ proinde huic coaſſandæ veniunt: imò quarum poſterior ex hâc ipſa *lege* deſumpta eſt. Quæ quidem Theodoſij conſtitutio fuit non tantùm de priuilegiis militiæ Palatinæ; verùm etiam armatæ: Ergo eâ conſtitutione

definitum iuit Theodoſius Iun. an & quo tempore *Curiales*, de quibus *ſuo tit. de Decurion. lib.* 12. *t.* 1. vel *Cohortales* de quibus *ſuo titulo* 3. *lib.* 8. eorúmque *Liberi*, ſiue armatâ ſiue Palatinâ militiâ à Curiali vel Cohortali nexu liberentur: vbi rem ita diſtinguit. Vel quæritur de Curialibus & Cohortalibus, de quorum conditione in iudicio quæſtio vertitur, vel de his qui per ſententias Iudicum Curiis vel officiis ſuis tradiri ſunt. Priore caſu diſtinguit inter ipſos Curiales & Cohortales, & inter eorum liberos: In illis ſeparat rurſum Curiales à Cohortalibus: ſcilicet, Curiales armatâ militiâ decennali à Curiâ liberari iubet *d. l.* 28. Palatinâ verò, quindecennali, *h. l. in pr.* (Quæ præſcriptio hâc parte quam ſæpè variauerit, dixi ad *l.* 12. *ſup.*) Cohortales verò vigintiquinque tantum annorum militiâ Palatinâ, vel armatâ liberari nexu cohortali iubet *h. l. verſ. in Cohortalinorum* (qui in *titulum de Cohortalibus*, & nominatim quidem in *d. l.* 28. meliùs coniectus fuiſſet:) Additâ differentiæ ratione inter Curiales & Cohortales. Non quidem, quod in Cohortalibus *minores* (ita enim, fortè legendum) Reipubl. vires ſint quàm in Curialibus: verùm quia inferioris ſortis homines ſunt Cohortalini, quàm Curiales: Curialium ſcilicet aliqua dignitas fuit, vtpotè in quibus propriè neruus viréſque Reipublicæ, velut in minore Senatu, conſiſterent, de quo *ſuo tit. de decurionibus*: & *ad l. vn. inf. de Perfectiſſ. dignit.* Cohortales verò nulli officiales Miniſtri, ſeu Apparitores Iudicum ſeu Rectorum prouinciarum, de quibus *ſuo titulo*. Et hæc de Curialibus & Cohortalibus. Atenim liberos eorum non ibidem paternâ militiâ, ſiue armatâ ſiue Palatinâ liberari vult *h. l.* Theodoſius, *verſ. liberos* qui, reperitur *l.* 184. *inf. de decurionibus.* Idque indiſtinctè, ſiue ij nati ſint antequam parens eorum tempus ſtatutum in Palatinâ vel armatâ militiâ expleuerit (quod minus dubium) ſiue poſt expletum, de quo magis dubitari poterat: Et hoc tamen caſu idem ſtatuitur: Cùm aliàs ex præſenti parentum ſtatu liberi cenſeantur: ſic, vt euectis ad maiorem dignitatem parentibus, liberi quoque dignitate paternâ potiantur, de quo dixi plenè *ad l.* 1. *ſup. de Senatorib.* Et hæc de Curialibus & Cohortalibus de quorum conditione quæſtio in iudiciis vertitur. Atenim Iudicum ſententiis Curiæ vel officiis addictos nullo tempore liberari vult Theodoſius Iun.

¶ In *hâc l.* & quidem *initio eius*, iſtud ſingulare, quod quæ de Palatinis *h. l.* ſtatuuntur, déque euitandâ per Palatinam militiam Curiali, vel cohortali conditione, eadem ſtatuantur de Apparitione Ampliſſimæ Præfecturæ Prætorianæ; putà & eâdem temporis præſcriptione Curialis, vel Cohortalis liberetur, ſi inter Apparitores Præfecti Prætorio militauerint. Palatinis igitur exæquantur Præfectiani (vt & aliàs Præfectura Prætoriana Imperatoriæ contigua fuit, & ὑπόρφυρος βασίλεια, eiúſque Miniſtri, vel apud eum agentes præcipuo iure habiti:) De quo ad *l.* 4. *&* 8. *inf. de diuerſ. officiis*: ad *l.* 11. *inf. de Numerariis l.* 188. *inf. de decurion. l. vlt. ſup. de Senatoribus*: v. & Caſſiodor. 6. *var.* 12. vide & *titulum Codicis de Apparitoribus Præfectorum Prætorio, & priuilegiis eorum.* ¶ Tandem ſi hæc *lex* rectè attendatur, componatúrque cum *d. l.* 28. *inf. de cohortalibus*, apparebit, *huius Codicis* Conditoribus ſomnum non leuem irrepſiſſe, cùm quæ de Cohortalinis *hic* occurrunt, in *titulum, de Cohortalibus* coniecta oportuerit: & ea ipſa quæ de Cohortalinis *hic* occurrunt, vt & de liberis Curialium & cohortalium: Tandem de his qui per ſententias Iudicum Curiis vel officiis ſuis traditi ſunt, non minùs ad militiam Armatam, quàm ad Palatinam pertineant.

xv. * Imp. Conſtantinus A. ad Seuerum P.V.″

OMNES Palatinos, quos Edicti † noſtri iamdudum certa″ priuilegia ſuperfundunt, rem ſi quam dùm in Palatio noſtro morantur, vel ſi″ parſimoniâ propriâ quæſiuerint, vel donis noſtris fuerint conſecuti, vt caſtrenſe peculium habere″ præcipimus: Quid enim tam ex caſtris eſt, quàm quod nobis conſciis, ac prope ſub conſpectibus noſtris, adquiritur. Sed nec alieni ſunt à puluere & labore caſtrorum, qui ſigna noſtra comitantur, qui præſto ſunt ſemper actibus, quos intentos eruditis″ ſtudiis, itinerum prolixitas & expeditionum difficultas exercet. Ideóque Palatini noſtri, qui priuilegiis Edicti vti potuerint, peculia ſua præcipua retineant″, quæ, dum in Palatio″ conſtituti ſunt, aut labore, vt dictum eſt, proprio, aut dignatione″ noſtra quæſiuerint. PP. x. Kal. Iun. Conſtantino A. VI.″ & Conſtantio Cæſare CONSS. [326.]

NOTÆ.

* *L. vn. Cod. Iuſt. de caſtrenſi omnium Palatinorum peculio.*

″ *Seuerus* hic, integro nomine *Acilius Seuerus*, fuit Præfectus vrbi ſub Conſtantino M. à pridie Non. Ian. A.D. 325. ad Idus vſque Nouembres A.D. 326. (quibus poſt eum Anicius Iulianus P.V. factus eſt) vt teſtatur *Notitia* Præfectorum vrbis vetus. Quo tempore aliæ plures eidem *leges* inſcribuntur, vid. *Proſopogr.*

† Edictum Conſtantini M. de Palatinis.

″ Alia plura.

″ Abeſt à *Cod. Iuſt.* & verò παρέλκει.

″ Retinere præcipua, *in f. leg.*

″ Et *eruditos ſtudiis.* Cod. Iuſt. Hoc noſtrum retinendum.

″ *Potuerunt*, Cod. Iuſt. malè.

″ *Habeant*, ſuprà.

″ *Noſtro*, add. Cod. Iuſt.

″ *Donatione*, Cod. Iuſt. Iſtud retinendum. *Dignatio* Principis, eſt eius liberalitas, munificentia, donatio, honos, vid. Gloſſ. Ambroſius etiam *ep.* 26. *ad Gratianum.*

″ Ita quoque Cod. Iuſt. ſed reponendum VII. nam Conſtantino A. VI. & Conſtantino Cæſare, id eſt, A.D. 326. non Seuerus, cui hæc *lex* inſcribitur, Præfectus vrbi fuit; Verùm, *Valerius Maximus*, vt præter leges alias *huius Cod.* teſtatur prædicta *vetus notitia.*

COMMENTA

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. hæc conſtitutio eſt, hoc loco præpoſterè collocata, niſi putemus, eam pariter vt *Cod. Iuſtinianeo*, hîc poſitam fuiſſe, ſub peculiari titulo, *de Caſtrenſi omnium Palatinorum peculio.* Eſt ergo hæc conſtitutio, de CASTRENSI peculio Palatinorum. Nempe, Conſtantinus M. qui Palatinos aliis iam priuilegiis per Edicta ſua mactauerat, vel, vt ipſemet ait, ſuperfuderat, cuiuſmodi ſanè continentur *l.1.2.3.4. h.t.* atque inter cœtera iſtud, vt filij eorum ſeruíque ex Caſtrenſi Palatinorum peculio quæſiti; cenſeri non poſſent, ſeu cenſibus adſcribi, *d. l.3. ſup.* Nouum hoc & incognitum hactenus iiſdem Palatinis priuilegium conceſſit, Peculij, inquam caſtrenſis: putà vt ſibi habeant, præcipuúmque retineant: cùm hactenùs nonniſi Militibus armatis & Præcinctis, id eſt, prouinciarum adminiſtratoribus ob cinguli prærogatiuâ peculij caſtrenſis priuilegium competeret. Nam quod aliis quoque perſonis, veluti Adſeſſoribus & Aduocatis tributum, id poſtea demùm factum: de quo plenè ad *l.vlt. ſup. de Adſeſſoribus, & l.vlt. ſup. de poſtulando.* Ergo poſt milites & Adminiſtratores Conſtantinus ad Palatinos primùm caſtrenſis peculij priuilegium extendit, hâc elegantiſſimâ conſtitutione. Vbi duo cumprimis obſeruanda ſunt.

Primò, *Rationes* duæ, quas huiuſce facti ſui, peculiique adeò quaſi caſtrenſis inſtituendi reddit: cui non abſimilia ſunt quæ Leo de Aduocatis ſcribit, *l.14. Cod. de aduoc. diu. Iudicior.* Quarum prior eſt; Quod *nihil tam ex caſtris ſit, vel eſſe videatur, quàm quod Principe conſcio, ac prope ſub conſpectibus eius adquiritur*: nempe, *Caſtra* ſunt, vbi Princeps eſt: vnde ſanè & comitatus ipſe στρατόπεδον, & caſtra: de quo vide etiam nonnulla quæ dixi ad *tit. de Caſtrenſianis, ſuprà.* Altera ratio: quod & ipſi Palatini haud aliter quàm milites, *alieni non ſint à puluere & labore caſtrorum, qui ſigna Principis comitantur, qui præſto ſunt ſemper actibus, quos intentos eruditis ſtudiis itinerum prolixitas & expeditionum difficultas exercet.* Quæ ratio vt generalis eſſe poteſt, ita ſpeciatim Conſtantini temporibus itineribus & expeditionibus conuenit; qui certè varias expeditiones obiit, etiam hoc ipſo tempore, quo ei ſubinde res fuit cum Nationibus Barbaris: iſque recenter ex Oriente Nicæâ Nicomediáque digreſſus, per Thraciam, Daciam, Myſiámque, Macedoniam, Panoniam, in Italiam hoc ipſo Anno 324. iter promouit: Aquileiam primùm, dein Mediolanum, tandem in ipſam vrbem Romam: de quo poſtremo, imò omni, ad *l.3. inf. de infirm. his quæ ſub Tyrannis*: Palatinis Signa eius, itinera, expeditiones vbique ſequentibus, comitantibus: atque ideò itinerum difficultate, prolixitate & expeditionum difficultate eos exercentibus. Et hæc de rationibus ſeu coloribus tribuendi quaſi caſtrenſis peculij Palatinis.

Alterum *hâc l.* ſingulare eſt, quod duplicem huius peculij Palatini fontem indicat Conſtantinus M. nempe vel ex labore proprio ſeu parſimoniâ propriâ, vel ex donis ſeu dignatione Principis: de quo poſteriore, de donatiuis inquam Principum, *punctique ſolatiis* in Palatinos certo tempore erogari ſolitis, dixi ad *d. l. vlt. ſup. de poſtulando*: & *l.11. ſup. de Palatinis.* In quibus fuère quoque Agentes in rebus: de quibus eſt inſignis Am. Marcellini locus, *lib.16. p.68.* Cæterùm, omittendus non eſt locus de caſtrenſi Palatinorum peculio, apud Hieronymum *Epitaphio Nepotiani fol.17. Referret alius, quod in* PALATII MILITIA *ſub chlamyde & candenti lino, corpus eius cilicio tritum ſit: Quod ſtans ante ſæculi Poteſtates lurida ieiuniis ora portauerit; Quod adhuc ſub alterius indumentis alteri militauerit: & ad hoc habuerit cingulum, vt viduis, pupillis, orfanis, miſeriſque ſubueniret.* Mox: *ſub alienis ſignis deuotus miles fuit.* Tandem: *Baltheo poſito, habitúque mutato, quidquid* CASTRENSIS PECVLII *fuit, in pauperes erogauit.*

DE EQVESTRI DIGNITATE.

TITVLVS XXXVI.

XII. COD. IVST. XXXI.

1. * Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Mamertinum PP.''

EQVITES Romani, (quos ſecundi gradus in Vrbe'' omnium optinere volumus dignitatem'',) ex indigenis Romanis & Ciuibus elegantur'', vel his peregrinis, quos Corporatis'' non oportet adnecti. ¶ Et quia vacuos huiuſmodi viros eſſe priuilegiis non oportet, corporalium eos iniuriarum, & proſecutionum formido non vexet; ab indictionibus quoque, quæ Senatorium ordinem manent, habebuntur immunes. Dat. prid. Kal. Nouemb.'' Philippopoli, diuo Ioviano & Varroniano CONSS. [364.]

NOTÆ.

* *Lex vn: Cod. eod. tit.* hine deſumpta eſt, retentâ tantùm priore eius ſententiâ: de quo mox.
'' *Mamertinus* PP. Italiæ, Illyrici, Africæ ſub Valentiniano Sen. vid. *Proſopogr.* & Am. Marcellinum.
'' Româ, de Roma, vid. vel Stephanum. '' *χ. Dignitatum.* '' *Eligantur.*
'' De *Corporatis* infrà, *lib.14. de priuil. Corporat. V.R.* '' Vid. quæ noto in *Chronol.*

COMMENTARIVS.

DE EQVITIBVS Romanis, ſeu Equeſtri dignitate (de quibus eſt præterea hoc Codice, *lex vn. ſup. de his qui veniam ætatis*: *lex 16. inf. de Nauiculariis*) eſt hæc vnica Valentiniani Senioris *hoc titulo* conſtitutio, qua labantem hunc ordinem triplici ratione erigere inſtituit. Primò quidem, *Gradu* eius deſignato, quam vnam ſententiam reſecatis cæteris habet *Codex Iuſtinianeus*: Vetuſtiſſimo ſcilicet iure dignitas Equeſtris, Senatoriæ, ſeu Clariſſimorum dignitati proxima, & ab ea ſecunda fuerat: vnde & Secundus Ordo vocatur, *l. cum te 10. Cod. de nuptiis.* Verùm aliquo tempore in vlteriorem ſeu inferiorem locum detruſus videtur, tùm argumento eius quod *hâc l.* nunc Valentinianus conſtituit, *quos*, inquit, *ſecundi gradus in vrbe omnium obtinere* VOLVMVS *dignitatem*: Tùm argumento conſtitutionis Conſtantinianeæ *d. l. vn. ſup. de his qui veniam ætatis*: ordiniſque in eâ obſeruati, vbi videl. poſt Senatores proximè, & ante Equites Perfectiſſimi memorantur: ſúbque maiore Iudice Romæ collocantur, putà ſub Vicario Præfecti: Equites verò poſterius, & ſub Præfecto Vigilum. Verùm *hâc l.* priſtinum iis Ordinem & gradum, Secundum videl. reſtituit, mediúmque adeò inter Senatoriam dignitatem & Perfectiſſimatum, idque in vrbe Româ tantùm. Hoc Primum.

Secunda ratio, quâ labantem Equeſtrem Ordinem Valentinianus erectum it, eſt *Electionis* mos, quem & ipſe veterem hîc renouat, deſignatis vndè eligi debeant. Nempe Primùm ex Indigenis Romanis & Ciuibus: Secundò, ex Peregrinis, id eſt, non Romanis, non ciuibus vrbis Romæ, non indigenis: hoc enim ſenſu *Peregrini* hoc æui dicti qui Romæ eſſent, non oriundi ex vrbe Româ vrbicariiſque prouinciis: quomodo & ab Am. Marcellino dicuntur in vtroque exceſſu de vrbe Româ, *lib. 14. p. 14. 16. lib. 28. p. 397. 401.* Neque promiſcuè tamen ex Peregrinis etiam Equites Rom. eligi iubet Imperator, verùm eos qui exindè Corporatis vrbis Romæ adnecti non debent. Certè & Alexander Seuerus olim, teſte Lampridio, *Libertinos nunquam in Equeſtrem Ordinem redegit, aſſerens ſeminarium Senatorum Equeſtrem eſſe locum.* Non igitur ex his Peregrinis qui Corporatis adnecti debent, de quibus Corporatis *ſuo titulo infrà, lib. 14.* Hinc interim diſcimus, peregrinos & aduenas Romæ, in Corporatorum numerum redactos quandoque, quod pariter teſtatur *lex 1. infrà, de ſtudiis liber. V. R.* vbi vid. quæ dicam: & ad *l. vn. de mancipib.* adde & *Nov. Valent. inter Theodos. de Pentapolis 43.* Ad rem. Conſtantinus certè, poſtque eum Iulianus, imò & Gratianus *d. l. 16. inf. de Nauiculariis*, corpori Nauiculariorum Equeſtrem dignitatem detulêre.

Poſtrema ratio erigendæ dignitatis Equeſtris conſiſtit in *Priuilegiis*, quibus, inquit, Valentinianus, vacuos huiuſmodi viros eſſe non oportet. Ea verò tria *hic* conferuntur. Primò, *Corporalium iniuriarum formidine* liberantur, id eſt, quod optimè explicat *d. l. 16. inf. de Nauiculariis*, id eſt, à Quæſtione ſeu Tormentis: nam & ita Corporales iniuriæ dicuntur de quæſtione *l. 6. inf. de Quæſtionib. l. 10. inf. de fide teſtium.* Quanquam putet quis immunitatem potius à muneribus perſonalibus hic accipiendam, quod ſuadeat etiam alterum priuilegium immunitatis à *Proſecutionum* formidine: Proſecutionum, inquam, ſpecierum fiſcalium, auri, animalium, &c. de quo *l. 1. & 2. inf. ne opera à conlat. l. vn. de auri publ. proſecutorib. l. 47. de curſu publ. l. 12. 13. de ſuſceptor.* Poſtremum priuilegium eſt, immunitatis à Senatoriis indictionibus, quæ Senatorium Ordinem manent: de quibus *ſup. tit. 2. de Senatorib. & glebali collat. l. vn. inf. de oblat. votorum.* Vt maximè Senatoribus proximi ſint Equites Romani, attamen Senatoriis functionibus immunes ſunt, ad quas eos nonnulli vocare voluiſſe videntur: v. g. ſi Senatuſconſulto aliquid offerendum, vel largiendum eſſet Principi, de quo ad *d. tit. de oblat. votorum.*

¶ Illud *Paratitli* vice de Equitibus Romanis addendum, Præfectum Vigilum, Equitum Romanorum & Equeſtris dignitatis vindicem & Iudicem peculiarem fuiſſe, vt docet *d. l. vn. ſup. de his qui veniam ætatis*: qui ſanè ipſe veteri inſtituto ex Equitibus ſumebatur. Equitúmque adeò recenſum ſtato tempore faciebat: quò refero quoque *legem 3. infr. de infirm. his quæ ſub Tyr.* Et tamen Equeſtris dignitatis Equitúmque electionem & tuitionem ad Præfectum prætorio pertinuiſſe colligo ex inſcriptione *huius leg.* quæ data eſt ad Mamertinum Præfectum prætorio.

DE PERFECTISSIMATVS DIGNITATE.

TITVLVS XXXVII.

XII. COD. IVST. XXXII.

PARATITLON.

PERFECTISSIMATVS de quo eſt hic titulus, & *l. 1. de Cæſarianis l. 7. de palatinis*: & *l. 7. de priuil. eorum l. 10. de Numerar*: *l. 3. de cohortalib. l. 26. de curſu publ. l. 1. de murilegulis.* Dignitas *hoc tit.* ſeu ordo *l. 7. de priuil. eor. qui in S. Pal.* (vnde Perfectiſſimi *l. vn. de his qui...ſit l. 1. de honor. Cod. l. 43. de Decurionibus* &c.) poſt Equeſtrem dignitatem ponitur *hoc titulo*: etſi alibi præponantur Perfectiſſimi Equitibus: *l. vn. ſup. de his*

his qui veniam at. & ſtatim poſt Senatores *d.l.vn.* & *l.1. Cod. de naturalib.liberis :* quam ſequitur & memorat Marcianus *Nou.* 4. vbi eædem leges connubiales Equitibus ponuntur quæ Senatoribus. Viceuerſa poſt Perfectiſſimatus dignitatem ponuntur Ducenæ, Centenæ, Egregiatus dignitates, *l.1.ſup. de honor. codicillis : l.5. de Decurionibus : l.1. inf. de Cæſarianis : l.3. de cohortalibus : l.1. de murilegulis.* Horum in vrbe Roma Iudex erat Vicarius Præfecti : ſicuti Senatorum, Præfectus vrbi; Equitum, Præfectus Vigilum. Quare & minores veniam ætatis impetraturos apud Vicarium de moribus fidem facere oportuit, *d.l.vn. ſup. de his qui ven. ætatis.* Gradus verò horum erant varij: primi videlicet ordinis, ſecundi, tertij; ſic vt ordinis quoque cuiuſque variæ annonæ eſſent : *l.7. ſup. de Palatinis S.L.* Triplici ratione dignitate hac nonnulli decorabantur.

Primùm dignitate hâc cenſebantur, ſeu Viri Perfectiſſimi dicebantur Præſides ſeu Rectores prouinciarum : *l.4. inf. de pœnis : l.5. inf. de Decurionib.* veluti Vicarius Africæ in Conſtantini reſcripto, vbi de vero Vicario Africæ, apud Auguſtinum *lib.3. contra Creſconium* 70. Præſes Arabiæ *d.l.4. inf. de pœnis :* Præſes Hiſpaniarum, Norici, in *veterib. Inſcriptionibus*, *p.*283.9. Præſes Lugdunenſis primæ, apud Eumenium *pro ſcholis inſtaurandis :* Præſes Dalmatiæ, in *Notitia Imperij :* Magiſter cenſus, *l.31. Cod. de Epiſcopis :* Duces item ab initio Viri Perfectiſſimi dicti, qui poſteà Spectabiles, vt docet Am.Marcellinus *lib.21.* Rationales, *l.1.infrà, de bonis vacantibus* : Symmachus *lib.10. ep.* 551. vbi de Baſſiano Rationali : Comites rei militaris, *l.1.ſup.finium regundorum :* Comites Largitionum, *l.L.inf.de exactionibus* ; Primicerij ſcriniorum, *d.l.7.ſup. de Palatinis :* Archiatri, *l.5. inf. de Medicis & Profeſſoribus*, Symmachus *lib.10. ep.*40.

Alij verò Perfectiſſimi erant, quibus hæc dignitas conferebatur poſt munus aliquod geſtum : veluti Actuariis, poſt decem annos munere expleto : *l.10. inf. de Numerariis :* Cæſarianis item poſt completum officium, *l.1. inf. de Cæſarianis :* Decurionibus poſt cuncta patriæ munia impleta, *d. l.5. inf. de Decurion.* & *hac l.* à contrario ſenſu Mancipibus curſus publici poſt luſtrum ſeu quinquennij actum : *l.36. inf. de curſu publ.* Numerariis poſt adminiſtratum munus ſeptem annis : *l.6. inf. de Numerariis :* Palatinis Palatio dimiſſis, *l.7. ſup. de priuil. eorum qui in S. Pal. d. l.5. inf. de Decurionib.* Procuratione functis in ſpecie *l.1 ſup. de honorar. Codicill.* Primipilaribus poſt emeritam militiam *l.3. inf. de cohortalibus.*

Tertium perfectiſſimorum genus erat Honoriorum, *l.26. inf.de Decurionib.* id eſt, qui Codicillis eam dignitatem impetrauerunt.

Inter has verò duas poſtremas Perfectiſſimorum ſpecies plurimùm intererat : nempe illi (quod Perfectiſſimorum priuilegium notandum eſt) ab omnibus omninò muneribus publicis, Curialibus immunes erant, at non etiam hi : quod docet *d.lex 36. infr. de curſu publ. lex 5.15.26.41.44. inf de Decurionibus :* Multi ſcilicet muneribus ciuilibus & Curialibus obnoxij Perfectiſſimatus dignitatem à Principe emereri & emercari ſtudebant : verùm ſubinde iidem Principes conſtitutionibus ſuis huic fraudi obuiam iuêre, ſic vt nollent huiuſmodi honorariis Perfectiſſimis quidquam prodeſſe Perfectiſſimatus dignitatem, ad fugam munerum : *l.1. inf. de murilegulis : d.l.5.15.26.41.44. inf. de Decurionib. & hâc l vn.* ad quam mox plura.

Sed & vt maximè qui Perfectiſſimi erant duobus prioribus generibus à muneribus Curialibus & publicis immunes eſſent, nihilominus his extra ordinem munera quædam indicebantur, *l.2. inf. de Medicis & profeſſor. & l.15. inf. de Decurionibus :* exceptis tamen nonnullis, quibus neque extra ordinem munera indici poterant, veluti Archiatis, & ex-Archiatris: *d.l.2.*

---

1. * Imp. Conſtantinus" A. ad Paternum Valerianum."

CODICILLIS Perfectiſſimatus fruantur", qui impetrauerint", ſi abhorreant à condicione ſeruili, vel fiſco, aut Curiæ obnoxij non ſint, vel ſi P ſtores non fuerint, vel non in aliquo" negotio conſtiterint, nec ſibi honorem venali ſuffragio emerint, nec rem alicuius adminiſtrauerint.

NOTÆ.

* *Lex vn. Cod. Inſt. eod. tit.*

" *Iuſtinianus*, Cod. Iuſt. malè.

" Hactenus MS. Theodoſianus : nam cætera quæ ſequuntur hic, Cuiacius ſuppleuit ex Cod. Iuſt.

" *Valerianus* hic eidem videtur cum Valeriano, qui dicitur Agens Vicariam Præfecturam A.D.330. *leg.3. de Sponſalibus.* De quo mox plura.

" *Fruentur*, Cod. Iuſt.
" *Impetrauerunt*, Cod. Iuſt.
" Temporis Characteriſmus abeſt.

COMMENTARIVS.

DIGNITAS, ſeu Codicilli Perfectiſſimatus quibuſnam proſint, vel non; definit hac Conſtitutione Conſtantinus M. Nempe cùm honorarios Codicillos huiuſmodi *Perfectiſſimatus* paſſim quique impetrarēt, nullo ſtatus diſcrimine, & cum publico etiam: ſæpe munerum periculo, fœdaque nundinatione, ideò Conſtantinus M. huic rei occurrendum putauit: definitis ſeptem hominum generibus quibus huiuſmodi Perfectiſſimatus codicilli prodeſſe non poſſent: cuiuſmodi hæ ſunt, putà 1. *Seruilis* conditionis homines. 2. Fiſci rationibus obnoxij. 3. *Curialis* conditionis homines, ſeu Curiæ obnoxij. 4. *Piſtores*, (quomodo & Senatoriâ dignitate piſtoria conditio non omninò euitabatur, *l.5. inf. de piſtoribus.*) 5. *Negotiatores*, vel vt *hac l.* dicitur, *qui in aliquo negotio conſtiterint.* 6. qui *pecunia* data eam impetrarunt, ſeu vt *hac lex* loquitur, *honorem hunc ſibi venali ſuffragio emerunt.* De quâ ſuffragiorum venalitate ſub Conſtantino M pro codicillis honorum conſequendis, dixi ad *l.1. ſup. de honorariis codicill.* 7. *Adminiſtratores* rei alienæ, putà Coloni, Actores, &c. Et hæc omnia tandem partim publicæ Dignitatum honeſtati, à quibus non tantùm ſeruos ſubmoueri oportet, ſed & viliora miniſteria, velut colonos alienos, Negotiatores, vel etiam qui fœda patrimonij erogatione, & ſic venali ſuffragio eas emercantur. Honorarij ſcilicet Perfectiſſimi, vt vocantur *l.26. inf. de decurionibus*, à Curiâ ciuilibúſque muneribus nón liberabantur, *h.l. & l.5. 15.26.42.44. eod. tit. de decurionibus*: ad quas *leges* plura dixi: partim publicorum munerum neceſſitati & vtilitati, cui repugnat deſtitui fiſci rationes, in quo totius Reipubl. nerui conſiſtunt; vel Curialum munera, in quibus nerui, anima, decus, radix ſingularum ciuitatum ſeu Rerumpublicarum conſiſtebant: quod Libanius ait *in Iuliani necem, p.297. in Antiochico, p.357.* περὶ σεισμοῦ, *p.9.10.* Maiorianus *Nouella* 1. & ex eo Caſſiodorus, *non vno loco*: de quo plura *ſuo tit. de decurionibus*: vel vrbicam vtilitatem deſtitui, piſtrinis deſertis: vbi gratuitus & gradilis panis popularium ſtudiis emerendis, inque pace continendo diuidebatur: de quo *ſuo tit. inf. de Piſtorib.* Et hæc quidem ita Conſtantinus M. *hâc l.* quæ ſcripta eſt ad Paternum Valerianum, proculdubio Agentem Vicariam Præfecturam in Vrbe Româ: cui Conſtantini M. *lex* inſcribitur, dignitate illa ῥητῶς appoſitâ An. D.330. putà *lex 3. inf. de ſponſalibus.* Quam coniecturam iuuat non tantùm quod de Piſtoribus (vrbis Romæ ſcilicet) in *hâc l.* diſertè agitur; verùm, quod ex *tertiâ* Conſtantini *leg.* diſcimus, putà *ex l. vn ſup. de his qui veniam ætatis*: quia Vicarius Præfecti in vrbe Româ Perfectiſſimatus dignitatis & Perfectiſſimorum peculiaris Index & vindex fuerit; haud aliter atque Senatorum, Præfectus vrbi: Equitum, Præfectus Vigilum. Quare Paterno Valeriano Vicariam Præfecturam in vrbe Româ agenti, & recenſum Perfectiſſimorum acturo, hanc veluti formulam Conſtantinus M. ſubmiſit: quoſnam videl. in eâ dignitate ſtare, eáque frui pati deberet, quos verò non: Haud aliter atque idem Conſtantinus, *l.3. inf. de infirmandis his quæ ſub Tyr.* Præfecto Vigilum, Equitum recenſum acturo formulam quandam præſcribendam putauit, & aliam ſimilem Senatui, atque adeò Præfecto vrbi Senatus Præſuli, ad Senatorum recenſum, *l.4. eod. tit.*

¶ Nunc pro more noſtro ſubiiciamus nonnulla de *Perfectiſſimatus* dignitate, præter ea quæ *hic Codex* ſuppeditat, quæ in Paratitlon congeſta ſunt. Ex Eumenij primùm *Oratione pro ſcholis* diſcimus, ante Conſtantinum M. iàm hanc dignitatem inſtitutam, quam habuit pro *ſcholis inſtaurandis*, ad Virum *Perfectiſſimum Præſidem Lugdunenſis primæ.* Et Lactantius quoque A. D.316. vel 317. primis Conſtantini annis eius meminit, *lib.5. c.15.* Ipſe Conſtantinus apud Euſebium, *lib.10. c.6.* literas ſe dediſſe ſcribit ad Vrſum virum Perfectiſſimum Rationalem Africæ: πρὸς Οὔρσον τὸν διασημότατον Καθολικὸν: vbi διασημότατος, vt rectè Valeſius in Marcellinum *lib.21. p.202.* eſt Perfectiſſimus: pariter, vt apud Auctorem vitæ Conſtantini, *lib.3. c.51. & lib.4. c.1.* Sic in Gloſſis veteribus. διασημότατος *Perfectiſſimus.*

Nunc ſubiiciamus duo inſigniora loca, quæ de Perfectiſſimis apud Scriptores ἀπὸ τῆς ἔξω occurrunt. Primus eſt Lactantij ille, *d. lib.5. c.15.* ſub Conſtantino M. vbi ad tres dignitatum gradus alludit: *Nemo*, inquit, EGREGIVS, *niſi qui bonus & innocens fuerit*: *nemo* CLARISSIMVS, *niſi qui opera miſericordiæ largiter fecerit*: *nemo* PERFECTISSIMVS, *niſi qui omnes gradus virtutis impleuerit.* Alter eſt Ammiani Marcellini, *lib.21. p.216.* de Conſtantij temporibus, *Nec ſub eo Dux quiſquam cum* CLARISSIMATV *perfectus eſt*: *erant enim, vt nos quoque meminimus*, PERFECTISSIMI.

¶ Tandem obſeruandum, Viros Perfectiſſimos his Notis ſeu ſignis deſignari, V.P. vel inuerſo ordine, P. V. *l.1. ſup. fin. regund. l.1. de bonis vacantib. l.4. de pœnis*: *l.5. de exactionib.* vt apud Magonem *in veterib. Inſcriptionib. p.34. n.5. p.111. n.1. p.166. n.1. p.1086. n.6.9.10.* apud Symmachum, *lib.10. ep.40.41.55.* Eumenium *pro ſcholis* inſtaurandis. In quibus *Notis* interpretandis, varij errores admiſſi: de quo videndus Balduinus & Liuincius in *dict. Panegyr.* & Iuretus *in Symmachum dict. ep.40.*

CODICIS

CODICIS THEODOSIANI LIBER SEPTIMVS.

QVI TOTVS EST DE RE MILITARI.

¶ Quanquam, illud ſciendum eſt, complures hoc libro conſtitutiones occurrere, quæ non ad militiam armatam, verùm ad PALATINAM pertinent; vel etiam quæ vtrique militiæ, Palatinæ, inquam, & Militari communes ſunt.

HVIVS LIBRI TITVLI.

I. *De re militari.*
II. *Quid probare debeant ad quamcumque militiam venientes.*
III. *Quis in gradu præferatur.*
IV. *De erogatione militaris annonæ.*
V. *De excoctione & tranſlatione annonarum.*
VI. *De militari veſte.*
VII. *De paſcuis.*
VIII. *De metatis.*
IX. *De ſalgamo hoſpitibus non præbendo.*
X. *Ne quis in palatiis maneat.*
XI. *Ne comitibus & tribunis lauacra præſteatur.*
XII. *De commeatu.*
XIII. *De tironibus.*
XIV. *De burgariis.*
XV. *De terris limitaneis.*
XVI. *De littorum & itinerum cuſtodia.*
XVII. *De luſoriis Danuuij.*
XVIII. *De deſertoribus & occultatoribus eorum.*
XIX. *De Saturianis & Subafrenſibus & occultatoribus eorum.*
XX. *De veteranis.*
XXI. *De teſtimoniali Ex-tribunis & protectoribus.*
XXII. *De filiis militarium & apparitorum & veteranorum.*
XXIII. *De oblatione equorum.*
XXIV. *De oblatione votorum.*

PARATITLON HVIVS LIBRI.

RES MILITARIS *Rubr. tit de re milit. l.2. de Iuriſdict. l.3. de erogat. mil. ann. tit. de Comitib. rei mil.* dicitur & Armata militia *l.5.6. de re milit. l.16. de tironib. l.10. de Veteranis: l.10. de filiis mil. appar. l.vn. de rei vind. l.28. de Prætorib. l.9. de domeſticis: l.28. de cohortalib. l.12. de diu. offic. l.88.147.154. de Decurionib. l.24. de Iudæis:* Vt & Militia militaris, Palatinæ oppoſita, *l.19. de diu. offic.* Denique militia ſub armis: *l.38. de Decurionib.* Ea, ceu altera Reipublicæ pars, ciuilibus partibus opponitur: *l.vn. qui à præbit. tyr.* quomodo & otium ciuile & domeſtica quies; bello opponitur, *l.1. de Gladiatoribus.* Et in Rebus (ſeu in Republ.) prima eſſe dicitur: ſecundus verò in literarum præſidiis pacis ornatus, *l.1. de proximis Comitib.*. Neque omittere poſſum inter hæc initia Theodoſij Iun. qui hunc Codicem concinnauit, de re militari iudicium, *Nouella de ambitu 31. Cùm nulla res adeò parua ſit, quæ non plurimum prouiſionis de noſtra Clementia conſequatur, præcipuam Militibus curam impartiendam eſſe cenſemus, quibus maximè communitur vniuerſa Reſpublica. Hæc enim vna res diligentiſſimè procurata mul-*

tarum nos rerum ſolicitudine relaxabit, nec ſingulis cogemur adhibere medicinam, ſi generali remedio cuncta ſanemus. Et mox fine Nouellæ. *Credimus namque quod re militari ad eum modum quem diſpoſuimus obſeruatâ, quocumque terrarum ſe hoſtis mouere temptauerit, victoria nobis propitia ſecundi Numinis voluntate nunciabitur, antequam prælium.*

Qualiſnam verò ea ſub Chriſtianis Imperatoribus, à Conſtantino M. Theodoſium Iun. & Valentinianum Tertium vſque fuerit, neque huius Codicis *leges* ignorare nos patiuntur, Magno numero; non eæ tantùm quæ continentur hoc integro libro *ſeptimo*, qui huic materiæ fundus totus eſt, verùm etiam quæ per alios *titulos* ſparſæ occurrunt, vt & quæ habentur *quatuordecim* prætereà *titulis*, eodem pertinentibus, extra *librum ſeptimum*: putà *Tit. de officio Iudicum militarium, lib.* 1. *t.* 9. *Tit. de Nuptiis Gentilium, lib.* 3. *t.* 14. *Tit. de bonis militum, lib.* 5. *t.* 4. *Tit. de Poſtliminio, eod. lib.* 5. *t.* 5. *Tit. de Conſulib. Præfectis, Magiſtris militum, lib.* 6. *t.* 6. *Tit. de Præfectis Prætorio ſiue vrbis & Magiſtris militum, lib.* 6. *t.* 7. *Tit. de Comitib. rei militaris, lib.* 6. *t.* 14. *Tit. de Stratoribus, lib.* 6. *t.* 31. *Tit. de Numerariis, Actuariis, &c. lib.* 8. *t.* 1. *Tit. de Fabricenſibus, lib.* 10. *t.* 22. *Tit. de Claſſicis, lib.* 10. *t.... Tit. de Equorum conlatione, lib.* 11. *t.* 17. *Tit. Qui à præbitione tironum & equor. excuſ. lib.* 11. *t.* 18. *Tit. de collatione æris, lib.* 11. *t.* 21. Quarum quidem Conſtitutionum nonnulla *Edicta* ſunt, & vocantur: partim ad prouinciales emiſſa, vel per prouincias propoſita, *l.* 26. *de erogat l.* 1. *de ſalgamo: l.* 8. 6. 17. *de Tironib. l.* 1. 8. 9. *de deſertorib. l. vn. de Saturianis: l.* 1. 8. *de Veteranis: l.* 12. *de fil. mil. appar.* partim verò data ad Veteranos, *l.* 3. *de Veteranis.*

VSVM rei militaris, ſeu armatæ militiæ, hâc tempeſtate triplicem reperio: Vel enim eius vſus fuit, aduerſus Barbaros, hoſteſque Imperij Romani, *l.* 1. *de re milit. l.* 1. 2. *de poſtliminio, l.* 1. *de commeatu: l.* 2. 3. *de litor. & itin. cuſt.* ſeu aduerſus hoſtes & perduelliones: *l.* 7. *de reparat appell.* cuiuſmodi hoc æuo fuêre FRANCI, Saxones, Sueui, Alamanni, Quadi, Marcomanni, Sarmatæ, Gothi, Scythæ, Perſæ: ad quos variæ *leges* huius Codicis pertinent. Vel aduerſus Tyrannos, & hoſtes publicos: de quo vid. *tit. de Ingenuis qui temp. Tyranni ſeru. tit. de Indulgentiis criminum: tit. de infirm. his quæ ſub Tyrannis: l.* 2. *de litorum & itin. cuſt. l.* 9. *de deſertorib. l.* 1. *de cohortalib. l.* 1. *de Immunitate conceſſa.* Vel denique aduerſus Latrones quoſdam coniuratos, quos & armis quandoque perſequi oportuit: cuiuſmodi fuêre Saturiani [Aſturiani] & Subafrenſes: de quibus eſt *tit. peculiaris, libro* 7. Vt & alij, de quibus *tit. de deſertorib.*

MILITES ipſi *priuatis* opponuntur, *l.* 2. *& l. quiſquis, ad l. Cornel. de ſicar. l.* 3. *de immunit. conc. l.* 2. *de falſâ mon. l. vn. de offic. Iudic. milit. l.* 5. *de teſtamentis*: ſeu priuatæ conditionis hominibus: *l.* 2. *de terris limit.* Dicuntur iidem & Militares, *l.* 20. 21. *de erogat. mil. ann. l.* 7. 11. *de annonis ciuicis:* perſonæ militares, *l.* 2. *de exhib. reis*: militaris ordinis viri: *l.* 6. *de ſuſceptorib.* militaris corporis viri, *l.* 2. *de Comit. rei mil.* Militantes, *l.* 2. *de Iuriſdict. l.* 3. *de ſalgamo: l.* 10. *de Veteranis.* Ab Imperatoribus verò, (quod ciuilitatis eorum partim, partim in milites affectus, ſtudiiſque militaris, argumentum eſt) cum elogio nominantur, Viri fortes: *l.* 12. *de Veteranis: l.* 28. *de cohortalib.* milites deuotiſſimi: *l.* 17. *de erog. l.* 2. *de excoctione: l.* 13. *de Metatis: l.* 3. *de equor. conl. l.* 28. *de ſuſceptoribus: l.* 19. *de Paganis:* Milites fortiſſimi. *d. l.* 17. *& l.* 4. 5. *de milit. veſte.* Milites lectiſſimi, *l.* 8. *de tironib.* milites noſtri *l.* 6. *de erogat.* quomodo & Veterani noſtri, *l.* 9. *de Veteranis:* Conueterani mei, *l.* 2. *eod.* Dicuntur & ab iiſdem, Commilitones in *l.* 10. *de re milit.* Contubernales, *l.* 33. *de erog. mil. ann. l.* 2. *de equor. conlat.* quomodo & Conſtantinus M. conueteranos dixit, *l.* 2. *de Veteranis.* Dicuntur & ſalutarem maximè operam Reipubl. proſequi, *l.* 5. *h. t.* pro publica defenſione præliis adeſſe: *l.* 38. *de Decur.* ſub armis militiam tolerare, *l.* 4. *de diu. offic.* in hoſtem Martio ære calere, *l. vn. qui à præbit. tiron.*

Præter Armatæ tamen adhuc militiæ milites, alij quoque multi in Imperio Romano Armatæ militiæ ſpeciem gerebant, vſúmque armorum habebant, qui priuatis alioquin regulariter interdictus erat (de quo eſt peculiaris *titulus* ſeu *lex vn. quorum vſus interdictus eſt:*) Nam & in Comitatu ſeu Aula Imperatorum inque militiâ Palatina, erant Armati quidam, veluti Domeſtici & Protectores, de quibus eſt *tit.* peculiaris 24. *lib.* 6. qui Armatam militiam diſertè ſubire dicuntur, *l.* 9. *illius tit.* Quorum etiam extra ordinem vſus aliquis fuit in ipſamet Armata militia, expeditionibúſque bellicis proderant, *l.* 6. *de domeſticis & protect.* veluti ad tuitionem locorum, *l.* 1. 2. *eod. tit. l.* 27. *de erog. mil. ann.* & ad litorum, portúumque cuſtodiam, *l.* 3 *ſeu vlt. de litor. & itin. cuſt.* Quare & tum Magiſtri militum diſpoſitioni ſuberant, *d. l.* 6. Erat & militia Scholaris, *l.* 38. *de decur. l. vn. qui à præb. tiron.* ſeu ſcholæ *l.* 22. (vbi dico) 23. 24. 34. *de erog. mil. ann. l. vn. de Comitib. & Trib. ſchol. l.* 7. 8. 9. 10. 11. 12. *de annonis ciuicis: l.* 9. *de diu. offic.* quæ ſuos quoque Tribunos habuêre, *dict. l. vn. & dict. l.* 23. 24. ſubque Magiſtro officiorum egêre. Et in his ſcholæ ſcutariorum & Clibanariorum *dict. l.* 9. *de annonis ciuicis*. quarum

rum ſcholares militares Viri vocantur, *dict. leg.* 11. Quos etiam extra ordinem expeditionibus interfuiſſe docet *l.* 22. *&* 23. *de erog. mil. ann.* Erant & Iudicum Officiales ſeu Apparitores armati, quæ & Officialis ſeu Cohortalis militia erat: de quibus *lib.* 8. Erant in his Beneficiarij, de quibus *l.* 5. 7. *de cohortalib.* Erant Curioſi, de quibus *lib.* 6. Stationarij item Apparitores, de quibus *l.* 2. *de Veteranis: l.* 1. *de curſu publ. l.* 2. *de cohortal. l.* 1. *de Curioſis: l.* 12. *de diu. offic. l.* 31. *de Epiſcopis.* Erant & Irenarchæ, de quibus eſt *titulus*, *lib.* 12. Tandem & priuatis omnibus extra ordinem quandoque promiſcuè ius armorum datum; veluti aduerſus Latrones & deſertores, *l.* 14. *de deſertorib. l.* 2. *de ſicariis*: vt & in ſummo ab hoſte periculo: de quo eſt *Nouella* Valentiniani, *inter Theodoſianas* 10. *de reddito iure Armorum.* Nos de militibus Armatæ militiæ videamus.

Species ſeu Diuiſiones, generáque militum varia fuerunt: Primò quidem fuerunt alij Equites, de quibus v. *l.* 1. *de fil. mil. app.* & quæ dicam *infr. de Magiſtris Equitum*; *de vexillationibus*, *alis*, *cuneis.* Alij verò Pedites. Seu Militia, alia erat Equeſtris, *d. l.* 2. *& l.* 43. *de curſu publ.* Alia pedeſtris, *d. l.* 43. ſeu Legionaria, *d. l.* 2. Et illa quidem potiore loco habita, *d. l.* 2. De vtriuſque huius militiæ Magiſtris & Præpoſitis poſtea.

Secundò alij milites erant præſentes Principis obſequio deputati, *l.* 17. *de re mil.* in Vrbe, præſente Comitatu eſſe conceſſi, *d. l.* 17. alij per prouincias, in Numeris, & Legionibus, *l.* 18. *de re mil.* partim alibi, de quo poſtea.

Tertio, in duas veluti Claſſes milites diuiſi erant: quarum Prima claſſis, eaque potior & dignior, (vt docet *lex vlt. de re mil. l.* 7. *de Tyronib. l.* 4. *de Veteranis: l.* 8. *de fil. mil. app. l.* 17. *de cohortal.*) complectebatur Palatinos & Comitatenſes. *Palatini*, Numeri & Legiones, de quibus agitur *d. l. vlt. de re mil. l.* 10. *de Numerar. l.* 22. *de erogat. mil. ann.* erant partim Equites, (vnde Vexillationes Palatinæ,) partim Pedites, *d. l.* 22. ſed & Auxilia quoque quædam Palatina dicebantur, *d. l.* 22. Comitatenſes milites ſeu numeri, de quibus *l. vlt. de re milit. d. l.* 22. *de erogat. mil. ann. l.* 7. *de Tironib. l.* 4. *de Veteran. l.* 10. *de Numerar. l. vn. de bonis mil. l.* 8. *de filiis mil. appar l.* 17. *de cohortalib.* & ipſi partim Equites erant, (vnde Vexillationes Comitatenſes, *d. l.* 22. *de erogat. d. l. vn. de bonis milit.*) partim Pedites, *d. l.* 22. *& d. l. vn.* Quæ ratio verò horum nominum fuerit, inquiro ad *eas leges.*

Altera militum claſſis erat: in quâ erant qui *Pſeudocomitatenſes* dicebantur, ſeu Pſeudocomitatenſes Legiones, *d. l. vlt. de re mil. & l.* 10. *de Numerar.* Quorum alij pariter Equites erant, *d. l.* 10. Erant & qui *Riparienſes* vocabantur, *d. l. vlt. de re mil. l.* 14. *de erog. mil. ann.* ſeu Ripenſes, *l.* 7. *de Tironib. l.* 4. *de Veteranis:* qui in ripâ per Cuneos & Auxilia conſtituti erant: *d. l.* 7. *de Tironib.* vnde & Ripenſis militia, *l.* 8. *de fil. mil. app.* cuius minor dignitas erat, quàm Comitatenſium, dixi *ad d. l.* 8. & ad *d. l. vlt. de re mil.* Erant & Caſtriciani, *d. l. vlt.* qui ſcilicet in caſtris conſtituti erant, *l.* 15. *de erog. mil. ann.* Indicantur tandem præter hos, alij quoque in *d. l. vlt.* de quibus poſteà.

Erat & quarta hæc Militum diuiſio; quod aliæ *Legiones* propriè dicebantur: alia verò *Auxilia* (opponuntur quippe hæc duo inuicem inter ſe, *l.* 22. *de erog. mil. ann.*) Auxilia, inquam, *d. l.* 22. *& l.* 7. *de Tironib.* ſeu Auxiliares cunei: *l.* 1. *de Tironibus.* Iique rurſum duum generum, Palatini & Comitatenſes. Conſtitêre verò hæc Auxilia ex Romanis, vt diſcimus ex *l.* 1. *&* 7. *de Tironibus.* Erant & Militiæ operam nauantes qui *Gentiles* dicebantur, de quibus *l. vn. de nuptiis Gentil. l.* 1. *de Terris limit.* qui ad curam & munitionem limitis & foſſati poſiti erant, *d. l.* 1. quibus tamen connubij ius cum Romanis non erat, *d. l. vn.* Erant quoque in exercitibus Romanis hâc tempeſtate Barbaris, *l. quiſquis*, *de ſicar.* Erant & Fœderati, *l.* 16. *de Tironib.* quorum peculiaris ratio habita: vid. *Nou.* Theodoſij, *de ambitu* 31. *verſ. de Saracenorum: & verſ. viros autem.* Erant & Deditij qui & ipſi ſeruos habebant, *d. l.* 16. *de Tironibus.* Erant alicubi & qui *Læti* dicebantur, de quibus *l.* 10. 12. *de Veteranis:* veluti Læti-Alamanni, & Læti-Sarmatæ, *d. l.* 12. qui & peculiares Præpoſitos ſuos habuêre *d. l.* 10. propriáſque Terras, quæ *Letica* dicebantur, *l.* 9. *de Cenſitorib.*

Divisi erant & diſtributi Milites in Legiones, & Vexillationes. Legiones, de quibus agitur *l. vn. de bonis mil. l.* 13. 17. 18. *ſeu. vlt. de re mil. l.* 22. *de erog. mil. ann. l.* 12. *de diu. off. l.* 12. *de Veteranis*, (quæ & Legiones Romanæ dicuntur: *l.* 1. *de Veteranis*,) erant Peditum: vnde Legionaria militia, Equeſtri opponitur; *l.* 2. *de de fil. mil. appar.* Vexillationes verò (de quibus *l.* 22. 23. *de erog. mil. ann. d. l. vn. de bon. mil.*) erant Equitum: vnde ex Legionibus & Numeris opponuntur, *d. l.* 22. *&* 23. *& d. l. vn.* Quod & ipſum Comitatenſibus commune eſt: nam & Comitatenſes aliæ Legiones fuerunt, Peditum ſcilicet aliæ Vexillationes, vt oſtendit *lex vnica ſup. de bon. mil.* & *d. l.* 22. & *notitia Imperij.*

Legiones, & ſic Pedites, diuidebantur in Cohortes & Numeros. De *Cohortibus* agitur *l.* 1. *de Commeatu l.* 2. 10. *de Veteranis*: *l.* 10. *de Decurionib.* vnde legionibus vel cohortibus

hortibus deputari, *l.10. de Decurionib.* & milites Cohortales, qui Altaribus opponuntur, *l.4. de Veteranis:* de Numeris vero agitur, *l.4.7.16.17.18. ſeu vlt. de re milit. l.7.9. de Tyronib. l.16.23.24.25.28.34. de erogat. mil. ann. l.vn. de bonis milit. l.12.13. de diu. offic. l.11. de murilegulis: l.16. de exactionib.* His opponuntur Vexillationes, *d.l.23. de erogat.* In hos demùm Numeros qui relati eſſent, iuſti Milites habebantur, *l.7. de Tironib.* vocati & alicubi quorundam reſpectu, Pleronei, *l.1. de domeſt. & protector.* Erant & Manipuli Peditum: vnde Manipularis, *l.3. ad leg. Iul. repetund.*

EQVITES verò diuidebantur in Alas, & Cuneos. De *Alis* illud ſaltem ex *l.4 de Veteranis* diſcimus, milites alares Cohortalibus oppoſitas. Quod *Cuneos* attinet: de hiſce agitur, *l.1.7. de Tironib. l.vn. de bonis mil.* eos verò Equitum fuiſſe docet diſertè *d l.vn.* Eorúmque quidam Auxiliares erant, *d.l.1. de Tironib.* vnde & Cunei & Auxilia iunguntur, *l.7. de Tironib.* quorum nonnulli in ripis poſiti erant. Erant & Turmæ militum [Equitum] *leg.7. de Tironib.* Erant denique & quæ *Familiæ* dicebantur, de quibus *l.17.* (vbi dico) 18. 31. *de erogat. mil. ann. l. vlt. de iure fiſci: l. 1. de excoct.* quæ à fortiſſimis & deuotiſſimis Militibus, & à Numeris & Impedimentis ſeparantur.

DEPVTATI autem (quæ vox in re militari quoque propria fuit, *l.17. de re milit. l.vn. de luſoriis Danub. l.10. de Decurionibus*) ſeu locati poſitique milites erant, vel ad prouiſionem & Curam (quæ vox & ipſa propria eſt) tuitionémque & munitionem limitis & foſſati, ad timoris ſuſpicionem amoliendam, vt Gentiles *l.1. de terris limit.* In limitibus Imperij, *l.15. de erog. mil. ann.* veluti in Rhetico limite, *l.15.18. de extraordin.* vnde Limitanei milites, & Limitanea militia, *l.30. de erogat. l.56. de Decurionib.* Stationéſque certæ horum militum erant, *l.11. de erogat.* ſeu per Stationes locati milites, in locis quibuſdam prætendebant, *l.1. de Commeatu* (vbi de his *prætenturis* plenè ago:) Aliis fluminum nominatim limitaneorum cuſtodia commiſſa erat, veluti Rheni, *l.9. de re milit.* in ripâ per Cuneos & Auxilia conſtituti, *l.7. de Tironib.* vnde & Riparienſes ſeu Ripenſes dicti, de quibus *ſuprà.* Tuitio item locorum ſæpe committebatur Domeſticis & Protectoribus, *l.1.2. de Domeſt. & protect. l.27. de erog. mil. ann. l.3. de litor. & itin. cuſt.* de quibus vid. & *l.4. de Veteranis*: quorum Pleromi ac termini ſedéſque dicuntur, *d.l.1. & 2.* Litorum nominatim & portuum & itinerum cuſtodes quidam erant, & excubias agebant; de quibus eſt *tit. peculiaris* 16. Litora ſcilicet, id eſt, portus, ſtationes, quin & Inſulæ, *l.1.2 eius tit. & l.5.8. 17.34. de Nauicular.* Sed & loca obſeruationis excubiis munienda: *l.30. de curſu publ.* itinera, *Rubr. dicti tit.* & itineris tramites, *l.1. ſi quis pec. conſl.* abſceſſus prouinciarum, abdita loca, *l.2. eo tit.* certis de cauſis ſæpè crebris excubiis vallabantur, *l.1. de lit. & itin. cuſtod.* cuſtodiebantur; Hinc Curioſi litorum, *l.10. de Curioſis*: & *Nouellâ* Valentin. *inter Theodoſ.* 23. vel etiam cuſtodes abſolutè, *l.9. de metallis*, litorum cuſtodes, *l.5.17. de Nauicul.* Cuſtodes, inquam, per prouincias quæ mari alluuntur: *d.l 9.* Certis de cauſis, inquam, putà vt ne menſuram ſeu modum oneris curſus publici quiſquam egrederetur, *l.30. de curſu publ.* vt ne merces illicitæ ad Barbaras Nationes transferrentur, *l.3. eo tit. & l.1. ſi quis pecun. conſl. & l.10. de Curioſis:* quâ de causâ Naucleri ſeu Mercatores commeantes merces ſuas profiteri tenebantur, *d.l.vlt. de litor. & itin. cuſt.* Item ne perſonæ fortaſſis certæ conditioni adſtrictæ, veluti Marcellarij, ſeſe ſubducerent, vel aufugerent; *l.9. de metallis.* Item ne quiſquam commeantium iniuriâ adficeretur, quò pertinet *lex* 5. 8.17. *de Nauicular.* Imò & aliâ quandoque extra ordinem neceſſitate finéque littora itineráque cuſtodita; quò pertinet *lex* 1. *& 2. de lit. & itin. cuſt.* In Burgis quoque quidam ſeruiebant, *l.2. de his qui condit. propr.* qui Burgarij dicti, veluti in Hiſpaniâ: de quibus eſt *titulus*, ſeu *lex vn. de Burgariis:* Vbi de his dico plenè, vt & in Caſtris & Caſtellis, *l.30. de erog. mil. ann. l.13. de deſertorib.* in limite ſcilicet vbi militaneus miles erat *d.l.30. de erog.* vnde caſtella Limitanea *l.2. de terris limit. l.15. de deſertorib.* Et miles caſtellanus, *d.l.2. de terris limit.* qui non Caſtellano militi opponitur. Indéque & Caſtriciani, de quibus *ſuprà* iam ex *l.vlt. de re mil.* in caſtris conſtituti, *l.15.30. de erog. mil. ann.* Alij denique iam & potiſſimâ parte milites erant in Exercitu, *l.10. h.t. de re mil.* ſeu in Expeditione occupati, & in caſtris & ſub ſignis, *l.1. de Commeatu* (quibus opponuntur *eâ leg.* qui in locis prætendebant) in expeditione degentes: *l.4.5.6. de erog. mil. ann.* proficiſcentes videlicet ad bella, vel ex procinctu redeuntes, *l.13. de metatis*: denique felicibus expeditionibus pro ſalute Reipublicæ occupati, *l.14. de metatis*: de quâ expeditione militari poſteà. Et hæc quidem de Militia Terreſtri.

Erant enim & *Claſſes* in fluminibus, *l.10. de veteranis, & tit.13.* Quarum aliæ erant in fluminibus Imperium Romanum terminantibus, inſtrumentis ſuis vniuerſis Armatæ, ad belli aleam præparatæ, & in conflictus ſpecula munitiſſimâ ſtatione, vel diſcur-

ſus

ſus opportunitate degentes, itémque ad tranſuectionem annonæ militaris, veluti in Danubio, vbi Luſoriæ naues erant, per diuerſos limites & tractus poſitæ, quarum aliæ *Iudiciariæ*, aliæ *Agrarienſes* dicebantur, *tit. 17. de Luſoriis Danubij*, vbi dixi: quæque certo numero per ſingulos annos, partim nouæ contexi, partim veteres reparari, Ducis inſtantiâ debebant, *ibidem*. Erant & Claſſes in Oronte, veluti Seleucena, aliæque *d. l.vn.de Claſſicis*, ad purganda videlicet flumina, aliáſque neceſſitates. Certi verò Claſſium Præpoſiti erant; *l.10.de veteranis*.

PRÆERANT rei militari, militibúſque, militares Iudices: *l.vlt. de veteranis*, ſeu Militares Dignitates, *l.vn.de honor.vehic.l.37.de curſu publico.* Ac primi quidem omnium Comites, *l.17.de re milit.l.23.de erog.mil.ann. l.vlt.de infirm. hu.quæ ſub Tyr.* ſeu Comites & Magiſtri militum *l.8 de re milit.l.8.de metatis: l.vlt. de deſertorib. l.1. ne Comit. & Trib.* qui Magiſtri militum ſimpliciter dicuntur, *l.8.10.11. de re mil. l.vlt. de Comit. rei milit. l.12.34.de erog.mil.ann.l.vlt.de deſertoribus, l.9.de veteranis, l.16. de Numerariis, l. 11. de. diu.offic.l.56.de curſu: l.2.de exhiben.reis: l.vn.qui à præbit.tyronum: l. 181. de Decurionib.* & *Rubricâ tit.6. & 7.lib.6.* vel Magiſtri militiæ, *l. vlt. de erog. mil. ann. l.3. de diu.off.* vnde & dicta Magiſteria militum poteſtas, *l. vlt. de metatis.* Magiſteria poteſtas, *l.vn. de luſoriis Danubij: l.vn.de priuil.appar. Magiſt.pot.* Ita quidem, vt nonnulli aliquando Comites vel Magiſtri vtriuſque militiæ fuerint *l.13.de re milit: l.18. de erog. mil. ann.l.1.de excoct. l.3. de paſcuis: l.3.de ſalgamo: l.12.13.de Veteranis: l.vn.de off. Iudic.milit. l.9.de adulter. l.4. de patrocin.vicorum: l.1.de murilegulis: l.6.de domeſticis: l.128.de decurion.l.1.de calumniatorib. l.12.de fil.mil appar.l.9.de Iudæis.* (Quanquam & nonnulli & his legibus recipi poſſunt de diuiſâ Magiſteriâ militum, non de coniuncta:) Et ſic Comites & Magiſtri Equitum & Peditum ſimul, *l.27.de re milit.l.5.de Numerar.l.1.de annona & trib.* Alij verò ſeparatim Magiſtri vtriuſque militiæ: *l.24. de erogat.* puta Comites & Magiſtri Equitum, vel ſimpliciter Magiſtri Equitum tantum, *l.1.de rei vindicat.l.vn.de nuptiis Gentil.l.1.de bonis mil. l.vn de Præf.prætor.l.9.de re milit l.8.de Tironib.l.10.de numerar.l.4.5.de diu. off. l.vn. de priuil.appar. Magiſt.pot.l.30.43.44.de curſu publ. l.38.78.de decur.l.6. de ſuſceptorib.l.2. de Gladiatorib.l.5. de ſententiis*, Magiſtri militiæ Equeſtris, *l.41. de curſu publ.* Alij verò Magiſtri peditum, *d.l 8.de Tironib.d l.4.5.de diu.off.& d l.vn.d.l.38.78.de decur.d.l.6.de ſuſceptorib.d.l.30.43.44.de curſu publ.d.l.vn. de Præf.præt. d. l.2. de Gladiatorib.* Magiſtri pedeſtris militiæ, *d.l.43.* Quanquam verum ſit, nonnullos ex his qui hoc Codice *Magiſtri Equitum* ſignatè vocantur, peditum quoque nihilominus Magiſtros fuiſſe: Exemplo eſſe poſſunt vel Iouinus & Timaſius: de quibus in *Proſopogr.* Et notandum, Magiſtrum Equitum in omnibus *legibus* Magiſtro peditum præmitti, exceptâ *l.5. de Numerariis.* De horum verò inter ſe prælatione, ipſe dico ad *l.4.de honor.codic.*

Fuêre verò quoque Magiſtri militum per ſingulares diœceſes, veluti Magiſter militum per Orientem, per Thracias, per Illyricum, per Gallias, per Africam, quos omnes *Notitia noſtra* Theodoſiana exhibet: Híque omnes Illuſtres erant, *l. 17. de re militari, l.23.de erog.mil.ann.l.8.de Metatis: l.8.de Tironib. l.1. de Comitib. & Trib. l.vlt. de Comitib. rei mil.l.113.181.de decurion.l...de excoct.l.11.de mun.legali: l.6.de domeſt. l.30.43. de curſu: l.78.de Decur.* Magnificentiæ titulus eis tributus *l.13.de re mil.l.15.de Numerariis*: Sublimitatis, *l.vn.de luſor.Danub l.9.de Iudæis*, Excellentiæ, *l 10.de Numer.* Illuſtris Magnificentia tua, *l 113.115.de Decur.* Inſignis Auctoritas tua. *l. 3 de paſcuis*: Magnifica Auctoritas tua, *l.12 de erogat. milit ann.* Sublimis Magnificentia tua, *l. 13. de re milit.* Illuſtris auctoritas, *l.1.de Excoct. l.6. de Domeſticis:* Sublimis magnitudo. Inter altiſſimarum ſcilicet dignitatum Viros numerabantur, *d l.4.de honor.Codic. & l.vn.de Conſulibus.* Præfectíſque prætorio & vrbis æquabantur, *l.1.de Præfectis prætorio*: pompáque adeò his tribuitur, *l.44 de curſu*: vt & culmen, *d.l.vn.de Conſulibus: & l. 175. de Decurionibus.* Eodémque iure quo Præfecti prætorio, ad propria, vel optata properantes, euectione curſus publici vti poterant, *d.l.44.* variíſque immunitatibus fruebantur *l. vn. qui à præb. tir. & l.3.de metatis.* Neque ἔμπρακτοι tantùm Magiſtri militum erant, verùm etiam nonnullis contemplatione meritorum, honorarij Magiſterij codicilli collati: *l.4.de honor.cod.*

Tandem Officiales ſuos & Apparitores varios habuêre Magiſtri militum, de quibus eſt *titulus* ſeu *l. vn. de priuil. appar. Magiſt.pot. l.4.5.de diu.offic. l.6. de ſuſceptoribus*: Et in his Chartularios, *d. l.5.* & Scriniarios, *l.15. de Numerariis.* Hi verò militaris ordinis erant, *d. l.6. de ſuſceptor.*

Quandoque etiam nonnulli extra ordinem exercitibus præpoſiti, vice Magiſtrorum militum, *l.3. de Comitib. rei mil.* veluti Comites Domeſticorum: *l. vn. qui à præbit. tir. & l.1. de venat.ferar.* quæ & ideò *d.l. vn.qui à præbit.* dicuntur, virtute ſua triumphis Principis ſubiugare de hoſte captiuos.

POST Magiſtros militum, *l.9. de re milit.* erant alij, qui dicuntur Militaris Ordinis Viri,

ri, *l.8. de deſertorib.* Militaris nominis Viri, *l. vn. qui à præb. tir.* Militaris corporis Viri, *l.2. de Comitib. rei mil.* Militares Viri, *l.128. de Decurionib.* Quibus ſcilicet regendæ militiæ cura commiſſa erat, *l. vlt. de re milit.* quibus militaris rei cura mandata erat, *l.1. de iuriſdict.* qui milites curabant, *l.1. de erog. mil. ann.* qui milites ducebant, *l.1. de Comitib. rei milit.* Puta COMITES Diœceſeon integrarum *l. vn. de Comitib. & Trib. ſcholar.* veluti Comes Ægyptiaci limitis, *l.52. de curſu*: Ægypti & Ponticæ diœceſeos, *d. l. vn. de Comitib. & Tribun. ſchol.* & Orientis, *l. vlt. de Comitib. rei milit. l.3. de Primicerio & notar.* quorum peculiaris ratio & gradus fuit. DVCES: de quibus agitur *l. vn. de Comitib. & Arch. S. P. l.9.15. vlt. de re milit. l.1. de Tironib. l. vn de luſor. Danub. l.6. de fil. mil. appar. l. vn. de Comitib. & Arch. l.3. de litor. & itin. cuſtod. l.13. de Veteranis, l.29.30.36. de erog. mil. ann. l.2. ne Comitib. l.3. de Comitib. rei milit. l.16. de Numerar. l.57. de curſu: l.49. de appellationib. l.1. de patrocin. vicorum: l.113.128.133. de Decurionib. l.3. ad leg. Iul. repetund. l.13. de operib. publ. l.8. de paganis*: Qui plenius Duces militum vocantur *l.13. ſeu vlt. de Veteranis*: Duces limitum, *l. vn. de luſor. Danub. l.7. ne Comit. & Trib. l.6. de fil. mil. appar. l.133. de Decurion. l.1.2. de venatione ferarum*: Duces prouinciarum, *l. vn. de Comitib. & Trib. ſchol. l. vlt. de curſu: l. vlt. de Comitib. rei milit.* Quibus & adminiſtratio tribuitur, *l.3. de Comitibus rei milit. l.13. de oper. publ. l.28. de Prætor.* Et Spectabiles erant, *l.27. de Cohortalibus, l.30. de erogat.* Sub Magiſtris militum conſtituti, *d. l.9. de re militari: l. vlt. de Veteranis, l. vn. de venat. ferar.* De eorum gradu vid. *l. vn. de Comitib. & Arch. S. P.* ſingulos verò Duces Ægypti, Armeniæ, Daciæ Ripenſis, Libyæ, Meſopotamiæ, Oſdroënæ, Sardiniæ, limitis Euphratenſis, limitis Tripolitani, qui *hoc Codice* memorantur, exhibet *Notitia noſtra.* Ab his verò munus ipſum dicitur Ducatus, *l.28. de Prætorib. l. vlt. de domeſticis, & Protector.* & officium eorum, Ducianum, *l.30. de erog. mil. ann. l.2. de venat. fer.* vt & ipſi, Duciani, *l.3. ſeu vlt. de lit. & itin. cuſt.* & qui Ducis officio functus, ex-Ducibus, *l.* *ſup. de Decur. & fil. l. vlt. de domeſt.*

Tria verò Ducum genera deprehendo, de quibus *l.28. de Prætorib. l.13. de proximis.* De horum priuilegiis, vid. *l.28. de Prætoribus.* De ipſorummet electione à Principe facienda, eſt Theodoſij Iun. *Nouella de Ambitu* 31. De integritate, fortitudine, vigilantiâ, quam probata rerum documenta commendent, in his requiſitâ, videnda eſt eadem Nou. vt & de eorundem Officio ſeu munere. Officium verò eorum inter alia fuit, in limite ſibi commiſſo Turres veteres reficere, & nouas extruere adiumentis militum, *l.13. de operib. publ.* Itémque luſorias naues, v. g. in Danubio nouas certo numero per ſingulos annos fabricare, veteres reparare, *l. vn. de luſor. Danubij.* De variis eorum commodis & annonis *poſtea.* De eorum Domeſticis, Manipulariis, & Miniſtris, *l.3. ad l. Iul. repet.* De officiis ſeu Officialibus & Apparitoribus eorum, *d. l.30. de erog. l. vn. de luſor. Danub. l.16. de Numer. l.1. inf. l.2. de venat. fer. l.3. de lit. & itin. cuſt. l.57. & l. vlt. de curſu publ l. vn. de quadrim. breuib. l.133. de Decur.* Notandum tamen eundem aliquando & Ducem & Præſidem eiuſdem prouinciæ fuiſſe, *d. l.3. ad leg. Iul. repet.* Ducem & Correctorem, *l.133. de Decurion.*

COMITES: de his eſt *titulus* 14. *lib.6. de Comitib. rei milit.* de iiſdem agitur *l. vlt. de off. Iudic. omn.* (quanquam *hæc lex* pariter vt *lex* 32. *de erog.* accipienda de Comitibus, qui prouincias regebant:) *l.4.9. vlt. de re milit. l.3.12.32. de erogat. l.1. de Salgamo: tit. ne Comitib. & Trib. l. vlt. de Veteranis: l.49. de curſu publ. l.11. de diu off. in ſubſcript. l.4. de patroc. Vicar. l.118. de Decurionib.* Comites, inquam, militum: *l.13. de Veteranis*: Comites rei militaris, *l.17. de Proximis: l.1. de Comitib. rei mil. l.3. de erogat.* veluti per Africam, *d. l.3. de erogat.* per Tranſmarinas prouincias, *d. l.1. de Comitib. rei mil.* Qui ſcilicet cum Comitiua primi ordinis, *l.1. & 3. de Com. rei mil.* contemplatione meritorum intra prouincias militem ducebant, *d. l.1.* ſeu qui peculiariter ad prouinciam vel prouincias defendendas milite credito à Principe deſtinabantur, *d. l.3.* Dicuntur comites minores & inferiores, *l.1. & 2. ne Comit. & Trib.* ad differentiam Illuſtrium Comitum & Magiſtrorum militum, de quibus *ſuprà.* Cœterùm inter hos Comites peculiaris ratio & dignitas fuit eorum, qui per tranſmarinas prouincias milites duxiſſent, *d. l.1. de Comit. rei mil.* Æquati verò Comites Ducibus, *l.3. de Comitib. rei mil.* quibus & alicubi poſtponuntur, *l.9. de re milit. l.128. de decurion.* at præponuntur, *l. vlt. eod. & l. vlt. de Veteranis*, & *d. l.11. de diu. offic.* pariter vt in *Notitia Imperij.* Et hæc de Comitibus, & Ducibus ſeparatim. Aliquando verò idem & *Comes* & *Dux* appellatus: *l. vlt. quorum appellat.*

Sub his iam erant PRÆFECTI: de quibus *l.2. de Veteranis*: Poſt Præfectos TRIBVNI: de quibus *l.2. de Veteranis l.2.10.12.13.17. de re mil. l.1.23.28.29. vlt. de erog. mil. ann. l.2. de Salgamo, l.1.2. ne Comitib. & Trib. l. vn. qui à præbit. tyron. l.4. de Patrociniis vicor. l.113.128. de Decurionib.* vnde & Tribunatus, *l.18. de Tironib. l.13. ſeu vlt. de Veteranis*: Qui plenius Tribuni militum dicti, *l.49. de curſu publ.* Tribuni militares,

tares, *l.vn. qui à præbit.tir.* Tribuni cohortium, hortium, *l.1. de commeatu*: *l.10. de Veteranis.* Tribuni Numerorum, *l.23.vlt. de erog. mil. ann. l.11. de murilegulis*: Tribuni vexillationum, & Scholarum, *l.23. de erogat. mil. ann.* Pars verò his tribuitur, *l.13. inf. de re milit.* Hinc & epiſtolæ ex Tribunis, de quo *tit.21.*

Inter Tribunos & Præpoſitos COMITES quidam medio loco memorantur, *l.vlt. de erog. mil. ann.* vt exiſtimo Comites ſecundi ordinis, vid. quæ ibi dixi. Poſt hos PRÆPOSITI: de quibus agitur *l.2. & 10. de re mil. l.1. vlt. de erogat. l.1. vlt. de erogat. l.1.2. de ſalgamo, l.113. de Decurionib. l.1. de Commeatu*: *l.vn. de Comitib. & trib. Schol.* Qui pleniùs Præpoſiti militares dicti *l.vn. qui à præb. tyr.* Præpoſiti Numerorum, *l.vlt. de erog. mil. ann.* vnde & Præpoſitura, *l.18. de tiron. l.vlt. de Veteranis*: *l.vn. de Præpoſ. & Trib. ſchol. l.2. de teſtimon.* Præpoſitura caſtri ac militum, *l.11. de diu. off.* Quomodò & Præpoſiti erant Claſſium, Lætorum, & Romanarum legionum, *l.10. de Veteranis.* Diſtinguuntur porrò paſſim Præpoſiti hi à Tribunis: ita quidem, vt Præpoſiti Tribunis præponantur, *l.vn. de Comit. & Trib. ſchol.* poſtponantur verò frequentiſſimè *l.5. & l.vlt. de erog. mil. ann. l.2.10. de re militari*: *l.2. de ſalgamo*: *l.113. de decur.* In eadem *l. vn. qui à præb. tyronum*, modò præponuntur, modò poſtponuntur. Porrò quandoque ſcholaribus laborum intuitu regendi Numeri dabantur à Principe, *leg. 34. de erogat. mil. ann* Erant & *Curioſi* litorum, *l. 10. de Curioſis.* Cuſtodes litorum & portuum, *tit. de litorum & itin. cuſtod. l.9. de metallis.* Memorantur tandem DECVRIONES, *l.1. de commeatu*: qui ſcilicet alis ſeu turmis Equitum præerant. Et hæc de Militibus, & Dignitatibus militaribus, quæ & ipſæ Barbaris hoc æuo paſſim collatæ: de quo in *Prolegom.*

OPERA nunc militaria perſequamur, & MVNIMENTA quæ hoſtibus ſeu Barbaris obiecta erant. Fuère igitur per orbem Romanum hoc tempore, 1. *Caſtra*: in quibus milites ſeu defenſores conſtituti erant, *l.5.10. h.t. l.1. de commeatu*: *l. 13. 30. de erog. mil. ann.* De quibus & *Nou.* Theodoſij *de ambitu*, 31. vbi & caſtris cluſuriæ iunguntur: vnde & Caſtriciani milites dicti, *l.vlt. de re milit.* in caſtris conſtituti, *l.15. de erogat.* quibus & Præpoſiti præerant: vnde Præpoſitura Caſtri, *l. 11. de diu. off.* In his verò caſtris erant condita militaria, ſeu annona militaris, *d.l.15.* Erant 2. & *Caſtella*: de quibus *l.13. de deſertorib. l.2. de terris limit.* à quibus Caſtellanus miles, *d.l.2.* cui caſtellorum loca ſeu territoria adſcribebantur, *d.l.2.* Eáque in limite erant, argumento *d. legis* 2 quæ poſita eſt ſub *tit. de terris limitaneis.* 3. Erant & *Burgi*, à quibus *Burgarij*, de quibus *ſuprà.* 4. *Muris* quoque validis hâc tempeſtate muniebantur ciuitates, qui pro neceſſitate vrgente ſæpè conſtructi, reparati; ad quod quidem omnes promiſcuè tenebantur: *l.13. de metatis*: *l.4. de equorum conl. l.34.36.49.17. de operib. publ.* & *Nouella* Valent. *inter Theodoſ. de Pantapolis*, quomodo & ad murorum portarúmque cuſtodiam quotiens vſus exigeret, ab omnibus obſequendum erat, *d Nou. Valent.* 43. Adſignata etiam in id aliquando materia, ex demolitione Templorum paganorum, *d. l.36.* Quintò, in hiſce quoque Muris *Turres* erant, tum in vrbe Conſtantinopol. de quibus *d.l.13. de metatis*, *d.l.51. de operib. publ. & d. Nouella* 43. in limite, per opportuna loca, quæ per Duces, adiumentis militum extruebantur, & reparabantur, *l.13. de operib. publ.* 6. Erant & *Foſſata* in limitibus, *l. 1. de terris limit.* ad quorum curam & munitionem Gentiles appoſiti erant, *d. l.1.* Septimò, His quoque adnumerari poſſunt *Pontes* quidam, vt in *ſp. l.2. ne opera à conlatorib.* 9. Fuère & *Claſſes*, ſeu *Naues* armatæ in limitibus, de quo *ſup.* 10. His tandem connumerentur *Caſtra* ipſa, quibus exercitus in expeditione ſeptus erat: de quo poſteà.

Proximè nunc videndum eſt de APPARATV bellico, SVBSIDIOQVE & INSTRVMENTO omni militari. Ac primò quidem de perſonis. vbi *initio* occurrit DELECTVS (quæ vox propria eſt, *de quâ mox*: vtitur & Claudianus *de bel. Getico*, *p.463.*) militum & Tyronum. Igitur voluntarius partim miles erat, qui ſe militiæ offerebat, *l.1.2. quid probare deb.* ſeu cinguli ſacramenta deſiderabat, *d.l.2. quid prob.* vnde & ſpontanea militia, *l.6. de Tironib.* Quid verò ſpectatum in milite hoc, mox, vbi de Tironibus, dicemus. Partim verò miles collatus tributus TIRONES ſcilicet; de quibus eſt peculiaris *titulus* 13. *de Tironibus* (à quibus Tironatus, *l.21. eo tit.* & Tirocinia caſtrenſia, *l.12. de Veteranis*, qui & dicuntur *Homines* abſolutè, *l 7. eo tit. de Tironib.* & Iuniores, *l.1.6.7.10.11.12.15.18. eod. tit. l.13. de Agentibus*: *l.8.9 10.14. de deſertorib. l.vlt. de fil. mil. apparit. l.78. de Decurionib.* publicâ vtilitate ſuadente, *d. l.12.* contra hoſtiles impetus, *l.16. eod.* in ſupplementa Exercitus & Numerorum, *l.9. eod. tit.* in militiæ ſupplementa, *l.3. de Tabular.* in neceſſaria ſupplementa: *l.6. de deſertorib.* ſeu reparando exercitui: *Nouella* Valent. *inter Theodoſ.* 41. *l.1.* vt adiectis viribus per delectum roboris militaris Romanus augeretur exercitus, *d. Nou. l.2.* in arma, *l.12. de Tironib.* in Tirocinium militiæ, *l.11. eod.* indicebantur, *d.l.13. ſup. de Agentib.* Edicto emiſſo, *l. 8. de tironib.* conſcribebantur;

*d.l.*12.*eod.* dabantur, *l.*8.*eod.* exhibebantur, *l.*1.*&* 2 *eod.* offerebantur, *l.*6.7.10.11. *eod.* conferebantur, *l.*18.*eod.* tradebantur, *l.*2. 6. *de deſertorib.* Ex opportunis videlicet regionibus, *l.*9.*eod.de tironib.* Indicti verò ij, ac proinde collati à Senatoribus, *l.*7.13. 14. *eod.* ab Honoratis, *l.*7.15.18.20.*eod.l.*2.*de Decur.& fil.d.l.*13.*de Agentib.* vid. & *l.*3. *de Proximis:* ab Honorariis, *l.vn.qui à præbit.Tironum*: à Sacerdotibus, *l.vlt. de Tironib.* à Principalibus Decurionibus, *d.l.*7.*eod.* ab officiis Iudicum, *d.l.*20.*eod.* (exceptis his, de quibus *l.vlt. de fil. mil. appar. l.*78. *de Decur.*) Denique à plebeiis omnibus qui patrimonium poſſidebant, & cenſibus tenebantur, *d.l.*7.12. Exacti quoque aliquando Tirones Vicarij ab his qui cùm militiam ſubire ipſi debuiſſent, alteri Collegio ſeu Corpori ſe ſociârant: *l.*78.*de Decurionib.l.vlt.de fil.mil.appar.*

Et *Immunes* tamen quidam erant ab hâc Tironum collatione ſeu officio (vt vocatur *l.vlt.de Tironib.*) de quo expreſſus eſt *titulus* 18.*lib.*11. *Qui à collatione Tironum excuſ.* vt putà Domus Principis certis caſibus & temporibus, *l.*2.12. *de Tironib.* Item Honorati, qui non Codicillis, verùm labore dignitates conſecuti fuerant, *l.*15. *de Tironib. l.*13.*de Princip. agent. l.*2. *de Decur. & fil. l.*3. *de Proximis:* Palatini remunerationum Sacrarum: *l.*11.*de Palat. S.L.* vt & qui præſenti tempore publicum munus exercebant: *l.*20.*de Tironib.* Barbara item vaſtitate depulſi, *d.l.*20. Tribuni, Præpoſiti militum, *l.*18. *eod.* Sacerdotes quidam maiores, putà Africæ prouinciæ Proconſularis *l.vlt. eod.* Medici & Profeſſores vrbis Romæ, *l.*3.10.16. *de Medicis & profeſſ.* Item regiones ſuburbicariæ, in ſp.*l.*12.*de extraord.mun.* (quod abrogatum *Nouellâ* Valentiniani, *inter Theodoſianas*, 44.*l.*2.) vt & ceſpites quidam tuendo ſtatui vrbis Romæ deſtinati: *Nouellâ* Valent.*inter Theodoſianas* 43.*in fin.* Et hæc ipſa tamen ita, niſi hoſtiles impetus & imminentes neceſſitates vrgerent *l.*16.17.*de Tironib.* Poſtulabantur porrò, flagitabantur Tirones, modò in Corporibus, ſeu Corpora ipſa Tironum conferebantur, *l.*2.7.14.*eod.* modò pretia eorum loco, *d. l.*2. 7. 13. 14. 20. *eod.* Si Corpora, tùm in id delecti Viri, atque ab omni ſuſpicionis prauitate immunes in prouincias mittebantur, *l.*9. *eod.* quos *Turmarios* dicebant, *l.*3.*de priuil.eorum qui in S. Pal.* qui & *Capitularij* dicti, *d.l.*3. vnde *Capitularia functio*: quamquam *Capitulariorum* & *Capitularia functionis* appellatio generalis fuit, quâ & Turmarij & Temonarij (de quibus mox) comprehendebantur, qui ſcilicet vel corpora Tyronum, vel pretia exigerent: vt oſtendit *lex* 14.15.18. *de extraordinar.* Probandis videlicet Tironibus Turmarij præerant, quæ *probandi* vox hâc in re propria eſt: *l.*1. *de Tironib.& l.*10.*de decurionib.l.*5.*de fil.mil.apparit.* Quia ſcilicet inutiles & probroſi ſæpè dabantur, & fugaces: *l.* 16. *de deſertoribus*: vt generaliter Milites probabantur; de quo nunc dicendum: Atque hic eſt qui *Delectus* dicebatur, *l.*3.10.*de re milit.l.*10 *de deſertorib.l.*12.*de Veteranis*: vtrum videlicet miles armorum honore condignus eſſet *l.*8.*de re milit.* vtrum caſtris idoneus, *l.*10.*eod.*

Primò *Origo* tironum & militum inquirebatur, præſentibus Decurionibus, ne fortè militiæ obtentu nonnulli Curias defugerent, quod paſſim fiebat *l.*1.*de Tironibus*: Quare & venientes ad militiam quamcunque *tit.quid probare debeant*: ſeu alicui militiæ ſe offerentes *l.*1 *eo tit.* cinguli ſacramenta deſiderantes, *l.*2.*eod.* probare debebant, *d. tit.* ſtatim, *d.l.*1. primitùs, *d. l.*2. in eâ vrbe in quâ nati erant, vel in quâ domicilium conlocarant, *d.l.*2. actis confectis, *d.l.*2. examine habito, *d.l.*1. honeſtiſſimorum hominum teſtimonio adſtipulante, *d.l.*1. de natalibus ſuis, *d. l.*1. videlicet, vt domum, genus & parentes ederent, *d.l.*1. oſtenderent ſe penitùs liberos aut genere, aut vitæ conditione, *d. l.*1. ac nominatim ſe non patre, non auo municipe, id eſt, Decurione eſſe, penitùſque ab *Ordinis*, id eſt, Curiæ, neceſſitate alienos, *d. l.*2. Quinimò ſi quis è Curiâ transfuga ad militiam armatam ſe contuliſſet, Curiâ per militiam regulariter non liberabatur, etiam Principis beneficio nequidem Veteranus: verùm ad Curiam reuocabatur, vel alium pro ſe Curiæ dare debebat, niſi extra ordinem, poſt certum annorum & ſtipendiorum numerum modò quinque, modò decem, modò quindecim, modò viginti: de quo ſunt complurimæ leges *tit.de Decurionib.* putà *l.*10.11.13.37.38.40. 43. 45.56. 58. 64. 87.88.94.95.102.113.125.129.137.139.143.144.147.154.168.179.181. Quomodo nec officiali militiâ quis liberabatur: de quo *tit.de diu.off.*

Secundò *Ætas* ſpectata & probata in milite, *l.*24.*de fil.mil.apparit.l.*19.58.*de Decurion.* Poſt decimum octauum ſcilicet annum expletum à decimo nono ad militiam tiro ſeu miles deligebatur: *d.l.*1.*de Tironib.* & *l.*58.*de Decurionib.* Vide & quæ *infrà* de Veteranorum filiis dicentur.

Tertiò, *Proceritas* & *Statura* in milite exacta, *l.*5.*de re milit.l.*8.*de fil.mil. appar.l.*13. *de diu.off.l.*12.*de Veteranis*: vnde ſtatura militaris, *l.*9. *de deſertorib.* In quinque verò pedibus & ſeptem vnciis vſualibus delectus hic habitus in Italiâ, *l.*3.*de Tironib.*

Quartò, *Status* quoque in Tirone ſpectatus: Neque enim ſerui, aliíque vitæ genere

ignobiles

ignobiles, veluti ex caupona ducti, ex Tabernarum miniſteriis, ex Coquorum & piſtorum numero, vel ex iis quos obſequij deformitas à militiâ ſecernit, ex ergaſtulis oblati Tirones admittebantur: *l.8.11.de Tironib.* non vagi item, non veterani: *l.6 eod.tit.*

Quintò, *Robur* quoque & *Habitudo* corporis in milite exacta, *l.5.de re milit.l.9 de deſertorib. l.8. de fil.mil.apparit. l.13. de diu. off.* Et, quod notandum, diuerſum robur, diuerſáque ſtatuta exacta pro diuerſitate legionum, *d.l.8.* imò & pro diuerſitate equeſtris & pedeſtris militiæ: *l.2. de fil. mil. apparitorum.*

Sextò, habita & *Secta* ratio in milite. Iudæi quippe armatâ quoque militia prohibiti: *l.24. de Iudæis.* ¶ Tanta verò, probandi militis ratio habita, vt Imperatores quoque milites quandoque conſpectui ſuo ſubiici atque ad ſeſe deduci voluerint, *l.2.5. de fil. mil.appar.*

Receptis iam Tironibus ſtigmata infligebantur, *l.4. de Fabricenſibus:* Locóque ſemper poſteriore ponebantur, *l.14. de re milit. l.19. de Tironib.* (quamquam hæ leges ad Scholas Palatinas potiùs pertinent) Quod Sacramentum militum attinet, de eo poſteà.

Tironum verò alij initio nondum milites erant, nondum Aquilis ſociati: alij autem iam militarium initiati auſpicio, *l.9. de Deſertorib.* ſeu in numeros relati, de quo ad *eam l.9.* Hanc etiam tyronum militiam per hæc tempora, & quidem per Italiam nominatim multi defugiebant digitorum amputatione, ſeu truncatione: *l.4.5.10. de Tyronib.* caſtráque fugiebant, *d l.4.* ſeu ſacramenta militiæ, *d.l.5.* vſum denique armorum declinabant, *d.l.10.* Et hi tamen ipſi ſi in aliquâ Reipubl. parte prodeſſe poſſent, ibi militare cogebantur: *d.l.4.10.* Quin & tironatus tempore multi refugiebant, & ab aliis occultabantur: *l.21. eod. tit.* de quo infr. vbi de Deſertoribus. Priuilegia denique tironum quædam erant, de quibus *l.6.7. eod. tit. de Tironib.* Et hæc de ipſis Tironibus.

Viciſſim Aurum aliquando pro rerum neceſſitate loco tironum exigebatur, *l.18.eod. l.vn. qui à præb. tiron. l.2. de Medicis & profeſſ.* vel à certis tantùm prouinciis & regionibus, *l.2.9. de Tironib.* Aliquando optio dabatur, veluti Senatui, tyronis præſtandi vel pretium ſeu aurum, *l.13. eod.* Auro verò exigendo præerat, qui *Temonarius* dicebatur; *l.7. eod.* vbi dicam, & *l.3. de deſertor. l.3. de priuil. eor. qui in S. Pal.* vnde temonariorum obſequium, *d.l.3.* temonaria functio, *l.14. de extraord.* temonarium onus *l.6. de extraordin.* temonis neceſſitas, *l.15. de extraordin.* temonis onus *l.18. de extraordin.* temonis iniuria, *l.14. de Proximis:* Quod & Capitulariorum & Capitulariæ functionis nomine veniebat, de quo *ſuprà.* Variè autem tirones taxabantur pro Principum arbitrio: *l.7.13.20. de tironibus*: modo vigintiquinque ſolidis, *d.l.13.* modò triginta, *d.l.20.* & Nou. Valent. *de tronib.44. l.3.* modò triginta ſex, *d.l.7.* Aliquando pro pœna, maiore longè pretio taxati: *l.8.9. de deſertorib.* Ex pretio deinde tyrones emebantur: *l.7. de Tyronib.* Quod comparandorum Tironum munus *Protoſtaſia*, ſeu *prototypia* vocabatur; de quo *l.3. de deſertoribus* : & peculiari *tit. lib. 11. de Protoſtaſia.* Et hæc quidem de Tironibus, militúmque delectu.

Secundum militare ſubſidium in eo erat, quod reparando exercitui, & vt ſublatus numerus reparari poſſet, *l.6. de Tironib.* vt compenſatio fieri poſſet, *d.l.6.* vt in locum eorum qui defenſi ſunt militiâ alij ſubrogari poſſent, *l.7. eod. tit.* in exercitu habebantur matriculis adſcripti, *Adcreſcentes*: qui nondum gerendis armis idonei erant: *l.11. de re militari*: *d.l.6. & 7. & l.vn. de Claſſicis*: iuniores videlicet à parentibus oblati: *d.l.11. & l.5. de milit. veſte*: qui à fortiſſimis militibus diſtinguuntur, *eâ l.5.* quibúſque ideò fiſcalis annona nondum præbita, ſed alimoniam à parentibus ſumebant, quoad gerendis armis idonei fuiſſent, æſtimati, *d.l.11.* Et tamen à cenſu iam immunes erant *d.l.6.*

Tertiò, erant quoque certa corpora hominúmque genera, delectibus obnoxia, *l.12. de Veteranis:* qui nullo obiectu à militiâ liberari poterant; ne clericatu quidem, quò quidam non tam obſeruatione cultus, quàm otij & ſocordiæ amore confugiebant: *d.l. 12.* In his erant *Filij Veteranorum*, de quibus eſt *titulus 22. de filiis militar. Apparitorum & Veteranorum.* Filij, inquam, ſeu liberi Veteranorum, *d.tit.& l.5.8. de re milit.l.2. de Veteranis*: *l.3. de Tabulariis* eorum qui armis adhæſerant, *d.l.5.* militum, *l.6. & 10. eod. tit. de filiis militarium Apparitorum*: Primipilarium, *l.11. eod.* omnéſque adeò Caſtrenſi ſtirpe progeniti, *l.7. 9. eo tit.* ſeu militaris proſapiæ, *d.l.7.* militiæ munera ſubire cogebantur, *l.24. eod. tit.* propterque priuilegia parentibus eorum indulta vacare non ſinebantur, verùm ad vſum bellicum & caſtra reuocabantur: *d.l.5. de re milit.& d. l.2. de Veteranis.* Definitáque eam in rem certa erat Ætas, *d.l.5. de re milit.* variè. Modò, poſtquam legitimos annos ingreſſi fuiſſent, *l. 11. eod. tit de filiis*: ab anno 20. ad 25. annum: *l.2.eod.* Aliquando octodecim anni conſtituti, *l.19.de Decurionib.* Aliquando,

ſedecim: *l.4.eo.tit.de filiis* & *l.2.de Veteranis*, vt quidem ipſe reſtituo, & *l. 35. de Decurionib.* Si modò eos vigor & fortitudo defendendæ Reipubl. idoneos faceret: *l.5. eo tit. de fil.mil.app.* ſi eos militaribus miniſteriis ſeu muniis aptos inſitum robur oſtenderet: *l. 7. & 9.eo tit.* ſi armorum honore condigni eſſent, *l. 8. de re milit.* Alioquin veteranorum filij ſi gerendis armis habiles non extarent, *l.4.eo tit.* ſi inualidi & imbecilles eſſent: *l.5. eo tit.* ſi inutiles ſacramento minúſque idonei, *d.l.5.* ſi inepti militiæ, *d. l.5.* ſi eos imbecillitas valetudinis, aut habitudo corporis, aut mediocritas proceritatis ab armatæ militiæ conditione ſubmoueret, *l.5.ſup. de re milit.* vel etiam ſi delitioſis nutrimentis eneruati eſſent, *d l.5.eo tit de fil.* ſi geſtandis armis idonei non eſſent, *l. 32. 35. de Decurion.* denique ſi militiæ nomen inſerere vel non poſſent, vel ſuperſederent, & militare detrectarent, *l.18. 19. inf. de Decurion.* tùm Curiis mancipabantur: Quod docent duodecim *leges*, putà *l.1.2.4.5.7.11.eo tit.de fil.mil.app.l.5.de re milit.l.15.32.35.78.89. de Decurionib.* Quandoque etiam Præſidialibus ſeu Iudicum Officiis adiungebantur, *d. l. 5. de re mil.& d.l.2.de Veteranis:* ſi videlicet, vt dixi, militiæ inhabiles eſſent: Alioquin prohibebantur Veteranorum filij in officiis Iudicum militare: *l. 6.7.9.10.eo tit.de filiis: & l.12. de cohortalib.* vel etiam in officiis publicis: *l. 8. eod. de filiis*, vt & rebus propriis vacare, *l.10.eod.* Eum verò in finem iubebantur parentes Veterani filios ſuos militiæ offerre, *l.7.9.eod.& l.8.de re milit.* Cæterùm priuilegia his Veteranorum filiis vt militiam ſubirent, varia data ſunt: de quibus *l.9.de Veteranis*: inter alia, quod his ſtatim eorum ſtipendiorum & annonarum copia deferebatur, qui alterius gradus militiæ ſalutarem maximè Reipubl. operam perſequebantur, *l.5.de re mil* vbi dico, & fortè *l.2. de veter.* ſeu, qui gradus præbebatur aliis poſt laborem, *l. 2. de fil. mil. app.* Item negotiari cum plenâ immunitate, *l.9.de veter.*

Quartò, Euocati quandoque Edicto extra ordinem pro imminentibus neceſſitatibus contra hoſtiles impetus ingenui omnes, propoſito ſtipendio, cuius etiam pars repræſentabatur, *l.17.de Tironib.* imò & ſerui, propoſito libertatis præmio, & pulueratico quodam *l.16. de Tironibus.*

Quintò, ex vagis & vacantibus. Hùc, ad tuendum inquam exercitus numerum, militia ſuppleta, *l.3.de Tabular* referri poſſunt & ſequentia. Miſſi quandoque quidam veluti Tribuni & Protectores per prouincias ad inquiſitionem & indagationem vagorum deſertorum, filiorum veteranorum, eorúmque quos militiæ origo conſignat ad delectum, *l.9.10.& vlt de deſertorib. l.2.in fin.de fil.mil.appar.* Perperam item militiâ miſſi, ad eam retracti, priſtiníſque Numeris reſtituti, *l.4.7.in fine, de re militari*, *l.12.de Veteranis.* Pœnæ item propoſitæ Veteranis liberos ſuos non offerentibus, *l. 8. de re militari.* vid.& *inf.de Veteranis*: Vt & militiam detrectantibus, atque ideò etiam ſeſe mutilantibus, de quo *ſuprà.* Quin & militibus qui ingenuos propinquitate ſimulatâ, vel lixarum conditione abducerent, *l.10.de re milit.* (vbi ratio redditur expreſſè, vt numeroſiſſimâ, inquit, prole creſceret exercitus.) Addi poſſunt & pœnæ emanſorum & deſertorum, de quibus poſteà. Item interdictum ad honores perueniendi ante impleta ſtipendia, *l.7.de re milit.* Hùc contra faciunt præmia, priuilegia, & commoda militum & Veteranorum, de quibus *infrà*: Facit huc euitandæ alterius conditionis, veluti Curialis & officialis, modus, certo annorum & ſtipendiorum numero: de quo *tit. de Decurionib. & l. 6. de re militari*, & *tit.de diu.offic.* Tandem huc pertinent quamplurima quæ infra de diſciplina militari dicentur.

Nunc de RERVM apparatu ſubſidióque. Ac primùm de ANNONA militari. Ea verò collata in vſus militares à prouincialibus: ſeu in prouinciis ea à poſſeſſoribus congregata, vt loquitur *lex 21.de erogat.mil.ann.* De cuius variis ſpeciebus poſteà, vbi de ſtipendio militum agetur. Ea poſtquam collata condita, ſeruatáque certis locis: Erant ſcilicet ſpecies annonariæ militares repoſitæ ſeu reconditæ per limites & caſtra, *l. 15. de erogat.l.6.de Numerariis*, id eſt, per caſtra limitanea, in horreis quibuſdam in id deſtinatis, *l.1.5.11.13.de erogat.l.17.de cohortal.* quæ & horrea publica dicuntur, *l.32.de erogat.* ſeu fiſcalia horrea, *l.16.eod.* (Indéque horreaticæ ſpecies, *l. vlt. de conditis in publ. horreis*:) Itémque in Manſionibus *l.12.de re militari*: vt & in Portubus expeditionalibus, *l.35.de nauicular.l.2.de naufragiis:* Atque hæc quidem propriè *condita*, dicuntur, *l.3.15. de erogat.* horreorum condita, *d.l.10.de Numerariis*: fiſcalia condita, *l.16.de erogat.* Conferebantur autem quod caſtra limitanea ſeu transferebantur à vicinioribus prouincialibus, *l.15.de erogat.* videatur & *l.21.22.de annona & trib.* & *titulus* de eo peculiaris, *de excoctione & tranſlatione annonarum*, & *lex 3. Nouellæ Theodoſij 12.* Cura huius annonæ militaris pertinebat ad Præfectum prætorio, quod variæ *leges* oſtendunt, ac nominatim *tit. de erogat. mil. annonæ*, & ad Vicarium, *leg. 1. de offic. Vicarij*, *leg. 3. de erogat. mil. annonæ.*

Exigendæ

Exigendæ huic annonæ à prouincialibus imminebant iudices ſeu Rectores prouinciarum corúmque Officiales, *l.26. de erogat.* & in his qui Primipilares dicebantur, *l.6. de cohortalib.* qui ſolemniter ad paſcendos milites ad limitem deſtinabantur, *d.l.6.* & ex more omnes alimonias militares ſuſceptas ad limitem peruehebant, *d.l.6.* Indéque Primipili neceſſitas, *l.7. de Cohortal.* Primipilum, *l.11. de indulg. deb. & l.11. de Decur.* paſtus, *d.l.11.* paſtus primipili, *l.8.10.11.15. de Cohortalib.* paſtus militaris tranſlatio, *l.18. de extraordin.* ad quam parangariarum præbitio, à qua nemo immunis erat, *d.l.18.* Primipili reliqua, *l.11. de indulg. debitor.* plura vid. in *Paratitlo de Cohortalib.* & quæ dico ad *leg.6. eius tit.* vid. & *l.11. de Decurion.* ipſis verò Iudicibus & eorum officiis inſiſtebant, quò ſcilicet id quod annonæ militaris nomine debebatur, poſtularent, exigerent, ij qui extra ordinem milites mittebantur, & Opinatores dicebantur, *l.26. de erogat. l.1. de exoctione: l.34. de annonâ & trib. l.16. de exactionib. l.186. de Decurionib.* Suſceptores denique eius annonæ erant, de quibus eſt *tit. de ſuſceptorib. lib.12.* Et hæc de militari annonâ, eiúſque exactione.

Erogatio eius ſequitur, de quo eſt peculiaris fermè in id *tit. de erogatione militaris annonæ:* vid. & *tit. de quadrimenſtr. breuibus.* Circa erogationem hanc verò quatuor Officia occupabantur, Subſcribendarij, Actuarij, Optiones, Suſceptores. De *Subſcribendariis* agitur *l.1. d.t. de erog. mil. ann. Actuarij*, de quibus, & eorum conditione, agitur *l.11.13.16.24.28. eo tit. & l.3.5.10.14.15. de Numerar. & Actuariis. l.4. de executoribus, l.125. de Decurionibus*, erant, qui Numerorum (militarium) ratiocinia pertractabant, *d.l.6. de erogat.* id eſt, quantum Numero cuique, quantum militi annonæ competeret. Quare & ipſi ſub Magiſtris militum erant, *d.l.5. & l.10. de Numerar.* Optiones verò, de quibus agitur *l.1. eius tit. l.24. & l.vlt. de iure fiſci*, erant qui annonam militarem à ſuſceptore flagitabant, *d.l.24. eo tit.* Suſceptores denique (ſeu Procuratores, *l.1. eo tit.* quorum etiam quidam Præpoſiti horreorum dicebantur, *d.l.1. eo tit.*) erant, qui ſpecies annonámque militarem a ſe ſuſceptam ſibique commiſſam Optionibus flagitantibus erogabant, à quibus erogatio celebrabatur, *l.11. & 24. eo tit.* ſpecies de horreis proferebantur *l.11. & 13. eo tit.* denique qui numerationibus obligati erant, *l. vn. de quadrimenſtruis breuib.* Cæterum antequam id facerent, pittacium authenticum ab Actuariis eos ſuſcipere priùs oportebat, *l.11.13.16.24.28. eo tit.* quæ per ſingulos, vel, vt multum, binos dies prorogabant, *d.l.13.* vel expleto menſe, ſeu triginta dierum ſpatio, *d.l.16.* de quo *inf.* nam ſi abſque pittacio quid erogaſſent, iis imputabatur, *d.l.11.* Viciſſim, ſi quid ampliùs Actuariis vel Optionibus poſtulantibus erogaſſent, extra culpam erant: *d.l.24.* vide tamen *d.l. vn. de quadrim. breuib.* Porrò, ne qua Actuariorum & Optionum fraudibus ſuperpoſtulationis occaſio relinqueretur, *d.l.28.* breues ante Indictionis principium ad ſcrinia Principis dirigi oportebat, ſecundum quos à ſuſceptoribus erogatio celebranda erat, poſtea verò alij breues erogationis factæ modum continentes, *d.l.24.* vt ita ex duorum horum breuium collatione, de Actuarij vel Optionis gradibus poſteà conſtare poſſet: de quibus breuibus dixi *ſuo titulo 25. lib.11.*

Ad diſpenſationem verò annonæ iſtius pertinet, quod definitum *l.2. de erogat.* de modo Præſegminum carnis militibus erogandæ; Ac ne ſpecies militibus corruptæ erogarentur, variis *legibus* & rationibus cautum fuit: *l.1.13.16.17.18.20.21. eo tit. de erogat.* A certis etiam temporibus certarum ſpecierum erogatio fiebat: Capitatio enim, id eſt, palea (noua ſcilicet) ex Kalendis Auguſti militibus præbebatur, *l.8. eo tit.* Vinum item Nouellum à Nouembri menſe à poſſeſſoribus militi præbebatur: *l.25. eod.* Ad certum item dierum numerum vnâ ſolutione milites annonam conſequebantur *l.4.5.6. eod.* Petere quoque ſeu tranſuehere & conuectare eam milites tenebantur, *l.5. eod.* neque enim omnis ad eos ſemper deferebatur, *l.15. & 23. eod.* idque certo locorum interuallo, putà capitum non vltra viceſimum lapidem, *l.7. & 9. eod.* Pro ſpeciebus ſanè annonariis pecuniam ſeu pretium exigere militi Tribunóve aut Præpoſito non licebat: alioquin & pretium & ſpecies amittebat, *l.1.18. 20. 22. eod.* Non tamen annonam ſemper in ipsâ ſpecie, verùm pro eâ pretium quandoque miles iure conſequebantur, *l.10.14.22. vlt. eod. & l.10.19. de cohortalib.* Per certas quoque prouincias, putà per tres Palæſtinas, *l.30. de erogat.* per Orientem & Ægyptum, *l.31. eod.* Atque hoc ſenſu dicuntur annonæ adærari, *l.28. eod.* Hinc adæratio, *l.30.32.* adæratæ annonæ, *l.31.* ærariæ annonæ, *l.34.35.36.* cùm ſcilicet eæ in ære perſolu bantur, pretio certo taxabantur, *d.l.30.* Pretium autem taxabatur, pretia nummaria defigebantur, adærationes ſtatuebantur, *d. l.29. & 30.* prout in foro rerum venalium habebatur, *l.10.32. & l.vlt.* vide & ad aliquid *l.28. in fin.* certum videlicet ac diſtinctum locis & numero, *d.l.31.* Prorogari autem ex eo quidquam militi vetitum, *l.28. de ſepultoribus.* Ne-

que de conditis quidquam vſurpari à Comite rei militaris, niſi ex Vicarij arbitrio, *l.* 3. *de erogat.*

Notandum etiam fuiſſe & piſtores pani militari conficiendo, qui Præpoſitos ſuos habuêre, & Diadotas, de quibus *d.l.* 18. *de erogat.* Poſtremò Apparitores Ducum quadrimenſtruos breues erogationis factæ in militares expenſas conficiebant *l. vn. de quadrim. breuib.*

VESTIS quoque militaris, de quâ *titulus* 6. peculiaris eſt hoc *lib.* 7. deque eâdem agitur *l.* 33. *de curſu publico*: ſeu Chlamys, *l.* 4. *eod. tit. de milit. veſte*, in conditis habebatur: quæ à prouincialibus conferebatur, ſeu à prouinciis dirigebatur, *d.l.* 33. vnde canon veſtium, *l.* 2. *de milit. veſte*: veſtis collatio annua, *l.* 3. *eod.* veſtes canonicæ, *l.* 1. *de diſtrah. pign.* veſtium debitum, *l.* 2. *eod. tit.* Conferebantur autem veſtes pro certo iugorum ſeu capitum numero: *l.* 3. *eod. de mil. veſte*: & diuersè quidem pro diuerſis diœceſibus & prouinciis, *d. l.* 3. Quandoque veſtis ipſa, quandoque adæratio eius, ſeu aurum, quod *Comparatitium* dicebatur, eius nomine: *d.l.* 3. *& l. vlt. eod.* vnde poſtea ſinguli ſolidi pro ſingulis chlamydibus militi dabantur, *l.* 4. vel ſanè veſtis à Gynæciariis contexta, *d.l. vlt.* Et quidem ex Kalendis Septembris ad Kalendas Aprilis, *l.* 2. *eod.* fiebat hæc collatio. Immunitas ab hâc collatione ne nauiculariis quidem competebat, etſi ab annonariâ præſtatione excuſarentur, *l.* 14. *de nauicular.* Huius veſtis ſuſceptor proprius erat, *l.* 1. *eod. & l.* 4. *de ſuſceptorib.* vnde & ſuſceptio veſtium, *l.* 31. *de ſuſceptorib.* qui quidem per Africam creabatur ex Principalibus vel Honoratis Proconſulis officij periculo: Vnoque anno hoc munus exercebat, *l.* 1. *eod. de mil. veſte.* Quod immutatum, *d.l.* 31. De inſpectione harum veſtium agitur *d.l.* 33. *de curſu publ.* Statuitúrque vt tales veſtes à prouinciis dirigantur, quæ priuſquàm moueantur, inſpectione Rectoris prouinciæ diſplicere non poſſint. De tranſlatione earum agitur quoque *d. l.* 33. de quo dicemus vbi de ſtipendiis militum. A Gynæciariis porrò ſeu in Gynæceis Principis hæc veſtis contexebatur, qui ſextam partem auri comparatitij pro contextione veſtium Tironum & Gregariorum militum ſuſcipiebant, *l.* 5. *eod. de milit. veſte.*

EQVI etiam ad militares vſus collati: de qua collatione ſunt quatuor tituli, *tit. de oblatione Equorum: tit. de Equorum collatione: tit. qui à collatione Tironum vel equorum excuſ. tit. de Stratoribus.* De eâdem collatione eſt quoque *lex* 29. *de annonâ & trib. l.* 2. *de Decur. & ſilent. l.* 3. 14. 15. *de Proximis*: *l.* 2. *de priuil. eor. qui in S.P. l.* 2. *de Medicis*: *l.* 20. *de extraordinar. l.* 138. *de Decurion. l.* 15. *de Nauicul.* 4. Equorum ſcilicet (qui per Africam nominatim A.D. 401. *Curatoricij* dicebantur, *l.* 29. *de annona & trib.* ſeu Curatoricio nomine flagitari, *l.* 2. *de equorum conlat.* Canonici militares, *l.* 3. *de equorum conlat.* ſolemnes, *l.* 2. *de priuil. eor. qui in S.P.*) indictio *l.* 15. *de Proximis*, atque inde conlatio fiebat, *d.t. de equorum conl.* inlatio, *l.* 1. *de diſtrah. pignor.* oblatio, *tit. de oblatione equor.* præſtatio, *l.* 2. *de decur. & ſil. l.* 14. *de Proximis*: *l.* 2. *de Medicis*: repræſentatio, *d.l.* 2. *de priuil. eor. qui in S.P.* exactio, *l.* 12. *de extraordin.* præbitio, *l.* 15. *de Nauicular.* pro rerum neceſſitate, *d. l.* 2. *de decur. & ſil.* ad militare ſubſidium, *l.* 3. *de Proximis*: vt inſtrueretur vſus armorum, *d. l. vn. de oblat. equorum.* Ab Honoratis, *d.l.* 2. *de decur. & ſil. l.* 3. *de Proximis*: *l. vn. de obl. equor. d. l.* 2. *de priuil. l.* 138. *de decur. l.* 18. *de nauicul.* ab Honorariis, *d. l. vn. de obl. equ.* qui vſque ad honorariam dignitatem peruenerant, *d.l.* 138. *de nauicul.* etiam Nauicularij *l.* 14. 15. *de nauicul.* A Colonis & obnoxiis [rei priuatæ] *l.* 1. *de Equorum conlat.* Hi autem qui vel ipſi præſtabantur, miſſis ad comprobandos ſeu probandos eos Stratoribus: certâ enim formâ, ſtatutâ ætate, equi conferebantur: quibus ideò Stratoribus probæ nomine vnus ſolidus dabatur, *l. vn. de Stratorib.* vel equi adærabantur: *l.* 3. *de equorum conl.* id eſt, ſolidi pro his exigebantur, *l.* 1. *eod.* in pretio equorum exactio fiebat, *l.* 2. *eod. l.* 20. *de extraord.* Per ſingulos ſcilicet equos, *d.l.* 1. *de equorum conlat.* pro ſingulis equis, *l.* 2. *eod. l.* 29. *de annona & trib.* præſtabantur in Oriente ex Valentis lege viceni terni ſolidi, *d. l.* 1. *de equorum conlat.* in Occidente Honorij tempeſtate per Africam viceni ſolidi primùm dati, *l.* 2. *eod.* verùm poſteà pro diuerſitate prouinciarum, *l.* 3. *eod.* octoni & deni tantum ſolidi per Proconſularem & Numidiam, *d.l.* 29. ex Byzacenâ & Tripolitanâ quini & deni, *d. l.* 29. Ex his autem ſepteni ſolidi contubernalibus dabantur, *l.* 2. *de equorum conlat.* ſeu deuotiſſimo militi miniſtrabantur, *l.* 3. *eod.* Comitibus ſtabuli pro ſportulis bini ſolidi pro ſingulis equis, *d. l.* 3. *eod.* quod abrogatum *d.l.* 29. Immunes ab hâc præſtatione quidam erant: Iuxta alios, de quibus *proprio titulo, qui à præbitione tironum vel equorum excuſ.* Archiatri & ex-Archiatris, *l.* 2. *de Medicis*: Decuriones, & ſilentiarij, *l.* 2. *de Decur. & ſilent.* Proximi, Comites diſpoſitionum, *l.* 14. *de Proximis*: In ſacris ſcriniis militantes, *l.* 15. *de Proximis.* Memoriales & Palatini, qui ad agendas curas Reipublicæ vel alterius officij fuerant deſtinati, *l.* 2. *de priuil. eor. qui in S.P.* Curiales, qui gradu meritorum ad honorariam dignitatem peruenerant; *l.* 138. *de decur.* Cæterùm Valentinianus *d. l. vn. de oblat. equor.* duo circa hanc

hanc oblationem inuexit: Primùm, vt quinto deinceps quoquo anno hæc collatio fieret iugiter; Deinde conſtituit, vt Honorarios codicillos adepti, modò tres equos, modò duos tantum offerrent, pro ratione dignitatis: tres, ſi ex-Comite honorarios codicillos impetraſſent: duos, ſi ex Præſide.

MATERIÆ etiam quædam collatæ in vſus militares & bellicos ad fabricationem videlicet armorum, aliáque opera militaria: veluti Æs: de quo eſt *titulus*, *de collat. æris:* Ferrum, *l. 2. de Fabricenſibus:* Materiæ etiam & Lignum, & Tabulata, & Carbones, *l 15.18. de extraordin.*

COMPARATIO item ſpecierum, frumenti videlicet exacta ſæpe ad neceſſitates bellicas. *l. vlt. de equorum conlat.* ſeu *l.49. de operib. publ.* de quâ *publica comparatione* in commune, quæ Græcis συνωνή, eſt *titulus* expreſſus 15. *lib.* 11.

OPERÆ pariter variæ à prouincialibus in vſus militares præbitæ, vt & ANIMALIA. Præter conſtructionem murorum, de quâ *ſuprà*. Excoctio panis *l. 1. de excoct. & l.15.18. de extraordinar.* & buccellati, *l.2. de excoct.* Tranſlatio annonæ, ſeu tranſuectio ſpecierum: de qua eſt peculiaris *titulus*; *de excoctione & tranſl. ann. & l. vlt. de equorum conlat.* Pollinis item confectio, Calcis excoctio, *l. 15. & 18. de extraordin.* Operæ ad militaria opera, de quibus *ſuprà*: Parangariæ denique & parauerdi: de quibus *tit. de curſu publ.* & *d.l.15.& 18. de extraordin.*

ARMA militaria veluti caſſides, bucculæ, publicè fabricata: fabricæque adeò in id deſtinatæ: de quo eſt titulus *lib.10. de fabricenſibus:* de eadem armorum fabricatione eſt quoque *l.15.18. de extraordin.* vt & de fabricenſium bonis, *Nouella Theodoſij* 13. Fabricæ ſcilicet *l.1.3.4. de Fabricenſ. l.37. de Decurion. l.8. de metatis: l.10. de Veteranis*, variæ per orbem Romanum erant: per Orientem, quò pertinet *lex 2. 4.5. 6. de Fabricenſ.* veluti Antiochiæ, *l.1. de fabricenſibus*: *d.l.8. de metatis*: aliiſque in ciuitatibus, *d.l.8.* Item per Occidentem: quò ſpectat *lex 3. de Fabricenſib. l.10. de Veteranis.* De collatione materiæ ad has fabricas iam antea dixi. In his verò fabricis qui fabricabant, *Fabricenſes* dicebantur, de quibus præter *l.4.5.6. de fabricenſib. l.37. 81. de Decurionib. l 8. de metatis.* qui muneribus ciuilibus obligati eſſent, non verò Curiali genere & nexu, *l. vlt. de fabricenſib. d. l.37.81. de Decurion.* Ab hâc verò conditione hi recedere non poterant, vt neque ſoboles eorum; *d. Nou. Theodoſij* 13. & ideò vt dignoſci poſſent, ſtigmata horum brachiis exemplo tironum infligebantur: *l.4. de fabricenſib.* Harum fabricarum & fabricenſium Præpoſiti quidam fuêre, quorum mentio *l.10. de Veteranis*: Et inter cæteros Primicerius fabricæ, *l.3. de fabricenſib.* Erántque hæ fabricæ, & fabricenſes, ſub diſpoſitione Magiſtri officiorum: *l.3. 4.5. eod. l.8. de metatis.* Priuilegia fabricenſium quoque certa fuerunt, veluti vt à Metati onere immunes eſſent, *d.l.8. de metatis.* Neque fabricandis tantùm armis fabricenſes deſtinati, qui ſcilicet armarent exercitum; verùm & qui ornarent, vt loquitur Theodoſius *d. Nouella* 13. æréque tegendis bucculis, caſſidibus, auróque & argento decorandis, qui *Barbaricarij* dicti, quales Conſtantinopoli & Antiochiæ erant: *l.1. de fabricenſibus & l.1. de excuſ. artific.*

Debilitandis retrò ſiſtendiſque hoſtibus nonnulla alia conſtituta. Merces primùm quædam réſque ad Barbaros transferri vetitæ: *l. 3. de litorum & itin. cuſtod. l.1. ſi quis pecun. conſl. l.10. de curioſis*: veluti pecuniæ, *d.l.1.* Nauium item fabricandarum notitiam Barbaros docere vetitum; *l. vlt. de pœnis.* Sed & cuſtodes adpoſiti quandoque Tyrannici furoris & Barbaricæ feritatis occaſione, in Stationibus nauium, portubus, litoribus, omnibúſque abſceſſibus prouinciarum, abditis locis & inſulis, vt nullus vi vel clàm vel etiam occultò poſſet Imperij regiones inrepere: deinde & ne ad alium quàm Principem literæ tranſmitterentur *l.2. de litorum & itin. cuſtod.*

MILITIA ipſa nunc ſequitur: ac primùm EXPEDITIO militaris ſeu bellica, cuius mentio fit *l.6 de domeſt. & protect. l.4.5.6. de erogat. mil. ann l.1. de commeatu*: *l.14. de metatis*: (vbi felix expeditio vocatur,) *l.4. de diu. offic. l.15.18. de extraordinar. l. vlt. de curſu publ.* (vnde & expeditionalis annona dicitur, de quâ mox: & portus expeditionales, *l.55. de Nauicular. l.2. de naufragiis*:) & Procinctus bellicus, *l.2. de domeſt. & protectoribus:* vbi notanda ſunt ſequentia. Primò ad mouendum militem miſſi aliquando ab Imperatore Agentes in rebus, qui & parauerdum eum in finem exigere poterant, *l. 7. de curſu publ.* Magiſtratus militares, Magiſtri militum, Duces, Comites, Tribuni curſu publico vſi: *l.49.57. vlt. de curſu publ.* fortè & *l.23.* Secundò, Imperatores ipſi quandoque felicibus pro Republicâ expeditionibus occupati erant; *l. 14. de Metatis.* Tertiò, delegatorias de ſpecierum præbitione in prouincias miſſi milites perferebant, quibus annonarum modus & pretium continebatur, *l. 12. de erogat. mil. ann.* Quartò buccellatum paníſque excoctio præparabatur, *l.1.2. de excoctione & annona.* Quintò miles non ſemper viâ publicâ incedebat, ſed etiam militari, quæ ſic inde dicta: *l.3. de curſu publ.* Sextò, in

Manſionibus

Manſionibus miles agebat, ſolitis ac publicis, quæ annonâ inſtructæ erant, *l.12.de re milit.* Septimò, *Expeditionalem annon.* (buccellatum ſcilicet & acetum,) certorum dierum, viginti fermè ex horreis ſuſceptam propriis neceſſitatibus in expeditione ſibi profuturam miles ipſe in expeditione degens tranſuehebat: *l.4.5.15.de erog. mil. ann.* Octauò in portubus expeditionalibus annonam conditam ſumebat, *l.2.l.35. de naufragiis.* Nonò Paſtui animalium militarium Curiales prouidere oportebat, *l.3. de paſcuis.* Contrà, decimò miles paſcua ſeu prata publica priuata depaſcere vetitus, de quo poſteà.

¶ Tandem Metata militibus & Ducibus proficiſcentibus ad bella vel redeuntibus ex procinctu certa adſignata: de quibus alioquin Metatis in vniuerſum agitur peculiari *titulo* 8.*de Metatis*: cuius *tituli* & materiæ hoc Paratitlon & argumentum eſt. Metatum, *Rubr.& l.15* (de quo eſt quoque *Nouella Theodoſij Iun.32.de metatis*:) eſt hoſpitum recipiendorum moleſtia, *l.16.eo tit.& l.3.10. de Medicis* (ſeu hoſpitij præbendi, *l.18. inf de Medicis*: hoſpites ſuſcipiendi: *l.8.de Epiſcopis*: hoſpitalis moleſtia, *d.l.18.* hoſpitum inquietudo, *l.vlt.de decur.& ſilent.* hoſpitalitatis munus, *l.3. eod. tit. de metatis*: & ſimpliciter, hoſpitalitas: *l.11.eod.* hoſpitalium domorum cura, *l.15.de extraordinar.* Vnde & ipſi hoſpites dicuntur Metatores, *l.vlt.de metatis.*) hoſpitum, inquam, recipiendorum: veluti 1. *Principis* Comitatus, *l.5.& 8.eod.* 2. *Iudicum*, Adminiſtratorum in dignitate poſitorum, *l.6.10.11.eod tit.l.16. de Medicis*: *d.l.vlt. de Decur. & ſilent.* 3. *Militum* denique hoſpitandorum: *l.5.13.de Metatis.l.10.13. 18. de Medicis*: ſiue ad bellum proficiſcerentur, *l.13.eod.tit de metat.* & pro ſalute Reipub. expeditionibus occupati eſſent, *l.14.eod.* ſiue ex procinctu redirent, *d.l.13.* & ſecuri intra vrbis Conſtantinop. tecta reſiderent, *l.14.eod.* Hinc & hoſpitij meritum, id eſt ius Metati, *l.1.eod.*

¶ *Præparandæ* verò huius rei gratia Menſores Principis erant, *l.4.5.10.eod. l.vn. de menſorib.* qui ſcilicet deputatas ſingulisquibúſque domos enotabant, & poſtibus habitaturi nomen adſcribebant, *d.l.4.* Cura Metati, Menſoréſque ipſi erant ſub diſpoſitione Magiſtri officiorum, vt docet *lex 2.3.4.5.8.14.15.16.ſeu vlt.eod.* & *d.lex vn.ſup. de Menſoribus*: *lex* 17. (iuncta *legi* 16.) 18. *de Medicis*: qui adminiſtrantibus per Africam adimuntur, *l.10.de metatis.*

Modus metatorum hic erat: Priuati tertiam domus partem eius rei gratiâ tantum exhibebant: *l.15.& 13.eod.* quò etiam alludit *lex 11. eod.* niſi hoſpites (id eſt, hoſpitio excipiendi) Illuſtres eſſent: his enim mediam partem domus dominus præſtare tenebatur. *d.l.5.* viceuerſâ, domini domorum Illuſtres ſi plures domos haberent, vnam ad manendum in ſolidum tenebant, cæteras hoſpitibus ipſi præbebant: *l.3.* quod vt extenſum fuerit, vid. *l.vlt.* Neque tantùm domus in ciuitatibus metati onus ſuſtinebant, ſed & prædia in agris, *l.10.* priuatorum poſſeſſorum, *d.l.10.* ſola enim Principis prædia domúſque excipiebantur, *l.7.9.* Neque vllius priuati domus ab hoc onere immunes erant, *l.2.3.* Exceptis paucis quibuſdam.

Immunes ſcilicet erant à metato Clerici, *l.8.de Epiſcopis*: Senatorum domus, ex *l.1. de metatis*: Synagogæ Iudæorum, & Religionum loca, *l.2.eod.* Illuſtres, ex *l.3.14. vlt.* Ergaſteria item mercimoniis deputata, *l.5.* Prætoria Iudicum ordinariorum, his præſentibus, *l.6.* Decurionum item & ſilentiariorum, *l.vlt.de decur. & ſilent.* fabricenſium domus, *l.8.* publica ædificia, veluti Turres murorum, exceptis turribus muri noui vrbis Conſtantinopol.in ſp. *d.l.13.* Profeſſores & Medici: *l.3.10.16.17.18. de Medicis & profeſſor.* picturæ profeſſores, *l.vlt. de excuſ. artif.* Et immunitas tamen omnis ceſſabat Præſente Comitatu, *l.8.14.* In Palatiis certè cuicunque tandem manere prohibitum, *tit. 10. ne quis in Palatiis*: Palatio fulmine tacto ad Principem referendum & quod huius loci proprium eſt, in his omnibus nulli tranſeunti, cuiuſcunque dignitatis eſſet, manendi poteſtas erat regulariter, *l.1.2.de metatis*, & *tertiâ* inſuper; *l.vn.Cod.Iuſt.de Palatiis*: Exceptis tantum Iudicibus ordinariis, in ſpecie *l.2 de metatis*: & Præfecto vrbis Romæ, *l.3. de bonis vacantib.* Poſtremum, quod expeditioni militari metatíſque commune eſt, omnium debebat eſſe adceleratum iter atque continuum, nec vlli licebat reſidere, ne diuturnitas commanentium vllâ ex parte prædium vexaret, *l.10.de metatis.* Et hæc quidem de Expeditione & Procinctu militari.

Castra nunc & Exercitvs ſequuntur. Caſtrorum militarium mentio fit *l.5.10.de re milit.l 4.de Tironib.l.12.15. de deſertorib. l.1.de commeatu*: quæ & felicia caſtra dicuntur, *l.3.de teſtimoniali*: indéque multa *Caſtrenſia* dicta veluti Tirocinia, id genus alia. Tentoriorvm mentio fit, *l.13.de re milit.* Signorvm militarium, à quibus recedere miles vetitus, mentio, *l.2.12.de re milit.l.1.de commeatu*: *l.1.3.de teſtimoniali*: *l.4.de deſertorib.* (vbi ſigna felicia vocantur,) & *l.9.14. eod.tit.* Inter hæc verò ſigna erant Aquilæ, *l.9. de deſertor.* vbi victrices Aquilæ vocantur: Equitum propriè vexilla; vnde Vexillationes (de quibus *ſuprà*) Labarum quoque, ſeu Laborum in his erat: de

quo,

quo, eiuſque Præpoſitis eſt *t.25.lib.6.* PRINCIPIA in caſtris; quorum mentio fit *l.2.de Veteranis*: erant, vbi Iudices militares ſeu Præpoſiti coibant, cognoſcebant, ius dicebant: quò & Principes ingredientes, acclamationibus excipiebantur, *d.l.2.*

MILITEM nunc ipſum in caſtris & Exercitu ſpectemus. Ac primò quidem veſtem eius, cinctúmque. VESTIS ſcilicet militi propria erat, ſeu habitus militaris; putà chlamys, *l.1.de habitu quo vti oportet*: *l.4.de milit.veſte.* CINCTVSQVE miles, idque primùm à Duce, *l.5.de fil.mil.appar.* Inde militantes Præcincti dicti, *l.3.de poſtulando.* Inde Cingulum militare, & Cinguli ſacramentum: *l.2.quid probare deb.l.181.de decur. l.24. de iudæis*: prærogatiua Cinguli, *d.l.3. de poſtulando*: Inde Cingulo ſolui, pro, militiâ exui: *d l.181. & l. 27. de iudæis.* ARMA militis, inter alia erant, caſſis & bucula, de quorum fabricâ & ornamentis *ſuprà.* SACRAMENTO auctoratus miles: cuius ſacramenti militaris mentio, *l.4.6.de re milit.l.2.quid probare deb.l.5.6.7.de tironib.l.5.de fil.mil. appar.l.15.de metatis*: *l.3.de immunit.conc.l.10.45.87.95.113.147.168.179. 181. de decurion.* armatum ſacramentum vocatur, *l.181. de decur.* MATRICVLÆ inſcripta erant militum etiam Adreſcentium nomina: cuius Matriculæ mentio, *l.11.de re milit.l.16.de deſertorib.* Fuère in militia & exercitu LIXÆ, de quibus *l.10.de re milit.* Fuère & IMPEDIMENTA: de quibus *l.28.de erogat.mil.ann.* Quod FAMILIAS, id eſt vxores, Liberos, Seruos militum, attinet, ad ſe euocare eas quandoque licuit Principis permiſſu, in ſp. *l.3.de re milit.* Erant denique in militiâ armatâ præter milites, ſeu militantes, ij qui militari annonæ ſeruiebant, veluti Actuarij, Opinatores, Optiones, de quibus *ſuprà*: qui & ipſi Milites dicti, vt Opinatores, *l.34.de Annon.& Trib. l.16. de exactionibus.* Fuerunt & Magiſtrorum militum Officiales, Cohortales, Apparitores, quorum etiam nonnulli ordinis militaris dicuntur, *l.6. de ſuſceptoribus*, vbi dixi: & ſub armis militiam tolerabant, & expeditionibus aderant, *l. 4. de diu. offic.* qui & ipſi militaribus priuilegiis fruebantur: *l.5.de diu.off.l.vn.de priu.appar Mag.pot.* Erant denique & Duciani de quibus *ſup.* vbi de Ducibus. Quod MVNIA militaria attinet, *l.40. de Decurionib.* ſeu obſequia, *d.l.40.*

GRADVS militiæ varij fuère: *Rubr.& l.1. 2. quis in gradu præf. leg.5. 10. de re milit. l.vlt.de Commeatu*: *l.19.de tironib.l.2.5.de fil.mil.appar. l. 58. de Decurionib.* Ordinem vocat *dicta lex* 10.*& l.vlt.de Veteranis*: *l.1.de teſtimon. l.1. de decur.* Stationem, *lex 2. quis in gradu*: Locum, *lex* 14. *de re mil.lex* 11.*de Decurionib.* in eâdem ſcilicet ſcholâ & numeros de quo vid.& quæ *infr.cap.de Promotionibus.* Erant ſcilicet inter alia promoti, alij munifices, *l.2.de curſu publ.* quanquam *lex* illa eſt de militiâ officiali. Erant gregarij milites, *l.5. de milit.veſte.* Erant Manipularij, *l.3.ad l.Iul.Repet.* Erant Iuniores ſeu Tirones, de quibus *ſuprà.* Inter Equites ſeu in Equeſtri militiâ erant quidam, qui Circitores vocabantur, qui gradus poſt laborem præbebatur, *l.2.de fil.mil.appar.* De Primipilaribus, Actuariis, Opinatoribus, Optionibus, qui omnes circa annonam militarem occupati erant, dictum *ſuprà.*

STIPENDIORVM quoque certus & ſtatus numerus erat, quem explere miles debebat, de quo *l.1.de rei vindic.l.4.7.de re milit.l.37.38.40.87.95.100.113.154.de Decurionib.l.3.14.de luſtrali collat.l.19.de deſertorib.* vnde ſtipendia iuſta, *l.6. de Veteranis.* Ante quem expletum & emenſum regulariter militi miſſio non dabatur: de quo *infrà*, vbi *de Miſſione.* Porrò nullâ ſatis conſtitutione ſtipendiorum numerus exprimitur *hoc Codice*, quanquam eò pertinet *l.14.de Veteranis.*

EXERCITIVM militare ſeu exercitationes variæ fuère: de quibus etiam Theodoſius Iun. *Nouella de Ambitu* 31. de Natandi vſu eſt *lex* 13. *de re milit.* Adiumentis etiam militum opera militaria extructa, & in his turres in limite, *l.13.de operibus publicis.* Expeditionalem annonam certorum dierum, putà viginti, propriis in expeditione neceſſitatibus profuturam miles ipſe tranſuehebat, portabat, *l 5. de erogat. mil ann.* vel tertiam partem vehere cogebatur, cùm duas in caſtris, de conditis ſumeret, *l.15.eod.* vt & capitum ſeu pabulum animalis è certo loco ipſe petebat, *l.7.9. de erogat. mil.ann.* Victus militaris temperantiam oſtendent mox ea quæ de Annonâ militari dicentur.

STIPENDIA, ſeu COMMODA, vt vocantur *l.10.12.de erogat. mil.ann.* emolumenta, *l.28.de ſuſceptor.l.3.de paſcuis*: ex Principis largitatibus, *l.vlt. de ſalgamo, l.4. de paſcuis*, militum, conſiſtebant primùm in ANNONARVM è fiſco perceptione, *d.l.12.* de quâ *ſuprà* plenè: vnde Annona militaris, *Rubr. & l.33. de erogat. mil. ann.* Annona fiſcalis, *l.11.de re milit.* Alimonia militaris, *l. 6. de Cohortalib.* Annonaria commoda, *d. l.10.de erogat mil.ann.* ¶ Ea porrò Annona militaris conſiſtebat in ſpeciebus, *l.1. 11. de erogat.* vndè ſpecies annonariæ, *l. 3. 15. 18. de erogat.* Erant autem hæ fermè: Buccellarum, *l.6 de erogat.l.2.de exactione*: & Acetum, *d. l.6.* quæ duo *expeditionalis annona* appellatione deſignantur *l.4.& 5.* Item panis, *d.l.4.6.* & vinum, *d.l.4. & 6. & l. 15.* quod

quidem nouellam per Syriam à Nouembri menſe militi dabatur, *d.l.25.* oleum item, *l.17. de cohortalibus.* Sal, *d.l.17.* Laridum, ſeu larida caro certo pondere, *l.2. 6. de erogat. mil. ann. l.17. de cohortalib.* Caro recens certo pondere, *d.l.2 de erogat. mil. ann.* veluti porcina, *d.l.2.* Item caro veruecina, *d.l.6.* Et hæc quidem alternatione quâdam ſeu alternis fermè diebus præbita militi, *dictis legibus 4. & 6.* Præbita & militi fœnum & paleæ, *l.9.23. de erogat.* quæ duo poſtrema *Capitum* dicebantur, *l.7.13.17. de erogat. l.1. de domeſticis & protectorib. l.10. de Numerar.* imò & capitatio, *l. 8. de erogat l. vlt. de collat donat.* Breuiter, hæc duo militibus è fiſco præſtabantur, Annonæ & Capitum: quæ duo ideò iunguntur, *d.l.17. & d.l.10.* ſeu ſpecies capitorum annonarúmve, *l.19. de erogat.* Singulis porrò diebus (vel certè competenti tempore priuſquam annus elaberetur) eas conſequebantur, *l.11.13.17. de erogat. mil. ann.* Et ex his ipſis tamen annonis militum Duces & Tribuni ſtillaturas quaſdam accipiebant, *l.28.29. de erogat.* Tandem quomodo quâue ratione ea in milites erogata, dictum *ſuprà*: vbi de Annonæ apparatu: Data & militi VESTIS è largitionibus, de quo ſuprà pariter: ſic tamen vt pecunia aliquando pro veſte daretur: alibi bini tremiſſes: aliàs ſolidus; *l.1. de milit. veſte.* Cæterùm, militares veſtes ad ea vſque loca transferebantur, vbi ipſi milites erant conſtituti: neque enim (vt ait *lex 33. de curſu publ.*) paulo diuerticulo abducendi ſunt ab excubiis ſibi pro publica vtilitate commiſſis. ARMA quoque data militi, caſſides bucculæ: vid. *ſupr.* Quod PECVNIAM attinet, vix eius mentio *hoc Codice* occurrit: niſi quod annona, vt iam dixi, veſtiſque aliquando data adærata, ſeu in pretio: Et Riparienſes nominatim milites nouem menſibus in ipsâ ſpecie annonas conſequebantur, pro tribus pretia: *l.14. de erogat.* Datum & pretium in ſp. *l.18. de ſuſceptorib.* Extra ordinem etiam ingenuis, imò & ſeruis ad militiam euocatis certus ſolidorum numerus, & ſeruis quidem pulueratici nomine promittebatur, ex ærario: *l.16.17. de Tironibus.* Limitaneis tandem militibus terræ datæ, limitaneæ ſcilicet de quo *tit. 15. de Terris limitaneis*: Terræ limitaneæ, inquam, *Rubr. d. tit.* ſpatia, *l. vn. de rei vindic.* terrarum ſpatia, *l.1. eod. de Terr. limit.* vt & Caſtellorum loca, ſeu territoria: *l.2. eod.* quæ, v.g. Gentilibus propter curam foſſati munitionémque ſeu tuitionem limitis, *d. l.1.* & Caſtellanis militibus, *d. l.2.* conceſſa erant, deputata, adſcripta antiquorum prouiſione, ſeu antiquitate iudicante: *d.l.1. & 2.* ſic quidem, vt ſoli milites, non priuati, ea poſſidere poſſent: *d.l.1. & 2.* de quo videnda quoque elegans *Nouella* Theodoſij Iun. 31. *de Ambitu & locis limitaneis inibi redhib.* & quidem ab omni onere vacua, *d. Nou. 31.* Duplici autem ratione huiuſmodi terræ, ſeu ſpatia, loca militibus data: de quo vid. *d. l. vn. de rei vind. & l.9. de cenſitorib. & l.1. de terr. limit.* Huc pertinent & terræ Læticæ, de quibus *ſuprà* vbi de *militum generibus.*

Quod Comites, Duces, Tribunos, Præpoſitóſque attinet, & hi annonas & Cellarienſes ſpecies ſuæ dignitatis, ſuæ dignitati congruas, pro dignitate ſuâ accipiebant: *leg. vlt. de off. Iudic. omn. l.1.32. vlt. de erog. mil. ann.* (quanquam videri poſſint *d.l.32. & d. l. vlt. de off. Iud omn.* accipiendæ de Comitibus qui prouincias regebant.) Sed & caballationis rationem quandam, *l.34. de erogat.* Ita quidem, vt ſi antequam annonas temporis per quod adminiſtrarunt, acciperent, deceſſerint, hæredibus eorum eæ præſtari deberent, *d.l.34.* Sed & alia quædam licitè ſibi vindicabant Duces, *d. l. vlt.* Et inter alia Duces & Tribuni ſtillaturas quaſdam à militibus ſeptem dierum, in pretio pro foro rerum venalium, iuxta nummaria defixa pretia, vel iuxta formam ærariarum annonarum accipiebant, *l.28.29. de erog. mil. ann.* quò pertinet & *d l. vlt.* ſeu aliquam militis annonarum partem decerpebant; *Nouella* Theodoſij Iun. 31. *de Ambitu*: exceptis militibus Saracenorum Fœderatorum, aliarúmque gentium. Quin & ſportulas quaſdam à Primipilaribus accipiebant, *l.6.9.27. de cohortalibus.* Quantum verò & quatenus de curſu publico vſurpare poſſent, definitur *l.49. 52.57. & l. vlt. de curſu publ.* Priuilegia tandem horum nonnulla vid. *d l 49. & l. vlt & l.28. de Pretorib. l.13. de Proximis.*

PROMOTIONES militares ſequuntur. Nempe de gradu in gradum promotiones fiebant, pro loco atque ordine: *l.10. de decurion.* (quanquam & aliquando extra ordinem vnus gradus additus pro præmio, *l.10. de r milit.*) Quare promotiones ſaltuariæ per ambitionem & gratiam Principis improbatæ, *l. 2. quis in gradu.* Prohibita & tranſlatio de quocunque Numero in alium Numerum, contra publicam vtilitatem: quia ſcilicet honoris augmentum non ambitione, ſed labore ad vnumquemque conuenit deuenire: *leg. vlt. de re milit.* Tandem prohiberi milites ante impleta ſtipendia ad indebitos honores ſuffragiorum ambitione peruenire, veluti ad purpuram Principis adorandam: ita quidem vt qui cæteros in labore poſitos feſtinâ cupiditate tranſirent, nec teſtimonium quidem emeriti laboris acciperent: *l.7. de re milit.*

PRIVILEGIA militiæ, præmiáque militum, *l.7. de Tironibus, l. 10. de Veteranis, l.28. de Cohortalib. l.3. de immunitate*: ſeu prærogatiuæ, *l.9. de adulteriis*; varia fuêre: partim

tim vt his militaturorum deuotio prouocaretur, *d. l. 7. de Tironibus*: partim vt militiæ ipſi conſuleretur, atque ideò Reipubl. quorum quidem nonnulla memorantur *d. l.7.* In his verò fuit & peculij caſtrenſis, eorúmque, quæ exinde compaſata, prærogatiua; *l.3. de re milit. l.2. de Adſeſſorib. l. vlt. de poſtulando.* Fori item militaris præſcriptio: de quo mox. Hùc refero & priuilegium militum, ne ad Comitatum exhibeantur; *Nouellâ* Theodoſij, *ne Duciani* 46. Hùc refero ſpem Emeritorum propoſitam, præmiáque & priuilegia Veteranorum, de quibus poſteà. Item quod certo ſtipendiorum ſeu annorum in militiâ tranſactorum numero, conditionis naturalis nexum miles quandoque euitare poterat, veluti Curiæ, ſeu curialis conditionis; *hoc titulo l.6.* de quo *tit. de Decurionibus, l.*11.13.38.56.88.96.100.*l.23.de cohortalibus.* Aliàs Curiâ non liberabat militia, *l.* 10.11. 13.37.38.40.43.45.64.87.94.95.100.108.*verſ.niſi*: *l.*103.120.129.137.139.143.144.147. 154.168.179.181.*de Decurionib.*& officialis, *l.22.23.*vel 28.*de Cohortalib. l.5.6. de diu.off.* In hunc quoque cenſum refero, quod bona militum inteſtatorum ſine legitimo hærede decedentium, ad legiones, vexillationes, cuneos pertinebant, in quibus militauerant: *l.vn.de bonis militum.* In multis alioquin æquo cum priuatis iure miles agebat. Nam & præſcriptio 30.annorum militibus obſtabat, *l.vn.de act.certo tempore fin.* & ciuilibus in cauſis Rectorem prouinciæ Iudicem habebat, *l.2.& 9.de Iuriſdict.*

Disciplinæ Militaris *ſcita* quædam *neceſſaria*, (vt vocantur *l.12.de re militari*:) Legéſque adeò militares erant: quibus miles in obſequio, officióque contineretur: quibúſque prouinciarum & prouincialium ſaluti, ſecuritati, indemnitati conſultum eſſe poſſet: quarúmque obſeruantia Tribunis & Præpoſitis militaribus incumbebat, *l.* 12. 13. *de re milit.* Vetiti igitur milites Familiam & vxorem, niſi Principis auctoritate ſeu beneficio ad ſe euocare *l.3.de re milit.* quo caſu etiam quid *familiæ* appellatione veniret, arctè definitum *d.l.3.*

Iumenta ſua à ſe dimittere, vel etiam Regalibus & Legatis eorum in Imperium Romanum venientibus ſuppeditare: *l.9.de re milit.* Inhoneſtè & inuerecundè ſeſe natando in flumine in conſpectu Legionum, & exercitus gerere: *l.13.de re milit.*

Pretium annonæ ſibi delegatum excedere, *l.22.de erog.mil. ann.* Fœnum vt ad oppidum ſibi deferatur, cogere: *l.23. de erogat.* Præſumere aliquid vltra ea quæ largitate Principis conſequebantur, *l. 4. de paſcuis*: Contrà, his ſufficere oportere Principis largitates: *l.vlt.de Salgamo.*

Poſtulare quidquam ab hoſpite, quod vel hominum, vel animalium paſtui neceſſarium creditur: *l.16.de metatis.*

Cænatica ſuperſtatuta à prouincialibus depoſcere: *l.12. de erogat. mil.ann.* Salgamum item ab hoſpitibus accipere, *tit. 9. de Salgamo hoſpitibus non præbendo*: Salgamum, quod vocatur, *Rubr.& l.3.illius tituli*, ſunt neceſſariæ res, veluti oleum, lignum: *l.1.2.3.4. illo tit.*culcitæ etiam, *d.l.2.3.* aliáve eiuſmodi, quæ Comites, Tribuni, Præpoſiti, *d. l.2.* milites, *d.l.2.4.*militantes, *d.l.3.* hominum vel animalium paſtui neceſſaria, *l.10.de metatis*, malo more ſæpe à ſuis hoſpitibus, *d.l.2.& 3.* poſcebant, poſtulabant, flagitabant, vſurpabant, extorquebant. Quod quidem *omnibus illius tituli legibus* inhibitum à Conſtante *l.1.* à Conſtantio *l.2.* à Theodoſio M. *l.3.* à Theodoſio Iun. *l.* 4. itémque *l.* 10. *&* 12. *de metatis.* Propria ſanè voluntate & ſpontaneâ humanitate ea præbere aliquando hoſpiti permiſſum fuit, *l.1.& 2.h.t.* quod & ipſum tamen quoque prohibitum, *d.l.*10. *de metatis.* Paſcua item ſeu prata prouincialium: vel publica amœna depaſcere, mutilare, vexare, vetitus miles: *l. 3.4.5. tit.7. de paſcuis.* Paſcua ſcilicet *d. tit.* paſcuæ animalium, *l.1.*paſcui ſaltus, *l.2.*prata, *l.3.4.5.*alia erant rei priuatæ, *l.1.& 2.* ſeu ex rebus priuatis Principis, *d.l.1.* quæ certa & ſtatuta antiquitus penſione, non prouincialium licitatione locabantur: ita tamen vt animalia ex rebus priuatis Principis in iis paſcerentur, *l.1. & 2.* Alia erant publica, id eſt Ciuitatum, vt ea de quibus agitur *l.3.* qui & ſaltus Reipublicæ, *l.2.de locat.fund.iur.emphyt.* alia publica prata ac amœna, *l.2. de paſcuis.* Alia denique priuatorum, *l.3.* ſeu prouincialium, *d.l.3.& l.vlt.* poſſeſſorum & colonorum, *l.4. & l.vlt* Vtraque verò à militibus depaſci vetita, *l. 3.4. vlt.* A ſignis propriis & manſionibus ſolitis & publicis recedere, & à Numeris ſuis per priuatorum poſſeſſiones euagari, & vel maximè miles vetitus, *l.12.16 de re milit.* alioquin de eo ad ſe referri Principes voluêre: *d.l.12.16.* Abeſſe item à caſtris & ſignis vel vltrò, vel per commeatum promiſcuè vetitus miles, *l.2 de re milit l.1.de commeatu*: vel certè vltra commeatus diem morari, *l.3. de commeatu.* Commeatus, *Rubr.& l.1.2.3.de commeatu*: *& d.l.2.de re milit.l.16.de deſertoribus*, eſt Vacatio, *d.l.2.de commeatu*: Vacatio temporaria, *l.3. eod.* ad certum diem, *d. l.2.3.* diſcedendi à caſtris atque à ſignis facultas, vel his etiam locis in quibus prætendit, *d.l.1.eod.* Huiuſmodi porrò commeatus dari non poterat à Præpoſito, Decurione, Tribuno cohortis, ex *d.l.1.eod & d.l.2.de re mil.*

Priuato quoque in obſequio retineri miles vetitus, *l.* 15. *de re milit.*

Sibi vel alieno obſequio intentus eſſe, *l.* 12. *de re milit.*

Per commeatum ſi quando neceſſitatis aliquid ſibi vſurpare, vel aliquibus actibus ſeſe immiſcere: *l.* 3. *de commeatu.*

Procuratores & Aduocati eſſe: *l.* 6. *de procurator. l. vlt. de commeatu.* Exactoris munere fungi, ne alioquin militaris terror inferret formidinem *l.* 6. *de executor.* ſuſceptores fieri, defenſoréſve cauſarum, neque ad cognitionem alieni iurgij ſuffragatores accedere: *l.* 6. *de cognitor. & procur.*

Ad indebitos honores ante impleta ſtipendia peruenire, *l.* 7. *de re milit.* de quo *ſup.* vbi de *Promotionibus.*

Ad Comitatum etiam miſſi à Numero, vel à Tribuno, diu emanere: *l.* 17. *de re milit.* contrà, citò remeare iuſſi: *d. l.* 17.

Mitti militiâ, niſi duabus de cauſis, *l.* 4. *de re milit.*

Transfugere ad hoſtes, quibus & ideo poſtliminij ius denegatum, *l.* 1. *de poſtliminio.*

Deſerere denique militiam in quos eſt *titulus, de deſertoribus.*

Deſertores abſolutè ita vocati, nullo addito, ſunt Refugæ, *l. penult. ſuprà, de Tironib.* qui belli tempore abſunt à ſignis, *l.* 4. qui caſtra & militiam deſerunt, *l.* 14. Horum alij Iuniores ſunt, ſeu Tirones, *l.* 9. 10. 14. *d. l. penult.* Quorum quidam iam militiæ traditi, *l.* 2. felicibus ſignis adplicati, *l.* 4. militarium initiati auſpicio, *l.* 9. militiæ rudimenta timentes, *d. l.* 4. inter ipſa exordia deſerunt, *l.* 6. tironatus tempore, *d. l. penult. ſup. de tironib.* Quidam Tirones nondum victricibus Aquilis ſociati, ſed idonei militiæ: *l.* 2. Veteranorum filij vagi & quos militiæ origo conſignat, *l.* 10. Alij denique milites ſtipendiis militaribus iam honorati, *l.* 4. milites profugi deſertoréſque Caſtrorum ſunt, *l.* 12. militaria caſtra relinquunt, *l.* 15. Hi itaque flagitioſâ ignauiâ deliteſcentes, *l.* 4. vel ad prædationes ſeu latrocinia ſe conferentes *l.* 15. correpti gladij pœnâ adficiuntur, *d. l.* 4. capitis pœnam ſubeunt, *leg.* 8. *in fin.* Præfecti Prætorio poteſtate, *d. l.* 8. *in fin.* vel Magiſtri militum arbitratu *l.* 11. Et ſi inuenti reſiſtendum atque obnitendum putauerint, tanquam rebelles à quouis prouincialium opprimi poſſunt, *l.* 11. 13. 14.

Inquiſitio autem ſæpè ad requirendos vagos & deſertores, *l.* 17. adhibebatur, *l.* 8. id eſt Quibuſdam cùm deſertores indagandi mandabatur, *l.* 9. ſeu quidam ad inquiſitionem vagorum deſertorum per Prouincias dirigebantur, *l.* 10. quidam forinſecus inuigilabant, *l.* 4. (vt putà Protectores, *d. l.* 10. & Tribuni *l. vlt.* officia publica, *d. l.* 4.

Proditores quoque deſertorum præmiis euocabantur: Seruus quippe deſertorem prodens, libertate donabatur. Ingenuus mediocris loci, immunitate potiebatur, *l.* 4. Temonarius proſoſtaſiæ onere biennio releuabatur, *l.* 3. Quin & ipſi deſertores ſi ſpontè proceſſiſſent, ſeſéque prodidiſſent, indulgentiam merebantur, *d. l.* 4.

Occultatores viciſſim deſertorum, *Rubr. & l.* 14. *in fin.* de quibus eſt quoque titulus *lib.* 9. *tit.* 29. eiuſque tituli *lex* 2. iungenda *legi* 8. *h. t.* id eſt ij apud quos deſertores deprehenſi fuerint, *l.* 1. qui deſertores probatos in conſortio ſuo habent, nec eos produnt, *dict. l.* 1. apud quos idonei militiæ vel ante iam traditi latuerint, *l.* 2. qui latebram præbuerint deſertori, *l.* 4. 8. qui deſertores agro tectóque ſuſceperint, atque apud ſe diu deliteſcere paſſi fuerint, *l.* 5. qui in fundo ſuo deſertorem ſe habere meminerint, *l.* 7. qui refugas occultandos putauerint, *d l. penult. ſup. de Tironib.* à ſe receptum vel in ſuo latitantem cognoſcunt, *l.* 8. qui in domo patrimonióve ſuo, vel qualibet abſtruſa & longiſſimè à ſe poſſeſſione diſcreta deſertorem latêre cognoſcunt, *l.* 9. qui militem profugum deſertorémque caſtrorum in prædio ſuo ſuſcipiunt, *l.* 12. ij, inquam, velut rebelles ac decretorum temeratores, *d. l. penult. ſup. de Tironib.* ſeueriſſimis ſuppliciis adficiebantur. Nam ſi plebeiæ & humilioris conditionis eſſet, *l.* 1. vel in metallum damnabatur, *d. l.* 1. *&* 8. vel fuſtibus coërcebatur, *d l.* 8. vel exilio perpetuæ relegationis plectebatur, *d. l.* 8. vel ſi altioris eſſet dignitatis, mediâ bonorum parte multabatur, *d. l.* 1. Si verò Actor fundi, vel procurator loci poſſeſſionis, vel etiam colonus eſſet, ſeuero ſupplicio damnabatur, *l.* 12. capitali ſupplicio ſubiugabatur, *l.* 5. 7. 8. flammis ſubiiciebatur, *l.* 2. 4. 6. etiam Actor rei priuatæ Principis, *l.* 7. *&* 12. Quinimò ſi dominus fundi huius rei conſcius eſſet, prædio quo deſertor receptus fuiſſet, multabatur: *dict. l.* 4. 5. 6. 7. 12. Dabatur tamen priùs vtriſque tempus aliquod modicum, intra quod niſi deſertores obtuliſſent, tum demum memoratis pœnis ſubiiciebantur, quandoque duorum menſium, *l.* 8. quandoque quatuor *l.* 9. quandoque ſex, *l.* 7. Poſtremò excipiebantur quoque quidam à pœnis deſertorum & occultatorum, de quibus agitur *l.* 8. *&* 9. Illud quoque notandum non tantùm militiam deſerere vetitum, ſed & è militiâ ad aliud militiæ vitæque genus tranſire: veluti ac gladiatorium munus, *l.* 1. *de gladiatorib.* Denique Barbaris deprædandi facultatem danti, vel deprædationem factam diuidenti, ignis pœna impoſita, *l.* 1. *de re milit.*

Et

Et hæ quidem ſunt Leges militares, militibus & diſciplinæ militari in commune poſitæ: Actuariorum enim militarium nominatim fraudibus & ſuperexactioni, Optionum item & Opinatorum alibi occurſum, *l.24.28 de erog.mil.ann.l.16.de ſuſceptorib.* Atque inter alia Actuariorum, ne annonam exigerent, niſi pro ſubſtantibus militibus atque in præſenti conſtitutis, *d.l.28.*

MAGISTRIS quoque Militum Illuſtribus, & DVCIBVS, TRIBVNISQVE & Præpoſitis Leges complures poſitæ: quibus modus auiditati eorum poſitus, & ne modum egrederentur in præiudicium vel fraudem diſciplinæ militaris, vel etiam Reipubl. aut priuatorum, imò & militum. Quare, quæ horum fermè crimina erant vetiti, hi inter alia commeatum militi dare vel omninò, vel expeditionis ſaltem tempore, de quo & iam *ſup. & l.2. de re milit. l.5. de commeatu.* Imò & non dato commeatu ſi miles diſceſſiſſet, Tribunum & Præpoſitum teneri voluit aliquando Imperator, *d. l.2.* pœnâ grauiſſimâ propoſitâ, de quâ *d.l.1.de commeatu.*

Transferre milites à Numeris ad Numeros, *l vlt.de re milit.*

Milites deprædari; ſtillaturarum modo non ſeruato: *l. 28. 29. de erogat mil. ann.* vel etiam Primipilares munerum vel ſportularum modo non ſeruato: *l.6. 9.27.de cohortalib.*

Curiales iniuriis afficere: *l.128.de decurion.*

Per poſſeſſiones euagari, *l.12.de re mil.*

Metatorum modum egredi, vid *ſup.de metatis.*

Salgamum ab hoſpitibus poſtulare, de quo *ſup.*

Lauacra etiam ſeu balnea à prouincialibus exigere, propoſitâ dupli pœnâ, *tit. 11. ne Comitib. & Tribunis lauacra præſtentur.* Lauacra ſcilicet *Rubr. & l. 2. illius tit.* ſeu priuatas balneas, *l.1.eod.* quæ & ſimpliciter *priuatum* dicuntur: *l.12.ſup de metatu*: balnea, *d.l.2.* præſtari, *Rubr.* ſuccendi, *d.l.1.* id eſt, ligna ad ea conferri, *d. l.2.* miniſtrari, *dict. l.1.* à Curiis & ciuitatibus, *d.l.1.* à prouincialibus, *d.l.2.* in vſum ſuum, *d. l.1.* & diurnum, *d. l.2.* Tribuni & Comites, *d Rubr.* Comites inquam minores, *d.l.1.* inferiores, *d.l 2.* itémque Duces limitum, *d.l.2.* exigere ſoliti. Quod illis *legibus* prohibitum. Illuſtribus tantum Comitibus & Magiſtris militum eo conceſſo, *d.l.1.*

Repetundarum item crimine ſeſe inuoluere vetiti, id eſt, prouinciales ſpoliare, vexare, *l.3.ad leg.Iul.repet.* ſub quadrupli pœnâ, *d.l.3.* idque reuocato, retracto Duce, poſt Ducatum geſtum, in prouinciam: *d.l.3.*

Patrocinia etiam vicis ſeu vicanis & ruſticis in necem publicam fraudémque tributorum præbere: *l.1.4.de patrociniis vicorum.*

Tuitionem vel executionem militarem in negotiis priuatorum dare: *l.vn.de off. Iudic. ciuil.*

Ciuilem cauſam ſibi abſque reſcripto Principis vindicare: *l.2. & 9 de Iuriſd.*

Sententiam quoque à ſe dictam ſemel, mutare: *l.5. de ſententiis*; euectionum curſus publici faciendarum ius vindicare ſibi Magiſtri quoque militum vetiti, *l.43. 56. de curſu publ.* & Comites Ducéſque limitum, *l.52. 57. eod.* Imò & hi curſu publico vti vetiti poſteaquam ſemel prouinciam ſuam ingreſſi fuerant, *l.vlt.eod.* vel certum ipſi modum ſibi præſtitutum egredi: *l.49.eod* vel ſine euectione facultatem curſus publici vindicare, *l.57.eod* FORVM militare ſeu fori præſcriptio (*l vlt. de adulter.*) ſequitur. Militantes ſcilicet ciuilibus in cauſis, ſiue Rei, ſiue Actores, Rectorem prouinciæ Iudicem habebant: *l.1.9.de Iuriſdict.* vt & in criminalibus, ſi Actores eſſent, *d.l.2.* ſi verò Rei, militarem Iudicem ſortiebantur, *d.l.2.& l.2 de exhib.reis*: Non tamen in crimine adulterij, *d.l.vlt.de adulter.*

POENÆ quoque militares notentur. Frequens in his pœna *Regradationis*: Nempe, ſicut pro meritis, vel pro præmio in potiorem & altiorem gradum miles promouebatur, ita retrò pro pœna ad inferiorem ordinem reuoluebatur, & non abſque deuotionis nota, & morſu honoris alieni, commilitonibus poſtponebatur, *l.10.de re milit. l.16 de deſertorib.* (quæ ſummoperè notanda eſt:) & *l.2.vlt.de Commeatu.* (quarum prior tamē ad Palatinam militiã pertinet. Eáque gradus proprij diminutio dicitur, *d.l.vlt.de commeatu* Regradationis humilitas, in ſimili *l.2. in fin. de curſu publ.* teſtimonio emeriti laboris priuari *l.7 de re milit.* Altera & grauior pœna fuit, *Exauctorationis*, quæ & *Exauctoritas* dicitur *l.35.de curſu publ.* ſeu Reiectionis, *l.11.de diu.off.* quod his formulis exprimitur: Cingulo ſolui: *l.181.de decurionib. l.17. de Iudæis*: Matriculâ eximi: *l. 16. de deſertorib. d. l. 2. de Commeatu*, *l.4.9 de executor.l.11.de indulg.crim.* Sacramento militari abſolui *l.11. 147. de Decur.* ſeu ſacramento exui: *l. 181. de Decurion.* Exercitæ & aliæ pœnæ; veluti Grauis vexatio, *l.2.de ſalgamo*: pœna viuicomburij ſeu ignis, in ſp. *l. 1. de re militari.* Sed & multæ pecuniariæ, *l. 2. de remilit.* facultatum item proſcriptionis ſeu condemnationis, *l.16.de re mil.* Curiæ item addictionis, *l.5.h.t.l.1.7.de fil.mil.appar.* Facultatum ſuarum

 condemnatione,

condemnatione, l. 16. h. t. De gladij capitiſque pœnâ aduerſus Deſertores iam ſuprà. De Tribunorum graui ſupplicio, ſi diſciplinam non tenuerint, l. 13. de re milit.

Finis tandem militiæ, ſeu Missio militaris ſequitur, quæ triplex erat, Honeſta, Cauſaria, & Inhoneſta. Militibus ſcilicet honeſta miſſio data, l. 3. de teſtimonial. l. 9. de deſertorib. l. 43. 45. de Decurion. l. 14. de luſtrali coll. l. 8. 12. de Veteranis. emeritis felicibus caſtris: d. l. 3. de teſtimonial. expletis ſtipendiis, poſt impleta, expleta, ſtipendia, expleto ſtipendiorum numero, emenſo ſub ſignis tempore, peracto militiæ labore, poſtquam ſtipendia iuſta meruerant, l. 4. 7. de re milit. l. 9. de deſertorib. l. 8. de Veteranis: l. 3. de teſtimon. l. 43. 45. de Decur. l. 14. de luſtrali coll. vnde emeritæ miſſionis epiſtolæ, l. 4. de Veteranis. Vel dabatur Miſſio ante impleta ſtipendia iuſtis de cauſis, d. l. 3. de teſtimonial. ob contrariam corporis valetudinem, l. 4. de re milit. ſenectutis, vel debilitatis cauſâ, l. 4. de Veteran. ob belli vulnera, d. l. 4. ob defeſſam ætatem, aut corporis ægritudinem; aut glorioſorum vulnerum cicatrices: l. 12. de Veteranis. probatâ debilitate: l. 9. de deſertorib. Quæ Cauſaria Miſſio dicebatur, d. l. 9. de deſertorib. l. 14. de luſtrali coll. l. 8. de Veteranis; Quæ & ipſa honeſta dicta, d. l. 3. de teſtimon. l. 4. 12. de Veteranis. Denique fuit Inhoneſta Miſſio, exauctoratio ſcilicet de qua ſuprà.

Exinde iam honeſtâ ita vel cauſariâ miſſione dimiſſi, ſeu qui miſſionem meruerant, l. 1. & 4. de Veteranis: quibus quies poſt arma conceſſa, l. 7. de fil. mil apparit. qui quieti & otio traditi, l. 4. de re milit. qui militiâ abſoluti, l. 3. in fin. de teſtimon. dimiſſi, d. l. 4. &c.

Veterani dicti: de quibus eſt tit. peculiaris de Veteranis: qui non illo tantum titulo paſſim ita vocantur, verùm & l. 8. de re milit. l. 45. de decurionib. Quos etiam Conſtantinus Imp. Conueteranos ſuos vocat, l. 2. de Veteranis. Cæterùm Veteranis cùm mitterentur, caſtrenſibus muniis abſolutis domum redeuntibus l. 1. de Tractoriis, dabantur Teſtimoniales, Rubr. & l. vlt. de teſtim. ex Tribunis: & l. 12. de Veteranis: l. vlt. de honor codic. l. 156. de Decur. Teſtimoniales, id eſt, teſtimonium emeriti laboris, vt vocantur l. 7. de re milit. vel etiam Epiſtolæ, l. 1. de teſtimon. l. 2. de Veteranis, l. 11. de deſertor. l. 23. de diu. off. l. 1. de tractor & ſtat. l. 45. de decurionib. & pleniùs emeritæ miſſionis epiſtolæ, l. 4. de Veteranis: Epiſtolæ, quibus Imperator ſingulos proſequebatur, ad æui reliqui teſtimonium, l. 1. de Tractoriis. Honoraria Miſſio, l. 3. de Teſtim. & l. 153. de Decurion. Eum in finem ſcilicet, vt quibus ea data fuiſſet, emeriti laboris honore, priuilegiis, præmiis, & commodis perfruerentur: d. l. 15. & 156. vnde teſtimonialium ſuffragium, eóque muniri, d. l. 15. Niſi, quod ſæpe fiebat, teſtimoniales fraude quæſitæ eſſent ab his qui milites non fuerant: d. l. 12. de Veteranis. Porrò non nudæ hæ Teſtimoniales ſemper erant; verùm his Tribunorum, Præpoſitorum, vel Protectorum dignitas pro præmio ſæpè conferebatur, ſeu ex Protectore dimittebantur: Quò pertinet propriè titulus, de Teſtimoniali, &c. & inſuper lex 5. 8. & 12. de Veteranis: l. 2. 3. de diu. offic. l. 7. 14. de luſtrali coll. l. 153. de decurionib. Cuius dignitatis quia quamplurima priuilegia erant, de quibus, tit. de domeſticis & protectorib. ideò quamplurimi hâc tempeſtate huiuſmodi Epiſtolas ſeu Teſtimoniales affectabant, ad euitandam conditionem aliquam: veluti Decuriones, Collegiati, Negotiatores, Officiales: ideò eas nec quicquam prodeſſe voluerunt Imperatores, dictis legibus, ad euitandam conditionem: de quo ad d. l. 2. de diu. offic. Item militiæ obtentu multi has Epiſtolas reportabant, cùm nec aciem vidiſſent, nec ſigna perſpexiſſent, nec arma tractaſſent, denique non decurſo armorum honore: ideò honorarias has Miſſiones his prodeſſe noluerunt Imperatores, l. 1. 3. 4. de Teſtimoniali. Sed & Veteranis, ſeu militiâ miſſis eâdem epiſtolâ dabantur Tractoriæ, quibus viaticum conficiendi itineris continebatur, modus annonarum in itinere præbendarum, l. 11. de deſertoribus: de quibus vid. tit. de Tractoriis & Statiuis: ac nominatim l. 1. eius tit.

Priuilegia, præmiáque alia Veteranorum ſequuntur (ex Cauſariâ etiam miſſione miſſorum; veluti quia debilitati belli vulneribus glorioſorúmque vulnerum cicatricibus.) Ac primò quidem immunitas à cenſibus, modò pro ſuo tantùm capite, modò pro vxoris ſimul, pro diuerſitate militiæ & miſſionis, Veteranis competebat: l. 4. de Veteranis. Et tamen ſi terras cenſibus inſertas tenerent, tributis obnoxij erant: l. 28. de ann. & trib.

Secundò variis rationibus Veteranorum partim inopiæ, partim verò Latrociniis occurſum: Iis nempe, ne inopiâ laborarent, l. 3. de Veteranis: imò ne latrocinia perpetrarent, l. 7. eod. horum alterum iniunctum erat, vt vel rura colerent, vel mercimonia commerciáque agitarent, l. 3. & 7. eod. Eum verò in finem, vacantes eis terræ Principum præcepto adſignabantur, d. l. 3. & 8. eod. & l. vn. de rei vindic. locáque abſentium ſqualida & diſſimulationis ſitu horrentia, l. 11. eod. tit. de Veteranis. Et his quidem adhuc conditionibus accedentibus: Nam & ad emenda ruri neceſſaria pecunias in nummis XV. millia follium conſequebantur, d. l. 3. & ad culturam agrorum animalia & ſemina eiſdem

ex

ex fiſco præbebantur, *l.8.eod.* putà boum par, & frugum promiſcuarum, ſeu vtriuſque frugis modij centum, vel quinquaginta; *d.l.3.& 8.*

Tertiò terras illas perpetuò immunes habebant, *d.l.3.* nullúmque ex his agris ſtipendium, nullam annuam præſtationem præbebant, *d.l.8.*

Quartò illis ſolis eorundem fructus cedebant & ſine moleſtiâ præiudicióque dominorum prouentuum eis emolumenta quærebantur, neque illis quicquam meſſium tempore Agratici nomine deferre cogebantur, *l.11. eod.* At ſi mercimonia agitare mallent Veterani, emere eis, vt & eorum filiis vendere, negotiari, permittebatur. *d.l. 2.& 9. eod.* cum immunitate pleniſſimâ quandoque, ſic vt indiſtinctè ab omni munere vniuerſiſque auri & argenti reditibus & portorio, *d.l.9* Publicani his non imminerent, *l.2. de Veteranis*, in quibuſcumque nundinis intereſſent, nulla proponenda darent *d.l.2.* quandóque intra certum pecuniæ modum, *l.3.de Veteranis*, *l.2.7.14.de luſtrali coll.*

Quintò hæc omnium Veteranorum priuilegia erant, vt ab omni munere ciuili, ab omnibus operibus publicis, à collatione omni, vectigalibus immunes eſſent, *d.l.2.* corporalium, ſeu perſonalium munerum vacatio eiſdem tribueretur: *l.6.eod.tit.*

Sextò equorum vſus ad itineris neceſſitatem Veteranis, qui ſub armis militiâ functi erant, conceſſus: *l.1. quib.equorum vſus.* Sanè Veteranis Protectoriâ dignitate auctis ſua & ſingularia priuilegia competebant, *l.5. 8.eod.* vt & iis qui ad Tribunatus Præpoſituráſque peruenerant, *l.10.& vlt.*

His porrò priuilegia Veteranorum tantùm competebant, qui ſtipendia iuſta meruerant, vel qui cauſariâ miſſione dimiſſi fuerant: *l.1.6.10.eod.* non verò his qui teſtimoniales fraude quæſiuerant, cùm milites non fuiſſent, vel ſtipendia non impleſſent: *l.12. eod.* quique ambitu ac ſuffragiis Veterani facti & Veteranorum dignitates adepti fuiſſent. Tandem notandum, conceſſum Veteranis, vt priuilegia ſibi indulta tabulis vel encauſto & ceruſsâ conſcriberent; *l.1.de Veteranis.* De filiis Veteranorum dictum *ſuprà*, vbi de *Delectu*.

Sub finem adiicere libet, quæ bello finito ſiue aduerſus hoſtes, ſiue aduerſus Tyrannos, ſiue aduerſus coniuratos, & ſic iam pacatis rebus, *l.vlt.de infirm. his quæ ſub Tyran.* actitata. Primò quidem ilicò poſt victoriam miſſis militiâ ſeu Veteranis, indulgentiæ tributæ: Déque his *Edicta* propoſita: *l.1.de Veteranis.* Secundò, vbi bella deſinerent, orirentur victoriæ, *Nuncij* victorias, ſtrages hoſtium, triumphos, compoſitam pacem nuntiaturi vbique mittebantur ob lætitiam, & ad gratulationem, qui ſæpe ea re prouinciales concutiebant: cui occurſum *tit ne quid publ.lat.* Tertiò, aurum *Coronarium* Imperatoribus oblatum: de quo *tit.de auro coronario*; vt & aurum oblatitium, *l.14. de Senatoribus & glebali coll.* Quartò, *Indulgentia* criminum ab Imperatoribus emiſſæ, vid.*tit.de indulg. crim.* & *tit.de infirm.his quæ ſub Tyr.* Quintò, infirmata complurima, retrò firmata nonnulla, quæ ſub Tyrannis actitata, *d.tit.de infirm.l 9.de deſertorib. l.1.de immunit.conc.* Ad hoc quoque tempus belli patrati referenda ſunt ſequentia: Poſtliminij vide ius, de quo *tit.5. lib.5.* Item, reparatio litium, rerúmque. Hoſtibus quippe ſiue perduellionibus debellatis, reparatio appellationum his qui per hoſtes temporis lapſum incurrerant, ſtatim primáque concedebatur: *l.7.de reparat.appell.* Quin & miſſi quandoque inſpectores ad reſtituenda loca priſtinis dominis, vnde expulſi fuerant à coniuratis hoſtibus, vel certè his recuſantibus ad idoneos poſſeſſores transferenda, *l. vn. in fin. de Saturianis.*

Illud poſtremò notandum, inteſtatorum militum bona, ſine legitimo hærede deficientium, ad legionem vel vexillationem in qua militauerunt, pertinere: *l.vn.ſup.de bonis militum.*

DE

DE RE MILITARI.

TITVLVS I.

XII. COD. IVST. XXXVI.

¶ *De eo qui* HOSTIBVS *prædandi facultatem præbet, vel prædam cum his diuidit.*

1. * Imp. CONSTANTINVS A. & Cæſar." ...

SI quis Barbaris", ſceleratâ factione" facultatem deprædationis in Romanos" dederit, vel ſi quis alio modo" factam" diuiſerit, viuus amburatur." Dat. IV. Kalen. Mai. Seuero & Rufino CONSS. [323.]

INTERPRETATIO." *Si quis cum" quibuſlibet hoſtibus prædas egerit, aut prædam cum prædonibus diuiſerit, incendio concremetur.*

NOTÆ.

* *Lex 9 Cod eod. tit.* Iungenda autem, ſeu committenda huic eſt *lex 1. inf. de Commeatu*: Quæ *lex* in *Cod. Iuſt.* inſcribitur *ad Leontium PP.* Extat hæc *lex* quoque *Capitular. lib. 6 cap. 288.*

" Recte, *& Cæſar*; quod hîc additum in *Tilianâ editione*, *& An. Regio*, vt & in *Cod. Iuſt.* quod in *Pariſ.* omiſſum quia & omiſſum in MS archetypo *huius Codicis.* imò & *d. l. 1. inf. de Commeatu.*

" *Gothi*, Sarmatæ, Scythæ, in ſpecie *huius legis* intelliguntur: pariter vt in ſp. *d. l. 1 inf. de Commeatu.*

" Id eſt, proditione: *Factio*, eſt plurium conſenſus in prauum, atque in Reip. necem, coniuratio, conſpiratio: dixi *ad leg. Quiſquis.*

" Tentet quis *in Romano S.* id eſt ſolo: Quo nil opus.

" Non præbitâ ſcilicet facultate deprædationis, verùm per negligentiam, vt in Sirmondi *Chronico*; de quo mox.

" Deprædationem.

" *Comburatur.* Cod. Iuſt & *Capitular. d. c.* De Flammæ ſupplicio vid Paratitl *de pœnis*: vid. & Fornerium 2. *Quotid. 7.*

" *Interpretatio* hæc vnica *hoc libro & titulo* occurrit, quæ in iuris Gothici breuiarium relata. Cæterùm ideò quoque huic *titulo* in Aniani *Codic. ib. p.* affixus eſt *titulus*, *de deprædationib.*

" Malè.

COMMENTARIVS.

HOSTIBVS Imperij Romani, (quos *Barbaros* vocabant) deprædandi facultatem in Romano ſolo, *factione ſceleratâ*, dantem (veluti derelictâ limitis aut Caſtri cuſtodiâ, vt ſuadet *lex 1 inf. de Commeatu*, quæ huic *legi* coaſſanda eſt: & Chronicon *Sirmondi*, vbi ait, *Cum Conſtantinus Theſſalonicæ eſſet, Gothos per* NEGLECTOS LIMITES *erupiſſe*: immiſſóque adeò in Romana hoſte) vel prædam ſaltem ab his factam cum iis diuidentem, & ſic HOSTEM PVBLICVM viuicomburij pœnâ affici iubet *Conſtantinus M.* hâc conſtitutione, A. D. 323. Quæ pars eſt prolixioris conſtitutionis Conſtantini M. Barbarorum incurſionibus occurrentis, inter alia diſciplinâ militari, limitiſque cuſtodiâ erecta, vt apparet ex *d. l. 1. inf. de Commeat.* quæ huic *legi* ceu eiuſdem conſtitutionis pars, vt iam dixi, coaſſanda ſeu committenda venit: Quæque etiam agit de eruptione ſeu incurſione Barbarorum, & de militum, qui à Caſtris & ſignis, vel etiam his locis, in quibus prætendunt, diſceſſerunt, pœnis. Sanè eadem pœna, quæ *h. l.* proponitur *& l. aut damnum. 8. §. 2. ff. de Pœn.* HOSTES *autem*, inquit, *item transfugæ eâ pœnâ adficiantur, vt viui exurantur.* Sed & hoc altero Capitolini loco, in *Maximinis*, *Conſul*, inquit, *retulit, P. C. de Maximinis quid placet? Reſponſum eſt*, HOSTES, HOSTES: *qui eos occiderit, præmium merebitur: Item Conſul dixit, de amicis Maximini quid videtur? Acclamatum eſt*, HOSTES, *Hoſtes, qui eos occiderit, præmium merebitur. Ita acclamatum eſt; inimicus Senatus, in crucem tollatur: Hoſtis Senatus,* VBICVNQVE FERIATVR: *Inimici Senatus viui exurantur. Hoſtium* ſcilicet appellatione, *in d. l. 8. §. 2.* vt & *l. 3. in fin. ff. ad leg. Corn. de ſicariis.* intelligendi ſunt *perduelles*, qui (vt loquitur *lex vlt. ff. ad Leg. Iul. Maieſt.*) hoſtili animo aduerſus Rempublicam vel Principem animati ſunt. Quorum ſanè numero ſunt & ij, qui cum inimicis conſilia miſcent, qui factione ſceleratâ deprædandi facultatem hoſtibus præbent; qui etſi non præbuerint, prædam tamen cum his partiuntur. Denique quos Senatus *hoſtes* iudicare ſolebat. Eos ſanè à Transfugis ſeparat, præter *d. l. 8. §. 2. & d. l. 3. in f.* quoque *lex 5. ff. de cap. Minut.* Et nihilominus tamen & ipſe transfuga hoſti quam proximus eſt, hoſtiúmque numero, ſeu pro hoſte habendus eſt, & quaſi hoſtis: *d. l. 5. l. 19. §. 4. ff. de Captiu. l. 7. ff. de Re Milit. l. 3. in fi. ff. Ad L. Corn. de Sicar.* Ideò *Hoſtes & Transfugæ* iunguntur: *d. l. 8. §. 2.* Atque ita quidem interim *legem* illam 8. §. 2. *ff. de Pœnis*, interpretari, hâcque interpretatione receptam eius electionem tueri oportet, quæ necquicquam à Cuiacio emendatur, locis tribus; putà, *lib. 4. Obſeru. cap. 9. & lib. 6. cap. 26. & lib. 15. cap. 34.*

¶ *Hoſtium* itaque, eo quo dixi ſenſu, pœna, viuicomburium eſt. Certè iure quoque antiquiſſimo, (lege, inquam, XII. Tabb.) is qui hoſtem concitaſſet, capite luebat: *l. 3 ff. ad Leg. Iul. Maieſt.*

¶ Quod Hiſtoriam *huius leg.* attinet, pertinet ea, vt & *d lex 1. inf. de Commeatu* (quam *huic* coniungendam dixi) ad Gothorum, Scytharum & Sarmatarum hoc tempore incurſiones ſeu eruptiones: quibus

bus hoc ipſo anno bello deuictis & captiuis eorum per vrbes diſtributis, Theſſalonicam ſeſe Conſtantinum M. recepiſſe, fidem faciunt, Auctor *vitæ Conſtantini*, *lib.4.cap.5.6.* Zoſimus, *lib.2.pag.680.* Sozomenus *lib.1.cap.8.* de quo & hic Auctoris veteris anonymi, qui apud Sirmondum extabat, poſtea verò à præſtantiſſimo Valeſio editus eſt, locus obſeruatu dignus ad rem noſtram occurrit: *Cum eſſet Theſſalonicæ Conſtantinus, Gothi per* NEGLECTOS LIMITES *erumpentes: & vaſtatâ Thraciâ Maſiâque* PRÆDAS *agentes, Conſtantini terrore & metu repreſſi, captiuos impetratâ pace reddiderunt. Id contra pactorum fidem Licinius factum eſſe conqueſtus eſt, quod alienos fines ab hoſte vindicaſſet. Ita flagrantibus odiis bellum exarſit.* Vbi vides Gothos irrupiſſe per NEGLECTOS limites, PRÆDASQVE egiſſe; quod ex *hac l. & d. l.1. inf. de Commeatu*, interpretationem planiſſimam accipit: Igitur & *h. l. & d. l.1. inf. de Commeatu.* Conſtantinus horum eruptionibus ſeu incurſionibus deinceps obuiam ire inſtituit, diſciplinâ militari inter alia erectâ ſeu reſtitutâ, & milite nominatim ſub ſignis & in prætenturis ſuis retento, per limitem incurſionibus Barbarorum infamem. ¶ Eodem porrò quoque tempore à Conſtantino Daphnen, (quæ ab eo ideò *Conſtantiniana Daphne* in nummis vocatur) Caſtrum ſeu munimentum in Mœſiâ ſecundâ, ad Danubium aduerſus Gothorum excurſiones ædificatum è regione Tranſmariſcæ autumo: De quo Procop.4. *de Oper. Iuſtiniani* & Amm. Marcellin. *lib.27.p.364.* Procopii verba hæc ſunt. Τὸ Τρισμαρισκίας ὀχύρωμα, ὅπερ καταντιπρὺ ἐν τῇ ἀντιπέρας ἠπείρῳ Κωνσταντῖνος ποτὲ Ῥωμαίων βασιλεὺς φρούριον ἐκ ἀπημελημένων ᾠκοδομήσατο Δάφνην ὄνομα ἐκ ἀσύμφορον ἡγησάμενος ταύτῃ φυλάσσειν τὸν ποταμὸν ἑκατέρωθεν, id eſt. *Triſmariſcæ caſtellum cui ex aduerſo in oppoſitâ continente Conſtantinus olim Romanorum Imp. caſtrum non obſcurum extruxit Daphnen nomine, è re publica fore ratus, ſi vtramque fluminis ripam eo modo cuſtodiret.* Propè hoc caſtrum poſtea, Valens Imperator aduerſus Gothos moturus caſtra metatus dicitur ab Amm. Marcellino *d.p.365.*

¶ Ex *hac* interim *leg.* vt ad eius ſententiam redeamus notandū: ſubreptū ſeu prædam, diuidere, in pari causâ eſſe, atque latrones ſeu hoſtes iuuare: Quod & ipſum in aliâ ſpecie ſtatuitur, *l.1. in fin. ff. de Receptat.* Seu pari pœnâ plecti eum qui prædam fecit, vel qui factam cum hoſte diuiſit, atque eum qui hoſtem ipſe concitauit.

Tandem, vt de Conſtantini inſtituto *h. l. & d. l.1. inf. de Commeatu*, adhuc agamus, quis iam non de Zoſimi fide dubitare incipiat, qui inter alia Conſtantinum M. ideò inſectatur, quod limitem Imperij Romani Barbaris expoſuerit, vtpote ſubmotâ maiore militum parte à limitibus φρουρίοις καὶ πύργοις, τῶν στρατιωτῶν τὸ πολὺ μέρος τῶν ἐσχατιῶν ἀποστήσας, contractiſque iis in vrbibus nullius opis indigentibus, καὶ τοὺς ἐνοχλουμένους ὑπὸ Βαρβάρων ἐγύμνωσε βοηθείας. Cùm contrà videamus, *d. l.1. de Commeatu*, Conſtantinum tam enixè in id incumbentem, vt ne milites à caſtris aut ſignis vel prætenturis ſuis abducantur; & *h. l.* Barbaris prædandi facultatem adimentem.

¶ *De* COMMEATV *militi non dando à Tribunis & Præpoſitis.*

II. * Imp. Conſtantinus" A. ad Siluanum" Com." & Magiſtrum" Equitum" & Peditum.

SI quis miles per Commeatum" dimiſſus fuerit à Tribuno vel Præpoſito, aut" inconſulto eodem ab obſequio militari ſigniſque diſceſſerit, per ſingulos milites Tribuni & Præpoſiti quina pondo auri fiſco inferant. Dat. VI. Kal. Iun. Sirmio", Limenio & Catullino CONSS. [349.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungenda verò ei eſt *lex 3. inf. de diuerſis officiis.*

" CONSTANTI tribuenda eſt hæc *lex*, Galliarum videlicet Imperatori; ſicut & *lex prox.* ſequens, vel Conſtantio. Proinde inſcriptio ita reſtituenda venit: *Conſtantius & Conſtans A A.* Sanè *d. lex 3.* quoque inſcriptum habet Imperatorem *Conſtantium.*

" *Syluani* huius meminit ſexennio poſt Amm. Marcellin. *lib.15.* (in geſtis anni 355.) intra Gallias. Cuius pater Bonitus, natione FRANCVS fuerit. Et hic idem ille Siluanus eſt, qui à Magnentio ad Conſtantium ante Murſenſe prælium transgreſſus, A.D.351. vel 352. teſte Victore Schotti, Marcellino *lib.15.* Zonara (vnde Conſtantius alacrior factus ad perſequendum Magnentium, de quo vid. Iulianum *orat. 1. & 2.*) obligatum gratiâ Conſtantinum retinuit. Poſteà verò A.D 355. quaſi res nouas molitus, Agrippinæ in Galliis, Vrſicini dolo (cui & ipſe Am. Marcellinus iunctus fuit) interfectus eſt. Quod præter Am. Marcellinum *eo ipſo libro*, docet quoque Victor Schotti, Hieronymus, *in Chronico*, & Zonaras. Et ſanè Tyrannidis ab eo ſuſceptæ argumento, eſt quoque hic nummus D. N. FL. SILVANVS P. F. AVG.

" *Comites* ſimul etiam dicebantur Magiſtri militum, vt & ex *h. l.* patet & *l.13. inf. h. t.* v. Paratil. *huius libri.*

" Ex *hac leg.* apparet Siluanum antequam ad Conſtantij partes accederet, ſub Conſtante A. D. 349. Magiſtrum militum fuiſſe: error proindè videatur eorum qui eum Armaturatum Tribunum fuiſſe aiunt eo tempore quo in Magnentij partes conceſſit; Et tamen ſcriptores omnes alij reniti videntur. Nam & Victor ait, *eum ordine militiæ*, SIMVL *à Magnentio ad Conſtantium transgreſſum pedeſtre ad Magiſterium adoleſcentiorum meruiſſe*, ſeu ſubuectum. Et Marcellinus cùm ait, eum cum Armaturis ad Conſtantium transgreſſum, apertè Armaturatum Tribunum indicat (cuius alibi ſæpè meminit:) & Zonaras eum vocat ἕνα τῶν ταξιαρχῶν, id eſt Tribunum. Neque Iulianus, *orat. 1 & 2.* aliud quam τάξιν ἱππικήν, ſeu ἴλην σὺν τοῖς σημείοις καὶ τὸν συστρατηγὸν ἄγοντα à Magnentio ad Conſtantium transgreſſum ait. Quare his omnibus inſpectis, credat quis Conſulatum *huic l.* hunc ſubſcribendum, *poſt conſulatum Limenij & Catullini.*

COMMENTARIVS.

VT RECEDERE à militiâ ſigniſuè ſuis Milites INIVSTE ſeu intempeſtiuè nullo prætextu oportet, ita nominatim COMMEATV, id eſt, miſſione vel epiſtolâ (eſt enim *Commeatus*, epiſto-

la miſſionis, *l. 11. inf. de deſertoribus*, hinc in *Gloſſ. Nomicis*, Κομμέατον εἶμαι ἐπιστολὴ ἢ πιττάκιον, de quo plura *in paratitlo*, gratioſâ & temporariâ Tribuni, vel Præpoſiti id fieri vetat Imp. *h. l.* Quod & ipſum vetatur *l. 1. de Commeatu.* quam *legi 1. ſup.* coaſſandam oſtendi. Tribunus ſcilicet & Præpoſitus commeatus dandi ius non habuere.

¶ At quod ſubiicitur, Præpoſitum & Tribunum, *ſi inconſulto quoque eo miles ab obſequio militari, ſigniſque diſceſſerit*, quinque auri pondo multari, durum ſatis videri poſſit; Fugam ſcilicet militis à Tribuno vel Præpoſito præſtari, quæ alioquin à nemine præſtatur. Itaque legendum putet quis, *aut* HAVD *inconſulto eodem*, vel, *aut conſulto*; hoc ſenſu; Tribunum & Præpoſitum, non tantùm ſi expreſſè *commeatum*, id eſt, miſſionis epiſtolam gratioſam & temporariam militi indulſerit, puniri: Verùm etiam ſi militem non quidem epiſtolâ commeatus datâ, verùm conniuentibus oculis diſcedere ſeu abeſſe, vagaríque permiſerit. Niſi putet quis hac immutatione nil opus; quaſi hâc quoque ratione Conſtans Imp. diſciplinam caſtrorum labantem in Galliis erigere voluerit. ¶ Hùc interim facit omnino Spartiani locus, *in Hadriano: Nunquam paſſus*, inquit, *aliquem à Caſtris* INIVSTE *abeſſe, cùm Tribunos non fauor militum; ſed iuſtitia commendarit*: Cuius loci ſenſus hic eſt; ſub Hadriano Tribunos ſeſe non commendaſſe fauore erga milites, veluti militibus commeatum, ſeu epiſtolas commeatus dando, vel indulgentiâ diſcedere & abeſſe à caſtris permittendo, verùm *iuſtitiâ*, id eſt, obſeruantiâ exactâ diſciplinæ militaris. Eodèm que pertinet Iuſtiniani *lex 2. §. 9. C. de offic. Praf. Prat. Afr.* vbi pariter duo hæc prohibentur, ne Duces aut Tribuni milites concedant diuagari, & nullum ex militibus audeant *commeatalem* dimittere ſeu relinquere, id eſt, cum commeatus epiſtolâ dimittere, commeatum ei tribuere; quod & pretio certo, vel lucro, facere ſolebant, quaſtúmque inde facere, vt eadem *lex* docet, & altera Anaſtaſij *lex 16. C. de erogat. milit. ann.* verùm de hoc plura *inf. tit. de Commeat.* vbi, quando, & quàm parciſſimè commeatus dandus ſit, dicetur. Interea vide & *l. 1. 3. 12. 14. ff. de re milit.* ¶ Cæterùm, ſicut militiam deſeri noluit *hâc l.* Imp. quocunque tandem obtentu: ita retrò neque militiæ obtentu ſuum officium ab Officialibus Iudicum relinqui, *l. 3. inf. de diuerſ. offic.* quæ huic coniungenda ſeu coaſſanda eſt. Breuiter igitur, Imp. conſtitutione ſuâ *ad Siluanum* Magiſtrum militum emiſsâ, ſuum militiæ vigorem, & quidem per Gallias, ita conſtare voluit, vt ne hoc obtentu alia officia deſiderentur.

¶ FAMILIÆ *ad ſe euocandæ iure militi indulto, quid contineatur.*

III. * Idem A. ad Titianum PP.''

QVICVNQVE militum ex noſtrâ Auctoritate'' *Familias ſuas* ad'' ſe venire meruerint'', non amplius quàm coniugia'', liberos, ſeruos etiam de peculio caſtrenſi emptos, neque adſcribtos cenſibus, ad eoſdem Excellentia'' Tua dirigi faciat. Dat. III. Kal. Iun. Limenio & Catulino CONSS. [. 349. [

NOTÆ.

* *Lex 10 Cod. eod. tit.*

'' Non Conſtantinus: At Conſtantius, vel *Conſtans*: pariter vt *lege ſuperiore*, vt inibi oſtendi.

'' Galliarum: qui perperam in *inſcriptione legis 2. inf. de Rapt. virgin.* hoc ipſo anno 349. *Tatianus* dicitur. Meminit eius quoque Hieronymus *in Chronico* (A. D. 345.) *Titianus*, inquit, *vir eloquens*, *Præfecturam Prætorianam apud Gallias adminiſtrat.* Et hunc ipſum exiſtimo eſſe, cui nullâ dignitate adiectâ inſcribitur *lex 86. inf. de Decurion.* (Anno D. 343.) Quinimò hic idem eſt, quem Zoſimus ait, Magnentiacæ parti adhæſiſſe: quæ quidem factio erupit anno hanc legem proximè ſequente, (id eſt A D. 350.) Denique Notitia *Præfectorum vrbi*, quam Cuſpinianus è ſitu primus eruit, eum ſub Magnentio Præfectum vrbi fuiſſe teſtatur (Anno 381.)

'' *Auctoritate*, id eſt reſcripto. vid. *Paratit. de conſtit. & de diu. reſcr.*

'' *Quicunque militum meruerint ex noſtrâ autoritate familias ſuas adſe venire.* Ita Cod. Iuſt. inuersè.

'' *Meruerint*, id eſt, impetrauerint, obtinuerint: v. Gloſſ. *Theod.*

'' *Coniugia*, pro coniuges. Quomodo etiam hìc habet *Cod. Iuſt.* vide *Gloſſ.*

'' Scilicet, quia Præfecti Prætorio euectionum & curſus publici ius habebant; de quo *inf. tit. de curſu publico.*

COMMENTARIVS.

FAMILIAS ſuas in militiam ſecum ducere, vel ad ſe euocare, militib. ſpeciali quandoque beneficio Principis concedebatur: cùm regulariter alioquin id illis non liceret: A quo haud adeò abludit, quod de Præſidib. & Magiſtratib. olim definitum erat *l. 4. §. 2. ff. de off. Proconſ.* Singularis certè huius conceſſionis exemplum elegans, & geminum iuxta *hanc legem* (cuius auctorem Conſtantinum M. perperàm faciebat Balduinus) occurrit apud Amm. Marcellinum *lib. 20. p. 172.* (in *geſtis* A. D. 360.) Nam cùm de auxiliaribus militibus vel etiam dedititiis, à Gallia, vbi ſub Iuliano agebant, in Orientem Conſtantij Imp. iuſſu transferendis ageretur, iique charitates ſuas (id eſt Coniuges, liberos) ſeſe ad orbis terrarum extrema tranſlatis, Alemannis denuò ſeruituras dicerent, atque adeò ſine his proficiſci ad Orientis expeditionem nollent, *Iulianus* (vt ſcribit Amm. Marcellinus) *contemplans rationabiles querelas, cum* FAMILIIS *eos ad Orientem proficiſci præcepit, Clauularis curſus facultate permiſsâ.* Quem locum iam aliâ occaſione quoque laudaui, ad *l. 5. ſupr. de Curioſis.* Georgius quoque Codinus, in Conſtantinopoli, *Familiarum militarium* meminit, hoc loco: ἔδοξαν οἱ ἐκ φαντασίας εἰς τὴν Ῥώμην εὑρόντες δὲ καὶ τὰς φαμιλίας αὐτῶν ἐξεπλάγησαν· ἐρωτήσαντες καὶ τὰς ἑαυτῶν φαμιλίας, &c.

¶ Cæterùm, cùm huiuſcemodi indulgentia vel

inconditâ familiarum militarium turbâ, militia oneraretur [vel etiam curſus publicus nimio vexaretur] definiri oportuit, quidnam *Familiæ* appellatione, hujuſmodi beneficio impetrato, propriè contineretur, id eſt, quaſnam perſonas ad ſe euocare milites poſſent, familiæ euocandæ iure ſibi indulto? Et verò *h. l.* definitur *Familiæ* appellatione contineri nonniſi hæc tria *Vxores*, *Liberos*, *Seruos* deniquè: Et hos ipſos non omnes, verùm ex peculio tantum Caſtrenſi emptos, neque adſcriptos cenſibus; quod de Adſcriptitiis colonis omnes fermè accipiunt, de quibus plenè *ſup. tit. de fugitiuis colonis*, ego de ſeruis & mancipiis cenſitis accipio, de quibus *l. 2. inf. ſine cenſu l. 3. & 7. Cod. de Agricolis*. *Familiæ* ſcilicet appellatione hâc parte (iis quas paulò ante dixi de cauſis) nonniſi Coniuges, Liberi, ſervique illi continentur: cùm alioquin in aliis iuris articulis, ſuis & iuſtis de cauſis, *Familiæ* appellatio latius quoque protendatur: (vt nominatim liquet ex *l. vlt. C. de verb. ſignif.*) & quidem propinquos omnes, agnatos, libertos, patronos & ſeruos quoſcunque indiſtinctè complectatur. Sic ſanè & apud Trebellium Pollionem *in vitâ Claudij* cùm familiarum militarium mentio fiat *p. 204.* mox ex ipsâ Claudij epiſtola apparet, de *mulieribus* id accipiendum.

¶ Ex *hâc* interim *lege*, vt & prædicto Amm. Marcellini loco apparet, huiuſmodi militum familiis ad milites proficiſcentibus *curſus publici* copiam patuiſſe: & quidem, quod idem Marcellinus docet, clabularis: nempe quia familiæ tranſuehendæ magis opportunus hic curſus foret, vt plenius oſtendi *ad d. l. 5. ſupr. de Curior.* Nempè, quia capaciſſimus erat; non verò, quod nonnulli cenſent, quia ægris tantùm vehendis opportunus. ¶. Porrò, quod *hic* potiſſimùm, neque inani etiam coniectura ducor, *h. l.* imminenti periculo Imperatorem occurere voluiſſe; cum iam militia Gallicana, hoc inter cætera obtentu, familiæ, inquam, ſuæ arceſſendæ, Barbaris, ac FRANCIS nominatim iuſto plùs repleretur; vnde iuſtus ei factionis alicuius metus obortus. Cuiuſmodi certè motum circa hæc tempora erupiſſe deprehendo initio anni 350. Magnentio auctore, qui ipſe à LÆTIS FRANCIS oriundus, Franciſque ſubnixus erat: quinimò & eo ipſo Titiano PP. Galliarum, cui hæc *lex* inſcribitur, (quod docet Zoſimus *lib. 2. p. 698.*) Magnentio adhærente. Itaque ſic interfectus Conſtans: adeò vt ſolus Lanſogaiſus è Francis morituro Conſtanti adfuerit, quod Amm. Marcellinus prodit, *lib. 15. p. 45.* Non omittendus & hic Iuliani locus, *orat. 1. p. 126.* vbi ait, Gallias Conſtantij fratribus (& ſic Conſtanti) ſupplementi militaris ac delectus non pœnitendam copiam præbuiſſe: ibidémque de Francorum & Saxonum auxiliis agit loco inſigni.

¶ Tandem ex *h. l.* apparet, hâc quoque tempeſtate vt iam olim (contrà quàm aliquando Seuerus Imp. militibus conceſſerat, Herodiano teſte) regulariter non licuiſſe militibus σωφρονούσῃ στρατιωτικῇ, ex diſciplinâ militari, ſecum militiæ vxores habere, γυναιξὶ συνοικεῖν. Cuius contrarium tamen minus pensè ex *h. l.* nonnulli colligebant. Quod & ipſum ex *l. 6. 7. inf. de Tyronibus* quoque perperam colligunt, vt ad *eas* dicetur. Neque pro eâ ſententiâ quidquam facit Libanij locus *in Iuliani Imp. necem*, *p. 284.* Vbi dicitur, vxores militum, qui Conſtantij iuſſu ex exercitu Iuliani per Gallias in Orientem transferendi erant, quæque ex his liberos ſuſceperant, pueros & infantes ſubrumios ſeu mammis applicitos militibus oſtendiſſe, orantes obteſtantéſque, ne ſeipſas, ne liberos proderent vellent. Eodem quippe pertinet hic Libanij locus quò & ſuperior ille Marcellini: Vnde tamen non efficitur, milites vxores ſecum militiæ habuiſſe, ſed vxores habuiſſe. De Gallicanis enim militibus vtroque loco agitur, qui ſuas vxores in ciuitatibus habere poterant, ſiue indigenas, ſiue ex Franciâ & Alemanniâ ex priuilegio euocantes. Imò Iuliani permiſſio poſt hanc vxorum querelam, contrarium euincit, id ſcilicet tantùm ex ſpeciali indulgentia conceſſum, vt aliò migrantes maritos vxores comitarentur.

¶ *De* RESTITVENDIS *gratioſa* MISSIONE *donatis militibus numeris ſuis.*

IV. *Idem A. ad Cretionem″ V.C. Com.″

QVAMVIS omni″ tempore operi dari debuerit″, ne ſacramentis militaribus ſeparatio″ traderentur, qui nec″ ſtipendiorum numero, nec contrariâ″ corporis valetudine quiete perfrui debent, tamen Prudentiæ″ Tuæ proſecutione″ admiſſâ, quæ apud nos verbis facta eſt, præcepimus″, vt qui ante ſtipendia emenſa vel integrâ corporis valetudine otio mancipati ſunt, reſtituantur priſtinis Numeris. Dat. v. Kal. Iul. Sergio & Nigrianino CONSS. [350.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

″ CONSTANTIO hæc *lex* tribuenda eſt. Certè, huius anni initio Conſtans interfectus eſt.

″ *Cretionis* huius duobus locis meminit Marcellinus *lib. 21. p. 201. & lib. 26. p. 341.*

″ *Comitem* autem rei militaris accipe: quod vel *huius legis* argumentum ſatis oſtendit. Què ipſum Cretionem Comitem rei Militaris *per Africam* nominatim fuiſſe vndecim annos poſt hanc *leg.* in *geſtis* anni 361. (& ſic extremis Conſtantij) teſtatur Amm. Marcell. *d. lib. 21. p. 201.* An verò Cretio hoc tempore Comes rei militaris fuerit *per Africam* nominatim, iſtud eſt quod neſcio: Niſi quod id ſuadet, quod Amm. Marcellin. *d. lib. 26. p. 341.* indicat, eum DIV Comitem Africæ fuiſſe, dum ait, *ab eo filium Maſaucionem Domeſticum Protectorem in Africa diu educatum.*

″ Etiam pacis, *l. 1 inf. de Commeatu.*

″ Atque adeò puniendus veniat, qui miſſionem dedit.

″ Audio rectè reponentem, *Separati otio.* Nam & ita mox, *otio mancipati*: vel ita quoque poſſis, *ſacrati otio.* *Otium* certè propriè de militari, non *hac* tantùm *leg.* verùm etiam *l. 5 prox. & l. 45. inf. de Decurionib.* Et author

ſub litus *Notitiæ Imperij, cap. 1. Honeſta miſſione donatus vacans ſibi otio gaudeat abſoluto.*

" Honeſtæ miſſionis duas ſpecies hic rectè perſtringit: vnam, quæ emeritis ſtipendiis indulgetur: alteram cauſariam; quæ propter valetudinem laboribus militiæ ſoluit: De quibus obuia ſunt, quæ dici poſſunt, omnia: vid. ſaltem *Pancirolon.*

" Ideſt aduersâ.

" Nota titulum Comitis rei militaris, *Prudentia Tua.*

" *Proſecutio*, hæc quid? mox dicam.

" Videatur reponendum, *præcipimus*: Sed illud quoque defendi poſſit.

COMMENTARIVS.

GRATIOSA MISSIONE dimiſſos milites RESTITVI Numeris ſuis iubet Conſtantius *h. l.* A. D. 350. ¶ Scilicet Miſſio militi quocunque tandem tempore (id eſt, etſi nulla tum hoſtis eruptio ſit, vel metuatur, vt oſtendit *lex 1. inf. de Commeat.*) nonniſi poſt emeritam militiam, aut ob contrariam corporis valetudinem (ad le & animi vitium, *l. 13. §. 3. ff. de Re Milit.*) à Comitibus rei militaris dari debet: aliter miſſi, ſuis ſunt Numeris reſtituendi. Gratioſam ſcilicet miſſionem abrogat hac conſtitutione Conſtantius Comitibus rei militaris: Gratioſam dico (ita enim vocatur à Liuio) quæ ſcilicet per gratiam ante emerita ſtipendia, vel citra cauſam valetudinis indulgetur: *Et quorum ſtipendia*, inquit *ante emerita, gratioſa miſſio ſibi viſa eſſet.* ¶ Cæterùm *h. l.* Conſtantius pœnam remittere videtur Tribunis & Præpoſitis, quam incurrerant, ob datam videl. intempeſtiuè militibus miſſionem, contentus milites ad Numeros ſuos reuocare, quod hæc verba ſuadeant. *Quamuis* OMNI TEMPORE *opera dari debuerit*, &c. *tamen Prudentia Tuæ proſecutione admiſſa, quæ apud nos verbis facta eſt*, &c. quaſi diceret, & ſine pacis quidem tempore miles dimitti debuerit, ante expleta ſtipendia, vel aliàs iniuſtè; attamen quia Cretio Conſtantio inſinuaſſet, tanquam pro deprecâdâ pœnâ, nullam per ea tempora incurſionem hoſtiũ factam, neque militum operâ limitẽ Romanum adeò tùm eguiſſe, pœnam Tribunis & Præpoſitis ſingulari gratiâ remittit: Ad *proſecutionem*, inquam: id eſt, vt hodie loqui mos eſt, repræſentationem Cretionis Com. rei militaris, qui id verbo Imperatori repræſentari fecerat, aliquo in id miſſo ad Conſtantium; vel certè negotio eius rei alicui dato. Et ſanè, commeatu quoque iniuſtè dato, ſi per id temporis nulla eruptio fuerit, mitior pœna imponitur; *d. l. 1. inf. de Commeatu. Proſecutio* eſt alicuius rei ſignificatio, inſinuatio, quæ modò fit ſcripto; vnde & *proſecutoria* (quarum mentio *l. 7. ſupr. de Priuileg. eor. qui in S. P. l. vn. inf. de Aur. Publ. proſec. l. 5. inf. de exhib. reis*) modò verbis, vt *hâc l.* de quo vid. plura in *Gloſſ.* ¶ Contentus itaque fuit Conſtantius in *huius leg.* ſpecie, milites ad Numeros ſuos reuocare: quod vtique ipſa temporum ratio ſuadebat, cæſo videl. paulò ante, hoc ipſo anno, Conſtante; & turbantibus Tyrannis, Magnentio & Veteranione: Quam huiuſce *legis* occaſionem fuiſſe, omnino cenſeo. Quare & *Prudentia* hoc conſilium *h. leg.* adſcribi videmus.

¶ VETERANORVM LIBERI *ad militiam euocantur.*

v.* Impp. VALENTINIANVS & Valens AA." *

EORVM liberos qui armis inhæſerunt", ad vſum" bellicum & caſtra reuocantes, eis quoque eorum ſtipendiorum copiam deferemus", qui alterius" gradu militiæ ſalutarem maximæ" Reipublicæ operam perſecuntur. ¶ Quòd ſi quoſdam aut imbecillitas valitudinis, aut habitudo corporis, aut mediocritas proceritatis", ab armatæ militiæ condicione ſubmouerit, eos iubemus in Officiis" ceteris militare. Nam ſi poſt definitam" à nobis ætatem ignobile" otium adamauerint, Curiis" obnoxij erunt ſine controuerſiâ pro virium" qualitate: ita vt hij quos debilitas fortuita, aut morbus & corporis valitudo confecta" ita eneruauerit, vt ad vſum caſtrorum militiæque" idonei eſſe non poſſint, vacationem perpetuam", depulſis Curialium munerum ſollicitudinibus, conſequantur: & cetera. Dat. III. Kal. Maij, Hadrianopoli, Diuo Iouiano & Varroniano CONS. [364.]

NOTÆ.

* Hæc *lex*, vt & *lex* 8 *inf.* meliùs relatæ fuiſſent in *titulum* expreſſum 22 *inf. de filiis militar. apparit. & veteranor.* Iungendæ autem huic fortè ſunt *lex* 8. *inf. de Cohortal. lex* 58. *inf. de Decurionib. & lex* 18. *inf. de curſu publico.*

" Num hæc *lex* eſt EDICTVM, quo exciti Veteranorum filij ad militiam, vt ſic nil hic deſideretur; vel EDICTI vox ſupplenda ſaltem ſit: An verò *Mamertino PP.* inſcribenda hæc *lex* eſt, pariter vt dictæ tres *leges*, quæ *huic* coniungendæ ſunt? Iſtud probo.

" Veteranos intelligit: vide & *l. 2. verſ. filios, inf. de Veteranis.*

" Ad Tyrocinium militare.

" Rectè. Neque reponendum, *deferimus*. Hâc ſcilicet *leg.* Imperator præmia, quæ largiturus eſſet liberis veteranorum, militiæ ſeſe offerentibus oſtentat.

" Locus corruptus videri poſſit: Proinde ita quis reſtituat, *Qui in altiore gradu*: vel, *Qui altioris gradus*, ſcilicet excellentes: argumento *legis 2. inf. qui in grad. præfer.* vel, *Qui alicuius gradus*, arg. *l. 14. inf.* Quaſi diceret, gradum qui aliis præbetur poſt laborem, vt *l. 2. de fil. milit. apparit.* Nihil tamen muto: *Alterius*, (quam Tironum ſcilicet) arg. *l. 14. inf. vt d. l. 8. inf. de Cohortalib.* vbi ita quoque dicitur *alterius gradus ſacramentum.*

" *ꝶ. Maximè.*

" De *Staturâ* militari agitur quoque *l. 3. inf. de Tironib.* vbi pleniè dicam & *l. pen. inf. de Veteran.* & *l. 9. inf. de deſertor. l. 8. inf. de fil. milit. appar.* & *l. 13. inf. de diuerſ. offic.*

" Inter

" Inter Officiales Rectorum Prouinciarum arg. etiam *d. l. 8. inf. de Cohortal.* vt *l. 2. 4. 11. inf. de fil. milit. appar. & l. 2. inf. de Veteranis.*
" Sedecim annorum, vt *d. l. 4. inf. de fil. milit. appar. & l. 35. inf. de Decurion.*
" Vid *inf. tit. de Decurionib.*
" *Ignobile otium*: Poeticè: Sic *inf. l. 6.* impigro labore; ſic *l. 10.* numeroſiſſimâ pube.
" Id eſt, ſi patrimoniis idonei eſſe noſcuntur, *d. l. 2. vires* pro facultatibus. vid. *Gloſſ.*
" Forſè melius, *confectos.* Suſtineri tamen hoc poteſt.
" A matricula officialis.
" Plenam & abſolutam.
" Quoque.
" *Id. vt d. l. 8. 18. 58.*

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Imp. ſeptem Conſtitutiones ordine ſequũtur, de re militari; putà hæc *lex*; & *lex 6. 7. 8. 9. 10. 11. inf. h. t.* ex quibus etiam apparet, quàm hic Imp. diſciplinæ militaris cenſor eximius fuerit, quod eius elogium eſt apud Amm. Marcellinum *lib. 30. p. 432.* item, quàm verum ſit, quod idem ſcribit *eod. lib. 30. p. 428.* eum exercitus auxiſſe valido ſupplemento: cui ſubſcribit & in partem Zoſimus *lib. 4. p. 742.* Inter alia porrò exercituũ ſupplementa fuit & LIBERORVM VETERANORVM ad militiam euocatio, de quo præter hanc Conſtitutionẽ, ſunt ſexdecim præterea conſtitutiones *hoc Cod* putà Conſtantini M. *lex 15. 18. 19. inf. de decurion. lex 1. 2. 4. 5. inf. de filiis mil. appar. & veteranorum*: Conſtantij *lex 32. 35. inf. de decur.* Valentiniani Sen. præter *hanc legem* alter *lex 8. inf. l. 58. inf. de decurion. l. 78. d. t.* Valentis *lex 7. inf. de fil. mil. app.* Gratiani vel Valentiniani Iun. *lex 89. inf. de decurionib.* Theodoſij M. *lex 81. inf. de decurionibus l. 11. inf. de fil. mil. appar.* Hæc ſanè *lex*, pars videtur maioris conſtitutionis Valentinianeæ, ex quâ ſuperſunt tres aliæ, putà *lex 8. inf. de Cohortal. l. 58. inf. de Decurionib. lex. 18. inf. de Curſu Publico*: Sic vt dies *huic leg.* ſubſcriptus ex illis tribus emendandus veniat. Quæ pleræque etiam occupatæ ſunt circa liberos eorum qui publico munere funguntur. Nam vt hæc *lex* eſt de liberis veteranorum, ita *d. lex 8. inf. de Cohortal.* eſt de liberis Officialium. & *d. lex 58. inf. de Decurion.* de Liberis Curialium. LIBERI igitur VETERANORVM propterea quod eos defendebant decertationes, quæ in patris perſona fuerant, vt loquitur Conſtantinus *l. 2. de Veteranis*, ſeu propter priuilegia parentibus eorum indulta, vt loquitur idem Conſtantinus M. *d. l. 2. inf. de filiis Appar.* hoc iure non vacare ſinebantur, verùm militiæ adſtricti erant: cuius rei Authorem puto ipſummet Conſtantinum M. cuius antiquiſſima ſuper ea re conſtitutio incidit in Annum 319. putà *lex 1. inf. de fil. milit. appar.* quam & Sarmatici belli occaſione tuliſſe videtur. Quò pertinet quoque Gregorij Nazianzeni locus, *epiſt. 123. ad Ellebichum Magiſtrum militum* (cui etiam inſcribitur *lex 1. inf. de calumniator.*) ſub Theodoſio M. vbi Ellebichum rogat, vti Mamanti Lectori, Veterani filio, immunitatem à militiâ daret: Μάμαντα τὸν ἀναγνώστην, ὄντα μὲν ἀπὸ στρατιώτου πατρὸς, καθιερωθέντα δὲ τῷ Θεῷ ἐξ ἀρχῆς τὸν τρόπον, ἄφες τῷ Θεῷ καὶ ἡμῖν. ἀλλὰ μὴ συναριθμήσῃς τῇ πλάνῃ, καὶ δὸς ἔγγραφον τὴν ἐλευθερίαν, ἵνα μηδὲ ὑπὸ ἄλλων ἐπηρεάζηται. οὕτως γὰρ σαυτῷ δεξιὰς τὰς τοῦ πολέμου καὶ τῆς στρατηγίας ἐλπίδας. Quare ſubinde pro rerum vrgentium neceſſitate ad militiam ij euocabantur, & quidem programmate ſeu Edicto per omnes Ciuitates propoſito, vt docent complures aliæ leges, ac nominatim, *d. lex 2. inf. de Fil. Milit. apparit.* Sulpitius quoque Seuerus, *in Vita S. Martini*; EDICTVM *à Regibus, vt veteranorum filij ad militiam ſcriberentur.* Proterum, inquam, neceſſitate. Qualis certè hac tempeſtate maxima fuit, quæque adeò huic *legi* occaſionem præbuiſſe videtur. Teſtatur quippe Amm. Marcellinus, *lib. 26.* (in huius anni, imò & menſis fermè ipſius geſtis) hoc tempore, velut per vniuerſum orbem Romanum, bellum canentibus buccinis, excitas Gentes ſæuiſſimas, limites ſibi proximos perſultaſſe: & in his quidem Sarmatas & Quados, Pannonias vexaſſe: Thracias verò, Gothos. ¶ Itaque exciti & euocati hâc occaſione ad vſum bellicum Veteranorum liberi *hâc lege*, propoſitis præmiis & pœnis; pariter vt *l. 8. inf.* Sed pœnis ipſiſmet Parentibus veteranis, filios non offerentibus, indictis.

¶ *Prima* conditio, quæ *h. l.* proponitur, eáque vt vulgo creditur obſcurior, hæc eſt; huiuſmodi Veteranorum liberis eorum quoque ſtipendiorum copiam deferendam, quæ iis defertur, qui ALTERIVS *gradus militiæ conſtituti, ſalutarem maximè Reipub. operam impendunt.* Quorum verborum hic ſenſus eſt; Huiuſmodi Veteranorum filiis non iam vt Tironib. annonas ſeu ſtipendia præbenda (quæ ſanè minora fuiſſe teſtatur quoque anonymus ſcriptor ſubditus *Notitiæ Imperij cap. 5.*) atque adeò non ad tirocinium propriè euocari, verùm ea quæ præbentur iam aliis, poſt laborem in altero (quàm tironum ſcilicet) gradu conſtitutis. Et verò hanc interpretationem ſuppeditat omnino *lex 14. inf.* & maximè *d. lex 2. inf. de Fil. Milit. Appar. & Veteran.* vt proinde nonnulli fruſtra ſint, qui hanc *leg.* hâc parte velut vitioſam emendant. Scilicet de more, qui in militiam allegabantur, vt inter vltimos ſternebantur, *l. 14. inf. h. t.* (vbi dicam, etſi ea *lex* ad militiam Palatinam magis pertineat) ita & ſtipendia pro gradu ſuo accipiebant minora: mox laborum ſuffragiis & promotionibus, vt incrementa militiæ conſequebantur, *d. l. 14.*, ità & ſtipendia maiora. De quo eſt & Procopij locus *in anecdotis, p. 104.*

¶ *Altera* conditio hæc proponitur, vt ſi militiæ inhabiles ſint filij Veteranorum, veluti quia imbecilliore valetudine ſunt, aut ineptâ corporis habitudine, aut iniuſtæ proceritatis vel ſtaturæ, in officiis cæteris: id eſt, inter officiales, Proconſulum, Conſularium, Correctorum, Præſidum (vt oſtendit dicta *lex 2. inf. de Veteranis*: & *lex 8. inf. de Cohortalib.* ſi modò ea *huic* noſtræ coniungenda eſt) militent. At ſi iuſtæ proceritatis, habitudinis, valetudinis, item ætatis, militiam detractent, Curiis vindicentur: Cæteri verò penitùs eneruati morbo aut aliter, à Curiis etiam immunes ſint. ¶ Denique, vt hæc *lex* melius adhuc intelligatur, videndus eſt *totus titulus 1. de fil. milit. apparit. & Veteran.* hanc in rem *expreſſus*, quò hæc *lex* melius relata fuiſſet.

¶ CVRIA *ſeu Curiali nexu quot annorum militia armata & Officiali militia* LIBERET.

VI.* Idem AA Mauris Sitifenſibus."

SI quis armatæ ſacramenta militiæ "impigro" quinquennij labore pertulerit, auo licet ac patre ſit Decurione progenitus, ab omni nexu Curiali perſonam duntaxat" propriam vendicauerit: Diuerſis autem Officiis" ſeruientes, quinque & viginti annis in militiâ decurſis pari ſecuritate donamus: & cetera. Dat. IX. Kal. Maij. Treuerini", Valentiniano & Valente" AA. CONSS.

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungenda autem ei lex 64. inf. de Decur. Indicatur ea *leg. 16. ſupr. de Agentib. in reb. & l. 28. inf. de Cohortalib.*

" *Mauritaniæ* duæ inter ſex Africæ Prouincias fuêre: vna, *Sitifenſis*; altera *Cæſarienſis*: vtraque Præſidialis, quod docet Rufus Feſtus *in Breuiario, vt & Imperij Notitia.* ¶ De Mauris *Sitifenſibus*, vide quoque *Nouellam Valentiniani, inter Theodoſianas* 25. Meminit quoque Sitifenſis Mauritaniæ Ammianus Marcellinus *lib. 29.* (locis duobus) *p.* 427. 431. in hiſtoriâ de *Firmo*, in Geſtis A. 372. & 373. quò forte etiam hæc *lex* referenda eſt.

" Impigro labore.

" Non verò liberorum. *d. l. 64.*

" Fugitiua eſt hæc *huius legis* pars, & ad *Tit. de diuerſ. officiis* referenda potius erat: videnda *lex 5. & 6. illius Tituli.*

" Id eſt officiales Iudicum.

" *✗. Treuiris* in MS. Treuerini male.

" *✗ Valentiniano & Valente I V. AA.* id eſt A. D. 373. de quo mox.

COMMENTARIVS.

QVINQVENNALI Militiâ armatâ, CVRIA ſeu Curiali nexu (cui alioquin tenebantur Curiales) Curialem liberari iubet Valentinianus Sen. hâc Conſtitutione (quam indicat *lex 16. inf. de Agent in reb. l. 28. inf. de Cohortalib.* cuique coniungenda venit *lex 64. inf. de Decurion.*) pariter vt Conſtantius, *l. 38. d. tit.* Valentin. Iun. *l. 88. inf. eod. tit.* Cùm alias huic rei alia atque alia tempora præſtituta fuerint, de quo plenè *ad l. 10. inf. de Decurion.* Vt maximè verò quinquennali militiâ ipſum Curialem liberari voluerit Valentinianus, non ideò tamen liberari voluit liberos eius *h. l.* ſed ipſum *duntaxat*, vt diſerte *hâc l.* dicitur. Quod etiam de liberis ſtatuitur *d. l. 64. inf. de Decurion.* Finge, Curialis me conditionis eſſe, vt qui Patre vel Auo etiam Decurione genitus ſim? vtique, ſi quinquennio continuo militauero, Curiali nexu liberor, at non etiam liberi mei: Nam (vt eleganter loquitur *d. lex 64.*) *priuilegio militiæ paternæ ſe non vindicat, quem auitus Curiæ nexus adſtringit.* Paternum itaque priuilegium ad poſteros hâc parte non dimanat, & naſcendi lex ſeu conditio paterno priuilegio non impeditur, verùm auita conditio prævalet. Et rurſum, vt *d. lex. 14. ſup. de Priuil. eor. qui in S. P.* loquitur, *Satis eſt parentibus eorum vacationem pro remuneratione conceſſam fuiſſe.* Denique potentior eſt auitus nexus paterno priuilegio. Et hæc quidem de Armatâ militiâ.

¶ Aliud verò in militiâ *Officiali*; quæ differentia notetur inter militiam Armatam & Officialem. Curialis ſcilicet conditio, ex Valentiniani Sen. mente, quinquennali militiâ Armatâ euitatur: Officialis verò militia non niſi vicenâ & quinâ, quomodo & Theodoſio complacuit, *d. l. 16. ſupr. de Priuil. eor. qui in S. P.* quâ alioquin ab hâc Valentinianeâ conſtitutione aliquantum receſſit, quod ipſemet profitetur *l. 28. inf. de Cohortal.* quæ *d. l. 16.* iungenda eſt. Maius ſcilicet hâc quoque parte militiæ Armatæ, quàm inermi priuilegium datum. Et hoc quidem ſæculo, quo res militaris peſſum ibat, militiáque deſerebatur. ¶ Ceterùm, ſi mens bene augurat, pertinet hæc *lex* ad *Firmi* Tyrannidem in Mauritaniâ, & ad militem Indigenam (cuius meminit diſertè Amm. Marcellinus, *lib. 29. p. 428.*) Mauritaniæ Sitifenſis, quò Theodoſius Magiſter Militum à Valentiniano ex Galliis miſſus appulit: vbi & Sitifi quidem, legiones, quæ Africam tuebantur, recenſuit. *d. p. 427. & 428.* Mox & eodem rediit, *p. 435.* tandem & Firmo iam extincto Sitifim triumphanti ſimilis rurſum rediit, *p. 436.* Memorat & Zoſimus *lib. 4. p. 744.* Valentinianum, nuncio de Firmi tyrannide allato, ſtatim numeros quoſdam militares τάγματά τινὰ ϛρατιωτικὰ, relictâ Pannoniæ Myſiæque ſuperioris cuſtodiâ in Africam nauigare iuſſiſſe.

¶ *De* PROMOTI *militis ad honores per* SALTVM *& ſuffragium pœnâ.*

VII.* Idem AA. Iouio" Magiſtro Equitum, & Peditum.

PLVRES de diuerſis Numeris ante impleta ſtipendia, ad indebitos honores ſuffragiorum ambitione" perueniunt. Siue igitur eos purpuram adoraſſe" conſtabit, ſiue excepiſſe" aliquas dignitates, eo quem ceperint honore ſoluantur: ita vt qui ceteros in labore poſitos feſtinâ cupiditate tranſierint, nec"

nec" teſtimonium" quidem emeriti laboris accipiant. Quòd ſi aliquibus fortaſſe Rationibus" adtinentur inpliciti, ad eos Numeros de quibus per ambitionem exierant, reuertantur. Dat.Prid.Kal.Iun.Med.Valentin.& Valente AA.CONSS. [365.]

NOTÆ.

* Iungatur non ita male huic legi, *lex 16.inf.de Numerar.* alterutrubi tamen emendato die ſubſcripto. Finis certè *huius* illi maximè conuenit.

" ✠. *Iouino.* Pariter vt *l.9.& 10 inf.h.t.* Et apud Amm.Marcellinum vbique: Magiſtrum Equitum & Peditum vocat hæc *lex*: Magiſtrum Equitum tantùm l.9.&c.

" *Ambitio* hic & mox, pro *ambitu.*

" De *Purpura adoratione* dixi plenè ad *l.vn.ſup.de Præpoſ.S.Cubic.* Adoraſſe autem accipe inter Protectores; *l.3. & 4.inf de Domeſt.& Protector.& tot.tit.inf hoc libro, de Teſtimoniali ex Tribun.& Protector.*

" Pro accepiſſe.

" Ne quidem teſtimonium.

" Teſtimonialem: vid.*inf.de Teſtimonial.*

" Primip li & annonæ militaris ſcilicet: vid.*d.l.10.inf.de Numerar.*

COMMENTARIVS.

AD HONORES indebitos ANTE impleta ſtipendia, atque adeò per ſaltum promotos milites, etſi vel purpuram Principis (inter Protectores ſcilicet) adorauerint (de quo honore dictum fuſiùs ad *l. vn. ſupr. de Præp. S. Cub.*) item etſi ad aliquas dignitates peruenerint, honore priuari iubet *hâc l.* Valentinianus Sen, Quin & *Teſtimoniales* emeriti laboris (de quibus *ſuo tit. inf.21.*) his denegari. Elegantiſſimâ ratione inſpersâ; ſcilicet, qui *feſtinâ cupiditate* (id eſt, per ſaltum) non emeritis ſtipendiis commilitones ſuos in labore poſitos, & ſtipendia legitimè decertantes ſeu decurrentes præuertere voluerunt, ne teſtimonio quidem emeriti laboris digni ſunt; & qui præpoſterâ ambitione Primi eſſe voluerunt, nouiſſimi, imò nulli haberi debent: ¶ Quinimò Numeris ſuis quandoque reſtitui milites ita per ſaltum promotos vult; ſi videlicet *rationibus ſint implicìti*: id eſt ſi rationem Numerorum militarium tractauerint, & ſic *Actuarij*: (de quibus dicetur ad *l.11. inf. de Erog. Milit. Annon.*) Et verò de iiſdem etiam agitur *d. l.10. inf. de Numerar. & Actuar.* (quam *huic* noſtræ haud improbabiliter coniungi poſſe puto:) *Annona* ſcilicet hinc militaris & primipili magna hæc & ſingularis eſt ratio, inter cetera eius priuilegia, de quibus affatim alibi. Inde verò, eæ fraudes Actuariorum fuerunt, (de quibus plenâ manu ad l......) vt id conſtitui oportuerit. Cùm aliàs alij qui ante impleta ſtipendia ad indebitos honores ſuffragio, ſeu ambitione peruenerunt, ad militiam non reuocarentur. Cæterum notandum, argumento *Iouini*, cui hæc *lex* inſcribitur, hanc ipſam *leg.* proculdubio pertinere ad *Gallicanum militem*, Alamannis oppoſitum.: de quorum irruptionibus in Galliam hoc anno, teſtatur Am. Marcellin. *lib.26. p.336*: 340. de quo Iouio, vel Iouino hîc ſemel agendum, cui inſcribuntur *duæ* prætereà *huius tituli leges*, putà *l.9. & 10.*

Igitur Iouinum hunc (de quo & ſub Iuliano nondum firmato Imp. Marcellinus *lib.25.p.202.*) Magiſtrum Equitum & Peditum vocat hæc *lex*: Magiſtrum Equitum tantùm, *d. l.9. h. t. & dicta lex 10. inf. de Numerar.* Magiſtrum militum, *d. lex 10. h. tit. & lex 11. inf. de Veteran.* Magiſtrum Armorum, Marcellinus, *lib.25. p.324. lib.26. p.339.* Hic à *Iuliano* per Illyricum primum factus, teſte Am. Marcellino *lib.22.p.221*. deinde ab eodem Iuliano Magiſter Armorum per Gallias, *lib.26. p.339. & lib.25.p.324.* in quo officio confirmatus à Iuliano An. Dom.364. & *lib.25.pag.329. & 330.* Eodémque anno in diuiſione Imperij, inter Valentinianum & Valentem, illi ceſſit, A.364. eodem teſte, *d. lib.26.p.339.* Exindè A.366. eodem teſte, *lib.27. p.358.* Magiſter Equitum in Galliis aduerſus Alamannos mouit, quorum & prope Scarponam (cuius mentio quoque in *Itin. Peutinger.* apud Paulum Diaconum, vndè & Comitatus Scarponenſis poſteà dictus) mox propè *Cathalannos* magnam ſtragem edidit. Sequente An.367. conſul deſignatus fuit, eodem teſte. Quod verum eſt, habuit enim Annus ille *Lupicinum & Iouinum Conſules.* Quod etiam Faſti docent, vbi pleniùs & integro nomine *Flauius Valens Iouinus* vocatur, quomodo & Ammianus ipſe *lib.28. p.396. Valentem Iouinum* vocat. Denique idem Marcellinus *lib.27* eodem Anno eiuſdem meminit intra Gallias Magiſtri, mox ad Britannias miſſi: vide eum *p. 371.* A. 368. Cum Valentiniano & Gratiano Rhenum tranſgreſſus eſt aduerſus Alamannos *p.375.* De eodem accipiendus eſt Sidonius Apollinaris, *carm. 23. verſ.172.* de eodem ſcribit Flodoardus, *p.hiſt. 6.* vbi antiquos aureóſque Verſus refert à Iouino poſitos in templo quod Remis ipſe fundarat, ad corporis ſui ſepulturam, vbi hæc inter cætera de Magiſteriâ Suâ Militum, & duplici quidem, quam modò memoraui, ſcribit.

Felix militiæ ſumpſit deuota Iouinus
Cingula, virtutum culmen prouectus in altum,
Biſque datus meritis Equitum Peditúmque Magiſter.

Poſtremò huic Iouino Magiſtro Equitum, ſucceſſit Theodoſius, Theodoſij M. Imp. pater: teſte Ammiano, *lib.28. p.396.* Ex ſuperioribus, apparet in *inſcript. huius l.* & *peditum* tollendum videri.

¶ LIBERI

¶ Liberi Veteranorvm *ad militiam à Valentiniano euocantur pœnâ propoſitâ Patribus, liberos non offerentibus.*

viii. *Idem AA. ad Equitium" Comitem" & Magiſtrum Militum.

OMnibvs omnino Veteranis Auctoritas" tua denuntiet", Quòd ſi quis filium ſuum armorum honore condignum" non propriâ voluntate militiæ, quam ipſe ſudarit, obtulerit," noſtræ ſit legis laqueis" inplicandus. Dat." viii. Kal. Octob. Heracleæ", Valentiniano & Valente AA." conss. [365.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Eáque pariter vt eiuſdem argumenti *quinta* ſupra 1 in *Tit. de filiis milit. apparit.* melius coniecti fuiſſet: quo etiam titulo *lex* 7. eiuſdem Valentiniani, & plures aliæ *leges* huic concordant. Iungenda porrò mihi *huic l.* videtur *lex* 3. *Cod. de Agricolis & mancip. dom.* de quo mox plura.

" *Equitij* huius Comitis mox Magiſtri militum meminit & Amm. Marcellinus *lib.* 26. (in geſtis huius, & ſuperioris, & proximi Anni, *p.* 339. 340. 347. 353.) & *lib.* 29. (in geſtis A. 373. quo & Conſul fuit *p.* 437.) vt & Hieronym. *Chronico* (in A. D. 373.) & Zoſimus, *lib.* 4. *p.* 736. (in geſtis Anni 375.) vbi eum Ταξίαρχον vocat. Ac nominatim Amm. Marcellin. docet, eum Illyriciano exercitui præpoſitum, ſeu per Illyricum, primò Comitem, mox Magiſtrum militum ſeu armorum à Valentiniano Sen. factum, *p.* 339. 340. 347. 353. 437. Hieronymus quoque eum *Comitem Illyrici* vocat, addítque, eum *iniquiſſimis tributorum exactionibus prouincias quas regebat, antequam à Barbaris vaſtarentur, euertiſſe.* Eiuſdem mentio in veteri inſcript. Viennæ in Auſtriâ, *p.* 164. *n.* 3. quæ præfert, *Valentinianum & Valentem Tertium* coss. id eſt A. D. 370. Eidémque inſcribitur & *lex* 3. *Cod. de agricolis & cenſ.* quæ fortè *huic* iungenda eſt, etſi die & Conſule careat. Tandem, quod nomen eius attinet, modò *Æquitius*, modò *Equitius* ſcribitur. Ad eundem refero alteram inſcriptionem quæ Strigone, vbi adnotatus Conſulatus *Gratiano* 2. *& Probo*, id eſt A. D. 371.

" Comites, Magiſtri militum, dixi *inf. ad l.* 2. *h. tit.*

" Sic & *inf. l.* 9.

" Nota; Denunciaſſe Magiſtros militum, quæ Imperatores iuberent.

" Vt quia valetudine proſperâ, corpore apto, iuſtâ ſtaturâ, vid. *l.* 4 *ſup.*

" *Legis Laquei*, pro multa: *h. l. & l.* 9 *inf. de fil. milit. appar.* (quæ in hoc eodem argumento verſatur) *l.* 16. *inf. de diuerſ. offic. l.* 38. *inf. de hæret. l. vlt. inf. de habit. quo vti.*

" An *Data*, pro *Reddita*? Valentinianus enim hoc tempore in Illyrico non erat: Valens verò in Oriente. Cæterùm *Heraclea* hæc vrbs Macedoniæ Illyrici eſt, in quâ Equitius Magiſter militum per Illyricum tùm conſiſtebat. Neque enim Heraclea *hîc* accipienda, quæ Prouincia trans Bithyniam eſt, in quâ Valentem hoc tempore conſtitiſſe docet Amm. Marcellin. *lib.* 26 *p.* 343. indéque eum in Syriam profectum per Cæſaream Cappadociæ, *p.* 343. 345. Multò minus Heraclea Syriæ hîc accipienda eſt.

COMMENTARIVS.

LIberi Veteranorvm *hâc l.* vrgenti rurſùm rei bellicæ neceſſitate, à Valentiniano Sen. ad militiam euocantur, iuſſis parentibus veteranis filios ſuos offerre; pariter vti iubentur ab eodem Valentiniano *l.* 5. *ſup. & l.* 58. *inf. de Decurion.* (non tamen in ſpecie *l.* 78. *d. tit.*) pariter vt ab aliis Principibus; vt liquet ex aliis legibus quatuordecim, quas notaui ad *d. l.* 5. *ſup.* Et pœnâ quidem parentibus veteranis indictâ, niſi filios ſuos militiæ idoneos obtulerint, pariter vt *d. l.* 9. (denuntiatione ſcilicet Equitij Magiſtri militum per Illyricum conuenti) cùm *d. l.* 5. *ſup.* præmiis & pœnis ipſis Veteranorum filiis indictis, euocati fuerint. Atque hâc quidem, inter alias, ratione Valentinianus militiam (& quidem per Illyricum, mox vt oſtendam) erectum iuit, hâc conſtitutione ad Equitium Magiſtrum militum emiſsâ, vti retrò altera conſtitutione ad eundem Equitium emiſsâ, ſeruos colonos rei priuatæ, eorúmque filios & nepotes, ſi armatæ ſacramenta militiæ ſuſceperint, etiam Protectorum nomen adeptos diſcingi, reique priuatæ reddi iuſſit, *l.* 3. *Cod. de Agricolis & mancipiis dominicis*, quæ fortè *huic* iungenda videatur.

Cæterùm rei bellicæ neceſſitas, quæ huic *legi* occaſionem præbuit, videri poſſit Procopij Tyrannis ſiue metus, cui Illyrico inhianti, Equitius (cui hæc *lex* inſcribitur) antea Comes Illyriciano exercitui appoſitus, nunc Magiſterij dignitate auctus, à Valentiniano Sen. oppoſitus, operam nauauit; vt teſtatur Amm. Marcellinus, *lib.* 26. *Et circa id tempus*, inquit, *aut non multò poſterius in Oriente Procopius in res ſurrexerat nouas, quæ propè Kal. Nouemb. venturo Valentiniano Pariſios, eodémque nunciata ſunt die: Super appetitu verò Procopij, antequam adoleſceret, reprimendo, curis diducebatur ambiguis, ea potiſſimum ratione ſollicitus, quod ignorabat, vtrùm Valente ſuperſtite an extincto memoratus imperium adfectaret. Equitius enim relatione Antonij Tribuni acceptâ, regentis in Daciâ mediterraneâ militem, qui nihil præter negotium ipſum auditum obſcurè ſignificabat, ipſe quoque nondum liquidâ fide compertâ, ſimplicibus verbis Principem geſtorum conſcium fecit. His cognitis Valentinianus, eodem Equitio aucto magiſterij dignitate, repedare ad Illyricum deſtinabat, ne perſultatis Thraciis perduellis iam formidatus inuaderet hoſtili exercitu Pannonias.* Et poſt: *Electi quidam* [à Procopio] *ſtoliditate præcipites, ad capeſſendum Illyricum miſſi ſunt, nullo præter Petulantium adiumento confiſi; aureos ſcilicet nummos effigiatos in vultum noui Principis, aliáque ad illecebras aptantes, quos correptos Equitius per eas regiones militum Rector, extinxit genere diuino pœnarum. Pariáque deinde metuens, obſtrinxit tres aditus anguſtiſſimos, per quas Prouinciæ tentantur Arctoæ; vnum per Ripenſem Daciam, alterum per Succos notiſſimum, tertium per Macedonas, quem appellant Acontiſma.* Vid. & eundem Am. Marcellin. *lib....p.* 353. & 354. Vbi de Philippopolis obſidione: Et tamen non eò referendam quis putet hanc *legem*, ad Procopianam, inquam, Tyrannidem, vtpote quam poſt hanc demùm *legem* erupiſſe 4. Kal. Octob. ſcribunt Faſti Idaciani *his* Coss. Igitur niſi Procopiana Tyrannis anterior fuerit *hâc leg.* (quod ſuadet inſcriptione *huius l.* Magiſtri militum dignitas, Equitio tùm addita: quâ eum auctum poſt Procopianam Tyrannidem exortam, exertè ſcribit Amm. Marcellinus *lib.* 26. *p.* 340.)

p.540.) referenda alicui potius videatur hæc *lex* ad metum à Gothis, qui Thracias & Illyricum diripiebant. Nam eo tempore *Equitum Comitem Illyrici fuiſſe*, ait Hieronymus.

¶ IVMENTA *ſua Milites, ad Rheni limitem conſtituti, ſuppeditare, etiam Regalibus* [*Francorum & Alamannorum*] *eorúmque Legatis, ad comitatum Imp proficiſcentibus à Valentiniano Sen. vetantur.*

IX. * Idem AA. ad Iouinum" Magiſtrum Equitum.

TAM Duces, quàm etiam COMITES, &" quibus RHENI eſt mandata cuſtodia, Sinceritas" Tua protinùs admonebit, vt neque Regalibus, neque Legatis, ſua Milites" iumenta" ſubpeditent: Etenim, cum propriis" animalibus" eò vſque veniendum" eſt, vbi obſequium curſuale ſuccedit. ¶ Sanè, ſollicitudinem" competentem Auctoritas" tua iubebit adhiberi, vt eorum pecoribus", vbi conlocauerint Manſionem", alimenta non deſint. Dat. IV. Kalendas Feb. Remis", Lupicino & Iouino CONSS. [367.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

" De hoc IOVINO dixi plenè *ad l. 7. ſup.* Superiore anno 366. de ALAMANIS victoriam reportauit: cuius rei hiſtoriam vide apud Amm. Marcellin. *initio lib 27.* Huius verò *legis*, vt & *prox.* 10. ſubſcriptioni, DAT. REMIS, apprimè congruit, quod memorat Flodoardus, I. *Hiſt Rhem. cap* 6. hunc Iouinum REMIS templum fundaſſe ad corporis ſui ſepulturam: de quo iam dixi *ad d. l. 7.* & dicam adhuc mox.

" Nota voculam, ET: Alij ſunt igitur à Comitibus, *ij, quibus Rheni cuſtodia eſt mandata*: de quo mox plura.

" *Sinceritas Tua*: titulus Magiſtri militum.

" Equites ſcilicet de quorum iumentis hic agitur, & quibus præerat Iouinus Magiſter Equitum.

" *Iumenta*, pro equis: ſic Am. Marcellinus *lib. 21. p.* 200. vbi agit de apparatu bellico, & collatione in id prouincialium, *& diuerſa genera iumentorum.*

" Ambroſius, *de obitu Valentiniani*: *Reus mihi videbar ſperata mea præſentia nec impleta*: *Sed vtinam viuenti tibi deberem hunc reatum, excuſarem quod non potuiſſem* PROPRIIS ANIMALIBVS *occurrere, etſi iter ingreſſus eſſem.*

" *Animalia*, & *pecora*, & *iumenta*, pro Equis: *h. l. & l. 4. inf. de Murilegul & l. 1. inf ſi quis pecun. conſl.* ſicut Græcis ἄλογα: vid. quæ dicam *ad l. 7. inf. de erog. milit. ann.* Gloſſæ animalia ψυχικὰ ζῶα ἄλογα. Diaconus *in vita Heraclij*: *Romani animalia ſua nocte & adaquauerunt, & acceperunt.* Itaque Petrus Nannius *ad Ambroſium* ſuauis eſt, qui ſcribit, *animalia* vſurpare pro iumentis, prorſus eſſe infacetum, neque Ambroſianæ elegantiæ.

" Magiſtri militum, quæ circa rem militarem Principes iubebant, exequebantur: *h. l. & l. 4. ſup.*

" Sic & *l. 8. ſup.*

" De *Manſionibus* quoque iam aliquid dixi ad *l. 4. ſup. de off. Rect. Prou.* & dicam pleniſſimè ſemel, *l. 9. inf. de Annon & Tributis.*

" Mox id expendam.

COMMENTARIVS.

EQVOS ſuos milites in ſp. *huius l.* ad Rhenum conſtituti, etiam Regalibus Alamannorum, vel etiam FRANCORVM (& illorum nominatim in ſp. *huius l.*) aut Legatis eorundem (ad Comitatum Principis proficiſcentibus) ſuppeditare à Valentiniano Sen. prohibentur: Verùm ipſimet Regales aut Legati propriis ſuis animalibus venire iubentur, ad eum vſque locum vbi curſus publicus erat. Curſus enim exinde publicus Gentilium Legatis patebat, vt teſtatur quoque *lex* 57. *inf. de curſu publ.* & Menander, *loco*, quem *ibi* laudaui. Illud etiam Magiſtro militum iniungit Imperator, vt ſollicitudinem adhibeat, quò eorum animalibus pabula præbeantur, in manſionibus. Iam anteà certè quoque ſcripſerat Paternus Iuriſconſultus *in l. 22. §. 1. π. de Re Milit. eum qui armato praeſt, equum militarem* EXTRA PROVINCIAM *duci, permittere non debere.* Verùm id generalius eſt etſi ad eundem finem collineet. ¶ Id verò in tantum *h. l.* prohibetur, vt ne Regalibus quidem, aut Legatis eorum, in Comitatum (id eſt, Aulam Imperatoris) contendentib. (qui tum Remis erat in Belgicâ ſecundâ, quod *huius l.* ſubſcriptio docet) præberi velit. Equos militum limitaneorum ne quidem hâc occaſione ab obſequio militari, ſeu cuſtodiâ limitis abduci oportet: altâ quamlibet pace, vel fæderibus conciliandis, vel neceſſitatibus publicis expediendis. Hæc *huius leg.* ſententia eſt. Ex quâ interim complurima notanda veniunt, quæ ad inſtaurandam *Hiſtoria Gallo-Francicæ* memoriam maximè faciunt: quibus illuſtrandis liberalior nunc ideò decurret oratio.

¶ Primùm igitur, DVCES & COMITES rei militaris per Galliam *huius l. initio* memorantur, qui ſcilicet per vtramque Germaniam Ciſrhenanam & Belgicam fuere, aut etiam per Sequanicam: de harum enim Prouinciarum omnium militibus, Ducibus & Comitibus *lex* noſtra intelligenda eſt: Per eas quippe prouincias FRANCIS & Alamannis, (qui populi tum vtrique Transrhenani erant, ſeu trans Rhenum ſedes habebant) oppoſitus miles erat, & per eaſdem Prouincias ad Valentinianum in Galliis hærentem (PARISIIS primum, mox REMIS) Francis & Alamannis ad fœdera ineunda, iter erat neceſſariò. De limitaneo alioquin ad Rhenum milite aliunde res nota eſt; & de eo prolixè *alibi* dicam. Conſulendi interim ſunt Authores Panegyricorum, quos Beatus Rhenanus primus in lucem, magno rei literariæ Hiſtoriæque bono prodidit. Et conſulendi prætereà plerique omnes Auguſtorum Temporum ſcriptores. ¶ At de *Comitib.* nominatim, quorum *hac l.* mentio fit, non vno loco Ammianus Marcellinus agit, & quidem in Geſtis Anni ſuperioris 366. *initio lib. 27.*

his verbis, *Alamanni Gallicanos limites formidati iam perſultabant, horum portioni primæ Carietto, tunc per vtramque Germaniam Comes, occurſurus cum milite egreditur.* Cautè ait Marcellinus, *Tunc*: ideò quoque quia ſcilicet poſt Carięttonem (eo ipſo anno 366. bello Alamannico interfectum) non iam vnus Comes per Germaniam, verùm duo Comites fuerunt; Nannenus videlicet & Quintinus. Cuius Nanneni meminit idem Marcellin. *lib.* 28. & 31. (in geſtis Anni 373. & 377.) & de vtroque agit Sulpitius Alexander *lib.* 3. & 4. *Hiſtoriar.* apud Gregorium Turonenſem, *Hiſtor. Francic. lib.* 2. *cap.* 9. Vbi notat quoque Maximum Tyrannum infantiam filij ſui Victoris, tutelámque Galliarum his commiſiſſe. Mox Nannenus ſolus remanſit: verùm in eius locum denuo duo ſuffecti; Carietto videl. (fortè ſuperioris filius) & Syrus, vt idem Sulpitius Alexander ſcribit (in geſtis Anni 388.) *Eo tempore*, inquit, *Carietto & Syrus in locum Nanneni ſubrogati in Germania, cum exercitu oppoſito Francis diuerſabantur.* Sed & Amm. Marcellinus *initio lib.* 27. alterius Comitis quoque meminit; Seueriani, inquam, Comitis, qui apud Calidona (in Galliâ, F. *Saliſona*) Diuitenſibus præſidebat & Tungricanis; qui tamen in inſcriptione *legis* 1. *ſup. de Poſtlim. reuerſ.* anno ſuperiore 366. *Seuerianus Dux* vocatur, non Comes. Plures igitur Comites Militum FRANCIS & Alamannis oppoſiti in Galliâ fuêre: FRANCIS, inquam, in Germaniâ vlteriore ſeu inferiore: Alamannis verò in ſuperiore, vt FRANCICA pleniùs docebunt.

¶ Præter hos Comites fuerunt & DVCES in Gallia, Francis pariter & Alamannis oppoſiti: vt hæc *lex* noſtra teſtatur. Inclinante certè Romano Imperio, & parte Galliarum in FRANCORVM iura iam-iam tranſgreſsâ (Theodoſij videlicet Iunioris temporibus) vnicum tantùm Comitem, neque tractus adeò magni: Tres verò, limitem Rheni verſus, Duces fuiſſe, docet nos *Breuiarium* Theodoſij: ſiue *Notitia Imperij*, ſcripta A. D. 427. Comitem, inquam, Argentoratenſem, Ducem Moguntiacenſem (cuius cura ſeu diſpoſitio à Saletione, quod hodie *Seltz* vocatur, Antonacum vſque, quod hodie *Andernach*, ſeſe protendebat, & cuius mentio quoque fit apud Amm. Marcellinum *lib.* 29. *p.* 426.) Item Ducem Belgicæ primæ, & Ducem Belgicæ ſecundæ. Atque hæc de Ducibus & Comitibus Rheni, vel certè Rheno ſeu limiti Galliarum proximis dicta ſint.

Præter hos memorantur *h. l.* & Tertij, *quibus* RHENI MANDATA *erat* CVSTODIA, à Ducibus & Comitibus diuerſi, vt oſtendit vocula ET, quam plerique omnes temerè *hic* expungunt vel prætereunt, vt Comites Palatinos Rheni hinc nobis, ſi Deo placet, arceſſant. Cùm tamen neque Comites Rheni hîc appellentur, & prætereà Comitum horum & nominis alia ratio, & dignitas alia ſit. Hi quippe Palatij Comites: illi verò Rei militaris fuêre: adeò vt Palatij Comites etiam in Saxoniâ, Franconiâ, & Sueuiâ memorentur, *in ſpeculo Saxonico, lib.* 3. *art.* 53. *Quelibet Prouincia*, inquit, *Teutonica terra ſuum habebat Palansgrauionatum, Saxonia, Bauaria, Franconia, & Sueuia.* Itaque corruit iam recepta fermè coniectura de Comitibus Palatinis recentioribus: de quâ alioquin conſulenda Pithœi *de Comitibus Palatinis* obſeruatio, & Freheri *Palatina*, & Cluuerij *Germania*, & ſpeciales aliorum ſuper eâ re tractatus. Ii igitur, quibus Rheni mandata cuſtodia, *h. l.* dicitur, ſunt omnino (nequis erret, aut hæreat) Præfecti ſpeciales, Prætenturarum ſingularium, in ſingulis Ciuitatibus ad Rheni ripam conſtituti; qui pariter vt Comites & Duces ſub diſpoſitione Magiſtri militum fuerunt. Sanè huiuſmodi Præfectos militum plures memorat ſub Duce Moguntiacenſi prædicta Imperij Notitia; *Præfectum*, inquam, *militum Saletione, Tabernis, Vico Iulio, Nemetibus, Altaripa, Vangionibus, Moguntiaci, Bingij, Bodobrigæ, Confluentibus, Antonaci.* Quæ certè Ciuitates omnes ad Rhenum ſunt, ac proinde Præfectis in iis conſtitutis, Rheni cuſtodia *mandata erat.* Tria proinde nunc hæc obſerua. Duces, Comites, Præfectos militum. Et hos quidem poſtremos, ſic vt dicam, locales; illos verò generaliores, & quorum ſub diſpoſitione hi poſtremi fuêre. Ducibus videlicet & Comitibus vniuerſa Prouincia commiſſa erat (hinc & *Duces Prouinciarum* dicuntur) At Præfectis, vrbs certa ad Rhenum, limiti tuendo, Rhenóque cuſtodiendo, demandata erat.

Nunc de REGALIBVS, qui *h. l.* memorantur. Regales hi ſunt, non alij, quàm Regiæ Francorum & Alamannorum (& horum nominatim in ſpec. *huius leg.*) ſtirpis Principes, Filij Agnati, regali ſtirpe orti, quorum frequens quoque apud Amm. Marcellinum mentio occurrit, *lib.* 16. vbi de Chonodomario & Serapione Alemannorum Regibus egit, *p.* 85. 86. *Hos ſequebantur poteſtate proximi Reges numero quinque*, REGALESQVE *decem, & Optimatum ſeries magna.* Et paulò poſt *p.* 87. *Alamannorum peditum fremitus auditus eſt, vnanimi conſpiratione vociferantium, relictis equis ſecum oportere verſari* REGALES. Vbi tamen *Regalium* appellatione etiam Reges ipſos intelligit, vt ſequentia *ibi* oſtendunt, pariter vt *lib.* 22. *p.* 241. *lib.* 18. *Hortarius*, inquit, *Rex nobis antè fœderatus, amicus finitimis quoque ſuis, Reges omnes, & Regales, & Regulos ad conuiuium corrogatos retinuit.* Item: *lib.* 28. (in geſtis ſequentis Anni 385. vel etiam huius ipſius:) *Sub idem ferè tempus*, inquit, *Valentiniano ad expeditionem cautè, vt rebatur, profecto, Alamannus Regalis, Rando nomine, diu præſtruens quod cogitabat, Moguntiacum præſidiis vacuam cum expeditis ad latrocinandum latenter irrepſit.* Quo loco Richardus *in Diuionenſib. Antiq. p.* 9. perperam reponebat *Gregalis*, vt gregalem militem & latronem inde eruat. Sed & idem *lib.* 17. Inter Quados *Regalem* quoque nominat: *Quadorum*, inquit, *Regalis Vitrodorus, Viduarij filius Regis, & Agiſimundus ſubregulus, aliique optimates & Iudices variis populis præſidentes.* Eodémque libro meminit inter Sarmatas Regalis, mox Regis; Zizaïs & Arabij & Vſafri Regalium. Denique inter Perſas quoque Hormiſdæ Regalis *lib.* 16. 24. 26.

Ex his interim omnibus diſcere licet, Regibus proximos Regales fuiſſe: Regalibus rurſum, Regulos & ſubregulos (quanquam & hi quandoque cum illis miſcentur) Vetus Grammaticus *de differentiis vocum*: *Inter Regem, & Regalem, hoc intereſt; quod Regis puer Regalis eſt: Rex, qui Regnum regit.* Græci Βασιλικὸς dicerent. FRANCORVM ſanè Regales memorat nominatim. Sulpitius Alexander, *lib.* 4. *Hiſtor.* apud Gregorium Turonenſem, *Hiſtor. Francic. lib.* 2. *cap.* 9. Qui tamen *Regulos* illos, mox *Subregulos* vocat. Cæterùm hanc *Regalium* vocem Gregorius Turonenſis minus intelligere potuit. Nam cùm verba Sulpitij hæc notaret, *Marcomere & Sunnone Francorum Regalibus tranſacto curſim colloquio*, &c. & mox iſta; *Arbogaſtes Sunnonem & Marcomerem, ſubregulos Francorum gentilibus odiis inſectans*, &c. Gregorius dubitans hæc ſubiicit; *Cùm eos Regales vocet?* NESCIMVS *vtrum Reges fuerint, an vices tenuerint Regum.* Netitium verò, Gregori, Regales, neque

Reges,

Reges, neque vice Regum propriè, ſed Regiæ ſtirpis fuêre. At de Regulis Francorum elegans locus extat apud Sidonium *lib.4. Epiſt.20.* Regulorum denique mentio fit *l.5. inf. de Legatis.* Fatendum tamen, *Regalium* appellatione & ipſos Reges ſæpe comprehendi: vt apud Marcellinum. Et forte etiam *hac ipsâ leg.*

Neque prætereunda eſt *legis* huius ſubſcriptio, ſicut & *legis 10. prox.* Hæc inquam; DATA REMIS: Lutetiâ ſcilicet Pariſiorum Valentinianum in Belgicam ſecundum Remos progreſſum, anno 366. ſuperiore, teſtatur Amm. Marcellinus, *lib.26. p.340.* *Replicabat*, inquit, *aliquoties hoſtem ſuum fratriſque ſolius eſſe Procopium; Alamannos verò, totius orbis Romani, ſtatuitque nuſquam interim extra confinia moueri Gallorum, aduſque Remos progreſſus.* Hinc adeò complurimæ leges, hoc, & ſuperiore Anno Remis datæ *hoc Codice* occurrunt, quas ex *Chronico Theodoſiano* petere licet. Quinimo & ipſemet Iouinus Magiſter Equitum, cui hæc *lex* inſcribitur: imò Magiſtri Militum per Gallias in vniuerſum, REMIS hoc tempore conſtitêre, vt ex Amm. Marcellino colligimus *lib.25. p.324. & 329.* Imò Iouinum hunc ipſum Remis templum ſeu Baſilicam fundaſſe, ad corporis ſui ſepulturam, poſitis ibi quoque verſibus, titulo S. Agricolæ, teſtatur Flodoardus, 1. *Hiſtor. Rhem. cap. 6.*

Eſt & illud in *h. l.* obſeruandum, Regalibus & Legatis de diuerſis gentibus ad Imperatoris Comitatum proficiſcentibus, curſus publici vſurpandi facultatem & copiam datam, quod etiam confirmat *lex 57. inf.* de *Curſu Publico.* Quod ipſum, aliis legatis ad Principem miſſis commune fuit: miſſis, inquam, vel à Senatu, vel à Prouincialibus *l.32. inf. de curſ. Public. & l.6.9. inf. de Legatis.* Sed & annonas ſeu pabula, & (vt proprio verbo vtar) *Capitum*, (de quo *l.7. inf. tit. De erog. Milit. Annon.*) huiuſmodi Regalium & Legatorum animalibus, de publico præberi *h. l.* iubetur. *De* quo vide etiam quæ ſcribam *ad l.2. inf. de Legatis.* De Legatis Gentilium, vid. *& d. l.5. inf. de Legatis.* ¶ Poſtremò ex *h. l.* colligas, cum Alamannis ſaltem (ad quos hæc *lex* magis pertinet) pacem hoc tempore fuiſſe: qui primis ſuperioris anni menſibus à Iouino (cui hæc *lex* inſcribitur) deuicti fuerant: Vt Amm. Marcellinus *initio lib.27.* pluribus teſtatur. Certè idem Marcellinus hoc ipſo Anno, *lib.27. p.371.* ſcribit, Francos, & Saxones, Gallicanos tractus iiſdem confines, quò quiſque erumpere potuit, terrâ vel mari, prædis acerbis, incendiiſque, & captiuorum hominum funeribus violaſſe. Et anno demum proximo, 368. *p.374.* Alamannum REGALEM Randonem nomine, diu præſtruentem quod cogitabat, Moguntiacum præſidiis vacuam irrepſiſſe.

¶ IVVENES *ingenuos militiæ idoneos penes ſe occultantium militum pœna: contra, prodentium eos præmium.*

x. * Idem AA. ad Iouinum'' Magiſtrum Militum.

PLERIQVE milites ſecum homines'' condicionis ingenuæ, propinquitate'' ſimulatâ, vel condicione Lixarum'', frequenter abducunt; ideóque vt numeroſiſſimâ pube'' creſcat exercitus, moneantur, vt ipſi ſponte huiuſcemodi homines, quos penes ſe eſſe meminerint, Tribunis ſuis ſiue Præpoſitis offerant ad tuum Officium'' dirigendos, aut ſciant ſe non abſque deuotionis'' nota, & morſu honoris alieni'', commilitonibus'' eſſe poſtponendos: Etenim'' his qui'' occultatores perfidos publicauerint, pro præmio huius indicij gradus vnus addetur: Hi verò ad inferiorem ordinem reuoluentur'', qui caſtris idoneos Iuuenes'' ſtudio inertis obſequij putauerint occulendos. Dat. XVI. Kalend. Mart. Remis'', Lupicino & Iouino CONSS. [367.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc lex à *Cod. Iuſtin.*

'' De hoc *Iouino* Magiſtro militum dixi iam ad *l.7. & 9. ſup.* quæ ad eum pariter datæ ſunt. Hic hoc ipſo anno 367. in Britanniam profectus eſt aduerſus Barbaros qui eam vexabant, teſte Ammiano Marcellino.

'' Caſtris idonei iuuenes. *fine l.*

'' Vid. & *l.3.§.1. ff. de muneribus.*

'' *Lixæ*, impedimenta; *l.28. inf de erogat. mil. ann.* calones etiam Vegetio & aliis. De his eſt præter Feſti locum, Valerij Maximi *lib.2. cap.2* de Metello: Marcellini *lib.28.* ex quibus definire licet qui fuerint Lixæ, quo ſenſu in Gloſſis *lixæ ἀγοραῖοι*, id eſt propola. Inſignis etiam extat apud Suidam locus *in verb. λείξαι.*

'' *Pubes* de iunioribus ſeu tironibus militibus nouiter in militiam adſcitis. Ita & Ammianus Marcellinus hoc ipſo Anno, *loco* quem mox laudabo. Et eſt Poëtica Virgilij imitatio.

'' *Officium*, id eſt Apparitores Magiſtri militum obſerua.

'' Eſt qui legat *indeuotionis*, cui & ſuffragari videatur *lex 119. inf. de Decurion.* vt & ea quæ dixi ad *l. vn. ſup. de off. Vicarij.* Verùm, nil mutandum. *Deuotionis* ſcilicet nota dicitur, pro læſæ deuotionis crimine, quomodo & *Maieſtatis nota*, ſeu *crimen*, pro læſæ Maieſtatis crimine. *Καθοσιώσεως ἔγκλημα*: & τὸ τῆς *καθοσιώσεως*, imò & *καθοσίωσις*, apud Græcos pro maieſtatis & indeuotionis crimine apud Socratem *lib.5. cap.14.* & Suidam, & in Chalcedon. Concilio *act.3.* in libello aduerſus Dioſcorum, & Iſchyrionis apud Theodoretum *in Danielem, cap.6. com.4.* vt ex Græcis nondum editis adfert Petauius *in Epiphanium*, *p 79.* cuius obſeruationi locus hic addatur.

'' *Morſum honoris alieni* vocat dolorem & ſenſum acolentum quem quis exinde capit, cùm alios ſibi prælatos videt.

'' Etiam Principes ipſi, milites *Commilitones* vocabant, *συστρατιώτας* teſte Syneſio *de regno p.12.*

'' *Atenim*: Neque ideò tamen muto.

'' *Iuuenes*, pro Tironibus *h.l.* & paſſim alibi. vid. *l.1. inf. de tironib.* vbi dicam.

'' *Remis* data hæc lex; pariter *vt lex 9. ſup. prox.* vbi dixi.

COMMENTARIVS.

IVVENES ingenuos, caſtris militiæque idoneos, propinquitate ſimulatâ, vel conditione lixarum, milites abducere, occultare, penéſque ſe retinere quandoque ſoliti; Qui ſic, non patriæ tantùm inutiles reddebantur, (cuius munera ita fugiebant, vt oſtendit quoque *lex 3. §.1. ff. de muneribus*;) verùm, (quò ſpectat hæc *lex*) militiæ inutiles, cuius ipſius munia hâc ratione declinabant: dùm videl. numeris non adſcripti, aliis ſeſe iuſtis militibus applicarent, vel tanquam propinqui ſeu familiares, vel tanquam lixæ eorum. Hæc enim duo aſſeclarum, quos ſecum milites ducebant, & in obſequio habebant, genera fuerunt: familiæ ſeu familiares, & lixæ: vtrique inter impedimenta magis militiæ, quàm milites. Hinc adeò *inertis obſequij ſtudium* hâc *leg.* his tribuitur: Quomodo & Silio Italico *lib.5. Inutile Marti lixarum vulgus* dicitur. Sempérque adſtricti quique militiæ vindices hæc ipſa vel inhibuêre, vel certè temperauere, ceu inertiæ adiumenta, militiæque impedimenta: ſoluta contrà militiâ nimio plus increbuêre, corruptáque adeò & hâc ratione diſciplina militaris. In tantùm verò, vt hoc obtentu etiam Ingenuæ conditionis iuuenes inter lixas haberentur. Cui rei remedium aliud atque aliud ſubinde allatum. Scilicet, huiuſmodi militum cognati, legibus patriæ ſuæ & prouinciæ obedire: id eſt, municipalia munera obire iuſſi: *l.3. §.1. ff. de Muneribus* (quanquam eo loco non exprimitur quidquam de his in militiam ductis.) Hâc verò conſtitutione Valentinianus Sen. huiuſmodi iuuenes prodi, militiæque adſcribi iubet, *vt numeroſiſſimâ* videl. *pube creſceret exercitus*, quod ipſemet profitetur: Simili locutione, quâ Amm. Marcellinus hoc ipſo tempore, ſeu in eâdem hiſtoriâ, quò fortè hæc *lex* referenda eſt, de Theodoſio poſt Iouinum, cui hæc *lex* inſcribitur, in Britanniam miſſo; *aſcitâque animoſâ legionum & cohortium pube ire tendebat.* Nempe id itâ Valentinianus *h. l.* conſtituit, quod de exercitu Gallicano hoc tempore agitaret, ipſe in Galliâ Remis conſtitutus; quo numeroſiſſimi exercitus terrorem hoſtibus obiiceret: ſiue TransRhenanis populis, Francis, inquam, & Alemannis, qui Gallias ſubinde incurſabant, per hæc nominatim tempora, teſte Amm. Marcellino *lib.27.* de quo iam dictum *ad legem ſuperiorem*; quæ eidem Iouino Magiſtro militum inſcribitur: ſiue Barbaris Britannias hoc tempore vexantibus; de quo Am. Marcellinus *d. lib.27. p.370. 371.* in cuius etiam rei hiſtoriâ ait, Iouinum (cui hæc *lex* inſcribitur) ad Britannias profectum, ante Theodoſium, Theodoſij M. Imp. patrem.

¶ Ergo Valentinianus, vt ad *huius leg.* ſententiam progrediamur, huiuſmodi iuuenes prodi, militiæque adſcribi iubet: hinc pœnâ propoſitâ occultatoribus huiuſmodi iuuenum degradationis videl. inde præmio propoſito, militibus denunciatoribus pro indicinâ, putà promotionis in ſuperiorem proximè gradum. Quæ, tum *Regradationis* pœna, tum Promotionis præmium notanda veniunt; Scilicet illa militiæ ſubinde vſurpata pro pœna culpæ alicuius militaris: degradatio, inquam, ſeu gradus deiectio: Exempla è veteri militia apud Valerium Maximum *lib.2.* (vbi de captiuis à Pyrrho redditis) & de Piſone: Liuium, *lib.25.* in oratione fugitiuorum Cannenſium. Modeſtinum, *in l.3. §.1. ff. de Re Milit.* Ex huius æui militia; vt in *h. l.* ita & *l.16. inf. de Deſertor. l.2. vlt. inf. de Commeat. l.15. ſup. de Agent. in Rebus l.2. inf. de Curſu Publico*: ita & apud Amm. Marcellinum ſæpè: *lib.15. p.38. quoſdam ad infimam truſère militiam. lib.24. p... reliquos ex eâ cohorte ad pedeſtrem compegit militiam, quæ oneroſior eſt, dignitatibus imminutis*: vbi non tantùm regradatio, ſed militiæ mutatio indicatur. Et *lib.29. p.430. Equites quartæ ſagittariorum cohortis omnes contruſit ad infimum militiæ gradum.* Ex quibus omnibus patet, mutationem hanc militiæ, ſeu regradationem non vna ratione, imò quadruplici factam: 1. Modò ſcilicet miles pro pœna in proximũ ſibi locum, vel vlteriorem aliquem regradatus, vt *h. l.* de quo eſt & hic vulgatus Hieronymi locus, *epiſt. ad Pammachium*: *Finge aliquem Tribunitiæ poteſtatis ſuo vitio regradatum per ſingula equeſtris militiæ officia, ad Tyronis vocabulum deuolutum: Non ex Tribuno ſtatim fiet Tyro, ſed antè Primicerius, deinde Senator, Ducenarius, Biarchus, Circitor, Eques, deinde Tyro. Et quanquam Tribunus quondam miles gregarius fit, tamen ex Tribuno non Tiro, ſed Primicerius factus eſt*: &c. 2. Modò ad infimum militiæ gradum miles detruſus. 3. Modò, ex vno & potiore militiæ genere, putà equeſtri, in pedeſtrem, velut grauiorẽ, reuolutus: & quidem veteri militia, in funditorum auxilia; vt apud Valeriũ, quæ propriè militiæ mutatio eſt. 4. Imò tandem inter impedimenta, ſarcinas & captiuos, & ſic extra militarem ordinẽ miles proiectus, militiæque retentus. Ita Iulianus Imp. teſte Amm. Marcellino, *lib.25. p.306. Equeſtrem Tertiacorum numerum, ademptis ſignis haſtiſque diffractis inter impedimenta, & ſarcinas & captiuos agere iter impoſuit.* Et hæc quidem omnia, *Regradatio*, *militiæ mutatio*, *Gradus deiectio* promiſcuè vocantur. In Gloſſis quoque *Regradatio* καταβιβασμὸς. ET hâc *leg.* viciſſim nota pro præmio vnius gradus adiectionem, ſeu in ſuperiorem proximè locum promotionem; & vt altera propria voce vtar, *proceſſum.* Quomodo & extra ordinem Macrinus Imperator pro Imperio *ſolitas promotiones ſed* GEMINATAS dedit, promiſit: teſte Lampridio *in Antonino Diadumeno*, *p.97.* vel vt *ibidem* filius eius Diadumenus ait, *honores* DVPLICATOS. Qui alioquin in commune promotionis mos, & lex fuit; vt in militiâ Armatâ, de quo etiam peculiare caput occurrit apud Vegetium, *lib. 2. cap.21.* ita & in Palatina: de quo *ſuperiore* lib.6. ſæpè.

¶ *De* ADCRESCENTIVM *annonis quãdo eas è fiſco accipere debeant.*

XI. *Idem AA. "ad Seuerum" Magiſtrum militum.

HI qui inter Adcreſcentes matriculis" adtinentur, tam diu alimoniam à parentibus ſumant, quoad gerendis armis idonei fuerint æſtimati, ita vt ceſſet ſuper eo-

rum

rum nomine præbitio fiſcalis annonæ. Dat.VIII.Kal.Maij, Triueris″, Modeſto & Arintheo CONSS. [372.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod.Iuſtin.*

″ Addendum eſt *Gratiani* nomen. Proinde ita reponendum. *Idem AA.& Gratianus.*

″ *Seueri* huius aliquando etiam Comitis Domeſticorum, Magiſtri militum per Gallias, meminit quoque ſub hoc ipſo Valentiniano Amm.Marcellinus, *lib.27.& 28.* (in geſtis anni 367.368.370.371.)*pag.*367.375 402.425 Eundémque nominatim tribus locis *Magiſtrum Peditum* fuiſſe ſcribit. Quem alibi *Magiſtrum rei Caſtrenſis* vocat Eidem inſcribitur & ſuperioris anni 371.*fine l.11.inf.de diuerſ. offic.*Ergo Magiſter militum, & quidem Peditum fuit Seuerus hic ſub Valentiniano, vt minimum per ſexennium. Ab An.367.ad 372.

″ Vide *legem 26.inf.de Deſertorib.*

″ Vide Amm.Marcellinum, *lib.29.p.426.*

COMMENTARIVS.

ADCRESCENTES, σχολάζοντες, vt in militiâ Palatinâ, *l.vlt ſup.de Agent.in reb.l.15.17.ſup. de Palatin.S.L.l.2.ſup.de Caſtrenſian.* ita & in militiâ armatâ fuêre. Adcreſcentes, inquam: Ita enim non *hâc* tantùm *leg.* verùm etiam *l.6.& 7. inf.de Tironib.& l.vn.inf.de Claſſic.* exertè vocantur. His proximi ſunt, qui in veteri militiâ *Accenſi*, vel Adſcriptitij dicebantur; qui ſcilicet ad obſequia & miniſteria Iudicum, vel Tribunorum, nec non Principalium deputabantur, accenſebantur, & ſic vtilitatibus priuatis vacabant; Et quanquam annonas de publico conſequerentur, iuſti tamen milites non erant, imò inermes: teſte Varrone 3. *de vitâ P.R.* Vbi addit, eóſdem etiam à quibuſdam vocatos *Ferentarios, qui depugnabant pugnis & lapidibus: His* [denique] *armis quæ ferrentur, non quæ tenerentur.* Et *lib. 6. de Linguâ. Adſcriptitij*, inquit, *dicti, quod olim adſcribebantur inermes, qui ſuccederent armatis militibus: id eſt, ſi qui eorum deperiiſſent.* Vegetius, *lib.2.cap.19. Nec aliquibus milites inſtituti deputabantur obſequiis, nec priuata iiſdem negotia mandabantur. Siquidem incongruum videbatur, Imperatoris militem qui veſte & annonâ publicâ paſcebatur, vtilitatibus vacare priuatis. Ad obſequia tamen Iudicum vel Tribunorum, necnon etiam principalium deputabantur milites, qui vocantur Accenſi, hoc eſt, poſtea additi quam fuiſſet legio completa, quos nunc ſupernumerarios vocant.* Quorum *ſupernumerariorum* Vegetius rurſùm meminit *lib.3. cap.18.* Quemadmodum & inter Palatinos quoque quoſdam *ſupernumerarios* hoc eodem ſæculo dictos oſtendit *d. lex 15.17.ſup.de Palatin.& lex 2.inf.de Caſtrenſian.*

¶ *Adcreſcentes* verò noſtri, à ſuperioribus paulùm diuerſi, ſupernumerarij milites erant, per ſingulos Numeros militares, certo Numero matriculis comprehenſi, qui interim quidem non militabant, verùm in promptu parato & veluti condito habebantur, vt in locum legitimorum militum amiſſorum, ſi ita res tuliſſet, ſubrogarentur, atque ita Numerus, ſi quando imminutus, repararetur; De quo inſignis locus extat apud veterem ſcriptorem, Vegetio ſupparem, qui ſubditus eſt *Notitiæ Imperij. cap.5.* quod eſt *de releuando militari ſumptu. Quia*, inquit, *nonnunquam bellorum ruina, aut faſtidio Caſtrenſium munerum deſerta militia, de ſummâ integritatis intercipit, tali remedio huiuſmodi damna ſupplenda ſunt: Scilicet vt centeni aut quinquageni* IVNIORES, *extra hos qui in matriculis continentur, habeantur in promptu, armis exerciti, & minori, vtpote tirones, ſtipendio ſubleuati, in locum amiſſorum, ſi res ita tulerit, ſubrogandi.*

¶ Porrò inter hos Adcreſcentes, ſiue Supernumerarios, alij nondum gerendis armis habiles erant, ſed in ſpem militiæ ſuccreſcebant, & Campidoctoribus erudiebantur: alij verò iam armis gerendis idonei erant. Igitur vt militaris ſumptus releuaretur, Valentinianus hâc conſtitutione cauet, vt prioribus fiſcalis annona non præbeatur, & vt loquitur, CESSET *præbitio fiſcalis annonæ* (quod oſtendere videtur, antea præbitionem hanc factam; id eſt, illis pariter è fiſco annonam præberi ſolitam.) A Parentibus igitur tamdiu alimoniam huiuſmodi Adcreſcentibus præberi vult; poſterioribus tantùm annonam de publico præberi iubet. Minus tamen ſtipendium, vtpote tirones, adſcriptitios iſtos è fiſco accepiſſe, ſuperior ille incerti Authoris locus oſtendit: Releuando igitur ſumptui militari lata fuit hæc *lex*; ideóque non adeò malè quoque collocata fuiſſet ſub *titulo de Erogat. Milit. Annon.* Eadémque ratio fuit Alexandro Seuero, cùm iureiurando ſe conſtrinxit, *Ne quem adſcriptum, id eſt, vacantium haberet, ne annonis Rempub. grauaret, dicens, malum pupillum eſſe Imperatorem, qui ex viſcerib. prouincialium homines non neceſſarios, nec Reipubl. vtiles paſceret*: vt ſcribit Lampridius *in eius vita*: quo loco malus pupillus dicitur prodigus & nepos: rerumque ſuarum incurioſus, adminiſtrandique neſcius. Eodémque prorſus modo ſcribit Capitolinus, *Miſitheum Præfectum nullum ſenem militare paſſum, nullum* PVERVM *annonas accipere*, de quo loco plura ad *l.14. inf.* Eodem modo apud Trebellium Pollionem, *in v. Baliſtæ*, Valerianus Imp. *epiſtolâ ad Baliſt.* gaudet, *quod eius conſilio nullum adſcriptitium* [*vel adſcriptum*] *id eſt, vacantem haberet, & Tribunum nullum ſtipatorem, qui non verè pugnaret.* ¶ Cæterùm, pertinet hæc *lex* ad militem Gallicanum oppoſitum hoc tempore Alamannis, & in his Macriano Alamannorum Regi, aduerſus quem operam nauauit ſæpè *Seuerus*, Magiſter Militum Peditum, cui hæc *lex* inſcribitur, vt ex Amm. Marcellino diſcere eſt, *locis* iam *ſup. laudatis, lib.27. & 28.*

¶ *Ne* VAGENTVR *per poſſeſſiones priuatorum milites.*

XII.* Imppp. Gratianus'', Valentinianus, & THEODOSIVS AAA.Cynegio PP.''

TRIBVNI vel Milites nullam euagandi per poſſeſſiones'' habeant facultatem: cum ſignis propriis in Manſionibus'' ſolitis ac publicis maneant: Aut ſi quis'' tam neceſſaria'' ſcita contempſerit, de eo'', ac Tribuno eius ad Noſtram Scientiam, Rectorum, ac Defenſorum'' relationibus, protinùs deferatur.'' Dat. IV. Id. April. Conſtantinop. Richomere & Clearco CONSS. [384.]

NOTÆ.

* *Lex* 11.*C.eod.tit.* Et iungenda *huic* eſt *lex* 45.*inf.de curſu publico.* Concordat denique *lex* 16.*inf. h.t.* & *lex* *vlt. inf. de Paſcuis.*

'' Reſcribendi hîc Imppp.*Valentinianus*, THEODOSIVS, & *Arcadius.* vid.*Conſularia Theodoſ.*

'' *Cynegius*, PP.ſub Theodoſio M. Orientis ſcilicet, de quo alibi ſæpè: & in *Proſop.*

'' Priuatorum ſcilicet de quo mox plura.

'' De *Manſionibus* dixi ſemel ad *l.4.ſup.de offic.Rector.Prouinc.*

'' Miles.

'' *Neceſſaria*, id eſt, vtilia, quæ vtilitatem Prouincialium reſpiciunt. Quanquam & id hâc voce indicatur, malum hoc tum valdè increbuiſſe, ſic vt neceſſe fuerit ei hâc conſtitutione occurrere.

'' Milite.

'' *Defenſores Ciuitatum* intelligit: De quibus *lib.*1.ſuo *titulo* plenè.

'' *Referatur.* Cod Iuſtin. vbi & hæc ſubiiciuntur, *Quatenus ſeueriſſimè in eos animaduertatur*: de quo additamento mox.

COMMENTARIVS.

VAGARI ſeu palare per priuatorum poſſeſſiones, & à ſignis ſuis ac manſionibus ſolitis ac publicis recedere, atque ita agros vaſtare, villas expugnare, prædas agere, (vt ait Salluſt. *in Iugurth.*) Tribuni & milites hâc Theodoſij M. conſtitutione vetantur; (pariter vt curſum publicum vexare: *l.*45. *inf. de Curſu Publico*, quæ huic, ceu vnius eiuſdemque conſtitutionis Theodoſianæ pars coaſſanda ſeu coniungenda eſt.) & rurſùm ab Arcadio: *l.*16. *inf.* Quod facere ſæpè milites ſolent, annonis ſuis in manſionibus non contenti, & ſic prædandi animo.

¶ Quod quidem, vt Diſciplinæ militaris pars magna eſt, ſempérque fuit; ita quantum res hæc curæ Theodoſio M. fuerit, fidem facit; quod (quæ altera iam *huius leg.* pars eſt) eius rei, ſi quid tale admiſſum fuerit, ad ſe Principem referendæ curam, & Rectoribus Prouinciarum & Defenſoribus Ciuitatum iniungat *hâc leg.* Res hæc ſcilicet ſi quæ alia, Principis curam requirit, & ideo de eo ad ipſum referendum eſt: quæ *Relationis* ſpecies notanda eſt. Rurſum ſi quæ res ad ſollicitudinem Rectorum & Defenſorum pertinet, ea hæc eſt; vt qui diſciplinæ publicæ & prouincialium tuitioni & indemnitati præpoſiti ſunt. De Rectoribus, res nota eſt. Defenſorum ſanè munus iſtud fuit atque in id inſtituti erant, vt diſciplinæ & actibus quotidianis præeſſent, & vnumquemque Ciuium ac Poſſeſſorum ab improbitate inſolentum vindicarent, quicunque ſcilicet Prouinciales ſeu Poſſeſſores concuterentur. De quo conſulendum eſt *paratitlon*, *inf. lib.*1. *de Defenſoribus Ciuit.* Itaque & eoſdem indicari puto *l. vlt. inf. de Paſcuis*: quæ huic noſtræ argumento quoque reſpondet. Atque vt in commune Defenſorum hoc officium fuit, ità Theodoſium M. nominatim hâc tempeſtate, quâ miſeri Prouinciales variis rationibus vexabantur, varia Defenſoribus in id ſubinde delegaſſe, eorúmque officium excitaſſe reperio; vt *h. l.* ità & *l. vn. ſupr. ſi quacunque prædit. poteſt. l.*12. *inf. de Exactor. l.*19. *inf. de Annona & Tribut. l.*23. *inf. de ſuſceptor. l. vlt. ſupr. de Defenſ. Ciuit.* de quo in Theodoſij M. *Characteriſmo.*

¶ Seueriſſimâ porro ſubinde pœnâ hæc militum euagandi licentia, ſeu flagitium iſtud prælaque coërcita fuit. Quæ cauſa etiam eſt, cur *h. l.* Theodoſius M. *ad ſe referri de hâc re* velit. Nempe referri ad ſe cùm Imperatores iubent, indicant quantopere hæc eis res cura fuerit, quámque non tranſitiâ, verùm ſeueriſſimâ pœnâ coercendum ſit facinus: vt proinde non adeò debuerit Tribonianus, ad explendam huiuſce *legis* ſententiam addere, *Quatenus ſeueriſſimè in eos animaduertatur.* Et certè Relationum ad Principes *hæc* in commune *lex* fuit, vti Principes nonniſi de maximis ad ſe negotiis referri vellent; de quo *inf. tit. de Relation.* Verùm ad rem, vt omitam vetuſtiora, in queis & vetus illa ſacramenti militaris formula, referente Cincio apud Gellium; *ſe in exercitu, decémque millia paſſus propè, furtum non facturum, dolo malo, ſolum, neque cum pluribus*: de Alexandro Seuero memorat Lampridius *in eius vitâ*: *A ſignis abeſſe eum neminem paſſum*; *&* ilicò ſubiicit: *Siquis de viâ in alicuius poſſeſſionem deflexiſſet, pro qualitate Loci, aut fuſtib. ſubiiciebatur in conſpectu eius, aut virgis, aut condemnationi: aut ſi hæc omnia tranſiret dignitas hominis, grauiſſimis contumeliis, cum diceret; Viſne hoc in agro tuo fieri, quod alteri facis?* &c. Quo loco *Condemnationis* appellatione alij militiæ mutationem vel regradationem (de quâ dictum *ad leg.*10. *ſupr.*) intelligunt; alij verò multam pecuniariam: Pro vtraque ſententiâ eſt quod dici poſſit. Certè pro poſteriore tutò dici poteſt, *Condemnationem* abſolutè de multâ ſæpe accipi, vt oſtendunt *lex* 2. *inf. de Milit. Veſte*: *l.*1. *inf. Nequis in Palat. man. l.*38. *inf. de Appellation.* collata cum *l.*25. *C. eod. tit.* & *l.*48. *inf. eod. tit. l. vlt. inf. de Ponderator. l.*47. *inf. de Decurionib.* Et Nonius, *multare, condemnare eſt.* Lampridius *in Alexan. Seu. p.*120. *Condemnationes & raras eſſe iuſſit, & quæ facta fuerant, non indulſit.* Sed non eodem ſenſu apud eundem Lampridium

in eiuſdem Alexandri vitâ; Senatorem nunquam ſine omnium Senatorum, qui aderant, conſilio fecit, ita vt per ſententias omnium crearetur, TESTIMONIA *dicerent ſummi Viri: ac ſi fefelliſſent, vel teſtes, vel ij qui ſententias dicebant, poſtea in vltimum reiicerentur locum ciuium*: CONDEMNATIONE *additâ, quaſi falſi, Rei probati eſſent*. Condemnatione, id eſt, elogio. Quem locum expendo *ad l.1. inf. ad leg. Iul. Repetund.* Ambroſius *ep.33. Condemnationes ilicò grauiſſima decernuntur; primò in corpus omne mercatorum, &c. eriguntur ducenta pondo auri infrà triduum*. Et non ita multò poſt: *mulctam mercatorum* vocat apertè: Et poſt, *Negotiatorib. quoque quod exactum de condemnatione fuerat, redderetur.* Vt proinde mirari ſubeat, Viros alioquin doctos ſcribentes, ſe nondum legiſſe, *Condemnationem*, de pecuniariâ multâ abſolutè dictam; quod tamen tot *leges* illæ, tot loca tam apertè oſtendunt: Denique pœnarum militarium numero multam fuiſſe, paſſiua obſeruatio eſt. Ad rem.

A ſignis igitur & manſionibus ſolitis & publicis militem euagari ſine flagitio ius non eſt: Quemadmodum & Rectores Prouinciarum per Prouincias diſcurrentes, in manſionibus conſiſtere quoque iubentur; contrà ad priuatorum poſſeſſiones diuertere prohibentur: *l.4. ſupr. de offic. Rect. Prou.* Vtrique proinde in manſionibus manere debebant. Et milites nominatim, neceſſario, vt *h.l.* dicitur, ſcito: ad Prouincialium videl. ſecuritatem: vt ità eueniat, quod de Stiliconis milite Claudiânus ait, *lib.1. in eius laudes*, per militem.

.... —— nullis vinea furtis
Et ſeges ereptâ fraudaret meſſe colonum.
Vt nihil aut ſanum rabies, aut turpe libido
Suaderet, placidi ſeruirent legibus enſes.

De his interim militum manſionibus (de quibus in commune alioquin alibi plenè dicam, *ad l.9. inf. de Annon. & trib.*) locus hic extat inſignis apud Lampridium, in *Alexan. Seuero: Expeditiones*, inquit, *bellicas habuit, de quibus ordine ſuo edifferam: Primùm tamen, eius conſuetudinem dicam de rebus vel tacendis vel prodendis. Tacebantur ſecreta bellorum, itinerum autem dies publicè proponebantur, ita vt edictum penderet ante menſes duos in quo ſcriptum eſſet, Illâ die, illâ horâ ab vrbe ſu exiturus, & ſi dij voluerint, in primâ Manſione manſurus. Deinde per ordinē Manſiones, deinde ſtatiua, deinde vbi annona eſſet accipienda. Et id quidem eouſque quamdiù ad fines Barbaricos veniretur.* Item *p.130. Milites expeditionis tempore ſic diſpoſuit vt in Manſionibus annonas acciperent, nec portarent cibaria decem & ſeptem, vt ſolent, dierum, niſi in Barbarico.*

¶ FLVMINI *alicui legionibus inſiſtentibus, milites fimo ſeu cœno flumen ipſum polluere, vel natatu oculos publicos nudi inceſtare vetiti.*

XIII. * Idem" AAA. Richomeri" Comiti" & Magiſtro vtriuſque" militiæ.

CVM ſupra virentes" fluminum" ripas omnis Legionum multitudo conſiſtit, id prouidâ" auctoritate decernimus, Vt nullus omninò immundo fimo ſordidatis fluentis commune poculum" polluat, néve abluendo equorum" ſudore" deproperus" publicos oculos nudatus inceſtet", atque" ita & turbido potum cæno miſceat, & confundat" aſpectum; ſed procul à cunctorum obtutibus in inferioribus partibus fluuiorum, id" eſt infra tentatoria, vagus" natatus animalium, pro vt libitum videtur, exerceat. Sublimis igitur Magnificentia Tua id ſollicitudinis ſtudio, & admonitionis præcepto, faciet cuſtodiri, vt vnuſquiſque Tribunus agnoſcat, graui ſe ſubdendum eſſe ſupplicio, in cuius parte" neglectum probabitur, quod agnoſcit imperatum. Dat. VI. Kal. Iun. Vincentiæ", Tatiano & Symmacho CONSS. [.391.]

NOTÆ.

* Lex 12 *Cod. eod.*

" Id eſt, Impp. VALENTINIANVS *Theodoſius & Arcadius.*

" De hoc *Richomere* mox. Ad eundem extant Libanij *epiſtolæ* in Codice Vaticano, quattuor: *lib.2. epiſt.258. lib.5. ep.231.264.28.* in Codice Regio, putà *ep.762. 866. & 900.*

" Id eſt, Peditum, & Equeſtium.

" *Virentes* fluminum ripas. Virgil. 7. *Æneid.*

—— *Ripâque æſtus viridante leuaret.*

Senec. *Trag.*

Quaque virenti tacitum ripâ bibis Iſmenon.

Hinc & Valerio Flacco *lib.5.*

—— —— *Tumulúmque virentia ſuper*
Flumina.

Eodem ſenſu Ammian. Marcell. *lib.14. p.8. ...... amnis herbidas ripas*, dixit. vid. & Pacatum, &c.

" Veluti Rheni, Moſellæ, vel Moſæ: quâ parte fermè exercitus Gallicanus hoc æuo conſtitit, retundendis Alamannis & Francis. Verùm an eò pertineat hæc *lex?* mox diſquiram.

" *Prouidam* ideò vocat, quia ſcilicet & munditiei & honeſtati publicè conſulit.

" *Commune poculum* flumen eleganter vocatur. Quod & ipſum Virgiliana imitatio eſt. Ita ſcil. *lib.4. Georg.* de Equis.

Pocula ſunt fontes liquidi, atque exercita curſu
Flumina.

Apulei quoque 1. *Aſin. Aur. Planiorem ripæ marginem complicitus in genua appronat ſe auidus adfectans* POCVLVM. *Necdum ſatis extremis labiis ſummum aquæ rorem attigerat*, &c. Nempe vetus humano generi mos potare flumina. Poculum denique pro potione apud Auctores obuium & protritum: Lampridius *Heliogabalo*

*balo p.*107. Maſticatum, puleiatum roſatum *poculorum genera* vocat. Item & Solinus, *pocula ex his conficiuntur.* Vbi potionem intellige quæ bibitur, non vas ex quo bibitur. Quomodo & infinitis locis apud *Marcellinum Empiricum.* Donatus *Adelp. Act.*4 *ſc.*6. *de valdè ſignificat.* Idem Hecyram *Actu* 5. *ſc.* 2. *Deierat, ſi productè, valdè iurat.* His adde & Pomp. Feſtum in *verb. Decultarunt, dedita, defrui, deperire, & deſpreſus.* Gloſſæ Philox *De magis* ἐφοδῶ. Ambroſius 1. *officior.*18. *ab aſpectu noſtro auerteret ne purgatio ventris vſum oculorum offenderet.*

" *Hirquorum* fortè: de quo mox: Ab his ſanè *hirquina ala* Plauto, *Pœnulo Act.*4 *ſcen* 2.

" *Sudores*: Cod. Iuſt Valer. Max. de Caſtoribus, *ſuum equorúmque ſudorem abluere viſi ſunt.*

" *Deproperant* in Cod. Iuſt. male. *Deproperus*, pro, valdè propero ſeu probroſo: Et *de fœdus*, pro valde fœdo. Gloſſæ vtræque. *Properium* ὁ ὀνειδισμός: *Improperium* ὀνειδος. *Improperas*, ὀνειδίζεις. Sic rurſum *deparcus*, pro valdè parco, apud Sueton. Apulei. *Apolog.* Adde *deperire, deſpreſus, deuitare, dedita, dequeri, decertare,* eodem augendi ſenſu. Sic *in l.*6. *infr. de maleſic. ad properum facinus* lego. Et ſanè Lucas quoque de Penna, in corruptâ illâ, quam dixi, *Cod Iuſt* voce, particulam *de* valdè denotare vidit.

" Ita *l.*5. *inf. de Sepulc. viol. Quod quidem oculos hominum infauſtis inceſtat aſpectibus.* Prudentius *Inceſtans miſeros fœdo oblectamine viſus.* Saluianus *lib.* 2. *de Gubernat. Dei*: *Cum oculi etiam totius vrbis publico fœdarentur inceſtu.* Omitto id genus alia.

" Hic verſiculus abeſt à *Cod. Iuſt.*

" Ambroſ 1. *offic.* 18 ad rem omninò: *Quæ abſcondenda*, inquit, *accepimus, ſi caſu aperiantur hæ partes,* CONFVNDITVR *verecundia: ſi ſtudio, impudentia æſtimatur.*

" Tribonianus, ſequentibus omnibus reſecatis, ita hunc locum deformauit: *In inferioribus partibus fluuiorum hoc ipſum faciat.*

" Id eſt, Vagos.

" *Partem* vocat tractum Tribuno commiſſum: v. *Gloſſ.*

" Valentinianus Iun. & Theodoſius hoc anno Mediolano Concordiam, mox Vincentiam profecti: vbi hæc *lex* lata: eodémque die ibidem lata *lex* 2. *ſup. de Conſtit. Princip.* Et famoſa *lex* 6. *ſup. de contrah. empt.* vid. Chronicon Theodoſian.

COMMENTARIVS.

SVPRA ripam FLVMINIS conſiſtentib. Legionibus, duo circa fluminis ipſius vſum, tum verecundiæ ſeruandæ, tùm & munditiei, *hâc* Valentiniani Iun. Theodoſijque M. *lege* conſtituuntur. Duo, inquam, quod etiam Græci rectè agnouerunt, vti fidem facit Synopſis Baſilicorum: Sed & Lucas de Penna: non, vt Cuiacius credidit, vnum tantùm. Imò ne illud quidem fortè, quod Cuiacius credidit. ¶ Primum igitur, *Fimo* immundo, ſeu cœno turbido aquam fluminis miſcere ſeu polluere milites prohibentur: ne alioquin *commune poculum* (id eſt ne aqua ipſa fluminea, cuius vſus in commune promiſcuus eſt, & quo milites in commune potantur) polluatur. Denique aqua *oletari* vetatur: quâ voce in Aquæductuum negotio Veteres leges vſæ, teſte Frontino, *p.*117. Quâ ipſâ quoque ratione in inferioribus fluuiorum partibus, ij qui morricina tractant in vrbibus, & id genus alia, artem ſuam exercere fermè ſolent, ne alioquin commune poculum polluatur.

¶ Secundò prohibentur milites, in parte fluminis, ad cuius ripam Legiones conſtitutæ ſunt, *Natare*, & vt mox loquitur, *vagos natatus animalium exercere*: id eſt more animalium. Scilicet ne abluendo ſudores, *deproperus*, id eſt, defœdus ac turpis miles nudatus oculos inceſtet, atque adeò publicum aſpectum confundat procaci natatu, vt Symmachus loquitur *lib.*8. *ep.*23. Quos vagos natatus deſcribit etiam egregiè Manilius *lib.*5. *p.*122. Principium ſcilicet flagitij eſt, quod ait Ennius, *inter ciues nudare corpora.* Vide & quæ Cicero 3. *Tuſculan.* refert, & Ambroſius 1. *offic.* de hâc verecundiâ. Et hæc quidem ratio ſuadet, non ad equorum ablutionem hanc alteram prohibitionem ſpectare, ac maximè, cùm id ſatis primâ prohibitione (de flumine ſcilicet fimo & cæno non polluendo) contineatur: vt proinde hoc loco non *equorum*, ſed *hirquorum* legendum videri poſſit: agitur enim hîc de natatu ipſorum militum, quem milites æſtate vſurpare ſoliti, abluendis (hirquorum maximè) ſudoribus. Veget. *lib.*1. *cap.*3. *Sudorem*, inquit, *curſu & campeſtri exercitio collectum nando iuuentus abluebat in Tiberi.* Et *lib.*1. *cap.*10. *Romani veteres campum Martium vicinum Tiberi delegerunt, in quo iuuentus poſt exercitium armorum ſudorem puluerémque dilueret, ac laſſitudinem curſus natandi labore* [al. lænore] *deponeret*: Et *lib.*3. *cap* 4. *Seu mare, ſeu* FLVVIVS *vicinus eſt ſedibus, æſtiuo tempore ad natandum cogendi ſunt omnes.* Vbi nota pariter, extra vrbem natatui inferiores partes Tiberis ad Romam deſtinatas fuiſſe, vt *h.l.* partes inferiores fluminum militum natatui deſtinantur. Eadem ratione imò & peculiari quoque ſacrorum intuitu, infra templa & ſacella flumini alicui adiacentia, *in ſuperiore parte nauigare tantum*, INFRA *etiam natare conceſſum.* Quod de Clitumno fonte ſeu flumine, & minoribus aliis qui Clitumno miſcentur, teſtatur Plinius *lib.*8. *epiſtol.* 8. Ad rem. Ergo de hirquorum ſudoribus iſtud accipiendum videatur: etſi idem Vegetius *de equorum natatu* eodem capite agit. Et verò hanc interpretationem noſtram Græci quoque agnouerunt, etſi alteram de equis non reſpuant. Itaque & Lucas de Penna vtrumque amplexus eſt: *Nec ſe*, inquit, *aut equûm ſudore madefactum abluere.* Qui de equorum natatu *legem* tueri volunt, illud pro ſuâ ſententiâ quoque fortè dicant, quod Accurſius quoque notauit, ſcutiferum equi ſudoribus abluendis in aquâ ſeſe ſpoliare & nudare. Si vtrumque admittimus, locus ita legendus videri poſſit: *neuè abluendo equorum ſuoué ſudore.* Certè, Curialis hæc *lex*, (vt eleganter eam vocat Accurſius) appetente mox mox æſtate, imò tempeſtate natatui accōmodâ iam affulsâ, lata fuit: vt hoc quoque argumento emendatio prior firmari poſſe videatur. Natandi quippe vſus militibus æſtiuis tantùm menſibus. Quanquam vice verſâ dici poteſt, *legem* hanc, etſi æſtiuo fermè menſe latam, vim tamen & authoritatem ſuam prouidam in omnes anni menſes diffundere, quocunque iam tempore ſiue menſe ſupra ripas fluminum legiones conſiſtant.

¶ Non temerè etiam illud addatur, vt in commune milites ſudori abluendo natatus exercere ſoliti, ità natatu & Gallos & FRANCOS iam olim inclaruiſſe. Non temerè, inquam, quia hæc ipſa *lex* ad Galliam & Francos, pertinere videri poſſit, ex quibus fermè Legiones in Galliâ hoc tempore conſtabant. De GALLIS & Germanis (in quibus Franci) luculentum teſtimonium occurrit apud Amm. Marcellinum *lib.* 25. *pag.*320. in rebus Ioviani Imperatoris: Cum enim de Tigride transeundo natatu agitaret exercitus, qui iam exortu canis tumeret; cùm plerique nandi imperiti eſſent, id *impetrauit Iouianus ægerrimè, vt mixti cum Arctois* GERMANIS GALLI, *amnem primi omnium penetrarent*:

trarent : ut iis magnitudine fluentorum abreptis, reſiduorum pertinacia frangeretur : aut ſi id perfeciſſent innocui, tranſitus fidentior tentaretur. Electique ſunt ad id negotium habiles, qui maxima præ cæteris flumina tranſmeare in REGIONIBVS GENVINIS *à primâ pueritiâ ſunt inſtituti : & cùm latendi copiam nocturna quies daret, tanquam è tranſennâ ſimul emiſſi, ſpe citius ripas occupauêre contrarias.* Et mox : *vno parique natatu 500. viri tranſgreſſi tumidum flumen incolumes, cuſtodibúſque confoſſis reliquos conſortes ſuos ad ſimilem fiduciam concitantes.* Hactenus Marcellinus ; qui paulò poſt Germanos tantùm nominat. De Francis Sidonius *Carm. 7. verſ. 236.* compluribus nationibus ſuam cuique dotem adſcribens, eos diſertè natatu excelluiſſe ſcribit.

Curſu Herulus ; Chunus iaculis ; Francuſque natatu
Sauromata clypeo ; Salius pede ; falce Gelonus.

Prohibitio proinde hæc maximè neceſſaria, ac potiſſimùm cum iam olim Cæſar ſcripſerit, *lib.6. Commentar. Apud Germanos rei turpis nullam fuiſſe occultationem ; quod* PROMISCVE *in fluminibus abluerentur. Promiſcuè, id eſt, nudati prorſus.* Denique & Richomer ipſe ad quem hæc *lex* directa eſt *Francus* fuit, de quo mox plura. Et quidem hoc tempore conſtitutus in Galliâ, vel Italiâ fuerit. Quod ego planè exiſtimo, iis ductus quæ Zoſimus ſcribit *lib.4.* & mox exinde exſcripſimus, A. D.371. cuius occaſione facere non poſſum, quin Richomeris iſtius, in gratiam gentis *Francica*, memoriam omnem quæ ſupereſt, hoc loco excitem : cuius pleni ſunt veteres Scriptores, & Annales : Am. Marcellinus, Symmachus, ad quem eius 16. Epiſtolæ extant ab *ep.54. ad 69.* incluſiuè : Libanius, *de vitâ ſuâ p.67.* epiſtolæ eiuſdem tres in *Codice Regio, ep.762.866. 900.* in *Vaticano*, quatuor *lib.2. ep.258. lib.5. ep.231.264.280.* Faſti Conſulares, anni D.384. Zoſimus *lib.4. p.775. & 766.* Philoſtorgius *lib.10. cap.8.* Francum fuiſſe & Gentilem ſeu Paganum docet Libanius *de vitâ ſuâ, p.67.* & in *Epiſtolis.* Claris Natalibus fuiſſe teſtatur Marcellinus *lib.p.492.* Sequitur honorum & geſtorum eius pagina : quæ vtique geſta magna ſunt illus tria, auguſta : nempè Magiſteria militum, pugnæ, victoriæ, Tyranni excidium, teſte Libanio *ep. ἐξετάζων*, quorum alia prudentiâ, alia fortitudine aſſecutus eſt. Idque per 18. annos.

¶ *Sub* GRATIANO *Imp.*

In Galliis A. D.377. Comes domeſticorum intra Gallias cum Gratiano fuit ; Marcellinus *lib.31. p.479.480.*

In Orientis Imperio Eodem anno miſſus è Galliis à Gratiano in Thraciam, Valenti ſuppetias laturus aduerſus Gothos *d. p.479.* vnà cum Profuturo, & Traiano ; iſte vniuerſos regens ex communi ſententiâ *p.476.* Inde prælio finito Gallias repetit ob maiorum præliorum fremitum, qui timebatur, inde adminicula perducturus, *d. p.482.* De prælio tùm geſto *d. p.476.*

A.D.378. Rurſum à Gratiano in Thraciam præmiſſus, cum literis indicantibus ipſum quoque mox venturum, *lib.31. p.490.* Fritigerne Gothorum R. poſtulante, vt Imp. Valens ex Nobilibus Viris aliquos ad ſe obſides mitteret, ſponte ſe Richomeres obtulit, *indicia* dignitatis inquit Marcellinus, *& Natalium daturus* : *p.492.* Eo verò ad vallum hoſtile tendente, quomodo Richomeris alacritas fracta ſit, nuſquam ire permiſſi, idem deſcribit *ibidem.*

A. D. 379. Magiſter militum στρατηγὸς Libanio *d. ep.67.*

Gratianus eum Comitem Sirmij Theodoſio primo eius Imperij die dat.

A. D. 383. Ad Theodoſium profectus, Zoſimus, *lib.4.p.775.*

In Oriente conſiſtit cum Theodoſio. Libanius *de vitâ ſuâ, p.67.*

¶ *Sub* THEODOSIO *M.*

Antiochiæ extitit *d.p.67.* vbi Libanium ſingulari amicitiâ, quem anteà quoque amauerat, complexus eſt : vid. Libanij *ep. ἐξετάζων*, & *ep. τῶν τιμῶν τῆς ἡμέρας*, vnde poſtea Libanius ad eum plures literas dedit, & Antiochiæ commendauit, & Antiochiam ipſum inuitauit. Inde ad Theodoſium M. Conſtantinopolim profectus *d. p.67. Conſul* deſignatus, Libanium ad Conſulatus officium inuitat binis literis, *d.p.67.*

A. D.384. *Conſul* in Oriente fuit vnà cum Clearcho, vide de eo & Symmacho *lib. 3. ep.59. & 61.* Panegyricum ei dicit Libanius, *d.p.67.* Præ reliquis id ſibi gratum, Theodoſio interroganti reſpondit *d. p.67.* Munera Conſulatus ad Amicos mittit, & Anno demùm proximo 785. ad Symmachum, *d. ep.59. & 61. & Symm. lib.3. ep.59.*

388. in Occidente Theodoſius eum aduerſus *Maximum* Tyrannum mittit, pluribus eius Viri fortitudinem expertus : (quod etiam Libanius indicat, *ep.* quæ incipit *ἐξετάζων*) Philoſtorgius, *lib.10. c.8.* vnà cum tribus aliis Ducibus ſeu Magiſtris militum, putà Timaſio, Promotio, & Arbogaſto, *d. c.8.*

389. Maximo deuicto, *Romæ* cum Theodoſio & cum Valentiniano Iun. egit : Symmachus, *lib.3. ep.55.* & Libanius *d. ep. ἐξετάζων.*

Româ mox recedit cum Theodoſio, eíque adhæret : Symmachus, *ep.55. & 58.*

¶ *Sub* VALENTINIANO *Iun.*

A. D. 391. In Galliâ conſiſtit.

Magiſter iam vtriuſque militiæ ante Valentiniani cædem, vt docet *l.13. de re milit.* & quidem ad Rhenum, vt ex Zoſimo colligitur. Idem Zoſimus prodit *lib.4.* Ricomerem in Regiâ Valentiniani, hoc eſt Mediolani in Italia verſatum, quo tempore Arbogaſti populari ſuo, atque amico FL. Eugenium commendauerat : At poſteà ad *Theodoſium* Imperatorem profectus ſit, *p.775.*

¶ *Sub* THEODOSIO. *M.*

In Oriente 393. Equeſtribus turmis Præfectus, Zoſimo teſte, *lib.4. p.776.* à Theodoſio M. expeditionem in Eugenium parante : qui pluribus bellis eius fortitudinem expertus fuerat : Zoſimus, *d.p.776.*

394. Hoc anno ante expeditionem mortuus eſt, cùm à Theodoſio M. ex Oriente in Gallias aduersùs Eugenium mittendus eſſet : *d.l.4.p.775.*

Virtutes eius commendat Symmachus, *lib.3. ep.54.58.* Libanius *ep. τῶν τιμῶν* : & in his conſtantiam in amandis amicis, *d. ep.54.* de publicis eius actibus Symmachus, *lib.3.ep.57.* pro Legibus excubaſſe, & iuſtitiam adminiſtraſſe, *ep.69.* & Libanius *ep. τῶν τιμῶν.* Amicos habuit Symmachum, cum quo literas commutauit, in eum ſtudium ſuum teſtatus, cuius 16. ad eum extant epiſtolæ : Libanium, cuius pariter non vna ad eum extat epiſtola: Flauianum, qui & Româ ad eum profectus eſt, teſte

Symmacho, *lib. 3. ep. 58.* Magna apud Imperatores authoritate & gratiâ fuit, teſte Symmacho, *lib. 3. ep. 55. & 67.* Quare ſi quid impetratum quis vellet apud Imperatorem, ei commendabatur: *d. ep. 67.* vt & Libanius *Epiſtolâ* τ̃ κώμας. De eius ægritudine Symmachus *lib. ep. 56.* Hic idem tandem nonnullis videtur, qui in Conſularibus, à Gregorio Turonenſi Citatis, *Richimeres* vocatur, Theodomiris Regis Francorum ex Aſſila pater.

¶ INFANTIBVS *vel* PVERIS *militantibus qui locus debeatur.*

XIIII. * Imppp. THEODOSIVS, Arcadius & Honorius AAA. Theodoto" Magiſtro Officiorum.

QVICVNQVE infantes, vel pueri, militare cœperunt, ſterni" eos inter vltimos iuſſimus; ita vt ex eo tempore, ex quo parêre" cœperint, locum" ſibi incipiant vindicare, vt laborum ſuffragiis incrementa militiæ conſequantur. Dat. III. Kalend. Mart. Conſtantinop. Arcadio III. & Honorio II. AA. CONSS. [394.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* concordat ei *lex 5. ſupr.* Eſt autem fugitiua ea.
" *Theodorus* Magiſter Officiorum ſub Theodoſio M. Eidem inſcribitur *lex 4. inf. de Metatis*, anno ſuperiore 393.
" De hâc *Sternendi* voce vide *Gloſſar.*
" Id eſt, apparere, militare, ſeruire.
" De hâc voce, mox.

COMMENTARIVS.

INFANTES, vel PVEROS, ſtatim vt militare cœperint, id eſt, ſtatim vt allecti in militiam fuerint, ſterni inter vltimos iubet *hâc leg.* Theodoſius M. ita quidem, vt exinde, ſeu ab eo tempore, *locum* ſibi incipiant vindicare, id eſt, quod *hâc l.* exprimitur *laborum ſuffragiis incrementa militiæ conſequantur*, ſuoque ordine in altiorem gradum promoueantur neque à poſterioribus, quamlibet ætate potioribus, prætereantur, aut protcrantur: *locus* eſt ἀξία, *gradus*. Gloſſ. *loci* ἀξίαι. Militares itaque loci quoque apud Spartianum, pro gradibus militaribus; Vopiſcus Carino: *Diocletianus in minoribus adhuc militans*: Trebellius in Macrino: *Arripe locum meritis tuis debitum*. Valerianus apud Pollionem. *Deſine conqueri, quod adhuc Claudius eſt tribunus, nec exercitus Ducem* [eum ſcilicet] *loco accipit*, id eſt; quod gradum ei Ducis nondùm contulimus, cui tamen annonas quaſi duci detuli, vt ex alia *epiſtola* eiquè ſcripta apparet. Itaque oppoſitio ibi fit *loci* & *Annonarum*: ſcilicet *Antonis* vt Ducem iuuit, ſed Ducem *loco*, id eſt gradu exercitui non dedit. Proinde labitur Vir doctus, qui eum locum corruptum putat; vid. & *l. 1. vt dignitat. ordo*: Et hæc porro *lex* niſi ad ſuam ſpeciem commodè referatur, in diſciplinam militarem incurrere, cúmque aliis *legibus* omnino pugnare videbitur. Illud equidem in armatâ militiâ quoque tralatitium fuit, vt Allecti ſeu Adcreſcentes inter vltimos ſternerentur, imò, ſi verum amamus, ne quidem inter milites ſternerentur: *l. 11. ſup.* & *arg. l. 5. ſup.* Item & illa militiæ lex fuit, vt nunc primum adſciti vltimi ſternerentur: de quo eſt & Euagrij locus, *Hiſtor. lib. 2. cap. 1.* vbi de Marciani, qui poſteà Imperator factus eſt, in militiam cooptatione ait; eum non, vt militiæ lex erat, infimo loco poſitum, verùm ad quendam honoris gradum ſtatim promotum. καὶ σφίσιν αὐτοῖς ἐγκαταλέγειν, οὐκ ἔσχατον, ὡς ὁ στρατιωτικὸς ἐθέλει νόμος, ἐς δέ τινα βαθμὸν ἄρτι τετελευτηκότος ἀνδρός. Illud quoque in militiâ armatâ tralatitium fuit, vt promotionibus per gradus proximos ſemper locus eſſet, neque à poſteriore quis protereretur, per ſaltum promoto, quod *Diuinum inſtitutum* vocat Vegetius; de quo alibi. Atenim inſolens armatæ militiæ, vt pueri vel infantes ceu iuſti milites, militarent, locumuè aliquem occuparent, annonáſque exinde acciperent, ſpémque promotionis habere poſſent, vt contra omninò ſtatuatur; *l. 11. ſup.* Quò pertinet & illud, quod Capitolinus ſcribit, *Miſitheum Præfectum nullum ſenem militare paſſum, nullum* PVERVM *annonas accipere.* Etſi ſcio, quandoque pueris ſeu pupillis, nobilioris fortè originis, ſeu illuſtri familiâ ortis, Tribunatus conceſſos, vti docet *lex vlt. C. De Teſtam. Mil.* (cuius *leg.* lectionem ſollicitari non fero:) & Suetonius *Auguſto, cap. 38.* Quod & ipſum non fero *imaginarium militiæ genus* vocari, quod ab hoc multum diſtat. Illud enim titulo tenus intra codicillorum inſignia, ſeu honorarios codicillos ſtetit; & nudam ſine militiâ dignitatem: Iſtud verò, veræ militiæ nomen erat, etſi alieno ſubſidio per ætatem regeretur: eo fine, vt exinde puerorum iam militia cenſeretur. Quod tamen Hadriano diſplicuit, de quo Spartianus teſtis, *eum Tribunum niſi plenâ barbâ feciſſe, aut* [vel at] *eius ætatis quæ prudentiâ & annis Tribunatus robur impleret.* Apud Vopiſcum in *v. Probi*, Valerianus Imp. ad PP. *Miraris fortaſſis quod ego imberbem Tribunum fecerim, contrà conſtitutum D. Adriani. Sed non multùm miraberis, ſi Probum cogitas* ADOLESCENTEM *verè probum.* Quibus adde & alteram Valeriani epiſtolam *ad Gallienum.* Quid igitur? Eſt hæc *lex* non de militiâ Armatâ accipienda, verùm de Palatinâ ſeu de Magiſterianâ, ſub Magiſtro videl. officiorum; in quo cenſu fuerunt Agentes in rebus, vt patet ex inſcriptione *huius leg.* inſcribitur enim ea *Magiſtro officiorum*: quæque adeò malè in hunc titulum relata fuit, pariter vt in titulum de Tironibus, *lex 19. illius tit.* collata eſt. Sanè & *ſternendi* vox, vt & *vltimorum*, h. *leg.* vſurpata, pari prorſus ſenſu in militiâ Palatinâ

latinâ Agentium in rebus, qui ſub Magiſtri officiorum diſpoſitione fuerunt, vſurpatur *l.* 3. *ſupr. de Agent. in reb.* Imò & *parendi* vox *h. l.* eodem pertinet. Quibus omnibus addenda & *lex* 5. *ſup. de Domeſtic. & Protector.* & *lex vnic. inf. de Menſorib.*

¶ PRIVATO *in obſequio retineri militem non oportet.*

XV. * Impp. ARCADIVS & Honorius AA. Rhemiſtheo" Duci Armeniæ.

SI quis poſthàc Militem in priuato obſequio repertus fuerit retinere, quinque libras" auri multæ nomine feriatur. Dat. XII. Kalen. Mart. Conſtantinop. Arcadio IV. & Honorio III. AA. CONSS. [396.]

NOTÆ.

* Ex *hâc lege*, ſimul & *duab. ſequentib.* conflata eſt *vnica lex* in *Cod. Iuſt.* puta *lex* 13. *Cod. eod. tit.* Concordat autem huic legi, *lex* 17. *infr.*

" *Rhemiſtheo* huic Duci Armeniæ, ſequenti quoque anno 397. inſcribitur *lex* 17. *infr. de curſu publico.*

" *Libru*: Cod. Iuſtin.

COMMENTARIVS.

ARCADII Imp. tres conſtitutiones ordine ſequuntur, de Re Militari. Hàc ſanè, vt & rurſum *l.* 17. *inf.* Miles PRIVATORVM obſequiis, negotiis & vtilitatibus vacare prohibetur. De quo etiam fuit *lex* 6. *ſupr. de cognitor. & Procurat.* Vbi iam dixi. Eſt & *lex* 3. ſeu *vlt. inf. de Commeatu.* In eandem quoque rem & ſententiam ſunt *lex.* 12. §. 1. *π. de Re Milit.* & Leonis *lex* 15. *C. eod. tit.* & Caſſiodori locus 2. *Variar.* 31. Et *Nouella Iuſtiniani* 116. Et duo inſignes præterea loci: Prior Ambroſij, 1. *officior. cap.* 36. *Is qui Imperatori militat, à ſuſceptionibus litium, actu negotiorum forenſium, venditione mercium prohibetur humanis legib.* Poſterior Vegetij; *lib.* 2. *cap.* 19. *Nec aliquibus milites inſtituti deputabantur* OBSEQVIIS, *nec* PRIVATA *iiſdem negotia mandabantur: ſiquidem incongruum videbatur, Imperatoris militem, qui veſte & annonâ publicâ paſcebatur, vtilitatibus vacare* PRIVATIS. Et hæc de eâ interdictione quâ miles aliorum negotiis vacare prohibetur. Alia quippe eſt prohibitio, quæ cum hâc confunditur, etſi ad eundem finem ſpectet; quâ *ſibi vacare*, propriiſque vtilitatibus & negotiis à militiâ alienis interdicuntur: de quo alibi: quóque pertinet *lex* 15. *C. de Re Milit. lex vn. C. Negotiator. ne milit.* Chryſoſtomi denique locus.... *ad Timotheum.* ϛρατιώτης περιπλέκων πραγματείαις καθάπερ τις λειποτάκτης κρίνεται. De vtroque agitur iunctim *l.* 17. *inf.* ibi, *vel ſibi vacans, vel alieno obſequio contentus.*

¶ Cæterùm Arcadius hâc conſtitutione ei, qui militem priuato obſequio retinet, multam quinque librarum auri imponit. Cui ſimilem, ſed & maiorem, conſtituit poſteà ſimili occaſione Iuſtinianus, *Nouellâ de Militib.* 116. Confiſcationis, inquam, bonorum omnium: Ipſum verò militem, qui ſe in obſequio retineri paſſus eſt, cingulo ſpoliat, eique extremum ſupplicium inferri iubet. Cuiuſmodi pœna ipſi militi *hic* nulla imponitur, ſed priuato tantùm in obſequio militem retinenti. ¶ Demùm notari cupio, *legem* hanc inſcriptam Duci ARMENIÆ, vtpote quæ legis ferendæ occaſionem nobis ſuggerit: Autor eſt ſcilicet Socrates *lib.* 6. *c.* 1. & Sozomenus *lib.* 8. *c.* 1. Hunnos quaſdam Orientis partes, & in his *Armeniam* (immittente, vt credebatur, Rufino) his temporib. incurſaſſe, deuaſtaſſe: eadémque ſpectare puto *l.* 34. *inf. de Oper. Public.* Reuocati igitur ad Numeros ſuos milites ab Arcadio *h. l.* in Armeniâ, quæ Hunnis eorúmque direptionibus patuerat, inter cætera, propter milites Armeniæ alioquin tuendæ conſtitutos, qui non pauci à ſignis ſuis ad priuata obſequia ſeſe contulerant. ¶ Cœteroquin, quantum ad Imperij ſecuritàtem pertineret Armeniæ ſalus & conſeruatio, diſcimus ex Libanij *ep.* 101. *ad Philagrium*; vbi de Eutherio Armeniæ Præfecto πόλεων, ἃς οἰκείως καλῶς τῆς βασιλείας εἶναι ἀσφάλεια.

¶ *De* VACANTIBVS *à numeris ſuis militibus corripiendis.*

XVI. * Idem AA. Theofilo Vicariæ Aſiæ."

SI quos Milites per Prouincias," relictis propriis Numeris, paſſim vagari cognoueris, correptos facias cuſtodiri, donec de his Clementiæ Noſtræ auribus intimetur: & *Quid fieri oporteat* decernamus. Ita, vt ſi quis Miles in prouinciâ ſine ſuo Numero repertus fuerit, ac pòſt elapſus" eſſe nuntiabitur, facultatum ſuarum, periculo totius Officij", condemnatione" grauiſſimè vindicetur. Dat. V. Kal. Feb. Conſtp. Honorio A. IIII. & Eutychiano CONSS. [398.]

NOTÆ.

* Et hæc *lex*, vt ad *ſuperiorem* dixi, partem, & quidem poſtremam *legis* 13. *Cod. eod. tit.* conſtituit. Concordat autem huic legi, *lex* 12. *infr. & lex* 17. *infr. pr.*
" Quæ ab Helleſponto per Lydiam ac Piſidiam, in Pamphyliam vſque porrigebatur, teſte Eunapio *in vitâ Maximi.* & *Notitia Imperij.*
" Per Prouincias Aſiæ ſcilicet, vt docet inſcriptio *legis*: atque adeò per Phrygiam, aliáſque diœceſeos Aſianæ Prouincias.
" Poſteaquàm ſcilicet à fugâ, ſic vt dicam, retractus eſt.
" Officium Vicarij Aſiæ obſerua. De quod vid. *Notitiam.*
" *Condemnatione*, id eſt, multâ: dixi ad *l.* 12. *ſup.*

COMMENTARIVS.

VAGANTES à ſignis ſuis per Prouincias (Aſiæ, ſeu diœceſeos Aſianæ milites in ſp. *huius l.*) Arcadius, *h. l.* à Vicario Aſiæ comprehendi, deque his ad ſe referri iubet. Rurſum dilapſos, facultatibus ſuis omnibus multari; & vt loquitur Lampridius, loco quem laudaui *ad l.* 12. *ſup.* condemnationi ſubiici. Non quidem eâ priuatâ ratione, ob Prouincialium ſecuritatem, quâ milites per poſſeſſiones priuatorum ſeu prouincialium euagari prohibentur, *l.* 12. *ſup.* (de quâ ratione plura quoque dicemus *inf. tit. de Paſcuis*:) verùm longè aliâ & quidem publicâ. Quæ repetenda, cui videatur, ex Hiſtoriâ Tribigildi, & Gainæ Gothi, Tyranni, res nouas in oriente, ac nominatim in Aſiâ, ſeu Aſianâ diœceſi hâc tempeſtate moliti. Quâ de re conſulendus eſt Socrates, *lib.* 6. *cap.* 6. & Sozomenus *lib.* 8. *cap.* 4. Theodoretus *lib.* 5. *cap.* 32. 33. Zoſimus *lib.* 5. Claudianus *in Eutropium. lib.* 2.

¶ REVOCARI *ſuos quoſque ad numeros & ſedes, tam Præſentales, quàm Prouinciales milites iubentur.*

XVII. *Idem AA. Romuliano" P. V.

SI* qui miles, ex his qui Præſentes diuino obſequio Noſtræ Clementiæ deputati ſunt, & qui in hâc" eſſe Vrbe præſente" Comitatu" conceſſi ſunt, quive de aliis" Numeris vel Legionibus ſunt, repertus fuerit vel ſibi vacans, vel alieno obſequio" contentus, nobis ilico nuntietur, ita vt conſcij, qui talium præſentiam non præbuerint, viginti libras auri ſcant eſſe" multandos. ¶ Sin* vero quiſquam miſſus à Numero vel à Tribuno ad Comitatum Serenitatis Noſtræ peruenerit", ilicò ſe Viris Inluſtribus Comitibus" offerre feſtinet, & cauſas profectionis exponat, vt & reſponſum cæleſte" mereatur, & citam remeandi accipiant" facultatem. Dat. Kal. Feb. Conſtp. Honorio A. IIII. & Eutychiano CONSS. [398.]

NOTÆ.

* Et hæc quoque *lex*, vt duæ ſuperiores, interpolata tamen, *legis* 13. *C. eod. tit.* partem aliquam conſtituit.
" *Romulianus* P. V. Conſtantinopol. ſub Arcadio.
* Prior ſententia de VRBANIS militibus, & PRÆSENTALIBVS.
" Conſtantinopolitanam vrbem intelligit, vt ſubſcriptio *legis* docet.
" Hinc præſentales.
" An *Comitatenſes* intelligit, de quibus ad *leg. ſequentem*?
" Vid. *l.* 5. *ſup.* & quæ ad eum dixi.
" Retineri poteſt; niſi quis malit, *intentus.*
" ϰ. *ſeſe*: errore *in hoc Codice* ſæpè admiſſo.
* Altera ſententia de PROVINCIALIBVS militibus.
" *Aliter enim eos hoc facere vetamus.* Hoc Tribonianus addidit.
" *Sub quorum regimine conſtituti ſunt.* Hoc ampliùs Tribonianus.
" *Cæleſte*, id eſt, Principis, v. *Gloſſar.* " ϰ. accipiat.

COMMENTARIVS.

VAGANTES milites, ſibique VACANTES, vel alieno obſequio intentos, REVOCARI ſuos ad Numeros, Arcadius hâc Cōſtitutione, ad Præf. Vrbis Conſtantinopolitanæ emiſsâ, ſatagit. Milites, inquam, quà præſentales, quà Prouinciales. Præſentales dico, qui de more in Vrbe Conſtantinopolitanâ, præſente in eâ Principe, eiúſque Comitatu, verſari ſolebant; & Principis obſequio deputati erant, &c. His ſcilicet verbis intelliguntur *Præſentales*, qui Principe Conſtantinopoli hærente, inibi quoque degebant. Quomodo & Dignitates ipſæ nonnullæ veluti Magiſtri militum *Præſentales*, eadem ratione dictæ: de quo alibi. Et hæc de Præſentalibus.

De Prouincialibus autem, id eſt, iis qui ad vrbem Conſtinop. ex Prouinciis ad Imperatorem miſſi à Numero, vel à Tribuno, negotio alicui perſequendo, Conſtantinopoli hærebant, hoc pariter ſtatuit Arcadius; eos ſtatim vt venerint, Comitibus ſeu Magiſtris militum, qui Conſtantinopoli erant & Præſentales, ſuæ profectionis cauſas exponere debere, vt ita reſponſo accepto, ſtatim ad Numeros ſuos redire poſſint. Publici negotij ergo miles miſſus, diu detineri non debet, verùm citò, vt loquuntur, expediri. ¶ Quæ omnia, vt generalem habent rationem, ne milites à ſignis

ſuis

ſuis aut Numeris diutius diſcedant, atque à militiâ abducantur; ita ſpecialem habent ex eâ occaſione, quæ hanc *legem* extorſit. Ea porrò, ex Tribigildi, pariter vt *ſuperioris leg.* occaſio, motûs hiſtoriâ repeti debet. Et verò hâc ratione ſiue occaſione, & *hâc l.* & *ſuperiore* Arcadius & vrbi Conſtantinopolitanæ, & Orientalibus ſimul Prouinciis conſultum voluit: ad vrbem Conſtantinopolitanam iamiam aduentante ipſo Gaïna: de quo ſpecialius aliquid adhuc dici poſſet, ſi Euſebij Scholaſtici Gaïnas (id eſt Gaïnæ iſtius motûs hiſtoria quatuor libris expreſſa) vel etiam Ammonij poëma, quorum meminit Socrates *lib. 6. cap. 6.* ad nos peruenissent. Sanè eâdem ratione paulo poſt hanc *legem* hoc ipſo Anno idem Arcadius ad Præfectum vrbis pariter, *l.14. inf. de Numerar.* Numerarios ab Actuariorum ſocietate diuelli voluit, Actuarióſque intra 50. diem ab vrbe recedere. Hùc denique facit, quod Synesius *orat. de Regno*, quam habuit is ad Arcadium Imp. hoc ipſo Anno 398. inter alios defectus, exitium Imperio Orientali minantes, ponit hanc vagandi militum licentiam, *p.22.* agens quippe de Barbaris militibus, quorum operâ tùm Imp. vtebatur; ſubiicit: τὸ δὲ μήτε ἀντίπαλον αὐτοῖς κατασκευάζειν δύναμιν, καὶ ὡς ἐκείνων οἰκείας οὔσης, ἀςρατείαν τε διδόναι πολλὴν αὐτῶν, καὶ πρὸς ἄλλοις ἔχειν ἀφιέναι τοὺς ἐν τῇ χώρᾳ, τί ἄλλο ἢ σπευδόντων ἐστὶν εἰς ὄλεθρον ἀνθρώπων, id eſt, *At nequidem contrarias illis* [Barbaris] *vires opponere, & perinde ac ſi illorum* [vires] *noſtræ eſſent, vacationem à militia poſtulantibus indulgere, cæteraque, qui in regione verſantur, aliis rebus occupari permittere, quid aliud eſt quam hominum ad interitum feſtinantium?* Qui locus admodum ſingularis hanc *legem* noſtram & ſuperiorem apprimè illuſtrat.

¶ Transferri *de vno Numero ad alium Numerum miles quicunque prohibetur.*

XVIII. * Idem AA. Stilichoni Magiſtro Militum"

Contra publicam vtilitatem nolumus à Numeris ad alios Numeros milites noſtros transferri. Sciant igitur Comites vel Duces, quibus regendæ militiæ cura commiſſa eſt, non ſolùm de Comitatenſibus ac Palatinis Numeris ad alios Numeros militem transferri non licere, ſed ne" ipſis quidem ſeu" de Comitatenſibus Legionibus, ſeu de Riparienſibus, Caſtricianis", ceterîſque, cuiquam" eorum tranferendi militem copiam adtributam": quia * *Honoris" augmentum non ambitione" ſed labore ad vnumquenque conuenit deuenire.* Quòd ſi qui" contra fecerint, per ſingulos milites ſingulas auri libras à ſe nouerint exigendas. Dat. XIIII. Kal. April. Med. Stilichone & Auriliano CONSS. [400.]

NOTÆ.

* Lex *contrà 14. Cod. eod. tit.*
" Per Gallias ſcil. vt claré oſtendit *lex 11. infr. de Veteranis*, aliquot ſupra menſem diebus lata.
" *De ipſis.*
" *Pſeudo-Comitatenſibus*: εὐστόχως repoſuit primus Cuiacius, *2. obſeruat. cap. 25.* de quo mox plura. Cuius emendationis εὐστοχία, illis tantùm placere non potuit, quibus nil placet quod rectum eſt.
" *Caſtrenſianis*, in Cod Iuſt. de quo mox. *Caſtriciani* porrò, vt *Latitiani*, de quibus *l.12. infr. de Veteran.*
" Comitum, vel Ducum ſcilicet.
" *Niſi hoc Auguſta Maieſtas publicæ vtilitatis gratiâ fieri iuſſerit.* Hæc exceptio addita à Triboniano *d. l.14.*
" *V. l.4. ſupr. de Curioſis.*
" Comites, vel Duces ſcilicet.
" Non gratiâ ἢ χάριτι. Eodem modo in *Auguſto* Sueton. *cap.24.*

COMMENTARIVS.

Transferri de quocunque tandem Numero ad alium Numerum miles hâc Honorij Conſtitutione vetatur: (quod olim tamen fieri potuiſſe indicat *lex vn. in fin. ff. de bon. poſſ. ex teſt. milit.* teſtantur & Veteres nonnullæ Inſcriptiones:) Cuius rei ratio *hâc eâdem lege*, non tantùm in genere à publicâ vtilitate *initio l.* repetitur, ibi; *contra publicam vtilitatem*, verùm ſpeciatim hæc redditur. *Quia honoris augmentum non ambitione, ſed labore ad vnumquemque conuenit deuenire.* In ea ſcilicet quiſque militia, in eo Numero permilitare debet, quem ſemel elegit: ne alioquin in alieno Numero quis honoris augmentum præcipiat illis, qui ordine ſtipendiorum & laborum merito ad ſuperiorem locum per alterius mortem ſubuehi debebant. Vnuſquiſque eius Numeri, quem primum militando delegit, ordinem perſequi debet, nec in altero Numero, priore deſerto, finem militiæ & honoris augmentum requirere. Denique promotionum ordo neutiquam interturbandus eſt. ¶ Quod & ipſum pariter in militiâ Palatinâ ſeu ſcholis Palatinis fermè obtinet; vt videlicet in promotionibus per ſingulas ſcholas ordo Matriculæ per inſititium & aduenticium aliquem, vel etiam remotiorem, aut Redeuntem, interturbari, peruertiué non poſſit: Veluti, in ſcholâ Domeſticorum: *l.7.8. &c. vlt. ſup. de domeſticis & protectorib.* in ſcholâ Agentium in rebus, *l.7.9.14. ſup. de Agentibus in rebus*: & *l.4. ſup. de Curioſis*: (vbi pariter hæc verba occurrunt, *Ceſſet omnis* AMBITIO *atque ſuffragium in ſcholâ veſtrâ.*) Item in ſcriniis Palatinis, *l.5.9. ſup. de palatinis ſacr. larg.* (vbi hæc quoque verba notentur; *vnuſquiſque eius ſcrinij quod primum militando delegit, ordinem perſequatur, nec in alterius loco finem militiæ requirat*) Item in ſcholâ Caſtrenſianorum, *l.1. ſup. de Caſtrenſianis*: Decanorum, *l. vn. ſup. de Decanis*: denique & in officialium militiâ, *l.2. inf. ad leg. Iul. de Ambitu*: (vbi v. quæ dicam adhuc:) *l.1. inf.*

inf. de Numerariis: *l.1. inf. de diuerſ. offic.* De alio verò tranſlationis genere eſt, quod tamen cum hoc confundunt Viri docti, de quo agitur *l.4. Cod. d. t. de off. Magiſtri milit.* nempè de loco ad alia loca. Idque ipſum certè & olim in Eccleſiâ obtinebat, ſeu in ſacrâ Militiâ (vt plurima in militiâ Eccleſiaſtica, exemplo militiæ Romanæ fuerunt inſtituta;) Itaque nec Clericis de minore titulo ad maiorem tranſire licebat, Concilio Rhemenſi ſub Leone III. *can.20.* Concilio Turonenſi 3. *can.14.* vel ab vnâ Eccleſiâ ad aliam, *Nouellâ... cap.3. can. ſi quis Preſbyter, 7. q.1. can. placuit, ibid.* Quod à Doct. Merillio rectè notatur, 3. *obſ.* 2.

¶ Cæterùm generalis adeò hæc *huiuſce leg.* prohibitio eſt, vt in nullo non Numero id obſeruari velit Honorius: non tantùm, inquam, in Comitatenſibus, vel Palatinis Numeris, verùm etiam in Pſeudocomitatenſibus legionibus ſeu Riparienſibus, Caſtricianis, cæteriſque. Vbi prolixus admodùm tractatus occurrit de Numeris & Legionibus illis, quarum *h. l.* & aliis prætereà complurimis *legibus huiuſce Codicis* mentio fit. Quâ parte primum illud notandum, in duas ſpecies haſce Legiones Numeróſque diduci, ſeu in duplicem cenſum ſeu claſſem conijci: in priorem, *Comitatenſes* & *Palatinos*: in poſteriorem, *Pſeudocomitatenſes Legiones ſeu Riparienſes, Caſtricianos, cæteroſque.* De duobus prioribus, ceu dignioribus, vt mox oſtendam, primo loco videndum eſt.

Et de PALATINIS quidem ante omnes, quorum vt primo id loco moneam, duabus prætereà conſtitutionibus *huiuſce Codicis* mentio fit; putà *l.10. inf. de Numerariis*: quæ Valentiniani Imp. eſt & data A. D. 365. & *l.22. inf. de erogat. mil. annona*, quæ data eſt An. D. 396. vt *hac* noſtra An. D. 400.

Ante omnes, inquam, etiam Comitatenſes (quod Secundò notandum:) nam etſi in eodem cum Comitatenſibus cenſu ſint, imò etſi *hâc l.* Palatini Comitatenſibus ordine literæ poſtponantur, pariter vt *d. l. 22. inf. de erogat. mil. ann.* attamen & eos præueniunt, *d. l.10. inf. de Numerariis*: & in illuſtri Imperij Romani inclicantis inſtrumento, quæ *Notitia Imperij* dicitur, quæque ſcripta eſt A. D. 427. ſemper Palatini Comitatenſibus præponuntur in *Notitiis* Magiſtrorum militum ſiue præſentalium ſiue aliorum per Diœceſes: puta vexillationes Palatinæ vexillationibus Comitatenſibus: Legiones Palatinæ, Legionibus Comitatenſibus: idque tam in Oriente quàm in Occidente; Quod quidem certiſſimum argumentum eſt pro præcedentia Palatinorum ſupra Comitatenſes: quandoquidem ea *Notitia* eſt, quæ ordinem dignitatum accuratè aſſignare & ediſſerere inſtituit. Quod & *ſuperiore libro ſexto* paſſim oſtenſum eſt.

Tertio loco de Palatinis obſeruandum eſt, non tantùm Legiones (Peditum ſcilicet) ſed, & vexillationes Equitum Palatinas fuiſſe, quod vt *d. l.22. inf. de erogat. mil. annona*, docet, ita & *Notitia Imperij*. Quod & ipſum Comitatenſibus commune eſt; nam & Comitatenſes aliæ Legiones fuerunt, Peditum ſcilicet aliæ vexillationes, vt oſtendit *lex vn. ſup. de bonis mil.* & *d. l.22.* & *Notitia Imperij*.

Quartò, Palatina quoque Auxilia fuiſſe, non tantùm Legiones, vt etiam elici poteſt ex *d. l.22.* & diſertè teſtatur *Notitia Imperij*, id eſt, alios fuiſſe indigenas Romanos, alios verò è ſociis & fœderatis gentibus vel deditiis adſcitos: id enim inter *Auxilia* & *Legiones* intereſt, nempe quod Legiones Romanæ eſſent, vt etiam diſertè vocantur *l.10. inf. de Veteranis*. Auxilia verò à ſociis vel fœderatis mittebantur: Vegetius *lib.2. c.1. Ipſi Pedites in duas diuiſi ſunt partes, hoc eſt in Auxilia & Legiones: ſed Auxilia à ſociis vel fœderatis Gentibus mittebantur: Romana autem virtus præcipuè in legionum ordinatione præpollet: in Auxiliis minor, in Legionibus longè amplior conſueuit militum Numerus adſcribi.* Et iterum, *cap.2. Quid inter Legiones & Auxilia intereſſe videatur, expediam: Auxiliares conducuntur ad prælium ex diuerſis locis, ex diuerſis Numeris venientes, nec diſciplinâ inter ſe, nec notitiâ nec affectione conſentiunt: alia inſtituta, alius inter eos eſt vſus armorum: Legio autem propriis cohortibus plena cum vno animo parique conſenſu caſtra muniat, &c.* Auxiliariorum ſanè cuneorum & Auxiliorum fit quoque mentio *l.1. & 7. inf. de Tironibus*. Ergo Palatina quoque Auxilia fuerunt, cuiuſmodi Comitatenſia nulla reperio, etſi *Pſeudocomitatenſes* quoque *Auxiliares* reperiam, de quo infrà. Et certè cùm Legiones & Vexillationes Comitatenſes ordine recenſeo, quæ in *Notitiâ* ſigillatim memorantur; nullas Legiones, nullas Vexillationes è Barbaris Gentibus reperio (ſolis Clibanariis Parthis exceptis, & Taïfalis Iunioribus:) cum contrà, inter Palatinas, repetiam non tantum Taïfalos & Perſas, verùm etiam *Salios, Angriuarios, Dacos, Scythas, Tubantes, Buccinobantes, Teruingos, Herulos, Bructeros, Ampſiuarios, Alanos.* Et hactenùs quidem de Palatinis, & nonnullis inter eos & Comitatenſes tùm communibus, tùm differentiis. Nunc de COMITATENSIBVS ſpeciatim, quorum octo conſtitutionibus *huius Codicis* mentio fit, putà præter hanc legem, *l. vn. ſup. de bonis militum*: *l.22. inf. de erogat. mil. ann. l.7. inf. de Tyronib. l.4. inf. de Veteranis*: *l.8. de filiis milit. apparit. l.10. inf. de Numerariis*: *l.17. inf. de Cohortalib.* Quibus addenda inſuper & nona *Cod. Iuſt.* putà *l.2. §.8. Cod. de off. Præf. Prætor. Afr.* Eorum verò (quod ſecundò notandum) mentio iam occurrit ſub Conſtantino M. A. D. 325. in *d. l.4. inf. de Veteranis*. Et deinceps eorum mentio occurrit, (quod Tertiò obſeruandum) extra *leges* noſtras, non tantùm in *Notitiâ Imperij*, verùm etiam apud Ammianum Marcellinum ſub Valentiniano An. D. 372. *lib.29. p.427. Ad abolendum*, inquit [Firmum] *cum Comitatenſis auxilio militis pauci Theodoſius Magiſter Equitum mittitur* [è Galliâ in Africam.] Quartò tenendum, quemadmodum Comitatenſes Palatinis ſociari diximus, & vtroſque Pſeudocomitatenſibus Riparienſibus Caſtricianis alicubi opponi, ita in pleriſque *legibus* fieri tantùm mentionem & oppoſitionem Comitatenſium, & Riparienſium, nullâ Palatinorum mentione factâ. Quintò tenendum, vt Palatinos ita & Comitatenſes cæteris potiores fuiſſe: atque adeò ſingularibus priuilegiis gauiſos. Hinc ſcilicet Actuariis Palatinorum & Comitatenſium Numerorum maiores annonæ, maiuſque Capitum dabatur quàm Pſeudocomitatenſibus, *l.10. inf. de Numerariis*. Hinc Capitationis ſeu cenſus immunitas maior per Comitatenſem, quàm per Ripenſem militiam obtingebat: *l.7. inf. de Tironibus*: & *l.4. inf. de Veteranis*: Hinc Comitatenſibus ſpecies ipſæ aliquando ſolutæ fuerunt, limitaneis verò (in quibus Ripenſes) pretia tantùm, *l.17. inf. de Cohortalib.* Hinc & maius corporis robur, maiórque ſtatura in Comitatenſibus requirebatur, quàm in Ripenſibus, *l.8. de filiis milit. apparit.* Hinc denique *hac ipſa l.* id quod indubitatum magis erat, in Palatinis & Comitatenſibus, velut potioribus, ad Pſeudocomitatenſes, Caſtricianos cæteroſque velut inferiores extenditur.

Et hæc de primo cenſu ſeu prima ſpecie Legionum & Numerorum: ſequitur altera: quâ parte primo loco nominantur PSEVDO-COMITATEN-

SES,

ſes, quomodo in *Cod. Iuſt.* Cuiacius rectè reſtituit *lib.* 1. *obſ. cap.* 25. quorum mentio fit non *hâc* tantùm *leg.* ſed & alterâ, putà *l.* 10. *inf. de Numerariis*, & non vnoloco in *Notitiâ Imperij.* De his id obſeruo, pauciores Numeros Pſeudo-comitatenſes quàm Palatinos aut Comitatenſes, non recenſeri in *Notitiâ.* Item ſub omnibus Magiſtris militum fuiſſe Comitatenſes, non verò ſub omnibus Pſeudo-comitatenſes. Ac vt recenſum eorum faciam, in Orientis Imperio ſub diſpoſitione Magiſtri militum præſentalis ponuntur Pſeudo-comitatenſes Auxiliarij Sagittarij: ſub Magiſtro militum per Orientem, decem Legiones Pſeudo-comitatenſes: ſub Magiſtro militum per Illyricum, nouem. In Occidentis verò imperio, ſub Magiſtro peditum præſentali, Legiones Pſeudo-comitatenſes decem & octo. Et ita quidem vt quemadmodum hîc, ita & in *prædictâ Notitiâ* ſemper Pſeudo-comitatenſes eorúmque inſignia poſt Palatinos & Comitatenſes ſternantur. De his & illud obſeruo, nullas vexillationes Pſeudo-comitatenſes memorari in *Notitiâ Imperij.* Quanquam & haſce quoque fuiſſe colligitur ex *l.* 10. *infr. de Numerariis*, quæ non tantùm *Ionio Magiſtro Equitum* inſcribitur, & de Pſeudo-comitatenſibus agit. Sed & nominatim de Capito pro equis his præbito. Denique hic repetendum quod anteà quoque iam monui, Annonas & Capitum tertiâ parte minora, ſeu deductiora præbita quàm Palatinis & Comitatenſibus: nam cum his Sex Annonæ & totidem Capita præſtarentur, Pſeudo-comitatenſibus quaternæ tantùm Annonæ & quaternum Capitum dabantur, vt eadem *lex* 10. *inf. de Numerariis*, definit. Illud mihi interim omninò veriſimile, Pſeudo comitatenſes ſub ſe comprehendiſſe Riparienſes, Caſtricianos, cæteróſque. Argumento primùm *huius l.*ibi; *Sed ne de ipſis quidem Pſeudo-comitatenſibus legionibus*, Sev *de Riparienſibus, Caſtricianis, cæteriſque.* Cui accedat hoc alterum, quod quemadmodùm *h. l.* Palatini & Comitatenſes, Pſeudo comitatenſibus ſeu Riparienſibus opponuntur, &c. ita paſſim alibi Comitatenſes & Ripenſes, ſeu in Ripâ conſtituti, inter ſe ſolemniter opponantur; *l.* 7. *de Tironib. l.* 4. *de Veteranis*, *l.* 8. *de filiis mil. apparitoribus*, pariter vt Comitatenſes & Limitanei opponuntur, *l.* 17. *inf. de Cohortalibus.* His addatur omnibus, quod quemadmodum ex *hâc l.* ſimul & *l.* 10. *inf. de Numerariis*, & ex *Notitiâ* oſtendimus, Pſeudo-comitatenſes gradu & priuilegiis annoniſque, Comitatenſibus inferiores fuiſſe; ita nominatim quoad ius ſucceſſionum vindicandarum à Comitatenſibus diſtuliſſe videantur; ῥητῶς enim in *l. vnicâ*, *ſuprà de bonis militum*, cauetur, vniuerſis tam Legionibus, quàm Vexillationibus.

Comitatenſibus, ſeu Cuneis ius competere vindicandorum bonorum eius militis, qui inteſtatus ſine legitimo hærede deceſſerit: vt ita κατ' ἀντιδιαστολὴν id dictum videatur, non idem ius competere Pſeudo-comitatenſibus. Quod *Riparienſes* attinet, de iis demum agitur *l.* 14. *inf. de erogatione milit. ann.* dicuntur iidem & Ripenſes, *l.* 7. *de Tironibus*, *l.* 4. *de Veteranis*, neque enim alij ſunt *Ripenſes*, quàm *Riparienſes*, (quidquid Caſaubonus tradiderit) qui ſcil. in Ripa per Cuneos, & Auxilia conſtituti erant, *d. l.* 7. *de Veteranis*: vnde & Ripenſis militia, *l.* 8. *de fil. mil. app.* cuius minor dignitas erat quàm Comitatenſium, quibus & opponuntur, *d. l.* 7. & *d. l.* 8. & *l.* 4. *de Veteranis.* Eadem verò forma & prouinciæ Ripenſes dictæ: Dacia Ripenſis, quæ & Riparienſis dicitur in *Not. Imp.* Noricum item, Valeria & Gallia Ripenſis. Epiſtola quoque Aureliani ad Vlpium Crinitum referente Vopiſco *pag.* 222. vbi de bello Monetariorum. *Hi compreſſi ſunt, ſeptem millibus Hiberorum* (reſtituit Salmaſius *Lembariorum*; ego malim *Liburnariorum*, vt in *Notitiâ* Ducis Pannoniæ primæ, & Norici Ripenſis,) RIPARIENSIVM, *& Caſtrianorum, & Daciſcorum interemptis.* Quod Daciſcos attinet, puto eos eſſe, quos Aurelianus è prouinciâ trans Danubium Daciâ quam reliquit, deſperans eam poſſe retineri, abduxit: de quo vide eundem Vopiſcum. Quomodo & Riparienſes partim erãt ex altera Dacia. Ne quid hic addam de Ripuariis, ſeu Ribuariis vel Ripariolis, qui poſteà dicti Legiones etiam *Riparienſes* memorantur ſub Duce Mæſiæ, ſub Duce Scythiæ in *Notitiâ* Imperij. *Caſtriciani* tandem iidem ſunt cum *Caſtrianis*, quomodo vocantur in *epiſtola Supradicta* Aureliani: nam vt ibi Riparienſibus iunguntur, ita & hîc quoque. *Caſtriciani*, videl. ad differentiam eorum qui Caſtrenſes & Caſtrenſiani in Palatinâ militiâ dicti; hi quippè in Caſtris conſtituti; vt dicitur *l.* 15. *de erogat. milit. ann.* Nunc de ratione nominis videndum eſt.

QVID PROBARE DEBEANT AD QVAMCVMQVE * MILITIAM VENIENTES.

TITVLVS II.

Curiali conditione ſe ſe liberos eſſe, *l.* 1. & 2.

Probandi vox hac in re propria. vid. Traiani *epiſt.* 39. *ad Plinium*, *lib.* 10.

* Etiam Legionariam.

¶ CVRIALI

¶ CVRIALI *conditione liberum ſeſe is, qui militiæ ſe offert, probare debet, &* quomodo.

I.* Imppp. Gratianus, Valentinianus & THEOD. AAA.

QVOTIESCVMQVE ſe aliqui" militiæ crediderit offerendum, ſtatim de natalibus ipſius ac de omni vitæ condicione examen habeatur, ita vt domum, genus, non diſſimulet & parentes: Nec tamen huic ipſe" rei niſi honeſtiſſimorum hominum teſtimonio adſtipulante credatur: ita enim fiet, vt & Curias nemo declinet, & ad militiam nullus adſpiret, niſi quem penitus liberum aut genere, aut vitæ condicione, inquiſitio tam cauta deprehenderit. Data XIIII. Kal. Aug. Conſtantinop. Merobaude II. & Saturnino CONSS. [383.]

NOTÆ.

* Iungenda huic, *lex 102. infr. de Decurionib.* quæ etiam argumento huic reſpondet.
" Icetum PP. ita *d. lex* 102. v. Proſopogr.
" *Aliquis*, vel *alicui quis.* Alicui porrò, etiam Legionariæ, *v. l. 1. infr. de Tironib.*
" *ℵ. Ipſi:* & ita diſertè habet MS. Archetypon.

COMMENTARIVS.

NATALES ad Militiam ſeſe offerentis exigi, examinari, *probari* (& quidem honeſtiſſimorum teſtimonio accedente) iubentur à Theodoſio M. *h. l.* vt & à Valentiniano Iun. *l. 2. inf.* Igitur eum qui ad militiam promoueri vult, probare iubet, ſe liberum ab omni nexu eſſe: *nexu*, inquam, Curiæ alioue conditioni alioquin alicui adſtricti, ad militiam non admittuntur, vel etiam admiſſi eiiciuntur, vt putà Curiales, *h. l. & l. prox. & l. 1. inf. de Tironibus*: de quo complures extant leges *inf. tit. de Decur.* Plinij & Traiani *lib. 10.* Coloni & Saltuenſes, *l. 3. Cod. qui militare:* Cohortales *l. 4. d. t.* aliam iam Militiam Suſtinentes, *l. 5. & 8. d. tit.* Serui, *l. 6. 7. d. t. l. 8. 11. 16. inf. de Tironib. l. 9. de deſertoribus*: negotiatores, *l. vn. Cod. Negotiatores ne militent.* Et Sidonius *lib. 1. epiſt. 8. de quo alibi*: aliiuè, veluti litis cauſa, *l. 1. Cod. d. tit.* vel in fraudem ciuilium munerum, *l. 2. d. tit.* Sed Curialium maximè cauſâ hæc *lex*, vt & proxima lata eſt; qui non Reipublicæ amore, ſed Curialis conditionis euitandæ ad Militiam adſpirabant, vt oſtendit quoque *lex 102. inf. de Decurionib.* quam *huic* coniungendam dixi. ¶ Similis autem ſiue probatio, ſiue Inquiſitio δοκιμασία fiebat circa recipiendos in Militiam Palatinam, vt docet *lex 4. ſup. de Agentib. in reb. & lex 15. 16. 17. ſup. de Palatinis*: & quidem eodem fine. De honeſtiſſimorum Virorum teſtimonio alibi dicam: Itémque de recipiendis Tyronibus, *l. 1. inf. de Tyronib.*

¶ *A* CVRIALI *nexu immunem ſeſe eſſe is, qui ſe militiæ offert, probare debet.*

II.* Idem AAA. ad Neotherium PP.

QVISQVIS cinguli" ſacramenta deſiderat, in eâ vrbe quâ natus eſt, vel in qua domicilium conlocat, primitus Acta conficiat, & ſe oſtendat, non patre non auo eſſe Municipe", penitúſque ab Ordinis" neceſſitatibus alienum, ſciturus ſe in perpetuum reuocandum, nec temporis nec militiæ prærogatiua, ſi" ita non geſſerit, defendendum. Ordines etiam Vrbium nouerint, ſi cuiquam præſtitiſſe gratiam doceantur, ac non vera Actis promendo per mendacium quenquam abire" permiſerint, ſe periculo ſubiacere. Dat. VI. Id. Iul. Med. Arcadio A. I. & Bautone CONSS. [385.]

NOTÆ.

" Reponendi hi *Imppp.* VALENTINIANVS *Theodoſius & Arcadius.*
" Militaris videlicet.
" Id eſt, Curiali.
" Id eſt, Curiæ.
" ℵ. ſi ſe.
" Reponit Fornerius 3. *Quotid. 26. ambire*, quòd hic de iis agatur qui Militiam ambiunt, vt initium *legis* oſtendit. Proinde tentat ſermonis abraſi reſtitutionem, quòd eam ratio manifeſta diſputationis expoſcat. Sed nil neceſſe eſt; & legitimum eſt *abire.* Agitur enim in *h. l.* de his quæ Ordines vrbium per gratiam & ambitioſa decreta è Curia ad Militiam abire permittunt. *Abire* igitur *permiſerint*, id eſt, Curiâ & Curiali nexu liberos dimiſerint: vt in ſimili *l. 1. inf. de Tironib. Decurionibus hac fiducia denegatur, ne fortè quis fugiens militiam, addito nomine Decurionis à militia* ABSCEDAT.

COMMENTARIVS.

INQVISITIONI (ſic enim vocatur *lege ſuperiore*) ſeu quæſtioni (vt in ſimili dicitur *l.3. ſup. de Agent. in reb.*) probationi denique (quod *probandi* verbo non tantum *hoc titulo*, verùm etiam *l.4. ſup. de Agent. in reb.* ſignificatur, & *l.2. inf. de Tironibus*, vbi dicam) de qua ad *legem ſuperiorem* dictum fuit, exacta magis forma hac *Valentiniani Iunioris* conſtitutione inducitur: Hæc ſcilicet, vt Acta ſuper eâ re conficiantur, & quidem in eâ vrbe, in qua miles præſentandus, natus eſt, vel in qua domicilium habet. *Acta* inquam requiruntur, id eſt, municipalia geſta, quibus munitus ad militiam admittatur: Cùm *lex* ſuperior honeſtiſſimorum hominum teſtimonium tantùm requirat. Et quidem in tantum, vt ſi acta hæc non bonâ fide facta, ſed ambitioſa ſeu per gratiam expreſſa fuerint, Curiæ ciuitatum multari debeant. Ordinis ambitioſa decreta ſacris conſtitutionibus reprobantur, *l.2. Cod. de Decretis Decurionum*, & *l.4. ff. de Decretis ab ordine faciendis.* *Ambitioſa* decreta ſunt per gratiam expreſſa in ciuitatum & Curiarum perniciem. Eodem ſenſu *ambitioſæ* ſententiæ, ſed & *Perfuſoriæ adſertiones*.

QVIS IN GRADV PRÆFERATVR.

TITVLVS * III.

Aſſiduus infrequenti, *l.1.* ordine promotus, per ſaltum promoto, *l.2.*

* Concordat Titulus *ſupr. vt dignitatum ordo ſeruetur*, lib. 6.

¶ ADSIDVVS *infrequenti præferendus in gradu, ſeu* PROMOTIONE.

1.* Imppp. THEODOSIVS, Arcadius & Honorius AAA. Rufino PP."

IN omnibus qui militiæ nomen dederunt, ratio eſt habenda meritorum, vt is potiſſimùm potiorem adipiſcatur gradum, qui meruerit de labore ſuffragium: nec quæratur, quis militarit primus, ſed quis manſerit in ſtudio Apparitionis adſiduus. Dat. Prid. Idus Feb. Conſtp. Theodoſio A. III. & Abundantio v.c. CONSS. [393.]

NOTÆ.

* Iungenda *huic* eſt *lex 13. infr. de metallis.*
" *Rufinus* PP. Orientis ſcil. ſub Theodoſio M. vid. *Proſop.*

COMMENTARIVS.

ASSIDVVM in ſtudio & militiâ, infrequenti (vt verbo veteri vtar) etſi tempore priori, in gradu & PROMOTIONE præferri iubet *h. l.* Theodoſius M. Atque ideò cum de promotione in vacantem & ſuperiorem gradum agitur, huic ille præfertur. Eleganter Theodoſius, *In omnibus qui militiæ nomen dederunt, ratio eſt habenda meritorum, vt is potiſſimum potiorem adipiſcatur gradum qui meruerit de labore Suffragium.* Et rurſum; *Nec quæratur quis militarit primus, ſed quis manſerit in ſtudio* APPARITIONIS *aſſiduus*. Quòd vtiliter aliò traduci poteſt, Et verò traduci compertum habeo. Itaque idem ipſum quoque *cauetur* de Domeſticis & Protectoribus, *l. 6. Sup. de Domeſticis & Protectoribus*. Et ſanè Fugitiua eſt hæc *lex* ab hoc de *militiâ Armatâ* tractatu, vt complures aliæ *huius libri*. Quod vt *legis* inſcriptio arguit, ita & hæc verba extrema magis adhuc: *Sed quis manſerit in ſtudio* APPARITIONIS *aſſiduus*. Proinde de militiâ *Officiali* agitur, ſeu de Apparitioribus omnibus P. P. Et tamen ratio *legis* aliò rectè trahi poteſt. De promotione ſanè militum eſt alioquin hic Lampridij locus in *Alex. Seuero*, *De promouendis etiam ſibi annotabat, & perlegebat cuncta Pittacia, & ſic faciebat, diebus etiam pariter annotatis, & quis & qualis eſſet, & quo inſinuante promotus.* Verùm de Promotionibus planè ago ad *l. 2. inf. de falſâ mon.* & ad *l.2. inf. ad leg. Iul. de ambitu.*

¶ ORDINE *promotus præferendus in gradu, promoto per ſaltum & beneficium Principis.*

11. * Impp. Honorius & THEODOSIVS AA. Anthemio PP.

CVM alios in altiores militiæ gradus iugis" obſeruatio, nonnullos in eadem militiæ ſtatione Cæleſte" peruexiſſet" oraculum, ac tempore prouehendæ" dignitatis exoreretur" contentio, *Quiſnam prior incederet, quiſve ſubſequeretur cùm vterque pari eiuſdem gradus niteretur auſpicio* non INmeritò placuit, Vt quotiens codicillis vel ſacris affatibus vllus ex alio ad alium gradum cum hiſdem ſtipendiis emigrarit, triennio" ei poſtponatur, quem ſors militiæ in eum progreſſum duxerit". Dat. x. Kal. Oct. Honorio VIII. & Theodoſio III. AA. CONSS. [409.]

NOTÆ.

* Iungenda *huic* eſt *lex vn. infr. de Nili aggeribus non corrumpendis*. Sed & hanc quoque legem *Fugitiuam* exiſtimo, inter alia, Inſcriptionis argumento.

" Id eſt, continuatus ordo laborum.

" Iſt ed, Principis Codicilli & Sacri Affatus, vt mox quoque vocantur: Similiter *l. 1. ſup. de Senator. l. 9. ſup. de Iuriſdict.* v. Gloſſ. *Theod.*

" *Prouexiſſet.*

" Id eſt, eo tempore quo per decedentis alicuius obitum, vel abitum, locus fit ſubſequentibus in proximum gradum ſubuehendis & promouendis.

" Quid eſt triennio poſtponi? nonniſi triennio poſt, ad eum gradum promoueri.

" Euexerit. " Conſtantinopoli, vt *d. l. vn.*

COMMENTARIVS.

ORDINE, ſeu CONTINVATO per gradus ſingulos labore, τάξει καὶ νόμῳ ἀναβάσεως τῆς τιμῆς, qui in altiorem gradum peruenit, eum triennio præcedit, qui Codicillis eundem gradum adeptus eſt, & ad eum per ſaltum *promotus* beneficio Principis: (quod dicitur σχεδιάζειν τὸν βαθμὸν Gregorio Nazianzeno agenti de Eccleſiaſticis promotionibus *orat. 20. p. 335.* etſi temporis antiquitate concurrat. Codicillarij & ex beneficio PROMOTI in commune, vt Actualibus, ita per gradus ſingulos obſequio & labore ad eundem honorem prouectis, ordine ſtipendiorum cedunt: de quo dixi plenè ad *leg. 1. ſup. vt dignitat. ordo ſeruetur*: & ad *leg. vn. ſup. de Conſulib.* Et ſi in aliquo Militiæ gradu quis militauerit, niſi tamen gradus omnes expleuerit, ei cedit, qui alioquin in eodem gradu hodie reperitur. Breuiter, *Actualis* non tantum nudum & merum Codicillarium vincit, verùm etiam *Saltuarium* (quò pertinet hæc *lex*) qui per ſaltum videlicet codicillis promotus eſt: vincit inquam; & cùm de Ordinis prærogatiua quæritur, ſeu de præcedentia, & cùm de prouehenda dignitate, ideſt, de promotione ſeu altiore gradu adipiſcendo agitur. De *Promotis*, & *Promotionibus* beneficio Principis, dico plenè ad *leg. 2. inf. de falſa moneta*: & hac de re omni ad *leg. 2. inf. d. leg. Iul. de ambitu.*

DE EROGATIONE MILITARIS" ANNONÆ.

TITVLVS IV.

XII. COD. IVST Tit. XXXVII.

" De *Iudicum* Annonis tamen eſt lex 17. 32. & 35.

" Τροφὴ στρατιωτική.

¶ ADÆRARI *Annonas, id eſt* PRETIA *loco Annonarum dari Tribunis & Præpoſitis prohibetur.*

1. * Imp. Conſtantinus A. HABE" Felix k. NB.

TRIBVNOS", ſiue Præpoſitos, qui milites noſtros curant, annonas" (per dies ſingulos ſcribtionis" indicio" ſibi debitas) in horreis derelinquere non oportet, vt" Procuratores" ſeu Suſceptores vel Præpoſiti pagorum & Horreorum eam" CON-

Parent:

parent : hinc enim fit, vt à Prouincialibus non annonas, ſed pecunias, poſtulent memorati″, ipſis etiam ſpeciebus remaneant″ vitiatis adque corruptis : Conſtituimus ideoque derelictæ″ annonæ fiſco conpendium vendicari, Subſcribendario & Optione gladio feriendis : quoniam fieri non poteſt, vt vel prouinciales iteratâ conlatione grauentur, vel militibus corruptis″ ſpecies diuidantur, detrectantibus″ memoratis ad diem ſumere annonas ſuæ congruas″ dignitati. In quâ culpâ ſi quis fuerit adprehenſus″, nec perſonæ merito, nec honoris faſtigio defendendus eſt. Dat. XIIII. Kal. Nou. Aquis″, Paulino & Iuliano CONSS. [325.]

NOTÆ.

″ De hoc inſcriptionis genere, vide caput *in Prolegomenis* : geminam vide lege 4. *inf. de operibus publicis.*
″ De *Tribunis & Præpoſitis* militum, conſule *Paratitlon de re Militari*, *ſup.*
″ *Annona* multitudinis numero enunciatæ *hic*, *&* *l.* 3.10.12.13.17.19.20.22.27.28.29.31.32.34.35. *vlt.* omnes omninò ſpecies annonarias ſignificant, non tantùm panes quod ipſum mox *hâc ipsâ l.* numero ſingulari effertur. Et nihilominus *Annonarum* appellatione quandoque vnicam ſpeciem veluti panem indicari, vel paucas tantùm fateor, ſicut nomen generis vni ſpeciei ſæpè aptatur, ſed non quaſi *Annona* multitudinis numero enunciatæ PANES tantùm ſignificent; at ſingulari numero frumentum, vinum, oleum, laridum, capitum : vice verſa, panem non dici *Annonam* : de quo ad *l.2. inf. de frum. Vrb. Conſtantinop.*
″ Vt *leg.3. inf. niſi Vicarius Comitis ſcriptione conuentus didicerit qui numerus annonarum, & quibus debet erogari.* Eodem ſenſu ſolemnis expreſſio *l.3. inf.* Tributa in ipſis ſpeciebus.
″ malè in aliis *Iudicio*. De voce *indicij* vide *Gloſſarium.*
″ V. *l.* 32. *inf.*
″ Id eſt, quo ſcilicet poſteà eas Procuratores, &c. comparent.
″ χ. eas ſcilicet annonas : quanquam &, *eam*, ſuſtineri poteſt.
″ Procuratores ſcilicet, ſuſceptores, Præpoſiti, &c.
″ χ. *remanentibus.* Vel ſuſtineri illud poteſt, quaſi ita ſcriptum foret, & *annona* remaneant, ipſis ſpeciebus vitiatis eodémque ſenſu fortè pro *ipſis*, reponendum *ipſa*.
″ In horreis, neque exactæ.
″ χ. *vt ne.*
″ χ. *corrupta.* Et ita habet M S.
″ *Detrectationibus*, in M S.
″ De hoc dixi ad *l.11. ſup. de Palatinis S. L.* vide & *l.32. & l. vlt. inf.*
″ *Adprehenſus* pro *deprehenſus.*
″ Vide quæ ad *Chronologiam* noto.

COMMENTARIVS.

SPECIES IPSAS annonarias per ſingulos dies ſuæ dignitati debitas *Tribuni & Præpoſiti* militum exigere iubentur *h. l.* à Conſtantino M. & horreis deripere : ac non etiam eas in horreis relinquere, & earum loco ſeu vice, pretium exigere, ſeu *adærare* : (de quâ voce poſtea) alioquin derelicta ita annona fiſco vindicatur : *Subſcribendarius*, & *Optio* (de quibus mox) gladio feriuntur. ¶ Tribuni ſcilicet & Præpoſiti, quod pecuniam quàm ſpecies ipſas mallent (& quidem eâ occaſione, quæ notatur *l. 20. inf.*) pretium annonarum ſibi ſeu ſuæ dignitati deputatarum à ſuſceptoribus exigebant, ſic vt ſpecies annonariæ penes Suſceptores remanentes, vitiarentur & corrumperentur : Vnde alterutrum hoc incommodum emergebat, vt vel has ſpecies corruptas militi præſtari poſteà contingeret : vel ſanè cùm milites corruptas ſpecies accipere recuſarent, Prouinciales iteratâ collatione grauarentur, id eſt, denuò ſpecies annonarias conferre cogerentur. Proinde *hac* Conſtantini *lege* vtrique occurritur. Breuiter *Adærari annonæ Tribunorum non debent.* Valerianus *ep. de Claudij Tribuni ſalario*, ad Procuratorem Syriæ, *Præſtabis*, inquit, *ſed ita vt nihil* ADÆRETVR: *& ſic vbi aliquid defuerit, non præſtetur, nec in nummo exigatur.* Idque ipſum de militibus pariter ſtatuitur *l.* 17. 18. 20. 21. *inf. h. t.* Verùm vtrumque abolitum. Et hoc quidem, *vt l. vlt. inf.* oſtendit.

¶ Plurima interim *h. l.* notanda veniunt. Primùm, Tribunis ſiue Præpoſitis militaribus annonas per dies ſingulos ſcribtionis indicio adſignatas. *Scribtionis indicio*, id eſt, Comitis ſcribtione, *l. 3. inf.* Quales extra ordinem Epiſtolæ Principum, quibus Princeps Tribuno & Præpoſitio proficiſcenti annonas & ſalarium conſtituebat, Cuiuſmodi Epiſtolas plures videre eſt apud Pollionem, *in Claudio*, Vopiſcum, *in Aureliano & in Probo.* Ex illis interim, quas dixi, Epiſtolis apparet ſalarium ſiue annonas quandoque annuas conſtitutas (quod etiam docet *lex* 17. *inf.*) Quandoque verò & quaſdam *quotidianas*, diurnas, ſeu per dies ſingulos (vt *lex* noſtra loquitur) Epiſtola Valeriani de ſalario Claudij Tribuni : *Huic ſalarium de noſtro priuato ærario dabis, annuos frumenti modios tria millia, hordei ſex millia, laridi libras duo millia, vini veteris ſextarios tria millia quingentos, olei boni ſextarios centum quinquaginta, olei ſecundi ſextarios ſexcentos*, &c. Et mox: *Ligni quotidiani pondo mille, ſi eſt copia, coctilium quotidiana batilla, quatuor.* Item Epiſtola Valeriani de ſalario Prob. Tribuni hæc verba continet : *Huic dari iubebis in ſalario diurno bubula... porcina pondo ſex, caprina pondo decem, gallinaceum per biduum, olei per biduum ſextarium vnum, vini veteris diurnos ſextarios decem, cum larido bubalini, ſalis olerum, lignorum quantum ſatis eſt.* Rurſum Epiſtola Valeriani de Aureliano Duce : *Sinceritas tua ſupradicto viro efficiet, quandiu Romæ fuerit, panes militares mundos ſedecim, panes militares caſtrenſes quadraginta. Vini menſalis ſextarios quadraginta, porcellum dimidium, gallinaceos duos, porcinæ pondo triginta, bubulæ pondo quadraginta, olei ſextarium vnum, & item olei ſecundi ſextarium vnum, liquaminis ſextarium vnum, herbarum, olerum quantum ſatis eſt : Ipſi autem, ad ſumptus, aureos Antoninianos diurnos binos* &c. Verùm de hoc plura dicam *ad l. 17. inf.* Secundò, officiorum variorum *h. l.* fit mentio. *Procuratores* ſeu *ſuſceptores* primùm nominantur : proinde Procuratores Suſceptoribus proximi, de quibus accipio & iſtud Vegetij *lib. 4. cap. 7.* (quod eius Interpretem alioquin torſit) *Parum*, inquit, *proficit plurimum collegiſſe, niſi ab exordio dimenſione ſalubri per idoneos Procuratores erogatio temperetur.* Procuratores

ratores Curiarum vocat *l. 32. inf.* hinc & procurationes vel Curæ ciuitatum *l. 20. inf. de Decurionib.* Procuratores igitur quoque Suſceptores, quique diſpenſandis, & erogandis ſpeciebus annonariis præpoſiti. Alioquin & ſimpliciter *Curatores* dicti, qui frumenta diſtribuendo, diuidendo præpoſiti erant, vt docet Suetonius, *in Octauio cap. 37.* Vide & Caſſiodorum *6. variar. 18.* Idemque curator Minutiæ dictus, de quo *alij* monuerunt ¶ Sequuntur *Præpoſiti pagorum.* De quibus agitur *h. l. & l. 1. ſup. de pignor. & l. 8. inf. de ſuſceptor. & l. 49. inf. de decurion. l. 1. inf. de iis quæ adminiſtr.* De quibus etſi quædam monuerim ad *d. l. 1. ſup. de pignoribus* hîc tamen vela laxanda ſunt. Igitur vt *h. l.* ita & *l. 8. inf. de ſuſceptoribus*, Præpoſitura Pagorum, horreorum & Suſceptores coniunguntur. *Præpoſitum pagi* vocat *lex 1. inf. de iis quæ adminiſtrantib.* Præfectum pagis *d. lex 1. ſup. de pignorib.* (quomodo legem illam reſtituendam dixi è *Codice Iuſtinianeo*) eodemque modo *Præpoſiti pagis*, non *pacis* in *l. 49. inf. de Decurionib.* Nam & in *d. l. 1.* Interceſſoribus ſeu exactoribus debitorum publicorum pariter, *vt in h. l.* Præpoſitis verò horreorum, & ſuſceptoribus diuerſarum ſpecierum *d. l. 49.* coniunguntur. Horum mentio fit apud Euſebium, *lib. 9. cap. 1. circa modum.* πρὸς τοὺς λογιστὰς καὶ στρατηγοὺς καὶ τοὺς πραιποσίτους inquit τοῦ πάγου ἑκάστης πόλεως, vbi eſt quoque qui tentat reponendum τὸ πάγων. Paulò poſt eoſdem appellat τοὺς κατ' ἀγροὺς ἐπιτεταγμένους λογιστὰς inquit καὶ στρατηγοῖς καὶ τοῖς κατ' ἀγροὺς ἐπιτεταγμένοις. παγάρχοι iidem dicuntur apud Iſidorum Peluſiotam *lib. ep. 91.* in *Iuſtiniani Nouellis & in Edicto 13.* Vnde & verbum παγάρχειν quod reſtituo in *d. l. 1. inf. de iis quæ adminiſtrantib.* Magiſtratus vocantur *l. 2. inf. de Salgamo l. 2. inf. de Veteranis.* Siculus Flaccus *fine libri de Conditionibus agrorum*, eos *Magiſtros pagorum* vocat, & eos exactionibus incubuiſſe oſtendit. *Vicinales*, inquit, *viæ de publicis, quæ diuertuntur in agros, & ſæpe ad alteras publicas perueniunt, aliter* [quàm publicæ] *muniuntur, per pagos* [ſcilicet] id eſt, *per Magiſtros pagorum, qui operas à poſſeſſoribus ad eas tuendas exigere ſoliti ſunt.* Et ſub *finem libri*: *Sed & pagi ſæpè ſignificanter finiuntur, de quibus non puto quæſtionem futuram, quorum territoriorum ipſi pagi ſint, ſed quatinus territoria* [ſcilicet procurrant] *quod tamen intelligi poteſt vel ex hoc, Magiſtri pagorum*, quò (ita enim legendum: id eſt, quouſque) *pagos luſtrare ſoliti ſunt, vbi trahamus* [id eſt, couſque territorium protrahamus] *quatinus luſtrarent. Si verò de ipſis pagis quæſtionem quis moueat, ampla rei negotium mouebitur; reſpiciendum tamen vt ſæpè diximus, quibus ex vtroque locantur. Nam & quoties* MILITI *prætereunti aliiuè cui comitatui* ANNONA *publica præſtanda eſt, ſi ligna aut Stramenta deportanda, quærendum cui ciuitati, à quibus pagis* (ita enim locus reſtituendus eſt) *huiuſmodi munera præberi ſolita ſint.* De quo loco vid. & quæ dicam ad *l. 23. inf. & ad l. 2. inf. de excoctione.* Præfecti itaque pagorum ſeu Magiſtratus per pagos ſingulos, inter cætera annonæ militaris exigendæ, ſuſcipiendæ & viciſſim erogandæ curam præſtabant. ¶ De Præpoſitis horreorum dicam infrà *Titulo de Suſceptoribus.*

¶ Sequitur *Subſcribendarius.* Eum eundem facit Cuiacius cum Actuario (de quo alioquin agetur *l. 11. h. t.*) Nam vt Actuarius Optioni iungitur *in l. 24. inf. h. t. Et Nouella Martiani De indulgentiis debitorum 2.* ita *hac lege* pariter Optioni Subſcribendarius iungitur: Et nominis etiam ratio eadem videri poſſit: Actuarius ſanè ideo dicitur quòd Numerorum ratiocinia pertractaret, *l. 16. inf. h. t.* & acta conficeret eius, quod cuique militi deberetur: Omnibus ſanè per Orientem Comitibus & Ducibus rei militaris in *Notitia Imperij* tribuitur Subſcribendarius, eiuſque rurſum fit mentio *l. 8. inf. de Cohortalib.* vbi iungitur Tabulariis diurnariis, logographis Cenſualibus. Verùm alius omninò fuit Subſcribendarius ab Actuario. Actuarius, in ſingulis numeris fuit, & militum ratiocinia tractauit: *Subſcribendarius* verò vnus tantùm fuit ſub Comite vel Duce rei militaris, ſub quo complures Numeri fuerunt, atque adeò Tribuni & Præpoſiti. Deinde munus diuerſum fuit. Subſcribendarius enim, commonitorium ſiue ſcriptionis indicium nomine *Comitis & Ducis* conſcriptum mox ſubſcribebat. Scriptio erat hâc fermè formulâ ſeu commonitorio ad Procuratores, Præpoſitos pagorum vel horreorum. *Huic vel illi Tribuno ſiue Præpoſito efficies ſiuè dabis tantùm annonarum, quam hic, aut ille optio exiget.* Non temerè igitur eſt, quod Subſcribendario *h. l.* pœna imponitur pecuniam Tribuno ſiue Præpoſito præberi iubenti, cùm ipſas ſpecies annonarias præberi commonitorio ſuo complecti debuiſſet.

¶ OPTIO (cuius *h. l. & l. 24. inf. h. t.* & *l. vlt. de iure fiſci*, & *l. 22. inf. de diu. offic.* mentio fit, & *dicta Nouella Martiani 2.*) eſt, qui à Suſceptore annonam militarem exigebat, quam poſteà erogabat, diſtribuebat militibus, Tribunis, & Præpoſitis. Breuiter, *Optio*, eſt erogator militaris annonæ. Ideò Græci *Baſilicorum lib. 54.* quam *lex 1. tit. de muneribus & honoribus*, annonæ diuiſionem vocat, ipſi *Optionem militum* vertunt. Et apertiſſimè Iuſtinianus *Nouellâ 130.* τοὺς ἑκάστου τάγματος ὀπτίονας ἀποδέχεσθαι τὰ εἴδη δίχα πάσης διαστροφῆς καὶ παρέχειν τοῖς ἐξάρχοις καὶ τοῖς στρατιώταις τὰς ἐν εἴδει χορηγουμένας, id eſt, *vniuſcuiuſque Numeri optiones ſuſcipere ſpecies ſine vllâ tergiuerſatione, & erogare Præpoſitis & militibus in ſpecie præbitas annonas.* Vide & *Nouellam 117.* Sed & Procopius *lib. 1. de Vandalico* *t. 112.* ὃς ἐπεμελεῖτο τῆς περὶ τὴν οἰκίαν δαπάνης, ὀπτίονα τοῦτον καλοῦσι Ῥωμαῖοι. id eſt, *Curam gerebat erogationis militaris: Optionem hunc vocant Romani.* Quo loco Vir doctus neſcio quos *Optiones* domeſticos ſomniat ab Optionibus militaribus diuerſos. Nam ἡ περὶ οἰκίαν δαπάνη eſt erogatio militaris quæ fiebat in familias militum. Cyrillus quoque in lexico ὀπτίονα, *vertit* ὀψώνη, id eſt, *obſonatorem*, non vt quidam voluit *obſidem.* Syneſius *epiſtola 87.* ταμίαν καὶ ἀποδότην τοῦ τάγματος appellat. Optionis officium Nicolaus Pepigomenus *in Panegyrico Sancti Iſidori* declarat. Denique hunc eundem Annonarium dici exiſtimo, *l. 3. inf. de Numerariis.*

¶ Poſtremò notanda ſunt *h. l.* illa verba; *Annonas ſuæ congruas dignitati ſumere.* Quæ iam expendi & illuſtraui prolixius ad *l. 11. ſup. de Palatinis*: vid. & *l. 32. & l. vlt. inf.*

Hinc interim obſeruetur, ſtatum cuique dignitati militari annonarum modum fuiſſe, Comitibus & Ducibus compertum. Sic vt ad Tribuni, vel Præpoſiti dignitatem euecto aliquo, nil opus foret Principis Codicillis annonatum modum adſcribi: quod etiam confirmat *lex vlt. inf. h. tit.* Proinde, quæ ſalaria ſeu annonæ ſpecialiter Epiſtolis Imperatorum apud Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptores Tribunis vel Ducibus deferuntur, vltra ordinis ſui fermè gradum decerni obſeruandum eſt & habendum.

¶ PRÆSEGMINVM

¶ PRÆSEGMINVM CARNIS *militibus eroganda, modus à Conſtantino definitur.*

11.* Imp. Conſtantius A. ad Taurum."

CVM Militibus, per Africam" conſtitutis, laridum, vel recens forſitan caro, deinceps erogabitur, vngulas oriſque tantùmmodo ſummitatem præcidi amputaríque præcipimus, ne porcina integra ſeparetur, ſed erogationi proficiat annonariæ. Dat. VIII. Id April. Arbitione & Lolliano CONSS. [355.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

" P.P. Italiæ, vt vel *Africæ* mentio in *hâc & ſequenti lege* oſtendit: cuius multa quoque mentio apud Ammianum Marcellinum & hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Scriptores: Porrò quin Annonæ militaris (vt totius rei annonariæ) cura ad Præfecto Prætorio pertinebat, quæ ex Zoſimo, Ammiano Marcellino liquet, ideo tot *leges* hoc titulo *Præfectis Pretorio* inſcribuntur.

" Ad eandem *Africam* pertinet quoque *lex proxima ſeq.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTII quinque conſtitutiones ordine ſequuntur, de Annonâ militari: è quibus duæ priores ad Africam pertinent, tres poſtremæ ad Orientem. Hæc eſt de PORCINÆ carnis in milites erogatione. Caro ſcilicet, & Porcina quidem, annonæ militaris numero olim fuit; id eſt, inter cæteras ſpecies militi pro ſtipendio præberi ſolitas, etiam caro porcina fuit: vt præter *hanc legem* docet quoque *lex 6. h. t. & l. 17. inf. de Cohortalib.* Docent id prætereа plures Imperatorum Epiſtolæ, quas ad *ſuperiorem legem* protuli. Quin & Gregorius Nazianzenus *Orat. 21. in Athanaſium, p. 382.* qui ſuſceptoris huius laridæ carnis meminit: τὰ πλεῖστα καὶ πολιτείᾳ παρεισφθαρεὶς καὶ πιστευθεὶς ταύτης τὰ ἔσχατα ὄσον ὑείων κρεῶν ὑποδοχία ψυχῆς. Sed & Themiſtius *orat. 5. p. 118.* Quo loco ait, ſe contentum viuere pane & oleo, ſeu eo ſalario quod ad annonam ciuicam magis accederet, quàm ad militarem: cùm tamen vi decretæ ſibi à Principe annonæ poſſet longè plura percipere, quæ indecorum ipſe putet Sophiſtæ capere: ὅστις οὖν φιλοσοφίας μεταποιούμενος, καὶ τοῦτο τοὔνομα ἕλκων τι καὶ ἀνιστάζων ἱστάναι ἀξιοῖ ταῖς κρεῶν, καὶ συμμάχει τοῖς ταμίαις, ὁ οἶνον καὶ τὰ ἄλλα ἀπαγγείλων ὑπὸ ἀδελφαὶ μετὰ τὸ τριβώνιον ἄλλοι δὲ ἐπὶ τὴν ζώνην καὶ τὴν χλαμύδα καὶ φορτικώτερος ἐπὶ τοῖς τὰ ὅπλα φέρουσιν στρατιώταις, δὲ ταῦτα οὖν ἴσα μετὰ τὴν χορείαν μοι ἀναλογίαν ἔχει, καὶ οἷς ἀποδόσει βασιλεὺς τὰς σιτήσεις τῆς πόλεως ἢ τοὺς στρατιώτας, διαλαίων καὶ αὐτὸς, ὦ ἄνδρες, τὸ μέρος. μετέχω γὰρ τῆς πολιτείας, &c. Quo loco, vt dixi, Themiſtius annonam ciuicam Conſtantinopolitanam & militarem quæ militibus dabatur, diſtinguit: nempe illam frugalem fuiſſe, quæ ſanè panem & oleum non excedebat, vt docebit *titulus inf. de annonis ciuicis*: hanc vberiorem longè, vt quæ continetet laridum, vinum, & obſonia. Quem huius loci ſenſum cum nõ caperet Petauius, turbidè omnia miſcuit *p. 553. 554. 555. 557. 558.* de quo dicam etiã in partem *ad l. 7. inf. de annon. ciuic.* ¶ Porrò porcina, quæ militi dabatur, non recens ſemper erat ſed *larida* aridáque: ideóque *laridi* appellatione *h. l.* vt & *l. 6. inf.* ſignificatur, ſeu laridæ carnis, *d. l. 17. inf. de cohortalib.* Quare & in *Gloſſis* Philoxeni, *laridus* ξηρός. Et tamen Recens quandoque caro etiam præbita fuit militi, vt *hac lex* teſtatur: Quâ appellatione (*hâc* quidem *lege*) propriè recens porcina venit, quandoquidem vtrumque (laridum inquam, & caro recens) *initio legis* expreſſum, *fine eiuſdem* vnicâ *porcinæ* appellatione comprehenditur. Certè præter laridum ſeu porcinam (non recentem ſcil.) recentem etiam præbitam, Valeriani quoque Epiſtola docet: *Porcellum*, inquit, *dimidium, gallinaceos duos, porcinæ pondo triginta, bubulæ pondo quadraginta.* Quinimò & Veruccina militi data, quæ *larido* opponitur, *d. l. 6. inf.* Item bubula quandoque & caprina; Epiſtola Valeriani de Probo Tribuno: *Huic dari iubebis in ſalario diurno bubulæ pondo... porcinæ pondo ſex, caprinæ pondo decem, gallinaceum per biduum, vini veteris diurnos ſextarios decem, cum larido bubalino, ſalis, olerum, lignorum, quantum ſatis eſt.* Vbi obiter notandum, *laridi bubulini* appellatione, non porcinam, non bubulam intelligi (earum enim ſuperius facta mentio) verùm carnem non recentem de bubalo. Laridum enim omne ξηρόν ſecretiore ſignificatu, vt iam dixi, *Gloſſæ* Philoxeni *Laridus* ξηρός. Et tamen recentem carnem haud frequenter datam militi, hæc ipſa *lex* indicat, voce FORSITAN.

¶ Porrò militibus ſeu militaribus certus librarum ſeu pondo numerus præſtitutus fuit, quem nunc non eruo. De eo qui Ducibus & Comitibus, itémque Tribunis quandóque præbitus, monent ſatis Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptores. Proinde ad libram & pondus erogata caro, vt præter *hanc legem* oſtendit *lex 27. inf. de Cohortalib.* Et Auguſti illi prætereа *Scriptores.* Quin & Themiſtius ſuperiore loco *oratione 4. pag. 118.* ὅστις οὖν φιλοσοφίας μεταποιούμενος, ἱστάναι ἀξιοῖ, καὶ συμμάχει τοῖς ταμίαις, ὁ οἶνον καὶ τὰ ἄλλα ἀπαγγείλων, ὑπὸ ἀδελφαὶ μετὰ τὸ τριβώνιον, ἄλλοι δὲ ἐπὶ τὴν ζώνην καὶ τὴν χλαμύδα, καὶ φορτικώτερος ἐπὶ τοῖς τὰ ὅπλα φέρουσιν στρατιώταις, id eſt: *Qui igitur Philoſophiam profitetur, & interim porcinam appendit, & cum Suſceptoribus de libra ſeu pondere contendit, vinum etiam & annonam adærans, hic & pallium ementitur, & ad cingulum & Chlamydem conuolat, armáque ferentibus militibus oneroſior eſt.* Qui locus ad hanc *legem* quoque eò facit, vt oſtendat ſcilicet exortas inter milites & ſuſceptores contentiones, non tantùm de ipſo porcinæ pondere, verùm quid appendendum, militique erogandum veniret. Volebant ſcilicet milites opimam & optimam ſibi carnem appendi, reſecatis & abiectis quàmplurimis: quod & hactenus factum videtur: idque innuit vox DEINCEPS *h. l.* Verùm hâc Conſtantij conſtitutione cauetur, vngulas & oris tantummodo ſummitatem præcidi & amputari deinceps

inceps oportere, ac non etiam aut pedes integros, aut caput integrum, quia & his partibus non minimum carnis adhæret, quod his verbis indicatur, *ne porcina* INTEGRA *ſeparetur*. Præſegminum igitur modum hæc *lex* conſtituit: id enim ſibi vult propriè *præſegminum*, vel *reſegminum* vox: vid. Nonium, *c*.2. & Fabium, Planciadem Fulgentium in *expoſit. ſerm. antiqu*.

His ita perſpicuè conſtitutis, apparet quàm falſum huius legi ſenſum Gutherius affinxerit, quaſi id *h. l.* conſtitueret, in Africa annonas præbitas in larido, vngulis oriſque ſummitatibus.

¶ Sanè neque hinc abludit auctoritas Turcij Aproniani P. V. quâ *præſegminum* pariter modus, qui lanioni cederet, & in venditionem venire non debebat, ſtatuitur.

ADPENSO PECORE: CAPITE, PEDIBVS, ET SEVO LACTANTE, ET SVBGVLARI, LANIO CEDENTIBVS, RELIQVA CARO CVM PELLE ET INTERANEIS PROFICIAT VENDITORI, &c.

¶ Tandem obſeruandum, hanc *leg.* pertinere ad Milites per Africam conſtitutos (pariter vt *lex prox.*) Nempe hâc Conſtantij quoque Imp. tempeſtate Auſturianis Mauriciſque Gentibus qui Africam ſubinde incurſabant, miles oppoſitus erat. Neque ideò minus ad alias prouincias huius Conſtitutionis ius producendum eſt, quod tamen nonnulli negare viſi ſunt, quaſi in Africa tantùm id obtinuerit, vel obtinere debuerit.

III. *Idem A. & Iulianus Cæſar ad Taurum."

COMES" Militaris rei per Africam conſtitutus contra vetitum ſpecies annonarias de conditis" arbitrio ſuo dicitur vſurpaſſe: Hoc de cætero citra Vicari" arbitrium fieri non poteſt, niſi" Vicarius, Comitis ſcribtione" conuentus, didicerit, qui numerus annonarum & quibus debet erogari, atque id fieri oportere cenſuerit." Dat. xv. Kal. Ian. Sirmio", Conſtantio A. VIIII. & Iuliano C.", CONSS. [357.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt*.

" Taurus Præfectus Prætorio Italiæ ſub Conſtantio. Quod ex *Africa* mentione pariter vt *h. l.* ita & *ſuper.* liquet: de eo plura in *Proſopogr*.

" De Comite rei militaris per Africam alibi dico. Eius quoque mentio apud Ammianum Marcellinum, *lib*. 30. *p*. 458.

" De hoc dicam mox.

" De *Vicario* Africæ alibi dicetur.

" Addendum videtur, ET. vel, *id eſt*, vel *niſi ſcil*.

" De hâc *Scriptionis* voce dixi *ad l.* 1. *ſup*.

" Id eſt, iuſſerit.

" *Sirmij* hoc tempore conſtitutus erat Conſtantius, vt teſtatur quoque Ammianus Marcellinus *lib*. 16. *pag*. 78. Sozomenus *lib*. 4. *cap*. 14. Ibidem data hoc ipſo Anno ad eundem Taurum P. P. *lex* 27. *infr. de appellat*. Nempe Sarmatarum motibus componendis: vide *Chronicon*.

" Addendum II.

COMMENTARIVS.

COMES REI MILITARIS de conditis militaribus (id eſt, ex ſpeciebus annonariis in horreis repoſitis) quicquam depromere ſeu vſurpare citra Vicarij Præfecti Prætorio authoritatem, vt antea vetabatur, ita & *hâc* Conſtantij *lege* prohibetur, vt de conditis ſcilicet aliquid depromi in vſus militares poſſit, & *excludi* (vt vtar verbo *legis* 16. *infr. h. t.*) Vicarij authoritas requiritur: & quidem hâc formâ; Comes ad Vicarium ſcribere debet, quantus annonarum numerus & quibus debeat erogari. Tum demùm approbante Vicario erogatio fieri debet: Vt enim *Vicarium* conlationis cura reſpiciebat (*l*. 1. *ſup. de officio vicarij*, vbi pleniùs dixi; Eodémque refert *l*. 1. *de off. Iudic. omn. l*. 1. *de ann. & trib.*) ita & erogationis ipſius ſollicitudo, *h. l.* Neque id Comitib. rei militaris permitti oportuit, ne alioquin annonæ militaris ratio non conſtaret, quidlibet pro arbitrio ſuo ex horreis Comite promente, præſumente, & vſurpante; idque in prouincialium damnum, quos annonæ militaris collatio reſpiciebat. Quæ diſpenſatio militaris annonæ notanda eſt, tùm vt ne militi quid deeſſet, tùm vt ne prouinciales iterata collatione affligerentur. ¶ CONDITA *h. l.* & *l*. 15. *inf. h. t.* (quæ & *horreorum condita* dicuntur, *l*. 10. *inf. de Numerariis*: & fiſcalia condita, *l*. 16. *infr. h. t.* Et de quibus eſt *infr. titul. de conditis in publicis horreis*, & de quibus vide *Gloſſar.* pleniùs) ſunt ſpecies annonariæ fiſcales ſeu publicæ in horreis reconditæ ſeu repoſitæ. Condita militaria dixit Spartianus *in Hadriano p*. 5. *Laborabat*, inquit, *vt condita militaria diligenter agnoſceret*. Meminit & Capitolinus *in Gordiano Tertio*. *Cuius viri*, inquit, *tanta in Republ. diſpoſitio fuit, vt nulla eſſet vnquam Ciuitas limitanea potior, quæ totius anni in aceto, frumento, & larido atque hordeo & paleis condita non haberet. Minores verò vrbes aliæ triginta dierum, aliæ quadraginta, nonnullæ duorum menſium, quæ minimum, quindecim dierum.* Ex mox, *Tantum quantum diximus, habuerat conditorum, vt vacillare diſpoſitio Romana non poſſet.* Frequens horum apud Symmachum *mentio*, & alios. Græci pariter vocant ἀπόθετα in *Nouellæ Iuſtiniani* 163. & in *Gloſſis* Cyrilli ἀπόθετον *Conditum*, Polybius *lib*. 2. παραθέσεις εἰς τὰ στρατόπεδα vocat: quo loco & de *Porcis* agit. Huc & iam pertinet Ammiani Marcellini locus *lib*. 14. LOCVM, inquit, *petiuêre, Paleas nomine, vbi conduntur nunc vſque commeatus diſtribui militibus omne latus Iſauræ defendentibus adſueti.* Vide & Caſſiodorum 9. *Var.* ... De locis porrò in quibus hæc condita, dicam *ad l*. 15. *infr*.

IIII. * Idem

IIII. * Idem A. Helpidio."

CVM in expeditione milites degant" biduo Expeditionalem annonam, tertio die panem conſequantur ac vinum. Dat. IIII. Kal. Ian. Doridæ", Datiano & Cereale CONSS. [358.]

NOTÆ.

* Concordat *lex 6. infr.* ad aliquid. Et tamen *eâ ipsâ lege* partim abrogatur.

" An hoc iam tempore Præfect. Prætorio Orientis erat? Eidem inſcribitur *d. l. 6. infr.* quâ hæc ex parte abrogatur, & *l. 11. infr. de curſu publ.* A. D. 361. Cætera de hoc Helpidio, vide in *Proſopog. Cod. Theod.*

" Fortè *degunt* vel potius *degent*: Quanquàm & *degant* ſuſtineri poteſt, vt ita, CVM, cauſaliter accipiatur quaſi dixiſſet, *Quandoquidem milites in expeditione degant, æquum eſt*, &c. vel denique *cùm degant*, huius ſeculi ſtylo in Barbarum iam flexo.

" An potius *Doride* Macedoniæ regione?

COMMENTARIVS.

EXPEDITIONALIS annonæ, ſeu ſpecierum, ALTERNATIO quædam erat: id eſt, alternis diebus milites Expeditionis tempore ſeu in Expeditione degentes, modò hanc minoris pretij & guſtus, modò illam maioris conſequebantur; vt præter hanc *legem* oſtendit pariter *lex 6. infr.* Hâc ſanè *lege* (veteri conſuetudine abrogata, vt docet *d. lex 6.*) Conſtantius iubet, biduo expeditionalem annonam militi dari, tertio tantùm die, panem & vinum. De larido & veruecina nihil agit, imo vtrumque militi denegare videtur, de quo ad *l. 6. inf.*

¶ *Expeditionalis* annona *hic*, *& l. prox. 5.* eſt quæ ſolenniter & frequentiùs expeditionis tempore militibus datur, quæque nonniſi expeditionis tempore præbebatur; Ita & *vſus expeditionalis* in hoc eodem argumento, Spartiano & Am. Marcellino *lib. 28. p. 408.* & *Portus expeditionales* dicuntur, *l. 35. inf. de Naucilariis*: *& l. 2. inf. de naufragiis* & Teſſera expeditionalis, Marcellino, *lib. 23. p. 257.* Forte vox ea reſtituenda apud Suidam, vbi ſic ſcriptum, ἐξκυρσεύσαι κατὰ Ῥωμαίους στρατιωτικὰ ἐφόδια. ſcribam ἐξπεδῖται. Quanquam in *Gloſſis Baſilicorum* σπεκυπόρδια editum. Porrò oppoſitio quæ *h. l.* fit huius annonæ expeditionalis & panis viníque, apertè oſtendit, expeditionalis annonæ appellatione duo hæc, buccellatum & acetum intelligi oportere: quorum illud pani, hoc vino, in *d. l. 6.* opponitur; vbi dicendi locus erit plenior. Nempe enim etſi expeditionis quoque tempore panis & vinum militi præberetur, attamen quia & in ſedibus dabantur, expeditionalis annonæ appellatione non veniebant, ſed buccellatum & acetum, quia in expeditione tantum dabantur: Quâ parte tamen multi lapſi qui hæc non diſtinguunt.

¶ Huic *legi & duab. ſequentib.* commune iſtud eſt, quod ad eundem Præfectum Prætorio ſcriptæ ſint, & pertineant ad expeditionem PERSICAM, ſeu ad milites Sapori R. Perſarum ſiue limiti Perſico oppoſitos. De quâ expeditione videndus eſt Ammianus Marcellinus: ac nominatim in *Geſtis* Anni 359. & 360. ¶ Cæterùm, vt dixi, alternatio hæc, obtinet, cum milites in expeditione degunt, & vt *d. lex 6. inf.* pariter ait, *expeditionis tempore.* Proinde, alius modus fuit, quoties *in ſedib.* milites degebant. Alia ſcilicet eſt ratio militum in expeditione degentium, alia in ſedibus conſtitutorum, vt *alibi* oſtendo.

V. * Idem A. Helpidio PP."

EXPEDITIONALEM" annonam ex horreis milites viginti dierum debent ſuſcipere, vt eam tranſuehant propriis in Expeditione neceſſitatibus profuturam. Dat. Prid. Id. Mart." Conſtp. Euſebio & Hypatio CONSS. [359.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Inſt.*

" Helpidius PP. Orientis ſub Conſtantio.

" Meminit eius Ammianus Marcellinus *lib. 21.* in Geſtis Anni 361. Et Hieronymus, *in vit. Hilarionis*: vide & *l. 4. ſupr & l. 6 infr.* & plenè *in Proſopogr.*

" dixi ad *l ſuper.*

" Vide quæ notaui *in Chronologia.*

COMMENTARIVS.

PORTARE ſeu Tranſuehere miles ipſe, in expeditionem pergens, annonam EXPEDITIONALEM ex horreis acceptam, ſeu ἐφόδιον σιτηρέσιον, ad aliquot dierum vſum, purà ad viginti dies, iubetur à Conſtantio Imp. *hac conſtitutione.* Quod & ipſum Iulianum quoque Cæſarem egiſſe teſtatur Ammianus Marcellinus *lib. 17. p. 107. & 108.* (in Geſtis anni ſuperioris 358.) *Viginti*, inquit, *dierum frumentum ex eo quod erat in ſedibus conſumendum ad vſus diuturnitatem excoctum, buccellatum, vt vulgò appellant, humeris impoſuit libentium militum, hocque ſubſidio fretus, ſecundis vt antè auſpiciis profectus eſt intra menſem quintum vel ſextum duas expeditiones conſummari poſſe vrgentes & neceſſarias arbitratus.* Sed & *lib. 16. p. 80.* *Victum*, inquit, *defenſoribus ibi locandis ex barbaricis meſſibus collectum militis manu condidit in vſus anni totius. Nec ſane hoc ſolo contentus, ſibi* [id eſt, ad Expeditionem] *quoque viginti*

dierum

dierum alimenta parata collegit. Item quoque Libanius *orat. funebri Iuliani*, *p.302*. tradit de eodem Iuliano iam Imperatore, bello Perſico. ἐπεὶ δὲ τὰ μὲν πεφυτευμένα ἐπὶ πόλει, τὰ δὲ ψιλὰς τε καὶ ὕλην φαυλοτέρας, ἥπερ ἐν μέσῳ κηρύττει σιτία φέρειν τὸν στρατὸν ἡμέρων εἴκοσι: τοσαύτη γὰρ ὁδὸς ἐπὶ τὴν μεγίστην τε πόλιν καὶ ἅμα τὰ ἡμετέρας ὅμορον. Et alioquin tamen ſolemnis fermè hâc parte dierum numerus fuit decem & ſeptem. Lampridius *in Alexandro Seuero*: *Milites Expeditionis tempore ſic diſpoſuit, vt in Manſionibus annonas acciperent; nec portarent cibaria decem & ſeptem, vt ſolent, dierum, niſi in Barbarico: Quamuis & illic mulis eoſdem atque camelis adiuuerit, dicens milites ſe magis ſeruare, quam ſe ipſum, quod ſalus publica in his eſſet*. Rectè Lamprid. VT SOLENT. Itaque & Ammianus Marcellinus *d.lib.* 17. paulo poſt ſuperiorem locum, *Ex Annona*, inquit, *decem dierum & ſeptem, quam in Expeditionem pergens vehebat ceruicibus miles, portionem ſubtractam in iiſdem condidit caſtris*. Solitus proinde fermè dierum numerus, ſeptendecim erat. Itaque & Cicero *in Tuſculana* t 2. inter agminis onera ponit ferre plus dimidiati menſis cibaria. Verùm ex conditione locorum & conſiliis Ducum id aliàs ſæpè pependit. Nam etiam triginta dierum, id eſt, menſtruum ſeu totius menſis frumentum, militem ferre iuſſum à Scipione Numantino, narrat Liuius *lib. 57. & lib. 44. Menſtruum iuſſo milite ſecum ferre profectus eſt*. Apud Cæſarem, *lib. 2. Ciuil.* paulo minus dierum 22. Tridui viaticum memorat Ioſephus *lib. 3. cap. 5.* Sed & Curtius *lib. 5.* Alexandrum M. refert iuſſiſſe militem *tridui alimenta portare*. Vide & ad aliquid Vrbicum *lib. 5. cap. 1.* In genere de annona expeditionali quam miles ipſe portabat, eſt & hic incerti Scriptoris apud Suidam locus: σιτύρας ἐπὶ τῶν ὤμων φέροντες, ἐν αἷς δὴ ἄλλο οὐδὲν ὅτι μὴ διπύρους ἄρτους οἴκοθεν ἐμβεβλημένοι ἀφίκοντο. ¶ Porrò *expeditionalis annona* appellatio *h. l.* eodem modo quo ſuperiore exaudienda eſt, & quidem pro buccellato: vt Ammiani Marcellini *locus* ſuperior ſuadet.

VI. * Idem A. & Iulianus Cæſ. Helpidio PP."

REPETITA conſuetudo" monſtrabit" Expeditionis" tempore buccellatum ac panem, vinum quoque atque acetum, ſed & laridum" carnem & vervecinam etiam milites noſtros ita ſolere percipere: biduo, buccellatum, tertio die, panem, vno die vinum, alio die acetum; vno die laridum, biduo carnem berbecinam. Dat. XVI. Kal. Iun." Hierapoli, Conſtantino" X. & Iuliano C. III. CONSS. [360.]

NOTÆ.

* Lex 1. *Cod. eod. tit.* Concordat *lex 4. ſup.* argumento ſcil. Sed diſpoſitione aliquantum diſcordat.

" *Helpidius* PP. Orientis ſub Conſtantio. vid. *Proſopogr.*

" Quæ obtinebat ante *l. 4. ſup.*

" Nil immutandum: *monſtrauit* in *Cod. Iuſt.*

" *Cùm in expeditione milites degunt*. Ita pariter *d. l. 4. ſup.*

" *Sed & laridum, & carnem veruecinam etiam*, Ita *Cod. Iuſt.* poteſt ita reſtitui tranſponendo, *ET*, *laridum, & carnem veruecinam*. vel ita, *laridam carnem*, &c. vt *l. 17. infr. de cohortalibus*.

" Fortè, *Ian.*

" *X. Conſtantio.*

COMMENTARIVS.

ALTERNIS diebus præbendæ militibus expeditionis tempore annonæ forma, vt *l. 4. ſup.* à Conſtantio præſtituta fuit; ita & *hâc* quoque, & pleniùs & paulò aliter ab eodem Imp. conſtituitur A. D. 360. Ab eodem, inquam, Conſtantio (Balduinus perperàm hanc *leg.* inter Conſtantinianeas referebat.) Et hæc quidem biduo ſcilicet, buccellatum, tertio die, panem (in quo huic *legi* cum *d. l. 4.* conuenit) vno die vinum, altero acetum, præberi iubet Conſtantius. (Proinde abrogatur hâc parte *d. lex 4. ſup.* quæ biduo acetum, tertio tantum die vinum præberi volebat) Denique; quod omiſſum penitùs *d. l. 4. ſup.* vno die laridum, biduo carnem veruecinam. Plenius itaque *h. l.* Conſtantius militibus conſultum iuit, & vt ipſe vult, *repetitâ conſuetudine*. Quod & idem videlicet obſeruaretur ante *d. legem 4. ſup.*

¶ De buccellato & aceto laridoque nunc videndum eſt: quandoquidem priora duo *expeditionalis annonæ* appellatione veniſſe, ſuperiùs ad *d. l. 4.* oſtenſum eſt. Quanquam & iam fermè nota ſint pleraque quæ de iis dici poſſunt. Buccellatum igitur, *h. l. & l. 2. i. f. de excoctione*, eſt non panis (recens ſcilicet) à quo *hâc l.* ſeparatur buccellatum: pariter vt *l. 4.* expeditionalis annona à pane ſeparatur: verùm frumentum ad vſus diuturnitatem excoctum, vt Ammiani Marcellini locus oſtendit, quem ad ſuperiorem *legem* laudaui: de quâ excoctione agetur *inf. tit. prox. de excoctione & tranſlatione annonæ*: cuius rituli *l. 2.* nominatim de *buccellati* excoctione agitur. Iulianus *Orat. ad S. P. Q. Rom.* in hiſtoria huius ipſius temporis πυρὸν κατηρτισμένον vocat *p. 524*. Olympiodorus quoque, *apud Photium* τὸν ξηρὸν ἄρτον βουκέλλατον καλεῖσθαι, & addit inde *Buccellarios* milites dictos, quem ſecutus eſt etiam Conſtantinus, *in libro περὶ θεμάτων*: vbi inter cetera βούκελλος τὸ κρικελλοειδὲς ψωμίον καλεῖται. *Buccella*, inquit, *panis dicitur in modum circuli factus*: In Gloſſis, *Buccella* ψωμία. Meminit & Vulcatius, *in Caſſio. p. 41. præter lardum*, inquit, *ac buccellatum atque acetum, militem in expeditione portare prohibuit: Et ſi aliud quidpiam reperit, luxuriem non leui ſupplicio affecit*. Sed & Spartianus, *in Peſcennio Nigro*, cuius verba paulò altius repetenda ſunt: *Hic tanta fuit ſeueritatis, vt cùm milites quoſdam in cauco argenteo expeditionis tempore bibere vidiſſet, iuſſerit omne argentum ſubmoueri de vſu expeditionali: addito eo, vt ligneis vaſis vterentur*. Et mox; *Idem iuſſit vinum in expeditione neminem bibere, ſed aceto vniuerſos eſſe contentos: Idem piſtores ſequi expeditionem prohibuit, buccellato iubens milites & omnes contentos eſſe. Græci* δίπυρον καὶ ἄρτον ξηρὸν dixerunt v. Suidam in δίπυρος. Iulianus *in fin. epiſtolæ 27. ad Libanium*, de ſuâ in Perſas expeditione *p. 239*. ναῦς

πληρῶσαι

πληρῶνλαι πολεμίαι πυρῶ, μᾶλλον δ' ἄρτῳ ξηρῷ καὶ ὄξει. His interim locis ferme omnibus obſerua, buccellatum aceto iungi, quod vtrumque *expeditionalis annonæ* propriè appellatione comprehendi oſtendit: quin & lardum quandoque, vt apud *Vulcatium*: cætera tria extra hunc numerum fermè fuêre, panis inquam, vinum, & veruecina.

¶ Vt ad *buccellatum* redeam: Gloſſarium vetus manuſcriptum, βουκελλάτη ἄρτη ἐλαφρῦ ὡς λέγεται κολλίκιον; vbi ἐλαφρὸς vocatur, quod minoris ponderis eſſet quàm panis: ſcilicet buccellati duplex commoditas erat, ad vſus inquam diuturnitatem excoctum, vt diſertè ait Ammianus Marcellinus, & vt faciliùs portaretur. De *buccellato* vide & locum Procopij 1.2. *Wandal.* vbi de Ioanne PP. Qui plura volet, conſulat *Gloſſarum Collectores* nuperos & Græcos μιξοβαρβάρους. *Paxamadia* ſeu *Paxamatia*, & *paxamates* panes cum his eoſdem faciunt, de quibus vid. *Suidam*. De eorum pondere vid. Caſſianum, *collat.2. cap.18.*

¶ Illud præterire non poſſum, ab hâc *expeditionali annonâ* Eulogias quoque in Eccleſiâ, quas Epiſcopi ad alios dirigebant. buccellatum eleganter vocari à Paulino *ep.36.* *Ne vacuum fraternæ humanitatis officium videretur, de buccellato Chriſtianæ expeditionis, in cuius procinctu quotidiè ad frugalitatis annonam militamus, panes quoque tibi pariter & filio noſtro Liccutio miſimus.* ¶ De *Aceto* præter ſuperiora docuerunt iam multi, Expeditionalis annonæ partem id fuiſſe: Scilicet aceto aqua diluto milites potabantur, acetúmque vini loco apud Veteres habitum, vel Iuriſconſulti noſtri docent. ¶ De *Larido* tandem, præter Themiſtij locum, ſuperioréſque alios, eſt & hic Nazianzeni locus in *Athanaſio*: ὑείων κρεῶν ἀποδοχέα οἷς τὸ ςρατιωτικὸν τρέφεται. Capitolinus de Miſitheo Præfecto prætorio ſub Gordiano tertio p.162.163. *Cuius viri tanta in Republ. diſpoſitio fuit, vt nulla eſſet vnquam ciuitas limitanea potior, quæ non poſſet exercitum pop. Rom. ac Principem ferre: quæ totius anni in* ACETO, FRVMENTO, *&* LARIDO, *atque* HORDEO *&* PALEIS CONDITA *non haberet: Minores verò vrbes, aliæ 30. dierum, aliæ 40. nonnullæ duorum menſium: quæ minimum, 15. dierum.* ¶ Porro quod iam etiam indicatum ad *leg.4.* pertinet hæc *lex* ad Expeditionem Perſicam hoc tempore à Conſtantio ſuſceptam, de qua Ammianus *lib.19. pag. 163.* Zoſimus *lib.3. p.703.* Quare etiam Hierapoli ab eo hæc *lex* data.

¶ Capitum *è quo* loco *peti debeat à militibus.*

vii. * Imp. Ivlianvs A. Salluſtio PP. ″

Milites″ ad vicenſimum lapidem″ capitum petere iuſſimus. Dat. viii. Id. Ian. Mamertino & Neuita conss. [362.]

NOTÆ.

* Concordat *lex 9. infr.*

″ Saluſtius PP. De quo vid. Ammianum *lib.21.pag.202.* in Geſtis A.361. & *lib.3.p.263.* in Geſtis A 363. Triennium igitur fuerit PP. Galliarum. Et tamen de ſecundo Salluſtio potiùs accipiam PP. Orientis, de quo vide Ammianum in Geſtis A. 361. *lib.22.pag* 221. in Geſtis A.363. *lib.23 p.263.* in Geſtis An. 364. *lib.26.p.*339 Libanium *ep* 638. ad Iulianum Zoſimum *lib.3 &* 4. Vid. & de hoc eodem Suidam, verb. Σαλλούστιος, qui & frequentiſſimè *hoc Codice* vocatur *Secundus*, & quidem *d.l.prox.*

″ In ſedibus conſtitutos.

″ Viginti millia paſſuum.

COMMENTARIVS.

Ivliani Imp. duæ Conſtitutiones ſequuntur, *de Annonâ militari*, & quidem, militis in Oriente Perſis oppoſiti: quibus Imp. ille militem à nimiis deliciis & otio ad ſeueritatem & diſciplinam caſtrenſem reuocatum iuit: Et vtraque quidem de pabvlo animalium militarium, & primùm quidem de loco, vndè id miles petere debeat: quò pertinet *hac lex*. Secundò de tempore, à quo tempore id militi à prouincialibus præſtari debeat, quò ſpectat *lex proxima* 8.

Petere igitur *h. l.* (ſeu conuectare ſibi *l.9. inf.* deferre, *l.23.*) milites Capitum, id eſt, pabula iumentorum, veluti paleas, fœnum, ad viceſimum lapidem iubet Iulianus *h. l.* vt & Iouianus *d.l.9.* Quod ſolemne fuit & legitimum diurni itineris ſpatium, vt docet *lex 1. π. ſi quis cautionib. & l.3. de V. S. l.13. π. de excuſation.* Paulus 4. *ſent. tit. de Viceſimâ.* Eáque dinumeratio legitima fuit, *l.6. inf. de reparat. appell.* Paulus 5. *ſent. tit. 33. §.1.* Atque ita quoque *hâc leg.* Iulianus, milites à Viceſimo lapide Capitum petere iuſſit: Nempè militi exercendo, quem laſciuientem repererat. Hùc enim referendum eſt, quod Ammianus, *lib.22. p.224.* initia Imperij Iulianei deſcribens, de flagitiis, ambitione, luxu, otio Militum, ſub Conſtantio, vt ea Iulianus repererat, ſcribit. Item quod mox ſubiicit de Iuliano, *p.227.* cum curaſſe hoc tempore, *ne alimenta militibus deeſſent.* Hinc interim apparet, milites in ſedibus ſuis, ſtatiuis, & caſtris conſtitutos (non etiam in Expeditione) pabula etiam aliundè conuectaſſe, neque in ſedibus ea prorſus parata, vel condita habuiſſe: vid. & *l.15. inf. & l.23.* moderato tamen, vt dixi ſpatio; In manſionibus enim pabula fuêre: Atque hæc Sedium, ſtatiuorum, & Manſionum differentia fuit, de quo ad *l.9. inf. de Annonâ & Tributis.* Atque hùc pertinet Lampridij locus, *in Alex. Seuero. Tacebantur Secreta bellorum: itinerum autem dies publicè proponebantur, ita vt Edictum penderet ante menſes duos, in quo ſcriptum eſſet, Illâ die, illâ horâ ab vrbe ſum exiturus, & ſi Dij voluerint, in primâ Manſione manſurus: deinde per ordinem Manſiones, deindè Statiua, deinde vbi Annona accipienda eſſet, & id quidem eò vſque quamdiu ad fines Barbaricos veniretur.* Item hinc apparet, prouinciales Capitum ad oppida non detuliſſe: dequo vid. *l.22. inf.*

Nunc monendum ſemel (etſi iam alij plures de eo nonnihil monuerint) quid capitvm *h. l.* ſignificet, (cuius etiam mentio fit *l.13.17. inf. h.t.* & *l.1. ſup. de Domeſt. & Protector.* quæ & ipſa eſt Iuliani Imp. & *l.10.inf. de Numerar.* quæ eſt Valentiniani triennio pòſt, quod & ipſum *capitatio* dicitur *l.8. prox. h. tit. & l. vlt. inf. de collate donat.*) vel ex *huius* igitur *legis* cum *l.9.* collatione, ſatis

apparet, paleas *capiti* appellatione veniſſe: & breuiter; pabulum iumentorum ſeu animalium. Ammianus Marcellinus ſub Iuliano pariter *lib.22.* (in ſuperioris Anni 361. geſtis) *p.224.* apertiſſimè; *Interrogatus ille, quid haberet ex arte compendij? vicenas diurnas reſpondit Annonas, totidémque pabula iumentorum, quæ vulgò dictitant Capita.* Heſychius quoque κάπιτα κτηνῶν τροφή, & rurſùm: καπιτὸν παράβλημα ἀλόγων, id eſt, *pabulum iumentorum*: ἄλογα quippe Anonymo ζῶα ὑποφόρα ἀχθοφόρα. Et ἄλογα ſæpè pro *equis* apud Leonem Mauricium, & alios. Hinc & apud Curopalatem ἀλογάτωρ καὶ πρωταλογάτωρ. Et græcâ linguâ vulgari, ἄλογο *equus*: ſic animalia & pecora, pro equis, *l.9. ſup. de re milit.* Hinc & *Capitum animalis* apud Vopiſcum *in Aureliano. Equum ſaginarium ſuum defricet, Capitum animalis non vendat*: Caſſiodorus 7. *variar. Proinde Annona fuit Domini & familiæ eius: Capitum animalis*: Hinc quemadmodum pabula & ſumptus, *l. vlt. inf. de tironibus*, ita & Annonæ & Capitum iunguntur, *l.7. h. tit. l.10. inf. de Numerar. & d. l.1. ſup. de Domeſticis.* Militares Annonæ & Capitum, *Nou. Valentin. inter Theodoſianas* 23. Et *tit. Cod. de annonis & capitu*: vel vt Alij non malè, *de Annonis & Capitatione.* Nam & Capitatio eodem ſenſu dicebatur, vt *ſuprà* monui. Adde *Edictum* Iuſtiniani 13. *c.3.* vid. & *leg.1. §.5. Cod. de off. PP. Africæ.* Interim audio Florentem Chriſtianum ad Ariſtophanis.... & alios deinceps deducentes *Capitum* ἀπὸ τοῦ κάπτειν, vel κάπειν, ab *edendo*: vnde & κάπη *præſepe*, ἀπὸ τοῦ κάπτειν ἀπ' αὐτῆς, inquit Heſychius, ab hac voce & alimentorum compoſita quoque vox ἀλλιμκάπιτα (ſi modò recta eſt in *Gloſſ. Iuris*) τροφεῖα τῶν ὀρφανῶν παίδων, videatur: vel potius legendum ἀλιμμέντα.

¶ Capitvm *à quo* Tempore *militi præberi debent.*

VIII. * Idem A. Secundo PP.″

Militibvs ad″ Kalendas Auguſtas capitatio″ denegetur; ex Kalendis Auguſtis præbeatur. Dat. Kalnd.″ Aug. Nicomediæ″, Mamertino & Neuitta vv. cc. conss. [362.]

NOTÆ.

* ″ Orientis.

″ Id eſt, vſque ad.

″ *Capitatio h. l. & l. vlt. infr. de collat. donat.* quod Capitum alias. v. quæ notaui *ad l. ſuperiorem.*

″ Vide Ammianum *lib.22 p.236.*

″ Igitur eo ipſo die data hæc *lex* fuerit, quo initium erogationis Capiti eſſe iubetur: Verùm de eo mox.

COMMENTARIVS.

Secvnda hæc Iuliani *hoc titulo* Conſtitutio eſt, de capito ſeu pabulo animalium militarium, quâ tempvs deſignatur, à quo pabulum ſeu capitum militi à prouincialibus præberi debeat: A certo ſcilicet tempore nouæ ſpecies militibus à prouincialibus conferebantur, ideóque tempus id conſtitutionibus quandoque definitum: idque prouincialium fermè causâ: Vt ecce; vinum nouellum à Nouembri menſe dari conſtituit Arcadius, *l.25. inf. h. t.* at non etiam vetus amplius exigi: Nempe, quod veteris (vtpote maioris pretij) diſpendioſa eſſet Prouincialibus erogatio: Proinde à Nouembri menſe nouellum vinum miles accipiebat.

Ita quoque, Prouincialium pariter causâ, conſtitutum *h. l.* à Iuliano, vt non ante Kalendas Auguſtas *capitatio*, id eſt, palea, militi præberetur.

¶ Huius verò rei quænam *Ratio* ſit, videndum eſt; Sanè ſi de Annona ipſius militis agetur, haſce quis afferre poſſet: *Primam* ne intermiſſo & ſepoſito alio apere ruſtico & neceſſario, excutere frumentum prouinciales feſtinò cogerentur, cum magnis etiam ſumptibus corrogatis operis: Et vt in ſimili loquitur *lex 31. inf.* ne nimia feſtinatione poſcendi, conlatorum vires atteri viderentur. *Secundam*, quod diſpendioſa eſſet prouincialibus tàm feſtina grani excuſſio, vtpote cùm compertum ſit, frumentum quàmlibet meridiano ſole recoctum, ſpicæ & paleæ adnexum vires aliquantâ temporis morâ colligere, & corroborari, excuſſo etiam omni humore, vt norunt, qui rem ruſticam diligenter accurant, idque etiam notant rei ruſticæ Scriptores: *Tertiam* addere quoque quis poſſet; hanc inquam, quod vt maximè ſegetes ante Auguſtum matureſcant, id tamen aliquando aliter eueniat. Quæ quidem ratio huic *legi* aptari non poteſt, vtpote cùm ad Præfecturam Orientis hæc *lex* pertineat, vbi proculdubio longè ante id tempus ſegetes ſemper matureſcunt. Verùm vt hæc poſtrema ratio, ita & ſuperiores duæ ad *hanc leg.* non faciunt; Neque enim *h. l.* agitur de Capitatione humana, ſeu annonâ ipſius militis; verùm de capitatione *animalium* (vt loquitur *lex vlt. inf. de collat. bonor.*) id eſt, de Capito ſeu pabulo animalis: de quo fuit quoque eiuſdem Iuliani *lex prox* 2. *ſup.* Ergo præſtari *hâc l.* vetat Iulianus à prouincialibus militi pabulum animalis, vſque ad Kal. Auguſtas: Quia ſcilicet miles pabulum ipſe equis iam in paſcuis reperire poteſt, terrâ vndique pabulo veſtitâ, atque ideò pabulatum mittere animalia ſua.

Cæterùm, vt ſpeciebus præſtandis *h. l. & l.25.* tempus præfinitum: ita etiam pretiis adæratarum annonarum, *d. l.31. inf.* vbi dicam.

Illud omittere non poſſum, euidens mendum in ſubſcriptione *huius legis* reſidere, *Dat. Kalend. Aug.* duplici ratione. Prima quia ipſum *legis* argumentum perſuadet, ante Kal. Auguſtas eam latam oportuiſſe, cohibendæ militum licentiæ, qui non expectatis Kalendis Aug. capitationem exigebat: Secundò, ex vrbis *Nicomedia* adiectione, vnde hæc *lex* à Iuliano data eſt; quam ſanè Iulianus hoc tempore ante Antiochiam ingreſſus fuit, vt teſtatur Ammianus Marcellinus *l.22. p.236.* Atqui Antiochiæ iam erat Iulianus *V. Kal. Aug.* vt docet ſubſcriptio *legis 2. ſup. de Offic. Rect. prouinc.* ſeu *l. vlt. C. de pedan. Iudicib.*

¶ Porrò

¶ Porrò vt ad Hiſtorieam *huius & ſuperioris legis* cauſam deſcendam, pertinent eò, quod hoc ipſo tempore Iuliano aduerſus Perſas cogitante Ammianus Marcellinus ſcribit *lib.22. p.236.* eum, omnibus, quæ res diuerſæ poſcebant & tempora, perpenſa deliberatione diſpoſitis, & militib. orationib. crebris, *ſtipendióque* competenti, ad ea expedienda incitanti promptius animatis, Antiochiam ire contendiſſe.

¶ Capitvm *è quo* loco *milites petere debeant.*

viiii.* Impp. Iouinus" A. Secundo pp."

E" Vicenſimo non amplius lapide milites ſibi iubemus paleas" conuectare. Dat. v. Cal. Oct. Ædeſa", Iouiano" & Varroniano conss.]

N O T Æ.

* Lex 2. *Cod. eod. tit.* Concordat *lex* 2. *ſup.* Hanc legem verò Tribonianus prætulit, abdicata *d. l.* 7. tum quia illa Iuliani eſt: deinde quia hæc manifeſtior eſt, & expreſſior.

" ꝫ. Iouianus.

" Orientis qui & Salluſtius, cuius ſub Iouiano quoque *huius legis* auctore meminit Marcellinus *lib.25 pag.* 321. vid. *Proſopogr.*

" Abeſt hæc vocula à Codice Iuſt.

" *L.7. ſup.* Capitum, quod idem eſt.

" *Ædeſa* Iouianus in Oſdrœna de qua dicam ad *l.79. infr. de Decurionib.*

" Niſi hîc reponamus diem *v. Kal. Febr.* emendandi hi Conſules ſunt Iouianus enim his Conſulib. xii. Kal. Mart. iam obierat. Itaque ad præcedentes Conſules hæc *lex* referenda fuerit. Deinde id etiã doceat *Adeſa* mentio In eo quippe tractu Iouianus mortis Iuliani tempore, & ſtatim poſt eius mortem ſubſtitit; tandémque cum Perſis pacem init, atque inde Antiochiam profectus eſt. Videndus eã de re Ammianus Marcellinus. Id ipſum & Philoſtorgius quoque teſtatur *lib.8. cap.6.* vbi vid. quæ dixi.

C O M M E N T A R I V S.

Sententia *huius legis* eadem eſt, quæ *legis 7. ſup.* ſic tamen vt quemadmodum Iulianus indurando militi, eum Capitum à viceſimo lapide petere iuſſit, *l.7. ſup.* ita contrà, *hâc lege* Iouianus militi conſulens ne plus æquo grauaretur, vel à ſignis nimis diu abeſſet; è viceſimo *tantum* lapide paleas ſibi conuectare velit, *non amplius*, ſeu non vltrà. ¶ Porrò & *hac lex* ad militem Perſis oppoſitum pertinet: pariter vt Iuliani duæ *leges ſup.* ad eundem P.P. datæ. Secundus enim P.P. cui hæc lex inſcribitur, eſt ſecundus Salluſtius, qui modò *Secundus* vocatur, vt *l.8.* modò Salluſtius *l.7.* quémque à Iouiano *huius leg.* auctore cum Arintheo in occurſum Perſarum paci tractandæ miſſum, auctor eſt Ammianus Marcellinus *lib.25. p.321.*

¶ Adæratio *ſeu pretium annonarum Protectoribus erogandarum quodnam.*

x.* Impp. Valentinianvs & Valens AA. ad Symmachum P.V.".

Protectores", fori" rerum venalium (iuxta Veteris moris obſeruantiam) in" annonarum ſuarum commodo", pretia conſequantur. Dat. x. Cal. Mai. Antiochiæ", Diuo Iouiano & Varroniano conss.]

N O T Æ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

" Valentiniani hæc *lex* eſt, quæ & pars videtur eſſe conſtitutionis eius quæ memoratur & confirmatur *l.22. 23. inf.*

" Symmachus P.V. Romæ ſub Valentiniano Sen. v. *Proſopogr.*

" Ita diſtinguendus hîc locus, ne alioquin *Protectores fori venalium* ab aliis Protectoribus diuerſos, quod nonnulli fecerunt, hîc ſomniemus.

" Vide & *l.27. infr. & tit. ſup. de Domeſt. & Protectorib. lib.6. tit.24.*

" Vid. & *l.32. & l. vlt. in fin.*

" Id eſt, pro annonarum ſuarum commodis.

" De hoc vide Commentarium.

" Non Syriæ Antiochiam accipio: verùm Inſulam Antiochiam, quæ prope Conſtantinopolim (vbi paucis antè diebus Valentinianus & Valens conſtitère) cuius ſanè mentio in *Itinerario Auguſtano.*

C O M M E N T A R I V S.

Valentiniani quatuor Conſtitutiones ſuper annonâ militari ſequuntur putà hæc *lex*, & *lex* 11. 13. 16. *infr.* ex quibus apparet quàm enixam hîc Imper. annonæ militaris curam geſſerit: quod etiam diſertè teſtatur Zoſimus *lib.4. pag.735.* ὁ Οὐαλεντινιανὸς περὶ τὰς εἰσπράξεις τῶν εἰσφορῶν καὶ τὰς ἐκ τούτων χορηγουμένας στρατιωτικὰς σιτήσεις ἀκριβέστατ[illegible] λῶ. vide & alterum Zoſimi locum, quem notabo *ad l.15. inf.* Hæc verò *lex* eſt de protectorvm annonâ in pretio his ſoluendâ. pretivm ſcilicet

ſpecierum, non ipſas ſpecies, annonarum ſeu ſalarij ſui nomine ex hâc Valentiniani conſtitutione Milites ſcholæque conſequebantur, vt docet etiam *lex* 22. 23. *infr.* Ac nominatim in his PROTECTORES (de quibus rurſum agetur *l.* 27. *inf.* déque iis fuit titulus peculiaris *ſup. de Domeſt. & Protectorib.*) Protectores inquam, qui & ipſi Armatam militiam ſubibant, *l.* 9. *d. t. de Domeſt. & Protect.* Sic quidem, vt quandoque expeditionibus bellicis prodeſſent, *l.* 6. *d. t.* vtpote tuitione locorum quoque eis commiſſa: *d. l.* 27. *infr.* atque adeò magiſtri militum diſpoſitioni tùm ſuberant, *d. l.* 6. quandoque aliis Principis miſſionibus parebant, hiſque executiones mandabantur, quod ex compluribus Marcellini quoque locis conſtat, etiam in vrbe Româ (quò pertinet hæc *lex* ideo Præfecto Vrbis Romæ inſcripta) de quo conſule *Paratitlon de domeſt. & protect.* (etſi ſolemniter magis præſentes eſſent & in comitatu Principis hærebant, protegendo Principis lateri, *d. l.* 9.) His igitur nominatim annonæ, non in ipſis ſpeciebus, verùm in pretio & adæratæ ſoluebantur, cuius certè annonarum ſolutionis cura Roma ad Præfectum vrbi pertinebat, vt huius *legis* Inſcriptio docet, & locus apud Vopiſcum *in Aureliano. Eiuſdem*, inquit, *Valeriani alia eſt Epiſtola, quæ laudes illius* [Aureliani] *continet, quam ex ſcriniis Præfecturæ vrbanæ protuli. Nam illi Romam venienti ſalaria ſui ordinis ſunt decreta. Exemplum Epiſtolæ; Valerianus Auguſtus Ceionio Albino Præfecto vrbi. Vellemus quidem ſingulis quibuſque deuotiſſimis Reipub. viris multò maiora deferre compendia quàm eorum dignitas poſtulat: ſed facit rigor publicus, vt accipere de Prouinciarum oblationibus vltra ordinis ſui gradum nemo ſolus poſſit. Quare Sinceritas tua mi Parens Chariſſime, ſupradicto viro efficiet, quamdiu Romæ fuerit, panes militares mundos ſedecim, panes militares caſtrenſes quadraginta, &c. Sanè quoniam ei aliquid præcipuè decernendum eſt, quamdiu Romæ fuerit, pabula extra ordinem decernas. Ipſi autem ad ſumptus aureos Antoninianos diurnos binos: Argenteos Philippeos minutulos quinquagenos: Æris denarios centum: reliqua per Præfectos ærarij præbebantur.*

¶ Porrò quod *huius legis* præcipuum caput eſt; Pretium forenſe hâc parte ſpectari vult Valentinianus; ſcilicet cùm pretia ſpecierum ſoluebantur, pretium forenſe fermè ſpectabatur, provt in foro rerum venalium erat, *h. l. & l.* 32. *& l. vlt. h. tit. l.* 19. *inf de cohortalibus*: iuxta nundinationem, quæ foro rerum venalium continetur, *d. l.* 32. Non maius *d. l. vlt.* pretium cuiuſque rei cenſetur, quod in nundinatione & conuerſatione publica eſt: Pretio rerum communiter funguntur. Et hæc quidem in vrbe & Prouinciis. In prouinciis enim alioquin aliter atque aliter delegationibus taxabantur, *l.* 22. (quâ huius Valentinianeæ conſtitutionis pars altera confirmatur) 28. 30. 31. 32. 35. *inf. h. tit.* Itaque & *l. vn. Cod. Iuſtin. de annonis & capitatione adminiſtr.* cauetur, Iudices eorúmque adſeſſores debere conſequi ea pretia, pro annonis & capito dignationi ſuæ debitis, quæ particularibus delegationibus ſolent contineri. *Particulares delegationes* ſunt notitiæ, quæ ſingulis Iudicibus dantur, & quibus annonæ eis debitæ taxantur: vide & *Nouellam* Valentiniani *inter Theodoſianas de Tributis fiſcalibus* 23. Verùm de hoc dicam plenè ad *legem vlt. inf.*

¶ His ita conſtitutis, apparet de errore Gutherij, qui protectores fori rerum venalium, hinc neſcio quos eruebat, ex vitioſâ *huius legis* interpretatione

¶ Tandem notanda *hâc l.* venit *Commodorum* vox hac in re propria, vt *h. l.* ita *l.* 12. *inf. Vt milites*, inquit, *recordentur* COMMODA *ſua, quæ in annonarum perceptione adipiſcuntur.* Diomedes *lib.* 1. *p.* 395. *Cæſar apud milites de* COMMODIS *eorum: Non fruſtrabo vos, Milites.* Et Ouidius, 1. *de Arte.*

Romule militibus ſciſti dare COMMODA *ſolus:*
Hæc mihi ſi dederis COMMODA, *miles ero.*

Gloſſæ veteres Philoxeni, *Commodum* τὸ σιτώνιον ἢ ὀψώνιον: ita enim lego, vel ϛρατιωτικὸν ὀψώνιον, vt in iiſdem *ſtipendium* ὀψώνιον ϛρατιωτικὸν, hactenus editum ϛρατιωτικόν. Et Vulgatus τὸ ἄναρον malè reponit. Iſidori Gloſſæ *Commoda, diaria*; ita enim quoque repono. Apud Suidam quoque legendum Κόμμοδα δόσις ἐπὶ τοῦ σιτηρεσίου παρεχομένη, non, σιτομοῦ. Hinc Celſo I.C. *in l. Lucius* 22. π. *de legatis* 2. Commoda militiæ; Commoda veteranorum Suetonio *in Nerone* 32. Commoda miſſionum *Sueton. Octauio* 49. Breuiter Commoda de ſtipendiis, annonis. Eodem ſenſu alia, de quibus in *Gloſſario*.

XI. *Idem AA. ad Mamertinum PP.″

SVSCEPTOR″, antequam diurnum″ pittacium authenticum ab Actuariis ſuſceperit, non eroget: Quòd ſi abſque pittacio fuerit″ erogatio, id quod expenſum eſt, damnis eius potius ſubputetur. In qua re Officium Grauitatis tuæ in ſpeculis eſſe debebit, non ſine detrimento propriarum facultatum id futurum ſciens, ſi neclexerit vt præſcribtæ formæ tenor cuſtodiatur: Nec prius de horreis ſpecies proferantur″, & maxime″ Capitationis″, quàm (vt dictum eſt) ad diem pittacia authentica fuerit″ prorogata. Dat. Idibus Decemb. Triu″. Diuo Iouiano & Varroniano CONSS. [364.]

NOTÆ.

* Concordat huic *lex* 13. *infr. & lex* 16.
″ Italiæ, Africæ, Illyrici.
″ De Suſceptoribus, *inf. ſuo titulo.*
″ Vid. *l.* 1 *ſup. l.* 13. *infr & l.* 17. *h. t.* Imò menſtruum, *l.* 16. *inf.*
″ Fuerit facta: vel fieret.
″ Id eſt, imputatur, v. *Gloſſ. Theod.*
″ Alij, *proferatur.*
″ Cur maximè?
″ Capitatio *hic* & *l.* 8. *ſup.* quod alibi Capitum: & nominatim *l.* 13. *inf.* quæ *huic* reſpondet.
″ *Fuerint.*
″ Vitium hîc hæret: Neque enim hoc tempore Valentinianus Treuiris fuit in Gallia: malim igitur *Trid.* vt ſit *Tridentum.*

COMMEN

COMMENTARIVS.

PITTACIO authentico diurno, nonniſi ab Actuario priùs accepto, Suſceptor annonas ſeu ſpecies de horreis proferre, atque adeò præſtare vetatur à Valentiniano Sen. *h. l. & l.13.16.24.28. inf. h. t.* Pittacium Actuarij diurnum præcedere debet: vel vt hæc *lex* & *d. l.13.* loquuntur. *prorogari*, antequam ſuſceptor quid eroget: *Prorogare* eſt antè erogare, & præmittere, vt prorogata iuſſio: *l.2. inf. de Paſtus:* ex pecunia aliquid prorogare, *l.28. inf. de ſuſceptor.* quæ huic concordat. ¶ *Diurnum* porrò pittacium, nempe quo quid per ſingulos dies erogandus eſſet, ἡμερήσιον continebatur: Quomodo & inter ciuitatum miniſteria & officia nominantur *Diurnarij*, vnà cum Subſcribendariis, Logographis, Cenſualibus *l 8. de cohortalibus* ſcilicet qui Diurna efficiebant, conſcribebant, ἡμερόλογοι.

De duobus interim *hac leg.* monendum eſt: Primò de *Actuariis*, quorum *hac l.* mentio fit, & *d. l.13.16.24.28. h. t. & l.3.5.10.14.15. inf. de Numerar. & Actuar. l.4. inf. de executor. l.125. inf. de decur.* ACTVARII igitur, de quibus iam aliquid dixi *ad l.1. ſup.* erant, vt teſtatur *d. l.16.* in ſingulis Numeris militaribus: quod etiam docet exertè *lex 10. inf. de Numerar. & Actuar.* Singulorum Numerorum ratiociniis pertractandis, vt diſertè dicitur *l.16.* quantum ſcilicet cuique militi, & quot militibus annonæ deberentur, vt poſteà erogationis faciendæ tempore id Suſceptori Pittacio ſignificarent: Ideò Græcis *Actuarius* ὑπομνηματογράφος, ὑπομνηματοφύλαξ. Et Ammianus pariter *extremo lib.25.* Actuarium *ratiocinia tractaſſe* docet, vbi de Ioniano Imp. *ex-Actuario ratiociniis ſcrutandis incubuit;* (vbi rectum eſt, *Scrutandis*, vult ſcilicet Ammianus, Ionianum incubuiſſe cuidam, qui Actuarius fuerat, & ratiocinia eius ſcrutatum Ionian. Quare malè id in *ſcribendis* mutatum:) *Et tanquam in alto gentis ſilentio extra calcem, vt dicitur, procurrebat, & intempeſtiuè parum etiam tum firmatis omnibus ex Actuario ratiociniis ſcruandis incubuit: qui fraudum conſcius & noxarum ad militaria ſigna confugit; finxitque Iuliano ſuperſtite in res nouas quendam medium ſurrexiſſe, cuius fallaciis turba militaris acerrimè concitus, Lucillianum & Semianchum occidit.* Horum Actuariorum mentio apud eundem, *lib.20. p.175. Pro Actuariis*, inquit, *obſecrauêre Petulantes & Celtæ* [Numerorum militarium hæc ſunt nomina] *Recturi quas placuiſſet prouincias, mitterentur: quo non impetrato, abiêre nec offenſi, nec triſtes.* Ab hôc diuerſus Rationarius Apparitor Ducis, quæ idem Marcellinus memorat *lib.18. p.130.* Et Rationarius Apparitionis armorum magiſtri, *lib.15. p.48.* De horum fraudibus eſt inſignis locus apud Aurelium Victorem Scoti, quem ad *l.28. inf.* quoque proferam: *Tantum*, inquit, *Actuariorum in exercitu factiones vigent, vt arduum petentibus * malitia patraretur: Genus hominum, præſertim hâc tempeſtate, nequam, venale, callidum, ſeditioſum, habendi cupidum, atque ad patrandas fraudes velandáſque quaſi ab natura factum, annonæ dominans, eóque vtilia* (rectè habet hæc vox) *curantibus, & fortunis aratorum infeſtum, prudens in tempore his largiendis, quorum vecordia damnoque opes contraxerit:* Eorundem mentio apud Trebellium Pollionem, in *Victorino Seniore. Victorinus*, inquit, *quod matrimoniis militum & militarium corrumpendis operam daret à quodam Actuario, cuius vxorem ſtuprauerat compoſitâ factione Agrippinæ percuſſus.* Eandem quoque rem narrat Victor & Eutropius, apud quem malè Pæanius *Actuarium* putauit, eſſe proprium hominis nomen. Item ſeruum fuiſſe: cùm tamen & *Officij* nomen fuerit, & quidem, *militaris. Militaris* inquam fuit Actuarius propriè, non *miles*, vt Pollio *ſuperiore loco* indicat. Nam etſi *Militares* ſæpè pro ipſis Militibus dicantur, eo tamen loco Pollio *Milites*, à *Militaribus* ſeparauit, vt Milites ſint, *Militantes*; *Militares* verò, qui non quidem militarent, ſed *Militari annonæ*, vel aliter inſeruirent: qualis Actuarius. In tantum, vt & hi ipſi quandoque *Milites* dicantur. Hinc certe milites, pro Opinatoribus, *l.34. inf. de annona & tributis, & l.16. inf. de exactionib.* Hinc & immunitas à capitatione his tanquam militibus data, *l.3. inf. de Numerar. & Actuariis.* Et hæc de Actuariis, qui (vt hoc addam) factionibus in militia opportuni fuêre, & militibus grati, vtpotè penes quos Annonæ cura erat: quod docuerunt iam Victor & Marcellinus *locis ſup. allegatis*; Hi priuilegio quoque militari fruebantur & ſibi blandiebantur, *l.125. inf. de decurionib.*

¶ Pittacium, *h.l. & l.13.16. inf.* eſt idem quod Breue, ſeu Breuis, Notoria, indicium, rationes, & commentarius. Gloſſæ Cyrilli πιττάκιον *pittacium, Breuis.* Breuiter, eſt Index vel Titulus: adeò vt & amphoris & doliis affixa pittacia dicerentur ea, quæ vini patriam & ſenectutem indicabant apud *Petronium.* Itémque indices libri affixi, qui nomen Authoris præferrent, πιττάκια dicebantur. Imo & Celſus ſplenia & emplaſtra, quæ fronti ad dolorem capitis illinuntur, *pittacia* vocauit. Moſchopulus περὶ σχεδῶν πιττάκια διφθερῶν τὰ λεπτὰ δερμάτια τὰ διφθέριον ἀφ' οὗ ἡμεῖς πιττάκια λέγομεν. Caſſiodorus *Variar. Si Romani prædium ſine Delegatoris cuiuſquam pittacio præſumptor barbarus occupauit.* Vt ad pittacia militaria reuertar, eorundem meminit Lampridius *in Alexandro Seuero. De promouendis* inquit [militibus] *etiam ſibi annotabat, & perlegebat cuncta pittacia: & ſic faciebat, diebus etiam pariter annotatis, & quis & qualis eſſet, & quo inſinuante promotus.* Paulò antè, *Breues* appellauit: *Milites ſuos ſic vbique ſciuit, vt in cubiculo haberet breues & numerũ & tẽpora militantium, ſemperque cum ſolus eſſet, & rationes eorum, & numerum, & dignitates, & ſtipendia recenſeret, vt eſſet ad omnia inſtructiſſimus.* Higenus *de limitibus conſtituendis, p.212.213. Deinde ex decuriis, antequàm ſortes tollant, ſingulorum nomina in pittaciis & in ſorticulis, & id ipſi ſortiemur, vt ſciant quis primo, aut quotocunque loco exeant.* Pittacia igitur hîc nihil aliud ſunt, quàm quæ nos *Buletins* vocamus, ſecundum quæ ſpecies annonariæ militibus erogabantur.

¶ Illud poſtremò monendum ſupereſt, perperam & inconditè à nonnullis colligi, quaſi ſuſceptores ſub Arcariorum diſpoſitione fuerint. Nil tale: diſtincta hæc erant munia, neutrum alteri ſuppoſitum. Quin & ex alio hominum genere creabantur. Suſceptores ſcilicet è Curialium numero. *l.49.54. inf. de decurionib. l.9.20.24.31. de ſuſcepto. l.2. de quæſtionibus.* Quò pertinet etiam Baſilij locus *ep. ad Præſidem quendam emiſſa,* 389. vbi pro filio ſenis cuiuſdam à Curia excuſati, vix quadriennis pariter excuſando agens, rem ad abſurdum deducens ait, eum neque in Curialium numerum rectè allegi, neque tributis exigendis præponi, neque erogandæ annonæ militari: οὐ γὰρ δήπου τὸ παιδίον εἰς βουλευτὰς συντελέσει, ἢ ἐκλέξει τὰς εἰσφορὰς, ἢ στρατιώταις χορηγήσει τὸ σιτηρέσιον.

XII. * Idem AA. ad Victorem" Mag. mil.

IN prouinciis ſtationes militum adfici" poſſi" poſſidentes Vrſicini" Comitis ſuggeſtione cognouimus, à quibus ſuperſtatutorum" graue atque inuſitatum quoddam nomen" *Cenaticorum* fuerit introductum, quod Magnifica auctoritas tua miſſis competentibus litteris in omnibus prouinciis iubebit aboleri, vt milites recordentur, commoda" ſua, quæ in annonarum perceptione adipiſcuntur, extrinſecus detrimentis prouincialium non eſſe cumulanda". Dat. VI. Kal. Ian.", Bonamanſione, Diuo Iouiano & Varroniano CONS S. [364.]

NOTÆ.

* Lex 3. *Cod eod. tit.* hinc interpolata eſt, reſecatis quamplurimis.

" De hoc Victore mox *in Commentario*.

" Reponebat Cuiacius *adficere poſſidentes*. Poſſis etiam ita, *adflixiſſe poſſidentes*. Malim tamen ita, *ad officia poſcere poſſidentes*, id eſt, ad officium, Xeniolum, præſtandum: *depoſcere*, vocare, cogere. *Officiorum* vox hâc in re propria, haud aliter ac humanitatis, *l. 1. infr. de Salgamo*: Et Miniſterij, *l. 1 infr. Ne Comitib. & Tribun. lauacra præſtentur*. Sed & *Poſcendi* vox hâc in re propria, *l. 3. in fin. de Salgamo*. Poſſis & ita, *adficere paſſim poſſidentes*.

" De hoc *Vrſicino*. Vide Commentarium.

" *Superſtatutorum*, vt ſuperpoſtulationis, *l. 27. infr. hoc eod. tit.*

" Nomen hic cùm aboletur res vnà cum nomine tollitur. Similia vide ad *l. vn. infr. de Irenarchis*: *l. 32. infr. de petition. l. vlt. infr. de patrocin. vicor.* Aliquando nomen tantum, *l. 2. infr. de frum. Alex.* vbi dicam.

" De hâc voce dixi ad *l. 10. ſup.*

" Augenda.

" ⳩. VI. *Kal. Iun.* id quod docet Collatio aliarum *legum*, & ex parte *l. 1. infr. de priuil. Corp. V. R.* euincit tandem Valentinianei itineris ratio, de quo ad *d. l. 1.* & in *Conſular. Theodoſianis*.

" Ibidem data eodem proculdubio die *d. lex 1. infr. de priuileg. Corp. V. R.* ad Symmachum P. V. *Bonamanſio* hæc inter Philippopolim & Sardicam: vt docet *Itinerarium* Burdegalenſe, ſeu Hieroſolymitanum, de quo pleniùs ad *dict. l. 1.*

COMMENTARIVS.

CENATICI nomine milites à Prouincialibus quicquam exigere à Valentiniano & Valente A.D. 364. vetantur: contrà, ſuis annonis contenti eſſe iubentur *hâc l.* quæ ad Orientem pertinet, & ad militem Perſis appoſitum. Ita Aurelianus quoque apud Vopiſcum, in *Epiſtola* militari, ad Vicarium ſuum data: *Si vis Tribunus eſſe, imò ſi vis viuere, manus militum contine*: *Nemo pullum alienum rapiat, ouem nemo contingat, vuam nullus auferat, ſegetem nemo deterat, oleum, ſal, lignum nemo exigat*: ANNONA SVA CONTENTVS SIT: *De præda hoſtis, non de lachrymis Prouincialium habeat.* Spartianus in Peſcennio Nigro: *Nunquam ſub eo miles Prouinciali lignum, oleum, operam extorſit.* & *l. 4. in f. de paſcuis*; *Poſſeſſores nihil plus debent quam quod noſtro arbitrio, noſtra perennitatis & magnifica ſedis tua diſpoſitione per annos ſingulos iubentur inferre. Nec verò milites aliquid præſumere debent niſi quod largitate Noſtri Numinis conſequentur.* Et *leg. vlt. inf. de Salgamo*: *Militib. noſtra ſufficient largitates, & Conlatoribus annona tantummodò ſemper imminebit indictio.* Huc etiam optimè referri poteſt Stratoris Dominici (id eſt, Ioannis Baptiſtæ) ad milites reſponſum (cui Aureliani dictum conſimile) apud D. Lucam, *cap. 3. verſ. 14.* μηδένα διασείσητε μηδὲ συκοφαντήσητε καὶ ἀρκεῖσθε τοῖς ὀψωνίοις ὑμῶν: id eſt, *Neminem concutite, nemini quicquam per iniuriam eripite, & obſoniis* [ſeu annonis] *veſtris contenti eſtote*. Sic enim locus ille verti debet: ὀψώνια ſcil. ſunt, vt rectè Gregorius Nazianzenus *orat. 9.* ad Iulianum peræquatorem; τὸ διπλάσιον ἀπαιτεῖν δηλονότι, καὶ τὰς ὑπερχύσεις, ἃς νόμος τοῖς ἀξιώμασι δωρεὰς, συκοφαντεῖν eo loco non eſt calumniam alicui facere, vt reddidit vulgatus Interpres, verùm præter ius & fas alicui quid extorquere. Quo ipſo ſenſu apud eundem Lucam *cap. 19. verſ. 8.* Magiſter Publicanorum Zachæus ait, καὶ εἴ τινός τι ἐσυκοφάντησα, ἀποδίδωμι τετραπλοῦν: id eſt, *ſi quid cui prater fas extorſi, quadruplum eius reddo.* συκοφαντεῖν eo loco idem eſt quod paulo ante *cap. 3. verſ. 13.* præcedente πλεόν τι παρὰ τὸ τεταγμένον πράσσειν: id eſt, *aliquid præter ius faſque exigere.* Verùm de ſimilibus omnique adeo militarium concurſionum genere agetur *infr. l. 10. de metatis*: & *tit. infr. de ſalgamo hoſpitib. non præbendo.* Item *toto titulo*, *Ne comitib. & Tribunis lauacra præſtentur.* Item *infr. tit. de Paſcuis*: & *l. 12. inf. de Metatis*: & *tit. inf. Ne opera à conlatorib. exigantur*, & *Tit. inf. Ne damna Prouincialibus infligantur.*

¶ De *Cenaticis* tantùm hic videndum eſt. Graue hoc Cenaticorum nomen & Prouincialibus detrimentoſum fuiſſe hæc *lex* teſtatur: Itémque à militibus ipſis præter morem introductum ob exactum, ſuper ſtatuta, id eſt, præter collationes militares ſolemnes & legitimas. Nominis equidem indicio ſatis apparet, exactum hoc quaſi pro *cæna* à Prouincialibus: Galli nos diceremus, *la paſſade*. Simile prædæ genus fuit *Cerarium*, quod Verres in Siciliâ quaſi pro cera exigebat. Item *Vnguentarium*, quod Plinius teſtatur *lib. 2. Epiſt.*... Marium Priſcum à Prouincialibus exegiſſe quaſi pro vnguento. *Pulueraticum* pariter: cuius mentio *Nouella Maiorani* 1. & *l. 26. inf. de tironib.* vbi dicam. His non adeò abſimilia *Epidemetica* ſunt, de quibus *Tit. de Metatis*, vt & *Salgamum*: de quo *ipſo* ſuo *Titulo*. Denique hæc ſunt & huius generis alia, quæ in quæſtum reperta, ipſo tributo grauiùs tolerari ait Tacitus in *v. Agricolæ*.

¶ Tandem obſeruandum quod hæc *lex* inſcribitur *Victori Magiſtro Militum*. Victoris huius Magiſtri Militum ſub Valente hoc ipſo Anno meminit Ammianus Marcellinus *lib. 26. p. 339.* *Partiti ſunt Comites, & Valentiniano quidem Iouinus euenit, dudum promotus à Iuliano per Gallias Magiſter armorum, & Dagalaiphus quem militiæ Rectorem prouexerat Iouianus. In Orientem verò ſecuturus Valentem, ordinatus eſt* VICTOR *ipſe quoque iudicio Principis antè dicti prouectus, cui iunctus eſt Arintheus*: *Lupicinus enim*

enim pridem à Ioniano pari modo promotus Magiſter Equitum partes tuebatur Eoas. Equidem meminit Anno 366. *lib.*27. *p.*364. & An.373. *lib.*30.*p.*405. & A.377.*lib.*31.*p.*479. & Zoſimus *lib.*4. *p.*735. Ad Victorem ϛρατηλάτω extat Baſilij *ep.*374. vide & Gregorium Nazianzenum *ep.*133.134. Ab hoc Victore alius eſt victor Dux Æegypti, cui hoc ipſo Anno inſcribitur *lex* 5. *inf. de legatis.*

Vrſicini quoque Comitis *hâc l.* fit mentio, cuius nullam alibi mentionem reperio: Niſi idem ille ſit, cuius multa mentio ſub Conſtantio apud Ammianum Marcellinum, cuius etiam variam fortunam perſequitur: quémque Anno 360. (id eſt, ante quadriennium) adpetitum calumniis depoſitâ militiâ digredi iuſſum ad otium à Conſtancio, ſcribit *initio libri* 20. vt proinde poſt Conſtantium recinctus videri poſſit. Quanquam videri quoque poſſit hic Vrſicinus Alemannorum Rex, cuius ſub Iuliano C. meminit Marcellinus *lib.*16. *p.*81. in geſtis, An.357. & *lib.* 18. *p.* 127. in geſtis A.359. qui pace factâ *Comitis* dignitatem aſſecutus apud Romanum aduentum: quod aliis pluribus euenit.

XIII. * Idem AA. ad Populum.''

ACTVARII'', per ſingulos'', vel'' vt multum binos, dies, authentica pittacia prorogent'', vt hoc modo INMISSIS'' pittaciis, ſpecies capitum'' annonarúmve ex horreis'' proferantur. Quod niſi fuerit cuſtoditum, Actuarius & Suſceptor, ſed & Officium Iudicantis, quod non inſtiterit huic iuſſioni, ſtatutæ'', obnoxium tenebitur. Dat. Kal. Oct. Aquil. Valentiniano & Valente AA. CONSS. [365.]

NOTÆ.

* Concordat huic legi *lex* 11. *ſup.* & *lex* 16. *infr.*
'' Quare *ad populum?* De hoc mox dicam.
'' De *Actuariis* dixi ad *l.ſup.*
'' Vid. *l.*1.& 11.*ſup* & *l.*17.*infr.* imò per ſingulos 30.dies: id eſt, ſingulos menſes, *l.*16.*infr.*
'' Ita *d l.*17. ſingulis diebus, aut certè competenti tempore.
'' Vt *fine l.*11.*ſup.* pittacia prorogata.
'' *Emiſſis*, vel *antè miſſis*, ſeu *præmiſſis.*
'' Rectè *Capitum* in plurali, non aliter inflexum, quàm *Caput*. Tentabam aliquando *Capitûm*, vel *Capituum*. Nam & *Capitum* dictum videtur: Hinc *Titulus* Codicis, *De Annonis & Capit.* Porrò *de* Capito iam dixi ad *l.*7.8.*ſup.*
'' Ex horreis, *h l.* & *d.l.*17.*infr.* Ex fiſcalibus conditis, *d.l.*16.*infr.*
'' Statutæ multæ.

COMMENTARIVS.

PITTACIA ſingulis diebus, vel ſaltem quoquo bidno, Actuarij prorogare debent: alioquin & Actuarius & ſuſceptor, quinimò & Officium Iudicis, puniuntur. *Actuarius* ideò & Suſceptor, Ne alioqnin vltrà modum & temerè ſpecies annonariæ erogentur, vel etiam ne ſpecies non tempeſtiuè erogatæ, vitium contrahant. Denique ne militari annonæ percipiendæ mora fiat. His tribus rationibus niti poteſt *huius legis* diſpoſitio. Secundam rationem ſuppeditat *lex* 1. *ſup.* Primam *lex* 11. *ſup.* ¶ Cæterùm cur *ad Populum* emiſſum ſit hoc *Edictum*, obſcurum eſt. Prima ratio, & Secunda quas ſuperiùs allegaui, ſuadere videntur, ideò ad populum emiſſum hoc Edictum, quia Populus ſeu Prouinciales erogatione à ſuſceptore temerè factâ vel vitiatâ annonis iterum conferendis grauarentur. Et tamen cùm rem propiùs intueor, non videtur hæc inſcriptio *ad Populum* ſtare poſſe: quia ſi ad Prouinciales hæc *lex* pertineret, ita ea inſcriberetur, *ad Prouinciales*, vel ita pleniùs, *ad Prouinciales & Poſſeſſores*: Cùm enim ad *Populum* lex emittitur, intelligitur Populus V. R. Itaque reponam hîc, *ad P.º Præfectum*: id eſt, *ad Prætorio Præfectum*. Vel quid ſi legamus *ad Probum*. Et tamen *ad Populum* quoque data *lex* 9. *de deſertorib.*

XIIII. * Idem AA. Secundo PP.''

RIPARIENSES'' milites menſibus nouem in ipsâ ſpecie conſequantur annonam; pro tribus pretia percipiant. Acc. Kal. Dec. Calcedone'', Valentiniano & Valente AA. CONSS. [365.]

NOTÆ.

*
'' De hoc *Secundo* PP. dixi iam ad *l.*7.8.9.*ſup.* Idem ille eſt cum *Salluſtio.*
'' De Ripatienſibus militibus his dixi plenè ad *l.vlt. ſup. de re militari.*
'' De hac ſubſcriptione mox dicam.

COMMENTARIVS.

SPECIES partim ipſas, partim verò PRETIVM loco ſpecierum, Riparienſibus militib. (de quibus ad *l. vlt. ſup. de re militari*) in Oriente Valens hac conſtitutione præberi iubet. Ita quidem vt nouem menſibus, id eſt, tribus Anni partibus, ſpecies ipſæ præbeantur: pro quarta verò Anni parte, ſeu pro tribus menſibus, pretia. Quod ſingulare eſt in Riparienſibus hoc tempore per

per Orientem conſtitutis : cùm antea non niſi ipſæ ſpecies militibus præberentur. Et poſtea quoque *l.* 18. *l.* 20. 21. *infr.* aliiſque legibus, vel certè pretia tantùm præbita fuerint : de quo *ſequentibus aliquot legib.* & *l.* 17. *infr. de Cohortal.* Verùm hæc ita variarunt, pro locorum & temporum varietate, & militum ipſorum poſſeſſorúmque vtilitate perſpectâ, *l.* 30. *infr. h. t.* ¶ Cæterùm pertinet hæc *lex* ad militem tùm Procopio Tyranno oppoſitum, vt characteriſmi loci & temporis docent. Porrò ex Ammiani Marcellini verbis colligo, cur Valens pro tribus menſibus pretia milites Ripàrienſes percipere velit *h. l.* nempe propter inopiam commeatuum quæ tum erat : Calcedonis quippe oppugnationi à Procopio occupatæ, Valentem hoc tempore inſtitiſſe adultâ hyeme his Coſſ. author eſt Ammianus Marcellinus *lib.* 26. *p.* 348. 349. Verùm fruſtrà. Eius quippe ſuburbano digredi coactus, elapſúſque, tùm propter inopiam commeatuum, tum propter obſtinationem defenſorum, & imminentem Procopij exercitum. Itaque Bithynia in Procopij ditionem redacta : Etſi poſtea, vt idem *p.* 353. oſtendit, ſequentib. Coſſ. ſeu A. D. 366. interfecto Procopio, Marcellus occupaſſet Chalcedona. Sed & Socrates *lib.* 4. *cap.* 8. Muros Chalcedonis mox deſtructos ſcribit. Vide & Ammianum Marcellinum *initio lib.* 31. Ex huius igitur vrbis ſuburbano miſſam ſibi à Valente hanc conſtitutionem Secundus Præfectus Prætorio accepit. Atque ita accipi oportet hæc verba, *Acc. Calcedone.* Eſt proinde *hæc lex* ſingularis ad conſtituendum probè characteriſmum Tyrannidis Procopianæ : de quo dixi *ad Philoſtorgium, lib.* 9. *c.* 5.

XV. * Idem AA. ad Auxonium PP."

SICVT fieri per omnes Limites ſalubri proſpectione præcipimus", ſpecies annonarias à vicinioribus Limitibus" prouincialibus ordinabis ad Caſtra" conferri" : & inuitò" oneris Caſtris conſtituti milites duas alimoniarum partes ibidem de Conditis" ſumant, nec ampliùs quàm tertiam in partem ipſi vehere cogantur. Dat. v. Non. Mai. Marcianopoli", Valentiniano N. P. & Victore CONSS [369.]

NOTÆ.

* *Lex* 4 *Cod. eod. tit.* Concordat *lex* 9. 11. 21. 22. *infr de annona, & trib.* & *l.* 1. *Cod. de fundis limitrophis.*

" *Auxonius* PP. de quo vide Zoſimi locum *lib.* 4. *pag.* 74. quem mox laudabo PP. *Porrò Orientis* fuit : vt docet quoque *lex vn. infr. de claſſicis* : Saluſtio in eâ Præfecturâ ſuffectus, eíque viciſſim Modeſtus : vide Zoſimum, & *Proſopograph.*

" An *Præcepimus* ? an verò *percipimus* ? Il lud malo.

" A *Prouincialibus vicinioribus limitibus*, id eſt à Prouincialibus qui viciniores ſunt limiti.

" *Caſtra* in limitibus.

" Eadem voce vtitur *lex.* 21. *infr. de annona & tributis* : vehi, *in fine huius legis* : tranſuehi, *l.* 31. *infr. de annonis & tributis.*

* *Sed in veteranis Caſtris.* Ita Codex Iuſtin. Eſt qui tentat, *vt in limitaneis Caſtris* : Fortè χ. & vel, *vt, in Vetorinis caſtris*, de quo mox.

" De *Conditis*, dixi ad *l.* 3. *ſup.*

" Vide Zoſimi locum prædictum: & Ammianum Marcellinum *lib.* 27. *p.* 365.

COMMENTARIVS.

CONVEHI, ſeu CONFERRI, tranſuehiuè Annonam Limitaneam (id eſt, Annonam militarem) ad Imperij limites, militéſque qui in limite ſunt, à Vicinioribus, Prouincialibus, ſeu pro loco ac proximitate poſſeſſionum, ad caſtra limitanea, iubet hâc conſtitutione Valens : pariter vt Valentinianus Sen. frater eius ; *l.* 11. *inf. de annona & tributis* : vbi dicam plenius, adductis etiam in id è Pollione *in V. Balliſta* : & Tacito, *in V. Agricola*, locis : nempe ne plus habeat diſpendij tranſlatio, quàm ipſa illatio, vt loquitur *lex* 22. *infr. de annona & tributis.* Ideo ſalubris proſpectio *h. l.* dicitur. Et tamen poſtea Theodoſio M. aliquando aliter viſum fuit, videlicet vt ad conferendas ſpecies, ſeu annonam limitaneorum, Prouinciales longiùs quoque delegari poſſent, *l.* 21. *infr. de annona & tributis* (etſi ad conferendas alias ſpecies itineris rationem haberi vellet.) Quod ipſum tamen diſplicuit Iuſtiniano, interpolatâ *illâ l.* 21. ¶ Maneat igitur Limitaneam quoque Annonam à proximis poſſeſſoribus tranſuehendam, & quidem ad caſtra limitanea, ibi videlicet condendam ſeruandamque atque exinde militibus erogandam. Verùm de hoc omni pleniùs *ad d. l.* 11. *infr. de annona & trib.*

¶ Cuius occaſione (cum de *conditis* ipſis *ad l.* 3. *h. t.* dixerimus) videndum eſt, quibus in locis hæc condita fuerint. De Ciuitatibus ſanè locus eſt apud Capitolinum *in Gordiano Tertio. Cuius*, inquit, *viri tanta in Rempublicam diſpoſitio fuit, vt nulla eſſet vnquam ciuitas limitanea potior, quæ totius anni in aceto, frumento, & larido, atque hordeo, & paleis*, CONDITA *non haberet. Minores verò vrbes alia triginta dierum, alia quadraginta, nonnullæ duorum menſium : quæ minimum quindecim dierum.* Ammianus quoque Marcellinus *lib.* 18. de Iuliano loquens, oppida Galliæ ad Rheni ripam recuperante. *Id inter potiſſima*, inquit, *maturè duxit implendum, vt ciuitates multò ante exciſas introiret, receptáſque communiret : horrea quin etiam extrueret pro incenſis, vbi* CONDI *poſſet annona à Britannis ſueta transferri.* Zoſimus pariter *lib.* 4. *p.* 741. loco quem paulo pòſt pleniùs conſignabo: τὴν στρατιωτικὴν σῖτον τῶν ἐπικειμένων τῷ ποταμῷ πόλεσιν ἐναποτιθεμένων. Sed & Procopius *lib. Perſicorum* ἐν Δάρας τε καὶ Νισίβιδι πόλει ἐν δημοσίῳ τὰς ἐπετείους τροφὰς ἀποτίθεσθαι νενομίκασι : Ammianus Marcellinus de munimentis, teſtis, *lib.* 14. *p.* 6. *Et quoniam*, inquit, *inediâ graui afflictabantur*, LOCVM *petiuère, Paleas nomine, vergentem in mare, valido muro firmatum : vbi* CONDVNTVR *nunc vſque commeatus, diſtribui militibus, omne latus Iſauriæ defendentibus, adſueti.* Quibus locis, munimentum

mentum de caſtris caſtellíſque accipi poteſt : quomodo & Marcellinus idem Tres tabernas illas *caſtrorum* appellatione complectitur *p.*81.82. Nam & eas muris firmabant, vnde κωμητικὰ τείχη apud Syneſium *in orat. de Pentapoli.* Caſtella vocantur, & à Ciuitatibus diſtinguuntur. Vegetius ſanè monet *lib.*3. *cap.*3. pabula, frumentum, cæteráſque annonarias ſpecies, quas à prouincialibus conſuetudo depoſcit, maturiùs exigi, & in opportunis ad rem gerendam munitiſſimis locis aggregari. Et tamen de *caſtris limitaneis* ambigi video, num in his condita fuerint, ſeu condita militaris annona. Eſt enim qui negat annonam militarem in Caſtris condi ſolitam. Quem ſanè refutat hæc *lex* omnium apertiſſimè. Neque enim tantùm *hæc lex* ait, *ſpecies annonarias à vicinioribus limiti prouincialibus ad caſtra conferri*, quaſi mox mox erogandas. Verùm ſubiicitur, *in caſtris conſtitutos milites alimoniam* IBIDEM DE CONDITIS SVMERE. Et certè *condita* non ſunt, niſi eo loci, vbi condita ſunt : & quæ ex peregrino loco condita aliò transferuntur mox eroganda, ibi certè Condita iam amplius non ſunt, ſed Commeatus appellatione veniunt: Commeatus, inquam militaris, ſeu annonarij.

Sed Ammiani locus non minùs manifeſtus eſt *lib.* 17. *p.* 108. 109. de munimentis flumini Moſæ impoſitis, agentis ; *Ex annona decem dierum & ſeptem, quam in expeditionem pergens vehebat ceruicibus miles, portionem ſubtractam in iiſdem* CONDIDIT *caſtris, ſperans ex Chamauorum ſegetibus id ſuppleri poſſe quod ablatum eſt.* Sed & Eunapius *in Excerptis Legationum*, τὴν ἐκ τῆς Βρεττανικῆς νήσου σιτοπομπίαν εἰς τὰ Ῥωμαϊκὰ φρούρια διαπέμποντος. φρούριον enim, vt nemo iam neſcit, Caſtrum eſt, & Caſtellum vt conſtat ex Suida & Gloſſario Cyrilli. Procopio *lib.*2. *de ædificiis Iuſtiniani.* καστέλλους γὰρ τὰ φρούρια τῇ Λατίνων καλοῦσι φωνῇ. Et *lib.* 3. Et Iuſtinianus ipſe *Nouella* 28. Πιτυοῦντα καὶ Σεβαστόπολιν ἐν φρουρίοις μᾶλλον ἀριθμητέον ἢ πλέον. Etſi neſcius non ſim, de omnibus munitis locis (in quibus & ciuitates) φρούρια quoque dici : Ac maximè cùm Ammianus Marcellinus de eadem re agens, de qua Eunapius, *Ciuitates* nominet. Rurſum Ammianus *lib.* 16. *p.* 80. de munimento trium Tabernarum agens, id eſt, de caſtro (vt mox quoque vocat) *Victum*, inquit, *defenſoribus ibi locandis ex barbaricis meſſibus collectum militis manu* CONDIDIT *in vſus anni totius.* Denique & Auſonius, *in Moſella*; *circumſtetere igitur hoc* MVNIMENTVM *per triduum*, &c.

Maniaque antiquis te proſpectantia muris
Addam præſidiis, dubiarum CONDITA *rerum*,
Sed modò ſecuris, non caſtra, ſed horrea, Belgis.

Scilicet hoc vult Auſonius, poſteaquam Belgicæ ſecuritas reddita, retuſis Francis & Alemannis, & pax cum illis firmata, caſtra, quæ continendo militi limitaneo potiſſimùm extructa fuerant, horrea MAGIS facta fuiſſe. Magis inquam ; nihilominus enim milites ſemper aliqui limitanei in his caſtris fuerunt. Nam vtcunque fœdus cum gentibus illis ſæpè renouatum, pax tamen ſemper infida fuit, vixque Gallicum vallum ſiue Rheni ripa incuſtodita fuit. In his igitur caſtris ſemper milites, ſed aliquando maiorem vſum Conditis aſſeruandis, quàm militi continendo præbuerunt. Atque hæc de prima *huius legis* ſententia dicta ſint.

¶ *Altera* hæc eſt : In caſtris milites conſtitutos, de tranſlatis eò, conditíſque duas annonæ partes ibidem ſumere oportere ; atque ita, ſic vt dicam, pranſum paratum, annonam paratam, manſionem paratam habere, ſine vllo petendæ ex remoto annonæ onere, niſi pro tertiâ parte. Obſcurum tantum hic, quid ſub his verbis *inuitò oneris caſtris*, lateat: pro quibus in *Cod. Iuſt.* editum, *in veteranis caſtris.* Vir Doctus emendabat, *in limitaneis caſtris* : Fortè hîc reponendum, *In Vetorinis caſtris.* Quomodo ſanè Græci legerunt βετωρινῆς : *Vetorina* ſcilicet caſtra hîc fuerint BETORINA in limite Arabico Perſis oppoſito (non Victorina, quæ à Victorio, vel Victorino Tyranno excitata ſub Gallieno, de quibus Pollio *in Lolliano*, vt nonnulli coniiciebant; quæ non placent) quorum meminit *Notitia Imperij* in Duce *Arabiæ*: *Sub diſpoſitione*, inquit, *viri Spectabilis Ducis Arabiæ Præfectura legionis quartæ Martiæ Betthoro.* Proinde pertineat hæc *lex* propriè ad limitem Arabicum, & caſtra Arabiæ ; quorum meminit præter *Notitiam Imperij*, Ammianus Marcellinus *lib.*14. *p.*22. *Arabia*, inquit, *opima varietate commerciorum. caſtriſque oppleta validis & caſtellis, quæ ad repellendos gentium vicinarum excurſus ſollicitudo peruigil veterum per opportunos ſaltus erexit, & cautos.* Item Author incertus, qui ſubditus eſt *Notitiæ Imperij* : *Habitabunt*, inquit, *veterani limites Arabum, quæ dudum defenderant loca, & laborum deſiderio potiti erunt, ex milite collatores.* Et ita quidem hîc legendum videatur, ſi modò hæc lex ad *Arabicum* limitem pertinet : quæ non inanibus argumentis potiùs ad Scythicum pertinere videri poſſit. ¶ Sanè de Scythico limite inſignis Zoſimi locus *libro* 4. *p.*741. (cuius partem antea quoque laudaui) occurrit : ex quo tria huic *legi* prorſus reſpondent. *Legis*, inquam inſcriptioni, Subſcriptioni, & Argumento ipſi. Διανοούμενος δὲ αὐτοὺς [Scythas ſcilicet] ἐπιέναι τοῖς Ῥωμαίων ὁρίοις αἰσθόμενος ὁ βασιλεὺς καὶ πρὸς αὐτὸ ἤδη συνειλεγμένους ἅπαντας σὺν ὀξύτητι πάσῃ, τὸ μὲν στρατόπεδον τῇ ὄχθῃ τοῦ Ἴστρου συμπαρεκτείνας, αὐτὸς δὲ ἐπὶ τῆς Μαρκιανουπόλεως (ἡ μεγίστη δὲ τῶν ἐν Θρᾴκῃ πόλεων ἐστὶ) διατρίβων τῆς τε τῶν στρατιωτῶν ἐν ὅπλοις ἀσκήσεως ἐπιμέλειαν ἐποιεῖτο, καὶ μάλιστα τοῦ μηδεμίαν αὐτοῖς ἐπιλεῖψαι τροφήν : ὕπαρχον μὲν οὖν τῆς αὐλῆς Αὐξόνιον ἀπεδείκνυ Σαλούστιον ταύτης, διὰ τὸ γῆρας ἀφεὶς, ἤδη δεύτερον ταύτην μεταχειρισάμενον τὴν ἀρχήν. Αὐξόνιος δὲ καὶ τοῦ ἐνεστῶτος οὕτω μεγάλου πολέμου περί τε τὴν τῶν εἰσφορῶν εἴσπραξιν δίκαιος ἦν οὐδένα βαρυνὼν παρὰ τὸ καθῆκον καὶ ὀφειλόμενον αἰτούμενος ; καὶ ὁλκάδων πλήθει τὴν στρατιωτικὴν σίτησιν διὰ τοῦ Εὐξείνου πόντου ταῖς ἐκβολαῖς τοῦ Ἴστρου παραδιδοὺς, κἀντεῦθεν διὰ τῶν ποταμίων πλοίων ταῖς ἐπικειμέναις τῷ ποταμῷ πόλεσιν ἐναποτιθέμενος, ὥστε ἐξ ἑτοίμου γενέσθαι τῷ στρατοπέδῳ τὴν χορηγίαν. Id eſt. *Cùm autem ſenſiſſet Imperator eos* [Scythas ſcilicet] *de finibus Romanis inuadendis cogitare, atque ob eam rem omnes cum magnâ celeritate iam collectos, exercitum quidem ad ripam Iſtri prætendens, ipſe verò* MARTIANOPOLI *(quæ vrbium Thraciæ maxima eſt) conſiſtens, tùm vt in armis milites exercitarentur, ſtudioſè curabat, tùm ac maximè quidem, ne vlla* ANNONA *eis deeſſet.* PRÆFECTVM PRÆTORIO *igitur* AVXONIVM *deſignauit Saluſtio propter ſenectutem ab hoc munere dimiſſo, qui quidem iam ſecundò Magiſtratum hunc geſſerat. Auxonius verò etſi tanta molis bellum immineret, nihilominus circa tributorum illationem iuſtus fuit, neminem ſuſtinens prægrauari præter æquum & debitum : ſimul et numero nauium onerariarum* MILITAREM ANNONAM *per Euxinũ Pontum Oſtiis Iſtri immittens, atque inde fluuialibus nauigiis* RECONDENS IN CIVITATIBVS *flumini impoſitis: vt ita* EROGATIO [militaris ſcilicet annonæ] *exercitui facilè fieri poſſet.* Ecce quatuor *huic legi* congruentia. Nempe 1. de Valentis morâ *Martianopoli*, vndè quoque hæc lex data eſt. 2. de *Auxonio PP.* cui hæc eadem *lex* inſcribitur. 3. de *Militaris annonæ* curâ & Solicitudine ab Auxonio PP. ſusceptâ, ad tuitionem limitis Scythici, citra prouincialium iniuriam. 4. de eâ in ciuitatibus flumini impoſitis, & ſic

ſic limitaneis reconditâ. Eodem omninò pertinent ea quæ prolixè Themiſtius ſcribit *oratione* 10. (hoc anno habitâ) *à p.*237. *ad p.*243. quæque dicam de Valentis ſtudio in exonerandis & leuandis colonis prouincialibus, *ad l.*11. *inf. de iure fiſci.* Neque tamen ideò recedendum ab emendatione noſtrâ putem.

¶ Svo tempore actvarii pittacia *non prorogantis pœna.*

XVI. Imppp. Valentinianvs, Valens & Gratianus AAA. ad Probum" PP.

Actvarii", niſi expleto triginta" dierum ſpatio pittaccia" authentica confeſtim tradiderint, ſpecies quas ex fiſcalibus conditis" diſſimularint excludere", vel Numero cuius Ratiocinia" pertractant, ſuperſederint erogare", de propriis facultatibus vel Militibus ipſis, vel fiſcalibus" horreis adigantur inferre. Dat." VI. Id. April. Sirmio, Valentiniano & Valente AA. conss."

NOTÆ.

Lex 5. *Cod. eod. Tit.*
" *Probus* PP. Sub Valentiniano Sen. v. *Proſopogr.*
" De Actuariis dixi plenè ad *l.*11. *ſupr.*
" Id eſt, Menſis.
" De *Pittaciis* quoque dixi ad *l.*11.
" De *Conditis* dixi ad *l.*3. *ſup.* id eſt, de horreis, Vt *l.*16. *prox. infr.* & *l.*13. *ſup.*
" *Excludere*, rectè *hic* & *Cod. Iuſt.* Non vt vir Doctus Iuretus in Symm. *lib.*9. *ep.*117. emendabat *excudere. Excludere* tamen & excludi aqua alio ſenſu *l.*1. §. *Neratius, ff. de aquâ, & aqua pluuia arcend.* nempe opere facto repellere ne ingrediatur: At hic ſpecies *excludere*, eſt è conditis depromere & horreo excludere, efferréque. Horatius dixit 3. *Carm. Horreo deripere, de horreo promere, Parcis* deripere, *Horreo ceſſantem Bibuli Conſulis amphoram.* ἀποθήκη Græcis: quod notum.
" Dixi ad *d. leg.*11. *ſup.*
" Non ipſi Actuarij excludunt, non ipſi erogant: ſed pittacio emiſſo excludi & erogari faciunt. Et niſi emiſerint, & excluſionis & erogationis ſuâ die non factæ periculum ad eos pertinet.
" Pro, *reddita Sirmij*: vbi Probus PP. cui hæc *lex* inſcribitur, tùm erat: vid. Auſonium, *carmine ſubiecto epiſt.*16. & Marcellinum *lib.*29 *pag.*438.
" *Id eſt*, III. AA. id eſt, Anno 370. quod vel ex ordine legum *h. t.* apparet. Vel certè IIII. id eſt, An. 373. Quod poſterius, ſi ita eſt, tùm *hæc lex* pertineat ad militem Quadis oppoſitum, cum quibus hoc tempore Valentiniano res fuit: Vid. Marcellinum *lib.*29. *p.*436. quo tempore Probus PP. Sirmij erat, *p.*438.

COMMENTARIVS.

Actvarivs ſuo die pittacia annonæ militaris non tradens, vt tradere teneri probauit iam *l.*11. 13. *ſup.* atque ita annonæ militaris erogationem retardans, ſpecies de ſuis facultatibus vel militibus ipſis, vel horreis præſtare cogitur. Vel horreis, inquam, in quibus videlicet ſpecies ſuâ die non erogatæ, corruptæ reſederunt: vt oſtendi *ad l.*1. *ſup.* Itaque vel ipſi militi eas ſoluet, vel in horrea inferet, militibus ſoluendus. Moratoris Actuarij hæc pæna eſt, ſuâ die pittacia non emittentis, & vt verbo vtar proprio non *prorogantis.* ¶ Porrò diem *hæc lex* ſtatuit huic rei, poſt trigeſimum quemque diem. Fuerunt igitur pittacia menſtrua hoc tempore, & in Præfecturâ Prætorianâ Probo commiſſa, quæ diurna fermè ante fuerunt: Imò & poſteà *l.*11. 13. *ſup.* & *l.*17. *inf. prox.* Quandoque & quaſdam annuas fuiſſe docebit *dict. l.*7. *prox.*

¶ Svo tempore *annonas non accipientis militis pœna.*

XVII. * Idem" AAA. ad Modeſtum PP."

Fortissimi" ac deuotiſſimi" Milites, Familiæ" quoque, ſed & ceteri quibuſcunque præditi dignitatibus, annonas & capitum" ſingulis diebus, aut certè conpetenti tempore, id eſt priuſquàm annus" elabatur, de horreis" conſequantur, aut ſi perceptionem" ſuam acſi" debitam ſtudio voluerint protelare", id quod conpetenti tempore minimè perceperint, fiſci noſtri commodis vendicetur. Dat. prid. Non. April. Antiochiæ", Gratiano A. IIII. & Meraubaude v. c. conss. [377.]

NOTÆ.

* *Lex 6. Cod. eod. tit.*
" Orientis " Tribuenda hæc lex Valenti, *Gratiano & Valentiniano.* vid. *Conſul. Theod.*
" Fortiſſimi milites, *h. l. & l.*4. *vlt. inf. de milit. veſte.* Viri fortes, *l.*12. *inf. de veteranis: l.*27. *inf. de cohortalibus:* Themiſtius *Orat.*9. ὁ Ῥωμαίων, φησὶ, [illegible] Hinc formula,

qua

qua Imperatores milites alloqui ſoliti, *Fortes & fidi.* vid. Ammianum *lib.15.p.39.& lib.20.* Etiam Chriſtiani in ſuis ſupplicationibus ſic orabant, *Fortis eſſet exercitus & fidus.* vid. Prudentium *in martyrio Romani.* Et Tertullian. *Apolog.cap.30.* In epiſtolâ apud Vopiſcum *Aureliano: Felices ac fortes exercitui, Senatui Populóque Romano.*

[18] *Deuotiſſimi* milites, *h.l.& l.13.inf.de metatis, l.27.inf.de ſuſceptoribus, l.3.inf.de equorum conlat. l.19. inf.de paganis, l.2.inf.de excoct. & tranſlat.annona.* Valerianus apud Pollionem, *Virum deuotiſſimis quibuſque ac fortiſſimis veterum præferendum.* Valerianus ep.ad Procuratorem Syriæ apud Vopiſcum *in Claudio, p. 207. Claudium Tribunum dedimus: virum deuotiſſimis quibuſque ac fortiſſimis veterum præferendum.* Nemeſcianus *Cynegetico v.82.*

Et fides ad bella Duces & milite multo:
Agmina, queis forteis animat DEVOTIO *mentes.*

Tributus hic titulus & aliis: vid. *Gloſſar.*

[19] Vid. *l.28.31.inf.& l.vlt.inf.de iure fiſci: l.1.inf.de excoct.* Cæterùm hæc verba, *familia quoque ſed & veteri quibuſcunque præditi dignitatibus,* Tribonianus recidit.

[20] De *Capito* dixi *ad l.3.ſup.*

[21] An potiùs *priuſquam menſis*? arg. *l.16.ſup.prox.* Non.

[22] Ex fiſcalibus conditis eodem ſenſu *d.l.16 prox.*

[23] De horreis *h.l.& l.16.ſup.*

[24] *Perceptionem* vocat annonam præbendam: vt mox *perceperint* vid.& *l.32.inf.*

[25] *Etſi*: vel *ac ſibi.*

[26] *Protelare*, differre.

[27] Vid. Socratem *lib.4.c.35.36.Lat.29.30.*

COMMENTARIVS.

SVO TEMPORE annonas ſibi debitas qui accipere morantur, ſiue recuſant, annonis ſuis multari à Valente iubentur *h. l.* A.D. 377. annonæque ipſæ fiſco vindicari, vt *h.l.& l.1. ſup. & l.18.20. inf.* Vt Actuarij moratoris pœna eſt, ſua die pittacium non prorogantis, *l.16. prox. ſup.* ita & militis ipſius moratoris pæna eſt, ſuâ die non accipientis. Hac vtrique communi quoque ratione, ne alioquin ſpecies in horreis relictæ, neque ſuâ die excluſæ, aut erogatæ, ex longiore ſitu vitium contrahant: quæ ratio nominatim continetur, *d. l.1. ſup.* ¶ Cæterùm de duobus *h. l.* videndum eſt. Primum, de *Familiis*, quarum, *vt. h. l.* ita & *l.28.31. inf. h. tit. & l. vlt. inf. de iure fiſci: & l.1. inf. de excoctione* mentio fit. Familiæ igitur iſtæ *h. l.* à militibus ſeparantur, & à cæteris quacunque præditis dignitate. Pariter *d. l.28.* ſeparantur à Numeris, & ab impedimentis. A *Prouinciarum*, inquit, *Rectoribus caueatur, vt tàm Numeris quàm Familiis, nec non & impedimentis, præter eas annonas quæ adærantur, id tantum in ſpecie præbeatur quod* MILITIS *flagitarit inſpectio, ne Actuariorum fraudibus vlla relinquatur ſuperpoſtulationis occaſio: cùm legis forma caueatur, vt nulli omninò per præpoſitos piſtorum & diadotas nulla in ſpecie præbeatur annona, niſi quem ſubſtantem, atque in præſenti conſtitutum poſtulare conſtiterit.* Ex qua *lege* illud nihilominus apparet, generali *militis* appellatione familias quoque veniſſe, etſi à fortiſſimis & deuotiſſimis militibus, *h. l.* & à Numeris, *l.28. inf.* ſeparentur: Itaque & Actuarios illorum quoque ratiocinia tractaſſe, non minus quàm Numerorum; id eſt, militum, *eadem lex* oſtendit. Item ab Impedimentis familias ſeparandas: Impedimenta ſunt calones, ſeu lixæ, ſagінarij, iumenta, vt notum eſt: Tertiò ex *h. l.* & *d. l.28.* ſed & *l.31. inf. & l. vlt. inf. de iur. fiſci: d. l.1. inf. de excoctione*: apparet huiuſmodi familiis annonas & capitum ſeu pabula & ſumptum non minus quàm militibus, de horreis & fiſco præbita. Denique ex his omnibus legibus apparet, Familias has tum per Orientale Imperium fuiſſe, ac nominatim per Orientis diœceſim & Ægyptum, *d.l.31.* tum per Occidentem, *l.1. inf. de excoct.* Neque dum tamen hæc ſufficere poſſunt ad Familiarum iſtarum notitiam. De alio ſanè familiarum genere accipienda *lex 3. ſup. de re milit.* cùm eâ non milites, verùm coniuges, liberi & ſerui militum indicentur, qui ſanè militum appellatione cenſeri non poſſunt: Sed neque illis annonas aut capitum præbitum lego, neque veriſimile eſt. Tandem familiæ illæ cum ipſis militibus ambulant, hæ verò à militibus ſeparatæ: An igitur de illis familiis accipiendæ, quarum frequens mentio fit apud Auctores libellorum *de coloniis*, vbi certè à Militibus, & Veteranis ſeparantur, itémque à colonis, vt *p.92. Territorium*, inquit, *Panormitanum Imp. Veſpaſianus aſſignauit militibus veteranis, & familiæ ſuæ*: Et *p.85.* Cereate Marina municipiorum Familia Caij Marij obſidebat, poſteà à Druſo Cæſare militibus & ipſi Familiæ iugeribus eſt aſſignatus: Item Dunos municipium familia D. Auguſti condidit: Et p.87. Nolæ ager militi fuerat adſignatus, poſteà colonis & Familiæ eſt adiudicatus: Et p.118. Ceretium municipium Familia Marij poſſidebat, poſteà à Druſo Cæſare militibus & ipſi Familiæ in iugeribus eſt aſſignatum. Et p.121. Actium municipium coloniæ vel familiæ Imperatoris Veſpaſiani iuſſu acceperunt; Et p.125. Nolæ ager limitibus Sullanis militibus fuerat aſſignatus, poſteà intercifiuis menſuris familiæ eſt adiudicatus: Et tamen neque de his familis hæc *lex*, aliæque accipiẽdæ. Quid igitur? *Familiarum* appellatione intelligendos quis putet milites, qui in ſuſpectis locis habebantur ſub Hirenarcho: *arg. l. vlt. inf. de iure fiſci.* Sed putem ipſe fuiſſe eos, qui in caſtris habebantur, nondum in Numeris aut ſignis; vnde *Familiæ* hæ medio loco nominantur inter Numeros militares & impedimenta: *l.28. inf. h. t.* Denique tirones, de quibus *inf. ſuo titulo*: vel adſcriptitij de quibus *l....ſup. de re milit.* Scilicet vt iuſti milites in numeros & turmas diuiſi, ita tirones & adſcriptij in Familias: A Familiis ſanè dicta ſunt *familiarica*: id eſt, annonæ quæ familiis præbebantur, quorum meminit Mauritius *Strategicon lib.2. cap.2.* χρὴ ἀναγκάζεσθαι τοὺς στρατιώτας καὶ μάλιστα τοὺς τὰ φαμιλιαρικὰ λαμβάνοντας πάντως παῖδας αὐτοῖς ἐπιφέρειν ἢ δοῦλον, ἢ ἐλεύθερον κατὰ τὴν γενομένην διατύπωσιν.

Secundò, accipiendæ annonæ tempus militi *h. l.* conſtitui obſeruandum eſt: Singulis, inquit, diebus aut certè competenti tempore, id eſt, priuſquàm annus elabatur: Quod quidem ita interpretor, vt quæ de ſingulis diebus dicuntur, ad milites referri oporteat, (Quod etiam docet *lex 1. 11. ſup.*) Quæ de anno: ad eos qui præditi dignitatibus, vt ſuadent, quæ notaui *ad. d. l. 1. ſup.*

Neque poſtremò omittendum, hanc *leg.* pertinere vel ad militem Thraciæ, Myſiæ, &c. cui Gothi hac tempeſtate incubuêre, de quo vid. Ammianum *lib.31.* & Eunapium *in Excerptis Legationum*: vel ad militem Perſis oppoſitum, & Armeniam defenſantem; de quo vide hoc ipſo anno Ammianum lib.31. p.479. Ad quod Perſicum bellum pertinent etiam nonnullæ ad hunc *Modeſtum* Libanij epiſtolæ.

¶ PRETIA *loco ſpecierum milites exigere prohibentur à Theodoſio M.*

XVIII.* Impp. Valentinianus'', THEODOSIVS, & Arcadius AAA. Abundantio'', Stilichoni'', & ceteris Comitibus'' & Magiſtris Vtriuſque militiæ.

NE quis'' pro ſpeciebus annonariis pretia temptet exigere'': vel ſi contra Legem datam venire temptauerit, nec illud quod in pretio expetiit permittatur exigere, nec illud quod ſuo tempore accipere in ſpeciebus neclexerit, conſequatur, Dat. IV. Kal. Aug Conſtantinop. Theod. A. III. & Abundantio v.c. CONSS. [393.]

NOTÆ.

* Iungenda *huic* eſt *lex* 3. *inf. de ſalgamo.*

'' Reſtituendi Imperatores vt *h.l.* ita & *d.l.* 3. ht *Imppp. Theodoſius Arcadius & Honorius*: Superioris enim anni menſe Maio Valentinianus Iun. iam obierat: & huius Anni menſe Ianuario Honorius à patre Auguſtus ereatus fuerat.

'' Eidem *Abundantio* inſcribitur quoque ſuperiore anno lex 128. *inf. de Decurionibus.* Sed & eius meminit Zoſimus, *lib.* 5. *p.* 788. & Claudianus *lib.* 1. *in Eutrop.* & Hieronymus.

'' Dicam de hoc Stilichone plenè *l.* 1. *inf. de litorum & itinerum cuſtodiâ.* Ex *hâc* interim quoque *leg.* apparet hoc tempore in Oriente Stilichonem Magiſtrum militum fuiſſe, quod etiam ex Claudiano videre eſt, *libro* 1 *in Rufinum*, & pleniſſimè *lib.* 1. *in laud. Stil.* & Zoſimo, *lib.* 4. *p.* 777. quem ſibi mox à 394. aduerſus Eugenium moturus, Theodoſius adſciuit *d. p.* 777. bellóque illo defunctus mox & ipſe, apud Honorium reliquit. Ac nominatim hoc tempore Stilicho in Thracia occupatus erat aduerſus Getas: de quo vide Claudianum 1. *in Rufinum p.* 42. 43. *in laudem Stilich. p.* 178. 179.

'' Comites etiam Tribunus & Præpoſitus *l.* 1. *ſup.* ita *l.* 20. *inf.* nulli militarium & *l.* 21. ſi à militaribus: & *d.l.* 3. *de ſalgamo*, nemo militans à Prouincialibus *h.l.* 20. 21. *inf.* (vbi dicam) idque oſtendit coniunctio *dicta l.* 3. *inf. de ſalgamo.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. tres Conſtitutiones ſequuntur, de annonâ militari: & hæc quidem, & *lex* 20. in eandem ſententiam. Nempe PRETIVM loco ſpecierum exigere omnes militantes *hâc* Theodoſij M, *lege* interdicuntur: Alioquin tantùm abeſt exigere miles pretium poſſit, vt ſpecie quoque ipſâ multetur, qui ſuo tempore eam non accepit: Quod ipſum quoque iam antea cautum fuit, *l.* 1. & *l.* 17. *ſup.* Sed poſteà ab eodem Theodoſio M. *l.* 20. & Arcadio, *l.* 21. *inf.* Quod ad Prouincialium ſecuritatem conſtitutum eſt, vt docuit iam *d. lex* 1. idque ipſum pariter ex coniunctione *legis* 3. *inf. de. Salgamo* apparet? quæ & ipſa prouincialium ſecuritati & indemnitati proſpicit, circa annonariarum ſpecierum, &c. exactionem. Idque rursùm oſtendet *d. l.* 20. 21. *inf.* Verùm aliter alicubi aliquando ſtatutum: *vid. l.* 30. *inf.* & *l.* 17. *de cohortal.* quæ & ipſa Theodoſium M. auctorem habet. Porrò quid Zoſimus de Theodoſij M. temporibus circa annonam militarem ſenſerit? videndus is, *lib.* 4. *p.* 754. & *lib.* 2. *p.* 689. vbi & iudicium eius vide de multiplicato Magiſtrorum militum numero, quod ad *huius leg.* inſcriptionem pertinet.

¶ PROVINCIÆ *tranſuectioni publica & arca inhabiles, Officialium annonis prabendis deſtinata, à Tatiano PP. mox à Theodoſio M. Imp.*

XIX. * Idem AAA. Tatiano'' PP.

OFFICIORVM'' annonas, diſpoſitione prouidentiſſimâ, his prouinciis diſtributas, quæ nec Tranſuectioni publicæ, nec Arcæ, poſſunt aliquod deferre conpendium, conprobamus. Dat. prid. Kal. Aug. Conſtantinop. Theodoſio A. III. & Abundantio v.c. CONSS. [393.]

NOTÆ.

* Fugitiua & hæc *lex* eſt à tractatu *de re militari.*

'' De huius loci reſtitutione, mox.

'' Id eſt, officialium.

COMMENTARIVS.

PROVINCIAS, quæ neque tranſuectioni publicæ, neque Arcæ aliquod compendium deferre poſſunt, Officialium annonis conferendis deputandas eſſe definit *hâc leg.* Theodoſius M. Scilicet, Prouinciæ nonnullæ vel nimiùm remotæ à limite erant, ad quem tranſuehenda annona erat: vel etiam vias non faciles, neque nauigera flumina habuêre, quin vaſtæ, incultæ, ſqualentes, tene-

brosæ

broſæ ; vias etiam militares habuêre confragoſas, & alternis montibus arduas atque præcipites, vt vix ſemiplena carpenta, interdum certè vacua, tranſmitterent : Ex quo ſæpè accidebat vt obſequia ipſorum tarda eſſent, cùm paucarum frugum illis difficilior eſſet EVECTIO, quàm cæteris Prouinciis plurimarum : vt de Æduis (qui hodiè *Burgundi* ſunt) circa Annum 312. ſcribebat Eumenius, *in Gratiarum actione Flauienſium nomine*, de quo plenius ad *l.1. & 3. inf. ne conlat. tranſl. poſtul.* Et ob harum igitur alterutram rationem, & vt malim priorem, *hac lege* dicitur, Prouincias quaſdam transuectioni publicæ aliquod compendium deferre non poſſe. Rurſum Prouinciæ pariter fuerunt, quæ *Arca* quoque compendium aliquod deferre non potuerunt. *Arca h. l.* tranſuectioni publicæ opponitur ; Cuius alioquin Arcæ frequens fit mentio hoc Codice : ſed & in *Nouellis Theodoſij & Valentiniani.* De qua autem *Arca* id accipiendum anbigitur? An de Arca Præfectoria id accipiendum, quæ ita vocatur *l.9. inf. de indulgentiis debitorum*, vbi horreis pariter vt *h. l.* tranſuectioni publicæ eodem ſenſu opponitur. Tranſuectio ſcilicet publica pertinet ad ſpecies publicas, quæ ad horrea transferebantur : Arcæ verò Præfectoriæ ſeu Arca Sublimium poteſtatum (vt vocatur *l.6. inf. de indulg. debitorum*) ad eas ſpecies, quæ non ad horrea publica ſeu fiſcalia militibus poſtea erogandæ, verùm ad Arcam Præfecti Prætorio, in eius vſus & neceſſitates abſumendæ, conferebantur. Sed de hâc Arca Præfectoria alibi plenius. An verò hic accipiendum de Arcâ rei priuatæ, ſeu *fiſcali Arcâ*, quæ & largitionalibus titulis opponitur, *l.12. inf. de Numerariis*; quæ & ipſa Theodoſij M. eſt : de quâ v. & *l.2. de his q. ex publ. coll. l.6. de conlat. donat. l.19.20.30. de ſuſceptorib.* Iſtud verius. ¶ Ergo Prouincias inhabiles Tranſuectioni publicæ vel Arcæ, ſoluendis officialium Rectorum Prouinciarum Annonis, deputari vult *h. l.* Theodoſius M. Quæ prouinciarum & annonarum diuiſio notanda eſt. Cui haud abſimilis eſt Annonariarum prouinciarum origo, de quibus alibi.

¶ Cæterum quod *hâc leg.* à Theodoſio M. ſtatuitur, id non ab eo nunc primùm ſtatuitur, verùm confirmatur Tatiani Præfecti Prætorio diſpoſitio hac parte : Tatiani inquam ; erronea quippe eſt *huius legis* inſcriptio, vtpotè cùm ſuperiore iam anno Tatianus Præfecturâ Prætorianâ deiectus fuerit, eíque ſuffectus Ruffinus, vt docet Zoſimus *li.4.p.774.* & complures; idque pleniùs adhuc confirmat *lex 12. infr. de bonis proſcript.* & *lex 23. inf. de annona & tribut.* Quibus certè *legibus*, hac noſtrâ anterioribus, Tatiani huius deiecti acta reſcinduntur : ſcilicet nonnulla Tatiani acta Theodoſius infirmànda duxit, alia verò ab eo rectè diſpoſita comprobare voluit. Proinde reſtituendum *huius legis* initium ita puto, tetractis nonnullis ex inſcriptione ad initium *legis*, ſic : A Tatiano PP. Officiorum annonas, &c. Neque mirum eiuſdem acta quædam improbari, probari alia : nam & huius moris exempla præbebit *tit. infr. de infirm. his quæ ſub Tyrann.*

¶ PRETIA *loco ſpecierum milites exigere prohibentur à Theodoſio M. A D. & exigentis pœna.*

xx.* Idem AAA. Rufino PP.

NVLLI "militarium" pro his annonis, quæ in prouinciis delegantur", repudiatâ ad tempus ſpecierum copiâ, & inopiæ occaſione captata", pretia liceat poſtulare : ita vt ſi quis propter anni abundantiam ſuſcipere oblata neglexerit, ac poſtea inpoſitis pro neceſſitate rerum prædiis", repudiata taxauerit, neque id quod contra hanc legem expetit, ſinatur exigere, neque illud quod accipere diſſimulauerit", conſequatur. Dat. III. Kal. Aug. Conſtp. Theodoſio A. III & Abundantio v.c. CONSS. [393.]

NOTÆ.

* *Lex 7. Cod. eod tit.*

" Etiam Tribuno & Præpoſito *vt l.1. ſup. l.18. ſup. ne quis, &c.*

" *Militares* hoc Codice frequenter pro militibus : *h. l. & ſequ. & l.7.10. de frumento Vrbis Conſt. & l. 18. 32. inf. de Decurionibus.* Sed & apud Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptores. Quandóque tamen pro Veteranis ; quandóque pro iis qui non tam milites, quàm *militari annona* ſeruiebant, vt *ſuprà* oſtendi ad *l.11.*

" Hinc delegatoriæ, de quibus *l.22. inf.* vid. & *l.35. inf.*

" Vid. *l.1. inf ſine cenſu.*

" *Al. pretiis* : vt Codex quoque Iuſtinian. rectè præfert.

" *Diſſimulauerit*, pro diſtulerit, neglexerit, vt *l.18. ſup* protelauerit, *l.17.* detrectauerit, *l.1. ſup.*

COMMENTARIVS.

PRETIA ſpecierum, ſub ſpecierum ipſarum confiſcationis pœnâ rurſùm exigi à Prouincialibus *h. l.* à Theodoſio vetantur : pariter vt *l.1. 17.18. ſup. & l.21. inf.* ¶ Ratio interim *h. l.* notanda eſt, ob quam milites ſæpè annonas ſuas accipere ad tempus differebant : Scilicet *Chariſtiam* (vt Noſtri loquuntur) ſeu annonæ caritatem milites aliquandiu expectabant, vt ita minus pretium acciperent : pretium inquam, eius temporis quo iam annonas ſuas exigebant, non quo eas accipere debuerant. Quod & ipſum iniquum erat ; cùm pretium rei, quanti fuit, quo tempore ſolui debuerat, non quanti poſtea fuerit, ortâ caritate, æſtimetur, *l. vinum 22. π. de rebus creditis.* ¶ Notandum verò, quod lex ait, *Annonis quæ in Prouinciis delegantur* : Scilicet militibus annonæ quandoque ex horreis ſeu conditis erogabantur : de quo eſt *lex 1. ſup. & lex 11.13.16.17.* quandóque prouinciales delegabantur : à quibus milites exigerent, *h. l. & l.18. ſup. l.21. inf.*

¶ PRETIA *loco ſpecierum exigere Militares à Prouincialibus prohibentur ab Arcadio; & quidem enixè, A.D.* 396.

XXI. * Impp. ARCADIVS, & Honorius AA. Cæſario PP."

SI à Militaribus" prouincialis" quælibet damna pertulerint, ac non ipſas ſpecies quæ in prouinciis à poſſeſſoribus congregantur" fuerint conſecuti, illicò interpellato Iudice admiſſum crimen ad Noſtram Clementiam perferatur, vt admiſſum crimen congruè vindicetur. Si verò tantum nefas ſimili taciturnitate contexerint", præter eam multam quam Rectores Officiáque ſubire" conueniet, etiam detrimentorum quantitas in duplum" de eorum facultatibus exigitur", reddenda ac reſtituenda his qui diſpendia talia pertulerunt. Dat. XV. Kal. Mai. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONSS. [396.]

NOTÆ.

*

" An *milites* intelligit ipſos? vt *l.* 20. *ſup.* an *Optiones* militaris annonæ exactores: *Militaris* enim eo ſignificatu accipi, iam probaui *ad l.* 11. *ſup.* pro ſeruientibus exigendis annonis militum, vt loquitur *lex.* 22. *inf. prox.*

" Pro *prouinciales*: v. interim quæ dixi ad *l.* 10. *prox. ſup.* vt *infrà l. prox.* vbi *ſeruientis*, pro *ſeruientes.*

" Delegantur in prouinciis: *l.* 20 *ſup.*

" *Contexerint*, pro texerint. Rectores & officia: niſi malis, *Contexerit*, Iudex ſcilicet, cuius tantum adhuc facta mentio.

" Te Præfecto Prætorio, inſtigente.

" Dupli pœnam obſerua *h. l. & l.* 24. *inf.*

" *χ. exigetur.*

COMMENTARIVS.

PRETIA loco ſpecierum à Prouincialibus ſeu poſſeſſoribus exigere Militares, hâc Arcadij conſtitutione rurſùm, & enixè quidem vetantur; duobus videlicet additis: Primum, vt Querelæ poſſeſſorum apud Iudicem eo nomine interponantur, mox ad Principem perferantur. Secundò vt Rectores & Officia id diſſimulantes, multentur, à Præfecto Prætorio ſcilicet, ſub cuius diſpoſitione Rectores Prouinciarum erant (qua cauſa etiam hæc *lex* Præfecto Prætorio inſcribitur) Ac prætereà, duplum eius quod poſſeſſori ereptum eſt, ſeu extortum, reſtituant: Iudicibus ſcilicet hæ pœnæ impoſitæ, vt eò cautiùs incumberent prohibendo huic ſceleri. Diſſimulantis interim Iudicis, & Prouincialium deprædationi conniuentis pœnas obſerua: Itémque eius Officium; *V. & l.* 13. *ſup.*

¶ PRETIORVM *modum in exigendis annonis militaribus Valentiniani Sen. conſtitutione præſcriptum obſeruari iubet* Honorius.

XXII. * Idem AA. Hilario" PP.

NEQVE Scholæ, neque Vexillationes" Comitatenſes", aut Palatinæ, neque Legiones" vllæ, neque Auxilia", qualeslibet ad Prouincias delegatorias" de ſpecierum præbitione pertulerint", audiantur, ſi pretia poſcant vltra ea quæ generali" Lege Diui Patris Senioris Valentiniani" conſtituta ſunt: Nec enim fas eſt, vt exigendis annonis militum noſtrorum ſeruientis" noua" Poſſeſſoribus pro arbitrio proprio indicant; Siue" mentionem etiam pretiorum nullam delegationem valere præcipimus. Dat. III. Kal. Iun." Med. Arcadio IIII. & Honorio III. CONSS. [396.]

NOTÆ.

* Iungenda huic *lex* 2. *inf. de conlat. aris*: quæ argumento huic quoque reſpondet.

" Eidem inſcribitur hoc ipſo anno *lex prox.* 23. *inf.*

" De vexillationibus vid. & *l. vn. ſup. de bonis militum.*

" De Comitatenſibus dixi ad *l. vlt. ſup. de re milit.* Vt & de Palatinis.

" Quid inter *Legiones* & *Auxilia* interſit, dixi *ad d. l. vlt.*

" De *Auxiliis* v. inſuper *l.* 17. *inf. de Tyronib.*

" Vt *ſup. l.* 20. annonis quæ in Prouinciis delegantur, Et *l.* 35. *inf.* annonas quæ, &c. adminiculis dignitatum adſolent delegari.

" V. & *l.* 23. *inf. prox.*

" *Seruientes*: vt prouincialis *l. prox ſup.* Cæterum optiones intelligit de quibus ad *l.* 1. *ſup.*

" Scilicet pretia.

" *χ. Sine mentione.*

" Fortè reponendum *Ian.* vt ita coniungatur *lex* 2. *inf. de conlatione aris*: quod omninò exiſtimo.

COMMEN

COMMENTARIVS.

Retia ſpecierum annonariarum tantùm abeſt ſicut in Oriente,ita & in Occidēte exigi vetarentur, vt contrà pretia omninò pro ſpeciebus exigerentur(pro ſpeciebus inquam annonariis; capitum enim, in ipſis ſpeciebus præbebatur: *l.23.prox.inf.*) Et tamen, ne pro arbitrio ſuo milites pretia taxarent ſeu exigerent, certa ac diſtincta locis, Conſtitutionibus Principum pretia definita fuerunt, ne iis conferendis Prouinciales grauarentur. Quod & ipſum poſtea per Orientem factum, docebunt deinceps *leges aliquot*. Et quidē hæc *lex* & *ſequens* oſtendunt *generalem* & ſolemnem eà de re fuiſſe aliquam Valentiniani Senioris conſtitutionem, quæ conſtitutio ab Honorio *h.l.* vt & *lege ſequenti* confirmatur. Eiúſque ſi non pars, certè eiuſdem generis fuit *lex* 10.*ſup.* De eo genere quoque fuit Valentiniani huius *lex pro imminutione* 2.*Cod.de veteris numiſm.poteſt.*vbi ſtatuit, *pro imminutione, quæ in æſtimatione ſolidi, tum tractata, omnium quoque ſpecierum pretia decreſcere oportere.* Quam *leg.* ſingulari diſſertatione illuſtrauimus. Ad rem.

Duo igitur *h.l.* conſtituuntur; Primum, vt exactoribus militaris annonæ, præter & ſupra modum Valentiniani *lege* expreſſum, nihil omninò exigere liceat, qualeſlibet ad Prouincias delegatorias de ſpecierum præbitione, Scholæ, Vexillationes, Legiones, Auxilia pertulerint. *Delegatoriæ* ſunt,ſeu vt *f.l.* vocantur, *Delegatio* Principis aut Præfecti Prætorio Epiſtolæ, quibus iubentur Prouinciæ hoc vel illud Numeris, Scholis, &c. præbere. Qua in re & delegandi verbo vtitur *lex* 20. *ſup.* & *lex* 35.*inf.* ¶ Cæterùm *Vexillationes* (quarum *h.l.* mentio fit, & *l.vn.ſup.de bonis militum*, & *l.23.prox.inf.*) ſunt Equitum, quemadmodum Legiones propriè Peditum erant, haud aliter ac Numeri. Itaque Vexillationes & Legionibus & Numeris opponuntur *h.l.* & *d.l. prox inf.* & *d.l. vn.* Vegetius *lib.2. cap.2.* *Equitum alæ dicuntur, quæ nunc Vexillationes vocantur, ab eo quod Velis, hoc eſt* FLAMMVLIS *vtuntur.* Et Cedrenus, Βιξιλλατίωνες οἱ τῶν Ῥωμαίων ἱππεῖς καὶ βίξιλλα τὰ σημειώματα ἐκ πορφύρας καὶ χρυσοῦ εἰς τετράγωνον σχῆμα πεποιημένα; ταῦτα ἐξαρτῶντες ἐπὶ μακρῶν δοράτων, κύκλῳ περιδινούμενοι τῶν βασιλέων κατασκιάζουσιν αὐτούς, εἰσὶ δ' αὐτὰ λεγόμενα ΦΛΑΜΟΥΛΑ. id eſt. *Vexillationes ſunt Romanorum Equites, vexilla autem ſunt vela è purpura &* AVRO, *in quadratam formam facta: Hæc adeptantur longis haſtis, & Principes circumeuntes circulo quodam tegunt: Erant autem illa, quæ nunc* FLAMVLA *dicuntur.* Hinc interim patet AVRIFLAMVLÆ in Hiſtoriis Francicis decantatæ, quæque in Dionyſij fano repoſita erat, vſus & origo. Neque etiam aliter Galli veteres olim, quod Polybius notauit, τὰς χρυσᾶς σημαίας τὰς ἀκινήτους λεγομένας ἐκ τοῦ τῆς Ἀθηνᾶς ἱεροῦ εἶχον, id eſt; *AVREA ſigna quæ immota vocabantur, in fano Mineruæ habebant.* In Gloſſario veteri Βιξιλλατίων *vexillatio.* Denique *Vexillationes* ideò dictæ, quia per turmas & vexilla diuiſi equites: Vexilla, id eſt, puſilla vela: Vexillum enim tractum à veli diminutione, vt Seruius ad *Virgilium* 8. *Æneid.* vbi & illud ait in tumultu duo Vexilla elata; vnum Roſeum quod Peditos euocabat; & vnum Ceruleum, quod erat Equitum. Nam ceruleus color, maris eſt, à cuius Deo equum conſtat inuentum. Quanquam alij Album & Roſeum vexillum tradunt: & Roſeum, bellorum; Album, comitiorum ſignum fuiſſe. Harum vexillationum frequens mentio in *Notitia Imperij*; Sed & in veteri lapide. Cæterùm vt vexillationes Legionibus opponuntur, ita pariter, & eodem ſenſu Legionaria militia equeſtri militiæ opponitur, *in l.2. in f. inf. de filiis, militar. Apparit.* ¶ *Scholæ* autem, quarum *h.l.* mentio fit, *vt & l.23. prox & tit.13.lib.6.ſup. de Comitibus & Tribunis ſcholarum: Et leg.*8.9.10.11. & 12.*infr. de Annonis Ciuicis*, à quibus, qui in iis militabant, Scholares, *l.34. inf. h.t.* & *l.9. inf. de diuerſis officiis l.9. qui à præbit. tyron.* quæ *Palatinæ ſcholæ* dicuntur Ammiano Marcellino *lib.*14. *duob. locis*: ſunt ſcholæ Scutariorum, vt docet *d. lex 9.* Item Scholæ Gentilium ſub diſpoſitione Magiſtri officiorum, quæ quidem ſeptem ſub Theodoſio Iun. erant, vt teſtatur *Imperij Notitia*: imò ſub Comite & Magiſtro militum, *l.23. prox.* Gentilium certè meminit quoque Ammianus Marcellinus *lib.*23. Idémque meminit Scholæ Scutariorum primæ, & ſecundæ, *lib.*25. *circa finem, & lib.*26. *circa principium.* His Scholis præerant ſui Tribuni, vel Comites, quorum meminit *d. lex 23. prox. inf. & titulus ſup. d. Comitibus & Tribunis Scholarum*: & Marcellinus *Chron.* Eorundem meminit Ammianus *d. lib.*25. qui idem eos Rectores Gentilium & Scutariorum vocat. Proximi his erant, qui *Capita Scholarum* dicebantur, Ammianus *dicto fine lib* 25. Cæteri omnes, Scholares: *l. 34. inf.* De Gentilibus autem iam dictum fuit *ſuprà, titulo de nuptiis Gentilium.* De Scutariis agetur *d.l.9. inf. de Annonis ciuicis.* De his Scholis & Scholaribus inſignis eſt locus Agathiæ *lib.* 5. ἦσαν δὲ οὐ μάχιμοι ὡς ἀληθῶς, οὐδὲ μετρίως γοῦν τὰ τοιαῦτα πεπαιδευμένοι, ἀλλὰ ἐκ τῶν ταγμάτων ἐκείνων οἳ ἐς τὸ διημερεύειν δὴ καὶ διανυκτερεύειν ἐν τῇ αὐλῇ ἀποκέκρινται, οὓς δὴ σχολαρίους ἀποκαλοῦσιν, οὗτοι δὲ στρατιῶται μὲν ὀνομάζονται, καὶ ἐγγεγράφονται ταῖς τῶν καταλόγων βίβλοις, εἰσὶ δὲ οἱ πολλοὶ ἀστικοί τε καὶ φαιδροείμονες, καὶ μόνον εἶναι ὄγκου τοῦ βασιλέως ἕνεκα καὶ τῆς ἐν ταῖς προόδοις μεγαλαυχίας ἐξευρημένοι, &c. id eſt. *Erant autem non reuera milites, neque rei bellicæ periti, ſed ex cohortibus illis, quæ totam diem, ipsámque noctem in aula conſumunt, quos Scholares vocant. Hi quidem milites vocantur, & matriculis continentur, plerique tamen pagani ſunt, & ſplendidè veſtiti, & magnificentiæ cauſa tantum Imperatoriæ, & in proceſſibus faſtus ergò reperti.* Et hæc de primo *huius l.* capite.

Secundò, adeò prouincialibus proſpectum *h.l.* vult Honorius, ne videlicet pretia ab his ſpecierum illegitima exigantur, vt & illud conſtituat, *Ne vlla delegatio valeat ſine pretiorum mentione*: ita enim *hîc* legendum. Scilicet non tantùm Valentinianeæ conſtitutionis generalis (id eſt, quâ generaliter & indiſtinctè modus adærationis definitus, comprehenſus fuerat) formam Optionibus præſcribere contentus eſt Honorius, verùm ne quod ſuffugium adhuc ſit, vt eſſe poſſit, ſingulis delegatoriis, pretium ſeu adærationis modum adſcribi iubet, & abſque eo delegationem valere vetat. Breuiter, prouincialium indemnitati *h.l.* cauetur, & vt *lex prox.* ait, *Prouincialium commodis ſubuenitur.*

¶ FOENVM

¶ FOENVM *in ſpecie quidem militibus praſtandum: at non etiam ad oppidum deferendum ex hac Honorij conſtitutione.*

XXIII. * Idem AA. Hilario" PP.

PROVINCIALIVM" commodis non" conuenit ſubuenire. Ad omnium vtique" Numerorum", ſiue Vexillationum, aut etiam Scholarum" Tribunos per" Viros Inluſtres Comites" Sublimitas tua faciat peruenire, Vt meminerint fœnum militibus hiſdem" capitibus præſtandum, iuxta legem Diui Valentiniani, † de" quintâ decimâ Indictione; nec tamen ad oppidum deferendum. Dat. XVI. Kal. Iul. Arcadio A. IIII. & Honorio III. AA. CONSS. [396.]

NOTÆ.

* Lex 8. *Cod. eod. tit.*
" Eidem inſcribitur hoc ipſo anno *lex prox. 22. ſup.* & quæ ei iungenda eſt *lex 2. infr. de coll. aris.*
" Poſſeſſorum collatorum.
" ✠ *Non* vt etiam *Codex Iuſtin.* rectè præfert.
" *Itaque* in Cod. Iuſtin malè, nam illud ſuſtineri omninò oportet, ex *legis* ſententia.
" *Numeri* hâc pro Peditum Numeris: quibus Vexillationes opponuntur: dixi ad *leg. ſuperiorem.*
" *De* his Scholis dixi ad *d. l. ſuperiorem*: déque earundem Tribunis dicetur pleniùs ad *l. 8. & 9. infr. de Ann. Ciuic.*
" In Cod. Iuſt. *Vel*, quod minùs probo.
" Comitibus illuſtribus ſuberant Numeri, Vexillationes, Scholæ, eorúmque Tribuni. Scholæ inquam Gentilium, Scutatiorum: quas tamen poſtea diſpoſitioni *Magiſtri Officiorum* ſubiciit *Notitia Imperij.*
" *Iuſtis*, in Cod. Iuſt. malè, præter *huius legis* ſententiam.
" Hæc verba, *de quinta-decima Indictione* abſunt à *Cod. Iuſtin.* Et tamen pro, *de quinta-decima*, reponendum *Sequente decima.* Decima quippe indictio inceptura erat hoc Anno tribus Menſibus poſt hanc *legem*, Menſe Septembri. Vnde indictionum Conſtantinianarum initium, de quibus Indictionibus dicam plenè *inf. tit. de Indulgentiis debitorum.* Vide & *l. 24. 31. ſup. l. 2. inf. de militari veſte.*

COMMENTARIVS.

FOENI alia ratio fuit in occidente, quàm ſpecierum annonariarum. Scilicet ſpecies annonæ Valentiniani conſtitutione (de qua dictum *ad l. ſuperior.*) in pretio à Prouincialibus ſolui iubebantur: At fœnum militibus (quorum numero quoque ſcholares erant, de quo tamen vide quæ dixi *ad legem ſupr.*) hiſdem capitibus præſtari Valentinianus voluit. Hiſdem capitibus, id eſt, in ſpeciebus, non in pretio. *Capita eadem* ſunt, ipſæ capitum ſpecies, vt vocantur *l. 13. ſup.* de qua alioquin capitum, & capiti appellatione, dixi *ad l. 7. ſup.*

Hoc igitur alterum Valentinianeæ conſtitutionis caput, de Fœno in ſpecie præbendo (De primo quippe dictum fuit *ad legem præcedentem*, quod fuit de Pretio ſpecierum annonariarum) hac Honorij conſtitutione confirmatur. In quo notanda differentia fœni, & cæterarum ſpecierum annonariarum; cuius hanc rationem colligo: quòd ſcilicet ſpecies annonariæ ex ſitu facilè vitium contrahant, atque adeò Prouinciales corruptas ſpecies militibus obtrudrrent (de quo dictum fuit *ad l. 1. 16. 17. 18. ſup. hoc titulo*) at non etiam capitum ſeu fœnum. Quâ re vtique militum commodis ſubuenitur, quod voce, VTIQVE, *h. l.* indicatur: Quod in ITAQVE à Triboniano perperàm mutatum eſt; ſcilicet *h. l.* partim militibus, partim prouincialibus ſubuenitur: Militibus inquam, priore *legis* parte, de qua iam modò dictum fuit: Poſteriore verò, de qua nunc agendum, Prouincialium commodis. Nam etſi fœnum in ipſa ſpecie Prouinciales præſtare teneantur: tamen iidem non cogendi ſunt, fœnum ad oppidum deferre: Prouinciales quippe ab hoc onere immunes eſſe Honorius vult, & milites ipſos capitum petere, conuectare, deferre, de quo dictum fuit *ad l. 7. 9. ſup.* Et tamen inſignis locus extat apud Siculum Flaccum *de Conditionibus agrorum*, *ſub finem*, quo oſtendit, *Poſſeſſores annonam publicam, & in his ſtramenta militi praſtanda ad ciuitates deportaſſe.* Locum iam conſignaui ad *legem 1. huius Tituli.*

¶ SVPERPOSTVLATIONI *Actuariorum & Optionum occurritur ab* Arcadio: *& de* Breuibus *ad Scrinia mittendis.*

XXIIII. * Idem AA."

EXCELLENTIA Tua erogationis per Suſceptores factæ modum quantitate" breuium" conferri perficiat, ita vt ex quo die Numeris datum ſit, diligentius exploretur, ac ſi quid ampliùs Actuarios vel optiones accepiſſe conſtiterit, quàm breuium datorum ſcriniis" noſtris veritas continet, memorati in duplum" reddere compellantur: Suſceptoribus ea ſumma imputanda", quam ſemel flagitantibus hiſdem" erogaſſe monſtrauerint. Nam ad Inluſtres quoque Magiſtros vtriuſque militiæ ſacri apices cucurrerunt", quibus prouidâ" ſanctione decreuimus, vt breues ante Indictionis" principium ſummâ fide ac veritate confecti, ad noſtra Scrinia dirigantur

gantur, ſecundum quos à Suſceptoribus erogatio celebretur. Dat. VIII. Kalend. April. Conſtantinop. Honorio A. IIII. & Eutychiano V.C. CONS. [398.]

NOTÆ.

* Lex 9. *Cod. eod. tit.*
" Scripta fuit hæc *lex* ad Præfectum Prætorio: Quod etiam Accurſius vidit. Sed & Græci. Titulus *Excellentia Tua* id ſatis comprobat: & argumentum *legis* ipſum.
" Cum quantitate.
" De *Breuibus* vide *Gloſſar.* & dicam alibi.
" In Scriniis noſtris.
" Actuarijs vel Optionibus.
" Dupli pœnam obſerua *h.l.* & *l.2. ſup.*
" Atque adeò impunitis & immunibus crimineque vacuis.
" Id eſt, Epiſtolæ & Conſtitutiones noſtræ promanarunt & emiſſæ ſunt.
" Id eſt, Prouida Sanctio eodem modo *hic*, quo *l. ſup.*
" De Indictionibus ſuo dicam loco *inf. tit. de indulgentiis debitorum, & tit. de Indictionibus.*

COMMENTARIVS.

ACTVARIORVM & OPTIONVM (de quibus dixi ad *legem* 1. & *l.* 11. *ſup.*) fraudibus & ſuperpoſtulationi *hâc lege* occurritur: de quorum Actuariorum fraudibus dicam aliquandò pleniùs *ad l.* 28. *inf.* Actuariorum inquam & Optionum: nam & ita pariter iunguntur *Nouella Martiani*, *de indulgentiis debitorum* 2. Quomodo & *Annonarij* & *Actuarij* iunguntur *l.* 3. *inf. de Numerariis.* Igitur horum fraudibus vt occurratur, id Arcadius *h. l.* conſtituit, Vt ante Indictionis exordium à Magiſtris militum Breues mittantur, quibus contineatur, quomodo à Suſceptoribus erogatio facienda ſit; id eſt, quantum neceſſitas militaris expoſcat, ſingulis Numeris erogari. Erogationis proinde faciendæ hi breues fieri debent: Mox vbi erogatio facta fuerit, alij breues erogationis factæ pariter ad Scrinia Principis mitti debent, vt ita ex vtrorumque breuium collatione liquidò poſteà conſtare poſſit, numquid Actuarij vel Optiones (quorum illi, Numeri ratiocinia tractabant, hi verò à Suſceptore annonam exigebant) ampliùs quàm oportebat, & quàm breuibus continebatur, ad ſcrinia miſſis, exegerint vel acceperint. Quo certè etiam caſu duplo multari eos iubet: Suſceptores autem ſecuros & extra culpam eſſe. Suſceptoribus enim ſufficiebat pittacium Actuarij ſequi, vt oſtendit iam *lex* 11. 13. 16. *ſup. hoc tit.* Extra fraudem omnem erat Suſceptor, qui pittacium ita ſecutus fuiſſet: & quidquid erogaſſet, imputabatur, *Luy eſtoit alloüé*: Contrà; multati Actuarius & Optio quid ſuperpoſtulantes. Ita enim fermè Actuarius & Optio colludere ſolebant, in ſuperexactionibus, vt præter *hanc legem* oſtendit quoque *dicta Nouella Martiani* 2.

¶ VINVM *nouum à Nouembri menſe per Orientem militi præberi iubet* Arcadius.

XXV. *Idem AA. Eutychiano PP.

QVONIAM Clementia Noſtra poſcenti Epifanis Ordini" conſenſit, vt Nouembri menſe nouellum Vinum militi præberetur, propterea quòd veteris diſpendioſa videtur erogatio, Inluſtris Auctoritas Tua per omnes prouincias" cunctis Numeris ac militibus à Nouembri" menſe de nouello vino annonam dari diſponat. Dat. X. Kalend. Iun. Conſtantinop. Honorio A. IIII. & Eutychiano V. C. CONSS. [398.]

NOTÆ.

* *Lex* 10. *Cod. eod. tit.* hinc interpolata eſt: reſecto & amputato capite hiſtorico. Ex quo tamen ratio, & ſic vt dicam, imago *legis* & anima cognoſcitur.
" Ordo, id eſt, Curia, vid. *infr. tit. de Decurionib.*
" Vide & *l.* 31. *infr.*
" Præfecturæ ſuæ ſuppoſitas: Orientis ſcilicet.

COMMENTARIVS.

VINVM NOVVM per Orientis Prouincias (ac nominatim per Syriam) iam à Nouembri menſe militi (qui vetus tamen mallebat, & poſcebat) præberi iubet *hâc l.* Arcadius: Hac ratione *quòd veteris vini diſpendioſa ſit erogatio.* Quod in frumento ſecus eſt. Noui quippe, non veteris diſpendioſa eſt erogatio, *l.* 1. *inf. de conditis in publicis horreis*: Vetus ſcilicet vinum, Saluatoris quoque NOSTRI dicto, nobilius, in Oriente (& Syriâ hac pſa) verſantis, *Luca* 5. *verſ. vlt.* Pindarus quoque Olymp. ᾠδ. θ. αἴνει δὲ παλαιὸν μὲν οἶνον ἄνθεα δ' ὕμνων. Plauti dictum nobile; *Qui vino veteri vtuntur, ſapientiores puto.* Horatius 2. *Epiſt.* 1. *Si meliora dies vt vina poëmata reddit.* Plura non congero. ¶ Quod intelligendum tamen eſt de vinis quæ proceſſum temporis ferunt, & ætate fiunt meliora, non de iis quæ ſæpè vix annum ferunt. Ad cuiuſmodi vina, & quidem Italica vrbicaria, pertinet *lex* 3. *inf. Tributa in ipſis ſpeciebus inferri*: quâ *lege* iubentur, ea vina erogari, quæ naturâ ſuâ proceſſum temporis ferre

ferre non poſſunt.

¶ Ex hac interim *lege* notandum, Vinum vetus cenſeri anni prioris, & quod annum exceſſit: Alioquin quando *vetus vinum*, dici debeat? ex more cuiuſque regionis ſtatuendum eſt: *Argumento l. Legatis* 65. §. *vlt. π. de legatis* 3. Tùm demùm ſi non appareat de conſuetudine regionis, *vetus* dicitur quod annum vnum ſeruatum eſt: vt docet quoque *lex vetus* 11. *π. de tritico, vino, oleo legato*. Et hoc ita ſi poſt annum aptum ſit potui. Alioquin ſi tale vinum eſt quod non niſi poſt multos annos potui tempeſtiuum eſt, vt Falernum, quod non ante decimum: Surrentinum, quod non ante viceſimum quintum aptum redditur potui, vt teſtatur Galenus, aliáque eiuſmodi vina, de quibus Athenæus *lib.* 1. meritò ante illud tempus vetera dici non debent. Breuiter quando vinum vetus cenſeri debeat, & ex more regionis, & ex vini natura ſtatuendū eſt. ¶ De vino interim Syro (cuius etiam mentio apud *Horatium*) hæc *lex* noſtra propriè accipienda eſt. *Epiſanem* quippe de quâ *h. l.* agitur, in Syria accipio, cuius alioquin nominis quatuor Ciuitates cognominis per Orientem memorat *Stephanus*. Syriacæ huius meminit quoque *Ptolemæus*, & *Itinerarium vtrumque*: Eaque ab Apamia non adeò ſemota, de quâ hoc ipſo Anno, paucis ante hanc *legem* menſibus agitur *l. 3. inf. de Paſcuis*. ¶ Denique à Nouembri vinum nouellum militi præberi iubetur, quia tùm potui aptum, quia tùm deſpumauit. His proxima quædam notaui de Capitatione, *l. 8. ſup.* De pretiis ſpecierum, ad *d. l. 31. inf.* dicam. Atenim pro præmio Tribunis vel Ducibus certè datum ſemper, vel ſæpe vetus in eadem Syria, apud Pollium *Claudio pag.* 207. Valerianus de Claudij Tribuni tum ſalario ad Procuratorem. *Huic ſalarium dabis, &c. vini* VETERIS *ſextarios tria millia quingentos.* apud Vopiſcum in *Probo*, Valerianus de Probi Tribunatu *p.* 135. *Vini* VETERIS *diurnos ſextarios decem.*

¶ OPINATORES *non Prouincialibus, verùm Iudicibus, eorúmque officiis imminere debent.*

XXVI. * Idem AA. Prouincialibus Prouinciæ Proconſularis."

OPINATORIBVS" nullum ſit cum prouinciali commercium: ita vt à Iudicibus vel Officio prouinciali omnis ſumma debiti" poſtuletur intra anni ſpatium conferenda. Dat. Prid. Kal. April. Med. Vincentio & Frauitto CONSS. [401.]

NOTÆ.

* *Lex* 11: *Cod. eod. tit.* Iungendæ autem *huic* ſunt *lex* 29. *inf. de annonâ & trib. l.* 63. *inf. de curſu publ.* Imò & *lex* 1. *inf. de indictionib.* Concordat *lex* 16. *inf. de exactionib.*

" *Prouincia Proconſularis* (quod ſemel monendum eſt) *h. l. & l. vlt. inf. de tironibus: l.* 34. 63. *inf. de curſu: l.* 28. *inf. de annona & tributis: l.* 13. *inf. de indulgentiis debitorum: l.* 186. *inf. de Decurionibus: l. vlt. inf. de Suſceptoribus*: eſt Africa, ſeu Prouincia Carthaginienſis. Nempè quia vnica hæc Prouincia in diœceſi Africæ Proconſulari erat, cùm cæteræ eſſent *Conſulares*, vel *Præſidiales*, vt docet Rufus Feſtus *in Breuiario*, & *Notitia Imperij*. Et frequens eo ſignificatu *Proconſularis Prouinciæ* mentio in *Conciliis Africanis, in Collatione Carthaginienſi*, *Cognit.* 1. *cap.* 18. apud Victorem Vbicenſem *lib.* 1. *& locis aliis.* Ob id eius Epiſcopi & Synodi *Proconſulares* quoque dicebantur *in Concilio Carthagin.* ἐπιλέγηται Ἐπίσκοποι ἀνθυπατιανοί. Victor Tunnunenſis *in Chronico*: *Proconſularis Concilij Prouinciæ Africanæ Sacerdotes*: Et ſtatim *Concilij Numidiæ Epiſcopi adinſtar Proconſularium Sacerdotum collecti.*

" Id eſt, *Exactoribus militaris annonæ.* Hoc Tribonianus rectè inſeruit.

" Vt *l.* 34. *inf. de annona & tributis.*

" Debitum pro tributo, annonâ: V. *Gloſſ.*

COMMENTARIVS.

OPINATORES non Prouincialibus, ſed Iudicibus & eorum Officiis imminere, ab Honorio *h. l.* iubentur, & nominatim per Africam Proconſularem A.D. 401. Quæ lex maioris conſtitutionis pars eſt, quâ Africæ, ne inter alia nimio faſce annonæ militaris, quæ tum neceſſaria erat ad limitem Africæ tuendum, (de quo plenè ad *l.* 28. *inf. de ſuſceptor.* quæ hoc ipſo anno data eſt ad Proconſulem Africæ) opprimeretur, conſuluit: vt docent illæ *leges*, quas *huius* coniungendas eſſe oſtendi.

Opinatores (quorum *h. l.* mentio fit, *& l.* 34. *h. t. l.* 34. *inf. de annon. & trib. l.* 1. *inf. tit. prox: de excoctione, l.* 186. *inf. de Decur. & l.* 16. *inf. de exaction.*) Tribonianus rectè interpretatur Exactores militaris annonæ: Nam & ita Gloſſæ Philoxeni, *Opinator* ὁ τῆς στρατιωτικῆς ἀννώνης ἀπαιτητής: Sed & *d. l.* 1. *inf. de excoctione*: *Opinatoribus ſpecies in prouinciis delegari*, dicuntur: Item *Opinatores in Prouinciis delegari, Excoctionem panis efflagitare, pretium* TAXATIONE *depoſcere*: Quin & *l.* 34. *inf. de annon. & trib.* Opinator dicitur *miles, cui debiti poſtulati ratio delegatur*: Et *l.* 16. *inf. de exact.* mitti Opinatores cum delegatoriis: mox & Milites dicuntur, vt *l.* 34. *inf. de annon.* Neque tamùm exactores fuêre ſed & erogatores, quod docet *lex* 34. *infrà hoc titulo.* Neque, dum tamen id ſatis eſt, nam & alij circa exactionem annonæ pariter occupati erant. Erant *Exactores*, ſpecialiter ſic dicti: Erant & *Optiones*. Hos omnes igitur ita diſtinguo. Annonæ militaris exactores alij erant ſolemnes ſeu ordinarij: inter ordinarios, alij exigebant à Prouincialibus ipſis, et hi propriè *Exactores* dicebantur, *l.* 16. *inf. de exactionibus*: alij verò iam exactam & traditam à Suſceptoribus exigebant militibus erogandam, & hi dicebantur *Optiones*, de quibus dixi ad *l.* 1. *h. tit.* Et hi erant Ordinarij ſeu canonicarij exactores. Extraordinarij autem erant *Opinatores*, qui ſcilicet, ſi annonæ militari mora fieret, ad vrgendam eius exactionem in Prouincias mittebantur: quomodo & Compulſores ad alia tributa vrgenda extra ordinem mittebantur. Vnde Compulſor & Opinator iunguntur in *l.* 34. *inf. de annona, l.* 286.

*l.*286. *inf. de Decurionib.* Vtrique exactores extraordinarij. Compulſor, ceteris tributis: Opinator, militari tantùm extra ordinem exigendo. Viciſſim vt Optio, ita & Opinator exactores fuerunt, verùm duplici diſcrimine. Optio, ordinarius, Opinator extraordinarius: Optio, à ſuſceptore exigebat, Opinator verò vel Iudici vel Prouinciali imminebat: Inque errant qui Optiones cum Opinatoribus confundunt. Item errant, qui *Opinatoris* officium fuiſſe tradunt aliud ab eo quod diximus. ¶ Cæterùm *Opinatores* Cuiacius dictos putat, quòd exigerent *Opinionem*, id eſt, cenſum agri: Quo ſenſu *Opinionis* vox accipitur in *l.*8. *inf. de prædiis nauiculariorum*: & *l. vlt. Cod. de collatione fundorum fiſcalium.* Opinio ſcilicet eſt cenſus & æſtimatio: Gloſſæ, *Opinio* δόξα, ὑπόληψις, ζίας, σιωπῆς. Quod non adeò probabile. Itaque maluit V. C. Turnebus *Opinatorem* interpretari non cenſus, ſeu opinionis Exactorē; verùm Æſtimatorem, quod ſcilicet æſtimaret, quanti ſpecies adærandæ forent. Quod magis probo. Nam & ita in *Gloſſis* Iſidori, *Opinatores, Æſtimatores, vel ante * militares*: qui locus alioquin corruptus, à me alibi reſtituendus eſt. Et in Gloſſis veterib. Opinator, æſtimator eſt, vel qui conducit aliquid, ſtatinat, vel appendit. Denique ex *l.*34. *inf. h. eod. tit.* apparet, eos, *ærarias annonas*, id eſt, æſtimationem & pretium exegiſſe: & apertiſſimè omnium *lex* 1. *inf.* de excoctione: eos *pretium* TAXATIONE depopoſciſſe. Alius *eodem* Iſidori *loco* nixus, æquè ab æſtimando ſeu Opinando dici putat, ſed alia ratione, quod ſcilicet probarent, ſpectarent annonam, quam exigendam haberent. Itaque vtrumque hoc probo. Vtcumque hæc ſeſe habeant, horum Opinatorum munus ſæpè variauit. Quandoque enim prouincialibus ipſis imminebant, eóſque ad collationem vrgebant: Quandoque Iudicibus tantùm & eorum Officiis, vt ipſi exactionem curarent, imminere iubebantur, vt *docet hæc lex & lex* 1. *inf. de excoctione*, *& lex* 34. *inf.* hoc *tit.* & *l.* 34. *inf. de annona lex* 16. *inf. de exactionibus lex* 186. *inf. de decurionibus.* Denique Opinatoris meminit & Symmachus *lib.*9. *Ep.*47. *Orto*, inquit, *certamine inter Numerarium quendam & Opinatorem, dudum ſupradicti poſſeſſoris colonum, qui ſuperiorum temporum ratiocinia in Lucilli*, &c. Sed & Auguſtinus *Epiſtola* 219. *Cum ab Opinatoribus vrgeretur vt redderet.* De *Opinatoribus* his dicam adhuc aliquid *ad l.*34.

¶ PROTECTORIBVS, *vel* DOMESTICIS *in Prouincias miſſis, annonæ vltra annum non debentur, niſi commonitorio reparato.*

XXVII.* Idem AA. & Theodoſius A. Anthemio PP."

NVLLVS Protectorum" vel Domeſticorum, cui aut tuitio Locorum", aut quædam longior eſt commiſſa" neceſſitas, aut certe Iudicum noſtrorum præceptis iuſſus" obtemperat, annonas vel emolumenta percipiat, niſi circumacto anni tempore poſt completum Conſulatum in alterius anno" Conſulis Commonitorium reparare curauerit. Dat. Kal. April. Conſtantinop. Arcadio A. VI. & Probo V. C. CONSS. [506.]

NOTÆ.

*

" Orientis.

" De *Protectoribus* actum fuit, & *l.*10 *ſup.* Tam de Domeſticis, quàm Protectoribus *ſuo titulo.*

" *A Nobis* ſcilicet.

" An iuſſis? " *In alterius Conſulis anno.*

COMMENTARIVS.

PROTECTORES & DOMESTICI (de quibus ſuo titulo plenè dictum fuit, & *d. l.*10. *ſup. & ad leg. vlt. inf. de litor. & itin. cuſtod.*) etſi intra Palatium fermè militarent, & in Comitatu eſſent, ſeu præſentiales, ſæpè tamen in prouincias emittebantur, *l.*4. *inf. de executorib.* (vt etiam pleniùs docuit *Paratitlon de Domeſticis & Protectoribus*,) inter cætera verò tuendis Locis, vel neceſſitati longiori exequendæ, vel etiam vt præceptis Iudicum parerent: vt hæc *lex* nominatim teſtatur. Idque etiam ex variis Ammiani Marcellini locis apparet *lib.*14. *in* geſtis anni 354. Et *lib.*15. *p.*39. *A. D.* 355. *Miſſus*, inquit, *ad eos corripiendos Teutomeres, Protector domeſticus cum collega onuſtos omnes catenis, vt mandatum eſt, perducebat.* Et pag. 46. *Protinus iubetur exire Tribunus, Protectoribus domeſticis decem, vt poſtularat ad iuuandas neceſſitates publicas, coniunctis.* Et de tuitione Locorum, nominatim idem Ammianus *lib.*26.*p.*341. *Sollicitus ſuper Africa, ne repente perrumperetur, Vulterium poſtea Coſ. tunc Notarium, ad eandem tuendam ire diſpoſuit: Et Maſaucionem Domeſticum Protectorem ea conſideratione, quod ibi ſub patre Cretione Comite quondam educatus, ſuſpecta non erant loca: hiſque Scutarium adiunxit Gaudentium, olim ſibi cognitum & fidelem.* Ergo Protectoribus his & domeſticis vt aliæ neceſſitates committi ſolebant, ita & Tuitio Locorum, id eſt, limitum prouinciarum aduerſus hoſtes, vt ex *hâc l.* & Ammiano Marcellino liquet, & *l. vlt. inf. de litor. & itiner. cuſtod.* Vt de Protectorib. Fabrica, quod faciunt nonnulli, nihil hîc ſomniandum ſit.

¶ De his igitur Protectoribus & Domeſticis iſtud *h. l.* cauetur, vt iis annonæ vel emolumenta non præbeantur, niſi completo anno curauerint ſibi reparari commonitorium. *Commonitorium* eſt hîc, præceptum, mandatum, quo negotium alicui committitur, & quidem in Prouincia. In *Gloſſario Nomico* Κομμονιτώριον ἐπιστολὴ ἀποστολική: Et in *altero Gloſſario*, Κομμονιτώριον ἐπιστολὴ ἐπισταλμένη εἰς χώρας. Ita *l.*10. *ſup. de Curioſis*: *Curioſi idonei per diuerſas*

diuerſas regiones atque Prouincias, litora inſuper portúſque & loca alia tranſmittantur, commonitoriis competentibus atque mandatis inſtructi. Commiſſions, Inſtructions: Aliàs. *Mandata* quoque dicuntur: De quo vide *Titulum ſuprà, De mandatis Principum.* Et Ammianum Marcellinum *lib... Commonitorium cum Auguſti literis tradidit.* Reparare commonitorium, eſt, quod vulgò dicimus *Raffraichir la commiſſion.* Hinc fortè commonitorij breues, *l.3.inf. de indulg. deb.* vbi tamen editum; *nominatorios Breues.* ¶ Cur autem commonitorium reparari velit *Arcadius,* hæc cauſa videtur, ne ſcilicet aliis cari diſtricto Principe, & peracto, cuius cauſa miſſi ſunt, negotio, Protectores & Domeſtici, in Prouinciis otioſi militaribus annonis vltrà inueniuntur, fruantúrque. Quod velut ſingulare exemplum notandum eſt admodùm: Muneris videlicet, atque adeò ſalarij anno expirantis; cui haud abſimile eſt quod continetur *l.2.inf. de Legatis,* & reparandi de neceſſitate commonitorij: Porrò vt munus publicum ſeu commiſſio huiuſmodi perſonis data, Anno expirat, ita & commeatus: v. *Nouellam Theodoſij 14. l.1.*

¶ ACTVARIORVM *ſuperpoſtulationi occurritur.* IN PRÆSENTI *nonniſi conſtitutis annona præbenda.* STILLATVRÆ *adæratio pro ratione Fori rerum venalium.*

XXVIII. * Imppp. ARCADIVS, Honorius, & Theodoſius AAA. Anthemio PP.

A Prouinciarum Rectoribus caueatur, vt tam Numeris, quàm Familiis, nec non & Inpedimentis, præter eas annonas quæ adærantur, id tantum in ſpecie præbeatur, quod militis flagitarit inſpectio, ne Actuariorum fraudibus vlla relinquatur ſuperpoſtulationis occaſio; cùm, per Præpoſitos piſtorum & diadotas Legis formâ caueatur, vt nulli omnino nullâ in ſpecie præbeatur annona, niſi quem ſubſtantem, atque in præſenti conſtitutum poſtulare conſtiterit. Hoc * quoque Legis auctoritate complexo, vt ſemper dierum, per quas reſiſtentes Tribuni emolumenti gratia ſolemniter Stillaturæ nomine conſecuntur, ſpecies non aliter adærentur, niſi vt in Foro rerum venalium diſtrahuntur. Dat. v. Id. April. Conſtantinop. Arcadio A. VI. & Probo. v. c. CONSS. [406.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc lex à *Cod. Iuſt.*
″ *Anthemius* PP. Orientis ſub Arcadio v. *Proſopogr.*
″ De *Familiis* dixi *ad l 17. ſup.*
″ De *Impedimentis* mox.
″ *Adærare* quid? v. *in Comment.*
″ Inuoluta oratio: Clariùs ita, *Cùm legis formâ caueatur, vt nulli omninò per Præpoſitos piſtorum & Diadotas nulla in ſpecie, &c.*
″ Præpoſitos piſtorum à Diadotis diſtinguit.
″ *Diadota* quid, mox dicam.
″ *Subſtans* dicitur, qui mox etiam *reſiſtens*: Et vtrumque pro eo qui in præſenti eſt conſtitutus, reſidens, *Qui eſt preſent, Qui eſt en eſtat.*
* Lex 12. *Cod eod tit.* hinc deſumpta eſt.
″ *Septem,* in *Cod. Iuſtin.* De quo mox.
″ *Per quos,* Cod. Iuſtin. Illud duriuſculum eſt.
″ *Stellaturam* Spartianus & Lampridius dicunt, de quo mox.
″ Dixi ad *l.10. ſup.* & dicam ad *l. prox.*

COMMENTARIVS.

DVOBVS hominum generibus, annonam militarem fraudantibus occurrit *hâc l.* Arcadius I. ACTVARIORVM primùm fraudibus, vt *lege 24. ſup.*, ita & *priore huius legis parte* ab Arcadio occurritur; de quibus alioquin Actuariorum fraudibus inſignis locus extat apud Victorem Schotti, *in Gallieno. Tantùm,* inquit, *Actuariorum in exercitu factiones vigent, vt arduum petentibus * malitia patraretur: Genus hominum præſertim hac tempeſtate, nequam, venale, callidum, ſeditioſum, habendi cupidum, atque ad patrandas fraudes velandiſque quaſi ab natura factum,* ANNONÆ DOMINANS, *eóque vtilia curantibus, & fortunis aratorum infeſtum, prudens in tempore his largiendi, quorum vecordia damnoque opes contraxerit.* ¶ Inter alias igitur Actuariorum fraudes hæc quoque fuit, quòd pro maiore militum numero annonas poſtularent, quàm reuera matriculis Numerorum continerentur: Atque ita *ſuperpoſtularent,* in ſinum ſuum auerſo deficientium & decedentium ſtipendio; vt alioquin de Tribunis & præpoſitis Numerorum Themiſtius, *oratione 10.* ſcribit τῶν φυλάκων ἐλαττῶσι, τὸν ἀριθμὸν ὅπως ἂν γένοιτο κέρδος αὐτοῖς ἡ μισθοφορὰ τῶν ἐκλειπόντων. Proinde id *h. l.* ſtatuitur, tollendæ huic ſuperpoſtulationis occaſioni, ne vlli annona præbeatur in ſpecie per Præpoſitos Piſtorum, & diadotas ſeu diribitores, niſi qui *in præſenti* conſtitutus fuerit, quique ipſe ſub oculis huiuſmodi Præpoſitorum conſtitutus ſuas annonas poſtulauerit. Breuiter, Nullius abſentis nomine à Diuiſoribus ſpeciem erogari Arcadius *hac leg.* conſtituit. Et hæc quidem eſt prima *huiuſce legis* ſententia: in qua multa notanda veniunt & illuſtranda; & quatuor quidem.

Primum eſt, (præter *familiæ* nomen) *Impedimentorum* vox. Impedimenta quid ſint? notum eſt: eorum

eorum mentio quoque apud Ammianum Marcellinum *lib.25.pag.306.* & Vegetium *lib.3. cap.6.* Horum numero fuerunt qui *hac leg.* indicantur, calones. *Impedimenta*, inquit, *Saginarij, Calones vehiculáque in medio collocentur.* Vbi Saginarij ſunt Equi ſarcinarij, de quibus dicam alibi. Calones verò iidem cum Lixis: de quibus *l.10. ſup. de re militari.*

Secundò notanda *Adærandi* vox. Adærare eſt ære ſeu pretiorem æſtimare & taxare, huius ætatis & æui voce, quæ *hoc Codice* frequens eſt, *h. leg. & l. 19. inf. de Cohortalib. l. vlt. inf. de murilegulis: l.3. inf. de conlatione Equor. l.8. inf. de deſertorib. l. vlt. circa princip. inf. de conlatione donat.* Hinc & Adæratio, *l.30. & 32. inf. h. tit. & l. vlt. de militari veſte: & Nouella* Valentiniani *inter Theodoſianas* 33. quæ & *compenſatio* quoque vocatur, *l.4. inf. de ſuariis*: & Adæratæ Annonæ, *l.31. inf.* quæ & Ærariæ Annonæ dicuntur *l.34.35.36. h. t.* (χρυσικὴ ῥόγα Mauritio *ſtrategicon* 2. c.2. χρυσικὴ συνήθεια eidem *alibi*) & *Adærata* ſpecies in *l.4. inf. de ſuariis*: vt eam reſtituo; Non, *moderata*, vt hactenus legitur. Eandémque vocem rectè reſtituit Vir doctus, qui primus Hiſtoriæ Auguſtæ ſcriptores tractauit, in *Epiſtola* Valeriani ad Procuratorem Syriæ, iam cætera pro moderatione præſtabis, ſed ita vt nihil adæretur: & ſicubi aliquid deſuerit, non præſtetur, nec in nummo exigatur. Hanc vocem vſurpat quoque Ammianus *lib.31. p.496.* in *adærandis* reliquorum debitis. Sed in *Gloſſis* Philoxeni, *Adærat.* ἐξαργυρίζεται. Et in *Gloſſis* Cyrili, ἀπαργυρισμὸς *Adæratio.* Item ἐξαργυρίζω, *Adæro*, & ἐξαργυρισμὸς *adæratio.* Harmenopulus *lib.2. tit.5.* ἀπαργυρίζειν λειτουργίαν, τουτέστιν αὐτὴν τῆς λειτουργίας καὶ τοῦ ἐργάζεσθαι αὐτὴν, δίδοσθαι χρήματα. Breuiter *Adæratio* eſt taxatio ſeu æſtimatio in ære: ſic & *in ære recipere* dicitur *l.36.* vbi etiam mox *adærandi* vox vſurpatur: Vox etiam vſurpata in *legibus Viſigothicis lib.4. tit.5. l.3.* Eodem pertinet *tit.* Codicis, *de Collat. donat. vel releuat. ſeu adæratorum*: & Nouella Theodoſij 33. *de releuatis, adæratis, vel donatis poſſeſſionib.*

Tertiò notandum quod de *Inſpectione* militis dicitur. *Inſpectionem* militis an vocat quam Nos, *la Monſtre?* Certè *Inſpiciendi* vox in re militari propria. Lampridius *in Alexandro Seuero*: *Annonam militum diligenter inſpexit*: vt & *reſpiciendi* verbum. Vulcatius in *Auidio Caſſio*, *Arma militum ſeptima die ſemper reſpexit, veſtimenta etiam & calceamenta & ocreas.* Omitto ſimiles locos.

Quartò notandum quod de Præpoſitis piſtorum & Diadotis additur; Nempè hi annonam militarem diſtribuebant, vel ſaltem Diadotæ ab illis acceptam. *Diadotæ* Διαδόται ſunt diribitores, diſtributores, diuiſores: Διαδότης, diribitor, diuiſor. Et fortè Præpoſiti piſtorum à Diadotis ita diſtinguendi, quod illi panem & buccellatum diriberent, hi pretia vel capitum. Et hactenus de primo *huius leg.* capite.

II. TRIBVNORVM quoque ſtillaturis modum ponit *hac leg.* Arcadius. TRIBVNI ſcilicet & Duces (quod docet *lex proxima*, & *lex vlt. infr.*) præter Annonas ſuas quas de publico *pro dignitate ſua*, vt ait *d. lex vlt.* conſequebantur, emolumentum & compendium ſiue lucellum quoddam faciebant ex ipſiſmet militibus licitò, vt *d. l. vlt.* hoc ſæculo non improbatum, etiam receptum *hac leg. & l. prox. & d. l. vlt. & Nouella Theodoſij* 31. ſolemniter *hac leg.* κατὰ τὸ εἰωθὸς, Zoſimus *lib.5. p.821. l.14.* ἀπὸ τοῦ νόμου κέρδος, iſtud vel ſimile vocat Syneſius *in Elogio Ducis Aniſij p.305.* Excepti tantum milites Saracenorum fœderatorum aliarúmque gentium, *Nouella Theodoſij Iun.31. de Ambitu.* Idque Lucelli genus propriè vocabatur STILLATVRA: quod quidem ſeueriores diſciplinæ militaris obſeruatores improbârunt. In his Hadrianus, de quo Spartianus, *Cùm nec pateretur*, inquit, *quidquam Tribunum à milite accipere.* Peſcennius item Niger, de quo idem Spartianus; *Ipſe*, inquit, *à milite nihil accepit, cùm Tribunatus ageret*: ET *nihil accipi paſſus eſt* (ita enim locus hic reſtituendus eſt) *Nam & Imperator Tribunos duos, quos conſtitit Stellaturas accepiſſe, lapidibus obrui ab Auxiliaribus iuſſit.* Et Alexander Seuerus, de quo ita Lampridius, *Annonam militum diligenter inſpexit: Tribunos qui per ſtellaturas aliquid* [militibus] *tuliſſent* [id eſt, abſtuliſſent,] *capitali pœnâ affecit.* Et poſt: *Quod in vitam ſuam nihil dici poſſet, quod vnquam Tribuni vel Duces de ſtipendiis militum quicquam accepiſſent.* Idque ſub gratia donationis à militibus abſtuliſſe Tribunos ſeu duces, *lex 29. prox.* ait. Quibus ſanè verbis *Stillatura* manifeſtè innuitur. De iiſdem Stillaturis ſenſit quoque Libanius *Orat.* περὶ τῶν προστασιῶν, *pag.22.* vbi varios deprædandi ſinus, quibus Duces ſeu Tribuni militum ditéſcerent, enumerans, inter alia hæc ſcribit: ὄντων δὲ τούτων μεγάλων, εἰσὶ Πακτωλοὶ μείζονες, χρυσὸς ὁ δικαίως μὲν ἂν μείνας ἐν ταῖς χερσὶ τῶν στρατιωτῶν, μεθιστάμενος δὲ ἐπὶ τὰς τῶν στρατηγῶν, ὡς πένης τε καὶ ἀθυμότερος ὁ μάχιμος γίγνεται, μέρη τε ὑποδημάτων φέρων καὶ χλαμύδος εἴδωλον. πολλάκις δὲ καὶ ἀπὸ τῆς γαστρὸς ἡ φορά, ὡς ἄγουσιν ἐπὶ τὰς μάχας πεινῶντα σώματα; id eſt, *Cumquè hæc magna ſint, ſunt tamen adhuc Pactoli maiores: aurum ſcilicet iuſtè quidem in militum manibus manſurum, tranſlatum verò in manus Ducum, quo miles & pauper & puſillanimior fit, & partes ſandaliorum ferens, & chlamydis ſpeciem: ſæpe etiam à ventre tributum, ſic vt eſurientia corpora ad pugnas ducant.* Et ſolutæ Stillaturæ hæ adæratæ, vt *hac lex, & prox.* docent; & quidem in auro, quod Libanius oſtendit *hoc loco*, & *lex vlt. inf. h. t.*

Iam vnde his Stillaturis nomen impoſitum, natumuè ſit? anxiè inquiritur. Et verum eſt omninò quod Cuiacius dixit, Rem nos tenere, ſed nominis rationem hactenus neſcire nos. Equidem cùm ex ſuperioribus iam ſatis clarum ſit, Tribunos de annonis militum aliquid demomordiſſe, & veluti deguſtaſſe, emolumenti, vel donationis gratia DECERPSISSE, quo verbo hac in re vtitur Theodoſ. Iun. *Nouella de Ambitu* 31. *verſ. de Saracenorum*: eo ipſo ſanè ad nominis rationem deducimur, vt *Stillatura* omnino, non *Stellatura*, ſit meo quidem iudicio, quaſi ſtilla quædam, & veluti Strictura minima demorſa, abraſa, adroſa de annonis militum: *vn Eſgout*, diſtillatio. Ita enim hîc editum clarè *Stillatura*: Non ita bene apud Spartianum & Lampridium, *Stellatura.* A *Stilla* igitur *Stillatura.* Qualia fermè nomina inuidiæ leuandæ emolumentis, præter annonam ſeu ſtipendia percipi ſolitis, imponi, culpæque adeò nomina prætexi ſolita, compluribus aliis exemplis compertum eſt. Hinc enim pariter *Xeniola, Sportula, Cœnatica, Eulogia, Pulueraticum*, (de quo ad *l.16. inf. de tironibus*) Filicon *l.32. inf. de nauiculariis*: Epimetron, ſpecies denique. Atque hæc eſt vera Stillaturarum, ni fallor, ignorata hactenus ratio. Cuiacius Spartiani & Lampridij ſcripturam ſecutus, tentabat *Stellaturas* dictas forſitan à *Mittendo*: Cuius coniecturam Vir doctus ſecutus eſt; & Pancirolus inter alios quoque tentauit, 2. *var.* 260. quaſi ſtellaturas illas accepeˈrint Tribuni à militibus pro temporaria vacatione & commeatu. Verùm id inane eſt. *Donationis* enim gratia, non *vacationis* accepiſſe eas Tribunos, teſtatur *lex prox.* vel etiam pro laborum viciſſitudine, *d. Nouella* 31. Et quidem ſolemniter *h. l.* id eſt, ſolenni,

ſolenni, ordinatiâ perceptione κτ᾽ τὸ σύνηθες, licitò, *d. l. vlt.* Idque eſt etiam, quod indicatur *l. vlt. h. t.* his verbis: *Si alias annonas, quæ non ſuæ dignitatis erunt; ſed alio modo, dum tamen licito, ſuis commodis adquiſitas.* Similium munerum, & ſportularum, quas Duces quoque extorquere ſoliti, meminit *lex 6. inf. de Cohortalibus. Et Nouella Theodoſij 31.* Neque verior eſt nominis ratio, quæ Baptiſtæ Egnatio in mentem venit, primum, & pridem, quaſi Stellatura & Stellionatus idem ſint. Siquidem hoc *Stellatura* nomen, non eſt fraudis aut impoſturæ nomen, quale eſt *Stellionatus*: Quin potiùs coloratum, inuidiæ leuandæ. Et certè hoc ſeculo iam *ſolemne* conſuetum, & probatum: Alioquin neque ipſi Tribuni vnquam id nominis tuliſſent, neque id *leges* etiam probaſſent. Hinc ſimpliciter apud Spartianum *Stellaturas accipere*, id eſt, donationem modicam accipere, quod *h. l.* dicitur, *Stillaturæ nomine*: & apud Lampridium *per Stellaturas*, id eſt, per quandam ſtillæ inſtar deguſtationem: Panciroli quoque *d. loco*, inanis coniectura, à *Stellate* fortè agro in Gallia Ciſalpina, quem Veteranis ſuis tres liberos habentibus C. Cæſar in Conſulatu præmij loco diuiſit. Rectum igitur eſt *Stillatura*, & rectè eſt apud Lampridium ſcriptum. Neque cum Stillatura quicquam commune habet fraus aut impoſtura: nihil commune, commeatus. Stellaturas has quoque indicari *l. 2. §. 8. 9. Cod. de officio P. P. Africæ* Steuuichius rectè indicauit ibi: *vt nullum diſpendium à Ducibus vel Ducianis prædicti limitanei ſuſtineant: nec aliquas ſibi conſuetudines de eorum ſtipendiis per fraudem ad lucrum ſuum conuertant, &c. Nullum audeant Duces aut Tribuni Commeatalem de ipſis dimittere, nedum ſibi lucrum ſtudent conficere, incuſtoditas noſtras relinquant Prouincias: nam ſi vſurpauerint memorati Duces, vel officia eorum, ſeu Tribuni, commeatalem de militibus relinquere:* AVT *aliquod lucrum de eorum emolumentis ſibi adquirere: hoc non ſolum in quadruplum iubemus publico rependere, ſed etiam dignitate eos priuari. Magis enim debent & Duces & Tribuni ſupra deputata ſibi emolumenta ſecundum labores ſuos de noſtra largitate remunerationem ſperare, & non de commeatis militum* AVT *eorum ſtipendiis lucrum ſibi adquirere.* Quibus locis clarè ſeparantur commeatus, eóque nomine pecunia quæſita à lucro, quod de ſtipendiis militum Tribuni ſibi adquirebant, quod quidem Stillatura eſt, & conſuetudinum appellatione priore loco indicatur. Qui ioculares alias huius *Stillaturæ* interpretationes ſeu originationes videre volet, conſulat Alciatum ad *l. ſeptem, Cod. eod. tit.* Rhediginum *lib. 11. c. 8.* Lazium *lib. 12. Comm. R. Rom. circa fin.* Marcellum Donatum *in Lampridium, p. 960. &c*, Fortè tamen & rectè ſcripſeris, *Stellatura*: nam & *ſtellio* è guttis & punctis quibus ſtellatus eſt, dicitur: Ouidius.

——— ——— ——— aptúmque colori
Nomen habet variis ſtellatus corpore GVTTIS.

Sic & de lapidibus Plinius, *Ponticarum plura ſunt genera, eſt ſtellata nunc candidis nunc aureis* GVTTIS. Item *Acopis nitro ſimilis eſt aureis* GVTTIS *ſtellata.* Scilicet *Stellatura* de his dicitur, quæ punctis aut guttis velut ſtellis variantur. Eodem modo *Puncta, & Puncti ſolatia* dicta.

¶ *Modus* autem huius Stillaturæ ſolemnis *hic* indicatur: Quem & poni ſubinde proculdubio hoc tempore oportuit. Sanè Zoſimus *lib. 4. p. 754.* imò & *lib. 2. p. 689.* ſub Theodoſio M. Arcadij patre eò rem deueniſſe queritur, vt per Magiſtratuum militarium auaritiam & καπηλείαν milites nihil, vel nihil fermè ex annonis militaribus percepiſſe ſcribat. Modus verò huius Stillaturæ hic erat hoc tempore, vt *hæc lex* oſtendit: (prout ſcilicet ea emendanda eſt ex *Cod. Iuſtinianeo*, non verò *hinc*, Codex Iuſtinianeus; quod Pancirolus credidit) vt ſcilicet Tribuni *ſeptem dierum* annonas à ſingulis militibus acciperent, de ſtipendiis ſingulorum annuis; Quinquageſima igitur erat Stillatura, eáque adærata, quam non in ſpecie, ſed in pretio conſequebantur: vt præter *hanc legem* docet *lex 29. prox. & lex vlt. hoc tit.* Pretium autem iſtud variè conſtitutum reperio. Hac Arcadij ſanè Conſtitutione pretium ſtatuitur, vt habetur in foro rerum venalium. De qua æſtimatione dixi *ad l. 10. ſup.* Poſteà verò pretium conſtitutum eſt, non quod in foro rerum venalium habetur, ſed pro formâ ærariarum annonarum, ſeu iuxta nummaria pretia defixa *d. l. 29. prox. & l. vlt.* ¶ Denique ſemel hic adſcribendus eſt locus ex Theodoſij *Nouella 31.* quem iam ſæpè laudaui, qui de *Stellaturis* his, & earum modo. *Caſtrorum quin etiam ipſis* [Ducibus] *Luxuriarúmque* [id eſt, Luſoriarum] *pro antiquâ diſpoſitione curam refectionémque mandamus: quibus cum Principe* [principem Legionis intelligit, v. Vegetium & Ammianum] *Caſtrorum Præpoſitis, pro laborum viciſſitudine, Limitanei tantùm militis duodecimam annonarum partem diſtribuendã videlicet inter eos, Magiſteriæ poteſtatis arbitrio, deputamus. De Saracenorum verò Fœderatorum aliarúmque gentium annonariis elementis, nullam penitus eos decipiendi aliquid vel auferendi licentiam habere concedimus, &c.* Notandum hoc loco Stillaturas has probari à Theodoſio, quas à Limitaneis militibus auferebant Duces: non verò à Fœderatis: Cùm tamen & illud prohibeat Iuſtinianus *d. l. 2. Cod. de Officio Præfecti Prætorio Africæ.*

¶ STILLATVRÆ *adæratio facienda iuxta formam annonarum ipſarum adæratarum.*

XXIX. Impp. Honorius" & THEODOSIVS AA. Anthemio PP.

SI quas ſub gratia donationis" à militibus auferunt" quam" merentur annonas Duces" ſeu Tribuni, iuxta nummaria defixa" pretia ſine vlla dubitatione percipiant. Dat. IIII. Non. Maij, Conſtantinop. Honorio VII. & Theodoſio II. AA. CONSS. [407.]

NOTÆ.

" Vel hæc Inſcriptio emendanda, vel Subſcriptio.
" Emolumenti, *l. 27. prox. ſup.* non ſuæ dignitatis, *l. vlt. inf.*
" *Auferendi* vox hâc in re propria: *v. l. 3. infr. de Salgamo. Vuam nullus auferat.* Aurelianus apud Vopiſcum. Et

Nouella Theodoſij 32. *De Saracenorum verò Fœderatorum, aliarúmque gentium annonariis alimentis nullam penitùs* DISCERPENDI *vel* AVFERENDI *licentiam habere concedimus.* παραςπᾶν voce hâc in re vtitur Zoſimus *lib.5 pag.821.l.14.*

" Hic Ellipſis eſt vocis *magis*, vel *amplius*, vt *Nouella Theodoſij* 31. vt ita fiat oppoſitio annonarum, quas Duces & Tribuni merentur, id eſt, quæ illis debentur pro ſua dignitate, & earum quas non merentur, ſed auferunt à militibus ſi, ue ſub gratia donationis. (Similis Ellipſis *in l.9. infr.de Suſceptoribus : in l.8. infr.de paganis* : de qua Ellipſi vide *Gloſſarium.*) *Si quid amplius* (inquit Theodoſius) *quàm eis ex noſtra authoritate ſtatutum eſt, audeant vſurpare.*

" Vide *l.6.infr.de cohortalibus.*

" Æſtatiis annonis *l.vlt.inf.hoc titulo.*

COMMENTARIVS.

STILLATVRÆ pretium, non vt in foro rerum venalium ſpecies diſtrahuntur, adærari ſeu æſtimari debet, vt *lege ſuperiore* 28. cautum fuerat: verùm iuxta nummaria pretia defixa, id eſt, Duces & Tribuni pretiis illis contenti eſſe debent, quæ in forma ærariarum annonarum vniuerſis militibus ſolenni obſeruatione præbentur; vt loquitur *lex vlt. huius tituli*: vbi dicam quoque paulò pleniùs. Scilicet, non æquum viſum fuit, alio pretio *Stillaturas* æſtimari, quæ annonarum militarium ſunt ſtrictura quædam & delibatio, quàm ipſas annonas militares: Et vt ipſis militibus annonæ adærantur, ſeu æſtimantur, ita eodem pretio eas, quæ à militibus exinde Ducibus aut Tribunis præſtarentur, æſtimari æquum fuit.

¶ PRETIA *per Palæſtinas tres antea pro annonis ſtatuta ſeruari iubentur.*

XXX. *Idem AA. Anthemio PP.

LIMITANEI milites" & poſſeſſorum vtilitate conſpectâ", per primam, ſecundam, ac tertiam Palæſtinam huiuſcemodi norma proceſſit, Vt pretiorum certa taxatione depenſa, ſpecierum intermittatur exactio: ſed Ducianum" Officium ſub Verſamini" & Mœnœni Caſtri nomine, ſalutaria" ſtatuta conatur euertere. Ideóque lege repetitâ cenſemus, vt ſi quis interclusam ſpecierum exactionem refricare temptauerit, vel adærationes" ſtatutas auſus fuerit inmutare, tam Vir Spectabilis" Dux centum librarum auri, quàm etiam eius Officium pari condemnationis ſummâ quatiatur, adiectâ ſacrilegij" pœna, quæ Diualium ſcitorum violatores palam inſequitur. Dat.x.Kal. April. Conſtantinop. Honorio A.VIII.& Theodoſio III. AA. CONSS. [396.]

NOTÆ.

* Lex 13.*Cod.eod.tit.* hinc interpolata eſt, reſecto capite ſeu quatuor lineis prioribus hiſtoricis.
" *X. Militis.*
" *Conſpecta*, id eſt, vtrinque perpenſa.
" Ducis Paleſtinæ officium intelligit. De quo conſulenda eſt *Notitia Imperij.*
" *Verſabini*, id eſt, Berſabini, de quo mox.
" Vide *l.15.ſup. in eadem re.* ſalubri proſpectione.
" Dixi *ad l.28.*
" *Duces*, & in his Dux Palæſtinæ inter Spectabiles hoc tempore *h. l.* & in *Notitia Imperij.* Qui antea ſub Conſtantio quoque inter *Perfectiſſimos* erant, teſte Amiano Marcellino, *lib.21.pag.216.*
" *Sacrilegij* pœna eſt, violati iuris pœna, *h. l. & l.2. ſup. vt dignitatum ordo* : & *Nouell.* Valentiniani *inter Theod.ſ.41. de ſucceſſ Curial.* Vide & *l.13.infr.de petitionib.* v. *Paratitl.de conſſis.Principum.*

COMMENTARIVS.

PRETIA, non ipſas ſpecies, per Paleſtinam vniuerſam militibus præberi, & quidem certa ſtatutáque, ante hanc *legem* conſtitutum iam fuerat, Limitanei militis & poſſeſſorum vtilitate conſpectâ, id eſt, vtrinque perpensâ; quòd id tam militi, quàm poſſeſſoribus ſalutare eſſet. Vnde & *Salutaria ſtatuta*, vocantur *h.l.* Poſſeſſori inquam, propter longinqui itineris difficultatem, vt loquitur Valentinianus *Nouella inter Theodoſianas* 23. Id *hac lege* rurſum confirmatur ſub magnæ pœnæ interminatione: Nempè quòd Dux Paleſtinæ eiúſque officium, vel ſpecies exigerent, vel maius pretium ſtatuto depoſcerent. Idque *ſub Berſabini & Menani caſtri nomine* (ita enim *hic* legendum eſt.) Fuerunt ſcilicet hæc inter alia duo caſtra in Paleſtina, & quidem potiſſima, vt *hac lex* ipſa indicat: Quæ & ideò prima omnium memorat *Notitia Imperij*) octodecim fermè annis poſt hanc *legem* conſcripta) *Sub diſpoſitione*, inquit, *viri Spectabilis, Ducis Paleſtinæ, Equites Dalmatæ Illyriciani Chermulæ: Equites Mauri Illyriciani Æliæ.* Berſabini caſtri ſeu præſidij meminit quoque Author *de locis Hebraicis fol.* 125. *B. Berſabee* (inquit) *in tribu Iuda ſiue Symeonis eſt, vſque hodiè vicus grandis in viceſimo à Chebo miliario vergens ad Auſtrum: in quo &* ROMANORVM MILITVM PRÆSIDIVM POSITVM EST. *A quo loco termini Iudeæ terræ incipientes tendebant vſque ad Dan.* Idem Author meminit quoque Menoidis *fol.130. lit. D. Medemana*, inquit, *in tribu Iuda, cuius meminit Eſaias, & nunc eſt Menois oppidum, iuxta ciuitatem Gazam.*

¶ De

¶ De Paleſtina *ex hâc* Theodoſij Iun. *conſtit.* quæ data eſt A. D. 409. notetur, eam hoc tempore in tres Prouincias diuiſam fuiſſe: In Primam, Secundam, & Tertiam: quod etiam oſtendit *Imperij Notitia* ſub eodem Theodoſio Iun. confecta, annis octodecim fermè poſt, A. D. 427. tribus locis: ac nominatim ſub PP. Orientis & ſub Comite Orientis collocantur: *Paleſtina* [ſcilicet Prima] *Paleſtina ſecunda Paleſtina ſalutaris* [id eſt, Tertia:] Tertiæ meminit quoque Procopius *de ædificiis Iuſtiniani.* ἐν δὲ τῇ πάλαι μὲν Ἀῤῥαβίᾳ, νῦν δὲ Παλαιστίνῃ τρίτῃ καλουμένῃ. Duarum quoque Paleſtinarum biennio poſt Notitiam Imperij 429. meminit *lex vlt. inf. de Iudæis.* Antiquioribus temporibus, Paleſtina Syriæ pars fuit, ſeu προσθήκη τῆς Συρίας, vt etiam vocat Ioſephus. Itaque & Syriam pro Iudæâ ſeu Paleſtina dixit Tertullianus *in Apologetico, cap.* 21. Et Procuratorem Iudeæ apud Præſidem totius Syriæ cauſam capitis dixiſſe, ex *Ioſepho & Tacito* compertum eſt. Quin & Diuus Lucas, vt tempus, quo Chriſtus, (generis humani ſalus) hominem in Iudæa induit, memoriæ mandaret, Præſidem Syriæ nominat ἡγεμονεύοντος, inquit, τῆς Συρίας τοῦ Κυρηνίου. Vbi Ambroſius, *Si Conſules*, inquit, *adſcribuntur tabulis emptionis, quanto magis Redemptionis omnium debuit tempus adſcribi. Habes ergò omnia, quæ in contractibus eſſe conſueuerunt, vocabulum, ſummam illic poteſtatem gerentis, diem, locum, cauſam.* Sed & Ammianus Marcellinus ſuis adhuc temporibus *lib.* 14. *p.* 22. vltimam Syriarum Paleſtinam vocat. ¶ Verùm à Syriâ diuulſa Paleſtina, & ab vno Proconſule recta ſub Theodoſio M. vt docet *lex* 28. *inf. quorum appell. lex vlt. inf. de fiſc. debitor. l.* 42. *inf. de appellat.* & Zoſimus *lib.* 4. *p.* 766. Verùm poſtea ex vna Paleſtina, Prouinciæ tres prodierunt, vt hæc *lex* docet, & *lex vlt. inf. de Iudæis.* Inter quas Hygia, ſeu ſalutaris Paleſtina, de qua *l.* 3. *inf. de protoſtaſia*, vbi dicam plenè. Quomodo autem & per quos Magiſtratus Paleſtina deinceps recta fuerit, dicam ad *d. l.* 3. *inf. de protoſtaſia*, & ad *l.* 55. *inf. de Decurionib.*

¶ PRETIORVM *præſtationi per Orientem & Ægyptum tempus ſtatuitur.*

XXXI. * Idem AA. ad Anthemium PP.

MILITARIBVS commodis proſpicientes, adæratarum" annonarum, quæ Familiis" apud Orientem" vel" Ægyptum præberi conſuerunt, certa" ac diſtincta locis & numero" pretia ſtatuimus: Verùm quia in hoc &" prouincialium nobis habenda eſt cura præcipua, ne nimia feſtinatione" poſcendi conlatorum vires adteri videantur, certum conſtitui tempus placet, quo eadem pretia debeant præberi poſcentibus. Quapropter, vniuſcuiuſque indictionis annonariam in pretiis rationem, tranſactâ eâ, ſequentis indictionis menſe Nouembri" completo præberi præcipimus. Dat. Prid. Kal. Decemb. Conſtantinop. Honorio VIII. & Theodoſio III. AA. CONSS. [409.]

NOTÆ.

*

" Dixi ad *leg.* 28.

" De *Familiis* his militaribus dixi ad *l.* 27. 28. *ſup.* & *l. vlt. inf. de iure fiſci.*

" Orientis diœceſin intelligit.

" *Vel*, pro *Et*, cuius locutionis exempla alibi plura noto.

" Nummaria defixa pretia, *l.* 29. *ſup.* pretia conſtituta, *l.* 22. *ſup.*

" Puto numerum militarem intelligit, vt ita pretia annonarum conſtituta fuerint pro loci varietate, pro Numerorum militarium ratione, qui per loca illa diſperſi fuerunt.

" Ita *lege* ſuperiore, *Limitanei militis* ET *poſſeſſorum vtilitate conſpecta.* Vide & *leg.* 23. *ſup.*

" Simili ratione nititur *lex* 8. *ſup.*

" Vide *l.* 25. *ſup.*

COMMENTARIVS.

PRETIA annonarum *Familiis* militaribus apud Orientis diœceſim, & Ægyptiacam (de quo etiam Syneſius *epiſtola* 18. & *lex* 4. *inf. de milit. veſte*:) præberi, iam antè conſtitutum fuerat: eáque varia pro locorum & numerorum varietate. Idque rurſum militum ipſorum vtilitate perſpectâ, quorum ſcilicet magis interfuit, ærarias annonas quàm ſpecies accipere. ¶ Nunc in prouincialium gratiam Tempus certum *h. l.* conſtituitur, quo Prouinciales huiuſmodi pretia præbere tenentur, ne alioquin Prouinciales nimiâ feſtinatione, neque expectato tempore intra quod pecuniam ex ſpeciebus redigere poſſunt, vexetur. Igitur cuiuſque Indictionis ſeu anni, collatio annonaria, non eâ ipsâ Indictione ſeu anno exigi ſeu præſtari debet, verùm ſequentis Indictionis ſeu anni menſe demùm Nouembri completo, atque ita quatuordecim menſium laxamento præſtito. Indictionum quippe initium à Septembri ducebatur, vt iam *ſupra* monui *ad l.* 32. vid. & *l.* 2. *inf. de militari veſte.* Et pleniùs dicam *Titulo, de indulgentiis debitorum, infrà.* ¶ Cæterùm id laxamentum ideò tributum, vt intra id, pretium commodè ex vendito vino redigi poſſit. Opportunitas commodè vendendarum ſpecierum nimia poſcendi pretij feſtinatione Prouincialibus ſeu collatoribus eripi non debet. Quod ſi fieret, eorum vires attererentur. Quâ ipsâ ratione veteris vini erogandi diſpendium iiſdem collatoribus à menſe Nouembri remittitur, *l.* 25. *ſup.* Sed & capiti ante Kalendas Auguſtas præſtandi, *l.* 8. *ſup.*

XXXII. * Idem

XXXII.*Idem AA. Leontio Viro" Inluſtri PF. Illyrici.

PROCVRATORES" Curiarum, annonarum & Cellarienſium" ſpecierum" gratiâ minimè fatigentur, quas in dignitatibus" conſtituti (id eſt Rectores" Prouinciarum, & Comites") ſolent accipere: Nam cùm adærationis" æſtimatio priùs per centum & viginti capita" exactione ſolidi teneretur, per ſexaginta recens redegit auiditas, exindéque iam nutritâ" licentiâ tredecim" tributarios" non dubitauit artare, Procuratore damnum, quo ipſe ſubditus fuiſſet, prouincialibus infligente. Ideóque per Cornicularium" cuiuſcunque Prouincialis Officij hanc ſollicitudinem impleri conueniet: Ita vt nulla ab eodem" exactionis moleſtia prouincialibus inferatur: ſed erogandas" ſpecies, ex horreis publicis: & Cellarienſium nomine, aurum ex titulo manifeſto" eidem delegatum" pro erogationis qualitate ſuſcipiat: etiam pretium his, qui adærare" voluerint, depenſurus, iuxta nundinationem", quæ aut foro" rerum venalium continetur, aut Ampliſſimæ Præfecturæ eſt culmini deputata: nec enim queri poterunt, qui vel ſpecies accipient debitas" dignitati, vel ſi auri perceptione" lætentur, æquari ſe tanto culmini" non debebunt". Temerantium etiam audacia punienda, Officio tui culminis quinquaginta librarum auri multâ continuo percellendo, ſi ritè diſpoſita obſeruare neglexerit. Dat. XVI. Kalend. Septemb. Conſtantinop. Honorio VIIII. & Theodoſio IIII." AA. CONSS. [412.]

NOTÆ.

*

'' *Procuratores* abſolutè *l. 1 ſup.*

'' De *Cellarienſibus* ſpeciebus dixi ad *l. vlt. ſup. de Officio Iudicum omnium.* Ita quoque vocatur *l. 16. inf. de indulgentiis debitorum.*

'' Exigendarum gratia.

'' Vt *l. 16. ſup.* Cæteri quibuſcunque præditi dignitatibus.

'' V. & *l. vlt. ſup. de Officio Iudicum omnium.*

'' Comites primi Ordinis: De Comitibus minoribus ſecundi Ordinis, *l. vlt. infr.*

'' Dixi ad *leg. 28. ſup.*

'' De *Capitibus*, id eſt, Iugis: Vid. *Gloſſ.*

'' Putem reſcribendum *triginta.*

'' *Tributarij*, ſuntné Prouinciales, vt mox etiam vocantur? Non: *Tributarij* ſunt hîc, *Iuga* vel *Capita.*

'' De *Corniculario* dicendi locus erit *ſuo tit. inf. de Cohortalibus Principibus, Cornicularis, & Primipilaribus.*

'' Corniculario ſcil.

'' In Rectores prouinciarum & Comites.

'' *Manifeſtum titulum* vocat non controuerſum, neque exactionis moleſtiæ ſubiectum; ſed Canonicum, liquidum, & theſauris, ſeu Largitionibus Principis, ſiue ſacro ærario, aut arcæ Præfecturæ illatum. *Titulus* pro functionis, & collationis genere. De quo vide *Gloſſ.* apud nos *Recepte.*

'' A ſe Præfecto Prætorio: Scilicet Præfectus Prætorio delegatoriam ad Cornicularium ita emiſerit, vel emittere debuerit. *Ex hoc vel illo titulo aurum Cellarienſium nomine Rectori Prouinciæ vel Comiti erogabis, vel perſolues.*

'' De *Adærandi* voce v. *Gloſſ.*

'' *Nundinationem* vocat æſtimationem, pretium. De nundinationis voce vide *Gloſſ.*

'' Vide *l. 20. & 28. ſup.*

'' Congruas dignitati *l. 1. ſup.* Annonæ pro dignitate, *l. vlt. infr.* Et de hoc plenè dixi ad *l. 11. ſup. de Palatinis Sacrarum Largitionum.*

'' Vide *l. 17. ſup.*

'' *x. non dolebunt*: Vt ſuprà. *Nec queri poterunt, vel deflebunt.* Deflendi alioquin vox de Prouincialium querelis vſurpatur, *l. 186. inf. de Decurionib. l. 9. infr. de legatis.*

'' Præfecti Prætorio culmen maximum, de quo *alibi* dico. '' *x.* v.

COMMENTARIVS.

MAGISTRATIBVS Ciuilibus & Militaribus, eorundémque annonis communis eſt hæc Theodoſij Iunioris conſtitutio, A. D. 412. quemadmodum & de iiſdem annonis vtriſque communis eſt *lex vlt. ſup. de Officio Iudicum omnium.* ¶ Sententia autem huius *legis* hæc eſt: Annonarum & Cellarienſium ſpecierum (de quibus plenè *dixi ad d. l. vlt.*) Rectoribus & Comitibus Prouinciarum conſtitutarum pro ſalario, nomine, per Primates Curiarũ nihil ampliùs à Prouincialibus exigi debere deinceps, ſed à Corniculario officij cuiuſque prouinciæ annonas ipſas ex horreis publicis eis erogandas & ſoluendas. Ex *horreis*, inquam, publicis: id eſt, ex iis quæ ex collatione ordinaria & ſolemni ſeu titulo canonico, in horrea publica ſeu fiſcalia deferuntur. *Cellarienſium* autem *ſpecierum* nomine, aurum iiſdem præberi debere ex titulo manifeſto, id eſt, auraria collatione, quæ in largitiones Principis confertur, prout Præfectus Prætorio id delegauerit. Quinimò & petentibus annonarum loco pretia dari iubentur, ſecundum æſtimationem fori rerum venalium: vel ſecundum æſtimationem annonarum Præfecto Prætorio deputatarum. Scilicet alia atque alia æſtimatio annonarum facta, non tantùm pro locorum & numerorum ratione, vt *l. 31. ſup.* Verùm etiam pro dignitatis ratione, vt *l. 10. 28. ſup. & h. l.* vide & *l. vlt.* vbi dicam plenè. Et hæc quidem omnia per Cornicularium cuiuſque officij præſtari, erogari, ſoluique *h. l.* iubentur: qui quidem *Cornicularius* poſt Principem primus erat inter Officiales Magiſtratuum, de quo dicam pleniſſimè *ſuo Titulo*, *lib. 8. ad l. 10.* Atque hoc ius nouum inducitur: Anteà ſeu hactenùs quippè Procuratores Curiarum, annonas & Cellarienſes huiuſmodi ſpecies Rectoribus, & Comitibus Prouinciarum erogabant, ſeu ſoluebant, cúmque ſollicitudinem gerebant. De quibus *Procuratoribus Curiarum* dixi ad *l. 1. huius tit. & l. 20. inf. de*

Decurion. Item has annonas ipſi Prouinciales & Tributarij præbebant in pretiis ſcilicet. Verùm id *h. l.* aboletur; Nempè quod immenſa pretia à Prouincialibus exigerentur. Nam cùm conſtitutum initio fuiſſet, vt per *centum & viginti capita*, id eſt, pro centum viginti iugis vnus ſolidus præſtaretur, auiditas Rectorum & Comitum hoc fine non ſtetit, ſed pro dimidiâ iam capitum parte ſolidum exegit, id eſt pro ſexaginta capitibus ſeu iugis, imò tandem pro Tredecim capitibus ſolidum exigere non dubitauit: vbi tamen malim legere *pro Triginta*, iuſtâ proportione. Primum ſcilicet ad dimidium redacta fuerit æſtimatio, tandem verò ad quartam. Alioquin quantum pro ſingulis capitibus per Gallias nominatim tributi nomine ſolueretur, docet ſingularis locus Ammiani Marcellini *lib. 16. p. 69.* vbi de Iuliano Cæſare, *Quod*, inquit, *profuerit anhelantibus extremâ penuriâ Galliis, hinc maximè claret, quod primitùs partes eas ingreſſus, pro capitibus ſingulis tributi nomine vicenos quinos aureos reperit flagitari; diſcedens verò ſeptenos tantùm, munera vniuerſa complentes: ob quæ, tanquam ſolem ſibi ſerenum poſt ſqualentes tenebras affulſiſſe, cum alacritate & tripudiis lætabantur.* De annonarum æſtimatione, vide & *Nouellam* Valentiniani *inter Theodoſianas, 23. de Tributis fiſcalibus.*

¶ MODVM *Annonæ Militari neceſſarium in Africa inſpiciendum committit* Honorius *duobus Viris Inluſtribus: cui poſtea nil addatur.*

XXXIII. *Idem AA. Hadriano PP.ᵃ

NE interiecti æquoris tractus querelæ prouincialium pereant, Flauianum, & Cæcilianum Viros Inluſtres per Africam audientiam cunctis præbere decernimus. Militarem quoque annonam, quæ intra Africam contubernalibus erogatur eorum diligentiâ indagari præcipimus, vt nihil his poſt eorum examen addatur, & cetera. Dat. v. Non. Mart. Rau. Conſtantio & Conſtante VV. CC. CONSS.

NOTÆ.

* Iungendæ *huic* ſunt *lex 12. infr. de metatis, & lex 11. ſup. de Curioſis*, quæ leges omnes pertinent ad *Africam* ſubleuandam.

ᵃ *Italiæ*, ſub cuius diſpoſitione fuit diœceſis Africa.

ᵃ Pars hæc prior ab hoc titulo fugitiua eſt.

ᵃ *Interiectum æquor*, id eſt, mare mediterraneum, inter Africam & Italiam, in qua Honorius Imperator ab hoc tempore conſiſtebat: Et quidem Rauennæ, metropoli Flaminiæ, vt docet vel *huius legis* ſuſcriptio. Itaque eo quoque ſenſu *Transmarinæ Prouinciæ* de quibus alibi dixi.

ᵃ *al. In tractu.*

ᵃ Africanorum.

ᵃ De hoc *Flaminio* vide plura in *Indice Perſonarum.*

ᵃ De hoc *Cæciliano*, vide eundem *Indicem*. Vterque ex Præfecto Prætorio: ideò Viri Inluſtres. Vide & Symmachum Zoſimum.

ᵃ *Contubernales*, Milites *h. l. & l. 2. infr. de equorum conlatione*, quæ & ipſa ad Africam pertinet, vox apud rei militaris Scriptores frequens: Sed & Africano vſurpata, *l. 21. §. 1. ff. Commodati.* In *Gloſſis* Philoxeni *Contubernalius* σύσκηνος, & Gl. Cyrilli, σύσκηνος *Contubernalis.* Et vetus Gloſſar. Κοινόβιος, συσκήνιος, συσκηνίτης, σύσκηνος στρατιωτῶν. Sunt commilitones, communium expeditionum Comites, *l. vlt. ff. de auro, arg. Legato.*

ᵃ Erogari debet.

ᵃ *Inſpici*: de qua *Inſpectionis* voce dixi ad *l. 28. ſup.* Tentaret quis *integrari*. Quod non probo.

ᵃ Quæ indagauerint, quæque neceſſaria perſpexerint: vel contubernalibus.

COMMENTARIVS.

AFRICA variis per hæc tempora malis, concuſſionibus, & nuperâ quidem Heracliani tyrannide afflicta fuerat: Mox tamen Heracliano cæſo ad Imperium retracta fuit (de quo dicendi locus erit opportunior ad *l. 21. inf. de pœnis, & l. 13. inf. de infirmandis his quæ ſub Tyrannis*) Honorius igitur ab Africa ſemotus, interiecto videlicet mari, ne interiecti æquoris tractu querelæ Africanorum perirent, (id eſt, ne ad ſe in Italia Rauennæ conſtitutum vel nunquam, vel ſaltem ſeriùs perferrentur, v. & quæ dicam *ad l. vlt. inf. de deſertoribus*:) Flauianum & Cæcilianum Ex-Præfectis Prætorio delegauit, qui ipſi coràm poſiti in Africa, querelas Africanorum exciperent, & audientiam cunctis præberent: v. quæ dicam ad *l. 3. inf. ad leg. Iul. repetund.* Sed & nominatim à nonnullis hominum generibus Africanos deprædari aſſuetis, Africam vindicatam voluit: Ab *Apparitoribus* videlicet *l. 11. ſup. de Curioſis*, quam *huic* coniungendam eſſe dixi: Item à *Curioſis*, *d. l. 11.* Denique à *Militibus*, *h. l. & l. 21. inf. de metatis*, quæ & ipſa pariter *huic legi* iungenda eſt. ¶ De militibus igitur id *h. l.* cauetur, vt poſtea quàm Flauianus & Cæcilianus militarem annonam inſpexerint, ſeu indagauerint, id eſt, poſteaquam definiuerint, quantum Prouinciales Africani ad annonam militarem conferre debeant: poſt hoc eorum examen, poſt hanc indagationem, militibus nihil ſuperpoſtulare liceat. Quæ ipſa ſententia eſt *dicta l. 12. inf. de metatis.* Scilicet hactenus noua augmenta ſubinde, nouæ indictiones militaris annonæ occaſione inter Africam factæ videntur. De cuiuſmodi nouis indictionibus tributariis elegans ex Saluiani querela *lib. 5. de Gubernat. Dei.*

¶ De

¶ *De* Scholarivm, *quibus Numeri commiſſi, annonis & Caballatione.*

xxxiv. * Idem AA. Conſtantio'' Magiſtro Militum.''

His Scholaribus'', quibus laborum intuitu regendos Numeros dederimus, de ærariis'' annonis ſingulos ſolidos per Opinatores'', Caballationis'' quoque rationem'' pro adminiſtrato tempore debitam, quando militibus erogatur, ſine mora præberi oportet: Vel ſi quis eorum antequam accipiat, in fata conceſſerit, quod ex vtraque'' cauſa ei debebatur, hæredibus eius reſtitui.'' Dat. xiii. Kal. Decemb. Conſtantio & Conſtante vv. cc. conss. [414.]

NOTÆ.

* Lex 14. *Cod. eod. tit.*

'' Vide *Indicem Perſonarum*, vbi dixi: & ad *leg. vlt. infr. de infirm. his qua ſub Tyran.*

'' Per *Gallias*, ſcil. vid. Olympiodorum, Zoſimum, Sozomenum, alios. Qui etiam poſteà ab Honorio ad Imperium cooptatus, Valentiniani III. pater fuit iv. *& l. vlt. inf. de infirm. his qua ſub Tyran.* & quæ *ibi* notaui.

'' De his *Scholaribus* dixi plenè ad *l. 22. ſup.*

'' De *ærariis* annonis dixi ad *l. 28. ſup.*

'' De *Opinatoribus* dixi ad *l. 26. ſup.*

'' Retineri poteſt: niſi quis malit *Capitationis*: De quo mox.

'' *Rationem*, id eſt, modum & quantitatem, vt *l. 31. ſup. annonariam in pretiis rationem.* Fruſtra igitur eſt, quod aliquandò tentabam, *erogationem*,

'' Ærariarum videlicet annonarum, & caballationis.

'' *Reſtitui*, pro præſtari, *h. l. & l. 2. ſup. de vſuris: & l. 2. ſup. ſi certum petatur de ſuffragiis.* Et *l. 16. 18. inf. de annona & tribut. ;. l. 90. infr. de Decurionib.* Quomodo &, *reddere*, pro *dare*, hoc eodem Codice. Vide *Gloſſar.*

COMMENTARIVS.

Scholaribvs, id eſt, iis qui in ſcholis Gentilium vel ſcutariorum erant (de quibus dixi *ad l. 22. ſup.* Et quorum meminit quoque *lex inf. de diu officiis.* fortè etiam Valentinianus, *Nouella 7. de indulgentiis Reliquorum*) Et quidem in ſp. *huius leg.* per Gallias (erat enim hoc tempore Conſtantius cui *hæc lex* inſcribitur, Magiſter militum per Gallias) pro laborum intuitu, quandoque regendi Numeri committebantur, id eſt vice Tribunorum & Præpoſitorum Numeros regebant: Etſi ipſi reuera *milites* non eſſent: vt Agathiæ loco elegantiſſimo oſtendi *ad d. l. 22. ſup.* Hoc huius ſeculi more receptum fuit, vt etiam non militibus regendi milites & Numeri committerentur, vt etiam docet *lex 10. inf. de Veteranis*: Imò & imberbibus, neque dum militaris ætatis aut roboris, neque æui maturis. Vid. quæ Spartianus *Hadriano*, Valerianus *apud Vopiſcum*, & *l. vlt. Cod. de teſtam. militis.*

¶ De his igitur Scholaribus Tribunis quæri cœpit, an & his annona militaris deberetur? id eſt, An & his per Exactores militaris annonæ, annona ſolui deberet, quaſi militaribus? Quod *hac* Honorij *lege* ſtatuitur: Scilicet, his quoque ab Opinatoribus eo tempore quo militibus annona erogatur, ſine mora præberi annonas ærarias, & Caballationis modum oportere: Et quidem ſingulos ſolidos de ærariis annonis, nempè diurnos: vt ita Tribunorum ſtipendium ærarium fuerit 30. ſolidorum, ſeu aureorum. De quo ſtipendio v. & Epiſtolas de Salario Tribunorum, apud *Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptores*, & quæ *ibi* ſupputant Viri Docti. Tribuni igitur hoc æuo ſtipendium æreum *diurnum*, fuit ſolidus.

¶ Præbita his & *Caballationis* ratio, id eſt, caballationis modus aliquis: *Caballatio* proculdubio hîc idem cum Capitatione, (quam ipſam vocem hîc ſubſtitutam vellent nonnulli) ſeu capito & pabulo caballi, ſeu animalis. Etſi in *Epiſtola* Valeriani de Probi Tribuni ſalario, apud Vopiſcum, nulla præbendi pabuli ſeu capiti mentio fiat: in altera tantùm de ſalario Tribuni Legionis Claudij fiat apud Pollionem. Tribuno quippe Legionis quid ampliùs tributum, quàm Tribunis Numerorum: vt nominatim, *fine eiuſdem Epiſtolæ Valerianæ* de Probo continetur. *Hoſpitia præterea eidem vt Tribunis legionum præberi iubebis.* Et tamen Capitum quoque Tribunis Numerorum hoc tempore præbitum, hæc *lex* oſtendit. *Caballatio* quæ pro cabello data, exacta. Eadem ratio nominis *Camelaſij*, cuius mentio *l. vlt. §. 11. ff. de muneribus*: Et apud Ammianum Marcellinum *lib. 17. p. 98.* Ita *Caballarij*, pro Equitibus, *Gloſſ.* Καβαλλάριος, ἱππότης, ὁ ἐν ἵππῳ καθήμενος: κάβαλλος γὰρ ὁ ἵππος. Et Gloſſa Iſidori, *Caballarius alaris*, Et Gloſſæ veteres *Caballarius* κέλης. ¶ Porrò & iſtud quoque de iſtis Tribunis ſtatuitur, vt debitas ſibi annonas & caballationem pro adminiſtrationis tempore ad hæredes ſuos tranſmittant. Stipendium ſcilicet (& quidem *in ſpecie huius legis*, diurnum, in dies ſingulos conſtitutum) non perceptum, pro ratione temporis elapſi ad hæredes tranſmittitur: pro rata temporis, non autem reſidui temporis. Tribunus aut miles totius anni ſtipendium non tranſmittit ad hæredes, ſicut & de ſcriba Quæſtoris miſſi in Prouinciam, pronuntiatum refert Plinius *lib. 4. Ep. Amas.* Quandóque tamen & reſidui temporis ſeu anni totius tranſmittitur, vt in ſpecie *l. 11. Cod. de proximis ſacr. ſcrin. & l. poſt. duos, Cod. de Aduoc. diu Iudic.* vid. & Accurſium *ad l. 1. §. Diuus, ff. de extraordinariis cognitionibus.*

¶ Palatinorvm *quoque annonæ* adærandæ *Præfecti Prætorio auctoritate.*

xxxv. Idem AA. Aſclepiodoto PP.

Annonas omnes, quæ vniuerſis Officiis" atque Sacri Palatij Miniſteriis", & Sacris", ceteriſque cunctarum adminiculis" dignitatum adſolent delegari", quáſque hij qui ad earum Exactionem mittuntur, pro cupiditate" ac libidine ſua grauiter ex Prouincialium viſceribus" eruebant, ad ſimilitudinem Militum, quibus ærariæ" præbentur annonæ, adærari" præcipimus, vt omnibus ſuperiùs deſignatis emolumenta" debita in pretiis diſpoſitio Culminis tui pro publica auctoritate taxatis præcipiat erogari. Dat. xvi. Kalend. Mart. Conſtantinop. Aſclepiodoto & Mariniano cons. [423.]

NOTÆ.

* Lex 15. *Cod. eod. tit.*
" Palatinis.
" Decuriones, Silentiarios, Domeſticos, Protectores, & ſimiles intelligit.
" Scriniarios accipe.
" Adminicula dignitatum intelligit Palatinos S. L. R. P. &c. Ita adminicula Prouincialis officij, *Nouella Valentiniani.* 7.
" V. *l.* 20. 22. *ſup.*
" *Cupiditate*, id eſt, auaritia. V. *Gloſſ.*
" *Ex viſceribus Prouincialium eruere*: vt regionis viſceribus prædator inſidens, *l.* 9. *inf. de Exſecutorib.* quæ ex viſceribus vrbium abſtulerunt, *l.* 48. *inf. de Decurionib.* publicis viſceribus imminere, *l.* 19. *inf. de curſu.*
" *Æraria annona*: de his dixi ad *l.* 28. *ſup.* χρυσικὴ ῥόγα, χρυσικὰ σιτηρέσια, Mauritio, *Stratag.*
" Dixi ad *l.* 28.
" Emolumenta, debita, ſtipendia, annonæ cuique Officio delegatæ, debitæ, deputatæ: Emolumenta ordinis ſui.

COMMENTARIVS.

Palatinorvm Miniſteriorum, Officiorum, & Officialium omnium annonæ, exemplo militum adærari à Præfecto Prætorio ſeu æſtimari, taxari iubentur. Nempè quod Exactores harum annonarum in Prouincias miſſi, pro cupiditate & lubidine ſuâ eas adærarent ſeu æſtimarent, atque adeò ex Prouincialium viſceribus eruerent, cum Prouincialium gemitu damnóque.

¶ Tribvnorvm, *Comitum, Ducum, &c. annonæ* adærandæ *pro ratione fori rerum venalium: at Stillaturæ, pro forma ærariarum annonarum.*

xxxvi. * Idem AA. Procopio" Magiſtro Militiæ per Orientem.

Si quando Tribuni, ſiue Comites", vel Præpoſiti Numerorum, per Prouincias annonas voluerint, hoc eſt quas pro dignitate" ſua conſequuntur in ære percipere, non aliis eas pretiis, niſi quæ in Foro" rerum venalium habeantur, adærandas" eſſe cognoſcant: ſi alias annonas, quæ non ſuæ dignitatis" erunt, ſed alio modo", dum tamen licitò, ſuis commodis adquiſitas, in auro ſibi dari Duces" ſiue Tribuni voluerint, illis pretiis contenti ſint, quæ in forma ærariarum" annonarum vniuerſis militibus ſollemni obſeruatione præbentur. Sanctionis temerator ſciat ſe & adminiſtratione ſimul & dignitate ſpoliandum, & facultatum ſuarum percellendum diſpendio. Dat. iii. Non. Decemb. Conſtantin. Victore v. c. conss. [424.]

NOTÆ.

* Abeſt & *hæc lex* à *Cod. Iuſt.*
" *Procopius*, Magiſter militum per Orientem ſub Theodoſio Iuniore, Sidonius nominatim teſtatur, eum Magiſtrum militum factum ante biennium, poſt fœdus Perſicum *carm.* 2. *ad Anthemium v.* 89. verba eius habes in *Proſopogr.* Quibus etiam eleganter expreſſit Orientem, ſeu Orientis diœceſim, per quem Magiſter militum Procopius fuiſſe, hac inſcriptione quoque oſtenditur. Limes ſcilicet Orientis à Tauri montis iugo ad Nilum vſque porrigebatur: Quare Æthyopum quoque fines attingebat: Eiúſque diœceſeos vertex erat Antiochia ad Orontem.
" *Comites rei militaris minores* intelligit Secundi Ordinis: De quibus *fine legis* 2. *ſup. de comitib. rei militaris*, *l.* 1. 2. *inf. ne Comitibus & Tribunis lauacra praſt.* vbi dicendi locus erit. Dixi ad *l.* 1. *ſup. de Comitib. rei militaris*, iam aliquid. De maioribus vid. *l.* 32. *ſup.*
" *Pro dignitate ſua*, & ſic publicè conſtitutas annonas. Suus cuique ſcilicet dignitati & ordini annonarum modus. Dixi plenè *ad l.* 11. *ſup. de Agentibus in rebus.* V. & *l.* 1. 32. *ſup.*
" De Forenſi hac æſtimatione v. & *l.* 10. 28. 32. *ſup.*
" Dixi ad *l.* 18. *ſup.*
" *Stillaturæ* nomine: Dixi *ad l.* 28. 29. *ſup.* vid. & quæ ad *l.* 6. *inf. de Cohortalib.*
" Vid. *l.* 29 *ſup.* & *d. l.* 6 *infr.* de *Cohortalibus.*
" Ærariæ annonæ: De his ad *l.* 28. *ſup.*

COMMEN

COMMENTARIVS.

TRIBVNI, COMITES, PRÆPOSITI Numerorum, annonas ſuas adæratas percipiunt, pro æſtimatione Fori rerum venalium, *h. l.* Quemadmodum & Protectores, ſuas: *l.10. ſup.* Tribuni iam antè, Stillaturas; *l.28. inf. ſupr.* Rectores Prouinciarum & Comites rei militaris primi Ordinis, ſuas; *l.32. ſup.* cùm vetuſtiori iure Tribuni & Præpoſiti ipſas ſpecies conſequerentur, *l.2. ſup.* Et hæc de Annonis eorum ſuæ dignitati conſtitutis & congruis. Nam & aliæ erant annonæ, quas Duces & Tribuni prætereà ſuis commodis acquirebant, & quidem licitò, vt hæc *lex* loquitur. Hæ ſcilicet erant, quas *Stillaturas* vocabant: de quibus dictum fuit *ad l.28.29. ſup.* munera vel ſportulas, *l.7. inf. de Cohortalibus.* Hæc igitur non, vt aliquandò factum oſtendit *d. l.28.* pro foro rerum venalium æſtimari *h. l.* iubentur, verùm alio modo: nempè eo quo ærariæ annonæ militibus præbentur, ſeu iuxta nummaria defixa pretia quod idem eſt: *l.29. ſup.*

¶ Tria hîc interim adærationis ſeu æſtimationis genera ſemel obſeruentur. *Forenſe*, cuius mentio *l.10.28.32. & h. l.* Defixum militibus ſeu ærariis annonis militum, idque pro locorum & Numerorum varietate, *l.22.29.30.32.35. & h.l.* & *l.19. inf. de cohortal.* Denique deputatum Magiſtratibus maioribus, veluti Præfecto Prætorio, *d. l.32.* Inter hæc Forenſe medium conſtituo: Defixo ſcilicet militibus maius fermè fuit, vt *hac lex noſtra* indicare videtur, & *lex* 28. Deputato rurſum maioribus magiſtratibus, minus, vt colligi poteſt ex *d. l.10.28.32.* Ad Tribunos igitur redeamus: Vbi his ærariæ annonæ præſtari cœperunt; Annonæ his præſtitæ, procul dubio quæ maioribus deputatæ. At ſtillaturæ, primùm forenſes, *l.28.* mox defixæ militibus, *l.29.* Tandem annonæ forenſes: Stillaturæ, defixæ: *h. l.* Húncque annorarum & graduum colligo ex his verbis, *Iuxta veteris moris obſeruantiam*, l.10. *Non aliter adærentur, niſi*, &c. l.28. *ſine vlla dubitatione*, l.29. *æquari ſe tanto culmini*, l.32. *non aliis eas pretiis niſi*, &c. *h. l.* Item, *illis pretiis contenti ſint.* Quibus verbis omnibus vel maiores ærariæ annonæ præſtari indicantur, vel denegari.

DE EXCOCTIONE" ET TRANSLATIONE" ANNONARVM."

TITVLVS V.

XII. COD. IVST. XXXVIII.

" Vide *l.15. & 18. de extraordin. ſiue ſord. mun.*

" Vide *l.15. & 23. ſup. de erogat. milit. annonæ: & l.2.9.11 21. & 22. infr. de annona & tributis.* De tranſlatione veſtis militaris, v. *l.33. infr. de curſu publ.*

" *Annonarum* vox, hîc ſubſeruit tàm excoctioni, quàm tranſlationi: Vnica tantùm, vel ad ſummum duæ Annonæ ſpecies excoquuntur, omnes tranferuntur. Itaque minus tuta eſt obſeruatio, *Annonarum* appellatione hîc tantum *panem* vel *buccellatum* intelligi. Plura de hac voce ad *l.1. ſup. de erog. mil. ann. & l.2. inf. de frum. vrb. Conſt.* Cæterùm *militarium annonarum* hîc accipe. Et ita quoque *Codex Iuſtin.* habet.

¶ IBI *tantùm excoctio flagitari poteſt, vbi familiæ* [*militum*] *conſiſtunt.*

1. * Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Stilicone" Comiti & Magiſtro vtriuſque militiæ.

OPINATORES," quibus ſpecies in diuerſis prouinciis delegantur," vt" pretium maiore taxatione" depoſcant, contra omnem conſuetudinem nullis conſiſtentibus" Familiis" excoctionem panis efflagitant. Inluſtris igitur Auctoritas tua nouam vſurpationem congruâ auctoritate percellat," vt cum Opinatores in prouinciis delegantur, vetus conſuetudo ſeruetur. Dat. Idib. Sept. Mediol. Theodoro v.c. CONS. [399.]

NOTÆ.

* Lex 1. *Cod. eod. tit.*
" *De Stilichone* dicam *inf. tit. de litorum & itin. cuſtod.*
" De *Opinatoribus* dixi plenè ad *l.26. ſup. de erogat. milit. ann.* & dicam ad *l.34. inf. de ann. & trib.*
" Cum delegatoriis miſſi, *l.16. inf. de exact.*
" *Vt pretium maiore taxatione depoſcant.* Hæc ratio ſiue cauſa à Triboniano omiſſa eſt.
" *Opinatores* ab hac quoque taxatione (quam, OPINIONEM Veteres dixere) appellatos oſtendi ad *l.26. ſup. de erogat. mil. ann.*
" Subſtantibus, reſiſtentibus, *l.28. ſup. tit. prox.*
" De *Familiis* dixi ad *l.17. ſup. de erogat. milit. annona*: Earundem fit mentio & *l.28. 31. eiuſdem tituli*: & *l. vlt. inf. de iure fiſci.*
" *Repellat.* Cod. Iuſtin.

COMMENTARIVS.

EXCOCTIO panis, *h. l. & l.15.18. inf. de extraord. vel. ſordidis munerib.* itémque buccellati *l.2. inf.* quod militibus conueniebat præparari, inter onera ſeu munera Prouincialiũ fuit, & poſſeſſionum, ſic quidẽ, vt nullius poſſeſſio ab ea immunis foret; de quo *ad d. l.7. prox.* Cæterùm eam ad rem pretium ſeu pecuniam Prouinciales contuliſſe hæc *lex* teſtatur. Excoctioni enim ipſi certum *piſtorum* corpus intra Prouincias deſtinatum fuit: quorum etiam piſtorum ſui fuêre & peculiares Præpoſiti; quorum meminit *lex 28. ſup. tit. prox. de erogatione militaris annonæ*: quique militibus excoctum panem & buccellatum diuidebant ſeu præbebant, *d. l.28.* De Piſtoribus & hunc Spartiani locum omittere non poſſũ, *in Peſcennio Nigro: Idem iuſſit*, inquit, *vinũ in expeditione neminẽ bibere, ſed aceto vniuerſos eſſe contentos: Idem* PISTORES [pani coquendo, vel aliis eduliis,] *ſequi in expeditionem prohibuit, buccellato iubens milites & omnes contentos eſſe.* ¶ Sententia autem huius legis obſcurior eſt. Hanc tamen omninò exiſtimo: Intra Prouincias, in quibus familiæ (militum) vel milites non conſiſtunt, nihil pro panis excoctione à Prouincialibus exigi debere ſeu poſſe. Idque pro veteri conſuetudine. Aduerſus quam conſuetudinem *Opinatores*, ad exactionem annonæ militaris delegati (de quibus ſuo loco dixi *ad l.26. ſup. tit. prox.*) in iis Prouinciis etiam in quibus nullæ erant militum familiæ, panis nihilominus excoctionem exigere ſolebant; atque vt loquitur Imperator *h. l. Pretium ſpecierum* MAIORE *taxatione depoſcebant.* Quæ quidem verba Tribonianus omiſit: & tamen ſola fermè ad *legis* ſententiam nos deducere poſſunt. Scilicet cùm pretia ſpecierum in Prouinciis exigerentur, pretio aliquid addi quaſi pro excoctione Opinatores volebant. Proinde vult Honorius, intra quas Prouincias nullæ (militum ſcilicet) familiæ ſunt, nihil pro excoctione ſpecierum ſuperexigi. Errarunt Interpretes in *huius legis* explicatione, quia *familiæ* appellatio, quid ſibi vellet *h. l.* non intellexerunt.

¶ IMMVNIS *nullus eſt, ne quidem Principis domus, ab Excoctione & Tranſlatione annonæ militaris.*

II. *Idem AA. & Theodoſius A. ad Hadrianum PP.

IN Excoctione Buccellati", quod deuotiſſimis" militibus conuenit præparari" in Tranſlatione etiam annonæ nullius excipiatur perſona, videlicet, vt ne Noſtra quidem Domus ab his habeatur immunis. Et ſi quiſquam (quod" non opinamur) implere quæ ſunt præcepta neglexerit, in Procuratorem" eius ſeueriſſimè vindicetur, ita vt ſi huiuſmodi contumaciæ dominum conſcium eſſe conſtiterit, quadruplum id quod pro eius capitatione" poſcitur, poſthabita dilatione ſoluatur. Dat. VIIII. Kalend. April. Romæ", Honorio A. VI. & Ariſteneto CONSS. [404.]

NOTÆ.

* Lex 2. *Cod. eod. tit.*
" *De buccellato* dixi *ad l.6. ſup. tit. prox. de erogat. milit. annona.*
" *Deuotiſſimi* milites dixi ad *l.17. ſup. tit. prox.*
" *Præparari. Parata* quoque eo ſenſu in veteribus formulis & alibi, quæ & fermè cum menſionibus ambulant. Aimoinus quoque *lib.5. cap.27. adfreda aut tributa aut telonea exigenda, ad Manſionaticos vel Paratas faciendas.* Præceptum remiſſionis quod fecit Ludouicus Imperator Hiſpan. *p.428. Miſſis noſtris aut filij noſtri, quod pro rerum vtilitate illas in partes miſerimus, aut Legatis qui de partibus Hiſpaniæ ad nos tranſmiſſi fuerint, paratas faciant, & ad ſubuectionem eorum veredos dent.* Ita menſor qui præparandi gratia ad poſſeſſionem venerit, *l.10. inf. de metatis.*
" Formulam obſerua, *Quod non opinamur*: cui proximæ hæ: quod nolumus, *l.40. inf. de hereticis*, quod abſit, *l.15. inf. de bonis proſcriptorum.* quod non optamus, *l.4. inf. de conlat. donat.*
" Procuratorem poſſeſſionis intelligit, ſeu Actorem potentis alicuius Domini: Cuius *hoc Codice* frequens mentio: Mox opponitur Dominus ipſe ſcilicet.
" *Capitationem* vocat, modum poſſeſſionis, iugationem, vt *l.1. inf. ne quid publicæ lætit. l.2. 4. vlt. inf. de cenſibus l.36. inf. de Decurionib.*
" Romæ hoc anno conſtitit Honorius, vbi & aliæ Leges ab eo datæ: de quâ Honorij in Vrbe Roma mora, vide Claudianum *in 6. Conſulat. Honorij.*

COMMEN

COMMENTARIVS.

COMMVNIS, nullius (quamlibet Potentis imò quamlibet Principis) domus aut poſſeſſio eſt ex *hac* Honorij Romæ poſiti *conſtitutione* ab excoctione buccelati, & tranſlatione annonæ militaris; de quo pleniùs dicitur ad *l.* 15 18. *inf. de extraordin. munerib.* Alioquin, Procurator poſſeſſionis, qui hæc munera detrectat, ſeueriſſimè punitur: Si dominus ipſe huius contumaciæ conſcius ſit, quadruplo multatur. Quadruplo inquam, eius, quod pro eius capitatione poſcitur. Scilicet poſſeſſionum hoc onus eſt, & pro modo poſſeſſionum agnoſci debet. De excoctione buccellati iam dictum eſt ad *l.* 1. *ſup. hoc tit.* De tranſlatione annonæ eſt & *lex* 15. 23. *ſup. tit. prox. lex* 18. *inf. de extraord. ſiue ſordid. mun. lex* 2. 9. 11. 21. 22. *inf. de annona & trib.* quo titulo dicam pleniùs. Hic interim *titulus*, hic *caſus* notetur: quo ne Domus quidem Principis excuſatur ab aliquo onere: adde *l.* 2. 12. *de tironib. l.* 15. 18. *de extraordim.*

DE MILITARI VESTE.

TITVLVS VI.

XII. COD. IVST. Tit. XXXIX.

De hac Militaris Veſtis collatione eſt & Chryſoſtomi locus *homil.* 9. *ad Philipp. Comel. edit. pag.* 1169.

¶ SVSCEPTOR *veſtium, ex quibus, & à quo, cuiúſve periculo creandus ſit. Item, annuum eius tantum officium eſſe.*

1. Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Mamertinum PP.[a]

SIVE ex Principalium[b], ſiue ex Honoratorum[c] numero Suſceptor veſtium nominetur (exceptis videlicet his qui Palatinæ[d] militiæ priuilegiis fulciuntur, vel qui Officiis ac Miniſteriis perfuncti merito ſtipendiorum conſecuti ſunt dignitates) &[e] Vir Spectabilis Proconſul Africæ moneatur[f], vt ad excludendas fraudes vno anno plus hæc neceſſitas procuretur: ita tamen vt creationis periculum à Proconſulari Officio non recedat. Dat. XIIII. Kal. Mai.[g] Mediolani, Valentiniano & Valente AA. CONSS.

NOTÆ.

[a] Repetitur hæc lex, *l.* 4. *inf. de Suſceptoribus.* inuerſo tamen ſententiarum ordine; contra abrogatur partim, *l.* 31. *inf. de Suſceptoribus.*

[a] Italiæ, Illyrici, Africæ, vid. Ammianum Marcellinum.

[b] De *Principalibus* conſule *inf. Paratitlon, tit. de Decurionibus.* De his eſt hic quoque locus Saluiani, *lib.* 5. *de Gubernat. Dei. Quæ enim ſunt non modo vrbes, ſed etiam municipia atque vici, vbi non quot Curiales fuerint, tot Tyranni ſunt? quanquam fortè hoc nomine ſibi gratulentur, quia potens & honoratus eſſe videtur: Nam & latrones fermè omnes gaudent & gloriantur, ſi atrociores admodùm quàm ſunt, eſſe dicantur. Quis ergò vt dixi locus eſt, vbi non à* PRINCIPALIBVS *ciuitatum, viduarum & pupillorum viſcera deuorentur, & cum his fermè omnium Sanctorum.*

[c] De *Honoratis* dixi ad *l. vn. ſup. de Officio Iudicum ciuilium.*

[e] Inducenda vocula ET: vel ET pro *etiam*: quaſi diceret, non tantùm ceteri ordinarij Rectores Prouinciarum moneantur: verùm ipſe Proconſul Africæ, qui alioquin eminet ſupra cæteros Rectores: Spectabilis ſcilicet, cùm alij Clariſſimi ſint; de quo dicam *alibi.*

[f] A te Præfecto Prætorio datis litteris, *d. l.* 4. *inf. de Suſceptorib.* Proconſul Africæ ſub diſpoſitione P. P. Italiæ fuit.

[g] *Iul. d. l.* 4.

COMMENTARIVS.

DE SVSCEPTORE VESTIVM tria hâc *Valentiniani* conſtitutione continentur. ¶ Primùm: *Ex* Principalium, vel Honoratorum numero creandum illum: cùm antea aliquando ex officio Proconſulari crearetur, quod *hac lex in fine* aliquo modo indicat: & magis adhuc *lex* 31. *inf. de ſuſceptoribus.* Honorati ſunt, dignitate aliqua encti, functi. Neque tamen omnes Honorati ad hoc munus deuocari poſſunt, verùm ij tantùm qui citra Palatinam militiam, officium aut miniſterium, breuiter circa meritum ſtipendiorum dignitates ſunt (honorarias ſcilicet) conſecuti: Hi enim poſteriores à Nominatione iſta ſunt immunes, de quâ Palatinorum immunitate dictum fuit *ſup. tit. de priuil. eorum qui in Sacro Palatio.* Intereà duo *Honoratorum* genera obſerua: de quibus plenè alioquin dixi ad *l. vn. ſup. de officio Iudicum Ciuilium.* Priori ſcilicet honoratorum generi munera iniuncta, non poſteriori. Verùm ad officium Proconſulis poſtea reuocatum hoc munus ſuſceptionis fuit, *d. l.* 31. *inf.* de

BIBLIOTECA ROMA VITTORIO EMANUELE

de Suſceptorib.

Secundò ANNVVM ſuſceptoris veſtium munus tantùm eſſe iubetur: *ad excludendas fraudes*, ait hæc lex; ſcilicet excogitandis fraudibus opportuniora ſunt officia diuturna, quàm annua ſeu momentanea. Quæ autem hæ Suſceptorum veſtium fraudes fuerint, ex *hâc l.* diſci non poteſt.

Tertiò notandum, in Africa à Proconſule Suſceptorem veſtium creandum fuiſſe periculo Officij Proconſularis: (de quo Suſceptore veſtium per Africam, eſt quoque *d. lex* 31. *de ſuſceptor.*) Itidem Exactores per Africam ordinati Karthagine in Secretario, *l.* 20. *inf.* de Exactionib.

¶ Auctarij vice addam de collatione veſtium militarium quædam, vt antiquiora omittam, & quæ ex Plutarchi *Graccho* notantur, qui primus *legem* tulit de veſtibus ex publico militibus dandis. Huius quoque veſtium collationis meminit Ammianus Marcellinus *lib.* 21. *p.* 200. *Supplementa Legionibus ſcripta ſunt, indictis per Prouincias Tyrociniis, omniſque Ordo & Profeſſio vexabatur,* VESTEM *armáque exhibens & frumenta.* Iulianus *orat.* I. τὸ δ' ἐν τοῖς ἀγροῖς τῶν γεωργῶν φῦλον ἀρῶντες ἢ φυτεύοντες τροφὴν ἀποδιδοῦσι τοῖς φύλαξι καὶ ἐπικούροις σφῶν μισθὸν καὶ ἐσθῆτα τὴν ἀναγκαίαν. vbi vox, *Profeſſio*, retinenda; neque mutanda cum SteWichio in *Poſſeſſio*. Huius etiam meminit Chryſoſtomus *in Plilipp.* λόγῳ θ. *pag.* 34. πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον τοὺς μὲν στρατευομένους βασιλεῖ ἐπιγείῳ πάντα εἰσφέρειν, ΕΝΔΥΜΑΤΑ, καὶ τροφὰς οὐ κατὰ τὴν χρείαν μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν περιουσίαν, &c. En etiam, vt veſtes & annonas iungit: ideò & hic Titulus *de militari veſte*, ſuperioribus duobus, qui *de annona militari* fuerunt, proximè cohæret. De veſtibus in ſalario quoque Tribunis & Ducibus olim decretis, vid. Imperatorum *Epiſtolas* apud Pollionem *Vopiſcum in V. Claudij Probi.* De quo iam etiam aliquid dixi *ad l.* 11. *ſup. de Palatinis S. L.* Sed & Palatinis, veſtis decreta, ſecundum ſui ordinis cuique prærogatiuam *l. vlt. ſup. de Proximis Comitibus diſpoſitionum*: & *d. l.* 1. Vbi interim nota *annonarum* appellatione venire & veſtes. Militarium veſtium meminit & Vegetius *lib.* 2. *cap.* 19. *Nec aliquibus*, inquit, *milites inſtituti deputabantur obſequiis, nec priuata iiſdem negotia mandabantur: ſiquidem incongruum videbatur Imperatoris militem, qui* VESTE *& annonâ publicâ paſcebatur, vtilitatibus vacare priuatis.* Ad quem locum fallitur vir doctus, cùm negat veſtem militi è publico, Vegetij æuo, datam. Quem refutat omninò *hic Codex*: quod ab Amico noſtro D. Lindenbrogio rectè notatum.

¶ QVANDO *collatio veſtium Largitionibus inferenda ſit.*

II.* Idem AA." Auxonio" PPO."

OMNEM canonem" veſtium, ex Kal. Sept. ad Kal. April. noſtris largitionibus" tradi præcipimus: propoſitâ Rectori Prouinciæ, vel" eius Officio, condemnationis", quæ tuæ" iuſtitiæ videbitur, pœnâ. Dat. XIIII. Kal. Decemb. Marcianopoli, Valentiniano & Valente" CONSS.

NOTÆ.

* Lex I. *Cod. eod. tit.* " Valentis hæc *lex* eſt.
" Vide quæ notaui ad *l.* 15. *ſup. de erogat. milit. annona.*
" Orientis.
" Canonicæ veſtes ideò *l.* 1. *inf. de diſtrah. pign. quæ trib. cauſa.*
" *Vel*, pro ET.
" Id eſt, multæ. vid. quæ notaui ad *l.* 22. *ſup. de re militari.*
" Scil. Præfecti Prætorio diſpoſitioni Rectores Prouinciarum ſubiacebant.
" Χ. 11. id eſt, A. 368. v. *Chronologiam*: & Ammianum *lib.* 27. *p.* 365. vbi teſtatur anno ſecundo belli Gothici (qui hic eſt) Valentem *Martianopolim* ad hyberna diſceſſiſſe.

COMMENTARIVS.

TEMPVS intra quod Canonem ſeu tributum & collationem veſtium militarium in vſus militum deſtinatarum, Largitionibus Principis inferri oporteat, *hâc l.* definit Valens Imp. à Kalendis putà Septembribus, ad Kalendas Aprilis, medio quod intercedit tempore, & ſic intra ſeptimum menſem ab Indictionis initio: Id enim ex *Kal. Septembr.* exſurgit Ambroſius *Epiſt.* 83. *Indictio Septembri menſe incipit.* Anteà à 24. Septembris Indictio incipiebat. De quo dicam plenè *alio loco, diatribâ ſingulari, inf. tit. de indulg. deb.* ¶ *Canon veſtium*, eſt collatio integra veſtium ex vnâ prouinciâ (vnde & *canonica veſtes* dictæ *l.* 1. *inf. de diſtrah. pign. quæ trib. cauſa*:) cuius collationis ſollicitudo ad Rectorem Prouinciæ pertinebat, eiúſque Officium: Collationes inquam, intra id tempus vrgendæ, & ad largitiones Principis tranſmittendæ. Idcóque ſi id negligeret, tam Ipſe, quàm eius Officium, multæ ſubiacere iubetur iudicio, ſeu arbitrio Præfecti Prætorio; cuius ſcilicet diſpoſitioni Præſides & Rectores Prouinciæ ſuberant, vt *in fin. leg. h. tit.*

¶ Cæterùm cùm tempus iſtud Canoni veſtium inferendo præfigatur, quæri poteſt; Num igitur hæc cauſa fuerit, vt ita milites pecuniâ acceptâ ex Kalend. Aprilib. tempeſtiuè veſti ſuæ, tota æſtate, ſex menſium ferè ſpatio, in hyemis tempus proſpicere poſſent: Pecunia enim militi pro veſte fermè data, non veſtis ipſa: de quo *d. l.* 34. *inf.* Hæc ratio ad hanc *legem* non placet: nam imò in ſpecie *huius leg.* Veſtis ipſa militi præbita. Quare hæc ratio vera eſt, nempè quia veſtis præbita militi in vſus ſuos à Kal. Semptemb. in Kal. Apriles, quæ ſæuior eſt Anni tempeſtas præſertim in milite Gothico; vbi ſecundo iam anno diſtrictus erat Valens hoc tempore; eóque Martianopolim (vnde hæc *lex* data) ad hyberna diſceſſit teſte Ammiano Marcellino *lib.* 27. *p.* 365. Igitur vt eſſet vnde veſtis ſuo tempore militi præberetur, tempus illationis præſtitutum. Hac ipſa de cauſa, Conſtantij

leg. 2.

leg. 2. *inf. de Murilegulis*, Gyneciarij mancipium Gynæceij celantes intra Kal. Septembres prodere iubentur: vt ita ab eo tempore texendis veſtibus vacare poſſint: de quo ad *l. vlt. inf.*

¶ Interim notandum, & hanc legem de earum numero eſſe, quibus Valens rem militarem reſtituit, Annonæque militari conſuluit: de qua alioquin Valentis mente vid. & Themiſtium *orat.* 10.

¶ MODVS *Canonis Veſtium per quinque Orientalis Præf. Prætorianæ Diœceſes.*

III. Imppp. VALENS, Gratianus & Valentinianus AAA. Modeſto PP."

PROVINCIÆ" *Trachiarum*", per viginti iuga ſeu capita conferant veſtem: Scythia & Muſia", in triginta iugis ſeu capitibus interim" annuâ ſolutione defendant": per *Ægyptum* & *Orientis* partes", in triginta terrenis iugis, per *Aſianam* verò & *Ponticam* diœceſim, ad eundem numerum in capitibus, ſeu iugis annua veſtis collatio dependatur: ita vt per Orientem prouinciæ in titulo Auri CONPARATICIJ, quod per iugationem redditur, CONPENSATIONIS" gratia perfruantur, exceptis" Oſroëne & Hiſauria", nam eaſdem conſtat Aurum CONPARATICIUM minimè redhibere. Dat. V. Id. Auguſt. Hierapoli", Gratiano A. IIII. & Merobaude V.C. CONSS. [377.]

N O T Æ.

" Lex 1. *Cod. eod. tit.*
" *Modeſtus* PP. Orientis, vt iam alibi docui: verùm id apertiſſimè commonſtrat hæc *lex*. V. Zoſimum *lib.* 4. *p.* 742. 748. Et Ammianum *lib.* 29. *p.* 412. Et *lib.* 30. *p.* 448.
" Cæteræ, puta Europa, Thracia, Hemimontis, Rhodope, atque ita omnes, præter Scythiam & Myſiam.
" Melius *Thraciarum*: *Thrachia* enim vel *Trachea* cognomentum Ciliciæ; Has voces quoque commutatas reperies apud Euſebium *Chronico n.* 2089. De quo plura *ad l.* 3. *ſup. de Senatorib. & gleb. coll.*
" Pro *Myſia*. Cæterùm Myſiam Secundam intelligit quæ ſub P.P. Orientis fuit. Prima enim Myſia ſub Præfecto Prætorio Illyrici erat: v. *Not. Imp.*
" Dum aliud conſtitutum fuerit, pacatis prorſus rebus & reparatis.
" Ꝫ. *Dependant*, vt mox *dependatur*: Et ita quoque habet Codex Iuſtin.
" *Partes* pro tractu & diœceſi, vt *l.* 12. *inf. de extraordin munerib. l.* 15. *de Epiſcopis*, *l. vlt. de Epiſcopali iudicio*: *l.* 14. *inf. de Nauicularijs*: *l.* 25. *inf. de petitionibus*: *l.* 49. *de operibus publicis*: *l.* 3. *de fide catholica.*
" *Compenſationem* vocat adærationem, de quo dixi *ad l.* 28. *ſup. de erogat. milit. ann.*
" In Orientis diœceſi ſcilicet fuerunt hæ duæ Prouinciæ *Oſroëne & Iſauria*: V. *Notitiam Imp.*
" *Hiſauria*, pro Iſauria, frequens hæc πλεονασμὸν, olim libertas, quod aliis exemplis firmat Valeſius *ad Marcellinum p.* 194.
" HIERAPOLI hoc tempore conſtitit Valens: vbi & duæ prætereà ab eo datæ hoc tempore conſtitutiones, puta, lex 8. *inf. de fiſci debitorib. l.* 1. *ſup. de Senator. & gleb. coll.*

COMMENTARIVS.

MODVS Canonis, veſtium canonicarum ſeu militarium annuatim conferendarum per Prouincias & diœceſes Orientis, atque adeò Præfecturæ Prætorio Orientis, hâc *Valentis* conſtitutione definitur. Per Præfecturam, inquam, Orientis, cuius vt quinque diœceſes fuiſſe *Notitia Imperij* teſtatur, ita & *h. l.* nominatim illæ memorantur omnes: Cum qua non malè conferatur *lex* 3. *inf. de fide Catholica*: vbi dicam plura. Sunt autem hæ quinque, & quidem eodem ordine hîc expreſſæ, quo *in d.l.* 3. 1. Thracia, 2. Ægyptus 3. Oriens, 4. Aſiana, 5. Pontica. Sed & apud Sozomenum, quo loco *dictam leg.* 3. memorat *lib.* 3. *cap.* 9. paulò alio ordine *Canone* 2. *Concilij Conſtantinopolitani*. Et apud Socratem *lib.* 5. *cap.* 8. Et in *Notitia Imperij*. ¶ Modus autem hîc conſtituitur: In omnibus diœceſibus Orientis per triginta iuga ſeu capita, veſtes ſingulas conferri iubet *Valens* annuatim. Exceptis quatuor Thraciarum prouinciis, puta Europa, Thracia, Hæmimonte, Rhodope, in quibus per viginti iuga veſtis conferenda eſt. Proinde in ſola Thraciarum diœceſi variatum hac parte; in duabus eius Prouinciis, puta Scythiâ & Myſiâ, per triginta iuga, veſtis præbita, in reliquis quatuor, per viginti. Cuius diuerſitatis ratio ex horum temporum hiſtoria petenda eſt: Nempè quod regiones Scythiæ & Myſiæ, Hunnorum, & Gothorum deprædationibus per hæc ipſa tempora deuaſtatæ direptæque fuiſſent. Cuius rei Hiſtoriam exequitur Ammianus Marcellinus, *lib.* 31. Et quidem hoc ipſo Conſulatu ſeu anno, inter alia, *p.* 482. hæc ſcribens. *Opportunitatem milites nacti, immenſas Barbarorum cateruas inter Hæmimontanas anguſtias clauſerunt*, &c. *Hæc Gratiano quater, & Merobaude Conſulibus agebantur.* Et mox, *fortéque iiſdem diebus per Scythiæ regiones & Mœſiæ omnibus quæ poterant mandi conſumptis, feritate vrgente pariter & inopia Barbarique molibus magnis ardebant.* Hinc illa igitur Prouinciarum diœceſeos Thraciæ hac parte diuerſitas; Eóque etiam pertinet vocula INTERIM *h. l.*

¶ In Orientis diœceſi Prouinciarum etiam quædam fuit diuerſitas: Duæ quippe eius Prouinciæ, puta Oſroëne & Iſauria, veſtem militarem ipſam præbebant, cæteræ verò Orientis Prouinciæ non veſtem ipſam, ſed adærationem, ſeu eius loco, & *compenſationis gratiâ* aurum: Quod quidem *aurum comparaticium* vocatur: quia ſcilicet ideò confertur, vt veſtes indè militares comparentur: ſicut Vegetius ſcribit, *Si tributa deficiant prorogato auro comparanda eſſe omnia.* De quâ pecuniæ collatione ad veſtium coëmptionem eſt & hic Libanij locus *ep.* 510. *ad Clematium* [vt puto Palæſtinæ Rectorem] *δύο τίνων βοηθεῖ τοῖς ἀνδράσι, τὸ μὲν ὅπως*

ταχέως τ' ἀργύρειον λάβοιεν, τὸ δὲ ὅπως μὴ πολλῷ πλείω ἐσθῆτα πρίαιντο. Cæteræ inquam Orientis Prouinciæ, quarum numero fuit Palæſtina mox in tres diuiſa, per quas poſteà idem conſtitutum fuit, de ſpeciebus annonariis, quod *h. l.* de veſte militari, *l. 30. ſup. de erogatione milit. annona.* De *coëmptione* veſtis militaris plura ad *leges ſequentes* ¶ Neque illud omittere poſſum ex iiſdem Diœceſibus quæ *hac l.* memorantur, quæque PP. Orientis ſuberant, Imperium Valentis conſtitiſſe: neque vlteriùs ſeſe porrexiſſe. Nam Valentinianus in Imperij diuiſione ſibi, reliquam orbis Romani partem omnem ſeruauerat, & in his Illyricum *totum*. Teſtis nominatim Zoſim. initio *lib. 4. p. 735.* Ἔδοξε τῷ Οὐαλεντινιανῷ, διελομένῳ πρὸς τὸν ἀδελφὸν τὴν ἀρχὴν ἐπιτρέψαι μὲν αὐτῷ τὴν Ἑῴαν ἄχρις Αἰγύπτου καὶ Βιθυνίας καὶ Θρᾴκης. Λαβόντα δὲ τὰς ἐν Ἰλλυριοῖς πόλεις αὐτὸν εἰς τὴν Ἰταλίαν διαβῆναι, καὶ τὰς ἐν ταύτῃ πόλεις ἔχειν ὑφ' ἑαυτῷ, μετὰ τῶν ὑπὲρ τὰς Ἄλπεις ἐθνῶν, Ἰβηρίας τε καὶ τῆς Βρεττανικῆς νήσου καὶ Λιβύης ἁπάσης, id eſt, *Viſum Valentiniano, diuiſo cum fratre Imperio, committere ei Orientem Ægyptum & Bithyniam, Thraciámque vſque: ſibi verò ſeruatis Illyrici vrbibus, atque in Italiam tranſitu facto, eius vrbes tenere, vnà cum Tranſalpinis gentibus, Hiſpaniaque & Britannica inſula, & Africa tota.* Quare & forte exindè natum diſſidium illud inter Valentem, & filios fratris, (id eſt Gratianum, & Valentinianum) quorum nomina *huic l.* inſcripta: quod circa hæc ipſa tempora memorat Eunapius *in Excerptis Legationum*, cuius causâ etiam Schythas in Imperium Romanum Valens immiſerit: ἔδοξε τῷ βασιλεῖ· καὶ γὰρ ἦν αὐτῷ ἐπιζηλοτυπίας αὐτῷ πρὸς τοὺς συμβασιλεύοντας (οἱ παῖδες ἦν μὲν ἀδελφοῦ) καὶ ἐγκαλεῖν οὕτω πρότερον· τὴν βασιλείαν δὲ διαιρῆσαι κατὰ σφᾶς ἔδοξαν τὴν διανομὴν, ἐκ ἐνισχύοντες ἐπὶ τὸ θεῖον.

¶ PRETIVM *ſingularum chlamydum; ſolidus.*

IIII. * Impp. Arcadius & Honorius AA. Martiniano Com. S. L.

FORTISSIMIS" militibus noſtris per Illyricum non binos trimeſſes" pro ſingulis clamidibus", ſed ſingulos ſolidos dari præcipias. Dat. XVI." Kal. Febr. Conſtp. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONSS.

NOTÆ.

* Lex 3. *Cod. eod. tit.* Et iungenda *huic legi* fortè *lex 14. ſup. de Palatinis Sacrar. largitionum.* Et *lex 6. ſup. de proximis Comitib. diſpoſition.* Emendatâ tamen *huius legis* ſubſcriptione.

" *Fortiſſimi Milites*: de quo dixi ad *l. 17. ſup de erogat. milit. ann.*

" *Tremiſſes*, alij: De quo mox.

" De *chlamyde v. & l. 1. inf. De habitu, quo vti oportet intra vrbē*: vbi *habitus militaris* dicitur: itē *terror Chlamydis* dicitur, quietiſque veſtimentis opponitur: Schol. Iuuenalis ibi; cumque paludatis Ducib. euntib. ad militiam inquit, chlamydatis ſcilicet.

" Fortè XV.

COMMENTARIVS.

PRETIVM veſtis militaris vnius (à prouincialibus Illyrici ſoluendum) hactenus erat duorum tremiſſium: Verùm Arcadius integrum ſolidum *h. l.* dari iubet. Illyrici inquam, quod duas habuit diœceſes, Macedoniam & Daciam, vt vel ex *Imperij Notitiâ* liquet. ¶ *Tremiſſis* eſt, tertia pars aſſis, ſeu ſolidi. Iſidorus de ſolido agens; *Hunc*, inquit, *vt diximus, vulgus Aureum vocat, cuius tertiam partem idem dixerunt Tremiſſem, eo quod ſolidum faciat, ter miſſus.* Verum dixit Iſidorus de æſtimatione tremiſſis, ſed nugas agit in nominis ratione. Tremiſſis enim, vt ſemiſſis. Sed & Synodus Quarta Carthaginienſis prohibet *tremiſſes exigi ſolitos pro ſacro Vnctionis balſamo.* Eius fit quoque mentio *l. 2. inf. Ne comitibus & Tribunis lauacra præſtentur*: *& l. iubemus 16. in pr. Cod. de erog. milit. ann.* Sed & Lampridius in *Alexandro Seuero* meminit: *Vectigalia*, inquit, *publica in id contraxit, vt qui decem aureos ſub Heliogabalo præſtiterant, tertiam partem Aurei præſtarent, hoc eſt tricesimam partem. Tuncque primum ſemiſſes aureorum formati ſunt: tunc etiam, cùm ad tertiam partem aurei vectigal decidiſſet, Trimeſſes: dicente Alexandro etiam quartarios futuros, quod minus non poſſet. Quos quidem iam formatos in moneta detinuit, expectans ſi vectigal contrahere potuiſſet, & eoſdem ederet. Sed quia non potuiſſet per publicas neceſſitates, conflari eos iuſſit, & Tremiſſes tantùm ſolidóſque formari.* Quo loco Lampridij duo perperàm ſollicitari video. Primum ea quæ de ſemiſſibus aureorum formatis ſcribuntur, propter illa ſequentia; *iuſſit Tremiſſes tantùm ſolidóſque formari.* Nam vt Vir Doctus rectè monuit; pro temporum varietate, & pro modo tributi contracti primùm ſemiſſes, poſtea tremiſſes formati fuerunt, quod hæc verba clarè oſtendunt, *Tumque* PRIMVM *ſemiſſes aureorum formati ſunt*: TVNC ETIAM [id eſt, poſtea] *cum ad tertiam partem auri vectigal decidiſſet, tremiſſes.* Nam quæ præcedunt *vectigalia publica*, &c. ad poſtremam hanc imminutionem pertinent. Item pro *decidiſſet*, legunt *deſediſſet*. Perperàm: *Decidit* eo loco, vel pro *recidit*, id eſt, eò contractum fuit, Vel *decidiſſet* actiuè, Alexander ſcilicet, id eſt, contraxit, vt paulò ante, & poſtea rurſum, vt *l. 4. inf. de Suariis. Cuius modum ponderatione certâ deciderit Suarius.* Vide & Gloſſarium *in voce, Recidere.*

¶ Vt ad tremiſſes redeamus, iidem quoque Trientes Aurei nominantur apud Trebellium Pollionem *in Claudio*, vt rectè monuit, qui primus ad eum locum ſcripſit: *Aureos Valerianos*, inquit, C. L. *Trientes Saloninianos CCC.* Quo ſenſu & Trientes penſiones, & Trientarium fœnus. *Trimiſium*, vel *Tremiſium* (promiſcuè pariter vt tremiſſis & trimiſis) recentiores dixerunt: Paſſim Anaſtaſius *in vitis Pontificum*, hoc inter cætera loco; *Poſſeſſionem Scaurianam in territorio Gacitano præſtantem omnia inibi cum adiacentibus adtignis ſolidos 312. & trimiſium.* Idem paulò poſt, *Poſſeſſionem celeris in territorio Aſilano præſtantem ſolidos III. & trimiſſium.* Tremiſſis fit etiam frequens mentio *in legibus Viſigothicis Burgundionum, Alamannorum, Boiorum Friſiorum, Ripuariorum*: Et apud Paulum Warnefridum

lib. 5.

lib.5.cap.39. In Ripuariis *Titulo 23. Tremiſſem, id eſt, quatuor denarios*, rectè. ¶ Cœterùm quandoquidem de veſtibus militaribus per Illyricum *h.l.* agitur, omittere non poſſum locum ex *Epiſtola* Gallieni apud Pollionem *in vita Claudij*, de his veſtibus: *Miſi*, inquit, *ad eum* CHLAMIDES *veri luminis limbatas duas, veſtes diuerſas 16. album ſubſericam paragaudem triuncem vnam, Zanchas de noſtris Parthicis paria tria, ſingilliones Dalmatenſes decem, chlamidem* DARDANICAM *mantuelem vnam, penulam* ILLYRICIANAM *vnam, bardocucullum vnum, &c.* De *Dalmatica*, & *Dalmaticatis* alij iam monuerunt.

¶ AVRVM *Comparatitium pro veſte à Prouincialibus collatum quomodo* DISPENSANDVM *ſit.*

v. * Impp. Honorius & Theodoſius AA. Aſclepiodoto PF. P.

MILITARIS" adæratio" veſtis à conlatoribus" exigatur (Sacratiſſimis videlicet Largitionibus" inferenda) ita, vt quinque eius partes fortiſſimis" militibus erogentur in pretio, ſexta verò portio" à Gynæciariis" Clementiæ noſtræ, abſque vlla vel ipſorum vel publicâ incommoditate, pro eadem contextione" ſuſcepta" Iunioribus Gregariiſque militibus in ipſâ, quàm maximè eos deſiderare conſtitit", ſpecies præbeatur. Dat. VII. Id. Mart. Conſtp. Aſclepiodoto & Mariniano CONSS.

NOTÆ.

Lex *vlt Cod. eod. tit.*
" Militaris veſtis adæratio.
" Dixi ad *l.28. ſup. de erogatione milit. annona.*
" Prouincialibus poſſeſſoribus.
" Vide *l.2. ſup.*
" Vt *l.4 ſup. & l.17. ſup. de erog. milit. annona*: vbi dixi.
" De *Gynaeciariis* ſuo titulo dicetur *inf. lib.10. de Murilegulis & Gynaeciariis.* Vel ex *hac* interim *lege* ſatis apparet contexendis EOS veſtibus operam nauaſſe.
" dixi aliquid ad *l. vlt. ſup. de Proximis Comitibus diſpoſitionum.*
" *Iuniores*, pro Tyronibus, dicam *inf. ſuo Titulo*, plenè.
" *Gregarij* à tironibus diuerſi: vt miror Cuiacium dicentem, tyronem & gregarium militem pro eodem dici. De quo *ſuo tit. inf. de Tironibus.*
" Conſtiterit.

COMMENTARIVS.

AVRVM COMPARATITIVM, ſeu adæratio veſtis militaris, id eſt, aurum à Prouincialibus loco veſtis militaris collatum, & theſauris Imperatoris illatum, quâ ratione diſpenſandum ſit, *hâc* Theodoſij Iunioris *lege* conſtituitur. Scilicet totius collationis ſiue canonis veſtium quinque partes fortiſſimis militibus in pretio erogari iubet: *Fortiſſimis* inquam *militibus*, id eſt, neque tyronibus, neque Gregariis; hi enim illis *h. l.* opponuntur: ſextam verò portionem à Gynæciariis ſuſcipi, vt contextæ inde veſtes tyronibus & gregariis præbeantur, ſcilicet fortiſſimis militibus aurum pro veſte datum; tyronib. & gregariis, veſtis ipſa: Error enim eſt granis cuiuſdam, qui *h. l.* id tradi putabat, Gynæciariis pro contextione ſextam partem adærationis ceſſiſſe. Differentiæ rationem Græci hanc rectè adſignant: τούτοις γὰρ οὐ δεῖ πιστεύειν ἀργυρίῳ, *Gregariis & tironibus pecunia credi non debet*: Quia ſi pecunia his daretur, ſeu aurum comparatitium, in alios vſus facillimè prodigerent. Quæ ipſa inter alias ratio eſt, cur in ſpeciebus annonæ militi datæ fuerint, & maluerint olim, rem ipſam dare quàm pretium: adeò vt nefas etiam haberent, vendere. Saluſtius intra militaria probra recenſet, *frumentum publicè datum vendere: panem in dies mercari.* Sed & de Galba memorat Suetonius *cap.7.* inter ſeueritatis eius exempla, *Militi, qui per expeditionem annona arctiſſima reſiduum cibariorum, tritici modium, centum denariis vendidiſſe arguebatur, vetuit, ſimul atque indigere cibo cœpiſſet, à quoquam opem ferri, & is fame extabuit.*

DE PASCVIS.

TITVLVS VII.

* Hunc *titulum* loco mouit Tribonianus, & maluit ad tractatum *de re Ruſticâ* referre: Hinc adeò *titulus Cod. Iuſt. lib.11. t.61. de Paſcuis Publicis, vel priuatis.*

I. * Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Germananium Com." S. L.

DEDIMVS litteras ad Viros Clariſſimos" Præfectos" Prætorio, Vt, ab his conuenti Rectores" prouinciarum ſcirent, in locis rei Priuatæ Augmenta penſionum non eſſe facienda: Neque ſinerent, Paſcua animalium ex rebus priuatis noſtris prouincialium licitatione præberi. Dat." v. Kal. Feb. Romæ Valentiniano & Valente AA. CONSS.

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Et verò idem penè *hac leg.* conſtituitur, quod *lege ſeq.* quæ hac *de Paſcuis* parte amplior eſt & apertior. Quin & prior *huius legis* pars ab *hoc titulo* fugitiua eſt, & meliùs locata fuiſſet ſub *tit. de locat. fund. iur. emphyt.* Denique ὕστερον πρότερον hîc admiſſum ab huius Cod. Conditoribus: *hac* enim *ſequente* poſterior eſſe debuit, ſi modò hæc illam indicat.

" *Germaniano* huic Comiti S. L. inſcribitur hoc ipſo anno *lex 3. infr. de Murilegulis*: & A. 367. *lex 13. inf. de ſuſceptor. & l. 4. inf. de Metallis*: *l. 1. Cod. de vet. numiſm. poſt.* quæ tres *leges* inter ſe coniungendæ ſunt.

" *Clariſſimi* titulus nudus Præfectis Prætorio ab Alexandri Seueri inſtituto tributus: tributus adhuc Lampridio teſte hoc tempore inter initia Valent. vid & *leg. 7. de extraord. & leg. 15. de Pratorib.* mox autem & *Illuſtres* dicti: de quo dixi ad *d l. 15. ſupr. de Pratorib.* In Conſtantij *leg.* dicitur Rufinus P. Vir Clariſſimus & Illuſtris, *leg. 6. infr. de ann. & trib.* item in *l. 19 de petit. l. 12. de extraord.*

" Quomodo & ad Rufinum Præfectum Prætorio, *l. 2. prox. infr.*

" Rectores Prouinciarum ſub diſpoſitione Præfectorum Prætorio fuerunt: *h. l. & l. prox.*

" fortè pro *reddita.*

COMMENTARIVS.

PENSIONEM locorum vel paſcuorum ad rem priuatam Principis pertinentium, ex licitatione prouincialium ſtatui, vel ſemel addictis iis locis vel paſcuis, augeri vetat hâc conſtitutione Valentinianus Sen. pariter vt *l. 2. inf.* quam forte hæc indicat, cuius mentio fit *l. 3. inf. de locat. fund. iuris emphyt.* & *l. vlt. inf. de conlat. fund. patrimonial.* Breuiter ea penſio manere debet, quam antiquitas ſtatuit: *h. l. & l. ſeq.* Neque licitatio in paſcuis præbendis, neque augmenta iam factis admittenda ſunt: De cuius rei ratione dicetur *ad l. prox.* qui huius rei fundus eſt.

¶ PENSIO *paſcuorum rei priuatæ augmentum vel licitationem admittere non debet.*

II. * Idem AA. ad Rufinum PF. P.

CVM nulla ratio ſit, cur in paſcuis ſaltibus" rei priuatæ debeat ampliari", nequaquam pro libidine Ordinum augmenta" facienda ſunt: etenim idcircò grauiorem penſionem inponi ab Ordinibus accipimus, vt animalia" ex rebus priuatis noſtris à locorum paſtibus arceantur, quod fieri non oportere Diuæ memoriæ Iulianus † prorogatâ iuſſione conſtituit. Quare Excellens Auctoritas tua, conuentis Rectoribus prouinciarum, non eam licitationis neceſſitatem patiatur inferri, quam repentinam faciunt Ciuitatis", ſed eam manere decernant", quam ſtatuit antiquitas. Dat. VIIII. Kal. Octobr. Luceriæ", Valentiniano & Valente CONS.

NOTÆ.

* Lex 1. *Cod. eod tit.* Hanc *legem* prætulit Tribenianus: in partem, quia & amplior hâc parte", & paſcuis inquam, manifeſtior eſt. Cæterùm hanc legem innuit *lex 1. ſup.* Meminit eiuſdem *lex 3. inf. de locat. fund. iur. emph. & l. vlt. inf. de conlat. fund. patrim.*

" Italiæ, Illyrici, Africæ v. Ammianum quoque.

" Vide *legem 2. inf. de locatione fundorum iuris emphyteut.*

" *Penſio* ſcilicet, quam vocem Tribonianus addidit ad maiorem euidentiam. Quæ tamen non adeò neceſſaria. *Ampliandi* quippe vox hac in re procul dubio propria.

" V. *legem 1. ſup.*

" Vid. *inf. Titulum de Grege dominico.*

" Id eſt, iam antea rogatâ, promulgatâ.

" Pro *ciuitates.*

" Scilicet Rectores Prouinciarum. At in Codice Iuſtin. *decernat*, Præfectus Prætorio ſcilicet.

" Luceria, inter Mediolanum & Veronam Aquileiamque.

COMMENTARIVS.

PENSIONEM paſcuorum rei priuatæ eandem manere, neque augmenta aut licitationis calorem recipere iubet Valentinianus Senior *hâc conſtitutione* rurſùm vt *l. 1. ſup.* Cuius rei *h. l.* ratio hæc redditur, *ne prætextu grauioris penſionis animalia de gregibus dominicis, arceantur à paſtu illorum paſcuorum.* Scilicet paſcua rei priuatæ certâ & antiquitus ſtatutâ penſione, eâque moderatâ locabantur, ſub hâc conditione & lege, vt animalia de ſacris [id eſt, Principis] præſepibus (vt loquitur alicubi

Claudianus

Claudianus) ſeu greges dominici (de quibus ſingularis titulus *lib.*10.*inf.*) in iis compaſcendi ius nihilominùs haberent. Igitur, ne prætextu grauioris penſionis eadem animalia arcerentur, neque licitationem, neque augmenta admitti Valentinianus Sen. voluit: Licitationis calorē, & augmenta, vt cæteroquin admitti publicè vtile eſt, ita certis caſibus, ſi admittatur inutile. Vide *legem locatio* 9.*ff. de Publicanis & vectigalibus*: *Et l.*4. *Cod. de vectigalibus*: Neque abludit Suetonij locus *in Iulio*, *cap.*20. ¶ Hoc verò ipſum & de *aliis locis* rei priuatæ, ſeu fundis, Valentinianus conſtituerat *alterò capite*, quod *huic* cohæſerat, vt docet *d. l.* 1. *ſup.* cuius Valentinianei *capitis*, & *conſtitutionis* mentio fit *l.*3. *inf. de locat. fund. iur. emph. & l. vlt. inf. de conlat. fund.* Quinimò & alia adhuc *capita* huic conſtitutioni cohæſiſſe, veluti de *fideiuſſoribus*, quos conductores rei priuatæ dare deberent, docet *lex vn. inf. qui conduct. rei priu. fideiuſſ. exigi non debent.* Denique ſolemnis hæc Valentiniani Senioris conſtitutio fuit, & generalis *de conductione fundorum & locorum rei priuatæ*, quam ſecuti deinceps Principes ſæpe vſerunt. Quanquam & hæc omnia ex æquo dici poſſint cohæſiſſe & *legi* 1. *ſup.* non minùs quàm *huic.* Notandum verò datam hanc *leg.* à Valentiniano *Luceriæ*: quod de quâ Luceria accipiendum ſit quæri poteſt. Ego non de Apula id accipiam, ſed de eâ quæ in Galliâ citeriore Padania, vbi Valentinianus hoc anno conſtitit. vid. *Chronol.*

¶ *A* PVBLICIS *pratis Apamenis* [*vel ac amœnis.*] *& à* PRIVATORVM *Antiochenorum, militum animalia arceri iubet Arcadius Imp.*

III. * ARCADIVS & Honorius AA. Simplicio" Comiti & magiſtro vtriuſque militiæ.

INSIGNIS" Auctoritas tua, hâc condicione" à publicis pratis Apamenis" animalia militum prohiberi præcipiat, vt vniuerſi" cognoſcant, de emolumentis" eorum, tuíque Officij" facultatibus, duodecim libras auri fiſci commodis exigendas, ſi quiſquam poſthac memorata" prata mutilare temptauerit ¶ Non minore decernendâ pœnâ, ſi etiam prata priuatorum Antiochenorum fuerint deuaſtata: Ita tamen, vt ſine læſione prouincialium prouideant Curiales, quo pacto animalium militarium paſtui conſulatur. Dat. v. Id. Mart. Conſtp. Honorio A. IIII. & Eutychiano v.c. CONSS. [398.]

NOTÆ.

* Lex 2. *Cod. eod. tit.*

" *Simplicio* huic Magiſtro militum inſcribitur quoque anno 396. *lex* 56. *inf. de curſu publico*: ſed & *lex* 28 *ſup. de Pratorib.* vbi perperam ſcriptum *Simplicio PF. P.* Extant quoque ad hunc Simplicium tres Syneſij Pentapoleos Cyrenes Epiſcopi Epiſtolæ: nempe 24. 28. & 130. Quarum priore eam ſimpliciter *ἐν ἀξίᾳ* conſtitutum fuiſſe docet, Poſteriore nominatim Magiſtrum militum per Orientem fuiſſe oſtendit. Nam & Ducis Cerealis ab eo Pentapolim miſſi meminit, & querelas malè geſti Ducatus ad eum defert.

" Eadem compellatio, *d. l* 56.

" Seu hâc pœnâ propoſitâ, vt mox *inf.* decernendâ pœnâ.

" Ita diſertè habet M S. Authenticus: itaquoque Codicem Iuſtinianeum *emendauit* Cuiacius 1. *obſeruat.* 19. cùm antea legeretur *ac amanis*, & in MSS. *ab amœnis*; de quo mox.

" Milites.

" *Emolumenta militum*, ſtipendia, *h. l.* & *l.* 28. *de ſuſceptorib.*

" *Officium* Magiſtri militum nota.

" Publica.

COMMENTARIVS.

ANIMALIA MILITVM à publicis pratis Apamenis, vt & priuatorum Antiochenorum pratis hâc Arcadij conſtitutione ſub ſeueriſſimâ pœnâ prohibentur, A. D. 398. Sed militarium animalium paſtui ſine Prouincialium læſione Curiales prouidere iubentur. ¶ De paſcuis publicis videndus eſt Frontinus *de controuerſiis agrorum*, & Aggenus *in Frontinum.*

¶ De *Apamenis* verò pratis *h. l.* nominatim primo loco agi videatur, quomodo diſertè habet M. S. Authenticus, & Cuiacius reſtituit in *Cod. Iuſt.* Certè Apamœnorum quoque pratorum, Strabo meminit hoc inſigni loco, *lib.* 16. *p.* 517. cuius partem quoque laudauit Cuiacius: ἡ δὲ Ἀπάμεια καὶ πόλιν ἔχει τὸ πλέον εὐερκῆ. λόφος γάρ ἐστιν ἐν πεδίῳ κοίλῳ τετειχισμένος καλῶς, ὃν ποιεῖ χερρονησίζοντα ὁ Ὀρόντης, καὶ λίμνη περικειμένη μεγάλη καὶ ἕλη πλατέα λειμῶνας τε βουβότους καὶ ἱπποβότους διαχεομένους ὑπερβάλλοντας τὸ μέγεθος· ἥ τε δὴ πόλις οὕτως ἀσφαλῶς καὶ χερρόνησος ἐκλήθη διὰ τὸ συμβεβηκός, καὶ χώρας εὐπορεῖ παμπόλλης εὐδαίμονος, δι᾽ ἧς ὁ Ὀρόντης ῥεῖ, καὶ περιπολεῖ συχνὰ ἐν ταύτῃ. ἐνταῦθα δὲ καὶ ὁ Νικάτωρ Σέλευκος τοὺς πεντακοσίους ἔτρεφεν ἐλέφαντας, καὶ τὸ πλέον στρατιᾶς καὶ οἱ ὕστερον βασιλεῖς, &c. Et mox. ἐνταῦθα δὲ καὶ τὸ λογιστήριον τὸ στρατιωτικὸν, καὶ τὸ ἱπποτροφεῖον, θήλειαι μὲν ἵπποι βασιλικαὶ πλείους τῶν τρισμυρίων, ὀχεῖα δὲ τούτων τριακόσια. ἐνταῦθα δὲ καὶ πωλοδάμναι, &c. Nempè ait Strabo, Apamena prata paſcendis equis & bobus ampliſſima fuiſſe. Ibi Seleucum Nicanorem olim 500. Elephantes & magnam exercitus partem aluiſſe, & inſecutos pariter Reges: ibi ſub Regibus Macedonum rationarium militare, & *ἱπποτροφεῖον* fuiſſe Regis equas ibi vltra 30. M. altas: admiſſarios 300. pullorum domitores fuiſſe. De Apameâ igitur Syriæ *h. l.* agitur, quod & Cuiacius notauit, non de Apamea Bithyniæ: quod ex Antiochiæ quoque mentione, quæ *b. l.* fit, colligatur.

colligatur. Vtraque ſanè ad Orontem fluuium ſita erat, hæc Syriæ Phœnices metropolis, illa Syriæ Cœles, quæ alioquin *Epidaphne* dicta: de quâ dicendi locus alius erit: Apaneam, vel vt alioquin ſcribitur, Apamiam, eo quo deſcripſit Strabo ſitu, expreſſam videbis in Itinerario Auguſtano ad Antiochiam & Orontem: Eiuſdem meminit & Ammianus Marcellinus *lib.* 14. *p.*22. *& lib.*28. *p.*394. Et ita quidem hîc legitur Apamenis, quomodo & Cuiacius reſtituit in Codice Iuſtinianeo, loco *ab amœnis*. Etſi ſunt qui hodie etiam veterem lectionem ibi tueri malint: quibus certè Ambroſij locus blandiri videatur *in Pſalmum* 118. *ſerm.* 5. vbi de ſtatiuis militum agens; *Sicubi vult*, inquit, *requieſcere Rex terræ exercitum ſuum, vrbem ædificiis nobilem refertam & vberem copiarum, aut agrum* AMOENVM *& virentem Paſcuis, aut nemoroſa, & campeſtria ſtatiuis opportuna decernit.* Imò & hic locus Claudiani adhuc magis (vt eum addam) biennio ante hanc legem *lib.*2. *in Rufinum.*

——— *Iam* PASCVA *fumant*
Cappadocum, volucrúmque parens Argeus EQVORVM
Iam rubet altus Halys, nec ſe defendit iniquo
Monte Cilix, SYRIÆ *tractus vaſtantur* AMOENI:
Aſſuetúmque choris, & lætâ plebe canorum
Proterit imbellem SONIPES *hoſtilis Orontem.*

Amœna ergo *prata*, quæ Græcis ἀκταὶ: Ακταὶ *Amœnia* Gloſſæ, & paſſim apud Dicæarchum. Poſidippus de Plateis τὸ πολὺ μὲν ἀκτή τις δ' ἐλευθερίας πόλις. Amœnia inquam, vel *Amœna* potius: niſi dixerint olim *amœne*, & *amœnum*, ἀκταὶ amœna litorum, vt Tacitus vocat, Secretorum littorum receſſus, in quibus ἀπόλαυσιν maris fruebantur, ac epulabantur vt plurimum voluptuarij homines, quod ἀκτάζειν dicebant, vnde Prouerbium σήμερον ἀκτάζομεν. *Actas* Vocari has littorum amœnitates Seruius annotat ad 5. *Æneid.* Idem confirmat Gloſſarium: *Acta littora amœna.* Hinc *Actare*, conſiſtere in littore, ἀκτάζειν. Neque hoc tantùm accipitur de littoralibus locis, ſed & de aliis, quamuis mediterraneis; locupletiſſimus teſtis Heſychius. Verùm huic lectioni aduerſatur *hic Codex*, cui adſtipulantur & quæ de Apamenis pratis modò dixi. Quin & Baſilica μηδεὶς τοῖς χειμῶσιν Απαμείας καταβοσκέτω. Denique id euincat quoque vox *memorata*. Quanquam ad vocem, *publicum*, hæc vox commodè referri poſſit. Ego certè in vtram partem cenſeam, animi adhuc pendeo; & ferè eſt, *vt amœna* præferam. Nempè enim de *Antiochenis* pratis hic agitur, quorum alia *publica* erant prata & amœna; de quo *initio legis*: alia verò *priuatorum* Antiochenorum: de quo *fine leg.* Et cur de Apamiâ & de Antiochiâ ſimùl agatur, cùm Arcadius *hâc l.* cauere voluerit, aduerſus militum laſciuiam, in certo quodam loco tum conſiſtentium; de quibus querelæ ad eum perlatæ fuerant, fortè Curialium Antiochenorum; Quos intereà, cum hæc in Antiochenorum gratiam ſtatueret, prouidere voluit, vt paſtui animalium militarium aliundè conſultum eſſe poſſet. ¶ Porrò eſt hæc Arcadij Conſtitutio data *ad Simplicium Magiſtrum militum* (de quo in *notis* dixi) occurrentis deprædationi Ducum, militúmque: de cuiuſmodi Ducis Cerealis deprædatione extat Syneſij querela ad hunc ipſum Simplicium *epiſt.*130. Et quidem eo quoque nomine, quod Cerealis militibus ἀστρατείαν venderet, item τὸ μὴ συμπεπῆχθαι βαδίζειν ἐπιτρέψαι ἤ τις αὐτὸ θρέψεται, id eſt, *ne in ſuis Numeris manerent commeandi licentiâ his datâ quò vellent alimoniæ causâ*, vbi etiam fortè legendum θρέψεται, id eſt, *ſeſe reficere*, vel *recreare.*

¶ PRIVATORVM *prata milites depaſcere prohibentur.*

IV. * Impp. Honorius & THEODOSIVS AA. Auriliano" PF.P. & Patricio.

POSSESSORES nihil plus debent, quàm quod noſtro arbitrio, noſtræ perennitatis, & Magnificæ Sedis Tuæ diſpoſitione, per annos ſingulos iubentur inferre. Nec verò milites aliquid præſumere" debent, niſi" quod largitate noſtri Numinis conſequentur. Ideóque poſſeſſores vel Coloni" ſuper pratis nullam moleſtiam patiantur. Dat. Non. Septemb. DD. NN. Honorio x. & Theodoſio VI. AA. CONSS. [415.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod.Iuſt.* Hujus *legis* meminit lex 5. *proximè.*
" *Aurilianus* PP. ſub Theodoſio Iun. v. *Proſopogr.*
" *Patricij* dignitas, ſequela alterius.
" *Præſumere*, id eſt, præterea ſumere, & erogare.
" Id eſt, annonis & capito ſuo contenti eſſe debent. Vide *l.*12. *ſup. de re militari*: & *l.*12. *ſup. de erogat. milit. annona.*
" De *Colonis* dixi plenè *Paratitlo, de fugitiuis colonis.*

V. * Idem AA. Comitibus & Magiſtris" militum.

PRATA prouincialium noſtrorum" pernicioſum" eſt militum moleſtiis fatigari: ideóque legem" ad Ampliſſimam Præfecturam" promulgatâ cenſuimus", Ne hoc deinceps vſurpetur: Super quâ re vniuerſos, quorum intereſt", conuenire Tua Magnificentia non moretur, ne permittant" poſſeſſo-

res

res vel Colonos pratorum graui qualibet inportunitate vexari. Dat. Non. Septemb. Honorio x. & Theodoſio VI. AA. CONSS. [415.]

NOTÆ.

* Lex *vlt. Cod. eod. tit.* Cæterùm iungendæ ſunt hæ duæ *leges*, eodem die, eadem de re, ad diuerſos tantùm Magiſtratus datæ.

" Magiſtros militum per Orientem Thracias Illyricum accipe.

" *Et præcipuè rei priuatæ noſtræ.* Hoc Tribonianus de ſuo ſatis inconditè adiecit.

" *Perniciosum* id eſt.

" ℞. *Lege*, vt etiam *Codex Iuſtin.* habet, Cæterùm innuitur *lex 4. prox. ſup.*

" Ad Aurelianum P.F.P. *l. 4. ſup.*

" Iuſſimus.

" An intelligit Duces, Comites limitum & Prouinciarum? An potiùs Rectores & defenſores ciuitatum: Quorum munus fuit inter cætera, Prouinciales à militum deprædationibus vindicare: vt oſtendit *lex 12. ſup. de re militari.* Quæ huic argumento reſpondet? Prius puto:

" *Neque permittat.* Cod Iuſtin. Malè Referenda enim hæc verba ſunt non ad Magiſtros militum, verùm ad Duces vel Rectores Prouinciarum, & Defenſores ciuitatum, vt paulò ante monui.

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iun. ſunt hæ duæ conſtitutiones in eandem ſententiam ad diuerſos Magiſtratus eodem tempore datæ, & ſic inter ſe coniungendæ: Prior ad Præfectum Prætorio, vtpote ad cuius diſpoſitionem pertinebat omnis ratio annonaria, ſummaque rerum & Iudiciorum, & prouincialium defenſio: poſterior ad Magiſtros militum, vtpote ſub quibus milites erant, & ad quorum curam ſpectabat diſciplina militum & caſtrorum: denique ſub quorum diſpoſitione erant Comites Rei militaris, Duces, Tribuni, Præpoſiti, quos illi cocuenire iubent. Sententia harum *legum* eſt, MILITES prata prouincialium depaſcere, vel eo nomine Prouinciales vexare non oportere, ſed annonis & capito ſuo contenti eſſe, iubentur; de quo plenè dixi ad *leg. 12. ſup. de erogat. milit. ann.* atque etiam ad *l. 3. ſup. h. tit. & ad leg. 12. ſup. de re militari*: Vbi & Lampridij locus *in Alexandro* notatus.

DE METATIS.

TITVLVS VIII.

XII. COD. IVST. Tit. XL.

De Metatis & Epidemeticis. Vbi *Epidimetica* ſunt, quæ milites vel Iudices hâc ſpecie exigebant à Prouincialibus, ne illos hoſpitio grauarent: atque adeò quibus ſeſe Prouinciales redimebant ab onere hoſpitum ſuſcipiendorum. Quæ quidem abrogantur, *l. vlt. Cod. de metatis*: *Et Nouella* 128. *cap.* 22. Et *Nouella* 134. *cap.* 1. Græci *titulo huic* addiderunt, καὶ τινες ἔχ᾽ ἀτέλειαν αὐτῶν, nempe quia plures leges occurrunt de hac immunitate.

¶ SENATORVM *domus à metato immunes ſunt.*

1. Imp. Conſtantinus" A. ad Senatum."

INVITIS Senatoribus noſtris" in eorum domibus nullus hoſpitali iure conmaneat". Dat. v. Non. Maij", Tauro & Florentio CONSS. [361.]

NOTÆ.

* Abeſt, hæc *lex* à *C. Iuſt.* Iungendæ *huic* ſunt *leges* octo, puta *Lex 12. 13. ſup. de Prætorib. lex 7. inf. de annona & tributis: lex 1. inf. de publica comparatione: lex 1. inf. de Protoſtaſia, lex 48. inf. de Decurionib. lex 3. inf. de luſtrali collatione, lex 7. inf. de operibus publicis.* Sunt enim hæ *leges* omnes particulæ vnius & eiuſdem *Orationis* à Conſtantio Imperatore ad Senatum vrbis Conſtantinopolitanæ miſſæ, è Syriæ vrbe *Gephyra* (quæ ad Antiochiam) & quidam de Senatoribus corúmque priuilegiis: Cuius Orationis meminit quoque Themiſtius *Oratione* 14.

" ℞. *Conſtantius*, vt & temporum ratio, & *leges* illæ omnes, quas *huic* coniungendas docui, oſtendunt,

" Vrbis

" Vrbis Conſtantinopolitanæ.
" Sic *conmanentium*, *l. 10. inf.* & conmanendi habeat facultatem, *l. 2. inf. ne quis in Pal. man.*
" Adde *Gyſyra*, vt *l. 12. ſup. de Prætorib.* vbi dixi.

COMMENTARIVS.

SENATORES ſeu Senatoriæ domus à metato immunes ſeu *ἀνεπισταθμευτοὶ* ſunt, nec niſi volentes hoſpites intra domos ſuas recipiunt: Ex hâc *Oratione*, Conſtantij prolixiſſima, qua immunitates alias plures Senatoribus tributum iuit, his cum maximè fauens: quod etiam oſtendit vox, *Noſtris*, affectus ſingularis index, *hâc l.* veluti, vt ne ad opera, quæ Iudices extruunt in prouinciis eorum ſubſtantia vocetur, *l. 7. inf. de operibus publicis*, vt à ſynoneti onere immunes ſint Ruſticani & Coloni eorundem, *l. 3. inf. de luſtrali conlatione*, vt pro colonis profugis ad exoluenda tributa conueniri non poſſint, *l. 7. inf. de annonâ & tributis*. Sed & circa Protoſtaſiam priuilegij aliquid Senatoribus indultum; *l. 2. de Protoſtaſiâ*. Quæ quidem *leges* omnes, vt iam notaui, *huic* noſtræ atque inter ſe coniungendæ ſunt, velut vnius & eiuſdem Orationis Conſtantianæ ad Senatum Conſtantinopol. partes: cuius meminit quoque Themiſtius, *Orat. 14.* vt oſtendi ad *d. l. 12. ſup. de Prætoribus*. Ergo inter cætera Senatorum priuilegia, fuit & immunitas ab onere metati. ¶ Et tamen priuilegium, quod *h. l.* memoratur, etſi à Symmacho quoque inculcari videatur *lib. 9. ep. 45.* ſeruatum poſtea non fuiſſe, ſequentes aliquot *leges* oſtendent: Quò fit etiam vt hæc *lex* à *Codice Iuſtinianeo* exulet.

¶ De *Metato* interim vel iſtud ad *hanc primam huius tituli legem*, διὰ τῶν ἔξω notari opportunum eſt: nempè Græcos inter alias Μετάτου quoque vocem retinuiſſe, vt apud Harmenopulum *lib. 2. t. 5.* Μίτατον alibi, vt *Ecloga 6.* & in quâdam conſtitutione Tiberij. De *Metatore* vide & Suidam, ἐπισταθμίαν Græci *metatum* vertunt, Modeſtinus *l. 6. ff. de excuſationibus*. Sed & Heſychius ἐπισταθμία ὑποδοχὴ τῶν ξένων.

¶ SYNAGOGÆ IVDÆORVM *à metato immunes ſunt ex hâc Valentiniani Sen. Conſtitutione.*

II. * Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. Remigio" Maſtigro" Officiorum.

IN Synagogam Iudaicæ legis", hoſpitij velut" merito, inruentes" iubeas emigrare": quos priuatorum domus, non religionum" loca, habitationum merito" conuenit adtinere. Dat. Prid. Non. Maij", Triueris, Valentiniano & Valente AA. CONSS.

NOTÆ.

* Lex 4. *Cod. de Iudæis.* Hæc *lex* in MS. ſuperiorem anteuertit. Eam refert, déque eâ agit Baronius *An. 366. in fine.*
" *Remigij* huius Magiſtri Officiorum meminit ſæpè Ammianus Marcellinus *lib. 15. p. 48. lib. 27.* (in Geſtis anni 367.) *p. 372. lib. 28 p 406. & 409. lib. 29. p. 427. lib. 30. p. 446. & 447.* potiſſimùm *d. lib. 30. p. 446.* Quo loco & Leonem Magiſtrum Officiorum illi ſuffectum oſtendit, cùmque Gallum fuiſſe, & propè Moguntiacum genitum tradit, ſed & laqueo vitam finiſſe *pluribus locis* oſtendit.
" Ad Magiſtrum Officiorum cura Metati pertinebat, de quo vide *Paratitlon.*
" Lex pro Religione, & ſecta: quod etiamnum nonnullis locis dici ſolet: v. *Gloſſ. t. b.*
" Sanus hic eſt locus, id eſt, velut iure hoſpitij; quomodò mox, *habitationum merito*, id eſt iure hoſpitij ſeu metati, hoſpitij gratiâ, *l. 7. inf.* Itaque fruſtra ſunt qui reponunt; *In Synagogâ Iudaicâ velut hoſpitio milites irruentes.* Neque meliùs Ranchinus, qui 1. *var. 6.* reponebat, *velut in hoſpitia meritoria irruentes.*
" *Milites*: hoc additum in C. *Iuſt.* quomodò etiam *l. 10. inf. de Medicis & Profeſſoribus.* (quæ eodem Anno data videtur, & eâdem occaſione.) Profeſſoribus & Medicis hæc ipſa immunitas tribuitur, ne hoſpites militares recipiant: Etſi hæc *lex* generalior videri poſſit: vid. ſimilem *legem* & formulam in *l. 12. inf. de Iudæis.*
" *Religioſarum loca habitationum*, ita *Cod. Iuſt.* Sed malè, *Habitationum* enim vox cum voce *merito* iungenda eſt: vt ſuprà, *hoſpitij merito.* Atque ita nil mutatum oportuit.
" *Martij* Cod. Iuſt.
" *Ch.* 11. 368. vel certè 111. de quo mox.

COMMENTARIVS.

SYNAGOGAS Iudæorum ab onere metati immunes eſſe iubet *hâc leg.* Valentinianus Sen. Nempè, vt cœteroquin ſui cultus libertas hoc tempore Iudæis relicta, ſuum Eccleſiaſticum regimen, ſui Patriarchæ, Iuniores & Seniores, ſui ritus veluti circumciſionis, ſua Synedria, ſuæ feriæ, de quo *tit. de Iudæis*: ita & Conuentus Iudæorum & Synagogæ ſub his Imperatoribus Chriſtianis licitæ fuerant, neque eorum conuentus prohibere, vel eorum Synagogas deſtruere vel exſpoliare licuit, vel in eas irruere, vt conſtabit ex *toto* fermè *titulo*, *inf. de Iudæis*: ac nominatim ex *l. 9. 12. 20. 21. 25. 26. 27. illius tituli.* Ac maximè ſub Valentiniano *huius leg.* authore, ſub quo magna Religionum ſtetit libertas, vt oſtendam ad *l. 7. inf. de Paganis.* Ex *hâc* igitur quoque *lege* idem Valentinianus Iudæorum Synagogas vindicari voluit, ab irruentibus in eas hoſpitij & metati merito, ſeu titulo & obtento: ſcilicet, quibus Religionis & cultus ſui libertas relinquitur, iiſdem & Religionum ſuarum *loca* ſeu Templa inuiolata præſtari oportet, iiſque tutela debetur: de quo etiam ad *l. 2. ſup. de fide Cathol.* Neque eorum nimietas probanda qui ſub Chriſtianæ legis obtentu illicita præſumunt, &

Religionum loca violant, *d. l. 9. inf. de Iudæis.* ¶ Cæterum pertinet hæc *lex* proculdubio ad militares (in *Galliâ*) hoc tempore Procinctus, de quibus ad *legem* 10. *& l. 5. inf. de Tyronibus.*

Illud omittere non poſſum, Conſtantinopoli poſteà Synagogam Saracenorum propriè & peculiari nomine Μιτάτον dictam: Nicetas *in Iſaacio Angelo*, τοῦ τ᾽ ἐξ Ἄγαρ συναγωγίῳ λάθρα συνεισπίπτουσι, ὃ φασι Μιτάτον ἡ δημώδης διάλεκτος. Cæterum Baronius hanc *huius legis* occaſionem adſignabat, quod quemadmodum haud ita pridem (Iuliani ſcilicet temporibus) Iudæi cum gentibus aduerſus Chriſtianos conſpiraſſent, itè nunc mutato rerum ſtatu, ſicut Gentibus ita & Iudæis Chriſtiani milites negotium facesſerent, quod Valentiniano cohibere viſum. Ego non aliundè id profectum puto, quàm ab inſolentia militum, & ſimilium, *communique* adeò Chriſtianorum odio aduerſus Iudæos, qui ſubindè in Synagogas Iudæorum irruêre, vel occupando eas, vel deſtruendo, vel exurendo vel etiam Eccleſiis Chriſtianis vindicando: quod ſubindè vetitum; *d. l. 9. 12. 20. 21. 25. 26. 27. inf. de Iudæis*, de quo ſemel ad *d. l. 9.* Certè vt *hâc l.* Valentinianus Synagogarum tutelam in ſe recipit, ita & *l. 2. ſup. de fide Catholicâ*, Gentilitiorum Templorum: propter religionum libertatem ἐθελοθρησκείαν à ſe indultam.

Cæterùm pertinet *hæc lex* proculdubio ad Iudæos qui per Gallias erant, quò ſpectat quoque apertiſſimè *lex* 3. *inf. de Iudæis. Remigius* enim Magiſter officiorum, cui hæc *lex* inſcribitur, & cuius multa mentio apud Am. Marcellinum (vt iam in *Notis* notaui) vt ipſe Gallus & propè Moguntiacum natus erat, dicto Marcellino teſte; *lib. 30. p. 446.* ita & Valentiniano in Galliis hoc tempore agenti adhæſit: ad Annum vſque 373. quo Leo ei ſuffectus fuit.

Quod *Conſules* attinet, *huic legi* ſubſcriptos; certè ad Annum 368. id eſt, ad *Valentinianum & Valentem* II. *Coſſ.* vel ad annum 370. id eſt, ad *Valentinianum & Valentem* III. *Coſſ.* ea referenda videtur, pariter vt hic numerus ſeu annus ſubſcribitur, *legi* 10. *inf. de Medicis & Profeſſorib.* quæ ipſa eſt de immunitate à metato militari, Medicis ſcilicet & Profeſſoribus tributa ad annum profectò 365. referri non poteſt: quandoquidem Valentinianus eo anno menſe Maio Treuiris in Galliâ nondum erat: de quo vide *Chronicon noſtrum.*

¶ IMMVNIS *à metato nemo eſt, præter expreſſas hâc Conſtitutione dignitates* Illuſtres: *Et adhuc, ſub modo quodam.*

III. *Imppp. Gratianus, "Valentinianus & THEODOSIVS AAA. Palladio Magiſtro Officiorum.

AB hoſpitalitatis munere domum, priuatorum" nullus excuſet: præter eos qui ex Præfectiſſimum" ſibi faſtigium dignitatis agendo" repererunt", & ex Magiſtris equitum ac peditum, quos decurſi actus inluſtrata" auctoritas, atque ex Comitibus" Conſiſtorianis, qui participantis" Auguſti pectoris curas agendo claruerunt: ex Præpoſiis quoque Sacri Cubiculi, quos tanta & tam adſidua noſtri numinis cura inter primas" poſuit dignitates: eâ tamen lege, vt ſingulas domos ſibi ad manendum quas voluerint teneant, hoſpitibus verò ceteras ſolito" iure" præbeant. Dat. XVI. Kal. Octob. Conſtp. Richomere & Clearcho CONSS. [384.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod Iuſt.*

" Reponendi hi Imperatores ſunt, *Valentinianus, Theodoſius, & Arcadius*, vide *Chronologiam.*

" *Palladius* Magiſter officiorum ſub Theodoſio M. vid. *Proſopograph.*

" *Priuatus* hîc, an omnis præter Principem? An *priuatus* hîc oppoſitè ad dignitatibus fungentes?

" ✠. *Ex-Præfectis Summum.* Ita quoque Claudianus *in Conſul. Olybrij & Probini*, de Probo P.P.

——— *Ad ſummi quoties faſtigia iuris*
Venerit, Italiæ latè cum fræna teneret.
Illyricóſque ſinus, & quos arat Africa campos.

Similia multa de hoc dignitatum apice, vid. in *Notit. dignit.*

" Pariter infrà, *agendo claruerunt*: Item *decurſi actus*. Cæterùm Honoratij his verbis excluduntur, & ἀπράκτως opponuntur: vid. *ſup. tit. de honorariis Codicill.*

" ✠. *Repererunt*: & ita poſtea deprehendi in MS.

" ✠ *Inluſtrat*: Error natus ex ſequentis vocis initio.

" Pro, *participantes.* Porrò ita quoque Aſſeſſores Adminiſtrantium, ſiue Magiſtratuum Socij, atque participes dicuntur, *l. 1 inf. de his quæ adminiſtrantibus*: & *l. 1. ſup. ſi Prouincia Rector.* De quo vide *Paratitlon de Aſſeſſoribus ſupr.* Ita Comites Conſiſtoriani Principis Curarum participes erant. Conſiliis & Conſiſtoriani Principis intererant, *l. quiſquis, vlt. de ſicariis.*

" Dixi de hoc ad *legem vn. ſup. de præpoſitis ſacri cubiculi.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII Magni duæ Conſtitutiones de Metatis ſequuntur: Hâc conſtitutione IMMVNEM nullum priuatorum eſſe iubet à Metati onere, exceptis nonnullis ſummis dignitatibus: Excipiuntur ſcilicet ab eo *h. l.* ſequentibus dignitatibus Illuſtribus functi, putà, 1. *ex-Præfectis* (vrbi ſcilicet, aut Prætorio:) 2. *ex-Magiſtris* Equitum, & Peditum: 3. *ex-Comitibus* conſiſtorianis: 4. *ex-Præpoſitis* ſacri Cubiculi. Et id ipſum tamen hactenùs, vt ſingulas tantùm domos immunes habeant; quas elegerint ad manendum in illis: cæteras verò metato obnoxias. Quod ipſum confirmatur *l. 14. 15. inf.* Verùm ampliata hæc poſteà immunitas fuit à Theodoſio Iun. circa Præfectos, Magiſtros militum, & Præpoſitos cubiculi, *l. vlt. inf. h. tit.* Primùm in eo, quod his non tantùm vnius domus immunitas tributa fuerit, verùm etiam dimidiæ prætereà domus: Circa Conſiſtoria-

nos Comites *huius legis* iure ſeruato. Imò idem Theodoſius Iun. poſteà *Nouellâ de Metatis* 32. Conſularibus, iiſdémque Patriciis, ternarum domorum immunitatem à metato tribuit. Secundò in eo, quod cùm *h. l.* non eadem immunitas Honorariis tribuatur; *d. l. vlt.* tribuitur, *ad* vt eam legem pleniùs diceur. Quod tamen ipſum poſteà abrogauit Theodoſius Iun. *d. Nou.* 32. *verſ. in poſterum verò.*

De duobus tantùm *h. l.* videndum eſt; *De Comitibus Conſiſtorianis, & de Præpoſitis S. Cubiculi.* Comites Conſiſtoriani, *h. l. & l. quiſquis vlt. inf. de ſicariis*, inter Illuſtres numerantur, & quidem ante Præpoſitos ſacri Cubiculi, de quo poſteà. Illuſtres proindè fuerunt hi Conſiſtoriani. Et verò Comites hîc ſunt, non ij de quibus actum *ſuprà*, *Titulo de Comitibus Conſiſtorianis*, qui tantum ſpectabiles erant: Verùm Comites Conſiſtoriani Illuſtres, quo numero ſunt Comites Sacrarum Largitionum, & Comites rerum priuatarum: Quo ipſo ſanè ſenſu Comites Conſiſtoriani & Comites Conſiſtorij accipiendi ſunt *in l. 2. & 4. ſup. de Palatinis ſacrar. Largit. & Rer. priuat.* Quanquam & hâc appellatione comprehenduntur quoque Quæſtores & Magiſtri Officiorum. Breuiter Quadrigam Illuſtrium TERTIAM hâc voce intelligi oportet, de quâ eſt *Titulus 9. ſup. lib. 6.* Siquidem & *Comitis* titulo Magiſter quoque officiorum decorabatur, vt docet *l. 10. ſup. de Curioſis, lex vn. ſuprà de Decanis l. 8. inf. de curſu publico.* Et certè hi omnes *Auguſti pectoris curas participarunt.* Itaque & Symmachus ad Auſonium Quæſtorem *lib. 1. epiſt. 17. Quæſtor es memini, Concilij* [aliàs *conſilij*] *regalis* PARTICEPS. Et Procopius *lib. 1. de bello Perſico.* Quæſtorem *παρεδρὸν* vocat. Ac vt Conſiſtoriani *hîc* dicuntur, ita & *d. l. quiſquis*, Viri Inluſtres, qui Conſiliis & Conſiſtorio Principis interſunt, & *l. 1. ſup. de Quæſtoribus*, Magiſtrij Officiorum, dicuntur SACRARIO Principis exploratâ ſedulitate obedire. Sacrarium porrò idem cum Conſiſtorio. Tandem id egregiè oſtendit *lex 5. inf. de fide teſtium & inſtrumentorum*, quæ ſic habet. *Pars actorum habitorum apud Imperatorem Iulianum Auguſtum, Mamertino & Neuita Coſſ. IX. Kal. April. Conſtantinopol. in* CONSISTORIO *adſtante Iouio Viro Clariſſimo* QVÆSTORE, *Anatolio* MAGISTRO OFFICIORVM, FELICE COM. *S. L. &c. Imperator Iulianus Addixit.* Et hæc de Comitibus Conſiſtorianis. De quibus iam quoque egi *Diſcurſu Hiſtor. d. l. quiſquis.* ¶ *Præpoſitus ſacri Cubiculi*, *h. l.* inter primas dignitates poſitus dicitur, id eſt, inter Inluſtres: Et tamen Comitibus Conſiſtorianis poſtponitur, (id eſt, Quæſtori, Magiſtro Officiorum: Comiti S. L. & Comiti R. P.) Verùm poſteà Theodoſij Iunioris Conſtitutione his quatuor fuit præpoſitus ſacri Cubicili Prælatus, & in primam Inluſtrium Quadrigam tranſcriptus: id eſt, Præfectis vrbi, Præfectis Prætorio, & Magiſtris Equitum, ac peditum, exæquatus: *l. vn. ſup. de Præfectis S. cubiculi.* Hinc adeò *l. vlt. huius tit.* ante alios Inluſtres (id eſt, Conſiſtorianos) nominatur, & Præfectis, vt & Magiſtris militum adiungitur: Denique hinc eſt, quod *titulus de Præpoſitis Sacri Cubiculi*, hoc Codice Theodoſiano proximè cohæreat *titulo de Præfectis Prætorio, ſiue vrbis, & Magiſtris militum.* Et viciſſim præmittitur *titulo de Quæſtoribus, Magiſtris Officiorum, Comite Sacrarum Largit. & Rerum priuatarum.* Quando circa Theodoſij M. conſtitutiones verſamur, de Metatis illud obſeruandum quod Cedrenus ait *p.* 261. Theſſalonicæ ſub Theodoſio ibi conſtituto ſeditionem excitatam, eò quòd milites eius vrbem commouiſſent Metatis, τῶν δὲ στρατιωτῶν αὐτοῦ ταραξάντων τὴν πόλιν διὰ μετάτα: quem aliàs locum Interpres non rectè reddidit.

¶ MENSORIS *manum delens, vt falſi reus puniendus eſt.*

IIII. * Imppp. Valentinianus, THEODOSIVS & Arcadius AAA. Theodoto Magiſtro officiorum.

SI quis Menſorum noſtrorum manu" quâ deputatas" ſingulis quibuſque domus" enotant, & poſtibus hoſpitaturi nomen adſcribunt, delere non dubitauerit, adinſtar falſi reus ex hâc auctoritate" teneatur. Dat. VI. Kal. Nou. Conſtp. DN. Theodoſio A. III. & Abundantio v.c. CONSS. [393.]

NOTÆ.

Lex 1. Cod. *eod. tit.*
" *Theodotus* Magiſter Officiorum ſub Theodoſio M. cui etiam inſcribitur anno prox. 394. *lex 14. ſup. de re milit.*
" ꝝ. *Manum.* Et ita quoque habet Codex Iuſtinian. *Manum* verò, id eſt Scripturam manufactam.
" *Deputatas*, id eſt, adſignatas.
" Seu *domos.*
" *Auctoritas*, pro lege, Sanctione, vid. *Gloſſ.*

COMMENTARIVS.

MENSORIS manum ſeu ſcripturam & adnotationem qui delet, velut falſi reum puniri iubet *Theodoſius M.* hâc Conſtitutione. Quod ipſum iure hodierno Gallico obtinet. Nam qui *foderariorum*, vel eorum, quos *manſionum Mareſcallos* vocant, manum delent, his vt falſariis, manus amputantur. Vide *Codicem Henricianum lib. 18. tit. 27. Articulo* 11. ¶ Menſorum ſcilicet munus fuit (quod *hac lex* exertè teſtatur) deputatas ſingulis domos enotare, & poſtibus hoſpitaturi nomen adſcribere: Menſorum, inquam tam Principis (de quibus hæc *lex* eſt, vt oſtendit Inſcriptio legis, *Theodoto Magiſtro officiorum*: quomodò & ſuperior *lex* eodem pertinet, & de quibus fuit *titulus ſup. de Menſoribus*) quàm Militarium, quorum mentio fit apud Vegetium *lib. 2. cap. 7.* Inter quos, & Metatores, magna fuit differentia; quos tamen Cuiacius quoque confudit. *Metatoris* quippè munus laxius erat, Menſoris ſpecialius: Metator, vniuerſo exercitui præmiſſus, locum deligebat caſtris: *Menſor:*

Menſor verò ſingulis militibus, Numeris, Legiònibus, loca dimetiebatur, vel hoſpitia præparabat. Vegetij locus hanc ad rem & diſtinctionem luculentus: *Metatores*, inquit, *qui præcedentes locum eligunt caſtris* [ſcilicet totis] *Menſores qui in caſtris ad podiſmum dimetiuntur loca in quibus milites* [ſinguli, vel ſingularum cohortium] *tentoria figant, vel hoſpitia in Ciuitatibus præſtant.* Breuiter; Metatores ſunt Antecoſſores. Et ita quoque vocantur à Mauritio Optatus Afer (Mileuitanus *lib.3.*) *cùm ante venturos milites Metatores, vt fieri ſolet, mitterentur.* Et Suidas μετάτωρ ὁ προαποστελλόμενος ἄγγελος πρὸ τοῦ ἄρχοντος. Etſi non neſciam, *Metatorem* quandoque cum Menſore confundi, & Metatorem dici omnem, qui non tantùm locum Caſtris, non tantùm itinera diſponit, non tantùm qui præcurſor eſt aut anteceſſor, verùm etiam qui hoſpitium præparat; quod Menſoris eſt proprium. Ita Cyprianus *lib.4. ep.2. Primum hoſpitium vobis in carcere præparauit: Et Metator quodammodo veſter, nunc quoque vos antecedit.* Et Pacatus in Panegyrico. *Diuinus ille animus venturus in corpus dignum priùs metatur hoſpitium.* Sed & Lucillius, apud *Nonium*, Menſoris meminit, *viamque Degrumabis vti caſtris Menſor facit,* olim *Manſionarij*, poſteà dicti fuerunt apud Francos Regis Menſores, quorum officium eleganter deſcribit ex Adelhardo Hincmarus *ep.3. cap.23.* in Aulâ Conſtantinopolitanâ διεγνωσμένοι apud Suidam ἐπιγνώμονες quoque dixère, apud Conſtantinum *Themiſt. Orat.4.* ¶ Porrò ad hunc domorum notandarum manu menſorum morem, & poſtibus hoſpitaturi nominis adſcribendi alluſit Ammianus Marcellinus *lib.28. p.399.* cùm vitia Nobilitatis Romanæ proſcribens, inter cætera ait; quod cùm à Siluani lauacro vel Mammeæ aquis venditarent Soſpitalibus, tandem electis aliquot veſtibus inuolutum, *receptis anulis quos ne violentur humoribus famulo tradiderant, digitis vt* METATIS *abire*. Nempè quod anulo recepto digitus ſignetur, tanquam hoſpite aliquo excepto ſignato.

¶ In *hâc* interim *lege*, nota Falſi ſpeciem, quæ aliis falſi titulis & generibus addenda.

Tandem inepti ſunt, qui ex *hâc l.* hanc Summam conficiunt, quod menſor poſt factam adnotationem corrigere inſcriptionem non poſſit, perinde vt nec Iudex ſententiam legitimè latam. Hâc enim *lege* non notatur factum menſorum, ſed aliorum Dominorum, ſcil. vel inquilinorum qui inſcriptionem menſoris deleuerint.

¶ Modvs *metatorum præbendorum hac Arcadij conſtitutione definitur.*

v. Impp. *Arcadivs & Honorius AA. Oſio'' Magiſtro officiorum.

IN qualibet vel nos ipſi Vrbe fuerimus, vel hij qui'' nobis militant commorentur, omni tam Menſorum quàm etiam hoſpitum iniquitate ſummotâ, duas dominus propriæ domus: tertiâ hoſpiti deputatâ, eatenus intrepidus ac ſecurus poſſideat portiones, vt in tres domus'' diuiſa partes, primam eligendi dominus habeat facultatem, ſecundam hoſpes, quam voluerit exequatur: tertiâ domino relinquendâ. Plenum enim æquitate atque iuſtitia eſt, vt qui aut'' ſucceſſione fruitur, aut empto, vel exſtructione gaudet; electam præcipuè iudicio ſuam rem'' teneat &'' relictam. ¶ *Ergaſteria* verò, quæ mercimoniis deputantur, ad prædictæ diuiſionis iniuriam non vocentur, ſed quieta ſint & libera, & ab omnibus hoſpitantium iniuria defenſata'', ſolis dominis conductoribúſque'' deſeruiant. Sanè ſi ſtabulum, vt adſolet, Militari viro in tertiâ domus parte defuerit ex ergaſteriis, niſi id dominus quâlibet occaſione prouiderit, pro animalium numero vel domus qualitate deputabitur. ¶ *Inluſtribus* ſanè *Viris*, non tertiam partem domus, ſed mediam hoſpitalitatis gratia deputari decernimus: eâ duntaxat condicione ſeruatâ, vt alter ex his quilibet, quíve maluerit, diuiſionem arbitrij'' æquitate faciat, alter elegendi habeat optionem. Et firmiſſimum perpetuò quod iuſſimus perſeueret, ita vt triginta libras auri, qui Inluſtri ſunt præditi dignitate, fiſco noſtro ſe inlaturos eſſe cognoſcant, ceteri verò militia ſciant ſe eſſe priuandos, ſi generale præceptum amplius vſurpando quam iuſſimus repræhenſibili'' temeritate violauerint. Dat. viii. Id Feb. Conſtp. Honorio iiii. & Eutychiano cons s. [398.]

NOTÆ.

* Lex 2. *Cod. eodem tit.*

'' *Oſij* huius quoque mentio apud Claudianum *lib.2. in Eutrop.* Eidem inſcribitur hoc ipſo anno lex *4. inf. de Fabricenſib.* & Ann.396. *l.6. infr. de proximis, l.8.9. ſup. de Agentib.* A.395. *lex 7. ſup. de Agentib.* de hoc dicam plura ad *d. l. 4. de Fabricenſib.*

'' Vide quæ notaui .. 11. *p.55. & 56 Diſcurſu hiſtor. ad l. quiſquis.*

'' *Domui*, vel *domo*. Vt eſt in *Cod. Inſt.*

'' *Exequatur*, pro conſequatur, percipiat.

'' *Rem*, Cod. Iuſtin. Nota tres titulos conſequendæ domus.

'' 2. *Ab omni*, vt eſt quoque in Cod. Iuſt. vel *ab omnium*.

'' Conducta ergaſteria.

'' *In* Cod. Iuſtin. id. ergaſteriis.

'' *Arbitraria æquitate*, Cod. Iuſt. Noſtrum hoc rectius & elegantius.

COMMENTARIVS.

MODVS Metatorum vel Comitatui, vel Principi militantibus præbendorum, hâc ornatâ (vt Lucas de Penna eam vocat) Arcadij conſtitutione definitur (plenus æquitate & iuſtitiâ, *verſ. plenum enim.* Et ibi, *iniquitate ſummotâ*: item ibi, *arbitrij æquitate*:) procuLdubio ad ſuggeſtionem Oſij Magiſtri Officiorum, cui hæc *lex* inſcribitur, iuxta Claudiani de eo Iudicium *lib.2. in Eutrop.*

—— —— Hoſio ſubnixa ſecundo,
Dulcior hic ſanè cunctis, prudénſque nouandi
Iuris. —— ——

Nam ita rectè locus ille habet, *prudens nouandi iuris*: Ita enim & Tiberius apud Tacitum, *Callidus & noui Iuris repertor.* Modus autem iſthic eſt: Tertiæ domus tantùm pars à domino, vel inquilino hoſpiti præberi debet, *h. l. & l.13. inf.* Et quidem ſub duabus adhuc conditionibus: Prior, vt primam partem ipſe dominus eligat αὐθεντικὸν δίκαιον (vt in hâc re loquitur Iuſtinianus *Nouell.*130. *c.9.*) quod PRÆSVMENDI verbo quoque eleganter indicatur, *l.11. inf.* Mox ſecundam hoſpes: Tertia domino relinquenda: Æquum ſcilicet & iuſtum eſt, non hoſpiti ſed domino tribui electionem iure dominij, ſucceſſione, emptione, vel ædificatione quæſiti.

Secunda conditio, vt *Ergaſteria* ab hâc diuiſione ſeparentur & immunia ſint, *h. l. & l. vlt. Cod. eod. tit.* Igitur ſiue domui ergaſterium cohæreat, vt fermè cohæret, ſiue in plateis & angiportibus ſit, (vt docet *d. l. vlt.*) ergaſterium hâc diuiſione comprehendi non debet, ſed quod reliquum eſt domus, in tres partes diuidi debet: Ergaſteria verò ad diuiſionis & metati iniuriam vocari non debent, ſed à metato penitùs libera eſſe conuenit: Cuius rei ratio in aperto erit, vbi conſtiterit quidnam ergaſteria ſint: quanquam id ſatis ex *h. l.* apparet. Erant ſcilicet loca mercimoniis deputata, vt *hâc l.* exertè dicitur, de quibus agitur & *l.9. & 42.* (vbi dicam pleniùs) *inf. de operib. public. & l.14. inf. de Epiſcopis*: *l.3. inf. de conlat. donatar. l.26. §. illas verò*: *Cod. de vſuris*, quibus & ideò ſtationes iunguntur, & ex tabulato opere fuiſſe docet *lex 21. C. de operib. public.* Hæc, inquam, hactenùs ex vtroque Codice de *Ergaſteriis* diſcimus. Niſi quod adhuc obſeruandum *l.14. inf. de Epiſcopis*, vndè deſumpta eſt *lex 2. Cod. eod.* Ergaſteria cum tabernis nominari; *Ergaſteriis*, inquit, *vel Tabernis*: ex quâ pariter vt ex *hâc l.* diſcimus, mercimoniis eas deſtinatas. Sic enim de immunitate Clericorum à præſtatione negotiatorum agens: *Si quid* enim vel *parſimoniâ, vel prouiſione, vel* MERCATVRA, *honeſtati tamen conſciâ, congeſſerint, in vſum pauperum atque egentium miniſtrari oportet: aut id quod ex eorundem* ERGASTERIIS, *vel* TABERNIS *conquiri potuerit, & colligi, collectum id Religionis æſtiment lucrum.* Sic quoque *l.10. inf. eod. tit.* *Negotiatorum diſpendiis minimè obligentur. Cùm certum ſit, quæſtus quos ex tabernis* (ſic reſtituo) *atque Ergaſteriis agunt, pauperibus profuturos.* Ab his ἐργαστηρίοις tributum ἐργαστηριακὸν, & ἐργαστηριάρχης Inſtitor & Tabernarius, in *Gloſſ.* Ergò *Ergaſteria* erant mercimoniis agitandis ſeu negotiationi exercendæ *tabernæ*; quo ſenſu propriè *tabernæ* dictæ, ſimùl & artificum officinæ: nam hæc coniuncta erant, mercimonium ſcilicet & negotiatio operum quæ artifices ipſi fecerant, vt in officinis pleriſque ars ſimul exercetur, & quod ex arte fit opificium venale habetur: vndè Ergaſteriis his nomen quod à Parente meo ſanctiſſimæ mihi memoriæ notatum. De horum verò laxitate mox dicam. Hinc iam apparet, quàm grauis ſit error eorum qui ex *hâc l.* colligunt, mercatores à metatis immunes fuiſſe, cùm ergaſteria tantùm ſeu tabernæ eorum immunes fuerint relictæ. At enimverò, niſi aliunde dominus prouideat, ſtabulum ex ergaſteriis deputabitur. Vnde apparet, etiam ergaſteria non ſimplices fuiſſe tabernas, aut explicandis mercibus, aut operi faciendo deſtinatas, verùm alia ſimul his cohæſiſſe, veluti horrea, ſtabulaque, vbi ſcilicet animalia mercibus vehendis ſtabulabantur, vbi merces reponebantur, *Magazins, riere-boutiques, &c.* Et hæc de Principi militantibus hoſpitibus quibuſcunque, etiam Clariſſimis, etiam Spectabilibus.

¶ *Illuſtribus* enim, quæ tertia *huius legis* pars eſt, dimidia domus pars præberi debet: Et quidem hac conditione, vt vel dominus, vel hoſpes, prout voluerint, partes faciat, ſeu diuiſionem; alteri verò eligendi arbitrium tribuatur. Æquiſſima eſt illa multorum populorum vſu, & plurimorum ſcriptorum teſtimonio comprobata, rerum erciſcundarum ratio, vt alteri quidem diuiſio, alteri electio concedatur. Ex diuerſo, non poteſt non iniquiſſima iudicari lex diuiſionis, ſi vnus idémque partes faciendi, & ſimul optandi poteſtatem ſibi vindicet. Craſſus apud Ciceronem *ſub finem lib.2. de Oratore*: *Quis*, inquit, *Antonio permiſit, vt & partes faceret, & vtram vellet, prior ipſe ſumeret.* Eodémque pertinet omninò Tiberij reſponſum; Nam cùm is tres Reipubl. partes feciſſet, quarum vnam ipſe regere, & ab Aſinio Gallo interrogatus eſſet, quam partem ſibi mandari vellet? Reſpondiſſe Tiberium Dio refert, *Iniquum eſſe, vt idem partes faciat, idémque eligat*: καὶ πῶς οἷόν τέ ἐστι τὸν αὐτὸν καὶ νέμειν τι καὶ αἱρεῖσθαι. Et de Cneio Pompeio, Seneca 5. *de beneficiis*, 16. *Dum extraordinaria concupiſcit imperia, dum Prouincias, vt eligat, diſtribuit, dum ita Triumuiris* [alij cum tertio] *Rempublicam diuidit, vt tamen in ſua domo duæ partes eſſent.* Dicam etiam hac de re aliquid ad *l. vn. inf. de his qui ſe deferunt.* ¶ Porrò cuinam potius diuiſio è duobus tribui debeat, non inutilis eſt tractatus. In *huius* certè *legis* ſpecie, cui libuerit, domino, vel hoſpiti diuiſionis celebrandæ ius tribuitur, atque ita alter eliget. Alioquin ætate prouectioribus fermè, quia iudicij maturitate præpollent, diuiſionis arbitrium conceditur: iunioribus autem eligendi. Ambroſius *lib.1. de Abrahamo, c.3.* *Firmior*, inquit, *diuidat, infirmior eligat, ne habeat quod conqueratur*: *Electionis enim ſuæ partem* [id eſt partem quam ipſe elegit] *non poterit calumniari* [id eſt, eam reprobare poſtea non poterit] *Non reſidet* [enim] *occaſio reſiliendi, cui datur optio eligendi*: *Nec diuiſor* [quoque] *grauatur*; *Nam quo prudentior, eò cautior, vt nec in diuiſione circumſcribatur, nec in electione fraudetur.* Aliud eſt, quod Concilij Carthaginienſis *canone* 118. ſeruari præcipitur, *vt ille diuidat, qui ampliùs temporis in Epiſcopatu habet, & minor eligat.* Id enim non hùc pertinet, verùm ad ordinis prærogatiuam, quæ inter Epiſcopos obſeruatur, vt is potior ſit, qui antiquior eſt in ſede Epiſcopali, qui tamen idem poſteriore ætate iunior eſſe poteſt. In diuiſione certè patrimonij ſeu hæreditatis, frequens eſt apud Rhetores ea lex, *vt fratrum maior natu diuidat, minor eligat.* Quam variorum populorum moribus obſeruari, hodie conſtat in Gallia & Germania. Eóque pertinet ſcholaſtica Controuerſia Rhetorum ſcriptis nobilitata apud Senecam 6. *Declam* 3. Et apud Marcellinum, Hermogenis Interpretem.

terpretem. Verùm quia circumſcriptionibus & callidis commentis res hæc interdum obnoxia eſt, ideò vel Arbitri, vel Menſoris arbitrium tutius eſt, vel ſaltem diuiſionem alicui cohæredum incommodam aut ingratam in meliorem ſtatum reformari, quandoque licere debet, vt nominatim cautum reperio *moribus Andium*, *Artic.*279.

¶ PRETORIA *Iudicum immunia eſſe his præſentibus à metato.*

VI. * Idem AA. Vincentio P F. P."

CVNCTOS" Iudices ſcire volumus, à Prætoriis" Ordinariorum" Iudicum his præſentibus abſtinendum. Dat. XVI. Kalend. Feb. Med. Stilichone & Auriliano VV. CC. CONSS. [400.]

NOTÆ.

* Lex 3. *Cod.eod.tit.*

" *Vincentius* ſub Honorio Imp. PP. Galliarum: vide hoc ipſo anno *l.vn.ſup. vtrum vi*: *l.*10. *inf. de deſertoribus*: *l.*1.2.*&* 3. *inf.de his qui conditionem propriam.* Et in vniuerſum vide *Chronologiam Anni* 398. 399. *&* 400. Et Sulpitium *Dialogo* 1.*cap.*17. Et Symmachum *lib.*9.*ep.*33. v. *Proſopogr.*

" Cuiuſcunque dignitatis, etiam inluſtres.

" De *Prætoriis Iudicum.* dixi ad *l.*3.*ſup.de officio Iudicum omnium.* Et dicam pleniùs ad *l.*2. *infr.ne quis in Palatiis maneat.* Et ad *l.*8.55.*vlt.inf.de operibus publicis.*

" *Ordinarij* Iudices ſunt Conſulares & Præſides, de quibus dixi iam ad *l.*6. *ſup.de officio Rectoris Prouinciæ.* Interim locum hunc nota de Præſidibus *Galliarum*, & Prætoriis per Gallias.

COMMENTARIVS.

PRÆTORIA Iudicum ordinariorum (id eſt, Conſularium, Correctorum, Rectorum denique Prouinciarum) & Præſidum ab onere metati ſunt immunia: ſi videlicet Iudices ipſi Præſentes ſint, id eſt, ſi in his Iudices commorentur. Alioquin Prætoria, in quibus præſentes non ſunt Iudices, (vtpote quia Rector Prouinciæ tum diſcurreret, idque per æſtatem, de quo alioquin Iudicum diſcurſu, ſine tranſitu, dixi ad *l.*4. *ſup.de officio Rectoris Prouinciæ*: vel quia huiuſmodi Prætoria in ſingulis Prouinciis eſſent plura, vt docet *lex* 2.*inf. ne quis in Palatiis*:) à metati onere non ſunt immunia. Et ideò Iudices alij commeantes, tranſeuntes, è Comitatu Principis proficiſcentes, vel eò redeuntes, in huiuſmodi Prætoriis diuertere poſſunt, eaque hoſpitij merito occupare: Non etiam ſi præſentes ſint: Cuiuſcunque ſint dignitatis, Iudices; & ſic *cuncti*: etiam Inluſtres commeantes. ¶ Illud notandum, *hanc leg.* pertinere ad PP.*Galliarum*: inſcribitur enim ea Vincentio PP.Galliarum, de quo v.*Proſopogr.*

¶ *Vt* PRINCIPIS *prædia alia à metato ſunt immunia, ita & hoſtis publici prædia iis ſociata, ac nominatim per Africam Gildonis bona immunia eſſe iubet Honorius* A.D.400.

VII. * Idem AA. Pompeiano" Proconſ. Africæ.

PRÆDIA" ex Gildonis (hoſtis" publici) & Satellitum" eius, bonis, ſociata domui noſtræ, ne tranſeuntes hoſpitij gratiâ intrent, decernimus: vt ſciant omnes à poſſeſſoribus" noſtris penitus abſtinendum: quinque auri libras multæ nomine inferre cogendo, quiſquis prædium noſtrum manendi cauſa inportunus intrauerit. Dat. VI. Id. Iun. Med. Stilichone & Auriliano CONSS. [400.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex*, *&* *lex* 9.*inf.* à *Codice Iuſtinianeo*: ideò quia fermè ad iuris perpetui cauſam non pertinent. Cæterum huius *legis* meminit; eàmque ſimul confirmat, & extendit, *d.lex* 9.*infr.*

" *Pompeiano* huic Proconſuli Africæ ſeptem, præterea hoc ipſo anno *leges* inſcribuntur, imò & *lex* 27.*de ſusceptorib.* Suppletâ eius inſcriptione, & Anno proximo 401. quatuor. Vide *Proſopogr.*

" *Prædia* propriè hîc, quæ in agris, non quæ in Ciuitatibus, vt oſtendit *d.l.* 9. ſeu ruſtica.

" De *hoſtibus publicis*, *l.*21.*inf.de pœnis*: nam & Heraclianus hoſtis publicus pariter vocatur *d.l.* 21. vt & Stilicho, *l.*1.*inf.de litorum & itinerum cuſtodiâ.* Dixi etiam aliquid ad *l.*5.*ſup.de re militari.*

" *Satellitum* Gildonis fit quoque mentio *l.*19.*inf.de pœnis*, *&* *l.*19. *inf.de bonis proſcriptorum*: & apud Auguſtinum *contra Creſconium*, *lib.*3.*cap.*11. De aliorum Tyrannorum ſeu hoſtium publicorum ſatellitibus, vide & *l.quiſquis vlt.infr.ad leg Corneliam de ſicariis.* *&* *l.*21.*infr.de pœnis*: *&* *l.*20. *&* 22.*de bonis proſcriptorum.*

" Suſtineri poteſt: Malim tamen *poſſeſſionib.* Apud Vegetium *lib.*1.*cap.*7.*in fine*, Legendúmne *poſſeſſionibus*, an *poſſeſſoribus*, dicam ad *l.*7.*inf.de Tyronibus.*

COMMENTARIVS.

SICVT PRINCIPIS prædia quæ ab antiquo eius ſunt, ab onere metati immunia ſunt, ita & prædia quoque *Hoſtium publicorum* quæ Principis bonis recenter ſunt ſociatâ ſeu incorporata, & ad eius ærarium delata: breuiter, confiſcata: Prædia inquam, tam ruſtica, ſeu extra-vrbana, *h.l.* quàm vrbana, *l.9.inf.* Eadem ſcilicet hac parte eſt ratio, idem ius, bonorum, quæ ab *antiquo* Principis fuerunt, & eorum quæ, recenter quamuis, incorporata ſunt bonis Principis. Quod notandum eſt ad praxim, in argumento *de Domanio Principis.*

¶ Eſt autem hæc *lex* nominatim de *Gildone*, ſeu de bonis Gildoniacis, de quo hîc plenè dicendum ſemel eſt. GILDO Comes & Magiſter vtriuſque militiæ per Africam fuit, vt oſtendit quoque Inſcriptio *legis 9. inf. de adulteriis*: ſed & Zoſimus *lib.5. p.788.* πάσης τῆς ὑπὸ Καρχηδόνα Λιβύης τὴν ἡγεμονίαν habuiſſe ſcribit . . . . idque per duodecim integros annos. Apud Claudianum *de bello Gildoniaco*, ita Africa conqueritur.

Quid me temperies iuuit? quid mitior æther?
Gildoni fœcunda fui: iam ſolis habenæ
Bis ſenos torquent hyemes, ceruicibus ex quo
Hæret triſte iugum: noſtris iam luctibus ille
Conſenuit, Regnúmque ſibi tot vendicat annis.

Ab anno igitur 386. ad annum 398. (quo ſcilicet is debellatus fuit) in Africa Gildo conſtitit. Hic Gildo ſiue Tyrannidem in Africa moliretur, ſiue quod Africam Occidentali Imperio detractam, Orientali adiunctam vellet, ſub finem Authumni anni 396. Africam ſibi vindicare cœpit. Apud Claudian. Roma conqueritur:

——————Spes vnica nobis
Reſtabat Lybiæ.

& mox:

Hanc quoque nunc Gildo rapuit ſub fine cadentis
Authumni.

& paulò antè:

Quem veniens induxit hyems Ver perculit hoſtem.

Mox Senatuſconſulto priſco more Romæ facto, Gildo hoſtis publicus declaratus, bellúmque in ipſum decretum, quod Claudianus & Symmachus memorarunt. Claudiani verba ſunt hæc *in laudes Stilichonis.* 1.

Hoc quoque non parua fas eſt cum laude relinqui,
Quod non antè fretis exercitus adſtitit vltor,
Ordine quàm priſco cenſeret bella Senatus:
Neglectum Stilicho iam tot per ſæcula MOREM
Rettulit, vt ducibus mandarent prælia Patres
Decretóque Togæ felix legionibus iret
Teſſera. Romuleas leges rediiſſe fatemur
Cum Procerum iuſſis famulantia cernimus Arma.

Item 3. *panegyr.* Stilichonis, de Româ.

Ipſa iubet ſignis, bellaturóque Togatus
Imperat, & ſpectant Aquilæ decreta Senatus.

Mox:

Nil perdit decoris priſci, nec libera quærit
Sæcula, cùm donet faſces, cum prælia mandet.

De hoc ipſo Senatuſconſulto eſt hæc quoque Symmachi *epiſtola* ad Stilichonem, *lib. 4. ep. 4.* *Quid de* AFRORVM DOLORE *& militarium virorum querelis conſultus praecepto ſacro Ampliſſimus Ordo cenſuerit, plenè atque apertè Geſtorum Curialium inſpectione cognoſces. Sed quia me quoque familiariter indicem geſtæ rei eſſe iuſſiſti, ſummatim quæ decreta ſunt, non tacebo. Lectis Domini noſtri Honorij Aug. literis atque ſententiis, decurſiſque omnibus paginis, quæ* GILDONIS CRIMINA *continebant, par bonorum motus erupit. Conſulti igitur in ſenatu* MORE MAIORVM *(neque enim ſine legitimo* ORDINE *Iudicij authoritas ſtare potuiſſet) ingenti cauſa deuotis ſententiis ſatisfecimus. Adiecta eſt poſt* REI DAMNATIONEM *pro alimentis Pop. Rom. ſupplicatio: in metu enim ſumus ne obſit commeatibus annonariis* MEDII TEMPORIS *mora, & perturbatio plebis oriatur. Venies in manus tuas quid pronunciauerim. Repperies & facti huius me adſeruiſſe iuſtitiam, & apud D. noſtrum Arcadium cauſam publicæ egiſſe concordiæ. Vale.* Ergo Gildo hoſtis publicus ex Senatuſconſulto dictus: quomodo ſanè etiam *hac leg.* vocatur: bellúmque in eum decretum. Nam error eſt nuperi Scriptoris Gutherij, qui cùm videret Symmachum aliquando Præfectum V. fuiſſe (An. D. 384.) putauit Gildonem à Symmacho Præfecto Vrb. ex Senatus ſententia capite damnatum, cum publicatione bonorum. Cæterum quomodo Gildo, agente id Stilichone, hoſtis publicus à Senatu Rom. declaratus, ita & ipſe Stilicho paulò antè ab Arcadio, id agente Eutropio, qui Gildonem ſibi aſciuerat; teſtis Zoſimus *lib. 5. p. 788.* Εὐτρόπιος τοίνυν ἐν μὲν τῇ Κωνσταντινουπόλει παντάπασιν ἔχων οὐδένα τὸν ἀντιβλέπειν τολμῶντα, μόνον δὲ Στελίχωνα τὸν κατὰ τὴν ἑσπέραν κυβερνῶντα πραγμάτων, κατὰ νοῦν ἔχων, ἀποκλείειν αὐτῷ διενοεῖτο τὴν ἐπὶ Κωνσταντινούπολιν ἄφιξιν: ἀναπείθει δὴ τὸν βασιλέα, τέως συναγαγόντα τὴν ΓΕΡΟΥΣΙΑΝ, κοινῷ δόγματι, τῆς βασιλείας ΠΟΛΕΜΙΟΝ αὐτὸν προειπεῖν. οὗ δὴ γενομένου Γιλδῶνα παραχρῆμα ἔχοντα πάσης τῆς ὑπὸ Καρχηδόνα Λιβύης τὴν ἡγεμονίαν οἰκειωσάμενος, ἀφίστησι διὰ τούτου τὴν χώραν τῆς Ὁνωρίου βασιλείας, καὶ τῇ Ἀρκαδίου προστίθησιν. id eſt, *Cum ergo iam neminem Conſtantinopoli prorſus haberet Eutropius, qui ei obniti auderet, ſolum Stilichonem, rerum in Occidente potientem animo verſans quominus ille Conſtantinopolim accederet, aditum ei præcludere cogitat. Quare Imperatori perſuadet, vt conuocato* SENATV, *decreto communi, Imperij* HOSTEM *eum declaret. Quo facto, mox ſibi Gildonem Africæ ſub Carthagine ducatum nactus adiungit: eiúſque operâ prouinciam Honorij Imperio detractam, Arcadiano adiicit.* Quare neceſſe, alterum alterius exemplo id feciſſe. Igitur in apparatu huius belli Gildoniaci abſumptus eſt annus 397. vel ſaltem pars eius, quò pertinent *l.12. 13. 14. inf. de Tyronibus.* Intereà grauiſſima fames Romæ exorta, propter retardatum ex Africa commeatum: ad quam referri poſſunt variæ Symmachi *Epiſtolæ*, & nominatim *Epiſtola 4. lib.4.* Déque ea multis agit Claudianus, *de bello Gildoniaco & lib.1. in Eutrop. & lib.1. in laud. Stilichonis*: Eóque etiam pertinent aliquot *huius Codicis* conſtitutiones, per anni 396. Decembrem menſem latæ: Nempè *lex 2. inf. de conditis in publicis horreis* (cui reſpondet prorſus *Epiſtola 54. Symmachi lib.4.*) Et *lex 26. inf. de nauiculariis*: *lex 5. inf. de naufragiis*; *lex 3. inf. de canone frumentario vrbis Romæ*: Tandem Verno tempore anni 398. Gildo debellatus, mox & ſtrangulatus ſuâ manu interiit. Cuius rei hiſtoriam require apud Claudianum, *de bello Gildoniaco*: Zoſimum, *lib.5.p.788.* Oroſium, *lib.7. cap.36.* Marcellinum *chronico*, & alios plures. ¶ Eo igitur cæſo, cum plures emergerent calumniæ & delatores, vt fermè de bellatis Tyrannis fieri ſolebat, Honorius eas repreſſit, *l. vlt. inf. de calumniatoribus*: Bona eius tamen fiſco ſociata fuerunt, vt & ſatellitum ipſius; vt præter *hanc legem, & l.9. inf.* teſtatur *lex 16.19. inf. de bonis proſcriptorum*: *& lex 19. inf. de pœnis.* Quibus bonis, quòd ampliſſima forent (vt ex Claudiano videre eſt) adminiſtrandis, ſuus & peculiaris

tandem

tandem Comes Præpoſitus fuit, qui *Comes Gildoniaci patrimonij* dictus eſt, cuius meminit *Notitia Imperij*, (ſicut Diuinæ domus per Cappadociam ſpecialis quoque mos fuit, *l.2. inf. de Palatinis S. C.*) Etſi recenti adhuc Gildonis clade, & bonorum ipſius confiſcatione, ad Comitem & Procuratorem Diuinæ domus poſſeſſionum Gildonis cura pertinuerit, vt oſtendit *lex 16. inf. de bonis proſcriptorum*: Quæ *lex* data eſt Anno ſequente 399. Abſumpti quippe plures anni in Gildoniaco patrimonio, eiuſque ſatellitum, requirendo; vt teſtatur *d. lex 19. inf. de pœnis*, *&* *d. l.19. inf. de bonis proſcriptorum.* Ac vt quæ ad Gildonem pertinent, abſoluam, debellato Gildone vrbis annonæ ſummo ſtudio proſpectum mox fuit, vt teſtatur Symmachus *lib.7. ep.38.* Eóque pertinent Menſe Aprili 398. tres conſtitutiones, nempè *lex 4. inf. de canone frument. vrbis Romæ*: *lex vn. de pretio panis Oſtienſis*, *lex 20. inf. de piſtoribus*: v. & Claudianum *lib.1. in Eutropium.*

¶ Fabricensivm *domos per Orientem, & nominatim Antiochiæ abſente Comitatu, à metato immunes eſſe iubet Arcadius A. D.* 400.

VIII. * Idem AA. Æmiliano Miniſtro officiorum."

Secvti ſuggeſtionem tuam, à Fabricenſium" domibus" omnem moleſtiam hoſpitum præcipimus amoueri: De quâ re & ad Illuſtrem Virum Comitem & Magiſtrum" militum per Orientem" ſacras literas dedimus, Vt de" Antiochenæ ciuitatis fabricenſibus excuſandorum hoſpitiorum facultatem, abſente ſcilicet Sacro Comitatu: quò & Antiochenſibus &" cæterarum ciuitatum fabricis ſimilis domorum excuſatio præbeatur. Dat. XI. Kal. Feb. Conſtp: Stilichone & Aureliano conss. [400.]

N O T Æ.

* Lex, *Fabricenſium 4. Cod. eod. tit.* hinc mirè interpolata eſt.
" *Æmilianus* ſub Honorio Magiſter officiorum: cui inſcribitur, & *l.1. de menſorib.*
" Magiſtro officiorum cur hæc *lex* inſcribatur? mox dicam.
" Ac nominatim *Antiochenorum.*
" *Vbique Conſtitutis*; Cod. Iuſt. eod.
" De Magiſtro militum per Orientem. Vid. *Notitiam Imperij*, & *Notitiam noſtram Dignitat.*
" Cuius vertex Antiochia: ac proinde, & ſedes ordinaria Magiſtri militum per Orientem.
" *x. Det*, &c. id eſt, relinquat immunes, atque adeò ne Fabricenſium domos metati onere & nomine inquietet: & ità in MS. poſteà reperi.
" Malit quis, *vt*, quod videantur *h. l.* primùm exæquari Antiochenſes Fabricenſes cæterarum ciuitatum Fabricenſibus: ſed reſtituendum eſt, *Et*, propter ea quæ mox dicam.

COMMENTARIVS.

Fabricensivm qui arma fabricant domos à metato immunes eſſe iubet Arcadius: de quibus *Fabricenſibus* erit peculiaris titulus, *lib. 10. tit. de Fabricenſib.* ¶ Ex *hâc* verò *lege*, & *l. 3. 4. 5. illius tituli*, & ex *Notitiâ Imperij*, *&* *Nouellâ* 85. *de armis*, diſcimus, Fabricenſes ſub diſpoſitione Magiſtri Officiorum fuiſſe. Ad cuius etiam ſuggeſtionem hæc *lex* ab Arcadio data eſt, inuigilantis Fabricenſium commodis, quique Fabricenſium querelas ſuper hoc ad Principem pertulerat. ¶ Cæterùm hæc *lex* propriè pertinet ad Fabricas ſeu Fabricenſes, qui, quæuè per diœceſim Orientis erant. Ac nominatim Fabricenſium Antiochenorum *h. l.* fit mentio, quorum etiam fit mentio *leg 1. inf. de Fabricenſibus*, vbi de Barbaricariis, qui Fabricenſium numero fuerunt. Imò & Ammianus Marcellinus *lib. 14. p. 20.* Sed & *Notitia Imperij.*

Præter Antiochenos Fabricenſes cæteri quoque per diœceſim Orientis *hac eadem lege* memorantur; *Cæteri* inquam, id eſt, Fabricenſes Damaſceni in Phœnice, Ædeſſeni, per Oſroënam: Irenopolitani, per Ciliciam. Per quatuor enim has Orientis diœceſeos Prouincias & Ciuitates hæ fabricæ ſeu fabricenſes fuerunt: *Sub diſpoſitione*, inquit Notitia Imperij, *viri Illuſtris, Magiſtri Officiorum, fabricæ infrà ſcripta Orientis quinque: Scutaria & armorum Damaſci: Scutaria & armorum Antiochiæ, Clibanaria Antiochiæ: Scutaria & armamentaria Ædeſſæ: haſtaria Irenopolitana Ciliciæ.* Itaque diſertè etiam Græci hoc loco, τὰς δὲ ἑτέρας πόλεις λέγεται ἀεὶ Δαμάσκου καὶ Εἰρηνουπόλεως: *Ædeſſenos* omittunt illi.

¶ Porro de *Antiochenis Fabricenſibus* nominatim *h. l.* agitur, & Magiſter militum per Orientis diœceſim, Fabricenſes Antiochenos à metato liberos relinquere iubetur; quia ſcilicet, cùm Antiochia Orientis vertex eſſet, & caput, ſeu apex (de quo alioquin plenè dicam ad *l. 169. inf. de Decurionibus*) Magiſter militum Orientis in eâ vrbe verſari ſolebat cum militibus. Et ideò nominatim de Antiochenis Fabricenſibus agitur. Eodem nihilominus iure de cæteris Fabricenſibus conſtituto. ¶ Exceptio tamen adiicitur, hac eadem lege: *Niſi comitatus Principis Antiochiæ verſetur.* Scilicet nulla immunitas à metato tribuitur præſente Principis Comitatu. Quod etiam confirmat *lex 14. inf. A. l'entrée des Roys, perſonne n'eſt exempt de loger & receuoir des gens.* Etiam Eccleſiaſtici: v. Bugnyon *l.1. n.67.*

¶ Quærunt hîc Interpretes, vtrum hæc *lex* accipienda ſit de priuatis Fabricenſium domibus, an verò de publicis in quibus arma fabricabant. Ego ne dubitari quidem oportere cenſeo, de priuatis eorum domibus id accipiendum: nam publicas fabricas ſeu publicarum fabricarũ domos à metato immunes ipſo iure fuiſſe quis dubitare poſſit? cùm & alia loca publica immunia ſint.

¶ Princ

¶ PRINCIPIS *ærario incorporatas per Africam ex Gildonis bonis Domos quoque à metato immunes eſſe iubet Honorius.*

IX.* Impp. HONORIVS & Theodoſius AA. Sapidiano."

LICET proximè" iuſſerimus, quinque librarum auri condemnatione propoſitâ, *prædia*, quæ ex Gildonis bonis ad noſtrum" ærarium delata ſunt, ab hoſpitibus excuſari, nunc etiam præcipimus, vt omnes *domus* ex eodem iure venientes, in quibuſlibet ciuitatibus ſunt conſtitutæ, ab hoſpitibus excuſentur, quò poſſint conductores facilius inueniri. Si quis igitur contra noſtram fecerit iuſſienom, multâ" pridem ferietur inflictâ. PP. Karthag." VIII. Id Aug. Honorio VIII. & Theodoſio III. AA. CONSS. [409.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à Cod. Iuſt. vt monui ad *l.7. ſup.* quæ *hâc leg.* confirmatur.

" *Sapidianus* ſub Honorio *Vicarius Africæ*: vt ex *hâc* alioquin *leg.* colligi ſatis poteſt. Et ex Symmachi *lib.7.ep.16.* Vbi agit de animalibus & ludorum apparatu præparandis, quæ ſanè animalia ex Africâ maximè petebantur. Et verò id expreſsè teſtatur *lex 34.infr.de Epiſcopis, & lex 30.inf.de annonâ, & tributis*, vbi vid.quæ dicam, quanquàm ante decennium illa *lex* 34. lata, vid. *Proſopogr.*

" Quàm proximè ante nouennium *l.7.ſup.* Et ſanè mox in *fine legis*, ait *pridem.* Igitur hic fortè reſcribendum *præcisè*, vel *propriè*, id eſt, prædiorum tantum facta mentione non domorum, niſi alia *lex* recentior indicetur, vel niſi Conſulatus in *hâc l.* emendandus videatur.

" Ita pariter *l.16. inf.de bonis proſcript.*

" Karthago Vicarij Sedes.

" Quinque librarum auri, *d.l.7.ſup.*

COMMENTARIVS.

SICVT PRINCIPIS ærario confiſcatæ [ex Gildonis bonis *in huius legis ſpecie*] poſſeſſiones ruſticæ, ſeu prædia extra vrbana à metati onere immunia ſunt, quod conſtitutum *l.7. ſup.* ita & domus in Ciuitatibus conſtitutæ, immunes eſſe debent. Breuiter quod de *prædiis* Gildonis *l. 7. ſup.* cautum fuerat, id *h. l.* ad *domos* ex eodem iure venientes, id eſt, ex iiſdem bonis Gildonis promanantes extenditur. ¶ Eâdem omninò ratione quod præcisè *lege XII. Tabul.* cautum fuerat: *de fundi vſucapione*, id interpretatione Prudentum mox ad ædes extenſum fuit, vt teſtatur Cicero *in Topicis* & pro *Cæcinnâ*. Nam vt idem ſcribit (quod alioquin protritum eſt.) *Valeat æquitas quæ in paribus cauſis paria iura deſiderat.* Æquitatis autem, *in ſpecie huius legis*, ratio hæc redditur; ideò videlicet *domos* quoque à metato immunes eſſe oportere, quò poſſint Conductores earum facilius inueniri. Conductores facilius reperiuntur, propoſitâ (metati nominatim) immunitate.

¶ MODVS *hoſpitalitatis publicis perſonis, iter agentibus præbendæ per Africam hic conſtituitur.* I. Menſor *ſcil.non præmittendus.* II. Annonæ mil *exigendum aut accipiendum.* III. Celeriter *tranſeundum.*

X.*. Idem. AA. Ioanni P.F.P."

DEVOTVM" poſſeſſorem" ab omni inquietudine liberamus. Primò igitur omnium ad nullum prædium per Africam" vel publicum, vel priuatum, domus noſtræ vel cuiuſcunque" iuris, nullus Menſor" accedat, ſi à quoquam" fuerit deſtinatus. Licentiam enim domino. Actori", ipſique plebi" Serenitas noſtra conmiſit, vt eum qui præparandi" gratiâ ad poſſeſſionem venerit, multandi" expellendi habeat facultatem, nec crimen aliquod pertimeſcat, cùm ſibi arbitrium vltionis ſuæ ſciat eſſe conceſſum, rectéque ſacrilegium" arceat, qui primus inuenerit. Adminiſtrantem" verò, eiúſque Officij Proceres", quorum præcepto" inhibitam perſonam", ad agrum aliquem deſtinarit, in tempore" proſcribi debere cenſemus. ¶ Solam ſanè hoſpitalitatem, ſub hâc obſeruatione, concedimus, vt nihil ab hoſpite quod vel hominum vel animalium paſtui neceſſarium creditur, poſtuletur: omniúmque ſit adceleratum iter atque continuum, nec vlla liceat reſidere, ne diuturnitas conmanentium" vllâ ex parte prædium vexet. Decem etiam librarum auri multa ferietur, quiſquis Adminiſtrator, Togatus", Apparitor vllus aut Militans, vel iter" agens, vllo in loco aliquid ab hoſpite poſtularit. In tantum enim inhiberi ſceleratum" morem iubemus, vt ipſis quoque præbentibus

bentibus" inpunitum eſſe non patimur", ſi quid vel ſponte contra præceptum noſtrum probati fuerint obtuliſſe. Dat. Prid. Id. Iun. Rau. poſt. Conſ. Honor. VIIII. & Theodoſio" V. AA. CONSS. [412.]

NOTÆ.

ᵃ Lex, *deuotam* 5. *Cod. eod. tit.* Iungenda huic. *lex* 16. *infr. de deſertorib.* Et hæc *lex* indicatur *l.* 12. *inf.*

" *Ioannes* PP Italiæ ſub Honorio, vt vel ex *Africa* mentione apparet; v. *Proſopogr.*

" De *Deuoti* appellatione, vide Gloſſarium: Et quidem poſſeſſoribus tributa.

" *Poſſeſſor.* ſcil. agrorum: v. Gloſſ. *Theod.*

" Suſtulit hæc Tribonianus, ratione quæ ſatis nota eſt: nempè quia hæc ad hiſtoriam pertinent.

" Id eſt, priuati iuris, ſeu priuatorum.

" *Metator*, Cod. Iuſt.

" Cuiuſcunque dignitatis ſit.

" *Plebis* appellatione intelligit colonos ruſticanos: hîc & *l.* 26. *de annonâ*, *& trib.* v. & *Gloſſ.*

" *Præparandi* vox hâc in re propria. Cyprianus *ep.* 1. *lib.* 4. *Primum hoſpitium, vobis in carcere præparauit, & metator quodàmodo veſter, nunc quoque vos antecedit.* ἑτοιμάζειν voce hâc in re Græci vtuntur, ἀποστολὴ τοῦ βασιλέως (vel τὸ ἀρχῇ) καὶ ἡμερίζειν καὶ διευθύνειν τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ καὶ τὰς μονὰς, vt loquitur Conſtantius *Them. Orient.* 4. Alluſum eò ab Eſaia 40. *v.* 3. & inde à Matthæo 3. *v.* 3. Marco 1. *v.* 3. Luca 3. *v.* 4. Ioan. 1. *v.* 23. Haud abſimilis locutio in *l.* 9. *ſup. de Curioſis.* Et hic quidem, *præparandi* abſolutè, nullo addito.

" Recidit hanc vocem Tribonianus, propter eius ambiguitatem. Et tamen *multare* h. l. non eſt condemnationem (pecuniariam ſcilicet) infligere: Verùm malè multare, & plagis etiam afficere.

" *Rectéque ſacrilegum prior arceat.* Ita *Iuſtinianeus.* Interim huic *legi* optimè reſpondet *lex* 2. *infr. ad leg. Corneliam de ſicariis*: ſeu *lex* 1. *Cod. quando liceat vnicuique.*

" *Adminiſtrantis*, ſeu *Adminiſtratoris*, vt mox *infr.* voce plerumque Rector Prouinciæ indicatur, vel Diœceſeos vid. *Not. Dignit.*

" *Proceres* officij ſunt Primates, Principes: de quibus *ſup.* ſemel.

" ϰ· *Præceptio*, vt Cod. Iuſt.

' Menſorem.

" *In tempus*, Cod. Iuſtin. quod de temporali relegatione accipiunt. Iſtud tamen ſuſtineri poteſt, pro *extempore*, & *illicò.*

" Vt *l.* 1. *ſup.*

" Reponit Cuiacius *interagens*, vel *interagentes.* Malè, *interagens* h. l. opponitur diutiùs commanenti: Vetat ſcil. Theodoſius etiam ab iter agente quidquam exigi, vel accipi: *Non pas meſmes en paſſant.* Vide quæ dixi de Cænatico ad *l.* 22. *ſup. de erogat milit. annona. Vel igitur*, id eſt, nequidem, vt *l. vlt. inf. de Salgamo.* Vel ſanè: *iteragens* eſt, quiſquis præter Superiores publici negotij ergo iter agit.

" Vt infauſta hoſpitalitatis præbitio, *l.* 12. *infr.*

" Vt d. *l.* 12. præbitio.

" ϰ· *Patiamur*, vt in *Cod. Iuſtin.*

COMMENTARIVS.

MODVS hoſpitalitatis *hâc* Honorij *lege*, quæ ſingularis ac maximè notanda eſt in hoc argumento, conſtituitur: & nominatim quidem per Africam: per AFRICAM inquam, quæ cùm variis per hæc tempora malis, concuſſionibus, deprædationibus, & hoſpitalitatis nominatim prætextu oppreſſa foret; his tot & tantis malis Honorius paulatim mederi in animum induxit. Illud igitur *h. l.* cauetur, *Primum*, vt Menſorem, nullus ad poſſeſſionem aliquam *præparandi* hoſpitij gratia mittere poſſit, cuiuſcumque ſit dignitatis: Poſſeſſoribus alioquin vlciſcendi ſe, & Menſorem multandi, expellendi, facultate tributâ. Qui ſingularis caſus addendus eſt illis, qui continentur, quique *Paratitli* vice ſuppleri ſolent, *Titulo Codicis, quando liceat vnicuique ſe ſine Iudice vindicare.* Menſorem igitur Iudici ad agrum aliquem, prædium ſeu poſſeſſionem præparandi gratia deſtinare non licet: Non quaſi prædia in *agris*, à metati ſeu hoſpitij iure ſiue onere immunia ſint; quod Cuiacius, aliique crediderè, quem arguunt & hæc verba; *Solam ſanè hoſpitalitatem ſub hac obſeruatione concedimus*: Sed ne deuoti poſſeſſores, præmiſſis ita Menſoribus, à priuatis inquietentur. *Hoſpitalitatem* enim ſine tectum, ſic vt dicam, adminiſtratoribus *commeantibus*, poſſeſſores denegare non poſſunt; ſed vt dixi, nullo Menſore præmiſſo. Atque ita hæc *lex* intelligenda eſt, explicandaque *hoſpitalitas*, quæ ſcilicet tranſeunti commeanti præbetur, ſine præparatione, ſine Menſore, quomodo hoſpiti tranſeunti præberi ſolet.

Hactenùs prima conditio: vbi notandum eſt, hanc prohibitionem generalem eſſe, ratione perſonarum & prædiorum, cuiuſcumque generis prædia ſint, ſiue publica, ſiue priuata, ſiue ad domum Principis pertinentia, ſine alterius cuiuſcumque iuris. Hæc ſcilicet agrorum ſeu prædiorum quatuor genera hîc proponuntur: vbi prædia cuiuſcumque IVRIS, ſunt veluti templorum, & ſimilia: de quibus *lib.* 10. Item notandum, vltionem tribui Dominis, Actoribus, & plebi: hæc enim tria hominum genera prædiis incumbebant: Domini prædiorum, Actores eorum, plebs ruſticana ſcilicet colonorum. Tandem notandum, crimen hoc, *Sacrilegium* vocari: vt aliàs violatores legum, & quidem quæ ſecuritatem prouincialium ſpectant, Sacrilegij crimine implicantur: de quo vid. *Gloſſ. Th.*

Secunda conditio, ſeu vt hîc dicitur *obſeruatio* hoſpitalitatis, hæc eſt, vt nemo quidquam annonæ, vel capiti nomine exigere, vel accipere poſſit à poſſeſſore: ſiue ſit Adminiſtrator, ſiue Togatus, ſiue apparitor, ſiue militans vel quicumque alius iter agens, idque ſub ſeueriſſimâ pænâ non tantùm exigenti, verùm etiam offerenti indictâ: de quo dicendi locus erit plenior *inf. tit. prox. de Salgamo hoſpitibus non præbendo.* Itaque & Præbitio illa, *ſceleratus mos*, ſine *legis* vocatur: imò *infauſta* hoſpitalitatis præbitio, *l.* 12. vbi dicam.

Quod Togatos attinet: videri hi poſſint Patroni cauſarum, quomodo etiam hîc Græci interpretantur: Malim tamen ipſe hîc accipere *togatos Auguſteos*: Menſores inquam finitionum, ſeu limitum: Quo ſenſu Latinus & Mirſontius inter diuerſos Authores de ordinibus finitionum, *Togati Auguſtorum Authores* vocantur *p.* 260. Cuiuſmodi togati ſeu Menſores limitum ab Imperatoribus ſubindè miſſi fuerunt: Et quidem ſub hoc ipſo Theodoſio Iuniore, vt oſtendit Itinerarium Antonini vel Antonij Auguſti, qui & ipſe Togatorum horum numero

mero fuit. Cuius manuſcripto regiò hæc quoque continentur. *In quinto decimo anno Regni Imperatoris Theodoſij præcepit ille ſuis* MISSIS *prouincias orbis terræ in longitudinem & latitudinem menſurari. Mox, Duodecim verſus prædictorum Miſſorum de Imperante Theodoſio.*

Hoc opus egregium, quo mundi ſumma tenetur:
Æquora quo montes, fluuij, freta, portus & vrbes
Signantur: cunctis vt ſit cognoſcere promptum.
Quicquid vbique latet, clemens genus, inclyta proles,
Ac per ſæcla pius, totus quem vix capit orbis.
Theudoſius Princeps, venerando iuſſit ab orbe *
* *ℛ.* orc.
Confici * *ter quinis aperit cùm faſcibus annum,*
Supplices * *hoc famuli, dum ſcribit, pingit & alter*
Menſibus exiguis, Veterum monumenta ſecuti,
In melius reparamus opus, culpamque priorem
Tollimus, ac totum breuiter comprendimus orbem.
Sed tamen hoc tua nos docuit ſapientia Princeps.

Hi ergo Togati *hic* ſunt. Malè *Cod. Iuſt.* hic exhibet *rogator*: Cuius causâ ludos hîc faciunt, qui neſcio quos Rogatores nobis hîc creant miniſtros Metatorum ac Apparitores; ita dictos, ſiuè à rogandis, ſiue à vocandis hominibus vt præſto eſſent: ſiue à *Rega*, id eſt, erogatione militaris annonæ quam iſti exigerent; quomodo & ῥογάτωρ pro opinatore apud Nicetam & Curopalatem: Quas omnes nebulas diſpellet *hic Codex*. Interim notetur & hic caſus mirabilis, quo de ſuo quid vltro dare quis prohibetur, cuiuſmodi prohibitiones plures *hoc Codice* occurrunt, ob inſtam videl. præſumptionem metus & concuſſionis.

Tertia conditio eſt, vt celeriter commeantes tranſeant, neque diu in prædio aliquo hoſpitalitatis iure reſideant, ne alioquin diuturnitate moræ prædium vllâ ex parte vexetur; Breuiter Deuoti poſſeſſores Africæ, etſi hoſpitalitatem publicis perſonis iter agentibus denegare non poſſint, ab omni tamen inquietudine liberantur, iiſque proſpicitur triplici illa ratione: ſcilicet vt *Commeantes Menſorem præmittere non poſſint, vt celeriter tranſire debeant, vt nihil annonæ vel capiti exigere*; Addatur, neque ſponte cui quidquam præbere licere: Qui cenſus ſingularis eſt, quo de ſuo liberalis eſſe non licet.

XI. * Idem AA. Probo ʺC. S. L. Poſt alia.

DE hoſpitalitate Iudicum, & omniumʺ perſonarum, quid ſibi etiam ipſe poſſeſſor præſumereʺ debeat; quâve cenſurâ omnia, quæ ad ſuiʺ diſpendium pertinebuntʺ, ſubmota ſint, iam miſſa ſuper hâc re auctoritasʺ declarauit, Prælataʺ literis ad Eutychianum Præf. Vrbi.ʺ Die IIII. Id. Ian. Conſtantio & Conſtante VV. CC. CONSS. [414.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſtinianeo*: nempe quia nihil diſtinctè definit.
ʺ Eidem *Probo Com. S. L.* inſcribitur hoc ipſo anno *lex* 14. *de cohortalib.* quæ data *Rauennæ*: vnde liquet, Probum hunc Comitem S. L. fuiſſe per Occidentem: item Eutychianum, cuius *in fin. leg.* fit mentio, fuiſſe Præfectum V. Romæ.
ʺ Qui ſcilicet publici negotij causâ iter agunt: vid. *leg. ſuperiorem.*
ʺ *Præſumere*, id eſt, ante ſumere, eligere: Vide *leg.* 5. *ſupra.*
ʺ Id eſt, *poſſeſſoris*, qui à Commeantibus vexabatur, quibuſdam exactis.
ʺ *ℛ. Pertinebant.*
ʺ *Auctoritas*, pro lege: v. *Gloſſ.* & *Paratitl. de Conſtitut. Princip.*
ʺ De hoc ſubſcriptionis genere, v. idem *Paratitl. de Conſtit. Princip.* & quæ dico ad *l.* VII. *ſi per obrept.* Dubium tamen, an non potius hæc verba ſuperioribus connectenda ſint, quaſi auctoritas quam allegat prælata fuerit litteris ad Eutychianum Præfectum Vrbis.
ʺ Romæ: vid. quæ *ſuprà* notaui ad *inſcript.* in MS. perperàm fundi.

COMMENTARIVS.

MODVS hoſpitalitatis ſeu metatorum, publici negotij ergo commeantibus præbendorum (veluti iudicibus) qualis eſſe deberet, anteriore aliquâ *lege* iam *Honorius* conſtituerat: idque duobus Capitibus comprehendebatur. Primum, quamnam domus partem dominus ſibi præſumere & eligere poſſet? Et viciſſim, quantam hoſpiti relinquere? de quo alioquin fuit iam *lex* 5. *ſup.* & erit *lex vlt. inf.* Alterum caput erat, de omni præbitione ſeu exactione ab hoſpite prohibenda, de quo ad *leg. ſuper.* & ad *leg. prox. ſeq.* Eam igitur conſtitutionem confirmat: & ad eam ſeſe *hic* refert Honorius.

¶ HOSPITALITATIS *præbitio per Africam rursùm tollitur: & priuati poſtulatio.*

XII. * Idem AA. Hadriano Proc.ʺ Africæ.

HOCʺ proſpectum eſt, vt infauſta hoſpitalitatis præbitio tolleretur, nec priuatumʺ quiſqueʺ à domino ædium poſtulet. Dat. V. Non. Mart. Rau. Conſtantio & Conſtante CONSS. [414.]

NOTÆ.

N O T Æ.

ª Lex 6. *Cod. eod. tit.* Et iungenda huic *legi* ſunt *lex* 11 *ſup. de Curioſis*: *lex* 33. *ſup. de erogat. milit annona.*

" Emendanda eſt hæc inſcriptio hunc in modum (vt etiam oſtendunt *dictæ leges* huic coniungendæ) *Hadriano* PP. Et ſanè Hadrianus non Africæ Proconſul, ſed Præfectus Prætorio fuit, ab anno 413. vt docet *lex* 13. *inf. de infirmandis his quæ ſub Tyrannis.* Retrahenda itaque vox *Africa* ad initium *huius legis*, vt ita legatur: *Africa hôc proſpectum eſt: hôc*, id eſt, hâc ratione, non *hoc Edicto*, & quidem proſpectum, videlicet *l.* 10 *ſup.*

" *Balneum* ſubſtitutum *Cod. Iuſtin.* vid. *Gloſſ.*

" *Quiſque*, pro *quiſquam*: vt *Cod. Iuſt.*

COMMENTARIVS.

MODVM hoſpitalitatis per Africam; iam antea conſtitutum *l.* 19. *ſup.* hâc rurſum conſtitutione Honorius confirmat. Et hâc quoque parte Africæ conſpectũ magis magiſque cupiens, cui aliis quoque capitibus conſultum iuit: duabus inquam illis *legibus*, quas *huic* noſtræ coniungendas eſſe dixi, putà *l.* 11. *ſup. de Curioſis*, & *l.* 33. *ſup. de erogat. milit. ann.*

¶ Duo igitur *hâc l.* ſtatuuntur: Primum, *vt infauſta hoſpitalitatis præbitio tollatur*: Quibus verbis quid intelligendum ſit, anxiè quæritur. Græci ita interpretantur, *ſi id petatur vt hoſpites ſtrigillent equos*: Item vt *σάβανα conferant*. Cæterùm *σάβανα*, nil aliud ſunt quàm lintea, vt aliunde diſci poteſt, quorum vſus abſterſioni maximè in balneis, de quibus mox, & alibi, vt docet Hierocles *ἱππιατρ. lib.* 1. *cap.* 34. Et *colloquium Scholaſticum vetus.* Et Gregorius in *Dialogo ad Petrum*, & *Medicorum non vnus.* Vegetius, *veterinariæ lib.* 4. *cap.* 101. *Poſt Sabanis validioribus abſtergatur, & denuò vnctum operietur*: Marcellus de medicamentis, *caput laues, & craſſo Sabano diligenter ſiccabis.* In *Gloſſario* quoque Cyrilli *σάβανον ſabanum lenteum*, vbi reponendum *linteum*, vt Iuuenalis, *Vritur ardenti duo propter lintea ferro*: Vbi Scholiaſtes, id eſt, *propter duo ſabana.* Cuiacius *infauſta hoſpitalitatis præbitione* putat etiam accipi poſſe, ſi ab hoſpitibus petantur ſcorta, quod *h. l.* prohibeatur: ne ſcilicet (vt hoc Cuiacij ſententiæ addam) ſit illud Catulli, *Ille Domum nobis, atque dedit* DOMINAM. Verùm reſtituta huius *legis* Inſcriptio, & *lex* ipſa collata, cum *lege* 10. *ſup.* oſtendit per *infauſtam hoſpitalitatis præbitionem* intelligendum, illud omne illicitæ exactionis genus; quod ſibi commeantes vel ad annonam, vel ad capitum ſeu pabulum animalis præberi iubebant, & exigebant, more improbato, quod & ipſum ab Officialibus, de quibus etiam agitur *l. vn. ne damna prouincialibus infl.* exigi conſuetum, & in ciuitatibus, & in manſionibus, putà vt tam ſibi quàm animalibus alimoniæ ſine pretio miniſtrentur, docet *l.* 2. *inf. de concuſſ. Aduocat. & Apparitor.* Itaque quem *ſceleratum morem præbendi*, vocat *l.* 10. hæc noſtra *infauſtam* præbitionem nominat. *Infauſtum* dicitur quidquid prouincialibus noxium eſt & damnoſum. Ita *infauſtum officium Tribunorum* (per Africam pariter) miſſorum, & ſub huiuſmodi profeſſione Prouinciam vaſtantium, *de deſertoribus.* *Præbitionis* voce hâc in re pariter vtitur *l.* 2. *inf. de Salgamo.*

¶ Secundò prohibetur *h. l.* quiſque, id eſt quicumque, (etiam Comites & Tribuni ſcilicet,) Priuatum à Domino ædium poſtulare. Tribonianus pro *balneo* id accepit, & ideò eius loco in *Codice* ſuo *Balnei* vocem ſubſtituit: Et ita quoque Græci interpretati. Iulianus Aſcalonita, *apud Harmenopulum tit. περὶ βαλανείου lib.* 2. *tit.* 4. §. 23. Et Prochorus *de rebus geſtis S. Ioannis Euangeliſtæ* ἦν δὲ πριβάτον ἀνὰ μέσον τῆς ὁδοῦ καὶ εἷς ἐκ τῶν ἱερέων εἰσελθὼν ἐν τῷ πριβάτῳ λούσασθαι, ἀπεπνίγη. Et hanc interpretationem iuuat *lex* 1. *inf. ne Comitib. & Tribunis lauacra præſtentur*, ibi, *Nec vllas priuatas ab his ſuccendi balneas.* Neque alio ſenſu in veteri Romæ deſcriptione, Regione XII. *Priuatum Hadriani* accipio. Sanè & in Vrbis veteri Conſtãtinopolitanæ deſcriptione per ſingulas regiones numerus *Balnearum priuatarum*, & *piſtrinorum priuatorum* adiicitur, & tandem colligitur. De priuatis his balneis, eſt quoque *lex* 3. *inf. de collat. donat.* Ergò *priuatum* hîc abſolutè & ſubſtantiuè pro balneo. Quanquam Heſychius priuatum quoque interpretatur locum Ergaſterij: πριβάτον, τόπος ἐργαστηρίου. Quæ interpretatio ſi admittitur, reſpondebit hæc lex *legi* 5. *ſuprà*, *verſ. Ergaſteria.* Quidquid ſit vt ex *hâc l.* ita ex Prochoro & Heſychio diſcimus *Priuatum* ſubſtantiuè & abſolutè dici. Ex *hâc* inquam *leg.* cui hâc parte nil deſit; etſi quoad cætera *cæterat* vt loquuntur.

¶ PERMVTATA *cum priuatis loca* (*veluti* TVRRES *noui muri vrbis Conſtantinopolitanæ*) *metato obnoxia ſunt.*

XIII. Idem AA. Euſtatio PF. P."

DEVOTISSIMOS" milites, ex procinctu redeuntes, vel proficiſcentes ad bella, Muri Noui", Sacratiſſimæ Vrbis ſingulæ Turres in pedeplanis ſuis ſuſcipiant. Nec" aliquis poſſeſſorum" grauiter ferat, quaſi illa diſpoſitio" neque, ſuper publicis ædificiis" proceſſerat" violata: cùm priuatæ quoque domus" tertiam" partem, talis rei gratiâ, ſoleant exhibere. Dat. v. Non. Mart." Conſtp. Honorio XIII. & Theod v. AA. CONSS. [422.]

N O T Æ.

ª Lex 7. *Cod. eod. tit.* vt hæc *lex* intelligi poſſit, adhibenda in conſilium *lex* 51. *inf. de operibus publicis.*

" *Euſtathius* PP. orientis ſcilicet ſub Theodoſio Iun. v. *Proſop.*

" *Deuotiſſimi milites, h. l. & l.17. de erogat. mil. annon. & l.2. de excoct.*
" Fit eius quoque mentio *d. l.* 51.
" Reliqua omnia, velut Hiſtorica & χρονικὰ Tribonianus omiſit.
" Per quorum terras murus ductus fuit.
" Locum ita reſtituo, *quaſi illâ diſpoſitione, quâ, &c. proceſſerat, violatâ.* Minus rectè qui nuper emendabat: *quaſi illa diſpoſitio, quæ ſuper ædificiis publicis præceſſerat, violetur.*
" Intelligit diſpoſitionem *d. l.* 51.

COMMENTARIVS.

PERMVTATIONIS cuiuſdam vice conceſſa è publico priuatis loco, pleno quamlibet iure, non ideò tamen metato immunia eſſe definit *hâc l.* Theodoſius Iunior. ¶ Quod vt rectè intelligatur, ſpecies & quidem Hiſtorica, huiuſce *legis* apponenda eſt: adhibitâ in conſilium *lege, turres* 51. *inf. de operib. publicis.* Vndè deſumpta eſt *lex, turres* 18. *Cod. eod. tit.* Conſtantinopoli ſcilicet (circa A.D. 412. vel 413.) *Murus nouus* ad munitionem vrbis extrui cœpit à Theodoſio Iuniore, huius *legis* Auctore, ſtudio ac prouiſione Anthemij P.P. (non vt Cuiacius notauit *Cyri PP.* vt oſtendam pluribus ad *eam l.* 51. *inf.*) Eum murum, quia per priuatorum quorumdam terras *celebrari*, duci, extrui, oportebat, Theodoſius, velut contractu quodam permutationis inito, turres eius muri priuatorum illorum vſui deinceps deputandas duxit: vti diſcere eſt ex *d. l.* 51. cuius verba hîc apponenda ſunt. *Impp. Honor. & Theodoſius A.A. Anthemio PPP. Turres Noui Muri, qui ad munitionem ſplendidiſſimæ vrbis extructus eſt, completo opere, præcipimus eorum vſui deputari, per quorum terras idem Murus ſtudio ac prouiſione tua Magnitudinis ex Noſtræ Serenitatis arbitrio celebratur: Eâdem lege & conditione ſeruandâ, vt annis ſingulis hi vel ad quorum iura terrulæ demigrauerint, proprio ſumptu earum inſtaurationem ſibimet intelligant procurandam, earumque vſu, publico beneficio potientes, curam reparationis ac ſollicitudinem ad ſe non ambigant pertinere. Ita enim & ſplendor operis, & Ciuitatis munitio cum priuatorum vſu & vtilitate ſeruabitur. Dat. Prid. Non. April. Lucio V. C.* CONS. 413. Cæterùm huius Muri Noui fit quoque mentio *l.* 17. *Cod. de Sacroſanct. Eccleſ.* & *Nouell.* 89. *cap.* 5. & apud Zonaram *tom.* 2. Chronicon Alexandr. *A.* 439. Marcellinus *Chronico A.* 447. ¶ Ita addictis igitur Turribus Noui huius Muri priuatorum vſui, & quidem cum reparationis annuæ onere, queri cœpit, an à metati onere immunes eſſent Turres illæ? Quod affirmandum videbatur, hâc dubitandi ratione, quod *d. l.* 51. (quæ *hîc* indicatur) publico beneficio, permutationis cuiuſdam vice, harum turrium vſus ſimpliciter citra exceptionem vllam, imò & cum onere reparationis, priuatis, quorum terræ occupatæ fuerant, deputatus fuerat: Atque ideò ſi hæ turres ad metati onus tenerentur, diſpoſitio *d. l.* 51. violari videretur. Sed tamen contra reſcribit *h. l.* Theodoſius, non ideò ſcilicet à metati onere immunes has terras eſſe, ideóque milites, ſiue à militiâ Conſtantinopolim redeuntes, ſiue Conſtantinopoli ad militiam proficiſcentes, in *pedeplanis* ſaltem earum turrium, & quidem ſingularum, ſuſcipi oportere. Hâc ratione, quod priuatæ quoque domus huic oneri ſubiaceant. Atenim Turres illæ, earúmque vſus priuatis addictus, priuatarum & occupatarum terrularum locum vicemque ſubeant, quæ ſanè tertiam partem metati gratia ſoleant exhibere: quod etiam definitur *l.* 5. *ſup.* & indicatur *l.* 11. Quod ad eam quoque regulam confirmandam facit, & deinceps adferri poteſt, ſubrogatum ſapere naturam eius cui ſubrogatum eſt. Ex hâc interim proportione colligi quoque poſſit, Turres illas περιστέγους fuiſſe. ¶ *Pedeplanâ* porrò ſunt ἐπίπεδα: itaque Græci hoc loco εἰς τοὺς πύργους τοῦ καινοῦ τείχους Κωνσταντινουπόλεως ἐν τοῖς ἐπιπέδοις καταμένειν. Pedeplana ſunt pars illa ædificij ſolo proxima quæ pede plano aditur: Nos vocamus *Rez*: eas διρυχωρείας Priſci quoque Græci vocaſſe videntur, Philo, in *Poliorcetico.* πρὸ δὲ τειχῶν ἀπαιτοῦν αἱ ἐκθέσεις καὶ ἐξκλίσεις καὶ τὰ ἐπικάμπια, καὶ αἱ διρυχωρεῖαι, ἁρμόζοντες τοῖς ὑπάρχουσι τόποις λαμβάνονται, *Plateformes.*

¶ Cæterùm huic *legi* occaſionem dedit reditus militum hoc anno ex procinctu Perſico: quod innuunt illa, *Deuotiſſimos milites ex procinctu redeuntes*: Pax quippè cum Perſis hoc anno inita, vt docet diſertè Socrates, *lib.* 7. *cap.* 20. & Marcellinus, *Chronico, his Conſſ.*

¶ Et ita quidem hæc *lex*, cuius tantum pars prior in *Codicem Iuſtinianeum* relata eſt, reciſâ poſteriore velut hiſtoricâ, quæ tamen ad *huius l.* intellectum plurimùm facit, accipienda eſt; quam interpolatam Iuſtinianei Codicis Interpretes non intellexerunt, quámque adeò accipiunt multi de publicis locis: atque indè perperàm axioma iſtud conficiunt; in vrbibus ipſis prius publica loca, metatis apta, quàm priuata ciuium habitacula, metatis occupanda eſſe.

¶ IMMVNITAS *omnis ceſſat præſente Principis Comitatu.*

XIIII. Impp. THEOD. & Valentin. AA. Helioni Patricio" & Magiſtro Officiorum.

VNiuerſi cuiuſlibet Ordinis, cuiuſlibet etiam Dignitatis, ſi quidem felicibus pro ſalute Reipublicæ expeditionibus occupati, aliarum prouinciarum, aliarúmque Vrbium domiciliis detinentur", propriis domibus, nullo vetante, pro Dignitatibus ſuis, vel præſtitis ſibi beneficiis, perfruantur". Si verò ſecundum communia vota, ſecuri intra huius florentiſſimæ Vrbis tecta reſidemus, nullius ſpecialiter domum, Inluſtrium quoque etiamſi ad ſumma conſcenderent" faſtigia dignitatum, præter ſingulas tantùm in quibus eoſdem manere conſtiterit, excuſari ab hoſpitibus præcipimus, ceſſante omni beneficio Principali. Dat. x. Kal. Iul. Conſtp. Hierio & Ardabure VV. CC. CONSS. [427.]

NOTÆ

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod.Iuſt.*
" Meminit *huius leg.* mox ipſe Theodoſius *l.18.inf.de Medicis & Profeſſ.*
" Vide & *legem* 30. *ſup.de Agentibus.* Et quæ dixi de *Patricij* dignitate alterius acceſſione, *ad l.vn.ſup.de Conſulib. & Patriciis.* De hoc Helione Patricio, vide Socratem *lib.7.cap.24.in fine.*
" ✠. *Detinemur*, ſenſu apertiſſimo. Vt mox *reſidemus*, oppoſita enunciatione.
" Id eſt, integrè, illibatè fruentur. v.*Gloſſ.*
" Conſtantinopolim intelligit.
" ✠. *Conſcenderint:* Quanquam & illud tolerari poteſt.

COMMENTARIVS.

IMMVNITATEM à metato omni ſiue dignitate, ſiue beneficio Principis quæſitam in Vrbe Conſtantinop. ceſſare præcipit Theodoſius Iun. præſente Principis *Comitatu* hâc Conſtitut. quam mox ipſe memorat, eique ex parte derogat, paulò poſt hoc ipſo anno *l.18. inf. de Medicis & Profeſſorib.* ¶ Beneficio porrò quæſitæ huius immunitatis exemplum iam quoque in *Fabricenſibus* vidimus *l.8.ſup.* Dignitate quæſitâ, in Illuſtribus exemplum eſt. Et Illuſtres igitur huic quoque oneri ſubiacent, earúmque domus, ſingulis tantùm eorum domibus exceptis, vt iam quoque dictum fuit *l.3.ſup.* Breuiter, *Immunitas non valet, niſi Principis Comitatu abſente: contra ceſſat, præſente h. l. & d. l.8.ſup.*

¶ DOMVM *ipſe habens in vrbe Conſtantinopol. metatum in alienâ exigere non poteſt*

XV. * Idem AA. Ioanni Comiti, &" Magiſtro Officiorum.

NEMO in hac" Almâ Vrbe, qui propriæ domus poſſeſſione lætatur, militari ſacramento munitus, alterius domum infeſtare pertemptet, ſed aut ſui contentus", abſtineat alienâ, aut certè in ſuis recipiat, qui in alterius ſibi metatum exiſtimat vindicandum: Nec enim videtur eſſe conueniens, cùm Inluſtribus viris vnam" in quâ ipſi habitant domum excuſare conceſſum" ſit, alios & ſuas" omnib. domus extruere", & alienis ædib. inferre moleſtiam. Dat. VIII. Kalend. Mar. Conſtp. Theod. A. XIII. & qui fuerit nuntiatus. [430.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" Ad duos hanc *leg.* emiſſam puto: ad Comitem S. L. Scil. Ioannem, & ad alium Magiſtrum officiorum ſcil. Fuit enim hoc tempore Ioannes Comes S.L. vt docet ſuperiore anno *lex vlt. inf.de Iudæis*, & ex actis Concilij Epheſini, quod habitum A.D.431.
" Concordat huic legi, *Nouella Theodoſij 32. de metatis.* Fortè *huic* iungenda *lex vn. Cod.de Palatiis, lib.11.*
" Conſtantinopolim intelligit
" Vide ſimiles locutiones ad *l.1.ſup. finium regundorum*
" Hoc extenſum poſtea *l.prox. & d. Nouell.32.*
" *Leg 3. & 14. ſup.*
" ✠. *Et ſuis omnes domibus extrudere.*

NOTÆ.

DOMVM PROPRIAM in loco vbi metatum exigitur (veluti Conſtantinopoli *in ſp. huius leg.*) habens ipſe militaris, quicumque tandem, etiam Illuſtris cuiuſcumque loci vel Ordinis, ius metati exigendi in alienâ non habet: Sed vel ſuâ contentus eſſe debet, vel ſi nolit, hoſpites in ſuam recipere cogitur ex *hâc* Theodoſij Iun. *conſtitutione:* Et iterùm *Nouellâ 32. de metatis*; Hoc argumento eleganti ſatis: quod Illuſtres tantùm id priuilegij habeant, vt domum in quâ ipſi habitant à metato excuſare poſſint, nil vltra: Vt planè inconueniens ſit, alios quàm Illuſtres non tantùm ſuas domos excuſare, ſeu ſuis domibus alios *extrudere*, verùm etiam in alienis metati ius exigere. Eſt ergo argumentum *à iure conſtituto. Aſt* verò *lex Nemo*, id eſt, quomodo & *d. Nou.32. neminem cuiuslibet loci vel ordinis.*

¶ ILLVSTRI *dignitate functorum à metato immunitas diligentius & pleniùs à* Theodoſio Iuniore *retractatur.*

XVI. * Idem AA. Valerio" Magiſtro Officiorum & Ex-Conſ." Ordinario.

CONSVLARIS" viri binas proprias domos in hâc" alma Vrbe ab hoſpitum moleſtiâ habeant ſibi immunes: Sin verò fati munus expleuerint, atque ad liberos vel parentes, fratres, ſororéſve, vxores etiam domus eorum fuerint delatæ, vna è duabus

 aliena

aliena ſit à metatorum" moleſtiâ. Sed & ſi vnam" quis eorum" dereliquerit domum, illa ipſa in memoratorum" excuſetur perſonis. ¶ His verò qui Præfecturæ dignitatem, aut" ipſius apicis adminiſtratione, aut actu Magiſteriæ Militum poteſtatis, aut quòd Præpoſiti ſacri noſtri Cubiculi fuerint, aut quòd honorarios eiuſdem Præfecturæ meruerint codicillos, cum priore Lege vna domus excuſaretur, alterius etiam, ſi habere in hac Alma vrbe eos contigerit, dimidiam partem noſtrâ liberalitate dum in vita verſantur, ita excuſari decernimus, vt de alterâ parte dimidiâ pars tertia hoſpitibus deputetur; Poſt fata verò ſi ad parentes, liberos, fratres, ſorores, vxoréſve fuerint delatæ, duas ab vna domo partes, ipſis electionem habentibus, metatorum moleſtia liberari, tertiæ videlicet partis parte tertia hoſpitibus præſtanda. ¶ Aliis ſanè Inluſtribus viris, quibus vna domus honoris excuſatur gratia, hoc præbendum eſſe cenſemus, vt ſi ipſi deceſſerint, & eorum domus ad ſupraſcriptas perſonas peruenerint, medietatem domus quam ipſi elegerint, habeant excuſatam, altera videlicet parte dimidia hoſpitiorum præbitioni in parte tertia ſubicienda. Dat. IIII. Id. Mart. Conſtantinop. D. N. Theodoſio A. XV. & qui fuerit nuntiatus. [435.]

NOTÆ.

" Hanc *leg.* ſuam allegat & ampliat Theodoſ Iun. *Nou. de metatis* 32.
" Eidem *Valerio Magiſtro officiorum* inſcribitur hoc ipſo anno, & quidem ante hanc leg. *lex vlt. ſup de Princip agent.*
" Iam à triennio: anno videlicet 432. vnà cum Aëtio.
" Pro *Conſulares*, qui ſcilicet ex-Conſulibus ſunt: qualis *Valerius*, cui hæc *lex* inſcribitur.
" Conſtantinopolim intelligit.
" Poſſunt etiàm hîc *Metatores*, id eſt, hoſpites ipſi intelligi: eodem modo in eiuſdem Theodoſij *Nouellâ* 32. *de metatis*, quâ hæc *lex* indicatur.
" Vnam tantùm ſcilicet.
" Conſularium.
" Habent.
" liberorum, &c.
" *L. 3. ſup.* & *l. 14. 15. ſup.*

COMMENTARIVS.

INLVSTRI dignitate functorum, IMMVNITAS à metati onere diligentius adhuc *hâc* Theodoſij Iunioris *lege* retractatur, ſed & pleniùs quàm *lege* 3. 14. 15. *ſup.* Diligentiùs inquam; tribus videlicet Illuſtrium gradibus diſtinctis: Pleniùs autem, immunitate auctâ ſiue extenſâ per eoſdem Illuſtrium gradus, de quibus alioquin actum fuit *lib. 6.* Sicut igitur Primus Illuſtrium Gradus eſt, quo *Conſules* comprehenduntur (vt oſtenſum fuit *titulo de Conſulibus, ſuprà*:) ita Conſularibus (id eſt, ex-Conſulibus ſeu Conſulatu functis) duarum domorum integrarum à metato immunitatem *h. l.* concedit Theodoſius Iun. qui idem tamen poſteà Nouellâ *de metatis* 32. Conſularibus qui auſpiciis etiam Patriciatus exultant, id eſt, qui ſimùl Patricij ſunt, ternarum domorum immunitatem à metato tribuit. Secundo Gradui, ſeu Secundæ Quadrigæ Inluſtrium (quâ continentur Præfecti Prætorio Præfecti vrbis Magiſtri militum, & Præpoſiti S. Cubiculi) immunitatem tribuit Theodoſius Iun. duarum domorum, exemptâ ſextâ vnius domus parte. Tertiæ Quadrigæ ſeu Tertio Gradui Inluſtrium, quo continentur Comites Conſiſtoriani (id eſt, Quæſtor, Magiſter Officiorum, Comes S. Largitionum, & Comes Rer. priuatarum) vnius tantùm domus immunitatem tribuit: In hoc vltimo Gradu ſeruatâ hâc parte, non in Secundo, immunitate priſtinâ.

¶ Ex his interim Gradibus hæc notari poſſunt. *Comites Conſiſtorianos* loco ſuo & ordine motos, & in inferiorem Inluſtrium Gradum, Præpoſitis Sacri Cubiculi antelatis detruſos à Theodoſio Iuniore, atque adeò Tertio Gradui adſcriptos, de quo plenè dixi ad *l. 3. ſup.* Et hæc de diligentiore quam dixi retractatione circa Graduum diſtinctionem.

¶ *Pleniùs* autem in duobus his conſultum: Primùm, quod cum anteà ex *d. l. 3. ſup.* Actuales tantum Inluſtres, quorum *eâ leg.* fit mentio, metati immunitate donati fuerint; *hâc lege* Honorariis eadem, quæ Actualibus, deferatur immunitas: de quâ Illuſtrium differentiâ videndus eſt *Titulus, de Honorariis Codicillis.* quod tamèn idem Theodoſius poſteà mutauit, rediitque adeò ad *l. 3. d. Nouellâ ſuâ* 32. *verſ. in poſterum.*

Secundò immunitatis quoque huius portio quædam ad Illuſtrium *Heredes*, hâc eâdem conſtitutione propagatur, eâdem ſemper Graduum proportione ſeruatâ: Ad hæredes, inquam, propinquos, veluti liberos, parentes, fratres, ſorores: quin & vxores, non vltrà: Igitur *Conſularium* hæredibus vnius tantùm domus tribuitur immunitas: Hæredibus *ſecundi Gradus Inluſtrium* vnius domus immunitas, nonâ parte detractâ, quæ metato obnoxia eſt: *Tertij Gradus Inluſtrium* hæredibus, vnius domus immunitas ſextâ parte detractâ, quæ metato ſubiacet. Illud adhuc ſingulare hâc parte ſtatuitur, vt hæredes dimidiam domus ipſi priùs eligant, & tùm in alterâ domus parte immunitatis propoitio & ratio ineatur. Et hâc quidem parte Theodoſius Iun. hanc *legem* poſteà confirmauit *Nouellâ ſuâ de metatis* 32. *verſ. in hæredibus.*

DE SALGAMO HOSPITIBVS NON PRÆBENDO.″

TITVLVS IX.

XII. COD. IVST. XLI.

″ De *Salgamo* dicam ad *l.*3. plenè.

″ *Præbitionis* vox hâc in re propria: quanquam non omnis præbitio *huius tituli* conſtitutionibus inhibetur, verùm coacta tantùm.

¶ Exigere milites *Salgamum prohibentur: Vltrò tribui ſeu præſtari permittitur.*

1. * Impp. Conſtantius & Honorius″ AA. ad Prouinciales.″

Qvicvnqve propriâ voluntate, eum″ quem domum″ receperit, neceſſariis rebus (oleo & ligno, aliiſve huiuſmodi) voluerit adiuuare, facultatem ſibi iſtius rei ſciat eſſe conceſſam. Quòd ſi quis contra interdictum noſtrum, eadem ipſa à vobis violenter voluerit vſurpare, interpellandi Præpoſitum″ habebitis copiam, de″ qua iniuria conquerendi liberam facultatem; vt nec ſpontanea in vobis humanitas″ retardetur, nec contra voluntatem veſtram, ac Patronorum″ veſtrorum″, familiaris res adteratur. Dat. prid. Id Aug Acc. Capuæ″, Acindyno & Proculo conss. [340.].

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
″ Grauis hic error.
″ ※. *Conſtantius & Conſtans.*
″ An omnes, an Campaniæ? quod indicare videtur Subſcriptio legis. *Acc. Capua.*
″ militem: nam & mox *Præpoſiti* fit mentio.
″ Id eſt, *in domum.*
″ De *Præpoſitis* rurſùm agitur *l.* 2. *prox.*
″ ※ *deque eâ iniuria*: vel ſimpliciter, *deque iniuria.*
″ *Humanitatis* vox hac in re, præbitione inquam ſpecierum annonariarum, propria: vid *gloſſ. Theod.*
″ *Patroni* hîc qui? dicam mox.
″ *Capua*, Metropolis Campaniæ: Hinc interim colligi fortè poſſit, Conſtantem, cui hæc *lex* tribuenda eſt, fratre Conſtantio iuxta Aquileam cæſo, in Italia militum copias habuiſſe, continendis, vt videtur, in officio *Italis*: cæterùm exortas aduerſus horum immodeſtiam querelas: vel certè, dicendum fuerit, abundare hîc *Acc.* & Conſtantem hoc tempore Capuæ fuiſſe, argumento eorum quæ Athanaſius ſcribit *apol. ad Conſtantium p.*526.

COMMENTARIVS.

Constantis Imper. hoc Edictum eſt, emiſſum ad *Prouinciales*, ſi non omnes, ſaltem Campaniæ, vbi hæc *lex* Vrbe Capuæ *Accepta* dicitur. Hoc verò Edicto Conſtans, pariter vt Conſtantius *l.*2. Theodoſius M. *l.*3. Theodoſius Iun. *l.*7. vetat, ne quiſquam miles, hoſpitio receptus à Prouinciali hoſpite ſuo quidquam exigat, violenter vſurpet ſeu extorqueat metati iure, veluti oleum, vinum, lignum, aliaque huiuſmodi: ſed ſponte tantùm ſeu propriâ voluntate ea tribui, iiſque hoſpitem iuuare concedit: Quæ & ipſa ſententia eſt omnium *legum* quæ hoc *titulo* continentur. Vltrò tributa ſcilicet, ſeu ſpontanea *humanitas*, vt *hâc l.* vocatur, non inhibetur; verùm *violenta vſurpatio*: vt *hâc leg.* rurſùm dicitur, ablatio ab inuitis & præbitio, *l.*2. poſtulatio, *l.*3. flagitatio, *l.*4. Et poſteà tamen aliquando ſpontanea quoque hæc prouincialium humanitas, & oblatio ſeu præbitio prohibita fuit; *l.*10. *ſup. de metatis*, & *l. vn. Cod. Iuſt. eod. tit.* (quæ alioquin ex *l.*2. *huius tit.* deſumpta eſt:) Impreſſionis ſcilicet & violentiæ ſemper ſuſpicio hic ſubeſt, quam anteuertiſſe tantùm, ſpontaneâ oblatione, ſeu vltroneâ præbitione miſer prouincialis creditur; quamlibet vim miles apertè non intentet, ſolo tamen militaris nominis terrore atque obtentu vim quandam facere creditur: vim & minas *leges* illæ duæ non requirunt: denique ſufficit, vt miles cingulo ſuo terribilis ſit, vt in ſimili loquitur *lex vn. ſuprà, ſi prouinciæ Rector*, vbi plura. ¶ Ad hanc interim prohibitionem, & diſciplinæ militaris ſpeciem pertinet quoque, quod Spartianus de Peſcennio Nigro ſcribit: *Nunquam ſub eo miles prouinciali lignum, oleum, operam extorſit.* Et Aurelianus Tribunus poſteà Imperator ad Vicarium ſuum apud Vopiſcum, qui ſcripſit ſub Conſtantio *p.*211. *manus militum*

rum contine: oleum, ſal, lignum nemo exigat, annonâ ſuâ contentus ſit: de præda hoſtis, non de lachrymis prouincialium habeat. Et mox: *in Hoſpitiis caſtè ſe agant.* Quorum priore loco non eſt quod reponat, aut malit quis, *Prouinciali ſal, lignum, oleum*: nam & ita prorsùs ſolum oleum & lignum huius tituli *legibus* omnibus memorantur, nulla ſalis mentione factâ.

¶ Duplici porrò remedio Conſtans Imp. hoc Edicto Prouincialibus aduerſus huiuſmodi militum impreſſiones, Salgamum violenter vſurpantium conſultum it. Primò quidem, conquerendi facultate Prouincialibus tributâ apud *Præpoſitos*, militum ſcilicet (de quibus quoque *l. 2. inf.*) qui diſciplinæ ſcilicet militari præerant, cuius pars non vltima ea eſt, vt militum manus contineant, quod etiam ſuperior Aureliani Tribuni ad Vicarium ſuum *Epiſtola* docet: quò denique pertinent omninò loca quæ ex Spartiano & Vopiſco modò retuli.

Secundò, *Patronorum* præſidio: Quâ appellatione obſcurum, quinam indicentur? Accipiat quis Magiſtratus; nam & ita *l. 2. inf. prox. Nec inuitis Magiſtratibus vel hoſpitibus in prædictis ſpeciebus aliquid auferant*, vbi plura. Scilicet Magiſtratus iſti, Magiſtrique pagorum, prouincialium quodammodo Patroni defenſoréſque fuêre. Putet alius de Patronis Vicorum id accipiendum, qui tùm liciti fuerint: de quo *tit. de patrociniis Vicorum*: & ad Libanium *orat.* περὶ ἀγγαρειῶν: Annon verò patroni potiùs *hic* ſint *domini* colonorum, actorum, procuratorum? Id omnium maximè mihi placet.

Tertium remedium *hâc lege* non continetur, pœnarum videlicet ſanctio, quæ continetur *l. 2. prox.*

---

11. * Idem AA. Leontio P. F. P."

NE quis, Comitum, vel Tribunorum, aut Præpoſitorum", aut Militum nomine, culcitas", lignum, oleum à ſuis extorqueat hoſpitibus, nec" inuitis vel Magiſtratibus" vel hoſpitibus in prædictis ſpeciebus aliquid auferant": ſed" prouinciales ſint noſtri ab hâc præbitione" ſecuri: Comitibus, Tribunis, vel certe Præpoſitis militibúſque, graui vexationi" ſubiacentibus. Dat. v. Id. Octob." CONSS. *

NOTÆ.

* Lex *vn. Cod Iuſt. eod tit.* ex *hac l.* interpolata eſt.

" *Leontius* hic PP. erat Orientis: arg. ſubſcriptionis *l. 6. infr. quorum appellat. l. 5. inf. de falsâ mon. l. 33. inf. de Decurionib. v. Proſopogr.*

" De his *Præpoſitis* agitur & *l. 1. ſup.*

" *Salgami gratia*, add à Tribon. Vid & *l. 3. infr.*

" *Sed nec volentibus hoſpitibus, in prædictis ſpeciebus aliquid auferant.* add. *Cod. Iuſt.* quod congruit *legi 10. ſup. de metatis.*

" *Magiſtros* pagorum intelligo, aliòſque Magiſtratus, de quibus mox.

" Eadem vox, *l. 29 ſup. de erogat. mil. ann.* hæc vox in M S. clarè habetur: quæ hactenus in editis omiſſa: quomodo & Codex Iuſtinianeus exhibet, *ſed prouinciales ſint.*

" *Præbitionis* vox hâc in re propriâ. vid. *Rubricam*, & *l. 10. inf. & l. 12. ſup. de metatis.*

" *Vexationi*, id eſt, pœnæ. vid. *Gloſſar.*

" Conſules *hic* abſunt in M. S. Sed procliue eos reſtituere vel ex A. 342. vel 343. vel 344. quo triennio Leontius cui hæc *lex* inſcribitur, Præfectus Prætorio fuit: idémque Conſul A. 344. vide *Chronol. & Proſopogr. Th.* tius, referam ad A. 344.

COMMENTARIVS.

CONSTANTII Imp. hæc conſtitutio eſt, non Conſtantini, vt voluit Balduinus: in eandem ſententiam, quæ *legis 1. ſup.* & *legis 3. & 4. inf.* ¶ Singularia, quæ in *hâc l.* multa occurrunt, tantùm ſectanda veniunt.

Primò ratione *Perſonarum*: Nempè Interdictum iſtud, non ad gregarios tantùm milites pertinere, verùm etiam ad Tribunos, Comites, Præpoſitos (de quorum diſcrimine alibi plena manu) qui & ipſi ſalgama ab hoſpitibus accipiebant in vſus ſuos: quò reſpexiſſe quoque videtur Libanius περὶ τῶν ἀγγαρειῶν, *pag. 21. in fin.* Nihilo magis ſcilicet his ab hoſpitibus quidquam exigere licet, aut ſalgami nomine, *h. l.* aut lauacri *inf. tit. ne Comitibus & Tribunis lauacra præſtentur*, qui alioqnin propter cinguli ſui auctoritatem faciliùs peccandi commeatum ſibi faciebant: quibùſque maius aliquid concedendum videbatur: Verùm ab vnâ parte prouincialium ſecuritas hanc paritatem exigit; ab alterâ, & hos obſoniis ſuis contentos eſſe æquum eſt, cùm his ſufficiant Principis largitates, vt loquitur *lex 41. inf.* De ipſis alioquin Comitibus, Tribunis, Præpoſitis, iam *ſuperioribus titulis* dictum eſt.

Secundum ſingulare eſt ratione *Rerum*: Nempè hoc Interdictum pertinet quoque ad culcitas: quod & ipſum inculcatur *l. 3. prox.* & ſic ad eas quoque res quæ prodigæ non ſunt, id eſt quæ vtendo non ſtatim conſumuntur. Quod quidem conſtitutum, non magis militi ad duritiem componendo, quàm miſeræ plebis ſolatio, ne videl. culcitis ſuis defraudentur, atque ideò quiete poſt diurnos & diuturnos labores.

Tertium ſingulare eſt, id quod de *Magiſtratibus* hâc *leg.* adiicitur: ne his inuitis in prædictis ſpeciebus aliquid auferatur: Magiſtratus *hâc l.* & *l. 2. inf de Veteranis*, ſunt Magiſtri pagorum: de quibus dixi affatim ad *l. 1. ſupr. de erogat. mil. ann.* quorúmque munus inter cætera erat, annonæ militaris exigendæ, ſuſcipiendæ, & viciſſim erogandæ cura, ac nominatim annonæ publicæ præſtandæ militi prætereunti, aliùe cui comitatui: quam in rem locus eſt ſingularis Siculi Flacci *fine lib. de conditionibus agrorum*, quem ad *d. l. 1.* retuli. Ergo ab inuitis his quidquam exigi vetitum, ſeu vltra modum ab his præſcriptum: vndè & *Patroni* (pagorum) dicuntur *l. 1. ſup.* vtpote qui pagos & plebem ab inſolentiâ militum aliorúmque defenderent: Niſi

Patroni

Patroni vicorum potiùs ibi accipiendi ſint; de quo ad *d. l.* 1.

Poſtremum ſingulare eſt, ſanctio pœnarum, *graui*, inquit, *vexationi ſubiacentibus*: quæ abeſt à cæteris *huius tituli legibus*. Sanè decem librarum auri multa ſignatè imponitur à Theodoſio Iun. *l.* 10. *ſup. de metatis.* ¶ Cæterùm quod & temporum ratio ſuadet & Inſcriptio legis ad PP. videlicet Orientis, pertinet omninò hæc *lex* ad militem Perſis oppoſitum, cum quibus hoc tempore res erat Conſtantio: de quo Iulianus *orat.* 1. Euſebius, *Chronico*: aliique multi.

III. *Imppp. Valentinianus″, Theodosivs, & Arcadius AAA. Abundantio, Stilichoni″, & ceteris Comitibus″ vtriuſque″ militiæ″.

Nemo″ Militans à ſuo hoſpite *Salgami* aliquid nomine poſtulet, id eſt, ne lignum, aut oleum, culcitæve poſcantur. Dat. IIII. Kalend. Aug. Conſt. Theod. A. III. & Abundantio v. c. conss. [393.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungenda autem ei *lex* 18. *Sup. de erogat. mil. ann.*

″ Reſtituendi vt *d. l.* 18. ita & *hac leg.* hi Imperatores. *Theodoſius*, *Arcadius*, & *Honorius*: de quo ad *d. l.* 18.

″ *Abundantio* huic Comiti & Magiſtro militiæ inſcribitur, præter *hanc leg.* & *d. l.* 21. Anno Superiore 392. *lex* 126. *infr. de Decurione.* De eodem videndus Claudianus, *lib.* 1. *in Eutrop.* Zoſimus *lib.* 5. *p.* 788. (qui nominatim ait, eum ἐπὶ Θεοδοσίου στρατηγὸν ἀποδειχθέντα) & Hieronymus.

″ De *Stilichone* dico ad *l.* 1. *inf. de litorum & itin. custod.*

″ *& Magiſtris*: hoc amplius in *d. l.* 18.

″ Pedeſtris, equeſtris.

″ in Oriente, vid. Claudianum *lib.* 1. *in laud. Stilichonis*, *p.* 178. & 179.

COMMENTARIVS.

Theodosii M. hæc conſtitutio eſt, quæ pars eſt prolixioris conſtitutionis Theodoſianæ, & generaliter ad omnes militiæ tàm Peditum quàm Equeſtrium Comites & Magiſtros militum emiſſæ: quâ is ſecuritati & indemnitati prouincialium conſultum iuit, aduersùs varias militum exactiones, circa rem annonariam fermè: cuius *Caput* alterum (quod *huic* proindè coaſſandum venit) continetur *l.* 18. *ſup. de erogat. mil. ann.* Ergò cum à militibus in duobus potiſſimùm prouincialium res familiaris attereretur: primùm in eo, quod pretium loco ſpecierum ab his exigeretur, item quod præter Solemnia, ſeu annonæ indictionem, aliquid aliud iidem exigerent, vtrique occurrendum putauit conſtitutione ſuâ Theodoſius M. & priori quidem, *d. l.* 18. poſteriori, *hâc leg.* cuius eandem ſententia eſt, quæ cæterarum *huius tituli legum*: Sic quidem vt generaliter omnibus Militantibus id interdicat: pariter vt interdicitur *l.* 2. *ſup.* & *l.* 4. *inf.* ¶ De salgamo ſaltèm hìc videndum eſt, cuius mentio nonniſi *vnicâ h. l.* occurrit *hoc Codice* præter ipſam huius Tituli *Rubricam.* De ipſo primùm Salgamo, mox de nominis ratione.

Sanè non ex *huius* tantùm *legis* poſitu ſub *hoc titulo*, eiuſdémque collatione cum cæteris *huius tituli legibus*, verùm ex diſerta applicatione, quæ mox *h. l.* ſubiicitur, apertiſſimè liquet, quid *Salgami* appellatione exaudiendum ſit: *id eſt*, inquit lex, *lignum aut oleum culcitæuè.* In hunc verò quoque cenſum proculdubio venit & *Sal*, quod quidem præcipuum & principem in victu locum obtinet, cuius tamen nulla *hoc titulo* mentio fit, neque apud Spartianum, *in Peſcennio Nigro*, vbi *lignum & oleum* tantùm nominantur (de quo dixi ad *l.* 1. *ſup.*) Fit autem eius mentio apud Vopiſcum, vbi ita Aurelianus Tribunos ad Vicarium ſuum, *Manus militum contine*: &c. *oleum* sal, *lignum nemo exigat, annonâ ſuâ contentus ſit.* An ergo à ſale, Salgamum? quod etiàm de ſalarij nomine quidam cenſent: Vtique ſanè ex Columellâ liquet, *Salgama* dicta herbas, & fructus Conditos (quod ſale fit & aceto) in vaſis: ſic enim *lib.* 10. *in Carminibus.*

Tempore non alio vili quoque ſalgama merce
Capparis & triſtes inula, feruláque minaces
Plantantur. ———

Et *lib.* 12. *cap.* 4. Poſt hoc præceptum, locum & vaſa idonea Salgamis præparari iubent. Et *lib.* 13. vbi exemptis ad vſum Salgamis, id eſt, conditaneis quæ ad eſum ſeruantur & victum, in vaſi quibuſdam præparari iubet.

Meminit & Auſonius, *Salgama non hoc ſunt quod balſama, cedite odores.* Ab his Salgamis Salgamarij dicti, quorum meminit idem Columella duobus locis, *lib.* 1. *cap.* 44. & 54. qui ſcilicet ſalgama condiebant & vendebant. Denique: Salgami nomine ſignificabantur conditæ herbæ ſale, & aceto, quæ Græcis ἀλμαῖαι, veluti enula, braſſica, beta, quæ etiam hodiè à Turcis condiri ſolent. Et hæc de priore Salgami appellatione.

Ar enim altero ſignificatu quod iuxta *Rubricam* hæc *lex* docet, acetum etiam, lignum, culcitæ item, & oleum hâc appellatione venerunt; & in vniuerſum res neceſſariæ ad apparatum victus, & corporis refocillationem, non tamen victus ipſius præbitio, quod Cænaticum dicebatur, *l.* 22. *ſup. de erogat. mil ann.* Nata verò hoc ſignificatu appellatio hoc æuo, non ideò tamen à ſale; verùm vt multa alia, mutuato, vt exiſtimo, nomine à laſciuiâ militari, qui *Salgami* obtentu plura exigebant.

IIII. * Impp. Honorius & THEODOSIVS AA. Aureliano" II PP. ō.

NVLLVS eorum", qui per quaſlibet ædes habitaculi cauſa recepti fuerint", vel oleum & ligna flagitare contendat: nam & ſic Militibus noſtræ ſufficient largitates", & conlatoribus" annona" tantummodo ſemper imminebit indictio. Dat. VI. Id. Mai. Theodoſio A. VII. & Palladio V. C. CONSS. [416.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
Secundum: vid quæ noto ad *leg vlt. inf. ad leg Iul de Ambitu.*
" Militantium *l.* 3. *Sup.* aliorum.
" Nequidem oleum & ligna, quæ alioquin pretio viliſſima videntur.
" *Largitatum* voce, Annonas intelligit, quæ de publico præbentur: quæ *commoda* vocantur *l.* 11. *ſup. de erogat. mil. ann.* Ita quoque *l.* 4. *ſup. de paſcuis. Nec verò milites aliquid præſumere debent, niſi quod largitate noſtri Numinis conſequentur.*
" Id eſt Prouincialibus, qui tributa & annonas conferunt.
" *& annona*: ſimiliter. *d. l.* 4. *ſup. de paſcuis.* Poſſeſſores nil plus debent, quàm quod noſtro arbitrio per annos ſingulos iubentur inferre. In MS. habetur *annua*.

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iun. hæc *lex* eſt, in eandem ſententiam, quâ ſuperiores omnes. Rationi ſaltem *huius leg.* conuenit illud *Ioannis*, *obſoniis veſtris contenti eſtote*: & Aureliani illud, *annonâ ſuâ contentus ſit.* Item quod *l.* 4. *ſup. de paſcuis* continetur. De poſteriore iam dixi ad *l.* 12. *ſup. de erogat. mil. ann.*

NE QVIS IN PALATIIS MANEAT.

TITVLVS X.

¶ MANENDI *Poteſtas intra Palatia, omnibus, etiam iudicibus, vbique interdicitur ab Arcadio.*

I. * Imppp. ARCADIVS, Honorius & Theodoſius AAA. ad Anthemium" PP.

NVLLI" manendi intra Palatia" noſtra, in quâlibet" Ciuitate vel Manſione" facultas pateat: ſed eas" prouinciarũ Rectores", & Vicarios Inluſtriſſimæ Præfecturæ per Diœceſes" quas ſortiti ſunt, maneat cura, vt ab eorum" vſurpatione qui in his Tranſeuntes" manere conſueuerant, ſacræ" domus ſeruentur INMUNES: Et eorundem prouiſione nullâ neglegentiâ vel ſenio" quatiantur: Quod niſi omni inſtantiâ fuerit obſeruatum, triginta libras" à Vicariis; viginti, à Conſularibus ſeu Præſidibus; totidémque, ab eorum Officiis multæ nomine profligentur; ita" vt nec" ne Curiales quidem à condemnatione" ſe cognoſcant INMUNES futuros. ¶ Hi quoque qui huiuſmodi ſibi manſionem prauâ temeritate præſumpſerint, ſi vel dignitate aliquâ, vel fortunis nituntur, XXV." librarum auri condemnatione ſubiaceant: qui humilioris fortunæ ſunt, exilio tradantur. ¶ Equos ſauè noſtros" ab Stabulis prohiberi Palatiorum ſuperuacuum iudicamus. Dat VI. Iul Id. Ancyræ", Stilichone & Anthemio CONSS. [405.]

NOTÆ.

* Huius *legis* meminit *lex* 2. *prox. inf.* quâ ipſâ, huic vno caſu derogatur.
" Nequidem ordinario Iudici: quod tamen certo caſu poſteà abrogatum *l.* 2. *inf.*
" Sacræ domus, *inf.*
" Etiam remotâ ab aggere publico, & in qua Prætorium non eſt: quod aborgatum *d. l.* 2. *inf.*
" De Manſionibus dixi ad *l.* 4. *ſup. de officio Rectoris prouinciæ*: & pleniſſimè ad *l.* 9. *inf. de annonâ & tribut.*
" *Ea*, ſcil. maneat cura.

" Conſulates & Præſides, *infr.*
" *Vicarij* Præfectorum *diœceſes* adminiſtrabant. De quo dixi pleniùs ad *l.4. ſup. de proximis Comitibus diſpoſitionum*, & in *Notit. Magiſtrat.*
" De *Iudicum tranſitu*, dixi plenè ad *d.l.4 ſup. de officio Rectoris Prouinciæ*. Et ad eundem pertinet *lex 2. inf. Chevauchées* vocamus.
" *Palatia*, ſup.
* *Fugitiua* hæc ſententia eſt ab hoc *titulo*: Et reiicienda *in tit. inf. de operibus publicis.*
" *Senium* Palatiis & ædificiis *h. l.* tribuitur, & *l.25. inf de operibus publicis*, vbi dicam. vt & in *Gloſſ.*
" *℔. Libra.*
" Curialibus imminebat cura operum publicorum: Et in his Palatiorum.
" MS. habet ſolummodò, *ita vt ne Curiales quidem.*
" *Condemnatio*, pro multâ pecuniariâ: notaui pleniùs ad *l.22. ſup. de re militari. v. & Gloſſ.*
" Ita habet MS. anteà malè *viginti.*
" *℔. Noſtris.*
" *Ancyræ* in Galatiâ hoc tempore verſatus Arcadius (vt præter hanc *legem* docet *lex vn. ſup. de Menſoribus*: & *lex 28. ſup. de Palatinis S.L.*) Niciâ videlicet Bithyniæ digreſſus, *l. vlt. ſup. de vſuris.*

COMMENTARIVS.

Manere omnibus Priuatis tranſeuntibus in Palatiis Principis hâc *Arcadij* conſtitutione interdicitur, pariter vt Theodoſij Iun. *l. vn. Cod. de palat: In quâlibet ciuitate*: quod colligimus ex *l.2. inf.* etiamſi Prætorium in eâ non ſit (quod tamen biennio poſt, abrogatum, *d. l.2. inf.*) Palatia ſcilicet priuatorum vſibus denegantur, & ſoli Principi, cuiúſque Comitatui reſeruantur: de quo dicetur etiam ad *l.47. inf. de operibus publicis*. Itaque rectè Euſtatius in *Dionyſium* νυν οἱ Ρωμαῖοι τοὺς βασιλεῖ πρέποντας τόπους καλοῦσι παλάτια.

¶ Cæterùm ne quidem Iudici ab vnâ prouinciæ Ciuitate ad aliam *tranſeunti*, diſcurrenti (de quo *Tranſitu Iudicum* dixi plenè ad *l.4. ſuprà de officio Rectoris prouinciæ*) in Palatiis manere *h. l.* licet. Idque ſub grauiſſimâ multâ *hâc* Arcadij *lege* prohibetur, tam Iudicibus, quàm manſionem ſibi in Palatiis vſurpantibus indictâ: Iudicibus inquam, Ordinariis, Vicariis, eorúmque Officialibus: Sed & Curialibus. Ad horum ſcilicet omnium curam pertinuit videre; ne quod Palatia Principum detrimentum caperent, aut vſurpatione diſcurrentium ſeu tranſeuntium, aut vitio alio (quod alterum *huius legis* caput eſt, ab hoc titulo alienum) vitio inquam alio, id eſt, aut negligentiâ, aut ſenectute. De quâ Iudicum, Rectorum inquam, Vicariorum, quin & Curialium circa Palatia ſollicitudine, dicendi locus erit *infrà l.33. tit. de operib. publicis*: *vid. & l. vlt. Cod. de officio Rectoris prouinciæ*, dicam & *ad l.1. inf. de domib. ad rem pr. pert.*

Ac vt tranſeuntes ipſi in Palatiis manere non poſſunt, iiſque arceantur; multò magis Equi & animalia tranſeuntium à ſtabulis Palatiorum arcendi ſunt. Idque eſt quod *h. l.* ſubiungitur, *Equos ſanè noſtros* (ita enim reponendum eſt) *ab ſtabulis prohiberi Palatiorum* SVPERVACVVM *iudicamus.* Superuacuum ideò, quia denegatâ Dominis in Palatiis manendi facultate, eo ipſo ſatis, ac multò magis, eorum equis ſtabulandi ius denegatur.

¶ Ex huius interim *legis* initio maximè diſcere licet, per omnes Imperij prouincias in variis Ciuitatibus & Manſionibus Palatia Principium fuiſſe. Per Prouincias inquam, Orientalis Imperij, quò hæc *lex* pertinet: Antiocheni ſanè Palatij meminit & Theodoretus *lib.4. Hiſt. c.26.* De Conſtantinopolitano eſt *lex 47. inf. de oper. publicis*: de Daphnenſi prope Antiochiam *l.2. inf. de aquæduct.* Heraclienſem in Thraciâ memorat *vetus Orbis deſcript. 33.* Similiter per Occidentem varia Palatia fuêre: *Mediolanenſis* vtique Palatij meminit Mamertinus in *Genethliaco Maximiani*, & Auſonius: *Treuirenſis*, Ambroſius *Epiſtolâ ad Valentinianum 27. ſimiliter Narbonenſis*, Sidonius *carm.23.* & *tandem Pœtobionenſis in Norico* Ammianus, *lib.14. p.32.*

Prætoria *vbi non ſunt, ibi Palatia Iudicibus patere.*

II.* Idem AAA. Anthemio PF. P."

Ordinarii Iudices, in remotis ab aggere" publico Ciuitatibus, ſi Prætoria non ſint, metu Legis adempto, quæ *de Palatiis* lata eſt, in ædibus, etiamſi *Palatij* nomine nuncupentur, commanendi" habeant facultatem. Dat. VIII. Kalend. Decemb. Conſtantinop. Honorio VII. & Theodoſio II. AA. CONSS [407.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à Cod. Iuſt.
" *Anthemius* PP. Orientis ſcil. ſub Arcadio. v. *Proſopogr.*
" *Ordinarii Iudices*, ſunt Conſulares, & Præſides; *vt l. Super.* vid. *Not. Dignit.*
" *Agger publicus*, eſt via publica, vt *l.4. & 5. inf. de itinere muniendo*: vide *Gloſſar.*
" De Prætoriis dixi ad *l.1. ſup. de officio Iudicum omnium.*
" Intelligit *legem ſuperiorem*, 1.
" *Commanere*: dixi ad *l.1. ſup. de metatis.*

COMMENTARIVS.

MANERE in Palatiis CVIVSCVNQVE Ciuitatis, Ordinario Iudici quoque tranſeunti ante biennium, & quod excurrit (*l.1. ſup.*) ab Arcadio interdictum fuerat. Verùm idem Arcadius *h. l.* exceptionem quandam nunc proponit. Iudices ſcilicet Ordinarij (id eſt, Conſulares & Præſides) vt in tranſitu, vel tranſcurſu, ſeu diſcurſu per Prouincias ſuas, non ſemper aggere publico diſcurrebant (de quo alioquin plenè dixi ad *l.4. & 5. ſup. de Officio Rectoris Prouinciæ*:) Verùm per omnium villas ſenſim atque vſitatim, vicóſque cunctos diſcurrebant, *d. l.5. de officio Rectoris Prouinciæ*, atque adeò per remotas ab aggere publico ciuitates (vt *hac lex noſtra* teſtatur) ita ſi in huiuſmodi ciuitatibus ab aggere publico remotis Prætoria (quæ alioquin manſionibus Iudicum deſtinata ſunt) defuerint, (vt fermè Prætoria nonniſi in Ciuitatibus ad aggerem publicum ſitis erant) hoc certè caſu & neceſſitate ſuadente (quod alioquin licitum facit quod illicitum eſt) Rectores prouinciarum in Palatiis quæ in remotis etiam ab aggere publico ciuitatibus erant ex hâc Arcadij conſtitutione manere poſſunt. Breuiter: *Quibus in locis Pretoria non ſunt, ibi in Palatiis Iudices manere poſſunt.*

NE COMITIBVS ET TRIBVNIS LAVACRA PRÆSTENTVR.

TITVLVS XI.

I. COD. IVST. Tit. XLVII.

Ne rei militaris Comitibus vel Tribunis, &c.

¶ ILLVSTRES *tantùm Comites & Magiſtri militum balnea ſuccendi ſibi poſtulare poſſunt. Non etiam Tribuni aut Comites minores.*

1. *Imppp. ARCADIVS, Honorius, & Theodoſius AAA. Anthemio PF.P.

OMNEM, vel" ex priſtini ſeueritate decreti, † vel ex hoc ſacro præcepto, quod ſub eadem pœna" profertur, inquietudinem à Curiis & Ciuitatibus præcipimus prohiberi; nec vllas priuatas" ab his" ſuccendi balneas ad Tribunorum" ſiue ad Minorum Comitum vſus": ſed Inluſtribus" tantum Viris Comitibus ac Magiſtris militum, ſi tamen id voluerint, conceſſum eſſe cognoſcant hoc miniſterium". Dat. v. Kal. Decemb. Conſtantinop. Arcadio XII. & Probo v.c. CONSS. [406.]

NOTÆ.

* Lex *vn. Cod. eod. tit.* ex *hâc* & *ſequente* conflata eſt. Meminit, huius, *lex prox. inf.*

† Hic *verſiculus*, vſque ad *inquietudinem*, à Triboniano reciſus eſt: Ex quo tamen diſcere licet lauacrorum exactionem, non his tantùm temporibus ſeueriter prohibitam, verùm etiam priſtinis & antiquis decretis. Interim hic, *vel*, pro *&* accipi poteſt.

" Dupli pœna *l.2. inf.* ſtatuitur.

" Vndè & *priuatum*, ſimpliciter *l.12. ſup. de metatis.* De quo mox aliquid.

" Curiis & Ciuitatibus.

" *Succendendi* vox hâc in re propria, Am. Marcellinus *lib.3. congeri ligna ad Valentini lauacri Accenſionem.* Sidonius Appoll. *lib.2. epiſt.2.* vbi de balneo: *intra conclaue ſuccenſus ſolidus dies*, vid. *Gloſſar.* Et Sidonij Interpretem *lib.2. ep.2.*

" *Vel Ducum, aliorumuè militarium Comitum.* Ita Tribonianus, partem ex *lege ſequente*.

" *Nec adarationem aliquam pro hâc cauſâ profligari.* Hoc à Triboniano additum ex *legis ſequentis* Sentent. 2.

" *Miniſterium* vocat, ſiue ipſam ligni miniſtrationem; id eſt, ſuppeditationem, ſiue etiam operam. Cæterum hæc verba ex *lege ſequente* Tribonianus adiecit, *Dupli pœna violatoribus huius Sanctionis imminente.*

COMMENTARIVS.

ARCADII hæc conſtitutio eſt: quam memorat filius eius *l.2. prox.* ſimùl & explicat: Quâ TRIBVNI, omnéſque minores Comites priuatas ſibi ſuccendi balneas à Curiis, & Ciuitatibus in vſus ſuos exigere prohibentur: Soliſque Illuſtribus Comitibus & Magiſtris militum id permittitur. ¶ *Minorum* ſeu *Inferiorum Comitum* appellatione *h. l. & ſeq.* non Tribuni veniunt, verùm ab his ſeparantur. Quanquam alibi ſcio, *Comitem* & *Tribunum* confundi, vt in *Gloſſis*, Κόμης ἤτοι τριβοῦνος.

tor. Itemque apud Vegetium Tribunus dicitur *minor Comes*: Verùm *h. l.* minores Comites, ſunt illi Comites rei militaris. de quibus fuit *ſup. Titulus, lib.6.* quorum alii primi Ordinis, alij verò ſecundi Ordinis Comites erant, vt ex *eodem titulo* conſtat. Vtrique tamen minores Comites, ſeu Comites inferiores: Maiores verò Comites ſunt Illuſtres Magiſtri militum, qui & ipſi *Comites Illuſtres* dicebantur. Comites inquam: quo ſenſu certè Comitiuæ titulus omnibus ferè dignitatibus adiunctus fuit, non autē eo ſenſu quo *infrà* Illuſtres poſiti, alij primi, ſecund, i Tertij Ordinis Comites erant: Eo quippè ſenſu Magiſtri militum à Comitibus ſeparantur: Ammianus Marcellinus *lib.26. p.339. Tunc & Equitius Illyriciano præponitur exercitui, nondum Magiſter, ſed Comes.* Sic Conſtantinum, Bonifatium, Aëtium, Anthemium, prius Comites, deinde Magiſtros fuiſſe legimus: Vt non vno errore labatur, qui Tribunos cum Comitibus *hoc titulo* confundit: quique Comites Magiſtros militum Illuſtres, Comitibus Ordinis primi accenſet.

¶ Cæterùm, priuatas balneas exigere Tribuni & Comites prohibentur, & vno verbo (vt etiam loquitur *lex 12. ſup. de metatis*) *Priuatum.* In publico enim lauari poterant. Cuiuſmodi lauacra publica, publico ſumptu in Ciuitatibus, coloniis ſuccenſa, notum eſt: de quo etiam aliquid ad *l. prox.* Aggenus in Frontinum, *ſunt Syluæ de quibus lignorum copia in lauacra* PVBLICA *miniſtranda cæduntur.* Tertullianus; *apud quaſdam Colonias idelis ſuis inuidiam ſupplicem obiiciunt: balnea, & tabernacula in nonam claudunttur.* Mitto alia: atque etiam prolixè, quod ab hoc loco alienum, Veterum teſtimonia laudare, de lauacro & balneo militibus interdicto: de quo eſt alioquin Lampridij locus, *in Alex. Seuero, p.133.* Polyæni vbi de Scipione: Dionis *in Antonio Caracalla*, Chryſoſtomi *in priorem ad Timotheum.*

Ex *hac* interim *leg.* & *proximâ* diſcimus, Comitibus & Tribunis militaribus lauacra ſeu balnea hoc æuo interdicta non fuiſſe: cùm veteri tamen diſciplinâ lauacra & balnea militibus interdicta eſſent, vt ex Polyæno diſcimus, vbi de Scipione agit, & ex Dione *in Antonino Caracalla*, Seueri *epiſtolâ* apud Spartianum in V. *Peſcennij Nigri p.75.* & Lampridio *in Alex. Seuero*: Imò, & hoc ipſo æuo Chryſoſtomus, *in 1. ad Timoth.* de Militibus in commune. στρατιῶται λῃσταῖς καὶ διάτειτς στεγανῶν καὶ θεραπείαις ὡς λειποτάκτης κείνται. Flumina enim militibus pro lauacro erant, *l.13. ſup. de re militari.*

¶ Dvci, *quid pro balneis exigenti, pœna imponitur, ac nominatim Duci Euphratenſi.*

11. * Impp. Honorius & Theodosivs AA. Monaxio PF. P.

Lege dudum" latâ, quæ *omnem licentiam exigendi ab prouincialibus lauacra" Tribunis & Comitibus inferioribus* denegauit, Duci" limitis Eufratenſis diurnos tremiſſes" pro lignis & balneis comperimus. Ideóque præcipimus memorati limitis Ducis", quos abhinc triennio" talia ſibi, contra legem", lucra vindicaſſe conſtiterit, in duplum ea redhibere, & in poſterum ſub eiuſdem pœnæ metu hanc exactionis licentiam prohiberi. Dat. v. Kal. Aug." Conſtantinop. Honorio A. XI. & Conſtantio II. V.C. CONSS. [417.]

NOTÆ.

[a] Ex *hac* vti dixi, & *ſuperiore lege*, lex *vn. Cod. eod. tit.* conflata eſt. Iungenda autem *huic*, eſt *l.2. inf. de venatione ferarum.*

" Ante vndecim fermè annos: & intelligit *legem 1. ſup.*

" Pro *balneis* hic, & *l.52. inf. de operibus publicis & l.20. inf. de paganis*: *l.36. inf. de collatione donatarum.* Apud Spartianum, Lampridium, Capitolinum, Ammianum, Symmachum, alios. De thermis Vrbis Romæ erit infrà *Titulus proprius.*

" *R. Ducis vt infrà*, mox: idque pro Duces, vt mox *infrà.*

" De *tremiſſibus* dixi ad *l.4. ſup. de milit. veſte.*

" Pro, Duces:

" Ab anno 414.

" *L. 1. ſup.*

" Octob. *d. l.2.*;

COMMENTARIVS.

Dvces limitum, nihilo magis quàm Tribuni, aut Comites inferiores à Prouincialibus lauacra, vel eorum loco adærationem ſeu pecuniam pro lignis & balneis exigere ex *hâc* Theodoſij Iun. Conſtitutione poſſunt: confirmatâ patris ſui Arcadij conſtitutione ante vndecim fermè annos latâ, putà *l.1. ſup.* Vt *Comitum inferiorum* appellatione, *Duces* quoque *limitum* veniunt, ita & ad eoſdem non minus pertinet prohibitio *legis 1. ſup.* quàm ad cæteros. *Ducibus* certè ex ærario ligna ad balneas pro ſalario quoque decreta, teſtatur *Epiſtola* Valeriani ad Zoſimionem Procuratorem Syriæ apud Pollionem *in Claudio. Huic*, inquit, *Salarium de noſtro priuato ærario dabis, balneatorem vnum, & ad balneas ligna; ſin minùs, lauetur in publico*: *Hæc autem omnia ſpecialiter, non quaſi Tribuno, ſed quaſi Duci detuli.* Vtcumque ſit, vel ex hoc ipſo loco apparet, Ducem priuatas balneas à Prouincialibus exigere non potuiſſe: ſed ſi Procurator Principis ligna non haberet, Ducem in publico lotum. ¶ Porrò *hanc legem*, vt & *legem 2. inf. de venatione ferarum*, (quam *huic* coniungendam dixi) etſi ad omnes Duces pertineant & rectè trahantur, tamen eas extorſerunt ſpeciales querelæ de Duce limitis Eufratenſis: Cuius vt illis *legibus*, ita & in *Notitiâ Imperij* mentio fit. *Eufratenſis* recenti nomine dici cepit, quæ anteà *Commagena*, vt teſtatur Ammianus Marcellinus locis duobus, *lib.14. p.22.*

*p.*22. *& lib.*23. *p.*270. Et Procopius *lib.*1. *Perſicorum*, & *lib.*2. *de ædificiis Iuſtiniani.* Victor in *Veſpaſiano*, *Auguſteufratenſem* nominat. Et ex eo, Hiſtoriæ Miſcellæ Author *lib.*9. imò & ita quoque vocatur in *Notitiâ Epiſcoporum*, qui Concilio Chalcedonenſi ſubſcripſerunt, *Euphratenſium*, Notitia Prouinciarum Orientalium. Certè *Notitia* quoque *Imperij* ſub Comite Orientis inter cæteras Prouincias Euphratenſem memorat. Huius Metropolis fuit *Hierapolis*, vt docebit *dicta lex* 2. *inf. de venatione ferarum*, Sed & Ammianus Marcellinus; *Commagena*, inquit, *nunc Euphratenſis Hierapoli*, *veteri Nino*, *& Samoſata ciuitatibus amplis*, *illuſtris.* Meminit huius Euphratenſis non vno quoque loco *Philoſtorgius.*

DE COMMEATV.

TITVLVS XII.

XII. COD. IVST. Tit. XLII.

¶ Præpositis, Decvrionibvs, Tribvnis, *Commeatus dandi ius penitùs præcidit Conſtantinus M.*

1.*Imp. Constantinvs A. &c."

NE cui liceat Præpoſitorum, vel Decurionum", vel Tribunorum cohortium," quocunque genere, cuiquam de militibus, caſtris" atque à ſignis, vel his etiam in" locis quibus pertendant", diſcendi commeatum dare: Si quis verò contra legem facere auſus fuerit, & militem contra indictum" commeatum" demiſerit", atque id temporis nulla eruptio" erit, tunc deportatione cum amiſſione bonorum adficiatur: Sin verò aliqua Barbarorum" incurſio extiterit, & tunc cùm præſentes in caſtris atque apud ſigna" milites eſſe debeant", quiſquam afuerit", capite vindicetur. Dat. IIII. Kal. Mai. Seuero & Rufino conss. [323.]

NOTÆ.

* *Lex* 1. *Cod. eod. tit.* Et Iungenda huic, *lex* 1. *ſup. de re milit.*
" Hæc ita ſunt accipienda diductis literis, *& C.* id eſt *& Cæſar*, quomodo expreſſè habet *d. l.* 1. *ſup. de re militari.*
" *Leontio P.F. P.* Cod. Iuſt. quod minus probè. Vbi & perperam *Conſtantini*, *& Conſtantis* nomina præſcribuntur. Quod Cuiacius rectè repudiauit, idque etiam ſubſcripti conſules docent. Reponendum igitur, Conſtantinus A. & Cæſar, vt *d. l.* 1.
" De his *Decurionibus mox.*
" *Vel Vicariorum & familiarium eorum tempore expeditionis quocunque genere.* Ita Tribonianus.
" A *Caſtris*: clariùs ita in *Iuſtinianeo.*
" Inuerſo ordine in Cod. Iuſtinian. *locis in quibus.*
" Ita quoque *Cod Iuſtin.* ſed malè.
" *κ. Prætendant*, de quo mox plenè.
" *Interdictum* in Cod. Iuſt. *An indictum*, pro *interdictum*, & indicere, pro interdicere? Non: *Indictum*, pro lege & conſtitutione, vt in *donat. Conſtantini.*
" *κ. Commeatu*: quomodo etiam exertè præfert MS.
" *Eo tempore in quod Barbarorum incurſio.* Ita Tribonianus, reſecatis quampluimis.
" Barbarorum ſcilicet, vt infrà, *Barbarorum incurſio*: & *l.* 1. *ſup. de re militari*, quæ huic coniungenda eſt, Barbarorum *depradatio.*
" *Gothos*, *Sarmatas & Scythas* intelligit in ſpecie *huius legis*, & in ſpecie *d. l.* 1.
" Vel apud prætenturas: nam & de his ſuperiùs actum.
" Suſtineri poteſt: apertiùs tamen, *debebant.*
" Pro abfuerit, vt *l. ſequente*: vid. *Miſcell. ad Symmachi* 7. *epiſt.* 36. *p.* 199.

COMMENTARIVS.

DARE Commeatum, militi, Præpoſitus, Decurio, aut Tribunus cohortis, hâc Conſtantini M. conſtitutione prohibentur: alioquin ſi id temporis Barbari eruptionem vel incurſionem fecerint, capite id luere: Si non fecerint, deportari, bonáque eius proſcribi iubet. Quò pertinet & Syneſij querela ad Simplicium Magiſtrum militum *ep.* 130. de Cereali Duce Pentapolitano Lybiæ, quod commeatum milibus paſſim venderet, ἀποδέδωκεν αὐτοῖς ἀστρατίαν καὶ συντετάχθαι, βαδίζειν ἐπιτρέψας ᾗ τις αὐτὸν θρέψειε: de quo loco dicam adhuc ad *l.* 3. *inf. de paſcuis.* Vt de *commeatu* militibus dando diſtinctiùs liqueat, duo tempora nobis ſunt diſtinguenda; Pacis, & expeditionis bellicæ. De pacis tempore hic eſt Vegetij locus *lib.* 2. *cap.* 19. *Quotidianas etiam in pace vigilias: item excubitum, ſiue agrarias, de omnibus centuriis & contuberniis* [quæ] *viciſſim milites faciunt, vt nequis contra iuſtitiam pragrauetur, aut alicui præſtetur immunitas: nomina eorum qui vices ſuas fecerunt, breuibus inſeruntur.*

Quando

Quando quis commeatum acceperit, vel quot dierum, annotatur in Breuibus: Tunc enim difficilè commeatus dabatur niſi cauſis iuſtiſſimis approbatis. Sed & I.C. in *l. officium*, ꝟ. *de re militari*, ſcribit, *debere eum, qui ſe meminerit armato præeſſe, parciſſimè commeatum dare.* Cui concinit hic Spartiani locus *in Hadriano*: *Indè in Germaniam*, inquit, *tranſiit: paciſque magis quàm belli cupidus, militem quaſi bellum immineret, exercuit: & mox labantem diſciplinam retinuit, ordinatis officiis & impendiis: Nunquam paſſus aliquem à caſtris iniuſtè abeſſe, cùm Tribunos non fauor militum ſed iuſtitia commendaret.* ❡ Expeditionis verò tempore, id eſt, cùm arma in hoſtem mouenda erant, commeatum dari non oportere, certi iuris eſt. Et verò ad hunc caſum Tribonianus hanc *legem* noſtram detorſit. Cuius tamen alia eſt Sententia: Neque enim pertinet ad expeditionis tempus; verùm ad ſuſpecta tempora, quibus non equidem miles in hoſtem mouendus, aut hoſticum, verùm per quæ in ſuſpecto limite, & Barbarorum irruptionibus expoſito, vigiliis & prætenturis adſiduis & frequentibus Barbarorum incurſiones totâ mole prohibendæ erant. Quò pariter traho *l. 2. ſup. de re militari*. Lex nempè illa ſpectat ad limitem Galliarum, & prætenturas Galliarum, & militem, in ſuſpecto limite Francis & Alemannis (Gallias ſubindè incurſantibus) oppoſitum: hæc verò noſtra ad limitem Scythicum & Danubianum, Sarmatarum, & Scytharum incurſionibus infamem. Et verò iam antè docui ad *l. . ſup. de re militari* (quam *huic* coniungendam dixi) hanc *legem*, vt & *d. l. 1.* ad Gothorum, Scytharum, & Sarmatarum incurſionem per NEGLECTOS limites erumpentium pertinere, quos etiam hoc anno ipſo Conſtantinus M. bello deuicit; qui captiuis eorum per vrbes diſtributis, Theſſalonicam ſeſe recepit: vt teſtatur Auctor *vitæ Conſtantini lib. 4. cap. 5. & 6.* Zoſimus *lib. 2. p. 6 ;0.* Sozomenus *lib. 1. cap. 8.* Anonymus qui apud *Sirmondum*. Et probat quoque ex parte ſubſcriptio *l. 2. ſup. de liberali causâ*. Confecto igitur & patrato hoc bello, Conſtantinus Gothorum, Scytharum & Sarmatarum incurſionibus deinceps obuiam iturus, *h. l. & d. l. 1.* labantem diſciplinam militarem retinere voluit, commeatu militibus deinceps denegato: & ſeueriſſimâ ſimul pœnâ indictâ Romanis, qui Barbaros in Romana concitaſſent: Quorum illud ab Hadriano quoque factum in limite Gallico, *iam ſuperiùs* oſtendi. Breuiter, commeatum quocumque tempore dari non oportet, niſi iuſtiſſimis de cauſis, vt Vegetius loquitur, non iniuſtè, vt Spartianus *Hadriano*. Sub quâ exceptione hæc *lex* intelligenda eſt; & *lex 2. ſup. de re militari.*

❡ Supereſt de duobus hîc agamus. Primo quidem de Decurionibus videndum, quorum *hac leg.* mentio fit. Horum ſanè meminit quoque Varro *lib. 4. de lingua Latina*: & multa mentio in *veterib. Inſcriptionib.* vbi *Decuriones Alarum* vocantur; Vegetius *lib. 2. cap. 14.* (quos vocant *Sergens des bandes*) *Habet vna Turma Equites triginta duos; huic qui præeſt, Decurio nominatur: vt enim centum & decem pedites ab vno Centurione ſub vno vexillo gubernantur, ſimiliter triginta duo Equites ab vno Decurione ſub vno vexillo reguntur. Præterea eligendus eſt Decurio, qui Turmæ Equitum præponatur, in primis habili corpore, vt loricatus, vt armis circundatus omnibus cum ſumma admiratione equum poſſit aſcendere, equitare fortiſſimè, conto ſcienter vti, ſagittas doctiſſimè mittere, turmales ſuos, id eſt, ſub cura ſua Equites poſitos, erudire ad omnia quæ Equeſtris pugna depoſcit: eoſdem cogere loricas, vel cataphractas, contos & caſſides frequenter tergere, curare, ſamiare. Plurimum enim terroris hoſtibus armorum ſplendor importat: Quis credat militem bellicoſum, cuius diſſimulatione, ſitu ac rubigine arma fœdantur? Non ſolùm autem Equites, ſed etiam ipſos Equos aſſiduo labore conuenit edomari. Itaque ad Decurionem & ſanitatis & exercitationis tam Hominum, quàm Equorum, pertinet cura.* Tribonianus tamen horum *Decurionum* mentionem hîc ſuppreſſit. De his Decurionibus plura apud Lypſ. 2. *de Mil. dialog.* 10.

❡ Secundo loco de *Prætenturis* militum *hîc* agendum: quæ quidem his verbis indicantur; *vel his etiam locis in quibus prætendant*; nam ita reſtituo. Ità Panegyrico, qui dictus Conſtantino, *iam obliti delitiarum Circi Maximi & Pompeiani Theatri, & nobilium lauacrorum: Rheno, Danubioque prætendunt.* *Prætentura* in *Gloſſis* Philoxeni προβολὴ ἐπιτείχισμα à verbo *prætendere*, quod eſt, antè tendere. Harum frequens mentio extat apud Ammianum: vt *lib. 14. de Iſauris*: *ſibique denſis inter ſepientes itinera prætenturis prouincialium & viatorum opibus poſcebantur.* Idem, eodem lib. *Meſopotamiæ tractus omnes crebro inquietari adſueti prætenturis & ſtationibus ſeruabantur agrariis.* lib. 16. p. 81. *Dein caſtrorum opera maturè conſurgunt, militiſque pars ſtationes prætendit agrarias*, lib. 19. p. 166. *Prætenturas militum vt montani fallentes, perque rupes & dumeta ex vſu facilè diſcurrentes.* Et lib. 21. p. 211. *Arbetionem & Agilonem equeſtriſque militiæ Miniſtros, cum agminibus maximis properare coëgit, non vt laceſſerent Perſas in prælia, ſed prætenturis iuncturos citeriores Tigridis ripas, & ſpeculaturos quonam Rex eorum erumperet violentus: addebátque monendo ſæpiùs, & ſcribendo, vt ſimul atque multitudo tranſire cæpiſſet hoſtilis, referrent citiùs pedem, dúmque conlimitia iuſſa cuſtodiunt Duces, & occulta fallaciſſimæ gentis obſeruantur; ipſe cum parte validiori exercitus curabat vrgentia velut propugnaturus oppida, quæ tuebatur ex curſu*, &c. Et lib. 25. p. 314. *Salubriter & cautè caſtrametata, prætenturæ ſtationéſque agrariæ totis rationibus ordinatæ.* Et lib. 29. p. 427. *Romanum Theodoſius Magiſter Equitum miſit ad vigilias ordinandas & prætenturas.* Denique *lib. 31. p. 482.* Vbi de prætenturis in limite Scythico, pariter vt *h. l.* tractat: *Saturnino*, inquit, *equeſtris exercitus ad tempus cura commiſſa.* Et mox: *Quo cognito, Saturninus (iam enim aderat, & prætenturas ſtationeſque diſponebat agrarias:) paulatim colligens ſuos; digredi parabat, conſilio non abſurdo: ne ſubita multitudo, vt immanis pulſus vndarum obicibus ruptis emiſſus, conuelleret leui negotio cunctos ſuſpecta loca accuratiùs obſeruantes: Deindè poſt reſeratas anguſtias, abitumque militis impeditum, incompoſitè quâ quiſque clauſorum potuit, nullo vetante turbandis incubuit rebus, & vaſtabundi omnes per latitudines Thraciæ pandebantur impune.* Ex his omnibus Ammiani Marcellini locis, quos datâ operâ omnes appoſui, liquidò colligi poteſt, quidnam fuerint *Prætenturæ*: Nempè prætenturæ fuerunt agmina militum ſiue Peditum, ſiue Equitum, qui non pro caſtris, vt quidam opinantur, ſecuritatis causâ, quod faciebant quæ *præſidia*, & *præſidere* dicebantur; verùm per ſuſpecta hoſtibus loca ordinabantur, diſponebantur, diſpergebantur ſpeculaturi, ne quà hoſtis perrumperet, atque in id modò huc, modò illuc diſcurrebant. Hinc eſt quod à ſtationibus agrariis ſeparantur ab Ammiano Marcellino: Eodem ſcilicet ſenſu, quo naues iudiciariæ & Agrariæ opponuntur, *l. vn. inf. de luſoriis Danubii.* Inter agrarias, inquam, & prætenturas id interfuit, quod hæ iudiciariæ & diſcurſoriæ erant, illæ verò certâ fixáque ſtatione in excubiis, non tamen in

caſtris

aliena ſit à metatorum" moleſtiâ. Sed & ſi vnam" quis eorum" dereliquerit domum, illa ipſa in memoratorum" excuſetur perſonis. ¶ His verò qui Præfecturæ dignitatem, aut" ipſius apicis adminiſtratione, aut actu Magiſteriæ Militum poteſtatis, aut quòd Præpoſiti ſacri noſtri Cubiculi fuerint, aut quòd honorarios eiuſdem Præfecturæ meruerint codicillos, cum priore Lege vna domus excuſaretur, alterius etiam, ſi habere in hac Alma vrbe eos contigerit, dimidiam partem noſtrâ liberalitate dum in vita verſantur, ita excuſari decernimus, vt de alterâ parte dimidiâ pars tertia hoſpitibus deputetur; Poſt fata verò ſi ad parentes, liberos, fratres, ſorores, vxoréſve fuerint delatæ, duas ab vna domo partes, ipſis electionem habentibus, metatorum moleſtia liberari, tertiæ videlicet partis parte tertia hoſpitibus præſtanda. ¶ Aliis ſanè Inluſtribus viris, quibus vna domus honoris excuſatur gratia, hoc præbendum eſſe cenſemus, vt ſi ipſi deceſſerint, & eorum domus ad ſupraſcriptas perſonas peruenerint, medietatem domus quam ipſi elegerint, habeant excuſatam, altera videlicet parte dimidia hoſpitiorum præbitioni in parte tertia ſubicienda. Dat. IIII. Id. Mart. Conſtantinop. D. N. Theodoſio A. XV. & qui fuerit nuntiatus. [435.]

NOTÆ.

" Hanc *leg.* ſuam allegat & ampliat Theodoſ. Iun. *Nou de metatis* 32.
" Eidem *Valerio Magiſtro officiorum* inſcribitur hoc ipſo anno, & quidem ante hanc leg. *lex vlt. ſup de Princip agent.*
" Iam à triennio: anno videlicet 432. vnà cum Aëtio.
" Pro *Conſulares*, qui ſcilicet ex-Conſulibus ſunt: qualis *Valerius*, cui hæc *lex* inſcribitur.
" Conſtantinopolim intelligit.
" Poſſunt etiam hîc *Metatores*, id eſt, hoſpites ipſi intelligi: eodem modo in eiuſdem Theodoſij *Nouellâ* 32. *de metatis*, quâ hæc *lex* indicatur.
" Vnam tantùm ſcilicet.
" Conſulatium.
" Habent.
" liberorum, &c.
" *L. 3. ſup. & l. 14. 15. ſup.*

COMMENTARIVS.

INLVSTRI dignitate functorum, IMMVNITAS à metati onere diligentius adhuc *hâc* Theodoſij Iunioris *lege* retractatur, ſed & pleniùs quàm *lege* 3. 14. 15. *ſup.* Diligentiùs inquam; tribus videlicet Illuſtrium gradibus diſtinctis: Pleniùs autem, immunitate auctâ ſiue extenſâ per eoſdem Illuſtrium gradus, de quibus alioquin actum fuit *lib. 6.* Sicut igitur Primus Illuſtrium Gradus eſt, quo *Conſules* comprehenduntur (vt oſtenſum fuit *titulo de Conſulibus, ſuprà*:) ita Conſularibus (id eſt, ex-Conſulibus ſeu Conſulatu functis) duarum domorum integrarum à metato immunitatem *h. l.* concedit Theodoſius Iun. qui idem tamen poſteà Nouellâ *de metatis* 32. Conſularibus qui auſpiciis etiam Patriciatus exultant, id eſt, qui ſimùl Patricij ſunt, ternarum domorum immunitatem à metato tribuit. Secundo Gradui, ſeu Secundæ Quadrigæ Inluſtrium (quâ continentur Præfecti Prætorio Præfecti vrbis Magiſtri militum, & Præpoſiti S. Cubiculi) immunitatem tribuit Theodoſius Iun. duarum domorum, exemptâ ſextâ vnius domus parte. Tertiæ Quadrigæ ſeu Tertio Gradui Inluſtrium, quo continentur Comites Conſiſtoriani (id eſt, Quæſtor, Magiſter Officiorum, Comes S. Largitionum, & Comes Rer. priuatarum) vnius tantùm domus immunitatem tribuit: In hoc vltimo Gradu ſeruatâ hâc parte, non in Secundo, immunitate priſtinâ.

¶ Ex his interim Gradibus hæc notari poſſunt. *Comites Conſiſtorianos* loco ſuo & ordine motos, & in inferiorem Inluſtrium Gradum, Præpoſitis Sacri Cubiculi antelatis detruſos à Theodoſio Iuniore, atque adeò Tertio Gradui adſcriptos, de quo plenè dixi ad *l. 3. ſup.* Et hæc de diligentiore quam dixi retractatione circa Graduum diſtinctionem.

¶ *Pleniùs* autem in duobus his conſultum: Primùm, quod cum anteà ex *d. l. 3. ſup.* Actuales tantum Inluſtres, quorum *eâ leg.* fit mentio, metati immunitate donati fuerint; *hâc lege* Honorariis eadem, quæ Actualibus, deferatur immunitas: de quâ Illuſtrium differentiâ videndus eſt *Titulus, de Honorariis Codicillis.* quod tamèn idem Theodoſius poſteà mutauit, rediitque adeò ad *l. 3. d. Nouellâ ſuâ 32. verſ. in poſterum.*

Secundò immunitatis quoque huius portio quædam ad Illuſtrium *Heredes*, hâc eâdem conſtitutione propagatur, eâdem ſemper Graduum proportione ſeruatâ: Ad hæredes, inquam, propinquos, veluti liberos, parentes, fratres, ſorores: quin & vxores, non vltrà: Igitur *Conſularium* hæredibus vnius tantùm domus tribuitur immunitas: Hæredibus *ſecundi Gradus Inluſtrium* vnius domus immunitas, nonâ parte detractâ, quæ metato obnoxia eſt: *Tertij Gradus Inluſtrium* hæredibus, vnius domus immunitas ſextâ parte detractâ, quæ metato ſubiacet. Illud adhuc ſingulare hâc parte ſtatuitur, vt hæredes dimidiam domus ipſi priùs eligant, & tùm in alterâ domus parte immunitatis propotio & ratio ineatur. Et hâc quidem parte Theodoſius Iun. hanc *legem* poſteà confirmauit *Nouellâ ſuâ de metatis 32. verſ. in hæredibus.*

DE

DE SALGAMO HOSPITIBVS NON PRÆBENDO."

TITVLVS IX.

XII. COD. IVST. XLI.

" De *Salgamo* dicam ad *l.* 3. plenè.

" *Præbitionis* vox hâc in re propria: quanquam non omnis præbitio *huius tituli* conſtitutionibus inhibetur, verùm coacta tantùm.

¶ EXIGERE milites *Salgamum prohibentur: Vltrò tribui ſeu præſtari permittitur.*

1. * Impp. Conſtantius & Honorius" AA. ad Prouinciales."

QVICVNQVE propriâ voluntate, eum" quem domum" receperit, neceſſariis rebus (oleo & ligno, aliiſve huiuſmodi) voluerit adiuuare, facultatem ſibi iſtius rei ſciat eſſe conceſſam. Quòd ſi quis contra interdictum noſtrum, eadem ipſa à vobis violenter voluerit vſurpare, interpellandi Præpoſitum" habebitis copiam, de" qua iniuria conquerendi liberam facultatem; vt nec ſpontanea in vobis humanitas" retardetur, nec contra voluntatem veſtram, ac Patronorum" veſtrorum", familiaris res adteratur. Dat. prid. Id Aug Acc. Capuæ", Acindyno & Proculo CONSS. [340.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" Grauis hic error.
" *x. Conſtantius & Conſtans.*
" An omnes, an Campaniæ? quod indicare videtur Subſcriptio legis. *Acc. Capua.*
" militem: nam & mox *Præpoſiti* fit mentio.
" Id eſt, *in domum.*
" De *Præpoſitis* rurſùm agitur *l.* 2. *prox.*
" *x deque eâ iniuria*: vel ſimpliciter, *deque iniuria.*
" *Humanitatis* vox hac in re, præbitione inquam ſpecierum annonariarum, propria: vid. *gloſſ. Theod.*
" *Patroni* hic qui? dicam mox.
" *Capua*, Metropolis Campaniæ: Hinc interim colligi fortè poſſit, Conſtantem, cui hæc *lex* tribuenda eſt, fratre Conſtantio iuxta Aquileam cæſo, in Italia militum copias habuiſſe, continendis, vt videtur, in officio *Italis*: cæterùm exortas aduerſus horum immodeſtiam querelas: vel certè, dicendum fuerit, abundare hîc *Acc.* & Conſtantem hoc tempore Capuæ fuiſſe, argumento eorum quæ Athanaſius ſcribit *apol. ad Conſtantium p.* 526.

COMMENTARIVS.

CONSTANTIS Imper. hoc Edictum eſt, emiſſum ad *Prouinciales*, ſi non omnes, ſaltem Campaniæ, vbi hæc *lex* Vrbe Capuæ *Accepta* dicitur. Hoc verò Edicto Conſtans, pariter vt Conſtantius *l.* 2. Theodoſius M. *l.* 3. Theodoſius Iun. *l.* 7. vetat, ne quiſquam miles, hoſpitio receptus à Prouinciali hoſpite ſuo quidquam exigat, violenter vſurpet ſeu extorqueat metati iure, veluti oleum, vinum, lignum, aliaque huiuſmodi: ſed ſponte tantùm ſeu propriâ voluntate ea tribui, iiſque hoſpitem iuuare concedit: Quæ & ipſa ſententia eſt omnium *legum* quæ hoc *titulo* continentur. Vltrò tributa ſcilicet, ſeu ſpontanea *humanitas*, vt *hâc l.* vocatur, non inhibetur; verùm *violenta vſurpatio*: vt *hâc leg.* rurſùm dicitur, ablatio ab inuitis & præbitio, *l.* 2. poſtulatio, *l.* 3. flagitatio, *l.* 4. Et poſteà tamen aliquando ſpontanea quoque hæc prouincialium humanitas, & oblatio ſeu præbitio prohibita fuit; *l.* 10. *ſup. de metatis*, & *l. vn. Cod. Iuſt. eod. tit.* (quæ alioquin ex *l.* 2. *huius tit.* deſumpta eſt:) Impreſſionis ſcilicet & violentiæ ſemper ſuſpicio hic ſubeſt, quam antevertiſſe tantùm, ſpontaneâ oblatione, ſeu vltroneâ præbitione miſer prouincialis creditur; quamlibèt vim miles apertè non intentet, ſolo tamen militaris nominis terrore atque obtentu vim quandam facere creditur: vim & minas *leges* illæ duæ non requirunt: denique ſufficit, vt miles cingulo ſuo terribilis ſit, vt in ſimili loquitur *lex vn. ſuprà, ſi prouinciæ Rector*, vbi plura. ¶ Ad hanc interim prohibitionem, & diſciplinæ militaris ſpeciem pertinet quoque, quod Spartianus de Peſcennio Nigro ſcribit: *Nunquam ſub eo miles prouinciali lignum, oleum, operam extorſit.* Et Aurelianus Tribunus poſteà Imperator ad Vicarium ſuum apud Vopiſcum, qui ſcripſit ſub Conſtantio *p.* 211. *manus militum*

tum contine: oleum, ſal, lignum nemo exigat, annonâ ſuâ contentus ſit: de præda hoſtis, non de lachrymis prouincialium habeat. Et mox: *in Hoſpitiis caſtè ſe agant.* Quorum priore loco non eſt quod reponat, aut malit quis, *Prouinciali ſal, lignum, oleum*: nam & ita prorsùs ſolum oleum & lignum huius tituli *legibus* omnibus memorantur, nulla ſalis mentione factâ.

¶ Duplici porrò remedio Conſtans Imp. hoc Edicto Prouincialibus aduerſus huiuſmodi militum impreſſiones, Salgamum violenter vſurpantium conſultum it. Primò quidem, conquerendi facultate Prouincialibus tributâ apud *Præpoſitos*, militum ſcilicet (de quibus quoque *l.* 2. *inf.*) qui diſciplinæ ſcilicet militari præerant, cuius pars non vltima ea eſt, vt militum manus contineant, quod etiam ſuperior Aureliani Tribuni ad Vicarium ſuum *Epiſtola* docet: quò denique pertinent omninò loca quæ ex Spartiano & Vopiſco modò retuli.

Secundò, *Patronorum* præſidio: Quâ appellatione obſcurum, quinam indicentur? Accipiat quis Magiſtratus; nam & ita *l.* 2. *inf. prox. Nec inuitis Magiſtratibus vel hoſpitibus in prædictis ſpeciebus aliquid auferant*, vbi plura. Scilicet Magiſtratus iſti, Magiſtrique pagorum, prouincialium quodammodo Patroni defenſoréſque fuêre. Putet alius de Patronis Vicorum id accipiendum, qui tùm liciti fuerint: de quo *tit. de patrociniis Vicorum*: & ad Libanium *orat.* περὶ προστασιῶν: Annon verò patroni potiùs *hîc* ſint *domini* colonorum, actorum, procuratorum? Id omnium maximè mihi placet.

Tertium remedium *hâc lege* non continetur, pœnarum videlicet ſanctio, quæ continetur *l.* 2. *prox.*

11. * Idem AA. Leontio P.F.P."

NE quis, Comitum, vel Tribunorum, aut Præpoſitorum", aut Militum nomine, culcitas", lignum, oleum à ſuis extorqueat hoſpitibus, nec" inuitis vel Magiſtratibus" vel hoſpitibus in prædictis ſpeciebus aliquid auferant": ſed" prouinciales ſint noſtri ab hâc præbitione" ſecuri: Comitibus, Tribunis, vel certe Præpoſitis militibúſque, graui vexationi" ſubiacentibus. Dat. v. Id. Octob." CONSS. *

NOTÆ.

* Lex *vn. Cod Inſt. eod tit.* ex *hac l.* interpolata eſt.

" *Leontius* hic PP. erat Orientis: arg. ſubſcriptionis *l.* 6. *infr. quorum appellat. l.* 5. *inf. de falsâ mon. l.* 33. *inf. de Decurionib. v. Proſopogr.*

" De his *Præpoſitis* agunt & *l.* 1. *ſup.*

" *Salgami gratia*, add â Tribon. Vid & *l.* 3. *infr.*

" *Sed nec volentibus hoſpitibus, in prædictis ſpeciebus aliquid auferant.* add. *Cod. Inſt.* quod congruit *legi* 10. *ſup. de metatu.*

" *Magiſtros* pagorum intelligo, aliósque Magiſtratus, de quibus mox.

" Eadem vox, *l.* 19 *ſup. de erogat. mil. ann.* hæc vox in M S. clarè habetur: quæ hactenus in editis omiſſa: quomodo & Codex Iuſtinianeus exhibet, *ſed prouinciales ſint.*

" *Præbitionis* vox hâc in re propriâ. vid. *Rubricam*, & *l.* 10. *inf.* & *l.* 12. *ſup. de metatis.*

" *Vexationi*, id eſt, pœnæ. vid. *Gloſſar.*

" Conſules *hic* abſunt in M. S. Sed procliue eos reſtituere vel ex A. 342. vel 343. vel 344. quo triennio Leon ego cui hæc *lex* inſcribitur, Præfectus Prætorio fuit: idémque Conſul A. 344. vide *Chronol.* & *Proſopogr. Th.* lius, referam ad A. 344.

COMMENTARIVS.

CONSTANTII Imp. hæc conſtitutio eſt, non Conſtantini, vt voluit Balduinus: in eandem ſententiam, quæ *legis* 1. *ſup.* & *legis* 3. & 4. *inf.*

¶ Singularia, quæ in *hâc l.* multa occurrunt, tantùm ſectanda veniunt.

Primò ratione *Perſonarum*: Nempè Interdictum iſtud, non ad gregarios tantùm milites pertinere, verùm etiam ad Tribunos, Comites, Præpoſitos (de quorum diſcrimine alibi plena manu) qui & ipſi ſalgama ab hoſpitibus accipiebant in vſus ſuos: quò reſpexiſſe quoque videtur Libanius περὶ τῶν προστασιῶν, *pag.* 21. *in fin.* Nihilo magis ſcilicet his ab hoſpitibus quidquam exigere licet, aut ſalgami nomine, *h. l.* aut lauacri *inf. tit. ne Comitibus & Tribunis lauacra præſtentur*, qui alioqnin propter cinguli ſui auctoritatem faciliùs peccandi commeatum ſibi faciebant: quibúſque maius aliquid concedendum videbatur: Verùm ab vnâ parte prouincialium ſecuritas hanc paritatem exigit; ab alterâ, & hos obſoniis ſuis contentos eſſe æquum eſt, cùm his ſufficiant Principis largitates, vt loquitur *lex* 41. *inf.* De ipſis alioquin Comitibus, Tribunis, Præpoſitis, iam *ſuperioribus titulis* dictum eſt.

Secundum ſingulare eſt ratione *Rerum*: Nempè hoc Interdictum pertinet quoque ad culcitas: quod & ipſum inculcatur *l.* 3. *prox.* & ſic ad eas quoque res quæ prodigæ non ſunt, id eſt quæ vtendo non ſtatim conſumuntur. Quod quidem conſtitutum, non magis militi ad duritiem componendo, quàm miſeræ plebis ſolatio, ne videl. culcitis ſuis defraudentur, atque ideò quiete poſt diurnos & diuturnos labores.

Tertium ſingulare eſt, id quod de *Magiſtratibus* hâc *leg.* adiicitur: ne his inuitis in prædictis ſpeciebus aliquid auferatur: Magiſtratus *hac l.* & *l.* 2. *inf. de Veteranis*, ſunt Magiſtri pagorum: de quibus dixi affatim ad *l.* 1. *ſupr. de erogat. mil. ann.* quorúmque munus inter cætera erat, annonæ militaris exigendæ, ſuſcipiendæ, & viciſſim erogandæ cura, ac nominatim annonæ publicæ præſtandæ militi prætereunti, aliiuè cui comitatui: quam in rem locus eſt ſingularis Siculi Flacci *fine lib. de conditionibus agrorum*, quem ad *d. l.* 1. retuli. Ergo ab inuitis his quidquam exigi vetitum, ſeu vltra modum ab his præſcriptum: vndè & *Patroni* (pagorum) dicuntur *l.* 1. *ſup.* vtpote qui pagos & plebem ab inſolentiâ militum aliorúmque defenderent: Niſi

Patroni

Patroni vicorum potiùs ibi accipiendi ſint; de quo ad *d. l.* 1.

Poſtremum ſingulare eſt, ſanctio pœnarum, *graui*, inquit, *vexationi ſubiacentibus*: quæ abeſt à cæteris *huius tituli legibus*. Sanè decem librarum auri multa ſignatè imponitur à Theodoſio Iun. *l.* 10. *ſup. de metatis.* ¶ Cæterùm quod & temporum ratio ſuadet & Inſcriptio legis ad PP. videlicet Orientis, pertinet omninò hæc *lex* ad militem Perſis oppoſitum, cum quibus hoc tempore res erat Conſtantio: de quo Iulianus *orat.* 1. Euſebius, *Chronico*: aliique multi.

III. *Imppp. Valentinianus", Theodosivs, & Arcadius AAA. Abundantio, Stilichoni", & ceteris Comitibus" vtriuſque" militiæ."

Nemo" Militans à ſuo hoſpite *Salgami* aliquid nomine poſtulet, id eſt, ne lignum, aut oleum, culcitæve poſcantur. Dat. IIII. Kalend. Aug. Conſt. Theod. A. III. & Abundantio v. c. conss. [393.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungenda autem ei *lex* 18. *Sup. de erogat. mil. ann.*
" Reſtituendi vt *d. l.* 18. ita & *hac leg.* hi Imperatores, *Theodoſius*, *Arcadius*, & *Honorius*: de quo ad *d. l.* 18.
" *Abundantio* huic Comiti & Magiſtro militiæ inſcribitur, præter *hanc leg.* & *d. l.* 12. Anno Superiore 392. *lex* 126. *infr. de Decurione.* De eodem videndus Claudianus, *lib.* 1. *in Eutrop.* Zoſimus *lib.* 5. *p.* 788. (: qui nominatim ait, eum ἐπὶ Θεοδοσίου στρατηγὸν ἀποδειχθέντα (ἀμφοῖν.) & Hieronymus.
" De *Stilichone* dico ad *l.* 1. *inf. de litorum & itin. cuſtod.*
" *& Magiſtris*: hoc amplius in *d. l.* 18.
" Pedeſtris, equeſtris.
" in Oriente, vid. Claudianum *lib.* 1. *in laud. Stilichonis*, *p.* 178. & 179.

COMMENTARIVS.

Theodosii M. hæc conſtitutio eſt, quæ pars eſt prolixioris conſtitutionis Theodoſianæ, & generaliter ad omnes militiæ tàm Peditum quàm Equeſtrium Comites & Magiſtros militum emiſſæ: quâ is ſecuritati & indemnitati prouincialium conſultum iuit, aduersùs varias militum exactiones, circa rem annonariam fermè: cuius *Caput* alterum (quod *huic* proindè coaſſandum venit) continetur *l.* 18. *ſup. de erogat. mil. ann.* Ergò cum à militibus in duobus potiſſimùm prouincialium res familiaris attereretur: primùm in eo, quod pretium loco ſpecierum ab his exigeretur, item quod præter Solemnia, ſeu annonæ indictionem, aliquid aliud iidem exigerent, vtrique occurrendum putauit conſtitutione ſuâ Theodoſius M. & priori quidem, *d. l.* 18. poſteriori, *hâc leg.* cuius eandem ſententia eſt, quæ cæterarum *huius tituli legum*: Sic quidem vt generaliter omnibus Militantibus id interdicat: pariter vt interdicitur *l.* 2. *ſup.* & *l.* 4. *inf.* ¶ De salgamo ſaltèm hîc videndum eſt, cuius mentio nonniſi *vnicâ h. l.* occurrit *hoc Codice* præter ipſam huius Tituli *Rubricam.* De ipſo primùm Salgamo, mox de nominis ratione.

Sanè non ex *huius* tantùm *legis* poſitu ſub *hoc titulo*, eiuſdémque collatione cum cæteris *huius tituli legibus*, verùm ex diſerta applicatione, quæ mox *h. l.* ſubiicitur, apertiſſimè liquet, quid *Salgami* appellatione exaudiendum ſit: *id eſt*, inquit lex, *lignum aut oleum culcitaue*. In hunc verò quoque cenſum proculdubio venit & *Sal*, quod quidem præcipuum & principem in victu locum obtinet, cuius tamen nulla *hoc titulo* mentio fit, neque apud Spartianum, *in Peſcennio Nigro*, vbi *lignum & oleum* tantùm nominantur (de quo dixi ad *l.* 1. *ſup.*) Fit autem eius mentio apud Vopiſcum, vbi ita Aurelianus Tribunus ad Vicarium ſuum, *Manus militum contine*: &c. *oleum* sal, *lignum nemo exigat, annonâ ſuâ contentus ſit.* An ergo à ſale, Salgamum? quod etiam de ſalarij nomine quidam cenſent: Vtique ſanè ex Columellâ liquet, *Salgama* dicta herbas, & fructus Conditos (quod ſale fit & aceto) in vaſis: ſic enim *lib.* 10. *in Carminibus.*

Tempore non alio vili quoque ſalgama merce
Capparis. & triſtes inulæ, ferulæque minaces
Plantantur.

Et *lib.* 12. *cap.* 4. Poſt hoc præceptum, locum & vaſa idonea Salgamis præparari iubent. Et *lib.* 13. vbi exemptis ad vſum Salgamis, id eſt, condiraneis quæ ad eſum ſeruantur & victum, in vaſi quibuſdam præparari iubet.

Meminit & Auſonius, *Salgama non hoc ſunt quod balſama, cedite odores.* Ab his Salgamis Salgamarij dicti; quorum meminit idem Columella duobus locis, *lib.* 1. *cap.* 44. & 54. qui ſcilicet ſalgama condiebant & vendebant. Denique: Salgami nomine ſignificabantur conditæ herbæ ſale, & aceto, quæ Græcis ἁλμαῖα, veluti enula, braſſica, beta, quæ etiam hodiè à Turcis condiri ſolent. Et hæc de priore Salgami appellatione.

At enim altero ſignificatu quod iuxta *Rubricam* hæc *lex* docet, acetum etiam, lignum, culcitæ item, & oleum hâc appellatione venerunt; & in vniuerſum res neceſſariæ ad apparatum victus, & corporis refocillationem, non tamen victus ipſius præbitio, quod Cænaticum dicebatur, *l.* 22. *ſup. de erogat. mil ann.* Nata verò hoc ſignificatu appellatio hoc æuo, non ideò tamen à ſale; verùm vt multa alia, mutuato, vt exiſtimo, nomine à laſciniâ militari, qui *Salgami* obtentu plura exigebant.

IIII. * Impp. Honorius & THEODOSIVS AA. Aureliano" II PP. ô.

NVLLVS eorum", qui per quaſlibet ædes habitaculi cauſa recepti fuerint", vel oleum & ligna flagitare contendat: nam & ſic Militibus noſtræ ſufficient largitates", & conlatoribus" annona" tantummodo ſemper imminebit indictio. Dat. VI. Id. Mai. Theodoſio A. VII. & Palladio V. C. CONSS. [416.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
Secundum: vid quæ noto ad *leg vlt. inf. ad leg Iul de Ambitu.*
" Militantum *l. 3. Sup.* aliorum.
" Nequidem oleum & ligna, quæ alioquin pretio viliſſima videntur.
" *Largitatum* voce, Annonas intelligit, quæ de publico præbentur: quæ *commoda* vocantur *l. 12. ſup. de erogat. mil. ann.* Ita quoque *l. 4. ſup. de paſcuis. Nec verò milites aliquid præſumere debent, niſi quod largitate noſtri Numinis conſequentur.*
" Id eſt Prouincialibus, qui tributa & annonas conferunt.
" *Annona*: ſimiliter *d. l. 4. ſup. de paſcuis.* Poſſeſſores nil plus debent, quàm quod noſtro arbitrio per annos ſingulos iubentur inferre. In MS. habetur *annua.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iun. hæc *lex* eſt, in eandem ſententiam, quâ ſuperiores omnes. Rationi ſaltem *huius leg.* conuenit illud *Ioannis*, *obſoniis veſtris contenti eſtote*: & Aureliani illud, *annonâ ſuâ contentus ſit.* Item quod *l. 4. ſup. de paſcuis* continetur. De poſteriore iam dixi ad *l. 12. ſup. de erogat. mil. ann.*

NE QVIS IN PALATIIS MANEAT.

TITVLVS X.

¶ MANENDI *Poteſtas intra Palatia, omnibus, etiam iudicibus,* vbique *interdicitur ab Arcadio.*

I. * Imppp. ARCADIVS, Honorius & Theodoſius AAA. ad Anthemium" PP.

NVLLI" manendi intra Palatia" noſtra, in quâlibet" Ciuitate vel Manſione" facultas pateat: ſed eas" prouinciarũ Rectores", & Vicarios Inluſtriſſimæ Præfecturæ per Diœceſes" quas ſortiti ſunt, maneat cura, vt ab eorum" vſurpatione qui in his Tranſeuntes" manere conſueuerant, ſacræ" domus ſeruentur INMUNES: Et eorundem prouiſione nullâ neglegentiâ vel ſenio" quatiantur: Quod niſi omni inſtantiâ fuerit obſeruatum, triginta libras" à Vicariis; viginti, à Conſularibus ſeu Præſidibus; totidémque, ab eorum Officiis multæ nomine profligentur; ita" vt nec" ne Curiales quidem à condemnatione" ſe cognoſcant INMUNES futuros. ¶ Hi quoque qui huiuſmodi ſibi manſionem prauâ temeritate præſumpſerint, ſi vel dignitate aliquâ, vel fortunis nituntur, XXV." librarum auri condemnatione ſubiaceant: qui humilioris fortunæ ſunt, exilio tradantur. ¶ Equos ſauè noſtros" ab Stabulis prohiberi Palatiorum ſuperuacuum iudicamus. Dat VI. Iul Id. Ancyræ", Stilichone & Anthemio CONSS. [405.]

NOTÆ.

* Huius *legis* meminit *lex 2. prox. inf.* quâ ipſâ, huic vno caſu derogatur.
" Nequidem ordinario Iudici: quod tamen certo caſu poſteà abrogatum *l. 2. inf.*
" Sacræ domus, *inf.*
" Etiam remotâ ab aggere publico, & in qua Prætorium non eſt: quod aborgatum *d. l. 2. inf.*
" De Manſionibus dixi ad *l. 4. ſup. de officio Rectoriũ prouinciæ*: & pleniſſimè ad *l. 9. inf. de annonâ & tribut.*
" *Ea*, ſcil. maneat cura.

" Conſulares

" Conſulares & Præſides, *infr.*
" *Vicarij* Præfectorum *diœceſes* adminiſtrabant. De quo dixi pleniùs ad *l.4. ſup. de proximis Comitibus diſpoſitionum*, & in *Notit. Magiſtrat.*
" De *Iudicum tranſitu*, dixi plenè ad *d.l.4 ſup. de officio Rectoris Prouinciæ.* Et ad eundem pertinet *lex 2. inf. Cheuauchées* vocamus.
" *Palatia*, ſup.
* *Fugitiua* hæc ſententia eſt ab hoc *titulo*: Et reiicienda *in tit. inf. de operibus publicis.*
" *Senium* Palatiis & ædificiis *h. l.* tribuitur, & *l.25. inf de operibus publicis*, vbi dicam. vt & in *Gloſſ.*
" *ꝶ. Libra.*
" Curialibus imminebat cura operum publicorum: Et in his Palatiorum.
" MS. habet ſolummodò, *ita vt ne Curiales quidem.*
" *Condemnatio*, pro multâ pecuniariâ: notaui pleniùs ad *l.22. ſup. de re militari.* v. *& Gloſſ.*
" Ita habet MS. anteà malè *viginti.*
" *ꝶ. Neſtris.*
" *Ancyræ* in Galatiâ hoc tempore verſatus Arcadius (vt præter hanc *legem* docet *lex vn. ſup. de Menſoribus*: & *lex 28. ſup. de Palatinis S.L.*) Niciâ videlicet Bithyniæ digreſſus, *l. vlt. ſup. de vſuris.*

COMMENTARIVS.

MANERE omnibus Priuatis tranſeuntibus in Palatiis Principis hâc *Arcadij* conſtitutione interdicitur, pariter vt Theodoſij Iun. *l. vn. Cod. de palat*: *In quâlibet ciuitate*: quod colligimus ex *l.2. inf.* etiamſi Prætorium in eâ non ſit (quod tamen biennio poſt, abrogatum, *d. l.2. inf.*) Palatia ſcilicet priuatorum vſibus denegantur, & ſoli Principi, eiúſque Comitatui reſeruantur: de quo dicetur etiam ad *l.47. inf. de operibus publicis.* Itaque rectè Euſtatius in *Dionyſium* νυῦ οἱ Ρωμαῖοι τὰς βασιλεῖ πρέποντας τόπους χαλῶσι παλάτια.

¶ Cæterùm ne quidem Iudici ab vnâ prouinciæ Ciuitate ad aliam *tranſeunti*, diſcurrenti (de quo *Tranſitu Iudicum* dixi plenè ad *l.4. ſuprà de officio Rectoris prouinciæ*) in Palatiis manere *h. l.* licet. Idque ſub grauiſſimâ multâ *hâc* Arcadij *lege* prohibetur, tam Iudicibus, quàm manſionem ſibi in Palatiis vſurpantibus indictâ: Iudicibus inquam, Ordinariis, Vicariis, eorúmque Officialibus: Sed & Curialibus. Ad horum ſcilicet omnium curam pertinuit videre; ne quod Palatia Principum detrimentum caperent, aut vſurpatione diſcurrentium ſeu tranſeuntium, aut vitio alio (quod alterum *huius legis* caput eſt, ab hoc titulo alienum) vitio inquam alio, id eſt, aut negligentiâ, aut ſenectute. De quâ Iudicum, Rectorum inquam, Vicariorum, quin & Curialium circa Palatia ſollicitudine, dicendi locus erit *infrà l.33. tit. de operib. publicis*: *vid. & l. vlt. Cod. de officio Rectoris prouinciæ*, dicam & *ad l.1. inf. de domib. ad rem pr. pert.*

Ac vt tranſeuntes ipſi in Palatiis manere non poſſunt, iiſque arceantur; multò magis Equi & animalia tranſeuntium à ſtabulis Palatiorum arcendi ſunt. Idque eſt quod *h. l.* ſubiungitur, *Equos ſanè noſtros* (ita enim reponendum eſt) *ab ſtabulis prohiberi Palatiorum* SVPERVACVVM *iudicamus.* Superuacuum ideò, quia denegatâ Dominis in Palatiis manendi facultate, eo ipſo ſatis, ac multò magis, eorum equis ſtabulandi ius denegatur.

¶ Ex huius interim *legis* initio maximè diſcere licet, per omnes Imperij prouincias in variis Ciuitatibus & Manſionibus Palatia Principium fuiſſe. Per Prouincias inquam, Orientalis Imperij, quò hæc *lex* pertinet: Antiocheni ſanè Palatij meminit & Theodoretus *lib.4. Hiſt. c.26.* De Conſtantinopolitano eſt *lex 47. inf. de oper. publicis*: de Daphnenſi prope Antiochiam *l.2. inf. de aquaduct.* Heraclienſem in Thraciâ memorat *vetus Orbis deſcript. 33.* Similiter per Occidentem varia Palatia fuêre: *Mediolanenſis* vtique Palatij meminit Mamertinus in *Genethliaco Maximiani*, & Auſonius: *Treuirenſis*, Ambroſius *Epiſtolâ ad Valentinianum 27. ſimiliter Narbonenſis*, Sidonius *carm.23.* *& tandem Pœtobionenſis in Norico* Ammianus, *lib.14. p.32.*

PRÆTORIA *vbi non ſunt, ibi Palatia Iudicibus patere.*

II.* Idem AAA. Anthemio PF. P."

ORDINARII Iudices, in remotis ab aggere" publico Ciuitatibus, ſi Prætoria non ſint, metu Legis adempto, quæ *de Palatiis* lata eſt, in ædibus, etiamſi *Palatij* nomine nuncupentur, commanendi" habeant facultatem. Dat. VIIII. Kalend. Decemb. Conſtantinop. Honorio VII. & Theodoſio II. AA. CONSS [407.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à Cod. Iuſt.
" *Anthemius* PP. Orentis ſcil. ſub Arcadio. v. *Proſopogr.*
" *Ordinarii Iudices*, ſunt Conſulares, & Præſides; *vt l. Super.* vid. *Not. Dignit.*
" *Agger publicus*, eſt via publica, vt *l.4. & 5. inf. de itinere muniendo*: vide *Gloſſar.*
" De Prætoriis dixi ad *l.3. ſup. de officio Iudicum omnium.*
" Intelligit *legem ſuperiorem*, 1.
" *Commanere*: dixi ad *l.1. ſup. de metatis.*

tor. Itemque apud Vegetium Tribunus dicitur *minor Comes*: Verùm *h. l. minores Comites*, ſunt illi Comites rei militaris. de quibus fuit *ſup. Titulus, lib.6.* quorum alii primi Ordinis, alij verò ſecundi Ordinis Comites erant, vt ex *eodem titulo* conſtat. Vtrique tamen minores Comites, ſeu Comites inferiores: Maiores verò Comites ſunt Illuſtres Magiſtri militum, qui & ipſi *Comites Illuſtres* dicebantur. Comites inquam: quo ſenſu certè Comitiuæ titulus omnibus ferè dignitatibus adiunctus fuit, non autẽ eo ſenſu quo *infrà* Illuſtres poſiti, alij primi, ſecundi, Tertij Ordinis Comites erant: Eo quippè ſenſu Magiſtri militum à Comitibus ſeparantur: Ammianus Marcellinus *lib.26. p.339. Tunc & Equitius Illyriciano præponitur exercitui, nondum Magiſter, ſed Comes.* Sic Conſtantium, Bonifatium, Aëtium, Anthemium, prius Comites, deinde Magiſtros fuiſſe legimus: Vt non vno errore labatur, qui Tribunos cum Comitibus *hoc titulo* confundit: quique Comites Magiſtros militum Illuſtres, Comitibus Ordinis primi accenſet.

¶ Cæterùm, priuatas balneas exigere Tribuni & Comites prohibentur, & vno verbo (vt etiam loquitur *lex 12. ſup. de metatis*) *Priuatum.* In publico enim lauari poterant. Cuiuſmodi lauacra publica, publico ſumptu in Ciuitatibus, coloniis ſuccenſa, notum eſt: de quo etiam aliquid ad *l. prox.* Aggenus in Frontinum, *ſunt Syluæ de quibus lignorum copia in lauacra* PVBLICA *miniſtranda ceduntur.* Tertullianus; *apud quaſdam Colonias idolis ſuis inuidiam ſupplicem obiiciunt: balnea, & tabernacula in nonam clauduntur.* Mitto alia: atque etiam prolixè, quod ab hoc loco alienum, Veterum teſtimonia laudare, de lauacro & balneo militibus interdicto: de quo eſt alioquin Lampridij locus, *in Alex. Seuero, p.133.* Polyæni vbi de Scipione: Dionis *in Antonio Caracalla*, Chryſoſtomi *in priorem ad Timotheum.*

Ex *hac* interim *leg.* & *proximâ* diſcimus, Comitibus & Tribunis militaribus lauacra ſeu balnea hoc æuo interdicta non fuiſſe: cùm veteri tamen diſciplinâ lauacra & balnea militibus interdicta eſſent, vt ex Polyæno diſcimus, vbi de Scipione agit, & ex Dione *in Antonino Caracalla*, Seueri *epiſtolâ* apud Spartianum in V. *Peſcennij Nigri p.75.* & Lampridio *in Alex. Seuero*: Imò, & hoc ipſo æuo Chryſoſtomus, *in 1. ad Timoth.* de Militibus in commune. ϛρατιώτης λουτρεῖς ϗ διαίτεις στιβαρῶς ϗ θεσμαρτίαις ὡς λειτουργίας κεῖσθαι. Flumina enim militibus pro lauacro erant, *l.13. ſup. de re militari.*

¶ DVCI, *quid pro balneis exigenti, pœna imponitur, ac nominatim Duci Euphratenſi.*

11. * Impp. Honorius & THEODOSIVS AA. Monaxio PF. P.

LEGE dudum" latâ, quæ *omnem licentiam exigendi ab prouincialibus lauacra" Tribunis & Comitibus inferioribus* denegauit, Duci" limitis Eufratenſis diurnos tremiſſes" pro lignis & balneis conperimus. Ideóque præcipimus memorati limitis Ducis", quos abhinc triennio" talia ſibi, contra legem", lucra vindicaſſe conſtiterit, in duplum ea redhibere, & in poſterum ſub eiuſdem pœnæ metu hanc exactionis licentiam prohiberi. Dat. v. Kal. Aug." Conſtantinop. Honorio A. XI. & Conſtantio II. V.C. CONSS. [417.]

NOTÆ.

* Ex *hac* vti dixi, & *ſuperiore lege*, lex *vn. Cod. eod. tit.* conflata eſt. Iungenda autem *huic*, eſt *l.2. inf. de venatione ferarum.*

" Ante vndecim fermè annos: & intelligit *legem 1. ſup.*

" Pro *balneis* hic, & *l.52. inf. de operibus publicis & l.20. inf de paganis*: *l.36. inf. de collatione donatarum.* Apud Spartianum, Lampridium, Capitolinum, Ammianum, Symmachum, alios De thermis Vrbis Romæ erit infrà *Titulus proprius.*

" *ℵ. Ducis vt infrà*, mox: idque pro *Duces*, vt mox *infrà.*

" De *tremiſſibus* dixi ad *l.4. ſup. de milit. veſte.*

" Pro, Duces:

" Ab anno 414.

" *L. 1. ſup.*

" Octob. *d. l.2.*

COMMENTARIVS.

DVCES limitum, nihilo magis quàm Tribuni, aut Comites inferiores à Prouincialibus lauacra, vel eorum loco adærationem ſeu pecuniam pro lignis & balneis exigere ex *hâc* Theodosij Iun. Conſtitutione poſſunt: confirmatâ patris ſui Arcadij conſtitutione ante vndecim fermè annos latâ, putà *l.1. ſup.* Vt *Comitum inferiorum* appellatione, *Duces* quoque *limitum* veniunt, ita & ad eoſdem non minus pertinet prohibitio *legis 1. ſup.* quàm ad cæteros. *Ducibus* certè ex ærario ligna ad balneas pro ſalario quoque decreta, teſtatur *Epiſtola* Valeriani ad Zoſimionem Procuratorem Syriæ apud Pollionem *in Claudio. Huic*, inquit, *Salarium de noſtro priuato ærario dabis, balneatorem vnum, & ad balneas ligna; ſin minùs, lauetur in publico*: *Hæc autem omnia ſpecialiter, non quaſi Tribuno, ſed quaſi Duci detuli.* Vtcumque ſit, vel ex hoc ipſo loco apparet, Ducem priuatas balneas à Prouincialibus exigere non potuiſſe: ſed ſi Procurator Principis ligna non haberet, Ducem in publico lotum.

¶ Porrò *hanc legem*, vt & *legem 2. inf. de venatione ferarum*, (quam *huic* coniungendam dixi) etſi ad omnes Duces pertineant & rectè trahantur, tamen eas extorſerunt ſpeciales querelæ de Duce limitis Eufratenſis: Cuius vt illis *legibus*, ita & in *Notitiâ Imperij* mentio fit. *Eufratenſis* recenti nomine dici cepit, quæ anteà *Commagena*, vt teſtatur Ammianus Marcellinus locis duobus, *lib.14.*

p.22.

Quando quis commeatum acceperit, vel quot dierum, annotatur in Breuibus: Tunc enim difficilè commeatus dabatur niſi cauſis iuſtiſſimis approbatis. Sed & I.C. in *l. officium*, *ff. de re militari*, ſcribit, *debere eum, qui ſe meminerit armato praeeſſe, parciſſimè commeatum dare.* Cui concinit hic Spartiani locus *in Hadriano: Indè in Germaniam*, inquit, *tranſiit: paciſque magis quàm belli cupidus, militem quaſi bellum immineret, exercuit: & mox labantem diſciplinam retinuit, ordinatis officiis & impendiis: Nunquam paſſus aliquem à caſtris iniuſtè abeſſe, cùm Tribunos non fauor militum ſed iuſtitia commendaret.* ¶ Expeditionis verò tempore, id eſt, cùm arma in hoſtem mouenda erant, commeatum dari non oportere, certi iuris eſt. Et verò ad hunc caſum Tribonianus hanc *legem* noſtram detorſit. Cuius tamen alia eſt Sententia: Neque enim pertinet ad expeditionis tempus; verùm ad ſuſpecta tempora, quibus non equidem miles in hoſtem mouendus, aut hoſticum, verùm per quæ in ſuſpecto limite, & Barbarorum irruptionibus expoſito, vigiliis & prætenturis adſiduis & frequentibus Barbarorum incurſiones totâ mole prohibendæ erant. Quò pariter traho *l. 2. ſup. de re militari.* Lex nempè illa ſpectat ad limitem Galliarum, & prætenturas Galliarum, & militem, in ſuſpecto limite Francis & Alemannis (Gallias ſubindè incurſantibus) oppoſitum: hæc verò noſtra ad limitem Scythicum & Danubianum, Sarmatarum, & Scytharum incurſionibus infamem. Et verò iam antè docui ad *l. . ſup. de re militari* (quam *huic* coniungendam dixi) hanc *legem*, vt & *d. l. 1.* ad Gothorum, Scytharum, & Sarmartarum incurſionem per NEGLECTOS limites erumpentium pertinere, quos etiam hoc anno ipſo Conſtantinus M. bello deuicit; qui captiuis eorum per vrbes diſtributis, Theſſalonicam ſeſe recepit: vt teſtatur Auctor *vitæ Conſtantini lib. 4. cap. 5. & 6.* Zoſimus *lib. 2. p. 630.* Sozomenus *lib. 1. cap. 8.* Anonymus qui apud *Sirmondum*. Et probat quoque ex parte ſubſcriptio *l. 2. ſup. de liberali cauſâ.* Confecto igitur & patrato hoc bello, Conſtantinus Gothorum, Scytharum & Sarmatarum incurſionibus deinceps obuiam iturus, *h. l. & d. l. 1.* labantem diſciplinam militarem retinere voluit, commeatu militibus deinceps denegato: & ſeueriſſimâ ſimul pœnâ indictâ Romanis, qui Barbaros in Romana concitaſſent: Quorum illud ab Hadriano quoque factum in limite Gallico, *iam ſuperiùs* oſtendi. Breuiter, commeatum quocumque tempore dari non oportet, niſi iuſtiſſimis de cauſis, vt Vegetius loquitur, non iniuſtè, vt Spartianus *Hadriano.* Sub quâ exceptione hæc *lex* intelligenda eſt; & *lex 2. ſup. de re militari.*

¶ Supereſt de duobus hîc agamus. Primo quidem de Decurionibus videndum, quorum *hac leg.* mentio fit. Horum ſanè meminit quoque Varro *lib. 4. de lingua Latina*: & multa mentio in *veterib. Inſcriptionib.* vbi *Decuriones Alarum* vocantur, Vegetius *lib. 2. cap. 14.* (quos vocant *Sergens des bandes*) *Habet vna Turma Equites triginta duos; huic qui præeſt, Decurio nominatur: vt enim centum & decem pedites ab vno Centurione ſub vno vexillo gubernantur, ſimiliter triginta duo Equites ab vno Decurione ſub vno vexillo reguntur. Præterea eligendus eſt Decurio, qui Turmæ Equitum præponatur, in primis habili corpore, vt loricatus, vt armis circundatus omnibus cum ſumma admiratione equum poſſit aſcendere, equitare fortiſſimè, conto ſcienter vti, ſagittas doctiſſimè mittere, turmales ſuos, id eſt, ſub cura ſua Equites poſitos, erudire ad omnia quæ Equeſtris pugna depoſcit: eoſdem cogere loricas, vel cataphractas, contos & caſſides frequenter tergere, curare, ſamiare. Plurimum enim terroris hoſtibus armorum ſplendor importat: Quis credat militem bellicoſum, cuius diſſimulatione, ſitu ac rubigine arma fœdantur? Non ſolùm autem Equites, ſed etiam ipſos Equos aſſiduo labore conuenit edomari. Itaque ad Decurionem & ſanitatis & exercitationis tam Hominum, quàm Equorum, pertinet cura.* Tribonianus tamen horum *Decurionum* mentionem hîc ſuppreſſit. De his Decurionibus plura apud Lypſ. 2. *de Mil. dialog.* 10.

¶ Secundo loco de *Prætenturis* militum *hîc* agendum: quæ quidem his verbis indicantur, *vel his etiam locis in quibus prætendam*; nam ita reſtituo. Ità Panegyrico, qui dictus Conſtantino, *iam obliti delitiarum Circi Maximi & Pompeiani Theatri, & nobilium lauacrorum: Rheno, Danubioque prætendunt. Prætentura* in *Gloſſis* Philoxeni προβολὴ ἐπιτείχισμα à verbo *prætendere*, quod eſt, antè tendere. Harum frequens mentio extat apud Ammianum: vt *lib. 14. de Iſauris: ſibique denſis inter ſepientes itinera prætenturis prouincialium & viatorum opibus poſcebantur.* Idem, eodem lib. *Meſopotamiæ tractus omnes crebro inquietari adſueti prætenturis & ſtationibus ſeruabantur agrariis.* lib. 16. p. 81. *Dein caſtrorum opera maturè conſurgunt, militiſque pars ſtationes prætendit agrarias*, lib. 19. p. 166. *Prætenturas militum vt montani fallentes, perque rupes & dumeta ex vſu facilè diſcurrentes.* Et lib. 21. p. 211. *Arbetionem & Agilonem equeſtriſque militiæ Miniſtros, cum agminibus maximis properare coëgit, non vt laceſſerent Perſas, in prælia, ſed prætenturis iuncturos citeriores Tigridis ripas, & ſpeculaturos quonam Rex eorum erumperet violentus: addebátque monendo ſæpiùs, & ſcribendo, vt ſimùl atque multitudo tranſire cæpiſſet hoſtilis, referrent citiùs pedem, dùmque conlimitia iuſſa cuſtodiunt Duces, & occulta fallaciſſimæ gentis obſeruantur; ipſe cum parte validiori exercitus curabat vrgentia velut propugnaturus oppida, quæ tuebatur ex curſu*, &c. Et lib. 25. p. 314. *Salubriter & cautè caſtrametata, prætenturæ ſtationéſque agrariæ totis rationibus ordinatæ.* Et lib. 29. p. 427. *Romanum Theodoſius Magiſter Equitum miſit ad vigilias ordinandas & prætenturas.* Denique *lib. 31. p.* 482. Vbi de prætenturis in limite Scythico, pariter vt *h. l.* tractat: *Saturnino*, inquit, *equeſtris exercitus ad tempus cura commiſſa.* Et mox: *Quo cognito, Saturninus (iam enim aderat, & prætenturas ſtationeſque diſponebat agrarias:) paulatim colligens ſuos, digredi parabat, conſilio non abſurdo: ne ſubita multitudo, vt immanis pulſus vndarum obicibus ruptis emiſſus, conuelleret leui negotio cunctos ſuſpecta loca accuratiùs obſeruantes: Deindè poſt reſeratas anguſtias, abitumque militis intempeſtiuum, incompoſitè quâ quiſque clauſorum potuit, nullo vetante turbandis incubuit rebus, & vaſtabundi omnes per latitudines Thraciæ pandebantur impune.* Ex his omnibus Ammiani Marcellini locis, quos datâ operâ omnes appoſui, liquidò colligi poteſt, quidnam fuerint *Prætenturæ*: Nempè prætenturæ fuerunt agmina militum ſiue Peditum, ſiue Equitum, qui non pro caſtris, vt quidam opinantur, ſecuritatis causâ, quod faciebant quæ *præſidia*, & *præſidere* dicebantur; verùm per ſuſpecta hoſtibus loca ordinabantur, diſponebantur, diſpergebantur ſpeculaturi, ne quà hoſtis perrumperet, atque in id modò huc, modò illuc diſcurrebant. Hinc eſt quod à ſtationibus agrariis ſeparantur ab Ammiano Marcellino: Eodem ſcilicet ſenſu, quo naues iudiciariæ & Agrariæ opponuntur, *l. vn. inf. de luſoriis Danubii.* Inter agrarias, inquam, & prætenturas id interfuit, quod hæ iudiciariæ & diſcurſoriæ erant, illæ verò certâ fixâque ſtatione in excubiis, non tamen in caſtris

caſtris aut oppidis, verùm ἐν ὑπαίθροις: contrà, vigiliis ab Ammiano Marcellino iunguntur, & itinera interſepire dicit, itémque ſuſpecta loca obſeruare, ſpeculari; & omnibus locis illis per agmina diſperſos indicat. Erant igitur exploratorum manus & agmina; *Tendere* non tantùm, ſed & *prætendere*, Caſtrenſia ſunt vocabula. De iiſdem ſenſit & Ægeſippus *lib.5. de excid. Hieroſol.cap.20.* ſiue quis alius Auctor: *Caſtellum*, inquit, *in quo prætendebant.* Et cap. 24. *Cuſtodias prætendentium*, pariter dixit. *Ad eaſdem Diuus Ambroſius ſæpè alludit, ep... Fortis viri*, inquit, *eſt, non diſſimulare, cum aliquid immineat, ſed prætendere, & tanquam explorare de quâdam ſpeculâ mentis.* Et lib. 6. HEXAEM. cap.9. *ſepes ſuperciliorum, quæ oculis munimenta prætendunt*, & ep.16. *Quari bonum bellatorem, ſumere arma Dei, ac prætendere ſemper, non ſolùm aduerſus Carnem*, &c. & ep.26. *Nocte ac die in tuis caſtris curâ & ſenſu locatus orationum excubias prætendebam.* Epiſt.27. *Dum tu militem Romanum occupas, dum is aduerſum ſe vtrinque prætendit in medio Romani Imperij ſinu.* Ep.82. *ſicut autem ſpeculator prouidus, peruigil cuſtos, qui prætendit in caſtris.* Idem eò ſæpè alludit, *lib.1. de offic.*10.18.37.38.47. Vox mutuata è Venatica, vbi ſpatia terrarum includuntur. Gratius in *Cynegetico, v.*31.

Et his vicenos ſpatium prætendere paſſus
——— ——— *Rete velim:*

Columella quoque *lib.8. c.9. Prætentis retibus, quibus prohibentur volare.* Tendendi, & Prætenturarum frequens mentio apud Hyginum in *Aromatico* ſiue de *Caſtrametatione*, quo loco ſcilicet in caſtris *ad vallum, vbi cohortes primæ, & Exploratores, & Claſſici cum auxiliariis Equitibus prætendebant.* Deniquè quod dixi Prætenturas fuiſſe agmina diſperſa, id ex hâc ipsâ *lege* ſatis colligitur: ſeparantur enim à caſtris & à ſignis. *Notitia Imperij* ſub Duce Retiæ primæ & ſecundæ, *Præfectus Legionis tertiæ Italicæ pro parte mediâ* PRÆTENDENTIS *à Vimania Caſſiliacum vſque Cambiduno*: cui opponitur immediatè antè *Præfectus Legionis Italicæ tertiæ partis ſuperioris deputatæ Ripæ primæ ſubmontorio.* Item *Præfectus Legionis tertiæ Italicæ partis ſuperioris, Caſtra Reginæ nunc vallato.* Sed Prætenturas quoque dixêre, & quidem nonnullis locis ſuperiùs laudatis generali iam appellatione de omnibus omnino Copiis hoſtib. obicis vice oppoſitis; quo ſenſu quoque *Galliam prætentis* claruiſſe Manilius *lib.4. Gallia prætentis Hiſpania maxima bellis* dixerit, ſi tamen dixit vir Magnus; quippè loco *prætentis* ex MSS. legit *Per cenſus.* Quo loco *prætenta* pro prætenturis accipiendæ ſunt. At eodem ſenſu Claudianus de bello Gothico.

Venit & extremis legio prætenta Britannis.

¶ EMANSORIS *vltra Commeatus vel iniuncti negotij tempus Scriniarij, Agentis in rebus, Palatini pœna.*

11.* Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius AAA. ad Syagrium Magiſtrum" Officiorum.

QVICVNQVE de Scriniis", aut Agentibus in rebus, vel etiam ex Officiis Palatinis (his videlicet qui Sacrarum & Priuatarum Remunerationum" Comitibus obſecundant) *ſex menſum ſpatium*, ſupra diem Commeatus, aut Iuſſionem" euectionis afuerit, is in inferiorem locum, quinque antelatis" poſterioribus, reuoluatur": Is verò qui *anni* vacationem arbitratu proprio, Iudiciarij præcepti oblitus, adſumpſerit, à decem poſt ſe militantibus tranſeatur; ac deinde, cùm iam aliquis deſidiâ *quadriennio* officium propriũ adire neglexerit, quadraginta de ſequentibus poſtferatur: Qui verò ne" *poſt quadriennij* quidem tempus militandum, non immeritò matriculis auferatur. Dat. Kal. Octob. Auxonio & Olybrio CONSS. [379.]

NOTÆ.

* Lex 2. *Cod. eod. tit.* Cæterùm hæc *lex*, vt plures aliæ *huius libri*, à militiæ armatæ tractatu alienior eſt. Eſt enim de militibus Palatinis non Armatis. Denique huic *legi* concordat *lex* 15. *ſup. de Agentib. in reb.*

" *Magiſtro officiorum* ideò hæc *lex* inſcribitur, quia in eâ agitur de Scriniariis, & Agentibus in rebus, qui certè ſub diſpoſitione Magiſtri officiorum fuerunt.

" Ordo hic obſeruatur, qui obſeruatus *lib.6. tit.*26.27. & 30.

" Dixi ad *legem* 20. *ſup. de Palatinis.*

" Id eſt, ſupra iniuncti negotij tempus: vt loquitur *d. lex* 15. *ſup. de Agentibus.* Eſt enim *iuſſio euectionis* nihil aliud, quàm cùm quis ex Comitatu emittitur negotij gerendi cauſa; Tractoria: l. 12. *inf. de Tironibus.* De *euectionis* appellatione alibi dicam.

" Vt *ſup. l.*1. *Cod. Iuſt.* abfuerit.

" Prælatis.

" *Deuoluatur*, Cod. Iuſt. Cæterùm *reuoluendi* pariter verbo vtitur lex 11. *ſup. de re milit.*

" Hic aliquid deſiderari videtur: neque hanc lacunam ſupplet Codex Iuſtinianeus. Itaque verbum *venerit*, vel quid ſimile ſuppleri oportet: ita, *qui verò ne poſt quadriennij quidem tempus venerit, militantum non immeritò.*&c. *Militantum*; ita enim reponendum, vt in *l.6. ſupr. de cognitor.* (quæ *prox. ſequenti legi* coniungenda eſt) *Codice* Iuſtin. *Militantium.* Quanquam ex ſuperioribus ſuppleri poteſt ita, *ne poſt quadriennij tempus quidem officium proprium adire curauerit militantum*, &c.

COMMENTARIVS.

EMANSOR vltrà Commeatus aut euectionis & iniuncti negotij tempus, Scriniarius, Agens in rebus, aut Palatinus (his enim fermè omnibus iniuncta ſubinde negotia, vt *ſuis titulis* oſtenſum eſt) vel regradationis pœnam ſuſtinere, vel etiam matriculâ penitùs expungi iubetur *h.l.* quæ vt iam oſtendi ab hoc *titulo* fugitiua eſt; & *l.*15. *ſup. de Agentib. in rebus*: & *l. vlt. inf. h. t.* Regradationis

dationis

dationis inquam pœnam ſuſtinere : de quâ alioquin *Regradationis* pœnâ dixi *l.10.ſup. de re militari*, quæ quidem vt in militiâ Armatâ (vt ad illam *l.10.* oſtendi, & docet quoque *lex 16. inf. de deſertoribus*, huic quàm ſimilis) ita & in Palatina obtinuit: quò pertinet & hæc *lex*, & *lex vlt. & d. l.15. de Agentibus.* Vocatur autem Regradatio quoque, gradus proprij diminutio, *d.l. vlt. inf.* & Regradati, reuoluti in inferiorem militiam, *h. l.* & *d. l.10. ſup. de re militari.* Pro ratione autem emanſionis regradatio fieri gradatim iubetur. Qui ſex menſibus emanet, quinque aliis poſtponitur : Qui annum, decem, qui biennium, viginti, qui triennium, triginta ; qui quadriennium, quadraginta: Qui vltra quadriennium, penitùs expungitur : *h. l.* Quod ipſum fermè Theodoſio Iuniori in militiâ Armatâ placuit : hoc tantùm excepto, quod cum qui quadriennio ſine Commeatu emanſit, non iam quadraginta poſtponi velit, verùm matriculâ penitus expungi iubeat, *l.16. inf. de deſertoribus.* Quæ *lex* à Triboniano collocata eſt ſub *Titulo hoc ipſo, de Commeatu.* Quanquam *lex* illa hoc ſpeciale habet quod ſit de *Emanſoribus*, qui ſine Commeatu aliquo abſunt. Verùm idem eſt ſine commeatu quis emaneat, an verò vltra commeatus diem.

¶ Privatis *negotiis ſeſe immiſcentis militis quocunque tempore, & emanſoris, pœna.*

III.* Impp. Arcadius & Honorius AA. ad Andromachum P.V.″ Poſt alia.

Hi qui vacationem temporariam (vt ſæpè adſolet) impetrarint, nihil ſibi neceſſitatis″ vſurpent, nullorum actibus miſceantur : Quorum ſi quis, poſt exactum commeatus diem, indultum beneficium morando corruperit, nihil agere intra prouinciam poſſit″ : intellegens, ſe præterea, præcepto Rectoris prouinciæ, ea tenendum legis Pœnâ, quâ deſides″ gradus proprij deminutione puniti ſunt.″ Dat. Prid. Non. Iun.″ Med. Olybrio & Probino CONSS. [393.]

NOTÆ.

* Iungenda *huic*, eſt *lex d. ſup. de Cognitoribus & Procuratoribus*, cuius eâdem ex parte ſententia eſt : ſed & *Lex 7. inf. de executoribus.*
″ *Andromachus* ſub Honorio P. V. vbique dicitur, ſed malim PP.
″ non fiant ſuſceptores, Defenſores cauſarum, nec Cognitores, *d. l. 6. ſup. de Cognitoribus.*
″ non liceat ei quicquam agere.
″ malim, *reſides.*
″ *puniri ſolent*, *puniri ſueuerunt.* Quanquam indicare videri poſſit exemplum quoddam ſingulare, & praxim.
″ in *d. l. 6. Iul.*

COMMENTARIVS.

Privatis negotiis immiſcere ſeſe milites hâc Honorij conſtitutione A. D. 395. prohibentur : non tantùm militantes, ſeu dum in militiâ ſunt, (de quo dixi pleniùs ad *l.6. ſup. de Cognitoribus* : quam *huic* coniungendam monui) & *l.15. ſup. de re militari* ; verùm etiam per commeatum abſentes. Idque rurſum, non tantùm commeatus tempore durante, verùm etiam poſt exactum commeatus diem : nullo quippe horum caſuum miles eſſe definit, atque adeò inoffenſâ diſciplinâ militari negotiis occupari priuatis miles non poteſt. Quinimò poſtremo caſu ſi indultum commeatus beneficium morando corruperit ; (vt hæc *lex* eleganter loquitur, (propter emanſionis crimen regradatur: de quo dixi *ad legem ſuperiorem.* ¶ Et ita quidem hæc *lex* accipienda eſt, ſi fidem huius *Codicis* Conditorum ſequimur. Et tamen hanc *legem* magis pertinere putem ad Officiales quoſdam Iudicum, & Palatinos, argumento extremorum *huius leg.* quomodo pariter *lex 7. inf. de executoribus* quæ, & *huic* coniungenda eſt, & *fine* quoque conſpirat, eſt de Palatinâ militiâ. De quo vid. quæ dixi ad *d. l.6. ſup. de cognitor.* huic pariter coniungendam.

DE TIRONIBVS.

TITVLVS XIII.

I. COD. IVST. XLIII.

Reſpondet *huic* Titulus *inf. qui à præbitione Tironum.* Iunge huic, *Nouellam* Valentiniani *inter Theodoſianas* 44. *de Tironibus & occultatoribus deſertorum.*

¶ *De* PROBATIONE *Tyronum, déque* ORIGINE, *&* ÆTATE *in his exigenda.*

1.* Imp. Conſtantius A. ad PP. Poſt alia.

QVOTIENS Iuniores" exhibendi" ſunt, non ante probentur", niſi præſentibus Decurionibus origo eorum quæratur; ita tamen vt Decurionibus hæc fiducia denegetur, ne forte quis fugiens militiam addito nomine Decurionis è militiâ abſcendat (de" Auxiliaribus" ſanè Cuneis minimè Ducibus licentia concedatur, niſi priùs certus redditus Iudex" reſcribat, vtrum minimè Decurio ſit) ita vt ab anno &" decimo & nono ad militiam eligantur. Dat. Prid. Non. Iul. Conſtantio A. VI. & C." CONSS. [353.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" *Iuniores pro tironibus* de quo mox.
" Exhibere. *h l. & l. 2.* eſt conferre, offerre, tradere.
" Probandi verbum hic proprium *& l. 5. de fil. mil. appar. l. 10. de.* *Decur.* Vegetius *lib. 1. c. 4. 5. 7. & lib. 2. c. 19.*
" Fugitiuus hic verſiculus eſt ab *hoc tit.* Cuius hæc alioquin ſententia eſt: Duci ius non eſſe in auxiliares cuneos admittere quem, niſi prius &c.
" Abundât hæc vox: quam tamen quis tueri poſſe putaret, arg. *l. 19. inf. de Decurionib.* initio *legis.*
" De auxiliis, ſeu auxiliaribus cuneis, vid. & *l. 7. inf. & l. 22. ſup. de erogat. milit. annona.*
" *Iudex*, id eſt Rector prouinciæ.
" Abeſſe debet hæc vox, & verò abeſt à M. S.
" Et *Conſtante* Cæſ. II.

COMMENTARIVS.

CONSTANTII hæc prima, *hoc titulo*, de Tironum collatione, & exindè probatione, conſtitutio eſt. Et ſanè hoc demùm Conſtantiniano ſæculo hæc Tyronum indictio, collatio, à veteri delectu prorſus diuerſa, cœpiſſe videtur, exceptis Tironibus vicariis, de quibus vid. Traiani *Epiſt.* 39. ad Plinium *lib. 10. & l. 78. infr. de Decurion. l. vlt. de fil. mil. appar.* Extra hunc caſum, Tironum indictionis, collationis etiam in Pandectis, nulla mentio extat, excepto Arcadio Chariſio in *l. 18. §. 3. π. de muneribus & honoribus*, qui ſanè Iuriſconſultus hoc ipſo tempore ſcribebat. Et perperàm eò refertur *lex 3. Cod. de condit. ob turpem cauſam*; quæ Diocletianum & Maximianum auctores habet, quæque agit de dato, Tyrocinij euitandi cauſâ. Agitur enim *eâ lege* de ipſo milite (cui ideò disertè *lex* inſcribitur) dante aliquid euitandi tyrocinij cauſâ, non de poſſeſſore aliquid dante, vt à Tyronis collatione excuſetur, de cuius alioquin *legis* intellectu, vide nonnulla apud Robertum 1. *ſent.* 11. & Cuiacium, *recitat. ad eam leg.* Et quod de Tironibus ante hoc æuum occurrit, id pertinet ad milites, qui tempore tyrocinij exacto militabant. Huius vero moris & indictionis ſeu collationis alibi quoque mentio extat. De Conſtantini æuo *in vitâ Pachomij c.4.* ex interpretatione Dionyſij Exigui. *Conſtantino poſt perſecutionem in Imperio durante, & contra Tyrannum Maxentium gerente prælium, præcepta Regalia cucurrerunt, vt lectiſſimi quique iuuenum ad tyrocinij militiam vbique tenerentur: inter quos & Pachomius annos natus* 20. *detentus eſt.* Et mox: *Ciues ergo loci illius videntes Tirones arctiùs cuſtodiri.* Cæterùm etſi bono & laudabili vtilique Rei Militari Prouinciarúmque defenſioni Tyronum hæc indictio inducta fuerit; verum tamen eſt Vegetij Iudicium lib. 1. c. 7. qui huic Tyronum indictioni, collationis probationi accepto fert Romanorum clades. *Hinc tot vbique ab hoſtibus illata ſunt clades, dum longa pax militem incuriosiùs legit, dum Honeſtiores quique Ciuilia ſectantur officia, dùm poſſeſſoribus indicti Tirones per gratiam aut diſſimulationem probantium tales ſociantur armis, quales Domini habere faſtidiunt.* Quæ Vegetij querela notanda eſt, quâ haud falsò queritur & declamat, hanc Tironum probationem non rectè factam, Romani exitij cauſam fuiſſe. Nam etſi, vt dixi, delectus hic, diuerſus licèt ab antiquo; bono fine inſtitutus fuerit, ſed *indictis* videl. militibus pro

pro opibus cuiuſque & agris: attamen quia probatio non rectè facta, improba hæc res, & ad militiæ Germanæ perniciem ceſſit. Partim enim ignauos aut ineptos Tirones dabant, & ſæpè fugaces, (vt probat quoque *l.6. inf. de deſertoribus*) partim pro iis aurum inferebant; & mille alioquin hîc prædandi ſinus & artes. Quæ omnia *leges* reprimere conatæ ſunt, ſed conatæ; Et ita quidem, ipſam Tironum indictionem à defectu probationis ſeiungi hîc oportet. Quod non adeò accuratè fecit Lipſius, *comment.*1. *de milit. Rom. dial.*9. Certè, magnum in tironibus iſtis militiæ ſubſidium futurum erat, ſi probatio rectè facta fuiſſet, ſicut & in *Adcreſcentibus* fuit, de quibus ad *l.*11. *h.t.* Maximum verò, in Suecico inſtituto Regni militiæque ſubſidium: de quo ita Henricus Soterus, in Sueciæ deſcriptione. *Status*, inquit, *militaris conſtat è copiis tam Equeſtribus quàm pedeſtribus, non tamen è milite peregrino & mercenario, ſed domeſtico: Pedites è ſelecta* IVVENTVTE, *ad militiam apta, decimati conſcribuntur. Qui poſtquam conſcripti ſunt, prædia immunia poſſident, inſuper etiam ſtipendium a Rege accipiunt: quos* TIRONES *Rex per Officiales ei rei deſtinatos, aliquot annis domi omni armorum genere, laboribuſque caſtrenſibus exerceri curat, in expeditionibus interim pugnantibus veteranis. Quo fit, vt quamuis ſatis magnas contra hoſtem extra Regni fines eduxerit copias, patria tamen in omnem euentum iuſta defenſione non deſtituatur, mercenarioque milite rariſſimè, ac nonniſi certis de cauſis vtatur. Non igitur mirandum, quod ſæpiùs etiam noſtra memoria cum omnibus vicinis, Moſcho videlicet, Polono, & Dano ſimùl bella geſſerit. Defatigatis autem copiis vel expeditionis perennitate attenuatis, ſtatim ſubſtitui poſſunt noua, quæ armis & caſtrenſibus laboribus adſueta militia difficultatem ferre poſſunt: Regni videlicet firmiſſimum præſidium.* Et hæc quidem hactenus in ingreſſu *huius tituli.* Antequam etiam ad ſententiam legis accedamus, notandum, Iuniores *hac l.* pro Tyronibus dici, & *l.*6.7.10.12.15.18. *h. tit. l.* 13. *ſup. de Agentib. l.*8.9.10. 14. *inf. de deſertorib. l. vlt. inf. de fil. milit. Apparit. l.*78. *de Decurionib.* Et apud Symmachum *lib.6. ep.*58. *Iuniorum*, inquit, *delectus vrbanis familiis imperatus vſque ad æterni Principis reſponſa pendebit.* Et apud Vegetium *lib.*1. *c.*7. *in fin. lib.*2. *c.*5. *initio.* At quod Ammianus Marcellinus *lib:*26. ſcribit, *Iuniores ad procinctum vrgentem per Thracias inter alios celerare diſpoſitos*; id aliò pertinet: Diuitenſes enim & Tungricanos *Iuniores* eo loco memorant Numerorum nomina; Inter Numeros quippe complurimi *Iuniores* dicti; quod cum Tyronibus nihil commune habet. De his vide *Notitiam Imperij.*

Nunc ad *legis* huius ſententiam: Vbi primo loco notandum, *δοκιμασίαν*, PROBATIONEM Tironum (vt cæterarum rerum, quæ publicos in vſus conferebantur) factam: Probationem inquam; *Probandi* ſcilicet Verbum proprium hâc in re fuit, quo hæc *lex* vtitur: & Vegetius ſuperiore loco, & altero quem mox afferam, & alibi ſæpè. Et in ſimil. *Titulus*, *ſuprà quid probare debeant*: Et *lex* 4. *ſup. de Agentibus in rebus: & l.*2.6. *infr. de filiis milit. apparit. l.*10. *inf. de decurion.* vt & *probæ* appellatio, *lege vn. ſup. de ſtratoribus.* Eum in finem porrò probatio Tironum facta, ne quam huic collationi Prouinciales fraudem facerent, & probandæ eorum origini, ætati, ſtaturæ, ſtatui. Itaque & *delectus* hîc propriè dictus. Eodem itaque ſenſu in *Gloſſis* Iſidori, *delectus agitur, id eſt*, PROBATIO *fit tironum.* Proindè eam in rem iuſſi mitti delecti viri, & ab omni ſuſpicione prauitatis alieni, huic probationi peragendæ, ſeu huic delectui: *l.*9. *inf. h.t.* Quos quidem *Turmarios* vocatos, *l.*3. *ſup. de priuil. eorum qui in S. Palatio*, oſtendi. Turmarios ſcilicet à Turmis Tironum exigendis. Ad hanc porrò Tironum probationem ſeu delectum pertinent quoque loci Vegetij *lib.*1. *cap.*2.3.4.5.6.7. & hic inter alios *lib.*1. *cap.*7. *Nunquàm exercitus profecit tempore belli, cuius in probandis Tironibus claudicarit electio, & quantum vſu experimentiſque cognouimus. Hinc tot vbique ab hoſtibus illatæ ſunt clades, dum longa pax militem negligentiùs incurioſiùſque legit.* ¶ De Tironum interim indictione agit & Symmachus *lib.6. Epiſt.*58.62.64. *Et lib.*9. *Epiſt.*10. Sed & Ammianus Marcellinus *lib.*19. *p.*162. *lib.*20. *p.*181. *lib.*21. in Geſtis Anni 361. *p.*200. *Parabantur*, inquit, *externorum atque ciuilium inſtrumenta bellorum: & augebatur Turmarum Equeſtrium numerus, parique ſtudio ſupplementa legionibus ſcripta ſunt, Indictis per Prouincias Tirociniis.* Idem *lib.* 30. *p.*436.

I. ¶ Vt ad probationem Tironum redeamus; Probationis pars haud poſtrema fuit, imò Prima omnium, antequàm probarentur Tirones, de ORIGINE eorum inquiſitio: Nam ſicut in militiâ Palatinâ prima fuit de origine inquiſitio (vt docet *lex* 3.4. *ſup. de Agentib. in rebus, & l.*15.16.17. *ſup. de Palatinis S. L.*) ita & in Armatâ pariter militiâ, ſiue vltrò ſeſe quis militiæ offerret (quâ de re fuit *Titulus* 2. *ſup. Quid probare debeant ad quamcunque militiam venientes*) ſiue Tirones per Prouincias indicti conferrentur, de quo *hâc l.* agitur, vid. & Traiani & Plinij amœbeas 38.39. Fiebat igitur de origine eorum inquiſitio inter alia, ne fortè Curias euacuari contingeret, Curialéſque ciuitatis ſuæ munia defugerent: Et viciſſim quoque ne fugientes militiam in Decurionum numerum irreperent. Cui geminum eſt, quod ſtatuitur *l.*1. *&* 2. *ſup. quid probare debeant*: Vt prætextu militiæ Curias vacuari non oportet, ita retrò nec falſo Curialis nominis obtentu militiam ſperni. De quo plenè *ſuo tit. inf. de Decurionib.* ac nominatim *l.*40. quæ eiuſdem Conſtantij eſt eodem Anno data. ¶ Et hæc de probatione originis Tironum, quod ad hunc Titulum pertinet.

Quod de *Auxiliaribus* ſubiicitur, ab hoc *titulo* fugitiuum & alienum eſt. In Auxiliares cuneos miles recipi, non ante, à Duce *h.l.* permittitur, niſi priùs Rector Prouinciæ certioratus, reſcripſiſſet, eum minimè Decurionem eſſe. Peculiare id hoc tempore in Auxiliaribus conſtitutum fuiſſe videtur, vt cum Legionariæ ſeſe militiæ, & Numeris offerentes admitterentur, nullâ probatione vel inquiſitione priùs factâ, ſi quis Auxiliaribus cuneis inſerti vellet, de eo probatio anteà fieret. Rationem ex his Vegetij verbis colligo, *lib.* 2. *cap.* 3. *Eſt alia cauſa, cur attenuatæ ſint Legiones? Magnus in illis labor eſt militandi, grauiora arma, ſera munera, ſeuerior diſciplina, quod vitantes plerique, in Auxiliis feſtinant militiæ ſacramenta percipere: Vbi & minor ſudor, & maturiora ſunt præmia.* Sed & Ammianus Marcellinus *lib.*28. leuiorem Auxiliarium militiam fuiſſe ſatis indicat *lib.*18. *p.*124. *Romanis*, inquit, *Reges ex pacto ſuperioris anni ædificiis habilia multa ſuis miſerant carpentis: Et Auxiliarij milites ſemper munia ſpernentes huiuſmodi, ad obſequendi ſedulitatem Iuliani blanditiis deflexi, quinquagenarias, longioréſque materias vexêre ceruicibus ingrauatè, & fabricandi miniſteriis opem maximam contulerunt.* Igitur quia grauis erat Legionaria militia, vix quiſquam credebatur Curiam deſerturus, vt ſe ad hanc militiam conferret: ideoque in his probatio originis non exigebatur. Contrà, cùm leuior eſſet Auxiliaris militia, Decuriones ad Curiam euitandam

eò ſeſe facilè ferméque conferebant : Ideóque probatio quædam in his exacta. Verùm poſt hæc tempora & exactior adhuc probatio exacta eſt, & in iis pariter, qui ad *Legionariam* militiam adſpirarent : & breuiter in omnibus ad quamcunque militiam venientibus, *l.* 1. *& 2. ſup. quid probare debeant.* Hinc interim colligimus, Romanos inter Auxiliares militaſſe, quandoquidem de his id cauetur, priùs Iudicem reſcribere debere eum minimè Decurionem eſſe : quod vtique de exteris gentibus & Auxiliis dici non poteſt, quibus id minimè conuenit. Cæterùm, quid Legiones ab Auxiliis, & Auxiliaribus cuneis differrent, iam quoque notaui ad *l. vltimam, ſup. de re militari.* De his agitur rurſùm *fine l.* 7. *inf. & l.* 22. *ſup. de erogat. milit. ann.* Atque ita in vniuerſum, tribus tantùm locis Auxiliorum & Auxiliarium *hoc Codice* fit mentio. Et hæc quidem de Originis probatione.

II. Ætas quoque in Tironibus exacta ſeu probata fuit : Num iuſtæ videlicet eſſent ætatis. Quam in rem eſt quoque *caput quartum* Vegetij *lib.* 1. cuius lemma : *cuius* ÆTATIS *Tyrones* PROBANDI *ſint.* Incipiens ſanè pubertas ex antiquâ conſuetudine initium militiæ erat, vt idem Vegetius *prædicto capite* notat. Hæc militaris ætas fuit & virilis : Itaque & Spartianus de *Hadriano* ſcribit, eum, *quintodecimo anno ad patriam rediiſſe ac ſtatim militiam iniſſe.* Vt antiquiora repetam, ex Seruij Tullij R. formulâ, *initium militiæ erat annus decimusſeptimus*, vt teſtatur Tubero apud Gellium *lib.* 10. *cap.* 28. vid. & Liuium *lib.* 25. Renouatúmque id Gracchi *lege*, Plutarchus *in Gracchis* πρότερον ἐτῶν ἑπτὰ καὶ δέκα μὴ καταλέγεσθαι στρατιώτην. Seruius in illud Virgilij : *Ante vrbem pueri, & primæuo flore iuuentus, exercentur equi* : *Benè*, inquit, *Romanæ militiæ exprimit morem* : *nam poſt pubertatem armis exercebantur* : *& decimo ſeptimo anno militabant* : *quo etiam ſolo ſub cuſtodibus agebant.* Certè & Attico iure, Ephebi ſtatim ab Anno decimo octauo ad viceſimum περιπολεῖν cogebantur τὴν χώραν, primúmque in Vrbe militabant, cuſtodéſque Vrbis erant, & in Vrbe præſidia ſua habebant : Deinde ſecundo anno donati clypeo & haſtâ mittebantur in ſuburbana caſtella, & ſic bienniij hæc res erat, δύο ἔτη εἰς περιπόλους νενομισμένον. Plato *lib.* 6. *de legib.* Ariſtoteles *de Athen. Repub.* Æſchines περὶ τῆς παραπρεσβείας, Harpocration in v. Vlpianus ad Olinthia. 3. Pollux *lib.* 8. *cap.* 9. Alludit Terentius *in Eunucho*, vbi de Chærea adoleſcentulo, & *ibi* Donatus, Artemidor. 1. *oneirocr. cap.* 56. vid. Petitum *in legib. Atticis, lib.* 8. *tit.* 1. Exinde anno viceſimo in Lexiarchicum librum referebantur, & iureiurando ſe obſtringebant, atque ad externa bella mittebantur, ſic vt ἐν τοῖς μέρεσι τοῖς ἀπιδόντοις tum militarent. Variè deinceps conſtituta hæc Ætas. In Veteranorum ſanè filiis ad militiam ſuſcipiendam, ætas modò 20. modò 16. annorum incepta, modò expleta exigebatur, *l.* 2. *& 4. inf. de fil. milit. appar. l.* 19. 58. *inf. de Decurionib.* At in Tyronibus, finis anni 18. & ingreſſus anni 19. *hac leg.* pariter vt in Veteranorum filiis. *Plena* igitur *pubertas* in Tyrone *hac leg.* exacta.

¶ Illud poſtremò monendum eſt, hanc *legem* proculdubio pertinere ad apparatum belli Magnentiaci, quod tota mole & Maximis viribus in Gallia patratum hoc anno, proximè ſequente huius Conſtitutionis characteriſmum menſe ; Deuictus enim planè Magnentius Lugduni, menſe Auguſto huius anni, vt docet Socrates *lib.* 1. *cap.* 27. Faſti Siculi, & Conſularia Idacio ſubdita.

¶ PRINCIPIS *poſſeſſiones à Tironum collatione an & quando immunes ſint.*

II. Impp. Valentinianus & VALENS AA. ad Fortunatianum.''

DOMVM noſtram ad exhibenda tironum corpora'' per eas prouincias à quibus corpora flagitantur, nolumus perurgueri : ceterùm ſinimus conueniri, in quibus pretia poſtulantur, ita vt ex certâ præbitione redituum vicem conceſſionis iſtius repenſemus. Dat. prid. Kal. Feb. Marcianopoli, Valentiniano & Valente AA.'' CONSS.

NOTÆ.

* Abeſt à *Cod. Iuſt.*

'' Comitem rei priuatæ, vt præter *l.* 5. *inf. de metallis*, *l.* 2. *inf. de aquaductu*, *l.* 3. *inf. de fiſci debitoribus* : quæ id nominatim præferunt, huius *legis* argumentum ſatis euidenter oſtendit. Agitur enim in eâ de re priuatâ Principis. Meminit & eiuſdem Ammianus *initio lib.* 29. Zoſimus *lib.* 4. *p.* 743. τῷ τῶν βασιλικῶν ἐφεστῶτι ταμιείων φροντίδι : vbi Interpres parùm accuratè, *Imperatorio fiſco Præfectum* vertit.

'' *Corpora* Tyronum *h. l.* & *l.* 7. vbi dicam, *l.* 4. *infr.*

'' ※ 11. id eſt Anno 368. Teſtatur certè quoque Ammianus *lib.* 27. *p.* 365. Valentem anno ſecundo belli Gothici *Martianopoli* aliquando conſtitiſſe : vide *Chronologiam noſtram.*

COMMENTARIVS.

VALENTIS tres Conſtitutiones, putà hæc *lex* 2. 6. *&* 7. *inf.* ſuper Tyronibus hîc proponuntur : de quâ Tyronum annuâ præſtatione, quæ prouinciatim pendebatur ſub Valente, eſt Ammiani Marcellini locus *lib.* 31. *p.* 472. quem profero ad *l.* 7. *inf.* Hâc verò *lege*, PRINCIPIS poſſeſſiones à Tyronum collatione immunes eſſe iubentur ; Si videlicet ipſa Tyronum corpora flagitentur : ab auro verò Tironico, non item, id eſt, ſi pretia loco Tironum poſtulentur. Quâ in re ſæpe variatum, *l.* 12. *&* 14. *infr.* ¶ Dixi, ab *auro Tironico* ; Ita enim vocatur à Syneſio *epiſt.* 79. τιρωνικὸν, ὃν ἐπὶ τῆς διαμωτῆς ὄντα τῆς ἀναστήσεως ἐπέξει τῆς στρατιωτικῆς χρυσοῦ τῆς καλουμένης Τυρωνικοῦ.

¶ Interim obſeruandum, non tantùm pro temporum varietate, modò Tirones ipſos indictos, exactos, collatoſque fuiſſe, modò pretium ſeu taxationem eorum vice (de quo *aliis* huius Tituli *legibus*

gibus) verùm & pro regionum & Prouinciarum varietate, vt hæc *lex* teſtatur, ſimul & *lex* 9. *inf.* Nempè quia Regiones & Prouinciæ quædam haud ita opportunæ ſunt Tironibus ipſis conferendis. Ideò *d. l.* 9. iubentur ſupplementa Numeris agitari, EX OPPORTVNIS REGIONIBVS. Vegetius quoque; *meliùs ex quibuſdam Prouinciis vel Regionibus tirones legi, quòd Gens Gentem præcedat in bello, & plaga cœli ad robur & corporum & animorum plurimùm valeat*, peculiari *capite* oſtendit, *capite*, inquam 2. *lib.* 1. cuius titulus eſt, *Ex quibus* REGIONIBVS *Tyrones legendi ſint*. Ex Thraciâ ſanè milites delectos frequenter teſtatur Auctor incertus Coſmographus quem edidi: *Thracia*, inquit, *prouincia, maximos habens viros & fortes in bello: propter quod & frequenter inde milites tolluntur.*

¶ Cæterùm vt ſuperior lex ad belli Magnentiaci neceſſitatem pertinet, ita hæc ad belli GOTHICI, quod toto fermè triennio à Valente geſtum eſt, anno 367. 368. 369. V. Ammianum *lib.* 27. & Themiſtium *Orat.* 10. 14. aliòſque: & quæ notabo *ad l.* 1. *inf. de Equorum collat.* & in *Chronol. noſtrâ.*

¶ STATVRA *Tironis quinque pedum & ſeptem vnciarum vſualium.*

III. * Idem AA. ad Magnum" Vicarium Vrbis Rom."

IN quinque pedibus & ſeptem vnciis vſualibus delectus habeatur. Dat. v. Kal. Mai. Lupicino & Iouino CONSS. [367.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungendáque ei *lex proximè ſequens.*
" Eidem inſcribitur vt dixi *lex prox.*
" Hanc Inſcriptionem mox expendam.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Sen. tres *leges* ſuper Tironib. oridine ſequuntur: quarum duæ priores inter ſe coaſſandæ, ad Italiã pertinent; & nominatim ad eas Italiæ prouincias quæ Vicario Vrbis Romæ ſuberant: Tertia ad Gallias. Hæc eſt de STATVRA Militum, ſeu Tironum. STATVRA ſcilicet quoque ſeu proceritas in milite & Tyrone olim ſtata exacta fuit: Hinc adeò *Statura militaris* vocatur *l.* 9. *inf. de deſertoribus.* Et apud Lampridium *in Alexandro Seuero*: *Et erat eius corporis, vt (præter venuſtatem, ac illum quem hodieque & in picturâ, & in ſtatuis videmus decorem) ineſſet ſtatura militaris, robur militis.* Ita enim locus ille conſtituendus vndequaque eſt. Sed & *l.* 5. *ſup. de re militari*, dicitur, quoſdam mediocritatem proceritatis ab Armatæ militiæ conditione ſubmouere: Et *l.* 12. *inf. de Veteranis*, quoſdam paruitate deformes indignos virorum fortium conſortio reperiri; quin & *l.* 13. *inf. de diuerſ. offic.* hæc verba occurrunt: *Hique armis geſtandis pro ſtatura ac robore corporis idonei ſunt.* Et *leg.* 8. *inf. de filiis militar. Apparit. Hi quibus vel corporis robur, vel ſtatura defuerit.* Et *d. l.* 9. *inf. de deſertoribus. Duos Iuniores militaris roboris ac ſtaturæ &c.* Quinimò & Io. Chryſoſtomus, *Homilia.* 21. *ad populum Antiochenum*, *p.* 244. ait, in milite deligendo exteriora ſpectari, ſcilicet corporis Menſuram, & bonam corporis habitudinem. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἔξωθεν στρατιωτῶν καὶ σώματος μέτρον, καὶ σαρκὸς εὐεξίαν ἐπιζητοῦσιν οἱ μέλλοντες αὐτοὺς καταλέγειν εἰς τὸ στρατόπεδον. Sed & Herodianus *lib.* 4. κελεύει δὴ σχεδὸν τοὺς νεανίας πάντας διαστῆναι, ὡς ἂν ἐπελθὼν ἕκαστον ἴδῃ πῶς τε ἡλικίας ἔχει καὶ μεγέθους σώματος καὶ εὐεξίας εἰς στρατείαν ἐπιτηδείου. Et *lib.* 6. Λογάδες εἰς τὴν στρατείαν ἠθροίζοντο, ὅσοι σώματος εὐεξίᾳ καὶ ἡλικίας ἀκμῇ εἰς μάχην ἐπιτήδειοι ἐνομίζοντο. Eáque de re eſt *caput* apud Vegetium *lib.* 1. *cap.* 5. Cuius titulus, *quâ* STATVRA *ſint probandi Tyrones.*

¶ Porrò ſtatura militaris *hâc* Valentiniani *Conſtitutione* per Vicariam Vrbis Romæ ſtatuitur, QVINQVE PEDVM, ET SEPTEM VNCIARVM VSVALIVM: Paulò maiorem memorat Vegetius *dicto lib.* 1. *cap.* 5. *Proceritatem Tyronum ad incommam ſcio ſemper exactam: ita vt* SENOS PEDES, *vel certè* QVINOS, *&* DENAS VNCIAS *habentes inter Alares Equites, vel inprimis legionum cohortibus probarentur. Sed tunc erat amplior multitudo, & plures militiam ſequebantur Armatam: Necdum enim Ciuilis pars florentiorem abduxerat iuuentutem.* Hoc loco tamen ipſo Vegetius indicat, olim maiorem proceritatem exactam, & exigi potuiſſe, quod plures tùm ſequerentur militiam: & vbi maior eſt multitudo, delectus maior haberi poſſit: ſuis verò temporibus, cùm pauciores eſſent qui Militiam ſequi vellent, minore proceritate contentos Romanos eſſe debuiſſe. Et ideò cum anteà adminimùm QVINQVE PEDVM & DECEM VNCIARVM proceritas requireretur, minorem ſuis temporibus ſtaturam exactam. Certè hæc lex, *tribus vnciis minorem* exigit. Suetonius quoque ſcribit *cap.* 19. Neronem ex Italicis SENVM PEDVM Tyronibus nouam legionem conſcripſiſſe, quam *Magni Alexandri Phalangem* appellabat. Quæ ſtatura procerior, vt locus Suidæ *in v.* Ἰταλικοὶ cum illo collatus oſtendit. Vel ex illo igitur Suetonij quoque *loco* claret, pleroſque Italicos eâ ſtaturâ non fuiſſe. Huc pertinet etiam Sympoſij ænigma *de milite podagrico*, quod Cuiacius etiam protulit 21. *obſeruat.* 5.

Bellipotens olim, ſæuis metuendus in armis
QVINQVE PEDES *habui, quos nunquam nemo negauit:*
NVNC *mihi vix duo ſunt, inopem me copia fecit.*

Vbi tamen ex veteri libro eſt qui reponit *ſex pedes*: Et rationem prætereà addit, quia quinque pedum ſtatura minimè militaris erat: neque mirum etiam primam in *pedes* productam, illius Sympoſiani ſæculi more. Verùm, vulgatam lectionem retinendam pertendo, Quinque pedes ſaltem cumminimùm ad ſtaturam militarem exacti: idque eſt quod indicatur his verbis: *Quos* NVNQVAM *nemo negauit*, id eſt, qui vt minimum in milite exacti: Quandoque QVINI PEDES, & SEX VNCIÆ (vna minus

ſcilicet

ſcilicet quam *h. l.* requiritur) exactæ : Doſitheus Magiſter *lib. 3. ſententiar. Hadriani*; αἰτοῦντος τινος, ἵνα στρατεύηται, Ἀδριανὸς εἶπεν, ποῦ θέλεις στρατεύεσθαι; ἐκείνου λέγοντος εἰς τὸ πραιτώριον, Ἀδριανὸς ἐζήτησεν ποῖον μῆκος ἔχεις λέγοντος ἐκείνου πέντε πόδας καὶ ἥμισυ εἶναι, ἐν τούτῳ εἰς τὴν πολιτικὴν στρατεύου, καὶ ἐὰν καλὸς στρατιώτης ἔσῃ τρίτῳ ὀψωνίῳ δυνήσῃ εἰς τὸ πραιτώριον μεταβῆναι. Ex his conſtat omnibus, omnem modum & proceritatem militum & tironum exactam, intra QVINTVM & SEXTVM pedes : Cæterùm cùm maxima proceritas exacta, SENI pedes integri ſtatuti : cùm minima, QVINI ſaltem; His additæ quædam vnciæ vario numero, modò ſex, modò ſeptem, modò decem. Et quidem (vt exiſtimare par eſt) pro varietate quoque regionum, in quibus Tirones & milites conſcripti. Igitur in locis ad Septentrionem magis inclinantibus maior modus, quàm in iis, quæ ad Auſtrum propiùs accedunt, exactus omninò videtur. Nil mirum igitur, ſi intra Italiam (ac nominatim *Vicariam vrbis Romæ*) intra quam complurimi erant, qui militiam vel corporis damno detrectarent (de quo ad *l. proximam*) quini pedes & ſeptem vnciæ tantum exactæ fuerint : Et Suetonius *ſuperiore loco*, velut rem extraordinariam notet, à Nerone ex Italicis ſenum pedum Tironibus nouam Legionem, quam & ideò *Alexandri Phalangem* vocauerit, conſcriptam. Proculdubio enim in militibus Gallis, ac maximè Belgis (apud quos etiam maior pes) Germaniſque & Britannis, maior proceritas ſtatuta, vt qui immanitate & proceritate corporum aliis antiſtarent, *quod notum.* Hinc ſaltem illud Vegetij *lib. 1. cap. 1. quid aduerſus Germanorum proceritatem breuitas* [Romana] *potuiſſet audere?*

De Britannis quoque Strabo, *lib.* 4. pedis ſemiſſe eos ſuperaſſe Romæ proceriſſimos Romanorum ἀντίπαιδας γὰρ ἡμεῖς εἴδομεν ἐν Ῥώμῃ τῶν ὑψηλοτάτων αὐτόθι ὑπερέχοντας καὶ ἡμιποδίῳ. De Maximini Gothalani ſtatura res nota eſt : vt & de Burgundionibus ſeptipedibus, quis non apud Sidonium legit? quem alioquin ſummum adoleſcendi humani corporis modum Varro 1. *Hebdomadum* dixit. Imò Philoſtratus, *in v. Herodis* quoque conſulendus. De quatuordecim palmorum cum pollice replicato & duobus digitis longitudine, eſt *Caput in lege Ripuariâ* : Et ſolemne fuit Alemannis quoque mancipia ſtaturâ corporis æſtimare, vt oſtendit charta ſub Carlomanno *R.* ſcripta. Denique vt pro varietate Regionum ſtatura exacta in milite, ita & pro militiæ genere : in Ripenſi quippe minor, quàm in Comitatenſi ſtatura ſufficiebat, *l.* 8. *inf. de filiis militar. Apparit.*

¶ Porrò de VSVALI pede hic nominatim agitur qui ſcilicet in vſu quotidiano erat, vt *vſualia mancipia, vſualia iura, vſualis ſermo*, id genus alia; ſcilicet *Italicum pedem* vſualem in Italiâ intelligit, non Regium, aut Alexandrinum. Italicus nempè vſualis habebat tredecim digitos & trientem. Hero, *in Iſagoga M S.* ὁ ποῦς, inquit, ὁ μὲν βασιλικὸς καὶ φιλεταίρειος λεγόμενος ἔχει παλαιστὰς δ', δακτύλους ις. ὁ δὲ Ἰταλικὸς πούς ἔχει δακτύλους ιγ'. γ''. Eundem *Monetalem* appellat Hyginus *extremo de limitib. conſtit*: Quo maior quoque fuit Ptolomaïcus (qui proculdubio idem cum Regio eſt, quem Hero *ſuperiore loco* memorat) & pes Druſianus qui in GERMANIA, Belgicâ, ſeu Gallicâ, vſurpatus. *Neque hoc prætermittam*, inquit, *quod in Prouinciâ Cyrenenſi comperi, in quâ agri ſunt Regij, id eſt, illi quos Ptolomæus Populo Romano reliquit. Pes eorum Ptolemeïus appellatur, habet Monetalem pedem & ſemunciam. Item dicitur in Germaniâ in Tungris pes Druſianus, qui habet monetalem pedem, & ſexcuntiam. Ita vt vbicunque extra fines legeſque Romanorum, id eſt, vt ſollicitiùs perferam, vbicunque extra* ITALIAM *aliquid agitatur, inquirendum & de hâc ipsâ conditione*, [id eſt, de hâc menſurarum ſeu pedum diuerſitate] *diligenter præmoneo.* Ex hoc Hygeni *loco* liquidò conſtat, pedem monetalem fuiſſe vſualem Italiæ : Qui quidem *Monetalis* proculdubio ideò dictus, quia modulus huius pedis in Æde Monetæ Romæ adſeruabatur, ad quem menſurarum publicarum fides exigebatur. Ita apud Capitolinum in *Maximino p.* 139. Amphora capitolina dicitur, quia ſcilicet, vt ſcribit Faunius, *in carmine de ponderibus & Menſuris*, vel etiam Priſcianus:

Amphora fit cubus, quam ne violare liceret,
Sacrauêre Ioui, Tarpeio in monte Quiritis.

Eodémque pertinet antiquæ menſuræ inſcriptio, vbi hæc inter cætera leguntur : *Menſura exacta in Capitolio.* Vſualis pes igitur *h. l.* Italicus, & Monetales idem : quo & Druſianus & Regius ſeu Ptolemaicus, non vſuales : Sed Germaniæ, & Cyrenenſi Prouinciæ, & confinibus, peculiares paulò maiores fuerunt. De Regio ſenſit & Iulianus Aſcalonites apud Harmenopulum *lib.* 2 *t.* 4. *num.* 12. cùm ſcribit ὁ ποῦς ἔχει παλαιστὰς δ' ὁ δὲ παλαιστὴς δακτύλους δ'. quod cum Herone omninò conuenit : vide & *Heſychium.* Pariter & liquidorum menſuras Italicas ab aliis ſeparatas nemo neſcit. Videndi ſunt vel libri *Medicorum.* Sed & Ariſtides ἡμίναν βασιλικὴν memorat *in tertiâ ſacrarum*, quæ proculdubio Capitolinæ aduerſa fuit, vt pedi Italico ſeu Monetali Regius. Fallitur enim vir Doctus, qui cum Capitolinâ eandem facit, ſiue cum vrbanâ heminâ.

¶ Vt ad Menſuram militarem redeam, Rectè Salmaſius *Commam* in *ſuperiore* Vegetij *loco* interpretatur, Menſuram ad quam militaris ſtatura exacta. Nam & ita in *Gloſſis* Iſidori *Incoma, menſura militaris*, ita dicta pro *Encomma* : ſiue quia palus in terram defixus, ad quem ſtatura Tironum & Militum exigebatur, ἔγκομμα : quomodò Græci ἐγκόπτειν πάτταλον palum defigere : vel etiam quia inciſuras quaſdam, (& vt nos vocamus *encoches*) & κόμματα haberet, quibus (vt mos eſt) pedum & vnciarum notæ diſtinctæ eſſent, & deſignatæ : Sic perticæ metatorum menſorum ſua habuêre κόμματα. Videſis eum ad *Hiſtor. Auguſtam*, p. 119: 120. Inciſum κόμμα, *in veteri Onomaſtico.*

¶ *In* MVRCOS *Valentiniani duæ Conſtitutiones.*

IIII. * Idem. AA. ad Magnum Vicarium Vrbis Romæ.

EOS qui amputatione digitorum caſtra fugiunt, ſecundum Diui Conſtantini decretum †, Tua Sinceritas non ſinat manus deformatione defendi, ſiquidem poſſint in quâcumque Reipublicæ parte prodeſſe, qui ſe ſponte truncauerunt. Dat. v. Kal. Mai. Lupicino & Iouino CONSS. [367.]

NOTÆ

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" Iungenda huic *legi* eſt (vt iam ſuprà monui) *lex ſuperior.* Et concordat huic, *lex proximè ſequens*, & *lex* 10. *inf.* & *l.* 1. *inf. de filiis militar. Apparit.*
† Intelligit *dictam l.*1. *inf. de filiis mil. Apparit.*

---

v. * Idem. AA. ad Viuentium" PP. Galliarum.

SI quis ad fugienda ſacramenta militiæ fuerit inuentus truncatione digitorum damnum" corporis expediſſe," & ipſe flammis vltricibus concremetur, & dominus" eius qui non prohibet, graui condemnatione feriatur. Dat. VI. Kal. Mai. Triberis, Valentiniano & Valente" AA. CONSS.

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" *Viuentius* PP. Galliarum ſub Valentiniano: v. *Proſopogr.*
" *damnum*, mutilationem, diſpendium, *l.* 5. *inf. de filiis milit. apparit.* deformationem: *l.*4. *ſup.* deformitatem. *c.*2. *de Clerico ægrot.* Iuuenalis pariter de Caſtore *Cupiens euadere* D A M N O *Teſticulorum.*
" Non muto in *expetiiſſe.*
" Vel II. id eſt A. 368. vel III. id eſt. 370. quod malo.
" Pertinet igitur hoc propriè ad Tirones, quos *Domini* exhibebant.

COMMENTARIVS.

DETRECTANTES militiam Tenebriones (quâ voce hâc in re vtitur Varro *apud Nonium*) & quidem amputatione DIGITORVM, ex Conſtantini conſtitutione, Curiæ nihilominus addicuntur, *l.*1. *inf. de filiis militar. Apparit.* Quod hâc Valentiniani *l.*4. confirmatur, ne hi videlicet manus deformatione ab aliis Reipublicæ muneribus ſe eximerent. Mox tamen *l. ſequ.* 5. capitalem viuicomburij pœnam idem Valentinianus indixit. At Theodoſius *l.*10. *inf.* conſtituit, vt etſi inter lectiſſimos milites ij non numerentur, nec militum nomen ferre poſſint, onera tamen & labores militiæ euitare non poſſint. Deformatio ſcilicet, ſeu debilitatio digitorum à militiâ quidem excuſat & repellit, non tamen à Curialibus muneribus, vt *h. l.* & *d. l.*1. vel à militaribus oneribus, *d. l.*10.

Similiter debilitas, id eſt, membrorum damnum & deformitas huiuſmodi vel ſimilis repellit ab Altaris functione ſacrâ, non etiam à cæteris muneribus Eccleſiaſticis, *canon. qui partem* 6. 55. *Diſt.* & *cap.*2. *Ext. de clerico ægrotante vel debilitato.* Et Innocentius *in integrâ Epiſtolâ ad Felicem Nucerianum Epiſcopum*: *In his Clericos ſcripſiſti quos conſtitutas, non habere aliquos murcos, aliquos bigamos eſſe.* ¶ Omitto locum ex Valerio Maximo *lib.*6. *cap.*3. & Plutarcho in Lyſandro, Æliano *lib.*2. *cap.*9. & *Hiſtor Miſcellæ cap.*16. & ſimiles his locos cuiuis obuios, de hâc videl. pollicis vel digitorum truncatione ad militiam non ſubeundam, ſeu de Murcis, quæ propria hâc in re vox eſt.

¶ Illud notari oportet, & hanc *l.*4. & *d. l.*1. *de filiis milit. Apparit.* & *Veteranorum*, ad *Italiam*, ſeu Italos, propriè pertinere: Et quidem *h. legem* 4. ad diœceſim Vicarij Vrbis Romæ: dictam verò *l.*1. ad Brutios, & Lucaniam nominatim. Dicitur enim *lex* illa, *Accepta Regio*, quæ vrbs ſanè ſedes fuit Correctoris Lucaniæ & Brutiorum, vt teſtatur *lex* 1. *inf. de Relationibus.* Sed & Olympiodorus apud *Photium* τὸ ῥήγιον μηχανεῖσθαι ἐπὶ τῆς Βρυττίας (ita enim reponendum, non Βρεττίας) ſcilicet amputationem hanc ſiue truncationem digitorum ab *Italis* paſſim (at non etiam à *Gallis*) vſurpatam, teſtis Ammianus Marcellinus, horum ipſorum Scriptor, in inſigni illâ παρεκβάσει quam de Gallis & Galliis facit, *lib.*15. *p.*61. *Ad militandum*, inquit, *omnis ætas aptiſſima & pari pectoris robore Senex ad procinctum ducitur, & adultus gelu duratis artubus, & labore aſſiduo multa contempturus & formidanda. Nec eorum aliquando quiſquam, vt in* ITALIA, *munus Martium pertimeſcens pollicem ſibi præcidit, quos localiter Murcos appellant.* Vbi *localiter*, id eſt, ioco quaſi murcidos, deſides, & ignauos appellatos ait, vulgò ſcilicet vel à Gallis iam latinam linguam edoctis. Etſi eo loco Vir doctus nuper ex editione Romanâ & M S. Regio mallebat *Localiter.* A quo loco non abludit hic Spartiani locus, *Hadriano p.*6. Etſi eſt is de *Italis* Hiſpaniarum. *Delectum ioculariter* (*vt verba ipſa ponit Marius Maximus*) *detrectantibus Italicis, vehementiſſimè, cæteris prudenter & cautè conſuluit.* Quo loco *Iculariter* eſt, non leuiter, aut per iocos & facetias, ſed ridiculo more amputatis digitis. Item *vehementiſſimè conſulere*, eſt aſperiùs & ſeueriſſimè cauere, ἐμβριθέστατα. *Conſulendi ſcilicet* verbum anceps eſt, & ἐκ τῶ μέσου, vt *l.*2. *inf. de itinere muniendo. Singuli loca debent quæque ſortiri, vt ſibi conſulant, vel negligentiâ vel labore.* Cæterùm illo loco proculdubio Italici ſunt, Italicæ municipes in Hiſpaniâ, non ex Italiâ orti: id enim locus ipſe expoſcit: Nam & ita Victor Schotti, Hadrianum, quem alij *Italicâ vrbe Hiſpaniæ ortum* ſcribunt, *ſtirpis Italicæ fuiſſe* ſcribit: quæ ideò moneo, quia & locum illum Viri docti vitioſâ interpunctione corrumpunt, neque capiunt quid ſit IOCVLARITER delectum detrectare, item quid ſit *vehementiſſimè conſulere*: aut qui Italici ſunt eo loco.

Cæterùm cur Italicis Hadrianus delectum ioculariter detrectantibus VEHEMENTISSIME conſuluerit, & iratus fuerit, hæc proculdubio cauſa fuit: quia Hadrianus ipſe Italicus fuit, id eſt, Italicâ ortus. Et ideo tanquam indignis συμπατριώταις vehementiſſimè conſuluit. Et fortè hæc quoque cauſa Hadriano fuit, cur Italicam patriam nunquam (quod Dio memorat) acceſſerit, quamlibet Hiſpaniam adierit. Verùm ad Italos redeamus. ¶ Itali videlicet traductis pridem animis ab arte militari ad pacis artes, vni fermè agricolationi operam dedêre, vt ſcribit Herodianus *lib.*2. Nempè poſteaquam Auguſtus Princeps exemplum futuris Principibus dedit, vt milite Italico parciùs Numeros

meros explerent. De deſertoribus quoque per Italiam: vid. *l.1. inf. de deſertoribus*.

¶ Cæterùm cùm in Galliâ tales Murcos fuiſſe, neget Ammianus Marcellinus, mirari ſubit, de Murcis ed PP. Galliarum *l.5. h. t.* datam, cum tamen Ammianus Marcellinus, vt dixi prædicto loco neget, ex Gallis vllos id vſurpaſſe. Verùm illud notari oportet, Galliarum Præfecturam Prætorianam intra ſe continuiſſe quoque *Britannias*, & Hiſpaniam. Et certè paulò poſt locum Ammiani conſignabo, de deſertoribus per Britannias. Et ſuperiùs locum conſignaui, de *Italicis Hiſpaniarum* iocularitet delectum detrectantibus. Quin & *Gentiles* iam, Barbarique intra Gallias milites erant, quorum filij id patrare potuerunt, at non etiam cæteri *Galli*, ſi Marcellino ſtamus. Vt ad Murcos iſtos redeamus, apud Chirium Fortunatianum hæc quoque leguntur: *Decem milites belli tempore pollices ſibi amputarunt.* Quinimò & ipſi parentes, teneriore affectu moti, delectu per bellum indicto, filios ſuos debilitare ſoliti, vt teſtatur Suetonij locus in *Auguſto*, *cap.24*. Et *lex 3. π. de re militari*: Et Rufus in *legibus militaribus*, §. 47.

¶ Denique hæ leges duæ vna cum *l.10. inf. de medicis & Profeſſoribus* ad delectus pertinent, quos per hæc tempora Valentinianus habuit, ad ſupplementa legionum Gallicanarum, poſt varias in *Gallis* expeditiones aduerſus Alemannos, Francos, & Saxones (de quibus conſulendus eſt Ammianus Marcellinus *lib.27.*) vt terrorem Barbaris obiiceret, cuius meminit & Zoſimus *lib.2. p.742.* hæc nominatim ſcribens. Οὐαλεντινιανὸς ὁ Βασιλεὺς τὰ περὶ τὰς Γερμανὰς εὖ διαθέμενος, ᾠήθη δεῖν, καὶ τῆς εἰς τὸ μέλλον ἀσφαλείας τῶν Κελτικῶν ἐθνῶν ποιήσασθαι πρόνοιαν. Νεολαίαν συνῆγεν ὅτι πλείστην ἀθροίσας, ἔκ τε τῶν προσοικούντων τῷ ῥήνῳ Βαρβάρων καὶ ἐκ τῶν ἐν τοῖς ὑπὸ Ῥωμαίοις ἔθνεσι γεωργῶν τοῖς στρατιωτικοῖς ἐγκαταλέξας τάγμασιν. Quin & Ammianus Marcellinus *lib. 27.* in Geſtis horum circiter temporum, hæc ſcribit: *Valentinianus*, inquit, *profectus, ab Ambianis, Treuerosque feſtinans, nuncio percellitur graui, qui Britannias indicabat barbaricâ conſpiratione ad vltimam vexatus inopiam: Nectaridùmque Comitem maritimi tractus occiſum, & Bulchobaudem Ducem, hoſtilibus inſidiis circumuentum. Quibus magno cum horrore compertis, Seuerum etiam, tùm Domeſticorum Comitem miſit, ſi fors caſum dediſſet optatum correcturum ſeciùs geſta: quo paulò poſteà reuocato, Iouinus eadem loca profectus, Prouentus idem celeri gradu præmiſit* ADMINICULA *petiturus exercitus validi, id enim inſtantes neceſſitates flagitare firmabant. Poſtremò ob multa & metuenda quæ ſuper eâdem inſulâ rumores adſidui perferebant, electus Theodoſius illuc properare diſponitur, officiis Martiis feliciſſimè cognitus, aſcitaque animoſa legionum & cohortium pube tendebat præeunte fiducia ſpecioſa.* Et paulò poſt: *Denique Edictis propoſitis impunitatéque promiſſâ, Deſertores ad procinctum vocabat, & multos alios per diuerſa libero commeatu diſperſos: quo monitu vt rediere plerique*, &c.

¶ REPARANDO *exercitui incumbens Valens tria conſtituit.* 1. *de* Immunitate *à cenſibus, Tironis oblati.* 2. Quis *Tiro offerendus* 3. *Quomodo & quo ordine exercitus* Supplendus *ſit.*

VI. *. Idem" AA. ad Modeſtum PP."

SI oblatus Iunior fuerit, qui cenſibus tenetur inſertus, ex eo tempore, quo militiæ ſacramenta ſuſceperit, proprij cenſus caput excuſet; ac ſi quinquennij tempus fidâ obſequij deuotione conpleuerit, vxoriam quoque capitationem merito laborum præſtet inmunem: eâ ſcilicet ſeruanda ratione, vt quam" ſibi vxorem copulauerat affectu, & in priore" lare derelictam memorarit, inprobata" cenſus ſarcinâ ſuſtineat ¶ Nullus * vero Tironem vagum", aut Veteranum poſſit offerre, cùm ad ſpontaneam ſinguli militiam propoſitæ inmunitatis commodis inuitentur: circa eos enim Leges" iubemus valere beneficium, qui indigenas", atque ipſius prouinciæ finibus innutritos, vel adfixos cenſibus, vel Adcreſcentibus ſuis" obtulerint Iuniores: neque enim conuenit illum" immunitate" gaudere, qui vanâ oblatione vagi atque fugitiui vel veterani filij" ſtatum futuræ conuentionis inriſerit. ¶ Quod hactenus decernimus cuſtodiri, vt oblatus" numerus ex Adcreſcentibus primitus reparetur; ac ſi compenſatio" non potuerit conuenire"; neque ex Iunioribus modus qui oblatus" fuerit, quiuerit reparari, ita demùm de publicis faſcibus" hij qui ex ſuperfluo veniunt, eximantur. Dat. XIIII. Kal. Octob. Hierapoli", Valentiniano & Valente III. AA. CONSS. [370.]

NOTÆ.

* Abeſt à *Cod. Iuſt.*
" Tribuenda hæc *lex* Valentiniano VALENTI *& Gratiano. vid. conſul. Theod.*
" *Modeſtus* ſub Valente PP. Orientis, v. *Proſopogr.*
" *Vt ea quam,*
" & non deductam in domum mariti.
" Locus, vt videtur, corruptus, de quo *infr.*
* Lex 1. *Cod. eod. tit.* hinc deſumpta eſt: quæ ita habet: *Nullus Tyro vagus aut veteranus aut cenſibus obnoxius ad militiam accedat.*
" *Vagus* Tyro, eſt alienigena, *l. 2. inf. de deſertoribus*: dicam ad *l. 10. inf. de deſertoribus.*
" *æ. legis.*
" *Indigena* hinc definitio elici poteſt, In ligena αὐτόχθων. Gloſſ. Saluianus *lib. 5. ſuſcipiuntur vt aduenæ, fiunt præiudicio*

præiudicio habitationis Indigena. Indigena eſt *endo genitus.* Alia excerpta *cap. περὶ γεωργίας.* Indigena. ἐγχώριος.
χ. Suos.
dominum, patrem.
immunitate gaudere, propter filium oblatum.
Filios Suos poſſeſſores Tirones obtulére.
χ. Ablatus, & *hic*, & *in fine* mox: *Ablatus* autem, id eſt, deficiens numerus, morte vel aliter.
Compenſationem vocat, ſubrogationem & ſupplementum, reparationem.
Id eſt, congruere, ſufficere.
χ. Ablatus, vt *Sup.*
Faſces publici quid? mox dicam in *Comment.*
id eſt, qui ex cenſitis vel adcreſcentibus conferuntur non ſufficientibus ad reparationem exercitus, militaribus adcreſcentibus & tyronibus.
Zozimus quoque author eſt, Valentem hoc anno Hierapoli conſtitiſſe, atque inde contra Perſas mouiſſe, *lib. 4. p. 742.* vide & ſubſcriptionem *leg. vn. inf. de Iure Italico Vrbis Conſt. & legis 19. inf. de Epiſcopis.*

COMMENTARIVS.

REPARANDO exercitui Valens hoc tempore incumbens, hæc tria conſtituit. I. Primùm ſcilicet alacritati Prouincialium ad offerendos Tirones excitandæ conſtituit, quomodo IMMVNITAS à cenſibus & capitatione Tironibus quæratur. Quò ſanè pertinet quoque *prox. l. 7. inf & l. 4. inf. de Veteranis.* Huius certè *legis* hæc ſententia eſt: Tironem oblatum qui cenſibus eſt inſertus, ſtatim vt militiæ Sacramenta ſuſceperit, immunem fieri à cenſu: poſt quinquennij militiam etiam vxorem eius immunem reddi (quod tamen, vt immutatum poſteà fuerit, vid. *l. 7. prox inf.*) ¶ Sed eam demùm *Vxorem* immunem reddi *h. l.* notandum eſt, quam Iunior, ſiue Tiro, non tantum affectu ſibi copulauerit, verùm etiam quam in domum ſuam traduxerit. Quod velut ſingulare notari oportet: Eam ſcilicet demùm vxorem haberi, credique, quæ in domum mariti introducta, ſeu traducta eſt. Vxoris ſcilicet in domum mariti deductio ad conſtituendum matrimonium vt maximè non requireretur, (vt ſatis probat *lex, ſi donationem 22. Cod. de nuptiis*: Et *lex, Seia, penult.* ***π***. *de donationib. inter virum & vxorem.* Et vulgata regula, *ſolò honore maritali & affectu nuptias conſtitui*, qui & *plenus honor* dicitur, *l. 11. Cod. de repudiis: l. cum tabulis, §. 1.* ***π***. *de his quibus vt indignis: Nou. 22. cap. 3. & 24. c. 4.*) Tamen ita plurimùm eueniebat, vt non apertiùs vtriuſque coniugis voluntas declararetur, quàm marito vxorem in domum ſuam deducente. Sed & neceſſariò requirebatur in quibuſdam caſibus, ne fortè aut probatio aliundè deeſſet, aut fraus aliqua fieret, vt in ſpecie *huius legis*, & *l. mulierem 5.* ***π***. *de ritu nuptiarum*: Et *legis cum fuerit 15.* ***π***. *de condit. & demonſtrat. L. Sancimus 34. Cod. de nuptiis*; & apud Paulum *lib. 2. Sent. Tit. 19. §. penult.* Et *l. 65. §. 3.* ***π***. *de iure dotium*: cùm de implendâ ſcilicet conditione nuptiarum agitur: Item cùm de publico præiudicio agitur, non nudus affectus ſufficit, quem ementiri & fingere facilè quis poteſt; verùm his caſibus plena probatio requiritur: Quod non aliter aut certiùs fit, quàm deductâ vxore in domum mariti. Vice verſâ; cùm ad fraudes velandas poſt conſenſum militarem inter tempus ipſius conſenſus, & deductionem ipſam multa fieri ſoleant, hoc certè caſu non attenditur tempus in domum deductionis. Vt ecce, donatio inter virum & vxorem conſtante matrimonio prohibita eſt, ſimul ac in nuptias conſenſum eſt, neque attenditur tempus in domum deductionis, *d. l. ſeia, penult.* ***π***. *de donationibus inter virum & vxorem.* Breuiter, ſi de voluntate ipſorum tantùm contrahentium agatur, & de affectu aliunde conſtet, deductione nil opus eſt. Si verò de explendâ voluntate aut legis, aut Tertij alicuius, deductio omninò requiritur: ne alioquin fraudibus ſit locus, vt in ſpecie *huius legis*. Facilè enim Tiro, alicui mulieri factum fautum cupiens, cùm in militiam proficiſcitur, hanc vel illam ſibi affectu copulatam ementiri poſſet: Et ideò in domum ſuam traductam probare debet, non in priore lare derelictam. Simili ſane fraudi occurritur ſimili diſpoſitione in *l. 4. inf. de Veteranis, verſ. ita tamen.* Ex his interim quoque apparet ἱερολογίαν in Eccleſiâ per hæc tempora nondùm publicâ *lege* vſurpatam videri: de quo dixi ad *l. vlt. ſup. de nuptiis.* Illud verò non magis quàm ex *l. 7. inf.* rectè colligitur, vel ex *leg. 3. ſuprà, de re militari*: militibus hoc tempore licuiſſe ſecum vxores habere. Cui erroneæ ſententiæ cauſam præbuiſſe videntur illa, *& in priore lare derelictam*, quibus diſcrimen induci putarunt inter vxorem domi relictam, & in militiam ductam: cùm illis vti iam oſtendi, diſcrimen ſtatuatur inter eam quæ in domum mariti deducta, & inter eam quæ in priore lare derelicta, id eſt, in domum non deducta. Ergo huiuſmodi vxor per quinquennalem tironis militiam à cenſu non eximitur; qui ſenſus eſt verſiculi, *eâ ſcilicet ſeruanda ratione*: vbi tamen in *fine* eius locus corruptus videri poſſit, & ſic legendus: *improbam cenſus ſarcinam ſuſtineat*: vt *improba* ſarcina, ſit grauis & moleſta: vel ita, *memorarit, improbatam cenſus ſarcinam ſuſtineat*: vel retineri quoque poſſit ita, *improbata*, ſcilicet vxor, non ſarcina. Verùm nil muto temerè: *ſuſtineat*, id eſt, duret, maneat in cenſus ſarcinâ *probatâ*, cui probabitur iam antè ſubiecta: *ſuſtinere*, pro durare, manere, ac nominatim vt *ſuſtinendi*, ita *ſuſtentandi* vox in cenſuũ negotio propria: vid. *l. 1. inf. de protoſtaſia.* Et hæc de primo *huius leg.* capite.

II. QVIS TIRO OFFERRI debeat, vt ſuperior immunitas ei contingat, definit *h. l.* Valens Imperator; ſcilicet neque vagus πλάνος tiro, neque veteranus offerri poteſt, aut debet; verùm vel indigena, atque in ipsâ Prouinciâ innutritus (cui ſcilicet vagus opponitur & fugitiuus,) vel adſixus cenſibus, vel certè ex adcreſcentibus. Vt in militiâ alij erant iam militantes, alij verò adcreſcentes, id eſt, ſupernumerarij, qui interim non militabant, ſed in parato veluti habebantur, vt in locum legitimorum militum amiſſorum ſubrogarentur (de quibus dixi ad *legem 11. ſup. de re militari*:) ſimileſque: adcreſcentes in militiâ Palatinâ fuerunt: Ita pariter in Prouinciis alij profeſſionibus cenſualibus iam inſerti erant, ſeu voluminibus cenſualibus, & cenſum iam præſtabant, alij verò adcreſcentes erant, qui ſcilicet in locum deficientium ſubrogarentur, vt teſtatur quoque *lex 3. ſup. de priuilegiis eorum qui in S. Palatio*: vbi dixi.

III. REPARATIO exercitus ſeu ſupplementum, vt fieri debeat, *h. l.* definitur. Primùm igitur Numeri replendi ſunt ex militibus *Adcreſcentibus*, de quibus (vt iam monui) plenè dixi ad *l. 11. ſup. de re militari.* Tùm ſi Numerus aut modus

militum ablatus ex adcreſcentibus militibus repleri non poſſit, ex Tironibus qui iam ſunt, reparatio fieri debet. Tandem neque his ſufficientibus, noui Tirones ex cenſitis collati, numeris adſcribendi ſunt. Ad Cenſitos igitur non decurritur, niſi poſtremo loco. Hâc videl. ratione, Ne temerè voluminibus Cenſualibus eximantur Cenſiti, atque ita reparandi exercitus colore tributaria res concidat. Dixi voluminibus cenſualibus, & vt *hîc* dicitur & *l.9. de infirm. his quæ ſub Tyrann.* faſcibus publicis. *Faſces publici* ſunt libri publici cenſuales, & Ciuitatum Prouinciarúmque encautaria, quibus capitationis modus inſertus erat: de quo ad *leg. vlt. inf. de cenſu*: *Les Roolles des Tailles.* Eodem modo Volumina cenſualia, *l.3. ſup. de priuileg. eor. qui in S. P.* Faſtibus etiam dixiſſe notatur Lucanus *lib.* 10. *Nec meus Eudoxi vincetur Faſtibus annus.* Quo loco Lucanum Seruius reprehendit. Columella 10. *Sequor nunc Eudoxi & Metonis* FASTVS *Aſtrologorum*: quem locum etiam pro Lucano contra Seruium annotauit Beroaldus. Horatius 3. *Carminum*, vt in nonnullis codicib.

——— *Per memores genus omne Faſtus.*

Varro in Ephemeride: Poſtea honoris virtutum cauſâ Iulij Cæſaris, qui faſtus porrexit, menſis Iulius appellatus eſt. Et Sidonius *carm.23. ad Maiorianum.*

Sic luſtro Imperij perennis acto
Quinquennalia faſtibus dicentur.

Vid. & Priſcianum *lib.6. de deſinentibus in* V S. *Faſtibus* pro *Faſtis*: de quo ſanè monuit Scaliger 5. *de Emendat. Tempor. cap. de Indictionib. Conſtantinianis*, *p.*470. Ego tamen, verum vt dicam, malim vbique *Faſtos*, & *Faſcibus* legere: Faſces nempe Conſulares, & Cenſuales indicantur: Conſulares quia Faſces inter Inſignia Conſulatus: Cenſuales Faſces, id eſt, libri, ſeu Rotuli, vt nos vocamus.

¶ Quod Hiſtoricam huius conſtitutionis cauſam attinet, pertinet ea ad belli Perſici hoc tempore apparatum, de quo Zoſimus *lib.4.p.*242. πλουπίσαντος δὲ τῆς αὐλῆς ὑπάρχου ΜΩΔΕΣΤΩ ταύτην παραδίδωσι τὴν ἀρχήν: καὶ ταῦτα οὕτω διοικησάμενος ἐπὶ τὸν κατὰ Περσῶν ἠπείγετο πόλεμον. Et mox; Οὐάλης ὁ βασιλεὺς ἐφ' ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ὥρμητο κατὰ Περσῶν ἐπὶ τὴν ἑῴαν ἐστέλλετο πορείαν τε σχολαίως, ἐβοήθει τε δίκαια πρεσβευομέναις ταῖς πόλεσι, καὶ ἄλλα πολλὰ κατὰ τὸ προσῆκον ᾠκονόμει, τοῖς δίκαια αἰτοῦσι ῥᾳδίως φιλοτιμούμενος τὰ αἰτούμενα. Παρελθὼν δὲ εἰς τὴν Ἀντιόχειαν μετὰ πάσης ἀσφαλείας τὰ τοῦ πολέμου διῴκει, τὴν μὲν χειμῶνα διατρίβων ἐν τοῖς αὐτόθι βασιλείοις, ἦρος δὲ ἐπὶ τὴν ΙΕΡΑΝΠΟΛΙΝ ἀπιών, κἀκεῖθεν τὰ στρατόπεδα τοῖς Πέρσαις ἐπάγων. Vbi vides quoque congruere & ſubſcriptionem *huius l.* DAT. HIERAPOLI. Cui ſimilis *lex vn. inf. de iure Italico V. C. & l.19. inf. de Epiſcopis.* Et Inſcriptionem ad *Modeſtum PP.* qui ſanè huius belli Perſici curâ defunctus, vt diſcere eſt ex Libanij *epiſtolis lib.3. ep.*102. 259. 301.

¶ REPARANDO *exercitui Valens incumbens multa conſtituit excitandæ Prouincialium deuotioni.*

VII. * Imppp. Valentinianus, VALENS & Gratianus AAA. ad Modeſtum P. F. P."

TIRONVM præbitio in patrimoniorum viribus" potius, quàm in perſonarum muneribus conlocetur, vt proto".....munus, quod prouinciarum interna depaſcitur, ab imis (*vt dicitur*) radicibus eruatur: Nam inter reliqua vitia hæc duo vel maximè intolerabilia iudicamus, quòd aurum ſæpè pro corporibus" depoſcitur, adque aduenarum coëmtio Iuniorum inſolentius quàm conuenit, æſtimatur. Contra hæc ſanè reperta" eſt & facilitas & commoditas exigendi, cum neque excuſari quiſquam poterit, vt ante priuilegio" conſueta fuerat hominis" vendicatio, nec vllus qui releuandus fuerit perpetuæ ingrauationi addici. Illud etiam ſimiliter definitum eſt, vt hij" tantum à conſortibus ſegregentur, quorum iugatio ita magna eſt, vt accipere non poſſit adiunctum, cum pro ſuo numero in exhibendo tirone ſolus ipſe reſpondeat: Inter quos verò poſſeſſiones" exiguæ neceſſitas coniunctionem poſtulat, functiones" annorum & præbitiones viciſſitudo Seruetur: quippe vt Senatores, ceterique" qui primo anno & ſuo & conſortis nomine tironem dederint, in ſequenti vice habeantur immunes, illíque in præbitione ſuccedant à quorum conuentione fuerit antè ceſſatum. Quem ordinem cùm Corpora" poſtulantur, conueniet cuſtodiri. ¶ Sin verò Aurum fuerit pro tironibus inferendum, vnumquemque pro modo capitationis ſuæ debitum" redhibere oportet: Et" ne aliquid dubium relinquatur, & ſolidorum numerum, qui Temonario" inferendus eſt, deſignamus, vt ſiue Senator, Honoratus, Principalis, Decurio, vel Plebeius tironem ſuo ac ſociorum nomine ex agro ac domo propria oblaturus" eſt, ita ſe à coniunctis accepturum ſolidos nouerit, vt integri pretij modus in triginta tantummodo & ſex ſolidis colligatur, vt deducta portione, quæ parti ipſius competit, reliquum conſequatur, ſex tironi gratia veſtis ac ſumptuum præbiturus. ¶ Ipſorum etiam qui militaturi ſunt priuilegibus" accedentibus facilius deuotio" prouocatior, videlicet, vt vniuerſi qui militaria ſacramenta ſuſceperint, eo anno quo fuerint numeris adgregati (ſi tamen in ſuſcepto labore permanſerint) immunes propriis capitibus mox futuri ſint. Completis verò quinque annorum ſtipendiis, qui Comitatenſibus" numeris fuerit ſociatus, patris quoque & matris necnon & vxoris ſuæ capitationem meritis ſuffragantibus excuſauit." Hij verò qui in Ripâ" per cuneos" Auxiliá-

que

que fuerint conſtituti, cùm proprio capite vxorem ſuam tantū poſt quinque annos vt di-ctum eſt, præſtet" immunes, ſi" tamen eos cenſibus conſtiterit adtineri. ¶ Et quia Publica vtilitas quoque cogitanda eſt, ne ſub hac indulgentia inſertæ" capitationis numerus minuatur, ex inceſſibus" atque adcreſcentibus in eorum locum qui defenſi" militia fuerint, alios præcepimus" ſubrogari. Dat. IIII. Non. Iun. Antiochiæ, Poſt conſulatum Gratiani A. III. & Equit. v. c. CONS s. [375.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* ſcil. à *Cod. Iuſt.*
" *Modeſtus* ſub Valente PP. Orientis vid. *Proſopogr.*
" Oneribus.
" ※. *protetypia munus*, non vt alij cenſebant, *protoſtaſia.*
" ※. *priuilegia*: & intelligit immunitates datas à tironum præbitione.
" *Homines* hic ſignatè pro Tironibus, mox *corpora* vocantur.
" Collatores Tyronum.
" ※. *Poſſeſſionis.*
" *Functionis iuniorum & præbitionis.* Quanquam & annorum ſeruari poteſt, vt ſequentia ſuadent.
" *Corpora*, id eſt, Tyrones ipſi, vt *l. 2. ſup. & l. 14.* Sic & Græci Procop. 4. *Gothici*, χρήματα ἐνῷ καὶ σώματα, καὶ ἄπλα ἱππικοὺς αὐτοὺς τῷ βασιλεῖ κομίσαντι τῷ Ῥωμαίων ἀρχῆ. Ammianus Marcellinus *lib. 19. p. 162.* Aurum *quippe gratanter Prouinciales* [pro] *corporibus dabunt.* Eodem ſenſu apud Procop. 4. *Gothic.* σώματα.
" Pro *cæteri quoque.*
" *Debitum*, id eſt, functionem & tributum.
" *Temonarius*: De eo dixi ad *l. 3. ſup. de priuileg. eorum qui in S. P.*
" De hâc *efferendi* voce, *l. 8. prox.*
" *Priuilegibus*, pro *priuilegiis.* Priuæ leges ſunt priuilegia, ſeu in priuos homines leges latæ, vt Cicero interpretatur. Seruari igitur poteſt *priuilegibus.*
" ※. *Deuotio prouocatur*, vt diſertè habet MS. fortè *prouocabitur.*
" De *Comitatenſibus* dixi ad *l. vlt. ſup. de re militari.*
" Id eſt, excuſabit.
" De *Ripenſibus* dixi ad *d. l. 7.*
" Cunei erant ex Romanis, qui ſcilicet conglobati ſtabant, & pugnabant. Vide & Iſidorum *lib. 9. cap. 3.* Auxilia verò, quæ & ipſa Auxiliares Cunei vocantur, *l. 1. ſup. h. t.* erant peregrini. Cuneos equitum varios quoque memorat, ab Auxiliaribus & Riparienſibus legionibus diuerſos, Notitia Imperii *in Duce Scythiæ*: in *Duce vtriuſque Meſiæ*, *in Duce Daciæ Riparienſis*: ad quos fermè limites pertinet hæc *lex.*
" ※. *Præſtent.* " Eadem taxatio, *initio l. 4. inf. de veteranis.*
" *Inſerta capitationis numerum* vocat, vel *inſertum Capitationis numerum*, qui continetur, & inſertus eſt faſcibus ſeu voluminibus cenſualibus.
" *Inceſſibus*, pro *incenſibus*: id eſt, incenſis: ita *l. vn. inf. de Claſſicis.* Ex incenſitis, vel Adcreſcentibus, *Incenſitis*, vt illiberis: ita quoque. *l. 6. ſup.* Cenſibus adſixi; & Adcreſcentes iunguntur. Cæterùm ſcriptum *inceſſibus* pro *Incenſibus*, priſca ſcriptura, vt *Ceſſoribus*, pro Cenſoribus: Et *Coſ.* pro *Conſ.* Nil igitur opus hic reponere *incenſitis.*
" Præcipimus.

COMMENTARIVS.

AD PRÆBITIONEM tyronum alacriùs faciendam, Prouincialium deuotio *hâc* Valentis *lege* ex vrbe Antiochenâ data A. D. 375. excitatur, variis conſtitutis. ¶ *Primùm* fundamenti loco ponitur, Patrimoniorum ſeu poſſeſſionum onus, potiùs quàm perſonarum hanc præbitionem eſſe: etſi certa quoque hominum & perſonarum genera hæc collatio reſpiciat, veluti Senatores, Honoratos, Principales, Decuriones, Officia Iudicum. Itaque & Vegetius, *lib. 1. cap. 7. poſſeſſoribus indictos Tirones* ſcribit. Sed & Valentinianus *Nouella inter Theodoſianas 44. lib. 1. Reparandi feliciter exercitus cura conferri debere tirones à poſſeſſore cenſuimus.* Et *l. 2. Senatores vel vniuerſos poſſeſſores oportere à ſe conueniri.* Neque quicquam intereſt hâc parte *poſſeſſionibus*, an *poſſeſſoribus* indictos Tirones dicamus. Neque ſollicitandus Vegetij locus, vt fecit Cuiacius, cuius vulgatam lectionem tuentur omnes libri, tuetur *dicta Nouell. Valent.* idque etiam confirmat ſatis *lex 6. §. vlt. ff. de muneribus & honoribus.* Pariter vt nec Ammiani Marcellini *lib. 21. p. 200.* locus ſollicitandus, vbi dicitur *indictis per Prouincias Tirocinijs omnis ordo & profeſſio vexabatur*: vbi quidā pro *profeſſio*, tentabant *poſſeſſio.* Id enim eò pertinet, quod quædam *profeſſiones* à Tyronum collatione immunes erant, de quo conſule *Paratitlon huius tit.* & *tit. infr. qui à Præbit. Tyr.*

¶ Secundò; Prototypiæ munus *h. l.* penitùs aboletur. De Prototypiæ munere (de quo alioquin *Titulo de protoſtaſia*, plenè,) duo *hâc lege* dicuntur, vel indicantur. Primùm, Munus hoc prouincialium interna depauiſſe, id eſt, Prouincialibus permoleſtum & graue fuiſſe: Deindè prototypiæ munus ad coëmptionem tironum pertinuiſſe, id eſt, prototypiæ munere defungentes occupatos fuiſſe in coëmendis Tironibus, qui & ideò Prouinciales ſummoperè vexarunt, Tirones à ſe coemptos inſolentiùs æſtimando. Nam cum Prouinciales ſeu poſſeſſores Tironum ipſorum præbendorum copiam non haberent, vt quia filios nullos habebant, vel aliundè Tirones ad manum non habebant prototypiæ munus ſuſtinentes, tirones aduenas coëmebant, mox pretia immenſa à Prouincialibus pro his exigebant, quaſi maiore emptos. Cæterùm *aduenas Iuniores* hæc *lex* vocat, id eſt, extraneos, & aliundè quæſitos (*alienigenas* vocat pariter *lex 2. inf. de deſertoribus*) vt ita aduenæ opponantur filiis, atque adeò domeſticis indigenis atque ipſius prouinciæ finibus innutritos, vel adfixos: quos qui habebant, conferre ſoliti ſunt, vt docuit *lex 6. ſup.*

Duobus igitur his prægrauabantur Prouinciales qui filios non habebant: Nam ingens & immane pretium loco Tironum, *Temonario* præſtare cogebantur, vel poſteà coëmptos à Prototypis Tirones immani pretio æſtimatos accipiebant. Vtrique *hâc l.* obuiam itur, pretio tironum immenſo ſublato, ſimul & Prototypiæ munere.

His ſublatis, & conſtitutis, MODVS iam præſtationis conſtituitur, & quidem ex primæ ſententiæ fundamento, excitandæ Prouincialium alacritati & deuotioni; Primùm *Immunitates* omnes à Tironum

Tironum præbitione, nullius eſſe momenti, iubentur; quia ſcilicet, tironum præbitio in patrimoniorum viribus collocatur: vt proindè pro modo poſſeſſionum, ceſſante omni perſonæ priuilegio, eam quiſque agnoſcere teneatur.

¶ Secundò ſtatuitur, eum qui poſſeſſionibus lapſus fuerit, releuandum.

¶ Tertiò, ſi qui poſſeſſiones *Modicas* habeant, Adiunctionis, ſeu coniunctionis cuiuſdam ἐπιβολῆς ſpecie plures conſortes coniungi iubentur ad vnius Tironis præſtationem, ſic vt qui Tironem ſolus hac vice & anno ſoluit, ſequente immunis ſit, conſorte ipſius Tironem ſoluente. Et hæc quidem ſi ipſa Tironum corpora præſtentur, nam ſi aurum pro Tirone inferatur, tum ſinguli ſuam partem præſtare tenentur. Ad hanc porrò etiam coniunctionem pertinet *verſiculus*, *ita vt*: *l.*14. *inf. de Extraordinar.* Vbi id *complacitum* vocatur, ſi ea vox ibi rectè habet.

¶ *Quartò*, Pretium tironis *h.l.* conſtituitur, triginta ſex Solidorum videlicet: & inſuper ſex pro ipſius veſte & Sumptibus. Variè ſcilicet pro temporum varietate (atque etiam ærarij inopia) & perſonarum ratione, æſtimati Tirones fuerunt: Modò triginta ſex ſolidis, vt *h.l.* modò viginti quinque, *l.*13. *inf.* modò triginta, *l.*20. *inf.* & *Nouella Valentiniani inter Theodoſ.* 44. *de Tironibus*, *l.* 3. ſeparatim verò pro veſtibus & ſumptibus & paſtu ſumma aliqua exacta: vt præter hanc *legem*, docet *d.l.*13. ſed mirum magis & incredibile, quod Socrates *lib.*4. *cap.*28. Latinè, *cap.* 33. Græcè, de hoc ipſo Valente noſtro ſcribit, cum pro ſingulis Tironibus octoginta ſolidos exegiſſe: τὴν δὲ συντελούμενον ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν κατὰ χώρας στρατιωτῶν ἐξηργύρησεν ὀγδοήκοντα χρυσίνους ὑπὲρ ἑκάστου στρατιώτου τοὺς συντελεστὰς ἀπαιτεῖσθαι κελεύσας, καὶ τῆς πρότερας συντελείας κουφίσας αὐτούς. Χρύσινος certè recentiore appellatione ſolidus eſt. Gloſſæ χρύσινος *ſolidus*. Vſurpat & Theodorus Abucaras in *Dialogo ad Præfectū Curſus Emiſeni* & TZETZES *chil.* 9. Et Nicetas *in Iſaacio Angelo lib.*1. Quod ſi ita χρυσίνους *hic* exaudire oportet, procuIdubio vel Socrates falſus fuerit, vel mendum apud eum reſideat: vt legamus ἓξ καὶ τριάκοντα pro ὀγδοήκοντα. Et quidem tantò magis, quod hanc *legem* ad id ipſum pertinere exiſtimo, quod idem Socrates *ibidem* narrat. Sed & Ammianus Marcellinus *lib.*31.*p.*472. de Adæratione Tyronum in eius ipſius Hiſtoriæ ſequelâ, putâ de Gothorum in Thraciam traductione. *Negotium*, inquit, *lætitiæ fuit potius quàm timori eruditis adulatoribus in maius fortunam Principis extollentibus: quod ex vltimis terris tot tyrocinia Thracenſes nec opinanti offerrent, vt collatis in vnum ſuis, & alienigenis viribus, inuictum haberet exercitum, & pro militari ſupplemento, quod Prouinciatim annuum pendebatur, theſauris accederet auri cumulus magnus.* Cui locus geminus eſt eiuſdem *lib.*19. *p.* 161. *cupiditate plus habendi incenſus quam adulatorum cohors augebat* (Quibus etiam illa *huius legis* verba, *quod aurum ſæpè pro corporibus immane depoſcunt*, reſpondent. *Pro corporibus*, vtrobique; id eſt, loco corporum,) *id ſine modo ſtrepentium, quod externis ſopitis, & vbique pace compoſitâ, proletarios lucrabitur plures, & tirocina cogere poterit validiſſima: aurum quippe gratanter Prouinciales* [pro] *corporibus dabunt: quæ ſpes rem Romanam aliquoties adgrauauit.* Quanquam & *l.*9. *inf. de deſertoribus*, Auri libra pretium Tironis ſtatuitur.

¶ *Quintum* incitamentum *h.l.* additur, PRIVILEGIIS Tironum conſtitutis: ſcilicet, Tirones eo anno quo in Numeros fuerint relati, conſtantéſque permanſerint, immunitatem cenſuum ſibi adquirunt: completo verò quinquennio, ſi in Comitatenſes fuerint relati Numeros, Patri quoque & Matri, ſed & vxori immunitatem conciliant: Si verò Ripenſibus fuerint ſociati, vxori tantùm: quod in partem recedit ab eo, quod conſtitutum fuit *l.*5. *ſup.* & *l.*4. *inf. de veteranis.*

Ex his interim obſeruanda duo. Primò Tirones non ſtatim vt oblati lectique eſſent, in Numeros relatos: Quod etiam diſcimus ex Plinij & Traiani *ep.*38.39. *lib.*10.

Secundò Comitatenſibus Ripenſes fuiſſe minores: Hinc adeò Capitationis ſeu cenſus immunitas maior per Comitatenſem quàm Ripenſem militiam quæritur, ex *h. l.* Sed & maius corporis robur, maior ſtatura in Comitatenſibus, quàm in Ripenſibus requirebatur, *l.*8. *inf. de filiis milit. Apparit.* Quin & ex *l. vlt. ſup. de re militari*, ſatis conſtat, maioris fuiſſe dignitatis Comitatenſes quàm Ripenſes. Videnda & hac de re *lex* 4. *inf. de. Veteranis.* Cæterùm de his Comitatenſibus & Ripenſibus plenè dixi ad *d. l. vlt. ſup. de re militari.*

¶ Hactenùs incitamenta quibus excitati Prouinciales, eorúmque deuotio ad Tironum præſtationem: Ne tamen publica vtilitas negligatur, & priuilegiorum militarium obtentu, tributariæ functiones atterantur, SVPPLEMENTI MILITARIS ſeu reparandi exercitus, vt *leg. ſuperiore*, ita & *hac* ratio quædam conſtituitur. Scilicet ex Incenſitis & Adcreſcentibus Numeros ſuppleri Valens *h.l.* conſtituit, priuſquàm videlicet ad Cenſitos deueniatur, de quo iam dictum eſt ad *l.*6. *ſuper.* Similiter Claſſicorum numerum idem Valens ex Incenſitis, vel Adcreſcentibus compleri iubet, *l. vn. inf. de Claſſicis.* Sed longè fallitur Cuiacius ad illam *legem* ſcribens, in duobus: Primùm, cum Incenſitos interpretatur colonariæ conditioni minimè adſcriptos, quod refutant ea quæ *ad ſuperiorem legem* notaui. Secundò cùm Adcreſcentes interpretatur eos, qui ex Claſſicis naſcuntur, quod & ipſum notata *ad l. ſuperiorem* refutant.

¶ De quibuſdam adhuc *h.l.* videndum eſt. Ac primùm de *Temonariis* (quanquam & de iis iam aliquid dicere memini ad *l.*3. *ſup. de priuilegiis eorum qui in S. Palatio*) Igitur vel ex *hac lege* diſcere licet, Temonarium fuiſſe, cui aurum tyronicum, id eſt, adæratio & pretium Tironum ſoluebatur. Eum Syneſius *Epiſt.*79. *ad Anaſtaſium* intellexit, cùm ſcriberet, ὁ παῖς ἀπαιτούμενον ἐπέχει τοῦ στρατιωτικοῦ χρυσίου τοῦ καλουμένου τυρωνικοῦ, id eſt, *quem exigendo auro militari quod Tyronicum vocatur, præfecit.* Eiuſdem fit mentio *l.*3. *inf. de deſertoribus.* Et *l.* 3. *ſup. de priuilegiis eorum qui in S. Palatio. Quibus omnibus*, inquit, *condonamus, ne exactorum vel turmariorum, quos Capitularios vocant, curam ſubeant, vel obſequium Temonariorum, vel prototypiæ.* Hinc igitur obſequium Temonariorum *d. l.*3. Temonaria functio *l.*14. *inf. de extraord. ſiue ſordidis munerib.* Temonaria onera, *l.*6. *inf. d.t.* Temonis item onus, *l.*18. *d.t. de extraordinariis*: Temonis neceſſitas, *l.*15. *d. t.* Temonis iniuria, *l.* 14. *ſup. de Proximis Comitib. diſpoſitionum.* Quod quidem munus inter vilia recenſetur, *d. l.*6. 14. 15. 18. *inf. de Extraordin. ſiue ſordidis.* Idem & Capituli onus dicitur *d.l.*18. functio capitularia ſiue Temonaria *d.l.*14. Capituli atque temonis neceſſitas *d. l.*15. temonis ſiue capituli onera, *d. l.*18. Et apertiſſimè *d.l.*14. *Totius*, inquit, *Capitulariæ, ſiue vt rem quam volumus intelligi, communi deſignatione ſignemus, Temonariæ functionis.* Et certè Symmachus quoque *Capitularios* vocat, qui *hic* Temonarij, *lib.*9. *Ep.*10. *Poſtulant*, inquit, *Capitularij taxationem Tironis ab hominibus meis.* Et tamen Capitulariorum nomen quàm Temonariorum latius patuiſſe, eóque & Turmarios & Temonarios

comprehenſos

comprehenſos oſtendi ad *l. 3. ſup. de Priuil. eorum qui in S. Palatio* Cæterùm *Timonarios* potiùs dicendos quis credat. *Timonarius* ſcilicet qui Græcis Τιμητὴς, id eſt, æſtimator, & æſtimationis exactor. Temonarius porrò hâc productione ſicut & olim plura ſimilia hoc æuo vt *Tironarius*, & *Charonaria Pratura l...ſup. de Prateribus.*

Secundò ex *hac* quoque *lege* notandum eſt, quinam ad Tironum collationem tenerentur, de quo alioquin ſatis monet *Paratitlon.* ¶ Tandem hanc *leg.* ad Scythici belli apparatum refero: de quo v. & Excerpta Eunapij.

¶ *E quo* GENERE *hominum Tirones non ſint conferendi.*

VIII. * Impp. Gratianus, Valentinianus & THEODOSIVS AAA. Edictum" ad Prouinciales.

INTER optimas lectiſſimorum Militum turmas" neminem è numero Seruorum dandum eſſe decernimus: néve ex Cauponâ ductum: vel ex famoſarum" miniſteriis tabernarum: aut ex Cocorum, aut Piſtorum numero, vel etiam eo quem Obſequij deformitas militiâ ſecernit: nec tracta de Ergaſtulis nomina. Pœnam etenim grauis diſpendij nullâ excuſatione fugituri ſunt, ſi hoc cuiuſdam" indicio" Inluſtribus Viris Magiſtris Equitum Peditum fuerit intimatum: Sed cùm illum animaduerſio dura damnauit" offerentem", triplicata nobilioris tironii fatigabit inlatio. Dat. IIII. Kal. Feb. Conſtp. Gratiano A. V. & Theodoſio A. I. CONSS. [380.]

N O T Æ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſtin.*
" Edictis Tirones indicti *ſ. h. l.* & Symmach. *lib. 9. ep.* 10.
" Hinc *Turmarij* dicti, qui huiuſmodi turmas Tyronum exigebant: de quibus dixi ad *l. 3. ſup. de priuil. eorum qui in S. P.*
" Tabernæ famoſæ: vide quæ dicam *ad l. 1. inf. de adulteriis.*
" *Cuiuſquam.*
" *Indicium*, eſt relatio.
" *dammabit*, vel *damnauerit.*
" *Offerentes*, Sunt qui tributa inferunt: vide & *ſup. l. 7.* Eodem ſenſu Marcellinus *lib. 19. p. 161. id eſt. Ni poſtea exquiſitorum deteſtanda nomina titulorum, per offerentes ſuſcipientésque criminosè in maius exaggerata, his propagari Sibi nitentibus poteſtates, illis attenuatis omnium opibus ſe fore ſperantibus tutos, aduſque proſcriptiones miſerorumque ſuſpendia peruenerunt* [pro peruenïſſent.] Nam & ibi *offerentes* ſunt, qui tributa inferebant: De cuius alioquin loci ſenſu alibi.

COMMENTARIVS

THEODOSII M. quatuor conſtitutiones ſequuntur, de delectu Tironum, quæ omnes ad apparatum belli Gothici pertinent, de quo ad *l. prox.* ex quibus interim apparet, vt & ex *l. 3. 5. inf. de deſertoribus l. 9. 10. 11. infr. de fil. milit. appar.* de Iudicio Zoſimi, imò de calumnia eius *lib. 4. 755.* qui Theodoſij culpâ τὸ στρατιωτικὸν imminutum calumniatur, cùm contra ex his *legibus* appareat, quàm ſollicitè rei & delectui militari labanti is proſpexerit. Hâc certè definit Theodoſius M. è quo genere hominum Tirones à Prouincialibus conferendi non ſint; Quæ quidem Inſpectio, ſiue Probatio, in eligendis vel reſpuendis Tironib. non minimi eſt momenti. De quo integrum caput extat Vegetij, *lib. 1. cap. 7.* cuius Titulus eſt, *Cuius artis Tyrones vel eligendi ſint, vel reſpuendi.* Igitur reſpuuntur *hâc lege* ſerui, Cauponarij, Tabernarij, (de quibus poſtremis v. quæ dicam ad *l. 1. inf. de adulteriis*:) Coci, Piſtores: itémque ij, quos obſequij deformitas à militiâ ſecernit, vt & tracta de ergaſtulis nomina: Alioquin qui ignobilem huiuſmodi Tironem obtulerit, tres Tirones nobiles pænæ nomine præſtare cogitur. Quæ quidem triplicati Tironis præſtandi pœna, *Nouella* Valent. *inter Theodoſianas 44. de Tironibus, l. 1.* quoque ſtatuitur. De *Seruis* à militiâ arceri ſolitis, res eſt nota vt ex *h. l. & l. 11. inf. & l. 9. inf. de deſertoribus.* & Plinij Traianique *ep. 38. lib. 10.* déque eo pleniùs dicetur ad *l. 16. inf.* ita locus hic quoque Chryſoſtomi eſt *homil. Sauil. 10. Par. p. 68.* in Ioannem βασιλεὺς μὲν, τοὺς ὁμοδούλους καὶ τῆς αὐτῆς αὐτῷ κοινωνοῦντας φύσεως οὐκ ἀξιοῖ καταλέγειν εἰς τὸ στρατόπεδον τὸ βασιλικὸν ἂν δοῦλοι τύχωσιν ὄντες. Et de ſtatutis 21. οὐ ταῦτα δὲ μόνον ἔχειν χρὴ τὸν μέλλοντα στρατεύεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἐλεύθερον εἶναι· ἂν γὰρ δοῦλός τις ᾖ, ἐκβάλλεται. Et *Orat.* aduerſus eos qui cœtus derelinquunt, *tomo 6. p. 772.* οὐδεὶς στρατεύεται οἰκέτης, ἀλλ' ἐὰν ἁλῷ δοῦλος ὤν, μετὰ τιμωρίας ἐκβάλλεται τοῦ τῶν στρατιωτῶν καταλόγου. Et hæc de ſeruis. De aliis nunc.

¶ Ii quos *obſequij deformitas militiâ ſecernit*, quinam ſint, ambiguum eſt. Eſt qui indicari putat honeſto hoc verborum circuitu, Eunuchos: quâ de causâ etiam Eunuchi ſignatè dicuntur *imbelles* Iuuenali *Satyrâ 6.* Sed & Arrius Menander *lib. 1. de re militari, in l. 4. π. de re militari*: Eunuchos à militiâ arceri ſolitos teſtatur. Et Sidonius Apollinaris quoque *lib. 1. Ep. 8.* conuerſa ſtudia deſignans, ait: *Student pilæ ſenes, aleæ Iuuenes, armis Eunuchi, literis fœderati.* Vbi *Fœderati* ſunt milites ex Barbaris gentibus, qui pro Romanis Imperatoribus militabant, de quibus dicam plenè ad *d. l. 16. inf.* Denique & Claudianus, in *Eutropium Eunuchum, lib. 1.*

———— Quibus vnquam ſecula terris
Eunuchi videre forum? ſed ne qua vacaret
Pars ignominiæ, neu quid reſtaret inauſum,

 Arma

Arma etiam violare parat , portentáque monſtris
Aggregat , & ſecum petulans amentia certat:
Erubuit Mauors , aduerſáque riſit Enyo,
Dedecus Eoüm , &c.

Et mox:

———— *Quid te turpiſſimè bellis*
Inſeris , aut ſanus pertentas Pallada campis?
Tu potes alterius ſtudiis hærere Mineruæ,
Tu telas , non tela pati , tu ſtamina noſſe,
Tu ſegnes operum ſolers vrgere puellas,
Et nueam dominæ penſis inuoluere lanam:
Arma relinque viris.

Et poſtea:

Te magis , ah demens , veterem ſi reſpicis artem,
Conciliare decet.

Verùm non dubium eſt , quin latiùs *obſequij deformis* appellatio *h. l.* ſeſe protendat , ad omnes inquam , qui obſequij vilioris ſunt , & omnes qui aliquid ad gynæcea pertinens tractant : Nam & ita Vegetius *prædicto cap. Piſcatores , Aucupes, Dulciarios , Linteones , omneſque qui aliquid tractaſſe videbuntur ad gynæcea pertinens , longè arbitror pellendos à caſtris.*

¶ *Tracta de Ergaſtulis nomina* , *h. l.* à ſeruis clarè ſeparantur. Ergaſtula igitur *liberorum* intelliguntur , in quibus liberi homines , ſed viliſſimæ conditionis (fortè etiam vincti) opus faciebant. Et ſanè Spartianus , *in vitâ Hadriani* , non tantùm ſeruorum , ſed & *liberorum* ergaſtula fuiſſe docet, (in quibus ſanè & *liberti*) vbi inter alia ab Hadriano conſtituta & abolita : *Ergaſtula* , inquit , *ſeruorum & liberorum tulit* , [id eſt , abſtulit & prohibuit :] Et *Gloſſæ* Philoxeni Ergaſtulorum ἐλευθέρων φυλακῶν. Ergaſtula , τόποι ἐν οἷς πεδῆται ἐργάζονται δεσμωτήριον , δεσμός. Non ſeruili tantùm nexu ergaſtuli vel ergaſtularij ἐργάτωνες ἐργάται fuerunt, pro dominorum arbitrio , ſed & liberi , vel pro pœna , vt quidem publici , *l. 3. inf. de pœnis* : vel etiam liberi vilitate ſuâ contemnendi , atque ſpontanei, de quibus hæc *lex* accipienda eſt. De ſeruorum ergaſtulis res nota eſt , & quidem poſt ſuperiorem Hadriani conſtitutionem vſurpatis. De publicis reorum ergaſtulis dicetur *ad d. l. 3.* Ergaſtula liberorum , non alia ſunt , quàm coloni diuitum , qui ſuis facultatibus euoluti à diuitibus ſuſcepti , etſi ingenui , in ſeruos propemodùm vertebantur , quos elegantiſſimè deſcribit Saluianus *lib. 5. de gubernat. Dei, p. 159. 160.* vbi inter cætera hæc notentur ; *Cùm domicilia* , inquit , *atque agellos ſuos aut peruaſoribus perdunt , aut fugati ab exactoribus deſerunt , quia tenere non poſſunt , fundos viarum expetunt , & coloni diuitum fiunt.* Et mox : *Ita & iſti qui habere amplius vel ſedem vel dignitatem ſuorum natalium non queunt, iugo ſe inquilinæ abiectionis addicunt.* Et rurſum : *Et rerum proprietate careant & ius libertatis amittant.* Item *Suſcipiuntur aduenæ , fiunt præiudicio habitationis indigenæ.* Denique *Quos ſuſcipiunt vt extraneos & alienos , incipiunt habere quaſi proprios , quos eſſe conſtat ingenuos , vertunt in ſeruos : Et miramur ſi nos Barbari capiunt , cùm fratres noſtros nos faciamus eſſe captiuos.* Vide etiam quæ dixi nonnulla *ad l. 2. ſup. de poſtliminio.* Ex his liquet omnibus perperam *legem* noſtram , de ergaſtulis ſeruorum accipi : Item perperam ab aliis ergaſtulorum vſum poſt Hadriani tempora penitus abolitum prodi. Denique errare eos , qui Hadriani conſtitutionem ita interpretantur , quaſi ergaſtula tantùm ſeruorum ſuſtulerit, non in gratiam ſeruorum ſed liberorum : ne vt antè ſæpè factum , per factionem poſſeſſorum liberi abripi poſſent , & in ergaſtulum dari : quaſi ſcilicet eandem tollendorum ergaſtulorum cauſam habuerit Hadrianus , quam antea Auguſtus , repurgandorum ; de quo alioquin vide Suetonium *Auguſto, cap. 32. & Tiberio , cap. 8.* Vtrumque enim Hadrianus fecit , & ſeruorum & liberorum ergaſtula ſuſtulit.

¶ Vt ad *huius legis* ſententiam redeamus , pro ignobili Tyrone dato , tres nobiles dari pœnæ loco iubet *h. l.* Theodoſius M. & quidem Iudicio Magiſtrorum Equitum Peditum : quos ſanè Zoſimus loco duorum , quinque & eò plures hoc ipſo tempore à Theodoſio conſtitutos ſcribit, *lib. 4. p. 754.*

¶ Svpplementa nvmerorvm *agitari iubet Theodoſius, à quibus , & qua fide.*

IX. *. Idem AA. Neoterio P. F. P.''

EX oportunis'' Regionibus Supplementa'' Numeris Manſuetudo noſtra decreuit agitari : In id delectos quoſque viros atque ab omni ſuſpicione prauitatis alienos iuſſimus deſtinari : In his ſi malè ſe geſſerint corrigendis , non mediocrem fore denuntiamus , ſeuerâ animaduerſione , ſententiam ; cùm Iudices ſupplicium exiſtimationis extremum , & vltio inexpiabilis exceptura videatur : Ne his quidem Prouincialibus temperatura , quos in officium miniſteriíimque prædarum vel capiendi'' vbertas , vel formido ſimulata deduxerit. PP. VI.'' Kal. Maij , Antiochiæ Gratiano V. & Theodoſio I. AA. CONSS. [380.]

NOTÆ.

* Iungenda *huic* eſt *lex. 3. infr. de Deſertoribus.*

'' *Neoterius* ſub Theodoſio PP. Orientis : vt docet *huius leg. & d. l. 3.* ſubſcriptio *P. P. Antiochiæ.*

'' De hoc iam dixi *ad l. 2. Sup.*

'' Pariter ita Ammianus *lib. 21. Supplementa* , inquit , *legionibus ſcripta ſunt indictis per Prouincias Tyrociniis.* Et Theodoſius Imp. hoc ipſo anno in *l. 3. inf. de Tabulariis. Hoc admodum ſufficiente numero militia Supplementis , qui ex vagis veteranorúmque filiis vacantibúſque potuerit fidâ peruestigatione compleri.* Vid. & *l. d. inf. de deſertoribus* : vide & *l. 4. §. 20. w. de re militari* : vt & Anonymum ſcriptorem ſubditum *Notitiâ Imperij, cap. 4.* Ammianus rurſum dicit *lib. 19. p. 163. Reintegrato Supplementis exercitu* : vide & *lib. 31. p. 472.*

'' pretij Scil. capere pecuniam.

'' LAT. in *d. l. 3.*

COMMENTARIVS.

SVPPLERI numeros militares (indictis etiam per Prouincias Tironibus) *Theodoſium Magnum* hâc tempeſtate iuſſit: Et quidem toto hoc triennio, vt præter hanc *legem* oſtendit *lex ſuperior* 8. & *duæ leges ſequentes* 10. & 11. Eodémque pertinet *lex 3. inf de Tabulariis lex 9.10.11. inf. de filiis militarium apparitor. lex* 83. *inf. de Decurionibus*, & *lex 3.* (quam *huic* coniungendam eſſe dixi) & *lex 5. inf. de deſertoribus*, quæ omnes, excepta *d.l.9. & 10. & d.l.82. inf.* eidem Neoterio PP. inſcribuntur: & certè Zoſimus *lib.4.* teſtatur, per hos tres annos Scythicum ſeu Gothicũ bellum Theodoſio incubuiſſe: eapropter, ſupplementa legionum ſubindè ab eo fieri oportuit, & deſertores vagóſque & Veteranorum filios, ad ſigna & militiam reuocari. Vide eum nominatim *p.755.756.757.* Imo Theodoſium Scythico hoc bello etiam agreſtes ſeu agricolas γεωργοὺς & metallarios μεταλλεῖς armaſſe docet. Themiſt. *oratione πρεσβευτικῷ εἰς Θεοδόσιον p.106.*

¶ Cæterùm *hâc lege* nominatim de TVRMARIIS (id eſt, iis qui Tironibus exigendis & probandis præerant, de quibus alioquin dixi ad *l.3. ſup. de priuilegiis eorum qui in S. Palatio*:) agi videri poſſit, quinam videlicet ad id officium ſint deligendi, quæ pœnæ eos maneant ſi malè ſe geſſerint in officio, quæ Iudices ipſos, ſi horum fraudibus conniueant: quæ denique Prouinciales cum his colludentes. De *Turmariorum* delectu & eorundem fraudibus geminus locus extat apud Vegetium *lib. 1. cap. 7. Nunquam exercitus profecit tempore* [belli] *cuius in* PROBANDIS *Tyronibus claudicarit electio: Et quantum vſu experimentiſque cognouimus, hinc tot vbique ab hoſtibus illatæ ſunt clades, dum longa pax militem negligentiùs incurioſiúſque* LEGIT: *dum honeſtiores quique ciuilia ſectantur officia, dum poſſeſſoribus indicti Tyrones, per gratiam & diſſimulationem* PROBANTVR, *taléſque ſociantur armis, quales domini habere faſtidiunt.* A MAGNIS *ergò* VIRIS MAGNÆ DILIGENTIÆ *idoneos eligi conuenit Iuniores.* Quanquam de PROTOSTASIÆ munere hæc *lex* accipi, vt puto, melius poteſt: argum. *l.3. inf. de deſertoribus*, quæ *huic* coniungenda eſt, id eſt, de his qui Tirones coëmebant: idque argumento etiam vltimorum *huius legis* verborum, ibi CAPIENDI VBERTAS, quæ verba denotant agi de pretio Tironum, & eorum emptione.

¶ *De* MVRCIS.

x. Idem AA. Eutropio PP."

QVi ſpurcâ" amputatione digitûm declinat vſum armorum, non euadat illa quæ vitat; ſed in ſignitus maculâ ferat impoſitum militiæ laborem, qui declinauerit dignitatem. ¶ Ipſis quinetiam Prouincialibus, qui ex horum auſis Iuniorum" ſæpè patiuntur pænuriam præbendorum, hæc optio immobilis decernatur, vt tempore delectus agitandi, vbi COMMUNE" cœperint conueniri, duos mutilos Iuniores pro vno integro Eminentiæ Tuæ diſpoſitionibus offerant. Dat. Non. Sept. Hadrianopoli", Eucherio & Syagrio CONSS [381.]

N O T Æ.

* Concordat huic, *lex 4. 5. ſup. & lex 1. inf. de filiis militar. Apparit.*

" *Eutropius* ſub Theodoſio M. PP. Illyrici. Vid. *Proſopogr.*

" *Spurcam* vocat, defœdam, turpem.

" *Iuniores*, pro Tironibus: vid. *l. 1. ſup. & Gloſſ.*

" ✕. *In Commune*, vt *l.1. inf. ad leg. Iuliam de adulteriis, l. vlt. inf. de conlatione. donat. l.15. inf. de extraordinar. l.vn. inf. qui à præbit. Tiron. & l. 9. inf. de legatis.* Cùm omnes in commune, ſi neceſſitas exegerit, conueniat vtilitatibus publicis obedire, ait lex 2. *inf. de nauib. non excuſand.* Minus audio Virum alioquin doctum in Symmachum *lib. 4. ep. 46.* reponentem, *vbi commune cœperit conueniri.* De *Communi* dicam ad *l. vlt. inf. de legatis.*

" *Hadrianopoli*, Theodoſius hoc tempore Heracleæ digreſſus, mox Conſtantinopoli: vid. *Chronologiam.*

COMMENTARIVS.

DIGITOS ſibi ad declinandam militiam amputantes (id eſt, vno verbo *Murci*) onera & laborem militiæ ſubire hâc Theodoſij M. conſtitutione iubentur, ſed dignitatis expertes. De quibus dictum iam ad *l.4. 5. ſup.* & dicetur adhuc ad *l.1. inf. de filiis milit. Apparit.* Hæc interim *lex* oſtendit, per Præfecturam P. Illyrici magnam fuiſſe horum *Murcorum* copiam, vtpotè cum *hâc l.* dicatur, Prouinciales ex horum auſis Tironum præbendorum inopiam ſæpè pati. Quod & de Italia iam oſtendi ad *l.4. ſup.* ſed & de parte aliquâ Præfecturæ Prætorianæ Galliarum docet *l.5. ſup.*

¶ Illud notandum quod additur, duos mutilos, ſeu murcos Tirones, pro vno integro offerri poſſe.

¶ Cæterùm pertinet omninò hæc Theodoſij M. Conſtitutio, ad apparatum & inſtructum militarem aduerſus Scythicas Nationes Illyricum infeſtantes: de quo videndus Zoſimus *lib. 4.* ac nominatim *p.759.* quandoquidem ad PP. Illyrici hæc lex data eſt, vt omittam, datam etiam in *Illyrico* Hadrianopoli.

¶ SERVVM

¶ Servvm *alienum Tironum offerentis pœna.*

xi. *. Idem AAA."

QVisqvis mancipium iuris alieni" in tirocinium militiæ duxerit offerendum, conuictus ac proditus auri libram ærario noſtro cogatur inferre." Dat. Io Maij, Tyro" metropoli, pp. Byrito, Antonio & Syagrio conss. [382.]

NOTÆ.

* Lex 2. *Cod tit.*

" Proculdubio inſcripta fuit hæc *lex* Conſulari Phoenices: id enim apertè teſtatur ſubſcriptio legis *Dat. Tyro Metropoli*, id eſt reddita Conſulari Phœnices: De delectu militari per Fenitem fuit ante biennium quoque *l. 9. inf. de filiis milit. Apparit.* & *lex* 83. *inf. de Decurion.*

" Veluti conchyliolegulorum iuris.

" Mancipio ſcil. domino, Si ignorauerit reddendo: Hoc additum eſt à Triboniano: cui ſimile eſt quod conſtituitur *l. 6. Cod. qui militare poſſunt.*

" Phœnicen Prouinciam Syriæ abſcidit Hadrianus: à quo Tyrus Splendidiſſima iuris Italici colonia nouæ prouinciæ Metropolis conſtituta fuit, Imperrante Paulo Tyrio Oratore: Vide Suidam *verb.* Παῦλος. Et tamen in eadem prouincia Berytus (& ipſa iuris Italici) magni momenti fuit, & in ea ceu frequentiſſimâ prouinciæ ciuitate Edicta, ſeu Conſtitutiones propoſitæ (iam inde à Iuliani potiſſimùm temporibus) vt hæc, aliæque plures *hoc Codice*, putà, *lex 2. ſup. de Agentib. l. 41. inf. de curſ. publ. l. 7. inf. de fil. mil. apparit. l. 3. inf. de his qui cum diſp. l. 19. inf. de annona: l. 4. inf. tributa in ipſ. ſpecieb. l. 54. & 63. inf. de decurion. l. 9. inf. de luſtrali conlat. l. 1. inf. de naufrag. l. 1. inf. de gladiator l. 2. inf. de publ. comparat.* Nempe etſi totius Phœnices hâc tempeſtate Metropolis foret Tyrus, attamen non Tyri, ſed Beryti fermè proponi ſolitæ leges, vt potè quæ frequentiſſima eſſet totius prouinciæ ciuitas, quod ſingularis *huius l.* ſubſcriptio oſtendit, quam ex vrbe Conſtantinopoli Theodoſius M. miſit, Dat. Tyro Metropoli PP. Beryto. Cuius ſubſcriptionis hic ſenſus eſt, priùs miſſam hanc *leg.* Tyrum, vt quæ Metropolis eſſet prouinciæ, & in qua Conſularis Phœnices hæreret, attamen exinde Beryti propoſitam: Quæ inſignis eſt obſeruatio, vt ſi frequentior eſſet in aliqua prouinciâ ciuitas, quàm ipſa Metropolis, in ea leges proponerentur, ita tamen vt ſuus Metropoli honos ſeruaretur, id eſt, vt priùs ad Metropolim lex dirigeretur, inde ad eam in quâ proponenda eſſet: Tandem & ipſa Berytus Metropolis facta à Theodoſio Iun. *l. vn. Cod. de Metropoli Beryto*: De Tyro metropoli v. & Suidam in *d. v.* Παῦλος. Et *in v.* Τύρος.

COMMENTARIVS.

SEruvm alienum qui militiæ tironem offert, auri librâ, *hâc* Theodoſij *Conſtitutione* multatur: id eſt, ſeptuaginta duobus ſolidis aureis. Tot enim ſolidis auri libra conſtabat, vt docet *lex* 13. *inf. de ſuſceptorib.* & *l. vn. inf. de oblatione votor.* quæ pœna propemodum accedit ad taxationem Tironis à Valente factam, vt ex Socrate retuli *ad l. 7. ſup.* Denique ad pœnam triplicati tironis, *l. 8. ſup.*

Cæterùm hinc colligat quis, ſeruos proprios militiæ offerre hoc tempore licuiſſe, contra *legem* 8. *ſup.* Et certè Symmachus quoque *lib. 6. ep. 64.* in vſum militarem petita servitia ſcribit, quem locum adſcribam ad *l. 13. inf.* cui reſpondet. Sed cum hoc nihil commune habet contra quà Iureto viſum, quod idem ſcribit *lib. 10. ep. 62.* (quæ quidem Epiſtola data eſt anno 384. id eſt, biennio poſt hanc *legem*) *Allegationibus clariſſimorum Virorum iuſta poſcentium deeſſe non potui*, *à quibus pleràque* servitia *Palatinus iuſſus eruere*, &c. Pertinet enim id ad audientiam & quæſtionem ſeruorum, ad bona Catuli eruenda, cuius pars etiam fiſco quæſita fuerat. Vix tamen inducor, vt credam, ſeruos hoc tempore oblatos: Quin potius videntur poſſeſſores cùm non poſſent ſeruos proprios militiæ offerre, ſeruos alienos quaſi liberos, à dominis ſuis fugitiuos & vagos obtuliſſe: Cui rei *h. l.* occurritur: partim militiæ à ſeruili contubernio vindicandæ, partim verò fugitiuis ſeruis ad dominorum iura retrahendis. Quinimò & argumento ſubſcriptionis *huius leg. Dat. Tyro. Metropoli. PP. Byrito.* videri poſſit, hoc pertinere ad mancipia iuris conchyliolegulorum ſeu murilegulorum, qui Beryti; quò pertinet & *lex. 9. inf. de luſtrali conlat.* Sanè res nota, de purpura, muricæ, & murilegulis Tyriis, Berytiis, de quo *ſuo titulo de murilegulis.*

xii. *. Impp. Arcadius & Honorivs AA. Sperechio" Com. R. P.

PVblica ſuaſit vtilitas Iuniores in arma conſcribere: ideóque ne Patrimonium quidem Noſtrum à præſtatione præſenti inmune eſſe patimur. Igitur per omnes prouincias, per quas Res Noſtra diſtenditur, ex Patrimonio Sacro maturitate quâ conuenit, præberi volumus Iuniores. Dat. xv. Kal. Iul. Med. Cæſario & Attico viris clariſſimis conss. [397.]

NOTÆ.

* Abeſt à *Cod. Iuſt.* Iungenda fortè *lex* 14. *inf. de iure fiſci.*

" ℞. *Hyperechio.* pariter vt eidem *Hyperechio Comiti* R. P. hoc ipſo anno inſcribitur *d. lex* 14. *inf. de iure fiſci.* Sanè *Sperecium* virum illuſtrem idem Symmachus vocat *lib. 5. ep. 54. & 66.* ex quibus & de dignitate eius Comitis rerum priuatarum quoque liquet: *Hyperechius* idem cum *Sperechio*, vt *Hiſpania*, & *Spania.*

COMMEN

PRINCIPIS poſſeſſiones, etſi regulariter à tironum præſtatione ſint immunes (de quo dictum fuit ad *l.2. ſup.*) extra ordinem tamen quandoque publicâ vtilitate ſuadente, ſeu potius neceſſitate, huic præſtationi obnoxiæ ſunt: Cuius rei exemplum præbet Honorius *h. l.* ad Gildonici belli videlicet apparatum, in quo huius anni 397. pars abſumpta fuit: Eodemque pertinent duæ ſeqq. leges, putà *lex* 13.14. *prox.* Ad hunc ſcilicet apparatum, Tironum ſeu Iuniorum quoque delectus habitus, quod Claudianus etiam, de hoc apparatu agens, memorat *lib.* 1. *in laudem Stiliconis.*

——— Veteres firmare cohortes
Explorare NOVAS.

Et mox:

——— Vnde rudis tanto TYRONE *iuuentus*
Emicuit, ſenioque iterum vernante reſumpſit
Gallia bis fractas Alpino vulnere vires,
Non ego DELECTV *Tyrij, ſed vomere Cadmi*
Tam ſubitas acies concepto dente dracones
Exiluiſſe reor.

De Gildoniaco alioquin bello dixi plenè *ad l.* 7. *ſup. de metatis*: déque eo Claudianus expreſſo poëmate, quod vtinam totum haberemus: ſed & multa *lib.* 1. *in laudem Stiliconis.*

¶ SENATORIBVS *vrbis Romæ optio datur, vel Tironum ipſorum Præbendorum, vel eorum loco, 25. Solidorum.*

XIII. * Idem. AA. Theodoro P. F. P."

AMPLISSIMI Ordinis petitionibus adnuit noſtra Clementia, vt pro tironibus pretia inferantur." Damus itaque optionem, vt quod conducibile Senatui videtur, eligendi habeat poteſtatem, id eſt aut tirones aptos" officiis militaribus præſtent, aut proſingulis viginti quinque" ſolidos numerent; poſt initam videlicet ſumptuum" rationem & veſtium & paſtus. Quòd ſi aurum dare maluerint, mox ad noſtrum ærarium deferatur. Dat. VIII. Kal. Oct. Pataui, Cæſaris & Attico viris clariſſimis CONSS. [397]

NOTÆ.

* Concordat *lex* 14. *prox. inf.*
" Id eſt, inferri poſſint.
" Vide quæ dixi ad *l.* 1. 3. 8. 11. *Sup.*
" Antea triginta, ex *l.* 7. *Sup.* vbi dixi.
" Vide *ſup. d.l.7. verſ. Et ne aliquid.*
" Italiæ: vt vel. ex *hâc l.* liquet.

COMMENTARIVS.

HONORII nouem conſtitutiones ſequuntur, *de Tironibus*: Quibus ſanè hoc tempore maximè opus fuit contra hoſtiles impetus, vt ipſemet teſtatur *l.6. inf.* De huiùs ſententia videamus.

SENATORVM Vrbis Romæ patrimonium ſeu poſſeſſiones Honorius Imperator, non minus quàm ſuas, ſuperiore *lege* ad Gildoniaci belli apparatum deuocauerat. Verùm Senatus per Legatos, pecuniam in vicem obtulit, eámque pro Tironibus inferri petierat, vt *hâc l.* oſtenditur: & *l. prox.* Cuius omninò exactionis, & oblationis Senatoriæ meminit Symmachus *lib. 6. ep. 62. Legati*, inquit, *ordinis noſtri ex vſu actis omnibus reuerterunt. Nam & Tyronum conquieuit indictio, & argenti nobis facta gratia eſt.* [id eſt, argenti vice Tironum dandi poteſtas: Malè enim Vir doctus hoc ita accipit, quaſi remiſſa fuerit pecuniæ ſeu auri tironici præſtatio:] *Super impetratis tamen adhuc ſperatur oratio.* Item *ep.64. Nam mihi ob alia quoque ægrè eſt turbas patriæ cogitanti, quas præcipuè mouent in vſum militarem petita* SERVITIA. *Et nos quidem crebris precibus obnitimur, & diem ducimus ſupplicando: iamque ad pretium argenti quinque librarum miſerâ oblatione peruentum eſt. Sed vereor, ne nos alterius rei fuga vtroque deſpoliet. Præfectus agendo negotio ſegnior viſus, Lampadio ſucceſſore mutatus eſt, cuius moribus crediderunt impoſſibilia promoueri.* Sed & *Epiſtola* 58. hinc fortè non abludat; *Iuniorum delectus*, inquit, *vrbanis familiis imperatus, vſque ad æterni Principis reſponſa pendebit.* ¶ Igitur ad Senatus petitionem Honorius *h. l.* & *l. prox.* Senatoribus optionem dat, vel Tyrones ipſos præſtandi, vel eorùm loco pretium: id eſt, viginti quinque ſolidos pro ſingulis Tyronibus. Certâ quantitate prætereà additâ pro veſte & ſumptibus Tyronis. De quo auri Tyronici adæratione dictum fuit ad *l.* 7. *ſup.* Certè *argenti quinque libræ*, quas Symmachus pro Tironibus à Senatu oblatas ſcribit, viginti quinque ſolidos præciſè conficiunt: ſingulæ quippè libræ argenti quinque ſolidis æſtimabantur, vt hoc ipſo Anno conſtitutum fuit *l. vn. inf. de argenti pretio quod theſauris infertur.* Quinquies quinque igitur ſunt viginti quinque ſolidi. Quod egregiè confirmat ad hanc *legem* omninò pertinere ſuperiorem Symmachi *epiſtolam.* Interim ex eadem colligi poſſe videtur, cur minoris æſtimati hoc tempore fuerint Tirones, quia iam SERVI Tyrones offerebantur. Quod de proportione librarum argenti & pretio tironum dixi, optimè confirmat *lex* 8. *inf. de deſertoribus*: vbi quinquaginta libræ argenti ſunt pretium decem Tironum. ¶ De Taxatione Tyronum alioquin poſtulata per Capitularios, idem Symmachus *lib.9. ep.*10.

¶ *De eodem : ac prætereà, lex ſuperior extenditur ad* PERPETVARIOS *fundos Principis.*

XIV. * Idem AA. Mineruio" C. R. P.

ÆTERNÆ vrbis merita" reuerendam nobis Ampliſſimi Senatus effecit voluntatem : Ideóque pro Tironibus in corporibus" poſtulatis pretia conferri iubemus ab Ampliſſimo Ordine; Quod in fundis etiam perpetuariis noſtræ rei priuatæ ſeruari præcipimus. Dat. prid. Id. Nouemb. Cæſario & Attico CONSS. [397.]

NOTÆ.

* Abeſt à *Cod Iuſt.* hæc *lex* Concordat autem ei, vt dixi, *lex* 13. *infr.*

" Huic eidem inſcripta hoc ipſo Anno *lex* 1. *C. de off. Com. S. P.* & proximo Anno *lex* 25. *inf. de annona & trib.* Ad eundem extant plures Symmachi *epiſt. lib.* 4. quinimò Comitem R. P. eum fuiſſe nominatim indicat *epiſt.* 37. 42. & 43.

" Niſi *merita, merita*, primæ declinationis, huius æui & barbarici vox fuerit, quod non puto, reponendum omninò *meritum.*

" Vid. *l.* 2. & 7. *ſup.* vbi dixi.

COMMENTARIVS.

PRETIVM loco Tyronum exactorum, à Senatu oblatum, vt ſuperiore *lege* data ad P.P. Italiæ, ita & hac data ad Mineruium Comitem R. P. admittit Honorius, ſimul & ad rei priuatæ Principis poſſeſſiones perpetuarias id extendit: ſcilicet, vt pretium loco Tironum ex iis quoque inferatur. Poſſeſſiones perpetuariæ ſeu perpetui iuris, quorum fit mentio, & *l.* 12. 13. 20. *inf. de extraordin. l. vlt. inf. de conlat. fund. patr. l.* 10. *inf. de infirm. his quæ ſub Tyr. & d. l.* 1. *Cod. de off. Com. S. P.* (quæ eidem Mineruio Com. R. P. hoc ipſo anno inſcribitur) non alij ſunt, quam Emphyteuticij; quod oſtendam ad *d. l.* 12. Ergo Senatoriæ poſſeſſiones & fundi perpetuarij iuris in taxatione ſeu adærätione Tyronis *hâc l.* exæquantur: *vt l.* 12. 13. *inf.* in ipſâ collatione exæquata.

¶ HONORARII *tantùm Codicillarij ad Tironum collationem tenentur.*

XV. * Idem AA. Decio" PV.

AD conlationem Iuniorum" eos tantum oportet adtineri, quos conſtat dignitates legitimas beneficiis" conſecutos, non tamen iuſta priuilegia ſuffragantur. Dat. VIII. Id Decemb. Rau. Arcadio A. V. & Honorio A. V. CONSS. [402.]

NOTÆ.

* Hanc *legem* & indictionem intelligit *lex* 13. *ſup. de Agentibus in rebus.*

" *Decius* P. V. ſub Honorio. Huius Decij Præfecturæ vrbanæ indicium facit Syimmacbus, *lib.* 7. *ep.* 47. 48. & 50.

" *Iuniores* pro Tironibus v. *Paratitlon.* Claudianus quoque de *bell. Get.* Honorij, *Iuuentutis* voce hac in re vtitur hoc ipſo tempore, *v.* 467.

" Ambitu ac Suffragiis, *l. vlt. inf. de veteranis.* quæ coniungenda eſt cum *l.* 18. *h. t.* cuius eadem ſententia eſt, quæ huius.

COMMENTARIVS.

HONORARIIS hoc tempore ab Honorio Imperatore Tirones indicti fuerunt: cuius indictionis ipſe rurſùm meminit Anno prox. *l.* 13. *ſup. de Agentibus in rebus* : & *l.* 12. *inf. de deſertoribus* : idque aduerſus Alarici, ſeu Gothorumè Pannonia, Norico, Rhetiiſque ſuperatis hoc Anno 402. ſubitaneam in Italiam irruptionem: de quâ videndi Claudianus, *de bello Getico* ; Oroſius, *lib.* 7. *cap.* 37. Et Prudentius *lib.* 2. *aduerſus Symmachum.* ¶ Cæterùm Honorati illi accipiendi ſunt, vt *h. l.* ipſemet Honorius interpretatur, ij qui legitimas dignitates beneficiis, ambitu ac ſuffragiis conſecuti ſunt, non etiam quibus iuſta priuilegia ſuffragantur, id eſt, qui his dignitatibus laborum merito ſunt decorati. De quibus *Honoratis* plenè dixi ad *Titulum de Honorariis Codicillis ſup.* Et *l. vn. ſup. de officio Iudicum ciuilium.* & *l. vn. inf. de oblat. equor.* & *l.* 14. 15. *inf. de Nauicul.* Et ad hanc rem vide *l.* 18. *inf.* & *l.* 10. *vlt. inf. de Veteranis. Iuſta priuilegia* ſunt *h. l.* labore, actu ipſo impetratæ dignitates: vt merita iuſta militiæ, *l.* 73. *inf. de Decurionib.* Et tamen ab *hâc leg.* excepti poſteà fuerunt ij, de quibus agitur *d. l.* 13. vide & ſimilem exceptionem, *l.* 15. *inf.*

¶ SERVI

¶ SERVI *ad* Scythici *belli apparatum exciuntur, præmio libertatis, & pulueratico promiſſo.*

XVI. Imppp. Arcadius, HONORIVS, & Theodoſius AAA. Prouincialibus.

CONTRA hoſtiles" impetus non" ſolas iubemus perſonas conſiderari, ſed vires; & licet" ingenuos" amore patriæ credamus incitari, ſeruos etiam huius auctoritate Edicti exhortamur, vt cũ primùm ſe bellicis ſudoribus offerant, præmium libertatis, ſi apti ad militiam arma ſuſceperint, Pulueratici etiam nomine binos ſolidos accepturi: Præcipuè ſanè eorum ſeruos, quos militia armata detentat, Fœderatorum nihilominus & Dediticiorum: quoniam ipſos quoque vnà cum dominis conſtat bella tractare. Dat. XV". Kal. Maij. Rau. Arcadio A. VI. & Probo viro clariſſimo CONSS. [406.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* vel vt temporaria. An iungenda *huic* eſt *lex prox. ſequens*?
" RADAGAISI & Scytharum: de quo mox.
" id eſt; non id attendi iam debet, quis ſtatus ſit perſonarum, ſed qui viri, quæ vires. Haud abſimiliter Vegetius, *lib* I. *cap.* 5. *Si ergò neceſſitas exegerit, non tàm ſtaturæ rationem conuenit habere, quàm virium*: vid. & *l. prox.*
" Et quoniam.
" De his *l. prox. ſequ.*
" XIII. *lex prox. ſup.*

COMMENTARIVS

RADAGAISI & SCYTHARVM in Italiâ irruptioni (de quâ Zoſimus *lib.* 5. Oroſius *lib.* 7. *cap.* 37. Auguſtinus *lib.* 5. *de Ciuitate Dei*: Proſper, *Chronico*, & Marcellinus *Comes*, qui rectè eam ad hos Conſules refert, quod his legibus comprobatur) Honorius, pro rerum neceſſitate & Reipublicæ ratione id flagitante, varia Edicto ſuo ad Prouinciales emiſſo (cuius portio eſt hæc *lex*) conſtituit. Primùm SERVOS (militiæ alioquin ineptos & expertes, vt docuit *lex* 8. (vbi vide etiam notata ex Chryſoſtomo) II. *ſup. v.* & *l.* 9. *inf. de deſertoribus*:) hoc Edicto ad militiam inuitat: Ac maximè militum ſeruos. Neque tantùm Romanorum ſed & Fœderatorum, vt & Dedititiorum: idque præmio libertatis eis propoſito, & duobus ſolidis, puluetis & ſudorum nomine promiſſo. ¶ Vrgente ſcilicet Reipublicæ neceſſitate, non perſonas ſeu viros, ſed vires conſiderari oportet: ac proindè admittendi omnes, quos aptos armis tractandis, quos hoſtibus expugnandis, propellendis idoneos eſſe conſtat. Factum id ſcilicet ſæpè pro rerum neceſſitate, & quidem ſub eodem libertatis præmio, & ſeruis ad pileum vocatis. Florus *lib.* 3. *cap.* 21. *Deerat Iuuentus: in ſacramentum militiæ liberata* SERVITIA. Vide eundem *lib.* 3. *cap.* 21. Liuium *lib.* 31. Appianum *de bello Punico.* Et vbi repens periculum, *ſubitarij* (propriâ hoc in argumento voce) nullo diſcrimine milites conſcripti; de quo Liuius *lib.* 3. *lib.* 40. *lib.* 10. *Delectum omnis generis hominum haberi Senatus iuſſit*: lib. 5. *Dictator omnes Iuniores, nullo detrectante militiam ſacramento adegit.* Huc pertinet etiam illud, per tumultum: *Quicumque Rempublicam Saluam eſſe vultis, me ſequimini.* Denique exemplum quoque ab æuo Annibalis; cùm neceſſitas id expreſſit, tunc enim & octo millia Seruorum in militiam empta, quod Liuius aliique prodare, & paſtores aliquot ferociores in Equites adſumpti, vt docet Valerius *lib.* 7. Sed & Pompeius bello in Cæſarem, ſeruos paſtores armauit, atque his equos attribuit, vt ipſe Cæſar teſtatur *Ciuil.* I. Plura de his paſtoribus *inf. tit. quibus equorum vſus*: ſub Mario Plutarchus ἄπορον καὶ δοῦλον καταγράφειν. ¶ De tribus interim obiter videndum *h. l.* eſt.

I. PVLVERATICVM *hâc lege* vocatur merces, & ſtipendij genus quoddam (non tamen *legitimi*) quod ſeruis extra ordinem ad militiam euocatis, quaſi pro labore ſudore & puluere, dabatur. Similiter Pulueraticum vocari reperio *in Conſtitutione quâdam Theodoſij ad Nunum Magiſtrum officiorum, inter leges de controuerſiis agrorum*, (quod quaſi pro labore & puluere Agrimenſoribus dabatur; quod alioquin *Honorarium* dicitur *l.* I. *π. ſi menſor falſum modum dixerit*:) *Præcipimus itaque Agrimenſoribus, vt pro laborum viciſſitudine Geometricæ artis; fundo cui finem reſtituens in trifinij rationem ſteterit, & conuenientiam trium centuriarum ibidem eſſe ſignauerit, tres aureos accipiat, abſque ſuâ* PVLVERATICA: *Quod ſi limitem direxerit, volumus vt per ſingulas poſſeſſionis vncias ſingulos aureos accipiat pro intentione quæ inter partes ſopietur*, &c. Pariter, Rectores Prouinciarum ſtrenarum, Kalendarum ac Pulueratici nomine quid à Curialibus exigere ſoliti, ſingulas Prouinciæ ciuitates obeuntes: quod abolitum eſt Nouella Maioriani *de Curialibus* I. Meminit & Caſſiodorus *lib.* 12. *variar.* 15. *Pulueratica quoque Iudicis funditus amputantes, trium tantùm etiam dierum Præſulibus annonas præberi ſecundùm vetera conſtituta decernimus*, &c. Quæ ferme omnia iam quoque Cuiacius prænotauit, *lib.* 4. *Obſeruat.* 18. Haud abſimile ſanè fuit ποδοκόπιον, quod accipiebant, tributorum Exactores, pro pedum quaſi fatigatione, vt obſeruare eſt in libro, qui inſcribitur παλαιὰ λογικὴ. Pulueraticum quoque memorat Aimoinus *lib.* 5. *cap.* I. duobus, vbi teloncì genus eſt, & iungitur rotatico, ceſpitatico, ripatico, ſaltuatico.

II. FOEDERATI, quorum *h. l.* mentio fit, neque vllo alio *huius Codicis* loco, ſunt Hunni & Alani, quorum Auxiliis nominatim Stilichonem

(Honorij Ducem, Radagaiſano ſiue Scythico bello patrando præpoſitum) vſum Author eſt, in huius belli enarratione, Zoſimus *lib.5. p.803.* ἀναλαβὼν ὁ Στιλίχων ὅσον οἷόν τε γέγονε συμμαχικὸν ἐξ Ἀλανῶν καὶ Οὔννων περιποιησάμενος. Et Oroſius *lib. 7. cap.37.* Adſunt, inquit, *Vldin & Saurus Hunnorum & Gothorum Duces præſidio Romanorum. Huldin & Saurus Hunnorum Gothorúmque Reges Radagaiſum cominùs deuicerunt, ipſius capite amputato, captiuos eius ſingulis aureis diſtrahentes.* Certè *h. l.* Fœderati hi nominatim à militibus ſeparantur: Milites quippe propriè Romani erant: Ita *Nouella* Valentiniani *inter Theodoſianas 20. de reddito iure armorum. Vir*, inquit, *Illuſtriſſimus Magiſter militum, Sigiſundus, tam militum quàm Fœderatorum, tuitionem vrbibus ac litoribus non deſinet ordinare.* V. & *Nouellam 126. Iuſtin.* Et Harmenopulum *lib.4. tit.12.* εἴτε στρατιῶται εἶεν, εἴτε φοιδεράτοι ἤγουν ὑπόσπονδοι εἴτε χαλύβιοι. Fœderati igitur erant milites, ex variis gentibus fœderatis. Olympiodorus *apud Photium* in Geſtis anni 409. (id eſt triennio poſt hanc *legem*) ἐν ταῖς ἡμέραις Ὀνωρίου τὸ ὄνομα φοιδεράτων [στρατιωτῶν] κατὰ διαφόρου καὶ συμμιγοῦς ἐφέρετο πλήθους. Et Suidas φοιδεράτοι οὕτω καλοῦσι Ῥωμαῖοι τοὺς ὑποσπόνδους τῶν Σκυθῶν. Et Maldus *in excerptis Legationum* ὅτι Ζήνωνος πρέσβεις ἦλθον ἐκ Θράκης τῶν ὑποσπόνδων Γότθων, οὓς δὴ καὶ φοιδεράτους οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσιν. Hinc adeò *Saraceni Fœderati*, Nouella *Theodoſij* 31. Et apud Procopium 1. *Belli Perſici*, de quibus vide & quæ dicam *ad l.vlt.inf.de auro coronar. & ad l.2.5. inf. de legatis.* Hinc Γότθοι φοιδεράτοι in *Epitoma Nouellæ Græcæ* 11. Fœderatorum meminit & Sidonius *lib.1. Epiſt. 8. Student pilæ ſenes, aleæ iuuenes, armis eunuchi, literis* FOEDERATI. Et *lib.2. epiſt.13. Inter tumultus*, inquit, *militum popularium Fœderatorum.* Gothorum fœderatorum originem tradit Iornandes *de rebus Geticis. Dum famoſiſſimam*, inquit, *in ſuo nomine Conſtantinus conderet ciuitatem, Gothorum interfuit operatio, qui fœdere inito cum operatore, quadragiata ſuorum millia illi in ſolatia contra Gentes varias obtulêre, quorum & numerus & millia vſque ad præſens nominantur in Repub. id eſt fœderati. Idem, cunctus exercitus in ſeruitio Theodoſij Imperatoris perdurans, Romano ſe Imperio ſubdens, cum milite velut vnum corpus effecit, milliáque illa dudum ſub Conſtantino Principe fœderatorum renouata, & ipſi dicti ſunt Fœderati.* Omitto recentiora.

III. DEDITITII *h.l.* Fœderatis proximi collocantur, iidémque militum numero conſtituuntur. Erant autem Barbari, qui aliàs *Gentiles* vocabantur, (de quibus *Gentilibus* dixi plenè ad *l.vn.ſup.de nupt.Gentilium*: de *Latis* verò, qui his vicini, dicam in *Franciscis noſtris*: & ad *l.10.12. inf. de Veteranis*: & *l. 9. inf.de cenſitorib.*) quiquè (vt loquitur de his *Gentilibus* Ammianus Marcellinus *lib. 20. p.171.*) relictis laribus ſuis ad Romana tranſibant, & voluntarij Barbari militares erant, qui ſcilicet ex variis Gentibus Romanam fœlicitatem ſequentes ad Romanum Imperium ſeſe contulerint. Inter Fœderatos & Dedititios hoc diſcrimen fuit, quod illi capto domi conſilio, fœderéque inito cum Romanis, ex æquo Romanorum auxiliares eſſent: Hi verò, nullo fœdere inito, imò ex infeſtis Nationibus, vi, armiſque coacti Romanis ſe ſe dedidiſſent, aduerſus Gentiles quoque ſuos arma laturi, quique (vt loquitur de his *Gentilibus* Ammianus Marcellinus, *lib.20.p. 171.*) *relictis laribus ſuis ad Romana tranſibant*, & *voluntarij Barbari militares* erant.

¶ INGENVI *ad Scythici belli apparatum excitantur, præmio decem ſolidorum, è quibus tres repræſentandi.*

XVII. Idem" AAA. Prouincialibus.

PROVINCIALES pro inminentibus neceſſitatibus" omnes inuitamus Edicto, quos" erigit ad militiam innata libertas. Ingenui igitur qui militiæ obtentu arma capiunt amore pacis & patriæ, ſciant ſe denos ſolidos paratis" rebus de noſtro percepturos ærario, quibus tamen ternos ex ſumma ſupradicta iam nunc" ſolidos præberi mandauimus: nam optimos futuros confidimus, quos virtus & vtilitas publica neceſſitatibus obtulit. Dat. XIII." Kal. Maij, Rau. Arcadio A. VI. & Probo CONSS [406.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod.Iuſt.* velut temporaria. An autem iungenda huic, *lex prox ſup.3.*

" *Ingenuorum* definitio: *Ingenui ſunt, quibus innata libertas*: De his quoque obiter *d.l.4.ſup.prox.*

" *χ. pacatis*: niſi *paratis*, pro *reparatis*: vel *paratis rebus*, id eſt, poſteaquam paratus legitimè exercitus fuerit. Cui tamen poſtremæ interpretationi vltima *huius legis* verba refragari videntur.

" *Iam nunc* vid. *Gloſſ.Theod.* & *l.vn.ſup.de offic. Iudicum omnium.*

" *xv. lege prox.ſuprà.*

COMMENTARIVS.

SCYTHICO tumultui retundendo ſeruos ad pileum & militiam Honorius Imperator inuitandos credidit. Ingenuos amore patriæ ſatis incitari putans, *l.16.ſup.* Et tamen hoc Edicto biduo pòſt, & ipſos Ingenuos Honorius inuitandos vidit, & perſpexit. Et quidem præmio decem ſolidorum propoſito, tribus mox ſoluendis & repræſentandis. Et hæc quidem *huius l.* Sententia videri poſſit. Niſi putet quis, Honorium hoc Edicto ſententiam mutaſſe videri: Mutaſſe inquam, ſeruis videlicet ad militiam, non iam euocatis, (periculoſum enim id tunc fortè viſum) ſed Ingenuis omnibus hoc Edicto inuitatis. Omnibus inquam, nullo delectu habito: *vbi* ſcilicet *neceſſitas vrget, ibi delectum non adeò attendi oportet*: vt iam quoque monuit *lex ſuperior*, & ad eam interpretatio. Non niſi optimi quippè futuri creduntur, qui ſeſe neceſſitatibus publicis vltrò offerunt. Eandem alioquin

tumultus

tumultus Gallicani in Republica Romana olim rationem fuiſſe cuilibet notum eſt. Imò tertia quoque interpretatio ad hanc *legem* afferri poſſit, ſi hanc *leg.* cum *ſuperiore* coniungamus, velut eiuſdem Edicti partes: nempè Honoratos & Seruos & Ingenuos ad militiam nunc eodem Edicto inuitaſſe.

¶ HONORATIS *Codicillariis, quæ Tironum oblatio incumbit; eam non incumbere iis, qui militiæ merito Tribuni, aut Præpoſiti facti ſunt.*

XVIII. * Idem AAA. Stilichoni" Comiti & Magiſtro militum.

TVNIORVM conlatione, vel qui proximè in pretio ab Honoratis pro rerum neceſſitate petiti ſunt, vel ſi vnquam tale aliquid Reipublicæ ratio flagitauerit, immunes haberi oportere decernimus, qui militiæ prærogatiuâ ad Tribunatus Præpoſituráſve peruenerint. Dat. XI. Kal. April. Honorio IV." & Theodoſio II. AA. CONSS. [407.]

N O T Æ.

* Iungenda huic *legi* eſt *lex vlt. inf. de Veteranis.*
" De Stilichone dicam ad *l. 20. 21. 22. inf. de bonis proſcriptor.* vid. & *l. 1.* Eius meminit hoc ipſo anno Zoſimus, *lib.* 5. *p.* 803.
" ***. VII. de quo dicam ad *l. vlt.*

C O M M E N T A R I V S.

TRIBVNI, vel PRÆPOSITI *militiæ prærogatiua*, ſeu merito ſuo facti à Tironum præſtatione, quæ HONORATIS (de quibus iam alibi ſæpè ac nominatim ad *l. vn. ſup. de off. iud. ciuil.* & ad *l. 7. 15. ſup.* ſed & *l. 20. inf.*) impoſita fuerat, immunes eſſe iubentur *hâc* Honorij *lege*, vt & *l. vlt. inf. de Veteranis*, quæ *huic* coniungenda eſt, vt & *l. vn. in fin. infr. qui à præbit. tyronum.* Eadémque fermè Sententia eſt *legis* 15. *ſup:* Non verò qui ambitu aut ſuffragiis Tribunatum, vel Præpoſituram obtinuerunt; *d. l. vlt.* De Tribunis his & Præpoſitis, vide quæ notat *lex 34. ſuprà de erogat. milit. ann.* quæ cum *hâc* conferenda eſt & *lex* 10. *inf. de Veteranis.*

¶ Cæterùm pertinet hæc *lex* non ad Vandalorum, & Alamannorum in Gallias irruptionem; quæ facta fuit vltimo die anni ſuperioris, vt nominatim docet Proſper *in Chronico*, & alij, vbi Stilicho hoc tempore erat: neque etiam ad Conſtantini Tyrannidem in Galliis, verùm vel ad Radagaiſanam, vel ad Illyricianam expeditionem, ad quam ſeſe Stilicho accingebat: de quâ Zoſimus, *lib.* 5. *p.* 803. Certè verbis illis, *qui proximè*, &c. indicatur apparatus qui factus fuerat ſuperiore Anno aduerſus Rhadagaiſum, quò pertinent *leges* duæ ſuperiores.

¶ STERNI, *id eſt poſtremo loco poni, Tirones in Scholis oportere.*

XIX. * Impp: Honorius & Theodoſius AA. Com. S L.

TIRONES in ſcholis loco ſemper poſteriore ponantur: Nec enim patimur quemquam celſiorem gradum obtinere, niſi cui & laborum adſiduitas & ſtipendiorum prolixitas ſuffragatur. Dat. VII. Kalendas Decemb. Rau. Baſſo & Philippo CONSS. [408.]

N O T Æ.

* *Lex 3 Cod. eod. tit.* huic *legi* iungenda eſt.

C O M M E N T A R I V S.

STERNI, ſeu poſtremo loco poni, in ſcholis Tirones ſemper debere ſtatuit *hâc l.* Honorius: ratione additâ, quam ſequitur Vegetius *lib. 2. cap.* 21. Idem verò nominatim ſtatuitur de Scholis Palatinis (veluti Agentium in rebus) *l. 3. ſup. de Agentibus in rebus*, & *l. 14. ſup. de re milit.* quæ *lex* pariter, vt *hæc* noſtra, ab hoc *Tractatu* Militari fugitiua eſt. Nam vt illa ad Scholas quæ ſub diſpoſitione Magiſtri officiorum conſtitutæ erant, pertinet, ita hæc ad eas quæ ſub Comitis Sacrarum Largitionum. Niſi quis putet in Inſcriptione huius *legis* pro *Com. S. L.* reponendum *Comitibus* ſcilicet Rei Militaris, quod non puto. De *ſcholis* certè militaribus videndus eſt Vegetius *d. loco.*

¶ Officiis *Iudicum Africæ*, & Honoratis *Africæ triúmque inſularum*, *Tirones* 30. *ſolidis æſtimati indicuntur.*

xx.* Idem AA. Machedonio" c.R.P.

TIRONES, tricenis ſolidis æſtimatos, ab omnibus Officiis Iudicum Africæ," exemplo præcedentis" temporis poſtulamus: Quod" ſimul iam ab Honoratis memoratarum" prouinciarum, necnon Sardiniæ, Siciliæ & Corſicæ. Eos" ſanè honore excipi ab his conueniet, quibus aut præſenti tempore publicum munus iniunctum eſt, aut in" Italiæ, ſiue Vrbis ſolo Barbara" vaſtitate depulſi ſunt. Dat. vi. Id. Feb. Rau. Varane, v.c. cons. [410.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" *Macedonius* Comes R.P. ſub Honorio A.D. 410.
" Vid *l.* 7. *ſup.*
" Vox hæc abundat: vel alia eius loco ſubſtituenda.
" Afri cæ, ſeu Africanorum.
" *ꝫ. Eo ſanè onere excipi hos?* In Ms. habetur, *Eos ſanè honores*: Fortè *eos ſanè honoratos.*
" *Aut qui in.*
" Gethorum.

COMMENTARIVS.

DE Tironibus indictis, OFFICIALIBVS Iudicum Africæ: vt & HONORATIS prouinciarum Africæ, pariter vt & Sardiniæ, Siciliæ, & Corricæ, eſt hæc Honorij Imp. conſtitutio: quâ & pretium Tironum taxatur, & Honorati quidam ab eâ collatione excipiuntur. In quâ quidem *leg.* multa obſeruatu digna occurrunt, quæque etiam prænoſcenda ſunt, vt plenum eius intellectum habeamus.

Primò igitur tenendum, inter alias perſonas, quibus Tirones ſubindè indicti, fuiſſe & hæc duo hominum genera; *Officiales* videl. Iudicum: quod etiam diſcimus ex *l. vlt. inf. de fil. mil. apparit.* & *l.* 78. *de Decurion.* vbi tamen excipiuntur Officiales Veteranorum filij: Nempè Officialium lucra ingentia erant, de quibus infrà *tit. de lucris officiorum*, & *tit. de concuſſionibus Aduoc. & Apparitorum*: Quibus ideò multa publicè ſubindè indicta, & in his Tirones. Item Honoratos, quod præter hanc *legem* diſcimus ex *l.* 5. 15. 18. *ſup. l.* 2. *ſup. de decur. & ſilent.* *l.* 13. *de Agentibus*: v. & *l.* 3. *ſup. de Proximis*, ſeu Honorarios, *l. vn. inf. qui à prabit. Tyronum*: de quibus Honoratis dixi plenè ad *l. vn. ſup. de off. Iudic. Ciuilium.*

Secundò notandum, hoc tempore *Gothos* Alarico Duce, repetitâ irruptione, Italiam & Vrbis Romæ ſolum deuaſtaſſe, de quo præter indicium *huius leg.* Zoſimus *lib.* 5. *extremo*, Hieronymus non *vno loco*, Oroſius, Sozomenus, Philoſtorgius, alij: Rutilius quoque Numatianus *lib.* 1. *Itinerarij*:

Poſtquam TVSCVS *ager*, *poſtquam* AVRELLIVS *agger*
Perpeſſus Gethicas enſe vel igne manus.

Sed & *lex* 12. *inf. de indulg. criminum.* Præter cenſuales functiones, CAMPANIA, quam & vetuſtatis grauior onerat adſcriptio, & poſt, HOSTIVM *vaſtauit incurſio*, *peræquatis territoriis nonam tantummodò partem præteriti aſſis publicarum toleret functionum*: PICENVM *verò*, & TVSCIAM *ſuburbicarias regiones ſeptimam tributorum ad ſupputationem profeſſionis antiquæ per vniuerſos titulos iubemus agnoſcere.* Quinimò notandum, Attalum quoque hoc ipſo tempore, eodem Alarico auctore, Tyrannidem in vrbe Româ Italiaque ſemel atque iterum arripuiſſe, de quo ad *l. pen. & vlt. de indulg. crim.* ſed & Africæ ipſi imminere viſum, de quo v. Zoſimum, *lib.* 6. & Sozomenum, *lib.* 9. *c.* 8.

Hinc igitur (quod Tertium,) ab Honorio Imp. non per Italiam aut Vrbis ſolum, verùm per Africanas prouincias, tréſque alias, putà Sardiniam, Siciliam, Corſicam: quæ videl. ab hâc Gothorum incurſione immunes fuerant. Et quidem indicti Officialibus Iudicum, & Honoratis: ſub duplici taxatione, quæ duo etiam capita *huius leg.* ſunt. Primo *capite* definitur, taxatur, æſtimatur, adæratur, PRETIVM Tironis, nempe triginta ſolidis: Quæ adæratio variè facta: aliquando triginta ſex, (id eſt, dimidiâ auri librâ) *l.* 7, *ſup.* aliquando viginti, vt *l.* 13. *ſup.* aliquando triginta, vt *hâc leg.* & *Nouella de Tironib.* 44. *in l* 3. Altero *huius leg.* capite ab hâc præſtatione excipiuntur *Honoratorum* duo genera: Primò ſcilicet ij quibus præſenti tempore publicum munus iniunctum eſt: Nempe Honoratis publica munera iniungebantur, exempli gratia, ſuſceptio veſtium, *l.* 1. *inf. de milit. veſte*, *l.* 4. *de ſuſceptorib.* Igitur hi à Tironum præſtatione excepti, quod aliud iam munus eis iniunctum eſſet. Alterum Honoratorum genus hîc excipitur ab Honorio, nempe ij qui in Italiæ ſiue vrbis ſolo Barbarâ Gothorum vaſtitate depulſi fuerant, in Africanas prouincias, & in tres illas prouincias, ſiue Inſulas proximas. De quo Honoratorum ad ea loca perfugio Scriptores, quos dixi, & Rutilius Numatianus.

Hîc interim obiter duo obſeruanda ſunt. Primò *Sardiniam*, *Siciliam*, & *Corſicam*; vt ab Africanis prouinciis, ita & ab *Italiâ* ſeparari; pariter vt *l.* 9. *inf. de extraordin. mun.* & in *Notitiâ Imperij*: ſed & Claudianus *in Panegyrico Manlij Theodori* (ante hoc fermè decennium A. D. 399.) tres has Prouincias ſeu Inſulas ab Italiâ ſeparat. Præfecturam quippe Prætorianam Italiæ deſcribens, ait:

—— —— *Suſcepit habenas* [id eſt, DIOECESES]
QVATVOR *ingenti iuris temone refuſus*:
PRIMA *Padum*, *Tyberimque ligat*, *crebriſque micantem*

micantem
Vrbibus ITALIAM : *Lydos Pœnoſque* SECVNDA
Temperat : *Illyrico ſe* TERTIA *porrigit orbi*:
VLTIMA *Sardiniam*, *Cyrnon*, *trifidámque retentat*
Sicaniam; &c.

Secundò notandum & illud obiter, ab eadem quoque Italiæ appellatione ſeparari Vrbis Romanæ *ſolum*: vbi *vrbis ſolum* nil aliud eſt, quam diœceſis vrbis, atque adeò vrbicatia, intra quam regiones & prouinciæ vrbicariæ ſeu ſuburbicariæ erant: Quomodo & *Africanum ſolum* dicitur *l.152. infr. de hæreticis.* Quare vt hîc *vrbis ſolum* ab Italiæ ſolo, & Sicilia, &c. ſeparatur, ita pariter *vrbicariæ*, vel *ſuburbicariæ* regiones ab Italia & Sicilia *l. vn. infr. ſi per obrept. l.9. infr. de annonâ & trib. l. 9. infr. de extraordin.* & in *Notitia Imperij*: de quo alibi pleniùs.

¶ OCCVLTATORI *Procuratoris Tironum pœna.*

XXI. Idem AA. Hadriano PF.P.″

TEMPORE″ tironatus eorum, Procuratores qui refugas occultandos putauerint, aut non ipſi ſponte produxerint, in Iudicio præſententur, ac pœnas veluti rebelles ac decretorum temeratores conpellantur exſoluere. Dat. III. Kal. Feb. Theodoſio A. VII. & Palladio V.C. CONSS.

NOTÆ.

* Hadrianus PP. Italiæ ſub Honorio: vid. *Proſopogr.*

″ Conſtructio duriuſcula & obſcurior eſt: perſpicua magis ita: *Procuratores qui refugas, tempore tironatus eorum, occultandos putauerint.*

COMMENTARIVS.

PROCVRATORES alienarum poſſeſſionum Tirones refugas & deſertores ſæpè OCCVLTARE ſoliti: his igitur pœnam velut rebellibus Honorius *h. l.* indicit. De deſertoribus alioquin & occultatoribus eorum paulò poſt peculiaris erit *Titulus*; & ſpeciatim quidem de Tironibus deſertoribus *l.2.4 6.14. illius tituli.*

XXII.* Impp. Theodoſius & VALENTINIANVS AA. Voluſiano″ PF.P.

MANSVRA in ſeculum auctoritate præcipimus, Proconſularis″ prouinciæ non eandem Sacerdotalium″, quæ eſt de″ ceteris″, in præbendis tironibus habendam eſſe rationem: Non iniquè ſiquidem ea potiſſimum″ ab hoc officio″ prouincia videtur excepta, quæ omnium intra Africam″ prouinciarum obtinet principatum, cuiúſque″ maioribus Sacerdotes fatigantur expenſis, in quarum ſolatium indemnem″ eſſe conuenit dignitatem.″ Dat. v. Kalendas Mart. Rau. Felice & Tauro CONSS. [428.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

″ Italiæ, in qua Præfectura Prætoriana fuit Africa: vt oſtendit hæc *lex*. Eidem verò Voluſiano iſti PP. inſcribitur anno ſequ. prox. 409. *lex 35. inf. de annonâ & tribut. & lex 32. inf. de ſuſceptorib.*

″ *Prouincia Proconſularis*, eſt ſpecialis intra Africam Prouincia, quæ ſpecialiter *Africa* dicebatur, intra quam Carthago, de quâ pleniùs dixi *ad l.16 ſup. de erogat. militaris annona.*

″ *Sacerdotales* quoque vocantur, *l.77.145.176. inf. de Decurion.* & *l.20. inf. de paganis.* Vulgariùs *Sacerdotes*, vt mox. De his plenè in *Paratitlo Tituli*, *de paganis.*

″ *De aliquo* ratio haberi.

″ *Potiſſimum*, id eſt ſpeciatim, ſingulari priuilegio.

″ Prouinciis ſcilicet Africæ.

″ *Officium* vocat, Tironum præſtationem.

″ *Africam* diœceſim intelligit.

″ in MS. *cuiuſcumque.*

″ Id eſt immunem ab exhibitione Tironum.

″ *Sacerdotalis* dignitas, vid. *parat. de Paganis.*

COMMENTARIVS.

SACERDOTES quoque Prouinciarum, Paganos ſcilicet Tironibus præſtandis obnoxios fuiſſe, ſingularis hæc *lex* oſtendit; & rectè: Nam & hi Honoratis proximi in Prouinciis fuerunt: iidémque aliis quoque expenſis ſubiacebant: vt vel hæc *lex* teſtatur. Et quidem ludis exhibendis, de quibus ludis Sacerdotum, eſt quoque *l. 1. ſup. de prædiis Senatorum*, *l.103.109.149.176. inf. de Decurion.*

rion. l. 1. *inf. de ſpectaculis* : *l. 2. inf. de expenſ. lud. l. 20. inf. de paganis.* Excipiuntur tamen ab hâc ſironum præſtatione, *hâc* Valentiniani Tertij *Conſtitutione*, Sacerdotes Africæ Prouinciæ ſpecialiter ſic dictæ, ſiue Prouinciæ Carthaginenſis: ratione ſubditâ, de qua mox.

¶ Cæterùm in *hâc* ſingulari admodùm leg. ſequentia prætereà notanda ſunt. *Primò* notandum, Proconſularis Prouinciæ appellatione Africam propriè dictam ſignificari, de quo plenè dixi ad *l. 26. ſup. de erogat. milit. annonæ.* Obſeruetur *Secundò*, eam Prouinciam inter omnes Africæ diœceſis Prouincias principatum obtinuiſſe dici, quæ alioquin ſex prouinciis conſtabat, vt teſtatur Rufus Feſtus *in Breuiario*, & *Notitia Imperij*, & *Collatio Carthaginenſis*; Indè certè quoque factum, vt Carthaginenſis Epiſcopus Africæ Primatum obtinuerit: cuiuſque authoritas in omnes Africæ Diœceſeos Prouincias extiterit. Is præter alia quoque priuilegia, quibus illa ſedes præfulciebatur, & præfulgebat, hanc etiam licentiam habuit, vt vnde vellet, & de cuius nomine conuentus fuiſſet, pro deſiderio cuiuſque Eccleſiæ Epiſcopum conſecraret. Itaque Carthaginenſis Antiſtes, ſi apud Græcos fuiſſet, ſine dubio *Patriarcha* dictus fuiſſet: Nam totius Africanæ Diœceſeos Caput fuit, & Principatum obtinuit: Denique Primas Primatum extitit. *Tertiò* notetur, huius ipſius prouinciæ quoque Sacerdotes *paganos*, maioris quàm cæteros Sacerdotes dignitatis fuiſſe, quod hæc *lex* apertè teſtatur: vndè, & (quod *Quartum*) Sacerdotes hi maioribus expenſis, in publicos ludos videlicet faciendis, obnoxij fuêre: Vrbis Carthaginis nempè dignitati & principatui id tributum, quæ in Africano Orbe quaſi Roma fuit, vt Saluianus ſcribit *lib. 7. de Gubernat. Dei.* Vide & Herodianum *in Maximino*, *lib. 7. p. 543.* Notetur *Quintò hic* locus de ludis Sacerdotalibus ſpeciatim per Africam Proconſularem, atque ita & Carthagine, de quibus ludis Sacerdotalibus Carthagine agitur *l. 176. inf. de Decurion. d. l. 20. inf. de Paganis*; vbi plura de Carthaginenſium in ludos & voluptates has ſtudio. *Sextò* notetur, huius conſtitutionis ſeu priuilegij, quod *h. l.* tribuitur ſacerdotibus, prouinciæ Proconſularis ratio, ſeu æquitas, quæ eò pertinet & ad *praxin* deducenda, *Quod in vno pragrauatus in alio releuari debeat.* Quibus ita notatis apparet de graui Viri docti Petiti *3. var. 1. p. 28.* errore, qui de Chriſtianis Epiſcopis *hanc leg.* accipiebat; quem etiam poſteà profligari vidi à Blondello *p. 816.* quem tu vide.

DE BVRGARIIS.

TITVLVS XIV.

Abeſt hic Titulus à Cod. Iuſtin.

¶ SOLLICITANTIS *vel* RECEPTANTIS *Burgarium &c. pœna.*

1. * Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Vincentio PP. Ô." Poſt alia.

IN Burgariis eadẽ volumus obſeruari, quæ de Mulionibus †Lex noſtra præcepit, vt hij quoque, qui intra Hiſpanias, vel in quibuſcumque" locis, auſi fuerint Burgarios vel ſollicitare vel receptare, eodem" modo teneantur: Similiſque eos, qui publicis Veſtibus deputatos" ſollicitauerint, vel receperint, & de coniunctione" & de agnatione", & de peculiis & de cunctis rebus quas in illis deprehendimus, pœna cohibeat. Dat. XI." Kal. Mart. Mediolani, Honorio A. IV. & Eutychiano CONSS. [398.]

NOTÆ.

* Iungenda & præmittenda huic *lex 58. inf. de curſu publico.*

" *Vincentius* ſub Honorio PP. *Galliarum* ſcilicet, vt vel hæc *lex* teſtatur: & in ea nominatim Hiſpaniarum mentio: quæ vna fuit ex diœceſibus Præf. Prætorianæ Galliarum. Sed aperta eam in rem eſt *lex 1. 2. 3. inf. de his qui condit. propriam*: quarum ſecunda pariter de *Burgariis* eſt, & *l. 26. 16. de annona & tribut. & l. 10. inf. de deſertoribus*, *l. 1. ſup. vtrum vi.* vid plura in *Proſop.*

† Id eſt, caput *legis* noſtræ huius, quod continetur *lege 88. inf. de curſu publico*: quam *huic* coniungendam & præmittendam dixi.

" Præfecturæ Galliarum, atque adeò ſeptem Prouinciarum, ſeu Galliæ & Britanniarum.

" Quo qui mulienes ſollicitarunt, vel receptarunt.

" *Gynecιarios*, de quibus *inf. ſuo titulo.*

" *Coniunctionem* vocat coniugem, vt vocatur. *d. l. 58.* quò Honorius *hic* ſe refert: vid. & *Gloſſ.*

" *Agnationem* vocat *h. l.* & *d. l. 58.* filios. vid. Gloſſ.

" XII. *d. l. 58.*

COMMENTARIVS.

EVm, qui BVRGARIVM ſollicitauit, aut receptauit, vel etiam GYNÆCIARIVM, aut eorum vxores, peculia, liberos, eadem pœna puniri iubet Honorius *h. leg.* quâ in MVLIONEM (id eſt,

(id eſt, ſeruum publicum mutationibus animalium curſui publico deſtinatorum deputatum) ſollicitauit ſeu recepit, id eſt, pœnâ decem librarum argenti (ſeu 50. ſolidorum) atque adeò duplo Tyronis pretio per ſingula capita. Quod vtique cauetur circa Muliones, *l.58. inf. de curſu publico*, quæ *huic* coniungenda eſt, quámque hæc intelligit ſeu indicat; & abſque qua hæc *lex* imperfectum ſenſum habet. De Tribus idem *hac l. & d. l.58.* ſtatuitur: Nam & tria hæc hominum genera conditioni ſuæ obnoxia fuerunt, ſic vt ab ea recedere non poſſent; & ſic publici ſerui, quibus ideo & Peculia tribuuntur, &c.

¶ De BVRGARIIS iſtis videndum eſt. Burgorum certè fit mentio *l.2. inf. de his qui condit propr. & l.2. Cod. de officio P.P. Africæ. Burgos* (ait Oroſius *lib 7. c.22.* Et ex eo Iſidorus 9. *Etymol. cap.2. & 4.* Et Paulus Diaconus *in Valentiniano*) *crebra per limitem* HABITACVLA *conſtituta vulgò vocant.* Vegetius *lib 4. cap.10.* ſignatè magis: *Quod ſi vltra ictum teli, in clino tamen Ciuitatis, ſubiecta ſit* [aquæ] *vena*, CASTELLVM PARVVLVM, *quod Burgum vocant, inter ciuitatem & fontem conuenit fabricari, ibique baliſtas ſagittarioſque conſtitui, vt aqua defendatur ab hoſtibus.* Fuerunt igitur *Burgi* habitacula ſeu propugnacula per limitem, & parua caſtella, eaque turrita: Gloſſarium Cyrilli *πύργος turris, burgus*; nam vox hæc Græcæ originis. Ita apud Zoſimum *lib.2. p 689.* ciuitatibus & caſtellis πόλεσι καὶ φρουρίοις, iunguntur πύργοι ſeu burgi turréſque. Itáque burgi iſti non alij, quàm turrita propugnecula in limite, & TVRRES. Proinde Ammianus *lib.28.* caſtris & caſtellis Turres iungit: *Caſtra extollens altius, & caſtella, Turreſque adſiduas per habiles locos & opportunos, quà Galliarum extenditur longitudo.* Et Anonymus Scriptor, ſubditus *Notitiæ Imperij*: *Eſt inter commoda Reipubl. vtilis limitum cura ambientium vbique latus Imperij; quorum tutela aſſidua* CASTELLA *melius proſpicient, ita vt millenis interiectis paſſibus, ſtabili muro, & firmiſſimis* TVRRIBVS *erigantur, quas quidem munitiones poſſeſſorum diſtributa ſollicitudo ſine publico ſumptu conſtituat, vigiliis in his & agrariis exercendis.* Sidonius etiam *Carmin.22.* de Burgo Leontij agens:

———————Celſæ tranſmittent aëra TVRRES;
Quarum culminibus ſedeat commune micantes
Pompa vel auxilium:

& mox:

Cernere iam videor quæ ſint tibi Burge futura,
Diuitiis ſic: namque domus de flumine ſurgunt
Splendentéſque ſedent per propugnacula thermæ.

πύργος etiam ſeu turris Sratonis nota: de qua vide Ioſephum *lib.14. c.8.* & Egeſippum *lib.2. cap.7. & lib.3. cap.19.* Et *Nouellam Iuſtin.* 103. Iuſtinianus quoque in limite eos conſtitutos fuiſſe, atque in his cuſtodes collocatos, fidem facit: & denique clauſuris Burgos iungit *d. l.2. vbi ante inuaſionem Vandalorum & Maurorum Reſpubl. Romana fines habuerat, & vbi cuſtodes antiqui ſeruabant, ſicut ex Clauſuris & Burgis oſtenditur.* Ab his denique limitaneis Burgis, ſimilia omnia loca munitiora, *Burgorum* nomina tulerunt. Turrium etiam limitanearum mentio; *l.13. inf. de operib. publicis.* BVRGARII igitur ab his Burgis dicti, vt Iſidorus nominatim tradit; qui ſcilicet Burgis ſeruiebant: Ita enim hos deſcribit *lex 2. inf. de his qui condit. propr.* quæ *lex* pariter vt *hæc* noſtra Vincentio P.P. Galliarum inſcribitur. Erant igitur Cuſtodes Burgorum (quomodo eos vocat Iuſtinianus *d. l. 2.*) Qnod etiam ex *huius tituli* poſitione ſatis apparet, ante *titulos* videlicet *de terris limitaneis*, & *de litorum & itinerum cuſtodia*, & *de luſoriis Danuuij*, qui omnes *Tituli* pertinent ad cuſtodiam limitis. Horum Burgariorum certa corpora erant, huic rei affectata, affixa, non ſecus ac Collegiis & Curiis certi erant deſtinati: vt vel ex *h. l.* liquet: & ex *d. l.2. inf. de his qui condit. propr.* Sic vt Burgos deſerere non poſſent: non magis, quàm Muliones, mutationibus deputati, qui ſerui erant publici, aut Gynæciarij, qui veſtibus publicis texendis ſeruiebant, *h. l. & d. l.58. inf. de curſu publico.* ¶ Cæterùm in Occidente fermè hos Burgos fuiſſe Burgarióſque, ex ſuperioribus locis omnibus liquet: ac nominatim intra Præfecturam Prætorianam Galliarum per Hiſpanias, atque intra Africam. Ergo ſerui publici erant, quomodo etiam muliones vocantur, *d.l.58.* ac proinde & peculia vt dixi habebant, pariter vt muliones *d. l.58.* aliique ſerui publici. In tantum verò conditioni ſuæ locóque adſtricti adfixique erant, vt etiam vxores eorum & agnatio, id eſt, filij, vnà cum peculio ipſorum occupata, retenta, ad conditionem ſuam burgóſque retraherentur: quæ eſt ſententia *huius l. in f.* quæ ita ex *d. l. 58.* interpretanda venit: Abſque quâ, vt dixi, imperfectus *huius leg.* ſenſus foret.

DE TERRIS LIMITANEIS.

TITVLVS XV.

¶ LIMITANEAS *terras poßideri non aliter poſſe, quam cum onere Foſſati curandi, & tuendi Limitis.*

1. Impp. HONORIVS & Theodoſius AA. Gaudentio Vicario" Africæ.

TERRARVM Spatia", quæ Gentilibus", propter Curam" munitionémque Limitis atque Foſſati, antiquorum" humanâ fuerant prouiſione conceſſa, quoniam comperimus aliquos" retinere, ſi eorum cupiditate vel deſiderio retinentur, circa curam Foſſati, tuitionémque Limitis ſtudio vel labore nouerint ſeruiendum", vt" illi

illi quos huic operi antiquitas deputarat: Alioquin ſciant, hæc Spatia vel ad Gentiles, ſi potuerint inueniri, vel certè ad Veteranos eſſe non immeritò transferenda; vt hâc prouiſione ſeruatâ, Foſſati, Limitíſque, nullâ in parte timoris eſſe poſſit ſuſpicio. Dat. III. Kal. Maij, Rau. Honorio VII." & Theodoſio III. AAA. CONSS. [409.]

NOTÆ.

" De hoc *Gaudentio* mox.
" *Spatia terrarum* propriè hîc & mox rurſùm vt *l.vn.ſup.de rei vindicat.* Et *Nouella Theodoſij* 31. *Si ab aliis poſſidentur, cuiuſlibet* SPATII, *temporis præſcriptione ceſſante*, &c. vide quæ notaui ad *d.l.vn.*
" De *Gentilibus* his plenè dixi ad *l.vn.ſup.de nuptiis Gentilium.*
" *Cura* vox propria: vid. quæ noto ad *l.2.inf.de equorum collat.*
" Quibus adſcripta ſunt, & de quibus iudicauit Antiquitas, *d.l.2.inf.* ex priſca diſpoſitione, *Nouella Theodoſij* 31. & mox, *ſicut antiquitùs conſtitutum eſt.*
" Alios quàm Gentiles.
" *Seruitium* quodammodo feudale.
" Quemadmodum, ſeu non aliter ac Gentiles.
" ✕. VIII. vt Conſul adſcriptus & Impp. nomina inſcripta oſtendunt. Quomodo etiam diſertè habet MS.

COMMENTARIVS.

LIMITANEIS Militibus, vel etiam VETERANIS, terræ limitaneæ antiquâ Romanorum diſpoſitione donari ſolebant: eâ conditione ne à *priuatis* (id eſt, à non militibus) teneri poſſent. Idque antiquorum prouiſione, vt *hâc l.* dicitur: ſeu de quibus iudicauit Antiquitas, vt *l.prox.* ſicut antiquitus ſtatutum eſt, vt *Nouellâ Theodoſij Iun. de ambitu & locis limitaneis*: & *l. vlt.* (quæ ex ea *Nou.* deſumpta eſt) *Cod. de fundis limitrophis.* Et ſanè de eo eſt inſignis primùm hic Lampridij locus, in V. *Alexandri Seueri. Sola, quæ de hoſtibus capta ſunt, Limitaneis Ducibus & militibus donauit, ita vt eorum ita eſſent, ſi hæredes illorum militarent, nec vnquam ad priuatos pertinerent; Dicens, attentiùs eos militaturos, ſi etiam ſua rura defenderent: Addidit ſanè his & Animalia & ſeruos, vt poſſent colere quod acceperant, ne per inopiam hominum, vel per ſenectutem poſſidentium deſererentur rura vicina Barbariæ, quod turpiſſimum ille ducebat.* Vbi obſeruanda conditio, quæ non ſolita apponi in deducendis coloniis. Eſt igitur hæc ſpecies quædam FEVDI. Sanè ſimilis lex erat fundorum conſtituendorum, vt qui prædium acciperet, danti fidem & militiæ fermè munus exhiberet. De eodem eſt ſecundò quod Vopiſcus *de Probo* narrat. VETERANIS *omnia illa quæ anguſtè adeuntur* [Iſauriæ] *loca priuata donauit, addens, vt eorum filij ab anno octauodecimo, mares duntaxat ad militiam mitterentur, ne antè latrocinari quàm militare diſcerent.* Vbi *loca quæ Anguſtè adeuntur*, ſunt loca, vbi ſunt fauces montium, Græci πύλας: poſterior Ætas *Cluſuras* dixit: Etiam Græci κλεισούρας. De eodem eſt & hic Tertius Anonymi Scriptoris, qui ſubditus eſt *Notitiæ Imperij* locus, *cap.5. Huiuſmodi igitur* PROVISIONIS *vtilitas in augmentum Prouincialium habet*, VETERANOS *Regiis donis opulentos, & ad colendos agros adhuc præualentes agricolas: Habitabunt limites Arabum quæ dudum defenderant loca, & laborum deſiderio potiti erunt ex milite collatores.* Denique de eodem eſt Quartus *Theodoſ. Nouellæ* locus *de Ambitu & locis limitaneis inibi redhibendis* 31. vnde deſumpta *lex vlt. Cod. de fundis limitroph. Agros etiam Limitaneos vniuerſos cum paludibus, omnique iure, quos ex priſca diſpoſitione Limitanei Milites ab omni munere vacuos ipſi curare pro ſuo compendio, atque arare conſueuerant, etſi in præſenti coluntur, ab his firmiter ac ſine vllo concuſſionis grauamine detineri: & ſi ab aliis poſſideantur, cuiuſlibet ſpatij temporis præſcriptione ceſſante ab vniuerſis detentatoribus vindicatos hiſdem militibus ſine vllo prorſus, ſicut* ANTIQVITVS *ſtatutum eſt, collationis onere volumus adſignari, &c.* Tam Veteranis igitur quàm Militibus huiuſmodi Terræ limitaneæ concedebantur: & Humana PROVISIONE; quia videlicet hac ratione, neque alia temerè meliùs Limitis tuitioni proſpicitur. HVMANA rurſum, quia & Veteranos hoc quaſi FEVDI beneficiique genere penſari, poſt exſudatos militiæ labores, humanum viſum fuit: Et quidem inter alios *Gentiles*, qui ſcilicet è Barbaris vltrò ad Romanos tranſibant, atque operam ſuam militiæ, laribus ſuis relictis, præſtabant: quos hac ratione retineri humanum viſum fuit. Et verò de his Gentilibus nominatim eſt hæc *lex*, non de militibus Romanis ſeu prouincialibus, vt alia loca: niſi quod *fine leg.* ſubiicitur. Gentiles iſti, quinam fuerint, prolixius oſtendi ad *l. vn. ſup. de nuptiis Gentilium.* Cæterùm Gentiles hi per varias Imperij Romani partes ſeu Prouincias diſperſi fuerant, atque adeò per varios Imperij Limites, veluti per Gallias, vt docet *Breuiarium* Theodoſij ſiue *Notitia Imperij*: Itémque per Africam. Et verò de his Africæ Gentilibus hæc *lex* noſtra eſt accipienda, vt & *lex 62.inf.de appellationib.* Quinimò & quantum coniicio, *lex vn.ſup.de nuptiis Gentilium.* Quæ de Gentilibus dixi, eadem & de *Lætis* dicenda ſunt. Nam & quid inter hos & illos interſit, nondum video: *Læti* quippe erant, qui ex gentibus Barbaris, ſpontè ſequentes Romanam felicitatem, in ſolum Romanum tranſibant, quibúſque terræ quoque deſertæ excolendæ dabantur, de quibus erit dicendi locus plenior ad *l.10. 12. inf. de Veteranis*: & *l.9. inf. de cenſitoribus.* Ac nominatim quæ terræ eis dabantur excolendæ, *Lætica* dicebantur, vt oſtendit *d.lex 9.* Et breuiter *Læti* illi non alij ſunt, quàm Liti, ſiue *Lidi*, & *Leodes*, atque adeò vaſallorum & hominum genus militiæ adſtrictum.

Vt ad *legem* noſtram redeamus; Sententia *legis* hæc eſt: Terrarum ſpatia, ſeu Terras limitaneas, quæ Gentilibus *propter curam & munitionem Limitis & foſſati* conceſſa ſunt, neminem poſſidere poſſe, niſi ſub eodem onere vel opere: Et ideò etiam non gentilem earum poſſeſſorem, eidem ſubiacere; quamlibet iuſtum earum poſſeſſorem. Eo renuente, has Terras ad Gentilem, à quo receſſerant, retrahendas: Si reperiri non poſſit, ad Veteranos, ſub eodem ſemper Foſſati & Limitis onere transferendas. Res videlicet cum ſuo hoc onere ſemper ambulabat. A qua ſententia non multùm recedit mens Theodoſij, *loco* quem ſuperiùs laudaui. Sic ſanè & *Caſtellorum territoria* nonniſi à Caſtellanis militibus poſſideri potuerunt, *l.2. prox.* ſeu *l. 2. Cod. de fundis limitrophis.* Hæc proinde iam prima lex ſeu conditio huiuſmodi beneficiis terriſque adnexa erat; putà curæ & munitionis ſeu defenſionis Limitis

mitis & Foſſati.

¶ De *Foſſato* igitur & *Limite* nunc videndum eſt. Imperium Romanum alibi limitibus à natura poſitis claudebatur, veluti mari, fluminibus, montibus, quin & terris deſertis, vt teſtatur Herodianus *lib.* 2. alibi verò ante conſtructis, ſeu χειροποιητοῖς. Huius generis ſunt Caſtra, Caſtella, Turres, Burgi: aliáque id genus, quæ *Limitis* appellatione *h. l.* veniunt. Quomodo & Spartianus in *Hadriano, p.* 6. *Per ea tempora*, inquit, *vt aliàs frequenter in pluribus locis, in quibus Barbari non fluminibus, ſed limitibus diuiduntur, ſtipitibus magnis, in modum muralis ſepis funditùs iactis atque connexis Barbaros ſeparauit.* Limitis igitur appellatione veniunt χειροποιητὰ omnia manu facta, *Laborata* vel *labrata* ea poſteriùs hoc æuo dicta: Gloſſ. λάμβρατον, ἐκ τοῦ λαβοράτον καὶ κατὰ συγκοπὴν λαβράτον, τουτέστιν ὁ εἰργασμένος καὶ χειροποίητος ὅρος. Io. Pediaſimus Bulgariæ Chartophylax περὶ μετρήσεως καὶ μερισμοῦ γῆς ἢ τάφρους ἢ λαύρατα τιθέναι εἰς σωρεία. Et ſanè ita quoque Aggeno, *Limes eſt quodcumque in agro opere manuum factum eſt ad obſeruationem finium.* Et tamen ab eo ſeparatur *h. l. Foſſatum.* Quomodo & Pediaſimus *ſuperiore loco* ſeparat. Herodianus *lib.* 2. de Auguſto verba faciens, *Foſſas* à Limitibus pariter ſeparauit. ποταμῶν τε μεγέθεσι καὶ τάφρων ἢ ὀρῶν προβλήμασιν ἐρήμῳ τε γῇ καὶ δυσβάτῳ ἔφραξε τὴν ἀρχήν. *Foſſatum* autem nihil aliud eſt quàm *Foſſa*: quomodo & *Sudatum* pro vallo ſudibus concluſo, apud Vegetium *& alios*: Apud Marcellum Empiricum, *In foſſatis*, inquit, *ſepium requires.* Capitolinus qui ſub Conſtantino M. ſcripſit in *Gordiano Tertio p.* 163. de Miſitheo Præfecto prætorio, *Caſtra omnia foſſato circuibat.* Vbi *circuire*, non eſt *circumire*, (quod cùm crederent Viri Docti, eum locum emendare ſuſtinuerunt) verùm circummunire & circumdare. Modeſtinus quoque IC. eo ipſo tempore *in l.* 3. *π. de re militari*: *Is qui exploratione emanet hoſtibus inſiſtentibus, aut qui à foſſato recedit, capite puniendus eſt: qui ſtationis munus relinquit, plus quàm emanſor eſt: Itaque pro modo delicti aut caſtigatur, aut militiæ gradu deiicitur.* Vbi *foſſatum* Modeſtinus non dixit pro *caſtris*, ſed pro *foſſa*, quæ circum caſtra: Galli nos vocamus *Tranchées*: in Gloſſario quoque veteri τάφος *foſſa, ſepes, foſſatum*: Suidas σοῦδιν τὸ φοσσάτον. Apud Scriptores Limitum Auguſtos, *Aliquibus locis, pro Terminis, monumenta, ſepulchráue Veteranorum conſtituimus; in ſequentibus lineis foſſatos, quos Auguſteos appellamus.* Item, *foſſatum deciſum paruum in fine pro Termino.* Innocentius, *foſſatum, qui Riuus interpretatur.* Eadem vox etiam occurrit apud Plinium, *lib.* 17. *cap.* 21. & apud Vegetium, *lib.* 4. *cap.* 16. Foſſati meminit & Chryſoſtomus, *homil.* 24. *ad Epheſios in ἠθικοῖς in fine.* Ab his foſſatis ipſa Caſtra *foſſata* dici cœperunt: quia Caſtra fermè foſsâ cingebantur. Itaque iam & pro exercitu *foſſatum*: Videndus Leo, *de bellico apparatu*; Suidas *Moſchopulus*, Baſilius *de exercitatione Grammat.* & Achmes *cap.* 300. *& Gloſſarium Nomicum.*

Et hactenùs quidem de prima conditione harum Terrarum Limitanearum, beneficio Principum ex antiquo conceſſarum: putà de lege *ſeruitij*. Ex quo & aliæ conditiones ſequebantur.

Altera ſcilicet conditio hæc erat, quod ad alios priuatos transferri non poterant, niſi ſub eadem ſeruitij lege, *hac l. & l. prox.* & *d. Nouel. Theod.* ſeu *l.* 3. *Cod. de fundis limitrophis*: & *Nouell.* Conſtantini Porphyrogen. *de milit. fundis.*

Poſtrema conditio, quod ad filios maſculos & hæredes non tranſirent, niſi militarent: vt ex ſuperiore Lampridij quoque loco & altero Vopiſc. diſcimus. Quæ pleraque ad Feudorum naturam proximè accedunt.

¶ Atque vt hæ conditiones horum beneficiorum ſeu Terrarum Limitanearum fuerunt; vnde etiam apparet non pleno, proprióque iure militum eas fuiſſe; ita retrò, ab omni munere immunes liberæque erant, *d. Nou. Theodoſ.* ſeu *d. l. vlt. Cod. de terris limitrophis*: atque hoc ſenſu, optimo iure Militum & Veteranorum erant: atque in eo *Allodijs* ſimiles erant huiuſmodi Terræ, ſeu prædia, quæ ſanè ab omni conſuetudine ſiue exactione cenſúque quieta ſunt, ſaluo tantùm iure Protectionis, ſupremæ Iuriſdictionis & Diſtrictus: In eo tamen diſſimilia, quod *Allodium*, hæreditarium prædium ſit, quod vendere & donare licet, vt rem iure hæreditario propriam, in proprietatem & patrimonium datam, vt γονιαρχικά, & hæreditates auiaticas; & ſic ex integro ad aliquem pertinet: Illæ verò Terræ Limitrophæ nec ad omnes, vt dictum eſt, nec niſi cum oneribus ſeu conditionibus hactenùs enunciatis transferri poterant.

¶ Cæterùm pertinet omninò hæc lex ad Africam tuendam ab Attalo Tyranno, quod *fine legis*, his verbis indicatur, *vt hâc prouiſione inquit ſeruata, Foſſati Limitiſque nullâ in parte timoris eſſe poſſit ſuſpicio.* Timoris inquit, ſuſpicio: Nempè Attalus Tyrannus Africæ potiundæ ſpe exercitum hoc Anno in Africam miſit, tanto terrore Honorio Imp. iniecto, vt is ex huius expeditionis euentu, ſi Attalo feliciter cederet, Imperio decedere atque in Orientem confugere in animum induceret, nauibus ad hoc iam paratis; quod Sozomenus teſtatur *lib.* 9. *cap.* 9. & Zoſimus, *lib.* 6. *p.* 829. tanta timoris ſuſpicio fuit: Verùm profligato mox exercitu Attali, & acrior ab Heracliano Comite Africæ portuum & litorum Africæ cuſtodia habita, quod Sozomenus *lib.* 6. *p.* 830. prodit: Adde, & ex *hac lege*, terrarum quarumcunque Limitanearum: Sic vt Africa in deuotione erga Honorium perſtiterit, quò pertinet *lex* 6. *inf. de indulg. debitor.*

¶ *Gaudentio* poſtremùm Vicario Africæ *hanc leg.* inſcribi notandum eſt. Gaudentius hic ante octennium Comes Africæ dicitur A. D. 401. in *l.* 3. *inf. de conlat. fund.* Et videri poſſit quoque *legis* argumentum (militare videlicet) ſuadere hîc reponendũ *V. C. Comiti Africæ.* Verùm nil temerè muto; nã hoc tẽpore Heraclianus erat Comes Africæ & ad Vicarios Africæ militares cõſtitutiones quoque directæ: vt docet vel hoc ipſo Anno mox *lex* 9. *ſup. de Tyronib.* Et ſanè huic Gaudentio Vicario Africæ ſuccedit mox Sapdianus, cui ea *lex* 9. inſcribitur. Hic autem eſt Gaudentius, Aëtij pater, vt Zoſimus teſtatur *lib.* 5. *p.* 812. De quo etiam Renatus Figeridus apud Gregorium Turonenſem *lib.* 2. *cap.* 8. & Proſper *Chronicorum lib.* 1. Gaudentio huic cognominis nepos fuit Aëtij filius, quem *paruum Gaudentium* vocat Sidonius *carm.* 5. *v.* 205. eiuſdémque in Africam, vrbe à Genſerico captâ abducti meminit Idacius *Chronico.*

11: *Idem AA. Aſclepiodoto PF. P. & Conſ. Ordinario."

QVICVNQVE Caſtellorum loca" quocunque titulo poſſident, cedant ac deſerant: quia ab" his tantum fas eſt poſſideri Caſtellorum territoria, quibus abſcribta ſunt, & de quibus iudicauit antiquitas." Quòd ſi vlterius vel priuatæ" condicionis quiſpiam in his locis, vel non Caſtellanus miles fuerit detentator inuentus, capitali ſententiâ cum bonorum publicatione plectatur. Dat. Non." Mar. Conſtantinop. Aſclepiodoto & Mariniano CONSS. [423.]

NOTÆ.

* *Lex 1 Cod. de fundis limitrophis, & terris & paludibus & paſcuis limitaneis vel Caſtellorum.*
" Dixi *in Prolegemenis.*
" *Loca*, inf. mox *territoria.*
" *Quia his tantum fas eſt poſſidere.* Ita Iuſtinianus.
" Quæ antiquorum humana fuerant prouiſione conceſſa. Item illi quos huiç operi antiquitus deputarat: *l. 1. ſup.* ex p iſca diſpoſitione, *Nouella Theodoſij* 31. Græci ἀφωρισθὲν ἐξ ἀρχῆς.
" *Priuatæ conditionis* homines, militibus opponuntur; vid. *Gloſſ.*
" V. *Non Mart.* Cod. Iuſt.

COMMENTARIVS.

CASTELLORVM loca, ſiue territoria, Caſtellis videlicet adnexa, ſoli Caſtellani milites, non priuati, aut etiam generis alterius milites poſſidere poſſunt (quemadmodum Gentiles terrarum ſpatia foſſato & limiti proxima.) Igitur tenendum limitaneas terras loco ſeu caſtello proximas, ſolos limitaneos milites, ſolos Caſtellanos, cui defendendo conſtitnti ſunt, poſſideri poſſe, *h. l. & l. prox. ſup.* ¶ De Caſtellis limitaneis ſeu in limite conſtitutis, res nota eſt, quæ Græcis quoque φρούρια, quorum mentio quoque fit *l. 13. inf. de deſertoribus.* Duos præterea tantum locos *hic* adſeribam: Ammianus Marcellinus *lib. 28. Valentinianus*, inquit, *Rhenum omnem à Rhetiarum exordio, vſque ad Fretalem Oceanum, magnis molibus communiebat, caſtra extollens altiùs & Caſtella: Turréſque adſiduas per habiles locos & opportunos, quâ Galliarum extenditur largitudo.* Procopius *de ædificiis Iuſtiniani, lib. 2.* πορρω- καστέλλον αὐτῶν ἕκαστον τι) καὶ καλεῖσθαι ἐπεποίηκεν καστέλλους γὰρ τὰ φρούρια τῇ Ρωμαίων καλοῦσι φωνῇ. Quid autem inter *Caſtra*, & *Caſtella*, interſit? vel ſolo nominis indicio liquet: quæ tamen perperam plerique confundunt. De *Caſtris* iam aliquid dictum eſt ad *l. 15. 30. ſup. de erogat. militar. annona*: vt à Caſtris *Caſtriciani* dicti (de quibus dictum eſt *l. vlt. ſup. de re militari*) ita à Caſtellis, Caſtellani: vtrique Limitanei, quemadmodum & Ripenſes. Caſtellanorum mentio fit quoque apud Hirtium *de bello Alexandrino*: *Caſtella*, inquit, *complura locis editis poſita, quorum opportunitas Caſtellanos impellebat ad decurſiones faciendas & bellum inferendum, expugnauit.* De iiſdem intellexit Ammianus Marcellinus *lib. 14. p. 5. Excitauit*, inquit, *hic ardor milites, per municipia plurima quæ iiſdem* [Iſauris] *conterminant, diſpoſitos & Caſtella.* ¶ *Priuatæ conditionis* homines qui *h. l.* dicuntur, ſunt priuati, id eſt, non militantes: Quo etiam ſenſu *priuatorum* vox accipitur, & militibus opponitur in *l. vn. ſup. de officio Iudicum militar. in l. 5. ſup. de teſtamentis, l. 2. inf. de falſa moneta*: *l. 2. & 3. inf. de ſicariis*: *l. 21. inf. de pœnis*: *l. 3. inf. de immunitate conceſſa.* Ambroſius *in paſſione Agnetis, Coronatur ciuitas tota, fit lætitia militantibus atque priuatis.* Vt apud Græcos σχῆμα στρατιωτικὸν καὶ ἰδιωτικὸν opponuntur. Eodémque prorſus ſenſu Lampridius vſurpauit in hoc eodem terrarum Limitanearum argumento, priuatorum appellationem loco quem iam quoque ad ſuperiorem *legem* laudaui: *Sola, quæ de hoſtibus capta ſunt, Limitaneis Ducibus & Militibus donauit, ita vt nec vnquam ad priuatos pertinerent.* Quæ ipſa eſt *huius legis* ſententia.

DE LITORVM ET ITINERVM CVSTODIA.

TITVLVS XVI.

XII. COD. IVST. Tit. 45. *Des Guets qui ſe font ſur la coſte de mer. De la Garde des portes, & haures.*

¶ *A* STILICHONE *pernicioſa quædam cuſtodia in Occidentalis Imperij limite inſtituta, ab Honorio aboletur.*

1.* Impp. HONORIVS & Theodoſius AA. Theodoro PF.P."

HOSTIS" publicus *Stilicho*" nouum adque inſolitum repererat, vt litora & portus crebris vallaret excubiis, ne cuiquam ex Oriente ad hanc" Imperij Partem pateret acceſſus: Huius iniquitate rei moti, & ne rarior ſit diuerſarum mercium commeatus, præcipimus hâc ſanctione, Vt litorum deſiſtat ac portuum pernicioſa cuſtodia, & eundi ac redeundi libera ſit facultas. Data IV. Id. Decemb. Rau. Baſſo & Philippo CONSS [408.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Codice Iuſtinianeo*, quia ad iuris perpetui cauſam non pertinet, ſed ad horum temporum Hiſtoriam ſpectat. Cæterùm *huic* iungendæ ſunt duæ prætereà *leges*: putà *lex vlt. ſup. de poſtliminio*, & *lex* 24. *inf. de petitionibus*.

" *Theodorus* ſub Honorio PP. Italiæ ſcilicet: v. *Proſopogr.*

" De *Hoſtibus publicis* dicam ad *l.* 21. *inf. de pœnis* (ita quoque Gildo *l.* 7. *ſup. de metatis.*) Prædo publicus vocatur *l.* 22. *inf. de bon. proſcript.* Ita Heraclianus *d. l.* 21. hoſtes publici pariter dicuntur. Et de hoc iam aliquid dixi ad *l.* 1. *ſup. de re milit.*

" De *Stilichone* dicetur ad *legem* 20. 21. 22. *inf. de bonis proſcriptorum*: vid. & *l.* 18. *ſup. de Tyronibus*. Illud tantùm notandum, paucis ante hanc *legem* menſibus, Menſe inquam Auguſto interfectum hunc *Stilichonem*, de quo vide *Chronicon Theodoſ.*

" Occidentalem ſcilicet quæ Honorio ceſſerat.

COMMENTARIVS.

DE pernicioſa LITTORVM & PORTVVM per Imperium OCCIDENTALE cuſtodiâ abroganda, eſt hæc Honorij *lex*: Pernicioſa inquam, Litorum & portuum per Occidentalis Imperij limitem cuſtodia à Stilichone inſtituta, per quam nulli ex Orientali Imperio in Occidentem, quem Gothi laceſſebant, patebat acceſſus: quo etiam factum, rarior vt eſſet diuerſarum Mercium commeatus; ab Honorio *hâc lege* aboletur fine A.D. 408. quæ Honorianæ conſtitutionis prolixioris pars eſt, vnà cum *l. vlt. ſup. de poſtlim. l.* 25. *inf. de petitionibus*, quæque adeò *huic* coniungendæ veniunt. Quâ conſtitutione id vnum agit Honorius, vti Barbaris iam orbem Rom. laceſſentibus, communi inter Romanos commercio, communioni, communicationi, charitati denique Chriſtianæ, & mutuo, ſic vt dicam, compaſſui conſultum iret; quò ſanè duæ illæ *leges* apertè ſpectant: Imò & *Tertia* prætereà, quam *huic* coniungendam pariter prorſus duco, *lex* 3. *Cod. de commerciis*: cuius eadem inſcriptio eſt: quâquè mercimonium exercere vrbibus pernicioſum prohibentur tria hominum genera, putà Nobiliores Natalibus, honorum luce conſpicui (vbi Vir doctus ſuperfluè reponit, *Conſpicuiores*) quomodo parens meus S.M. hîc rectè explicat, Magiſtratu fungentes, vel functi, (quam interpretationem ad vocem *ditiores*, quidam referunt & calumniantur) & patrimonio ditiores: pariter vt pernicioſa cuſtodia quâ mercimonium ſeu commercium impediebatur, *h. l.* tollitur: & pernicioſa in ſeruitute retentio ingenuorum hominum, *d. l. vlt. & d. l.* 25. In hanc legem paulò accuratiùs inquirendum eſt. Et primò quidem de Stilicone iſto videndum.

STILICHO (de quo dicam pleniùs adhuc ad *legem* 20. 21. 22. *inf. de bonis proſcriptorum*:) Honorij Imp. ſocer, ſpreto Honorio Imperium ipſe inhians, filiúmque ſuum *Eucherium* Cæſarem cupiens, Barbaras Gentes in Imperium Honorij concitauit, quaſi hâc occaſione Imperium ſibi ſuóque generi quæſiturus: Hinc adeò in Illyricum Occidentale & Italiam, Galliáſque impetu facto, Barbari immiſſi: de quo etiam fidem faciunt *d. l. vlt. & d. l.* 25. (quas *huic* coniungendas dixi,) Sed & Oroſius, *lib.* 7. *cap.* 35. 40. & ex eo Paulus Diaconus, *lib.* 13. Marcellinus *in Chronico*, Socrates *lib.* 7. *cap.* 10. Sozomenus, *lib.* 9. *cap.* 4. Rutil. Numatianus, *Itinerarij ſui lib.* 2.

Quò magis eſt facinus diri Stilichonis acerbum,
Proditor Arcani quòd fuit Imperij.
Romano generi dum nititur eſſe ſuperſtes,
Crudelis ſummis miſcuit ima furor:
Dumque timet, quidquid ſe fecerat ipſe timeri,
Immiſit latiæ Barbara tela neci.
Viſceribus nudis armatum condidit hoſtem,
Illatæ cladis liberiore DOLO:
Ipſa Satellitibus pellitis Roma patebat:
Et captiua priùs, quàm caperetur, erat.
Nec tantum Geticis graſſatus proditor armis,
Ante Sibyllinæ fata cremauit opus.

Quanquam Gentiles Scriptores alij, cum crimine liberent, vt Zoſimus *lib.* 6. & Olympiodorus *apud Photium*: & de Neotericis nonnemo, ſed & Zoſimus & Sozomenus *locis ſuperiùs laudatis* ſatis indicant, Stilichonem hoc égiſſe, vt inter Imperium Orientale, & Occidentale commercium abrumperetur, & ἀπρόσβατον Orientali Occidentem faceret: Imò hoc egiſſe, vt Illyricum Orientis Imperio detractum, Occidentis Imperio inngeretur: videſis eos & *l. vlt. inf. de equor. collat. & l.* 49. *de oper. public.* Et verò id quoque *hac lex noſtra* manifeſtiſſimè oſtendit: eo nempè fine à Stilichone Litorum & Portuum cuſtodes crebri conſtituti fuerant per Occidentem, quâ Orienti conterminabat, id eſt per Illyricum (quæ vna erat ex Diœceſibus tribus Præfecturæ Prætorianæ Italiæ, quámque gerebat hoc tempore Theodorus; cui hæc *lex* inſcribitur) ne videlicet cuiquam ex Oriente in Imperium Orientis ex Imperio Occidentali pateret acceſſus: quâ re nouâ, inſolitâ, iniquâ, pernitioſâ, commercium, vti dixi, inter Imperium Orientale & Occidentale abruptum fuit. Et verò etiam factum, vt copiæ auxiliares, quæ πρὸς συμμαχίαν ex Oriente expectabantur,

bantur, eo ſuperſtite non venerint, ſed mortuo demùm, vt teſtatur Zoſimus *lib.6.p.828. in fine*: ac nominatim Mercium variarum commercium abruptum fuerit, quæ ex Oriente, & ſpeciatim ex Syriâ in Occidentem comportabantur: Itaque cæſò Stilichone (quatuor ante hanc *legem* latam fermè menſibus) Auguſto menſe Rauennæ (vndè hæc *lex* data eſt) de quo alibi, abolitum *hâc l.* iſtud Stilichonis inſtitutum ab Honorio fuit: Commeandi nempè, atque adeò commercij iure, inter vtrumque Imperium, reſtituto: ſanè regulariter cum inter Imperatores Orientis & Occidentis benè conueniebat, nulla in medio vtriuſque Imperij talis cuſtodia erat. Quod Libanius nominatim *in βασιλικῷ, p.145.* de Conſtantio & Conſtante tradit: τὴν δ' χῶρον ἐν ᾧ τὰ τῶν βασιλέων τμήματα συγκεράννυται ἡ στρατοπέδων φρουρεῖ καθίδρα συνεχὴς ἀλλ' ἀδύλευ πίστως ἰσχὺς ἀκίνητος. ¶ Cæterùm inanis eſt Viri docti coniectura, qui Claudiani illa, 2. *in laudem Stilichonis*:

——— *Quæcunque profana*
Pagina de primo veniſſet limite Phœbi,
Ante fretum deleta mihi:

ad hanc pernicioſam litorum cuſtodiam à Stilichone factam trahi: cum locus ille apertiſſimè ad laudes Stilichonis pertineat, qui ante nouem fermè annos, A.399. id egerat, ne Eutropij Eunuchi Conſulis creati nuncius ſeu literæ ex Oriente in Occidentem & Italiam perferrentur, vel vulgarentur. Certè eiuſdem error eſt, verùm immemoriæ iam, quod *l.19. de paganis hoc Codice* Eucherium filium Stilichonis *hominem paganum* dici ſcribit, mox & eum locum emendat. Nihil enim tale ibi occurrit. Verum quidem in genere ad litorum cuſtodiam locum illum pertinere, etſi non ad eundem finem: pariter vt iſta Claudiani referas *eodem lib.2.*

—— *Cingunt Superi concordibus vnum*
Præſidiis hoſtéſque tuos aut LITORE *produnt*
Aut totum oppoſiti claudunt fugientibus æquor.

¶ ORIENTALIS *Limitis, quâ Occidentali conterminat, cuſtodia à Theodoſio Iuniore inſtituitur.*

11. *Idem AA. Anthemio PF.P.

OMNES Stationes″ nauium, portus, litora, omnes abſceſſus″ prouinciarum, abdita quin etiam loca, & Inſulæ Tuæ Magnificentiæ diſpoſitione ſolerti cuſtodiantur indagine, vt nullus vel vi, vel clam, vel apertò, vel etiam occultò noſtri″ poſſit Imperij Regiones irrepere, qui non aut interiectis prohibeatur obicibus, aut cum acceſſerit, ilicò teneatur, niſi ſacros apices″ à Domino Patruo meo Honorio″ ad me perferre apertiſſimâ ratione monſtrauerit: Cum eadem diligentia obſeruando, vt ſi ad alium quemquam à memorato Principe dixerit habere affatus″, petitore″ detento Sacræ Literæ cum omnibus chartis ſignatæ ad Meam Clementiam tranſmittantur: hoc enim & Tyrannici″ furoris, & Barbaricæ″ feritatis occaſio perſuadet, & inter me Dominúmque & Patruum meum Honorium, viciſſim recurrente admonitione, conuenit. Dat. VIII. Kalendas Maij, Conſtantinop. Varane v.c. CONS. [410.]

NOTÆ.

* Huic *legi* iungenda omninò *lex mercatores 4. Cod. de commerciis.*

″ De *ſtationibus his nauium*, vide & *l. vn. inf. de luſoriis*: *& l.8. inf. de Nauicular.* vbi pariter hæc tria coniunguntur, *portus*, *litora*, *ſtationes*. *Stationes*, Ce ſont *Rades*: *litora*, ce ſont les *Coſtes ou falaiſes*: *portus*, ſont *haures*. Iſidorus quoque ita maris acceſſus diuidit, in *ſtationes*, *portus*, *& litora*. Cæſar quoque *lib.3. de bell. ciuili*, *à Salonis ad Orici portum ſtationes litoraque omnia longè lateque claſſibus occupauit.* De Statione Virgil.

——— *Sinus, & ſtatio male fida carinis.*

″ Putaret aliquis reponendum *acceſſus*: Sed *abſceſſus* rectum eſt. *Abceſſus* ſunt abdita loca & receſſus.

″ Orientalis.

″ Id eſt, Principis Epiſtolas ſiue literas: Mox *affatus*: item *Sacræ literæ*.

″ *Honorij* nomen *h. l.* bis in textum irrepſiſſe quis putet: non ego: Nam & ita ſimiliter Imperatorum nomina legibus ipſis intexta in *l.10. ſup. de Prætoribus*: *in l.21. ſup. de Palatinis S. Largit.* Et in Epiſtolâ Conſtantij Cæſaris *apud Eumenium Rhetorem.*

″ ℞. *Petitore*, vide *l. vn. ſup. ſi certum petatur de chirographis*, *& l. 7. inf. de executoribus.* Et *Interpretem Sidonij.*

″ *Attalum* intelligit, de quo accipienda pariter eſt *lex 11. 12. ſeu vlt. inf. de indulgentiis criminum*, *& l.6. inf. de indulgentiis criminum* hoc ipſo anno datæ. De quo & eius exitu videndus eſt Oroſius, *lib.7. cap.42.* Olympiodorus *apud Photium*: Socrates, *lib.2. c.10.* Sozomenus *lib.9. c.8.9.* & Proſper *in Chronico.* Et ſimiles fortè in Occidente Tyrannos, qualis Conſtantinus in Gallia.

″ Intelligit Gothos, eorúmque Regem Alaricum & ſimiles Barbaros.

COMMENTARIVS.

DE LITORVM, & PORTVVM, aliorúmque locorum limitaneorum per ORIENTALIS Imperij limitem cuſtodiâ inſtituenda, eſt hæc *lex*: vt *ſuperior* ad Occidentem ſpectat. Altera inter *hanc* & *ſuperiorem* differentia eſt, quod *ſuperiori leg.* pernicioſa litorum cuſtodia aboletur: *hâc* verò ſalutaris Reipublicæ inſtituitur. ORIENTALIS ſcilicet Imperij ſtationes, litora, portus, abdita quæque loca, & Inſulas, Theodoſius Iunior *h.l.* A. D.410. cuſtodiri iubet: propter graſſantes videlicet tùm in Occidentali Imperio Tyrannos, Attalum in Vrbe Roma (Conſtantinum in Galliis)

&

& Barbaros, tàm in Illyrico, Italia, quàm in Galliis, & Hiſpania, Scythas, Gothos, Vandalos, Alanos, FRANCOS, Burgundiones. Idque ex ipſiuſmet Theodoſij cum Honorio conuentione: Qui & idem Curioſos per Dalmatiæ litora, & inſulas ex hâc, vt puto conuentione, conſtituerat, quos ſuſtulit poſtea Anno 413. *l.vlt. ſup. de Curioſis*, quæ *lex* in hunc quoque *titulum* rectè referri poterit. Hâc videlicet ratione, ne ad Orientem quoque furor ille tranſiret. Proindè nullum ex Occidentis Imperio venientem admitti vult Theodoſius *h.l.* niſi Honorij in Occidente Imperatoris litteris munitum: adeò quidem, vt ſi quas portitor, ſeu gerulus literas habeat, ad priuatas quaſdam Imperij Orientalis perſonas, eas literas conſignatas ad ſe tranſmitti velit Theodoſius: ſcilicet quia interdum vbi recta via legatio mitti non poteſt, mittuntur exploratores, qui priuati negotij ſpecie, legationem tegunt: quales ſunt Mercatores. Exemplum ſanè huius technæ *in Hannibale* apud Appianum, *in Pelopida* apud Plutarchum. Aliud etiam exemplum apud Saluſtium *in Iugurtha*. Imò ſicut Theodoſius Iun. hâc conſtitutione Orientalem limitem, ſeu Imperium ſuum Orientis, ab Occidentalibus exploratoribus munitum iuit: ita & ab alterâ parte quoque à Perſarum, quamlibet fœdere hoc tempore cum his inito, exploratoribus: *lege* 4. *Cod. Iuſt. de commerciis & mercatoribus*, quæ etſi die & Conſule careat, attamen eidem *Anthemio PP.* inſcripta, huic proculdubio coniungenda venit, non tantùm inſcriptione, verùm etiam argumenti paritate ſuadente. Ea ſic habet:

Impp. HONOR. THEOD. Auguſti, Anthemio Præfecto Prætorio.

MERCATORES, tàm Imperio noſtro, quàm Perſarum Regi ſubiectos, vltra ea loca, in [de] *quibus fœderis tempore cum memoratâ natione nobis conuenit, Nundinas exercere minimè oportet, ne alieni Regni (quòd non conuenit) ſcrutentur arcana. Nullus igitur poſthac Imperio noſtro ſubiectus vltra Niſibin* [in Meſopotamia] *Callinicum* [in Oſroëna] *& Artaxatan emendi ſeu vendendi ſpecies cauſâ proficiſci audeat, nec præter memoratas ciuitates cum Perſâ merces exiſtimet commutandas; ſciente vtroque qui contrahit, & ſpecies quæ præter hæc loca fuerint venundatæ, vel comparatæ, ſacro Ærario noſtro vindicandas, & præter earum rerum ac pretij amiſſionem, quod fuerit numeratum, vel commutatum, exilij ſe pœnæ ſempiternæ ſubdendum. Non defutura contra Iudices eorúmque Apparitores, per ſingulos contractus, qui extra memorata loca fuerint agitati, triginta librarum auri condemnatione, per quorum limitem ad inhibita loca mercandi gratia Romanus vel Perſa commeauerit: Exceptis videlicet his, qui Legatorum Perſarum quolibet tempore ad noſtram Clementiam mittendorum iter comitati, merces duxerint commutandas: quibus humanitatis & legationis intuitu extra præfinita etiam loca mercandi copiam non negamus: Niſi ſub ſpecie legationis diutiùs in qualibet prouincia reſidentes, nec Legati reditum ad propria comitentur: Hos enim mercaturæ inſiſtentes, non immeritò vnà cum his, cum quibus contraxerint, ſeu reſederint, pœna huius ſanctionis conſequetur.*

¶ Interim in *hâc l. & l. 1. ſup.* cuſtodum portubus adponendorum morem obſerua, inhibendo commercio, tum mercium, tum perſonarum. Ita quoque Capitolinus *in Maximinis, p. 146.* memorat portuum cuſtodes, ad quos vt & ad omnes prouincias Senatus literas miſerat, Maximino Aquileiam cingente, ne aliquid commeatuum in Maximini poteſtatem veniret, &c.

¶ MERCIBVS & MERCATORIBVS *obſeruandis, litorum & portuum cuſtodes à Theodoſio Iuniore inſtituti.*

III. * Idem AA. Euſtathio PF.P.

SALVBERRIMA ſanctione decreuimus, Ne merces inlicitè" ad nationes Barbaras" deferantur: & quæcumque Naues ex quolibet portu ſeu litore demittuntur"; nullam concuſſionem vel damna ſuſtineant, geſtis" apud Defenſorem" locorum, præſente Protectore" ſeu Duciano", qui diſpoſitus eſt, ſub hac obſeruatione confectis, vt & *Ad quas partes nauigaturi ſunt*, &, *Quòd nullam concuſſionem pertulerunt*, apud acta deponant: quorum authenticum Nauclerus ſiue mercator habebit, forte" ſchida" apud Defenſorem" manente. Dat. XIV. Kalend. Oct. Conſtantinop. DN. Theodoſio A. IX. & qui fuerit nuntiatus. [420.]

NOTÆ.

* *Lex vnica Cod. eod. tit.* & huic *legi* concordat *lex* 10. *ſup. de Curioſis*. Sed & *lex, per Prouincias* 10. *Cod. de ædificiis priuatis*, cauſam huius *legis* indicare videtur.

" An *inlicita* potiùs? Hoc ſuſtineri poteſt.

" Perſas in ſpecie *huius leg.*

" *Demitti naues* dicuntur, quæ è portu ſeu litore limitaneo emittuntur.

" Cætera ita Tribonianus immutauit. *Ita tamen vt earum Naucleri deponant, in quam prouinciam ituri ſunt, vt hoc manifeſtato, nulla contra eos poſtea indignatio ſeu concuſſio quoquo modo procedat.*

Vid.

" Vid.Paratitlon *ſup.de Defenſoribus.*
" De *Protectoribus* dixi *ſuo Titulo.* His quandoque tuitio locorum committebatur, vt præter *hanc leg.* teſtatur *lex 17.de erogat.mil.ann.*
" *Ducianus* eſt, Ducis limitis alicuius Officialis.
" Quid hic *forte?* & verò abeſt à MS.
" *Scheda* eſt (vt vel ex *h.l.* apparet) exemplar: &, vt vocamus, *Copia.* " Vide *ſup.tit.de defenſoribus ciuitatum.*

COMMENTARIVS

Mercibvs & Mercatoribvs obſeruandis, litorum & portuum cuſtodes, ſiue Curioſi, puta Protectores (de quibus ſuo titulo) & Ducis limitis Officiales in limite Orientali, ne videlicet merces inlicitæ ad Nationes Barbaras deferrentur, hâc quoque conſtitutione Theodoſius Iun. diſponit; eorúmque ſimul officium inſtruit A.D.410. propter Perſas videlicet (vt equidem exiſtimo) cum quibus per hæc tempora res fuit. De quo videndus vel Socrates *lib.7.cap.*18 19.20. vbi (quod *huic legi* reſpondet) etiam notat, Perſici huius belli inter alia cauſam fuiſſe, quod Perſæ *merces* Romanis mercatoribus abſtulerant ὅτι τὰ φορτία τ̃ ἐμπόρων Ῥωμαίων ἀφείλοντο. Quò etiam haud obſcurè pertinet *lex, per Prouincias* 10.*Cod.de ædificiis priuatis*: quæ hoc ipſo Anno data eſt, quâque in Prouinciis limitem Perſicum reſpicientibus, quæ ibi fermè memorantur, permittitur *cunctis volentibus murali ambitu fundos proprios, ſeu loca dominij ſui conſtituta vallare*: Repellendis videlicet, ſubmouendiſque Perſis: Hoc ita duplici obice à Theodoſio hoc tempore Perſis oppoſito.

De *hâc lege* nunc videamus. Ante hæc ſanè tempora inter Perſas & Romanos commercium erat: deſtinatis quoque eam in rem certis locis & ciuitatibus, vt teſtatur *lex, Mercatores* 4. *Cod. de commerciis & Mercatoribus*, quam ad *l. ſuperiorem* produxi, & tribus quidem, putà Niſibi, Callinico, Artaxata: imò & longè ante in *Itinerario* quoque *Peutingeriano* (quod quidem ſub Conſtantio Imp.conſcriptum puto) hæc verba occurrunt: *Perſepolis, commercium Perſarum.* Item *fines exercitus Syriatica & commercium Barbarorum. Calliniſi* ſanè meminit pariter Am.Marcellinus *lib.*23.*p.*259. *Ventum eſt*, inquit, *ad Calliniſum, munimentum robuſtum, commercandi opimitate gratiſſimum.* Neque omitti oportet quod idem ſcribit *lib.*14.*p.*8. quo loco de Nohodaris Perſæ in Oſdroenam impetu agit: *Batne*, inquit, *municipium ab Euphrate flumine breui ſpatio diſparatur, refertum mercatoribus opulentis: vbi annua ſolemnitate propè Septembris initium menſis, ad Nundinas magna promiſcuæ fortunæ conuenit multitudo, ad commercanda quæ Indi mittunt, & Seres, aliáque plurima vehi terra marique conſueta. Hanc regionem præſtitutis celebritati diebus inuadere parans Dux antedictus*, &c. Scilicet fœderis quoque tempore & pacis, etſi cum Barbaris commercium eſſet, nonniſi certis tamen locis commercium erat; eâ ratione quam *dicta lex* 4. expreſsè continet, quámque etiam eleganter Themiſtius *Oratione* 10. (quam habuit circa annum 370.) indicat, vbi duas tantùm Ciuitates ad Schyticum commercium à Valente deſtinatas ſcribit, cùm ante ſoluta & libera commercij poteſtas eſſet.

¶ Verùm ad merces prohibitas redeamus: Huius generis illicitæ merces, & ad Barbaras nationes transferri prohibitæ erant: vinum, oleum, liquamen, *l.*1.*Cod quæ res exportari non debeant.* Et *l.*8. *Cod. de vectigalibus & commiſſis.* Item ferrum factum, infectum, frumentum, ſales, cos ferro ſubigendo neceſſaria, *l.* 2.*Cod. quæ res exportari*: & *l.*11.*inf.de publicanis & vectigalibus.* Vide & Herodianum in *Antonino*, *lib.*4.*p.*489. *Græc.* Et Procopium *lib.* 1. *belli Perſici* ὑπ σίδηρον, ὑπ ἄλλο τι τ̃ ἐνταῦθα ἐπιτηδείων Ἰνδοὶ ἢ Αἰθίοπες ἔχουσιν ὑμῶν οὐδὲ πρὸς ῥωμαίων ἀνεῖσθαι τούτων τι οἷοί τέ εἰσιν: νόμῳ ἅπασι διαρρήδην ἀπειρημένῳ θάνατος γὰρ τῷ ἁλόντι ἡ ζημία ἐστίν. Ita quarundam etiam mercium exportatio Athenienſium legibus prohibebatur, quæ proptereà ἀπόρρητα vocabantur. ¶ In primis autem eo numero fuerunt, præter nauium fabricandarum peritiam, *l.vlt.inf.de pœnis*: quæcumque ad nauium fabricationem pertinebant, putà πᾶσα ἡ ναυπηγήσιμος ὕλη: vt ſunt abies, pinus, picea, cupreſſus, platanus, quæ aliàs ναυπηγήσιμα ξύλα, alias ξύλα abſolutè vocantur: ideò ἀλάζων apud Theopraſtum *Charact.* 23. διδομένης αὐτῷ ἐξαγωγῆς ξύλον ἀτελῶς εἰπεῖν ὅτι ἀπείρηται ὅπως μηδ᾽ ὑφ᾽ ἑνὸς συκοφαντηθῇ. De cuius rei ratione vide Demoſthenem, ſiue Auctorem Orationis *de fœdere cum Alexandro.* Dicam etiam aliquid ad *l.vlt. inf. de pœnis*: Item τ̃ ἀπορρήτων erant, & τὰ ἀσκώματα, hoc eſt folliculi nautici, & λίνα κηρὸς καὶ πίττα ſcribit Scholiaſtes Ariſtophanis. Viciſſim erant & ἀπόρρητα, quæ importare Athenas fas non erat, vt θρυαλλίδες, ex quibus fiebant Ellychnia, de quo vide Ariſtophanem in *Acharnenſibus.* Itémque quæ priuati à Barbaris comparare non poterant, *l.*2. *Cod.quæ res venire.* In hoc denique numero fuit pecunia, de quo *l.vn. infr. ſi quis pec. conſl. vel mercandi cauſa tranſtulerit.*

¶ Ceterùm *Comitibus commerciorum*, vt id quoque nunc moneam, incumbebat, ne vltra Ciuitates deſtinatas commercium cum Barbaris eſſet, neuè priuati illicitas ſpecies emerent, *l.*2.*Cod. quæ res venire non poſſunt*, & *l.vlt. Cod. de commerciis*: Cuiuſmodi Comites plures per Imperium Orientale memorat *Notitia Imperij*, ſub *Comite Sacrarum Largitionum*: vnicum tantùm per Occidentale, putà Comitem commerciorum *per Illyricum.* At ne illicitæ ſpecies ad Barbaros transferrentur, *Curioſi* per litora & portus, per varias Regiones diſponebantur: Modò Magiſteriani, modò Palatini, vt docet *lex* 10.*ſup.de Curioſis*: Modò Protectores, modò Ducis limitis Officiales, vt hæc *lex* docet. Vndè obſeruandum, cùm Protectorum Principis ad varia vſus eſſet, ad Limitem ex his nonnullos miſſos ad Limitis cuſtodiam: quod præter hanc docuit quoque *lex* 1.*ſuprà, de Protectoribus*, quos μισθοφόρων προτίκτορας vocat Menander, & ipſe Protector, *lib.*8.*hiſtor.* & tuitionem locorum, *l.* 27. *ſup. de erogat.mil.ann.* Ideóque apud hos naucleri ſiue mercatores merces ſuas profiteri cogebantur, & ad quas partes eſſent nauigaturi, neque antè è portu ſiue litore dimittebantur: geſtis apud Defenſorem præſente ipſomet Protectore, ſeu Duciano, ſuper eo confectis: Itémque de concuſſione ſibi non factâ, quæ altera *huius legis* pars eſt. Quæ ratio geſtorum apud Defenſorem conficiendorum, & quidem præſente ipſo Curioſo ſeu Protectore. Defenſoris enim munus hoc fuit, vnumquemque ab improbitatibus inſolentum vindicare, qui publici officij ſpecie alios concutere fermè ſolebant: de quo docuit plenè *Paratitlon de Deſertoribus Ciuitatum.* De concuſſione à Nauiculariis & naucleris prohibendâ, dicetur *inf.ſuo Titulo, de Nauicular.l.*9.29.37. Sed & dictum iam aliquid fuit *l.*11.*ſup.de Curioſis.*

DE

DE * LVSORIIS DANVVII."

TITVLVS XVII.

* Abeſt hic *Titulus* à *Cod. Iuſtin.*
" Pro, *Danubij.*

Impp. Honorius & THEODOSIVS AA. Conſtanti Magiſtro militum per Trachias.

NONAGINTA recenti fabricatione contextas, decem his adiectas ex veterum reparatione Luſurias, *limiti Myſiaco*: centum verò decem nouas, additis antiquarum inſtauratione quindecim, *Scythico*, (qui in latius diffuſiúſque porrigitur) ſub hac deputari condicione ſancimus, vt per ſingulos annos, veterum renouatione curandâ, quattuor Iudiciariæ in *Myſiaco* limite, & decem Agrarienſes: in *Scythico* verò, quinque Iudiciariæ & duodecim Agrarienſes noue" de integro conſtructæ, inſtrumentíſque ſuis vniuerſis armatæ Ducis" inſtantia Apparitioníſque eius periculo contexantur, vt hoc ſupplemento per ſeptennium integri numeri conſtituti reparatio maturetur: Sublimitate Tua pro ſuâ induſtriâ diſponente, vnde earum contextio vel conſtructio debeat procurari: Quod quidem iam rectè credimus conſtitutum, nobíſque indicari præcipimus. Nam ſi memoratus Luſuriarum numerus cum omni ſuo inſtrumento non fuerit apparatus, Dux quidem, cuius tempore diſpoſitio fuerit iſta neglecta, triginta librarum auri, Officium verò eius quinquaginta proculdubio multabitur; etiam Sublimitatis tuæ officio quinquaginta libras" auri condemnatione ſubiciendo, ſi non per ſingulos annos aut completum numerum aut certe negligentia prætermiſſum Magiſteriæ poteſtati ſuggeſſerit. ¶ Illo nihilominus obſeruando, vt iſtis ſecundum diſpoſitionem Tuæ Præſtantiæ ad belli aleam præparatis, atque in conflictus ſpecula munitiſſima Statione", vel diſcurſus opportunitate deligentibus", hac" duntaxat quæcunque ex veteribus fuerint reformatæ, tranſuectioni ſpeciei annonariæ ſecernantur. Dat. v. Kalend. Febr. Conſtantinop. D.N. Theodoſio A. V. & qui fuerit nuntiatus. [412.] *.

NOTÆ.

* Abeſt à *Cod. Iuſt.*
" *Conſtans* hic eſt proculdubio ille, qui triennio poſt A. 414. Coſ. fuit cùm Conſtantio: Fortè hic idem, ad quem Syneſius ſcribit *epiſtolam* 17.
" Nouæ.
" Scythiæ, item Ducis Myſiæ ſecundæ.
" Fortè libris.
" De *Stationibus* nauium, vid. & *l. 2. ſup. de litorum & itin. cuſtodia*: vbi dixi.
" Repono, *degentibus*: niſi dixeris, *diligentibus*, id eſt, aſſiduis, atque huic rei incumbentibus: CL. Salmaſ. *obſeruat. ad ius Atticum*, *cap. 28. p. 740.* reponit *diligenter poſitis*: quod remotum nimis.
" *Hac.*

COMMENTARIVS.

LVSORIÆ, ſiue Luſuriæ, de quibus agitur *Rubr. & l. vn. h. t. & Nouella Theodoſij de Ambitu* 31. *circa finem*, quas etiam *Luxurias* tribus locis ſcribi reperio, nempè *d. Nouellâ*, non longè à principio: *& l. vlt. Cod. de offic. mil. Iudic.* (quæ ex eâ *Nouellâ* deſumpta eſt) & apud Vopiſcum *in V. Bonoſi*: quomodo & *Luxuria arma* exhibent manuſcripti Senecæ *ep.* 17. pro *luſoria arma*: Erant bellicæ ſeu militares naues, ad belli aleam præparatæ, *h. l. in f.* ſeu ad quotidianas excubias. Vegetius *lib. vlt. cap. vlt. in fine*, armatæ, ſeu milite inſtructæ, in limite Imperij Romani, qua à Barbaris nationibus, fluminibus diuidebatur; ſpeculandis, prohibendis, arcendis earum incurſibus, & viciſſim incurſibus faciendis: vocamus *fregattes*. Et ideò cum militarium ſeu bellicarum Claſſium duo genera fuiſſe doceat Vegetius *lib. 2. cap. 1.* Vnum conſtituit Liburnarum, quibus maria: alterum, *Luſoriarum*, quibus flumina ſeruabantur. ¶ Huius generis igitur *Luſoriæ* erant in RHENO, quo flumine Galliæ, atque adeò Romanum Imperium, à Germaniâ diuidebatur: De quibus, etſi alibi prolixè ago, hîc tamen rem penitùs intactam relinqui non oportet. Meminit itaque Rheni Luſoriarum, præter alios, Ammianus Marcellinus *lib. 18. p. 125.* in Geſtis Anni 359. vbi de Iuliani in Alamanniam (non procul à Mogontiaco) expeditione: *Cæſar certis imperauit Tribunis, vt trecentenos præparent cum ſudibus milites expeditos, quid agi, quonè iri deberet, penitùs ignorantes: Et collecti nocte prouectâ, impoſitique omnes quos LVSORIÆ naues 40. quæ tunc aderant ſolæ, ceperunt, decurrere iubentur per flumen adeò tacitè, vt etiam remi ſuſpenderentur; nè Barbaros ſonitus excitaret vndarum, atque mentis agilitate & corporum, dum hoſtes noſtrorum ignes obſeruant, aduerſas perrumpere limitis ripas.* De iiſdem ſenſit quoque Auctor Panegy

Panegyrici, Conſtantino dicti, iam à Pithæo laudatus. *Inſuper etiam Agippinenſi ponte faciendo reliquiis afflictæ gentis* [FRANCICÆ] *inſultas, ne vnquam metus ponat; ſemper horreat, ſemper ſupplices manus tendat: Cùm tamen hoc tu magis ad gloriam Imperij tui & ornatum limitis facias, quàm ad facultatem, quotiens vel is in hoſtem tranſeundi: quippe cum totus* ARMATIS *nauibus Rhenus inſtructus ſit, & ripis omnibus vſque ad Oceanum diſpoſitus miles immineat.* Sed & Pſeudo-Egeſippus: *Rhenus iam non Germanorum eiulis repletur, ſed Romanorum Liburnis, quæ* PERERRANTES *totiúſque ad mare bicornis amnis fluenta, quondam liberas gentes ſeruitio premunt.* Et de his apertiſſimè Vopiſcus, *in V. Bonoſi. Hic idem quum quodam tempore in Rheno Romanas Luxurias* [pro *Luſurias*] *Germani incendiſſent, timore ne pœnas daret, ſumpſit Imperium.* Luxuria ibi clarè ſunt Luſoriæ, vt rectè quoque vidit Lindenbrogius *in Ammianum Marcellinum, p.63.* Idque etiam V. C. Maynardus Codici ſuo adnotauit. Malè Cuiacius, *3. obſeruat. 25.* eúmque ſecutus Pithæus 1. *Aduerſ. 4.* & V. CL. qui ad hiſtoriam Auguſtam ſcripſit, qui de Cluſuris locum illum acceperunt. In Rheno enim hæ Luxuriæ, ſiue Luſuriæ fuerunt: cum quo quid commune *Cluſuris*? quæ tantùm abeſt in Rheno fuerint, vt nequidem ad Rhenum eſſe potuerint. *Cluſuræ* etenim à Caſtellis ſeparabantur, & erant loca quæ anguſtè adeuntur, & loca vbi ſunt fauces montium: voce, quæ etiam hodie frequentata: Græcis πύλαι. Suidas ἐμβολὴν, κλεισούραν, εἴσοδον. Iterum Κλεισοῦραι, οὕτω καλοῦνται τὰ ὀχυρώματα τῆς διαβάσεως τῇ πατρίῳ τῶν Ῥωμαίων φωνῇ. Vide & Procopium *lib. 3.* περὶ κτισμάτων, & *lib. 2. de Bello Perſico.* Et hæc de Luſoriis Rheni.

§ In MOSA fluuio quoque (qui & ipſe in Rhenum influit) Luſoriarum meminit Ammianus Marcellinus *lib. 17. p. 97. Retento*, inquit, *milite circumuallare diſpoſuit Caſtellum oppidum, quod Moſa fluuius præterlambit.* Et mox: *Pertimeſcens ſolertiſſimus Cæſar, ne obſeruata nocte illum Barbari* [id eſt FRANCI] *gelu vinctum amnem peruaderent, quotidie à Sole in veſperam flexo ad vſque lucis principium Luſoriis nauibus diſcurrentes flumen vltrò citróque milites ordinauit, vt cruſtis pruinarum diffractis, nullus ad erumpendi copiam facilè perueniret.* Et hæc de Luſoriis per Gallias, quò *lex* hæc non pertinet.

§ De Luſoriis per *Orientem* eſt Nouella Theodoſij *de ambitu 31.* (vnde deſumpta eſt *lex vlt. Cod. de officiis militarium Iudicum*: & *lex Cura 4. Cod. de officio Magiſtri officiorum*) *Caſtrorum quin etiam*, inquit, *ipſis* [Ducibus] *luxuriarúmque pro antiqua diſpoſitione curam refectionémque mandamus, quibus cum Principe, caſtrorúmque Præpoſitis pro laborum viciſſitudine limitanei tantùm militis duodecimâ annonarum partem, diſtribuendam videlicet inter eos, Magiſteriæ poteſtatis arbitrio deputamus.* Quem locum, cur ex *l. 4. Cod. de offic. militar. Iudic.* ſuppleri & reſarciri oportere moneant Viri Docti, non video: Eſt enim vndiquaque ſanus & integer. Sequitur alter eiuſdem *Nouellæ* locus, *Id autem cura perpetuæ Tui culminis credidimus iniungendum, vt tam Trachi* (vt *Trachias* in inſcriptione *huius legis* & *l. 3. ſup. de Senatoribus*, ad Trachiæ ſimilitudinem, vbi dixi) *quàm Illyrici, nec non etiam Orientalis ac Pontici limitis, Ægyptiaci inſuper, Thebaici, Lybici, quemadmodum ſe militum numerus habet, Caſtrorúmque ac Luſuriarum* [ita enim rectè & apertè hodie hoc loco habetur excuſum] *cura procedat, quotannis menſe Ianuario in Sacro Conſiſtorio ſignificare nobis propria ſuggeſtione procures.* His interim duobus Nouellæ locis ſeu duabus legibus ex *ea* deſumptis, neque vllo alio præterea loco, quod ſciam, obſeruari oportet, iunctim memorari, *Caſtra & Luſurias.* Caſtra quippe & Luſoriæ vtræque ad limitem Imperij fuerunt: ſed Caſtra non tantùm in ripâ fluminis erant locata, verùm etiam vbi limes Imperij ripâ non terminabatur, vt oſtendi *ad l. vlt. ſup. de re militari*: At Luſoriæ nonniſi in flumine.

§ Ex his omnibus patet, Luſorias naues fuiſſe in limitibus Imperij Romani, quà fluminibus diuidebatur, ad belli aleam præparatas, partim prohibendis vicinorum hoſtium excurſibus, partim incurſibus viciſſim faciendis. Sic in Rheno, ſic in Moſa, ſic in Orientis limite Luſoriæ fuerunt: ſic denique in DANVBIO, quo ſcilicet Imperium Romanum à Scythicis gentibus diuidebatur, de quibus eſt nominatim *hic Titulus*. Sed & hîc alter Vegetij *locus*, quo opus ſuum *de re militari* claudit. *De Luſoriis* inquit, *queis in Danubio quotidianis vtuntur excubiis, retinendum puto, quia artis ampliùs in his retentior vſus inuenit, quàm vetus doctrina monſtrauerit.* Neque ab hoc recedit Taciti locus *lib. 12. Annal. Vannius*, inquit, *funditus prælio, & ad claſſem in Danubio opperientem perfugit.* De iiſdem forte accipienda *l. vlt. inf. de pœnis*: vbi vide quæ dixi.

§ Cæterùm Luſoriæ *hoc tit.* dictæ ſunt naues, non omnes, veluti quæ in aquâ ſiue flumine delitias facerent, ſeu laſciuirent, quo ſenſu *Luxorias* dixiſſe videtur Seneca 7. *de beneficiis, cap.* 20. & Epiphanius *in Ancyroto* λυσόριον πλοῖον dixit, quod videlicet Antinoi (is qui Hadriani delitiæ erat) ſtatuis additum erat, pro more Ægyptiorum, quo Dæmones ſuo in nauigio ſtatuebant, vt ſcribit Porphyrius *in libro de antro Nympharum in Odyſſea*, & Clemens Alexandr. *lib. 5.* Marcianus 2. vt rectè notauit nuper Doctiſſ. Valeſius, *in Eclogas Dionis, p. 101. 102.* Verùm naues in ſtatione nauali degentes, vel vltrò citróque diſcurrentes, & in flumine ludentes: Et vt Pſeudo-Egeſippus *ſuperiore loco* loquitur, *pererrantes*: Ammianus verò ſuperioribus locis, *diſcurrentes*, vel *decurrentes*. Id enim omninò *Ludendi* vox ſignificat; Seneca *ep. 4.* vbi *luſerunt nauigia, ſorbentur.* Ad eundem modum duas de tribus ſtellas, quæ in caudâ Cynoſuræ circa *Polarem*, quæ immobilis videtur eſſe, circumducuntur, veteres Magiſtri, *ludentes* dixerunt. Scholion Germanici; *Supra alias*, inquit, *decem, duæ præcedunt & dicuntur Ludentes, & maximè altera quæ vocatur Polus.* Græci vocarunt χορευτὰς ἀστέρας. Hyginus. *Sed*, inquit, *in prioribus caudæ ſtellis vna eſt infima quæ Polus appellatur, vt Eratoſthenes dicit, per quem locum ipſe mundus æſtimatur verſari, reliquæ autem duæ* χορευταὶ *dicuntur, quod circa Polum verſantur.* Breuiter, *Ludere* eſt & agitari, & motari, & diſcurrere: ac proindè non abuſiuè ſed propriè *Luſoria* naues omnes dictæ, quibus diſcurritur ſiue ad delitias, ludum, laſciuiámque & luxuriam, ac proinde imbelles ac delicatæ; ſiue ad excurſum militarem, & armatæ, ſeu militibus armatis inſtructæ, cuiuſcúmque illæ modi ſint, maiores vel minores.

§ Harum porrò *Luſoriarùm* aliæ erant & dicebantur *Iudiciariæ*, aliæ verò *Agrarienſes*, vt ex *hâc vnicâ lege* diſcere licet. Iudiciariæ ſcilicet erant (vt ex huius ipſius *legis* fine apparet) dromones, qui per flumina diſcurrebant, *in diſcurſus opportunitate degebant*, vt hæc *lex* ait, Iudicaturæ, ſpeculaturæ, exploraturæ, num quà hoſtis perrumperet, nauigia vltrò citróque diſcurrere ſolita, vt Ammianus *lib. 31. p. 474.* loquitur, Scaphæ exploratoriæ Vegetius *lib. 5. c. 7.* Falluntur enim viri Docti; qui *Iudiciales* dictas putant eodem modo, quo *Carpentum Iudiciale*, quaſi dictæ fuerint naues elegantiùs fabricatæ: vel quæ Ducum limitaneorum (quos *Iudices* dictos ſignatè perperàm notant) vſibus ſeruirent: ſeu ipſis Præſidibus limitis inſeruiebant,

uiebant, vt CL. Salmaſ. *obſ. ad ius Attic. c.* 18. *p.*741. Neque etiam fuerunt hæ Luſoriæ noſtræ propriè, quas Græci σκάφας dixerunt, σκάφας ἐπιθεμένους λέμβους, etſi & ipſæ Iudiciariæ dici potuerunt, quæ videl. præmittebantur, & claſſem antecedere ſolebant; *Internunciæ*, & *Tabellariæ*, de quibus iam olim Polybius *lib.* 1. Seneca *ep.*77. Plautus *Milite Glorioſo.* Quid igitur? Iudiciariæ hic ſunt ſpeculatoriæ, exploratoriæ, προφυλακίδες, φυλακίδες, de quibus Vegetius, *lib.*4. *cap.*37. Liuius, *lib.*35. *cap.* 26. & *lib.* 36. *cap.* 42. Appianus, *lib.*5. Thucydides *lib.*1. Plutarch. *in Catone Minore*, & *Pompeio* κατασκοπικά: κατάσκοποι Ciceroni *in Verrem*: & *ad Atticum* Cataſcopium. Sic in veteri Gloſſario, *Scapha*, ſiue *cataſcopus*: ἐφορίας dicas rectè, vt Ariſtides *in Romam* πόλεις ἐφορίας vocat oppida, ſic vt dicam, Iudiciaria, Speculationi & excubiis excitata. ἐντεῦθεν τείχη τε περιεβάλλεσθε καὶ πόλεις ἐφορίας ἐδείμασθε: Sic enim malo quam ἱερίας, id eſt, limitanea.

Agrarienſes verò Luſoriæ erant, non vt quidam volunt, minùs ornatæ, verùm quæ in flumine quidem Indentes, id eſt hærentes; tamen non diſcurrebant, verùm ſtatariæ erant, & intereà dum Iudiciariæ ſpecularentur, in conflictus ſpecula munitiſſima ſtatione [nauali ſcilicet] degebant. Quod Iudiciariarum & Agrarienſium diſcrimen *fine huius legis* apertè continetur. *Iſtis*, inquit, *luſoriis ad belli aleam preparatis* [hoc commune vtriſque] *atque in conflictus ſpecula, munitiſſimâ ſtatione* [hæ ſunt Agrarienſes,] *vel diſcurſus opportunitate degentibus* [hæ ſunt Iudiciariæ,] ſic dictæ igitur *Agrarienſes* quod agrarias exercerent, id eſt, in excubiis vigiliis & ſpecula eſſent; id enim *Agrariæ* vox ſignificat: de quâ vide Ammianum Marcellinum, *lib.*14.16.25.31. Vegetium *lib.*1. *cap.* 3. aliiſque locis pluribus. De his etiam Anonymus Scriptor *ſubditus Notitiæ Imperij, cap. de limitum munitionibus* 20. Vigilias ideò & agrarias iungit Vegetius *lib.*2. *cap.*22. *& lib.*3. *cap.*8. & dictus Anonymus. Errat enim Petauius *in Themiſt. orat.*10. *p.*613. qui eam vocem in *Angarias* mutat apud Anonymum illum. Modeſtus *de vocabulis rei milit. Siue ad vigilias vel agrarias faciendas, ſiue ad opus aliquod, vel ad curſionem campi exeunt milites, tubicine vocante, operantur.* Præſidiariæ igitur erant naues, quales in ſtatione ſeu præſidio, naues ſtare olim dictæ apud Liuium, Hirtium paſſim. φυλακίδας dixeris cum Diodoro *lib.* 20. de *Agrariæ* vocis ratione alibi dicam; quæ & Græcis ὕπαιθρα, & Ammianus Marcellinus *lib.* 19. more ſuo ἐνδιαιτήσεων *ſubdiuales moras* dixit. Breuiter inter Iudiciarias & Agrarienſes tale diſcrimen fuit, quale in militiâ terreſtri inter ἡμεροσκόπους & ἡμεροδρόμους, quos Liuius Græcè vertens, *ſpeculatores* nominat: de quibus vide Æneæ *Tactica cap.*6. Ariſtotelem, & Suidam: vtræque quotidianis excubiis (vt de Luſoriis Vegetius in genere loquitur) deſtinatæ erant. Imò & eodem quoque ſenſu prætenturæ & ſtationes agrariæ differebant, de quo dixi ad *l.*1. *ſup. de Commeatu.* Hinc & Agrarios apud Ammianum Marcellinum *lib.*28. *p.*395. dici puto, qui in Britannia à Veteribus inſtituti in ſtationibus agebant, eorúmque officium illud erat, vt vltrò citróque per longa ſpatia diſcurrentes, vicinarum gentium ſtrepitus intimarent, ſeu renunciarent.

Nunc de ſententia *huius legis*, quæ propriè pertinet ad diœceſin Thraciæ, de quo eſt quoque *Nouella Theodoſij* 31. *in f.* Eáque definitur quot numero vtriuſque generis Luſoriæ per eam Diœceſin eſſe debeant, quot ſingulis annis vel veteres reparari, vel nouas ædificari oporteat: ad cuius item Curam res ea pertineat; cui denique vſui eæ deſtinandæ. Quod prius attinet: ſanè vbi in nauibus ſecuritas Imperij vel Reipublicæ vertitur, exemplum *huius l.* imitationi eſſe debet: Quomodo & iam olim apud Athenienſes ad Senatus Quingentorum curam pertinebat, vt nouæ naues ſingulis annis ædificarentur: eóque populus ſingulis annis conueniebat, vtrum Quingenti coronari deberent: idque præcipuè ſpectatum, num nouas Naues ædificaſſent: & vt notat Demoſthenes *in Androtiana*, & Vlpianus, vix Reipubl. amans quis habebatur, qui non ſingularem curam ædificandarum nauium geſſiſſet. Pericles certè Athenienſibus auctor fuerat, vt 20. quot annis ædificarentur.

Nos ad *legis* ſententiam redeamus. Vt ea melius adhuc intelligatur, ante omnia ſciendum eſt in Diœceſi Thraciæ inter alias Prouincias fuiſſe *Scythiam* & *Myſiam Secundam*, quod etiam *Imperij Notitia* docet, ſic quidem vt illæ ad Danubium pertingerent, atque adeò ea parte Imperij Romani limes foret: ideò *limitem Myſiacum*, & *limitem Scythicum* hæc *lex* noſtra memorat. In Scythico igitur limite, quia latiùs & diffuſiùs porrigebatur, (vt hæc *lex* nominatim ait) plures Luſoriæ erant quàm in Myſiaco: Proinde Theodoſius *h. l.* in Scythico limite 126. Luſorias haberi iubet, hac conditione, vt ſingulis annis ſeptendecim de nouo conſtruantur, atque armatæ ſuis inſtrumentis contexantur (quinque videlicet Iudiciariæ, duodecim verò Agrarienſes) In Myſiaco verò limite, 100 Luſorias conſtituit, hâc conditione, vt quatuordecim nouæ ſingulis annis conſtruantur & armentur (quatuor videlicet Iudiciariæ, decem verò Agrarienſes) vt ita hoc ſupplemento ſeptennij ſpatio integer numerus reparetur: quod *h.l.* nominatim additur. Vbi tamen error calculi videri poſſit: ſepties enim ſeptendecim nón niſi centum nouendecim efficiunt. Sex igitur deſiderantur. Item ſepties quatuordecim, nō niſi nonaginta octo efficiūt. Sed neque error eſt in calculo, neque in numeris: duo enim, vel ſex rotundum numerū non deſtruunt.

¶ Interim notari oportet (quod ipſum non parum lucis adfert ad diſcrimen Luſoriarum, Iudicialium & Agrarienſium) pauciores longè fuiſſe Iudiciarias quàm Agrarienſes: Et quidem ter ferè numero ab his illas ſeparatas. Neque abs re: illæ videlicet ſpeculatoriæ ſeu Exploratoriæ erant; explorando hoſti, vel explorando itineri: hæ verò vbi hoſtis immineret, vel vbi incurſus faciendus in hoſtes; totis viribus, & armatô milite in hoſtē incumbebāt.

Secundò notandum, hæc omnia Ducum (limitis Scythici & Myſiaci in ſpecie *huius legis*, de quibus alioquin videnda eſt *Notitia Imperij*) inſtantiâ fieri iuberi, vt & *Nouella* Theodoſij *de ambitu* 31. Magiſtro tamen militum totius diœceſeos (ac nominatim Magiſtro militum per Thracias, de quo videnda eſt pariter *Notitia Imperij*) materiem procurante ad earum contextionem vel conſtructionē.

¶ Denique *h. l.* conſtituitur, vt ſingulis annis, quæ refectione egent, reparentur Luſoriæ: & tranſuectioni ſpecierum annonariarum reparatæ Luſoriæ deſtinentur. De Tranſactione ſpecierum per Rhenum, conſulendi Ammianus, Eunapius *in excerptis Legationum*, Zoſimus. De Tranſuectione ſpecierum per Danubium, non tantùm hic *huius legis* locus eſt, verùm etiam hic alter Zoſimi *lib.* 4. *p.*741. quem paulò pleniùs laudaui ad *l.* 15. *ſup. de erogat. milit. annonæ*: vbi de Auxonio P. P. Orientis agens, καὶ οὐκ ἀνῆκεν, inquit, ἐπιλείπειν τὴν στρατιωτικὴν σίτησιν διὰ τοῦ Εὐξείνου Πόντου ταῖς ἐκβολαῖς τοῦ Ἴστρου παραδιδοὺς καὶ ἀπὸ τούτου διὰ τῶν ποταμίων πλοίων ταῖς ἐπικειμέναις τῷ ποταμῷ πόλεσιν ἐναποτιθέμενος, ὥστε ἐξ ἑτοίμου γενέσθαι τῷ στρατοπέδῳ τὴν χορηγίαν. Atque vt

vt naues armatæ ſeu Luſoriæ tranſuectioni ſpecierum deſtinatæ fuerunt, ita alibi quoque legiones. *Notitia Imperij* ſub Duce Rætiæ: *Præfectus legionis tertia Italica tranſuectioni ſpecierum deputata Fœtibus: Præfectus legionis tertia Italica tranſuectioni ſpecierum deputata Teriolis.*

DE DESERTORIBVS" ET OCCVLTATORIBVS EORVM.

TITVLVS XVIII.

XII. Cod. Ivst. Tit. 45.
" Deſertor λειποςράτης.

I. Imppp. VALENTINIANVS & Valens AA. Edicta duo per Italiam", & Alpes.

VNVSQVISQVE, apud quem deſertor fuerit deprehenſus, ſi plebeiæ & humilioris condicionis eſt, metalli ſe ſciat ſupplicio puniendum: qui autem ſuperioris cuiuſcunque loci dignitatiſve ſit, mediâ ſe bonorum parte cognoſcat eſſe multandum. In hâc pœna ſit & Officium vniuſcuiuſque Iudicis, quod fortè deſertores in conſortio ſui probatos habet, nec eos prodit. Dat. VII. Kalendas April. Mediolani", Valentiniano & Valente AA. CONSS.

NOTÆ.

* Concordat lex 8. *inf.*
" Dixi aliquid de deſertoribus Italis, & de Murcis Italis *ad l.4 ſup. de Tironib.*
" Vide Ammianum Marcellinum *lib.26. p.339.*

COMMENTARIVS.

OCCVLTANTI, vel non prodenti deſertorem POENA humiliori ſeu plebeio, metalli, cæteris dimidiæ bonarum partis proſcriptionis, vt & Officialibus Iudicum imponitur, his duobus Valentiniani Edictis, eodem videlicet exemplo emiſſis per Italiam & Alpes. ¶ Ex quo duo notari oportet.

Primùm, *Alpes* ab Italia ſeparari. Et certò Alpium quaſdam Italiæ connumeratas, quaſdam verò Galliæ, horum ipſorum temporum Scriptores teſtantur, Rufus Feſtus *in Breuiario ad Valentem*, Ammianus Marcellinus *lib.15.* Sed & *Notitia Imperij.* Solæ videlicet Alpes Cottiæ, Italiæ accenſebantur: Alpes verò maritimæ Pœninæ, Graiæ ad Gallias ſpectabant. Quanquam *Graiæ* in Veteri *Indice Sconhouiano,* qui ſub Theodoſio M. ſcriptus, & apud Paulum Baconium, Italiæ adſcribantur.

¶ Secundò obſeruandum, Italiam, & Alpes, deſertoribus famoſas fuiſſe. De Italia certè iam aliquid dictum eſt ad *l. 4. ſup. de Tironibus.* De Alpibus nil mirum: quippe in montanis fermè & deſertores, & latrones, vel ex deſertoribus latrones. Zoſimus certè *lib.6. p. 825.* Bacaudas latrones & rebelles (de quibus aliàs dicendi mihi locus erit) circa Alpes quoque hæſiſſe prodit. Σάρος inquit, σωὶ πόνῳ διεσώθη στονῷ τὴν λείαν ἅπασαν δωρησάμενος τοῖς περὶ τὰς ΑΛΠΕΙΣ ἀπαντήσασιν αὐτῷ ΒΑΚΑΥΔΑΙΣ ὅπως εὐρυχωρίας παρ' αὐτῶν τύχῃ τῆς ἐπὶ τὴν ΙΤΑΛΙ'ΑΝ παρόδου. Tales etiam ſunt in Pyrenæis *Bandolieri*: Tales in montanis Pannoniæ, *Martoloſſi.* ¶ Tandem, ex variis *Valentiniani* conſtitutionibus, tum hoc anno, tum ſuperiore, videre eſt, hoc tempore Italiam latronibus infeſtatam, atque adeò variis rationibus Valentinianum his occurriſſe, *hac l. & l. 1. 2. 3. 4. inf. quib. equor. vſus: l.vn. inf. quorum vſus interd.*

II. Imppp. Gratianus, VALENTINIANVS, & Theodoſius AAA. ad Heſperium PF.P."

ACTOR eius fundi, in quo alienigena", vel idoneus" militiæ, vel" ante iam traditus", latuerit, vltimâ flammarum" animaduerſione conſumatur: Hoc interim nos conſtituiſſe ſufficiat: nam ſi parum profecerit in Seruos" interminatio conſtituta, in dominos", peccatum deinceps emendatura", decernat." Dat. VI. Non. Iul. Aquileiâ, Auxonio" & Olybrio vv. cc. CONS. [379.]

NOTÆ

NOTÆ.

" Italiæ ſcilicet, quod confirmat *lex 12. inf. de luſtrali conlatione*, de quo plenè *ad Proſopogr.*
" *Alienigenam* vocat alterius fundi Tironem, quem pariter *Tironem vagum* appellat *lex 6. ſup. de Tironibus*. Aduenæ Iuniores vocantur *l.7. ſup de Tironibus*. indigenæ contrà.
" Id eſt, qui offerri militiæ Tiro poteſt.
" Vid. *l.4. inf. verſ. Neque ſolùm*.
" Hæc vox quoque ſatis indicat, de Tironibus & eorum oblatione *h.l.* agi: ita pariter *lex 6. inf. inter ipſa traditionū exordia*.
" De Flammæ ſupplicio vide Forcatium, *quæſtid.7.* in hâc ipſâ verò re, *l.4.6. inf. & l.2. inf. de his qui latrones: & paratit. de pœnis*.
" *Seruos* vocat hîc Actores fundorum.
" Fundorum dominos intelligit.
" *Interminatio. v. Gloſſ.*
" Id eſt, pœna conſtituta *h.l.* in ſeruos, dominos ipſos teneat deinceps, ſi Actores ſiue ſerui, nec quicquam à deſertoribus occultandis deſtiterint.
" Fortè *decurrat*.
" *x. Auſonio.*

COMMENTARIVS.

TIRONES vel legendi, vel etiam lecti iam per Italiam, vel ſaltem per Præfecturam Italiæ, vt ſæpè aliàs (quod ad *l.4. ſup. de Tironibus*, oſtendi) ita & hoc cum maximè tempore militiam detrectabant: Et quidem latebras eis, vt non rarò alias, præbentibus Actoribus: de quibus *ſuo Titulo* dicetur. Igitur huiuſmodi Actoribus Gratianus ignis ſupplicium *h. l. & l.4.* imponit: atque adeò (vt loqueretur Spartianus in *Hadriano*) *vehementiſſimè conſulit*; quâ pœnâ quandoque ipſi deſertores affecti, vt teſtatur Am. Marcellinus *lib.29*. Eadem in poſterùm pœna denunciata ipſiſmet dominis fundorum, ſi in occultandis Tyronibus vagis Actores perſtiterint: INTERIM Actores *hâc lege* coërcet: cuius etiam exemplum alterum vide *fine legis 2. ſup. de ſecundis nuptiis*. Verùm, vt hæ pœnæ poſteà immutatæ, vide *leges* ſequentes aliquot: Item vt in *Dominos* poſteà pœnas ſanciri oportuerit, docebunt itidem *leges* aliquot ſequentes.

¶ PRODENTIS *temonarij deſertorem præmium; immunitas ſcilicet bienny à protoſtaſia.*

III. *Idem AAA Neoterio PF.P.

SI Temonarius" prodiderit deſertorem, Protoſtaſiæ" onere biennio releuetur. III." Kal. Maij, Antiochiæ, Graciano v.& Theodoſio I.AA.CONSS. [380.]

NOTÆ.

* Iungenda huic eſt *lex 9. ſup. de Tironibus*.
" Auri Tironici exactor.
" Id eſt, commendorum Tironum onere.
" *VI. d.l.9.*

COMMENTARIVS.

PRODENS deſertorem Temonarius, à protoſtaſiæ onere integro biennio pro præmio hâc *Teodoſij M.* conſtitutione immunis eſt. De aliis huius generis proditorum præmiis, dicetur quoque ad *l.4. prox.* De *Temonariis* dictum ad *l.7. ſup. de Tironibus*. De *Protoſtaſia* munere ſuo Titulo *inf. lib. 11. tit. 24.* ¶ Cæterùm hiſtoricam *huius legis*, vt & *legis 5. inf.* quæ eidem Neoterio inſcribitur, enarrationem ex Zoſimo repete, ex dictis *ad l.9. ſup. de Tironibus*, quæ *huic* coniungenda eſt.

¶ OCCVLTANTIS *deſertorem pœna*: PRODENTIS *contrà præmium*.

IV. *Idem AAA. ad Syagrium PF.P."

SI quis" latebram præbuerit deſertori, poſſeſſionis, in quâ latuerit, amiſſione multatus etiam grauiorem ſententiam pertimeſcat. Porrò Actorem flammis" ſubIiciendum eſſe non dubitet, qui in perniciem fortaſſe Domini" aut ſceleris participatione confouit, ac diſſimulatione neglexit. At verò ſi * deſertorem ſeruus perdiderit", libertate donetur: ſi mediocris" loci, ingenuus, immunitate potiatur. Neque ſolùm eos loquimur, qui proximè" ſignis felicibus"

 adplicati".

adplicati" militiæ rudimenta timuerunt, verùm qui ſtipendiis" militaribus degenerem latebram præbuiſſe monſtrantur. Deſertor autem" habebitur, quiſquis belli tempore aberit à ſignis. Horum qui ſponte proceſſerit, peccati anterioris ſupplicium non timebit. Sin verò flagitioſâ ignauiâ deliteſcat, per eum in cuius domo fuerit, inuigilantibus forinſecùs" quoque Officiis publicis, vbicunque correptus ſeueritati Iudicis offeratur, degeneri" morte gladium ſubiturus: Si autem Rector Prouinciæ propoſitam ſeueritatem vel gratiâ vel diſſimulatione diſtulerit, patrimonij atque exiſtimationis damno ſubiciatur, & in Officij primores capitaliter vindicetur. PP." Id. Iul. Rom. Gratiano VI." & Theodoſio I. AA. CONSS [380.]

NOTÆ.

* *Lex 1. Cod. eod. tit.* hinc ex parte deſumpta eſt. Et *lex 4. Cod. pro quibus cauſis ſerui pro præmio.*
" *Syagrius* PP. Italiæ, vt ex *ſubſcriptione* colligitur, & Symmachi *ep. 96. lib. 1.* vid. plura in *Proſopogr.*
" Dominus poſſeſſionis.
" Vt *l. 2. ſup. & l. 6 inf. h. t. & l. 2. inf. de his qui latrones.*
" Dominum poſſeſſionis intelligit, à quo deſertoris tironis collati pretium exigebatur. De quo vide *l. 6. inf.*
* *Lex 4. Cod. pro quibus cauſis ſerui*, &c. hinc deſumpta eſt.
" *Militia* vocem præfert præterea Codex Iuſtin. quæ rectè abeſt à MS. vt Steuu. indicauit ad *Vegetij lib. 2. cap. 3 p. 63.*
" *x. Prodiderit*: vt quoque habetur in *Cod Iuſt.* & in *MS.*
" Quia qui *ſuperioris dignitatis ſunt*, ſatis per ſe ab omnibus muneribus ciuilibus excuſantur: vt Cuiacius rectè notauit.
" De hiſtoria huius delectus mox.
" Victricibus aquilis *l. 9. inf.*
" Poteſt hic locus accipi vel de his qui ne ad Tironatum offerantur, latebras quærunt, vt *l. 2. ſup.* vel de iuſtis militibus: Et verò id ſuadet *verſ.* mox ſequens, *Deſertor autem, &c.*
" Quid ſi legamus *item*? vt ita de Tironibus ſuperiora accipi oporteat omnia: Hunc verò *verſiculum* de iuſtis Militibus accipiamus.
" *Extrinſecùs*, Cod Iuſt. de voce *forinſecùs* vid. Interpretem Sidonij *lib. 7 ep. 14.*
" Degeneri latebræ, degeneris mors.
" *Dat.* Cod. Iuſt.
" Ita quoque in *Cod Iuſtin.* ſed reponendum II.

COMMENTARIVS

POENIS OCCVLTATORES; contrà PRÆMIIS PRODITORES tironum Imperator *h. l.* perſequitur, & quidem vt videtur, Valentinianus Iunior. Scilicet OCCVLTATORES, Actores quidem poſſeſſionum, flammis comburi iubet, pariter vt *l. 2. ſup.* at ipſos poſſeſſionum dominos latebram præbentes, poſſeſſione ſuâ multari vult. Quod poſtremum quoque de dominis ſtatuitur *l. 5. 6. 7. 12. inf.* Solemnis & ordinaria alioquin hæc pœna eſt, illicitum quid in poſſeſſione ſuâ admittentis, vt eâ multetur. Dicam de eo plenè alibi. At PRODITORES deſertorum ſeruos libertate donari iubet, (qui caſus inter cæteros notandus eſt, ex quibus ſerui pro præmio libertatem accipiunt. Et verò à Triboniano hæc ſententia relata eſt in *Titulum Codicis, Quibus ex cauſis Serui pro præmio: in l. vlt. illius tit.*) Ingenuum verò mediocris loci, deſertoris proditorem, munerum ciuilium *immunitate* remuneratur (quod ipſum & in cauſâ falſæ monetæ conſtituit Conſtantinus, paulò tamen aliter *l. 2. inf. de falſâ monetâ*: quæ hactenùs fermè minus intellecta hinc lucem acceptura eſt:) ſcilicet pari paſſu ambulant *libertas, & immunitas.* Item deſertori, ſuimet ipſius proditori, impunitatem pollicetur: contrà, deliteſcenti gladij pœnam minatur: Denique & Rectoribus Prouinciarum, & Officij primoribus conniuentibus ſeueriſſimam quoque pœnam imponit. ¶ Quod ad *huius legis* Hiſtoriam pertinet, ſicut ea Valentinianum Iun. auctorem habet, quod ex *ſubſcriptione* eius colligitur, *PP. Romæ*: ita & ea quæ ibi memorantur, pertinent ad militem in Italiâ Alamannorum & ſimilium excurſibus oppoſitum.

¶ OCCVLTANTIS *deſertorem Actoris & Domini pœna, ex hac Theodoſij M. lege illius, capitalis: huius confiſcatio fundi.*

V. * Idem AAA. Neoterio PF. P.

SI quis fortè deſertorem agro tectóque" ſuſceperit, atque apud ſe diu" paſſus fuerit deliteſcere, Actor quidem vel Procurator loci hoc" ſciens prudénſque commiſerit, capitali ſupplicio ſubiugetur: Dominus verò, ſi huius rei conſcius fuerit, prædij, in quo latuerit deſertor, amiſſione puniatur. Dat. XVII. Kal. Febr. Eucherio, & Syagrio VV. CC. CONSS. [381.]

NOTÆ.

* Conſtituit hæc *lex* partim *dicta legis 1. Cod. eod. tit.* Concordátque huic *lex 7. inf.*
" *Tectoue.* Cod. Iuſt. " *Qui hoc ſciens.* Ita quoque Cod. Iuſt.
" Vide quæ dicam *inf. ad l. 7.* & cur hæc vox *hic* addita.

COMMENTARIVS.

POENA Occultatori Actori, capitalis: Domino verò prædij amiſſionis *hac* Theodoſij *lege* imponitur, pariter vt imponitur *lege ſuperiore*. Neque tamen omninò probo, quod vir Doctus ſcripſit, *pœna capitalis* appellatione præciſè viuicomburium intelligendum, quaſi non & aliæ fuerint capitales. Et quid ſi illa pœna Theodoſio diſplicuit? Neque quia Valentiniano in Occidente aliquando placuit, *l.2.4.ſup. & l.6. inf.* ideò ſtatim Theodoſio quoque idem placuit. Imò & Valentiniano tandem: nam & ipſe capitalem circa deſertorum occultatores pœnam conſtituit, *l. 8. inf.* qui idem circa latronum occultatores flammæ pœnam conſtituit *l.21. id eſt, de hiis qui latrones*: Diſtinctione videlicet facta inter latronum, & deſertorum occultatores. Certè idem Theodoſius *l.7. inf.* capitis pœnam rurſus imponit. Tandem & Tribonianus loco *initij legis ſuperioris*, quo flammæ ſupplicium occultatori actori imponitur, hanc *legem* prætulit, eámque *l.1. Cod. eod.* (quæ ex *lege* alioquin *ſuperiore* fermè deſumpta eſt) præmiſit, & inſeruit. ¶ Cæterùm pertinet hæc *lex* proculdubio ad Scythicum & Gothicum bellum, in quo triennium hoc integrum abſumptum: de quo iam monui *ad l.9.ſup. de Tironibus*: v.& Zoſimum *lib.4. p.755.756.557.* vbi nominatim agit de re militari, & delectu militari tùm corrupto.

¶ COLLATOR, *id eſt, is qui contulit tironem, tironis intra annum deſertoris periculum præſtat*; OCCVLTATORIS ACTORIS *pœna: illius ignis, huius confiſcatio fundi.*

VI.* Idem″ AAA.ad Seuerum PF.P.″

DESERTORVM″ iugiter pretia vindicamus, quos intra annui temporis metas, inter ipſa traditionis″ exordia deſeruiſſe″ conſtiterit: Ipſorum″ quippe eſt prouidentiæ, quos huiuſmodi munus amplectitur″, militaturis potius quàm fugacibus inſtruere neceſſaria ſupplementa″. ¶ Si″ verò in deſertoribus occulendis Actorum ſcelus atque commiſſum ſit, flammis ſcelera puniantur. Si dominum quoque conſcientia talis inuoluerit, prædiis, quæ latebram præſtiterunt, ſacro patrimonio vindicatis grauioris exitij dominum quoque caſus inuoluat. PP. Rom. IV. Non. April. Antonio & Syagrio CONSS. [382.]

NOTÆ.

* Non improbabiliter huic *legi* coniungenda videtur *lex 13. inf. de cohortalibus*: quæ etiam huius argumento conuenit: Nam & de *deſertoribus* vtrâque agitur, & vtrâque de aurariâ præſtatione.

″ *Seuerus* dicitur hic & *d. l.13.* P. F. P. Atenim vocatur PF. V. *l.4. inf. de calcis coctoribus, & l. vn. Inf. de mendicantibus non inualidis: & l.2.inf.de lucris officiorum.* imò & *l.8.inf.de Legatis.* vbi tamen hæc ſubſcriptio addita, *PP.Karthag.*

″ Tironum videlicet.

″ Pertinet igitur hoc ad Tirones oblatos: vide *ſup. Paratitlon de tironibus, & l.2. ſup.h.t.* ibi, *vel ante iam traditus.*

″ Militiam.

″ Dominorum ſcilicet collatorum, qui ad tironum collationem tenentur, vt *l.4 ſup.*

″ Adſtringit.

″ Fugax, vt *l.8.ſup.de iuriſdictione: & l.119.inf.de Decurionib.*

″ De hac *ſupplementorum* voce hac in re propria dixi *ad l.9.ſup.de Tironibus.*

″ Altera *huius legis* pars ſimilis *legi 4.ſup.* vbi dixi.

COMMENTARIVS.

AD TIRONES deſertores hæc *lex* pertinet, non minùs quàm *lex. 2.4. ſup. hoc eod. tit.* vt & *lex 9. inf.* denique & *lex 21. ſup. de Tironibus.* De his igitur hæc duo ſtatuuntur. Primùm eum qui Tironem obtulit, etſi deſertionis conſcius non ſit, tamen ſi Tiro intra annum Tirocinij ſiue Tironatus, & vt ita dicam *adprobationis* ſuæ, militiam deſeruerit, pretium huiuſmodi deſertoris tironis præſtare cogi. Quod ipſum *l 8. inf.* his verbis indicatur; *Illorum tantummodò* [iuniorum deſertorum] *innoxia relinquatur habitatio, quos iam dudum fiſcus adærauit.* [id eſt, quorum deſertorum pretia fiſcus exegit] ſed & *l.14. inf. verſ. hac tamen conditione, Quia*, inquit, *per prouinciales intra præſcriptum legibus tempus* [iuniores deſertores] *ad ea ſigna, quibus deſtinati fuerant, redhibendi ſunt.* Et fortè quoque *lex 4. ſup. in princ.* Eodem pertinet & Symmachi *Epiſtola ad Secularem*, quæ eſt 17. *in Auctuario Symmachiano*: *Pretia*, inquit, *deſertorum confuſo errore poſcuntur. Nam neque iudicia..... certus futuri laboris inſtitues, fixum enim ac definitum tenet ampliſſima Præfectura, nullum eius eſſe meriti, vt Sublimitati tuæ debeat ſubrogari.* Scilicet Prouinciales ſeu poſſeſſores ad Tironum oblationem adſtricti, vt eâ oblatione defungerentur, nequiſſimos tirones offerebant, mox mox militiam deſerturos & fugaces, Quod etiam *hâc l.* indicatur *verſ. ipſorum quippe.* Idque eſt ipſum quod Vegetius conqueritur *lib.1. cap.7. Dum poſſeſſoribus*, inquit, *indicti Tirones, tales ſociantur armis, quales domini habere faſtidiunt.* Proindè fugæ vitium ad dominum ſeu collatorem pertinere *h. l.* iubetur: *ipſorum quippè*, inquit, *eſt prouidentiæ, quos huiuſmodi munus amplectitur, militaturis potiùs quàm fugacibus inſtruere neceſſaria ſupplementa.* Si modò Tyro intra annum militiam deſeruerit: Nempè quia qui intra annum fugit,

fugit, ex veteri vitio, quo iam apud Dominum tenebatur, fugiſſe videtur. In redhibitoriâ ſanè actione emptor ſerui qui poſteà fugit, probare cogitur ſeruum, cùm venderetur, fugitiui vitium in ſe habuiſſe, atque ideò ex veteri ſeu priſtino vitio, non hodie fugitiuum eſſe, *l.34. π. de Ædilitio Edicto*: *l.4. π. de probat. l.3. Cod. de Ædilitiis actionibus.* Et Paulus 2. *ſenten. tit.* 17. §. 15. de quo vide etiam quæ dixi ad *l. vn. ſup. de Ædilitiis actionibus*: Verùm ex hâc *lege* notetur præſumptio notabilis, ſcilicet intra annum fugientem ſeruum, ex inueterato, priſtino, & ingenerato vitio fugiſſe videri: Ideo etiam in *l.2. Cod. de Ædilitiis actionibus*, proponitur ſeruus poſt anni tempus fugiſſe. Secundò eadem pœna occultatoribus imponitur *h. l.* quæ *l.2.4. ſup.*

¶ OCCVLTATORIBVS *deſertorum & latronum ſex Menſium tempus tribuitur à Theodoſio ad prodendos deſertores; poſt id tempus, Occultatoris pœna.*

VII. Idem AAA. Conſtantino" Vicario diœceſis Ponticæ."

QVISQVIS in fundo ſuo deſertores vel latrones" habere ſe *memiuerit*", niſi eos ex die Conſtitutionis" emiſſæ in" ſex menſes prodiderit, aut CONPREhenſos etiam ſeueritati Iudiciariæ obtulerit, ſciat diſſimulatione" conuictus fundum ipſum, in quo prædicti poſtea potuerint inueniri, fiſci noſtri viribus eſſe nectendum. ¶ Quòd ſi fortè contigerit, vt *inſcio* domino memorati latuiſſe videantur", pari conſtituti temporis dimenſione ſeruatâ, Actores capite" damnentur." ¶ Quam condicionem & circa *Actores rerum" noſtrarum* volumus cuſtodiri. Dat. IV. Id. Iul. Conſtantinop. Merobaude II. & Saturnino CONSS. [383.]

NOTÆ.

" Hæc *lex* totidem penè verbis repetitur *l.12. inf.* Concordat huic *lex 5 ſup.*

" *Al. Conſtantiniano*, vt *l.42. ſup de curſu publ. l.94. inf. de Decurionib. l.12. inf. de exactionibus*: *& l.10 de hæreticis*: (vbi tamen *Conſtantiano* perperàm editum) quæ omnes *leges* hoc ipſo anno datæ ſunt ad eundem Conſtantinianum: ac nominatim *dicta lex* 94. De deſertoribus pariter tractat, ſed Curiarum, vt hæc, militiæ: Ad eundem ſuperiore quoque anno data eſt *lex 42 inf. de curſu.*

" De *Pontica diœceſi* alibi dico.

" Latronibus affines & proximi deſertores, *h. l. & l.14. 15 inf.*

" Id eſt, *ſciuerit.*

" Huius.

" Id eſt, *vſque* ad ſex menſes, vel intra ſex menſes.

" *Fundo à nexu huius legis exuto*: hoc ampliùs & clariùs *d. l.12.*

" In diſſimulando, *d. l.12.*

" Id eſt latuerit.

" Seuero ſupplicio, *d. l.12.*

" Res priuatæ Principis.

" Fundo à nexu huius *legis* exuto; hoc additum ad maiorem lucem *d. l.12.* vide quæ dicam *ad l.2. inf. de falſa monetâ.*

COMMENTARIVS.

TEMPVS hâc Theodoſij M. conſtitutione præſtituitur, intra quod deſertores & Latrones ab OCCVLTATORIBVS ſeu receptatoribus eorum offerri iubentur: alioquin eo tempore elapſo, domino poſſeſſionis diſſimulanti proſcriptionis prædij pœna indicitur: Actori, capitis. Quæ ipſæ pœnæ ſunt præſtitutæ *l.5. ſup.* Actori inquam, etiam poſſeſſionum Principis (quod & ipſum repetitur *l.12. inf.*) vna ſcilicet Actores rei priuatæ, quæ Prouinciales, tenere debet diſciplina, & intelligere debent, vno ſibi ac pari ſtudio viuendum eſſe cum cæteris, vt loquitur Conſtantius in *l.1. ſup. de Iuriſdictione.* Imò Conſtantinus M. aliquando grauiores in eos pœnas conſtituendas duxit, vtpotè qui præ cæteris, Principis mandata cuſtodire deberent, velut ad Principis ius ſpectantes, *l.1. inf. de Actoribus & Procuratoribus & Conductoribus rei priuatæ.* ¶ Porrò tempus, ſiue laxamentum, ad prodendos deſertores variè præſtitutum reperio: Quandoque ſex vt *h. l.* quandoque duos, *l.8. prox.* quatuor, *l.9.* certè indiffinitè quoque *l.5. ſup.* Ad Occultatoris pœnam contrahendam requiritur, vt quis deſertorem apud ſe, DIV paſſus fuerit deliteſcere.

¶ Cæterùm notari cupio, hanc leg. nominatim ad deſertores & Latrones *per Diœceſin Ponticam* pertinere. Quò etiam pertinet inſignis hanc ad rem Gregorij Nazianzeni in Cappadocia (quæ Ponticæ diœceſeos erat) *ep.123.* ad Ellebichum Magiſtrũ militum (qui ſanè hoc ipſo anno 383. Magiſter militum erat, vt docet *l.1. inf. de calumniatoribus*) quâ eum rogat, vt gratiam faciat deſertionis Mamanti, qui cùm patrem militem haberet, Lector in Eccleſiâ factus fuerat, neque eum inter vagos referret. Μάμαντα ἀναγνώστην, ὄντα μὲν ἀπὸ στρατιώτου πατρὸς, καθιερωθέντα δὲ τῷ θεῷ διὰ τὸν τρόπον. ἄφες τῷ θεῷ καὶ ἡμῖν: ἀλλὰ μὴ συναριθμήσῃς τοῖς πλάνησιν: καὶ δὸς ἔγγραφον τὴν ἐλευθερίαν, ἵνα μηδὲ ὑπὸ ἄλλων ἐμπράξηται. De quo iam dixi *ad l.12. de Veteranis.* Sanè Iuſtinianus quoque *Edicto ſuo* 8. *de Pontici tractus Vicario*, *Ponticam* latrociniis & deſertoribus famoſam fuiſſe oſtendit, eaque reſtituendi Vicarij Ponticæ occaſio fuit, quem anteà ſuſtulerat, eo in Comitem Galatiæ verſo, *Nouella* 8. *cap.* 2. vbi & ſpecialiter huic Vicario iuriſdictionem tribuit in poſſeſſiones ſiue prædia priuata Principis, atque adeò Actores, *cap.2.*

¶ OCCVLTAN

¶ OCCVLTANTIS *deſertorem pœna pro qualitate ordinis & perſonæ: item ex* OBLATIONE & QVÆSTIONE *deſertorum.*

VIII. * Idem AAA. ad Flauianum PF.P."

I. QVISQVIS deſertorem vel à ſe receptum, vel in ſuo latitantem cognoſcit, niſi eum ex die publicati huius Edicti intra duos" menſes adhibitâ inquiſitione" correptum Ordinario Iudici offerre curauerit, detectus in crimine, pro qualitate atque ordinis" perſonæ incurrat in legem: & ſiquidem potuerit corporali iniuriæ ſubiacere ſeruata" ex iure ſubſtantia & fuſtibus" coherceatur, vel metallOperi" publico deputetur, & nonnunquam ſe alterius" erigente cenſurâ exilio perpetuæ relegationis plectatur. Quòd ſi eiuſmodi fortaſſe fuerit, vt iniuriâ corporali intuitu generis aut honoris excipiatur, non procraſtinatâ auctoritate" ſententiæ per ſingula capita eorum quos contra interdictum retinere atque occultare non timuit, denos Iuniores maximè idoneos" militiæ offerat, aut quinquaginta pondo argenti reſtituat." Quòd ſi Procurator poſſeſſionis, ſiue Actor, vel etiam Colonus latebram deſertori domino ignorante præſtiterit, detectus in crimine, capitali" ſupplicio mancipetur: ceteros quoque ſimilis conſcientiæ", exemplum triſte deterreat. Illorum tantummodo, probationibus euidenter oſtenſis, innoxiis" relinquatur habitatio, quos iamdudum fiſcus adærauit." II. ¶ Oblati * autem Iudicibus (" niſi in continuâ quâcunque prouinciâ, vel Tuæ præſtantia Poteſtatis, vel hij duntaxat Ordines" militares viri qui poſſint de capite eorum ferre ſententiam, degere videbuntur) interrogati & ſeueritati" neceſſariæ ſubiaceant, & ad Sinceritatem tuam per Ordinarij Iudicis executionem, vel Officia Rectoris dirigantur cum proſecutione"; & cetera. Dat. III. Kalendas Mart. Merobaude II. & Saturnino CONSS. [383.]

NOTÆ.

* Iungenda *huic eſt lex 2. ſiue vlt. inf de his qui latrones vel aliis criminibus reos occultauerint.*
" Sex, *l ſuperiore* 7. quatuor, *lege ſequente* 9.
" Dicam ad *l. prox. 9 inf.*
" Fortè reſcribendum inuerſo modo: *pro qualitate ordinis atque perſonæ*: vt mox, *intuitu generis aut honoris. Ordinis qualitas* èſt generis prærogatiua. *Qualitas perſonæ*, eſt honoris prærogatiua. Poſſis & ita, *pro qualitate & ordine perſonæ*. Nam & ita *l. 2. inf de his qui latrones* (quæ *huic legi* coniungenda eſt) *qualitatis perſonæ* tantùm fit mentio.
" Id eſt bonis eius proſcriptis.
" De pœnâ fuſtium alibi dicam.
" Rectè: coniuncta voce, pro metalli operi: vid & *l. 1. ſup.*
" Eſt qui reponat, *altiùs*: mihi placet, *vlterius.*
" *Auctoritas* ſententiæ eſt auſteritas.
" Vide Vegetium *lib. 1. fine cap. 7.*
" *Reſtituat*, pro præſtet: vide Gloſſ.
" Vt *l. 4. & 7. ſup.*
" Conſcientiam hic vocat eius, qui vel ſciens prudens deſertorem recipit, vel in ſuo latitare cognoſcit.
" ꝗ. *innoxia habitatio*: id eſt, quæ nullam pœnam meretur. Si retineas, *innoxiis*, ſenſus hic erit: Actores vel dominos poſſeſſionum citra pœnæ metum habitationem præſtare poſſe, illis tironibus, pro quibus iam pretia exacta ſunt.
" De *adærandi* voce dixi plenè ad *l. 18 ſup. de erogat. milit. annona.*
* SECVNDA *huius legis* pars.
" Parentheſi hæc ita includenda ſunt, & ſic incluſa perſpicuum ſenſum habent.
" ꝗ. *Ordinis militaris.*
" *Seueritatem neceſſariam* vocat quæſtiones & tormenta.
" De proſecutione reorum dicam *inf. Titulo, de exhibendis vel tranſmittendis reis.*

COMMENTARIVS.

I. PŒNA deſertorem occultantis pro qualitate Ordinis & perſonæ *hoc* Valentiniani Iun. *Edicto* ſtatuitur: Plebeio ſcilicet & humilioris conditionis occultatori, pœna fuſtium, vel metalli, vel etiam perpetuæ deportationis imponitur: Eis verò qui ſuperioris loci aut dignitatis ſunt, decem tironum mulcta indicitur, vel quinquaginta pondo argenti (quod eodem recedit: Tironis quippe quinque libris argenti fermè taxabantur, vt oſtendi ad *l. 13. ſup. de Tironibus*: Quinquaginta proinde libræ argenti pretium ſunt, ſeu taxatio decem Tironum) His pœnis ex parte reſpondent quæ ſtatutæ iam fuerant à Valentiniano *l. 1. ſup.* Actori denique vel Procuratori Capitalis pœna imponitur, de quo dictum *ad l. 5. ſup.* ¶ Et hæc quidem deſertores occultantium pœna *hoc edicto* ſtatuitur: At latrones occultantium maior indicitur hoc eodem Edicto *in l. 2. inf. de his qui latrones*: (quam *huic* noſtræ coniungendam eſſe dixi) cùm alioquin deſertores & latrones, quin & ipſorum Occultatores pari fermè paſſu ambulaſſe, vel proximè præcedens *lex* 7. oſtendat, & *lex* 14. 15. *inf.* & ſanè minimus eſt à deſertionis crimine ad latrocinium deflexus: Igitur latronum occultatori Actori ignis ſupplicium indicitur: cæteris vel corporale, vel facultatum omnium diſpendium. ¶ Excipiuntur tantum *h. l. verſic. illorum tantummodò*, illorum tironum occultatores, quorum deſertorum pretia iam exacta

exacta fuerant : de qua tironum deſertorum adæratione dixi ad *l.6.ſup.*

II. Offerri deſertores Rectoribus Prouinciarum & ab iiſdem interrogari , quæſtionique ſubiici , dein ad P.P. dirigi (ab eo videlicet ſupplicio ſubiugandi) iubentur : Notio igitur ad Iudices Ordinarios de deſertoribus ſpectabat : at ſupplicium ipſorum ad Præfectum Prætorio : qui & ideò ſub proſecutione ad eum mitti debebant : de qua in vniuerſum reorum proſecutione , dicam ad *tit. inf. de exhibendis vel tranſmittendis reis.* Ex *hac* interim *lege* apparet : hanc tranſmiſſionem reorum factam vel per Ordinarij Iudicis executionem , vel per Officia Rectoris. Inter quæ , quodnam ſit diſcrimen , non video. Itaque tutius puto , *vel* , pro *ſiue*, accipere ; non alternatiuè , ſed interpretatiuè pro , *id eſt* , vt idem ſit per Iudicis executionem & per officia Rectoris dirigi : Et ſanè nil aliud ſunt Officiales Iudicum , quàm Executores mandatorum Iudicialium. ¶ Et hæc ita quidem conſtituuntur , niſi in proximo fuerit , & in contigua prouincia aut Præfectus Prætorio , aut Magiſter Militum , vel etiam Dux aut Comes rei militaris qui ſcilicet omnes de capite militum ſententiam ferre poſſunt : Hoc enim caſu deſertores rectà non Iudicibus , verùm prædictis offerri debent , qui de iis quæſtionem ſimul & iudicium ferant.

¶ Occvltatoribvs *laxamentum quatuor menſium tribuitur : poſt id tempus occultatoris pœna.*

IX. Impp. Arcadius & Honorivs AA. ad Populum.

I. QVISQVIS in domo patrimoniόve ſuo , vel qualibet" obſtruſa" & longiſſima" à ſe poſſeſſione diſcretâ deſertorem latere cognoſcit , ad eos , quibus cura Indagandi mandata eſt , vel ſi fortè defuerint , ad Rectorem prouinciæ protinus ſpontaneâ oblatione deducat , veniam delicti veteris habiturus : exactis enim quatuor" menſibus poſtquam Edictum noſtrum intra eam Vrbem, quam quiſque habitat , fuerit publicatum" , ſi quis noluerit moderationi præſentis obedire præcepti , hæc in eum pœna inponetur , vt & qui occultatus fuerit , eruatur , & latebræ auctor pro vno deſertore vel pro" duas præterea auri libras vel duos Iuniores" militaris roboris" ac ſtaturæ" cogatur fiſco , abſciſa" ſpe totius" defenſionis , inferre. Et quoniam plurimos" cognouimus priuſquam victricibus" aquilis ſociarentur , vel illuc vnde" electi" fuerant , vel quò placuerit abire , alios autem litterarum" initiatos auſpicio, quamquam necdum dicantur meruiſſe ſub ſignis, præcipimus vt poſt tempus definitum quicunque ex Iunioribus fuerit retentus, præter eum vel duos tirones per ſingulos vel duas auri libras malo" coactus fiſco noſtro adnumeret. II. ¶ Qui vero cauſarias" vel honeſtas indepti ſunt miſſiones , ab inuidiâ & formidine deſertionis amoueantur , etſi hæc ſunt Tyrannico" tempore conſecuti , dummodò eos meruiſſe vel peracto militiæ labore, vel probatâ debilitate pateat. Si qui etiam ex Seruorum numero militiæ ſe ſociarunt, quos dominis ſuis legitima Iudicum reformauit" auctoritas , ſine metu legis ab his quibus rectè docentur redditi tenebuntur. Dat. VI. Kal. Maij. Med. Arcadio IV. & Honorio III. AA. CONSS. [396.]

NOTÆ.

* Ad Galliam & Evgenii Tyrannidem hanc legem refero.
" Malim , *quamlibet* : vid. & *leg.4.inf. de falſa moneta.*
" Niſi hoc tolerari poſſit , legendum , *abſtruſa.*
" ℞. *longiſſimè.*
" Sex *l.7.ſup.* duos , *l.8 ſup.*
" Edicta publicata intra Vrbes : quâ *Vrbium* appellatione fermè metropoles veniebant , vt alibi doceo.
" Locus hic ita reponendus videtur , *pro vno deſertore vnam libram auri , vel pro duobus duas præterea.*
" De *Iuniorum* appellatione dixi ad *l.1.ſup. de Tironibus.*
" Vid. *l.13.inf. de diuerſ. offic. l.4.inf. de filiis militar. apparit.* ἰσχύϊ σώματος εἰς στρατείαν ἐπιτήδειος , Herodiano *lib.4.* vid. locum ad *leg.3.ſup. de Tyronibus.*
" Dixi ad *l.3.ſup. de Tironibus.*
" Id eſt ſublata & præciſa ſpe omnis defenſionis.
" Tirones.
" Felicibus ſignis , *l.4 ſup.*
" Id eſt ad genitales terras.
" Vnde delecti.
" ℞. *militarium* : vel *militia armata.*
" *Malo coactus* , id eſt malè mulcatus.
" De cauſariis & honeſtis miſſionibus res nota eſt. Cauſaria probatâ debilitate datur : honeſta peracto militiæ labore, *inf. verſ. etſi.*
" Tyrannicum tempus accipio Eugenij : quæ Tyrannis profligata A.D.394.
" De *reformandi* voce vide *Gloſſ.*

COMMEN

COMMENTARIVS.

I HONORII conſtitutiones nouem ſequentes omnes de deſertoribus ſequuntur: ſuis quæque neceſſitatibus ab Honorio extortæ: hæc ſanè, occaſione belli aduersùs Eugenium geſti: quâ quidem lata POENA Militem aut Tironem deſertorem occultantis, neque prodentis definitur: Laxamento ſeu tempore iuſto eos prodendi præbito: quatuor menſium videlicet: vt ſex menſium, *l. 7. ſup.* duorum, *l. 8. ſup.* ¶ Igitur pœna hæc ſtatuitur: vt pro ſingulis, vel duos Tirones, vel duas auri libras Occultator tribuat. Vnde apparet Tironem *h. l.* auri librâ æſtimari: quod non multùm recedit ab æſtimatione Tironis facta Valentis conſtitutione, cuius meminit Socrates *lib. 4. cap. 33.* verùm de Tironis in vniuerſum æſtimatione, dixi ad *l. 7. ſup. de Tironibus.*

II. ¶ Duæ tamen exceptiones *hîc* adduntur: Prima deſertores non eſſe qui cauſarias vel honeſtas miſſiones adepti ſunt, id eſt, vt vel hæc ipſa *lex* oſtendit, qui eas impetrarunt, vel probatâ debilitate, vel peracto militiæ labore: ac proinde occultatoris pœnâ non tenetur, qui huiuſmodi militem domo, vel patrimonio ſuo continet.

Secunda exceptio, Occultatoris pœnâ non tenetur, qui *ſeruum* ſibi elapſum, & ita militiæ non iure adſcriptum (quod firmat *lex* 8. 11. *de Tironib.*) mox recuperauit. Qua tamen parte legitima Iudicis auctoritas requiritur, ne alioquin hoc prætextu, dominiique obtentu, iuſti milites à ſignis abducantur, atque adeò deſertioni latebra quæratur. ¶ Porrò pertinet hæc *lex* proculdubio ad Galliam, & ad Eugenij tyrannidem, de qua dicetur *ad l. 9. 11. 12. inf. de infirmandis his quæ ſub Tyrannis*, quæ ſcilicet profligata fuit Anno 394.

¶ INQVISITORVM *ad inquiſitionem vagorum, miſſorum, officium.*

x. * Idem AA. Vincentio PF. P. Galliarum.

PROTECTORES" qui ad Inquiſitionem Vagorum per prouincias diriguntur, nullas in retinendis fugitiuis duntaxat indigenis iniurias poſſeſſoribus parent: quia hoc illis tantum permittitur, vt deſertores veteranorum filios, ac Vagos, & eos" quos militiæ origo conſignat, ad delectum Iuniorum prouocet." Dat. XVI. Kal. Iun. Med. Stilicone & Auriliano vv. cc. CONS. [400]

NOTÆ.

*

" De Protectoribus fuit *ſuprà*, *Titulus* 24. *lib.* 6.

" Lætos-Alamannos. Lætos-Sarmatas, vt oſtendit *lex* 12. *inf. de Veteranis*, hoc ipſo anno data ad Stilichonem Magiſtrum militum (per Gallias.)

" *al. prouocent.*

COMMENTARIVS.

INQVISITORES quandoque extra ordinem per Prouincias miſſi ad deſertores milites eruendos, itémque ad deſertores Veteranorum filios, & vagos, cæteróſque qui originis nexu militare coguntur (de quibus dicendi locus erit *inf. tit. de filiis militar. Apparit. & Veteranorum & l. 12. inf. de veteranis*, quæ hoc ipſo anno data:) militiæ adſcribendos, ſeu ad delectum prouocandos. Horum Inquiſitorum vt *h. l.* ita & *l. 9.* ſuperiore *& l. vlt. huius tituli* fit mentio. Fit etiam mentio apud Spartianum, in *vita Peſcennij Nigri*: *Peſcennius*, inquit. *Seuero, eo tempore quo Lugdunenſem Prouinciam regebat, amiciſſimus fuit: nam ipſe miſſus erat, ad comprehendendos deſertores, qui innumeri Gallias tunc vexabant.* ¶ Cæterùm ad id officium miſſi Protectores, vt præter hanc *legem* docet quoque *lex 2. in f. inf. de filiis militar. Apparitor.* Et quidem Tribuni dignitate, *l. vlt. huius Tit.* vt fermè Protectores ad reos comprehendendos miſſi, vt oſtendit *lex 3. inf. ad legem Iuliam Repetundarum.* Videndus & Ammianus Marcellinus non vno loco: inter cæteros *lib. 15. p. 46.* Verùm de Tribunis plura *ad d. l. vlt.* Porrò pertinet hæc *lex* ad Gallias, à deſertoribus non ſemel infeſtari ſolitas, vt ſuperior quoque Spartiani locus oſtendit. Et ſic occurritur *hâc l.* militiæ deſertoribus per Gallias: pariter vt Curialium & Collegiatorum fugæ, *l. 1. 2. 3. inf. de his qui cond. propr.* Centurionum fugæ, *l. vn. inf. de centurion.* Colonorum, *l. 13. Cod. de agricolis & conſ.*

¶ Vagi, *h. l. & l. vlt. inf. & l. 12. inf. de Veteranis*, (quæ hoc ipſo anno data eſt) propriè ſunt militiæ obnoxij, qui deſertis fundis ſuis & terris ſeu indigenis, alienis fundis continentur: Tyronis nominatim vagi fit mentio, *l. 6. ſup. de Tyronibus.* Itaque & alienigenæ vocantur, *l. 2. ſup. hoc tit.* Et hac ipſâ *lege* Vagi indigenis opponuntur. Alioquin Vagorum appellatione omnes militiæ deſertores veniunt: vt *huius legis initio*, eaque mox à ſequioris ſeculi Græculis eodem ſenſu vſurpata, ac nominatim à rei militaris ſcriptoribus: hinc βαγεῦσαι βαγεύειν, βαγεύτης στρατιῶται apud Suidam, Theodorum Prodromum *in Lexic.* Mauritium 1. *ſtratag.* 6. Leonem *Conſtitution.* 8. §. 4. Rufum *in legibus militaribus*, Conſtantinum *de adminiſtr. Imperio.*

¶ Porrò de Inquiſitorum officio id *h. l.* cauetur, vt filios tantùm Veteranorum, & Vagos, & eos, quos militiæ origo adſtringit, ad delectum Tironum prouocent: ac nominatim indigenas ad militiam vocent, cum poſſeſſionum damno: Inquiſitores non indigenas, ſed vagos & his ſimiles ad militiam vocare debent.

¶ 1. PROCESSVS *aduerſus deſertores*: 2. TRACTORIÆ, & *epiſtolæ falſæ*. 3. OCCVLTATORIS *pœna*.

XI. * Idem AA. & Theodoſius A. Hadriano PF.P."

I. SI qui deſertores oberrare in Prouinciis fuerint comprehenſi", eos & comprehendi" protinus volumus, & ad Iudicem deduci, vt auditi cùm de crimine deſertionis ſuæ confeſſi fuerint, carceris cuſtodiæ deputentur: de quorum nominibus ad tuam Sublimitatem ſubditis confeſſionibus referatur, vt inſtructi Magiſtri militum *Quid de his fieri oporteat*, pro ſui auctoritate conſtituant. Sin vero inuenti" reſiſtendum atque armis obtinendum * putauerint, tanquam rebelles in ipſis temeritatis ſuæ conatibus opprimantur. II. ¶ Ita tamen vt prouinciarum Iudices ſollicitâ cautione diſquirant, ne ſub falſarum Tractoriarum" nomine deſertionis ſuæ crimen defendere moliantur, ne ſuppoſitis aut commentis" Epiſtulis euadendi habeant facultatem. III. ¶ Deſertorum quoque occultator iuxta promulgatas leges ſeueriſſimè vindicetur". Dat. VI. Kal. Mart. Rau. Theod. A. I. & Rumorido CONSS. [403.]

NOTÆ.

* Hæc *lex* cum *tribus* ſequentibus 12.13.14. vt ad eundem annum, ita & ad eandem hiſtoriam pertinent.
" *Italiæ*, ſub cuius diſpoſitione Italia, Africa, Illyricum Occidentale fuit.
" Malim, *deprehenſi*, vt inf. *inuenti*.
" Eâdem voce vtitur Spartianus, *in Peſcennio Nigro*.
" *Lex 2. Cod. eod. tit.* hinc deſumpta eſt.
" *Obnitendum*, Fornerius 2. *quotid* 9. reponit non improbabiliter. Nam & ſimilis literarum metatheſis in *l. 22. inf. de Epiſcopis*, vbi pro, *crimen*, reſtituendum eſt *crinem*: vetum locum obtinere poteſt vox, *obtinendum*. Nam, vt Cuiacius rectè indicauit, *obtinere*, eſt *obniti*: Græci vertunt δια τ͂ ὅπλων κρατῆσαι.
" *De Tractoriis*, ſuo *Titulo* dicetur *inf. lib. 8. tit. 6.*
" *al. commentis*, id eſt, commentitiis.
" Id eſt in Occultatorem vindicetur. Et certè MS. hic habet: *In deſertorem quoque occultator*, &c.

COMMENTARIVS.

I. PROCEDENDI aduerſus deſertores deprehenſos forma *hâc* Honorij *conſtitutione* præſcribitur. Igitur comprehenſos ad Iudicem, ſeu Rectorem Prouinciæ deduci iubet, & ab eodem audiri, mox confeſſos (adde & conuictos) carcere concludi: His peractis, confeſſiones, ſiue informationes vt loquuntur, ad Præfectum Prætorio mitti: Tandem Magiſtri militum moniti, quid de his fieri oporteat, ſtatuere debent. Vbi, quod ſingulare, in eodem negotio tres Iudices obſerua, Rectorem Prouinciæ ſeu Iudicem Ordinarium, qui informationem facit, quique proceſſum inſtruit: Præfectum Prætorio, ad quem proceſſus mittitur; Magiſter Militum qui ſtatuit quid de deſertore milite faciendum ſit. Cui non abſimile eſt, quod ſtatutum fuit *l. 8. in fine, ſuprà, hoc tit.* Magiſtri militum eſt, de capite militum ſententiam ferre, vt eadem *lex* 8. ait. ¶ Hic igitur legitimus eſt proceſſus. *Extraordinarius*, qui ſequitur, Deſertores quippe deprehenſi, ſi reſiſtant, & armis obtineant, (ſiuè obnitantur) illicò ſine formâ proceſſus opprimi poſſunt, & debent, tanquam rebelles & latrones: de quo vide & *legem* 13. 14. *inf.*

II. ¶ In proceſſu aduerſus deſertores & illud Iudex obſeruare debet, & vt *lex* ait, ſollicitâ cautione diſquirere, num *Tractoriæ*, vel epiſtolæ, quibus crimen deſertionis miles euadere nititur, veræ ſint, an falſæ: ſæpè enim milites ementiuntur huiuſmodi Tractorias & Epiſtolas: *Epiſtolæ* ſunt teſtimoniales miſſionum literæ (*paſſeport* vocamus) de quibus *inf. tit. de Teſtimon.* quæ & hic dicuntur *Tractoriæ*, de quibus *ſuo titulo* plenè. Harum Epiſtolarum mentio quatuor præterea locis: putà *l. 2. 4. infr. de Veteranis*: *l. 1. de Teſtimonial. l. 1. inf. de Tractoriis.*

¶ Tandem in Occultatores deſertorum ſancitæ ſuperioribus conſtitutionibus pœnæ *hâc eadem lege* confirmantur. ¶ Illud monendum ſupereſt, hanc *legem* cum *tribus* ſequentibus, ſi non ad Africam ſpeciatim pertinet, videri ad Gothorum in Illyricum & Italiam irruptionem pertinere: de quo ad *legem* 14.

¶ OCCVLTATORIS *pœna*.

XII. Idem AAA. Hadriano PF.P.

SI quis militem profugum deſertorémque caſtrorum in prædio ſuo ſuſceperit, niſi eum ipſe prodiderit, aut comprehenſum ſeueritati Iudiciariæ poteſtatis obtulerit; ſciat ſi in diſſimulando conuictus fuerit, fundum ipſum in quo prædictus poſtea potuerit inueniri, fiſci noſtri viribus ſociandum. Quòd ſi fortè contigerit, vt inſcio domino in eius prædiis habitarit, fundo" à nexu huius legis exuto,

exuto, Actorem conſcium ſeuero" ſupplicio damnandum eſſe cenſemus. Quam condicionem etiam circa Actores domus noſtræ volumus cuſtodiri. Dat. VIII. Kal. Aug. Rau. Theod. A. I. & Rumorido CONSS. [405.]

NOTÆ.

* Exſcripta hæc *lex* ex *l.7.ſup.*
" Hoc additum ad maiorem lucem, quod omiſſum *d.l.7.ſup.* vid. quæ dicam ad *l.2.inf. de falsâ mon.*
" Capitali, *d.l.7 ſup.*

COMMENTARIVS.

SENTENTIA huius *legis* eadem eſt quæ *legis 7. ſup.* Imò hæc *lex* ex illa repetita eſt, totidem penè verbis, paucis admodum immutatis. De quo *legum* repetitarum more proprio capite *in Prolegomenis* dicam. Scilicet, exoleſcente pœnarum metu, vel etiam Reipublicæ vtilitate ſuadente, priores *leges* in poſteriorum latarum nomina ſæpè tranſibant: Quod de XII. Tabulis Macrobius 3. *Saturnal. cap.* 17. teſtatur.

¶ OPPRIMERE *deſertorem cuilibet permittit Honorius*: OCCVLTATORIS *pœna.*

XIII. *Idem AAA. Hadriano" PF.P.

DESERTORES modis omnibus adtinendos" eſſe cenſemus. Vniuerſi igitur prouinciales ſciant, opprimendorum ſibi deſertorum facultatem eſſe permiſſam; quibus ne ſit tarditas pœnæ ſolatio", velox vbicunque iubemus eſſe ſupplicium. Quod ad notitiam Primatium" Vrbium, Vicorum", Caſtellorúmque" deueniat, quò ſcire poſſint, etiam occultatores eorum, ad ſubeundam pœnam, quæ Diui Genitoris" noſtri eſt conſtituta legibus †, adtineri. Dat. VI. Non. Oct. Theod. A. I. & Rumorido CONSS. [403.]

NOTÆ.

* Iungenda huic, *lex prox.*
" *Hadrianus* PP. Italiæ ſub Honorio: vid. *Proſopogr.*
" *Adtinendos* abſolutè *hic*, & *ſine leg.* retentari, *l. prox.* id eſt, pœnâ ſeu ſupplicio affici. Aliàs attineri pœnalibus clauſtris, Marcell. *lib.* 15. *p.* 39.
" Imò, tarditas ſupplicij ſæpè eſt maiori ſupplicio: & diuturnus reatus pœnæ loco eſt: de quo dicam alibi, *inſ. tit. de ſicariis.*
" De his *Primatibus*, vid. & *l.4 inf. de Decurionibus.*
" Nota *Primates* non tantùm Vrbium, ſed & Vicorum & Caſtellorum: de quo *ibid.*
" De *Caſtellis* dixi ad *l.2. ſup. de Terris limitaneis.*
" Theodoſij M.
† Putà *l.5: 7. ſup.*

XIV. *Idem AAA. Hadriano PF.P.

OPPRIMENDORVM deſertorum facultatem Prouincialibus iure permittimus: qui ſi reſiſtere auſi fuerint, velox vbicunque iubemus eſſe ſupplicium. Cuncti etenim *aduerſus Latrones" publicos, deſertoréſque militiæ, ius ſibi ſciant pro quiete communi exercendæ publicæ vltionis indultum.* Hac" tamen condicione ſeruatâ, vt ab his Iunioribus", qui proximâ" Indictione præſenti tempore conferuntur, ſupplicio temperetur, (qua" per Prouinciales intra præſcribtum legibus tempus" ad ea ſigna quibus deſtinati fuerant, redhibendi ſunt,) ne poſſeſſores redhibitionis damna percellant, propter eos, qui necdum penè auſpicati militiam fugerunt. Sed vt in his patientiam" tenemus, ita omnes qui vltra memoratam Indictionem & noſtræ beneficia ſanctionis caſtra & militiam deſeruêre, condemnationibus obnoxios eſſe præcipimus. Occultatoréſque eorum ad ſubeundam pœnam, quæ Diui Genitoris" noſtri conſtituta eſt, legibus, † volumus retentari. Dat. VI. Non. Oct. D N. Theodoſio A. I. & Rumorido CONSS. [403.]

NOTÆ.

* Iungenda *huic*, vt dixi, eſt *lex* ſuperior: & ex *hac lege* deſumpta eſt *lex 2. Cod. quando liceat vnicuique ſine Iudice ſe vindicare, vel publicam deuotionem.* Huic concordat *le. 2. inf. de ſicariis*, quæ eſt *lex 1. Cod. eod. tit.*

" Latronibus publicis, militiæ deſertores adfines & proximi, de quo iam dixi ad *l. 7. & 8. ſup.*

" Cætera Tribonianus omiſit, quia ad horum temporum hiſtoriam pertinent.

" Id eſt Tironibus, vide *l. 1. ſup. de Tironibus.*

" Ex proxima, ſeu proximè facta.

" Superiore menſe ſcilicet incepit Indictio.

" *x. quia.*

" Id eſt annum, vid. *l. 6. ſup.*

" Interfectis videlicet illis.

" Ne videlicet opprimi poſſint.

" Vltra, id eſt ante proximam indictionem.

" Huius.

" Theodoſij, vt *l ſuper.*

† *Leg. 5. & 7 ſup.*

COMMENTARIVS.

OPPRIMENDORVM Deſertorum Prouincialibus ipſis, his duabus Honorij *legibus*, quæ vnius & eiuſdem conſtitutionis partes ſunt, interque ſe coaſſandæ ſunt, poteſtas fit, eóſque ſi reſiſtere auſi fuerint, interficiendi; quod & ipſum iam cautum fuit *l. 11.* cùm videlicet aut Iudices, aut Inquiſitores eam ad rem haud ſatis efficaces viderentur. Non minus ſcilicet Deſertores quàm Latrones opprimere & interficere ius eſt. Latrones & deſertores, pari fermè paſſu ambulant, cum & alioquin minimus ſit à deſertione ad latrocinium deflexus. De quo iam quoque dixi ad *l. 7. 8. ſup.* & *l. 15. inf. prox.* & fermè idem deſertor & latro eſt. Interim notabilis hic caſus eſt (etſi iam notus omnibus) quo vnicuique citra Iudicis auctoritatem, publicam deuotionem ſeu quietem vindicare licet: ideò etiam hæc ſententia relata eſt à Triboniano in *Titulum Codicis, Quando liceat vnicuique*, &c. pariter vt *lex 2. inf. de ſicariis*: cuius eadem ſententia quæ *huius*. Rursùm notabilis hic caſus eſt, quo cum alioquin Armorum mouendorum vſus priuatis interdictus ſit, *tit. Quorum vſus interd.* extrà ordinem tamen permittitur aduerſus deſertores & latrones *his ll. & d. l. 2. inf. de ſicariis*: vt aduerſus hoſtes imminentes, *Nouella* Valentiniani *inter Theodoſianas 20. de reddito iure Armorum.* Excipiuntur tamen *hac eadem lege* 14. Tirones, qui præſenti tempore, atque ex proxima Indictione, quæ ſuperiore menſe cæpit, collati fuerunt. Hos ſcilicet militiæ refugas & deſertores opprimere & interficere ius non eſt; ne alioquin qui eos contulerunt, & Tironem amittant, & ſimul pretium elapſi militiâ præſtare cogantur: cùm alterutrum à dominis exigi abunde ſit. Nam, vt *l. 6.* ſuperiùs cautum eſt, ſi Tirones intra annum militiam deſerant, qui eos contulerunt deſertorum pretium præſtare coguntur. Et hæc quidem eſt *huius legis* 14. hâc parte obſcurioris ſententia. Vtráque ſanciuntur pœnæ in Occultatores deſertorum à Theodoſio M. latæ, *l. 5. & 7. ſup.* ¶ Cæterùm quod Doctiſſ. Petito quoque placuit *var. lect. 3. c. 1. p. 27. 28.* diſplicet Blondello *p. 815.* ad hanc *legem* pertinere quis putet id, quod de tumultu Tironum refertur hoc ipſo anno duobus fermè antè menſibus 8. Kal. Septemb. in Concilio Carthaginenſi, vbi Alypius Epiſcopus dicit, *Nos quidem de Numidia venimus, ego & ſancti fratres Auguſtinus & Poſſidius: Sed de Numidia legatio mitti non potuit, quod adhuc tumultu Tironum Epiſcopi propriis neceſſitatibus in Ciuitatibus ſuis aut impediti aut occupati ſunt. Nam etiam Tractoriam Sanctitatis tuæ, cùm ad Sanctum ſenem Xantippum deferrem, in præſenti Tractatu hoc viſum fuerat, vt Concilium indiceretur, quo inſtructa Legatio poſſet ad hoc Concilium deſtinari: Sed cùm eum poſterioribus literis admonerem, de impedimento Tironum, vt ſuperiùs dixi, reſcriptis propriis excuſauit.* Nam & hæc *lex* eſt de *Deſertione Tyriorum*, id eſt, Tyronum: & tempora omnino congruunt, & Inſcriptio non abhorret: *Hadrianus* quippè *PP.* cui hæc Conſtitutio inſcribitur, PP. fuit Italiæ Illyrici, Africæ. Addo & quarto loco, *Caſtella*, quorum hîc mentio fit, etſi alibi quoque ea fuerint, attamen in Africâ, & Numidiâ plurima fuiſſe. Poſſit tamen videri *hæc Conſtitutio* vnà cum *tribus ſuperioribus* ab Honorio lata, ob Gothorum Alarico duce, Pannoniâ Norico, Rhetiis ſuperatis, in Italiam irruptionem, anno iam ſuperiore.

¶ Non omittendum etiam, quod *l. 13. Primatibus* Vrbium, Vicorum, Caſtellorum iniungitur, vt Occultatores deſertorum pœnis afficiant, vbi *Primates* ſunt omnes, in Ciuitatibus, locíſue aliis eminentes, penes quos iuriſdictio eſt & coërcitio, quocúmque nomine cenſeantur. De ciuitatum ſeu Vrbium Primatibus conſule *Paratitlon de Decurionibus.* Amm. Marcellinus *lib. 14. p. 17. nec Honoratis parcens, nec Vrbium Primatibus, nec Plebeiis: denique Antiochenſis ordinis vertices ſub vno elogio iuſſit occidi.* Quod *vicorum* verò Primates attinet, ſunt proculdubio hi qui aliàs πάγαρχοι: de quibus dico plenè *tit. de his quæ adminiſtr.* Iſidiorus Peluſiota *lib. 2. ep. 91.* πάγαρχοι καλῦνται παρά τισι οἱ τῶν κωμῶν ἢ τόπων τινῶν ἄρχοντες. Non igitur hîc Primates ſunt promiſcuè Curiales, quod voluit Berteuſius 1. *Pith.* 10. *p.* 135. Verùm Eminentes in ſuis quibuſque locis, etiam in Vicis & Caſtellis: etſi ſuos quoque Curiales Vici quidam habuêre: quod ex *l. vlt. inf. de patroc. vicor.* ex Saluiani *lib. 5.* diſcimus: & Concilij Chalcedon. *Act. 13.* ſi modò πραγματευόμενοι ibi ſunt Curiales: Nam & *Caſtella* ſuos habuere Primates, etſi non Curiales: De quibus Caſtellis dixi ad *l. 1. 2. ſup. de terris limit.* vt & de Vicis ad *l. 16. inf. de Epiſcopis*, &c.

---

xv. Idem AAA. Longiano" PF.P.

QVI relictis militaribus caſtris ſe ad deprædationes vel latrocinium contulerint, ſeueritatem publicam" non euadant. Dat. IX. Kal. April. Rau. Arcad. A. VI. & Probo V.C. CONSS [406.]

NOTÆ

NOTÆ.

* *Lex vlt.Cod.eod.tit.*
" ✠. Longiniano vt *l.2.inf.de nauib.non excuſ l.10.inf.de cenſitoribus*, hoc ipſo anno.Zoſimus *lib.5.p.889.* in Geſtis Anni 408. *ἐμβόντες ἐν μέσῳ Λογγινιανὸν ὃς τῆς ἐν Ἰταλίᾳ αὐλῆς ὕπαρχος ἦν ἀναιροῦσι καὶ αὐτόν.* Malè in *Cod.Iuſtin.* Longino: Sed & apud Symmachum perperam Longimanus *lib.7.ep.92.93 94. 95 96.97.98.99* 100. Hic idem ante triennium P.V.fuerat A.403. teſtis vetus Inſcriptio.
" *Iudicis*, Cod.Iuſt.

COMMENTARIVS.

POENAM deſertoribus ad latrocinia ſeſe conferentibus ſeueriſſimam Honorius *hâc l.* comminatur: non quaſi idem nudis deſertoribus impunitatem promittat, verùm quia deſertores vt plurimùm iidem & latrones ſunt (de quo dictum iam ad *l.7.8.14.ſup.* his proinde ſeueram pœnam interminatur, & capitalem quidem de ſeueriſſimarum numero, id enim perſeueritatem publicam *hic* accipi oportet. ¶ Hanc interim *legem* ad Italiam pertinere notandum eſt: videndáque ſunt quæ ad *l.1.ſup.* dixi *hoc tit.*

XVI. Impp.Honorius & Theodoſius AA. Gaiſoni" Comiti & magiſtro militum.

QVI" ſine" commeatu aliquo annum in penatibus propriis, vel in quibuſlibet locis deſidioſâ quiete tranſegerit, decem ſequentibus poſtponatur: in quo verò biennium talis culpa deprehenditur, viginti ſibi antepoſitos congemiſcat": tertius autem annus triginta prælatos iure defleuit": ita vt quartus exempto matriculæ nulli" veniam derelinquat: & cetera. Dat.prid.Id.Iun.Rau. poſt Conſſ. Honorio" IX. & Theodoſio V. Auguſtis CONSS.[413.]

NOTÆ.

* *Lex vlt.Cod.de commeatu.* Et iungenda *huic* proculdubio *lex 10.ſup.de metatis.*
" Gaiſo hac idem Anno 410. Magiſter Officiorum fuerat, ſi vera eſt inſcriptio *legis 12.inf.de indulgentiis criminum.* Filius eius Gaiſonis fuiſſe videtur, quem Magnentij partibus fauiſſe: & à quo Conſtantium in partem occiſum teſtatur Zoſimus, *lib.2.*
" *Si quis*: Cod.Iuſt.
" Vel vltra commeatus diem, *l.2.ſup.de commeatu*, quæ *huic legi* quàm ſimilis eſt.
" Ita quoque *l.vn.inf.de quadrim.breuib.nec imputari ſibi quod exſoluerint congemeſcant.*
" *Deflebit.*
" *Nullam*, Cod.Iuſt.
" *✠.Honorij & Theodoſij.*

COMMENTARIVS.

EMANSOR ſeu militiæ deſertor, miles ſine commeatu (vel ſupra diem commeatus) regradationis pœnam ſuſtinet, vel etiam matriculâ penitùs expungitur. Regradationis inquam, de qua dixi ad *l.10.ſup. de re militari*: quæ quidem vt in militia Palatina obtinuit, (quo pertinet *lex 2. vlt.ſup. de commeatu*: *& lex 15. ſup. de Agentibus in rebus*) ita & in Armata, *h.l.* & *d.l.10.* Pro ratione autem emanſionis, regradatio fit: Qui anno emanet, decem aliis poſtponitur: qui biennio viginti: qui triennio, triginta: qui quadriennio, penitùs expungitur. Quod ipſum fermè in militia Palatina placuit *d.l.2.ſup. de commeatu*: niſi quod quadriennio emanſorem, 40. poſtponi, & tùm demùm ſi vltra emaneat, expungi velit: Hæc verò *lex* paulò ſeuerior expungi vel quadriennio emanentem iubeat.

XVII. Idem AA. Conſtantio" Magiſtro militum.

OMNES Tribunos", qui per Africam Vagorum", & Deſertorum requirendorum ſumpſerunt officium, ne ſub huiuſmodi profeſſione vaſtent prouinciam, ſubmoueri præcipimus. In futurum autem iſtut nequaquam vocabulum vel officium infauſtum" conſtituimus per Africam eſſe debere, ita vt ſi quis ad condemnatam huius officij qualitatem prædæ causâ adſpirare temptauerit, capitalis in eum ſeueritas exeratur. Dat.prid.Kalend.Mart.Rau. Honorio" IX. & Theodoſio V.AA.CONS.[412.]

NOTÆ.

" De hoc Conſtantio dico plenè ad *l.vlt.inf.de infirm.his quæ ſub.Tyr.*
" Per Africam.
" *Tribunos* Protectores: vid.quæ notaui ad *l.10.ſup.*
" De Vagis dixi ad *l.10 ſup.h.tit.& ad l.12 ſup.de Metatis.*

COMMEN

COMMENTARIVS.

INQVISITORES deſertorum (de quibus dictum eſt *l.10.ſup. h. t.*) ab Honorio per Africam Prouinciam tolluntur, cum de horum concuſſionibus, deprædationibus, querelæ frequentes fuiſſent, & ad hoc fermè officium adſpirarent prædæ cauſa, vt *hæc lex* ait. Si quæ ſanè Imperij Romani Prouincia ſub publici officij ſpecie vaſtari ſolita eſt, ea Africa fuit, ac maximè per hæc tempora: quod interiecti æquoris tractu querelæ prouincialium fermè perirent, vt teſtatur *lex 33. de erogat. milit. annonæ*, quæ Anno 414. ſequente data eſt. Itaque ſubindè eâ de causâ officia publica quædam penitùs per eam Prouinciam ſublata, ob deprædationis infamiam: Inquiſitores *hâc l.* Curioſi, *l.11. ſup. de Curioſis*: ſed & aliorum deprædationes repreſſæ, veluti militum & apparitorum, *d. l.11. & d.l.33. & l.12. ſup. de metatis*, quæ tres leges inter ſe committendæ ſeu iungendæ ſunt.

DE SATVRIANIS ET SVBAFRENSIBVS, ET OCCVLTATORIBVS EORVM.

TITVLVS XIX.

Abeſt hic *Titulus* ſiue *lex* hæc à *Codice Iuſtinianeo*. Rectè verò hic ſuperiori cohæret. Superior enim *Titulus* fuit *de Militibus deſertoribus, & eorundem occultatoribus*: vbi & *Latronibus* iunguntur: hic *Titulus* pariter eſt de *Coniuratione Latronum quorundam, & eorundem occultatoribus*.

¶ I. OCCVLTANTIBVS *Saturianos & Sub-Afrenſes pœnam minatur Honorius A.D.*399. II. *quidque facto opus ſit de locis ſeu poſſeſſionibus, quæ ab his occupata nudatáque fuerant.*

I. * Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Meſſalæ PF.P.''

SATVRIANORVM Coniurationem'' armis ſumus, vt oportuit, perſecuti: Sed aliquotiens'' imminentis pœnæ euitatione ad diuerſa ſemet latibula contulerunt, quorum occultatores huic ſeueritati ſciant ſe eſſe ſubdendos, vt hæ poſſeſſiones, in quibus latebram conlocauerint, fiſci noſtri corporibus adgregentur, niſi protinùs, poſt Edicti huius auctoritatem, pœnæ ac legibus fuerint reſtituti. Simili etiam ſe condicione retenendum eſſe cognoſcat, ſi qui, è Subafrenſibus (qui in Saturianorum ſe Coniurationem miſcuerunt) quempiam præuiderit'' occultandum: Quiſquis igitur huiuſmodi hominem aduerſus ſalubris decreti auctoritatem exiſtimauerit latebris ſubtrahendum, ſciat ſibi cum eo facinus eſſe commune: Et, ſi eiuſmodi perſonæ fuerint, quæ multari rerum amiſſione non poſſint, proprij capitis luendum eſſe ſupplicium.'' Nec hi ſanè pœnæ'' exſortes futuros eſſe credant, qui deprehenſos in quolibet iure'' tantorum ſcelerum machinatores ſilentio prætermiſerint, & non ſtatim ſub publicâ teſtificatione, *quibus in locis inuenti'' fuerint*, publicauerint. ¶ Id quoque obſeruandum eſſe cenſemus, vt ad ea loca, quæ à memoratis Latronibus tenebantur, diligens dirigatur Inſpector, oblaturus primitùs veteribus dominis, vt ſi hæc poſſidere deſiderant, ne abductis mereant'' cultoribus, tranſlatis abunde'' familiis rura quæ huc uſque infructuoſa apud eoſdem perditorum temeritas feciſſe videbatur, exerceant: vel certè, ſi inconuenientia'' exiſtimauerint, ſaluâ tributorum præſtatione ad idoneos poſſeſſores transferant. Dat. XIII. Kal. Auguſt. Theodoro v.c. CONSS. [399.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex*, vt dixi, à *Cod. Iuſtin.*
'' *Meſſala* ſub Honorio PP. Italiæ, ſub quo & Africa fuit. Eidem verò *Meſſala* inſcribuntur & aliæ complures *leges* vid. *Proſopogr.*
'' Hanc *coniurationis* vocem, quæ & mox repetitur, poſteà expendo.
'' Crediderit.

'' χ. Supplicio

" *x. ſupplicio* : quamquam & illud ſuſtineri poteſt.
" *Pœna ſe exortes*, &c. ita diſertè MS.
" *x*, *Rure*.
" *Inſpectoris* genus obſerua.
" *x. mœreant* : Cæterum Virgiliana hæc imitatio eſt : *fine* 1. *Georgicorum*
——— *Squallent ab tuctu arua colonis.*
" Fortè *aliundè*. Imo *abindè*.
" *Perditorum* vox hæc propria; vide *Gloſſ. Theod.*
" *Inconuenientia*, id eſt *ſibi*, *ſuiſque vſibus minùs conuenientia*.

COMMENTARIVS.

De SATVRIANIS & SVBAFRENSIBVS eſt hoc Honorij Imp. *Edictum*, vt ipſemet vocat emiſſum ad Meſſalam PP. Italiæ; ſub cuius diſpoſitione inter alias diœceſes quoque erat *Africa*: idque Anno Domini 399. De his verò hæc diſcimus ex *hâc leg.* Primò, *Saturianos* hos, motuum, de quibus *h. l.* agitur, primos præcipuóſque auctores fuiſſe. Secundò, *Coniurationem* hanc ſaturianorum fuiſſe, aduerſus ſecuritatem Imperij Romani, quomodo Ammianus Marcellinus *lib.* 28. *p.* 394. Maratocuprenos ſimillimos latrones coniuratos vocat. Tertiò *Sub Afrenſes* in Saturianorum coniurationem ſeſe miſcuiſſe. Quartò *Latrocinia* hos exercuiſſe vel certè pro Latronibus habitos, pariter vt Iſauri latrones: vndè & *Latrones* vocantur, item *perditi* homines, eorúmque *facinus*, & *temeritas* dicitur: *magnorum ſcelerum machinatores* vocantur, locáque quædam eos occupaſſe indéque cultores abduxiſſe. Quintò *Aliquoties*, id eſt ſubindè, Imperij Romani, loca incurſaſſe. Sextò *Armis* hos *reprimi* oportuiſſe. Septimò, Et verò *Honorium* nominatim eos armis, vt oportuit, perſecutum. Octauò, Tandem, imminentis pœnæ euitatione eos ad diuerſa ſemet *latibula* conuuliſſe, ſic vt eos quoque è Romanis nonnulli *occultarent*. Hæc inquam, hactenus ex *hâc l.* diſcimus.

Vnde illud colligimus, quod ſitum eorum attinet, Saturianos & SubAfrenſes vicinos & conterminos fuiſſe, atque adeò vtroſque Africæ vicinos, Africam lanciaſſe. Et quid etiam aliud eſſe poſſunt *Sub-Afrenſes*, quàm populi, gentéſque Africæ vicinæ, conterminæ? quam Africam vicinam, proindè Imperio Romano ſubiectam, ipſi lancinauerint.

Quod verò *motus* ipſorum attinet, ex ſuperioribus diſcimus, hos Saturianos vicinos Romanos incurſaſſe, hanc proindè *coniurationem* fuiſſe, vt *hâc l.* disertè vocatur: Magna item ab his ſcelera patrata: Et quanquam Honorius armis eos perſequi neceſſe habuerit, & verò vt oportuit profligauerit; attamen, non tam juſtos hoſtes habitos eos ab Honorio, quàm coniuratorum latronum perditorúmque manum.

Quibus omnibus ita perſpectis & penſiculatis, neceſſe eſt, hos *Auſurianos* vel *Auſorianos* eſſe, quorum mentio occurrit apud Syneſium *ep.* 57. *p.* 193. & *ep.* 78. & peculiari *Cataſtaſi* ſeu *homilia*, & apud Ioannem Conſtantinopolitanum *in Eclogis legationum ex Priſco Panite*: ſeu *Auſturiani*, de quibus Amm. Marcellinus *lib.* 26. *p.* 338. & *lib.* 28. *p.* 404. vel *Auxoriani* de quibus Philoſtorgius *lib.* 11. *hiſtor. Eccleſ. cap.* 8. Tandem *Aſuritani* de quibus iam olim Cyprianus *ep.* 64. à quibus & *partes Aſuritana* apud Auguſtinum *contra Creſconium lib.* 3. *c.* 56. Tot ſcilicet modis huius populi nomen effertur. Hi inquam illi, non Saturiani, verùm inuerſis prioribus literis *Auſturiani*, ſeu *Auxuriani* ſunt: ac proindè ita hic reponendi, quomodo & apud Æthicum, in *Coſmographia*, vbi pari errore *Saturianos* editum: Non modo ſuadente ipſâ nominis ſimilitudine, verùm quia & res, & loca, & tempora omninò conueniunt. Situm nempè hunc eorum ita deſcribit Philoſtorgius, *d. c.* 8. Μάζακες καὶ Αὐξωριανοὶ, μεταξὺ δὲ Λιβύης καὶ ΑΦΡΩΝ ὄντι νέμονται: mox addit, κατὰ μὲν ἑωθινὸν αὐτῶν κλίμα fuiſſe τὴν Λιβύαν, καὶ τὴν Αἴγυπτον: vbi, *Libya* eſt Pentapolitana Cyrenaica, vt mox ex Syneſio oſtendemus, κατὰ δυόμενον verò ἥλιον Ἄφρους fuiſſe. Eodem verò ſitu *Mazices* collocat Ptolemeus, & Αὐξιμὶν *lib.* 4. *cap.* 1. vbi pro Αὐξυμὶς, legam Αὐξυεὶς, qui ſanè *Auxoriani* hi ſunt. Indè igitur horum in Tripolitanam, Africanáſque prouincias incurſiones ſub Iuliano, Valentiniano, & Valente circa An. D. 364. & 370. Teſtis Amm. Marcellinus, *lib.* 26. *p.* 338. *Aſtoriani Mauricaque aliæ gentes, Africam ſolito acriùs incurſabant*, Et *lib.* 28. *p.* 404. *Ad Tripoleos Africanæ prouinciæ veniamus ærumnas: Auſturiani His* CONTERMINI *partibus Barbari indiſcurſus ſemper expediti veloces, viuereque adſueti rapinis & cædibus, pauliſper pacati in genuinos turbines reuoluti ſunt*, &c. Hinc & ſub Arcadio & Honorio quoque, cuius hoc aduerſus eos *Edictum* eſt. Teſtis iuxta hanc *leg.* hoc ipſo tempore Syneſius, peculiari illâ quam dixi *Cataſtaſi* de Pentapolitanâ per hos calamitate: & *ep.* 57. aduerſus Andronicum & *ep.* 78. vbi Αὐσωριανοὶ editum: Quorum priore etiam loco verendum ait, ne huic Auſorianorum coniurationi etiam *Libyæ*, imò & Ægyptus & in eâ Alexandria deinceps pateant. Teſtis Philoſtorgius *d. c.* 8. vbi iam non, vt Syneſius, tantùm metuit, verùm refert eos hoc tempore Orientem verſus Libyam, & Ægypti haud exiguam partem vaſtaſſe, Occidentem verſus, vicina ſibi Aſicæ loca incurſaſſe. Μάζακες καὶ Αὐξωριανοὶ (μεταξὺ δὲ Λιβύης καὶ Ἄφρων ὄντι νέμονται) κατὰ μὲν ἑωθινὸν αὐτῶν κλίμα. τὴν Λιβύην ἐξηρήμωσαν, καὶ τῆς Αἰγύπτου μοῖραν οὐκ ἐλαχίστην συνδιώλεσαν: Ἄφρους τε ἐμβαλόντες κατὰ δυόμενον ἥλιον τὰ παραπλήσια ἔδρασαν. Vbi vides Syneſiana & Philoſtorgiana illa his ipſis Arcadij Honoriique Imperatoris temporibus congruere, vndè certa probatio tum ex locorum deſcriptione, tùm ex temporis deſignatione, eoſdem hos eſſe.

Sed & res ipſæ omninò congruunt, non modò quod incurſiones eorum in genere attinet in Africam, Libyam, & Ægyptum, verùm quo ad ſequentes circumſtantias. *Primùm* enim, vt hîc *ſub-Afrenſes* dicuntur in Saturianorum coniurationem ſeſe miſcuiſſe, ita & apud Ammianum Marcellinum *d. lib.* 26. *p.* 338. iam olim ſub Valentiniano & Valente *Maurica aliæ gentes* Aſtorianis ſeſe coniunxiſſe dicuntur: Et apud Philoſtorgium *d. c.* 8. Μάζικες καὶ Αὐξωριανοὶ ſociantur, pariter vt apud Syneſium *ep. ad Simplicium* 130. vbi Μακίται malè editum, reponendi enim Μάζικας, vbi & μιξοβαρβάρους eos vocat, Barbariſque eos (id eſt Auſorianis) coniungit. Ergo Mazices Sub-Afrenſes, nam ſub Africâ propriè dicta hi fuêre: v. Ptolomeum.

Secundò, quemadmodum *h. l.* Saturiani iſti cum Sub-Afrenſibus non tanquam iuſti hoſtes repræſentantur, verùm tanquam latrones perditi, & ſic latrocinantium more Imperij Romani loca lancinantes

cinantes, ita & Auſturianos ſeu Auxorianos repræſentat Ammianus Marcellinus *lib.* 25. p. 402. *Auſturiani*, inquit, *in* DISCVRSVS *ſemper expediti* VELOCES, *viuere'que adſueti* RAPINIS *& cædibus, pauliſper pacati, in genuinos* TVRBINES *reuoluti ſunt.* Syneſius *d. ep.* 57. cum locuſtâ eos comparat, quæ fruges vaſtauit, & ſegetes ad culmen vſque, ſtirpes ad corticem adedit. τὴν ἀκρίδα τὴν λυμηναμένην ἡμῶν τοὺς καρποὺς, καὶ μέχρι μὲν καλάμης τὸ λήϊον, μέχρι δὲ φλοιοῦ τὰ φυτὰ δαπανήσασαν; Et in *Cataſtaſi* addit οὐ γὰρ ἐξελήλυθασιν ὅλῳ πλήθει κατὰ τῆς χώρας, εἰς ΛΗΣΤΗΡΙΑ μετετάξαντο, ἀφήλλοντο καὶ ἐσυλλῶντο. id eſt, *Neque enim confertis copiis regionem peruagati ſunt, ad* LATROCINIA *ſeſe conuerterunt, fugientes identidem atque irrumpentes.* & quæ plura *ibi* occurrunt eam in ſententiam, de eorum deprædationibus; & ſimilia *fine Cataſtaſeos*: etſi poſteà acie quoque præliati, vt *in dictâ Cataſtaſi*, & ter quidem tum.

Tertiò, quemadmodum *h. l.* Honorius ait, ſeſe Saturianorum coniurationem armis, vt oportet perſecutum, ita & ex eodem Syneſio diſcimus hoc ipſo tempore, & Anyſium Libyæ Ducem & Vnnigardas milites hos deuiciſſe, victoriáſque de his & triumphos ſæpè retuliſſe, *d. ep.* 57. 78. & in *Cataſtaſi* ἐπὶ τῷ μεγίστῳ τῶν Βαρβάρων ἐφόδῳ. Et *epiſtolâ* 77. vbi per πομπὴν, *triumphalis pompa* intelligenda eſt, non quod Petauius putauit, deductionis Magiſtratus, cum exiens, domúmque rediens deducebatur.

Quartò, ſicut *hâc lege* Honorius eos cultores à locis abduxiſſe ait, ita & Syneſius *in d. Cataſtaſi*, Auſurianos ætatem omnem in ſeruitutem redegiſſe, captiuámque iuuentutem abduxiſſe, additque ἥξει δήμιος ἐπὶ τὴν ἐστυγχοῦσαν, πολέμιος: κερεῖ νεανίας τὴν ΓΗΝ, ἣν μειράκιον ἔτι μετὰ τοῦ πατρὸς ΕΞΕΙΡΓΑΣΑΤΟ, νῦν ἐν ὁδῷ, νῦν ἀπάγεται: id eſt *veniet hoſtis aliquando contra patriam populus: Eum* AGIZVM *populabit, atque exſcindet adoleſcens, quem cùm iuuenis eſſet, vnà cum patre* COLVERAT. *Nunc in viâ eſt, nunc abducitur.* Quam iuuentutem abductam rursùm deflet *ep.* 130. *ad Simplicium.*

Quintò vt ad temporis characteriſmum redeamus, eo tempore Auſurianorum hanc coniurationem, & incurſionem memorat Syneſius *ep.* 130. quo *Simplicius Magiſter militum* erat: Atquin ex *huius Codicis* Conſtitutionibus diſcimus, Simplicium Magiſtrum militum fuiſſe A. D. 396. vt docet *lex* 5. 6. *inf. de cenſit. lex* 28 *ſup. de metatis*, A. D. 396. vt docet *lex* 3. *ſup. de paſcuis*: Idem & in id tempus id refert, quo Gennadius Præfectus Auguſtalis fuit, ἡγεμονεύοντος Γενναδίου, vt habet Inſcriptio Cataſtaſeos. At quia diſcimus ex *l.* 1. *inf. de Alexand. pleb. Primatib.* Gennadium hunc Præfectum Auguſtalem fuiſſe A. D. 396. de quo alioquin Gennadio agit idem Syneſius *ep.* 73. extat & ad eum Claudiani Epigramma, *p.* 259.

Ex his igitur tandem conficitur, Saturianos hos reuera Aſturianos, Auſurianos, ſeu Auxurianos eſſe. Etſi aliquando ita cenſerem, *Saturianos* hos fuiſſe ſiue militum ſiue aliorum manum vndique collectam ex Romanis ipſis, haud aliter atque Bagaudas, quorum ideò coniuratio hæc dicatur: nempè à Saturâ, *Saturiani*, quaſi Miſcelliones vndique collecta conflataque miſcella latronum manus: & ſic eâdem nominis ratione, quæ de Bagaudarum nomine redditur, quod etiam *latrocinium Bagaudicum rebellionis* dixit Eumenius, *pro Scholis inſtaur.* Vnde & hic *Titulus*, proximo de *Deſertoribus* hoc quoque nexu congruere videatur: quaſi ſimiles Saturiani Deſertoribus, qui certè & è Romanis erant, & iidem Latrones fermè, quod oſtendit *Titulus* ille *de Deſertoribus*. Sanè Syneſius quoque in *Cataſtaſi*, ſeu *Elogio Aniſij*, cui cum Auſorianis res fuit, ait, eundem Anyſium & bellum pacis tempore Barbarico illo paulò moleſtiùs, ex Militum ἀταξίᾳ & Præpoſitorum ſeu Tribunorum τῶν ταξιάρχων πλεονεξίᾳ, compeſcuiſſe & oppreſſiſſe, καὶ τὸ ἄλλ' ὅσιος ἀνὴρ, τὸν ἐπὶ εἰρήνης δὴ πόλεμον, τὸν μικροῦ τοῦ βαρβαρικοῦ χαλεπώτερον, τὸν ἐκ τῆς στρατιωτικῆς ἀταξίας, καὶ τῆς τῶν ταξιάρχων πλεονεξίας, οὐχ ἧττον ὁ παύσας ἐστίν; niſi ſi Syneſium putemus *bellum* illud tranſlatatione quâdam vocaſſe, idque ab Anyſio ſedatum dicere, eo quòd horum auaritiam & inſolentiam compeſcuerit: ſubiicit enim ilicò, ſub eo ſolo è multis Ducibus, priuatum (id eſt, non militem) iniuriâ affectum liberiùs & altiùs clamaſſe, quàm militem: ἐφ' οὗ μόνου γὰρ τῶν πολλῶν στρατηγῶν ἰδιώτης ἀδικηθεὶς μεῖζον στρατιώτου φθέγγεται. Mox & ab abſtinentia à muneribus, ἀδωρότατον eundem commendat.

¶ Verùm præ Acturianis valeant hi iam Saturiani: quos & ita interpretantur nonnulli, quomodo *Saturianos* caballos Horatius dixit: qui *Apuli* ſanè fuerunt.

Nunc de ipsâmet *huius leg.* ſententiâ: cuius duo ſunt capita. Primo capite Honorius *Occultatoribus* Acturianorum & Sub-Afrenſium pœnam minitatur, vel confiſcationis prædij, ſeu poſſeſſionis, in quâ latebra præbita fuerit: vel capitis, ſi talis ſit perſona quæ rerum amiſſione multari non poſſit, pro veteri ſcilicet iure receptitióque, vt qui non habet in ære, luat in corpore. Minatur & pœnam his qui occultari ſcientes, non ilicò reuelauerint publicè.

Secundo capite, loca ſeu poſſeſſiones à Saturianis & Sub-Afrenſibus occupatas, & vndè abducti fuerant cultores, atque adeò infructuoſæ redditæ fuerant, priſtinis Dominis, iam aliundè tranſlatis familiis volentibus reddi iubet, vel his recuſantibus ad idoneos poſſeſſores eas transferri: ſaluâ tributorum præſtatione. Quæ ἐπιβολῆς ſpecies eſt, de quâ *inf. tit. de annona & tributis*, cùm videl. infructuoſa loca idoneis poſſeſſoribus adiiciuntur, ſaluo Canone ſeu tributo. Porrò id omne fieri iubet diligente *Inſpectore* ad loca miſſo: vbi *Inſpectorum* genus iſtud obſeruandum eſt, qui videl. mitti ſoliti, ad exploranda loca, eorúmque vires examinandas: de quibus *inf. titulo, de cenſitoribus, peræquatoribus, & Inſpectoribus*: eáque reſtituenda veteribus Dominis, ſi vellent; ſin minus illam, quam dixi, ἐπιβολὴν faciendam: quod & aliàs ab his factum: *vid. l.* 8. 12. *d. tit. de cenſitoribus.* Similes omninò Inſpectores hi priſcis Recuperatoribus, qui bello, vel aliter ablata dominis reſtituebant.

DE

DE VETERANIS.

TITVLVS XX.

XII. COD. IVST. XLVII.

¶ PRIVILEGIA, *à ſe, poſt victorias de Licinio, Veteranis indulta, Conſtantinus M. tabulis, encauto, vel ceruſsâ ſcribi permittit: ſimul & ad Præſidem quendam Edicti exemplar mittit.*

1. *Imp. Conſtantinus A. Floriano Præſ.

VETERANIS, qui ex die V. Nonarum" Iuliarum, cùm prima per Traciam victoria vniuerſo Orbi inluxit, & qui poſtea", apur Nicomediam", noſtram miſſionem meruerunt, certa" per *Edictum* indulſimus, quæ ſcribendi Tabulis", vel encauto & ceruſſa conſcribere detur eis licentiam." *Edictum*" autem, continens Indulgentiam" noſtram, ad deuotionem" tuam miſimus, &" vt tua dicatio", & cuncti alij, recognoſcant, quid præſtitimus memoratis. PP. IV. Id. April." Licinio V. & Criſpo Cæſare CONSS.

NOTÆ.

"Non eſt hic accipiendus Florus Præſes Numidiæ, cuius mentio apud Optatum *lib.* 3. verùm *Floriacus PF.P.Orientis*: vel certè Præſes, aut Proconſul Aſiæ.
" Quintâ Kalendarum Iuliarum, *Faſtorum Siculorum* Auctor: 3. Iulij, Euſebius *Chronico*.
" Kalend. Octobr. *Faſti Siculi*.
" Apud Chalcedona Alij, quod eodem recidit.
" Id eſt nonnulla quædam.
" Æneis.
" ꭗ. *Licentia.*
" Ipſum ſcilicet.
" Veteranis conceſſam, vid. & *l.* 2. *inf.*
" *De Deuotionis* voce, vide Gloſſ.
" *Vt &*, inuerſo ordine: vt expreſsè habet MS.
" *Dicatio*, hâc *leg.* pariter vt deuotio: eodem ſenſu tribuitur Magiſtratui cuidam, vt exiſtimo, Præfecto Prætorio: Itémque Correctori, *l.* 1. *inf. de Appellationibus.* Proconſuli, *l.* 21. *inf dicto titulo.* Idem Conſtantinus *ep. ad Porphyrium, in fin.* vbi malè *dictationis tuæ*. Hinc & Dicatio publica, *l.* 2. *inf. de famoſis libellis*, Gloſſæ *Dicatio* ἀφοσίωσις, καθοσίωσις, eædem: *ad dicationem*, πρὸς καθοσίωσιν: non aliter ac in *Gloſſis* Cyrilli καθοσίωσις *deuotio, dicatio, maieſtas*. In veteribus monumentis, *Numini Maieſtatique eius dicatus & deuotus*. *Dicatio* ergo, & *Deuotio*, idem.
". ꭗ *PP. IV. Idib. April Cyzico Cæſare* III. *Coſſ.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. quinque ſuper Veteranis, eorúmque priuilegiis, Conſtitutiones, proponuntur, quas & aliæ præceſſerant: quod indicat *lex* 3. Hâc verò non ipſamet priuilegia enumerantur, verùm eorum tantùm STABILITATI conſulitur. Nempè, Priuilegia Veteranis à ſe conceſſa, ſiue Indulgentias *Edicto ſuo* indultas (eâ quam dicit, & de quâ mox dicam occaſione.) Conſtantinus M. licentiam dat iiſdem Veteranis, ea vel tabulis, vel Encauto, vel Ceruſsâ conſcribere, ſed & eundem in finem ad Magiſtratum, cui *lex* hæc inſcribitur, Edicti illius exemplar publicè proponendum, quo omnibus pateſiat, mittit.

Vbi initio notandum quod ait, duobus locis, ſe *Edicto* ſuo Veteranis certa quædam indulſiſſe, mox & *Edictum continens indulgentiam* vocat. Quod de peculiari in id Edicto accipi poſſit. Poſſit & de *Edicto* accipi, quo propoſito victoriæ nunciabantur. De quibus Edictis, quas & laureatas literas mox vocat, Amm. Marcellinus *fine lib.* 16. déque iiſdem *infr. tit. ne publ. lætit.* Vt ita eodem Edicto nunciata fuerit victoria, & eodem militibus militiâ honeſtè tum dimiſſis præmia tributa fuerint.

Secundò triplex illa ratio ſcribendi priuilegia ſibi indulta, Veteranis conceſſa, & ad rei memoriam, obſeruanda eſt, pariter vt *l.* 1. *inf. de aliment. quæ inop. parent.* idem Conſtantinus M. *legem* de alimentis præbendis è publico parentibus inopibus, proponi iubet *æreis tabulis, vel ceruſſatis, & linteis mappis*: Vndè colligitur, hæc ſcribendi genera publicis monumentis reſeruata fuiſſe, & priuatis non niſi ex ſingulari priuilegio conceſſa.

Huius verò moris in genere *veteranorum*, inquam priuilegia Tabulis & quidem æneis, ad perpetuam rei memoriam ſcribendi teſtimonia & exempla, iam olim ante Conſtantinum exhibent quatuor inſignes inſcriptiones, quæ repertæ Aquileiæ, prope Cremonam; Salonæ in Dalmatia; & in Pannonia, ſub Veſpaſiano, Domitiano & Hadriano, quæ extant in *corpore Inſcriptionum, p.* 573. 574. 575. vbi poſt enumerata priuilegia conceſſa veteranis, qui tum militauerant in claſſe Rauemate, item in claſſe Prætoria Miſenenſi, in cohorte, II. Alpino

II. Alpinorum, & VIII. Voluntariorum, inclaraſſe Flauiâ Mœſicâ, quique ſena & vicena vel quina & vicena ſtipendia meruerant, honeſtâque miſſione dimiſis fuerant, hæc verba ſubiiciuntur:

DESCRIPTVM ET RECOGNITVM EX TABVLA ÆNEA, QVÆ FIXA EST ROMÆ IN CAPITOLIO AD ARAM GENTIS IVLIÆ DEFORAS PODIO SINISTERIORE TAB. I. PAG. II. LOC. XXXXIIII.

vel, vt in aliis duabus.

QVÆ FIXA EST ROMÆ IN MVRO POST TEMPLVM DIVI AVG. AD MINERVAM.

De his verò tribus ſcribendi generibus paulò pleniùs videndum nobis eſt. Sanè *Tabularum* appellatione æreas intelligo, de quibus *d. l. 1. inf. de alim. quæ inop. parent.* & in *dictis Inſcriptionibus*.

II. *Encautum* verò eſt ſcripturæ genus duplex, vnum quidem quod ceſtro, alterum quod penicillo, cerâ igne reſolutâ ficbat. De encauſtica quæ fit igni reſolutis ceris & penicillo, non eſt *hîc* ſermo; ſed neque de omni Encauſtica, de qua videndus eſt Plinius *lib. 35. cap. 11. lib. 36. c. 25.* Meminit eius Vitruuius & Apuleius: Igitur Encautum, *h. l. & l. 4. inf. de extraord. munerib.* eſt Scriptura quæ fit ceſtro, non penicillo (quod aliàs *veruculum* dicitur, Græcis ὀβολίσκος, vt interpretantur Gloſſæ vel cauterium, *l. 17. in pr. ff. de inſtructo*:) Aliam proinde ab hac puto quam Græci κέστρωτον vocant; Heſychius. Κέστρωτις ἡ τὴν βαφικὴν μεμυημένη. Vbi rectè legitur βαφικὴν. Eſt igitur *Encautum* literarum expreſſio quæ fit per aduſtionem & ceſtrum ἐγκεκαυμένων. Diuerſum etiam ab hoc *Encauſtum* quod in Principis vſu fuit: quaſi diceres *Inardeſcens*; Fuit ſcilicet Encauſtum Scripturæ ſpecies quædam, quæ à Principe ſolo vſurpabatur, purpurea videlicet, cùm cocti muricis & conchylij ARDORE paginæ ſignabantur: Quod *ſacrum* ideò *encauſtum* dicitur in *d. l. 6. C. de diuerſ. reſcript.* Sanè *h. l.* encauti vſus conceditur Veteranis, eoque priuilegia ſua & indulgentiis ſcribendi Facultas: Sed & Rectores prouinciarum publicas extraordinariorum munerum diſtributiones celebrantes, manúque propriâ perſcribentes, encanto nomina adnectere iubentur, *l. 4. inf. de extraord. muner.* Denique Cenſuales libri, quibus nomina & modus cenſualis profeſſionis continebantur, Encauti breues dicuntur, in *l. vn. Cod. de collegiatis*, vel etiam *encautaria*, vel *encautarij*. Vnde & *encautaria*, ſeu *Encautarij* Ciuitatum & Prouinciarum, pro libris cenſualibus & publicis, *in l. vlt. inf. de cenſu*, ſeu *l. 9. Cod. de Agricolis*: quæ ex *d. l. vlt.* deſumpta eſt.

III. *Ceruſſa* quoque ſcribendi ratio fuit, à quo *Ceruſſatæ tabulæ* dicuntur *in d. l. 1. inf. de alim. quæ inop. parent.* Ex qua pariter *lege* apparet, harum Tabularum vſum fuiſſe in Edictis ſcribendis & proponendis, ſimiliter vt Tabularum ærearum: *Æreis*, inquit, *tabulis vel ceruſſatis, aut linteis mappis ſcripta per omnes Ciuitates Italiæ proponatur lex, quæ parentum manus à parricidio arceat, votúmque vertat in melius*: Ceruſſatæ ſcilicet erant Tabulis æneis proximæ, quæ Incruſtatæ erant plumbo in acuto aceto ſoluto, id enim eſt *Ceruſſa*, quod cuinis notum eſt.

Et hæc de ſcriptura Edicti: nunc ad Hiſtoriam *huius leg.* Pertinet hæc *lex* ad Conſtantini M. victorias de *Licinio*, quarum quidem duæ *h. l.* memorantur. Prior quidem in Thraciâ, quam 5. Non. Iul. obtinuiſſe ſe ait: Poſterior verò in Bithynia apud Nicomediam, idque 14. Kal. Octobr. eiuſdem anni: Vtriuſque victoriæ meminit *Chronici Alexandrini*, ſeu *Faſtorum Siculorum* Auctor, & *Idacij Faſti Conſulares*, & Anonymus *apud Sirmondum & Valeſium*. In eo tamen errat Prior, quod 5. *Kal. Iul.* priorem victoriam obtigiſſe ſcribat: Apertè enim hæc *lex* in Quintam Nonarum id refert: Κωνσταντῖνος νικητὴς Αὔγουστος τὸν τῆς Ἀδριανουπολιτῶν [in Thracia.] θριαμβεύσας πρὸ ε Καλενδῶν Ἰουλίων καὶ τὸν Καλχηδόνιον πόλεμον κλίνας πρὸ δ Καλενδῶν Ὀκτωβρίων: De hac ipſa victoria ſentit & Autor veteris Kalendarij Romani (quod Conſtantinianis temporibus ſcriptum) quod à Muſæo Heruarti depromptum; ibi enim ita, *5. Non. Iul. Fugato Licinio*; Sed & *Faſtorum Conſularium* Autori cum *hac l.* conuenit, *Bellum Hadrianopolitanum die V. Non. Iul. Et bellum Chalcedonenſe XIV. Kal. Octobr.* Hadrianopolitanum bellum non aliud eſt, quàm quod in Thracia geſtum, de quo & Anonymus apud *Sirmondum & Valeſium*. Cedrenus quoque *p. 233.* vbi tamen Græca mutila ſunt: Calchedonenſe verò vel etiam apud Chryſopolim, de quo Anonymus ille, non aliud quàm quod apud Nicomediam: Socrates pariter *lib. 1. c. 2.* Licinium poſt varia inter ipſum & Conſtantinum prælia, tandem apud Chryſopolim vrbem Bithyniæ (quod eſt *Calchedonis* nauale) deuictum ſcribit: πολλῶν, inquit, γενομένων συμβολῶν, καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν, τέλος περὶ Χρυσόπολιν τῆς Βιθυνίας (ἐπίνειον δὲ τοῦτο τῆς Καλχηδόνος ἐστὶν) ἡττηθεὶς ἐξέδωκεν ἑαυτόν. Sed clarius Sozomenus *lib. 1. c. 7.* Bellum hoc in Bithynia ſuſceptum, & Nicomediæ finitum, συνέστατο ὁ ἐν Βιθυνίᾳ πόλεμος ὃν πλεῦσταῖον ἐπολέμησαν πρὸς ἀλλήλους αὐτός τε καὶ Κωνσταντῖνος τοσαύτῃ καὶ θείᾳ ῥοπῇ ἐχρήσατο Κωνσταντῖνος, ὡς κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν κρατῆσαι τῶν ἐναντίων, ἀποβαλόντα δὲ Λικίνιον τὸ πεζὸν καὶ τὸ ναυτικὸν αὐτοῦ ἐν ΝΙΚΟΜΗΔΕΙΑ προσδῦναι. Meminit & huius Nicomedienſis belli Praxagoras Athenienſis, de rebus Conſtantini M. *apud Photium p. 64.* & Zoſimus *lib. 2. p. 654.* Victor pariter vtramque victoriam his verbis perſtringit. *Sexennio poſt, ruptâ pace apud Thracas, Licinius pulſus* CHALCEDONA *conceſſit: ibi ad auxilium ſui Martiniano in Imperium cooptato, vnà oppreſſus eſt*: Ait, *ſexennio poſt Cæſares creatos*, & ſic anno 322. vel 323. nam Cæſares creati A. 317. Cedrenus quoque *p. 233.* vtrumque hoc bellum memorat, additque, hoc bellum octodecim menſibus duraſſe. Et hæc de ipſâ Hiſtoriâ.

¶ Labor omnis iam in characteriſmo temporis Liciniani belli vtriuſque educendo. Victoris primùm locus procedat. *Licinio variis præliis pulſo cum eum prorſus opprimere arduum videretur, ſimul affinitatis gratiâ recepti conſortio adſcitique imperio Cæſarum communes liberi Criſpus, Conſtantinúſque Flauio geniti, Licinianus Licinio. Quod equidem vix diuturnum, neque his qui adſumebantur felix fore defectu ſolis fœdato iiſdem menſibus, die, patefactum. Itaque ſexennio poſt, ruptâ pace*, &c. Certè Cæſares ibi creati A. D. 317. Kalendis Martiis, vt teſtantur *Chronici Alexandrini* Auctor, & *Idacij Conſulares*. Hæc ex Victore. Secundò *Chronici* quod dixi *Alexandrini* Auctor, & Idacij Conſulares hiſtoriam Liciniani belli profligati, referunt in A. D. 324. ſeu *Criſpum 3. & Conſtantinum 3. Coſ.* Tertiò Anonymus ſcriptor vetus qui apud *Sirmondum*, characteriſmum alium ſuppeditat: nempe enim ex belli Gothici à Conſtantino profligati occaſione enatum bellum Licinianum tradit: Atqui patratum id bellum A. D. 323. de quo *ad l. 1. ſup. de re militari, & l. 1. ſup. de commeatu.* Verba hæc ſunt: *Cùm eſſet Theſſalonicæ Conſtantinus, Gothi per neglectos limites erumpentes, & vaſtatâ Thraciâ Mœſiâque prædas agentes, Conſtantini terrore & impetu repreſſi captiuos impetratâ pace reddiderunt. Id contra pactorum fidem*

ſidem Licinius factum eſſe conqueſtus eſt, quod alienos ſines ab hoſte vindicaſſet. Ita flagrantibus odiis bellum exarſit: Quod dum vtrimque paratur, Licinius auaritiâ & crudelitate graſſari cœpit, multis ob diuitias interfectis. Quartum characteriſmum colligo ex hoc ipſo *Codice*. Primò ex *l. 3. inf. de extraordin.* quæ Conſtantini conſtitutiq eſt, eaque data A. D. 324. *ad edictum Chalcedonenſium & Nicomedienſium*, (nam ita *ibi* reponendum) 8. *Kal. Maij.* Nempe, ſtatim vt Chalcedone & Nicomediâ potitus Conſtantenus Licinio deuicto, hanc ad edictum illarum vrbium conſtitutionem edidit. Secundò id ſtatuitur ex *l. 1. inf. de infirmandis his quæ ſub Tyrannis*: quæ A. D. 324. *PP.* XVII. *Kal. Iun.* dicitur: quâ vtique Conſtantinus M. Licinij conſtitutiones & leges abrogat: quam & eodem fine mox anno ſequ. 325. *initio legis* 2. iterauit. Quintò, Nudi quoque Faſti Conſulares id oſtendunt, nempe poſt A. D. 317. bellum extremũ Liciniarum & Licinium profligatum: Anno quippe 318. fuit Licinius ipſe quintùm cum Criſpo Cæſ. Conſul. & An. 319. Conſtantinus A. 5. cum Licinio (id eſt Liciniano Licinij filio Cæſ.) Sextò, ex Hiſtoriâ Eccleſiaſticâ liquet, Licinium deuictum poſt A. D. 317. Anno quippe 319. notatur Licinij in Chriſtianos perſecutiò. Sed his omnibus renititur hæc *lex*: Item reniti videntur ſuperiore Anno 317. quatuor Conſtantini conſtitutiones, quæ datæ ſunt *ad Bithynos*, ad quos ſanè Conſtantinus M. eas *leges* emiſiſſe non potuit, niſi Licinio deuicto (verùm vt ad eas *leg.* dico, referri eas malim ad A. D. 330.) Igitur expediendis his difficultatibus, putabat Sigonius ſubſcriptos *huic legi* Conſules emendandos eſſe, & poſt eum quoque Petauius *paralipom. p.* 861. 862. ſic vt A. D. 323. vel 324. adſcribi velint: Quod poſtremum & ipſe cenſeo: qui ſanè adſcriptus eſt *d. legi* 1. *inf. de infirm. his q. ſub Tyr. & d. legi* 3. *inf. de extraordinariis*: Sic vt Licinianum bellum anno 323. cœptum, felicibuſque victoriis duabus continuatum, initiò verò anni 324. patratum fuerit. Et verò cùm apices literarum propiùs intueor, ita omnino cenſeo, huius *legis* ſubſcriptionem emendandam ita: *PP.* IIII. *Idib. April. Cyzico Criſpo Cæſare* III. cos. [id eſt, anno 324.] expuncto Licinij nomine velut Tyranni: nempe Cyzici propoſita fuerit hæc *lex* de Veteranorum præmiis & priuilegiis proximè ad Bithyniam, vbi Nicomedia, cuius *h. l.* mentio, vrbe Helleſponti......... publicæ fuêre.

II.* Idem A........

CVM introiſſet" Principia, & ſalutatus eſſet à Præfectis", & Tribunis, & Viris Eminentiſſimis", adclamatum" eſt, *Auguſte Conſtantine, Dij" te nobis ſeruent: veſtra ſalus, noſtra ſalus: Verè" dicimus, iurati dicimus.* Adunati Veterani exclamauerunt; *Conſtantine Aug. Quò", nos veteranos factos, ſi nullam Indulgentiam" habemus?* CONSTANTINVS A. dixit, *Magis magiſque Conueteranis" meis beatitudinem" augere debeo, quàm minuere.* Victorinus veteranus dixit. *Muneribus & oneribus, vniuerſis locis, conueniri non ſinamur.* CONSTANTINVS A. dixit: *Apertius indica, quæ ſunt maximè munera, quæ vos contumaciter" grauant.* Vniuerſi veterani dixerunt: *Ipſe" perſpicis ſcilicet."* CONSTANTINVS A. dixit: Iamnunc" Munificentiâ meâ omnibus Veteranis id eſſe conceſſum perſpicuum ſit, Ne quis eorum nullo" munere ciuili, neque in operibus publicis conueniatur, neque in nullâ conlatione, neque à Magiſtratibus", neque vectigalibus. ¶ In quibuſcumque Nundinis" interfuerint, nulla" proponenda" dare debebunt. ¶ Publicanis" quoque (vt ſolent agentibus" ſuper conpellere") ab his veteranis amoueantur: Quiete poſt labores ſuos perenniter perfruantur. ¶ *Fiſco* noſtro quoque eâdem" Epiſtula" interdiximus", vt nullum omnino ex his inquietaret, ſed liceat eis emere & vendere, vt integra beneficia eorum ſub ſæculi noſtri otiô & pace perfruantur", &" eorum ſenectus quiete poſt labores perfruatur. ¶ *Filios"* quoque eorum defendant decertationes quæ in patris perſona fuerunt"; quóſque" optamus floreſcere ſollicitiùs" ne" ſi contumaces, ſecundum eoſdem Veteranos, conprobari potuerint; decimentur" his ſententiis cum Præſidali officio adiungentur probabilius"; iuſſionem meam. ¶ Curabunt ergo Stationarij" milites cuiuſque Loci, Cohortis, & parentes eorum deſperationem", & ad ſanctimoniam conſpectus mei ſine vllâ deliberatione remittere, vt ſint ſalui cum ſenuas conſecuntur" pœnas indulgentiæ. Dat. Kal. Mar. in ciuitate Velouocorum", Conſtantino A. VI. & Conſtantio Cæſ. CONSS. [320.]

NOTÆ.

* *Lex* 1. *Cod. eod. tit.*

" Conſtantinus M. ſcilicet, cuius nomen *legi* inſcriptum vel ſaltem indicatum.

" *Præfectorum* horum, ante Tribunos, vnica hæc *hoc Codice* lex meminit: Hi erant *Præfecti Legionum*, de quibus Vegetius *lib. 2. cap. 9.* Præfecti Caſtrorum, &c.

" De Viris *Eminentiſſimis*, vid. & *l. 11. Cod. Iuſt. de quæſtionib.* & dicam ad *l. 1 inf. de quæſtion.*

" *Acclamationis* mos & formula, de quâ mox.

" Gentilium militum formula.

" *Verè dicimus*: vid. inf. Lampridij *locum.*

" *Quò mihi fortunam, ſi non conceditur vti?* Horatius. Papinianus apud Auctorem *Collat. Legum Moſaic. t. 4. Quò bonum fuit lege comprehendi?* Omittò alia.

" Eâdem *Indulgentiæ* voce vtitur *lex* 1. *ſup.*

" *Conueteranos ſuos* Principes, Veteranos dixere; vid. præter alia Suetonium in *Auguſto*, *cap. 25. & l. 1. ff. de teſtam. mil.* vt & milites, *Commilitones*: de quo poſtremo eſt locus apud Syneſium, *de Regno*, *p. 12.* Nempè eâ figurâ, quæ ad beneuolentiam conciliandam plurimum valet, quam Rhetores *κοινωνίαν* vocant.

" *Beatitudo* Veteranorum.
" *Contumaciter*, id eſt, grauiter.
" Abeſt hæc vox à Cod. Iuſt.
" *Iam nunc*, id eſt, à modo; ſic *l.2. ſup. de Palatinis S.L. & l.1. ſup. de officio Rector. Prouinc.* (vbi plenè dixi de hâc formulâ) *l.9. de Iuſtrali collat. l.17. ſup. de Tironib.*
" *Magnificentiâ*, Cod. Iuſt. malè.
" *In vllo*, Cod Iuſt. (vt mox, *nec vlla*:) quanquam hoc duplex abnutiuum exemplo non caret: Sic infrà, *neque in operibus publicis nec vlla.*
" Magiſtros pagorum intelligit, de quibus dixi ad *leg.1 ſup. de erogat. milit. annona*: Eodémque ſenſu *l.2. ſup. de Salgamo.* Notula ad marginem Siculi Flacci, *Magiſtri pagorum*, *Magiſtrati dicuntur.* Eodem ſenſu, *l.2. §. 24. ff. ne quid in loco publico.*
" De *Nundinis*, vid. *Nouellam Theodoſ. ult.*
" *Vlla ob venditionem proponendam*: ita Tiliſius.
" *Proponenda*, de eo mox.
" ꝶ. *Publicani*, vt Cod Iuſt.
" *Adſolent.* Cod. Iuſt.
" *Agentibus*, id eſt negotiantibus. *Agere ἀπλῶς*, pro mercimonia agitare, ſeu negotiari, tentaret quis *Agentes*, *publicani* ſcilicet πράττειν, pro εἰσπράττειν exigere: πράκτορες *exactores*, vt alibi dico. Verùm id hic non admitto.
" *Supplere*, Cod. Iuſt. in veteri libro, *ſuperpellere.* Eſt enim quod Græci dicunt ὑπερπράττειν καὶ λεηλατεῖν.
" Hâc eadem.
" *Epiſtolæ* appellatione Cuiacius hic intellexit, teſtimoniales particulares ſcilicet dimiſſionis Veteranorum: quo ſanè ſenſu *Epiſtolæ* accipiuntur *l.11. inf. ſuprà, de deſertoribus*: & *l.1. inf. ſit. prox. de teſtimoniali*, & *l 2. inf. de Tractoriis & ſtatiuis l.45. inf. de Decurionib.* ſeu emeritæ miſſionis epiſtolæ, *l.4. inf. h. t.* Imò *Epiſtola* hic, eſt Reſcriptum Principis, ſiue Edictum miſſionis veteranorum generale: & vt mox vocatur, iuſſio Principis 1 *verſiculo*, *Filios quoque*, *inf.*
" *Interdicimus*, Cod. Iuſt. rectè, vt puto.
" Ita quoque *Codex Iuſtinianeus.* Quod ſi ita eſt, paſſiuo ſignificatu hæc vox accipienda fuerit. vid. Iuretum ad hunc locum, *lib.2. Sym. ep.11.* vid. & *l 1. ſup. de maternis bonis.* Malim tamen *perferantur.*
" Sequentia omnia abſunt à *Codice Iuſtinianeo.*
" Sententiæ ſequentes (quæ à *Cod Iuſt.* abſunt) ſi quæ *hoc Codice*, corruptiſſimæ & obſcuriſſimæ, de quibus in ipſo *Commentario.*
" An? *Filij quoque eorum dependant decertationes?* An? *In filios quoquè eorum deſcendant decertationes?* Nil tale mihi probatur: lectio *hic* retinenda.
" Floruerunt.
" *Eoſque*, vel, *quos &*: an vero; *quaſque* decertationes ſcilicet, vel, *vt quos?* duo ſanè capita de filiis veteranorum hic contineri omninò puto: Primum, immunitate paternâ eos gaudere, de quo dicetur ad *l.9. huius Tituli.* Secundò, eos militiæ labore floreſcere oportere, id eſt, ad militiam vocari.
" Quos &.
" ꝶ *Solito citiùs.*
" *Nam ſi.*
" An *probabili iuſſione mea?* an *probabiliùs*, *iuxta iuſſionem meam?*
" De huius loci emendatione mox.
" De *Stationariis* dicam ad *l.2. inf. de cohortibus.*
" An ita reſcribendum? *Et parentes eorum & deſperationem?* An ita, *explorantes eorum deſperationem eos*, &c. *Deſperationem* porrò, pro deſperatis, contumacibúſque militiam detrectantibus. *Deſperationis* voce vtitur quoque Conſtantinus in *l.1 ſup. de Iuriſdict.* in deſignandâ Actorum rei priuatæ licentiâ & inſolentiâ, & *l.15. inf. de cohortalib.* de apparitoribus criminoſis fugitiuis, *cùm de indulgentia deſperare cœperint.*
" Id eſt, dubitatione, morâ, vt ſine aliquâ ambiguitate *l.1. inf. de filiis Veteranorum.* Quanquam & deliberatio, dubitatio eſt, & mora.
" *Beleuocorum* Cod. Iuſt. vndè *Belouacorum* in Galliâ ſcilicet iam omnes conficiunt; ſed ꝶ *Velanorum*: de quo mox.

COMMENTARIVS.

SECVNDA hæc Conſtantini M. conſtitutio eſt de Veteranis, eorúmque priuilegiis, & filiis eorum: quâ quidem Acta quædam, non in Conſiſtorio, verùm in *principiis militaribus* (id eſt in loco Iudiciorum militarium & querelis militum excipiendis deſtinato; de quibus poſteà pleniùs:) referuntur. Quibus actis duo capita continentur: prius, de veteranis; poſterius, de Veteranorum filiis. Poſt peractas videlicet, ingrediente Conſtantino M. in Principia, ſalutationes: poſt ſolitas item, fauſtáſque & ἐγκυκλίους acclamationes, ſeu ἐπιβοήματα: item poſt ſermonem hinc indè inter Conſtantinum M. & Veteranos commutatum, ſeu habitum: denique ad Veteranorum exclamationes, efflagitationes & preces. Ex quibus apparet, quis Conſtantini, quis viceuerſa Militum & Veteranorum in Conſtantinum animus & affectus fuerit: Quâ parte etiam, priuſquàm de ipſius *leg.* ſententia agimus, plurima notanda veniunt. Prima obſeruatio eſt de *Principiis*, déque ſalutationibus ſimul & acclamationibus Principum in his. *Principia* ergo erant loca in caſtris, in quibus Præfecti & Tribuni iudicia exercebant, iura reddebant, querelas commilitonum audiebant, quod notiſſimum eſt, vel ex Macri I. C. *l. officium 12. in fine, ff. de re militari.* Probo, *in Eumene*: Tacito 1. *hiſtor.* Liuio, *variis locis.* Hinc & *militum Sancta Principia*, in quibus etiam *leges* & *conſtitutiones* Principum rem militarem ſpectantes adſeruabantur: vt teſtatur *Nouella Theodoſij* 1. & Iuſtinianus *conſtit. de Codice Iuſtin. confirm.* §. 4. vnde quoque hæc *lex* deſumpta fuit proculdubio: deuotiſſima Principia, *l. iubemus 16. §. 1. Cod. de erogat. mil. ann.* Breuiter, Principia erant in re militari, ſeu militiâ, quod in re ciuili, Prætoria vel Secretaria Iudicum: videndus inter alios Liuius, *lib.* 27. & *lib.*28. Frontinus, *de re militari*, *lib.* 4. *c.* 1. & *lib.2. c.5.* quibus etiam locis, *mittere Principia*, eſt conuentum militarem ſoluere, Tribuno vel Imperatore non ampliùs ibi præſidente, neque ampliùs ius aut mandata diſpertiente. Quomodo & Prætorium miſſum dicitur apud Liuium *lib.*21. horum denique mentio in *l. vlt. C. quæ ſit longa Conſuetudo.* Vopiſcus *in Vita Numeriani*: *Eumque ante ſigna & principia protraxére.* Principiorum peculiaris erga Principes ſeu Imperatores religio ſeu reuerentia fuit: & vice verſa ipſorum Principum, erga Principia. Quare ingreſſi ea quandoque Imperatores, vt iuri militari dicundo præeſſent, vel intereſſent: Et tùm ſolemnitate magnâ ſalutatione videl. mox & acclamatione excepti, quod hæc *lex* teſtatur: & alter Pollionis locus, *in Regilliano. Cùm manè proceſſiſſet à Principiis Imperator eſt ſalutatus.* Vbi tamen vir Doctus *Principia*. pro Principibus militibus accepit: Tertullianus quoque *de corona militis, c.12. Ecce annua votorum nuncupatio*: *quid videtur?*

Prima

Prima in PRINCIPIIS; *Secunda in Capitoliis.* Amm.Marcellinus quoque *lib.15.p.45.* de Syluano, *Nihil tutum ex præſentibus ratus, in conſilia cogebatur extrema: & ſenſim cum Principiorum verticibus ſecretius collocutus, iiſdemque magnitudine promiſſæ mercedis amiſſis, cultu purpureo à draconum & vexillorum inſignibus ad tempus abſtracto, ad culmen Imperiale ſurrexit.* Quo loco *Principia*, perperàm interpretatur vir doctiſſimus, *Principales milites*, qui priuilegiis muniuntur: *Principiorum* enim vertices ſunt qui in principiis potiore loco erant. Etſi aliis locis Amm. Marcellinus vt *lib. 22. p. 221. 223. lib.25.p.317. principia*, pro Principalibus legionum & turmarum, ex quibus Principia conſtabant, vſurpat: quique conſultationibus adhibebantur. Cum hâc verò Salutatione non eſt miſcenda ſolemnis matutina illa militiæ, de quâ Polybius in inſigni illâ παρεκβάσει de militiâ Romanâ: οἱ δὲ ἱππεῖς καὶ ταξίαρχαι πάντες ἅμα τῷ φωτὶ παραγίνονται πρὸς τὰς τῶν χιλιάρχων σκηνάς· οἱ δὲ χιλίαρχοι πρὸς τὸν ὕπατον, κἀκεῖνος μὲν τὸ κατεπεῖγον ἀεὶ παραγγέλλει τοῖς χιλιάρχοις. οἱ δὲ χιλίαρχοι τοῖς ἱππεῦσι καὶ ταξιάρχαις, &c. *Equites verò & Centuriones cum primâ luce veniunt ad tentoria Tribunorum, Tribuni ad Conſules; atque ille quidquid agendum Tribunis edicit: Tribunis, Equitibus, Centurionibúſque,* &c. Ioſephus *lib. 3. excidij*: ὑπὸ δὲ τὴν ἕω τὸ στρατιωτικὸν μὲν, ἐπὶ τοὺς ἑκατοντάρχας ἕκαστοι, πρὸς δὲ τοὺς χιλιάρχους οὗτοι συνίασιν ἀσπασόμενοι, μεθ' ὧν πρὸς ἡγεμόνα τῶν ὅλων οἱ ταξίαρχαι πάντες. Non eſt item miſcenda altera illa ſalutatio pariter proceſſuro Principe, quæ continetur *l.1.Cod.de ſententiam paſſis & reſtitutis*, etſi in multis conueniat. *Cùm*, inquit, *ſalutatus eſſet à Gertiano & Aduento & Opilio Macrino Præfectis Prætorio Clariſſimis viris, item amicis & Principalibus officiorum, & vtriuſque ordinis Viris, & proceſſiſſet, oblatus eſt ei Iulianus.* &c. Multò minus miſcenda cum hac ſalutatio ingredientium ad Principem, de quâ *ſuperiore lib. 6.* de quâ & Lampridius, *in Alexandro Seuero, p.115. cap.119.* & Capitolinus *in Maximino Iuniore, p.148. 149.* Vt ad ingreſſum Principum in Iudiciorum loca redeam, de ingreſſu Agrippæ Regis in auditorium Feſti, eſt locus *Actorum c.15.* μετὰ πολλῆς φαντασίας καὶ εἰσελθόντων εἰς τὸ ἀκροατήριον σύν τε τοῖς χιλιάρχοις καὶ ἀνδράσι τοῖς κατ' ἐξοχὴν οὖσι τῆς πόλεως.

Secunda ad hanc *legem* obſeruatio eſt, de *Acclamationibus* Principi fieri ſolitis, quarum *Acclamationum* factarum, quæ Græcis ἐπιβοήματα, εὐφημίαι, & poſterioris æui Græcis πολυχρόνια, multa exempla in Hiſtoriâ Auguſtâ occurrunt. Et quidem in Principiis militum, vid. Herodianum *lib.....* ſub iiſdem etiam formulis quæ *hic* occurrunt, ſeu *hâc lege* continentur geminæ germanæ. Tres verò formulæ hîc occurrunt: Prima hæc formula, DII TE SERVENT: quæ ipſa ſolemnis & ἐγκύκλιος fuit. Ita apud Lampridium *in Diadumeno*, à militibus pariter acclamatum, *Macrine Imperator, Dij te ſeruent, Antonine Diadumene, Dij te ſeruent, Iupiter optime maxime, Macrino & Antonino vitam*: Apud Vulcatium Gallicanum, *in Caſſio in fin. Adclamatum à Senatu, Antonine Pie Dij te ſeruent: Antonine clemens Dij te ſeruent*: Apud Pollionem *Claudio: Auguſte Claudi, Di te Nobis præſtent.* In auguratione Alexandri pariter à Senatu acclamatum, referente Lampridio *p.116. 117. Auguſte innocens Dij te ſeruent, Alexander Imperator Dij te ſeruent: Dij te Nobis dederunt, Dij conſeruent; Dij te ex manibus impuri eripuerunt; Dij te perpetuent, Dij illum eradicauerunt, Dij te ſeruent: Dij immortales Alexandro vitam.* Et rurſum, *Antonine Alexander Dij te ſeruent: Antonine Aureli, Dij te ſeruent: Antonine Pie Dij te ſeruent: Antonini nomen, Antoninorum nomen Dij conſeruent.* Item, *Antonine Auguſte Dij te ſeruent, Dij te Antoninum conſeruent*: & poſt, *Alexander Auguſte Dij te ſeruent. Cæſar noſter, Auguſtus noſter, Imperator noſter, Dij te ſeruent, Vincas, valeas, multis annis imperes.* Et rurſum: *Magne Alexander Dij te ſeruent*: Item, *Aureli Alexander Auguſte Dij te ſeruent.* Sed & bello Perſico finito, *p. 134. Alexander Auguſte Dij te ſeruent, Perſice maxime, Dij te ſeruent.* Gordiano quoque ita adclamatum, refert Capitolinus, *in Maximinis*, qui ſub Conſtantino M. (cuius hæc *lex* eſt,) ſcripſit *p. 144.* & *p.147.* & in *Gordiano, p.153. in Maximo & Balbino p.156.* & Vopiſcus, *in Tacito p.227.228.* item *in Probo p. 237.* in *Saturnino p.245.* Similis illa quæ facta DOMINO & Saluatori noſtro Hieroſolymam ingredienti, ex *Pſalmo 118. Hoſchibahna*, id eſt SERVA OBSECRO, quod in *Hozanna* contractum.

Hinc interim obſeruandum, Veteranos, de quibus *h. l.* Gentiles fermè fuiſſe, eâque formulâ Gentiles Conſtantino M. Principi acclamaſſe, *Dij te nobis ſeruent.* Itaque & Tribonianus, religioſior iam, hoc ita immutauit, *Deus te nobis ſeruet.* Et hæc de primâ Acclamationis formula.

¶ Sequitur altera, *Veſtra Salus, noſtra ſalus*: Simillimè adclamatum Seuero, Commodo interfecto, vt refert Lampridius, TE SALVO, SALVI ET SECVRI SVMVS: VERE, VERE: *modò* VERE, *modò* DIGNE, *modò* VERE, *modò* LIBERE: Item *Alexandro Seuero. In te ſalus, in te vita, vt viuere deberet: vt & Salua Roma quia ſaluus Imperator.* Hùc & illud incerti Panegyriſtæ Galli ad eundem Conſtantinum circa A. D. 326. locus facit. *Cùm in tuâ conſeruatione ſalus noſtra ſita ſit*: & mox: *Tu cuius ex vitâ omnium fata pendent*; apud Ammianum Marcellinum *lib.14.p.20. à Principis ſalute velut filo pendere ſtatum orbis Terrarum.* Phædrus *l.5. fabul.88. Lætare incolumis* ROMA SALVO *Principe.* Sic Chryſoſtomus *hom 6. in 1. Timoth.22.* agens de precibus pro Regibus, ἡ ἐκείνων σωτηρία ἡμῶν ἀμεριμνία ὑπάρχει. Illud verò *veſtra ſalus, noſtra ſalus*, neſcio quomodo fermè vſurpauit apud Caſſiodorum *2.var.vlt.* Theodoricus Rex ad Chlodoueum R. Francorum ſcribens, *veſtra ſiquidem ſalus, noſtra gloria eſt.* Omitto nunc πολυχρόνια Græcorum, quibus multos annos comprecabantur.

Tertia Acclamationis formula, imò & clauſula, *Verè dicimus: Iurati dicimus.* Nempe ita adſeueratione magna & iureiurando formatæ nonnunquam & concluſæ à veteribus Acclamationes, vt ſe non fictè aut ſimulatè, & expreſſis per adulationem vocibus, ſed verè, & ex animo acclamaſſe teſtarentur. Plutarchus quoque teſtis, *libro de Auditione*, de Acclamationibus in Declamatores: & Lucianus *in Zeuxide*, qui nominatim *per Herculem* firmatas ait. Eodem pertinet formula, *Ita ſaluus ſim*, apud Arianum *in Epictetum lib.3. c.23.* Sic & Dio, *lib.61. inf.* Nerone in Theatro canente acclamationes finitas narrat Iureiurando *Per ipſum Cæſarem.* Atenim ſimilis planè *huius leg.* formulæ locus, in ſuperiore illo Lampridij loco *in Commodo*, quem repetere iuuat: *Te ſaluo, ſalui & ſecuri ſumus*: VERE, VERE: *modò* VERE, *modò* DIGNE: *modò* VERE, *modò* LIBERE. Hæc verò *lex* omniũ pleniſſimè firmat, vt quæ publicorum monumentorum pars ſit. De hoc alioquin in Acclamationibus Iuriſiurandi more Franciſcus Bernardinus *lib.1. c.22. ſeptem libris de veterum Acclamationibus & plauſu.* Nunc de *lege* ipſa.

¶ Primo *huius legis* capite id Conſtantinus M. conſtituit, I. vt Veterani ab omnibus muneribus Ciuilibus immunes ſint, id eſt, à muneribus perſonalibus,

ſonalibus, de quibus alibi plenè dicetur. 2. Vt immunes ſint ab operibus publicis, id eſt ne ad opera publica, aut opes, aut operas conferre teneantur, de quo dicetur *inf. tit. de operibus publicis* 3. Vt immunes ſint ab omnibus Tributis & annonis. 4. Vt à Magiſtratibus conueniri non poſſint, id eſt, vt ne operas ad vias tuendas Magiſtri pagorum ab his exigere poſſint: Vel ne militi prætereunti aut alij cuicunque comitatui annonam præſtare, ligna aut ſtramenta deportare à Magiſtris pagorum cogi poſſint. (Hæc enim per *Magiſtratus*, id eſt, Magiſtros pagorum à poſſeſſoribus exigi ſolita, docui ad *l. 1. ſup. de erogat. militaris annonæ*: adducto eam in rem Siculi Flacci loco.) Atque hoc ſenſu *Magiſtratus* hic accipiendi ſunt: pariter vt *l. 2. ſup. de Salgamo*: 5. Vt immunes ſint Veterani à Vectigalibus: *Vectigalis* appellatione hoc loco vel ciuitatum ipſarum reditus intelligi poſſunt, ſuos enim Ciuitates & Reſpublicæ reditus habuerunt, quæ *Vectigalia* dicebantur, de quibus erit dicendi locus *inf. l.* 10. 18. 26. 32. 33. 48. *de operibus publicis*. Item intelligi poteſt *Vectigalis* appellatione portorium, id eſt, id quod pro mercibus quæ importantur & exportantur, ſoluitur. Græci ἐξαγωγικὸν καὶ εἰσαγωγικὸν vocant. Nam & ita iidem Græci φόρον & τέλος diſtinguunt: & diuerſa plerique Scriptores faciunt tributa, & vectigalia. Et ſanè Veteranos à portorij onere immunes fuiſſe docet *lex 9. inf. h. t.* Verùm priori interpretationi adquieſco, propter ea, quæ poſteà mox de publicanis ſubiicientur.

¶ Sequuntur tres immunitates circa *Negotiationem*; nempè, quod Veterani in quibuſcumque Nundinis πανηγύρεσι, interfuerint, negotiantes immunes eſſe debeant, & à *Proponendis*, à Publicanorum, Fiſcique exactione, quibus tribus alioquin negotiatores vrgebantur. Nos de ſingulis.

¶ Sextò igitur à *proponendis* immunes Conſtantinus Veteranos iubet eſſe. *Proponenda* ſunt *h. leg.* quæ ob merces publicè venum propoſitas & expoſitas nundinárum tempore ſeu in nundinis ciuitati vel territorio, in quibus Nundinæ celebrantur, ſoluebantur: obſeruandum enim in oppidis & in regionibus certo loco ac tempore emendis & vendendis rebus, nundinas, *droict de marché*; conſtitui ſolitas, per Honoratorum diſpenſationem & Ordinum ſeu Ciuium, ſub præſentia Rectoris Prouinciæ, vt oſtendit *Nouella Theodoſij vlt. in fine*: vid. & *l. vn. Cod. de Nundin.* In his igitur Nundinis quid Ciuitatis nomine exigebatur ob merces propoſitas. *Proponere* ἀπλῶς eſt merces venum, ſeu vendendas exponere, vt docet quoque *l. 1. inf. de fiſci debitorib. lex, Nemo* 10. *inf. de Iudæis*, Iuuenalis *Satyra 4. verſ. 46.*

——— *Quis enim proponere talem*
Aut emere auderet?

Græci pariter dicunt, προτιθεῖς: Itémque *propoſita* bona, eodem ſenſu, *d. l. 1. inf. de fiſci debitorib.* Hinc igitur *Proponenda*? ſunt ea quæ pro, vel ex propoſitis mercibus exiguntur Ciuitatis nomine: quod etiam Venalitium dici videtur in *l. vn. C. de Nundinis*, Nos Galli *la laude, ou loüade*, item *le droit de Hallage*, item *le droit de Hautbar, Oſtellage* vocamus. Neque huic adeò abſimile eſt quod dicimus *droit de Plaſſage*, ſeu Locarium: A quo proinde Veterani immunes fuêre, pariter vt picturæ profeſſores pergulas & officinas in locis publicis ſine penſione obtinebant, ſi in his vſum propriæ artis exercerent, *l. vlt. inf. de excuſat. artificum*. *Proponenda* verò, quomodo & *Cognoſcenda*, pro ipſis functionibus publicis, *l. 129. inf. de Decurion.* Caſſiodorus 4. *var.* 19. in eodem fermè argumento, *Nundinanda*: Siliquatici namque præſtationem, quam rebus omnibus NVNDINANDIS prouida definiuit Antiquitas in frumentis, vino, & oleo, dari præſenti tempore non iubemus. Sic & Præbenda iam olim dixit Plautus & Gellius: Caſſiodorus 5. *var.* 40. tribuenda quæ moræ ſolito tribuuntur.

¶ Septimò, à *publicanis* Veteranos inquietari Conſtantinus M. vetat, id eſt, *portorium* ab his exigi, atque adeò à portorio immunes eſſe iubet, atque ab aliis mercium vectigalibus & tributis, quæ Publicani exigere ſolent à negotiantibus.

¶. Octauò Fiſcum quoque quidquam exigere à Veteranis, Conſtantinus M. vetat, emptionis vel venditionis nomine. Quibus verbis *ſiliquaticum* indicari ſeu innui quis putet: Proponendis proximum Monopolium Siliquaticum, & Auraria præſtatio ſcilicet erat: quod Fiſco (non Ciuitati, vt *proponenda*) præſtabatur mercium nomine: Quanquam in portubus id exactum oſtendit Caſſiodorus: mentio frequens apud eum 2. *Ep.* 4. & *ep.* 30. & 4. *ep.* 19. & *lib.* 3. *ep.* 26. *lib.* 5. *Epiſt.* 31. & de eo eſt *Nouella Theodoſiana vlt.* qua Siliquaticum inſtituitur: Græci κερατισμὸν vocant. Siliquaticum à *luſtrali* collatione, ſeu auraria, quomodo differat *ſuo titulo* dicetur. Hactenus primum caput, ſeu de priuilegiis Veteranorum ipſorum.

¶ Alterum huius legis ſiue Iuſſionis, ſiue Epiſtolæ caput eſt, de *Filiis* Veteranorum, de quibus alioquin eſt peculiaris *infrà, Titulus hoc ipſo libro*, ab hoc alter; *ſcilicet de filiis militarium Apparitorum & Veteranorum*. Et quidem *eo titulo* quatuor eiuſdē Conſtantini de iis cōſtitutiones, putà *lex* 1. 2. 4. 5. è quibus *lex* 1. ſuperiore anno data, & ad eandem Hiſtoricam cauſam pertinens ad quam hæc *lex*: de quo mox; de quo adhuc ad *l. 9.* Et hoc quidem caput, ſi quod aliud *hoc Codice*, omnium fœdiſſimè deprauatum, & conclamatum eſt, in quo reſtituendo, qui aliquid præſtiterit, ſemper aliquid deſiderabit. Illud perſpicuè ſatis vult Conſtantinus M. vt Veteranorum priuilegia ad filios quoque eorum porrigantur; *eos*, inquit, *defendant decertationes, quæ in patris perſonâ fuerint: defendant*, id eſt, immunes præſtent: quo ipſo ſenſu *defendendi* vox effertur *l. 7. in f. de tironib. Defendere* alioquin in genere pro *tueri decertationes*, id eſt, certamina, ἀγωνισμοὶ, labores in militiâ à parentibus peracti, de quo adhuc ad *l. 9. Decertandi* vox hâc in re propria, armis ſcilicet bello, prælio, ferro, manu, vi decertaret: quod & addi ſæpè ſolet. 2. Item hoc vult, vt Veteranorum filij & ipſi militent, & efflorеſcant. *Floreſcendi* vox ad militarem laborem pertinet, Quomodò & *florentiſſimis* Legionibus dicuntur pariter filij Veteranorum inſeri *l. 12. inf. hoc. titulo*. Et quidem ſoliciiùs, vel potius *ſolito citiùs*, quod ſuadent ſequentia. 3. Pœnas contrà minitatur *contumacibus*, id eſt, militiam detrectantibus: Hæc tria inquam etſi in turbido, attamen internoſci ſatis poſſunt: Proinde eodèm pertinet hic locus, quò illa Valentiniani *lex* 58. *inf. de Decurionibus*. Sed *& qui nexum curialem naſcendi opportunitate vitauerit, niſi cùm duodeuiginti annos expleuerit, militiam exerceat, per quam parentibus eius* IMMVNITAS *Quæſita eſt, ſecurus eſſe non poterit, propter ſortem originis*. Item etſi *alia* nonnulla duriuſcula hîc occurrant, interpretatione tamen aliquâ ſuſtineri, vel leuiculâ ſaltem emendatione ſanari poſſunt, vt *in Notis* iam tentauimus: Atenim inſanabilia iſta videntur; *ne ſi contumaces ſecundum eoſdem Veteranos comprobari potuerint, decimentur his ſententiis, cum Præſidali officio adiungentur probabilius iuſſionem meam.* Quæ omninò ita expreſſa ſunt in MS. Et tamen ea ita ipſe reſtituam: *Nam ſi contumaces* [filij ſcilicet Veteranorum] *ſecundum*

eoſdem

eoſdem Veteranos comprobari potuerint, *decimo ætatis ſextóque cum Præſidali officio adiungentur probabili iuſſione meâ.* Singula expendamus. Ait Conſtantinus, 1. *Nam ſi Contumaces*, id eſt, ſi militiam detrectare comprobari potuerint, & quidem *ſecundum eoſdem Veteranos*, id eſt, ſi quemadmodum Veterani ipſi iure militiam detrectant, ipſi quoque Veteranorum filij detrectare velint contumaciter (nam & *contumacia* verbum in bonam partem effertur)...... 3. Repoſui, *Decimò ætatis ſextóque*: quod ſuadent omnino euſdem Conſtantini M. *lex* 4. *inf. de filiis Veteranor.* & Conſtanti, *lex* 35. *inf. de decurionib.* quibus poſt ſedecim annos filij Veteranorum curiis mancipari iubentur. Vide & quæ notaui ad *l*, 5. *ſup. de re militari*: Alioquin ætas alia aliis poſtea conſtitutionibus præſtituta, & quidem octodecim annorum, *l.* 88. *de decurionib.* 4. Præſidali officio adiungentur: Veteranorum ſcilicet filij militiæ inhabiles, in officiis Præſidalibus militare aliquando iuſſi ſunt, vt teſtatur *d. l.* 5. *ſup. de re militari*: Curiis alioquin annecti iuſſi ab ipſomet Conſtantino: vid. *l.* 1. *de filiis Veteran.* & Iuliano, *l.* 58. *de decurionib.* Poſtea ſanè Conſtantij *l.* 6. *eod. tit.* Veteranorum filij officiis præſidalibus adgregari vetiti: vbi tamen vid. quæ de *illius legis* ſenſu dixi. Et hæc de prima poſterioris capitis ſententia.

¶ Alter ſeu poſtremus verſiculus nihilo emendatior eſt; Illud equidem in eo clarum, Conſtantinum iubere, vt contumaces veteranorum filij ad conſpectum ſuum mittantur; quod & aliàs à Conſtantino factum, nempè vt veteranorum filios conſpectui ſuo ſubiici vellet, vt docet quoque eius *lex* 2. *&* 5. *inf. de fil. milit. Apparit.* probandis videl. iis, num ad militiam apti eſſent nec ne. Sed verba quæ ſequuntur inemendatiſſima ſunt, *Vt ſint ſalui cum ſenuas conſequantur pœnas indulgentiæ.* Pro quibus repono, *Vt ſi ſint ſalui*, *conſonas conſequantur pœnas indulgentia*: Ait *ſi ſint ſalui*, id eſt, ſi valido ſint corpore; ſani, incolumes, ſi militiæ apti ſint., & tamen militiam detrectauerint, *conſonas*, d eſt, congruentes pœnas ſubeant, *conſonas* inquam, *indulgentia*: Scilicet, quemadmodum ſi militiam ſubiiſſent indulgentias adſecuti fuiſſent; ita qui perperam militiam detrectare reperti fuerint, pœnas pariter magnas ſubeant.

¶ Nunc de hiſtoriâ *huius leg.* Pertinet ea, pariter vt *d. l.* 1. *inf. de fil. mil. Apparitorum & Veteran.* quæ data eſt Anno ſuperiore proximo 319. ad bellum *Sarmaticum*, quod his annis à Conſtantino M. geſtum eſt, de quo Porphyrius, *Panegyrico ad Conſtantinum epigr.* 22. 23. *&* 19. Auctor vitæ Conſtantini, *lib.* 4. *c.* 5. 6. Sozomenus, *lib.* 1. *c.* 8. & Zoſimus, *lib.* 2. Quare & data hæc *lex* in Ciuitate *Velanorum*; nam ita omnino reſcribendum; quæ vrbs in Mœſiâ ſuperiore fuit, & quidem interior ſeu mediterranea, non ad Danubium ſita, ſed ab eo diſſita, teſte Ptolomeo, *lib.* 3. *c.* 9. & media quidem inter Serdicam (cui etiam propior!) & Sirmium. Neque enim ſtare hîc poteſt vox *Velouocorum*, vel vt habet Codex Iuſt. *Belouocorum*: vnde tamen Viri docti omnes hactenus *Belouacorum* (quod in Galliâ) faciunt. Quod etiam credidit Ferreolus Locrinus in *Chronico Belgico* (edito A. D. 320.) Neque enim Conſtantinus hoc tempore in Galliâ ſubſtitit, ſed vel in Pannoniâ, vel in Myſiâ, aut Daciâ, Sirmij, aut Serdicæ, de quo vide *Chronicon noſtrum*: verùm hic error geminus illi eſt, quo *Morantiacum* etiam, ſi Deo placet, in Galliis in *l.* 6. *ſup. de off. Rect. prou.* ſibi Viri docti loco *Mogentiaci* fingunt. Quos errores patriæ amor peperit.

¶ INOPIÆ VETERANORVM *intercedit Conſtantinus M. hâc l. iis vel ad Agriculturam, vel ad Negotiationem inuitatis.*

III.* Idem A. ad Vniuerſos Veteranos.

VETERANI, iuxta noſtrum Præceptum, Vacantes" terras accipiant, eáſque perpetuò habeant immunes: & ad emenda ruri neceſſaria pecuniæ" in" numum vigintiquinque milia follium" conſequantur: boum quoque par, & frugum promiſcuarum" modios centum. ¶ Qui autem Negotij gerendi" habuerit voluptatem, huic centum follium" ſummam immunem" habere permittimus. Præter hos ergo qui vel domiciliis" vel negotiis detinentur, omnes qui Vacatis, & nullum negotium geritis, ne inopiâ laboretis, ad hoc remedium debetis concurrere." Dat. III. Id. Octob. Conſtantinop." Conſtantino A. VI. & Conſtantio Cæſ. CONSS.

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à Cod. Iuſt.

" Vagantes, *l.* 8. *inf.*

" Forte *pecuniae*.

" *In numis*: Non admitto qui reponebat, *immunis*: Poſteà enim demùm de immunitate agitur.

" De *Follibus* iam aliquid dixi *ſup. titulo*, *de Senatoribus*, *& glebali ſeptem ſolidorum folliúmque conlatione.*

" *Promiſcua fruges*, id eſt omnis generis. Alio ſenſu *l.* 11. §. 1. *ff. de condit. & demonſtr.* Promiſcuæ conditiones, quæ ſcilicet promiſcuè implentur, facto & commercio hominum, non poteſtate iuris, non fato ſeu *caſu*: de quo alibi pleniùs.

" Id eſt negotiationis ſeu mercaturæ exercendæ.

" De *Follibus* alibi.

" A luſtrali collatione, vid. & *l.* 9.

" Id eſt vrbanâ conuerſatione.

" Ita MS. habet. anteà malè *recurrere*.

" Irrepſit hæc vox, vt aliis pluribus conſtitutionibus, veluti *l.* 12. *inf de appellat.* *l.* 8. *inf. de Decurion.* *l.* 2. *de famil. erciſc.* ita & hâc nominatim occaſione vocis ſequentis, *Conſtantino*: id ſcilicet verius quàm quod alij quidam cenſent, huius Codicis conditores hanc leg. quæ Licinij erat in nomen Conſtantini mutaſſe, atque ideò etiam cum huic legi ſubſcriptum eſſet, nomen *Byzantij*, ſubſtituiſſe Conſtantinopol.

COMMENTARIVS.

INOPIÆ Veteranorum vt *hâc l.* apertè dicitur (atque adeò latrociniis, ſi verum amamus, idque etiam ſuadet *l.7. inf.* vbi dicam adhuc) Conſtantinus M. hoc Edicto intercedit. Quomodò etiam Auguſtus *commoda miſſionum definiuit, ne aut ætate aut* INOPIA *poſt miſſionem ſollicitari ad res nouas poſſent*, teſte Suetonio *cap.* 49. Veteranos ſcilicet ad Ruris culturam vel ad mercaturam inuitans, (quod & ipſum Conſtantius poſtea fecit *d.l.7.*) idque ſub hâc munificentia & indulgentiâ. Nam vt ad ruris culturam animum Veterani inducant, quinque munificentiis eos prouocat, Primùm, *vacantes* eos terras accipere iubet, ſeu (vt habet *lex* 8.) *vagantes*. Scilicet Veteranis & emeritis ex diſciplinâ Romanâ, agri *arua* adſignari ſolita. Lucanus *lib.1.*

Quæ ſedes erit emeritis? quæ rura dabuntur,
Quæ noſter Veteranus aret?

Hygenus de *limitibus conſtituendis*: *Erat*, inquit, *tunc præmium terra, & pro emerito habebatur*: Iuuenalis *Satyra* 14.

Tandem pro multis vix iugera bina dabantur
Vulneribus, merces ea ſanguinis atque laboris,
Nullis viſa vnquam meritis minor.

Vid. & Dionem *lib.* 54. *de Auguſto*, διέταξε τὰ χρήματα, ὅσα πανσάμενοι τῆς στρατείας ἀντὶ τῆς χώρας ἣν ἀεί ποτε ᾔτουν, λήψοιντο. Et multa eius moris mentio apud Liuium: etiam *Titulo Digeſtorum de re militari*: & *l.* 15. *π. de rei vindicatione*: & *l. in agris* 16. *π. de adquirendo rerum dominio*: Scriptor Anonymus quoque ſubditus Notitiæ Imperij. *Habet*, inquit *Veteranus regiis donis opulentos & ad colendos agros adhuc præualentes agricolas: habitabunt limites Arabum quæ dudum defenderant loca, & laborum deſiderio potiti, erunt ex milite collatores.* Porrò adſignatæ Veteranis terræ vel ab hoſtibus captæ, vel ab iiſdem vindicatæ & vindicandæ, vel terræ vacantes. De *limitaneis* ſuo Titulo *ſuprà* dictum. Sanè Vopiſcus quoque teſtatur, *Probum Imperatorem Veteranis omnia illa loca quæ anguſtè adeuntur priuata donaſſe.* De *Vacantibus* eſt hæc lex & lex 8. *inf.* Vacantibus proxima ſunt *d.l.* 11. loca abſentium ſqualida, & ſitu diſſimulationis horrentia. Sidonius quoque *Carmin.* 5.

Emeritus iuuenis ſterilis ieiunia terræ
Vomere fœcundans.

Amarum & incertum ſolum dicit Siculus Flaccus *de condit. agr. p.*20. Et tamen Hygenus *de limitibus conſtituendis*, ſcribit *p.*198. *Solent enim culti agri ad pretium emeritorum æſtimari.* Et Siculus Flaccus *p.*20. *Militi veteranóque* CVLTVRA *aſſignatur, ſi quid enim amari & incerti ſoli eſt, id aſſignatione non datur.* Veterani nihilominus apud Tacitum *lib.*1. queruntur, per nomen agrorum, vligines paludum vel inculta montium accipere ſe. ¶ Secundò eaſdem terras immunes poſſidere iubentur Veterani, citra vllius ſtipendij, citra annuæ præſtationis onus, *h.l.* & *l.*8. *inf. h.t.* Item citra Agratici onus, *l.*11. *inf.* vbi dicam. Tertiò, certa pecuniæ quantitas de publico eis adſignatur, viginti quinque millia follium: id eſt ſi rectè computo octuaginta quinque ſolidi ſiue aurei: de qua follium æſtimatione dicam alibi plenè. Sanè aliquando priſco more Veteranis præmium pecuniarium datum, non agri: vid. Dionem *lib.*54. 55. Suetonium *Iulio cap.*38. *Caio cap.*44. de quo vid. Lipſium *in* 1. *Annal.* & Puteanum *de ſtipendio milit. cap.* 17. Quartò, par boum quoque iiſdem de publico præberi iubetur. Quod & ipſum Valentiniano placuit, *l* 8. *inf.* Et eodem exemplo antea Alexandro Seuero, de quo Lampridius ita ſcribit: *p.* 134. *Sola, quæ de hoſtibus capta ſunt, limitaneis Ducibus & militibus donauit: Addidit ſanè his animalia & ſeruos, vt poſſent colere quod acceperant, ne per inopiam vel per ſenectutem poſſidentium deſererentur rura vicina Barbariæ.* Cui loco reſpondent verba *legis* 8. *inf.* *Amplius*, inquit, *addentes, vt etiam ad culturam eorundem agrorum & animalia præbeamus.* Poſtremò ſeminum quoque certam quantitatem iiſdem Veteranis præberi iubet Conſtantinus *h.l.* vt & Valentinianus *l.*8. *inf.* putà, modios centum frugum promiſcuarum, ſeu vt *d. lex* 8. loquitur: *vtriuſque frugis.* Quibus verbis indicari puto frumentum & hordeum. Et hæc de cultura agrorum, ad quam Veterani inuitati.

¶ Ad *Negotiationem* verò, ſi arua verſare nolint Veterani, Conſtantini M. hâc indulgentiâ prouocantur; vt centum follium ſummam immunem habeant, id eſt, vt negotiantes intra illam ſummam, à luſtrali collatione ſint immunes, quam alioquin omnes mercatores, ſeu negotiatores agnoſcere teneantur, de quo dicetur *inf. ſuo Titulo de luſtrali collatione.* Porrò quantitatis huius à luſtrali collatione immunis modum variè definitum reperio, modò centum follium, *vt h. l.* de quo fortè modo etiam accipienda eſt *lex* 2. *inf. de luſtrali collatione*: modò etiam vnius Vagenæ, *l.* 7. *d. tit. de luſtrali collatione*, id eſt, vnius quinquagenæ, vel quinædenæ, de quo *ad eam leg.* plenè, ſeu quindecim ſolidorum, *l.*14. *eod. tit.* modò in vniuerſum, *l.*9. *inf.*

¶ Illud admonendum, *hanc* pariter vt & *ſuperiorem leg.* pertinere ad Sarmaticum Conſtantini bellum, de quo Zoſimus *lib.*2. & non vno loco Porphyrius *in Panegyrico*: vt ad *ſuperiorem leg.* iam notaui.

¶ IMMVNITAS *à cenſu quomodo per militiam ſiue ſuſceptam, ſiue expletam, quæratur.*

IIII. Idem A. ad Maximum P.V."

COMITATENSES" & Ripenſes" *milites*, atque Protectores", ſuum caput, patris, ac matris & vxoris, ſi tamen eos ſuperſtites habeant, omnes excuſent, ſi" cenſibus inditi habeantur. Quòd ſi aliquam ex his perſonis non habuerint, vel nullam habuerint, tantum pro ſuo debent peculio" excuſare, quantum pro hiſdem ſi non deeſſent, excuſare potuiſſent: ita" tamen vt non pactione cum alteris" facta ſimulato dominio rem alienam excuſent, ſed verè proprias facultates.

facultates. ¶ *Veteranos*" autem poſt emeritæ miſſionis Epiſtulas", tam ſuum quàm vxoris capud excuſare ſancimus: aut ſi honeſtam" miſſionem meruerint, ſuum capud tantummodo excuſare. Ceteros omnes Veteranos de quocunque" exercitu vnà cum vxore, ſuâ vnius" capitis, frui excuſatione præcipimus. Ripenſes" autem veteranos", qui ex priore lege † poſt viginti quatuor ſtipendia honeſtâ miſſione impetratâ vnius excuſatione capitis fruebatur, etiam ſi viginti ſtipendiis completis honeſtam miſſionem meruerit, ad exemplum" Comitatenſium militum vnum capud excuſet: Intra" viginti etiam ſtipendia dimiſſus, quoniam inbecilli & debiles cenſibus non dedicantur, eodem beneficio vtantur. ¶ *Alares*" autem, & *Cohortales* dùm militant, propria capita excuſent: Veteranis quoque eadem excuſationis ſolatia habituris, qui quocumque tempore in quibuſcumque Patribus" meruerint miſſionem, ſi ex Comitatenſi militiâ ſenectutis vel debilitatis cauſa dimiſſi fuerint, indiſcreto diſpendiorum" numero, duo capita excuſaturis, id eſt ſuum adque vxoris; & Ripenſibus indiſcretè idem priuilegium habituris, ſi ſe ob belli vulnera dimiſſos probauerint: ita vt ſi quis eorum poſt quindecim ſtipendia intra viginti & quatuor annos ex malitiâ deceſſerit, ſui tantùm capitis excuſatione fruatur, vxorem enim" Ripenſis † militia" deceſſerit, ſui" tantum capitis excuſatione, poſt viginti & quatuor annos, excuſari oportet PP." xv. Kalend. Iul. Antiochæ, Paulino & Iuliano CONSS. [325.]

COMMENTARIVS.

" ϗ. PP. vt probare videtur *huius*, vt & *l. 10. infr. de Decurionib.* ſubſcriptio, PP. *Antiochia*. Et ſanè *huius legis* argumentum nil commune habet cum officio *P. V.* Sed cum Officio *P. P.* ad quem cenſus & Tributorum cura pertinebat. Tandem ex *l. 12. inf. de Decurionib.* apparet, hunc Maximum *ProPræfectum*, ſeu *Vicarium* Orientis fuiſſe, cuius ſedes *Antiochia*: vbi *hæc lex* propoſita.

" De *Comitatenſibus* & *Ripenſibus* dixi ad *l. vlt. ſup. de re militari.*

" De *Protectoribus*, v. ſuo titulo *lib 6. ſup.*

" Similis taxatio, *l. 7. prope fin. ſup. de Tironibus.*

" Peculium caſtrenſe.

" Simili fraudi occurritur *l. 6. verſ. eâ ſcilicet ſeruanda ratione, ſup. de Tironibus.*

" *Alteris*, id eſt aliis: alioquin Alter, tantùm de duobus.

" Comitatenſibus & Ripenſibus.

" *Epiſtolarum* harum emeritæ miſſionis mentio, *l. 11. in fin. ſup. de deſertoribus*: *l. 1. inf. de Teſtimoniali*, *l. 1. inf. de tractoriis & ſtatiuis*: At non & *l. 2. ſup. h. t.* dicam *inf. titulo, de Teſtimoniali.*

" *Honeſta miſſio*, hîc pro cauſaria, ſenectutis vel debilitatis cauſâ.

" V. quæ dixi ad *l. vlt. ſup. de re militari.* Putà, Cuneis, Auxiliis: vide *Notitiam Imperij, in Ducibus.*

" Fortè, *ſui vnius*: Quanquam & hoc rectum.

" ϗ. *Ripenſis autem veteranus*: ad quem nunc redit.

† *Lex* hæc non extat.

" *Excuſet*, id eſt, excuſet & intra.

" ϗ. *vtatur.*

" Ripenſi militiæ non eadem olim priuilegia, quæ Comitatenſi tributa hinc obſerua: v. quæ dixi *fin. leg. vlt. ſup. de re militari.*

" *Alares & cohortales* hîc diſtinguuntur. Et tamen *cohortales alares* dicuntur in Marci Epiſtolâ apud Capitol. *in V. Clodij Albini*, *p. 83.* " *Partibus*, id eſt, limitibus, tractibus.

" ϗ. *Stipendiorum.*

" γρ. *Vxorem etiam Ripenſis militia deceſſerit.*

" Vel de *vxore* hæc verba accipienda ſunt, vel hic intruſa ex ſuperiore linea recedenda.

COMMENTARIVS.

A Censv immunitas per militiam Comitatenſem & Ripenſem, vel conſtantem, vel ſolutam, quomodo quæratur *hâc* Conſtantini M. *lege* variè conſtituitur. Quæ quidem ſingularis eſt propter ea quæ de variis militum differentiis eâ dicũtur.

Ad cuius rei intellectum quinque differentiæ tenendæ ſunt. Prima; inter milites, & Veteranos, addere poſſis & Tirones, ex *l. 7. verſic. ipſorum etiam, ſup. de Tironib.* Non vno ſcilicet & eodem modo hi omnes cenſus immunitatem ſibi vel aliis quærebant. Secunda differentia conſtituenda eſt, inter milites ſeu legiones, & omnes alios qui de maiore laterculo emittebantur; & inter Alares & Cohortales; qui de minore laterculo; & horum proinde generum Milites & Veteranos. Maior ſcilicet priorib. immunitas, non tanta verò poſterioribus quærebatur: Tertia differentia conſtituenda eſt quadamtenus inter Comitatenſes, & Ripenſes: de quibus plenè dictum fuit ad *l. vlt. ſup. de re militari.* Quarta inter emeritam militiam & inter honeſtam ſeu cauſariam. Quinta differentia reſpicit numerum ſtipendiorum.

¶ Rem igitur ita diſtinguamus: Ii de quibus quæritur, vel de Maiore laterculo ſunt, vel de Minore: ſi de Maiore laterculo ſint, (id eſt, legionarij) vel milites adhuc ſunt, vel iam Militia dimiſſi; Si Milites adhuc ſint, non ſuum tantùm caput, verùm etiam patris & matris & vxoris à cenſibus excuſant, ſeu immune præſtant. Si verò veterani ſint ex Comitatenſibus & Ripenſibus, tum diſtinguitur; vel enim poſt emeritam Militiam dimiſſi ſunt, & tunc & ſuum & vxoris caput excuſant: ſi verò honeſtam tantùm miſſionem, id eſt, cauſariam, atque adeò ante expleta ſtipendia meruerint Comitatenſes quandocumque, Ripenſes poſt 20. ſtipendia, ſuum tantum caput excuſant. Et hæc de his qui ex Maiore Laterculo ſeu de Legionariis ſunt. ¶ Alares verò & Cohortales (quos de Minore Laterculo fuiſſe *Imperij Notitia* variis locis docet, & nos ad *d. l. vlt. ſup. de re militari* oſtendimus) dum militant ſuum caput excuſant. Quod & ipſum conſtitutum ab eodẽ Conſtantino M. de Annonariis & Actuariis, *l. 3. ſup. de Numerariis & Actuariis*: etſi non propriè milites

ſint, ſed militares, vt docui *ad l. 11. ſup. de erogat. milit. annona*: Veterani verò, ſi comitatenſes ſint, quandocumque militia dimiſſi fuerint, vxoris quoque caput excuſant: In Ripenſibus diſtinguitur, nam ſi Ripenſes ob belli vulnera dimiſſi fuerint poſt quindecim ſtipendia intra vigeſimum quartum annum, tùm ſuum tantum caput excuſant: ſi verò poſt viginti quatuor annos, tùm etiam vxoris. In Comitatenſib. igitur veteranis Alarib. & Cohortalibus nulla ſtipendiorum habetur ratio, in Ripenſibus habetur. De legitimo alioquin ſtipendiorum numero, & quidem viceno in peditibus, alij dixerunt: vide Lipſium, *in 1. Annal. Taciti* & *de milit. Rom. lib. 1. dial 2.* Fidem facit Polybius, & *l. 1. Cod. de excuſat. Veteran. l. 9. Cod. quando prouocare non eſt neceſſe.* Suidas in verb. Βετρᾶν&. Seruius ſanè *in 2. Æneid.* ait, milites ſacramento rogatos, & plenam militiam habere, & *viginti quinque annis* teneri: Vbi tamen Lipſius malebat, *viginti quoque*, quia hic vetus ſtipendiorum numerus fuerit.

SCHEMATISMVS huius *legis* 4. Conſtantinianæ, de *Veteranis*.

MILES, vel eſt de
- I. *Maiore* laterculo, ſeu ex Legionariis: Et tum, ſi
  - *Miles* adhuc ſit, ſiue Comitatenſis, ſiue Ripenſis, ſiue Protector; non modò ſuum, ſed & patris, & matris, & vxoris caput à cenſibus excuſat, in *pr. legis*.
  - *Veteranus* ſit; &
    - Poſt emeritam militiam miſſus ſit, & ſuum & vxoris caput excuſat; *verſ. Veteranus*: ſiue Comitatenſis, ſiue Ripenſis ſit.
    - Honeſta miſſione miſſus ſit; ſi
      - *Comitatenſis*, quandocunque miſſus, ſuum tantum caput excuſat; *verſ. at ſi.*
      - *Ripenſis*, poſt 20. demum ſtipendia miſſus ſuum tantum caput excuſat: *verſ. Ripenſes.*
- II. *Minore* laterculo eſt, putà, *Alaris*, *Cohortalis*: Et tùm, ſi
  - *Miles* adhuc ſit, ſuum tantùm caput excuſat: *verſ. Alares.*
  - Veteranus ſit,
    - Poſt emeritam militiam miſſus, etiam vxoris ſuæ caput excuſat, ſiue Comitatenſis, ſiue Ripenſis ſit: *verſ. Veteranis,* &c.
    - Honeſta miſſione miſſus: ſi
      - *Comitatenſis*, quandocunque miſſus vxoris quoque caput excuſat; *d. verſ. Veteranis.*
      - *Ripenſis*, ſi
        - poſt 15. ſtipendia intra 24. annum ſuum tantum caput excuſat, *verſ. ita vt.*
        - Poſt 24. etiam vxoris, *verſ. vxorem.*

¶ PROTECTORIS *dignitate vel ſimili, honorati Veterani, fori ordinarij præſcriptionem habent.*

v.* Idem A. Maximo".........

PROVIDENDVM eſt, ne Veterani Protectoriâ dignitate cumulati, aut qui honores" varios pro meritis" ſuis conſecuti ſunt, incongruis pulſentur iniuriis: cùm ſi quis in hoc" crimine fuerit deprehenſus, Rectores Prouinciarum" conueniat ad Tuum Iudicium referre, atque ad tuum Officium prædictos dirigere, vt factum pro ſui qualitate poſſit facillimè coherceri. Dat. IV. Kal. Ian. Triueris", Ianuarino & Iuſto CONSS. [328.]

NOTÆ.

* *Lex 2. Cod. eod. tit.*
" PF.P. vt *l. 4. ſup.* & oſtendit argumentum *legis*: & quidem Galliarum, vt cenſeo, argumento ſubſcriptionis.
" *Quos?* Tribunorum, vel Præpoſitorum: vid. *tit. prox.*
" Nota promeritis: aliud ſi ambitu & ſuffragiis, *l. 10.* & *l. vlt. inf.*

Vel

" Vel ad priorem partem huic *legi* præmiſſam (in qua de aliquo nominatim crimine actum fuerit) hæc vox refeſenda: vel eius loco reponendum, *quo*, id eſt aliquo.

" *Rectores Prouinciarum pro iuriſdictione ſua examinantes factum, pro ſui qualitate eos coërceant.* Ita Tribonianus hanc ſenſentiam immutauit.

" Non fuit Conſtantinus hoc anno in Galliis: ſed vel in Bithynia, vel in Macedonia, proindè vel Triueris hæc lex accepta fuit, vel Triueris alibi quam in Gallia quærenda. MS. hic habet *Triuerei*: Fortè locus in Triballis, & Dacia, vbi Conſtantinus hoc tempore egit. Verùm malo *Treuerim* in Gallia accipere, vbi data hæc *lex*, id eſt reddita *Maximo PP.* Galliarum, ſcilicet. Quomodò & in aliis nonnullis prætereà *legibus* hæc vox *Dat.* accipienda: de quo ad *l.3.ſup.unde vi*: quæ de earum numero eſt.

COMMENTARIVS.

PROTECTORIS (de quo, eiuſque officio & munere & priuilegiis *ſuo Titulo* plenè dictum fuit) dignitas ſiue honor, vt ab Officialibus, *l. 2. 3. inf. de diu. offic.* aliiſque veluti Fabricæ Primiceriis, *l. 3. inf. de Fabricenſibus*, ita & à Veteranis appeti, iiſque pro beneficio tribui ſolitus: vt præter hanc *legem* & *l. 8. inf.* docet *lex 1. 2. inf. de Teſtimoniali, ex Tribunis & Protectoribus.* Et *lex 2. 3. inf. de diuerſis officiis*: *lex 7. 14. inf. de luſtrali collatione.* Quinimò & principium *legis 4. ſup.* & *lex 153. inf. de Decurionibus.* Veteranis inquam non modò Armatæ militiæ, verùm & Palatinæ, vt oſtendit Paratitlon *d. t. de Teſtimon.* vt & militiâ Domeſtici Magiſtratus alicuius functi. Symmachus, *lib. 3. ep. 67. ad Ricomerem. Firmum Domeſticum meum, militiæ ſtipendiis cum honeſtate perfunctum, teſtimonio meo decuit adiuuari, vt faciliori aditu ad tuam notitiam perueniret. Porrige igitur oro te adiutricem manum*, LEGITIMA PRÆMIA EX MORE *captanti. Huiuſmodi quippe* VETERANIS *prærogatiua debetur, vt illis Protectorum dignitas, tanquam pretium longi laboris accedat: quod Firmo incunctanter eueniet, ſi tuus fauor vota hominis ad* CONSVETA *nitentis adnuerit.* Sed & Paulinus, Nolanus Epiſcopus, Epiſtolâ ad quendam militem Religioſum. *In hâc militiâ*, inquit, *ſoletis in votis habere, hanc officij promotionem, vt Protectores efficiamini. Si autem te Deo probaueris, ipſum Deum incipies habere Protectorem: Vide ad qualem militiam te inuito collegam, vt quod homini eſſe optas, hoc tibi Deus ſit.* At quod Iulianus *Epiſtolâ 22. ad Leontium* ſcribit, ἐγκαταλέξαμέν σε τῷ τ̃ οἰκείων συντάγματι, γενόντες δὲ ἀπὸ τ̃ ὁπλοφορησάντων ὄντι καὶ στρατευσαμένων, id non tàm de Protectoribus, quàm de *domeſticis* eſt: Quò etiam pertinet *lex 3. inf. de Teſtimoniali*: de quâ Domeſticorum & Protectorum diſtinctione, vide *ſuo Titulo.* ¶ Horum igitur Veteranorum Protectoris dignitate auctorum, vel etiam aliâ (veluti Tribunorum, Præpoſitorum: *v. inf. tit. de teſtimon. ex Tribun. & protectorib.*) honori id *h. l.* tribuitur à Conſtantino M. vt in crimine aliquo deprehenſi, Rectores Prouinciarum in eos ſtatuere non poſſint, verùm ad Præfectum Prætorio de iis referri debeat, atque ad eius officium dirigi, ibi demùm coërcendi. Habent igitur fori ordinarij præſcriptionem, & competens Iudex Veteranorum Protectorum eſt Præfectus Prætorio. Quod Triboniano diſplicuit, quam cauſam etiam interpolandæ huius *legis* habuit, ſatis inconditè. Neque enim prior *legis* ſententia poſteriori ſatis iam reſpondet. Priuilegium quippè Conſtantinus his Veteranis tribuere ſe profitetur, quod Tribonianus adimit. ¶ Sanè in commune Veteranorum Protectorum dignitate honoratorum, præ cæteris Veteranis varia priuilegia fuiſſe, præter hanc legem oſtendit quoque *lex 4. ſup. l. 8. inf. & l. 7. 14. inf. de luſtrali collatione*, atque hâc parte ſimile Senatorio priuilegio, de quo *l. 13. inf. de accuſat.*

¶ PRIVILEGIA *Veteranorum à Conſtantio confirmantur ac nominatim perſonalium munerum immunitas.*

VI. * Imp. Conſtantius A. ad Helpidium " Conſularem Pannoniæ."

PRIVILEGIA conceſſa veteranis, qui ſtipendia iuſta meruerunt, prout ſe quiſque in officiis conpetentibus militaſſe declaret, omnia conſeruentur: corporalium ſeu perſonalium munerum vacatione eiſdem tribuendâ." Dat. VIII. Kal. Iul. Sirmio, Conſtantio A. VII." & Conſtante II. CONS. [351.]

NOTÆ.

* Abeſt à *Cod. Iuſt.*

" *Helpedius* hic ſexennio poſt Præfectus Prætorio fuit: vt docet *lex 4. 5 6. ſup. de erogat. mil. ann.* Eiuſque etiam meminit Ammianus Marcellinus *lib. 22.* & Hieronymus *in vita Hilarienis*: vide & *l. 1. inf. de patrociniis vicorum.*

" An totius Pannoniæ? an ſecundæ tantùm, quæ Conſularem habuit, teſte *Notitia Imperij*? Ita cenſet *Geographiæ Sacræ* Auctor.

" Id eſt ſeruandæ.

" *x.* v. vt mox oſtendam.

COMMENTARIVS.

PRIVILEGIA Veteranorum (ac nominatim corporalium ſeu perſonalium munerum immunitas, de quâ actum *l. 2. ſup.* (à Conſtantio confirmantur hâc conſtitutione quæ data *Sirmij* in Pannoniâ: Et rurſum ad conſularem Pannoniæ. Vbi etiam paulo poſt à Conſtantio profligatus fuit ſub anni exitum, Anno 352. Magnentius Tyrannus, de quo videndus eſt Iulianus *Orat. 1. p. 128.* Socrates *lib. 2. cap. 27.* Sozomenus *lib. 4. cap. 6.* Victor Schotti, & Seuerus Sulpitius *lib. 2.* Et Author Faſtorum Siculorum. Proindè referenda eſt hæc *lex* ad annum 352. Quod præter ſupradicta oſten-

dit inſuper primus Conſulatus Conſtantis ſubnotatus. Et ſanè *Conſtantio VII. Conſule*, Conſtantius non in Pannoniâ, ſed vel in Galliâ vel in Italiâ verſatus eſt. Denique & ſubſcripti ſequenti proximæ *legi* Conſules docent: vitium eſſe in Conſulibus adſcriptis *huic* noſtræ. ¶ Porrò quæ taxatio *legis* initio additur, de eâ pleniùs agetur *l. 12. inf.*

¶ LATROCINIIS *Veteranorum occurrit Conſtantius.*

VII. * Idem A. Euagrio P.V."

QVOSDAM *Veteranos*, hoc" nomine indignos, latrocinia perpetrare conperimus: Ideóque præcipimus, vt veterani, quibus bona" mens eſt, aut arua" verſent, aut certè in optimis" negotiis pecuniam tractent, & mercimonia agitent": Qui verò neque rus colunt, neque vtilem vitam conmerciis exhibent, mox in ipſos capitaliter exſurgendum: *Exui* enim *omnibus priuilegiis debent, per quos publica quies perturbatur*: ita vt, ſi leuiſſimum aliquid deliquerint, omnibus ſubiiciantur pœnis. Dat. III. Idib. Auguſt. Conſtantio A. VI. & Conſtante II. CONSS. [353.]

NOTÆ.

* *Lex 3. Cod. eod. tit.* hinc à Triboniano interpolata eſt, mentione *Negotiationis* detractâ.
" *χ. PF.P.* Et ſanè non ſternitur hic Euagrius inter Præfectos Vrbi in veteri Notitiâ Præfectorum vrbis: quare *PP.* Galliarum hic vt puto fuerit. Eidémque hoc anno inſcribitur *lex penult. Cod. de his quæ vi metuſuè cauſa.*
" *Veteranorum* ſcilicet.
" *Mens bona.* inter vota quoque adorantium, vide Senecam *epiſt.* 41. Perſium, *Satyra* 2. Propertium, *Mens bona, ſi qua Dea es, tua me in ſacraria dono.* Senec. *Paupertas bona Mentis ſoror.*
" Hunc verſiculum omiſit *Tειßος.*
" Non audio reponentem *opinus.*
" *Agere* ſimpliciter *l. 2. ſup. & lege* 21. *Cod. de Veteranis*: quæ alioquin ex *l. 2. h. t.* deſumpta eſt.

COMMENTARIVS.

LATROCINIIS Veteranorum Conſtantius *h. l.* occurrit A. D. 353. pariter vt Conſtantinus occurrebat *l. 3. ſup.* Et quidem iiſdem quibus Conſtantinus rationibus. Nempè ad alterutrum, ad agrorum inquam culturam, vel ad negotiationem iis inuitatis, ſub pœna capitis: verùm fine & causâ apertius adhuc expreſsâ, quàm Conſtantinus qui ad ipſos Veteranos ſcribens, inopiæ velamentum prætexere maluit, cùm hic latrociniorum vſum metúmque prodat, pariter vt Auguſtus apud Sueton. *c.* 49. ¶ Scilicet proximo ſibi confinio non tantùm deſertores & latrones cohærent, de quo *l. 7. 14. 15. ſup. de deſertorib.* Sed non rarò quoque Veterani & Latrones ſeu Bagaudæ. De latronibus Iſauris alioquin hoc ipſo anno tractat Ammianus Marcellinus, *lib.* 14. *p.* 4. 5. 6. 7. 8. ¶ Porrò videri poſſit merito hæc *lex* pertinere ad Veteranos exercitus Gallicani: hoc enim ipſo tempore *Magnentius* à Conſtantio in Gallia apud Cottias Alpes, vbi latrones & *Bagaudæ*, deuictus fuit, & quidem eo ipſo die quo *hæc lex* data eſt, vel ſaltem præcedente, Tertio, inquam, vel Quarto *Id. Auguſti*: Si fides *Chronico Alexandrino*, & *Conſularibus Idacij*: Socrates enim paucis pòſt diebus id adſcribit, XVIII. Kal. *Septembr.* Eadem operâ & Euagrium, cui hæc *lex* inſcribitur, *PP. Galliarum* fuiſſe cenſeo.

¶ PRIVILEGIA *ſeu munificentiæ ſex Veteranorum.*

VIII. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad vniuerſos Prouinciales.

OMNIBVS benemeritis" Veteranis, quam volunt patriam damus; & inmunitatem perpetuam pollicemur. Habeant ex vagantibus", ſiue ex diuerſis", vbi elegerint agros, & à" lege habeant, vt ſibi ſoli" eorundem fructus ceſſuros eſſe cognoſcant: nullum ex his agris ſtipendium, nullam annuam præſtationem poſtulauimus." Amplius addentes, vt etiam ad culturam eorundem agrorum & animalia & ſemina præbeamus: ita vt is qui ex Protectore dimiſſus erit, duo boum paria & centum modios vtriuſque" frugis conſequatur. Alij verò qui honeſtas miſſiones ſiue cauſarias conſequuntur, ſingula paria boum & quinquaginta modios vtriuſque frugis accipiant. Super quibus præbendis ad conpetentes Iudices ſcripta congrua deſtinata ſunt. Si quos etiam veterani ſeruulos familiáſve ad agrum duxerint, inmunes perpetuò poſſideant. Dat. XV. Kal. Decemb. Rom." diuo Iouiano & Varroniano CONSS. [364.]

NOTÆ

N O T Æ.

" Lampridius *Alexandro Seuero*: *Si de re*, inquit, *militari tractaret*, *adhibebat milites veteres & ſenes ac bene meritos*. Sed & Conſtantinus *l.* 1. *ſup. de priuilegiis eorum qui in S. Palatio*: *Palatinis & benemeritis ſuis ſalutem*.

" *Vacantes* vocat *lex* 7. *ſup.* & tamen hoc ſuſtineri poteſt: *Terres vagues*, *eremes*.

" Id eſt aliis quàm vacantibus.

" ✠, *hâc lege*. Eſt tamen qui hoc retinendum putet: *à lege*, id eſt, exleges & immunes, ἀτελεῖς.

" Solis.

" *Poſtulabimus*.

" Promiſcuarum frugum, *l.* 3. *ſup.*

" Vitium videtur in hac ſubſcriptione ſi Valentinianum hæc *lex* Authorem habet: Valentinianus quippe hoc tempore *Mediolani* agebat. Itaque ſic reſtituenda fuerit, *Med.* Poſſit tamen videri hæc *lex* tribuenda Valenti: vt ſic *Remeſiana* propè Naiſſum accipiatur.

COMMENTARIVS.

SEX MVNIFICENTIAS ſeu Priuilegia à ſe Veteranis conceſſas, Imperator omnibus Prouincialibus hoc Edicto inſinuat. Primum eſt, vt Veterani *patriam*, id eſt, domicilium (vt *l.* 3. *ſup.*) Sedem vbicúnque velint, collocare poſſint; cum aliòquin id abſque Principis indulgentia aliis non liceret, de quo alibi dicam, & quidem *Titulo de Decurionibus*: *inf.* Secundò *immunitatem* eis præſtat ab omnibus muneribus ciuilibus & perſonalibus, quod idem ipſum cautum fuit, *l.* 2. & 6. *ſuprà*. Tertiò *Agros vacantes*: vel ſi quos alios optauerint, eis eligendi & occupandi poteſtatem tribuit, quod ipſum de vacantibus ſtatutum fuit (*l.* 3. *ſup.* & de ſqualidis *l.* 11. *inf.*) hic *Diuerſorum* appellatione fortè intelligat quiſeos, qui in diuerſis locis erant, neque continui, qui & ideò à Dominis negligebantur, vide Siculum Flaccum *p.* 20. Sed verius eſt, hic vocem *diuerſorum* accipiendam, quo ſenſu alibi pro quibuſcunque tandem: vt *l.* 2. *ne opera à conlat.* cuiuſmodi ſunt, qui à Dominis negligebantur: (alij à vacantibus qui dominos non habebant) vt *l.* 11. *inf.* Quartò, *ſtipendij* & Tributorum immunitatem, fructuum perceptorum nomine, iiſdem indulget. Stipendium *hac leg.* eſt quaſi ſolarium quod pro ſolo & agro penditur: atque eò differunt Stipendium & Tributum, de quo monent ſatis *Libri noſtri*. Quintò, animalia & ſemina præterea iiſdem præberi Iudicum prouiſione iubet; quod & ipſum Conſtantinus voluit *l.* 3. *ſup.* ſed diſpari modo & quantitate; Nam cùm Veteranis omnibus nulla diſtinctione adhibita Cõſtantinus par boum & centum modios frugis præberi voluerit, Imperator hoc Edicto & modum auget, & rem ita diſtinguit: Veteranis ſcilicet Protectoria dignitate honoratis duo paria boum & centum modios frugis præberi iubet; cæteris autem Veteranis vnicum par boum & quinquaginta tantùm modios frugis.

¶ Veterani ſcilicet *Protectoris* honore aucti varias prærogatiuas ſeu priuilegia præ cæteris habuerunt: Primùm Criminum rei non Iudices ordinarios, ſed Præfectum Prætorio Iudicem habuerunt, *l.* 5. *ſup.* vbi plenè. Secundò maiorem quantitatem immunem habuerunt aliquando à luſtrali conlatione, *l.* 7. *inf. de luſtrali collat.* (quanquam aliquando tamen Veterani omnes hâc parte exæquati fuerunt *l.* 14. *inf. de luſtrali collatione*) Tertiò Protectores Veterani ampliorem pariter à cenſu immunitatem habuerunt, *l.* 4. *in pr. ſupr.* Quibus adde Quartum iſtud quod *h. l.* continetur. Poſtremùm iidem Veterani ſeruos & familias in agro conſiſtentes, immunes poſſidere iubentur. *Familiæ* ſunt liberi & vxores. ¶ Porrò tot tantáque priuilegia Veteranis, & quidem à Valentiniano data.

¶ NEGOTIANDI *cum plenâ immunitate Veteranis eorúmque liberis, Valentinianus poteſtatem facit.*

IX. ✠ Impp. VALENTINIANVS, Valens & Gratianus" AAA. ad Dagalaiſum" Magiſtrum militum.

REMOTIS iniuriis", iuſſimus, veteranis noſtris, vel adgnatis", licere emere, vendere, negotiari: quos ſecundum veterem conſuetudinem Parentum" noſtrorum ab omni munere, vniuerſiſque reditibus auri" argentíque, ſed & portorij" indemnes eſſe oportet. Dat. VIII. Id. Decemb. Veronæ", Gratiano NB. P. & Dagalaipho CONSS. [366.]

N O T Æ.

✠ Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

" *Gratiani* nomen delendum eſt; ſequente enim demùm anno Gratianus Ambianis in Galliâ Auguſtus renunciatus fuit. Et ſanè in ſubſcriptione huius legis, *Nobilis puer* vocatur: Nondum igitur *Auguſtus*.

" *Dagalaiphus* Magiſter militum ſub Valentiniano Sen. meminit eiuſdem Ammianus *lib.* 26. & *lib.* 27. *circa princ.* in Geſtis huius ipſius Anni 366. Et quidem ex PARISIIS miſſi aduerſus Alemannos, qui Galliam tum infeſtabant. Meminit *ibidem* Conſulatus ei delati, qui & ſubnotatus in ſubſcriptione *huius legis*. Hic paulò antè Comes Domeſticorum fuit, cuius inter alios ope, conſilio, Valentinianus Imperator factus eſt, teſte Philoſtorgio, *lib.* 8. *cap.* 8. cuius etiam meminit Ammianus Marcellinus *lib.* 26. *p.* 333. in Valentiniani inauguratione. Plura in *Proſopogr.*

" *Iniurias* vocat exactiones & collationes tributorum.

" *Adgnatos* veteranorum vocat *liberos*, de quâ voce alibi vid. *l.* 1. *inf. de collegiatis*: & *l.* 19 *inf. de diuerſis officiis*: vt plura *in Gloſſ.*

" *Parentes* vocat Deceſſores ſuos Conſtantinum & Conſtantium Impp. de quâ formulâ dixi plenè in *tract. de Imperatore*

tore Romano.
" Intelligit luſtralem collationem, ſic enim luſtralis collatio vocatur, Græci quoque χρυσάργυρον, de quo ſuo *Titulo.*
" Dixi ad *l. 2. ſup.*
" *De hoc loco mox.*

COMMENTARIVS.

NEGOTIARI Veteranis, eorundémque liberis per Gallias, (vbi hoc anno erat Dagalaiphus, vt teſtatur Ammianus Marcellinus *lib. 27. p. 358.*) Valentinianus Sen. *hâc l.* permittit, cum omni, plenâque immunitate à luſtrali collatione & portorio. Nempè quod infracta hæc libertas & adempta fuiſſet. Proindè veterem conſuetudinem *hâc lege* reuocat: de quâ libertate & immunitate iam *ſuprà* actum fuit: nempè *l. 3.* vid. & *tit. inf. de luſtrali collatione.* ¶ Quod autem *h. l.* Valentinianus plenam à luſtrali collatione immunitatem Veteranis tribuens ait, ſe id cõſtituere *Secundum veterem Parentum ſuorum* (id eſt, Conſtantini & Conſtantij) *conſuetudinem*, id non vſquequáque verum eſſe oſtendit Conſtantini *lex 2. inf. de luſtrali collat.* vbi limitata quædam tantùm immunitas Veteranis tribuitur: vti etiam tribuitur ab ipſomet Valentiniano, *l. 7. inf. de luſtrali collat*: & Valentiniano, Iun. *l. 14. eod. tit.*

¶ Illud hîc quoque ſingulare, quod Veteranorum filiis negotiantibus eadem immunitas tribuatur, quæ Veteranis ipſis: nempè ab omni munere, vniuerſis reditibus auri & argenti & portorij, de quâ alioquin immunitate dictum iam ad *l. 2. ſup. h. t.* Certè ita quoque Veteranorum liberis idem honos habebatur qui & Veteranis, quoad pœnas quaſdam à quibus immunes habebantur, *l. 3. π. de Veteranis*: liberis, inquam, primo gradu *l. 5. Cod. de pœnis.* Et tamen quod ad munerum publicorum vacationem attinet, Papinianus *l. 8. §. 2. π. de vacat. mun.* ſcribit, *Vacationum priuilegia non vetant liberos Veteranorum*: vbi alij reponunt, *non ſpectant*, Cuiacius *24. obſeruat. 23. non vetant*, priſco verbo, id eſt, non tranſeunt in liberos. Quod non admitto. Ego malo *non velant liberos veteranorum*, id eſt, non tegunt, his non proſunt. Vacatio eſt Veli genus quo quis obtegitur; ſic velamen Clericatus, *l. 29. infr. de hæreticis.* Imo ſic quoque Velamentum priuilegij, *l. vlt. inf. de equorum collat.*

¶ Supereſt vt Inſcriptionem ſimul & ſubſcriptionem *huius legis* velut ſingulares illuſtremus. Inſcribitur hæc lex *Dagalaipho Magiſtro Militum*, per Gallias ſcilicet. Hic ſub Conſtantio, Iuliano & Ioniano Comes Domeſticorum fuit, teſtis Amm. Marcellinus *lib. 21. p. 203.* de quo & *lib. 25. p. 317.* Idem à Ioniano Magiſter militum factus *lib. 26. p. 339.* & exindè ſub eo Magiſter Militum per Gallias à Valentiniano (qui eius ope, conſilio, inter alios, Imperator factus eſt, teſte Philoſtorgio, *vbi ſup. in Notis*) miſſus eſt A. D. 358. Amm. Marcell. *d. lib. 26. p. 340.* vbi & hoc ipſo anno *366.* conſtitit, & quidem Pariſiis, Marcell. *lib. 27. p. 358.* vide & de eo Zoſimum *lib. 3. p. 712.* Ex quibus *locis* Geſta eius repeti poſſunt.

¶ Quod ad locum *huic legi* ſubſcriptum attinet, nempe *Veronæ*, quænam hæc Verona fuerit, diſquirendum eſt; Italiæ enim eſſe non poteſt; quandoquidem in Gallia Remis fermè hoc tempore verſabatur Valentinianus: vide *Chronol.* (quæ vox etiam non vno *huius Codicis* loco tranſiit in *Roma*, vt *l. 4. infr. de Metallis*: *l. 13. de ſuſceptor. l. 3. inf. de indulgentiis criminum*:) quomodo igitur Veronæ hæc *lex* à Valentiniano data dici poſſit? certè vt iam indicaui, non in Italia ea quærenda, verùm in Galliis, vbi alioquin propè vrbem *Remos* reperio vrbem quæ dicitur *Vrigny*: Sed *Vironum* hîc in Veromanduis conijcio: cuius mentio quoque in *Itinerario Peutingeriano*, quod ad Remos vtique proximum eſt: quod & nobis hodie *Veruins*, in *Itinerario* Antonini *Verbinum*: oppidum nobile pace initâ inter Regem Henricum M. & Philippum II. Hiſpaniarum Regem. Et verò in hac ſententia hæreo: Non verò Virodunum, *Verdun*, quod credidit Petitus *in leges Attic. p. 39.*

¶ DIGNITATIBVS *citra Militiam honorati Veteranorum priuilegiis non fruuntur.*

X. * Idem" AAA. ad Probum PP. õ."

SI quis Præpoſitus fuerit aut Fabricæ", aut Claſſi", aut Lætis", identidem" ſi Præpoſitus Rom. Largitionum", vel Cohortis geſſerit Tribunatum, aut quicumque his adminiſtrationibus, ad quas nonniſi cum certis fideiuſſoribus ſinguli quique veniunt; fortaſſe præfuerit, qui non vel intra Palatium cõgruo labore meruiſſe, vel armatam inuenitur ſudaſſe militiam, his priuilegiis" careat quæ militaribus Palatiniſque tribuuntur. Dat. x. Kal. Ian. Triueris, Valentiniano NB. P. & Victore CONS. [369]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod Iuſt* concordat ei *lex vlt.*
" Hæc *lex* rectè tribuitur *Valentiniano, Valenti & Gratiano.*
" De Fabricis dicam *inf. tit. de fabricenſib.*
" Intelligit claſſes nauium, quæ in fluminibus, quæ ſcilicet Romani Imperij limites erant; quales in Pannoniâ vtraque, Valeria, Belgicâ Secundâ, Venetia, Flaminiâ, Liguria, Campania, Gallia Ripenſi, Lugdunenſi prima, & Senonia. memorat *Notitia Imperij Occidentalis*: Et in Scythia, Mœſia prima, Dacia Riparenſi, *Notitia Imperij Orientalis.*
" De *Latis* dicam ad *l. 12. inf.*

" Itidem.
" Romanarum Legionum.
" Legiones *Romanæ* dicuntur, ad differentiam Auxiliorum, vel Lætorum: quæ non ex Romanis erant: ita Tribuni Legionum apud Ammianum Marcellinum *lib.28 p 319.* de quo dixi ad *leg.vlt. ſup. de re militari & l. 22. ſup. de erogat.milit.annona.* Quare error eſt Gutherij *3. de off. Auguſt.cap.16 & 22.* qui Romæ Largitionum Præpoſitum hîc legebat, eundémque ſuſpicabatur cum Comite Largitionum Italicianorum, de quo ad *l.vn ſup.de Conſularibus & Præſidibus.*

COMMENTARIVS.

PRÆPOSITI Fabricæ (id eſt, in quâ arma fabricantur) vel claſſi (id eſt, nauibus amnicis & luſoriis) vel Lætis (de quibus erit dicendi locus *l.12.*) vt & Romanæ Legiones, vel *Tribunus* cohortis, Militum & Palatinorum priuilegiis non fruuntur, niſi competente labore & tempore in Palatio, vel in militiâ militauerint. In Palatio inquam, ij qui Præpoſiti Fabricarum facti ſunt: Erat enim hæc militia Palatina, ſub diſpoſitione Magiſtri officiorum, vt docet *Notitia Imperij*: & pluribus oſtendetur ad *Titulum de Fabricenſibus, inf.* Sed & Ammianus Marcellinus meminit non vno loco Tribunorum fabricarum *lib.14.p.20.15. p.44.* imò & Præpoſiti Fabricæ ſub hoc eodem Valentiniano *lib.29.p.424.* de quo ad *l.3. de fabricenſibus*, ac nominatim idem oſtendit *p.44.* Fabricas & Tribunos ſub Magiſtro officiorum fuiſſe: de quo plenè ad *d.l.3. de Fabricenſibus.* In militiâ inquam, id eſt, qui aut Claſſi, aut Lætis, aut Legioni Præpoſiti aut Tribuni cohortis fuerunt. Hæc *huius l.* ſententia eſt.

Vnde colligimus ad has Præpoſituras & Tribunatus euectos per hæc tempora, etiam qui intra Palatium vel armatam militiam nō militauerant, id quod nominatim de Tribunis cohortium, & Præpoſitis numerorum oſtendi ad *l.34. ſup. de erogat. mil. annona*, & docebit rurſùm *lex vlt. inf. hoc tit.* & docuit quoque *lex 18. ſup. de Tironibus*, ſic quidem vt eædem annonæ his darentur quæ aliis *d.l. 34.* Et tamen vt aliquod inter hos, & eos qui actu, poſtque emeritam militiam ad has Præpoſituras, & Tribunatus euecti ſunt, diſcrimen eſſet, vt eſſe debet (*l. vlt. inf.*) priuilegia his tributa, illis non competunt; veluti à Tironum præſtatione immunitas, *l.10.18. ſup. de Tironibus*, *d. l. vlt. inf.* Vt proindè hæc *lex*, & *d. l. vlt.* meliùs relatæ fuiſſent ad *Titulum de Honorariis Codicillis*, ac maximè cùm Palatinæ militiæ communis ſit. Quanquam & eo nomine *huius Codicis* Conditores hanc *leg.* ſub *hoc tit.* rectè ſibi viſi ſunt poſuiſſe: quod hîc exemplum contineatur Veteranorum, qui tamen Veteranorum priuilegiis non fruuntur.

¶ Illud obſcurius eſt, quod de *Adminiſtrationibus* adiicitur, ad quas non niſi datis *fideiuſſoribus* perueniri poteſt. Ego his verbis indicari puto nonnullos intra Palatium (vt mox ſubiicitur) militantes: putà procuratores Gynecìorum, & Baphiorum, monetarum, linificiorum, Præpoſitos Baſtagarum, atque his ſimiles, qui ſub diſpoſitione Comitis S. Largitionum, aut rerum priuatarum fuerunt. Eius quippè generis hæ adminiſtrationes omninò videntur, vt nonniſi ſub *fideiuſſoribus*, ſeu prædibus committi debeant. Erroneum enim eſt quod Valeſius *de Geſtis veterum Franc.* ſcribit, *p.33. lib.* id hâc *leg.* definiri, neminem Lætis præponi poſſe, niſi datis prædibus. Apertè enim hic diſtinguuntur Adminiſtrationes intra Palatium in quib. fideiuſſores requiruntur, à Præpoſitis militaribus, de quibus *initio leg.* ac nominatim à Præpoſitis Lætorum.

¶ NEGLECTA *à dominis loca Veteranis colere conceditur.*

XI. * Idem AAA ad Iouinum Magiſtrum militum.

COMMONEAT Tua Sinceritas hâc ſanctione Veteranos, vt Loca" abſentium ſqualida", & ſitu diſſimulationis" horrentia, de ſolitâ fructuum indemnitate ſecuri, quantum" vires vniuſcuiuſque patientur, exerceant": Namque decernimus, vt his qui ſoli" relicti terras ſulcauerint", ſine moleſtiâ præiudicióque dominorum", prouectuum" emolumenta quærantur: nihilque illis, qui meſſium tempus adſolent" aucupari, *Agratici* nomine deferatur. Dat. XVI. Kal.Feb. Valentiniano & Valente AA. IV." CONSS.

NOTÆ.

" Abeſt & hæc *lex* à *Cod.Iuſt.*
" De *Iouino* hoc, dixi ad *l.7 ſup.de re militari.*
" *Loca* hîc propriè eodem ſignificatu, quo *leg.1.ſup finium regundorum.*
" Non intelligit Vacantes *terras* quæ dominos non habent: Verùm eas, quæ dominos habent, ſed negligentes: *abſentium* proindè loca, ſitu diſſimulationis horrentia: *derelictas* terras.
" *Diſſimulatio*, pro incuriâ, negligentia, & abdicatione, quaſi ſua non ſit, & ſic derelictui habere. v. *Gloſſ.Theod.*
" Hæc quoque occupatoriorum agrorum conditio fuit, vt docet *lex*, *in agris limitatis 16. ff. de adquir. rer.dom.* Et Frontinus *de Coloniis* variis locis: De quo alibi.
" *Exercere* loca ſeu terras, v. *Gloſſ.Theod.*
" Suprà: *loca abſentium*, dixit.
" *Sulcare* terras.
" *ff. prouentuum*: id eſt fructuum, vt *ſup.* vt Eucherius Lugdun. *p. 377. Si fortè minùs in agello aſſiduus fuerit, Prouentus de annona minuitur.* Ammianus Marcellinus *lib. 22. p.232. Adhibentes vomeri curam & prouentibus fructuariis victitantes obuentiones*, *l.7. ff. de vſuris.* Quanquam & iſtud ſuſtineri fortè poteſt.
" Vide *Gloſſ.*
" Malim.
" Id eſt A.D 368. vel III. id eſt A.D,370. propterea quæ noto de Theodoſio ad *l.vn.ſup.de nuptiis Gentilium.* Quod & Valeſium poſteà probare vidi in *Amm.Marcellinum*. *p.360.*

COMMENTARIVS.

NEglecta à dominis loca, Veteranis colere & conſerere *h.l.* permittit Valentinianus Imp. Et vt ad colenda ea eos inuitet, ita his colenda tribuit, non quidem vt ipſa loca iure dominij vindicent; verùm, vt *prouentuum emolumenta* fructus qui prouenerint ex ipſorum culturâ, & quos conſecuerint *ſolidos* & integros ſibi adquirant *ſine moleſtiâ præiudicióque dominorum*: id eſt ſic vt partem aliquam ex his Domini ſibi petere non poſſint, agratici nomine: Scilicet negligentes alicubi domini cùm loca ſua, ſeu fundos ſquallere, ſitúque diſſimulationis horrere ſinerent, mox vt hos agros Veterani pro induitâ ſibi licentiâ conſeuiſſent, tempus meſſium *aucupantes*, partem aliquam prouentus ſiue fructuum ab his qui conſeuiſſent præſtari ſibi volebant, tanquam pro præſtito & conceſſo agro: Quod quidam Veteranos ab his colendis abſterrebat. *Agraticum* eſt, quod pro agro conceſſo penditur. Agrarium huic ſimile eſt, Tributum ſcilicet, quod pro agris penditur; cuius mentio fit in legibus Baiuuariorum *Titulo* 1. *cap.* 14. §.1. & apud Marculfum prioris editionis Bignonianæ *lib.*2. *c.*36. & in Formula 61. & 85. ex editione Lindebrogij. Quibuſdam conſuetudinibus, *Agrier* vocatur, *le Terrage & Champart que le Seigneur leue ſur les gerbes de bled au temps des moiſſons*. Idem & ceſpitaticum dicitur, *Formula* 12. & apud Aimoïnum *lib.*5. *cap.*264.265. à ceſpite videlicet, quod idem eſt cum agro, ſeu gleba agri. *Parcionem* quoque quædam veteres chartæ vocant *Terraticum* in præcepto Ludouici IV. in *Biblioth. Cluniac.* Francis denique promiſcuè, *Agrier*, *Champart*, *Terrage*.

¶ Cæterum ad Gallias hanc legem pertinere exiſtimo: Iouinus enim Magiſter militum, cui hæc *lex* inſcribitur, per Gallias Magiſter militum ſub Valentiniano Imp. erat: de quo dixi ſemel plenè ad *l.*7. *ſup. de re militari.*

XII. Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Stilichoni Magiſtro vtriuſque militiæ.″

PLERIQVE″ Teſtimonialibus″ fraude quæſitis fiunt Veterani, qui milites non fuerint: nonnulli inter exordia militiæ in ipſo ætatis flore diſcedunt. Quiſquis igitur Lætus″, Alamannus, Sarmata″, Vagus″, vel Filius″ Veterani, aut cuiuſlibet corporis, dilectus″ obnoxius, & florentiſſimus″ legionibus inſerendus, *Teſtimonialem* ex Protectoribus″ vel cuiuſlibet″ dignitatis obtinuit, vel eas″ quæ nonnunquam Comitum auctoritate præſtantur, ne delitèſcat, tirociniis caſtrenſibus inbuatur. ¶ Si″ quis præterea vel prima ſtipendia, vel nondum vt oportebat inpleta, *Miſſionis* colore deſeruit, nihil impetrata valeant: niſi fortè quempiam aut defeſſæ″ ætatis, aut corporis ægritudo, aut glorioſorum″ vulnerum cicatrices cauſariâ vel honeſtâ miſſione defendunt; dummodo hos iſta non adiuuent, qui ætàte ſolidâ, & integro corpore hæc occuparent″ ¶ Et″ quoniam plurimos vel ante militiam, vel poſt inchoatam vel″ peractam latère obiectu piæ religionis agnouimus, dum ſe quidam vocabula″ Clericorum & infauſtis″ defunctorum obſequiis occupatos, non tam obſeruatione cultus quàm otij & ſocordiæ amore defendunt, nulli omnino tali excuſari obiectione permittimus, niſi qui aut fractus ſenio, aut membris debilis, aut paruitate″ deformis indignus conſortio virorum fortium″ reperitur. ¶ Illius″ quoque″ Sanctionis oportet admoneri, vt ſi quis Decurionum, Primipilariorum″, Collegiatorum″, Ciuilium Apparitionum, vel aliorum neceſſitatibus inretitus, militiæ ſacramenta duraſſet″, defendi caſtrenſium ſtipendiorum excuſatione non poſſit. Dat. III. Kal. Feb. Med. Stilichone & Aureliano v.c. CONS. [400.]

NOTÆ.

″ Per *Gallias*, vt oſtendent ea quæ mox dicam de LÆTIS.
″ Percrebuerat igitur hæc fraus.
″ De *Teſtimonialibus*, tit. prox.
″ ✠. *Lætus Alamannus*, *Sarmata*, *Vagus.*
″ Fuit cùm putarem ita interpungendum hunc locum, *Sarmata-Vagus.* Sarmatarum-Vagorum meminit *Itinerarium Peutinger.* SARMATÆ-VAGI. Sed inane hoc eſt.
″ *Vagus* eſt *h.l. & l.*10. *vlt. ſup. de deſertoribus*, propriè, qui militiæ obnoxius origine, fundis ſuis & terris deſertis, vagatur, & in alienis fundis delitèſcit: Itaque & Veteranorum filiis *h.l. & d.l.*10. iungitur: Itémque deſertoribus, *d. l.*10 *& d.l. vlt.* Tironis nominatim vagi fit mentio *l.*6. *ſup. de Tironibus*, qui & alienigena dicitur *l.* 2. *ſup. de deſertoribus*: πλάνος Gregor. Nazianz. *ep.* 111. *ad Ellebichum.*
″ De filiis Veteranorum dicetur *inf. ſuo Titulo.*
″ ✠ Dilectibus.
″ ✠. *Florentiſſimis*: ſuprà quoque *l.*2. ibi, *optamus floreſcere.*
″ Dicetur *inf. tit prox.*
″ Veluti Tribuni & Præpoſiti, vt dicetur *tit. prox.* vide & *l.*5. *ſup. h.t.*
″ Superior ſententia fuit de his qui militiæ nullo modo adſcripti erant, etſi ei adſtricti: hæc ſententia de his qui iam adſcripti.
″ *Defeſſa ætas h l.* defeſſa ſenectus, *l.*16. *inf. de cohortalibus*, ſolida ætas ei *h.l.* opponitur.
″ Glorioſorum vulnerum cicatrices: vt *l.*3. *inf. de Teſtim.* vulnerum laudabilis excuſatio.
″ Præproperè ſcilicet & ante tempus; hæc enim vis eſt vocis, *occupare.*
″ *Tertia* ſententia communis deſertoribus & refugis militiæ nondum inchoatæ, vel inchoatæ.
″ ✠. *nec peractam.*

″ ✠. *Vocabulo*;

" χ. *Vocabulo.*
" *Copiatas* intelligit: de quibus agitur *l.1.inf de luſtrali collatione*, & *l.15.inf.de Epiſcopis & Clericis.*
" Pertinet hoc ad ſtaturam militarem: de quâ dictum ad *l.3 ſup de Tironibus.*
" *Viri fortes*, pro militibus, *h.l* & *l.18.in fine, inf.de cohortalibus*: plura vide ad *l.17 ſup.de erogat.mil.annon.*
" Poſtrema ſententia *huius leg.*
" De Primipilaribus, & Primipilariis dicetur *inf ſuo titulo de cohortalibus & Primipilaribus.*
" De *Collegiatis*, eſt infrà *tit.lib.14.tit.7.*
" Id eſt militiæ ſtipendiis perfunctus fuiſſet. Non audio reponentem, *iuraſſet.*

COMMENTARIVS.

VETERANORVM numeto cenſendos non eſſe definit *h. l.* ad Stiliconem emiſsâ, Honotius Imperatot, quin ad militiam teuocari oportete omnes eos qui militiæ obnoxij, & *origine ſuâ* obſtricti, quocunque prætextu militiam tefugerint, vel inchoatam etiam deſeruerint (citta ſenij, debilitatis, aut paruitatis cauſam) quocunque inquam prætextu, 1. Siue Teſtimonialem quis ex Protector.bus, vel etiam cuiuſlibet dignitatis impetrauerit, de quo *tit. prox.* 2. Siue in militiam cooptatus quis Miſſione præmaturâ donatus fuerit; Nullam habet ſcilicet militum otiginariorum militia miſſionem, niſi vna tribus ex cauſis ſuperioribus intercedat; mala ſcilicet ætas, corporis imbecillitas, vel patuitas, quæ vtique originali militiâ libetant 3, Imò neque *Clericatus*, vel etiam copiatæ obſequium originali militiâ ſoluit, non magis quàm Teſtimonialis, aut iniuſta miſſio; quia ſcilicet id illi facetent non tam obſeruatione cultus, quàm otij & ſocotdiæ amore, vt *h. l.* dicitur, cui ſimilis circa Curialem nexum eſt *lex*; *quidam ignauiæ ſectatores, inf. de Decurionibus.* 4. Denique *militia* tantum exantlata in aliquo alio Corpore, puta Decurionum, Primipilariorum, Collegiatorum, Ciuilium Appatitionum, & ſimilium militiarum, exuit militiæ debitum.

¶ Ttia porro exempla ſeu ſpecies hîc ptoponuntur eorum, qui delectibus, ſeu militiæ originis iure obſtricti erant, Nempe 1. *Læti* Alamanni, & Satmatæ Vagi: de quibus Vagis dixi ad *l.10.ſup de deſertoribus*, quæ hoc ipſo anno data eſt. 2. *Filij* Veteranorum, de quibus dicetur *ſuo titulo, de filiis militarium apparit. & Veteranor.* 3. Quidam alij qui his verbis indicantur, *aut cuiuſlibet corporis: dilectibus obnoxius & florentiſſimis Legionibus inſerendus.*

¶ De Lætis, ſiue *Letis*, (nam ita promiſcuè in MS. effertur) ſemel nobis hîc agendum eſt, quorum *hâc l.* & *l.10. ſup.* mentio fit, vt & terrarum Læticarum, quæ ab his dictæ, *l.9. de Cenſitoribus.*

¶ Igitur, cùm quidam è Gentibus Barbaris ſponte Romanum in ſolum tranſibant, Terræ eis, eorúmque progeniei, deſertæ excolendæ dabantur: & vt illi Coloni, *Læti*, ſic terræ quas colerent, *Lætica* dicebantur. Illud Eumenius in *Panegyrico*, quem Conſtantio dixit, *ſub finem*, his verbis adſtruit. *Tuo Maximiane Auguſte nutu, Neruiorum & Treuirorum arua iacentia Lætus poſtliminio reſtitutus & receptus in leges Francus excoluit*, vbi Lætus *poſt liminio reſtitutus* dicitur, qui cùm anteà Neruiorum & Treuirorum arua incoluiſſet, indè Barbarorum armis fugatus, vel metu atmorum receſſerat. Huic verò fidem facit Honorij Imperatoris conſtitutio data ad Meſſalam Præfectum Prætorio Italiæ, *d. l.9. infr. de cenſitoribus*: *Quoniam multis ex Gentibus ſequentes Romanam felicitatem, ſe ad noſtrum Imperium contulerunt, quibus terræ Læticæ excolendæ ſunt, nullus ex his agris aliquid niſi ex noſtra adnotatione mereatur.* Et ea tamen conditione terras illas excolendas Læti conſequebantur, vt delectibus quoque obnoxij eſſent, & Legionibus inſererentur, quod hæc Honorij conſtitutio teſtatur. Proindè Læti inter Numeros militares, & ſub Præfectis, ſeu Præpoſitis fuêre. Quorum métio apud Amm. Marcellinum extat *lib 22.p.213.* (neque enim *Læti Barbari* de quibus idem agit, *lib.16.p.19.* huc pertinent, quia *Lætorum* vox ibi adiectiuè accipienda eſt, pro gaudio delibatis:) *Arbitionem*, inquit, *iter ſuum praire Lanceariis & Mattiariis & cateruis expeditorum præcepit, & cum Lætis ibidem Gomoarium, ea re aliis antelatum, quod vt contemptus in Galliis erat Iuliano infeſtus.* Eodem pertinet alter eiuſdem Amm. Marcellini locus, ex Epiſtola Iuliani ad Conſtantium, *lib.20. p.182.* vt eum Adrianus Valeſius feliciter teſtituit. *Equos præbeto curules Hiſpanos, & miſcendos Gentilibus atque Scutariis adoleſcentes Letos*: (vbi hactenùs editum fuerat *Lectos*, pariter vt *h. l. Luctus*, pro *Lætus*) *quoſdam cis Rhenum editam Barbarorum progeniem, vel certè ex Dedititiis qui ad noſtra deſciſcunt.* Vbi obſeruandum *Dedititios* à *Lætis* diſtingui: Nempè *Læti* erant, qui vltrò tranſierant, eorúmque progenies: Dedititij verò qui vi, armiſque coacti, receptique in leges, vt in *ſuperiore* Eumenij *loco* Auſonius in *Gratiarum actione*: *Voco Germanicum, dedititione Gentilium: Alemanicum, traductione captiuorum: vincendo & ignoſcendo Sarmaticum.* De iiſdem Dedititiis *l.16. ſup. de Tironibus*, quorum pariter peculiaris ratio habita, v. & *Nouellam Theodoſ. de Ambitu* 31. duobus locis. De iiſdem agit & Valentinianus *l.10. ſup. Si quis*, inquit, *Præpoſitus fuerit aut Fabricæ, aut Claſſi, aut Lætis, identidem ſi Præpoſitus Romanarum Legionum vel cohortis geſſerit tribunatum.* Ideò *Præfecti Lætorum* ſub Theodoſio Iuniore in *Notitiâ Imperij* varij memorantur, & varij proindè Læti communi prænomine: Præter Lætos *Alamannos* (de quibus *h.l.* agitur) Læti inſuper Teutoniciani, Batani. Gentiles, Sueui, Lingonenſes, Acti Neruij (de quibus eſt quoque ſuperior ille Eumenij locus, & à quibus *Lætia* oppido nomen inditum quidam cenſent, cuius mentionem facit Hugbaldus *de vitâ Ructrudis*) Læti Batani, Nemetacenſes, Batani, Contaginenſes, Lagenſes, denique LÆTI FRANCI: De quibus nominatim Lætis Francis eſt quoque ſuperior Eumenij locus. Cæterùm *Lætos* in Galliis fuiſſe non tantùm ex *hâc leg.* verùm etiam ex *Eumenij* loco, & ex *Notitia Imperij*, & ex *Ammiano Marcellino* liquet. Hinc factum iam, vt Zoſimus *extremo libro ſecundo, p.701.* Lætos, *Gallicam Gentem*, non omninò rectè, vocauerit: Sic enim de Magnentio, à Francis orto, & cuius parentes idem Zoſimus paulò antè à Conſtantio in fidem receptos fuiſſe dixerat, *p.696.* verba faciens ſcribit: γένος μὲν ἕλκων ἀπὸ βαρβάρων, μετοικισθεὶς δὲ εἰς Λετοὺς, ἔθνος Γαλατικὸν, id eſt, *originem quidem à Barbaris ducens, tranſlatus autem in Lætos, quæ Gallica gens eſt.* Quod Iulianus Cæſar *oratione 1. in laudes Conſtantij*, ſic effert: ἀνδράποδον γὰρ ἦν τῶν ἐκείνου προγόνων, τῶν ἀπὸ Γερμανῶν λείας λείφανον δυστυχὲς περισωζόμενον: id eſt; *Fuerat enim maiorum illius* [Conſtantis] *vile mancipium,*

cipium , ac Germanorum præda ſeruata infelices reliquiæ. Victor Schotti quoque in Conſtantio , *ſeu cap. penult.* prædictum Magnentium *gentis Barbaræ* vocat : & Victor alter , *ortum parentibus Barbaris, qui Galliam inhabitant.* Quomodo & Siluanum Victor ex *Galliâ natum Barbaris parentibus* dicit : & alter Victor *Barbaro parente genitum.* Rectè ; neque enim Læti origine Galli erant , quod quidam cenſent , ſed domicilio : Non indigenæ , ſed Aduenæ & Metœci , eorúmque progenies in Galliis nata. Denique quod ex *ſuperiore* Marcellini *loco lib.* 20. diſcimus , *cis Rhenum edita Barbarorum progenies.* Indè igitur Victor alter , ſeu Victorinus Theodoſio Iuniori Coætaneus quoque teſtatur Barbaros illos æuo ſuo Galliam inhabitaſſe. Sed & Zoſimus eorundem temporum Scriptor, *Lætos* gentem Gallicam ſuo quoque æuo fuiſſe indicat : & denique *Notitia Imperij* iiſdem temporibus ſcripta per varias Galliarum partes Lætos illos ſparſos fuiſſe oſtendat.

Ex his verò coniectura non inanis mihi naſcitur , *Laticianos* , quos Anno Domini 451. (id eſt, anno ſequenti mortem Theodoſij) Iornandes , vetuſtiores Scriptores ſecutus , & poſt eum Paulus Diaconus , vt & alij , vnà cum Francis , Sarmatis, Armoticianis , Burgundionibus , Ripariolis (in Galliâ tùm conſiſtentibus omnibus) in exercitu Aëtij Patricij contra Attilam in campis Catalaunicis ſtetiſſe ſcribunt, non alios accipi oportere quàm *Lætos* iſtos , Læticarum terrarum cultores , qui Romano Imperio inclinante in vnam quoque quaſi Gentem & manum in Galliâ coaluerint. Quod & ipſum de Sarmatis & Ripariolis dicendum eſt : de Sarmatis , inquam , quos Iornandes ſuperiore loco cæteris connumerat : Nam & hi non tantùm à Conſtantio Imp. intra ſpatia orbis Romani admiſſi , tirociniis præbendis : quod ex Amm. Marcellino diſcimus *lib.* 19. *p.* 162. Verùm etiam in Galliam à Gratiano Imperatore traducti, terræque illis in Galliâ adſignatæ: teſtis Auſonius , Gratiani ipſius Magiſter , *in Moſellâ* quoque (pariter vt in *Gratiarum actione* :)

Dumniſſum , riguóſque perenni fonte Tabonas,
Aruáque Sauromatum nuper metata colonis.
Et tandem primis Belgarum conſpicor oris
Niuomagum diui caſtra inclita Conſtantini.

Et ſanè hâc ipsâ conſtitutione noſtrâ Honorij ad Stilichonem Magiſtrum militiæ per Gallias , ſed tamen in Italiâ nunc agentem, vt colligo ex 2. *&* 3. Claudiani *lib. in laud. Stilich.* data , Sarmatæ , Lætis, & Alamannis coniunguntur, & dilectibus pariter per Gallias obnoxios fuiſſe oſtendit. Quin & *Imperij Notitia* vt Lætos, ita & Sarmatas Gentiles per diuerſos Galliarum tractus commemorat. *Laticiani* proindè , *Sarmatæque* in Galliâ Romanis aduerſus Attilam militauerunt , quod *lex* ipſa datorum & aſſignatorum agrorum exigebat. *Laticiani* autem Læticarum terrarum poſſeſſores , coloni. Indè enim *Laticiani* à Læticis terris , vt *Caſtriciani* , à Caſtris, *l. vlt. ſup. de re militari.*

¶ Quare his Lætis omninò reſpondent qui ſub Francorum Imperio *Leti* , pariter *Liti* , vel etiam *Lidi* vocabantur. Deditītium quippe genus hoc hominum fuiſſe Albertus Stadenſis teſtatur, neque liberum prorſus , ſed obnoxium , & ad villicationem ſeu agrorum culturam pertinuiſſe Italicæ , Ripuariæ , Friſonum , Longobardicæ leges , & Kilianus, aliique Authores teſtantur. Sed & terra ipſa cui adſtricti erant , *Lita* dicebatur , fortè eadem cum *Litana* , cuius meminit Liuius , & vndè detortum *S. Germain en Laye.* Tandem obſequium, ſeu ſeruitium quod præſtabant huiuſmodi Liti , *Litimonium* vocabatur , quæ vox reſtituendâ non vno loco apud Veterem Scriptorem *Formularum Senicarum.* Læticæ denique Terræ huiuſmodi publicæ erant. Quò tamen perperam Heſychij locum referunt nonnulli : λαῖτον , τὸ δημόσιον πόνων : Nam ibi Doricè λαῖτον , pro ληΐτον dictum : quod *archiuum* ſignificat, vt immediatè ante idem Heſychius explicat , λαῖτον (non λαῖκον) τὸ ἀρχεῖον. Apud Suidam perperam ſcriptum λαιτὸν τὸ ἀρχεῖον pro λαῖτον. Vt & eiuſdem error grauis eſt , qui Lætos Præpoſitos credidit eſſe Peræquatores & Inſpectores , cum fuerint Præpoſiti rei militaris.

XIII. *Impp.″ Honorius & Theodoſius AA. Stiliconi Comiti & Magiſtro vtriuſque militiæ.

OPORTET inter eos, qui ambitu ac ſuffragiis ad Tribunatos″, Præpoſituráſque perueniunt, & eos qui labore, periculis, atque ordine militiæ decurſo, huiuſmodi dignitates acceperint, eſſe diſcretionem. Quare INMUNES″ eos haberi decernimus, qui militiæ prærogatiuâ, vt dignum eſt, ad Tribunatum Præpoſituráſve peruenerint. ¶ CONMONENDI autem ſunt Comites aut Duces militum″, vt & ipſi eos reuelatos″ eſſe cognoſcant, neque aliquid hoc″ nomine ab his flagitandum : De quibus ad omnes militares Iudices paria″ ſcribta direximus. Dat. XI. Kal. April. Rom.″ Honório VIII. & Theodoſio III. AA. CONSS. [407.]

NOTÆ.

* Abeſt à *Cod. Iuſt.* Iungenda huic eſt *lex.* 18. *ſup. de Tironibus.*
″ *Arcadij* nomen addendum ; vt additur quoque in *d. l.* 18. cui rei fidem facient , quæ ad ſubſcriptionem *legis* notabo.
″ *ẋ Tribunatus.*
″ A Tironum præſtatione , vt *d. lex* 18. *oſtendit.*
″ Duces militum *hic* : limitum , *l.* 5. *inf. de fil. mil. appar.*
″ *ẋ releuatos* , propria hâc in re vox , vt *l.* 3. *ſup. de deſertoribus.* Et in *Nouellis Theodoſij* , & Interpres ad *l.* 1. *inf. de cenſu.* Saluianus *lib.* 5. Sidonius , *lib.* 7. *epiſt.* 12. vid. *Gloſſ.*
″ Tironico , & auri Tironici præſtatione.
″ Romæ hoc anno conſtitit Honorius.
″ *ἰσοτύπως.* Eodem exemplo.
″ *ẋ.* VII. *&* *Theodoſio* II. Nam qui hactenus ſubſcribuntur Conſules, reſpondent Anno Domini 409. Atqui Stilicho, cui hæc *lex* inſcribitur , iam anno 408. interfectus fuerat , vt teſtatur Zoſimus , *lib.* 5. *p.* 821. Et fidem facit *lex* 1. *ſup. de litorum & itinerum cuſtodia.* Et *lex* 20. *inf. de pœnis* , *&* *lex* 20. 21. 22. *inf. de bonis proſcriptorum.*

COMMEN

COMMENTARIVS.

DE PRÆPOSITORVM, & TRIBVNORVM qui militiæ prærogatiua ſeu militiæ labore decurſo, factorum Dignitate & prærogatiua ſupra eos qui ambitione & ſuffragiis has dignitates adepti ſunt, eſt *hac* Honorij *lex*, quæ iungenda eſt cum *l.*18. *de tironib.* Prima prærogatiua eſt, quòd ab auro Tironico ſeu Tironum præſtatione immunes ſint; at non etiam qui ambitu aut ſuffragiis, id eſt, vel non Milites, vel nondum Veterani, (vt ſæpè factum oſtendit quoque *lex* 34. *ſupr. de erogatione militaris annonæ*, & *lex* 10. *ſup. hoc tit.* & *lex* 15. & 18. *ſup. de Tironib.* quæ poſterior, *huic* noſtræ coniungenda eſt) has dignitates adepti ſunt: quæ ipſa eſt ſententia *dictæ legis* 15. & 18. (abſque quâ foret nullus, vel certè non plenus huius noſtræ ſenſus conſtaret. Quod *huius Codicis* Conditorum erroribus in *Prolegomenis* adſcribo.) Sed & huic *legi* concordat *lex* 10. *ſup. hoc tit.* Quæ *lex* pariter vt *hæc noſtra*, melius ſub alio *titulo* collocata fuiſſet. Concordat tandem omninò eiuſdem Honorij *lex vn. in f. infr. qui à præb. tironum.* ¶ Altera prærogatiua eſt, quod ob hanc promotionem, Comites & Duces, ab his nihil exigere poſſint. Nempe inter alia Comitum militarium & Ducum lucra & compendia erant, & illa quæ accipiebant ex promotionibus, de quo eſt Libanij locus [illegible] *p.*22. Quæ *hâc leg.* ab illis quæ dixi poſtulare prohibentur, vt *& ipſi eos releuatos eſſe cognoſcant*, quantum ad ſe attinet: non tantùm quoad intributiones militares.

DE TESTIMONIALI EX TRIBVNIS ET PROTECTORIBVS.

TITVLVS XXI.

1. * Imp. Conſtantinus A. ad Rufinum P.P.ō.

FERRI non poteſt, in titulo" militaris laudis inrepere eos qui nec aciem viderint, nec ſigna perſpexerint, nec arma tractauerint. Ideoque ſi qui ex Protectoribus", vel ex Præpoſitis, vel ex Tribunis epiſtulas" reportauerint, non habeant priuilegium", quod merentur qui ordine militiæ ſub armorum labore decurſo ad hunc honorem peruenerint. PP. IIII. Idib. Auguſt. Sirmio, Conſtantino A. III." & Licinio III. CONSS.

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" *Rufinus* PP. ſub Conſtantino M. v. *Proſopogr.*
" Fortè *in titulos*: vel *in titulum*: quorum illud malim.
" Dixi ad *l.*5. *ſup. de Veteranis.*
" *Epiſtolas*, id eſt dignitates beneficiis impetratas, vt *l.*14. *ſup. de Tironibus.*
" Vt *ſup. l.*10. *de Veteranis.*
" *K.* IV. *& Licinio* IV. id eſt A. D 315.

COMMENTARIVS.

SENTENTIA trium priorum *legum* quæ *hoc titulo* continentur, eadem eſt: videlicet HONORARIAS ſeu EMENDICATAS ambitu vel ſuffragiis, ac non etiam militiæ ordine, Teſtimoniales ex Tribunis, ex Præpoſitis vel ex-Protectoribus, *priuilegia* dignitatis illius, quæ merentur ij qui ordine militiæ ſub armorum labore decurſo ad hunc Honorem peruenerunt, non tribuere. Quò pertinent quoque *l.*15. 18. *ſup. de Tironibus*: & *l.*5. 10. 12. *vlt. ſup. de Veteranis*: & *l.* 153. 156. *inf. de Decurionibus.* Hæc verò *lex* eſt CONSTANTINI M. quâ id vt dixi abſolutè negatur. Præmiſsâ elegantiſſimâ ſententiâ: *Ferri non poſſe, in titulum militaris laudis irrepere eos, qui nec aciem viderint, nec ſigna perſpexerint, nec arma tractauerint.*

¶ Cæterùm de his Teſtimonialibus ex-Protectoribus præter varias *leges* quæ *hoc Codice* occurrunt, duo inſignia loca extant apud Symmachum & Paulinum Symmachi *epiſt.*67. *ad Ricomerem*, *lib.* 3. *Firmum domeſticum meum* MILITIÆ *ſtipendiis cum honeſtate perfunctum teſtimonio decuit adiuuari, vt faciliori aditu ad tuam Notitiam perueniret. Porrige igitur, oro te, adiutricem manum* LEGITIMA *præmia* EX MORE *captanti. Huiuſmodi quippè* VETERANIS *prærogatiua debetur; vt illis* PROTECTORVM *dignitas tanquam pretium longi laboris accedat. Quod Firmo incunctanter eueniet, ſi tuus fauor vota hominis ad* CONSVETA NITENTIS *adiuuerit.* Item Paulini illud *ep. ad militem religioſum. In hâc militiâ ſoletis in votis habere hanc officij promotionem, vt Protectores efficiamini. Si autem Deo te probaueris, ipſum Deum incipies habere Protectorem, vide ad qualem militiam te inuito collegam, vt quod homini eſſe optas, hoc tibi Deus ſit.* De hâc etiam Protectoris atque Tribuni dignitate accipio Am. Marcellini locum *lib.*30. *p.*458. vbi de Valentiniani patre Gratiano. *Poſt dignitatem*, inquit, *Protectoris atque Tribuni, Comes præfuit rei Caſtrenſi per Africam.*

Huius porrò dignitatis Tribunitiæ & Protectoriæ Veteranis conceſſæ varia *priuilegia* fuerunt, quæ hîc in genere indicantur. Nempè, vt in cri-

minibus fori ordinarij præſcriptionem haberent, *l.5. ſup. de Veteranis* : vt negotiantes à luſtrali collatione intra certum modum immunes eſſent, *l.7. & 14. inf. de luſtrali collatione*, quod etiam indicat *lex 3. inf.* vt à Tironum collatione, *l.18. ſup. de Tironibus*, *& l. vlt. ſup. tit. prox. de Veter.* vt à ſordidis muneribus, *l.153. infr. de decurion.* vt à verberibus excuſarentur, *d. l. 153.*

¶ Cæterùm ſubſcriptio loci *PP. Sirmio* euincit, hanc *legem* referri oportere ad A. D. *316.* Nempè Conſtantinus hoc anno *316.* in Pannonia verſatus, & poſt Cibalenſe prælium, cum Licinio eâ potitus eſt : vide *Conſularia Theodoſiana* eius Anni *316.* quare & hæc *lex* ad *Licinianum* bellum referenda venit.

II. * Imp. Conſtantius A. ad * P.F.P. Poſt alia.

SI quis de Paganis", vel Decurionibus", ambierit ad honores Protectoriæ dignitatis", nec tempus, nec ſtipendia ei poſt hanc legem conputanda" ſunt. ¶ Hoc & circa eos, qui ad Præpoſituras" ambitu peruenerint, cuſtodiri præcipimus. & cætera. Dat. Kal. Maij, Conſtantio A. VI. & Conſtante II. CONSS.

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" *Paganis*, id eſt non militibus : quo ſenſu paſſim in iure, *pagani*.
" Concordat *lex 153. 156. in fin. de Decurionibus*.
" *Dignitas* Protectoria, *h. l. & l. 5. ſup. de Veteranis* : *l. 3. inf. de diu. off.* Amm. Marcellinus *loco laudato ad leg. ſup.* Symmachus *lib. 3. ep. 67.* vid. *Paratitlon de domeſt. & protector.*
" Id eſt nil eis conferet deinceps in protectoriâ dignitate tempus aliquod exactum.
' Caſtri ac militum, *l. 11. in f. de diuerſ. officiis*.

COMMENTARIVS.

CONSTANTII Imp. hæc *lex* eſt : quâ is teſtimoniales HONORARIAS ſeu EMENDICATAS ex-Protectoribus & ex-Præpoſitis, à paganis, ſeu non militibus impetratas, vel etiam à Decurionibus, nihil prodeſſe vult ad euitandam conditionem ſuam, non obſtante quâcumque temporis præſcriptione. Quod poſtremum & ipſum ex parte ſtatuitur *l. 3. prox.* & omninò *l. 153. 156. inf. de Decurionibus.* Solis igitur Veteranis eas prodeſſe vult. Et tamen ante hanc *legem* id aliquando obtinuiſſe hæc lex indicat, vt ſi Paganus vel Decurio huiuſmodi Teſtimoniales impetraſſet, & in eâ dignitate certo temporis ſpatio ſtipendia expleſſet, huiuſmodi Teſtimoniales iis prodeſſent, ac nominatim Decurio Curiâ liberaretur, quod *hâc lege* aboletur. Temperatur verò ab Honorio *l. prox. 3.* Reſtituitur *d. l. 153. 156. inf. de decurionibus.* Ab huius etiam *legis* fine ſeu ſcopo non abludit, quod Amm. Marcellinus *lib. 21. p. 216.* de Conſtantio ſcribit; *Ab eo non niſi puluere bellico induratos Præfectos armatis.*

III. * Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Florentino P.V."

QVICVNQVE ex-Protectoribus aut Domeſticis" honorarias" miſſiones" meruerint, ſub hâc normâ penes eos dignitas maneat, vt neque Municipes", curiam : neque Collegiatus", obſequium propriæ vrbis effugiant; neque Negotiator, à penſionis aurariæ" inſtituta" ſummâ, militiæ ſuffragio ſubtrahatur, neque ab vllo poſtremo Officio, militia, vel corpore, talis ſe impetrati quiſquam obiectione defendat; ſed manente normâ", ſoluat omnia quæ ab illo vel conditione naſcendi, vel iure proprij poſtulantur officij. ¶ De liberis etiam eorum cenſemus, ne de his edicti" originis munus per priuilegia emendicatæ dignitatis effugiant. ¶ Quæ quidem omnia officere illis aliquando" non patimur, quos emeritos felicibus caſtris, vel honeſta interdum aduerſæ valetudinis miſſio, vel vulnerum laudabilis" excuſatio, vel emenſum ſub ſignis tempus, abſoluit. Dat. XIIII. Kal. Maij. Med. Arcad. IV. & Honorio III. AA. CONSS.

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Memorat, & derogat ex parte huic *legi* ſuæ Honorius, *l. 153. inf. de decurion.*
" Huc pertinet locus ex Epiſtula *Iuliani 21.* ad Leontium, quem ad Protectores Cuiacius malè retulit; ἐγκατελέξαμεν δὲ σε τῷ τῶν ΟΙΚΕΙΩΝ συντάγματι : γίνεται δὲ ἀντὶ τῶν ὁπλοφορησάντων ὄντι καὶ στρατευσαμένῳ.
" *Honorarias*, id eſt, codicillares, vmbratiles, emendicatas, *fine leg.*
" Id eſt Teſtimoniales vt *l. 153. inf de Decurion.* Et fortè hîc ſcribendum *iuſſiones*. Quod non temerè admitto.
" *Municipes*, id eſt Decuriones. Cæterum hâc de re vide & *l. 2. ſup. & l. 153. 156. inf. de decurionib.* ſed & ad aliquid, *legem 12. in fine, ſup. de Veteranis.*
" Vide *infr. titulum. de Collegiatis* : & *d. l. 11. in fin.*
" Intelligit luſtralem collationem; de quâ ſuo titulo & quidem *l. 7 & 14. eod tit.*
" *Præſtituta.*
" De huius loci ſenſu mox.

"x. Editi

" x. *Editi*, id eſt liberi municipum, collegiatorum, &c.
" Ideſt nullo modo.
" *Vt l.12.ſup.de Veteranis*: glorioſorum vulnerum cicatrices.

COMMENTARIVS.

HONORII duæ conſtitutiones ſequuntur. Hâc priore iubet, HONORARIAS vel emendicatas teſtimoniales ex Protectorib. vel Domeſticis, neque Decurionem curiâ, neque Collegiatum obſequio vrbis, nec Negatiatorem à luſtrali collatione, vel alteri officio, militiæ; vel corpori adſtrictum liberari: cum aliàs EMERITÆ militiæ vel miſſionis Teſtimoniales huiuſmodi liberent *h. l.* ac nominatim à luſtrali collatione intra certam ſummam *l.7.14. in f. de luſtrali collatione*: vbi dicam. Idemque de liberis eorum ſtatuit. ¶ Quamquam id *h. l.* Curialibus & Collegiatis, &c. qui has honorarias Teſtimoniales obtinuerunt, Honorius largitur, vt ſaluis muniis quæ Curiæ vel Collegio debentur, dignitas tamen penes eos maneat. Et ſic (quod docet *lex 153. infr. de Decurion.*) à ſordidis & minimis muneribus, itémque à verberibus excuſentur. Id quod Honorius mox anno proximo, conſtitutione ad eundem Florentinum P. V. emiſſâ abrogauit, *l.153.156. infr. de Decurionib.* abrogatâ nominatim hâc parte *hâc lege*.

IIII. * Impp. HONORIVS & Theodoſius AA. Theodoro PP."

HOS", qui Teſtimoniales non ſuo merito, ſed eorum" contemplatione ſunt adepti, qui pro his noſtram Clementiam ſunt precati, par" ſeueritas" perſequatur. Eos tamen eſſe" in Vrbe ſacratiſſima" non vetamus, qui poſuerunt illic larem adque domicilium. Dat.x.Kalend. Decemb." Rauen. Baſſo & Philippo CONSS. [408.]

NOTÆ.

* Iungendæ huic *legi* ſunt *lex 20.infr.de pœnis*: & *lex 22. infr.de bonis proſcriptor.*
" *Theodorus* PP. Italiæ ſub Honorio. v. *Proſopogr.*
" Milites ſcil.
" Intelligit proſcriptos, Stilichonem eiúſque ſatellites, vt oſtendunt leges, quas *huic* coniungendas dixi.
" Quæ illa? ſequens ſententia id ex parte indicat, ſed pleniùs docet *d lex 20.*
" Deportationis nominatim pœna.
" Si videlicet Vrbem Romam vel Rauennam intrauerint.
" Morari.
" Vrbem Romam intelligit: v *Gloſſ.* quæ æterna vrbs, *d.l.20.* Elogia eius alia, v. *in Geogr.*
" Ita quoque *d.l.22.* Sed in *l.20.de pœnis*, ſcribitur *Octob.*

COMMENTARIVS.

HONORII altera hoc titulo *lex* hæc eſt: cuius ſententia ſemiplena ab huius Codicis Conditoribus reddita eſt; ſic quidem vt non aliter vel ſaltem non plenè percipi poſſit, niſi coaſſatis rurſum aliis portiunculis, à quibus hæc noſtra diuulſa eſt, putà *l.20.infr.de pœnis*, *l.22.infr. de bonis proſcript.*

Ex his igitur intelligimus (ac maximè quidem ex *d.l.20.*) cæſo Stilichone eiúſque filio Eucherio, Satellites eius cætéróſque qui ab ipſius partibus fuerant, ab Honorio Imp. proſcriptos veluti qui ſuis opibus eos iuuerant: adeò quidem etiam, vt proſcriptis interdixerit Comitatum ſuum, in quo verſabatur, id eſt Rauennam, vel Mediolanum ingredi, itémque Vrbem Romam, idque ſub ſeueriſſima pœna ſeu ſeueritate deportationis. ¶ Idem itaque vt à ſuſpectis ſibi partium Stiliconis vndiquáque caueret, etiam eos Milites qui vel Stiliconis, vel aliorum proſcriptorum ſuffragiis, teſtimoniales ante emeritam militiam impetraſſent Tribunorum & Protectorum, ſub eadem pœna & pari ſeueritate & Rauennæ, & Mediolani & Vrbis Romæ ingreſſu *h.l.* arcere voluit: exceptis tantùm iis qui iam Romæ larem & domicilium collocaſſent. Ab his ſcilicet in Vrbe haud æquè periculum, neque iam metuendum, quaſi res nouas molituri, qui in eâ Larem & domicilium fixêre: ab his verò metuendum, qui militiæ tantum prærogatiuâ, veluti Tribunorum & Protectorum (quorum ſanè magna fuit potentia) tumidi, calentibus adhuc partium animis, ad eam accedunt: & metuendi, ne nouas faces necdum benè ſopitæ factioni ſubdant.

DE

DE FILIIS MILITARIVM, APPARITORVM, ET VETERANORVM.

TITVLVS XXII.

XII. Cod. Ivst. Tit. XLVIII. *De filiis Officialium, & Militarium, qui in bello moriuntur.*

I.* Imp. Conſtantinus A. ad Optauianum."

Veteranorvm liberos aptos militiæ, quorum quidam vt deſides recuſant militarium munerum functionem, quidam adeò ignaui ſunt, vt cum diſpendio corporis" militiæ velint neceſſitatem euadere: iubemus, ſi ad militiam inutiles reſectis digitis iudicentur, Curialibus ſine aliquâ ambiguitate muneribus atque obſequiis adgregari. Dat. xiiii. Kalend. Mart. Sirmio, Accep. vii. Idib. April. Regio" Conſtantino A. v. & Licinio c. c. cons. [319]

NOTÆ.

* Meminit huius *legis*, eámque ſimul confirmat *lex 4 ſup. de Tiron.*

" *Al. Octauianum*, vt hoc eodem Anno *in l. 2. infr. de Epiſcop.* & quidem Correctori Lucaniæ & Bruttiorum, vt nominatim præfert *d. lex 2.* idque etiam ſatis apertè oſtendit huius *legis* ſubſcriptio, quam mox expendam.

" *Sui* ſcilicet.

" *Regium*, ſedes fuit Correctoris Lucaniæ & Bruttiorum, vt teſtatur *lex 1. infr. de relationib.* ac nominatim metropolis fuit Bruttiorum: vt docet Olympiodorus *apud Photium.* τὸ Ῥήγιον μητρόπολις ἐστι τῆς Βρεττίας (ita enim reponendum non Ϛερτίας) Sed & Ptolomæus fidem facit *Regiam Bruttiorum vrbem fuiſſe.*

COMMENTARIVS.

Constantini M. quinque conſtitutiones ſequuntur: & quatuor quidem, putà *lex* 1. 4. 5. de Veteranorum filiis militiæ adſtrictis. *Hac*, Detrectantes militiam Veteranorum filios, & quidem digitorum amputatione, Curiis addici iubet. Quam *legem* memorat ratámque eſſe iubet Valentinianus *l. 4. ſup. de Tironib.* Verùm ſeuerior poſteà conſtituta in hos murcos ſine pollice truncatos *l. 5. ſup. de Tironib.* & curiis deinceps addicti non qui ſe truncaſſent, ſed qui armis gerendis habiles non eſſent, *l. 4. & 5. infr. & l. 5. ſup. de re militari; & l. 15. 32. infr. de Decurionib.* ¶ Cæterùm iam antea quoque notaui non temerè hanc *legem*, pariter vt *legem 4. ſup. de Tironib.* Italiæ Magiſtratibus inſcribi. In ea quippe ſolemne fuiſſe notat Ammianus Marcellinus *lib. 15. p. 61.* vt munus Martium pertimeſcentes pollicem ſibi præciderent, quos iocaliter *Murcos* appellabant: vide quæ de eo notaui plura *ad d. l. 4. ſup. de Tyronib.*

¶ Obſeruandum porrò hanc *legem* pertinere ad Sarmatici belli apparatum, ad quod Veteranorum filij euocati, & quidem ex Italia. De quo bello & exinde Conſtantini victoria, Porphyrius *Panegyrico ad Conſtantinum cap. 19. 22. 23.* Auctor vitæ Conſtantini *lib. 4. cap. 5. 6.* Sozomenus *lib. 1. cap. 8.* Zoſimus *lib. 2.* Eodem pertinet & anno proximo *lex 2. ſup. de Veteranis.*

¶ Tandem ad illud quod hoc titulo aliiſque legibus de Veteranorum filiis militiæ adſtrictis dicitur, pertinet Gregorij Nazianzeni *ep. 123. ad Ellebichum Magiſtrum militum*, vbi miſſionem petit Mamanti Lectori militaris Viri filio, προσφέρομεν Μάμαντα τὸν ἀναγνώστην, ὄντα μὲν ἀπὸ στρατιώτου πατρὸς, καθιερωθέντα δὲ τῷ θεῷ, καὶ ἡμῖν, ἀλλὰ μὴ συναριθμήσῃς τοῖς πλάνοις, καὶ δὸς ἔγγραφον τὴν ἐλευθερίαν, ἵνα μηδὲ ὑπὸ ἄλλων ἐπηρεάζηται.

II.* Idem A. ad Seuerum"..........

Veteranorvm filios, propter priuilegia parentibus eorum indulta, vacare non patimur, ſed, Programmate per omnes Ciuitates propoſito, diligenter quæſitos, ad alterutrum conpelli iubemus, vt aut Decurionatus muneribus obtemperent, aut militent; Obſeruaturo Deuotionis Tuæ Officio, vt qui probantur", ab annis viginti vſque ad viginti & quinque annos ætatem agant. Si autem Veteranorum filij, qui" Equeſtrem militiam tolerauerunt, inter Equites probari voluerint, habeant facultatem, ita vt cum ſingulis equis idoneis prædicto adgregentur obſequio. Quod ſi quis duos equos habeat, vel vnum idoneum, & ſeruum vnum, cum Circitoriâ militet dignitate, & binas annonas accipiat, qui" gradus

dus præbeatur aliis poſt laborem. ¶ Singularum" autem ciuitatum Decurionibus intimetur, vt Veteranorum filios, qui prædictæ ætatis ſunt, ſi militare noluerint, vel minùs inueniantur idonei, ad Curialia vocare non morentur obſequia, ſi" tamen patrimoniis idonei eſſe noſcuntur. Ex his autem qui militare voluerint, ſi qui minus apti ſunt equeſtri militiæ, deficiente" calamitate membrorum, & legionariæ congruiſſe" noſcuntur, deducendi" ad nos, Protectori", qui ob hoc miſſus eſt, conſignentur. Dat. III. Kal. Aug. Aquileiæ, Conſtantino A. VII. & Conſtantio Cæſ. CONSS. [326.]

NOTÆ.

* Huius *legis* meminit *lex* 18. *infr. de Decurion.* triennio poſt, vt videtur, lata.
" PF.P.
" Tirones ſeu milites. Eadem vox occurrit *l.* 5. *inf.* *l.* 10. *infr. de decurion.* de probatione Tironum dixi *ad l.* 1. *ſup. de Tironib.*
" *Qui*, non filij, ſed Veterani.
" Vide *initium legis* 3. *ſup. de re militari*: & quæ *ibi dixi.*
" Vt *l.* 5. *infr.*
" Vide *legem* 5. *infr.*
" *id efficiente.*
" *congrui eſſe.*
" Vide & *legem* 2 *ſup. de Veteranis*: *&* *l.* 5. *infr.*
" *Protectores* miſſi, ad Veteranos filios ad militiam cogendos, *h. l.* *&* *l.* 10 *ſup. de deſertorib.* vbi dixi: vide & *Paratitlon de Domeſticis & Protectorib.*

COMMENTARIVS.

SECVNDA hæc è quatuor Conſtantini M. *hoc titulo* conſtitutione, Veteranorum filij ad militiam euocantur atque euocari iubentur, Programmate per ciuitates omnes propoſito. Quod ſæpè factum, vrgente neceſſitate, vt docuit quoque *lex* 5. 8. *ſup. de re militari*, *&* *lex* 1. *ſup.* Et Sulpitius Seuerus in *vita S. Martini*: *Edictum*, inquit, *à Regibus, vt veteranorum filij ad militiam ſcriberentur*: idque vt hæc *lex* ait, propter priuilegia parentibus eorum indulta.

¶ Cæterùm veteranorum filij *hac l.* his legibus & conditionibus à Conſtantino euocantur. Primùm, vt ſi militare nolint, vel minus poſſint, ſi facultatibus ſint idoneis, ad Curiam deuocentur, id agentibus Decurionibus ſingularum ciuitatum: quod ipſum rurſus cauetur *l.* 1. 4. 5. *h. t.* & *l.* 5. *ſup. de re militari*: & variis conſtitutionibus *infr. tit. de decurionib.*

¶ Secundò, *Ætatem* in probandis veteranorum filiis, adeò ad militiam amplectendam hanc Conſtantinus definit, ab anno ætatis vigeſimo ad vigeſimum quintum. Et poſt eam ætatem proinde ad Curiam ſubeundam, *l.* 18. *inf. de decurionib.* vbi mendum. Qua in re tamen ſæpè deinceps variatum reperio ab ipſomet Conſtano M. Initium quippe anni decimi octaui ab eo præſtitutum, *l.* 9. *infr. de Decurionib.* Mox poſt ſedecim annos militiam ſubire ab eo iuſſi *l.* 4. *inf.* quod etiam poſteà ſtetit *l.* 35. *inf. de Decurionib.* Poſt octodecim annos expletos in ſp. *l.* 58. *infr. de Decur.* De qua ætate intelligenda eſt *lex* 5. *ſup. de re mil.* Sanè Tirones quoque ab anno decimo & nono ad militiam eligi voluit Conſtantius in *l.* 1. *ſup. de Tironibus*, vbi quædam etiam notaui.

¶ Tertiò *Priuilegia* Veteranorum filiis hæc defert, vt ſi inter *Equites* militare voluerint, id cum ſingulis equis facere poſſint; ſi verò duos equos habeant, vel vnum ſaltem cum ſeruo, inter *Circitores* illicò, non vt alij milites, poſt laborem demùm recipiantur, atque adeò binas annonas accipiant. Quod ipſum quoque intelligit *lex* 5. *ſup. de re militari*, his verbis: *Eorum liberos qui armis inhæſerunt, ad vſum bellicum & caſtra reuocantes, eis quoque eorum ſtipendiorum copiam deferemus, qui alterius gradus militia ſalutarem maximè Reipublicæ operam perſecuntur.* *Circitores* in militia erant inter Equites, qui duobus equis, vel ſaltem vno cum ſeruo merebant, ideóque binas annonas accipiebant. Quomodo & milites olim qui *Duplicarij* ideò dicti, quibus ob virtutem duplicia cibaria dabantur, apud Varronem, Liuium, Vegetium. Primúſque hic gradus erat in militia Equeſtri in quem Eques poſt laborem ſubuehebatur, vt non tantùm ex *h. l.* conſtat, verùm etiam ex Hieronymo aduerſus Ioannem Hieroſolymitanum ad Pammachium. *Finge* (inquit) *aliquem Tribunitiæ poteſtatis ſuo vitio regradatum, per ſingula militiæ Equeſtris officia ad tyronum vocabulum deuolutum, numquid ex Tribuno ſtatim fiet Tyro? Non: ſed, antè Primicerius, deinde Senator ducenarius, Biarchus, Circitor, Eques, deinde Tiro.* Ideò Circitoria dignitas *h. l.* dicitur. Vegetius quoque militiæ gradum vocat, nominiſque rationem, & originem reddit *lib.* 3. *cap.* 8. *Idoneos* (inquit) *Tribuni & probatiſſimos eligunt, qui vigilias circumeant, & renuncient ſi qua emerſerit culpa, quos Circuitores appellabant. Nunc militiæ factus eſt gradus & Circuitores vocantur*, [alij habent Circatores.] Horum quoque Circitorum mentio fit frequens *in l.* 2. *Cod. de officio Præfecti Prætorio Africæ*, vbi & de eorum annonis agitur. Vox Græcis poſteà rei militaris Scriptoribus retenta. Gloſſæ Nomico κιρκίτορες οἱ περὶ τὰς μαχομένας περιϊόντες καὶ χορηγοῦντες ὅπλα αὐτοῖς μήπω ἐπισταμένοις μάχεσθαι. Vnde & Κέρκιτα, ἤτοι φυλακαὶ περὶ κασαστάσιων, & Iulium Aphricanum. Vet. Gloſſ. *tit. de militiâ.* Circitus περιοδεία: & κερκιτεύεσθαι apud prædictum Anonymum: Veteres quoque dixerunt *Circare*, circitare, κυκλεύειν & Circancam agere. *Circitores* itaque erant ἐφοδεύοντες Heſychio, vbi non audio reponentes ἐποπτεύοντες περίπολοι Gloſſ. Veter. *ceux qui faiſoient la Ronde, & le changuet.* Ac vt in Equeſtri militia, ita & in Palatinâ inter Agentes in rebus *Circitores* quoque fuerunt, *l.* 3. *ſup. de Agentib. in rebus*: vbi dixi. De quibus non eſt Hieronymi locus, verùm de militaribus, de quibus *hac l.* Neque abſimili ſenſu Circitores, de quibus in *l.* 5. §. 4. *ff. de inſtitor. action.* ¶ Tandem id Conſtantinus ſtatuit Veteranorum filios ſi militare velint, neque apti ſint *Equeſtri* militiæ, tùm ſi modò membris ſuis integri ſint & legionariæ militiæ congrui eſſe deprehendantur, id eſt, pedeſtri militiæ, ad Principem dirigendos, & Protectori in id miſſo tradendos Legiones

giones ſcilicet Peditum erat, & Legionaria militia Equeſtri opponitur: de quo iam monui ad *l. 22. ſup. de erogat milit. annona*. Hinc interim colligimus, potiorem fuiſſe Equeſtrem militiam, Pedeſtri: ſic vt membrorum maior in illâ firmitas requireretur: denique, maior fuit *ἱππέων δοκιμασία*; quomodo apud Atticos: de quâ Petitus, *in legibus Atticis, p. 550. & p. 552.* ſic vt *lege* cautum fuerit *ἱππέας καθιστάναι τοὺς δυνατωτάτους καὶ χρήμασι καὶ σώμασιν*.

III. *Idem A. ad Euagrium."

HI qui ex Officialibus, quorúmque" Officiorum, geniti ſunt, ſiue eorundem parentes adhuc ſacramento" tenentur, ſiue iam dimiſſi erunt, in parentum locum" procedant. Dat. Prid. Non. Aug. Baſſo & Ablauio CONSS. [331.]

NOTÆ.

* *L. 1. Cod. eod. tit.* Iungenda autem *huic* eſt *lex* 19 *infr. de Decurion.* quæ de Veteranorum filiis eſt ad militiam paternam vocandis, adſtringendis: vt hæc de Appatitorum filiis. Quæ proinde melius hic ſtetiſſet.

" PP. vt *l. 20. infr. de Decurion.* quæ & ipſa fortè *huic l.* coniungenda eſt.

" *Quorumcunque*, vt Cod. Iuſt.

" Militari: de quo mox.

" *Militiam vocentur*, ita Cod. Iuſt. eodem ſenſu. At hoc noſtrum elegantius. *Locus* eſt militiæ gradus.

COMMENTARIVS.

APPARITORVM filij apparitionem patris ſubire iubentur à Conſtantino M. pariter vt Veteranorum filij, militiam patris, *l. 19. de decurion.* quæ *huic* coniungenda eſt. Idque ſiue pater adhuc Sacramento teneatur, ſiue iam militiæ miſſionem impetrauerit; & miſſi eius ſit. Dubitari autem poteſt de quo Sacramento parentum hæc *lex* intelligenda ſit, an de Militari: an verò de Officiali? Nam ſi de militari, tum ſenſus huius *legis* hic fuerit: ſiue pater adhuc militet in militiâ Armatâ ſiue dimiſſus militiæ ſit, filium in parentis locum prodire oportere; ſi de Officiali; tùm ſimplicior hic ſenſus fuerit: patre Officiali natum, ſiue pater adhuc Officialis ſit, ſiue iam dimiſſus, Officialem fieri. Cùm Officiales multi militarem ambirent militiam, ne qua officiis inde iactura fieret, Filios his ſubſtitui voluerit Conſtantinus M. cui ſimilis eſt Conſtitutio Honorij, *l. 19. inf. de diuerſ. officiis*: quo *titulo* dicendi locus erit plenior.

IV. *Idem A. ad Leontium PP."

IAMDVDVM ſanximus, † vt veteranorum filij, qui poſt ſedecim" annos militiæ munus ſubire non poſſunt, vel armis gerendis habiles non extiterint, Curiis mancipentur. Dat. III. Id. April. Pacatiano & Hilariano CONSS. [332.]

NOTÆ.

* Hanc *leg.* intelligit, & exſcribit Conſtantius *l. 34 infr. de Decur.*

" Quamdudum? Nam anno ſuperiore ſeptimumdecimum annum completum ſtatuit, *l. 19. inf. de Decurion.*

† Non extat hæc *lex*: niſi putemus indicari *legem 2. ſup. de Veteranis.*

" Ætas hæc variè ſtatuta: dixi ad *l. 2. ſup & ad l. 18. infr. de* Decurion. vide & *l. 5 ſup. de re militar.*

COMMENTARIVS.

TERTIA hæc è Conſtantinianeis *hoc titulo*, de *Veteranorum* filiis in militiam allegendis, conſtitutio eſt. Qua quidem militiam detrectantes vel inhabiles militiæ Veteranorum filij, Curiis à Conſtantino M. addici iubentur A. D. 332. & *l. 2. ſup. l. 5. inf. & l. 5. ſup. de re militari* vt & variis aliorum Imperatorum Conſtitutionibus inter alias, *l. 89. inf. de decurionib.* Idque poſt decimum ſextum ÆTATIS annum: Quâ parte quàm ſæpe variatum fuerit, etiam ab ipſomet Conſtantino, notaui ad *d. l. 2. ſup.* & dicam adhuc ad *l. 18. inf. de decur.*

¶ Interim notandum, proculdubio hanc Conſtantini conſtitutionem pertinere ad apparatum belli *Gothici*, quod à Conſtantino M. hoc anno geſtum implorantibus Sarmatis: quod confectum mox hoc ipſo menſe *XII. Kal. Maij*: de quo vide Hieronymum & Idacium *in Chronicis*: Anonymus qui apud Sirmondum olim, nunc editus à Valeſio; *Conſtantinus*, inquit, *contra Gothos implorantibus Sarmatis auxilium tulit. Itaque per Conſtantinum Cæſarem centum prope milia fame & frigore affecta ſunt. Tunc & obſides accepit, & inter eos Ararici Regis filium.*

V. *Idem A. Ablauio PP.

VETERANORVM filij, vel eorum qui Præpoſiti, vel Protectores fuerunt, vel ceterorum qui quemlibet gradum militiæ tenuerunt, ſi inualidi & inbecilles ſint, Curiis

Curiis adgregentur, ita vt rei" familiari gaudentes & inaptos" militiæ, Curiarum ſocietati coniungas. Quod etiam nos fecimus ſub conſpectu" noſtro, his quos delicioſis nutrimentis eneruatos eſſe perſpeximus. Qui igitur ex his patresfamilias" ſunt, & idonei functionibus publicis, eligantur ad augendum Curialium numerum: Singularum" ciuitatum Ordinibus commonendis, vt quos norunt idoneos, nominare non dubitent, præter eos quos vigor & fortitudo defendendæ Reipublicæ idoneos facit. Nam & Duces ſingulorum limitum" conuenimus, ne deinceps Veterani filius inutilis ſacramento cingatur. Eos etiam qui iam probati" ſunt, diligenter inſpiciant, vt qui minus idonei reperiuntur, ſacramento ſoluti ad Grauitatem" tuam mittantur. Dat. & PP. Idib. Nou. Dalmatio & Zenofilo CONSS. [333.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *C. Iuſt.*
" De hoc *Ablauio* PP. v. *Proſopogr.*
" *Id.* *re familiari*, vt *l. 2. ſup.* ſi tamen patrimoniis idonei eſſe noſcuntur.
" *Ineptos.*
" Vide *legem ſecundam*, *ſup. de Veteranis*: *& l. 2. in fin. ſup. h. t.*
" Idem cauetur *d. l. 2. ſup h. t.*
" Duces limitum, *h. l.* militum, *l. vlt. ſup. de Veteranis.*
" De hâc *Probandi* voce vide dicta ad *l. 2. ſup. & l. 1. ſup. de Tiron.*
" *Grauitatis* titulus tributus ſub Conſtantino Præfectis prætorio.

COMMENTARIVS.

VETERANORVM filij militiæ INEPTI, Curiis adgregari & ab Ordinibus nominari ad Curiam, rurſum à Conſtantino iubentur *hac l.* pariter vt *leg. 2. 4. ſup. & l. 5. ſup. de re militari.* Exemplo ſuo eam in rem prælato, qui nuper delitioſis nutrimentis eneruatos Curiis addixerat. Quò referri poſſunt nonnulla, quæ apud Gellium & Vegetium occurrunt. Intantum vt Ineptos, etſi iam probatos à Ducibus limitum, proiici Conſtantinus *h. l.* velit, & ad Præfectum Prætorio mitti. Pertinet hæc *lex* proculdubio, vt *ſuperior*, ad militem *Gothis* oppoſitum, vel certè *Perſis.*

VI. Imp. CONSTANTIVS A. Antonio Duci Meſopotamiæ. Poſt alia.

OBSERETVR, ne Veteranorum ſeu militum filij" Officiis Præſidialibus adgregentur. Dat. IV. Non. Feb. Limenio & Catullino CONSS. [349.]

NOTÆ.

* Iungenda huic, *lex 4 inf de cohortalib.*
" An *Validi*? an *Inualidi*, ſeu inhabiles militiæ?

COMMENTARIVS.

OFFICIIS Iudicum, veluti Præſidum, adgregari Veteranorum filij à Conſtantino *h. l.* vetantur: vt vice verſâ Officiales Præſidum ad Sacramenta militiæ adſpirare *l. 4. infr. de cohortalib.* quæ huic, ceu eiuſdem conſtitutionis pars, coniungenda eſt. ¶ Cæterum id quod *hac l.* conſtituitur, duplicem ſenſum admittere videri poſſit. Primum, vt prohibeantur validi Veteranorum filij ſeu militiæ apti officiis adgregari, contra iubeantur ad militiam vocati vel in militia paterna retineri. Secundum, vt ne quidem inhabiles militiæ officiis Præſidum ſociari poſſint, verùm curiæ potiùs addici ſeu necti debeant. Quod tamen factum aliquando iure docere videtur *lex 2. ſup. de Veteranis.* Prior ſententia mihi magis placet: argumento *d. l. 4. infr. de cohortalib.* (quæ *huic* coniungenda eſt) Imò & argumento inſcriptionis *huius legis.* Inſcribitur ſcilicet ea *Duci*: ideò videlicet, vt Veteranorum filij ab eo vindicentur in militiæ vſus, neque patiatur eos Præſidialibus officiis adgregari. Ergò de idoneis ad militiam ſermo eſt. Tandem id etiam comprobant quoque *leges* ſequentes putà *lex 7. 9. 10. infr.* Quamquam & vtraque ſimul interpretatio alicui placere poſſit *arg. d. l. 7.* Nempe neque habiles, imò neque inhabiles militiæ, officiis Præſidum adgregari poſſe: habiles enim militare cogendos: inhabiles verò Curiæ vindicandos, verùm priori ſententiæ adhæreo.

¶ Porrò obſeruandum, frequenter Veteranorum filios militiâ euitatâ Officiales Iudicum factos, variiſque adeò Principum conſtitutionibus ad militiam retractos: à Conſtantio *h. l.* à Valente, *l. 7.* à Theodoſio M. *l. 9. 10.* ab Honorio, *l. vlt.* Retracti porro inſtante aliquâ bellicâ neceſſitate: veluti bello Perſico, vt in ſp. *huius legis*, quæ inſcribitur *Duci Meſopotamiæ.*

VII. * Impp. Valentinianus & VALENS AA. ad Petronium Patricium."

QVICVNQVE" caſtrenſi ſtirpe progeniti, diuerſorum ſe nexibus Officiorum tradiderunt, manu iniectâ retrahantur. Sciántque veterani, quibus quies poſt arma

ma conceſſa eſt,) Liberos ſuos, quos militaribus aptos miniſteriis inſitum robur oſtendat", offerendos eſſe militiæ. Nam ſi" quis militaris" proſapiæ degeneri mente Officiorum ſe conſortiis adgregauit, vt ita fractis viribus grandæuam proferat" ſenectutem, aut debilitatis obtentu bellico operi inconueniens iudicetur, eundem ignauiæ latebris vel ſera indagatio" protractum Curiarum functionibus placuit mancipari. PP. Beryti", Idib. April. Valentiniano & Valente AA. CONSS. [365.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" Vide de hoc *Petronio Patricio* Valentis Imp. Socero, ex Præpoſito, Martenſium militum, promoto repentino ſaltu, eiúſque moribus Ammianum Marcellinum *lib.26. p.342. & 343.*
" De hâc *Patricij* dignitate alibi plenè.
* Hinc repetita eſt, & tranſcripta à Theodoſio *lex 9. infr.*
" Ita quoque *d. l.9.* Malit tamen quis, *oſtentat.*
" Hinc totidem penè verbis repetita eſt, & tranſcripta à Theodoſio *lex 85. infr. de Decurionib.* quæ etiam iungenda eſt *leg.9 h.t.* quæ ex hac pariter tranſcripta eſt.
" Militaris proſapiæ; ideo militares viros vocat Symmachus *lib.4. ep.4.* locum conſignabo ad *l. vlt.*
" Præferat, *d. l.83.* quod & hic melius foret.
" ϰ *Indagatione d. l.83.*
" *Berythi* hæc *lex* propoſita, pariter vt eiuſdem Valentis *lex 63. infr. de Decurion.* quæ in ſimili argumento verſatur.

COMMENTARIVS.

OFFICIIS Iudicum Veteranorum filij ſociare ſe vetantur à Valente *hac l.* pariter vt & *l.6. prox. ſup. & l.9. 10. vlt. infr.* Quinimò ſociatos omnino retrahi, ſerâ quamlibet indagatione: quin & Curiis mancipari, ſi aut ſenes & debiles ſint, iubet. Quod vtique ſolemne fuit: vti docet *lex 2. 4. 5. ſup. & l. 5. ſup. de re militari.* ¶ Quod de ſera indagatione additur, planè conuenit moribus Petronij Patricij cui hæc *lex* inſcribitur, vt eos deſcribit Ammianus Marcellinus *lib. 26. p.342. 343.* ¶ Illud additur à Valente, Patres veteranos filios ſuos militiæ offerre debere: quod ipſum conſtitutum à Valentiniano, *l.8. ſup. de re militari*: & à Theodoſio *l.9. inf.*

¶ Illud obſeruandum, quindecim annis pòſt, hanc *legem* à Theodoſio totidem penè verbis repetitam, & in Phœniciam pariter, vt *hæc* noſtra, directam; exigente videlicet tùm rei militaris neceſſitate, & exoleſcente huius metu: de quo in *Prolegomenis.* Eaque *lex* Theodoſiana in duas partes diuulſa extat *l.9. infr. h. t. & l.83. infr. de Decurionib.*

¶ Cæterùm Veteranorum filij ad militiam nunc euocati à Valente, ſi ſubſcriptio reſtituatur, aduerſùs Perſarum Regem manum Armeniis iniectantem: de quo Ammianus Marcellinus *lib.26. p. 358.* Ideóque hæc lex *PP. Berythi* dicitur. Neque parum etiam hanc coniecturam iuuat, quod Petronius Patricius, cui hæc *lex* inſcribitur Præpoſitus Martenſium militum antea fuerat (teſte eodem Ammiano Marcellino) qui per Orientem erant, & quidem in Armeniâ; vide *Notitiam Imperij.* Et tamen malim ego hanc *legem* referre ad *Gothorum* excurſum, qui hoc tempore Valente in Bithyniâ conſtituto, timebatur: cuius causâ Valens, vt diſertè ſcribit Ammianus Marcellinus *lib. 26. p.343.* ſufficiens Equitum & Peditum adiumentum mitti iuſſit ad loca, in quibus barbarici timebantur excurſus. Quod ſi ita eſt, tum reponam in ſubſcriptione legis, *PP. Perinti.* Hanc coniecturam vel maximè iuuat, quod hæc lex *Petronio Patricio* inſcribitur, quem Valens in Bithyniam tranſgreſſus Conſtantinopoli reliquerat, eodem Marcellino teſte.

VIII. * Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. ad Probum PF. P."

FILIOS veteranorum, qui armatæ militiæ paruiſſent, ſi in Officiis publicis", vel miniſterio Chartularum" atque obſeruatione Rationum inueniuntur, ſciat Tua Sinceritas eſſe reuocandos: Etenim hi, quibus vel corporis robur" vel ſtatura" defuerit, qui" Comitatenſi" digni poſſint eſſe militia, Ripenſi" potuerunt" copulari. PP. Rom." XV. Kalend. Mart. Modeſto & Arintheo CONSS. [372.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" Ad *Probum* Vicarium Vrbis extat *lex 77. inf. de Decurion.* hoc ipſo anno & menſe.
" Diuerſâ à Præſidialibus.
" Vide *infr. titulum de tabulariis, Logographis & Cenſualib.*
" Vide & *l.9. ſup de deſertorib. & l.13. infr. de diuerſ. officiis.*
" De ſtatura militari dixi ad *l 3. ſup. de tironib.*
" ϰ *quia*, vel *quis*, quanquam & hoc ſuſtineri poteſt: vir doctus reponit *quæ*: quem non audio.
" De *Comitatenſi* & *Ripenſi* militia dixi ad *l. vlt. ſup. de re militari.*
" Ita rectè MS.
" ϰ. *poterunt.*

COMMEN-

COMMENTARIVS.

OFFICIIS publicis ciuitatum ſcilicet, veluti Tabulariorum, Logographorum, de quibus *libro octauo, ſuo titulo*: Veteranorum filij ſociare ſe vetantur à Valentiniano *hâc lege*, (pariter vt officiis Iudicum ab eodem conſtitutione emiſsâ ad eundem Probum PP. hoc ipſo anno *l.12. inf.* de cohortalibus, vbi plures concordantes *leges* notaui) ſociatique retrahi iubentur: etſi fortè his vel robur corporis, vel ſtatura militaris non vſquequaque conſtet. Nam etſi Comitatenſi militiæ ob roboris & ſtaturæ defectum ſociari non poſſint, Ripenſi tamen copulari poſſunt. Scilicet Maioris dignitatis fuit Comitatenſis militia, Ripenſi. Ita maior per illam cenſus immunitas quærebatur, quàm per hanc *l.7. ſup. de Tironib.* vide tamen & *l 4. ſup. de veteranis.* Item Comitatenſibus ſpecies ipſæ aliquando ſoluebantur: Limitaneis verò (in quibus Ripenſes) pretium tantum: *l.17. inf. de cohortalib.* Denique maius corporis robur, maior ſtatura exacta in Comitatenſibus militibus, quàm in Ripenſibus quod hæc *lex* docet: vide & quid tale *l. vlt. ſup. de re militari*, vbi plenè de his militiis dixi.

IX. Imppp. Gratianus, Valentinianus & THEODOSIVS AAA.*

QVICVNQVE caſtrenſi ſtirpe progenitos" diuerſis ſe Officiis indiderunt, etiam manu iniecta retrahantur: Sciántque veterani, liberos ſuos quos militaribus aptos muniis inſitum robur oſtendat", aut offerendos eſſe militiæ, aut obnoxios noſtræ legis laqueis" iam futuros. Scribta Petro Conſulari Phœnicis, Damaſco", Prid. Id. Maij, Gratiano A. V. & Theodoſio A. I. CONSS. [380.]

NOTÆ.

* Repetita hæc *lex*, & tranſcripta à Theodoſio M. ex Valentis *l.7 ſup.* pariter vt *lex 83. infr. de Decurionib.* quæ *huic* iungenda eſt.

" *Progenitos ſe diuerſis*, &c.

" Suſtineri poteſt, etſi malit quis, *oſtentat.*

" *Legis laquei*: pro multâ, *h.l. & l.8. ſup. de re militari*: *l.16. infr. de diuerſ. officiis*: *l. vlt. infr. de habitu quo vti*: *l 38. infr. de hæreticis.*

" *Damaſci* conſtitit Conſularis Phœnices, *h.l. & d.l.83.* Ita quoque *lex* de Phœnices Templis *Data* (id eſt Propoſita) *Damaſci*, putà *lex 16. infr. de paganis*: vbi dicam.

COMMENTARIVS.

EX OFFICIIS Iudicum Veteranorum liberos retrahi iubet *hâc l.* Theodoſius (pariter vt alij Principes: Conſtantius *l. 6. ſup.* Valens *l.7.* Honorius *l. vlt.* Teodoſius M. vt *l.10. prox.* ita & *hâc*) quam pene totidem verbis ex Valentis *l.7. ſup.* exſcripſit: & quidem ad eandem Phœnicem prouinciam: vt iam ad *eam legem* notaui. Item iubentur *h. l.* Veterani Patres liberos ſuos aptos militiæ offerre: Pariter vt iubentur à Valente *d. l. 7. ſup. & l.8. ſup. de re militari*: Et quidem *hâc l.* propoſitâ cis pœnâ ſeu multâ pariter vt *d. l.8.* Theodoſio ſcilicet hoc triennio Scythico ſeu Gothico bello intento, ſubinde numeros militares ſuppleri oportuit. Quò pertinet *hac lex*, cum *ſequente 10. & 11.* aliæque, de quibus *ad l.9. ſup. de Tironib.*

X.* Idem AAA. ad Felicem Com. Or.

NON ſolum in diuerſis Officiis militantes, ſed etiam Vacantes rebus propriis, Veteranorum ac Militum" filios armatæ militiæ volumus ſociari. Nulla igitur ſit excuſationis occaſio. Dat. VIII. Id. Iul. Theſſ. Grat. V. & Theod. I. AA. CONS. [380.]

*

"

COMMENTARIVS.

VACANTES etiam rebus propriis (non tantùm in diuerſis Iudicum officiis militantes, de quo ad *l. ſuper 9.*) Veteranorum vt & Militum filios militiæ paternæ ſociari iubet *h. l.* Theodoſius M. Scilicet cùm hactenus prohibiti fuiſſent in officiis militare, ſuis iam rebus vacare cæperunt, atque ita vim *legis* eludere, quaſi Veteranorum filij ex officiis tantùm ad militiam retrahi poſſent, ac non etiam ex officiis ſeu negotiis propriis. Iſtud igitur eſt, quod lex ait, *nulla igitur ſit excuſationis occaſio.* Cæterùm huc quoque, & ad omnes huius tituli *leges*, ac nominatim ad Theodoſij M. tempora pertinet Gregorij Nazianzeni, &c.

XI.* Idem AAA. Habe Neoteri" K. N.

SI filij Primipilarium" reperti fuerint, qui ingreſſi legitimos" annos nullis ſtipendiis fulciuntur", ſed anno proximo", quo ad Curiam fuerint laceſſiti", ſemet militiæ mancipa

manciparint; ad Curiam teneantur": ita vt ne Officij quidem cùm tranſacto anno eſſe ceperint, Curialis" præpoſtera audiatur circa eius perſonam ac ſera petitio. ¶ Quòd ſi in eadem domo duo filij erunt, & latum adeo felixque patrimonium" quod poſſit duplicium neceſſitatum ſuſcipere functiones, vnum oportebit Militiæ, vnum Curiæ vindicari. Quod ſeruandum pari norma erit, ſi tres aut quatuor liberi, vel etiam plures numero familiam eiuſdem ſtirpis ornauerint, vt etiam ex numeroſis" fratribus vnus ad Curiam deuocetur. Dat. VI. Id. Sept. Sirmio, Gratiano V. & Theodoſio I. AA. CONSS. [380.]

NOTÆ.

* Hinc contracta & interpolata *lex 2. Cod. eod. tit.*
" De his dicetur *ſuo titulo, de cohortalib. & primipilarib.*
" An nonumdecimum annum, *l. 56 inf. de Decurionibus*? an 25. annum? qui ingreſſus eſt pubertatis.
" *Fulciri* ſtipendiis hic filij primipilarium dicuntur, non emolumentis iuuari, vt non nemo putat, ſed militum numero cenſeri. Ita Marcellinus *lib. 23.* extremo: *Sequitúrque ſemper hac turba tanquam addicta perenni ſeruitio, nec ſtipendiu aliquando fulta, nec donis.* Eodémque modo dictum hoc, quod idem *lib. 22. Conſtantinopolim incrementis maximè fultam.* & ſimilia alia: vid. apud Valeſ. in *Marcellini lib. 23. p. 279.*
" Id eſt proximè ſequente eum quo, &c.
" Id eſt vocati, tracti.
" Reuocentur.
" *Eſſe ceperint Curiales.*
" Sic ſoboles numeroſa, *l. 74. de Decur.* & alia ſimilia, v. Gloſſ. *Theod.*

COMMENTARIVS.

PRIMIPILARIVM filij paternam equidem conditionem ſequi debent: & vt loquitur *lex 13. inf. de cohortalib.* Sacramentis & militiæ quæ eorum maioribus fuerat, debebantur: & tamen ſi legitimam ætatem ingreſſi vindicati non fuerint, & Curiæ ſociati ſint, anno tranſacto Curiales omninò manent, neque ab eâ conditione aut recedere, aut retrahi poſſunt. Annum tranſactum oportet, qui ſcilicet totus dabatur Officio ad vindicandum poſt legitimam ætatem filium primipilaris: Et hic quidem annus, vt dixi, currebat, poſteaquam filius legitimam ætatem ingreſſus eſſet. Legitimam ætatem ingreditur anno vigeſimo quinto, explet anno expleto: Eadémque ætas exacta in veteranorum filiis, *l. 2. ſup.* Verùm de ætate, quæ hâc parte alia atque alia conſtituta, dixi ad *eam leg. 2.* & dicam ad *l. 18. 19. infr. de Decurion.* Et hæc de primâ exceptione.

¶ Secunda exceptio eſt, vt ſi plures ſint Primipilarium filij, & felix lautúmque ſit patrimonium, vnus ex his Curiæ addicatur: cæteri militiæ paternæ addicantur. Quæ prolis numeroſæ diuiſio notanda; alibi quoque ita ſeruata, de quo *tit. de Decur.*

XII. *Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Stilichoni" Comiti & Magiſtro vtriuſque militiæ.

QVONIAM filij veteranorum ad diuerſa Officia ſe contulerunt, hâc ſanctione præcipimus, Vt ab his qui nunc ſunt in Officiis occupati, nulli Iuniores" repetantur"; ac" deinceps poſt hoc Edictum aditum Veteranorum filiis militandi per ciuilia Officia eſſe præcluſum. Dat. VI. Kal. Oct. Med. Honorio A. IV. & Euthyciano CONS. [398]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" *Stilicho*, Comes & Magiſter vtriuſque Militiæ ſub Honorio: vid. *Proſopogr.*
" *Iuniores*, id eſt Tyrones: dixi ad *l. 1. ſup. de Tyronib.*
" Fortè meliùs, *at.*
" *Repetantur*, id eſt inuicem & *Vicarij* expetantur: vt *l. 78. inf. de Decurionibus.*

COMMENTARIVS.

OFFICIIS ciuilibus ſeu Iudicum ſociari, ſeu in his militare, etſi Veteranorum filij quidem regulariter prohibeantur (vt iam docuerunt quoque *leges* quatuor, *lex* inquam 6 7. 9. 10.) attamen ante hoc Edictum ſuum ſociatos Honorius benignâ ratione retrahi vetat A. D. 398. atque adeò ab iiſdem Vicarios (ſeu eorum vice) Tirones expeti, ſeu peti, & (vt hæc *lex* ait) repeti prohibet: quod & ipſum omninò conſtituitur Valentiniani Sen. *l. 78. inf. de decurionibus*: de Veteranorum filiis Curiæ addictis: cùm aliàs Vicarij Tirones quandóque exacti fuerint, vt diſcere eſt quoque ex Traiani *ep. 39.* ad Plinium *lib. 10.* Aurariis tamen expenſis quas tempus efflagitabat, Rempublicam iuuare iubentur Primipilarium liberi paternæ militiæ elapſi, *l. 13. inf. de cohortalibus.*

¶ Porrò ad hanc *legem* pertinere videatur, quæ Symmachus *lib. 4. ep. 4.* ſcribit ad hunc eundem Stiliconem (cui hæc *lex* inſcribitur) & quidem hoc Gildoniani motus tempore. *Quid de Afrorum dolore & MILITARIVM virorum querelis conſultus precepto ſacro Ampliſſimus ordo cenſuerit, plenè atque aperte Geſtorum Curialium inſpectione cognoſces. Militares* ſcilicet viri videantur, militiæ deſtinati veteranorum

ranorum filij, militaris proſapiæ, vt vocantur *l.7. h.l.* Querelæ item militarium videantur, eo ſcilicet quod ab officiis retraherentur. Verùm eam Symmachi epiſtolam aliò referendam doceo ad *l.3. infr. de canone frum. V. R.*

DE OBLATIONE EQVORVM."

TITVLVS XXIII.

Abeſt *hic Titulus* à *Cod. Iuſt.* Concordant illi tres alij *hoc eodem Codice*: putà, *ſup. lib. 6. tit. de Stratorib.* & infr. *lib. 11. tit. de equorum conlatione*: & tit. *qui à præbitione Tironum, vel equorum excuſantur.*

"Militarium.

1. * Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. ad Probum PF.P."

QVICVNQVE Honorariis" codicillis habetur ex Comite", tres *protinus* equos, qui digni ſunt conprobari", curet offerre. Quicunque autem eodem" eſt ex Præſide factus indulto, duos pari deuotione mox tradat: ita enim promptius inſtruitur" vſus armorum." ¶ Quod munus" *in poſterum* eâ lege nouetur", vt quinto quoque" anno (hoc eſt magis" aliquando quàm ſæpè,) ſimilis recurrat exactio. Dat. VII. Id. Iun. Sirmio, Valentiniano Nobiliſſimo Puero & Victore CONSS. [369.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" *Probus* PP. ſub Valentiniano Sen.
" Italiæ, Illyrici, Africæ; vide Ammianum Marcellinum, *lib.27. p.377* & *Proſopogr.*
" De honorariis Codicillis fuit *titulus lib.6 ſup.*
" Vide *leg. vn. ſup. de Comitib. vacantib.*
" De probatione equorum dixi ad *legem vn. ſup. de Stratorib.*
" Id eſt honorariis pariter Codicillis.
" *ꝫ. inſtrueretur.*
" An Gallicanum Procinctum ienuit? de quo Ammianus Marcellinus *lib.28 p.392.*
" Id eſt oblatio ſeu collatio.
" *Nouetur*: id eſt iteretur, renouetur, per vices rurſùm præſtetur. Hic ſenſus eſt quinto quoquo anno hanc collationem fieri deinceps oportere.
" *Quoquo.*
" *ꝫ. iugis*: de quo mox.

COMMENTARIVS.

HONORARIOS Codicillos qui adepti erant vt variis & extraordinariis collationib. ſubinde ſubiacebant: veluti Tironum (de quo dictum fuit *ſuo Titulo, ſuprà, l.15. de Tironib. & l.13. ſup. de Agentib. in rebus*:) ita & Equorum, ad promptius inſtruendum vſum armorum: vt hæc *lex* teſtatur, & *lex 3. ſup. de proximis comitib. diſpoſitionum*: *lex 2. ſup. de priuilegiis eorum qui in ſacro Palatio*: & *lex 2. ſup. de Decurionibus, & ſilentiariis*: & *l.138. inf. de Decurionibus & l.15. inf. de Nauicular.* Et de vtroque fidem facit *lex vn. in fine, Qui à præbitione Tironum & equorum excuſantur.* ¶ Modus autem huic rei *h.l.* hic à Valentiniano Seniore præſtituitur. In præſens, vt *protinus* qui Comitis Codicillos honorarios impetrauerint, tres equos offerat: qui Præſidis, duos tantùm: Maior ſcilicet Comitiuæ dignitas fuit, quàm Præſidatus; quod etiam oſtendit Titulorum *de Comitibus vacantibus*, & *de Conſularibus & Præſidibus*, ſeries, *libro ſexto, ſup.* In poſterum, quinto quoquo deinceps anno hanc oblationem fieri iubet. Luſtralis proindè conlatio hæc facta, id eſt, ſingulis luſtris exacta, ex *hâc l.* ſcilicet cùm extraordinaria hæc conlatio eſſet, & *ſæpius* pro rerum neceſſitate ab Honoratis agnoſcenda, ſic quidem vt ante hanc *legem*, ſæpiſſimè atque identidem ab his exigeretur, ſatius viſum Imperatori *hâc l.* & in præſens vrgenti ſummæ neceſſitati conſulere, exactis protinus ad inſtruendum vſum armorum, tribus equis à Comitibus: duobus à Præſidibus. At inuicem in poſterùm hanc collationem ordinariam & quidem luſtralem in Honoratorum fauorem conſtituit, ne repentinis & frequentibus adeò collationibus attererentur, vtque eos ad præſentem collationem inuitaret. Atque hæc eſt huiuſce *legis* ſententia, & quidem obſcuriſſimæ *in fine*, ſcilicet (vt eam magis illuſtrem) ait Valentinianus, ſatiùs eſſe, *vt iugis* (nam ita reſcribo) id eſt, ordinaria, ſtata aliquando ſtato tempore hæc collatio fiat, quàm vt ſæpè & incerto tempore ſimilis: *Iugis Aliquando*, & *ſæpè ſimilis* opponun

opponuntur.

¶ Paratitli interim vice notandum de hâc quoque Equorum collatione, ſeu oblatione, locum occurrerere apud Ammianum Marcellinum *lib.* 21. *p.* 200. & apud Symmachum, *lib.* 10. *ep.* 27. & fermè, *lib.* 3. *ep.* 33.

* * * * * * * * *

Videtur hic deeſſe breuis lex: quæ ſine folij in MS. e xſciſa eſt.

DE OBLATIONE VOTORVM.

TITVLVS XXIV.

XII. Cod. Ivst. XLVIII. Cur Titulus hoc loco poſitus ſit? mox dicam.

1. *Impp. Arcadius & Honorius AA. Baſilio P.V."

Qvando votis conmunibus felix annus aperitur", in vnâ librâ auri ſolidi" ſeptuaginta duo obryziaci Principibus offerendi deuotionem" animo libenti ſuſcipimus. Statuentes, vt deinceps ſequentibus annis vniuſcuiuſque ſedulitas" Principibus ſuis talia ingerant" ſemper & deferant. Dat. III. Non. Mart. Med. Olybrio & Probino Conss. [395.]

NOTÆ.

* *L. vn. Cod. eod. tit.* hinc interpolata eſt.

" *Baſilius* P.V. Romæ. De hoc accipiendum videtur quod Zoſimus ſcribit, in Geſtis A. 408. *lib.* 5.

" *Aperiri* annus dicitur variis formulis, eodem ſemper ſenſu: puta 1. votis communibus, *h.l.* 2. à Kalendis, Symmachus, *lib.* 1. *ep.* 38. & *lib.* 10. *epiſt.* 20. *Kalendas anni auſpices quibus menſium recurſus* Aperitvr: 3. à Iano Symmachus *lib.* 1 *ep.* 7. 4. à Tauro Virgilius 1. *Georg* 5. à Conſule, Statius 4. *Syluarum*, Sidonius *lib.* 8. *ep.* 6. Ab his, inquam, omnibus Annus aperiri dicitur, vt quæ omnia in primum Anni diem incidunt, puta Vota, Kalendæ, Ianus, Taurus, Conſul.

" *Et ſolidu obriziacu Principibus offerendi.* Ita Iuſtinianus. Sanè hic legendum ſolidi ſeptuaginta *duObryziacis*, id eſt *ſolidis ſeptuaginta duobus obryziacis*, vel, *ſolidos ſeptuaginta duos, obryziaci*: de quo mox plura.

" *Deuotionis* voce hâc in re ipsâ vtitur Symmachus, *lib.* 10. *ep.* 28.

" *Sedulitas*, pro deuotione ſedulâ, aſſiduâ, vel continuatâ oblatione.

" In Codice Iuſtin. *inferat*, & *deferat*: hoc tamen legitimum eſt: quod & Symmachus vſurpat, in ſimili oblatione, *lib.* 10. *ep.* 26 *Abſit bono Principi plusquam poſſumus* ingeramvs. Par certè immutatio in *l.* 2. *C. de indictionib.* cum in *l. vlt. inf. de Indict.* vnde ea deſumpta eſt, exiſtat pariter vox *ingerendi*: v. Iuretum *in Symmachum lib.* 4. *ep.* 29. Ingerere eſt offerre, tradere, vide *Gloſſarium.* Cæterum ἐναλλαγὴ numeri hic propter vocem collectiuam *vniuſcuiuſque.*

COMMENTARIVS.

Strenas ineunte anno oblatas ſibi à Senatu Romano in præſens admittit, inque futurum offerendas ſibi deinceps admiſſurum ſe profitetur *hâc leg.* Honorius Imp. A. D. 395. ſic vt in vnâ librâ auri, ſeu pro vnâ librâ auri ſeptuaginta duo ſolidi computentur. *Honorius* inquam; perperam enim Balduinus *hanc leg.* Conſtantino tribuit: Pancirolus Arcadio: *Strenas*, inquam, de quibus in commune hic agere piget pudetque, quod alioquin vnum fermè hîc præſtant alij: De his enim tantùm ſtrenis quæ Principi offerebantur: eſt hæc *lex*: quæ quidem (quod Secundò de his ſtrenis notandum, eſt) etiam *Rubricâ* huius tituli, *Vota* nuncupantur: & exindè, *votorum oblatio*: Nempè à votis, quæ ineunte anno in Vrbe & in prouinciis pro ſalute Principis ſuſcipiebantur, nuncupabantur: more iam inuecto ſub Iulio C. & Auguſto, teſte Suetonio, *in Octauio c.* 57. Dione, *lib.* 44. & 55. De quo more & Plinius, *in Panegyrico*, & *lib.* 10. *Epiſtolarum*: Spartianus, *in Hadriano*, in *Ælio vero*, in *Heliogabalo*; Tertullianus, *de Coronâ militis.* Ea verò Vota ſuſcepta poſt Kalendas Ianuarias die demùm tertio. Vt teſtatur Gaius *l.* 1. 233. §. 1. *ff. de verborum ſignificatione*: Plutarchus, *in Cicerone*: idque ipſum etiam ex Dione, *lib.* 51. & 58. demonſtrari poteſt: Teſtatur & Kalendarium vetus Conſtantini temporibus ſcriptum. Ab his igitur votis pro ſalute Principis, & dies ipſe ita deſignatus in prædicto kalendario: & dona ipſa ſeu munuſcula quæ tum Principi data, *Vota* dicta: & verò *Rubricâ huius tituli*, ſic vocantur. Qui quidem mos poſt Auguſtum variè habitus: modò enim eum Principes admiſêre, modò ſpreuêre: vid. Sueton, *Tiberio*, *cap.* 34. *Caligula*, 42. Dionem, *lib.* 57. & *lib.* 60. Hoc ſanè ſæculo retentus is; teſtis quoque Libanius *de Kalendis* & Symmachus, *lib.* 10. *ep.* 28. Porrò, quod tertiò notandum de his ſtrenis, vota hæc, ſeu ſtrenas has ſolemnes Præfectus Vrbi, Senatus Romani nomine, ipſo Kalendarum Ianuariarum die, quando videl. felix annus aperiebatur, votis communibus, Principi offerebant, pro vigilantiæ ſcilicet & ſtrenuæ virtutis teſtimonio, & quodam libaminis genere: vt oſtendit quoque elegans Symmachi Epiſtola *d. lib.* 10. *epiſt.* 28. vbi & verba formulæque etiam nonnullæ occurrunt quæ cum *hac leg.* prorsùs pariant,

DDD. Valent.

DDD. Valent. Theod. & Arcadio Auggg. Symmachus V.C. PRÆF. VRB.

AB exortu penè Vrbis Martiæ ſtrenarum vſus adoleuit, autoritate Tatÿ Regis, qui verbenas felicis arboris ex luco Strenuæ anni noui auſpices primus accepit, DD. Imperatores: Nomen indicio eſt, Viris ſtrenuis hæc conuenire ob virtutem; atque ideò vobis huiuſmodi inſigne deberi, quorum diuinus Animus magis teſtimonium vigilantiæ quàm omen expectat; Sumite igitur defenſores publicæ ſalutis SOLENNITER AVRO DVCTA MVNVSCVLA; *non quia diuitis metalli honore gaudetis, ſed vt noſtra* DEVOTIO *felicis ſeculi teſtetur opulentiam. Bonis* PRINCIPIBVS *benè parta libamus. Suſcipite à Iudicibus aperta obſequia, qui pretia occulta damnatis. Meritò vobis ſolennes pateras cum quinis* SOLIDIS, *vt numinibus integritatis offerimus, quibus nec veſter pudor, nec noſter cenſus oneratur:* MANEAT ÆVVM *talis circa vos vſus officÿ, & honorem Clementiæ veſtræ interminus* ANNORVM RECVRSVS *inſtauret: Libenter ſtrenis ſolennibus* PRÆFECTVRA *fungetur, ſtrenuis deferenda.*

Quem quidam Symmachi locum expreſſit Metellus, vetus Poëta Chriſtianus, & Monachus Germanus, ante milleſimum Chriſti annum, *in Quirinalibus, Carmine* 5.

Strenæ prætereà nitent
Plures aureolæ, munere regio,
Olim Principibus probis
Iani principiis auſpicio datæ,
Fauſto temporis OMINE,
Vt ferret DVCIBVS *ſtrenua ſtrenuis,*
Annus geſta recentior:
Illas NOBILITAS [id eſt Senatus] *Cæſaribus piis,*
Rex dignis Procerum dabat.
Vrbi quas Latiæ tum iuueni dedit
Rex Titus Tatius prior.
Feſtas accipiens paupere munere
Verbenas ſtudio Patrum,
Sollers poſteritas quas creat aureas.
Dona tamen
A Luco veteri nomine.

¶ Nunc ad ſententiam *huius legis* accedamus. Honorius igitur *hâc l.* Strenarum vſum admittens, ciuilem tamen modum aliquem his ponit: Nempè vult ſeptuaginta duos ſolidos obryziacos in vnam auri libram, ſeu pro vnâ libra auri imputari, acceptóque ferri: Quæ quidem æſtimatio iam anteà in re tributariâ conſtituta fuerat à Valentiniano, *l.* 13. *in f. inf. de ſuſceptoribus*: Cuius occaſione de duobus videndum eſt: Primum de *Obryza*, & auro *Obryziaco*: Deinde de æſtimatione *libræ* auri: *Aurum igitur Obryziacum*, ſiue ſolidos obryziacos, *aurum ad obruſſam* vocat Suetonius, *in Vitâ Neronis*, c. 44. *Exegit ingenti faſtidio & acerbitate nummum aſperum, argentum puſtulatum, aurum ob obruſſam, vt plerique omnem collationem palàm recuſarent.* Obruſſa ſiue *obryza* idem eſt. Eam ſic deſcribit lex *vlt. inf. de ponderatorib. Cum aurum diu multúmque flammæ edacis examine in ea obryza detinetur, donec purum videatur. Non in materia*, inquit, *conferatur, ſed ſub conditionalium oculis ac periculis diu multúmque flammæ edacis examine in ea obryza detineatur, quemadmodum* [id eſt, donec] *pura videatur.* Quod fit ſiue ballucâ aut ramentis igni impoſitis, coctiſque & in aurum ſpumantibus, vt Manilius loquitur,

Paruaque ramentis faciet momenta minutis
Pro tali vt regerat cenſu ſpumantia in aurum:

ſiue materiâ & ſolidis in maſſam & ſoliditatem redactis & redintegratis, *l.* 12. & 13. *inf. de ſuſceptorib.* id eſt, ſolidis completis in maſſam *d. l.* 12. & maſſa igni ſubiectâ. Hinc *auri maſſa*, & *auri obryzæ* pro eodem *d. l.* 13. item *maſſa* & *ſoliditas obryzæ d. l.* 12. & obryzæ materies *d. l.* 12. Vice versâ ſolidi, & obryzæ opponuntur *d. l.* 13. Denique idem eſt aurum obryziacum, cum auro cocto, vt vocat *lex* 1. *infr. de ponderatorib.* Et ex obryza conflati ſolidi, *ſolidi* obryziaci dicuntur *h. l. & l.* 3. *Cod. de veteris numiſmatis poteſtate*, qui ſolidi *auri cocti* dicuntur, *d. l.* 1. *inf. de ponderator.* Obryza autem ſeu examen hoc, *affinage* vt facile eſt coniicere, non fiebat, niſi cum aliquo intertrimento, idcóque ab iis qui nummos ipſos ſoluebant, vel etiam materiam impuram *incrementi* nomine fermè aliquid ſuſceptores accipiebant, vt docet *lex* 2. *inf. de ſuſceptorib. & lex* 4. *infr. de auro coronario*: hinc incrementum (*remede du fin.*) obryzæ *in d. l.* 4. id eſt, quod ſuperaddebatur ad redigendos ſolidos in maſſam, maſsámque igne coquendam, & ad ſummam puritatem redigendam. Quod incrementum obryzæ ſublatum puto *l.* 3. *infr. de ponderator.* etiam in auro coronario, *d. l.* 4. Obryzi meminit quoque Plinius *lib.* 33. *cap* 3. & quid ſit explicat: *Auríque*, inquit, *experimentum ignis eſt, vt ſimili colore rubeat, quo ignis, atque ipſum* [aurum, vel experimentum] *obryzum vocant.* Sed & *in Notis iuris* Magonis & Diaconi *obryziacum* memoratur: Non etiam *in Notis* Probi; *Comitia* enim *obryzata* quæ ibi memorantur, iamdudum profligata in ſpumam abierũt. Denique *obruſſa*, ſiue *obryza* nihil aliud eſt, quàm *affinage*, experimentum, perfecta probatio, & exploratio quâ aurum ſpectatur: vnde & *materia in obryza detineri* dicitur *l. vlt. infr. de ponderator.* Indeque ipſa maſſa probata *obryza*: vt & probatio. Cicero; *huis adhibenda tanquam obruſſa ratio eſt.* Seneca *ep.* 13. *Sic verus ille animus & in alienum non venturus arbitrium probatur, hæc eius obruſſa eſt.* Obryzum igitur aurum perpurgatum, purum, quod ſæpiùs deſpumauit & excoctum eſt: Etymologicum, ἀπὸ τ̃ βασάνου τ̃ χρυσοτικ̃ς λίθου, ἐν ᾗ δοκιμάζεται ὁ χρυσὸς κἄν τι ὄβρυζος, κἄν τι κίβδηλος ᾖ: Scholiaſtes Thucydidis *lib.* 1. χρυσίου ἀπέφθου πολλάκις ἑψηθέντος ὅσπερ λέγεται ὄβρυζον: Conſtantinus Manaſſes, ἔστιλβεν ἥλιος λαμπρῶς ὡς ὄβρυζον χρυσίον. De nominis ratione variæ ſententiæ ſunt. Nam ex Plinio nihil aliud colligitur, quàm vocem hanc conſuetam apud Metallarios fuiſſe. Non placet Hieronymi ſententia *in Hieremiam* ſcribentis, *obryzum* quaſi *Ophiryſum*, quod ex *Ophir* inſula, (quam Prouinciam *Peru* vocari hodiè nonnulli exiſtimant) laudatiſſimum aurum aduceheretur: propè ridicula eſt Iſidori notatio, *quod obradiet ſplendore*: eſt enim addit ille, *coloris optimi*: Quò pertinet illud *in Onomaſtico* Petri Danielis, *Obriſon*, *ſplendor auri.* Eſt tertia Hermolai Barbari ſententia, exiſtimantis obryzum dictum quaſi ἄβρυσον, quoniam purum ſit & ſincerum aurum. Eſt & quarta ſen-

tentia, quæ Plinij quoque fuiſſe videatur; Natam hanc vocem in officinâ monetali, neque commodam eius reddi poſſe rationem, non magis quàm aliorum vocabulorum quæ ſingulorum ferè artificum & opificum propria ſunt. Eſt & Caranzæ diuinatio, vocem hanc alicuius prouinciæ eſſe quæ aurum tribuebat Imperio; quod nugatorium eſt. Doctiſſimus Salmaſius, *in Solinum*, *p.*1080. verum dixit, deriuatam hanc vocem à βρύειν ſeu βρύζειν (Idem enim eſt, vt βλύειν & βλύζειν, πρίειν & πρίζειν: Græci exponunt βρύειν ἐξανθεῖν, ἀναβλύειν, ἀναπηδᾶν. Quod de illis rebus dicitur, quæ efferueſcendo ſpumam eiiciunt, & quaſi florem emittunt. At ὀβρύζειν & βρύζειν idem, vt βρίμος & ὄβριμος. Ex eo τὸ ὀβρύζον quod ſæpiùs recoctum eſt & coctionibus purgatum. Et hæc de obryza auróque obryzaco.

¶ De *librâ auri* nunc videndum eſt; quot inquam ſolidi eam conficerent: quomodo proindè hæc lex ſimul & *lex* 13. *inf. de ſuſceptoribus*, cum *l.*1. *infr. de ponderatoribus*, concilianda ſit: Quam in rem adhibenda quoque eſt in conſilium *l.* 2. *Cod. Iuſt. de veteris numiſmatis poteſtate*: quam peculiari diſſertatione à nobis illuſtratam, huc transfundi oportet, quia eadem illa præſtat, quæ hîc præſtari oportet. Verba *legis* hæc ſunt.

Impp VALENTINIANVS & *Valens* AA. *Iuliano* PP.

PRo imminutione, quæ in æſtimatione ſolidi fortè tractatur, omnium quoque pretia ſpecierum decreſcere oportet.

CLarum equidem eſt, agi in *hâc l.* de *Imminutione*, agi de *æſtimatione ſolidi*: agi de *ſpeciebus*, déque *ſpecierum omnium pretiis*. Manifeſtum item id definiri, pretia ſpecierum omnium decreſcere oportere pro imminutione quadam. Hæc, inquam, verbis manifeſta ſunt; verùm obſcura omnia intellectu. Quænam enim *Imminutio* illa eſt? Quænam *ſolidi æſtimatio*? Quid eſt, *imminutionem tractari*? Quid *tractari imminutionem in æſtimatione ſolidi*? Quid ſunt *ſpecies* illæ *omnes*? Quid ſibi vult vox *fortè*? Quis denique intelligat illam definitionem, *pretia ſpecierum omnium decreſcere oportere pro imminutione, quæ tractata fuit in æſtimatione ſolidi*?

Neque certam ea magis Interpretationem accipiunt ex *Rubricâ*, ſeu *titulo*, ſub quo hæc *lex* poſita eſt, *de veteris numiſmatis poteſtate*: quæ alioquin prima ſemper viſio ſeu inſpectio legentibus eſſe debet, quandoquidem *titulus* ferme Interpretationum clauis eſt: vti certè lucem inde accipiunt reliquæ duæ conſtitutiones ſub eodem *titulo* poſitæ. Et quanquam *lex* hæc proculdubio pertinet ad Numiſmatis æſtimationem, ſeu poteſtatem, & quidem ſolidi (qui propriè *numiſma* dictus) nihil amplius tamen inde colligas, quàm quod ipſamet *lex* ſufficit ſeu ſuppeditat. Imò, ex iis quæ poſtea dicemus conſtabit, ne ad *Veteris* quidem numiſmatis poteſtatem hanc legem propriè pertinere, quod *Rubrica* tamen pollicetur. Neque etiam Legis Inſcriptio, vti ea hodie habet, *Iuliano PP.* certius quid confert. Tandem characteriſmus temporis, ſeu annus, quo hæc *lex* data eſt, ibidem deſideratur: Quæ tria alioquin in obſcurâ nocte verſantibus haud minimum lucis præbere ſolent: Et verò tria hæc ipſa probè conſtituta, ſeu penſiculata, vnà cum inſcripto *Valentiniani* Imperatoris nomine, quod quartum hîc arcanum eſt, ad verum *huius l.* intellectum nos, vt ſpero, poſtea deducent: Quæ tamen omnia ab Interpretibus, quà veteribus, quà nouis, hactenus inſuper habita vel ignorata, adde & ſingularum penè, quæ *ibidem* occurrunt, vocum, quod quintum, arcana ſignificatio minus explorata, effecêre, vt in hâc l. interpretanda, inque vſum ſeu praxim deriuanda, ad metam hanc ad diem omnes hæſerint. Nos compendij rem faciemus, ſimùl & hanc *leg.* noſtram vnicam illuſtrauerimus, vbi huius rei hiſtoriam retexuerimus, reique monetariæ, auri nominatim, ſtatum, retractauerimus.

Igitur tenendum, cùm ante Conſtantinum M. pauciores etiam ſolidos, ſeu aureos, graviore pondere, & vt multi iam notarunt, quaternos ferme in vnciam, quadraginta octo in libram auri, cudi mos eſſet, Conſtantinum M. ſtatam octoginta quatuor ſolidorum ſeu aureorum libram effeciſſe, qui ſcilicet ſinguli quatuor ſcripulorum eſſent: Proinde ſolidi ſeptê quatuor ſcripulorum in ſingulas vncias à Conſtantino M. taxati. Quod etiam videre eſt in nummis Conſtantini, quorum ſeni & ſemis hodiernam vnciam æquant, cùm olim quaterni in vnciam ſignarentur; quod iam quoque rectè notauit Budæus. Id verò à Conſtantino M. conſtitutum reperio, eo ipſo anno quo Synodus Nicæna habita fuit, *Paulino & Iuliano* Coſs. A. D. 325. *l.* 1. *inf. de ponderatoribus*: vnde deſumpta eſt *lex* 1. *Cod. Iuſt. eod. tit.* vbi tamen reſecata eſt ea ſententia, de pretio numeróque ſolidorum, eò quòd poſtea imminutus aureorum in libram numerus fuerit; de quo mox: *Si quis*, inquit Conſtantinus, *ſolidos appendere voluerit auri cocti, ſeptem ſolidos quaternorum ſcripulorum noſtris vultibus figuratos adpendat pro ſingulis vnciis, quatuordecim verò pro duabus.* Hâc conſtitutione, quæ ideò ad Rationalem emiſſa eſt, Conſtantinus M. in vniuerſum formam illationis auri in fiſcum ſeu in largitiones Principis, eiúſque ſuſceptionis, præſcriptum iuit. Idque factum ab eo, non ſine aliquo veteris iuris ſeu moris exemplo: nam & ſic olim argenti libra vetus Romana totidem argenteorum erat, puta 84. teſte Plinio, *lib.* 33. *c.*9. Celſo *ep. ad Natalem*. & *lib.* 5. *c.* 17. vbi pariter ait, in vnciâ pondus Denariorum ſeptem eſſe; adde & Scribonium Largum. Sed & nummus olim argenteus, quatuor ſcripulorum erat, teſte Varrone 3. *Annalium*, *apud Chariſium*. Cleopatras quoque *in Coſmeticis*, δυνάμειν ἔχει χρήματα-τικήν. Hæc igitur Conſtantini M. λογαρικὴ fuit, hic λογαριασμός. Quarè, magna fuit Panciroli confidentia 1. *Variarum* 66. & poſt eum grauis Sauoti error, *de re nummaria parte* 3. *c.*17. *p.* 198. cùm in *d. l.* 1. *de ponderatoribus*, loco *ſeptem*, *ſex* repoſuerunt, loco *quatuordecim*, *duodecim*: qui ea ratione moti ſunt, quòd hæc poſtea λογαρικὴ obſeruata fuerit: Pari errore, quo Valentiniani legem nonnulli deprauarunt, de qua deinceps agendum erit. Cœterùm hùc contractum proculdubio aureorum pondus à Conſtantino M. eadem ratione, quâ antea ab Alexandro Seuero, teſte Lampridio, quòd ſcilicet vectigalium ſeu tributorum modum, quæ in auro inferebantur, contraxiſſet: vt cœteroquin indulgentiæ eius exempla ſeu argumenta circa rem tributariam præferunt multæ eius conſtitutiones, ad quas dicetur.

Certè eodem fine, à Conſtantini M. temporibus quamplurimi ſemiſſes & tremiſſes aurei reperiuntur (cuiuſmodi Alexander Seuerus quoque ediderat, eodem ſemper fine) de quo v. quæ Sauotus *p.* 3. *c.* 23. & 24. Et hæc de Conſtantino M. cuius alioquin plures aliæ *leges* extant circa auream monetam.

monetam.

Augeſcente verò poſt Conſtantinum M. in dies magis magíſque auri pretio, ſeu, vt Symmachus ait *lib.*10. *paulatim auri enormitate creſcente*; vt cæteroquin nummi æſtimatio non eadem ſemper perpetuáque eſſe ſolet, ὡς ἀεὶ ἴσον δύναται, nummúſque non ſubſtantiâ, ſed quantitate, id eſt, valore impoſititio, valet, quod Iuriſconſultus dixit *l.* 1. *π. de contrah. empt.* non natura, ſed νόμῳ inſtituto moréque conſtat, vt Philoſophus ait (vnde & quidam νοῦμμον & νόμισμα dictum volunt) quémque μεταβάλλειν ἐφ' ἡμῖν ἐστὶν, quadraginta ferme annis poſt, tertiâ mutatione (quod Petauius etiam rectè notauit, in *Epiphanium p.*436.) Valentinianus Sen. huius *legis* 2. *C. Iuſt. de vet. numiſm. pot.* quam nunc explicamus, auctor, nouam λογαρικὴν inſtituit: non pondere aureorum imminuto, verùm extrinſeca tantùm aureæ monetæ mutatione facta, eiúſque æſtimatione, & poteſtate, ſeu valore *impoſititio* aucto. Nempe enim ſeptuaginta duos ſolidos in libram auri; & ſic, ſex in vnciam accepto ferri voluit, *l.*13. *inf. de ſuſceptoribus*: ſeu *l. quotieſcunque* 25. *Cod. Iuſt. eod. tit. Illud etiam*, inquit, *cautionis adiicimus, vt quotieſcunque certa ſumma ſolidorum pro tituli qualitate debetur, & auri maſſa tranſmittitur, in ſeptuaginta duos ſolidos libra feratur accepto.* Imminuta proinde auri *libra* à Valentiniano σταθμῷ καὶ ἀριθμῷ, ſic vt ea etſi non ἰσοστάσιος vel ἰσάριθμος cum vetere Conſtantinianeâ foret, ἰσοδύναμος tamen eſſet; vtpote ſeptuaginta duorum ſolidorum eiuſdem ponderis, cuius Conſtantinianei erant, librâ effectâ, cuius eadem æſtimatio eſſet quæ antea cùm libra 84. erat. Valentinianus ergo *Imminutionis* iſtius & νέας λογαρικῆς auctor fuit; quâ videlicet non aureorum pondus imminutum fuit, verùm numerus tantùm ſolidorum imminutus in libram; & ſic libra ipſa imminuta. Quare errant grauiter, qui libram auri ſemper ἰσοστάσιον fuiſſe aſſerunt. Item errant, qui hanc libræ imminutionem tribuunt extremo Imperio, quod ſedem in vrbe Conſtantinopolitanâ habuit, ſeu Imperatori Conſtantinopolitano: nam, quod hîc haud ſatis attendit Scaliger, *in poſtumo de re nummariâ p.*65. Valentinianus *huius l.* auctor, Occidentis Imperium tenebat, etſi pleraque eius arbitrio in Oriente, qui Valenti in Imperij diuiſione ceſſerat, agerentur, & ab eo definita Orientem quoque peruaderent. Contrà, grauis eſt error Auctoris *libri*, qui depromptus dicitur ex *Archiuis Alexij Comneni*, quique continet Rationale vetus Peræquatorum, νέας & παλαιᾶς λογαρικῆς, de pretio ſolidi in tributis exigendis, vbi ait, παλαιὰν λογαρικὴν, quâ duo & ſeptuaginta ſolidi in libram auri putabantur, ab Auguſto inſtitutam: Quod falſiſſimum eſt, vt rectè quoque iam monuit Cl. Salmaſius, *in Solinum p.* 808. Nam ne Conſtantini quidem adhuc æuo ea λογαρικὴ obtinuit: verùm ex Valentiniani Sen. primùm inſtituto. Sed frequens hic Græculorum error eſt, quorumcunque *Auguſtorum*, id eſt, Imperatorum, inſtituta ad primum Auguſtum referre, atque inde magnas nugas ſuperaddere. Id quod vel Indictionum exemplo liquet, aliiſque quæ idem Auctor ad παλαιὰν παράδοσιν Αὐγούστου Καίσαρος refert. Ergo auri libræ *imminutio* facta à Valentiniano, auctâ *æſtimatione* aureorum: idque pro tertiâ parte: quæ & ipſa æſtimatio ſtetit ſub Honorio Imp. vt liquet ex h.l. noſtra quæ & ipſa Iuſt. Cod. poſita *hâc l.vn. de oblat. votorum*: & deinceps, de quo & Ioannes Citri *in reſp. ad Cabaſilam*, in MS. meo, *pag.*152. & cùm antea ſeptem ſolidi in ſingulas vncias computarentur, quod oſtendimus ex *l.*1. *de ponderatoribus*, ab hoc Valentiniani tempore ſex tantùm computati: vnde iam ſolidus dictus *ſextula* (*ſextula* enim eſt ſexta pars vnciæ, auctore Varrone, *lib.*4. *de lingua*) teſte Iſidoro, *lib.* 16. *originum cap.*24. Quomodo & Græci ἑξάγιον dixêre, teſte Zonara, vbi de Nicephoro Phoca: ἦν δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ χρημάτων ἥττων, ὡς ἔοικε· μέχρι γὰρ ἐκείνου παντὸς νομίσματος ἑξαγίου σταθμὸν ἕλκοντος, ἐκεῖνος τὸ τεταρτηρὸν ἐποίησε, κολοβώσας αὐτὸ κατὰ τὸν σταθμόν. Quam ἑξαγίου vocem, quod Scaliger *in poſtumo de re nummaria*, rectè monuit, *pag.* 54. per compendium ita ſcribebant, ςάγιον, quod tamen pronunciandum eſt, ἑξάγιον, errántque qui pronunciant ςάγιον: eſt enim litera ς, ἐπίσημον ſeu nota τοῦ ἓξ ἀριθμοῦ. Eiuſdem ἑξαγίου frequens etiam mentio apud Anonymum *de ponderibus & menſuris*: inter alia, τὸ ἀσσάριον, δηνάριον ἤτοι ςάγιον ἓν ἥμισυ. Quæ cùm ita ſint, apparet de Budæi & Haloandri errore, qui in *d.l. quotieſcunque*, pro 72. duodequinginta vel quinquaginta reponendum cēſebant, propter antiquam videlicet aurei æſtimationem, quod rectè iam reprehendit Antonius Auguſtinus, *lib.*2. *Emendat.*9. Quos refutat inſuper, præter hanc noſtram Honorij conſtitutionem *de oblat. votorum*, ſcholion apud Conſtantinum Harmenopulum, *prochiri lib.*3.*tit.*7. *de vſuris*, *pag.*265. & Synopſis Baſilic. *lib.*56.*tit.* περὶ ζυγοστατῶν. Nos ad Valentinianum redeamus.

Factum verò iſtud quod diximus ab eo, A. D. 367. cùm ipſe *Remis* in Galliâ verſaretur, eâ conſtitutione integrâ, quæ ad Germanianum Comitem S.L. ſimul & ad Iulianum Præfectum annonæ data videtur: cuius quidem tria ἀποσπασμάτια ſuperſunt, data ad Germanianum, puta dicta *lex* 13. *de ſuſceptoribus*: *l.*4. *inf. de metallis*, & *lex* 1. *Cod. Iuſt. de veteris numiſm. pot* in cuius tamen poſtremæ inſcriptione peccatum, cùm *Germanus PP.* ibi notatur. Eâ verò conſtitutione, Valentinianus, (quam eâdem occaſione promulgauit, quâ ſuam illam Conſtantinus, propter tributorum videlicet illationem) Auri ſolidorúmque poteſtatem δύναμιν, & proportionem definitum iuit: Quomodo videlicet aurum ſuſcipi, & largitionibus ſeu fiſco inferri deberet, num in ſolidis an in maſſâ, & quid quâ æſtimatione, quótque ſolidi in libram auri requirerentur, quæ ſententia eſt *dictæ legis* 13. Quot item vnciæ ballucæ pro ſingulis libris metallici canonis nomine: de quo eſt dicta *lex* 4. *de metallis*: Quinam prætereà ſolidi tradi ac ſuſcipi ab ementibus & diſtrahentibus deberent, quò pertinet dicta *lex* 1. *Cod. de veter. numiſm. poteſt.* Id inquam omne eâ conſtitutione egit Valentinianus, pretio inter alia aureæ monetæ poſito, ſiue ij ſuſcipiendi fiſcóque inferendi eſſent, ſiue diſtrahendi, emendi: Adde & tertio quoque fine, in conuerſatione publicâ ſi erogandi in foro rerum venalium in comparatione ſeu emptione ſpecierum: quò hæc *lex* 1. *Cod. de veteris numiſm. pot* pertinet: de quâ mox plura.

Ex hâc interim materiarum cognatione ſeu affinitate apparet, quàm rectè hæc *lex* 2. tribus illis argumenti paritate ſocianda videatur, velut vnius & eiuſdem conſtitutionis pars, ac nominatim *dictæ legi* 13. *de ſuſceptoribus*, quâ vtique ſolidi æſtimatio ſeu pretium taxatur. Neque quemquam turbari oportet, quod hæc *lex* noſtra *Iuliano* inſcribitur, tres verò illæ *Germaniano Comiti S.L.* Nam, quod aliàs monitum, ſæpéque deinceps monendum erit, eadem ſæpe conſtitutio ad diuerſos Magiſtratus emittebatur, eodem exemplo, ἴσῳ τύπῳ ſeu ἰσοτύπως vnde poſtea ſingula capita, ab iis qui ea diſſecarunt, diuerſis Magiſtratibus inſcripta reperiuntur, prout ea cuiuſque Magiſtratus officio conuenirent: Igitur, quæ capita ad illationis tributariæ ſuſceptio-

niſque formam pertinebant, *Germaniano Comiti S. L.* inſcripta reperiuntur: quod verò ad annonam forique pretium ſpectat, *Indiano Præfecto annonæ*, mox vt oſtendetur, inſcribitur. Quibus ita poſitis, Conſules quoque qui hic intercidêre, reſtituere ex illis tribus conſtitutionibus facilè fuerit, ita: *Lupicino & Iouino* Coſs. i. A. D. 367. Niſi verò hæc *legum* illarum cum *hâc* coniunctio placet, certè hæc poſt illas ſtatim, earúmque occaſione promulgata fuerit, cùm quæri cœpiſſet de forenſi ſpecierum pretio, poſt *imminutionem* libræ factam, auctámque *æſtimationem* ſolidorum ſeu aureorum: Eſt enim alterum, vt poſtea oſtendetur, alterius conſequens.

Ex ſuperioribus iam liquet, quâ ratione *dicta* Valentiniani *lex* 13. *de Suſceptoribus* & hæc Honorij *lex* cum *l.* 1. *de ponderatoribus*, quæ Conſtantinum M. auctorem habet, concilianda ſit. Nempe Principes tantùm & tempora diſtingui oportet: ſub Conſtantino ſcilicet libra auri fuit ſolidorum 84. ſub Valentiniano Sen. 72. & ſic νέα λιτραρικὴ à παλαιᾷ diſtinguenda venit. Non verò lectio earum *legum* ſollicitanda: quod ſuperiùs iam refutauimus. Non item diſtinctio facienda, vt quidam volunt, inter neceſſariam & voluntariam collationem, quaſi in illâ, 84. ſolidi in libram requirerentur: in hâc verò 72. ſufficerent: Huic enim diſtinctioni apertè refragatur *dicta lex* 13. vtpote quæ in neceſſariâ collatione verſans, ſeptuaginta duobus nihilominus ſolidis libram definit. Neque, quod quidam volunt, ſeparanda libra, quæ in Occidente obtinebat, eáque minor, ab eâ quæ in Oriente vſurpabatur: Quod ſanè nullo ex loco ſatis colligas: Imò contrà notare licet, libram auri in vrbe Româ maiorem fuiſſe, quod ex Symmacho diſcimus, *lib.* 10. *epiſt.* 20. *Mille ſexcentas*, inquit, *libras auri decennalibus Imperij tui faſtis deuotus Ordo promiſit, vrbanis ponderibus conferendas*, *id eſt*, *trutinæ largioris examine.* Et eò tamen trahunt fermè omnes hactenus, etiam Cuiacius, 17. *Obſeru.* 9. & Scaliger, *poſtumo, de re numm. p.* 65. libram occiduam, cuius mentio fit in *actis Marcellini Papæ*, non vno loco: vbi auctor de 72. teſtibus in Synodo Sinuaſſunâ de lapſu Marcellini Papæ agens, primum ita ſcribit: *Hi omnes electi ſunt viri librâ Occiduâ, qui teſtimonium perhibent, videntes eum Marcellinum ſacrificaſſe.* Item, *Intra hæc* 72. *teſtimonia, &c. Quoniam in ſeptuaginta duorum ſolidorũ libra Occidua in reparationem ſurgit annus.* Vbi Cuiacius malè pro *annus*, reponebat, *aureus* (quod vel *hâc l. vn. de obl. vot.* refellitur. Et póſt, *Nondum enim fuerat damnatus, niſi numerus ſecundum ordinem ſynodi libra probaret exemplum.* Quibus alioquin concinit & illud Sedulij *lib.* 4. de 72. diſcipulis.

Diſcipulos alios, quorum mens conſcia recti
Puraque ſimplicitas, numero meritoque refulgens
Avrea libra *fuit.*

Quod quid eſſet, Antonio Nebriſſenſi aqua hæſit. Superioribus, inquam, locis illis, quos dixi, libram Occiduam dici putant, quæ in Occidente obtineret, minor ſcilicet ad differentiam eius quâ in Oriente vtebantur Conſtantinopolitani. Quomodo aliàs *Occiduum* pro δυτικῷ ſeu Occidentali accipitur, vt apud Claudianum *præf. in lib.* 2. *de raptu Proſerpinæ, Occiduo ducis ab orbe gregem.* Ego verò malim, *Occiduam* dictam in *actis Marcellini* ab auctore non illius æui ſequioris, cuius vocem is vſurpauit, quæ imminuta à Valentiniano, cùm antea maior eſſet. Chriſtianis ſcilicet huius æui ſequioris Scriptoribus & Poëtis; ne vetuſtiora afferam, *occiduum* quoque paſſim pro imminuto, & quod occidit. Sic Claudiano *occiduus ſol.* Sic Theodoſij *Nouella* 5. *occiduæ partes.* Sic Proſper.

Quorum animas mundus non tenet occiduus.
Idem.
Factum eſt æternum quod fuit occiduum.

Exortus nuper Citonius 4. *obſeru. iuris Can. c. vlt.* qui *Occiduam* libram, in *actis Marcellini* interpretatus eſt *ſtateram*, & paria libramenta, accurato examine: ſic vt occidua libra ſit quaſi vergens & inclinans ad vnam partem, quam nos vocamus *livre trébuchante.* Interim facere non poſſum, quin ſecundum illum è ſuperioribus locum Scaligero quoque conclamatum *p.* 65. hic emendem & expliccem, aliter quàm Cuiacio viſum dicto loco: *Quoniam*, inquit, *in ſeptuaginta duorum ſolidorum librâ occiduâ in reparationem ſurgit annus.* Ait, *annum in reparationem ſurgere*, id eſt, annum reparari, nouúmque aperiri, vt *h. l.* noſtra dicitur: *in* 72. ſolidorum *librâ*, id eſt, in collatione libræ, quæ 72. ſolidorum eſt. Reſpexit enim & imitatus eſt Auctor ille proculdubio hanc noſtram Honorij conſtitutionem. Qui quidem etiam conſtitutione Honorius Imp. vrbanæ trutinæ largioris examen Senatui remittere videtur, contentus ordinariâ & communi librâ, 72. ſolidorum. Nos ad Valentinianum, eiúſque conſtitutionem redeamus.

Ergo in Valentiniani facto ſeu conſtitutione hæc duo accuratè diſtinguenda ſunt: *Imminutio* facta libræ, imminuto ſcilicet aureorum ſeu ſolidorum in libram numero: & ſic imminutio facta libræ numeralis, τῆς ὁλκῆς (libra enim eſt ὁλκὴ νομιſματος, ποσότης καὶ ἄθροισμος.) Contrà verò aucta *æſtimatio ſolidi* (non auri enormitas creuit, vt loquitur Symmachus *lib.* 10. *ep.* 42.) & ſic æſtimatio eius extrinſeca mutata, vt pote cùm ex eius iam inſtituto 72. ſolidi tantundem præſtarent, quantum antea 84. ſic vt quod ponderi ſeu numero, ςαθμῷ καὶ ἀριθμῷ deeſſet, poteſtate, æſtimatione & valore ſeu δυνάμει penſaretur. Vnde iam patet, quid ſit in *hâc l. Imminutionem tractam*, ſeu factam *in æſtimatione ſolidi*: Nempe *imminutio*, & *æſtimatio* de diuerſis dicuntur, non de eodem: quæ capitalis alioquin hîc fraus fuit, quâ Interpretes in errorem inducti ſunt hanc ad diem omnes, qui opinati ſunt in ſpecie *huius l.* imminutam æſtimationem extrinſecam aurei. Non, inquam, id dicitur: æſtimationem ſolidi imminutam, verùm *imminutionem* factam in *æſtimatione ſolidi*, id eſt, per auctam æſtimationem ſolidi ſeu aurei, *libram imminutam.* Nempe auctâ ſolidi æſtimatione, ſeu poteſtate, eo ipſo, ſeu per hoc, & in hâc æſtimatione, imminuta fuit libra auri. Et ſic neque imminutio ſolidi hîc indicatur; neque omnis imminutio, verùm imminutio libræ per numeri ſolidorum imminutionem, auctámque ſolidi æſtimationem. Quò pertinet etiam vox Forte; *Quæ in æſtimatione*, inquit, *ſolidi fortè tractatur*: Quæ vox, niſi ea à Triboniano addita, non dubitatiuè, verùm declaratiuè, ἐξηγητικῶς accipienda eſt: quo ſenſu ea paſſim in iure vſurpatur: Ac ſi diceret Imperator, vel ſanè Quæſtor eius, pro eâ imminutione, libræ ſcilicet quæ *nominatim* facta fuit per æſtimationem ſolidi, factam ſcilicet ad excludenda nimirum alia imminutionum genera. Facta verò hæc imminutio, ſeu, vt hîc dicitur, *tractata*: Quæ vox τῆς λογιστικῆς propria eſt: ſic enim rationes publicæ tractari dicuntur, apud Ciceronem *alicubi*: Firmicum, *lib* 3. *c.* 6. & apud Interpretem *huius Cod. Theod.* Menſarum & fœnerationum negotia tractari, apud Firmicum *lib.* 3. *c.* 8. & *lib.* 4. *c.* 7. Imò, *tractatores* λογιστὶ, λογαριαστὶ, calculones & arithmetici apud Sidonium, *lib.* 4. *ep.* 11. & *tractatorum* de his qui ratiocinia publica

blica tractant, *l. 3. Cod. de canone largit. tit. l. 1. Cod. de execut. & exact.* & Nouella Theodoſij 2. *de patrim. rei domin. in l. 1.* Sic τρακτευτὴς paſſim in *Nouellis Iuſtin.* qui annonas & tributa publica computabat & tractabat: vt & tributi tractatoriæ, *in Nouella* 30. Denique *tractare* eſt, quod Græcis λογαριάζειν, computare rationes, calculum ſubducere. Ergo *imminutio tractata* dicitur in æſtimatione ſolidi, id eſt, ſubducta, taxata, definita: Quamquam putet quis etiam, hanc vocem, *tractatur*, pertinere ad tractatum qui habitus in conſiſtorio Principis, & ad eam imminutionem æſtimationémque quæ ibi taxata ſubductáque fuit. Certè, quicquid *hâc l.* dicitur de imminutione déque Æſtimatione ſolidi, id omne à Principe factum oportet, quod & Gloſſa rectè vidit, *dic tractatur, à Principe, vel eo qui habet auctoritatem*: Minus enim admitto notam ad eum locum, *dic potius recepta eſt*. Nempe enim de iuſtâ imminutione, déque publicâ ſolidi æſtimatione hæc lex eſt, quæ à Principe facta eſt tractatu habito: vt cæteroqnin cura hæc in Principis ſolius poteſtatem conceſſit, non verò de iniuſtâ, quæ per belli, aut famis neceſſitatem inuecta, vel commerciorum abuſum, ſeu priuatorum cupiditatem ſeu auaritiam, monetam comparantium, mercatorum, opulentiorum, campſorum, argentariorum, collybiſtarum, collectariorum, χρηματιστῶν: vel per inclinationem aut decrementum inferiòris monetæ. Quæ alioquin cauſæ quoque ſunt, ex quibus moneta vel augetur vel imminuitur, quæ cum *hâc l.* nil commune habent.

Et ſic perſpicuum, ni fallor, iam intellectum habemus antecedentis, quod *hâ. l.* continetur; ſequitur conſequens: vbi continentur: Primò ſubiectum, *ſpecies* ſcilicet; dein, definitio ipſa, nempe *pretia ſpecierum decreſcere oportere*: & quidem, quod tertium, *pro imminutione æſtimationéque ſolidi.* De ſingulis ordine.

Primo loco videndum eſt de ſubiecto quid per *ſpecies* hîc intelligendum ſit. Hâc igitur voce accipiendæ ſunt merces, ſpeciéſque fermè annonariæ: Quomodo etiam ea in *l. 2. C. de commerciis*, vſurpatur, & in *l. 26. §. 1. C. de vſuris*, vbi rectè Græci κάρπους vertunt: & apud Hieronymum *in Ezechielem, lib. 6. c. 18. fol. 206.* Quarum quidem ſpecierum aliæ fiſco pendebantur, quo ſenſu ſæpe *ſpecies* in iure accipiuntur: aliæ verò in foro venales habebantur. Et priores tamen ſæpe adæratæ largitionibus inferebantur, id eſt, auro contra æſtimabantur, taxabantur; quo ſanè caſu adæquationis iſtius, quæ Græcis ἐξαργυρισμὸς vel ἀπαργυρισμὸς) modus & proportio proculdubio ad pecuniæ æſtimationem inibatur. Et hanc tamen adærationem idem Valentinianus in canone vrbicario non admiſit: contrà, annonas in ipſis ſpeciebus inferri voluit non verò adærari ſeu apochari, *l. 8. inf. de annonâ & trib.* & *l. 1. 2. tributa in ipſis ſpeciebus.* Quo argumento putet quis, adærationem, de quâ *hâc l.* agitur, ſeu pretij proportionem, non pertinere ad canonem vrbicarium, ſeu annonam quæ vrbi Romæ inferebatur, verùm ad ſpecies quæ in foro venales proponebantur. Quod Græcis etiam placuit ſynopſi *Baſilicon, lib. 54. tit. 18.* vt rectè notatum à Parente meo: κατὰ τὴν μείωσιν τῆς νομισματίου, καὶ τὸ τίμημα τῶν ὠνίων μειοῦσθαι. Qui tamen imminutionem, quâ de *hac l.* agitur, perperam accepêre de imminutione aurei, cùm contra, vt ſuprà demonſtratum eſt, ea ſit de imminutione libræ, è diuerſo de augmento æſtimationis aurei ſeu ſolidi. De harum igitur ſpecierum pretio ſeu proportione ad aurum, eſt hæc ſingularis admodum *lex*: Quâ cauſâ, quod notari cupio, inſcripta hæc lex *Iuliano*, non PP. vt perperam præferunt hactenus editi Codices, verùm, quomodo hic emendandum, *PF. annonæ* ſcilicet vt diſcimus ex *l. 2. inf. de canone frum. vrbis Romæ*, quæ data eſt A. D. 366. vbi inſcriptio diſertè præfert, *ad Iulianum Præf. annonæ*: in quâ etiam ipsâ l. agitur de ſpeciebus annonariis ſcilicet vrbis Romæ ad Portum vrbis aduectis. Nempe enim Præfectus annonæ & canoni frumentario vrbis Romæ præ erat, vt infinitæ *leges* docent, imò & *Scriptores* alij: & iuxta Præfectum vrbis cura ei incumbebat tuendæ ciuilis annonæ, & vt iuſto pretio ſpecies in foro venderentur, *l. 1. ſup. de contrab. empt. l. 1. Cod. Iuſt. de officio P. V.* corporibúſque præerant, quæ ad annonam vrbis pertinebant, veluti nauiculariis & piſtoribus.

Nunc de ipſa *huius l.* definitione: Definitur ſcilicet *pretia ſpecierum omnium decreſcere oportere, pro imminutione quæ in æſtimatione ſolidi tractata fuit. Proportio* nempe hîc continetur ſpecierum ad aurum: Aliæ enim conſtitutiones ſunt, quibus ſancita reperitur proportio auri ad alia metalli genera, veluti ad argentum & æs, de quo tituli ſunt, vtroque Codice, *de argenti pretio quod theſauris infertur*, & *tit. de æris pretio*: item κερματισμὸς auri, id eſt, quot aliis minutis ſpeciebus argenti ſolidus mutaretur, de quo vide Symmachi *epiſtolam libro* 10. & *Nouellam* Valentiniani *inter Theodoſianas* 25. Quænam igitur proportio ſpecierum ſeu pretij earum ad aurum hîc ſancitur? PRO *imminutione*, inquit, *quæ* IN *æſtimatione ſolidi tractata fuit*: vbi vox PRO ſignificat modum ſeu proportionem; κατὰ μείωσιν, inquiunt Græci: ac ſi diceret, pro ratâ ſeu pro proportione imminutionis illius, & æſtimationis ſolidi. Vnde iam manifeſta & perſpicua iuris ſortique definitio ſeu deciſio eruitur, *Pro proportione imminutionis factæ* ἐν τῇ ὁλκῇ ſeu ἀδρείσματι, *próque ratâ æſtimationis auctæ ſolidorum*, ſeu aureorum qui libræ ὁλκὴν efficiunt, *per conſequens* QVOQVE *ſpecierum omnium annonariarum, rerúmque adeò ſeu mercium venalium, in foro pretia decreſcere oportere*; vt cæteroquin nummus ſeu pecunia menſura eſt, μέτρον in emptionibus venditionibus, & σύμμετρα ποιοῦν καὶ ἰσάζον, ſeu μέτρον καὶ μέσον κοινὸν πάντων, & quod Philoſophus dixit, μετρεῖται πάντα νομίσματι: denique mercium æſtimatio in pecuniâ fit, *l. 42. ff. de fideiuſſ.* Quod vt de cæteris nummis rectè dicitur, ita nominatim de *Aureo*, qui vt cæterorum nummorum, qui ei ſubſeruiunt, ita & pretij forenſis primum, ſic vt dicam, mobile eſt, normáque veluti ſeu regula monetarum, atque adeò commerciorum omnium.

Huius verò proportionis exemplum, ſeu caſum illuſtrem própriúmque, ſuppeditat nobis ſingularis eiuſdem Valentiniani Imp. conſtitutio, quam vnus, quod ſciam, Suidas memorat, ex vetuſtiore aliquo Scriptore, *in voce* Μαναΐμ: quam & ipſam huic noſtræ, tribúſque illis, quas ſupra memoraui, cohæſiſſe, haud temerè quis putet. Τοῦτο δὲ ἐνομοθέτησεν Οὐαλεντινιανὸς πιπράσκεσθαι τὸν σῖτον μοδίοις δώδεκα τῷ νομίσματι, μηδενὸς ἀντιλέγοντος. Id eſt. *Iſtud verò lege ſanxit Valentinianus, vt modij duodecim frumenti ſolido venderentur, nullo refragante.* Et ſubiicit: ὅθεν τις ναύτης τοῦτο μὴ ποιήσας τὴν δεξιὰν χεῖρα ἀφῃρεῖτο. Vbi vides etiam illa, μηδενὸς ἀντιλέγοντος, id eſt, *nullo refragante*: quomodo idem Valentinianus in eodem rei nummariæ argumento dixit *in l. 1. C. de vet. numiſm. pot.* nihil omnino refragationis oriatur: Quomodo Valentinianus Tertius, *Nouella* inter Theodoſianas *de pretio ſolidi* 25. ſolidum integrum recuſari vetat, vel refutari; Valens dixit, omiſſâ fruſtratione, *l. 8. inf. de falſa mon.* & Maiorianus in *Nouella* 1. *de Curialibus*, in eadem re, ne

quis calumnioſæ reprobationis obtentu recuſet : & *in l.* 12. *infr. de ſuſceptorib.* dicitur , nullam debere eſſe cauſationem. In hâc , inquam , Valentiniani conſtitutione , quam Suidas memorat , apertiſſimum huius proportionis pretij ſpecierum ad aurum , quæ *hâc l.* ſancitur , exemplum ſeu caſus continetur. Nempe enim antea, quo tempore libra octoginta quatuor ſolidis conſtabat , deni tantum modij ſolido vendebantur (extra quam æſtate) Quod di cimus ex Iuliano Imp. *in Miſopogone circa finem* , *p.* 109. 110. vbi iactat ſeſe , Antiochenſibus, cum alioquin deni modij ſingulis ſolidis vendi ſolerent, ex fiſcali tritico quinos denos vnico ſolido vendidiſſe. Ἔδωκα τῇ πόλει προσπεπομένος ἀργύριον , οὐ κατὰ δέκα μέτρα , ἀλλὰ πεντεκαίδεκα , τοσοῦτον ἴσον ἐπὶ τῶν δέκα πρότερον. εἰ δὲ τοσαῦτα μέτρα θέρους ἦν παρ' ὑμῖν τοῦ Νομίσματος , τί προσδοκεῖν ἔδει τηνικαῦτα, ἡνίκα φησὶν ὁ Βοιώτιος ποιητὴς χαλεπὸν γενέσθαι τὸν λιμὸν ἐπὶ δώματι (δράματι) ἄρ οὐ πέντε μόγις καὶ ἀγαπητῶς , ἄλλως τε καὶ τηλικούτου χειμῶνος ἐπιγενομένου. Et mox. Καί τι τίς μέμφεται παρ' ὑμῖν ἐνθυμουμένης τῆς πόλεως πεντεκαίδεκα μέτρα ὤνιον προσδιθέντα τοῦ χρυσοῦ. Hæc , inquam , ita eo tempore obſeruata , vt deni modij ſolido venderentur , cùm vncia auri ſeptem ſolidis , libra verò 84. conſtaret. At poſtea vbi à Valentiniano libra imminuta , & æſtimatio ſolidi aucta fuit , duodeni iam modij ſolido vendiri: & ſi tum deni modij ſolido venderentur , iniuſtum id pretium habitum. Quare Ammianus Marcellinus , ſub hoc ipſomet Valentiniano , triennio fermè poſt *hanc leg. lib.* 28. notat , Hymetium *denos modios frumenti ſingulis ſolidis Carthaginenſibus , victus inopiâ tam laſſatis , & indigentibus vendidiſſe.* Et ita quidem interim hæc diſtinguenda ſunt , non vt amicus meus vir doctiſſimus , qui indiſtinctè prodidit , caritatem annonæ olim fuiſſe , cùm decem modij Romæ ſolido venibant ; id enim verum tantùm eſt , poſtquam libra ad 72. ſolidos *imminuta* redactáque fuit , aucta *ſolidi æſtimatione* : non cùm 84. ſolidis conſtabat. Hac proinde iam facti ſpecie ſeu caſu , ex Suidæ loco , neque melius , illuſtrari poterit deinceps hæc *lex*, quâ definitur , *Pretia ſpecierum decreſcere oportere , pro imminutione quæ in æſtimatione ſolidi tractata* , ſeu taxata , factáque fuit à Principe. Et profectò ab hoc tempore , aliarum rerum corporúmque pretia magis magiſque deinceps imminuta comperio vel ex *l.* 27. *inf. de cohortalib.*

Valeat proinde iam *Pylei* veteris Interpretis ſententia , qui de ſolidis argenteis hîc agi putauit: cùm de aureis hæc *lex* perſpicuè ſit , qui & propriè *ſolidi* dicti.

Valeat *Accurſius* , ſeu Gloſſa , & poſt eum *Andreas* , cum interpretatione ſua , qui hunc ſenſum *huic l.* affingunt , aureos , qui ſunt pretia rerum, pro minori ſummâ accipi , cùm dantur pro pretio cuiuſlibet ſpeciei. Quod & ipſum Oedipo & coniectore opus habebat. *Ioannes de Platea* ita ediſſerit : Quod ſi Princeps minuat pondus aureorum , ipſos aureos debere accipi qui ſunt pretia rerum pro primo pondere , vt ſic quòd conſtituebatur in primordiali pondere , intelligatur ſtatutum in pondere variato in plus vel minus. Vel ita : Si nummi minori pondere habeantur, oportet quod eorum pretium minuatur. *Lucas de Penna* ita effert : Si aurei minuantur pondere vel in tenutâ de mandato Principis, dummodò pro minori ſumma recipiuntur, & ſic diminuuntur aurei ſicut à principio deſcriptionis : quaſi dicat , ipſis aureis diminutis, & rerum pretia ſub eis diminui. *Bartolus* ita , cuius ſummarium etiam velut receptum iam pro argumento *huic l.* inſcribitur , minui æſtimationem rerum quæ ad florenos v.g. minuuntur , floreno imminuto : ſeu, ſi pretium certæ monetæ minuatur , neceſſe eſſe quod ſingularum rerum pretia reſpectu eiuſdem monetæ tradenda minuatur. Quam interpretationem ſequitur quoque *Nicolaus Spinelli de Neapoli* , Pretium , inquit , cuiuſlibet rei decreſcit pro ratâ, ſicut decreuit aureus. Couarruuias, de *mutatione monetæ cap.* 7. ita effert , quod minutâ æſtimatione ſolidi, minuitur æſtimatio rerum quæ traduntur ad ſolidum : ſicut itidem contingit , vbi æſtimatio monetæ augetur & creſcit : nam eadem ratione creſcunt pretia rerum omnium , quæ eadem monetâ emi ſolent , quomodo etiam notauit Angelus , *in l. Paulus ff. de ſolutionib.* Purpuratus *in l. cum quid. ff. ſi certum petatur. num.* 171. Quid *Cuiacius* , ſummus iuris antiſtes ? Et is quoque, notis *ad eam l.* & ad *Pauli* 28. ad *Ed. ad. l.* 2. §. 1. *de reb. cred.* caſum ponit in æſtimatione ſeu poteſtate aurei imminutâ , rémque ita euolutiùs explicat ; ſi diminuta ſit aureorum poteſtas , nihilominus debitorem liberari totidem nummos reddendo eiuſdem formæ & qualitatis ; vel ita: Si , inquit , venierit res xx. aureis , & ante numerationem pretij imminuta fuerit aureorum æſtimatio , imminuetur & rei venditæ pretium : nam xx. aureos præſtando emptor liberabitur , etſi non tanti ſint ſolutionis tempore quanti contractus. Mox argumento à contrario definit , ſi ante numerationem aucta fuerit æſtimatio ſolidorum , augebitur & pretium rei venditæ : Caſúmque etiam ponit in mutuo , locatione , & taxatione rerum ſeu mancipiorum legibus definita. Verùm hæ interpretationes omnes , vt & Ant. Fabri , *de variis nummorum ſolutionibus* ; qui & ipſe *hanc l.* accepit de imminutâ aureorum æſtimatione , triplici ratione vitioſæ ſunt: Nam neque de imminuta æſtimatione ſolidi hæc *lex* eſt; neque de mutatione monetæ medio tempore inter contractum & ſolutionem : tandem neque de minuendo pretio rei iam ante venditæ : Verùm immò hæc *lex* eſt de auctâ æſtimatione ſolidi , idque ante contractum , ac proinde de minuendo pretio ſpecierum tempore contractus , ob auctam æſtimationem ſolidi. Tandem neque hîc agitur præcisè de emptione ad ſolidum : quid enim ſi minus ſolido ſpecies conſtet ? Sanè & hîc minuetur pretium , puta vt minus præſtetur minoris monetæ quæ ſub ſolido eſt , & ſolidum efficit per κερματισμόν.

Valeat *Dyni* interpretatio , qui caſum ponit in imminutione monetæ per multiplicationem numeri : v.g. ſi primò quatuor aurei faciebant vnciam, & Imperator minuat, vt quinque faciant vnciam, oportet augeri pretia rerum : & ſic *decreſcere* pro *creſcere* accipit. Nam imò contrarius caſus hîc ponendus eſt in auctâ æſtimatione ſolidi , & imminuto aureorum numero in vnciâ , vt ante oſtendimus. Et quid ineptius , *decreſcendi* vocem accipere contrario ſenſu pro *creſcere* ?

Valeat *Hotomanni* interpretatio , 15. *Illuſtrium*, qui *ſpecierum* nomine in *hâc lege* , non res cuiuſuis generis , ſed potius ſpecies monetæ & pecuniæ accipiendas tradit : hoc ſenſu , vnà cum aurea gradatim reliquas monetas pro ratâ cuiuſque portione decreſcere. Nam , vt antea oſtendimus , *ſpecierum* appellatione hîc res annonariæ τὰ ὤνια intelligenda ſunt : & *pretia ſpecierum* non ſunt pecuniæ, ſed æſtimatio ſpecierum.

Valeat *Balduini* intellectus , qui non tantùm Conſtantini *legibus* hanc quoque perperam connumeranit , quod Contius quoque iam rectè obſeruauit , & Imperatori Conſtantinopolitano tribuit, ſed etiam hanc huic legi ſententiam affinxit : Nempe , ſi vnà cum ſolidi æſtimatione imminuta fuerit omnium

omnium aliorum nummorum æſtimatio, aliarum quoque rerum omnium quæ nummo æſtimantur, pretia imminui atque decreſcere, ſicut & contrariâ ratione creſcunt & augeri debent: ſi verò vnius alicuius generis, veluti ſolidorum, æſtimatio imminuatur, reliqui verò nummi alterius generis ſuam retineant poteſtatem: non conſequetur, pretia creſcere. Eámque ſententiam pluribus adornat, & ab ingenioſiſſimis hominibus accepiſſe ſe ait. Et certè hæc quoque Molinæi ſententia fuit, *de contractibus*, q.93. num.716. Verùm falſa. Nam, vt dixi, neque de imminutâ ſolidi æſtimatione hic agitur; neque de imminutâ æſtimatione aliorum nummorum *vnà* cum ſolido, verùm de imminutâ librâ numero ſolidorum, ob auctam ſolidorum æſtimationem: Tandem, *imminutio* IN *æſtimatione ſolidi* facta vel *tractata* hîc dicitur, non quod vnà cum æſtimatione ſolidi alij nummi imminuti fuerint, verùm quòd libra imminuta fuerit numero ſeu pondere, ob auctam ſolidi æſtimationem: id enim eſt IN: non vt ſignificetur duplex imminutio, ſed vt vnius imminutionis modus indicetur, per vel ob æſtimationem ſolidi auctam.

Et ſic apparet, nullam non *huius l.* vocem prauis interpretationibus hactenus fœdatam. Nos verò tandem veram *huius legis* ſententiam hâc paraphraſi adornemus, ſeu ſummario includamus: *Pro ratâ, ſeu pro proportione libræ auri, numero aureorum imminutæ, ob, ſeu propter æſtimationem nominatim aureorum auctam, omnium pariter, per conſequens, ſpecierum annonariarum pretia in foro imminui æquum eſſe.*

Viderint itaque deinceps Interpretes & Pragmatici, quomodo Legem illam *C. de veteris num. pot.* in vſum rectè deriuare poſſint: nos certè vltrò abſtinemus ab iis omnibus, quæ hactenus apud Iuriſconſultos & Pragmaticos hanc in partem admiſſa & ſuperuacua, quia & innumera propè. Illud pro immoto tenendum *dictam legem* 2. eſſe de auctâ aurei æſtimatione, ſeu augmento aureæ monetæ, ob auctam materiæ auri æſtimationem, & quidem tractatu ſeu decreto Principis, quo caſu pretia ſpecierum decreſcere oportet: non verò iniuſtè, quo certè caſu neceſſariò cæterarum rerum & ſpecierum pretia creſcunt.

¶ Nos ad huius *legis* noſtræ vnicæ *de oblatione votorum* quæ Honorium auctorem habet, ſententiam accedamus. Ergo Honorius Imp. *h. l.* anno ineunte, ſtrenas ſibi in vnâ librâ auri, ſic vt ſeptuaginta duo ſolidi Obryziaci in vnâ librâ auri computarentur, offerri patitur; offerendáſque ſibi deinceps ſequentibus annis prouocat: Quæ quidem oblatæ à *Senatu Romano*, quod teſtatur iuxta hanc *leg.* ſuperior ille Symmachi locus: ideò enim ea inſcripta eſt *Præfecto Vrbis*: quia (quod Symmachus docet) Præfectus vrbis (qui Senatus & Senatorum Caput erat) Strenas has Senatus nomine Principi offerebat.

¶ Cur autem Honorius ad hanc legem deſcenderit? variæ coniecturæ ſub manum naſcuntur. An ideò, vt morem *Gentilitium* mutaret, quo ſcilicet, Valentiniani etiam Iunioris & Theodoſij adhuc æuo (vt Symmachi locus docet) Strenæ loco *Pateræ* cum quinis ſolidis, Principibus tanquam Numinibus offerebantur, ſeu libabantur; vt ſcilicet Honorius ſolidos auri tantùm ſibi offerri voluerit, more Gentilitio ſublato, quo Pateræ (ne de ſacrificalibus hîc agamus, quæ huc non pertinent.) Deorum honori conferebantur, teſte Liuio, *lib.* 6. & 10. Plinio, *lib.* 34. *c.* 8. Ambroſio *de Virginibus, lib.*2. Quod ſi ita eſt, tum ponenda fuerit hæc Honorij Imp. *lex* inter Chriſtiana inſtituta, & in cenſu *legum* quibus Eccleſiaſtica Hiſtoria augeri poteſt. Verùm hæc coniectura mihi multis nominibus non probatur. Quid igitur? cùm hactenùs libræ auri in huiuſmodi votorum oblationibus, *vrbanis ponderibus* conſerentur, id eſt, trutinæ largioris examine (quod Symmachus, *Epiſtola*, quam mox producam, diſertè teſtatur *lib.* 10. *epiſt.* 26.) & ſic veteri proculdubio adhuc æſtimatione, quo octoginta quatuor ſolidi in libram deſiderabantur, Honorius teſtatum facere voluit, nolle ſe vota ſibi hæc offerri vrbanis ponderibus ſeu trutinæ largioris examine: Verùm ordinariâ & ſtatâ tantùm æſtimatione, quâ ſeptuaginta duo ſolidi in libram auri de more iam computabantur? Hæc inquam veriſſima mihi videtur huius *legis* ratio, atque Honorij mens: vt ità deuotionem & oblationem Senatus deinceps prouocaret, quod etiam extrema *legis* ſuadent. Neque tamen audio, vt hoc obiter quoque moneam, eos, qui ex *illo* quem mox conſignabo *loco*, colligebant neſcio quid de maioribus menſuris in Vrbe vſitatis, quàm alibi. Eſt enim tantùm locus ille de pondere auri, quod largius erat manſerâtque in Vrbe Româ hoc æuo, quàm alibi: pro magnitudine videlicet & maieſtate Vrbis, retento, vt puto, veteri pondere.

¶ Cæterùm obſeruati cupio hâc ætate, non hanc tantùm à Senatu oblationem Veterum Imperatoribus Chriſtianis ineunte anno pro felicibus anni auſpiciis factam: Verùm & alias inſuper huic ſimiles, veluti ob victoriam de Tyranno partam: de quo auro oblatitio eſt *l.* 14. *ſup. de Senatoribus & gleb.* Decennalibus item, & Quindecennalibus Imperij: de quâ eſt inſignis Symmachi *Epiſtola* 26. *lib.* 10. quæ Valentiniano Iuniori inſcribenda eſt, quámque hîc Lectoris oculis ſubiici oportet, vt *ea* cum hâc *lege* contendatur, ſeu committatur, cum quâ plurima communia habet: Eò magis quod Doctiſſimus Iuretus eam prorſus intactam reliquit *in miſcellaneis ſuis*.

D. Valentiniano ſemper Aug. Symm. Præf Vrbi.

SI diuinæ clementiæ tuæ merita cogitantur, nullæ opes, quas aut naturâ ſufficit, aut fortuna circumfert, gratiam erga te AMORIS *æquabunt, D. Imperator: ſed vt mea fert opinio, de optimo Imperatore iudicium non eſt muneribus æſtimandum.* SENATVS *tamen promptus obſequi, omnes officiorum partes vltrò arripit, quibus indicatur* AFFECTIO *& Salutare Numen Tuum precatur, vt in hâc* OBLATIONE *quæ nonnihil ſuperioribus addidit, intelligas hoc eſſe curatum, ne ſub te minus poſſe videamur. Nam Diuis Parentibus tuis* [Valentiniano, & Valenti] *ob* DECENNIVM *ſingulis minor ſumma decreta eſt. Etiam Diuus Frater,* [Gratianus] *Manſuetudinis veſtræ, cum tertium luſtrum aui Imperialis exigeret* [A. D. 382.] *parciore munificentia honoratus aſſeritur: Nunc in amorem tuum ſtudia noſtra creuerunt: Nam mille ſexcentas auri libras* DECENNALIBVS *Imperij faſtis* DEVOTVS ORDO *promiſit, vrbanis ponderibus conferendas, id eſt, trutinæ largioris*

ris examine. Quod ſi pares animi vires Senatus habuiſſet, ſcires in publico amore perennitatis tuæ eſſe diuitias. Sed maluit Clementia Tua ſolutionis fide placere, quàm magnitudine perfidæ ſponſionis. De hinc ſub Imperatore primæuo (Valentinianus Iunior, cùm quadrimus Imp. declaratus fuiſſet, hoc tempore agebat quartum decimum annum) *ſanus muneris modus*, VOTVM *eſt* SÆPE *faciendi: Abſit, vt bono Principi plus quam poſſimus*, INGERAMVS. *Amantium quippe largitio non deterit vires offerentium. Ergo & nunc libens ſume Sacro Ærario decreta ſubſidia, &* FVTVRIS *proceſſibus Imperij tui, obſequiorum ſimilium* SPEM RESERVA.

¶ Poſtremùm, neque illud etiam hîc omitti velim, Datam hanc legem III. *Non. Mart.* cum diù iam Kalendæ Ianuariæ præteriiſſent. Quare dicendum, hâc *lege* non tantùm in futurum formam Strenarum ſeu Votorum oblationi dari, verùm hoc tempore primùm perſolutas Honorio Strenas, cùm Theodoſio M. initio huius anni promiſſæ fuiſſent. Promiſſiones ſcilicet huiuſmodi oblationum ad Imp. priùs perlatæ, vt ex *ſuperiori* Symmachi *loco* liquet, quàm ſolutio facta: qui tamen poſt Kalendas huius anni, XVI. Kal. Febr. obiit. Hinc & moles promiſſionis *l.* 12. *inf. de proximis.* Hinc oblatio Ampliſſimi Ordinis promptâ liberalitate promiſſa, *l.* 14. *de Senatoribus.* Hinc in *ſuperiore* Symmachi *loco* ſimiliter, *deuotus Ordo promiſit.*

¶ Perſpectâ iam *huius leg.* ſententia, apparet primùm, de *Triboniani* facinore, qui ſolidorum numero hîc expuncto, *legiſque* huius verbis interpolatis, loco iſtorum, *in vnâ librâ auri ſolidis ſeptuaginta duobus obryziacis*, [vel *ſolidos* 72. *obryziacos*] *Principibus offerendi*: hæc ſuppoſuit *in vnâ librâ auri & ſolidis obryzatis Principibus offerendi*, totam huius *legis* ſententiam conturbauit, rémque in incerto deſtituit. Hâc enim *leg.* Imperator, vt vidimus, ſolidorum ad auri libram proportionem numerúmque in ſtrenis ſibi præſtandis definitum iuit: iſque vnicus huius *legis* ſcopus fuit: At Tribonianus ſuâ *lege*, vt verba ſonant, electionem tribuere videtur, vnius libræ auri, vel ſolidorum obryzatorum offerendorum, nullo ſolidorum numero expreſſo. Nam quod Amaya emendat Cod. Iuſt. *in vnâ librâ auri ex ſolidis*: quidquid dicat, nihilo magis genuinum ſenſum reſtituit, de Septuaginta duobus ſolidis in libram computandis. Neque verum eſt quod idem ait, etiam non expreſſo ſolidorum numero, idem fuiſſe, dici *auri libram* dari oportere, & *ſeptuginta duos ſolidos.* Nam imò id expreſſè, quod antè oſtendimus cautum oportuit, neque alio fine hæc *lex* lata eſt, quàm vt ſolidorum numerus exprimeretur, quot videl. libram hîc efficerent: & ſic taxaretur Libra, quot ſolidi in Libram eſſent computandi, ſeu quot ſolidis Libra cenſeretur. Panciroli etiam interpretatio *lib.* 2. *var.* 263. inanis eſt, qui hanc *legem* vt in *Codice Iuſt.* poſita eſt, ex *Symmachi* loco quem ante attulimus ita interpretatur, quaſi Imperator id voluerit, *vnam libram auri* (in paterâ ſcilicet) & ſolidos (quinque ſcilicet) *offerendos*: ita ſcilicet errores erroribus cumulantur, poſteàquam à vero ſemel receſſum, & primigenia *legis* lectio interpolata eſt. Neque altera Amayæ coniectura admittenda, qui hanc *legem* latam ideò cenſet, vt loco pateræ, quæ antea offerebatur, ſolidi offerrentur. Nam ipſa *lex* id reſpuit: deinde non *lege* ad id opus fuit; quandoquidem quod *genus* oblationis attinet, id à Senatus arbitrio ſemper pependit: modus tantùm *ſolutionis* hâc *leg.* definitus, ne videl. vltra 72. ſolidos in auri Libram exigerentur: nempè cùm promiſſa ante fuiſſent Imperatori Vota, ſeu Strenæ huiuſmodi auri, moduſque ad eum perlatus fuiſſet, quæri cœpit, in huiuſmodi promiſſione, quot ſolidis æſtimanda eſſet Libra auri? Ad quod reſcribit nunc Imperator, ſeſe *animo libenti ſuſcipere ſeptuaginta duos ſolidos in vnam libram auri*: ſeu pro vnâ librâ auri. Et huius facti ſeu Reſcripti, & declarationis ſuæ rationem mox ſuggerit: Nempè id ita à ſe ſtatui, quò deinceps ſequentibus annis deuotio Senatus prouocetur: quæ ſtare potuiſſet, ſi vltronea hæc oblatio & promiſſio rigidius explicaretur. Iuliani certè quoque factum huic haud omninò abſimile, qui id quoque ſtatuit, ne *ſeptuaginta ſolidis* maiores coronæ aureæ ſibi deinceps mitterentur, de quo eſt ſingularis Libanij locus, *in Orat. funebri in Iuliani necem*, *p.* 305. quem affero ad *l.* 1. *inf. de auro coronario*, cuius hæc inter alia, *ὁ δὲ ἐπιτιμήσας τῷ μεγέθει σαφῶς εἰδὼς ὡς ἐκ αἰδῶ τινα τὰ τοιαῦτα συλλέγοιτο νομοθετεῖ, τὸν στέφανον ἀπὸ στατήρων ἑβδομήκοντα φοιτᾶν, τὴν μὲν τιμὴν ἴσην νομίζων ἐλάττους δύναμιν, φιλοχρηματίᾳ δὲ τὸ κέρδος ζητεῖν ἐν τιμῶν σχήματι.*

¶ Illud tamen, quæ Limitatio notanda, hâc parte vult Imperator, vt hi ſolidi ſeptuaginta duo *obryziaci* ſint, vt ita etſi numero Libram nunc imminueret, ſaltem auri id aliquo modo penſaretur. Alioquin enim in voluntariâ auri coronatij oblatione Theodoſius in *l.* 4. *infr. de auro Coronario*, voluit ſuſcipi id in quâcumque materiâ oblatum: *ne*, inquit, *quod voluntate offertur, occaſione obryzæ incrementi neceſſitatis iniuria inſequatur.*

Ex huius quoque certè *legis* fine illud colligi putem, vnumquemque eorum, qui hanc oblationem faciebant, Libram auri obtuliſſe, ſeu contuliſſe; & pro eâ iam ex *huius l.* diſpoſitione 72. tantum ſolidos obryziacos. Quomodo & illud puté apud Symmachum, ante annos fermè vndecim, *pateram cum quinis ſolidis*, Libræ circiter reſpondiſſe, vel æquaſſe, pro quibus mox libra in vſum inuecta. Falſum quoque eſt, quod Amaya addit, hanc Strenarum oblationem remiſſam fuiſſe à Maioriano *Nouellâ* 1. Curialibus. Noſtra enim hæc ab ea planè diuerſa eſt: *hæc* enim, vt vidimus, à Senatu Romano, Principi offerebatur; *illam* à Curialibus Iudices extorquebant.

¶ Poſtremo loco mirum videri poſſit, cur hic titulus hoc loco poſitus ſit? Verùm prona ratio ex his quæ Symmachus *ſuperiore loco* dicit, & poſt eum *Metellus*, Strenas has Imperatoribus datas tanquam Inſigne, quaſi Strenuis Viris ob virtutem, & Defenſoribus publicæ ſalutis. Sic ſanè & retrò, milites tam Armatæ, quàm Palatinæ militiæ hoc ipſo tempore *puncti Solatia* conſequebãtur. Eandémque ſedem rectè Tribonianus *in ſuo Codice* huic *Titulo* adſignauit. Quare Amayæ error eſt, qui Triboniani incuriæ adſcribit, quod is *Titulum* hunc, *Titulo de Auro Coronario*, non coniunxerit: Nam vt modò vidimus, *Codicem Theodoſianum* in eo ſecutus eſt: & rectè vtrique Conditores: ita enim Coronarij auri Oblatio Curias reſpicit, & ideò *lib.* 12. rectè congruit: hic verò *Titulus* ad Senatum V.R. ſpectat, qui Imperatorem tanquam Strenuum Reipublicæ Defenſorem hâc Oblatione proſequebatur: Non vnum ſcil. Oblationis genus erat; eſt illud, de quo *libro* 7. Eſt Oblatio equorum, de qua *lib.* 11. Eſt auri Coronarij Oblatio, de qua *lib.* 12. Eſt Oblatio Votorum, de qua *hoc lib.* 7. & ſic omnes illi *Tituli*, ſuo loco rectè poſiti ſunt.

CODICIS

CODICIS THEODOSIANI LIBER OCTAVVS.

QVO AGITVR DE TRIBVS:

I. De OFFICIIS, ſeu de Officialibus Iudicum: vbi & de *curſus publici* cura ad eos pertinente, Titulis vndecim prioribus.

II. De DONATIONIBVS, Titulis quatuor ſequentibus: putà *Tit.*12.13.14.15.

III. De MARITORVM & PARENTVM priuilegiis circa bona & ſucceſſiones, quatuor poſtremis Titulis: putà, *Tit.*16.17.18.*vlt.*

HVIVS LIBRI TITVLI.

I. *De numerariis, actuariis, ſcriniariis & exceptoribus.*

II. *De tabulariis logographis & cenſualibus.*

III. *De priuilegiis apparitorum magiſteriæ poteſtatis.*

IV. *De cohortalibus, principibus, cornicularіis, & primipilaribus.*

V. *De curſu publico, angariis & parangariis.*

VI. *De tractoriis & ſtatiuis.*

VII. *De diuerſis officiis & apparitoribus & probatoriis eorum.*

VIII. *De exſecutoribus & exactionibus.*

IX. *De lucris officiorum.*

X. *De concuſſionibus aduocatorum ſiue apparitorum.*

XI. *Ne quid publicæ lætitiæ nuntij ex deſcriptione vel ab inuitis accipiãt.*

XII. *De donationibus.*

XIII. *De reuocandis donationibus.*

XIV. *De ingratis liberis.*

XV. *De iis quæ adminiſtrantibus vel officium publicum gerentibus tradita ſunt vel donata.*

XVI. *De infirmandis pœnis cœlibatus & orbitatis.*

XVII. *De iure liberorum.*

XVIII. *De maternis bonis & materni generis, & cretione ſublata.*

XIX. *De bonis quæ filiisfamilias ex matrimonio acquiruntur.*

DE NVMERARIIS, ACTVARIIS, SCRINIARIIS, ET EXCEPTORIBVS.

TITVLVS I.

XII. COD. IVST. Tit. XLIX.

PARATITLON.

I. NVMERARII, de quibus *Rubr. l.*4.6.7.8.9.11.13.14.15.16.17. *h. t. & l.*7. *infr. de Suſceptorib. l.*4. *inf. de Executorib. l.*173. *inf. de decurion. l.*3.5.7. *inf. de iis quæ adminiſtr. l.*1. *ſup. de Primicerio & Notariis*; *l.*11. *ſup. de priuil. eorum qui in S. Pal.* dicuntur & TA-

BVLARII, etiam Præfecti Prætorio, *l. 1.* Quod nomen poſteà reſtrictum ad Tabularios Conſularium & Præſidum, *l. 9. 11. h. t. l. 13. inf. de annon. l. 30. inf. de Suſceptorib. l. vlt. infr. tit. prox.* Erant hi in officio ſeu inter Officiales: Vnde Tabularij Apparitores, *l. 2. infr. de ſuſceptorib.* (ad differentiam Tabularij Ciuitatis, *l. 1. infr. de exactionib.*) *l. omnis infr. de iis quæ admin.* Præfecti Prætorio, *l. 8. 11. & l. vlt. h. t. & l. 5. infr. de iis quæ admin. Nouella* Valentin. *inter Theodoſ. de officio & Numerariis Præfectorum Pratorio* 49. Præfecti Vrbis, *l. 14. h. t.* Comitum Illuſtrium virorum, id eſt Comitum S. L & R. P. *d. l. 4. inf. de executorib.* Magiſtrorum militum, *l. 15. h. t.* (quorum mentio apud Ammianum Marcellinum *lib.* 19. vbi memorat Iacobum & Creſium Numerarios apparitionis Magiſtri Equitum & in *Not. Imp.*) Vicariorum, *d. l. 5. infr. de iis quæ adminiſt.* Diuerſorum denique Iudicum & Rectorum, *l. 4. 8. 12. h. t. & l. damus 2. infr. de iis quæ adm.* veluti Correctorum, *l. 6.* Conſularium & Præſidum, *l. 9.* Ducum, *l. 16.*

¶ Horum officium fiſco obnoxium erat, *l. 1. in fin. h. t.* hi quippe publicas rationes ciuitatum tractabant; ſeu chartas publicas adminiſtrabant, *l. 6.* chartarum notitiam habebant, *l 7.* penes eos publicarum rationum notitia conſiſtebat, *dict. Nouella* Valentin. *inter Theodoſianas* 49. Scriniis inſeruiebant, *d. l. 8.* ratiocinia præſtabant, *d. l. 8.* debitorum ac reliquorum modum frequenter Iudicibus ingerebant, *d. l. 9.* Ad hos pertinebat munerum iniungendorum cura, vt docet *lex 1. ſup. de primicerio & Notariis*: & *lex 11. ſup. de priuil. eorum qui in ſacro palat. milit.* Extra ordinem quoque ex his ſuſceptores creabantur, *l. 7. infr. de ſuſceptor.* Inter Tabularios autem (ſeu Numerarios) Præfecti Prætorio, fuit vnus qui officium Tabulariorum adminiſtrabat, *l. 1. h. t.* ſeu Primus & Magiſter officij, *l. 8. h. t.* quod officium fiſco obnoxium dicitur *d. l. 1.*

¶ Porrò Numerarij hi, ceu improbi ſæpè notati. Inde Numerariorum faſtus, vel rapaces quæſtus, *l 11. ſup. de priuil. eorum qui in Sacr. Pal. milit.* vorax & fraudulentum Numerariorum propoſitum, *l. 4. h. t.* (cui iungenda *lex, damus 2. infr. de iis quæ adminiſtr.*) Fraudes *l. 8. 15.* Verſutæ fraudes iis adſcribentur, *l. 6.* fraudium ſutelæ *l. 7.* fraudium ſcelus, *l. 11.* Torpor & ſegnitia, *l. 9.* Inde factum vt conditionales eſſent, *l. 7. 8. h. t.* & conditionis vilioris, *d l. 7. inf. & l. 11.* Sic vt ſi publicas rationes laceraſſent, réque exigente, tormentorum conditioni, tormenti eculeis atque lacerationibus ſubiacerent, *l. 4. 6. 7 & 9. & 11. in fine, inf.* ſeu per tormenta fraudes eorum detegi poſſent, *l. 7.* Imò & inde factum, vt exacto nondum officio cingulum militiæ apiſci non poſſent, *l. 6. 7. 8.* (quod mutatum à Valentiniano Seniore quoad Numerarios Præfecti Prætorio, *l. 11.*) Item vt maioris militiæ dignitatem ambire, ſeu aſſequi vetarentur, *l. 13.* Imò & Domeſticorum militiam affectare vetiti, *l. vlt.* Durante item officio quicquam emere vendere vetabantur, *l damus, l. Princeps, l omnis, l. Numerarij, infr. de iis quæ adminiſtr.* quarum prior iungenda eſt *legi* 4. *h. t.* poſtrema *legi* 13. Ob eandem cauſam & biennales tantùm erant, *l. 4. h. t.* poſteà quinquennales, *l. 6. & 8.* tandem triennales, *l. 9. 13. & l. vlt.* Finitóque officio, vno anno vacare, & in prouinciis reſidere eos oportebat, vt incurſantium querelas exciperent, *l 6.* quod biennio poſtea immutatum, *l. 9.* Eundémque actum repetere ampliùs non poterant, *l. 16. h. t.* Viciſſim exacto tempore diuinam Principis purpuram venerabantur, *l. 13. h. t.* Si Numerarios creditum ſibi munus bene adminiſtraſſe claruiſſet, Perfectiſſimi dignitate decorabantur, *l. 6. h. t.* Item poſt quinquennium Diſcuſſionibus amplius eos ſubiacere noluit Valentinianus III. *Nouel. inter Theodoſ.* 49.

II. ACTVARII, de quibus agitur *l. 3. 5. 10. 14. & 15. & l. 4. infr. de executorib. l. 125. inf. de Decurionib. & l. 11. 13. 16. 24. & 28. ſup. de erogat. milit. annon.* Illi ſub Magiſtris militum fuêre *l. 5. h. t.* rationes ſcilicet perſcribebant, *dict. l. 15. h. t.* ratiocinia pertractabant, *dict. l. 16. ſup. de erogat. milit. annon.* & quantum numero, quantum cuique militi annonæ competeret, ſubſcribebant. Eundem & *ſubſcribendarium* dici, *l. 1. ſup. de erogat. milit. annona*, quidem putant, ſed malè, vt ad eam *legem* oſtendi. Iidémque velut improbi ſæpè notati. Vnde fraudes & Rapinæ iis adſcribuntur, *l. 10. h. t.* (de quibus eſt inſignis apud Victorem Schotti locus *in Gallieno.*) Inde factum pariter, vt Conditionales, *l. 3. & 5. h. t.* & decennales eſſent, *l. 10.* Inde ad alios durante officio dignitates irrepere vetiti, *l. 5.* vt & idem officium repetere, *l. 15.* vel Numerariis ſe ſociare, *l. 14.* Viciſſim annonæ eis de publico præbitæ, *l. 3. & 10.* Immunéſque ipſi à capitatione fuêre, *l. 3.* Finitóque probè officio Perfectiſſimatus honore potiebantur, *d. l. 14.*

III. SCRINIARII & ſcrinia (non Principis, de quibus *lib. 6. tit. de Magiſtris ſcriniorum, & tit. de Proximis, &c.* Verùm Magiſtratuum,) *l. 15. & 16. h. t. l. 3. inf. de Indictionib. l. 14. inf. de diuerſ. officiis*, erant in officio Magiſtratuum, veluti P. P. *d. l. 3. infr. de indictionib. l. 13. de indulg. debitor.* Magiſtri militum, *l. 15. h. t.* Ducis, *l. 16.* Comitis Theſaurorum, *l. 14. inf. dd diuerſ. offic.* hi rationes perſcribebant, *d. l. 15.* delegationes Indictionum ſcriniariis Præfecti Prætorio mittebant *d. l. 3.* Et ab his quædam improbè imò crudeliter perpetrari ſolita, docet *l. 16.* Ideo triennio tantùm eum actum ſuſtinuêre, cúmque

eúmque repetere vetiti, *l.15.16.h.t.* Denique cum Actuariis miſcere ſe vetiti, *d.l.15.* Inter hos erant Primiſcrinij, de quibus *l.2.4.inf.de executorib.l.vlt.inf.de ſuariis.* Caſſiodorus 11.*var.*20.21. De ſcriniis Largitionum Comitatenſium, *l.5.7.8. de Palat. S.L.* canonum, *l.13.& 18.de murilegulis:* Tabulariorum, *d.l.18.*

IV. Exceptores quoque de quibus *Rubr.& l.2.h.t. & l.17.inf.de diuerſ. officiis, l.16. ſup.de prox.com.diſp. l.7.& 22. ſup.de Palatin.S.L.* in officio Iudicum omnium fuère, *d.l.17.* veluti Præfecti Prætorio, *d.l.2.h.t.* Caſſiodorus *lib.11.var.25.* Comitis S. L. *d.l.7.& 22. ſup.de Palatin.S.L.* Hi actis conſcribendis operam nauabant. Exceptores autem eſſe poterant quoque Decuriones, ſic vt finito officio ad Curiam redirent, *d.l.17. inf. de diuerſ. officiis:* neque militiam cohortalem ſuſtinebant, *d.l.17.* neque annonas à fiſco vllas conſequebantur, *d.l.17.* Annaléſque erant *d.l.22.* Tandem pro loco & ordine ſuo ad Commentarios accedebant & eorum adminiſtrationi ſubrogabantur, *d.l.2.h.t.* vbi dicam.

Præter quatuor illa officiorum genera, de quibus *Rubrica huius tituli:* Agitur *hoc titulo* etiam de Annonariis, *d.l.3.h.t.* de Adivtoribvs, *l.8.& 16.h.t.& l.4.infr.de Executorib.* de Domesticis, *l.16. & l.vlt.h.t.*

---

1. * Imp. Constantinvs Auguſtus ad Leontium."

DVDVM ſanximus, † *Vt nullus ad ſingula" Officia adminiſtranda ambitione perueniat, vel maximè ad Tabularios, niſi qui ex ordine vel corpore Officij" vniuſcuiuſque eſt:* hos enim officia ſibi iniuncta tam diu agere iubemus, quoad idoneos eſſe manifeſtum eſt, aut ætate non impediente conplere id poſſe monſtrantur", vt adminiſtratione aput vnum iugiter" permanente, fides quoque eius appareat. Si quis ergo ex ſuffragio ambitionis ad officia fiſco obnoxia acceſſerit, multæ nomine denas libras auri exigatur. PP. v. Id. Iun. Hierapoli", Conſtantino A.v.& Licinio Cæſ. CONSS. [319.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod Iuſt.*
" PP. Quomodo habet anno 317. inſcriptio *legis vn.infr.ſi quis ſolidi circulum:* imò & inſcriptio *legis 1. ſup. de commeatu.*
† *Lex* hæc Conſtantini, ſi Conſtantini, mihi non occurit.
" Singula, id eſt quæcunque officia.
" *Demonſtrantur*, probantur: vid. *Gloſſ Theod.*
" *Iugiter*, id eſt ſemper.
" Ex hâc ſubſcriptione colligi videtur, hanc *legem* à Licinio, non à Conſtantino latam fuiſſe: quandoquidem ei hoc tempore Oriens patebat: v.de Zoſimum *Lib.2.p.679.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. quatuor conſtitutiones *hoc tit.* occurrunt de Officialibus Magiſtratuum: quibus addendæ ſunt & quatuor inſuper aliæ einſdem, purà *lex 1.2.3. inf. de cohortalib. lex 12. inf. de diuerſ. officiis:* Ex quibus apparet, quonam erga Officiales animo Imp. hic comparatus fuerit. Sanè inter alia, vt promotionis ordo inter eos ſeruaretur, tribus legibus prouidit: *d. l.1. inf. de diuerſ. officiis: & l.1.2. h. t.* Et hâc Primâ nominatim, ad Principatvm ſeu Primiceriatvm officij alicuius inter Officiales Magiſtratuum, id enim eſt in *h. l. adminiſtrare officia*, id eſt *adminiſtratio*; ac maximè ad principatum Tabulariorum, turbato ordine per Ambitum & ſuffragia promoueri quemquam vetat Conſtantinus M. (ſi modo Conſtantinus) iuxta anteriorem etiam hac de re conſtitutionem, idque propoſita ambitori decem librarum auri pœnâ (Quomodo etiam poſteà ſæpè prohibitum, ne per ambitum quiſquam idem officium repeteret: ab Honorio Imp. *l. 2. 3. 4. infr. ad leg. Iuliani. de Ambitu:* & à Theodoſio Iun. *l. 15. & 16. inf. h. t.*) Hâc lege *officia adminiſtrare*, ſeu *adminiſtratio officij*, eſt Principem officij eſſe, ſeu Principatum & Primiceriatum officium gerere, vt dicitur *l.16. inf.* eodémque ſenſu *l.2. inf.* Commentariorum adminiſtratio dicitur de Primiceriatu ſeu Principatu Exceptorum. Princeps ſcilicet ſeu Primicerius non tantùm totius officij ſub Magiſtratu aliquo erat, cuius frequens mentio in *Notitia Imperij*, & in Conſtantini *l. 1. ſup. de officio Rector. prouinc.* vbi plura de eo Principe; verùm etiam ſingulorum officiorum, vt hic dicitur, ſeu ſingularis alicuius officij ſeu ſcholæ veluti Tabulariorum, Numerariorum, quod hæc *lex*, & *d. l.16.* & *dicta Notitia Imperij* docent. De Tabulariis his in officio Magiſtratuum ſatis prolixè docet Paratitlon *huius tituli*, cum quibus miſcendi non ſunt Tabularij, de quibus *inf. ſuo tit. de Tabulariis*, qui municipales fuerunt, non verò in officio Magiſtratuum. Quod etiam oſtendit poſitio *Tituli*, *de Tabulariis*, in *Cod. Iuſt.* nempe inter eos in quibus agitur de muneribus municipalibus. Meminit etiam Ammianus Marcellinus Tabularij Præſidialis officij *lib. 28. p.583.* (vbi de Maximo) vbi tamen vulgò malè *Tubulario*, quod etiam nonnemo iocularitet de aqua, vel calore per tubos in vſum Præſidis deducto interpretabatur. De quo ad *eum tit.* prolixè.

¶ Quid igitur? Ex ordine & Corpore cuiuſque officij ad Principatum promoueri quemque oportere *hâc l.* definitur: *ex ordine*, id eſt, ordine ſeruato; *ex corpore officij*, id eſt, ſic vt qui Tabularij officio fungitur, Princeps Tabulariorum promoueatur, non ex alio officij genere ſumatur. Et Ratio indicatur, *Vt ita idonei & probati promouean-*

tur, quique id complere poſſint, dummodo ætas mala impedimento non ſit. Quod aduerſus ſaltuarias quoque promotiones notandum eſt, pro gradaria promotione, ſeu pro promotionis ordine cuſtodiendo: tùm vt ambitus excludatur, tùm vt officia eò meliùs adminiſtrentur: Cuius promotionis & ordinis, vt dixi, ſtudioſus maximè fuit Conſtantinus M. vt præter hanc legem, eiuſdem *lex prox. 2. & lex 1. infr. de diuerſ. offic.* fidem faciunt: de quo Promotionis ordine *ad l. 2. prox.* Fuerunt & alij Principes pariter ſtudioſi in dignitatibus conferendis: de quo vide ſaltem *l. 1. ſup. de Caſtrenſianis.*

Atenim hæc lex propriè lata eſt, non aduerſus ſaltuarias promotiones ex eodem Corpore vel Ordine, verùm aduerſus promotiones ex alio Corpore & Ordine in aliud Corpus, & Ordinem: Cuius vt dixi illa ratio redditur, vt ita idonei & probati promoueantur. Nempe in eodem Corpore & Ordine innutriti, meliùs principatum eiuſdem officij geſturi creduntur. Quanquam & hæc ratio adduci poteſt, ne debitum Principatum iis, qui per gradus in eodem Ordine militarunt, alij & extranei præripiant. Quò pertinent multæ aliæ *leges.*

---

11. * Idem A.. * ″

NE hij, qui procul ab officio Sublimitatis″ Tuæ ſunt, nullum meritum per ſedulitatem vel obſequia præferentes, locum poſſint laborantibus debitum inrepere, Exceptores placet pro loco & ordine ſuo ad Commentarios accedere, & eorum adminiſtrationi ſubrogari, &″ ceteris propulſatis, ita vt inter Exceptores prout quiſque locum tempore adipiſci meruerit, ordine & merito conſequatur. Dat. Kal. Iul. Triberis″, Baſſo & Ablauio CONSS. [331.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſtin.*

″ P. P. Galliarum inſcriptam fuiſſe puto hanc legem propter ea quæ dicam ad ſubſcriptionem.

″ Hic titulus indicat, ad PP. hanc *legem* emiſſam.

″ Meliùs, vel *in locum*, &c. *inrepere*; vel *locum*, &c. *præripere.*

″ Abundat hæc vox.

″ Hoc anno Conſtantinus M. non in Galliâ, verùm Conſtantinopoli fuit. Quare *Data*, hîc accipiendum pro *Reddita*, Præfecto ſc. licet Prætorio Galliarum; cuius Treuiris ſedes erat: quo ipſo ſenſu hæc ſubſcriptio accipienda in aliis *duabus* e uſdem Conſtantini *legibus*, putà *l. 1. de his qua ex publ. conl. l. 5. de Veteranis*: & in duabus pariter Valentiniani Iun. putà *l. 3. vnde Vi*: *l. 5. de Proximis.*

COMMENTARIVS.

PROMOTIONIS ordinem inter Officiales ac nominatim P. P. in ſp. *huius l.*) ſeruari iubet Conſtantinus M. hîc alterâ *lege*, pariter vt *l. 1. ſup.* & *l. 1. inf. de diuerſ. offic.* & quidem *hac l.* aduerſus eorum, qui in officio non militant, ambitum. Ac nominatim circa Exceptorum ad Principatum promotionem: de quo & Caſſiodorus 11. *var.* 25. ¶ De *Exceptorib.* monuit iam *Paratitlon* ſatis, quantum hîc *Codex* prælucere poteſt. Addamus alia aliunde. Meminit quoque Epiphanius *hæreſi* 71. Exceptoris Rufini P. P. ſub Conſtantio, qui inter alios ταχυγράφους fuit A. 351. in collatione inter Baſilium Ancyranum & Photinum. De his exceptoribus P. P. eorúmque συμμορίᾳ, id eſt, ſchola, eiúſque Primicerio, ſed & tertio & quarto in ea eſt inſignis Synesij locus *epiſt.* 61. Ἀστέριος (inquit) ὁ ταχυγράφος, &c. quem mox ὑπηρέτην vocat (vbi ἐμπόρον malè vetus lectio habebat: nam, quod etiam rectè Petauius notauit, apertiſſima eſt in eo loco Antitheſis Conſulis & miniſtri;) Tandem ſubiicit σὺ δὲ ἀλλὰ Μάρκον ζητήσεις φανερώτατον εἰδέναι τὸν ἐκ τῆς ὑπάρχου τάξεως. οὗτος ἦν τότε τῆς συμμορίας ἄρχων τῶν ταχυγράφων ὧν τὸν Ἀστέριον ἐχρῆν εὑρήσεις τὴν δὲ Μάρκου τὴν συμμορίαν ἧς ὁ Ἀστέριος ἔσχατος ἀλλ' ἐν αὐτοῖς τρίτος ἤτοι τέταρτος νῦν δὲ καὶ πρῶτός ἐστιν. Vel ipſo igitur nomine ſatis liquet, Exceptores fuiſſe qui acta, ſeu geſta publica officij excipiebant, ſcribebant, vnde ταχυγράφοι Græcis & ὀξυγράφοι. Iidem ea Acta cuſtodiebant: & vbi opus in Secretario Iudicum recitabant: vt apparet ex *Actis Iudicum* relatis à D. Auguſtino *contra Creſconium lib. 5. c. 29. Nundinarius legantur acta: Zenophilus Conſularis dixit, legantur & legit N. Exceptor ea quæ Diocletiano Imperante acta fuerant.* Ac maximè vtrumque id apparet ex *Actis collat. Karthagin. poſt Cos. Varenis*: ibi enim *coll.* 1. *diei*, *n.* 1. & *coll. diei* 2. *n.* 1. & *diei* 3. *n.* 1. 4. 5. excepiſſe acta dicuntur Hilarus & Prætextatus *Exceptores D. N. V. C. & Spectabilis Proconſulis Fabius Exceptor D. N. V. C. & Spectabilis Vicarij, & Romulus Exceptor V. C. Legati A. K.* Item *n.* 5. 10. Martialis Exceptor recitaſſe Honorij Imp. ſanctionem & Marcellini Cognitoris edictum. Item *num.* 14. & 18. Romulus Exceptor recitaſſe exemplum Notoriæ Donatiſtarum: item *num.* 16. exemplum notoriæ Catholicorum, & *n.* 54. & 57. 99. mandatum factum in Eccleſia, atque ab Aurelio Ep. ſuſceptum & ſubſcriptum: & poſt eum Honoratus Exceptor *c.* 112. &c. Poſt, Hilarus Exceptor *n.* 132. poſcit è Corpore ſuo alios Exceptores ſibi ſubrogari cuſtodibus datis, quoniam codices impleuiſſent. Et Marcellinus Cognitor decernit Exceptoribus ab vtraque parte cuſtodes dari. Mox aliis ſubrogantur Exceptores, & Cuſtodes ab vtraque parte dantur: & quæ ſequuntur *cap.* 133. vide & *collat. diei* 2. *n.* 1. 8. 12. 32. 44. & *die* 3. *n.* 1. 4. 5. 24. 29. 141. 220. Ergo Acta conficiebant, ſeruabant, recitabant Exceptores, ſeu chartas Officij tractabant. Inde qui alibi *in Notitia* dicuntur *Exceptores*, velut in com. S. L. alibi, *in comite R. P.* officij *chartas tractare* dicuntur. Tandem & de iure petentibus Acta edebant, vt docet *l.* 12. *§. modum, Cod. de proxim. ſacr. ſcriniorum*: & prædicta Acta coll. Karthag. *die* 3. *n.* 3. 4. 5. Horum Exceptorum paſſim mentio in *Notitia Imperij* inter omnium Magiſtratuum officiales. De his ſenſit & idem Conſtantinus M. *l. 1. ſup. de off. Rector. prou.* cùm ait: *Eorúmque qui iurgantibus acta reſtituunt, inexpleta auiditas temperetur.*

retur. De iiſdem agitur *& l.1. §. in ſchola Exceptorum, Cod. de off. P.P. Afr. l. vlt. Cod. de princip. agent. l. per hanc, 7. §. vlt. Cod. de adu. diu. iud. l. vlt. cod. de caſtr. pecul. & l. vlt. Cod. de apparitor. P.P.* Horum Primicerius ſeu Princeps *ἄρχων* quidam fuit, vt iuxta *hanc leg.* teſtes ſunt Syneſius *ſuperiore loco*, & Notitia Imp. *in com. S. L.* & Caſſiodorus 2. *Variar.* qui & Adiutores habebat.

¶ De horum igitur Exceptorum promotione eſt hæc *lex* Conſtantini M. quâ vult, vt Exceptor, prout quiſque locum tempore adipiſci meruerit, ordine & merito conſequatur, & aliis excluſis, pro loco & ordine ſuo ad Commentarios accedat & eorum adminiſtrationi ſubrogetur. *Ad commentarios accedere, & eorum adminiſtrationi ſubrogari*, non eſt hîc Commentarienſem fieri, quod volebat Pancirolus *c.13. in fin. de Commentarienſi*, quaſi Exceptor peracto tempore officij ſui Commentarienſis fieret; verùm, eſt Primicerium officij Exceptorum fieri: ſcriniũ ſeu ſcholam & officium Exceptorum adminiſtrare; qua *adminiſtrationis* voce hæc *lex* atitur; vt & *l.1. ſup.* adminiſtrare, & adminiſtratio officij, pro Principatu officij ſeu Primiceriatu; Ergo de Primicerio Exceptorũ eſt hic locus: Ideóque dicitur hîc *ad cõmentarios accedere*: Nempe Primicerius Exceptorum, commentarios Actorum ſub ſuâ cuſtodia habebat: cæterique exceptores ſub hoc poſiti, Acta tantùm excipiebant, ſingulàque edebant: At Primicerius commentarios omnium Actorum penes ſe habebat: & vt deſcribitur in Notitia Com. R.P. *chartas ipſius officij tractabat.*

III. * Idem A. ad Maximum PF: P.''

VTilitate ſuadente, Annonarios & Actuarios condicionales eſſe præcepimus; annonis etiam adiuuari: & capitationem eorum qui cenſeti'' ſunt haberi inmunem. Ideoque, Tua Solertia conpetentia monebit Officia, vt Actuariis binas annonas, Annonariis vero ſingulas protinùs ſubminiſtrent: Capitationem quoque ipſorum tantum qui ex his cenſeti ſunt faciat haberi inmunē, quoad in actu fuerint conſtituti: nam poſtea vèl laus eos & dignitas honorabit, vel ſi in culpa fuerint deprehenſi, pœna comitabitur. Emiſſa'' III. Non. Maij, Dalmatio & Zenophilo CONSS. [333.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

'' Eidem *Maximo* [P.P.] inſcribitur Anno 328. *lex 5 ſup de Veteranis*, (ex cuius ſubſcriptione colligere mihi videor cum P. P. Galliarum fuiſſe.) Et Anno 337. *lex 2. infr. de excuſ artificum.*

'' Sic & infr. pro *cenſiti*: vt incenſiti, *l. vn. infr. de claſſicis.*

'' *Emiſſa*: ſimilis ſubſcriptio in *l. 9. ſup. de Agentib. in reb. l 11. infr. de diuerſ. officiis*: *l. 30. 50. infr. de appellat. l. 112. infr. de Decurionib.* & *Nouell. Theodoſ. 23.* De eius vi dico *in Prolegomenis.*

COMMENTARIVS.

DE ANNONARIIS & ACTVARIIS eſt hæc Conſtantini M. lex, quâ Tria de his conſtituuntur. De ipſis ante omnia videndum eſt. Et primò quidem de *Annonariis* quorum vnica hæc mentio extat. Eos verò puto eſſe qui annonæ militari erogandæ præerant: In quibus & qui aliàs *Optiones* ipſi erogatores dicuntur: de quib. *ad l. 1. ſup. de erogat. milit. annon.* Et ſanè quemadmodum hic Annonarij & Actuarij iunguntur, tanquam vicina officia, ita & Actuarij & Optiones: *l. 24. ſup. de erogat. mil. ann.* & *Nouellâ Martiani de Indulgentiis reliquorum*, 2. Sanè Actuariis inferiores fuiſſe, quæ poſtea dicentur, oſtendunt. Et hæc de Annonariis iam ſemel dixi ad *l. 11. ſup. de erogat. mil. ann.* Nunc de *huius l.* ſententia qui in ſingulis numeris militarib. eius ratiociniis tractandis incumbebant, quantum ſcilicet cuique militi & quot militib. annonæ deberentur, vt poſteà erogationis faciendæ tempore id ſuſceptori Pittacio ſignificarent, moxque ſuſceptam annonam Optio diuideret. Ideo & *lex 5. inf.* docet eos ſub Magiſtro militum fuiſſe.

¶ Ergo tria hâc conſtitutione Conſtantinus M. de vtriſque ſtatuit. Primò *Conditionales* eos eſſe oportere: quod & ipſum de Actuariis rurſum ſtatutum à Conſtantio *d. l. 5.* vt & de Numeratiis, *l. 7. & 8. infr. h. t.* id eſt conditioni tormentorum & quæſtionum obnoxios eſſe citra vllum priuilegium: quod apertè docent *d. l. 5. 7. 8.* imò & *lex 4. inf. h. t.* Hoc ſcilicet ſenſu *Conditionalium* vox *hic* accipienda eſt: & *d. l. 5. 7. 8.* à *conditione*: ſiue eo ſenſu, quo *cruenta conditio* dicitur pro quæſtione & tormentis, *l. 2. ſup. de quæſtionib.* conditio tormentorum *l. 4. infr. prox.* cuius idem ſenſus eſt: ſiue (quod malo) quod conditione perſonæ actui alicui tenerentur: Neque dignitas tempore quæſita his quidquam prodeſſet. Nam quod Iſidorus *cap. 24. lib. 4.* conditiones, teſtium dicta propriè dici ait, quàm verum ſit neſcio: Certè ita quoque conditionales Tabularij dicuntur *l. 11. Cod. qui potiores in pignore*: præter Actuarios & Numerarios & Auriflatores, *l. vlt. inf. de ponderatorib.* Cuſtodes Bibliothecæ; *l. 2. inf. de ſtudiis liberal. V. R.* Denique & ſerui quidam conditionales, *l. 5. de iure fiſci*, vbi dixi, ſeu *l. 7. C. eod.* Ergo & liberi quidam homines conditionales fuêre, & ſerui quidam: vnde & operam ſeruilem præſtare dicitur Conditionalis Tertulliano *c. 12. de Idololatria.* Vbi quendam de victu ſollicitum poſt Chriſti fidem ſuſceptam inducit ita loquentem: *Opera & Conditionalis eram?* cui reſpondet mox, *Nemo duobus dominis ſeruire poteſt: ſi vis Domini diſcipulus eſſe crucem tuam tollas, & Dominum ſequaris neceſſe eſt: id eſt, anguſtias & cruciatus tuos, vel corpus ſolum quod in domum Chriſti eſt.* Quare vt error eſt Pamelij, qui apud Tertullianum *Conditionalem* interpretatur, cuius officium erat aliquid condere, id eſt, ædificare: ita neque Iunio aſſentior, qui *Conductionalem* ibi tentabat pro conductitio. Ergo voluit Conſtantinus, voluit Conſtantius, Annonarios, Actuarios, Numerarios conditionales eſſe, ſic vt quæſtioni ſubiici

poſſent : *Vtilitate ſuadente*, vt dicitur *h. l.* Nempe quia hæc hominum genera fraudibus famoſa erant, quod *Paratitlon* docuit; & de quo *ad leg. proxim. 4. inf.*

Secundo viceuerſa vtilitate ſuadente Annonas his Annonariis & Actuariis ſubminiſtrari vult de publico ex horreorum conditis (vt dicitur *l. 10. inf.*) de quorum Actuariorum annonis rurſum *l. 10. inf.* procul dubio quia à militibus hactenus hoc nomine quid exigebant, & de ipſorum annonis demordebant, quod Conſtantinus fieri noluit : verùm ex fiſco annonas his dari maluit, id eſt, ſalarium quoddam in annonis ſeu ſpeciebus, de quo *ſup. tit. de erogat. mil. annon.* Ita quidem vt Actuariis binas annonas, Annonariis verò ſingulas ſubminiſtrari velit. *Annonæ* ſunt modus, & dimenſum diurnum, & quidem in ſpecie hâc militis & militaris viri; de quo ad *l. 2. ſup. de erogat. milit. annon.* diurnum inquam, Ammianus Marcellinus *lib. 22. p. 224. Interrogatus ille quid haberet ex arte compendij? vicenas* DIVRNAS *reſpondit annonas, totidémque pabula iumentorum, quæ vulgò dictitant capita, & annuum ſtipendium graue.* Igitur duas annonas Actuario, vnam tantùm Annonario tribui iubet. Vnde apparet Actuarij maiorem rationem & operam fuiſſe quàm Annonarij (de quibus Annonis Actuariorum poſteà adhuc *l. 10. inf.* vbi longè plures his decernuntur) Nempe binas & plures annonas accipere, non tantùm maioris commodi, ſed & dignationis fuit. Quò pertinet illud de Alexandro Seuero Lampridij : *Aulicum miniſterium in id contraxit, vt eſſent tot homines in ſingulis officiis quot neceſſitas poſtularet : ita vt annonas non dignitatem acciperent fullones: & reſtiones, & piſtores. & pincernæ omnes Caſtrenſes miniſtri (quemadmodum peſtis illa* [Heliogabalus] *inſtituerat) ſed annonas ſingulas, vix binas.* Et rurſum : *Medicus ſub eo vnus Palatinus ſalarium accepit cæteri qui vſque ad ſex fuerunt, annonas binas aut ternas accipiebant : ita vt mundas ſingulas conſequerentur alias aliter.* Omitto varia alia loca Hiſtoriæ Auguſtæ. Cæterùm multò maiores poſteà annonas imò & Capitum Actuariis dedit Valentinianus *l. 10. in. h. t.*

Tertio capite *Immunitatem* eis tribuit Conſtantinus à ſua tantum capitatione, ſi capite cenſiti ſint. Quomodo ſanè idem Conſtantinus variè immunitatem hanc tribuit militibus & veteranis, *l. 4. ſup. de veteranis :* modò videlicet ſuæ tantùm capitationis : modò ſuæ, & patris, & matris, & vxoris; modò ſuæ, & vxoris : Ergo & *hâc l.* immunitatem capitationis tribuit Conſtantinus M. Annonariis & Actuariis, etſi non tam milites eſſent, quàm militares, vt docui ad *l. 11. ſup. de erogat. milit. annon.* Et quidem ſui tantum capitis, ſeu capitationis, & peculij denique facultatum immunitate. Hactenus horum militarium virorum immunitatem ſtare voluit: quomodo & eo quo dixi fine, hactenus eorundem annonas. Rurſum quamdiu in actu eſſent: cùm aliàs vti dixi *d. l. 4.* militibus, etiam Veteranis, immunitatem capitationis dederit. Et ſic apparet, quàm diuerſi hi à Militibus fuerint : etſi circa militares operas occupati, etſi ſub Magiſtris militum conſtituti, vt docet *lex 5. inf.*

Militares denique Poſtremo capite Conſtantinus M. his laudem & dignitatem, bene geſto actu pollicetur : contrà, in culpa deprehenſis pœnam minitatur : vt cœteroquin Imperator hic egregius meritorum æſtimator erat; laudémque adeò & dignitatem benè functis officio ſubinde pollicitus; retrò pœnam qui ſecùs geſſiſſent minitatus eſt. Quæ duo ſunt, quibus bonos facere Iura ſolent, præmiis & pœnis.

IV. * Idem A. ad Benoricianum " Vicarium Aſiæ.

VORAX & fraudulentum Numerariorum propoſitum, qui diuerſis Rectoribus obſequuntur, ita inhibendum eſt, vt & antea ſanxerimus †, & nunc itidem ſancimus, condicioni" eos ſubditorum", & eculeis" adque lacerationibus" ſubiacere : nec" vltra biennium hoc fungi obſequio, & cetera. Dat. XIV. Kal. Iun. Optato & Paulino CONSS. [334]

NOTÆ.

* *Lex 1. Cod eod tit.* Iungendáque *huic* eſt *lex 2. infr. de his quæ adminiſtr.*
" Vetonicianum *d. l. 2.* & *Cod. Iuſt.* & *l. 6. in fin. de extraord. mun.*
† ✠. *ſanximus*, vel *ſanxeramus.*
" Ita conditio cruenta *l. 2. inf. de quæſtionib.*
" ✠. *ſubdi tormũm* id eſt tormentorum, vt Cod Iuſt.
" De *Eculeo* eſt quoque *lex 6 ſup. de maleficiis.*
" Intelligit vngulas latera ſecantes *d. l. 6.* ſeu ferratarum veſtigia, quibus latera perſecantur, *l. vn. ſup. de emendat. ſeruor.* & ignes quibus admotis membra exuruntur, *d. l. vn.*
" Hæc abſunt à *Cod. Iuſt.*

COMMENTARIVS.

DE NVMERARIIS eſt hæc Conſtantini M. *lex*, quæ maioris conſtitutionis Conſtantinianæ aduerſus Numerariorum fraudes, auiditatem, concuſſiones, pars eſt, vt oſtendit *lex, datmis inf. de iis quæ adminiſtr.* quæ *huic* noſtræ coniungenda venit. ¶ De Numerariis quinam illi fuerint, & quantopere fraudibus & voracitate atque concuſſionibus famoſi fuerint, docuit iam abundè *huius tituli* Paratitlon. Nunc conquirenda nobis ſunt ea quæ apud Scriptores τῶν ἔξω de his occurrunt.

De his igitur & quidem de Præfect. Prætorio Numerariis agitur *Nouellâ* Valentiniani *inter Theodoſian. 49. de officio & Numerariis P. P.* vbi dicitur *penes eos publicarum rationum notitiam conſiſtere* : cauetúrque vt poſt quinquennium diſcuſſionibus non ſubiaceant, *Nouella Maioriani de ædific. publicis : l. vlt. Cod. de fabricenſib. l. vlt. Cod. de exactorib.* Horum quoque mentio fit vbique in *Notitia Imperij* inter Officiales Iudicum ſeu Magiſtratuum. Ex qua quidem hæc obſeruo.

Primò Numerarios in officio Magiſtratuum Ciuilium

uilium poſtponi Commentarienſibus, excepto tantùm Proconſule & Vicariis in Occidente: præponi in officio Magiſtratuum militarium, excepto Duce Arabiæ, & Tingitanæ, & Britanniæ.

Secundò peculiare ſcrinium Numerariorum fuiſſe ſub Comite S.L. pariter vt Tabulariorum.

Tertiò ſub Præfecto Prætorio Illyrici quatuor Numerarios fuiſſe, in his auri vnum, alterum operarum. Quod etiam diſertè teſtatur *l.vlt. Cod. eod. tit.* Vbi tamen *operum* nonnulli reſtituunt: arg. *Nouell.* 128.*cap.* 18. *& l.vlt.Cod.de Numerariis l.* 1. *verſ. in ſcrinio operum, C.de officio PP.Africa.*

Quartò, Numerarios modò quatuor fuiſſe, veluti ſub P.P. Illyrici; modò duos, veluti ſub Magiſtris militum in Oriente, ſub Proconſule Africæ, ſub Vicariis comitibus, Ducibus; modò vnum fuiſſe, ſub Conſulari Palæſtinæ, & Præſide Thebaidos, ſub P.V. Romæ, qui & Primiſcrinius; ſub Magiſtris militum in Occidente, ſub Duce Pannoniæ, Valentiæ Belgicæ ſecundæ, & Magonticenſi; modò Numerarios ſine numero deſignari.

Quintò ex Primiſcriniis Numerarios factos, vt in Magiſtris militum notatur.

Sextò Adiutores Numerariorum diſertè nominantur in Ducibus Iſauriæ Libyæ, & Duce Thebaidos, & Duce Palæſtinæ, Arabicæ, Phœniciæ, &c.

Septimò ſub nonnullis Magiſtratibus nullos Numerarios reperio, ſed duos Tabularios loco Numerarij, vt in Occidente ſub Conſularib. (Præſidibus.)

Octauò Numerarios variè ſumptos reperio. Numerarios ſcilicet Comitum militarium Africæ, Tingitanæ, littoris Saxonici, Britanniarum, & Ducum, duos ſingulos ſumptos ex vtriuſque Magiſtri militum Præſentalis officiis, Ducis Armoricani, numerorum à parte peditum vno anno Ducis Magentiacenſis à parte peditum ſemper.

Nonò, quod ad tempus officij attinet, reperio Numerarios quoſdam diſertè dici vno anno fuiſſe: veluti Numerarios ſub duce Armoricani, Britanniarum. Et hactenùs quidem de Numerariis ex *Notitia Imperij.*

Ammianus Marcellinus *lib.*19.*p.* 157. meminit Iacobi & Ceſij *Numerariorum apparitionis Magiſtri Equitum*, vbi riſi Mercellum Donatum, Numerarios eo Ammiani Marcellini loco explicantem Ordinarios, & ex ſtatuto numero Apparitores Magiſtri Equitum, quibus Supernumerarij opponuntur. Ad duos Numerarios Præfectorum Prætorio Chriſtianos quoſdam extant duæ *Epiſtolæ* Baſilij Cæſarienſis 418.419. vbi eos alloquens, πρωότερα eis tribuit, eoſque rogat miſſo ad eos *Chorepiſcopo*, vt Ptochotrophij cuiuſdam rationem habeant, idque à cenſus ſolutione immune præſtent, καὶ πάντῃ ἀνεῖναι τῆς συντελείας: vnde etiam liquet Numerarios P.P. circa tributorum ratiocinia verſatos, de quo *Paratitlon* iam monuit. Hos, vt rectè aduertit Doctiſſ. Valeſius, in *Am. Marcellini*, *lib.* 15. *p.*84. Græci ψηφιστὰς ſeu διαψηφιστὰς vocant. Baſilius in *ep.*250.*ad Dorotheum*, τῷ διαψηφιστῇ τῆς τάξεως τῶν ὑπάρχων ἰδίωμα τὴν ἐπιστολήν. Et Sozomenus *lib.*4. *c.* 26. de Marathonio quodam: ὃς ἀπὸ ψηφιστοῦ δημοσίων τῆς ὑπὸ τοὺς ὑπάρχους στρατιωτῶν. Eunapius λογιστὰς eos appellat, vbi de Harbazacio, apud Suidam in Ἀρβαζάκιος. Quibus adde & Themiſtium *orat.*17.

Symmachus quoque *lib.*9.*ep* 47. ad Cæcilianum, quæ mutila eſt, Numerarij cuiuſdam meminit, cui certamen quoddam erat cum opinatore quodam, qui Lucilli colonus fuerat: vbi pariter ratiociniorum mentio fit, quo certamine Lucilli filius eiuſque domus percellebatur; proculdubio quia Opinatore miſſo ad exactionem annonæ, Numerarius contendebat cenſum à Lucillo olim non ſolutum. Id hactenus ex ea *epiſtola* colligere eſt: non quod vir Doctus colligebat, Numerarios fuiſſe improbos. Certamen enim inter Numerarium & Opinatorem ortum, non erat colluſio, ſed reuera lis ſeu decertatio, vt mox.

Auguſtinus quoque de Numerariis in genere, in *Pſalmum* 146. *Excedit omnes Numerarios: intelligentia eius numerari à nobis non poteſt.*

Sidonius quoque Apollinaris tribus locis Numerariorum meminit, *lib.*1.*ep.*11. vbi oſtendit, numerariorum de more cùm finiuntur ipſorum actiones ſeu actus, tunc incepiſſe dignitates. Et *lib.* 2. *ep.*1. vbi Seronatum quendam perſtringens, ait eum illuſiſſe Præfectis, colluſiſſe Numerariis, nouaque tributa perquiſiuiſſe. Tandem *lib.* 5. *ep.* 7. diſpoſitiones Numerariis tribuit. *Hi ſunt*, inquit, *qui inuident Arcariis pondera, menſuras allectis, ſalaria Tabulariis, diſpoſitionis Numerariis, Prætorianis ſportulas*, &c. Vbi *diſpoſitiones* ſunt annonariæ rei & tributariæ prouiſio, de quo in *Gloſſ. Theod.* pariter vt *leg.*2. *inf. Cod. vt dignitatum ordo*: & alibi: & apud Capitolinum *in Gordiano*, & Ammianum Marcellinum *lib.*14. *&* 19.

Caſſiodorus etiam *lib.* 12. *ep.*13. *&* 23. eorum meminit; vbi pariter oſtendit, eos *Notitiam* confeciſſe tributariæ & annonariæ rei, & *eod. lib.ep.*13. indicat & notat, Canonicarios, qui nonnullam partem bonorum ad Eccleſias, ad Clericos pertinentes, Numerariorum nomine ſubtraxiſſe ſe dicebant: id quod P.P. Numerarij reſpuerint, nunquam ſibi illatum fuiſſe ſuggerentes. Numerarij, quorum Auguſtinus meminit *cap.*11. *lib.*2. *de libero arbitrio*, generaliter dicuntur qui computationibus vacant: nec admittenda Iſidori ſententia, 9. *Orig.* qui Numerarios dictos vult, quaſi publicum nummum ærario inferentes.

¶ Nunc ad *leg.* ſententiam accedamus: de Numerariis igitur Rectorum prouinciarum, quia fraudibus & rapinis famoſi fuère, duo *hâc l.* conſtituuntur à Conſtantino M (Tertium enim continetur *d.l.*4.*inf.de iis quæ adminiſtr.*) Primò enim ad veritatem indagandam Quæſtioni eos ſubiici voluit: & ſic Conditionales eos eſſe, *h. l.* pariter vt Iulianus *l.*6. Quod idem Iulianus *l.* 7. & Iouianus *l.* 8. etiam de Numerariis Præfectorum Prætorio poſteà ſtatuerunt, & Valens *l.*9 *inf.* & Valentinianus *l.*11. *inf.*

Secundò, quia vt cæteroqui omnis nimia poteſtas vel etiam rapinis famoſa, breuitate temporis ſaluberrimè conſtringitur, de qua ratione, *l.*10. *&* 15. *inf.* rurſum; ita & Conſtantinus M. Numerariorum ordinariorum Iudicum actum ſeu officium bienniotermínandum credidit: Quod quinquennio poſtea mutatum tam in Numerariis Ordinariorum Iudicum, quàm Præfectorum Prætorio, Iuliani *leg.* 6. 8. *inf.* Deinde triennio *leg.* 9. 13. 15. *vlt.* Sanè Ducum quorundam Numerarios vno tantum anno ſub Valentiniano III. fuiſſe reperio, veluti Ducis Armoricani, & Britanniarum, vt ex *Notitia Imperij* iam antea notaui: ſed & Magiſtri militum Numerarij, qui ante biennales erant, annui facti ſunt à Zenone *l.* 11. *Cod. eod.tit.*

V. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Taurum" PF. P.

ACTVARII conditionales ſollicitè proprio fungantur officio, nec ad quaſdam irrepant dignitates, quibus eos perfrui Diualia ſtatuta † prohibent. Hoc vitium corrigentes, nos etiam iuſſimus, vtiliter à Patre" præcepta ſeruari, & litteris ad Magiſtrum" peditum & equitum datis iuſſioni effectum præcipimus commodari". Dat Prid. Non. Maij, Rom, Conſtantio A. IX. & Iuliano Cæſ. II. CONSS. [355.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod Iuſt.*
" *Taurus PP.* Italiæ ſub Conſtantio. v. *Proſopogr.*
" Legem Conſtantini M. Patris ſui intelligit, vt ſequentia indicant.
" Conſtantino M.
" *Magiſter* Peditum & Equitum ſimùl v. *paratitlon de re milit.*
" Id eſt iuſſionem ad effectum deduci. v. Gloſſ. *in v. commodare.*

COMMENTARIVS.

DE ACTVARIIS eſt hæc Conſtantij *lex*: de quibus ſemel dixi *ad l. 3. ſup.* & plena manu *ad l. 11. ſup. de erogat. mil. ann.* vt & de eo, quod Conditionales eos eſſe oportuerit, *ad d. l. 3.* Hâc ſanè Conſtantij *lege*, nondum exacto officio ad DIGNITATES adſpirare vetantur. Quod Actuarij facere ſoliti, ad actus ſui rationes euitandas. Quod & alij ſæpè fecere, qui ratiociniis obnoxij erant; etiam Numerarij, vt docet *lex* 8. *inf.* Ergo *vitium* iſtud (vt *hâc l.* vocatur) & Conſtantinus M. iam ante *correxerat* vetuerâtque (vt hæc *lex* indicat) & nunc Conſtantius filius patris exemplo corrigit, vetâtque dum iubet Actuariis ſollicitè proprio fungi officio. Sane & Iulianus Cæſ. triennio poſt hanc legem, An. 360. teſte Ammiano Marcellino, *lib. 20. p. 175.* cùm Petulantes & Celtæ (Numeri hi erant militares) pro Actuariis numerorum ſuorum obſecraſſent, vt recturi quas Iuliano placuiſſet prouincias mitterentur, id eis non indulſit.

¶ Cæterum Conſtantius *hâc l.* ea de re ad Magiſtrum Equitum & Peditum à P.P. ſcribi iubet, quò ipſi hanc iuſſionem effectui tradant, vetentque adeò, ne Actuarij dignitatis alicuius obtentu elabantur. Scilicet Actuarij ratiociniis militaribus intenti, etſi milites non eſſent, *militares* tamen erant, & militarem operam nauabant, quia quantum numero cuique, quantum cuique militi annonæ competeret, ſubnotabant, rationéſque annonæ militaris ſcribebant, vt docet ſignatè *lex 16. ſup. de erogat. milit. annon.* Ideo ſub diſpoſitione Magiſtrorum militum fuêre. Cuiuſmodi Magiſtri duorum generum fuêre. Alij Peditum, alij Equitum; ſic tamen vt aliquando idem Magiſter Equitum & Peditum foret, de quo in *Paratitlo de re militari.*

VI. * Imp. IVLIANVS A. ad Auxonium" Correctorem Tuſciæ.

NVMERARII, qui publicarum" rationes Ciuitatum verſutis fraudibus lacerare" didicerunt, ſubiaceant tortori", nomine artis ac fraudis. Verùm cùm quinquennio adminiſtrauerint" chartas publicas, vnum integrum annum vacent, vt ad incuſantium iurgia facilis adpetitu" ſit vita priuata. Septimo" porrò anno, cùm eoſdem benè creditum munus adminiſtraſſe claruerit, ex Perfectiſſimis" dimittantur": hic" abolebit honor dignitatis additæ veterem Vilitatem.". Dat. XVI. Kal. Feb. Conſtantinop. Mamertino & Neuitta CONSS [362.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſtin.*
" *Auxonius* Corrector Tuſciæ.
" *al. publicas*, rationes ſcilicet; nam *publicarum ciuitatum* hîc ſtare non poteſt: niſi legamus publicarum rationes ciuitatum, vel publicorum rationes ψηφισμάτων.
" *Lacerare* rationes, *h. l. & l. 1. infr. de fiſci debitorib.* & ſimilia alia vide *in Gloſſar.*
" Et tormentis.
" Hinc quoque patet, quid Numerarij fuerint.
" Septimi anni ingreſſu.
" De *Perfectiſſimatus* dignitate ſuo *titulo lib. 6 ſup.*
" *Dimittendi*. vox hîc propria.
" Perfectiſſimatus ſcilicet.
" Ita rectè Cuiaciana editio, & Quartana, malè vltima Pariſienſis. *vtilitatem.* Qui alioqum error & alibi ſæpè irrepſit.

VII. * Idem

VII. * Idem A. Secundo PF.P."

QVAMQVAM præcedente iuſſione † omnes Numerarios condicionales eſſe præcepimus, tamen etiam nunc eos, qui ſumpſerint chartarum" notitiam, & eodem" officio inhæſerint, condicionales eſſe iubemus, vt ſcientes, nullo ſe priuilegio eſſe munitos, ac facile per tormenta fraudium ſuarum Sutelas" detegi poſſe, nihil committant in damna Reipublicæ. Dat. Kalend. Mart. Mamertino & Neuitta CONSS. [362.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

" Hic eſt Secundus Salluſtius, quem fine anni ſuperioris à Iuliano Præfectum Prætorio promotum ait Ammianus Marcellinus *lib.* 23. *p.* 221. qui & aliàs ſæpè de eo agit. Cui etiam plures *hoc Codice* conſtitutiones inſcribuntur.

† *Lex* hæc Iuliani, num eſt *lex ſuperior* 6. Non puto; certè ſimilis illi.

" Numerarij dicuntur chartarum notitiam ſumere *h. l.* vt *l.* 6. *ſupr.* chartas publicas adminiſtrare: de quo in *Paratitlo plura.*

" Pro, *eidem*: vel ſupplendum *in eodem.*

" De hac Sutelarum voce vide *Gloſſar.*

VIII. * Idem" A. ad Mamertinum PF.P."

IVBEMVS, omnes Numerarios, non eos modò quos plebe confuſâ vulgus abſcondit, ſed Primos & Magiſtros eorum Officij" Sedis Ampliſſimæ, tum autem Iudicum ceterorum, ſolutos penitùs militaribus ſacramentis, condicionales etiam fieri, ne dignitas fraudibus faciat vmbraculum per quinquennium perinde" inſeruire ſcriniis". Quippe admodum iniquum" videtur, pro alienis fraudibus rudes & nuper adſcitos Adiutores conpelli ratiocinia præſtare, adque his inminere periculum. Dat." epiſtula" pp 6. v. Kal. Dec. Viminacio" Iuliano A. IV. & Salluſtio CONS. [363.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Hanc *legem* intelligere videtur Valentinianus *l.* 11. *inf.*

" Imò *lex* hæc (pariter vt *lex* 2. *infr. de metallis*: *lex* 1. *infr. de collat. donor. lex* 16. *inf. de curſu publico.*) IOVIANO tribuenda videtur. Iam enim VI. Kal. Iulij huius anni 363. Iulianus deceſſerat, teſte Socrate *lib.* 3. *cap.* 18. Ammiano Marcellino *lib.* 25. *p.* 317. Chronico *Alexandrino*, Conſularib. *Idacianis.* Et poſtero die Iouianus Imperator creatus. Et tamen Iuliano eam quoque tribuit Valentinianus *d. l.* 11. *infr.* niſi ibi reſcribendum *Iouianus.*

" Illyrici hac tempeſtate, de quo vide Ammianum Marcellinum *lib.* 21. *p.* 210.

" Numerariorum officium ſeu ſchola peculiaris.

" Non muto in *proinde.* Nempe in duobus exæquantur Numerarij *h. l.* ceterorum Iudicum Numerariis.

" Vide quæ dixi ad *l.* 1. *de Proximis.*

" Id eſt reddita, tradita.

" *Epiſtola* Imperatoria: ſimilis ſubſcriptio *l.* 12. *infr. de Epiſcopis*: de quâ vide Iuretum *in* 9. *Symm.* 121. & Paratitlon *de conſtitutionib. Principum.*

" *Viminacij*, P.P. Illyrici.

COMMENTARIVS.

DE NVMERARIIS (de quibus eorúmque officio & fraudibus plenâ manu ſemel dixi *in Paratitlo*, & *l.* 4. *ſup.*) ſunt hæ tres conſtitutiones in eodem argumento omnes ex parte occupatæ: è quibus duæ priores liquidò Iulianum auctorem habent: poſtrema Iuliano quoque tribuitur: & verò etiam tribui videtur à Valentiniano *l.* 11. *inf. h. t.* ſed quæ tamen Iouiano tribuenda videretur, ſi omni vitio caret ſubſcriptio, vt iam in *Notis* probaui. Rurſùm è quibus duæ poſteriores ideo latæ ſunt, vt Numerarij Præfectorum Prætorio, aliis Numerariis perinde exæquentur. Primo igitur loco Iulianus *l.* 6. & 7. & Iouianus *l.* 8. Numerarios CONDITIONALES eſſe vult (quod quid ſit? dictum *ad l.* 3. *ſup.*) & ſic Tormentis ſeu Quæſtionibus ſubiici ad fraudes detegendas, id enim eſt conditionalem eſſe, vt vel hæ *leges* inter ſe collatæ oſtendunt: de quo *ad d. l.* 3. Quæ quidem magna vilitas fuit, vt dicitur *fine l* 6. & conditio vilior *l.* 11. *inf.* Viles enim tantùm perſonæ quæſtioni & tormentis olim obnoxij fuerunt: de quo *infr. tit. de Quæſtionib.* Et Rationem addit *d. l.* 8. cur, inquam conditionales Numerarios eſſe voluerit, & quinquennales (de quo mox) quia ſcilicet admodum iniquum videtur pro alienis fraudibus rudes & nuper adſcitos adiutores compelli, ratiocinia præſtare, atque his imminere periculum. Numerarij ſcilicet ſuos Adiutores habuêre, quorum mentio fit & *l.* 16. *infr.* & ſæpè fit in *Notitia Imperij* ſub Ducibus: & vt videtur dati his annuatim (quò pertinent illa *d. l.* 8. verba, *rudes & nuper adſcitos Adiutores.*) Verùm de Adiutoribus, dicam ſemel plenè ad *l.* 10. *inf. de cohortal.* Ergo iniquum viſum, Adiutores, qui rudes erant, & nuper adſciti, compelli ratiocinia præſtare, atque his imminere periculum quæſtionis. Et hæc quidem ſub triplici ampliatione.

Primùm enim, adeò Numerarij conditionales fuêre, & quæſtioni obnoxij, vt Iulianus non tantùm ordinariorum Iudicum Numerarios conditionales eſſe voluerit, quod vtique *l.* 6. voluit (quæ data eſt ad Correctorem Tuſciæ) verùm etiam omnes Numerarios, *l.* 7. & ſic Numerarios quoque P.P. quod

P.P. quod vtique voluit *d. l.7.* (quæ data etiam eſt ad Secundum P.P.) vt & Valentinianus , *l.11. infr.*

Secundò ſiue Iulianus ſiue Iouianus *l.* 8. non tamen vulgares Numerarios , quos plebe confuſâ vulgus abſcondit Conditionales eſſe , quæſtioníque adeò ſubiici poſſe voluit ; Verùm etiam Primos & Magiſtros officij , non tantùm Iudicum cæterorum, verùm etiam P.P. quod etiam Valens probauit *l.11. inf. h.t.* Vnde interim apparet inter Numerarios in officiis Magiſtratuum maiorum ſcilicet fuiſſe quendam Primum & Magiſtrum ; quod etiam docuit *lex* 1. *ſup.*

Tertia ampliatio eſt , quæ continetur *l* 8. imò & indicatur quoque *l.6.7.* nempè adeò Conditionales eſſe Numerarios , eique conditioni ſeu actui adhærere oportere, vt nullo priuilegio ab hâc conditione & quæſtionis iniuriâ liberari poſſint. Veluti cingulo militari ſeu priuilegio militari. Nempe Numerarij ſaltem primi , cingulo & ſacramento militari tanquam milites hactenùs habebantur. Verùm Imp. *hâc leg.* eos ſolui Sacramentis militaribus penitùs iubet. Sed & id poſtea Valentiniano Imp. diſpſicuit , *d. l.11. inf.* ita enim ei placuit , vt ſumere quidem Cingulum & militiæ ordinem tenere Numerarij P.P. poſſent, ſed tamen vt in fraudem deprehenſi à corporali iniuria , id eſt , à quæſtione immunes non eſſent. ¶ Et hæc quidem omnia oſtendunt ab vna parte quanta fuerit in genere Numerariorum *Vilitas* , vt etiam diſertè vocatur *fine l 6.* & conditio vilior vt dicitur *l. 11.* Etiam Præfectorum Prætorio , hâc tempeſtate Iuliani & Iouiani : Cùm tamen poſtea Baſilius ad Numerarium Præfectorum ſcribens *ep* 418. ſub eodem Valente Imp. τιμιώτατος titulo eum compellet , & vel eos cingulum militare ſumere & militiæ ordinem tenere permiſerit, *d.l.11.inf.* ſed & Numerarij Præfectorum Prætorio præ aliis eximio quodam iure fuerint : vt docet etiam *lex vlt. Cod. eod.* de quo ad *l.11.* pleniùs.

Ab altera verò parte , quantopere indemnitati prouincialium & commodo Reipublicæ conſultum voluerint Imperatores aduerſus Numerariorum fraudes , verſutias , ſutelas , quibus in damna Reipublicæ (vt dicitur *l.7.*) tributorum rationem , & exactionem torpore & ſegnitia negligebant , vt *l.9. infr.* vel infirmiores prægrauabant per colluſionem. Quò pertinet etiam Sidonij locus *lib.* 2. *ep.*1. vbi......quendam perſtringens ait , eum *colluſiſſe Numerariis nouáque tributa perquiſiuiſſe.*

¶ Secundo capite Iulianus , *l. 6.* & Iouianus *l.8.* Quinquennale Numerariorum munus definiunt & faciunt : non modò Iudicum ordinariorum , vt in ſp. *l.6.* verùm etiam Præfectorum Prætorio vt in *l.*8. Quæ ſecunda eſt exæquatio Numerariorum Præfecti Prætorio cum cæteris Numerariis , quæ *l.7. &* 8. continetur. Qui tamen antea biennales fuêre , *l.4. ſup.* & poſtea triennales *l.* 9. 13. *& l. vlt.* de quo ad *d. l* 4. *ſup.*

¶ Tertio capite vult Iulianus , vt depoſito actu Numerarij (& quidem ordinariorum Iudicum in ſp. *l.6.*) vnum adhuc integrum annum vacent : neque ad vllam dignitatem peruenire poſſint , ſed in priuata vita maneant , vt ita accuſationibus reſpondeant appetiti. Quo exemplo Magiſtratus quoque & Iudices , finito Magiſtratu , itémque Domeſtici & Cancellarij Iudicum , intra eam prouinciam, quam rexerant aliquod tempus , facere tenebantur , ad excipiendas prouincialium querelas , & detegenda flagitia ; de quo dictum plenè ſemel ad *l. vlt. ſup. de aſſeſſorib.* Imò Valens poſtea Conſularium & Præſidum Numerarios ſiue Tabularios poſt adminiſtrationem biennio in prouinciis reſidere voluit, obſequia Iudicum præſtolantes , & edituros rationem torporis & ſegnitiæ , *l.9. inf.* Poſt finitum ſanè actum Numerarios Præfectorum Prætorio vltra quinquennium diſcuſſionibus eos ſubiacere amplius noluit Valentinianus *Nouell. ſua , inter Theodoſ.* 49.

Poſtremùm Iulianus Numerarios exacto demum ſexennio (quinquennio inquam adminiſtrationis ſeu actus , & anno ad excipiendas querelas) & benè adminiſtrato munere Perfectiſſimatus dignitate honorari vult : de quo *ſuo titulo lib. 6. ſup.* Atque hoc illud eſt etiam quod Sidonius ſcribit *lib.* 1. *ep.*11. Numerariorum inquit more ſeu potius Aduocatorum ; quorum cùm finiuntur actiones (id eſt , actus) tunc incipiunt dignitates. Neque tantùm Præfectorum Prætorio Numerarij finito actu dignitates adepti , de quibus eſt *lex vlt. inf. h.t.* verùm & ordinariorum quoque Iudicum , de quibus eſt *lex hac* 6. Quam de Præfectorum Prætorio Numerariis nonnulli malè accipiunt : De quibus ſanè eſt *lex vlt. Cod. eod. tit.* & *Nouella* Valentiniani *inter Theodoſianas* 49. *de officio & Numerariis Præfectorum Prætorio.* Iſtic proceſſu temporis Tribuni Prætoriani dignitas primum tributa, mox Comitiua primi Ordinis ab Anaſtaſio *l. vlt. Cod. eod. tit.* Similiter ſanè Actuariis officio probè defunctis Perfectiſſimatus dignitas collata ex Valentiniani Senioris *l.*10. *inf. h.t.*

¶ Obiter interim notanda officij Numerariorum deſcriptio *l.6.*8. de quo plenè *Paratitlon* ; Baſilius ſanè quoque duabus epiſtolis , *ep. ad Numerarios P.P.* 418. 419. oſtendit , tributorum curam ad officium eorum pertinuiſſe : ibi quippe eos orat pro immunitate τῆς συντελείας prochorrophij cuiuſdam. Tandem hùc omnino pertinere exiſtimo, quod Libanius *orat. in Iuliani necem* 10. ſcribit *p.* 293. 294. 297. περὶ ὑπογραφέων, id eſt, de Numerariis, Tabulariis, Actuariis; nã ita eam vocẽ accipio à Iulianis coërcitis, vt & erat Apologeticâ *p.*592. 593. 603.

IX. * Impp. Valentinianus & VALENS AA. ad Clearchum".

NVMERARII, qui appellari conſueuerant , Conſularium ac Præſidum duntaxat, *Tabularij* poſthac" noſtrâ ſanctione vocabuntur. ¶ Scientes, ſeſe tormentis eſſe ſubiectos , niſi Iudicibus , vel his qui prouecti noſtro iudicio ad Prouincias venerint , vel" his qui ibidem diutiùs" fuerint commorati , debitorum ac reliquorum" modum frequenter ingeſſerint , ſub actorum teſtificatione : quos ſcire oportet , cum his qui debitores ſunt , ſeſe ad ſolutionem eſſe retinendos , niſi omnia debita ipſis fuerint indicantibus perſoluta. ¶ Triennij tamen ſpatio Tabulariorum decet tempus" omne concludi. ¶ Denique cùm peregrinos" delegi , atque ad ſingulas quaſque prouincias oporteat deſtinari , peractis triennij

ſpatiis

ſpatiis, adque hoc tempore completo, biennio poſt adminiſtrationem in prouinciis reſidere debebunt, obſequiæ Iudicum præſtolantes, vt edant rationem torporis adque ſegnitiæ, ac ſubiaceant diſpendiis, quæ communicari hiſdem cum Exactoribus conuenit, ſi detractaſſe fidem prætermiſſis ſuggeſtionibus monſtrabuntur. Dat. XIV. Kal. Mart. Conſtantinop. Valentiniano & Valente AA." CONSS. [365.]

NOTÆ.

* *L. 2. Cod. eod. tit* hinc deſumpta eſt. Porrò eodem die data altera Valentis *lex*: putà *lex 7. inf. de famoſis libellis*.

" An Vicarium Aſiæ, quomodo habet inſcriptio *legis vn. ſup. ne colonus inſcio domino*, hoc ipſo anno 365. & ſuadet Eunapius *in vita Maximi*, p. 105. An verò Proconſulem Aſiæ, ad quam dignitatem promotum eum idem Eunapius teſtatur *in vit. Maximi* p. 106. In *Cod. Iuſt.* hic additum *PP.* quod argumentum *huius leg.* quoque ſuadere videtur.

" *Qui Numerarij*, &c. ita inuersè *Cod. Iuſt.*

" *Poſt hanc noſtram conſtitutionem*, Cod. Iuſt.

" Horum loco poſuit Tribonianus, *vel exactoribus*, ex fine *huius leg.*

" Iam indè à Iuliani vel Iouiani tempore.

" De hâc voce vide *Gloſſar.*

" *Actum*: Tempus, pro *actu* ipſo, qui certo temporis ſpatio circumſcriptus.

" Cætera abſunt à *Cod. Iuſt.*

" Numerarios.

" An 11. coss. id eſt anno 368.

COMMENTARIVS.

DE NVMERARIIS, Iudicum ſcilicet ordinariorum, ſeu Rectorum prouinciarum, putà Conſularium & Præſidum, eſt hæc Valentis conſtitutio: Quo ipſo Maiorum Magiſtratuum Numerarios alio iure habendos apertè indicat, veluti Præfectorum Prætorio. Hoc enim illud tempus eſt à quo Præfectorum Prætorio, eorúmque qui ſub iis operam nauarent, dignitas augeri maximè cœpit, & Proconſulum (quo ſanè Proconſulum numero aliquando fuit, & quidem Aſiæ, Clearchus, cui hæc *lex* inſcribitur teſte Eunapio *in Maximo p.* 109.) De illis igitur quatuor *hâc l.* conſtituit.

Primùm, *Nomen* Numerariorum mutat: nempe Conſularium & Præſidum Numerarios non iam amplius Numerarios, verùm Tabularios vocari vult: vt ita ſcilicet à Maiorum Magiſtratuum Numerariis diſtinguantur, veluti à Numerariis Præfecti Prætorio. Ad quos certè ſub hoc Valente extant *duæ* Baſilij *epiſtolæ* 418. 419. Sanè & olim ipſi Præfectorum Prætorio Numerarij Tabularij dicebantur, vt docet Conſtantini *lex* 1. *ſup.* Mox Numerarij omnes dicti. Verùm *hâc* Valentis *lege* per Orientem diſtinguuntur. Quod aliquandiu obſeruatum docet, *lex vn. infr.* Sanè per Orientem, vbi tamen hoc ſtatuitur ſub Theodoſio Iun. non obſeruatum docet *Notitia Imp. Orientalis*: Vbi Tabulariorum nullâ mentione factâ Numerarij in officio omnium Magiſtratuum ponuntur, & nominatim verò in officio Conſularis & Præſidis *vnus Numerarius*: In Occidente verò tale aliquid eodem tempore obſeruatum ſub Valentiniano Tertio. Nam cùm in officiis aliorum Magiſtratuum omnium Numerarij ponantur in officio Conſularis Campaniæ, Correctoris Apuliæ & Præſidis Dalmatiæ Tabularij ponuntur: Ita quidem vt verba occurrant in Conſulari Campaniæ. *Conſularis Campaniæ officium habet ita Principem*, &c. *Cornicularium, Tabularios duos pro Numerario Adiutorem*, &c. Et ſanè Valentinianus Senior Valentis Collega hoc ipſo anno 365. *l. 5. infr. de iis, quæ adminiſtr.* Tabularios à Numerariis ad eundem modum diſtinguit: *Tabularios*, inquit, *prouinciarum & vrbium ſingularum pari conditione conſtringimus. Identidem Numerarij Præfecturæ, vel Vicariæ poteſtatis obſeruent.*

Secundò, Tormentis eos ſubiici iubet, niſi officio ſuo functi fuerint: de quo iam *l. 4. 6. 7. 8.* Ita quidem, vt de Præfectorum Prætorio Numerariis id quoque ſtatutum antea fuerit, *l. 7. 8. ſup.* quod *h. l.* non æquè fit. Proinde ex *hâc leg.* & poſt hanc *legem* diſcrimen hoc fuerit inter Numerarios & Tabularios, quod hi tormentis ſubiacerent, illi non item, in Orientis Imperio ſaltem quò hæc *lex* pertinet. Nam Valentinianus in Occidente quæſtioni eos obnoxios eſſe voluit, *l. 11. infr.* Cæterùm officium eorum hoc eſſe ait, vt frequenter ingerant, indicent, ſuggerant debitorum & reliquorum modum, quinam & quantum tributorum nomine quid debeant; de quo in *Paratitlo* & ad *l. 4. ſup.* ſatis. Quibus autem id ſuggerere debent? Duo hominum genera deſignat. Primò Iudices ſeu Rectores prouinciarum, quos tributariæ rei cura manebat, de quo *infr. lib.* 11. paſſim. Secundò eos qui Principis Iudicio ſiue ſuo Valentis, ſiue diutius iam ad Prouincias veniebant: quibus verbis indicari puto, Compulſores & Opinatores extra ordinem miſſos ad compellendam tributorum exactionem: de quibus dixi ad *l. 34. inf. de annonâ & tributis.* Pœnam autem id non facienti Tabulario hanc comminatur Valens; Quòd ad ſolutionem ipſemet teneatur, & cogendus ſit vnà cum debitore, durante actu; vt & cum Exactore finito actu.

Tertiò, Triennalem eorum actum *hâc l.* facit: pariter vt Numerariorum quoque Præfectorum Prætorio Theodoſius M. *l. 13. infr.* & Theodoſius Iunior *l. vlt. infr.* cùm antea biennalis, mox quinquennalis fuerit, de quo *ad l. 4. &c. ſup.* Quod quidem pro beneficio eis largiri videtur Valens: nam poſt Nominis mutationem, & quæſtionis pœnæque comminationem ait, *Triennij* TAMEN *ſpatio tabulariorum decet omne tempus concludi*: Nempe nimis longa hæc & moroſa cura viſa. Ergo ex quinquennali actu triennalem fecit, ſic tamen vt reliquum biennium poſt actum in prouincia reſidere eum velit: cùm Iulianus qui quinquennalem fecerat vno anno præterea Numerarium in prouincia reſidere voluerit, *l. 6. ſup.* vbi de hâc morâ poſt finitum actum plura, vt & ad *l. 3. inf. ad leg. Iul. repetund.* & *l. vlt. ſup. de aſſeſſorib. & domeſt.*

x. * Idem AA. Iouio" Magiſtro equitum.

ACtvariis" Palatinorum &" Comitatenſium Numerorum ſenas annonas, ſenum etiam capitum", Pſeudocomitatenſium" etiam quaternas annonas, & quaternum capitum, ex horreorum conditis" præcipimus" per decennium curam eius officij ſuſtinere, vt perſpicuè manifeſtéque fides eorum & induſtria conprobetur. Quod cùm ad nos iuxta Numerorum teſtificationem, ſuggeſtione Excellentiæ Tuæ, peruenerint", honore Perfectiſſimatus" in Palatio noſtro potientur, etiam maiorem gradum dignitatis poſtmodum adepturi. Poſt hoc vero beneficium", qui fraudibus ac rapinis minimè temperarint, in eos Iudiciorum auctoritas exſeratur. Dat. viii. Kal. Iun. Med. Valentiniano & Valente AA. conss. [365.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc lex à *Cod. Iuſt.* Iungendáque ei videatur *lex 7. ſup. de re militari*, alterutrubi die emendato: certè, vtraque in eodem argumento occupata eſt.

" De hoc *Iouio*, vel *Iouino*, dixi plenè ad *d. l. 7.* quæ eidem inſcribitur, vt & *lex 9. 10. d. t. de re militari: l. 11. ſup. de Veteranis.*

" Ita quoque *l. 9. ſup. de re militari*: Alibi Magiſtro Equitum & Peditum hoc ipſo menſe, *l. 7. ſup. de re militari.* Magiſter militum *l. 10. de re militari: l. 11. de Veteranis, &c.*

" De *Actuariis* dixi ſemel ad *l. 11. ſup. de erogat. milit. annon.* & ad *l. 3. ſup. h. t.*

" De *Palatinis & Comitatenſibus* Numeris, dixi ad *l. vlt. ſup. de re milit.*

" *Senum capitum*, hic & *l. 1. ſup. de domeſt. & protect.* vbi dixi

" Dè *capito*, id eſt pabulo animalis dixi ad *l. 8. ſup. de erogat. militar. annon.*

" De *Pſeudo comitatenſibus* Numeris, dixi ad *d. l. vlt. ſup. de re milit.*

" *Condita* horreorum, vide *Gloſſar.*

" Duo hoc loco deſiderantur; primò verbum, quo claudatur ſuperior ſententia, quodque reſpondeat verbo *præcipimus*: deinde, vinculum ſequentis: Reſcribo igitur, *Ex horreorum conditis dari præcipimus, & per &c.*

" *al. peruenerit.*

" De hâc *Perfectiſſimatus* dignitate ſuo *titulo vlt. lib. 6.*

" Quod iis nunc damus, putà annonarum & ſpei dignitatum.

COMMENTARIVS.

DE Actvariis (de quibus ſemel plenâ manu *ad l. 3. ſup. h. t. & l. 11. ſup. de erogat. mil. annon.*) eſt hæc Valentiniani Sen. conſtitutio: quâ fraudibus & rapinis eorum (quibus famoſi maximè fuêre, vt oſtendi *ad d. l. 11.* adducto etiam Sexti Aurelij Victoris loco) occurſurus, triplici beneficio eos auctum it. Primum eſt *Annonarum* commodum, longè maius quàm antea: Nam cum Actuariis indiſtinctè binas annonas dari voluerit Conſtantinus M. *l. 3. ſup. hâc l.* Valentinianus nonnullis Actuariis maiores longè dari præcipit; nempe Actuariis Numerorum Palatinorum & Comitatenſium, itémque Pſeudo-Comitatenſium: de quibus ad *l. vlt. ſup. de erogat. milit. annon.* Hi ſcilicet Numeri, atque adeò eorum Actuarij, præcipuo & eximio quodam iure habiti fuêre, præ aliis Numeris, ſic tamen vt etiam Palatini & Comitatenſes Pſeudo comitatenſibus potiore iure haberentur. Nam & maius corporis robur & maior ſtatura in Comitatenſibus quàm in Ripenſibus requirebatur, *l. 8. ſup. de filiis mil. appar.* Hinc adeò capitationis ſeu cenſus immunitas maior per Comitatenſem, quàm per Ripenſem militiam quærebatur, *l. 7. ſup. de tironibus*: & *l. 4. ſup. de Veteranis.* Hinc Comitatenſibus ſpecies ipſæ annonariæ aliquando ſolutæ fuerunt, limitaneis verò (in quibus & Ripenſes) pretia tantum *l. 17. inf. de cohortalib.* Hinc & Actuariis Palatinorum & Comitatenſium, itémque Pſeudo Comitatenſium, maior annonarum modus quàm cæterorum datur, quod ex *hâc l.* liquet: Et adhuc Palatinis & Comitatenſibus maior quàm Pſeudo Comitatenſibus. Quare illis ſenas annonas (diurnas ſcilicet) & ſenum capitum (ſeu pabulum pro animalibus eorum) ex horreorum conditis dari iubet *h. l.* Valentinianus Sen. His verò quaternas tantùm tum annonas, tum capita. Hoc igitur tam amplo annonarum beneficio Actuarios, quos dixi (genus hominum habendi cupidum, atque ad patrandas fraudes velandáſque quaſi à natura factum, annonæque dominans, &c. quod Sext. Aurelij Victoris de eis Iudicium eſt) à fraudibus & rapinis abductos atque ad officium reuocatos voluit. Vbi interim Annonarum diurnarum, & Capiti numerus notandus ſenarum quaternarum. Qui aliis multo amplior. Exemplo eſſe poteſt, vel Ammiani Marcellini locus *lib. 22. p. 224.* vbi agit de Conſore (Imperatoris) qui *vicenas diurnas annonas, totidémque pabula iumentorum, quæ vulgo dictitant Capita, accipiebat, & annuum ſtipendium graue.*

¶ Vt & Secundo beneficio *Temporis* inquam: Nempè cùm antea breuiore tempore Actuariorum illorum tempus & actus coarctaretur per decennium curam eius officij ſuſtinere nunc illos vult: Et rationem reddit Valentinianus, vt perſpicuè manifeſtéque fides eorum & induſtria comprobetur. Fortè & hæc ratio politica Valentiniano propoſita fuit, ne per crebras Actuariorum mutationes eò magis & annona, & aratoribus vexarentur, nouis ſubindè Actuariis rem facere cupientibus, atque ea re omni fraudis ac rapinæ generi indulgentibus. Etſi fatendum quandóque ſæpè in contrariam rationem iuiſſe: Principes, coarctato videlicet actus tempore eorum qui voracitate & rapacitate notiſſimi eſſent: veluti Numerariorum & Scriniariorum: quod docet *lex 4. 13. 16. vlt. inf. h. t.*

Tertium beneficum eſt Dignitatis, quam Valentinianus Senior pollicetur Actuariis illis actu ſuo ex fide defunctis. Nempe Perfectiſſimatus dignitatem exacto actu his pollicetur; pariter vt Iulianus Numerariis, *l. 6. ſup.* Imò & maiorem deinceps gradum dignitatis. Sanè & antea iam Actuariis (vt *hac lege* dicitur) iuxta Numerorum teſtificationem dignitates, & quidem maiores poſtulatæ à Principe: quod docet Ammiani Marcellini locus

lib. 20.

lib.20.p.175. Contra verò pœnam iiſdem minitatur, ſi à fraudibus ac rapinis non temperauerint: ſic præmiorum exhortatione, ſic pœnarum comminutione meliores Actuarios facere ſtuduit.

XI. * Idem AA. ad Rufinum." PP.

SVPER Numerariis Celſiſſimi Officij Tui aliter eſt noſtra ſententia, quàm diuæ memoriæ Iulianus † duxerat ſanciendum: Ille Lege propoſitâ Numerarios omiſſo cingulo, condicionis conſcios vilioris", neceſſitati publicæ obſecundare præcepit; nos, *qui malumus obſequia hominum eſſe voluntaria quàm coacta*, ſumere cingulum & militiæ ordinem tenere, Numerarios iubemus: cùm ſi in aliquo fraudium ſcelere fuerint deprehenſi, nullo modo poſſunt à corporali iniuria" vindicari. Dat.Prid.Id.Decemb.Pariſis," Valentiniano & Valente AA.CONSS. [365.]

NOTÆ.

* *Lex 3.Cod Iuſt.* hinc deſumpta eſt: ita Numerarios Ampliſſimæ ſedis tuæ cingulum habere & militiæ ordinem tenere iubemus.

" Vulcatius Rufinus P.P. integro nomine: Præfectus autem Prætorio fuit Illyrici & Italiæ poſt Mamertinum, vide Ammianum Marcellinum *lib.27.p.369 & 377.*

" Intelligere videtur *legem 8.ſup.* quæ Mamertino inſcribitur Rufini in Præfectura Prætoriana deceſſore. Quamquam eam *legem* Ioviano vindicandam oſtendi. Quare poſſit etiam videri *hac l.* indicari *lex 7. ſup.* Imò anteriorem fortè illam quæ.....*d l.7.*

" *Vilitas* pariter Numerariis tribuitur *l.6.ſup.*

" *Iniuria corporalis*, id eſt quæſtio: dixi *inf.tit.de quæſtionibus.*

" Valentinianus Imp.his coss. prope Kal.Nouembr. Pariſios venit, Ammiano Marcellino teſte *lib.26 p.340.* Inde igitur datæ ab eo hoc anno menſe Octobri & Decembri tres conſtitutiones, putà *lex 13.inf.de annon.& tribut.l.3. infr.de metallis*: & *hac lex 11.* Ibidem eum ſequentis anni 366.initio adhuc conſtitiſſe teſtatur idem Ammianus Marcellinus *lib.27.p.358 359.*

COMMENTARIVS.

DE NVMERARIIS (de quibus in *Paratitlo*, & ad *l.1. ſup.*) Præfecti Prætorio, de quibus ipſis eſt & *lex 8. ſup. lex vlt. inf.* & *lex 5. inf. de his quæ adminiſtr.* eſt hæc Valentiniani Senioris conſtitutio, quâ eorum dignitatem ſupra cæteros Numerarios effert abrogatâ Iuliani *lege* ſiue 7. ſiue 8. *ſup.* ſiue anteriore alia. Nempe Iulianus non tantùm ordinariorum Iudicum Numerarios, verùm etiam ipſorum Præfectorum Prætorio, quorum maior dignitas, conditionales eſſe voluerat, id eſt, conditioni ſuæ viliori penitus adhærere, actu durante (de qua conditionalium voce, iuréque ad *l. 3. ſup.*) ſic vt cingulum militare ſumere, ſeu tenere eos durante actu nollet. Quod Numerarij illi affectabant, cingulum inquam & Sacramentum militiæ, vnde fiebat vt hoc militaris cinguli priuilegio inſoleſcerent, vel etiam à quæſtione ſeu tormentis liberos ſeſe fore putarent. Igitur militari priuilegio vel decore eos frui Iulianus noluit, verùm vilioris ſuæ conditionis conſcios neceſſitati publicæ obſecundare; id eſt, actum ſuum gerere. Atenim Valentinianus *h. l.* temperamentum &, diſtinctionem quandam inducit. Nempe his quidem permittit, vt cingulum ſumant & Militiæ ordinem teneant, atque adeò inter *Precinctos* habeantur, & ſic dignitatem hanc eis non inuidet, verùm cingulo militari non obſtante eos quæſtioni ſubiici poſſe definit, ſi videlicet in fraude deprehenſi fuerint (quod aliàs quoque cauetur *l.4.6.7.9. ſup.*) Hoc illud ſcilicet tempus eſt, à quo Præfectorum Prætorio, eorúmque qui ſub Præfectis Prætorio agebant, dignitas plurimùm augeri cœpit, veluti Aduocatorum ſeu Togatorum Adſeſſorum, de quo ad *l.188. inf. de Decurionib.* & *l. vlt. ſup. de poſtulando*: & *l. vlt. ſup. de Senatoribus*. Itémque Officialium Præfectianorum, vt docet hæc *lex*, & *l. vlt. Cod. de Caſtrenſi peculio militum & Præfectianorum.* Et rationem hanc indulti ſui reddit Valentinianus, *quod malit obſequia hominum eſſe voluntaria quàm coacta*. Scilicet nimia hæc coactio & neceſſitas videbatur, vt qui ex fide munia publica obirent, non etiam cingulo militari ornari poſſent, & ſic obſequium non niſi à coactis ſuæque conditioni mordicùs adſtrictis exigeretur. Quæ ratio cum aliàs generalis eſſe poſſit, quoad alios quoque Numerarios, attamen ex Valentiniani mente ad Numerarios Præfectorum Prætorio reſtringenda venit.

XII. * Imppp. Gratianus, Valentinianus & THEODOSIVS AAA. omnibus" Rectoribus prouinciarum.

IN prouinciis ſingulis duo" Tabularij conlocentur, quò ad vnum fiſcalis arcæ ratiocinium, ad alterum largitiones pertinere tituli iubeantur; ſcituri", quod ſi ex alienis" quicquam actibus ad alteram partem inlicita fuerit vſurpatione tranſlatum, is qui Iudicis culpam diſſimulatione texerit, grauiſſimo ſit ſupplicio ſubiugandus. Dat.III."Kal.April.Conſtantinop.Antonio & Syagrio CONS. [382.]

NOTÆ.

* *Lex 4. Cod. Iuſt. eod. tit.* Concordat huic *legi* omnino *lex 30. infr. de ſuſceptoribus.*
'' De hâc Inſcriptione, v. *Prolegom.*
'' *Numerarij qui & Tabularij*, ita Tribonianus; pariter vt *l.13. Cod. de ſuſceptor.* (quæ deſumpta ex *d.l.30. inf. eod. tit.*)
'' *Hoc ſcituri*, Cod. *Iuſt.*
'' *Alterius*, Cod. *Iuſt.*
'' Eodem die data *lex 2. inf de veſtib. oloueris*: ad Florum Præfectum Prætorio.

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. duæ conſtitutiones ſequuntur de Tabulariis ſeu Numerariis. De Tabulariorum Numero & diſtinctis Muniis eſt hæc conſtitutio, cui omnino concordat *lex 30. infr. de ſuſceptoribus*: Tabulariorum inquam, quomodo propriè hîc vocantur iuxta Valentis præſcriptum, *l. 9. ſup.* nempe Rectorum prouinciarum. Quâ cauſâ hæc *lex* inſcripta *omnibus Rectoribus prouinciarum.* Mox & *initio legis* dicitur, in *prouinciis ſingulis*, qui aliàs Numerarij; vnde Tribonianus & *hic* & *d.l.30.* alternatiuam, ſeu *Numerarios* adiecit. ¶ Ergo quod *Numerum* attinet, duos Tabularios in ſingulis prouinciis collocari iubet Theodoſius M. Quod & ipſum poſteà ſtatutum *d. l.30. inf. de ſuſceptor.* Sanè totidem duo, inquam, Numerarij diſertè memorantur in *Notitia Imperij*, ſub Magiſtris militum in Oriente, ſub Proconſule Africæ, ſub Vicariis, ſub Comitibus: Et in Occidente ſignatè duo Tabularij pro Numerario, ſub conſulari Campaniæ, Correctore Apuleiæ Præſide Dalmatiæ. In Oriente verò (quò alioquin hæc *lex* pertinet) ſub Conſularibus & Præſidibus vnus Numerarius.

¶ Secundo *Munia* duorum horum Tabulariorum ita diſtinguit Theodoſius: vt ad vnum rei priuatæ Principis (quam *fiſcalem Arcam* vocat, de quo plenè ad *l.14. & d.l.3. infr. de ſuſceptor.*) ratiocinium, veluti bonorum vacantium, caducorum redituum rei priuatæ, &c. ad alterum largitionales tituli pertineant: *Largitionales tituli*, id eſt qui ad Comitem S.L. pertinent, annonæ, tributa: Quomodo pariter *aurum largitionale*, & *Arca ratiocinium* opponuntur *d. l. 30.* qua hoc ipſum de diſtinctis duorum ſuſceptorum muniis ſtatuitur: nempe, vt vnus ſuſceptor aurum largitionale ſuſcipiat, alter Arcæ ratiocinia. ¶ Et ita quidem munia inter hos duos Tabularios diſtincta eſſe vult Theodoſius M. vt à Iudice alterius actum alteri mandari vetet, grauiſſimo ſupplicio propoſito: Pariter vt *d l.30.* id ipſum de ſuſceptoribus duobus ſtatuitur. Noluit ſcilicet Theodoſius M. *hâc l.* noluit filius eius *d.l.30.* diuerſorum titulorum ſtationes & ratiocinia confundi. Quò pertinet quoque *lex 1. Cod. de compenſat. l.3. Cod. de canone largit. titul.* vide & quæ ſcripſi ad *l.1. inf. ne conlationis tranſlatio*: & ratio *legis*, *conſulta*, *Cod. de teſtam.* Idémque in exactoribus ſtatutum: excepto caſu ſingulari *legis 5. infr. de exactionibus*, ſeu *l.3. Cod. eod. tit.*

XIII. *Idem AAA. Floro PF.P.'' Poſt alia.

NVMERARII, non niſi exacto triennij tempore diuinam noſtri numinis purpuram venerentur: capitali ſupplicio ſubiugandi, ſi, in fraudem conſtituti'', vel ſtatuta tempora ſubterfugere voluerint, vel ambitu vſurpare maioris militiæ dignitatem. Dat. XVIII. Kal. Octob. Conſtantinop. Antonio & Syagrio CONSS. [382.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod Iuſt.* concordat ei *lex vlt. inf.* Iungenda autem ei *lex 7. infr. de iis qua adminiſtrantib.*
'' *Florus* PP. Orientis ſub Theodoſio M. vid. *Proſopogr.*
'' Præfecti ſcil. Prætorio.
'' Huius conſtituti.

COMMENTARIVS.

DE TEMPORE & PRIVILEGIO officij Numerariorum eſt hæc ſecunda è Theodoſianis *hoc titulo* conſtitutio: quæ pars eſt maioris Theodoſianæ conſtitutionis in Numerarios, coërcendo eorum faſtui & rapacibus quæſtibus, vt docet tum *huius l.* inſcriptio, ibi: *Poſt alia*: tùm *lex 7. infr. de iis qua adminiſtr.* quæ *huic* coniungenda eſt. Nempe triennale id officium eſſe iubet, quod etiam Valentiniano placuit *l.9. ſup.* & Theodoſio Iun. *l. vlt. inf.* Antea primùm biennale *l. 4. ſup.* mox quinquennale fuit *l.6 8. ſup.* ¶ Et ita quidem, quò *huius l.* finis potiſſimùm ſpectat, triennale eſſe vult Theodoſius M. vt triennio nondum exacto, id aliquâ ratione defugere, vel maiorem dignitatem ambire ſeu adſequi Numerarios vetet. Ad quam prohibitionem pertinent pariter *lex 6. 7. 8. 11. vlt. inf.* Nempe vorax & fraudulentum Numerariorum propoſitum hactenus coërcitum, ne videlicet elabi & rationem actus (imò tormenta ſeu quæſtionem *l.4.6 7.9.11. ſup.*) defugere ſe poſſe putarent, alicuius maioris dignitatis obtentu, vel aliter. Idque propoſito capitali ſupplicio: Nempe tanquam fraudis conuicti, eo ipſo quòd actus fine non expectato dignitatum vmbraculum quæſiuerint. Ac nominatim Principis purpuræ adorandæ dignitatem eos ante triennium finitum impetrare vetat: Et ſic domeſticorum militiam adfectare, quod expreſsè dicitur *l. vlt. inf.* de quo ad *eam leg.* Igitur Numerarios triennio tantùm ſeu officij tempore exacto, ad Purpuram Principis adorandam admitti vult. Qui vtique honos magnus tum fuit, de quo dixi ſemel plenis velis *ad l. vn. ſup. de præpoſitis S. Cubiculi*: etiam ex Themiſtio, Ammiano Marcellino, Eunapio, & Notitiâ Imperij: & dicam adhuc quantum ad Officiales attinet, ad *l.4. inf de diuerſ. officiis.* ¶ Tandem ſicut durante actu dignitatem aliquam ambi-

re

re Numerarios vetat *hâc l.* Theodoſius M. ita & *d.l.7.* (quæ *huic* coniungenda eſt) aliquid emere vel contrahere in prouincia; de quâ prohibitione ad *eum titulum.*

XIV. * Impp. ARCADIVS & Honorius AA. Seuero P.V."

NE diutiùs, ad cunctorum perniciem, Actuarij Numerariorum conſortiis adiuuentur, Inluſtris Auctoritas Tua cunctos ex Numerariis ab" Actuariorum ſocietate præcipiat abſtinere, adque ab eorum communione diſcedere. Quod ſi hæc moniti cuſtodire neglexerint, hiſdem pœnis ſe quibus Actuarios, non ambigant ſubiacere. ¶ Actuarios" verò cunctos intra quinquaginta" dies Vrbis" noſtræ terminos" conpellat excedere, ſcituros, quòd ſi vltra ſtatutum tempus præſentes fuerint comprehenſi, XXV. librarum auri diſpendium ſubituri ſunt. Dat. IV. Kalend. Iul. Niciæ, Honorio A. IV. & Eutychiano CONSS. [398.]

NOTÆ.

* *Lex 6 Cod. Iuſt. eod. tit.*
" Eidem huic *Seuero P.V.* inſcribitur hoc ipſo anno *lex 39. inf. de operib. publ.* Sed & inſcribitur *lex 53 ſup. de rib.*
" Abeſt hæc vox à *Cod. Iuſt.*
" Hoc poſtremum caput reſecatum à *Cod. Iuſt.*
" Id eſt intra decimum quintum Auguſti diem.
" Conſtantinopolitanæ.
" *Termini* vrbis *h. l. & l. vltima, π. de off. P.V.*
" *Nicia*, & *Nicea*, promiſcuè hic *& l.... ſup. de diuerſ. reſcr.* vbi dixi.

COMMENTARIVS.

ARCADII hæc *lex* eſt in Actuarios & Numerarios, ac maximè in Actuarios: cuius etiam altera extat hoc anno conſtitutio, eodem fine in eoſdem lata, putà *lex 24. ſup. de erogat. mil. annon.* Duo igitur *hâc l.* ſtatuit Arcadius. Primum, ne Numerarij Actuariis ſeſe iungant: Quod tamen hâc tempeſtate fecerant. Actuarij ſcilicet Numerorum Præſentalium, qui præſentes Principis obſequio, deputati erant, quique in vrbe Conſtantinopolitana agebant præſente comitatu (vt loquitur idem Arcadius hoc ipſo anno pariter ad Romulianum P.V. *l. 17. ſup. de re militari*:) Numerarios [Præfecti Vrbis] ad conſortium ſuum, ſocietatem, & communionem pertraxerant, ſic vt eorum conſortio iuuarentur ad cunctorum perniciem, de quorum vtrorumque fraudibus, ac maximè Actuariorum, iam *ſuprà* ſæpè dictum eſt. Nempe cùm Numerarij debitorum & reliquorum rationes tractarent chartáſque, breuéſque eius quod in militum vſum requireretur, conficerent, & Actuarij (de quibus dixi ad *l. 1. ſup. de erogat. mil. ann.*) in ſingulis Numeris militaribus ratiocinia pariter tractarent, quantum ſcilicet cuique Numero & cuique militi annonæ deberetur, Actuarij cum Numerariis colludentes maiorem ſibi modum annonarum quam vſus militum Numerúſque depoſceret, adſignari faciebant, quem in ſinum ſuum poſtea verterent. Itaque hâc ſocietate, hoc collegio & commercio rationúmque communicatione Actuariis interdicit *hâc l.* Arcadius. Quos antea hoc ipſo anno à ſimili fraudis genere ſubmouerat, putà à ſuperexactione, *d. l. 24. ſup. de erogat. mil. ann.* Et verò hanc ſocietatem adeò diuelli vult, vt Numerarios in ſocietatem pertractos eâdem pœnâ puniri velit quâ ipſos Actuarios. Similiter Theodoſius Iun. poſteà ſcriniariorum cum Actuariis collegium commerciúmque penitùs inhiberi voluit, *l. 15. infr. prox.*

¶ Secundo capite *huiuſce legis*, Arcadius, Actuarios, Vrbis Conſtantinopolitanæ terminis excedere iubet intra 50. dies: Cuius rei ratio non vna reddi poteſt. Prima, quod ibi agentes moràmque diuturniorem facientes Actuarij, Numerariorum factionibus & tumultibus opportunos maximè ſeſe præberent: vt cæteroquin opportuni fuêre: teſte Sex. Aurel. Victore: *Tantum*, inquit, *Actuariorum in exercitu* FACTIONES *vigent, vt arduum petentibus militia patraretur. Genus hominum, præſertim hâc tempeſtate, nequam, venale, callidum,* SEDITIOSVM, *habendi cupidum, atque ad patrandas fraudes velandáſque quaſi à natura factum, annona dominans, eoque vtilia curantibus & fortunis aratorum infeſtum, prudens in tempore his largiendi, quorum vecordiâ damnóque opes contraxerit.* Sanè eadem ratione Honorius Imp. anno ſuperiore 397. *l. vn. infr. quib. milit. ad vrbem non liceat accedere*: Agentes in rebus, Palatinos, alióſque milites inferioris militiæ omni penitùs arceri Vrbis venerabilis acceſſu voluit. Et verò Arcadio id omne de Actuariis conſtituere viſum fuerit, quod eâ tempeſtate Conſtantinopoli quamplurimi milites agerent, tùm in Palatio, tùm & Barbari, atque omnia ibi tumultus plena tùm eſſent, propter Tribigildi & Gainæ motus, de quo videndus Zoſimus *lib. 5.* ac maximè *p. 795.* Socrates *lib. 6. cap. 6.* Theodoretus *lib. 5. cap. 32. 33.* Sozomenus *lib. 8. c. 4.* Quomodo ſanè idem Arcadius paulò ante hanc *leg.* hoc ipſo anno ad Præfectum vrbis pariter (qui tùm erat Romulianus) *l. 17. ſup. de re milit.* miſſum à Numero vel à Tribuno ad Comitatum ſuum, poſteaquam ſe Comitibus obtulerit, & cauſas profectionis expoſuerit, reſponſum Principis mereri, & citam remeandi facultatem accipere iuſſit. Poteſt & hæc altera ratio reddi, ideo 50. dierum ſpatium dari Actuariis non vlterius, ne alioquin Numerorum à quibus miſſi fuerunt vtilitas diutiùs eludatur.

XV. * Impp.

xv. * Impp. Honorius & THEODOSIVS AA. Hypatio" Magiſtro militum per Orientem."

EX inſinuatione Magnificentiæ Tuæ, cognitis his quæ à Scriniariis" Officij Tui crudeliter perpetrantur, dùm Actuariis, ſuâ prauitate, permixta" freti poteſtate chartarum, rationes eorum pro ſuâ voluntate perſcribunt, generali lege cenſemus, vt ad exemplum Numerariorum", quorum ob fraudes hæc dudùm † forma proceſſit, à chartarum cura triennio finito pellantur, nunquam ad eam vlterius admittendi, cum his qui ante ab huiuſmodi conſortio quoque" pacto receſſerunt, ita ad Principatum" officij ſi maluerint, præſtolentur: hac pecunia, quam Actuariis quolibet genere extorſerunt, fiſco viudicanda. Quod & in poſterum obſeruabitur, ſi quis ex Scriniariis eiuſdem Officij aliquos cum Actuariis contractus habuerit: Quoniam hoc collegium commerciúmque penitus conuenit inhiberi. Dat. XVII. Kal. April. Conſtantinop. Honorio x. & Theodoſio VI. AA. CONSS. [415.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungenda autem ei *lex* 2. *Cod. de offic. Magiſtri militum.*

" De *Magiſtro militum per Orientem*, vide *Notitiam Imperij*, quæ duodecennio poſt hanc *legem* ſcripta fuit.

" *Scriniariorum* horum Magiſtri militum per Orientem mentio quoque in *Notitia Imperij.*

" *Numerarios* duos Magiſtri militum memorat *Notitia Imperij.*

† An Valentis *lege* 9 *ſup.* Atenim ea eſt de Tabulariis ſeu Numerariis Iudicum Ordinariorum? An Theodoſij M. *lege* 13. *ſup.* Atenim ea eſt de Numerariis, vt videtur, Præfecti Prætorio.

" *al.* *quoquo.*

" Principatus officij Magiſtri militum per Orientem: Eius quoque mentio in *Notitia Imperij.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iunioris tres conſtitutiones ſequuntur. Quarum prima hæc ſcripta eſt in SCRINIARIOS Magiſtri militum per Orientem, cuius Magiſtri militum per Orientem, vt & Scriniariorum eius, & Magiſtri militum in præſenti mentio fit expreſſa in *Notitia Imperij*: Eique iungenda videtur *lex* 2. *Cod. de officio Magiſtri militum*, quæ eidem Hypatio Magiſtro militum per Orientem inſcribitur, ſic vt in vniuerſum eâ conſtitutione, vnde hæc *lex*, & *d. l.* 2. deſumptæ ſunt, Theodoſius Officialium Magiſtri militum per Orientem tùm forum, quò pertinet *d. lex* 2. tùm maiores conſtruerit; quò ſpectat hæc noſtra. Ergo vt ſuperiore *lege* 14. vetuit Arcadius, ne Actuarij in conſortium ſuum Numerarios adſciſcerent, quod ad cunctorum perniciem fiebat; Ita & *hâc l.* & viceuerſâ vetat Theodoſius Iun. ne Scriniarij Magiſtri militum per Orientem Actuarios in collegium & commercium ſuum pertrahant. Nempe Scriniarij, quia & ipſi chartas pertractabant, freti poteſtate chartarum, rationes Actuariorum pro ſuâ voluntate perſcribebant, & pecuniam ab Actuariis extorquebant, & ſic crudeliter quædam perpetrabant. Scriniarij ſcilicet, quorum mentio fit *h. l.* & *l.* 16. *prox. inf.* & *l.* 14. *inf. de diuerſ. officiis*, & *l.* 3. *inf. de indictionib.* & paſſim in *Notitia Imperij*, erant in officiis Magiſtratuum, veluti Præfectorum Prætorio *d. l.* 3. cuiuſmodi tamen nulli in *Notitia Imperij* memorantur: Memorantur in *l.* 8. *Cod. de Numer. l. vlt. Cod. de caſtrenſi pecul. milit.* & *præfectian.* & *l. vlt. Cod. de apparit. Præfector. Prætor.* Suidas σκρινιάριος ὁ χαρτυλάριος τῦ ἐπάρχυ ὁ αἴρων τὸ σκρίνιον ἤτοι τὸ κιβώτιον: Onomaſticon vetus Scriniarius χαρτυλλάριος. Magiſtri militum *h. l.* & *Notitia Imperij Orientalis*, Ducum, *d. l.* 16. *prox.* cuiuſmodi nulli in *Notitia Imp.* de quo ad *eam legem*: Comitis Theſaurorum, *d. l.* 14. adde Proconſulis Aſiæ Scriniarios in *Notitia.* Hi rationes perſcribebant, vt hæc *lex* docet, & quidem Præfecti Prætorio Scriniarij Indictionum delegationes, vt docet *d. l.* 3. Scriniarij verò Magiſtrorum Militum & Ducum rationes Actuariorum, quod hæc *lex* apertè teſtatur. Quâ occaſione ab Actuariis, vt rationes eorum ſcriberent, aliquid exigebant; & verò Actuarij, vt eas ad ſcrinia referrent, prout eas exhiberent, redimebant. Igitur hoc collegium & commercium penitùs inhiberi vult, ſeu hoc contractus genus. Tribus eam in rem conſtitutis.

Primò enim Scriniariorum officium, ne prædas ſuas & fraudes peragant, Triennio finiri vult, exemplo Numerariorum, quod diſertè ait; & verò de Numerariis fidem facit *lex* 9. & *lex* 13. *ſup.* omne ſcilicet officium prædis famoſum & fraudibus obnoxium, ſaluberrimè breuitate temporis conſtringitur, de quo iam ad *l.* 4. & 10. *ſup.* ſimili occaſione.

Secundò, Repeti idem officium ſcriniarij ab eodem vetat: quod & ipſum ſtatuitur de Numerariis Domeſticis, Scriniariis, Adiutoribus, Ducis Libyæ *l. prox.* 16. Item de Officialibus Proconſulis, *l.* 2. *inf. ad leg. Iul. de ambitu*: Vicarij, *l.* 3. *d. t.* Item de Magiſtratibus prouincialibus, *l. vlt. d. t.* Nempe & hâc cautione prædis huiuſmodi hominum facillimè occurritur, ſi non exerciti, quique finus prædarum iam nouerint, ad officium repetendum admittuntur, de quo adhuc ad *d. l. prox* 16. Quid igitur? Exacto officio ad Principatum officij peruenire poſſunt: cuius Principatus fit quoque mentio in *Notitia Imperij*: cuius verba hîc tandem apponi oportet.

Officium Magiſteriæ per Orientem poteſtatis cardinale habetur: Habet autem dignitates infra ſcriptas:

PRINCIPEM,
NVMERARIOS duos,
Commentarienſem,
Adiutorem,
SCRINIARIOS,
Menſores,
Exceptores, & cæteros Apparitores.

Poſtremò, Pecuniam quam Scriniarij ab Actuariis acceperunt, fiſco vindicari iubet.

XVI. * Idem

XVI. * Idem AA. Vitaliano" Duci Libyæ.

NEMO de" Numerariis tui Officij, ſeu Domeſticis, vel Scriniariis ſiue Adiutoribus poſt conpletum ſui temporis actum ad eandem rurſus ſollicitudinem audeat adſpirare: decem auri librarum condemnatione propoſita, ſi quis hanc violare voluerit ſanctionem: Eâdem pœna Officio quoque" propoſita, ſi per ambitionem vel auaritiam ex his aliquid temerari conceſſerit. Dat. IX. Kalend. Nou. Conſtantinop. Honorio A. XI. & Conſtantio II. V.C. CONSS. [417.]

NOTÆ.

* *Lex 6. Cod. eod. tit.*
" *Vitalianus* Dux Libyæ ſub Theodoſio Iun. A.D. 417.
" Locus hic ita mutatus *C. Iuſt.: Nemo de domeſticis Ducum vel Comitum militarium, officiis eorum connumeratur poſt*, &c.
" *Officio quoque eius coërcendo*: ita *Cod. Iuſt.*

COMMENTARIVS.

REPETERE, Ducis (& quidem Libyæ in ſp. *huius legis*) Numerarij Domeſtici, Scriniarij, Adiutores idem munus vetantur *h. l.* à Theodoſio Iun. pariter vt Scriniarij Magiſtri militum, *l. 15. prox. ſup.* Et iterum Domeſtici & Scriniarij, *l. 5. Cod. eod. tit.* de quibus domeſticis Iudicum *ſuo titulo, ſup. lib. 1.* & quidem de Domeſticis Ducum, non tantùm *h. l.* agitur, verùm etiam *l. 3. inf. ad leg. Iuliam repet.* Officiales Proconſulum *leg. 2. inf. ad leg. Iuliam de Ambitu*: Vicarij, *l. 3. dict. tit.* Quinimò & ipſi Magiſtratus prouinciales, *l. vlt. dict. t.* Publicæ ſcilicet diſciplinæ ſemel geſtæ ſufficiunt, vt dicitur *d. l. 2.* vel vt *d. l. 3.* non abſque publicæ dilacerationis incommodo officia peracta repetuntur: de quo ad *eas leges*. Ac multò magis ſi quis cohortalinus vrgente criminis inſectatione ſtipendiis fuerit exemptus, ex eiuſdem Theodoſij Iun. conſtitutione, *l. 26. inf. de cohortal.* Alia ratio fuit Domeſticorum Principis officij ex Agentibus in rebus: hos enim habere licuit, etſi ſæpè eodem officio fuiſſent ante perfuncti, ex eiuſdem Theodoſij Iun. *l. vlt. ſup. inf. de Principibus Agent. in reb.*

¶ Cæterùm notandum, hanc *leg.* pertinere nominatim ad *Ducem Libyæ*, & eius Officiales, & Domeſticos: Cuius mentio quoque fit in *Notitia Imperij*, non tantùm in Indice, ſeu Notitia generali præfixâ Imperio Orientali, verùm etiam poſt Comitem Iſauriæ: Vbi tamen editi malè habent *Dux Iſauriæ*: Reſcribendum enim ibi, *Dux Libyæ*, quod rectè Pancirolus *ibi* notauit. Fit etiam eius mentio in alia eiuſdem Theodoſij Iun. conſtitutione, putà *l. vlt. Cod. de diuerſ. officiis*: & Iuſtiniani *Edicto 13.* Fit & mentio paſſim apud Syneſium *in ep.* & in *cataſtaſi*: ac nominatim eum aboleri alicubi ſuadet, Libyamque rurſum Auguſtali ſubiici. Cæterùm Numerarios huius Ducis & Adiutores memorat quoque prædicta *Notitia*.

NVMERARIOS inquit, & ADIVTORES eorum;
Commentarienſem,
ADIVTOREM,
A libellis, ſiue Subſcribendarium;
Exceptores, & cæteros Officiales.

De *Adiutoribus* dicam ſemel ad *l. 10. inf. de cohort.* Scriniariorum nullam mentionem facit *Notitia* ſub Duce Libyæ. Imò ſub nullis aliis Ducibus: Verùm eius loco vt videtur, A libellis, Subſcribendarium, vel Regerendarium. Et tamen *h. l.* fit Scriniariorum ſub Duce mentio. Imò & Etymologicum; σκρινιάριος inquit, ὁ δουκικῆς ὑπάρχων τάξεως λαπτων φονῆ ὁ ... ἰδιωτικὸς ἢ χαρτοφύλαξ (χαρτουλάριον potius dicere debuit vt Suidas, cuius verba ad *leg. ſuper.* protuli) σκρίνιον γὰρ τὸ ... λάρακα οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσι. Quanquam æuo illo poſtumo δοὺξ, pro quouis ἡγεμόνι & ἄρχοντι & αὐθέντῃ.

XVII. * Impp. THEODOSIVS & Valentinianus AA. Tauro PPF."

QVI ad Numerariorum gradum veniunt in Officio Tuæ Sedis Excelſæ, quamdiu eodem funguntur officio, Domeſticorum" militiam non adfectent; ne in alio actu conſtituti, alterius ſacramenti priuilegiis" perfruantur. ¶ Conpleto ſanè triennij tempore eam tantummodo militiam" conſequantur, quæ inſtituto antiquitus † more defertur. ¶ Intra alterius autem trienni metas altiorem" quamcunque militiam, ſeu potius dignitatem, nullam penitùs adipiſcendi habeant facultatem, & cetera. Dat. V. Non. Iul. Conſtantinop. Theod. A. XIV. & Maximo CONSS. [433.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* ſed iungenda ei ex eodem Codice *lex 9. C. Iuſt. de adſeſſorib. domeſticis*, &c.
" *Taurus* PP. Orientis ſcilicet ſub Theodoſio Iun. v. *Proſopogr.* ex Iſidoro & Theodoreto.
" De *Domeſticis* & Protectoribus *ſuo titulo*, *lib. 6.*
" Adorandæ videlicet purpuræ Principis: v. *l. 13. ſup.* " Perfectiſſimatus. † Vide *l. 6. ſup.*
" Quàm Perfectiſſimatus ſcilicet MS. hic habet *metaſtiorem*.

COMMENTARIVS.

DE DIGNITATIBVS, quaſnam videl. quouè tempore NVMERARII Præfectorum Prætorio conſequi poſſint, vel non; deſinit *hâc l.* Theodoſius Iunior: quæ *lex* pars eſt maioris conſtitutionis Theodoſianæ, vt patet ex *l. 9. Cod. Iuſt. de Adſeſſoribus & Domeſticis*: quæ indidem deſumpta, *huic* coniungenda venit: Quâ in vniuerſum id egit Theodoſius Iun. ne obtentu aliquo vel prætextu eludi poſſet inquiſitio in actus, ſiue Iudicum, & Domeſticorum ipſorum: quò pertinet *d. l. 9.* ſiue Officialium Præfecti Prætorio, veluti Numerariorum: quò pertinet hæc *lex*.

Igitur circa Numerarios tria tempora diſtinguit: Nempe durante actu, ſeu officio, Numerarios Domeſticorum, *militiam*, eiúſque ſacramenti priuilegia adfectare vetat. Quod vtique pro magno fuiſſe, adfectarique ſolitum, docuit *Titulus, ſuprà, de Domeſticis & Protectoribus*. Eius verò hæc inter alias præcipua dignatio fuit, hoc militiæ *Sacramenti* iſtius priuilegium (quæ verba huius *legis* ſunt) vt ad purpuram Principis adorandam admitterentur: quod docet *lex 3. 4. infr. de diuerſis officiis*: imò & hæc *lex*, collata cum *l. 13. ſup.* Nam quod *h. l.* Numerarij Domeſticorum militiam adfectare vetantur, id *d. l. 13.* ita exprimitur, *Numerarij nonniſi exacto triennij tempore, diuinam Noſtri Numinis purpuram venerentur*: vbi vides etiam eaſdem triennij metas quæ *hâc l.* ponuntur, ſigi Numerariorum actui, de quo ad *eam legem*.

Secundò, finito iam actu, ſeu completo triennio, eam tantùm militiam eos conſequi vult, quæ *inſtituto antiquitùs more defertur*, id eſt, vt equidem accipio, dignitatem *Perfectiſſimatus*: quod ſuadet *lex 6.*

Tertiò, intra alterum triennium à finito Numerarij officio, ad vlteriorem & altiorem dignitatem eos conſcendere vetat: vt ita inquiſitioni adhuc pateant. Anteà certè finito officio, vno primùm anno iuſſi in prouinciis reſidere, vt incuſantium querelas exciperent, *l. 6.* mox biennio, *l. 9. ſup.* Adeò, tótque vinculis Numerariorum Præfecti Prætorio fraudibus & ſutelis occurſum oportuit.

¶ Et hæc quidem ita de *Numerariis* Præfecti Prætorio, vt & de Domeſticis Rectorum prouinciarum, aduerſus eorum corruptelas: nempè quod peſſimi tum paſſim Domeſtici Iudicum eſſent: & Numerarij Præfectorum Prætorio, aliique Adiutores: indè & Iſidorus Peluſiota, *lib. 5. ep. 40.* hunc ipſum Taurum PP. hortatur ad adſciſcendos ſibi κοινωνοὺς τῆς ἀρχῆς, τοὺς ἀρίστους τῶν φίλων, τοὺς ἀληθείας συνηγόρους, καὶ χρημάτων κρείττονας. Quem locum alioquin Interpres de Magiſtratibus perperàm à Tauro promouendis accepit. Et hæc quidem omnia, vt dixi, hâc conſtitutione emiſsâ ad Taurum P.P. quem alioquin Iſidorus, *lib. 3. ep. 362.* vocat, τὸ ἀρχικῆς ἀρετῆς ἀψευδέστατον βασανιστήριον: & *lib. 5. ep. 40.* τὸν ἀγχινοίας τρόφιμον.

DE TABVLARIIS", LOGOGRAFIS". ET CENSVALIBVS."

TITVLVS II.

X. COD. IVST. Tit. LXX.

" *Scribis* additum Cod. Iuſt. de quibus *l. 1. 3.* adde *l. vlt. inf. de cenſu: l. 2. 9. 11. 13. inf de annona & trib.*
" De his, *l. 1. 2. 5. ſeu vlt.*
" De his *l. 3.* Eſt autem hic *Titulus fugitiuus.*
" De his *l. 4.*

1. * Imp." Conſtantius A. ad Catulinum PF.P."

NVLLVS omninò ex Tabulariis, vel Scribis, vel" Decurionibus" eorúmque filiis, in quocunque officio militet; ſed ex omnibus Officiis; necnon etſi" intra noſtrum Palatium militent necdum impleto quinquennio reperti, & retracti, protinùs Curiis" Officiíſque municipalibus reddantur. Dat. VIII. Kal. Iul. Lauriaco", Marcellino & Probino CONSS. [341.]

NOTÆ.

* *L. 1. Cod. eod. tit.* Repetita quoque hæc *lex* totidem verbis *inf. tit. de Decurionib. l. 31.*
" Tribuenda hæc *lex* duobus Auguſtis, vt etiam rectè tribuitur *d. l. 31.* & *d. l. 1. C. Iuſt.* putà, *Conſtantio* & CONSTANTI. ſic tamen, vt *Conſtantem* auctorem habeat.
" P V *l. 3. infr. de paganis*: A. 342.
" *Vel Logographis eorúmque filiis.* ita *Cod. Iuſt.* ſublatâ hîc *Decurionum* mentione; vt & mox *fine leg.* voce, *curiiſque*, accommodatè ad *Titulum*.
" Eſt qui reponit, *decurialibus.*

" *Etiamſi*

" *Etiamſi*, Cod.Iuſt.
" Abeſt vt dixi à *Cod.Iuſt.*
" De hoc *Lauriaco*, mox.

COMMENTARIVS.

DE MVNICIPALIBVS officiis eorúmque rationibus non euitandis, officij alienius alterius, etiam Palatini, etiam militiæ obtentu ſunt tres priores huius *Tituli* Conſtitutiones. Et hæc quidem prima Conſtantis Imp. quæ & ipſa repetita extat *inf. l.31. tit. de Decurionib.* quia & Decurionibus communis eſt. Exceptione tamen hâc additâ, niſi quinquennium iam in eo officio impleuerint: Quinquennali ſcilicet præſcriptioni locum facit hâc parte Conſtans Imp. pariter vt Conſtantius frater eius: *l.38. infr. de Decurionibus.* Valentinianus Sen. *l.64. inf. de Decurionib. & l.16. ſup. de re militari*: (cuius *legis* mentio fit *l.16. ſup. de Agentib. & l.28. inf. de cohortal.*) & Valentinianus Iun *l.88. inf. de Decurionib.* Cum aliàs nùllius quandoque temporis præſcriptio hâc parte prodeſſet: *l.55. inf. de de decurion.* aliàs maior requireretur, *l.56.95. inf. de decurionib. & l.28. inf. de cohortal.* Et hæc de ipſa *legis* ſententia.

¶ TABVLARII de quibus agitur *h. l.* & *l. 2. vlt. h. t. & l.2. 9. 11. 13. infr. de annon. l. 1. inf. de exaction. l.3. ſeu vlt. inf. de ſuperexact. l.1. & l. vlt. inf. de cenſu*: *l.27. inf. de ſuſceptor. l.5. inf. de iis qua adminiſtr. l.8. inf. de cohortal. l.3. inf. de indulgent. delictorum.* non ſunt Tabularij qui in officiis Iudicum erant: quique ad diſtinctionem *Tabularij Apparitores* vocantur, *l.2. inf. de ſuſceptorib.* Tabularij prouinciarum ſolidis prouinciis neceſſarij, *l. vlt. inf. h. t. & l.5. inf. de iis qua adminiſtr.* (de quibus *ſuperiore titulo*, iidémque cum Numerariis.) verùm Tabularij ciuitatum, vt diſertè vocantur *l.1. inf. de exactionib. & l.1.8. ſeu vlt. inf. de cenſu*: *l.3. de indulg. debit.* ſingulis ciuitatibus neceſſarij *l. vlt. h. t.* ſingularum vrbium, *l.5. inf. de iis qua adminiſtr.* Tabularij publici, *l.2. inf. de annon. & tributis.* Denique, horum officium municipale erat, vt hæc *lex* oſtendit, ſeu neceſſitas, *l.2. h. t.* officium publicum *d l.3. ſeu vlt. de ſuperexact.* id eſt, functio municipalis (quo ſenſu *neceſſitatis* vox accipitur *l.17. 46. 57. 65. 89. 171. 177. inf. de decurionib. l.1. inf. ad l. Corn. de falſis*:) publicus actus, *l. vlt, h. t.* Ideò etiam iunguntur Scribis & Decurionib. *h. l.* & *d. l.3. ſeu vlt. de ſuperexact.* ſubſcribendariis, diurnariis, logographis, Cenſualibus, *l.8. infr. de cohortalib.* Sexagenariis, *l.2. inf. de annona & tributis.* Finitóque officio ad Curias nominabantur, *l.2. h. t. & l.8. infr. de cohort.* Munus eorum circa rem tributariam occupatum erat. Quò etiam Sidonius alluſit *lib.4. ep. 10. Habes procuratorem in negotiis, villicum in prædiis, Tabularium in tributis.* Chartulas ſcilicet adminiſtrabant, *l.2. h. t.* in chartularum miniſterio erant, *l.8. ſup. de fil. milit. apparit.* Chartas debitorum tractabant, *l. 3. inf. de indulg. debitor.* chartas publicas agebant, *l. vlt. h. t.* ratiocinia tractabant, *d. l. vlt.* ſeu rationes publicas, Interpres ad *l. vlt.* prodebant nomina debitorum, *l.16. inf. de exactionib.* His quippe primùm Quadrimenſtrui breues tributorum publicabantur, *l.27. inf. de de ſuſceptorib.* & vt Interpres ait *d. l.1. inf. de cenſu*, exactionis libri tradebantur. Deinde ipſi Exactoribus dabant Breues, neque ante exactores conuenire poterant debitores, *l. 1. inf. de exactionib.* Tandem poſſeſſores ſeu collatores cautiones ſeu ſecuritates (id eſt, Apochas) ſibi datas cum ſatisfeciſſent publicæ collationi ad eos deferebant, *d.l.2. inf. de annon. & d.l.27. inf. de ſuſceptorib.*

Ergò cum chartæ & ratiocinia rei tributariæ per ſingulas ciuitates iis incumberent, facile his fuit aliorum ſarcinam in alios per colluſionem transferre, *l.1. inf. de cenſu*: & immunitatem admittere, *l. vlt. inf. de cenſu.* Denique fraudibus famoſi fuère, *l.27. infr. de ſuſceptorib.* Imò & concuſſionib. *l.5. inf. de iis qua adminiſtr.* Symmachi locus huc apprimè facit *lib.9. ep.10. Principalib.* inquit, *& Tabulariis liberum eſt alios à diſpendio vindicare, aliis indebitum munus imponere.* Vbi vides etiam Principalibus eos iungi, à quibus adſcriptiones & diſtributiones tributorum ordinariæ fiebant, *l. 117. inf. de decurionib. d. l. 5. de his qui adminiſtr. l. vn. ſup. de priuil. domus Auguſtæ*: non munerum extraordinariorum, *l 4. inf. de extraordinar.* Et hæc de Tabulariis ciuitatum; quos caue cum Tabellionibus commiſceas, vt faciunt nonnulli de quibus ad *l.3, inf. de decurion.*

¶ SCRIBAE Tabulariis & Decurionib. iunguntur *h. l.* & *d. l.3. ſeu vlt. inf. de ſuperexactorib.* & exæquantur: nempe vt & hi officium ſuum deſerere non poſſint, niſi iam quinquennium in nouâ militia egerint. Horum fit quoque mentio *l. 3. inf. h. t.* quâ à militiâ Armatâ pariter retrahi à Theodoſio M. iubentur. Ea ipſa docet inter alia curiæ munera & hoc fuiſſe, & quidem vicinum Logographis ciuitatum. Hi, vt puto, iidem ſunt, qui Diurnarij vocantur, *l.8. inf. de diuerſ. officiis*: nam & ibi *Diurnarij*, medij ponuntur inter Tabularios & Logographos. Quanquam *hâc l.* in genere *ſcribarum* appellatione omnes & Subſcribendarij, & Diurnarij, & Logographi comprehendi videntur. Erant ſcilicet Scribæ, qui omnia Curialia Acta ſcribebant: γραφεῖς. Cuius generis Scribæ etiam in Magiſtratuum officio fuère: de quibus vide *l. vlt. C. de magiſtrat. conuen.* Caſſiodorum 12. *var* 21. Nouell. Iuſtin.94. & alteram *Conſtantini* Porphyrium: περὶ συνθειων τῦ σρείων.

¶ Supereſt *huius legis* ſubſcriptio. Dicitur hæc *lex* data LAVRIACO; quod *Lauriacum* non vnum fuit. Primum, quod hodie *Lorch*: etſi Lazius malit *Enſium*; fuit in Norico & Illyrico Occidentali. Eius meminit Ammianus Marcellinus *lib. 31. p. 488.* & Notitia Imperij *ſub Duce Pannoniæ primæ*, & *Norici Ripenſis*; & Itinerarium *Antonini.* Ibi & Legio ſecunda & Claſſis fuit, teſte *Notitia Imperij*: Sed & ſcutorum fabrica; cuius Lauriacenſis fabricæ meminit eadem Notitia *ſub Magiſtro Officiorum.* Per eam, tanquam præcipuam in vrbem iter ex Italia in Pannoniam, & deinceps vlteriùs fuit; vt ex Ammiani Marcellini *loco*, & Antonini *Itinerario* colligitur: Quare & ibi *Conſtans* Imp. hoc tempore conſtiterit neceſſe foret. In veteri Inſcriptione dicitur, COLONIA AVRELIANA LAVREACENSIS: denique frequens eius mentio apud Eugippium *in V. S. Seuerini.* Aliud *Lauriacum* fuit inter Cremonam & Mantuam; cuius mentio in *Tabula Itineraria.* Tertium fuit *Lauriacum* in Batauia (*Francis* oppoſita) vbi Tabula *Peutingeriana* inter Lugdunum Batauorum & Nouiomagum notat LAVRI, pro *Lauriaco.* Quod Cluuerius *lib.2. Germaniæ antiquæ, p.186.* putat eſſe *Lerdam*: fortè eſt quod hodie *Larens* dicitur, inter Vltraiectum & Fleuionem lacum. De hoc poſtremo Lauriaco huius *legis* ſubſcriptionem accipiendam quis haud improbabiliter putet: quandoquidem hoc anno 341. Conſtans

neque in Norico, neque in Italia conſtitit, verùm in Galliis, vbi ei cum *Francis* tunc res fuit, & aduerſus quos vario primùm euentu hoc anno pugnatur: annóque demum proximo 342. eos deuicit: de quo vide *Chronicum noſtrum*.

II. *Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Artemium" Vicarium Hiſpaniarum.

SI qui, Tabulariorum neceſſitate" perfuncti, vel adſpirare cœperint ad Curias" vel vocari, non prius eos Ordo" ſuſcipiat, quàm fideliter dederint adminiſtratarum ſuo" tempore chartularum" apud acta rationem. Dat. Kal. Iun. Triu. Valentiniano & Valente III. AA. conss. [370.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" *Artemio* huic Vicario Hiſpaiarum inſcribitur quoque anno ſuperiore, *l.1. infr. de diſcuſſorib.*
" *Neceſſitas*, id eſt functio municipalis, *h.l. & l.17.46.57 65.89.171.177. inf. de Decurion. l.1. inf. ad Leg. Cornel. de falſo.* vide quæ dixi ad *legem ſuper.1.*
" Id eſt, curiam.
" Ergo non perpetuum fuit hoc officium Tabulariorum.
" Similiter chartas debitorum tractare dicuntur, *l.3. inf. de indulg. debitorum*: de quo ad *leg. ſuper.* chartas publicas agere, *l. vlt. inf. h. t.*

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Sen. hæc conſtitutio eſt, eodem, ſeu ad eundem finem, quò ſuperior Conſtantis *lex*, & *prox.* etiam Theodoſij M. pertinens. Nempe ne Tabularij (de quibus plenè *ad l.1. ſuper.*) actus ſeu adminiſtrationis ſuæ rationum redditionem defugiant, alterius muneris obtentu. Atque vt ſuperior *lex* 1. & *prox.* 3. durante actu ad alia officia vel militiam eos adſpirare vetat: Ita *h. l.* Valentinianus Sen. finito quamlibet actu ad curias eos vocari, vel adſpirare, atque à curiâ ſuſcipi vetat, prius quàm fideliter rationem reddiderint adminiſtrationis ſuæ. Rationibus denique obnoxios à Curiâ ſuſcipi vetat: Et quidem intra Hiſpanias; quarum vtilitati Valentinianus Sen. aduerſus eorum fraudes qui rei tributariæ quoquomodo incumbebant, conſultum iuit hâc tempeſtate, vt patet quoque ex alterâ eiuſdem conſtitutione ad eundem Artemium Vicarium Hiſpaniarum anno ſuperiore, puta *lege 1. infr. de diſcuſſorib.*

¶ Ex *hâc* interim *leg.* apparet, & *l. 4. infr. & l.8. infr. de cohortalib.* Tabularios finito actu ad Curias ſiue adſpirare, ſiue vocari ſolitos. Quod ipſum docet etiam eiuſdem Valentiniani Sen. *d. lex* 8. *inf. de cohortalib.* Quâ *lege* Curiales Ciuitatum Conditionalibus digniores fuiſſe. Et ideo aliæ quoque conditiones plures in curiam adſciſcendis imponuntur, & hæc inter alias, ſi cùm in eo officio eſſent, nulla eos ſuppliciorum macula turpauit: Quomodo altera conditio *hâc l.* imponitur, ſi rationem actus ſui fideliter geſti reddiderint: Nempe à Curia, neque rationibus obnoxios, neque ſuppliciorum maculâ fœdatos ſuſcipi voluit Valentinianus Sen. qui & in genere profitetur *l.66. inf. de Decurionib.* Ordinum & Curiarum ſplendorem vel maximè ſibi cordi eſſe de quo ad *l.57. inf. de decurionib.* Et verò conuenienter *eâdem lege* ſtatuit, vt non adgregentur niſi nominati & electi, quos ipſi Ordines cœtibus ſuis duxerint adgregandos, non verò ob culpam quis mittatur ad Curiam.

III. *Imppp. Gratianus, & Valentinianus & Theodosius AAA. Neoterio PF. P."

COMPERIMVS, aliquantos" relictis muneribus Curiarum, Scribas" ſed & Logografos" ciuitatum, in nomen inrepſiſſe militiæ", his retractus" legem hanc tulimus, ne quis ex hoc" hominum numero paria audeat vſurpare. Hoc admodùm" ſufficiente numero, militiæ ſubplementis, qui ex Vagis veteranorúmque filiis Vacantibúſque potuerit fidâ peruestigatione conpleri. Dat. IV. Non. Febr. Theſſalonica, Gratiano A. V. & Theodoſio A. I. conss. [380.]

NOTÆ.

Ab eſt hæc *lex* à *Cod. Iuſtin.*
" Orientis, vt docet ſubſcriptio *legis 9 ſup. de Tironib.* & *legis 3. ſup. de deſertor.*
" *Aliquanti*, pro *aliquot*: *h.l,* & *l.31. inf de Epiſcop. l 9. inf. de cenſitor. l. vlt. inf. quorum appellat.* vide Gloſſ.
" De his agitur quoque *l.1. ſup.* vbi dixi.
" De *Logographis* ciuitatum, dixi *inf. lib. 11. tit. ne conlatio per Logographos*: 4.
" Armatæ, vt ſequentia oſtendunt.
" *Al. retractis*: vt *l.1. ſup.* vix enim putem, vocem hanc *retractus* huic æuo conuenire. Deinde ſequentia mox oſtendunt legendum, *retractis.* Nempe opponuntur his qui cùm Curiales eſſent in nomen militiæ irrepſerunt, definiturque eos retrahendos: & qui deinceps paria vſurpare auſi fuerint, quibus hæc *lex* fertur, ne in id poſterum audeant.

" Scribarum, Logographorum.
" Admodum eo ſenſu quo paſſim apud Saluianum, id eſt omnino.

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. hæc conſtitutio eſt Curiis & officiis publicis conſulentis, pariter vt Conſtans *l.1. ſup.* Valentinianus Sen. *l.2. ſup.* vt cæteroquin Princeps his enixo ſtudio curiis conſultum iuit, de quo plenè dico ad *l.* 80. *inf. de Decurionib.* Ac inter alia ne militiæ quidem Armatæ obtentu Curiarum munera relinqui ſeu deſeri permiſit, verùm ab ea abſtrahi & ad Curiam Curiales reuocari. Quâ de re quatuor eius conſtitutiones occurrunt *tit. de Decurionib.* putà *lex* 87.113.137.139. & *hac* noſtra. Quinimo & hoc ipſo anno plures adhuc eiuſdem conſtitutiones occurrunt, quibus Curiales à Senatoria dignitate ab officiis Iudicum, à Fabricenſium ſchola, quò nonnulli ſeſe contulerant, reuocari pariter voluit *l.* 81. 82. *infr. de decurionib.* quæ etiam eidem Neotherio inſcribuntur. Ergo & *hâc l.* à Militiâ Armatâ eos reuocari iubet, ac nominatim Scribas (de quibus ad *l.* 1. *ſup.*) & Logographos (de quibus *titulo, inf. ne conlatio per Logographos,*) Qui proculdubio ad militiam Armatam ſeſe contulerant Actuarij futuri. Et verò tantò fidentius, quod Theodoſius M. hoc tempore imò anno ad Scythici belli apparatum (de quo Zoſimus *lib.*4.) delectus militaris enixam curam geſſit. Vnde & deſertores requiri ſtudioſè voluit, *l.* 3. *ſup. de deſertorib.* & ſupplementa numeris agitari *h. l. &* *l.*8.9. *ſup. de Tironib. & l.*11. *ſup. de fil. mil. apparit.* quæ *leges* omnes hoc anno datæ ſunt. Item omnes (exceptâ *l.*8.) ad eundem Neotherium P. P. datæ. Et verò huius ſupplementi *hâc ipsâ leg.* mentio fit. Et tamen Theodoſius hoc ſupplementi militaris & delectus obtentu Curias vacuari, vel munera Curiæ relinqui noluit. Quid igitur? Præter deſertores retrahi iuſſos reuocari inter alia voluit eos, qui militiæ debentur, Veteranorum ac militum filios, *h. l. & l.*9.10.11. *ſup. de fil. mil. apparit.* quæ hoc ipſo anno omnes datæ ſunt: & quidem vt iam dixi *l.*11. ad eundem Neotherium. Denique, Item tirocinia prouincialibus offerri, *d. l.*8. *de Tironib.* Item ſupplementa ex opportunis regionibus agitari, *d. l.* 9. *de tironib.* & *hâc l.* ex vagis videlicet & vacantibus qui peruestigari potuerint, vt cæteroquin ex his dilectus agitari ſoliti, & ſupplementa fieri ſeu repleri corpora extenuata, veluti Mancipum, *l. vn. ſup. de mancipib.* & Symmachus *lib.*10.*ep*... Nauiculariorum, *l.*3. *inf. de naufrag.* Curiæ, & collegiorum *l.* 137. 138. *inf. de Decurionib.*

IV. * Idem AA."

QVICVNQVE Decurionum ſponte ſe Cenſuali miniſterio manciparit, condicionem habeat quam ipſe delegit; depoſiturus ſui Ordinis" penitus dignitatem, ſi eum neceſſitas quæſtioni ſubdendum inuenerit. Dat. xv. Kal. Oct. Conſtantinop. Richomere & Clearcho CONSS. [384.]

NOTÆ.

* *Lex 2. Cod. Iuſt. eod tit.*
" *Al. Imppp. Valentinianus* THEODOSIVS *& Arcadius AAA.* Non vt Cod. Iuſt. *Gratianus, Valent. & Theodoſius.* " Curialis.

COMMENTARIVS.

DE CENSVALIBVS eſt hæc conſtitutio, quæ quidem eſt altera hoc titulo Theodoſij M. conſtitutio, curiis, ne deſtituerentur, conſulentis: de quo erga Curias Theodoſij animo plenè dixi *ad l. ſuper* 3. Nempe, vt multi Curialium varias euitandæ, vel fugiendæ curialis conditionis, ceu prægrauis, rationes, etiam viliores tùm ſectabantur, ſpreta Ordinis ſui dignitate: ita nonnulli nominatim cenſuali miniſterio ſeſe ſponte dabant; quod quidem vile miniſterum erat, mox vt oſtendetur. Quare vt ab hoc cœpto Curiales reuocaret, denunciandum iis *h. l.* credidit fore, vt ſi cenſuali miniſterio ſeſe manciparent, neceſſitate ſi quando poſtulante quæſtioni ſeu tormentis ſubiiciantur, atque adeò Ordinis ſui dignitatem amitterent, penitúſque deponerent. Nempe Curialium dignitas, vt *hâc l.* vocatur, *& l.*47. *infr. de decurion. & l.*1. *infr. ad leg. Corn. de falſis.* hic honor fuit (vt vocatur *d. l.*1. *infr. ad leg. Cornel. de falſis*:) vt à Quæſtionibus & tormentis immunes eſſent. Et quidem (ne de aliis Impp. dicam: quorum aliquot eâ de re conſtitutiones extant) ſex aliæ eiuſdem Theodoſij M. conſtitutiones hâc de re extant, putà *lex* 80. 85. 117.126.127. *inf. de decurionib.* & *lex* 15. *inf. de accuſationib.* Ita quidem vt omnibus Curialibus hoc priuilegium dederit, tùm *hâc l.* tùm *d. l.* 80. *&* 85. (poſteà enim coarctatum id, & acciſum cæteris *legib.*) Sanè vt omittam alios, & ipſe Libanius, Theodoſij M. σύγχρονος; non vno loco huius immunitatis & dignitatis meminit, putà *orat.* περὶ τῶν ἀγγαρειῶν *p.*36. vbi hâc de re iam nonnulla notaui: *orat. pro Ariſtophane*, *p.*214.215. Aduerſus *Icarium*, *p.*464. Contrà, Cenſuales quæſtioni ſubiici potuêre, quod *h. l.* docemur, & *l.*8. *inf. de cohortalib.* Qui & in vniuerſum Curialibus inferiores fuêre. Ergò Curiales quoque cenſuales facti, quæſtioni ſubiici poſſunt. Quomodo & Curiales Tabellionis munere functi quæſtioni ſubiici poſſunt, *l.* 1. *infr. ad l. Corn. de falſo.* De Cenſualibus nominatim in vrbe Româ, & Conſtantinopolitanâ, iam dixi ad *l.* 5. *ſup. de Senatorib.* Nunc de aliis. Ergo Cenſuales erant, quibus negotium cenſuale mandabatur, vt deſcribuntur *l omnis, infr de iis quæ adminiſtr.*

v. * Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Hadriano PF.P."

GENERALI lege ſancimus, vt ſiue ſolidis" prouinciis, ſiue ſingulis ciuitatibus" neceſſarij fuerint Tabularij, liberi homines ordinentur, neque vlli deinceps ad hoc pateſcat" aditus, qui ſit obnoxius ſeruituti. Sed & ſi quis dominorum ſeruum ſuum, ſiue colonum, chartas" publicas agere permiſerit (*conſenſum"* enim *non ignorantiam volumus*,) ipſum quidem in quantum interfuerit publicæ vtilitati", pro ratiociniis quæ ſeruo ſiue colono agente tractata ſunt, obnoxium adtineri, ſeruum autem competentibus affectum verberibus fiſco addici. In" præteritum quoque decernimus, cura dominorum præſentari eos qui ratiocinia tractauerint, quorum" interfuit ab initio prouidere, ne publicis actibus priuata ſeruitia inmiſcerentur, vt" temporis ſui quiſque rationem poſitus in quæſtione depromat. Dat. VIII. Kalend. April. Mediol. Vincentio & Frauito CONSS [40.]

INTERPRETATIO. *Siue in ſolida prouincia, ſiue per ſingulas ciuitates Tabularij fuerint ordinati, hoc eſt, qui rationes publicas tractant, ingenui à Prouincialibus ordinentur: coloni vel ſerui ad hoc officium nullatenus admittantur*, quia quibus fides publica committenda eſt, tales eligi debent, de quibus querela eſſe non poſſit. *Quod ſi dominus colonum, vel ſeruum ſuum Tabularium eſſe conceſſerit", pro conſenſu dominus hac multa feriatur, vt quicquid colonus ille vel ſeruus detrimenti admiſerit, hoc dominus ſine mora reſtituat: colonus ille vel ſeruus verberatus, fiſci viribus addicatur.*

NOTÆ.

* *Lex* 3. *Cod. eod. tit.*
" Hadrianus P.P Italiæ ſcilicet ſub Honorio: vide Claudianum quoque.
" De Tabulariis ſolidarum prouinciarum dictum *ſuperiore titulo ad l.*..
" De Tabulariis ciuitatum, dictum *ad l.* 1. *h. t.*
" *Pateſcat*, pro *pateat*.
" *Chartas publicas* agebant Tabularij, *h. l. & l.* 2 *ſup. l.* 8 *ſup. de fil. milit. apparit. l.* 3. *infr. de indulgent. debitor.* de quo plenè ad *l.* 1 *ſup.*
" Malè quidam, *conſenſu enim non ignorantia*, &c.
" *Vtilitatis*, Cod. Iuſt.
" Hæc præteritum reſpicientia à *Cod. Iuſt.* reciſa ſunt.
" Dominorum enim, ita Tribonianus.
" Reciſa reliqua à *Cod. Iuſt.*
" *Conſenſerit.*

COMMENTARIVS.

EX quo HOMINVM GENERE Tabularij non tantùm ſolidarum prouinciarum, verùm etiam ſingularum ciuitatum ordinari debeant, definit *hâc l.* Honorius Imp. Sanè vt cæteroquin vile miniſterium fuit Tabulariorum, ita olim Tabulariam exercuiſſe ſeruos publicos ciuitatis, docet clarè *lex vlt. Cod. de ſeruis Reip. manumittendis*, vbi actus Tabularij ſeruitutis argumentũ eſt. Neque dubium, Capitolinum *in Gordianis*, his verbis, *non Scribæ, non ſerui publici, non cenſuales illis actibus intereſſent*: Tabularios etiam complexum. Et hæc quidem ita olim circa Tabularios ciuitatum obſeruata, & ipſe cenſeo.

Verùm ſi rectè coniicio, Tabularij è ſeruis publicis ordinari deſiêre, (quomodo & ab aliis actibus publicis ſubmoti fuêre:) ordinatique è priuatis hominibus. Eóque res proceſſit, vt quemadmodum olim ex ſeruis publicis Tabularij creabantur, tandem etiam è ſeruitiis priuatis, id eſt, ſeruis vel colonis priuatorum crearentur. Id quod Honorius *hâc l.* prohibet. In tantum vt velit deinceps, dominum, qui permiſerit, id eſt conſenſerit, non etiam ſi ignorauit, ſeruum vel colonum ſuum Tabularij munere fungi, ex adminiſtratione ſerui vel coloni inſolidum publico teneri: ſeruum verò ipſum flagellis cæſum fiſco addici.

¶ Imò in tantum, vt etiam in Præteritum dominos, non quidem ex adminiſtratione teneri velit, ſeu euentum præſtare, verùm ſeruos qui Tabulariam exercuerunt, quæſtioni exhibere, vt ipſi rationem actus ſui reddant. Atque ita in præteritum quoque hæc *lex* reſpicit, non quidem vt æqua pœna ſit, ſed tamen aliqua, & quidem hactenus quatenus res perſonam & actus naturam reſpicit: quia vt *h. l.* dicitur, eorum interfuit ab initio prouidere. Sibi ſcilicet imputet, qui quod hâc parte præuidere debuit, non præuidit, nempe ex hoc actu & quidem ex natura actus poſſe ſeruum ſuum olim quæſtioni ſubiici. Ergò hactenus ponitur Dominus non vltra ſerui ſcilicet exhibitionem ad quæſtionem de eo habendam. Denique quantum ad ſerui perſonam attinet, punitur & multatur. Neque enim paruum damnum eſt, ſeruum ſuum quæſtioni quem exhibere cogi. Et hæc quidem rationis illius, quæ continetur illis verbis: *Quorum interfuit ab initio prouidere, ne publicis actibus priuata ſeruitia immiſcerentur*, ſententia apertiſſima eſt & elegans, quam tamen Tribonianus priori parti aptandam putauit.

DE

DE PRIVILEGIIS APPARITORVM MAGISTERIÆ POTESTATIS.

TITVLVS III.

XII. Cod. Ivst. LIV. De Apparitoribus Magiſtrorum militum, & priuilegiis eorum.

Adde *leg. 4. & 5. inf. de diuerſ. officiis & l. 6. inf. de ſuſceptorib. l. 15. ſup. de Numerar.*

I. * Impp. Valentinianvs & Valens AA. ad Artemium'' Correctorem.'' Poſt alia.

QVi ſeſe in Officiis Magiſtrorum equitum ac peditum militaſſe'' ac militare monſtrauerint, ab omni nominationis'' iniuria excuſentur. Eligendi'' autem erunt Suſceptores è diuerſis'' Officiis, etiam ex Largitionalibus ciuitatum, qui vtique extra Palatium degunt. Dat. XIII.'' Kalend. Octob. Aquil. Acc. XV. Kalend. Nouemb. Salerni'', diuo Iouiano & Varroniano conss.

[364.]

NOTÆ.

* *Lex 1. Cod. Iuſt. eod. tit.* Iungenda autem huic, *lex 6 ſupr. de priuil. eorum qui in ſacr. palat. lex 2. ſup. de officiis Rect. prouinc. lex 21. infr. de curſu publico.* Hanc legem ſuam intelligit Valentinianus *l. 6. infr. de ſuſceptorib.*

'' Ita quoque *d. l. 21.* itémque *l. 6. 7. in fin. de pœnis.* Atenim *d. l. 2. ſup. de off. Rector prou. & d. l. 6. de priuil. eorum,* &c & *l. 2. Cod. de condit in publ. hor.* ponitur *Antemio.*

'' Lucaniæ & Brittiorum. Accepta enim hæc lex, *Salerni*: de quo vide ſubſcriptionem. Atenim Præſes vocatur *d. l. 2. Cod de condit.*

'' *Militaſſe ac*: à *Codice ſuo* recidit Tribonianus.

'' Ad ſuſceptionis munus, vt ex *ſequentibus* liquet.

'' Sequentia recidit Tribonianus.

'' Aliis quàm Magiſtrorum Equitum & Peditum.

'' Ita quoque *d. l. 6. & d. l. 21.* 11. Kal. & *dict. l. 2.* Kalend Octobr.

'' *Salernum.* Eius mentio, vt omittam vetuſtiora hac tempeſtate in *Itinerario vtroque Peuting. & Antonini*: & apud Symmachum *lib 6. ep. 42.* ex quo colligat quis, id in Campania fuiſſe. Et verò in eâ id diſertè ponit Diaconus *2. de geſt. Longebardorum, cap. 17.* Qui Lucaniam à Silere fluuio incipit. In Picentinis id olim collocabat inter Campaniam & Lucaniam Ptolomæus, ſic vt Lucaniam ſtans Salernum ſtatim collocet: ſed tamen putem hoc tempore ſub Correctore Lucaniæ fuiſſe. Namquò alioquin Accepta hæc lex *Salerni*, quæ ad Correctorem data eſt Lucaniæ ſcilicet? Sed & Campania ſub Conſulari hoc tempore agebat, non ſub Correctore: cuiuſmodi hoc ipſo anno & proximo fuit Buleforus Conſularis Campaniæ. Neque Symmachi locus quicquam obſtat: neque enim is ait Salernum in Campania fuiſſe, verùm cùm nuncium accepiſſet ab Euſebio Siciliæ Rectore Aurigas & Scenicos naui impoſitos, & miſſos ad Campaniam, iubet is diligentiſſimos ſcrutatores vſque Salernitarum littus accedere, vt ſuſceptos Neapolim proſequantur.

COMMENTARIVS.

DE APPARITORIBVS Magiſtrorum militum ſiue Equitum ſiue Peditum, eorúmque priuilegiis: eſt hæc Valentiniani Sen. *lex*: quæ prolixioris Valentinianeæ Conſtitutionis pars eſt, ex qua ſuperſunt (ac proinde huic coniungendæ ſunt) *lex 6 ſup. de priuil. eorum qui in ſacro palatio*: *lex 2. ſup. de officio Rector. prouinciæ*: & *lex 21. infr. de curſu publico.* Quæ conſtitutio data aſt ad Artemium correctorem, Lucaniæ ſcilicet & Brutiorum, vt *huius leg.* ſubſcriptio teſtatur. *Acc. Salerni*, vt in *Notis* probaui. Eam verò conſtitutionem videtur mihi Valentinanus partim Artemij corrigendi atque in viam reuocandi cauſâ ſcripſiſſe, atque in eo compluríma notaſſe: eò enim pertinet quod *in d. l. 6. de priuil. eorum*: quæ huic omnino pariat, ait; *Miratì admodum ſumus, te non conſideratis priuilegiis Palatinorum quoſdam ex eorum numero ſuſceptoribus velle coniungere, cum id minimè legis noſtræ ſententia comprehendat.* Item eodem pertinet quod *d. l. 2. de off. Rector. prouinciæ*, præſcribit; quo loco ſententiam Iudex proferre debeat: eádémque damnat immodicum Iudicis circa ſpectaculum ſtudium.

§ Parte alterâ, eâ conſtitutione Valentinianus Sen. malis, quæ eâ tempeſtate per Italiam graſſabantur, mederi inſtituit: quò pertinet caput quod *d. l. 21. inf. de curſu publ.* continetur. Cui ſanè Italiæ inter hæc Imperij ſui initia enixè Princeps ille conſultum voluit, vt oſtendunt tot *leges*, vel hoc anno 364. ad varios Italicarum Prouinciarum Rectores datæ, veluti ad Terentium Correctorem *Tuſciæ*, ad Mamertinum P.P. *Italiæ*, ad Buleforum Conſularem *Campaniæ*, ad Artemium Correctorem *Lucaniæ & Brittiorum*, & anno proximo 365. ad Valentinum conſularem *Piceni*, & rurſum ad Buleforum Conſularem. *Campaniæ*, ad Symmachum Correctorem *Lucaniæ & Brittiorum.* Edicta item duo per *Italiam & Alpes*, & rurſum ad Terentium

Correctorem

Correctorem *Tuſciæ*, Felici Conſulari *Campaniæ*, ad Fauentium Vic. *Italiæ*: vt omittam Præfectos Vrbis, & Vicarios vrbis. Addendæ his anno 368. conſtitutio data ad Florianum Conſularem *Venetiæ*, Domnum Conſularem *Siciliæ*, & anno 370. ad Amphilochium Conſularem *Campaniæ*, Sophronium Conſularem *Piceni*, Olybrium Conſularem *Tuſciæ*, Cataſronium Vicarium *Italiæ*.

¶ Ergo Valentinianus Senior, eâ quam dixi, conſtitutione, inter alia conſtitutum iuit; Munerum publicorum diſtributionem: & quidem quinam ad SVSCEPTIONIS munus (de quo ſuo *titulo*, *infr. lib.* 12.) nominari poſſent, vel non. In quo argumento occupatæ ſunt præterea tres aliæ eiuſdem Valentiniani conſtitutiones anno proximo 365 ad Mamertinum PP. Italiæ, putà *lex* 4. 6. 7. *inf. d. tit. de ſuſceptor.*

Nos iſtius ſententiam ſectemur: Ergo vt illis *legib.* ita & *hâc* omnium *primâ* quæ quidem ſuperſunt: Primò *Palatinos*, qui officium aliquod in Palatio gerunt à ſuſceptionis munere priuilegio ſingulari immunes eſſe iubet, de quo ad *d. l.* 4. 6. 7. *inf. tit. de ſuſceptor.* Quod vt *hâc l.* illis verbis, *qui vtique extra Palatium degunt*, indicat; ita diſertè ſtatuit *d. l.* 6. *ſup. de priuil. eorum qui in S. Palat.* quæ *huic*, vti dixi, & concordat, & coniungenda eſt.

Secundò Officiales ſeu Apparitores Magiſtrorum Equitum & Peditum eodem priuilegio potiri iubet, tùm *hâc l.* tùm *d. l.* 6. *inf. de ſuſceptorib.* quæ & hanc *leg.* indicare videtur; & *huic* quàm ſimillima eſt: vbi & ratio additur, *quod Ordinis ſint militaris.* Nempe dubitandi ratio hæc ſubeſſe videbatur, quod hi Officiales eſſent, cæterùm Valentinianus iuſſiſſet è diuerſis officiis ſuſceptores creari, ſed decidendi ratio hæc eſt, quod etſi hi Officiales ſint, attamen non eodem iure habendi ſint quo cæteri Officiales; ſiquidem hi Officiales Magiſtrorum Equitum & Peditum ſint Ordinis militaris: quod *d. l.* 6. *inf. de ſuſceptorib.* diſertè dicitur, & *Notitiâ Imperij* comprobatur, vt *ad d. l.* 6. notabo pleniùs. Cæterùm poſteà ex Cornicularijs P. P. idem priuilegium tribuit Valentinianus *l.* 8. *inf. de diuerſ. officiis.* Quid igitur? Suſceptores tributorum ſeu annonarum eligi vult Valentinianus è diuerſis officiis, id eſt, ex Officialibus diuerſorum Iudicum, extra Palatium conſtitutorum. Quinimò etiam ex iis qui Largitionales ciuitatum fuerunt. Quod vt *hâc l.* ita *& d. l.* 6. *inf. de ſuſceptorib.* diſertè cauetur. Et tamen Conſtantino M. aliter olim viſum fuerat, *l.* 3. *ſup. de priuil. eorum qui in S. Palatio*: ſic quidem vt rationibus inter ſe pugnent: pro ratione enim Conſtantinus M. *d. l.* 3. ait, quod Largitionales Vrbium ſingularum priuilegio ſeparandi non ſint à Palatinis, quia dignitas propemodùm ſimilis eos cum Palatinis copulat, quandoquidem Palatinorum matriculis adtineantur. Atenim Valentinianus *hâc l.* contrà, pro ratione denegatæ his immunitatis ait, quod *illi* VTIQVE *extra Palatium degant*: ac ſi diceret, non ſatis eſſe, vt Palatinorum matriculis quis contineatur, ſed illud ſpectandum, vtrum intra Palatium degant. Largitionales autem ciuitatum qui fuerint? dixi ad *d. l.* 3. *ſup. de priuil. eor. qui in ſacro Palatio.*

DE COHORTALIBVS, PRINCIPIBVS, CORNICVLARIIS, ET PRIMIPILARIBVS.

TITVLVS IV.

PARATITLON.

I. COHORTALES *Rubr. l.* 1. 11. 20. *& l. vlt. h. t. l.* 4. *inf. de diuerſ. officiis*: *l.* 14. *ſup. de priuil. eorum qui in Sacr. Pal. l.* 3. *de indictionib. l. vlt. de curſu*: *l.* 48. *de hæreticis.* Cohortales apparitores, *d. l. vlt.* (vnde & cohortalis militia, *l.* 1. *h. t. & l.* 48. *infr. de hæreticis*: miniſterium cohortalis, *l.* 20. *h. t.*) ſeu cohortalini, *l.* 26. 28. *h. t. l.* 184. *infr. de Decurion. d. l.* 14. *ſup. de priuil. corum qui in Sacr. Palatio*: *d. l. vlt. de curſu*: (vnde Cohortalina militia, *l.* 48. *&* 68. *infr. de hæreticis*: Cohortalina officia, *l. vlt. inf. de curſu publ.*) cum ab initio ita Officiales Præfecti Prætorio dicerentur (vt docet *lex* 1. *h. t. & l.* 4. *infr. de diuerſ. officiis.*) poſteà Rectorum Prouinciarum Officiales propriè ita dicti. Vnde Cohortalis Syriæ, *l.* 11. & manifeſtè Cohortalini, ab Apparitoribus Præfecti Prætorio ſeparantur, *d. l.* 14. *ſup. de priuil. eorum qui in Sacr. Pal.*

¶ Horum Matricula certa erat. *l.* 10. *h. t.* Neue ad aliam militiam adſpirare, ſuámque militiam deſerere poterant, *l.* 4. 18. 21. 22. 23. 25. 28. 29. 30. *h. t.* per prouinciam ſuam diſcurrentes, veredo curſus publici vti non poterant, *l. vlt. de curſu publ.* miſſionémque niſi expleta primipili functione impetrare non poterant, *l.* 16. Hæretici quoque cùm aliàs militiâ excluderentur, cohortalinam militiam deſerere non poterant, *l.* 48. 65. *inf. de hæreticis.* Criminoſi latitantes eruebantur & puniebantur ſine vlla veniæ aut indulgentiæ Principalis ſpe, *l.* 13. Ignominioſè quoque dimiſſi reſtitui non poterant Reſcripto Principis, *l.* 18. 20. *in fin. de diuerſ. offic.* quod tamen poſuerunt *l.* 26. *h. t.* Priuilegia viciſſim nonnulla his tributa poſt militiam peractam: putà vt à Curiâ immunes eſſent, *l.* 1. *& l.* 11. *h. t.* & à muneribus ciuilibus, *d. l.* 1. veluti baſtagæ & naucularıæ functiones, *dict. l.* 11.

II. PRINCI

II. Principes, *Rubr.& l.10.h.t.* de quibus & *l.1.3.4. 5.6.ſup.de Princip.agentium in rebus* (qui in eum *titulum* malè coniectæ ſunt) & *l. Princeps 3. inf.de iis quæ adminiſtr. l.2.inf.de lucris officiorum*; erant ante Cornicularios, vt docet Rubrica *huius tit.& lex 4.5. inf.de iis quæ admin.* κορυφαῖος τῆς στρατιᾶς Libanio *orat. ad Euſtachium de honorib.* qui inter officiales primi erant qui gubernabant officia *l.6. ſup.de Princip.ag.* Sic Aurelianus cohortes vrbanas gubernare dicitur Symmacho *lib.2.ep.14.* Vnde Princeps officij *l.1.ſup.de off.Rector.prou.* Principatus, *l.2.inf.ad leg.Iul.de ambitu*, Principatus officium, *l.14. h.t. & l.vlt. inf.ad leg.Iul.de ambitu*: & Principatus officiorum, *l.omnis 5.inf.de his quæ adminiſtr.* His ſtationes deferri dicuntur, *l.10.h.t.* & adminiſtratiuncula tribuitur, *d. l.10.* adminiſtrationis officium, *l.2.inf.de lucris officior.* gubernare officia, ſeu Officiales dicuntur, *l. 6. de Princip.agent.* principem locum regendis cohortibus obtinebant, Symmachus *lib. 3. ep. 87.* Ideo emolumenta quædam & compendia his.....Officij liberalitate *d.l.2. inf. de lucris offic.* Cæterùm multi Principes officiorum ex Agentibus in rebus ſumebantur, atque ad prouincias mittebantur, diuturno videlicet obſequio defatigati, *l.3.6 ſup. de Agentib.* His auctoribus & ordinantibus Officiales mittebantur in munus & neceſſitates publicas priuatáſque: *d.l.1.& 3.de Princip.* Exhibitio perſonarum ſine his non mandabatur, *d l.3.* executio concedebatur, *d.l.4.de Princip.* citatoria omnia omnium cauſarum & perſonarum per hos fiebant, *l.5.de Principib.* præceptiones Iudicum implebant, *l.6.de Principib.* In Secretarium Iudicis admitti cupientes inducebant, *l.1.ſup.de offic.Rector.prouinciæ*: *l.5. ſup.de proximis*: poſtulationes à cauſarum patronis per hos introducebantur, *l. 4. ſup. de Princip agentium.* Cæterùm prohibiti officium ſuum relinquere *l. 14. h.t.* vel etiam ſtationes ſuas vendere, *d.l.10.* viceuerſà prohibiti Principatum repetere, *l.2.& l.vlt. infr. ad leg.Iul.de ambitu.* Denique officij tempore quidquam præter paternas res comparare prohibiti *d.l.Princeps 3.& d.l.omnis 5.inf.de iis quæ adminiſtr.*

III. Cornicularii, de quibus *leg.10.h.t.* vbi de his plenè ago; *de erogat. milit.annon.l.3.5.inf.de iis quæ adm.l.5.ſup.de prox. l.8.inf. de diuerſ. offic.* Principibus proximi erant: vnde vtique coniunguntur *d.l.10. h.t. & d. l 3.5. inf. de iis quæ adminiſtr. & l.5. ſup. de proximis.* Hi Corniculum officiorum gerere dicuntur, *d.l.5. & l.8. inf. de diuerſ. offic.* corniculos tranſigere, *d.l 8.* Vnde Cornicularij Præfecturæ, *d.l.8.* Cornicularij cuiuſcumque prouincialis officij, *d. l. 32. ſup. de erogat. mil. annon.* Hi prohibiti ſtationem ſuam ſeu adminiſtratiunculam vendere, *d.l.10.h.t.* Horum munus annuum erat *l. 8. inf. de diuerſ.officiis.* His Præfecti Prætorio Cornicularíis poſt tranſactos corniculos & miſſionem licebat purpuram Imperatoris adorare, & liberum habebant otium, ſeu immunes ab omnibus muneribus & in his ſuſceptionis erant, *d.l.8.& 9.* Vnde Cornicularij honor, *d.l.8.& 9.* Hi quoque officij tempore quicquam præter res paternas comparare vetiti *d. l.3.& 5.inf.de iis quæ adminiſtr.*

IV. Primipilares *Rubr.l.2.3.6.9.17.21.27.h.t. l.11. ſup. de filiis mil. appar. & l.6 inf. de diuerſ. officiis*: *l.vlt.inf.de protoſtaſia*: (à quibus Primipilarij, *l.29.h.t.* & *l.12. de Veteranis*) erant, qui ad paſcendos milites ſolemniter ad limitem deſtinabantur, *d.l.6.* qui ex more ſuſceptas omnes alimonias militares ad limitem peruehebant, *d. l.6.* quibus Primipili neceſſitas incumbebat, *l.7.* paſtus Primipili, *l.8.10.11.16.h.t. leg.12.13.inf. de diuerſ.offic.* Primipili pactio, *d.l.6.inf. de diuerſ. officiis*: qui ſpecierum primipilarium curam habebant, *l.19.h.t.* quas & ideò ſuſceptoribus tradebant, *d.l.6.h.t.* Iidem & curſum exhibebant, *d. l.6. in fin. de diuerſ.offic.* Ex his etiam Stationarij ſumpti, *d.l.2. h. t.* Curiales, hàc Primipilari decem annorum militiâ Curiâ liberabantur, cùm alij Officiales fermè 25.annorum militiâ tantùm liberarentur, *d.l.8.* iunctâ *l.5.eod.tit.infr.de diuerſ officiis.* His quoque poſt emeritam militiam dignitates conferebantur, *l.3. h. t.* & à baſtaga ac nauicularia functione & curiâ immunes erant, *l.11.h.t.* at non & à protoſtaſiæ munere, *d.l.vlt.inf.de protoſtaſia.*

¶ Primipilarii, *l.29.h.t.l.12.de Veteranis*, ſeu filij Primipilarium, *l. 11. de fil.mil. apparit.* huic quoque conditioni & neceſſitati adſtringebantur. Sic, vt Primipilarij militiâ Armata à neceſſitate ſuâ non excuſabantur *l.12. inf. de Veteranis*: vt nec aliâ militiâ aut dignitate *l.29. h.t.* Iidem tamen ad Curiam quandoque vocabantur: *dict. l.11.*

---

1. *Imp. Constantinus A. ad Conſtantium" PP. ô.

Qvoniam iniquiſſimè Tyrannus" conſtituit †, *Vt qui ex Cohortali" militiâ honeſtam miſſionem & vacationem rerum ſuarum meruerint, Ciuilibus" officiis & Curiæ neceſſitatibus inſeruiant*: placet, hac" lege ceſſante, eos qui Cohortali militiâ conpletis XXV.

ſtipendiis diſceſſerint, ad nulla deinceps ciuilia munera vel Curiæ deuocari." Quam rem & circa Officiales Præſidum obſeruari conueniet. Dat. IV. Kalend. Mai. Conſtantino A. IV. & Licinio IV. CONSS. [315.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod Iuſt.*
" Eidem *Conſtantio* inſcribitur hoc ipſo anno *lex* I. *inf. de curſu publico*; quæ dicitur *Acc. Catalis.* Item anno 314. *lex* I. *inf. de infirmandis his quæ ſub Tyr.* anno 325. *l.* II. *inf. de decurion.* anno 317. *lex* 2. *ſup. de famil. ercisc.* Neque dubito, quin hic Conſtantius ſit Conſtantini M. frater, Galli & Iuliani Cæſarum pater, qui poſteà à Conſtantio (cuius patruus erat) interfectus eſt.
" An *Maxentius* (de quo eſt altera Conſtantini *lex* anno ſuperiore; putà *lex vn. ſup. de Ingenuis qui tempore tyranni ſeruierunt*:) an Licinius? dicam mox.
† Lege latâ, vt ex ſequentibus patet.
" Præfecti Prætorio, vt apparet ex fine *legis*.
" Veluti baſtagæ, & nauiculariæ functionis, *l.* II. *inf. h. t.*
" Tyranni.
" Ita in MS. exertè: hactenus malè editum xx. ſeu *viginti*.
" De viginti ſtipendiis in militia Armatâ, vide Lipſium *de mil. Rom.*

COMMENTARIVS.

Constantini M. tres *leges* hoc *titulo* occurrunt ſuper Officialibus (quibus addendæ *lex* 1. 2. 3. 4. *ſup. de Numerariis*, *lex* 1. 2. *inf. de diuerſ. officiis*: *&* *lex* 1. *ſup. de off. Rectoris prouinciæ*) Ex quibus apparet, ab vna parte quanto ſtudio priuilegia eorum tuitus ſit: parte alterâ, quanto ſtudio eorum concuſſionibus & deprædationibus occurrerit. Ad prius caput pertinet *lex* 1. *&* 3. *h. t.* ad poſterius *lex* 2. ¶ Ergo *l.* 1. Cohortales, vt & Officiales Præſidum, poſt viginti quinque ſtipendia, honeſtâ miſſione vel vacatione donatos à ciuilibus officiis & Curiis immunes manere iubet: pariter vt Valens Imp. *l.* 11. *infr.* Cohortales inquam, id eſt Officiales Præfectorum Prætorio: nam hoc ſenſu *hâc l.* cohortalis militia accipienda eſt, vt ei inquam opponantur Officiales Præſidum, vt disertè opponuntur *fine huius leg.* Quo ſenſu etiam Cohortales accipiendi, *l.* 4. *inf. de diuerſ. offic.* cùm aliàs *Cohortales* quorumcunque Magiſtratuum Officiales dicantur: de quo in *Paratitlo*.

Id autem conſtituit Conſtantinus M. abrogandæ legi Tyranni cuiuſdam, qui Cohortales miſſione, vti dixi, donatos, ciuilib. officiis & Curiæ neceſſitatibus inſeruire conſtituerat. Et ſic ſtatum Officialium & priuilegia munitum it aduerſus Tyranni illius conſtitutionem. Pariter vt idem Conſtantinus anno ſuperiore 314. Ingenuorum ſtatum ſub Tyranno Maxentio labefactatum, erectum iuit, *l. vn. ſup. de Ingenuis qui temp. tyranni ſeruierunt.* Idémque ſub Licinio Tyranno Senatorum & Equitum ad indebitum munus veluti Nauicularium ſtatum labefactatum erectum iuit, *l.* 3. 4. *infr. de infirm. his quæ ſub Tyrann.*

¶ De quonam autem Tyranno id accipiendum? Nam & de Maxentio, & de Licinio id accipi poſſit; Et certè magis eſt, vt de hoc accipiam. Hoc enim ipſo tempore aduerſus Licinium bellatum prælio Cibalenſi, aliiſque: Et Conſtantius, cui hæc *lex* inſcribitur, idem ille videtur, quem paulò ante Conſtantinus ad Licinium miſerat, Auctore incerto de Conſtantino, quem à Sirmondo acceptum edidit Valeſius *p.* 473.

II. * Idem A. Edicto" ſuo ad Afros."

Stationariis Primipilarium; quorum manifeſta ſunt loca", coram mandatum eſt, Vt ſi extra modum aliquid extorſerint, ſciant ſe capite puniendos. ¶ Præterea Ne carcerem habeant, Néve quis perſonam pro manifeſto crimine apud ſe habeat" in cuſtodia. ¶ Néve" quis amplius quàm duos agaſones ex prouinciâ ſecum habeat, vel de Numidia ſibi adiungat, Néve ex aliis prouinciis agaſonem habeat, vel Qui alicui" iam Stationarij miniſter fuit. PP. VI. Id. Mai, Kartag." Conſtantino A. IV. & Licinio CONSS [315.]

NOTÆ.

* *Lex* 1. *Cod. eod. tit.* hinc deformata eſt, duobus capitibus retentis.
" *Edictum* Conſtantini M ad Afros Proconſulares ſcilicet.
" Fortè *lucra*: pariter vt *l. vn. infr. ne Præfect* &c. in hoc ipſo argumento. An verò *loca* hic dicantur adſignata ſtationibus: & curis peragendis: vt etiam fortè hic legatur *loca curarum*, non *loca*, *coràm*?
" Detineat.
" Tertium hoc caput penitùs reciſum à *Cod. Iuſtin.*
" *ſc.* vel *alicuius* vel *inſr. ſtationario.*
" *Karthagine* propoſita hæc *lex*, tanquam in metropoli: quomodo & *lex* 3. *inf. quemadmodum munera ciuil.* *&* *l.* 15. *inf. de appellat.*

COMMENTARIVS.

De Stationariis Primipilarium (id eſt, qui ex Primipilaribus ſumebantur, de quibus Primipilaribus in *Paratitlo*, & ad *l.* 5. *inf.* per Africam Proconſularem ſcilicet) eſt hoc Conſtantini M. Edictum ad Afros. *Stationarij* à ſtationibus militum dicti, *h. l.* & *l.* 1. *inf. de curſu publico*, (quæ &

& ipſa eſt Conſtantini M.) & Conſtantij *l. 1. ſup. de curioſis*: & Honorij, *l. 31. inf. de Epiſcopis*, erant, qui certis locis ſtationes agebant, conſiſtebant, inter alia, curaturi, exploraturi, ne qua curſui publico fraus fieret: item reos inueſtigaturi, & exinde Iudicib. nuntiaturi: qui ideo *Caragendarij*, ſiue *Curioſi* dicti; de quo, *tit. ſuo de curioſis, ſup.* De quibus ſtationibus, v. *l. 36. 65. inf. de curſ. publ. l. 1. ſup. de Curioſ.* De ſtationariis, vt omittam notiſſimos Suetonij locos, Tertullianus *Apologetico c... Latronib. veſtigandis per prouincias militaris ſtatio ſortitur.* Quos & idem *de fugâ in perſecutione ſub f.* Curioſos vocat, de cuius loci ſenſu dixi *ad d. l. 1. ſup. de curioſis.* Alij ſunt ab his Stationarij milites, de quibus *l. 2. ſup. de Veteranis*: Ammianus Marcellinus, *lib. 18. p. 131. lib. 19. p. 153.*

¶ Hi porrò Stationarij & Curioſi modò ex hoc, modò ex illo hominum genere ſumpti: ſub Conſtantino M. non tantùm ex Memorialibus & Palatinis ſumpti, verùm etiam ex aliis, quod docet *lex 2. ſup. de priuil. eorum qui in S. Palatio*: ac nominatim ex Primipilaribus, vt hæc *lex* docet: ſeu ex Præfectianis, id eſt, Præfecti Prætorio & Vicariorum apparitoribus Quod etiam ſub Conſtantino M. aliquando obſeruatum teſtatur *lex 6, inf. de diuerſ. offic. & lex 2. ſup. de curioſis.* Verùm Conſtantins mox Præfectianos, & Vicarianos, & omnes Officiales à Curioſi munere ſubmouit, Agentibus in rebus ſolis eo munere delato, *d. l. 2. de curioſis*: & poſt eum Valentinianus *l. vn. inf. ne Præf. Exactoris vel Curioſi offic. fungatur.* Et tamen ſub Honorio Imp. poſtea Apparitores Stationarios fuiſſe docet *lex 31. inf. de Epiſcopis.*

¶ Sanè vt Curioſis Stationariis aliorum Imperatorum *legibus* præcepta ſeu mandata quædam data: & *hâc l.* à Conſtantino M. dantur, & quidem quoad Tria. Aduerſus eorum concuſſiones, Carceres, Agaſones eorum.

Primo ſcilicet capite capitalem pœnam his comminatur, ſi vltra manifeſta lucra (vt fortè hîc legendum) extra modum aliquid extorſerint, & ſic ſuperexactoribus: vnde patet alicuius rei & lucri exactionem habuiſſe, intra modum aliquem ſcilicet, de quo fidem quoque facit *d. lex 2. 6. & l. vlt. ſup. de Curioſis.*

Secundo capite Conſtantinus M. Stationariis carceris & cuſtodiæ iure interdicit, ne carcerem habeant, neuè perſonam, *licèt* (quæ vox addita *Cod. Iuſt.*) pro manifeſto crimine, apud ſe in cuſtodia teneant. Quod & ipſum poſtea vetuit Conſtantius *d. l. 1. ſup. de curioſis.* Curioſi ſcilicet & Stationarij carceris ius & cuſtodiæ non habuêre; verùm reorum tantùm nunciandorum, *h. l. & d. l. 1.* Sic ſanè & idem Conſtantinus ob tributorum ſolutionem quemquam in carcerem mitti à Iudicibus vel Officialibus vetuit, *l. 3. inf. de exactionib.* De priuati alioquin carceris vſurpatione prohibita, vide *l. vn. ſup. de priuati carceris cuſtodia.*

¶ Tertium caput (quod totum abeſt à *Cod. Iuſt.*) eſt de *Agaſonibus* Stationariorum: *Agaſo* eſt non quilibet ſeruus, verùm [illegible]..... vt Gloſſæ *Philoxeni* rectè explicant: ſcilicet huiuſmodi Stationariis & Curioſis ad ſtationes ſuas & curas peragendas iumentis opus erat & ſeruis. Igitur de his Agaſonibus per Africam Proconſularem tria *hâc l.* conſtituuntur: Primò numerum eorum definit Conſtantinus, nempe non amplius quàm duos Agaſones Stationarium habere poſſe. Secundò definit vndenam eos ſibi ſumere ſoliti in Africâ: nempe vel ex eadem prouincia, vel ex Numidia: Cur verò ex Numidiâ? Nempe quia ſumma Numidarum peritia circa equos erat: nam & Equi ex Numidia optimi, & maioris pretij erant: & verò eâ de causâ ad vſum militarem exacti collati & maiore pretio adærati, quod docet *lex 29. inf. de annona & tributis*: *l. 15. inf. de nauicular.* & vetus Orbis deſcriptio ſub Conſtantio *cap. 52.* Poſtremò vetat eum Agaſonem ſumi, qui alterius Stationarij iam miniſter fuerit: ne ſcilicet in continuâ quodammodo concutiendi occaſione haberentur, quod euenire ſolet huiuſcemodi hominum generi curioſo & exploratori.

III. * Idem A. ad Bithynos.

PRimipilaribus, poſt emeritam militiam, Perfectiſſimatus, vel Ducenæ, vel Centenæ, vel Egregiatus dari dignitas poteſt. Dat. XII. Kalend. Aug. Gallicano & Baſſo CONSS. [317.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc lex à *Cod Iuſt.* Iungendæ autem ei tres aliæ, puta *lex 1. inf. de Cæſarianis*: *lex 1. inf. de murilegulis*, *l 5. inf. de Decurionib.*

COMMENTARIVS.

DE PRIMIPILARIBVS (de quibus in *Paratitlo, & ad l. 10. inf.*) eſt hæc è Conſtantinianeis *hoc titulo* occurrentibus *lex tertia*: quâ definitur, vtrum poſt emeritam illi militiam Quatuor illis dignitatibus, quæ eâ memorantur, decorari poſſint? Id quod *hâc l.* affirmatur: pariter vt de Decurionibus, ſi patriæ ſuæ munera impleuerint, *l 5. inf. de Decurionib.* de Cæſarianis itidem poſt officium inculpatè geſtum *l. 1. inf. de Cæſarianis.* Aliud verò de Monetariis, quos in actu ſuo ſemper durare vult: *l. 51. inf. de Murilegulis & Monetariis.* Quæ quidem tres *leges* huic noſtræ coniungendæ ſunt, velut vnius & eiuſdem Edicti Conſtantinianei ad Bithynos emiſſi partes. De cuius ſententiâ & rationibus plura ad eas *leges*.

¶ Notandæ tantùm ſunt quatuor dignitates, quæ his omnibus *legibus* memorantur. Prima, *Perfectiſſimatus*, de quâ fuit *ſuprà, lib. 6. tit. vlt.* Secunda, & Tertia, Ducenæ & Centenæ, quarum præterea mentio fit *l. 7. 8. 20. 21. infr. de Agentib. in rebus*: *& l. vlt ſup. de Senatorib. & glebæ collat.* Ducena & Centena gradus quidam erant in ſchola Agentium in rebus, ad exemplum militiæ Armatæ, & quidem Equeſtris, (vt oſtendi *ad l. 7. ſup. de Agent. in rebus*:) proximi Principi Agentium: ſic vt è Ducenâ ad Principatum Agentium promotio fieret. Eratque hæc dignitatis ſpecies, quia magna his priuilegia competebant, & proximi gradus

Principatui : Quare pro præmio dignitas hæc à nonnullis appetita. Sanè inter alia & illud fuit, quod è Ducenariis Agentium in rebus, Principes officiorum Magiſtratuum multorum ſumebantur, veluti in Oriente Princeps officij Proconſulis Achaiæ, Comitis Orientis, Præfecti Auguſtalis Vicarij Aſiæ, Ponticæ, Comitis rei militaris Ægypti : In Occidente Proconſulis Africæ, Vicarij vrbis, Africæ, Hiſpaniarum ſeptem Prouinciarum. Quod ex *Notitia Imperij* diſcere eſt. Ducenariorum ſanè & apud extraneos Scriptores alios multa mentio etiam Eccleſiaſticos, & quidem qui Ducenarij Præfecti Prætorio fuerint, veluti in *collat. Karthag.* A. 411. *Adſtantibus*, inquit, *Viris deuotiſſimis Protectoribus Domeſticis : adſtantibus etiam Viris deuotiſſimis Agentibus in rebus Vrſo, Petronio & L.* DVCENARIIS *Illuſtrium Poteſtatum, Bonifacio & Euaſio apparitoribus Illuſtrium, atque eminentium poteſtatum.* Quomodo & Centenarius Illuſtris Præfecti Prætorio memoratus apud Athanaſ. *apol. 2. p.* 616. Ab his Ducenariis & Centenariis diuerſi ſunt ij, de quibus agitur *l. 1. inf. de exactionib.* Quarta poſtremo loco, eſt *Egregiatus*, de quo dixi ſuo *titulo.*

IV. *Imp. CONSTANTIVS" A. Antonio Duci" Meſopotamiæ.

IVXTA ſuggeſtionem Vicarij Meſopotamiæ, de his qui Officia Præſidialia deſerentes ad ſacramenta militiæ" adſpiraſſe noſcuntur, iteranda ſtatuti † deſideratur auctoritas"; ideóque, etiam nunc iubemus, vt, retentis his qui veteranorum ſeu militum filij eſſe noſcuntur, ceteros Grauitas" Tua Officiis propriis reſtituere non moretur, & cetera. Dat. IV. Non. Febr. Limenio & Catullino CONSS. [349.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungenda autem huic, *lex 6. ſup. de filiis milit. apparit.*

" Quamplurimæ aliæ huius anni conſtitutiones ſolius Conſtantij nomen præferunt, cùm tamen Conſtantis quoque nomen inſcribendum fuerit.

" *Dux Meſopotamiæ* ſub Conſtantino fuit *Aurelius*, cui inſcribitur *lex 1. Cod. de Eunuchis*, ſub Conſtantio, *Caſſianus*, cuius meminit Ammianus Marcellinus in Geſtis A. 356. *lib. 16. p.* 74. *A.* 359. *lib. p.* 137. Anno 363. *lib. 25. p.* 924. ſub Valente, *Vrbicius*, cuius idem meminit *lib. 30. p.* 445. ſub Theodoſio M. *Theriebandus*, cui inſcribitur *lex 2. Cod. quæ res venire.* De Duce Meſopotamiæ ſub Theodoſio Iuniore videnda comprimis *Notitia Imperij*. Meminit & Leo Imp. *l. vlt. C. de diuerſ. offic.*

" Vicarius Meſopotamiæ nullo alio loco memoratur, & ſanè Meſopotamia prouincia vnica fuit, atque adeo Præſes ei præfuit : vt docet *Notitia Imperij*. Fortè putet quis Oſchoënæ & Meſopotamiam & Euphrateſem ſeu Commagenem, adminiſtratione hoc tempore in vnam diœceſim iunctas fuiſſe : Quod etiam confirmare videantur ſequentia, vbi in plurali agitur *de officiis Præſidialib. Iuxta ſuggeſtionem*, inquit, *Vicarij Meſopotamiæ de his qui* OFFICIA PRÆSIDIALIA *deſerentes, &c.* & rurſum : *Grauitas tua officiis propriis reſtituere non moretur.*

" Armatæ.

† Huius *Legis*, ſiue ſtatuti nulla alibi mentio.

" Auctoritas, de Lege propriè : vide *Gloſſar.*

" *Grauitas tua.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTII Imp. quatuor *leges* ſequuntur, quibus Officiis Iudicum conſultum it. At primò quidem *hâc l.* ne militiæ Armatæ obtentu ea deſerantur. Vetat ſcilicet *hâc l.* Quemquam officiis Præſidum deſertis ad militiam adſpirare : contrà, iubet eos qui nomina ſua militiæ dederint, ad officia retrahi : vt viceuerſa Veteranorum filios officiis Præſidum adgregari vetat, *l. 6. ſup. de filiis milit. apparitor.* Quæ *lex* huic noſtræ coniungenda eſt, ceu eiuſdem Conſtantianæ conſtitutionis pars. Denique ſicut officia militiæ obtentu, ita vice verſâ militiam officij obtentu deſeri vetat eâ conſtitutione. ¶ Quæ ad Meſopotamiam pertinet, & ſic ad militem hâc tempeſtate oppoſitum Perſis : quibuſcum varia bella, inter quæ, nouem grauiſſima Conſtantio fuêre : Et quidem Anno ſuperiore 348. bellum maximum & nocturnum ad *Singaram* (quæ vrbs eſt Meſopotamiæ ad Tigrim, quæque à Sapore poſtea capta eſt, teſte Ammiano Marcellino *lib....*) De Meſopotamia hoc tempore quæ ſcribat vetus Orbis deſcriptor, vide *cap. 17.* Denique Ammianus Marcellinus ſub hoc ipſo Conſtantio in Geſtis A. D. 353. *lib. 14. p. 8.* ſcribit, quod Meſopotamiæ tractus omnes crebrò inquietari ſueti, prætenturis & ſtationibus ſeruabantur agrariis.

V. * Idem A." ad Viros Clariſſimos PP. ō. Poſt alia.

BEneficiarios in eodem obſequio perſeuerare volumus : & cetera. Dat. Prid. Non. Mai, Conſtantino" A. VII. & Conſtante C. II. CONSS. [354.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Cæterùm huic *legi* iungendæ videantur *lex 4. 5. 6. infr. de diuerſ. offic. & lex 1. ſup. de Agentib. in rebus* : Quæ certè & argumento, & anno, & inſcriptione concordant : dies tantùm diſconueniunt.

" Scriptum oportuit *Idem AA.* Conſtantius ſcilicet & Conſtans de quo dixi ad *l. ſup. 4.*

" *&. Conſtantio.*

COMMENTARIVS.

DE BENEFICIARIIS eſt hæc Conſtantij *lex*: de quibus agitur & alterâ eiuſdem conſtitutione, putà *l.7. inf. h.t.* (vnde deſumpta eſt *lex, officiales, Cod. de Epiſcop. & Cleric.*) Quorum frequens alibi quoque mentio : apud Iulium Cæſarem, *lib.1. de bello ciuili*, Plinium, duobus locis, *lib.10. ep. 32. & 36.* Spartianum *Hadriano*, Tertullianum, *de fuga in perſecut.* Euſebium *hiſtor. Eccleſ lib. 9. c. 8.* Feſtum *in verb. Beneficiar.* Vegetium, *lib. 2. de re militari, c.7.* In veteribus Inſcriptionib. pluribus : in Gloſſis *Baſilicorum*, & apud Thalelæum *lib.45. βασιλ. t.1.* Quinam fuerint? ſemel diſpiciendum eſt.

§ Ergo in Magiſtratuum miniſterio Beneficiarios fuiſſe hæ *leges* noſtræ ſatis oſtendunt ; & *hac* nominatim, *lex* : Nam & *leges* quæ de iis agunt, poſitæ ſunt ſub *titulo de Cohortalib.* Et *obſequij* appellatione eos deſignat Conſtantius *h. l.* & in officio fuiſſe teſtatur *lex 7. inf.* Hinc adeò qui in Edicto Maximini apud Euſebium, *lib.9. c.8.* βενεφικιάλιοι dicuntur, in altero eiuſdem Edicto de eâdem ὀφφικιάλιοι vocantur. Sed & Gloſſæ *Baſilicorum* βενεφικιαλίους interpretantur τοὺς ἐπὶ θεραπείᾳ τῶν μαγιστράτων (ſic enim ſcribendum) τεταγμένους. Quare & Cohortalinorum numero & appellatione cenſiti. Hinc Plinius *lib. 10. ep. 32. vt ex cohortibus quibus me praeſſe voluiſti; contentus eſſet beneficiariis decem, Equitibus duobus, Centurione vno.* Hinc & (quod Cuiacius notauit *ad l.3. Cod. de canone largit. titulorum*) Patricius, vt refert Thalelæus *lib.45. βασιλ. t.1.* Cohortalinos Beneficiarios vocauit: ὁ δὲ μακαρίτης πατρίκιος, τοὺς κορταλίνους καλεῖ μὲν Beneficiarios. Erántque ſpeciatim, quos ſuæ cuſtodiæ ſeu tutelæ cauſa habebant, ſiue ciuiles, ſiue militares Magiſtratus; vt docet Cæſar *lib.1. n. 320. de bello Ciuili*: *Petreius non deſerit ſeſe, armat familiam, cum hac, & Prætoria cohorte cetratorum, Barbariſque Equitibus paucis Beneficiariis ſuis, quos ſuæ cuſtodiæ causâ habere conſueuerat*, &c. & Plinius *lib. 10. ep. 36.* vbi *tutelæ causâ additos* oſtendit. Hinc adeò frequenti mentione in Inſcriptionibus veteribus: *Beneficiarius Legati, Conſularis, Præfecti vrbis, Præfectorum, Prætoris, Tribuni, Proc.* &c. qui tamen in magno *Indice*, ſub capite *de re militari*, non adeò rectè referuntur. Neque enim propriè milites fuêre, non magis quàm domeſtici aut Protectores Imperatorum. Quanquam & ſuo modo apud Plinium *lib.10. ep.32.33. & 36.* militibus connumerantur: *Maximus*, inquit, *libertus & procurator tuus, Domine, præter decem Beneficiarios quos à me aſſignari, à me Gemellino optimo viro iuſſiſti, ſibi quoque confirmat neceſſarios eſſe milites. Ex his interim ſicut inueneram in miniſterio eius, relinquendos exiſtimaui : præſertim cùm ad frumentum comparandum iret in Paphlagoniam. Quin etiam tutelæ cauſa, quia deſiderabas, addidi duos Equites.* Erant autem fermè Pedites, & Equitibus opponebantur, vt ex poſtremo illo Plinij loco liquet, & altero quem *ſuprà* produxi *ep. 32. contentus eſſet beneficiariis decem, Equitibus duobus, centurione vno.* Quamquam Iulij Cæſaris *loco*, Equites etiam beneficiarij dicuntur. His præerant & Centuriones, Suetonius *Tiberio c.12. Venit etiam in ſuſpicionem per quoſdam beneficij ſui centuriones à commeatu caſtra repetentes.* Horum Beneficiariorum operâ, Magiſtratus vel extraordinario cum munere miſſi (vt docent loca *Plinij*) vſi non tantùm ſuæ cuſtodiæ & tutelæ cauſa, verùm etiam ab his miſſi ad varia negotia peragenda : veluti nuncio alicui perferendo : Quò pertinet Spartiani locus *in Hadriano. Ex Germania ſuperiore feſtinans Adrianus, vt primus nunciaret exceſſum Neruæ à Seruiano ſororis viro, diu detentus, fractóque conſultè vehiculo tardatus, pedibus iter faciens, eiuſdem Seruiani beneficiarium anteuenit.* Eorundem operâ vſi in conquirendis, veſtigandis reis, & Chriſtianis olim tanquam malis hominibus; quâ causâ etiam, curioſis iunguntur. Teſtis Tertullianus *lib. de perſecut. in fuga. Neſcio dolendum, an erubeſcendum ſit? In matricibus Beneficiariorum & Curioſorum inter Tabernarios & Lanios & fures balnearum & aleones Chriſtiani quoque vectigales continentur.* Cuius loci ſenſum iam oſtendit alibi ad *l. ſup......* nempè tunc Chriſtianos in matriculis Beneficiariorum & Curioſorum inter Tabernarios id genus homines nequam cenſeri. Falſus enim eſt vir doctus, cum putauit Tertullianum Beneficiarios Tabernariis accenſere, cùm dicere debuerit, à Beneficiariis Chriſtianos inter Tabernarios accenſitos. Curioſis igitur eo locò coniunxit beneficiarios, tanquam circa idem occupatos : illi quidem de more, hi extra ordinem : circa reos inquam veſtigandos. Non verò quod alius vir doctus putauit; quod iis exigendorum vectigalium cura incumberet : nam neutris ea incubuit : neque id Tertullianus voluit : id enim voluit tantùm Tertullianus, Chriſtianos erutos à Beneficiariis & Curioſis, vt his viuere liceret, vectigal ſoluiſſe, ceu malos & impuræ vitæ homines alios. Ergo eruendis malis hominibus miſſi extra ordinem *Beneficiarij*. Quod etiam liquet ex Edicto Maximini apud Euſebium de Chriſtianis ὅπως ἵνα μήτε ὑπὸ τῶν βενεφικιαλίων, μήθ᾽ ὑπ᾽ ἄλλων τῶν τυχόντων ὕβρεις μήτε σεισμοὺς ὑπομένειν, ἀκόλουθον ἐνόμισα καὶ τούτοις τοῖς γράμμασι τὴν σὴν στερρότητα ὑπομνῆσαι. Et ex altero eiuſdem Maximini Edicto, vbi Officiales appellat, quos ſuperiore Edicto Beneficiarios ἐκ ταύτης τῆς προφάσεως ἐξ ἧς κατεκλεισμένον ἦν ὑπὸ τῶν θειοτάτων Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ τῶν γονέων τῶν ἡμετέρων τὰς συνόδους τῶν χριστιανῶν ἐξαιρεθῆναι πολλοὺς σεισμοὺς καὶ ἀποστερήσεις ὑπὸ τῶν ὀφφικιαλίων γεγενῆσθαι. Iiſdem & cura & exhibitio curſus publici demandata, vt clarè id oſtendit *lex 7. inf.* vbi diſertè exhibitioni curſus & primipili neceſſitati nexos fuiſſe Beneficiarios oſtenditur. Quâ *leg.* non agitur de Beneficiariis Rationalium (vt vir doctus putauit) ſed Beneficiarij, Officialibus Rationalis opponuntur : ſic quidem vt illis exhibitio curſus & primipili neceſſitates mandatas, hi verò rationes fiſcales tractaſſe indicentur. Sic & Patricius, loco à Cuiacio allegato λέγει τὸ φροντίζειν αὐτοὺς τῆς ἀλλαγῆς τῶν ἵππων. Nominis huius quæ ratio ſit, anxiè inquirunt : Paulus ex Feſto hanc rationem reddit : *Beneficiarij milites dicebantur, qui vacabant muneris beneficio* : id eſt muneris immunitate(id enim *Beneficij* vox ſignificat, vide *Gloſſar. Theod.*) è *contra Munifices vocabantur, qui non vacabant, ſed munus Reipubl. faciebant.* De quibus Munificibus dixi *l.2. ſup. de curſu publ.* Aliter Vegetius, *Beneficiarij*, inquit, *ab eo appellati quod promouentur beneficio Tribunorum.* Mihi Feſtus verum dixiſſe videtur; Nempe ideo Beneficiarij dicti videntur, quod cùm in cohorte Magiſtratuum eſſent, beneficio tamen, id eſt, immunitate munerum militarium gauderent, & cuſtodiam tuitionémque tantùm præſtarent ordinariè. Nam neque Viri docti ſententiæ accedo, qui Beneficiarium eundem cum Commeatali facit, cui videlicet Tribunus commeatum dabat. Imò neque illis aſſentior, qui cum Promotis eoſdem faciunt : de quibus ad *l.2. inf. de falſa monet. & l.2. inf. de curſ. publ.*

Tandem non ſero Βενεφικιαλίως quorum Iuſtinus meminit *Nouella*... de his Beneficiariis accipi, quod plerique hactenus credunt: verùm accipiendi omninò ſunt Veneficiarij: ex eo loco quippe clarum, non officij aut miniſterij, verùm criminis notam illud eſſe.

¶ Nunc de ipſius *legis* ſententia. Eâ iubet Conſtantius beneficiarios in eodem obſequio perſeuerare, id eſt, obtentu conditionis Curialis ad curiam reuocari vetat. Quod colligitur ex iis *legibus* quas huic ceu eiuſdem conſtitutionis partes coaſſandas videri cui poſſe dixi, nempe ex *l.1. ſup. de agentib. in rebus*: *l.4.5.6. inf. de diuerſ. officiis*. Iis quippe conſtitutionib. id agit Conſtantius, vt definiat quonam actu, cuius temporis Curialis conditio euitari poſſet, vel non, ac nominatim actu Agentium in rebus, &c. *d. l.1.* Officialium, *d. l.4.5.6.* Nempe eſt vbi à curia liberationem tribuit poſt actum 25. annorum, vt in ſp. *d. l.5. & 6.* eſt vbi viginti annorum, vt in ſp. *d. l.1.* eſt vbi quindecim, vt in ſp. *d. l.5. in f.* eſt vbi poſt decem vt in ſp. *d. l 6. in medio.* At enim *hâc l.* Beneficiarios in eodem obſequio perſeuerare vult quocumque tempore in eo obſequio fuerint. Et hæc quidem *huius legis* ſententia videri poſſet. Poſſit tamen & hæc eſſe. Nempe beneficiarios nullo honore, nulla militiâ, nullâ præſcriptione ab obſequio ſuo liberari poſſe. An verò & quando per Clericatum liberari poſſint, docebit *lex 7. inf.*

vi. Idem" A. ad Taurum PP. ö."

Primipilaribus", qui ad paſcendos milites ſollemniter ad limitem deſtinantur, grauia ſuſtinentibus detrimenta, hoc modo credidimus conſulendum, vt Duces qui multa eis" extorquere firmantur", nomine munerum vel ſportulæ, nihil amplius percipiant, quàm percipiebant à" Patre noſtræ" perennis memoriæ regente Rempublicam, ita vt ſpecies à Primipilaribus ipſa præſtetur, nec in nummum aurúmve dirigatur", ne ſuper immenſitate pretiorum neceſſitas conquerendi exſurgat. ¶ Hâc igitur remotâ iniuria, idonei" mittantur, qui ex more ſuſceptis omnibus alimoniis militaribus eaſdem peruehere contendant, actis apud Rectorem prouinciæ conficiendis, per quæ deſignabitur quantus ſpecierum modus in vſum alimoniæ militaris à Primipilaribus præbeatur", & quid ob munera Ducibus mittenda vel ſportulam, cuius habet notitiam Officium Præſidale. Dat." Epiſtula" Præfecto, cui hæc ſacra" fuerat antelata." xı. Kal. Iun. Medi." Datiano & Cereale CONS. [358.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" *ɣ. Conſtantius A & Iulianus C.*
" *Taurus* PP. Italiæ ſub Conſtantio: vid. *Proſopogr.*
" De *Primipilaribus*, vide *Paratitlon.*
" Ab eis.
" *Firmantur*: id eſt affirmantur.
" Vox hæc abundare videtur, etſi in MS. ea extet.
" Id eſt ſub patre noſtro, & ex indulto: niſi forte delenda vox, *à.*
" *ɣ. noſtro*: Et intelligit Conſtantinum M.
" Seu redigatur, atque adeò adæretur.
" Primipilares.
" Id eſt conſignetur, perferatur.
" *Data*, id eſt reddita, pariter vt *l.2. inf. de Murilegulis*: vt ſequentia docent; ſed & illud, quod *Sirmij* hoc anno egiſſe Conſtantius deprehenditur.
" Notanda hæc ſubſcriptio.
" De hac *Sacra* appellatione, vid. *Notitiam noſtram Imperij Romani*. Multa Iuretus ad *lib 7. Symmachi ep.59. & 94.*
" *Antelata*, prælata: vid. *Paratit. de conſtit. Princ.* & quæ dixi ad *leg. vn. inf. ſi per obreptionem.*
" Hinc quoque patet Præfectum P. Italiæ Mediolani conſtitiſſe.

COMMENTARIVS.

De Primipilaribvs, & Sportvlis quas hi Ducibus ſoluebant, eſt hæc Conſtantij conſtitutio, vt & altera Valentiniani *l.9. inf.* & tertia Theodoſij Iun. *l. 27. inf. h. t.* De quibus Primipilaribus plene iam dixi in *Paratitlo.* Sanè vel ex *hâc l.* quinam illi fuerint apertiſſimè diſcere licet: Primipilares ſcilicet fuerunt, *qui ad paſcendos milites ſolemniter ad limitem deſtinabantur*, ſeu vt mox dicitur, *qui ex more omnes alimonias militares ſuſceptas ad limitem peruehebant.* Quare & Theodorus Harmopolites *lib.9.t.9.* Primipilum ita definit: πριμίπιλον· ὅτι τὸ τοῖς πρώτοις ἀκοντισταῖς στρατιώταις διδόμενον σιτηρέσιον ἵνα διανείμῃ τοῦτο αὐτοῖς (στρατιώταις ſcilicet) ſcilicet Primipilum & Primipilares nomen erat....... Suidas Πριμιπιλάριος ὁ τὸ μεῖζον ἀξίωμα τῶν στρατιωτῶν ἔχων παρὰ Ῥωμαίοις. Et Gloſſæ Baſilic. πριμιπίλον στρατιωτικὴ ἄννωνα. Πριμιπιλάριοι πρῶτος τῶν ἀκοντιστῶν, πρωτεῖον τῶν δορυφόρων. πίλον γὰρ ὁ ὑσσὸς ἤτοι γρόσφος τὸ σιδηροῦν ἐμβόλιον, τὸ ἀκόντιον τὸ δόρυ. Sed & Græci ad *l.1. Cod. de condict. ex lege*: debitorem ex primipilo ita definiunt; ὁ διὰ τροφὰς στρατιωτικὰς τοῦ δημοσίου χρεωστῶν. De primipilo peculiaris eſt quoque *titulus*, *Cod. Iuſt. lib.12. t.62.* Atque vt in militia ſinguli cohortium primipilarij erant: de quo videndus Vegetius: ita & in officiis & cohortibus Rectorum prouinciarum Primipilares fuêre: quibus annona militaris ad limitem peruehenda committebatur.

¶ Huius verò functionis magnæ prærogatiuæ fuêrunt, de quo *in Paratitlo*, ac inter alia, magna commoda (id eſt ſalaria) vt docet *lex 1. Cod. de primipilo*: *l. pater*, *ff. de adim. legatis*, Vegetius *lib. 2. cap.21. de primipil. totius legion.* Ex omni legione infinita commoda conſequitur. Sed & poſt adminiſtrationem

niſtrationem primipili, dignitates eos manebant, vt docet *lex 3. ſup. h. t.* Et hæc breuiter de Primipilaribus.

¶ Hos igitur à quadam Ducum militarium iniuriâ grauique detrimento vindicat *hâc leg.* Conſtantius Imp. pariter vt Valentinianus Sen. *l. 9. inf.* & Theodoſius Iun. *l. 27. infr.* De quo, antequam ago, ſciendum eſt, quod *h. l. & d l. 9.* & *d. l. 27.* indicatur, ita ius fuiſſe hâc tempeſtate, vt Duces militares munera ſeu ſportulas quaſdam à Primipilaribus exigerent: vt cæteroquin varias diteſcendi rationes Duces habuêre, cuiuſmodi ſeptem κρουνοὺς, πηγὰς ſeptem, memorat Libanius, *Oratione* περὶ τῶν προστασιῶν *p. 21. 22.* ad quem locum iam quædam notaui. Sed & Theodoſius Iun. annonas eas non tantùm ſuæ dignitatis, publicè ſibi conſtitutas percepiſſe; verùm & alia quædam licitò ſibi vindicaſſe teſtatur *l. vlt. ſup. de erogat milit. annon.* Inter alia verò commoda erant compendia, quæ ex commeatu indulto militibus percipiebant, de quibus *l. 2. Cod. de off. P.P. Africa.* Item ſtillaturæ tùm auri tùm annonarum, quas à militibus exigebant: de quibus idem Libanius *d. pag. 22.* & *l. 28. 29. ſup. de erogat. mil. ann. Nouell. Theodoſ. 31.* Spartianus *Hadriano, & Peſcennio Nigro*: Lampridius in *Alex. Seuero.* Item commoda, quæ ex promotionibus militaribus conſequebantur: de quo eiuſdem Libanij locus eſt *dict. pag. 22.* Addantur his omnibus ex *hâc l. & d. l. 9. & d. l. 27. infr.* munera vel ſportulæ, quas Duces accipiebant à Primipilaribus; Quibus modum *hâc l.* imponit Conſtantius, & Valentinianus *d. l. 9. inf.* & Theodoſius Iun. *d. l. 27. inf.* vindicandis ab iniuria Primipilaribus, qui hâc occaſione grauia detrimenta ſuſtinebant. Nempe Duces, & modum legitimum excedebant, & immenſo pretio eas adærabant, ſeu æſtimabant: pariter vt in adærandis Stillaturis Duces ſeu Tribunos modum exceſſiſſe docet *lex 28. & 29. ſup. de erogat. mil. annon.* Ergo ſtatuit *hâc l.* Conſtantius, Primò vt nihil amplius Duces percipiant, quàm percipiebant ſub Patre ſuo Conſtantino M. Quis verò modus is fuerit, non liquet. Secundò ſtatuit, vt ſpecies ipſæ annonariæ Ducibus præſtentur, non verò adærentur; & vt *hâc l.* id effertur, *non in nummum aurumvé dirigantur*: Quomodo aliàs ſtillaturas adæratas docet *d. l. 28. 29.* & *l. vlt. eod. tit.* Ratione addita: *Ne ſuper immenſitate pretiorum neceſſitas conquerendi exſurgat.* Nempe quia immodico pretio eas ſportulas Duces taxabant. Quod cùm etiam circa ſtillaturas facerent, modum earum adærationi Arcadius & Theodoſius Iun. poſuêre: *d. l. 28. & 29. & d. l. vlt.* Et ita quidem Conſtantius *hâc l.* Atenim Iulianus in argento eas poſteà præſtari voluit: quod etiam ſecutus eſt Valentinianus, *d. l. 9. inf.* & Theodoſius Iun. *d. l. 27. inf.*

Cæterùm, vt de eo conſtare poſſit, numquid Duces ſuperexegiſſent, iubet Conſtantius *h. l.* Primipilares (quos & idoneos mitti vult) apud acta Rectoris prouinciæ profiteri, quantum ſpecierum modum in vſum alimoniæ militaris præbuerint, ſeu peruexerint, & quid ob munera, vel ſportulam, Ducibus mittenda? *Cuius*, inquit, (ſportulæ ſcilicet) *notitiam habet Officium Præſidale*: Nempe modus legitimus harum ſportularum fuit, ſic vt officium Rectoris Prouinciæ eius notitiam haberet. Quare cùm Primipilares modum annonarum à ſe peruectarum, & earum quæ Ducibus mittendæ erant, apud acta Rectoris prouinciæ profitebantur, facile erat explorare, nunquid Duces ſuperexegiſſent.

VII. * Idem A.ʺ ad Taurum PP O.ʺ

BEneficiarijʺ, vel Officiales Rationalis, ſi exhibitione curſus ſeu Primipiliʺ neceſſitate neglecta, interuersâ etiam ratione fiſcali, ad Eccleſiasʺ putauerint tranſeundum, Curialiumʺ retrahantur exemplo.ʺ ¶ Si verò obnoxij ratiociniis vel neceſſitatibus non ſint, ſub notione Iudicum, Officiis conſentientibus, ſi id probabilisʺ vitæ ſtudium poſtularit, transferanturʺ, nec ceſſionem metuant facultatum. Quòd ſi clandeſtinis artibus putauerint inrependum, adʺ Curialium ſimilitudinem, duas concedant liberis: aut ſi proles defuerit, propinquis è propria ſubſtantia portiones, tertiam ſibimet retenturi: Sin verò propinquorum neceſſitudo defuerit, geminæ portiones Officiis, in quibus militant, relinquantur, portione tertiâ tantummodo retentata.ʺ Dat. IV. Kal. Sept. Tauro & Florentio CONSS. [361.]

NOTÆ.

* *Lex 4. Cod de Epiſcopis.* Iungenda autem ei *lex 29. inf. de Decurionib.* Hanc quoque *legem* omiſit Baronius, quâ Annales Eccleſiaſtici augeri poterant.

ʺ Scribendum fuit (quomodo & factum oportuit *ſuperiore leg. 6.*) *Imp. Conſtantius A. & Iulianus Cæſ.*

ʺ *Taurus* PP. Italiæ ſcilicet ſub Conſtantio. vid. *Proſopogr.*

ʺ De his dixi ad *l. 5. ſup.* Cæterùm *Codex Iuſtinianeus* hodie omiſſis *Beneficiariis*, habet ita, *Officiales Rationales.* Cùm tamen etiam Græca *Paratitla* habeant, ἤτοι οἱ ταξεῶται, ἢ οἱ Καθολικιανοί.

ʺ De Primipilo dixi ad *l. 6. ſup.*

ʺ Id eſt, ad Clericatum: & verò id ita hîc immutauit Tribonianus *ad Clericatus honorem.*

ʺ De quibus *d. l. 29.* Trib. & ita mutauit: *ad priorem conditionem retrahantur*: detractis *hic*, & *inf.* quæ de exemplo Curialium hîc dicuntur.

ʺ *Probabilis* vitæ ſtudium, vide *l. eum qui probabilem, inf. de Epiſcopis*: & *Gloſſ.*

ʺ Ad Clericatum.

COMMENTARIVS.

CLERICATV, an & quomodo Beneficiarij (de quibus ad *l. 5. ſup.*) vel Officiales Rationalis, conditionem ſuam euitare poſſint, definit *hâc l.* Conſtantius Imp. pariter vt de Curialibus id ipſum definit eo capite quod continetur *l. 49. inf. de Decurionib.* (quæ *huic* coniungenda eſt, ceù vnius & eiuſdem conſtitutionis pars:) Et ad quod ſeſe hîc bis refert Conſtantius. Ergo vt *hic*, ita & *d.*

l. 29.

*l.*29. diſtinguitur : Vel enim Beneficiarij neceſſitatibus illis duabus (de quo dixi *ad l.*7. *ſup.*) Officiales verò Rationalis rationibus obnoxij ſunt, & tùm à Clericatu ad officia ſua reuocari eos oportet : vel obnoxij non ſunt & tùm ad officia ſua retrahi non oportet, ſi modò facultatibus ſuis vel earum parte certis caſibus cedant (quomodo & aliàs eos qui Clerici facti fuerunt, ne ad priſtinam conditionem retraherentur, bonis ſuis vel in totum, vel pro parte cedere oportuit : de quo *tit. de Decurionib. & tit. de Epiſcop. Eccleſ. & Cler.*) Et quidem ſub ſequentibus diſtinctionibus. Nam vel conſentientibus officiis, id eſt, corpore ex quo illi erant, & quidem ſub notione Iudicum Clerici facti ſunt, & hoc caſu, vt Decuriones, ita & hos facultates ſuas retinere poſſe definit : vel clandeſtinis artibus Clerici facti ſunt ; Et tùm rurſum ſubdiſtinguitur, vel enim liberos habent, aut propinquos ; & tum duas ſubſtantiæ portiones iis relinquere tenentur, tertiâ retentâ ; vel non habent, & tùm duas illas portiones officiis, id eſt, corporibus relinquere tenentur: Scilicet Principes & in his Conſtantius ſic Clericatui aut Eccleſiæ fauerunt, vt ne eo obtentu officiis & corporibus neceſſitatibúſque publicis præiudicium fieret. De cæteris vberiùs ad *d. l.*49.

¶ Hæc verò illa eſt Conſtantij conſtitutio, quam memorat Socrates, *lib.* 2. *c.* 32. *p.* 603. cùm poſt Seleucienſis Concilij hiſtoriam & memoratum Conſtantij ex Occidente Conſtantinopolim reditum, inſtitutúmque ab eo Conſtantinopoli Præfectum vrbi, (quod factum fine anni ſuperioris 360.) ait, Conſtantium capientem diuellere........ Eccleſiaſticorum ſocietatem, legem ſanxiſſe, Vt ij qui publicis muneribus obnoxij eſſent, propriæ fortunæ redderentur, eò quòd quidam ex iis muneribus obnoxij erant : & hi quidem, Curiis ; illi verò Rectorum officiis : ita enim locus ille vertendus eſt, non vt peſſimè Interprès : verba hæc ſunt: *ὁ βασιλεὺς ἐπινοήσει διασπεῖραι αὐτοὺς, νόμῳ κελεύσας, τοὺς ὑποκειμένους αὐτῶν δημοσίοις λειτουργήμασι, τῇ ἰδίᾳ τύχῃ ἀποδίδοσθαι. καὶ γὰρ ἦσαν τινὲς ἐξ αὐτῶν λειτουργίαις ὑποκείμενοι, οἱ μὲν, βουλευτηρίων. οἱ δὲ, τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τάξεων. ὑποκείμενοι* ſcilicet *δημοσίοις λειτουργήμασι* ſunt obnoxij muneribus ciuilibus, publicis functionibus occupati, vt Innocentius in hoc ipſo argumento verſans *in Decretis c.* 18. & apud Gratianum *c. preterea*, *diſt.*51. non verò, vt vertit Interpres, qui publica munera obirent : *τῇ ἰδίᾳ τύχῃ ἀποδίδοσθαι* eſt propriæ fortunæ conditioni reddi, non vt Interpres ad priuatæ vitæ conditionem redigi, *ἰδία τύχη*, eſt propria fortuna (id eſt, conditio,) quæ vox *fortuna* eodem ſignificatu vſurpatur *inf. l.*28. 30. *l.*1 18. 172. 183. *inf. de Decurionib.* fortunam propriam ſubire coguntur. *d. l.* 172. id eſt, ſtatum priſtinum vt mox *ibid.* *βουλευτήριον* item vocat Curiæ ſortem accipiendæ, non Senatores. Tandem *οἱ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τάξεων*, non ſunt, vt Interpres vertit, qui magiſtratus in prouinciis geſſerunt, verùm Magiſtratuum Officiales, Cohortales, Beneficiarij.

VIII. * Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Mamertinum PP. ō." Poſt alia.

QVI in Proconſulum", Conſularium, Correctorum, vel Præſidum Officiis ita ſtipendia merentur, vt Reipublicæ" partes pro virili captu" ſpernui" laborum procurent, ſi curſui" veredorum obnoxij, vel paſtui primipili", militiam clariorem aditu" obſtricti" itineris occupauerint, ita infulas" adfectati honoris admittent", vt neceſſitatem vetuſtæ procurationis agnoſcant. ¶ Liberi verò eorum, ſi ab ineunte æuo alterius" gradus ſacramenta meruerint, paternæ neceſſitatis condicione non aliàs fatigentur, quàm ſi adhuc eos, loci quamquam altioris, tamen eiuſmodi docebitur retinere menſuram", & parua contumeliâ dignitatis paterni muneris ſubdantur impenſis. ¶ Et quoad huiuſmodi" homines in his prouinciis militabunt, quos aut primipili paſtus, aut neceſſitas veredariæ non adigat functionis, XXV. eos ſtipendia à nexu Curialis nominationis abſoluant. Liberis eorum ea condicione obnoxiis Municipum" conplexui relinquendis, ſi militiæ detrectauerint voluntatem. ¶ Subſcribendarij" verò, Tabularij", Diurnarij", Logografi", Cenſuales", ſi & cenſu opulenti erunt, & exercitatione quantulacunque eruditionis, poſt emenſum munus eâ condicione Curiis adgregentur, ſi cùm in Officiis eſſent vilioribus, nulla eos ſuppliciorum macula turpauerit." ¶ Et" quoniam infinitum eſt viritim cuncta complecti, hoc quaſi generale concluſio Legis amplectitur, Vt quicumque alij, ſine defenſione prædictorum priuilegiorum, in quibuſlibet vrbibus, oppidis, municipiis repperiantur, pro captu virium & mediocritate cenſuum Curialia officia ſuæ ſortis agnoſcant : & cetera. Dat. III. Id." Mai, Hadrianopoli, diuô Iouiano & Varroniano CONSS. [364.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod Iuſt.* Iungendæ autem ei, *lex* 58. *inf. de Decurionib. lex* 18. *infr. de curſu publ.* Imo & *lex* 5. *ſup. de re militari*, emendato die : nam ibi ſubſcribitur dies III. *Kal. Mai.* Fortè ea *lex* 2. *Cod. de apparitor. Magiſtr. mil.* quæ ſine die & Conſule eſt.
" *Mamertinus* PP. Italiæ ſcilicet ſub Valentiniano Sen. vid. *Proſopogr.*
" *Ordo* hic obſeruandus : qui & in *Notitia Imp.* obſeruatur.
" Ita *d. l.* 5. cui ſalutarem maximè Reipublicæ operam perſequuntur.
" Ita *fine leg.* pro captu virium & mediocritate cenſuum.
" *Spernui laborum*, ſi vera eſt lectio, fuerint qui labores ſpernunt. Quæ vox alibi non occurrit : ſed vox, *ſpernax* : MS. habet hic *ſperui*. Tentaret quis, *ſtrenuis*
" Vide *l.* 7. *ſup.* plenè *tit. de curſ. publ. infr.*
" De *Primipilo* dictum *ad l.* 6. *ſup.*

" Ambitu.

" Ambitu.
" *Obſtricti*, id eſt interdicti: An *obſtructi* ?
" *Inſulæ* honorum: vide *Gloſſar.*
" *x. amittent.* Poſſit tamen & hoc iuſta interpretatione tolerari nempe eatenus honores his prodeſſe, vt tamen neceſſitates illas agnoſcant.
" Quàm officialis.
" *x. menſura.*
* *Secunda* pars *huius legis.*
" Putà Officiales Proconſulis, Conſularium, &c.
" Id eſt Curialium.
" De *Subſcribendariis* dixi ad *l. 1. ſup. de erogat. mil. annon.*
" De *Tabulariis* dixi ad *l. 1. ſup. de Tabulariis.*
" De *Diurnariis* dixi ad *l. 11. ſup. de erog. mil. ann.*
" De *Logographis* dicam *infr. tit. ne collatio per Logograph.*
" De *Cenſualib.* dixi ad *l. 4. ſup. de Tabulariis & Cenſualib.*
" *Turpare.*
" Notanda hæc concluſio, & clauſulæ prolixæ conſtitutionis index.
" Ita quoque *d. l. 58. & 18.* at *d. l. 5. ſup. de re milit.* III. Kal. Mai.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Senioris quatuor conſtitutiones ſequuntur, de Officialibus Iudicum, putà *lex hac* 8. 9. 10. 12. *h. t.* Quibus addendæ ſunt de iiſdem Officialibus eiuſdem *lex* 10. 11. *ſup. de Numerariis*, *lex vn. ſup. de priu. appar. Mag. poteſt. lex* 8. 9. 10. 11. 12. 13. *inf. de diuerſ. officiis.* Hæc ſanè primâ ſui parte de Officialibus Iudicum agit eóſque reſpicit, vt ne ij eorúmque liberi obtentu aliquo elabantur. Atenim pars altera ab hoc *titulo* fermè fugitiua, Curias potius reſpicit: deſignatis videl. variis hominum generibus, qui ad Curias nominari poſſunt.

Et verò hæc *lex* pars eſt prolixioris conſtitutionis Valentinianeæ, quâ tùm curiis, tùm officiis Iudicum, curſuique publico, & Rei Militari prolixè conſultum iuit; vt apparet ex *h. l. & l. 58. inf. de Decurionib. l. 18. inf. de curſu publico*: *l. 5. ſup. de re militari*, quæ velut vnius & eiuſdem Conſtitutionis partes *huic* noſtræ coaſſandæ veniunt: ſic quidem vt, quemadmodum *hâc l.* agitur de liberis Officialium, ita quoque agatur *d. l. 58. inf. de Decurion.* de filiis Curialium: *l. 5. ſup. de re milit.* de filiis Veteranorum. Ergo pars prior *huius l.* officia Iudicum ordinariorum & officiorum vtilitatem reſpicit. Nempe Officiales obnoxios exhibitioni curſus publici, (de quo ad *d. l. 18. inf. de curſu publ.*) vel paſtui primipili (de quo ad *l. 6. ſup. & in Paratitlo*) Dignitatis vel militiæ clarioris aut honoris alicuius obtentu ab hâc procuratione liberari vetat. Denique dignitatem nullam ab hâc procuratione immunitatum tribuere definit. Quod & ipſum de Curiali conditione definit *d. l. 58. inf. de Decurionib.* Nempe Officiales Iudicum ordinariorum ſuo quoque ordine & ad curſum exhibendum *h. l. & l. 6. 7. inf. de diuerſ. offic. l. 34. 42. 46. inf. de curſ. publ.* & ad primipili paſtum vocabantur, ſeu primipilares ex his ſumebantur, vt docet *d. l. 6. inf. de diuerſ. offic. & d. l. 18. infr. de curſu publ.* Sic quidem vt ab his functionibus liberari non poſſent vllâ dignitate, militiâ, aut honore. Imò in tantum, vt liberi quoque eorum conditioni paternæ tenerentur, ſub hâc tamen Dignitatum diſtinctione; Nempe vt non teneantur, ſi ineunte æuo ita aliam Militiam ſubierint, & ad locum altiorem eámque dignitatis menſuram peruenerint, vt iam nonniſi cum contumeliâ Dignitatis eiús ad paternam conditionem vocari poſſint: ſi verò non tanta ſit Dignitas, vocentur. Et hæc quidem de priori *huius leg.* capite.

¶ Poſtremo capite quatuor hominum genera deſignat Valentinianus, quæ ad Curiam nominari poſſunt. Primò *Officiales*, poſt primipili paſtum & curſus exhibitionem, ſi nondum 25. annis Officiales fuerint, aliud ſi vigintiquinque ſtipendia meruerint: cùm tamen ex Conſtantij *l. 6. inf. de diuerſ. offic.* decennium ſufficeret. Secundò & liberos eorum, ſi Militiam detrectent. Tertiò curiis quoque adſcribi permittit ciuitatum miniſteriales & officia, veluti Subſcribendarios, Tabularios, Diurnarios, ἡμερολόγους, Logographos, Cenſuales, (de quibus *ſuis locis*) poſt emenſum munus (qui ſanè Curiis adſcribi optabant ſeu ad Curias adſpirabant, vel vocabantur, vt præter *hanc leg.* de Tabulariis, docet altera eiuſdem Valentiniani *lex 2. ſup. de Tabulariis*:) ſub triplici conditione; 1. ſi facultatibus abundent. 2. Si quantulúmque eruditi ſint: quæ eruditionis conditio cur à Valentiniano exacta fuerit in ciuitatum miniſterialibus ad Curias nominandis, obſcurum eſt: Tertia conditio eſt, ſi modò cùm in officiis illis municipalibus eſſent, nulla eos ſuppliciorum macula turpauit, id eſt ſi non quæſtioni & tormentis ſubditi fuerint. Quæ officiorum illorum vilitas fuit, vt Conditionales eſſent, & Quæſtionibus obnoxij forent; vt oſtendit quoque de Cenſualibus, *l. 4. ſup. de Tabular.* Contrà, ea Curialium dignitas fuit, (vt vocatur *l. 4. ſup. de Tabular. l. 47 infr. de Decur. & l. 1. infr. ad Leg. Corn. de falſo*:) ſeu honor, *d. l. 1. in fin. ad Leg. Corn. de falſo*; vt vel torti ad Curiam non admitterentur, vt *h. l.* vel Principales à Quæſtionibus fermè immunes eſſent, eiuſdem Valentiniani *l. 61. inf. de Decurionib.* vel omnes de quo ad *l. 4. ſup. de Tabular.* & ſæpè *inf. tit. de Decurionib.* ac nominatim ad *d. l. 61.* eiuſdem Valentiniani. Sanè vt ita aliàs qui torti erant, non tam facilè ad maiorem gradum perueniebant, ne Ordinum dignitas vileſceret: ſic certè eos qui torti fuiſſent, vel ſubuerbuſti, ciues Romanos fieri non potuiſſe, ſed Dedititios tantùm, notum eſt. Et hæ quidem tres conditiones adſciſcendis in Curiam ciuitatum Officialibus, & inter alios Tabulariis, imponuntur *hâc l.* à Valentiniano Sen. Qui & aliam impoſuit *d. l. 2. ſup. de Tabular.* vbi vide quæ dixi. Ex *hâc* interim *leg.* & *d. l. 2. ſup. de Tabulariis* apparet, conditionales ſeu Miniſteriales ciuitatum inferius Curialibus fuiſſe. Hinc Conditionales ad Curiam tanquam ad maius quid adſpirauêre, & promoti fuêre, *h. l. & d. l. 2. ſup. de Tabular.* Et viceuerſâ Curiales miniſterio Ciuitatis ſeſe mancipantes, deponere dignitatem credebantur, *l. 4. ſup. de Tabular.* Poſtremò & generali concluſione iubet Valentinianus Sen. *h. l.* quoſcunque alios, priuilegiis non ſubnixos, ſibi vacantes, vagóſque ſcilicet, ad Curiam vocari. Quod & ipſum complutibus legibus aliis *inf. titulo, de Decurion.* cauetur: putà *l. 137. 139. &c.*

Et quidem vnus tantùm in omnibus officiis omnium Magiſtratuum Ciuilium & Militarium, niſi quòd duo Principes ponuntur in officio alterius Magiſtri militum præſentalis in Oriente. Principis huiuſmodi, qui principem locum regendis cohortibus obtinebat, meminit quoque Symmachus *lib. 3. ep.* 87. meminit & *lib.* 10. *ep.* 36. *inf.* Sumptus verò Princeps Primò vel ex, ſeu de eodem Officio vel Corpore, vt Princeps officij Proconſulis Aſiæ Comitis rei militaris per Iſauriam Ducis Arabiæ, Ducis Scythiæ, Mœſiæ ſecundæ, Primæ Daciæ Ripēſis Conſularium veluti Palæſtinæ, Præſidum veluti Thebaidos, Ducis Pannoniæ ſecundæ Valeriæ, Pannoniæ primæ, Belgicæ ſecundæ, Correctorum, veluti Apuliæ, Præſidum, veluti Dalmatiæ.

Secundò. Vel de ſchola Agentium in rebus, & fermè Ducenarius, vt in Oriente Princeps officij Proconſulis Achaiæ, Comitis Orientis, Præfecti Auguſtalis Vicariorum omnium, Comitis rei militaris per Ægyptum, Ducis Thebaidos Palæſtinæ, Phœnices, Oſchoënæ, Meſopotamiæ, Armeniæ: In Occidente Proconſulis Africæ, Vicariorum omnium.

Tertiò. Eſt vbi non deſignatur, vnde ſumeretur, veluti Princeps officij Præfectorum Prætorio, Præfecti Vrbis, Magiſtrorum militum, Ducis Syriæ.

Quartò. Vel ex alio officio, veluti Princeps officij Magiſtri Equitum Galliarum & Comitis Africæ, Tingitanæ, Britanniarum, Mauritaniæ, Tripolitanæ, Rætiæ, Ducis Armoriciani Britanniarum Moguntienſis, ex officiis Magiſtrorum militum Præſentalium alternis annis, vno anno à parte Peditum, alio, à parte Equitum; vel à parte Peditum tantùm, veluti Princeps Comitis litoris Saxonici per Britanniam, Ducis Sequanici: item ex Præfecti Prætorio veluti Princeps Conſularis Campaniæ de officio Præfecti Prætorio Italiæ. Et hæc quidam de Principe ex *Notitia Imperij*. Principis apparitionis Præfecturæ Prætorianæ meminit quoque Ammianus Marcellinus *lib.* 15. *p.* 39. Symmachus Principis officij Præfecti Vrbis & Vicarij *lib.* 10. *ep.* 36. Officiorum Principes memorat Capitolinus *in M. Antonino Philoſopho*, *p.* 25. 26. Lampridius quoque Magiſtros aut Principes officiorum παρ᾽ ἄλλοις *in Alex. Seuer. p.* 124. Verùm id de Iudicum Officialibus perperam accipiunt nonnulli Interpretes, cùm id de Palatinis & Caſtrenſianis officiis eorúmque Principibus accipiendum ſit. Quos Spartianus *in Peſcennio* Officiorum Magiſtros vocat. In *Suida*, & Gloſſis *Baſilicôn* rectè πρίγκιψ ὁ ἔξαρχος τῆς τάξεως, vel ὁ πρῶτος τῶν πολιτικῶν ταξιωτῶν. Et ita quidem proprio ſignificatu Principes accipiendos.

¶ Alio enim & latiore ſenſu Principes quandoque olim dicti officij, non quidem omnes qui in officio alicuius Magiſtratus apparebant, quomodo cenſet vir doctus, veluti qui ſub Magiſtro officiorum militabant; Verùm qui ſummates in ſchola vel officio & præcipui erant. Hoc ſenſu in *paſſione Cypriani* duo Principes officij Proconſulis, qui tamen Statores erant, dicuntur. Hoc ſenſu in *Paſſione Proceſſi & Martiniani*, qui duo Magiſtriani dicuntur, dicuntur alibi Magiſtri Principes, mox Magiſtriani Principes. Magiſtriani autem, vt id obiter dicam, ſiue qui in officio Magiſtri officiorum erant, ſiue qui nominatim ex ſchola Agentibus in rebus, quos Græci μαγιστριανοὺς dicebant, non quia ex ſcholâ Agentium in rebus principes mittebantur ad gubernanda officia ciuilium (adde & militarium) magiſtratuum, quod idem vir doctus ſcripſit, nam neque ex Agentibus in rebus ſemper ſumpti Principes Officiorum: quod ex *Notitia Imperij* probatum eſt: Verùm quia ſub Magiſtri officiorum diſpoſitione erant, quod præter *Notitiam Imperij* docet *lex* 3. 4. 7. 8. 9. 11. 14. 15. 17. 18. 19. 20. & *vlt. ſup. de agentib. in rebus*, *l.* 8. *ſup. de Princip. Agent. l.* 2. *ſup. de commeatu*: *l.* 29. *inf. de hæreticis.* Eodem ſenſu Principis appellationem accipio in *paſſione Glyceriæ*, εἶπεν ὁ ἡγεμὼν τῷ πρίγκιπι, δεξάμενος τὸν δακτύλιον τοῦτον ἀπελθὼν σφράγισον τὴν φυλακὴν ὅπου εἰσὶν οἱ μάγοι ἐκεῖνοι. Quo loco vir doctus Principem ibi ῥητῶς accipiendum putabat pro Præfecto Carceris: quod erroneum eſt. Nam etſi loco illo Princeps officij carcerem obſignare & obfirmare à Iudice iubeatur, attamen in commune omnes Iudicum præceptiones à Principe officij implebantur: vt docet vel *lex* 6. *ſup. de Princip. Agent. in reb.* Et hæc de Principibus officiorum.

De Cornicvlariis in *Paratitlo* quoque dictum: ſed tamen & teſtimonia τῶν τὰ ἔξω conquirenda. Igitur apud Aſconium Pædianum *in* 3. *contra Verrem*: *Accenſus nomen eſt Ordinis, & promotionis in Militiâ: vt nunc dicitur Princeps, vel Commentarenſis, vel Cornicularius: hæc enim nomina de Legionaria militia ſumpta ſunt*: & Notitia *Imperij* eoſdem vbique à Principibus officiorum ſecundos facit. Symmachus *lib.* 10. *ep.* 56. *Petronianus*, inquit, *vrbanarum dudum cohortium miles ad Cornicularium gradum inculpati laboris diuturnitate prouectus more inſtitutóque Maiorum, teſtimonium meruit Caſtrenſis induſtria*, &c. Eiuſdem meminit & Caſſiodorus *lib.* 11. *var.* 18. 19. & 36. cuius verba alia occaſione proferam. Fit & mentio in veteri Inſcriptione Cornicularij Tribuni. Nominis rationem in genere reddit Caſſiodorus 11. *ep.* 36. *Præfuit enim*, inquit, *cornibus* (ita enim ſcribendum, non *curribus*, non *iuribus*:) *Secretary Prætoriani vnde ei nomen eſt deriuatum.* Fortè etiam paulò pòſt, hæc vox reſtituenda, ibi; *eo miniſtrante calculum* [corniculum] *ſcripſimus inempti.* Inter Primates eum idem Caſſiodorus numerat *d. ep.* 19. pariter vt *Notitia*, & *leges.* Pancirolus in *Notis* ad ea deriuatum putat, quod pro Inſigni, *Cornu* vteretur, vel fortè ex eo ſilentium litigantibus indiceret. Salmaſius *in Solinum p.* 547. & 548. Cornicularios (quorum meminit etiā Valer. *lib.* 6. *c.*.. §. 11.) in militiâ Romanâ à *Cornibus*, ſeu *Corniculis* galearum ita dictos autumat, & ſic à galeæ paraſemo in militiâ Romanâ Beneficiarios, vt plurimùm Tribunorum & Centurionum, & ſic milites honeſtiores. Idque nomen ab antiqua Militia ductum in officiis Magiſtratuum poſterioris æui remanſiſſe; ſic tamen vt tùm neſcierint vnde Cornicularij olim nomen habuiſſent. Ioculares aliorum hîc lapſus iam feliciter profligauit Iuretus *ad Symmachum*, nomen id deducentium vel à cornu tubæ, vel à corniculis queis vt & armillis olim donati milites. Ergo à Cornibus Secretarij ita dicti fuerint, Caſſiodoro iudice; quia ad Cornua Secretarij Iudicibus præſtò eſſent: & ſic ab his Corniculis, Cornicularij: & Corniculum officiorum gerere dicti *l.* 5. *inf. de iis quæ adminiſtr. l.* 8. *inf. de diuerſ. offic.* quomodo corniculo merêre apud Suetonium *in Orbilio Grammatico.* Quodnam verò Cornicularij officium in Secretariò Iudicis ſeu Magiſtratus fuerit, nunc quærendum eſt: Caſſiodorus ipſe PP. id indicare videtur *lib.* 11. *var.* 36. cùm de Corniculario agens, ait: *Eo miniſtrante calculum ſcripſimus inempti quod magnis pretiis optabatur impleri: gratificati ſumus cui leges fauerunt, negauimus cui iuſtitia non promiſit.* Nempe ad Cornua Secretarij adſtabat & miniſtrabat Iudici agenti, loquenti, ſcribenti, reſcribenti. Error eſt Panciroli, qui eum fuiſſe putat qui iuſſa, ſententias, & decreta Præfecti Prætorio...... addito loco Caſſiodori

bantur, *d. l.20.21. & l.5. C. de principib. Agen. in reb.* & Caſſiodorus. *6.var.6.* Priuilegia etiam Adiutorum Palatinorum Comitum S. L. & R. P. memorantur *l.20. de Palatinis*: De Primicerio Adiutore officij Præfecti V. eius officij tempore, quidque ad eius curam pertineret, deque promotione ad id officium, eſt *d. lex vlt. Cod. de offic. Præf. Vrb.*

Quintò, Adiutores (ducum) repetere idem munus vetiti, *l.16. ſup. de Numerariis.*

¶ Nunc de *legis noſtræ* ſententia. Vetantur *h. l.* à Valentiniano, Principes & Cornicularij ſtationes ſuas aliis vendere quàm Adiutoribus ſuis, qui tamen ipſi nunquam eiuſmodi ſtationes egerint.

XI. *Idem" AA. Feſto" Conſulari Syriæ."

SOlita Cohortalibus Syriæ priuilegia, quæ à Diuo Diocletiano † porrecta ſunt adque conceſſa, nos quoque porreximus, ac iubemus, Eos non ad ſollicitudinem vaſtagæ", non ad functionem nauicularia" deuocandos, non inuitos Curialibus cœtibus adſcribendos, verùm peracto labore militiæ, paſtus primipili" competenti ſedulitate functione tranſactâ, prærogatiuam his recuſationis" offerimus. Dat. VI. Non. Octob. Valentiniano & Valente AA." CONSS. [365.]

NOTÆ.

* *Lex 3 Cod Iuſt. eod. tit.*

" In Cod. Iuſt. *Imppp. Valentinianus* VALENS *& Gratianus AAA.* Rectè, & proinde hæc *lex* referenda *ad Valentinianum & Valentem* II. coss id eſt A.D. 368.

" De hoc *Feſto* dicam mox in Commentario.

" Cœles ſcilicet vbi *Antiochia*.

† *Diocletiani* conſtitutionem nota, cuius nulla alibi memoria occurrit.

" Pro *baſtaga*. De hâc porrò dicetur pleniùs *ad l.4. & 11. inf. de Murilegulis.* Neque tamen hîc *baſtagia* reponendum, quod putauit vir doctus: de quo ad *d. l.4. & 11.*

" De *Nauicularia* functione ſuo *tit. inf. lib.13.*

" De *Primipilo* ſeu primipili paſtu, tùm in *Paratitlo*, tùm ad *l.6. ſup.*

" Id eſt, vt ne ad baſtagam & nauiculariam functionem, vel Curias inuiti vocentur.

" Referenda omnino hæc *lex, ad Valentinianũ & Valentẽ* II. coss. id eſt A. 368. vide quæ ad inſcriptionem jam notaui.

COMMENTARIVS.

DE PRIVILEGIIS cohortalium, id eſt officialium Rectoris Prouinciæ, ac nominatim prouinciæ Syriæ (Cœles ſcilicet) eſt hæc Valentis conſtitutio: pariter vt Conſtantini *lex 1. ſup.* Sic quidem vt Priuilegia à Diocletiano Imp. his olim tributa confirmatum eat. Nempe immunes eos eſſe iubet peracto labore militiæ & paſtu primipili à triplici onere quæ prærogatiua Recuſationis *h. l.* dicitur: 1. à *Baſtaga* onere, id eſt tranſuectionis onere per animalia, de quo dixi ad *l 4. & 11. inf. de murilegulis.* 2. item à *Nauicularia functione*, quæ & ipſa tranſuectionis ſpecies fuit, de qua ſuo *titulo inf. de nauiculariis.* Quomodo & ab ea excuſabantur Agentes in rebus *l.20. inf. de nauicular.* 3. Tandem à *Curiæ* onere, vt ſcilicet inuiti Curialibus cœtibus non adſcribantur. Quæ ipſa, vt dixi, Conſtantini mens fuit, abrogatâ contrariâ Maxentij lege: *l.1. ſup.* Et tamen à protoſtaſiæ munere immunes non erant, *l. vlt. inf. de protoſtaſia.*

¶ Ex *hâc* porrò *lege* apparet, finem militiæ Officialis ſeu cohortalis fuiſſe paſtum primipili ſeu annonæ militaris ſolicitudinem. Quod & ipſum colligitur ex *l.10. ſup.* Vnde & Extrema functio, dicitur *l.16. inf. h. t.* & à Veteranis ſuſtineri militiæ ſtipendiis emenſis, *l.61. inf. de hæreticis*: de quo paſtu primipili dixi in *Paratitlo* & ad *l.6. ſup. h. t.*

¶ Tandem obſeruandum, Feſto Conſulari Syriæ hanc *legem* inſcribi, cuius Feſti meminit Ammianus Marcellinus *lib.29. p.422.* vbi tamen perperam Feſtinus vocatur (quanquam *ibi* poſtea Valeſius repoſuit Feſtus) *Feſtinus*, inquit, *Tridentinus ad Orientem tranſgreſſus eſt, ibique adminiſtratâ Syriâ magiſterioque memoriæ peracto, bona lenitudinis & reuerentiæ reliquit exempla, vnde regere Aſiam Proconſulari poteſtate exorſus,* &c. Meminit & Libanius *de vita ſua p.51.* Αἰθιεκός τι, inquit, καὶ φῆσος Σύρων μὲν ἄρχων ἑκάτερος, ἄρξαντες δὲ πρὶν ἢ Βάλεντα δεῦρ [Antiochiam] ἥκειν. Quibus verbis etiam Libanius tempus deſignat, nempe Feſtum Syriæ præfuiſſe antequam Valens Imp. Antiochiam veniret: quò certè peruenit A. 370. Et hæc de Feſto Conſulari Syriæ. Hic idem Feſtus poſt adminiſtratam Syriam Magiſter memoriæ fuit, vt idem Ammianus Marcellinus docet, & Suidas *in v.* Φῆστος: ex Eunapij Hiſtoria *ibi*, τὴν δὲ βασιλικὴν γλῶσσαν ἐπεπίστευτο: quæ alioquin verba non cepit Interpres eius, imò & mutare inſtituit: ſic & de Nimphodiano........epiſtolam Græcam ὁ αὐτοκράτωρ αὐτῷ καὶ τὴν βασιλικὴν γλῶσσαν ἐπιτρέψει. Et quia in eo nunc ſumus, accedo omninò Valeſij coniecturæ ad Ammianum Marcellinum hunc ipſum Sextum Rufum Feſtum eſſe, cuius breuiarium extat ad Valentem Imp. Nam & tempora congruunt, & quod in MSS. Sextus Rufus Feſtus Dictator vocatur, id eſt, Magiſter memoriæ. Nam quod rectè probauit Guntherus *de off. ducum Auguſt. p.428.* & Salmaſius *in Hiſtoriam Auguſtam p.450.* Dictare ad memoriam dicebatur Magiſter memoriæ. Et certè quod ipſe addo: ſcripſit omnino Feſtus ille A.370. poſt Valentis de Gothis victoriam, & cum iam Perſico bello Valens illigatus eſſet: quod docent extrema Breuiarij. Item addo & illud: omninò Breuiarij iſtius conficiendi negotium à Valente datum conuenire dignitati & officio quod gerebat Magiſter memoriæ. Quod & initio Breuiarij indicari puto cum ait: *breuem fieri à ſe præcepiſſe Valentem, & facultatem latius eloquendi ſibi deeſſe.*

Quibus addo quod ſorex indicio ſuo ſe prodit, cùm extra propoſitum ſuum notat Alexandrum

" *Seuerus* hic dicitur *hic*, & *d.l.6.* PE.P. Atenim vocatur PF.V. *l.4.inf.de calcis coctorib. l.vn.inf.de mendic.non inual.l.2.inf.de lucris officior.* Imò & *l.8.inf.de Legatis*, vbi tamen hæc ſubſcriptio addita *PP.Karthag.*
" Eorum maioribus.
" Per dignitates honorarias.
" Qua patres ſeu maiores.
" *& aurariis*: de quo mox.
" Hoc.

COMMENTARIVS.

De Primipilarium (de quibus dixi *Paratitlo* & ad *l.6.ſup.*) liberis, eſt hæc Valentiniani Iun. *lex*: quæ quidem pars eſt prolixioris Valentinianeæ conſtitutionis, ex quâ ſupereſt, vt mihi quidem videtur, & alterum caput: putà *lex 6. ſup. de deſertoribus*, quam ideo *huic* ſociandam cenſeo.

¶ Hæc vt intelligatur, tria prænoſcenda ſunt. Primò, liberos Primipilarium officiali neceſſitati regulariter exemplo parentum, obnoxios fuiſſe, quod præter hanc *leg.* docet quoque *lex 11. ſup. de fil. mil. apparitor.*

Secundo prænoſcendum, cùm Militiæ deſertæ ſupplementa comparanda eſſent, ſæpè Imperatores aurum tironicum exegiſſe: de quo *ſup. tit. de tironib.* vt in ſp. *d. l.6.* vel vt hæc loquitur, ſi tempus efflagitaret, iuuari Rempublicam expenſis Aurariis, (ita enim *hîc* reponendum:) Auraria expenſa *hîc*, quo ipſo ſenſu auraria præſtatio, *l. vn. inf. qui à præbit. tiron.*

Tertiò prænoſcendum, variis rationib. hanc aurariam præſtationem exactam, vel ab Honoratis de quo *d. l. vn.* vel ab iis quæ tirones deſertores dederant, vt in ſp. *d. l.6.* (quæ *huic* coniungenda eſt) vel ab iis qui ad aliud vitæ genus ſeſe contulerant quàm oportebat. Hoc exemplo Primipilarium liberos conditioni paternæ elapſos aurariis Rempubl. expenſis iuuare iubet *hâc l.* Valentinianus Iun. Aliàs Veteranorum filij elapſi militiæ Armatæ Vicarios pro ſe tirones dare debebant, cuius tamen præſtationis gratiam facit Valentinianus Sen. in ſp. *l.78. inf. de Decurion.* Honorius in ſp. *l. vlt. ſup. de fil. milit. apparit.* Atque ita quidem hæc *lex* intelligenda eſt: & ſocianda cum *d. l. 6. ſup. de deſertorib* quæ argumento quoque *huic* conuenit, nam & de deſertoribus ſuæ conditionis vtraque *lege* agitur, & vtraque de auraria præſtatione.

XIV. Idem AAA. ad Proculum" Comitem Orientis.

Qvi relicto Principatus" officio quod gerebat, ad Senatoriæ dignitatis nomen ambiit, propriæ redditus militiæ plumbatis" cohercendus eſt. Dat. Prid. Non. Iul. Conſtantinop. Merobaude II. & Saturnino conss. [383.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod.Iuſt*
" *Proculo* huic Comiti Orientis inſcribitur anno ſuper 382. *lex 90.infr.de Decurion.* hoc ipſo anno *lex 105. infr. de Decurion.* ſed & dignitate omiſſa, *lex 22.inf.de oper.publ.* Eiuſdem meminit Libanius *de vita ſua*, p. 66 68. & *orat. ad Icarium*, non ſemel *p.455.456.458* qui Icarius Proculo in Comitiua ſucceſſit. Quibus locis Adminiſtrationem eius tyrannicam ſuggillat, & quomodo cum dedecore Magiſtratu exierit.
" De Principatu dixi plenè ad *l.10 ſup.*
" De *Plumbatarum* pœnâ dixi ad *l.* .. .. & ad Libanium *p.26.27.* de eâ in vniuerſum *hoc Codice* ſunt decem conſtitutiones: putà *hæc lex*, & *lex 2. infr. l.vn.ſup. de his qui pot.nom. lex 40. 53 inf. de hæreticis.*

COMMENTARIVS.

Theodosii M. leges ſequuntur quatuor: putà *lex 14.16.17.18. inf.* Hâc *lege* Principatvs officio (de quo dixi plenè *ad l. 10. ſup.*) relicto, Senatorem factum, reddi militiæ ſuæ, plumbatiſque (de quibus plenè alibi) coërceri iubet Theodoſius M. Quæ quidem conſtitutio data ad Proculum Comitem Orientis (cuius etiam apud Libanium mentio non vna, de quo iam *in Notis* dixi) Pariter vt anno ſuperiore 382. *l. 90. infr. de Decurion.* ad eundem Proculum Comitem Orientis data, & *l.93. eod. tit.* Curiales, qui ad Senatoriam dignitatem adſpirarent, præſtare quas debebant reliquas functiones Curiæ, vel ſi cunctas obiiſſent pro ſe Curiæ ſubſtituere voluit, ei rei Proculo ſeriò inſiſtente. ¶ Quod quidem vtrumque quod Proculus... Theodoſio M. tum illud inquam quod *d.l.90.* tum quod *h. l.* potiſſimùm continetur, ſæui & tyrannici animi in Proculo iſto argumentum eſt; ſic vt Libanius meritò eum eo nomine perſtrinxerit *de vitâ ſuâ* & *orat. ad Icarium*, eius in Comitiua Orientis ſucceſſorem. Annon enim ſæuum id maximè, plumbatis coërceri eum qui Senator factus fuerat, cùm ſatis eſſet propriæ militiæ ordinis ſui deſertores reddi? Verùm hoc tempus eſt, quo plumbatarum vſus cùm maximè Iudicum acerbitate in vſum venit, quem & aliàs à Theodoſio M. coërceri oportuit, de quo iam quoque dixi *ad Libanium p.26.27.* Illud interim diſcrimen, collata *hâc l.* cum *d. l.90.* obſeruandum, Curialem à Senatoriâ dignitate ad curiam tantum retrahi, non etiam plumbatis coërceri, quia Curiales à plumbatis immunes fuere ſub Theodoſio M. nominatim, vt fidem facit *lex 80.85.* & aliæ *inf. tit. de Decur.* vbi dicam plenè: At Officiales coërceri, à quibus ipſi immunes non erant.

xv. * Idem AAA. ad Neoterium PP.ő."

SI Apparitor diffugerit criminoſus", Edictum quo reuocari poſſit, adiectâ condicione", legibus", ſubſequatur: cui niſi fuerit ſatisfactum, meritò in latitantem à Iudice pro qualitate peccati ſententia proferetur: veniam enim talibus nos" promittimus non daturos, *Vt ſaltem huiuſcemodi oraculi ſanctione perterriti, cùm de indulgentia deſperare" cœperint, aut ſcelera nulla committant, aut nouerint crimina nec fuga latebris, nec indulgentiis relaxanda.* Dat. prid. Id. Iun. Med Arcadio A. I. & Bautone CONSS. [385.]

NOTÆ.

* *Lex 6. Cod. Iuſt. eod. tit.*
" *Neotherius* PP. vid. *Proſop.*
" *Criminoſus*, vide *Gloſſ.*
" Qua? Impunitatiſnè ſeu indulgentiæ? Minimè: verùm *Comminationis, condemnationis*; quomodo fortè hîc reſcribendum alterutrâ voce.
" Id eſt ſecundum leges.
" Hanc vltimam ſententiam elegantiâ omni detractâ, ita contraxit Tribonianus: *Veniam enim talibus non permittimus, nec indulgentiis crimina ſubleuamus.*
" De hac *deſperandi* voce ad *l. 2. ſup. de Veteranis.* Deſperationis neceſſitas, *l. 11. de indulg. crim.*

COMMENTARIVS.

IN REOS criminum Latitantes Apparitores ſeu Officiales Rectorum prouinciarum, eſt hæc Valentiniani Iun. conſtitutio: quæ vt tribus ſententiis conſtat, ita tria notabilia continet. *Primùm*, iubet eos Edicto propoſito citari, de cuiuſmodi Edictis reorum & fugitiuorum citatoriis varia exempla variæque leges occurrunt. *Secundò* ſi ad hoc Edictum non venerint, in latitantes ſententiam à Iudice ſeu Rectore prouinciæ proferri iubet: quod addendum eſt aliis exemplis, quibus in abſentem ſententia dici poteſt: Tandémque quod *Tertiò* notandum, omnem veniæ ſeu Indulgentiæ Principalis ſpem præcidit, elegantiſſimâ ſententiâ additâ, quam ſuſtulit Tribonianus. Quod aliis exemplis addendum; quibus Principes proteſtati ſe veniam nulli daturos.

xvi. * Imppp. VALENTINIANVS, THEODOSIVS & Arcadius AAA. Tatiano PP.ő."

ORdinariorum" Iudicum Apparitores, qui vel Speculatorum" vel Ordinariorum" adtigerint gradum, nullo annonarum numero, nullâ ſtipendiorum contemplatione laxentur, priuſquam primipili" paſtum digeſtâ ratione compleuerint. ¶ Quòd ſi ante debitum" locum, qui" huic functioni habeatur" obnoxius, vel ægri corporis labem, vel defeſſæ ſenectutis extrema ad inpetrandam quietem crediderit prætendenda, non prius otio condonetur, omne" quod primipilo debetur expenderit. ¶ Eos etiam qui pro ſceleribus ſuis ſoluto" militiæ cingulo addicuntur infamiæ, ne integro peculio" ſub hâc occaſione lætentur, ita condignæ vltioni volumus ſubiacere, vt functioni quoque, quæ extrema" militiæ debebatur", nihil ex eorum facultatibus ſubtrahatur. Dat. III. Non. Mai, Med. Timaſio & Promoto CONSS. [389.]

NOTÆ.

* *Lex 7. Cod. hoc titulo.* Iungenda autem huic *lex 17. inf. de hæreticis.*
" *Tatianus* PP. Orientis ſcilicet ſub Theodoſio vid. *Proſop.*
" Rectorum prouinciarum, vide *Gloſſ. Theod.*
" *Speculatores.*
" *Ordinarij.*
" De *primipili* paſtu dixi *Paratitlos* & ad *l. 6. ſup.*
" Eumque geſtum.
" Is qui, quicunque, non tantùm ſpeculator, vel ordinarius.
" *Habetur*, Cod. Iuſt.
" *Quàm omne quod*, ita *Cod. Iuſt.* rectè.
" Poſſit hoc ſuſtineri: ſed tamen melius *ſoluti.*
" Id eſt patrimonio, facultatibus.
" Primipili functio, extrema functio: de quo dixi *ad l. 31. ſup.*
" *Debetur*, Cod. Iuſt. malè.

COMMENTARIVS.

PRIMIPILI ſeu annonæ militaris procurationi ſeu functioni (de quâ plenè *ad l. 6. ſup.*) ne quiſquam Apparitorem ſeu ex officio ſeſe ſubducat, antequam eam ſubierit, cauet *hâc l.* Theodoſius

doſius M. Imp. Ac nominatim ne triplici obtentu. Primùm ne quicquam Apparitor obtentu gradus Speculatorum vel Ordinariorum primipili paſtum euitet. *Speculator* in genere ὁ δορυφόρος in *Gloſſis*: Rectè: Speculatores enim erant qui gladiis & lanceis olim circumſtabant Magiſtratum, vel Principem, vt ex Suetonio liquet, *Auguſto*, c. 74. *Claudio*, 35. *Galbac.* Tacito 2. *Hiſtor.* σπεκουλάτωρ. Atenim Speculatorum duo genera, vel munia fuêre: Quod *Gloſſæ* docent κατάσκοπος καὶ ἀποκεφαλίζων. Item ſpeculator ὑπόπτης κατάσκοπος δήμιος. Hoc poſteriore ſignificatu accipitur quoque in Euangelio Marci c. 4. & l. ... ff. *de bonis damnatorum*: (vbi etiam Chryſoſtomus & Theophilactus) & in paſſione Chriſtophori *in Martyrologio*, & apud Senecam 3. *de benef.* 25. Firmicum 8. c. 26. Diaconum *lib.* 21. Denique δήμιος ὃς περὶ τὸ φονεύειν τέτακται. Alio ſenſu Speculatores διοπτῆρες καὶ διάγγελοι. Quomodo Plutarchus Teſſerarium vocat Barbum Proculum, quem Tacitus Teſſerarium Speculatorem: Liuius *lib.* 30. Speculatores vocat, qui Græcis ἡμεροδρόμοι, ingens die vno curſu emetientes ſpatium. In militia tales fuêre Speculatores, quos Dio *in Aduento* διόπτας καὶ ἐρευνητὰς vocat.. Quorum multa mentio in *veterib. Inſcriptionib.* Igitur tandem Speculatores in officio Iudicum fuêre, quos Iudex emittebat aliquid ſpeculaturos, executuros & renunciaturos. Quibus ſimiles fuêre, qui in militiâ & alibi *frumentarij*, de quibus alio loco. Qui Principis reſpectu Agentes in rebus, Curioſi, Mittendarij.

Interim ex *hâc l.* ſatis patet, Speculatores, de quibus *eâ* agitur, non fuiſſe Carnifices: Gradus enim Speculatorum hîc dicitur, qui ſanè carnificum nullus vt puto fuit: & quidem ſecundò talis, ad quem ex alio inferiore conſcendebatur, ſeu promotio fiebat poſt annorum numerum & ſtipendiorum merita; tertiò talis qui cum ordinariorum gradu hîc iungitur, imò & ante ordinarios hîc, cen dignior nominatur; quartò talis, cuius obtentu immunitas à primipili functione prætendebat: vt proinde grauis ſit error eorum qui hos Speculatores cûm illis hactenus miſcent: Illi ſcilicet à ſpiculo, vt rectè nonnulli cenſuerunt: Quomodò & ſpecularij fabri, *l. vlt.* ff. *de iure immunit.* dicuntur fabri ſpiculorum; Non vt cenſuit quidam nuper iocullariter, fabricenſes, qui nominationibus & actibus ſociorum quandam ſpiculam gerebant: Hi verò à ſpeculando. Et hæc de Speculatoribus.

¶ *Ordinariorum* fit quoque mentio *l. Princeps* 3. *infr. de iis qui adminiſtr.* quæ lex eſt Valentiniani & Valentis. *Princeps*, inquit, *Cornicularius*, *Commentarienſis*, *Numerarius*, & *Ordinarij per ſingula officia poſſeſſionum adque ædium nec non etiam mancipiorum comparationem ſciant ſibi eſſe præcluſam.* Mentio quoque fit in *Notitia Ordinariorum* inter Officiales Præſidis Arabiæ. *Officium Præſidis eiuſdem Prouinciæ Principem de eodem officio*, *Cornicularium*, *Ordinarios*, *Commentarienſem*, *Numerarios*, & *Adiutores eorum*, *Adiutorem*, *A libellis ſiue Regerendarium*, *Exceptores*, & *cæteros Officiales.*

Ex his duobus locis vt & ex *hâc l.* apparet: *Primò*, Ordinarios in officiis Ordinariorum Iudicum fuiſſe ῥητῶς veluti Præſidum non in aliorum Magiſtratuum Spectabilium aut Illuſtrium officiis. *Secundò* fuiſſe, non inter vltimos: quandoquidem ad eum gradum ab aliis inferioribus promotio fiebat: quod docet *hac lex*: & diſertè *d. l.* 3. quinto loco poſt Principem, Cornicularium, Commentarienſem, & Numerarium ponuntur. At in *Notitia Imperij*, tertio loco poſt Principem, Cornicularium, ante Numerarios & Adiutores, &c. Nomen verò iſtud mutuatum, vt multa alia, è militia: nam ibi *Ordinarij* dicti, teſte Vegetio, *lib.* 2. c. 7. qui Ordines in prælio ducebant, quia erant primi: Ita enim ex MSS. legendum eſt. Sic & in *Gloſſis* ταξίαρχος *Ordinarius, manipularius.* Ergo Ordinarij qui Ordines ducebant, non tantùm manipulos propriè decem hominum, verùm longè plures. Hinc adeò Vegetius *lib.* 2. c. 8. *Quinque ordinarios* decem militum centurias, id eſt mille milites rexiſſe ſcribit. Nempe Centurionem primipili 400. milites, Primum haſtatum 200. Principem primæ cohortis 150. Secundum haſtatum 150. Triarium priorem 100. Denique in primâ acie poſitos & Principes ordinarios vocatos, teſtatur idem *lib.* 2. c. 15. Hinc & Ordinarij Legionis quorum mentio in *veterib. Lapid.* Alio ſenſu *Ordinarij* dicuntur ipſi milites manipulares. Hoc ſenſu Feſtus; *Sunt quidam etiam qui manipularem eum qui infimi ordinis ſit, appellatum credant Ordinarium.* Et quidem Pedites. Hoc ſenſu Vopiſcus *in Bonoſo*: *Militauit primùm inter ordinarios, deinde inter Equites: Duxit Ordines: Tribunatus egit; Dux limitis Rhetici fuit.* Hoc ſenſu Capitolinus *in Clodio Albino p.... Atrox circa militem: nam ſæpè Ordinarios & Centuriones* (nam ita hunc locum emendari fero) *vbi cauſæ qualitas non poſtulabat in Crucem ſuſtulit.* Nam quod eo loco vir doctus *Ordinarios* neſcio quos Centuriones facit, oppoſitos extraordinariis, minus probo: Nam omninò ibi *Ordinarij* ſunt manipulares, ſeu gregarij milites in Legione, qui ſtipendia ſcilicet in ordine merebant, non quo ſenſu *Ordinarij*, ordinum ductores de quibus *ſup.* Quod voluit alter vir doctus; quomodo & Cato: *Quid mihi fieret ſi non ego ſtipendia in omnium Ordine Ordinarius meruiſſem ſemper?* Hoc ſenſu dixit Frontinus 4. *ſtratag.* 1. in Ordine merere: Quod idem paulò poſt vocat militem in Legione.

Vt ad priores, de quibus *h. l.* Ordinarios redeamus, ſanè ex *Vegetij* loco clariſſimum eſt, Ordinarios non infra Centuriones fuiſſe; nam imò Ordinarius aliquando 400. aliquando 250. aliquando 200. duxit, cum Centurio tantùm centum duxerit.

Nunc de Ordinariis, qui inter Apparitores Iudicum ſeu Rectorum prouinciarum fuêre: Nempe Ordinarij in officio Iudicum procul dubio fuêre, qui Principes, ſeu ταξιάρχοι erant partis alicuius, ſeu manipuli cohortis Rectoris prouinciæ ſub Principe totius officij: Ad quem, vt & ad Speculatorum gradum ordine perueniebatur, & promotio fiebat. Igitur de his quæſitum fuit, vtrum à paſtu primipili excuſarentur? Quod dicendum videbatur, propter laborioſam videl. vtrorumque militiam: ſic vt alio iure habendi viderentur quàm cæteri qui gradum aliquem obtinebant inter Officiales Iudicum: Verùm *h. l.* immunitas hæc illis denegatur, definitúrque adeò, non alio eos iure habendos, quàm cæteros gradum aliquem obtinentes inter Officiales Iudicum, pariter vt in ſpecie *d. l.* 3. *infr. de iis quæ adminiſtr.* Et hæc de Prima *huius legis* ſententia.

¶ Secundò Theodoſius vetat quemquam Apparitorum Iudicum primipili functioni obnoxium, ob cauſariam miſſionem eâ functione liberari, id eſt, non ante ob morbum corporis vel defeſſam ſenectutē otio donari, niſi priùs omne quod primipili debetur expenderit, ſeu ſoluerit, & ſic Primipili functionis indemnitati conſultum fuerit.

¶ Tertiò, etiam eorum qui propter ſcelera ſua militiâ officiali Iudicum ſoluuntur, & infames fiunt, facultatibus functioni, quæ alioquin eorum militiæ extrema debebatur, conſuli vult Theodoſius:

ſius: Ergo neque miſſione cauſariâ, neque inhoneſtâ ſeu ignominioſa cuiuſquam facultates à Primipili functione immunes eſſe patitur: Et vt maximè militiæ cingulo amplius non vtuntur, attamen facultates & peculia eorum huic functioni reſpondere iubet: Quæ niſi cingulo ſoluti eſſent, extrema eorum militiæ debebatur, vt *h. l.* diſertè dicitur. Extrema ſcilicet hæc functio, & clauſula fuit officialis militiæ, factio primipilaris: vt præter hanc *leg.* docet quoque *lex* 10. 11. *ſup. lex* 61. *infr. de hæreticis.*

¶ Porrò quod *h. l.* de iis qui pro ſceleribus ſuis ſoluti militiæ cingulo infamiæ addicuntur, dicitur: & ab Interpretibus omittitur, id non inani argumento, argumento inquam *l.* 17. *infr. de hæreticis,* quæ ceu eiuſdem conſtitutionis pars *huic legi* coniungenda eſt, de Eunomianis accipiam: Nempe, Eunomiani, peculiari in eos Principum odio omni militiâ olim ita ſubmoti fuêre, vt etiam militiâ, ſi quam haberent, ſoluerentur, & quidem etiam cohortali: Verùm ne hoc obtentu & ſub hac occaſione, puniendorum inquam ita Eunomianorum ipſi lætarentur, quod hâc ratione grauem ſibi olim futuram primipili functionem euitarent, voluit Theodoſius ita eos ſolui militiâ, vt tamen ex eorum bonis (quæ *peculij* appellatione deſignat tanquam extra Rempublicam conſtitutorum, haud aliter ac ſeruorum) Primipili functioni nihil detrahatur. Ita quidem Theodoſius M. *hâc l.*

Attamen poſteà in Occidente, & in Oriente aliter conſtitutum: in Occidente quippe hæretici nefariæ ſuperſtitionis ità à Romana propemodum conuerſatione ſubmoti fuêre, vt à Cohortalis militiæ neceſſitate liberarentur, vt docet *lex* 48. *inf. de hæreticis.* Quod Theodoſio Iun. in Oriente diſplicuit. Is enim vacationem iis à Cohortalinâ militiâ dari vetuit, *d. l.* 48. pari ratione cum eâ quæ redditur *lege* noſtrâ; ne ſub colore damnatæ religionis eliciant vacationis ſibi cupitæ ſuffragia. Sed & *l.* 61. *inf. de hæreticis*; Cohortalinæ apparitioni eos obligari voluit, in quâ emenſis militum ſtipendiis veterani Primipili munus ſuſtinere cogantur. Ergo triplex hâc parte ius fuit; modò enim Eunomiani ſoluti Cohortali militiâ, vt etiam primipilarum ratio non haberetur, *d l.* 48. Modò ita ſoluti, vt eius ratio haberetur: vt *hâc l.* Modò non ſoluti, vt ita ſuo tempore Primipilum ſuſtinerent *d. l.* 61.

XVII. * Idem AAA. Cynegio PP. ō.'' per Orientem.

Cvm ante placuiſſet †, vt à Primipilaribus'', ſecundum diſpoſitionem † Diui Gratiani, ſpecies'' horreis'', erogandæ Comitatenſibus'' militibus, ex more deferrentur'', Limitaneis verò pretia darentur, nunc placuit, vt aurum ad Officium Inluſtris per Illyricum'' Præfecturæ, cum'' certâ taxatione'', id eſt, pro octoginta libris laridæ carnis, pro octogenis etiam libris olei, & pro duodenis modiis ſalis ſinguli ſolidi, perferantur. Dat. v. Kalendas Iul. Timaſio & Promoto CONSS. [389]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod Iuſt.* Eſt autem ab hoc *titulo* fugitiua, meliúſque poſita fuiſſet ſub *tit. de erogat mil. ann.*

'' De hoc *Cynegio PP. per Orientem*: vid. *Proſopogr.* Porrò vel alij quàm Cynegio hanc *leg.* inſcriptam fuiſſe oportet, vel coss. emendandi in ſubſcriptione: iam enim Cynegius A. 388. ſuperiore obierat. Et fortè referenda ad A. D. 386.

† Quâ conſtitutione. Non extat. Certè ipſi Theodoſio M. id placuiſſe indicari puto.

'' De Primipilaribus, vide *Paratitlon.*

† *Gratiani* conſtitutio hæc notanda, quæ alibi non occurrit.

'' *Species*, id eſt annonariæ, veluti larida caro, oleum, ſal, vt *fine legis.*

'' An *ex horreis* efferrentur? an *in horrea*? Nil tale: In horrea delatæ adſeruatæque ibi ſpecies annonariæ. *Deferri,* pro *inferri.*

'' De *Comitatenſibus* militibus dixi ſemel plenè, ad *leg. vlt. ſup. de re milit. & l. 10. ſup. de Numerariis*, *hoc libro.*

'' Sic *fine legis perferantur.*

'' De Præfectura Illyrici dixi ad *l. 2. ſup. de conſtit. Princip. & ad l. 7. de metallis.*

'' Id eſt ſub.

'' Id eſt æſtimatione & proportione.

COMMENTARIVS.

De Annonæ militaris tranſlatione, eſt hæc Theodoſij M. conſtitutio. Quare & melius ea poſita fuiſſet, pariter vt *lex* 19. *infr.* ſub *tit. de erogat. mil. ann.* Ideò tamen hunc in titulum coniecta eſt, quod ea *Primipilarum* mentio fiat, qui vtique primipili paſtum, id eſt annonam militarem curabant. ¶ Ergo cùm & Gratiano antea, mox & Theodoſio placuiſſet, vt *ex Orientis prouinciis*, in Illyricum ſpecies ipſæ annonariæ (putà larida caro, oleum, ſal,) ex horreis deferrentur perferrentur, præbendæ militibus Comitatenſibus, qui ex comitatu in prouincias miſſi, quique maioris quàm alij dignitatis erant, de quo plenè *ad l. vlt. ſup. de re militari*: Limitaneis verò militibus, qui in limite prætendebant, ſeu in limitem Imperij cuſtodiebant (de quibus dixi ad *l.*........) pretia darentur, ſeu annonæ adærarentur: Nunc Theodoſius M. pretia ſeu aurum indiſtinctè dari, perferri iubet ad officium Præfecti Prætorio Illyrici. ¶ Quod Ius ſanè, alioquin variè habitum: Modò enim pars annonæ ſoluta in ſpeciebus, pars in pretio, vt Riparenſibus, *l.* 14. *ſup. de erogat. milit. ann.* Modò militibus ſpecies tantùm datæ, ſic vt pretia loco ſpecierum milites exigere prohiberentur, quod ſanè & poſteà placuit eidem Theodoſio M. *l.* 18. 20. *ſup. d. t. de erog. milit. ann.* & Arcadio, *l.* 21. *eod. tit.* Et verò Theodoſio *hâc* quoque *lege* id placet. ¶ Ac nominatim (vt de hiſtoria *huius l.* videamus) circa annonas, quæ ex Oriente in Illyricum deferebantur, perferebantur, hâc tempeſtate. Quod vtique velut ſingulare notandum, annonas videl. ſeu aurum in ſtipendia & annonas militum hâc tempeſtate ex Oriente in Illyricum perferri ſolitas, ſeu adiutum Illyricum, annonâ Orientis: Quod certè docet

Inſcriptio

Inſcriptio huius *legis* collata cum ipſo *textu*, vbi agitur diſertè de Præfectura per Illyricum, deque auro ad eius officium perferendo loco annonarum: Nempe magno molimine, magnóque ſumptu hâc tempeſtate Illyricum defendi oportuit, aduerſus impetum Barbararum gentium: Et fortè *Gruthingorum*, ſi modò hæc *lex* referenda eſt ad A. D. 386. Quo ſanè anno victi ij memorantur, Thraciáque ab his vindicata: poſt quos deuictos Theodoſius & Arcadius Conſtantinopolim ingreſſi 4. Id. Octobr. apud Idacium *Faſtis* coss. & Marcellinum, *Chronico*; Zoſimum *lib.* 4. Vel certè, conficiendis reliquiis Barbarorum, qui in Macedonum Theſſalonímque fortunas graſſati fuerant, abſente Theodoſio in Occidente aduersùs Maximum: de quo vide Zoſimum, *lib.* 4. *p.* 770. 771. & dixi ad *l.* 2. *inf. ad leg. Corn. de falſis.* ¶ Ergo cùm antea partim annonariæ ſpecies, partim verò aurum eò perferretur ex Oriente, aurum tantum perferri nunc indiſtinctè iubet Theodoſius M. Vt cenſeo, quia annonarum copia in ipſo Illyrico eſſet, vbi auro facilè eæ comparari poterant, quæ maiore ſumptu & fortè etiam corruptæ, ex Orientis prouinciis in Illyricum antea perferebantur.

¶ De ſpeciebus interim ipſis Annonariis, earúmque adæratione, duo *hâc l.* noranda. *Primò* notandæ tres ſpecies militaris annonæ, 1. Larida caro, id eſt, porcinæ aridæ: de quo etiam actum *l.* 2. 6 *ſup. de erogat. milit. annona*; 2. *Oleum*, quod ab hoſpitibus quoque quandoque milites extorquere vetiti, *l.* 1. 2. 3. 4. *ſup. de Salgamo*: & Spartianum *in Peſcennio Nigro*: & apud Vopiſcum. 3. Denique *Sal*, quod & ipſum milites à prouincialibus exigere vetiti: teſtis Aurelianus Tribunus ad Vicarium ſuum apud Vopiſcum: *Manus militum contine, oleum, ſal, lignum nemo exigat.* &c.

¶ *Secundò* notanda adæratio harum ſpecierum & proportio; Nempe vnum ſolidum, ſeu aureum, pro 80. libris laridæ carnis, & olei, vt & pro duodecim modiis ſalis perferri iubet. Vnde apparet, libram olei & laridæ carnis eodem pretio adæratam: & ita quidem vt 80. libræ, ſolido ſeu aureo æſtimarentur.

XVIII.* Imppp. THEODOSIVS, Arcadius & Honorius AAA. Rufino PP.O."

EX his qui, de numero Comitianorum", vel ex Apparitione Culminis" Veſtri, Conſulari" officio deputati ſunt, nullus ambiendi & transfugiendi in militiæ ordinem habeat facultatem. Dat. III. Kalend. Iun." Heracliæ", Arcadio A. III. & Honorio II. AA. CONSS. [394.]

NOTÆ.

*" Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungendæque ei videntur *lex* 139. *inf. de Decurion. lex vn infr. de ſcænicis.*
" Rufinus PP. Orientis ſcilicet ſub Theodoſio M vid. *Proſopogr.*
" *Comitiani*, id eſt apparitores ſeu cohortales Comitis, vt exiſtimo, Orientis.
" Id eſt Præfecti Prætorio.
" Fortè Palæſtinæ, vel Phœnices, vel Syriæ Cœlæ, Cypri.
" Iul. *d. l.* 12.
" Ita quoque *d l.* 12. At *d. l.* 139. Conſtantinop.

COMMENTARIVS.

AD aliam MILITIAM ambire ſeu transfugere Conſularium officiales vetat Theodoſius M. *hâc l.* quæ pars eſt prolixioris Theodoſianæ conſtitutionis: quâ conditionis ſuæ transfugas ad debita munia reuocatum iuit, veluti Curiales *l.* 139. *inf. de Decurion.* quæ huic coaſſanda videtur: Cohortales *h. l.* Quod ipſum & Theodoſij Iunioris Notitia oſtendit. Officium, inquit, Conſularis Paleſtinæ & cæteri omnes Conſulares habent ita, &c. Exceptores & cæteros Cohortalinos, quibus non licet ad aliam tranſire militiam ſine annotatione Clementiæ Principalis. Idémque & de Cohortalinis Præſidum mox dicitur: vt & in *Notitia Imp. Occidentis*, de Conſularium, Correctorum, Præſidum per Occidentem Cohortalinis. Sed & id ipſum compluribus aliis *legibus hoc tit.* prohibetur, quæ repetendæ ex *Paratitlo*.

¶ Illud porrò *h. l.* docemur, Conſularium, de quibus *hâc l.* agitur, Cohortalinos vel de numero Comitianorum, vel ex Apparitoribus Præfecti Prætorio Orientis ſumptos: *Comitianorum*, id eſt, Comitis Orientis, ſub cuius diſpoſitione fuerunt inter alias prouincias Palæſtina, Phœnice, Syria Cœle, Cyprus quæ Conſularibus paruêre. Sanè & *Notitia Imperij* docet Cohortalinos quoſdam Rectorum prouinciarum ſumptos ex officio Præfectorum Prætorio, ac nominatim Principem officij Conſularis Campaniæ de officio Præfecti Prætorio Italiæ. Sic & Officiales quondam Ducum ex officio Magiſtrorum militum ſumptos eadem oſtendit.

XIX.* Impp. ARCADIVS & Honorius AA. Euthymio" Vicario Aſiæ.

IN" ſpeciebus primipilaribus adærandis" eadem pretiorum taxatio ſeruetur, quæ in venalibus publicis poterit repperiri: is" enim qui excedere præcepta noſtra temptauerit; ſeuerâ Iudicis ſententiâ cohercebitur. Dat. v. Kalend. Mart. Conſtantinop. Arcadio IV. & Honorio III. AA. CONSS. [396.]

NOTÆ.

* *Lex 8. Cod. eod. tit.*
" Eidem *Euthymio* Vicario Aſiæ inſcribitur hoc ipſo anno *lex 4.* ſeu *vlt. infr. de protoſtaſia*: quâ ipsâ agitur de Primipilaribus.
" Abeſt hæc vox à *Cod. Iuſt.*
" *Adærandis*, id eſt æſtimandis, taxandis: de hâc *adærandi* voce dixi iam alibi: vide *Gloſſar.*
" Cætera abſunt à *Cod. Iuſt.*

COMMENTARIVS.

De Annonæ militaris adæratione ſeu taxatione & æſtimatione, eſt hæc Arcadij conſtitutio, quæ pariter vt *lex 17. ſup.* meliùs poſita fuiſſet ſub *tit. de erogat. mil. ann.* verùm ideo in hunc *titulum* ea ab huius *Codicis* Conditoribus (quos etiam ſecutus eſt Tribonianus) coniecta eſt, quod *ſpecierum primipilarium* in *ea* mentio fiat. *Species primipilares* ſunt ſpecies militares, ſeu annona militaris; ideo ſic dictæ, quòd eius curam gererent, ſeu eam accurarent Primipilares: de quo affatim *in Paratitlo.* Species autem Primipilares, ſic dictæ, vt ſpecies largitionales, *l. 13. inf. de curſu publico.* ¶ Ergò, quia ſpecies ſeu annonæ militares non ipſæ iam præberentur, verùm earum pretia, de quo ad *l. 17. ſup.* modum pretiis, ne immodica exigerentur, ſeu adærationi earum ponendum credidit *h. l.* Arcadius Imp. Nempe vt eodem pretio æſtimarentur, quo ſpecies à foro rerum venalium venduntur. Quæ & cæteroquin ſpecierum annonariarum taxandarum ratio fuit: vt docent Prætereà *l. 10. 28. 32. vlt. ſup. de erog. mil. ann. l. vlt. de annona & tribut. l. 2. Tributa in ipſis ſpecieb. l. 2. de publ. compar.* de quo ad eas *leges* dixi.

---

xx. * Idem AA. & Theodoſius A. Anthemio PF.P."

Qvicvnqve ad Chartas vel Tabulas, vel quodcunque aliud miniſterium, Cohortalis, optauerit", non ante accedere permittatur, niſi eius nomen matriculis receptum primitùs fuerit: pœnâ propoſita his", qui contra ſtatuta cœleſtia" crediderint ſuſcipiendos aliquos, aut quodlibet eis Officium iniungendum. ¶ Et" adtinendis nihilominùs in Officio", qui, etiam poſt hæc præcepta, meditatione quâdam futuræ fraudis olim fortaſſis ita eorum Ordinum" actibus interfuerunt, vt, obtentu non dati militiæ" nominis, liberum ſibi, cùm id" expediſſent, præcogitarent abſceſſum. ¶ De his ſanè qui huiuſmodi" artibus ante hac ſibi euitanda Officia, Reſcribtorum impetratione crediderint, id ſtatuimus, Vt Reſcribtis quæ ad Tuæ Sublimitatis iudicium emittuntur, nullis prætereà ad alios Iudices elicitis, eos vti patiamur, vel ſi obreptio aliqua fuerit impetrata, à nullo alio Iudice ſuſcipiantur. Dat. xvi. Kal. April. Conſtantinop. DD. NN. Honorio vii. & Theodoſio iterum AA. CONSS. [407.]

NOTÆ.

* *Lex 10 Cod. eod. tit.* Scatet autem hæc *lex* paſſim συγχύσεσι & ἀκυρολογίαις.
" *Anthemius* PP. Orientis ſub Arcadio. vid. *Proſopogr.*
" An *optare ad miniſterium*, hic, pro ambire ad miniſterium? Nihil tale: σύγχυσις tantum hic eſt (vt *totâ leg.*) *optauerit accedere non ante permittatur.*
" Iudicibus eorúmque Officialibus.
" Id eſt Imperialia.
" Sequentia omnia recidit Τριβ⊕.
" Inter Officiales.
" *Ordines*, id eſt gradus inter Officiales.
" Officiali & matriculis.
" ἀκαταλλήλως: *cum id expediſſent*, neutro ID relatiuo ad ſuperiora illa eorum Ordinum actibus. Niſi malit quis hic legere, *cùm id expetiſſent*, quod non puto.
" Malim *cuiuſmodi*, id eſt, quibuſcumque.

COMMENTARIVS.

De Non Cohortalinis, & cohortali tamen miniſterio aliquo fungentibus, eſt hæc Arcadij conſtitutio. Nempe ad cohortalinam militiam nonnulli ambiebant, & in his Curiales quidam vt docet *lex 17. inf. de diuerſ. offic.* ſeu *l. 5. Cod. de Numerariis*, qui tamen in matricula cohortalium non erant qui militiam non ſuſtinebant, neque vllas à fiſco annonas conſequebantur, *d. l. 17.* qui proindè deguſtato ſeu geſto pro arbitrio ſuo, officio aliquo mox ex cohortali militia recedebant: Quâ ratione tùm veris Cohortalinis potiorum ordinum promotiones, quos per ordinem & gradus deferri æquum erat, præripiebantur: tùm etiam vtilitates publicæ deſtituebantur, cùm miniſteria cohortalina ab his gererentur à quibus geſti officij & publicarum rationum laceratarum ratio non tàm facilè repeti poterat, vtpote qui Conditionales non eſſent, vt Cohortalini, qui ideò quæſtioni & tormentis ſubiici poterant: de quo *l. 4. 6. 7. 9. 11. in fin. ſup. de Numerariis*: veluti Tabularij (qui *hâc l.* indicantur) qui & Numerarij, vel & iam Chartularij: de quibus *ad l. 5. inf. de diuerſ. officiis.* Item Exceptores, *d. l. 17. in f. de diuerſ. off.* Ergo prohibet *hâc l.* Arcadius quemquam deinceps non cohortalinum ad miniſterium cohortalium admitti, niſi militiæ cohortali nomen dederit,

dederit, ſeu matriculâ eius nomen receptum fuerit: vt officiorum quædam Matricula fuit. Meminit Caſſiodorus 11. *var.* 17. vbi de promotionibus officij Prætoriani quæ Natali Domini fiebant: *Vnuſquiſque iuxta Matriculæ ſeriem tuâ deſignatione vulgetur, vt quem loci ordo poſtulat gradus promotionis accedat. Egrediatur vnus, vt anteponat vniuerſos. Totam ſequentium ſeriem ad prouectum trahit, dum prior militiam perfunctus exierit.* Et *ep.* 22. vbi de Scriniario Actorum: *Catellum, quem matriculæ ſeries fecit accedere, noſtra auctoritas quoque Actorum Scriniorum curam præcepit obtinere.* Imò & eos qui *huius l.* tempore cohortale munus gererent in cohortali militiâ adtineri iubet. Tandem & officiali militiâ quamlibet Reſcripto Principis ad Iudices ordinarios emiſſo liberatos, reuocari ad officialem militiam iubet: Exceptis tantùm Reſcripto ad Præfectum Prætorio emiſſo, liberatis: Quæ differentia, & Præfectorum Prætorio ſuper alios Iudices prærogatiua notanda eſt, aliiſque eorum προνομίαις accenſenda: Cuius Priuilegij ratio exinde repetenda, quod maioris auctoritatis reſcripta illa meritò videantur, quæ ad maiores Iudices emittuntur perpenſo conſilio, quàm quæ ad Ordinarios & minores, per obreptionem vt plurimùm: cui proximum eſt quod ſtatuitur *l.* 26. *inf.*

XXI. * Impp. Honorius & THEODOSIVS AA: Anthemio PF.P."

POLYCHRONIO", qui ex Primipilaribus" in Memoralium" Scrinia inrepſit, condicioni propriæ reſtituto, generali lege decernimus, Omnes, qui ex huiuſmodi" condicione Palatinis ſemet indecenter inſeruerunt obſequiis, omiſſis adſignari natalibus, adque omnes quorum intereſt huius rei ſollicitudo, obſeruare, ne quis deſertis adſuetis Officiis ad Palatina vnquam ſacramenta adſpiret. Dat. Prid. Non. April. Conſtantinop. Varane v.c. CONS. [410.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſtin.*
" *Anthemius* PP. ſub Theodoſio Iun. & quidem Orientis. vid. *Proſopogr.*
" *Polychronij* nomen frequens & vſitatum hoc æuo.
" De *Primipilaribus* vide Paratitlon & dicta ad *l.* 6. *ſup.*
" ꝶ *Memorialium*: de quibus mox.
" Officialium.

COMMENTARIVS.

AD MILITIAM Palatinam, Officiales ac nominatim Primipilares adſpirare vetat *hâc l.* Theodoſius Iun. adſpirantéſque exinde retrahi & conditioni propriæ reſtitui iubet, initio facto à Polychronio quodam. Quod & ipſum conſtituit. Conſtantius *l.* 4. *ſup.* Theodoſius M. *l.* 18 *ſup* Honorius, *l.* 22 23. 24. 25. *inf. h. t.* & idem Theodoſius Iun. *l.* 28. 29. *vlt. inf. h. t.* ¶ Cæterùm, vt ad aliam in commune militiam Officiales adſpirare vetiti, ita *h. l.* & *d. l.* 23. nominatim ad militiam Palatinam *Memoralium*, ſeu ad ſcrinium Memorialium: de quo memoriæ ſcrinio & Memorialibus dixi ſuo *tit. ſup. de proximis Comitib. diſpoſ. cæteriſque qui in ſacris ſcriniis militant*: & *tit. de magiſtris ſcriniorum.* Quibus locis oſtenſum, inter quatuor ſcrinia, quæ ſub diſpoſitione Magiſtri officiorum erant, fuiſſe vnum, & primum quidem, ſcrinium Memoriæ, cui & Magiſter peculiaris præerat. Quorum Memorialium meminit quoque *lex* 2. *ſup. de priuil. eorum qui in ſacr. pal.* Ad eoſdémque pertinet *lex* 1. & 3. *eod. tit.* Notitia denique *Imperij* oſtendit: quid Magiſtri memoriæ muneris fuerit: nempe *Annotationes* [Principis] *omnes diſtare & emittere & precibus reſpondere.* Quo loco per, *emittere*, vir doctus euectionis emiſſionem, id eſt, diplomatum confectionem pro conficiendo curſu publico accipiebat: Sane *Emitti* propriè euectio dicebatur, vt docet *lex* 33. *infr. de curſu publico*: & *Notitia Imperij*, in Præfectis Prætorio. Imò & *emittere* abſolutè, pro euectionem emittere: vt in illo *Notitiæ Imperij* loco, *Magiſter officiorum ipſe emittit.* Et ſanè Magiſtro officiorum muneris fuiſſe euectiones emittere, oſtendit inſerta Triboniani, non Gratianus ipſe, in *lege*, *Iudicibus*, *Cod. de curſ. publ.* quæ deformata eſt ex *l.* 40. *inf. de curſ. publ.* & Caſſiodorus *in formula Magiſteriæ dignitatis*: Fortè etiam *emittere* ibi fuerit annotationes Principis in prouicias emittere: Nempe Magiſtri memoriæ muneris erat annotationes Principis & dictare & emittere. ¶ Ergò officiales ad militiam aliam adſpirare vetiti, ac nominatim *h. l.* & *d. l.* 22. *inf.* Primipilares, de quibus plenè, *in Paratitlo* & *ad l* 6. *ſup.* & quidem in ſpecie *huius legis* Polychronius primipilaris.

XXII. * Idem AA. Seleuco PF.P."

QVicunque poſt militiam Prouincialis Officij, vel certè adhuc militans, ad maius priuilegium militiæ", ditatus ſpoliis prouincialium, properauit, abſolutus ſacramento eius militiæ originario ſolo adque ſtatus ſuis" reddatur obſequiis. Neque hiſdem in futurum nulla" adtemptandi maioris ſplendoris, officij, adque ſacramenti poteſtas ſit. Data Prid. Kal. Mart. Rau. DD. NN. Honorio IX. & Theodoſio V. AA. CONSS. [412.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungendæque ei ſunt duæ *leges prox.* 23. 24. aliæque de quibus ad *eas leges.*
" *Seleucus* ſub Honorio PP. Italiæ ſcilicet (ſub quo & Africa) vt docet hoc ipſo anno *lex* 52. *inf. de hæreticis* & *lex* 31. *infr. de ann. & trib.*
" Veluti ad palatinam Comitis S. L. militiam, vt oſtendunt duæ *leges* proximæ.
" χ' *Sui.*
" Duplex hoc abnutiuum ferri poteſt, vt alibi non ſemel. vid. Gloſſ.

XXIII. * Idem AA. Euchario Proc. Africæ.

QVIA plurimi conſuetam Proconſularem" cæterorúmque" Iudicum fugientes militiam" diuerſis Palatinis", ſeu Inluſtrium" poteſtatum, officiis ſe ſociaſſe dicuntur, decernimus, omnes abſolutos cingulo militiæ ad propriam functionem reduci. ¶ In futurum ſanè præcipimus, vt ſi quis comprehenſus ad militiam Palatinam adſpirare aliquibus indiciis adprobetur, in æternum Mancipatui" vel Suſceptioni" ſocietur: non ante ex eius officij conuerſatione remouendus, quàm vitæ finis huiuſmodi ſententiâ eundem potuerit liberare. Dat. Prid. Kal. Mart. Rau. Honorio IX. & Theodoſio V. AA. CONSS. [412.]

NOTÆ.

* Abeſt *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungendæque ei, *lex* 9. *ſup. de Curioſis*: *lex* 19. 20. 21. *inf. de exactionib. lex* 12. *inf. de annona & tribut. l.* 35. *inf de ſuſceptorib.* quæ omnes eidem Euchario inſcribuntur, eodémque die datæ ſunt. Imò & coniungendæ *lex* 22. *ſup. & l. x* 24 *inf. h. t.* quæ & in eodem argumento verſantur, & eodem die datæ ſunt, etſi ad alios Magiſtratus.
" Africæ.
" Ordinariorum vt *l. prox.* 24.
" Officialem.
" Vide *l.* 21 *ſup.* ac nominatim Palatinis S. L. vt docebit proxima Nota.
" Veluti Comitum S. L. vt docet *d. lex* 24. *in f.* huic coniungenda.
" Mancipatum curſus publici intelligit, quò pertinet *d. l.* 9. *ſup de curioſis*, quæ *huic* coniungenda eſt.
" De qua agitur etiam *d. l.* 31. *inf de ſuſceptorib.* quæ inter alias huic *legi* iungenda eſt.

XXIV. * Idem AA. Probo" Com. S. L.

QVISQVIS in officio Palatino", Apparitor, vel exutus eodem munere, ex Proconſulari" officio, vel Ordinarij Iudicis potuerit repperiri, ſublatis militiæ priuilegiis, functioni propriæ regioníque" reddatur. Dat. Prid. Kal. Mart. Rau. DD. NN. Honorio IX. & Theodoſio V. AA. CONSS. [412.]

NOTÆ.

Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Quæ quibus coniungenda ſit, iam ad *ſuperiorem* dictum.
" *Probus* Comes S. L. ſub Honorio: vid. *Proſopogr.*
" Comitis S. L.
" Africæ: vt docet quoque *lex ſuperior*, huic inter alias coniungenda.
" *Regio*, pro prouincia.

COMMENTARIVS.

AD MILITIAM Palatinam (de quo etiam ad *l.* 21. *ſup.*) ac nominatim Comitis S. L. (vt Magiſtri officiorum *d. l.* 21. *ſup.*) Officiales Rectorum prouinciarum, ac ſpeciatim Proconſulis Africæ, ſiue adhuc militantes, ſiue poſt militiam officialem, adſpirare vetantur ab Honorio his tribus *legibus*, quæ inter ſe coniungendæ ſunt, quamlibet ad diuerſos Magiſtratus datæ. Verùm in eandem ſententiam: Nempè ideò Præfecto Prætorio inſcribitur *lex* 22. quia vt cæteroquin ad eum ſumma rerum ſpectabat, ita *huius leg.* executio ei præcipua incumbebat. Ideo Proconſuli Africæ *lex* 23. quia de eius Officialibus ῥητῶς agebatur: Ideo Comiti S. L. *lex* 24. quia Officiales eò ſe contulerant. Ergò huic malo mederi Honorius inſtituit ad Eucharij Proconſulis Africæ proculdubio querelam: pariter vt aliis malis per eandem Africam circa rem tributariam & curſum publicum, *l.* 9. *ſup. de Curioſis*: *l.* 31. *infr. de ſuſceptorib. l.* 19. 21 *inf. de exactionib. l.* 32. *inf. de annonis & tributis*: quæ omnes *leges* eidem Euchario Proconſuli Africæ, eadem die inſcriptæ his tribus pariter coniungendæ veniunt.

¶ Ergo ad militiam Palatinam Officiales adſpirare vetat Honorius, rationem eius interdicti indicans *l.* 22. nempe quod hi ditati ſpoliis prouincialium, ad maius priuilegium militiæ ideò properarent, vt ita militiæ illius tutelâ tuti eſſent. Quare & in præſens, & in futurum huic rei ita proſpicit: in præſens ſcilicet, reuocari iuſſis eis ad Officialem militiam: in poſterum verò, ſi qui ſe ad Palatinam militiam ſociaſſent, in æternum ſociari iubet Mancipatui curſus publici ſcilicet, ſeu Mancipum functioni (de quâ agitur quoque *d. l.* 9. *ſup. de Curioſis*: quæ his inter alias coniungenda eſt; & de quâ prolixè agitur *l.* 15. *inf. de curſu publico*: vel ſuſceptioni-

ceptioni tributorum: de quâ agitur & *d. l.* 31. *inf. de ſuſceptorib.* quæ & ipſa his *legibus* ſocianda venit. Hinc interim obſeruetur, quoddam pœnæ genus fuiſſe, Mancipem curſus publici, & ſuſceptorem tributorum, & quidem in æternum fieri.

XXV. * Idem AA. Liberio PP."

QVICVNQVE ex diuerſis Officiis omnium Moderatorum Officiales contra vetitum altioris" militiæ gradum indebitè obtinuiſſe noſcuntur, in propria reuocentur Officia. Vniuerſos igitur Apparitores", quos extra conſcientiam tuam vel ſtipendiorum meritum, claruerit ad militiam" conuolaſſe, præcipimus reuocari: Similique præceptione diuerſorum Iudicum Officiales antiquæ militiæ reſtitui; & cetera. Dat. VI. Kal. Dec. Rau. Honorio IX. & Theodoſio V. AA. CONSS. [412.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Eique iungenda eſt *lex* 170. *inf. de Decurionib.* & *lex* 2. *in f. de Collegiatis*.
" Italiæ.
" Fortè *alterius*? Sanè ſic & *ſup. l.* 22. *ad maius priuilegium militia.*
" Tuos Præfecti Prætorio.
" Altiorem, ſeu alteram.

COMMENTARIVS.

E Militia quacunque (pariter vt ſuperioribus tribus *legibus* hoc eodem anno) Honorius Officiales omnium Iudicum, tùm Præfecti Prætorio, tùm aliorum, ad officium ſuum retrahi iubet *hâc l.* pariter vt Curiales, qui muneribus patriæ non expletis Curiam declinarant, aliâ fortè militiâ: *l.* 170. *inf. de decurion.* vt & collegiatos ac Corporatos, vrbium ſuarum refugas, *l.* 2. *inf. de Collegiatis*: quæ duæ *leges* ceu eiuſdem Honorianæ conſtitutionis partes *huic* coniungendæ veniunt. Nempe hæ horum temporum........fuerunt, vt quilibet paſſim ſuas vrbes ſuaque officia desererent: quibus retrahendis varias conſtitutiones ſubinde Honorius ferre neceſſe habuit. Ergo omnes hos ſimili formâ reuocari voluit, vt loquitur *d. l.* 2. *inf. de Collegiatis.*

XXVI. * Idem AA. Anthemio PF. P."

SI quis è grege Cohortalinorum vrguente criminis inſectatione" ſtipendiis fuerit exemptus, aut otio traditus, quietis" artibus inmoretur, aut ſi ad priſtina ſacramenta precum miſeratione" maluerit repedare", indultum noſtræ maieſtatis oraculum Ampliſſimæ Tuæ Sedi offerat allegandum: Sanctione" hâc Edictis propoſitis diuulgandum", *Vt prouinciarum Iudices ſciant, ſi quas cæleſtes præſcribtiones" ſuper reddendâ militiâ elicuerit prouincialis Apparitor, quas non ante præcelſa Sedes Tua librauit", auditionem", huius Legis interceſſione depulſam.* Dat. XIII. Kal. Mart. Conſtantinop. Honorio X. & Theodoſio VI. Augg. CONSS. [415.]

NOTÆ.

* *Lex* 11. *Cod. Iuſt. eod. tit.* Eodem die *lex* 9 *ſup. de contrah. empt.* etſi ad populum, emiſſa.
" Orientis.
" *Inſectatio* criminis.
" *Quietis artibus immorari.*
" *Miſeratio precum.* Sic nouæ miſerationis vox pro petitione abolitionis *l.* 1. *inf. de abolitionib.*
" *Repedare*, vide *Gloſſar.*
" Sequentia reſecauit Tribonianus tanquam ſuperflua.
" *Al. Diuulganda.* Hinc interim liquet, ſanctiones Imperatorum Edictis Magiſtratuum & in his Præfecti Prætorio propoſitis diuulgatas. De quo vid. Paratitlon, *de conſtit. Princip.* & quæ dico ad *l. vn. ſi per obreptionem.*
" Nil temerè muto: quamuis probabiliter quis reponat *reſcriptiones*: id eſt reſcripta.
" *Librare*, penſare vide Gloſſas.
" *Auditio*, pro Audientia, vide *Gloſſar.* Quomodo & in altera eiuſdem Theodoſij Iunioris conſtitutione, *l.* 72. *inf. de nauicul. ſub tua ſedis auditione.*

COMMENTARIVS.

RESTITVI militiæ cohortalinæ Cohortalis ob crimen ſolutus (veluti ob concuſſionem arg. *l.* 9. *ſup. de contrah. empt.* quæ eadem die data eſt ad populum) reſcripto Principis vetatur *hâc l.* à Theodoſio Iun. niſi reſcriptum Præfecto Prætorio allegatur, atque ab eo probatum fuerit. Cum quo nil commune habet quod Officiales Officiali militiâ perfuncti idem officium repetere vetiti: de quo ad *l. penult. ſup. de Numerariis*: *l.* 2. *inf. ad leg. Iul. de ambitu*; nempe quia ibi publicæ diſciplinæ ſemel geſtæ ſufficiunt. Eſt enim hæc *lex* non de iteratione eiuſdem officij, verùm de Reſtitutione Officialis

lis qui ob crimen eo depoſitus ſemel fuerat.

¶ Ergo ſemel ob crimen officio depoſitum ad id repedare, eique reſtitui Principis reſcripto, quamquam vetat Theodoſius Iun. niſi Præfectus Prætorio reſcriptum iſtud probauerit, ſcilicet ob crimen officiali militiâ ſæpè depoſiti ad Principem graſſabantur, precibúſque oblatis ab eo reſtitutionem officij emerebantur: Verùm quia facile Principi obreperetur, reſcriptum iſtud ſeu abolitionem & reſtitutionem iſtam Theodoſius Iun. Præfecto Prætorio approbari priùs voluit, neque aliter à Iudicibus admitti. Quod ſanè probum Theodoſij Iunioris inſtitutum fuit, & magna Præfecti Prætorio prærogatiua ac nominatim Anthemij, cui id *h. l.* defertur. Verùm nil mirum à Theodoſio Iun. id Anthemio Præfecto Prætorio deferri: vt pote qui molem Imperij Theodoſiani hâc tempeſtate ſuſtinuit, quóque ſummam rerum τὴν διοίκησιν τῶν ὅλων administrabat, teſte Socrate *lib.5.cap.1.* vbi & eius prudentiæ effert φρονιμώτατος δὲ τῶν τότε ἀνθρώπων καὶ ἐδόκει καὶ ἦν, καὶ ἀβούλως ἔπραττεν οὐδέν. De quo videndus & Syneſius *ep.73.* imò & *ep.* 47. 49. 75. 79. Chryſoſtomus *ep. κγ. tomo* 7. Sidonius *carm.2. v.94.* Chron. Alex. *An.* 406. de quo dicam pleniùs ad *l.167. inf. de decur.* plurimarum legum, & inter alias recentandæ legis, quâ prouinciæ ſuæ adminiſtratio prohibetur; vt teſtatur Syneſius *d. ep.73.* vt & legis 169. *inf. de Decurionib.* Ergo Præfecti Prætorio reſcriptum inſinuari, atque ab eo probari in hâc ſpecie vult Theodoſius Iun. & ſic Probatum valere. ¶ Cùm tamen ob culpam vel negligentiam diſcinctos apparitores nullo modo ex reſcripto ad militiam adſpirare voluerit Valens Imp. ac nominatim Theſamenſes *l.* 14. *inf. de diuerſ. officiis*: & Honorius Imp. *l.* 18. & 20. *inf. dict. tit. de diuerſ. officiis*: vt & ſuſceptores & Tabularios, *l.27. inf. de ſuſceptoribus.*

XXVII. * Idem AA. Euſtathio PF.P.''

Pro ſingulis libris argenti, quas Primipilares'' Viris'' Spectabilibus'' Ducibus ſportulæ gratia præſtant, quaterni ſolidi præbeantur, ſi non ipſi argentum offerre ſuâ ſponte maluerint. Dat. XIII. Kal. Iul. Conſtantinop. Hon. XIII. & Theod. X. AA. CONSS. [422.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à Cod. Iuſtin.

'' Eidem *Euſtathio* Præfecto Prætorio inſcribitur hoc ipſo anno *lex* 13 *ſup. de metatis*: *lex* 3. *ſup. de poſtulando*: *lex* 2. *ſup. de Adſeſſorib.* Ex quibus *d. lex* 13 *ſup. de metatis*: oſtendit eum Præfectum Prætorio Orientis fuiſſe.

'' De *Primipilaribus*, dixi ad *l.6. ſup.*

'' Fortè *Primipilares Viri.*

'' Spectabiles Duces. vide *Notitiam Imperij.*

COMMENTARIVS.

De Primipilaribvs (de quibus in *Paratitlo* & ipſe plenè dixi ad *l.6. ſup.*) ac nominatim de Sportvlis, quas Primipilares Ducibus præſtabant; eſt hæc tertia *hoc titulo* Conſtitutio; Prima fuit Conſtantij *d. lex 6. ſup.* Secunda, Valentini Sen. *l.9. ſup.* Quibus locis, de his ſportulis affatim dixi. Hâc ſanè *lege* proportionem auri, ad argentum in ſportulis illis ſoluendis ſancitum fuit Theodoſius Iun. de quâ alioquin proportione argenti ad aurum ſuo titulo in ſpeciali *lib.13. t.1. de argenti pretio quod theſauris infertur.* Nempe cùm argenti libræ ſportulæ nomine Ducibus præbendæ eſſent, neque ad manum ſemper haberent argentum Primipilare, vel etiam aurum ſoluere mallent, & auri pro argento præſtandi facultatem præſtandam, & proportionem auri ad argentum ineundam credidit Theodoſius Iun. Igitur quatuor ſolidos auri pro ſingulis libris argenti præberi oportere definit, cùm tamen Arcadius pater ipſius *d. l. vn. de argenti pretio*: quinque ſolidos auri pro ſingulis libris theſauris inferri iuſſerit. Adeò ſcilicet in dies auri pretium increuit, de quo ad *d. l. vn. & ad l. vn. ſup de oblat. Votorum.*

XXVIII. * Idem AA. Aſclepiodoto PF.P.''

Valentinianæ † ceterarúmque Legum, quæ diuerſa *ſuper Temporibus vſurpatæ militiæ*'' ſtatuerunt, auctoritate ceſſante, hæc præcepimus obſeruari: Primùm, vt neque * Curialis neque Cohortalinus, neque Curialis aut Cohortalini filius, condicione deſerta aliam audeat adſpirare fortunam, cui maiorum ſuorum exempla præiudicant. Dein, ſi quis memoratarum condicionum laqueis inretitus, ad militiam *Armatam* per ſubreptionem vel inlicitum patrocinium tranſierit, & * id Curia, ex qua Tiro ortus eſt, per decennium iugiter ſiluerit, vt is qui in caſtris ſine aliqua fortunæ priſtinæ conuentione inceſſanter ſtipendia meruerit deſignata'', & ſtrenue ſuſceptis armis inſudauerit, minime conueniatur vlterius, ſed priuilegia & præmia viri fortis'' expectet: & cetera. Dat. XV. Kal. Iun. Conſtantinop. Aſclepiodoto & Mariniano VV. CC. CONSS. [423.]

NOTÆ

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod.Iuſt.* Iungenda autem illi *lex* 14.*ſup.de priuil.eorum qui in Sacro Palatio.* Imò & *lex* 184. *inf.de Decurion.*
" Orientis.
† Valentiniani Sen. legem intelligit, cuius duæ partes ſuperſunt *l.6.ſup.de re milit. lex* 64. *inf. de Decurion.* cuius meminit idem Theodoſius Iun. *l.16 ſup.de Agentib.in rebus.*
" Armatæ, Palatinæ.
* *Legi* 12.*Cod eod.* (quæ alioquin deſumpta eſt ex *l.vlt.inf.*) hæc ſententia inſerta *Cod.Iuſt.*
* Pars hæc fugitiua ab hoc *titulo*, meliùſque collocata fuiſſet ſub *titulo de Decurion.*
" Fortis viri, id eſt militis.

XXIX. *Impp. THEODOSIVS & Valentinianus AA. Florentio PF.P."

HI quorum nomina Excellentiæ Tuæ ſuggeſtio conprehendit, omnéſquè qui ex Primipilariis" ex quacunque prouinciâ quamlibet militiam contra licitum præſumpſerunt, etiamſi obtinuiſſe eam ſpeciali Adnotatione noſtræ indulgentiæ videantur", ſpoliati cingulo ad priorem ſtatum & condicionem priſtinam reuocentur, omni aditu cuiuſlibet dignitatis ita huiuſmodi condicioni præcluſo, vt non ſolum impetratis iam beneficiis careant, verumetiam ſi quid poſtmodum elicere temptauerint, id omne in inritum deuocetur: Præceptis enim veſtris & publicis vtilitatibus in perpetuum debent eſſe ſubiecti, nec exſequendarum neceſſitatum munia declinare. Dat. VI. Id. Iul. Conſtantinop. Felice & Tauro CONSS. [428.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod.Iuſt.*
" ....
" De *Primipilaribus* dixi ſemel ad *l.6.ſup.*
" Id eſt obtinuerint.

XXX. *Idem AA. Iſidoro PF.P." Poſt alia. Eodem" exemplo" Eubulo PF.P. Illyrici.

SI Cohortalis apparitor, aut obnoxius Cohorti, ad vllam poſthac adſpirauerit dignitatem, ſpoliatus omnibus impetrati honoris inſignibus, ad ſtatum priſtinum reuocetur: liberis etiam in tali eius condicione ſuſceptis, fortunæ patriæ mancipandis. ¶ Si *qui vero Cohortalis, vel ſubiectus Cohorti, vllam ante hanc legem geſſit militiam, aut cœptam dudum etiam nunc gerit, aut Cauſidicinam" in foro Ampliſſimæ Præfecturæ Orientis atque Illyrici, vel Vrbano profitetur iudicio, in eodem latarum pridem Conſtitutionum † ſanctio obſeruetur. Poſt hanc verò legem, ſi" quis ex his auſus fuerit vllam affectare militiam, nulla præſcribtione temporis muniatur", ſed ad condicionem propriam retrahatur, ne" ipſe vel eius liberi, poſt talem ipſius ſtatum procreati, quod Cohorti debetur, valeant declinare." Dat. III. Non. April. Conſtantinop. Iſidoro & Senatore CONSS. [436.]

NOTÆ.

* *L.12.Cod.eod tit.* Iungendáque huic *lex* 187.188.*inf.de Decurionib.* & *lex* 21.*Cod.de epiſcop.*
" De hoc *Iſidoro* P.P. dixi ad *d.l.187.*
" Ita quoque *d l.187.* τῷ αὐτῷ χρόνῳ Socrates *lib.2.cap.18.p.575.* Dixi in *Prolegom.*
* Hæc, vſque ad *ſi quis ex his auſus*, intercidit Tribonianus. Portò hæc ipſa ſententia ad finem vſque totidem verbis Curialibus repetita extat *d.l.188.* Vnde deſumpta eſt *lex* 53.*Cod.Iuſt.eod.tit.*
" *Cauſidicina* hic. & *l.188.de Decurionib.* vid. Symmachum *lib.5.ep.16 & 75.* & *lib.9 ep.29.* Am. Marcellin. *lib.20.* vt Iuretum ad *d.ep.76.Symmachi.* †....
" *Quod ſi quis*, &c. *Cod Iuſt.*
" *Præter eam ſcilicet, quæ ex 40.annis colligitur*, hoc addit Tribonianus *d.l.12.*
" Ita quoque *d l.188.* at Cod.Iuſt. *nec.*
" Hic ſubiicit Tribonianus ſententiam ex *l.28.ſup.* tùm etiam alteram, nullo iudicio, vt à Cohortalium militiâ ſummoueantur trapezitæ, & alij quidam negotiatores.

COMMENTARIVS.

DE COHORTALIBVS ad MILITIAM vel dignitatem aliquam non admittendis, atque exinde ad militiam cohortalem retrahendis, ſunt hæ tres Theodoſij Iunioris conſtitutiones, quas vnâ fideliâ dealbare animus eſt. E quibus prima & vltima, putà *lex* 28. & *lex* 30. prolixarum conſtitutionum duarum Theodoſianarum partes ſunt, quibus tùm Curialium, tùm Cohortalium deſertioni occurſum

occurſum, atque adeò Curiis & cohortibus conſul:um iuit: vt ex illis *legibus* conſtat, quas illis coniungendas oſtendi: imò & ex ip'a *lege* 28. Et ſigillatim tamen eas atque ordine explicabo, vt ita quæ in his occurrunt, melius & diſtinctius diſcutiantur.

Ergo *lege* 28. iunctâ *legi* 14. *ſup. de priuil. eorum qui in ſacro palat.* & *l.* 183. *inf. de Decurion.* abrogatâ nominatim Valentiniani Sen. conſtitutione (cuius duæ partes ſuperſunt, putà *lex* 6. *ſup. de re milit.* & *l.*64. *inf. de decurionib.*) cuius meminit idem Theodoſius Iun. *l.* 16. *ſup. de Agentib. in rebus*, vetat Curialem & Cohortalinum eorúmque filios conditione ſuâ deſertâ ad aliam fortunam ſeu conditionem adſpirare. Vt & ad militiam armatam vel Palatinam: Niſi Curialis in militia armatâ per decennium iugiter fuerit. vel in Palatina quindecennio: vel niſi Cohortalis in vtraque vigintiquinque annis: de quo iam *ſuprà*, *ad d. l.* 14. ibi quippe poſita ſunt ea quæ *huic titulo* & *legi* magis conuenirent: viceuersâ ſub finem *huius legis* 28. poſita ſunt ea quæ ad Cohortalis militiam pertinent.

Lege 29. Theodoſius Iun. Cohortalem & Primipilarios Dignitatis alicuius obtentu etiam Adnotatione Principis impetratâ conditionem ſuam euitare vetat, contrà inde ad Cohortalem militiam retrahi iubet; Cùm tamen paulò ante *hanc l.* 29. ante biennium fermè Theodoſio contrarium placuerit. In *Notitia* quippe *Imperij* tùm conſcripta, diſertè dicitur Conſularium Correctorum & Præſidum Cohortalinis non licere ad aliam tranſire militiam ſine Adnotatione Clementiæ Principalis. E contra igitur licuit cum Adnotatione Principis. Et fortè hæc *lex* accipienda non fuerit de Cohortalinis omnibus, verùm de nonnullis tantùm, quo numero ſanè Primipilares nominatim memorantur: Certè Primipilarij pariter militiâ Armata à neceſſitate ſua non excuſabantur: *l.* 12. *in fin. de Veteranis*. Quamquam ratio generalis *fine legis* ſubdita, generaliter eam accipiendam ſuadeat. Sanè Iuſtinianum hanc *legem* non probaſſe, eius omiſſio *Cod. Iuſtinianeo* oſtendit.

Lege tandem *vlt.* idem Theodoſius Iun. à dignitate & militiâ ſeu officio quocunque, Cauſidicinâ item, in poſterum Cohortales retrahi iubet, pariter vt Curiales, ſub iis tamen diſtinctionibus quæ proponuntur *l.* 187. 188. *inf. de Decurionib.* in præteritum verò latas pridem conſtitutiones obſeruari iubet: de quo ad *dd. ll.* vt & de eo quod hîc de Cauſidicinâ in foro Præfecti Prætorio Orientis, Illyrici & vrbis Conſtantinopolitanæ additur.

DE CVRSV PVBLICO, ANGARIIS" ET PARANGARIIS."

TITVLVS V.

XII. COD. IVST. Tit. LI.

Ratio ordinis, cur inquam hic *Titulus* hoc loco poſitus ſit, in medio Tractatus & Titulorum pertinentium ad Officiales Iudicum, & immediatè quidem poſt Titulum, *de Cohortalibus, Principibus, Cornicularis, & Primipilaribus*, hæc cauſa eſt, quod Mancipes ſeu Procuratores curſus publici ex Officialibus Iudicum emeritis ſumebantur *l.* 34. 42. 46. *hoc tit.* & *l.* 8. *ſup. d. tit. de cohortal. l.* 7. *inf. de diu. off.* ſeu ex Primipilaribus: *l.* 6. *inf. de diu. officiis.*

" De *Angariis* dico ad *l.* 4.

" De *Parangariis*, ad *l.* 15.

PARATITLON.

CVRSVS PVBLICVS *Rubr. l.* 1. 3. 4. 5. 8. 12. 15. 27. 31. 35. 39. 46. 51. 52. 53. 54. 57. 62. 64. *h. t. l.* 7. *inf. de aurig. off. l.* 2. *ſup. de Curioſis:* Amm. Marcellinus *lib.* 21. *pag.* 203. De eo, v. & *l.* 7. 8. *ſup. de cohort. l.* 7. *inf. de indulg debitor. l.* 9. *inf. de legatis: l.* 9. *de re militari:* (qui & *curſus* ſimpliciter vocatur *l.* 1. 16. *h. t. l.* 6. *de diuerſis officiis: l.* 7. *de indulg. debitorum*: diſcurſus, *l.* 16. euectio, *l.* 3.) vnde & Equi Curſuales dicti *l.* 64. & rheda curſualis, *l.* 9. *infr. de legatis:* obſequium curſuale, *l.* 9. *de re milit.* Certis locis in publico itinere, ad publicas neceſſitates expediendas conſtitutus erat. Animalia namque *l.* 16. 23. 24. 84. *l. vlt. l.* 2. & *l.* 9. *ſupr. de Curioſis*, *in fin.* (quæ & animalia publica, *l.* 2. 10. 53. 60. *l.* 35. *inf. de operib. public.* animalia publici curſus, *l.* 8.) capita, *l.* 6. *ſup. de curioſis*, diſpoſita erant, curſuíque deſtinata, *l.* 1. putà primò Equi, *l.* 17. 24. 64. Vnde Equi

curſuales,

curſuales, *l.*64. (qui & *animalium* appellatione notantur, *l.*23.24.) Parhippi, de quibus *l.*14.22.27.29.49. qui & auertarij, *d.l.*22. Secundò, aſini, *l.*38. & 41. Tertiò, boues, *l.*1.11.55. (neque enim aratris deditum & culturæ terræ inſeruientem bouem ad curſum abſtrahere licuit, *l.*1.) Quartò, mulæ, *l.*8.53. (à quibus & Muliones, *l.*10.14. *in fin.* *l.*31.34.53. & Mulomedici, *l.*31. de quibus omnibus *infr.*) Pecora denique *l.*3.*h.t.* *l.*9. *de re milit.* Et hæc omnia vel ad velocem curſum, vel ad clabularium (id eſt, tardi gradum) *l.*62.*h.t.* hæ enim duæ ſpecies curſus publici fuerunt. Equi ſcilicet, ferendis hominibus & ſarcinis: Hominibus geſtandis propriè *veredi* dicebantur, *l.*8.14.16.24.28.29.30.34.35.38.47.48.53.55. *l.vlt.* *l.*2.6. *ſupr.de Curioſis*: *l.*8. *ſup.de Cohortalib.* (à quibus & *Veredarij* qui veredis vtebantur, *l.*17.50. & veredaria functio, *l.*8. *ſup.de Cohort.* vnde & Parauerdi de quibus *l.*3.6.7.15.16.59.63.64.*h.t.* agitur: qui verò ij ſint, dicetur *d.l.*3.) Vehiculis trahendis, boues & mulæ aptabantur, (vnde vehicularis curſus) *Vehicula* autem (quæ & *ſubiunctoria* dicuntur *l.*10.) varia erant. I. Reda *l.*8.9.24.28.30.35.40.47.48.*h.t.* *l.*2.6. *ſup.de Curioſis*: (vnde Reda curſualis, *l.*9. *inf.de legatis*:) quæ & vehiculum ſpecialiter, *l.*17.18.20.30.36.47.49. (vnde vehiculum publicum, *l.*20. & ſubuectio vehiculorum, *l.*18.) Eadem verò dicta & Carpentum, *l.*18. (vnde & Carpentum Redæ *l.*30.) Ea verò à quatuor equis trahebatur: vnde & *Redæ* explicantur Quadrigæ, vel flagella, *l.*3. *ſupr.de Curioſis*: Vel ab octo aut decem mulibus, *l.*8. Huic mille librarum onus imponebatur, *l.*8.27.28.30.47.48. Secundo currus, *l.*47. cui ſexcentarum librarum tantùm pondus imponere licebat, *d.l.*47. Tertio Birota, *l.*8.9. ſeu Birotum, *l.*2. *ſup.de Curioſis*, quæ à Redâ ſeparatur, quæ quatuor rotarum erat, *d.l.*8.9. τετράκυκλος: cui ducentarum librarum onus imponere fas erat, *d.l.*8. Ad Redam etiam æſtiuo tempore octo mulæ, hyemali decem iungebantur, *l.*8. Birotis trinæ tantùm, *d.l.*8. Quartò Clabula, (vnde clabulare, *l.*2. *ſup.de Curioſ.* & clabularis curſus, *d.l.*2. & *l.*5. *ſup.de Curioſ.* *l.*23. vbi clabularius vocatur, *l.*26.62.*h.t.* (quod idem cum *Angaritâ* facio:) quod ſcilicet quatuor boum protelo ducebatur, *l.*5. *ſup.de Curioſis*: *l.*1.25.*h.t.* vnde & clabiculariæ regiones, *l.*34. *in fin.* Angariæ igitur, *Rubr.* & *l.*4.11.16.21.28.30.45.48. & *l.vlt.h.t.* *l.*9. *inf.de legatis*: *l.*5. *ſup.de Curioſis*: *l.*4. *inf.de extraordinaria.* (vnde & Angarialis copia, *d.l.*4. angariarum curſus, *l.*16. ab operis ſeparantur, *l.*4. *infr. de extraord.* boum protelo ducebantur: bina enim boum paria ad ſingulas angarias ſubiugabantur, *l.*11. his mille quingenta pondo imponebant, *l.*28.30. hiſdem linea & amictoria tranſlata, *l.*48. A curſu ſeparantur, & à Reda curſuali, *l.*9. *inf.de legatis*, vt clabularis curſus, à veloci; *l.*62. Parangariæ, de quibus *Rubr.l.*15.59.68. quid fuerint, dicetur ad *d.l.*15.

¶ Erant illa omnia in publico itinere, *l.*3. Cui opponitur qui *Canalis* dicitur, *dict.* *l.*15.*h.t.* & *l.*2. *ſupr.de Curioſis*:). diſpoſita locis publicis; In oppidis, ciuitatibus, vicis: *l.*35. Stationibus, *l.*36.65. & *l.*1. *ſup.de Curioſ.* (vnde Stationarij) Manſionibus, *l.*1.23. & 35. Mutationibus, *l.*34.36.53.58. Marcellin. *lib.*21. *p*...... Caſſiodor. 1. *var.*29. Regiones clabiculariæ, *l.*34. & quidem pro locorum ſitu atque itineris qualitate vario numero, *l.*16.

¶ Animalia porrò publico loco, & è publico alebantur. Itaque & ſtabula publica in eum finem erant, *l.*34. & *l.*16.17.35.37. *in fin. de oper. publ.* quæ & receptacula animalium publicorum, *d.l.*35. & Pabula in mutationibus, *l.*60. & 64.*h.t.* *l.*9. *infr.de annon.* & *trib.* Vnde alimenta his è fiſco miniſtrabantur, *l.*23.

¶ Curandis his hæc priuata officia occupata erant: I. Curſus publici curam gerebant, *l.*1. *in fin.* curſus publici obſeruatione deſtinati, *l.*4. curſui publico præerant, *l.*4. *in fin.* & *l.*35. qui non vno nomine vocabantur, *l.*35. puta Propoſiti, *d.l.*35. & *l.*9. *ſup.de Curioſ.* (quomodo & Præpoſiti manſionum vocantur, *l.*21. *inf. de Decurionib.*) Primos, quibus curſus publici cura, ſollicitudóque mandatur, vocat Firmicus Math. *lib.* 3. *cap.*4. Mancipes *l.*15.24.34.35.36.42.53.60.65.*h.t.* *l.*9. *ſup.de curioſ.* qui & ideò *Mancipes* curſus publici dicuntur, *l.*15. & mancipes locorum, *l.*24. (vnde Mancipatus, *l.*24. *l.*36.46.*h.t.* & *l.*9.16.19. *inf.de diuerſ.offic.* qui & curſus publici exhibitio, *l.*57. curſus exhibitio, *l.*78. *ſup.de Cohortalib.*) Sub Conſtantio Imp. ex Primipilaribus ſumpti, qui ideo curſum exhibere dicuntur, *l.*6. *inf. de diuerſ.offic.* ex Officialibus Iudicum emeritis, *l.*34.42.46.*h.t.* & *l.*8. *ſup.de cohortal.* & *l.*7. *in f.de diuerſ.offic.* ſumpti non è Curialibus, *l.*34. niſi in defectum, *l.*26. Quanquam, aliquando & alicubi è Curialibus, *l.*35.51.64. Iidem & *Procuratores* dicebantur, *l.*23.) vt docet collatio illius *leg.* cum *l.*26.) & *l.*36. qui familiæ curſus clabularij, *d.l.*23. & Præfecti vehiculorum, *l.*4. *in fin.*

¶ Hi porrò à Iudicibus probabantur, prouehebantur, cùm cæteri Officiales non niſi à Principe probarentur, *l.*7. *inf.de diuerſ.offic.* & Mancipatus quinquennio durabat: *l.*36.42. Erant & in ſingulis Stationibus *l.*65. & Regionibus: vnde & Stationarij dicti, *l.*1. Regionibus præſtituti, *l.*8. *in fin.* Curam curſus publici hi gerebant. Atenim erat & familia, *l.*21. circa curanda animalia & vehicula occupata: Muliones ſcilicet, *l.*10.14. *in f.*

occurſum, atque adeò Curiis & cohortibus conſulum iuit: vt ex illis *legibus* conſtat, quas illis coniungendas oſtendi: imò & ex ipſa *lege* 28. Et ſigillatim tamen eas atque ordinè explicabo, vt ita quæ in his occurrunt, melius & diſtinctius diſcutiantur.

Ergo *lege* 28. iunctâ *legi* 14. *ſup. de priuil. eorum qui in ſacro palat.* & *l.* 183. *inf. de Decurion.* abrogatâ nominatim Valentiniani Sen. conſtitutione (cuius duæ partes ſuperſunt, putà *lex* 6. *ſup. de re milit.* & *l.* 64. *inf. de decurionib.*) cuius meminit idem Theodoſius Iun. *l.* 16. *ſup. de Agentib. in rebus*, vetat Curialem & Cohortalinum eorúmque filios conditione ſuâ deſertâ ad aliam fortunam ſeu conditionem adſpirare. Vt & ad militiam armatam vel Palatinam: Niſi Curialis in militia armatâ per decennium iugiter fuerit, vel in Palatina quindecennio: vel niſi Cohortalis in vtraque vigintiquinque annis: de quo iam *ſuprà*, *ad d. l.* 14. ibi quippe poſita ſunt ea quæ *huic titulo* & *legi* magis conuenirent: viceuersâ ſub finem *huius legis* 28. poſita ſunt ea quæ ad Cohortalis militiam pertinent.

Lege 29. Theodoſius Iun. Cohortalem & Primipilarios Dignitatis alicuius obtentu etiam Adnotatione Principis impetratâ conditionem ſuam euitare vetat, contrà inde ad Cohortalem militiam retrahi iubet; Cùm tamen paulò ante *hanc l.* 29. ante biennium fermè Theodoſio contrarium placuerit. In *Notitia* quippe *Imperij* tùm conſcripta, diſertè dicitur Conſularium Correctorum & Præſidum Cohortalinis non licere ad aliam tranſire militiam ſine Adnotatione Clementiæ Principalis. E contra igitur licuit cum Adnotatione Principis. Et fortè hæc *lex* accipienda non fuerit de Cohortalinis omnibus, verùm de nonnullis tantùm, quo numero ſanè Primipilares nominatim memorantur: Certè Primipilarij pariter militiâ Armata à neceſſitate ſua non excuſabantur: *l.* 12. *in fin. de Veteranis.* Quamquam ratio generalis *fine legis* ſubdita, generaliter eam accipiendam ſuadeat. Sanè Iuſtinianum hanc *legem* non probaſſe, eius omiſſio *Cod. Iuſtinianeo* oſtendit.

Lege tandem *vlt.* idem Theodoſius Iun. à dignitate & militiâ ſeu officio quocunque, Cauſidicinâ item, in poſterum Cohortales retrahi iubet, pariter vt Curiales, ſub iis tamen diſtinctionibus quæ proponuntur *l.* 187. 188. *inf. de Decurionib.* in præteritum verò latas pridem conſtitutiones obſeruari iubet: de quo ad *dd. ll.* vt & de eo quod hîc de Cauſidicinâ in foro Præfecti Prætorio Orientis, Illyrici & vrbis Conſtantinopolitanæ additur.

DE CVRSV PVBLICO, ANGARIIS" ET PARANGARIIS."

TITVLVS V.

XII. COD. IVST. Tit. LI.

Ratio ordinis, cur inquam hic *Titulus* hoc loco poſitus ſit, in medio Tractatus & Titulorum pertinentium ad Officiales Iudicum, & immediatè quidem poſt Titulum, *de Cohortalibus, Principibus, Cornicularijs, & Primipilaribus*, hæc cauſa eſt, quod Mancipes ſeu Procuratores curſus publici ex Officialibus Iudicum emeritis ſumebantur *l.* 34. 42. 46. *hoc tit.* & *l.* 8 *ſup. d. tit. de cohortal. l.* 7. *inf. de diu. off.* ſeu ex Primipilaribus: *l.* 6. *inf. de diu. officiis.*

" De *Angariis* dico ad *l.* 4.

" De *Parangariis*, ad *l.* 15.

PARATITLON.

CVRSVS PVBLICVS *Rubr. l.* 1. 3. 4. 5. 8. 12. 15. 27. 31. 35. 39. 46. 51. 52. 53. 54. 57. 62. 64. *h. t. l.* 7. *inf. de aurig. off. l.* 2. *ſup. de Curioſis*: Amm. Marcellinus *lib.* 21. *pag.* 203. De eo, v. & *l.* 7. 8. *ſup. de cohort. l.* 7. *inf. de indulg debitor. l.* 9. *inf. de legatis*: *l.* 9. *de re militari*: (qui & *curſus* ſimpliciter vocatur *l.* 1. 16. *h. t. l.* 6. *de diuerſis officiis*: *l.* 7. *de indulg. debitorum*: diſcurſus, *l.* 16. euectio, *l.* 3.) vnde & Equi Curſuales dicti *l.* 64. & rheda curſualis, *l.* 9. *infr. de legatis*: obſequium curſuale, *l.* 9. *de re milit.* Certis locis in publico itinere, ad publicas neceſſitates expediendas conſtitutus erat. Animalia namque *l.* 16. 23. 24. 84. *l. vlt. l.* 2. & *l.* 9. *ſupr. de Curioſis*, *in fin.* (quæ & animalia publica, *l.* 2. 10. 53. 60. *l.* 35. *inf. de operib. public.* animalia publici curſus, *l.* 8.) capita, *l.* 6. *ſup. de curioſis*, diſpoſita erant, curſuique deſtinata, *l.* 1. putà primò Equi, *l.* 17. 24. 64. Vnde Equi curſuales,

curſuales, *l.64.* (qui & *animalium* appellatione notantur, *l.23.24.*) Parhippi, de quibus *l.14.22.27.29.49.* qui & auertarij, *d.l.22.* Secundò, aſini, *l.38. & 41.* Tertiò, boues, *l.1.11.55.* (neque enim aratris deditum & culturæ terræ inſeruientem bouem ad curſum abſtrahere licuit, *l.1.*) Quartò, mulæ, *l.8.53.* (à quibus & Muliones, *l.10.14.in fin. l.31.34.53.* & Mulomedici, *l.31.* de quibus omnibus *infr.*) Pecora denique *l.3.h.t.l.9. de re milit.* Et hæc omnia vel ad velocem curſum, vel ad clabularium (id eſt, tardi gradum) *l.62.h.t.* hæ enim duæ ſpecies curſus publici fuerunt. Equi ſcilicet, ferendis hominibus & ſarcinis: Hominibus geſtandis propriè *veredi* dicebantur, *l.8.14.16.24.28.29.30.34.35.38.47.48.53.55. l.vlt. l.2.6.ſupr.de Curioſis: l.8.ſup.de Cohortalib.* (à quibus & *Veredarij* qui veredis vtebantur, *l.17.50.* & veredaria functio, *l.8.ſup.de Cohort.* vnde & Paraueredi de quibus *l.3.6.7.15.16.59.63.64.h.t.* agitur: qui verò ij ſint, dicetur *d.l.3.*) Vehiculis trahendis, boues & mulæ aptabantur, (vnde vehicularis curſus) *Vehicula* autem (quæ & *ſubiunctoria* dicuntur *l.10.*) varia erant. I. Reda *l.8.9.24.28.30.35.40.47.48.h.t.l.2.6.ſup.de Curioſis:* (vnde Reda curſualis, *l.9.inf.de legatis:*) quæ & vehiculum ſpecialiter, *l.17.18.20.30.36.47.49.* (vnde vehiculum publicum, *l.20.* & ſubuectio vehiculorum, *l.18.*) Eadem verò dicta & Carpentum, *l.18.* (vnde & Carpentum Redæ *l.30.*) Ea verò à quatuor equis trahebatur: vnde & *Redæ* explicantur Quadrigæ, vel flagella, *l.3.ſupr.de Curioſis:* Vel ab octo aut decem mulibus, *l.8.* Huic mille librarum onus imponebatur, *l.8.27.28.30.47.48.* Secundo currus, *l.47.* cui ſexcentarum librarum tantùm pondus imponere licebat, *d.l.47.* Tertio Birota, *l.8.9.* ſeu Birotum, *l.2.ſup.de Curioſis*, quæ à Redâ ſeparatur, quæ quatuor rotarum erat, *d.l.8.9.* τετράκυκλος: cui ducentarum librarum onus imponere fas erat, *d.l.8.* Ad Redam etiam æſtiuo tempore octo mulæ, hyemali decem iungebantur, *l.8.* Birotis trinæ tantùm, *d.l.8.* Quartò Clabula, (vnde clabulare, *l.2.ſup.de Curioſ.* & clabularis curſus, *d.l.2. & l.5.ſup.de Curioſ. l.23.* vbi clabularius vocatur, *l.26.62.h.t.* (quod idem cum *Angaritâ* facio:) quod ſcilicet quatuor boum protelo ducebatur, *l.5.ſup.de Curioſis: l.1.25.h.t.* vnde & clabiculariæ regiones, *l.34.in fin.* Angariæ igitur, *Rubr.& l.4.11.16.21.28.30.45.48.& l.vlt.h.t. l.9.inf.de legatis: l.5.ſup.de Curioſis: l.4.inf.de extraordinaria.* (vnde & Angarialis copia, *d.l.4.* angariarum curſus, *l.16.* ab operis ſeparantur, *l.4.infr. de extraord.* boum protelo ducebantur: bina enim boum paria ad ſingulas angarias ſubiugabantur, *l.11.* his mille quingenta pondo imponebant, *l.28.30.* hiſdem linea & amictoria tranſlata, *l.48.* A curſu ſeparantur, & à Reda curſuali, *l.9.inf.de legatis*, vt clabularis curſus, à veloci; *l.62.* Parangariæ, de quibus *Rubr.l.15.59.68.* quid fuerint, dicetur ad *d.l.15.*

¶ Erant illa omnia in publico itinere, *l.3.* Cui opponitur qui *Canalis* dicitur, *dict. l.15.h.t. & l.2.ſupr.de Curioſis:*). diſpoſita locis publicis; In oppidis, ciuitatibus, vicis: *l.35.* Stationibus, *l.36.65.* & *l.1.ſup.de Curioſ.* (vnde Stationarij) Manſionibus, *l.1.23. & 35.* Mutationibus, *l.34.36.53.58.* Marcellin.*lib.21.p......* Caſſiodor.1.*var.29.* Regiones clabiculariæ, *l.34.* & quidem pro locorum ſitu atque itineris qualitate vario numero, *l.16.*

¶ Animalia porrò publico loco, & è publico alebantur. Itaque & ſtabula publica in eum finem erant, *l 34. & l.16.17.35.37.in fin. de oper. publ.* quæ & receptacula animalium publicorum, *d.l.35.* & Pabula in mutationibus, *l.60.& 64.h.t.l.9. infr.de annon. & trib.* Vnde alimenta his è fiſco miniſtrabantur, *l.23.*

¶ Curandis his hæc priuata officia occupata erant: I. Curſus publici curam gerebant, *l.1. in fin.* curſus publici obſeruatione deſtinati, *l.4.* curſui publico præerant, *l.4. in fin. & l.35.* qui non vno nomine vocabantur, *l.35.* puta Propoſiti, *d.l.35. & l.9.ſup.de Curioſ.* (quomodo & Præpoſiti manſionum vocantur, *l.21. inf. de Decurionib.*) Primos, quibus curſus publici cura, ſollicitudóque mandatur, vocat Firmicus Math.*lib.3.cap.4.* Mancipes *l.15.24.34.35.36.42.53.60.65.h.t.l.9.ſup.de curioſ.* qui & ideò *Mancipes* curſus publici dicuntur, *l.15.* & mancipes locorum, *l.24.* (vnde Mancipatus, *l.24.l.36.46.h.t. & l.9.16.19.inf.de diuerſ.offic.* qui & curſus publici exhibitio, *l.57.* curſus exhibitio, *l.78. ſup.de Cohortalib.*) Sub Conſtantio Imp. ex Primipilaribus ſumpti, qui ideo curſum exhibere dicuntur, *l.6. inf. de diuerſ.offic.* ex Officialibus Iudicum emeritis, *l.34.42.46.h.t.* & *l.8.ſup.de cohortal.& l.7.inf.de diuerſ.offic.* ſumpti non è Curialibus, *l.34.* niſi in defectum, *l.26.* Quanquam, aliquando & alicubi è Curialibus, *l.35.51.64.* Iidem & *Procuratores* dicebantur, *l.23.*) vt docet collatio illius *leg.* cum *l.26.*) & *l.36.* qui familiæ curſus clabularij, *d.l.23.* & Præfecti vehiculorum, *l.4.in fin.*

¶ Hi porrò à Iudicibus probabantur, prouehebantur, cùm cæteri Officiales non niſi à Principe probarentur, *l.7.inf.de diuerſ.offic.* & Mancipatus quinquennio durabat: *l.36. 42.* Erant & in ſingulis Stationibus *l.65.* & Regionibus: vnde & Stationarij dicti, *l.1.* Regionibus præſtituti, *l.8.in fin.* Curam curſus publici hi gerebant. At enim erat & familia, *l.21.* circa curanda animalia & vehicula occupata: Muliones ſcilicet, *l.10.14. in f.* *l.31.34.*

l.31.34.53.58. (qui ternis veredis ſinguli præerant, *l*.34.) qui & ſerui publici, *d. l*. 58. mutationibus deputati, *d.l*.58. quæ *lex* eſt de retentoribus mulionum: Hippocomi, *l*.37. *&* 50. Mulomedici, *l*.31. Opifices vehiculorum, *l*.17. ſeu Carpentarij, *l*.31. Qui omnes annonas & victum è fiſco conſequebantur, *dict.l*.31. eóque ab iis qui curſum publicum vſurpabant, mercedem nullam exigere poterant, *d.l*.31.

¶ *Magiſtratus* verò qui curſus publici curam gererent hi erant: Præfectus Prætorio potiſſimùm, *l*.3.4.5.8.9.11.12.13.14.16.18.23.26.28.30.34.35.36.38.39.40.43.44.45. 46.47.48.50.52.53.54.58.59.60.61.62.65. *& vlt*. Magiſtri Equitum & Peditum, *l*. 30. *h. t*. Magiſter officiorum, *l*.8.9.22.35-39. Vide quoque Caſſiodori locum, *lib*. 5. *ep*. 5. Proconſules, Rectores prouinciarum, *l.4.in f.l.7.inf.de diuerſ.offic*. vid. & Symmachum *lib*. 2. *ep*.27. Curiales quoque *l*.64. Qui curſus publici curam gerebant, *Dimittere* dicebantur; *l*.27.33.40.*h.t*.

Vsvs curſus publici publicis neceſſitatibus inſeruiebat ſeu publicis neceſſitatibus implendis, *l*.12. putà, Principis itineribus, quæ vtilitas publica moneret, *l*. 3. euocatis item à Principe, vel ab eo recedentibus, *l*. 54. Magiſtratibus ciuilibus militaribusq; in prouincias pergentibus, *l.38.49.l.vlt*. vel per prouincias diſcurrentibus (cùm Iudices commeare per prouinciam neceſſitas publica perſuaderet, *l*.16. Nouell. *Maioriani* 1.*cap. nec hanc*:) vel Officiales ſuos ex neceſſariis cauſis ad ſeparatas ſecretáſque prouinciarum partes dirigentibus, *l*.12. Legatis à Senatu populóque Romano, vel à Prouincialibus ad Principem miſſis, *l*.32.& *leg.6.9.inf.de Legatis*. item Legatis diuerſarum Gentium, *l. 9. ſup.de re mil.l.57.h.t*. ſpeciebus tranſmittendis, *l*.13.16.18.20.33.40. Agentibus à Principe miſſis, *l*.7.9.14. *in fin*. vide & *l.2.ſup.de Curioſis*: Aliiſque de cauſis, quas ratio *l*.3. & publicæ cauſæ exigerent, *l*.19.63. Non poſſum quin hîc Caſſiodori locum opponam, qui 5.*var*.5. paucis hæc omnia complexus eſt: *Illam partem conſtat Reipublicæ neceſſitatibus exquiſitam. Per hanc enim & Legationum vtilitas, & ordinationum noſtrarum celeritas explicatur. Hæc & Aulicis poteſtatibus per ærarias iuſſiones miniſtrat effectum. Hæc crebris illationibus noſtrum ditat ærarium: vt penè quicquid in Republ. geritur, curſuali miniſterio compleatur*. Adde & locum Firmici *Matth.lib*.1.*cap*.4. In priuatos tamen quandoque neceſſitates curſus publicus vſurpabatur ex indulto Principis, *l*.4. Et hæc omnia gratis; quare prædiis & rapinis eorum, qui publico curſui deputati erant, quáſque nonnunquam exercebant, occurritur: *l*.21.31. vide tamen *l.2.5.in fin.ſupr.de Curioſ*.

Vsvrpare proprio arbitrio hunc curſum publicum, *l*. 3. mouere, *l*.11. 27. 35. 38. 49.*l.1.ſup.de curioſ*. commouere, *l*.15. agitare, *l*.2. poſtulare, *Nou.Maioriani cap.nec hanc partem*: Nonnullis licebat, vt putà Præfectis Prætorio, *l*.3.35.62. Legatis ad Principem miſſis à Senatu Populóque Romano, *l*.32. à diuerſis Gentibus, *l.57.& l.9.ſup. de re milit*. à prouincialibus, *dict.l*. 32. *& l.6.9.inf.de Legatis*. Aliis omnibus priuatis interdictum erat, *l*.28.22.27.54. etiam illuſtribus, *l*.54. Magiſtratibus, veluti Præfecto vrbi, *l*.55. Vicariis, Præſidibus, Conſularibus, *l*.12. Præſidibus, & Rationalibus, cæteríſque: *l*. 3. Ducibus, *l*.57. *& l.vlt*. Breuiter, omnibus; quacunque præditi fuerint dignitate: *l*.8. Niſi euectione impetratâ: ſine hâc enim nemo priuatus (exceptis de quibus *ſuprà*) curſum publicum vſurpare poterat, *l*.8.22.27.57.59.*h.t. & l.2.ſup.de Curioſis*: *l.11.de Legatis*.

Evectio autem eſt licentia curſus publici vſurpandi, *l*.4.5.8.9.12.13.14.19.20.21. 27. 29. 32. 33. 38. 40. 41. 43.44.49.52.55.56 57.59. *& 61*: *l.9. inf. de Legatis*: *l.2.ſup. de Curioſ*. cuius mentio non vna apud *Symmachum*: Vnde Euectiones dare, *l.12.in fin*. emittere, *l*.33. facere, *l*.5.9.12.13.19.29.38.43.52.56.57. *&* 61. Nouella *Maior*. 1. *cap.nec hanc partem*: & in Notitia Imperij *in Præf.Prætorio*: præbere, *l*.4.18. pro licentia curſus publici vſurpandi facere.

Dabat autem Euectiones Princeps, *l*.4.9.14.40.56. Præfectus item Prætorio, *l*.9.12. 35.40.56.62. & Præfectus Vrbis in publicis tantum cauſis, ex *l*.19. Alias non: *l*.55. Magiſter officiorum, *l*. 8.9.22.35.49. Non Magiſtri militum, *l*.43.56. non Vicarij, *l*.12.38. *&* 61. Non Rectores Prouinciarum, ſeu Prouinciales Iudices, *l.40.hoc tit. d.Nou.Maior*.1. Non Conſulares, aut Præſides, *l*.5.12. Non Comites limitum, *l*.52. Non Duces, *l*.57. Ad ſpecies tantum largitionales transferendas, veluti aurum, argentum, veſtes militares, cùm neceſſitas publica ſuaderet Præfecto Vrbi, Vicario, & Præſidi, euectionum faciendarum ius erat: *l*.13.18.20.33.40.61.

Non omnibus etiam euectio dabatur neque promiſcuè: non priuatis aliis, ex Theodoſij M. conſtitutionibus, quàm dignitate reuerà functis ciuili, vel militari, *l*.39. Præfecturâ Prætorianâ, vel Magiſteriâ militum: *l*.44. non honorariis, *d.l*.39. *& l*.44. Intra modum quoque certum tantùm Euectio concedebatur. Vno die quippe non vltra quinque veredorum numerum ex aliquo loco mouendi licentia dari poterat, *l*.35. (niſi duobus caſibus, *d.l*.15. quod in ſex poſtea mutatum, *l*.40.) vno item die, vna Reda tantùm, *d.l*.40.

*d.l.*40. Angarias item duas tantùm, non plures Præfecto Prætorio dare poterat, *l.*11.45. ſingulis angariis bina tantùm boum paria aptata, *l.*11. vide *l.*5. *de Curioſis*. Intra modum etiam quendam, eum tantùm concedebant: & ſi vltra conceſſiſſent, ſeruari nolebant, Vehiculari ſcilicet curſu dato, vel reda, vel veredo parhippum vſurpare vetitum: *l.*22. *&* 29. Item curioſo nonniſi duos veredos mouere licebat, *l.6.ſup.de Curioſ.* Vicario nonniſi triginta aſinos, veredos decem: *l.*38. Comiti noniſi quatuor veredos cum parhippo: Tribuno militum ternos: Domeſticis Protectoribus & Agentibus in rebus, duos: *l.* 49. *h.t.* Duas item tantùm Angarias, *l.*11.45. Non datus Ducibus, vbi ſemel in Prouinciam veniſſent, *l.vlt.h.t.* Vicariis tantùm & Præſidibus aliquot per annum Euectiones à Principe & Præfecto Prætorio permittebantur, putà Præſidi binæ, *l.*12. Vicario denæ, vel duodenæ, *d.l.*12.

Euectio præſcripta ſeu adnotata manu Principis erat, *l.*12.14.27. vt & Euectio Præfecti Prætorio, *l.*9. Tempore, ad quod Euectio concederetur, adnotato: *l.* 27. Itaque Euectio pro ipſis literis ſuprà, quibus Euectio conceditur, vſurpatur: *l.*9. 14. 22.23.29. 35.49. Vnde & ſeries Euectionis, *l.*27. *&* *l.2.ſupr.de Curioſ.* Qui curſum publicum vſurpare volebat, non ante eum mouere poterat, quàm Iudices Euectionem inſpexiſſent & ſubnotaſſent, *l.*8. *&* 22.49.59. *&* *l.*2. *ſup.de Curioſ.*

Item Euectionis datæ formam & licentiam excedere non licebat: *l.*14. 27. *l.*2. *ſup. de Curioſis*, puta emenſa Euectione commeando, *l.*27. vel certo veredorum numero conceſſo, parhippum vſurpando, quo ſeſu Parhippus dicitur *l.*14. putà ſi quis vltra modum Euectione comprehenſum, veredum adhuc vſurpet, quaſi non ſufficiente modo Euectionis comprehenſæ. Alicubi Parhippus idem cum Auertario, *l.* 22. 27. 29. *&* 49. alioquin ſuperexigenti pœna grauiſſima imminebat, *l.*14. 53. Item vehiculari curſu conceſſo ſi quis poſteà vſurpet parhippum: *l.* 22. 29. niſi eum Magiſter officiorum Euectioni addidiſſet, aliquâ neceſſitate cogente, *l* 22. *in f.* vel ipſe Princeps, *l.*29.

Modvs quoque certus vtendo curſui publico conceſſo impoſitus ſcilicet: ¶ I. *Onere* iniquo animalia publica prægrauare ius non erat; itaque modus huic rei datus. Igitur redæ ſeu carpento, vehiculóque mille pondo ſuperponere, neque vltra licebat. *l.*8.17. 28.30.47.48. Carro, ſexcenta, *l.*47. Birotæ, ducenta tantùm, *l.*8. Veredo ſeu Equo triginta, *l.*8.17.28.30. (quod vt mutatum, vide *l.*47. *in fin.* Parhippo ſeu Auertario centum librarum apud Caſſiodorum, 4. *var.*47. *&* 5. *var.*5. Angariæ, mille quingenta; *l.*28.30. vide tamen *l.*48. Deinde carpentis, quibus ſpecies largitionales transferuntur, ad ſummum tres perſecutores ſeu cuſtodes imponi poſſunt: *l.*18. *in f.* *&* *l.*20.48. ¶ II. *Menſura* quoque vehiculorum quædam conſtituta erat, *l.*17. 30. ¶ III. Priuato ſubiunctorio animali publica præberi fas non erat, *l.*10. ne videlicet fortè enormia vehicula priuati ſubiungarent. ¶ IV. Animalia vni neceſſitati deſtinata, ad alteram vſurpare non licebat; putà Veredos, id eſt equos ad vehicularem curſum, *l.* 24. ¶ V. Neque ab itinere ſolito & recto deuiare fas erat; *l.*25. ¶ VI. Neque fuſtibus, ſed virgâ tantùm & flagro, admonere, *l.*2. ¶ VII. Neque alij Euectionem impetratam vendere licuit, *l.*4.41. Socium tamen itineris adiungere licuit, *l.*2. ¶ VIII. Denique neque hippocamum ſago ſpoliare, *l.*37.50.

Propter hæc itaque aliáque, *Curioſi* erant, qui ſcilicet curſus publici ſollicitudinem gererent, ne quis videlicet citra Euectionis authoritatem vſurparet, aut modum Euectionis legitimum excederet, *l.*2.6.8.9. *ſup.de Curioſ.* Vbi vide: qui & *exploratores* vocantur, *l.*3.4.*h.t.* à Protectoribus quoque mittebantur, *l.* 30. hi dicebantur Præpoſiti, *l.*35.*h.t.* curſui publico Præpoſiti, *l.9.ſup.de Curioſis.* Veluti in Sardinia, *l.* 16. *h. t.* Alibi animalia conferebantur, *l.*64. & pabula, *d. l.*64. *&* 60. non etiam pecuniæ pro rotarum triturâ & miniſteriis, *l.*21.

¶ Tandem & illud obſeruo, ſubinde ad curſus publici Reparationem, aliquid à prouincialibus poſtulatum, collatum, *l.7.inf.de indulg.debitorum*: *l.*34.42. *hoc tit.* vid. & *l.4.inf.de murilegulis.*

¶ *De* Bvbvs aratoriis *ad curſum publicum non abſtrahendis.*

1. * Imp. Constantinvs. A. ad Conſtantium."

Si quis iter faciens, bouem, non curſui deſtinatum, ſed aratris deditum" duxerit abſtrahendum, per Stationarios" & eos qui curſui publico præſunt debito vigore

SSſ 3 correptus,

correptus, aut Iudici" ſi præſto fuerit offeratur, aut Magiſtratibus municipalibus conpetenti cenſurâ tradatur, eorúmque obſequio" tranſmittatur"; Aut ſi eius fuerit Dignitatis, vt nequaquam in eum deceat tali vigore conſurgere, ſuper eius nomine ad Noſtram Clementiam referatur: Qui enim explicauerit" manſionem", ſi forte boves non habuerit, inmorari debet, donec fuerint exhibiti ab his qui curſus publici curam egerunt", nec culturæ terræ inſeruientes abſtrahere. Acc. xi. Kal. Feb. Caralis", Conſtantino A. iv. & Licinio iv. conss. [315.]

N O T Æ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod Iuſt.* & omnium tamen æquiſſima.

" Præfectum Prætorio, cui hoc ipſo anno inſcribitur *l.1. ſup. de cohortalib.* vbi plura de eo dixi.

" Mox inf. *inſeruientem cultura terra.*

" Stationarij: de his vide tres alias *leges*: putà *l.2. ſup. de cohortalib.* vbi dixi: *l.1. ſup. de Curioſ. l.31. inf. de Epiſcop.* Regionibus præſtituti dicuntur, *l.8. inf.*

" Iudici, id eſt Rectori Prouinciæ.

" De horum verborum ſenſu mox dicam.

" Ad Iudices ſcil.

" *Explicare manſionem*, num eſt, applicare & appellere ad manſionem? An verò hîc reponendum *applicauerit*? An verò *explicare manſionem* is dicitur, qui manſionem aliquam tranſgreſſus ſit, & ad aliam peruenerit?

" De *Manſionibus* agitur, & *l.23.35. inf* de his dixi plenè ad *l.4. ſup. de offic. Rector. Prouinc.*

" *al. Gerunt*: vt *ſup* qui *curſui publico præſunt.*

" *Caralis*, Sardiniæ ſcilicet. Eadem ſanè ſubſcriptio occurrit in altera conſtitutione Conſtantinianea putà *lege 3. C. Iuſt. de feriis.* Sed & *lex 16. inf.* de ſpecierum largitionalium per Sardiniam tranſlatione eſt, quæ pariter, vt *hæc lex*, eſt de curſu Angariali.

C O M M E N T A R I V S.

DE CVRSV PVBLICO acturis, ante omnia inquirendum nobis puto, de eius apud Romanos origine, auctore, proceſſu, ſub Impp. Romanis. Nihil enim nunc attinet in aliorum populorum mores inquirere, veluti Perſarum & Græcorum, de quibus & eorum angariis, aſtandis, hemerodromis, notiſſima iam ſunt omnia. Rem ambiguam faciunt Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptores, qui parum conuenientia ſibi memorare videntur circa Auctorem & Inſtitutorem primum publici curſus. Imò falſi nonnulli creduntur, & in his Sex. Aurel. Victor Schotti. Sic vt rem hanc negotij ſemiplenam nobis reliquerint Viri alioquin accurati. Primùm ſternenda ſunt ipſa Scriptorum ſuper hoc teſtimonia: De AVGVSTO memorat Suetonius *in cap. 49. Quò celerius ac ſub manum annunciari cognoſcique poſſet quid in prouinciâ quaque gereretur, iuuenes primò modicis interuallis per militares vias, dehinc vehicula diſpoſuit: commodius id viſum eſt, vt qui à loco eidem proferrent Litteras, interrogari quoque, ſi quid res exigerent, poſſent.* De TRAIANO Sextus Aurelius Victor Schotti *cap. 13. Noſcendis ocyus, quæ vbique è Republica gerebantur admota media publici curſus: Quod equidem Munus ſatis vtile, in peſtem orbis Romani vertit poſteriorum auaritia, inſolentiáque, niſi quod his annis ſuffecta vires Illyrico ſint, Præfecto medente Anatolio. Boni malique in Republ. nihil eſt, quod in diuerſum traduci nequeat moribus præſidentium.* De HADRIANO Spartianus *in eius vitâ, p. 4. Statim curſum fiſcalem inſtituit, ne Magiſtratus* HOC ONERE *grauarentur.* De ANTONINO PIO ſcribit Capitolinus: *Sumptum muneribus gladiatoriis inſtituit vehicularium curſum ſummâ diligentia ſubleuauit.* De SEVERO Spartianus *p. 69. Poſt hæc cùm ſe vellet commendare hominibus, vehicularium munus à Priuatis ad fiſcum traduxit.* Hæc quinque teſtimonia ſunt quæ negotium omninò faceſſunt. Suetonius quippe Auguſtum Imp. Vehicularij curſus auctorem facit: Sextus Aurelius Victor Traianum Publici curſus auctorem. Spartianus Hadrianum curſum fiſcalem inſtituiſſe ſcribit. Idem Spartianus Seuerum, vehicularium munus à priuatis ad fiſcum traduxiſſe. Verùm ita rem accipio: Auguſtus vehicularium curſum inſtituit; ſic vt adueniente derepentè eo cui curſus vſurpandi ius datum erat, Magiſtratuum municipalium operâ animalia his præberentur, quæ à prouincialibus derepentè conquirebant: quò pertinet locus Plutarchi, *in Galbâ*; *Nymphidius non mediocriter indoluit, cùm ſerui publici à Conſulibus deſtinati eſſent, qui Senatuſconſulta ad Imperatorem ferrent, quibus ipſis diplomata quæ dicuntur dari ſolent, vt iis ſtatim agnitis Ciuitatum Magiſtratus Tabellariorum curſum accelerent in commutatione vehiculorum datis deductoribus.* Ergo graue admodum id munus fuit Magiſtratibus ciuitatum. Quam & ideò *vehiculationem* (ſic enim dicta eſt) Nerua Italiæ remiſit, teſtibus eius nummis. Mox, ſiue Traianus, ſiue Hadrianus, ſtatum hunc curſum fecit, ſeu publicum & *fiſcalem* inſtituit, ſic vt publicè curſus paratus eſſet, & in parato animalia publica ſeu fiſcalia haberentur: neque iam ampliùs Magiſtratus onere derepentè animalium & curſum accurandi grauarentur. Curſus igitur publicus ſeu fiſcalis factus, tùm demùm cùm iam ſtatus factus eſt, ſic vt ex publico & fiſco hic tribueretur. Vt non malè etiam in *Spartiani* loco V. C. L. Iuretus tentauerit *ſtatum curſum fiſcalem inſtituit.* Ergo publico ſeu fiſcali curſu inſtituto iam collatio à prouincialibus exacta, ad animalium & curſus publici inſtructionem & inſtaurationem. Quæ tamen & ipſa ſubinde grauis viſa: vnde Antoninus Pius, *vehicularium curſum ſummâ diligentiâ ſubleuaſſe* dicitur. Seuerus verò, *vt ſe hominibus commendaret, vehicularium munus à priuatis ad fiſcum traduxiſſe*, collatione videlicet illâ priuatis remiſſâ. Quod tamen poſteà non ſtetit. Quæ cùm ita ſint, non audiendi ſunt Viri docti, qui cauſas & vſum curſus publici varium hâc parte diſtinguunt, vt Authores inter ſe concilientur. Nempe hunc Spartiani ſenſum putant, cùm hactenus noſcendis tantum quæ è Republ. erant curſus publicus vſurparetur, ac non etiam à Magiſtratibus in prouincias euntibus vſurpari poſſet, ſic vt impenſis ſuis iter facere cogerentur, Hadrianum Magiſtratibus vſurpandi curſus poteſtatem feciſſe. Non inquam audiendi ſunt: Ait enim Spartianus, Adrianum *curſum fiſcalem inſtituiſſe.* An enim ideò fiſcalis curſus inſtitutus dicatur, quod iam Magiſtratibus eius copia pateret? Fiſcale enim vt puto illud ſignificat, quod vel è fiſco tribuitur, vel ad fiſcum

fiſcum pertinet, ſic ſanè *reda fiſcalis* apud Seuerum Sulpit. *lib. 3. de vita Martini*: ſic *ſpecies fiſcales*, ſic *ratio fiſcalis* hoc *Codice*, & alibi. Ergo fiſcalis curſus inſtitutus dicitur, qui è fiſco præberi iuſſus. Non quia publicus factus & communis Magiſtratibus & aliis (nam id.....) paſſim hominibus. Quis enim fiſcale vnquam ideò dixit, quod id paſſim omnibus exhiberetur, & publicè expoſitum eſſet? Publicum equidem ſeu δημόσιον, & fiſcale idem rectè dicitur, cum ſignificatur ex publico dari, vel ad publicum pertinere. Vnde quem Victor *curſum publicum* vocat, eum Spartianus *fiſcalem* vocat: ſed nunquam *fiſcale* pro eo dixeris, quod publicè omnibus patet: imò hoc ſenſu iam *fiſcale* & *publicum* opponuntur. Tandem igitur Victor & Spartianus Curſum publicum ſeu fiſcalem inſtitutum ſiue à Traiano ſiue ab Hadriano volunt, eò quod eum iam fiſcus ipſe præſtaret: non Magiſtratus ampliùs conquirendorum animalium onere ſubindè prægrauarentur: Magiſtratus municipales, inquam, quod docuit ſupraſcriptus Plutarchi locus: non etiam Curiales, quod iidem Viri docti putant: neque enim hâc Magiſtratuum appellatione Curiales vnquam venerunt, imò Magiſtratibus paſſim Curiales ſeu Ordines opponuntur. Neque eos quidquam iuuat, quod poſtea Curialibus aliquando impoſitum onus exhibendi curſus publici fuiſſe legimus, quod docet *lex* 26 35. 51. 61. *inf. h. t.* Hæc iſta enim cura iam alia fuit, non conquirendorum de ſubitò animalium, veniente eo qui Curſum vſurpandi ius haberet, verùm ordinaria ſollicitudo, vt Curſus publicus ſeu fiſcalis rectè haberetur, néve ei fraus fieret. Ergo tandem dicamus, vehicularem Curſum ab Auguſto quidem inſtitutum, ſed non fiſcalem ſeu publicum: id enim factum demum ſiue à Traiano, vt Victor tradit: ſiue ab Adriano, vt Spartianus ait. Et ſic omnia benè conueniunt, niſi quod inter Victorem & Spartianum diſſenſus eſt circa auctorem Curſus publici ſeu fiſcalis facti: Et ſic alterutrum Imperatorem Authorem tenemus, inſtitutorum Stabulorum & Mutationum, in quibus animalia publica curſui deſtinata haberentur, quæ nulla fuerunt ſub Auguſto.

¶ His ita generatim præmiſſis, & quæ de Curſu publico *hoc Codice* occurrunt in *Paratitlon* congeſtis, quod ſubinde conſuli volo, de ſingulis conſtitutionibus *hoc Titulo* videamus.

Constantini M. primùm *leges* quatuor de Curſu publico occurrunt, quibus addenda & quinta eiuſdem, putà *lex* 4. *Cod. de off. Rect. prou.* ex quibus patet, ab vnâ parte, quantum prouincialium indemnitati Princeps iſte conſultum voluerit, aduerſus eos qui inſtus obtentu prouinciales concuterent: ab alterâ parte, quam enixè Curſui publico conſultum iuerit, aduerſus eius abuſum. Ad primum finem pertinet hæc *leg.* Eâ ſcilicet Conſtantinus M. Boves priuatorum aratorias ab eo cui angariarum ius competeret, quamlibet in defectum boum publicorum Curſui publico deſtinatorum (de quibus vide & *l.* 11. 53. *infr. h. t.*) vſurpari vel abſtrahi vetat. Finge, datam Titio euectionem, ſeu Angariarum & Curſus publici diploma, eúmque ad Manſionem, vbi Curſus publicus erat, veniſſe? neque boues ibi tùm inueniſſe? Sanè quamlibet feſtinet, boues priuatorum aratorias abſtrahere non poteſt: Verùm tamdiu ibi expectate iubetur, donec fuerint boues Curſui deſtinati, exhibiti ab his qui Curſus publici curam gerunt. Quamlibet quis iter faciens feſtinet, hoc tamen obtentu boues aratorios priuatorum culturæ terræ inſeruientes abſtrahi noluit Conſtantinus. Eadem ratione, quâ idem hoc ipſo anno paulò poſt, boues & ſeruos aratorios pignori capi vetuit, *l.* 1. *ſup. de pignoribus.* Quâ Valentinianus Sen. poſteà vetuit, ne Officiales Præſidis bouem vel ſeruum ruſticani in vſus proprios neceſſarióſque conuerteret, *l. vn. infr. ne damna prouincial.* Quibus locis plura de bobus & eorum peculiari ratione ſemper habita. Idque agriculturæ fauore. Eo ipſo ſanè fauore idem Conſtantinus M. ſationibus vel colligendis frugibus inſiſtentem agricolam ad extraordinaria onera trahi vetuit, *l. 4. inf. de extraord.* ſed & (quæ quarta Conſtantini M. conſtitutio notanda eſt agriculturæ fauore) die Solis agrorum culturæ incumbi permiſit, *l. 3. Cod. Iuſt. de feriis.* Ita quidem, vt quemadmodum hæc *lex* ſpeciatim ad Sardiniam propriè pertinet (dicitur enim ea *Acc. Caralis*, Sardiniæ videlicet vrbe) ita & illa: quia & Sardinia iuxta Siciliam benigna vrbis Romæ nutricula erat; de quo *alibi* etiam ex Lucani *lib. 3. v. 65.* ad *l. 4. inf. de extraordinar.* Cæteroquin de ſpecierum Largitionalium per Sardiniam tranſlatione agitur *l.* 16. *infr. h. t.* quæ & ipſa eſt de Angariis & Angariali curſu.

¶ Ex *hâc* interim *lege* & *l.* 11. 53 *inf. h. t.* liquet, *boues* curſui publico quoque aptatos fuiſſe: nempe angariis quæ boum protelo ducebantur, de quo ad *l. 4 & 11. in f.* Nempe angariis trahendis: Vt proinde Viri docti mirari non debuerint inter animalia publica curſui publico olim deſtinata, etiam boues olim fuiſſe. Quod tamen Iulianum poſteà vetuiſſe, & ſolis equis curſum publicum explicari voluiſſe memorat Socrates *lib. 3. cap.* 1. ἀφεῖλε δὲ καὶ τὸν δημόσιον τῶν χρειῶν δρόμον οἷον ἡμιόνων, βοῶν, καὶ ὄνων, μόνων δὲ τῶν ἵππων ταῖς δημοσίαις χρείαις συνεχώρησεν ὑπουργεῖν: id eſt. *Curſum publicum ad neceſſarios vſus accommodatum non amplius per mulos, boues, & aſinos fieri permiſit, ſolis autem equis in publicis neceſſitatibus obeundis vtendi facultatem conceſſit.* Verùm id falſum eſſe docet *lex* 53. Alioquin Carpenti boum meminit & Lampridius *Heliogab* & Auguſtinus 22. *de Ciuitate Dei*, *cap.* 8. vehiculi à bobus tracti, Vt omittam quod de Caroli M. carpento à bubus tracto meminit Eginhartus. Ergo & boum vſus in curſu publico, nempe angariis ſeu oneribus portandis, vt equi ſeu veredi aptati veloci curſui. Et hæc de principe *huius leg.* ſententia. De cæteris videamus.

¶ De *Stationariis*, quorum *h. l.* mentio fit, & *l. 2. ſup. de cohort. l. 1. ſup. de curioſ. l.* 31. *in f. de Epiſcop.* dixi iam *ſup. ad illas leges*: vt de Manſionibus, quarum fit quoque mentio. *l.* 23. 35. *inf.* ad *l. 4. ſup. de off. Rector. prouinc.* Sanè ex *h. l. & d. l.* 23. 35. apparet, in his curſum publicum fuiſſe. Sed non ideò ſolus curſus publicus ibi fuit, vt in mutationibus: Verùm alia inſuper, nempe inſtructæ manſiones apparatu omni annonario; vide Symmachum *lib. 2. ep.* 27. ſeu annonis & ſpeciebus Cellarienſibus in vſum eorum qui eò appellerent & tractorias haberent, de quibus *inf. tit. prox.*

¶ *Sanctio* tandem *huius leg.* notanda: nempe eum qui bouem aratorium abſtraxerit, debito vigore correptum Rectori prouinciæ offerri, ſi præſens fuerit, iubet; ſi verò abſit, Magiſtratibus municipalibus tradi, corúmque obſequio tranſmitti. Quod de reis tradendis Magiſtratui municipali edicitur, vulgare & notum eſt, de quo ad *l. 5. inf. de exhibend. reis.* Verùm quod de tranſmittendis Magiſtratuum municipalium *obſequio* additur, perperam hactenus accipitur. Nempe id indicari his verbis nonnulli putant, huiuſmodi reum pro pœnâ Curiæ miniſteriis addicendum: quomodo Fornerius pater *ad l.* 173. *de V. S.* Fornerius Fil. 1. *Quotid.* 28. & Berterius 1. *Pith.* 10. *p.* 119. cenſuerunt (de quo alioquin pœnæ genere in Curias dandi, dicam ad *l.* 66. 108 *inf.* de

de Decurion.) Alij verò id indicari putant, vt obſequio Magiſtratuum tradatur; inter eius Apparitores, & in cohorte eius deinceps futurus. Sed nihil tale *hic* indicatur; verùm, cum de quo *h.l.* agitur, *Magiſtratuum obſequio*, id eſt per miniſterium ipſorum (*obſequio*, Auferendi caſu, non Datiuo) ad Iudicem ſeu Rectorem prouinciæ tranſmittendum: Ex vulgatâ ſcilicet iuris ſententiâ, quâ rei à Magiſtratibus municipalibus detecti, prehenſi, ad Præſides, eorum operâ & miniſterio, tranſmittebantur; vt docet *d.lex 5.inf. de exhibend. reis*, *l. 59. inf.h.t.* ſed & actiones ſeu paſſiones Martyrum paſſim, & *Paratitlon de defenſorib.ciuit.* Obſequij ſcilicet vox, de omni officio, munere, miniſterio, vſurpata paſſim: de quo conſule *Gloſſ.Theod.*

¶ De ANIMALIBVS *curſus publici, virga tantum, aut flagro, non fuſtibus cogendis.*

11. *Idem A. ad Titianum."

QVONIAM plerique nodoſis & validiſſimis fuſtibus inter ipſa currendi primordia animalia" publica cogunt quidquid virium habent abſumere, placet; Vt omninò nullus in agitando" fuſte vtatur, ſed aut virgâ, aut certe flagro, cuius in cuſpide infixus breuis aculeus pigreſcentes" artus innocuo titillo poterit admonere", non vt exigat tantum quantum vires valere non poſſunt. Qui contra hanc fecerit ſanctionem, Promotus" regradationis humilitate plectetur, Munifex" pœnam deportationis excipiat. Dat. Prid. Id. Maij, Sabino & Rufino CONSS. [316.]

NOTÆ.

* Lex 1. *Cod. Iuſt.* hinc deformata eſt.

" Hæc vnica *hoc Codice* Conſtantini Conſtitutio *Tatiano* inſcribitur.

" *Animalia* publica *h l.* & *l* 10 57.60. *inf.h.t.* & *l.* 35. *inf. de operib publ.* vide in *Paratitlo* plura, ſunt Equi publico curſui deputati, vt Tẹi° & *d.l.* 1. repoſuit.

" *Agitandi* vox propria.

" *Pigreſcentes* artus.

" *Admonere* propriè. E multis Virgil. 10. *Æn. Admonuit bijugos.* Spartianus Seuero, *Equum ipſe reſidens ſupra cadauer Albini egit, expaueſcentémque admonuit, vt effrenatus audacter protereret.* Admonitio fuſtium, *l.* 7. *π. de pœnis.* Plura in *Gloſſar.* Martialis, *admonere flagello equos.* Admonere, eſt vigere, ſtimulare.

" De *Promotu* his dicam ad *l.* 2. *inf. de falsâ moneta.*

" De *Munifice*, mox dicam.

COMMENTARIVS.

SECVNDA hæc Conſtantini M. circa *curſum publicum* conſtitutio eſt; quâ ANIMALIBVS publicis (id eſt Veredis, equis)) conſultum it aduersùs nimietatem & ſæuitiam ea cogentium. Igitur, non fuſtibus, qui fermè nodoſi & validiſſimi, verùm virgâ aut flagro admoneri ea excitarique vult. Nempe fuſtis virgâ aut flagro grauior eſt, vbi modus non adhibetur, veluti in animalium admonitione, *hâc l.* & ſeruorum emendatione, *l.* 1. *inf de emendat.ſeruor.* quia fuſtim enecari quis poteſt faciliùs. In pœnis publicis moderata ξυλοκοπία ſeu fuſtuarium fuſtium admonitio leuior eſt flagellatione, vel virgindemia: illa quippe in liberas perſonas humiliores, hæc grauior & ignominioſior in ſeruos de more exercebatur, vt docet *lex* 7.10 28. §.1. & *ſeqq.π.de pœnis*: de quo pleniùs non vno loco Parens meus ſanctiſſimæ memoriæ accuratè. Atque hâc iam differentia conquieſcat æſtus quærentium, vtrum fuſtuarium flagellatione vel virgindemia grauius ſit, vel leuius. Quod quidem ex Lampridij loco *in Alexandro Seuero* ſtatui non poteſt: Cùm ait, *militem qui de viâ in alicuius poſſeſſionem deflexiſſet, pro qualitate loci aut fuſtibus ſubiectum in conſpectu eius, aut virgis condemnationi: aut ſi hæc omnia tranſcenderet dignitas hominis, grauiſſimis contumeliis.* Virgæ enim ibi medio loco poſitæ inter fuſtuarium & condemnationem: quo ſanè vtroque virgæ grauiores fuêre: Nam *condemnatio* ibi nil aliud eſt: quàm multa pecuniaria, vt oſtendi ad *l.* 12.16. *ſup.de re militar.* quâ ſanè grauior eſt fuſtium ictus, *l.in ſeruorum* 10.§.2. *in fin.π.de pœnis.* Et hæc obiter.

¶ Ergo nimietatem cogentium animalia curſus publici reprimit *h.l.* Conſtantinus M. quia & nimietate cogendi extingui ea facilè poſſunt (quomodo de Apodemio narrat Ammianus Marcellinus, *initio lib.* 15.) & vires eorum abſumi, vt *hâc l.* dicitur. Virgâ igitur, aut flagro ea admoneri vult: & quidem flagro, in cuius cuſpide breuis aculeus infixus erat, quo ſcilicet pigreſcentes artus innocuo titillo admonerentur. Aculeata ſcilicet hæc flagra fuêre & hamata, vnde & *Scorpiones* dicta 5. Iſidor. *cap.* 27. Tertullianus, *ſcorpiaco adu. Gnoſticos. Proinde ſcorpij ſeries illa nodorum venenata intrinſecus venula ſubtilis, arcuato impetu ſurgens hamatile ſpiculum in ſummo tormenti ration. reſtring.* Et hactenus quidem interdictum.

¶ Pœnam autem *Regradationis* Conſtantinus comminatur Promoto: cuius Regradationis pœnæ alia exempla occurrunt apud Ammianum Marcellinum *lib.* 5. *p.* 38. & *lib.* 24. *p.*..... & *l.* 16. *de deſertorib. l.* 10. *ſup.de re militari*: *l.* 1.2.3. *de Commeatu*: & *l.* 3. *π.de re militari*: Hieronymum *ep. ad Pammachium contra Origenis ſectatores* καταπτωμὶς in *vet. Gloſſ.* *Munifici* verò pœnam deportationis. *Promotus* & *Munifex* hic opponuntur, vt *l.* 2. *infr. de falſa monetâ*: pariter vt promotus & miles: & vterque priuato opponitur: Nempe, quod etiam docet *lex* 2. *infr. ad Leg. Iul. de Ambitu.* Promotus, erat qui ad gradum aliquem promotus erat: de quo dicam plenè

plenè ad *d. l.* 2. *inf. de falſa moneta*, vbi etiam oſtendam, quid inter Promotum & Beneficiarium interſit. Vnde & Regradationis pœnam ei comminatur *h. l.* Conſtantinus. *Munifex* verò gregarius miles, vel cohortalinus. Nempe, vt in militiâ armatâ, ita & in Officiali alij promoti, alij munifices fuêre: illi iam in gradu aliquo conſtituti, hi Gregarij: Feſtus, *Beneficiarij dicebantur milites, qui vacabant muneris beneficio* (id eſt, inmunitate) *è contra munifices vocabantur, qui non vacabant, ſed munus Reipubl. faciebant.* Vegetius *lib.* 2. *c.* 7. *Principales qui priuilegiis muniuntur: Munifices qui munus facere coguntur.* Ammianus Marcellinus *lib.* 16. *p.* 67. *Munificis militis vili & fortuito cibo contentus*: & lib. 25. p. 308. *Pultis portio parabatur exiguo etiam munifici faſtidienda gregario.* vide latè Lipſium *de militia*, *p.* 249. 250.

¶ Ex his interim duo hæc diſcimus: Primò, *Promotos* & *Munifices* curſum publicum peregiſſe: procul dubio miſſos à Tribunis & Rectoribus militaribus. Quomodo & Beneficiariorum opera ad id vſi, teſte Spartiano *in Adriano*: de quo dixi ad *l.* 5. *ſup. de cohortalibus.* Secundò & hæc quoque *lex* exemplum præbet pœnarum diuerſitatis pro gradu reorum.

¶ *De* Agminalivm *ſeu* Paraveredorvm *exactione & vſurpatione, quibus ea & quatenus pateat, vel non.*

iv. * Idem A. ad Acindinum PF.P."

Præſidibus, & Rationalibus, ceteriſque quibus propterea Reſpublica & annonas & alimenta pecoribus" ſubminiſtrant, vſurpandi agminalis ſeu paraueredi licentia derogetur. ¶ Quibus illud quoque licere non patimur, ne" quid de prouincialibus citra" ordinem poſcant, niſi hij tantum quorum fides cognita eſt, cùm vſus neceſſitatis exegerit. ¶ Veſtræ verò Grauitatis", vbi ratio exegerit, curſus publicus præſto eſt: quibus ſi à publico itinere aliquâ militari viâ deuertendum fuerit, vbi euectio" non erit, publicis vtemini agminalibus, ſed modicè & temperatè tantum ad vſum proprium neceſſariis: Quæ res ſi neglecta fuerit, vobis æſtimationis veſtræ notam incurrentibus, Præſides periculum ſuſtinebunt, cum ſuper hâc re Exploratores" iam miſſi ſint. Quæ enim mala noſtris prouincialibus inferantur, conIci ex eo etiam poteſt, quòd noſtris itineribus, quos publica vtilitas monet, magnâ atque anxiâ diſpoſitione", vix vicenorum agminalium numerus ſubminiſtrari queat. pp. xv. Kal. Mart. Conſt. A. vii. & Conſtantio Cæſ. conss. [326.]

N O T Æ.

* *Lex* 2. *Cod. eod. tit.* hinc miris modis interpolata eſt.

" *Acyndino* Præfecto Prætorio inſcribitur Conſtantij *lex* A. 338. *lex* 4. *de temporum curſu*: quæ dicitur *Data & PP. Antiochiæ.* Item A. 340. *lex* 3. *in fin. de cuſtod. reorum.* In hunc extat Symmachi epigramma, vbi eum Præfectum Prætorio Orientis fuiſſe oſtendit, *lib.* 1. *ep.* 1.

At mihi caſtrenſem quod mordet fibula veſtem
Aurora in populis Regum Pratoria rexi.

De eo vide & Auguſtinum *lib.* 1. *de ſermone Domini in monte*, *p.* 1172. 1173, vbi memorabile eius iudicium prolixè refert in causâ quâdam Adulterij: Idem fuit & Cos. A. 340. de quo idem etiam Symmachus *ibid.*

Sed faſces pictura tacet, tu reſpice Faſtos

Item,

Hic [....] *Conſul clarum produxit Acyndinus annum.*

Quibus tot temporum characteriſmis conſideratis malim hanc legem *Conſtantio* tribuere, eamque ad A. D. 339. referre.

" Animalibus, equis.

" Duplex abnutiuum.

" Extra.

" *al. Grauitati.* Quanquam & illud fortè retineri poſſit, vt referatur ad vocem, *ratio.*

" *Euectio* hic pro ipſo Curſu publico: Aliàs *Euectio*, pro facultate, vel etiam pro diplomate curſus publici vſurpandi: vide Paratitlon.

" Exploratores: de his & *l.* 4. *prox. circa fin.*

" *Diſpoſitionis* vox hic propria, pro prouiſione, vt alibi ſæpè etiam apud Capitolinum, Ammianum Marcellinum, vid. *Gloſſ. Theod.*

C O M M E N T A R I V S.

De Agminalivm ſeu Paraveredorvm exactione & vſurpatione, eſt hæc Conſtantini M. (tertia in argumento Curſus publici) conſtitutio. ¶ *Agminalium* equorum non tantùm *h. l.* idque tribus locis mentio fit, verùm etiam *l.* 6. *inf. h. t.* & *l. munerum* 18. § *patrimoniorum*, *ff. de mun. & honorib. Patrimoniorum*, inquit, *munera duplicia ſunt: nam quædam ex his muneribus poſſeſſionibus ſiue patrimoniis indicuntur, veluti Agminales equi, vel mulæ, & angariæ, atque verhedi, &c.* Quæ quidem lex auctorem habet Arcadium Chariſium Iuriſconſultum Conſtantinopolitanum, qui circa hæc ipſa Conſtantini tempora ſcribebat, vt *alibi* ex profeſſo probo. Ex his ſanè omnibus legibus apparet, *Agminales equos* exactos fuiſſe à prouincialibus, & quidem ex poſſeſſionibus ſeu patrimoniis, atque adeò inter munera patrimonij fuiſſe: Et quidem, quod hæc *lex* ſola docet, exactos & vſurpatos: *vbi à publico itinere aliquâ militari viâ diuertendum erat*, vbi ſcilicet Euectio ſeu curſus publicus non

non erat. Nempe curſus publicus ſeu fiſcalis, quod hæc *lex* docet, in publico itinere tantum erat: non in militaribus viis (de qua differentia poſteà) *aux chemins de trauerſe*. Vnde iidem & *parauerædi* promiſcuè dicti *h.l.* quorum præterea mentio fit *l.* 6. 7. 15. 16. 59. 63. 64 *in fin. h.t.* ſic enim *h.l.* παραγγελλος dicitur *agminalis ſeu parauerædus*, & *l.6. inf. agminales ac parauerædos*. Qui poſtea hâc ipſa leg. *Agminales* ſimpliciter bis dicuntur: Nempe *parauerædi* dicti eâdem ratione quâ *parangariæ*, διὰ τὸ ἐν παλαγγίᾳ: ἰδοῦ (de quibus *ad l.15. infr.* plenè:) ſic iam duo hactenus fermè ignorata tenemus: Primò vtroſque parauerædos ſcilicet & parangarias, non in via publica, ſed tranſuerſa & militari (de quo mox) & canali fuiſſe: Secundò, parauerædos eoſdem cum Agminalibus eſſe.

Cur autem ita dicti? An quod agmini exercitus tranſmittendo, & conuehendis impedimentis præbiti, quod cenſuit Budæus: cui ſententiæ videatur fauere hæc *lex*, quæ oſtendit, eos exactos in militari via, vbi curſus publicus non erat? An quod agmina quædam equorum in ciuitatibus ſeu prope ciuitates ad eum finem à prouincialibus haberentur, ſeu alerentur? Iſtud veriùs puto; argumento totius huius *leg.* quæ ſpectat ad Rerum publicarum ſeu ciuitatum & prouincialium vtilitatem. Et in qua etiam *publici agminales* dicuntur, & hac agminalium præbitione ſeu vſurpatione, *mala prouincialibus inferri* dicuntur. Tandem & argumento finis *legis*, vbi de vicenis agminalibus agitur. Ergo *Agminales* ἀγελαῖοι. Quare inanis ſententia nuperi Scriptoris Bergerij, *des grands chemins* 4. *cap.* 12. *num.* 4. qui ideò Agminales dictos tradit, quod nonniſi aliquo Hippocomo comitante currerent. Sed & Cuiacij error eſt, qui Parauerædos videri fuiſſe ait maiores equos Agminales, quaſi quod agmen ſequerentur exercitus, conueherentque impedimenta: *Le bagage*. Parauerædi enim ſiue agminales à verædis non magnitudine diſtabant, verùm exactione & loco, quia verædi in viis publicis; parauerædi ſeu agminales, vt parangariæ, in militari ſeu tranſuerſali & obliqua via & Canali; φορβάδες Græci νομάδας βοσκομένας, vt Suidas explicat: φορβὰς ἵππος Equus gregatius ſeu Agminalis, qui cum aliis paſcitur. Oppianus *lib.1, v.145.*

Μυκάδας αὖ τ' ἐίσῳ καὶ φορβάδας ὠκέι πώλῳ.

Ita φορβὰς βοῦς apud Apollon. *Argon.* 2. Sic φορβὰς γυνὴ ἡ πολλοῖς προσομιλοῦσα τροφῆς χάριν. vide & Scholiaſten Nicandri, Tatianus quoque ἵππων φορβάδας dixit.

¶ Iam de ipſius *leg.* ſententia: Ergo à Conſtantino M. ſi modò Conſtantinus auctor *huius l.* eſt; vetantur *hâc l.* vſurpari & exigi agminales ſeu parauerædi à Præſidibus & Rationalibus cæteriſque; verùm à ſolo P.P. idque modicè & temperatè ad vſum tantùm proprium. Interdictionis autem iſtius triplicem rationem reddit. Quam omnem inſinuat quoque Theodoricus Rex apud Caſſiodorum 5. *var.* 39. *Parauerædorum ſubuectiones exigere eos qui habent verædos adſcriptos prouincialium querela comperimus: quod nullum penitùs ſinatis præſumere, quando per turpiſſimos quæſtus & poſſeſſor atteritur & commeantium celeritas impeditur.* Vide eundem & *lib.* 11. *ep.* 14.

Prima ratio ipſos Præſides & Rationales reſpicit, nempe quod propterea Reſpublicæ eis annonas & alimenta pecoribus eorum ſubminiſtrent, qui ſuis animalibus currant & itinera faciant. Nempe, quod aliunde notum (de quo etiam iam dixi *ad l.... ſup. de off. Rectoris prouinc.*) annonæ & capitum è publico Rectoribus & Rationalibus aliiſque data, Ne videlicet prouincialibus graues eſſent. Et quidem à *Rebus publicis*, id eſt, ciuitatibus, quomodo habet lectio *huius leg.* nam *Codice Iuſtinianeo* Tribonianus in ſingulari repoſuit *Reſpublica ſubminiſtrat*, & fiſcum intelligi voluit. Sanè Annonas has per procuratores Curiarum datas docet *lex 33. ſup. de erogat. mil. ann.* Sic & Gratianus poſtea *l. vlt. ſup. de off. Iudicum omnium*: Iudicem operam dare voluit, vt Prætorium ſuum ipſe componeret ſeu annonis inſtrueret, ſibi à Principe conſtitutis, neque quicquam eo nomine à prouincialibus ſuperexigeret. Ergo cùm illis iam à Rebus publicis & annonæ & capitum præberentur, noluit Conſtantinus M. ab his agminales exigi: Imò (quod ſecundum) neque extra ordinem, aliquid amplius annonæ aut capiti.

Secunda ratio huius interdictionis reſpicit Prouinciales: nempe quia promiſcuâ hâc agminalium ſeu parauerædorum exactione prouinciales prægrauerentur, malaque his inferrentur.

Tertia reſpicit ipſum Principem: quia per hanc vſurpationem id fieret, vt iam ipſomet Principe Conſtantino M. commeante, ſeu iter faciente pro publica vtilitate, per viam tranſuerſam & militarem, pauciſſimi admodùm agminales ſubminiſtrari ei poſſent, & vix viceni. Vnde quoque apparet agminales equos plures vicenis vno loco fuiſſe, vnde fortè etiam *Agminales* de quo *ſuprà*.

Secundò hinc apparet, perperam ex hoc loco nonnullos & in his Bergerium *tit.* 4. *c.* 12. coniecturam ſumpſiſſe de numero animalium curſus fiſcalis, qui in ſingulis ſtabulis erant vel mutationibus: *Agminales* enim, vt vidimus equi, non Curſus publici, ſeu fiſcales erant; verùm Reipublicæ: de quo rurſum ad *l.* 34. *inf.* Procopius certè *lib.*..... ſcribit quadraginta equos in ſingulis manſionibus ſtabulatos.

¶ Illud *h. l.* notandum *publicum iter* à *militari via* diſtingui: Et ita quidem, vt oſtendat, curſum publicum ſeu fiſcalem in publico itinere fuiſſe, non verò in via militari; ſed agminales tantùm ſeu parauerædos prouincialium. Cùm tamen hactenus *via publica & militaris* pro eodem accipiantur, etiam à Theophilo §. 5. *Inſt. de leg. Aquilia.* Sanè *militaris via* mentio quoque fit apud Vlpianum, *l. vlt. ff. de locis & itinerib. publ.* Hygenum *de limit. conſtit. p.* 162. Latinum & Myrſontium *p.* 261. & varios Auctores *de limitib. p.* 320. Eumenium *in Gratiarum actione, c.* 7. Iſidorum *lib.* 25. *c. vlt.* Neque tamen ex vllo eorum loco colligi ſatis poteſt publicam & militarem viam eandem fuiſſe. De ſingulis ordine,

Eumenij verba hæc ſunt: *Statim*, inquit, *ab eo flexu, & quo retrorſum via ducit in Belgicam, vaſta omnia, inculta, ſqualentia, muta, tenebroſa etiam Militaris via, ſic confragroſa & alternis montibus ardua atque præceps, vt vix ſemiplena carpenta interdum vacua tranſmittat: ex quo ſæpè accidit vt obſequia noſtra tarda ſint, cùm paucarum frugum nobis difficilior ſit euectio quàm ceteris plurimarum.* Indicat Eumenius annonariarum ſpecierum & tributorum ſubuectionem factam per vias militares: Et quidem primis quoque verbis ſatis indicatur, eas fuiſſe *per flexum*.

Imò exertè Hygenus *viam publicam militarem* à *via publicâ* ſeparat. *Actuarij*, inquit, [limites] *extra maximos Decumanum & Kardinem, latitudinem habent pedum* XII. *Per hos iter populo ſicut per viam publicam debetur: ita enim cautum eſt lege Semproniâ & Corneliâ & Iuliâ. Quidam ex his latiores ſunt* XII. *pedibus, vt hi, qui ſunt per viam publicam militarem acti, habent enim latitudines viæ publicæ.*

Latini & Myrſontij hæc verba ſunt: *Termini Tiburtini, Silicei, toſinei, igniferi, ſpatulæ curſoriæ, ſtructuræ parietum in modum lineæ monumenta finalia militari viæ non coniunguntur.* Auctores limitum, *Certa loca viæ militaris finem faciunt, alibi verò deuexa montium ripæ currentes finem faciunt, &c.*

Vlpianus, *Viæ vicinales, quæ ex agris priuatorum collatis factæ ſunt, quarum memoria non extat, publicarum viarum numero ſunt, ſed inter eas & ceteras vias militares hoc intereſt, quod viæ militares exitum ad mare aut in vrbes aut in flumina publica, aut in aliam viam militarem habent. Harum autem vicinalium viarum diſſimilis conditio eſt: nam pars earum in militares vias exitum habent, pars ſine vllo exitu intermoriuntur.* Non temerè eſt, quod viæ militares ab Vlpiano dicuntur aliæ exitum habere ad mare, aliæ ad Vrbes, aliæ in flumina publica. Nempe quia & miles & annona ad vſum militiæ cò tenderet, vel ad mare, vel ad vrbes, vel ad flumina: Et vice verſa vicinales ex agris in militares vias, eodem fine cùm publicarum viarum & Baſilicarum conſularium vſus eſſet rectus à ciuitate in ciuitatem inſigniorem ſemper. Ergo militares viæ quidem publicæ: at non omnes publicæ, militares. Quare Hygenus *viam publicam militarem* dixit: quomodo etiam vicinales & ipſæ quæ in viciuia ſunt, vel quæ in vicos ducunt, quandóque publicæ fuerunt: *l.2. §.22. ff. ne quid in loco publ.*

¶ *De* COMMERCIO ANGARIARVM *interdicto: licitâ contra Comitis itineris adſciſcendi facultate.*

IV. * Idem A. Menandro."

CERTIS nuntiis compertum eſt, quod plures, veluti ſibi ac neceſſitatibus" propriis petitas", angarias taxato pretio diſtrahunt: Quamuis itaque rarò poſthac & non niſi merentibus" euectiones" præbendæ ſint, omnes tamen qui vbique ſunt curſus publici obſeruatione deſtricti" inquirant, ſi quis in hoc genere criminis poſſit intercipi, vt emptor & venditor in inſulam relegetur: illis etiam, qui obſeruare iuſſi ſunt, pro diſſimulatione vel neglegentiâ idem ſupplicium luituris. ¶ Non improbum" tamen eſt, ſi is qui angarialem" habet copiam, ad tutelam vitæ", vel laborem adeundum" itineris, pro ſolatio ſibi quendam ſociauerit: Namque hoc factum, meretur veniam, nec latere poterit explorantes"; illud, pœna ſuperius dictâ plectendum eſt. Super quâ re Proconſules, Rectores prouinciarum, Præfectos vehiculorum, adque omnes qui curſui publico præſunt, admoneri" conueniet. Dat. x. Kal. Iul. Conſtantino A. VII. & Conſtantio Cæſ. CONSS. [326.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Inſt.* Concordat verò huic legi *lex 41. inf.*

" *Menandro* huic inſcribitur quoque Anno 321. *lex 2. inf. de operib. publicis*: & A 322. *lex 2. inf. de alim. quæ inop. par.* vbi Afticæ fit mentio. Proculdubio fuit is P.P. aig. *huius l. inf.*

" *Neceſſitatibus*, id eſt vxoribus, familiis ſuis, vt *l. 3. inf. de re milit.* & Ammianus Marcellinus *lib. 20. p. ... Iulianus contemplans rationabiles querelas* (Petulantium) *cum familiis ſuis ad Orientem proficiſci præcepit, clabularis curſus facultate permiſſâ.*

" A me Principe.

" Palatinis & benè meritis, vt habet eiuſdem Conſtantini *lex 1. ſup. de priuil. eor. qui in S. Palat.*

" *Euectiones* ſunt diplomata & licentia euehendi, ſeu Curſus publici: vide *Paratitlon & Gloſſar. Theod.* Auguſtinum, *lib. 5. confeſſ. cap. pen.* & Dioſcorum *ep. 55. inter Auguſtini epiſtolas.*

" *Deſtricti*, id eſt obſtricti, deſtinati, occupati.

" *Improbum*, id eſt improbatum, illicitum.

" *Angarialis* copia, id eſt copia & facultas angariæ vſurpandæ.

" Fortè *via.*

" Fortè *adimendum*: Sed nil temerè muto.

" Exploratores Curſus publici.

" Ita locus hic interpungendus. Nam error eſt viri docti qui *Prouinciarum Præfectos*, pro Rectoribus hic ſomniat: Imò *Præfecti vehiculorum* hic alij ſunt.

" A te ſcilicet Præfecto Prætorio ſub quo fuerunt Rectores Prouinciarum.

COMMENTARIVS.

DE COMMERCIO & COMMVNICATIONE ANGARIARVM impetratarum eſt hæc Conſtantini M. conſtitutio, quæ quarta eſt è Conſtantinianeis in argumento curſus publici: quâ differentia conſtituitur inter venditionem, & comitis ſiue ſocij adſcititionem. ¶ De quâ prius quam ago, de *Angariis* ſemel occupatis hîc videndum eſt: de quibus agitur inſuper *Rubr. & l. 11. 16. 21. 28. 30. 45. 48. & l. vlt. inf. h. t. & l. 9. inf. de legatis & l. 5. de Curioſis.*

De nomine monere ſuperfluum puto, cùm omnes ſciant & conſentiant, ab initio vocem hanc Perſicam fuiſſe, vbi *Angari* vel *Aſtandæ* τοῦ βασιλέως ἄγγελοι & γραμματοφόροι dicebantur. Exinde ſecundo ſignificatu, commeandi, laborandi, *neceſſitati* omni, ac fermè cum onere, Angariarum & Angariandi nomen tributum, vt vel ex *Euangelio* liquet, *Suida, Pandectis, & Codice, Gloſſis Iſidori*...... & ex ſingulari Libanij *oratione* περὶ ἀγγαρειῶν, quam nuper exiuli. Quâ voce Libanius morem cum indicat & improbat, quo Agricolæ in vrbem commeantes mox in agrum redituri, à Magiſtratibus detinebantur ruderis egerendi gratiâ: & in id Aſini eorum, & muli vſurpabantur. Hinc & *Angariales muli*, ἀγγάροι ἡμίονοι Libanio, Apud Aretam in c. 18. *Apocal.* ἵππυς καὶ τοῖς διὰ τύτων ὀχήμασι ἀγγα-

ρεις.

ῥεις. δὲ ἡ παλαιὰ μὲν φωνὴ ἡ δὲ τῶν ἑλλήνων δημοσίως ἱστορήθημεν, ἡ δὲ τῶν Ῥωμαίων ῥαίδων, ἀφ' ἧς καὶ ῥαιδάριος. Tandem vt aliis vocibus euenire ſolet, tertio & poſtremo ſignificatu Angariarum vox tributa grauiſſimo & tardiſſimo commeandi generi, curſuique publico vehiculari. Nam quod nonnullis legibus ſuperioribus docemur, cùm curſus publicus alius velox curſus eſſet, quomodo vocatur *lege* 62. *inf. h. t.* (vbi plura) qui ſcilicet peragebatur aut veredis ſeu equis: vel etiam vehiculis & ſubiunctoriis velocioribus, putà redis, carris, &c. Alius, ſic vt dicam, tardigradus erat & grauis, nempe per *Angarias*, quæ boum protelo ducebantur, ſic vt bina boum paria his, neque vltra aptarentur, vt docet exertè *lex* 11. *infr. h. t.* trahendo ſcilicet oneri mille quingentorum pondo, *l.* 28. & 30. Hinc adeò Angariæ à curſu ſeparantur, *l. vlt. h. t. & huius tit. rubr.* & à reda, *l.* 48. *in f.* ſeu reda curſuali, *l.* 9. *inf. de Legatis*: redis & nauibus opponuntur, *l.* 48. *inf.* Quare ex his iam apparet, erraſſe Græcos *lib.* 56. *Baſil.* & poſt eos alios etiam Doctiſſ. Bergerium *de Itineribus Imperij Rom.* qui vt Angarias à parangariis diſtinguerent, *Angarias* in genere definiuerunt Curſum publicum, & quidem per viam publicam directam, & quà Curſus publicus diſpoſitus erat: parangarias alioùerſum: Quæ quidem diſtinctio vera eſt, ſi modò addidiſſent quodnam genus Curſus fuerit, non tantum ratione loci: quo ſanè contemplata eadem definitio competit veredis & parauerdis: καὶ ἔστιν ἀγγαρεία μὲν ἡ πάροδος ἡ διὰ τῆς δημοσίας ὁδοῦ τῆς καὶ δρόμον ἐχούσης, ὡς τυχὸν ἐντεῦθεν ἐπὶ Τύρον: παραγγαρεία δὲ ἡ διὰ τῆς ἐκ πλαγείας ὁδοῦ, ὡς τυχὸν ἐντεῦθεν ἐπὶ Ἡλιούπολιν. Quo interim ex loco colligere mihi videor, Auctorem iſtius ſcholij *Berytium* fuiſſe: Recta enim via Berytiis Tyrum fuit: per obliquum verò, Heliopolim: Nam & ita in *Itinerario Peutingeriano. Ptolemaide* XXXII. *Tyro* XXIIII. *Sydone* XXIX. *Beritho* VII. *Biblo* XII. *Eliopoli* XX. Ergo Angariæ ſunt curſus publici ſpecies, & quidem vehicularis: Quod docent etiam extrema huius legis, vbi ideò de Præfectis Vehiculorum agitur. Item *lex* 21. *inf.* Quæ agens de Angariis, de Rotarum tritura loquitur, quæ bubus fiebat. Quem eundem facio cum curſu clabulari, de quo alioquin plenè *ad l.* 2. & *d. l.* 5. *ſup. de Curioſ.* & *l.* 23. & 62. *inf.* Quod diſertè oſtendit *lex* 5. *ſup. de Curioſis. E curſu*, inquit, *clabulari ſingulas angarias in his ſcilicet ſtationibus in quibus curſus eſt conlocatus ad exhibendam venientibus excuratis.* Qui quidem Clabularis ideò veloci curſui opponitur *l.* 62. *inf. h. t.* vt angariæ ſimpliciter curſui, *l. vlt. inf. h. t.* vel redæ curſuali, *l.* 9. *inf. de Legatis*, vel etiam rhedis & veredis, *l.* 30. *inf. h. t.* Sic liquet, Angarias fuiſſe curſum publicum vehicularem διὰ ὀχημάτων, vt Aretas quoque *loco ſuperiore*, ferendis oneribus & impedimentis charitatibus & familiis deſtinatum: vnde dicuntur *h. l. neceſſitatibus propriis peti.* Quomodo etiam Ammianus Marcellinus *lib.* 20. *p.* 172. *Iulianus Petulantes cum familiis ad Orientem proficiſci præcepit clabularis curſus facultate permiſſâ.* In *l.* 5. *ſup. de Curioſis*: *ad exhibendam humanitatem venientibus excurati.* Eodémque pertinet quod Ammianus Marcellinus iterum ſcribit *lib.* 20. *p.* 185. quod cùm Florentius Præfectus Prætorio à Iuliano ad Conſtantium profectus eſſet, *neceſſitudine omni relictâ*, Iulianum ſciri volentem quod præſenti pepercitſet, *charitates eius cum re familiari intactâ curſus publici vſu permiſſo ad Orientem redire tutius imperaſſe.* Quare transuehendis ſpeciebus fiſcalibus deſtinatæ hæ angariæ, quod poſtremum docet *lex* 46. & 48. *infr. h. t.* Hinc adeò Iulianus *d. l.* 16. *infr.* cum veredorum & parauerdorum diſcurſus amputaſſet in Sardiniâ, angarias tamen non ſubmouit, propter publicas videlicet ſpecies, vt diſertè ait, quæ ad diuerſos portus erant deferendæ. De quo plenius *ad d. l.* 16.

Ex ſuperioribus iam patet, clabularium curſum vt aliis ita & militibus conceſſum, quoties transferri eos de loco in locum oporteret, quod teſtatur exertè *l.* 22. *Cod. Iuſt. eod. tit.* Sed non cùm velociter transferri oporteret. Nam imò & Ammianus Marcellinus *lib.* 21. *Vt vehiculis*, inquit, *publicis impoſitum paulatim præmitteret militem.* Quamquam neque hic locus tantùm de Clabulari eſt. Sed neque ægrotantium tantùm militum causâ hic curſus clabularis permiſſus, quod vir Doctus ſcripſit: verùm vel familiis & charitatibus transferendis, vt in prædicto Marcellini loco, & *d. l.* 22. vel annonis & ſpeciebus fiſcalibus transferendis, *h. l.* & *d. l.* 22. Vel denique Legatis, *eadem l.* 22. Neque id etiam ait *l.* 11. *infr. h. t.* eâ quippe id definitur, regulariter non niſi ſingulas angarias concedi poſſe, foriè iis qui caſtrenſibus in palatio muniis defuncti eſſent, duas nonniſi concedi poſſe ſi ægri eſſent.

¶ Nunc de ſententia *legis.* Angariarum igitur *commercio* interdicit *hac l.* Conſtantinus M. pariter vt Valentinianus Sen. annonarum ſeu tractoriarum commercio, *l.* 1. *inf. de Tractoriis*: & Theodoſius M. *l.* 41. *infr.* Euectionum in genere & aſinorum commercio ſeu contractu: atque ab iis demum vſurpari eas voluit, quibus eæ conceſſæ fuiſſent, non verò ab aliis. Nempe didicerat Conſtantinus, vehicularis curſus publici rationem explorans, *certiſque nunciis comperierat*, vt ipſemet ait, quoſdam (veluti Palatinos) angarias tanquam ſibi & neceſſitatibus ſuis neceſſarias impetraſſe, quas quidem perſonæ tantùm impetrantis reſpectu Principes concedere ſolerent, *raroque* etiam & *non niſi merentibus* (vt *h. l.* dicitur) & interim tamen non in vſus ſuos reuerà, verùm vt venditis & tranſlatis his in alios, qui ipſi impetrare non potuiſſent, compendium eâ ex re facerent. Igitur hoc commercij genus damnat *hac l.* Conſtantinus M. exilij pœna emptori & venditori indictâ. Imò & publici Curſus Curioſis, qui id diſſimulauerint, vel neglexerint. Imò Theodoſius M. poſtea *d. l.* 11. *inf.* capitalem pœnam Euectionum contractui, id eſt, euectiones ſibi conceſſas vendentibus & ementibus impoſuit, quæ pœna Triboniano diſplicuit. Atque ita hâc quoque ratione Conſtantinus M. curſui publico & quidem vehiculari conſultum iuit; ne alioquin tralatitiis vehicularis huius curſus euectionibus, eorúmque commercio curſus vehicularis publicè neceſſarius neceſſitatibus publicis explicãdis cõcideret. Quẽ etiam hâc alterâ ratione ſuffultũ voluit, quod profitetur exertè ſeſe angarias & euectiones deinceps raro & nonniſi merentibus daturum.

¶ Et tamen idem Conſtantinus M. non adeò in arctum vſum curſus vehicularis huius impetrati redegit, vt non (commercio quamlibet angariarum interdicto) *communicationem* eius cum altero concederet: communicationem inquam cum ſocio itineris, adſcito. Licet ſcilicet ei qui *angarialem copiam habet*, id eſt, angariarum vſum obtinuit, *ad tutelam vitæ, vel laborem adeundum itineris, pro ſolatio ſibi quendam ſociare.* Multum intereſt inter commercium euectionum, & neceſſariam communionem, & κοινωνίαν: iſtud improbum non eſt, factúmque hoc, *veniam meretur* (vt hæc ipſa lex loquitur) nam quò alioquin rei mihi vſus, niſi neceſſaria eo explicare licet? Nam cùm inrutæ ſæpè ſint viæ, tædioſum certè ſemper iter: quidni ſocium adſciſcere fas

ſas ſit comitémque ; qui & aliàs pro vehiculo ipſe eſt. Ad eundem ſanè modum, cùm Iulianus curſus publici ac veredorum vſum in arctum redactum iuſſet, nihilominùs tamen Agentes in rebus è conceſſo ſibi veredorum numero, mulioni veredum ſubiugare permiſit, *l.*14. *infr.*

Ex *hâc* interim *lege* diſcimus, extra ordinem Priuatis ob proprias neceſſitates ſæpè indultum Curſum publicum ; de quo varia extant apud alios teſtimonia, etiam apud Baſilium. Tandem notentur fine *legis*, Præfecti vehiculorum : quorum frequens mentio in veteribus Inſcriptionibus *p.*359.3.*p.*373.4.*p.*389....*p.*440.3.*p.*454.8.*p.*493.3. Sic nominatim Præfectus vehiculorum Trium prouinciarum Galliæ memoratur *p.*440.3. Hi verò inter cæteros Præpoſitos curſus publici, ſeu curſuales fuêre, de quibus ſemel ago *l.*25. *inf.*

¶ *De* EVECTIONVM *faciendarum iure, Rectoribus prouinciarum denegato.*

v. * Idem" A. ad Muſonianum" PF.P."

IAmdudùm Noſtræ Clementiæ iuſſa † exſiſtunt, vt Rectoribus prouinciarum euectionum" faciendarum copia denegetur, quoniam curſui publico magna infertur pernicies, ſi hæc licentia latius panderetur." Ideóque hoc ipſum repetimus quod antè placuerat, ac iubemus, eos" Auctoritatis Tuæ litteris commoneri, vt iuſſis parere feſtinent. Dat. VIII. Kal. Aug. Conſtantinop. A. VII. & Conſtantio C. CONSS. [354.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod Iuſt.*
" Imò Imp. CONSTANTIVS A. quomodo & ſequenti *legi* eadem Inſcriptio reddenda eſt.
" De hoc *Muſoniano* PP. dicam mox pleuè.
" Orientis ſcilicet ; vide Ammianum Marcellinum & Libanium.
† Conſtitutiones hæ Conſtantij non extant.
" *Euectionum* faciendarum, id eſt curſus publici copiæ faciendæ : de quâ *Euectionum* voce vide *Paratitlon* & *Gloſſar.*
" Loco, *pandatur.*
" *Præfecti Prætorio* diſpoſitioni ſuberant Rectores prouinciarum : Ideóque Præfecti Prætorio literis eos commonere ſubinde iubentur.

COMMENTARIVS.

CONSTANTII Imp. ſeptem ordine conſtitutiones ſequuntur in argumento curſus publici : quibus addenda & eiuſdem *lex* 7. *inf. de diuerſ. offic.* Ex quibus apparet, quantopere, quibúſque rationibus Curſum publicum ſubleuare Conſtantius inſtituerit. Quibus addendus & locus Sext. Aurelij Victoris, qui ſub Conſtantio ſcripſit : *Noſcendis ocius quæ vbique è Repub. gerebantur, admota media publici curſus. Quod equidem munus ſatis vtile in peſtem orbis Romani vertit poſteriorum auaritia : niſi quod his annis ſuffectæ vires Illyrico ſunt, Præfecto medente Anatolio* : (fuit hic Anatolius Præfectus Prætorio ſub Conſtantio A. 346. & 349. vt docet *lex* 38. 39. *infr. de Decurionib.* Himerius Sophiſta apud Photium *n.*243.*p.* 1140. Ammianus Marcellinus *lib.*19.*p.* 160. & *lib.* 23.*p.* 200. Eunapius *in vita Proæreſij*, *p.*149.150.) *Boni malique in Republ. nihil eſt, quod in diuerſum traduci nequeat moribus præſidentium.* Addatur & hic Ammiani Marcellini locus in eandem ſententiam cum Victore *lib.* 19.*p.* 160. vbi de Anatolio PP. *Non enim*, inquit, *diſpoſitionibus vnquam alterius Præfecturæ (vt inter omnes conſtat) ad præſens Arctoæ prouinciæ omnibus floruerunt correctione ſtubantium beniuola & ſolerti, vehicularia rei iacturis ingemibus, quæ clauſêre domus innumeras, & cenſuali profeſſione ſpecioſa fiducia releuata.* Quanquam idem Ammianus Marcellinus ſcribit *lib.* 21. *extremo.* Conſtantium *rei vehiculariæ neruos ſuccidiſſe per cateruas Antiſtitum iumentis publicis vltro citróque diſcurrentibus per Synodos.* Vehicularij certè curſus Athanaſio copiam Conſtantius non ſemel fecit, vt apparet ex eius epiſtolis *p.* 598. 681. Hoc ipſo anno apud Marcellinum fit mentio Curſus publici & vehiculi publici à Conſtantio euocatis ad ſe conceſſi, non vno loco : *lib.*14.*p.*29. & 31. *lib.*15.*p.*35.

¶ *Conſtantij*, inquam, conſtitutiones ſequuntur. Eſt enim error *huius Codicis* Conditorum, qui hanc *legem*, & *ſequentem* Conſtantino M. tribuerunt, cùm omnino Conſtantino aſſcribendæ ſint. Et hæc quidem nominatim, argumento *Muſoniani PP.* cui ea inſcribitur ; neque enim ſub Conſtantino M. verùm ſub Conſtantio demùm Muſonianus Præfectus Prætorio fuit: vt docet inſuper altera Conſtantij *lex* 2. *inf. de Legatis*, quæ ad eundem Muſonianum P.P. data eſt A. 356 Et expreſsè etiam Ammianus Marcellinus *lib.* 15. *extremo*, in Geſtis Anni 355. *Domitiano*, inquit, *crudeli morte conſumpto, Muſonianus ſucceſſor Orientem Præfectoriani regebat poteſtate Præfecti, facundia ſermonis vtriuſque clarus*, &c. vbi & alia plura de hoc Muſoniano Præfecto Prætorio, vt & *lib.* 16.*p.*74. Ac priore loco nominatim inter alia eum prius *Strategium* vocatum ſcribit, poſt Tyrannorum expulſionem; putà Veterannionis & Magnentij. De quo Libanius *de fortuna ſua*, *p.*19. δωρεῖται μετὰ τοὺς Ἕλληνας τῇ τοῦ Στρατηγίου πραότητι κόσμον τῆς αὐτοῦ βασιλείας· τὴν ἐκείνου νομίζων ἐν ἀρχαῖς χρηστότητα. Poſtea demum Præfectus Prætorio factus A.D. 354. quod idem Libanius teſtatur *p.* 37. & 39. ἀρχὴν ἔχων ἣ τῶν ἄλλων ἄρχει Στρατήγιος. Nempe enim Præfectura Prætoriana omnium dignitatum apex & κορυφὴ fuit. Breuiter, Muſonianus hoc demum tempore Præfectus Prætorio factus. Et certè tantùm abeſt, vt Con-

ſtantinus M. eum Præfectum Prætorio fecerit, vt contra tempore Concilij Sardiuenſis nonniſi Comes fuerit vt docet A..... Imo & ſub Conſtantio P. C. Achaiæ factus A. D. 353. Eiuſdémque tandem Muſoniani meminit Valens Imp. *l.* 14. *inf. de nauicul.* Ergo & hæc *lex* Conſtantio tribuenda venit, atque adeo referenda ad A. D. 354. quo Conſules fuerunt *Conſtantius A.* VII. *& Conſtans Cæſ.* III.

¶ De ſententiâ *huius l.* videamus: Dandarum Euectionum ſeu Curſus publici tribuendi copiam rurſum denegat *hâc l.* Conſtantius, quod & antea feciſſe ſe ait, Rectoribus prouinciarum, pariter vt Iulianus *l.* 12. *inf. h. t.* Scilicet ne Curſus publicus fatigaretur: quod vtique fieret ſi hæc Euectionum dandarum licentia latiùs panderetur: ſubinde ademptum hoc ius euectionum faciendarum Rectoribus Prouinciarum, *h. l. & l.* 12. vt & Comitibus & Ducibus *l.* 52. 57. *inf.* Imò & Vicariis, *d. l.* 12. & Magiſtris militum, *l.* 43. 56. *inf. h. t.* Seruato videlicet hoc iure ſoli Principi, *l.* 4. *ſup. l.* 40. *inf. h. t.* itémque Præfectis Prætorio, *l.* 9. 12. 35. 40. 56. Et Præfectis vrbi in publicis cauſis, *l.* 19. *inf.* Tandem Magiſtris officiorum, *l.* 9. 22. 35. *inf.* Quanquam ſubinde ab illis quoque vſurpata hæc licentia: de quo *ſuis locis.*

¶ *De* AGMINALIBVS *&* PARAVEREDIS *non exigendis.*

VI.* Idem A. Magno" Agenti Vicariam Præfecturam.

HOc interdicto prohibemus, ne quis agminales" ac" parauerędos æſtimet poſtulandos: in eos enim qui hoc temere præſumpſerint, vindicari acrius oportebit, iuſſione noſtrâ cunctis prouincialibus" intimata. Dat. Kal. Aug. Conſtantino A. VII. & Conſtantio CONSS.

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod Iuſtin.*
" Et hæc *lex*, vt *ſuperior*, CONSTANTIO tributa videtur.
" An hic idem ille *Magnus* eſt: Vicarius Vrbis Romæ, cui anno 367. inſcribitur Valentiniani *lex* 3 *&* 4 *ſup. de Tironib.*
" De *Agminalibus* his iam plenè dixi *ad l.* 3. *ſup.*
" Coniunctiua *ac*, pro disiunctiuâ *vel*: iidem quippe Agminales, & Parauerędi: vt oſtendi ad *d. l.* 3.
" Hinc quoque patet, Agminales ac Parauerędos à prouincialibus præbitos, non verò in Curſu fiſcali fuiſſe: de quo ad *d. l.* 3.

COMMENTARIVS.

AGMINALES ac PARAVEREDOS à prouincialibus poſtulari vetat *hâc l.* ſiue Conſtantinus M. ſiue Conſtantius, pariter vt *l. prox.* 7. *inf.* De quibus dixi ſemel plenè *ad l.* 3. *ſup.*

Et ſic hâc ratione, prouincialium ſecuritati conſulit Imperator, quorum patrimonia euertebantur illâ exactione, vt diſertè teſtatur *d. lex* 7. *infr.* à commeantibus ſcilicet per viam tranſuerſam ἐν πλαγίας ὁδῷ, nam id ſibi volunt Agminales equi ſeu Parauerędi, pariter vt eodem ſenſu *Parangariæ* dicuntur: de quo vide Græcos, *lib.* 56. *Baſil.*

¶ *De* PARAVEREDORVM *exactione omnibus præterquam Agentibus in rebus interdicta.*

VII.* Imp. CONSTANTIVS A. Olybrio" Proc. Afric.

PARAVEREDORVM exactio patrimonia multorum euertit, & pauit auaritiam nonnullorum. Ideóque prælatâ" iuſſione noſtrâ, prouinciarum Rectores Excellentia" Tua commoueat, vt, exceptis Agentibus" in rebus, qui ad mouendum" militem mitti conſuerunt, quiſquis alius parauerędum exegerit, non ei cedat inpunè, ſed nec illi qui dederit. Dat. III. Non. Aug. Antiochiæ", Conſtantio A. VII. & Conſtantio Cæſ. CONSS.

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" In veteri quoque inſcriptione (quæ Romæ) *p.* 353. *n.* 2. inter alias Olybrij dignitates, Proconſulatus Africæ mentio fit. v. *Proſopogr.*
" *Prælata* iuſſiones Principum literis Præfectorum Prætorio: dixi plenè ad *l. vn. ſi per obreptionem*: vid. & *Paratilon de conſt. Princ.*
" *Excellentiæ* titulus, Proconſuli Africæ tributus.
" Vide *tit. ſup. de Agentib. in rebus*: & *l.* 9. 14. *infr. h. t.*
" *Mouere militem* propriè: vide *Gloſſar. Theod.*
" Huius loci adſcriptio ſuadet, hanc *leg.* non tribuendam A 354. quo Conſtantius vel in Galliis, vel in Italia fuit: verùm potius ad A D. 341. referendam: arg. ſubſcriptionis *legis* 33. 34. *inf. de Decurionib. l.* 6. *inf. quorum appellat.* & ſic ad Conſulatum *Conſtantij & Conſtantis* 2.

COMMEN

COMMENTARIVS.

PARAVEREDOS (per viam tranſuerſam ſcilicet) exigi à priuatis,rurſum vetat Conſtantius *h. l.* pariter vt *leg. ſuperiore*.

¶ Tria tantum *hâc l.* obſeruanda. Primò *Ratio* huius Interdicti, nempe ait Conſtantius, Parauerędorum exactionem patrimonia multorum euertiſſe & parciſſe auaritiam nonnullorum. Id ſcilicet eſt, quod Sext. Aurel. Victor ait ,, qui ſub Conſtantio *huius leg.* auctore ſcribebat ,, *munus curſus publici ſatis vtile in peſtem orbis Romani vertiſſe poſteriorum auaritiam inſolentiámque*.

Secundò notanda *Exceptio*. Parauerędi ſcilicet exigendi poteſtatem ſolis Agentibus in rebus facit *hâc l.* Conſtantius: qui alioquin quoad modum curſus fiſcalis vſurpandi, cæteris æquati ab eodem Conſtantio, *l.9. infr. h. t.* & Valentiniano Sen. *l.14. inf.* Et quidem Agentibus in rebus iis ſolis qui ad monendum militem mitti ſolebant. Nempe Agentes in rebus (de quibus *ſuo tit.* plenè, & *l.9. & 14.*) miſſionibus Principis & neceſſitatibus publicis procurandis mittebantur: ac nominatim ſæpè militi mouendo. Ergo cùm hæc ſumma feſtinandi occaſio eſſet, militem inquam monere, Conſtantius hoc vnico caſu ceù maximè vrgente, Parauerędorum exigendorum poteſtatem Agentibus in rebus faciendum credidit. *Militem monere*, eſt vel in id incumbere, vt exercituum auxilia promoueantur in vſum Reipublicæ: vel ſanè milites ſecum ducere ad alicuius negotij executionem. Nam & *executio* propriè Agentib. in rebus tribuitur, *l.11. ſup. de Agentib. in rebus*. Quomodo ſub hoc ipſo Conſtantio A. D. 354. Ammianus Marcellinus *lib.14.p.31.* memorat Comitem Barbationem cum Apodemio agente in rebus milites duxiſſe in occurſum Galli C. Sanè Imp. Honorius poſteà omnibus in causâ publicâ, ſeu publicâ neceſſitate exigente, & Euectione......parauerędi exigendi ius fecit *l.59. & 63. inf.*

Tertiò eandem pœnam imponit Conſtantius *h. l.* danti parauerędum atque exigenti, vt ſæpè aliàs concuſſis eandem pœna impoſita, quæ concutientibus: Quia remittendi poteſtas cuique concutienti publicè eſſet.

¶ *De* EVECTIONVM *exhibendarum neceſſitate: déque iuſto* ONERE *ſeu pondere vehiculorum & veredorum, & de numero animalium vehiculis iungendorum.*

VIII.* Idem A. ad Taurum PF.P."

EVECTIONES" ab omnibus poſtulentur, quâcunque" conſpicui fuerint dignitate: non enim debet eſſe vnquam efficax vſurpatio, quæ poſſit animalibus publici curſus inferre perniciem. Quòd ſi quis putauerit eſſe reſiſtendum, & ſine euectione iter facere detegitur", vbi" repertus fuerit, eundem iuſſimus detineri", ac de eius nomine ad Prudentiam" Tuam, & ad Muſonium" Clariſſimum" Virum Comitem" & Magiſtrum" Officiorum referri." ¶ Statuimus", redæ mille pondo tantummodo ſuperponi, birotæ ducenta, veredo triginta, non enim ampliora onera perpeti videntur. ¶ Octo mulæ" iungantur ad redam æſtiuo videlicet tempore, hiemali decem; birotis trinas ſufficere iudicauimus. ¶ Adque hæc cuncta Regionibus" præſtitutos curare præcepimus, pœnâ eis propoſitâ. Dat. VIII. Kal. Iul. Med. Conſtantio A. IX. & Iuliano Cæſare II. CONSS. [357.]

NOTÆ.

* *Lex 3. Cod eod. tit.*

" Addendum huius *legis & proxima* Inſcriptioni, *& Iulianus Caſar*: quomodo etiam præfert *lex 2. ſup. de Curioſis.*

" Italiæ; cui Tauro Præfecto Prætorio quamplurimæ aliæ *leges* Conſtantij inſcribuntur toto hoc octennio: imò & *lex prox 9.* De eodem vide Ammianum Marcellinum *lib. 21. p.200. 203. & lib. 22. p.222.* Seuerum Sulpitium *ſacra hiſtoria lib.2.* in Geſtis Concilij Ariminenſis biennio poſt hanc *leg*.

" Mutatus hic locus. *Cod. Iuſt* ita: *Euectiones ab omnibus poſtulentur, & tam Iudices, quàm cuſtodes publici curſus minimè tranſire patiantur, antequam ſeriem Euectionis inſpexerint. Quod ſi quis &c.*

" Vel vltra tempus quod Euectioni inſertum eſt, publico curſu vti conatus ſit, hoc inſertum *Cod. Iuſt.*

" *Vbi, vbi.*

" Iubemus *retineri*. Cod. Iuſt.

" *Etſi quidem dignitate praditus ſit de eius nomine*: & ita *Cod. Iuſt.*

" Ita quoque *lex 2. ſup. de Curioſ.* quæ eidem Tauro Præfecto Prætorio inſcribitur hoc ipſo anno in eodem argumento.

" *Et ad illuſtrem virum*: ita Cod. Iuſt. mutato dignitatis nomine, & omiſſa Muſonij mentione. Certè hoc æuo ita quoque reperio ab eodem Conſtantio Præfectum Prætorio & Comitem Largitionum ſolo *Clariſſimi* titulo honeſtari, *l 7. inf de extraordin.*

" *Muſonius* Magiſter officiorum. Meminit eius quoque Libanius *pro Ariſtophane*, *p.218.* εἶχετο τῷ Μουσωνίῳ τίμιος ὤν. Imo & eiuſdem Comitis Muſonij mentio fit apud Athanaſium *apol.2.p.587.* vnà cum Heſychio Caſtrenſi quanquam ibi *Muſonianus Comes* vocatur.

" *Comitis* titulus Magiſtro officiorum dignitati iunctus, *h.l.* & *l.19. ſup. de Curioſ. l. vn. ſup de Decanis.*

" Vide de Magiſtro officiorum, & *l. prox. 9. & l.22. 35. infr.*

" *Aduerſus cateros verò protinus indignatio competens exercenda eſt, quos ſinceritas tua pro loco gradúque militia ibidem coërceri poſſe credidit.* Ita *Cod. Iuſt.* & *l.22. inf. h. t.*

" Sequentia recidit Tribonianus.

" Mulæ in Curſu publico, *h.l. & l.53. infr.* „*Regionibus praſtitutis* ῥεγιωνάρχοι, ῥεγεωνάριοι (de quibus pleniùs *in Diatriba, in Chor Epiſcopis*,) Iidem & Stationarij dicti *l.1. ſup.* vide *infr. l.34.* vbi de Clabiculatibus regionibus.

¶ De

¶ *De* PRÆFECTIS PRÆTORIO *quibus tria circa curſum publicum inhibentur.*

IX. * Idem A." ad Taurum PF.P."

MIRANDA" Sublimitas Tua nullos euectioni dies addendos eſſe cognoſcat: Nec paſſim redarum Tractorias", vel euectiones birotum" faciat; & Agentibus" in rebus Tua" Sublimitas tribui vel fieri euectionem vetamus: ſufficere namque poſſe confidimus, quæ hiſdem à Nobis, vel Magiſtris" Officiorum, Comitatus" noſtri iuſſis, neceſſaria" habitâ ratione, præbentur. Dat. VIII. Id. Decemb. Med. Conſtantio A. IX. & Iuliano Cæſare II. CONSS. [357.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" Addendum & hîc *Iuliani Cæſaris* nomen.
" *Tauro* huic PP. inſcribitur & *lex ſuperior*: vbi dixi.
' Ita quoque *l. 2. ſup. de Curioſis*: (quæ eidem Tauro P.P. inſcribitur in eodem argumento) *ex officio mirandæ prudentiæ ſuæ.*
" De *Tractoriis* erit *Tit. prox.* Tractoriæ eædem hîc ſunt cum Euectionibus, id eſt literis & licentia curſus publici: quomodo & Tractoriæ equorum apud Symmachum *lib. 9. ep. 23.*
" ✗ *Birotarum* vt etiam Gutherius *de off. dom. Aug. lib. 3. cap. 15. p. 535.* Alioquin promiſcuè dicitur Birotum, *d. l. 2. ſup. de Curioſis*: & Birota *h. l. & l. ſup.*
" De his ſuo *titulo*, *lib 6.* cum *l. 7 ſup. h. t. & l. 14. inf.*
" ✗ *à Tua ſublimitate.*
" Vide & *l. 8. ſup. l. 22. 35. in fin. h. t.*
" Id eſt ad Comitatus Principis iuſſa: de *Comitatus* voce vide *Gloſſ.* Error enim eſt eius qui Indicem quondam *Codicis Theodoſiani* confecit: cùm ibi notauit ex *h. l. Magiſter officiorum Comitatus Principis.*
" Prout neceſſitas poſtulauerit.

COMMENTARIVS.

DVAS has Conſtantij, non Conſtantini (vt perperam à nonnullis allegantur) Imperatoris *leges* vnâ fideliâ interpretari libet: quandoquidem, etſi non ſint ex *leges* vnius & einſdem conſtitutionis partes, attamen eodem Anno ad eundem Taurum Præfectum Prætorio Italiæ, ſuper eadem re datæ ſunt; imò & tertia inſuper, putà *lex 2. ſup. de Curioſis.* Nempe his tribus *legibus* Conſtantius A. D. 357. curſui publico enixè conſultum iuit: Vnde ſimul liquere poteſt, quantopere curſus publicus tùm ſuccisus fuerit: fortè ex eâdem causâ, quam attigit Ammianus Marcellinus *lib. 21. extremo*: putà, ex frequentiſſimo Epiſcoporum per Synodos diſcurſu. Ergo hiſce duabus *legib.* ſex rationibus Conſtantius curſui publico opitulatum it: tot enim ſunt capita harum duarum *legum*, è quibus tria priora continentur *l. 8.* tria poſteriora *l. 9.* quibus addendæ ſunt ad eundem finem quæ continentur alia, *d. l. 2. ſup. de Curioſis.* ¶ Primo capite vetat Conſtantius quemquam curſum publicum vſurpare, niſi EVECTIONE oſtenſa; id eſt, niſi Diplomate, Tractoriâ, Synthemate oſtenſo, quo ei curſus publici copia data eſt. Nemo ſcilicet priuatus abſque euectione curſum publicum vſurpare poterat: quod etiam cauetur *l. 22. 27. 57. 59. inf. h. t. d. l. 2. ſup. de Curioſ. l. 11. infr. de legatis.* Eóque refertur hic Hieronymi locus *apud Iulianum tomo 1. fol. 93. verſo*: *Iam demiſſo Synthemate equus publicus ſternebatur.* Eodem pertinet, quod Capitolinus in Pertinace ſcribit. *Dein Præfectus cohortis in Syriam profectus T. Aurelio Imperatore, à Præſide Syriæ, quod ſine diplomatibus curſum vſurpauerat, pedibus ab Antiochia ad Legationem ſuam iter facere coactus eſt.* Excepti tantum fuêre Præfecti Prætorio, *l. 3 35. 62. h. t.* vt & legati ad Principem miſſi, *l. 32. 57. inf. l. 9. ſup. de re milit. l. 6. 9. infr. de legatis.* Hac ſanè *lege* diſertè & generaliter Euectiones ab omnibus poſtulari iubentur, quacunque conſpicui fuerint dignitate. Quo tamen ipſo non ideò infringitur illud quod dixi Præfectorum Prætorio priuilegium; nam & hi aliis Euectiones dabant, vt docet *lex 9.* (vbi dicam) *12. 35. 40. 56. inf. h. t.* multo magis igitur commeandi ius ſibi ipſis vindicare poterant. Cæterùm ſi quis ſine Euectione curſum publicum vſurpet, eum detineri Conſtantius iubet, déque eius nomine referri ad Præfectum Prætorio & Magiſtrum officiorum: Ad Magiſtrum officiorum ſcilicet ideò, quia hic ille erat qui Principis nomine Euectiones dabat, *vt* docet *lex 9. 22. 35. 49. infr. h. t.* & ad quem curſus publici cura pertinebat, & *Symmachus*, & Notitia Imperij *in Magiſtro officiorum*, vbi dicitur ſub eius diſpoſitione eſſe Curioſum curſus publici præſentalem vnum, & Curioſos per omnes prouincias. Item *Magiſter*, inquit, *officiorum ipſe emittit.* Vide & Caſſiodorum *in formula Magiſteria lib. 6. var. 6.* *Veredorum quin etiam opportunam velocitatem, quorum ſtatus ſemper in curſu eſt, diligentiæ ſuæ diſtrictioni cuſtodit: vt ſollicitudines noſtras, quas conſilio iuuat beneficio celeritatis expediat.* Atenim poſteà Valentinianus Sen. vt maximè ſine Euectione commeantem ſeu curſum publicum vſurpantem pariter recentari voluerit, *l. 22. inf. h. t.* attamen de eius nomine qui in dignitate conſtitutus eſſet, ad ſe referri voluit, vt ita vindicta de eo poſtea ſumeretur; alios protinus coërceri voluit. Tanti res ea viſa Principibus, eò quod vrgentibus neceſſitatibus publicis curſus publicus ægrè ſuppeteret. Et hæc quidem ita Conſtantius *hâc l.*

Atenim Tribonianus *hâc l.* interpolatâ ex *d. l. 22. inf.* diſtinctionem hâc parte inducit, qui tamen, quamcunque tandem interpretationem adhibeas, ſibimet contrarius videtur. Diſtinctio talis eſt; *Si* inquit, *dignitate præditus ſit, de eius nomine ad Prudentiam Tuam & ad Illuſtrem Comitem & Magiſtrum officiorum referri: Aduerſus cæteros verò protinus indignatio competens exercenda eſt, quos Sinceritas Tua*

pro

pro loco gradúque militiæ ibidem coërceri poſſe crediderit. Quod quidem ex parte mutuatus eſt Tribonianus ex Valentiniani *d. l. 22. inf.* Valentiniano equidem diſtinctionis ratio cóſtabat, cùm eum quem dixi in modum ita diſtingueret; at enim Triboniano vix ratio conſtare poſſe videatur, cùm definit, de eorum qui in dignitate poſiti eſſent nomine ad Præfectum Prætorio & Magiſtrum officiorum referri oportere: aduerſus cæteros verò indignationem protinus competentem exercendam, quod idem Præfectus Prætorio coërceri poſſe crediderit. Vtroque enim caſu Præfectis Prætorio vindictam relinquere videtur. Et ſanè quicquid tandem moliatur Lucas de Penna, Triboniani hæc ἀβλεψία eſt.

¶ Secundo capite Conſtantius definit iuſtum PONDVS, ſeu ONVS, quod tribus curſus publici generibus ſuperponi poſſit: ne videlicet iniuſto alioquin onere prægrauata animalia corrumpantur, opprimantur. Quò ſpectant præterea ſeptem leges *huius tituli*, putà *lex* 17. *&* 18. *in fin. leg.* 20. 28. 30. 47. 48. *infr* ne, inquam, iniuſto onere prægrauentur animalia curſui publico deſtinata, enormibus fortè vehiculis......vel pondere iniuſto aliàs impoſito. Igitur 1. *Redæ* (de qua dixi *ad l....ſup..*) ſeu carpentis redarum mille pondo tantùm ſuperponi vult Conſtantius *h. l.* vt & Valentinianus Sen. *l.* 17. 28. 30. *inf. h. t.* & Theodoſius M. *l.* 47. 48. *infr. h. t.* At verò, 2 *Birotæ* (de quâ agitur etiam *l.* 9. *prox.* & *d. l.* 2. *ſup. de Curioſis*) nonniſi ducenta. 3. *Veredo* tandem, id eſt equo nonniſi triginta pondo, *h. l. & d. l.* 17. 28. 30. *inf.* Reda ſcil. (de quâ ad *d. l.* 17. *&* *l.* 47. *inf.*) τετράκυκλος erat, vnde τετράκυκλον pro rheda apud Xiphilinum *Adriano*: indéque ὄχημα τετράκυκλον, Eunapio *in Ædeſio.* διὰ δὲ ἀδυναμίαν ἐπὶ τετρακύκλου ὀχήματος ἐφέρετο. Birota verò (quæ & *Ciſium*) duas tantum: δίκυκλον.

¶ Tertio capite Conſtantius ad curſus publici facilitatem, neuè iniuſto rursùm onere animalia vehiculis trahendis deſtinata prægrauarentur, NVMERVM animalium vehiculo trahendo aptandorum definit, & quidem cum aliquo temporum diſcrimine, nempe quia cùm ibi minùs onus eſſet, minus etiam diſcriminis ſubeſſet.

Hinc interim videre licet. Primò, mularum vſum fuiſſe in curſu publico: quod etiam teſtatur *l.* 53. *infr.* (vndè & muliones, *l.* 10. 14. *inf. l.* 31. 34. *d. l.* 53. & mulo medici, *l.* 31. vide & Sueton. *in Iulio, cap.* 31. *in Veſpaſiano, cap.* 23. Paulum Diaconum *hiſtor. miſcellæ* 11. in *Iuliano.*) Secundò hinc diſcimus Redas, & Biretas curſuales à *mulis* tractas, vt cæteroquin vehiculis & eſſedis trahendis mulæ aptatæ: Et hæc quidem de *leg.* 8.

¶ Sequitur *lex* 9. qua continentur pariter tria capita; quibus ſcilicet *Præfectorum Prætorio* poteſtati circa Curſum publicum fibulam modúmque impoſitum it *Conſtantius.*

Primo ſcilicet capite Conſtantius vetat DIES addi Euectioni à Præfecto Prætorio. Quod quidem obſcurum ſenſum habet. Quid enim? Imò primùm Diem addi oportuiſſe videtur, ne alioquin cui ſemel data fuiſſet Euectio, idem poſtea eâdem Euectione oſtensâ curſum publicum rurſum vſurparet, *l.* 27. *inf. h. t.* Secundò, imò Theodoſius M. expreſsè *l.* 2. *inf. de Tractoriis*, Tractoriæ cum ſtatiuis ſolitis tempus bidui tantummodo accipere voluit, vel quinque dierum numerum his adſcribi certo caſu. Mihi huius capitis ſenſus hic videtur, vt quemadmodum aliis *huius leg.* capitibus, ita & hoc, indicetur differentia quædam inter Euectiones, quæ à Principe dabantur, & quæ à Præfecto Prætorio: In illis dies plures addi potuiſſe, nempe vt tot diebus quis alimenta & capitum in ſtatione aliquâ vel manſione acciperet, denique vt Tractorias & ſtatiua haberent tot diebus: de quo ad *d. l.* 2. *inf. de Tractoriis & Statiuis.* Atenim Præfectum Prætorio nonniſi Curſum publicum vſurpandi ius tribuere poſſe, ſeu commeandi, non verò commorandi per dies aliquot. Et ſanè tota hæc *lex* eò pertinet, vt differentias conſtituat inter Euectiones quæ dantur à Præfectis Prætorio, & à Principe ipſo.

Secundo capite *d. legis nonæ*, Conſtantius vetat, Præfectum Prætorio paſſim Euectiones Rhedarum vel Birotarum dare. Et ſic moderatè harum vſum, & Euectiones concedere iubet, ne alioquin curſus publicus fatigetur: Ac nominatim de Rhedis & Birotis id cauet, non de veredis, quia in iis maior vtilitas erat, propter publicas neceſſitates, quibus deficere poterat, ſi paſſiuitus eæ darentur à Præfecto Prætorio.

Poſtremo capite vetat Conſtantius, Præfectum Prætorio Euectiones tribuere *Agentibus in rebus*, qui ſcilicet iuſſis Principis exequendis per prouincias mittebantur: de quibus ſuo *titulo, ſup. lib.* 6. additâ ratione, quod hìc ſufficiant eæ Euectiones quas iis Princeps vel Magiſter officiorum eius nomine præbere ſolet, & verò neceſſariâ ratione habitâ in quantum his ſufficit & neceſſitatibus publicis expediendis. Etſi Theodoſius M. poſtea ad duos veredos id diſertè coarctauit, *l.* 49. *inf.* Ergo neque Agentes in rebus quamlibet aliàs neceſſarij hâc parte magis priuilegiati quàm cæteri ferè, nempe vt Euectionis ſemel ſibi à Principe indultæ modum egredi non poſſint: quod & ipſum cauetur in *ſp. l.* 14. *inf. h. t.* cùm aliàs Agentibus in rebus ad mouendum militem miſſis parauerédi exigendi priuilegium indulgeatur: *l.* 7. *ſup.*

Ex *hâc* interim *leg.* apparet, Euectiones datas à tribus: vel à Principe ipſo, adnotatione manus Principis: de quibus etiam agitur *l.* 4. *ſup. l.* 14. *&* *l.* 40 *inf.* vel à Magiſtris officiorum: quod etiam docet *lex* 22. 35. 49. *inf.* & Symmachus *lib.....ep......* Leo, & Anthemius *l.* 9. *Cod. eod. tit.* (Idque *Comitatus Principis iuſſis*, id eſt ad exequenda iuſſa quæ reſpiciunt Comitatum & officia Comitatenſia & Palatina, quibus Magiſter officiorum præerat, & cuiuſmodi erant Agentes in rebus) vel denique à Præfectis Prætorio: vt præter hanc *legem* docet quoque *lex* 12. 35. 40. 56. 62. *inf. h. tit.* & Symmachus *lib.* 1. *ep.* 16. *lib.* 9. *ep.* 28. ad Vincentium PP. Galliarum, & Imp. *d. l.* 9. *Cod. eod. tit.* & Notitia Imperij, *Præfectus Prætorio euectiones annuales non habet, ſed ipſe emittit.* Quorum verborum hic ſenſus eſt, vt rectè Pancirolus; Præfectum Prætorio, non habere ſeu Impetrare quotannis à Principe vt vtatur curſu publico, quomodò Vicarij, qui denas, aut duodenas euectiones obtinebant: & Præſides, binas: Sed ipſos emittere, id eſt & ſuo iure currere, & aliis etiam concedere currendi facultatem, Caſſiodorus 6. *var.* 3.

¶ *De* ANIMALIBVS *publicis, ad priuatorum vehicula non dandis vel aptandis.*

x. * Idem A. ad Flauianum" Proc. Africæ.

NVLLI decetero" ſubiunctorio" priuato animalia publica præbeantur: nec rei huiuſmodi facultas mulionibus" relinquatur, ſed penitùs conquieſcat. Dat. vi. Kal. Nouemb. Sirmio poſt CONSS. Coſtanti A. IX. & Iuliani Cæſ. II. [358.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod Iuſt.*

" *Flauiano* huic Proconſuli Africæ inſcribitur triennio poſt, *lex* 14. *inf. quorum appellat. non recip.* Extant & apud Photium, *n.* 243. *p.* 1141. *&c.* excerpta ex Himerij Sophiſtæ Propemptica ad hunc Flauianum, vbi paſſim oſtendit eum Proconſulem Africæ fuiſſe.

" In poſterum.

" De *Subiunctorio*, inſr. in *Comm.*

" *Muliones* qui? mox dicam.

COMMENTARIVS.

VEHICVLIS priuatis, animalia publica publici Curſus vehiculis deſtinata, à mulionibus (qui curandis ſcilicet animalibus publici Curſus præerant) præberi vetat *hâc l.* Conſtantius Imperator (quæ vehicula, *ſubiunctoria* vocat:) ſcilicet & hâc ratione Curſus publicus vexabatur, & animalia publica atterebantur alicubi, & quidem in Africâ, quod priuatis qui Euectionem non impetrauerant, ſua & priuata vehicula habentibus, Muliones iam inolito more animalia publica concederent ad curſum peragendum, proculdubio Mulionibus quæſtum aliquem inde facientibus, qui & aliàs illicitos quoſdam quæſtus facere ſoliti, vt docet *lex* 31. 52. *inf. h.t.* Id quod *hâc l.* deinceps fieri vetat Conſtantius Imperator: vbi obiter duo illuſtranda; quid *Subiunctorium* ſit? quinam *Muliones*.

¶ Quod ad primum: *Subiunctorium* pro vehiculo, cui animalia ſubiunguntur (quæ etiam *ſubiungendi* vox hic propria, *l.* 14. *inf. h.t.*) At Græci ὑποζύγιον pro ipſo animali quod ſubiungitur, *iumentum ſubiugium*, in Gloſſis.

¶ Ad ſecundum: Muliones ſunt qui curandis animalibus curſus publici præerant, *h. l.* & *l.* 14. *in fin. l.* 31. 34. 53. *inf. h.t.* qui & ſerui publici dicuntur, *l.* 58. mutationibus deputati, *d. l.* 58. Hippocomi, *l.* 37. & 50. *inf. h.t.* quorum ſinguli termis veredis curandis præerant, *l.* 34. *inf. h.t.*

¶ ANGARIÆ *intra quem modum, & quot boum numero peti & vſurpari poſsint.*

xi. * Idem A. Helpidio PF.P."

NE quis", poſt hanc legem, ampliùs quàm duas Angarias, & hoc, eorum ſi qui ægri ſunt cauſâ, vſurpare conetur, cùm ad deſtinata" proficiſcitur: ita tamen, vt pro ſingulis angariis bina tantum boum" paria conſequantur. Si qui poſt hanc legem amplius mouerit", in maximam ſe reprehenſionem" ſciat eſſe venturum. Dat. xvi. Kal. Decemb. Indictione iv. [360.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod Iuſt.*

" *Helpidius* hic Præfectus Prætorio Orientis cui inſcribitur Anno 358. *lex* 4. *ſup. de erogat. mil. annon.* A. 359. ſi rectè habet *lex* 5. *eod. tit.* Anno 360. *lex* 1. *inf. de patrocin. vicor.* & *lex* 6. *ſup. de erogat. mil. ann.* Meminit & Libanius *orat. adu. Polyclem*, & Ammianus Marcellinus in Geſtis anni 360 vel 361. *lib.* 21. *p.* 200. qui vbique eum proſcribit quia Chriſtianus erat, Hieronymus *in V. Hilarionis.*

" Miles fortè: vide *l.* 45. *inf.* vel caſtrenſibus muniis in Palatio defuncti.

" Domum redit, *l.* 1. *inf. de Tractoriis.*

" De *Bubus* curſualibus, vide & *l.* 1. *ſup.* & *l.* 53. *infr.*

" *Mouendi* vox hîc propria: vide Gloſſ.

" *Reprehenſio*, pro pœna, non pro nuda cenſura.

COMMENTARIVS.

ANGARIARVM (de quibus ſemel plenè dixi *ad l.* 4. *ſup.*) vſui & vſurpationi modum quendam præſtituit *hâc l.* Conſtantius Imperator: ne alioquin curſus publicus angariarum plus nimio vexetur. Et quidem in duobus. *Primò* ſtatuit, vt ne quiſquam vltra duas Angarias ad deſtinata proficiſcens vſurpet: & quidem etiam ita duas, vt nonniſi eorum qui ægri ſint cauſâ, duas vſurpare poſſint. Quod quidem accipi oportet, de iis qui caſtrenſibus muniis in Palatio defuncti & abſoluti domum redibant poſt labores. Nempe, quod docet *lex* Valentiniani Senioris, quæ quinquennio

poſt

poſt hanc *legem* data eſt, putà *lex* 1. *inf. de Tractoriis*, huiuſmodi hominibus citra Euectionem ſeu Tractoriam, ſolis Principis dimiſſoriis epiſtolis oſtenſis, Curſus publici vſurpandi ius erat: quo ſeque, ſuáſque charitates, ſeu neceſſitudines, & familias transferrent: & ſic viaticum itineris conficiendi conſequebantur, quantum his ſatis eſſet; ac nominatim angarias ſeu clabularem curſum, quæ fermè familiis & charitatibus tranſmittendis vſurpabantur, vt docui ad *d. l.* 4. *ſup.* etiam ex *l.* 5. *ſup. de Curioſis*, vt ex Ammiano Marcellino *lib.* 20. *p.*172. quò pertinet & quod idem ſcribit *p.*183. *inf.*

¶ Ergo ne modum hi egrederentur, modum his imponi oportuit ſubindè, & verò impoſitus à Conſtantio tùm *hâc l.* tùm anno ſuperiore, *d. l.* 5. *ſup. de Curioſis*: Eâ ſcilicet *lege*, nonniſi ſingulas angarias ad exhibendam humanitatem venientibus excurari voluit: *Hâc* pariter, regulariter ſingulas, ad ſummum duas ſi ægri eſſent, ſeu ægra familia eius qui commearet. Ita quoque Theodoſius M. *l.* 45. *inf.* vetuit, quemquam amplius quàm ſingulas vel binas angarias vſurpare. Et hic quidem Primus modus eſt ratione numeri angariarum.

¶ Secundus modus eſt ratione *animalium*, putà boum, qui angariis ſufficiunt: ſcilicet bina tantùm boum paria, ſeu quatuor boues pro ſingulis angariis tribui vult Conſtantius, non ampliùs. Tot ſcilicet ſufficiunt 1500. pondo trahendis, quod Angariæ onus fuit, *l.* 28. 30. *inf.* Porrò, de quibus hæc *lex* accipienda ſit, non liquet: neque enim de militibus hîc quicquam exprimitur, quare de aliis nihilominus ea accipi poſſit. Quod verò ex *hâc l.* Vir doctus colligit, ægrorum tantùm militum causâ clabularem curſum permiſſum, erroneum eſt: Nam vt alibi oſtendo, conceſſus familiæ transferendæ etſi non ægræ: neque *hâc l.* id dicitur de cauſa Clabularis curſus, verùm de numero tantùm angariarum augendo propter ægritudinem hic agitur.

¶ Data autem dicitur *hæc* Conſtantij *lex* (quæ Helpidio P.P. inſcribitur) *Indictione* IIII. XVI. *Kal. Decembr.* Quod ſtare non poſſe videatur; cùm Indictio Quarta reſpondeat Anno 361. vt docet *Chronicon Alexandrinum.* Atquin Anni 361. III. *Non*: *Nouembr.* iam deceſſerat Conſtantius. Verùm dicendum eſt hanc *legem* datam Anno 360. à cuius extremis menſibus incipiebat Indictio Quarta: Quinta verò extremis menſibus Anni 361. vt ex eo ipſo *Chronico Alexandrino* diſcimus, cuius Auctor diſertè eidem anno 361. duas Indictiones tribuit, & Quintâ quidem deceſſiſſe Conſtantium ſcribit. Verùm de *Indictionibus* ſemel dicam *ſuo loco.* Hæc interim *hoc Codice* prima omnium Indictionum mentio occurrit.

¶ *De* EVECTIONVM *dandarum poteſtate vni Præfecto Prætorio indulto: Vicariis & Rectoribus prouinciarum adempta: déque modo Euectionum ipſis Vicariis & Rectoribus ſiue à Principe, ſiue à Præfecto Prætorio tribuendarum.*

XII. * Imp. IVLIANVS A. ad Mamertinum PF. P.[a]

QVONIAM curſum publicum fatigauit quorundam immoderata præſumptio, & Euectionum frequentia, quas Vicaria poteſtas & Præſidum atque Conſularium Officia prorogare[b] non deſinunt, curam ac ſollicitudinem huius rei nos ſubire compulſi, faciendarum[c] euectionum licentiam cunctis abduximus. Exceptis igitur Vobis nulli euectionem licebit facere de cetero. ¶ Sed vt neceſſitates publicæ impleantur, Vicariis denas vel duodenas euectiones manu mea perſcribtas ipſe permittam: Præſidibus verò binas annuas faciat Veſtra Sublimitas, quibus ad ſeparatas prouinciarum ſecretáſque[d] partes neceſſariis ex cauſis Officiales ſuos dirigere poſſint. Sed his quoque Noſtra etiam Manſuetudo euectiones ſingulas dabit, vt ad nos referre poſſint, cùm id fieri neceſſitas quædam exegerit. Acc. VIII. Kal. Mart. Syracuſis[e], Mamertino & Neuitta CONSS. [362.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſtin.*

[a] *Mamertino* huic Præfecto Prætorio inſcribuntur *leges* complures: Et quidem *hoc ipſo tit.* Septem; putà Iuliani hæc *lex* & *lex* 13. 14. 16. *inf* & Valentiniani Sen. tres, *lex* 18. 23. *&* 26. Huius Præfecturæ ſuæ meminit ipſe, in *panegyrico pro Conſulatu ſuo*, hoc ipſo anno D. 362. Meminit & Ammianus Marcellinus *ſub Iuliano* in Geſtis Anni 361. & 362. *lib.* 21 *p.* 209. 210. *& lib.* 26. *p.* 339. *& lib.* 27. *p.* 369. Qui Præfectum Prætorio per Illyricum facit, initio An. 362. *d l.* 21. *p.* 210. Mox in *Valentiniani* rebus, Italiæ, Illyrici, Africæ, Præfectum Prætorio diſertè facit Ammianus Marcellinus *d. p.* 339. De Vrbe Româ teſtis eſt *lex* 1. *ſup. de Equeſtr. dignit. lex* 2. *&* 4. *inf. de annonis Ciuicis*, de Italia, *lex* 1. *inf quibus equorum vſus*: *l.* 9. *inf. de annon. & tribut.* de Africa, *lex* 1. *ſup. de militari veſte*: *l.* 4. *inf. de ſuſceptorib.* de Sardinia, *lex* 16. *infr.* de Sicilia hæc lex.

[b] *Prorogare* Euectiones quid eſt? Erogare, tribuere, præſtare.

[c] Facere Euectiones, hic, & mox, & multis aliis, eſt tribuere.

[d] ......

[e] *Syracuſis* data hæc *lex*, Siciliæ vrbe: in quâ vt videtur, Mamertinus hoc tempore agebat.

COMMENTARIVS.

IVLIANI Imp. quinque ordine conſtitutiones de Curſu publico ſequuntur: ex quibus de Iuliani hanc in partem charactere apparet, quamque ſollicitam & enixam Curſus publici curam hic Princeps egerit. Id quod alioquin diſertè quoque teſtatur Libanius, ἐν προσφωνητικῷ *ad Iulia-num*

num ipſum, *p.* 1082. ἵππων δὲ inquit, καὶ ὀρέων διαδοχὰς ὑπὲρ μεγίστων δὴ τὸ πρῶτον συστάσας, τετριμμένας ἐσάωσας ὑπὸ τῶν ἐλαυνόντων, id eſt, *Equorum & mulorum mutationes ad maximas res principio conſtituens, attritas eas à commeantibus vindicaſti.* Hæc enim huius loci interpretatio eſt, quem non cepit Interpres: ἐλαύνειν enim eſt *agitare*, ac nominatim etiam iter agitare: neque ibi mutandum ὑπὸ τῶν ἐλαυνόντων, aut vertendum pro *inſequentibus*: quo ſenſu idem Libanius *in Iuliani necem p.* 288. ὁ δ' ἤλαυνε τρίχα διελὼν τὴν δύναμιν: id eſt, *ille verò iter emenſus eſt, copiis tripartito diuiſis.* Qui ridere volet, videat eius loci interpretationem. Illud interim notandum, *illo* Libanij *loco*, quod ait, Iulianum inter primas Imperij ſui curas Curſum publicum contraxiſſe: quod vtique probat hæc ipſa *lex*, inter initia Imperij Iuliani lata. Sed & plenius adhuc & accuratius idem Libanius, *orat. in Iuliani necem p.* 295. 296. Αὐτὸς δὲ τοῖς αὐτοῦ χρώμενος μὲν εἰς γραμμάτων πομπὰς, τὴν δὲ τοῦ ταῦτα δρᾶν ἐξουσίαν οὐ μεταδιδοὺς, τοῦτο δὲ ἦν ἀκριβῶς ἐλευθέρας ποιῆσαι τὰς πόλεις· ἐφεστηκότος δὲ τοῦ ταῦτα ποιεῖν ἔχοντος, οὐκ ἦν ἀναπνεῦσαι καθαρῶς, ἀλλ' ὁ μὲν ἐξέλλετο, ὁ δὲ ἔμελλε, καὶ τῷ γε μὴ πεπονθότι τὸ πείσεσθαι προσδοκὸν ἀντὶ τοῦ παθεῖν καθίστατο. Τῶν τοίνυν ἀγγάρων ἡμιόνων, τῇ τε συνεχείᾳ τῶν πόνων, καὶ τῷ τοὺς ἄρτι ῥηθέντας τὰ μὲν λιμοκτονεῖν, αὐτοῖς δὲ τῷ ἐκείνων λιμῷ παρασκευάζειν Σύβαριν, ἐπόνει δὲ πολὺν τὸν πόνον, καὶ τὰ νεῦρα οἷον ἐξέτεμνε τὸ τῷ βουλομένῳ ῥᾴδιον εἶναι ζεύξαντι ζεῦγος ἐλαύνειν, καὶ ταυτὶ δυνάμεις βασιλέως τε περὶ ταῦτα, καὶ πενθούσας γράμματα. διὸ στῆναι μὲν οὐκ ἦν οὐδὲ μικρὸν οὐδὲ ἀπολαῦσαι φάτνης. ἡ πληγὴ δὲ ἀσθενοῦσαν οὐκ ἀνίστη πρὸς δρόμον. ἔδει δὲ εἴκοσι ἢ καὶ πλειόνων πρὸς ἕλξιν ὀχήματος. αἱ πολλαὶ δὲ αἱ μὲν ἄρτι λυθεῖσαι πίπτουσαι ἔθνησκον, αἱ δὲ ὑπὸ τῷ ζυγῷ πρὸ τοῦ λυθῆναι κατεκωλύετο μὲν ἀπὸ τοῦ τοιούτου τὰ δεόμενα τάχους. τὴν βλάβην δὲ πάλιν εἰς χρημάτων λόγον αἱ πόλεις ἐδέχοντο: τοῦ δὲ ἀθλίως ταῦτα ἔχειν ἔλεγχος σαφέστερος ὁ χειμὼν, τότε δὴ μάλιστα διακεκομμένης πολλαχοῦ τῆς τῶν ὀρέων διαδοχῆς, ὡς ἀρτιωκόμοι φεύγοντες ἐν ὀρῶν ἦσαν κορυφαῖς, ἡμίονοι δὲ χαμαί, τοῖς δ' ἐπειγομένοις πλὴν βοῆς τε καὶ τοῦ πλῆξαι τὸν μηρὸν, οὐδέν: καιρὸς δὲ οὐκ ὀλίγων πραγμάτων ἐξέφυγον τὰς ἀρχὰς ταῖς κατὰ τοῦτο βραδυτῆσι. Καὶ ἐῶ λέγειν ἵππους ὅμοια πεπονθότας, καὶ ὄνους πολλῷ δεινότερα: τοῦτο δὲ ἦν τοὺς ταῦτα λειτουργοῦντας ἀπολωλέναι. Ἔστησε δὴ καὶ ταύτην Ἰουλιανὸς τὴν μέθην, στήσας ὡς ἀληθῶς, τοὺς οὐκ ἀναγκαίους δρόμους. καὶ τοὺς μὲν πειθοῦς χάριτας ἐπικινδύνους ἀποφῆναι, καὶ δοῦναι καὶ λαβεῖν, διδάξας δὲ τοὺς ἀρχομένους ὑποζύγια τοὺς μὲν κτήσασθαι, τοὺς δὲ μισθοῦσθαι. καὶ πρᾶγμα ἀπιστούμενον ἑωρᾶτο γυμνάζοντες ἡνίοχοι μὲν ἡμιόνους, ἱπποκόμοι δὲ ἵππους; ὥσπερ γὰρ πρότερον ἐπεδίδουτο ταῖς ταλαιπωρίαις, οὕτω δέος ἦν μὴ καὶ τότε τῷ μήκει τῆς ἀργίας. τοῦτο δὲ τοὺς οἴκους τῶν ὑπηκόων εὐπορωτέρους καθίστησι. *Ipſe etiam ſuis vtens ad literarum trãſmiſſionem, ſed minimè communicans hac faciendi licentiã, iſtud profectò fuit omninò liberas ciuitates effici, cùm antea inſtante eo qui huius faciendi poteſtatem habebat, integrum non eſſet vel omninò reſpirare, verùm hic corrumpebatur; alter mox corrumpendus erat, eique qui nondum perpeſſus erat, perpeſſionis expectatio, loco perpeſſionis erat. Scilicet cùm* ANGARIALES MVLI *tùm laborum aſſiduitate premerentur, tum ij de quibus recenter locuti ſumus* [Curioſi] *eos fame conficerent, ſibi verò illorum fame Sybarim compararent, præſtitit id multum laborem, & quaſi neruos excidit volenti, quod factum erat, vehiculo prouehi: iamque idem poterant circa hac Imperatoris & Curioſi epiſtolæ. Scilicet conſiſtere ne paululum quidem licebat, neque præſepi frui: plaga verò infirmam non excitabant ad curſum, imò ad vehiculum trahendum opus erat viginti, imò & pluribus: multæ verò modò ſolutæ, procidentes moriebantur, alia verò ſub iugo antequam ſoluerentur: Exinde impediebantur ea quæ celeritate egebant, & ab altera parte damnum iſtud pecuniarium damno in Ciuitates recidebat. Et quod miſerè hæc ſe haberent, manifeſtiua documenta præbebat hyems, vtpote cùm tum potiſſimùm interrupta vbique mulorum mutatio eſſet: ſic vt muliones fugientes in montium verticibus eſſent, muli autem humi, neque agitantibus quidquam ſupereſſet quàm vox & femoris percuſſio: Intereà nec paucorum negotiorum occaſiones effugerunt Magiſtratus circa hanc tarditatem. Omitto dicere, Equos ſimilia perpeſſos, & aſinos multò adhuc grauiora. Hoc autem ideò euenit, quod qui hæc miniſtrarent, profligati eſſent. Coërcuit verò & hanc Iulianus temulentiam, non neceſſarias mutationes compeſcens, & huiuſmodi euectiones exitioſas declarans tùm in dando tùm in accipiendo: docenſque, ſubditorum alios iumenta ſibi comparare, alios verò conducere; vnde euenit res vix fide digna: aurigæ ſcilicet exercentes mulos, hippocomi equos. Nam vt anteà ærumnis implicabantur, ita nunc metus erat, ne idem contingeret longâ corporis. Quod & ipſum locupletiores domos ſubditorum reddidit.* Hactenus Libanij verba: vnde liquet, quonam proceſſiſſet tùm curſus publici abuſus, quem reformare Iulianus adeò neceſſe habuerit, eiuſque curam ac ſollicitudinem ſubire: & vt ipſemet ait *initio huius leg.* quantùm Curſum publicum fatigaſſet quorundam immoderata præſumptio, & Euectionum frequẽtia: quod omninò reſpondet Libanij verbis. Imò Socrates tradit *lib.* 3. *c.* 1. Iulianum ſtatim inter initia Imperij à Curſu publico, *mulos, boues, & aſinos* ſubmouiſſe, & ſolis equis Curſum publicum peragi voluiſſe: περιεῖλε δὲ, inquit, καὶ τὸν δημόσιον τῶν χρειῶν δρόμον οἷον ἡμιόνων βοῶν καὶ ὄνων, μόνοις δὲ τοῖς ἵπποις τὰς δημοσίους χρείας συνεχώρησεν ὑπουργεῖν. Quod tamen aliunde non diſcimus: non ex eius *legibus*, non ex Libanio, non aliunde. Imò de bubus falſum eſſe oſtendunt duæ Iuliani *leges*, putà *lex* 15. *&* 16. *inf.* in quibus apertè agitur de Angariis & Parangariis, quas à bubus tractas docui ad *l.* 4. *ſup.* ſed multa talia occurrunt quandoque etiam apud hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Scriptores, quæ aut à vero omninò diſcrepant, aut dubiæ fidei ſunt, videlicet cùm ad *leges* Principum ventum eſt, quarum vel leuem, vel nullam notitiam ſæpè habuêre. Sanè poſteà aſinos in curſu publico fuiſſe docent duæ Theodoſij M. *leges*, putà *lex* 38. *&* 41. *inf.* De Iuliano Imp. diximus, eiuſque ſtudio in erigendo Curſu publico. Qua in re proculdubio, ſicut ſub Conſtantio Anatolius PP. ei rei enixam operam impendit: ita ſub Iuliano quoque & Valentiniano Mamertinus PP. ad quem ideò quatuor Iuliani Conſtitutiones occurrunt *hoc tit.* putà hæc *lex* 12. *lex* 13. 14. 16. Valentiniani tres, putà *lex* 18. 23. *&* 26. Ex quo colligere licet, Curſum publicum Mamertino PP. curæ plurimum fuiſſe: eaque re frequentes Conſtitutiones ad eum datas: quibus partim conſtituta à ſe Principes illi, tanquam gnauo Executori commiſêre: alia verò eius arbitrio relicta; vt *d. l.* 23.

¶. Nunc de huius *legis* ſententia videndum eſt: Inter alia igitur, quibus Curſum publicum fatigatum ſubleuare inſtituit Iulianus, adimit *hac l.* Vicariis, Præſidibus & Conſularibus Euectionum faciendarum ius, ſoli Præfecto Prætorio eo iure relicto: eò quòd ex hâc causâ Curſus publicus fatigatus fuiſſet, Euectionum frequentiâ, quas & prorogare ſeu facere ſoliti fuerant, ſub extremis videl. Conſtantij Imp. temporibus. Antea enim ipſemet Conſtantius Rectoribus prouinciarum id ademerat, *l.* 5. *ſup.* Certè ſub extremis eiuſdem Conſtantij temporibus legimus apud Seuerum Sulpitium *lib.* 2. *ſacræ hiſtoriæ*, per Vicarium & Præſidem Phrygiæ

ſcilicet

ſcilicet datam Euectionis copiam Epiſcopis ad Concilium Seleucenum vocatis A. D. 359. verùm quod ibi additur, id tunc ab iis factum ex Iuſſione Principis: *Interim in Oriente exemplo Occidentalium Imperator iubet cunctos ferè Epiſcopos apud Seleuciam Iſauriæ oppidum congregari Quâ tempeſtate Hilarius, quartum iam exilij annum in Phrygia agens inter reliquos Epiſcopos per Vicarium ac Præſidem datâ Euectionis copiâ, adeſſe compellitur: cùm tamen nihil de eo ſpecialiter demandaſſet Imperator, Iudices tantum generalem iuſſionem ſecuti, quâ omnes Epiſcopos ad Concilium cogere iubebantur, hunc quoque inter reliquos volentes miſcere, vt ego coniicio Dei nutu ita geſtum*, &c. Antea ac nominatim ſub Traiano Rectores Prouinciarum Euectiones dedêre, ſeu diplomata vt ex *Plinio* liquet; Poſteà non dedêre, neque ſibi vſurpauêre, vt ex Capitolino in *Pertinace* conſtat.

¶ Ergo adimit *hâc l.* Iulianus Vicariis hoc ius: pariter vt Theodoſius M. disertè *l. 38. in fin. infr.* (de quibus Vicariis eorúmque iure circa Curſum publicum *ad eam leg.* dicam pleniùs:) & Honorius *l. 61. inf.* &. Imp. *l. 9. Cod. eod. tit.* Pariter vt Præſidibus & Conſularibus: ſoli Præfecto Prætorio eâ poteſtate factâ: quo de iure & priuilegio Præfectorum Prætorio iam dixi *ad l. 9. ſup.* fidémque facit præter hanc *legem*, & *d. l. 9.* lex 35. 38. 40. 56. *inf. h. t.* Niſi quod idem Iulianus ad inlationem ſpecierum largitionalium, non tantùm Vicariis ſed etiam Rectoribus prouinciarum Euectionum faciendarum ius tribuit *l. 23. infr.* Quod etiam probant aliæ *leges*, putà *lex* 18. 20. 33. 40. 61. *infr.*

¶ Interim tamen ipſiſmet Vicariis & Præſidibus Euectionum pro neceſſitatibus publicis vſurpandarum ius quoddam facit. Nempe ait ſeſe *manu ſuâ decem vel duodecim Euectiones Vicariis conceſſurum*: vt neceſſitates publicæ impleantur: Præſidibus verò *duas tantùm annuas* à Præfecto Prætorio concedendas, quibus neceſſariis ex cauſis Officiales ſuos dirigere poſſint, ad ſeparatas prouinciarum ſecretáſque partes; Scilicet vt priuatæ vſurpationi occurſum voluit Iulianus, ita publicis neceſſitatibus nihil detractum voluit.

Hinc adeò certo numero ad neceſſitates publicas expediendas euectiones Vicariis & Præſidibus tribuit, vel tribui vult, *hâc l.* Iulianus. Vbi quædam notanda.

Primò, *Vicariis* tanquam maioris dignationis, vtpotè Spectabilibus, quique integræ Diœceſi præeſſent, Principis manu datas euectiones, & plures etiam: Atenim Præſidibus & Conſularibus, vtpotè Perfectiſſimis, vel Clariſſimis, vniúſque Prouinciæ Rectoribus, Euectiones datas à Præfecto Prætorio.

Et verò, (quod ſecundum) datas Præſidibus, quibus ad ſeparatas prouinciarum ſecretaſque partes neceſſariis ex cauſis Officiales ſuos dirigere poſſint: Cùm tamen ipſimet antea Curſum publicum vſurparent, ad tranſitum ſolemnem per prouincias: de quo Tranſitu *lib. 1. ſup.* Verùm hinc apparet Præſides & Vicarios ſuis iumentis vectatos, & vectari oportuiſſe, vel conductionis ex Iuliani inſtituto. Quò pertineat quoque fortè quod Libanius dicebat *ſuprà*, Iulianum docuiſſe ſubditos iumenta ſibi comparare, vel conducere. Præter duas illas Euectiones, quas Præſidibus indulgeri vult *hâc l.* Iulianus à Præfecto Prætorio, ad Officiales ſuos dirigendos per ipſam prouinciam, datutum ſe ſingulas Euectiones pollicetur, vbi Præſes, ſeu Rector Prouinciæ aliquid referendum habebit ad Principem exigente neceſſitate. Nempe hæc neceſſitatis publicæ ſpecies maxima erat, relationum inquam vſus ad Principem: de quibus relationibus ex neceſſitate publicâ dixi *l. 1. ſup.*...... Ergo nonniſi duplicem in vſum Euectiones datæ ipſis Rectoribus Prouinciarum, vel ad referendum quid ad Principem neceſſitate exigente, vel ad mittendos Officiales neceſſariis ex cauſis ad ſeparatas prouinciarum ſecretáſque partes: eæque duæ annuæ tantùm. Ad has verò annuas Euectiones, de quibus *hâc l.* pertinet quod in Notitia Imperij Orientalis notatur. *Præfectos Prætorio euectiones* ANNVALES *non habuiſſe, ſed ipſos emiſiſſe*: quibus verbis indicatur Præfectum prætorio, non vt Vicarium, aut Præſides, annuales certo numero Euectiones accipere ſolitum: verùm & ſuo iure eas vſurpare, & dare aliis etiam ſuo iure. Qui denique volet ſcire quibus neceſſitatibus Curſus publicus explendis deſtinatus eſſet, videat *Paratitlon*, & elegantem Caſſiodori locum *initio ep. 5. lib. 5. var.* De modo intra quem curſum publicum vſurpare poterat Rector prouinciæ, ad alteram pergens ciuitatem, vide Maiorani *Nouell. 1. cap. nec hanc.*

¶ *Ad* SPECIERVM LARGITIONALIVM *inlationem à Rectoribus quoque Euectiones dari poſſe.*

XIII. *Idem A. ad Mamertinum PF. P.''

AD ſuggeſtionem Comitis'', adque eorum'' qui Largitionibus præſunt, inlationi ſpecierum largitionalium conpetentes, Euectiones Rectores prouinciarum, cùm abſit Vicarius, facere debent: Quod vniuerſis Rectoribus Tua ſublimitas indicare non differat. Acc. XII. Kal. Iul. Mamertino & Neuitta CONSS. [362.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Inſt.* Hanc *legem* memorat & ſequitur Valentinianus Sen. *l. 20 inf. h. t.*

'' De *Mamertino* hoc tit. dixi ad *leg. ſuperiorem.*

'' Comitem Sacrarum Largitionum intelligit: qui hoc tempore fuit Felix. vid. *l. 5. infr. de fide teſtium*, vbi de eo plura, & ad *Philoſtorgium.*

'' Qui illi, vide Notitiam Imperij, & *l. 18. infr.*

COMMENTARIVS.

AD Locvm, Qvinam Euectiones facere poſſint, pertinet hæc ſecunda Iuliani conſtitutio: & quidam nominatim ad inlationem ſpecierum largitionalium, veluti auri, argenti, & veſtium militarium. Nempe, cùm regulariter nonniſi Præfectis Prætorio Euectionum faciendarum ius & priuilegium Iulianus dediſſet, Vicariiſque ademiſſet, *l.* 12. *ſup.* & verò deinceps adempta fuerit, *l.* 38. 61. *inf.* attamen idem Vicariis ad ſpecierum largitionalium illationem earum ius ſiue dedit, ſiue reliquit, quod hæc *lex* oſtendit. Quod ius probatur etiam *l.* 33. *&* 61. *inf.* Imò ad ſuggeſtionem Comitis S. L. & Præpoſitorum Largitionalium (de quibus *l.* 18. *inf.*) idem ius & Rectoribus prouinciarum tribuit *ib. l.* Iulianus: Quod etiam Valentinianus probauit, duabus ad eundem Mamertinum Præfectum Prætorio legibus, *l.* 18. *in fin. & l.* 20. (vbi nominatim hanc Iuliani *legem* memorat & probat, *conſultiſſimam legem* eam vocans) & *l.* 33. vt & Theodoſius M. *l.* 40. *inf.* Datum hoc ſcilicet ſpecierum fiſcalium ſeu largitionalium tranſlationi: vtpote maximè neceſſariæ: ſiue ad Palatij Principis, ſiue in militiæ vſum, vt multa alia, vel hoc ipſo titulo, *l.* 16. 47. 48. 61. ¶ Porrò neque ſimpliciter Euectionum faciendarum hoc caſu ius Rectoribus prouinciarum tribuit Iulianus, verùm ſi abſit *Vicarius*: etſi hic modus non exprimatur *d. l.* 18. 20. *&* 40. *infr.* exprimitur aliquatenus *d. l.* 33. ¶ Huic porrò Iuliani legi alterum caput adhæſiſſe ſuadet omnino *lex* 20. vbi dicam.

¶ *De* Modo *Euectionis non egrediendo, déque* Parhippo *non exigendo.*

XIV. * Idem A. ad Mamertinum PF. P."

QVI" contra Adnotationem manus" noſtræ plures [quàm]"euectio continebit, veredos crediderit vſurpandos, capitalem rem feciſſe videbitur": Et ſi inſtantis neceſſitatis gratiâ, non retineatur quis, tamen ille ſit ad cenſuræ tuæ cum ad Serenitatis Noſtræ conſcientiam referendum eſt. ¶ Et quanquam quid ſit *Parhippus* & intelligere & diſcernere ſit procliue, tamen ne fortè interpretatio deprauata aliter hoc ſignificet, Sublimitas Tua noſcat, *Parhippum** eum videri, & habendum eſſe, ſi quis vſurpato vno vel duobus veredis, quos ſolos euectio continebit, alterum tertiúmve extra" ordinem commoueat." ¶ Nihil autem intereſſe debet, nec ad crimen vocari, vtrum Agens in rebus ſuo" an ne mulionis itineri ſubiugando modo" euectionis datæ formam & licentiam non excedat. Dat. v. Id. Sept. Mamertino & Neuitta CONSS. [361.]

NOTÆ.

* Prior pars *huius leg.* abeſt à *Cod Iuſt.*
" Eidem inſcribuntur duæ ſuperiores *leges* 12. 13. & *lex* 16. 18. 23. 26. *infr.*
" Veluti Agens in rebus, in *fine legis.*
" Vide *l.* 12. *ſup.*
" Aberat hæc vox à Cuiaciana editione, ad cuius oram neſcio quid ſibi velit illa emendatio, *x, pedagogam.*
" Locum hunc corruptiſſimum mox reſtituam.
* *Lex* 4 *Cod. h. t.* hinc deſumpta eſt.
" Extra, ſeu præter euectionem.
" *Commouendi* vox propria.
" *Suo itineri anne mulionis ſubiugando, modo* &c. Ita *Cod Iuſt.* vetum locus hic ita emendandus, *vtrum Agens in rebus ſuo, anne mulionis itineri ſubiungat, domodò,* &c. *ſubiungat* propriè (ſcilicet veredos) ita & *ſubiunctoria* pro vehiculis, *l.* 10. *ſup.*

COMMENTARIVS.

DE Modo Euectionis ſeruando, eſt hæc è Iulianeis Tertia conſtitutio, & quidem curſu veredorum conceſſo: cuius pars prior à *Cod. Iuſt.* reſecata eſt, poſterior tantum relata in *l.* 4. *Cod. Iuſt. eod. tit.* ſic tamen, vt neque plena ibi ſit eius ſententia. Ergo id *hâc l.* agit Iulianus, ne modum euectione comprehenſum, & veredorum quidem modum, iter faciens egrediatur, *Parhippo* (de quo mox) exacto: ac nominatim ne Agentes in rebus, de quibus iam *l.* 7. *&* 9. *ſup.* & *l.* 49. *inf.* Igitur & has modum Euectionis egredi vetat, quamlibet alioquin præcipui quid circa Curſum publicum vſurpandum haberent in *ſp. l.* 7. *ſup.* vbi dixi. Verùm Iulianus æquo iure hâc parte eos haberi voluit, vt maximè inſtantis neceſſitatis gratiâ commearent; in id quippe Agentes in rebus erant & mittebantur; de quo ſuo *titulo lib.* 6. *ſup.* Quatuor igitur hunc in finem à Iuliano *hâc l.* conſtituuntur.

¶ Primò Capitalem pœnam imponit ſuper exigentibus vltra modum euectione comprehenſum, id eſt, plures veredos ſeu equos vſurpantibus, quàm his à Principe indultum eſt. Modus ſcilicet ſeu numerus euectione ſeu diplomate continebatur: vltra quem ſuper poſtulare non licuit: *h. l. & l.* 2. *ſup. de Curioſis.* Imo & certus & perpetuus ſæpè definitur: vt *l.* 49. Agentibus in rebus duobus tantum veredis vti permittitur: Comitibus quatuor veredis cum parhippo: Tribunis militum, ternis. Quadrupli pœnâ impoſitâ Honorij *lege* 13. *inf.* centum ſolidorum pro ſingulis equis à Theodorico Rege apud Caſſiodorum 4. *var.* 47. *&* 5. *ep.* 5. vbi & nominatim *parhippi* meminit, de quo mox.

¶ Secundò, Quamlibet inſtantis neceſſitatis gratiâ

gratiâ quis proficiſcatur, quamlibet dignitatem præferat, retineri cum oportere & ſiſtendum cenſuræ Præfecti Prætorio, non verò ad Principem referendum: Nam ita hunc locum capio ſimul & lego: *etſi inſtantis neceſſitatis gratiâ mouet*, [vt infra mox *commoueat*] *retineatur; & quiſquis tandem ille ſit, ad cenſuram tuam, non ad Serenitatis*, &c. cum quo concordat, quod Conſtantius *l. 2. ſup. de curioſis*, voluit demonſtrari Iudicibus vel Curioſis euectionem, etſi quis Principe iubente feſtinare ſe memoret in obſequium neceſſarium, nec præualeat contumacia, vel dignitas. Quâ parte tamen poſtea Valentinianus *l. 22. inf.* diſtinctionem adhibuit. *Sanè cuiuſcumque*, inquit, *fuerit dignitatis, qui noſtra interdicta calcauerit, retentetur, dum ſuper ipſius nomine ad manſuetudinem noſtram querela dirigatur, cui vindicta non deerit. In eos autem protinus vltio competens exſerenda eſt, quos Sinceritas tua pro loco graduque militiæ ibidem coërcere poſſe crediderit.*

¶ Tertiò *huius legis* capite continetur vocis ſeu verbi *Parhippi* interpretatio, quod vtiquè faciendum ſibi credidit Iulianus, cum in argumento ſuperpoſtulationis veredorum illicitæ verſaretur: Quomodò & aliàs conſtitutiones à Principibus emiſſæ ad verborum ſignificationem & interpretationem, vt *lex 1. inf. de bonis vacantibus*: *lex 2. de immunitate conceſſâ*: (quæ eſt eiuſdem Iuliani:) Igitur Parhippum eſſe ait Iulianus, Veredum, ſeu Equum, qui illicitè ſupra Euectionis ſeu Tractoriæ modum ſuperpoſtulatur ſeu ſuperexigitur. Ita quidem Iulianus hîc. Cùm alioquin *Parhippus* in genere ſit Veredus, ſeu Equus, (idem cum Auertario, de quo dixi ad *l. 22.*) qui etiam licitè exigitur, præter vehiculum & veredorum numerum conceſſum, cuiuſque in Tractoriâ ſeu Euectione nominatim copia fiebat: Quomodo ipſemet Iulianus duobus locis Parhippum vehiculo adiungit in Euectionibus ſuis, *ep. 20. ad Euſtochium*, ἄξει δέ σε ὁ δημόσιος δρόμος ὀχήματι χρώμενον ἐπὶ καὶ παρίππῳ, & *ep. 32. ad Aëtium Epiſcopum* Eunomianæ hæreſeos. χρῶ δὲ ὀχήματι δημοσίῳ μέχρι τοῦ στρατοπέδου τοῦ ἐμοῦ καὶ ἐνὶ παρίππῳ. Quo ſenſu accipitur omnino parhippus in omnibus aliis legibus *hoc titulo*, putà *l. 22. 27. 29.* vbi pariter indicatur, *veredum cum parhippo* euectione Principis quando tribui iuſſum: & *l. 40.* Idem ſcilicet cum Auettario: vnde *d. l. 22. parhippum vel Auerterium*, [illegible]; ſcilicet Parhippus ad grauem auertam (de qua ad *l. 47. & 48. inf.*) ferendam deſtinatus & vſurpatus erat, *vn mallie*: veredus verò & vehiculum, ad geſtationem hominis. Ideò apud Caſſiodorum 4. *var.* 47. & Curſuales equi à Parhippis ſeparantur. Poſtquam enim vſurpanti curſualem equum ſeu veredum præter Euectionem, centum ſolidorum multam impoſuit: mox ſubiicit; *Quibus in ſuperiorem mulctam cadat interdicta frequentia perhipporum.* Mox & definitur modus ponderis qui eis imponi poſſit *d. lib. 4. var. 47.* Parhipporum: *quin etiam onera centum librarum nullus excedat*, &c. Et mox. *Et ideo quinquaginta ſolidorum mulctam iam non veredarius, ſed catabulenſis incurrat, quiſquis vltra centum libras parhippum credideris onerandum.* Et 5. var. 5. *De illis quoque pari ſeueritate cenſemus qui ſupra Euectionum numerum curſuales equos vſurpare præſumunt: Parhippis quin etiam non vltra quam centum libras iubemus imponi*, &c. Fuit ergo parhippi onus centum, cum veredi fuerit tantum triginta: *l. 8. 17. 28. 30. h. t.*

Ex his apparet, quàm perperàm hactenus miſceantur Parhippi cum parauerędis: etiam à Græcis, ad *l. vlt. C. h. t.* de quibus parauerędis dixi *ad l. 3. ſup.* De vno tantùm parhippo vſurpando dicetur *l. 27. inf.*

Ex ſuperioribus igitur apparet, aliter *hâc l.* Parhippum à Iuliano definiri: alio verò vſurpari ex ipſiuſmèt etiam Iuliani *epiſtolis*. Et certè παρίππου vox vtramque ſignificationem admittit: nempe equum qui perperàm vſurpatur vltra modum Euectionis: & equum qui præter veredum, auertæ ſcilicet ferendæ, indulgetur. Non verò equus ſingularis, qui præter duos quibus vehiculum trahitur, tertius adhibetur, vehiculo ſcilicet, quod credidit Petauius ad Iuliani *ep. 20.* Quod Bartolum & Alciatum attinet, qui parhippum ipſum hominem appellari aiunt, qui præter numerum veredorum, qui diplomate permittitur, vnum inſuper vſurpat; id refutatione non eget.

¶ Poſtremo capite (quod & ipſum æquè corruptum eſt ac ſecundum) Iulianus iam è conuerſo definit, quinam non videantur excedere modum ſibi Euectione conceſſum, atque ita extra crimen eſſe: Nempe ij qui Agentes in rebus certo modo veredorum ſeu Euectione impetrata, non ipſi omnibus per vices animalibus inſident, ſed mulioni ſuo vnum ſubiungunt, quem ſecum ducant. Eâdem ratione, quâ Conſtantius *l. 4. ſup.* angarialem copiam habenti permittit, ſibi quendam ſociare ad tutelam vitæ vel laborem itineris. Ita enim locus hic corruptiſſimus etiam *Cod. Iuſt.* legendus eſt: *Nihil autem intereſſe debet, nec ad crimen vocari, vtrum Agens in rebus ſuo, anne mulionis itineri ſubiungat* [ſcilicet veredum] *dummodo euectionis datæ formam & licentiam non excedat.* Nempe cùm Iulianus curſui & veredorum quidem vſurpationi arctiſſimum modum impoſitum iret, meritò dubitari potuit, vtrúmne ſaltem alius adſciſci comes itineris ab Agente poſſet, & ſic hoc caſu ab alio quàm cui is conceſſus eſſet vſurpari. Id quod affirmat.

¶ *De* MANCIPIBVS *curſus publici: déque* PARANGARIARVM *ac* PARAVEREDORVM *exactione.*

XV. * Idem A. ad Auitianum" Vicarium Africæ.

MANCIPIVM" curſus publici diſpoſitio", Proconſulis formâ" teneatur. Neque tamen ſit cuiuſquam tam" inſignis audacia, qui parangarias aut parauerędos in ciuitatibus ad canalem" audeat commouere", quo minùs" marmora priuatorum vehiculis prouincialium transferantur, ne otioſis ædium cultibus prouincialium patrimonia fortunæque lacerentur. Dat. VII. Kal. Nou. Antiochiæ", Iuliano A. IV. & Salluſtio CONSS. [363.]

NOTÆ

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungendæ autem ei tres aliæ *leges* : putà *lex 1. ſup. de indulg. debitor. lex 2. inf. de itin. mun. lex 7. Cod. Iuſt. de ædif. priuatis.*

" *Auitianus Vicarius Africæ* ſub Iuliano A. 363. cuius meminit quoque Ammianus Marcellinus *lib. 27. p. 369. Mamertinum Præfectum Prætorio ab Vrbe regreſſum Auitianus ex Vicario petulatus reum detulerat. Cui ideò Valentinus ſucceſſit Rufinus.* Et rectè Cuiacius qui in *d. l. 7.* loco *Vitianum*, repoſuit *Auitianum.* Ergo Auitiano huic Vicario Africæ quatuor leges inſcribuntur, putà *hæc, & lex 1. ſup. indulg. debit. l. 2. inf. de itin. mun. l. 7. C. de ædif. priuat.*

" Loco *mancipum.* Errant enim qui neſcio quod mancipij genus hic ſomniant : in quibus Bergerius, qui *de itinerib. Imperij Romani* alioquin accuratè ſcripſit, *lib. 4. cap. 13.*

" *Diſpoſitio* διάθεσις, prouiſio : vide *Gl. Th.*

" *Forma*, eſt præceptum. v. *Gl. Th.*

" De *Canali* dixi ad *l. 2. ſup. de Curioſis.*

" *Commouendi*, ſeu *mouendi* vox hâc in re propria : v. *Gloſſ.*

" *Quo nimirum.*

" *Acc. XV. Kal. April Karthag.* Hæc addenda ex *d. l. 1. ſup. de indulg. debit.*

COMMENTARIVS.

DE MANCIPIBVS Curſus publici, déque PARANGARIARVM ac PARAVEREDORVM exactione eſt hæc Iuliani Imp. *lex* ; Quæ pars eſt prolixioris conſtitutionis Iulianeæ ad Auitianum Vicarium Africæ, quâ is miſeris Afris variis rationibus attritis opitulatum iuit : Attritis inquam & laborantibus. Primò ſub faſce tributorum, cui malo mederi inſtituit per indulgentiam quæ continetur *l. 1. inf. de indulg. debitorum.* Secundò, ſub iniquo muniendarum viarum onere, cui malo iuſtiſſimæ æquitatis ratione occurrit *l. 2. inf. de itinere muniendo.* Tandem ſub iniqua Curſus exactione, cui malo mederi inſtituit tùm *h. l.* tùm *l. 7. Cod. Iuſt. de ædif. priuatis* : quæ ſupradictæ *leges* omnes huic noſtræ tanquam eiuſdem conſtitutionis partes coaſſandæ veniunt. Et quidem per Africæ diœceſim, ac nominatim per Africam Proconſularem, quod hæc *lex* apertè docet. ¶ Ergo ſubleuandis prouincialium fortunis quæ nimiâ quoque exactione Curſus attritæ fuerant, id conſtituit Iulianus : Mancipum quidem Curſus publici diſpoſitionem omnem διάθεσιν & ordinationem, Proconſulis formâ & diſpoſitione teneri ; non ideò tamen Mancipes Proconſuli parêre oportere, ſi cuiquam Proconſul parangarias aut paraueredos tribui voluerit. Quod vt intelligatur, videndum eſt de Mancipibus his & de parangariis ac parauerędis.

¶ *Mancipum* (nam hîc quoque ita legendum) Curſus publici fit quoque mentio *l. 24. 34. 35. 36. 42. 53. 60. 65. inf. h. t. & l. 9 ſup. de Curioſis* (à quibus & *mancipatus* ipſum officium dicitur, *d. l. 36. & l. 46. in fin.*) Meminit & Caſſiodorus 4. *var. 47. Mancipibus mutationum volumus applicari, vt curſualis tractus inde habeat remedium.* Hi ſcilicet erant qui per ſingula loca *l. 24.* mutationes, ſtationes, *l. 36. 65. inf. h. t.* (vnde mancipes mutationum Caſſiodoro ſuperiore loco) curſui publico præerant & obſeruabant, ne modum Curſus quis excederet, *l. 35. inf.* ne animalia ſubtraherentur, *l. 53.* ne pabulum his deeſſet, *l. 60.* Item animalia coëmpta præparabant, *l. 9. ſup. de Curioſis.* Cæterùm quin & ipſi ex parte mancipatus vel curſum publicum vexari & atteri paterentur, vel etiam curſus occaſione prouinciales attererent, variis *legibus* iis occurſum fuit : Atque *hâc* quidem inter alias. Nempe Proconſulis *formæ*, id eſt ordinationi, præcepto, eos ſupponit Iulianus, ſic vt citra Proconſulis auctoritatem nil attentare poſſent. Et viceuerſâ tamen non in omnibus Proconſulis formæ parêre voluit. Nam verbi gratiâ parauerędos, aut parangarias à prouincialibus exigere in canali vetuit. Nempe cùm potentiores, Iudicéſque inſanas ædificiorum ſubſtructiones molirentur, ad marmorum fortè tranſlationem in canali, ſeu via militari, & παρόδῳ (id enim *Canalis* eſt, vt oſtendi *ad l. 2. ſup. de Curioſis* :) ſeu viâ tranſuerſâ parangarias ſeu parauerędos à prouincialibus exigebant. Vnde eueniebat, vt his otioſis ædium cultibus prouincialium patrimonia fortunæque lacerarentur, (vt hæc *lex* loquitur) *Parangariæ* ſcilicet de quibus agitur & *l. 59. 63. inf. h. t.* & *l. 10. de Epiſcopis* : à quibus Clerici immunes erant, *l. 10. de Epiſcopis* & Parauerędi de quibus *ad l. 3. ſup.* erant qui in παρόδῳ ſeu viâ tranſuerſâ extra viam Regiam in canali exigebantur, vbi videlicet, Curſus publicus diſpoſitus non erat : & quidem parangariæ vehiculorum & boum inibi exactiones : angariæ enim erant quæ in viâ Regiâ vbi Curſus publicus diſpoſitus erat, boum protelo ducebantur (vt docui ad *l.*.....) parauerędi equorum ſeu veredorum : de quibus agitur & *l. 3. 6. 7. ſup l. 16. 69 63. 64. inf.* de quibus ad *l. 3. ſup.* plenè dixi : C'eſtoit ce qu'on appelle *Trauerſe & courſe extraordinaire* : vid. *le ſtile des finances, p. 416. 417.*

¶ Ergo vt ad extremam *legis* ſententiam redeam, vetat Iulianus à Prouincialibus parangarias exigi, aut parauerędos, & quidem ſpecie transferendorum marmorum ad cultus otioſos ædium. Quo obtentu, ædificiorum inquam, animalium exactione prouinciales & ruſtici ſæpè atteri ſoliti, quod docet etiam Libanius *oratione* περὶ ἀγγαρειῶν. Neque tantùm prouinciales, verùm ipſe Curſus publicus : quò pertinet prohibitio *l. 7. C. de ædificiis priuat.* quæ *huic* inter alias, vt dixi, coaſſanda eſt (de qua dicam plura *l. 4. inf. de operib. publ.*) Similem Curſus publici prohibitionem ad ornamenta publica vide & *l. 15. infr. de paganis ſacrif. & templis.* Cæteroquin & ſuâ iam ætate inſaniam hanc in transferendis marmoribus perſtringit Plinius *lib. 36. c. 1. Naueſque marmorúmque cauſâ fiunt ac per fluctus ſæuiſſimam rerum naturæ partem huc illucque portantur.* Et mox : *Marmora inuehi & maria huius rei cauſâ tranſiri, quæ vetaret lex nulla data eſt.*

¶ Per

¶ *Per* SARDINIAM *Curſus publici ratio diſponitur.*

XVI. * Idem A." ad Mamertinum PF.P."

IN prouincia Sardiniâ, in qua nulli pænè diſcurſus" veredorum, ſeu parauceredorum", neceſſarij eſſe noſcuntur, ne prouincialium ſtatus ſubruatur", memoratum curſum penitùs amputari oportere decernimus, quem maximè ruſtica plebs, id eſt pagi", contra publicum decus", tolerarunt. Excellens igitur Auctoritas Tua, Officio Præſidali" neceſſitatem tolerandæ huiuſmodi exhibitionis" imponat: aut certè, ſi hoc exiſtimant oneroſum, ſuis animalibus vti debebunt, quotiens eos commeare" per prouinciam neceſſitas publica perſuaſerit. ¶ Sanè Angariarum curſum ſubmoueri non oportet, propter publicas ſpecies", quæ ad diuerſos portus deferuntur. Proinde, conſideratâ rerum neceſſitate, pro locorum ſitu, atque itineris qualitate, tantum numerum angariarum collocari oportere decernas, quantum neceſſarium eſſe adhibitæ pleniſſimæ deliberationes ſuaſerint. Dat. VII. Kalendas Decemb. Antiochiæ, Iuliano A. IV. & Salluſtio CONSS. [363.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à Cod. Iuſt. velut temporaria & localis.
" De huius *legis* Auctore dicam mox.
" De hoc *Mamertino* P.P. dixi iam ad *l.12.ſup.* vid & *Proſopogr.*
" *Diſcurſus* vox, hic propria: vide *Gloſſar.*
" De *Paraueredis* dixi *ad l.3 ſup.*
" *Subrui* ſtatus Prouincialium: vide *Gloſſ.*
" *Pagi*, id eſt ruſtica plebs: vide *Gloſſ.*
" *Decus publicum* vocat publicam vtilitatem & honeſtatem; *decus* nominis Romani: vide *Gloſſ.* & *Symmachum.*
" *Præſes Sardiniæ* (eiuſque Officium) de quo vide & *l.3.inf.de pœnis*: *l.7 inf.de exactionib.* *l.3.inf.ad leg.Iul. Repet.* & Symmach.*lib.9.ep 29* & *l.1.Cod.de offic.P.P.*
" *Exhibitio*, id eſt præſtatio, vide Gloſſ.
" Vide *l.5 ſup.de off.Rectoris prouinc.*
" Vide *l.13.ſup.*
" *Portus* Sardiniæ.

COMMENTARIVS.

DE CVRSV PVBLICO per Sardiniam prouinciam eſt hæc *lex*, & ſic Topica: Et quidem, ſi rectè habet Inſcriptio Iuliani: alioquin Ioniano potiùs eam tribuendam ſuadere videatur eiuſdem ſubſcriptio. *Dat. VII. Kal. Decembr. Antiochiæ Iuliano A. IV. & Salluſtio* CONSS. Eo quippe tempore iam defuncto Iuliano Iouianus imperitabat. Verùm eſto ea Iuliani, ſi modò quid in eâ Subſcriptione iure deſideretur.

¶ Ergo Iulianus *hac l.* curſui publico nouam formam per Sardiniam inducit, ſubleuandis videlicet prouincialibus ab vna parte, ab alterâ verò publicis ſpeciebus ſeu frugibus deferendis: differentia videlicet inductâ inter *Veredorum* (id eſt, equorum per viam regiam) *&* *Parauceredorum* (de quibus *ad l.3. ſup.*) per eandem ſeu viam obliquam, diſcurſum, & inter *Angarias*, id eſt, vehicula quæ boum protelo trahuntur: de quibus ad *l.4.ſup.* vbi de hac inter Veredos & Angarias differentiâ plura. Scilicet Iulianus veredorum & parauceredorum diſcurſum amputari vult: id eſt, nullos deinceps veredos vel parauceredos exigi à prouincialibus ruſticanis: ¶ Et rationem addit, quod nulli penè veredorum ſeu parauceredorum diſcurſus per Sardiniam neceſſarij eſſe noſcantur: ſcilicet quia non alium fermè vſum ea inſula præberet, quàm ſpecierum, & in his frumenti maximè, quæ vtique angariis transferebantur, tranſlationi: de quo mox; non verò hominum pro Reipublicæ vſu *diſcurrentium, commeantium*, neceſſitati: Quandoquidem inſula Sardinia extra viam militarem Regiam poſita eſſet, neque eò illæ ducerent, ſed pro ſolius prouinciæ vtilitate commeatibus veredi & parauceredi neceſſarij forent. Itinera ſanè per ipſam Sardiniam non aliò ducentia, in *Itinerario Antonini* hæc deſignantur, 1. *à portu Tibulis, Caralim*: 2. *alio itinere ab Olbia, Caralim*: 3. *à Tibulis, Caralim*: 4. *à portu Tibulis, per compendium, Olbiam*: 5. *à Tibulis, Sulcos*: 6. *à Sulcis, Noram*. Hæc, inquam, ſolemnia itinera erant per Sardiniam: per quæ Rectores prouinciæ & Officiales commeare neceſſitas publica cogebat. Quare cùm tam rarò veredorum diſcurſus requireretur, noluit Iulianus eo prouinciales ruſticanos atteri, qui vtique eo obtentu atterebantur. Quid igitur? ſi quando veredorum & parauceredorum vſus neceſſarius eſſet, eum exhiberi voluit ab Officialibus Præſidis Sardiniæ, eóſque ſuis animalibus vti, ſi quando ipſos per prouinciam commeare, neceſſitate publicâ vrgente, neceſſe eſſet. De quo Rectorum tranſitu dixi ad *tit. de offic. Rect. prou.* Aliam verò rationem Angariarum eſſe iubet, quæ vtique neceſſariæ cummaximè erant in Sardinia propter publicas *ſpecies*; ſpecies id eſt fruges, (nam hoc ſenſu *ſpecierum* vox hic & alibi ſæpe accipienda, de quo in *Gloſſis*) transferendas ad diuerſos portus: è quibus mox Romam eæ ſubueherentur. Notum quippe, Sardinam, iuxta Siciliam, Vrbis Romæ nutricem fuiſſe: atque exinde fruges deportatas, quâ de re dictum *alibi*, & quidem ad *l.7.ſup.de exactionibus*: videndus & Symmachus *lib.9. ep. 29.* Prudentius *lib. 2. contra Symmachum*: Saluianus *lib. 6.* vt vetuſtiora atque ab hoc ſeculo ſemotiora omittam. Interim exinde apparet quàm vera ſit differentia Angariarum & Veredorum de quâ ad *l.4.ſup.* ¶ Hæc verò *lex* eò quoque notabilis eſt: quod complurima habet ad hiſtoriam *Sardiniæ* pertinentia. Primò, fuiſſe eam ſub P.P. Italiæ diſpoſitione: Mamertinus quippè

cui hæc *lex* inſcribitur Italiæ P. P. erat de quo ad *l.* 10. *ſup.* Secundò Sardiniani à *Præſide* rectam, de quo infrà variis locis. Tertiò *Officij* quoque Præſidis Sardiniæ, *h.l.* mentio fit. Quartò ſpecies, ſeu fruges, ex eâ ad diuerſos portus tranſlatas, in vſum ſcilicet Vrbis Romæ. Quintò varios in Sardiniâ *portus* fuiſſe: cuiuſmodi ſeptem portus apud Ptolomæum memorantur *Nymphæus*, *Caracodes*, *Solis*, *Biœa*, *Herculis Sypicus*, *Orbianus*. In Itinerario Antonini, *Portus Luguidonis*, *Portus Tibulis*. Sextò, transferendis eò ſpeciebus angarias ibi collocatas pro locorum ſitu atque itinerum qualitate. De quibus itineribus iam *ſuprà* ex *Itinerario Antonini*.

¶ *De* MENSVRA *ſeu modo* PONDERIS & VEHICVLORVM.

XVII. *Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Menandrum."

VEHICVLIS" nihil vltra mille librarum menſuram patiemur inponi, ita vt veredariis", vt habeant quod his triginta libras equis" vehere conceſſimus. Quidquid igitur ſupra menſuram exſuperare" conſtiterit, ad diſpendium eius qui in Legem coNmiſerit, fiſco conueniet adſcribi. ¶ Illud ſanè, vt penitùs enormium vehiculorum vſus intercidat, ſanciendum eſſe decernimus, vt quiſquis opificum, vltra hanc, quam præſcribſimus, normam, vehiculum crediderit eſſe faciendum, non ambigat ſibi, ſi liber ſit, exilij pœnam: ſi ſeruus, metalli perpetua ſupplicia ſubeunda. Dat. Prid. Idib. Mart. Med. Diuo Iouiano & Varroniano CONSS. [364.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſtin.* Eam indicare videtur Valentinianus *l.* 28. & 30. *inf.*

" *Menander* hic videtur PP Galliarum fuiſſe, argum. *d.l.* 28. & 30. *inf. eod. tit.* Alius, an idem Menander, ad quem extant duæ Libanij *ep.* 580. 595.

" Fortè initium huius *legis* ita emendandum, *vt vehiculis nihil vltra mille librarum menſuram patimur imponi, ita & Veredarij ſat habeant*, &c. neque quicquam hic deeſt, quod nonnulli opinantur.

" Id eſt rhedis.

" Ex *exuberare*.

" De Equis his Curſualibus, vid. & *leg.* 24 & 64 *inf.*

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Senioris octodecim ordine conſtitutiones de *Curſu publico* ſequuntur. Ex quibus apparet, quo animo erga Curſum publicum comparatus hic Princeps fuerit, quàmque enixè ei conſultum voluerit: & quidem inter initia ſtatim Imperij ſui, quod docent vndecim priores *leges*, intra vnius fermè anni metas ſancitæ. Idque potiſſimùm intra Italiam, quò pertinent *lex* 18. 19. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 28. 29. 31. 34.

¶ Hâc primâ ſanè MENSVRAM ſeu MODVM, quâ ponderis, quâ vehiculorum ipſorum conſtitutum it, ne videlicet animalia curſus publici iniquo pondere ſeu onere prægrauentur: Ad quem alioquin finem collineant *hoc titulo* plures aliæ *leges*, putà Conſtantij *lex* 8. *ſup.* & eiuſdem Valentiniani *l.* 18. *inf. prox.* 20. 28. 30. *inf.* Theodoſij *lex* 47. 48. *inf. h.t.* Igitur *vehiculis* (id eſt rhedis) nonniſi mille libras imponi patitur: pariter vt Conſtantius, *l.* 8. *ſup.* & ipſe Valentinianus rurſum *l.* 18. *in fin. l.* 28. 30. *inf. h.t.* & Theodoſius M. *l.* 47. 48. *inf.* Veredis verò nonniſi triginta: pariter vt Conſtantius *d. l.* 8. *ſup.* & ipſe rurſum *l.* 28. 30. *inf.* Atenim Theodoſius M. cùm veredorum ſellam cum frenis ſexaginta libras excedere vetaret 35. Auertam excedere vetuit, *l.* 47. *inf.* Illud hîc obiter monendum, lapſum virum doctiſſimum Salmaſium in Hiſtor. Auguſt. p. 209. *l.* 30. *in f. trecenta* reponendum, vt ita trecentas libras veredis imponi *eâ l.* iuſſerit: Quod factum non oportuit; Quandoquidem non *eâ* tantùm *leg.* diſertè id dicitur, verùm & quatuor aliis inſuper *legibus*, putà *h.l.* & *l.* 8 *ſup.* & *l.* 28. 47. *inf.* Neque id abſurdum ei videri debuit, quandoquidem Veredo homo inſidebat, & Auertæ tantum modus ab Imperatoribus definitur omnibus illis *legibus*. Pœnam verò Commiſſi imponit *hâc l.* Valentinianus modum illum egredienti.

Hâc interim parte notanda vox *Veredariorum*, quæ etiam occurrit *l.* 50. *inf.* Veredarij ſunt qui veredis vtuntur: ac nominatim etiam qui Principis iuſſa & reſponſa ferebant, vt teſtatur Procopius 1. *Vandal.* p. 111. *l.* 34. τῇ δὲ αὐτῇ ἡμέρᾳ καὶ ὁ τοῦ δημοσίου δρόμου ἐπιμελόμενος αὐτομολήσει παραδοὺς τοὺς δημοσίους ξύμπαντας ἵππους: ξυλληφθέντα δὲ καί τινα τῶν ἐς τὰς βασιλικὰς ἀεὶ ἀποκρίσεις στελλομένων, οὓς δὴ βερεδαρίους καλοῦσι. Idem περὶ κτισμάτων p. 47. ἐν τῷ καταλυτηρίῳ τῶν βερεδαρίων καλουμένῳ.

¶ Cæterùm quia non tantùm vi onerum ſeu ponderis impoſiti enormitate, vehiculis aptata iumenta ab iis qui Curſum publicum vſurpare prægrauabantur, verùm etiam menſurâ vehiculorum ipſâ culpâ opificum, ſeu fabrorum vehiculariorum (qui & *Carpentarij* dicuntur *l.* 31. *inf.*) eo quod enormia vehicula faciebant: ideo & his Valentinianus grauem pœnam comminatur; nempe exilij, ſi opifex liber eſſet: ſi ſeruus, metalli: quæ pœnarum inter ſeruos & liberos proportio tralatitia fuit: ſi videlicet præſcriptum vehiculorum modum egrederentur. Quod rurſùm conſtituit, *l.* 30. *infr.* Ex quo interim diſcimus, Opifices ſeu fabros & carpentarios peculiares fuiſſe vehiculis & redis curſualibus fabricandis, neque liberos tantùm, ſed etiam ſeruos. Quibus & annona & veſtis ex publico dabatur, pariter vt mulionibus & mulomedicis, vt diſcere liquet ex *l.* 31. *inf. h.t.*

¶ De

De Specierum largitionalium tranſuectione déque euectionibus in id, & perſonarum numero in ſingulis carpentis.

XVIII. * Iidem AA. ad Mamertinum PF.P.

SI quando Præpoſitus largitionum ſpecies tranſmittendas neceſſarias eſſe ſuggeſſerit, ac breuem diuerſarum ſpecierum, cui ſubuectio vehiculorum poſcitur, deſignauerit, à Præſidibus diuerſorum Officiorum euectio competens præbeatur. ¶ Illud etiam Sublimitas Tua obſeruari omni cautione præcipiat, ne amplius in ſingulis quibuſque carpentis quàm bini, aut, vt ſummum, terni homines inuehantur; quos tamen directarum rerum cuſtodes vel Proſecutores eſſe conſtiterit. Dat. III. Id. Maij, Diuo Iouiano & Varroniano CONSS [364.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod Iuſt.* Iungenda autem ei *lex 58 inf. de Decurionib. lex 8. ſup. de Cohortalib. & lex 5. ſup. de re militari.* Concordat huic omnino *lex 20. inf.*

" *Mamertinus* PP. Italiæ, Illyrici, Africæ, ſub Valentiniano Sen. dixi ad *l. 32. ſup. v. Proſopogr.*

" De *Præpoſito largitionum*, mox dicam.

" Species.

" *Breuis*, id eſt, indiculus, notitia, ſcriptura: vide *Gloſſ. Theod.*

" Rectè: neque vox hæc mutanda, quod ad oram *huius Codicis* hactenus fit, in *directorum.* Diuerſarum, id eſt quarumcunque v. *Gl. Th.*

" *Subuectio*, propriè: vide *Gloſſar. Theod.*

" An, *ab officiis diuerſorum Præſidum?* an verò, *à Præſidibus diuerſarum prouinciarum?* Ego nil mutem: *Præſides diuerſorum officiorum.* Iidem rectè dicti, qui & Præſides prouinciarum: præſidebant enim *officiis.*

" Vehiculis *l. 20 inf.*

" Hadrianopoli: hoc addendum ex *d. l. 58. & d. l. 8. & d. l. 5.* Eodem die data, ſed ad alium, & de alia rei *lex 9. in fin. de exactionib.*

COMMENTARIVS.

DE SPECIERVM largitionalium ſeu fiſcalium tranſuectione & euectione vehiculorum ad id neceſſaria, eorúmque vehiculorum onere, perſonarúmque in his NVMERO, eſt hæc Valentiniani Sen. conſtitutio (pariter vt Iuliani *lex 13. & 16. ſup.* & eiuſdem Valentiniani *lex 20. inf.*) Quæ prolixioris Valentinianeæ conſtitutionis pars eſt, quâ is tùm Curiis, tum Officiis Iudicum, tùm curſui publico, tranſuectionique ſpecierum fiſcalium reique militari prolixè conſultum iuit, vt apparet ex *hâc l.* & *l. 5. ſup. de re milit. l. 8. ſup. de cohortalib. l. 58. inf. de Decurionib.* quæ omnes, vel ſaltem duæ poſteriores, velut eiuſdem conſtitutionis partes, huic noſtræ coaſſandæ veniunt. ¶ Ergo *hâc l.* Valentinianus Sen. ab vnâ parte ſpecierum fiſcalium tranſuectioni conſultum it; ab altera verò, rei vehiculariæ; quæ duo ſunt *huiusce legis* capita.

¶ Primo capite iubet Euectionem competentem, id eſt, ſufficientem vehiculorum numerum, præberi à Præſidibus diuerſorum officiorum, vbi Præpoſitus largitionum ſuggeſſerit, ſpecies tranſmittendas neceſſarias eſſe, ac breuem ſpecierum deſignauerit: Vbi multa notanda veniunt. Primò, de *Præpoſito Largitionum.* Præpoſiti, qui ſub Comite S. L. erant, varij memorantur in *Notitia Imperij*, & quidem in Notitia *Orientis*, Præpoſiti Baſtagarum: in *Occidentis*, Præpoſiti Theſaurorum, Præpoſiti Barbaricariorum ſiue Argentariorum, Præpoſiti Baſtagarum varij. Hi inquam, neque alij Præpoſiti in *Notitia* memorantur. De quorum genere ſit ille, cuius *hâc* tantùm *lege* (nam in *lege 10. ſup. de Veteranis*, non Præpoſitus *Rom. Largitionum*, verùm *Rom. legionum*, legendum eſt:) hoc *Codice* mentio fit, videndum eſt. Ergo de præpoſito Baſtagarum id quis acceperit. *Baſtaga* quippe onus erat ſpecierum fiſcalium animalibus tranſuehendorum, atque inde *Baſtagarij*, qui ei oneri vacabant, (de quibus poſteà etiam) & de quibus plenè *ad l. 4. & 11. inf. de Murilegul. Gyn. & Baſtagariis.* Alius malit, de Præpoſito theſaurorum id accipere: cuius mentio ſit in *Nouitia Imp.* & *l. 3. inf. de indulg. debit. & l. 14. Cod. de Murilegul.* Scilicet Præpoſiti Theſaurorum, non tantùm auri & argenti fuerunt, verùm etiam reliquarum ſpecierum; vt docet *lex 1. Cod. de canone largit. tit.* Verùm omninò id accipiendum eſt, de *Præpoſitis monetis, baphiis*, &c. quorum diſertè mentio fit apud Ammianum Marcellinum, & ſimiles, veluti Gynecium: Qui omnes in Notitia Imp. *Procuratores* vocantur. Quique in *lege* huic concordante, putà *l. 13. ſup.* dicuntur *largitionibus præeſſe.* Sic de primo vidimus, quid ſit Præpoſitus Largitionum.

Secundò ex *h. l.* notandum, Præpoſitum Largitionum, cùm neceſſitas eſſet, ſeu cùm vſus Reipubl. depoſceret, breuem ſpecierum diuerſarum neceſſariarum ad Præſides miſiſſe, vt ipſi videlicet poſteà vehicula his tranſuehendis præberent, & ſic euectionem. Nempe ſpecies ex illatione publica ſeu prouincialium in ſingularum prouinciarum horreis & theſauris condebantur: deinde pro rei neceſſitate ad Præpoſitos Largitionum mittebantur. Ergo breuibus ſpecierum neceſſariarum ita miſſis, euectiones competentes ſeu vehicula à Præſidibus præberi iubet *hâc l.* Valentinianus Sen. cùm aliàs Euectionum dandarum ius Præſides non haberent: ſcilicet ad ſpecies tantùm Largitionales tranſmittendas Præſidibus & Vicariis Euectiones faciendi ius datum, vt à Iuliano *lege 13. ſup.* ita à Valentiniano Sen. *h. l. & l. 20. & 33. inf.* à Theodoſio M. *l. 40 in f.* Hoc interim loco menda ſubeſſe videtur, & loco à *Præſidibus diuerſorum officiorum*, conuerſo more reſcribendum, *ab officiis diuerſorum Præſidum.* Verùm ipſe nil muto, de quo iam in *Notit.*

¶ Secundo capite Valentinianus Senior occurrit *Oneri* immodico vehiculorum ſeu carpentorum, ſpecies fiſcales tranſuehentium : Nempe Proſecutores, ſeu cuſtodes ſpecierum directarum, nonniſi duas, aut ad ſummum tres inuehi vult ſingulis carpentis, ſeu redis, ne maiore ſcilicet numero carpenta ſeu rhedæ nimio plus prægrauarentur (quibus mille librarum tantum onus impoſitum docet *lex* 8.17. *ſup. & l.*28.30.47.48. *inf.*) Quod quidem Valentinianus rursùm conſtituit *lege* 20. *inf.* vbi & dicuntur, quæ hic *Carpenta* : lege vero 30. *infr. carpenta redarum*. Denique *reda*, *vehiculum*, *carpentum*, pro eodem. His carpentis vecti inter alios milites ægrotantes : v. Lampid. *Alex. Seuero, p.*130.

¶ Hic locus interim, vt & gemina eiuſdem *lex* 20. *inf.* notanda eſt, de ſpecierum publicarum ac largitionum miſſarum cuſtodibus & *Proſequutoribus*, déque eorum numero, quod ſcilicet ſingulis vehiculis deſtinabantur : de quo rurſum *l.* 40. 47. 48. *infr.* De aliarum enim rerum Proſecutoribus, dicam *inf. tit. de Auri publici proſecutoribus*.

¶ PRÆFECTO VRBIS *quatenus Euectionum faciendarum ius ſit.*

XIX. * Iidem AA. ad Symmachum P. V."

MAGNIFICA Sedes Tua euectionum faciendarum arbitrium in publicis tantum cauſis vſurpet. Verùm ingenti procurabitur cautione, ne parùm conſiderata facilitas ita publicis incipiat viſceribus" imminere, vt fatigatione nimiâ pœnitentiam huius conceſſionis ſuſcipere cogamur. Dat. IX. Kal. Iul. Philippopolim", Diuo Iouiano & Varroniano CONSS. [364.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungenda fortè huic *lex* 11. *inf. de operibus publicis.* Quanquam etiam ſatius fortè fuerit dicere eas proximo tantùm confinio cohærere. Nam etſi ad eundem iiſdemque Coss. datæ ſint, attamen & locus & & dies diſcrepant.

" *Symmachus* hic P.V. pater eſt Epiſtolographi : de quo Ammianus Marcellinus & alij, cuique plures aliæ *leges* inſcribuntur. vid. *Proſopogr.*

" *Viſcera* ſunt vires, facultates : Ita quoque viſcera prouincialia, *l.* 35. *ſup. de erogat. milit. ann.* regionis, *l.* 9. *in fin. de executorib.* Vrbium *l.* 48. *de Decurion.*

" *℞. Philippopoli.* Niſi malè, vt in *d. l.* 11. *inf. de operib. publ. Philippis.*

COMMENTARIVS.

PRÆFECTO Vrbis Romæ Euectionum faciendarum, id eſt, Curſus publici indulgendi, decernendi, ius & poteſtas quatenus competat, *hâc l.* à Valentiniano Sen. definitur : & quidem, conſtitutione emiſſâ ad Symmachum P. V. Romæ, non Epiſtolographum, ſed Epiſtolographi patrem. Nempe, *In publicis tantùm cauſis*, id eſt, neceſſitate publicâ tantùm ſuadente, vel vrgente, Præfecto Vrbis Romæ Euectionum faciendarum arbitrium *hâc l.* tribuitur, non vltra. Quomodo & aliis, quibus alioquin Euectionum faciendarum ius non erat; hoc ipſo caſu faciendarum poteſtas data fuit : veluti Vicariis, & Rectoribus prouinciarum, *l.* 13. *ſup. l.* 20.33.40.61. *inf.* Non igitur in priuatis cauſis, & ad priuatas neceſſitates expediendas. ¶ Imò *cautionem* adhuc huic conceſſioni addit *h. l.* Valentinianus, nempe Præfectum vrbis Romæ ita euectiones in publicis cauſis dare poſſe & debere, vt non facilè tamen aut promiſcuè eas det : comminatione additâ, *ne* alioquin, inquit, *parùm conſiderata facilitas ita publicis incipiat viſceribus imminere, vt fatigatione nimia,* (i. promiſcuis Euectionibus) ipſe in totum *cogatur* ius illud P. V. adimere, vel vt ipſemet ait, *pœnitentiam huius conceſſionis ſuſcipere.* Igitur huic rei modum hunc vti dixi *hac l.* adhibet Valentinianus : Haud aliter atque alterâ conſtitutione ad eundem Symmachum P. V. emiſſa (quæ parum abeſt quin huic coaſſanda videatur) putà *l.* 11. *inf. de operib. publ.* eidem alia quoque parte modum adhibet. Vnde apparet, quàm arctè Præfectorum Vrbis poteſtas etiam hâc parte, hâc tempeſtate habita fuerit : augeſcente videlicet indies magis magiſque Præfectorum Prætorio poteſtate : de quo *alibi* plenè.

¶ Illud quærendum ſupereſt, num *h. l.* primùm, iſtud Euectionum faciendarum ius Præfecto Vrbis Romæ tributum fuerit, an verò & antea competierit, ſic vt *hac l.* tantùm modus ei adhibeatur? Prius veriſimilius alicui videatur, putà *hac l.* primùm à Valentiniano Sen. hoc ius tributum P.V. idque argumento verborum *huius legis*, quæ nouam conceſſionem, etſi limitatam indicare videntur. Verùm probabiliùs mihi videtur poſterius : nempè competentem iam P. V. Euectionem faciendarum poteſtatem, *hac l.* in arctum tantùm redigi, præſertim cùm videam ante hæc tempora, etiam Vicarios & Conſules, Rectoréſque prouinciarum Euectionum faciendarum ius ſibi vindicaſſe. Poſteà ſanè quoque Honorius Præfecto Vrbis Euectionum ſibimet vſurpandarum ius ademit, *l.* 55. *inf. h. t.* vid. & Imperatorem *l.* 9. *Cod. eod. tit.* ¶ Hic interim egregium exemplum habemus Principis, ita priuilegium aliquod alicui concedentis, vt abuſui eius ſimul occurrat, reuocandi priuilegij metu propoſito.

¶ De

¶ De SPECIERVM *Largitionalium tranſlatione: déque Euectionibus in id & perſonarum Numero in ſingulis vehiculis.*

xx. * Iidem A A. ad Florianum" Comitem R.P.

IVXTA Diui Iuliani conſultiſſimam legem, † ad transferendas largitionum res neceſſarias competentia Iudices" euectionum ſubſidia perferant." ¶ Illud quoque adiectum" eſt, Ne quidquam oneris vehiculis publicis cumulatius" quam ratio fiſcalis poſceret ſuperponeretur; ſiquidem, non amplius in ſingulis quibuſque vehiculis quam binos, aut, vt" ſummum, ternos ſedere præceptum ſit. Dat." Prid. Id. Septemb. Diuo Iouiano & Varroniano CONSS. [364.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* concordat huic *lex* 18 *ſup.*

" *Florianus* Comes R.P. ſub Valentiniano Sen. cui inſcribitur & anno prox. 365. *lex* 11. *de exaction.* A. 367. *lex* 2. *C. de bonis libertorum*: ſine & die Cos. *lex* 4. *C. de fund. patr.*

† Legem Iuliani 13. *ſup.* intelligit.

" *Iudices*; id eſt Rectores prouinciarum, *l.* 13. *ſup.* Præſides, *l.* 18.

" *Perferant*, id eſt, præſtent, *prabeant*, deferant: vide *Gloſſar.*

" An in eâdem Iuliani conſtitutione? An verò à ſe (Valentiniano) *l.* 18. *ſup.* Hoc malo.

" Ad *ſummum.*

" *Aquileia* ſcilicet: vt *l.* 9. *inf. de petitionibus*: *l.* 60. *inf. de Decur. l.* 33. *inf. de appell.* quæ hoc ipſo die datæ ſunt: imò & *l.* 3. *de conlat. fund. patrim* &c.

COMMENTARIVS.

DE SPECIERVM largitionalium fiſcalium tranſuectione, ſeu euectione vehiculorum ad id neceſſaria, numeróque Cuſtodum ſeu Proſectorum qui in ſingulis vehiculis ſedere poſſunt, eſt hæc Conſtitutio, gemina prorſus anteriori eiuſdem Valentiniani *legi* 18. *ſup.* vbi dicta ſufficiunt. ¶ Hæc illud ſingulare habet, quod Iuliani conſtitutionem ſuper hâc ipsâ re commemorat, putà *l.* 12. *ſup.* quâ certè id quod priori *huius legis* capite cauetur, continetur. Nam quod ſecundo capite *huius legis* continetur, id à Valentiniano primum adiectum, ſeu præceptum eſt: *l.* 18. *ſup.* ne quis alioquin id quoque Iuliano accepto ferendum putet, quod *huius l.* verba ſonare cui videantur. Interim, videmus à Valentiniano Iuliani *legem* probari. *Denique* titulum ei tribui: cum aliàs actus eius, legéſque complurimas improbauerit: de quo vid. *l.* ... *inf. de Mathem. l.* ... *de Medic. & Profeſſ.* & (Ammiano Marcellino teſte, *lib.* 26. *p.* 344.) ei vnà cum fratre obtrectauerit.

---

xxi. * Iidem A A. ad Artemium."

COMPETENTI ratione prohibemus, Ne hi qui familiæ" præſunt nouum rapinarum aut fraudium genus exerceant, vt, pro rotarum tritura, ac miniſteriis, pecuniam ab angariarum præbitoribus" poſcant. Pro rotis" igitur, & pro angariis", præbitores diſpendia nulla patiantur. Dat. III." Kal. Octob. Aquileiæ, Diuo Iouiano & Varroniano CONSS. [364.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod Iuſt.* Iungendas ei cenſeo *legem* 2. *ſup. de off. Rectoris prouinc. l.* 6. *ſup. de priuil. eorum, qui in S. Palatio*: *l. vn. ſup. de priuil. apparit. Magiſt. poteſt.*

" Correctorem vt docet *d. l. vn.* Lucaniæ? quod dicat ſubſcriptio *d l. vn. ſup. de priuileg. apparit. Magiſt. pot.* quæ *Acceptæ* dicitur *Salerni*: quæ vrbs fuit, vt puto Lucaniæ.

" *Familia*, quæ ſcil. curſui publico vacat: de quo *mox.*

" Ita mox, *præbitores diſpendia nulla patiantur.*

" Quidam *redæ*: quod non probo.

" Fortè *angariis*, id eſt miniſtris, de quo mox.

" XIII. *d. l. vn. de priuileg. apparit. mag. poteſt. l.* 6 *ſup. de priuileg. eorum qui in S. Pal.* Kal. Octob. *l.* 2. *ſup. de off. Rector. prou.* prius illud magis placet.

COMMENTARIVS.

RAPINÆ & fraudi cuidam, quæ occaſione Curſus publici, & quidem angariarum, exercebatur: occurrit *hac l.* Valentinianus Sen. Quæ quidem pars eſt prolixioris Valentinianeæ Conſtitutionis, ad Artemium Correctorem (Lucaniæ ſcilicet) emiſſæ: quâ varias perſonas à variis diſpendiis liberatum iuit, vt apparet ex *l.* 1. *ſup. de off. Rector. prouinc. l.* 6. *ſup de priuil. eorum qui in S. Palatio*: *l. vn. ſup. de priuil. magiſt. poteſt.* quæ omnes huic noſtræ, ceu eiuſdem conſtitutionis partes, coaſſandæ mihi videntur.

¶ Ad *huius leg.* intellectum, de tribus videndum eſt. I. *Quinam* id rapinæ genus exercuerint. II. *Quod rapinæ genus* iſtud fuerit. III A quibus exa-

ctum.

¶ Ergo hoc rapinæ genus fraudiſque ab iis qui familiæ præerant exercitum docet hæc *lex*: vbi *Familia* appellatione intelligendi ſunt, qui circa Curſum publicum occupati erant, circa curanda videlicet animalia & vehicula: item ii qui ad proſequendos eos, qui Curſu publico vtebantur, occupabantur: nempe, ſi de veloci Curſu ageretur, veredarij: Muliones, Hippocomi, Mulomedici, ſi de Angariali ſeu vehiculari, Opifices inſuper vehiculorum, ſeu carpentarij: de quibus *in paratitlo*: Scilicet, vt in certis ſtationibus, mutationibus, manſionibus, curſus publicus erat, ita *familia* quoque quædam ſeu certus miniſtrantium numerus erat. Quibus familiis nonnulli præerant, putà Præpoſiti, *l. 35. inf.* & *l. 5. ſup. de Curioſis*; & Symmachus *lib. 2.* Mancipes curſus publici: de quibus *l. 15. 24. 34. 35. 36. 42. 53. 60. 65. h. t.* & *l. 9. ſup. de Curioſ.* (vnde & mancipatus officium ipſum, *l. 36. 46. h. t.*) qui & Procuratores dicuntur, *l. 23. 38. h. t.* Ac nominatim circa angarialem & clabularem curſum occupati, procuratores curſus clabularij, *d. l. 23. inf.* itémque Præfecti vehiculorum, *l. 4. in inf. ſup.*

Ergo (quod ſecundum *hac l.* obſeruandum eſt) Procuratores hi, ſeu Mancipes & Præfecti quoddam rapinæ & fraudis ſeu exactionis genus adinuenerant, putà vt *pro rotis*, ſeu *rotarum tritura*, item *pro miniſteriis* aliquid exigerent.

Et quidem (quod Tertium) ab angariarum Præbitoribus; vbi obſcurum videatur, quinam illi ſint *Prebitores?* Et ſubſtituenda videatur alia vox: quâ indicentur, iter agentes, curſu publico agentes fortè *prabitores*, aut *præſumptores?* Ego accipiam Prouinciales, qui angarias & vehicula præbebant ad Curſum publicum in certis prouinciis (de quo dixi *ad l. 5. ſup. de Curioſis*:) quibuſque præbitis liberi iam erant: vtpote familiis circa Curſum publicum occupatis, ex fiſco annonas accipientibus, *l. 31. inf.* vehiculorúmque ſarturæ & miniſterij exhibitioni adſtrictis: Ergò à præbitoribus quidquam eo nomine exigere vetiti, qui familiis his præerant *hac l.* pariter vt ab iis qui Curſu publico vterentur, *d. l. 31. infr.* Ac nominatim pro rotarum tritura, & ſic *rotatici* nomine aliquid: cum quo commiſceri non oportet *Rotaticum*, cuius in Francicis tum capitulis, diplomatis, tùm legibus, tùm formulis, frequens mentio; quod ſcilicet ſolemne vectigalis genus erat, in ſingulas, ſic vt dicam, Rotas ſeu vehicula, quomodo etiam hodie *Rodage*, vel *Rouage*, vocatur alicubi. Rotaticum iſtud pro tranſitu rotæ ſeu vehiculi: Atenim illud, de quo *hâc l.* agitur, pro rotarum triturâ. Id quod *hâc l.* exigi vetat Valentinianus Sen. pariter vt *pro miniſterius* vel vt mox *fine legis* dicitur, *pro angaris* (ita enim lego, non *angariis*) Angari, miniſtri ſunt circa Curſum publicum occupati, neque tantùm, vt olim, qui ipſi Curſum publicum peragebant, verùm & qui circa eum occupati erant: familia denique circa curſum publicum occupata, de quâ *initio legis*. Et ita quidem hâc parte auaritiæ *præpoſitorum curſualium* occurritur, quam alioquin perſtringit quoque Symmachus *lib. 2. ep. 46. inf.* Simile verò rapinarum genus eſt eorum qui curſui publico præſidebant, quodque inhibetur à Conſtantio *fine legis 2. ſup.* Pariter vt tertium rapinæ & auaritiæ genus fuit Agentium in rebus Curioſorum, qui Curſus publici ſollicitudinem ſuſtinebant, cui occurritur *l. 3. 5.* & *l. vlt. ſup. de Curioſis.* Tandem vt dixi, *miniſtrorum* merces quædam, putà Mulionum, Carpentariorum, Mulomedicorum *d. l. 31. inf.* Et ſic interim quatuor hæc concuſſionum & rapinarum genera circa Curſum publicum obſeruanda ſunt.

¶ *Sine* EVECTIONE *curſum vſurpari non poſſe, déque Euectionis inſpectione, ſubnotatione; déque* PARHIPPO, *vel* AVERTARIO.

XXII. * Iidem AA. ad Voluſianum" P. V."

CVNCTOS Iudices laudanda Tua Sinceritas monebit, vt minimè quoſque tranſire patiantur, antequam ſeriem" euectionis aſpexerint, & congruâ ſubnotatione dimiſerint. Sanè cuiuſcunque fuerit dignitatis, qui noſtra interdicta calcauerit, retentetur, dum ſuper ipſius nomine ad Manſuetudinem Noſtram querela dirigatur, cui vindicta non deerit. In eos autem protinus vltio competens exſerenda eſt, quos Sinceritas Tua pro loco gradúque militiæ ibidem coërceri poſſe crediderit. ¶ Præterea" illud adiungimus, vt parhippum vel auertarium nullus accipiat, nullus impune præſumat, niſi cum Noſtræ Serenitatis arbitrio, aliquâ neceſſitate cogente Vir Inluſtris" Magiſter Officiorum textui euectionis, addiderit. Prolata" literis" ſub die XII. Kal. Mart. Rom. Accepta IV. Kal. April. Venabri", Conſulatu Valentiniani & Valentis AA."

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

" C. Ceionius Rufus *Voluſianus* integro nomine: cuius Præfecturæ Vrbicæ & quidem iteratæ ſub Valentiniano mentio in *Veter. Inſcription* 102. n. 9 p. 285 n. 6. p. 286. n. 1. & 2. Alius ab hoc *C. Ceionius Rufius Voluſianus* P. V. ſub Conſtantino: cuius mentio in *veteri Notitia Præfecti Vrbis*, hoc Codice, & in *veterib. Inſcriptionib. p. 387. n. 5.* Alius Rufius Antonius Agryprius Voluſianus: de quo in *veteri Inſcript p. 193. c. 10.* De hoc plura ad *l. 1. inf. de conditis in publ. horreis.*

" *Textus*, fine *legis.*

" SECVNDVM caput *huius legis.*

" Præfecti vrbis.

" Forte *Prolata*, vide de hoc more *Paratitlon de conſtitutionib. Princip.* & quæ dixi ad *leg. vn. inf. ſi per obreptionem fuerint impetrata.* Notanda verò hæc, ceu ſingularis, *huius l.* ſubſcriptio: de qua mox plura.

" Vide quæ dico ad *l. 1. ſup. de Quæſterib magiſtr. officiorum.*

" Id eſt *Venafri*, de quo mox. " Forte III. id eſt A.D. 373.

COMMENTA

COMMENTARIVS.

DVPLICI remedio Curſui publico, qui nimio plus fatigabatur, ſuccurrit *hâc l.* Valentinianus Senior. ¶ *Primo* quidem capite vetat, quemquam cuiuſcunque loci aut dignitatis, ſine *Euectione*, id eſt, ſine diplomate Curſum publicum vſurpare. Quod & ipſum aliis compluribus *legibus* conſtitutum, veluti *l.8. ſup. l.27.54. inf.* In eúmque finem complura à Valentiniano *hâc l.* conſtituuntur. Primò vt Euectionem Iudicibus commeantes *commonſtrare* teneantur: Iudicéſque nullum niſi eâ oſtensâ tranſire patiantur. Secundò vt ei Euectioni Iudices *ſubſcribant*: Et ſic ſub congrua ſubnotatione commeantes dimittant. Quod notandum, nempe Euectiones, non tantùm cum darentur, ſcriptas (à Magiſtro officiorum de quo *fine l.*) verùm etiam à Iudicibus ſubnotatas; vt ita cùm qui Euectionem impetraſſet, ad mutationem veniſſet, circa morem aut cunctationem Curſu publico inſtitueretur. Tertio loco agit de pœnâ eius qui citra Euectionem commearet: Nempe, ſi alicuius dignitatis fuerit, retineri, déque eius nomine ad ſe Principem referri iubet, qui ipſe vindictam impoſiturus eſt: ſi verò minoris loci, ſtatim coërcendum à Præfecto Vrbis, ad quem hæc *lex* directa eſt. Quod & ipſum fermè à Iuliano conſtitutum, *l.17. ſup.* de his qui modum Euectionis excederent. Et hæc de primo capite *huius legis*.

¶ *Secundò* capite vetat *Parhippum* vel Auertarium à quoquam vſurpari, niſi cui nominatim aliquâ neceſſitate cogente Euectione ipsâ conceſſum fuerit: de quo Parhippo ſeu Auertario dixi ſemel ad *d. l. vn. ſup.* & de Auerta *ad l. 47. & 48. inf.* Parhippus igitur & Auertarius *hîc* idem: quo pariter ſenſu Parhippus ſemper excipiendus in omnibus *legibus*, exceptâ vnicâ Iuliani *lege 14. ſup.* Nempe Parhippus qui præter veredum......& ſarcina.

¶ Illud notandum quod *h. l.* dicitur de Magiſtro officiorum: Is ſcilicet erat qui Principis nomine Euectiones ſcribebat, quod oſtendunt tres aliæ *leges*, putà *l.8.9. & l.35. inf.*

¶ Subſcriptio tandem *huius legis*, velut ſingularis, executienda venit, vbi dies datæ *huius legis* nuſpiam apparet: Sed duplex tantùm dies adſignatur: Vnus *Prolatæ legis Romæ ſub literis*, ſeu *Edicto* (Præfecti vrbis C. Ceionij Rufi Voluſiani ſcilicet;) Alter Acceptæ eius, Venabri. Et mirum, Acceptam dici poſterius quàm Prolatam: cùm tamen illud præcedere oportuiſſe videatur. Igitur huic dubio ita ſatisfacio. Nempe prolatam Romæ literis Præfecti V. XII. Kal. Mart. Exinde cùm Romæ promulgata, in prouincias vicinas commiſſam: & verò à Conſulari Campaniæ Venabri, id eſt, Venafri Acceptam IIII. Kal. Aprilis non à Præfecto V. (vt Alexander credidit in *refut. coniecturæ*, *diſſ. 1. c.5. p.40.*) Verùm à Conſulari Campaniæ qui hoc tempore fuit Buleforus; cui inſcribitur *lex 24. inf.* vbi Venabrum ſeu Venafrum fuiſſe nemo ambigit extra diœceſim peculiarem Præfecti vrbis Romæ.

¶ *De* PROCVRATORIBVS *curſus* CLABVLARII, *ſex capita.*

XXIII. * Iidem AA. Mamertino PP. ô."

AD Procurationem" Clabularij" curſus eligendi ſunt ex eo hominum genere, qui in prouinciis Comitiuæ", & Præſidatus", aut Rationum" epiſtulis" honorariis nixi, ab omni ſe ciuilium & publicorum officiorum miniſterio remouerunt. ¶ His tamen ab hâc moleſtiâ ſegregatis, qui Legationum reuerentiâ, Principalium, beneficiorum iudiciis, honorem, ipſis Principibus tradentibus, ſunt adepti; vel qui emeritis officiis Palatinis miſſione donati ſunt. ¶ Locandi autem erunt per ſingulas manſiones", vel longius, [vt] Sinceritas Tua Procurationem eorum exiſtimauerit porrigendam. ¶ In quo negotio, ſi quid neglectum ſecúſve geſtum fuerit, ad eorum, quidquid peccatum erit crimen inuidiámque referetur. ¶ Quanto autem tempore vnuſquiſque iniuncti officij ſarcinam debeat ſuſtinere, Celſitudinis Tuæ arbitriis relinquimus ſanciendum. ¶ Qui viri & euectiones commeantium exactiſſimâ curâ inſpicere debebunt, & animalibus alimenta quæ fiſcus noſter ſuggerit miniſtrare. Dat. VI. Id. Mart. Mediol. Valentiniano & Valente AA. CONSS. [365.]

N O T Æ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod Inſt.* Hanc *legem* ſuam memorat Valentinianus *l.26. infr.* ad eundem Mamertinum P.P.
" *Procuratio* idem cum mancipatu, *h.l. & l.36. inf.*
" De *clabulario* vel Clabulari curſu, vide & *l.26.62. infr. h.t. l.1. & 5. ſupr.* de Curioſis, dixi aliquid ad *l.4 ſup.*
" De Comitiuæ codicillis honorariis, vide & *l.vn ſup. de Comitib. vacantib. l.vn. infr. de oblat. equorum. l. 250. de Decurionib.*
" De Præſidatus codicillis honorariis, vide & *l.3. ſup. de honorar. codicillis*, *d.l.vn. inf. de oblat. equorum.*
" De Rationalium codicillis honorariis, vide & *d.l.3.* & *d.l.vn.*
" Hinc & epiſtulæ Vicariorum, *l.5 ſup. de honor. codicil.*
" De *Manſionib.* dictum ad l.

COMMENTARIVS.

DE CLABVLARI curſu, & de PROCVRATORIBVS ſeu MANCIPIBVS eſt hæc Valentiniani Sen. conſtitutio, quam ipſemet memorat alterâ conſtitutione ſuâ ad eundem Mamertinum, *l. 26. infr.* De ipſo primùm clabulari curſu, videndum eſt: Eius mentio fit *quatuor* inſuper *legibus*, hoc *Codice*: putà Conſtantij *l. 2. & 5. ſup. de Curioſis*: eiuſdem Valentiniani *d. l. 26. inf. h. t.* Arcadij *l. 62. inf. h. t.* Eiuſdémque meminit Ammianus Marcellinus *lib. 20. p. 172.* in Conſtantij Imp. *l. 22. Cod. eod. tit.* Et ſic ſeptem locis in vniuerſum huius Curſus clabularis mentio fit, imò & octauo inſuper, mox vt oſtendam. Iam ſupra equidem oſtendi, *ad l. 5. ſup.* clabularem curſum & angarialem eundem fuiſſe. Sed tamen de hoc Clabulari curſu ſemel plenè dicendum eſt.

¶ Igitur, quod primò notandum, Curſus hîc modò Clabularis vocatur, vt *l. 2 5. ſup. de Curioſis: & l. 22. Cod. de curſu publ.* & ab Ammiano Marcellino: modò Clabularius, vt *hîc*, & *l. 26. & l. 62. infr.* modò clabulare, *d. l. 2. ſup. de Curioſis.* Hoc primum.

Secundò, vt Clabularis curſus in genere, curſus publici ſpecies fuit: quod ex omnibus locis illis conſtat, ita nominatim ſpecies fuit Curſus vehicularis. Error enim eſt cuiuſdam, qui clabularem curſum vehiculario opponit tãquam diuerſum, quaſi vehiculas, rhedas & birota complecteretur. Quod etſi fateor in *l. 17. ſup.* ita aliàs inane eſt. Vt contrarius Græcorum error eſt, qui eundem cum Vehiculario faciunt, ὁ διὰ τῶν ὀχημάτων δρόμος, cùm tantum diſtulerint hæc duo, vt genus & ſpecies. Vehicularis enim generalis appellatio eſt, quo comprehenditur clabularis curſus & rheda, &c.

Tertiò igitur clabularis curſus & rhedæ ſeu quadrigæ, ceu ſub eodem vehiculari curſu poſitæ, à ſe inuicem diſertè ſeparantur, *l. 5. ſup. de Curioſis*: ſic vt clabularis curſus tanquam minus aliquid opponatur rhedæ, *l. 2. ſup. de Curioſis*, vbi quidem ad hanc rem vide.

Quartò, Veloci curſui diſertè opponitur Clabularis, *l. 62. h. t.* vt mirer, virum doctum, Clabularem curſum, celerem & velocem interpretatum, de quo ad *d. l. 62.*

Nempe, (quod Quintum) Angariæ in curſu Clabulari fuerunt, vt docet *d. l. 5. ſup. de Curioſis*: ſeu Angariæ & curſus Clabularis idem fuit, tardigradus quique protelo boum trahebatur, & quidem duorum parium boum: de quibus Angariis dixi *ad l. 4. ſup. h. t.* cùm rhedæ, vt diſcere eſt ex *l. 8. ſup. h. t.* octo vel decem etiam mulæ iungerentur ad velocem curſum explendum.

Hinc adeò (quod Sextum) familiis & charitatibus tranſmittendis hic curſus omnium humaniſſimus indultus, quod præter *l. 4. h. t.* oſtendit Iuliani factum apud Ammianum Marcellinum, qui cùm conqueſti fuiſſent milites, è Galliis ad Orbis terrarum extremum in Orientem ſe abſtrahi, charitatibus domi relictis, *rationabiles eorum querelas contemplans, cum familiis eos ad Orientem proficiſci præcepit, clabularis curſus facultate permiſſa.*

Ad hunc curſum clabularem, (quod Septimum) Prouinciales animalia præbuiſſe (ſeu boues) docet *lex 2. 5. ſup. de Curioſis*: *l. 12. Cod. de curſu publico.* Vnde & rapinarum ex eo ſeges, de qua *d. l. 2.* mox animalia his è fiſco præbebantur *hac l.*

Hinc & (quod Octauum) dictæ Clabulariæ regiones, id eſt, ſtationes, quas modò reſtituo, *l. 34. inf.*

Tandem vt grauis nimium abolitus hic Curſus à Leone Imperatore in tractu Orientali, aliiſque quarundam aliarum regionum ciuitatibus, exceptis tantùm tribus caſibus, ad tranſitum Militum, Armorum, Legatorum, *d. l. 22.*

¶ De nominis huius ratione quærunt Docti. Eſt qui à κλάσμα deducit: quæ κωλύβαθρον aliàs apud Suidam, id eſt, membrorum ſedes. Eſt qui à *Clauis*, quibus confixum vndique erat. Quod non probo. Malim à *claua*; ſeu *clauula*, quæ eſt talea, Varrone *lib. 1. de re ruſticâ*, teſte: & ex eo Nonio, vel ramus ex arbore deciſus. Nempe Clauulare nihil aliud fuit quàm vehiculum ſeu Curſus onerarius non affabrè factus: non quales rhedæ, aut carpenta, ſeu δίφρα, aut honoratorum vehicula, de quibus *ſuo titulo inf.* verùm ex clauulis nudis, taleis, proſegminibus lignorum conſtans: *vn. charret à bœufs*, quales in opere ruſtico hodie. ¶ Huic curſui Clabulari peculiares quidam præſederunt, vt docet *lex 2. ſup. de Curioſis*: ſeu peculiares Mancipes fuerunt, *l. 26. h. t.* Qui *hâc l.* procuratores dicuntur. De quibus Valentinianus Sen. ſex *hac l.* conſtituit.

I. Ex *quorum hominum genere* hi Procuratores eligendi ſint? Nempe ex iis, qui honorariis codicillis Comitum, vel Præſidum, vel Rationalium impetratis à ciuilibus publicis officiis immunitatem impetrarunt: de quibus dictum *ſup. tit. de honor. codicillis*, aliiſque locis: Scilicet his impoſita nonnulla munia veluti exactiones, vt docet *lex 3. ſup. de honor. codicill. lex 2. inf. de Medicis*: *lex 1. ſup. de Primicerio: & Notariis.* Hoc exemplo, aliis licet muneribus vacui ad procurationem Clabularij curſus *hac l.* vocantur. Verùm cùm poſtea hi non ſufficerent, idem Valentinianus Curiales ad hoc munus quoque vocari voluit *l. 26. inf.* Poſteà ex officio ſeu Officialibus Iudicum procuratores hos ſumptos ex conſuetudine, docebit *lex* Gratiani *34 infr.*

II. Excipit tamen ab hoc numero Valentinianus duo hominum genera, quos etſi honorariis codicillis ornatos, à Procuratione Curſus publici immunes eſſe voluit. Primò quidem eos, qui *Legati* è prouinciis ad Principem deſtinati, honorarios codicillos ab ipſo impetrarunt. Nempe peculiaris hâc parte ratio habita Legatorum præ aliis, qui honorarios Codicillos meruiſſent, vt præter hanc *legem* docent inſuper tres aliæ *leges*, putà Conſtantini M. *lex 1. ſup. de honor. codicill.* & Conſtantij *lex 25. & 36. inf. de Decurionib.* Secundò excipiuntur, qui Palatinis officiis emeritis, miſſione donati ſunt: de quo priuilegio Palatinorum fuit *ſuprà* peculiaris *titulus*, *de priuilegiis eorum qui in S. Palatio milit.* vbi conſule *Paratitlon.*

III. Conlocationem procuratorum iſtorum arbitrio Præfecti Prætorio remittit Valentinianus, vtrùm videlicet *in ſingulis manſionibus* illi conſtitui, præfici, collocari, locari debeant; an verò *longius*, id eſt pluribus iſti præſtitui debeant. Ergo plurium manſionum procurationem vnus idémque habere potuit. Et tamen Honorius Imperator per ſtationes ſingulas, idoneos Mancipes conlocari voluit, *l. 65. inf.*

IV. Pœnam his minatur, ſi quid in curſu clabulari neglectum, vel ſecus geſtum fuerit: Denique ad eorum crimen & inuidiam id omne referendum.

V. Temporis quoque definitionem, quo quiſque procurator officio hoc fungi debeat, eiuſdem Præfecti Prætorio arbitrio remittit.

VI. Et Poſtremò officium eorum inſtruit: nempe geminum, putà vt Euectiones commeantium

exactiſſimè

exactiſſimè inſpiciant, ne videlicet Angariarum modum quis egrediatur ex curſu Clabulari: quò pertinet etiam *lex 5.6. ſup. de Curioſis.* Item vt animalia bene habeantur, ſeu vt alimenta è fiſco his ſuggerantur, ſcilicet pabula in ipſis mutationibus & manſionibus erant, quæ animalibus præſtabantur, vt docet hæc *lex*, & *lex 60. 64. inf. & l. 9. in fin. de annonis & tributis.* Eodémque pertinet Symmachi locus, *lib. 2. ep. 27.* Quæ ſcilicet partim eò conferebantur à priuatis. Quinimò ex Caſſiodoro diſcimus certa terrarum ſpatia huic rei affectata mutationibus *lib. 1. ep. 29.*

¶ *De* ANIMALIBVS *ad certam curſus publici ſpeciem deputatis, ad aliam non vſurpandis.*

XIV. * Iidem AA. ad Buleforum'' Conſularem Campaniæ.

NONNVLLOS id agere compertum eſt, vt ſi fortè defecta'' fuerint animalia'' quæ vehiculis deputata ſunt, veredorum numerum, qui alteri ſeruiunt neceſſitati, ad redas quibus vtuntur vſurpent. Hanc licentiam per mancipes'' locorum omnifariàm prohiberi conueniet, vt ſi quis extiterit, qui formam noſtræ ſanctionis excedat, cuiuſcumque fuerit dignitatis, tamdiu reſiſtere'' ac reſidere cogatur, quandiu animalia, quibus iter peragat, reuertantur. Dat. IX. Kal. April. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS. [365.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

'' *Buleforo* huic Conſulari Campaniæ inſcribitur quoque anno ſuperiore 364. *lex 1. inf. quorum vſus interdictus* : & *lex 2. inf. quibus equor. vſus.* quæ inter ſe coniungendæ ſunt.

'' *Defecta.* Quod equidem probo. An autem *defecta fuerint*, pro deficiant? An eo ſenſu, quo aliàs *defecta prædia* pro deſertis fœneis & inutilibus, *l. 3. 12. de cenſitor. l. 3. de indulg. debitor. l. 31. de annon. & tribut. l formam*, §. *illam. w. de cenſibus* : & *vrbes defecta*, Saluiano. Similiter igitur *defecta*, id eſt, iam curſui inutilia. Prior interpretatio videatur cui amplectenda, propter ea quæ fin. leg. dicuntur.

'' Puta, boues, mulæ.

'' De *Mancipibus* Curſus publici, vide *Paratitlon.*

'' *Reſiſtere*, pro Reſidere: ſic & *l. 28. ſup. de erog. mil. ann.*

COMMENTARIVS.

ALIOS IN VSVS animalia Curſus publici, quam cui deſtinata ſunt, traduci vetat *hâc l.* Valentinianus Sen. Exempli gratia, ſi quis Vehicularis curſus copiam habeat, & Euectionem, nullum verò animal, bos fortè, aut mula, (nam vehiculis, rhedis inquam angariis hæc aptari ſolita oſtendunt *lex 1. & 8. ſup.*) in manſione ſeu in mutatione in præſenti ſit, vtpote iis iam aliò abductis, vult Valentinianus, reditum animalium ab eo expectari: non verò *Veredos*, ſeu equos (qui alteri neceſſitati vehendis ſcilicet hominibus ſeruiunt) vehiculis aptari. Quorum vehiculorum maior & vacans ſæpè numerus erat, quàm quibus eodem tempore ſeu ſimùl ſubuehendis animalia ſufficientia in mutationibus haberentur. Ergo curſum veredarium & vehicularem commiſceri noluit Valentinianus: aptatis fortè veredis, ſeu equis ad vehicula, qui hominibus geſtandis deſtinati eſſent. Cuius rei ratio in aperto ſatis eſt: Nempe, veredos gerendis hominibus deſtinatos, ſi vehiculis aptentur, de gradu ſuo decedere, alterique neceſſe eſt, & tolutim βαδίζειν dediſcunt, & inutiles redduntur.

¶ EXERRARE *quingentis paſſibus ab itinere ſolito non licere curſu publico vtenti.*

XXV. * Iidem AA. ad Symmachum'' Correctorem Lucaniæ.

COMPERTVM eſt, vſurpatione quorundam in publici curſus damna graſſantes ab itinere ſolito deuiari: Proinde, ſi * quis iter faciens, cuiuſcumque dignitatis fuerit militans'', ab itinere recto deuerterit quingentis paſſibus, pœna in eum competens proferatur, & ad noſtram ſcientiam referatur, Dat. VIII. Kal. April. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS. [365.]

NOTÆ.

* Abeſt principium *huius l.* à *Cod. Iuſt.* velut hiſtoricum.

'' Symmachus hic ille eſt, cuius epiſtolas habemus, cuius vitam olim breuiter concinnaui.

* *Lex, ſi quis per publicum 5. Cod. Iuſt. eod. tit.* hinc interpolata eſt, plurimis reſectis.

'' *Cuiuſcumque dignitatis militia*, C. Iuſt. ITINERE ALIO quàm ſolito deflectenti, exerranti, excedenti, qui curſu publico vtitur, cuiuſcumque Dignitatis is ſit, quingentis ſaltem paſſibus, pœnam comminatur *hâc l.* Valentinianus Sen. in eum quoque finem de deuiante ad ſe referri iubens. Nempè quia & ita curſum publicum fatigatum comperat,

terat, ideò hâc inter alias ratione Valentinianus Curſui publico mederi inſtituit: Sic ſanè Tribonianus in *l.1. Cod. eod.tit.* (quæ alioquin interpolata eſt ex *leg.ſup.*) per aliam viam eundi facultatem, niſi per quam curſus publicus ſtatę dignoſcitur vſurpare petat. Sic, ſed aliâ iam ratione, Iudices diuerticula delitioſa ſectari vetantur, *l. 4. de off. Rect.prouinc.* Et milites exertare, *l.ſup.de metatis*: Sic & Nauicularij, vid.*l.inf.* Cæterùm (quod ſingulare eſt, & tamen *Cod.Iuſt.* omiſſum eſt) hoc caſu exertatio ſeu exceſſus *quingentis paſſibus*, id eſt dimidio miliario æſtimandus venit, plectendúſque adeò qui hoc ſpatio exorbitat, quóque errone proindè habetur: Paulo ſcilicet diuerticulo exertare licitum, viſendis fortè charitatibus, atque officio alicui explicando; verùm non excedere ad 500. vſque paſſus, vel vltra. Quod aliò traduci poſſit, aliâ tamen atque aliâ ratione: cuiuſmodi exemplum eſt eius, qui quod equo, cuius vſus illi vſque ad Ariciam commodatus fuerat, vlteriore municipij cliuo vectus fuerat, furti damnatus ob hunc minimum exceſſum: quod memorat Valer.Maxim. *lib.8.c.2 §.vlt.*

¶ *Ad* CLABVLARII *curſus procurationem ſeu* MANCIPATVM, *Curiales in ſubſidium vocandos.*

XXVI. * Iidem AA. ad Mamertinum PR.Ō."

CVRSVS mancipes" clabularij ex quo" genere hominum debeant ordinari aperTiſſima Lege † decreuimus; Quorum ſi prædictæ numerus functioni non potuerit occurrere", Curiales ad hoc munus ſunt vocandi. Dat. VI. Kal. Mai, Valentiniano & Valente AA. CONSS [365.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" *Mamertinus* ſub Valentiniano Sen. PP. Italiæ, Illyrici, Africæ, vid. *Proſp.*
" Procuratores, *l.23.ſup.*
" Honorariis Codicillis ornatorum.
† *Legem ſuam* 23. intelligit.
" *Occurrere*, pro concurrere, ſufficere.

COMMENTARIVS.

LEGEM ſuam 23.*ſup. hac l.* Valentinianus Senior ita firmatum it, vt tamen ei quid addat; nempe vt non ſufficientibus iis, quos *ea l.* ad Procurationem curſus clabularij eligi voluerit, putà iis qui honorariis codicillis Comitum, Præſidum vel Rationalium decorati fuerunt, Curiales ad hoc munus vocentur. Proculdubio ad ſuggeſtionem eiuſdem Mamertini Præfecti Prætorio, cui vtique hæc *lex* inſcribitur, & cuius arbitrio pleraque *ea l.* commiſerat, eò quòd is didiciſſet illos huic rei non ſuffecturos.

¶ Interim notandum è Curialibus mancipes curſus aſſumptos ſaltem in ſubſidium: quod etiam docet *lex 35.51.in f.* cùm alias è Curialibus non adſumerentur, etiam ex *alia* Gratiani *l.54.*

¶ *De* PARHIPPO *pluribus non dimittendis: de* TEMPORE *euectione comprehenſo non egrediendo; neminique ſine* EVECTIONE *curſu publico tribuendo.*

XXVII. * Iidem AA. ad Fortunatum" Conſularem Pannoniæ Secundæ."

NEQVE plures parhippos dimittendos, nec emenſis euectionibus dandam commeandi cuiquam facultatem, Grauitas Tua cognoſcat. ¶ In eo autem ne admonitionem quidem adhibendam putamus, vt à nullo omnino curſus pûblicus ſine euectionis auctoritate moueatur. Dat. V. Kalend. Iun. Med. Valentiniano & Valente AA. CONSS. [365.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" De *Pannonia ſecunda*, vide Ammianum Marcellinum, Optatum, Notitiam Prouinciarum, Sconhouianum, Notitiam Imperij, alios.

COMMENTARIVS.

TRIA capita *hac l.* continentur. *Primum*, ne plures PARHIPPI *dimittantur*; dimittantur *h. l. & l.40. inf. & l.2. inf. de Tractorıis*: id eſt, vt ne iudex permittat ab vno plus quàm vnum Parhippum moueri. Quid *Parhippus* ſit? oſtenſum eſt prolixè ad *l.14.ſup.* Sanè hinc fit, quod etiam Iulianus disertè Curſus publici copiam nonnullis faciens, vnius Parhippi meminit: vt, *ep. 20. ad Euſtochium.* ἄξει δὲ σε ὁ δημόσιος δρόμος ὀχήματι χρώμενον, ἑνὶ (ita enim locus ille interpungendus) καὶ παρίππῳ: & *ep.32.ad Aëtium Epiſc.* χρῆσθαι δὲ ὀχήματι δημοσίῳ μέχρι τοῦ στρατοπέδου ἐμοῦ (id eſt vſque ad

ad comitatum noſtrum) καὶ ἐπὶ παρίππῳ. Hinc & ſignatè idem Valentinianus *l.29.infr. Hi tantum parhippum præſumant, quibus nos ipſi in Euectione quam facimus veredum cum parhippo tribui iuſſerimus.* Sed & Theodoſius M. *l.40. Quatuor*, inquit, *veredos cum parhippo.* Quare huius *legis* ſententia hîc videtur: Vt maximè Princeps plures parhippos Euectione ſeu adnotatione ſuâ conceſſiſſet; attamen Rectorum prouinciæ non plures quàm vnum tantùm dimittere oportere, Ita nonniſi duas Angarias mouere licuit, *l.11. ſup.*

¶ *Secundum* caput *huius leg.* reſpicit *Tempus.* Nempe, tempore emenſo quod Euectione continetur, Curſus publici copiam concedi cuiquam vetat. Vnde apparet, tempus ad quod vſque alicui commeanti curſum Publicum Princeps dari vellet, adſcribi ſolitum.

¶ *Tertio* capite illud admonet, quod nec admonitione egere putat, nemini ſine euectione Curſum publicum vſurpare licere. Id enim decantatum, & aliis *legibus* conſtantiſſimum eſt: vide *l.* 8. 22. *ſup. l.57. inf.*

¶ *De* Pondere, *ſeu* Onere *Redæ, Angariæ, Veredi,*

xxviii. * Iidem AA. ad Probum pp."

Qvod iam Gallis" prodeſt, ad Illyricum" etiam Italiæque regiones conuenit redundare; vt non amplius reda quam mille pondo ſubuectet, & angariæ mille quingenta ſufficiat", veredo vltra triginta nullus imponat. Directa v. Kalen. Ian. Sirmio Valentiniano & Valente AA." conss.

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

" Illyrici & Italiæ, vt vel ex ipſa *leg.* patet. Sanè Probus hic diſertè P.P. *Illyrici* vocatur *l.vn. in f. ne damna prouincial.* verùm de hoc plenè ad *l.7. inf. de metallu.*

" Malim *Gallis*, id eſt *Galliis*: & intelligit vt puto, *legem* 17. *ſup.*

" Illyricum indiſtinctè, Orientale, Occidentale, de quo ad *d l.17.*

" *Sufficiant.*

" Coss. id eſt A D.368. quò *hanc leg.* refero, pariter vt *l.vn. ne damna prouinc.*

COMMENTARIVS.

Mensvram Oneris, ſeu ponderis modum, qui Redæ, Angariæ, Veredo, ne animalia plus nimio prægrauentur, definit *hac l.* Valentinianus Sen. pariter vt Conſtantius *l. 8. ſup.* & ipſemet Valentinianus iam antea *l.17 ſup.* & Tertiâ poſtea *l.30. infr.* Theodoſius M. quartâ & quintâ, *l.47.48. inf.* Et quidem ita, vt quod iam proderat Galliis, (nam ita hîc legam, vel ſaltem malim:) id eſt, iam obtinebat per Gallias, ex ſuâ conſtitutione, putà *l.17. ſup.* id nunc ad Illyricum & Italiæ regiones (quorum Præfecto Prætorio *Probo* hæc *lex* inſcribitur) porrigat. Quod etiam inibi à Conſtantio aliquando conſtitutum fuerat conſtitutione ſuâ ad *Taurum P.P. Italiæ*: *l. 8. ſup.* Verùm procul dubio corruerat ſub extremis Conſtantij, quibus Curſum publicum attritum valdè fuiſſe ad Iuliani *leges* oſtendimus. Quod ipſum oneris, ſeu ponderis definitionem attinet, de eâ affatim dictum ſemel ad *d. l. 8. ſup.* ¶ Tandem ex hâc ſingulari *lege* diſcimus, vni Præfecto Prætorio Illyricum & Italiam paruiſſe, de quo alibi plenè: & Illyricum quidem, in quo Sirmium [: vbi vel ad quod *directa* hæc *lex* dicitur in *ſubſcriptione.* quomodo & aliàs *propoſita* ibi *leges* quæ ad hũc Præfectum datæ, vt docet *lex* 1. *de Teſtimoniali*, & *lex* 18. *de operib. publ.* vel quod idem valet, *Datæ*, id eſt, redditæ: videatur *Geograph. noſtra in Notitia vrbis Romæ.*

¶ Parhippvm *quis exigere poſſit.*

xxix. * Iidem" AA. ad Domnum" Conſularem Siciliæ.

Hi tantum parhippum præſumant, quibus nos ipſi, in euectione quam facimus, *Veredum cum parhippo* tribui iuſſerimus. Si quis verò citra noſtræ adnotationis indultum id licenter exegerit, ſeueriſſimæ ſubiaceat vltioni. Dat. iv. Non. Decemb. Triueris, Poſt" Conſſ." Lupicini & Iouini vv.cc. [368.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

" Imò Valentinianvs *Valens & Gratianus AAA.* iam enim Gratianus in Imperium adſcitus fuerat.

" Vel quid deeſt, vel quid ſupereſt in hâc ſubſcriptione; vel inquam intercidit dies Acceptæ *huius leg.* vel ſanè tollendum *poſt.* Nam cur iv. Nonas Decembr. anni 368. (quo ſanè Valentinianus & Valens ii. Coss. fuerunt) adſignaretur ita Conſulatus, *Poſt* Coss. *Lupicini & Iouini.*

COMMENTARIVS.

PARHIPPVM (de quo ad *l.* 14. *ſup.*) exigi à quoquam vetat *hâc l.* Valentinianus Senior, niſi eum nominatim Princeps Euectione conceſſerit, vel vt ipſe ait, niſi in Euectione quam facit, tribui iubeat, *Veredum cum parhippo.* Vt ſanè fieri à Principibus ſolitum oſtendi ad *leg.* 27. vbi ex *hâc* quoque *leg.* & *l.* 49. demonſtraui: nonniſi vnum parhippum à Principibus concedi ſolitum: *Veredum*, inquit, *cum Parhippo.*

¶ *De* MENSVRA *redarum, déque* PONDERE *quod redæ, Angariæ, Veredo imponi poteſt.*

xxx. *Impp. VALENTINIANVS, Valens & Gratianus AAA. ad Viuentium PP. ö."

PERSPICVE ſanxeramus †, vt in carpentis redarum menſuram ſubditam nullus excederet, & nemo amplius redæ, quam mille pondo; angariæ, quam mille quingenta; veredo, quam triginta" auderet imponere. Ideóque ad Inl. Magiſtros" Equitum & Peditum ſcripta porreximus, vt per loca, quæ huiuſcemodi obſeruationis excubiis munienda ſunt, ſollicitos Protectores" diligentéſque conſtituant, quo idem" & menſuram vehiculorum & vim onerum ſemper inſpiciant, nihilque fieri contra hæc iura patiantur. Quinetiam, quotienſcunque aliquis fuerit inuentus exceſſiſſe Legem, vel vehiculi inormitate" vel ponderis, quemlibet locum", quamcumque ille protulerit" dignitatem, quidquid vltra menſuram eſſe conſtiterit, apud ſe Protector qui inſolentiam depræhenderit retentabit, donec ſuper eo qui interdicta contempſerit ad Clementiam Noſtram relatio dirigatur. Dat. IX. Kal. Octob. Valentiniano & Valente II. AA. CONSS. [368.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

" *Viuentius* PP. ſub Valentiniano Sen. Galliarum ſcilicet, vt diſertè habet Inſcriptio *legis* 4. *inf. de Cenſu*: *l.* 3. *inf. de Relationibus*: & *l.* 1. *de fide, & iure haſta.* Eidémque & aliæ plures *leges* inſcribuntur.

† Ante quinquennium fermè, intelligit *legem* 17 *ſup.* cui ſimilis & *lex* 28. *ſup.*

" *Trecenta* Salmaſius, *in Hiſt. Aug. p.* 209. malè *dixi* ad *l.* 12. *ſup.*

" De *Protectoribus* vid. *ſuo tit.*

" *Idem*, id eſt *iidem.*

" Alias *enormitate*: vt *l* 17. *ſup* enormium vehiculorum. Verùm inorme & enorme olim promiſcuè dictum. Vide exempla apud Salmaſ. *Hiſtor. Auguſt p.* 61. quibus hoc deinceps addatur.

" *Locus* pro ἀξίᾳ & officio, vid. *Gloſſ. Theod.*

" Vel prætulerit.

COMMENTARIVS.

DE MENSVRA redarum, déque PONDERE ſeu onere, quod Redæ, Angariæ, Veredo imponi poteſt, eſt hæc Tertia iam Valentiniani Imp. Conſtitutio, ad Viuentium P. P. Galliarum ſcilicet data: duæ enim iam fuerunt, *lex* 17. & 28. *ſup. h. t.* Et hâc quidem id rurſum confirmat, quod ante perſpicuè ſanxerat, vt hîc diſertè profitetur. Idque per Galliam rurſum, quod & ipſum indicat *d. l.* 28. Singularia tantum ad huius rei obſeruantiam hîc addita notentur.

¶ *Primò* ait Valentinianus, ſeſe in id, ad *Magiſtros Equitum & Peditum* literas dediſſe, vt exploratores hanc ad rem locis idoneis ab his collocarentur. Quæ commiſſio ſeu delegatio extraordinaria hîc notanda eſt: cùm alioquin Curſus publici cura ad Magiſtratus ciuiles pertineret, ad Præfectos Prætorio inquam, Magiſtros officiorum, Rectores prouinciarum: de quo vide *leges* quas cumulo in *Paratitlo.* Nominatim verò hîc Magiſtri Equitum & Peditum per Gallias obſeruandi, quorum multa mentio apud Ammianum Marcellinum, & in Notitiâ Imperij. Hac ſane tempeſtate, imò hoc ipſo quoque anno Amm. Marcellinus *lib.* 27. *p.* 371. & 375. memorat diſertè Iouinum & Seuerum Magiſtros rei Caſtrenſis, ſeu Magiſtros Militum in Galliis; cui Iouino inſcribitur An. 367. *lex* 9. 10. *ſup. de re militari*: ac nominatim Seuerum Magiſtrum Peditum vocat Amm. Marcellinus *d. lib.* 27. *p.* 367.

Secundò, *Protectores* hanc ad rem conſtitui iubet idem Imperator Valentinianus, à Magiſtris Equitum & Peditum: Protectores inquam, quorum nonnulli Armatam militiam gerebant, de quibus *ſup. ſuo tit. de Domeſticis & Protectorib.*

¶ *Aduerſus*

¶ *Aduerſus* MINISTRORVM *curſus publici exactiones & concuſsiones.*

XXXI. * Idem AAA. ad Catafronium" Vic. Ital.

NEc Mulionibus", nec Carpentariis", nec Mulomedicis curſui publico deputatis, mercedem à quoquam Sinceritas Tua fuerit" miniſtrari, cum, iuxtà publicam diſpoſitionem", annonas & veſtem, quam hiſdem credimus poſſe ſufficere, conſequantur: & cetera. Dat. XVIII. Kalend. Septemb. Triueris, Valentiniano & Valente III. AA. CONSS. [370.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod.Iuſt.* Iungenda *huic*, eſt *lex* 1.*inf ne opera à collatoribus.*
" De Mulionibus vide *l.*10. 14 *ſup.l.*34. 53.*inf.*
" Opifices vehiculorum, *l.*17 *ſup.*
" *al. ſiuerit*, id eſt ſinat: minus enim amplector quod alius putabat, *faciat.*
" *Diſpoſitionis* hâc in re vox propria: vide *Gloſſ.*

COMMENTARIVS.

MINISTRORVM; qui circa curſum publicum occupati erant, putà Mulionum, Carpentariorum (qui ſcilicet vehiculorum opifices erant) & Mulomedicorum deprædationi & rapinis occurrit *hac l.* Valentinianus Senior; Quæ quidem pars eſt prolixioris Conſtitutionis Valentinianeæ; vnde deſumpta eſt quoque *lex* 2. *infr. ne opera à conlat. exig.* quæ proinde *huic* coaſſanda venit; quâ pariter iniuſtæ cuidem operarum exactioni occurſum it. ¶ Ergo cùm Miniſtri illi tres à commeantibus aliquid exigere iam *mercedis* loco auderent, id prohibere *hâc l.* viſum Valentiniano: nempe quod hi iam annonas & veſtem ex publico ſufficientem conſequerentur. Quare concuſſionis genus id abolitum nunc it: vt ita integrum beneficium Principale conſtet ei citra concuſſionem, quem Euectionis beneficio mactare voluit.

¶ De *Mulomedicis* interim hæc *lex* notanda venit: quorum mentio fit quoque *l.* 2. *inf. de excuſat. artificum.* Meminit & Firmicus *lib.*8.*cap.*13. & extant Vegetij *libri quatuor Artis Veterinariæ* ſeu *Mulomedicinæ*, vbi memorat alios qui de *Mulomedicina* ſcripsêre, Pelagonium, Columellam, Chironem, & Abſyrtum ſeu Apſyrtum. Scripſit & Hierocles *Hippiatriam.* Extant hodie & Abſyrti, & Hieroclis, & Pelagonij ἱππιατρικά, aliique Veterinarij Authores Græci, in quibus & Theomneſtus. Peculiares certè Mulomedici curſui publico deputati ex *hac l.* notentur, qui ſcilicet in mutationibus curam gerebant curandorum ibi animalium, aliorúmque veterinorum curſui publico deſtinatorum. Notentur in vniuerſum tria hæc miniſteriorum genera in curandis ibi accurandiſque animalibus & vehiculis; Mulionum ſcilicet, Carpentariorum, Mulomedicorum.

¶ SENATVI, *ſeu Senatus Legatis, ad Imp. proficiſcentibus euectionum ſeu curſus publici copiam patere definit Valentinianus, duplicique argumento adſtruit.*

XXXII. * Idem AAA. ad Ampelium."

EVECTIONVM copiam Senatui, cùm proficiſcendi ad nos neceſſitas fuerit, Serenitas Noſtra largita eſt: Nam ſi Adclamationibus Populi Romani noſtri, aliiſque antiquis & ſollemnibus rebus, conceſſa iugitas" inlibata ſeruatur, Prouincialibus etiam, quando è re eſſe cenſerent, euectionum copia non negata eſt, vt ad nos ſumpta euectione contendant, quanto magis huius arbitrij his facultas eſt deferenda, quos, collegij merito, videre frequentius cupimus. Dat. III. Id. Decemb. Triuer. Gratiano A. II. & Probo CONSS. [371.]

NOTÆ.

* *Lex* 6.*Cod.Iuſt.* hinc in alium planè ſenſum interpolata eſt. Iungenda *huic* mihi videtur *lex* 10. *infr. de maleficiis*: alterutrubi tamen die emendato.
" *Ampelius* P.V. Romæ ſcilicet, vt diſertè docet Ammianus *lib.*28.*p.*386 (in huius ipſius anni Geſtis) & *p.* 396. & hoc ipſo anno *lex* 3.*ſup.de denunciat. l.*1.*infr.de equis curul. lib.l.*21 *infr.de Epiſcop.l.*1.*ſup.de natur.fil.l.*10.*inf.de malef.* (quæ *huic* iungenda eſt) item anno proximo complures aliæ *leges.*
" *Iugitas.*

COMMENTARIVS.

SENATVI Vrbis Romæ, ſi quando ſcilicet *Legationem* ad Principem mittere velit, Euectionum ſeu curſus publici copiam ſimùl & ſemel tribuit Valentinianus Sen. *hâc l.* cui coaſſandam cenſeo *legem* 10. *inf. de Maleficis & Mathematicis*: (de quo mox plura) Idque Valentinianus conſtituere ſe ait duplici argumento. Primo quidem, argumento deſumpto à *Populo Romano*, cuius hunc ego ſenſum puto: ſe populo Romano veterem morem iugiter ſeruare, quo adclamationes populi Romani, aliáque ſolemnia, putà nuncij ad ſe perferuntur medio curſus publici: multò magis ſeſe inclamaturo & allocuturo ſe Senatui Euectionum copiam deferendam. Nempe quod ex Symmacho liquet diſertè, *lib.*10. *ep.*37. & Auctario eius *ep.* 22. & 31. quicquid acclamabatur Romæ à Populo Romano, id ad Principis notitiam illicò referebatur, vehiculo publico. Imò & ſolemnes alij populi actus. Ergò multo magis Senatui id concedi oportere, ſi quando proficiſcendi ad ſe neceſſitas fuerit. Secundum argumentum eſt à *Prouincialibus* ad *Senatum*: nempe, quod etiam prouincialibus, ſi quando Legatos ad Principem mittere è re eſſe cenſeant, medio curſus publici vti liceat: id quod præter hanc *legem* docet quoque *lex* 6. (quæ & ipſa eſt Valentiniani biennio ante hanc *legem* data:) & *l.*9. *infr. de Legatis, & decret. legat.* (vt omittam etiam Legatis Gentilium id datum, *l.* 9. *ſup. de re milit.* & *l.*57. *inf. hoc titulo*:) Inde iam à minori, à populo Romano inquam, & à Prouincialibus, ad maius, id eſt ad Senatum, argumentatur Valentinianus; multò magis huius arbitrij ius Senatui deferendum & Senatoriis Legatis, additâ ratione; *Quos*, inquit, *collegij merito videre frequentius cupiat*: quæ Tertia iam ratio eſt, nempe de Senatorum numero & collegio ſeſe Principes ſubindè profeſſi ſunt; quâ de re iam dixi ad *l*....

¶ Ex dictis interim ſuperiùs Tria notentur (imò Quatuor) hominum genera, qui ſuo arbitrio Curſum publicum vſurpare poterant; Legati inquam Populi Romani, Gentilium, Prouincialium, & Senatus Romani. Vnde iam patet, quàm ineptâ interpolatione hanc *legem* corruperit Tribonianus, qui interpolatæ à ſe *huic legi* inque *Codicem* ſuum relatæ, hunc ſenſum aptauit, *Euectionum copiam patere Senatori euocato à Principe, & à ſe mox recedenti.* Cùm hæc *lex* neque ſit de peculiari Senatore aliquo, verùm de totius Senatus Legatis; neque de euocatis à Principe, verùm de proficiſcentibus vltrò ad Principem. Quanquam ipſemet Tribonianus ſibimet aduerſatur, cùm *initio legis* de Senatu agat, eiúſque mentionem ſeruet. Tanta fuit eius ἀβλεψία, vel potius ſecuritas.

¶ Illud ad intimum *huius l.* intellectum ex Hiſtoria addendum, hoc illud tempus eſſe, quo Senatus Romanus ſæuiente in ſe ſupra modum *Maximino* Vicario Vrbis Romæ, atque efferato Principe, Ampelio etiam P.V. cui hæc *lex* inſcribitur, cognitionem præbente, mox & Senatui negotio dato, Senatus frequentibus legationibus Principem adiit, malis remedia poſtulaturus: cuius rei hiſtoriam exequitur Ammianus Marcellinus *lib.* 28. & ipſe eam exequor ad *d. l.*9. 10. *inf. de maleficis*: quarum poſtrema *huic l.* mihi coaſſanda videtur. Cúmque omnia circumſpicio, ſimulationis omnia plena hîc puto, ſiue à parte Ampelij P. V. qui querelas ad Principem peruenire voluerit, ſiue à parte Valentiniani, qui dum in Senatum ſæuiret, hoc ei ſimulachrum affectûs obiecisse videtur.

¶ *De* VESTIBVS *militaribus, & earum Tranſlationum*: 1. *déque* Euectionibus *in id*: 2. *& de* Loco *ad quem vſque tranferendæ*: 3. *earundémque* Inſpectione *antequam mittantur.*

XXXIII. * Iidem AAA. ad Conſtantium."

EVECTIONVM emittendarum, etiam per cæteras" prouincias, duntaxat in tranſlationem veſtium" Tua Sinceritas" habeat facultatem, vt ſi fortè in itinere Vicarius non fuerit, cùm veſtes eædem transferuntur, tarditas nulla generetur: Certè, vbi idem Vicarius forte morabitur, aut dimittet" tuas, aut alias ipſe renouauit." Et hoc quidem conſtituitur exemplo, quo aurum argentúmque transfertur, in quo vtique nullum euectionibus tuis adfertur obſtaculum, quominus id quod tranſmiſſum fuerit, ad loca ſtatuta perueniat. ¶ Eædem autem veſtes militares vſque ad ea loca ſunt transferendæ, vbi ipſi milites ſunt conſtituti: *Neque* enim paulo *diuerticulo abducendi ſunt ab excubiis ſibi pro publica vtilitate commiſſis.* ¶ Tales igitur veſtes à prouinciis dirigantur, quæ priuſquam mouentur, inſpectione Grauitatis" Tuæ diſplicere non poſſint. Dat. VI. Id. Iul. Robore", Gratiano A. III. & Equitio V. CONSS. [374.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſtin.*
" Rectorem prouinciæ alicuius, vt ex tota *lege* liquet: & quidem, vt nonnulla perſuadent, per *Gallias*.
" Non tantùm per prouinciam quam adminiſtras.
" Militarium, vt ex *fine legis* liquet: de quibus *ſuo titulo ſup. lib.*7.
" *Tua Sinceritas*, ad Rectorem prouinciæ, *hac leg.* & *l.*8. *ſup. de Iuriſdict.* ad Præfectum Prætorio, *l.*35. *infr. h. t.* & aliis: vid. *Gloſſ.*
" *Dimittere* Euectiones: *Dimittendi* vox propria hic, ſic & Naues dimitti dicuntur ex portu ſeu littore, *l.* 3. *de litor. ſeu itin. cuſtod.*

" o renouabit.
" *Tua Grauitas* ad Rectorem prouinciæ.
" De hoc vide mox *Commentarium*.

COMMENTARIVS.

De Veſtivm Militarium (de quibus fuit *Titulus* peculiaris *lib. 7. ſup.*) tranſlatione, eſt hæc Valentiniani Sen. Conſtitutio, quâ Tria capita continentur : è quibus Tertium ab hoc Titulo alienum eſt. Primum pertinet ad eam quæſtionem , an & quatenus Curſum publicum , & Euectiones in id , emittere poſſit Rector prouinciæ ? De ſua prouincia id equidem certum eſt , & verò *hac leg.* præſupponitur : Atenim id *hac leg.* quoque aſſeritur de cæteris prouinciis eiuſdem Diœceſeos : Nempe huiuſmodi Euectiones locum & vim habere , non in eâ tantùm prouinciâ quam Rector prouinciæ regit , verùm etiam per cæteras prouincias vniuerſæ diœceſeos, ſcilicet illius in qua eſt illa prouincia. Quod vtique ſingulare eſt in hac ſpecie , vt Rectoris authoritas locum habeat extra prouinciam ſuam. ¶ Quare quod in conſequentiam ſubijcitur , ſi Vicarius (integræ Diœceſeos , quod ex *hac* quoque *ipſa leg.* intelligitur) in itinere non fuerit , ſine mora ad Euectionem Rectoris , veſtes Curſu publico transferri debent : ſi ſit , vel Euectiones Rectoris dimittere poſſit , vel alias renouare. Quod & ipſum ſingulare eſt , vt Vicarius vel alienæ Euectioni locum facere poſſit, vel ipſe nouam Euectionem dare queat. Et hæc de ſententia Primi capitis *huius leg.* eiúſque Ampliationibus.

Sequitur Ratiocinatio; Nempe id quod hac parte ſtatuitur, exemplo tranſlationis auri & argẽti firmatur , quod iam certum erat , nempe poſſe vtique hoc caſu Rectorem prouinciæ Euectiones facere: Auri ſcilicet atque argenti tranſlationis hoc ſpeciale aliquando priuilegium fuit ; quod in his neruus Reipubl. & Militiæ conſiſteret : verùm id ad veſtes quoque Militares nunc porrigitur , in quibus non minus neruus Militiæ conſiſtit : Specierum ſcilicet harum largitionalium id priuilegium fuit , vtpotè maximè neceſſariarum ; Et in commune etiam aliquando ſpecierum quarumcunque largitionalium id priuilegium fuit , vt cùm aliàs Vicarij , & Rectores , Euectionum faciendarum ius non haberent , hoc caſu haberent : *hac leg. & l.13.18 20 ſup. & l.40.infr.*

¶ Secundo *huius leg.* capite definitur , ad quem vſque locum veſtes Militares transferendæ ſint ? Nempe ad ea vſque loca vbi Milites ſunt conſtituti: Ratione addita , quod militem ab excubiis ſibi pro publica vtilitate commiſſis, ne paulo quidem diuerticulo abduci oporteat : quò ſpectant & variæ alia iuris militaris conſtituta.

¶ Poſtremò , inſpici veſtes diligenter à Iudice iubet , antequam dimittantur ; num aptæ ſcilicet, & idoneæ militibus ſint , neque aliæ mittantur. De qua ſpecierum Militarium , annonæ , veſtis, inſpectione dixi ad *l....ſup....*vid. & *Gloſſ.Theod.* in verb. *Inſpicere.*

¶ Tandem ſingularis *huius leg.* ſubſcriptio notanda venit , vbi dicitur ea Data *Robore* , vbi tum Valentinianus Sen. erat : cuius loci vnus prætereà Ammianus Marcellinus meminit *lib. 30.* his ipſis Coſs. (quod V. C. Lindembrogius iam notauit ,) *Gratianus* , inquit , *adſcito in trabea ſocietatem Equitio Conſule, Valentiniano poſt vaſtatos aliquos Alemanniæ pagos munimentum ædificanti prope Baſileam, quod appellant accolæ* Robur, *offertur Præfecti relatio Probi docentis Illyrici clades.* Abſque hoc Ammiani Marcellini loco foret , huius loci ſitus ignoraretur. Hanc ſanè *huius legis* ſubſcriptionem ſi vidiſſet Cluuerius, non illa neſcio quæ de robore ſeu ſacra quercu ſcripſiſſet , *lib. 2. rerum Germanic. cap. 5.* quæ alieniſſima ſunt. Qui & in eo falſus eſt, quod Ammiani Marcellini verba ita accipiat , quaſi ipſa Baſilea *Robur* ab accolis dicta fuerit , cùm id de munimento prope Baſileam ſcribat Ammianus Marcellinus : At Stumphius , è tribus Vvartembergenſibus arcibus, quæ terræ motu deiectæ fuerunt A D. 1356. versùs Rhenum , mediam; cuius turris adhuc ampla extat, firmiſſimis muris etiamnum operéque veterum Rom procul ſpectabilis , *Robur* hoc fuiſſe putat, adductis Hiſtoriographis & Antiquitatum indagatoribus. Alij eum locum volunt Baſileæ , qui & in antiquis diplomatis , etiamnum *Burgus* vocatur *Auff-Burg* , vbi Cathedralis Eccleſiæ area eſt : quæ ſententia eſt Vrſtiſij *in epitome hiſtor. Baſil. c. 7. p. 69. 70.* qui idem *Accolas* apud Am. Marcell. interpretatur , de ipſis Baſilienſibus , & in Epiſcopalibus adhuc diplomatis , hunc eundem locum *in Caſtro* nuncupatum ſcribit.

¶ *De* Reparatione *curſus publici per Africam.*

xxxiv. * Iidem" AAA. ad Heſperium pp. õ."

Qvia in omnibus aliis" prouinciis veredorum pars quarta reparatur" , in Proconſulari" prouincia tantum detur , quantum neceſſitas poſtulauerit , & quidquid abſumptum" non habuerit , hoc ne pro debito" habeatur , nec à prouincialibus poſtuletur. Non dubitamus autem , plus quàm quartam ad reparationem neceſſariam non eſſe iumentorum. ¶ Præterea in ſingulis mutationibus" arbitramur , ternis veredis Muliones ſingulos poſſe ſufficere. ¶ Nam vt Stabula impenſis publicis extruantur , contra rationem eſt : cùm prouincialium ſumptu citius arbitremur & vtilius adaptanda. ¶ Iam vero Mancipium" , non ab Ordine" , nec à Magiſtratibus" accipienda videntur obſequia , ſed ab Officio Proconſulari" qui miſſione donantur , vel ex aliis Officiis" , quos idoneos atque emeritos eſſe conſtiterit : Non enim improbabilis hæc diſpoſitio" eſt , cùm in cubicularis" Regionibus hæc conſuetudo ſeruetur. Dat. III. Kal. Mart. Triueris, Gratiano A. IIII. & Merobaude conss. [377.]"

NOTÆ

NOTÆ.

* Lex 7. *Cod. h. t.* hinc decurtata & interpolata eſt.

" Immò VALENS, *Gratianus, & Valentinianus*, vide *Chronolog.*

" De *Heſperio* hoc PP. *in Proſopograph.* Putat tamen vir doctus hic reponendum *P.C. Afr.* quomodo vocatur anno ſuperiore 376 *l. 3. inf. de ſcænicis*: propter Proconſularis prouinciæ & officij mentionem in *hâc l.*

" An Africæ, & totius Præfecturæ, cui præerat Heſperius?

" Collatione factâ à Prouincialibus.

" *Proconſularis Prouincia*, Africæ ſcil. vid. *Geograph.*

" Ita MS. non *adſumptum*, & quidem vnica voce, vt habent editiones: locus adeo corruptus, vt eum ſanare fruſtra hactenus conatus ſim. Fortè ita reſtituendus, & *quidquid adſumptum non opus erit*; ad *ſumptum*, id eſt, ad reparationis curſus publici expenſas.

" Tributi nomine.

" De Mutationibus, v. & *l. 36. 53. & 58. infr.*

" Curſus publici.

" Ordine, id eſt, Curiâ, ſeu Curialium ordine.

" *Magiſtratibus*, id eſt, Duumviris & quibuſcunque aliis Magiſtratibus municipalibus.

" Proconſulis Africæ.

" Aliorum Iudicum.

" *Diſpoſitionis* vox hîc propria: v. *Gloſſ. Theod.*

" ℞. *Clabiculariis*: De his regionibus dicam mox. Sunt qui reponant, *ſuburbitariis*: malè.

COMMENTARIVS.

GRATIANI Imperatoris duæ conſtitutiones ſequuntur de curſu publico. Hæc eſt de REPARATIONE curſus Veredarij & nominatim quidem per Africam Proconſularem; Eáque lata ad ſuggeſtionem Heſperij Præfecti Prætorio, imò & diſpoſitionem eius perlatam in Notitiam Principis: quæ vt variis capitibus conſtabat, ita ad eam nunc reſcribit, ſuámque ſententiam & arbitrium expromit: quò pertinent multæ voces & formulæ *huius legis.* Nam cùm curſus veredarius in aliis omnibus prouinciis hoc tempore repararetur, & in Africa proconſulari reparari eum oportuit, vt cæteroquin ſæpè curſus reparatione eguit: quatuor de cauſis: putà, attritis ſenióue confectis, vel etiam enectis veredis (quomodo & animalia baſtagariis reparari ſæpè oportuiſſe docet *lex 4. infr. de murilegulis*) item Mulionibus ad paucitatem redactis, tùm & ſtabulis dirutis, tandem & Mancipum defectu (ad quam reparationem pertinet quoque *lex 42. inf. l. 7. infr. de indulg. deb.* vid. & *l. 4. de murileg.*) Igitur quatenus reparatio hæc tùm Veredorum, tùm mulionum, tùm ſtabulorum, tùm mancipum, per Africam Proconſularem facienda eſſet, *hâc l.* diſponit Gratianus, totidem ſeu quatuor capitibus: è quibus duo tantùm ſeruauit (& adhuc interpolata) Tribonianus: putà de veredorum reparatione, & ſtabulorum exſtructione duobus reliquis, de Mulionum & Mancipum reparatione omiſſis.

Primo igitur capite definit Gratianus, cùm in aliis prouinciis quarta pars repararetur, in Proconſulari prouincia Africa tantum numerum reparandum, quantum neceſſitas poſtulauerit: ſub duplici ſcilicet adhuc temperamento; quorum prius, vt nihil exigatur eo nomine à prouincialibus, niſi quatenus neceſſitas poſtulauerit: poſterius, imò putare ſe omninò, quantum huic rei in Africa quoque proconſulari ſuffecturum.

Ex quibus varia interim colligere licet: *Primò* Reparationem hanc veredorum & iumentorum ſumptu prouincialium factam, id eſt, exactum quid à prouincialibus eo nomine. *Secundò* obſeruandum, quantam iumentorum partem regulariter reparatam, (cùm decimum animal baſtagariis reparari voluerit Valens *d. l. 4. inf. de murilegulis.*) Quartam inquam partem, quod *Tertiò* notetur, eius numeri qui in ſingulis ſtabulis erat: certo videlicet numero, quod & ipſum *Quarto* loco obſeruo: Certus inquam & ſtatus numerus Veredorum erat in ſingulis ſtabulis. Quod diſcere eſt quoque ex Procopio *lib.....p* ....qui disertè ait, quadraginta equos in ſingulis manſionibus ſtabulari ſolitos. Non idem colligere licet (quod putauit nonnemo) ex *l. 3. ſup. hoc titulo*, vbi Conſtantinus queritur eò tùm peruentum, vt ſuis Itineribus vix vicenorum agminalium numerus ſubminiſtrari poſſet. Ex quo loco, cum Procopij loco collato, Vir doctus differentiam hanc colligebat, in mutationibus viginti fermè equos fuiſſe, in manſionibus quadraginta: Quod inane eſt; cur enim plures fuerint in manſionibus quàm in mutationibus? Ac vt maximè fuiſſent, non tamen dicta Conſtantij *lex* ad mutationes pertinet, aut ad curſum publicum fiſcalem, verùm ad equos agminales qui à prouincialibus præbebantur in via militari tranſuerſâ ſeu obliquâ, vt *ad eam legem* pluribus oſtendi.

¶ Secundo capite *huius leg.* quâ reparationem curſus publici inſtituit Gratianus, *Mulionum* numerum definit: Nempe ſingulos muliones ternis veredis ſufficere: de quibus Mulionibus agitur & *l. 10. 14. inf. 31. ſup. & l. 53. inf.* qui & ſerui publici dicuntur mutationibus deputati, *l. 58. infr.* Hippocomi, *l. 37. & 50. infr.* Quorum etiam meminit Procopius *dicto loco*, ſtatim enim poſtquam dixit, quadraginta equos in ſingulis manſionibus ſtabulatos, ſubiicit: *Et ibidem hippocomos ad curandos quot poterant equos fuiſſe deſtinatos.*

¶ Tertio capite iubet, *Stabula* veredorum prouincialium ſumptu extrui, non publicis impenſis, Reipublicæ videlicet (quod tamen nonnullos tùm voluiſſe, verba *huius l.* oſtendunt.) Et rationem addit, quod citius & vtilius ſtabula reparari poſſint prouincialium ſumptu, quàm impenſis publicis: vt cæteroquin quæ publico nomini accurantur, & ſeriùs & deteriùs adcurantur: In *l. 7. Cod. Iuſt. de curſu publ.* quæ hinc alioquin decurtata & interpolata eſt, hæc ratio additur, quod prouincialibus ſtercus animalium pro ſuo ſalario relinqueretur. De ſtabulis alioquin his vide & *l. 16. 17. 35. 37. in fin. de operib. publicis*: quæ & Receptacula animalium publicorum dicuntur, *d. l. 35.* circa hæc multa ſingularia fauore curſus publici conſtituta. Nempe quamuis nouum aliqod opus moliri Iudicibus non liceret inconſulto Principe, ſtabula tamen excitare ex vſu publico licuit, *d. l. 16. 17. 37.* Ex hoc certè loco diſcimus, ſtabula excitata ex collatione & ſumptu prouincialium.

¶ Poſtremum caput eſt de *Mancipibus* curſus publici, eorúmque reparatione: de quibus agitur & *l. 15. 22. ſup l. 35. 36. 42. 53. 60. 65. inf.* & *19. ſup. de Curioſis.* Ex quonam videlicet hominum genere adſumendi ſint: Non inquit, ab ordine, id eſt ex iis qui Duumuiratu functi, verùm ex officialium

numero,

numero, qui miſſione donati ſunt ſeu emeriti, officiorum Veterani (vt vocantur *l. 45. in fin.* pariter vt *l.42.46.inf.*) Sanè & ita Valentinianus, Gratiani pater, ad procurationem curſus clabularij eligi voluit ex eo hominum genere, qui in prouinciæ Comitiuæ & Præſidatus aut Rationum Epiſtulis ab omni ſe ciuilium & publicorum officiorum miniſterio remouerunt, *l.23. ſup.* Idémque non niſi in ſubſidium illis non ſufficientibus; Curiales ad hoc munus vocari voluit *l.26. ſup.* Atque id eſt etiam quod Gratianus *fine huius legis* addit, quóque reſpexit, *cùm & in clauicularis regionibus hac conſuetudo ſeruetur.* Ita enim locum hunc reſtituo, repoſitâ voce *Clabiculariis*, loco *Cubiculariis*: tùm argumento *dictæ legis 23.& 26 ſup.* tùm ex ipſa *huius legis* mente: nempe à clabiculari ſeu clabulari curſu ad Veredarium argumentatur *hâc l.* Gratianus, ſic vt in vtroque circa mancipes hâc parte idem obſeruati velit, & mancipes vtriuſque curſus ex eo genere quod dixi, ſumi. Quare non debuit vir doctus *Vrbicarias* regiones hîc ſomniare, vel, vt alius, *Suburbitarias*: Ac proinde etiam hic *Regionum* vox, non pro prouinciis integris accipienda venit, verùm pro Stationibus (vt vocantur *l.5.ſup. de Curioſis*: quæ & ipſa apertè eſt de Curſu clabulari, & ſtationibus clabulariis) eodem ſenſu quo *l.vlt. de defenſorib.ciuit.l.2.de integri reſtit.l.10. de curioſis*: *l.8.ſup. id fin.h.t.* vbi *Regionibus præſtituti* non alij ſunt, quam ſtationarij, *l. 1. ſup.* mancipes ſtationum curſus vehicularis, ῥεγεωνάρχαι, ῥεγεωνάρχαι: Regionis ergo quas Græci χώρας, à quibus *Chorepiſcop.* ¶ Porrò Theodoſius M. poſtea hanc reparationis & Mancipatus iniuriam ab Officialibus ſubmouit, *l.42.infr.*

¶ *De* N V M E R O *veredorum & vehiculorum, quæ vno die ex vno loco moueri poſſunt.*

XXXV. * Imppp. Valens, G R A T I A N V S & Valentinianus AA. ad Auſonium PP. Ĝ."

NVLLO vnquam oppido", aut frequenti" ciuitate, manſione denique, atque vico, vno die vltra quinque *Veredorum* numerus moueatur"; ac ſi quis eorum qui *Præpoſiti*" vocantur, aut *Mancipes*, publico denique curſui nomine aliquo præſunt, hunc quem præſcribſimus modum patiatur excedi, ſeueriſſimæ" Sinceritatis Tuæ auctoritate compeſcetur, aut militans exauctoritatem" ſubibit, aut Decurio vel Manceps" relegatione annuâ plectetur. Hi autem qui ſupraſcriBtum numerum ſupergredi molientur, cuiuſcunque ſint honoris aut nominis, quinque argenti libris in" vnius veredi vſurpatione multentur. ¶ Si tamen neceſſitas maior coëgerit, ſuper" ſollemnem numerum, iubemus admitti, quos aut ſacras" literas ferre conſtiterit, aut habere in euectionibus adnotatum, *Vt aliqua de cauſa inſtantius ire iubeantur*; quod vel Spectabilis" Viri Officiorum Magiſtri vel" Sinceritatis Tuæ literis oportebit adſcribi, vt exſiſtet" euidens cauſa quæ præſcribtum legis excedat. ¶ In *Vehiculis* etiam hac volumus ratione moderari, ne ſupra aſſium" numero" reda moueatur. Quod facinus Sublimis Auctoritas Tua ſi contra vetitum cernat admitti, pro motu ſuo ſeueritate cohibebit. Dat. XII. Kal. Mai, Triueri Valente VI. & Valentiniano II, AA. C O N S S. [378.]

N O T Æ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod.Iuſtin.* Niſi quod ex hâc partim, partim ex *l.40 in fin.inf.lex 8.Cod. eod.tit.* interpolata & conflata eſt.

" Galliarum: vide Symmachum *lib.1.ep.12.14:16.* Ipſe Auſonius de ſe *Præfectus Galliis, & Lybia, & Latio.* Et in *Gratiarum actione*, initio anni ſequentis. *Agant pro me gratias voces omnium Galliarum, quarum Præfecto hanc honorificentiam* [Conſulatus] *detuliſti.*

" Nota hunc locorum recenſum: *Oppidum, Ciuitas frequens, Manſio, vicus.* De quo mox.

" Ita Gratianus amat loqui: ſic *l.11.infr.de Medicis & Profeſſorib.frequentiſſimis in ciuitatibus.*

" *Mouendi* vox, *hic & fine legis* propria, vt alibi. vid. *Gloſſ.*

" Qui curſui publico præerant: non vno nomine vocabantur, *Præpoſiti, Mancipes*: de quo in *Paratitlo.* Iidem & Procuratores, *l.23 ſup.l.38.inf.* ὁ τοῦ δημοσίου δρόμου ἐπιμελούμενοι. Procopo Vandal.1.*p.*111.

" Malim, *ſeueriſſimâ.*

" *Exautoritas*, pro exautoratione. Quid *exauctorare* ſit, quid *exauctoratio* in militiam, notum; de eo vide & Plinij *ep* 31.*lib.*6. Sidonium Apoll. *lib.*1.*ep.*7.

" Fortè, *municepsi*

" In vnum Veredum vſurpatum.

" Vltra ſolemnem numerum.

" Principis.

" Officiorum Magiſter hoc tempore adhuc Spectabilium numero erat, de quo dixi ad *l.1.2. ſup. de Quæſtorib. Magiſtris officiorum, &c.*

" Euectiones ſcilicet hi duo dabant: de Præfecto Prætorio fidem quoque facit *lex 9.12. ſup. l.40.56. in fin.* de Magiſtro officiorum pariter *lex* 8.9.12 *ſup.*

" Exiſtat, exſtet.

" Fortè *adſcriptum*, vel *aſſignatum.*

" Numerum.

COMMENTARIVS.

NVMERVM ſolemnem veredorum & vehiculorum, quæ vno die ex vno loco, moneri poſſent; definit *hâc l.* Gratianus. Ne alioquin effuſo numero commoto, curſus publicus laceretur; vel neceſſitate publicâ vrgente non ſuppetat. Quo etiam fine inter alia numerus ab vnâ perſonâ vſurpandorum non vnâ conſtitutione coërcitus fuit. Vbi obiter notanda varia loca in quibus curſus publicus conſtitutus erat. Nempè quatuor hæc, *Oppida, Ciuitates, Manſiones, Vici.* De quo vid. Bergerium *des grands chemins de l'Empire, lib. 4. cap. 9. num. 2.* vbi hanc *legem* laudat de Manſionibus: vid. & *l. 1. 23. ſup.* ¶ Ergo vltra quinque Veredos ex eodem loco vno die moneri vetat *hâc l.* Gratianus. Atenim paulò liberaliùs poſteà Theodoſius M. ſex Veredos vno die moneri, non vltrà, permiſit, *l. 40. inf.* Pœnâ propoſitâ tùm id permittentibus tum vſurpantibus: permittentibus, inquam, iis qui Curſui publico præſunt, quorum tria genera indicantur, *Præpoſiti*, de quibus Præpoſitis Curſus publici, ſeu Curſualibus, agitur quoque *l. 9. ſup. de Curioſis*, meminit & Symmachus *lib. 2 ep. 46. in fin.* & Caſſiodorus *5. var. 5. in fin.* Secundò, *Mancipes*, de quibus vid. *Paratitlon.* Tertiò, his verbis deſignantur: *Siue alio nomine deſignentur*: quomodò & *l. 4. ſup.* Præfectos vehiculorum atque omnes qui curſu publico præſunt. Sic & Præpoſiti manſionum, *l. 21. inf. de Decurion.* ¶ Pœna verò his, quos dixi, hæc imponitur, Exauthorationis, id eſt, degradationis, vel Relegationis annuæ: illa, ſi militans ſit: iſta, ſi Decurio, aut *Municep.* (ita enim lego): vnde colligitur, Præpoſitos curſus ſeu Mancipes ſub Gratiano ſumptos in Præfectura Prætoriana Galliarum, ex Decurionibus quoque cùm in Præfectura Prætoriana Italiæ idem ex ordine ſumi voluerit, *l. 34.* quomodo & ſumpti per Ægyptum, *l. 51. infr.* per Africam proconſularem, *l. 64. inf.* Et hæc de Permittente.

¶ Vſurpanti verò vltra definitum numerum cuicunque, quinque argenti librarum pœnam in ſingulos veredos vſurpatos vltra eum numerum imponit. ¶ Et *Exceptiones* tamen duas addit: poſſe ſcilicet ſupra ſolenne illum numerum quinque veredorum vno die alios vſurpari: ſi videlicet Principis literas ferat, aut in Euectione Magiſtri officiorum vel Præfecti Prætorio (nam hi Euectiones dabant) additum nominatim fuerit, *vt commeantes inſtantius ire iubeantur.* Et hæc de Veredorum numero.

¶ *Vehicula* quoque ſeu redas eodem die ex eodem loco vltra certum numerum moneri vetat *hâc l.* Gratianus: Quis autem numerus ille ſit, his verbis quidem continetur, *ne ſupra aſſiuum numero reda moueatur*: Quæ proculdubio corrupta ſunt: vbi putet quis reponendum *ſupra aſſignatum*, vel *ſupra adſcriptum numerum.* MS. habet SVPRA ASSIVM, forte ita ſcriptum oportuit SVPRA ASSIVM. Quod mihi non ſatisfacit: certum enim aliquem numerum hîc deſignatum putem. Sanè Theodoſius M. poſtea *l. 40 infr.* cum ſenos tantum veredos per ſingulos dies moueri vellet, ſingulas tantùm redas dimitti voluit ſeu moueri. Quare numerus hic lateat quem nondum eruo: niſi fortè quis probabilius tentet, *ſupra duum numerum.*

¶ *De* MANCIPIBVS *curſus publici*: 1. *de* Spatio *huius muneris*: 2. *de* Emanſionis *tempore*: 3. *de* priuilegiis *poſt mancipatum.*

XXXVI. * Imppp. Gratianus, VALENTINIANVS & Theodoſius AAA. ad Syagrium PP. [a]

MANCIPIBVS ſupra luſtrale [b] tempus cura non inmineat Mancipatus [c]; nec intra triginta dies [d] amplius cuiquam liceat ex Mutatione [e] diſcedere: Quod ſi quis ſupra præſcribtum numerum dierum ab ſtatione [f] quam receperit exceſſerit, capitali animaduerſione puniatur: Idcircò enim quinquennio deuoluto [g] eos honorem Perfectiſſimatus [h] manere præcipimus, omniúmque aliarum neceſſitatum inmunitate fouemus, vt tempus Procurationis [i] impoſiti ſolerti fide & integritate ſuccedant. [k] Dat. III. Kalend. Martias, Syagrio & Eucherio CONSS. [381.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

[a] *Syagrius* PP. ſub Valentiniano Iun. & quidem Italiæ; vt docet ſubſcriptio *legis 4. ſup. de deſertoribus*: *l. 88. 89. infr. de Decurionib. l.... infr. de extraordinariis*: & Symmachus *lib. 1. ep. 96 98.* vid. *Proſopogr.*

[b] Id eſt quinquennij tempus, vt docent ſequentia mox, & *lex 42. infr.* Cæterùm in MS. ſcriptum hîc, *ſupra inluſtrale tempus.*

[c] Vide & *l. 46. inf.*

[d] *¶. Nec intra triginta dies, die amplius*, &c.

[e] *Mutatio*, mox *Statio* dicitur. *Mutationis* mentio quoque *l. 34. ſup. l. 53. 58. inf.*

[f] *Statio*, *h. l.* & *l. 65. infr.* pro mutatione, vide *l. 1. ſup.*

[g] *Deuoluto* quinquennio: ita curriculo deuoluto, *l. vn. ſup. de act. certo temp. fin.*

[h] De *Perfectiſſimatus* dignitate fuit ſupra *lib. 6.* peculiaris *Titulus.*

[i] *Procuratio*, & Mancipatus, idem, *hac l* & *l. 23. ſup.*

[k] Inſolens locutio, *tempus ſuccedere*, pro ſubire, adimplere.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Iunioris duæ conſtitutiones de *Curſu publico*, hoc *titulo* occurrunt; putà *hac lex*, & *lex* 50. *inf.* Hæc prior eſt de MANCIPATV, ſeu de *Mancipibus*, & *Procuratoribus* curſus Publici, de quibus conſulendum eſt *Paratitlon.* De his igitur Tria *hâc lege* conſtituit Valentinianus Iun. eo fine ſcilicet, vt tantò libentiùs maioréque fide mancipatum gerant, ſeu vt exertè dicitur *fine l. vt tempus Procurationis impoſita ſolerti fide & integritate ſuccedant*, ſeu impleant.

Primùm igitur eo fine, *Tempus* Mancipatus definit contrahitque, vt cæteroquin contracto muneris onerisque publici tempore induſtria fidéſque excitari ſolet. Igitur, luſtro, ſeu quinquennio mancipatum coarctat Valentinianus Iun. *hâc l.* pariter vt Theodoſius *l.*42. *infr. hoc tit.*

Secundò, eodem fine *Emanſionis* tempus definit; nempe conſtituit *ne intra triginta dies amplius cuiquam liceat ex mutatione* (*ſeu ſtatione quam recepit*) *diſcedere*, capitali pœnâ impoſitâ numerum illum dierum præſcriptum excedenti. Qui locus & corruptus, & obſcurus eſt. Putet quis ita eum accipiendum, non licuiſſe ſingulis annis Mancipi vltra dies triginta ſtatione ſua excedere; Et ſic duodecimâ tantùm anni parte: Triginta enim dies pro menſe: qui ſenſus ſi verus eſſet, in verbis tamen adhuc mendum reſideret. Poſſit & ita fortè locus hic reſtitui: *nec intra triginta dies die amplius cuiquam liceat ex Mutatione diſcedere*: hoc ſenſu; non niſi vno die ſingulis tricenis diebus mutatione excedere poſſe mancipem, vt ita in vniuerſum duodecim tantum diebus in anno diſcedere poſſit.

¶ Quod ipſam rem attinet, ſcilicet ideò emanſionis tempus coarctatum, quod mancipatus peruigilem & aſſiduam curam requireret, ne curſus publicus laceraretur; Viceuersâ Tertio loco eodem ſemper fine excitandæ Mancipum fidei & integritati, finito quinquennio ſeu mancipatu, Perfectiſſimatus dignitatem his pollicetur, *hâc l.* Valentinianus Iun. ſimùl & per conſequens omnium aliarum neceſſitatum ſeu munerum immunitatem. Hoc enim Perfectiſſimatus Honorarij poſt actum tributi priuilegium fuit, de quo *ſup. lib.*6. *tit. peculiari.*

¶ *Ne* HIPPOCOMIS *ſua ſaga adimantur, vel ſcindantur.*

XXXVII. * Iidem AAA. ad Palladium'' PF. Aug.

EVM qui ſagum'' hippocomorum'', notabili populatione'', voluerit vſurpare vel ſcindere, cuiuſlibet fuerit dignitatis, ſine aliquâ exceptione, iubeas detineri: vt cùm de eius nomine Relatio'' fuerit deſtinata, quid ſuper eius contumaciâ ſtatuendum ſit, opportunius æſtimemus. Dat. Prid. Id. Mai'', CP. Antonio & Syagrio CONSS. [382.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Concordat *lex* 50. *inf.*

'' *Pallady* huius Præfecti Auguſtalis meminit Theodoretus *lib.*4. *cap.*10. Socrates *lib.*4. *c.*16. Et farraginis Alexandrinæ Auctor editus à Scaligero.

' De *ſagis* his hippocomorum & aliorum curſu publico vtentium, quibus pro itineris neceſſitate eos muniri par erat: vid. & *l.*48. 50. *infr.*

'' De *Hippocomis* vide & *l.* 50. *inf.*

'' Indignâ ſpoliatione, *d. l.* 50. *infr.*

'' Ad me Principem.

'' Præpoſteratio hic admiſſa ab *huius Codicis* Conditoribus: nam ſequens lex, quæ data eſt VIII. *Kal. Maij* hanc tempore anteuerterat.

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. quindecim conſtitutiones de *Curſu publico* ſequuntur: ex quibus de charactere Theodoſij M. hanc in partem apparet, quámque enixo ſtudio quámque variis rationibus Curſum publicum moderare inſtituerit; definitis videlicet quinam Mancipes curſus publici eligi, quantóque tempore eſſe debeant, *l.*42. 46. 51. Quinam Euectiones facere poſſint, *l.* 40. 43. 52. Qui vel impetrare Curſum publicum, vel ſuo iure eum vſurpare, *l.*39. 44. Quatenus denique Curſu publico vti liceat: Tranſlatione videlicet in alium prohibitâ, *l.*41. Pondere vehiculorum & veredorum definito, *l.*47. 48. Modo item definito, intra quem vnus idemque vti Curſu publico poteſt, *l.*38. 45. 49. Item intra quem vno die Curſus publicus moueri, *l.*40. *inf.* Denique vt ne Hippocomi ſagum quiſquam vſurpare poſſit: Quæ huius *legis* 37. ſententia eſt. Ergo eum, qui Curſu publico vtitur, HIPPOCOMI ſagum vſurpare vel ſcindere vetat *hâc l.* Theodoſius M. De Hippocomis & ſagis iſtis priùs videndum eſt, tùm de prohibitione *huius legis.* *Hippocomorum* fit quoque mentio *l.* 50. *inf.* & apud Ariſtænetum *ep.*8. & Libanium loco quem protuli ad *l.*12. *ſup.* vbi & ἱπποκόμοι ſimiliter vocantur: & *l.*12. *Cod. eod. tit.* cuius eadem ſententia eſt cum *hâc* noſtra.

Hippocomi ſunt qui curam equorum gerunt, qui equos accurant, qui curſu publico vtentibus adiunguntur curaturi animalia, & reuecturi poſtea veredos ad ſuam manſionem ſeu mutationem. De his accipio quod eſt in Conſtantini *ep. ad Chreſtum*: de tribus ſeruis ad miniſtrandum ei per viam apud Euſeb. 10. *Hiſt. Eccleſ. cap.*5. Hippocomorum voce vtuntur & Xenophon & Plutarchus, *Poſtillons*, voce non hybridâ, quod Scriptor nuperus putauit, *de Itinerib. lib.* 4. *c.* 13. *n.* 9. verùm merâ Græcâ ἀπὸ τοῦ κομεῖν τοὺς ἵππους: Heſychius κομεῖν ἐπιμελεῖσθαι θεραπεύειν: ὅθεν καὶ κόμη καὶ ἱπποκόμος. Nempe Curſu publico vtentibus, vt dixi, adiungebantur Hippocomi, animalia in itinere curaturi, atque

ſuam manſionem reducturi. Iidemquè cum mulionibus de quibus *ſup. ad l.*......Et ſagum hi habebant, vt præter hanc *legem*, docet *lex.* 50. *inf.* quo ſcilicet pro itineris neceſſitate muniebantur: vt de Palatinorum proſecutorum ſagis exertè dicitur *l.* 48. *in f.* Inde ſagum hippocomorum, *h. l.* dicitur vt & *d. l.* 50. & delictum iſtud ſaga horum diripientium vel ſcindentium atrocibus adeò verbis confoditur. Itaque rectè Græci *in d. l.* 50. *πάλλια* (*παλαιὰ* malè expreſſum, vt rectè coniecit Cuiacius) vertunt. Non ergo pro ſtrato equi id accipiendum, vt fecit Cuiacius, vel pro ſacco, vt tenebat Pancirolus Iſidorus *ſtrata ſagarum* dicit. Ab his ſagis vir doctus putabat, *Sagones*, mox corruptè, *Saiones* dictos, ætate Caſſiodori, qui deſtinebantur iuſſu Principis aliquò, quod ſagis vterentur: Quod inane; Saiones enim hi non ſunt cum veredariis iidem: & aliunde Barbara voce dicti, vide Lindenbrogium *in Gloſſis Codicis legum. antiquarũ.* Nam veredarij omnes qui veredis vtuntur, quo ſenſu & Caſſiodorus 4. *var.* 47. ¶ Horum igitur Hippocomorum ſagum ſeu veſtem & penulam viatoriam, nonnulli ex iis qui iter agerent, in vſus ſuos ſæpè vſurpabant vel ſcindebant, nec quicquam his renitentibus, atque adeò itineris cœlique iniuriis obiiciebantur. Quam *notabilem populationem* vocat *hâc l.* Theodoſius M. *indignam ſpoliationem*, Valentinianus Iun. *l.* 50. *inf.* miſerabilem iniuriam, *d. l.* 50.

Atque adeò huic iniuriæ tùm Theodoſius M. *h. l.* tùm Valentinianus Iun. *d. l.* 50. occurrunt; & *hâc* quidem *lege*, vt & *d. l.* 50. iuſſis iis qui id facerent detineri, cuiuſcunque fuerint dignitatis, & ad ſe Principem de iis referri, mox puniendis eius arbitrio. Similem verò populationem ſagiſque ſpoliationem quam paſſi Ruſticani, perſtringit Libanius *Oratione*, quam ipſe edidi περὶ τῶν ἀγγαρειῶν: *p.* 44. 45. vbi ἱμάτιον vocat, mox & χιτῶνα.

¶ *De* NVMERO *animalium quæ Vicario proficiſcenti mouere licuit, déque* EVECTIONIS *faciendæ iure omnibus interdicto.*

XXXVIII. *Iidem AAA. Floro PP. ô.″

PROFICISCENTE Vicario, triginta aſini, veredi decem tantummodò moueantur: quinquaginta librarum auri diſpendio eius Officio, ſi hæc fuerint contempta, non immeritò ſubiugando. ¶ Illud etiam ſimiliter obſeruetur, ne quis″ faciendæ euectionis ſibi vindicet facultatem. Dat. VIII. Kal. Mai, CP. Antonio & Syagrio CONSS. [382.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod Iuſt.*
″ *Florus* PP. ſub Theodoſio M. & quidem Orientis: vt docet vel *lex* 96. *inf. de Decurionib.* Cæterum *duæ* proximæ præterea *hoc titulo* ad eundem, eodem Anno datæ *leges.* vid. *Proſop.*
″ Vicarius, aut Iudex, ſeu Rector prouinciæ.

¶ DIGNITATE *functis quibus & quando curſus publici licentia parere poſsit.*

XXXIX. *Iidem AAA. Floro″ PP. ô.

QVISQVIS, ſeu Ciuili ſeu Militari depoſitâ dignitate aget otium″, non prius vſquam fiduciâ euectionum prodeat, quam editis″ cauſis, noſtrâ Maieſtate conſultâ, vtendi itidem curſus publici acceperit poteſtatem: Reliquos″ vero, etiamſi expreſſerint″ tali tenore″ copiam latiùs euagandi, à fructu furtiuæ impetrationis arcemus. Dat. XVII. Kalend. Aug. CP. Antonio & Syagrio CONSS. [382.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
″ Eidem *Floro* PP. hoc anno & ſuperior *prox.* & inferior prox. inſcribuntur.
″ Malim, *editis.*
″ Qui ciuilem aut militarem dignitatem non geſſerunt, ſed honorarij tantùm, *l.* 44. *infr.*
″ Impetrauerint, obtinuerint.
″ Libello cauſas itineris complectente.

¶ RECTORIBVS

¶ RECTORIBVS *prouinciarum, vnico caſu excepto, euectionis facienda ius non eſſe: déque* NVMERO *veredorum & rhedarum, ſingulis diebus dimittendorum.*

XL. * Iidem AAA. Floro" PP. Ō.

IVDICIBVS" Faciendæ euectionis copiam" denegamus: cùm id noſtro Numini & veſtris tantum ſit poteſtatibus reſeruandum. His enim tantum ambulandi" facultatem Iudices ex ſuo arbitrio præbituri ſunt, quos in tranſmiſſione" largitionalium titulorum Proſecutores" viderint conſtitutos: Sciturí, ſi definitionem noſtram exceſſerint, ſe quidem viginti quinque auri libris, Officium" vero quinquaginta eſſe multandos. ¶ Sanè, vt * etiam agendi itineris poſſit eſſe moderatio, ſeni" veredi, ſingulæ" etiam redæ per dies ſingulos" dimittantur." Dat. XI. Kal. Aug. CP. Antonio & Syagrio CONSS. [382.]

NOTÆ.

* *Lex, Iudicibus*, *Cod. Iuſt. eod tit.*
" *Florus* PP. ſub Theodoſio M. Eidem, hoc anno duæ ſuperiores *leges* inſcribuntur, & proxima quidem, eodem menſe XVII. *Kal. Aug.*
" Hæc vox hactenus abeſt ab editis: quam exhibet apertè MS. quomodo & præfert Cod. Iuſt.
" *Et Tuæ Sedi, necnon Viro Illuſtri Magiſtro officiorum ſit reſeruandum*: ita Cod. Iuſtin. (ex *l.* 8. 9. 22. 35. *ſup.*) additis aliis nonnullis.
" *Ambulandi* vox propria hic: v. *Gloſſ.*
" *Tranſmiſſionem*, Cod. Iuſt.
" *Proſecutores* largitionalium titulorum, *hac l. & l.* 18 *ſup. l.* 47. 48. *inf.*
" *Publicarum functionum*, Cod. Iuſt.
" *Officia*, Cod. Iuſt.
* *Lex* 8. *Cod. Iuſt. eod. tit.* hinc, & ex *l.* 35 *ſup.* interpolata eſt.
" *Deni*, Cod. Iuſt.
" *Singulæ etiam redæ*: abſunt hæc à Cod. Iuſt.
" *Ex vtraque parte*, addit *Cod. Iuſt.*
" *Pœna quinque librarum auri minimè defutura contra vos qui ſtatuta noſtra neglexerint*: addit *Cod. Iuſt.*

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. conſtitutiones hæ tres vno eodémque anno ad eundem *Florum P. P.* (Orientis ſcilicet) emiſſæ, vnam eandémque interpretationem merentur, cùm ad eundem etiam finem reſpiciant; nempe vt MODVS, ſeu *moderatio* quædam, (vt loquitur *lex* 40.) curſus publici vſurpationi ponatur, ne videlicet effreni alioquin is licentiâ laceretur. Idque ſub quatuor capitibus propoſitis.

¶ Primo ſcilicet, *initio legis* 36. definit Theodoſius M. NVMERVM animalium, quo maiorem VICARIO proficiſcenti mouere fas non ſit, grauiſſimâ alioquin 50. librarum auri pœnâ officio Vicarij propoſitâ: ſcilicet pro dignitate cuiuſque certus numerus præſtitutus. Ita *Comiti rei militaris*, nonniſi quatuor veredos cum parhippo: *Tribuno militum*, nonniſi ternos: *Domeſticis Protectoribus* & *Agentibus* in rebus, nonniſi binos mouere licuit, ex eiuſdem Theodoſij M. *l.* 49. *inf. h. t.* Itémque *Curioſis* ex eiuſdem rurſus Theodoſij M. *l.* 6. (quæ & ipſa data eſt ad Florum, nondum tamen Præfectum Prætorio, ſed Magiſtrum officiorum) *ſup. de Curioſis*: *Vicario* igitur pariter proficiſcenti nonniſi 30. aſinos, veredos decem mouere permittit *hâc l.* Theodoſius M. Et ſic maiorem longe numerum cœteris quos dixi. Nempe (quod notandum primò) quia hæc præcipua dignitas fuit inter Spectabiles & ampliſſima, vt qui diœceſi integræ, id eſt, plurium prouinciarum adminiſtrationi præerat; Sic & numerus Euectionum maior datus in anno Vicariis quàm Præſidibus: nempe denæ, vel duodenæ annuæ: Præſidibus verò prouinciarum, binæ annuæ tantum: *l.* 12. *ſup.* Et tamen, vt maximè ampliſſima hæc dignitas eſſet, intra modum coërcere eam viſum, numero tum aſinorum, tùm veredorum definito. *Aſinorum* inquam (quod ſecundò hîc notandum) nam & hi in Curſu publico fuêre, per Orientem ſignatè: vt præter hanc *legem*, docet altera *lex* eiuſdem Theodoſij M. putà *lex* 41. *infr.* Vt cœteroquin ibi Aſinorum vſus fuit: vt fidem facit quoque & Libanius *orat.* περὶ ἀγγαρειῶν., vt & Socrates, *lib.* 3. *c.* 1. quorum verba retuli ad *l.* 12. *ſup.* Quorum poſtremus etiam ſcribit, aſinos è curſu publico planè aliquando ſubmotos à Iuliano Imperatore: de cuius rei fide *ad eam legem*.

Ac, vt numerus certus Animalium quæ Vicarij vſurpare poſſent, definitur; ita quod *Secundum* caput *harum legum* eſt, adempta his quoque facultas EVECTIONVM faciendarum, *l.* 58. *in fin.* non minùs quàm *Iudicibus* ſeu Rectoribus prouinciarum, tum *l.* 40. *in pr.* pariter vt à Iuliano *d. l.* 12. *ſup.* vbi de eo plenè dixi: Soli ſcilicet Principi & Præfecto Prætorio Euectionum faciendarum iure relicto, *d. l.* 30. *in pr.* de quo *l.* 9. 35. *ſup.* & *l.* 56. *inf.* Excepto vnico caſu, nempe ad tranſlationem ſpecierum largitionalium, *l.* 40. *h. t.* pariter vt *l.* 18. 20. 33. *ſup.* & *l.* 61. *infr.*

Tertium caput (quod continetur *l.* 39. *h. t.*) eſt de his qui Curſum publicum impetrare poſſunt. Nempe non alios priuatos impetrare poſſe quàm eos qui reuera dignitatibus ſiue ciuilibus ſiue militaribus functi ſunt, non verò Ἀπράκτους. Scilicet Theodoſius M. *vt h. l.* ita & *l.* 44. *infr.* rurſum diſtinguit inter eos, qui actu ipſo aliquando dignitates egerunt, verùm hodie in otio agunt, & eos qui tantùm honorarios codicillos impetrarunt: nempe il-

los editis cauſis à Principe vtendi curſus publici poteſtatem accipere iure poſſe, hos non poſſe. Quæ ἰμβρέκτων & honorariorum dignitatum differentia notetur, aliiſque iungatur, de quibus *ſup. tit. de honorariis Codicillis.* Multò magis igitur priuati, qui nullâ dignitate ſeu adminiſtratione cenſerentur, curſus publici copiâ denegatâ; de quo ad *d. l.*44. Vice versâ obſeruetur honorem hunc ſeruatum emeritis in otio agentibus, vt etiam hi Euectionem impetrare poſſent: cùm aliàs non niſi ad actus fermè publicos, & neceſſitates publicas explicandas, Curſus publicus pateret: de quo ad *d. l.*44. Quâ etiam *lege*, id quod *hâc l.* omnib. dignitate ciuili vel militari functis conceditur, ad Præfectos Prætorio & Magiſtros militum reſtringitur.

Poſtremo capite (quod continetur *hac l.* 40. *in fine*) Theodoſius M. NVMERVM etiam veredorum & vehiculorum definit, qui vno die moueri poſſit ex vno loco: ne alioquin ſtatio ſiue manſio exhauriatur. Quod etiam Gratianus Imp. *l.* 35. *ſup.* voluit: ſic quidem vt Theodoſius paulo liberaliùs *h. l.* agat circa veredos: nempe Gratianus nonniſi quinque moueri permiſit. Theodoſius *hâc l.* ſex pariter, vt vnicam tantùm redam moueri voluit. At Iuſtinianus ſiue Tribonianus, hanc huiuſce *legis* partem, *l.*8. *Cod. Iuſt. de curſu publ.* ita interpolauit, vt denos permitteret ex vtraque parte.

¶ *De* COMMERCIO *euectionum, & Aſinorum nominatim curſus publici, interdicto.*

XLI. * Idem AAA. Filagrio" Com. Or.

CAPITALIS" periculi acerbitate propoſitâ euectionum contractus, aſinorúmque" merces, & ementis & diſtrahentis pœna" prohibemus. PP. Byrito." Dat. XII. Kal. Octob. Antonio & Syagrio CONSS. [382.]

NOTÆ.

* *Lex* 10 *Cod eod. tit.* Concordat *lex* 4. *ſup.*
" *Philagrij* huius Comitis Orientis meminit Ammianus Marcellinus *lib.*21. *p.*196. & Libanius *de vita ſua p.* 64. & *Orat.*30. *p.*638. Fortè etiam hic idem eſt quem Patricium fuiſſe duobus locis docet Sidonius, *lib.*2. *ep.*3. & *Carmine* 7. *verſ.*162.
" *Grauiſſima pœna*, ita mutatum *Cod. Iuſt.*
" *Animalium quoque publicorum merces*, ita generalius *Cod. Iuſt.* de Aſinis in Curſu publico conſtitutis in Oriente iam *ſuprà l.*39.
" *Coërcitione* Cod. Iuſt.
" De hâc ſubſcriptione mox.

COMMENTARIVS.

COMMERCIO Curſus publici priuatis interdicit *h. l.* Theodoſius M. pariter vt Conſtantinus M. *l.*4. *ſup.* vbi plenè iam dixi. Quomodò & Valentinianus Sen. Tractoriarum commercio interdicit *l.*1. *inf. tit. prox. de tractoriis & ſtatiuis*, id eſt, ne is, qui eius facultatem impetrauit, in alium transferre poſſit, neque alius emere. De cuius rei *Ratione* dixi ad *l.*4. *ſup. & ad d. l.*1. *inf. tit. proximo.* ¶ Et Theodoſius quidem *pœnam* capitalem huic facto tam emptori quàm venditori *h. l.* imponit: Conſtantinus M. *d. l.* 4. relegationis in Inſulam. Triboniano arbitrariam pœnam placuiſſe oſtendit interpolatio *huius legis* ab eo facta. ¶ Et eſt hæc *lex* nominatim de prohibito *Aſinorum* commercio, vt *d. l.*4. de Angariarum commercio. At Tribonianus omnibus publicis animalibus eam communem fecit interpolatione ſuâ. Erant ſcilicet & hi Aſini inquam in curſu publico conſtituti, & in vſu publico per Orientem ſignatè, vt hæc *lex* docet, & *lex* 38. *ſup.* vbi plurima notaui ex Libanio & Socrate, ac nominatim in Syriâ Cœle, & Phœniciâ, in quâ hæc *lex* propoſita, *Byrito*, Berythi inquam hæc *lex* propoſita, pariter vt *lex* 63. *inf. de Decur. lex* 7. *ſup. de filiis milit. apparit.* quia hæc Comitis Orientis (cui hæc *lex* quoque inſcribitur) ſæpè ſedes erat: de quo ad *d. l.*62. *inf.*

¶ *De* MANCIPIBVS *curſus publici, quinam eligendi: & quod huius officij ſpatium ſit.*

XLII. Iidem AAA. Conſtantino" Vicario diœceſeos Ponticæ."

REPARATIONIS" collatione ab Officialium perſona ſubmotâ, idoneos Mancipes conſtitutos quinquennij" tempus implere præcipimus. Dat. III. Kal. Ian. CP. Antonio & Syagrio CONSS. [382.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" *Conſtantino* huic Vicario Diœceſeos Aſianæ inſcribitur anno prox. 383. *lex* 94. *infr. de Decurionib. l.*12. *infr. de exactionib. l.*10. *inf de hæretic. lex* 7. *ſup de deſertorib.*
" *Pontica* hoc tempore octo prouinciæ fuere; Pontus Polemoniacus, Pontus Amaſia, Honorias, Bithynia Paphlagonia,

niâ, Armenia maior & minor, & Cappadocia, vt diſcete eſt ex *Indice Sconhouiano*, qui ſub Theodoſio M. conſcriptus eſt. Poſtea enim huic diœceſi additæ Galatiâ vtraque, Helleſpontus: vide Notitiam in *Vicario diœceſeos Pontica*.

" De ſeparatione Curſus publici, vide *l* 34.*ſup.*

" Vide *l*.36.*ſup.*

COMMENTARIVS.

De Reparatione, déque mancipibvs Curſus publici per Ponticam diœceſim, eſt hæc Theodoſij M. Conſtitutio. Quod prius attinet *Reparationis* (Curſus publici ſcilicet de qua vide quoque *l*.34.*ſup.* & *l*.7. *inf. de indulg. debit.* v. & *l*.4. *inf. de Murileg.*) conlatio, id eſt, collatio ad reparationem Curſus publici ab Officialibus *hac l.* remouentur, id eſt, excipiuntur Officiales, & immunes ſunt ab hac collatione.

Quod *Mancipes* ſpectat, *hac l.* id primò indicatur, Officiales ad curam & mancipatum Curſus publici obſtrictos fuiſſe, per Ponticam ſcilicet ſub Theodoſio M. quomodo & per alias quoque Orientis prouincias ſub eodem Theodoſio M. docet *l*. 46. *infr.* & ſub Gratiano per Africam Proconſularem, *l*.34. *ſup.* Atenim per Ægyptum Curialibus id incubuiſſe oſtendit *lex* 5. *infr. de Officialib.*

De Mancipibus & illud cum primis ſtatuitur *hac leg.* idoneos mancipes, ex his ſcilicet Officialibus electis quinquennio mancipatum gerere oportere. Quinquennio ſcilicet mancipatus curſus publici contractus, vt à Valentiniano Iuniore *l*.35. *ſup* ita & à Theodoſio M. *h. l.* Et hæc quidem huiuſce *legis* ſententia eſt; non quaſi ab Officialibus cura Curſus publici remoueatur, imò contra.

¶ Magistris *quoque militum Euectionum faciendarum ius denegatum.*

xliii. * Iidem" AAA. ad Neoterium" pp. ô."

Qvibvs ius ante non fuit euectionum faciendarum, moderatione Reipub. proſciant" Inl." enim" viri militiæ equeſtris ac pedeſtris Magiſtri, qui hâc vſurpatione" caruerunt", multò in poſterum patientius abſtinebunt, cùm & amantes Reip. ſint, & circa communes vtilitates noſtris ſibi animaduertant moribus eſſe viuendum. Dat. Kal. Feb. Richomere & Clearcho conss [384.]

N O T Æ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Concordat *lex* 56.*infr.*

" Imò reponendi *hic*, & duabus prox. legibus *infr.: Imppp. Valentinianus, Theodoſius, & Arcadius.* vid. *Chronolog.*

" Ad hunc *Neoterium* extant plures Symmachi epiſtolæ *lib*.5. ab *ep*.38. ad 46. " De huius loci emendatione mox.

" Pro *Quare Illuſtres*: vel *Illuſtres enimuero.* " Id eſt huius iuris vſurpandi iure. " Quid ſi legamus, *claruerunt*?

" Et moribus.

COMMENTARIVS.

Magistris militum, quamlibet Illuſtribus, ſiue ij Equitum ſiue Peditum Magiſtri ſint, (quæ Magiſtrorum militum ſpecies fuerunt, de quibus in *Notitia*) Euectionum faciendarum ius (quod appetiiſſe tùm videntur) Theodoſius M. *hâc l.* denegat, pariter vt & Arcadius filius eius *l*.56. *infr.* & ...... *Imp. l*.9. *Cod. eod. tit.* In immenſum equidem Magiſtrorum militum dignitatem & culmen auctum ierat Theodoſius M. vt docet *lex vn. ſup. de Conſulibus*: & *l*.2. *ſup. de Præfectis Prætorio, ſiue vrbis, & Magiſtris militum*: quibus locis dixi. Exæquatis videlicet iis, in omnibus aliis Præfectis Prætorio: quod etiam docebit *lex prox* 44. non ideò tamen hâc parte exæquatos voluit, Euectionum faciendarum iure his denegato, contrà, eo iure aliorum Principum exemplo, vt docet *lex* 9.12. 35. *ſup.* penes Præfectos Prætorio, Magiſtróſque Officiorum ſelecto, vt *l*.40. *ſup.* ita & *hâc l.* tacitè. Cuius exemplum ſecutus filius eius Arcadius *d. l*.56. *inf.* Ad modulum proinde inferiorum Iudicum Magiſtris militum hâc parte exæquatis vt oſtendit *d. lex* 56. & ad priſtinam moderationem reuocatis, vt *hâc l.* dicitur, verbis elegantiſſimis, quæ tamen corruptiſſimè edita ſunt. Ad marginem ſanè Cod. Theod. Pariſienſium editionum, & exindè Lugdunenſis, locum hunc ita reſtitui video; *moderatione Reipublicæ; prorſus ſciant abſtinendum.* Quod prorſus & nimis recedit à vulgata ſcripturâ, neque ſatis cohæret ſuperioribus illis, *moderatione Reipublicæ.* Itaque hîc malim: vel *moderatione ſuâ Reipublicæ proſpiciant*, vt *infr.* cùm *& amantes Reipublicæ ſint*: vel (quod malo) *Moderationem Reipublicæ porrò ſeruent. Porrò* ait lex, vt mox *in poſterum patientius abſtinebunt*: *Moderationem* ait lex, *Moderatio* pro abſtinentia, itaque & mox, abſtinebunt: *Reipublicæ*, ait lex. Ita quoque: *l*. 44. *inf. Reipublicæ prouiderunt.* Et hæc quidem hactenùs antequam MS. vidiſſem, qui ita habet: *Quibus ius ante non fuit euectionum abſtinent iam quibus fuit faciendarum moderatione Reipublicæ proſciant*, vbi tamen litera *S.* ſuperius ſuperſcripta, vt ſit *proſciant.* Malè. Ego locum ita reſtituo: *Quibus ius ante non fuit euectionum, abſtineant: cum iam ij quibus fuit faciendarum, moderatione Reipublicæ proſiciant* Nempè huius loci idem ſenſus eſt qui *d. legis* 56. in eodem argumento, vbi Arcadius filius Theodoſij pariter: *Tunc namque metu præceptum cuſtodire oportet, Iudices inferiores, cùm cognouerint à Potioribus cuſtodiri.* Ad quam *leg.* vide etiam quæ dicam. Senſus igitur huius quoque loci eſt; vt maximè Magiſtrorum militum cæteroquin culmen ſummum ſit (nam & ita Theodoſius M. culmen militare diſertè vocat *l. vn. ſup. de Conſulibus*:) & pompam Magiſtri Equitum & Peditum, *l*.44. *inf. prox.* Splendorem *l*.2. *ſup. de Præfect. prætor.*

tor. attamen hâc parte *moderationem Reipublicæ debitam porrò ſeruare*, ſeu eorum moderationem Reipublicæ proficere, imò tantò patientiùs hâc facultate abſtinere oportere, quod & amantes ipſi Reipublicæ ſint (quibus verbis rurſum propenſum in eos animum ſuum teſtatur Theodoſius M.) & Principis motibus viuendum ſibi ſciant circa communes vtilitates: ac ſi diceret, Communis vtilitatis rationem id depoſcere, nempe vt ne Curſus publici ſeu Euectionum faciendarum ius & poteſtas per plures ſpargatur. ¶ Et excepti tamen poſteà hâc parte Comites, & Magiſtri militum nonnulli, penes quos videlicet ſumma rerum omnium & Principes ipſi erant, veluti..... ſub Honorio: hi quippe Euectiones fecêre, quod ex Symmacho diſcere eſt *lib.7.ep.*104.105.

¶ Illud tandem ex *fine l.* colligere mihi videor, Magiſtros militum hoc tempore ex Barbaris fermè nationibus fuiſſe indicari: Quod & aliunde diſcimus, fidémque faciunt tot Barbarorum Magiſtrorum militum per hoc æuum nomina, Richomeris, Arbogaſtis, Stilichonis, Bautonis, Ettebichi, &c.

¶ PRIVATIS *omnibus curſu publico, etiam impetrata euectione, vti non licere.* ILLVSTRI *dignitate functis Prætoriana & Magiſteria militum, quatenus is pateat.*

XLIV. *Iidem AAA. Cynegio PP. ô."

NVLLVS *euectione* vtatur priuatus", tametſi valuerit impetrare; exceptis his quos Sublimiſſimæ" Adminiſtrationis inluſtrauit indeptio, & quos Magiſtri equitum ac peditum pompa" ſublimat; qui tamen omnes in actu ipſo poſiti Reip. prouiderunt, non hi quos honorarij" tantum nominis ſuffragia proſequuntur; Sub hâc videlicet definitione, vt cùm ſemel ad propria, vel optata, peruenerint, vtendæ eiuſdem euectionis non habeant facultatem; niſi conſultâ iterum Clementia Noſtra geminæ" hiſdem beneficium detulerit largitatis, etiamſi adminiſtratione depoſitâ ad larem proprium reuertuntur." Dat. VI. Non. Mart. CP. Richomere & Clearcho CONSS. [384.]

NOTÆ.

* In *Legem* 11. *Cod. Iuſt. eod. tit.* coniecta eſt prima tantum ſententia *huius legis*, ceteris omnibus reſecatis.

" Reponendum hic vt & *l.*43. *ſup.* & *l.*45 *inf. Imppp. Valentinianus Theodoſius & Arcadius.*

" *Cynegio* Præfecto Prætorio (de quo dixi plenè ad *l.*19. *inf. de pe petitionib.* & *l.*15. *inf. de accuſ.* & ad Libanium) quinque ordine conſtitutiones inſcribuntur.

" *Priuatus* oppoſitè ad eum qui in dignitate vel officio publico conſtitutus. Ita quoque Libanius *fine orationis* ὑπὲρ τῶν εἰσιόντων, &c. εἰς δὲ ἰδιώτης ὁ μετὰ τὴν ἀρχὴν, εἰ καὶ δέκα ἐν πολλαῖς ἀρχαῖς γεγένηται. Nam ita locum illum nunc accipio, cum al às alio ſenſu dicatur priuatus, oppoſitè ſcilicet ad Principem, *l.*54. *infr.* & *l.*1. *inf. de exp. ludor. l.*3. *ſup de Metatis*: *l.*5. *inf de operib. publ.*

" *Sublimiſſima adminiſtratio*, pro Præfectura Prætoriana.

" *Culmen militare* vocat idem Theodoſius M. *l.*1. *ſup. de Conſulib.* de quo dixi ad *l.*2. *ſup. de Præfectis Prætorio.*

" Vide *ſup. tit. de honorariis codicillis.*

" Iteratæ.

" Reuerſi fuerint.

COMMENTARIVS.

PRIVATIS omnibus Curſum publicum impetrandi, eóque impetrato vtendi in priuatos vſus facultas *hac l.* adimitur à Theodoſio M. Priuatis inquam, & in priuatos vſus, id eſt, nullo publico munere aut officio hodie fungentibus, vel dignitate functis. Publicis ſcilicet tantum neceſſitatibus Curſum publicum patere voluit deinceps Theodoſius M. non priuatis, aut in priuatos vſus, aut voluptates; cùm id tamen paſſim aliàs factum in Occidente ex Symmacho liqueat. Quâ ratione Curſus publicus lacerabatur, neque expediendis ſi quando publicis neceſſitatibus ſufficiebat. Imò & antea ſeu hactenus ſub Theodoſio M. ex priuatis ſolis ciuili aut militari quacunque dignitate iam functis, Curſum à Principe impetrare licuit, *l.* 39. *ſup.* Verùm vti dixi, id nunc à Theodoſio M. inhibetur & coarctatur. ¶ Exceptis iis tantùm qui aut *ſublimiſſimâ adminiſtratione*, id eſt, Præfecturâ Prætorianâ functi eſſent, vel Magiſteriâ militum. Harum duarum tantùm dignitatum geſtarum culmini & memoriæ id dari voluit Theodoſius M. vt quæ præcipua dignitate eſſent. De Præfecturâ Prætoriana id conteſtatiſſimum: Magiſteriam militum ipſe Theodoſius M. ad ſummum culmen & pompam euexit, & Præfecturæ Prætorianæ fermè in omnibus æquauit, *l.*2. *ſup. de Præfectis Prætorio*: ſiue Vrbis & Magiſtris militum, & *l. vn. ſup. de Conſulibus*, &c. quibus locis plura dixi, ſolo Euectionum faciendarum iure excepto, *l.*43. *ſup.* numerúmque eorum auxit, teſte Zoſimo *lib.*4. *p.*754. Ergo harum duarum tantùm ſummarum dignitatum geſtarum memoriæ id dare Theodoſio M. viſum, vt priuati iam Curſus publici poteſtatem impetrare poſſent. ¶ Sub duabus tamen adhuc limitationibus; primâ, vt videlicet reuerâ functi ſint his dignitatibus, non codicillis tenus honorariis, quod & ipſum voluit *l.* 39. *ſup.* vbi dixi. Alterâ vt ſemel impetratâ Curſus publici licentiâ, quâ ad optata peruenerunt, iterum eum vſurpare eis non liceat, niſi à Principe id eis gemino ſeu iterato beneficio nominatim conceſſum fuerit, etiamſi ad larem proprium ſemel reuerſi fuerint: quomodo hanc *leg.* accipio.

¶ De

¶ *De* ANGARIARVM *modo.*

XLV. * Iidem AAA. Cynegio″ pp ō.

NVLLVS *numerum*″ amplius quàm ſingulas vel binas angarias, ſecundum prius noſtræ præceptum † Serenitatis, vſurpet. Dat. IV. Id. April. CP. Richomere & Clearcho CONSS. [384.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod Iuſt.* Iungenda autem ei, *lex* 12. *ſup. de re militari.*
″ Reponendi hic pariter, vt duabus *legibus* ſuperioribus *Imppp. Valentinianus* THEODOSIVS & *Arcadius.*
″ *Cynegio* huic inſcribuntur quatuor aliæ *leges* ordine *hoc titulo*: de eo vide *Proſopogr.*
″ Suſtineri quis iſtud poſſe putet: niſi malit quis, *Nullus numerus*: vel *numerûm* pro *numerorum*: numerus ſcilicet militaris, arg. *d. l. 32. ſup. de re militari.*
† Theodoſij hæc conſtitutio non extat.

COMMENTARIVS.

ANGARIARVM modum præſtituit *h. l.* Theodoſius M. pariter vt Conſtantius Imp. *l.* 11. *ſup.* & *l* 5. *ſup. de Curioſis*: ad quas dicta ſufficiant. ¶ Illud tantùm notandum, *legem* hanc partem eſſe maioris Theodoſianæ conſtitutionis, vnde deſumpta eſt quoque *lex* 50. *ſup. de re milit.* quæ proinde huic coaſſanda venit: cuius etiam argumento credat quis *Tribunis numerorum* nominatim hunc modum poni: nam & iiſdem modus quidam alius ponitur *ea l.* 12. ac proinde legendum videatur *hac l.* *Nullus Numerus*, vel *Nullus Tribunus numeri*, vel, *Nullus Numerûm*, vel *Numerorum.* Niſi malit quis, *Nullus numero amplius*, &c. Et quid ſi, *Nullus Numerariorum?* ἐπέχω.

¶ *De* OFFICIORVM *Veteranis*, MANCIPIBVS *curſus publici.*

XLVI. * Imppp. Valentiniaus THEODOSIVS & Arcadius AAA. Cynegio″ pp. ō.

DIVERSORVM″ Officiorum veterani″ *Mancipatum* debitum curſui publico repræſentent: etiam ſi poſt, contra vim Legis, † aliquam indepti ſint dignitatem, aut per ſuffragium ad Curiarum honorarium Patronatum, aut ad ſocietatem conſortiúmque Laurentum, aut ad decuriæ Herculeæ ſuffragium adſpiraſſe doceantur. ¶ In his verò, qui non terrena, ſed celeſtia″ priuilegia quæſiuerunt, hoc cuſtodiendum eſſe ſancimus, vt ſi quemquam ex huiuſmodi″ genere hominum iam tenet Religio″ ſacroſancta, eiúſque operam non poteſt accipere Mancipatus, facultates memorati curſus publicus conſequatur. Dat. V. Id. April. Med. Arcadio A. I. & Bautone V. C. CONSS. [385.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Concordant huic *lex* 34. & 42. *ſup.*
″ *Cynegiò* huic quinque ordine conſtitutiones hoc *titulo* inſcribuntur: de eo vid. *Proſopogr.*
″ Id eſt quorumcunque.
† *Legem* hanc anteriorem nota.
″ Emeriti, *l.* 34 *ſup.*
″ Religionis.
″ Officialium veteranorum.
″ *Religio ſacroſancta*, pro Clericatu, *h. l.* & *l.* 123. *in fin. de Decurionibus.*

COMMENTARIVS.

DE MANCIPIBVS Curſus publici eſt hæc Theodoſij M. conſtitutio, (pariter vt altera eiuſdem *lex* 42. *ſup.*) Quâ definitur, diuerſorum Officiorum Veteranos, id eſt, emeritos ex Officialibus, mancipatui huic addicendos. Quod & ipſum placuit Gratiano *l.* 34. & eidem Theodoſio iam antea, *l.* 42. *ſup.* quibus locis dicta ſufficiant. ¶ Hâc tantum *lege* notandæ variæ Ampliationes quas Theodoſius addit. Primò, Mancipatui addicendos Officiales emeritos, quamlibet dignitatem aliquam indepti ſint: & ſic dignitate nullâ mancipatus Curſus publici euitatur. *Secundò*, etſi Patroni Curiarum honorarij facti fuerint; ſcilicet Curiæ ſuos ſibi *Patronos* de ſe optimè meritos diligebant, velut ex principalibus; vt docet *lex* 61. *inf. de Decurionib.* quorum patronorum Curiarum etiam multa mentio in veteribus Inſcriptionibus. Adeò vt multi etiam ex alio hominum genere veluti Officiales emeriti (vt hæc *lex* docet) per ſuffragium Curiarum honorarium patronatum ambirent. *Tertiò*

etſi ad ſocietatem conſortiúmque Laurentum adſpirauerint. Quænam verò hæc ſocietas, ſeu conſortium iſtud Laurentum fuerit? obſcurum eſt: de Laurentibus in Italiâ res nota. Sed & Decurionis Lictoriſque Laurentium mentio in *veteribus Inſcriptionibus*. De *Laurentum Decuriâ* Decuriæ *Flamine*, eſt hæc:

C. FIRMO C. F. MENEN. RVFINO
EQVO PVBL. LAVREN. LAV.
DEC. FLAMIN.

Id eſt, *Laurentinæ Lauinatis Decuriæ Flamini*. Eſt & hæc altera Fulinguæ in vmbria, *p.* 347.

P. ÆLIO P. F. PAPIR. MARCELLO CENT. FRVM. SVB PRINCIPE PEREGRINORVM ADSTATO ET PRINCIPI ET PRIMIPILO LEG. VII. GEM. PIÆ. FEL. ADLECTO AD MVNERA PRÆF. LEG. VII. CLAV. ET PRIMÆ ADIVTRICIS. V. E. FLAMINI LVCVLARI LAVRIN. LAVINA. PATRONO ET DECVRIONI COLONIÆ APVLESIVM, &c.

Eſt & hæc Inſcriptio de *Lictore*:

M. VALERIVS ACHILLEVS LICTOR
PROXIMVS LAVRENS LAVINAS.

Verùm cùm hæc *lex* ad Orientem pertinet, Laurentes iſti huc vix pertinere videantur. *Quarta* Ampliatio: Etſi *ad Decuriæ Herculeæ ſuffragium adſpirauerint*. Decurio, ſeu Decuriales Vrbis Romæ hùc non pertinent, cùm vti dixi hæc *lex* Orientem ſpectet. *Decuriæ Herculeæ* mentiò in *Inſcriptione* mutilâ, quæ Romæ, *p.* 1017. *n.* 5. vbi dicitur:

M. LÆLIVS. C. F. PAL.
MAXIMVS
. . . .
VTRISQVE DECVRIIS
PRINCEPS. MAG. HERC.
ET AVGVSTAL....

Sic & in veteri Inſcript. *Viator Honor Dec.* COSS. *& Prær.* memoratur, id eſt, *Decuriæ conſularis & Pretoriæ*. Fit & mentio *Decuriæ Iuliæ*. Notum varias Decurias ὀργανικας fuiſſe & quidem eorum qui ſacrorum Gentilium miniſtri eſſent, & in his Curiata, de qua Gutherius *de iure Pontificio* 2. *c.* 14. Ergo de huiuſmodi Decuriâ hunc locum accipio; tùm Herculeæ argumento, tùm nexu eorum quæ mox dicentur de Clericatu. Denique ſocietas Laurentium, & Decuria Herculea, tale aliquid fuerunt quale alibi, per Africam ſcilicet, *Frediani*, *Dendrophori*, *Chiliarchæ*, *Centonarij*, de quibus *l.* 20. *infr. de Paganis*, Vitutiarij Nemeſiaci, ſignifieri Cantabracij, *l.* 2. *inf. de Collegiatis*. Ex *hac* ſanè *lege* liquet, pro magno id habitum, ad ſocietatem & conſortium Laurentum & ad Decuriæ Herculeæ ſuffragium adſpirare. *Quinta* Ampliatio circa veteranos Officiales, *Clericos* factos. Igitur eos quidem Clericos manere vult, verùm facultatibus ſuis Curſui publico cedere. Ita idem Theodoſius M. Curiales, Clericos factos, facultatibus ſuis cedere voluit: *l.* 104. 115. (quæ eidem Cynegio P. P. inſcribitur) 121. 123. *inf. de Decurionib.* Quod & ipſum iam ante placuerat tùm Valentiniano ſeniori, *l.* 59. *eod. tit. de Decurion.* Valentiniano Iun. *l.* 99. *eod. tit. de Decur.* quò etiam pertinet Ambroſij locus ad Valentinianum Iun. contra Symmachi relationem, & *ep.* 29. Imo & Conſtantio quadantenus, *l.* 49. *eod. tit.* & *l.* 2. *ſup. de Cohortalib.*

¶ *De* ONERE *ſeu* PONDERE *vehiculis & veredis imponendo.*

XLVII. * Iidem AAA. Cynegio pp. ö.

REDÆ mille librarum *onus* imponi debet, carro ſeſcentarum, nec amplius: addito eo, vt aurum ceteræque ſpecies largitionales, non ad libidinem Proſecutorum" vel Suſceptorum", ſed aptis oneri ac ponderi vehiculis deferantur. ¶ Quibus vtique non licebit, ſub capitalis exitij minis, quicquam oneris priuati, ſecus quam Lex † noſtra præſcribit, imponere, neque alios mercede ſubuehendos, veluti propoſitâ licitatione, conducere; exceptis his quos neceſſitas proſecutionis adiunxerit. ¶ Et quoniam * Veredorum quoque cura pari ratione tractanda eſt, ſexaginta libras ſella cum frenis: triginta quinque vero, auerta non tranſeat: eâ condicione, vt ſi quis præſcribta moderaminis Imperatorij libramenta" tranſcenderit, eius ſella in fruſta cedatur, auerta verò fiſci viribus" deputetur." Dat. XV. Kal. Iul. CP. Arcadio A. I. & Bautone CONSS. [385.]

NOTÆ.

* Abſunt priora duo *huius legis* capita à *Cod. Iuſt.*
" *Cynegio* Præfecto Prætorio quatuor aliæ conſtitutiones *hoc titulo* inſcribuntur. De eo plenè in *Proſopogr.*
" De *Proſecutoribus* agitur quoque *lege prox & l.* 40. *ſup. & l.* 18. & eſt infrà, *Titulus* peculiaris *de auri publi proſecutoribus*, *lib.* 12.
" De *Suſceptoribus* eſt infrà, *Titulus lib.* 12.
† *Legem* Theodoſij, quæ hanc præceſſit, nota.
* *Lex* 12. *Cod Iuſt. eod. tit.* hinc deſumpta eſt.
" *Sexaginia itidem* ita *Cod Iuſt.*
" *Iuribus* Cod. Iuſt. malè vid. Gloſſ. Theod. *in* 2. *vires.*
" *Exceptis auri centenariis qua neceſſarium eſt ab Hippocomis in ſolitis ſacculis reportari*: addit *Cod. Iuſt.* vbi *Centenarij* ſunt monetæ genus, de qua alibi; non verò equi ornamenta, vt nonnulli cenſent.

¶ IDEM

¶ IDEM *argumentum*: *cum nonnullis aliis.*

XLVIII. * Iidem AAA. Cynegio pp. ō."

SI aurum ſacrarum largitionum vel argentum ad Comitatum noſtrum deſtinatur, vna reda quingentis auri libris, mille vero argenti: ſi vero priuatarum, auri trecentis, quingentis vero argenti libris *oneretur.* ¶ Sint præterea duo Palatini Proſecutores" ſingularum redarum cum tribus ſeruis, habentes quinquagenarum librarum auertas & ſaga", quibus par erit eos pro itineris neceſſitate muniri, ita vt ſi quid vltra perſcribtum" Noſtræ Serenitatis inuentum fuerit, ad Comitatum noſtrum protinus dirigatur. ¶ Lineæ vel amictoria, quibus hactenus onerari redæ ſolebant, nec" vlterius redis, ſed angariis vel nauibus dirigantur: & ſi alicubi repertæ fuerint huiuſmodi ſpecies, theſauris eius Vrbis, in qua deprehenſæ fuerint, deputentur, per angarias vbi facultas fuerit, deſtinandæ: Reliquæ vero delicatæ veſtes, ſed & linteamen amictorium, noſtrorum vſibus neceſſarium, redis ſub mille librarum ponderatione mittantur. Dat. IV. Non. Mart. CP. Honorio NB. P. & Euodio V. C. CONSS. [386.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" *Cynegio* huic PP. quatuor aliæ *ſuprà* leges inſcribuntur.
" De *Proſecutoribus* iam ad *leg. ſuperior.*
" De *Sagis* his dixi ad *l. 37. ſup.*
" ϰ. Inuerſè *præſcriptum.*
" ϰ. *ne.*

COMMENTARIVS.

DE IVSTO ONERE redarum & carrorum: déque ſpecierum largitionalium tranſmiſſione, proſecutione; tandem, de iuſto veredorum onere ſunt hæ *duæ*, ad eundem Cynegium PP. Theodoſij M. *Conſtitutiones*, quibus definitur, quàntum *Oneris* ſingulis imponi poſſit, ſiue priuati Curſu publico imponantur, ſiue ſpecies largitionales transferantur: deinde de proſecutionis & tranſlationis ordine dictarum ſpecierum. ¶ Ergo *Redæ* mille libras tantùm imponi vult indiſtinctè Theodoſius M. *l. 47. in pr.* pariter vt Conſtantius *l. 8. ſup.* & Valentinianus Sen. *l. 17. 28. 30. ſup.* At *l. 48.* ita diſtinguit: Vel, inquit, aurum & argentum deſtinatur, vel veſtes, & linteamen amictorium Principis vſibus neceſſarium. Hoc poſteriore caſu mille libras imponi vult; at priore caſu, minùs, & quidem ſub hâc ſubdiſtinctione: Vel, inquit, eſt aurum, argentum, ſacrarum largitionum; & tùm vna redâ nonniſi 500. auri libræ, mille verò argenti onerari poſſunt: ſi priuatarum, nonniſi auri trecentæ, quingentæ verò argenti. Quarum diſtinctionum & proportionum quænam ratio ſit, mihi non liquet. Cur, inquàm, ſpecies fiſcales in auro & argento diſtinguantur à veſtibus? cur aurum ipſum ab argento? cur ſacræ largitiones, à priuatis? Niſi quod neceſſe eſt, redas alias aliis maiores fuiſſe: nempe rēdas veſtiarias longè maiores, vt & argentarias, quàm aurarias: item ſacrarum largitionum redas maiores, quàm priuatianas. Et ſic in triplici diſcrimine, ſi pondus ſpectes, fuêre *redæ*. 1. Mille librarum, putà communes, itémque argentariæ ſacræ & veſtiariæ. 2. Quingentarum, aurariæ ſacræ, & argentariæ priuatæ. 3. Trecentarum, aurariæ priuatæ. Et hæc quidem de onere Redarum. *Carro* verò nonniſi ſexcentas libras imponi vult Theodoſius M. *l. 47.* Carrus igitur redâ minor fuit, tertia paulò plus parte. Et hæc quidem de primo capite *harum legum.*

Secundò ſpeciatim & diſtinctè agitur de *ſpecierum largitionalium tranſmiſſione per Curſum publicum*; quomodo ſcilicet ea facienda ſit, ſpecierum inquam largitionalium, quæ duum generum fuerunt; vel ſacrarum inquam largitionum, vel priuatarum; vt cæteroquin aliæ ſacræ largitiones earúmque Comites fuêre, aliæ priuatæ earúmque Comites & Palatini ſi materiam ſpectes, ſpecies quoque diuerſæ fuerunt: veluti aurum, argentum, veſtes. De Auro, ſuo *titulo inf. de auri publici proſecutorib.* de Argento, ſuo quoque *titulo infr. de Argenti pretio quod theſauris infertur.* De Veſtibus ſuis quoque *Titulis, inf. lib. 10. & tit. de milit. veſte, ſup.* Ergò quatuor circa harum ſpecierum tranſmiſſionem (præter ponderis & oneris definitionem de quâ *ſup.*) medio Curſus publici conſtituit *his duabus legibus* Theodoſius M.

Primò vetat quicquam ponderis priuati ſeu extranei, ſiue in rebus ſiue in perſonis ſuperimponi vehiculis ſpecies publicas transferentibus. Quod & ipſum Arcadius poſteà, vetuit circa naues ſpecies fiſcales transferentes, *l. vn. infr. ne quid oneri publ. imponatur*, vbi dicam plura (pariter vti vetitum in horreis fiſcalibus alia frumenta conſtitui, *l. 16. infr. de ſuſceptorib.*) Et quidem id *hâc l.* vetat Theodoſius ſub pœnâ capitali: quomodo *d. l.* illud prohibetur ſub pœna coërcitionis publicæ.

Secundo duos Palatinos (de quibus *ſuo titulo, ſup. de Palatinis ſacrar. largit.*) vnius redæ auri vel argenti proſecutores eſſe vult. Proſecutores inquam, non Curſus publici, vt Vir Doctus prodidit, verùm auri & argenti quod rhedis ſubvehebatur; eóſque cum *tribus ſeruis.* Sanè & Iulianus eiuſque exemplo Valentinianus Senior, *l. 18. & 20. ſup.* proſecutores, ſeu cuſtodes ſpecierum, nonniſi duos, aut ad ſummum tres vehi voluit ſingulis redis, de quo ad eas *leges.* Alioqnin trium ſeruorum numerus & aliàs velut ſufficiens notatus. Vt omittam alia: in hoc ipſo de curſu publico argumento Conſtantinus M. apud Euſebium *lib. 10. hiſtor. Eccl.*

¶ *De* M O D O *curſus publici quatuor militarium virorum qui Principis, publiciſque miſsionibus patebant.*

XLIX. * Iidem AAA. Cæſario Magiſtro Officiorum.

HI qui prouinciis præſunt, inſpectis euectionibus ex quâcunque parte venientium, ad vehiculorum vicem, Comites quatuor veredos cum parhippo; Tribunos militum, ternos mouere permittant; ceteros Domeſticos Protectores & Agentes in rebus, binis vti tantummodò patiantur. Dat. III. Non. Septemb. Valentiæ, Timaſio & Promoto CONSS. [389.]

N O T Æ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

" *Cæſarius* hic ille Magiſter Officiorum eſt, qui à Theodoſio M. *huius leg.* Auctore miſſus Antiochiam, vnà cum Hellebicho Magiſtro militum, (cui inſcribitur *lex 1. inf. de calumniatoribus*) ad diſquiſitionem ſtatuarum euerſarum: quod docet Theodoretus *lib. 5. cap. 19.* cuius etiam meminit Chryſoſtomus *ἀνδριάντων ιζ p. 574.* Et ad quem ipſum *Καισάριον μάγιστρον Cæſarium Magiſtrum* de hac ipſa re eſt oratio 20. Libanij *p. 515.*

" *Magiſtro officiorum* cur hæc *lex* inſcribatur, Mox dicam.

" *Iudices*, ſeu Rectores prouinciarum.

' Tuis, Magiſtri officiorum.

" Hinc Tribonianus mutuatus videtur illa *ex vtraque parte*. in *l. 8. C h. t.* quæ malè interpretatur etiam Cuiacius pro *ex vtraque parte manſionum*, quod quid ſit mihi liquere non poteſt.

" Comites rei militaris.

" De *Parhippo* dixi ſemel *ad l. 29. ſup.*

" De *Domeſticis* Protectoribus *ſuo tit. ſup. lib. 6.*

" De *Agentibus in rebus*, vide, *ſuo tit. lib. 6.*

" In itinere, quod Valentiniano & Theodoſio fuit inter Romam & Forum Flaminij, fuerit oportet hæc *Valentia*: vidè *Chronol.*

C O M M E N T A R I V S.

MODVM Euectionibus ſeu Curſus publici vſurpationi ponit *hâc l.* Theodoſius M. quæ ideo Magiſtro officiorum inſcribitur, quod hic Euectiones dabat, quod oſtendit *lex 8. 9. 22. 35. ſup. h. t.* Ac nominatim, quatuor militarium hominum generibus qui pro Reipubl. neceſſitatibus iter agebant, quique omnes miſſionibus Principis parebant: putà 1. *Comites* minores ſcilicet ſeu inferiores, qui ad tuendum limitem deſtinabantur, (de quibus *ſuo titulo, lib. 6. de Comitibus rei militar* & Tit. *ne comitibus & Tribunis lauacra præſtentur*:) 2. *Tribuni* militum, 3. *Domeſtici* Protectores, vt docet quoque *lex 27. ſup. de erogat. milit. annon.* Ammianus Marcellinus *lib. 15. pag. 39.* 4. *Agentes* in rebus qui propriè in id conſtituti erant, vt miſſionibus Principis parerent: de quo *ſuo titulo.* Ergo his omnibus *ex quacunque parte venientibus* vt *hâc l.* dicitur, quamlibet ex Reipublicæ vſu, & Principis iuſſu properantibus, modum *hâc leg.* præſtituit Theodoſius M. & quamlibet alius aut maior modus Euectione contineretur, vſurpari ab his voluit, negotio eius rei dato Iudicibus, per quorum prouincias ij currerent.

¶ Primum igitur cùm his vehicularis curſus hactenus pateret & indulgeretur, non amplius vehiculis eos iter agere vult διὰ ὀχημάτων, verum *ad vehiculorum vicem*, ſeu loco vehiculorum: veredis tantùm ad maiorem videlicet celeritatem.

¶ Secundò, ne nimio etiam & delicato proſuſóque numero curſum publicum vexarent, certum veredorum numerum quibuſque præfigit, pro loco & gradu cuiuſque 1. *Comitibus* ſcilicet, qui primo loco inter hos erant, quatuor veredos mouere permittit, & parhippum præterea (Auertæ ſcilicet, ferendæ) de quo parhippo dixi plenè ad *l. 14. ſup.* 2. *Tribuno* verò militum tres 3 *Domeſticis* Protectoribus, & *Agentibus* in rebus duos.

¶ Et ſic quod hîc obſeruandum, vni tantum ex his parhippum ſeu auertarium cúmque vnicum putà Comiti indulget: non etiam Domeſticis Protectoribus & Agentibus; cuius parhippi concedendi deparci admodum fuêre Principes, ſarcinis mulos curſui publico deſtinatos ob publicos neceſſitates grauare nolentes: de quo dixi *ad l. 14. 27. 29. ſup.* ¶ Item obſeruandum, & Agentibus quoque in rebus certum veredorum numerum & ſtatum hîc præfigi, & quidem binorum, pariter vt iam antea Curioſis qui ex Agentibus in rebus ſumebantur, binorum tantùm veredorum copiam idem Theodoſius M. patere voluit, *l. 6. ſup. de Curioſis*, cùm antea præberentur pro arbitrio neceſſitatis habitâ ratione, vt docet *lex 9. 14. ſup.* Ita quoque idem Theodoſius Vicario, nonniſi 30. aſinos, veredos decem, mouere permiſit, *l. 38. ſup.*

¶ *De* H I P P O C O M I S *ſua ſaga ab iis qui Curſu publico vtuntur, adimantur.*

L. * Iidem AAA. PP. O.

NON patimur, hippocomos per eos qui veredis vterentur indignâ ſpoliatione vexari, ſiquidem nonnullis veredarij ſaga eorundem dicantur auferre. Quo-

¶ Comitibus *rei militaris* Evectionum *faciendarum ius denegatur.*

LII. *Iidem" AAA. Rufino PP. O."

Faciendarum euectionum licentiam, in excidium publici curſus, à Comitibus Ægyptiaci limitis vſurpatam Sublimis Magnitudo tua auctoritate huius legis inhibebit. Dat. VII. Kalend. April. CP. DN. Theodoſio A. III. & Abundantio V. C. CONSS. [393.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" Imò *Imppp. Theodoſius, Arcadius, & Honorius.* vide Chronol.
" *Rufinus* PP. Orientis ſcilicet ſub Theodoſio M. vid. *Proſopogr.*

COMMENTARIVS.

Evectionum faciendarum ius Comitibus limitum, ſeu rei militaris, ac nominatim in ſpecie *huius leg.* Comiti limitis Ægyptiaci, quod is hâc tempeſtate vſurpauerat, adimit Theodoſius M. Nam neque Illuſtribus Magiſtris militum id ius competere voluit idem *l.* 43. eiuſque exemplo Arcadius filius eius, *l.* 56. *inf.* quorũ alioquin potior, imò ſumma poteſtas erat inter Iudices ſeu Poteſtates militares, vtpote Illuſtres; at Comites, inferiores, & Spectabiles. Denique Præfectis Prætorio id ius ſolis competiit, vt tot aliæ *leges* oſtendunt: imò & ex *huius leg.* inſcriptione colligitur. De Comite limitis Ægyptiaci, videnda *Notitia Imperij.*

¶ Subtractioni & Superductioni *animalium curſus publici occurritur.*

LIII. *Impp. Arcadius & Honorius AA. Dextro PP. O."

Quia comperimus, quoſdam animalia publica" ſubtraxiſſe, ea, per inquiſitionem Mulionum & Mancipum, volumus redhiberi, atque ideò per Muliones & Mancipes, niſi animalia perducta" fuerint, diligenti inquiſitioni & plenæ cognitioni locus non negetur; & cùm manifeſtâ ratione deprehenderit" inlicitâ vſurpatione curſum publicum fuiſſe vexatum, in quadruplum ſuperductorum animalium pretium inferri cenſemus. ¶ Et, ne idem etiam in futurum admittatur, præcipimus, Vt ſi * qui vel per" vnam mutationem" veredum mulámve" aut bouem" ſuperducendum eſſe crediderit, memoratam fiſci viribus multam inferat. Dat. XV. Kal. April. Mediolano, Olybrio & Probino CONSS. [395.]

NOTÆ.

* Abeſt maxima pars *huius legis* à *Cod. Iuſtin.*
" Italiæ, vt docet *lex* 2. *inf. de indulg. debit.* Cui & aliæ plures *leges* inſcribuntur: etiam *prox lex* 54. *inf* De eódem Hieronymus *Apol. adu. Rufinum*: *Ante annos fermè decem cum Dexter amicus meus, qui Præfecturam adminiſtrauit Prætorij me rogaſſet, vt Authorem noſtræ Religionis Iudicem ei texerem.* &c. Denique hic Dexter eſt, cui Hieronymus ſuum Opus *de Viris Illuſtribus* inſcribit quod ad 15. Theodoſij M. annum perduxit, id eſt, vſque ad A D 392.
" Curſus publici.
" Pro *reducta.*
" Vel ἀπὸ τοῦ κοινοῦ, quod hîc abeſt, repetendum *Magnitudo tua*, vel tale quid: vel (quod malo) *deprehenderit inquiſitio & cognitio* ſcilicet.
* *Lex* 15 *Cod Iuſt. eod. tit.* hinc deſumpta eſt.
" *Pro vnâ mutatione*, Cod. Iuſt.
" De *Mutationibus* vid & *l.* 34. 36. *ſup. l.* 58. *inf.* dixi *ad l.*
" *Mulamvè aut bouem*, abſunt à *Cod. Iuſt.* De mula in curſu publico, vide & *l.* 8. *ſup.*
" De *bubus* in curſu publico conſtitutis, vide & *l.* 1. 11. *ſup.*

COMMENTARIVS.

Honorii Imperatoris conſtitutiones decem ſequuntur de Curſu publico, putà *lex* 53. 54. 55. 58. 59. 60. 61. 63. 64. 65. *h. t.* ex quibus apparet, quantopere tum collapſus fuerit Curſus publicus, & quam validis remediis eum *Honorius* erigere ſategerit: ſequentibus, inquam, definitis: videlicet qui Euectiones facere poſſent, vel non; *l.* 60. qui Curſum publicum vſurpare, *l.* 54. 55. Mancipibus item ſingulis in ſtationibus cõlocatis, *l.* 65. Mulionũ abductioni occurrẽs *l.* 58. vt & ſubtractioni & ſuperductioni animalium,

malium, *l.*53. itemque parauer edorum & parangariarum exactioni, *l.*59.63. Animalium denique pabulo conſulens, *l.*69. Sed & prouincialium ſecuritati, ne ſcilicet obtentu curſus publici attererentur *l.*64. ¶ SVBTRACTIONI igitur & *ſuperductioni* animalium publicorum occurrit *hâc l.* 55. Honorius Imp. quod videl. didiciſſet ab his qui Curſu publico vterentur ſubtractos. Idcóque eam in rem inquiri diligenter iubet: Mulionibus videl. & Mancipibus quos cura curſus publici & animalium reſpiciebat, inquiſitis: ei verò qui ſubtraxiſſet Quadrupli pœnâ indictâ: Quæ quidem Quadrupli pœna hîc notanda eſt. Cæterùm eo fine quoque ne animalia ſubtrahantur, pœnam comminatur eandem, vel per vnam mutationem animalia ſuperducenti, id eſt, vltrà ducenti: nam hîc nugas agunt Interpretes. Iuliani Imperatoris conſtitutione capitalis pœna ei rei impoſita fuerat, *l.* 14. *ſup.* centum ſolidorum pro ſingulis veredis vſurpatis pœnam impoſuit Theodoricus Rex apud Caſſiodorum 4. *var.*47. De eo qui equo vlteriore cliuo vectus fuerat, quàm quo ei commodatus fuerat, furti damnato, vid. Valer. Max. *lib.*8.*c.*2. §. *vlt.* ¶ Tandem vt hîc ſuperducere vel per vnam mutationem non licet, ita & vetitum excurrere, ſeu excedere ad quingentos paſſus, *l.*25. *ſup.*

¶ INLVSTRIBVS *quoque Viris, Euectionum & Curſus publici vſurpandi ius, duobus caſibus exceptis, adimitur.*

LIV. * Iidem AA. Dextro″ PP. ô.

MEMINIMVS, euectiones Inluſtribus viris, honori potiùs quam vſui, detuliſſe. † Ne igitur curſus publicus pereat″, hâc lege ſancimus, Ne quis ſibi deinceps curſum publicum priuatus″ vſurpet, niſi cùm aut nobis″ euocatur, aut à Clementiæ Noſtræ veneratione diſcedit. Si quis ergo poſthac contra vetitum ſibi curſum publicum inlicita temeritate præſumpſerit, motum″ in ſe Noſtræ Manſuetudinis excitabit. & cetera. Dat. VI. Kal. Mai, Med. Olybrio & Probino CONSS. [395.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

″ *Dextro* huic PP. Italiæ inſcribitur quoque *lex ſuperior*, vbi de eo dixi.

″ Nos ſcilicet. Hoc verò indultum non extat.

″ *Pereat*, id eſt vexetur.

″ *Priuatus* Principi hîc opponitur: & ſic priuatus omnis alius ab Imperatore: quo ſenſu priuati vox accipienda *l.* 1. *inf. de expenſis ludorum. l.* 3. *ſup de metatis*, *l.* 5. *inf. de operib. publ.* Alio ſenſu, priuatus *l.* 44 *ſup.* Sic apud Libanium *fine orat.* κ῀ τ̃ εἰσιόντων: ἐσὶ δὲ ἰδιώτης ὁ μικρὸν ἄρχων, εἰ τῷ λοιπῷ ἐν πολλαῖς ἀρχαῖς γεγένηται.

″ *Al. à nobis.*

″ *Motus*: de hâc voce vide *Gloſſ.* & Fornerium 3. *Quotid.* 3.

COMMENTARIVS.

PRIVATIS omnibus, etiam ILLVSTRIBVS, Euectionum, ſeu Curſus publici, authoritate iuréque ſuo, vſurpandi poteſtatem adimit *hâc l.* Honorius Imp. etiam Illuſtribus, inquam, veluti Præfectis vrbi: quod diſertè cauet Honorius *l.* 55. *prox.* cùm tamen paulo antè Illuſtribus Viris id delatum [ab eo] fuiſſet: & quidem honoris causâ: honori eorum potiùs quàm vſui, vt ita ſcilicet qui primam dignitatem inter omnes alias obtinerent, hoc illuſtri προνομίῳ gauderent. Verùm id vti dixi *hâc l.* reuocat Honorius, Illuſtribus viris ad communem modum cæterorum priuatorum reuocatis: Duobus tantùm caſibus exceptis, quibus iſtis Curſus publici vſurpandi ius dat: nempe cum à Principe euocantur, vel ab eo recedunt: Ergo euocatis tantum in itu & reditu. Quare hinc patet, eo ipſo quod quis euocatus ſeu excitus à Principe eſſet, ei Curſus publici copiam patuiſſe: quò pertinet quoque quod Sidonius Apollinaris poſtea ſcripſit *lib.* 1. *ep.* 5. *Egreſſo vrbi curſus publicus fuit vtpote ſacris apicibus accito.* Nam vt maximè Sidonius Illuſtris, at olim moris erat, vt quos ad ſe Principes accirent, Euectionem illis nominatim concederent. Quod docent literæ Conſtantij Aug. Athanaſium euocantis apud Theodoretum *lib.* 2. aliáque eiuſdem decreta Epiſcopos ad Synodos conuocantia, vt ex Seuero Sulpitio *lib.* 2. & Ammiano Marcellino *lib.* 21. *extremo* liquet: & Iuliani *ep. ad Euſtochium ep.* 20. & ad *Ælium ep.* 32. quorum verba retuli *ad l.* 14. *ſup.*

¶ His ergo exceptis & Illuſtribus priuatis penitus vſurpandi curſus publici poteſtatem adimit Honorius: priuatis inquam, vt eò redeam: at non & Corporum legatis. Semper enim licuit, & populi Romani & Gentilium & prouincialium & Senatus Romani Legatis ad Principem proficiſcentibus, vel ab eo recedentibus, Curſu publico vti: de quo ſemel dixi *ad l.* 32. *ſup.* quam *legem* Tribonianus in alium omnino ſenſum detorſit interpolatione ſuâ *l.* 6. *Cod. eod. tit.* Sanè de Legatis Gentilium fidem facit *lex* 57. *infr. h. t.* & *l.* 9. *ſup. de re militari*: de Legatis Prouincialium *d. l.* 32. *ſup.* & *l.* 6. 9. *inf. de Legatis.* ¶ Et ita quidem hæc *lex* accipienda eſt, de Iure vſurpandi curſus publici in vſus ſuos, vt apertiſſimè verba eius indicant; non de iure faciendæ Euectionis, vt putauit Iuretus, *in ep.* 105. *lib.* 7. *ep. Symmachi.*

¶ PRÆFECTO

¶ Præfecto Vrbis *quoque vſurpandi Curſus publici ius denegatur.*

LV.* Iidem AA. Florentino P.V."

Duorum veredorum euectiones te præſumpſiſſe propriâ Relatione" ſignaſti: Cuius facti veniam indulgemus, ſed nihil tale poſthac nec vſurpari volumus, nec licere. Dat. XII. Kalend. Mart. Medioiani, Arcadio IV. & Honorio III. AA. CONSS. [396.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

" *Florentino* huic P.V, plures aliæ conſtitutiones inſcribuntur A. 395. 396. 397. de hoc accipio *ep.* 21. *lib.* 4. Symmachi. Hic idem eſt ad quem Symmachus ſcribit *lib.* 4. *ep.* 50 51. 52. 53. 54. 55. è quarum numero *epiſtola* 52 & 54. Præfecturam eius Vrbis indicant ſatis apertè.

" *Relationum* huiuſmodi Præfecti Vrbis Symmachi plenus eius eſt *liber decimus*.

COMMENTARIVS.

Præfecto vrbis Romæ Euectionum vſurpandarum ius denegat *hac l.* Honorius Imp. indulgentiâ tantùm præteritæ vſurpationis Florentino P. V. (cui hæc *lex* inſcribitur, quique duorum veredorum Euectiones præſumpſerat, quod ex ipſiuſmet relatione didicerat Honorius) factâ.

¶ Porrò videri poſſit hæc *lex* obſcurior eſſe, duplicémque ſenſum admittere: vel enim accipienda videatur de iure Euectionum *aliis* faciendarum, quaſi id conſtituatur, nòn poſſe Præfectum Vrbis aliis Curſus publici copiam facere, de quo ſanè Præfecti vrbis iure limitato, fuit Valentiniani Sen. *lex* 19. *ſup.* vel certè de iure Euectionum ſibi faciendarum, ſeu Curſus publici, (qua formula etiam vtitur *lex* 56. *prox.*) hoc ſenſu; non poſſe Præfectum Vrbi curſum publicum ſibi inque vſus ſuos vſurpare. Quod poſtremum & verba ipſa legis ingerunt, & aliâ quoque ratione, malo: Nempè enim idem Honorius priuatis omnibus, quamlibet Illuſtribus, curſus publici vſurpandi poteſtatem iam anteà denegauerat, *proximâ l.* 54. *ſup.* Quo in Illuſtrium cenſu cum eſſet quoque Præfectus vrbis, & Magiſter militum, & his id denegandum putauit Honorius, *h. l.* & Arcadius *l.* 56. *prox.* Et ſic Illuſtres illæ Poteſtates hàc parte eodem iure cenſentur, quo ordinariæ: de quo adhuc ad *d. leg.*

¶ Magiſtri *quoque militum ſine Euectione Curſum publicum vſurpare non poſſunt.*

LVI.* Iidem AA. Simplicio" Magiſtro militum.

Sufficiunt Iudicum" poteſtatibus euectiones, quas à Noſtrâ Serenitate vel" Sede Inluſtrium Præfectorum", neceſſitatibus publicis accipiunt ſeruituras. Inſignis" igitur Auctoritas tua ſtatutis Noſtræ Clementiæ ſibi faciendarum euectionum vſurpatam licentiam, negatam fuiſſe cognoſcat. *Tunc* namque *metu preceptum cuſtodire oportet Iudices inferiores, cùm cognouerint à potioribus cuſtodiri.* Si verò poſthàc eadem culpa permanſerit, in Officium Auctoritatis Tuæ graui ſupplicio vindicabitur. Dat. XV. Kal. Ian. CP. Arcadio IV. & Honorio III. AA. CONSS. [396.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Concordat *lex* 43. *ſup.*

" *Simplicio* huic Magiſtro militum inſcribitur præterea hoc ipſo anno *lex* 28. *ſup. de Prætoribus*: & biennio pòſt: *lex* 3. *ſup. de paſcuis*. Ad eundem extat Syneſij *ep.* 24 28. 130. ex quâ proſtremâ de Magiſteriâ militum Simplicij huius conjecturam facere facilè licet.

" *Iudicum*, id eſt, quorumcunque Magiſtratuum, ac nominatim Rectorum prouinciarum.

" Nempe ab his duobus, Principe, & Præfecto Prætorio, Euectiones proficiſcebantur: *vide l.* 4. 9. 12. 14. 35. 40. *ſup.*

" Prætorio: *Præfecti Inluſtres*, pro Præfectis Prætorio.

" Eadem formula & compellatio, *d. l.* 3. *ſup. de paſcuis*. Mox *ſine leg. Auctoritas Tua*, ſimpliciter.

COMMENTARIVS.

Arcadii quatuor Conſtitutiones ſequuntur de Curſu publico: nempè *lex* 56. 57. 62. 66. *ſeu vlt.* omnes verò in vno hoc argumento occupatæ, *Quinam* Euectiones *aliis*, vel *ſibi* facere poſſint? *ſibi facere Euectiones*, id eſt, iure ſuo citra Euectionem & Diploma Curſum publicum vſurpare: *Aliis & ſibi facere Euectiones*, in Notitiâ Imperij, eſt *emittere*: de quo v. dicta ad *l.* 9. *ſup.* Magiſtris igitur quoque militum, etſi Illuſtribus, etſi ſummâ poteſtate præditi, Euectionum ſibi

ſibi vel aliis faciendarum ius *hâc l.* adimitur ab Arcadio, pariter vt à Theodoſio M. patre eius, *l.42. ſup.* vbi dicta ſufficiant.

¶ Hic tantum notetur, quod additur de fructu huius interdictionis: nempè tanto patientiùs cariturus, tantóque faciliùs ab Euectionibus vſurpandis abſtenturos inferiores Iudices, cùm cognouerint à potioribus & maioribus abſtineri. *Exempla ſcilicet potiorum, inferioribus pro lege ſunt.* Cui ſimilis ſententia, *d. lege 43. ſup.* vt eam reſtituo; quam alioquin in ſententiam plura apud alios Auctores occurrunt, quæ hîc non cumulo. ¶ Tandem ex *h. l. & l. 3. ſup. de paſcuis, & l. 28. ſup. de Prætoribus & Quæſtoribus* (quæ omnes Simplicio huic Magiſtro militum inſcribuntur, pariter vt tres Syneſij *epiſtolæ*, putà 24. 28. 130. cuiuſque meminit *ep. 134.*) vt & ex *leg. prox. 57. & l. 16. 17. ſup. de re milit.* apparet, Arcadium militibus & militaribus Magiſtratibus Ducibus, ipſique etiam Simplicio Magiſtro militum, hac tempeſtate nimis plus laſciuientibus fibulam impoſitam iuiſſe. De quorum Militum hac tempeſtate laſciuia, alibi.

¶ DVCIBVS *Euectionum faciendarum, vel vſurpandarum ius denegatur.* LEGATIS *Gentilium ad Principem ſolis Curſus publici facultas tribuitur.*

LVII.* Iidem AA. Remiſtheo" Duci Armeniæ."

REPETITA † lege ſancimus, ne Experientiæ Tuæ poſthac prorſus ſit licentia aut euectiones facere, aut ſine euectionibus noſtris facultatem curſus publici vindicare. Cuius rei temeritatem ſi poſthac Laudabilitas Tua crediderit eſſe repetendam, ſcias à te x. lib. auri, x. etiam ab Officio quod tuis iuſſionibus obſecundat protinus exigenda; his* tantummodò vtendi curſus publici facultate" conceſſa, qui Legati de diuerſis generibus" ad Noſtram Clementiam properare feſtinant. Dat. v. Kal. Mart. CP. Cæſario & Attico CONSS. [397.]

NOTÆ.

* Abeſt potiſſima pars *huius leg.* à *Cod Iuſtin.*
" *Remiſtheo* huic Duci Armeniæ inſcribitur quoque anno ſuperiore 396. *lex 15. ſup. de re milit.*
" De *Duce Armeniæ* vide *Notitiam.*
† Prior *lex* non extat.
* *Lex 16 Cod. h. t.* hinc deſumpta eſt.
" *Facultas conceſſa eſt* C. Iuſt.
" *Gentibus*: C. Iuſt. meliùs.

COMMENTARIVS.

DVCIBVS (ac nominatim *Duci Armeniæ*, in ſpecie *huius l.*) & Euectionis faciendæ, & ſine euectione Curſus publici vſurpandi, poteſtatem adimit Arcadius, *hâc l.* pariter vt poſterius iſtud *l. vlt. inf.* Idque poſt anteriorem aliam iam hâc de re à ſe latam. Pariter vt prius illud Comitibus limitum, veluti Ægyptiaci limitis, Euectionum inquam faciendarum facultatem Theodoſius M. ademit, *l. 52. ſup.* Priuatorum denique (quamlibet Ducum) iuri Curſum publicum patêre noluit Arcadius per Armeniam nominatim: Quomodo & ſuperiore anno per eandem Armeniam, militem priuatorum obſequiis vacare vetuit *l. 15. ſup. de re milit.* quæ eidem Remiſtheo Duci Armeniæ inſcribitur. Quæ *Armenia* hoc tempore ab Hunnis infeſtabatur, teſte Socrate, *lib. 6. cap. 1.* & Sozomeno, *lib. 8. c. 1* de quo ad *d. l. 15.* Ergo Arcadius Curſum publicum per Armeniam conſtitutum vſurpari niſi ſuâ Principis authoritate noluit: ſolis LEGATIS Gentium Armeniæ vicinarum ad Imp. properantibus exceptis. Nempe Legatis gentium, ad Principem ſeu Imp. Romanum feſtinantibus curſus publicus patuit; quod præter hanc *leg.* docet quoque *lex 9. ſup. de re milit.* Idque etiam aliquando expreſsè pacis conditionib. comprehenſum inter Gentiles & Romanos: veluti inter Perſas & Iuſtinianum, teſte Menandro in *Eclogis Legationum p. 117.* ὡς ἂν οἱ. πρέσβεις καὶ οἱ ταχυτῆτι χρώμενοι τῶν δημοσίων ἵππων πρὸς τὰς ἐπαγγελίας ὁ μὲν ἐς τὸ Ῥωμαίων, ὁ δ' ἐς τὰ Περσῶν ἤδη ἀφικνούμενοι, κατὰ ταύτην τὴν ἀξίαν καὶ τὸ προσῆκον ἕκαστοι τιμηθεῖεν, καὶ τῆς δεούσης τεύξονται ἐπιμελείας. Quod & ipſum datum Legatis Populi Romani Senatus aut prouincialibus, *l. 32. ſup. h. t. l. 6. 9. inf. de Legatis.*

¶ Gentes porrò Armeniæ vicinæ, de quibus *hâc l.* Arcadius ſentit, ſunt Sophane & ſimiles, de quibus ad *l. vlt. inf. de auro Coronario*, quæ tandem in Armeniæ quartæ prouinciam conceſſerunt. Itémque Colchi, Iberi, Albani, Perſæ. ¶ Ex his iam patet, errare Virum doctum, qui iſtud de Legatis accipiebat, qui ex diuerſis Imperij prouinciis ad Imperatorem mittebantur: etſi aliàs verum ſit, & his quoque publicum Curſum patuiſſe: vt probat *lex 32. ſup. & 69. inf. de Legatis.* Nempè Legati de diuerſis Gentibus, ſunt hîc de diuerſis Gentibus (quam vocem ſubſtituit Tribonianus in *l. 16. c. h. t.* hinc deſumpta) non ſubditis ſcilicet, vt rectè Ioannes de Platea obſeruat.

¶ De

¶ *De* MVLIONIBVS *curſus publici non ſubtrahendis aut liberandis.*

LVIII. * Iidem AA. Vincentio PP. ô."

SI quis mulionem, mutationibus" deputatum, vel ſollicitatione vel receptione, ſubtraxerit, per ſingula capita humana, x. libras argenti inferre cogatur. Et, ne ſollicitatoribus & occultatoribus ſit vllum in aliquâ excuſatione perfugium, nec mutari quemquam per compenſationis ſimulationem, vel abſolui, ſub ætatis aut debilitatis alicuius obtentu, licebit: Ideóque Iudex, qui ſibi hoc vindicauerit, vt ſeruum publicum liberet, vnam lib. auri per homines ſingulos, Officium quoque eius, ſi legem ſupprimendo conſenſerit, ſimili pœna multetur. Hæc in futurum Manſuetudo noſtra conſtituit. ¶ In præteritum autem hoc ſtatuiſſe ſufficiat, vt ſi muliones publici reperti fuerint, licet ſenes aut debiles, cum vxoribus ſuis & omni peculio atque agnatione retrahantur: & cetera. Dat. XII." Kal. Mar. Med. Honorio A. IV. & Eutychiano CONSS. [398.]

NOTÆ.

* *Lex 17. Cod Iuſt. hoc tit.* hinc deſumpta eſt. Iungendaque ei *lex vn. ſup. de Burgariis*,
" *Vincentius* ſub Honorio Impp. PP. & quidem Galliarum, vt *ad d. l. vn.* probaui: & illa ipſa *lex vn.* probat: & dicam adhuc *ad l. 61 inf.* prolixiùs ex Symmacho & Sulpitio Seuero.
" XI. *d. l. vn.*
" De Mutationibus vid. & *l. 34. 36. 53. ſup.*

COMMENTARIVS.

IN MVLIONVM (de quibus agitur inſuper *l. 10. 14. in fin. 31. 34. 53. ſup. h. t.* qui & *hippocomi* dicti, de quibus *l. 37. 50. ſup.*) ſollicitatores & receptatores, per *Hiſpanias* nominatim, eſt hæc Honorij Imp. conſtitutio: Quæ pars eſt prolixioris Honorianæ conſtitutionis, datæ ad Vincentium P. P. Galliarum, vnde deſumpta eſt quoque *lex vn. ſup. de Burgariis.* quæ huic noſtræ coaſſanda venit, imò ſubiicienda: denique quæ & argumento prorſus *huic* reſpondet. Nempe vt hâc *legis* parte in futurum. *Mulionum* ſollicitatoribus & receptatoribus decem librarum argenti pœna per ſingula capita humana, id eſt, vt mox ſubiicitur, *per homines ſingulos*, ſollicitata vel receptata imponitur, ita & (quod *lex* illa diſertè dicit) in *Burgariis* eadem obſeruari vult Honorius, quæ de *Mulionibus* lex hæc, ſeu hoc caput *legis* præcipit; putà vt ij quoque qui intra Hiſpanias, vel in quibuſcunque locis auſi fuerint Burgarios vel ſollicitare, vel receptare, eodem modo teneantur: ſimiliterque eos qui publicis veſtibus deputatos, (id eſt, Gynæciarios) ſollicitauerint, vel receperint, pœna cohibeat. Et hæc quidem in futurum. In præteritum enim ſatis habet Honorius *hâc l.* Muliones publicos repertos apud priuatos, quamlibet ſenes aut debiles retrahere, tum vxoribus ſuis & omni peculio & agnatione; id eſt, filiis. Quod & ipſum de Burgariis & Gynæciariis cauetur, *fine dict. l. vnica.*

¶ Vt autem prætextum omnem ſollicitatoribus, & occultatoribus adimat Honorius, occurrit *hâc l.* colluſioni cuidam inter Iudices ſeu Rectores, & priuatos: Nempe Iudices ſimulabant ſeſe muliones abſoluere ſub ætatis aut debilitatis obtentu, vel etiam permutare ſeſe fingebant *per compenſationis ſimulationem*, ait lex, (*permutatio* ſcilicet eſt compenſationis ſpecies quædam) Igitur & abſolui & permutari vetat ſub pœnâ vnius libræ tùm Iudicibus tùm Officio eius impoſitæ, in ſingulos homines, ſeu Muliones. Ergo ne mutari quidem aut abſolui Muliones voluit Honorius. ¶ Tandem obſeruo extare quoque ad eundem Vincentium P.P. Galliarum *ep. Symmachi 23. lib. 9.* vbi de Equorum Tractoriis agitur.

¶ *De* PARAVEREDIS *&* PARANGARIIS *non vſurpandis, niſi duobus concurrentibus.*

LIX. * Iidem AA. Meſſalæ PP. ô."

SI quiſpiam parauaredum aut parangariam, non oſtenſâ euectione, quæ tamen pro publica facta ſit neceſſitate, præſumpſerit, periculo Curatoris", ſiue Defenſoris" & Principalium" ciuitatum, ad Ordinarium Iudicem dirigatur, ſingulas libras auri per ſingulos parauaredos vel parangarias fiſci viribus illaturus. Quâ in parte ſi Rector prouinciæ, atque Officium eius colludium præbere voluerit, duplum ex ſuis bonis nouerit exigendum. Dat. XV. Kal. Decemb. Stilichone & Auriliano CONSS. [400.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungendáque *huic* proculdubio *lex prox. inf.*
" Italiæ.
" De Curatoribus.
" De defenſoribus ciuitatum fuit *ſup. titulus, lib. 1.*
" De Principalibus dixi ad *tit. de Decurion.*

COMMENTARIVS.

De Paraveredorvm (de quibus agitur, & *l. 3 6. 7. 15. 16. ſup. l. 63. 64. inf. h. t.* & Parangariarvm (de quibus agitur *& Rubr. huius tit. & l. 15. ſup. l. 63. infr.*) exactione, eſt hæc Honorij Imp. Conſtitutio; quando videlicet ex exigi poſſint, & quibus concurrentibus. Ne alioquin prouincialium fortunæ hâc ratione attererentur. In via quippe militari vbi Curſus fiſcalis poſitus non erat, parangariæ & parauerdi exigebantur, in via ſcilicet militari, de quo ad *l. 3. 15. ſup.* Ergo propriâ cuiuſquam ſeu priuatâ auctoritate, quicunque is ſit, vel in priuatos vſus, parauerdos & parangarias vſurpari vetat *hâc l.* Honorius: pariter vti idem *l. 63. inf.* (vbi plura) contrà Euectionem, id eſt, horum poteſtatem, in id ſpeciatim à Principe vel Magiſtro Officiorum aut Præfecto Prætorio (nam hi Euectiones ſeu curſus publici licentiam dabant) dari voluit, & citra Euectionem vſurpari vetat: Secundò, hanc parauerdorum & parangariarum Euectionem ſeu licentiam nonniſi pro publicâ neceſſitate dari vult, pariter vt *d. l. 63. inf.* vbi plura. Non igitur in priuatos vſus, veluti ſpecie transferendorum marmorum ad cultus otioſos ædiū, vel delicioſas & delicatas peregrinationes: quod & ipſum diſertè cauetur Iuliani *l. 15. ſup.*

¶ Cæterùm non illicitè tantùm ea quæ dixi præſumentibus Iudicibus, Rectoribus prouinciarum, eorúmque Officiis pœna *hac l.* imponitur, ſi id factum fuerit; verùm etiam Curatorum, Defenſorum Principalium periculo id conſtituitur, vt aduersùs *hanc leg.* admittentes ad Ordinarium Iudicem dirigantur. Nempe hæc Tria officiorum Municipalium nomina generáque in id conſtituta erant per ciuitates, vt iniquos actus impedirent, publicæque diſciplinæ præeſſent, reóſque ad Iudices dirigerent: vt de Defenſoribus ciuitatum prolixè oſtendit *Paratitlon tit. de Defenſorib. ciuit.* de Curatoribus docet *lex 5. inf. de exhibend. reis*: vbi dicam de Principalibus, *infr. tit. de Decurion.* ac maximè ne prouinciales concuterentur.

¶ *De* Pabvlo *animalium Curſus publici.*

LX.* Iidem AA. Meſſalæ PP. ô."

Animalia publica, dùm longe maiore ac periniquo pretio pabula æſtimantur" per Mancipes" atque Apparitores", apertè vexantur. Ne id contingat Sublimitas Tua diſponat, Vt neque pabula mutationibus" deſint, neque prouinciales vltra quàm iuſtitiæ ſinit ratio prægrauentur Dat. v. Kalend. Decemb. Med. Stilichone & Auriliano conss. [400.]

NOTÆ.

* *Lex* 18: *Cod: Iuſt. eod. tit.* Iungendaque *huic* proculdubio *lex 59. ſup. prox.*
" Italiæ.
" Curſus publici: de quibus & *l. 15. 24. 34. 35. 36. 42. 53. ſup. l. 65. infr. & l. 9. ſup. de Curioſis.*
" Adærantur.
" Muliones intelligo, qui apparebant Mancipibus.
" De Mutationibus dixi ad *l. ſup.*

COMMENTARIVS.

De Pabvlo ſeu Capito Animalium curſus publici eſt *hac* Honorij *lex*, quâ tùm animalium ipſorum vtilitati, tùm prouincialium indemnitati conſultum it. Nempe enim quia Mancipes & Apparitores (id eſt, muliones his apparentes, ſeu ſub his conſtituti) longè maiore & periniquo pretio pabula æſtimabant, tùm ipſa animalia vexabantur, tùm prouinciales vltra quam iuſtitiæ ratio ſineret, prægrauabantur. At quomodo? eſt enim *huius legis* ſenſus ſatis obſcurus, quem neque Cuiacius cepiſſe videtur. Nempe quia non ipſa pabula animalium Curſus publici in ſpecie conferebant prouinciales (quomodo aliàs tributa in ipſis ſpeciebus inferebantur, de quo *tit. 2. infr. de annona & tributis*:) verùm in pretio, ſeu adærata & æſtimata. Vnde ſanè hæc duo incommoda prouenicbant, quod tùm prouinciales iniquo pretio & adæratione prægrauarentur, & Mancipes eorúmque apparitores muliones non benè haberent animalia, imò vexarent, non præbendo ſcilicet iis iuſta pabula, quaſi nimis cara, nimióque empta, vt neceſſe erat intendi pretium pabuli, creſcente publicâ eius adæratione. Ergo huic vtrique malo mederi inſtituit Honorius *hâc l.* conſtituendo, vt Præfectus Prætorio attenderet, ne pabula mutationibus deeſſent, item ne prouinciales prægrauarentur.

¶ Ex his iam apparet, quid per *Apparitores hâc leg.* accipiendum ſit, non Stationarios, Mancipum Apparitores; verùm ipſos Muliones, Mancipibus apparentes, & animalium pabulique curam agentes.

Item obſeruandum, pabula animalium Curſus publici, non in ſpecie fuiſſe collata, verùm adærata.

Poſtremò notandum, pabula in mutationibus fuiſſe

fuiſſe, de quibus pabulis in mutationibus & manſionibus deputatis animalibus curſui publico, eſt quoque *lex 9. inf. de annona & tributis* : & *l. 64. inf.* (vbi pariter quædam iniquitas pabuli huius occaſione à prouincialium ceruicibus depellitur :) Eodémque pertinet locus Symmachi *lib. 2. ep. 27.*

¶ VICARIIS *euectionum faciendarum ius denegatum.*

LXI. * Iidem AA. Vincentio PP. ô."

MACROBIVM" inlicitâ præſumptione euectiones" feciſſe conſtitit, cùm neceſſitas publica non flagitaret, quique" multam temeritatis excepit. Ne autem idem in futurum contingat, Sublimitas Tua Vicarios" admonebit, atque eorum Officia", interminatione propoſitâ, vt ab huiuſmodi vſurpatione nouerint abſtinendum. Dat. v. Id. Decemb. Mediol. Stilichone & Auriliano CONSS. [400.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Inſt*, velut temporaria.
" *Vincentius* ſub Honorio Imp. PP. & quidem *Galliarum*, ſub quâ Præfecturâ Prætorianâ erant Hiſpaniæ : de eo mox, & in *Proſopogr.*
" Vicarium, vt hæc ipſa *lex* docet : ſeu Pro-Præfecto, ac nominatim Hiſpaniarum, *l. 15. inf. de paganis.* de quo mox.
" *Euectiones* feciſſe, id eſt curſus publici vſurpandi poteſtatem feciſſe : vide *Parasitlon.*
" Qui & ideò.
" *Vicarij* ſub diſpoſitione Præfecti Prætorio Galliarum notentur : quo numero Macrobius erat.
" *Officia* Vicariorum nota hîc, & *l. 38. ſup. & l. 2. de Curioſis* : *l. 6. 16. 21. de diu. offic.* & quidem per Præf prætorianum Galliarum.

COMMENTARIVS.

VICARIIS Euectionum faciendarum, ſeu Curſus publici indulgendi, poteſtatem & licentiam, denegat *hâc l.* Honorius Imp. pariter vt Iulianus Imp. denegauerat *l. 12. & 13. ſup.* Valentinianus Sen. *l. 33. ſup.* & Theodoſius M. *l. 38. ſup.* Nempe enim ſoli Principi, & P. P. & Magiſtro officiorum id ius competiiſſe aliæ *leges* oſtendunt. Excepto, *niſi publica neceſſitas id flagitaret* : ad ſpecies videlicet largitionales, veluti aurum, argentum, veſtes militares transferendas : Quam exceptionem Iulianus quoque admiſit *l. 13. ſup.* & Valentinianus Sen. *l. 63. ſup.* Quomodo & Iudicibus ſeu Rectoribus prouinciarum & Præſidibus eadem poteſtas eodem caſu conceſſa, *d. l. 13. 18. 20. 33. 40. ſup.* & Præfecto vrbi, *l. 19. ſup.* Non igitur ad priuatas neceſſitates Vicarius Euectiones facere potuit, veluti ad ornamenta ædificiorum transferenda. Multò minus vbi certorum ornamentorum tranſlatio prohibita eſſet, Euectiones facere potuerunt, quocunque nomine tranſlatio fieret, *l. 15. inf. de paganis, ſacrificiis, & templis.* Quæ *lex* huic ipſi Macrobio, de quo *hâc l.* agitur, inſcribitur, atque ita ad hanc *leg.* rectè trahitur: & viciſſim illa ex *hâc l.* lucem accipit.

¶ Nunc igitur de *Macrobio* iſto. Ergo Vicarium eum fuiſſe docet exertè hæc *lex*. Imò Vicarium fuiſſe ſub diſpoſitione P. P. Galliarum: Vincentius enim, cui hæc *lex* inſcribitur P. P. Galliarum erat, quod docet expreſsè anno ſuperiore 399. Inſcriptio *legis 26. inf. de annonâ & trib.* & hoc ipſo anno 400. *legis 10. ſup. de deſertoribus* : *legis 1. 2. 31 inf. de his qui cond. prop. l. 1. ſup. vtrum vi* : Imò indicat quoque *lex vn. ſup. de Burgariis*; quæ coniungenda eſt cum *l. 58. ſup. h. t.* Ad hunc ipſum extat Symmachi *ep. 9. & 23. lib 9.* ex quâ poſteriore apertiſſimè colligitur, eum P.P. Galliarum fuiſſe, & quidem poſt Theodorum: Sed & Sulpitius Seuerus *dialogo 1. c. 17.* *Memini*, inquit, *Vincentium Præfectum, Virum egregium, & quo nullus ſit intra Gallias omni virtutum genere præſtantior, dum Turones præteriret, à Martino ſæpius popoſciſſe, vt ei conuiuium in ſuo monaſterio daret : in quo quidem exemplum B. Ambroſij Epiſcopi præferebat, qui eo tempore Conſules & Præfectos ſubinde paſcere ferebatur : ſed virum altioris ingenij, ne qua ex hoc vanitas atque inflatio obreperet, noluiſſe.* Sed quid moror? Macrobius hic per Hiſpanias Vicarius fuit, vt docet exertè *d. l. 15. inf. de pagan. ſacrific. & templis* : vbi in Inſcriptione notatur, *Macrobius P.P. Hiſpaniarum*, id eſt, Pro-Præfectis Hiſpaniarum : *Pro-Præfectis* : id eſt, Vicarius : Vicarij enim Pro-Præfectis diœceſes ſibi creditas temperare dicti, *l. 4. ſup. de prox. com. diſp.* & Pro-Præfectis diœceſes regere, curare, apud Ammianum Marcellinum *lib. 23.* (vbi de Alypio agit) & *lib. 27.* (vbi de Ciuili) pro-præfecto prouincias regere apud eundem *lib. 14. p. 11.* vbi de Martino Vicario Britanniarum. Ita quoque in veteris Inſcriptione Symmachus dicitur, *Pro-Præfectis Prætorio in vrbe Roma finitimiſque prouinciis.* Verùm de hoc plura ad *d. l. 15.*

¶ VSVRPANDI *curſus publici facultatem vni Præfecto prætorio patere, non Rectoribus prouinciarum.*

LXII. * Iidem AA. Cæſario PP. ô."

VSVRPATIONEM" curſus publici penitùs iuſſimus amputari; ſcilicet vt exceptâ Magnitudine Tuâ, præſumendi velocis & Clabularij" curſus nullus" habeat poteſta-

tem. Quòd ſi quis Iudicum'', vel contemptus vel ignorantiæ vitio, ſcita noſtri Numinis temeranda cenſuerit, eius'' quoque Officium quod ei paret'', ſciat triginta lib. auri eſſe multandum. Dat. III. Non. Feb. Conſtòp. Vincentio & Frauit CONSS. [401.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
'' *Cæſarius* PP. Orientis ſcilicet ſub Arcadio, vid. *Proſopogr.*
'' Quam faciebant Iudices.
'' In MS. *clabularis* pro *clabularis.*
'' *Iudicum*, id eſt Rectorum prouinciarum.
'' Iudicum, vt mox *infrà.*
'' In MS. *vnium quoque officium*: quare reponendum, *vnumquodque officium.*

COMMENTARIVS.

EVECTIONVM faciendarum ius omnibus Iudicibus (Spectabilibus, Clariſſimis,) excepto ſolo Præfecto Prætorio adimi videatur *hâc l.* ab Arcadio: Quam in ſententiam ſunt innumeræ aliæ *leges*, *hoc titulo.* Et tamen hanc *huius l.* potius ſententiam putem; VSVRPANDI ſibi, ſeu in vſus ſuos, Curſus publici poteſtatem vni P. P. tribui, quod priuilegium P.P. firmat quoque *lex 3. & 35. ſup.* Cæteris verò Iudicibus adimi: quod & ipſum adimitur *l. 3. 8. 12. 54. 55. 57. ſup. & l. vlt. inf.*

¶ Illud *hâc l.* notandum eſt, Curſum publicum, qui *initio leg.* vocatur, diuidi mox in *Velocem*, & *Clabularium*: id eſt, in Celerem, & Tardigradum; nam iſtud erat *clabularius*, de quo dixi plenè *ad l. 23. ſup.* Ammianus Marcellinus *lib. 21. p. 703. vectuſque mutatione celeri curſus publici.* Paulinus 4. *de vita S. Martini*:

Dicite quid veſtri velox euectio Regis
Proficiat, tardante Deo?

vt mirer Virum Doctum *clabularem* curſum interpretatum celerem & velocem; qui contrà, Tardigradus & grauis erat.

¶ *De* PARAVEREDIS *&* PARANGARIIS *à prouincialibus non exigendis niſi duobus caſibus.*

LXIII. *Iidem AA. Prouincialibus prouinciæ Proconſularis.''

QVONIAM multos perſpeximus inlicitâ præſumptione paraueredos vel parangarias poſtulare, hac lege ſancimus, Vt nulli deinceps vſurpandi licentia concedatur, niſi in causâ publicâ, vel manifeſtis euectionibus deſtinato. Si quis contra fecerit, vna libra auri multetur; & cetera. Dat. prid. Kal. April. Mediol. Vincentio & Frauito CONSS. [401.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod Iuſt.* Iungendæ autem ei *lex 26. ſup. de erog. milit. annon. lex 29. inf. de annon. & tributis.* Imò & *lex 1. inf. de indictionib.* & fortè *lex 28. infr. de ſuſceptorib.*
'' Africæ: dixi prolixè *ad d. l. 29.*

COMMENTARIVS.

PARAVEREDOS (de quibus agitur & *l. 3. 6. 7. 15. 16. 59. ſup. & l. 64. inf. h. t.*) & PARANGARIAS (de quibus agitur & *Rubr. huius tituli, & l. 15. 59. ſup. h. t.*) à quoquam prouinciali exigi vetat Honorius Imp. *hâc l.* vt & *l. 59. ſup. & l. 64. prox. inf.* pariter vt Conſtantinus M. *l. 3. 6. ſup.* Conſtantius *l. 7. ſup.* Iulianus *l. 15. ſup.* De cuius rei ratione ad *d. l. 7. 59. ſup.* Niſi duobus caſibus. Primò in causâ publica, ſeu publica neceſſitate exigente: Secundò, ab eo qui euectione in id munitus ſit. Quod & ipſum iam cauerat Honorius *d. l. 59. ſup.* Quomodo & Conſtantius Imp. ſolis Agentibus in rebus parauerédos exigere permiſit, qui ad mouendum militem mouerentur, *d. l. 7. ſup.*

¶ Illud notandum, hanc legem partem eſſe prolixioris Honorianæ conſtitutionis ad prouinciales Africæ Proconſularis, qua is afflictæ hâc tempeſtate variis modis Africæ conſultum iuit, vt patet ex iis *legibus* quas exinde quoque exceptas huic coaſſandas iam *in Notis* docui. Inter quæ mala, erat etiam exactio parauerédorum & parangariarum.

¶ *De* Paraveredis *à prouincialibus non exigendis.*

LXIIII.*Imppp.Arcadius,Honorius & Theodoſius" AAA. Septimino" Proc.Africæ.

COmperimus, prouinciales & pabula & pecuniam pro" equorum curſualium" ſollemni ratione" conferre; extrinſecus" parauerdorum onere prægrauari. Prouinciarum igitur Rectores procurent, ne vmquam curſus publicus veniat in querelam, & occaſio deceptionis curialis" animalia indebita" præſtare conpellat. Dat.VII.Kalend.April.Rauenn.DN.Theodoſio A.I.& Rumorido CONSS.[403.]

NOTÆ.

* *Lex 19.Cod.eod.tit.* Iungenda autem *huic*, eſt *lex 19.inf.de luſtrali collat.*
" Hinc ſupplenda inſcriptio *d.legis 19.inf.de luſtr.coll.*
" Malè Septimio *d.l.19.* & C.Iuſt.
" *Pro curſu equorum*, ita C.Iuſt.malè.
" *Curſuales* equi; Caſſiodorus *4.var.47.* compertmus, Curſuales equos frequenti vſurpatione fatigari.
" *x.* & *extrinſecus*, quomodo etiam habet *Codex Iuſt.* id eſt, extra ordinem.
" *Curiales vel prouinciales* ita *Cod.Iuſt.* de quo mox.
" Id eſt parauerdos.

COMMENTARIVS.

DE Paraveredorvm exactione eſt hæc rurſum Honorij conſtitutio (pariter vt duæ aliæ eiuſdem, putà *lex 59. 63. ſup.*) qua rurſum vetat, & quidem per Africam Proconſularem (pariter vt *d.l.63.*) parauerdos exigi à prouincialibus: cùm ſatis ſit ab iis conferri *ſolemni ratione* (ſeu ſolemni collatione & ordinariâ ſeu canonicâ) & pabula (*de quibus l.60*) & pecuniam pro equis Curſualibus non verò quidquam *extrinſecus* præterea extra ordinem exigi. Ergo animalia indebita ſeu parauerdos exigi vetat Imp. à prouincialibus *occaſione deceptionis Curialis*: id eſt, per occaſionem Curialium & deceptionis eorum. Vndè colligitur, Curiales in Africâ Proconſulari Mancipes Curſus publici fuiſſe; quod & de Ægypto teſtatur *lex 51.ſup.* de Galliis *lex 35. ſuprà*, Sed & alibi in defectum, *l.26.ſup.* Indéque iam apparet, quam malè hunc locum acceperit & interpolauerit Tribonianus: Quanquam duriuſcula fateor ſunt quæ *ſine legis* continentur, *ne*, &c. *occaſio*, inquit, *deceptionis curialis, animalia indebita præſtare compellat.* Sed quæ huius ſæculi ſtylo conueniunt, ſatis aperto ſenſu notari hic, Curiales qui occaſione curſualis neceſſitatis miſeros prouinciales deciperent, concuterent. ¶ Porrò eſt hæc *lex* Honorij, pars Honorianæ conſtitutionis prolixioris: quâ is ſolemnem collationum modum & rationem per Africam proconſularem ſtabilitum iuit: vt docet quoque *lex 19.infr. de luſtrali collat.* quæ indè excerpta, *huic* coaſſanda venit.

¶ *De* Mancipibvs *per ſtationes ſingulas conlocandis.*

LXV.*Idem AAA.Hadriano PP.ō."

PEr" ſtationes" ſingulas idoneos Mancipes volumus conlocari, amotis deinceps vſurpantium præſumptionibus, adteratur." Dat.IV.Kalend. Mart.Rom." Honorio A.VI.& Ariſtæneto CONSS. [404.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod.Iuſtin.*
" *Hadrianus* ſub Honorio PP. Italiæ ſcilicet: ad hunc Adrianum PP.duo extant Claudiani Epigrammata, primum ordine, & penultimum. De hoc plura in *Proſop.*
" In MS malè, *præſtationes.*
" *Stationes* hîc & *l.36.ſup.*& *l.1.ſup.de Curioſis*: vnde & Stationarij, *l.1.h.t.l.18.de Curioſ. l.2.ſup.de Cohortal. l.31.inf.de Epiſcopis.*
" *x. vt amotis*, &c.
" *Vel curſus publicus* ſcilicet; quod ἀπὸ τοῦ κοινοῦ repetendum ex integrâ Honorij conſtitutione, vnde hoc ἀπόσπασμα exceptum eſt: vel repone, *haud adterantur*, ſtationes ſcil.vel, *ad eo referatur.*
" Romæ poſitus hoc anno Honorius, quod præter hanc *legem*, & alias nonnullas his Coſs *leges* docet Claudianus *panegyrico in hunc ipſum ſextum Honorij Conſulatum.*

COMMENTARIVS.

DE Mancipibvs curſus publici eſt hæc Honorij Imp. conſtitutio: Per ſingulas ſcilicet ſtationes curſus publici Mancipes idoneos collocari iubet: nempè quod ob defectum mancipum idoneorum per ſingulas ſtationes curſus publicus attritus fuiſſet, per vſurpationem multorum. Hinc & Mancipes

Mancipes locorum dicuntur: *l. 24. ſup.* ſtationarij, *l. 1. ſup.* Regionibus præſtituti, *l. 8. infr* De *Stationibus* porrò iſtis, ſeu mutationibus, dixi ad *l. 1. & l. 36. ſup. de Mancipibus*: vide & *l. 15. 24 34. 35. 36. 42. 53. 60. ſup. h. t. & l. 9. ſup. de Curioſis.* ¶ Alia verò ratio inducta in procuratoribus clabularij curſus à Valentiniano Sen. *l. 23. ſup.* quâ locari ij iubentur *per ſingulas manſiones, vel longius*: prout Præfectus prætorio procurationem eorum æſtimauerit porrigendam.

¶ Dvcibvs *eorúmque Apparitoribus ſemel prouinciam ingreſſis &* Cohortalinis *curſu publico vti prohibitum.*

LXVI. * Idem AAA. Anthemio PP. ő.''

NEmo Ducum, ingreſſus ſemel prouinciam ſuam, poſtmodùm itineribus faciendis curſu adque angariis ipſe ſiue ſuum vtatur Officium, ſed expeditionem militarem iumentis propriis exſequantur. ¶ De Cohortalinis etiam Officiis eadem lege ſancimus, ne quis ex his per prouinciam ſuam diſcurrens veredo vti conetur in poſterum, cùm ſacra prohibitum ſanctione cognoſcant. ¶ Quod ſi quis Ducum, vel Apparitorum'', vel Cohortalium, temerario animo ea quæ decernimus, contemnenda putauerit, per ſingula animalia, quibus vſus fuerit, ſingularum librarum auri inlatioue multabitur. Dat. IV. Non. Aug. Conſtp. DD. NN. Honorio VII. & Theodoſio II. AA. CONSS. [407.]

NOTÆ.

* *Lex 10. Cod. Iuſt. eod. tit.*
ő *Anthemius* PP. Orientis ſcil. ſub Arcadio vid. *Proſopogr.*
'' Ducis.

COMMENTARIVS.

DVcibvs ſemel prouinciam ſuam ingreſſis (fuêre enim Duces prouinciarum, vt præter *hanc l.* docet *lex vn. ſup. de Comit. & Trib. Schol. leg. vlt. de Comitib. rei milit.*) & Ducianis, ſeu Ducis Officialibus & Apparitoribus, itémque cohortalibus, id eſt, Rectoris prouinciarum Officialibus, per prouinciam ſuam diſcurrentibus, curſus publici vſurpandi poteſtatem adimit *h. l.* Arcadius Imp. Quod & ipſum iam de Ducibus conſtituerat *l. 57. ſup.* De *Cohortalibus* fuit *ſupà* peculiaris *Titulus.* Ex hâc interim ſanctione apparet à contrario, Duces, *Curſu publico* in prouinciam ſuam ſeu ſibi commendatam profectos.

DE TRACTORIIS ET STATIVIS.

TITVLVS VI.

XII. COD. IVST. LI.

PARATITLON.

TRactoriæ: *Rubr. l. 1. 2. h. t.* & *l. 2. ſup. de domeſticis & protectoribus: l. 11. ſup. de deſertorib & l. 9. ſup. de curſu publico*, ſunt epiſtolæ (Principis ſcil. ſeu Imperiales) quarum mentio *d. l. 11. ſup. de deſertorib. l. 2. & 4. inf. de Veteranis: l. 1. de teſtimoniali: l. 1. h. t.* vel certè epiſtolarum Principis quandoque teſtimonialium partes tantùm, vt in ſpecie, *l. 1. h. t.* Quibus videlicet, ſeu per quas, exempli gratia, iis qui ex caſtrenſibus muniis abſoluti ad domum redibant poſt labores, *d. l. 1. h. t.* Veteranis item *d. l. 11. ſup. de deſertorib.* (vnde & Tractoriæ in vniuerſū pro epiſtolis dimiſſoriis, & teſtimonialibus, accipiuntur *d. l. 11.*) Proſequutoribus animalium & equorum ſacro vſui neceſſariorū, *l. 1. h. t.* Agentibus in rebus *d. l. 7. ſup. de curſu publ.* filiis in ſedibus conſtitutis *d. l. 2. ſup. de domeſticis.* præbebantur ſeu præberi iubebantur; deferebatur denique viaticum conficiendi itineris, *l. 2. h. t.* annonæ, *d. l. 1. h. t. & d. l. 2. ſup. de domeſticis*: præbitiones, *d. l. 1.* neceſſaria, *l. 2. h. t.* Sic vt in Tractoriarum corpore, *l. 2. h. t.* Stativa, de quibus *Rubr. & l. 2. h. t.* Solita, *d. l. 2.* adſcriberentur

adſcriberentur, *dict.l.2.h.t.* 2. Modúſque debitæ præbitionis, *d.l.1.h.t.* 3. Tempus ſeu dierum numerus, temporiſque ſpatium, quo quis reſidere poſſet in quoquo loco, *d.l.2.h.t.* 4. Sed & curſus publici modus. Vnde & redarum Tractoriæ quoque dicuntur *d.l.9.ſup.de curſu publico*, quæ aliàs *Euectiones*, vt proinde *Tractoriarum* vox in triplici ſignificatu efferatur *hac Codice*. Commercium porrò Tractoriarum prohibitum erat, *l.1.h.t.* De falſis Tractoriis, *l.12.ſup.de deſertoribus*.

---

1. *Impp. VALENTINIANVS & Valens AA. ad Rufinum PF.P."

NEMINI ex his qui ex Caſtrenſibus" muniis abſoluti" ad domum redeunt poſt labores, Tractoria præbeatur, à Sacro" ſeparata iudicio: ſed vnuſquiſque, in Epiſtulis" noſtris, quibus, ad æui reliqui teſtimonium, ſingulos ſequimur", viaticum" conficiendi itineris conſequatur. Hanc igitur ſanctionem Sinceritas Tua congruâ auctoritate cuſtodiat: Ac ſi quando aliquis ex hoc genere hominum annonas" popoſcerit, Imperialibus literis" ſuâ ſubſcriptione ſubiectâ modum debitæ præbitionis" inpertiat. ¶ Sed ne quis, vt hactenus factum eſt, quas ſuperfluas" impetrauerit, largiatur, aut vendat, ne" quis ad quæſtum de hâc erogatione capiendum, †. vlterius" nomen opponat. Miſſa", ſub die VIII. Kal. Feb. Rom. Valentiniano & Valente AA." CONSS.

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Forte.

" Vulcatius *Rufinus* integro nomine, qui Mamertino in Præfecturâ Prætoriana Italiæ ſucceſſit, teſte Ammiano Marcellino *lib.27 p.369* & cui plures aliæ *leges* inſcribuntur: vid. *Proſopogr.*

" Vide Symmachum *lib.7.ep.95.*

" *Caſtrenſia* munia ſunt Palatina, in Palatio obita.

" Abſoluti, cùm Senatoria ſcil. dignitate.

" *Sacro*, id eſt Principis ſacrum iudicium, mox Epiſtola (Teſtimonialis ſcil) & *fine legis* Imperiales literæ.

" *Epiſtolæ*: hic ſunt *teſtimoniales*: quæ à Principe emeritis caſtrenſi militia dabantur, dimiſſoriæ ad æui reliqui teſtimonium (vt *hâc l.* dicitur) Earum mentio fit *l.2. ſup. de veteranis* & *l.4. eod. tit.* vbi emeritæ miſſionis Epiſtolæ vocantur: & *l.11. ſup. de deſertorib.* & *l.1. de Teſtimoniali ex-Tribunis.*

" *Proſequimur.*

" *Viaticum conficiendi itineris*, eſt Tractoria.

" *Annonæ*: ſup: à, *Tractoria.*

" Teſtimonialibus, dimiſſoriis.

" χορηγίας.

" Tractorias, ſeu annonas.

" *Nec quis.*

" *ᵽ. alterius.*

" Miſſa, vid. *Prolegomena.*

" *ᵽ.* AA. II. id eſt A.D. 368. dixi ad *l.1. inf quibus equorum vſus conceſſus eſt, vel non.*

COMMENTARIVS.

PRIVSQVAM ſingulas huius tituli *leges* illuſtro, de TRACTORIIS in vniuerſum videndum eſt: præter ea quæ iam in *Paratitlon* coniecimus: conquirendáque ea omnia quæ de his occurrunt, tùm apud profanos Scriptores, tùm in ſcriptis & Scriptoribus Eccleſiaſticis. Igitur antiquiſſimâ omnium *Tractoriarum* (quas *Curſuales* vocare libet) mentio mihi occurrit, in Conſtantini M. epiſtolâ, ad Ablauium P.P. (cui plures alioquin *hoc Codice* inſcribuntur conſtitutiones, cuiuſque etiam meminit Eunapius, in *Ædeſio p.* 40. & 44. 47. Syneſius *ep.61.* Zoſimus *lib.2. p.691.* & Hieronymus *Chronic.*) quam Pithœus extulit, quæque hodie præfigitur Actis Concilij Arelatenſis primi: *Datâ*, inquit, *euectione publica per Africam & Mauritaniam, inde ad Hiſpanias breui tractu facias nauigare: & inde nihilominus huiuſmodi his in ſingulis Epiſcopis ſingulas* TRACTORIAS *tribuas, vt ipſi ad ſupradictum locum intra diem Kalendarum Auguſtarum poſſint peruenire.* Vbi vides *Tractorias* pro euectione Curſus publici accipi. Quare & mox Conſtantinus, in *l.9. ſup. de Curſu publ.* memorat Tractorias redarum; Symmachus, ſub Honorio Imp. Equorum Tractorias *lib.9. ep.23.* ad Vincentium, (Præfectum Prætorio ſcilicet Galliarum) *Oro prætereà, vt Equorum Tractoriis, quas vir Illuſtris Theodorus* [P P. Galliarum] *emiſit, confirmationem per epiſtolam præſtes, ne mutato Iudice beneficij teneſcat auctoritas.* Quo loco Gutherius *de off. domus Aug. l.3. c.15. p.515.* malè Vincentium Comitem S. L. accipit, neque loci illius ſenſum percepit. Quid enim ibi faciat *Comes S. L.* Et verò loci illius ſenſus hic eſt: Theodorus P.P. Galliarum (de quâ eius dignitate fidem facit quoque Claudianus *panegyrico in eius Conſulatum*, A.399. *p.169.6.*) Symmachi hominibus ad equos emendos in Hiſpanias miſſis Tractorias ſeu Euectiones equorum conceſſerat, mox idem Præfecturâ deceſſerat, ſucceſſore Vincentio P.P. Galliarum (de quâ Vincentij Præfecturâ Prætorianâ Galliarum dixi ad *l.58. & 61. ſup. tit. prox.* quæ & ipſæ Vincentio huic inſcribuntur, & de Curſu publico pariter agunt, ac nominatim poſtrema de *Euectionibus*) Quare veritus Symmachus, ne mutato ita Iudice, ſeu Præfecto P. beneficium illarum Tractoriarum à deceſſore indultarum euaneſceret, confirmationem eius beneficij à Vincentio ſucceſſore poſtulauit.

Verùm ad rem: Ergo *Tractoriarum* appellatio primâ & antiquiſſima, & in Iure quidem vſurpata eo ſignificatu, quo dixi, pro Euectione Curſus publici. Quo ipſo ſenſu *hoc titulo* vſurpatur à Theodoſio M. *l.2. h.t.* Quo ſenſu etiam Euſtathius

thius περὶ χρονικῶν διαστημάτων *Tractorias* interpretatur, κελεύσεις αἱ παρὰ τῶν ἐπάρχων προσφέρουσι ζώων δρομικῶν γενόμεναι: & Gloſſæ Nomicæ, κέλευσιν ἐπάρχου ἢ καὶ κομβίναν, ἤτοι σύνθημα περὶ τῶν δρομικῶν ζώων.

Denique *Tractoria*, pro diplomate & euectione curſus publici, quæ datæ ad curſum publicum perficiendum, ſiue à Principe ſiue à Præfecto Prætorio, ſiue ij à Principe euocarentur, ſiue à Principe recederent: aliiſque ſingulari beneficio ad iter aliquod emetiendum; à *Tractu* videlicet, & ad emetiendos terrarum Tractus ita dictæ, *pour tirer païs*: quomodo & *curſualem Tractum* dixit Caſſiodorus 4. *variar.* 47. Et hoc quidem *Tractoriarum corpus* fuit, vt loquitur *lex* 2. *h. t.* Atenim his Tractoriis; ſeu huic corpori Tractoriarum, ſiue eæ à Principe concederentur, non quidem Princeps ipſe, verùm Præfectus Prætorio ſubſcriptione ſuâ annonarum præbendarum modum nonnullis addebat, vt docet *dicta lex* 1. *h. t.* ſiue eæ à P. P. ad Comitatum proficiſcentibus præberentur, modò *ſtatiua* ſolita addita, modò etiam cum *neceſſariis*, præfinito dierum numero, quæ & ipſæ *Tractoriæ* dictæ ſunt, *l.* 1. *h. t.* & *l.* 2. *ſup. de domeſticis.* Quæ ſecunda iam Tractoriarum ſpecies eſt, Annonariarum ſcilicet. Quod qui non rectè diſtinguunt, Tractoriis Principis viaticum conficiendi itineris comprehenſum fuiſſe tradunt. Huiuſmodi verò Tractoria eſt illa Petronij Probiani P.P. ad Domitium Celſum Vicarium Africæ.

Tertiam adhuc *Tractoriarum* ſignificationem in iure reperio, Dimiſſoriarum, pro Epiſtolis videl. dimiſſoriis, & teſtimonialibus militum, vt *l.* 11. *ſup. de deſertorib.* Et ita quidem in Principum *conſtitutionibus*, & Scriptoribus illius æui profanis *Tractoriarum* vox accipienda eſt. Hoc exemplo, quod Franciſcus Bernordinus Ferrarius, *lib.* 2. *de Eccl. Epiſtol. c.* 1. rectè obſeruauit, Tractoriarum nomen ab Imperio ad Eccleſiam tranſlatum eſt. Et quidem, vt comperio, duplici ſignificatu.

Iam enim (quæ quidem Quarta in vniuerſum *Tractoriarum*, quas *Synodicas* appellare licet, appellatio notanda eſt) apud Patres & in Conciliis, *Tractoria* pro Euocatione, & Synodalibus epiſtolis, quibus Concilium à Primate indicebatur, Epiſcopique ad Synodum ab eo euocabantur, vſurpatæ. Nempe & ipſæ ad emetiendos terrarum tractus: Quâ cauſâ Interpres Græcus Codicis Africani, *Tractoriam* συνοδικὴν vertit, non ſemel. Hoc ſenſu *Tractoriæ* vſurpantur in Conciliis Africanis, Codice Africano, Concilio Carthaginienſi 6. A.D. 401. *c.* 76. & Carthagin. 7 A.D. 403. *c.* 90. *p.* 234. 237. in Concilio Teleptenſi, *tomo* 1. *Conciliorum*: ab Auguſtino *lib. poſt collat. contra Donatiſtas*, *cap.* 24. & apud Victorinum Numidiæ Primatem agentem non ſemel, *p.* 217. & enarratione *in Pſalm....*

Circa has verò Tractorias tria notanda ſunt. Primò, non fuiſſe has Tractorias ſingulares, ſeu ad ſingulares Epiſcopos emiſſas, verùm omnium nomina qui ad Concilium vocarentur, vnâ Tractoriâ comprehenſa fuiſſe, ſeruato ordinarionis cuiuſque tempore, vt ex dictâ Auguſtini epiſtolâ liquet.

Secundò notandum, Epiſcopos ad Concilium vocatos, ſi venire non poſſent, ſuas excuſationes hiſce Tractoriis ſubſcribere oportuiſſe, vt docet *d. c.* 76. quod etiam inſertum eſt capitularium Caroli M. ſeu Anſegiſi *lib.* 7. *c.* 20. & *diſtinct.* 18. *cap. placuit* 11. Error enim eſt nonnullorum, qui *Tractorias* dictas ſcribunt Epiſtolas priuatim ab Epiſcopis ſcriptas, quibus ſeſe excuſarent. Rurſum error eſt viri docti *lib.* 2. *Ecc. ep. c.* 2. qui has excuſationum allegationes *Tractatorias* dictas autumat: in errorem inductus, ex corrupta *Tractoriarum* voce, quæ alicubi in *Tractatorias* migrauit.

Neque dubito (quod Tertium circa has Tractorias notandum) euocatis ita Epiſcopis per Tractorias, Epiſcopos à fidelibus benignè exceptos. Quod tamen neque ex Conſtantini *ep. ad Ablauium*, neque ex alterâ *ad Chreſtum* vllo modo colligi poteſt (quod nonnulli putabant) Multo minùs id Tractoriâ comprehenſum nominatim fuiſſe, vt Chriſtianâ charitate fouerentur, ex vllo adhuc loco probatur.

Sed & altero quoque ſenſu (quæ Quinta *Tractoriarum* appellatio eſt, quas *Denunciatorias* appellare licet:) in Eccleſia Tractoriæ acceptæ pro publicâ denunciatione quoquò miſſæ, hunc vel illum excommunicatum eſſe, aut damnatum, ac propterea ab eius communione abſtinendum: Et ita quidem Auguſtinus vſurpat, *conc.* 1. *in Pſalm.* 36. & *ep.* 162. quibus etiam locis perperam *Tractoriorum* nomen in *Tractatorias* migrauit. Quare nullæ iam Tractatoriæ Epiſtolæ, quas triplicis generis Ferrarius conſtituebat.

Medio deinceps æuo, *Tractoriæ* dictæ, ſexto iam ſignificatu, Epiſtolæ ſeu literæ, quas *Manſionaticas* dicere licet, quæ dabantur miſſis à Principe vel ab eo euocatis, quibus neque curſus publicus iam concedebatur, neque annonarum modus ab alio Iudice addendus mandabatur, verùm rectà manſionaticum, & *priuata* (vti loquebantur) ſeu annonarum & ſpecierum cellarienſium modus ex publico præbendus his commeantibus deſignabatur. Quo ſenſu *Tractoriarum* vox apud Francos medij æui Scriptores accipitur, veluti *Capitularium lib.* 4. c. 30. 69. item in *legibus Longobardicis*, apud Lupum *ep* 63. Agobardum, *de inſol. Iudæorum*, *p.* 58. Quarum formulam & quidem *Legatoriis* (id eſt, Legatis,) datarum exhibet Marculphus *lib.* 1. *formul.* 11. vbi doctè, plura ex eo æuo, V. CL. Bigronius, vt & Lindebrogius *in Gloſſar. Legum Barbararum*: Diſpenſa vocatur miſſorum Dominicorum, *capitularium lib.* 4. *c.* 73.

Tandem ad exemplum harum poſtremarum Tractoriarum (non illarum Eccleſiaſticarum, quod putauit Ferrarius) Concilium Pariſienſe, quod Meldenſe dicitur, *cap.* 11. à Rege petiiſſe comperio, vti ſingulis Epiſcopis auctoritatem tribueret Iudicum ciuilium auxilium implorandi, ad miniſterium diuinum peragendum.

§ Nunc de *huius legis* ſententiâ. Valentinianus Sen. TRACTORIARVM *Annonariarum*, (de quibus *ſuprà* primo loco actum) quas *Caſtrenſibus*, id eſt, Palatinis muniis ſoluti domúmque redeuntes referebant, abuſui *hâc l.* occurrit; ne videlicet falſo titulo Tractoriæ ab his impetrarentur, aut circumferrentur: vel etiam, vt ne ſuperfluæ, ex quibus quæſtum poſtea facerent. Ad hos quippe duos fines referenda eſt *huius leg.* ſanctio, quæ duobus etiam capitibus conſtat.

Primò, de FORMA earum agitur. Multi ſcilicet ex his, quos dixi, falſo titulo Annonarum Tractorias à Præfectis Prætorio impetrabant, vel tanquam ab his impetratas falſo circumferebant. Igitur ad obreptionis & falſitatis materiam præcidendam, Valentinianus *h. l.* ſtatuit, vt ne Præfectus Prætorio Tractoriam præbeat annonarum, ſeu viaticum conficiendi itineris (nam ita definiuntur *h. l.* hæ Tractoriæ annonariæ) ſeparatam, ſeu ſeparata chartâ, ab *Epiſtolis* Teſtimonialibus ſeu dimiſſoriis, quas Princeps dabat *Caſtrenſibus muniis abſolutis, domumque redeuntibus, quibuſque ad reliqui æui teſtimoniū ſingulos ex his proſequebatur.* Verùm, vt in eadem charta Tractoriam præbeat, ſubſcriptione videlicet ſuâ, ſeu annonarum Tractoriâ literis Principis ſubiectâ, vt

ita

ita appareat, nonniſi merenti, cuique Princeps factum vellet, datam Tractoriam annonariam. Ita ſanè quoque Modeſtinus, *l. eos*, *§. vlt. π. de falſis*: agit de pœna eius qui falſo diplomate vias commeauit. Ita quoque Honorius *l. 11. ſup. de deſertoribus*, Prouinciarum Iudices ſollicitâ cautione diſquirere iubet, ne ſub falſarum Tractoriarum nomine deſertores deſertionis ſuæ crimen defendere moliantur, ne ſuppoſitis aut commentitiis epiſtulis euadendi habeant facultatem: vbi *Tractoriarum* appellationem alio ſignificatu, ſed tamen proximo, accipiendam docui, pro Epiſtolis videlicet Dimiſſoriis: de quibus alioquin *hâc ipſâ lege* etiam agitur.

Ex hoc priore interim *legis* huic capite varia diſcere licet. Primò, *caſtrenſibus* (id eſt, Palatinis, nam ita hæc vox accipienda eſt) muniis abſolutos, domúmque redeuntes epiſtolis Principis teſtimonialibus muniri ſolitos; quibus Princeps eos ad æui reliqui teſtimonium proſequebatur: de quibus *Teſtimonialibus* ſuo *titulo*.

Secundò notandum hos proficiſcentes, ſeu domum redeuntes, Annonarum & Euectionum adiectione cumulatos, id eſt, Teſtimonialibus Principis, Annonarum & Euectionum ius modumque adiectum ſubſcriptione P.P. Quod & ipſum egregiè oſtendit Symmachus, *lib. 7. ep. ad Longinianum Comitem S. L. 95. Dignum eſſe prædico, qui noſtro Ordini* [id eſt, Senatorio] *copuletur. Sed adiicienda eſt ei prærogatiua* MILITIÆ [Palatinæ] *vt beneficio Allectionis vtatur. His quippè tantum munia* [Senatoria] *relaxari Diualia conſtituta voluerunt, quos* CASTRENSIS *honor illuminat: ſi igitur & hoc inſigne detuleris, quod* ANNONARVM *&* EVECTIONVM *cumulet adiectio, prono curſu in Conſulares legetur.* Vbi vides quoque eandem *Caſtrenſium* appellationem pro Palatinis occurrere: eandémque *Annonarum* mentionem & *Euectionum* in effectu. Et hæc quidem de primo *huius legis* capite.

Secundo capite Valentinianus COMMERCIO Tractoriarum annonariarum interdicit: id eſt, vt ne cuiquam liceat] Tractorias ſeu annonas ſibi conceſſas alteri elargiri, aut vendere: denique neceſſitati cuiuſque ſeruire Tractorias iubet, non verò *ſuperfluas* vendi, & ex his quæſtum fieri, alterius nomine appoſito. Quæ & ipſa mens fuit circa Euectiones curſus publici Conſtantino M. *l. 4. ſup. de curſu publ.* & Theodoſio M. *l. 41. eod. tit.* putà vt commercio earum interdictum eſſet.

11.* Imppp. THEODOSIVS, Arcadius, & Honorius AAA. Rufino PF.P."

TRACTORIÆ" *cum Statiuis ſolitis*", bidui tantummodò tempus accipiant. ¶ Nulli vero penitùs *cum neceſſariis*", præbeantur, niſi his tantummodò, qui animalia atque equos ſacro" vſui neceſſarios proſecuntur": ita tamen vt his dimiſſis", in Tractoriarum corpore præfinitus quinque dierum numerus adſcribatur: vt nullus vltra hoc temporis ſpatium ad reſidendum" in quo libitum" fuerit loco, copiam nanciſcatur. Dat. VII. Kalend. Septemb. Conſtantinop. Arcadio A. II. & Rufino CONSS. [392.]

NOTÆ.

* Lex *vn Cod. eod. tit.*
" Orientis: de quo vide *Proſopograph.*
" *Tractoriæ* ſunt Euectiones: de quo ſignificatu Tractoriarum, ad *leg. ſup.*
" Forte, *Solis*: ſed nil muto.
" *Sibi perſonis*, additum *Cod Iuſt* de quo mox.
" *Sacro*, id eſt, *Principis*: vide *Gloſſ. Theodoſ.*
" *Proſequuntur*: De Proſequutoribus horum animalium dixi ad *l. 1. & 2. infr. ne opera à conlatoribus.*
" *Dimittendi* vox hæc propria: v. ſimilia in *Gloſſ. Theod.*
" Ad reſidendum: vnde & *Reſides.*
" Et applicitum fuerit.

COMMENTARIVS.

DE TRACTORIARVM, id eſt, Euectionum Curſus publici vnà cum ſtatiuis vel neceſſariis annonis, *modo*, eſt hæc Theodoſij M. Conſtitutio; quæ ſcilicet à Præfecto Prætorio dabantur ad Comitatum Principis proficiſcentibus. Idque duplici fine, tùm ne diu nimis illi in itinere hærerent, tum ne fiſcum annonis onerarent. Vbi primò notanda venit duplex Tractoriarum forma ſeu ſpecies. Nempe Tractoriæ dabantur proficiſcentibus ad Comitatum Principis, vel cùm *Statiuis* ſolitis ſoliſque, vel cum neceſſariis: Et ſic ſtatiua ſolita vel ſola hîc neceſſariis opponuntur. *Statiua* ſunt conſiſtendi & reſidendi, interquieſcendi, pauſandi loca, ſpatiáque: *Statiua*, ſiue *Statiuæ* (nam ita promiſcuè appellantur) nudam interquieſcendi, conſiſtendi licentiam continebant. Meminit horum Lampridius in *Alex. Seuero*: *Deinde per ordinem manſiones, deinde* STATIVA, *deinde vbi annona eſſet accipienda.* Ammianus Marcellinus *lib. 20. p. 173. Hocque angore impliciti in* STATIVA SOLITA *receſſerunt.* Ambroſius *ſermone 5. in Pſalm. 118. Non deficit qui Imperatorem ſequitur ſuum: moderatè enim ambulat, quia Imperator, non quod [illegible] vtile, ſed quod omnibus poſſibile conſiderat: ideò & [illegible]ATIVAS ordinat, triduo ambulat exercitus, qu[illegible] requieſcit die: eliguntur ciuitates in quibus triduum quatriduum & plures interponuntur dies, &c. & ita ſine labore conficitur iter,* &c. Et mox: *Sicubi vult requieſcere exercitum ſuum, non ignobilem vicum, non commeatibus indigentem, non arenoſa & nuda gignentem ſed, vrbem ædificiis nobilem, refertam & vberem copiarum, aut agrum amœnum & virentem paſcuis, aut nemoroſa & campeſtria* STATIVIS *opportuna decernit.* Egeſippus *lib. 4. c. vlt. duobus Statiuarum* [al. Statiuorum] *gratia. Peluſij tranſactis diebus*: A Statiuis his *Statiua requies* Symmacho *lib. 3. ep. 83.* Ergo *Statiua* hic & ſolita qui-

dem, Neceſſariis opponuntur; & ſit Tractoriæ cum Statiuis, Tractoriis cum Neceſſariis. *Neceſſaria* hîc non ſunt miniſteria & angariæ, quod *Codicis Iuſtinianei* Interpres voluit, & voluit ipſe etiam Tribonianus: ſed ſunt, quæ Græcis ἐπιτήδεια, victus, annona, copiæ; Paulinus *in vita Ambroſij: cui non minimum ſolatij Sacerdos præbuit, dando ſumptus, vel alia quæ erant* NECESSARIA. Gloſſæ Cyrilli ἐπιτήδεια τὰ ἀναγκαῖα, *hæc copia.* Quæ cùm ita ſint, apparet quàm malè hæc *lex* à Triboniano interpolata hodiè à *Codici Iuſtinianei* Interpretibus accipiatur. Nunc de ipſâ *legis* ſententiâ.

¶ Duo *huius legis* capita conſtitui poſſunt. Primò cauetur, Rectorem Prouinciæ ad Comitatum proficiſcentibus, réſque fiſcales transferentibus, Tractorias cum Statiuis ſolitis in commune quidem dare poſſe; Tractorias verò cùm neceſſariis, id eſt, cum annonis, iis tantùm qui animalia & equos Principis vſibus neceſſarios proſequuntur: De quibus animalium Proſecutoribus eſt quoque *lex 2. inf. Ne opera à Collatoribus*: & *lex 2. inf. de venat. ferarum*: Id quod datum hoc æuo voluptatibus Principum.

Secundum caput eſt, quanti temporis, ſeu quot dierum Euectiones cum Statiuis, quot cum Neceſſariis, proficiſcentibus ad Principem Præfectus Prætorio dare poſſet, ne alioquin nimiâ morâ vtilitates publicæ negligerentur, vel fiſcus grauaretur. Statiua ſcilicet ſolita nonniſi bidui tempus accipere vult; quomodò & ſuperiore Egeſippi loco *bidui ſtatiua* indicantur. *Cum Neceſſariis* verò proſecutionibus nonniſi quinque dierum; ita quidem etiam vt id in Tractoriarum corpore nominatim adſcriberetur. Hoc ſcilicet tempus Proſecutoribus illis præſtitutum, ne diuturniorem moram agerent in Statiuis vel Manſionibus, vltrà quod reſidere ibi non poterant. Ita ſanè quoque poſteà Theodoſius Iun. in *l. 2. inf. de venat. ferarum*, tranſductioni ferarum deputatos, cum beſtiis ad Comitatum miſſos, non pluſquàm ſeptem diebus intrà Ciuitates reſidere voluit. Non omninò ſimilis ratio *legis 2. inf. de Legatis*, quâ vetantur Legati ad Gentem Axumitarum & Homeritarum ire iuſſi, vltrà annui temporis ſpatia Alexandriæ demorari, alioquin annonariis alimoniis priuandi: de cuius rei ſenſu, nos ad *eam leg.*

DE DIVERSIS OFFICIIS ET APPARITORIBVS ET PROBATORIIS EORVM.

TITVLVS VII.

XII. COD. IVST. L I X.

Addantur & Tituli peculiares è *Cod. Iuſtinian.* putà *Tit.* 52. 53. 54. 55. 56.

Addantur & Tituli 4 priores *ſup. hoc libro.*

PARATITLON.

De Officiis, (vt vocantur *Rubr. & l.* 1. 2. 3. 7. 9. 10. 11. 12. 13. 15. 16. *h. t.* & paſſim *hoc Codice*, quæ & *Obſequia* dicuntur, *l.* 12.) diuerſis, *Rubr. & l.* 2. 3. id eſt, vniuerſis, *l.* 7. agitur *hoc titulo*, (quò pertinent etiam quatuor ex priores *huius libri* Tituli, id eſt de Officialibus, *l.* 2. 3. 4. 6. 13. 14. *h. t.* ſeu Apparitoribus, *Rubr. & l.* 13. 19. 20. *h. t.* (vnde & Apparitionis obſequia, dicitur *l.* 15. *h. t.* & Apparitio propria, *l.* 16. *h. t.*) qui ſcilicet parebant Iudicibus, *l.* 13. qui etiam militare dicti, *l.* 18. (vnde & *Militia* de eorum officio dicitur, *l.* 2. 3. 5. 10. 10. 13. 16. 20. *h. t.*) iidémque & cohortales, *l.* 4. de quibus *ſup. tit. 4. huius libri.*

¶ Memorantur verò *hoc titulo* diuerſi ſeu varij Officiales, quorumlibet Iudicum, *l.* 19. ciuilium, *l.* 19. (militarium) Illuſtrium ſeu Eminentium Poteſtatum, *l.* 16. Spectabilium, Clariſſimorum veluti. Primò. Præfectorum Prætorio, *l.* 7. 8. 9. 10. 11. 19. *h. t.* (qui *Præfectiani* dicuntur, *l.* 19. *& l. vn. inf. ne Præfectianus*:) & in his Cornicularij eorum, *d. l.* 8. 9. Secundò, Præfectorum Vrbis, *l.* 6. 16. 22. Tertiò, Magiſtrorum Equitum & Peditum, *l. vn. ſup. tit.* 5. *& l.* 4. 5. *h. t.* & *l.* 6. *inf. de Suſceptorib. &* in his Clabularij eorum, *d. l.* 5. Quartò, Comitum Sacrarum largitionalium (qui Largitionales Comitatenſes dicuntur, *l.* 6.) & rerum priuatarum, *d. l.* 6. de quibus *lib. 6. tit.* peculiari, *de Palatinis S. L.* & *tit. pr.* Quintò Proconſulis Aſiæ, *l.* 21. Sextò, Comitis Orientis, *d. l.* 21. Septimò, Præfecti Auguſtalis, *l.* 21. Octauò, Vicariorum Præfectorum. *l.* 6. 11. 16. 21. Nonò Ordinariorum Iudicum, *l.* 9. id eſt Rectorum prouinciarum, *l.* 11. Præſidum, *l.* 12. (qui & Præſidentes dicuntur, *l.* 13.) Decimò, Comitis Theſaurorum, *l.* 14. (à quo Officiales eius Theſaurenſes dicti, *l. vlt. h. t.*)

¶ Horum

¶ Horum officialium varij ordines fuère, *l.* 1. *h.t.* ſeu gradus, *l.* 10. Inter hos ſummo loco erat Princeps: de quo *ſup. tit. de Cohortalib. Principibus*, &c. Memorantur inter hos *hôc titulo* hi; Primò *Cornicularij*, & quidem Præfectorum Prætorio, *l.* 8. *&* 9. *h. t.* (de quibus *ſup tit.* 4.) Secundò, *Chartularij*, & nominatim Magiſtro Equitum & Peditum, *l.* 5. Tertiò Ratiociniis & chartis obnoxij in officio Præfectorum Prætorio, Vicariorum, Rectorum prouinciarum, *l.* 11. Quartò Scriniarij, *l.* 14. de quibus *ſup. tit.* 1. & in his Scriniarij Comitis Theſaurorum, *l.* 14. Quintò, exceptores, *l.* 17. de quibus *ſup. tit.* 1.

¶ Hi vel ſponte initiati, vel maiorum ſuorum conſortio retinebantur, *l.* 16. vel denique probabantur ſeu eligebantur. Quæ probatio, electio non à Præfecto Prætorio fiebat, verùm à Principe ipſo, *l.* 1. 7. 21. 22. 23. *h.t.* probatoriâ è ſacris ſcriniis *Rubr. h.t.* & *d. l.* 21. 22. 23. quemadmodum Promotio ſeu prouectio quæ & ipſa etiam non à Iudicibus fiebat, *l.* 7. ¶ In promotionibus hæc regula erat, vt primus in officio eſſet, qui prior fuiſſet promotus, *l.* 1 *h.t.* Examen ſanè, ſeu recenſus Officialium à Præfecto Prætorio fiebat, *l.* 19. in tantum vt diſcinctus vel ſolutus militiam repetere non poſſet, *l.* 18. 20.

¶ *Officia* his varia impoſita. Primò. Ad ſtationes agendas deſtinati, *l.* 12. Secundò, curſus publici ſollicitudo his iniuncta, *l.* 7. de quo *ſup. tit. de Curſu publico* (qui non aliâ ratione huic de Officialibus tractatui inſertus eſt.) Tertiò Mancipatus, *l.* 9. *&* 19. Quartò, exactionis munus: de quo vide *infr. tit. de Exſecutoribus & Exactionibus.* Quintò, ſuſceptionis, *l.* 8. *h.t. l.* 70. *inf. de Decur. l.* 7. *inf. de Suſceptorib.* Sextò primipili paſtus, *l.* 6. *h.t. l.* 18. *ſup. de curſu publ.*

¶ Perpetuò autem eâ militiâ tenebantur, neque eâ liberari poterant regulariter ante expleta omnia munia: (quam tamen variis rationibus ſæpè euitare conabantur:) non Epiſtolis ex Protectoribus, *l.* 2. 3. 9. non militiâ armatâ, *l.* 12. 13. 19. non Præpoſitum caſtri ac militum, *l.* 11. non aliâ militiâ, *l.* 14. non Palatinâ, non Agentum in rebus officio, *l.* 16. 19. non ſcholari militia, *l.* 9. *inf.* non ordine aliquo indebito, *l.* 15. non alio quocunque ordine aut tempore, niſi quinquennio maiore, *l.* 15. Sed & filij eorum officiali militia tenebantur, *l.* 19. *in fin.* Sanè qui Cornicularij honore perfuncti erant, vel purpuram Principis adorarant, & inter Protectores Domeſticos, vel Scholares militarant, ad muneris functionem & neceſſitates mancipatus non conſtringebantur, *l.* 9. *h.t.*

¶ Priuilegia his nonnulla vniuerſa data: Primò, certorum annorum militia inter Officiales, curiali nexu liberabantur, putà quandoque viginti quinque annorum militiâ, modò decem tantum annorum, *l.* 5. *&* 6. Secundò, ad adorandam purpuram Principis certo numero quodam ſingulis annis admittebantur, putà cohortales [Præfecti Prætorio] & Officiales Magiſtrorum Equitum & Peditum, qui omnibus expeditionibus adfuiſſent, *l.* 4. Cornicularij nominatim Præfecti Prætorio poſt Corniculos tranſactos vnà cum immunitate à muneribus, *l.* 8. *&* 9. ¶ *Pœna* tandem Euerſoris, & qui ſemel rationes turbaſſet, & eius qui militiâ ſemel ſolutus fuiſſet, hæc erat, vt repetere militiam vetaretur: *l.* 14. *&* 15. *h.t.* ¶ De lucris officiorum, erit *infr. tit.* 9. de concuſſionibus apparitorum, *tit.* 10.

---

1. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Verſennium Fortunatum Conſularem" Aquarum.

PRomotionis ordo cuſtodiendus eſt, vt primus in Officio" ſit, qui prior fuerit in conſequendo beneficio Principali. Dat. VIII. Id. Mart. Theſſalonicæ", Conſtantino A. IV. & Licinio IV. CONSS. [315.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Concordat eiuſdem Conſtantini *lex* 1. *&* 2. *ſup. de Numerariis.*

" De *Conſulari Aquarum Romæ*, dicam plenè ad *l.* 1. *infr. de Aquaductu, lib.* 15. quæ & ipſa inſcribitur *Maximiliano Conſulari Aquarum.*

" *Officium Conſularis Aquarum* nota, cuius etiam mentio fit, *d. l.* 1. & de quo mox plura.

" In Macedoniâ (vbi Theſſalonica) conſtitit hoc tempore Conſtantinus M. vtpote quæ ei iam ceſſiſſet, pace cum Licinio initâ: teſte Zoſimo *lib.* 2. *pag.* 678. *&* 679. & Sozomeno *lib.* 1. *cap.* 2. *&* 7.

COMMENTARIVS.

DE PROMOTIONIS ORDINE inter Officiales ac nominatim Conſularis aquarum Romæ, eſt hæc *lex* Conſtantini M. vt & eiuſdem duæ aliæ, putà *lex* 1. *&* 2. *ſup. de Numerariis.* Nempe cùm de ordine inter Officiales in quadam facti ſpecie quæreretur, fortè cum de promotione ageretur, ſeu de promotionis ſolemnitate, & poſteriùs promoti nonnulli τὰ πρωτεῖα præ aliis affectarent, quacunque tandem ratione, Conſtantinus reſcripſit, promotionis ordinem cuſto-

diendum, eúmque priorem eſſe debere in officio qui prior etiam fuerit promotus, beneficio Principali. Prior tempore ſcilicet in omnibus corporibus & collegiis, iure quoque & gradu potior eſt. Denique hæc omnium Corporum *lex* eſt, vt promotionis ordo in eo ſeruetur: de quo *ſup. lib. 6.* non vno loco; & nos plenè, in *Diatriba, de præcedentiâ, cap. 3. th.* 18.

¶ Eſt autem hæc *lex* propriè de officio Conſularis Aquarum Romæ (de quo Conſulari dixi ad *l. 1. inf. de Aquaductu*, quæ & ipſa pariter vt hæc Conſulari Aquarum inſcribitur) Officium. ſcilicet ſuum peculiare habuit Conſularis Aquarum, cuius officij fit quoque mentio, *d. l. 1.* quod ſcilicet tuendis aquis & aquæductibus incumbebat. Quale hâc tempeſtate Officium iſtud fuerit, id eſt, quo genere & numero hominum conſtaret, nemo docet. Sanè Frontinus teſtatur, olim quo tempore aquarum tutela locari ſolita erat, poſitam Redemptoribus neceſſitatem certum numerum circa ductus extra vrbem, & certum in vrbe numerum ſeruorum opificum habendi, & ita quidem vt nomina quoque eorum quos habituri erant in miniſterio per quaſque regiones in tabulas publicas deferrent. Mox ſcribit, Agrippam familiam propriam habuiſſe quâ aquarum ductus tueretur, atque caſtella & Ductus. Ex Senatuſconſulto ſub Augusto Imp. Aquarum Præfectum extra vrbem lictores binos habuiſſe, ſeruos publicos ternos, architectos ſingulos, ſcribas, librarios, accenſos præconéſque totidem quot habebant hi, per quos frumentum plebi dabatur. Cum autem in Vrbe eius rei causâ aliquid ageret, cæteris apparitoribus iiſdem præterquam lictoribus, vſum. Cæterum quibus apparitoribus vſurus eſſet, eos diebus decem proximis ad ærarium deferret. Tandem ſuis temporibus ſub Neruâ familiam & miniſteria Curatoris aquarum ita deſcribit: *Familiæ*, inquit, *ſunt duæ, altera publica, altera Cæſaris. Publica antiquior quàm ab Agrippa Auguſto relictam & ab eo publicatam diximus: habet homines circiter* CCXL. *Cæſaris familia, quam Claudius cùm aquas in vrbem perduceret conſtituit, numerus eſt* CCCCLX. *vtraque autem familia in aliquot miniſteriorum ſpecies diducitur villicos: Caſtellarios, Curatores, Silicarios, Tectores, aliòſque Opifices. Ex his aliquot extra vrbem eſſe oportet ad ea quæ non ſunt magnæ molitionis.* Verùm hæc non ad officium Curatoris Aquarum pertinent; verùm miniſterium, & opifices ſpectant: vnico illo excepto, quod ex Senatuſconſulto Auguſto memorat.

Secundò, de Officialibus Conſularis Aquarum notandum, eos beneficio Principis promotos, quâ parte & *beneficij* vox propria fuit: de quo iam *alibi*, & in *Gloſſario*.

II. *Idem A.'' ad Philippum PF.P.''

OFFICIALES, quos ex diuerſis officiis ex-Protectoribus epiſtulas impetraſſe conſtiterit, priſtinæ reddi iubemus militiæ. Dat. III. Nonas Nou. Arelato Conſtantino A. VII.'' & Conſtantio Cæſare CONSS.

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Inſt.* Concordat *huic* omnino *lex prox.* 3.
'' Imò CONSTANTIO hanc *legem* adſcribendam, mox oſtendam.
'' De hoc *Philippo* Præfecto Prætorio dico plenè in *Proſopogr.*
'' De hac ſubſcriptione mox.

III. *Imp. Conſtantius'' A. ad Syluanum'' Comitem & Magiſtrum militiæ. Poſt alia.

VNIVERSI Officiales diuerſorum'' Officiorum, qui ex Protectoribus epiſtulas meruerunt, Officiis priſtinis militiæque reddantur, nec opponant quæſitæ ſibi vocabulum dignitatis. Dat. VI. Kalend. Iun. Sirmi'', Limenio & Catulino CONSS. [349.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à Cod. Iuſt. Iungenda autem huic, *lex 2. ſup. de re militari.* Et concordat huic, *lex 2 ſup. h. t.*
'' CONSTANTI hæc lex tribuenda eſt, vt docui ad *d. l. 2. de re militar.*
'' *Siluanus* hic ille eſt, de quo in geſtis anni D. 355. tam multa Ammianus Marcellinus *lib. 15. à p. 42.* (de quo etiam Hieronymus *Chronico A. D....*) Quem pedeſtris militiæ Rectorem vocat *d. p. 42. & 45.* cùm tamen *d. l. 2. ſup. de re milit.* dicatur *Comes & Magiſter Equitum & Peditum*, vbi plura.
'' *Diuerſorum*, pro quorumcunque: vid. *Gloſſ. Theod.*
'' *Sirmij* Conſtans hoc tempore conſtitit: quò referendus eſt Libanij locus in *βασιλικῷ*, *p.* 71.

COMMENTARIVS.

PROTECTORIS dignitate à Principe impetratâ Officiales quorumcumque officiorum ſeu Iudicum, officio liberari non poſſe definiunt his duabus *legibus* Imperatores; eàque non obſtante, officio ſuo priſtinóque reſtitui eos iubent: vt & Valentinianus Sen. *l. 9. inf.* De huiuſmodi Epiſtolis ſeu Teſtimonialibus ex-Protectoribus fuit iam *ſuprà*, *titulus* 21. *lib.* 7. vbi plenè dixi, etiam ex Symmacho *lib. 3. ep.* 7. Paulino *ep. ad religioſum militem*. Nempe Veteranis cum Teſtimoniales emeriti laboris darentur, ſimul fermè Protectorum dignitas pro præmio conferebatur: quæ magna vtique dignitas fuit, ſuaque & ſingularia præmia ei *ἀξιώματα* habuit: de quo *lib. 6. ſup. tit. de Domeſticis & Protectoribus*:

ctoribus : & inter cætera, vt à ſordidis & extraordinariis muneribus excuſarentur, itemque à verbetibus *l.153. inf. de Decurionib. l.5. ſup. de Veteranis: l.2. Cod. de excuſ. muner.* Negotiantes item magna immunitate fruebantur, *l.8. ſup. de Veteranis : l.7. 14. inf. de luſtrali collat. l.3. ſup. de Teſtimonial.* In criminibus etiam præſcriptionem fori Prætoriani habebant, *l.5. ſup. de Veteran.* & à tironum collatione immunes erant, *l.18. ſup. de Tironib. l. vlt. ſup. de Veteranis.* Itaque certatim quique eam dignitatem Protectoriam ambiebant, non iam Veterani; verùm Tirones quoque aliùnde, *l. 12. ſup. de Veteran.* aliis item Corporibus illigati quaſi, ad nexum conditionis ſuæ enitandum: veluti Decuriones, *l.45.153.156. infr. de Decurionib. l.1.2.3. d.t de Teſtimonialib. ex-Trib. & protector.* Collegiati, *d. l.3. ſup. de Teſtimonial.* *Negotiatores*, *d. l. 3.* Officiales, *his duabus legib.* & *d. l.3.* Quibus dignitatem eam nec quicquam fermè prodeſſe voluerunt Imperatores: Et in his Conſtans Imp. *l.3. h.t.* is enim eius *legis* auctor eſt, vt docui iam *ad l. 2. ſup. de re militari*: (quæ ex eadem Conſtitutione deſumpta, huic noſtræ coaſſanda venit: Quâ quidem conſtitutione id agit Conſtans, vt quemadmodum Officiales militiæ, & militaris dignitatis obtentu officium deſerere nollet, *h.l.* ita vice verſa à militibus militiam deſeri quocunque obtentu nollet: quæ ſententia eſt *d. l.2.* Conſtantij eadem mens, eſt, *l.2.* Is enim eius Auctor eſt, tum argumento *Philippi Præfecti Pratorio* in Inſcriptione, tum ſubſcripti loci, *Arelato*; ſic quidem vt ea referenda videatur ad *Conſtantium* VI. *&* *Conſtantem Caſ.* II. coss. id eſt, ad A. D.353. quo ſanè tempore Conſtantius Arelate fuit, vt teſtatur Athanaſ. ad *ſolit. vit. ag. p.641.* & Am. Marcell. *lib. 14. p. 9. & 25.* Niſi potius eam referendam putemus ad A. D.346. In id enim fermè tempus incidit *Philippi* Præfectura: certè eo anno 346 data ad eum *lex 1. infr. ne conlationis tranſlatio*: Cui tamen obſtaret ſubſcriptio, *Dat. Arelato*: nam eo anno 346. Conſtantius Imper. non in Gallia fuit, verùm in Oriente: Et ſic, vt dixi, referenda fuerit ad A. D. 353. Verùm de hac Philippi Præfecturâ plenè dico in *Proſopogr.*

IV. *Idem A. ad VV.CC." PF. P. Poſt alia.

DE Cohortalibus", atque Magiſtrorum equitum & peditum Officialibus, iubemus, vt minimè de cetero ad adorandam purpuram" noſtram veniant, niſi ſi ſub armis militiam tolerauerint, & omnibus expeditionibus adfuerint. Dat. Prid. Id. Maij, Conſtantino A. VII. & Conſtante II. Cæſare Conſulibus [354.]

N O T Æ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungendæ autem *huic* videantur alicui duæ *leges* proximæ *5. & 6 inf.* & *l.5. ſup. de Cohortalibus*, *& l.1. ſup. de Agentib. in rebus*: etſi ſubſcriptiones aliquatenus varient. Certè quia argumento ſaltem conueniunt, vnam interpretationem merentur.

" Id eſt Viros Clariſſimos PP. vt habet diſertè *d. l.5. ſup. de Cohortalib.*

" *Cohortales* ſunt Officiales Præfectorum Prætorio: de quo mox.

" De *Purpuræ adoratione*, vide & *l.8.9.16. inf h.t.* dixi plenè ad *l. vn. ſup. de Præpoſitis S. Cubiculi.*

V. *Idem A. ad PF. P. Poſt alia.

DE Chartulariis Magiſtrorum equitum & peditum, ſi quis poſt vigintiquinque annos obnoxius Curiæ fuerit reppertus, habeat priuilegium militiæ." Et" omnes autem, qui probauerint in militia, hij dumtaxat qui Miniſteriales & dagogiani", & Silentiarij & Decuriones exſiſtunt": ita" vt, poſt quindecim annos minimè ab aliquo inquietentur: & cetera. Dat. XV. Kalendas Iun. Conſtantio A. VII. & Cæſare CONSS. [354.]

N O T Æ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod Iuſt.*

" Curiâque liberetur.

" Locum hunc valde mendoſum ſic ego reſtituam. *Etc. Ex omnibus autem qui militauerint in Palatio*, &c. vel, *qui perdurauerint in Palatio*, vel *qui ſe probauerint*, (id eſt probatos reddiderint) *in militia*, Palatina ſcil.

" *al. Pædagogiani.*

" Habeant ſcilicet priuilegium militiæ: ἀπὸ τοῦ κοινοῦ.

VI. Idem A. ad PP. Ō. Poſt alia.

DE Largitionalibus" Comitatenſibus, & Officialibus Rationales" rerum priuatarum cuſtodiri præcepimus", vt poſt viginti & quinque annos ad Curiam minime reuocentur. Hoc idem de Officialibus Præfectorum Vicariorum obſeruari ſanximus. De Primipilaribus" verò, quia curſum exhibent, anni decem obſeruandi ſunt. Officiales enim P. V. propterea quod non exhibent primipili"

li" paſtionem, poſt vigintiquinque annos minime perſequantur." ¶ Quod ſanè ad Logografos" pertinet, prius promulgatam Legem † firmam eſſe volumus. Dat. Prid. Non. Octob. Conſtantio A. VIII." & Conſtante C. II. CONSS. [354.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

" Largitionalium quoque mentio *d. l. 1. ſup. de Agentib. in rebus*, quæ inter alias *huic* iungenda videri poſſit.

" ✗. *Rationalis.*

" *Præcipimus.*

" De *Primipilaribus, ſup. tit. 4.*

" Vide *l. 8. ſup. de Cohortalib.* vbi dixi.

" *Curia* ſcilicet niſi paſſiuè hoc accipias.

" De *Logographis*, duobus titulis agitur *hoc Codice*, hoc ipſo libr. *de Tabulariis, Logographis & Cenſualib.* Item lib. 11. *Ne collatio per Logographos celebretur*, vbi dicam plenè.

† Lex hæc non extat.

" ✗. VII. vt duabus ſuperioribus *legibus.*

COMMENTARIVS.

DE duobus Officialium PRIVILEGIIS agitur *his tribus* Conſtantij Imp. *Conſtitutionibus*: quæ ſi non omnes inter ſe coallandæ ſunt, vnà cum *l. 1. ſup. de Agentib. in rebus*, & *l. 5. ſup. de Cohortalib.* (vtpote eodem anno ad eoſdem Præfectos P. ſuper eodem argumento datæ) certè eandem & coniunctam interpretationem merentur.

Primum priuilegium eſt PVRPVRÆ Principis adorandæ: de quo ipſo priuilegio agitur tribus præterea *huius tituli* legibus, putà *l. 8 9. 16.* Et in *Notitia Imp. Orientalis*: nulla enim eius moris mentio ſit in *Notitia Occidentis.* Et quanquam de eo affatim ſemel dixerim *ad l. vn. ſup. de Præpoſitis S. cubiculi*, attamen hîc de eo quoque agere iuuat, quatenùs is honor Officialibus quandoque tributus eſt: Ergo datus is quoque honos nonnullis Officialium; ſeu nonnulli ex his ſingulis annis attingere Purpuram venerarique præcepti ſunt, *l. 16. inf. h. tit.* nonnulli ſecundum *legem* Purpuram Principis adorabant, *l. 9. inf.* numero ſcilicet aliquo ſtipendiorum & curriculis euolutis, *d. l. 16.* Primò quidem Eminentium Poteſtatum Officialibus id datum *d. l. 16.* veluti Præfectorum Prætorio (qui propriè *Cohortales* hoc æuo dicti, tùm *hac l.* tùm *l. 1. ſup. de Cohortalibus*; poſteà enim *Cohortales*, & *Cohortalini* dicti Rectorum prouinciarum Officiales, adeóque oppoſiti apparitoribus Præfecti P. vt *l. 14. ſup. de priuil. eorum qui in S. Palatio*:) Item datus hîc honor Officialibus Præfecti Vrbis, *d. l. 16.* & Magiſtrorum Equitum & Peditum, *d. l. 4. h. t.* Neque tamen omnibus promiſcuè eminentium Poteſtatum, Præfecti, inquam, P. & Magiſtrorum Militum Officialibus id datum, non Numero, vt loquitur *d. l. 16. infr.* id eſt, omnibus promiſcuè: verùm id *l. 4. h. t.* voluit Conſtantius his dari, qui ſub armis militum toleraſſent, & omnibus expeditionibus adfuiſſent. De quâ Officialium Magiſtrorum militum, in Numeris militaribus militiâ, dixi *alibi.* Secundò datum id Numerariis Præfectorum Prætorio poſteaquâ ſtatutum triennij tempus expleſſent, *l. 13. ſup. de Numerar.* Tertiò Datum id (præter Principes officij cuius Principis Apparitionis Præfecturæ Prætorianæ meminit quoque Amm. Marcellinus *lib. 16. p. 39.*) Cornicularijs officij Præfectorum Prætorio poſt tranſactos corniculos annis ſingulis ex numero deputatorum exeuntibus, *l. 8. & 9. inf. h. t.* Et hæc de Illuſtrium poteſtatum Officialibus.

Secundò Datum id quoque nonnullis Officialibus Vicariorum, vti ſingulis annis Purpuram attingerent & venerarentur, *d. l. 16.* & *Notitia Imperij.* Itémque aliorum Spectabilium Magiſtratuum Officialibus, veluti Proconſulum, Comitum rei militaris, Præfectorum Auguſtalium, Ducum (veluti Ducis Scythiæ, Mœſiæ primæ, & Secundæ, Daciæ) vt docet *Notitia Imperij Orientalis*: putà Principibus officij ipſorum, vt *dicta Notitia* teſtatur, qui tranſacto Principatu adoratâ clementiâ principali exibant. Variè autem: alij quippe cum *Inſignibus* (id eſt, cum Conſulari dignitate) veluti Princeps officij Proconſulis Achaïæ, Comitis Orientis, Præfecti Auguſtalis, Vicariorum, & Comitis Ægyptiaci limitis: alij verò inter Protectores tantùm (ita enim reponendum in *Notitia*: non, *adorat Protectorem*, verùm *adorat Protector*, vel *inter Protectores*) veluti Principes officij Ducis Scythiæ, Mœſiæ primæ & ſecundæ, Daciæ Ripenſis. Denegatus autem is honos penitus Officialibus Rectorum prouinciarum, clariſſimorum, etiam Principibus officij eorum, vt diſertè ſtatuitur *d. l. 16. infr.* & videre quoque eſt in *Notitia Imperij.* Hæc igitur *lex* illa, id eſt, conditio fuit, ſecundùm quam ordinariorum quoque Iudicum officialium nonnullis Purpuram adorare datum erat: de qua *l. 9. infr. h. t.* Priuilegium porrò iſtud adorandæ ab Officialibus Purpuræ tale fuit, vt deinceps inter alia ad ſuſceptionem vel cuiuſlibet neceſſitatis officium deuocari ij non poſſent, *l. 8. infr. h. t. & l. 70. inf. de Decurion.* Et hæc de primo priuilegio Officialium, quod continetur Conſtantij *l. 4.*

¶ Secundum priuilegium Officialis-Militiæ, de quo agitur *l. 5. & 6.* eſt, vt Officiales certi temporis & gradus inter Officiales militiâ, CVRIA, ſeu curiali nexu liberentur. Regulariter equidem Curiales curiali nexu non liberabantur per Officialem militiam, vti docet *lex 31. 42. in fin. 82. 96. 113. 134. 137. 147. 175. 181. inf. de Decurionib.* Atenim certi quandoque temporis militiâ & præſcriptione liberati: putà Quinquennij, ex Conſtantij mente in *lege 31. infr. de Decurion.* Viginti quinque annorum ex his duabus Conſtantij *legibus 5. & 6.* & ex Valentin. Sen. *l. 6. ſup. de re militar.* Et Theodoſij Iun. *l. 14. ſup. de priuil. eorum, qui in S. Pal.* Neque tamen indiſtinctè Conſtantius his duabus legibus Officiali 25. annorum militia curiali Curiâ liberari vult: Verùm Officialium diuerſitatem quandam inducit. Nempè in largitionalibus & Comitatenſibus, & Officialibus Rationalis rerum priuatarum, vt & Officialibus Vicariorum, itémque Præfecti vrbis & Chartulariis Magiſtrorum Equitum & Peditum 25. annorum ſpatium ponit: Atenim idem Primipilares, quia curſum exhibebant, de quo, *tit. de Curſu publ.* decennio liberari vult: de quibus dico *tit. 4. ſup.* cum tamen poſteà 25. annorum ſtipendia hâc quoque parte Valentinianus deſiderauerit, *l. 8. ſup. de cohortalibus.* Et hæc quidem de potiſſimâ harum legem ſententiâ. At enim ſunt

ſunt & alia quæ *his legibus* continentur vel indicantur.

Primò notandum, ex *l.6. Largitionales* ex Officialibus tantùm Rectorum prouinciarum ſumptos, non ex aliis Officialibus, ac nominatim non ex Officialibus Præfecti Vrbis. *Largitionales*, quorum mentio quoque fit *d.l.1.ſup.de Agentibus in rebus*,& hîc pleniùs, *Largitionales Comitatenſes*, ſunt Officiales Comitis S.L.qui Palatini S.L. de quibus ſuo *tit.ſup.lib 6*. Apparitores Largitionum, Ammiano Marcellino *lib.26.p.349*. Officiales verò Rationalis (nam ita ſcribendum *h.l.* quomodo & in alia Conſtantij *leg.7.ſup.de Cohortalib.*) Rerum priuatarum ſunt Officiales Comitis Rerum priuatarum, de quibus itidem *dicto tit.* quomodò & diſertè vocantur Officiales Comitum rerum priuatarum, *d. leg. 1. ſup.de Agentib.in reb.* Alioquin Rationales dicti peculiares Rationales ſub Comite rerum priuatarum, vt ex aliis *legibus* conſtat, & ex Ammiano Marcellino, vbi & *lib.27.p.394*.Rationalis officiorum memoratur. Et hæc quidem de Officialium militiâ, quatenus & quomodo ea Curiâ liberet.

¶ Et hactenùs de *Officialibus*; Ab his verò diſtinguit Conſtantius Imperator quoſdam alios. Primò quidem per Palatij militiam à curia liberari vult Conſtantius *l.5.* ſolos eos qui in Palatio militarunt inter Miniſteriales vel Pædagogianos (ita enim *l.5.* reſcribendum eſt) item Silentiarios & Decuriones: ſic vt & citerioris temporis militiam his ſtatuat, nempè quindecim annorum ſpatio, ſeu militiâ Palatinâ Curiali eos nexu libetari vult. De *Silentiariis*, & *Decurionibus*, eorúmque priuilegiis dictum fuit ſuo *tit ſup. lib.6. tit. 23.* ¶ De *Miniſterialibus* nunc videamus. Miniſterialium mentio fit quoque diſertè in *Notitiâ Imperij*, vbi *Miniſteriales Dominici* vocantur, qui ſcilicet ſub diſpoſitione viri Spectabilis Caſtrenſis erant, & ſic Caſtrenſianorum numero (de quibus *lege vn. ſup. de Caſtrenſianis, libr.6.*) Apud Suidam (vt rectè repoſuit Cuiacius) μινιστεριανὸς Καστρησιανὸς, in *Gloſſis* Iſidori *Anculus Miniſterialis domus Regiæ*. Alij verò ſunt Miniſteriales, de quibus Auctor incertus *de menſuris*, de quo dixi ad *l.1.ſup. de Caſtrenſ.* Miniſteriani ſcilicet erant qui Principi familiariùs in vitâ priuatâ miniſtrabant, quod victum potiſſimum attinebat, & ſic co...de quo videnda *Notitia Imperij*, vbi & ſimulacra eius rei exhibentur, *panes, lagenæ, menſæ, guiturnia*, de quibus *ad l.1.ſup. de Caſtrenſianis*: ſicut & iam antea miniſterij & miniſtrorum vox peculiariter accepta de ſeruis Tricliniaribus vt rectè docuit Pignorius, *de ſeruis, p.53.54.55* ac nominatim de Tricliniaribus: apud Sueton. *Domitian cap.11*. Capitolinum *in M.Antonino*, Lampridium *in Alex Seuero.* Hinc & *ſacrum miniſterium* ſub Caſtrenſi *l.vlt.ſup.de Caſtrenſianis*, & Sacri Palatij miniſteria, *l.35.ſup.de erogat.milit.annon.* Regales miniſtri Ammiano Marcellino, *lib.26.* ¶ *Pædagogiani* de quibus *l.5.* mentio fit quoque apud Ammianum Marcellinum *lib.26.& 29.*& in *Notitia Imperij*: & ipſi Caſtrenſianorum numero fuêre, vti docet *dicta Notitia.* Ita Seneca *cap. 1. de tranquill. animi apparatum diligentis pædagogij* dixit. Sic etiam Tertullianus *Apologetico cap.13.* Antinoum de Pædagogiis Aulicis neſcio quem vocat, quem Hegeſippus apud Euſebium *lib.4.cap.8.* δοῦλον Ἀδριανοῦ miniſtrum Adriani vocat. Idem Tertullianus *aduerſus Valentinianos, cap.8.* de Pædagogio nomina vocat. Meminit & Pædagogiorum quæ prætiò ſunt in Triclinio: I.C. in *l.12.§....ff.de fund.inſtruct.* Hi verò illi ſunt quos tracto inde nomine *Pages* vocamus. Pædagogij huius mentio quoque in veteribus Inſcriptionibus, *p.585.7.& 11.& p.586.1.* Erant ſcilicet lectâ formâ & egregio cultu, ſiue Adulti, *Adultus* (inquit Ammianus Marcell. *lib.29.*) *quidam ex his quos Pædagogianos appellant*; ſiue pueri. Inſcriptio vetus

T.FLAVIO AVG.LIB.GANYMEDI
PÆDAGOGO PVERORVM.

Et exinde in ....peditorum Principum, quò pertinet Tertulliani locus de Antinoo, & pleraque alia. Et hæc de *leg.5.* atque adeò de primâ differentiâ inter Officiales & Palatinos.

Secunda differentia eſt inter cæteros officiales & *Primipilares*: hos ſcilicet decennio à Curiâ liberari vult Imperator *l.6.* additâ ratione; quia Curſum exhibeat: quod non faciebant Officiales Præfecti Vrbis: hi enim non exhibebant primipili paſſionem. De Primipilaribus his, déque cura Curſus publici, & primipili pactione his incumbente, dixi ſuo *tit. ſup.de Cohortalibus & Primipilaribus*: vbi conſule *Paratitlon.*

Tertia differentia ponitur *eâdem l.6.* vult ſcilicet Conſtantius quoad *Logographos*, priùs promulgatam legem firmam eſſe, id eſt vt vel nullo tempore à Curiali nexu liberentur, vel citeriore tempore, vt malim. De his Logographis *duobus titulis* agitur *ſup tit.de Tabulariis Logrographis & Cenſualibus*; item *lib.11.inf.ne per Logographos celebretur.*

VII.* Impp.Conſtantius & Conſtans AA.ad Taurum PP.ō."

INSTAVRATA neceſſariâ ſanctione, id volumus de cetero cuſtodiri, ne vllus" quemquam Iudicum probare audeat, vel prouehere. Excipimus tamen officia curſus publici ſollicitudinem ſuſtinentia, nec enim tanto muneri adminiculum denegari publica permittit vtilitas. Quæ cum ita ſint, ceteris Officiis vniuerſis eíque quod paret laudabili Prudentiæ Tuæ, nullus niſi noſtro exſiſtente ſtatuto debebit adſcribi. Dat.VI. Kalend. Ian. Mediol." Acc.VIII. Id.Iul.Datiano & Cereale CONSS. [358.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod.Iuſt.*
" Italiæ de quo etiam in *Hiſtor.Eccleſ.*
" *Ne vllus Iudicum, quemquam*, (Officialem ſcilicet) *probare audeat, vel prouehere.*
" Hanc ſubſcriptionem ſuſpectam habeo. vide *Chronol.*

COMMENTARIVS.

De Probatione ſeu Electione Officialium eorúmque Promotione ſeu prouectione ab vno gradu ad alium, eſt hæc Conſtantij lex: ad quem pertineat, ſcilicet non à Præfecto prætorio aut à Iudicibus eam fieri poſſe, verùm à ſolo Principe, ſolâ Principis probatoriâ ex ſacris eius ſcriniis miſsâ. Quæ & ipſa Conſtantini mens fuit, *l.1. ſup. h. t.* & Theodoſij Iun. *l. 21. 22. 23. infr.* Et verò anteriorem quoque ſuper hâc re conſtitutionem à ſe latam indicat initio *huius legis* Conſtantius.

¶ Exceptionem tantùm vnicam addit: Nempe poſſe à Præfecto Prætorio vel Iudice Officialem probari ad curſus publici ſollicitudinem ſuſtinendam. Et ſic poſſe Mancipes ſeu procuratores Curſus publici ex Officialium numero ab ipſis Iudicibus prouehi: de quibus ſuo *tit. ſup. de curſu publico:* Additâ ratione, quod tanto muneri, Curſus videl. publici, adminiculum ſeu prouiſionem promptam Iudicis denegari publica vtilitas non permittat: è contra publicè interſit, Curſui publico quàm ociùs prouideri. Quod quidem, Conſtantij ſtudium arguit erigendo Curſu publico: de quo eius ſtudio dixi plenè ad *l.5. ſup. de Curſu publico*, etiam ex Sex. Aurelio Victore.

VIII. * Impp. Valentinianvs & Valens AA. ad Mamertinum PP. ö.

Præfectvræ[a] Cornicularios, qui annis ſingulis ex[b] numero Deputatorum exeunt, poſt tranſactos corniculos, noſtram adorare[c] purpuram volumus: Quo honore perfunctis, cùm iam miſſionem tenuerint[d], liberum otium damus, vt ad Suſceptionem[e] vel cuiuſlibet neceſſitatis officium, qui[f] ex-Corniculario adorauerint, minimè deuocentur: Hæc[g] igitur miſſio ea habeat priuilegia, quæ veterum Principum ſanctiones † habere conſtiterit. Dat. III. Kal. Feb. Med. Valentiniano & Valente AA. conss.

NOTÆ.

* *Lex 1. Cod. Iuſt.* de Apparitoribus Præfectorum Prætorio & priuilegiis eorum hinc deſumpta, tribus locis detruncata: Iungenda autem ei *lex 70. infr. de Decurionib.*

[a] Italiæ, Illyrici, Africæ.

[b] Prætorianæ.

[c] *Ex numero deputatorum.* Hæc verba expunxit Tribonianus, *d.l.1:*

[d] De *Adoratione* Purpuræ dixi ad *l.4 ſup.*

[e] *Tenere*, pro obtinere: vt *l.6. infr. de indulg. crim.* & *l. cum falſis*, *ff. de man. teſt.* & alibi apud Plinium, Horatium, quod Cuiacius rectè monuit.

[f] *Qui ex corniculario adorauerint.* Et hæc verba recidit Tribonianus.

[g] Sequentia quoque recidit Τειβ.

COMMENTARIVS.

Valentiniani Sen. ſex ordine Conſtitutiones ſequuntur circa Officiales. Hæc prima eſt de Cornicvlariis Præfectorum Prætorio eorúmque priuilegio: de quibus *Cornicularijs* conſule Paratitlon *ſup. de cohortalib. Principib. Cornicularijs & Primipilaribus*, & nominatim quæ dixi fuſius ſemel *ad l. 10. eius tituli.* Vide & quæ de Cornicularijs, ac ſignatè de Præfectorum Prætorio Cornicularijs habet *Notitia Imperij.* Eſt igitur hæc *lex* de ſingulari quodam priuilegio Corniculariorum Præfecti Prætorio. Nempe cùm Valentinianus vellet ex Officialium numero ſuſceptores tributorum eligi quemcunque honorem meruiſſent, etiamſi Principis Purpuram adoraſſent, *l.70. inf. de Decuriomb.* (quæ huic *legi* coniungenda eſt quod etiam repetit *l.7. inf. de ſuſceptor.*) ex eo tamen Officialium numero excepit eos qui functi fuiſſent officio Cornicularij Præfecto Prætorio, ſeu qui poſt tranſactos Corniculos Principis Purpuram adoraſſent, vt videlicet non tantùm à ſuſceptionis munere, verùm ab aliis neceſſitatibus ſeu muneribus publicis ij immunes eſſent. Datum hoc Cornicularijs Præfectorum Prætorio vt alia multa, qui ſcilicet & potiſſimi Magiſtratus Cornicularij eſſent (de quo vide quæ dixi ad *l. vn. inf. ne Præfectianus.*) Vnde & honor Cornicularij dicitur *l. prox. inf.* poſt Principes officij, in officiis primi erant, de quo ſuo *titulo*. Quomodo & illud datum, quod hæc *lex* teſtatur, vt defuncti eo munere Purpuram adorandi ius haberent: vide & *l. prox. 9.* de quo dixi *ad l.4. ſup.* Caſſiodori tùm Præfecti Prætorio locus huc apprimè facit *11. var.18.* vbi agit de Corniculario qui egreditur. *Et ideo Antianum qui Prætorianis inculpabiliter paruiſſe perhibetur obſequiis inter Tribunos & Notarios ad adorandos adſpectus properet principales. Vt iuxta conſuetudinem preſentatus, ſpectabilitatis decoretur inſignibus.* Mox ſubiicitur, *ep.19.* de Corniculario qui accedit. Id verò & iam antea obtinuiſſe docent extrema *huius leg.* rectè: vt proinde Valentinianus *hâc l.* vetus tantum priuilegium eis ſeruet, præcipui iure pro cæteris Officialibus. Hùc verò pertinet quoque Symmachi *Epiſtola 56. lib.10. Petronianus, Vrbanarum dudum cohortium miles, ad* Cornicvlariorvm *gradum inculpati laboris diuturnitate prouectus, more inſtitutóque Maiorum teſtimonium meruit Caſtrenſis induſtriæ, quod cæteris quoque poſt honeſtum curſum ſtipendiorum Iudicia detulerunt, D. Imperator: Dignum eſt igitur diuina veſtrorum temporum felicitate, vt peractam ſine offenſa militiam, ſi perennitatis veſtræ pius vultus arriſerit,* Prærogativa Solemnis *exornet.* Vbi vides pariter Cornicularium Præfecti Vrbis, qui pari paſſu cum PP. ambulabat, poſt Cornicularij officium, *prærogatiuâ ſolemni exornatum ab Imperatore.*

¶ Illud

¶ Illud notandum, quod ait Præfecturæ Cornicularios ſingulis annis *ex numero deputatorum* exiiſſe, ſolicet quod primò obſeruandum, Cornicularij munus annuum fuit: Secundò, ex Deputatorum numero exiiſſe dicit Cornicularios Præfecti Prætorio. *Deputati ſunt*, qui certo Numero adſcripti (ſupernumerariis oppoſiti:) nam & deputari, paſſim eſt adſcribi, adſignari: vid. *Gloſſ. Th. Deputandi* quoque voce hâc in re vtitur quoque *Notitia Imperij*, vbi de officio Magiſtri militum præſentalis agens, & rurſùm de officio Magiſtri militum per Thracias, itémque Magiſtri militum per Illyricum, ait: *Officia eorum in Numeris militare & in officio deputari.* Caſſiodorus quoque 11.*var.*30.agit de Primicerio Deputatorum in officio Præfecti Prætorio. (Ab his alij *deputati* ſunt, qui ſiue in Eccleſia ſiue in Militiâ fuêre: de quibus Meurſius *in Lexico*:) Ita certè quoque deputati ſacræ Veſtis, *l.7. Cod. de Palatinis S.L.* Deputati fabricæ in *Nouella de Armis*: quos ita deſcribit ἀλλ' ὐδὲ τοῖς ἐν ἀριθμοῖς συγκαταλεγομένοις εἰς ὁπλιοὺς καὶ Δεπυτάτους καλῦσι. In *Notitia* quoque *Imperij Orientalis*, & *Occidentalis*, ſub diſpoſitione Illuſtrium Comitum domeſticorum Equitum & Peditum dicuntur *Domeſtici Equites*, *Domeſtici pedites*, *& Deputati eorum.*

IX. Idem AA. ad Geminianum PP. ô."

QVI de Ordinariorum" Officiis Iudicum, vel Amplitudinis" Tuæ (exceptis his, qui Cornicularij" honore perfuncti ſunt, vel his qui ſecundum legem" purpuram noſtram adorarunt) inter Protectores Domeſticos vel Scholares militant, ad eius, quod declinare temptarunt, muneris" functionem, & ad neceſſitates conſtringantur Mancipatus. Dat. VII. Id. April. Remis", Gratiano & Digalaifo CONSS. [366.]

NOTÆ

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" Galliarum: vt teſtatur expreſsè Ammianus Marcellinus *lib.26 p.339.* & lex 29. *Cod Iuſt de Decurionib.* vbi tamen & apud Marcellinum editum, *Germanus*, etſi in MS. Germanianus vocatur. Hic idem Præfectus Prætorio Orientis fuerat A.362. vt docet *lex 30.infr.de appellat.*
" Putà Vicariorum, Rectorum prouinciarum.
" Præfecti Prætorio.
" Dixi ad *leg ſuperiorem* 8.
" Vide quæ dixi ad *leg.4 ſup.*
" Officij.
" Remis hoc anno & proximo fermè conſtitit Valentinianus Sen. vide *Chronolog.*

COMMENTARIVS.

PROTECTORIS Domeſtici, vel Scholaris dignitate ſeu militia Officiales tùm ordinariorum Iudicum (putà Vicariorum, Rectorum prouinciarum,) tùm Præfectorum Prætorio officio liberari Officialem vetat Valentinianus Sen. eoque non obſtante ad functionem officialem reuocari iubet. Id quod de Protectoris dignitate iam quoque cautum fuerat à Conſtante & Conſtantio Impp. *l. 2. & 3. ſup.* Quorum duo genera fuerunt: alij ſcilicet nudi Protectores, alij verò Protectores domeſtici, vt docet *lex 3.7.9. ſup. de Domeſticis & Protectoribus*: quibus locis dixi. De Scholaribus qui ſub Magiſtro officiorum erant, itidem dixi ad *leg.22. & 34. ſup. de erogat. milit. annon.* de quibus fuit *ſup.* titulus *lib. 6. de Comitib. & tribunis ſcholarum*: & de iiſdem agitur *l.8.9.10.11.12. inf. de annonis Ciuicis.*

¶ Excipiuntur tantum *hâc l.* duo Officialium genera. Primò Cornicularij honore perfuncti, ex officio videl. Præfecturæ Prætorianæ: nam de his *hanc leg.* accipio, argumento etiam *l. 8. ſup.* quâ hoc ipſum cauetur; quibus additi poſteà & Numetarij, *l.13. ſup. de numerariis.* Secundò, Alij qui ſecundùm *legem* Purpuram Principis adorarunt: nempe Principes officij Spectabilium, veluti Vicariorum, &c. de quo ad *l.4. ſup.*

¶ Obſeruandum autem, hanc *legem* totam ad *Gallias* pertinere, vtpote quarum Præfecto Prætorio ea inſcribatur, & à Valentiniano *Remis* data dicatur. Pariter vt duæ proximæ *leges* eòdem pertinent.

¶ Cæterùm ita reuocari Officiales ad Officium vult Valentinianus, vt ad *Mancipatus* neceſſitatem conſtringantur. Quod & ipſum ſtatuitur à Valentiniano Iun. *l.16. inf. Non ſolum ſe illicò ſciat eſſe retrahendum, verùm etiam bonorum mediâ parte multandum, ac Mancipatus ſtatim muneri ſubiungendum.* Et ab Honorio, *l.19. inf. h. t. Ita* inquit, Honorius, *vt viliſſima quælibet officia ac Mancipatus quoque, ſi modò ab his, cui nati ſunt, Ordo exegerit, adminiſtrent.* Fuit ergo *Mancipatus* onus maximum. Quod an de *Mancipatu* Curſus publici accipiendum ſit, de quo *tit. ſup. de Curſu publico*: an verò de Mancipatu piſtrini? ambigo.

X. *Idem" AA. ad Viuentium PP. ô."

PROBABILE & celebrandum Tuæ ſinceritatis examen lege firmamus, quod ex Officio Tui Culminis iners vulgus eieciſti, & indignos militiâ diuerſis iuſſiſti inhærere muneribus. Ideóque nulli eorum, quos illuſtris Præſtantia tua propoſitis publicauit Edictis, habendi vel adipiſcendi gradum alterum ſit facultas. Quinetiam ſi quis de his vnquam interdictam adſectaue-

rit dignitatem'', iniecta manu à quocunque Rectore retrahantur, vt à condicione'' ſententiæ non recedant. Dat. xvi. Kal. Iun. Complati'', Valentiniano N. P. & Victore CONSS. [396.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
'' Tertium Gratiani A. nomen hic addendum vide *Chronol.*
'' Galliarum: vt diſertè præfert *lex 4. inf. de cenſu*: *lex 3. infr. de Relationib. l. 1. inf. de fide & iure haſtæ*: cui & plures aliæ inſcribuntur.
'' Ergo dignitas quædam fuit Officialium.
'' *Conditio* ſententiæ *h. l.* ſic conditio præceptorum *l. vlt. de ſent. ex periculo.*
'' Neceſſe eſt hic locus in Galliâ fuerit Rhenum verſus vbi hoc Anno Valentinianus conſtitit, vide *Chronolog.*

COMMENTARIVS.

EXAMEN ſeu Recenſum & diſpunctionem Officialium ſuorum à Vincentio Præfecto Prætorio Galliarum factam, quo ex officio ſuo ſeu Officialium matricula iners vulgus eiecerat, & indignos militia Officiali diuerſis muneribus inſerat inhærere, firmat *hâc l.* Valentinianus Sen. addito tùm elogio, *Probabile*, inquit, *& celebrandum Tuæ ſinceritatis Examen*: tum & ſanatione. Recenſus ſcilicet ſeu Repurgatio officiorum ſæpè agitatus, abiectis nonnullis inertibus, infartis; veluti Agentium in rebus, *l. 15. 18. vlt. de Agentib.* Palatinorum S. L. & R. P. *leg. 15. 16. de Palatinis*: Similiter ergo quoque Officialium recenſus actus: Circa quem ſequentia notentur.

Primò, cùm Officiales etiam Præfecti Prætorio nonniſi probatoriâ Principis probarentur ſeu digerentur, vt docet *Rubr. & l. 1. 7. ſup. & l. 21. 22. 23. inf.* examen tamen eorum ſeu recenſum in poteſtate Præfecti Prætorio fuiſſe, ſic vt expungere matriculâ quos vellet, poſſet, ſi inertes & indignos deprehenderet. Quanquam & confirmatione Principis hoc ipſum eguiſſe hæc *lex* docere videtur.

Secundò de forma huius diſpunctionis & examinis obſeruandum, eiectos ex matricula Officialium Edictis propoſitis publicatos, id eſt, publicè eorum nomina propoſita ſub Edicto Præfecti Prætorio, vti omnes noſſent, eos Officialium numero amplius non eſſe, ne alioquin his tanquam Officialibus porrò vterentur, vel ab his tanquam Officialib. vexarentur.

XI. Imppp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. Seuero Magiſtro militum.''

SI quando Præfectus Prætorio'', vel Vicarius'', aut Rector prouinciæ'' ſignificauerit, eum qui chartis ac ratiociniis publicis inuenitur obnoxius ad Præpoſituram'' caſtris ac militum'' tranſiſſe, retractus illi adſignetur Officio, à quo neceſſitatem præſtandi ratiocinij deuocatur: tamen'' in reiecti vero'' loco is'' potiſſimum deſtinetur, cui meritorum adſtipulentur inſignia Dat. x. Kalend. Ian. Gratiano A. II. & Probo CONSS. [371.] Emenſa'' ad Magiſtros militum, & Comites, & Duces omnes.

NOTÆ.

* *Lex 1. Cod. eod. tit.*
'' Per Gallias & quidem Peditum, de quo dixi ad *l. 11. ſup. de re militari*, quæ eidem inſcribitur. Eius meminit Ammianus Marcellinus, *lib. 27. p. 367. & 28. p. 402. & 29. p. 425.* in huius ipſius Anni geſtis.
'' Galliarum.
'' Per Præfecturam Prætorianam Galliarum.
'' Alicuius Galliarum.
'' Et limitum.
'' *In reiecti verò locum*: ita Tribonianus, quod hunc locum corruptum reperiſſet, quem tamen ſic reſtituo: *deuocatur, vt tamen*: vel *deuocatur & examen*: *In reiecti verò loco.*
'' *x. Viri* niſi emendationi ſuperiori ſtamus.
'' Pro *locum*, quod ſubſtituit Tribonianus.
'' Adſtipulantur, *Cod. Iuſt.*
'' Pro *Emiſſa*. Quæ ſubſcriptio occurrit, & *l. 3. ſup. de Numerar. l. 9. ſup. de Agentib. in rebus*: *l. 30. 50. inf. de appellat. l. 112. inf. de Decurion.* & Nouella Theodoſij 23. dico de huius ſubſcriptionis vi in *Prolegomenis*. Hanc porrò ſubſcriptionem non habet *Cod. Iuſt.*

COMMENTARIVS.

PRÆPOSITVRA caſtri & militum Officialem conditionem ſuam euitare non poſſe: quin eâ non obſtante ad officium quod deſeruit retrahendum, definit *hâc l.* Valentinianus Sen. in reiecti locum ſubſtituto idoneo. ¶ Vt cæteroquin militiâ armata officialis nexus euitari non poteſt, *l. 12. 13. 19. infr.* ita ne Præpoſitura quidem caſtri ac militum. Præpoſitorum horum ſiue militum ſiue limitum frequens mentio in *Notitiâ Imperij Occidentalis* ſub Comitibus rei militaris & Ducibus: ac nominatim quoque ſub Comite littoris Saxonici per Brittaniam, vbi Præpoſitus militum Tingicanorum inter alios Dubris memoratur; Qui aliis locis Præfecti militum vocantur, certiſque caſtris conſiſtebant: vt videre eſt in *eadem Notitia*: hinc adeo παραλληλισμὸς in *hâc leg.* *Præpoſitura caſtri ac militum*:

de

de quibus Præpoſitis plura in *Paratitlo*, *ſup. de re militar.* Memoratur & ab Ammiano Marcellino, *lib.26.p.*342. Præpoſitus militum Martenſium. Et fuerunt (vt ex *Notitiâ* iam notaui) hi Præpoſiti ſub diſpoſitione Comitum & Ducum,& hi rurſum ſub diſpoſitione Magiſtrorum militum. Quæ cauſa eſt, cur hæc lex emiſſa dicatur *ad Magiſtros militum & Comites & Duces.*

¶ Cæterum agitur nominatim in ſp. *huius leg.* de Officialibus ſiue Præfectorum Prætorio, ſiue Vicariorum, ſiue Rectorum prouinciarum (de quibus ſigillatim *in Paratitlo huius tituli*) qui chartis ac ratiociniis publicis inueniuntur obnoxij: nempe vt ex Præpoſiturâ illâ quam dixi,ad officium quod deſeruerunt retrahantur ad neceſſitatem præſtandi ratiocinij. Et ſic de Numerariis, Tabulariis, Actuariis, &c. de quibus ſuis *titulis 1. & 2. huius libri.*

¶ Illud tandem omitti nolo, Seuerum cui hæc *lex* inſcribitur,hoc Anno Alemannico bello, vnà cum Valentiniano incubuiſſe: teſte Ammiano Marcellino *lib. 29. p.* 425. apud quem multa eiuſdem mentio.

XII.* Iidem AAA. ad Iulianum" Proc. Africæ.

NVLLVM militem à quolibet Numero ad Stationes" agendas, per Conſulares Byzacenam & Tripolitanam prouincias deſtinari iubemus: ſed probati in obſequiis Præſidialibus, eius Officij in quo parent vocabulo cenſeantur: Nec quicquam his ſit cum armatæ militiæ nuncupatione commune. ¶ Sed &" ſi quis forte ex his" qui in Legionibus vel in Numeris deputentur" geſtandis armis idoneus ſit, qui tamen paſtui primipili neutiquam obnoxium" detegatur, ei cui adſcribtus eſt militiæ, indubitanter iungatur. Dat. III. Kal. Iun. Naſonaci, Accept. VI, Kal. Dec. Modeſto & Arintheo CONSS. [372.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungenda autem huic, *lex prox.* 13.

" *Iuliano* huic Proc. Africæ inſcribitur quoque Anno 371. *lex 2. inf. de Scenicis*: & A. 373. *leb 1. infr. ne Sanctum Baptiſma.* Meminit eius Ammianus Marcellinus *lib. 27 p.* 366. vbi *Ruſticum Iulianum*, vocat, nomine integriore.

" De hoc mox.

" Fortè abundat hæc vox.

" Officialibus, ſeu Apparitoribus Præſidentium, vt ait *lex prox.*

" *Deputantur.* Hâc voce rurſum vtitur *l. prox.*

" *al. obnoxius.*

" *Iul.* leg. prox.

XIII.* Idem AAA. ad Romanum" Comit. Africæ.

NVNQVAM Officiales" Iudicum" in quolibet militum Numero deputentur: probatos enim, eius Officij in quo parent" appellatione congruit nominari. ¶ Si qui ſanè in quolibet Numero ex Apparitoribus Præſidentium" nunc repperientur adſcripti, neque paſtui primipili deteguntur obnoxij, híque armis geſtandis pro ſtaturâ ac robore corporis idonei ſunt, reuocentur ad Numeros quibus de more hactenus deputati ſunt. Dat. III. Kalendas Iulias", Modeſto & Arintheo CONSS. [372.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungenda autem huic, *lex ſuperior prox.*

" *Romani* huius Comitis Africæ meminit Ammianus Marcellinus *lib. 27. p.* 372. *lib. 28. p.* 405. Et in huius ipſius Anni Geſtis à Theodoſio Comite aduerſus Firmum Tyrannum, *lib. 29. p.* 426. 427. 431. De eodem accipio quod Auguſtinus ſcribit *lib. 3. contra literas Petiliani*, *cap.* 25. in negotio Donatiſtarum. Eiuſdem meminit & Zoſimus *lib. 4. p.* 744 in eadem hiſtoria de *Firmo.*

" Apparitores, *inf.*

" Præſidentium, *inf.*

" Id eſt apparent.

" Id eſt Præſidum: ſup. Iudicum.

" Iun. *l. prox. ſup.*

COMMENTARIVS.

MILITIÆ, ſeu militaribus Numeris, Officiales an & quando adſcribi poſſint? viceuerſa, num MILITES aliquando alicui muneri quod alioquin proprium Officialium eſt *deputari*, deſtinari poſſint? his duabus *legibus* tractat & definit Valentinianus Sen. Quæ quidem duæ *leges* etſi ad duos diuerſos Magiſtratus datæ ſint, attamen ſuper eadem re eodem tempore datæ, ad Ciuilem ſcilicet & Militarem (putà ad Iulianum Proconſulem Africæ & Romanum Comitem Africæ) inter ſe coaſſandæ veniunt.

¶ Igitur definit *hâc l.* Valentinianus, nullum militem ex vllo Numero militari *ad ſtationes* agendas deſtinari oportere. Quibus verbis putet quis Curioſi munus indicari occupatum in eo, ne qua fraus Curſui publico fieret; vel etiam ad reos inueſtigandos: quo ſenſu Stationarij dicuntur, *l. 7. ſup. de Cohortalib. l. 1. ſup. de Curſu publico*: *l. 1. ſup. de*

 Curioſis

Curioſis: *l.* 31. *infr. de Epiſcopis*. Verùm *ſtationes agere*, hîc malim accipere pro Principis aut Cornicularij munere fungi in officio Rectoris Prouinciæ. Nam & de his, *Stationis* vox vſurpata ab ipſomet Valentiniano ad Dracontium Vicarium Africæ *l.* 10. *ſup. de Cohortal. Principes ſeu Cornicularios* STATIONES *ſuas quæ perſonis ſuis merito deferuntur non aliis vendere, ſed ipſos potiſſimùm his adminiſtratiunculis perfrui iubemus*, &c. *Adiutoribus ſuis, & tamen his ipſis qui nunquam eiuſmodi* STATIONES *egiſſe doceantur, habeant libertatem licentiamque venundandi.* Imò & Primipilarium ſtationarij, vt vocantur, *l.* 2. *de cohortalib.* hîc indicantur: quod ex *fine* quoque *legis* 12. ſatis colligitur. Et verò hoc ſenſu *ſtationes agendi* formulam hîc accipiendam, totus *huius legis* contextus edocet: & nominatim Officialium Militúmque hâc in re comparatio: id enim vult in ſummam Valentinianus, neque Officiales militiæ adſcribendos (de quo vide quoque *l.* 19. *inf.*) neque milites Officialium ſtationi. Quid igitur? Officiales probatos in obſequiis Præſidalibus, eius officij in quo parent, vocabulo ſeu appellatione nominari ſeu cenſeri, id eſt, ad Principatum & Corniculos officij promoueri: contrà, his nihil cum armatæ militiæ nuncupatione commune eſſe oportere. Exceptione tamen additâ. Nempe Officialem, militem hoc præſenti tempore eſſe poſſe, ſi in aliquo Numero iam reperiatur, dummodò paſtui primipili non obnoxius (de quo dixi *ſup. l.*...... *de cohortalib.*) armiſque geſtandis ſtaturâ ac robore (ea enim exacta in milite, de quo dixi *ad l.* 3. *ſup. de Tyronib.*) idoneus: de cuius exceptionis ratione nunc viderimus, atque adeò de totius huiuſce conſtitutionis per Africam ratione. ¶ Nempe pertinet hæc *lex* ad bellicum apparatum contra *Firmum Tyrannum*, qui tumultum in Africâ Mauritaniâ concitarat, aduersùs quem miſſus hoc ipſo anno Theodoſius Theodoſij M. pater: cuius belli hiſtoriam deſcribit Ammianus Marcellinus *lib.* 29. Zoſimus *lib.* 4. meminit & Claudianus *de bello Gildonico*. In cuius belli hiſtoriâ multa quoque Romani Comitis Africæ mentio: cui poſtrema ex his duabus *legibus* inſcribitur, quem & eius belli auctorem & concitorem faciunt iidem Marcellinus *d. lib.* 29. *p.* 426. Zoſimus *d. lib.* 4. *p.* 744. quem & auaritiæ arguit. Aduerſus Firmum igitur miſſus Theodoſius Magiſter Equitum cum Comitatenſi auxilio militis pauci. Quare explendo exercitui Officiales etſi regulariter vetarentur Numeris adſcribi, attamen hoc tempore adſcriptos, Numeris iungi voluerit Valentinianus: Contrà, vetiti ab eo milites Officialium ſtationes agere, ac nominatim per Byzacenam & Tripolitanam prouincias, quæ ad latus Africæ prouinciæ erant. ¶ Illud mirum, vtramque prouinciam Byzacenam & Tripolitanam *Conſulares prouincias* hîc vocari, cùm de Byzacena id verum quidem ſit, at Tripolitanam Præſidalem faciant Sextus Rufus-Feſtus *in breuiario ad Valentem*, Valentiniani harum legum Auctoris Collegam, & *Notitiâ Imperij*: Poſteà enim demum à Iuſtiniano Conſularis Tripolitana facta: *l.* 1. *Cod. de off. P.P. Africa.*

XIV. * Idem" AAA. Titiano Com. S.L."

NVLLVS Theſaurenſis, vel" Officialis Comitis theſaurorum, ſemel deprehenſus euerſor, quocumque pacto aut repetat militiam ſuam, aut aliam ſibi requirat per ambitum dignitatem, vel ſeſe transferat ad aliam quamcunque militiam. ¶ Sed * neque hij, qui nuper theſaurorum cuſtodiam ſuſceperunt, Sciniarij etiam Comitum theſaurorum, vel ceteri Theſaurenſes, alterius militiæ ſperent ſe occaſione defendi, vel ad honores aliquos dignitatéſve tranſire, ſed ea perpetuò tenendos eſſe" militiâ, quâ ſunt à proprio mancipati. Dat. VIII. Kal. Feb. Antiochiæ, Gratiano A. IIII. & Merobaude CONSS. [377.]

NOTÆ.

* *Lex* 2. *Cod. de Palatinis S.L.*
" Imò reponendi *Valens, Gratianus, & Valentinianus*. vide Chronolog.
" *Titianus* Comes S.L. per Orientem ſcilicet. Fortè hic idem cum *Tatiano Com. S.L.* cui inſcribitur A. D. 374. *lex* 8. *inf. de falsâ moneta*. Cui etiam inſcribitur *lex* 2. *Cod. Iuſt. de commerciis*.
" Rectè Cuiacius hic monuit, *vel* hoc loco eſſe ἀξαναφητικόν.
* Secundam *huius legis* partem recidit Tribonianus.
" *x. ſe ſe*: qui error alibi ſæpè admiſſus.

COMMENTARIVS.

VALENTIS Imp. hæc vnica *hoc titulo de Officiis* Conſtitutio occurrit: quæ quidem non eſt de omnibus Officialibus, aut pleriſque, verùm ſpecialiter de THESAVRENSIBVS ſeu Officialibus Comitis Theſaurorum, pariter vt altera Theodoſij Iun. *lex vlt. inf. h. t.* quæ eſt de electione Theſaurenſium: hæc verò de continuando ab iis, vel non, officio. ¶ Prius videndum eſt aliquid *de Theſaurenſibus* iſtis, quanquam de his plenè iam dixi *ad l. vn. ſup. de Conſularibus & Præſidibus*.

Hæc ſanè *lex* docet Primò, Theſaurenſes fuiſſe Officiales Comitis Theſaurorum; id quod non tantùm ex *initio legis* apparet; vbi ('quod Cuiacius rectè monuit) ἐξαναφητικῶς *Theſaurenſis* VEL *Officialis Comitis Theſaurorum* dicitur, verùm etiam ex ſecunda *huius legis* parte, quam Tribonianus, ceu horum temporum propriam, abdicauit.

Secundò Theſaurenſes ita deſcribit, *qui Theſaurorum cuſtodiam ſuſceperunt*. Ergo Theſaurenſes ſunt cuſtodes Theſaurorum, ſeu titulorum largitionalium exactorum & illatorum in theſauros.

Tertiò, Comitis Theſaurorum *hâc l.* mentio fit, qui pleniùs *l. vlt. inf. h. t.* Comes Theſaurorum diœceſeos. Comitis Theſaurorum per Ponticam proculdubio, vbi Cæſarea; meminit quoque Baſilius Ep. Cæſarienſis *epiſt.* 84. *ad Sophronium Magiſtrum* (rei priuatæ ſcilicet,) qui Baſilius anno proximo 378. obiit. Nempe Comes Theſaurorum totius diœceſeos theſaurorum adminiſtrationem habebat. Quare idem eſt cum *Comite Largitionum*, ſeu *Comite largitionalium*

Largitionalium titulorum, veluti per Orientem Ponticam (quo pertinet hæc *lex*) Thraciæ, Italicianorum, Gallicianorum; de quibus *d. l. vn. ſup. de Conſular. & Præſidib.* vbi ex Ammiano Marcellino quoque & Notitia Imperij & Auguſtino. Alius verò ab hoc erat *Comes S. L.* (cuiuſmodi fuit Titianus, cui hæc *lex* inſcribitur) qui ſcilicet Illuſtris erat, & totius Orbis, ſiue Orientalis (vt in ſp. *huius l.* Titianus) ſiue Occidentalis, ſic vt duo tantùm eſſent huiuſmodi Comites per orbem Romanum. Quare error eſt Cuiacij qui hîc de Comite S. L. Comitem Theſaurorum accipit. Vice verſâ alius ab hoc Comite Theſaurorum eſt, ſiue *Præfectus* ſiue *Præpoſitus Theſaurorum*, qui magno numero per ſingulas fermè prouincias fuêre, vt ex Notitia probaui *ad d. l. vn.* ſic igitur hæc diſtinguentur: Primò *Comes S. L.* Illuſtris totius Orbis, ſiue Orientalis, ſiue Occidentalis Theſauros ſub diſpoſitione ſuâ habuit. Secundò *Comes Theſaurorum*, ſiue Comes Largitionum per vnam diœceſim. Tertiò *Præfectus*, ſiue *Præpoſitus Theſaurorum* per vnam prouinciam duntaxat: Quæ vt locorum in orbe Romano diuiſio, ita & adminiſtrationum, actuum, & dignitatum perpetuo ſemper animo tenenda eſt.

Quartò inter Officiales Comitis Theſaurorum Scriniarij nominátim *h. l.* memorantur: de quo Scriniariorum in commune officio *ſup. tit....* actum fuit.

¶ Nunc de ipsâ *legis* ſententiâ, quæ gemina eſt: Nempe id ſtatuitur *Euerſorem* Theſaurenſem, qui ſcilicet rationes ſemel conturbauit, idem officium repetere non poſſe (quod & ipſum ſtatuitur de aliorum Magiſtratuum Officialibus, *l.* 18. *inf.* Item de Suſceptoribus & Tabulariis, *l.* 27. *infr. de ſuſceptorib.* vbi plura: & de pluribus aliis: de quo *in Indice rerum: verb. Repetere.*) neque ad aliam quamcunque militiam (de quo propriè videtur accipienda *lex* 20. *inf.*) vel dignitatem admittendam. Cœteros non euerſores perpetuò retinendos, neque obtentu honoris aut dignitatis alicuius Theſaurenſis conditionem euitare poſſe.

XV. * Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius AAA. ad Syagrium P.V.″

Qui ab hinc quinquennio deſertis propriæ Apparitionis obſequiis in ordines indebitos euolarunt, priſtinis Officiis reddantur: & cetera. Dat. VII. Id. Oct. Syagrio & Eucherio Conss. [381.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

″ ☧. PP. vt A. 380. *l. 28. infr. de appellationib. l. 4. ſup. de deſertorib.* hoc ipſo Anno 381. ipſo *l. 36 ſup. de curſu publ.* & A. 382. *l. 88. & 89. infr. de Decurion. l. 14. infr. de extraordin.* Ammianus Marcellinus *lib. 28. per Syagrium*, inquit, *tunc Notarium poſtea Præfectum & Conſulem.* Ad hunc etiam extat *Auſonij* carmen. Fuiſſe autem PP. Italiæ docent ſubſcriptiones illarum *Legum*.

COMMENTARIUS.

Valentiniani Iunioris quatuor de Officialibus conſtitutiones ſequuntur, quibus plerisque certè tribus, id agit, vt Officia quæ deſerta erant tùm replerentur. Hâc ſanè *lege* eos qui intra Quinquennium officiali militiâ deſertâ ordinem aliquem indebitum adepti erant ad officium ſuum reuocari iubet. Regulariter ſcilicet Officialis Officialem militiam alio ordine vel honore, ſiue ciuili ſiue militari ſiue palatino mutare vel euitare non poteſt: *l. 2. 3. 9. 11. 12. 13. 14. ſup. & l. 16. 19. inf. h. t.* Et quia tamen ſæpè id eueniebat, vt militiam ſuam euitare conarentur, alióque eam mutare, ſæpè eos reuocari ad officium oportuit. Sed tamen huic rei metæ aliquando præſcriptionis alicuius poſitæ, veluti quinquennij *h. l.* à Valentiniano Iun. poſitæ. Nempe, à tempore fermè mortis Patris Valentiniani Sen. qui obiit fine anni 375. ſeu à Natali Imperij ipſiuſmet Valentiniani Iunioris: Qui vlteriùs adſurgi noluit, ſtatumuè aliorum Ordinum conuelli. Quare notetur hæc iam inter alias præſcriptio quinquennalis, ad tuendum ſtatum ſuum & ordinem.

XVI. * Idem″ AAA. ad Principum PF.P.″

Præter eos, qui de Officio Eminentium″ Poteſtatum, numero ſtipendiorum & curriculis euolutis, Vrbíque Præfecti″, Vicariæ″ etiam poteſtatis, Serenitatis noſtræ annis ſingulis adtingere purpuram, venerarique præcepti ſunt, nulli prorſus vel″ ex Numero″, vel illorum certè qui Prouincialia Officia peregerunt, Tranquillitatis Noſtræ muricem adorare ſit liberum, omnium ſuffragiorum obreptione ceſſante. Adeò″ autem vnumquemque ea quibus vel ſponte initiatus eſt, vel ſuorum retinetur conſortio maiorum, non ſinimus ciuilium″ officiorum ſacramenta defugere, vt etiam ad Palatina hos adque Agentum in rebus tranſire vetemus officia, niſi omnibus expeditis, quæ eorum peragi poſcit ordo militiæ. ¶ Si quis igitur ea, quæ ſunt ſalubriter cauta, violarit, non ſolùm ſe illicò ſciat eſſe retrahendum, verumetiam bonorum mediâ parte multandum, ac Mancipatus″ ſtatim muneri ſubiugandum: ita vt per hoc″ tempus, quod hac lege præſcriptum eſt, iuſtius″ functionis muneri

ri ſe nouerit eſſe ſubdendum. Omnes itaque Iudices Ciuiles arbitrij Tua Magnificentia moneat, curam his oportere ineſſe quammaximam, ne quis Apparitionis propriæ deſertorem ad indebitam" adſpirare patiatur. Retrahi enim oportet contumacem, ac legis laqueis inplicari. Dat. XIIII." Kal. Octob. Aquil. Arcadio A. I. & Bautone v. c. CONSS. [385.]

NOTÆ.

* *Lex 1. Cod Iuſt. de Apparitorib Præfecti Vrbis.*
" Imò VALENTINIANVS. *Theodoſius, & Arcadius.*
" *Principius* PP. Italiæ ſcil. ſub Valentiniano Iun. Eidem inſcribitur & *lex prox.* 17. vid *Proſopogr.*
" *Eminentes* poteſtates ſunt Præfecti Prætorio.
" *Præfecturæ*, Cod Iuſt.
" Abſunt hæc de vicaria poteſtate à *Cod. Iuſt.*
" *Nulli prorſus eorum qui prouincialia*, &c. ita contractè *Cod. Iuſt.* omiſſis quæ de *Numero* hic dicuntur. De quo mox.
" Ideſt ex cœtera turba Officialium, præter eos qui præcepti ſunt.
" Sequentia omnia reſecauit Tribonianus.
" *Ciuilia* officia: id eſt militia in Magiſtratuum ciuilium Officio: ita mox *fine l. omnes itaque Iudices ciuiles*, &c. Alio ſenſu ciuilia officia vel munera pro Curialibus vid *Gl. Th.*
" Vide & *L. 7. ſup.* vbi dixi & *l. 19. infr*
" .....
" *x. iſtius.*
" *x. arbitrij tui Tua*, &c. id eſt, qui ſub diſpoſitione tuâ ſunt.
" Apparitionem ſcil. ſeu functionem, ἀπὸ τῦ κοινῦ.
" Al. XVIII.

COMMENTARIVS.

De non DESERENDA militiâ officiali eſt hæc iam ſecunda Valentiniani Iunioris *hoc titulo* Conſtitutio quocunque ſub obtentu; ſiue purpuræ Principis adorandæ, ſiue Palatinæ militiæ alicuius. De ſingulis ordine. Nempe ad Adorandam Principis Purpuram ſiue Muricem neminem Officialium Rectorum prouinciarum admitti vult. Ex officio verò Præfectorum Prætorio vel Præfecti Vrbis, vel Vicariorum, non alios, quam qui ſolemni iure ſingulis annis ad adorandam purpuram, poſt Numerum ſtipendiorum & curriculis euolutis admitti iubentur. Sunt autem hi Præfectorum Prætorio & Præfecti Vrbis, non tantùm Principes officiorum verùm etiam Cornicularij, & Numerarij: Vicariorum verò ſoli Principes. De quo omni dixi *ad l. 4. ſup. h. t.* & videnda quoque *Notitia Imperij*. Ergo nullos alios ad adorandam Purpuram admitti vult Imp. nullos prorſus vel ex Numero, vel eorum qui prouincialia officia peregerunt. Ex numero (quod Tribon. omiſit) id eſt, ex iis qui in Officialium numero, vel Numeris, deputati: & Deputati ſimpliciter, *l. 8. 13. ſup. h. t.* Et hæc de prætextu Purpuræ adorandæ.

Sed neque Palatinæ dignitatis, aut Agentium in rebus (de quibus ſuis *titulis*) officij obtentu Officialem militiam deſeri patitur *hâc l.* Valentinianus Iun. pariter vt *l. ſuper. 15.* pœnâ additâ non tantùm reuocationis ad officium, verùm etiam proſcriptionis dimidiæ partis bonorum, & Mancipatus numeri ſtatim ſubeundi, de quo poſtremo mancipatus inquam iſtius munere & pœna, vide *& l. 9. ſup. & l. 19. infr.*

XVII. * Idem AA. ad Principium PF. P."

EXCEPTORES" omnes Iudicibus obſequentes, qui nec militiam" ſuſtinent", neque à fiſco vllas conſequuntur annonas, abſque metu nauare cœptis operam", etiamſi Decuriones ſint, minime prohibemus, dummodo munia propriæ ciuitatis agnoſcant, & peracto ſecundum morem Exceptionis officio, ad propriam ſibi Curiam redeundum eſſe non neſciant. Dat. IIII. Id. Decemb. Aquil. Arcadio A. I. & Bautone CONSS. [385.]

NOTÆ.

* *Lex 5. Cod Iuſt. de Numerariis.* Iungenda fortè *lex 17. inf. de extraordin.*
" Italiæ. Eidem inſcribitur quoque *lex prox. 16. ſup.*
" De *Exceptorib* ſuo *tit. ſup hoc libro.*
" *Cohortalem* add *Cod Iuſt.*
" *Suſtinere videntur* Cod. Iuſt.
" *Opem*, Cod. Iuſt.

COMMENTARIVS.

De EXCEPTORIBVS qui Iudicib. ſeu Rectorib. prouinciarum obſequebantur, eſt hæc Valentiniani Iunioris conſtitutio, de quibus *ſuo titulo 1. huius libri*, id eſt de his qui actis ſcribendis operam nauabant: de quibus etiam videnda *lex inf. de Palatinis S. L.* & inter alia, *Acta Collationis Karthagin.* & Notitia *Imperij*. Et id quidem *hâc lege*, pro ſuo ergo officia replenda, quæ deſerta tùm erant, ſtudio (quod duabus ſuperiorib. *legibus* extulit) ſtatuit Valentinianus Iun. vt quamlibet Decuriones ad hoc Exceptoris munus adſpirauerint, eo mininè fungi prohibeantur, dummodo munia ciuitatis durante Exceptoris munere agnoſcant, & peracto Exceptionis munere ad Curiam redeant.

redeant. Qui Princeps tamen aliàs Curias deſeri quocunque obtentu noluit : (de quo fidem faciunt tot eius Conſtitutiones *inf. tit. de Decurionib.*) ſæpè ſcilicet extra ordinem etiam non Cohortalini cohortali miniſterio aliquo fungi permittebantur, veluti Tabularij, *l. 20. ſup. de cohortal.* Decuriones *hâc l.* ſic vt neque militiam cohortalem ſuſtinerent, neque etiam à fiſco annonas conſequerentur, quas Cohortalini accipiebant. Id inquam ſæpè tulêre Principes, exhauſtis officiis hâc ratione prouidentes. Quod Arcadio diſplicuit, *d. l. 20. ſup. de Cohortalib.* iis rationibus quas ad eam *legem* dixi.

XVIII. * Idem" AAA. & Arcadius A. ad Euſignium PF.P."

NVLLVS, ex his quos claruerit militare, ſolutus" indebita denuò ſacramenta" ſuſcipiat. Si quis autem id per obreptionem forte meruerit, quinque librarum auri multetur incommodo. Dat. Prid. Id. Iul. Mediol. Honorio NB. P. & Euuodio CONSS. [386.]

NOTÆ.

* *Lex 2. Cod. eod. tit.*

" Non nunc demùm Arcadius Imperator factus eſt : verùm iam ab A.D. 383. cuius nomen duabus ſuperioribus *legibus* iam conuenit. Neque quatuor nobis hic fingendi ſunt Impp. (quos etiam exprimit Cod. Iuſt. *Gratianus Valentinianus*, *Theodoſius*, & *Arcadius*) quod alienum ab hiſtoriæ veritate.

" Italiæ, cui plures tùm hoc anno tùm proximo conſtitutiones inſcribuntur : de eo vide & Symmachum *lib. 4. ep. 69. 71. 75.*

" Ita *l. 4. inf tit. prox.* ſolutus militiâ.

" Militiâ reſolutos *Cod Iuſt* Ergo nil mutem.

" *Sine Auguſti affatibus*, add. Tribonian.

COMMENTARIVS.

EXPVNCTVM ſeu DISCINCTVM ſemel, ſeu militiâ ſolutum (Officialem ſcilicet) ad eandem militiam admitti, propoſitâ quinque librarum auri pœnâ, vetat *hâc l.* Valentinianus Iun. pariter vt Theſaurenſes ſpeciatim ſemel euerſores probatos Valens Imp. admitti vetat, *l. 14. ſup.* vbi dixi : Apparitores item (Præfecti Vrbi) ob culpam vel negligentiam diſcinctos, Honorius *l. 20. infr.*) quæ propriè eſt de alterâ militiâ) Idémque & circa Suſceptores & Tabularios decoctores ſtatutum *l. 27. inf. de ſuſceptor.* (vnde deſumpta eſt *lex 12. Cod. eod. tit.*) ¶ Idque, etſi per obreptionem quis officio ſuo reſtitui meruerit ; beneficio ſcilicet ſeu reſcripto Principis, quod & nominatim additum in Suſceptoribus & Tabulariis *d. l. 27.* & in Apparitoribus P. V. *d. l. 20. inf.* Quare fucum facit Valentiniano Tribonianus *l. 2. Cod. eod. tit.* cùm in ea *lege*, quæ hinc alioquin deſumpta eſt, addit *ſine Auguſti affatibus*, Principis ſcilicet beneficium hâc parte contra Valentiniani Iun. ſententiam admittens. Sanè Theodoſius Iun. poſteà Cohortalinos expunctos, tùm demùm admitti rurſum reſcripto Principis permiſit, ſi reſcriptum Præfecto Prætorio allegatum & ab eo probatum fuerit, *l. 26. ſup. de Cohortalib.*

XIX. * Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Florentino P.v." Poſt alia.

CVIVSLIBET Iudicis Apparitores, (inter quos etiam Præfectianos" locamus,) ad quamcumque aliam militiam, vel Palatinam vel militarem ambiendo tranſirint, retrahendi hos copiam illi quos deſeruêre tribuimus ; ita vt viliſſima quælibet officia, ac Mancipatus" quoque, ſi modo ab his cui nati ſunt, Ordo exegerit, adminiſtrent. ¶ In quorum idem ſeruandum quod in * Curialium ſucceſſione decernimus, vt etiamſi patres hæc" fugerint, teneatur agnatio" ; & cetera. Dat. XII. Kal. Ian. Med. Cæſario & Attico CONSS.

NOTÆ.

* Abeſt potiſſima *huius legis* pars à Cod. Iuſt. Iungendæ autem ei *lex 153. 154. 155. 156 inf. de Decurion.* & *lex 2. ſup. de Comitib rei milit.* & *lex 9 ſup. de Senator.* Imò & *lex 1. Cod. vbi quis de Curiali.*

" Romæ.

" Præfectianus, officiales Præfecti Prætorio, vel Præfecti Vrbi vide *inf. tit ne Præfectianus.*

" Vide *l. 9* & *16 ſup.*

* *Lex 48 Cod Iuſt. de Decurion.* hinc deſumpta eſt.

" *Deceſſerint*, Cod. Iuſt. contra mentem Honorij.

" Vide *l 3. ſup. de fil. mil. apparit.*

" Succeſſio, *ſup.*

COMMENTARIVS.

HONORII Imperatoris duæ *leges* ſequuntur circa diuerſa Officia occupatæ. Priore hâc DESERI militiam officialem vetat ; cuiuſcunque tandem dignitatis, ſiue Palatinæ, ſiue militaris obtentu : de quo & in quod ipſum fuerunt iam quoque *ſuprà* octo leges ; putà *lex 2. 3. 9. 11. 12. 14. 15. 16. ſup.*

16. *ſup.* Idémque cauetur *l.* 166. *inf. de Decurionibus*, & *l.* 1. *Cod. vbi quis de Curiali*, (quæ inter alias *huic l.* coniungendæ ſunt, de quo mox) Ita quidem, vt deſertorem ad viliſſima quæque officia retrahi iubeat; etiam Mancipatûs: quod & ipſum de Mancipatu ſtatuitur *d. l.* 9. 16. *ſup. & l.* 4. *inf. tit. prox. de exſecutorib.*

Duo tantum, quæ hîc adduntur notanda ſunt. Primò ad *Præfectianos* quoque *hanc l.* pertinere, & in his idem obtinere, id eſt, in Apparitoribus Præfectorum vrbis, vel prætorio, quod & ipſum quoque expreſſum *l.* 9. *&* 11. *ſup.*

Additur Secundò, *fine leg.* (quod vnum retinuit Tribonianus) vt etiamſi patres Apparitores ſeu Officiales munia officialis fugerint, ſeu quacunque ratione euitauerint, iam muniis etiam fortè omnibus defuncti, nihilominus eorum agnatio teneatur: id eſt, vt filij eorum ad cohortalem militiam teneantur, idque exemplo Curialium ſucceſſionis: id enim *Agnationis* appellatione *hîc* accipiendum eſt, pariter vt tot aliis *legibus*: inter cœteras *l.* 1. *inf. de Collegiatis*, *l. vn ſup. de comm. diuid.* Et verò id ipſum quoque cautum olim à Conſtantino M. *l.* 3. *ſup. de filiis militarium Apparitorum*, quæ huic quàm ſimillima eſt. Tandem hanc huiuſce *legis* ſententiam firmat exemplum Curialium: vbi pariter ſucceſſio, id eſt, filij in parentum Decurionum excuſatorum quacunque ratione locum Curiæ necti iubentur: *l.* 155. *infr. de Decurionib.* Et verò, quod maximo argumento eſt (& notandum maximè) coniungenda hæc *lex* venit cum *d. l.* 155. vt & cum *l.* 153. 154. 156. *eod. tit. de Decurionib. l.* 2. *ſup. de Comitib. rei mil. l.* 9. *ſup. de Senatoribus*, Imò & cum *l.* 1. *Cod. vbi quis de Curiali*: quæ *leges* omnes deſumptæ ſunt ex eadem *Honorij* conſtitutione, quâ is curiis & officiis replendis enixè neque vna ratione conſultum iuit. Inter alias verò rationes curiis & officiis, liberis Curialium & Officialium parentibus excuſatis ſubſtitui iuſſis. Verba *d. legis* 155. quò hæc *lex* ſeſe refert, ſunt hæc: *Quiſquis horum emenſus curialia onera, vel honeſtis, vel adminiſtrationis, vel quarumcunque aliarum dignitatum infulas impetrauerit, ipſe quidem decoretur inſignibus, ſed* LIBERI *omniſque ſucceſſio paterna dignitatis obiecta Curialia vincula non exuant.* &c. Quare hinc apparet & de flagitio Triboniani, qui ad caſum mortis patrum hanc *legem* retulit: loco illorum *hæc fugerint*, ſubſtitutâ voce *deceſſerint*: vt & de Cuiacij aliorúmque errore, qui *Agnationis* voce hîc poſtumos accipiunt, & proinde huic *legi* ſenſum affingunt, non tantum natos, ſed etiam poſtumos ſequi curialem fortunam patris.

---

xx. * Impp. HONORIVS & Theodoſius AA. Gracco P.V.″

QVICVNQVE Apparitores″, ob culpam vel neglegentiam fuerint, iudicato diſcincti, ad nullam militiam adſpirandi habeant facultatem: nec ex Reſcribto his vllus aditus reſeretur, quos congruit pœnæ grauiſſimæ ſubiugari, ſi contra inhibita quoque ſacratiſſimis Conſtitutis † adſpirare præſumpſerint.″ Dat. VIII. Kal. Aug. Rau. Honorio x. & Theodoſio VI. AA. CONSS. [415.]

NOTÆ.

* *Lex* 5. *Cod eod. tit.*
″ Vide *Commentar.*
″ P.V. vt videtur.
† Veluti *l.* 14. *ſup. h. t.*
″ *Contempſerint*: malè *Cod. Iuſt.*

COMMENTARIVS.

DISCINCTOS ſemel Officiales, ſeu officio expunctos ob culpam vel negligentiã (hæ ſcil. duæ ſunt diſcingendorum Officialium cauſæ) iudicatò, id eſt, Iudicis cognitione ab omni militia ſubmouentur *hâc l.* ab Honorio Imp. non tantùm priſtinâ de quo ſunt *lex* 14. 18. *ſup. lex* 27. *inf. de ſuſceptorib.* verùm neque aliâ vllâ; de quo eſt quoque ex parte *d. lex* 14. Idque licet Reſcriptum impetrauerint, quod & ipſum cauetur in ſp. *d. legis* 18. *ſup. & d. l.* 27. *inf. de ſuſceptorib.*

¶ Quod inſcriptionem *huius l.* attinet, meminit quoque Gracchi iſtius P. V. Hieronymus (qui Anno 420. deceſſit) *ep. ad Latam*, de inſtitutione filiæ; *Ante paucos annos propinquus veſter Gracchus, nobilitatem patriciam ſonans nomine cùm Præfecturam gereret vrbanam, nonne ſpeciem Mithræ & omnia portentoſa ſimulacra quibus corax Niphus Miles, Leo, Perſes Bromius pater initiantur ſubuertit, fregit, excuſſit: & his quaſi obſidibus antè præmiſſis impetrauit Baptiſmum Chriſti?*

---

xxi. * Impp. THEODOSIVS & Valentinianus AA. Hierio PF. P.″

NEMO aliter ad Tuæ″ Sublimitatis admittatur Officium, niſi eum emiſſa ex ſacris ſcriniis probatoria″ conſecrarit: Quod & in ceteris″ Officiis, quibus ſimilis erat conſuetudo militiæ, diuerſo quidem modo, ſed pari diligentia Sublimitas Tua iubeat cuſtodiri: ſed″ in * his quoque, id eſt Virorum Spectabilium, Proconſulis″ Aſiæ″, Comitis Orientis, Præfecti Auguſtalis, & Vicariorum, quos etiam monuimus ſub viginti interminatione librarum auri. ¶ Hirenarchas″ quoque & Actuarios″ & Cornicularios″ tam claſſium vrbis Conſtantinopolitanæ, quàm Thymelæ″, equorúmque″ curulium ciuitatum diuerſarum, non aliter niſi, vt conſueuerat, manus ſancxerit Principalis præcipiat

piat ordinari. ¶ Quin ſi quis talis ſub tua fuerit iudicatione conuictus, profectò inritis his, quæ vetita contrectauit, etiam congruam indignationem incurret. ¶ His" retentis in ſuo ordine & gradu militiæ, qui qualitercunque ad præſentem diem admiſſi ſunt;& cetera. Dat.x." Kal.Iul. Nicomediæ, DD. NN. Theodoſio XII. & Valentiniano II. AA. CONSS. [426.]

NOTÆ.

* *Lex 6.Cod.Inſt.eod.tit.* hìnc interpolata eſt, tùm perturbato ſententiarum ordine, tùm expunctis tribus ſententiis: 1. de Officialibus Præfecti Prætorio 2. de officiis cæteris, in quibus ſimilis erat cuſtodia. 3. de Irenarchis, &c. Quæ tertia ſententia relata eſt *in l.7 Cod.Iuſt.de Numerar.* Iungendæ autem huic *legi* duæ *leges* proximæ.
" *Hierius* ſub Theodoſio Iun. Præfectus P. Orientis ſcil. vid. Proſopogr.
" Præfecti P.
" *Probatoria* huius mentio quoque in *Rubricâ, & duabus legibus proximis.*
" Iudicum ſeu Rectorum prouinciarum.
" *Sed & in his quoque*, &c.
" *Dignitatum* harum idem ordo in Theodoſij M.& Arcadij *legibus*, purà *l.13.& 16. inf. de pœnis.* idémque & in *Notitia* obſeruatur, quæ hoc ipſo fermè tempore conſcripta fuit, ſub Theodoſio Iun.
" Proconſulis Achaiæ nulla mentio fit *hâc l.* quæ data eſt A.D 426. cuius decennio pòſt, A D. 435. mentio fit *l.vlt.ſup. de Princip. Agentium in rebus*: vnde videatur hoc tempore Achaïa detrimentum aliquod paſſa.
" De his *titulus... inf.lib.12.*
" De *Actuariis* in genere *ſup.tit.1.*
" De *Cornicularius*, ſup.ad *l.*
" De *Thymelicis* dixi ad *l.5.12.inf.de ſcenicis: lib.15.*
" De *Equis Curulibus* erit *titul.infr.lib.15.*
" Delendum hoc, vt apparet ex duabus proximis *legibus.*

XXII. *Idem AA.Theofilo P.V."

NEMO aliter ad Tuæ Sublimitatis in poſtero" admittatur officium, niſi eum emiſſa ex ſacris ſcriniis probatoria conſecrarit. ¶ Actuarios quoque Thymelæ & equorum curulium Suarios" etiam & Optiones per omnes Regiones" vrbis Conſtantinopolitanæ, & alia omnia, quæ vel in militia, vel gradibus actibúſque nutum pro ſolemnitate priſcæ inſtitutionis deſiderant Principalem, non aliter niſi, vt conſueuerat, manus ſancxerit Principalis, præcipiat ordinari. Quin ſi quis talis ſub tuâ fuerit iudicatione conuictus, profectò inritis his, quæ vetita contrectauit, etiam congruam indignationem incurret. ¶ His retentis videlicet & in ſuo ordine & gradu militiæ, qui qualitercunque ad præſentem diem videntur" admiſſi. Dat.Kalendis Iul. Nicomediæ, Theodoſio XII.& Valentiniano II.AA. CONSS. [426.]

NOTÆ.

* Iungendæ duæ *leges* proximæ, inter quas media hæc iacet.
" Theophilo huic P.V.(Conſtantinopol. ſcil.) inſcribitur quoque anno ſuperiore 425. *lex vn.ſup.* de Profeſſoribus qui in Vrbe Conſtantinopol.
" Pro *in poſterum.*
" De *Suariis* erit *inf.titulus lib.12.*
" Quatuordecim.
" Ita quoque *lex proxima inf.* & *lex 21.ſup.* habet, *ſunt.*

XXIII. *Idem AA.Acacio" Comiti S.L.

COMITVM" theſaurorum diœceſeos prouectiones, & ipſos Theſaurenſes" vetus obſeruatio Principali dexteræ" reſeruauit; nec aliter voluit eos vel in Iudicum ſuorum obedientiam, vel in committendis publicis neceſſitatibus, habere progreſſum, niſi militiam eis emiſſa ex ſacris ſcriniis condonaſſet." Quod ita eſſe decretum, ad notitiam eorum quibus hoc videtur eſſe conueniens, peruenire Tua Magnitudo conſtituet: non abſque indignatione arbitrium principale paſſura quorundam temeraria vſurpatione diminui; his retentis videlicet in ſuo ordine & gradu militiæ, cui qualitercunque ad præſentem diem videntur admiſſi." Dat.Kalend.Iul.Nicomediæ, DD.NN. Theodoſio A.XII.& Valentiniano II.AA. CONSS.

NOTÆ.

* Iungenda *hac* vt dixi *duabus ſuperioribus.*
" *Acacio* huic Comiti S.L. inſcribuntur hoc Anno duæ adhuc conſtitutiones, putà *lex 16.inf.de murilegulis lex 18.ſup. de proximis ſacrorum ſcriniorum.*

" De Comitibus Theſaurorum dioeceſeos dixi *ad l.6.14.ſup.h.t.* & *ad l.vn.ſup. de Conſular. & Præſidib.*
"De *Theſaurenſib.* dixi *ad d.l.14*
" Triumphalis dextera, *l.14. de* [illegible]*en.ciu.l.16. de murileg.*
" *Condonare*, pro ſimplici, *donare*: vid. *Gl. Th.*

COMMENTARIVS.

DE PROBATIONE ſeu PROMOTIONE Officialium diuerſorum ſunt hæ tres Theodoſij Iun. per orientem *leges*. Quæ vnius eiuſdémque conſtitutionis partes ſunt, ad diuerſos tantum Magiſtratus, eodem alicubi exemplo, ſeu iiſdem ſæpè verbis, quatenus ad cuiuſque *iudicationem* (vt hæ *leges* loquuntur) Iuriſdictionem, res ea pertineret, emiſſæ: ad Præfectũ inquam Prætorio ad Præf. V. & ad Comitem S L. Nempe ad Comitem inquã S. L. *lex vlt.* de Comite Theſaurorum & Theſaurenſib. qui ſanè ſub eius diſpoſitione & officio fuerunt: Ad Præf. Vrb. *lex 22.* de Actuariis Thymelæ & equorum curulium, ſuariis, Optionibus per Regiones vrbis Conſtantinopolitanæ: quia & hi omnes ſub diſpoſitione Præfecti Vrb. Conſtantinopol. fuerunt. Ad Præfectum Prætorio *lex 21.* quia in ea agitur de Officialibus Præfecti Prætorio Rectorum Prouinciarum, Spectabilium (puta Proconſulis Aſiæ Comitis Orientis, Præfecti Auguſtalis, Vicariorum) idem de Irenarchis, Actuariis & Cornicnlariis tam Claſſium Vrbis Conſtantinopol. quam Thymelæ & equorum Curulium ciuitatum diuerſarum: quæ omnia officia ad eius diſpoſitionem pertinuerunt: Ac nominatim *Thymelæ* & *equorum curulium* cura per diuerſas ciuitates Orientalis Præfecturæ: (ſicut ad Thymelæ & equorum Curulium vrbis, ipſius Conſtantinopol.) Imò & Claſſium vrbis Conſtantinopolitanæ: quæ vt ex *hâc l.* colligitur ad diſpoſitionem Præfecti V. non pertinuerunt; verùm ad Præfect. P. vtpotè quæ commeantibus in Orientem & Ægyptum quæ ſub diſpoſitione Præfecti Prætorio erant, deſtinatæ eſſent. Quæ quidem omnia notatu digniſſima ſunt, vt quæ alibi vix occurrant. Vt & ordo Magiſtratuum Spectabilium, qui recenſentur *l.21.* ad eandem planè ſeriem quâ in *Notitiâ Imperij*. Denique & nomina illa diuerſa Officialium, & Officiorum, quæ alibi pariter non occurrunt: Nempe Actuarij, & Cornicularij Claſſium Vrbis Conſtantinopol. Thymelæ, equorum curulium tam in vrbe Conſtantinopolitana, quàm in ciuitatibus diuerſis: Item Optiones per omnes Regiones vrbis Conſtantinop. De quibus videndum eſt, nam de Irenarchis, Suariis, & Theſaurenſibus, ſuis *locis* & *titulis* egimus, vel agemus, quos in *notis* indicaui.

¶ De *claſſibus* primùm. Claſſes igitur vrbis Conſtantinop. hîc memorantur, quæ ſcilicet annonam ex Ægypto & Oriente Conſtantinopolim adueherent: de Orientalibus nauarchis eſt *lex 7. 14. 32. infr. de Nauicular.* de Ægyptiacis *l.7.14.18. 20.33. d. tit.* ſeu de Alexandrinis: vnde Alexandrinus ſtolus, *d. l.7.* ſeu Alexandrina claſſis, *d. l.32.* de quo plenè dicam ad *l.7. infr. de nauicular.* etiam ex Eunapio, Themiſtio, veteri Orbis deſcriptione, Clandiano. Ergo harum claſſium Actuarij & Cornicularij quidam fuerunt. Actuarij inquam proculdubio, qui Suſceptorum ſeu annonæ ad vrbem Conſtantinopol. ſubuectæ ex Oriente vel Ægypto rationes conficiebant. Nam & hoc aliàs Actuariorum muneris fuit rationes conficere, de quo *ſup. tit. de Numerar. Actuariis.* Cornicularij verò claſſium Vrbis Conſtantinop. qui, vt exiſtimo, Præfecto Prætorio ius dicente ſuper claſſibus Vrbis Conſtantinopol. cornibus Secretarij præſto erant: nam & hoc in commune Cornicularij officium fuit, ad cornu Secretarij Iudicum præſto eſſe, de quo ad *l.10. ſup. de cohortal.* Et hæc de Claſſibus Vrbis Conſtantinop. earum Actuariis & Corniculariis.

Eadémque ratio fuiſſe videtur Actuariorum Thymelæ, id eſt, Scenicorum ſeu Scenicæ artis: ex quibus qui per Regiones Vrbis Conſtantinopol. erant, Præfecti V. diſpoſitioni ſuberant: qui per ciuitates diuerſas, ſub Præfecti Prætorio vt ex *l.21. & 22.* collatione conſtat. De Thymelâ, & Thymelicis dixi plenè *inf. tit. de Scenicis.*

Hinc interim apparet, quanta fuerit tum temporis in Oriente harum Scenicarum voluptatum copia, curáque; quæ peculiares Actuarios & Cornicularios habuerint: ſicuti per Africam Tribunus *Voluptatum* peculiaris fuit: de quo L....*inf.*........His adde & Circenſium Voluptatum, ſeu equorum curulium Actuarios, tam in vrbe Conſtantinopolitana, quam in aliis ciuitatibus, de quibus equis curulib. *inf. tit. peculiari lib. 15.* Adduntur & *l. 22.* Suarij, & Optiones per omnes regiones Vrbis Conſtp.

De *Suariis*, id eſt, de his qui porcinam carnem ſuſcipiebant, atque in populum diuidebant, eſt *infr. tit. de ſuariis, lib.14.* Optiones verò non alij ſunt quàm erogatores annonæ militaris, de quibus dixi plenè *ad l.1. ſup. de erogat. militar. annon.* Ergo Optiones per regiones Vrbis Conſtantinopolitanæ proculdubio fuerunt, qui annonam in milites vrbanos erogabant, per omnes regiones vrbis: de quibus Regionibus, vide *veterem Vrbis Conſtantinopolitanæ deſcriptionem*, vbi tamen nulla horum mentio fit. De his ergo omnibus id cauetur, eos probandos, ſeu promouendos à Principe, probatoriâ è ſacris ſcriniis emiſsâ. Perperam verò ex his duabus *legib.* colligebat vir doctus Iuretus in Symmachum *lib.6. ep.33.* ludorum Artifices ex variis Regionibus educi, Romámque mitti ſolitos.

DE

DE EXSECVTORIBVS ET EXACTIONIBVS.

TITVLVS VIII.

XII. Cod. Ivst. LX. *De executorib. & exactorib.* Concordat huic omninò titulus *lib.*11. *de exactionibus* : quo etiam duæ leges *huius tit.* repetuntur : Quod inter errores Conditorum *huius Codicis* quoque deputo.

Cæterùm tres *hoc Codice* Conſtitutiones ad Ecclesiasticam Hiſtoriam ſpectantes continentur. Valentiniani Sen. *lex* 1. Valentiniani Iun. *lex* 3. Honorij *lex* 8.

PARATITLON.

Execvtores *Rubr. huius tituli*, *&* *l.*4. *h.t.* ſunt, quibus exactio, *Rubr. &* *l.*4. (qui & ideò quoque Exactores, *l.*6.7.) commiſſa erat, ſeu à quibus exactio celebrabatur, *l.*5. vel executio, ſiue debiti publici *l.* 3. publicarum neceſſitatum, *d.l.*3. *&* 4. *h.t.* fiſcalium commodorum, *l.* 8. debitorum publicorum, *l.*10. cuiuſlibet tituli, *l.*7. id eſt ſiue ſint ea ſacris largitionibus inferenda, ſiue quid res priuata Principis deſideret, vt ſi quod ſubſidium publicarum neceſſitatum P.P. per apparitionem ſuam Arcæ nomine depoſcat, *l.* 5. cuiuſmodi erant Compulſores, Admonitores, Portitoréſue præcepti, *l.*7. Apparitores, *l.*2.4.5. Inluſtrium Virorum, *l.*6. Illuſtrium Poteſtatum, *l.*7. (putà Præfecti Prætorio, *l.*2.4.5.7.9. ſeu ex-Præfectoriano officio, *l.*9.) Palatini, *l.*4.7. Domeſticus, Protector, Strator, Agens in rebus, *l.*4. Palatinus exactor, *l.*6. vtriuſque Officij, *l.*4. id eſt, Comitum S.L. & R.P. *l.*5.9. vel quæcumque Apparitio, *l.*9. ſiue priuati negotij, *l.*4. litigiorum priuatorum : *l.* 8. priuatorum debitorum, *l.vlt.* Iidem & Interceſſores dicti, *l.*1. *de pignoribus* : & interceſſio, pro exactione *l.*1. *de lucris offic. l.*4. *de Princip. Agentinm.*

De his verò quinque capita *hoc titulo* continentur. Primò, Quinam Executores & Exactores, & vnde ſumi poſſint? Scilicet non ex eâ prouinciâ, vnde quis oriundus eſt, vel in quâ larem conlocauerit, *l.*4. *h.t.* Item ipſa exactio facienda ab officiis Rectorum prouinciarum (quamlibet alij Compulſores & Suſceptores miſſi fuerint) *l.* 5. Secundò Mandati fines diligenter ſeruandos, *l.*7. Tertiò, non alium pro alio exigendum, *l.vlt.* Quartò, extra ordinem miſſos Exactores intra anni metas collectis ratiociniis remeare oportere, & Iudici efficaciam ſuam oſtendere, *l.*9. Quintò, executio nulla Officialibus abſque adnotatione Principis [Officij] mandari poteſt : *l.*1.2.4. *de Princip. Agent.* Poſtremò, quo tempore executio & exactio fieri non poſſit : Chriſtianorum, ſolis die ſeu Dominico, *l.*1. *&* 3. Iudæorum, die Sabbathi, & reliquis ſub tempore quo Iudæi cultus ſui reuerentiam ſeruant, *l.*8. *h.t.* ¶ Reliqua petantur ex *titulo de exactionib.* 7. *in fin lib.*11.

---

1. *Impp. Valentinianvs & Valens AA. ad Florianum Conſularem" Venetiæ.

Die Solis, (qui dudùm" fauſtus habetur,) neminem Chriſtianum ab Exactoribus volumus conueniri; contra eos, qui id facere auſi ſint", hoc noſtri ſtatuti interdicto" periculum ſancientes. Dat. xi. Kal. Maij, Triueris, Valentiniano & Valente AA." conss.

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à Cod. Iuſt. Concordat huic, *lex* 3. *inf.* Repetita autem vtraque & hæc *lex* & *d.l.*3. *lege* 10. *&* 13. *tit. de exactionib. inf. lib.*11.

" Quid ſi reponamus, *Comitem rei priuatæ*, vt *l.*11. *infr. de exactionibus*? Qui idem Florianus comes eſt, cui

inſcribitur

inſcribitur A.373. *lex* 10. 11, *inf. de accuſat. lex* 8. *inf. de famoſ. libellis.*

" Iam inde à Conſtantino M. ſi feriarum *Iudicarum* rationem ſpectes : vide *l.* 1. *ſup. de feriis* : iam olim enim, ſolemnis is dies ſemper inter Chriſtianos fuit.

" Suns, *d. l* 10.

" Abeſt hæc vox à *d. l.* 10.

" II. id eſt, An. D. 368. quo ſanè anno Valentinianus Senior *Treuiris* conſtitit, vt ex Conſularib. Theod. conſtare poteſt & Ammiano Marcellino *lib.* 27. *p.* 370. *d* 377. neque enim Anno 365. ibi conſtitit : Poſſis quoque referre ad III. COSS. id eſt, A. D. 370. vel 373.

COMMENTARIVS.

SOLIS DIE exactiones fieri prohibet *hâc l.* Valentinianus Sen. A.D. 368. vel 370. vel 373. quæ repetita extat *l.* 10. *inf. de exactionib.* cui etiam concordat Valentiniani Iunioris *lex* 3. *infr.* (quæ & ipſa repetita eſt *l.* 13. *d. t. de exactionib.*) Exactiones inquam publicas : eò enim pertinet hæc *lex* : quod patet ex ipſius *legis* verbis ibi, *ab Exactoribus*, iunctâ Inſcriptione, *ad Florianum Comitem rei priuatæ*, quomodo Inſcriptionem reſtituendam quis non immeritò credat : & quia de priuatis debitis & exactionibus iam conſtabat ex Conſtantini M. *l.* 2. *Cod. Iuſt. de feriis* : *& l.* 1. *ſup. de feriis.* Quas Conſtantini M. conſtitutiones etiam hîc Valentinianus indicare videtur, cum ait, *diem ſolis* DVDVM FAVSTVM *haberi* : vbi & *fauſtum* vocat, à quo infauſta iurgia, & exactiones abeſſe oportet. Eoque ſenſu dies ſolis DVDVM FAVSTVS habitus: alioquin enim etiam ante Conſtantinum M. inde à naſcentis Eccleſiæ primordiis dies hic ſolemnis inter Chriſtianos habitus, & conuentibus precibuſque celebratus : de quo alibi. Priuatæ igitur primùm actiones exactioneſque à Conſtantio M. die Solis prohibitæ, quò pertinent apertiſſima verba *legis* illius 1. *Altercantibus iurgiis & noxiis* PARTIVM *contentionibus* [an *conuentionibus*] *occupari indigniſſimum videbatur.* Atenim Valentinianus Sen. iam publicas quoque exactiones die Solis vetat *hâc l.*

¶ Neque id tamen indiſtinctè, verùm Chriſtianis nominatim reſpectu ; quare & Paganos & Iudæos eo die exigi ſiuerit Valentinianus Sen. Poſt quem demùm Valentinianus Iun. *l.* 3. *inf. h. t.* omnes exigi vetuit, Iudæos etiam & Paganos. *Debitum*, inquit, *publicum priuatumque* NVLLVS *efflagitet* : Hâc proculdubio ratione, quod nil interſit, cuius hominis exactione fauſtus dies & religioſus violetur. Sanè Honorius poſtea Iudæos die quoque Sabbathi & reliquis cultus Iudaici exigi vetuit, *l.* 8. *inf.* ¶ Atque hâc deinceps diſtinctione & obſeruatione Annales Eccleſiaſticos illuſtrari cupio, in quos alioquin hæc *lex* rectè relata eſt.

¶ Illud addo, Libanium quoque ſub Theodoſio M. circa A.D. 386. *orat.* περὶ τῶν δεσμωτῶν *p.* 61. indicare, quoſdam dies ab actionibus ſeu exactionibus immunes fuiſſe. Quod commodè de his & ſimilibus conſtitutionibus accipi poteſt, vt *ad eum locum* iam notaui. ¶ Illud tandem adiicio ſi nihil in Inſcriptione mutandum, ad *Venetiam* ; hanc *legem* Eccleſiaſticam pertinere ; Ad quam & illud hoc ipſo tempore pertinet, quod in Epiſtolâ Synodicâ Romanâ de *Venetia* memoratur apud Theodoretum, *lib.* 2. *c.* 22. & Sozomen. *lib.* 6. *c.* 22. 23.

11. * Imppp. Gratianus, Valentinianus & Theodoſius AAA. ad Potitum Vic."

QVISQVIS fuerit exhibitus, vſque ad negotij terminum, ab eo cui primum traditus fuerat obſeruari eum, Apparitore" decernimus. Si quâ præſumptione fuerit hæc Manſuetudinis Noſtræ poſthabita præceptio, Primiſcrinio qui iuſſa temerauerit, quinque librarum auri condemnatione multando. Dat. VIII. Kal. Nouemb. Auxonio & Olybrio CONSS. [379.]

NOTÆ.

* *Lex* 1. *Cod. Iuſt. de ſportulis & ſumptibus in diuerſis iudiciis faciendis & executoribus litium.* Eſt autem hæc *lex* fugitiua ab hoc *titulo.*

" *Potito* huic Vicario Vrbis Romæ ſcilicet inſcribitur præterea hoc ipſo anno *lex* 1. *ſup. de Princip. agentium in rebus*, *lex* 2. *ſup. de re iudicatâ* : & A.D. 381. *lex* 2. *ſup. vnde vi.*

" *σύγχυσις* hic quam Tribonianus rectè euitauit hoc ordine verborum *ab eo Apparitore, cui primùm traditus fuit, obſeruari eum decernimus.*

" VIII. *Kal. Iul. Mediolani* Cod. Iuſt. Quod non probo.

COMMENTARIVS.

DE CVSTODIA reorum (de quâ ſuo *titulo*, *inf. lib.* 9.) adductorum, traditorum criminis alicuius per Apparitores pendente iudicio criminali, eſt hæc ſiue Gratiani, ſiue Valentiniani Iun. lex : ab hoc *titulo* fugitiua, quæque meliùs in *titulum*, *de cuſtodia reorum*, vel in *tit. de exhibendis reis*, coniecta fuiſſet : quod oſtendunt tres voces inter ſe collatæ. *Exhibitio* ſcilicet (de quâ *hâc l.*) & Comprehenſio, & Adductio rei criminis de quo *Paratitlo dict. tit. de exhibend. reis* : Item *Tradendi* vox eodem pertinet : vt docet *lex* 1. §. *cùm quis*, ff. *de quæſtionib. l.* 7. §. *inf.* ff. *de*...... Traditus dicitur, qui criminis reus cuſtodiendus datus erat Apparitori, vt docet vel *lex* 1. ff. *de cuſtod. reor.* & Symmachus *lib.* 10. *ep.* 36. Denique & *Obſeruandi* vox, pro *cuſtodiendi*, eòdem pertinet.

¶ Eſt ergo, quod dixi, hæc *lex* de criminalibus & de cuſtodia reorum criminum, quod Accurſius primùm ſuſpicatus eſt, & Baldus mox rectè firmauit. Quare neque Tribonianus hanc *leg.* meliùs poſuit ſub *titulo de ſportulis & ſumptibus in diuerſ. Iudiciis faciendis & Executorib. litium.*

¶ Sententia *huius legis* hæc eſt. Eundem Apparitorem cui primò traditus fuit reus obſeruandus ſeu

cuſtodien

cuſtodiendus, deinceps atque ad negotij criminalis terminum, reum cuſtodire oportere, neque alium & nouum ei ſubinde cuſtodem apponendum. Cuius rei ratio hæc, ni fallor, eſt, ne videlicet per huiuſmodi ſuccedaneas mutationes facilè reus elabatur. Et pœnam Primiſcrinio quinque librarum auri imponit Imp. ſi hæc iuſſa temerauerit. Nempe *Primiſcrinius*, qui in officio variorum Magiſtratuum erat, vt docet Notitia *Imperij*, fuit nominatim tum in officio Præfecti Vrbis, de quo vide *l. vlt. inf. de Suariis*: Symmachum, *lib.* 10. *ep.* 47. & Auctarij *ep.*21.tùm quoque in officio Vicarij vrbis, vt oſtendis dicta *lex vlt. inf. de Suariis*: quò & hæc *lex* pertinet, quæ muneris eius fuiſſe docet Apparitores ex officio reis exhibitis cuſtodiendis apponere: de quibus etiam accipi poſſit *Nouella* Iuſtin. *de Iudicibus* 82.*c.*7. Quod & ipſum de Primiſcriniis Præfecti Prætorio apparet ex *l.*4. *infr.* nempe ab his Apparitores miſſos ad exactiones & executiones faciendas. De Primiſcriniis in commune dicam ad *d. l. vlt. infr. de Suariis*. ¶ Et ita quidem hæc *lex* perſpicuè intelligenda eſt, quam *Iuſtinianei Codicis* Interpretes fermè aut non capiunt, aut turbidè exponunt.

III. *Idem" AAA. ad Principium PF.P."

SOLIS die, quem *Dominicum*" ritè dixere maiores, omnium omnino litium, negotiorum, conuentionum quieſcat intentio": Debitum publicum priuatúmque nullus efflagitet: Ne * apud ipſos quidem Arbitros (vel in Iudiciis flagitatos, vel ſponte delectos) vlla ſit agnitio" iurgiorum. Et non modo notabilis", verùmetiam ſacrilegus iudicetur, qui à Sanctæ religionis inſtituto" ritúve deflexerit. PP. III Non. Nouemb. Aquil. Acc." VIII. Kal. Decemb. Rom. Honorio Nobiliſſimo Puero & Euuodio v.c. CONSS.

INTERPRETATIO. *Die Solis* (*qui* Dominicus *meritò dicitur*,) *omnium hominum actio conquieſcat, vt nec publicum nec priuatum debitum requiratur, nulla iudicia neque publica neque priuata fiant. Quod qui non obſeruauerit, reus ſacrilegij teneatur.*

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod Iuſt.* niſi quod nonnulla hinc infarta in *l. omnes dies* 6. *C. de feriis*. Repetita verò extat *l.* 13. *inf. de exactionib.* Eam Baronius in annum ſuum non retulit. Denique concordat huic, *lex* 1 *ſup.*
" Ita quoque *d. l.* 13. Atenim reſcribendi hi Imppp. VALENTINIANVS. *Theodoſius*, & *Arcadius*.
" Italiæ.
" Hoc infartum à Tribon. dictæ *legi* 6. Hemiſtichion porrò hîc excidit Quæſtori Valentiniani Iun.
" *Intentio* pro actione: quâ voce & hâc vtitur Interpres.
* Infarta hæc quoque *d legi* 6.
" *Arbitrorum* duo genera. Nempe vel in iudiciis flagitat, vel ſponte delecti: id eſt ex compromiſſo ſumpti, compromiſſarij.
" Id eſt cognitio, vt ſubſtituit Tribonianus, *d. lege* 6.
" *Notabilis*, id eſt infamis. vid. *Gl. Th.*
" *Inſtinctu*, ita *d. l.* 13.
" Pro *Data*.
" Hinc ſupplenda ſubſcriptio *dictæ legis* 13.

COMMENTARIVS.

DE SOLIS die, ſeu Dominico, prohibitáque eo die omni actione, contentione, executione, eſt hæc Valentiniani Iunioris Conſtitutio: quæ repetita extat *l.* 13. *inf. de exactionib.* cui etiam concordant ad aliquid leges Conſtantini M. putà *lex* 2. *Cod. de feriis*, & *lex* 1. *ſup. de feriis*; itemque Valentiniani Sen. *lex* 1. *ſup. h. t.* ad aliquid inquam: nam hæc noſtra in hoc argumento, omnium pleriſſima & expreſſior eſt: tùm ratione cauſæ, tum reſpectu perſonarum agentium, tùm ratione iudicum. 1. Ratione inquam *Cauſarum*: in quo quidem concordat hæc lex *legi* 1. *ſup.* nempe vt omnium omninò litium, negotiorum, contentionum, quieſcat intentio actióque, & vt debitum ne quidem publicum eo die efflagitari poſſit. 2. Ratione *Perſonarum*, putà vt nullus efflagitare quidquam eo die poſſit à quoquam, etiam à Iudæo ſcilicet vel Pagano, cùm anteà tamen Chriſtianis tantum hoc priuilegij datum fuiſſet, Valentiniani Sen. Conſtitutione, putà *l.* 1. *ſup.* 3. Tandem & ratione *Iudicum*: Nempe vetat etiam apud Arbitros de vllo iurgio cognoſci, ſiue illi in Iudiciis flagitati, id eſt, à Iudicibus ſeu Magiſtratibus petiti (vt ſæpè petiti in pleriſque litium articulis, vt docet *lex* 9. *ff. qui ſatiſdare*: *l.* 2. *Cod. de vſuris & fructib. legatorum*: *l.* 27. *ff. de reb. auctor. iud. poſſid.*) ſiue ſpontè delecti, id eſt, ex compromiſſo ſumpti (quæ duo *Arbitrorum* genera ſunt) Quod omnium maximè ſingulare eſt: cùm alioquin Arbitrij via à pacis ſtudio proficiſcatur, ſeu negotium pacis ſit; quod vtique à Dominicæ diei religione & ſanctimonia tantùm abeſt abhorrere videatur, vt contrà ad eam maximè accedat. Sanè Leo Imp. poſtea in *l. dies feſtos*, *vlt. Cod. de feriis*, id admiſiſſe videtur: *Dominico*, inquit, *die reſpirent à controuerſiis litigantis & habeant fœderis interuallum, ad ſeſe ſimul veniant aduerſarij non timentes, ſubeat animos vicaria pœnitudo, pacta conferant, Tranſactiones loquantur.* Verùm id Valentiniano Iun. *hâc l.* ita viſum, quod vel ſola de iurgiis cognitio, quæ neque ſine iurgio eſſe fermè poteſt; ab eius diei veneratione eatenus aliena videretur, quod eo die totæ Chriſtianorum ac fidelium mentes Dei cultibus occupentur, (occuparíque debeant) vt loquitur Theodoſius Iun. *l. dominico*, *vlt. inf. de ſpectaculis*. Quare & *ſacrilegij* crimen pœnámque hoc facto incurri vult. Nempe ne tantillum quidem ab officio pietatis cultúque Chriſtianos eo die abduci voluit, ſeu (vt ipſe loquitur) *à ſancta religionis inſtituto* vel *inſtinctu*, *rituuè*, inſtituto, vt habet hæc *lex*; id eſt, ſacra præceptione

& traditione incorrupta : quo ipſo ſenſu vox hæc accipienda *l.* 12. *Ne Sanctum Bapt.* quomodo & *Inſtitutionis* vox effertur *l.* 45. *de hæreticis*. Inſtinctu, vt habet *d. lex* 13 *inf. de exactionib.* id eſt, deuotione. Neque dubito, quin Iuſtinæ matris impulſu Valentinianus Iun. hæc ſanxerit, cui hoc tempore is obnoxius erat.

¶ Illud obſeruandum hanc *legem* dici *Acceptam Romæ*. Et ſic Valentinianum Iun. hanc *legem* dixiſſe Religioni diei Dominicæ, quæ Romæ celebrabatur, & ſic ſanctitatem eius diei hâc Sanctione ſanxiſſe Romæ : quo tempore *Siricius* Papa erat.

Obiter quoque obſeruandum, quod ait, *Solis die, quem Dominicum ritè dixêre Maiores* (hemiſtichio, quod etiam Triboniano infarcire viſum *legi* 6. *Cod. de feriis*) ſcilicet etſi ſolis diem Chriſtiani dicere perſeuerauerint etiam ſub Impp. Chriſtianis, attamen iam olim quoque *Dominici* diei appellatio Chriſtianis placuit, non iam dico *Syluestro*, quod faciunt nonnulli, verùm inde ab Apoſtolicis temporibus, & deinceps : videnda ſaltem Apocalypſis *c.* 1. *v.* 10. Ignatius *ad Trallianos*, *ep.* 2. Hippolytus *Ep. Canone Paſchal.*

ΕΤΕΙ ΑΥΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΙΣΑ-
ΡΟΣ
ΤΩ. Α. ΑΡΧΗ
ΑΙ ΚΥΡΙΑΚΑΙ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ ΚΑΤΑ
ΕΤΟΣ.

Item :

ΑΠΟΜΝΗΣΤΙΣΕΚΘΑΙ ΔΕ ΔΕΙ ΟΤΑΝ
ΕΜΠΕΣΗ. ΚΥΡΙΑΚΗ.

III. * Idem AAA. ad Euſignium PF.P."

NVLLVS Apparitor Amplitudinis" Tuæ, vel de Officiis Palatinis", ad eam prouinciam ex quâ oriundus eſt, vel in quâ conlocauerit larem", obtemptu publicæ neceſſitatis, vel exſecutor priuati negotij, dirigatur : Etenim Officij Celſitudinis Tuæ Primiſcrinius" tres libras auri fiſci vtilitatibus ſine dilatione perſoluet, ſi ſtatuta fuerint temerata ; Apparitor verò qui huic ſe muneri paſſus eſt deputari, ſolutus" militia, Mancipum" corpori ſociabitur. ¶ Hæc verò pœna etiam ceteris inrogata eſt, vt ſi Domeſticus" aut Protector, Strator", vel Agens" in rebus, vel Palatinus vtriuſque" officij, vel ad eam" prouinciam, in qua natus eſt, vel ad eam in qua conlocarit larem, cum huiuſmodi vſurpatione perrexerit, matriculis quidem exemptus ipſe qui voluit mitti auri libram vnam fiſci viribus inferre cogetur, Adiutores" verò officiorum" Palatinorum, ac Numerarij" Comitum inluſtrium virorum, ſiue Actuarij", libram fiſci viribus ſoluant, niſi ſtatuta fuerint cuſtodita. Dat. III. Non. Decemb. Mediol. Honorio Nobiliſſimo Puero & Euuodio v. c. CONSS. [386.]

NOTÆ.

* *Lex* 3. *Cod. Iuſt. de diuerſ. officiis.*
" .....
" Præfecti Prætorio.
" An vtriuſque officij vt *inf.* id eſt Comitis S.L.& R.P. An verò Palatinis quæ ſub Magiſtro officiorum fuerunt ?
" *Vel qui iam in huiuſmodi officio fuerit commoratus* addit *Cod. Iuſt.* ex *l.* 8. *Cod. de offic. Rector. prou.* quæ hoc ipſo Anno data dicitur.
" *Primiſcrinij* huius Præfecti P. nulla fit in *Notitia Imperij* mentio : de Primiſcriniis dixi ad *l.* 2. *ſup. h. t.*
" *Militia ſpoliabitur*, ita Cod. Iuſt.
" Vide *l.* 9. 16. 19. *ſup. de diuerſ. officiis.*
" De *Domeſticis* & *Protectoribus*, fuit *ſuprà*, *tit. lib* 6.
" *Aut Stator*, Cod. Iuſt. de *Stratoribus* fuit *ſup tit. lib.* 6.
" De *Agentib. in rebus*, & eorum Principibus fuerunt *ſup. lib.* 6. duo *Tituli*.
" Id eſt Comitis S.L.& R.P. de quibus *lib.* 6. *ſuo tit.*
" Eandem, *Cod. Iuſt.*
" De *Adiutoribus* dixi ad *l.* 10. *ſup. de cohortalib.*
" Id eſt quæ ſub Magiſtro officiorum fuerunt. Malè, *Cod. Iuſt. officiorum & Palatinorum.*
" De *Numerariis* & Actuariis ſuo *titulo ſup.* 1.
" 11. *Cod. Iuſt.*

COMMENTARIVS.

IN PROVINCIA ſuâ Executio cuiquam demandari vetatur, hâc Valentiniani Iun. Conſtitutione A. D. 386. Quomodo & prouinciæ ſuæ adminiſtratio, vel in prouinciâ ſuâ adſidere olim prohibitum, propter notiſſimam potentatus rationem, de quo *alibi* iam ſæpè. In prouincia, inquam, ſua, ſiue quis ex eâ oriundus ſit, ſiue in eâ larem collocauit ; id eſt, ſiue eius municeps ſit, ſiue incola. ¶ Quæ quidem breuis *huius legis* ſententia eſt, in quâ tria tantùm notanda ſunt.

Primò varia officiorum nomina & genera, numero ſex, quibus executio olim in prouinciis mandari ſolita, quique miſſionibus patebant ; Numerantur ſcilicet inter eos, 1. *Apparitores* Præfectorum Prætorio, 2. Domeſtici, 3. Protectores, de quo vide *Paratitlon de Domeſt. & Protect. & l.* 27. *ſup de erogat. milit. ann.* 4. Stratores, qui ſcilicet ad probandos equos mittebantur ; de quo *l. vn. ſup. de Strator.* 5. Agentes in rebus, qui miſſionib. Principis parebant de *quibus ſuo tit.* 6. Palatini vtriuſque officij, id eſt, Comitis S.L. & R. P. de quibus *ſuo* quoque *titulo*.

Secundò indicantur *hac l.* & ij quibus executionis & miſſionis ritè demandandæ cura incumbebat : nempe 1. *Primiſcrinius* Præfecti Prætorio, de quo ad *l.* 2. *ſup.* 2. Adiutores officiorum Palatinorum, de

de quibus dixi ad *l.* 10. *ſup. de cohortalib.* id eſt, Officiorum, qui ſub Magiſtro officiorum erant. 3. Numerarij ſiue Actuarij Comitum S. L. & R. P. de quibus *ſup. Paratitlo de Numerar. Actuar.*

Tertio loco Pœnæ obſeruandæ, quas Valentinianus Iun. *hâc l.* vtriſque comminatur tam Executoribus in prouinciam ſuam miſſis, quàm id fieri patientibus: & quidem eò grauiores, quò maioris auctoritatis vtrique eſſent. Tanto conſpectius in ſe crimen habet, quanto maior qui peccat habetur: Nempe iubetur Apparitor Præfecti Prætorio mitti ſe patiens militiâ ſuâ ſolui & Mancipum corpori ſociari (de quâ pœnâ dixi ad *l.* 9. 16. 19. *ſup. de diuerſ. off.*). Primiſcrinio verò Præfecti Prætorio (quem hîc Græci Πριμικήριον vocant, trium librarum auri pœna imponitur, ſi ſtatuta hæc temerata fuerint: de quo Primiſcrinio eiúſque officio dixi ad *l.* 2. *ſup. h. t.* & *ad l. vlt. infr. de Suariis.* Cæteris verò tam miſſis quàm mitti patientibus vnius tantùm libræ auri pœna imponitur.

V. *Impp. Arcadius & Honorius AA. Dextro PF.P."

Siue à Palatinis" petantur, quæ ſunt Sacris Largitionibus inferenda, ſiue quid res priuata noſtra deſideret, vel ſi quod ſubſidium publicarum neceſſitatum" Magnificentia Tua per Apparitionem ſuam arcæ" nomine depoſcit, remotâ exigentium permixtione, per Rectorem prouinciæ, inſtantibus Officiis memoratis, exactionem celebrari decernimus: qui ad ſe intellegit" vel deſidiæ inuidiam vel induſtriæ gloriam pertinere. Dat. XVII. Kalen. Iun. Med. Olybrio & Probino CONSS. [395.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod Iuſt.* prælatâ *l. prox. infr.* quæ *huic* iungenda eſt.

" *Dexter* PP. ſub Honorio Imp. Italiæ ſcilicet cui Dextero PP. plures aliæ *leges* inſcribuntur hoc ipſo Anno. Mentio quoque eius apud Hieronymum 2. *apol. adu. Rufinum fol.* 101. D.....: *Ante annos fermè decem*, inquit, *cùm Dexter amicus meus qui Præfecturam adminiſtrauit Prætorio me rogaſſet*, &c. Hic ille eſt cui idem *Librum de Scriptorib. Eccleſ.* petenti inſcripſit.

" Sacrarum Largitionum & rei priuatæ: vtriuſque officij, vt vocantur *l.* 4 *ſupr.* de quibus ſuo *tit. ſup. de Palatinis.*

" Ita principales neceſſitates, *l.* 11. *inf. de Suſcepeorib.*

" Præfecti Prætorio: de quâ *Arca* vide quoque *l.* 3. 6 9. 16. 17. *infr. de indulg. debitor.* & Syneſium *ep.* 127. & *Nouellam* Maioriani *de indulgent. reliquorum*: & *Nou. de Curialib.* & *l.* 6. *Cod. de exactorib. tributorum.* Dixi pleniùs ad *l.* 14. *inf. de Suſceptorib.*

" Pio, *intelligere debet.*

" Iul. *l. prox.*

VI. *Idem AA. ad Prouinciales, & ad Proconſules."

Ne per diuerſas Prouinciarum partes, aut Palatinus" exactor accederet, aut Inluſtrium" virorum Apparitor vagaretur, vel Militaris terror inferret formidinem, hâc lege ſancimus, Vt omnis" memoratis intentio" ad Prouinciæ Rectorem ſit, cum eo agant, illo inſiſtente, diſponente, adque agnoſcente ſuo periculo rem peragendam compleant vniuerſa, Dat. XVII. Kal. Iul." Med. Olybrio & Probino CONSS.

NOTÆ.

* *L.* 1. *C Iuſt. de Executorib.* Iungenda autem huic, *lex ſuperior.*

" Atquin in Occidente, cuius Imp. fuit Honorius vnus tantùm Proconſul Africæ ſcilicet fuit?

" Præfecti Prætorio.

" *Vt omnes memorati intenti ſint*, &c. ita Tribonianus. Verùm locus hic ſanus eſt: *Omnis intentio memoratis ſit ad prouinciæ Rectorem.* Quomodò & in Bibliis, *Ad virum tuum erit deſiderium tuum.* Item Càini 1 *Ad te deſiderium illius, tu dominaberis ei.*

" Iun. *l. ſup.*

COMMENTARIVS.

Rectoribus prouinciarum omnem Exactionis curam ſuo periculo iniungit Honorius Imp. *hâc* vtraque *lege* (quæ ad diuerſos ſuper eâdem re datæ inter ſe coniungendæ ſunt) & rurſum *l.* 6. *Cod. de Exactorib. tribut.* Siuè de ſacris largitionibus, ſiue de rebus priuatis agatur, ſiue denique de his quæ Arcæ Præfecti Prætorio debentur: (de quibus poſtremis dicam ad *l.* 14. *infr. de Suſceptorib.*) Palatinos equidem à Comite S. L. & R. P. vt & Apparitores Præfectianos à P.P. mitti in prouincias patitur, ſed hactenus, vt Exactores illi Rectori prouinciæ immineant, inſtent, & vt loquitur hæc lex, *omnis memoratis intentio ad Prouinciæ Rectorem ſit*: cum illo agant, illo inſiſtente [exactione] diſponente & agnoſcente ſuo periculo rem agendam impleant vniuersè: non vt ipſi exigant. Cuius rei rationem vtraque *lex* indicat, ad exigentium ſcilicet permixtionem euitandam ait *lex* 5. ex quâ vtique enaſcitur vel confuſio, vel prouincialium miſerorum concuſſio: quod etiam *l.* 6. eleganter ita effert, ne per diuerſas prouinciarum partes aut Palatinus exactor accedat, aut Illuſtrium virorum Apparitor vagetur, vel militaris terror inferat formidinem. Et hæc ita quidem *hâc l.* Honorius, cùm tamen rei priuatæ exactionem Rectoribus Prouinciæ ademerit Valentinianus Sen. *l.* 11. *inf. de exactionib.*

ctionib. Sanè Præfectiani ſæpè ab exactione ſubmoti, veluti à Valentiniano Sen. *l. vn. infr. tit. Ne Præfectianus exactoris fungatur officio* : à Maioriano *Nouellâ de indulg. reliquorum* ; vbi eius rei ratio his *legibus* conueniens pluribus eleganter ediſſeritur, de quo ad *d. l. vn.* pleniùs.

VII. *Idem AA. Andromacho P.V."

QVICVNQVE è Palatio noſtro, cuiuſlibet tituli ad prouinciam" commearit Conpulſor", Exactor, Admonitor, portitórve" præcepti, Agens" in rebus, vel Palatinus", vel Apparitor Inluſtrium" poteſtatum, hoc tantum poteſtatis arripiat, quod mandatum curæ ſuæ ſpecialiter adprobatur, nec quod iniunctum alteri fuit", collegij iure præſumat: ne, dum hoc ſibi inuicem, mutui officij licentiâ, partiuntur", agant cuncti quod ſingulis credebatur; & cetera. Data Prid. Id." Iul. Med. Olybrio & Probino CONSS. [395.]

NOTÆ.

Lex 2. Cod. dict. eod. tit. Iungenda autem *huic*, eſt *lex* 3. *ſup. de commeatu* : & *lex* 6. *ſup. de cognitorib. & procuratorib.*
" *Andromachus* ſub Honorio Imp. in ſeptem *legibus*, & ſic omnibus ad eum datis dicitur *P.V.* ſed malim *PP.*
" *Prouincias*. *Cod. Iuſt.*
" De *Compulſore* dixi ad *l.* 34. *inf. de annona & tributis.*
" *Gerulus* vide *l.... inf. ne quid publ. lætitia.*
" De Agentibus in rebus *ſuo titulo.*
" Comitis S.L. & R.P. de quo ſuo *tit.*
" Id eſt Præfecti Prætorio.
" *Fecerit*, Cod. Iuſt.
" In Cod. Iuſt *patiuntur*; malè.
" *Prid. Non. Iun.* d.l.3. *prid. Non. Iul.* d.l.6.

COMMENTARIVS.

ΑΛΛΟΤΡΙΟΠΡΑΓΜΟΝΙΑ Palatinorum & Officialium Comitis S.L. & R.P. vel etiam Præfecti Prætorio occurrit *hâc l.* Honorius Imp. quæ pars eſt prolixioris conſtitutionis Honorianæ, vnde deſumpta eſt præterea *lex* 3. *ſup. de commeatu & lex* 6. *ſup. de cognitorib. & procurat.* quæ proinde huic *legi* coaſſandæ veniunt; quâ conſtitutione Honorius in vniuerſum ἀλλοτριοπραγμοσύνῃ Palatinorum & Officialium *hâc l.* & Militum occurrendum putauit, *d. l.* 3. & 6. niſi & hæ ipſæ *leges* de Palatinis & Officialibus quoque accipiendæ ſint. Nempe *d. l.* 6. prohibet Honorius, militantum aliquem fieri ſuſceptorem defenſorémque cauſarum, & ad cognitionem alieni iurgij ſuffragatum accedere. Et *d. l.* 5. vetat eum, qui vacationem ſeu commeatum impetrauit, aliquid neceſſitatis ſibi vſurpare, & aliquorum actibus ſe miſcere, aliquid inter prouinciam agere.

Ergo & *hâc l.* vetat Honorius Imp. è Palatio miſſum in prouinciam ad exactionem alicuius tituli, compulſionem, &c. item Agentem in rebus, Officialem Comitis S.L. & R. P. & Apparitorem Præfecti Prætorio aliud quidquam agere quam quod fidei ſuæ commiſſum eſt; ſic vt ne quidem quod collega fortè ſuo iniunctum eſt, præſumere poſſit: addita ratione, quæ nimis *pol* vera eſt, *ne dum hoc ſibi inuicem mutui officij licentiâ partiuntur, agant cuncti quod ſingulis credebatur.* Diſtincta munia cuiuſque eſſe oportet, ne alioquin iniuriarum occaſio inde enaſcatur, & tumultus plena omnia ſint, denique actus ſui & adminiſtrationis quemquam ſuæ memorem & executorem eſſe oportet, non ἀλλοτριοπράγμονα.

VIII. *Impp. HONORIVS & Theodoſius AA. Ioanni PF.P. Poſt alia.

DIE Sabbato, ac reliquis, ſub tempore quo Iudæi cultus ſui reuerentiam ſeruant, neminem aut facere aliquid vllâ" ex parte conueniri debere præcipimus, cùm fiſcalibus commodis & litigiis priuatorum conſtet" reliquos dies poſſe ſufficere; & cetera. Dat. VII. Kalend. Auguſt. Rauenn. Honorio VII." & Theodoſio IIII. AA. CONSS.

NOTÆ.

* *Lex* 13 *Cod. de Iudæis.* Repetita totidem verbis *l. vlt. ſup. de feriis*, vbi dicta ſufficiunt, quæque etiam *hac* alicubi emendatior eſt: Iungendáque huic *lex* 10. *inf. de Iudæis:*
" Sabbathi *d. l. vlt.*
" *Aut vlla*, &c. ita *d. l. vlt.* rectè.
" *Conſtat*, *d. l. vlt.* malè.
" . X. IX. & *Theodoſio* V. id eſt A.D. 412. vt oſtendi ad *d. l. vlt.*

IX.* Idem

IX. * Idem AA. Palladio PF.P.

SI v e ex Prætoriano officio, ſiue Inluſtris Comitiuæ ſedis largitionum, necnon & rei priuatæ noſtræ; vel ex quacunque Apparitione ad quamcunque neceſſitatem profligandam quis fuerit deſtinatus", ſciat, intra anni metas debere collectis" ratiociniis ad proprium" Iudicem remeare, eique ſuam efficaciam" oſtendere', *Quid eius inſtantiâ exactum fuerit, quidve in debitis" habetur, vel penes quos reſederit*, vel *cuius culpâ aut causâ in eadem prouincia fuerit derelictum.* Quòd ſi, exacto ſpatio anni, eius Regionis viſceribus prædator inſidens" deprehenſus fuerit remorari, tunc abſolutus cingulo, militia abicietur; Primoribus eiuſdem" militiæ decem librarum auri multa propoſita. Sin redire diſſimulet", ligatus" ferreis" nexibus curâ Prouincialis Officij ſub" elogio ad debitum mittatur examen; Nec ei liberum ſit, vt hoc ſe priuilegio aut occaſione defendat, quòd ſibi aliud negotium vel aliam neceſſitatem poſt iniunctam eſſe cauſetur, cum hiſdem licentiam auferamus in eâdem Prouinciâ iterare" exactionem; & cetera. Dat. x. Kal. Octob. Rauenn. D N. Theodoſio A. VII. & Palladio CONSS. [416.]

NOTÆ.

* *Lex 3. Cod. eod. tit.*
" *Palladius* ſub Honorio, vid. *Proſopogr.*
" Præfecti Prætorio.
" In prouinciam, ſeu Regionem *inf. verſ. quod ſi.*
" Collecta ratiocinia.
" Qui eum deſtinauit, ſeu miſit.
" *Efficacia* vox hâc in re propria, vide *l. ſi bene collocata*, *ff. de vſuris.* infr. inſtantia mox: ſic & *Nouella de Suariis* Diligentiam & efficaciam huic operi accommodarunt.
" *In reliquis debita.* pro reliquis debitorum: vide *Gloſſ.*
" *Inſidians*, Cod. Iuſt. quo nil opus.
" *Eius*: Cod. Iuſt.
" *Per vices officiorum ligatus*, &c ita Tribonianus.
" De his ferreis nexibus & vinculis in exhibendo reo vſitatis, dixi ad *l.... ſup. de exhib. reis*: & *l. vn. infr. de Menſis olearis.*
" *Sub elogio*, abſunt à *Cod. Iuſt.* Elogium *hic* & *l. 6. ff. de cuſtod. reor.* eſt notoria criminis, de quo nota iam omnia Iſidori Gloſſæ, *Elogium textum malorum dictorum, quod Notoriam dicunt.*
" *Continuare*, Cod. Iuſt.

COMMENTARIVS.

DE Tempore Exactionis implendæ, eiuſque muneris ITERATIONE (vel, vt maluit Tribon. *continuatione*) eſt hæc Honorij Imp. Conſtitutio. Nempe vetat is exigendi alicuius Tituli ſeu tributi gratiâ miſſos ex Officialibus Præfecti Prætorio vel Comitis S. L. aut R. P. vel quoſcunque alios Apparitores *vltra annum* in prouincia reſidere; è contrà iubet eum intra anni metas ad ratiocinia reddenda ad Iudicem à quo miſſus fuit redire, cuius rei rationem indicat expreſſis verbis: *Quod ſi exacto ſpatio anni eius regionis viſceribus prædator inſidens deprehenſus fuerit remorari.* Quod & ipſum de Suſceptoribus, ſiue his, ſiue aliis, cautum *l. 4. 7. 10. 11. 22. inf. de Suſceptorib.* quâ *leg. 22.* ſimilis ratio redditur, explananda huic; *ne alioquin continuato munere vexandorum prouincialium poteſtatem Suſceptor habeat, & in concuſſionum dominatione teneatur*, vt *eâ l.* dicitur: ad quam plura. ¶ Et pœnam comminatur Honorius huiuſmodi Temerario, cinguli ſeu militiæ amiſſionem: imo & Primoribus eius officij vnde miſſus eſt, multâ decem librarum auri, eo quod ſcilicet eius reuocandi curam neglexerint: Imò & ſi redire diſſimulet, id eſt, nolit, detrectet, renitatur, eum ligatum ferreis vinculis ſub Elogio ſeu Notoria (de qua *ad l. 31. infr. de Epiſcopis*:) ad Iudicem ſuum mitti iubet: de quibus ferreis vinculis in tranſmittendis reis dicam ad *l. vn. infr. de menſis olearis.* ¶ Sed & Prætextum præcîdit: In tantum ſcilicet intra annum redire vult exactorem, vt obtendere non poſſit aliud ſibi negotium, vel aliam neceſſitatem poſt iniunctam. Nempe ſemel actum hoc munus publicæ diſciplinæ ſufficit, neque idem munus iterari poteſt: De Officiis quæ repeti ſeu iterari non poſſunt, dixi fusè, déque eius rei ratione *ad l. 2. infr. ad leg. Iul. de Ambitu.*

X. * Idem AA. Ioanni PF.P. Poſt alia.

NVLLAM poſſeſſionem alterius pro alienis debitis publicis ſiue priuatis præcipimus conueniri; & cetera. Dat. v. Idus Iul. Rauennæ, Hònorio XIII. & Theodoſio X. AA. CONSS. 422.]

NOTÆ.

* *Lex 4 Cod. Iuſt. eod. tit.* Iungendæ autem *huic* ſunt quinque aliæ putà *lex vn ſup. de actionib. ad potent. tranſlatis*: *lex vn. ſup. de pecun. ſequeſtr. lex vn. ſup. quod iuſſu*: *lex vn. ſup. de peculio*: *lex 2 ſup. de pignorib.*

COMMENTARIVS.

ALTERIVS poſſeſſionem pro alienis debitis ſiue publicis ſiue priuatis conueniri ſeu alium pro alio exigi vetat, *h.l.* Honorius Imp. pariter vt Conſtantinus M. *l.2. inf. de exactionib.* & idem Honorius duab. aliis præterea conſtitutionib. *l.31. infr. de annona & tributis* : & *l.*186. *infr. de decur.* de quo eſt titulus peculiaris Cod. Inſt. *vt nullus ex Vicariis*, &c. de quo prolixiùs ad *eas leges.*

¶ Illud enim hîc nunc notare iuuat, eſſe hanc *legem* partem prolixioris Conſtitutionis Honorianæ; quâ creditorum voracitati & exactionum iniquitati variis rationibus occurſum iuit: 1. prohibitâ videl. pecuniæ ſequeſtratione, *l. vn. ſup. de pecuniâ ſequeſtr.* 2. Denegatâ actione creditoribus alienorum ſeruorum conductorum, procuratorum poſſeſſionum, niſi pro peculij modo *l. vn. ſup. quod iuſſu. l. 2. ſup. de pignorib. l. vn. ſup. de peculio.* 3. Actionum in potentiores tranſlatione prohibitâ, *l. vn. ſup. de actionib. ad potentes tranſlatis.* Quæ *leges* quinque *huic* noſtræ coaſſandæ veniunt, ceu vnius & eiuſdem Conſtitutionis partes: quibuſque argumentum huiuſce *legis* iam optimè reſpondet; Quartâ videlicet iam ratione creditorum & Exactorum iniquitati *h.l.* occurritur, prohibitâ alterius pro altero pignoratione ſeu ἐνεχυρασμῷ.

DE LVCRIS OFFICIORVM.

TITVLVS IX.

Nullus talis *Titulus* extat *Cod. Iuſt.* Extat quidem Titulus *de lucris Aduocatorum & concuſſionibus Officiorum*, *ſiue Apparitorum*: verùm congruit id potiùs *proximo tit.* mox.

¶ *De* ACTIBVS *ad* DECVRIALES *pertinentibus, & vt his ſe Officiales Rectorum non immiſceant.*

1. *Imp. CONSTANTINVS A. ad Pacatianum."

ORDINES Decuriarum Scribarum, Librariorum, & Lictoriæ Conſularis, oblatis precibus meruerunt, *Vt in ciuilibus cauſis & editionibus libellorum, Officiorum ſolennitate fungantur*, ita vt vetuſtâ" ætate ſeruatum eſt, hucuſque prærogatiuâ veniente, vt militares interceſſiones" procul vſque à liberalibus cauſis ſeſe contineant. Rectores itaque quæ iuſſimus, obſeruabunt. Dat. xv. Kal. Maij, Conſtantinop. Conſtantio & Albino CONSS. [335.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

" *Pacatianus* hic eſt proculdubio PP. cui inſcribuntur anno ſuperiore 334. *lex* 1. *inf. de Suariis*: *lex* 2. *inf. de Aduocatis fiſci*: Et anno 332. *lex* 4. *de ſponſalibus.*

" De *vetuſtate* in huiuſmodi rebus ſeruanda mox.

" *Interceſſiones*, id eſt executiones, actus, de quo mox.

COMMENTARIVS.

DE DECVRIIS eſt hæc *lex* Conſtantini M. Decuriæ erant Collegia, vt vocantur *l. 4. inf. de Decuriis V. R.* corpora certorum hominum, qui in ciuilibus cauſis & editionibus libellorum, in publicis & Iudicialibus actibus operam nauabant, vt docet hæc lex: de cuiuſmodi Decuriis Vrbis Romæ erit *infr. peculiaris tit. 1. lib.* 14. vbi dicam plenè. Occurrunt & de his Decuriis tria loca in *Digeſtis*: putà *lex 3. §.4. π. de bonor. poſſ. l. 22. π. de fideiuſſ. l.25. §.1. π. de adquir. hæreditate.* quibus locis Decuriæ iunguntur Municipibus, Collegiis, Corporibus, Societatibus: Qui & *Decuriarum ordines* hîc dicuntur: Quique etiam per prouincias fuêre, de quibus nominatim eſt hæc *lex*, vt docent extrema *legis*, in quibus agitur de *Rectoribus* (prouinciarum ſcilicet) ¶ Cùm autem variæ Decuriæ fuerint, & in his quoque Decuriæ fiſcalium, ſiue Cenſualium, quarum meminit *lex 1. inf. de Decur. V.R.* eſt hæc *lex* nominatim de tribus Decuriis, putà de Decuria Scribarum, Librariorum, & Lictoriæ conſularis: *Librariorum* Decuriæ fit quoque mentio *d. l. 1. inf. de Decur. vrbis Romæ.* Hi verò procul dubio erant, qui tranſcribendis actis iudicialibus libellis operam nauabant: arg. *l. ſi librarius, π. de R. I.* vid. & Symmachum *lib. 2. ep. 35. lib. 5. ep. 85. 86. Scribæ* verò de quibus dicam *inf. ad l. 3. de Decurionib.* & pleniſſimè ad *l. 1. de Decuriis V. R.* quorum Scribarum Decuriæ in municipiis & coloniis meminit quoque Suetonius *in vita Claudij in pr.* erant, qui ipſi Acta excipiebant, libellos conſcribebant, Ac proinde hîc tanquam digniores Librariorum decuriæ præponuntur. In *Librariis* etſi literatura

ratura quædam requireretur, non tanta tamen eruditione & exercitatione ſtudiorum liberalium opus fuiſſe docet *dicta lex* 1. *de Decur. V. R.* vt ſanè non tantâ literaturâ opus eſt in tranſcribendo, vt in ſcribendo, id eſt conſcribendo.

¶ Memoratur *hâc l.* & Tertia Decuria, Lictoria conſularis: cuius mentio fit in *veteri Inſcriptione p.*631. *n.*2. quæ Romæ, ſi vera.

PERSICVS LIBERTVS MANVMISSVS AT CONSILIVM PROCVRATORIO NOMINE APVD DOMITIAN. CÆS. IN. SECVN. COS. EXERCVIT. DECVRIAS DVAS VIATORIA ET LICTORIA CONSVLARES, &c.

In quibus Inſcriptionibus, frequens etiam mentio *Lictoris* III. IIII. *Decur*: Hi procul dubio occupati erant in citationibus & id genus aliis in cauſis Ciuilibus. Similiter etiam quædam Decuria Prætoria fuit vetus Inſcriptio.

VIATOR HONOR. DEC. COSS. ET PRÆT.

Cur autem hæc Decuria Lictoria Conſularis dicta? Quia ſcilicet in ſpecie *huius leg.* agebatur procul dubio de alicuius prouinciæ conſulari. Fuit & Decuria Iulia, de quâ vetus Inſcriptio. De aliis decuriis ſuo peculiari *titulo*, & ad *l.*46. *de curſu publ.* ¶ Ergo de his tribus Decuriis eſt hæc *lex* Conſtantini M. deque eorum *Prærogatiua* (vt *hâc l.* diſertè vocatur) ſeu priuilegio quod & vetuſtâ ætate his ſeruatum eſſe, hucuſque & ad eorum preces à Conſtantino firmatum ipſemet teſtatur. Nempe vt hi ſoli in *cauſis ciuilibus* (id eſt pecuniariis) & *in editionibus libellorum* officiorum ſolemnitate fungerentur. Contrà Rectorum Apparitores (qui militares viri vt erant ita & *hâc l.* vocantur) ab his cauſis liberalibus ſeſe abſtinerent, non intercederent: militaris proinde interceſſio hâc parte ceſſaret. Interceſſio eſt executio. Quo ſenſu *Interceſſores* pro executoribus accipiendi, *l.*1. *ſup. de pignoribus*: (collata cum *l.*7. *Cod. quæ res pignor.*) & interceſſio pro executione, *l.* 4. *ſup. de Princip. Agentib.* Editiones libellorum ſunt confectiones: præſentationes libellorum, qui Magiſtratibus offerebantur, & ad quos Magiſtratus reſpondebat. Ergo officium hâc in re ſeu in his *liberalibus cauſis*, præſtabant hæ tres Decuriæ, id eſt, per eos hæc ſcribebantur, edebantur, reddebantur: ceu literarum & iuris aliquatenùs ſeu forenſis peritos, ſtudioſos, vel vt *hâc l.* dicitur *liberalium cauſarum.* Quibus ſanè liberalibus cauſis ſeu ſtudiis & literaturæ quàm maximè fautum iuiſſe Conſtantinum M. & quidem ad ſuggeſtionem Pacatiani iſtius hoc tempore » ex altera inſuper ad *eundem Pacatianum* conſtitutione colligere eſt, quæ ſuperiore anno data eſt, putà *l.*2. *inf. de Aduocatis fiſci.* Hanc igitur prærogatiuam *hâc leg.* firmat Conſtantinus M. eo iure Apparitoribus Rectorum interdicto. Vndè iam apparet, hanc *legem* meliùs adhuc relatam iri in *Titulum*, *de Decuriis*: niſi quod *Titulus* ille propriè eſt de *Decuriis Vrbis Romæ.* Quanquam neque malè in hunc *Titulum* coniecta ea: *Officiis* enim lucrum quoddam ex liberalibus cauſis aufertur. ¶ Quod Sanctionem eius attinet, ſimilis eſt Honorij *l. vlt. eo tit.* ¶ Denique eſt hæc *lex* de earum numero, quibus officia actúſque diſtinguuntur, quibus id agitur, ne alij in aliorum actus inſolent, *C'eſt vn Reglement d'offices, & Eſtats*: Quâ parte vetuſtatem, ſeu morem fideliſſimum vetuſtatis, antiquitatem conſuetudinem potiſſimum pro regulâ ſpectari voluerunt Imperatores, vt in ſimili, *l. vlt. de Decur. V. R. l* 4. *ſup. de teſtamentis*, *ſeu l.* 18. *Cod. eod.* vid. & *l.*5. *ſup. de Princip. Agent. in reb.*

¶ *De Lucris* PRINCIPVM *officiorum.*

II. * Imppp. Gratianus, VALENTINIANVS & Theodoſius AAA ad Seuerum P.V.''

EMOLVMENTA, ceteráque compendia, quibus Magnitudinis Tuæ Apparitio'' ſuſtinetur, neque his auferri ſancimus, quibus pro eiuſdem Officij liberalitate, conlata ſunt, neque in eos veluti ex neceſſitate transferri futurâ ætate permittimus, quos huiuſmodi largitate vel præmio opinantur'' indignos: modò, vt nihil ab'' eo neceſſarij moris aut ordinis pandat'' antiquitas, ſed volentium potius fuiſſe doceatur, quam Principatus ipſius atque Adminiſtrationis, officium. Dat. Kal. Aug. Antonio & Syagrio CONSS. [382.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

'' *Seuerus* hic P.V. quoque dicitur hoc ipſo anno in inſcriptione *legis* 8. *inf. de Legatis*: (quæ tamen in ſubſcriptione dicitur PP. Karthag & in corpore *legis* oſtendit omninò Præfectum Prætorio fuiſſe) *legis* 4 *inf. de calcis coctorib.* in qua agitur de Calce Vrbis Romæ: *legis* 1. *inf. de mendicantibus non inualidis*: quæ dicitur data *Patauí* Atenim hoc ipſo pariter anno dicitur PP. Romæ,: & *l.*13 *ſup. de cohortalib.* Dat. *Med.* Quare & hîc malim Præfectum Prætorio accipere.

'' Principatus *inf. in fin.*

'' Officiales ſcilicet admiſſa hîc *ἰνταγῇ* numeri ſup. officij liberalitate.

'' Id eſt ex hoc *ἀπὸ τύπυ.*

'' *κ. perdat.*

COMMENTARIVS.

DE PRINCIPIBVS officiorum ſeu Officialium eſt hæc *lex* Valentiniani Iunioris obſcuriſſima, vel certè intricata maximè, de quibus ſuo *titulo ſup. de cohortalib. Principib. &c.* qui ſcilicet officiorum primi gubernabant officia, vt dicitur *l.* 6. *ſup. de Principib. Agentium*: vnde his adminiſtratio

tribuitur *h. l.* & adminiſtratiuncula, *l. 10. ſup. de cohortalib. Principib.* Nempe his Auctoribus & ordinantibus, Officiales mittebantur iu munus & neceſſitates publicas, & priuatas, *l. 1. & 3. ſup. de Princip.* exhibitio perſonarum ſine his cuiquam Officialium mandari non poterat, *d. l. 3.* nulla executio ſine adnotatione huius Principis vſurpatione officij concedi poterat, *l. 4. & 6. ſup. de Principib.* &c. Hac igitur de cauſa officij totius volentis liberalitate, largitate, præmio; emolumenta quædam & compendia accipiebant, quibus ſuſtinerentur, vt hæc *lex* ſingularis hanc in rem docet. Verùm, cùm hæc largitas ſeu liberalitas in neceſſitatem à Principibus iſtis verteretur, ſecuri quo animo comparati eſſent erga Officiales, & in indignos quoſdam hæc conlata fuiſſent, Valentiniano ad querelam ſuper eâ re ad ſe perlatam viſum *hâc l.* non quidem auferri ſeu reuocari quæ conlata fuiſſent, verùm meræ αὐτοπραξίας hanc largitionem in poſterum facere: ſic vt meræ liberalitati id Principes adſcriptum irent, More equidem & ordine antiquò durante; atenim volentibus nonniſi Officialibus, non vi ipſa officij Principatus ſeu Adminiſtrationis ſcilicet (quæ ratio hîc fuit) vt ita diſcerent Principes cum Officialibus moderatè agere. Nihil quippe eſt ad inſolentiam hominum opportunius, præmij neceſſitate: quâ ſubmotâ, ſperata largitas in officio & ciuilitate quemque facilè continet.

¶ Notetur interim iſtud *ſportulæ* genus, quod Officiales Principibus, id eſt, Primis in officio ſua largiebantur: cuiuſmodi ſportulæ ab aliis gregalibus, Ducibus & primis in grege ſuo, datæ: cuiuſmodi ſunt ſtillaturæ Ducibus & Tribunis datæ à militibus; de quo vide *ſup. tit. de erogat. milit annon. l. 28. 29. Nouellam Theod.* 31. Spartianum, *Adriano: & Peſcennio Nigro.* Lamprid. *Alex. Seuero.* Libanium περὶ τῶν ἀγγαρειῶν, *p.* 21. ¶ Et hæc quidem de emolumentis Principum ex officialium aliorum præbitione. Alioquin iidem Officialium Principes, non hoc tantùm emolumenti genus conſequebantur, verùm etiam ex miſſionibus Officialium: *Nouell.* Valentin. *inter Theodoſianas* 37. Item ex introductionibus cauſarum, *l. 4. infr. de Princip. Ag. in rebus.*

DE CONCVSSIONIBVS ADVOCATORVM″ SIVE APPARITORVM.″

TITVLVS X.

XII. Cod. Ivst. LXI. De Lucris Aduocatorum & concuſſionibus officiorum ſiue Apparitorum. Concordant huic *Titulo*, duo præterea *Tituli*, ſcilicet *de ſuperexactionibus:* & Tit. *ne damna prouincialibus infligantur.*

″Vide *l. 1. 2.*

″*L. 1. 2. 3. 4.*

PARATITLON.

CONCVSSIONES *Rubr. h. t. & l. 20. infr. de exactionib.* iniuriæ *l. 1. & 2. in fin.* deprædationes, *l. 3.* calumniæ, *l. 1. infr. de Aduoc. fiſci:* cupiditates, *l. 1. ſup. de exact.* prouincialium, *l. 2. h. t.* ſeu poſſeſſorum, *d. l. 20.* variæ diuerſarum perſonarum, hoc *titulo* notantur & puniuntur: putà 1. *Aduocatorum* fiſci, *l. 1. & 2. l. 1. infr. de Aduoc. fiſci.* 2. Exactorum *d. l. 20.* (Ducenariorum, Centenariorum, *l. 1. h. t.*) 3. Compulſorum, *l. 3. & 4.* 4. Scholaſticorum. 5. Officialium, quod præter ſolemnes & canonicas penſitationes multa à prouincialibus indigniſſimè poſtulare ſolerent, etiam in manſionibus, putà vt ſibi & animalibus ſuis alimoniæ ſine pretio miniſtrarentur, *l. 2. h. tit.*

¶ In hos omnes cenſuram ſuam non vnâ ratione exeruerunt Imperatores, Conſtantius M. *l. 1. h. t.* Conſtans, *l. 2. h. t.* Honorius, *l. 3. 4. h. t. & d. l. 20.* Ac nominatim per Africam, quò pertinent omnes *huius tituli leges*, & *d. lex* 20. Igitur Iudicibus præcipitur, vt prouinciales tueantur, nec iniurias illa inultas tranſire permittant, *l. 2.* Contrà, in hos conuictos in deprædatione velint competenti ſeueritate vindicare, *l. 1.* Inconſulto etiam Principe eos pœnam ſubire competentem, *l. 3.* ab his ſublata prouincialibus reſtitui, *l. vlt.* (in quadruplum, ſi exactores quid diripuerint, *d. l. 20.* vbi dixi:) quin & capitali pœnæ illicò ſubiici, *d. l. 20.* Imò *Compulſores* nominatim propter frequentes eorum deprædationes necquicquam repreſſas, ſublati per Africam penitùs, *d. l. vlt.*

1.* Imp.

I. *Imp. CONSTANTINVS A. Proc." Africæ.

SI quis ſe à Ducenariis, vel Centenariis, ac" præcipuè fiſci Aduocatis, læſum eſſe cognoſcit, adire Iudicia", ac probare iniuriam non moretur, vt in eum qui conuictus fuerit conpetenti ſeueritate vindicetur. Dat. VI. Id. Nouemb. Triueris. Acc." XVI. Kal. Mart. Carthagine", Conſtantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS. [315.]

NOTÆ.

* *L. 1. Cod. eod. tit.* Iungenda autem huic, *lex 1. inf. de Aduocato fiſci.* Imò etiam, vt autumo, *lex 2. infr. de annon. & tribut. & lex 1. infr. de exactionib.*
" *Æliano* Proc. Africæ. Ita ſupplendum hoc ex *d. l. 1. de Aduoc. fiſci*, vt etiam habetur *Cod. Iuſt.* De hoc *Æliano* dicam ad *d. l. 1.*
" *Vel à fiſci Aduocatis* ita *Cod. Iuſt.* omiſſis illis, *ac præcipuè.*
" Id eſt iudices. v. *Gloſſ. Th.*
" Hinc ſupplenda ſubſcriptio *d. legis 1. de Aduocat. fiſci.*
" *Karthagine* PC. Africæ conſiſtebat, vid. vel *Saluianum.*

COMMENTARIVS.

EXACTORVM (quorum numero fuêre Ducenarij & Centenarij, quorum fit quoque mentio *l. 1. 9. infr. de exactionibus* : *& l. 8. ſup. de Agentib.* quibus locis dixi) & ADVOCATORVM fiſci concuſſionibus occurrit Conſtantinus M. *hac l.* quæ pars eſt prolixioris Conſtantinianeæ conſtitutionis, ex quâ ſupereſt quoque *lex 1. infr. de Aduocat. fiſci.* Imò (vt ipſe exiſtimo) quoque *lex 2. infr. de annonâ & trib. & lex 1. inf. de exactionib.* quæ proinde omnes huic *legi* coaſſandæ veniunt, quin & argumento quoque reſpondent. ¶ Ergo Conſtantinus *hac l.* læſis animum dedit concuſſores accuſandi: Iudices verò ſeueriter in eos vindicare iubet tùm *hac l.* tùm *d. l. 1. de exactionib.* quibus verbis capitalem pœnam indicari puto: de quo dixi *ad l. 1. inf. de ſuperexact.* ¶ Et præcipuè quidem in *Aduocatos fiſci*, quibus etiam pœnam comminatur vel fiſci cauſam prodentibus, vel fiſci obtentu priuatis calumnias nectentibus, *d. l. 1. inf. de Aduocatis fiſci*, vbi plura. Quâ parte Conſtantinus fiſci ſui non magis vtilitati conſultum iuit, quàm prouincialium ſecuritati aduersùs inanem fiſci obtentum. Apud quem Principem cæteroquin (quod ipſe profitetur, *l. 2. inf. de Aduocat. fiſci*) potior priuatorum cauſa fuit quàm fiſci tutela. Atque eò pertinet, quod hîc ait, *ac præcipuè fiſci Aduocatis*: quæ verba, *ac præcipuè* Tribonianus omiſit.

II. *Imp. Conſtantius A." Eubolidæ v. c. Vicar. Africæ.

PRÆTER ſollemnes & canonicas" penſitationes, multa à Prouincialibus Afris" indigniſſimè poſtulantur ab Officialibus, & Scholaſticis, non modò in Ciuitatibus ſingulis, ſed & Manſionibus": dùm ipſis & animalibus eorundem alimoniæ ſine pretio miniſtrantur. ¶. Nec" latet Manſuetudinem noſtram, ſæpiſſimè Scholaſticos vltra modum, acceptis honorariis, in defenſione cauſarum omnium, & annonas & ſumptus accipere conſueſſe; quibus tantis conmodis fulti itinere" ſuam auaritiam explere nequeunt. ¶ Prouinciales itaque cuncti Iudices" tueantur, nec iniurias" multas tranſire permittant. Dat. III. Kal. Iul. Leontio & Salluſtio CONSS. [344.]

NOTÆ.

* *Lex 2. Cod. Iuſt. eod.*
" Addendum & *Conſtantis* nomen.
" *Canonica* penſitationes.
" Abeſt à *Cod. Iuſt.*
" De *Manſionibus* dixi.
" Tota hæc ſententia abeſt à *Cod. Iuſt.*
" Malim *interim*, pro intereà, nihilominus, vel pro interdum.
" Africæ, qui ſub diœceſi Vicarij Africæ fuere.
" Concuſſiones.

COMMENTARIVS.

OFFICIALIVM, vt & SCHOLASTICORVM concuſſionibus per Africam pariter occurrit *hac l.* Conſtans. Imp. (cui ſanè in partitione Imperij, ac maximè fratre cæſo, *Africa* ceſſerat) Iudicibus ſeu Rectoribus prouinciarum prouinciales tueri & concuſſiones punire iuſſis. ¶ Duo porrò vt concuſſorum, ita & concuſſionum genera *hac l.* nominatim perſtringuntur. Primum eſt *Superexactionis* crimen: nempe quod *Officiales* ad exactiones miſſi (de quo ad *tit. de exactionib.*) multa præter ſolemnes & canonicas penſitationes à prouincialibus exigerent, de quo alioquin in commune, *inf. tit. de ſuperexactionib. lib. 11.* ac ſpeciatim, quod *alimonias*, id eſt, anno-

nas

nas ſibi, & animalibus ſuis ſine pretio, ſeu gratuitò à prouincialibus indigniſſimè poſtularent, & miniſtrari vellent; idque non tantum in ciuitatibus, ſed etiam in manſionibus. Quo concuſſionis genere, & alia damna prouincialibus infligere ſoliti, xenij & munuſculi obtentu, de quo *l. vn. infr. ne damna prouincialibus infligantur*, vbi de huiuſmodi exquiſitis concuſſionum nominibus plenè dixi.

¶ Alterum concuſſionis genus eſt, quod à *Scholaſticis* exercebatur: de quibus ipſis priùs videndum eſt: Sanè vel ex *hac l.* apertiſſimè liquet, quinam ij fuerint; nempe non alij, quàm Aduocati, qui defenſionem cauſarum in ſe ſuſcipiebant, & eo nomine honoraria accipiebant. Auguſtinus quoque id oſtendit, *tractat. 7. in Ioannem: Qui habent cauſam & volunt ſupplicare Imperatori, quærunt aliquem Scholaſticum Iuriſperitum, à quo ſibi preces componantur*, &c. Qui in *Concilio Sardicenſi can.* 10. [vel 13.] *Scholaſticus de foro* dicitur, vbi prohibetur diues vel Scholaſticus è foro Epiſcopus fieri, niſi functus prius munere Lectoris Diaconi & Preſbyteri: eum Zonaras interpretatur τὸν περὶ λόγους σχολάζοντα: alius ad verbum σχολαστικὸν ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς. Ita qui à Patribus Africanis in *Concilio Carthaginenſi* (quod habitum A.D. 407. ſeu *Canone* 97. *Codicis Africani*:) *defenſores Scholaſtici* vocantur in actu vel munere defenſionis cauſarum, eos Interpres Græcus ἐκδίκους σχολαστικοὺς vertit: & Honorius Imperator *l.* 38. *infr. de Epiſcopis*, reſcribens ad illam ipſam Epiſcoporum poſtulationem, vno verbo *Aduocatos* vocat. Macharius quoque, *homilia* 15. Scholaſticum δικολόγον interpretatur ὅταν γένηται σχολαστικὸς ἐλθὼν τῶν δικολόγων ἀρχάριος καὶ ἔσχατος, quo loco ἀρχάριος pro nouitio, Heſychio teſte. Videndus idem Macharius rurſùm *homiliâ* 26. *p.* 352. Hoc ſenſu & Agathias Scholaſticus dictus: de quo vide Suidam; nam & ipſe de ſe *lib.* 1. τυχ....δὲ τὰ Ῥωμαίων νόμιμα καὶ αἱ τῶν δικανικῶν ἀγῶνες: & *lib.* 3. ἐγ....ἥμην ἐν τῇ βασιλείῳ στοᾷ βιβλίδια πολλὰ δικῶν ἀνάπλεα καὶ πραγμάτων ἐξ ἑωθινοῦ μέχρι καὶ εἰς ἥλιον κτ.....ὁμιλεῖν καὶ αἰτεῖν... In *Epigrammate* quoque ad *Silentiarium*.

——————————— ἄλλη μ

ὀργυιῶν βαθίνης πλῶθι Σορίας

Syneſius quoque *ad Domitianum Scholaſticũ* ſcribens *ep.* 155. eius munus ſatis inculcat, cùm ei defenſione cuiuſdam mulieris iniuriam paſſæ & pupilli ſimul iniungens, ὅρα τοίνυν inquit, ὅπως ἐπαμυνεῖς τῇ γυναικί. Id eſt. *Quamobrem vide vt mulierem defendas*: & *ep.* 156. τὰ δίκαια χρῄζει συμμάχων, καὶ γίνονται αὖ οἱ βοηθοῦντες αὐτοῖς εὐδαίμονες τοῖς ὀρθῶς ἔχουσι συμπονοῦντες, εἱλόμην δή σε τούτων πρόβολον γνώμῃ τε ἀμύνοντα καὶ τέχνῃ. Id eſt. *Iuſta deſiderant adiutores: & hi quidem qui his opitulantur, beati, vtpote qui rectè ſe habentibus collaborent. Quare delegi te horum defenſorem, & animo & arte patrocinaturum.* Idem quoque *fine ep.* 105. Scholaſticorum meminit loco alioquin ſatis obſcuro. χρῆν δή τι τοὺς σχολαστικοὺς εἰδέναι ταῦτα καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἐξαγγεῖλαι. Quo quidem loco id vult Syneſius, velle ſe detrectandi à ſe Epiſcopatus cauſas, quas eâ epiſtolâ enarrauerat, & ad Theophilum Epiſcopum Alexandrinum perferri, & ad Scholaſticos inquam, id eſt Aduocatos, Defenſores Eccleſiarum & Eccleſiaſticarum rerum, de quo Scholaſticorum genere dicam plenè ad *l.* 38. *inf. de Epiſcopis*. Eodem ſenſu Helpidium Scholaſticum accipio apud Leontium M. *de Spherâ*: Imò & apud Baſilium *ep.* 201. Extant & quatuor Theodoreti epiſtolæ ad *Scholaſticos* iſtos putà *ep.* 20. 21. 46. 126. quarum priore omnium apertiſſimè deſcribit & inſinuat quænam horum profeſſio fuerit: τὴν ῥητορικὴν ἀσκοῦσι τέχνην οἱ τὸν δικανικὸν ἀσπαζόμενοι βίον: ἵνα τοῖς δικαίας δεομένοις βοηθείας συνηγορῶσι: mox καὶ λόγων πεῖραν ῥητορικῶν καὶ τῆς τῶν νόμων ἐπιστήμης μεταλαχεῖν, &c. Extant & complurimæ Iſidori Peluſiotæ epiſtolæ.

¶ Concuſſio igitur Scholaſticorum ſeu Aduocatorum duplex hæc in Africa notatur *hac leg.* Primò (quod Officialibus, vt dixi, commune eſt,) quod ſibi & animalibus ſuis à prouincialibus miniſtrari ſine pretio poſtularent alimonias: idque non in ciuitatibus tantùm, ſed & in manſionibus: De quibus iam *ſuprà*. Quod quidem accipiendum videtur de Scholaſticis ſeu Aduocatis publicas cauſas tractantibus, veluti Ciuitatum, Templorum, Eccleſiarum, (de quibus poſtremis dixi ad *l.* 38. *infr. de Epiſcopis*: & *l.* 46. *inf. de Decurionibus*:) Nam & hîc iunguntur Officialibus: & quo alioquin obtentu, ſibi & animalibus ſuis annonas exigere potuiſſent? Et de manſionibus hîc agitur, & de animalibus, ac proinde de Scholaſticis ex vno loco ad alium pergentibus officij ergo. Certè ex *l.* 189. *inf. de Decurionibus* Aduocatis peregrinationis onus impactum: vbi vide quæ notaui.

Secunda concuſſio eſt, quod vltrà modum *honoraria* acciperent pro defenſione cauſarum ſingularum, idque in Annonis & in ſumptibus; vbi *ſumptuum* appellatione pecunia propriè intelligenda videtur, vt apud Græcos ἀνάλωμα. Donatus ad *Terentij* illud, *hunc ſumamus idem. Non accipiamus*, inquit, *ſed impendamus & conſumamus: vndè & ſumptam dicimus pecuniam.* Idem ad Phormionis Actum 1. ſc. 1. *Nam & plagam, damnum, & ſumptum ſanguinem noſtrum dicimus*, qui anteà dixerat, *& res ſanguis noſter dicitur.* Ita & Spartianus, *Hadriano p.* 4. *Fœminas nonnullas ad ſuſtentandam vitam ſumptibus iuuit*: vbi rectè CL. Salmaſius interpretatus eſt pecuniam, non alimenta, vbi & hanc ipſam legem allegat: Eodémque trahit rectè *Paulini* illud in *vitâ Ambroſij*: *dando ſumptus, vel alia quæ erant neceſſaria.* Eodem ſenſu apud Senecam 2. *de benefic.* 10. *Ne hæc quidem confitenti deeſſe ſibi* IN SVMTVM *ad neceſſarios vſus, cùm clàm ſuccurrendum iudicaſſet, puluino eius ignorantis ſacculum ſubiecit.* Eodem ſenſu *ſumptum diurnum* exercere, & quæſtum diurnum exercere, & pecuniam colligere ex mercedibus operæ diurnæ. Ergò id *hâc l.* Aduocatis vitio vertitur, quod Honorarij nomine *vltrà modum* & annonas & pecuniam à Clientibus exigerent, hiſque tantis commodis fulti interim vix auaritiam ſuam explere poſſent: cui rei intercedere iubet Imperator Indices. ¶ Quarè non admittenda eſt Viri docti Merillij obſeruatio, *lib.* 5. *c.* 25. qui cenſet eo nomine Imperatorem *h. l.* Aduocatos perſtringere, quod acceptis honorariis à clientibus, nihilominùs annonas & ſumptus acciperent è fiſco; atque inde colligit, ad hæc vſque tempora permanſiſſe eum morem, quo Aduocatis qui gratis agebant, annonæ dabantur è fiſco. Neque enim (vt omittam alia) *hac l.* honoraria ab annonis & ſumptibus, ſeparantur: Verùm eo nomine perſtringuntur Aduocati, quod honorariis acceptis, id eſt, honorarij nomine, & annonas & ſumptus, id eſt, pecuniam acciperent *vltra modum* à clientibus. De Aduocatorum alioquin concuſſionibus dixi ſemel ad *l.* 1. *ſup. de poſtulando*. In eos eſt quoque prolixus exceſſus Am. Marcellini, *lib.* 30.

III. * Impp.

III. * Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Pompeiano" Proconſ. Africæ.

QVOTIENS Compulſor arguitur in deprædatione conuictus, non conſultâ Clementia Noſtra, pœnam ſubeat legibus competentem. Dat. Prid. Kal. Ian. Med. Stilichone & Auriliano" CONSS. [400.]

NOTÆ.

* *Lex 3. Cod. eod. tit.* Iungenda huic *lex 27. infr. de ſuſceptorib. & lex 28. inf. de annonâ & tributo.* Imò & *lex 2. infr. ad Leg. Iul. de ambitu: lex 166. infr. de Decurionib. lex 18. infr. de luſtrali collat.* Tandem & *lex 60. infr. de Decur.*

" *Pompeianus* Proconſul Africæ ſub Honorio. vid. *Proſopogr.*

" *x. Aureliano.*

IIII. * Impp. HONORIVS & Theodoſius AA. Euchario" Proconſ. Africæ.

VNIVERSA Compulſorum genera ex Africanis prouinciis conſtituimus eſſe pellenda, his videlicet reſtitutis, quæ forſitan per temeritatem" ſuſtulerant. Dat. VI. Id. Aug. Rau. DD. NN. Honorio IX. & Theodoſio V. AA. CONSS. [412.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

" *Euchario* huic PC. Africæ complures aliæ leges hoc anno inſcribuntur: vid. *Proſopogr.*

" Temeritas de deprædatione *hic*, & de vi omni, ſeu violentia, *l. 2. de ſuffrag.*

COMMENTARIVS.

DE COMPVLSORVM, id eſt, Exactorum, qui, expleto ſolutionis tempore, ad compellendos prouinciales exigendóſque mittebantur, quos Græci ἐκπράκτορας dixerunt, ((de quibus plenè ſemel agam ad *l. 34. infr. de annonâ & tributis*:) concuſſionibus, ſunt hæ duæ Honorij Imp. Conſtitutiones; quarum priore modus eorum cupiditati & concuſſioni ponitur: poſteriore verò cùm iam ampliùs teneri non poſſent, Compulſores omninò abolentur. Et quidem per Africam, non tantùm proconſulatem, verùm etiam per alias prouincias Africanas: Quæ exactorum concuſſionibus maximè ſubiacuerunt (vtpotè à Sole, ſic vt dicam, ſeu Imperatore remotæ, interiecto æquore, de quo mox) Quæ cauſa quoque eſt, cur omnes *huius tituli* leges *ad Africam* pertineant.

¶ De duabus his *legibus* ordine videndum eſt. Ergo Honorius Imp. Compulſores in deprædatione conuictos puniri vult à Rectoribus prouinciarum inconſulto Principe, *lege 3. h. t.* Quæ pars eſt prolixioris conſtitutionis Honorianæ, vnà cum illis omnibus quas in *Notis* cumulaui, quæque proinde huic coaſſandæ veniunt, quæ emiſſa fuit ad Africanorum querelam & Legationem Mecilio Legato miſſo, vt oſtendit ex earum *legum* numero *lex 166. inf. de Decurionibus.* Inter cœteras porrò querelas aliquammultæ rem Tributariam reſpexêre, quâ Africani non vnâ ratione atterebantur: partim Suſceptorum & Tabulariorum fraudibus, quò pertinet *d. l. 27. inf. de Suſceptoribus*; partim immunitate Potentiorum, quò ſpectat *d. lex 28. inf. de annona & tributis*: & *d. lex 18. inf. de luſtrali collat.* quæ *leges* omnes huic, vti dixi, coniungendæ ſunt, & argumenti etiam ſimilitudine pariant. Tandem & Compulſorum deprædationibus, de quo eſt hæc *lex 3.* Ergo cùm compulſorum deprædationibus Afri vexarentur, & per Legatum de eo queſti apud Honorium fuiſſent, Honorius reſcripſit; deinceps ſuper compulſorum deprædationibus querelas ad ſe ampliùs non deferendas, verùm ilicò pœnæ eos à Rectorib. prouinciarum ſubiiciendos. Quod quidem & aliàs ſtatutum, vbi ilicò quem ſupplicio ſubiici publicè intereſſet: ſic vt hôc non malè aptari poſſet, quod aliàs in prærupta ſeditione & abrupto periculo dici ſolet; primò puniendum, deinde reſcribendum: ſæpè ſcilicet relationis morâ & reſcripti expectatione Iuſtitia eluditur: & verò hîc cummaximè eludi poterat, interiecti æquoris tractu, vt loquitur lex......Idque comprobat exemplum Tripolitanorum apud Ammianum Marcellinum *lib....p...* Hinc interim ad praxin colligimus; Rectoribus prouinciarum ſeu Iudicibus ordinariis iuriſdictionem competere etiam in eos, qui extra ordinem ex Comitatu Principis in prouincias mittuntur, peccantes.

¶ Et hæc quidem de priore *lege* & remedio aduerſus Compulſores: verùm quia nec quicquam hi reprimerentur, porróque prædas ſuas & concuſſiones peragerent, viſum Honorio eos penitùs ex Africâ ſubmouere, *hac l. vlt.* Quos tamen ſtetiſſe porrò docent *lex 187. inf. de Decurion. lex 34. inf. de annona & tributis.* Certè vniuerſâ Præfecturâ prætorianâ Italiæ poſteà ſubmoti, *Nouella Maioriani 4.* At Anaſtaſij Imp. conſtitutione *l. vlt. C. de exact. tribut.* inductum, vt Compulſores non prouincialibus ipſis, verùm Iudicibus eorúmque officiis & canonicariis imminerent. Iuſtiniani tandem conſtitutione ſublati ſunt penitùs *Nouell. 128.* Quomodo & hîc ab Honorio pelli iubentur: Repetundarum tamen lege priùs exercitâ, id eſt, reſtitutis priùs quæ ab ipſis ablata. Alioquin:

Quid enim ſaluis infamia nummis?
Et vbi victrix prouincia plorat?

nas ſibi, & animalibus ſuis ſine pretio, ſeu gratuitò à prouincialibus indigniſſimè poſtularent, & miniſtrari vellent; idque non tantum in ciuitatibus, ſed etiam in manſionibus. Quo concuſſionis genere, & alia damna prouincialibus infligere ſoliti, xenij & munuſculi obtentu, de quo *l. vn. infr. ne damna prouincialibus infligantur*, vbi de huiuſmodi exquiſitis concuſſionum nominibus plenè dixi.

¶ Alterum concuſſionis genus eſt, quod à *Scholaſticis* exercebatur: de quibus ipſis priùs videndum eſt: Sanè vel ex *hac l.* apertiſſimè liquet, quinam ij fuerint; nempe non alij, quàm Aduocati, qui defenſionem cauſarum in ſe ſuſcipiebant, & eo nomine honoraria accipiebant. Auguſtinus quoque id oſtendit, *tractat. 7. in Ioannem: Qui habent cauſam & volunt ſupplicare Imperatori, quærunt aliquem Scholaſticum Iuriſperitum, à quo ſibi preces componantur*, &c. Qui in *Concilio Sardicenſi can. 10.* [vel 13.] *Scholaſticus de foro* dicitur, vbi prohibetur diues vel Scholaſticus è foro Epiſcopus fieri, niſi functus prius munere Lectoris Diaconi & Presbyteri: eum Zonaras interpretatur τὸν περὶ λόγους σχολάζοντα: alius ad verbum σχολαστικὸν ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς. Ita qui à Patribus Africanis in *Concilio Carthaginenſi* (quod habitum A.D. 407. ſeu *Canone 97. Codicis Africani*:) *defenſores Scholaſtici* vocantur in actu vel munere defenſionis cauſarum, eos Interpres Græcus ἐκδίκους σχολαστικοὺς vertit: & Honorius Imperator *l. 38. infr. de Epiſcopis*, reſcribens ad illam ipſam Epiſcoporum poſtulationem, vno verbo *Aduocatos* vocat. Macharius quoque, *homilia 15.* Scholaſticum δικολόγον interpretatur ὅταν γίνηται σχολαστικὸς ὅλων τῶν δικολόγων ἀρχάειος καὶ ἔσχατος, quo loco ἀρχάειος pro nouitio, Heſychio teſte. Videndus idem Macharius rurſùm *homiliâ 26. p. 352.* Hoc ſenſu & Agathias Scholaſticus dictus: de quo vide Suidam; nam & ipſe de ſe *lib. 1.* τυχ....ῦ τὰ Ῥωμαίων νόμιμα καὶ αἱ τῶν δικαστηρίων ἀγῶνες: & *lib. 3.* ἐγ....ἠμην ἐν τῇ βασιλείῳ στοᾷ βιβλίδια πολλὰ δικῶν αἰσθητικὰ καὶ πραγμάτων ἐξ ἑωθινοῦ μέχρι καὶ εἰς ἥλιον κτ.....δυομένου καὶ αὖθις...

In *Epigrammate* quoque ad *Silentiarum*.

—————————— ἀλλά με

εἴργουσιν ῥαβδῖνες πολλαὶ δ' ἑορταί.

Syneſius quoque *ad Domitianum Scholaſticū* ſcribens *ep. 155.* eius munus ſatis inculcat, cùm ei defenſione cuiuſdam mulieris iniuriam paſſæ & pupilli ſimul iniungens, ὅρα τοίνυν inquit, ὅπως ἐπαμύνεις τῇ γυναικί. Id eſt. *Quamobrem vide vt mulierem defendas*: & *ep. 156.* τὰ δίκαια χρήζει συμμάχων, καὶ γίνονται αἱ εἰς βοήθειας αὐτοῖς εὐδαίμονες τοῖς ὀρθῶς ἔχουσι συμπονοῦντες, εἰλόμην δὴ σε τούτων προβαλεῖν γνώμῃ τε ἀμύνοντα καὶ τέχνῃ. Id eſt. *Iuſta deſiderant adiutores: & hi quidem qui his opitulantur, beati, vtpote qui rectè ſe habentibus collaborent. Quare delegi te horum defenſorem, & animo & arte patrocinaturum.* Idem quoque *fine ep. 105.* Scholaſticorum meminit loco alioquin ſatis obſcuro. χρῆν δὲ τοὺς σχολαστικοὺς εἶναι ταῦτα καὶ περὶ ἐκείνων ἐξαγγεῖλαι. Quo quidem loco id vult Syneſius, velle ſe detrectandi à ſe Epiſcopatus cauſas, quas eâ epiſtolâ enarrauerat, & ad Theophilum Epiſcopum Alexandrinum perferri, & ad Scholaſticos inquam, id eſt Aduocatos, Defenſores Eccleſiarum & Eccleſiaſticarum rerum, de quo Scholaſticorum genere dicam plenè ad *l. 38. inf. de Epiſcopis*. Eodem ſenſu Helpidium Scholaſticum accipio apud Leontium M. *de Sphærâ*: Imò & apud Baſilium *ep. 201.* Extant & quatuor Theodoreti epiſtolæ ad *Scholaſticos* iſtos putà *ep. 20. 21. 46. 126.* quarum priore omnium apertiſſimè deſcribit & inſinuat quænam horum profeſſio fuerit: τὴν ῥητορικὴν ἀσκῶν τέχνην, οἱ τὸν δικανικὸν ἀσπαζόμενοι βίον: ἵνα τοῖς δικαίας ἀπορίας βοηθείας συνηγορῶσι: mox καὶ λόγων τοίνυν ῥητορικῶν καὶ . . τῶν νόμων ἐπιτίμους μεταλαχών, &c. Extant & complurimæ Iſidori Peluſiotæ epiſtolæ.

¶ Concuſſio igitur Scholaſticorum ſeu Aduocatorum duplex hæc in Africa notatur *hac leg.* Primò (quod Officialibus, vt dixi, commune eſt,) quod ſibi & animalibus ſuis à prouincialibus miniſtrari ſine pretio poſtularent alimonias: idque non in ciuitatibus tantùm, ſed & in manſionibus: De quibus iam *ſuprà*. Quod quidem accipiendum videtur de Scholaſticis ſeu Aduocatis publicas cauſas tractantibus, veluti Ciuitatum, Templorum; Eccleſiarum, (de quibus poſtremis dixi ad *l. 38. infr. de Epiſcopis*: & *l. 46. inf. de Decurionibus*:) Nam & hîc iunguntur Officialibus: & quo alioquin obtentu, ſibi & animalibus ſuis annonas exigere potuiſſent? Et de manſionibus hîc agitur, & de animalibus, ac proinde de Scholaſticis ex vno loco ad alium pergentibus officij ergo. Certè ex *l. 189. inf. de Decurionibus* Aduocatis peregrinationis onus impactum: vbi vide quæ notaui.

Secunda concuſſio eſt, quod vltrà modum *honoraria* acciperent pro defenſione cauſarum ſingularum, idque in Annonis & in ſumptibus; vbi *ſumptuum* appellatione pecunia propriè intelligenda videtur, vt apud Græcos ἀνάλωμα. Donatus ad *Terentij* illud, *hunc ſumamus idem. Non accipiamus*, inquit, *ſed impendamus & conſumamus: vnde & ſumptum dicimus pecuniam.* Idem ad Phormionis Actum 1. ſc. 1. *Nam & plagam, damnum, & ſumptum ſanguinem noſtrum dicimus*, qui anteà dixerat, *& res ſanguis noſter dicitur.* Ita & Spartianus, *Hadriano p. 4. Fœminas nonnullas ad ſuſtentandam vitam ſumptibus iuuit*: vbi rectè CL. Salmaſius interpretatus eſt pecuniam, non alimenta, vbi & hanc ipſam legem allegat: Eodémque trahit rectè *Paulini* illud in *vitâ Ambroſij*: *dando ſumptus, vel alia quæ erant neceſſaria.* Eodem ſenſu apud Senecam 2. *de benefic. 10. Ne hæc quidem confitenti deeſſe ſibi* IN SVMTVM *ad neceſſarios vſus, cùm clàm ſuccurrendum iudicaſſet, puluino eius ignorantis ſacculum ſubiecit.* Eodem ſenſu *ſumptum diurnum* exercere, & quæſtum diurnum exercere, & pecuniam colligere ex mercedibus operæ diurnæ. Ergò id *hâc l.* Aduocatis vitio vertitur, quod Honorarij nomine *vltrà modum* & annonas & pecuniam à Clientibus exigerent, hiſque tantis commodis fulti interim vix auaritiam ſuam explere poſſent: cui rei intercedere iubet Imperator Iudices. ¶ Quarè non admittenda eſt Viri docti Merillij obſeruatio, *lib. 5. c. 25.* qui cenſet eo nomine Imperatorem *h. l.* Aduocatos perſtringere, quod acceptis honorariis à clientibus, nihilominùs annonas & ſumptus acciperent è fiſco; atque inde colligit, ad hæc vſque tempora permanſiſſe eum morem, quo Aduocatis qui gratis agebant, annonæ dabantur è fiſco. Neque enim (vt omittam alia) *hac l.* honoraria ab annonis & ſumptibus, ſeparantur: Verùm eo nomine perſtringuntur Aduocati, quod honorariis acceptis, id eſt, honorarij nomine, & annonas & ſumptus, id eſt, pecuniam acciperent *vltra modum* à clientibus. De Aduocatorum alioquin concuſſionibus dixi ſemel ad *l. 1. ſup. de poſtulando*. In eos eſt quoque prolixus exceſſus Am. Marcellini, *lib. 30*.

III.* Impp.

III. * Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Pompeiano" Proconſ. Africæ.

QVOTIENS Conpulſor arguitur in deprædatione conuictus, non conſultâ Clementia Noſtra, pœnam ſubeat legibus conpetentem. Dat. Prid. Kal. Ian. Med. Stilichone & Auriliano" CONSS. [400.]

NOTÆ.

* *Lex* 3. *Cod. eod tit.* Iungenda huic *lex* 27. *infr. de ſuſceptorib. & lex* 28. *inf. de annonâ & tributo.* Imò & *lex* 2. *infr. ad Leg. Iul. de ambitu : lex* 166. *infr. de Decurionib. lex* 18. *infr. de luſtrali collat.* Tandem & *lex* 60. *infr. de Decur.*

" *Pompeianus* Proconſul Africæ ſub Honorio. vid. *Proſopogr.*

" *χ. Aureliano.*

IIII. * Impp. HONORIVS & Theodoſius AA. Euchario" Proconſ. Africæ.

VNIVERSA Conpulſorum genera ex Africanis prouinciis conſtituimus eſſe pellenda, his videlicet reſtitutis, quæ forſitan per temeritatem" ſuſtulerant. Dat. VI. Id. Aug. Rau. DD. NN. Honorio IX. & Theodoſio V. AA. CONSS. [412.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

" *Euchario* huic PC. Africæ complures aliæ leges hoc anno inſcribuntur : vid. *Proſopogr.*

" Temeritas de deprædatione *hic*, & de vi omni, ſeu violentia, *l. 2. de ſuffrag.*

COMMENTARIVS.

DE COMPVLSORVM, id eſt, Exactorum, qui, expleto ſolutionis tempore, ad compellendos prouinciales exigendóſque mittebantur, quos Græci ἐκπράκτορας dixerunt, ((de quibus plenè ſemel agam ad *l. 34. infr. de annonâ & tributis* :) concuſſionibus, ſunt hæ duæ Honorij Imp. Conſtitutiones; quarum priore modus eorum cupiditati & concuſſioni ponitur : poſteriore verò cùm iam ampliùs teneri non poſſent, Compulſores omninò abolentur. Et quidem per Africam, non tantùm proconſularem, verùm etiam per alias prouincias Africanas : Quæ exactorum concuſſionibus maximè ſubiacuerunt (vtpotè à Sole, ſic vt dicam, ſeu Imperatore remotæ, interiecto æquore, de quo mox) Quæ cauſa quoque eſt, cur omnes *huius tituli* leges *ad Africam* pertineant.

¶ De duabus his *legibus* ordine videndum eſt. Ergo Honorius Imp. Compulſores in deprædatione conuictos puniri vult à Rectoribus prouinciarum inconſulto Principe, *lege 3. h. t.* Quæ pars eſt prolixioris conſtitutionis Honorianæ, vnà cum illis omnibus quas in *Notis* cumulaui, quæque proinde huic coaſſandæ veniunt, quæ emiſſa fuit ad Africanorum querelam & Legationem Mecilio Legato miſſo, vt oſtendit ex earum *legum* numero *lex* 166. *inf. de Decurionibus.* Inter cœteras porrò querelas aliquammultæ rem Tributariam reſpexêre, quâ Africani non vnâ ratione atterebantur : partim Suſceptorum & Tabulariorum fraudibus, quò pertinet *d. l. 27. inf. de Suſceptoribus* ; partim immunitate Potentiorum, quò ſpectat *d. lex 28. inf. de annona & tributis* : & *d. lex 18. inf. de luſtrali collat.* quæ *leges* omnes huic, vti dixi, coniungendæ ſunt, & argumenti etiam ſimilitudine pariant. Tandem & Compulſorum deprædationibus, de quo eſt hæc *lex* 3. Ergo cùm compulſorum deprædationibus Afri vexarentur, & per Legatum de eo queſti apud Honorium fuiſſent, Honorius reſcripſit ; deinceps ſuper compulſorum deprædationibus querelas ad ſe amplius non deferendas, verùm ilicò pœnæ eos à Rectorib. prouinciarum ſubiiciendos. Quod quidem & aliàs ſtatutum, vbi ilicò quem ſupplicio ſubiici publicè intereſſet : ſic vt hùc non malè aptari poſſet, quod aliàs in præruptâ ſeditione & abrupto periculo dici ſolet ; primò puniendum, deinde reſcribendum : ſæpè ſcilicet relationis morâ & reſcripti expectatione Iuſtitia eluditur : & verò hîc cummaximè eludi poterat, interiecti æquoris tractu, vt loquitur lex........ Idque comprobat exemplum Tripolitanorum apud Ammianum Marcellinum *lib.... p...* Hinc interim ad praxin colligimus, Rectoribus prouinciarum ſeu Iudicibus ordinariis iuriſdictionem competere etiam in eos, qui extra ordinem ex Comitatu Principis in prouincias mittuntur, peccantes.

¶ Et hæc quidem de priore *lege* & remedio aduerſus Compulſores : verùm quia nec quicquam hi reprimerentur, porróque prædas ſuas & concuſſiones peragerent, viſum Honorio eos penitùs ex Africâ ſubmouere, *hac l. vlt.* Quos tamen ſtetiſſe porrò docent *lex 187. inf. de Decurion. lex 34. inf. de annona & tributis.* Certè vniuerſâ Præfecturâ prætorianâ Italiæ poſteà ſubmori, *Nouella Maioriani* 4. At Anaſtaſij Imp. conſtitutione *l. vlt. C. de exact. tribut.* inductum, vt Compulſores non prouincialibus ipſis, verùm Iudicibus eorúmque officiis & canonicariis imminerent. Iuſtiniani tandem conſtitutione ſublati ſunt penitùs *Nouell.* 128. Quomodo & hîc ab Honorio pelli iubentur : Repetundarum tamen lege prius exercitâ, id eſt, reſtitutis priùs quæ ab ipſis ablata. Alioquin:

Quid enim ſaluis in famia nummus?
Et vbi victrix prouincia plorat?

NE QVID PVBLICÆ LÆTITIÆ NVNTII EX DESCRIBTIONE, VEL AB INVITIS, ACCIPIANT.

TITVLVS XI.

Titulus hic, velut boni ominis claudit Codicem *Iuſtin.* vbi ita plenior extat: *Publicæ lætitiæ, vel Conſulum nunciatores, vel inſinuatores Conſtitutionum, & aliarum ſacrarum vel Iudicialium literarum, ex deſcriptione vel ab inuitis ne quid accipiant immodicum.* Cæterùm rectè ſuperioribus duobus de *lucris Officiorum*, & de *concuſsionibus Aduocatorum ſiue apparitorum*: optimè cohæret, velut eodem pertinens.

PARATITLON.

PVBLICÆ LÆTITIÆ *Rubr. & l.* 2. fauſtorum nunciorum gaudia, *l.*3. putà victoriæ, *l.* 2. 3. *&* 4. ſtrages hoſtium, *d. l.* 3. Triumphi Principum, *d. l.* 3. proſpera Principum, *l.* 4. bella cùm deſinebant *l.* 4. compoſitæ pacis tranquillitas, *d. l.* 4. Item cùm nouorum Conſulum nomina, *l.* 2. ſeu anni exordia certis inchoanda Conſulibus eſſent, *l.* 1. ſiue, conſulatus eſſent quos geſturi erant ipſi Principes, *l.* 3. honórque faſtis datus eſſet Regalium trabearum, *l.* 4. ſiue Conſulatus aliis delatus à Principe fuiſſet, *d. l.* 3. Ea per terrarum orbem, *d. l.* 3. prouincialibus, *d. l.* 3. *& l. vlt. h. t.* per prouincias, *l.* 1. gratulationis ergo, *l. vlt. h. t*, nunciari ſolebant, *l.* 1. 2. 4. perferebantur, *l.* 2. 3. efferebantur, *l.* 4. intimabantur, *l.* 3. diſſeminabantur, *d. l.* 3. vniuerſo orbi inluceſcebant, *l.* 1. *ſup. de Veteranis*, miſſis nuntiis, *Rubr.* ſeu Indicibus, *d. l.* 4. quin & Edictis, *d. l.* 1. *ſup. de Veteranis.* ¶ Sed & Sacri vultus inhiantibus quandoque populis inferebantur, *l.* 4. per quoſdam gerulos, *d. l.* 4. Quod cum fiebat, ſoliti hi Nuntij, Indices, Geruli, gratulationis nomine, *l. vlt.* à prouincialibus, etiam tenuioribus *l.* 1. pauperibus, *d. l.* 1. inuitis, *Rubr. & l. vlt.* neceſſitate, *l.* 1. ſportulas quaſdam, *l.* 1. *&* 3. velut legitima munera, *l.* 1. ſpecie conlationis, *d. l.* 1. ex deſcriptione, *Rubr.* deſcriptione factâ pro capitatione aut iugatione, *d. l.* 1. ex conlatione, *l.* 2. ex indictione viritim diſſolutâ, *d. l.* 2. 3. ex adſcriptione, *l.* 1. factâ per Rectorem prouinciæ, *l.* 1. 2. 3. 4. (vtpote ad quem Indictionum cura pertineret) exigere, *l.* 2. *& vlt.* exprimere, *l.* 1. poſtulare, *l.* 2. accipere, *Rubr. & l.* 4. Id quod Imperatorum conſtitutionibus ſæpè inhibitum: putà à Valente, *l.* 1. à Valentiniano Sen. *l.* 2. 3. Theodoſio M. *l.* 4. *&* 5. Ne ſcilicet tenuiores & pauperes adſcriptione factâ quidquam ſportulæ nomine conferre tenerentur, *l.* 1. *h. t.* ne ex miſeris pretium gaudiorum quæreretur, *l.* 4. ſeueriſſimâ etiam pœnâ Rectoribus prouinciarum eorúmque Officiis impoſitâ, *d. l.* 1. 2. 3. 4. Et accipienti quoque infamiæ & fortunarum, *l.* 4.

¶ Sponte ſanè, *l.* 2. ſeu arbitratu ſuo, *d. l.* 1. ex arbitrio ſuo, *l.* 3. Honoratis tantùm, *l.* 2. 3. ſeu viris per prouincias emerito honore pollentibus, *d. l.* 1. Curialibus item *d. l.* 1. qui in vrbibus ſuis eminentes erant, *l.* 3. quantum mens cuiuſque tuliſſet, *d. l.* 3. *inf.* tribuere aliquid, *l.* 1. ſeu largiri, *d. l.* 1. 3. offerre, *l.* 2. dare, *d. l.* 2. iidem Imperatores conceſſerunt.

---

1. Impp.* Valentinianus & VALENS AA. ad Eugrammitum."

CVM anni exordia certis inchoanda" Conſulibus" nuntiantur, à tenuioribus *ſportulæ*" ſpecie" conlationis neceſſitas ſeparetur, ne" ſcilicet deſcribtione factâ pro capitatione" aut iugatione quicquam hiſdem" veluti legitimi muneris" exprimitur." ¶ Iubemus" tamen, vt Viri per prouincias emerito" iam honore pollentes, prætereà Curiales, (quos" his, gradus honore, & in conlationibus

bus honeſtate functionis, conuenit eſſe finitimos) arbitratu ſuo tribuant, quantum putauerint largiendum ¶ Porrò" tenuioribus ab hac ſorte iniurioſæ neceſſitatis alienis. Quod quidem interdicti ſeueritate fieri vetamus in poſterum, vt Rectores prouinciarum vicenis auri libris, porrò" officia quadragenis conſtituamus eſſe multanda, ſi quicquam pauperes hac" adſcribtione præbuerint, vel his extorqueri quicquam paſſi fuerint, aut æque quos contra vetitum feciſſe cognouerint, taciturnitate alicuius diſſimulationis aboleuerint. Dat. XVII. Kal. Ian. Conſtp." Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

" *Eugrammimij* huius vel *Eugrammimi*, nulla alibi mentio mihi occurrit: Præfectum Prætorio fuiſſe quis colligat ex eo, quòd Rectorum prouinciarum *in eâ l.* mentio fit, qui vtique ſub diſpoſitione Præfecti Prætorio erant.

" De hoc ipſo igitur *l.2.3.4.inf.*

" *Conſules* annum inchoare, *aperire* dicti.

...... quæ ad *l.vn.ſup.de oblat.votor.* Pacatus Panegyr. *conſul creatus habiturus eſt nomen annus.* Saluianus *lib.* 6. *Qui annis nomina tribuunt & à quibus anni ipſi exordium ſumunt.* Sidonius ad *Anthemium* COS. *Annum pande nouum Conſul.* Caſſiodorus 2.*var.*1. *Felix à Conſule ſumat annus auſpicium*; vide & elegantem Caſſiodori formulam *lib* 6.*var.*1. Plura non addo.

" *Sportularum* harum mentio quòque *l.3.inf.* ſic & ſportulas vocabant, quas noui Magiſtratus veluti Conſules amicis mittebant, de quibus *l.1.inf.de expenſis ludor. Legitimum munus* mox vocantur.

" Id eſt pro modo poſſeſſionum, vide *Gloſſ Theod.*

" Nunciis: qui tamen *ſuprà* non nominantur.

" *Legitimum* munus hic & *l.3.inf.* munus ſportula *ſuprà* & *d.l.3.*

" *&. exprimatur*, niſi hunc locum integrum ita emendemus: *nec liceat ab hiſdem, &c. exprimi.*

" *Indulgentes tamen*, vel, Non *inhibemus tamen.*

" Honorati, *l.2.3.in f.h.tit.* de quibus dixi ſemel ad *l.1.ſup.de off.iud.ciuil.*

" Porrò, id eſt deinceps.

" Fortè *horum.*

" Non eſt hæc vox, quod cenſebat nonnemo, inducenda.

" Hinc apparet hanc legem, *Valentem* Authorem habere.

II. *Idem AA. Prouincialibus" ſalutem dicunt.

SI quando Victoriæ", ſi quando lætitiæ publicæ nuntiantur"; vel nouorum Conſulum" nomina perferuntur, conlationi nullus locus, nulla ſit licentia: nihil quiſquam exigat, nihil audeat poſtulare. ¶ Si quis verò Honoratorum" ſponte quid offerre voluerit, id tantùm rectè dandum iudicamus. ¶ Cæterùm quidquid expoſtulatum, quidquid fuerit indictum, Rector quidem prouinciæ eius in qua res ita geſta erit, duplum quod indixerit, quòd...... coëgerit, ex ſuo fiſci viribus pendet: Officium autem quadrupli ſummam pro eadem neceſſitate perſoluet.. Dat.3.Id.Ian.Med.". Valentiniano & Valente AA.CONSS. [365.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod.Iuſt.*

" Quibus?

" Vide & *inf.l.3.&* 4.

" De his Victoriarum *Nuntiationibus* vide & Idacianos faſtos, A.379.380.

" De hoc ipſo agitur *l.1.ſup.& l.3.4.inf.*

" Vide & *l.1.ſup.& l.3.infr.* Hâc *honoratorum* appellatione hic Curiales comprehendi videntur: arg. *l.1.ſup. & l.3. inf.*

" *Valentinianum* huius *leg.* Auctorem eſſe hinc apparet.

III. *Imppp. VALENTINIANVS, Valens & Gratianus AAA. ad Mamertinum PP.P."

SI quando fauſtorum nuntiorum gaudia Prouincialibus intimantur", quotienſcunque quid per terrarum Orbem diſſeminatur, ſeu militum inluſtres Victorias", ſeu ſtrages hoſtium", aut noſtri Triumphi perferuntur, vel hi quos geremus, aut deferimus Conſulatus, nulli" publicâ diſtributione & arbitrio Iudicis munera, quæ vocant *ſportulas*", deputentur. ¶ Ceterum ſi quis Iudicum vim decretorum noſtrorum violauerit, eius rei quæ viritim diſtributa fuerit & coacta, duplicem pœnam ſubibit, aut" Officium quoque" ei paruerit, in quatuor partibus multa exaggerata conſtringatur. ¶ Honorati" vero & Vrbibus ſuis eminentes" ex arbitrio ſuo, quantum mens tulerit, largiantur. Miſſa" à PP ō. die Id. Febr. Med. Valentiniano NB.P. & Victore CV. CONSS. [369]

NOTÆ.

* Abeſt hæc quoque *lex à Cod. Iuſt.*

" *Mamertinus* ſub Valentiniano Imp. PP. Italiæ, Illyrici Africæ, quod Ammianus Marcellinus diſertè ſcribit *libr.* 26. *p.* 339. De vrbe Româ teſtis *lex* 1. *ſup. de Equ dign. lex* 2. 4. *inf. de annonis ciuicis*: de Italia, lex 1. *inf. quibus equorum vſus* *l.* 9. *infr. de annon. & tribut.* de ſuburbicariis regionibus *d. l.* 9. *de annon. & trib.* de Africâ. *l.* 1. *ſup. de milit. veſte*: *& l.* 4. *infr. de ſuſceptoribus.* Mihi tamen non fit veroſimile, hoc Anno eum Præfectum Prætorio fuiſſe: Itaque malim, *ad Probum PP.*

" Id eſt ſignificantur. v. *Gloſſ.*

" *al. Victoria*, vide & *l.* 2. *ſup. & l.* 4. *h. t.*

" Vide & *l.* 1. *ſup.*

" Veluti Alemannorum, cum quibus res fuit hoc tempore Valentiniano in Galliis: vide *librum* Ammiani Marcellini 28.

" Nuncia.

" *al. At officium quod*: vel *quoque quod.*

" Vide & *l.* 1. 2. *ſup.*

" *Eminentes* in vrbibus ſuis, id eſt Curiales, vt *l.* 1. *ſup.*

" Notanda hæc ſubſcriptio: quæ indicat, acceptam antea à Præfecto P. conſtitutionem, *ab eo hoc die ex* vrbe Mediolanenſi (vbi Præfectus P. erat) miſſam per prouincias. Ita ſcilicet ſolitæ mitti, emitti Principum conſtitutiones & Edicta à Præfectis Prætorio. Quare non eſt viri docti emendatio admittenda, qui voculam, *à*, expungebat.

COMMENTARIVS.

PRIVS quàm Legum iſtarum Interpretationem adgredior, ſternenda hîc ſunt loca ſeu teſtimonia quædam exterorum Scriptorum in hoc ipſo argumento de Indicibus, ſeu de *Nunciis publicæ lætitiæ* ſeu *Euangelij*, eorúmque lucris, de quibus eſt hic *Titulus*. Spartiani primùm locus prodeat, *initio vitæ* Adriani: *Traiano*, inquit, *à Nerua adoptato, ad Gratulationem exercitus miſſus, in Germaniam ſuperiorem tranſlatus eſt: Ex qua feſtinans ad Traianum, vt primus nuntiaret exceſſum Neruæ, à Seruiano ſæcris rino diu detentus, fractóque cõſultò vehiculo tardatus, peditus iter faciens, eiuſdem Seruiani beneficiarium antevenit.* Duo quoque loca inſignia de his occurrunt apud Libanium. Prior eſt in *orat. pro Ariſtophane Antiochiæ habita ad Iulianum Imp.* A. D. 361. *p.* 213. ὁ δὲ, ὢν ἤδη ϛρατιώτης, σώματι μὲν ἀπείρῳ τοιούτων πόνων, διῆλθεν ἐφ' ἵππων πολλάκις τὴν οἰκουμένην ἐν τοῖς ἐπείγουσι τῶν χαιρῶν εἰσφερόμενος τάχος, καὶ οὐδὲν ὧν ἦν ἀνάγκη θᾶττον μαθεῖν, βραδύτερον ἔγνω τὴν τοῦ δὲ μέλλοντι Κωνϛαντίου ἤκουσε πλὴν ἕως συντριβείη κατὰ πεσών· ὃ καὶ αὐτὸ τοῦ σπεύδειν σημεῖον ἐπαινούμενος δὲ τῶν πόνων τὰ προτεινόμενα κέρδη διωθεῖτο· καὶ οὐκ ἔστιν ὅϛις ἐπιδείξει τοῦτον ἢ ἐπιμελητὴν ὁδῶν, ἢ ἄγγελον ὑπάτων, ἢ νίκης μηνυτὴν, ἢ ἄλλο τῶν τοιούτων ὑπηρετηκότα οὐδὲν, ὃ τὰς μὲν πόλεις ἀπώλλυε· τοὺς δὲ δοκοῦντας διακονεῖν μετ' ἁμαξῶν χρυσοῖ ἀγωγῶν ἐπέμπετο. Id eſt, *Hic verò cùm iam Miles eſſet, corpore quidem eiuſmodi laboribus inexperto, emenſus ſæpè eſt equis totum orbem, temporum neceſſitate vrgente quàm velociſſimè, neque eorum quæ citò addiſci neceſſe erat, quidquam ſerius propter cunctationem Conſtantius audiuit: niſi fortè contritus eſſet concidendo, quod & ipſum feſtinantis indicium eſt. Quin collaudatus ob labores, propoſitos quæſtus ſpreuit: Neque quiſquam eſt qui probare poſſit, eum aut limitum Curioſum aut Conſulum nuntium, aut victoriæ Indicem, aut tale aliquod aliud miniſterium obiiſſe, quod ciuitates quidem profligabat. Eos verò qui miniſtrare videbantur cum vehiculis auro onuſtis dimittebat.* Alter locus eſt *in Epitaphio Iuliani, p.* 305. vbi de Legum ſeu Edictorum nunciis agens ait, καὶ τούτους οἱ κομίζοντες τοὺς νόμους, καὶ πολλὰ ἕτερα γράμματα, τὰ μὲν οὐ χείρω, τὰ δὲ καὶ βελτίω, τοσοῦτο ἀπεῖχον τοῦ μισθὸν ἐπὶ τούτοις αἰτεῖν, ὥσθ' ἑκόντων διδόντων οὐ προσίεντο τοσούτος ἦν ὁ κίνδυνος τοῖς οὐ καλοῖς λήμμασι καὶ ἦν δῆλον ὡς εἰ λήσοιτο λαθεῖν οὐκ ἔϛαι καὶ δοῦναι δίκην ἀνάγκη οὕτως ἀγαθοῦ βασιλέως οὐ κατοχωθείη δόξα τῇ τῶν ὑπηρετούντων κακίᾳ. id eſt, *Ceterùm qui leges has perferebant & multa alia* [Principis] *Edicta, quædam verò nihilo inferiora, nonnulla etiam meliora, tantum abſtinuerunt à mercede pro his petenda, vt vltrò etiam dantes non admitterent: adeò, periculum imminebat inhoneſtè quid accipienti, perſpicuumque erat non poſſe fieri vt is qui accepiſſet lateret pœnamque dare neceſſe erat: ſic boni Imperatoris gloria non dedecorabatur miniſtrantium malitiâ.* Qui quidem poſtremus Libanij locus pertinet nominatim, ad Nuncios quarumcunque ſacrarum literarum, ὑπὲρ τῶν ἐμφανιζομένων θείων ῥημάτων ἢ γενικῶν προςαγμάτων, de quibus eſt *lex* 2. *Cod. Iuſt. Publicæ lætitiæ vel Conſulum nunciatores, vel inſinuatores conſtitutionum & aliarum ſacrarum litterarum ex deſcriptione, vel ab inuitis ne quid accipiant immodicum*: & *lex* 26. §. 2. *Cod. de Epiſcopali audientia.* Eſt & tertius hic de iiſdem Nunciis Libanij locus, *epiſt. ad Richomerem*, incipit τὴν ἡμέραν. ἡ ἐπὶ ταῖς σαῖς δεξιαῖς ἡδονή. σὺ μὲν γὰρ ἐργαζόμενος ἔχαιρες καὶ χρύσιον τὰ πεδία τοῖς ἀπὸ τῶν ἐναντίων νεκροῖς. ὑμεῖς δὲ παρ' ἀγγέλων ἀκούοντες τὰς νίκας, ἔχαιρον δὲ οὐ μόνος ἀλλὰ μεθ' ὅλης τῆς πόλεως, &c. Eſt & de his Themiſtii locus *orat.* 13. ἕνεκα ἧκον οἱ ἄγγελοι εὐαγγελιζόμενοι τὴν πανήγυριν. Porrò *Euangelij* vox hâc in re propria, quâ vſus iam olim Cicero *ad Atticum.* Quare (quod Contius rectè monuit) potuit hic *Titulus* vno verbo inſcribi περὶ εὐαγγελίων. Ad hos publicæ lætitiæ ſeu Euangelij nuncios & Apoſtolos reſpicit *Euangelij* vox, quæque de eo prædicantur in ſacra Scriptura quamplurima: & quidem frequentiſſimè apud D. Paulum Apoſtolum qui ſæpè oſtendit (& quidem in Præfationibus Epiſtolarum ſuarum) quanto excellat Euangelium Saluatoris noſtri, mundanis: nempe, Euangelium iſtud ſeu publicæ lætitiæ nuncium & Apoſtolatum, non ab homine ſeu Imperatore orbis, ſcilicet Romani, proficiſci, verùm à Deo: non ſubitanei caſus alicuius nuncium eſſe, ſed diu multúmque expectatum: non de regno mundano, vel filio Imperatoris nato, ſed de regno Dei filióque Dei exhibito: eóque conſecrato poſt mortem non vano figmento, ſed conſecrato per reſurrectionem eius: non ad nudam gratulationem, ſed ad obſequium fidei; non vni ciuitati aut genti proprium, verùm toti Orbi communem: denique nuncium ſalutis, Indulgentiæ debitorum, muneris & gratiæ & pacis, & quidem pauperibus etiamque mortuis: vnde & cum additamento εὐαγγέλιον vocatur τῆς βασιλείας, addita interdũ voce τοῦ θεοῦ; Matth. 4. 23. 9. 35. 24. 14. Marc. 1. 14. εὐαγγέλιον εἰρήνης Epheſ. 2. 17. 6. 15. Act. 10. 36. Addere lubet quæ de hac voce Chryſoſtomus *homilia* 1. in Matthæum: εὐαγγέλιον. δὲ αὐτοῦ τὴν πραγματείαν εἰκότως ἐκάλεσε· καὶ γὰρ κολάσεως ἀναίρεσιν καὶ ἁμαρτημάτων λύσιν καὶ δικαιοσύνην καὶ ἁγιασμὸν καὶ ἀπολύτρωσιν, καὶ υἱοθεσίαν καὶ κληρονομίαν τῶν οὐρανῶν καὶ συγγένειαν πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ πᾶσιν ἦλθεν ἀπαγγέλλων

τοῖς

τοῖς ἐχθροῖς, τοῖς ἀγνώμοσι τοῖς ἐν σκότῳ καθημένοις τί ποτ' ἂν ἴσον τῷ εὐαγγελίων λύτων γένοιτ' ἄν, &c.

¶ Nunc de his tribus *Legibus* ipſis videndum eſt quæ omnes abſunt è *Cod. Inſt.* Hæ verò Valentem & Valentinianum Sen. Auctores habent. Et prima quidem, Valentem, duæ ſequentes Valentinianum: qui ad eundem finem conſpirant; Quæ cauſa eſt, cur harum *legum* interpretatione coniunctim defungamur. Conſtant eæ tribus partibus; Prohibitione ipſa, Limitatione, & Pœnæ ſanctione. 1. Nempe publicæ lætitiæ nuncios *Sportulas*, ſeu munera legitima, EVANGELIA, quæcumque à Prouincialibus inuitis exigere vetant, adſcriptione factâ, quod fieri ſolitum: ſic vt pro modo capitationis, ſeu iugationis, id eſt, poſſeſſionum, adſcriptio & collatio fieret; & Rectore Prouinciarum viritim hanc adſcriptionem fermè faciente, in prouinciarum damna, Valeſius tuetur Marcellini lectionem *lib.16. extremo*, *p.133.* De quo fuit etiam *ſuprà* Libanij locus *orat. pro Ariſtophane*, ibi, ὃ τὰς μὲν πόλεις ἀπώλλυσε. Nempè malum iſtud frequenter ſub Imperatoribus inualuit: ſub Conſtantio, de quo eſt & hic Am. Marcellini locus *d. lib. 16. p.93.* Tunc & EDICTIS *propoſitis arroganter ſatis multa mentiebatur*, &c. *& Laureatas literas ad prouinciarum damna mittebat*, &c. At ſub Iuliano ceſſauit, ſi Libanio credimus loco ſuperiùs allegato, ſaltem apud nonnullos. Quare ſubinde malum hoc repreſſum: Quæ omninò *concuſſionis* ſpecies erat. Quâ cauſâ etiam hic *Titulus* immediatè poſt Titulum *de lucris Officiorum* proximè cohæret titulo *de Concuſſionibus Aduocatorum*, *ſiue Apparitorum.* At enim (quæ limitatio his *legibus* proponitur) ſpontè his aliquid donari permiſſum. Idque à duobus tantùm hominum generibus, id eſt *ab Honoratis* (qui ſatis deſcribuntur *l.1.* emerito ſcilicet honore per prouincias pollentes, & de quibus plenè ſemel dixi ad *l.1. ſup. de off. omnium Iudicum*) & à Curialibus (qui honoratis gradu in prouinciis finitimi erant:) Non ergo à tenuioribus & pauperibus. ¶ Publicæ autem lætitiæ ſpecies de quibus ad *l.4.5.* his *tribus legibus*, duæ memorantur: & adhuc Valentis *lege*, vnica tantùm, nempè Conſulum creatorum nuncius, de quâ agitur quoque *l.2.3. & 4.* Dequo eſt etiam prior ille Libanij locus τὸν ἄγγελον, inquit, ὑπάτων: Quò etiam reſpexit Auſonius in *Gratiarum actione*: *ad feſtiuitatem, quæ nuncium de Conſulibus creatis ſecuta: celebrant quidem ſolemnes iſtos dies omnes vbique vrbes*, &c.

Neque tantum ipſius Imperatoris Conſulatus publicâ lætitiâ excipiebatur, verùm & aliorum ſeu priuatorum, quod vt ſatis indicant indefinita verba Valentis *l.1.* Valentiniani *l.2.* & Libanij locus prior, ita disertè id Valentinianus exprimit *l.3.* Symmachus de ſuo Conſulatu *lib. 2. ep. 62.* *Agens in rebus mihi apportauit ſacras literas ſpei & deſiderio congruentes*, *quibus cognoſcerem clarè* IN AVRES PVBLICAS *deſignationem Conſulatus mei debere* PROFERRI [perferri *l.2.3. ſup.*]

¶ Illud notandum, Valentis *legem* latam, appetente proximo nono Conſulatu, ſedecim diebus ante, putà XVII. Kal Ianuarias: Nempe vt ita concuſſioni quæ à nunciis propediem exerceri poterat, in tempore occurreret, modúmque huic rei qui ſeruaretur ſtatueret: quod verba *legis* apertè ingerunt ſcilicet poſt 16. dies A. 365. Conſulatum auſpicaturus erat Valens cum Valentiniano fratre. De quo Ammianus Marcellinus *lib.26. p.339.* his verbis: *Valentinianus Mediolanum*: CONSTANTINOPOLIM [vbi data hæc *lex 1.*] *Valens diſceſſit*, &c. *Agentes igitur in memoratis vrbibus Principes ſumpſerunt primitus trabeas* CONSVLARES, &c. Atenim Valentiniani *leges* duæ, ſiue datæ, ſiue miſſæ, poſt cœptum iam nonum Conſulatum 3. *Id. Ian.* & *die Id Februar.* ſiue quia de concuſſionibus nunciorum Conſulatus fortè querelæ recentiſſimè ad eum perlatæ fuiſſent: ſiue quia de nunciis Victoriarum & triumphorum, quorum Libanius quoque ſuperiore loco meminit νίκας μηνυτὴν in iis quoque agitur, quas ſcilicet hác tempeſtate nullo certo die Valentinianus de Alemannis in Gallia obtinuit: de quo videndus Ammianus Marcellinus *lib.28.*

¶. In *Pœnâ* (quæ tertia harum *legum* pars eſt) huic concuſſioni ponendâ variant Valens & Valentinianus: Nempe Valens *l.1.* Rectores prouinciæ qui adſcriptionem hanc fecerint, (nam hi adſcriptiones faciebant ſeu indictiones collationum) vel hanc exactionem ſimulauerint, viginti libris auri multari iubet: Officiales eorum, quadraginta. At Valentinianus *l.2. & 3.* dupli pœnam eius ſcilicet quod viritim diſtribuerint, imponit: Officialibus eorum, quadrupli. Nullam verò pœnam poſitam ipſis Nunciis exigentibus, vel accipientibus, *his tribus legibus*; iſtud eſt quod miror. Atenim Theodoſius M. in hanc quoque partem cauit, *l. 4. infr.* Quam ideò, & quia plenior ea eſſet, ſolam Tribonianus retinuit, inque *Codicem* ſuum retulit.

IV. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & THEODOSIVS AAA. Floro PF. P."

QVidquid noſtrorum vmquam nuntiari ceperit" proſperorum" bella" ſi deſinent, ſi oriuntur Victoriæ, faſtis" ſi honor datus fuerit Regalium" trabearum", compoſitæ" pacis ſi erit efferenda tranquillitas, ſacros" vultus inhiantibus ſi forte populis inferemus", hæc ſine pretio" nuntiari excipíque ſancimus. Gerulum" iubemus eſſe caſtiſſimum", Indices" eſſe prohibemus; Iudices ſtatuimus eſſe ſollicitos; *Ne* turpi conludio *quæratur ex miſeris" pretium gaudiorum.* Quod ſi id ſacrilega fuerit diſſimulatione violatum, & accipientem" pudoris fortunarúmque manebit excidium, & cogentem" par pœna multabit, & Officium triginta librarum auri vexatione quatiatur". Dat. IV. Non. Feb. Conſtantinop. Merobaude II. & Saturnino CONSS. [383.]

tribuitur *h. l.* & adminiſtratiuncula, *l. 10. ſup. de cohortalib. Principib.* Nempe his Anctoribus & ordinantibus, Officiales mittebantur iu munus & neceſſitates publicas, & priuatas, *l. 1. & 3. ſup. de Princip.* exhibitio perſonarum ſine his cuiquam Officialium mandari non poterat, *d. l. 3.* nulla executio ſine adnotatione huius Principis vſurpatione officij concedi poterat, *l. 4. & 6. ſup. de Principib.* &c. Hac igitur de cauſa officij totius volentis liberalitate, largitate, præmio; emolumenta quædam & compendia accipiebant, quibus ſuſtinerentur, vt hæc *lex* ſingularis hanc in rem docet. Verùm, cùm hæc largitas ſeu liberalitas in neceſſitatem à Principibns iſtis verteretur, ſecuri quo animo comparati eſſent erga Officiales, & in indignos quoſdam hæc conlata fuiſſent, Valentiniano ad querelam ſuper eâ re ad ſe perlatam viſum *hâc l.* non quidem auferri ſeu reuocari quæ conlata fuiſſent, verùm meræ *αὐτοπροαιρεσίας* hanc largitionem in poſterum facere: ſic vt meræ liberalitati id Principes adſcriptum irent, More equidem & ordine antiquo durante; atenim volentibus nonniſi Officialibus, non vi ipſa officij Principatus ſeu Adminiſtrationis ſcilicet (quæ ratio hîc fuit) vt ita diſcerent Principes cum Officialibus moderatè agere. Nihil quippe eſt ad inſolentiam hominum opportunius, præmij neceſſitate: quâ ſubmotâ, ſperata largitas in officio & ciuilitate quemque facilè continet.

¶ Notetur interim iſtud *ſportulæ* genus, quod Officiales Principibus, id eſt, Primis in officio ſua largiebantur: cuiuſmodi ſportulæ ab aliis gregalibus, Ducibus & primis in grege ſuo, datæ: cuiuſmodi ſunt ſtillaturæ Ducibus & Tribunis datæ à militibus; de quo vide *ſup. tit. de erogat. milit annon. l. 28. 29. Nouellam Theod. 31.* Spartianum, *Adriano: & Peſcennio Nigro.* Lamprid. *Alex. Seuero.* Libanium περὶ τ̃ προσαιτῶν, *p 22.* ¶ Et hæc quidem de emolumentis Principum ex officialium aliorum præbitione. Alioquin iidem Officialium Principes, non hoc tantùm emolumenti genus conſequebantur, verùm etiam ex miſſionibus Officialium: *Nouell.* Valentin. *inter Theodoſianas* 37. Item ex introductionibus cauſarum, *l. 4. infr. de Princip. Ag. in rebus.*

DE CONCVSSIONIBVS ADVOCATORVM″ SIVE APPARITORVM.″

TITVLVS X.

XII. Cod. Ivst. LXI. De Lucris Aduocatorum & concuſſionibus officiorum ſiue Apparitorum. Concordant huic *Titulo*, duo præterea *Tituli*, ſcilicet *de ſuperexactionibus*: & Tit. *ne damna prouincialibus infligantur.*

″Vide *l.* 1. 2.

″*L.* 1. 2. 3. 4.

PARATITLON.

Concvssiones *Rubr. h. t. & l. 20. infr. de exactionib.* iniuriæ *l. 1. & 2. in fin.* deprædationes, *l. 3.* calumniæ, *l. 1. infr. de Aduoc. fiſci*: cupiditates, *l. 1. ſup. de exact.* prouincialium, *l. 2. h. t.* ſeu poſſeſſorum, *d. l. 20.* variæ diuerſarum perſonarum, hoc *titulo* notantur & puniuntur: putà 1. *Aduocatorum* fiſci, *l. 1. & 2. l. 1. infr. de Aduoc. fiſci.* 2. Exactorum *d. l. 20.* (Ducenariorum, Centenariorum, *l. 1. h. t.*) 3. Compulſorum, *l. 3. & 4.* 4. Scholaſticorum. 5. Officialium, quod præter ſolemnes & canonicas penſitationes multa à prouincialibus indigniſſimè poſtulare ſolerent, etiam in manſionibus, putà vt ſibi & animalibus ſuis alimoniæ ſine pretio miniſtrarentur, *l. 2. h. tit.*

¶ In hos omnes cenſuram ſuam non vnâ ratione exeruerunt Imperatores, Conſtantius M. *l. 1. h. t.* Conſtans, *l. 2. h. t.* Honorius, *l. 3. 4. h. t. & d. l. 20.* Ac nominatim per Africam, quò pertinent omnes *huius tituli leges*, & *d. lex* 20. Igitur Iudicibus præcipitur, vt prouinciales tueantur, nec iniurias illa inultas tranſire permittant, *l. 1.* Contrà, in hos conuictos in deprædatione velint competenti ſeueritate vindicare, *l. 1.* Inconſulto etiam Principe eos pœnam ſubire competentem, *l. 3.* ab his ſublata prouincialibus reſtitui, *l. vlt.* (in quadruplum, ſi exactores quid diripuerint, *d. l. 20.* vbi dixi:) quin & capitali pœnæ illicò ſubiici, *d. l. 20.* Imò *Compulſores* nominatim propter frequentes eorum deprædationes necquicquam repreſſas, ſublati per Africam penitùs, *d. l. vlt.*

I. * Imp. Constantinvs A. Proc." Africæ.

SI quis ſe à Ducenariis, vel Centenariis, ac" præcipuè fiſci Aduocatis, læſum eſſe cognoſcit, adire Iudicia", ac probare iniuriam non moretur, vt in eum qui conuictus fuerit conpetenti ſeueritate vindicetur. Dat. VI. Id. Nouemb. Triueris. Acc." XVI. Kal. Mart. Carthagine", Conſtantino A. IIII. & Licinio IIII. CONSS. [315.]

NOTÆ.

* *L. 1. Cod. eod. tit.* Iungenda autem huic, *lex 1. inf. de Aduocato fiſci.* Imò etiam, vt autumo, *lex 2. infr. de annon. & tribut. & lex 1. infr. de exactionib.*

" *Æliano* Proc. Africæ. Ita ſupplendum hoc ex *d. l. 1. de Aduoc. fiſci*, vt etiam habetur *Cod. Iuſt.* De hoc *Æliano* dicam ad *d. l. 1.*

" *Vel à fiſci Aduocatis* ita *Cod. Iuſt.* omiſſis illis, *ac præcipuè.*

" Id eſt iudices. v. *Gloſſ. Th.*

" Hinc ſupplenda ſubſcriptio *d. legis 1. de Aduocat fiſci.*

" *Karthagine* PC. Africæ conſiſtebat, vid. vel *Saluianum.*

COMMENTARIVS.

EXACTORVM (quorum numero fuêre Ducenarij & Centenarij, quorum fit quoque mentio *l. 1. 9. infr. de exactionibus*: *& l. 8. ſup. de Agentib.* quibus locis dixi) & ADVOCATORVM fiſci concuſſionibus occurrit Conſtantinus M. *hac l.* quæ pars eſt prolixioris Conſtantinianeæ conſtitutionis, ex quâ ſupereſt quoque *lex 1. infr. de Aduocat. fiſci.* Imò (vt ipſe exiſtimo) quoque *lex 2. infr. de annonâ & trib. & lex 1. inf. de exactionib.* quæ proinde omnes huic *legi* coaſſandæ veniunt, quin & argumento quoque reſpondent. ¶ Ergo Conſtantinus *hac l.* læſis animum dedit concuſſores accuſandi: Iudices verò ſeueriter in eos vindicare iubet tùm *hac l.* tùm *d. l. 1. de exactionib.* quibus verbis capitalem pœnam indicari puto: de quo dixi *ad l. 1. inf. de ſuperexact.* ¶ Et præcipuè quidem in *Aduocatos fiſci*, quibus etiam pœnam comminatur vel fiſci cauſam prodentibus, vel fiſci obtentu priuatis calumnias nectentibus, *d. l. 1. inf. de Aduocatis fiſci*, vbi plura. Quâ parte Conſtantinus fiſci ſui non magis vtilitati conſultum iuit, quàm prouincialium ſecuritati aduersùs inanem fiſci obtentum. Apud quem Principem cæteroquin (quod ipſe profitetur, *l. 2. inf. de Aducat. fiſci*) potior priuatorum cauſa fuit quàm fiſci tutela. Atque eò pertinet, quod hîc ait, *ac præcipuè fiſci Aduocatis*: quæ verba, *ac præcipuè* Tribonianus omiſit.

II. * Imp. Conſtantius A." Eubolidæ v. c. Vicar. Africæ.

PRæter ſollemnes & canonicas" penſitationes, multa à Prouincialibus Afris" indigniſſimè poſtulantur ab Officialibus, & Scholaſticis, non modò in Ciuitatibus ſingulis, ſed & Manſionibus": dùm ipſis & animalibus eorundem alimoniæ ſine pretio miniſtrantur. ¶ Nec" latet Manſuetudinem noſtram, ſæpiſſimè Scholaſticos vltra modum, acceptis honorariis, in defenſione cauſarum omnium, & annonas & ſumptus accipere conſueſſe; quibus tantis conmodis fulti itinere" ſuam auaritiam explere nequeunt. ¶ Prouinciales itaque cuncti Iudices" tueantur, nec iniurias" multas tranſire permittant. Dat. III. Kal. Iul. Leontio & Salluſtio CONSS [344.]

NOTÆ.

* *Lex 2. Cod. Iuſt. eod.*

" Addendum & *Conſtantis* nomen.

" *Canonica* penſitationes.

" Abeſt à *Cod Iuſt.*

" De *Manſionibus* dixi.

" Tota hæc ſententia abeſt à *Cod. Iuſt.*

" Malim *interim*, pro intereà, nihilominus, vel pro interdum.

" Africæ, qui ſub diœceſi Vicarij Africæ fuere.

" Concuſſiones.

COMMENTARIVS.

OFFICIALIVM, vt & SCHOLASTICORVM concuſſionibus per Africam pariter occurrit *hac l.* Conſtans. Imp. (cui ſanè in partitione Imperij, ac maximè fratre cæſo, *Africa* ceſſerat) Iudicibus ſeu Rectoribus prouinciarum prouinciales tueri & concuſſiones punire iuſſis. ¶ Duo porrò vt concuſſorum, ita & concuſſionum genera *hac l.* nominatim perſtringuntur. Primum eſt *Superexactionis* crimen: nempe quod *Officiales* ad exactiones miſſi (de quo ad *tit. de exactionib.*) multa præter ſolemnes & canonicas penſitationes à prouincialibus exigerent, de quo alioquin in commune, ſuperexactionis crimine, *inf. tit. de ſuperexactionib. lib. 11.* ac ſpeciatim, quod *alimonias*, id eſt, annonas

nas ſibi, & animalibus ſuis ſine pretio, ſeu gratuitò à prouincialibus indigniſſimè poſtularent, & miniſtrari vellent; idque non tantum in ciuitatibus, ſed etiam in manſionibus. Quo concuſſionis genere, & alia damna prouincialibus infligere ſoliti, xenij & munuſculi obtentu, de quo *l. vn. infr. ne damna prouincialibus infligantur*, vbi de huiuſmodi exquiſitis concuſſionum nominibus plenè dixi.

¶ Alterum concuſſionis genus eſt, quod à *Scholaſticis* exercebatur: de quibus ipſis priùs videndum eſt: Sanè vel ex *hac l.* apertiſſimè liquet, quinam ij fuerint; nempe non alij, quàm Aduocati, qui defenſionem cauſarum in ſe ſuſcipiebant, & eo nomine honoraria accipiebant. Auguſtinus quoque id oſtendit, *tractat. 7. in Ioannem*: *Qui habent cauſam & volunt ſupplicare Imperatori, quærunt aliquem Scholaſticum Iuriſperitum, à quo ſibi preces componantur*, &c. Qui in *Concilio Sardicenſi can.* 10. [vel 13.] *Scholaſticus de foro* dicitur, vbi prohibetur diues vel Scholaſticus è foro Epiſcopus fieri, niſi functus prius munere Lectoris Diaconi & Preſbyteri: eum Zonaras interpretatur τὸν περὶ λόγους σχολάζοντα: alius ad verbum σχολαστικὸν ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς. Ita qui à Patribus Africanis in *Concilio Carthaginenſi* (quod habitum A.D. 407. ſeu *Canone 97. Codicis Africani*:) *defenſores Scholaſtici* vocantur in actu vel munere defenſionis cauſarum, eos Interpres Græcus ἐκδίκους σχολαστικοὺς vertit: & Honorius Imperator *l. 38. infr. de Epiſcopis*, reſcribens ad illam ipſam Epiſcoporum poſtulationem, vno verbo *Aduocatos* vocat. Macharius quoque, *homilia* 15. Scholaſticum δικόλογον interpretatur ὅταν γένηται σχολαστικὸς ὅλων τῶν δικολόγων ἀρχάριος καὶ ἔσχατος, quo loco ἀρχάριος pro nouitio, Heſychio teſte. Videndus idem Macharius rurſùm *homiliâ 26. p. 352.* Hoc ſenſu & Agathias Scholaſticus dictus: de quo vide Suidam; nam & ipſe de ſe *lib.* 1. τυχ....ῦ τὰ Ρωμαίων νόμιμα καὶ αἱ τῶν δικαστηρίων ἀγῶνες: & *lib.* 3. ἐγ....ἥμην ἐν τῇ βασιλείῳ στοᾷ βιβλίδια πολλὰ δικῶν αὐόπλεια καὶ πραγμάτων ἐξ ἑωθινοῦ μέχρι καὶ εἰς ἥλιον κτ.....διαμελετῶ καὶ αἰτλιτ... In *Epigrammate* quoque ad *Silentiarum*.

——————————ἄλλη μ

εἴργουσι ῥαδινῆς τηλόθι δορκάδος.

Syneſius quoque *ad Domitianum Scholaſticũ* ſcribens *ep.* 155. eius munus ſatis inculcat, cùm ei defenſione cuiuſdam mulieris iniuriam paſſæ & pupilli ſimul iniungens, ὅρα τοίνυν inquit, ὅπως ἐπαμυνεῖς τῇ γυναικί. Id eſt. *Quamobrem vide vt mulierem defendas*: & *ep.* 156. τὰ δίκαια χρῄζει συμμάχων, καὶ γίνονται αὖ οἱ βοηθοῦντες αὐτοῖς εὐδαίμονες τοῖς ὀρθῶς ἔχουσι συμπονοῦντες, εἱλόμην δή σε τούτων πρόβολον γνώμῃ τε ἀμύνοντα καὶ τέχνῃ. Id eſt. *Iuſta deſiderant adiutores: & hi quidem qui his opitulantur, beati, vtpote qui rectè ſe habentibus collaborent. Quare delegi te horum defenſorem, & animo & arte patrocinaturum.* Idem quoque *fine ep.* 105. Scholaſticorum meminit loco alioquin ſatis obſcuro. χρὴ δὴ τοὺς σχολαστικοὺς εἰδέναι ταῦτα καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἐξαγγεῖλαι. Quo quidem loco id vult Syneſius, velle ſe detrectandi à ſe Epiſcopatus cauſas, quas eâ epiſtolâ enarrauerat, & ad Theophilum Epiſcopum Alexandrinum perferri, & ad Scholaſticos inquam, id eſt Aduocatos, Defenſores Eccleſiarum & Eccleſiaſticarum rerum, de quo Scholaſticorum genere dicam plenè ad *l. 38. inf. de Epiſcopis.* Eodem ſenſu Helpidium Scholaſticum accipio apud Leontium M. *de Spherâ*: Imò & apud Baſilium *ep.* 201. Extant & quatuor Theodoreti epiſtolæ ad *Scholaſticos* iſtos putà *ep.* 20. 21. 46 126. quarum priore omnium apertiſſimè deſcribit & inſinuat quænam horum profeſſio fuerit: τὴν ῥητορικὴν ἀσκῶν τέχνην ὅς τὸν δικανικὸν ἀσπαζόμενος βίον: ἵνα τοῖς δικαίας δεομένοις βοηθείας συνηγορῶσι: mox καὶ λόγων πεῖραν ῥητορικῶν καὶ τῶν νόμων ἐπιστήμης μεταλαχών, &c. Extant & compluri mæ Iſidori Peluſiotæ epiſtolæ.

¶ Concuſſio igitur Scholaſticorum ſeu Aduocatorum duplex hæc in Africa notatur *hac leg.* Primò (quod Officialibus, vt dixi, commune eſt,) quod ſibi & animalibus ſuis à prouincialibus miniſtrari ſine pretio poſtularent alimonias: idque non in ciuitatibus tantùm, ſed & in manſionibus: De quibus iam *ſuprà.* Quod quidem accipiendum videtur de Scholaſticis ſeu Aduocatis publicas cauſas tractantibus, veluti Ciuitatum, Templorum, Eccleſiarum, (de quibus poſtremis dixi ad *l. 38. infr. de Epiſcopis*: & *l. 46. inf. de Decurionibus*:) Nam & hîc iunguntur Officialibus: & quo alioquin obtentu, ſibi & animalibus ſuis annonas exigere potuiſſent? Et de manſionibus hîc agitur, & de animalibus, ac proinde de Scholaſticis ex vno loco ad alium pergentibus officij ergo. Certè ex *l. 189. inf. de Decurionibus* Aduocatis peregrinationis onus impactum: vbi vide quæ notaui.

Secunda concuſſio eſt, quod vltrà modum *honoraria* acciperent pro defenſione cauſarum ſingulorum, idque in Annonis & in ſumptibus; vbi *ſumptuum* appellatione pecunia propriè intelligenda videtur, vt apud Græcos ἀνάλωμα. Donatus ad *Terentij* illud, *hunc ſumamus idem. Non accipiamus*, inquit, *ſed impendamus & conſumamus: vndè & ſumptam dicimus pecuniam.* Idem ad Phormionis Actum 1. ſc. 1. *Nam & plagam, damnum, & ſumptum ſanguinem noſtrum dicimus*, qui anteà dixerat, *& res ſanguis noſter dicitur.* Ita & Spartianus, *Hadriano p.* 4. *Fœminas nonnullas ad ſuſtentandam vitam ſumptibus iuuit*: vbi rectè CL. Salmaſius interpretatus eſt pecuniam, non alimenta, vbi & hanc ipſam legem allegat: Eodémque trahit rectè *Paulini* illud in *vitâ Ambroſij*: *dando ſumptus, vel alia quæ erant neceſſaria.* Eodem ſenſu apud Senecam 2. *de benefic.* 10. *Ne hac quidem confitenti deeſſe ſibi* IN SVMTVM *ad neceſſarios vſus, cùm clàm ſuccurrendum iudicaſſet, puluino eius ignorantis ſacculum ſubiecit.* Eodem ſenſu *ſumptum diurnum* exercere, & quæſtum diurnum exercere, & pecuniam colligere ex mercedibus operæ diurnæ. Ergò id *hâc l.* Aduocatis vitio vertitur, quod Honorarij nomine *vltrà modum* & annonas & pecuniam à Clientibus exigerent, hiſque tantis commodis fulti interim vix auaritiam ſuam explere poſſent: cui rei intercedere iubet Imperator Iudices. ¶ Quarè non admittenda eſt Viri docti Merillij obſeruatio, *lib. 5. c.* 25. qui cenſet eo nomine Imperatorem *h. l.* Aduocatos perſtringere, quod acceptis honorariis à clientibus, nihilominùs annonas & ſumptus acciperent è fiſco; atque inde colligit, ad hæc vſque tempora permanſiſſe eum morem, quo Aduocatis qui gratis agebant, annonæ dabantur è fiſco. Neque enim (vt omittam alia) *hac l.* honoraria ab annonis & ſumptibus, ſeparantur: Verùm eo nomine perſtringuntur Aduocati, quod honorariis acceptis, id eſt, honorarij nomine, & annonas & ſumptus, id eſt, pecuniam acciperent *vltra modum* à clientibus. De Aduocatorum alioquin concuſſionibus dixi ſemel ad *l. 1. ſup. de poſtulando.* In eos eſt quoque prolixus exceſſus Am. Marcellini, *lib.* 30.

III. * Impp.

III. * Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Pompeiano" Proconſ. Africæ.

QVOTIENS Compulſor arguitur in deprædatione conuictus, non conſultâ Clementia Noſtra, pœnam ſubeat legibus conpetentem. Dat. Prid. Kal. Ian. Med. Stilichone & Auriliano" CONSS. [400.]

NOTÆ.

* *Lex 3. Cod. eod. tit.* Iungenda huic *lex 27. infr. de ſuſceptorib. & lex 18. inf. de annonâ & tributo.* Imò & *lex 2. infr. ad Leg. Iul. de ambitu: lex 166. infr. de Decurionib. lex 18. infr. de luſtrali collat.* Tandem & *lex 60. infr. de Decur.*

" *Pompeianus* Proconſul Africæ ſub Honorio. vid. *Proſopogr.*

" *H. Aureliano.*

IIII. * Impp. HONORIVS & Theodoſius AA. Euchario" Proconſ. Africæ.

VNIVERSA Conpulſorum genera ex Africanis prouinciis conſtituimus eſſe pellenda, his videlicet reſtitutis, quæ forſitan per temeritatem" ſuſtulerant. Dat. VI. Id. Aug. Rau. DD. NN. Honorio IX. & Theodoſio V. AA. CONSS. [412.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*

" *Euchario* huic P C. Africæ complures aliæ leges hoc anno inſcribuntur: vid. *Proſopogr.*

" Temeritas de deprædatione *hic*, & de vi omni, ſeu violentia, *l. 2. de ſuffrag.*

COMMENTARIVS.

DE COMPVLSORVM, id eſt, Exactorum, qui, expleto ſolutionis tempore, ad compellendos prouinciales exigendóſque mittebantur, quos Græci ἐκπράκτορας dixerunt, [(de quibus plenè ſemel agam ad *l. 34. infr. de annonâ & tributis*:) concuſſionibus, ſunt hæ duæ Honorij Imp. Conſtitutiones; quarum priore modus eorum cupiditati & concuſſioni ponitur: poſteriore verò cùm iam ampliùs teneri non poſſent, Compulſores omninò abolentur. Et quidem per Africam, non tantùm proconſularem, verùm etiam per alias prouincias Africanas: Quæ exactorum concuſſionibus maximè ſubiacuerunt (vtpotè à Sole, ſic vt dicam, ſeu Imperatore remotæ, interiecto æquore, de quo mox) Quæ cauſa quoque eſt, cur omnes *huius tituli* leges *ad Africam* pertineant.

¶ De duabus his *legibus* ordine videndum eſt. Ergo Honorius Imp. Compulſores in deprædatione conuictos puniri vult à Rectoribus prouinciarum inconſulto Principe, *lege 3. h. t.* Quæ pars eſt prolixioris conſtitutionis Honorianæ, vnà cum illis omnibus quas in *Notis* cumulaui, quæque proinde huic coaſſandæ veniunt, quæ emiſſa fuit ad Africanorum querelam & Legationem Mecilio Legato miſſo, vt oſtendit ex earum *legum* numero *lex 166. inf. de Decurionibus.* Inter cæteras porrò querelas aliquammultæ rem Tributariam reſpexêre, quâ Africani non vnâ ratione atterebantur: partim Suſceptorum & Tabulariorum fraudibus, quò pertinet *d. l. 27. inf. de Suſceptoribus*; partim immunitate Potentiorum, quò ſpectat *d. lex 28. inf. de annona & tributis*: & *d. lex 18. inf. de luſtrali collat.* quæ *leges* omnes huic, vti dixi, coniungendæ ſunt, & argumenti etiam ſimilitudine pariant. Tandem & Compulſorum deprædationibus, de quo eſt hæc *lex 3.* Ergo cùm compulſorum deprædationibus Afri vexarentur, & per Legatum de eo queſti apud Honorium fuiſſent, Honorius reſcripſit; deinceps ſuper compulſorum deprædationibus querelas ad ſe ampliùs non deferendas, verùm ilicò pœnæ eos à Rectorib. prouinciarum ſubiiciendos. Quod quidem & aliàs ſtatutum, vbi ilicò quem ſupplicio ſubiici publicè intereſſet: ſic vt hùc non malè aptari poſſet, quod aliàs in prærupta ſeditione & abrupto periculo dici ſolet; primò puniendum, deinde reſcribendum: ſæpè ſcilicet relationis morâ & reſcripti expectatione Iuſtitia eluditur: & verò hìc cummaximè eludi poterat, interiecti æquoris tractu, vt loquitur lex....... Idque comprobat exemplum Tripolitanorum apud Ammianum Marcellinum *lib.... p....* Hinc interim ad praxin colligimus, Rectoribus prouinciarum ſeu Iudicibus ordinariis iuriſdictionem competere etiam in eos, qui extra ordinem ex Comitatu Principis in prouincias mittuntur, peccantes.

¶ Et hæc quidem de priore *lege* & remedio aduerſus Compulſores: verùm quia nec quicquam hi reprimerentur, porróque prædas ſuas & concuſſiones peragerent, viſum Honorio eos penitùs ex Africâ ſubmouere, *hac l. vlt.* Quos tamen ſtetiſſe porrò docent *lex 187. inf. de Decurion.. lex 34. inf. de annona & tributis.* Certè vniuerſâ Præfecturâ prætorianâ Italiæ poſteà ſubmoti, *Nouella Maioriani* 4. At Anaſtaſij Imp. conſtitutione *l. vlt. C. de exact. tribut.* inductum, vt Compulſores non prouincialibus ipſis, verùm Iudicibus eorúmque officiis & canonicariis imminerent. Iuſtiniani tandem conſtitutione ſublati ſunt penitùs *Nouell. 128.* Quomodo & hìc ab Honorio pelli iubentur: Repetundarum tamen lege prius exercitâ, id eſt, reſtitutis priùs quæ ab ipſis ablata. Alioquin:

Quid enim ſaluis infamia nummis?
Et vbi victrix prouincia plorat?

NE QVID PVBLICÆ LÆTITIÆ NVNTII EX DESCRIBTIONE, VEL AB INVITIS, ACCIPIANT.

TITVLVS XI.

Titulus hic, velut boni ominis claudit Codicem *Iuſtin.* vbi ita plenior extat: *Publicæ lætitiæ, vel Conſulum nunciatores, vel inſinuatores Conſtitutionum, & aliarum ſacrarum vel Iudicialium literarum, ex deſcriptione vel ab inuitis ne quid accipiant immodicum.* Cæterùm rectè ſuperioribus duobus de *lucris Officiorum*, & de *concuſſionibus Aduocatorum ſiue apparitorum*: optimè cohæret, velut eodem pertinens.

PARATITLON.

PVBLICÆ LÆTITIÆ *Rubr. & l.* 2. fauſtorum nunciorum gaudia, *l.*3. putà victoriæ, *l.*2.3. *&* 4. ſtrages hoſtium, *d. l.* 3. Triumphi Principum, *d.l.*3. proſpera Principum, *l.*4. bella cùm deſinebant *l.* 4. compoſitæ pacis tranquillitas, *d.l.*4. Item cùm nouorum Conſulum nomina, *l.*2. ſeu anni exordia certis inchoanda Conſulibus eſſent, *l.*1. ſiue, conſulatus eſſent quos geſturi erant ipſi Principes, *l.* 3. honórque faſtis datus eſſet Regalium trabearum, *l.*4. ſiue Conſulatus aliis delatus à Principe fuiſſet, *d. l.*3. Ea per terrarum orbem, *d.l.*3. prouincialibus, *d.l.*3. *& l.vlt.h.t.* per prouincias, *l.*1. gratulationis ergo, *l.vlt.h.t*, nunciari ſolebant, *l.*1.2.4. perferebantur, *l.* 2. 3. efferebantur, *l.*4. intimabantur, *l.*3. diſſeminabantur, *d. l.*3. vniuerſo orbi inluceſcebant, *l.*1. *ſup. de Veteranis*, miſſis nuntiis, *Rubr.* ſeu Indicibus, *d.l.*4. quin & Edictis; *d.l.*1 *ſup. de Veteranis.* ¶ Sed & Sacri vultus inhiantibus quandoque populis inferebantur, *l.* 4. per quoſdam gerulos, *d.l.*4. Quod cum fiebat, ſoliti hi Nuntij, Indices, Geruli, gratulationis nomine, *l.vlt.* à prouincialibus, etiam tenuioribus *l.*1. pauperibus, *d.l.*1. inuitis, *Rubr. & l.vlt.* neceſſitate, *l.*1. ſportulas quaſdam, *l.*1. *&* 3. velut legitima munera, *l.*1. ſpecie conlationis, *d. l.*1. ex deſcriptione, *Rubr.* deſcriptione factâ pro capitatione aut iugatione, *d. l.*1. ex conlatione, *l.*2. ex indictione viritim diſſolutâ, *d. l.*2.3. ex adſcriptione, *l.*1. factâ per Rectorem prouinciæ, *l.*1.2.3.4. (vtpote ad quem Indictionum cura pertineret) exigere, *l.*2. *& vlt.* exprimere, *l.*1. poſtulare, *l.*2. accipere, *Rubr. & l.*4. Id quod Imperatorum conſtitutionibus ſæpè inhibitum: putà à Valente, *l.*1. à Valentiniano Sen. *l.*2.3. Theodoſio M. *l.*4. *&* 5. Ne ſcilicet tenuiores & pauperes adſcriptione factà quidquam ſportulæ nomine conferre tenerentur, *l.*1. *h.t.* ne ex miſeris pretium gaudiorum quæreretur, *l.*4. ſeueriſſimâ etiam pœnâ Rectoribus prouinciarum eorúmque Officiis impoſitâ, *d. l.*1.2.3.4. Et accipienti quoque infamiæ & fortunarum, *l.*4.

¶ Sponte ſanè, *l.*2. ſeu arbitratu ſuo, *d. l.*1. ex arbitrio ſuo, *l.*3. Honoratis tantùm, *l.*2.3. ſeu viris per prouincias emerito honore pollentibus, *d. l.* 1. Curialibus item *d. l.*1. qui in vrbibus ſuis eminentes erant, *l.*3. quantum mens cuiuſque tuliſſet, *d. l.* 3. *inf.* tribuere aliquid, *l.*1. ſeu largiri, *d. l.*1.3. offerre, *l.*2. dare, *d. l.*2. iidem Imperatores conceſſerunt.

---

1. Impp.* Valentinianus & VALENS AA. ad Eugrammitum."

CVM anni exordia certis inchoanda" Conſulibus" nuntiantur, à tenuioribus *ſportulæ*" ſpecie" conlationis neceſſitas ſeparetur, ne" ſcilicet deſcribtione factà pro capitatione" aut iugatione quicquam hiſdem" veluti legitimi muneris" exprimitur." ¶ Iubemus" tamen, vt Viri per prouincias emerito" iam honore pollentes, prætereà Curiales, (quos" his, gradus honore, & in conlationibus

bus honeſtate functionis, conuenit eſſe finitimos) arbitratu ſuo tribuant, quantum putauerint largiendum ¶ Porrò" tenuioribus ab hac ſorte iniurioſæ neceſſitatis alienis. Quod quidem interdicti ſeueritate fieri vetamus in poſterum, vt Rectores prouinciarum vicenis auri libris, porrò" officia quadragenis conſtituamus eſſe multanda, ſi quicquam pauperes hac" adſcribtione præbuerint, vel his extorqueri quicquam paſſi fuerint, aut æque quos contra vetitum feciſſe cognouerint, taciturnitate alicuius diſſimulationis aboleuerint. Dat. XVII. Kal. Ian. Conſtp." Diuo Iouiano & Varroniano CONSS.

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" *Eugrammimÿ* huius vel *Eugrammimi*, nulla alibi mentio mihi occurrit: Præfectum Prætorio fuiſſe quis colligat ex eo, quòd Rectorum prouinciarum *in eâ l.* mentio fit, qui vtique ſub diſpoſitione Præfecti Prætorio erant.
" De hoc ipſo igitur *l.2.3 4.inf.*
" *Conſules* annum inchoare, *aperire* dicti.
...... quæ ad *l.vn.ſup.de oblat.votor.* Pacatus Panegyr. *conſul creatus habiturus eſt nomen annus.* Salnianus *lib. 6. Qui annis nomina tribuunt & à quibus anni ipſi exordium ſumunt.* Sidonius ad *Anthemium* COS. *Annum pande nouum Conſul.* Caſſiodorus 2.*var.1. Felix à Conſule ſumat annus auſpicium*; vide & elegantem Caſſiodori formulam *lib 6.var.1.* Plura non addo.
" *Sportularum* harum mentio quoque *l.3.inf.* ſic & ſportulas vocabant, quas noui Magiſtratus veluti Conſules amicis mittebant, de quibus *l.1.inf.de expenſis ludor. Legitimum munus* mox vocantur.
" Id eſt pro modo poſſeſſionum, vide *Gloſſ Theod.*
" Nunciis: qui tamen *ſuprà* non nominantur.
" *Legitimum* munus hic & *l.3.inf.* munus ſportula *ſuprà* & *d.l.3.*
" *ж. exprimatur*, niſi hunc locum integrum ita emendemus: *nec liceat ab hiſdem, &c. exprimi.*
" *Indulgentes tamen*, vel, Non *inhibemus tamen.*
" Honorati, *l.2.3.in f.h.tit.* de quibus dixi ſemel ad *l.1.ſup.de off.iud.ciuil.*
" Porrò, id eſt deinceps.
" Fortè *horum.*
" Non eſt hæc vox, quod cenſebat nonnemo, inducenda.
" Hinc apparet hanc legem, *Valentem* Authorem habere.

II. *Idem AA. Prouincialibus" ſalutem dicunt.

SI quando Victoriæ", ſi quando lætitiæ publicæ nuntiantur"; vel nouorum Conſulum" nomina perferuntur, conlationi nullus locus, nulla ſit licentia: nihil quiſquam exigat, nihil audeat poſtulare. ¶ Si quis verò Honoratorum" ſponte quid offerre voluerit, id tantùm rectè dandum iudicamus. ¶ Cæterùm quidquid expoſtulatum, quidquid fuerit indictum, Rector quidem prouinciæ eius in qua res ita geſta erit, duplum quod indixerit, quòd...... coëgerit, ex ſuo fiſci viribus pendet: Officium autem quadrupli ſummam pro eadem neceſſitate perſoluet.. Dat.3.Id.Ian.Med.". Valentiniano & Valente AA.CONSS.[365.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod.Iuſt.*
" Quibus?
" Vide & *inf.l.3.& 4.*
" De his Victoriarum *Nuntiationibus* vide & Idacianos faſtos, A.379.380.
" De hoc ipſo agitur *l.1.ſup.& l.3.4.inf.*
" Vide & *l.1.ſup.& l.3.infr.* Hâc *honoratorum* appellatione hic Curiales comprehendi videntur: arg. *l.1.ſup.& l.3. inf.*
" *Valentinianum* huius *leg.* Auctorem eſſe hinc apparet.

III. *Imppp. VALENTINIANVS, Valens & Gratianus AAA. ad Mamertinum PF.P."

SI quando fauſtorum nuntiorum gaudia Prouincialibus intimantur", quotienſcunque quid per terrarum Orbem diſſeminatur, ſeu militum inluſtres Victorias", ſeu ſtrages hoſtium", aut noſtri Triumphi perferuntur, vel hi quos geremus, aut deferimus Conſulatus, nulli" publicâ diſtributione & arbitrio Iudicis munera, quæ vocant *ſportulas*", deputentur. ¶ Ceterum ſi quis Iudicum vim decretorum noſtrorum violauerit, eius rei quæ viritim diſtributa fuerit & coacta, duplicem pœnam ſubibit, aut" Officium quoque" ei paruerit, in quatuor partibus multa exaggerata conſtringat. ¶ Honorati" vero & Vrbibus ſuis eminentes" ex arbitrio ſuo, quantum mens tulerit, largiantur. Miſſa" à PP ō. die Id. Febr. Med. Valentiniano NB.P. & Victore CV. CONSS.[369]

NOTÆ.

* Abeſt hæc quoque *lex* à *Cod. Iuſt.*

" *Mamertinus* ſub Valentiniano Imp. PP. Italiæ, Illyrici Africæ, quod Ammianus Marcellinus diſertè ſcribit *libr.* 16. *p.* 339. De vrbe Româ teſtis *lex* 1. *ſup. de Equ dign. lex* 2. 4. *inf. de annonis ciuicis*: de Italia, lex 1. *inf. quibus equorum vſus*: *l.* 9. *infr. de annon. & tribut.* de ſuburbicariis regionibus *d. l.* 9. *de annon. & trib.* de Africâ. *l.* 1. *ſup. de milit. veſte*: *& l.* 4. *infr. de ſuſceptoribus.* Mihi tamen non fit veroſimile, hoc Anno eum Præfectum Prætorio fuiſſe: Itaque malim, *ad Probum PP.*

" Id eſt ſignificantur. v. *Gloſſ.*

" *ꝝ. Victoria*, vide & *l.* 2. *ſup. & l.* 4. *h. t.*

" Vide & *l.* 1. *ſup.*

" Veluti Alemannorum, cum quibus res fuit hoc tempore Valentiniano in Galliis: vide *librum* Ammiani Marcellini 28.

" Nuncia.

" *ꝝ At officium quod*: vel *quoque quod.*

" Vide & *l.* 1. 2. *ſup.*

" *Eminentes* in vrbibus ſuis, id eſt Curiales, vt *l.* 1. *ſup.*

" Notanda hæc ſubſcriptio: quæ indicat, acceptam antea à Præfecto P. conſtitutionem, *ab* eo hoc die ex vrbe Mediolanenſi (vbi Præfectus P. erat) miſſam per prouincias. Ita ſcilicet ſolitæ mitti, emitti Principum conſtitutiones & Edicta à Præfectis Prætorio. Quare non eſt viri docti emendatio admittenda, qui voculam, *à*, expungebat.

COMMENTARIVS.

PRIVS quàm Legum iſtarum Interpretationem adgredior, ſternenda hîc ſunt loca ſeu teſtimonia quædam exterorum Scriptorum in hoc ipſo argumento de Indicibus, ſeu de *Nunciis publicæ lætitiæ* ſeu *Euangelij*, eorúmque lucris, de quibus eſt hic *Titulus.* Spartiani primùm locus prodeat, *initio vitæ* Adriani: *Traiano*, inquit, *à Nerua adoptato, ad Gratulationem exercitus miſſus, in Germaniam ſuperiorem tranſlatus eſt*: *Ex qua feſtinans ad Traianum, vt primus nuntiaret exceſſum Neruæ, à Seruiano ſacris rino diu detentus, fractóque cõſultò vehiculo tardatus, peditus iter faciens, eiuſdem Seruiani beneficiarium anteuenit.* Duo quoque loca inſignia de his occurrunt apud Libanium. Prior eſt in *orat. pro Ariſtophane Antiochiæ habita ad Iulianum Imp.* A.D. 361. *p.* 213. ὁ δὲ, ὢν ἤδη στρατιώτης, σώματι μὲν ἀπείρῳ τοιούτων πόνων, διῆλθεν ἐφ' ἵππων πολλάκις τὴν οἰκουμένην ἐν τοῖς ἐπείγουσι τῶν καιρῶν εἰσφερόμενος τάχος, καὶ οὐδὲν ὧν ἦν ἀνάγκη θᾶττον μαθεῖν, βραδύτερον διὰ τὴν τοῦ διαμέλλοντος Κωνστάντιος ἤκουσε πλὴν εἴ που συνετρίβη κατὰ πεσών: ὃ καὶ αὐτὸ τοῦ σπεύδειν σημεῖον. ἐπαινούμενος δὲ τῶν πόνων τὰ προτεινόμενα κέρδη διεωθεῖτο: καὶ οὐκ ἔστιν ὅστις ἐπιδείξει τοῦτον οὐκ ἐπιμελητὴν ὁρίων, οὐκ ἄγγελον ὑπάτων, οὐ νίκης μηνυτήν, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων ὑπηρετηκότα οὐδὲν, ὃ τὰς μὲν πόλεις ἀπώλλυεν: τοὺς δὲ δοκοῦντας διακονεῖν μετ' ἁμαξῶν χρυσοῦ ἀγουσῶν ἔπεμπον. Id eſt, *Hic verò cùm iam Miles eſſet, corpore quidem eiuſmodi laboribus inexperto, emenſus ſæpè eſt equis totum orbem, temporum neceſſitate vrgente quàm velociſſimè, neque eorum quæ citò addiſci neceſſe erat, quidquam ſerius propter cunctationem Conſtantius audiuit: niſi fortè contritus eſſet concidendo, quod & ipſum feſtinantis indicium eſt. Quin collaudatus ob labores, propoſitos quæſtus ſpreuit: Neque quiſquam eſt qui probare poſſit, eum aut limitum Curioſum aut Conſulum nuntium, aut victoriæ Indicem, aut tale aliquod aliud miniſterium obiiſſe, quod ciuitates quidem profligabat. Eos verò qui miniſtrare videbantur cum vehiculis auro onuſtis dimittebat.* Alter locus eſt *in Epitaphio Iuliani*, *p.* 305. vbi de Legum ſeu Edictorum nunciis agens ait, καὶ τούτους οἱ κομίζοντες τοὺς νόμους, καὶ πολλὰ ἕτερα γράμματα, τὰ μὲν οὐ χείρω, τὰ δὲ καὶ βελτίω, τοσοῦτο ἀπεῖχον τοῦ μισθὸν ἐπὶ τούτοις αἰτεῖν, ὥσθ' ἐκείνων διδόντων οὐ προσίετο· τοσοῦτος ἐπῆν κίνδυνος τοῖς οὐ καλῶς λήμμασι καὶ ἦν δῆλον ὡς εἰληφότι λαθεῖν οὐκ ἔσται καὶ δοῦναι δίκην ἀνάγκη. οὕτως ἀγαθοῦ βασιλέως οὐ κατεχώννυτο δόξα τῇ τῶν ὑπηρετούντων κακίᾳ. id eſt, *Cæterùm qui leges has perferebant & multa alia* [Principis] *Edicta, quædam verò nihilo inferiora, nonnulla etiam meliora, tantum abſtinuerunt à mercede pro his petenda, vt vltrò etiam dantes non admitterent: adeò, periculum imminebat inhoneſtè quid accipienti, perſpicuumque erat non poſſe fieri vt is qui accepiſſet lateret pœnamque dare neceſſe erat: ſic boni Imperatoris gloria non dedecorabatur miniſtrantium malitiâ.* Qui quidem poſtremus Libanij locus pertinet nominatim, ad Nuncios quatumcunque ſacrarum literarum, ὑπὲρ τῶν ἐμφανιζομένων θείων ῥημάτων ἢ νικικῶν προστάξεων, de quibus eſt *lex* 2. *Cod. Iuſt. Publicæ lætitiæ vel Conſulum nunciatores, vel inſinuatores conſtitutionum & aliarum ſacrarum litterarum ex deſcriptione, vel ab inuitis ne quid accipiant immodicum*: & *lex* 26. §. 2. *Cod. de Epiſcopali audientia.* Eſt & tertius hic de iiſdem Nunciis Libanij locus, *epiſt. ad Richomerem*, incipit τῆς ἡμέρας. ἡ ἐπὶ ταῖς σαῖς εὐπραξίαις ἡδονή. σὺ μὲν γὰρ ἐργαζόμενος ἔχαιρες καὶ κρύπτων τὰ πεδία τοῖς ἀπὸ τῶν ἐναντίων νεκροῖς. ὑμεῖς δὲ παρ' ἀγγέλων ἀκούοντες τὰς νίκας, ἔχαιρον δὲ οὐ μόνος ἀλλὰ μεθ' ὅλης τῆς πόλεως, &c. Eſt & de his Themiſtii locus *orat.* 13. ἕνεκα ἧκον οἱ ἄγγελοι προαγγέλλοντες τὴν πανήγυριν. Porrò *Euangelij* vox hâc in re propria, quâ vſus iam olim Cicero *ad Atticum.* Quare (quod Contius rectè monuit) potuit hic *Titulus* vno verbo inſcribi περὶ εὐαγγελίων. Ad hos publicæ lætitiæ ſeu Euangelij nuncios & Apoſtolos reſpicit *Euangelij* vox, quæque de eo prædicantur in ſacra Scriptura quamplurima: & quidem frequentiſſimè apud D. Paulum Apoſtolum qui ſæpè oſtendit (& quidem in Præfationibus Epiſtolarum ſuarum) quanto excellat Euangelium Saluatoris noſtri, mundanis: nempe, Euangelium iſtud ſeu publicæ lætitiæ nuncium & Apoſtolatum, non ab homine ſeu Imperatore orbis, ſcilicet Romani, proficiſci, verùm à Deo: non ſubitanei caſus alicuius nuncium eſſe, ſed diu multúmque expectatum: non de regno mundano, vel filio Imperatoris nato, ſed de regno Dei filióque Dei exhibito: eóque conſecrato poſt mortem non vano figmento, ſed conſecrato per reſurrectionem eius: non ad nudam gratulationem, ſed ad obſequium fidei; non vni ciuitati aut genti proprium, verùm toti Orbi communem: denique nuncium ſalutis, Indulgentiæ debitorum, muneris & gratiæ & pacis, & quidem pauperibus etiamque mortuis: vnde & cum additamento εὐαγγέλιον vocatur τῆς βασιλείας, addita interdũ voce τοῦ θεοῦ; Matth. 4. 23. 9. 75. 24. 14. Marc. 1. 14. εὐαγγέλιον εἰρήνης Epheſ. 2. 17. 6. 15. Act. 10. 36. Addere lubet quæ de hac voce Chryſoſtomus *homilia* 1. in Matthæum: εὐαγγέλιον δὲ αὐτὴν τὴν πραγματείαν εἰκότως ἐκάλεσε· καὶ γὰρ κολάσεως ἀναίρεσιν καὶ ἁμαρτημάτων λύσιν καὶ δικαιοσύνην καὶ ἁγιασμὸν καὶ ἀπολύτρωσιν, καὶ υἱοθεσίαν καὶ κληρονομίαν τῶν οὐρανῶν καὶ συγγένειαν πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ πᾶσιν ἦλθεν ἀπαγγέλλων

τοῖς

τοῖς ἐχθροῖς, τοῖς ἀγνώμοσι τοῖς ἐν σκότῳ καθημένοις τί ποτ᾽ ἂν ἴσον τῶν διαγγελίων λύτων γένοιτ᾽ ἄν, &c.

¶ Nunc de his tribus *Legibus* ipſis videndum eſt quæ omnes abſunt è *Cod. Inſt.* Hæ verò Valentem & Valentinianum Sen. Auctores habent. Et prima quidem, Valentem, duæ ſequentes Valentinianum: qui ad eundem finem conſpirant; Quæ cauſa eſt, cur harum *legum* interpretatione coniunctim defungamur. Conſtant eæ tribus partibus; Prohibitione ipſa, Limitatione, & Pœnæ ſanctione. 1. Nempe publicæ lætitiæ nuncios *Sportulas*, ſeu munera legitima, EVANGELIA, quæcumque à Prouincialibus inuitis exigere vetant, adſcriptione factâ, quod fieri ſolitum: ſic vt pro modo capitationis, ſeu iugationis, id eſt, poſſeſſionum, adſcriptio & collatio fieret; & Rectore Prouinciarum viritim hanc adſcriptionem fermè faciente, in prouinciarum damna, Valeſius tuetur Marcellini lectionem *lib.16. extremo, p.133.* De quo fuit etiam *ſuprà* Libanij locus *orat. pro Ariſtophane*, ibi, ὃ τὰς μὲν πόλεις ἀπώλλυεν. Nempè malum iſtud frequenter ſub Imperatoribus inualuit: ſub Conſtantio, de quo eſt & hic Am. Marcellini locus *d. lib. 16. p.93.* Tunc & EDICTIS *propoſitis arroganter ſatis multa mentiebatur*, &c. & *Laureatas literas ad prouinciarum damna mittebat*, &c. At ſub Iuliano ceſſauit, ſi Libanio credimus loco ſuperiùs allegato, ſaltem apud nonnullos. Quare ſubinde malum hoc repreſſum: Quæ omninò *concuſſionis* ſpecies erat. Quâ cauſâ etiam hic *Titulus* immediatè poſt Titulum *de lucris Officiorum* proximè cohæret titulo *de Concuſſionibus Aduocatorum, ſiue Apparitorum.* At enim (quæ limitatio his *legibus* proponitur) ſpontè his aliquid donari permiſſum. Idque à duobus tantùm hominum generibus, id eſt *ab Honoratis* (qui ſatis deſcribuntur *l.1.* emerito ſcilicet honore per prouincias pollentes, & de quibus plenè ſemel dixi ad *l.1. ſup. de off. omnium Iudicum*) & à Curialibus (qui honoratis gradu in prouinciis finitimi erant:) Non ergo à tenuioribus & pauperibus. ¶ Publicæ autem lætitiæ ſpecies de quibus ad *l.4.5.* his *tribus legibus*, duæ memorantur: & adhuc Valentis *lege*, vnica tantùm, nempè Conſulum creatorum nuncius, de quâ agitur quoque *l.2.3. & 4.* Dequo eſt etiam prior ille Libanij locus τὰ ἄγγελον, inquit, ὑπάτων: Quò etiam reſpexit Auſonius in *Gratiarum actione*: *ad feſtiuitatem, quæ nuncium de Conſulibus creatis ſecuta: celebrant quidem ſolemnes iſtos dies omnes vbique vrbes*, &c.

Neque tantum ipſius Imperatoris Conſulatus publicâ lætitiâ excipiebatur, verùm & aliorum ſeu priuatorum, quod vt ſatis indicant indefinita verba Valentis *l.1.* Valentiniani *l.2.* & Libanij locus prior, ita diſertè id Valentinianus exprimit *l.3.* Symmachus de ſuo Conſulatu *lib. 2. ep. 62.* *Agens in rebus mihi apportauit ſacras literas ſpei & deſiderio congruentes*, *quibus cognoſcerem clarè* IN AVRES PVBLICAS *deſignationem Conſulatus mei debere* PROFERRI [perferri *l.2.3. ſup.*]

¶ Illud notandum, Valentis *legem* latam, appetente proximo nono Conſulatu, ſedecim diebus ante, putà XVII. Kal. Ianuarias: Nempe vt ita concuſſioni quæ à nunciis propediem exerceri poterat, in tempore occurreret, modúmque huic rei qui ſeruaretur ſtatueret: quod verba *legis* apertè ingerunt ſcilicet poſt 16. dies A. 365. Conſulatum auſpicaturus erat Valens cum Valentiniano fratre. De quo Ammianus Marcellinus *lib.26. p.339.* his verbis: *Valentinianus Mediolanum*: CONSTANTINOPOLIM [vbi data hæc *lex 1.*] *Valens diſceſſit*, &c. *Agentes igitur in memoratis vrbibus Principes ſumpſerunt primitùs trabeas* CONSVLARES, &c. Atenim Valentiniani *leges* duæ, ſiue datæ, ſiue miſſæ, poſt cœptum iam nonum Conſulatum *3. Id. Ian.* & *die Id. Februar.* ſiue quia de concuſſionibus nunciorum Conſulatus fortè querelæ recentiſſimè ad eum perlatæ fuiſſent: ſiue quia de nunciis Victoriarum & triumphorum, quorum Libanius quoque ſuperiore loco meminit νίκαις μὲν πάντα in iis quoque agitur, quas ſcilicet hâc tempeſtate nullo certo die Valentinianus de Alemannis in Gallia obtinuit: de quo videndus Ammianus Marcellinus *lib.28.*

¶ In *Pœnâ* (quæ tertia harum *legum* pars eſt) huic concuſſioni ponenda variant Valens & Valentinianus: Nempe Valens *l.1.* Rectores prouinciæ qui adſcriptionem hanc fecerint, (nam hi adſcriptiones faciebant ſeu indictiones collationum) vel hanc exactionem ſimulauerint, viginti libris auri multari iubet: Officiales eorum, quadraginta. At Valentinianus *l.2. & 3.* dupli pœnam eius ſcilicet quod viritim diſtribuerint, imponit: Officialibus eorum, quadrupli. Nullam verò pœnam poſitam ipſis Nunciis exigentibus, vel accipientibus, *his tribus legibus*; iſtud eſt quod miror. Atenim Theodoſius M. in hanc quoque partem cauit, *l. 4. infr.* Quam ideò, & quia plenior ea eſſet, ſolam Tribonianus retinuit, inque *Codicem* ſuum retulit.

IV. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & THEODOSIVS AAA. Floro PF. P."

QVidquid noſtrorum vmquam nuntiari ceperit" proſperorum" bella" ſi deſinent, ſi oriuntur Victoriæ, faſtis" ſi honor datus fuerit Regalium" trabearum", compoſitæ" pacis ſi erit efferenda tranquillitas, ſacros" vultus inhiantibus ſi forte populis inferemus", hæc ſine pretio" nuntiari excipíque ſancimus. Gerulum" iubemus eſſe caſtiſſimum", Indices" eſſe prohibemus; Iudices ſtatuimus eſſe ſollicitos, *Ne* turpi CONludio *quæratur ex miſeris" pretium gaudiorum.* Quod ſi id ſacrilega fuerit diſſimulatione violatum, & accipientem" pudoris fortunarúmque manebit excidium, & cogentem" par pœna multabit, & Officium triginta librarum auri vexatione quatiatur". Dat. IV. Non. Feb. Conſtantinop. Merobaude II. & Saturnino CONSS. [383.]

NOTÆ.

* *Lex vn. Cod. Iuſt. hoc titulo.* Videtur hanc *legem* ſuam indicare Theodoſius M. *lege prox.*
″ *Florus* hic PP. fuit ſub Theodoſio M. A. 380. 381. 382. 383. vide *Proſopogr.* Fuiſſe autem mihi videtur PP. Illyrici, vbi Mœſia prouincia: cuius mentio fit *l. 96. inf. de Decurionib.* quæ huic Floro PP. inſcribitur A. 383.
″ *Cœpit*: Cod. Iuſt.
″ *Proſpera* Imperatoris ſuntnè hæc tria? pax, victoriæ, & Conſulatus Imperatorum.
″ *Vt bella*, Cod. Iuſt quo nihil opus erat: nam hoc elegantius ἀσυνδέτως.
″ *Deſinunt*, Cod. Iuſt.
″ Hinc Cod. Iuſt. rectè emendauit Cuiacius, vbi erat, *ſi oriuntur victoria faſtes, ſi horror*, &c. Alciatus quoque perperàm *factus honor*, reponebat, qui in *libro Faſtorum* refertur.
″ Id eſt Imperatoriarum.
″ Vide Comment.
″ *Compoſitauè*, Cod. Iuſt.
″ Id eſt Imperatorias: de quibus mox. Martialis, *lib. 8. ep. 24.*

Qui fingit SACROS *auro vel marmore* VVLTVS
Non facit ille Deos, qui rogat, ille facit.

″ *Inferimus*, Cod. Iuſt.
″ *Immodico pretio*, ita Tribonianus, propter *l. 2. illius tituli.* de quo mox.
″ *Gerulus*, vide & *l. 29. 31. infr. de appellat.*
″ *Caſtitas*, & *Caſtum*, de abſtinentiâ omni à præda etiam & rapinis. Varro Andabatis: *Nec manus viſco tenaci tinxerat viri caſta.* Auctor ſubditus *Notitia Imperij, cap. 4. Si prouincias* CASTI *& integritatis cupidi moderentur*: vide plura in *Gloſſ.*
″ *Indices* hîc rectè: non Iudices, vt nonnulli. Libanius in *loco citato ad l. ſuper* [illegible].
″ *Nummarij* ſunt lucri auidi, nummorúmque exactores Sueton. *Domitian. cap. 8. Nummarios Iudices cum ſuo quemque iudicio notauit.* Hieronymus *ad Oceanum.* Volo *in nummarios inuehi ſacerdotes.* Hinc in *Gloſſis*: *Numaria cupiditas*, ἀπληστία φιλαργύρια, vbi neſcio an *Nummaria*, abſolutè ponatur pro cupiditate: quod voluit Salm. in... p. 321. an verò *nummaria cupiditas* iunctim.
″ *Miſeros* vocat, prouinciales pauperes & tenuiores, vt vocantur *l. 1. ſup.* iam ſatis aliunde attritos.
″ *In add.* Cod. Iuſt. malè.
″ Iudicem ſcilicet; quanquam fortè hîc reponat quis *conniuentem*, quod non adeò puto; nam hoc illi reſpondere videtur, quod repetit *l. vlt.* ab inuitis prouincialibus.
″ *Quatietur*, Cod. Iuſt.

V. * Imppp. Valentinianus, THEODOSIVS & Arcadius AAA. Habe″ Tatiane K. N. B.″

LEGEM † noſtram, quâ nihil ab inuitis Prouincialibus gratulationis″ nomine exigendum eſſe decreuimus, volumus cuſtodiri. Dat. IIII. Kal. Maij, Med. Timaſio & Promoto CONSS. [389.]

INTERPRETATIO. *Quando gaudia publica nuntiantur, nihil inuitis Prouincialibus gratulationis nomine exigatur.*

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
″ De hâc Inſcriptione in *Prolegomenis*, vide Cuiacium 1. *obſ. 15. in fin.*
″ *Tatianus* hic PP. Orientis fuit ſub Theodoſio M. vide *Proſopogr.*
† An intelligit *legem 4. ſup?* Non puto.
″ De hâc *Gratulationis* voce dicam mox.

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. duæ conſtitutiones ſequuntur, eandem in ſententiam: quarum poſtrema priorem aliquam tantùm confirmat. Occaſionem verò his duabus *legibus* præbuit alia atque alia cauſa, vtpote ſexennij interuallo inter ſe diſtantes.

¶ Ac vt de priore dicam, quæ elegantiſſima eſt, quámque vnam Tribonianus ex hoc *titulo* retinuit, duo ei cauſam præbuiſſe videntur. I. *Gothorum* in Romaniam ſui traditionem, quam Idacius *Chronico* & Marcellinus ſuperiori conſulatui adſcribunt, ac nominatim Idacius in *Faſtis* adſcribit diei *V. Non. Octobr.* anni ſuperioris. 2. Arcadius qui in Imperium adſcitus à Theodoſio paulò antè his ipſis coss. A. D. 383. XVII. Kal. Febr. 16. Ianuarij, vt disertè teſtatur Socrates *lib. 5. c. 10.* Sozomenus *lib. 7. c. 12.* & Idacius *Conſularibus*, adde & Idacium *chronico*, & Marcellinum & Proſperum: cuius procuidubio tùm imagines inhiantibus populis illatæ.

Poſterior *lex* lata videtur occaſione Victoriæ de *Maximo Tyranno*: qui ſanè ſuperiore Anno 388. à Theodoſio M. deuictus fuit 6. Kal. Sept. teſte Socrate *lib. 5. c. 14.* de quo pleniùs ad *l. 6. inf. de infirmand. his quæ ſub Tyrannis.* ¶ Quicquid horum ſit, de ipſa horum Theodoſij M. conſtitutionum ſententia videamus: quarum ſanè prior vt dixi, elegantiſſimo ſtilo conſcripta eſt, qui verè Theodoſij ſeculo congruit: quo etiam Ammianus Marcellinus, Symmachus, & Ambroſius eriguntur, & quorum pleraque iam *in Notis* illuſtrauimus.

¶ Primo loco in eâ notandæ veniunt publicæ lætitiæ ſpecies, & occaſiones, & quidem ſex numero: putà, ob Proſperorum nuntium, ob belli alicuius finem, ob victoriam, ob pacem: quæ quatuor interpretatione vel illuſtratione non egent. De victoriarum ſeu ἐπινικίων nunciis, iuxta *legem 2. 3. 4.* eſt quoque Chryſoſtomi locus *homiliâ 20. in Math.* Symmachi, *lib. 10. ep. 61.* anno poſt hanc *legem* proximo 384.

Sequuntur duæ ſingulares ſpecies: Quarum prior, quæ in aliis quoque *legibus* occurrit, eſt, *faſtis ſi honor datus fuerit Regalium Trabearum.* Vbi *faſtis* dati Conſules *d. l. 4. ſup.* dicuntur, quod Conſulum

ſulum nomina Faſtis Conſularibus adderentur, déque eorum nomine anni in Faſtis notarentur. Res vulgata: In veteri quoque lapide,

Ter vice qui ſacra diſcinxit Iurgia Iudex
Conſul & æterno decorauit nomine FASTVS.

Vbi *decorauit*, reſpondet illis *d. leg.4. ſupr. Faſtis ſi honor datus fuerit.* Lactantius *lib.6. Qui ad gerendos Magiſtratus vita ſua operam conuertunt, vt* FASTOS *ſignent, & Annis imponant nomen.* Claudianus in Conſulatu Olybrij & Probini *verſ. vlt.*

Longáque perpetui ducent in ſæcula FASTI.

In 4. Conſul. Honorij.

——————*Inter cunabula Conſul*
Proueheris, ſignans poſito modò nomine FASTOS,
Donatúrque Tibi qui Te produxerat Annus.

Sidonius *lib.1. ep.9.* Kalendæ Ianuariæ, quæ Auguſti Conſulis mox futuri repetendum FASTIS nomen operiebantur. Idem Sidonius *Carmine 2.* ad Anthemium *Coſ. 11.*

Annum pande nouum Conſul vetus, ac ſine faſtu
Scribere his FASTIS

Caſſiodorus *2. var.1. Admonet nos conſuetudo ſolemnis dare* FASTIS *nomen ornatum proprium.* Vnde & *Faſti dari* dicebantur, cum nouorum Conſulum nomina publicè nunciarentur: Sidonius *lib.8. ep.6. Itaque vt primùm breui peractâ nec breuis ſportula, datique* FASTI, *acclamatum eſt ab omni Galliæ cœtu, primoribus Aduocatorum, vt feſtinitate prauenias horas antelucanas, quæ diem ſecundum ſilentio præſtolarentur, congruâ meritorum faſcium laude honeſtarent.* Neque enim cum viro docto putem ibi *faſtos* dici tabulas eburneas, Conſulum nomine inſcriptas, ſeu diptychas, de quibus *lege 1. inf. de expenſ. ludor.* ſed potius nominatim Faſtorum ſeu Conſulum: *dare*, pro edere, quod ſanè ſequentia indicant, de acclamatione: ſtatim ſcilicet vt data editaque Conſulum nomina, acclamatio ſecuta. Ita enim *hâc l. faſtis honor* DATVS dicitur *Regalium trabearum.* In genere verò de eo quod de Conſulum nomine Annus deſignaretur, infinita teſtimonia occurrunt: vide vel Senecam *3. de ira 13.* Pacatum *Panegyrico:* Apuleium *Apol.2.* Claudianum *non vno loco:* Caſſiodorum *6. var.1. 9. var.29.* Iuſtinianum *Nouell.105.*

¶ Sequuntur illa *Regalium Trabearum. Trabea* ſcilicet veſtis Conſularis fuit, ſeu παράσημον Conſulum quod aliunde iam notiſſimum. Sidonius *prædicto loco: Conſul Aſterius anni ſui fores votiuum* TRABEATVS *aperuerat.* Ammianus Marcellinus *loco ad ſuper. leges laudato: Agentes igitur in memoratis vrbibus Principes ſumpſerunt primitus* TRABEAS *Conſulares.* Vide Auſonium, Claudianum; vbi de Eutropio Eunucho Coſ.

——————TRABEATA *per vrbes*
Oſtentatur anus, titulúmque effeminat anni.

Idem *in 4. Coſ. Honorij*, agens de Conſulibus, qui ab aratro antiquitus ſumpti:

——*Collecta Conſule meſſes*
Et ſulcata diu TRABEATO *rura colono.*

Et rurſum:

—— ——*Semper venère Triumphi*
Cum TRABEIS.

Idem in conſulatu Olybrij & Probini:

Iam parat auratas TRABEAS ——

Et in 3. Conſulatu Honorij:

Succedant Armis TRABEÆ ——

Et in 4. Conſulatu Honorij:

Iam TRABEAM *Bellona gerit* ——

vide & Caſſiodorum *2. var.1. & 9. var.23.* Trabeæ Conſularis Schema referunt Nummi horum temporum. Trabeata quies, *l. vlt. infr. de petitionib.* vbi plura dixi.

¶ Poſtrema ſingularis lætitiæ occaſio, *d. l.4 ſup.* his verbis exprimitur: *Sacros vultus inhiantibus ſi fortè populis inſeremus.* Quanquam & illa aliarum acceſſio: veluti poſt victoriam, & Tyranno ſuperato, vel cum Imperium ſumerent: vt omittam quæ de more proponendi Principum imagines in Circo, ab aliis iam notata; per Gerulos ſubindè deſtinatæ à Principibus imagines in prouincias, quæ à Prouincialibus magno applauſu, *inhiantibus populis* (vt hæc *lex* loquitur) excipiebantur. Zoſimus de Conſtantino M. ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ τῆς εἰκόνος αὐτοῦ δειχθείσης κατὰ τὸ σύνηθες; de Maxentio per Carthaginem & Africam, τοὺς τὴν εἰκόνα τοῦ αὐτοῦ περιοίσοντας ἔπεμπεν. Huius moris multa mentio, vt vetuſtiora omittam ſuperiore ſæculo apud Capitolinum *in vit. Gordianorum p.156. Peractiſque rebus in caſtris Gordianorum litera & VVLTVS ſunt propoſiti.* Hoc ſeculo non vna mentio; Libanius *epiſtola 841.* ad Seuerinum de Theodoſio M. cuius hæ ſunt *Leges.* σοὶ δὲ χρήματα μὲν ὀλίγα, πολλαὶ δὲ εὐφημίαι πανταχοῦ, καὶ τὸ μᾶλλον ἑτέρων πιστεύεσθαι παρὰ τοῦ τῷ πρέποντι κοσμοῦντος τὴν βασιλείαν, ὃν οἱ ποιήσαντες θεοὶ τοῦ Τυράννου κρείττονα καὶ δεῦρ' ἀγάγοιεν. ἡδὺ μὲν ἡμῖν θέαμα, καὶ αἱ εἰκόνες, οὐδὲν δὲ οἷον τὸ αὐτὸν τε ἔχειν καὶ φωνῆς ἐκείνης ἀκούειν, καὶ κάλλους μὲν ψυχῆς ἐγγύθεν ἀπολαύειν, κάλλος δὲ ὁρᾶν σώματος διὰ τῆς πόλεως ἀστράπτον, id eſt, *Tibi verò pecunia quidem pauca, multa verò vbique fauſtæ acclamationes, maiórque præ aliis tibi fides ab eo qui moribus Imperium ornat: quem vtinam Dij, qui eum Tyranno ſuperiorem fecère, huc adducant.* IMAGINES *quidem iucundo nobis ſunt ſpectaculo, nihil verò tale eſt quàm & ipſum habere, & vocem illam audire, & animæ pulchritudine comminus frui, pulchritudinem autem corporis videre per vrbem micantem.*

Extat quoque ſub Honorij nomine *epiſtola* ad Arcadium *relata 404. n.80.* à Baronio; vbi *imaginem muliebrem* (Eudoxiæ ſcilicet) *nouo exemplo per prouincias circumlatam* ait & exprobrat. Apud Chryſoſt. non vno loco. Primus λόγῳ ζ. in *Paulum Apoſtolum tomo 8. Sauil. p.57.* ὅταν οἱ τὰ σημεῖα βαστάζοντες τὰ βασιλικὰ, σάλπιγγος προ αὐτῶν ἠχούσης, καὶ πολλῶν στρατιωτῶν προηγουμένων εἰς τὰς πόλεις εἰσίωσιν ἅπας ὁ δῆμος συντρέχειν εἴωθε. ὥστε καὶ τῆς ἠχῆς ἀκοῦσαι, καὶ τὸ σημεῖον ἰδεῖν ὑφ' ὑψηλῷ φερόμενον καὶ τοῦ βαστάζοντος τὴν ἀνδρείαν: Ait Chryſoſtomus, Gerulis imaginem Imperatorum in vrbes inferentibus tubicinem præceſſiſſe, multóſque præterea milites & vniuerſum populum concurriſſe viſendæ imaginis ſtudio, quæ ferebatur in ſublimi, & vt loqueretur Tertullianus, *in ſuggeſtu*, & vt Geruli fortitudinem viderent. Vnde apparet, graues admodum fuiſſe has Imagines. Imò idem Chryſoſtomus *ibid.* Gerulos ipſos mundè veſtitos auróque ornatos fuiſſe ait: οἱ μὲν οὖν παρὰ τῆς ἔξωθεν ταύτης ἠξιωμένοι τῆς τιμῆς (vt ſcilicet Geruli ſint Imaginum) ἱμάτια περίκεινται καὶ περιαύχενιον κόσμον χρυσοῦν, καὶ πάντοθέν εἰσι λαμπροί. Formam harum Imaginum depingit idem Chryſoſtomus *t.6 Sauilian. p.725.* οὐχ ὁρᾶτε καὶ ἐπὶ τῶν εἰκόνων τοῦτο τῶν βασιλικῶν, ὅτι ἄνωθεν κεῖται ἡ εἰκὼν καὶ τὸν βασιλέα ἔχει ἐγγεγραμμένον, κάτω δὲ ἐν τῇ χοίνικι ἐπιγέγραπται τοῦ βασιλέως τὰ τρόπαια, ἡ νίκη τὰ κατορθώματα; οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν γραφῶν ἐστιν ἰδεῖν, γέγραπται μὲν ἡ εἰκὼν ὁ βασιλεὺς ἄνωθεν. κάτωθεν δὲ ἐπιγέγραπται ἡ νίκη, τὰ τρόπαια, τὰ κατορθώματα πάντα. Eſt & de hoc more aliter hic eiuſdem Chryſoſtomi locus εἰς τίμιον σταυρόν......βασιλέως ἀπόντος εἰκὼν βασιλικὴ πληροῖ χώραν βασιλέως καὶ προσκυνοῦσι ἄρχοντες καὶ ἱερὰν νουμηνίαν ἐπιτελοῦνται, καὶ ὑπαντῶσι δῆμοι καὶ προσκυνοῦσι οὐ πρὸς τὰς εἰκόνας βλέποντες, ἀλλὰ πρὸς τὸν χαρακτῆρα βασιλέως. Ait Chryſoſtomus in occurſum iuiſſe populum his Imaginibus

(quod

(quod reſpondet illis *inhiantibus populis*) adoratas à Magiſtratibus & à populo : de qua in commune Imaginum Imperatorum adoratione dicam ad *l. vlt. infr. de Imaginib. Imperialibus* : Nicæna Synodus 2. Regum Laurata Græcorum vulgus apud CSP. vocat *Imperiale ſignum*. Et paulo poſt : *Lauratis & Iconibus quæ mittuntur ad Ciuitates, vel Regiones, obuij adeunt populi cum cereis & incenſis, non cerâ perfuſam tabulam, ſed Imperatorem honorantes*, (quem locum quidam malè tanquam ex Optato citant : quia Balduinus eum ad Optatum Mileuianum laudauerat.) Vbi vides obuios populos Imaginibus his cum cereis & incenſis occurriſſe: Gregorius Dialogus *ep. ad Leonem Iſaurum* : διὰ τοῦτο καὶ τὰ λαυράτα τοῦ κατεπιδέξαντο, καθὼς πρέπει βασιλεῦσι βασιλέας τιμᾶν. Damaſcenus *Orat. 3. pro Imaginib.* βασιλεῦσι φθαρτοῖς πολλάκις καὶ ἀσεβέσι καὶ ἁμαρτωλοῖς καὶ τοῖς ὑπ' αὐτῶν χειροτ.....ἄρχουσι καὶ τοῖς τούτων λαβράτοις προσκυνοῦσιν ἄνθρωποι. Ex his interim apparet, ſequiore ſeculo has Imagines *Labratas* dictas. Quare & Baſilicorum Ecloga *lib. 56. t. 17. c. 65.* hunc *huius leg.* locum ita reddit : εἴτε λαβράτα καταγγέλλουσιν. Præter ſuperiora loca, de Labratis, eſt & iſtud *Chronici Alex.* Puſæo & Ioanne Coſs. ἐβασίλευσεν Ανθήμιος καὶ εἰσῆλθεν εἰς Ῥώμην καὶ εἰσῆλθον τὰ λάβρατα αὐτοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει διὰ φιρμίνου ἐπάρχου τῆς πόλεως.

❡ Huius verò nominis triplex hactenus origo redditur. 1. Alij tanquam *Laureatas* dictas volunt. 2. Alij vt Gloſſæ Nomicæ, κατὰ συγκοπὴν quaſi *Laboratas* affabrè, λάβρατον ἐκ τοῦ λαβόρατον καὶ κατὰ συγκοπὴν λάβρατον τουτ' ἔστιν ὁ εἰσγαρμένος καὶ χ.....όρος. 3. Alij à *Labris*, quod adoratione exciperentur, quæ adoratio fiebat apud Antiquos religioſo cultu, manu ad labra admota : (de quo adorationis genere dixi quoque ad *Libanium*.) Sanè in *Gloſſis. Laboratum* φίλημα vel ἀσπαστικὸν βασιλέως dicitur. Ergo pariter *Labratum*, Imaginem Principis dictum volunt; quia ſic, labrato inquam, adoratæ Imagines Principum. Mox & *Labratum* dictum de quouis ſimulacro & effigie. Sic enim Pediaſimus περὶ γεωδαισίας ἐν ταῖς τῶν χωραφίων ἀρχαῖς εἰώθαμεν πίνακας ὀξείας ἢ πέτρας, ἢ λάβρατα πηθέναι ὡς ὅρια. Etſi ego hanc litem meam non facio, mihi tamen magis probatur noua hæc ſententia : Nempe *labrata* ideò dicta, quia ſacri hi vultus, vt hîc ſignatè dicuntur, & *l. vlt. infr. de excuſ. accuſ.* & *l. vn. infr. ſi quis ſolidi circulum* : ſeu ſacrum os, *l. 6. de indulg. crim.* ſeu *Labra* iis exprimerentur. Quomodo & quæ exprimebantur pectore tenus thoracides & στηθαῖα dicta : de quib. thoracidibus clypeis & στηθαίαις iam alij obſeruarunt. Sanè *Vultus* vox hâc in re vſurpata. Capitolinus *Maximo & Balbino* : *Vbique terrarum vultus iam rectus aderat* : Vopiſcus, *Probi Imperatoris noſtri & conſecrandam* VVLTIBVS *& ornandam templis, & celebrandum ludis Circenſibus iudicarunt*. v *ſup.* alterum Capitolini locum *in v. Gordianorum, p. 156.* Nazarius *Panegyrico* : *Aboleri hic* VVLTVS *non poteſt, vniuerſorum Pectoribus infixus eſt, nec commendatione ceræ aut pigmentorum fucis retinet*. Ambroſius *6. Hexamer. c 9. Principum capita, & ducti* VVLTVS *de ære adorantur*. Hos vultus inter inſignia quoque Magiſtratuum nonnullorum exhibet *Notitia Imperij* in haſtili, putà Præfectorum Prætorio, Proconſulum, Comitum quorundam, Vicariorum, Conſularium, Correctorum Præſidum. Quæ quidem Imperatorum Imagines procedentibus illis præferebantur. Ita quoque Iulianus iam Cæſar Conſtantij Imaginem præferre iuſſus in Galliis, ſolitúſque, vt ipſe teſtatur *orat. ad S.P.Q. Ath. p. 510. 511.* Sic tamen vt in ſolius Præfecti Prætorio haſtili parte inferiore *Tubicen* exprimatur, quod Chryſoſtomi locus ſuperior explicare videatur. Sed & Caſſiodorus *6. var.* in formula Conſularitatis 20. *Vultus quia etiam regnantium geniata obſequij pompa præmittit, vt non ſolùm ſummi Iudicis ſed etiam Dominorum reuerentiâ cumulatus oneris : & mox de Principum imagine metuendus*. Cæterùm *Labra* pro *Vultu* vſurpata videntur ſequiore illo æuo. Grammatici ſanè recentes inter *labium* & *labrum* diſtinguunt : fœminis labia, *labrum* maſculis tribuunt. Sic & *roſtrum* de hominis vultu dictum; quomodo & hodie Hiſpanis *Roſtro* pro vultu & facie, ſic & nobis diuinare liceat in vocabulo mediæ vetuſtatis Græcæ, in qua ipſi Græculi diſſensêre : *Nomici* inquam *Gloſſarij*, & *alterius* qui Philoxeno tribuitur, Auctor. Eædem & φέροι dictæ antequam *Labratarum* vſus inoleuiſſet ſub Theodoſio Iun. Iſidorus Peluſiota *lib. 1. ep. 337.* μεχρὶ νῦν αὐτῶν βασιλέων εἰκόνες τοῦδε φέροι προσαγορεύονται. Qui ridere volet, videat *ibi* Iſidorum ab his φόροις forum Appij deducentis.

❡ In *d. lege 4.* Interpretationem quoque deſiderant illa, gratulationis nomine? Nempe id ſignificant propriè, publicam lætitiam & applauſum ob gratum nuncium & εὐφημίας : Eodem prorſus ſenſu quo Spartianus eo loco, quem hîc quoque repetere iuuat, & in quo Interpretes hactenus laborant: *Traiano à Neruâ adoptato, ad gratulationem exercitus miſſus in Germaniam ſuperiorem tranſlatus eſt : qua feſtinans ad Traianum vt primus nunciaret exceſſum Neruæ*, &c. *Ad gratulationem exercitus miſſus*, id eſt, ad gratum nuncium exercitus perferendum, & εὐφημίας plauſúmque prouincialium : Sic & tertio loco M. Antonius in oratione apud Vulcatium Gallicanum *in Auidio Caſſio, Habetis igitur P.C. pro gratulatione victoriæ generum meum conſulem, Pompeianum dico*. Sic Nazarius *panegyrico, c. 33. Hæ victoriarum gratulationes : nec minus vberes fructus reliquarum virtutum fuerunt*.

❡ Quod ipſammet Theodoſij M. ſententiam attinet; ſeuerior adhuc in *tribus* Theodoſius M. *his legibus* fuit hâc parte, quàm Valentinianus & Valens *ſuperioribus legibus*. Primùm in eo, quod ſine vllâ exceptione ſportularum harum vſui gratulationis nomine omnibus interdicit, non exceptis Honoratis & Curialibus vt in ſuperioribus *legibus*. Secundò quoad pœnam : nempe Accipienti pudoris & fortunarum excidium, id eſt, infamiam & bonorum proſcriptionem minatur : cùm nullam videam *accipienti* comminatos Valentem & Valentinianum. Tertiò, quod maiorem adhuc quàm illi pœnam Iudici comminetur conniuenti, nempe bonorum pariter proſcriptionis & infamiæ : Officio verò eius 30. librarum auri, cùm alias pœnas & mitiores quidem Valens & Valentinianus *illis legibus* impoſuerint.

❡ Neque illud tandem omittendum, Theodoſium *l. 4.* nonniſi de Conſulatu Imperatorio agere: Vnde putem, morem nunciandi Conſulatus priuatis delati tùm exoleuiſſe, cùm anteà aliter obtineret, vt exertè docuit *lex 3. ſup.* vel certè de Conſulatu priuato non dubitatum quin' gratulationum nomine quid exigi non poſſet : dubitatum tantum de Conſulatu Imperatoris. ❡ Illud ſanè his *legibus* conuenit cum ſuperioribus, quod *cogi* quemquam vetet, ſeu ab inuitis tantum prouincialibus exigi.

DE DONATIONIBVS.

TITVLVS XII.

VIII. Cod. Ivst. LIV. Ad hunc *Titulum* alluſiſſe videtur ipſemet Theodoſius Iun. *Nouella de Theodoſiani Cod. auctoritate.* Hinc verò incipit: *Secundum* huius libri membrum ſeu argumentum, de *Donationibus*, quò pertinent quoque tituli ſequentes, *de reuocandis donationibus, & de ingratis liberis; & de iis quæ adminiſtrantibus vel officium publicum gerentibus diſtracta ſunt, vel donata:* Addantur ad hanc materiam ſex inſuper alij *Tituli*, putà *tit. de inoffic. donationib. de quibus eſt*, & *l. 9. de infirm h. q ſub Tyr. & l. 6. de inoffic. teſtam l. vn ſi certum pet. de Suffragiis: tit. de ſponſalibus, & ante nuptias donationib. tit. de collat. donatar. vel reten. poſſ. tit. de petitionib. & vltrò datis; tit. ſi petitionis ſocius ſine hærede ceſſerit.*

PARATITLON.

DONATIO *Rubr. & l. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. & 9. h. tit.* ſeu liberalitas, *l. 8.* Alia eſt directa, *l. 1.* Alia mortis cauſâ inſtituta, *d. l. 1.* Alia conditionibus faciendi, aut non faciendi, ſuſpenſa, *d. l. 1.* Alia ex aliquo notato tempore promiſſa, *d. l. 1.* Alia, animo dantium accipientiúmve ſententiis, quantum ius ſinit (id eſt, dummodo non in fraudem legum fiat) cognominata, (id eſt contractus alicuius nomine velata, *d. l. 1.*) Alia denique fit retento vſufructu, *l. 8.* & 9.

¶ Regulæ autem, ſeu conditiones certæ in donationibus ſeruandæ ſunt, vt pondere aliquo deferantur, vt loquitur *Nouella 1. Theodoſij*, ſeu vt firmæ eſſe poſſint. Nam primò ſpectandum, num ea perſona ſit cui donari poſſit. Nam in adminiſtratione aliquâ vel officio poſitis, adminiſtrationis, vel officij ratione nil donari potuit, *d. tit. de iis quæ adminiſtr. infr. tit. 15.* Secundò, cauſa donationis ſpectanda: Hinc donata quoque pro ſuffragio honoris alicuius repeti non potuerunt, quia inhoneſtè data, *l. 1. ſi certum. pet. de ſuffrag.* Tertiò, Num ſpontè facta donatio? Hinc per potentiam extorta infirmatur, *l. 9. de contrah. empt.* contrà, hinc & ſub tyranno facta valet, *l. 9. de infirm: h. q. ſub Tyr.* Quartò, Res num donari poſſit? Litigioſa enim res donari non poteſt, *l. vn. de litigioſis.* Quintò, *conditiones* tandem pactionéſque ſecundum leges tantùm interpoſitæ valent, *d. l. 1.* Sextò, Scriptura in his requiſita, *d. l. 1.* ſeu inſtrumentum, *l. 3. &* 8. Septimò, Traditio corporalis aut mancipatio interuenire debet, neque nuda voluntas ſufficit ad excludendam vim & irruptionem ſi res mobilis ſit; ſi immobilis vacuanda poſſeſſio, *d. l. 1. 4. 5. in fin. 6. & 7.* Inter extraneos ſcilicet; nam hac parte exceptæ fuerunt donationes inter liberos & parentes, *d. l. 4. 5. & 7.* in his enim nuda voluntas ſufficit, *d. l. 4.* Cæterùm hac parte olim retentio vſusfructus, habita eſt pro traditione; Quod à Theodoſio Iun. abrogatum, *l. 8.* reſtitutum mox ab eodem, *l. 9.* Octauò, Palàm, non occultè vel per imperitos aut priuatim facienda eſt ſcriptura & traditio, ſed ſcientibus plurimis & aduocatâ vicinitate, arbitrióque adhibitis, *d. l. 1.* Nonò, Acta ſeu Geſta in donationibus requiruntur, ſeu inſinuari donationes oportet: de qua donationum inſinuatione ſunt *lex* 1. 3. 5. 6. & 8. *h. tit. l. 1. & 3. vlt. de ſponſal. l. 9. de infirm. his quæ ſub Tyr.* de hac verò hæc notentur: 1. In quibuſcumque Donationibus inſinuationem requiri, ex *l. 1. h. tit.* apud Acta, & quidem apud Iudicem ordinarium vel Magiſtratus Municipales inſinuationem fieri oportebat, *d. l. 1. in fin. d. l. 3. 5. 6. 8. h. t. l. 1. 3. vlt. ſupr. de ſponſal. & l. 19. infr. de infirm. h. q. ſub Tyr.* & quidem apud Iudices locorum vbi donator domicilium habet, & poſſeſſiones donandæ conſtitutæ ſunt, *d. l. 3.* Exceptis tantùm hâc poſtrema parte donationibus inter liberos & parentes (nam in quocunque ſolo inter hos, donationes fieri poſſunt, *d. l. 4. in fin.*) At poſtea omnibus conceſſum, acta ſuper rebus etiam alibi collocatis facere, *d. l. 8 in fin.* ſiuè ante, ſiuè poſt traditionem, inſinuationem fieri poſſe, *d. l. 8. in fin.* non inter minores, *l 3. vlt. ſupr. de ſponſalib.* nullo perſonarum diſcrimine, ſeu inter omnes perſonas, *dictis leg. h. t.*

& l.1. ſup. de ſponſalib. 2. etiam inter liberos & parentes, *l.5. h. tit.* 3. nullo ſummæ diſcrimine, *dd. leg.* 4. cuiuſlibet rei, *l.4. h. tit.* 5. in ſponſalitia donatione variè ius conſtitutum, *l.1.3. vlt. de ſponſalib.* 6. Rationes huius Inſinuationis faciendæ, *l.5. h. tit. & l.....de ſponſal.* ¶ De forma donationis in Emancipatum minorem, infantem, eſt peculiaris *lex* 2. ¶ Tandem obſeruandum, eodem iure vti Donatarium, quo donatorem, *l. vn. de quinquenn. præſcript.*

¶ FORMÆ & SOLEMNIA *octo numero, quæ* CONSTANTINVS *M. ad perficiendam rite donationem præſtituit.*

1. * Imp. CONSTANTINVS A. ad Maximum P. V."

DONATIO ſiue directa" ſit, ſiue mortis causâ inſtituta", ſiue condicionibus" faciendi ac" non faciendi ſuſpenſa, ſiue ex aliquo notato" tempore permiſſa", ſiue animo" dantium accipientiúmve ſententiis, quantum" ius ſinit cognominata, ſub hâc fieri debet obſeruatione, vt quas leges indulgent actiones", condiciones, pactionéſque contineat: hiiſque penitus cognitis, vel recipiantur, ſi conplacitæ" ſunt: vel reiciantur, ſi ſunt moleſtæ": Ita vt minorum * defenſores, ſi per eos donationum condicio neglecta eſt, rei amiſſæ periculum præſtent. ¶ In conſcribendis autem donationibus, *nomen* donatoris, *ius*" ac *rem* notari oportet; Neque id occultè, aut" per imperitos, aut priuatim; Sed vt" tabulæ", aut quodcunque aliud materiæ" tempus dabit, vel ab ipſo", vel ab eo quem ſors miniſtrauerit", ſcientibus plurimis, perſcribatur"; ¶ Et" corporalis traditio ſubſequatur ad excludendam vim adque inruptionem", aduocata vicinitate, omnibúſque" arbitris adhibitis, quorum poſtea fide probabitur, donatam rem, ſi eſt mobilis, ex voluntate traditam donatoris: vel ſi inmobilis, abſceſſu donantis nouo domino patefactam", Factis etiam adnectendis, quæ aput Iudicem vel Magiſtratus" conficienda ſunt. Dat. III. Non Feb. Romæ, Sabino" & Rufino CONSS. [316.]

INTERPRETATIO. *Donatio aut directa eſt, aut mortis cauſa conſcribitur.* ¶ *Directa" donatio eſt, vbi in præſenti res donata traditur.* ¶ *Mortis" cauſa donatio eſt, vbi donator dum ad" viuit rem quam donat ſibi reſeruat, ſcribens,* Si prius mortuus fuero quam tu, res mea ad te perueniat, *vt poſtea ad illum cui donat, non ad heredes donatoris res donata perueniat. Quod ſi prius moriatur cui res mortis cauſa donata eſt, res in iure permaneat donatoris.* ¶ *Eſt & alia donatio, vbi donator obligat" illum cui donat, vt aliquid faciat aut non faciat, id eſt, ſi aliquid iubeat fieri, quod impoſſibile iudicetur, aut quod honeſtati contrarium videatur; aut ſi id ordinet fieri, quod honeſtum eſt, & poſſet impleri: quia tunc infirmatur" donatio, quando condiciones honeſtatis" poſſibilis impletæ non fuerint: Nam ſi inhoneſtæ & impoſſibiles condiciones ponantur, remotis" condicionibus firma donatio eſt.* ¶ *Eſt" item & alia, in qua ſibi donator certum tempus poſſeſſionis reſeruat.* ¶ *Quæ" tamen omnes donationes ſuperius cōprehenſæ, ſi modum exceſſerint lege conſcriptum, vnde poſſint certæ perſonæ de immodica" donatione proponere, hoc eſt ſi quartam ſibi facultatis ſuæ donator non reſeruauerit, non valebunt.* ¶ *Sed" præterea illa donatio contra legem eſt, ſi quis rem in lite poſitam quæ repetitur, aut" recto ordine donet, aut condicionem contra bonos mores, hoc eſt, cauſam cuiuſlibet criminis, donator in donatione conſcribet.* ¶ *Minoribus" vero ſi quid fuerit per donationem à quocunque oblatum ſiue conlatum, Tutores vel Curatores eorum debent ſtudere, ne quid firmitati" donationis deſit. Quod ſi eorum negligentia donatio ad effectum perducta non fuerit, ad eorum diſpendium pertinebit, ita vt quicquid minores de donatione perdiderint, Curatores vel Tutores illis de propria facultate reſtituant.* ¶ *In conſcribendis autem donationibus hic ordo ſeruandus eſt, vt donatio nomen prius contineat donatoris, vel" illius cui donatur: deinde res quæ donatur, ſiue in agris, ſiue in mancipiis, ſiue in quibuſlibet rebus atque corporibus; nominatim in" donatione conſcribendæ ſunt, non occultè, ſed publicè, non priuatim vel ſecrete, ſed aut in tabulis, aut in chartis, aut vbicunque legatur facta donatio. Quam tamen donationem, ſi literas nouit donator, ipſe ſubſcribat: ſi vero ignorat, præſentibus plurimis eligat, qui pro ipſo ſubſcribat: & hanc ipſam donationem geſtorum ſolemnitas & corporalis traditio ſubſequatur, ita vt ſi mobilia donantur, præſentibus plurimis tradantur. Si vero ager vel domus donatur, quod moueri non poteſt, vt inde donator abſcedat, & nouo domino pateat res donata, ſi tamen ſibi de his rebus vſumfructum donator non reſeruauerit. Geſta vero donationum aut apud Iudicem, aut apud Curiam" allegandæ ſunt.*

NOTÆ.

* *Lex Donatio* 25 *Cod. Iuſt. eod. tit.* hinc deſumpta eſt. Iungenda autem huic, *lex* 1. *ſup. de pactis*: & *lex* 1. *ſup. de adminiſtr. & periculo tutor.* quæ ex *hâc leg.* deſumptæ ſunt.

" *Maximo* huic P. V. non aliæ leges his COSS. inſcribuntur, & ſanè Auctor *Notitiæ veteris Præfectorum Vrbis*, non Maximum, ſed Vectium Rufinum hoc tempore Præfectum Vrbis fuiſſe indicat; cui etiam hoc ipſo anno inſcribitur *lex* 1.

lex 1. ſup. de longi temp. præſcript.
" *Directa* donatio *h. l.* ſimplex, *l. 12. Cod. de donat. ante nupt.* pura, vera & abſoluta, *l. 56. ff. de donat. int. vir. l. 35. §. 1. ff. de mortis cauſa don.* vbi in præſenti res donata traditur: Interpres ad *h. l.*
" *Conditione*, Cod. Iuſt.
" Pro, *aut*: quomodo habet Cod. Iuſt. & Interpres quoque.
" *Ex tempore notato*, id eſt, præſtituto, quomodò Interpres quoque explicat: ibi, *Eſt item & alia, in quâ ſibi donator certum tempus poſſeſſionis reſeruat*: de quo mox.
" *ꝶ. promiſſa*, vt *Cod. Iuſt.*
" *Donatio* cognominata animo dantium accipientiumuè ſententiis, *h. l.* quid? de eo mox.
" *Actiones*, quid hic ſint? mox explanabo.
* *Lex 1. ſup. de pactis*, hinc contracta videtur: certè huic *legi* ea iungenda eſt, & huius ſententiæ congruit.
" *Complacita*, id eſt, quæ placere poſſunt, & ſic tolerabiles, probabiles, quibus *moleſta* mox opponuntur: ſic & Symmacho *lib. 1. ep.* 9. declamatio complacita: *ep. 46.* oratio complacita: Item homo complacitus, *lib. 2. ep. 72.* Complacitum apud eundem non *vno loco*.
" *Moleſta*, id eſt, graues, & onerosæ.
* Hæc reſecata à *leg. 25. Cod. eod. tit.* Sed coniecta in *legem 21. Cod. de adminiſtr. tutorum.* Repetita etiam *hoc ipſo Cod. in l. 2. de adminiſtr. tutorum.*
" Hoc Interpres non explicat.
" *Aut per Imperitos*: abſunt hæc à *Cod. Iuſt.*
" *Aut tabula*: Cod Iuſt.
" *ꝶ. Tabula*, vt *Cod Iuſt.*
" *Genus*: add. *Cod. Iuſt.*
" Donatore.
" *Miniſtrauit, perſcribatur.* ita *Cod. Iuſt.* reſecatis cæteris, vſque ad, *Actis etiam.*
" *Scientibus plurimis.* Abſunt à *Cod. Iuſt.*
" Sequens ſententia receiſa à *Cod. Iuſt.* vſque ad, *Actis etiam.*
" An *irreptionem*? Non: *Irruptio* propriè de vi in re immobili, cui opponitur mox *abſceſſus* donantis: *vis*, in re mobili.
" *Plurimis*, vt Interpres.
" Vacuatam.
" Municipales: vide *legem* 3. 4. 5. 6 *inf.*
" *Vbi hus leges expoſtulent*: additum à Tribon de quo mox.
" *ꝶ. Seuero & Rufino*, id eſt A. 323. quo ſanè Conſulatu ad menſem Septembrem vſque Maximum P. V. fuiſſe colligitur ex *veteri Notitia Præfectorum Vrbis.* Et verò ita habet hic expreſsè *Cod. Iuſt. Seuero & Rufino Coſſ.* Quia & eo anno 323. extat *lex 2. ſup. de liberali cauſa*, quæ huic Maximo P. V. inſcribitur. Quare hîc πρωθύστερον admiſſum, ab *huius Codicis* Conditoribus.
* *Interpretatio* hæc ſingularis eſt, & multa habet præter textum.
" *Directæ* donationis definitionem nota.
" *Aduiuit.* v. Gloſſ. *Theod.*
" *Mortis cauſa donationem* rectè deſcribit.
" Ergo Obligatio contrahitur ex huiuſmodi donatione: & ſic contractus quoque quidem eſt, quia negotium aliquid ei immixtum eſt, *l. 35. §. ergo. ff. de mort. cauſ. donat.*
" Id eſt donatio donatario non acquiritur.
" *Honeſtatis poſſibilis*, id eſt honeſtæ, & poſſibiles.
" Conditio impoſſibilis & inhoneſta non vitiat, ſed vitiatur.
" Interpres his verbis deſcribit & explicat illa, *ſiue ex aliquo notato tempore promiſſa.*
" Interpres hæc de ſuo peculio addit: neque enim illorum, *ſine animo, &c.* hic ſenſus eſt.
" De inofficioſis donationibus, hæc de ſuo Interpres; de quibus *ſup. lib. 2.*
" De *Litigioſa* rei donatione, hîc de ſuo Interpres.
" *ꝶ. haud.*
" Addatur hîc altera Interpretatio ad *d. l. 2. ſup. de adminiſtr. tutorum.*
" *Vel*, pro *&*, huius æui ſtylo.
" *ꝶ. nominatim donationes.*
" Hoc de ſuo peculio addit Interpres, ex *l. vlt. infr.*
" Immò Magiſtratus: ſed ex æui ſui vſu loquitur Interpres.

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. quinque ordine Conſtitutiones de Donationibus ſequuntur, ex quibus apparet, quod *Primo* hîc loco in anteceſſum notandum eſt, quanto ſtudio Princeps hic, quà profuſis, quà fraudulentis, quà extortis donationibus occurſum, fibulámque adeò modúmque impoſitum his voluerit. Ad hunc quippè triplicem finem, (quod *ſecundum*) collineant omnes eius *leges*. Fraudulentis, inquam, donationibus, ſiue in fraudem *legum*, ſiue in fraudem creditorum. ¶ Vbi etiam notandum *Tertiò*, Tres Conſtitutiones Præfectis Vrbis inſcribi, pariter vt inſcribitur Conſtantis *lex 6. infr. h. t.* Hîc ſcilicet de donationibus Romæ ius dixiſſe videtur: ac nominatim de inofficioſis donationibus, aliâve qua ex cauſâ reuocandis: quæ cauſa quoque eſt, cur Præfecto Vrbis inſcribatur *lex vn. ſup. de inoff. donat.* & *l. 3. 4. inf. de reuoc. donat.*

¶ Ad eos igitur, quos dixi, fines collineant tot illa, quæ Conſtantinus M. de OBSERVANTIA, vt ipſemet loquitur, ſeu de FORMA donationum *h. l.* conſtituit: quam Cuiacius rectè cæterarum Principem, & veluti Arcem totius *Tituli* rectè vocauit. Vbi *primò* notandum, hanc *legem* ad omnes donationes pertinere: cuiuſmodi quinque genera enumerantur, quo nomine quoque hæc *lex* ſingularis eſt; Directa ſcilicet Mortis cauſâ, conditionalis, in diem, velata denique alterius contractus nomine. De quatuor prioribus, liquida res eſt quidnam eæ ſint.

Quod poſtremam attinet, dicitur ea, *Donatio cognominata animo dantium accipientiumuè ſententiis*, vt Theodorus rectè interpretatus eſt, donatio velata alterius contractus titulo: veluti ſi venditio donationis cauſa, aut conductio imaginaria fiat: vt in ſp. *l. 46. ff. locati*: *l. 66. ff. de iure dot. l. 3. Cod. de contrah. empt. l. 23. Cod. mandati.* Scilicet contractus non tam nomine, quàm animo contrahentium æſtimantur, *l. 15. §. Papinianus, ff. locati*: vt cæteroquin plus valet quod agitur quàm quod ſimulatè concipitur, *tit. Cod. plus valere*: Cuius *lex* 3. potiſſimùm videnda eſt. Hunc verò locum non intellexit Interpres *verſ. Quæ tamen omnes.* Et addit tamen Conſtantinus *h l.* (quod quintum hîc) taxationem *quantum ius ſinit*; velatos ſcilicet ſeu ſimulatos contractus non impugnat lex, niſi in fraudem legum fiant, vt putà in fraudem *legis Cinciæ*: de quo *l. 4. infr.* Hunc verò quoque locum non percepit Interpres *d. verſ. quæ tamen omnes*: & *verſ.*

ſed prætereà.

Nunc de ipſamet Conſtitutione. In his igitur omnibus donationibus Conſtantinus M. complures cautelas ſeu obſeruationes præſtituit, certiſque adeo frænis eas cohiberi voluit, ne alioquin in irritum eæ deducerentur: Quod & olim fecerat lex *Cincia*, de qua ad *l.4. inf.*

¶ Prima cautio ſeu Obſeruatio (vt loquitur) hæc eſt, *verſ. ſub hac*: vt nihil legibus aduerſum donationes contineant, & vt ipſemet loquitur, *vt quas leges indulgent actiones, conditiones, pactionéſue contineant*, vel vt id effertur *l.1. ſup. de pactis*, (quæ ex *eadem lege* deſumpta, *huic* coaſſanda venit;) *vt cum legibus conſentiant*. De quo ad eam *l.1. Actiones* hîc interpretatur Theodorus πράξεις, id eſt, actus, vt ita, inhoneſti actus his verbis prohibeantur, quomodo etiam Interpretem accepiſſe, exempla ab eo allata oſtendunt. De actibus verò legitimis accepit Cuiacius: cui accedendum non eſt, quia hîc dicitur *quas leges indulgent actiones*: atquin actus legitimos non INDVLGENT leges, ſed præſcribunt. Eſt qui tria hæc ita diſtinguat: *actiones*, de faciendo aliquo: *conditiones*, de dando: *pactiones*, de vtroque & de aliis inſuper, veluti de modo & die, &c. verùm hîc *actiones* ſunt propriè accipiendæ, pro iure agendi: quod ſcilicet competit & deſcendit non tantùm ex conditionibus & pactionibus additis donationi, verùm ex ipſo iure.

Secunda cautio eſt, *verſ. his cognitis*: vt donationes vel recipiantur à donatario volente (neque enim donatio non Acceptata valet, quod notum, & Acceptatio eſt de eſſentia Donationis,) vel reſpuantur. Nempe eam vel recipere integrum eſt, ſi lex & conditio donationis complacita ſit; vel reſpuere, ſi moleſta ſit & grauis. Neque cuiquam aut acceptandæ donationis neceſſitas incumbit, aut ob perperam admiſſam periculum aliud imminet. Excepto vnico caſu, quo & recipiendæ donationis complacitæ, ſeu ſub bonis conditionibus oblatæ, neceſſitas incumbit; neque perperam admiſiſſe periculo vocat: Quod in Tutoribus & Curatoribus euenit. Hi quippe ſi conditionem donationum neglexerint, rei amiſſæ periculum præſtare iubentur. Quod repetitum extat *l.2. ſup. de adminiſtr. & periculo tutorum*: vbi de eo plura.

Tertia Conſtantini M. cautio eſt, *verſ. in conſcribendis*, vt donationes in *Scripturam* ſeu inſtrumentum redigantur, ſeu conſcribantur. In *conſcribendis*, inquit, *donationibus notari oportet*: Item *tabula, &c. perſcribatur*; quod etiam ſtatuitur in *ſp. l.2. & 3. & l.8. infr.* Atenim id non præciſè requiritur ex Theodoſij Iunioris *leg. in extraneos 29. & leg. 31. Cod. eod. tit.* Et ſic hâc parte Conſtantini M. conſtitutio hæc abrogatur. Cæterùm tam præciſa ſunt hâc parte Conſtantini verba, ſcripturam in donationibus pro formâ depoſcentis, vt mirer ſcribentes, formam tantum conficiendi inſtrumenti hîc proponi, vbi id inter partes conuênit, non verò decidi an donatio fieri debeat in ſcriptis nec nè.

Quarta cautio eſt, *eod verſ.* circa *Formam* ipſius ſcripturæ. Primò igitur Conſtantinus M. iubet nomen donatoris exprimi, itémque *Ius* eius, id eſt, ex quâ causâ, quo titulo dominij rem eam quam donat habeat, ne fortè rem alienam donet, de alieno largiatur temerè, & imponat donatario, rémque notari vult. Secundò Scripturam illam non occultè aut per Imperitos, aut priuatim fieri debere conſtituitur: Sed aut Tabulæ, aut in quâcumque materiâ oblata (id enim indifferens eſt, haud aliter atque in teſtamento, *l.11. 15. Cod. de teſtam.*) vel ab ipſomet donatore conſcribi oportere, vel ab eo quem ſors miniſtrauerit, nam & hoc indifferens quis Scriptor inſtrumenti ſit.

Idque (quæ Quinta Cautio eſt) *eodem verſiculo, ſcientibus plurimis*, quod Tribonianus reſecauit, id eſt, teſtibus aduocatis, adhibitis: de quo mox plura.

Sexta Obſeruatio, ſeu cautio à Conſtantino M. præſcripta hæc eſt, *verſ. & corporalis*: vt Traditio corporalis (vt vocatur *l.1. & 8. & l.2. ſup. ſi cert. pet. de ſuffrag.*) ſequatur, id eſt, ſi res mobilis ſit, donatario tradatur: ſi immobilis, abſceſſu domini donantis nouo domino *pateſiat*: ſcilicet quod in rebus mobilibus eſt traditio, id in immobilibus præſtat poſſeſſionis vacuatio, & ab eâ abſceſſus, & pateſactio nouo Domino. Quod & ipſum de Traditionis neceſſitate ſtatuitur *in l.2. 4. 5. in fin. & l.7. inf.*

Idque *hâc l.* generaliter & indefinitè ſtatuitur à Conſtantino M. cum tamen Conſtitutionibus aliis, excepti hâc parte fuerint & quidem à Conſtantino ipſo *d. l.4.* parentes & liberi: inter quos nuda voluntas ſufficere viſa. Imò hæc traditionis neceſſitas, lege Cinciâ inductâ, è Repub. poſtea penitus ſublatâ, vt refert. Iuſtinianus *Nouella 162. c.1.* Quare *leges*, vel *legum* capita omnia, quæ de traditionibus donationum loquuntur, & hoc quidem, à *Cod. Iuſt.* abſunt.

In peragenda porrò *Traditione*, quæ Septima Obſeruatio eſt, Conſtantinus Magnus *verſ. ad excludendam vim*: vicinos aduocari vult, & arbitros adhiberi: quorum videl. fide poſtea probari poſſit, ex voluntate domini rem traditam, & vt eleganter loquitur, *ad excludendam vim atque irruptionem*: ne videlicet donator poſtea dicere poſſit, vi ſeſe coactum rem mobilem tradere, vel irruptionem factam in rem immobilem. Sanè idem quoque Conſtantinus *l.2. ſup. de contrahendâ empt.* eruptionem & venditionem rei familiaris, etiam viliſſimæ, veluti ſcabellorum, aduocatâ vicinitate fieri voluit; verùm alio fine: Nempe ad oſtendendæ proprietatis probationem, ſeu vt certa ac vera proprietas à vicinis demonſtretur, denique ne fraudulenta venditio in exquiſitis cuniculis rei fortè furtiuæ ſinr; quod Interpres rectè vidit. Quod & olim in venditionibus obtinuiſſe ex Pomponio apud *Nonium*, c.2. colligi poteſt: *Quidam apud forum præſentib. teſtibus mihi vendidit.* Verùm, Zeno poſtea hanc vicinorum & teſtium adhibendorum neceſſitatem remiſit: & ſic hâc quoque parte Conſtantini *legem* abrogauit *l. 31. Cod. hoc eod. tit.* Quare etiam prælata illâ Zenonis *lege*, Tribonianus hanc huius *legis* ſententiam à *Codice* ſuo abeſſe voluit.

Octaua obſeruatio à Conſtantino M. hæc præſtituitur *infr.* vt donatio apud Acta inſinuetur. Quod & ipſum ſtatuitur *l.3.5.6.8. inf. h. tit.* Et *l.1.3. vlt. ſup. de ſponſalibus*, & indicatur *l.9. inf. de infirm. h. q. ſub Tyr.* De hâc eâdem donationis apud Acta, Inſinuatione, eſt quoque Symmachi locus *lib. 10. ep.41.* Idque Conſtantinus ipſe *hac l. & l.3.5. infr.* requirit, nullo perſonarum, a quo videlicet, vel cui donatio facta fuerit, nullo item rerum vel ſummarum diſcrimine habito, inter Minores etiam, in ſpecie *leg.3. ſup.* de ſponſalib. Quinimo & mortis quoque causâ donationem inſinuari debere ſatis indicat *hâc l.* quod poſteà abolitum à Iuſtin. *l. vlt. Cod. de mortis causâ donat.* (quod etiam probauit Henricus II. Fr. Rex *A.D.* 1549. Neque Tertiò diſtinguitur, mobilis nè, an immobilis res ſit; Item cuius ſummæ donatio ſit; Cùm tamen poſtea modus huic rei adhibitus fuerit à Iuſtiniano *l. 34. 35. in fin. 36. in fin. Cod. de donationib. & Inſtit. hoc eod. tit.* & *Nouella Leonis 50.* & quoad res, & quoad ſummam, etiam Theodoſij Iun. *lege vlt. ſup. de ſponſalibus*, quæ cauſa fuit cur Tribonianus *fine huius*

legis

legis adiecerit, *Vbi hoc leges expoſtulant.*

¶ Huius porro Inſinuationis, ſeu Inſinuandæ apud Acta donationis neceſſitatis quis Auctor fuerit, quæri poteſt? certè nullum eius moris veſtigium extat in *Digeſtis*, vel in *Codice* ante Conſtantinum M. Ipſe ſanè Conſtantinus A. *316.* promulgatam ſuper eo *legem* DVDVM ait, *l.* 3. Idémque A. *333.* ſuæ *legis* iam pridem ſuper hoc datæ meminit *l* 4. Conſtans quoque filius eius, *l.6. inf.* Patri ſuo id acceptum fert: *à Venerabili*, inquit, *Parente noſtro ſtatutum eſt*: & idem tamen Conſtantinus M. id diſertè accepto fert Patri ſuo, *l. 1. ſup. de ſponſalib.* Verùm, vt ad eam *leg.* 1. iam oſtendi, videtur ipſa *lex 1. de ſponſal.* potiùs Conſtantium Authorem habere, quàm Conſtantinum: Ergo Conſtantinus M. Inſinuationis huius Author omnino fuit. De ratione eius inducendæ, ad *l. 5. inf.*

¶ Cæterum huius donationum Inſinuationis formulam, quæ in Galliis iam olim obtinuit, (& poſtea recentata) exhibet *Marculphus*; exhibent alij *Formularij*. Ex quibus apparet iam, quam parùm Conſtantinus M. ipſe ab hac *lege* ſua receſſerit, quàm modicè etiam inſecuti Principes in nonnullis receſſerint. Sanè fatendum eſt, magnam fuiſſe hac parte Conſtantini M. prouidentiam ſeu prouiſionem, cui obrogari tantum euenit, non verò eam omnem abrogari, pleriſque ex ea retentis, quorum tamen magnam partem ex vetúſtiore iure deriuatam non dubito. Sanè Traditionis neceſſitas lex Cincia inducta fuit, de qua mox ad *l. 4. inf.*

Ex his quæ iam diximus, apparet quam in multis huic Conſtantini M. conſtitutioni derogatum fuerit, etiam ab ipſomet Iuſtiniano, in cuius *Codice* hæc *lex* partim mutilata, partim interpolata extat: additis & detractis quamplurimis, & quatuor quidem locis: Rectène, an ſecùs? viderint quibus circa *Donationum* materiam ex profeſſo ſiquando verſari continget. Tandem neque Interpretatio *huic legi* ſubdita omnino negligenda eſt, quæ multa habet bonæ frugis ad *huius l.* illuſtrationem, quæque aliundè deque peculio ſuo addidit: etſi non rectè ſemper.

¶ *Donationis in* MINOREM EMANCIPATVM *facienda modus & ſolemnitas.*

11. *Idem A. Aconio Catullino'' Proconſ. Africæ.

SI quis in emancipatum'' minorem'', priuſquam fari'' poſſit, aut habere rei quæ ſibi donatur affectum'', Italicum'' ſiue ſtipendiarium, fundum crediderit conferendum'', omne ius'' conpleat, inſtrumentis ante præmiſſis, &'' inductione corporaliter impletâ. Quod, propter'' adteſtationem fidei, per eum ſeruum quem idoneum eſſe conſtiterit, tranſigi placuit'': Qui eò vſque in ſtatu'' ſuo permanebit, donec is'' cuius facultatibus ceſſerit'', annos Lætoriæ legis egreſſus, legitimam conpleuerit ætatem; Quò, tunc demùm, ſi eius integritas ac fides fuerit conprobata, ſi ita ſederit'' poſſidentibus'', libertatis præmium conſequatur. Dat. XII. Kal. Maij, Serdicæ, Sabino & Rufino CONSS. [316.]

NOTÆ.

* *Lex ſi quis in emancipatum*, 26. *Cod. Iuſt. eod. tit.* hinc interpolata eſt.
'' *Catullino* huic Proconſuli Africæ inſcribitur ſuperiore Anno 315. *lex vn. infr. de frum. Karthag.* & Anno prox. 317. *lex 1. infr. ad Leg. Iul. de vi*: & An 319. *lex 1. inf. de extraord. mun.*
'' Filium ſcilicet.
'' Infantem ſeu minorem quatuordecim annis, pupillaris ætatis.
'' Id eſt, ſcientiam, cognitionem: ſimilia verba *in l. 3. Cod. de adquir. poſſ.*
'' *Italicum, ſiue ſtipendiarium*, reſecauit hæc Tribonianus: de quo mox.
'' Id eſt, donandum.
'' Id eſt, donationem perficiat.
'' Et hæc de *inductione corporali* ſuſtulit Tribonianus: de cuius rei ratione mox.
'' *Quod ius*, Cod. Iuſt.
'' Et hæc reſecauit Tribonianus: de cuius rei ratione mox.
'' *Vt per eum infanti adquiratur*: hæc addita *Cod. Iuſt.* reſecatis ſequentibus omnibus: de cuius rei ratione mox.
'' Seruili, ſic vt manumitti non poſſit.
'' Minor.
'' Id eſt acceſſerit.
'' Id eſt placuerit.
'' Dominis.

COMMENTARIVS.

DE Donatione, quæ fit à patre FILIO EMANCIPATO Minori, eſt hæc Conſtantini M conſtitutio: quomodo videlicet ea compleri, tranſigi, ſeu perfici poſſit. Hoc vt intelligatur, primò tenendum eſt, ſolitos parentes, çùm filios ſuos emanciparent, aliquid eis donare, & velut patrimonio quodam inſtruere, quo vitam tolerarent, ſéque exhiberent, iam ipſi ſuæ ſpontis facti patréſque familias, fundo fortè aliquo donato, vt ex *hâc l.* apparet, & *l. vlt. infr. de reuocat. donat. l. 8. inf. de bonis proſcript. l. 2. & vlt. Cod. de emancip. liber. l. 3. §. filium, ff. de adminiſtr. rerum ad ciuit. pert.* Spartianus *in Adriano*, *Filiam*, inquit, *dato patrimonio emancipauit*: & multi alij: vel etiam delegato aliquo nomine, vt *l. 11. Cod. de donat.* Quæ quidem donatio in filium collata valebat, cùm aliàs in filium famil. collata donatio perfecta non eſſet, propter vinculum ſcilicet poteſtatis, *l. 11. 17. Cod.*

de donation.

Secundò ſciendum, Minores quoque emancipari ſolitos: quod hæc *lex* teſtatur, Minores inquam, iique in duplici genere, partim qui nondum fari poſſent, partim qui rei, quæ ſibi donatur, affectum adhuc non haberent; hæ enim duæ ſunt infantum ſeu pupillorom ſpecies, id eſt vel nondum ſeptennes, vel ſeptennibus maiores: ſcilicet quoad actus iuris ciuilis nondum ſeptennos, nondum fari poſſe videntur, etſi naturaliter fari ſoleant; quia FARI eſt eius actus qui ſolemnibus perficitur, notitiam habere, & ſic fari vt ſciat quid fatur. Hinc adeò multa in Iure noſtro & diſtincta mentio pupillorum qui fari poſſunt, & non poſſunt: vt *l. in negotiis* 5. *π de regulis iuris*: *l.* 5. *l.* 18. *Cod. de iure deliber.* Septennibus maiotes, & ipſi quoque minores ſunt: nam etſi fari poſſint, actum tamen rei non intelligunt, *d. l.* 5. vel (vt *hâc l.* eleganter dicitur) *rei quæ ſibi donatur affectum habere non poſſunt*: vel vt non minus eleganter Paulus *l.* 9. *π. de adquir. hæred.* (quæ *lex* coaſſanda eſt *d. legi* 5.) huius ætatis eſt vt cauſam non intelligat, neque videtur ſcire huiuſmodi ætatis puer; neque talis ætas ſcire aut decernere poteſt, non magis quàm furioſus. Quam in ſententiam plura cumulata occurrunt in Interpretibus ad *d. l.* 5. ¶ His ita poſitis, fingamus minorem à patre emancipari, eique aliquid ſimul, & eodem emancipationis momento patrem donatum velle? Sanè, non poteſt ipſe minor ſibi donationem adquirere, ſeu acceptare, (quod vtique requiritur) quia & ſenſu caret, & in patris poteſtate adhuc eſt: & quanquam poneremus paulo poſt emancipationem, patrem filio infanti ita emancipato donatum velle, pater tamen idémque legitimus tutor ei hâc parte auctor eſſe non poſſet, quia in rem ſuam tutor auctor eſſe non poteſt. Quid igitur? ἀἰρημαπκῷ ſeu cautela hâc parte opus fuit, quandoquidem neque per patrem tutorem, neque per minorem ipſum res expediri ſeu donatio acceptari poterat: Cuiuſmodi cautela *hâc* Conſtantini M. *lege* continetur; nempe poſt inſtrumenta præmiſſa, ſeu poſt ſcripturam (nam hæc requirebatur, de quo ad *l.* 1. *ſup.*) item poſt corporalem inductionem in fundum (nam & ea hoc caſu requirebatur, de quo ad *d. l.* 1. quod hic Tribonianus omiſit, nempe quod ſola voluntate inter liberos & parentes donatio perficiatur. Quod idem admiſſum ab eo in *l.* 5. *inf.*) Actum hunc expediendum ſeu Negotium hoc contrahendum per ſeruum idoneum, vt per eum nomine minoris donatio adquiratur & accepetur. Sic & olim ſi pupillus fari non poſſet, ſeruus eius pro eo rem pupilli ſaluam fore ſtipulabatur, *l.* 1. §. 15. *π. de magiſtr. conu.* & *l.* 2. *π. rem pupilli ſaluam fore.* Vel ſi ſeruum non haberet, ſeruus ei emendus erat; ſi neque hic emi poterat ſeruus publicus ſtipulabatur, *dictis ll.* addatur & *lex* 18. *de adoptionib.* Et hæc quidem ita, ſi (vt dixi) pater ipſe filio emancipato minori donatet, nam (quod Ioannes rectè vidit) ſi extraneus huiuſmodi emancipato donaret, donatio perficiebatur tutore auctore, ipſo patre ſi emancipatione pater tutor extiterit, vt ait *lex* 5 *π. de dolo*: vel auctore eo qui manumiſſor extiterit, vt apud Vlpianum *lib. Regularum*, *tit. de Tutelis.*

Quod verò ad cauſam poſſeſſionis attinet (quæ plurimùm facti habet) donatarum rerum poſſeſſio tradita infanti, corpore eius adquiritur, licet animi plenum non habeat affectum (quod ex Papiniano procul dubio ſumptum omnino congruit huius *legis* verbis, ibi, *aut habere rei quæ ſibi donatur affectum*) *l.* 3. *Cod. de adquir. poſſeſſ.* Et hâc quidem cautelâ res expediri potuit, & donatio adquiri & acceptari pro minore ſeu pupillo, qui fari non poteſt, per ſeruum videl. pupilli. ¶ In quo illud quoque ſingulari iure ſtatutum à Conſtantino M. *h. l.* ob pupillorum vtilitatem, vt huiuſmodi ſeruus manumitti ſeu libertatem conſequi non poſſet, vſque quò legitimam ætatem pupillus compleſſet, verùm in ſtatu ſuo permanere eum oporteret *propter atteſtationem fidei*, id eſt, ne quæſtioni ſubducatur ad comprobandam eius fidem & integritatem: Quæ quidem *lex* dura, ſed ita ſcripta, (vt in ſimili planè loquitur Vlpianus *l. proſpexit* 12. *π. qui, & à quibus manumiſſi*:) Sanè & aliis ſimilibus caſibus ita quoque olim conſtitutum, ne ſerui intra aliquod tempus manumitti poſſent, veluti *leg. Iuliâ de Adulteriis*, ne ſerui intra 60. dies à die diuortij manumitterentur, ne alioquin quæſtioni ſubducerentur, *d. l. proſpexit*, & *l.* 17. §. 2. *eod. tit. l.* 3. *Cod. de adult.* Sic & in aliis cauſis antiquitus cœpta aduerſus aliquem cognitione, ſi qua per ſeruorum quæſtionem eruendæ veritatis ſpes erat, reo imperari ſolitum, vti ſeruos in poteſtate haberet: ex Liuio *lib.* 8. & P................Atenim ibi anguſtiſſimum tempus fuit, hîc prolixum, vſque quò videl. minor legitimam ætatem compleſſet. Quod velut à Iuſtiniano improbatum Tribonianus ideò à *leg.* ſuâ hinc interpolatâ abeſſe voluit.

¶ Supereſt de duobus quæ obiter adſperſa, *hac leg.* videamus. Primò de *Fundis Italicis & ſtipendiariis*; quorum *h. l.* mentio fit, vt & variis aliis locis. Fundorum ſcilicet in Orbe Romano alij Italici dicti, iuriſque Italici erant; Stipendiarij alij, Italici, quorum etiam pats magna in prouinciis, pleno iure priuatorum erant ex iure Quiritium, iique immunes à cenſu: *Stipendiarij* verò ex quibus bello captis & occupatis Populus Romanus tributa colligebat, quique adeò non optimo iure ad priuatos pertinebant, verùm priuato partim, partim publico: nempe (quod Aggenus Vrbicus docet) quia dum priuatus laborabat in ſuo tributum ſeu ſtipendium publico & ſibi alimoniam rura excolendo procurabat: ſic illorum fundorum domini dicebantur *ex iure Quiritium*; horum domini *bonitarij*: Illud dominium legitimum, hoc naturale: Etſi vtrique fundorum poſſeſſores Domini eſſent: vnde ſtipendiariorum quoque fundorum vindicatio erat, *l. cùm ſponſas*, §. *in vectigalibus*, *π. de publ. in rem act.* ſeruitus eis imponi poterat, *l.* 2. *Cod. de ſeruit. & aquæ*: nouum opus eorum nomine nunciari, *l. in prouinciali*, *π. de operis noui nunc.* Ac vt vario iure fundi iſti cenſebantur: ita & varia ratione alienabantur, ſeu alio atque alio actu legitimo: nempe prædia Italica nexu, mancipio, ſeu mancipatione: at ſtipendiaria, nuda traditione: hinc adeò illa rebus mancipi connumerabantur, hæc nec mancipi. Aggenius Vrbicus *lib.* 2. *Stipendiarij*, inquit, *agri nexu non habentur.* Nexu mancipium ſcilicet erat alienationis ſpecies, Italici ſoli poſſeſſoribus propria: Erat enim mancipatio actus ſolemnis & legitimus (vnde mancipationis ſolennitas, *l.* 4.) quæ fiebat per æs & libram, quinque teſtibus ſuperſtitibus ciuib. Rom. puberib. & libripende, certiſque & ſolemnibus verbis, de quo omni XII. Tabularum Interpretes Vlpianus, Gaius, Boëtius, eſt & locus Suetonij *in Ottone*, *c* 4. & *l.* 4. *π. de euiction.* Hinc adeo Mancipatio & Traditio iunguntur, *l.* 4. 5. 7. *inf. h. t.* & apud Paulum 1. *Sent.* 13. §. 10. 2. *Sent.* 17. §. 3. non quaſi in promiſcuo hæc fuerint, aut concurrerent; verùm alternatè: eo quippe pertinet id, vt intelligamus mancipationem ad alienationes fundorum Italicorum & ſimilium rerum mancipi pertinere, Traditionem verò ad fundos ſtipendiarios, & reliquas res nec mancipi. Verùm ſublata

hæc

hæc omnis differentia à Iuſtin. *l. vn. c. de vſucap. transform.* & §. *per traditionem Iud. de rerum diuiſ.* Ideo Tribonianus in *hâc l.* in *codicem* ſuum relata, induxit mentionem fundorum Italicorum & Stipendiariorum.

¶ Secundò, de *lege Lætoria*, & *legitima ætate* deinceps videndum eſt. Ait Conſtantinus, *donec annos Lætoriæ legis egreſſus, legitimam compleuerit ætatem.* Legitima ætas eſt 25. annorum *Lætoriâ* ſcilicet *lege* inducta, definita. Lex *Lætoria* (quæ lata............) minoribus 25. annis, iam puberibus, (vnde lex *Quinauicenaria* dicta Plauto *Pſeudolo Actu* 1. *S. C.* 3. *v.* 68.) variis rationibus proſpectum iuit: Cuius hæc tria capita reperio. *Primum*, Vt curatores minoribus 25. annis darentur, ſi laſciui eſſent, ſi dementes: Capitolinus *M. Antonino. De Curatoribus cùm antea nonniſi ex lege lætoria vel propter laſciuiam vel propter dementiam darentur ita ſtatuit, vt omnes adulti curatores acciperent non redditis cauſis.* Secundum *lætoriæ legis* caput iſtud reperio, Ne minores 25. annis *ſtipularentur*, id eſt, ſpondendo ſe obligarent; paſſiuè *ſtipulari* ἐπερωτᾶσθαι, Priſciano Interprete, pariter vt *l. vlt. π. de adminiſt. tutor.* Suetonius *lib.* 4. Prætorum apud Priſcianum *lib.* 8. *p.* 792. & *lib.* 18. *p.* 1164. Lætoria, quæ vetat minorem annis XXV. ſtipulari, ad quod caput alluſit quoque apertè Plautus *d. loco*;

Perij, an non tum me lex pendit Quinauicenaria
Metuunt credere omnes

Et Actu 5. *ſc.* 3. *v.* 25.

——— *Cod. qui cum habeam iudicem*
Ni dolo malo inſtipulatus ſies, nive etiam dum ſiem
Quinque & viginti annos natus.

Vnde apparet *lege lætoriâ* etiam comprehenſum fuiſſe, Vt creditor qui minori 25. annis credidiſſet, creditum amitteret. Atque hæc illa eſt circumſcriptio adoleſcentiæ, quæ *lege Lætoria* plectebatur publico iudicio, teſte Cicerone 3. *officiorum*, & 3. *de natura Deorum*: quod *Tertium* caput *legis lætoriæ* obſeruo. Ab hâc igitur tandem *lege*, Legitima ætas dicta maior 25. annis, quod vt Briſſonius 3. *Antiquit.* 2. rectè probauit, ita hic locus euidentiſſimè comprobat.

¶ INSINVARI *donationes* VBI *oporteat.*

III.* Idem A. ad Caſſium P.V."

PROMVLGATVM † dudùm eſt, *Donationes nullo alio modo firmas poſſe detineri", niſi apud actorum conteſtationem" confecta fuerint.* Sed, quia multi aliena, vel non pleno iure ad ſe pertinentia, donantes, extra patriam & prouinciam, in quâ poſſident acta conficiunt, placet, Vt nulli liceat, extra prouinciam larémque ſuum donationum inſtrumenta apud Acta adlegare, ſed in quo domicilium habuerit, ADque poſſeſſiones conſtitutæ ſunt apuT ſuum Ordinarium Iudicem; Vel, ſi eum abeſſe contigerit, apuT Curatorem", Municipaleſve" eiuſdem ciuitatis: Nam ſi hoc prætermiſſum fuerit, nullam firmitatem habere donationes ſancimus. Dat. Kal. Maij, Romæ Sabino & Rufino CONSS. [316.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* prælatâ ſententiâ quadam ſuper hoc Theodoſij Iun. *l.* 8, *inf.* quâ hoc abrogatur.

" *Caſſium* hunc P.V. non memorat *his* Coss. Vetus Auctor *Notitiæ Præfectorum Vrbis.* Anno quippe demum 318. *Licinio v. & Criſpo Caſ.* Coss. notat ſcriptor ille ex die III. Id. Iulij in Idus Augusti vice Septimij Baſſi cognouiſſe Iulium Caſſium, eò quod ad Auguſtum profectus eſſet Septimius Baſſus qui mox regreſſus Præfectus Vrbi fuerit. Quare malim hic *PPV.* id eſt *pro præfecto Vrbi*, reſcribere.

† Quando? (Nam *lex* 1. *ſup. h. t.* hâc poſterior eſt) à Conſtantino M. patre, vt ipſemet teſtatur, *l.* 1. *ſup. de ſponſalib. & ante nuptias donat.*

" *Detineri firmas*, id eſt firmas haberi, cenſeri.

" Id eſt teſtificationem, vt *d. l.* 5. *inf. & l.* 3. *ſup. de ſponſalib.* Conteſtatio, eſt ſcriptura, libellus, *l.* 8. *infr. de famoſ. libell.*

" *Curator* ciuitatis. vid. & *l.* 8 *inf.* & *Gloſſ. Th.*

" *Municipales* ciuitatum pro Magiſtratibus municipalibus.

COMMENTARIVS.

DE INSINVATIONE donationis (quam *dudum* exactam ait, de quo & ad *l.* 1. *ſup. de ſponſalibus*: & ad *leges ſuperiores*) eſt hæc Conſtantini M. Conſtitutio: de quâ ſunt *hoc Codice* in vniuerſum ſex *leges* ex his, tres Conſtantini, putà *lex* 1. *ſup.* (quæ tamen hâc, tempore poſterior eſt, vt in *Notis* ibi oſtendi) hæc *lex* 3. & *lex* 5. Conſtantis item *l.* 6. *inf.* Honorij *l.* 9. *inf. de inſtrum. his quæ ſub Tyr.* & Theodoſij Iun. *l.* 8. *inf. h. t.* Et hæc quidem nominatim eſt de Loco, ſeu de EO IVDICE apud quem inſinuari donationem oportet. Ibi nempè donationem inſinuari vult Conſtantinus M. vbi domicilium habet donator, & poſſeſſiones conſtitutæ ſunt: Addita ratione, *Ne alioquin*, quod eueniebat, *multi aliena, & ad ſe non pleno iure pertinentia, donent, extra patriam & prouinciam in quâ poſſident, acta conficientes.* Quod quidem etiam in Galliâ obtinet, iudicatúmque frequentibus Arreſtis, quæ exhibet CL. Fiſci Aduocatus Seruinus, *tomo.* 1. *Orationum forenſium, orat.* 22. *à p.* 310. *ad p.* 319. Atenim Theodoſio Iun. id poſtea diſplicuit, *d. l.* 8. *in fin. inf.* (quod etiam prætulit Tribonianus, aſſumendo, quod ex *eâ l.* deſumptum falsò Conſtantini *legi* 23. *in fin. Cod. eod. tit.* attexuit.) Vt & Leoni *l.* 30. *Cod. d. t.* Sanè ita quoque venditiones etſi in alio loco quàm in quo poſſeſſiones conſtitutæ ſunt, fiant, non ideo initæ eſſe creduntur, *l.* 1, *C. de contrah. empt. & l. quiſquis, ſup. de contrah. empt.*

empt. vnde tranſlata eſt *lex* 15. *Cod. de reſcind. vendit.* At ex hac Cõſtantini mente ibi inſinuandæ ſunt donationes, vbi domicilium donator habuerit atque poſſeſſiones conſtitutæ ſunt: Quo loco domicilium, & locus in quo poſſeſſiones conſtitutæ ſunt, pro eodem ponuntur: nempe *domicilium* in eo ſignificatu eſt, vbi quis *larem ſuum* (vt hæc *lex* loquitur) & domicilium fortunatum conſtituit. Alioquin ſi nudum domicilium vno loco habere donatorem fingas, alibi verò poſſeſſiones conſtitutas, ſanè vbi poſſeſſiones conſtitutæ fuiſſent, ex huius conſtitutionis mente donationes inſinuari oportuiſſet. Quod etiam Henrici II. R. Galliarum conſtitutione, nominatim cautum reperio. Et hæc de loco.

¶ Secundum caput *huius leg.* eſt de EO IVDICE apud quem, ſeu apud cuius Acta donationes inſinuari debeant. Nempe I. Apud ordinarium Iudicem, id eſt, Rectorem prouinciarum; quod & ipſum cauetur *fine legis* 1. *inf. ſup. & l.* 8. *inf.* 2. vel eo abſente, apud Curatorum (quod abrogatum *d. l.* 8. *inf.* vbi dicam) & Magiſtratus municipales eiuſdem ciuitatis, *h. l. & d. l.* 2. *ſup. & d. l.* 8. *infr.* vbi dicam fuſiùs. In Galliâ verò in tantum apud loci Iudicem donationes inſinuari oportere iudicatum, vt apud primæ inſtantiæ Iudicem inſinuari eas oporteat, non apud Iudicem appellationis *en la Preuoſté, & non au Brilliage.* Bouchel & Ioly *lib.* 2. *art.* 44.

¶ *Inter* LIBEROS *&* PARENTES *donatione omnes nuda voluntate citra mancipationem & traditionem perfici.*

IIII. * Idem A. ad Baſſum P. V."

IVXTA Diui Pij, †conſultiſſimi Principis, inſtituta, valere donationes placet inter liberos & parentes, in quocunque ſolo", & cuiuſlibet rei", liberalitas" probabitur extitiſſe, licet neque mancipatio" dicatur, neque traditio ſubſecuta, ſed nuda tantùm voluntas claruerit, quæ" non dubium conſilium teneat, nec incertum, ſed iudicium animi tale proferat", vt nulla quæſtio voluntatis poſſit irrepere"; &" conlata" inter ceteras, exceptas Cinciæ" legi, perſonas obtinere propriam firmitatem, ſiue mancipationis decurſa fuerit ſolennitas", vel certe res tradita doceatur. ¶ Quam legem ad lites volumus pertinere, quocunque tempore iuſſionis noſtræ inueniuntur eſſe ſuſpenſæ, & quæ poſt futuræ ſunt; ne tranſacta negotia refricentur. Dat. Non. Octo. Conſtantino A. V. & Licinio Cæſ. CONSS. [319.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* propter traditionis neceſſitatem ſublatam. Hanc *leg.* intelligit Conſtantius *l.* 7. *inf.*

" *Baſſo* huic P. V. aliæ plures *leges* inſcribuntur, A. 317. & hoc 319. Memorat hanc eius Præfecturam vetus Auctor *Notitiæ Præfectorum Vrbis* An 317. 318. vſque ad Kal. Sept. A. 315. quibus Valerius Maximus P. V. fuit: quo mirum huic *legi* ad Baſſum P. V. *data* ſubſcribi Anni D. 317. Non. Octo. itaque alterutrubi error in die.

† Conſtitutio hæc Diui Pij non extat, neque alia alibi eius mentio fit.

" Italico, ſtipendiario ſeu prouinciali.

" Mancipi ſcilicet, nec mancipi. Nam Ranchino non eſt accedendum, qui 2. *var.* 7. his verbis intelligi putat cuiuſcunque modi & quantitatis rem, vt ita ſuam coniecturam tueatur de *Cinciæ legis* modo à Conſtantio ſublato: de quo ad *l.* 1. *ſup. de ſponſalib.*

" Dixi de *Mancipatione*, ad *l.* 2. *ſup.*

" Voluntatis manifeſtæ deſcriptio.

" Interuenire.

" *& at*: de quo mox. Certè Marcilius *ad tit. Iuſt. de donat. p.* 224. quid ſibi voluerit neſcio, cùm totum hunc locum ita refingeret: *Et collatis inter ceteras exceptas Cincia legi perſonas obtinere propriam firmitatem ſicut mancipationis*, &c. Raceonetus legebat, *inter exceptas Cinciâ lege perſonas.*

' Id eſt donationes collatæ.

" Id eſt *Cincia* lege.

" De *Mancipationis* ſolemnitate dixi ad *l.* 2 *ſup.*

COMMENTARIVS.

DE MANCIPATIONIS & TRADITIONIS in donationibus, neceſſitate (de quâ dictum fuit ſemel plenè, ad *l.* 1. *&* 2. *ſup.*) eſt hæc Conſtantini M. Conſtitutio; Quâ quidem, perſonæ quædam ab eâ excipiuntur; *Iuris priuilegio*, vt loquitur *lex* 5. *in fin. infr.* ſic vt donatio citra eas facta valeat: Aliæ verò ad alterutrum tantum adiguntur. ¶ Excipit ſcilicet Conſtantinus M. donationem inter parentes & liberos, tùm *hâc l.* (quam memorat & firmat *lex* 7. *inf.*) tùm *l.* 5. *in fin. infr.* Idque iuxta anteriorem Diui Pij conſtitutionem, cuius nulla alibi mentio extat; quem etiam *conſultiſſimum Principem* vocat: inſinuatâ his verbis tacitè ratione huius exceptionis. Nempe hâc parte optimo iure conſultum donationibus inter parentes & liberos factis: id eſt, donationibus collatis à parentibus in liberos, de quo mox plura. Sanè paulò poſt D. Pium Paulus *libro ſentent.* 4. *tit.* 1. §. 11. *Sufficit*, inquit, *inter coniunctas perſonas, quibuſcunque verbis, vt in donatione, voluntas expreſſa.* Inter coniunctas perſonas ait *lex*, vt *infr. l.* 5. coniunctiſſimas perſonas, id eſt, parentes & liberos. *Cincia* ſcilicet *lex* muneralis (de quâ mox) cohibendis donationibus lata Mancipationis & Traditionis in donationibus neceſſitatem regulariter induxerat, exceptis nonnullis perſonis, putà liberis & parentibus, ſub quadam locorum & rerum diſtinctione. At Diuus Pius parentibus & liberis pleniſſimam traditionis neceſſitatem remiſit: Ipſâ inquam *lege Cinciâ* excepti fuere parentes & liberi ſed non indiſtinctè. Hactenus enim id eis relaxatum fuerat lege *Cincia*, vt ſi res Italici iuris eſſent, rêſque Mancipi, ſine mancipatione & traditione donatio hoc caſu perficeretur. D. Pius verò indiſtinctè

indiſtinctè eos excepit, (quod Conſtantinus M. hîc probat) nempe non diſtincto ſolo (Italicúmne id eſſet, an Stipendiarium) item non diſtinctis rebus (reſne mancipi, an non mancipi eſſent) Paulus 5. *ſentent. t.*11. §.4. *Cùm vnius rei in duos donatio confertur, potior eſt ille, cui res tradita eſt, nec intereſt poſterior quis, an prior acceperit: & Exceptæ nec ne perſonæ ſint.* (quibus ſcilicet mancipationis & traditionis neceſſitas remiſſa eſt.) Denique & *l. prox. in fin.* vocatur id IVRIS *priuilegium*: quibus ſanè verbis vetuſto iure aliquo id conceſſum indicatur. Quod ſanè etiam firmant ea, quæ mox ſubiiciuntur de cæteris perſonis exceptis *Cinciâ lege.* Nempe, cùm lege *Cinciâ* aliquot perſonæ neceſſariæ & coniunctæ exceptæ fuiſſent, inter quas ſcilicet in donandis rebus mancipi, mancipatio vel traditio non requirebatur, ſub diſtinctione rerum & locorum, D. Pius parentibus & liberis pleniùs conſultum iuit, & poſt eum Conſtantinus M. *h. l.* ſublatâ rerum & locorum diſtinctione, abrogatâ hac parte *Cinciâ* lege. Priſtinum verò ius legis *Cinciæ* quoad cæteros ſeruauit, nempè vt his Alterutrius neceſſitas incumberet, vel inquam Mancipationis, vel traditionis. Quænam autem hæ perſonæ *cæteræ* ſunt exceptæ legi *Cinciæ*, vt hæc lex ait, vel vt Paulus, *exceptæ perſonæ?* Nempè coniunctæ aliæ perſonæ, vt *altero loco* Paulus ait: proculdubio eæ ipſæ, de quibus *lege Iuliâ* publicorum Iudiciorum cauebatur, ne inuitis iis denunciari poſſet, vt teſtimonium aduerſum ſe dicerent, *l.*4. *π. de teſtibus.* ¶ Ergo & mancipationis & traditionis neceſſitas *hâc leg.* remittitur parentibus & liberis: alterutrius ſaltem neceſſitas iniungitur cæteris, exceptis *Cinciâ* lege perſonis.

Inſinuationis alia ratio eſt & à contrario: Nam imò propter fraudis ſuſpicionem vehementem inter coniunctiſſimas potiſſimùm perſonas inſinuatio requiritur, *l.*5. *inf.* vbi plura. ¶ Differentiæ ratio hæc eſt, quod Traditionis neceſſitas eo tantùm fine in donationibus inducta fuit, ne improuidâ profuſione quidam bonis ſuis euoluerentur! neque enim meliùs ab hâc inconſultâ facilitate homines cohibeantur, quàm ſi ſuas res corporaliter & renera à ſe ad alios migrare videant. Hâc eadem ratione manumiſſiones nominatim fieri voluit *lex Ælia Sentia.* Vide *Theophilum.* Hâc ratione omnium bonorum, vel ſaltem quotæ partis, donatio non valebat; verùm ſingulares res donator percenſuiſſe & pronunciaſſe debebat, *l.*1. *&* 2. *Cod. Hermogen. de donationib.* id quod Tribonianus à *l.* 11. abſcidit. Quod ſummam habuit rationem, & prouidè conſtitutum fuit. Ne quis ſtultè, inſipienter, inconſultè bona ſua, eorum neſcius fortè, donaret. Simili ratione, memorat Hiſtoria Florentina, Ducis filium à patre ab effuſâ profuſione traductum ad parſimoniam, numerandæ pecuniæ neceſſitate, ſi quid largiretur, ei impoſitâ. At *Inſinuationis* neceſſitas creditorum fauore introducta eſt, quorum ſemper intereſt donationes inſinuari, ne quid in fraudem eorum admittatur.

¶ Nunc de *Lege Cincia* cuius *h. l.* mentio fit, paulò pleniùs: Nempe vt lex *Falcidia* legatis, *Caninia* manumiſſionibus (quæ & ipſæ duæ donationis ſeu liberalitatis ſpecies ſunt, vnde & legatum donatio quædam dicitur: manumiſſio datio ſeu donatio libertatis) ita & *Cincia* lata A. V. C. 549. à M. Cincio Trib. pleb. quâ aliis donationibus fibula impoſita fuit, quam *Muneralem* vocauit *Plautus*, & ex eo *Feſtus*. Huius legis non vnum tantùm caput fuit (quod hactenus cenſent, qui legum fragmenta & catalogos ſcripſere) verùm varia capita eius fuêre: è quorum numero hæc repeto (quæ omnia teneremus ſi ſaltem ſupereſſet Pauli ad *leg. Cinciam* liber commentarius, è quo vnicum tantum fragmentum extat *l. contra* 29. *π. de legibus.*) Primum iſtud, *In quos donationes fieri non poſſent.* Quâ parte & illud cautum, Ne quis ob cauſam orandam pecuniam donatione acciperet, teſte Tacito 11. 13. *&* 15. *Annal.* Quod caput firmatum renouatúmque ſub Auguſto, Dione Auctore, *lib.* 54. & à Traiano pleniùs, vt ex Plinio diſcere eſt *lib.* 6. *ep. vlt.* Secundò, *Modus* ſeu Quantitas & Menſura certa donationibus præfinita, vltra quem donare non liceret: Qui modus ſæpè inculcatur *Titulo, de donationib.* & *Tit. de mortis cauſa donat.* Tertiò, *Forma* donationibus præſcripta: inter cætera Mancipationis Traditionis neceſſitas: exceptis perſonis, de quibus *ſuprà.* Quæ legis *Cinciæ* neceſſitas poſteà ſublata è Republicâ, teſte Iuſtiniano *Nouell.* 162. *c.*1. Et ita quidem verſiculum, *& conlata inter ceteras exceptas Cinciæ legi perſonas obtinere propriam firmitatem*, accipiendum puto: Non verò quaſi hæc verba accipienda ſint de *modo* donationum, à quo perſonas quaſdam lex *Cincia* exceperit. Etſi verum ſit, *Cinciam* legem à modo quoque donationum excepiſſe quoſdam cognatos, vt teſtatur Vlpianus *fragm. tit.* 1. Nam lex *Cincia* quæ donationibus modum ſeu quantitatem præſcripſit, & formam, vtroque capite cognatos excepit.

¶ Vt ad hanc *legem* redeamus. Ergo *hâc. l.* circa Traditionis ſolemnitatem ſeu neceſſitatem in donationibus, vnica differentia proponitur inter parentes liberoſque, & inter cæteras perſonas exceptas lege *Cinciâ.* Nempe *Cincia* lege æquè omnium illorum ratio habita fuerat, remiſſa videl. his ex æquo Mancipationis neceſſitate, ſola traditione exacta. Atenim Conſtantinus M. vt vt *hâc l.* parentibus & liberis etiam traditionis neceſſitatem remittat, at non & cæteris illis perſonis exceptis *Cinciâ* lege remittit: In illis denique nudam voluntatem ſufficere ait, dummodo certa ea ſit. Differentiæ rationem hanc Conſtantinus habuit, quam haud obſcurè indicat: Quod ſi de actibus inter parentes & liberos agatur, ſatis ſit voluntatis reditibus eos niti, vt in ſimili de diuiſione inter liberos facta in minùs ſolemni teſtamento, idem Conſtantinus M. loquitur & definit *l.*1. *ſup. de familia erciſcunda.* Quare iuris iſtius progreſſus ita notandus:

Cinciæ lex remiſerat mancipationis neceſſitatem Parentibus & liberis & aliis quibuſdam perſonis: at non & traditionis.

D. Pius etiam traditionis neceſſitatem parentibus & liberis remiſit.

Quod Conſtantinus *hâc l.* ſequitur: traditionis neceſſitate à cæteris perſonis exactâ.

Quod igitur *hac l.* de *Cincia* lege dicitur, id pertinet ad caput *Cinciæ* legis de *mancipationis & traditionis neceſſitate.* Non verò ad caput *Cinciæ* legis, de modo ſeu quantitate donationis, quod putabat Ranchinus 2. *var.*7.

¶ *Inter* Liberos *&* Parentes *quoque donationes* Insinvari *apud Acta oportere.*

v. *Idem A. ad Seuerum" Comit." Hiſpaniarum.

DATA iampridem Legem † ſtatuimus, *Vt donationes interueniente actorum teſtificatione* conficiantur: Quod vel maximè inter neceſſarias" coniunctiſſimáſque perſonas conuenit, cuſtodiri: ſiquidem *clandeſtinis ac domeſticis fraudibus facile quiduis pro negotij opportunitate confingi poteſt, vel id quod verè geſtum eſt aboleri.* Cùm igitur, ne liberos quidem ac parentes Lex noſtra ab actorum confectione ſecernat, id quod neceſſario ſuper donationibus apud acta conficiendis, iampridem ſtatuimus, vniuerſos teneat: Saluo" tamen iuris priuilegio, quod liberis & parentibus ſuffragatur, ſcilicet ne traditionis vel mancipationis ſolemnitas ſit neceſſaria. Dat. IV. Non. Maij, Conſtp. Dalmatio & Zenofilo Conſulibus [333.]

NOTÆ.

* *Lex 27. Cod. eod. tit.* Iungendáque huic, *lex 2. infr. de fide teſtium & inſtrumentorum.*
" *Seuerus* Comes Hiſpaniarum ſub Conſtantino M. cui etiam inſcribitur Anno prox 334. *lex 3. inf. de maternis bonis.* Imò *& lex 8. inf de Nauicular.* An 336.
" De *Comitib.* Hiſpaniarum dixi ad *l. 14. infr: de accuſat.*
† Intelligit vt puto vel *legem 1. ſup.* (quæ ante decennium lata eſt,) vel potius *l. 3 ſup.*
'' *Coniunctáſque* Cod. Iuſt. de his perſonis dixi ad *l. 4. ſup.*
" Sequentia reſecauit Tribonianus aſſumento alio addito ex *l. 8. inf.*

COMMENTARIVS.

DE Insinvandæ donationis neceſſitate eſt hæc quoque, pariter vt duæ *ſuprà, lex 1. & 3.* Conſtantini M. *lex*: quæ pars eſt prolixioris Conſtantinianeæ conſtitutionis, de validitate donationum, vnde deſumpta eſt quoque *lex 2. infr. de fide teſtium & inſtrumentorum*, quæ proinde *huic* coaſſanda venit, ad *quam* etiam oſtendam, quomodo ſpecies eius ad donationes referenda ſit. Ergo *hàc l.* id ſtatuitur, inſinuationem inter neceſſarias quoque & coniunctiſſimas perſonas (de quibus iam dixi *ad l. 4. ſup.*) veluti parentes & liberos, requiri, etſi traditionis vel mancipationis neceſſitas remiſſa ſit. Nam hæc huiuſce *legis* ſententia & *συνέχεια* eſt: ſimul & ratio dubitandi. Dubitari nempe cœperat, num ſicut mancipationis vel traditionis neceſſitas inter parentes & liberos remiſſa eſſet, ita quoque remitteretur inter eos Inſinuationis neceſſitas. Quod *hac l.* Conſtantinus negat. ¶ Rationem differentiæ ſeu diuerſitatis ſatis indicat, dum hanc rationem inſinuationis inter eos requiſitæ addit, *ſiquidem clandeſtinis ac domeſticis fraudibus facile quiduis pro negotij opportunitate confingi poteſt, vel id quod verè geſtum eſt, aboleri.* Ac ſi diceret, inſinuationis neceſſitatem inductam, vt fraudibus occurreretur, quæ ſcilicet in fraudem ſiue legum, ſiue creditorum fieri poſſent. Multo magis igitur inſinuationem requiri inter parentes & liberos, quia inter eos fraudibus magis locus eſſe poteſt, clandeſtinis videlicet. Traditionis aliam eſſe rationem, quæ tantum ad profuſas luxurioſorum hominum liberalitates cohibendas pertinet, vt fermè luxuria, liberalitatis ſpecie imponit.

¶ Cæterùm, cùm eâ quam dixi ratione donationum inſinuatio inducta fuerit, quæri poteſt etſi neque *legi*, neque creditoribus fraus facta fuerit, num donatorum quoque ipſorum reſpectu, donatio non valeat reuocarique adeò iure poſſit? Id verò hoc iure obtinuiſſe quis putet? Quandoquidem abſolutè *lex 6. inf.* ait donationes actis non inſinuatas irritas eſſe: *lex 3. ſup.* donationes nullo alio modo firmas eſſe, quam inſinuatas: *lex 8. infr.* nullius momenti donationes eſſe. In ſponſalitia equidem largitate, reſpectu viri, donationem non inſinuatam nihilominus valere voluit, in fauorem minoris fœminæ Conſtantinus M. *leg. 3. ſup. de ſponſal.* Intra 200. ſolidos Theodoſius Iun. *l. vlt. de ſponſal.* Abſolutè verò Iuſtinianus *Nouel. 127. c. 2.* De Iure Gallico vide Additionem Briſſonij *lib. 6. tit. 4. Antiq. 1.* Seruini *Orationes*, Louetium *in Areſtis.*

¶ Quod Tempus quoque attinet, nulla Inſinuationi faciendæ intercapedo Imperatorum conſtitutionibus præſtituta: verùm in ipſa donationis celebratione eam requiſitam ſatis oſtendunt: ſola *lex 8. infr.* definit, poſſe eam fieri vel ante, vel poſt traditionem: Iure ſanè Gallico quatuor menſium ſpatium indultum.

¶ *De* Insinvandis *Donationibus.*

vi. *Impp. Conſtantius & Constans AA. ad Celſinum."

A Venerabili Parente" Noſtro ſtatutum † eſt, *irritas donationes eſſe quæ actorum indicia non haberent*: nec ſegnius etiam Lenitudinis Noſtræ cura ſuccedit. Dat. IX. Kal. Ian. Marcellino & Probino conss. [341.]

NOTÆ

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod.Iuſt.*
" De hoc Celſino mox.
" Conſtantino M.
† *L.1.3.5.ſup.& l.1 ſup.de ſponſalibus*, imò & à Conſtantio Chloro *d.l.1.*de quo ad *l.1.ſup.h.tit.*

COMMENTARIVS.

De Insinvandæ donationis neceſſitate eſt hæc quoque Conſtantis Imp. conſtitutio, vt Conſtantini M.*lex 1.3.5.ſup.* quò ſe Conſtans refert, ſeu quas *leges* hìc confirmat quibus proindè locis dicta ſufficiant. Elegantia tantum ſtili poëtici hic notanda: *Nec ſegnius etiam Lenitudinis noſtra cura ſuccedit.*Sic Virgil 9. *Æneid.Inſtat non ſegniùs:* Vel vt alij, *non ſeciùs*, & 4. Georg. *Cura patrum cadere, & ſuccedere matrum incipit.* Dixi porrò hanc *leg.* eſſe Conſtantis Imp. Id verò probat inſcriptio *legis* ad Celſinum. *Celſinus* ſcilicet hic ſub Conſtante Imperatore P. V. fuit, vt docet Auctor *Notitia Præfectorum Vrbis*, à v.Kal.Martias Anni huius 341. vſque ad Kal. Aprilis Anni proximi Anno 338. & 339.Fuerat idem Præfectus Prætorio Italiæ, in quâ & Africa, vt docet *lex 4. inf. de petitionib. bonor. & lex 27.inf.de Decurion.*

¶ *De* Mancipationis *&* Traditionis *neceſſitate in donationibus inter extraneos.*

vii. * Idem AA. ad Orfitum P.V."

Cvm Genitoris" Mei ſcitis euidenter expreſſum ſit, *Nullam donationem inter extraneos firmam eſſe, ſi ei traditionis videatur" deeſſe ſolemnitas*, & idem † *huiuſmodi neceſſitatem liberis tantùm ac parentibus relaxauit*, in omnibus deinceps obſeruari negotiis oportebit, vt donatio inter extraneos minus firma iudicetur, ſi iure mancipatio & traditio non fuerit impleta. Dat.viii. Kal. Maij, Arbitione & Lolliano conss. [355.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod.Iuſt.* propter traditionis neceſſitatem ſublatam.
" Imò reponendus *hic* ſolus Imp. Constantivs A.
" De hoc *Orfito* P. V. vide *Proſopograph.*
" Conſtantini M. *l.1.2.4.& 5.infr.*
" Id eſt, deſit.
† *Lege* ſcilicet *4.ſup.* ante 37. annos A. 319. lata.

COMMENTARIVS.

Constantii Imp. hæc Conſtitutio eſt in argumento de Donationibus, vt & altera his ipſis coss. ad eundem Orfitum P. V. data, vno tantùm menſe ante hanc *legem*, putà famoſa *lex, ſi vnquam, in fin. Cod. Iuſt. de reuoc. donat.* Ex quibus apparet, quomodo effuſis donationibus Princeps hìc occurſum ierit. Qui & ipſe Princeps alioquin facilis erat adimere quæ donabat, teſte Am. Marcellino *lib.21. extremo.* Hâc, ſane *lege*, quæ eſt de traditionis neceſſitate illud definit, nempe Traditionis neceſſitatem liberis tantum & parentibus remittendam; inter extraneos quoſcumque ſcilicet alios vel Mancipationem vel Traditionem requiri: aduocato Conſtantini M. patris exemplo, ſeu conſtitutione, putà, *l 4. & 5. in fin. ſup.* qui pariter à Traditionis neceſſitate ſolos illos excepit; (nam Mancipationis ſolemnitas iam his remiſſa fuerat *ipſa lege Cincia*) In cæteris omnibus vel Mancipationem vel Traditionem deſiderari, pro rerum videlicet diuerſitate, imò quarundam perſonarum priuilegio: de quo ad *d. l. 4.* Hinc interim diſcere licet, Extraneorum aliquando appellatione contineri Agnatos & Cognatos, liberiſque adeo & parentibus opponi.

¶ I. *De* Traditionis *neceſſitate in Donationibus: eiúſque vim non habere* Vsvsfrvctvs *retentionem* II. *De* Insinvationis *neceſſitate; quando ea & vbi ea fieri poſſit & debeat.*

viii. * Impp. Honorius & Theodosivs AA. Aureliano PF.P."

Donationes debere ſortiri perpetuam firmitatem, quas corporalis" *Traditio* fuerit ſubſecuta, ſancimus, ne" vſusfructus exceptio pro traditione poſſit intelligi. Qui enim poſt liberalitatem re donatâ perfrui concupiſcit, hoc ſibi quo voluerit modo, conſignatâ videlicet poſſeſſione, debet præcipuum" cuſtodire, ne inperfecta vacillet donatio. ¶ *Geſtorum* quoque *confectionem*, ſiue ante

¶ *Inter* LIBEROS *&* PARENTES *quoque donationes* INSINVARI *apud Acta oportere.*

v. *Idem A. ad Seuerum" Comit." Hiſpaniarum.

DATA iampridem Legem † ſtatuimus, *Vt donationes interueniente actorum teſtificatione* conficiantur: Quod vel maximè inter neceſſarias" coniunctiſſimáſque perſonas conuenit cuſtodiri: ſiquidem *clandeſtinis ac domeſticis fraudibus facile quiduis pro negotij opportunitate confingi poteſt, vel id quod verè geſtum eſt aboleri.* Cùm igitur, ne liberos quidem ac parentes Lex noſtra ab actorum confectione ſecernat, id quod neceſſario ſuper donationibus apud acta conficiendis, iampridem ſtatuimus, vniuerſos teneat: Saluo" tamen iuris priuilegio, quod liberis & parentibus ſuffragatur, ſcilicet ne traditionis vel mancipationis ſolemnitas ſit neceſſaria. Dat. IV. Non. Maij, Conſtp. Dalmatio & Zenofilo Conſulibus [333.]

NOTÆ.

* *Lex* 27. *Cod. eod. tit.* Iungendáque huic, *lex* 2. *infr. de fide teſtium & inſtrumentorum.*
" *Seuerus* Comes Hiſpaniarum ſub Conſtantino M. cui etiam inſcribitur Anno prox 334. *lex* 3. *inf. de maternis bonis.* Imò *&* *lex* 8. *inf de Nauicular.* An 336.
" De *Comitib.* Hiſpaniarum dixi ad *l.* 14. *infr: de accuſat.*
† Intelligit vt puto vel *legem* 1. *ſup.* (quæ ante decennium lata eſt,) vel potius *l.* 3 *ſup.*
" *Coniunctáſque* Cod. Iuſt. de his perſonis dixi ad *l.* 4. *ſup.*
" Sequentia reſecauit Tribonianus aſſumento alio addito ex *l.* 8. *inf.*

COMMENTARIVS.

DE INSINVANDÆ donationis neceſſitate eſt hæc quoque, pariter vt duæ *ſuprà, lex* 1. *&* 3. Conſtantini M. *lex*: quæ pars eſt prolixioris Conſtantinianeæ conſtitutionis, de validitate donationum, vnde deſumpta eſt quoque *lex* 2. *infr. de fide teſtium & inſtrumentorum*, quæ proinde *huic* coaſſanda venit, ad *quam* etiam oſtendam, quomodo ſpecies eius ad donationes referenda ſit. Ergo *hâc l.* id ſtatuitur, inſinuationem inter neceſſarias quoque & coniunctiſſimas perſonas (de quibus iam dixi *ad l.* 4. *ſup.*) veluti parentes & liberos, requiri, etſi traditionis vel mancipationis neceſſitas remiſſa ſit. Nam hæc huiuſce *legis* ſententia & *συνέχεια* eſt: ſimul & ratio dubitandi. Dubitari nempe cœperat, num ſicut mancipationis vel traditionis neceſſitas inter parentes & liberos remiſſa eſſet, ita quoque remitteretur inter eos Inſinuationis neceſſitas. Quod *hac l.* Conſtantinus negat. ¶ Rationem differentiæ ſeu diuerſitatis ſatis indicat, dum hanc rationem inſinuationis inter eos requiſitæ addit, *ſiquidem clandeſtinis ac domeſticis fraudibus facile quiduis pro negotij opportunitate confingi poteſt, vel id quod verè geſtum eſt, aboleri.* Ac ſi diceret, inſinuationis neceſſitatem inductam, vt fraudibus occurreretur, quæ ſcilicet in fraudem ſiue legum, ſiue creditorum fieri poſſent. Multo magis igitur inſinuationem requiri inter parentes & liberos, quia inter eos fraudibus magis locus eſſe poteſt, clandeſtinis videlicet. Traditionis aliam eſſe rationem, quæ tantum ad profuſas luxurioſorum hominum liberalitates cohibendas pertinet, vt fermè luxuria, liberalitatis ſpecie imponit.

¶ Cæterùm, cùm eâ quam dixi ratione donationum inſinuatio inducta fuerit, quæri poteſt etſi neque *legi*, neque creditoribus fraus facta fuerit, num donatorum quoque ipſorum reſpectu, donatio non valeat reuocarique adeò iure poſſit? Id verò hoc iure obtinuiſſe quis putet? Quandoquidem abſolutè *lex* 6. *inf.* ait donationes actis non inſinuatas irritas eſſe: *lex* 3. *ſup.* donationes nullo alio modo firmas eſſe, quam inſinuatas: *lex* 8. *infr.* nullius momenti donationes eſſe. In ſponſalitia equidem largitate, reſpectu viri, donationem non inſinuatam nihilominus valere voluit, in fauorem minoris fœminæ Conſtantinus M. *leg.* 3. *ſup. de ſponſal.* Intra 200. ſolidos Theodoſius Iun. *l. vlt. de ſponſal.* Abſolutè verò Iuſtinianus *Nouel.* 127. *c.* 2. De Iure Gallico vide Additionem Briſſonij *lib.* 6. *tit.* 4. *Antiq.* 1. Seruini *Orationes*, Louetium *in Areſtis.*

¶ Quod Tempus quoque attinet, nulla Inſinuationi faciendæ intercapedo Imperatorum conſtitutionibus præſtituta: verùm in ipſa donationis celebratione eam requiſitam ſatis oſtendunt: ſola *lex* 8. *infr.* definit, poſſe eam fieri vel ante, vel poſt traditionem: Iure ſanè Gallico quatuor menſium ſpatium indultum.

¶ *De* INSINVANDIS *Donationibus.*

VI. *Impp. Conſtantius & CONSTANS AA. ad Celſinum."

A VENERABILI Parente" Noſtro ſtatutum † eſt, *irritas donationes eſſe quæ actorum indicia non haberent*: nec ſegnius etiam Lenitudinis Noſtræ cura ſuccedit. Dat. IX. Kal. Ian. Marcellino & Probino CONSS. [341.]

NOTÆ

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod.Iuſt.*
" De hoc Celſino mox.
" Conſtantino M.
† *L.1.3.5.ſup.& l.1 ſup.de ſponſalibus*, imò & à Conſtantio Chloro *d.l.1.*de quo ad *l.1.ſup.h.tit.*

COMMENTARIVS.

De Insinvandæ donationis neceſſitate eſt hæc quoque Conſtantis Imp. conſtitutio, vt Conſtantini M.*lex 1.3.5.ſup.* quò ſe Conſtans refert, ſeu quas *leges* hîc confirmat quibus proindè locis dicta ſufficiant. Elegantia tantum ſtili poëtici hic notanda: *Nec ſegnius etiam Lenitudinis noſtræ cura ſuccedit.*Sic Virgil 9. *Æneid.Inſtat non ſegniùs:* Vel vt alij, *non ſeciùs*, & 4. Georg. *Cura patrum cadere, & ſuccedere matrum incipit.* Dixi porrò hanc *leg.* eſſe Conſtantis Imp. Id verò probat inſcriptio *legis* ad Celſinum. *Celſinus* ſcilicet hic ſub Conſtante Imperatore P. V. fuit, vt docet Auctor *Notitiæ Præfectorum Vrbis*, à v.Kal.Martias Anni huius 341. vſque ad Kal. Aprilis Anni proximi Anno 338. & 339.Fuerat idem Præfectus Prætorio Italiæ, in quâ & Africa, vt docet *lex* 4. *inf. de petitionib. bonor. & lex 27.inf.de Decurion.*

¶ *De* Mancipationis *&* Traditionis *neceſſitate in donationibus inter extraneos.*

vii. * Idem AA. ad Orſitum P.V."

Cvm Genitoris" Mei ſcitis euidenter expreſſum ſit, *Nullam donationem inter extraneos firmam eſſe, ſi ei traditionis videatur" deeſſe ſolemnitas*, & idem † *huiuſmodi neceſſitatem liberis tantùm ac parentibus relaxauit*, in omnibus deinceps obſeruari negotiis oportebit, vt donatio inter extraneos minus firma iudicetur, ſi iure mancipatio & traditio non fuerit impleta. Dat.viii. Kal. Maij, Arbitione & Lolliano conss. [355.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod.Iuſt.* propter traditionis neceſſitatem ſublatam.
" Imò reponendus *hic* ſolus Imp. Constantivs A.
" De hoc *Orſito* P. V. vide *Proſopograph.*
" Conſtantini M. *l.1.2.4.& 5.infr.*
" Id eſt, deſit.
† *Lege* ſcilicet 4 *ſup.* ante 37. annos A. 319. lata.

COMMENTARIVS.

Constantii Imp. hæc Conſtitutio eſt in argumento de Donationibus, vt & altera his ipſis coss. ad eundem Orſitum P. V. data, vno tantùm menſe ante hanc *legem*, putà famoſa *lex*, *ſi vnquam*, *in fin. Cod. Iuſt. de reuoc. donat.* Ex quibus apparet, quomodo effuſis donationibus Princeps hîc occurſum iuerit. Qui & ipſe Princeps alioquin facilis erat adimere quæ donabat, teſte Am. Marcellino *lib.21. extremo.* Hâc, ſane *lege*, quæ eſt de traditionis neceſſitate illud definit, nempe Traditionis neceſſitatem liberis tantum & parentibus remittendam; inter extraneos quoſcumque ſcilicet alios vel Mancipationem vel Traditionem requiri: aduocato Conſtantini M. patris exemplo, ſeu conſtitutione, putà, *l.4. & 5. in fin. ſup.* qui pariter à Traditionis neceſſitate ſolos illos excepit; (nam Mancipationis ſolemnitas iam his remiſſa fuerat *ipſa lege Cincia*) In cæteris omnibus vel Mancipationem vel Traditionem deſiderari, pro rerum videlicet diuerſitate, imò quarundam perſonarum priuilegio: de quo ad *d. l.4.* Hinc interim diſcere licet, Extraneorum aliquando appellatione contineri Agnatos & Cognatos, liberiſque adeo & parentibus opponi.

¶ I. *De* Traditionis *neceſſitate in Donationibus: eiúſque vim non habere* Vsvsfrvctvs *retentionem* II. *De* Insinvationis *neceſſitate; quando ea & vbi ea fieri poſſit & debeat.*

viii. * Impp. Honorius & Theodosivs AA. Aureliano PF.P."

Donationes debere ſortiri perpetuam firmitatem, quas corporalis" *Traditio* fuerit ſubſecuta, ſancimus, ne" vſusfructus exceptio pro traditione poſſit intelligi. Qui enim poſt liberalitatem re donatâ perfrui concupiſcit, hoc ſibi quo voluerit modo, conſignatâ videlicet poſſeſſione, debet præcipuum" cuſtodire, ne inperfecta vacillet donatio. ¶ *Geſtorum* quoque *confectionem*, ſiue

ante traditionem, ſiue poſt traditionem, fieri oportebit, vt inſtrumentum quo continetur munificentia, apud acta publicetur. ¶ In hâc quidem Vrbe, apud Magiſtrum cenſus; in prouinciis verò, apud prouinciarum Rectores: vel, ſi præſto non fuerint, apud Magiſtratus municipales: vel, ſi Ciuitas ea vel Oppidum, in quo donatio celebratur, non habeat Magiſtratus, apud Defenſorem plebis, in quâlibet ciuitate fuerit repertus: Curatores enim ciuitatum ab huiuſcemodi negotio temperare debebunt, ne tanta res eorum concidat vilitate; Sed iam allegatas apud Curatores donationes, & geſta confecta valere neceſſe eſt: In poſterum omnibus, quæ ſtatuta ſunt obſeruandis: quoniam ſi quid fuerit prætermiſſum, nullius momenti videbitur" eſſe donatio. ¶ Geſta autem confici ſuper rebus, etiam alibi conlocatis, vbicunque ſufficiet, ita vt traditio corporalis in locis vbi res donata conſiſtit, omnimodo celebretur. Dat. 10. Kal. April. Conſtp. DD. NN. Honorio x. & Theodoſio VI. AA. CONSS. [415.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Quem & ipſe Theodoſius Iun. mox biennio pòſt abrogat *l. prox. vlt.*
" *Aurelianus* PP. Orientis ſub Theodoſio Iun. v. *Proſopogr.*
" *Corporalis* traditio *hîc*, *& fine l. & l. 2. ſup.* Inductio corporaliter impleta, *l. 2. ſup.*
" *Nec.*
" Hùc reſpexit Papianus reſponſ. t. 23.
" Erit.
" *Legi, Data,* 27. *Cod. eod. tit.* hanc ſententiam ſubtexuit Tribon.

¶ VSVSFRVCTVS *retentionem in Donationibus vim habere Traditionis: abrogata in eo* lege 8. ſupr.

IX. * Idem AA. Monaxio PF. P."

LEGIS † à nobis paulò" ante latæ cetera" quidem cautio neceſſaria nobis admodùm viſa eſt, ſublata verò in donationibus ſpecies traditionis, quam olim retentio vſusfructus induxerat, non ſine magnâ ratione deſiderata eſt, cùm *obſeruationem" iuris contrahere potius quàm propagare debeamus.* Ideóque ius priſtinum renouamus, vt Quiſquis * rem aliquam donando, vel in dotem dando", vſumfructum eius retinuerit, etiamſi ſtipulatus non fuerit, eam continuò tradidiſſe credatur; ne" quid amplius requiratur, quo magis videatur facta traditio; ſed omnimodò idem ſit, in his cauſis, vſumfructum retinere, quod tradere. Dat. Prid. Id. Mart. Conſtp. DN. Honorio A. XI. & Conſtantio V. C. II. CONSS. [417.]

INTERPRETATIO. *Quicunque de rebus propriis ſeruato vſufructu cuilibet aliquid quacunque donatione contulerit, vel in dotem dederit & ſibi vſumfructum reſeruet, rem tradidiſſe cognoſcitur; quia reſeruatio vſusfructus etiam ſi ſtipulatio inſerta non fuerit, pro traditione habeatur.*

NOTÆ.

* Abeſt huius *legis* principium vtpote Hiſtoricum, à *Cod. Iuſt.*
" *Monaxius* P.P. Orientis ſcil. ſub Theodoſio Iun. v. *Proſopograph.* Aureliani is ſucceſſor in eâ Præfecturâ fuit.
† *Legem* 8. *ſupr.* intelligit.
" *Paulo ante*, id eſt, ante biennium, A.D 415.
" *Catera* fœminino ſingulari, id eſt, reliqua.
" *Obſeruatio, hic,* & *l. 1. ſup.* Iuris eſt, & ſcrupuloſitas Iuris, ritus, & ſolemnitas.
* *Lex, quiſquis* 28. *Cod. eod. tit.*
" *Vel vendendo*: add. *Cod. Iuſt.* de quo mox.
" *Nec quid.* Cod. Iuſt,

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iunioris duæ conſtitutiones hæ ſunt circa donationes: ſic quidem vt poſteriore, prioris pars putà fictione Traditionis per retentionem vſusfructus in donatione reuocetur, priſtino Iure renouato:

¶ Duo verò capita ſunt prioris *legis*. Prius eſt, de TRADITIONIS neceſſitate, de qua fuerunt quoque *ſuprà* quinque *leges*, putà *lex* 1. 2. 4. 5. 7. Circa quod quidem Theodoſius Iun. *l.* 8. ita traditionem requirit, vt præciſè eam requirat, ſublata hac parte fictione traditionis per vſusfructus retentionem: *olim* ſcilicet ſeu *iure priſtino*, ſeu antiquo ciuili retentio ſeu exceptio VSVSFRVCTVS, pro traditione habebatur; quod vtraque hæc *lex* teſtatur, id eſt, qui donando rem, vſumfructum eius ſibi ſeruaſſet, recepiſſet, (quod in donationibus ſæpè factum, cuius rei exemplum extat quoque in *l. Seia 42. in princ. ff. de mortis cauſa donat.*) extunc

tradidiſſe

tradidiſſe videbatur, & ſic perfecta donatio: Per fictionem ſcilicet breuis manus, κατ' συντομίαν, vt Iſidorus Baſilicorum Interpres loquitur, *compendio quodam*, & celeritate coniungendarum actionum, quâ vna actione alia ſubripitur & occultatur, vt ait *lex* 3. §. *pen.* ff. *de donat. inter vir. & vxor.* Ergo olim perfecta donatio hoc caſu cenſebatur, etſi traditio reuerâ ſecuta non fuiſſet, pariter vt ſi donatam à me rem precario recepiſſem, aut conducto: *l.*18. ff. *de adq. poſſ. l. quadam* 77. ff. *de rei vindicatione.* Quibus adde & alias fictæ donationis, traditioniſque ſpecies, *l. licet* 43. §. 1. ff. *de iur. dot. l. rogaſti* 11. *l. ſingularia* 15. ff. *de reb. credit. l. abſenti,* ff. *de donat. l.*9. §. *interdum*, ff. *de acqu. rer. dom. l.*8. *C. comm. vtriuſq. iudic. l.*12. *de contrah. empt. l.*2. *C. ſi quis alteri: l.*2. *C. de acqu. poſſeſſ. l.*1. *C. de donat.* In vſuſfructus verò retentione peculiaris ratio hæc eſt; quia ſcilicet vſuſfructus & Proprietas inuicem ſe non compatiuntur in eadem re ab eodem, *l. vti frui*, ff. *ſi vſuſfruct. petatur.*

Ergo, quæ *Regula* iam notanda eſt, Retentio vſuſfructus ſpeciem Traditionis inducit, vt loquitur *lex* 9. *in pr.* ſeu idem omnimodo eſt in his cauſis vſumfructum retinere quod tradere, vt eadem *lex* ait *in fin.* Et tamen id Theodoſio Iun. aliquando mutare viſum, *l.*8. circa donationes requiſitâ præciſè Traditionis neceſſitate: Ratione additâ, quod *qui poſt liberalitatem* [id eſt, donationem] *re donata perfrui concupiſcit* [cupit] *hoc ſibi quo voluerit modo, conſignata* [tradita] *poſſeſſione, præcipuum cuſtodire* [& excipere, recipere lege dicta] *debet; ne alioquin imperfecta vacillet donatio.* Donatori ſcilicet etſi rem tradat, vſumfructum nihilominus recipere licet & reſeruare aliâ ratione, etſi traditio fiat, quomodo etiam apparet ex ſpecie *leg. Seia* 42. *in pr.* ff. *de mortis cauſ. donat.* Cùm igitur alia via pateat huic Exceptioni & reſeruationi, traditioni ſatisfaciendum eſt ad perficiendam donationem. Et verò Traditionis neceſſitas in donatione, ſubmotâ fictione breuis manus, requiri oportere proculdubio viſa primùm Theodoſio Iun. *l.*8. vt ita hoc fræno quoque profuſis donationibus occurreretur: quæ ſanè cauſa fuit Traditionis exigendæ in Donationibus. Hac inquam ratione motus Theodoſius Iun. fictam traditionem ſuſtulit in Donationibus; non verò quod Vir doctiſſ. putabat, quod qui donat, ſi eo animo eſt, vt velit vſum fructum retinere, non perfectò quodam animi conſilio donare videatur: ideóque vt perfectè mens eius eluceat, Imperatorē decreuiſſe vt ad hoc res naturaliter traderetur. Verùm idem Theodoſius Iun. biennio poſt *l.*9. *ſeu vlt.* ad priſtinum ius rediit. Quod etiam Interpres ad *l.*1. *ſup.* probauit, & Iuſtinianus magis probauit, non tantùm relatâ *poſterioris legis* parte ſuum in *Codicem*, vbi iam famoſa ea *lex* eſt, eiuſque materiæ ſedes, putâ *l. Quiſquis*, 28. *Cod. de donat.* verùm etiam expreſsâ Iuſtiniani ſanctione, putâ *l. ſi quis argentum* 35. §. *vlt. Cod. eod. tit.* Idque etiam iure Gallico obtinet: de quo vide vel *art.*275. *Conſuetudinis Pariſienſis*, qui ex *h.l.* mutuatus & *art.*1. *tit. de donat. Conſu. Niuern* & *art.*446. *Normand. Aruerniæ tit.*39. *art.*21. & Coquille *en ſes Inſtitut. tit. des donations, p.*241.

¶ *Rationem* porrò addit Theodoſius Iun. poſterioris ſuæ cogitationis ſimul & priſtini iuris. Nempè non ſine magnâ ratione id ita conſtitutum, *quod obſeruationem iuris contrahere potiùs quàm propagare debeamus.* Quorum verborum hic ſenſus eſt, ſcrupuloſitatem iuris amputandam, quæ Traditionis neceſſitatem præciſè requirebat in Donationibus, neque præfractè exigendam, cùm ei per viam fictionis ſatis commodè ſatisfieri poſſit. Ita enim hic locus accipiendus eſt, & nec quicquam mutandus, vt faciebat Vir doctus, qui inuerſo more legebat, *cùm obſeruationem iuris potius quàm contrahere, propagare debeamus.* Obſeruatio, *h.l.* & *l.*1. *ſup.* eſt ſolemnitas iuris, ſeu ſcrupuloſitas: ¶ Et hæc quidem ratio, quemadmodum in cæteris quoque iuris articulis, ſeruanda eſt; ita poſtrema hæc quoque Theodoſij Iun. ſententia moribus inſtitutóque eius apprimè conuenit: vtpote qui paſſim veteris iuris *obſeruationem* variis modis contractum & abolitum iuit, veluti circa impetrationes & formulas Actionum, *l. vn. ſup. de omiſſâ actionis impetr.* circa ritus & ſolemnia Nuptiarum & Dotium, *l. vlt ſup. de dotibus*: *l. vlt. ſup. de nupt.* Sponſalitiarum item donationum, *l. vlt. ſup. de ſponſalibus*: circa naturales liberos, *l. vlt. ſup. de naturalib. filiis*: circa legitimas parentum ſucceſſiones, *l. vlt. ſup. de legitimis heredit.* Imò & aliâ quoque parte circa Donationes, *l.* 29. *Cod. de donationibus*, quæ omnes *leges* inter ſe coaſſandæ ſunt, veluti vnius *Theodoſianæ* Conſtitutionis partes, quâ obſeruationem ſeu ſcrupuloſitatem iuris contractum iuit. Denique ab eodem quoque teſtamentorum per æs & libram ſolemnitatem abolitam, doceo ad *l.*1 *ſup. de teſtament.* Etſi in donationibus haud ita facilè hæc Regula obſeruanda videatur, ne alioquin effuſis & inconſultis donationibus locus fiat.

¶ Vt ad Traditionis neceſſitatem in Donationibus redeamus, quæ ex poſtremâ quoque Theodoſij Iunioris mente, retentionis vſuſfructus figmento ſeu remedio inducitur, idem ſanè Theodoſius Iun. *d.l. vlt. ſup. de ſponſalibus*, Traditionis neceſſitatem in ſponſalitiis donationibus omninò remittendam putauit. Vndè apparet, paulatim ſub Theodoſio Iun. Traditionis neceſſitatem in donationibus obſoleſcere cœpiſſe: Vſquequò tandem penitùs Traditio in donationibus (*lege Cincia* primùm inducta) è Republicâ ſublata eſt, quod docet expertè Iuſtiniani *Nouella* 162. *cap.*1. Et hactenùs quidem de Regulâ quâ retentio vſuſfructus pro Traditione habetur: déque eius ratione.

¶ Sequantur tertio loco *Ampliationes* duæ Regulæ ſcilicet huic, ſeu fictioni locum eſſe vult Theodoſius Iun. Primò quidem in *Dotis datione*: de qua tamen nihil exprimitur in *d.l.*8. eâ quippè in donationibus tantùm hanc Traditionis fictionem per retentionem vſuſfructus Theodoſius Iun. aboleuit: ſed tenendum dotis dationem ſpeciem eſſe donationis.

¶ Secunda Ampliatio eſt, huic fictioni locum eſſe *etiamſi ſtipulatio non interceſſerit*, in recipiendo ſcilicet vel retinendo vſufructu: Quod & ipſum illi quod dixi Theodoſij Iun. inſtituto reſpondet, obſeruationem iuris contrahentis potiùs quàm propagantis. Ergo ſimplici lege, pacto, & conuentione ſatis eſt, ſi donator ſibi vſumfructum retineat, citra vinculum, ſolemnitatem & obſeruantiam ſtipulationis. Qui & ipſe caſus aliis addendus eſt, quibus ſtipulatio non requiritur: Cùm tamen olim vbi traditio non intercederet, ſtipulatio deſideraretur; & viceuerſâ: donatio quippè olim perficiebatur, vel traditione, ſeu re, vel interpoſitâ ſtipulatione, & ita quidem hic locus intelligendus eſt, quomodo etiam rectè accepit Interpres. Et hæc de Ampliationibus.

¶ Limitatio Regulæ contineri videtur *fine leg. vlt.* putâ fictionem hanc, ſeu vſumfructum retinere & tradere idem eſſe IN HIS CAVSIS, ſeu in donationibus & in dotis datione ſufficere. An igitur in aliis Iuris articulis huic fictioni locum eſſe noluit Theodoſius? Fictioni certè breuis manus in aliis iuris articulis ſemper locum eſſe proculdubio

voluit; ſed fictioni per retentionem vſusfructus, toto Iure, non in alia materia veſtigium occurrit quàm in donationibus, & in dotis datione. Et ideo de his tantùm cautum videmus: Et ſanè vix eſt vt huic retentioni in aliis contractibus vel quaſi locus eſſe poſſit. Et Tribonianus tantùm *huic legi* addidit in *d. l. quiſquis vel vendendo*: Quæ verba etiam nonnulli accipiunt de omni alienatione, vt *venditionis* appellatione omnes aliæ ſpecies alienationis contineantur, *l.29. §. vlt. de Statutib.* Verùm vt in venditione ſola præter donationem & dotis dationem huic fictioni locus quandoque eſſe poteſt, (poteſt enim quis ita rem vendere alicui, vt ſibi vſumfructum retineat vel ad dies vitæ, vel ad certum tempus) ſed in aliis contractibus id nunquam euenire poteſt: v.g. quis ita locare rem ſuam, vt vſumfructum ſibi recipiat. Et hæc quidem de primo capite *lege* 8. ſimul & de *leg. vlt. huius tit.* vnde deſumpta eſt *d. lex, quiſquis, C. eod. tit.* quæ ex *hac integra leg. & ſuperiore* 8. ei oppoſitâ, & ex dictis à me iam nouis nonnullis obſeruationibus inſtructior & illuſtrior deinceps procedet.

¶ Alterum *legis* 8. caput eſt, de INSINVANDÆ donationis neceſſitate, de qua ſunt quinque prætereа *hoc Cod.* leges, de quo ad *leg. 1. ſupr.* quam etiam confirmat *lex vlt.* Circa quam Tria definiuntur, de TEMPORE, de MAGISTRATV, apud quem geſta ſunt conficienda, de LOCO denique.

¶ De *Tempore* id ſtatuitur, Inſinuationem donationis fieri poſſe, ſiue ante Traditionem, ſiue poſt Traditionem donationis: Nullo certo interea tempore præſtituto, intra quod id fieri oporteat poſt donationem factam. Quod in Galliæ *Edictis* & *Conſuetudinibus* præſtitutum eſt.

¶ De *Magiſtratu* (de quo eſt quoque *lex 1. in fin. ſup. & lex 3. ſup.*) apud quem inſinuanda eſt donatio, id ſtatuitur inſinuandam donationem ſeu geſta conficienda in vrbe Conſtantinopoli apud Magiſtrum cenſus: de quo Magiſtro cenſus in vtraque vrbe Româ dixi ſemel *ad l. 5. ſup. de Senator.* & *ad l. 1. inf. de ſtud. lib. V.R.* Sane & ita teſtamenta apud hunc inſinuabantur, *l.4. ſup. de teſtam. l.4. Cod. de Epiſcop. Audientia*: ſtudioſorum item nomina Romam venientium, *d. l.1. de ſtudioſ. Vrbis R.* & *d. l.4.* Item contractus, & ea quæ à Tabellionibus perſcribebantur, *Nouell. Iuſtin. 44. c'eſtoit là le Greffe des Inſinuations*: denique bona de quo *ad d. ll.* ex *l.3. π. de Cenſorib. l.10. π. de com: diu. l.10. π. de probat. l.7. Cod. de donat.* vt & de cenſuali profeſſione. In prouinciis verò, apud Iudices ſeu Rectores prouinciarum, quod ipſum ſtatuitur *l. 1. inf. & l.3. ſup.* vel ſi Iudices non fuerint præſto, & abſentes ſint apud Magiſtratus municipales ſcilicet, id eſt, Duum viros: quod & ipſum ſtatuitur *d. l. 1. & 3.* de quibus *ſuo titulo, de Decurionib. infr.* ac nominatim de geſtis muncipalibus apud hos faciendis *ad l.151. inf. de Decurionib.* Et id quidem, ſi Ciuitas vel Oppidum vbi donatio celebratur, habeat Magiſtratum huiuſmodi: verùm quia non in omnibus Ciuitatibus vel Oppidis Magiſtratus erant; verùm *Defenſores* tantùm (de quibus peculiari *titulo lib. 1.*) apud eos donationes inſinuari, ſeu Acta ſuper his, confici debere definit Theodoſius Iun. *h. l.* 8. (quam ſententiam memorat Papianus *lib. Reſponſorum tit.13.*) Sic ſanè & Inuentaria rerum pupillarium coram iis conficiebantur, *l. vlt. ſup. de adminiſtr. tutor.* Acta conficiebantur cùm Fabricenſium conſortio iungi ſe quis poſtularet, *l. vlt. inf. de Fabricenſibus.* Donationes ergo pariter apud eos inſinuabantur. Cuius inſinuationis vt teſtamentorum, ita & donationum formulam, iuxta conſuetudinem Romanam exhibet Marculphus *lib. 2. form. 77.* Atenim Theodoſius Iun donationes apud curatores Ciuitatum fieri vetat *h. l.* quod tamen Conſtantino placuerat *d. l.3. ſup.* de quibus Curatoribus plenè dico ad *l. 20. infr. de Decurionib.* Et rationem addit Theodoſius, *Ne tanta res eorum concidat vilitate.* Vnde apparet, vile hoc *Curatorum* fuiſſe munus, non Magiſtratibus non defenſoribus æquandum, ſed inferius, de quo *eâ l. 20.* Ergo apud Curatores in poſterum inſinuari donationes vetat, valere iuſſis quæ anteà geſta apud hos confecta fuerant: vt cæteroquin leges præteritis calumniam non faciunt: de quo *ſuprà tit. de Conſtitut.*

Tertia obſeruantia circa Inſinuationem Donationis eſt reſpectu *loci*: Nempe Geſta confici ſuper rebus etiam alibi collocatis poſſe definit *h. l.* Theodoſius Iun. Etſi traditio nonniſi ibi fieri poſſet, vbi res ſitæ ſunt. Et ſic differentiam facit inter Traditionem quæ præſentiam rei donatæ omnino requirit; inſinuatio haud item. Atque ita *hâc l.* abrogat Theodoſius Iun. Conſtantini *legem 3. ſup.* vbi plura. Et Theodoſij Iun. Sententia Conſtantinianeâ repudiatâ, placuit Iuſtiniano, *l.27. Cod. de donat.* eo aſſumente quod ex *hâc l.* ſubtexuit Conſtantini *legi*, quam alioquin deſumpſit ex *l.5. h. t.*

DE REVOCANDIS DONATIONIBVS.

TITVLVS XIII.

VIII. COD. IVST. LVI.

PARATITLON.

REVOCANTVR, *Rubr.* & *l.1.2.vlt.* repoſcuntur; *l.4.* eripiuntur, *d. l.1.* ad donatorem reuertuntur, *l.3.* donationes certis caſibus: formatâ videlicet actione, *l.1. & 5.* ſeu iudicio: tribus ex cauſis, quatenus *huius tituli legibus* continentur.

Primo ob IMPIETATEM: puta ſi filij *l.1.4.6.* liberi, *l.2.* nepotes, neptes, pronepotes, proneptes *l.vlt.* in patrem, *l.2. & l.vlt.* Auum, Proauum, *d. l. vlt.* quorum largitatem

largitatem perceperunt, *l.*4. ſeu munificentiam, *l.*2. (veluti emancipationis tempore, *l.vlt.*) vel in matrem, *l.*1.*&* 4. impij, *l.*1.2.4.*vlt.* ingrati, *d.l.vlt.* contra ipſam venire pietatem, *d.l.vlt.* arguentur, probentur, *d.l.*1. declarentur in iudicio, *d. l.*2. detegantur, *l.*4. Ne videlicet pietatis præmium apud ſceleſtos & flagitioſos animos permaneat, *d.l.*2. Ingratitudinis porro huius cauſæ *legibus* continebantur, neque aliæ præterea parentis querelæ admittebantur, *l.vlt.* Eſtque hæc actio perſonalis, & vindicationis tantùm effectum habet, nec in hæredem, nec hæredi datur, *d. l.*1. Et omnia quidem indiſtinctè quæ donata ſunt hoc caſu reuocantur, *l.*1.*&* 4. Etſi Matri aliquandò dimidiæ tantùm portionis reuocandæ ius fuit, *d.l.*1. quod reuocatur, *l.*4. Certè præter iſtud quod modò dixi in Matre quatuor hæc ſpecialia fuerunt. *Primò*, quod ei quæ ſecundò nupſiſſet, nullo modo reuocandæ donationis ius fuerit, *d. l.*1. *&* 4. *Secundò*, item quod ciui Romanæ tantum hoc ius reuocandæ à filio ingrato donationis competierit, *d.l.*1. *Tertiò* honeſtè viuenti tantùm, *d.l.*1. *Quartò*, Mater, ea tantùm quæ eo tempore, quo actio intentari cœpit, ingratus habebat, reuocare poterat, non verò ea quæ ante cœptum iurgium ab eo, iure alienata fuerunt, *d.l.*1.

Secundò ob AGNITIONEM liberorum reuocabantur quoque donationes, veluti ſi patronus filios non habens, bona ſua omnia, vel partem, liberto donauerit, & patronus poſteà liberos ſuſceperit: *l.ſi vnquam* 3.

Tertiò ex POENITENTIA, ſolóque iuris defectu, donationes inter virum & vxorem, cum ipſo iure non valeant, reuocantur: *l.*5.*h.tit.*

Denique *ſummarij* cuiuſdam vice notandum, *hoc titulo* agi de Donatione Matris, *l.*1.4. Patris, *l.vlt.* Patroni, *l.*3. Mariti, *l.*5. & ſic de donationibus ab his ſpeciatim perſonis reuocandis, in quibus peculiare quid conſtitutum peculiari ratione.

¶ *De* MATRIS *donatione; & quatenus ea reuocari ad liberorum ingratitudinem poßit.*

1.* Impp. CONSTANTIVS & Conſtans A A. ad Philippum PF.P."

LICEAT Matribus, ſi impios filios probare ſe poſſe confidunt, publice" adire Iudicia". Matrem autem ingenuam, liberam", libertam, libertinam", cui ſcilicet Ciuitatis Romanæ iura quæſita ſunt, ita vt queri" antiquo iure poterant, accipi audirique decernimus. Itémque filios filias, ingenuos, ingenuas, libertos, libertas, libertinos libertinas, Ciues pari condicione Romanas ¶ Secludimus mulierem, quæ in ſecundi matrimonij fœdus innubſerit"; & vnius tantum matrimonij mulieribus reuocandarum donationum pro" dimidiâ parte decernimus facultem. ¶ Hic autem qui à matre impietatis arguitur, quidquid ex eo quod titulo donationis tenet, eo die quo controuerſiæ qualecunque principium iuſſu Iudicantis datur, habere repperitur; huius dimidium victò eripiatur: Cæterùm, quæ ante, adhuc matre pacifica" iure perfecta ſunt, & ante inchoatum cœptumque iurgium vendita, donata, mutata", in dotem data, ceteriſque cauſis legitimè alienata, mininè reuocamus. ¶ Actionem verò matris ita perſonalem eſſe volumus, vt vindicationis" tantum habeat effectum, nec in heredem detur, nec tribuatur heredi ¶ Quare de ceteris vel alterius" ſtatus, vel portentuoſæ" vilitatis, abiectæque pudicitiæ, ſatis etiam tacitè cautum putamus: Quis eſt enim, qui his aliquid arbitretur tribuendum eſſe, cùm etiam illis, quæ iure", ſecundas tamen", contraxerunt nubtias, nihil ex his priuilegiis tributum eſſe vellemus"? Dat. XII. Kàl. Octob. Limenio & Catullino CONSS. [349.]

NOTÆ.

* *Lex* 1.*Cod Iuſt.h.t.* Iungenda autem ei *lex* 2.*prox. inf.h.t.* & *lex* 1.*ſup.de dotib.* quæ & ipſa *huius legis* argumento, ac nominatim *verſic.actionem* congruit. Hanc *leg.* ſuam memorat, & ex parte abrogat idem Conſtantius *l.*3.*inf.h.t.* Ad hanc *legem* & *prox.* reſpexit Papianus *tit.*2.

" *Philippus* ſub Conſtantio PP. Orientis ſcilicet: de hoc dicam plenè ſemel ad *l.*20.*inf.de appellat.* & in *Proſopogr.* Eidémque inſcribitur *d.lex* 2.*prox.*

" *Caput* primum hoc *huius l.* recîdit Tribonianus.

" Vel *publica.*

" Id eſt, Iudices.

" Videtur hîc ſupereſſe vox *liberam*: nam & cùm de filiis mox agitur, abeſt.

" *Libertini* hîc, & mox rurſum, à libertis diſtinguuntur, rectè: vide Sueton. *Claudio*, *cap.*24. & Heſychium in ἐξε-λεύθεροι.

" Id eſt conqueri de filij impietate & ingratitudine.

" *Innubere*: dixi ad *l.*1.*ſup.de ſecund.nuptiis.* in *Cod.Iuſt.nupſerint.*

" Recîdit hæc Tribonianus; *pro dimidiâ parte*: de quo mox.

" Id eſt antequam impietatis dicam & litem fiſco mouiſſet, antequam egiſſet de reuocanda donatione & vt mox dicitur: ante

ante inchoatum (ab ea) *cœptúmque iurgium.*
" *Permutare*, Cod. Iuſt.
" *Vindicationis*, id eſt vindictæ & vltionis, de quo mox plura.
" Quàm ciues Romanæ: Recidit autem hæc Tribonianus pari ratione quâ primum *huius legis* caput.
" *κ. portentoſa.*
" Iuſtæ ſunt nuptiæ ſecundæ.
" *Tantum*, Cod. Iuſt. malè.
" *κ. Velimus* vt *Cod. Iuſt.* etiam habetur.

¶ *De* PATRVM *Donatione: Reuocari eam ob ingratitudinem in totum poſſe.*

II. *Idem AA. ad Philippum PF.P."

AVI" noſtri pro patribus firmâ lege † ſancxerant, Vt ſi quid patres in liberos" munificentiæ titulo contuliſſent, ſi eos impios in iudicio declaraſſent, omne id eſſe reuocandum; *ne pietatis præmium apud ſceleſtos & flagitioſos animos permaneret.* Dat. XII. Kal. Oct. Limenio & Catullino CONSS. [349.]

INTERPRETATIO. *Donatio in emancipatum filium à patre facta, ſi læſum pater ſe eſſe probauerit, reuocatur. Hic de iure" requirendum* De reuocandis donationibus.

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod Iuſt.* Iungendáque ei, *lex* 1. *ſup h.t.* & *lex* 1. *ſup. de dotibus.*
" *Philippus* PP. Orientis ſub Conſtantio, cui & *d. lex* 1. *ſup.* inſcribitur: v. *Proſopogr.*
" Diocletianum, Maximianum, Galerium, & Conſtantium intelligit Conſtantius: quorum tamen *lex* ſuper hâc re non extat.
" *Emancipatos*, vt habet Interpretatio.
" Ad ius antiquum ſeu veterem Iuriſprudentiam ſeſe remittit hic Interpres, vt alibi ſæpè, de quo in *Prolegom.*

COMMENTARIVS.

PATRIS & MATRIS differentiæ in reuocanda donatione liberis factâ ob ingratitudinem his duabus *legibus* continentur. Nempe Conſtantius Imp. MATRIBVS, reuocandæ donationis à ſe in liberos factæ Ius ob impietatem ſeu ingratitudinem eorum, quando & quatenùs competat, & quam pleniùs hâc parte eſſe debeat ius PATRIS quàm Matris, definit his duabus *legibus*. Quæ quidem duæ partes ſunt prolixioris Conſtantianæ conſtitutionis ad *Philippum PP. Orientis* emiſſæ. Ex quâ ſupereſt & Tertium fragmentum, putà *lex* 1. *ſup. de dotib.* quæ hiſce duabus coaſſanda venit, & verò etiam his *legibus* argumento reſpondet.

Ex quibus omnibus inter ſe collatis colligo, Conſtantium Imperatorem eâ conſtitutione integrâ vim & naturam actionum quæ cauſam doloris & vindictæ continent, definitum iuiſſe; actionis inquam, qua ob ingrati vitium donatio reuocatur: de quo ſunt *hæ duæ leges*: actio de moribus, quæ coniugibus datur; de quo eſt *d. l.* 1. *ſup. de dotibus.*

¶ Ergò cùm antiquo iure, æquo iure hâc parte fuiſſent habiti Pater & Mater (quod *lex* 1. ac maximè collata ea cum *l.* 2. oſtendit,) Conſtantius conſtitutione ſuâ differentiam induxit inter Patrem & Matrem, limitato videlicet in quamplurimis hâc parte Matris iure: triplici reſpectu; tum reſpectu *Perſonæ* ipſiuſmet matris, tùm reſpectu *Rerum*, denique reſpectu *Heredum* eius.

¶ *Perſonæ* inquam matris reſpectu, triplici rurſum ratione, ſtatus videlicet eius, Nuptiarum, & vitæ. *Status* inquam, nempe Matri ciui tantùm Romanæ reuocandæ donationis, ab ingratis liberis, iiſdemque ciuibus Romanis tribuit Conſtantius: ſic tamen vt hâc parte non diſtinguat inter ingenuos, libertos, & libertinos, dummodo mater ciuis Romana ſit, & liberi eius ciues Romani. Quod quidem ſingulare matrum Ciuium Romanarum priuilegium notandum eſt: Nempe quia matres Latinæ vel alterius ſtatus quam ciues in matronarum cenſu vix ſtarent, vilitate ſuâ abiectæ: quare indignæ viſæ Conſtantio quibus hoc ius competeret. Quod quidem Conſtantio rurſum placuit *l.* 4. *inf.* Iuſtiniano verò diſplicuiſſe apparet ex eo, quod Tribonianus cum hanc *legem* in *Codicem ſuum* referret, primum hoc caput expunxit; exæquata hac parte, vt in aliis, matre patribus: vt & altera Latinorum & Ciuium Romanorum hâc etiam parte differentiâ ſublatâ. Et hæc de ſtatu perſonæ.

¶ Secundò, *Vniuiræ* tantum μονογάμῳ matri hoc ius reuocandæ donationis ab ingratis liberis tribuit *hâc l.* & repetitâ *l.* 4. *inf.* Conſtantius: denegato eo iure ſecundò nuptæ. Quod quidem Vniuiræ priuilegium (cuiuſmodi multa olim fuêre, quò pertinet & locus Tertulliani *exhort. ad caſt.* & *Nou. Iuſtin.* 2.) & ſecundò nubentium matrum odium notandum eſt; Non quaſi ſecundas nuptias damnaret Conſtantius, vel huius ſæculi diſciplina, ait enim is disertè *fine huius legis*, IVRE *nuptias ſecundas contrahi*: verùm notiſſimâ ratione, quod liberorum charitatem exuant fermè ſecundò nubentes, & mutato concubitu à ſobole deprauentur: de quo ad *l.* 3. *inf. de bonis maternis.* Et ſic prior ipſa filios, vel non minus quàm filij, ſe ipſam hoc facto læſerit. Quâ ipſâ cauſâ voluit Conſtantinus M. patrem vſumfructum amittere in bonis maternis filio quæſitis, ſi is nouercam ei ſuperinducat, *d. l.* 3. Quæ cauſa eſt tot fibularum, ne dicam pœnarum ſecundò nubentibus poſitarum, de quibus ſuo *titulo*, *ſup. de ſecund. nupt.* Iſtud ſanè etiam Iuſtinianum probaſſe docet hoc *huius legis* caput, in eius *Codice* poſitum, niſi quod poſtea ex tribus grauiſſimis cauſis etiam biuiræ hoc ius tribuit *Nouell.* 22. *c.* 35. Vnde *Auth. Quod mater*, legi huic in *Codice Iuſt.* ſubiecta, deſumpta eſt. At non idem in patribus ſpectari

ri Conſtantius voluit, aut Iuſtinianus: vt cæteroquin ad ſecundas nuptias feſtinantibus viris non eædem fibulæ impoſitæ: de quo *ad l. 2. ſup. de ſecundis nuptiis.*

Tertiò, & *Vita* diſcrimen hàc parte induxit Conſtantius Imp. *h. l.* quod & confirmat *l. 4. inf.* & quidem argumento à ſuperiore limitatione, ceu à maiore ad minus, deſumpto. Nempe vilibus matribus & impudicis hoc ius denegat, quæ *portentoſæ vilitatis ſunt & abiecta pudicitia.* Quibus verbis intelligit & lenas, & publicæ libidinis victimas: cuius alioquin eiuſdem Conſtantij in lenones odij teſtis eſt Conſtitutio eius, *l. 1. inf. de lenonib.* In Patre idem à Conſtantio cautum non video. Et hæc quidem de tribus circa matrem limitationibus ratione eius perſonæ.

Secundò reſpectu quoque RERVM donatarum Conſtantius minus priuilegium Matribus quàm Patribus tribuit *hâc l. & l. 2.* Nempè Patres ob ingratitudinem, OMNEM ſeu integram donationem reuocare poſſe, quod & ipſum ſanxerant Aui ſui (nempe Diocletianus, Maximianus, Galerius & Conſtantius) additâ ratione (quæ tamen generalis eſt, & nihilominus filiis in matres ingratis aptari poſſet) Atenim matribus nonniſi pro dimidiâ parte reuocandæ donationis ius tribuit. Quod diſcrimen eodem Conſtantio poſteà diſplicuit, qui & ideò hàc parte hanc *legem* ſuum abrogauit *l. 4. inf.* Sed & Iuſtiniano diſplicuiſſe, huius *legis* hâc parte interpolatio à Triboniano facta edocet. Sed & alterum iſtud reſpectu *Rerum* ſeruari vult hac parte Conſtantius: vt inquam, dimidiam partem reuocare poſſit Mater earum tantum rerum, quas cœptæ litis tempore filius ingratus poſſidebit, non verò quæ anteà quocumque titulo alienauit, aut venditionis, aut donationis, permutationis, in dotem dationis, & cæteris cauſis & titulis; quod & ipſum firmauit *l. 4. inf.* Qua parte proculdubio maius aliquod priuilegium patri tribuiſſe videtur Conſtantius; fortè, vt ego quidem cenſeo, vt reuocare poſſet res omnes quas contractæ ingratitudinis & reatus tempore poſſidebat, non tantum quas cæptæ litis tempore. Sanè & ita reatus tempus ſpectatur in reuocandis his quæ donata, vel aliter alienata ſunt ab his, qui ob reatum bonis poſtea multati fuerunt, *l. 1. infr. de bonis proſcript. lex poſt contractum, & l. 31. ꝏ. de donation. l. vlt. Cod. ad leg. Iul. maieſtatis: l. iudicior. ꝏ. de accuſat.* Quod ſi ita eſt, tùm id velut Singulare admodum notetur. Sanè id ita eſſe, ex eo colligo, quod quæ *hâc l.* de Matre ſtatuuntur, omnia κατ' ἀντιπαραβολὴν patrum ſtatuuntur, vt ex *coll. legis 1. & 2.* colligitur.

Tertium *huius legis* caput HÆREDES donatarij & Matris reſpicit. Nempè ſtatuit *hâc l.* (quam & hàc parte tacitè confirmat *lex 4. inf.*) Conſtantius hoc priuilegium Matribus, Ciuibus Romanis, vniuiris, pro dimidia tantùm parte reuocandæ donationis conceſſum, perſonale omninò eſſe, nec in hæredem filij ingrati dari, nec hæredi Matris. Quod & ipſum circa actionem de moribus inter coniuges ſtatuitur *l. 15. §. 1. ꝏ. ſoluto matrimonio*: Imò à Conſtantio ipſo *d. l. 1. ſup. de dotibus*, quæ vt anteà oſtendi *huic l.* coaſſanda venit: Id tandem ipſum generaliter à Iuſtiniano conſtitutum, *l. vlt. Cod. eod* in omni donationis reuocatione, *vt hoc ius,* quomodo ipſe loquitur, *vſque ad primas perſonas,* donatorum ſcilicet, *ſtet*, *nulla licentia concedenda donatoris ſucceſſoribus huiuſmodi querimoniarum primordium inſtituere, & à poſteritate eius ſuſcitare, vel aduerſus eum qui ingratus eſſe dicitur, vel aduerſus eius ſucceſſorem.* Ratio porrò *h. l.* hæc redditur, quod hæc actio *vindicationis* tantum effectum habeat, id eſt, vt rectè Cuiacius, vindictæ & vltionis propriæ: Quæ & ipſa cauſa redditur in iudicio de *Moribus*, quia ad pecuniaria cauſam non reſpicit, ſed coërcitionem continet *d. l. 15. §. 1. & l. 5. ꝏ. de pactis dotalib.* vindictam perſequitur, cauſam doloris agit. Similiſque ratio eſt actionis iniuriarum, *l. 2. §. emancipatus, ꝏ. de collat. bon. l. 10. §. 2. ꝏ. ſiquis cautionib.* & querelæ inofficioſi, de quo omni plura ad *d. l. 1.*

¶ Cæterùm videri poſſit, & iſtud *hâc l.* non minus quàm *ſuperiore*, κατ' ἀντιπαραβολὴν patris dici, ſeu conſtitui: tum argumento *harum duarum ll.* inter ſe coniunctarum; tum quod diſertè de Matre id ſtatuitur: *Actionem verò Matris*, inquit, *perſonalem eſſe volumus*: ſic vt contà voluerit Conſtantius, hanc actionem patris quoque hæredibus & aduerſus hæredes competere.

¶ *De* LIBERORVM *ſuperuenientia: déque reuocandâ eam ob cauſam Patroni in libertum donatione.*

III. *Idem AA." ad Orſitum" P.V."

SI vnquam, libertis patronus, filios non habens", bona omnia, vel partem" aliquam facultatum, fuerit donatione largitus, & poſteà ſuſceperit liberos, totum quidquid largitus fuerit", reuertatur, in eiuſdem donatoris arbitrio ac ditione manſurum. Dat. v. Kal. April." Arbitione & Lolliano CONSS. [355.]

INTERPRETATIO. *Si quis filios non habens, bona ſua, vel partem bonorum, libertis donauerit, & is qui donauerat, filios poſtea habuerit, donationes in libertis" factas" ad integrum vacuantur."*

ALIA. *Si patronus filios non habens, & aliquid liberis dederit & poſtea ſuſceperit liberos, quidquid largitus fuerit reuertatur in eiuſdem donationis arbitrium.*

NOTÆ.

* Lex, *ſi vnquam*, 8 *Cod. Iuſt. eod. tit. de reuocandis donat.*

" Ita quoque Cod. Iuſt. verùm, reponendum hic vnius CONSTANTII Imp. nomen: vtpotè Conſtante A. fratre, dein & Conſtantio Cæſ. id eſt Gallo, iam ante hanc *leg.* defunctis: vide *Conſularia noſtra Theodoſiana.*

" *Orſito* huic P.V. inſcribuntur his ipſis Coſs. *lex 7. ſup. de donationibus*: *lex 2. inf. de piſtoribus*: & ſuperiore Anno

354. *lex 2. ſup. de Prætoribus*: *lex 1. infr. de raptu, vel matr. ſanctim.* Anno 356. *lex 3. inf. de ſepulch. viol.* Anno 358. *lex 4. inf. prox. hoc ipſo titulo.* A. 359. *lex 1. inf. de calcis coctoribus.* De eo plura in *Proſopogr.*

Rectè; *P.V.* malè in Cod. Iuſt. & quidem expenſis literis, *Præfecto Prætorio.* Cur verò Præfecto vrbis hæc *lex* inſcribatur? mox dicam.

Et deſperans de his: Auguſtinus *de ſermone Clericorum*, loco relato 17. *q.* 5. *c. vlt.* & Longobard. *lib.* 2. *t.* 14. *l.* 11.

Putà dimidiam: quomodò *Partis* appellatio ſæpè in iure accipitur, *l.* 164. *ff. de V. S. l.* 43. *ff. de vſufr.* vel etiam aliam partem conſiderabilem, *per modum Quotæ*, vt loquuntur.

Fuerat. C. Iuſt.

Supplendum hic videtur, *Mediolani*: ibi enim hoc tempore agebat Conſtantius Imp. vid. *Chronolog. noſtrum.*

In libertos, vel, *libertis.*

Facta.

Vacuari, id eſt reuocari, irritari. v. *Gloſſ.*

COMMENTARIVS.

DE SVPERVENIENTIA, vt loquuntur, ſeu de ADGNATIONE liberorum, donatori, poſt donationem meram & ſimplicem ab eo factam, déque reuocanda eam ob cauſam donatione, eſt hæc ſingularis & famoſa Conſtantij Imp. conſtitutio: *Conſtantij*, inquam, qui vt verus *huius leg.* Author eſt non Conſtantinus, vt quidam allegant, ita vnus hoc tempore Auguſtus erat, vt iam *in Notis* oſtendi: & ſic non *Conſtantius & Conſtans*, quod ex hoc *Codice* Tiraquellus volebat: Cuius eiuſdem alioquin Imperatoris duæ iam fuerunt *ſuprà* Conſtitutiones *hoc ipſo titulo*, in eodem argumento de reuocandis donationibus occupatæ: putà *lex* 1. & 2. *ſup.* & quarta inſuper *lex* 4. *prox. inf.* eæque omnes de reuocandâ donatione ob ingratitudinem. De quo alioquin Principe Amm. Marcellinus *extremo lib.* 21. ſcribit, eum *facilem fuiſſe adimere quæ donabat.* Et hæc quidem dicta ſint de argumento, ſimul & de Conditore *huius leg.*

¶ De *ſpecie* ſeu hypotheſi eius nunc. Ponitur ea in patrono & liberto: definitúrque adeo donationem bonorum omnium, vel partis etiam, à patrono in libertos collatam, quo tempore is orbus erat ſeu liberos non habebat, ſuſceptis poſteà liberis reuocari. Quæ quidem *lex* quotidiana, omniúmque ore decantata, verſatáque etiam virorum doctorum commentariis & repetitionibus, & in his Ripæ, Tiraquelli, Paponis, Caroli Molinæi, qui eam vt loquuntur, ſuâ & legitimâ dote honeſtarunt, illuſtrata; imò etiam in causâ prædicti Caroli Molinæi in foro Pariſienſi illuſtrior euaſit, multa habet de quibus quotidiè quæri ſolet.

Nos de illo nunc, ſed potiſſimo, videamus: Num hæc conſtitutio ex Conſtantij mente, vel ex iuris principiis, & ſic ſi ad merum ius reſpiciamus, extra hypotheſin ſuam trahenda ſit, vt ita hoc priuilegio ſeu *huius leg.* beneficio potiantur, quicumque tandem, orbi donatores bonorum omnium, vel partis eorum, ſi poſt donationem liberos ſuſceperint. Quâ parte tres alioquin extant ſententiæ.

Prima eſt Affirmatiua, quæ etiam in communem vſum & praxim euaſit, exiſtimantium omni donationi hanc tacitam conditionem ineſſe, & conſequenter natis liberis, quaſi conditione defectâ condictionem ob cauſam competere: atque adeò Imperatorem in ſp: *huius leg.* ex facto tantum conſultum de patrono ſcilicet & liberto, ſeu de facti contingentia hæc verba inſerta, ſed nihilominùs ad alios eam porrigendam.

Secunda ſententia eſt Negantium.

Tertia inter hos diſtinguentium media inter eum qui donauit deſperans de filiis, vt is donationem reuocare poſſit: non item, ſi non deſperans. Mihi certè ſpretis aliis, ex Iuris Rom. principiis Negatiua ſemper placuit: quæ iam olim Azonis quoque fuit, Accurſij, Innocentis, Odofredi, Cyni, Guilelmi de Cuneo, Raphaël, Saliceti, & Baldi, Philippi Cornei, *non vno conſ.* & aliorum complurium: quos allegat Tiraquellus in *verb. libertis*, *num.* 26. & 40. quam & ſecuti poſteà quamplurimi, & in his Coraſius in *ſuis epiſtol. cap.* 30. Hotomannus, Antonius Faber. 7. *Coniect.* 14. & 15. & Tiraquellus tandem ipſe *num.* 74. *in d. v. libertis*, in puncto iuris, ſeu de mero iure veriorem eſſe agnoſcit: vt in eâ ſcilicet tantùm donatione hæc lex procedat quæ à patrono facta eſt liberto, de quo nuncupatim loquitur, & ita quidem nuncupatim, vt ſi filium phraſimque conſideres, facilè intelligas de eâ tantùm donatione loqui velle. Huius rei argumenta hæc, ex *hâc* ipsâ *leg.* deſumpta habeo, quæ omninò ſuadent, & inculcant, hanc *leg.* ſingulare priuilegium continere & ad patronos libertos reſtrictam: denique hanc *leg.* exorbitantem à iure, ſeu regulis iuris communis eſſe.

Primùm quidem, indicio eſſe poteſt *Inſcriptio* ipſa *legis*; inſcribitur ea ſcilicet, ſeu data ea eſt, ad Orfitum *Præfectum Vrbis*; malè enim in *Codice Iuſtinianeo* id mutatum in *Præfectum Prætorio*, vt in *Notis* iam oſtendi: vnde tamen, ex hâc inquam prauâ lectione, parùm acuti nonnulli Sententiæ negantis, quam nos tuemur, & ipſi defenſores argumentum, neſcio quâ ratione, ſumebant. Nempè enim Præfectus vrbi proprius olim, patronos inter, & libertos, Romæ Iudex ſeu cognitor erat: vt docet *lex* 1. §. 2. & 10. *ff. de off. Præfecti vrbi*: ac nominatim, quod ad ſpeciem *huius leg.* propriè facit, ſi patroni egerent: *Sed & Patronos*, inquit Iuriſconſultus in *d. l.* 1: §. 2. EGENTES *de ſuis libertis audiet, maximè ſi ægros ſe eſſe dicant, deſiderentque à libertis exhiberi.* Quare in propoſitâ ſpecie patronus, qui bona ſua in libertum contulerat, ſuſceptis iam liberis, agens apud Præfectum vrbis Orfitum, de liberto ſuo queſtus videtur, quod ſe ad inopiam per effuſam liberalitatem perductum, liberiſque ſuis exhibendis non idoneum, tumidus adſpiceret, repetentis quæ ipſe olim deſperatione liberorum donaſſet, denique *inofficioſum* ita quodammodò peragebat. Quomodò etiam in vniuerſum Romæ apud Præfectum vrbis querelæ ſeu accuſationes officij malè præſtiti, & inofficioſitatis, inſtituebantur, vt oſtendunt *lex* 4. *inf. prox. lex vn. ſup. de inoff. donationibus*: *l.* 1. 4. *ſup. de inoff. teſtam. lex vn. inf. tit. prox. de ingratis liberis*: *lex* 87. §. 3. & 4. *ff. de legatis* 2.

Secundò, de *Donatione* pura & abſolutâ, vt vocatur *l. Senatus*, §. 1. & *l. Seia.* 42. §. *vlt. de mort. cauſ. don.* hîc agi meminerimus: cuius ſanè natura ſeu conditio ea in commune eſt, vt perpetua ſit & irreuocabilis, *l. Ariſto*, §. *vlt. ff. de donat. l. fine, Cod. eod. l. ſi donatione, Cod. hoc tit.* δῶρα ἀδιάλυτα, vtque nullam tacitam conditionem ex vnius donatoris voluntate toto iure admittat: difficiliúſque adeò ſemel perfecta reuocetur, vel pro donatoris arbitrio conditionem recipiat: nam etſi donatio non ſit contractus propriè, *l.* 14. *ff. de precario*: perindè irreuocabilis eſt: atque ſi eſſet contractus, vtpotè quæ vtriuſque conſenſu conſtet & perficiatur, vt docet inter alias eleganter *lex* 6. 7. *Cod. de condict. ob cauſam datorum*: eoque fine donatio fit, ne

donator

donator recipiat *l.*1. §. 1. *π. de donat.* & vt nullo caſu ad donatorem reuertatur , *d. l. & l.* 35. §. *ſed mortis cauſa* , *π de mortis cauſa donat.* Vnde etiam generalius traditum eſt , perfectam donationem nullas conditiones admittere , *l.* 5. *Cod. de donat. quæ ſub modo.* Vnde etiam infertur , caſum *hâc l.* contineri à Regulâ exorbitantem , qui proindè temerè ad alias perſonas interpretratione trahendus non eſt.

Et profectò , quod Tertium argumentum eſſe poteſt , ſi extra hanc hypotheſin hæc *lex* obtinere deberet, ecquis dubitaret, mentionem eius aliquam fieri oportuiſſe , cùm Imperatores datâ operâ cauſas reuocandæ donationis recenſerent , *tit: de inoff. donat.* & *tit. de reuoc. donat.* quod tamen nuſpiam fit. Imò diſertè ab iis definitum , nullam aliam ob cauſam meram & ſimplicem donationem reuocari poſſe , quam ſi reuerà & propriè *inofficioſa* ea ſit, vel ex ingratitudinis cauſa , vel ob conditionem non impletam : Quare neque noſtrum eſt , nouas cauſas & conditiones extra ſpeciem & hypotheſin eius comminiſci , vel legibus ſuperaddere.

Quartum & validiſſimum argumentum præbent *Perſonæ* illæ , de quibus agitur in ſp. *huius leg.* putà liberti & patroni : ac proindè peculiaris harum perſonarum inter ſe σχέσις : & per hoc ipſum vera & genuina *Ratio*, quâ ſingulare beneficium *huius l.* nititur. Notum eſt ſcilicet, quanto olim liberti vinculo patronis eorúmque liberis coniuncti , nexique fuerint , propter grande videl. beneficium , vt vocatur *l.*1. *π. de bon. libert.* Summum beneficium, vt Tullius , ſummúmque libertatis pretium , vt Terentius , rem inæſtimabilem denique ab his acceptam : Omitto quæ reuerentiam Patronis debitam ſpectant , notiſſima etiam ſunt obſequia , operæque & miniſterium ; imò & bona libertorum Patronis certis caſibus debita ; Certè Liberti & Patronos, defectos facultatibus & Patronorum liberos , vtroſque inquam , egentes exhibere ſeu alere de ſuo cogebantur : non minùs , inquam , patroni liberos quam patronos ipſos , *d. l.*1. §. 2. *π. de off. Præf. vrbi* : *l.*73. *π. de adquir. hæred. l.* 5. §. 18. 19. 20. *&c. π. de agnoſcendis liberis* : *l.*41. *π. de operis libertorum. l.*1. *Cod. eod.* Etiamſi filij Patroni hæredes non extitiſſent , *d. l.*73. in tantum , vt ſi paupertate laborantes relinquerent , iis miniſtrare cogerentur, vel etiam vendi poſſent , *l.*6. §.1. *π. de agnoſc. liber.* Quæ omnia conſtituta ſunt ad remunerandum tam grande libertatis præmium. Quare & nunc Conſtantio Imp. minus ferendum viſum , ſi libertus Patrono præ Patroni liberis funus quodammodò ſuperſtiti duceret , opimis eius ſpoliis ditatus : boniſque adeò ipſius incumberet , qui de ſuo eum, eiuſque *liberos* ſi quando egentes exhibere, ſeu alere cogeretur : Præſertim quod Liberti vt iam olim, ita & hâc ætate apud Patronos gratiâ prævalentes *blanditiis* nihil non in propinquorum necem emerebantur , bonáque eorum ad ſe pertrahebant , diuitiiſque augebantur immodicis , quod ſæpè factum docet vetus *hiſtoria* , quam in rem vid. & *l.*12 §.8. *π. mandati* : & quæ ſcribo ad *l.*10. *inf. de piſtoribus.* Quare etiam deprehendere licet , hoc ſæculo frequentibus conſtitutionibus libertis occurſum , ne vel aduerſus Patronos ceruices erigerent , vel Patronorum ſanguini , vel conſanguinitati per hos iniuria fieret. Hinc adeò , *leuem* etiam ob offenſam ſub Patroni imperium & ditionem reuocari eos primus voluit Conſtantinus M. Conſtantij noſtri pater , *l.*1. *ſup. de libertis & eorum liberis* ſeu, *l.*2. *Cod. eod.* quod in liberis emancipatis haud æquè obtinuit , vt docet l. *vn. vtroque Cod de ingratis liberis.* Hinc , quod *huius l. fini* affine eſt , liberto hærede inſtituto à Patrono , fratrem fratris teſtamentum per querelam inofficioſi euertere poſſe , velut notatâ perſonâ inſtituta definiuit idem Conſtantinus M. *l.*3. *ſup. de inoff. teſtam.* quæ cum *d. l.*1. coaſſanda eſt , quam *legem* vt deformarit Tribonianus, vid. *leg. fratres* 27. *Cod. eod. tit.* Hinc & aliàs donationem in libertum collatam faciliùs reuocari potuiſſe oſtendit *lex* 1. *Cod. eod. tit. de reuocandis donat.* veluti ob obſequia tantùm neglecta , & inſolentiam : Vndè iam colligitur , beneficium in libertos , ciuili nexu , eóque tam enixo , patronis patronorúmque liberis deuinctos coniunctoſque , collatum reuocari facillimè , leuique de causâ potuiſſe hoc ſæculo : beneficium , inquam , libertatis , *d. l.*1. *de libertis* , Succeſſionis , *d. l.* 3. *de inoff. teſt.* donationis , *h. l.* idque in gratiam Patroni , Patroniquè liberorum , & conſanguineorum. Adde & illud quod nonnullis olim viſum in ſp. *l. datum* 17. *Cod. de legatis.* Item quod cùm donatio inofficioſa reuocetur à filiis ad legitimam vſque , facta à liberto reuocetur in totum , de quo *poſteà.* Vt omittam etiam grauem libertorum hâc ætate conditionem publico reſpectu , ſi quid à dominis teſtamento vel donatione meruiſſent, in ſp. *d. l.*10. *inf. de piſtoribus.* Item quod omnibus honoribus omnique Palatinâ militiâ liberti excluderentur , *l. vlt. ſup. de libertis.*

Tota proinde huius Conſtitutionis *Ratio* vertitur in σχέσει ſeu relatione perſonarum , Patroni inquam , & Liberti , ſeu in *iure patronatus* , ex quo alioquin iure obſequia , operæ , alimenta , miniſteria , iuráque ſucceſſionum Patronis debentur : cuius patronatus , cùm ampliſſimum ſit , pars & iſta quoque eſt. Indè igitur etiam *lex* tacitam illam conditionem : *ſi liberos non ſuſceperit* , & præſumptionem hoc caſu facilè induxit. Non verò , quod vulgò creditur *huius l.* & beneficij ratio vertitur in pietatis coniectura , ſeu amore & affectu parentum in liberos , vel coniecturatâ mente aut voluntate donantis , vel etiam errore donantis : verùm vt dixi in ſolâ σχέσει ſeu *coniunctione* liberti , cum Patrono Patroníque filiis. Quomodò diſertè Papinianus *l. cum tale* 72. §.1. *π. de condit. & demonſtrat. libertum coniunctum patroni liberis* , dixit : id eſt ſingulari nexu obſtrictum , alligatum : Quomodò etiam in Græcâ conſtitutione Iuſtiniani *de iure patronatus* dicuntur liberti Patroni liberis videri συγγενεῖς : Cuiacio enim non adſentiendum , qui *coniunctum* à Papiniano in *d.* §.1. dici tradit , coniunctum hoſpitio, familiaritate, conuictu , vt ſic coniunctio intelligatur hoſpitij atque conſuetudinis : addito , non aliâ coniunctione libertum patroni libertis coniunctum : etſi idem tandem fateatur *Recit. in Cod.* libertum eſſe coniunctiorem quàm alios , quia ſit ex eâdem familiâ , ex eodem nomine, quia idem nomen habebat cum Patrono. Hinc igitur quoque facilior donationis in libertum collatæ reuocatio , fortiórque in eo & maior ratio: vt mirari ſatis non poſſim tentantes , fortiorem eſſe rationem in extraneo , ad reuocandam donationem , cùm maior ſit affectio & amicitia in libertos quàm extraneos : Nam imò dico , libertum magis *coniunctum* eſſe , nexúmque Patrono , & ideò faciliùs reuocari donationem in eum factam. Quare tandem dicamus , quod in ſimili ait Iuriſconſultus in *l. cum patronatus* 28. *π. de Legatis* 2. quod Patroni perſonæ præſtaretur , hoc nequaquam ad alium pertinere oportere. Et ita quatuor iam argumentis oſtendimus *huius leg.* beneficium ad alios quàm Patronos non pertinere.

¶ Sequuntur alia argumenta , quæ ſuppeditat ipſa *legis* huius diſpoſitio. Ac primò quidem ; quod hæc *lex* procedat per modum *Regulæ* vniuerſalis :

Si vnquam, inquit, *libertis Patronus*, vnde à contrario efficitur, ſecus eſſe ſi donatio fiat alteri quàm liberto. Denique hæc *lex* etſi intra formam generalem diſpoſitionis concepta ad ſpeciem tamen ſuam reſtricta eſt, alioquin enim, Imperator ſi generaliter id in omni donatione intellectum voluiſſet, nedum in eâ quæ fit libertis à Patrono, hoc nuncupatim expreſſo, & ſic ſi ad omnes promiſcuè perſonas *hanc leg.* porrigi voluiſſet, cur non vniuerſali pariter enunciatione perſonarum quarumcunque id indicaſſet? quod vtique factu facillimum erat, ita; *Si quiſquam vnquam filios non habens*, vel ſimili formulâ: veluti, *ſiue libertus*, *ſiue patronus*: vt *l. 12. Cod. de procuratoribus*: vel non libertis tantùm, ſed etiam ingenuis; vt *l. datum 17. Cod. de Legatis.* Quomodo certè vniuerſalem vocem *initio legis* vſurpauit, ad perpetuitatem iuris indicandam, & ne intra indiuiduam ſpeciem ſeu facti contingentiam, caſum, & conſultationem *huius legis* diſpoſitio reſtringeretur; verùm ad ſimiles de Patronis & libertis caſus ſi quando deinceps aptaretur. Denique hæc *lex* regulam quidem ponit vniuerſalem, verùm in donatione Patroni tantùm. Et ſic *hic* iure obtinent illa, verba legis inſpicienda eſſe, neque vltrà ea diſpoſitionem illius trahendam: item ſtatutum quod non dicit, nec nos dicere debemus: vel verbis ſtatuti ſeruiendum ſine aliâ interpretatione: Tandem ſtatuta tantum diſponere quãtum loquuntur: Quæ omnia, & ſimilia latiſſimè refert Tiraquellus, tenorem priuilegiorum ad vnguem ſeruandum.

Sequitur alterum Argumentum ex ipſâmet *huius l.* diſpoſitione: Nempè Conſtantius Imp. definit, *etiam* PARTE *tantùm aliqua bonorum donata*, donationem à Patrono in libertum collatam, reuocari oportere. Quid enim? hoccine idem admittendum quis putet in alterius vel extranei aut ingenui donatione, putà vt partis tantum bonorum donatio facta ab eo qui liberos non habebat, ſuſceptis poſteà liberis reuocetur? Imò contrariam colligimus ex *l. ſi totas 5. Cod. de in off. donat.*

Adde & Tertium, quod TOTAM donationem reuocari vult Imperator. Quid enim? Hoccine idem in extraneo admittas, vt videlicet donatio in ſolidum reuocetur? Atquin inofficioſæ etiam donationes à patre in filium emancipatum factæ, ſuſceptis poſteà liberis reuocantur tantum quoad debitum bonorum ſubſidium, *d. l. ſi totas 5. Cod. de inoff. donat:* Secùs ſi donatio facta ſit,à liberto, vt colligitur ex *l. ſi libertus, ff. ſi quid in fraud. patr.* Præcipuum ergo iſtud in Patrono: quomodo & præcipuum hoc fuit patri, vt omnem donationem ob ingratitudinem filiorum reuocare poſſet, mater nonniſi dimidiam, ex *l. 1. 2. ſup.*

¶ Et his quidem argumentis, extra hypotheſin ſeu ſpeciem ſuam *hanc leg.* trahendam nego ex Conſtantij mente, déque mero iure ſeu principiis iuris. Neque enim adeò vrgeam, quod pro authoritate quoque adduci poſſet, & verò adduci poſſe putauit Tiraquellus *in V. libertis, num 40.* Interpretationes *huic l. in hoc Cod. Theodoſ.* ſubditas, vel etiam Græcorum præiudicium: qui ſanè & ipſi intra *huius l.* hypotheſin ſeſe continent: quia Interpretes tantum illi agunt, non verò iuſtos Commentatores. Atenim vrget poſtremo loco ſolemnis iam Auguſtini locus, *ſermone de vitâ Clericorum*, qui etiam in Decretum relatus eſt *17. q. 4. cap. vlt.* vbi Auguſtinus diu poſt hanc *legem* ſcribens, ait, Eccleſiam donatariam ſuſceptis poſt donationem à donatore liberis, in poteſtate habuiſſe IVRE FORI ne eam redderet: Verba Auguſtini ſunt de Aurelio Carthaginienſi agentis: *Quidam cum filios non haberet, neque ſperaret, res ſuas omnes retento ſibi vſufructu donauit Eccleſiæ: nati ſunt ei filij poſteà, & reddidit Epiſcopus, nec etiam opinanti illi qui donauerat: In poteſtate habebat Epiſcopus non reddere, ſed* IVRE FORI, *non iure cæli.* Vbi vides etiam *ius fori* allegari, atque adeò ius promiſcuum & commune, ne quis alioquin id ad Eccleſiam donatricem reſtringat, quaſi illi tantum hoc priuilegium datum fuerit, ne donator ſuſceptis liberis ab eâ donationem auocaret.

¶ Neque mouent contraria argumenta pro communi ſententiâ affirmante: Non mouet, inquam, argumentum ab vltimis voluntatibus ſeu diſpoſitionibus & fideicommiſſis, vbi coniectura pietatis promiſcuè admittitur ad auocandum emolumentum, ne quis videl. alienas ſuis ſucceſſiones prætuliſſe videatur, vt in ſp. *leg. cum auus 102. ff. de condit. & demonſtr. l. cum acutiſſimi, Cod. de fideicommiſſis, l. generaliter, §. vlt. Cod. de inſtit. & ſubſtitutionibus*: Nam neque in veriſimili voluntate donantis, neque in coniectura pietatis nititur *huius leg.* ratio ſeu diſpoſitio, verùm in ſolâ σχέσει perſonarum, iuréque patronatus fundata ea eſt, vt ſuperiùs oſtendi. Ac proindè hùc aptantur Brocardica illa, *vbi eadem eſt ratio, idem quoque ius ſtatui oportere. Vbi eadem eſt ratio, non dicitur extenſio, ſed proprius intellectus. Non videtur omiſſum, quod eadem ratione concludit. Ratio legis, mens illius dicitur. Ratio legis eſt potior ipſius pars. Ratio legis potiùs inſpicienda quàm verba. Ratio ſtatuentium præualet verbis ſtatuentium. Lex exorbitans extenditur cùm eſt fauorabilis.* Sed & alia longè ratio eſt vltimarum voluntatum, quæ cum ab vnius teſtantis voluntate pendeant, coniecturam illam pietatis Prudentum interpretatione facilè admittunt, vt auocari emolumentum ſperatum queat, non ita donationes, quæ vt dixi ex conſenſu vtriuſque conſiſtunt, & perficiuntur.

Non mouet etiam *lex*, *tale pactum 20. §. vlt. ff. de pactis*: quâ potiſſimùm etiam mouebatur Molinæus: vbi agitur de pactione quam ſocer cùm dotem promitteret, fecerat, vt hæredi ſuo conſuleret, fratri ſcilicet ſuo, quod nullos eo tempore liberos haberet, quia in *eius leg.* ſpecie, vt alia omittam, aperta fuit paciſcentis mens, non tam fratri ſuo quàm *heredi* conſultum eum voluiſſe. Vide *hâc l.* plura apud Ant. Fabrum 7. *coniect.* 15. *inf.*

Non mouet tertiò *Lex Longobardica*, duobus locis, *lib. 2. tit. de ſucceſſionibus 12. l. 13. tit. 20. l. 1.* De eâ enim vltrò id fateor porrectam *huius leg.* diſpoſitionem & æquitatem ad omnes, aliquo tamen filiorum & filiarum diſcrimine.

Non igitur ad alios extendenda *huius l.* diſpoſitio, ex mero iure, & Conſtantij Imp. mente. Non magis quàm *legem*, *cum tale 72. §. 1. ff. de condit. & demonſt.* aut *legem 1. Cod. de reuocandis donat.* aliò ſeu ad alios quàm libertos, trahi feram; quod tamen voluit, imò & in argumentum pro affirmante ſententiâ attulit Cuiacius *obſeruat. lib. 20. c. 5. & Recitationibus in Codicem.* Nam imò conditio illa, *ſi à liberis non deceſſerit*, de qua agitur in *d. l. cum tale*, in perſona equidem liberti locum habet, qui Patrono eiuſque liberis *coniunctus* eſt, id eſt, nexus, alligatus, vt ſuperiùs oſtendi: Nam & ita libertus quandoque cogi poteſt cum Patrono morari, eúmque ſequi, *l. 20. 38. in fin. ff. de operis libertorum, l. 12. Cod. eod.* itémque certo loco morandi conditio ei à Patrono iniungi poteſt, *l. 18. in f. ff. de alim. legatis*: *l. Titio centum, §. 2. ff. de condit. & dem.* vel ab aliquo loco non recedendi, in aliqua ciuitate domicilium habendi. His inquam conditionibus

tionibus locus eſt in libertis defuncti; At non in aliis, quia per eas ius libertatis infringitur, *d. l. Titio centum*, §. 2. *π. de condit. & demonſtr.* Atque adeò neque illa, *ſi à liberis non diſceſſerit.* Quare vt dixi *d. l. cum tale* 72. §. 1. ad alios quàm libertos porrigi non poteſt. Etſi verum alioquin ſit, quod ibi interiungitur, de his quæ ex pecunia donatoris comparata ſunt, in aliis quoque donationibus obtinere, vt in ſp. *l. cùm hic ſtatus*, §. 1. *π. de donat. inter vir. & vx. l. filia* 18. *Cod. famil. erciſc.* Similiter neque principalis *dictæ legis* 1. *Cod. de reuoc. donat.* definitio ad alios pertinet, quam ad libertos, alij quippè præter libertos *ad obſequia* non tenentur; illa ſaltem, ob quæ denegata donatio ibi reuocatur.

Et ſic de potiſſima ad *hanc leg.* quæſtione. In alias enim nunc me non diffundo, ne iuſti Commentarij modum egrediar, & quia pleraque iam ab aliis occupata. Maneat proindè hæc *huius leg.* definitio, perfectam ſeu collatam à Patrono orbo in libertum à ſpe ſucceſſionis ſubmotum donationem, ſubcreſcente poſteà ſobole patrono donatori, reuocari. Quod etiam Politico forte ſcemmate ſeu arcano conſtitutum, ne ingenuarum videlicet & Nobilium fermè familiarum patrimonia ſeu bona, ad libertinos tam promiſcuè, tam facilè, inconſulta ſeu effuſa patronorum liberalitate tranſirent, commearent, cùm illas ſtare florentes, his contrà deiectis publicè interſit. Quæ ratio non inſubtiliter ad ſuperiores adiici poteſt.

¶ *De* MATRIS *iure in reuocanda donatione ob ingratitudinem liberorum, altera Conſtantij Conſtitutio, quâ in vno capite derogat legi* 1. *ſup.*

IV. * Idem" AA. ad Orſitum" P.V.

SI quis forſitan filiorum maternam munificentiam conſecutus in matrem impius detegitur, non iam dimidiam portionem, vt ante fuerat iuſtum, † rei donatæ, ſed omnem ſubſtantiam proprietatis amittat. ¶ Matres verò quæ in ſecundas conuenerint nubtias, repoſcere vetamus à filiis, quæ earum perceperint largitate. Quinetiam identidem commonemus, alia omnia iuxta prioris Legis † tenorem debere ſeruari. Dat. VIIII. Kal. Iul. Sirmio, Datiano, & Cereale CONSS. [358.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Eam memorat Papianus *reſponſ. t.* 1.
" Reſcribendi Impp. CONSTANTIVS A. & *Iulianus* C.
" De hoc *Orſito* P.V. dixi ad *l.* 3. *ſup.* quæ & ipſa illi inſcribitur.
† *Legem* ſuam 1 *ſup.* intelligit.
† *D. Legis* 1.
" Error hic eſt Interpretis, neque enim Conſtantius hic intelligit leges ſub *titulo*, *de ſecundis nuptiis*, poſitas; verùm *d. l.* 1. ſuam.

COMMENTARIVS.

DE MATERNO iure in reuocanda donatione ob ingratitudinem filiorum, eſt hæc altera Conſtantij Imp. conſtitutio, quâ vnico capite primæ *legi* ſuæ, quæ prima eſt *hoc titulo ſup.* derogatum it; nempe vt non dimidiam tantum donationis ab ingrato filio reuocet mater (quomodo cauerat *d. l.* 1. *ſup.*) verùm totam. In cæteris *d. l.* 1. confirmata, de ea quippe ſentit Conſtantius *h. l.* non de aliis legibus, quæ ſub titulo *de ſecundis nuptiis* continentur; quod Interpres perperam tradit: ac nominatim in eo, vt mater biuira, ſeu quæ ſecundò nupſit, à filio quamuis ingrato reuocare donationem non poſſit, quam ex hac ipſa *lege* ſententiam Papianus in *Reſponſa ſua* retulit *tit.* 1. ¶ Proculdubio autem id ita mutata ſententia definitum nunc à Conſtantio ad ſuggeſtionem *Orſiti P. V.* qui, teſte Ammiano Marcellino *lib.* 14. vir prudens fuit, & *forenſium negotiorum oppidò gnarus.* Et certè, cur hac parte matris ius deterius eſſe debeat, nulla iuris ratio patitur: cum æquam matri liberi pietatem & reuerentiam præſtare debeant atque patri.

¶ *De* MARITI *donationibus reuocandis, per viam actionis.*

V. * Imppp. THEODOSIVS, Arcadius & Honorius AAA. Victorio" Proconſ. Aſiæ.

MARITVS donationes, quas inſtabiles" eſſe teſtatur", formatâ legibus † repetat actione. Dat. V." Kalend. Iul. Conſtp. Theodoſio A. III. & Abundantio CONSS. [393.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungenda autem ei *lex 4. ſup. de cognitor. & procuratorib.* Fortè an & *lex 50. inf. de appellationib.*
" *Victorius* Proconſul Aſiæ ſub Theodoſio M. vid *Proſopogr.*
" Non valere.
" *Teſtatur*, id eſt conteſtatur, proteſtatur, prætendit.
† Iulia & Papia.
" *xv. d. l. 4.*

COMMENTARIVS.

De Donatione *inter virum & vxorem*, & quidem in ſpecie *huius leg.* de donatione à marito in vxorem profecta, quam vtique *inſtabilem eſſe* (vt hæc *lex* loquitur: de quo *tit. de donat. inter virum & vxorem*) ſolaque pœnitentiâ atque adeò diuortio, reuocari liquet, eſt hæc Theodoſij M. *lex*: quæ pars eſt prolixioris conſtitutionis Theodoſianæ ſuper retentionibus rei vxoriæ ſoluto matrimonio (de quibus dixi plenè ſemel ad *l. 1. ſup. de dotibus*:) vnde deſumpta eſt quoque *lex 4. ſup. de cognitorib. & procurator.* ac proinde huic coaſſanda venit & huic etiam argumento reſpondet. Nam vt illa pertinet ad retentiones rei vxoriæ, ob vtiles *impenſas*, quatenus ex mandato ſeu voluntate vxoris à marito factæ ſunt; ita hæc ad retentiones ſeu deductiones & compenſationes, quæ pignoris nomine fiebant ob res donatas à marito conſtante matrimonio: de quibus alioquin retentionibus Vlpianus *fragm. tit. 6. lex 7. §. 5. & l. 15. §. 1. π. ſoluto matrim. lex, ob res quoque donator. 20. π. de pactis dotal. l. 66. §. 1. π. de donat. inter vir. & vxorem: l. 27. §. vlt. π. de rei vind. l. 5. π. de dote prælegatâ.* ¶ Ergo id *hâc l.* nunc ſtatuit Theodoſius M. maritum ob res à ſe donatas vxori ſoluto matrimonio, retentione rei vxoriæ vti non poſſe, verùm donationes quas inſtabiles eſſe teſtatur, repetere eum oportere *formatâ legibus*, ſeu ſecundum leges, *actione*: Ita enim hæc lex apertiſſimè accipienda eſt: Nam quod ait *formatâ legibus actione repeti donationes oportere*, id ab eo dicitur ad ἀντιδιαστολὴν retentionis: ac ſi diceret, non per retentionem, vt olim, dotis, ſeu rei vxoriæ. Quare non probo eorum ſententiam qui hanc *leg.* accipiunt de eo caſu, quo ſcilicet vxor indotata eſt, vt ita negent retentiones ob res donatas à Theodoſio M. ſublatas, atque adeò vt velificentur Iuſtiniano, qui *l. vn. §... Cod. de rei vxoriæ actione*: has retentiones à ſe ſublatas gloriatur. Cuius & hæc alibi iactantia fuit, vt quæ anterioribus Principibus viſa fuerunt, in ſuum ipſe nomen alicubi tranſcriberet.

¶ *De* Patrvm *&* Avorvm *donatione in liberos tempore emancipationis collata, quatenus & reuocari ob ingratitudinem poſſit.*

vi.* Impp. Theodoſius & Valentinianvs AA. ad Senatum." Poſt alia.

Donationem" circa filium filiámve, nepotem neptémve, pronepotem proneptémve, emancipationis" tempore celebratam, pater, ſeu auus, vel proauus recuperare non poterit", niſi edoctis manifeſtiſſimis cauſis, quibus eam perſonam, in quam conlata eſt, contra ipſam venire pietatem, & ex cauſis, quæ Legibus † continentur, fuiſſe conſtabit ingratam. ¶ Quas" tamen cauſas in cognitione diſcuti oportebit, & noſtro admitti Iudicio, cùm hoc inter partes conpetenti viſum fuerit Cognitori: Alias iubemus, non audiri parentis querelas; & cetera. Dat." vii. Id. Nou. Rau. dd. nn. Theodoſio xii." & Valentiniano ii. AA. conss. [426.]

Interpretatio. *Si quis filio, filiæ, nepoti ex filio, vel pronepoti ex nepote mancipationis tempore aliquid donauerit, id niſi probatis in iudicio manifeſtis offenſarum cauſis reuocare non poterit:*

NOTÆ.

* *Lex 9. Cod. Iuſt. eod. tit.* Iungenda autem huic, *lex vn. ſup. de reſponſis Prudentum: l. 1. ſup. de... l. 8. ſup. de legitimis hæreditatib. lex penult. & vlt. infr. de maternis bonis: lex vn infr. de bonis quæ filiis familiâs.* Item *lex 3. Cod. Iuſt. de Legibus: lex 7. Cod. de precib. Imperator. off. Lex, ſi infanti 18. Cod. de iure delib.*
" Vrbis Romæ.
" *Donationes celebratas*, Cod. Iuſt.
" *Emancipatos*, ita *Cod. Iuſt.*
" Non poterunt.
†
" Reliqua reſecauit Tribonianus.
" *Id. Non.* Cod. Iuſt. malè.
" *XIII. & Valentiniano II.* Cod. Iuſt. malè.

COMMENTA

COMMENTARIVS.

DE CAVSIS INGRATITVDINIS, ex quibus donatio à patre, Auo, Proauo facta, emancipationis videlicet tempore (de quo donationis genere dixi ad *l. 2. ſup. de donationibus:* & *l. 8. infr. de bonis proſcript.* & aliis:) celebrata, an reuocari poſſit? & quomodò in hoc Ingrati iudicio procedendum ſit? eſt hæc accurata & æquiſſima Valentiniani III. *lex.* Quæ quidem pars eſt prolixioris *Orationis* Valentinianeæ ad Senatum Vrbis Romæ emiſſæ, de bonis potiſſimùm liberorum, & quodnam ius in iis habeant parentes: vt apparet ex illis quinque *legibus*, quas ex eadem *Oratione* deſumptas *huic* coaſſandas, *in Notis* iam dixi.

¶ Ergo non tantum patriæ poteſtatis ius eſſe vult, vt propria auctoritate à filio emancipato donationem auocare Pater, Auus, Proauus poſſit, verùm cominùs conſtitutis partibus in Iudicio *l. 2. ſup.* cauſaque ingratitudinis probata in cognitione diſcuſſa, & vt loquitur Iuſtinianus *l. vlt. Cod. h. t.* in Iudicium dilucidis argumentis cognitionaliter appellatâ, vt *hâc l. edoctis manifeſtiſſimis cauſis, & ex cauſis quæ legibus continentur.*

¶ Addit Secundò Valentinianus (quod à Triboniano repudiatum propter Relationum vſum antiquatum) etiam Principis Iudicio hanc cognitionem diſcutiendam, ſi hoc *Cognitori*, id eſt, Iudici viſum fuerit, id eſt, ſi fortè hâc in re hæſerit Index, & ad Principem retulerit: de quo relationis genere *inf. ſuo tit. lib. 11.*

¶ Ergò tria ſingularia hîc notentur. Primò ingratitudinis cauſas *legibus* definitas, ob quas videl. donatio reuocari poſſet, quas Iuſtinianus ad Quatuor ingratitudinis cauſas reduxit, *l. vlt. Cod. h. t.* nam Quinta quæ ibi numeratur, non ingratitudinis cauſa eſt, verùm ob non impletam conditionem. Sic & definitæ ingratudinis cauſæ, ob quas filij & parentes exhæredari poſſent. Et merito, ne alioquin vaga hæc res, neque definita, nimiæ præſtaret occaſionem licentiæ, falſiſque accuſationibus & inanibus querelis feneſtra aperiretur: vid. ipſam Iuſtiniani *Nouell.* 115. & quæ *ibi* Interpretes.

Secundò, rem adhuc, ſeu cauſas *in iudicio diſcuti oportere*, & manifeſtiſſimè probari vult Valentinianus, *niſi edoctis*, inquit, *manifeſtiſſimis cauſis.* Quod & ipſum in aliis ingratitudinis cauſis obtinet.

Poſtremò, etiam Principis iudicio quandoque cognitionem hanc reſeruandam, ſi hoc viſum fuerit inter partes Iudici: id eſt, *ſi* rem id mereri Iudex cognouerit. Tanti ſcilicet momenti hæc res Valentiniano viſa, vt non *aliter audiri parentis querelas* voluerit, quæ ſæpè nimio plus delicatæ, dum delinimentis fortè nouercalibus, aliorumvè blanditiis abripiuntur, quamlibet vel leuem offenſam in occaſionem reuocandæ donationis arripiunt, ſiue pœnitentiâ ducti. Vndè etiam *lex* hæc *negatiuis* verbis & ſententiis concepta eſt.

DE INGRATIS LIBERIS.

TITVLVS XIV.

VIII. COD. IVST. L.

Hic *titulus* proximè ſuperiori *tit. de reuocandis donationibus*, rectè cohæret, attento fine: quia & reuocandæ donationis (emancipationis inquam) caſus eo continetur. In *Cod. Iuſt.* verò *titulus* hîc alio loco poſitus, & quidem ante tractatum *de donationibus*, de quibus *ſuprà tit.* 12. *&* 13. in cenſu *titulorum*, de modis patriæ poteſtatis adquirendæ, remittendæ, recuperandæque.

¶ *De* EMANCIPATIS *liberis ingratis, in patriam poteſtatem reuocandis, Valentiniani Sen.* lex.

1. *Imppp. VALENTINIANVS, Valens, & Gratianus AAA. ad Prætextatum" P.V."

FILIOS" contumaces, qui patres, vel acerbitate" conuicij, vel cuiuſcunque atrocis iniuriæ dolore, pulſaſſent", Leges, † emancipatione reſciſsâ damno libertatis" inmeritæ multare" voluerunt. Dat. XV." Kal. Sept. Ambianis", Lupicino & Iouino CONSS. [367.]

INTERPRETATIO. *Filij emancipati, ſi iniuriam grauem patri, quæ probari poſſit, intulerint, & conuicti fuerint hoc feciſſe, reſciſſa emancipatione, in familiam reuocentur.*

NOTÆ

NOTÆ.

* *Lex vnica*, *Cod. Iuſt. eod. tit.*

" De *Prætextato* hoc P. V. dixi iam non vno loco. Mentio eius apud Ammianum Marcellinum, Symmachum, in veteri lapide. Eidem hoc ipſo anno inſcribitur *lex* 10. *inf. de pœnis* : *l.4. infr. de ſuariis* : *l.7. de priuil eorum qui in S. palat.* anno prox. 368. *lex* 8. *infr. de Medicis.*

" Malè *PP. Præfecto vrbis* inſcribitur hæc lex, quia vt Patronorum de libertis ad eos querelæ perlatæ (de quo ad ſuperiorem *titulum*) ita & de parentum aduerſus liberos.

" Et *filios*, *cæteroſque liberos*, add. *Cod. Iuſt.*

" Id eſt, acerbitate.

" De hâc *Pulſandi* voce, mox dicam.

† Quæ.

" *Libertatis* id eſt emancipationis.

" *Multari*, Cod. Iuſt.

" *XII. Kal. Sept.* Cod. Iuſt.

" *Mediolani*, in *Cod. Iuſt.* malè : de quo mox.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Senioris hæc in Ingratos liberos & quidem Emancipatos Conſtitutio eſt; in liberos inquam ingratos emancipatos : idque non tam nouâ pœnâ ſancitâ, quàm veteri in vſum reuocatâ, & vt puto, firmatâ. Nempe ait is, *legibus* (veteribus ſcilicet) ingratum & contumacem filium emancipatum ſub poteſtatem patris reuocari iuſſum & emancipationem reſciſſam, denique libertate immeritâ multatum. Quænam verò hæ *leges* ſint? difficile dictu; vtrum, inquam, lex XII. *Tabul.* hîc accipienda ſit, an verò alia. Sanè huc non pertinet *lex* illa Regia, quam tamen hîc nonnulli adferunt, *Romuli*, apud Feſtum, *ſi parentes puer verberaſſit, aſt ollæ ploraſſint, puer Diuis parentum ſacer eſto* ; *ſi nurus, ſacra Diuis parentum eſto.* Nam neque hæc *lex* noſtra eſt de iis qui manus patri intulerunt (quod Cuiacius voluit) in hos quippe grauiores pœnæ ſancitæ : verùm de contumacibus filiis déque acerbitate conuicij & quacumque aliâ atroci iniuria. Neque *pulſandi* voce hîc manus inlatio, quod vulgo putant, accipienda eſt; verùm conuicium & iniuria atrox, vt *hic* expreſſè dicitur, quibus Parentes percelluntur : *Pulſare* ſcilicet pro percellere, fatigare, vexare paſſim : Forma loquendi huius ſeculi, *l. vn. ſup. de his qui pot. nom.* apud Symmachum ſæpè *lib. 3. ep. 69. 6. ep. 72. 9. ep. 121. 10. ep. 47. & 52.* Claudianus, *de bello Gildonico*:

Crimine pulſari falſo. —— Et alibi.

Ammianus Marcellinus quoque ſæpè inter alia *lib.* 15. graui mole criminis pulſabatur : & *eod. lib.* vetitus pulſare quemquam inſontem; Arnobius *lib.* 4. omnium appoſitiſſimè, de famoſo carmine: *ne veſtras aures conuicio aliquis petulantiore pulſaret, de Atrocibus formulis conſtituiſtis iniuriis.* Imò Virgilius.

Hæ quibus inuiſi fratres dum vita manebat
Pulſatúſue parens aut fraus innexa clienti.

Plura vide *in Gloſſario.* Ergo par pœna in ingratos liberos irrogata, quæ in libertos, qui & ipſi libertate ob ingrati vitium multati : de quo ad *l.... ſup.....* Et hæc quidem de *huius l.* ſententia. Eſt enim ea ſingularis quoque alioquin, ob ſubſcriptum ei locum vnà cum die & Conſule, *Dat. xv. Kal. Sept. Ambianis Lupicino & Iouino Coſſ.* vbi loco *Ambianis* malè Codex Iuſtin. *Mediolani.* Ambianis ſcilicet (quæ vrbs in ſecunda Belgica inter alias eminens hoc æuo erat, teſte Ammiano Marcellino, *lib.* 15. *p.* 59.) data hæc *lex* eo die, iis coss. à Valentiniano Sen. ibi tùm conſiſtente; vbi & paucis poſt diebus Gratianum filium ſuum Auguſtum creauit. Quæ omnia colligere quoque eſt ex Amm. Marcellino, *lib.* 27. collatis ſcilicet iis quæ memorat *p.* 366. cum iis quæ *p.* 370. Hieronymus quoque *in Chronico* diſertè A. 368. (id eſt, reuera hoc ipſo Anno 367.) Gratianum Ambianis Imperatorem factum ſcribit Socrates, *lib.* 4. *c.* 10. nulla loci mentione facta, Conſules rectè adſcribit Lupicinum & Iouinum, & diem 24. Auguſti : Chronicon Alexandrinum pariter his ipſis Coſſ. Gratianum in Galliis Imperatorem creatum memorat, ſed nulla Ambianorum facta mentione. Nos hæc omnia hîc fermè habemus : adeò vt ſi alia abeſſent teſtimonia, vel argumenta, firmandæ temporum rationi hæc lex ſuffectura eſſet : nempe Valentinianum Sen. Ambianis conſtitiſſe Lupicino & Iouino coss. Gratiano Auguſto ſeu Imperatore creato : & quidem menſe Auguſto : Dies tantum xv. *Kal. Sept.* in ſubſcriptione *huius leg.* abit ab Inſcriptione, ſimul & à Socrate Chronicique Alexandrini Auctore : Hi quippè Scriptores IX. *Kal. Auguſti* primùm Gratianum Auguſtum creatum memorant : Atquin in *hâc l.* cui ſubſcriptus anterior ille, quam dixi, dies xv. *Kal. Auguſti*, Gratianus Auguſtus iam ſociatur Valentiniano & Valenti. Quare errorem alicubi reſidere neceſſe eſt : & fortè etiam Gratiani nomen hîc, vt alibi non ſemel, irrepſit : Ergo malim dicere, vitium in *die* reſidere. Ad Valentiniani moram Ambianis reuertamur. Eò igitur is hoc Conſulatu Remis digreſſus per *Nemaſiam* (*Nemay* hodie) Pridie Nonas Aug. (vbi data tùm *lex* 3. *ſeu vlt. inf. de ponderatoribus.*) hoc tempore profectus fuit, Boloniæ Galliarum ita Britanniiſque propior futurus: cùm hinc Picti & Scotti Britannias tum vexarent: inde Franci & Saxones terrâ mari tractus eos infeſtarent : quibus ideò prohibendis, compeſcendis, à Valentiniano miſſus tum his coss. Theodoſius Dux, Bononiam atque inde Britanniam traiecit, teſte Am. Marcellino, *d. lib.* 27. Quibus omnibus narrationibus firmandis, ſtabiliendæ ſaltem temporum rationi hæc *lex* apertiſſima aptiſſimáque.

Neque illud tandem omittere poſſum etſi fabulis contaminatum, quod Sigebertus *in Chronico* memorat, de Valentiniani Imp. in Ambianorum vrbem ſtudio.

¶ Ex *hâc* tandem *leg.* diſcimus, Valentinianum, etſi tam longè diſſitum ab vrbe Roma, in extremis Galliarum, non ideò vrbanarum rerum ſtatum abdicaſſe, quin potius ad relationem ad ſe ex vrbe Româ factam hanc ad Præfectum V. R. conſtitutionem ſeu reſcriptum dediſſe.

* * * * *

Hîc Folium integrum deeſt in MS. vbi & Rubrica Tituli ſequentis continebatur; ſimul & legis, quæ ibi primo loco occurrebat, inſcriptio.

DE IIS QVÆ ADMINISTRANTIBVS VEL OFFICIVM PVBLICVM GERENTIBVS DISTRACTA SVNT VEL DONATA.

TITVLVS XV.

Hic *Titulus*, vt dixi, intercidit in MS. Reſpondet *huic* Titulus LIII. *lib.* 1. *Cod. Iuſt. de Contractib. Iudicum, vel eorum qui ſunt circa eos & inhibendis donationib· in eos faciendis; & ne adminiſtrationis tempore proprias ædes ædificent ſine ſanctione pragmatica.* Quo tamen *titulo* nulla *huius tituli* lex relata eſt: verùm vna *lex* Iuſtiniani.

Hunc *titulum* abrogat Valentinianus *Nouell.* 10. *de confirmandis his quæ adminiſtrantibus vel officium publicum gerentibus diſtracta ſunt, vel donata.* Et quidem allegata ad mentem ſuam Honorij Imp. conſtitutione ad Palladium. Quæ hîc intercidit. Ad huius *tituli* Interdictionem pertinet *lex, ſolent, §. 3. ∴ de off. Proconſul. lex, non licet, 46. lex, qui officium. 61. ∴ de contrah. empt. l. 24. *. de pignorib. l. 8. ∴ ad Leg. Iul. rep. l. 46. §. quod à præſide ∴ de iure fiſci.* Et Ciceronis locus 4. *Verrina*, ſeu de *ſignis*: *quæ cauſa fuit cur nos* (id eſt Magiſtratus) *tam diligenter in prouinciis ab emptionibus remoueamur? Hæc Iudices, quod putabant ereptionem non venditionem eſſe, cùm venditori ſuo arbitratu vendere non liceret.*

PARATITLON.

ADMINISTANTES *Rubr. & l. Agrippina.* Adminiſtratores *l. omnis*, vel officium publicum gerentes: *Rubr.* Adminiſtrans prouinciam prouinciáſue, atque indifferenter ſub quoquo apice poteſtatis, *l. quicumque*: etiam ampliſſimæ poteſtatis, *l. omnis*: Iudex altior, mediæ dignitatis, minimus, *d. l. omnis*: in omni adminiſtratione conſtituti, *d. l. Agrippina*, publicum munus agitantes, *dict. l. omnis* præpoſiti pagorum, locorum, *dict. l. Agrippina.* Adminiſtrantium item ſocij atque participes ſeu Adſeſſores, *d. l. omnis.* Iudicum item vxores, filij, filiæ nepotes, neptes, & deinceps in infinitum, emancipati, vel in ſacris, matres, patres, fratres, ſorores, ſoceri, ſocrus, *l. quicumque*: Qui in conſilio ſunt, id eſt, domeſtici *d. l. quicumque.* Patroni fiſci, *d. l. omnis*: Principes officiorum, *l. princeps*: qui principatum officiorum gerunt, *d. l. omnis*: ſeu corniculum, *d. l. omnis*: id eſt, cornicularij, *d. l. princeps*: Commentarienſis, *d. l. Princeps, & d l. omnis.* Tabularij prouinciarum & vrbium ſingularum, *d. l. omnis*· Numerarij ſiue Præfectorum, ſiue Vicariorum, ſiue qui diuerſis Rectoribus obſequuntur, *l. daturus, & d. l. Princeps, d. l. omnis, l. numerarij.* Ordinarij per ſingula officia, *d. l. Princeps*: Officiales, & Municipes qui Exactiones qualeſcunque ſuſceperint, *d. l. omnis*: vt & ij quibus dimiſſionis indago mandatur, *d. l. omnis*; vel officium cenſuale, *d. l. omnis*: Principales, *d l. omnis*: Curatores, *d. l. omnis*: vetiti comparare aliqui, *l. Agrippina, l. omnis*: emere, *d. l. omnis*: venditiones extorquere, *l. damus*: emptionis titulo con-

ſequi, *l. omnes*: mercari, *l. vim* 4. emere, *l. numerarij* 7. comparatio poſſeſſionum, ædium, mancipiorum eis præcluſa, *l. Princeps*: à comparationibus temperare debebant, *dict. l. Princeps*: contrahere, *d. l. numerarij*: donatum accipere, ſeu donationis titulo conſequi: *Rubr. l. quicumque, & d. l. omnes.* Adminiſtrationis ſuæ tempore, id eſt omnes in officio, *l. omnis*: ſiue priuatim, ſiue publice, *d. l. omnis*: tùm in ſuo quàm alieno pago: ex *l. Agrippina.* At poſtea per prouincias tantùm, in quibus militarent, *l. Princeps*: in prouincia quam tuerentur, *l. omnis*: donec in eâ commouebantur, *d. l. omnis*: ſiue in ipſis prouinciis, in quibus memorata officia ſuſtinent, progeniti ſint, ſiue in aliis: *l. Princeps*: ſiue priuatim, ſiue publicè, *d. l. omnes*: ſiue ciuiliter, ſiue turbidè, *d. l. omnis*: ſiue per ſe, ſiue per alias perſonas, *d. l. omnis.* Rebus tantum Paternis exceptis, quas memorati mercari obſeruatis nonnullis potuerunt, *l. Princeps*: Alioquin ſi inlicitus atque deteſtandus huiuſmodi emptor extiterit, *l. damus, in fin.* ſi turpibus nundinis his non abſtinuerint, *d. l. omnis*: Pœnæ hæ conſtitutæ. In irritum ſcilicet geſta deuocantur, *l. omnis*, 5. res ad venditoris dominium reuertitur, *l. damus*, *l. omnis*: liberum corporis proſequendi arbitrium habet, *d. l. omnis*: venditor, *l. omnis*: donator, *l. quicunque*: à quocunque poſſeſſore, *l. 1. & l. omnis, verſ. nec obſit*: intra quinquennium integrum poſtquam emptores cœperint eſſe priuati, *l. omnis, & l. quicunque*: poſt id tempus fiſcus id ſibi vſurpat, *d. l. omnis*: Emptor verò pretium amittit: *l. Agrippina, & l. damus: & l. omnis*: pecuniæ taxatione quam dederunt ſequuntur, *d. l. omnis*: non etiam ſecundi emptores, qui bona fide eam poſteà emerunt, *l. Agrippina*, quæ *hoc tit.* primo loco occurrit.

¶ Constantini *M. conſtitutio.*

***

Agrippina" D". τῷ τόπῳ ὁποίῳ ἐν ἐπάρχει" *Conſtantinus A. D"* Sed iure † continetur, *Ne quis in adminiſtratione conſtitutus aliquid compararet*: Vnde quidem nihil intereſt, an in ſuo pago", an in alieno comparauit"; cùm conſtet, contra ius eundem comparaſſe. Et *adiecit"*: Ignoratis", fiſcale effici totum, quidquid Adminiſtrantes comparauerint? *Agrippina dixit.* ₰ τόπῳ ὁποίῳ πραγματεύομαι ἐκ λῦ? ἐγὼ" ἠγόρασα ... ₰ ἀδελφοῦ αὐτοῦ εἰδυίας." *Conſtantius* A. D." Recipient à venditore", Codia" & Agrippina, competens pretium."

N O T Æ.

* * *

* Huius *Conſtantini* M. conſtitutionis, vt iam monui ad *finem tituli ſuperioris*, in MS. inſcriptio & initium eius interciderunt: inſcriptionem ſic reſtituam: Pars *Actorum habitorum in Conſiſtorio apud Conſtantinum*, de quo mox.
" Vna ex ſecundis emptoribus.
" Id eſt dixit; vt *infr.* quoque exertè, & expanſis literis.
" Apertè MS. habet, ἐπαγάρχει vt inf. πραγματεύεται ἐκ ἂν; de quo mox.
" Id eſt dixit.
† *Ius* hic & mox rurſùm allegatur, de quo mox.
" De *Præpoſitis pagorum*, dixi ad *l. 1. ſup. de pignorib.*
" Primus emptor in adminiſtratione conſtitutus.
" Conſtantinus A. ſcilicet.
" Duas ſcilicet perſonas ſeu duos ſecundos emptores alloquitur Conſtantinus, nempe Codiam & Agrippinam, vt in *fine leg.*
" Hæc altera iam ratio eſt, quæ allegabatur. Porrò Agrippina hic in perſona ſuâ tantum loquitur, cùm tamen à duabus emptio facta fuerit, vel certè in rem duarum vt docent extrema *Legis.*
" De huius loci reſtitutione mox.
" Dixit.
" Fratre Præpoſiti pagi ſeu Pagarchæ primi emptoris. " Fortè Clodia.
" Datam huius *legis*, ſeu temporis locíque Characteriſmum non habet MS.

C O M M E N T A R I V S.

Constantini M. duæ *hoc titulo* Conſtitutiones primo loco occurrunt: quarum prior hac inſcriptione ſuique proculdubio initio, ſed & ſubſcriptione caret, plurimúmque difficultatis habet. Illud *initio* ſatis liquet, illam partem eſſe *Actorum habitorum in Conſiſtorio* apud Conſtantinum A. & verò hanc Inſcriptionem illi reſtituam: cuiuſmodi Actorum in Conſiſtorio Principum habitorum, & interlocutionum Principis ſuper re vel negotio cognoſcentis, multa alia exempla occurrunt vel *hoc Codice*, vt *l. 5. 8. inf. de fide teſtium*, *l. 3. ſup. de off. Iudicum omnium*: *l. 2. ſup. qui bonis ex leg. Iulia cedere.* Addatur & *Cod. Iuſt. lex 2. Cod. de excuſ. mun.* & *lex 12. Cod. de pœnis*: & in *Digeſtis*, *lex 13 quod metus cauſâ*: *& l. pen. ad leg. Iul. de vi.*

¶ Species *huius legis* hæc eſt: Cuiuſdam loci, ſeu pagi Præpoſitus, πάγαρχος (vt *initio leg.* indigitatur) πραγματευτὴς τῷ τόπῳ (vt *fine legis*) *in pago aliquo in adminiſtratione conſtitutus, adminiſtrans*, (his enim quatuor appellationibus *hâc l.* idem deſignatur)

tur) fundum quemdam comparauerat : & comparauerat non in ſuo quidem pago vbi adminiſtrabat (ἐπαγάρχει vt habet hîc diſertè M S. de quo mox) verùm in alieno, vicino fortè pago, τῦ τόπυ ἐκείνυ ϖεριπόντος ἐν ᾧ mox deceſſerat, fratre hærede relicto : Ab eo fratre, Agrippina, imò duæ mulieres Clodia & Agrippina, eum fundum poſtea bona fide emerant : Delatum id fuit ad fiſcum ; nempe enim iam olim fundum illum perperam & contra ius ſeu leges emptum fuiſſe à Præpoſito pagi : Quare fiſcus fundum illum ſibi vindicabat à Clodia & Agrippina vtpote ſemel à Pagi Præpoſito malè emptum ; cui proinde vitium malè quæſitæ poſſeſſionis ſemper adhærebat : Quomodo ſanè vitium rei furtiuæ, vi poſſeſſæ, rem afficit. Vnde expreſsè definitum, huiuſmodi res ab officium publicum gerentibus vſu capi non poſſe, vſque quò vitium elutum fuerit, réſque in domini poteſtatem vel hæredum eius peruenerint, vel refuſæ fuerint, *l. penult.* ϖ. *ad leg. Iul. repetund.* quam *leg.* notandum eſt coniungendam eſſe cum *l. 4.* ϖ. *de vſucap.* vbi agitur de rerum furtiuarum vique poſſeſſarum vſucapione prohibita.

Ad rem. Emptrices hoc comperto, vel cùm eâ de re tractatum fuiſſet ad Conſtantium M. iuere, vel remiſſæ fuêre Conſiſtorio ſibi dato, duabus ſe rationibus tuebantur : nempe, aiebant, à ſe locum illum & iure & bona fide emptum : *iure*, inquam, neque enim vitium in re eſſe : hâc ratione allatâ, quod is à quo fundus ille proficiſceretur, præpoſitus quidem fuiſſet, at non in eo *pago* vbi fundus ille erat, verùm in alieno : Cæterùm hoc caſu deficere videri rationem, quæ interdicto illi locum fecilſet : putà ratio potentatus, & extortæ ſub auctoritate publica emptionis præſumptio. Cui Conſtantinus interlocutione ſuâ reſpondet, diſcrimen hoc nihili eſſe : nihil enim intereſſe, cuiuſnam pagi ſeu loci Præpoſitus fuerit, & in quo pago fundum comparauerit : ſatis enim eſſe, quod Præpoſitus pagi eùm eſſet emerit ; cui indiſtinctè quicquam comparare non liceret.

Quare, quæ ſecunda eſt *huius legis* ſententia, fiſcalem hunc fundum effici. Replicabat Agrippina, non modò quod iam anteà dixerat, nempè non fuiſſe illum Propoſitum illius pagi, in quo fundum emiſſet, & ſic vitium in re nullum eſſe, verùm inſuper allegabat cauſam iam ſuam agens, ſeſe bonâ fide & ignaram vitij à fratre ipſius emiſſe: Atque ſi diceret, ſi prior emptio non conſiſtebat, ſuam certè emptionem iuſtam eſſe, neque alterius malam fidem ſibi nocere opertere : quare tanquam bonæ fidei emptori ſibi nil imputari poſſe. Hâc ratione iam motus Conſtantinus, definit venditorem (hæredes ſcilicet fratris Præpoſiti) pretium Clodiæ & Agrippinæ reſtituere debere : & ſic fundum fiſcalem quidem ſemper effici, velut contra legum interdicta emptum : at non & pretium bonæ fidei emptorem etiam in hâc ſpecie amittere; imò contrà, id illi reſtituendum.

¶ Hæc *huiuſce legis* ſpecies & ſententia eſt, omnibus expenſis : in quâ conuenit omninò interlocutioni ſententia, neque quicquam eâ parte aut ſupplendum, aut mutandum venit ; quod fecêre nonnulli. In Græcis tantùm pro ἐπάρχει reponendum ἐπαγαρχει, quod exertè habet MS. idque in eo feliciter deprehendi, ἐν ἐπαγάρχει, vt mox *inf.* τῦ τόπυ ἐκείνυ ϖεριπόντος ἐν ᾧ. Παγαρχεῖν eſt præpoſituram loci pagique gerere, adminiſtrare : vnde & Præpoſiti pagorum πάγαρχοι apud Iſidorum Peluſiotam *lib. 2. ep. 91.* πάγαρχοι καλῦνται ϖαρὰ τοῖν, οἱ τ̃ κωμῶν ἢ τόπων τινῶν ἄρχοντες : & in Iuſtiniani *Nouellis*, & *in edicto* 13. De quibus alioquin pagorum Præpoſitis plenè ſemel dixi ad *l. 1. ſup. de erogat. mil. ann.* Huiuſmodi Præpoſitis locorum mémorat quoque Athanaſ. *epiſt. ad ſolit. vit. ag. ep. 664.* ἔγραψε τοῖς ϰτ̃ τόπον. ϖραιποσίτοις ϰὴ ςρατιωτικοῖς ἐξυσίαις. Niſi de Præpoſitis militaribus potius hîc locus accipiendus ſit.

Atque ita vno iam loco corruptam *huius l.* lectionem reſtitui : Sequitur altera textus inemendati emendatio. In *fine* ſcilicet *legis* legendum, vel ἠγόρασε ϖαρὰ τῦ ἀδελφῦ αὐτῦ, ἐκ εἰδιών : ναὶ, vel ἐκ εἰδυῖα, ναὶ id eſt *ignarus omninò*. Pro quo Doctiſſimus Valeſius, literis ad me datis reſtituebat ἰδῦ αἱ ὠναὶ. *Ecce tabulas venditionis* : vel minore mutatione ἰδ' αἱ ὠναὶ : certè cùm attentè inſpició MS. poſt primam vocis Syllabam, ει, duas litteras deſiderari video : Quare reſcribendum potiùs fuerit ita εἰσὶ δ' αἱ ὠναὶ : Sed prior noſtra fortè emendatio magis complacitura eſt.

¶ Hæc cùm ita ſint, tria iam Axiomata iuris ex *hâc l.* educenda nobis deinceps erunt. Primò Conſtantini M. tempore ſimpliciter & abſolutè in officio publico ϖαγαρχίας conſtitutis emptione interdictum fuiſſe, non in eo tantùm loco ſeu pago, vbi quis officium gereret, verùm etiam in alio, fortè vicino, eùm poſteà tamen, & anteà aliter obtinuerit : In ſuo enim tantùm loco, vbi miniſtrarent, ij quibus emptione comparatione interdictũ mercari ſeu contrahere prohibiti, vt docet exertè *hoc ipſo titulo, lex Princeps, & lex omnis* : etſi non in eo loco, verùm alibi nati. Sanè, in Modeſtini quoque *l. 62.* ϖ. *de contrah. empt.* addita limitatio, *in eâdem prouinciâ*, & in Hermogeniani *l. 62. §. 2.* ϖ. *de iure fiſci*, *in eâ prouinciâ in qua adminiſtrat.* Quod & ipſum de militibus ſtatuitur ; *l. 13.* ϖ. *de re militari* : Et ita tamen quoque Curialibus extraneatum etiam ciuitatum in quibus Decuriones non eſſent, fundos, vel ſaltus Reipublicæ conducere vetitum, *l. 2. inf. de locat. fund. iuris emphyt.*

Secundum Axioma ex *hâc l.* educendum, iſtud eſt : locum ita perperam emptum, *fiſcalem* fieri, ſeu fiſco adquiri. Inquies, in diſpendiumnè primi emptoris, qui concuſſionem, vel vim paſſus eſt? item aduerſus alios iuris textus, quibus non fiſco res empta quæritur, ſed vel pretium tantum, vel pœna. Hinc ſeſe iam expedire opus eſt, & labor. Sanè & in Milite ſimile exemplum occurrit, qui aduerſus Interdictum in prouinciâ in quâ militat, emit. Aliàs regulariter conſtitutum, vi res ad venditoris dominium reuerteretur, & ab eo vindicaretur : Hermogenianus *l. 62. §. 2.* ϖ. *de Iure fiſci* : *l. damnus prox. inf. h. tit. & l. 11. Cod. de his qui vi metuſuè cauſa* : *& l. omnis, inf. h. t.* Si videlicet intrà quinquennium is repeteret : aliàs fiſcus ſibi vſurpabat, *l. omnis, inf.* In pretio ſanè variatum : modò enim id fiſco illatum, *d. l. 46. §. 2.* ϖ. *de iure fiſci* modò retentum à venditore, *l. 11. Cod. de his quæ vi metuſue cauſa.* Modò in genere dicitur emptorem pretij amiſſione puniri : *l. damnus prox. inf. h. t.* ſeu pecuniæ taxatione exui *l. omnis, inf.* Tandem & in quadruplum conueniri emptorem, ait *lex 46.* ϖ. *de contrahendis emption.* Circa pretium nil mirum, variatum eâ parte à Principibus, prout ſcilicet prouincialium vtilitati, vel ſui fiſci commodis obnoxij fuêre.

Quod rem ipſam venditam attinet, ſanè vetuſto iure, veterum inquam I. Conſultorum qui per *Digeſta* extant, quodque ſtetit etiam aliquandiu ſub Conſtantino M. fiſcalis locus fiebat. Mox verò idem Conſtantinus & filij eius (in quorum tempora incidit Hermogenianus, vt alibi probo) & inſecuti, ad venditorem eum reuerti voluerunt. Atque ita hinc expedio : vnde ſe aliter expediebat Cu-

iacius 16. *obſer.* 13.

Tertium axioma ex *hâc l.* educendum, quod pro ſummario & paraphraſi eſſe poteſt. In hoc caſu, vbi videlicet officium publicum gerens, adminiſtrans, aduerſus interdictum quid emit, bonæ fidei tamen emptorem, qui ab hærede primi emptoris fortè emit, rem tantum emptam dimittere oportere: id eſt nihilominus fundum vindicari, ſiue à fiſco, vt in ſp. *huius leg.* ſiue à Domino, *l. omnis*, *inſt verſ. nam vtcunque*: verùm pretium ei reddendæ à venditore, cui fundus eripitur. Ita ſcilicet diſciplinæ publicæ conſultum oportuit, vti ne bona fides in damno verſaretur; vel mala in lucro. Hæres denique malæ fidei emptoris in vitium ſuccedit non omnino qui ab hærede eius emit, niſi hactenùs, vt re carere neceſſe habeat.

¶ CONSTANTINI *M. altera lex, in Numerarios nominatim.*

* Idem A. ad Veronicianum" Vic. Aſiæ. Poſt alia.

DAMVS prouincialibus facultatem, vt quicunque ſibi à Numerariis, qui diuerſis Rectoribus obſecuntur, conqueſti fuerint, aliquas venditiones extortas, inritas inaneſque efficiant, & malè vendita ad venditoris dominium reuertantur: amiſſione etiam pretij inlicitis ac deteſtandis" emptoribus puniendis. Dat. XIII. Kal. Iun. Optato & Paulino CONSS. [334.]

NOTÆ.

* Abeſt *hæc lex* à *Cod. Iuſt.* Hæc *lex* Interpretatione non indiget: Iungenda autem ei, *lex 4. ſup. de Numerariis.*

" Ita quoque *l. 6. infr. de extraord mun.* & *l. 1. Cod. de Numerariis.* Malè *d. l. 4.* Beronicianum.

" Similia emptorum aliorum elogia vide *l. vlt. infr. ne Chriſt. mancip.* aliáque quæ cumulat Iuretus in Symmachi *lib. 2. ep. 87.*

" In MS. Reg.

COMMENTARIVS.

DE NVMERARIIS eſt hæc *lex*: Quæ pars eſt maioris conſtitutionis Conſtantinianeæ, latæ in Numerarios, Vnde deſumpta eſt quoque *lex 4. ſup. de Numerariis*, quæ proinde *huic* coaſſanda venit. Numerarij (de quibus prolixè *ſuo titulo ſuprà*) vt id breuiter moneam, erant officiales Iudicum & Rectorum, qui publicas rationes ciuitatum tractabant ſeu chartas publicas adminiſtrabant, chartarum notitiam habebant", penes eos publicarum rationum notitia conſiſtebat, ratiocinia tractabant, &c. ¶ His igitur quoque Numerariis emptione interdictum: & inter alios à prouincialibus, quamdiu in officio erant, quidquam emere prohibiti *h. l.* & *l. Princeps*, *l. omnis*, *l. Numerarij.* & ſic quatuor hâc de re conſtitutiones extant. Adeo Numerariorum vorax & fraudulentum propoſitum fuit, quomodo loquitur *d. lex 4.* fraudibuſque ſutelis & impreſſionibus famoſi fuêre, faſtuſque eorum & rapaces quæſtus noti, *l. 11. ſup. de priu. eorum qui in S. Palatio l. 6. 7. ſup. de Numerariis*, de quo plura *in Paratitlo eius tituli*: Vt variis ſubinde conſtitutionibus reprimi eos oportuerit, & hac quidem parte nominatim, ne venditiones à prouincialibus extorquerent quod facere plus nimio ſoliti: vnde & *inliciti*, & *deteſtandi emptores* dicuntur. Quare etiam *hâc leg.* non tantùm res male his vendita ad venditoris dominium reuerti iubetur, verùm ipſi pretij amiſſione multantur. De quo dixi *ad l. ſuperiorem.*

¶ VALENTINIANI *Sen. prima è tribus lex.*

* Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Iouinum P. V."

PRINCEPS", Cornicularis", Commentarienſis" Numerarius", & Ordinarij" per ſingula Officia, poſſeſſionum adque ædium, necnon etiam mancipiorum comparationem ſciant ſibi eſſe præcluſam. ¶ Siue igitur in ipſis prouinciis, in quibus memorata Officia ſuſtinere" noſcuntur, conſtiterit eſſe progenitos, ſeu in aliis, omnimodò à prædictis conparationibus per prouincias, in quibus militant, temperare debebunt. ¶ Solas tamen res paternas memoratos mercari poſſe præcipimus; ita, vt apud Rectorem prouinciæ, non minoribus pretiis quàm ratio æquitatis expoſcit venditio celebretur. Dat. III. Id. April. Conſtantinop. Diuo Iouiano & Varroniano CONSS. [364.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod Iuſt.*

Iouino huic P. V. inſcribitur quoque paucis ante hanc *leg.* diebus, *lex 1. infr. de annonis ciuicis*: vbi tamen *Iouianus* vocatur. Et vtbi Conſtantinopolitanæ Præfectus fuiſſe videtur.

" De *Principe* officij *ſup tit. 4. de cohortalib. principibus* vide & *l. omnis*, *inf.*

" De *Corniculario*, ſup. *tit. 4. de cohortalib. princip. cornicular.* & *l. omnis*, *inf.*

" De

" De *Commentarienſi*, ſup.*tit.prox.*
" De *Numerariis*, ſup.*tit.*1. *de Numerariis*: & *l.damus*, *ſup.*& *l.omnis*, *l.Numerarij. infr.*
" De *Ordinariis*, dixi ad *l.*16.*ſup.de Cohortalib.*
" Mancipiorum eadem ratio, quæ fundorum: *h.l* & *l.omnis*, *inf.*
" *Suſtinere noſcuntur*, id eſt ſuſtinent: vid.*Gloſſ Theodoſ.*
" Valentinianus, Niceâ & Nicomediâ Bithyniæ (vbi fratrem Valentem in Imperium adſciuit) Conſtantinopolim profectus Ammianus Marcellinus, *lib.*26.*p* 338. Zoſimus, *lib.*4 *p.*734.

¶ VALENTINIANI *Sen ſecunda è tribus lex.*

* Idem AA.Senecæ" Poſt alia.

VIM illius Legis † aſpicito, eiſque pareto, quâ proximè conſtitutum eſt, *Vt publicum munus agitantes nihil in ſuſcepto mercarentur officio.* Dat.v." Kal.Iul. Valentiniano & Valente AA.CONSS.

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod.Iuſt.* Iungenda ei *lex* 1 *Cod.Iuſt.de defenſorib.ciuitatum*: quæ eidem Senecæ inſcribitur.
" Defenſori ſcilicet, quomodo habet inſcriptio *d legis* 1.
† An intelligit *legem*, *Princeps ſup.* quod ſuadet *lex* proxima; Quanquam non de Officialibus tantùm eam *leg.* fuiſſe oportet, verùm de omnibus publicum munus agitantibus.
" xv. *Kal.Ian.Tirici* (id eſt Treuerici) *d.l.*1. Quod ſi ita eſt, ſubſcriptio *Treuirici* ſuadeat hanc *legem* referendam eſſe A D.368. Niſi locus alius ſit inter Pariſios & Remos. An verò Cyzici?

¶ VALENTINIANI *Sen Poſtrema e tribus* lex, *omnium pleniſſima.*

* Idem AA.ad Probum PF.P."

OMNIS ſe turpibus nundinis" Adminiſtrator" abſtineat, idem ſibi altior" Iudex, idem mediæ" dignitatis, idem quicunque" vel minimus putet eſſe præſcribtum. Nemo in prouinciâ quam tuetur", donec in eâdem commorabitur, aliquid conparandi ſumat adfectum. Similiter, adminiſtrantium ſocij adque participes (quædam enim vniuſcuiuſque portio videtur adſeſſor") Patronis" etiam fiſci ab his contractibus iubemus inhiberi, & qui Principatum" officiorum gerunt, ſeu Corniculum", quique Commentarienſium" nomine exoſa miſeris clauſtra cuſtodiunt, Tabularios" quoque prouinciarum & vrbium ſingularum pari condicione conſtringimus: identidem" Numerarij" Præfecturæ vel Vicariæ" poteſtatis obſeruent. Præterea Officiales, adque Municipes", qui exactiones" quaſcunque ſuſceperint; eos etiam quibus vel Diſcuſſionis" indago, vel negotium Cenſuale" mandatur: inſuper Principales", à quibus diſtributionum omnium forma procedit: Curatores" etiam Lex iſta contineat. ¶ Verùm, ſi qui ex his medio muneris ſui tempore, vel priuatim aliquid emiſſe, vel publicè, detegetur, in irritum geſta reuocentur, Comparatores autem contra interdicta, non modò his quæ per ſemetipſos vel per aliam fuerint empta perſonam (ſiue agri ſint, ſiue domus, ſiue mancipia", ſeu quæcunque mobilia,) ſed etiam eâ pecuniæ taxatione" quam dederint, exuantur. Nec vllus inquirat, vtrum ciuiliter rem actam conſtet, an turpide". Nec obſit propria repoſcenti vel venditio interiecta, vel largitas, vel mentio vlla legati: nam vtcunque" in alterum res fuerit à comparatore tranſlata, quam emi in Officio non oportuit, liberum corporis" perſequendi præſtamus arbitrium. ¶ Adiungimus autem, vt ſi domini corporum" venditorum, poſtquam emptóres ceperint eſſe priuati, quinquennio integro in repetitione ceſſauerint, continuò ſibi fiſcus vſurpet quæ contra hoc vetitum vendita docebuntur. Dat. III. Non. Aug. Sirmio, Valentiniano & Valente AA.CONSS.

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod.Iuſt.*
" *Probus* PP.ſub Valentiniano Sen.Illyrici ſcilicet vide *l.vn.infr.ne damna prouincialibus infligantur.* vbi dixi: vid.& *Proſop.*
" *Nundinas* vocat, vendendi-emendi commercium.
" *Adminiſtrator*, id eſt Iudex, Magiſtratus: vid.*Gloſſ.Theod.*
" Illuſtris.
" Spectabilis.
" Clariſſimus.

" *Tueri prouincias* dicuntur Magiſtratus.

" Vide *ſup.tit.de Adſeſſoribus*. Notandum porrò iſtud, quod Adſeſſores definiuntur *adminiſtrantium ſocij atque participes*: & rurſum, quod dicantur *vniuſcuiuſque adminiſtrantis portio*, pariter vt *l. vn. ſup. ſi prouincia Rector*, adminiſtrantium participes; vbi rectè à Tribon. additum & *Conſiliarios* ad quam *leg.* plura. Sanè Libanius quoque *Orat.* κατὰ τῶν εἰσιόντων, *p.* 82. Adſeſſorem vocat τὸν αὐτὸν κατειληφότα θρόνον, id eſt *idem Tribunal ſortitos*, & rurſum οἷς εἰ κοινωνία τοῦ θρόνου. Sed falluntur qui Luciani quoque locum pro mercede conductis, *p.* 513. de Adſeſſoribus accipiunt: Eſt enim is de *Hypomnematographo* Præfecti Ægypti.

" *&* Patronos.

" Vide *l. Princeps*, *ſup.*

" Vide *d. l. Princeps*, *ſup.* " Vide *d. l. Princeps*, *ſup.*

" De *Commentarienſi* dicam plenè ad *l. 5. inf. de cuſtod. reorum.*

" *Tabularij* alij prouinciarum, alij vrbium ſingularum: de his dixi ad *l. 1. ſup. de Tabularijs.*

" Pro, *idem*, *itidem*.

" De *Numerarijs*, vide & *d. l. principes*, *ſup. & l. damus*, *ſup. & l. Numerarij*, *infr.*

" De Numerarijs Vicariorum, vide quæ in *Paratitlo de Numerarijs.*

" *Municipes* id eſt Curiales: vide *Paratitlon de Decurionib.*

" De *Exactoribus* vide infr. *tit. de Exactionib. & ſup. hoc lib. tit. de Executorib. & Exactionib.* Hinc interim diſcimus, ſumptos Executores vel ex Officialibus, vel ex Municipibus, id eſt Curialibus: de quo in *Paratitlis illorum titulorum.*

" De Diſcuſſoribus, vide *inf. tit lib. 11. tit. 26.*

" Vide *inf. titulum*, *de Cenſitoribus.*

" De Principalibus & hoc eorum officio, quod hîc deſcribitur vide *Paratitlon*, *inf. tit. de Decurionib.*

" Adſcriptiones à Principalibus fiebant (exceptis diſſolutionibus munerum extraordinariorum, *l. 4. inf. de extraordinar.* vbi dicam) *h. l. & l. 117 inf. de Decurionib.* Saluianus..... vide & Symmachum *lib. 9. ep. 10.*

" De Curatoribus vide *l. 3. 8. ſup. de donationibus*: & dixi plenè ad *l. 10. inf. de Decurionib.*

" Vide & *l. Princeps*, *ſup.*

" Id eſt pretium. Pretium quid eſt? pecuniæ taxatio.

" *&. turbidè*: vide Iuretum *in Symmachum lib. 1. ep. 36.*

" Id eſt vt maximè. De hoc autem vide *l. 1. ſup.*

" Id eſt rei, *hic & verſ. adiungimus*: *infr.*

" Id eſt rerum venditarum.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Sen. tres Conſtitutiones ſequuntur, putà *lex*, *Princeps*: *lex vim*: *lex*, *omnis*: (quas vnâ ideò fideliâ dealbare libet) in eos qui in officio publico conſtituti aliquid comparant. Vnde apparet, quantopere res hæc Valentiniano huic curæ fuerit. Ac maximè, ſi quis accuratam & exquiſitiſſimam omnium, elegantiſſimamque *legem*, *Omnis*, perpendat. Denique ſi quis attendat ſpeciem *legis*, quæ incipit, *Vim*: quæ *defenſori Senecæ* inſcripta fuit, vti diſcere eſt ex coniunctione *legis* 1. *Cod. de defenſorib. ciuitatum*: Nempe cùm recenter Defenſores ciuitatum à Valentiniano, clementiſſimo prouinciarum tutore, inſtituti fuiſſent (quorum non antiquior vlla mihi mentio occurrit quàm *hâc ipsâ l. & d. l. 1.*) qui vtique inſtituti fuerunt, vt tenuiores ſeu plebem à potentioribus defenderent (vti docuit *Paratitlon ſupr. de defenſorib. ciuitat.*) hoc ſanè Mandatorum capite potiſſimùm Valentinianus Sen. *Defenſorem Senecam* inſtruendum credidit, vt vim *legis* illius adſpiceret, eique pareret, quâ conſtitutum eſt, vt publicum munus agitantes nihil in ſuſcepto officio mercarentur. Quod quidem formulæ Defenſorum ſeu mandatorum Defenſori datorum *caput* continetur *d. l. vim*: *h. t.* ſicut alterum quoque *caput* continetur *d. l. 1. Cod. Iuſt. de defenſoribus ciuit.* quæ *d. legi*, *vim*, (vt dixi) coaſſanda eſt: vbi definitur de quibus cauſis Defenſores cognoſcere poſſint, quas verò forenſi magnitudine dignas, ordinario Iudici ſeu Rectori prouinciæ inſinuare debeant. Sanè iam olim hoc ipſum *caput* Mandatis quæ Rectoribus prouinciarum dabantur, comprehenſum fuiſſe docent *lex*, *ſolent*, §. 7. *ff. de offic. Proconſulis*. ¶ Ergo quàm latè ſeſe Valentiniani cenſura hâc parte exeruerit, indicio ſunt hæ tres *leges* & omnium maximè *lex omnis*.

I. Primò quidem ratione *Perſonarum*, Nempe omnes, nulla dignitatis quamlibet ampliſſimæ (quod & *l. vlt.* definitur) aut officij, aut gradus diſtinctione ab huiuſmodi emptione arceri vult Valentinianus: vbi notanda obiter eſt *Notitia*, ſic vt dicam, Dignitatum & officiorum publicorum. Nempe Iudicum ſeu Adminiſtratorum tres ſpecies memorantur: *Altiores*, id eſt, Illuſtres: *mediæ* dignitatis, id eſt Spectabiles; *minimi*, id eſt, Clariſſimi. Deinde recenſentur ordine. 1. Rectorum prouinciarum Adſeſſores: 2. Aduocati fiſci. Nam & his poſtremis hoc quoque interdictum conuenit: Quomodò ſane fiſci aduocatio, ſeu officium & adminiſtratio *fiſcalis* eo pariter interdicto comprehenditur, quo quis in eâ prouinciâ, ex quâ originem ducit, officium adminiſtrare prohibetur: Paulus 5. *Sent. tit. 12.* vbi nota in *Sichardi* editione adponi *titulum* de *fiſci Aduocato*: etſi Interpres *ibi* id explicat de Iudiciariâ poteſtate. Et ita quidem expreſsè *Aduocatus fiſci*, in hâc *l. omnis* hoc interdicto comprehenditur: At non in *l. aufertur* 46. §. 2. *ff. de iure fiſci*: ibi enim qui *Procurator* vnà cum Præſide memoratur, eſt Procurator Cæſaris, vel Rationalis. Quarè V. C. Brettij error eſt, *deciſ.* 6. *lib.* 2. cùm de Procuratoribus Regiis, qui hodie vocantur, vel de Aduocatis fiſci id accepit. Hanc ſolam enim, expreſſam in id *legem* putà *legem*, *omnis*, allegari oportuit. Ad rem, ſubiiciuntur *h. l.* huic etiam interdicto 3. Principes officiorum: 4. Cornicularij: 5. Commentarienſes: 6. Tabularij, iique duum generum (nempe prouinciarum & vrbium ſingularium:) 7. Numerarij Præfectorum Prætorio & Vicariorum & Rectorum prouinciarum: 8. Ordinarij per ſingula officia: 9. Exactores (ſiue ex Officialibus, ſiue ex Municipibus, id eſt, Curialibus ſumpti:) 10. Diſcuſſores 11. Cenſitores: 12. Principales: 13. Curatores. De quibus fermè ſingulis obiter multa & elegantia quæ ad eorum ſiue officium ſiue ſpecies pertinent, quæ ſingula ſuis *titulis* & *Paratitlis* excuſſimus, quod & in *Notis* iam indicauimus. ¶ Ergo his omnibus interdictum voluit Valentinianus nundinis, (vt ipſe ait) ſeu inre emendi in prouinciis. Nudis itaque & ſimplicibus Officialibus id interdictum non fuit, quod ex hoc toto *titulo* fermè videre eſt. Et ſanè neque interdici oportuit: Nam & ita cùm hiſdem illis quos dixi interdictum fuiſſet fœnebrem pecuniam exercere, vel mutuam pecuniam dare, eadem ratione Officialibus exercere licuit, quia perpetui eſſent, *l. Præſidis* 34. *de rebus creditis*: quibus vtique commercio interdici ſine ſumma iniquitate non potuit. ¶ Et hæc de Perſonis.

¶ I. Quod Secundò *Res* attinet : cùm Valentinianus *l. Princeps* : nonniſi poſſeſſionum , ædium, mancipiorum emptione iis quos dixi interdixiſſet, poſteriore *l. omnis* , etiam quorumcumque mobilium emptione interdixit : Exceptis tantùm rebus Paternis , quarum emendarum poteſtatem his fecit. Quæ & ipſa exceptio proponitur in *leg. qui officium* 62. *π. de contrah. emptione.* Id quod æquum fuit excipi , ne bona ex familia exirent , quæ noſtra intereſt nobis ſeruari (Quæ æquitatis ſpecies & alibi ſpectatur , de qua vide famoſam *l. lex quæ tutores, Cod. de adminiſtr. tutor. & l.35. π. de minorib. l. 1.* §.15. *π. ſi quod in fraud. patrimon.*) Ita ſanè & milites , qui ſimiliter prædia comparare in prouinciis in quibus militarent , prohibiti , ſi paterna eorum fiſcus diſtraheret , emere potuerunt : hanc quippe ſpeciem Seuerus & Antoninus remiſerunt , *l. milites 9. π. de re militari.* Vbi obſeruandum , pariter vt *in d. l. 62.* agi nominatim de emptione fundorum paternorum , *fiſco diſtrahente* : quia ſcilicet hoc ſaltem caſu emptione interdici æquum non videretur, quandoquidem ſatis & abundè ſibi cauere poſſet fiſcus , ne officium gerens non ſuo pretio rem emeret : à quo metu non ſatis tutus eſſet priuatus venditor.

Et verò hâc ipsâ de cauſa Valentinianus huic Exceptioni duas *Limitationes* addidit in *d. l. Princeps* : nempe paternorum bonorum apud Rectorem prouinciæ celebrari venditionem oportere , ſuóque & iuſto pretio : Præſidis ſaltem præſentia in hâc æquitatis ſpecie , quam excludi non oportuit , fraudis ſuſpicionem excludere poteſt. Ergo non quaſi fauorabilior ſit emptio quæ à fiſco fit , (quod nonnulli cenſent) ſed quod faciliùs fiſco vendente ab impreſſione caueri poſſit. Quæ cauſa etiam videtur , cur Harmenopulus *lib. 3. tit. 3.* in eâ ipſa ſententia de re emptâ à fiſco non expreſſerit *paterna,* quaſi in omni venditione à potentatu & impreſſione ſatis vindicaretur fiſcus , ſi fiſci procuratores interuenirent. Et hæc quoque de Rebus.

¶ III. Tertia Valentinianeæ ſententiæ latitudo eſt , circa LOCA. Nempe id ſolum ſpectari hâc parte vult *l. Princeps* , num qui in prouincia officium , vnum ex iis quæ dixi , ſuſtineat ſeu militet nullo diſcrimine ibi natus ſeu progenitus ſit , an verò alibi. Quod diſcrimen tamen nonnullis admittendum videbatur : nempe quod apud ſuos quis magis gratioſus eſſe poſſet parentelis & clientelis etiam fortè ſubnoxios , quàm alibi vbi cœlo lapſus videretur. Sed vt dixi hoc diſcrimen non admittit Valentinianus : Vbique ſcilicet idem metus eſt , ne qui officium gerunt terribiles aliis eſſe poſſint , denique potentatus ratio eadem vbique , ex ſolâ officij ratione : ſed tamen in eo ſemper loco , in quo adminiſtrat : cui contrarium eſt quod *prima huius tituli leg.* ſtatuitur.

IV. Quartò & circa *Formam* emptionis multa conſtituit Valentinianus Sen. quamplenisſimè hanc in partem conſultum cupiens. Primò ſcilicet , nihil intereſſe definit in *d. l. omnis* , publicéne quis ex prædictis emat , an priuatim : etſi quod antea oſtendi) publica venditio videtur ab inſidiis & impreſſione tutior. Secundò , per ſe , an per alium quis emat : quod & ipſum in hâc ſpecie cauetur à Iuſtiniano *l. vn. Cod. de contractib. Iudicum* : vt ceteroquin ſuppoſititiarum perſonarum interuentui ad fallaciam tegendam legibus occurritur , vide ſaltem *l. 20. infr. de Epiſcop. l. 48. infr. de hæreticis.* Tertiò nihil intereſſe definit , ciuiliternè , an turbidè rem actam conſtet : *ciuiliter* inquam , ſeu vt loquitur , (idque admiſit etiam Valentinianus Tertius) *Nouell.* 10. *iure communi* : ſic vt omninò impreſſionis ſuſpicio abeſſe videatur ; veluti ſi conuocata vicinitate , arbitris adhibitis , æſtimatione arbitrij boni viri factâ , ſuo iuſtoque pretio definito, & conſcriptâ pecuniâ , publicâ fide (quibus formulis hâc in re vtitur Valentinianus *d. Nouell.* 10.) ſemper enim idem metus ſubeſt : *Turbidè* alioquin vox hâc in re propria ; Symmachus *lib.* 10. *ep.* 36. *Quis dubitaret , eam Præfecturam quæ Romæ ſuperior eſt ceteris ,* TVRBIDVM *aliquod pro poteſtate feciſſe.* Et libr. 6. ep. 66. *circa rem noſtram Siculam turbidum eſſe Neſtorium.* Auguſtinus quoque *ep.* 100. *Non intereſt quàm ordinatè vel turbidè fiat.*

V. Poſtremo loco POENAS quoque hâc parte intendit Valentinianus Imp. Triplici ratione. Primùm ratione , ſeu pro commodo miſeri venditoris: vindicatione ſcilicet rei venditæ , ſimul & pretij retentione venditori indultâ , de quo ad *l. 1. ſup.* Secundò , vindicatione eius domino indultâ , etſi res ea poſtea per aliorum manus ambulauerit , veluti ſi bonâ fide quis à primo inlicito & deteſtando emptore (vt vocatur *l. 2.*) emerit , de quo etiam ad *d. l. 1. ſup.* Tandem & fiſco vindicationem eius rei concedit , ſi quinquennio poſt depoſitum ab emptore officium , eam vindicare ipſe prouincialis venditor neglexerit. Quæ quinquennalis ſilentij præſcriptio quoad priuati venditoris repetitionem, nempe vt is amplius eam vindicare non poſſit, probata quoque poſtea in donatione eodem caſu factâ à Theodoſio M. proximâ *l. quicunque* : nulla tamen ibi factâ mentione iuris quo poſt quinquennium fiſcus vti poſſit. Sanè Iuſtinianus quoque *d. l. vn. Cod. de contractibus Iudicum* : huius quinquennalis præſcriptionis , rationem habuit vno caſu circa vrbanos Magiſtratus , nam cùm his donationis acceptione regulariter interdiceret , quinquennali tamen donatoris ſilentio tutos eos eſſe voluit ; At non & altero circa prouinciales : nam cùm his & emptione & donatione penitus interdiceret , illud ſimul cauit , ne quinquennali quidem ſilentio emptionem vel donationem vtilem fieri poſſe.

¶ THEODOSII *M prima lex è duabus.*

*Imppp. Gratianus, Valentinianus & THEODOSIVS AAA. Floro PFP."

QVICVNQVE Adminiſtranti Prouinciam", Prouinciáſve" , adque indifferentes" ſub quoquo apice" Poteſtatis quid donauerit, repetendi vſque ad quintum" annum proximum , ex quo idem priuatus eſſe cœperit, habeat facultatem. Adque hoc ſcito" noſtro non vnam" Iudicis perſonam conprehendimus , ſed latiùs , ſtudio prouiſionis , excurrimus. Siue igitur ei , ſiue eius vxori , filio filiæve , nepoti nepti & deinceps in infinitum , indiffidenter" , emancipato an in ſacris" agenti , matri patri , fratri ſorori , ſocere ſocrui , & qui in conſilio"

erit

erit domeſticóve", coacta" quis, (ſeu palam vi adhibitâ, ſeu clam & latenter inpoſitâ) prompſerit" largitate", eam non ſecus repetere" queat intra quæ præſcribſimus tempora", ac ſi de" iure ipſius, nullo, vel inchoatæ alienationis, titulo receſſiſſet: ita vt ad reperendam poſſeſſionem ne denuntiatione" quidem opus ſit, ſed ſufficiat apud Iudicem, cuius ea de re notio, erit, docuiſſe tempus, quo liberalitas ſit parata" Quo patefacto, non ſecus ad eundem poſſeſſio cum fructibus reuertatur, ac ſi ex eius nunquam iure migraſſet. ¶ Donatoris autem *heredibus* ſimilem relinquimus actionem, ſi donator eo tempore obierit quo adhuc in poteſtate is degerit", cuius" obtentu videtur" expreſſa donatio. Sin autem donator ſuperſtes fuit,, quamdiu is abierit poteſtate, tum heredum extinguimus actionem; maximè, cum donator non ſtantem ab initio donationem taciturnitatis ſuæ videatur firmaſſe conſenſu. Dat. xv. Kal. Iul. Theſſal. Gratiano A. v. & Theodoſio A. I. CONSS. [380.]

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungenda autem ei eſt *lex vn. ſup. ſi quacunque præditus poteſtate*: quæ tamen Neotherio PP. inſcribitur: vt & *lex vn ſup ſi prouincia Rector. l. 6. ſup. de ſponſalib. lex 2. infr. ad Leg. Iul. repetund. lex 16. Cod. Iuſt in. de teſtamentis*, quæ tamen omnes Eutropio PP. inſcribuntur vnà cum *l. 8. 9. infr. de bonis proſcriptorum, l. vn. ſup. de vſuris rei iudicatæ.*

" *Floro* huic PP. inſcribitur & *lex prox.* Mihi tamen videtur protinùs hæc *lex* inſcribenda Eutropio PP. de Floro dicam *ad eam leg.*

" Rectori prouinciæ.

" Vicario, &c. qui diœceſin, id eſt plures in vnum iunctas prouincias adminiſtrabat.

" *Hic*, & *verſ. ſiue igitur.* ϰ. *indifferenter.*

" Præfecturæ Prætorianæ, &c. Apex poteſtatis ſeu ſumma dignitas Præfecti Prætorio.

" Vide *leg. prox. omnis, in fin. ſup.*

" Conſtitutione noſtrâ.

" Id eſt ſolam.

" ϰ. & hic, *indifferenter*: quâ voce vtitur & *d. l. 8. infr. de bonis proſcriptor.*

" ὑπεξουσίῳ in poteſtatis agenti.

" Id eſt Adſeſſoribus Iudicum, dictum ad *d. l. omnis.*

* De *domeſticis* his vide *ſup. tit. de adſeſſorib domeſticis*, qui adſeſſoribus proximè cohærebant, vt ex *d. tit.* apparet, & *h. l. & d. l. vn. ſi prouincia Rector*: Omiſſi hi *d. l. omnis, ſupr.*

" ϰ. *coactus*, vel *coactam*. vt cohæreat cum *liberalitatem*: Coactum porrò dicit, quia ei actus omninò præſumitur.

" De hâc *Promendi* voce vide Gloſſ.

" ϰ. *largitatem.*

" Reperundarum accuſatione *d. l. 2. inf ad Leg. Iul. Repet.*

" Quinquennium.

" Id eſt ex, vt inf.

" Vide *ſup. tit. 4. lib 2. de denunciatione vel editione Reſcripti.*

" *Peracta*, vel *patrata.*

" Degeret.

" Poteſtatis.

" Id eſt expreſſa fuit.

" Inutilem.

COMMENTARIVS.

THEODOSII M. duæ conſtitutiones ſequuntur in eos qui obtentu poteſtatis (vt *hac lex* loquitur) quid à prouincialibus ſiue donatione ſiue emptione exprimunt: Ac nominatim hæc *prior*: Quæ ſanè pars eſt prolixioris Conſtitutionis Theodoſianæ, quâ is potentiorum ſeu poteſtatem aliquam gerentium impreſſioni rapinis occurſum voluit: vt apparet ex tot illis *legibus*, quas ceu eiuſdem Conſtitutionis partes *huic* noſtræ coaſſandas oſtendi, etſi ad diuerſas perſonas emiſſas: Scilicet Repetundarum ſemel conuictos idem officium repetere *d. l. 2. infr. ad leg. Iul. Repetundarum*: Nuptias cum prouincialibus eos contrahere vetat, *d. l. vn. ſup. ſi prouincia Rector*: & *l. vn. ſup. ſi quacunque præditus poteſtate*: tandem & DONATIONES ab his accipere *hâc l.* etſi ex teſtamento capere poſſint, *l. 16. Cod. de teſtam.* Nempe vt emere, ita & donato quid accipere poteſtatem in prouincia gerentes vetiti: de quo præter *Rubricam*, & *hanc leg.* rurſum agitur *l. omnes, infr. & variis Iuris locis.*

¶ Ergo de hoc Donationis acceptandæ interdicto varia conſtituit *h. l.* Theodoſius M. & circa id, quod ipſemet ait latiùs ſtudio prouiſionis excurrit, vnde tandem apparet quàm enixam eius rei curam Theodoſius M. geſſerit: tùm ratione perſonarum, tùm ratione repetitionis.

¶ *Perſonarum* ratione, in duobus. *Primò* quidem indiſtinctè omnibus Iudicibus ſub *huius leg.* interdicto comprehenſis, ſiue ij prouinciarum Rectores, ſiue diœceſeon, ſiue etiam Præfecti Prætorio fuerint. Quod & ipſum circa emptiones ſtatutum, *l. omnis, ſup.* vbi dictum. *Secundò*, non ipſis tantùm Iudicibus, verùm & vxoribus eorum liberiſque (indiſtinctè rurſum cuiuſcunque gradus, ſexus, poteſtatis:) parentibus item, fratribus, ſororibus, ſocero, ſocrui, Adſeſſoribus domeſticis. Denique non ipſos tantum Iudices caſtos eſſe vult, verùm & familiam domúmque integram. Nam vt illas perſonas omnes ſplendor dignitatis & poteſtatis, vnà cum eo qui poteſtatem gerit perfundit, ſanè & impreſſionis ab iis æquè metus ſubit. Quò pertinet ſimiliter *lex penult. Codicis, de his quæ vi, metuſue cauſâ*: *lex obſeruare 4. §. 2. ff. de off. Proconſ.* Et quæ iam olim Iuuenalis *Satyra* 8. vbi inter alia præcepta quæ Rectoribus prouinciarum dat:

Si tibi ſancta COHORS *Comitum, ſi nemo tribunal*
Vendit acerſe comes, ſi nullum in CONIVGE *crimen*
Nec per conuentus, & cuncta per oppida curuis
Vnguibus ire parat nummos raptura Celeno.

Et

Et hæc de Perſonis.

¶ Ratione verò *Actionis*, ſeu Repetitionis donatori eiúſque hæredibus competentis, hæc ſtatuit. Primò, Intra Quinquennium à depoſito officio, donatoribus repetitionem rei donatæ tribuit: de quâ quinquennali præſcriptione iam dixi ad *l. omnis*, *ſup.* Secundò ſtatuit Theodoſius M. in hâc *actione* nil opus eſſe, vt in cæteris, Denunciatione; ſed ſufficere apud Iudicem de tempore fidem facere, quo donatio facta fuit: de quo *ſup. tit. de denunciatione.* Nempe cùm regulariter alteri actionem moturum, eam prius ſolemni more aduerſario denunciare oporteret, de quo *eo tit.* caſus tamen quidam ſingulares fauorabiles & celeritatem deſiderantes excepti fuerunt, quibus denunciandæ litis neceſſitas remittebatur, rectaque ad Iudicem iri poterat, veluti momenti beneficium, *l. 5. & 6. ſup. de denunciatione*: fideicommiſſi petitio & interdictum *d. l. 6. & l. vn: ſup. vtrùm vi*: inofficioſi querelæ, tutelæ, negotiorum geſtorum actio, modicæ cauſæ intra ſummam centum ſolidorum, *d. l. 6.* Actio ſi certum petetur de chirographis *l. 3. & 6. d. t.* Actio de dolo, in ſp. *l. vn. ſup. de dolo*: Eccleſiaſticæ cauſæ & actiones, *l. vlt. d. t.* omnes ſcilicet iſtæ cauſæ celeri iudicantur diſceptatione finiri, nullis temporum moris eludi, nullis denunciationum & temporum obſeruationibus differri debebant. In hunc cenſum, iſtud actionis genus retulit Theodoſius M. *h. l.* Tertiò, vim huic Actioni eam tribuit Theodoſius M. vt poſſeſſio donata cum Tractibus ad donatorem recurrat, atque ſi ex eius iure nunquam migraſſet: vt cæteroquin malæ fidei poſſeſſores rem cum fructibus reſtituere coguntur. Quartò, & hæredibus donatoris hanc condictionem ſeu repetitionem tribuit Theodoſius M. excepto, Niſi poſt depoſitum à donatario officium donator ſuperſtes taciturnitate, ſeu ſilentio ſuo donationem firmauerit. Nempe vt quinquennali ſilentio ſuperſtiti donatario ipſi condictio hæc denegatur, ita & cuiuſcunque temporis ſilentio, hæredi eius.

¶ Cæterum, quæ *hâc l.* dicta ſunt, & alibi quoque dicuntur, donationis acceptatione Iudicibus in prouinciâ interdici, id accipiendum eſt de donatione quæ inter viuos perficitur, non verò de liberalitate & donatione teſtamentaria. Quod hâc eâdem conſtitutione definiuit Theodoſius *l. non dubium*, *16. Cod. de teſtamentis*, quæ *huic legi*, ceu eiuſdem conſtitutionis pars coaſſanda eſt. *Non dubium*, inquit, *nec incertum eſt*, *ſicut Imperatoribus*, *ita qualibet dignitate vel poteſtate decoratis viris*, *tam hæreditatem quàm legatum ſeu fideicommiſſum relinqui poſſe.* Ratio ſcilicet dubitandi in *eâ l.* hæc erat, quod in Dignitate vel Poteſtate poſiti in prouinciis donationis incapaces eſſent: verùm hanc donationis ſpeciem ab illâ excludit; Nempe...... à donationibus quæ inter viuos perficiuntur ad vltimas voluntates hâc parte argumentum non rectè duci. Alioquin enim ſi poteſtatis ratio id efficeret, ne legari aut teſtamento relinqui iis poſſet, Sanè Imperator multò minùs relinqui teſtamento poſſe. Atque ita *lex illa 16. Cod. de teſtamentis*, iuncta & coaſſata *huic legi* intelligenda eſt; ratióque dubitandi ad eam aſſumenda præ illâ quæ hactenus adfertur, quod ſanæ mentis non videatur, qui ditioribus relinquit. Quod (dixiſſe liceat) ridiculum eſt.

¶ THEODOSII *M. altera lex in Numerarios nominatim.*

*Idem AAA. Floro PF.P.

NVMERARII" nihil emant, nihil contrahant": & cetera. Dat. XVIII. Kal. Octob. Conſtp. Antonio & Syagrlo CONSS. [382.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungenda autem ei *lex 13. ſup de Numerariis.*

" *Florus* hic PP. fuit ſub Theodoſio M. A. 380. 381. 382. 383. Puto autem fuiſſe PP. Illyrici Orientalis vbi Mœſia cuius mentio fit *l. 96. inf. de Decurion.* quæ huic Floro PP. inſcribitur A.D. 383.

" Vide *l. damus*, *l. Princeps*: *l. omnis*, *ſup.*

" *x. compareus?*

COMMENTARIVS.

DE NVMERARIIS nominatim ab emptione ſubmouendis, vt fuerunt Tres iam *hoc titulo* Conſtitutiones, putà Conſtantini M. *lex damus*: Valentiniani *lex princeps*; & lex *omnis*, ita & hæc Quarta eſt Theodoſij M. quæ pars eſt prolixioris conſtitutionis Theodoſianæ in Numerarios, vt apparet *l. 13. ſup. de Numerariis*, quæ indidem deſumpta *huic* coaſſanda eſt. Nempe eâ conſtitutione Numerariorum, tùm faſtui, tùm rapacibus quæſtibus (quæ duo Numerariorum elogia exertè ſunt, *l. 11. ſup. de priuil. eorum qui in ſacro palat.* quibus ſimilia contuli in *Paratitlon ſup. de Numerariis*:) occurrit Theodoſius M. faſtui inquam Numerariorum *d. l. 13.* rapacibus verò quæſtibus *h. l.* ¶ Illud *hac l.* additur, Numerarios *nihil contrahere poſſe*, quod aliis *huius tituli legibus* non continetur.

¶ ARCADII *Conſtitutio.*

*Impp. ARCADIVS & Honorius AA. Cæſario PF.P."

OMNES quos olim Legum † forma conplectitur, Ampliſſimæ etiam poteſtatis", nihil Adminiſtrationis ſuæ tempore aut emptionis aut donationis titulo conſequantur. Dat. III. Id. Iul. Conſtp. Cæſario & Attico vv. cc. CONSS. [397.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" Orientis.
†' Suſtineri poteſt: niſi malis *poteſtatis*, pro *poteſtates*.

COMMENTARIVS.

ARCADII hæc Conſtitutio eſt in eandem ſententiam in quam *ſuperiores*. Huic ſanè *legi* occaſionem præbuiſſe videtur, quod Ampliſſimæ poteſtates adminiſtrationis ſuæ tempore aliquid emere aut donationis titulo conſequi poſſe viderentur: quaſi in hos non caderet ſuſpicio impreſſionis. Verùm imò Ampliſſimas quoque poteſtates hoc interdicto contineri vult Arcadius pariter, vt voluit Valentinianus Sen. *l. omnis*, *ſup. Idem ſibi*, inquit, *altior Iudex putet eſſe præſcriptum.* & Theodoſij M. *leges quicunque*, *ſup. indifferenter*, inquit, *ſub quoque apice poteſtatis.* Quibus verbis Principes hi omnes, Præfectos Prætorio indicant. Quorum frequentiſſimè *ampliſſima poteſtas* dicitur, *altioreſque Iudices* nominantur, denique Præfectura Prætoriana, *Apex dignitatum*: de quo *ſuo loco* plenè.

¶ HONORII *conſtitutio.*

* Impp. HONORIVS & Theodoſius AA. ad Palladium PF.P.

*　*　*　*　*
*　*　*　*

COMMENTARIVS.

HONORII legem *ad Palladium PP.* hîc poſitam fuiſſe teſtatur Valentinianus *Nouella* 10. *de infirm. his quæ adminiſtrantib. vel publicum officium gerentibus diſtracta ſunt, vel donata.* Verba eius hæc ſunt: *Quæ pleriſque*, inquit, *legibus conſtituta diſſimulant, neceſſe eſt* [ea] *præſenti iuſſione ſanciri, vt omni ambiguitate ſummota inſtauratione ſolidiora reddantur. In adminiſtratione enim & militia poſitis emendi licentiam denegatam, ſuperflua nonnullorum dicitur perſuaſio, cùm* [tamen] LEX DIVI HONORII AD PALLADIVM PF.P. MISSA IN THEODOSIANVM REDACTA CORPVS, *hanc copiam talibus legatur dediſſe perſonis.* Quod quidem indicio eſſe poteſt hunc *Codicem*, vt alibi, ita & hîc quoque mutilum eſſe; Etſi in MS. nullum hîc lacunæ veſtigium extet.

¶ Quod ipſam *legem* attinet, abrogatæ fuerunt *ea* ſuperiores omnes *leges*, quas hactenus *hoc titulo* explicauimus, eiúſque exemplo Valentinianus *d. Nouella* 10. iterùm abrogauit. Quo mirum magis *huius Codicis* Conditores tot *leges* referre ſuſtinuiſſe, quæ vnà ſic vt dicam, Honorianæ Conſtitutionis plagâ reſoluuntur, & liturâ expunguntur.

¶ Cæterùm *Palladius* cui hæc *lex* inſcribitur, PF.P. fuit Italiæ A. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. vti videre eſt in *Proſopogr.* noſtra. Neque improbabiliter hæc *lex* coniungenda videatur cum *l. 4. ſeu vlt. infr. ad leg. Iul. de ambitu*, quæ data eſt Anno 416. ad hunc Palladium PF.P.

DE

DE INFIRMANDIS POENIS CÆLIBATVS ET ORBITATIS."

TITVLVS XVI.

VIII. COD. IVST. LVIII.

Hinc incipit *Tertium* huius *libri* membrum ſeu argumentum de *Maritorum & parentum priuilegiis*, ratione bonorum & ſucceſſionis, quò pertinent tres prætereà poſtremi *Tituli.*

" De his pœnis vide *cap.* 12. 13. 14 23. legis Italiæ de maritandis Ordinibus; vbi plenè dixi.

" *Et de Decimariis ſublatis*: add. Cod.Iuſt.propter *l.* 2. 3. *infr. tit. prox.*

PARATITLON.

LEGE PAPIA, *l.*1.*infr.de iure liberorum*:*l.*2.*ſup.de inoff. dotib.l.*9.*inf. de bonis proſcript.* ſeu lege Iulia & Papia, *l.*7.*inf.de Nauiculariis*: (quod *Ius vetus* vocatur, *l.vn.h.t.*) præmia Maritis & Parentibus propoſita fuêre: contrà, pœnæ cœlibatus & orbitatis conſtitutæ, *Rubr.* pœnæ inquam, quæ *legum tenores* vocantur, *h.l.vn.* propoſita damna *d.l.vn.* impoſita iuris imperia velut iuga, *d.l.vn.* Idque nominatim circa ſucceſſionum iura.

¶ I. CŒLIBIBVS ſuæ pœnæ impoſitæ; contrà, maritis ſua præmia propoſita fuêre, in ſucceſſionibus, *l.vn.h.t.* quas Cœlibatus pœnas ſuſtulit Conſtantinus M. *d. l. vn. h.tit.*

¶ II. ORBIS item; partim circa ſucceſſiones aliorum, partim coniugum inter ſe. Ex Alterius extranei ſcilicet bonis orbus dimidium tantum capere poterat; vt contrà, liberos habens, ſolidum *l. vn. h. t.* (Hinc itaque *Ius liberorum*, de quo *tit. prox.* capacitatis priuilegium & modus, *l.*1.*infr. de bonis proſcriptorum*, fœcunditatis, ſeu Papiæ legis priuilegium, *l.*8.9.*inf. de bonis proſcript.*) Quam pœnam ſuſtulit Conſtantinus M. *l. vn. h. t.* Ex coniugis pariter bonis coniux orbus nonniſi decimas capere poterat, *l.*2.*inf. de iure liber. tit. prox.* Idque quocunque titulo, ſiue legati titulo *d. l.*2. ſiue dotis, *l.*2.*ſup. de inoff. dotibus*: ſiue donationis inter viuos, quæ morte conficiuntur, *l.*1. *inf. de bonis proſcriptor.* Atque hæc eſt illa *priſca legum auctoritas*, quæ dicitur *fine l. vn. h. t.* vt contra interuenientibus liberis ex teſtamento ſolidum inuicem capere poterant, *l.*7.*inf.de Nauiculariis* & *l.*2. *infr. tit. prox. de iure liberor.* Hanc verò pœnam, ſeu has *leges* Decimarias probauit Conſtantinus M. niſi quod ab iis Nauicularios orientis ſingulari priuilegio immunes fecit *d. l.*7. Theodoſius M. Curiales vxores *l.*124.*inf. de Decurion.* At quod & antea fecerat Claudius, teſte Suetonio *in Claudio*, *c.*18. Theodoſius Iunior tandem eas penitus ſuſtulit: *l.*2. *infr. tit. prox.* cuius *leg.* meminit ipſe *l. vlt. ſup. de legitimis hæred.*

---

1. *Imp. CONSTANTINVS" A. ad populum."

QVI Iure † veteri *Cælibes* habebantur, imminentibus Legum † terroribus", liberentur: atque ita viuant, ac ſi numero maritorum, matrimonij fœdere", fulcirentur: ſitque omnibus æqua condicio, capeſſendi" quo" quiſque mereatur". ¶ Nec vero quiſquam *Orbus* habeatur: propoſita huic nomini" damna non noceant. ¶ Quam rem & circa feminas" æſtimamus", earúmque ceruicibus impoſita iuris imperia, velut quædam iuga, ſoluimus promiſcuè omnibus. ¶ Verum" huius beneficij maritis & vxoribus inter ſe vſurpatio non patebit, *Quorum fallaces plerumque blanditiæ vix etiam oppoſito iuris rigore cohibentur*: ſed maneat

inter iſtas perſonas Legum † priſca auctoritas. Dat. Prid. Kal. Febr. Serdicâ. PP. Kal. April. Romæ Conſtantino A. VI. & Conſtantio C. CONSS. [320.]

NOTÆ.

* Lex 1. *Cod Iuſt. eod. tit.* Memorat hanc *leg.* Auctor *vitæ Conſtantini*, *lib. 5. cap. 26.* & Sozomenus, *lib. 4. cap. 9.* Iungendáque ei *lex vn. ſup. de Commiſſoria reſcind.* Imò & *lex 3. infr. de exactionib.*

" *Imppp. Conſtantinus, Conſtantius, & Conſtans, AAA.* Cod. Iuſt. malè; de quo mox.

" Vrbis Romæ: vt ſubſcriptio quoque *legis* docet, *PP. Romæ*, Sozomenus quoque νόμον, inquit, τῷ δήμῳ προσεφώνησε.

† Lege Iuliâ & Papiâ.

" Id eſt, *Terroribus*, pœnis; *damna* mox vocat.

" *Fœdus* matrimonij.

" *Capeſſendi*, id eſt, capiendi ex teſtamentis.

" *Ꝫ. quod*: vt habetur etiam *Cod. Iuſt.*

" *Merendi* vox de ſucceſſionum & teſtamentorum lucro.

" *Nomen*, pro ipſâ re paſſim in conſtitutionibus.

" In quibus ſcil. maior liberorum numerus requirebatur, vt ſolidum capere poſſent: de quo mox.

" *Æſtimamus*, id eſt, iuſtum cenſemus, ſtatuimúſque: malè Cod. Iuſt. *exiſtimamus.*

" Sequentia omnia recidit Tribonianus, propter leges Decimarias pariter ſublatas, *l. 2. infr. tit. prox.* quam *legem* in ſuum *Codicem* retulit.

" Vide *l. vlt. ſup. de legitim. hæred.*

† *Legum*, id eſt, Iuliæ & Papiæ Decimariæ.

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. hæc *lex* eſt: quæ pars eſt Edicti Conſtantinianci, quod ad populum vrbis Romæ datum, ibidémque propoſitum eſt: Cuius Edicti duo præterea alia ἀποσπασμάτια ſuperſunt, putà *lex vn. ſup. de Commiſſoriâ reſcind. & l. 3. infr. de Exactorib.* quæ proinde *huic l.* coaſſanda veniunt. Eo Edicto, humanitatis pleniſſimo, Conſtantinus varia iuga à populi ciuiúmque ceruicibus depulſum iuit: tùm *legum*, quò pertinet hæc *lex vn.* tum *creditorum*, quò ſpectat *d. lex vn. ſup. de Commiſſ. reſcind.* denique Exactorum, fiſcique; quò pertinet *d. lex 3. infr. de Exactoribus*: Imò & *lex 3. ad SC. Claudianum*, quæ indidem deſumpta, atque adeò huic coaſſanda videtur: quâ & ipsâ iugum varium & multiplex, à mulierum capitibus depellitur, quod Senatuſconſulto Claudiano inductum fuerat. Et ſic varia iuga depulſum iuit eo Edicto Conſtantinus: tum ratione *Bonorum*, quò ſpectat *hac lex*, & *d. lex vn. de Commiſſ. reſcind.* Tùm ratione *Corporis*, quò ſpectat *lex 3. de Exactoribus*: Tum ratione *ſtatus perſonæ*, quò pertinet *d. lex 3. ad Senatus Conſultum Claudianum.* Et verò in vniuerſum eò ſpectat omninò, quod Publius Optatianus Porphyrius, hoc ipſo tempore, *carm.* 7. inter cætera Conſtantini elogia canebat:

—— *Permulcens aſpera legum*
Iuſtitiâ æternâ ——

Nunc de hâc *lege* noſtrâ COELIBATVS, ſeu ἀγαμίας, vt & orbitatis, ſeu ἀπαιδίας pœnas nemo eſt qui neſciat, lege *Iuliâ Papia* (maritâ, ſeu de maritandis Ordinibus,) exhauſtâ videlicet tùm per bella ciuilia pube Romanâ, Romæque adeo ciuibus replendæ, conſtitutas, auctas ſaltem fuiſſe. Hinc adeò Tacitus *Tertio Annali*, *Papiam Poppæam Senior Auguſtus, poſt Iulias rogationes incitandis cælibum pœnis ſanxerat.* Vbi *Incitandis pœnis*, id eſt, intendendis, augendis. Et Suetonius, *Octauio*, 34. diſertè Auguſtum *legem Iuliam de maritandis Ordinibus* non ſanxiſſe, ſed *ſeueriùs emendaſſe*, pœnáſque auxiſſe. ¶ Pœna verò *illis legibus* propoſita potiſſimùm ſucceſſionum iura reſpexit: nempe, Cœlebs nihil prorſus ex eo, quod teſtamento ſibi relictum fuiſſet, capere poterat: Orbus verò (cuius minor culpa, ſi culpa,) relicti ſibi ab extraneo non ſolidum, verum ſemiſſem tantùm ſeu dimidium, (quò pertinet etiam Tertulliani locus *de Monogamia*) ex bonis verò coniugis, nonniſi decimas pro caſuum varietate. De quo omni lariùs videndum eſt *capite* 12. 13. 14. 23. Legis Iuliæ & Papiæ, à nobis iam olim editæ notiſque illuſtratæ. ¶ Et ſteterunt hæ pœnæ, ſeu *lex Papia* hâc parte (quæ in aliis antea haud parùm abrogata, à Claudio & Seuero Impp. fuerat) ad Conſtantinum M. vſque cuius hæc *lex* eſt, quam & extare negabat Balduinus: Et *Cod. Iuſt.* perperam Conſtantini filiorum nomina præfert. Is igitur primus *legem* hanc *Iuliam & Papiam* hâc parte abrogauit: Sublatis, inquam, hoc peremptorio Edicto (ad populum Romæ emiſſo, ibique propoſito) Cœlibatus atque orbitatis pœnis: ſic vt Cœlebs iam orbúſque ex extraneis bonis ex hoc Conſtantini Edicto ſolidum capere poſſit, ſitque omnibus æqua conditio CAPESSENDI, id eſt, capiendi quod quiſque meretur. ¶ Cuius *legis* meminit quoque Auctor *vitæ Conſtantini M. lib. 4. c. 26.* vbi tamen à vero aberrat cùm ait, veteres *leges* τοὺς παλαιοὺς νόμους (Iuliam ſcilicet & Papiam) ἀπαίδας (quo nomine complectitur promiſcuè non *Orbos* tantùm propriè dictos, ſed & cœlibes, vt ſequentia oſtendunt) multaſſe στερήσει τῆς τῶν γονίμων διαδοχῆς. Primò ſcilicet peccat, cùm cœlibes & Orbos eadem pœnâ multatos credere nos vult: Secundò, cùm γονίμων id eſt propinquorum genere (nam primùm ita γονίμους interpretor, non fœcundos, γόνιμος ita γνησίους υἱοὺς γεγονὼς ad differentiam adoptiui) ſucceſſione Orbos & cœlibes multatos tradit: Conſtantinum verò indulſiſſe κληρονομεῖν τοὺς προσήκοντας, id eſt ſtatuiſſe, vt propinquis ſuccederent. Quæ meræ fabulæ ſunt. Memorat hanc quoque Conſtantini *legem* Sozomenus *lib. 1. cap. 9.* multò quàm Auctor *vitæ Conſtantini* ſinceriùs. In eo primùm, quod Cœlibes ab Orbis rectè diſtinguit ἀγάμους & ἄπαιδας: Item in eo, quod ait cœlibibus genere proximis capiendi ſeu ſucceſſionis iura veteri *lege* (Papia ſcilicet) ſeruata fuiſſe, τοὺς γένει, inquit, ἐγγυτάτω προσήκοντας. Quod vtique verum eſt, & tamen Interpres Sozomeni in contrarium planè ſenſum vertit, quaſi cœlibes etiamſi proximi eſſent à ſucceſſione ſubmotos veteri iure dixiſſet Sozomenus. Tertiò; verum eſt quod ait: Cœlibes nihil capere potuiſſe; at Orbos dimidio relictorum multatos. Sed in eo peccat, quod matrimonio contrahendo annum 25. ætatis præſtitutum fuiſſe ait, cùm hæc ætas liberis ſuſcipiendis præſtituta fuerit, vt ex Vlpiani *fragm. tit.* 16. diſcere eſt: cum quo componere ſoleo quoque locum Tertulliani *Apologet. cap.* 4. nempè eo loco indicat Tertullianus Seuerum Imp. Kariorem liberis ſuſcipiendis ætatem tribuiſſe, quam *lex Papia.*

Illud

Illud quoque non rectè Sozomenus cùm *huius leg.* ſententiam ita generaliter nimis expreſſit: καὶ νόμον τῷ δήμῳ προσεφώνησεν ὥστε ἐπ' ἴσης πάντων τῶν ὁμοίων ἀπολαύειν. τοὺς ἀγάμους καὶ ἀπαίδας: nempè enim & Limitationem, quæ vltimo *huius legis* capite continetur omiſit, & diffusè nimis ad præmia quoque hanc *leg.* extendit. Nam Conſtantini mens non fuit, vt Cœlibes Orbique eadem præmia haberent quæ patres: Sed tantùm vt pœnis Cœlibum, & Orborum, orbitatis denique ſoluti eſſent. Et ſic exemplum habemus illuſtre eius, quod in *Prolegomenis* proprio capite adſtruimus, quam ieiunè, imò quàm falſo ſæpè veteres Scriptores minimè Iuriſconſulti Principum conſtitutiones memorent.

¶ *Cauſam* verò *huius l.* ſanciendæ fuiſſe ait vterque Auctor, virginitatis ſtudium, quod tantùm abeſt pœnâ dignum ſit, vt contra præmiis afficiendum videatur, ἄξιον ὑπερθαυμάζειν, ἀλλ' οὐ κολάζειν, & verò præmiis affeciſſe Conſtantinum idem Sozomenus *ibidem* addit. Addit Auctor vitæ Conſtantini, neque id æquum fuiſſe, vt orbi ex naturæ imbecillitate τῇ φύσεως ἀσθενείᾳ multarentur: Contra, miſeratione dignos penitus eſſe, ἐλεεινοὺς ἀλλ' οὐ τιμωρεῖσθαι προσήκειν. Facilè has cauſas admitto, inualeſcente iam Cœlibatu, & quidem Romæ, ad cuius *populum* hoc Edictum emiſſum, Romæque adeo propoſitum eſt, vt ex Inſcriptione *huius l.* ſimul & ſubſcriptione liquet.

¶ Et hæc quidem de prima *huiuſce legis* parte. Poſteriore continetur *Ampliatio*, dein & *Limitatio* quædam. *Ampliatio* inquam; Nempe Cœlibatus & Orbitatis pœnas ex æquo *fœminis* quoque remittit *hac l.* Conſtantinus: quibus tamen minus remittendæ viderentur, vtpote quarum ad prolem educendam potiores partes eſſent, velut in id creatæ. Et ſanè lege *Papiâ* diſcerniculum erat inter fœminam & maſculum hâc parte: nempe *ſolitarius* pater, id eſt, qui vel vnicum filium filiámue haberet ex aliorum teſtamentis ſolidum capere poterat, vt ex Iuuenalis *ſatyra* 9. colligitur: vt & ex eo quod de ſolitario patre agitur apud Vlpianum, *tit. de Cælibe, Orbo, & ſolitario patre.* Atenim fœmina ingenua, non niſi tres liberos enixa, ſeu trino partu fæcunditati publicæ gratioſa: libertina, quatuor: ſolidum ex teſtamento capere poterat; vide Dionem *lib.* 55. *p.*6219. *& lib.*61. *p.*662. *&* 667. *& l.*9 *inf. de bonis proſcriptor.* Item lege *Papiâ* patronæ ingenuæ duobus liberis, honoratæ libertinæ tribus id iuris datum, quod Patronus habebat ex Edicto, teſte Vlpiano *tit. vlt.* §.6. Item Patroni filiæ ſi ius trium liberorum haberet, eadem iura tributa in bonis liberti paterni, quæ & ipſe patronus patronique filij ex edicto Prætoris habebant: de quo Vlpianus, *fragm. dicto tit. vlt.* §.5. *& l.*39. *ff. de bonis libert.* Atque ita iam accipiendum eſt quod ait Conſtantinus *hâc l. fœminarum ceruicibus impoſita fuiſſe iuris imperia, velut quædam iuga.* Item quod dicit idem Conſtantinus ſe *hanc rem circa fœminas quoque æſtimare.* Scilicet exæquatis hâc parte maſculis & fœminis: item quod ait, iuga illa *ſe ſoluere promiſcuè omnibus fœminis*, nempe nullo Ingenuarum, aut Libertarum diſcrimine. Et hæc de Ampliatione.

Sequitur *Limitatio* (quam Tribonianus omiſit, propter *l.*2. *infr. tit. prox.*) Nempè ait Conſtantinus ſeſe Cœlibibus & Orbis pœnas *legis Iuliæ & Papiæ* remittere, quod ad extraneorum equidem teſtamēta attinet, non verò Orbis remittere pœnas quoad coniuges inter ſe: id eſt quoad *leges Decimarias*, ex quibus, per legem *Iuliam & Papiam*, pro cauſarum & caſuum varietate non niſi Decimas coniuges inter ſe capere poterant. De quibus legibus *Decimariis* plenè ad *d. l.* 2. quâ tandem *lex* iſta *Papia* Decimaria quoque ſublata eſt à Theodoſio Iun. Et rationem addit Conſtantinus: *quod coniugum plerumque blanditiæ vix etiam oppoſito iuris vigore cohibeantur.* Cui apprimè conuenit illa Theodoſij Iun. *l. vlt. ſup. de legitimis hæreditatib. Deſiderium* [inquit coniugale] *ita ſenſu leniore concipitur, vt antiqui nec quod extraneis ac ſæpè ignotis in donationibus ſucceſſionibúſque tribuatur, coniugibus concesſerint: reprimendum inter hos potiùs vt in loco ancipiti, quàm incitandum ſeruorum mutuum arbitrati.* Nempe non tàm facilè liberalitates coniugum admittendæ ſunt, aut incitandæ, imò cohibendæ & reprimendæ, propter blanditias & inconſultam facilitatem; Quod egregiè quoque cernitur in interdicto donationum inter virum & vxorem. Et ſic cohibentur hoc caſu blanditiæ maritales, at non in *ſp. l. vlt. ff. ſi quis aliquem teſtari.*

¶ Vt ad *huius l.* beneficium ſimul & Conſtantini mentem redeamus: Ergo *Pœnæ* tantùm ab eo Cœlibibus & Orbis *hâc l.* remittuntur: quæ ſcilicet commune & ordinarium ius ſucceſſionum teſtamentariarum his vel adimebat penitùs, vel arrodebat ſeu delibabat. Quæ *damna* propriè *hac l.* vocantur: item, *pœnæ legúmque terrores* (nempe enim patrimonij ita imminutione & ſucceſſionum iure multati:) quo ſenſu *damni* vox exaudienda, *l.*2. §.1. *ff. qui per tutores: & l.*3. *ff. de damno inf.* At non etiam omnia illa priuilegia honores iiſdem Cœlibibus & Orbis communicauit, quæ maritis vel parentibus iure ſingularis tributa fuerunt: quod *ius liberorum* propriè dicitur, de quo *inf. tit. prox.* Imò ne fœminis quidem iura ſucceſſionum legitimarum: in quibus deinceps quoque numerus liberorum ſpectatus fuit, *l.*1. 3. 7. 8. *ſup. de legit. hæredit. l.*2 *ſup. de ſecund. nuptiis*: *l.*8. 9. *inf. de bonis proſcript.* Atque ita hæc intelligenda ſunt, ne quis alioquin hæreat, ſi quando, & ſicubi priuilegia parentibus tribui porrò poſt *hanc leg.* videt: de quo *tit. prox.* Atque adeo hanc *leg.* extra ſpeciem ſuam tractat.

DE IVRE LIBERORVM.

TITVLVS XVII.

VIII. Cod. Ivst. vlt. tit. Huc pertinet quoque lex *vn. ſup de his qui num. liberorum.*
De iure Liberorum ſcripſit Vertranius Maurus.

PARATITLON.

Ivs Liberorvm, *Rubr. & l. 1. 3. h. t. l. 8. 9. infr. de bonis proſcript. l. 7. 8. ſup. de legitim. hereditatib. l. 9. inf. de infirmandis his quæ ſub Tyrannis* (iuncta *l. 6. ſup. de inoff. teſtament.*) ſeu ſuffragium liberorum; *l. 3. ſup. de legitimis heredit.* & auxilium, *l. 1. h. t. & l. 7. ſup. de legit. hered.* fecunditatis priuilegium, *l. 8. infr. de bonis proſcript.* Papiæ legis priuilegium, *l. 9. eod. tit.* Aliud erat natiuum, cum videlicet reuera quis liberis ſeu numero liberorum, *l. vn. ſup. de his qui numero liberorum:* quod & ipſum δικαίωμα τῶν τέκνων dictum, de quo accipiendus Palladius *in Melan.* ſubnixus eſſet: veluti mulier trino partu fœcunditati publicè gratioſa *l. 9. infr. de bonis proſcriptor.* Item quinque liberorum numero ſubnixus, *d. l. vnica*, Pater 13. liberorum, *l. 55. infr. de Decurionib.* Aliud verò datiuum, beneficio videlicet Principis, quod miſeri deſperatione liberorum, *l. 1. h. t.* non interuenientibus liberis, *l. 2.* precibus à Principe impetrabant, *l. 1. 3. & l. vlt. h. t.* In quo olim certum tempus certáque ætas definita erat, quâ impediebatur quis ſupplicare quod tollitur ab Arcadio, *l. 1. h. t.* ¶ Huius iuris liberorum varia commoda fuêre: veluti, vt quinque liberorum numero à perſonalibus muneribus quis excuſetur, *l. vn. inf. de his qui numero liberorum:* Ac nominatim Mulieres eo ſubnixæ circa iura legitimarum ſucceſſionum actiua, de quo eſt *lex* 8. 9. *inf. de bonis proſcript. l. 3. 7. 8. ſup. de legit. hereditatib.* ¶ Sed & impetratum à coniugibus ius liberorum (quod ius communium liberorum vocatur *l. vlt. h. t. & l. 9. inf. de infirm. his quæ ſub Tyr.*) eò pertinebat, vi coniuges ex ſuis teſtamentis ſolidum, ac non Decimas tantum ex *leg. Papia*, caperent, *l. 2. & l. vlt. h. t.* ¶ Atque hic, ius Liberorum petendi, impetrandi à Principe mos ſtetit in Oriente ad Theodoſium Iun. vſque, vt docet *lex* 1. & 2. & 3. *h. t.* qui ius liberorum ſimul omnibus dedit *d. l. 2. & 3.* In Occidente verò deinceps ſtetit (etiam poſt *d. l. 2. & 3.*) ſub Honorio, vt docet *d. lex vlt. h. t.* & *l. 9. de infirm. his quæ ſub Tyr.* quâ ſtatuitur, vt ius communium liberorum impetratum ſub Tyranno valeat.

¶ Peti *quacunque ætate, ob deſperationem liberorum, ius liberorum poſſe.*

1.* Impp. Arcadivs & Honorius AA. ad Cæſarium PF. P."

Sancimvs, vt ſit in petendo iure liberorum, ſine definitione temporis, licentia ſupplicandi: nec implorantum preces, ætas vel tempus impediat, ſed ſola miſeris ad poſcendum auxilium ſufficiat deſperatio liberorum Dat. VIII. Id. Maij. Conſtantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. AA. CONSS. [396. [

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Inſt.*
" *Cæſarius* PP. Orientis ſub Arcadio: vid. *Proſop.*

COMMENTARIVS.

Arcadii IMP. hæc Conſtitutio eſt, *de poſtulatione Iuris liberorum*, quâ impedimentum iuris veteris tollitur, quo ſcilicet fiebat, vt ætate ſeu tempore quodam ius liberorum à Principe peti, ſupplicari, implorari, non poſſet. Scilicet ætas certa huic rei olim definita fuit, antequam ius liberorum peti non poſſet. Peti inquam à Principe ſingulari beneficio. Neque enim huc pertinet (quod tamen viri docti putabant) quod lege *Iulia*, mox & *Papia Poppæa*, certa quædam ætas ſtatuta fuit, ante quam pœnis ἀτεκνίας coniuges non ſubiiciebantur. Quæ quidem ætas liberos exigens fuit

in

in viro 25. annorum, in vxore 20. vt docet Vlpianus *in fragm. tit.16. in pr.* ex Seueri Imp. conſtitutione, vt puto, de quâ accipio Tertulliani locum *cap. 4. Apologetici*: *Nonne Vaniſſimas*, inquit, *Papias leges, quæ antè liberos ſuſcipi cogunt quàm Iulia matrimonium contrahi, poſt tanta authoritatis ſenectutem heri Seuerus conſtantiſſimus Principum excluſit?* Nempe lex *Papia* citeriorem ætatem ſtatuerat, quam, excluſâ *leg. Papia*, produxit Seuerus ad 20. annum. De quo accipiendus Sozomeni locus *lib.1. c.9.* vt iam notaui ad *l. vn. ſup. tit. prox.* Vice verſa neque huc pertinet quod *eadem leg. Papia* conſtitutum fuerat, vt ſexagenarius maſculus, quinquagenaria fœmina, poſt eos annos pœnis Orborum non tenerentur: ipſiſque legibus poſt hanc ætatem liberarentur; id eſt ſi vtrique *lege Papia* finitos in matrimonio annos exceſſiſſent, vt teſtatur Vlpianus *fragm. tit. 16. §. 3.* & Auguſtinus *lib. 3. contra Iulianum*. Hùc inquam hæc duo capita *leg. Papiæ* non pertinent, de Ætate videlicet, ante quam, vel poſt quam nemo pœnis *legis Papiæ* ſubiiciebatur, duabus rationibus: 1. Quia hæc ipſo iure obtinebant, citra poſtulationem vllam. Atquin *hac l.* agitur de Impetrato iure liberorum. 2. Quia ad pœnas *l. Iuliæ & Papiæ* euitandas hæc pertineat, & ſic ad *l. vn. ſup. de infirm. pœnis cælib.* non verò ad Ius Liberorum: quo continentur præmia parentum, de quo eſt hæc *lex*. Quid ergo? Nempe vt Adrogationes olim non temerè nec inexploratè committebantur: Verùm in iis cauſæ cognitio deſiderabatur, cuius videl. ætatis eſſet adrogaturus: num fortè minor 60. annis quis adrogaret, quia magis liberorum procreationi ſtudere ſeu de liberis procreandis cogitare eum melius eſſet, filiumque γνήσιον habere, quàm ex aliena familia quemquam ſibi adſciſcere, redigeréque in poteſtatem ſuam, *l. 15. §. 2. l. 17. §. 2. ff. de......* denique vt Gellius ait, *lib. 15. c. 19.* ætas eius qui adrogare volebat conſiderabatur, an liberis potiùs gignundis idonea eſſet. Eadem inquam ratione, certa quædam ætas ſtatuta, antequam ius liberorum petere à Principe non liceret. Atque illud eſt, quod Auguſtinus ſcribit *lib. 3. contra Iulianum*. Iure fuiſſe conſtitutum, *ne quiſquam ius liberorum haberet niſi cum amborum anni computati, & ſimul ducti, centum tranſiſſe dicerentur.* Niſi potius ad caput de *Sexagenariis* id pertineat. Verùm quemadmodum & in adrogationibus, etſi certa ætas præſtituta eſſet, vt quis adrogare poſſet; attamen ſi morbus, aut valetudo in cauſa eſſet, quæ deſperationem liberorum induceret, adrogare ante eam ætatem permittebatur, *d. l. 15. §. 2.* ita quoque Arcadius *h. l.* implorantium, ſeu ius liberorum poſcentium preces impediri vetat, ſi qui proſcerent, de liberis deſperarent, quacunque tandem ætate aut tempore: *ſola*, inquit, *miſeris ad poſcendum auxilium ſufficiat deſperatio liberorum.* Ac ſi diceret, ad ius liberorum petendum vnam cauſam eſſe deſperationem liberorum; quare quâcunque tandem ætate quis de liberis deſperaret, ad ius liberorum petendum admittendum eſſe; & quidem vt videtur in ſpecie *huius leg.* ius communium liberorum, vt in ſp. *l. vlt.* à coniugibus MISERIS. Nempe *miſeri* ſunt coniuges, qui de liberis deſperant & miſeratione digni: miſeria denique eſt haud vulgaris, *exſpem liberûm*, quod ille ait, *eſſe*. Cuius miſeriæ ſolatium eſt *Ius liberorum*: vnde ſuffragium liberorum dicitur *l. 3. ſup. de legitim. hæreditat.* auxilium, *h. l. & l. 7. ſup. de legit. hæredit.* παραμυθία, ſolatium, Plinius *lib. 10. ep* ...de iure trium liberorum, pro Suetonio; *quod fortunæ*, inquit, *malignitas denegabat.* Martialis *lib. 2. ep. 91.* ad Domitianum:

Quod fortuna vetat fieri, permitte videri,
Natorum genitor credar vt eſſe trium:
Hæc ſi diſplicui, fuerint SOLATIA *nobis,*
Hæc fuerint nobis præmia, ſi merui.

Ita Dio *lib. 55.* ſcribit Liuiæ extincto filio Druſo datum ius trium liberorum ἐπὶ παραμυθίᾳ. ¶ Cæterum ad hanc quoque Iuris liberorum per Coniuges apud Principem poſtulationem, pertinere cenſeo Symmachi *epiſtolam 62. lib. 7.*

¶ DECIMARIÆ *leges abrogantur à Theodoſio Iun.*

11. * Impp. Honorius" & THEODOSIVS AA. Iſidoro P.V."

IN" perpetuum" hâc lege decernimus, inter virum & vxorem rationem ceſſare ex lege Papiâ decimarum": & quamuis non interueniant liberi, ex ſuis" quoque eos ſolidum capere teſtamentis; niſi forte Lex aliam" inuenerit derelicta. Tantum igitur poſthæc" maritus vel vxor ſibi inuicem derelinquant, quantum ſuperſtes amor exegerit. Dat. Prid. Non. Sept. Varane v.c. CONSS. [410.]

NOTÆ.

* *Lex 2. Cod Iuſt. de infirm. pœnis cælib.* Iungenda autem huic, *lex. prox. 3.*
" Honorio mens alia, vide *l. vlt infr.*
" *Iſidorus* P.V. Conſtantinopol. ſcilicet ſub Theodoſio Iun. vid. *Proſop.*
" *In perpetuum hâc lege*: hæc recidit Tribonianus.
" *Decimaria* lex inde dicta, de quo mox.
" Mutuis: non aliorum tantùm, quod Conſtantino iam viſum fuerat *l. vn in fin. ſup. tit. prox.*
" In MS ita continuis literis, ALIAM INVENERIT χ. *alia minuerit*: in Cod. Iuſt. *alia imminuerit*: Lex autem alia, putà *Falcidia*, *Glycia.*
" *Poſthac.* Cod. Iuſt.
" Ita rectè: malè *Cod Iuſt. ſuperſtitis. Superſtes amor* eſt, inter ſuperſtites.

¶ IVS

¶ IVS LIBERORVM *omnibus indulget Theodoſius Iun.*

III.* Idem AA. Iſidoro P.V.″

NEMO″ poſthæc″ à nobis ius liberorum″ petat, quod ſimùl″ hac lege detulimus: & cetera. Dat. prid. Non. Sept. Varane v.c. CONSS. [410.]

NOTÆ.

* *Lex* 1. *Cod. eod. tit. de iure liberorum.* Iungendáque huic, *lex ſuperior.* Meminit huius *leg.* ſuæ Theodoſius Iun. *l. vlt. ſup. de legit. hæredit.* Meminit & Iuſtinianus *fine Nouella* 28. quæ eſt apud Iulianum 72.

″ Conſtantinop.

″ *Poſthac*, Cod. Iuſt.

″ Communium.

″ Et ſemel.

COMMENTARIVS.

THEODOSII Iun. hæ duæ *leges* ſunt, inter ſe etiam coaſſandæ, ceu eiuſdem Conſtitutionis Theodoſianæ partes: Quas perperam à ſe inuicem diuulſerunt *huius Codicis* conditores. Et ſi diuellendæ fuerunt, certè priorem, in ſuperiorem *Titulum, de infirmandis pœnis cœlibatus & orbitatis,* coniici oportuit, quod à Triboniano rectè factum: & quidem ſubiicienda *legi* 1. *eius tituli*, ceu eiuſdem quoque correctoria.

¶ Priore *lege* Theodoſius Iun. *Legem Papiam* DECIMARIAM tollit, quam Conſtantinus M. quamlibet pœnis aliis orbitatis ſublatis, tollere noluerat; eâ ratione quam reddit *l. vn. ſup. tit. de infirm. pœnis cœlibatus.* Definiuerat ſcilicet lex *Papia*, quantum coniux tum ex extranei, tum ex coniugis bonis capere poſſet, quod *capacitatis priuilegium & modus* vocatur *l. 1. infr. de bonis proſcript.* Capacitas pariter à Gaio *lib. 12. ad leg. Iul. & Papiam*, in *l. 55. π. de legat. 2.* Vnde & *ſolidi capacitas* apud Vlpianum *fragm. tit. 16. §. 1.* Ac nominatim quantum ex coniugis bonis coniunx capere poſſet: Decimas videlicet pro caſuum diuerſitate, vel vnam, vel plures. Error enim grauis eſt eorum, qui Decimas ex relictis à coniuge coniugi fiſco applicatas tradunt, atque has eſſe leges Decimarias cenſent. Quod quidem caput *Legum Decimariarum* appellatione à Triboniano, *Rubr. Cod de infirm. pœnis cœlib. & orbit.* deſignatum reperio, pariter à Thalelæo *legis* Papiæ Decimariæ *lib. 45. βασιλ. t. 1. ad l. vn. Cod. vnde vir. & vxor. p. 47.* & ratio Decimarum ex *leg. Papiâ* à Theodoſio Iun. *hâc l. 2.* Nempe lex *Papia* coniuges ex ſuis inuicem teſtamentis ſolidum capere paſſim noluerat, verùm niſi liberi interuenirent bonorum tantum Decimas, quas vnus Vlpianus memorat *fragm. tit. 15.* Quanquam & ad eas pertinet, quod Terentius Clemens *lib. 4. ad Leg. Iul. & Papiam* ſcribit, de his qui ſolidum capere non poſſunt, *l. 72. π. de hæredib. inſt. l. 6. π. de vulgari: l. 62. de condit. & demonſtr. 67. π. ad Leg. Falcid.* vt & quæ Gaius *lib. 3. ad Leg. Iul. & Pap. l. 5 π. de vulgari.* Ad eaſdem Decimas reſpexit Trachalus vetus Orator contra Spachalem, apud Quintilianum *lib. 8. cap. 5. Placet*, inquit, *hoc ergo, ô leges diligentiſſimæ pudoris cuſtodes, Decimas vxoribus dari, Quartas meretricibus.* Sed & Iuriſconſultus quoque ſecundum hoc ius locutus eſt in *l. qui vxori 18. π. de auro arg. legat.* cùm poneret, maritum vxori ſuæ bonorum ſuorum Decimam legaſſe. Vt autem liquidò ſciri poſſet, an & quando fraus facta fuiſſet (quomodo facta ſæpè etiam per tacita fideicommiſſa, quò pertinet *lex vn. inf. de his qui ſe deferent*: vbi dicam) Decimariis his legibus, ad bonorum defuncti coniugis æſtimationem neceſſariò deueniendum erat. Eo itaque pertinet, quod Vlpianus *lib. 4.* (ita enim repono) *ad Leg. Iul. & Pap. l. 62. ad Leg. Falcid.* Terentius Clemens, *lib. 4. in l. 67. π. eod.* Paulus *lib. 3.* (ita ſcribo) *in l. pretia rerum 63. d. tit.* de bonorum æſtimatione rerúmque pretiis, accuratè tractarunt: quæ ipſa, quia & in *Leg. Falcidia* locum obtinerent, ideo legibus *Decimariis* ſublatis, *leges* illas Tribonianus in *tit. de Leg. Falcidia* rectè poſſe transferri putauit.

¶ *Capere* porrò in *hâc leg. Papia Decimaria* eſt, quoquomodo capere, non hæreditatis tantùm, aut legati; verùm & mortis cauſa capionis titulo, vt docet *lex* 1. *inf. de bonis proſcript.* quò etiam pertinet, quod Marcellinus *lib. 1. ad leg. Iul. & Pap. l. 38. π. de mortis cauſa don.* & Terentius Clemens *l. 4.* (ita γρ.) *l. 25. π. de donat. inter vir. & vxor.* de mortis causâ capionibus & donationibus tractant. Quare & quod conditionis implendæ causâ datur, modo *lege Decimaria* conceſſo imputabatur, teſte Vlpiano *lib. 8. ad leg. Iul. & Pap. l. 36. π. de mortis cauſa donat.* Addebat Thalelæus, vxorem, *hâc leg. Papiâ decimaria*, ab inteſtato quoque deficientibus agnatis & cognatis Decimas bonorum mariti tantum; abrogato iure veteri, quo vxor in ſolidum ſuccedebat, cepiſſe: deque eo *legem* 1. *Cod. vnde vir. & vxor.* accipiendam. Quod à Cuiacio 3. *obſ.* 12. rectè refellitur. Huc ſanè pertinet quoque ſpecies *l. 2. ſup. de inoff. dotibus* (vt in *Notis ad leg. Iul. & Papiam* iam olim A. D. 1617. oſtendi) ex qua apparet, ne dotis quidem dotaliſque pacti titulo, pluſquàm *leg. Papia Decimaria* præſtitutum erat, virum ex coniugis bonis capere potuiſſe.

¶ Huiuſce porrò *legis Papiæ Decimariæ* vacationem poſt Claudium, teſte Suetonio *c. 18.* Nauiculariis Orientis primùm conceſſit Conſtantinus M. *l. 7. infr. de Nauicular.* (retentis alioquin iis) Conceſſit & Theodoſius M. Decurionibus in ſp. *l. 124. inf. de Decurionib.* ſic vt ij ſolidum capere poſſent ex ſuis teſtamentis: quamuis non eſſent his liberi: Cùm aliàs *leg. Papia* regulariter ſolidum capere non poſſent, niſi liberi interuenirent: putà ſi filium filiámue communem haberent; aut quatuordecim annorum filium, vel filiam duodecim, amiſiſſent; vel ſi duos trimos, vel ſi tres poſt nonum diem intra annum matrimonij & ſex menſes amiſiſſent; vel ſi vnum cuiuſcunque ætatis impuberem amiſiſſent. Quæ omnia Vlpianus memorat *fragm. tit. 16.* Quid igitur? Voluit Theodoſius Iun. coniuges indifferenter, indiſcriminatim, etſi liberorum iure non ſubnixos ſolidum ex ſuis teſtamentis capere. Quatenus videl. aliæ *leges* paterentur, quæ relicta non imminuerent, veluti Falcidia, Gli-

cia,

cia, de quâ taxatione dicendi locus erit ad *l. vlt. inf.* Indulſit igitur hâc parte Coningum amori Theodoſius Iun. ſic vt tantùm poſt hæc maritus vel vxor ſibi inuicem derelinquere poſſent, quantum ſuperſtes amor exegerat, & quod ipſe ait, hanc *leg.* tuliſſe, & *l. vlt. ſupr. de legit. heredit.* vt auxilium matrimoniis impartiret: Quod nôn fecerat Conſtantinus, qui fallaces coniugum blanditias oppoſito iuris rigore cohibendas credidit, *d. l. vn. ſup. de infirm. pœnis cœlib.*

¶ Decimariis igitur *legibus* ſublatis, coniugibus orbis auxilium hoc tribuit, Theodoſius Iun. remiſſa iuris liberorum petendi neceſſitate quam ſimul omnibus deferre ſe ait *l. 3.* Quæ ſanè *lex* perperam à *Codicis Theodoſ.* Conditoribus diuulſa, ductim accipienda ita eſt: de iure inquam communium liberorum omnibus coniugibus indulto. Quod in Occidente deinceps quoque peti oportuiſſe oſtendit Honorij *lex vlt. inf. h. t.*

Neque enim putandum eſt *hâc l.* in commune ius liberorum tributum, id eſt, omnibus omnia illa priuilegia & προνόμια conceſſa, quæ parentibus publicè data: verùm id ius liberorum tantùm quod coniugibus ſolidi capiendi ius dabat: vt proinde Ius liberorum aliter atque aliter & per gradus quoſdam conceſſum dicendum ſit, & quidem per hos: 1. *Conſtantinus* ius liberorum omnibus conceſſit, ad pœnas ſcilicet tantum euitandas Cœlibatus & Orbitatis, quibus ex extranei teſtamento cœlebs quidquam, orbus vltra ſemiſſem capere vetiti, *l. vn. ſup. de infirm. pœn. cœlib.* 2. Theodoſius Iun: ius liberorum coniugibus conceſſit, abrogatis legibus Decimariis ad ſolidi capiendi ius ex ſuo teſtamento, *h. l. 2. & 3.* cuius meminit, non ipſe tantùm *l. vlt. ſup. de legit. hereditat.* vbi diſertè ait, ſe *legem* hanc tuliſſe, vt Matrimoniis auxilium impertiret. verùm & Iuſtinianus *Nouell. 77.* quæ apud Iulianum eſt 72. ὅτι Θεοδόσιος ὁ νέος μετὰ Κωνσταντῖνον τὸν μέγαν τὸν τῆς ἱερᾶς ταύτης πόλεως οἰκιστὴν, τὸ τῶν παίδων δίκαιον πρότερον αἰτούμενον ἐν κοινῷ δέδωκε τοῖς ὑπηκόοις. Quamquam comparatio quam *ibi* inſtituit ciuitatis Romanæ ab Antonino Pio omnibus in orbe Romano conſtitutis indultæ, & iuris aureorum annulorum omnibus libertis à ſe conceſſi, cum hoc Theodoſij Iun. facto ſuadere videntur, Iuſtinianum hanc *leg.* accepiſſe de omni omni liberorum iure. Id quod etiam *huius l. 3.* verba ſonarent, niſi ſuperiori *legi* coaſſata eum & peculiarem ſenſum quem dixi, præberet. Quid quod ipſemet Iuſtinianus *l. 2. Cod. de iure liberorum*, non omne ius liberorum à Theodoſio Iun. omnibus conceſſum apertè oſtendit, cùm trium vel quatuor liberorum ius quod Senatus conſulto Tertulliano requirebatur, ipſe primus omnibus matribus conceſſit; de quo videri cupio quæ tradit Vertranius Maurus *cap. 27. & 28. de iure liber.* Et ſanè Ius liberorum ita quoque in hâc materia Senatus conſulti Tertulliani reſtringi videmus ad ius ſucceſſionum maternarum, à Paulo *lib. 4. ſent. t. 9. de SC. Tertull.* §. 1. 2. 7. 9. Ius liberorum ſcilicet pro ſubiecti varietate accipi oportet. Et huc iam ſpectat definitio illa iuris liberorum, quam tradit Iſidorus procul dubio ex Codicis Theodoſiani reliquiis deſumpta: *Ius liberorum eſt coniugum ſine liberis inuicem pro loco pignorum hæreditatis alterna conſcriptio*: Quæ definitio niſi ad ſubiectam materiam reſtringeretur, falſa omninò foret. Et quis negare poſſit ſua ſemper quædam προνόμια liberos habentibus in Republ. Romanâ competiiſſe, iuſque liberorum eatenùs ſtetiſſe? Denique hoc ſenſu Ius liberorum hoc titulo fermè accipiendum eſt, quo non agitur niſi de *communium* liberorum iure; de quo ad *l. vlt. infr.*

Ex his iam apparet de Alciati errore, qui *hac l.* ſublata *omnia* priuilegia liberos habentibus iure conceſſa, & ſic liberos habentes in nullo præ orbis habitos, quod vt tot iuris textibus in Iuſtinianeum ius relatis refellitur, ita iure refellit Duarenus, 1. *Diſput.* 40. Sed & eiuſdem Duareni error eſt, qui *hanc l.* accipiebat de his qui legitimum numerum liberorum trahebant, ſed qui tamen vacationem & immunitatem à Principe impetrare debebant. Quod inuitâ Iuriſprudentiâ omni dicitur: Nam qui legitimum numerum liberorum habebant, ipſo iure vacationem & immunitatem habebant, neque ius liberorum impetrare neceſſe erat: Contrà qui liberis ſubnixi non erant, ij ad Principem confugiebant, eius priuilegij adipiſcendi ergò. Neque quidquam hæc ſententia iuuatur *l. vn. inf. de his qui numero liberor. ſeu l. vlt. C. eod.* vt ad eam *legem* oſtendi.

IV. * Idem AA. Ioanni P F.P." Poſt alia.

QVOD impetratum" ius communium" liberorum ſuperſtite Catullino Clariſſimo Viro minus allegatum" eſſe cognoſcitur, nec ſuccedenti" obeſſe permittimus": nec vlli vnquam in ſimili cauſâ ſtatuimus nociturum; & cetera. Dat. XIII." Kal. Mart. Rau. Honorio" IX. & Theodoſio V. AA. CONSS. [412.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* prælatâ *l. 2. & 3. ſup.* Iungenda autem huic, *lex vlt. ſup. de diuerſ. reſcript.* & *l. 6. ſup. de inoff. teſtam.* Et *lex omnium*, 19. *Cod. de teſtament.*

" *Ioannes* PP. ſub Honorio & quidem Italiæ, vide de eo & Paulinum *in vita Ambroſij* & *Proſopogr.*

" A Principe ſeu reſcripto Principis, vt diſertè docet *d. l. vlt. ſup. de diuerſ. reſcriptis*, quæ huic coaſſanda eſt: vide Vlp. *fragm. tit.* 16.

" Inter virum & vxorem.

" Ita quoque vocatur *l 9. infr. de infirm. his quæ ſub Tyrannis*: & in *veterib. Inſcriptionib. p.* 322.

" ......

" *Succedenti*, id eſt, ſucceſſori, id eſt, hæredi, vt docet *d. lex vlt.*

" Cur? ratio redditur *d. l. vlt.*

" XII. *d. l. 6. ſup. de inoff. teſtam.* & *d. l. 19. Cod. de teſtam.* (quanquam in Aniano Regio VIIII.) XVI. *d. l. vlt. ſup. de diuerſ. reſcript.* XIII. *h. l.*

" Ita quoque *d. l. vlt.* At, *Poſt Conſulatum Honorij*, &c. *d. l. 6. & d. l. 19.* Quare adnotandus A. D. 413.

COMMENTARIVS.

HONORII Imp. conſtitntio iſthæc eſt: ſi hypotheſim eius ſpectes, *de Iure liberorum*: ſi theſim, *de vi reſcriptorum*: pariter vt *lex vlt. ſup. de diuerſ. reſcript.* & *lex 6. ſup. de inoffic. teſtam.* cum quibus & nuda precum oblatio comparatur: *l. omnium, 19. Cod. Iuſt. de teſtamentis*: Quæ quidem tres *leges* huic noſtræ coaſſandæ veniunt, ceu vnius & eiuſdem conſtitutionis Honorianæ partes: de vi ſcilicet reſcriptorum Principis & precum Principi oblatarum.

Et quidem, vt hypotheſin nunc ingrediamur (nam quæ ad theſim faciunt, ea iam cumulauimus, ad *d. l. vlt. & d. l. 6.*) ſuper mutuis CONIVGVM qui liberos non habebant Teſtamentis. Nempe mutua Coniugum teſtamenta, qui liberos non habent, duplici nihilominus ratione ſubſiſtunt. Primò, ſi iunctis precibus mutuam ſui inſtitutionem Principi in conſiſtorio inſinuauerint, neque eas preces Princeps refutauerit: nam vt maximè ſuper hoc non reſcripſerit Princeps, attamen teſtamentum hoc mutuum ſuſtinetur. Quæ ſententia eſt *d l. omnium*, 19. *Cod. de teſtamentis*: quam etiam expreſſit Valentinianus *Nouella de teſtament.* 4. qui & ipſe ab eodem mente eſt: Quam pluribus illuſtraui *ad d. l. 6.* Secundò, ſi communium liberorum ius coniuges Reſcripto Principis impetrauerint: Communium inquam liberorum, quomodo etiam vocatur *l. 9. infr. de infirm. his quæ ſub Tyrannis*: Imo & in veteri Inſcriptione, quæ Piſauris, *in corp. Inſcript. p. 322. num. 8.*

ALBIÆ C. F. BALBINÆ
FLAMINICÆ PISAVRI ET
ARIMINI PATRONÆ MVNICIPI
PITINATIVM PISAVRENSIVM
HVIC ANNO QVINQVENNAL PETINII.
PRISCI MARITI EIVS PLEBS VRBANA
OB MERITA EORVM. . . . .
. . . . . . CVI IMP. . . . .
. . . .
IVS COMMVNE LIBERORVM CONCESSIT
L. D. D.

Vbi *ius Commune liberorum* proculdubio malè expreſſum: ſcriptum fuerat, vel ſcribendum IVS COMMVNI. (id eſt, communium) *liberorum.* Ergo de Reſcripto quo Honorius coniugibus ius communium liberorum conceſſerat, eſt hæc *lex*: & quidem in ſpecie *huius leg.* Catullino C. V. eiuſque coniugi ceſſerat. Nunc finge, Catullinus impetratum pro ſe vxoréque ſuâ Reſcriptum, quo communium liberorum ius iis tributum fuerat, in iudicio non allegauerat, fortè caſu, morteque præuentus. Regulariter qui Reſcriptum à Principe impetrauerat, id in iudicio edere allegare tenebatur: vid. *tit. de denunciat. vel edit. Reſcript.* Rurſum finge eum, cùm ab vxore hæres inſtitutus fuiſſet, deceſſiſſe: Quæritur, vtrùm id ſucceſſori ſeu hæredi eius obeſſet; an verò nihilominùs inſtitutio illa ad hæredem eius peruenire poſſet? Id quod *h. l.* aſſeritur: ſimul & *d. l. vlt. ſup. de diuerſis reſcript.* adſumptâ generali Regulâ, ſeu theſi, etiam ab hæredibus & pro hæredibus poſſe reſcripta Principis allegari, nec excludi temporibus, nec aboleri caſibus impetratum. Ad quam *legem* plura. ¶ Et taxationem tamen ſeu limitationem addit *Honorius* conſtitutione ſua, Teſtamentum ſcilicet quod dixi, vt & impetratum ius communium liberorum ita firmum eſſe, vt tamen querelæ Inofficioſi locus ſuperſit, *d. l. 6. ſupr. de inoffic. teſtam.* & *fine d. l. omnium 19.* quæ vt ipſa limitatio eſt *legis Theodoſianæ 2. ſup.* ibi, *Niſi fortè minuerit derelicta*: & Valentiniani *dicta Nouella 4. verſ. ne tamen*: de quo ad *d. leg. 6.* pleniſſimè.

DE MATERNIS BONIS ET MATERNI GENERIS, ET CRETIONE" SVBLATA.

TITVLVS XVIII.

VI. COD. IVST. LIX.

" Omiſſa hæc *Rubricæ* pars *Cod. Iuſt.* quia non tantùm in maternis ſucceſſionibus, verùm in omnibus Cretio poſteà ſublata: de quo agitur *Cod. de iure delib.*

PARATITLON.

MATERNA, Materníque generis bona, olim ante Imperatorem Conſtantinum M. cæteróſque Chriſtianos Principes, filiis delata, pleno iure ſtatim patribus acquirebantur. Et ideò Cretionis neceſſitas incumbebat, quia pater in his bonis extraneus eſſet. Verùm Chriſtianorum Imperatorum conſtitutionibus, Conſtantini M. primùm *l. 1. 2. & 3. h. t.* dein, Conſtantij *l. 4. & 5.* Gratiani & Valentiniani Iun. *l. 6.* Honorij, *l. 7.* Arcadij, *l. 8.* Valentiniani III. *l. 9. & l. vlt. h. t. & l. vn. infr. tit. prox.* ius iſtud acciſum atque immutatum ſequentem in modum fuit: Scilicet, cùm de Maternis, materníque generis bonis, quæ filiis delata ſunt quæritur, vel de eo iure quæritur quod Patres ſuperſtitibus filiis in iis bonis habent, vel de eo quod Mortuis filiis. Rurſum cum de

ſuperſtiti bus

ſuperſtitibus filiis agitur, vel de iis quæritur, qui in poteſtate poſiti ſunt, vel de emancipatis.

¶ *Primò*, De bonis quæ in poteſtate poſitis liberis deferuntur; & quodnam ius in iis bonis patres habeant filiis ſuperſtitibus, hæc conſtituta fuerunt. 1. In Maternis nempe bonis duntaxat, ad filios in poteſtate poſitos deuolutis, patribus proprietatis ius ademit Conſtantinus M. atque adeò cretionis neceſſitatem in his remiſit, *l.* 1. 2. *&* 3. Quid igitur? Patres quandiu eos in poteſtate retinerent, neque nouercam iis ſuperducerent, vſusfructus ius ſeu dominium poſſeſſionis in iis bonis quandiu vixiſſent habebant ex Conſtantini M. conſtitutione, *l.*1. 2. *h. t.* vt *& l.*5. proprietate videlicet ad liberos pertinente, *d.l.*1. *&* 2. ſic quidem, vt ea bona mortuo patre præcipua haberent, & à patre alienata ab emptoribus, multa præſcriptione obſtante, vindicare poſſent, *d. l.*1. ſi verò patres Nouercam filiis ſuis ſuperduxiſſent, vſumfructum donec minores tantum eſſent, filij, neque vltra, obtinerent: *l.*2. *h. t.* ſi verò patres filios poſt delata his bona materna emancipaſſent, non iam vſumfructum amplius, verùm trientem bonorum maternorum, pleno proprietatis iure, quaſi pro præmio libertatis & emancipationis conſequebantur, *d. l.*1. *&* 2. Hæc de bonis duntaxat maternis Conſtantinus ita ſtatuerat: in cæteris antiquo iure ſeruato: ſic vt Aui materni, vlteriúſque materni generis bona filiis in poteſtate poſitis delata ad patrem pleno iure adhuc pertinuerint, atque adeò cretionis in iis amplectendis ſolemnitas neceſſaria fuerit, *l.*5. Verùm & hoc poſtea immutatum fuit à Gratiano & Valentiniano Iun. 2. Materni quippe etiam generis ſucceſſionem (Aui inquam & Proaui materni, Auiæ, Proauiæque maternæ) filiis in poteſtate patris poſitis delatam vſusfructus tantùm titulo ad patres pertinere voluit, alienandi, obligandiue ea iure adempto *l.*6. quod etiam confirmatum poſteà ab Honorio *l.*7. & Arcadio *l.*8. qui & ideò Cretionis neceſſitatem pariter vt in bonis maternis in his remiſit, *d. l.*8. Et hæc de bonis maternis, maternique generis ita conſtituta fuerunt. 3. At Valentinianus Tertius tandem, etiam ea bona quæ liberis ex Matrimonio adquirerentur, patri adquiri noluit, *l. vn. inf. tit. prox.* Et ſic de bonis delatis filiis in poteſtate poſitis.

¶ Secundò; *Emancipatis* verò filiis, materna maternique generis bona ſi deferrentur, patrem in iis virilis tantum portionis vſumfructum habere voluit Valentinianus Tertius *l.*9. Eadémque omnia ſeruari voluit, ſi partim in poteſtate poſitis, partim emancipatis filiis materna maternique generis bona delata fuiſſent: *d. l.*9. ſi Nepotibus, Pronepotibúſue in poteſtate Auorum vel Proauorum poſitis vel emancipatis prædita bona delata fuiſſent: *d. l.*9. Et hæc de eo iure quod parentes ſuperſtitibus liberis in maternis, maternique generis bonis habent.

II. At ſi Mortvi poſteà, poſt delata inquam ſemel bona, fuerint liberi, olim quidem indiſtinctè, ſeu ſine temporis diſtinctione, filiorum ſucceſſio ad patrem pertinebat: Verùm Conſtantius hanc diſtinctionem induxit *l.*4. Vel filij, quibus quæſita fuit ſucceſſio materna maternique generis, intra ſextum ætatis annum decedunt, & tùm ſucceſſio illa ad proximos materni generis pertinet: vel poſt ſextum annum, & tum ad patrem iure patrio, vel ad patris genus tranſmittitur. *d. l.*4. Eademque etiam obtinent in bonis ex paterno genere, vel amicis paternis: *d. l.*4.

III. Et hæc de iure quod habent patres in bonis filiorum maternis, maternique generis. Nempe de Forma ſucceſſionis huius amplectendæ. *Cretionis* igitur ſolemnitas, ſi materna filioſ. hæreditas deferretur, remiſſa fuit, *l.*1. 2. 4. 5. 8. Mox & ſi alia materni videl. generis; *d. l.*8. Quid igitur? ſi filius nondum ſeptem annorum eſſet, pater bonorum poſſeſſionem implorare debebat, vel qualibet aliâ teſtatione actis ſucceſſionem amplecti: ſi verò filius *ſeptennis* eſſet, ſuam ipſe voluntatem exponere debebat, vel Edicti beneficium petere, *l.*8. *h. t.*

¶ Schematiſmus *de bonis Maternis, Maternique generis, & ex Matrimonio quæſitis. Quodnam ius in his* Patres *habeant, ex Chriſtianorum Impp. conſtitutionib.*

- 1. *Superſtitibus* filiis: Hoc caſu ita diſtinguẽdum. Vel bona illa delata fuerunt.
  - 1. *In poteſtate poſitis*, & tùm pater vſumfructum tantum in his habet, quamdiu filij viuunt, Cretionis ſolemnitate in his remiſsâ, ſiue ea ſint.
    - 1. Materna quod vnum Conſtantinus M. conſtituit, *l.*1.2. & 3. probauit Conſtantius, *l.* 5.
    - 2. Materni generis: quod Gratianus & Valen. Iun. addidit, *l.*6. probauit Honorius, *l.*7.
      - Excipe: niſi pater
        - 1. *Emancipauerit* poſteà filium, quod facere fermè ſolebant, vbi filij legitimam ætatem attigiſſent; quo caſu pater trientem proprietatis iure conſequitur, *d l.*1. & 2.
        - 2. *Nouercam* filiis ſuperduxerit. Hoc caſu pater nudam bonorum filij tutelam habet, ſeu adminiſtrationem, *l.*3.
    - 3. Matrimonialia: Quod Valentinianus III. conſtituit, *l.vn.tit.prox.*
  - 2. *Emancipatis*: & tùm virilis tantum portionis vſumfructum in his pater habet, *l.*9.
- 2. *Mortuis* filiis: Hoc caſu ita diſtinguendũ; vel filij illi quibus bona illa delata fuerũt moriuntur
  - 1. *Non relictis* fratribus & ſororibus, & tum ſi mortui fuerint
    - 1. *Intra ſextum* ætatis annum, bona illa pertinent ad proximos materni generis ex Conſtantij *l.*9.
    - 2. *Poſt ſextum* ætatis annum, Cretionis quoque ſolemnitate remiſsâ: bona illa ſpectant ad patrem & proximos paterni generis, *d.l.*4.
  - 2. *Relictis*: de eo vide *l.vlt.*

1. * Imp. Constantinus A. Conſulibus, Prætoribus, Tribunis plebis, Senatui ſalutem" dicit.

Placvit, ſaluâ reuerentiâ & pietate ſacris" nominibus debitâ, vt poteſtas quidem & ius fruendi res" liberorum ſuorum in ſacris" conſtitutorum in maternis duntaxat facultatibus penes patres maneat: deſtituendorum" autem liberorum eis licentia derogetur. Ceſſet itaque in maternis dumtaxat ſucceſſionibus commentum cretionis"; & res" quæ ex matris ſucceſſione" fuerint ad filios deuolutæ, ita ſint in parentum poteſtate adque dominio, vt fruendi pontificium" habeant", alienandi eis licentia derogetur: nam maternum patrimonium; quod filiis in poteſtate conſtitutis obuenerit, cùm patre mortuo ſui iuris fuerit, præcipuum habere eos, & ſine cuiuſquam conſortio placuit. ¶ Quòd" ſi pater ſuum filium patrem familias videre deſiderans, eum *emancipauerit* repræſentare &" maternam debebit ſubſtantiam, ita vt filius accepto munere" libertatis, reíque ſuæ dominum effectus, ne videatur ingratus, tertiam partem cuſtoditæ" ſibi rei, muneris cauſa, parenti offerat: æſtimatione, ſi res diuidi cœperint", bonorum virorum" arbitrio permittendâ; quam tertiam alienare quoque pater ſi hoc maluerit, habebit liberam poteſtatem ¶ *Ante emancipationem* autem parentes, penes quos maternarum rerum vtendi fruendíque poteſtas eſt, omnem debent tuendæ rei diligentiam adhibere, & quod iure filiis debetur, in examine" poſcere, & ſumptus ex fructibus inpigrè facere, & litem inferentibus reſiſtere, adque ita omnia agere, tamquam ſolidum" perfectúmque dominium & perſonam gerant legitimam"; ita, vt ſi quando rem alienare voluerint, emptor, vel is cui res donatur, obſeruet, ne quam" partem earum rerum quas alienari prohibitum eſt, ſciens accipiat vel ignorans: docere enim pater debet, proprij iuris eam rem eſſe quam donat aut diſtrahit: & emptori, ſi velit, ſponſorem" aut fideiuſſorem licebit accipere; quia nullam poterit" præſcribtionem opponere filiis, quandoque" rem ſuam vindicantibus. Dat.

XV.

xv. Kal. Aug. Aquileiæ", Recitata apuт Vettium Rufinum" P. v". in Senatu", Non". Septemb. Conſtantino A. v. & Licinio CONSS. [3.]

INTERPRETATIO. *Legis iſtius reliqua pars in aliis legibus continetur; hoc tantum de" reliquis legibus plus habet, vt patres, qui filiorum res gubernare iuſſi ſunt, negotia eorum ſummo ſtudio & integritate agere procurent, vt nihil per negligentiam eorum filiis pereat, ſed fructus rerum maternarum ſine aliqua negligentia redigi vel vendi faciant, vt ex tempore competenti, ſicut lex Nouella" dicit, portiones ſuas filij ſine aliqua imminutione percipiant. Res filiorum patribus alienare non liceat, hoc eſt nec vendere, nec donare. Quod ſi fortaſſe præſumpſerint, emptor vel qui donator acceſſerint, grandi ſe ſollicitudine & cura cuſtodiant, ne filiorum res à patre venditas, aut donatas accipiant, aut ſcientes, aut etiam neſcientes. Sed compellant patrẽ, qui venditor vel donator fuerit, & filiorũ res in ſua retinet poteſtate, vt probet ſuum eſſe quod tradidit. Etiam vt ſuſpitionem" ſuam poſſit abſtergere, fideiuſſorem à patre venditore percipiat, qui obligatione rerum ſuarum damnum emptori non" faciat: quia defuncto patre licet filius res ſuas à quibuſcunque perſonis, ſiue vendita, ſiue donatæ à patre fuerint, in ſuum dominium reuocare.*

NOTÆ.

* *Lex 1. Cod. Iuſt. eod. tit.* hinc mirè interpolata eſt. Huius *leg.* meminit Valentinianus III. *l. 9. infr.* & Iuſtinianus *l. cùm oportet 6. §. 3. Cod. de bonis quæ liberis.*

" Similis inſcriptio *legis 12. ſup. de Iuriſdict. legis 2. ſup. de libertis: & legis vlt. inf. de accuſation.* (de quâ in *Prolegomenis.*) quæ omnes inter ſe coaſſandæ ſunt.

" Principium huius *legis* deeſt in Cod. Iuſt. vſque ad, *Res quæ ex matris.*

" *Sacra nomina* patrum filiis: ſeu ſacri quodammodo filiis patres: quò referri poſſunt quæ Simplicius *in Epictetum* ſcribit: de θείᾳ ὑπεροχῇ τῆς γονέων καὶ τάξει ἐν τοῖς γονέας ἔχειν πρὸς τοὺς παῖδας καλαγὸν ὑπηλλάχθαι. Quodque Piſidore apud Stobæum *cap. 42.* dicuntur parentibus quaſi Diis libaſſe: quodque idem ait *c. 77.* parentes poſt Deos plurimi fieri, quaſi ſecundos ac terreſtres Deos eſſe, & quaſdam velut Deorum imagines: τοὺς δευτέρους καὶ ἐπιγείους τινὰς θεοὺς καὶ τῶν θεῶν εἰκόνας καὶ κατὰ τὸ θεῖον καὶ ἐπιμέλειαν πλεῖστον λόγον ἔχειν. Huc proximè ſpectat quod Vlpianus *l. 9. ff. de obſequiis parent. & patronis præſt.* ſcribit, *liberto & filio ſemper honeſtam &* SANCTAM *perſonam patris ac patroni videri debere.*

" *Frui*, cum accuſatiuo. Ita & *l. 2. ſup. de Veteranis, beneficia perfruantur*: vide *Gloſſar.*

" In *ſacris conſtituti* filij, *hic* & *l. 9. inf. h. t. & l. vlt. ſup. de inceſt nupt. l. vlt. infr. quemadm. muner. ciuil. l. quicunque 6. ſup. de iis quæ adminiſtr. l. 7. inf. de Decurion.* id eſt, in poteſtate conſtituti: vt vel hæc *lex* docet. Vide plura in *Gloſſ.* & Balduinum *in XII. Tabul.* & Scæuolæ, vbi de *ſacris priuatis.*

" *Deſtituere*, eſt re aliqua priuare.

" De *Cretione* fuit *ſup. titulus 1. lib. 4.* vbi dixi plenè: de eâdem agitur *l. 2. 8. infr. h. t.*

" *Siue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato*: add. *Cod. Iuſt.*

" Hinc incipit *lex 1. Cod. eod. tit.*

" *Vtendi. Cod. Iuſt.*

" *Pontificium*, pro iure, poteſtate, (vt *infr.* vocatur) facultate (quam vocem *hic* ſubſtituit Tribonian.) quatuor locis *huius Codicis*, putà *h. l. & l. 3. inf. de fide Cathol. l. vlt. inf. de Epiſcop. iudicio: l. 2. inf. de Apoſtatis.* De quo vide *Gloſſ.* & accuratam notam Iureti *in Symmach. lib. 7. ep. 27.* Vt omittam recentiora teſtimonia: eodem ſenſu *pontificij* vox apud Gellium 1. *cap. 13.* Solinum *c. 26.* Arnobium *lib. 2.* Symmachum *lib. 3. ep. 17. lib. 7. ep. 27.*

" *In diem vitæ*, add. *Cod. Iud.* Mox cætera reſecata ad ea, *parentes penes quos.*

" Hoc *huius leg.* caput allegat Valentinianus *l. 9. infr.* & Iuſtinianus, qui id abrogat *l. cum oportet*, *6. § 3. Cod. de bonis quæ liberis: & §. 3. Inſtit. per quas perſonas.*

" Id eſt, etiam: vel reponendum, *ei.*

" *Emancipatio*, munus libertatis.

" Adminiſtratæ, ſeruatæ, *inf.* mox tuendæ.

" Nil hîc mutandum, id eſt, vbi ad diuiſionem ventũ fuerat: neque audiendi ſunt, qui hîc mallent, *nequierint*, vel *neſcierint*, quaſi de re agatur hîc quæ diuidi commodè non poteſt. Sic *infr. l. 2.* faciendæ diuiſionis arbitrium.

" Ita quoque *l. prox.*

" Id eſt, in Iudicio, ἐν δικαστηρίῳ Baſil. vide *Gloſſ.* Add. autem Cod. Iuſt. *per ſe, vel per procuratorem.*

" Eſt enim aliud dominium poſſeſſionis, de quo *ad l. prox.*

" *Eis adquiſitum fuiſſet*, add. *Cod. Iuſt.* Fortè *hic* reponendum: *dominum.*

" *vnquam*, Cod. Iuſt.

" Vide *tit. Cod. de his qui legitimam perſonam.*

" Vide & *l. vn. ſup. de fideiuſſ. dot.* vbi dixi: omiſſa autem hîc *Cod. Iuſt.* iſta, *ſponſorem, aut.*

" Emptor.

" *Quandocumque*, Cod. Iuſt.

" *Aquileiæ* Conſtantinus M. conſtitutus hoc tempore.

" *Vettius Rufinus* P. V. fuit à die XIII. Kal. Septemb. Conſtantino A. IV. & Licinio IV. COSS. vt teſtatur vetus Auctor *Notitiæ Præfectorum Vrbis.* Eidem inſcribitur Anno prox. 316. Sabino & Rufino coss. *lex 1. ſup. de longi temp. præſcript.* qui dicitur PP. x. lib...... Romæ. Sanè in *Codice* quoque *Iuſt.* in hâc ſubſcriptione add. *Sabino & Rufino* COSS. ibi, *Dat. xv. Kal. Aquileiæ Sabino & Rufino* COSS. Quare putem omnino coss. huic *legi* ſubſcriptos irrepſiſſe ex occaſione ſequentis conſtitutionis.

" PP. in nonnullis, malè.

" *Recitata in Senatu* lex, quæ ad Senatum data *h. l. & l. 14. ſup. de Senatorib. & glebali coll.* ſeu Lecta, *l. 8. 9 ſup. de metatis.*

" Nonis ergo Senatus coactus: cum ex Auguſti inſtituto tantùm Kalendis & Idibus cogeretur.

" Præ

" ......

" Suſpicionem abſtergere.

" Reficiat, reſarciat.

II. * Idem A. Iulio Seuero."

CVM ad patrem aliquid ex maternâ ſucceſſione, interpoſitâ" cretione", peruenerit, & ad liberos maternarum rerum ſucceſſiones defluxerint", ita eas haberi placet in parentum poteſtate, vt dominium tantum poſſeſſionis" vſurpent, alienandi vero licentiam facultatémque non habeant, vt cùm ætates legitimæ" liberorum ad emancipationem parentes inuitauerint, & patresfamilias videre liberos ſuos voluerint, tertiam partem maternorum bonorum eis filiis tanquam muneris" cauſa offerant: quam ſi ſuſcipiendam patres putauerint, faciendæ diuiſionis arbitrium permitti oportebit iuſtitiæ" bonorum virorum: per quos facta diuiſione tertiam partem oblatam parentes ita accipient, vt alienandi quoque eius patres" habeant facultatem, ſi modo vllus" potuerit inueniri, cui placeat hanc amplecti licentiam: *cùm* * *omnimodò filios conducat adniti, vt pio ſedulitatis affectu mereantur accipere eam quam patribus dederint portionem.* Dat. VII." Id. Sept. Mediol. Accept. Non. Octob. Conſtantino A. V. & Licinio Cæſ. CONSS.

INTERPRETATIO. *Materna bona filiorum defuncta vxore ita pater poſſideat, vt vſumfructum de his habeat: ſed quantum aut quandiu habeat, lex Nouella" conſtituit: Diſtrahendi tamen aut donandi ex his nullam pater habeat poteſtatem. Sanè ſi filium mortua matre emancipauerit, de bonis maternis, id eſt, de emancipati filij portione, ipſe filius muneris cauſa de maternis bonis tertiam offerat portionem: quæ tamen in ipſius proprietate manſura eſt ita, vt eam pater bonis viris diuidentibus conſequatur. Si tamen tantum patris nomen ad hoc adduci poterit, vt rem filiorum impia cupiditate ſuſcipiat, aut aliis derelinquat: ſtudere tamen filios decet, vt id quod parentibus cauſa emancipationis obtulerint, ſeruitio & pietate recipiant.*

NOTÆ.

* Abeſt hæc *Lex* à *Cod Iuſt.*
" Hic *Seuerus* Vicarius eſt: cui his ipſis COSS. inſcribitur *lex 9. inf. de appellat.*
" Id eſt, ſepoſitâ, ſemotâ.
" De *Cretione* ad *l. ſuper.*
" Id eſt peruenerint, deuolutæ fuerint.
" *Dominium poſſeſſionis*, pro vſufructu: Poſſeſſio vſusfructus: *l. 3. ff. ſi vſusfr. petatur*: Proprietas redituum; *leg. iubemus, circa f. Cod. de SS. Eccleſiis.* Ita dominium poſſeſſionis, *l. 1. Cod. Gregor. ſi ſub alterius nomine, t. 7.* Aliud ſcilicet eſt dominium poſſeſſionis; aliud dominium proprietatis: (quod & ſolidum & perfectum dominium dicitur, *l. ſuper. 1.*) *l. 4. Cod. de probation.* & *l. 17. ff. de quibus modis vſus fr. amitt.* dicitur & Dominium vſusfructus *l. 15. §. 8. quod vi aut clam.* Ita Prætor dominium tribuere dicitur, id eſt, poſſeſſionem, *l. 1. ff. de bonor. poſſ.* Prætor enim dominum facere non potuit, ſed bonorum poſſeſſorem tantùm. Verùm de hoc plura v. apud Doct. Galuanum *de vſufructu, diſſ. 27.*
" *Legitima* ætas, maior 25. annis: dixi ad *l... ſup. de donat.*
" Muneris causâ, *l. 1. ſup.*
" Arbitrio bonorum virorum, *d. l. 1. ſup.* Quamquam hoc Anianiſmum ſapiat.
" ff. *Partis* quomodo MS. habuit vbi Syllaba, *tis.* apertè ſupereſt.
" Pater.
" *Recipere*: quomodo Anianus habet.
" Al. VIII. al. II.
" Vt ſupr. in *interpret. l. 1.*

III. * Idem A. ad Seuerum" Com" Hiſpaniarum.

INSINVATVM" eſt, quoſdam patres principalis" coniugij copulatione deſtitutos in perniciem filiorum vltra miſericordiam" ſanguinis properare, & receptis" deinceps aliis matrimoniis maiorem ſibi in rebus filiorum vindicare perſonam": qui quoniam in his vſufructuarij remanſiſſe" videntur, vſurpare ea ac peruertere confidunt, vt per hoc his qui in orbitate" remanſerunt, nulla nec poſſidendi nec litigandi" tribuatur occaſio. Ideóque placet, ne quis pater receptis" deinceps matrimoniis, earum rerum quæ prioris coniugis fuerunt, ſibi ius defendendum exiſtimet, niſi tutelæ" vice, donec minores probata" ætate eſſe" videantur: His autem moderatio noſtra cuncta iubet ſeruari adque reſtitui. PP. III. Kal. April. Conſtp." Optato & Paulino CONSS. [334.]

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.*
" Eidem inſcribitur ſuperiore Anno 333. *lex 2. inf. de fide teſtium, & lex 5. ſup. de donat*: (quæ inter ſe coniungendæ ſunt.)
" De *Comitibus* Hiſpaniarum dixi ad *l. 14. infr. de accuſat.*

" Id eſt,

" Id eſt relatum, vide *Gloſſar.*
" Id eſt primum: *Principale* pro primo: nam & ita inf. *prioris coniugis.*
" *Miſericordia* ſanguinis.
" *Receptis*, hîc & inf. id eſt, repetitis. *Recipere*, pro reincipere, & repetere.
" *Perſona* pro poteſtate, auctoritate, pontificio, iure perſonali, portione.
" Id eſt remanſerunt, vt *inf. eſſe videantur*, id eſt ſint.
" Id eſt, filiis matre orbis.
" Id eſt repetitis, vt *ſup.*
" Id eſt, iudicio repetendi.
" ....
" Veteris iuris veſtigium hîc contineri nonnullis videtur, quo maſculorum pubertas inhoneſtâ corporis adſpectione ſeu corporis habitudine probabatur. Quod non puto. Ætatem quippe probari vult, non pubertatem. *Probata* ætas, pro legitima.
" Id eſt, ſint.
" Vel reponendum hîc *Corduba*, (quæ ſedes Comitis Hiſpaniarum,) vel *ſup.* reponendum *loco PP.* (id eſt, propoſita,) *Dat.*

COMMENTARIVS.

CONSTANTINI M. tres hæ ſunt conſtitutiones de *Maternis bonis* filio in poteſtate poſito delatis: Quodnam videl. ius pater in iis habeat filio ſuperſtite. Quâ parte veteris iuris duritiem Conſtantinus primus emolliuit. Nempe iure veteri ante Conſtantinum M. ſicut alia bona aduentitia (Caſtrenſibus exceptis) filio in poteſtate poſito delata, ita & materna patri pleno iure adquirebantur, ſic vt ea pater alienare poſſet. Quód etiam Thalelæus *ad hanc l. lib* 45. *βασιλικῶν*, *t.* 4. & Accurſius optimè notarunt. Quorum ſententia euidentiſſimè probatur, *l. qui in aliena* 6. *in pr. verſ. ſed etſi π. de adquir. hæred. l.* 1. *§. qui operas*, *π. ad SC. Tertullianum*: *l.* 3. *§. verbum*, *π. de donat. inter vir. & vxor. l.* 1. *Cod. de liberis exhib.*

Quibus necquicquam obſtat *lex pen. π. ad Tertull.* Quia verum eſt; olim quoque ſucceſſionem matris filio delatam, ſed commodum eius patri adquirebatur, de quo *eâ l.* nihil dicitur: Imò probatur euidentiſſimè *hâc l.* 1. *& l.* 2. quæ omninò abrogatorias veteris iuris formulas apertè continent, nouique iuris indices ſunt. Vnde & Cretione (de qua dixi *ad tit. de Cretione*: *ſup.*) hâc in re olim opus erat: Quandoquidem in his bonis extraneus eſſet pater, & filij perſona ſubductâ, patris tantum cui ſucceſſionis emolumentum quærebatur, perſona inſpiciebatur. Cœterùm in extraneis hæredibus tantum Cretio requirebatur teſte Vlpiano *tit.* 22. §. 22. Atenim Conſtantinus M. vt proprietatis ius patri abrogauit, ita cretionis neceſſitatem remiſit.

¶ Et quidem cum præfatione honoris; *ſaluâ*, inquit, *reuerentiâ & pietate ſacris nominibus debitâ.* Nempe, ne quis alioquin putaret ſe patriæ poteſtati (cuius hic olim inter alios neque poſtremus effectus fuit, vt omnia per filium patri adquirerentur) vel ſaltem pietati, ideo detractum quid velle & reuerentiæ, quæ tam ſacro nomini debeatur: & ne contumaciam filiorum in patres erexiſſe putaretur. Cui etiam occurrit alterâ cautione quæ continetur *fine l.* 2. *Cùm omnimodo*, inquit, *filios conducat admitti, vt pro ſedulitatis affectu mereantur accipere eam quam patribus dederint portionem*: de quo poſtea. Nempe Conſtantinus M. quemadmodum ab vna parte veteris patriæ poteſtatis duritiem ratione bonorum emolliendam putauit, ita parte altera filios in officio continere annisus eſt. Quod Chriſtianæ diſciplinæ temperamentum hîc ſecutus eſt Conſtantinus: qui & cæteroquin perfractam veteris patriæ poteſtatis duritiem infregit. Et hac quidem parte profligata eâ iniquitatis ſpecie, quâ fiebat, vt liberi à parentibus ſpoliarentur, vel nequitia (vt habebat vetus Interdictionis formula) ſeu....vel etiã iniuſtitia, dum ea in alios vltrò conferrent quæ natura liberis eorũ deſtinaſſet & addixiſſet. Quam rationem ſuo inſtituto hâc in re reddit eleganter *l. cum... Cod. de bonis quæ liberis*: §. 1. 2. *Inſt. per quas perſonas nobis adquir.* Quare huic rei fibulam imponi æquum ei viſum.

¶ Ergo à *Maternis bonis* initium duxit Conſtantinus M. neque enim vltrà eius cenſura hâc parte ſeſe extulit, verùm vt ipſemet bis profitetur *l.* 1. in *maternis* DVNTAXAT *bonis*, ſeu *facultatibus* nouum & æquabile ius induxit, quo & parentibus ſimul & liberis conſultum eſſe poſſet. Secuti enim poſtea Principes hanc æquitatis ſpeciem ad alias quoque traduxerunt, vt cæteroquin ius paulatim creſcere ſolet: de quo poſteà. ¶ Conſtantini igitur temperamentum iſtud eſt, vt dominium bonorum maternorum penes filios quamlibèt in patris poteſtate poſitos manere velit, ſolóque vt loquitur *l.* 2. *dominio poſſeſſionis*, de quo in *Notis* iam dixi: id eſt, vſufructu vniuerſali eorum, penes patres quamdiu ſuperſtites ſunt, relicto. Et ſic Cretionis neceſſitate hîc ſublatâ, vt antea dixi. Sub his tamen adhuc quatuor conditionibus, & limitationibus.

¶ *Primò*, vt pater omnem tuendæ rei diligentiam adhibere debeat: vt quod filiis debetur ratione bonorum illorum in iure poſcat, vt ſumptus ex fructibus impigrè faciat, vt litem inferentibus ſeu ex iis bonis quid petentibus reſiſtat, denique vt ita omnia agat tanquam ſolidum perfectúmque dominium & perſonam domini gereret legitimam. Ex quo animaduertere licet, quodnam genus Vſusfructus hoc fuerit, nempe pleniſſimæ poteſtatis, pleniſſimæ adminiſtrationis & dominio proximæ: & quidem cum onere actionum & expenſarum eorum bonorum ratione. Quod in vſufructu vniuerſali obſeruandum eſt: nempe vt commoda......omnia vſufructuario incumbere actionum mouendarum, excipiendarum, ſumptuum in id faciendorum ex fructibus impigrè.

Hæc prima conditio & lex eſt, quam huic vſuifructui poſuit Conſtantinus M. cùm aliàs fructuarij non teneantur impenſas facere in proprietatem, niſi ad reficiendum, *l. hactenus*, *π. de vſufructr.* in litem autem ſi de ipſo vſufructu ei lis moueatur; non etiam ſi de proprietate. Sed non exigit cautionem à Patre Conſtantinus M. quod Thalelæus rurſùm rectè hîc notauit, cùm aliàs cautio ab vſufructuario exigatur, *ſe boni viri arbitratu vſurum fruiturum & ſua tempore reſtituturum.* Idque apertè Iuſtinianus cauit *l. cum oportet*, & *l. non ſolum*, *C. de bonis quæ liberis.* Eoque etiam aptari poſſet *huius leg.* Præfatio, *ſalua reuerentia*, &c. Quæ & ipſa aptari poſſit ei quæſtioni, vtrum pater *Inuentarium* facere teneatur? Item vtrum malè adminiſtrans remoueri poſſit?

¶ Secunda conditio eſt; in tantum hæc bona extra dominium patris eſſe, vt ea alienare non poſſit quocunque titulo, & emptori vel donatario ſiue ſcienti ſiue ignoranti euincere ſine neceſſario

putà

putà venditionis, ſiue voluntario putà donationis. Quod & ipſum ſtatutum de materni generis bonis *l.6.7. inf.h.t.* eo addito, quod nec obligari poſſint, de quo ad *d.l.7.* Quare alienata filium vindicare poſſe non obſtante quacunque temporis præſcriptione (Quanquam 30. annorum præſcriptionem poſteà hac parte excepit Iuſtinianus *Nouell. 22.* De quâ vide *ſup......de bonis matr. c.30.*) Quare pro cautelâ ſuggerit emptori & donatario Conſtantinus, vt ſi ſecurus eſſe velit, ſponſorem aut fideiuſſorem à Patre accipiat, vt ita indemnis ſeruari poſſit.

Ex his duabus conditionibus collatis inter ſe, liquet hoc caſu fallere regulam, quâ dicitur, *abſurdum eſſe, vt cui alienatio interdicitur, ei permittatur actiones exercere, l. ait Prætor, §. quid ſit autem, ff. de iure deliber.* Sed vitium huic Regulæ inte facit plena & quidem patris adminiſtratio, dominio proxima.

¶ Tertia conditio eſt, vt ſi pater filium poſteà emancipet, vſusfructus hic amittatur, Vt pote qui iure patriæ poteſtatis tantum debebatur: Et ſic maternam ſubſtantiam *repræſentet*, id eſt, in præſenti tradat filiis. Sed tamen hoc caſu Conſtantinus M. pro Emancipationis præmio, gratitudinis ergò, & muneris cuiuſdam ſpecie, trientem ſeu tertiam bonorum matris partem patri tribuit, *l. 1. & 2. h. t.* Quam Conſtantini M. conſtitutionem memorat Valentinianus Iun. *l.9. inf. h. t.* & Iuſtinianus *l. cum oportet 6. §.3. Cod. de bonis quæ lib. & §.3. Inſt. per quas perſonas nobis adquiritur.* Qui eam abrogat, interpolatâ *hâc l.* vt rectè indicauit Contius *1. var.lect.9.* tributâ inuicem dimidiâ vſusfructus bonorum: & ſic vſumfructum hunc pro parte emancipatione finiri voluit, pro parte verò retineri: cum antiquo iure totum peculium aduentitium penes patrem remaneret, niſi in emancipatione pater ei donaſſet, *l. 1. ff. quando de peculio actio annalis: l. donationis, §. pater, ff. de donationib.*

¶ Cæterum pleno dominij iure hanc tertiam Conſtantinus M. ad patrem pertinere iubet, ſic vt eam alienare quoque poſſit. Additâ eleganti ratione: *Quod omnimodo filios conducat adniti, vt pro ſedulitatis affectu mereantur accipere eam quam patribus dederint portionem.* Nempe ſolutâ poteſtate fermè euenit, vt etiam pietas frigeſcat. Quare vt in officio contineantur emancipati, publicè omninò conducit & bonum eſt, vt à patribus quid illi ſperare poſſint, idque *pro ſedulitatis affectu emereri*, (id eſt ſedulitatis officiis: quo ipſo ſenſu Tertullianus *1. ad Nationes c.5. nouam ſedulitatem* dixit, ſedulum vxoris officium vt omittam, alia de ſedulitatis voce) Nempe humani ingenij vitio ſedulitas fermè flacceſcit, ſublatâ ſpe præmij, quæ contra excitatur, ſi quid ab altero expectes. Quod vt aliàs tum ad filiorum ſedulitatem & pium affectum excitandum apprimè facit. Idque eſt quod Ambroſius dicebat *ep.20. Vſu humano hereditatis pecuniariæ gratiam facere, vt venerabiliora ſint iura pietatis, quia hoc quoque plus defertur parentibus, ne læſa pietas patris vlciſcatur ſe exhæredatione, vel abdicatione contumacis pignoris.*

Hoc interim loco notandum eſt, quod *l.1.* dicitur, nempe cùm ad ætatem legitimam, id eſt, maiores..........perueniſſent liberi; filios fermè à parentibus emancipari ſolitos, ſeu vt ait *ætates legitimas liberorum parentes ad emancipationem inuitaſſe.* Sic & Ariſtotelis 1. *magnorum moralium*, 34. ſcribens filium patris quandam eſſe portionem, ſubſicit: πλὴν ὅλως λάβῃ τὴν τοῦ ἀνδρὸς τάξιν καὶ χωρισθῇ ἀπ' αὐτοῦ. (quamquam & minores quoque interdum & infantes emancipatos oſtendit *lex 1. ſup. de donationib.* vbi & de legitimâ ætate dixi) Nempe quia adminiſtrandis iam rebus ſuis ſufficerent. Atque hoc ſenſu, *l. 1.* dicitur, *filius rei ſuæ dominus effectus.*

¶ Quarta lex ſiue conditio vſusfructus in bonis maternis, patri conceſſi, quam Conſtãtinus M. apponit, hæc eſt, quæ continetur *l.1.* quod ſi pater Nouercam filiis iſtis ſuperducat, ſeu ad ſecundum matrimonium feſtinet, vſufructu iſto penitus excidat, bonáque ea tantum tutoris vice adminiſtret, vſque quo puberes facti fuerint, quo tempore filiis...ſeruentur & reſtituantur. Notiſſimâ ratione, quod mutato concubitu parentes à ſobole deprauentur. Quam rationem hîc ſatis apertè indicat Conſtantinus M. *In perniciem*, inquit, *filiorum vltra miſericordiam ſanguinis properare, & receptis* [id eſt, repetitis] *matrimoniis maiorem ſibi in rebus filiorum vindicare perſonam.* Hæc indicti ſecundis nuptiis odij cauſa Conſtantino M. fuit in hâc ſpecie: fuit & filio eius Conſtantio in ſpecie *l. 1. ſup. de reuocand. donat.* quæ ob eandem cauſam matri ſecundò nubenti reuocandæ donationi ob ingratitudinem à filio denegat. Fuit & Valentiniano Tertio in *ſp. l. vlt. inf. h. t.* Etſi alioquin non tam facilè patri ſecundas nuptias contrahendi pœnæ poſitæ fuerint, de quo *ad l.2. ſup. de ſecundis nuptiis.* Et verò caput hoc abrogatum à Leone & Iuſtiniano *l.13. Cod. de legitim. hered. l. vlt. Cod. communia de ſucceſſionib. l. vlt. Cod. de maternis bonis: Nouell. 22. c. 43.* qui volunt vſumfructum patri porrò conſtare, etſi ad ſecunda vota migrauerit, nouercámque filiis ſuperduxerit. Sanè moribus quibuſdam hodie in Gallia veluti Bituricenſi, *t.1. art.30.* vbi Guardiæ ſeu Bailliæ locus eſt, pater adminiſtrationem bonorum ſuorum habens, ſi ad ſecundas nuptias migret, vſufructu tum bonorum ad liberos pertinentium priuatur: Eadem prorſus ratione quâ *hac lex.* nititur.

IIII. *Imp. CONSTANTIVS A. ad Dionyſium."

CRETIONIS" obſeruantiâ præcipimus remoueri, per quam filij patriæ poteſtati ſubiecti res ex maternâ hereditate, vel ex diuerſis" ſucceſſionibus, ad ſe deuolutas, antehac his in quorum poteſtate fuerant adquirebant: Vt intra ſextum annum facultates ad ſe pertinentes * * ſi quidem ſuperſtites *** intra præfinitum tempus **** ex materna hereditate vel genere *** ad ipſos deuoluta ſunt, ad proximos * * pertineant: Quoniam priorem noſtram" iuſſionem, quæ *ſine temporis diſtinctione filiorum ſucceſſiones ad patres iuſſerat pertinere*, æquitatis ratio corrigi perſuaſit. ¶ Si quis verò ex paterno genere, vel amicis paternis, quâcumque ratione reliquerit, id ſimili iuſtitiæ moderamine ad patrem, aut ad patris genus pertineat; vt ex vtraque familiâ manantes facultates ſingulis quibuſcunque ceſſiſſe potius, quàm

adepta eſſe videantur. ¶ Poſt emenſum verò ſextum ætatis ſuæ annum, adæque ſine eiuſdem cretionis neceſſitate, delatas ſibi qualicunque ſucceſſionis genere facultates, ad eos, in quorum poteſtate ſunt, iure patrio tranſmittant. PP. Prid. Id Mart. Heliopoli, Conſtantio A. II. & Conſtante CONSS. [339.]

N O T Æ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Iungenda autem ei *lex* 8. *Cod. Iuſt. qui admitti ad bonorum poſſeſſ.*
" De hoc *Dionyſio*, mox.
" Vid. *l.* 1. 2. *ſup.*
" Et deuolutas.
" 1. Nouemdecim, vel Viginti literæ hic deſiderantur: Sic tamen vt ante, *ſiquidem*, internoſcam adhuc, *tinere*. Quare hanc lacunam ita ſuppleo, *ad patres nouerint pertinere.*
" 2. Et hic totidem literarum lacuna eſt: quam ſic expleo, *vltrà eum annum fuerint, ſi verò.*
" 3. Et hic totidem literæ deſiderantur, quas ita repleo, *deceſſerint illa qua.*
" 4. Et hic par fermè lacuna: quam ita expleo *vel genere diuerſo ſucceſſionis.*
" 5. *Eorundem.*
" Hæc vox *noſtram* omiſſa in prioribus editionibus *qua* tamen in MS extat.

V. * Idem A. ad Leontium" Comitem Orientis.

QVI ſe patris" negat heredem, defuncti aui" ſuſcipere facultates non poteſt: maximè emancipatus, niſi per bonorũ poſſeſſionem" ad huiuſmodi beneficium" peruenerit: Et, quod maternus auus relinquit, patri adquiritur: Etſi legatum fideicommiſſumve eſſet ſolutum", bonorum patris effectum eſt: Quòd ſi fideicommiſſi dies legatíve iam ceſſerat", ad heredes patris petitio deuoluta eſt. ¶ Si verò filius familias ab auo ſuo materno heres oſtenditur inſtitutus, patre cernere" iubente, filióque cernente, perſonâ filij mediâ" hereditas peruenit ad patrem; Dudum * ſi" quidem placuiſſe * * * * * * * * gi temporis, in heredi * * * * * * * * inefficax eſſe, adque patrib. * * * * * * * * la ſollemnitas, cretionis adque * * * * * * * * excepta cauſâ maternorum" * * * * * * * * * bere certiſſimum eſt, in quibus vis ac vocabulum cretionis" expulſum eſt ¶ Nec verò dubitari poteſt, ſi prius quàm legati vel fideicommiſſi cederet dies, aut iuſſu patris diceret" cretionem, propriæ poteſtatis effectus eſt, arbitrio ſuo eundem hæc potuiſſe conquirere. Dat. VIII. Id. April. Limenio & Catullino CONSS. [349.]

N O T Æ.

* Ex huius *legis* priore ſententia deformata eſt *lex* 3. *Cod. Iuſt. unde liberi.* Ex poſtrema, *lex* 15. *Cod. de iure deliberandi.* Eſt autem hæc *lex* proculdubio emiſſa ad conſultationem quod eius verba abrupta oſtendunt, & ad factum ſe referentia.
" ....
" *Poſt auum inteſtatum defuncti*: hæc add. Tribonianus.
" Materni, vt tota lex oſtendit.
" Contra tabulas.
" Separationis.
" Vel etiam purè relictum, nondum tamen ſolutum.
" Contra ſi non ceſſerat: vide finem *legis.*
" De *Cretione*, vide *l.* 1. 2. 4. *ſup.*
" Et ſic actu eius legitimo, & cretione per eum peractâ, denique miniſterio eius.
† ....
" Hinc incipit noui folii lacinia in MS.
" Viginti tres vel quatuor literæ arroſæ, ſic tamen vt poſt vocem placuiſſe literæ P. veſtigium extet, itaque repleo, *probatiimque nouimus more longi* temporis.
" Viginti & duæ fermè literæ arroſæ, ideoque repleo, *in hereditate ſolum patris imperium.*
" Quatuordecim fermè literæ arroſæ, ideóque reſtituo, *non adquiri niſi illo.*
" Sedecim fermè literæ arroſæ, quare reſtituo, *adque 6. q. ſeruata fuerit.*
" Quatuordecim vel quindecim fermè literæ arroſæ, itaque repono, *in his. n. vſum eos habere.*
" De bonis maternis, vſusfructus titulo patri quæri, vide *l.* 1. 2. 3. *ſup.*
" Vide *l.* 1. 2. 3. 4. *ſup.*
" *Dicere cretionem*, eſt ſolemnia cretionis verba dicere, quæ vide apud Vlpianum *fragm. tit.* 22.

C O M M E N T A R I V S.

CONSTANTII Imp. duæ hæ leges ſunt: in quarum lacunis ſupplendis, tùm ſenſu earum educendo, Delio natatore opus eſſet, atque Oedipo: nos lacunas quantum potuimus, ſuppleuimus. De ſenſu nunc videndum, quem non aliter eruere licet, niſi ſcopo vtriuſque propoſito.

Prior *lex* 4. eſt de *ſucceſſione, ſeu bonis filiorum* defunctorum; eo ſcopo, ſeu fine, vt Patris, & paternorum propinquorum hæredum in ſucceſſione filij concurrentium, iura diſcingat: id eſt, Quidnam iuris pater in bonis filij eo decedente habeat, quid heredes eius: in bonis, inquam, filij, ſiue ea ex maternâ hereditate, maternoque genere proueniant, ſiue ex paterno genere, aut amicis paternis. Hi duo ſcilicet fontes ſunt, hæc duo fermè aduentitiorum bonorum genera, quibus filij in po-

teſtate poſiti locupletantur: Ergo cum antea ſine temporis diſtinctione filiorum ſucceſſiones ad patres pertinerent, Conſtantius *l.* 4. ita diſtinguit; velſi, inquit, ea bona delata fuerunt filio intra ſextum ætatis annum, vel poſt: ſi inter ſextum ætatis annum delata fuerunt, vel de bonis paternis quæritur, vel maternis: ſi de maternis tum diſtinguendum, an poſt ſextum ætatis annum deceſſerint, & tunc ad Patres ea pertinent: an intra, & tunc ad hæredes materni generis. Si de bonis *paternis*, quandocunque filius deceſſerit, bona illa ad patrem, vel patris genus pertinent. Si verò bona filio delata fuerint poſt ſextum annum, quæcumque tandem bona ſint quandocunque is decedat, bona ea ad patrem iure patris tranſmittuntur.

Bona filio delata fuerunt, vel
- *Intra ſextum ætatis* annum. Et tùm ſi de bonis quæritur
  - *Maternis* diſtinguendum, vtrum filius deceſſerit
    - *Poſt ſextum annum*, & tum ad Patrem bona illa pertinent: *verſ. vt intra.*
    - *Intra ſextum annum*: tunc ea ad hæredes materni generis pertinent. *verſ. ſi verò.*
  - *Paternis*, indiſtinctè ea ad patrem, vel paterni generi hæredes, pertinent: *verſic. ſi quis verò.*
- *Poſt ſextum ætatis annum.* Et tum quæcunque bona ſint, ad eos, in quorum poteſtate ſunt, ea tranſmittunt, *verſ. poſt emenſum.*

Et commendat hanc temporis diſtinctionem Conſtantius ab Æquitate. *Æquitatis*, inquit, ratio *corrigi perſuaſit.* In paternis equidem bonis, vel paterni generis, eam diſtinctionem non induxit, ſiue ea filio delata fuiſſent intra ſextum ætatis annum, ſiue poſt ſextum: item vtrum delatis illis, intra ſextum deceſſerint, vel poſt ſextum. At in Maternis, maternique generis bonis, eam duplicem differentiam induxit: Nempe vt poſt ſextum ætatis annum delata patri cederent; intra ſextum delata, filio intra eundem ſextum decedente, ad materni generis heredes tranſmitterentur: ſi poſt, ad patrem. Cur verò hæc tam diuersè, & quænam ratio harum differentiarum; delatorum inquam bonorum maternorum intra ſextum ætatis annum, & poſt? item decedentis filij intra ſextum, vel poſt ſextum annum? Quænam, inquam, ratio Ætatis iſtius ſex annorum? Certè ſeptimum quemque annum ætatis ſignum imprimere dixit Seneca 7. *de beneſ. c.* 1. Et poſt ſeptimum quemque annum aliquid noui naturam oſtendere creditum, teſte Cenſorino *de die Natali*, *c.* 14. vide & Artemidorum, 2. *ὀνειροκρ. c.* 75. Itaque & Stoici ſeptimo anno ſeu prima hebdomada infantiam terminabant, quâ ætate videlicet homini dentes cadebant, & quâ plenè abſoluebatur integritas loquendi, teſte Varrone 5. *de lingua.* Macrob. 1. *in Somn. Scipionis.* Iſidoro 11. *origin. cap.* 2. & ſic Iuriſconſulti infantium ſeptimanam terminabant, *l.* 2. §. 2. *ff. de admin. tutor.* Imò & *l.* 8. *infr. h. t.* quæ in hanc rem & expreſſiſſima eſt. Quare viſum mihi aliquando hîc loco, *ſextum*, reponendum, *ſeptum*, id eſt, *ſeptimum*,: Nam & ad eum annum vſque pater ipſe bonor. poſſeſſionem petere debebat, *d. l.* 8. *infr.* Et huic ſententiæ ſuffragari videatur, quod Conſtantius *initio huius legis* de Cretionis obſeruantia remiſſa ait. Vel ſanè, quia ita viſum Conſtantio Impp. infantem à ſexto anno iam fari poſſe. Ergo quæcunque ratio ſit, nondum firmis nixa radicibus in filij perſona, ante eum ætatis annum bona delata videntur vſque adeo maternorum naturam ſemper ſapere: neque propter Quinquennalem tantum, aut ſexennalem fortè filij educationem, bona tam cito ex vnâ familia in aliam ea migrare voluit. Sic familiarum tuendarum & conſeruandarum in his bonorum rationem haberi voluit Conſtantius *l.* 4. *ſup. vt ex vtraque*, inquit, *familia manantes facultates ſingulis quibuſcunque ceſſiſſe potius quam adepta eſſe videantur.* Quod exemplum notandum hîc *Regulæ* in foro notiſſimæ: *Paterna paternis, Materna maternis*: Cui & iure ciuili locus eſt in fratrum ſucceſſione, *l.* 13. §. 1. *Cod. de legit. heredib.* & *Nouell.* 84. *c.* 1.

Sanè huc referri poteſt Quæſtio illa, inter Bartolum & Baldum agitata, nam iure Ciuili parentes diuerſæ lineæ ita ſuccederent, vt quique bona illa quæ à linea ſuâ peruenerunt conſequantur, an verò, ſine diſtinctione bonorum æqualiter ſuccedant?

¶ Vt vt ſit hæc lex ex intimâ Iuriſpudentia petita videtur, quam proculdubio hauſit Conſtantius à Berytienſib. IC. quod ſuadent etiam *huius l.* Inſcriptio, & ſubſcriptio, quæ vtique ad Phœniciam, vbi Berytus, pertinent. Nempe Propoſita hæc lex *Heliopoli*, & data ad *Dionyſium*: qui Dionyſius idem ille videtur, qui ſub Conſtantino M. Comes in Syria Phœnice fuit, cui etiam inſcribitur *lex* 4. *infr. de famoſis libellis*: eadémque dicitur *PP. Tyro.* Quique in Synodo Tyria præſedit; de quo vide Auctorem *vita Conſtant. lib.* 4. *c.* 42. Socratem *lib.* 1. *c.* 28. Theodoretum *lib.* 1. *c.* 29. Athanaſium *Apol.* 2. *p.* 618. 619. Sanè & hæc *lex* in Syriâ Phœnicê data *Heliopoli*, vbi Conſtantius tùm erat, Imò & hoc ipſo menſe Martio data ad Prouinciales Fœnices, *l.* 1. *ſup. de inceſtis nuptiis.* Quin & ſuperiore menſe in eâdem Fœnice data Laodiceæ, *lex* 9. *Cod. qui admitti ad bon. poſſeſſ.* Denique hoc tempore in Phœnicia poſitus Conſtantinus multa de iure ſanciuit, ac nominatim multas inanes verborum & rerum ſolemnitates abrogatum iuit; vt docet præter hanc legem, *lex* 15. *Cod. de teſtamentis*: *lex* 21. *Cod. de legatis*: *d. lex* 8. *&* 9. *Cod. qui admitti ad bon. poſſ.* Neque dubito quin hæc omnia Berytienſium Iuris conſultorum ſuggeſtione, qui tùm in fama erant; de quo dixi nuper *ad veterem Orbis deſcriptionem*, ac nominatim Anatolij Berytienſis IC. de quo Eunapius *in Proæreſio*, *p.* 150. Et hæc de lege *Quarta.*

Quinta lex eſt de *Materni generis bonis* per filium patri quæſitis, quodnam ius in illis habeat filius patre mortuo, ſi patri hæres non exiſtat. Finge enim filium

filium patri hæredem non exiſtere, ſed alios hæredes eſſe: An Materni generis bona ille filius ſibi vindicare poterit, peteréque vt à paternis bonis ſeparentur? definit *hâc l.* Conſtantinus regulariter ad hæredes patris ea pertinere, non verò vindicari à filio tanquam propria poſſe: Filium, inquam, nullum ius in Aui materni facultatibus, per ſe patri quæſitis habere, ſi ſe patris hæredem neget, ſi hæreditatem patris amplecti nolit, vel ſi patri hæres non ſit. Nempè cùm id quod maternus Auus relinquit, patri adquiratur, ſanè confuſio paternorum bonorum fit: nequè hæreditas ſcindi, ſeu pro parte hæreditas adquiri, pro parte repudiari à filio etiam hoc caſu poteſt: quæ vulgata Iuris Regula eſt. Cum tamen, quæ dubitandi ratio pro filio faciebat, videretur filio concedenda hoc caſu ſeparatio bonorum, vt per quem ea bona patri quæſita fuiſſent, & ſine cuiuſquam iniuriâ ad ſuum Auctorem redire oportére viderentur.

Sed notandum hâc tempeſtate eò progreſſam veteris paternique iuris cenſuram, vti huiuſmodi materni generis bona per filium pleno perfectóque domini iure quærerentur, neque proprietas eorum vllo caſu filio conſeruaretur. Ergo filio vel repudianti patris hæreditatem, vel hæredi non exiſtenti ea bona vindicare non licuit: Ac maximè emancipato. Ita enim retinenda eſt lectio, quomodo etiam retinet *Cod. Iuſtin.* non vt Vir doctus faciebat tranſpoſitis verbis, *maximè niſi emancipatus per*, &c. Et hæc quidem regulariter.

¶ *Exceptionem* tamen addit Conſtantius hoc caſu, niſi filius per bonorum poſſeſſionem ad huiuſmodi beneficium peruenerit: id eſt, vt accipio, niſi temerè & perperàm à patre exhæredatur filius vel fraudulenter emancipatus, bonorum poſſeſſionem contra tabulas exerceat. Cuius beneficium ſeu exitus erit, vt Aui ſaltem materni facultates nanciſcatur. Et ita quidem Prima *huius leg.* ſententia nullo negotio accipienda eſt: quam & Tribonianus *leg.* 3. *Cod. Vnde liberi*: (quam hinc interpolanis) contaminauit, neque Interpretem adhuc commodum nacta eſt, ne Cuiacium quidem 4. *Obſeruat.* 6. & *Recit. in eam leg.* qui videre non potuerunt ex toto *huius l.* contextu, hìc agi de *Aui materni bonis.*

Ergo Aui materni bona ſemel cùm patris bonis confuſa, commixta, incorporata, ab iis ſeparari non poſſunt; atque ideò cùm bonorum patris effecta ſemel fuerint, ad hæredes patris eorum petitio deuoluta eſt. ¶ Cæterùm confuſa reuerà & commixta ſeu incorporata ea eſſe oportet patris bonis: Finge enim legatum aut fideicommiſſum putum ab Auo materno filio relictum fuiſſe, vel finge in diem relictum, eiúſque diem ceſſiſſe patre ſuperſtite? Sanè mortuo patre filius Aui materni bona ſibi relicta, verùm per ſe patri quæſita, tanquam propria vindicare non poterit. ¶ Quæ vindicare poteſt duobus adhuc caſibus quos excipit *hâc l.* Conſtantius.

Primus caſus eſt, ſi hæreditatem Aui materni filius nondum creuerit, etſi pater eam filium cernere iuſſerit: ſcilicet vt patri hoc caſu bona materni generis per filium adquirantur, boniſque eius commiſceantur, non ſatis eſt ei delata fuiſſe, imò nec ſatis eſt patrem, cùm id ſciret, filio iuſſiſſe, vt eam hæreditatem cerneret (ſanè enim non potuit olim filius f. hæreditatem adire, vel repudiare, niſi præcedente iuſſu patris, *l. qui in aliena*, *l. à Titio*, *§. vlt. π. de adquir.* hær.) ſed vt hæc bona patri adquirerentur, vtrumque concurrere oportuit, & patris iuſſum, & filij executionem. Finge enim bonis Aui materni, nepoti quæſitis, patrem iuſſiſſe vti filius hæreditatem illam cerneret, & antequam id faceret patrem mortuum fuiſſe, vel filium ab eo emancipatum, deníque filium propriæ poteſtatis effectum antequam diceret Cretionem (id eſt, antequam cerneret hæreditatem, ſeu verba ſolemnia Cretionis perageret; de quibus nota iam ſunt omnia) antequam ſolemnitatem Cretionis obſeruaret? Sanè bona illa ad filium pertinent, eaque proprio arbitrio conquirere poteſt. Non ante ſcilicet in corpus & cenſum patrimonij verſa videntur, quàm actus ille legitimus perfectus fuerit: & ſolum patris imperium inefficax eſt, ad adquiſitionem horum bonorum: quia etſi reuerà patri deferatur hæc hæreditas, attamen perſona filij mediâ hæreditas peruenit ad patrem, vt hìc dicitur: Cretionis proinde actus hic legitimus peragi debet. Denique tempus non delatæ hæreditatis, verùm editæ *hic* ſpectatur. Et hæc eſt huius prioris exceptionis ſententia, quam etiam Tribonianus hinc tranſtulit in *l.* 15. *Cod. de iure deliberandi.*

Altera Exceptio eſt, ſi ante diem legati vel fideicommiſſi cedentem, filius propriæ poteſtatis effectus fuerit: Huiuſmodi quippe legata non antè debentur, & ſic non ante in corpus patrimonij redacta cenſentur, quàm die legati vel fideicommiſſi cedente. De quo plenè dixi ad *l.* 18. *π. de regulis iuris*: quæ hùc facit, vna cum *l.* 13. 14. *π. quando dies legator. l.* 4. *π. de condit. & demonſtr. l.* 21. *π. de ſtipul. ſeruor.*

VI. *. Imppp. Gratianus, & Valentianus & Theodoſius AAA. ad Heſperium P. F. P."

QVEMADMODVM maternas" facultates venditione vel donatione tranſcribere in alias perſonas partibus non liceat, ita ea quæ pater" matris ac mater", quæque auus" matris aut auia" nepotibus pronepotibúſve donauerint, ſiue ab inteſtato reliquerint, patribus alienare non liceat. Delatæ verò ab extraneis ſiue ex tranſuerſâ lineâ, facultates præterquàm ab his neceſſitudinibus" quas locuti" ſumus; patribus conferant, quidquid filiis poſitis in eorum poteſtate detulerint. Dat. prid. Kal. Aug. Acc. IV. Kal. Sept. Auxonio" & Olybrio VV. CC. CONSS. [379.]

INTERPRETATIO. *Pater, vxore mortua, filiorum bona ita poſſidebit, vt ex his ei nec vendere aliquid liceat, nec donare, nec quolibet alio ordine alienare: Similiter & quacunque aui vel proui materni, nepotibus, pronepotibus, neptibus proneptibúſve vel donauerint, vel fortaſſe reliquerint, in alias perſonas transferre patri quolibet ordine non licebit. Sanè ſi quid extraneorum donatione vel munere filiis in familia poſitis facultatis acceſſerit, vel alij parentes quàm qui ſupra nominati ſunt contulerint, id totum patribus adquiratur, vt faciendi ex hoc quod voluerint habeant poteſtatem.*

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod Iuſt.* Fortè *huic* iungenda *lex vlt. Cod. quemadm. teſtam. aper.* Ad hanc *leg.* & *prox.* reſpexit Papian. *reſp tit* 23.
" Italiæ: de quo *Proſopogr.*
" vid. *l.* 1. 2. 3. & 5. *ſup.*
" *Pater matris*, id eſt, Auus maternus
" *Mater matris*, id eſt, Auia materna.
" Id eſt, proauus maternus.
" Id eſt, proauia materna.
" *Neceſſitudines*, de Auis, Proauis.
" Id eſt, quas ſuprà expreſſimus.
" Auſonio.

COMMENTARIVS.

GRATIANI & VALENTINIANI Iunioris Conſtitutio iſthæc eſt, cui fortè iungenda & *lex vlt. Cod. quemadm. teſtam. aper.* quâ exemplo bonorum maternorum (& ſic exemplo *legis* 1. 2. 3. 5. *ſup.*) etiam AVORVM & Auiarum, PROAVORVM & Proauiarum maternorum bona filiis delata, à patribus alienari quocunque titulo vetantur: atque adeò vſusfructus tantùm titulo ad patrem pertinere iubentur. Materna primùm bona duntaxat Conſtantinus M. *l.* 1. 2. mox & Conſtantius *l.* 5. *ſup.* hoc iure eſſe voluerant.

Verùm vt ius paulatim creſcere ſolet, *l. fideicommiſſa. §. ſi π. de legat.* 3. Ita hâc parte quoque creuit, ac maximè Chriſtianâ diſciplinâ paulatim patriæ poteſtatis duritiem emolliente. Igitur poſteaquàm ſemel initium fecêre Conſtantinus & Conſtantius à bonis maternis, non ibi ſtetit exemplum, vbi & cœperat. Mox enim caſus quidam inducti à Conſtantio, *l.* 5. *ſup.* quibus auorum maternorum bona filiis derelicta non patri, non heredibus eius adquirerentur. Quod nunc *hâc l.* purè & ſimpliciter conſtituitur, nempe vt ea patribus alienare non liceat. Quod repetita ſanctione Honorius quoque *l. prox.* conſtituit. Quas conſtitutiones intellexit Valentinianus *l. vn. ſup. tit. prox.* Ergo voluit *hâc l.* Imperator, nonniſi delatas ab extraneis; ſine ex transuerſâ lineâ facultates patribus adquiri. Verùm poſteà Valentinianus Iun. *l. vn. inf. tit. prox.* etiam bona filiisf. ex matrimonio quæſita, patri adquiri vetuit, & quidem argumento ducto ab Auitis maternis, de quibus *h. t.* & *l. prox.* ſicut *hâc l.* exemplum, ducitur à Maternis ad Auita. Tandem ab his omnibus exemplum duxit Iuſtinianus ad bona ex matrimonio quæſita, *l.* 4. 5. *Cod. de bonis quæ liberis*: & poſteriùs *l. cùm oportet* 6. *Cod. de bonis quæ liberis*: ad omnis generis bona aduentitia: vbi faſtigium huic rei impoſuit. vid. *Inſtit. per quas perſonas.*

VII. * Impp. Arcadius & HONORIVS AA. Florentino P. V.

QVIDQVID auus", auia, proauus prouia", nepoti nepti, pronepoti pronepti cuiuſlibet" tituli largitate contulerint (id" eſt teſtamento, fideicommiſſo, legato codicillo", donatione", vel etiam inteſtati ſucceſſione) pater filio filiæve integra, inlibatáque cuſtodiat; vt vendere, donare, relinquere alteri aut" obligare" non poſſit", vt" quemadmodum ipſe ſuper his" licentiam poteſtatis totius amittit, defuncto eo filio filiáve præcipua conputentur, nec ab illius" qui ex" patre ſunt conſortibus", vindicentur. Supplicandi" etiam in futurum contra hæc licentiam ſubmouemus: &c. Dat. Id" Octob. Mediol. Olybrio & Probino CONSS. [395.]

INTERPRETATIO. *Quicquid ad nepotes vel pronepotes, auorum vel auiarum maternarum munere, teſtamento vel ſucceſſione, aut qualibet ſcriptura peruenerit, id præcipuum, hoc eſt proprium poſt patris obitum vindicabunt, neque in coheredum communione mittendum eſt, quod auorum expreſſis nominatiſque perſonis maternorum fuerit largitate conlatum.*

NOTÆ.

* *Lex* 2. *Cod. Iuſt. eod. tit.* Hanc *legem* refert Conſultatio vetus *c.* 9. vſque ad, *cuſtodiat*, &c. Vbi tamen malè ex *Theodoſiani Cod. lib.* 9. refertur.
" *Florentino* huic P. V. inſcribitur hoc ipſo Anno *lex* 5. *ſup. de Senatoribus*: & biennio proximo plures aliæ. Ad eundem extant plures Symmachi *epiſtolæ lib.* 4. In *Cod. Iuſt.* hic malè editum *Præfectum Prætorio.*
" *Ex maternâ lineâ venientes*, add. *Cod. Inſt.* Quod tamen per ſe ſatis intelligitur, vt & *initio legis* 5. *ſup.*
" Abeſt à *Cod. Iuſt.*
" *Cuiuſlibet tituli largitate*, hæc abſunt à *Cod. Iuſt.* aliis eodem ſenſu mox ſubſtitutis.
" Id eſt, inſtitutione.
" Abeſt à *Cod. Iuſt.* & à *veteri Conſultatione.*
" *Vel alio quolibet titulo largitionis*, add. *Cod. Iuſt.*
" Abeſt à *Cod. Iuſt.*
" *Sicut nec materna bona*, Add. *Cod. Iuſt.*
" *Vſufructu tantum ad ipſum pertinente*, add. *Tribon.*
" *Ita vt*, Cod. Iuſt.
" *Rebus*, add. *Cod. Iuſt.*
" *x. filiaue*, vt etiam habet *Cod. Iuſt.*
" *Illis*, Cod Iuſt.
" *Ex parte*, Cod. Iuſt. malè: *ex patre*, id eſt, à patre, ſeu patris latere, ἀπὸ τοῦ πατρὸς Græci.
" *Coheredes*, C. Iuſt. intelligit autem fratres & ſorores: nam extraneo cohæredi non fit collatio, ſed fratri conſortique.

" Hinc

" Hinc ſupplendus C. Iuſt.
" Recidit hanc ſententiam Tribonianus.
" *Prid. Id. Octobr.* in veteri Conſult.

COMMENTARIVS.

Honorianæ huius conſtitutionis de Auitis bonis maternis quam Tribonianus prætulit *legi* ſuperiori quod ſpecialior eſſet, eadem eſt ſententia quæ Gratiani *l.6. ſup.* Specialia igitur tantùm & ſingularia in hâc ſectabor. ¶ Primò quod Auitorum bonorum maternorum proprietatem abiudicat patri, quocumque titulo ea filiis relicta fuerint, quod etiam voluit *lex* ſuperior. Verùm his paulò ſpecialiùs modum exprimit: ſiue, inquit, *teſtamento* (quo ſcilicet hæredi inſtituto adſcribitur) ſiue *fideicommiſſo*, *legato*, *codicillo*; *donatione*, *vel etiam inteſtati ſucceſſione.* Codicillo inquam, (quod Tribonianus omiſit) id eſt, etiam minus ſolemni voluntate. Ergo nullo diſcrimine. 1. Teſtamentariæ ſucceſſionis, & legitimæ. 2. Nullo diſcrimine tituli, ſiue inſtitutionis, ſiue legati, ſiue fideicommiſſi. 3. Nullo diſcrimine actus ſiue ſolemnis teſtamenti ſiue Codicilli. 4. nullo diſcrimine liberalitatis, ſiue inter viuos, ſiue vltimâ voluntate. Qui omnes modi ſunt quibus res Auitæ ad filios peruenire poſſunt.

Secundum ſingulare eſt, quod non tantùm alienare, ſed nec obligare bona illa pater poſſe dicatur, id eſt, pignori, vel hypothecæ dare: quia & per hanc, ad bonorum alienationem peruenitur; quare alienationis nomine ſæpè pignoris datio comprehenditur, etſi expreſſa non fuerit, *l. vlt. Cod. de reb. al. non alienand.*

Poſtremum eſt, quod addit, ſupplicandi contra hæc licentiam in futurum prohibitam eſſe. Nempe erant quidam ex parentibus, qui neceſſitate fortè aliquâ vrgente à Principe peterent, vt filiorum bona Auita his alienare, vel ſaltem obligare liceret: quâ re ſæpè fiebat vt miſeri filij bonis ſuis fraudarentur. Quare noluit Honorius etiam ex reſcripto Principis ea in necem filiorum alienari vel obligari, fortè patre neceſſitates ſuas obligante. Verùm Iuſtinianus poſteà *l. vlt. §. 5. Cod. de bonis quæ liberis*: ex inopiæ causâ vendi, obligari permiſit. Ex quâ ſanè causâ hâc tempeſtate ipſos filios ſuos vendere patri licuit: de quo *l. vn. ſup. de patribus qui filios diſtrax. l. vnic. ſup. de his qui ſanguinol.* quibus locis de eo, Libanij, Baſilij, Hieronymi loca adduxi.

VIII. * Imppp. Arcadivs, Honorius & Theodoſius AAA. Anthemio P. F. P."

Certis annorum interuallis, in bonorum poſſeſſione maternæ hereditatis à patre poſcendâ, aut ſucceſſione [illegible]ectendâ, infantis filij ætatem noſtrâ auctoritate præſcribimus; vt ſiue maturiùs, ſiue tardiùs, filius fandi ſumat auſpicia, intra ſeptem annos ætatis eius, pater aut bonorum poſſeſſionem imploret, aut quâlibet actis teſtatione ſucceſſionem amplectatur: hâc verò ætate finitâ, filius Edicti" beneficium petat, vel de ſucceſſione ſuſcipiendâ ſuam exponat voluntatem. Dùm tamen intra annum ad inpetrandam bonorum poſſeſſionem præſcribtum, vterque de poſſeſſione amplectendâ" ſuum prodat arbitrium ¶ *Cretionum* * autem ſcrupuloſam ſollemnitatem, ſiue materna filiofamilias, ſiue alia" quædam deferatur hereditas, hâc lege emendari penitùs amputarique decernimus. Dat. XVI. Kal. April. Conſtantinop. DD. NN. Honorio VII. & Theodoſio II. AA. CONSS. [407.]

NOTÆ.

* Abeſt potiſſima pars *huiuſce legis* à *Cod. Iuſt.* retentâ tantùm poſtremâ *huius l.* ſententiâ, quæ coniecta eſt in *legem Cretionum*, 17. *Cod. de iure deliberandi.*
" Orientis.
" Id eſt, bonorum poſſeſſionis.
" Hactenus MS. Pithœanus.
" Cognoſcenda.
* Lex *Cretionum* 17. *Cod. de iure deliberandi*, hinc interpolata eſt, De Cretione vide *l. 1. 2. 4. & 5. ſup. h. t. & l. vn. ſup. de Cretione.*
" Materni generis.

COMMENTARIVS.

Arcadii Imp. conſtitutio iſthæc eſt (non Theodoſij, vt hactenùs vulgò allegatur) de modis adqvirendæ maternæ, hæreditatis vel materni generis, filio fam. delatæ. ¶ Primò obſeruetur (quod vltimo tamen loco proponitur *h. l.*) *Cretionum* ſolemnitatem ab Arcadio penitus hâc in re tolli, ſiue materna filio fam. ſiue alia quædam deferatur hæreditas materni generis. Quod iam etiam cautum fuerat in bonis maternis à Conſtantino M. *l. 1. & 2. ſup.* & à Conſtantio, *l. 5. ſup.* Imò & in bonis materni generis ab eodem Conſtantio aliquando *l. 4. ſup.* Quæ omnia ab Arcadio *hâc l.* ſtatuuntur, amputata penitus in huiuſmodi hæreditate filiof. delatâ. Neque enim, quod credere nos vult Tribonianus in *l. Cretionum 17. Cod. de iure delib.* quam hinc interpolauit, Arcadius omnem Cretionis ſolemnitatem in omnibus hæredibus remiſit: etſi ex ſuo ſenſu eam *legem* ita accipi velit ipſe. Eat nunc aliquis, & Triboniani fide, hunc vel illum huius aut illius iuris Auctorem faciat...... Sed rectè monitum iam duplicem ſenſum afferendum hodie nobis ad *leges* Corpore *iuris* incluſas: vnum

vnum primigenium, alterum ex Triboniani ipſius ſenſu: Quare cautiùs deinceps loqui velim Iuris Interpretes, qui & à Theodoſio ſublatum, & penitus quidem Cretionem putant: cùm neque Theodoſij hæc *lex* ſit, neque *hâc l.* omnis Cretio ſublata ſit: verùm in ſucceſſionibus filioſ. delatis tantum, ea ratione, de qua *ad leg.* 1. *ſup. h. t.* & ad *l. vn. ſup. de Cretione*: vbi & de ſcrupuloſa Cretionum ſolemnitate dixi.

Secundo iam igitur obſeruetur, filioſ. delatâ eâ quam dixi hæreditate, ſatis eſſe, ſi bonorum poſſeſſio (quod etiam Edicti beneficium *h. l.* vocatur) petatur: vel etiam, ſi quâlibet actis teſtatione ſucceſſio ſuſcipiatur, déque eâ ſuſcipiendâ voluntas exponatur, & arbitrium prodatur.

Tertiò obſeruetur, *Infantis* filij nomine iam olim patrem bonorum poſſeſſionem petere potuiſſe: quod præter hanc *leg.* expreſsè teſtatur *lex infantis* 3. *Cod. qui admitti ad bonorum poſſeſſionem*: & *lex vn. ſup. de Cretione*: & quidem ita, vt niſi pater petiiſſet, decedente poſtea filio non ſuccederet: quod abrogatum tamen *ad l. vn.* (quæ coaſſanda eſt *duabus legibus prox. huius tituli.*) Atenim ipſummet iam filium vel hæreditatem cernere, vel bonorum poſſeſſionem petere oportuiſſe. Quod poſtremum quoque indicatur *l.* 1. *Cod. ad Tertull.* eodémque pertinent *lex* 5. *ff. de R. I.* & *lex* 9. *ff. de adquir. hæredit.* quæ inter ſe coaſſandæ ſunt. Vtrumque confirmatur & *l. ſi infanti* 18. *Cod. de iure delib.* quæ *duabus ſequentib. legib. h. t.* coaſſanda venit.

Verum, quod Quartum (& quod potiſſimum *huius legis* argumentum eſt) Ætas hæc *Infantis* hâc in re olim non certis annorum interuallis circumſcribebatur, eò quod alij maturiùs, alij verò ſeriùs fandi auſpicium ſumerent. Quare determin[illegible] infantis hæc ætas non erat: Verùm *hâc l.* Arcadius certis annorum interuallis in bonorum poſſeſſione à patre vel filio ipſo poſcenda, infantis ætatem præſcribit, intra ſeptimum videl. annum: ſic vt intra eam ætatem pater bonorum poſſeſſionem petat, & poſt eam ætatem ipſemet filius. Quod & ipſum diſertè conſtitutum: *d. l. ſi infanti* 18. *Cod. de iure delib.* Quomodo ſcilicet pubertas olim....non certis annorum interuallis circumſcribebatur, eò quod alij ſerius, alij maturiùs pubeſcant; poſtea verò circumſcribi cœpit. Ita quoque hâc parte in infantis ætate circumſcribenda euenit: quod vtique ſatius, quàm ſi incerto iure agatur. Ergo infantis ætatem ſeptimo anno circumſcribit Arcadius *hâc l.* Quæ & ipſa olim Vlpiani ſententia fuit *l.* 1. §. 2. *ff. de adminiſtr. tutor.* & Modeſtini *l.* 14. *ff. de ſponſal.* ſi fides Triboniano: nam imò vtrobique emblemati Triboniani accepto ferendum id eſt. Et ſanè cùm paſſim in Iuris conſultorum *legib.* mentio fiat eius qui fari non poteſt, vel poteſt, ætas tamen certa non exprimitur: veluti *d. l.* 5. *ff. de R. I. l.* 1. *Cod. ad Tertull. l.* 9. *ff. de adquir. hæredit.*

Sanè ſi ad Philoſophos itur, & Stoicorum iam olim ſententiam, ipſi vt cæteroquin ſeptimum quemque annum ætati adſignare ſeu imprimere voluerunt, vt Seneca dixit 7. *de benef.* 1. Ita hanc Infantis ætatem primâ ætatis hebdomadâ definiuêre quod eâ dentes homini cadant, mox renaſcantur verba........ſiue non loquantur ſed vt loquantur: Quâ de re ſunt notiſſima iam loca Varronis, 5. *de lingua latina*: Cenſorini, *de die natali c.* 14. Artemidori 2. ὀνειρ. 75. Addatur & hic Ariſtophanis locus ἑπταέτης ὢν ὀδόντας ἐκφύων. Iuuenalis quoque 14. *Satyr. v.* 10.

——— ——— *Cum ſeptimus annus*
Tranſierit puero nondum omni dente renato.

Poſt hanc ſanè *legem* exertè iam Macrobius 1. *in ſomnium Scipionis*, *c.* 6. *Eodémque anno, id eſt, ſeptimo*, inquit, *plenè abſoluitur integritas loquendi*: videatur & Iſidorus 11. *Originum* 2. & Græci interpretes ὁ νήπιος ὁ ἑπταέτης καὶ ὁ ἔλαττον τῶν ἑπτὰ ἐτῶν.

Quintò obſeruetur Tempus petendæ bonorum poſſeſſionis, nempe intra annum bonorum poſſeſſionem peti oportere. Liberis ſcilicet annus hâc parte datus etiam olim: Vlp. *fragm. tit.* 28. §. 10. & *Inſt. de bonor. poſſ.* &c.

IX. * Impp. Theodoſius & Valentinianus AA. ad Senatum Vrbis Rom. Poſt alia.

SIue vxor inteſtata defecerit, ſuperſtitibus communibus filiis in patriâ poteſtate degentibus, vtitur maritus priſco" beneficio iuris ac legum, circa vſumfructum retinendum, quandiu filij in poteſtate conſiſtunt, aut in præbenda" aliis liberalitate circa trientem ſibi ex Conſtantinianæ † legis beneficio conquirendum. ¶ Si vero viua matre emancipati ſunt filij, tunc demum quia omni commodo deſtituitur pater, nec retinet vſumfructū vir ei ilis inter filios, ſeu vnus ſeu plures ſunt vſusfructus tribuimus portionis. ¶ Si vero mulier moriens alios ex filiis emancipatos à patre, alios in patria poteſtate dimiſerit, in caſu diſpari vtitur maritus defunctæ, beneficio quod caſui vtrique perſcribimus, id eſt circa eorum quidem portionem, quos adhuc in ſacris" retinet vſumfructum ex legum auctoritate tenebit, & præmium" debitæ cùm volet emancipationis accipiet: In eorum verò parte, quos exiſſe de poteſtate viua matre conſtiterit vſumfructum virilis inter eos portionis ſecundum præſcripta percipiet. In Nepotibus etiam vel neptibus hoc obſeruandum eſſe cenſemus, vt maritus, qui vxore mortuâ, extantibus" filiis, cum ſolis nepotibus ex hac lege ad emolumentum vocandus eſt, ſi vnus vel vna, pluréſve nepotes ex filio vno vel pluribus qui in poteſtate defecerunt, procreati ſunt, hoc iure vtatur, quod de filiis conſtitutum eſt: nam licet hoc nouum præſens Lex conſtituat in nepotibus, non eſt tamen ab re, vt in hoc caſu deteriores eſſe nepotibus filij non ſinantur. Habeat igitur auus veniens cum nepotibus in poteſtate durantibus vſumfructum bonorum omnium, quæ ex defunctæ auiæ ſucceſſione delata ſunt. Cum verò is quoque libertatem emancipatione largitur, ſimiliter & ab ipſis, ſicut de filiis conſtitutum eſt, trientem pro præmio manumiſſionis"

numiſſionis" accipiat: vel ſi ex pluribus alteros manumittit, alteros retinet, ex patre manumiſſorum trientem, ex parte verò in poteſtate manentium retineat vſumfructum. Quod ſi nepotes ſint, neptéſve, aut ex emancipato filio, aut ex filia procreati, aut ex ipſo in ſacris" auia viuente dimiſſi, idem auus virilis cum ipſis portionis habeat vſumfructũ. Si verò ex nepotibus neptibúſve tempore quo in auiæ ſucceſſione vocantur, alij in aui ſunt poteſtate, id eſt mariti defunctæ, alij ſui iuris ſint, circa perſonam quidem eorum qui in poteſtate conſiſtunt, & in vſufructu conſequendo, & in trientis ex emancipationis præmio conquirendo ratio ſupradicta ſeruetur. In his vero qui ſui iuris ſunt, facultas capiendi vſus fructus virilis inter eos portionis habeatur. ¶ Eadem & de pronepotibus ſexus vtriuſque ſancimus, manente definitione, quæ de ſingulis ſancta eſt, ſi filij ſint pariter ac nepotes &c. Dat. VII. Id Nou. Rau. DD. NN. Theodoſio XII. & Valentin. II. AA. CONSS. [426.]

INTERPRETATIO. *Vxor ſi ſuperſtite marito defecerit, & omnes filios in poteſtate dimiſerit, pater de maternis filiorum bonis vſumfructum habeat, vſque ad illud tempus, quod lex* Nouella" *conſtituit. Quod ſi poſt matris obitum filios vel filium pater emancipauerit, de eorum portionibus, quos liberos facit, trientem à filiis pro collata libertate percipiet, iuri ſuo perpetuo vindicandum. Quod ſi ſuperſtite matre pater filium vel filios emancipauerit, quia non poteſt matre viua de filiorum portionibus vindicare tertiam portionem, neceſſe erit vt poſt matris obitum, ſi ſuperſtes pater fuerit, à ſingulis emancipatis filiis virilem, id eſt vno mediam, de duobus tertiam, de tribus quartam percipiat portionem in vſumfructum, quoaduſque vixerit, poſſidendam. Quod ſi aliqui filij viua matre à patre emancipati fuerint, & aliqui fortaſſe non fuerint, circa emancipatos, vel non emancipatos eadem, quæ ſuperius comprehenſa eſt, à patre forma ſeruetur. Quod ſi mortua vxore filij non fuerint, & neptes vel nepotes ex filijs auus paternus habuerit, qui omnes in aui poteſtate conſiſtunt, eadem quæ de filiis, & circa nepotes in omnibus forma ſernetur. At verò ſi aliquos ex ipſis nepotibus auus emancipare voluerit, tertiam ſimiliter patrem ſicut & de filiorum patribus accipiat portionem: nam & de pronepotibus ſimiliter obſeruari lex iſta conſtituit.*

NOTÆ.

* Abeſt hæc *lex* à *Cod. Inſt.* Quibus autem *legibus* hæc coniungenda ſit; dicam in *Interpretatione.*
" .....
" Vel reponendum hîc, *à filiis*, vel pro *liberalitate*, ſcribendum *libertate*, quod Anianus ſuadet.
† *L.* 1. ſup. intelligit.
" Vide *l.* 1 *ſup.* & *inf. verſ. quod ſi.*
" Trientem: vide *d. l.* 1. & vide *inf. verſ. cùm verò*: & *inf. verſ. ſi verò.*
" *x. non extantibus*: Quod Aniani Gloſſa edocet.
" Vide *ſup. verſ. ſi vero, inf.* & *inf. verſ. ſi verò.*
" .....

x. * Idem AA. ad Senatum. Poſt alia.

SI" ſine liberis vnus vel vna morietur è filiis, & ſuperſtitem fratrem vel fratres, ſororem vel ſorores, & patrem relinquat, ſiue is emancipatus, ſiue in poteſtate defecerit, eius portionem, quam ex bonis maternis, vel vnde" iure quæſiuerit, pater ſine dubio conſequatur, iugi dominio poſſidendam. ¶ Quod ſi nouercam ſuperduxerit, ea quidem quæ filius defunctus extrinſecus adquiſierat, ſibi habeat pater, perpetuo iure dominij poſſidenda: Bonorum verò ex matris patrimonio filio qui defunctus eſt quæſitorum, ſolum vſumfructum retentet, ad alios ex eodem matrimonio natos poſt eius obitum proprietate reditura. Et ſi ante mortem filij domum ſecundis nubtiis occupauit, ſimilem cauſum ſequatur, vt filio extrinſecus adquiſita perpetuo iure poſſideat: maternarum autem rerum eius ſolum vſumfructum retentet. ¶ Quòd" ſi filius filiáve extantibus liberis adhuc poſiti" in poteſtate defecerint, portionis eorum totius ſolum vſumfructum morientis retentet, nepotibus, id eſt defuncti filiis proprietate ſeruata. Si verò nepotes tempore mortis maternæ extra aui ſint poteſtatem, ipſi ilicò in patris ſui matríſve ſucceſſionem vocentur. & cetera. Dat. VIII". Id Nou. Rau. Theod. XII. & Valentiniano II. AA. CONSS. [426.]

INTERPRETATIO. *Si amiſſa matre, patre ſuperſtite, vnus vel vna de filiis ſiue emancipatus, ſiue non emancipatus ſine filiis moriatur, pater mortuo filio in totam illius portionem iure ſuccedit. Quod ſi aliam vxorem duxerit, hæc quæ de maternis bonis mortuus filius derelinquit, pater vſufructuario tantum ordine poſſidebit, poſt cuius obitum ad fratres mortui, ex eodem matrimonio natos, quod ille de maternis bonis habuit, reuertatur. Aliunde vero filio qui moritur adquiſita: in proprietate patria reſidebunt. Quod ſi filius vel filia, viuo patre, habentes*

filios moriantur, pater res nepotum, ſicut filiorum, iure vſufructuario retinebit. Si vero hij qui moriuntur, emancipatus vel emancipata moriantur, in portionibus eorum in integrum filij ſui ſine vlla aui poteſtate ſuccedant.

NOTÆ.

* Abeſt & hæc *lex* à *Cod. Iuſt.* Quibus autem ea iungenda ſit? dicam mox in Interpretatione.
'' *Primum* caput de concurſu Patris cum fratribus defuncti.
'' Vnde vnde.
'' *Secundum* caput de Patre qui ſecundas nuptias contraxit.
'' *Tertium* caput huius *legis* de concurſu Aui cum nepotibus.
'' ℞. *poſitis* nam ita mox *infr.* ſi verò nepotes tempore mortis maternæ extra Aui ſint poteſtatem.
'' ℞. VII. vt *leg. ſuper.* & aliis.

COMMENTARIVS.

VALENTINIANI Tertij, Placidiæ filij qui hoc tempore octennis tantùm erat ſunt hæ duæ *leges*: quæ partes ſunt prolixiſſimæ Conſtitutionis (vt diſertè etiam vocatur *l. vn. ſup. de Cretione*: & *l. 3. Cod. de legib.*) Valentiniani huius ad Senatum Vrbis Romæ; cuius duo ſumma capita fuerunt. Priore quidem is recenſum Iuris & Conſtitutionum inſtituerat, vt apparet ex *l. vn ſup. de reſponſ. prudentum*: *d. l. 3. Cod. de legib. l. 7. Cod. de precib. Imp. offer.* Secundo verò capite, de Bonis Liberorum, Iuréque Parentum in his prolixè cauerat. Ac *primò* quidem quid facto opus ſit, ſi infanti vel pupillo filio delata fuerit hæreditas, *l. ſi infanti* 18. *Cod. de iure delib.* Secundò, Quod ius pater habeat in bonis liberorum. Et primò quidem in his quæ à ſe profecta ſunt; quando videl. & quomodo pater donationem à ſe factam ob ingrati vitium reuocare poſſit, *l. vlt. ſup. de reuocand. donat.* Deinde quod ius habeat in bonis filiofam. ex matrimonio adquiſitis, *l. vn. inf. tit. prox.* Quod ius habeat in bonis maternis, & materni generis pater ſuperſtitibus ſeu viuis filiis, *l. 9. h. t.* Quo iure patres liberis mortuis ſuccedant, num etiam his ſuccedant ſi eorum nomine non creuerint hæreditatem filiis delatam, vel bonorum poſſeſſionem eorum nomine non petierint? *l. vn. ſup. de Cretione.* Quomodo ſuccedant liberi in concurſu cum fratribus defuncti? item ſi nouercam ſuperduxerint; denique in concurſu cum liberis defuncti filij? *l. vlt. h. t.* Et hæc de Patre. De Matre, quando & quomodo liberis ſuccedat? agit *lex* 8. *ſup. de legitimis hæreditat.* & *l. 11. Cod. de ſuis, & legitim.* Et hæc quidem fuit continentia Orationis Valentinianeæ ad Senatum Vrbis Romæ: vnde *hæ duæ leges* deſumptæ ſunt, & *decem* inſuper illæ, quarum argumentum iam ediſſerui, quæque omnes his *duabus* coaſſandæ ſunt, ceu ex eadem oratione deſumptæ. Nunc de duabus his ſigillatim, & breuiter quidem.

Ergo *priore lege* 9. definitur. Quodnam ius Patres vel Aui habere debeant in bonis maternis & materni generis, quæ delata ſunt filiis: Nempe in iis quæ dalata ſunt filiis in poteſtate poſitis, ſi eos in poteſtate retineant, vſumfructum bonorum eos habere, ſi verò poſteà emancipent trientem bonorum pleno iure conſequi, confirmatâ hâc in re Conſtantini M. conſtitutione *l. 1. 2. ſup.* ſi verò bona delata fuerint filiis iam emancipatis viua matre, vel Auo materno, virilis portionis vſumfructum patri cedere. Eadémque omnia obſeruanda ſi filij partim in poteſtate poſiti, partim emancipati ſint: vt ſingulorum ratione quæ ſuperiùs ſtatutæ ſeparentur. Rurſum eadem omnia dicenda ſunt circa bona nepotibus vel pronepotibus delata: ſub eadem ſemper diſtinctione. Et hæc quidem ſententia eſt λογοδαιδάλου conſtitutionis nouæ.

¶ Poſterioris *legis*, quæ vltima eſt, *hoc titulo*, ſententia hæc eſt. *Primò*, Patrem cum fratribus vel ſororibus defuncti filij, ei ſuccedere pro virili portione pleno proprietatis iure. *Secundò*, ſi nouercam ſuperduxerit liberis, ſiue poſt, ſiue ante obitum filij, de cuius bonis agitur, in extrinſecùs quidem quæſitis plenum dominium portionis ſuæ habere, in maternis ſolum vſumfructum proprietate ſaluâ exteris liberis ſeu fratribus defuncti Quæ quidem pœna ſecundis nuptiis poſita à Valentiniano III. in *hâc ſp.* vt in ſimili, in eodem argumento maternorum bonorum, Conſtantius *l. 3. ſup.* vbi dixi.

Poſtremo legis vltimæ *capite* Valentinianus quoque definit, quid iuris habeat pater in bonis filij decedentis relictis liberis in poteſtate ſuâ poſitis, nempe vſumfructum pariter omnium bonorum, nullo iure patribus conceſſo, ſi extra eorum poteſtatem fuerint conſtituti.

DE

DE BONIS QVÆ FILIISFAMILIAS, EX MATRIMONIO ADQVIRVNTVR.

TITVLVS XIX.

VI. Cod. Ivst. LXI. Vbi *Titulus* ita extat: *De bonis, quæ liberis in poteſtate patria conſtitutis, ex matrimonio, vel aliàs acquiruntur.* Qua mutatione nil opus erat: *Filiiſfamiliâs* enim iidem ſunt cum liberis in poteſtate patria conſtitutis.

¶ *Ex* Matrimonio *quæſita filiiſfam. bona, patribus non adquiri.*

1. *Impp. Theod. & Valentinianvs AA. ad Senatum. Poſt alia.

CVm venerandæ" Leges † vetuerint, patribus iure poteſtatis conquiri", quidquid eorum filiis auus auia, proauus proauia, alio" modo à lineâ materna veniente", quocumque titulo contuliſſent, hoc quoque conuenit obſeruari, Vt quidquid vel vxor" marito non emancipato, vel maritus vxori in poteſtate poſitæ, quocumque titulo vel iure contulerit, ſiue tranſmiſerit, hoc patri nullatenus" adquiratur: adque ideò in eius tantum cui delatum eſt, iure durabit: & cetera. Dat. vii. Id Nouemb. Rauen. DD. NN. Theodoſio xii. & Valentiniano ii. AA. Conss. [429.]

Interpretatio. *Sicut id quod auus vel auia materna nepotibus pronepotibus poſitis in patris poteſtate donauerint, patri non adquiritur, ita & quidquid maritus vxori, vel vxor marito in patris poteſtate poſitis donauerint, aut teſtamento dimiſerint, id ad patris dominium minimè pertinebit, ſed hoc ſibi filij ad" integrum vindicabunt.*

NOTÆ.

* *Lex 1. Cod. Iuſt. de bonis quæ liberis*, &c. Meminit huius legis Theodoſius Iun. Valentiniani collega *l. 2. 3. Cod. de bonis quæ liberis:* & Leo Imp, *l. 5. eod. tit.* Meminit & Papianus, *Reſponſ. t. 23.* Quibus autem ea *Legibus* iungenda ſit, iam dictum eſt ad *duas* poſtremas ſuperioris tituli *leges*, quæ & ipſæ de earum numerò ſunt.

" *Veneranda* leges. v. *paratitl. de Conſtit. Principum.*

† Conſtantini M. *lex. 1. 2. 3.* Conſtantij *l. 4. 5.* Gratiani & Valentiani potiſſimùm *lex 6. ſup tit. prox.*

" *Conquiri*, pro adquiri: vt mutatum *Cod. Iuſt.* quod factum non oportuit., Sic quoque apud Symmachum *lib. 2. ep. 84.* & alibi.

" *Aliòue modo.* Abſunt hæc à *Cod Iuſt.*

" *Venientes.* C. Iuſt.

" Idem in ſponſo & ſponſa, *l. 6. Cod de bonis quæ liberis.*

" Dominij ſcilicet vel proprietatis iure.

" *Ab integrum.*

COMMENTARIVS.

VAlentiniani Tertij, Placidiæ F. hæc conſtitutio eſt quæ extat *l. 1. Cod. de bonis liberis* cuius meminit quoque Theodoſius Iun. Valentiniani in Imperio Collega; *l. 2. & 3. Cod. d. tit. de bonis quæ liberis:* vt & Leo Imp. *l. 5. Cod. eod. tit.* quæ omnes cum *l. 4. eiuſdem tituli*, ad *huius leg.* interpretationem pertinent.

¶ Eſt autem ea, pars, ſeu *capitulum*, (quomodo vocatur *d. l. 2.*) prolixioris Valentinianeæ Conſtitutionis, ſeu Orationis ad Senatum vrbis Romæ emiſſæ: cuiuſmodi Orationes *hoc Codice* plures occurrunt, de quibus ſemel *in Prolegomenis*: & in *Paratitlo, de conſtitutionib. Principum.* ¶ Eſt inquam hæc lex *Valentiniani*, vt ex ſubſcriptione patet, in quâ hæc lex *Rauennæ* data dicitur: quanquam Leo Imp. *d. l. 3.* eam *Theodoſij & Valentiniani* conſtitutionem vocat; quia ſcilicet vtriuſque nomina pro more tum recepto inſcriptio *legi* præferre & communi fermè conſilio imò ſolius fermè Theodoſij imperio, cùm Valentinianus hoc tempore Octennis tantum eſſet, omnia peragerentur, ſic vt non minus Theodoſio quàm Valentiniano eâ re adſcribi hæc Oratio & Conſtitutio poſſit.

¶ Cuius quidem Orationis, quod & ipſum prænoſci oportet, vndecim præterea capitula extant,

tant, quæ ad duo ſumma capita referuntur: Quorum *priore* continetur *αὔξησις* iuris, quò pertinent quinque *leges*: putà *lex vn. ſup. de Reſponſis prudentum*: *l.* 2. 3. *Cod. de legibus*: *l. pen. Cod. ſi contra ius*: *l.* 7. *Cod. de precib. Imp. offerendis*: Poſteriore actum de iure patrio & materno: quò ſpectant *ſeptem* aliæ *leges*: præter hanc leg. *lex vn. ſup. de Cretione*: *l.* 8. *de legitim. heredit. l. pen. & vlt. ſup. de maternis bonis*: *l. vlt. de reuoc. donat. l. ſi infanti* 18. *Cod. de iure deliber.* Quæ *leges* omnes ceu eiuſdem Orationis partes *huic* coaſſandæ ſunt. Ac nominatim ibi diligentiùs cautum, quid iuris parentes in bonis, quæ liberis adquirunt, haberent. De bonis maternis & materni generis actum fuit aliis *capitibus*.

¶ Hoc capite (vt ad eius ſententiam accedamus) agitur de bonis quæ filiis familias, ſeu liberis in poteſtate patria conſtitutis ex matrimonio adquiruntur: Qui Titulus *huic legi*, hoc *Codice*, & *Iuſtin.* præfixus eſt. Et continet hoc *capitulum* iuris incrementum ſeu argumentū & extenſionem à bonis maternis, & materni generis, ad bona ex matrimonio adquiſita. Igitur, quemadmodū exemplo maternorum bonorum, de quibus fuit iam olim Conſtantini M. *lex* 1. 2. 3. *ſup. de bonis maternis*: & Conſtātij *lex* 4. 5. *eod. tit.* materni quoque generis bona quæcunque, patri, dominij iure adquiri vetuerunt Gratianus & Valentinianus *l.* 6. *eod. tit.* & deinceps Honorius (non Arcadius, vt Cuiacius voluit) *l* 7. *eod. tit.* ſeu *l.* 2. *C. eod.* ita hoc capitulo Valentinianus III. bona *quoque* (*hoc quoque*, inquit lex, *conuenit obſeruari*) filiis familias ex matrimonio adquiſita patribus dominij iure adquiri vetuit: tertio pedato & incremento: quomodo fermè ius paulatim creſcere ſolet, & incrementum capere, & hâc quidem parte, hoc æuo, quod *ἄκρον* & præfractum patriæ poteſtatis ius magis magiſque exoleſceret: ac nominatim in hâc ſpecie, fauore matrimonij: Nam etſi matrimonio, filij filiæque quod hæc ipſa *lex* teſtatur, non emanciparentur, ſeu iuris ſui non efficerentur, attamen eius occaſione quæſita non eodem iure haberi oportere viſum fuit, quo cætera. ¶ Igitur, quidquid vxor marito in poteſtate patris poſito, quidquid maritus vxori in poteſtate poſitæ quocunque titulo vel iure *contuliſſet*, veluti donatione; vel *tranſmiſiſſet*, teſtamento ſcilicet vt rectè hîc Interpres, ſeu vltimâ voluntate, vt Theodoſius ipſe *d. l.* 2. *Cod. de bonis quæ liberis*: vbi *hanc l.* explicat, id patri nullatenus adquiri, verùm in eius tantum, cui delatum eſſet, iure durare voluit.

¶ Atque hæc quidem plana eſt & perſpicua *huius l.* interpretatio, quæ vlteriori non egêre iam olim videri poterat explicatione: Et tamen vt hæc Conſtitutio de bonis ex matrimonio quæſitis in hoc argumento matrix eſt, primáque huius materiæ ſedes, vt pote quâ ius hoc nouum primùm inductum fuit; ita varias deinceps Interpretationes & Ampliationes nacta eſt; tam à Theodoſio ipſo, quàm à Leone, quatuor *legibus*, putà *l.* 2. 3. 4. 5. *Cod. de bonis quæ liberis*: vt cæteroquin Ius interpretationem deſiderare ſolet. Scilicet Theodoſius *d. l.* 2. duabus clarioribus Interpretationibus eam illuſtrauit.

Primò enim definiuit, *huius leg.* diſpoſitionem minimè pertinere ad dotem, vel donationem à patribus perfectam, eam quippe ſoluto matrimonio ad patrem donatorem reuerti.

Secundò, cùm *hac l.* definiatur, hæc bona ex matrimonio quæſita patri *nullatenus* adquiri, ſed in eius *tantum* cui delata ſunt iure durare, id ita explicat, quoad dominium & proprietatem: eorum enim vſumfructum nihilominus ad patrem pertinere definit: quod & ipſum Leo conſtituit *d. l.* 4. alienandi tantùm vel obligandi iure ei adempto.

Tertiò; Idem Theodoſius, *d. l.* 3. hanc Conſtitutionem hoc addito confirmauit, vt ſi filij morerentur in poteſtate patris adhuc conſtituti, relictis huiuſmodi bonis ad liberos eorum ea bona iure hæreditatis tranſmitterentur, non ad patres iure peculij.

Quartò Leo Imp. *d. l.* 4. in tantum ad filios coniuges hæc bona pertinere voluit, vt eadem ad filios eorum tranſmitti voluerit, etiamſi ex eodem matrimonio procreati non eſſent, verùm ex alio: imò & portiones fratrum ex eodem matrimonio progenitorum decedentium ad fratres ſuperſtites peruenirent.

Quintò, idem Leo *d. l.* 5. hoc ius porrexit quoque ad *Sponſos*, cùm de eo dubietas inducta fuiſſet; eo quod hæc *lex πρώτη* de *vxore* & *marito* ageret. Et hæc de *huius leg.* interpretatione, déque bonis ex matrimonio quæſitis. Et ſic illuſtre hîc exemplum habemus iuris ſemel conſtituti receptíque, quàm latè id ſeſe proceſſu temporis diffundere ſoleat, nouiſque interpretationibus illuſtrari, & argumentationibus ad alia extendi deſideret. Atque ita etiam Iuſtinianei Codicis Interpretes *leg.* 1. *Cod. de bonis quæ liberis*: quæ hinc deſumpta eſt, vnà cum *quinque ſequentibus eiuſdem tit.* ex his quæ modò dicta ſunt, deinceps clariùs adhuc, ni fallor, illuſtrare, vnâque fideliâ & continuo ſpiritu explicare poterunt.

¶ Tandem, quod modò vidimus Iuris incrementum circa eandem ſpeciem bonorum ex matrimonio quæſitorum, vbi ea ſemel exemplo bonorum maternorum materníque generis inducta fuit; idem & ad aliam ſpeciem eodem exemplo poſteà à Iuſtiniano porrectum eſt, nempe ad alia bona extrinſecùs quæſita: *l.* 6. *Cod. eod. tit.*

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE